

PARIS. — IMPRIMERIE Y»» P. LAROUSSE ET O
49, MUK HOTHK-fAUr.-DKM-CHAMri, 19

COMMENTARIA
IN
SCRIPTURAM SACRAM

IL I». CORNELII A LAPIDE

W

E SOCIETATE JESU,
SANCTÆ SCRIPTURÆ OLIM LOVANIÆ, POSTEA ROMÆ PROFESSORIS,
ACCURATE RECOGNOVIT AC NOTIS ILLUSTRAVIT

JOS. MAX. PERONNE

canon, dioiciuhr subbsionkxsw, olim **scnirrun.K** facr.r paon<MOR

-----O-----

EDITIO NOVA

ACCURATE EXPURGATA MENDIS QUÆ IX PRIOREM IRREPSE-
RANT

TOMUS DUODECIMUS

IN JEREMIAM, TRUENOS, RARIOR ET.EZECRIELEM

----- LIBRARY-----

of the Missionaries of the S. Heart,
NATICK, R. I.

PARISHS

APUD LUDOVICUM VIVES, BIBLIOPOLAM EDITOREM

13, VIA VULGO DICTA DELAMIUË, 13

M DCCCLXXV

COMMENTARIUS IN JEREMIAM

----- LIBRARY -----

of the Missionaries of the S. Heart,
NATICK, R. 1.

ARGUMENTUM.

Jeremías, ait S. Hieronymus in cap. i, hic, imminente captivitate, Dei dementia mittitur ad populum, ut cum ad poenitentiam excitet, itaque ipse captivitatem Babylonicam jam instantem evadat. Sub idem tempus prophetavit Ezechiel : sed Jeremías, quasi columna labentis urbis et regni, ut patet cap. i, vers. 18, ante in Juda, Ezechiel post Jeremiam, anno 35, in Babylone captus, vaticinatus est.

Quaerens *primo*, quo anno coeperit prophetare Jeremías? Respondeo ex cap. i, 2, patet eum coepisse anno 13 Jo-
ramiut siæ regis, cum esset adhuc puer, ait S. Hieronymus et alii, idque patet cap. i, 7. Ccepit ergo propheta-
re existens annorum 14, aut 13, cum Medis, teste Eusebio, imperaret Phraotes, Romanis Ancus Marciade 36, anno mundi 3318; in hunc enim annum incidit annus 13 Josiæ, qui fuit ante Christi
nativitatem annus 632. Hinc sequitur Jeremiam coepisse prophetare, post Isaiam anno 165; ante Ezechielcm (qui coepit cinn 5 transmigrationis) Joachin, Excc/i. i, 2), anno 34; ante Daniele (qui coepit anno 5 ab excisa Jerusalem), anno 54.

Secundo, prophetavit Jeremías sub quinque regibus, scilicet sub Josia annos 19, sub Joachaz filio Josæ tres menses : sub Joakim fratre Joachaz, et filio Josiæ, annos 11, sub Joachin filio Joakim lres menses : sub Sedecia fratre Joachaz et filio Josiæ annos 11, usque ad mensem 5 anni illius undecimi, quo capta est a Chaldæis Jerusalem, in qua el Jeremías captus est, sed liberaliter habitus a Nabuchodonosore ; quia ejus victoriam contra Judæos prædixerat, cisque suaserat ut ei se dederent, cap. xxxix, 11. Prophetavit ergo annis 41 in Judæa: in qua per Chaldæos eversa remansit, ut reliquiis populi esset solatio (1).

(i) Recl vero observat Abarbenel quod in enumeratione regum Judæ quibus regnantibus Jeremías vaticinia edidit, non memoratur Joachaz qui ante Joakim regnavit, rationem esse liano, quod Joachaz tres duutaxai menses regnavit, qui sui» annis Joakim comprehenduntur, quemadmodum nec Jechoniæ, qui Joakim successit, mentio iit, quod is quoque non nisi tribus mensibus regnum administravit.

xu.

Tertio, ex Judæa Judæis fugientibus Chaldaeos contra jussum Domini in Ægyptum abductus est ab eis Jeremías, ibique in Taplmis (urbe regia, ubi Moses curam Pliaraone fecit miracula) prophetavit, ut patet cap. xliiii et xliiv, per annos 4, scilicet u.-que ad annum 4 captivitatis et excidii Jerusalem, qui erat Nabuchodono-oris 23, quo prædixit Jeremías Pharaonem, qui dictus est Ephree, vel Vaphre, regem Ægypti, a Nabuchodonosore vincendum et occidendum, quod contigit anno sequenti, teste Josepho, X *Antiq.* xi. Quare universitn prophetavit Jeremías annis 45, cumque coeperit puer 15 circiter annorum, sequitur eum occisum esse sexagenarium, anno mundi 3363.

Quarto, cum in Taphnis Jeremías suis Hebræis et toti -Egypto cladem minaretur, quæ mox per Nabuchodouosorem evenit, a suis concivibus lapidibus obrutus, martyr occubuit. Ita S. Hieronymus, Tertullianus, Dorolhæus, Epiphanius, *De Vita Prophetarum*; Isidorus, *De Vita et morte Sanctorum*. Perperam ergo R. Salomon, ex cap. xliiv, 28, opinatur Jeremiam cum Baruch ex Ægypto in Judæam rediisse.

Addunt Dorolhæus, Epiphanius et Isidorus, penes quos sit fides, Jeremiam in Taphnis sepultum, et in magno honore ejus sepulcrum ab Ægyptiis habitum fuisse : eo quod ipse suis precibus inde aspides, crocodilos et immanes feras profligisset, et iudies pulvere e sepulcro suo accepto profligaret. Porro Joannes Moschus in *Prato spiritali*, tradit, cap. lxxvii, ossa Jeremiæ inde ab Alexandro Magno translata esse Alexandriani, urbem ab eo conditam, ibiquo coli in Tetrapylo. Addit Chronicum Alexandrinum vetustum, sed nuper editum a Nostro Raderò, Alexandrum illustre monumentum Jeremiæ cineribus excitasse : sicut Nicephorus, lib. Vili, cap. xxx, narrat simile illi erectum a S. Helena matre Constantini.

Denique adjiciunt Dorolhæus et Epiphanius, quod Jeremías in Ægypto sacerdotibus Ægyptiis prædixerit futurum, ut omnia eorum simulacra conciderent, cum virgo mater in Ægyptum cum suo ascenderet infante, idque ita accidisse, cum Deipara ducens puerum Jesum Ægyptum intravit; de quo plura cap. xliiv, in fine. Jeremías catalogo Sanctorum in Martirologio adscriptus est

PROLEGOMENA IN JEREMIAM PROPHETAM.

f mall. Sic enim eo die legimus in *Iliovio flLrr-*
lu Ikyp̄to S. Jeremiæ Prophète, qui a
populo hpidibus obrutus, apud Taphnas occu-
buit, ibiq̄ce <i pultus est : ad cujus sepulcrum fi-
deles. (ut re : t S. Epiphanius) supplicare consue-
vi :mt, indeque sumpto pulvere, aspidum morsi-
bus medentur. »

O^1 X (i..tino II. Quæres *secundo*, quis et qualis fue-
rit Jeremías?
ia 't
qvili
fcil Jc-
r r.u>' Respondeo *primo*, fuit illius Helciæ : an Ponti-
ficis illius celebris sub Josia, dicam cap. i, 1.
Oriundus fuit ei Anatholh, quæ erat urbs in tri-
fu'ti'im hu Benjamin, tribus milliariibus distans a Jeru-
salem, eratque sacerdotibus attributa, ut patet
Josuc xif, 18.

San*)®, *Secundo*, Jeremías in utero matris fuit sanctifi-
" "o catus et consecratus Propheta, ut patet cap. i, 5;
fi n\u.o- hinc tota vita mansit virgo, leste S. Ignatio, epist.
titans, *adPhiladelph.*, el Isidoro, *De Vita et morte Prophe-*
larum, cap. invili, idque satis liquet ex cap. ivi,
2, q anivis Childieus Interpres, cap. invii, 12,
cum filios habuisse putet. Quocirca S. Hierony-
mus, prologo *iu Jeremiam*, de eo sic ait : « A'irgi-
nitate sua Evangdicum virum Christi Ecclesia!
dedicans. » Idem, lib. I *Contra Jovinian.*, virgini-
tatis merito tribuit, quod omnibus in Babylonem
ductis, au cæteri. omnibus, etiam templo, solo
aequalis, solus Jeremías non modo servatus, sed
victorum dono stipendiatus sit. Et « cum Nabu-
Oirate cnudonosor, ait, Nabuzardauo de Sanctis sanclo-
crtmiou rum non prætxpcril, prwcepil tamen de Jeremia
t v servando. » Rursum Jeremías omnis criminis per
u. « totam vitam expers fuit, ait S. Athanasius, serm.
F"*' A *Contra Arianos*. Crimen est peccatum lethale,
non veniale (1).

z , *Tertio*, Jeremías fuit sacerdos (2), doctor, pro-
el aP0510'us immediate a L)co missus, qui
4 humamlato et condolentia in proximos, Prophe-
jroy' – las omnes superavit, atque, ut ait Nazianzenus,
U M " ora" ai* ^, l'e\$ Naxianw, indio: «Prophetarum
omnium ad commiserationem fuit propensissi-
mus. » Ipse enim solus solo beo nixus, in summa
reipublicæ perturbatione, urbis obsidione et ex-
cidio, fratrum salutem ardentissime, quasi alter
Paulus, procurabat, idemque fecit post mortem,
U, *Mach.* XV, 14, ubi Onias Judie Machabæo dixit:
• the est, qui multum orat pro populo , et uni-

(1)OmniicümktlHUsculpæ expertem facitcum S. Alba-
Darío S. IberouyniuSj Orígenes, S. Ambrosius,S. Grego-
rius Naúdhienus, S. Leo, S. Petrus Dannanus et S. Tho-
DHb, qui omnibus ln utero sanctiücalls id commune facit.
Vide cap. I, rers. 4.

(i; Sicerdolum obiro pomice Jeremiam nipote sa-
cerdotali turpe oriundum, baud merito quisquani in du-
bium tocaveril, obitae vero el sicriücüs in templo ope-
rarti dedi nullo argumento demonstnan potcçt. Polio-
çvi (ai>e pries l| i in prophetico muñere fúenml, cui
adiiudum juvenis admovebatur, quod cum ex co quod
mai*. ì4ui imponenduni ob juvenilem ætalem depreca-
retur (i, C h tum ex temporis quo oQicio suo prvlull pa-
ta# latu diulumo, uilUgere licei* (UuociuuUer*)

versa sancta civitate, Jeremías propheta Dei. »
Fuit etiam illustris scriptor hagiographus : multa
enim scripsit vel dictavit, scilicet hanc prophe-
tiam, item *Threnos*, librum *Baruch*, librum Ilici IV
Regum. Ilosenim usque ad Ilicrosolymæ excidium,
ex publicis diariis et chronicis collegisse Jere-
miam docent Procopius Gazcnsis, Isidoruset Moses
Kimchi, quos refert Sixtus Senensis, lib. I. Idip-
sum confirmat, quod caput ultimum *Jeremía*,
ultimum quoque estlib. IV *Regum*. Addit Abulcn-
sis in lib. *Judicum*, cap. xvii, vers. 4, Jeremiam
etiam duos primos *Regum* libros composuisse.
Addunt alii, *Psalms*, l x iv : « Te decet hymnus,»
et *Psalms*. cxxxvi : « Super flumina Babylonis, » a
Jeremía case conscriptos, aliaque plura, quæ con-
gerii Sixtus Senensis, lib. li. *Biblioth.*, verbo *Jere-
mías*, et a Castro hie. In bibliotheca Vaticana, vidi
Paralipomena Jeremiæ gracco sermone, in quibus
crant litteræ Baruch et Abdemelech Æthiopis ad
Jeremiam, et vicissim Jeremiæ ad istas responso-
ri®. Verum cum harum veteres non meminerint,
neo codex Vaticanus Epiphanium, Dorolhæuin,
aut aliquem veterum citet, qui hæc Paralipomena
posteritati consignant aut probaril; hinc ea omit-
tere malui, quam incertacum certis commiscere.
Denique plura scripsisse Jeremiam qua» tempo-
rum injuria interciderunt, patet ex *Descriptionibus
Jeremiæ*, quæ citantur II *Machab.* cap. n, 1, et nunc
• nusquam inveniuntur.

Quarto, Jeremías Judæis rebellibus minabatur Quarto,
excidium urbis, ideoque dirissima ab eis passus,
scilicet probra,alapas, verbera, famem, carcerem; l[(DU5 cl
sæpe a toto populo reus mortis proclamatus fuit, conifan-
ac tandem occisus: itaque Christi a Judæis afflicti
et crucifixi, expressissimus fuit typus; unde de chrhti
co æque ac de Christo dicunt Jud.ei, cap. xi, 19 : crucUUL
«Mittamus lignum in panem ejus, et eradamus
cum de terra viventium. » Hinc Jeremías apte he-
braico vocatur in'Oll *lirmiahu*, id est *excelsus*, vel
sublimitas Domini,ait Hieronymus, aut *extollens Do-
minum*, a radice D'H *rum*, id est altus fuit. Hursuin
Jeremías idem est quod projectio Domini, si no-
men hoc deducas a radice noi *rama*, id est pro-
jecit, et Fl' *ia*, quod est abbreviatimi *Ichova*, id est
Dominus : fuit enim Jeremías (ut ait Isidoras
Pelusiota discipulus S. Chrysostomi, libr. I, *epist.*
298), *rtmiliww*, id est calamitosissimus, atque
in summa et longa calamitate ingentem ostendit
animi constantiam et celsitudinem, suoqueexem-
pio docuit nos illud Antonii in *Melissa*, part. 11,
serm. 89; Dum cæderis, firmiter quasi incut
stato ; generosi est athlctæ cedi et vincere, maxi-
me vero propter Deum omnia nobis paliend/
sunt, ut et ipso nos patiatur. » Addit Ecclesia»-
ticus cap. xux, vers. 8, Jerusalem esse excisam
a Chaldaeis, ob male tractatum Jeremiam : « In-
cenderunt, inquit, electam sanctitatis civitatem,
et descrias fecerunt vias ipsius in manu Jere-
miæ. Nam male tractaverunt illum, qui a ventro
matris consecratus est Propheta, evertere, et erue*

re, clperdere, et iterum ædiGcare, et renovaro.»

Quinto, Jeremías, ut dixi, fuit martyr. Undo Tertullianus in *Scorpiaco*, cap. vin : « Jeremías, ait, lapidatur, Isafas serratur, Zacharias inter ædem et altare occiditur, perennes cruoris sui maculas silicibus assignans, et utique qui spiritu Dei agebantur, ab ipso in martyria dirigebantur, etiam patiendò quæ etprædicassent. » Undo illud *llebr.* xi, 37 : « Lapidati sunt, » multi Interpretes referunt ad Jeremiam. Merito ergo Jeremías defunctus et in limbo existons, apparuit Judæ Machabæo, «telate et gloria mirabilis, et magni decoris habitudine» vallatus, II *Machab.* xv, <3.

Scilo, »- *Scito*, Victorious Martyr consuit Jeremiam in ceiucent ParaJis0 vivere, atque venturum cum Elia, ut sim vi- prophetet et opponat se Antichrislo : cujns sentore ia tentiæ meminit quoquo S. Hilarius, Canon. XX *in* pindiso. Probant id ex cap. i, 15. Sed alius illius

loci est sensus, ut ibi dicam ; *ex* dictis enim liquet Jeremiam non vivere, sed occisum esse in Taplmis.

qut m.3. Quæstio III. Quærcs *tertio*, quod sit Jeremiæ flood sit argumentum, quidque ipso hoc libro agat?

mentum Respondeo *primo*, parlim prædicat futura, maxime Nabuchodonosoris adventum, urbis exci- rntñ <ijum et ayarum gentium ; parlim hortatur ad primo, virtutes vitæquo emendationem ; parlim increpat pr idicit peccata, maximo idololatriam ; minatur, et sæpe /cimdo ãæentatur, totusquo est patheticus. *Secundo*,

vitia ' consolatur suos, prædicilque post 70 annos liberat*onem e captivitate. *Tertio*, gesta sui temporis, lucjcon-lum regum, tum populi, tum sua dicta et facta wiatur; sigillalim enarrat. *Quarto*, vaticinatur do Christi '“m»' Ecclesia, vocatione Gentium, gratia et felicitate gula sui novi Testamenti. Idem argumentum tractant Ezechiel et Abdias. Unde magna pars Abdiæ in Jeremía continetur, aitS. Hieronymus in AM«am,sub initium (I).

Dictavit *Secundo*, dictavit hæc Jeremías afflatu spiritu iwc Jere- pei j scripsit vero ea, dictante Baruch ejus scriba, acripsil ul Patct caP* XXXVI> vors* <IUI et prophetias le- verò, remiæ diverso tempore editas, iu hoc volumen Baruch, collegit, neglecto tamen ordine, unde priores sæpe postponit : quade causa hic in Jeremía sæpe prae- posterus et perturbatus est ordo, vide *Can.* II. Hinc etiam ultimum caput additum est a Baruch ex cap. ult. lib. IV *Ilcgum*. Hæc etiam est causa, cur Septuaginta subinde ordinem capitum qui est

(1) Tres constitui possunt Jeremiæ prophetiarum paries generales. *Prima* vaticinia continet Judæos spectantia, quæ n Josi® anno decimo tertio usque ad excidium urbis edita sunt, cap. i-xxxix, itemquo cap. xlv. Seeuada vero ea amplectitur, quæ post urbis excidium ad Judæoruin reliquias, parlim in Judæa, parlim forsan in Ægypto, edidit Jeremías, aspersis eorundem temporum lusionis, cap. xt.-xi.iv. *Tertia* tandem vaticinia comprehendit contra alias gentes, voluti Ægyptios, Philistæos, M<>abitas, Ammonitas, Idumæos, Damascenos, Cédatenos, zElamitaset Babylonios, cap. xlv-i-ii. Toti operi, cap. Lit, additur epilogus historicus, quo urbis excidium ni quæ illud suul consecuta, enarrantur.

in Hebraeo et Latino, commutarint, ut cap, xxx, nostrum est xxxvi : apud Septuaginta cap. xxx, nostrum est xxxvii; apud Septuaginta cap. xlviii, nostrum est xxxi, apud Septuaginta, etc.

Tertio, quod ad stylum , Jeremías « quantum in verbis simplex videtur et facilis, tantum in majestate sensuum profundissimus est, » ait S. Hieronymus in Prooemio in lib. VI *Commentar, in Jeremiam* : ac more Hebræo, per varias similitudines et parabolas res ob oculos ponit, uti et Christus. Hebrsum ejus idioma purum est, nec Cbaldæo permixtum. Scripsit enim Jeremías ante captivitatem Babylonicam, ac consequenter ante corruptionem linguæ Hebraic®, qu® facta est in Babylone : ibi enim cum Chaldæis chaldaizare coeperunt Judæi captivi (I). Ego more meo in Jeremiæ explicatione, duo maxime præ oculis habui, veritatem et brevitatem : diam secutum me scio, hanc assecutum.

Tradunt Hebræi Jeremiam prophetasse cum Sopbonia et Oída : sed Jeremiam in vicis et plateis, Sophoniam in synagogis, Oldam in coetu mulierum. Ridet hoc Ribera. Sonat enim fabel- lam Rabbinicam : talia enim tamque lepida

(I) Jeremi® conciones, nt bene notarunt omnes fere critici: Abarbenel, *Prof. Comm. in Jerem.*; Rosenmuller, *Protegom. in Jerem.*, ni ; Lowht, *De Poeti sacra Hebraor.* Prælcct. xxi ; Eichornius, *Einleil. Band.tr.* ff. 154, 155; De Welle, *LeKrbuch der historisch-krilischen Eiideilung*, § 217, etc., luctuosam temporum suorum conditionem, tristemque tunc populi sui statum referunt. Animum produnt acerbissimo dolore commotum perturbalumque, sensuque malorum, quæ misera patriæ vel imminerent, vel jam ingruerent, pene oppressum; ita ut de illo dici queat quæ de tristi et lugubri Simonidis stylo feruntur : *Tristiuss lacnjrnisSimonideis*. In sententiis plerumque laxior est et solutior ; et genus dicendi quo utitur pedestre ut plurimum est atque remissius, multumque abest, ut asurgat ad subliiui latem admirabilemque orationis nitorem, quo eminet Isafas, imo habet aliquam negligentia® et redundantia® speciem. Cujus rationem hisce verbis explanat S. Hieronymus, *Prolog, ad Jerem.* : « Jeremías propheta sermone quidem apud Hebreos, Isaiæ et Osce et quibusdam aliis prophetis videtur esse rusticior ; sed sensibus par est, quippe qui eodem spiritu prophetaverit. Porro simplicitas eloquii do loco ei in quo natus est accidit. Fuit enim Analbotites, qui est usque hodie viculus.» Ubi tamen erant, inquit Rosenmuller, quæ ipsius animum vehementius allicerent, se alius extulit haud raro, niag. numque patefacit dictionis poeliciæ, ejusdemque elatioris impetum, quem tunc maxime ostendit, quando mala hostibus su® gentis pronuntiabat, cap. xlv-i-u , in quorum contemplatione nihil erat quod leniores sensus excitaret; cælerum in Jeremiæ oraculis frequentiores quam in reliquorum vatum scriptis, occurrunt voces et formæ quæ Aramæis sunt propri®, ul v. g. *iod* quiescens adfixuo secund® persona) féminins preteriti, voluti TiiaS *do. cuisti*, il, 33; xm, 21, eie. Item pronomen femininum »fiN, tv, 30; et suQixuin femininum > in VJDJH *malitia tua*, xi, 15. Form i Aramaica est pro 'SìND n, 36, pro nnbjn *captiva abducta* wí, XIII, 19. Vox Aramaica ist CPoS *pclrcr*, iv, 29. Versus integer Chaldaico sermone expressus legitur x, 11. Quæ pro hebraica* lingua: peritis notanda ça* -«imus.

solent esse Rabbinorum acumina et commenta.

S. Ambrosius, et ex eo S. Augustinus, lib. II *De Doctrina Christiana*, cap. xxvni, asserunt Platonem tempore Ieremiæ in Ægypto fuisse, et ab eo didicisse quæ scripsit: « Nonne, inquit, memoratus Episcopus (Ambrosius) considerata historia gentium, cum Platonem reperisset Jeremiæ temporibus profectum fuisse in Ægyptum, ubi tum ille Propheta erat, probabilius esse ostendit, quod Plato potius nostris litteris per Jeremiam imbutussit, utilia posset docere vel scribere, quæ jure laudantur? » Quocirca Genebrardus in *Chronolog.*, et ex eo Antonius Fernandius, lib. *De Vision. S. Script.*, visione 11, in Prooemio: « Jeremias, inquiunt, in Taphnis philosophi incunabula posuit, secretiore sapientia Ilierophantas imbuens. Ejus fama excitali Græci, peregrinationes in Ægyptum susceperunt, et post septuaginta fere annos philosophiam in Græciam derivarunt. » Quæ cum grano salis accipienda sunt: nam, ut de Thalete, qui floruit sub Cyro, concedamus cum juvenem potuisse videre et audire Jeremiam in Ægypto; certe Plato, qui ducentis annis Jeremiæ (uit posterior (vixit enim sub tempora Alexandri Magni), eum videre et audire non potuit: profectus tamen fuit in Ægyptum, ut sapientiam quam Ægyptii a Jeremia et Hebræis hauserant, perdiceret. Quocirca S. Augustinus suum dictum ita candide retractat, lib. I *Detract.* cap. IV: « In eo, inquit, quod dixi de temporum historia, lanquam coelanci fuerint Plato et Jeremias, fefellit memoria (i). »

(f) Authenticilas prophetiarum quæ nomine Jeremiæ inscribuntur, iis omnibus momentis nititur, quæ alius quilibet liber vere authenticus sibi vindicare potest, inquit Carpzovius, *hitrod. ad lib Vit. Testam.* part. III, cap. ni, § 3, scilicet argumentis ezfrinieci ex scriptoribus sacris et traditione depromptis, intrinieci, ex nomine Prophætæ, de se semper ut oraculorum auctore loquentis, ex convenientia temporis, et omnibus circumstantiis historicis quibus alludit, et *indirectis*, eo quod impossibile sit ad aliud tempus vel ad alium auctorem hujus libri originem referre.

Attamen questionem movent hæ tres difficultates quæ serio legenti Jeremiæ prophetias occurrunt. *Primo*, quæ nunc exstant Jeremiæ vaticinia sunt ne eadem quæ dictante vate excepit, litterisque mandavit Baruch? Nam legimus, cap. xxvi, Jeremiam quarto Joakimi anno jussum a Dio, ut quæ ejus mandato edidisset oraculi in librum conscriberet, publice postea in templo Judæis prælegenduni, ad se accessisse Baruch filium Neriæ, scribam, cui dictant calamo excipienda quæcumque inde ab eo tempore quo vatem agere cœpit, usque ad quartum Joakimi annum tam in Judæoe quam in alias gentes pronuntiasset; discipula vero et in ignem coniecto a Joakimo rege volumine illo (vers. 23) vatem adornasse novum codicem, cui eadem, quæ priori oracula a Baruch denuo inscribi eunoris augeri curaret (vers. 31, 31, conf. xxv, t-3; xl v, i). Incertum est, recilano memoriter quæcumque recordantur ex iis oraculis, quæ per viginti trium annorum spatium edidit, an vero praelegerit Baruch e volumine in ipius manu scripto, in quo vaticinia et singula ediderat, Iniens mangiavit. Verba quidem hebraica vers. 18 JUumque admittunt. Rogatus enim Baruch, xxxvi, 18,

Scripsit in varias e Jeremia sententias Origenes homilias 14, quæ exstant tom. I Origenis, quas in Latinum vertit S. Hieronymus. Scripsit quo-

qua ratione quæ prælegisset Jeremias prophetias litteris mandasset, sic respondit: « Ex ore suo loquebatur quasi legens ad me omnes sermones istos, et ego scribebam in volumine atramenti. » Verbum N*lp *praderjendi* significatu usurpatur hujus ipsius capitis vers. 14; vide *Exod.* XXIV, 7; *Deut.* XVII, W. Schnurrerus quidem in *Observait-ad vaticinia Jeremiæ*, ad verba antea allata xxxvi, 18, hæc notat: « Quod autem Jeremias dictando rem omnem absolvit, haud obscurum indicium est, ex memoria nunc omnia ipsi haurienda fuisse et quasi repetenda; etenim scriptum quidquam si penes se habuisset, non erat cur dictaret Baruch, sed poterat illi quod scriptum esset tradere exscribendum » Verum, ut bene notat Rosenmuller, potuit Jeremias Baruch quæ litteris essent mandanda prælegendo ideo dictare, ut caveret, ne forte Baruch alia a marni vatis rudioribus litteris exarata sinistro legens falso scriberet, alia per errorem oculi omitteret.

Alterutrum horum vero sumas, hoc certum videtur, illo quod Baruch dictante Jeremia exaravit volumine, vaticinia alio plane quam quo hodie comparent, ordine disposita fuisse. Nam qui nunc exstat Jeremiæ liber in parte priori (cap. x-xxxv) plura exhibet vaticinia, quæ Sedeciæ demum tempore sunt edita (cap. xxi, xxiv, xxvni, xxix, XXX, 2; lixii, xxxnr, xxxiv), quæ sane ei volumini, quod Baruch quarto Joakimi anno scripsit, inesso non poterant. Contra, haud pauca, quæ illud continere debuerat, utpote quarto Joakimi anno jam edita, in eo quem nos posidemus Jeremiæ libro, partem ejus posteriorem occupant.

Secundo, illa prior quæstio huic sequenti viam facit, scilicet an quæ Jeremiæ libro continentur vaticinia sim secundum temporis, quo sunt edita, ordinem disposita. Cui quidem quæstioni respondemus negativo, nam, inquit Rosenmuller, Jeremiæ librum pervolventi mox in oculos incurrere necesse est, mire turbatum esse vaticiniorum ordinem, nec eorum seriem reguin successioni temporumve ordini respondere. Argumento sunt omnia fere quæ anni, quo sunt edita, notam præfixam habent oracula, quod quæ antecesserant, in ultimum pene locum, aut dudum post medium sint rejecta, rursusque postremo pronuntiata sub Sedecia, regum ultimo, priori loco posita comparcant...

Porro, quæ sit causa hujus perturbati ordinis, non una est omnium interpretum sententia. Nam ahi eam reputant inde quod, cum rite prius inter se disposita fuissent vaticinia, casu deinde, vel librariorum incuria ad hunc modum essente onfusa. Vilringa sparsini editas schedasque, singulis inscriptas Jeremiæ prophetias, post ejus demum excessum a Baruch collectas turbatoque annorum numero in unum volumen coaluisse censet; sed quæ species veritatis Baruch Jeremiæ coævum ista oracula in ordine quo nunc sunt, nullum temporum habita ratione, collegisse? Juxta Eichornium (*Einlcit in das alte Testam*, tom. III) vates quarto demum Joakimi anno vaticinia, quæ usque ad hoc tempus edidit, litteris mandari curavit, nec tamen temporis quo edita essent, ordine servato, quod ea memoriter dictasset. Illa singulis schedis, ut Eichornius fert opinio, a Baruch inscripta vaticinia temporis successu novis adaucta post dirutam urbem conscribi in unum volumen curavit, quod exsulibus Babyloniam miserit. Quas vero secum retinuisset chartas, vatem in Ægyptum delatum existimat Eichomius retractasse, et alia vaticinia, nec tum tamen secundum temporis ordinem disposita, limasse et interpolasse, alia auxisse et amplificasse, alia subinde adjecisse, quæ ad ea clariora reddenda et melius intelligenda facerent, quædam et plane nova addidisse, atque hic omnia serie continua in unum volumen perscribi

PROLEGOMENA IN JEREMIAM PROPHETAM.

quo in Jeremiam S. Hieronymus usque ad Cxip. XXXII. Dubitarunt nonnulli an hic Commentarius sit S. Hieronymi, eo quod ejus vigorem et acrimoniam non referat. Verum Rabanas, CassiodoruBj Marianus, Trithemius, Sixtus Senensis, Doctores Lovanienses et alii passim tribuunt cum S. Hieronymo. Quinimo Rabanus fatetur se suum Commentarium in Jeremiam usque ad cap. xxxii, confecisse ex hoc Commentario S. Hieronymi paucis additis ex suo, et ex Origene et S. Gregorio. Quare Commentarius Rabani non est idem cum Commentario S. Hieronymi, sed ex eo depromptus, coque auctior, ut palet utrumque conferenti. Porro minus acrem hic esse S. Hieronymum non mirum; erat cuiin ipse hæc scribens,

curasse, quod syntagma a Judæis Palæstinensibus postea inter suos libros sacros relatum, Id ipsum esse quod nos hodie legimus. Quæ quidem Eichornii sententia longe absonior Vitringæ opinione. Nam admissio quod non probatur, Jeremiam memoriter dictasse sua oracula, non indo sequitur ilia confuso ordine scribenda dictasse. Aliunde, si revera duas plane diversas suorum oraculorum dederit Jeremias (quæ hypothesis mere gratuita dici potest) unam breviorē cl minus perfectam quam secum in Ægyptum asportaverit, cl quæ versioni Septuaginta textum præbuerit; alterum fusiorē, simulque correctiorē quæ Judicis in Babyloniam missa fuit, et unde venit textus hebraicas qualem nunc habemus, quis admittet Jeremiam in secunda editione quam ut correctiorē præbent non convenientiori ordine sua oracula disposuisse?

Quod si a nobis vera hujus perturbati ordinis quærfutur, respondemus nos dubitare veram rationem ordinis, quo hæc vaticinia hodie comparent, conjectura quemquam assequi posse. Attamen hæduæ explanationes majorem probabilitatem habere nobis videntur. Vel *primo*, sparsa permixtaque, quibus vaticinia inscripta fuerunt, folia multo post a compilatore quodam, nulla habita temporum ratione, tumultuarie opera fuere collecta; vel *secundo*, passim plores non uno tempore habiti sermones juncti sunt ob argumenti similitudinem; quamvis omnes absolute Jeremiæ conciones ita dispositas fuisse, ut quæ vicini sint argumenti sint conjuncti demonstrari vix pos sit.

Tertio, græca Septuaginta hujus libri interpretatio textum hebræum non per omnia accurate reddit. *Trimum* enim vaticinia inde a cap. xxv, 15, usque ad libri finem in illo ordine plane alio quam in hebræo, sunt disposita, ut videre est duos textus, hebræum et græcum inter se conferendo. Praterea desiderantur in hac versione non modo nullæsiqgulæ voces (vid. i, 11; n, 17; in, 1, 9, 10; V, 13, 15; vu, 13, 21; Vili, 4, 10, 13, 17; ix, 12, 16, 22, 25; xi, 22; xv, 11, 15; xvi, 1, 5, 6). Verum et integri versus (voluti vii, 1, 2; XXXIV hebr. xxvii, 12, 13, 14, 19, 22; xxxvi hebr. xxix, 13, 21), et loca quoque longiora (ut xl hebr. XXXIII, 14, 26; xlv hebr. xxxix, 4, 15), contra subindo græca interpretatio exhibet quæ in textu hebraico non exstant (vid. ii, 28, 30, 31; m, 7, 17, 18; iv, 2, 26, 29; V, 17, 18; vu, 4, 10; xxxv hebr. xxvni, 10; xxxvi hebr. xxix, 1, 8). Quæ quidem discrepantiæ græcæ interpretationis ab ea in qua nunc nostri codices omnes consentiunt, textu hebræo, jam ab Origeno commemorat, et in antiquis latinis versiombus græca factis ab Hieronymo reperi, tam sunt frequentes, ut neque librariorum citanti, nec interpretis aut negligenti, aut consilio deberi credibile sit, inquit Rosenmuller, quæ tamen est S. Hieronymi opinio in *Praj. ad Comment, in Jcr cm*. Igitur textum hebræum quo Græcus interpretatus est in

morbis, laboribus et ætate confectus; fuit eni hoc ejus ultimum opus in Prophetas, ut ipse fata tur in Protendo, dum sicordilur: «Post explanationem duodecim Prophetarum, et j sai, Danio» lis cl Ezechielis, ad extremum in Jeremiam manum mittimus. » Adde, brevior cælcris est hic ejus Commentarius, et imperfectus: finitur enim cap. xxxii.

Scripserunt insuper in totum Jeremiam Theodorus, Rupertus, S. Thomas, Hugo, Lyranus, Dionysius, Vatablus, Andræus Capella; atque novissime exactissimeque Christophorus a Castro, Joannes Maldonatus et Gaspardus Sanchez, omnes c Societate nostra (1).

pluribus locis aliterei brevius quam noster, comparatum et dispositum fuisse necesse est. Videtur jam tum, addit idem auctor, cum Jeremiæ liber primum in græcum sermonem est translatus, duplex potissimum textus illius recensio in codicibus exstitisse, altera magis germana inter Palaestinenses Judæos propagata, quam nostri hebræi codices exhibent, altera negligenlius procurata, mutila cl passim interpolata, qua Judæi Ægyptiulebanlur, e qua Græca Alexandrina interpretatio est confecta.

Istam sententiam cui et ipse Eichornn assentitur, rejicit Michaelis et c contra illam editionem e qua græca interpretatio fluxit, genuinam cl ab intrusis sebolis puram esse censet, nostrum vero lextum hebraicum depravatum fuisse variis additamentis autumat; prorsus abjudicanda esi ista Michaelis opinio quæ Vulgat nostra, quam expressis terminis concilium Tridenlinum authenticam declaravit auctoritatem, labefactat et destruit.

Admitti igitur potest textum hebræum quem transtulit Græcus Interpres, minus integrum fuisse quam ille quo utimur, et *secundo*, forsitan addi potest sive Græcum Interpretem plurimos locos pratermisisse vel inadvertentia, vel quia alibi inveniebantur, sive amanuensium incuria, vel temeritate, hæc ut superflua et redundantia circumcisa fuisse. Nemo est enim qui non fateatur Septuaginta versionem permultas hujus generis correctiones pertulisse. Cæterum istæ prætermissiones nullo modo aulhenlitali græcæ versiunis praejudicari possunt; nam non sunt magni momenti, et quæ prætermittuntur sæpe in aliis hujus libri locis reperiuntur, ita ut ista versio generaliter sumpta sufficienter substantiam el vim inspirati textus referat, saltem in his qu t ad fidem velad mores perlinent

De auctoritate duina et canonica hujus libri nihil dicemus, nisi quod Jeremiam sua vaticinia divino instinctu alliatum edidisse, adeoque jure merito inter libros sacros illa locum obtinere, Hebræis el Christianis omni tempore persuasum fuerit. Nam cl Christus ipse dictis suis ex Jeremiæ vaticiniis lucem fœneralur, eorumquo auctorilalcin calculo suo comprobatur, veluti in admonitione illa *datth.* xi, 29, ex *Jcr cm*. vi, 16, in exprobranda domus suæ profanatione, *Matth.* xxi, 13; *Marc.* xi, 17; *Luc.* xix, 46; *Joan.* ii, 16, ex *Jerem.* vii, II. Apostoli denique sæpiussuis dictis auctoritatem el firmamentum adjungunt Jeremiæ affinis, veluti Paulus, *Rom.* ix, 21, ex *Jerem.* xviii, G; I *Cor.* i, 31, ex *Jerem.* ix, 24; II *Cor.* vi, 16, ex *Jerem.* xxxi, 1; *Hebr.* x, 15, ex *Jerem.* cap. xxii> vers. 31.

(i) Ilis interpretibus, alios recentior? » saltem celebriores, qui non sine fructu consulendi sunt, indignare oportuim judicamus.

Inter Catholicos, Michael Ghislerus, Thealinus, qui Lugduni 1623 opus egregium edidit, cui titulus: *In Hicremiarn Prophetam Commentarii juxta sensum UteraUu^ mysticum et moralem, et juxta lectiones, oulgalam*, Ae-

CRRONOTAXIS ORACULORUM SIVE ORDO CAPITUM ET GESTORUM JEREMIÆ.

Quia ordo capitum et oraculorum in Jeremía valde perturbatus est, uti dixi, hinc ca suo ordine digeram, caque seriatim in quatuor parles distribuam. Sequar Abulensem in fine lib. IV *lle-guen*, Torniellum, et maxime Christophorum a Castro, qui in Proœmio exactam habet chronotaxin.

Omoh *prima* ergo pars complectitur ea quæ Jeremías prophetavit sub Josiarege, quibus carpit idololafaf- Iriam et vitia populi, ininalurquo excidium per Chaldæos. Incipit hæc a cap i, et protenditur usque ad cap. xvii, exclusive, excepto cap. x, quod ad Sedeciæ, et cap. xiii, quod ad Joakim, eta vers. 18, ad Sedeciæ, tempora perlinet, uti mox dicam.

Secunda pars est eorum quæ prophetavit sub Joakim filio Josiæ, et Joachin, sive Jcchonia filio Joakim : morluo Josia, et amolo Joachaz filio ejus, adhuc funebri planctu durante, mittitur Jeremías ad Joakim, monelque ne flect Josiam, sed potius Joachaz non rediturum ex Ægypto, el scipsum, eo quod sepultura asini sit sepeliendus. Huc ergo pertinet cap. xxii, a vers. 1 ad vers. 21, ut patet ex vers. 10 ibid.

Sub idem tempus, prophetans in atrio templi excidium urbis et templi capitur, et reus mortis

breram, paraphraste Chaldaicæ, el Grata», aim caleña Gratarum Patrum, graced latine, etc., etc., 3 in-fol.

Inter heterodoxos, Sebast. Schnidh edidit : *Commentarium in librum prophetiarum Jeremía, in quo lextiu exquisitori analyst resolvitur, annotationibus ad singulos versus illustratur, singulis etiam deinde istis certi loci communes subjiciuntur.* Argentorati, 1685, in-4°, dein Francðfoni adMœn. 1697 cl 1705, duob. tom. iu-V. Ex hoc isto egregio commentano ex magna parto deprompto: sunt annotationes lliblix Joan. Henrici Michaelis.

Horra. Veneran *Commentarius ad librum prophetiarum Jeremía, quo conciones rite distinguuntur, scopus, nexus rt series sermoni» accurate investigatur, perpetua paraphrasi exponi, ur et selectis obsmatis voces et phrases illustrantur, ac implementi demonstratione ubi opus fuerit confirmanetur,* in Incera prodiit Leovardis 1765, 2 iu-4».

Commentarium Joan. Henr. Parean, Leyd» edidit, 1790, ln-8* inscriptum : *Threni Jeremía philologice et critice illustrati,* quem magni faciunt Scripturæ sacra profesoress.

Em. Frid. Car. Rosenmuller, *Scholia in Jeremías vaticinia el Throws,* 2 in-S«, Lipsia 1826 prodierunt, iu quiLus auctor non parvam utilitatem ex interpretibus qui ante scripserunt, duxit.

Joannes Georgius Dahler, Argentorati edidit 1825-1830, opus in Jcremiam, cui titulus : *Jérémie, traduit sur le texte original accompagné de notes explicalitcs, historiques et critiques,* quod salis eiaculai *J*r.uni.e propheti.is.

Addendi sunt ii Jeremía interpretes qui vel omnes veteri» Testamenti libros, vel prophetas cunctos verterunt et commcnüriis explanarunt, et quidam alii qui aliquas tantum partes Jeremiæ prophetiarum eiulanarunt, ut H. ugslenberg qni in tertia parte *Chrislologiae* in oracula qvT .d Quistara referuntur annotationes philological •cr.ÿttt boux tragus plenissimas.

agitur; sed ab Ahicam liberatur, uti narratur cap. xxvi; hic ergo collocandum est cap. xxvr.

Sub idem tempus, jubetur sumere catenas, postea sub Sedecia mittendas vicinis gentibus, ui patet cap. xxvii, a vers. 1 ad 4.

Sub idem tempus, prophetat ea quæ habentiX cap. xvn, scilicet peccatum Juda esse indelebile, quod suppetiis /Egypti confisus, nollet se subjicere Babylonio jam se ad bellum paranti.

Anno 4 Joakim prophetat ca quæ habentur cap. XXV, do calice, id est clade activa Chaldæorum, quodque cis servient gentes 70 annis.

Eodem anno contigerunt ca quæ dicuntur cap. xlv i, a vers. 2 ad 12, de Pharaono Nechao credendo, ct paulo post cæso a Nabuchodonosore juxta Charcamos, eaque occasione mox pergit prophetare, Ægyptum subjugandam a Nabuchodonosore, ibidem, vers. 3 usque ad fin. cap.

Eodem anno contigerunt quæ dicuntur cap. XXXVI, de oraculis et minis Jeremiæ scribendis, et a Baruch legendis populo ex libro quem combussit Joakim, sed restauravit Jeremías, ct quæ cap. XLV dicuntur de Baruch timente ct confortato a Deo.

Anno circiter 7 Joakim contigerunt ea quæ narrantur cap. xxxv, de Rechabitis, et quæ dicuntur cap. xiii, a vers. 1 ad 18, de lumbari lineo, quod tulit ad Euphratem, deque laguncula contrita in signum cladis futuræ.

Mox secula sunt dicta sub Joachim sive Jcchonia filio Joakim. Nimirum cap. x x ii, a vers. 24 ad finem, prophetat Jechoniam ducendum esse in Babylonem, et inde nunquam rediturum.

Cap. xxiii, invehitur in regum negligentiam, quod illa fuerit causa excidii et captivitatis populi, atque novam reipublicæ formam per Christum et Apostolos pollicetur.

Tertia pars continet oracula dicta sub Sedecia, qui Jcchoniæ successit, usque ad excidium urbis inclusive.

Anno 1 Sedeciæ dicta sunt quæ habentur cap. XXIV, de duobus calathis ficuum, qui significabant bonam Jcchoniæ et aliorum transmigrantium sortem ; miseram vero Sedeciæ et aliorum IlIerosolymæ manentium, et Chaldæis rebellantium.

Et quæ cap. xxix scribuntur ad Jechoniam et alios in Babylone, quod ibi mansuri sint 70 annis.

Et quæ cap. XXX et xxxi prædicit de solvenda captivitate, tum temporali per Cyrum, tum spiritali per Clirbtum.

Et quæ cap. xvni habentur de figulo, cujus adinslar Deus potest populum fingere et refingere, cumque libertati restituero.

Et epistola quæ habetur cap. x, qua monet tran-migratos, re colant signa cæ:li et idola Chaldæorum.

Et quæ habentur cap. xxvii, 3, usque ad finem, de catenis missis ad vicinos reges; quæque habentur cap. XXnn do earum confractio per Hananiam, et commutatione in ferreas.

Unde sub idem tempus, videntur dicta ea quæ cap. XLvin et xux prophetat contra vicinos reges et gentes, scilicet contra Moab, Ammon, idumæam, Damascus, Cedar et Ælam.

Snb »n- Cap. Xis, confregit lagunculam in atrio templi, saccit' u* ostentat^erc* populum sic esse conterendum; æ' hinc cap. xx, incarceratila a I'hassur, minatur ci interitum; atque ex hedió vibe, et ærnnarum acerbitate, maledicit diei nativitatis suæ.

Anno 4. Mox cap. l et li, prophetat excidium Babylonis, per Cyrum et Darium: quod enim id factum sit anno 4 Sedeciæ, patet Jeremiæ u, 59.

Anno ». Cap. xin, <8, mittitur Jeremías ad Sedeciam rebellantem Nabuchodonosori, et ad reginam, ut nuntiet eis regni eversionem. Patet id IV Jtcj. cap. XXIV, 20, et cap. xv, 1, et ex Josepho, lib. X *Antiq.* cap. X.

Cap. XXXIV, obsessa jam Jerusalem, cum Judæi fœdus cum Deo renovassent (ideoque Chaldæi recessissent pugnaturi contra Ægyptios), sed mox illud violassent, prædicit Chaldaeorum reditum.

Cap. XXXVII, idem significat Sedeciæ; cumque egrederetur in Analoth a Jeria captus, detrusus fuit in carcerem.

Cap. XLvii, prophetat Palæstinos vastandos per Chaldæos: hoc enim factum esso anno nono Sedeciæ, patebit cap. XLvir, i.

Anno io. Cap. XXI, cum rediisset Nabuchodonosor ad obsidionem Jerusalem, Sedeciæ mittenti, ut pro recessu hostis oraret, respondit Jeremías eum non recessurum, sed si salvus esse velit, ei se dedat.

Cap. XXXII, Jcremias in carcere jubetur emere agrum sui patruelis, ut per hoc significet, captivos o Babylone redituros ad suos agros.

Cap. XXXIII, promittit felicitatem post tempus captivitatis.

Snb »n- Cap. xxxvTH, conjicitur in lacum, cum prædixisset transfugientibus ad Chaldæos salutem, et deti' interitum remanentibus, sed eductus ab Abdemelocho, et collocutus cum rege, mansit in vestibulo la t ceris.

Cap. xxxix, a vers. 15 usque ad finem, promittit Abdemelocho incolumitatem in excidio urbis.

Mox cap. xxxix, a vers. 1 usque ad vers. 15, capitur Jerusalem, Sedecias excæcatur, filii et principes occiduntur.

Quarta pars complectitur oracula et gesta post excidium Hierosolymæ.

Cap. XL, Nabuzardan commendat Jeremiam Godoliæ, quem Nabuchodonosor constituerat præsidem Jndææ.

Liber jam Jeremías videtur scripsisse epistolam ad abducendos Babylonem, de non colendis idolis Chaldæorum, quæ habetur cap. vi JtarwA.

Urbe eversa, videtur composuisse Thronos.

Cap. XU, Ismael mense septimo occidit Godoliam; et Johanan reducit et colligit reliquias populi, cogitatque fugam in Ægyptum.

Cap. XLH, principes consulunt Jeremiam, ille vetat fugam, aitque si fugiant in Ægyptum, eos ibi vastandos a Nabuchodonosore.

Cap. xlii, principes non credentes Jeremiæ, et A-l - cogentes Jeremiam omne^que Judæos secum fugere in Ægyptum, perveniunt in Taphnis, ubi i» Jcremias prophetat excidium .Egypti per Chaiditos.

Cap. xlii, Judæi in Egypto, et Pharaoni Ephrec Anv x minatur captivitatem: unde hac de causa videtur a Judæis paulo post fuisse lapidatus ante excidium .Egypti: hic enim finitur ejus prophetia, nec deinceps Jeremiæ fit mentio.

Nabuchodonosor invasit et occupavit Coelesyriam, Ammoaitas, Moabitas, et alias gentes, uti pr.i dixerat Jeremías. Ita Josephus, lib. X *Antiq.* xi.

Eodem anno occupavit Ægyptum, Pharaonem Ephree occidit, Amasim regem constituit, Judiosque 715 captivos duxit Babylonem, ut patet *Jeremiæ* (r tu, 30, et ex Josepho. Inter eos ductus est Baruch; nam Jeremías jam erat occisus. Ita a Castro et alii. Sed verius videtur Ægyptum subactam esse a Nabuchodonosore post 12 annos, scilicet anno regni ejus 35, uti dicam *Ezech.* x xii, 17.

Anno 6, qui erat quinius eversionis Jerusalem, et Nabuchodonosoris 26, die 17 mensis quinti, librum ase scriptum legit Baruch Babylone coram Jechonia, et toto populo, *Baruch* i.

QUOT IT QUIBUS IN REBUS JEREMIAS FUER!? TYPUS AUT PROPHETA CHRISTI (1).

JEREMIAS.

I. Jeremi® dicit Deus, cap. r, 5: «Priusquam (e formarem in ulero, novi te : et anlequam exires de vulva, sanclificavi te. »

II. Jeremi® dicit Deus, cap. j, 5 : « Prophetam in gentibus dedi te ; » et vers. 9 : « Ecce dedi verba mea in ore tuo : ecce constitui te hodie super gentes, et super regna, ut evellas, et destruas, et disperdas, el dissipes, et ædifices, et plantes. »

III. jeremi® dicit Deus, cap. i, 18 : « Ne formides : ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam, et in columnam ferream, et in murum zercum super omnem terram. »

IV. Jeremías ait, cap. i, 11 : « Virgam vigilantem ego video. »

V. Jeremías ait, cap. h, 13 : « Ollam succensam ego video. »

VI. Jeremi», cap. i, <6, ait Deus : « Loquar judicia mea cum eis (gentibus) super omnem malitiam eorum. »

VII. Cap. n, 21, Deus per Jeremiam ait Synagog® : « Ego plantavi te vineam electam, omne semen verum : quomodo ergo conversa es mihi in pravum, vinea aliena? »

VIII. Cap. ni, clamat Deus per Jeremiam: «Aversatrix Israel, et prævaricatrix Juda, revertero ad me, sanabo aversiones tuas. »

IX. Cap. vi, 6, Jeremías dicit llierosolyi^{litt} « Ilæc est civitas visitationis; » id est punitionis et excidii, « omnis calumnia in medio ejus. »

X. Cap. vu, it, Jeremías ail : « Numquid spelunca latronum facta est domus ista, in qua invocatum est nomen meum? »

(i i Qu*tuenntamilitndinis relationes inter Jeremiam M Chruttuu luculenter et pie exponit Bossuet in opere

CHRISTUS.

Sic de Christo ait S. Matthæus, cap. i, 18 : « Inventa est (R. Maria mater Jesu) in utero habens de Spiritu Sancto. » Ef Angelus, vers. 20 : « Quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est. » Item Angelus, *Luca cap.* i, 3i> : « Ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei. » Denique Isaías, cap. xux, 1, de Christo ait : a Dominus ab utero vocavit me, de ventre matris me® recordatus est nominis mei. »

Sic de Christo ait Isaías, cap. i i, 16 : « Posui verba mea in ore tuo... ut plantes cœlos, el fundes terram, et dicas ad Sion : Populus meus es tu; » et David, *Psahn.* n, 6 : « Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans pneceptum ejus; » et vers. 8 : « Postula a me, et dabo tibi gentes hærcditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae. » Et Isaías, cap. xux, 6 : « Ecce dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ.»

Sic Christus dicit de se : « Posuit (Dominus) os meum quasi gladium acutum : in umbra manus su® protexit me, et posuit me sicut sagittam electam, » *Isaiæ* xux, 2.

De Christo dicitur, *Psal.* n, 9 : « Reges eos in virga ferrea, et tanqnam vas figuli confringes eos. » Et *Psal.* XLiv, 7 : « Virga directionis virga regni tui. »

De Christo judico dicitur, *Psal.* xcvr, 3 : « Ignis ante ipsum præcdet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus; » et *Luc.* ut, 17 : « Paleas comburei igni inextinguibili. »

Christus constitutus est judex vivorum et mortuorum, atque in die judicii Sanctis dicet : « Venite, benedicti Patris mei, » impiis vero : « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, » *Matth.* cap. XXV, 30 et 41.

Sic Christus eidem ait : « Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, etc., et locavit eam agricolis : » illi autem servos, quin et filium beri occiderunt; ipse ergo « malos male perdet, » *Matth.* XXI, 33, 41.

Christus clamat, *Matth.* xi, 28 : «Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos. »

Christus, videns Jerusalem, flevit super eam, dicens : a Quia si cognovisses et lu, etc., quia voment dies in te : et circumdabunt te inimici, etc., et ad terram prosternent te, etc., co quod non cognoveris tempus visitationis lu®,» *Luc.* xix.

Christus ait, *Matth.* xxi, 13 : « Scriptum est : Domus mea domus orationis vocabitur; vos autem fecistis illam speluncam latronum. »

aureo cni titulus : *Mlditatlons tur j'Evangile*, in ullirra Christi hebdomada a die 08 ad 109.

XI. Cap. ix, 23, ait Dominus per Jeremiam : a Non gloriatur sapiens in sapientia sua, et non gloriatur fortis in fortitudine sua, et non gloriatur dives in divitiis suis; sed in hoc gloriatur, qui gloriatur, scire et nosse ine, quia ego sum Dominus, qui facio misericordiam et iudicium, et iustitiam in terra.»

XII. Cap. xi, 10, ait Jeremías : « Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam : et non cognovi. »

XIII. Ibidem ait Jeremías : « Cogitaverunt super me consilia, dicentes : Mittamus lignum in panem ejus, et eradamus eum de terra viventium. »

XIV. Cap. XIV, 8, Jeremías ait Deo : a Expectatio Israel, salvator ejus in tempore tribulationis ; quare quasi colonus futurus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum ? »

XV. Cap. XV, 10, ait Jeremías : a Væ mihi, mater mea ! quare genuisti me virum rixæ, virum discordi » in universa terra ? omnes maledicunt mihi. »

XVI. Cap. svi, 16, ait Deus Jeremiæ : « Ecce, ego mittam pisces multos ; et piscabuntur eos. »

XVII. Cap. win, 6 et 11, ait Deus : « Sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israel. Ecco, ego fingo contra vos malum, n

XVIII. Cap. Win, 18, dixerunt Judæi : « Venite, et cogitemus contra Jeremiam cogitationes : et percutiamus eum lingua. »

XIX. Cap. XX, 2, Phassur percussit Jeremiam Prophetam.

XX. Cap. XX, 7, ait Jeremías : « Factus sum in derisum tota die, omnes subsannant me. »

XXI. Cap. XXVI, ti, Jeremías, quia prophetat excidium urbis et templi, audit : « Iudicium mortis est viro huic. »

XXII. Cap. XXVI, ili, Jeremías ait : « Si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmelipsos, et contra civitatem istam, »

XXIII. Cap. XXXI, 15, Jeremías ait : « Vox in excelso audit. i est lamentationis, lucius et fictus Rachel plorantis filios suos et nolentis consolari super eis, quia non sunt, p

XXIV. Cap. 31, 2?, ait Jeremías : « Creavit Do-

Christus ait per Paulum, I Cor. i, 27 : « Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes : et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia : et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret ; ut non gloriatur omnis caro in conspectu ejus. Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia a Deo, et iustitia, et sanctificatio, et redemptio ; ut quemadmodum scriptum est : Qui gloriatur, in Domino gloriatur. »

De Christo ait I-aías, cap. l u i, 7 : « Sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se, obmutescet, et non aperiet os suum. »

Judæi cogitaverunt Christum crucifigere, et acclamaverunt Pilato : « Crucifige, crucifige eum, » Joan. Xis, G.

Talis viator fuit Christus, qui per omnem Iudæiam discurret evangelizando, et post tres annos praedicationis, relicta terra quasi hospitio, ad suum rediit coelum.

De Christo ait Simeon : « Positus est hic in ruinam, et in resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui contradicetur, » Luc. cap. n, vers. 34.

Christus vocavit Petrum et Andream pisces dicens : « Venite post me, et faciam vos fieri pisces hominum, » Matth. iv, 19.

Sic Christus ex eodem luto et massa generis humani, facit « aliud vas in honorem, aliud in contumeliam, » Rom. ix, 21 et 22.

Sic Judæi contra Jesum consilium inierunt, ut cum in sermone caperent, utque eum dolo tenerent ; imo falsos testes contra eum quaesiverunt et subornarunt, Matth. cap. xxii, 15, et Matth. cap. XXVI, 59.

Sic « unus ministrorum dedit alapam Jesu, dicens : Sic respondes Pontifici ? » Joan. cap. x y iii, vers. 22.

Sic Christus ait, Psalm, xxi, 7 : « Ego autem sum vermis, et non homo, opprobrium hominum. et abjectio plebis ; omnes videntes me, deriserunt me : locuti sunt labiis, et moverunt caput. »

Christus, quia dixisse ferebatur : « Possum destruere templum Dei, » etc., audit a Caipha totoque concilio : « Reus est mortis, » Matth. xxvz Gl et GG.

Judæi clamantes contra Christum : « Crucifige eum, » dicunt Pilato Christum innocentem liberare volenti : « Sanguis ejus super nos, et super filios nostros, » Matth. xxvn, 25.

Matth. n, 17, in infanticidio Ikrodisail : « Tunc adimpletum est quod dictum est per Jeremiam prophetam dicentem : Vox in Rama audita est, ploratus et ululatus multus, Rachel querens filios suos, et noluit consolari, quia non sunt. »

Isaías, cap. vn, i i, et ex eo Mutili. i, 23, de Clu'i-

minus novum super terram : Femina circumdatur
» rrvii m. ■

XXV. Cap. XXXI, 31, ait Dominus Jeremi® :
• Ecco dies venient, et feriam domui Israel et do-
mui Juda fœdus novum. »

XXVI. Cap. XXXVI, 26: « Praecepit rex Joakim, ut
comprehenderent Baruch scribam, et Jeremiam
Prophetam ; abscondit autem eos Dominus. »

XXVII. Cap. xxxvri, 14, Principes Jeremiam ce-
ciderunt, et miserunt in carcerem.

XXVIII. Cap. XXXIX, Jeremías, a suis neci desti-
natus, a Nabuchodonosore et Chaldaeis honorifice
susceptus est.

XXIX. Cap. xrin, 5, Johanan timens Nabuchodo-
nosorem fugit, duxitque Jeremiam secum in
Ægyptum.

sio et virgine matre dicunt : « Ecce Virgo conci-
piet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Em-
manuel, id est Nobiscum Deus. »

Christus hoc foedus et testamentum institui/
Uebr. vin; Matth. xxvi, 28.

Sic Judæi quæsicrunl siepe comprehendero le-
sura : « Ipso autem abscondit se, et transiens per
medium illorum ibat, » atque sub finem vitra, se-
cessit in civitatem Ephrem, *Joan*, xi, 54.

Sic Judæi Christum ceperunt, colaphizarunt et
flagellarunt.

Ita Christus « in propria venit, et sui eum non
receperunt : » scilicet Judæi eum occiderunt, sed
Gentes eum susceperunt et coluerunt.

Sic Joseph, timens Herodem infanticidam, pue-
rum duxit in Ægyptum, *Matth.* n, 14.

i«S»q C-<

Denique audi Esdram, vel quisquis est auctor,
lib. IV Jfcdra, cap. n, 18 : « Mittam tibi adjuto-
rium pueros meos : Isaiam et Jeremiam, ad quo-
rum consilium sanctificavi et paravi tibi arbores
duodecim, gravatas variis fructibus, et totidem
fontes fluentes lac et mcl, .ct montes immensos
septem, habentes rosam et lilium, in quibus gau-
dio implebo filios tuos. » Per arbores et fontes
duodecim, duodecim Apostoli, et duodecim Sym-

boli eorum articuli; per septem montes, septem
Ecclesia) Sacramenta significari videntur, quibus
novam Christi Ecclesiam ornandam prradixerunt
Isaías et Jeremías. Esto enim hic Esdras liber non
sit in canone sacraScripture ; habet tamen suum
auctoritatis pondus, idque majus quam aliorum
Doctorum libri : unde et Ecclesia illum libris ca-
nonicis proxime subnectit.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Est hoc caput prooemium totius libri : docet enim Jeremías, epiomodo a Beo ad mumis **propria** destinatur sit, d (piasi consecratus ab utero, idquead hoc, ut attentionem sibi conciliet. Vndc secundo, vers. fi, vocatif a Beo ad prophetandum se excusat, dicens : Quia puer ego sum. Cui Deus : Ecce dedi verba mea il ore tuo : Ecce constitui te hodie super gentes, ct super regna. Tertio, vers, i1, videt virgam vigilantcm, d ollam succensam, per cague portendi excidium Judoeoe per Chaldaeos audit. Denique, vers. 18, cum roborans Deus ait : Dedi te hodie in civitatem munitam, et in columnam ferream, et in murum aereum, ut forlior sis regibus ct principibus omnibus (1).*

1. Verba Jeremiæ filii Ilelciæ, de sacerdotibus, qui fuerunt in Anathoth, in terra Benjamin. 2. Quod factum est verbum Domini ad eum in diebus Josiæ filii Amon regis Juda, in tertio decimo anno regni ejus. 3. Et factum est in diebus Joakim filii Josiæ regis Juda, usquo ad consummationem undecimi anni Sedeciæ filii Josiæ regis Juda, usque ad transmigrationem Jerusalem, in mense quinto. 4. Et factum est verbum Domini ad me, dicens : 5. Priusquam te formarem in utero, novi te : ct antequam exires de vulva, sanctificavi te, et prophetam in Gentibus dedi te. 6. Et dixi, A, a, a, Domine Deus : ecce nescio loqui, quia puer ego sum. 7. Et dixit Dominus ad me : Noli dicere : Puer sum : quoniam ad omnia, quæ mittam te, ibis : cl universa, quæcumque mandavero tibi, loqueris. 8. Ne timeas a facie eorum : quia tecum ego sum, ut eruam te, dicit Dominus. 9. Et misit Dominus manum suam, ct tetigit os meum : et dixit Dominus ad me : Ecce dedi verba mea in ore tuo : 10. ecco constitui te hodie super gentes, et super regna, ut evellas, et destruas, et disperdas, ct dissipes, et ædificcs, cl plantes. 11. Et factum est verbum Domini ad me, dicens : Quid tu vides, Jeremía? Et dixi : Virgam vigilantem ego video. 12. Et dixit Dominus ad me : Bene vidisti, quia vigi labo ego super verbo meo ut faciam illud. 13. Et factum est verbum Domini secundo ad me, dicens : Quid tu vides? Et dixi : Ollam succensam ego video, et faciem ejus a facie Aquilonis. 14. Et dixit Dominus ad me : Ab Aquilone pandetur malum super omnes habitatores terræ. 15. Quia ecce ego convocabo omnes cognationes regnorum Aquilonis, ait Dominus : ct venient ct ponent unusquisque solium suum in introitu portarum Jerusalem, ct super omnes muros ejus in circuitu, ct super universas urbes Juda. 16. Et loquar judicia mea cum eis super omnem malitiam eorum qui dereliquerunt me, et libaverunt diis alienis, et adoraverunt opus manuum suarum. 17. Tu ergo accinge lumbos tuos, et surge, ct loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi. Ne formides a facie eorum : nec enim timere te faciam vultum eorum. 18. Ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam, et in columnam ferream, et in murum ærcum, super omnem terram, regibus Juda, principibus ejus, ct sacerdotibus, et populi terræ. 19. Et bellabunt adversum te, cl non prævrdcbunt : quia ego tecum sum, ait De» minus, ut liberem te.

1. Verba Jeremtjb. — Titulus libri est, sicut illo apud *Isaiam*, cap. i, « visio Isaïæ, » g. d. Hic liber continet verba Jeremiæ, puta verba Dei, scilicet

(I) Istud proœmium est ; Primo, *biblicum*, notans *pri-vo*. ancioris nomen ct genus, i ; *secundo*, libri titulum, ei prophelke ac scriptionis tempus, 2, 3«

oracula quæ loeutaa est Deus ad Jeremiam, quæquo Jeremías audivit a Deo; undo Septuaginta vertunt, vcrfcum *Dei qtied factum est ad Jeremiam*

Seccmoo, *historicum*, enarrans, *primo*, Dei Jeremiam m Prophetam antequam natus esset destinantis vocationem, 4, 5; *secundo*, Jeremiæ pueritiam suam obtendentis ex-

Ila S. Hieronymus, Theodoretus et Rabanus. *Secundo*, planius et plenius, *q. d.* Hæc sunt verba, id est propheti®, quas a Deo acceptas Jeremías dixit et prolocutus est ad populum. Ita Chaldæus. Lyranus et Vatablus.

Beici» Filii Helciae. — Clemens Alexandrinus, libro i Strom., S. Hieronymus vel quisquis est auctor Quæsf. fait» Heir, in lib. I *Paral.*, Paulus Burgensis, Maldonapw'i. ex r m s et Hebræi putant Helciam hunc Jeremi® patrem tūiaTl ^u*ssc summum pontificem, qui, anno 18 Josiæ (qui erat sextus ab eo tempore quo prophetare errpit Jeremías), invenit in arca librum *Deutr.*, IV' *Rej.* xxn, 8. Hic Helcias genuit Azariam, Atarías Saraïam, Saraïas Esdram, I *Esdr.* vn, f; ita ut Jeremías fuerit patruus Esdr®, nipote frater avi ejus, puta Azaria».

jf.ri.t Verum, si Helcias fuisset summus pontifex, sagté' rt- De b°c non tacuisset Scriptura hic; quia hoc facit riu *ut* ad magnam Jeremi® tum notitiam, tum dignitatem. *Secundo*, *ꝫ de sacerdotibus*, plane significat eum vulgarem fuisse sacerdotem, non pontificem. Tertio, pontifices habitabant Hierosolym® juxta templum, teste Josepholib. XX *Antiq.* cap. xviii; hic autem Helcias habitabat in Anathoth, unde tempore vicis su® veniebat Hierosolyraam, ut sacerdotio fungeretur. Ita Chaldæus, qui addit eum fuisse unum ex viginti quatuor prepositis templi. Ita et Sanchez in Prooemio.

* 2. Quod pactum est, — csl anastrophe: sic enim hæc ordinanda sunt, « verbum quod factum est. » Particulatim hic explicat titulum libri, scilicet *ꝫ verba* Jeremiæ; est ergo hic sensus horum omnium usque ad vers. 4, *q. d.* Hæc a verba, » id est hæc prophetias, Jeremi® sunt, et complectuntur omne verbum quod a Deo factum est ad Jeremiam in Judæa successivè per illos annos, scilicet a 13 Josiæ, et deinde sub Joakim usque ad mensem quintum anni undecimi Sedecii®, quo capta est Jerusalem. Nota: Omittit Joacbaz et Joacbin, quia hi tantum tres menses regnaverunt. Aliter explicant Lyranus, Hugo, Dionysius, « quod, » id est quia, « factum est verbum, » etc. Sed hoc non fert sermo Latinus; alioqui ex Hebræo verti potest cum Vatablo, secundum *quod*, vel *quemadmodum factum est verbum Domini ad eum*.

In tertio decimo Anno regni — Josiæ. Nota: Ab hoc anno coepit prophetare Jeremías; quia eodem anno videtur eversa fuisse Ninive a Cyaxarc rege

positionem et deprecanti; munus sibi oblatum, cui se parem sentiat, 6; *tertio*, Dei excusationem dissolventis responsum, protectionem spondentis promissionem, Projhelam initiantis symbolum, et munus explicantis mandatum, 7-10.

Tertio, *propheticum*, *primo*, proponens visionem tum virgini iugitatis, ad vigilem Deicorum in promissionibus et ut suis implendis significandam, 11, 12; tum ollas «j'x «s b »d excidium corruptissimo populo Judaico a Chaluis imminens significandum, 13, 14; *ucunrfo*, ex-j' p.yjçmi satianti argumentum et causam, 15, 10; Irrrm, repeleus commendationem muneris obeundi, et pr.miwcnem auxilii praestandi, 17-19.

Medorum et a Nabuchodonosoro seniore, qui fuit pater Nabuchodonosoris junioris sive Magni, eversoris Hierosolyma»; nam non post, sed ante Jerusalem, eversam fuisse Ninivem sub Josia diserte Antw u docet S. Hieronymus, Præfat. in *Jonam*, et Eusebius in *Chronico*, idemque colligitur ex Josepho, JOIID, ri-Mur evans Niyi™ • c) ^ i' ferilum Ninive, usque ad ejusdem eversionem offor. iç\ fluxisse scribit annos 113. Atqui 13 annus Josiæ, est 115, ab anno ultimo regni Joathan; quare hoc p'ù 'v, anno 13 Josiæ videtur eversa Ninive. Audi S. Hieronymum plures testes citantem: « Et revera, in- v'1,l quit, quantum ad Historias tam Hebraeas quam mus» Græcas perlinet, et maxime Herodotum; legimus Ninivem regnante apud Hebræos Josia et tsyago rege Medorum fuisse subversam. » Constat autem eam subversam a Chaldæis, adjuvantibus Medis, puta a Nabuchodonosoro seniore, qui hoc anno 13 Josi® regnare coepit. Idem confirmat Tobias cap. ult. vers. 6, juncto cum vers. 10 et seq., ubi dicitur Tobiam juniorem antequam moreretur, audivisse perditionem Ninive, quam captivavit Nabuchodonosor, et Assuetus sive Coaxares, ut habent Septuaginta; Tobias enim mortuus est anno 99, et puer sex vel septem annorum cum patre in Assyriam abductus est, anno C Czechi®; deme hos 7 annos a 99, habebis 92, quot sunt a 6 Ezechii® ad 13 Josi®, quo fit ut Tobias videatur mortuus esse hoc anno 13 Josiæ, paulo post eversionem Ninive. Jeremías ergo, quia hoc anno 13 Josi® vidit monarchiam et sceptrum a Ninive et Assyriis transferri in Babylonios, hinc vidit eodem anno virgam eorum vigilantem, incubanlemque Judæ®, et aliis Gentibus; hinc omnibus inquit: Consulite vobis; ecco enim « ascendit leo de cubili suo, prædo Gentium se levavit; egressus est de loco suo, ut ponat terram luam in solitudinem, » cap. iv, vers. 7. Ita docent recentiores quidam exacti chronologi. Verum *Nahum* ii, 2, ostendi Ninivem eversam esse 27 annis post mortem Josi®, nimirum anno 21 Nabuchodonosoris junioris sive Magni. Probabilior ergo cau^a, cur anno 13 Josi® coepit prophetare Jeremías, est, quod sub hunc annum coeperit regnare Cyaxares in Media, et Nabuchodonosor senior in Babylonia, cujus filius Nabuchodonosor junior postea conjunctis copiis cum Cyaxare Niniven evertit, et monarchiam ab Assyriis ad Babylonios transtulit, ac consequenter Judæos aliasque omnes gentes armis sibi subjugavit. Hic enim csl virga vigilans, quam anno 13 Josi® vidit Jeremías. Adde: Probabile est quod Cyaxares cum Nabuchodonosore seniore coeperit obsidere Niniven sub annum 13 Josi®, sed coactus est solvere obsidionem ob incursionem Scytharum; deinde eam resumpsit cum Nabuchodonosoro juniore sub annum quinlum ab excidio Hierosolym®, luncque eam expugnavit, de quo plura *Nahum* cap. n, vers. 2.

3. USQUE Ad TRANSMIGRATIONEM. — Prophetavit etiam post transmigrationem, in Ægypto, ut patet cap. XLiv et seq. Verum plures et potiores ejus propheli® sunt de gentis su® transmigratione et excidio, idcoquo illi præviam. Hinc eis hunc titulum pr®fixit, pr®sertim quia urbe et gente excisis, rebusque plane deploratis, putabat Jeremías se amplius non prophetaturum, ulpoto qui propheti® su® videret jam finem et exitum. Sed secus accidit : prophetavit enim postmodum in Ægypto, illæque propheti® prioribus, quibus hunc titulum jam præfixerat, addit® sunt. Hinc factum est ut titulus hic jam ante operi præfixus manserit. Ita Sanchez.

Ver». 4. 4. Et facti est, — q. (l. Fieri autem coepit ad me verbum Domini. Cœpil Dominus ad me loqui, anno 13 Josiæ, dicens: «Priusquam te formarem in utero novi te. » Ti enim *factum est*, hic significat actum inchoatum, cum vers. 3, significet actum continuatum. Rursnm -a et capitur pro *autem*.

r.« ». S. Priusquam te formarem. — Tertullianus, lib. *De Anima*, cap. xxvi, legit, *priusquam te fingerem*, scilicet quasi figulus, uti ex luto finxi Adamum; hoc enim significat Hebræum IV' *iatsar*.

Novi te, — notitia approbationis, qua præscivi et prædestinavi te formare, id est creare hominem, atque efficere mei verbi ministrum et prophetam ; cognoscere enim, scire aut præscire, pro predestinare aliquando ponitur, ut *Rom.* xi, 2 : « Non repulit Deus plebem suam quam prescivit. » Ita S. Chrysostomus, hom. *De Jeremía*, tom. I, Orígenes et Chaldæus. Censet Maldonatus idem esse hæc tria, «novi (e, sanctificavi te, Prophetam in Gentibus dedi te. » Verum hæcdistinguenda esse mox patebit.

Tropologice, nota hic magnos Sanctos a puero designari et destinari ad magna, idque sæpe per mira presagia. Admiranda est S. Eucherii Aureliancensis historia. Nodo quadam illius genitrix, cum ab ecclesia, expletis nocturnis hymnis, domum rediisset, proprium ingressa cubiculum, quieti se dedit ; viditque in somnis toro suo virum adstanlem miri candoris vestibus indutum, capitis veneranda canitie splendidum, oculis instat gemmarum coruscantibus terribilem, sibique dicentem : « Ave, Deo dilecta, benedictum in utero tuo ferens puerum, olim in hac urbe a Deo electum futurum Antistitem. » Cui venerabilis matrona : « Obsecro te, inquit, ut benedictionem tuo ore mihi largiaris, priusquam a me discedas. Intucor enim vultum tuum voluti angelicum. » Ait illi Angelus : « Recte quidem cernis ; ego enim angelus Dei sum, missus ab eo, ut benedicam proli, qu® est in utero tuo. Et quia admonenti ambiguitatem non opposuisti, sed a Deo missum me credidisti, jam benedicam tibi, et semini tuo ex te nascituro. » At illa expergefata immensas SS. Trinitati referebat gratias, atque marito suo tant® revelationis gaudia per ordinem explicavit. Ille vero hæc audiens, timore et gaudio perfusus,

in gratiarum actione permanens, rei exspectabat eventum. Natum puerum baptizavit, et de sacra unda suscepit Ausbertus Augustodunensis Episcopus. Ita habet Vita S. *Eucherii*, 20 februarii.

Anno Domini 989, uti ex *Vita S. Stephani* refert Baronius, Geisa primus ilungarorum dux baptüatuSjCum suos-iuogarosad fidem Christi traducere, ibique episcopatus fundare cogitaret, apparuit illi angelus dicens, ei nasciturum filium qui hoc perageret. Uxori quoque ejus, cum partui vicina esset, apparuit B. Levita et protomartyr Stephanus, Levitici habitus insignibus ornatus, ita eam compellans : « Confide, mulier, in Domino, e certa esto te filium parituram, cui primo hujus gentis et regnum et corona debetur. Tu vero illi nomen imponas meum. » Cum autem femina non sine admiratione sciscitaretur ab eo quisnam esset, aut quomodo vocaretur ? sic respondit : « Ego sum Stephanus protomartyr, qui primus pro Christi nomine martyrium obivi. » ilis dictis disparuit. Nascitur itaque (ut prædictum erat) filius principi, notus Domino, secundum Prophetam, priusquam in utero conciperetur, et per Stephanum protomartyrem a Domino appellatus, antequam natus. Eum vero beatus et Deo dilectus Episcopus Adalbertus baptizavit, et nomen Stephani ei impositum est.

Cum B. Eligius (ut habet B. Audoenus Rothomagensis Episcopus in *Vita S. Eligii*, apud Surium 1 decembris), Noviomensis Episcopus matris adhuc alvo esset inclusus, vidit genitrix ejus visionem miram. Videbat quasi aquilam valde pulchram, supra suum volitantem stratum, ac se tertio inclamantem, sibique nescio quid pollicentem. Cumque ex reciproca voce evigilasset, perterrita nimis, coepit mirari quaenam esset hæc visio. Interea venit tempus patiendi, et pre magnitudine doloris ccepit mater periclitari. Vocaverunt autem quemdam religiosum presbyterum, boni testimonii virum, ut pro eadem oraret. Qui cum venisset ad eam, quasi propheticum mox usurpans verbum, ait ad illam : « Noli, inquit, mater, timere, quoniam benedictum partum tibi Dominus dignabitur largiri. Erit enim vir sanctus, ut de gente sua electus, vocabiturque magnus in Ecclesia Christi sacerdos. »

Mater /Eno® Sylvii matrona nobilis, cui Victoria nomen erat, cum proxima esset partui, ir somnis sibi visa est puerum se parere mitram ii capite gestantem ; qua», ut pron e semper in peju» meutes homium sunt, verita est ut somnium d lud puero et famili® ignominiam portenderet ; neque prius potuit hujusmodi suspicione levare, quam postquam intellexit, filium suum Episcopum Tergestinum designatum. Quo nuntio, omni prorsus metu liberata, immortalis Deo gratias egit. Is postea fuit Pontifex Maximus, quem Pii II appellatione nostra vidit ætas, inquit Aventinus in Vita *PH II*.

Audi Marcellinum presbyterum in *Vita S. Swi-*

berli Episcopi Werdensis, cap. i : « Adveniente hora, qua benedictus puer Swibertus a clarissima genitrice nasceretur, subilo lotam cameram, in qua felix Berflia pareret, fulgor nimius replevit, stupentibus et mirantibus cunctis, mansitque irreverberatis radiis protensus, donec peperit filium suum; quo nato, paulatina claritas recessit. Matron® vero illic cum obstetricibus congregat® glorificantes Deum, ubique promulgarunt magnalia claritatis pi® Comitissæ. »

Tempore Elhelredi, regis Merciorum, nobilis quidam regali progenie ortus, ex uxore sua nomine Tecta S. Gulhlacum servum Dei progeniit. Ea vero hora, qua Dominus eum segregavit ex utero matris, cadesti prognostico est designatus : manus enim quasi hominis, rubri nitoris, cœlitus missa, et ad ostium domus extensa, ineffabili fulgore coruscare visa est. Quæ signaculo crucis ostium muniens, felici pñefiguravit auspicio, quod ille ad oilum proced-ret, qui constanti perseverantia Christi crucem in suo corpore circumferret. Hominum autem multitudo novitale miraculi stupi facti accumulamus, inaudito visionis prodigium, magnum divin® dispensationis fore mysterium asserebat. Cumque stupore magno, secundum varios animi motus, opinionibus ambiguis fluctuant, una obstetricum, de domo egrediens, infantem jam natum proclamat. Natus baptizatur, et Guthlacus vocatur, quod sonat, Belli donum, vel bonum donum, juxta idioma Anglorum. A Deo enim donatus est parentibus, ut contra oppressores eorum bella gereret, ac de illis cum victoria titulos triumphales reportaret, inquit auctor *Vita*.

S. Bernardi mater gravida visa est sibi videre se gestare utero calidum latrantem ; et S. Domini mater vidit se gestare catulum, facem accensam ore gestantem.

Referi Ilodricus, Toletanus elVasæus in *Chron.* anno Domini 800, quod mortuo Enechone Arista Navarr rege, regnavit Garsias ejus filius, vir non minus integritate vil®, quam armis praestans, qui uxorem ducit Vrracam, feminam primariam; cum qua jam gravida ac partui vicina, dum incautius per montes iter faceret, inopinato hostium Arabum supervenientium insultu oppressus, fortiter pro fide dimicans, interiit. Accidit vero ut, digressis Barbaris, nobilis quidam, cui Guevarra nomen fuisse affirmant, qui a tempore Enechonis Aristo adhæserat regi Carsi®, ad eum locum forte accederci, et infantem per vulnus manum extendentem, et velul ductantem conspiceretur. Miseratus ulriusque vicem, cæso matris utero, eduxit infantem, ac domi su® diligenter educavit. Quod non sine testibus factum est, ut, quando res ipsa posceret, facto fides constaret. Qui transactis infanti® et puerili® annis, cum ad adolescendam pervem 11, ætatem indole, et indolem strenuis q-enbu- superabat, et successit in regnum regi Gara® era 018.

E contrario, aimo Donum 1031, ex Lamberto

Scafalo narrat Baronins, quod eo anno lienricus Imperator auctus sit filio, eidemquo nomen Delirici imposuerit, sed plane magno Ecclesi® damno hunc genitum prævidit per visum, quæ ipsum gestabat in ulero Agnes Augusta : vidit enim so parere draconem virulentum. Quod ipsum, eadem sa;pe testala, scribitur ab Auctore *Vila: S. Mathildis*, qui sub idem tempus vixit. At quam ista vera fuerint, ipsa declararunt eventa.

Sa x c t i f i c a v i t e, »-selegi te mihi ex hominibus, pr.vordinavi te, deputavi, præparavi te muneri prophetico, quod sacrum est et sanctum, idque cum adhuc esses in matris utero, imo ab aeterno. Ita Chaldæus et Hieronymus, in cap. i *ad Galat.*, Abulensis, *Quast.* XVII in cap. xiii *Judicum*, Theodorus a Castro et Sanchez.

Addunt aliqui : a Sanctificavi te, » id est ad rem magnam et eximiam selegi te. Sanctum enim, inquiunt, subinde significat magnum quid et eximium : quia sanctitas in Deo et creaturis, est dos magna et eximia. Est catachresis. Sic canit B. Virgo : « Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum, » id est magnum, augustum, sacrum, « nomen ejus. »

Secundo, S. Augustinus, *epist.* 57 : « Sanctificavi, » inquit, id esi prædestinavi te sanctificare. Augustinum sequuntur Jansenius in *Concordia Evang.* cap. ii, et Salmeronitis, tom. li, *tract.* 31. Sic *Joan.* cap. xi, 52, dicuntur filii Dei, qui adhuc erant infideles.

Tertio et optime : « Antequam exires do vul- Jeremiai va, n id est in ipsa matris vulva te jam conceptum, sed necdum natum, « sanctificavi, » quia 2, uti Joanni Baptist®, ita et tibi, o Jeremías! in utero remisi peccatum originale, et infudi gratiam sanctificantem, qua simul te constitui et consecravi in S. Prophetam ; unde hoc explicans subdit : « Prophetam in gentibus dedi te; » utcumque enim significat vox *sanctificare*, scilicet primo, a communi et profano segregaro, Deique ptob*tei ministerio deputare et consecrare. Sic sanctifican- iin,uo- tur sacerdotes, prophet® et reges, quasi Dei providenti® et jusliti® sacræ administri. *Secundo*, a Secundo, peccato segregare, ut pure et sancte Deo serviat quisque in suo gradu et vocatione, uti hic Jeremías in utero vocatur et sanctificatur, ut sit Propheta. Ulramque significationem complectitur Macrobius, lib. 114 Saturn, in, cum ait : « Sanctum est, vel idem quod sacruin aut religiosum, vel quod incorruptum et culp® nescium. » Vide D.Thomam in IV, disi. I, *Quast.* I, art. 5; *Quasi.* I, ad 1, etili part. Quasi. XL, art. 1, ad 2. Ilæc expositio probatur primo, quia hoc proprie significat vox « sanctificavi, » et, « antequam exires do vulva, » id est in ipw vulva. *Secundo*, quia alia est phrasis qua dixit : « Priusquam te formarem in utero, novi te, » significans, ab ælerno pne-scivi, amavi, prædeslinavi te ad sanctitatem et munus propheticum ; alia est hic, cum dicit ; « Autequam exires de vulva, » id est in vulva.

< sanctificavi le. » Hæc enim significai exsecutionem el effectum cognitionis et prædeatinalionis divinæ, *q. d.* in vulva rcipsa propositum meum æternum exsecutus sum, infundendo tibi jirn concepto gratiam et sanctitatem, ad quam ab ælerno te cognovi el prædestinavi, ut scilicet dignus æt selectus mihi sis Propheta, sanctitatem eximiam in pessimos Judæos et Gentes spirando et afflando; sicut ex tunc, id est ex vulva, Prophetam in Gentibus te dedi, id est constitui. Sanctitas enim eximia est optima præparatio ad prædicandum, infidelibus præsertim et rebellibus, quales erant hi Judæi; sine qua doctrina, eloquentia aliaque dona parum valuissent, el etiamnum parum valent. *Tertio*, quia *Ecclesiastici* cap. XL, 9, dicitur Jeremías « a ventre matris consecratus propheta. » Quomodo consecratus? non per prophetia?, ut patet, sed per graliaj sanctificantis infusionem, qua simul constituebatur propheta, Deo specialiter ita ordinante. Illa enim verba Ecclesiastici hisce Dei ad Jcreuiiam, sunt antistropha. *Quarto*, quia hoc speciale privilegium ex hoc loco tribuunt Jeremiæ S. Athanasius, S. Hieronymus, S. Leo, S. Nazianzenus, Orígenes, Ambrosius, Petrus Damianus, S. Thomas, HI part. *Quæst.* XXVII, art. G, ubi ad I addit: « Sanctificatis in utero creditur præstitum esso, ut de cætero mortaliter non peccarent, divina eos gratia protegente. » Idem docent S. Bernardus et communiter Patres el Scholastici, quos citant et sequuntur Franciscos Suarez, III pari. *Quæst.* XXVII, art. U, disp. 3, sect. i, et Sebastianos Barradius in *Luc.* cap. i, 44. Videturque hic communis Doctorum et fidelium sensus, ila ut de co jam dubitare non liceat, ait Antonius Fernandius, *Visione* H. Ratio est, quia præ aliis Prophetis, Jeremías unus delectus est, qui sua sanctitate urbem et Ecclesiam labantem sustineret, in sumina rerum omnium confusione et vastitate; unde ab utero gratiam, constantiam et virtutes alias ad tantum prophetias munus necessarias accepit ex speciali privilegio, el ad majorem auctoritatem ei apud populum conciliandam. Quare minus probabiliter S. Ildephonsus, lib. *De Perpel. virgin.* B. Morite, ex eo quod Jeremías, cap. xx, 14, diem in qua natus est, vocat maledictam, colligit cum in matris utero non fuisse a peccato originali purgatum, quod el sentit Abulensis in cap. xiii. *Judie.* Quæst. XVI.

Simile quippiam de Asella virgine innuit S. Hieronymus, epist. 15 *ad Marcellum*: « Pretermitió, Bit, quod in matris utero benedicatur ei, antequam nascatur; quod in phiala nitentis vitri, et nnini speculo purioris, patri virgo traditur per quietem; quod adhuc infantia* involuta pannis, it vix annum decimum astatís excedens honore futura! boatiludinis consecratur. Sit gratin) omne, quod ante laborem fuit, licet Deus præsciús futurorum et Jeremiam sanctificet in utero, el Joannem iu alvo matris faciat exsultare, et Paulum

ante constitutionem mundi separet in Evangelium lilií sui. » Sic Mosen sanctificatum fuisse imiterò matris censuit S. Ephrem in orat. De *transfá. Christi*; el Jacob patriarcham, qui collisus in utero supplantavit Esau, tunc fuisse justificatum censuit S. Ambrosius, lib. IV *De Fide*, cap. iv. Idem, de Samsonc, S. Joseph, Jacobo fratre Domini, et aliis censuerunt nonnulli, sed sine fundamento.

Mor diter, nota hic ordinem, quem Deus servat in idoneis Ecclesia) ministris sibi cooptandis, nimirum ut ante omnia gratia sua eos imbuat, cosque sibi amicos el familiares efficiat. Idcirco enim, uti advertit S. Augustinus, Doctor Gentium, seipsum describens, Rom. cap. i, 5, ait: « Per quem accepimus gratiam el aposlolalum, » gratiæ priinas dedit, apostolatui secundas. « Sic enim tuba Evangelica (ait Nazianzenus in orat. *De episcopatu 7.az>jmorum*) aptam reddidit harmoniam ab interiori homine optime secundum Deum composito, convenienter emisso Spiritu Sancto. » Idcirco et Saulis prophetationem in proverbium inisorium abiisse ait, quoniam organum pravum ac dissolutum, decorem el harmoniam edere nequit. Mento ergo Deus hic antequam pronuntiaret de Jeremía illud: a Et Prophetam in Gentibus dedi te; » præmisit: a Priusquam te formarem in utero, novi te. » Apte autem, non prædicatorem, sed prophetam dixit; quia ut propheta sine spiritu prophetia? prophetare nequit, ita nec predicator predicare potest sine spiritu et gratia predicando. Quare S. Chrysostomus, homil. 19 in *Matth.*, dans causam, quare doctores christiani vocentur Propheta), quia ut Prophète, inquit, olim ungebantur, ita doctores chnstianos ungi prius oportet unctione gratiæ.

Nota prophetiam non esse habitum permanentem, nec actu datum fuisse Jeremiæ in utero, sed tantum per specialem *primo* Dei ad hoc deputationem; et *secundo*, sanctificationem ad hoc ordinatam; ac *tertio*, per Dei auxilium et inspirationem Jeremiæ præparatam, ut tempore opportuno prophetaret; hæc enim Jeremiæ in utero non data, sed destinata tantum et preparata fuit a Deo.

Er PnoruETAM in Gentides dedi te. — *Primo*, Orígenes, Cyprianus, lib. I *Contra dudaos*, cap. xxi; Gregorius Nyssenus, lib. *Contra dudaos*; Ambrosius, in vers. 3 *Psalm.* XLiii, hæc intelligunt de Christo, qui gentes vocavit ad se. Sed hic sensus allegoricus est, non litteralis.

Secundo, Victorious Martyr in *Apocal.* cap. xi, putat Jeremiam cum Elia venturum contra Antichristum, ut Gentibus predicci; nam dum viveret, tantum Judiéis pnedicavit. Undo et mortem ejus taceri in Scriptura, quad vivat in paradiso. Hinc et *Matth.* xvi, 14, quidam putabant Christum esse Jeremiam; et Josippus filius Gurion, lib. I *Hist. Judaica*, cap. xvii: Jeremías, ait, cum aream abscondisset, dixit: « Non sciet humo, neque co-

J-rcmiu
rr0PhiU
ci mero,

yiaietok
cuoi
EUIT

gnosceatur locus, donec venero ego, el Elias prophola, tunc restituemus arcam in locum suum in Sancta sanctorum. » Sed communis Patrum traditio es, solum Henoch cum Elia venturum, uti dicamŕcc/i. cap. xLiv, 16, et cap. x l h ii, 10.

Respondeo ergo : « Prophetam dedi te in Gentibus, » id est Gentibus vel ad Gentes. Ita Pagninus, vel, ut Hugo et Vatablus, contra Gentes. Jeremías enim licet inter Judæos ageret, tamen de Ægyptiis, Babyloniiis, aliisque Gentibus etiam prophetat, eisque excidium intentat, ut patet cap. XXV et cap. xxvii; itaque se explicat Jeremías hic vers. 10. Ila S. Hieronymus, Theodoretus et Orígenes. Addit Maldonatus, a in Gentibus, » inquit, id est ut predicaí Chaldaeorum aliarumque Gentium victoriam contra Judæos, uti explicatur vers. 15 : « Quia ecce ego convocabo oíales cognationes regnorum Aquilonis, etc., super universas urbes Juda. » Denique Jeremías reipsa prophetavit « in Gentibus, p quando in Taphuis Ægyptiis pra dixit, quod vasi. essent a Chalditis, ut patet cap. xuv, vers. l m »eq.

Viri í. 6. Et dixi, A, a, a. — Viegas in Apoc. iv, sect. V, num. 4, SS. Trinitatis mysterium hic iunui putat. Ter enim, inquit, dixit A, quaj balbutientis et infantis adhuc jmeri vox est, propter tres personas divinas ; ut indicaret se comparatione ejus mysterii infantem esse et nescientem adhuc articulate loqui. Loqueb itur enim cum co SS. Trinitas : Pater dicens : u Novi te, p Filius dicens : • Saneliticavi te;» Spiritus Sanctus dicem ; «Prophetam dedi te. » Verum hic sensus, uti symbolicus est, ita subtilior est, quam solidior ; non enim agitur hic de Trinitatis mysterio, nec ad illud promulgandum mittebatur Jeremías, deinde pro u, a, a, in Hebreo unica est vox, ut jam dicam.

A, a, a, — Uebrreum nnx alia una vox est et interjectio, noster Interpres videtur cuiquo consonanti (sunt enim tres) subjecisse vocalem sic, nnx a ha ha. Aha autem Hebreis est interjectio admirantis et dolentis, ut cum quis pusillanimis, onus impositum quasi viribus suis impar, gemens, dolens el stupens excutere nititur, sicut facit hic Jeremías. Quare quod S. Thomas, vel potius Thomas Anglicus, per trinum A, A, A, putat notari lres defectus, qui Jerermam ineptum reddebant ad prophetandum, scilicet defectum oilalis, icientiæ et eloquente, subtilius est quam solidius. De voce aha plura dicam Jochs i, 15. Septuaginta pro aha legerunt n'ilX eue ; vertunt enim ; ó u. Jisirerx, Kûfo, qui es Dominator, Domine. T» enim qui es, est nomen Dei, Exodi ni, 14.

Nescio LOQii (id est vaticinari, inquit Chaldaeus), qua fler eco si», — q. (I. Pre pueritia nes.io loqui res tantas, et præ timore puerili non audeo apud viros et principes. Unde priori ejus excu'atioui respond'd Deus, vers. 7 : «Ad omnia que mittam te, ibis et, etc. loqueris, » id est ire el loqui poteris. Posteriori vers. 8 : « Ne timeas,

ele., quia tecum ego sum. » Deus enini anirnos æque ac verba quæh'bet suppeditat : a SuOlcienlia enim nostra ex Deo est, » Il Corinth, cap. nr, 5, g- d. N'e timeas tuam infantiam, ego te faciam virum idoneum, facundum et audacein. Videtur ergo Jeremías, aiunt a Castro el Antonius Fer-Jeremi»» nandius, Visione 11, tunc cum coepit prophetare, drdter fuisse 14 aut 15 minorum (I) : talis enim est puer. 5

Didicerat Jeremías illud Sapientis ; a Puer, tace propbo. et audi. Sicut enim rosa est purpura veris ; sic si-„w' lentium ruborque vrecundiæ sunt purpura adolescente. »

Nota: Deus elegit pueros, Danielelem et Jeremiam ad prophetandum, ut certo scirent homines Deum esse, qui tam grandia per pueros loqueretur.

Tropologice, quomodo detrectari vel suscipi debeat munus prædicationis, vide apud S. Gregoriuin, part. l Pastor. cap. vu.

Rursus discant hic electi aut destinati a Deo ad Morali-magna, agnoscere suam ruditatem et infantiam, l r- III ducant se omnibus etiam pueris postponere. Ita q fecit S. Bernardus, qui, ut habet auctor Vita, hb. a Deo, II, cap. iv : « Superbia) fuit infensissimus hostis, cum enim facta ejus el verba confirmarentur mi- s?Puen*

raculis, nunquam excessit, nunquam supra se in mirabilibus ambulavit ; sed de so semper humiliter sentiens, venerabilium operum non se auctorem credidit, sed ministrum ; et cum esset omnium judicio summus, suo sibi judicio constitit infimus : soli Deo quidquid fecit ascripsit ; imo se nihil boni aut velle aul posse, nisi inspirante et operante Deo, et sensit el dixit. » Idem, capite Tii, eumdem suos hoc docuisse tradit : « Judicari ab humano dic non mullum curetis ; neque vestra propria, neque aliena judicia approbantes, sub timore Dei sic state, ut nec vos quempiam judicantes, aliquando extollamini, nec aliorum curantes judicia excidatis in nugas, singula vero prosequentes, vos servos inutiles reputetis.» Hac de causa ipse singularitatem et admirationem fugiebat, ideoque cilicium quod occulte gesterat, cognitum deposuit. Sermone vero 37 tn Canite, sic ait : « Noli te, homo, comparare majoribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli uni. Quid scis enim, o homo ! si unus ille, quem forte omnium vilissimum atque miserrimum, et tanquam omnium sceleratissimum reputas, melior te, mutatione dextera) Excelsi futurus in se quidem sit, in D*o vero (in Dei predestinatione) jam sit ? hinc jussit Dominus te recumbere non penultimo, sed novissimo loco, ut non tantum nemini te præponas, sed nec comparare presumas. »

Porro id maxime locum habet in predicator, cujus munus est difficiUimum : « Quale, inquit

(1) Vel viginti circiter annorum, ejus igitur ætatis, l experientiam nondum habuerit, cum regibus, principibus el quibusvis hominibus agendi. (Rosenmuller.)

Nazianzenus in *Apologetico*, est multarum filium instrumentum musicum, pluribus simul pulsibus ad harmoniam percutere. Quis eniin tot voluntates, quot sunt auditores, concinnabit apte, ad reddendam Deo convenientem harmoniam? » Difficilius est quod subdit: a Concionatores opifices esse superno mundo, » qui videlicet homines eo dignos, sua concionandi vi effingere debeant. Sane hæc homines divinos requirunt. Hoc est quod ait Psaltes, *Psalm*, lxxvii, 12: « Dominus dabit verbum evangelizantibus, virtute multa. » Ab ore enim Dei procedunt verba spirantia divinitatem.

8. Ne timeas a facie eorum, — ne timeas eos ad quos scilicet mittam te; dices enim: « Dominus mihi adjutor: non timebo quid faciat mihi homo, » *Psalm*. cxvii, vers. C. Faciei meminit, quia pueri et simplices maxime vereri et revereri solent vultus virorum nobilium et potentium; majestas enim hominis, æque ac ira et indignatio, maxime apparet in vultu.

Ven.». 9. Et misit (extendit) Dominus manum suam. — Nota cum S. Hieronymo et Habano, Deum misisse angelum, qui incorpore assumpto manu tangeret os Jeremiæ, et diceret: « Ecce, dedi verba mea in ore tuo, » idque *primo*, ut eum hoc tactu Angelo» quasi consecraret Prophetam, et os aperiret ad jeremi» Prophetam (luni. *Secundo*, ut confidentiam et animi mimum daret, Dominum cum eo fore, et verba ejus ot, chimi directurum: sic ad Isaiam, cap. vi, mittitur Seraphim. *Tertio*, ut sciret Jeremias ea quæ prædicturus erat, non sua, sed Dei esse verba in os suum immissa. *Quarto*, ut tactum et plagas manus humanæ non formidaret, inquiunt S. Hieronymus et Origenes, nulla enim a Judæis passurus erat. Unde hoc tactu angelico præmunilur et corroboratur (1).

Et.c.e. — Hebraico r"lNT *ree*, id est vide, vel attendo; animum scilicet, ad ea quæ dicturus sum applica.

10. Constitui te hodie (et ex nunc Prophetam te constituo) (ponitur præleritum pro præsentii) super Gentes et super regna (tam Judæorum, quam aliarum circumquaque nationum), ut evellās. — Id est ut intermineris hostibus meis (« quos » in regionibus suis a plantavi, » id est firmiter collocavi, et « aedificavi, » id est prole, familia, domibus, urbibus et opibus auxi et stabilivi, ut est cap. XLY, vers. 4, infra) me inde per bella et captivitates Chaldæorum eos evulsurum, nisi resipuerint, uti factum patet cap. xlv et sequent. Et contra, me aedificaturiim rursus, et plantaturum eos quos destruxero et evulsero si pœnileant, uti factum patet cap. xlii, vers. 10. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus, Lyranus, Vatablus, Dionysius Carthusianus et alii.

Nota: Pallini hic esse metaphoram ab horlula-

(I) Symbolic! fuit hæc Prophelæ inauguratio. Quem admodum prona aniens de altan attigit os Isaiæ, vi, 7, et Ezzebieli liber datus est comedendus, u, 8, 9, 10, ita Jeremiæ os tigit manus divina. (Rosenmuller.)

XII.

nis; sicut enim hortulanus plantat et evellit arbores; ita Deus plantat et evellit gentes: partira b>braismum, quo verba realia per mentalia aut verbalia exponuntur. Nam Jeremias reipsa non plantavit nec evulsit gentes: ergo « ut evellas, et destruas, et disperdas, et dissipas, et ædifices, et plantes; » idem est quod, ut has gentes evellendas, destruendas, disperdendas et dissipandas; illas ædificandas et plantandas esse a Deo, mineris et predicas. Vide *Can*. XXIX.

Sic tropologice, ait S. Gregorius, III part. *Pastor*. XXXV, concionalor evellit ex homine regnum superbiae, luxuriae, etc., ut plantet regnum castitatis, humilitatis, etc.; additque prius dici: a Ut evellas et destruas; deinde, ædifices et plantes. Quia, nisi, inquit, perversa destrueret, Edificare utiliter recta non posset, quia, nisi ab auditorum suorum cordibus spinas vani amoris evelleret, nimirum frustra in eis sanctæ prædicationis verba plantaret. » Doctor ergo ut auditores utiliter possit docere bona, debet cos prius dedocere mala. Unde S. Augustinus, lib. IV *De Doctrina Christiana*, doctores Ecclesiasticos vocat rectæ fidei satores, et debellatores errorum. Porro: « Facilius est rudi adhuc animæ, ac instar ccræ nondum signatæ, veritates imprimere, quam conscriptis jam quasi litteris, hoc est pestiferis opinionibus, superducere quæ vera sunt, » ait Nazianzenus in *Apologetico*. Ad hoc ergo opus est ingenti zelo, spiritu, conatu et efficacia, ait S. Gregorius loco citato.

11. Virgam vigilantem ego video. — Ita Aquila v<, it. et Symmachus. « Vigilantem, » id est minantem, librantem et agitantem se, ac paratam percutere, ait Rupertus. *Secundo*, Septuaginta vertunt: Viravi ego video baculum nuceum; Theodotion, ego video virgam amygdalinam, quæ primo inter arbores diluii/ evigilat, id est sollicita est, ut suos flores emit- c«rT tat; ideo enim amygdalus hebraico dicitur *soaked*, id est vigilans, q. d. Ramum amygdali antevertentem alias arbores, et antelucantem in proferendis floribus (2), ego video, hoc est, video flagellum repente occupaturum Judæos imparatos, quod mullo citius quam putatis, o Judæi! antevertet timorem vestium. Ita Vatablus, Pagninus, R. Salomon et alii. Unde Syrus vertit, virgam amygdali video. *Et dixit mihi Dominus: Bene vidisti, quia festino ego super verbo meo ad faciendum illud*; et Arabicus, vidi virgam de arboribus amygdalorum. *Et dixit mihi Dominus: Quam bene vidisti, o Jeremias! Innuit per virgam amygdali, quod, sicut recens est amygdalus in viriditate sua celeriter ante omnes arbores, sic festinabit judicium meum*, id est supplicium meum. Advertit Theodoretus. Sicut nux vel amygdalum amarum habet corticem, sed nucleum suavem; ita disciplina et

(2) Virga cogitanda est saltem foliis, si non floribus, vestita, alioqui non vidisset cojusoam artioris <■< t. (Rosenmuller.)

ca<t ritió primo molesta est; sed deinde fructum
dat, suavit.ilem inorum.
Tertio, Viepas in Apooal. cap. xv, Comment. I,
sect. i, proprie *vigilantem* exponit *oculatam*, vel
oculos ap-.rtos et vigiles habentem. Significat enim
Dei providentiam cl justitiam, qu® tota oculata
eM, nec pe.'errorem supplicium infert, sed maxi-
mo jadíelo et examine verberat, ut magnitudo
pu næ magnitudinem culpanou superet, imo nec
adæquet. Cndc
> > isoia ; p ic virga vigilans significat *primo*, Dei
* poli Jiam et imperium; item vigilantiam ac pro-
Tii vide..l Ani. Quocirca *virga Aaronis* amygdalina
qu r fioriiil, eiqno pontificatum consignavit, sym-
bolum fuit vigilantí® sacerdotalis, ut ex Cyrillo
el aliis dixi, *Num.* xiii, 8. Sic Ægyptii pingebant
Duum quasi oculum baculo innixum, ut signifi-
carent ejus omniscientiam et pervigilem curam,
quasi pastoraalem, tanquam qui omnia videat et
regat quasi **pi** lor et rex, cujus insigne est scep-
trum vel virga, qua bonos pascit, malos percutit.
Ita Cyriflus, lib. IX *Contra Julian.*, post milium.
‘j!—Sic Osirun quasi regem omnia conspicientem
A.gyptil pingebant tanquam sceptrum, habens
c ' ii- in * oculum insculptum, aiunt Macrobius, lib. I,
olo io- c;ip XXI et piuUrchus, lib. *De Iside et Osiride*, ubi
addunt Phryges Deum, qui omnia moderatur,
pinxisse quasi virgam sole exornatam. Unde et
Græci : i-i kirfxi a videndo nominant : est
enim Dens, ait Homerus, Ahj;, 6: *r.irr'* «i
tavr' Írj;4-.óu. *Sol qui omnia videt et qui omnia audit.*
Ef multi veterum, ait Pierius, lib. XXXIII *Iliero-
gll/pí*, Deum figurabant quasi baculum stantem;
quia Deus stat immobilis omnia sustinens et fir-
mans, ait Cyrdhi3 supra. Quanta ergo accitas est
hominum, qui in oculis hujus oculi vindicis luci-
dis-imi, peccare audent! Nam, ut ait Plinius :
< Deus totus e-t sensus, tolus est visus, lotus est
auditus, tolus animer, totus animi, totus sui. » Ita
ip e, lib. II Natur. *Ilidor.* cap. vu. El Tertullia-
nus, lib. *He Triait.*, Deum lotum oculum dixit,
qui totus totum videt : ct alibi Dei oculum ait
wmm exj rtem, quoniam est ipsa lux, vigilia
nimirum ex ipso naturas ordine deputata.
Stei.trS», & andò ct proprie, hrec virga vigilans signiil-
5' od -letem liti ultionem; hoc est enim quod ex-
jNâ bl*
u-ta. pl" 'ns banc virgam Dominus subdit, vers. 12 :
« Bene vidisti, quia vigilabo ego super verbo meo
ul faciam illud. » ItaS. Hieronymus et Theodo-
relus. Undo Ch.ddæus dare vertit : Ego *video re-
gem Chaldaavm, fstinaniem ad malefaciendum ct
per'nitendum ludiros ct alias gentes*. Hinc, rursum
ex II braio cum nonnulli verti potest: Ego *video
vitg l ij lu i.í* ;, scilicet Dei. Sic Attila dicebat se
t e fi .g •Hum Dei, ct de rege A'-syriorum ail Do-
ri !*; I- > X, 5 : « V® ASSlir, virga furoris mei
ci I 'culus ipse est, in manu eorum indignatio
c- > Sic *facchiel.* cap. vu, vers. 10 : <Ecce, in-
q il, d s.ecce vend : egres-sà est contritio, floruit
Vuo r (pnexua ti piædicla a Jeremía) germinavit

superbia, u etc. Hac ergo visione virgin amygda-
lin® et vigilantis, significavit Deus Jeremía, so-
cito acceleraturum pomas et captivitatem Babylo-
nicam, quam Judiéis comminatus fuerat. Nam an-
no abhinc vigesimo tertio, puta anno tertio Joa-
kim, Nabuchodonosor cepit Joakim et Daniclem
aliosque abduxit : anno vero abhinc quadrage-
simo, Jerusalem vastavit, et templum concrema-
vit. Hiec ergo virga vigilans ostensa Jercmiie, fuit
similis ostento vel portento cometal, qui specie
virgæ aut gladii apparens, pestem, bellum ct vas-
tatem, quasi index irai Dei portendit hominibus
Simili modo magnus ille Simeon Stylites vidit
virgam portendentem orbi famem et pestem. Audi
Theodoretum, oculatum testem, in *Historia Pa-
trum*, cap. XXVI : u Siccitatem et magnam illius
anni sterilitatem, et eam quæ consecuta est simul
famem et pestem duobus annis ante priedixit, di-
cens se prasvidisse virgam quæ infligitur homi-
nibus , cl flagella quæ per eam intentantur. » Et
paulo post : « Aliquando, inquit, ei visæ sunt dum
virga*, qu/e ferebantur quidem de coelis, in ter-
ram autem Orientalem cadebant et Occidentalem.
Hanc autem Persie® et Scythiae gentis in impe-
rium Romanum iusurrectionem significavit vir
divinus, et iis qui aderant effatus est visionem,
mullisque lacrymis et precibus assiduis repressit
plagas, quarum intentabantur minie in orbem ter-
ne. Gens certe Persarum jam armata, et parata
ad Romanos invadendos, eis divina adversanto
voluntate, a coepto est relardata, et intrinsecus in
malis propriis occupata. » Ulinain similes habe-
remus Simeones, qui virgas Dei cohiberent, aut
discuterent !
Moraliler, discant hic peccatores Deum, Deique Moralí
vindictam ad peccata excubare et vigilare, ut ca-
cito plcclat cl puniat. Ita Baltasar sacrilegus et te- vigilat
mulentus mox vidit manum scribentem in pario- ad !>•-«*•
te : .Mane, *thecel, phares*, quæ eadem nocte ipsi et **
regno exitium attulit, *Daniel.* cap. v : Ha « vigil
et sanctus de cœlo descendit, clamavit fortiter, ct
sic ait: Succidite arborem, » id est Nabuchodo-
nosorem superbum regno ad bedias ejicito , *Da-
niel.* IV, IOct IA. Ita ad Cami parricidium vigilavit
Deus, dicens : « Quid fecisti? vox sanguinis fra-
tris lui clamat ad me de terra : nunc igitur malo*
diclus eris super terrain, vagus et profugus,!
etc.; idqiic aule illi pradixcral Deus : « Si bcmj
inquit, egeris, recipies ; sin autem male, slatini
iu foribus peccatum (poena peccati) aderit, » Ge-
nes. IV, 7, IO et Ii. Vide ibi dicta.
Idem senserunt ct experti sunt Gentiles. Ita Me-
litenses, videntes viperam invadere manumS. Pau-
li, dicebant : a Utique homicida est homo hic, qui
cum evaserit de mari, ultio non sinit eum vivere,»
A> lor. XXVin, 4. It i C ilippus eodem pugione, quo
Dionem sub amici specie interfecit, a sociis suis
necatus est. Ita cum Mitius Argivus in seditione
esset interemptus, ærea statua in foro, cum ede-
rculur spectacula, incidit in percussorem Milii,

cumque occidit. Ita Bessus cum patrem necasset, diuquo id scelus clam fuisset, tandem in hospitio quodam cœnaturus, nidum quemdam hirundinum hasta dejecit pullosque occidit; cumque ii qui aderant rogarent cur id fecisset? a Non, inquit, auditis hirundines falso de me vociferari et testari, me patris mei esse interfectorem?» Mirati qui intererant, huno sermonem ad regem detulerim.* , reque certis indiciis comperta, poenas luit Bessus. Refert hic Plularchus, jib. *Dc Sera Numinis vindicta*. Peccatum ergo pœnam suam secum trahit, eique colligatum est, et sicut carnifex reum fune ligatum tenet, ducitque ad supplicium; ita Dei vindicta peccatorem ad pœnam perurget et pertrahit. Porro hic virga vigilans peccatores terrendo excitat, et a somno peccatorum evigilare facit, juxta illud : a Evigilate, justi, et nolite peccare, » 1 *Cor.* xv, 34. Et : a Surge qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus, » *Eyhes.* v, 14. Unde aliqui pro *virgam vigilantem* vertunt, *virgam vigilare facientem*, ut *cal* ponatur pro *hiphil* more Hebreo. Ergo « vita mortalium sit vigilia, » uti monuit Christus : « Vigilate, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit, » *Mattii.* xxiii, 42. Satius enim est in modico labore hic evigilare, quam vigilare in lucendiis geheunæ, presertim quia vigilia hæc ducit ad vigilans et perenne in coelis gaudium.

Ver», 13. 13. Ollam succèsam, — id est in Jerusalem a Olh me- Nabuchodonosore per Nabuzardan succensam; quidT vel» ut Hebraice °st, *sufflatam* : sic enim vocatur Respou- Jerusalem, *Ezech.* xi, 7, et cap. xxiv, 3. ItaS. llic- Jco- ronymus, Theodoretus, Rabanus, Hugo, S. Tho- p m0' mas, Lyranus, Dionysius. Alludit ad sartagines et ollas reorum et martyrum, quales fuerunt ill@ Machabæoruin, lib. H, cap. vu, 3, quas et Amos Judiéis minatur cap. tv, 2. Talis fuit et taurus Phalaridis (i).

Secundo. *Secundo*, melius, ut ait Hieronymus Prado, potest olla accipi, ut sit idem quod virga, scilicet Dei pectus, bilem coquens et fervens, ex quo ebulliit iste furor et flatus indignationis Dei, de quo *Ezech.* i, 4. Unde Syrus vertit, *ollam dispositam* (constitutam super ignem) *ad coquendum video*.

Tertioct *Tertio* et optimo, Chaldæus, Pagninus et Vata- optime, blus, hebreum niDD *naphuach*, non quasi par- »Wow- l*ciP*uu*» ut significet sulllirtam, sed quasi no- tor. men, vertunt : Ollam succensam, ferventem, ebullientem ego video, scilicet Nabuchodonosorem cum suo exercitu, ignem furoris efflantem et ebullientem contra Judæos; hæc enim oUa venit ex Aquilone, id est, ex Chaldaea, ut Jerusalem aliaquo regna comburerei et vast iret.

Nota: Olla camdem vindictam significat et confirmat quam virga, sed graviolem. Sic Joseph famem quam *pruno* vidit per spicas, significari;

(1) Olla tumide effervescens Arabibus figura est beili gravissimi magno fervore anunorunique ira gesti.

secundo, per vaccas vidit confirmari et accelerari, *Genes.* xli, 32.

In olla accensa videtur alludere ad focum et ignem, qui in concha vel olla, ne vento exstingueretur, preferebatur regibus Chaldæoriim et Persarum ; illi enim ignem quasi Deum colebant; unde reges eorum affectantes honores divinos, ignem sibi præferri curabant, *q. d.* Adventat ignis prævius, et consequenter ipse Nabuchodonosor, qui quasi ignis in vos, o Judæi, sæviet vosque comburet. Ita Sanchez.

Tropologice Orígenes, Rupertos et Ambrosius in Trepóla. *Psalm.* XXXVIII, sub finem : Prius Deus hic pienitentibus exhibet virgam correctionis; quam si nolint, impenitentibus reservat ollam geheanæ, henna, uti Theodoricum regem post mortem in Vulcani ollam projici vidit sanctus ille eremita, apud S. Gregorium, IV *Dialog*, cap. ixx.

Secundo, S. Gregorius, XVII *Mural*, cap. xi, et Et «nt- lib. XXXIII, cap. XL : « Olla, inquit, succensa, est cor humanum carnalibus desideriis et anxiela- °* tibus æstuans, a diabolo succensum, et fervens per consensum, cum tot undas quasi fervendo projicit, quot nequitias desideriorum ad opera exteriora extendit. »

Et S. Thomas : « Anima, inquit, peccatrix dicitur olla : *primo*, propter concupiscentiae fervorem, *Job.* Xli, 22. Fervescere faciet quasi ollam profundum mare; *secundo*, propter operis carnalilatem, *Michæa*: ni, 3 : Ossa eorum confregerunt et conciderunt sicut in lebetes, et quasi carnem in medio ollæ; *tertio*, propter maculae nigridinem, *Nahum* ji, 10 : Facies omnium eorum sicut nigredo ollæ. Porro hæc olla succenditur igne, primo, amoris, *Psalm*, LXXix, 17 : Incensa igni, et suffossa ab increpatione vultus tui peribunt; *secundo*, iræ et contentionis, *Isaia* cap. l, ii : Ecco vos accendentes ignem accincti flammis; *tertio*, æterna; damnationis, *Dcut.* xxxn, 22 : Ignis succensus esi in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima. » Hucusque D. Thomas.

Et faciem uls a facie Aqliloxis, — id est ipsa olla veniebat ab Aquilone, puta a Chaldæa tendebat in Judæam. *Facies* enim Hebræis per synecdochen idem est q lod *persona*; hæc enim per faciem dignoscitur : rursum persona per metaphoram sumitur pro re etiam inanimi; huic enim Hebraei figurate attribuunt os, faciem, personam, etc.

Secundo, Maldonatus per *faciem* accipit os ollæ; hoc enim vomens flammæ, e Chaldæa vemens, spectabat Judæam. Verum prior sensus simplicior est ; pari enim modo *faciem Aquilonis* vocat ipsum Aquilonem, uli explicat vers, sequenti. Ch dd.eus explicat quid facies hæc significet, dum vertit, *et vexillum exercitus ejus* (Nabuchodonosoi) *qui diuitur et vuit a facie Aquilonis*.

14. Au Aquilone, — a Babylone, quæ licet sit Orientalis, lamen respectu Jerusalem est Septentrionalis; quia qmAur giadibus magis est nequi-

noctialis quam Jerusalem. Ita Theodoreliis, Dionysius et Vatihlus. Vel potius quia Nabuchodonosor *primo*, Niniven, quro ad Aquilonem erat Chaldææ, hoc 13 anno Joste obsedit et cepit, uti multi censent ; inde Syriam circumiens, et Aquilonares nationes in suum exercitum cogens, per Dan, quæ Aquilonari» est respectu Jerusalem, ingressus est Judæam ; sic enim se explicat Jeremías, vers. scq., el cap. iv, 6 el 15. Ila Hugo, Lyranus et & Castro.

A:n,lo Symbolice, Aquilo csl frigidus, asper, et I@va y. m. mundi regio; hine Ireva, tristia et diram Dei vin-hn »>> didam significat : Auster vero calidus est, sua-aitaL vis, el dex' ra mundi regio; hinc significai manum Dei benignam, Dcique opem el favorem; unde Deus dé lit Judrois legem in Sina, qua? ad Austrum est Judææ, et hoc est quod dicitur *7a-bacuc* in, 3 : a Deus ab Austro veniet, » Aquilo ergo symbolum est mortis, mortemque plantis *affert*; Auster vite. Frigus enim inimicum, et, ut Cardanus *ait, diabolus est natura'*; viti vero in calore consistit : quocirca sol est vita universi. Aquilo ergo significat tempestatem, id est, calamitatem fore maximam. Nullus enim ventus tam vehemens quam Aquilo, nullus tam rapidus, tam frigidus, tam urens; unde *Eccli.* xliiif, 22 : «Frigidus, ait, veutus Aquilo flavit, et gelavit crystallus ab aqua ; super omnem congregationem aquarum requiescet, et sicut lorica induet se aquis. Et devorabit montes, et exuret desertum, et exstinguet viride sicut igne. »

Pandltlr, — spargetur, erumpet; Chaldrous, *venire incipiet*; hebraico est, *aperietur*, quasi hac-tenus clausum in antris el thesauris Dei, jam solvetur el emittetur grande malum, grandis clades el calamitas, quam Chaldœi afferent Juchéis, aliisque vicinis gentibus eas subigendo et vastando.

Alludit ad hebræum ps» (*saphon*, id est Aquilo, *q. d.* absconditus, a radice *tsaphan*, id est *abscondit*. Fama enim erat, quod propter frigus nulli essent aut tari Hyperborei; aut certe, quod Judæis incogniti essent Aquilonares populi, nec cum eis haberent commercium, inquit Forerius in Js'ite cap. xuix, 12. Hinc mystice S. Augustinus Aquilonem ait esse sedem diaboli et haereticorum, prout hodie eos in Germania, Anglia, Scotia, aliisque Aquilonaribus regionibus grassari constat. Inde Cantre, cap. iv, 10, dicitur : « Surge, Aquilo, el veni, Auster, perfla hortum meum, el flua aut aromata illius, n Quem locum explicans S. Augustinus, epist. 20 ad *Honoratum* : « Diabolus, ait, el angeli ejus a luce atque fervore charilalis aversi, el nimis in superbiam invidiamque progressi, velul glaciali durtia torpuerunt, et ideo per figuram tanquom in Aquilone ponuntur. *

Hisce enim my-tice convenit id quod de Horca at Bunalibus physice scribit Solinus, cap. xx : « Damната, an, pirs mundi, et a rerum natura

in nubem ælernæ caliginis mersa, ipsisquo prorsus Aquilonis conceptaculis rigóñfissima, sola terrarum non novit vices temporum; nec de cudo aliud accipit quam hiemem sempiternam. » Hinc consequenter, ut ibi infligatur penna ubi com-missa csl culpa, et prromimn detur ubi floruit virtus; symbolic! docent Deum habere duo tribunalia, unum dementite cl felicitatis in Meridie, alterum severitatis el vindiciae in Aquilone. Dc priori dicitur *Cantio*, i: « Ubi pascas, ubi cubes in Meridie?» Hinc volens Deus pie mederi peccato Adro, ambulat leniter ad Meridiem, *Genes*, nr, 8. Alterum esse ad Aquilonem palet, quia inde dejectus csl Lucifer, qui dixerat : « Sedebo in monte Testamenti, in lateribus Aquilonis, » *Isaice* cap. my, 13. Ibi quoque, puta a sinistris (sinistra enim pars mundi c<d Aquilonari», dextra Australi-) consistentibus reprobis dicet Christus in die judicii: «Ite, maledicti, iu ignem æternum.»

Tf.niu, — Judææ; de ea enim hic agitur. Simile csl cap. XXV, 9.

15. POJMBNT UNUSQUISQUE SOLIUM SUUM (id CSt tCD- Vri II.

teriiim suum, vel sedem suam) in introitu ron-TAiiuñi (id est ad portas, juxta portas) Jebusa-Lem, — ut cam obsideant. Ita S. Hieronymus, Rabanus, S. Thomas et alii. Solus Lyranus aliter explicat : sic videlicet, *q. d.* Parta victoria, Chaldrei ponent solium judicum de more in porta, ut Jud íos qui sibi restiterunt, judicent et puniant.

10. Loquar judicia mea cum eis, — scilicet Judeis, id csl objurgabo et increpabo per Nabli-chodonosorem, Sedeciam et Judroos quasi ingra-si-tos, rebelles, foedifragos et perjuros, additque iri». Josephus, lib. XL *Antiq.* cap. x, dixisse Nabucho-lrlin0, donosorem Sedeci e : « Magnus Deus odio habens tuam nequitiam, nostro te subjugavit imperio;» idque patet IV *Req.* xxv, G, infra, cap. iv, 12, et Cup. XII, t.

Secundo, S. Hieronymus, Rabanus, Hugo et Secnndo. Maldouatus : « Loquar, inquiunt, judicia, » id est reipsa eis ostendam me justis de causis, scilicet ob scelera eorum, pamas de ipsis sumere.

Tertio, S. Thomas, Lyranus et Dionysius : « Lo- Tertio, quar, » id est decernam, et mandato meo infligam eis judicia, id csl justa et merita supplicia. Primus sensus hoc loco simplicissimus est et ver-rissimus.

Libaverunt, — id est, ut Septuaginta, Jtooxv, sacrificaverunt; Hebraice TOp> *iekallcru*, id est sutlitum incenderunt, thurificarunt, quod eodem redit : in sacrificiis enim caro Deo incendebalur, perqué ignem et fumum ascendebat ad Duum, utque hoc significarent, thus victimis imponebant, cum cisque cremabant; thura enim Deo debentur et adolentur.

17. Tu ERGO ACCINGE LL BOS TUOS, — id Csl, *pri-* Ver». IT. *mo*, festina, expedi ta (1). Sic dicitur *Luc.* xii, 35 :

(J) It.rc phrasis sa>pius in S. Scripturis obvia, inde desumpta est, quod in Orienti» terris viatores, aut quicutn-

• Sint lumbi veslri praecincti; » *secundo*, corrobora te, forti e^o animo. Sic dicitur *Job* x 1, 2 : « Accinge sicut vir lumbos tuos. » Hinc patet minus esse litterale et genuinum, quod vulgo censent per accinctionem lumborum praecipi Prophète et concionatori castitatis studium.

Nec enim, — hebraice **p** *pen*, id est *ne forte*; sed aliquando *pen* simpliciter significat negationem *non*, ut *Proverb*, v, 6; *Isaiae* xxvii, 3. Idem hic significat; unde Noster vertit, *nec*.

Nec exim timere te faciam. — Est Hebraea miosis et anastrophe, g. *d*. Faciam ut non timeas, amoliar omne periculum quod timere posses; potest secundo verti ex Hebræo : *Ne timere te faciam*, vel, *ne conteram*, aut, *perdam te coram illis*, q. *d*. Si mihi non fidas, deseram te, tradam et permittam, ait S. Hieronymus, te timori, imo perdam te, ob ignominiam qua afficis me Deum tuum, quod in ejus fide tibi data hæsites. Sic punit Deus Mosen haesitantem, *Numer.* xx, 12, et Petrum timentem ventum validum increpat dicens : « Modicae fidei, quare dubitasti? » *Matth.* XIV, 31. Ita vertunt Chaldæus, Pagninus et Vatablus, quin et Septuaginta apud S. Hieronymum.

18. Dedit te (do, constituo. Simile vidimus in vers. 9 et 10) in civitatem, — velat civitatem, columnam et murum æneum; nam præposilio *b* *lamed*, et *beth*, id est *in*, ponitur pro *caph*, id est *sicut*. Unde Arabicus vertit : *Et jam feci te hodie ut civitatem potentem (vel fortem, vel gloriosam) ad quam impossibilis est accessus : et sicut ferrum, et feci te murum ceris super universam terram*. Sensus est, q. *d*. Reddo et efficio te hodie fortissimum contra omnes adversarios, ut sis, *primo*, quasi civitas munita, quæ se optime propugnat; *secundo*, quasi columna ferrea, quæ omnia onera sibi imposita sustinet; *tertio*, quasi murus ærcus, qui bellica tormenta sine Lusione fert et repellit; quique, ut ait Hieronymus, nulla violatur rubigine, nec cresus imbribus deperit, sed vetustate fit fortior. Præco ergo Dei, et pastor bonus sit columnasustentans infirmos, *Horn*, xtv, 1; sit murus objiciens se periculis pro ovibus; non mutus, sed æneus sono prædicationis. Murus, qualem requirit Deus, *Ezech.* xm, 5 : « Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini. » Et Poeta :

Hic mures aheneus esto
Nil conscire sibi.

Et Seneca in *Troad.* :

Tu præsidium Phrygibus fessis,
Tu murus cras, humerisque tuis
Stetit illa deccin fulta per annos.

Ita Delrio, *adag.* 817.

quæ aliquod operosum moliuntur, prolixiores vestes cingulo lumbis astringunt, ut expeditior incessus vel opera sit. (Rosenmuller.)

Sapienter dixit Agathon Abbas In Vilis *Patrum*, lib. VII, cap. xvi : « Si habitas cum proximo, esto sicut columna lapidea; quæ si injuriatur, non irascitur; si glorificatur, non extollitur. »

Pollicetur Deus, ait Theodoretus, Jeremías non pacem, nec quietem, sed certamina et victoriam, uti Christus Apostolis, Joan. cap. xvi, 1 et seq. Hinc tanta fortitudo et libertas Jeremiæ contra principes et reges, scilicet ex una hac Dei promissione: quia « ego tecum sum; » si enim Deus pro nobis, quis contra nos? En quid facit spes in Deum, quantas habet vires! a Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei coeli commorabitur, » et quæ toto *Psal.* xc sequuntur, huc perlinent. Tales fuerunt prisci Ecclesiae doctores, principes et heroes.

Ita S. Ambrosius Deo nixus et corroboratus, Spei **a** Valentiniano Imperatori ejusque matri Justinæ, petentibus templum dari Arianis, fortiter restitit : cumque comites et tribuni urgerent Imperatorem, uti jure suo, quod in potestate ejus omnia forent, respondit Ambrosius : « Si Imperator a me petat quod meum est, id est fundum meum, argentum meum, non recusabo; quanquam omnia, quæ mea sunt, pauperum sunt : verumquæ Dei sunt, imperatoria potestati non sunt obnoxia. Si patrimonium affectatis, invadite : si corpus, accurrite ; vultis in vincula ducere ? vultis ad necem ? ludus est : non ego me vallabo stipatione populorum, nec altaria tenebo, vitam deprecaos, sed pro altaribus victimam me prajbebo. » Invasit cum Calligonus : « Tune, inquit, me vivo, Valentinianum contemnis ? ego tibi caput abscindam. » Cui Ambrosius : « Deus permittat tibi ut impicas quod minaris. Ego enim patiar quod Episcopi : tu facies quod spadones. » Vide cum, *epist.* 32 et 33.

Ita Malhathias commemorans fortia Patrum, Deo duce, facta, hortatur suos ut resistant Antiocho regi, qui volebat Judæeos traducere ad genlilisinum : « Nunc ergo, o filii, inquit, æinulatores estote legis, et date animas vestras pro testamento patrum, etc.; quia omnes qui sperant in Deo, non infirmantur. Et a verbis viri peccatoris ne timueritis, quia gloria ejus stercus et vermis est : hodie extollitur, et eras non invenitur, » I *Machab.* cap. ii, 50 et 61.

ita S. Theodorus Martyr, teste Gregorio Nyseno in ejus *Vita*, cum carnifices ei immanes cruciatus minarentur » ni fidem Christi abjuraret, in hanc vocem erupit : « Pro fidei Christianie confessione qui vulnerat, incidat; et qui verberat, laceret; et qui cremat, flammam adjiciat; et qui his verbis offenditur, linguam eximat. »

Ita S. Vincentius, teste Prudentio in ejus Hymno, provocans carnifices, et laetus vadens ad rogum, ait tyranno :

Quem tu maligne, mysticis
Minitaris ignem hntens,
Flagrabis ipse hoc justius;

Citoque ad ignis grabatum festinans :

limo spante conscendit nJgum
Vir Htictos ore interrito,
Ceu jim coroni conscius
Celsam triboni! scinderet.

ItaS. Basilios, cum ei Probes Valentis imperato-
ris Ariani, ob fidem exitium minaretur : « l'fi-
mm, inquit, hoc mihi vere accidat, ut pro veri-
tate ex his corporis vinculis eripiar ! » Urgente
Preside, utrem maturius consideraret, Basilius
respondit: « Ego quidem hodie et cras idem sum;
atque utinam tu non mutes sententiam ! p Ita So-
crates, *lib. IV, cap. xxr.*

Jeremías ergo, et justus quivis foriis et cons-
tans, adversis cunctis est superior, talisque est
qualem depingit Virgilius :

Ille velat pehgi rapes immota resistit.
Ut pebf*i rupes* magno veniente fragore,
(Jme sese mullis rirrumlalrantibus undis
Mole tenet, scopuli D-vjnicqaatn et spumei circum
Saxa fremant, laterique illisa refunditur altri.

Talis fuit S. Lucia virgo et marlyr, quæ nec

precibus, nec minis a fide et casi*itate* abduci po-
tuit, sed intrepide Paschasio piæfeclo restitit,
freta ope Spiritus Sancti; cumque Paschasius in-
torrogasset : « Esine in te Spiritus Sanctus?» res-
pondit : a Caste et pie viventes templum sunt Spi-
ritus Sancti. V*At* illo : « Jubebo tu ad lupanar
duci, ut te Spiritus Sanctus deserat. » Cui virgo :
« Si invitam jusseris violari, castitas mihi dupli'
cabitur ad coronam, n Quare Paschasius indig-
nan- Luciani eo trahi jussit : sed divinitus factum
est ut firma virgo ita consisteret, ut nec bobus,
nec ulla vi de loco dimoveri posset. Ergo prmfec-
fus circum ipsam pice, resina, ac ferventi olee
perfusam,i:nem accendi imperavit; sed, eum ne
flamma quidem eam lederci, multis tormentis
excruciabo guttur gladio transiit:ijubet. Quo vul-
nere accepto, Lucia prædicens Ecclesia) tranquil-
litate*m*, q*ui*e futura erat Maximiano et Diocletiano
mortuis, Idibus decembris spiritum Deo reddidit.
Merito ergo illi accinit Ecclesia : « Columna es
immobilis, Lucia, sponsa Christi; quia omnis
plebs te exspectat, ut accipias coronam vitoe. » Et
rursum : «Tanto pondere eam fixit Spiritus Sanc-
tus, ut virgo Christi immobilis permaneret. »

CAPUT SECUNDUM.

Est Ace caput plenum querela, ct quasi continuum pathos. Nam Deus sponsus plebem Israel, quasi sponsam increpat; quod se relicto, adulteris, id est, idolis et xdololatris, adhaereat, quasi Deus sit impotens aut negligia! suos. Idem recte aptes Christianis, qui spes non in Deo, sed homine, opibus, potentia defigunt, imo id facit omnis peccator (f).

i. Et factum est verbum Domini ad me, dicens : 2. Vade, et clama in auribus Jerusalem, dicens : Ilæc dicit Dominus : Recordatus sum tui, miserans adolescendam tuam, et charitatem desponsationis tuæ, quando secula es me in deserto, in terra, quæ non seminatur. 3. Sanctus Israel Domino, primiliæ frugum ejus : omnes, qui devorant cum, delinquent : mala venient super cos, dicit Dominus. 4. Audite verbum Domini domus Jacob, et omnes cognationes domus Israel. 5. Hæc dicit Dominus : Quid invenerunt patres vestri in mc iniquitatis, quia elongaverunt a me, et ambulaverunt post vanitatem, et vani facti sunt? 6. Et

(I) Prima pars Jeremiæ prophetiarum quæ ad populum Judaicum perlinent in quatuor sectiones dividi potest: l' rro prima w ".) j«nu p Killer tra cennonus diversos complectitur,prO/uuN Dei ju«su et nomino habitum, cap. n, cap. m, 1-3; xccumftw, tempore Jusi® regis dictum cap. ni, a ven. G, — iv, v, vi; *tertium* post restauratum a Josia l Ium pronuntiatum cap. vu, vin» ix. Paixo igitur, Deus voluti in exordio revocat in memori?® pr dilectionem tuam erga Uraelcm, i. 3; et excitat atUnitomi, 4. &CCKDO, a^r-Mhens animenruin ut ita dicam sermo- ni». ccarefMivr birsi, asserendo suam innocentiam, ob- ji ' - b pupillo et sacerdotibus oblivion* in divinorum Io U inrum, cl conversionem ad idola, 5-9. Tumo, pro'af *causam, primo*, mtendeudo gentium ad idoli taij irein, quam Judaeorum ad verum Deum adhT* •nem, 10, 11; rrcundo, exponendo duplicem in hoc pexato nubium, 12, 13; *urlio*, aperiendo suppli-

cioruin immissorum originem natam ex neglectu Dei, 14-17. Quarto, *amplificat probationem, primo*, exprobrando pnr ntem defectionem, 18, 19; *secundo*, objiciendo antiquam jam et progressam jam rebellionem et nulla dissimulatione excusandam improbitatem, 20-25; *urlio*, premunendo de futura frustratione auxilii ab idolis separati , 20-28. Qtmrro, *refutat exceptionem, primo*, indicando moni- tiouf8 interemptis propbeti , objectas, 29, 30 ; *secundo*, a Ijciendo beneficentiam oblivione contemptam, 31, 32; *tertio*, detegendo malitiam operum, sub speciosis verbis cl jactata confidentia latebras quærcntem, 33-37. Sexto *in conclusione*, primo, cohortatur, oblata gratia, <d pænitiuiam cap. ni, vers. 1 ; *secundo*, exhibet pris- liti.r vit e malitiam hactenum non emendatam, 2-3; *tertio*, r petit cohortationem, et suggerit deprecationis formu- lam, 4-5.

nnn dixerunt : libi est Dominus, qui ascendere nos fecit de terra Ægypti : qui traduxit nos
 per desertum, per terram inhabitabilem et inviam, per terram sitis, et imaginem mortis, per
 terram, in qua non ambulavit vir, neque habitavit homo? 7. Et induxi vos in terram Car-
 meli, ut comederetis fructum ejus, et optima illius : et ingressi contaminastis terram meam,
 et hæreditatem meam posuistis in abominationem. 8. Sacerdotes non dixerunt : Ubi cJ Do-
 minus? et tenentes legem nescierunt me, et pastores praevaricati sunt in me : et Prophet®
 prophetaverunt in Baal, et idola secuti sunt. 9. Propterea adhuc iudicio contendam vohis-
 cum, ait Dominus, et cum fdiis vestris disceptabo. 10. Transile ad insulas Celbim, et videte :
 et in Cedar mittite, et considerate vehementer : et videte si factum est hujusmodi. 11. Si
 mutavit gens deos suos, et certe ipsi non sunt dii : populus vero meus mutavit gloriam suam
 in idolum. 12. Obstupescito, cœli, super hoc, et portæejus, desolamini vehementer, dicit
 Dominus. 13. Duo enim mala fecit populus meus : Me dereliquerunt fontem aque vivr, et
 foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. 14. Numquid
 servus est Israel, aut vernaculus? quare ergo factus est in prædam? 15. Super eum rugierunt
 leones, et dederunt vocem suam, posuerunt terram ejus in solitudinem : civitates ejus exust®
 sunt, et non est qui habitet in eis. 16. Filii quoque Mempheos et Taphnes constupraverunt
 te usque ad verticem. 17. Numquid non istud factum est tibi, quia dereliquisti Dominum
 Deum tuum eo tempore, quo ducebat te per viam? 18. Et nunc quid tibi vis in via tí,
 ut bibas aquam turbidam? et quid tibi cum via Assyriorum, ut bibas aquam flun inis?
 19. Arguet te malitia tua, et aversio tua increpabit te. Scito, et vide, quia malum et a rura
 est reliquisse te Dominum Deum tuum, et non esse timorem mei apud te, di i Domi as
 Deus exercituum. 20. Asæculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, et dividi : Non
 serviam. In omni enim colle sublimi, et sub omni ligno frondoso, tu prosternebaris mere-
 trix. 21. Ego autem plantavi te vineam electam, omne semen verum : quomodo ergo con-
 versa es mihi in pravum vinea aliena? 22. Si laveris te nitro, et multiplicaveris libi herbam
 borith, maculata es iu iniquitate tua corarn me, dicit Dominus Deus. 23. Quomodo dicis *
 Non sum polluta, post Baalim non ambulavi? vide vias luas in convalle, s ilo quid feceris .
 cursor levis explicans vias suas. 24. Onager assuetus in solitudine, in desiderio nuit i " su®
 attraxit ventum amoris sui : nullus avertet eam : omnes, qui quæruut eam, non delicient :
 in menstruis ejus invenient eam. 25. Prohibe pedem tuum a nuditate, et guttur Unira a sili.
 Et dixisti : Desperavi, nequaquam faciam : adamavi quippe alienos, et post eos ambulabo.
 26. Quomodo confunditur fur quando deprehenditur, sic confusi sunt domus Israel, ipsi, et
 reges eorum, principes, et sacerdotes, et prophet® eorum , 27. dicentes ligno : I' Per r is
 es tu; et lapidi : Tu me genuisti ; verterunt ad me tergum, et non faciem, et in tempore af-
 flictionis su® dicent : Surge, et libera nos. 28. Ubi sunt dii lui, quos fecisti tibi? surg.int et
 liberent te in tempore afflictionis tu® : secundum numerum quippe civitatum tuarum eranL
 Jii tui Juda. 29. Quid vultis mccum iudicio contendere? omnes dereliquistis r e, (uit > mi-
 nus. 30. Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt: devoravit dadius vester
 prophetas vestros, quasi leo vastator. 31. Generatio vestra : Videte verbum Domini : Ntnn-
 jpiid solitudo factus sum Israeli, aut terra serotina? quare ergo dixit populus incus : ÌV ces-
 iimus, non veniemus ultra ad te? 32. Numquid obliviscclur virgo ornamenti sui, aut sponsa
 fasci® pectoralis su®? populus vero meus oblitus est mei diebus innumeris. 33. Quid niteris
 bonam ostendere viam luam ad qnærendam dilectionem, quæ insuper et malitias tuas .'<>
 cuisti vias luas, 34. et in alis tuis inventus est sanguis animarum pauperum el innocentini!?
 non in fossis inveni eos, sed in omnibus qu® supra memoravi. 35. El dixisli : Absque pec-
 cato et innocens ego sum : et propterea avertatur furor tuus a nw. Ecco ego iudicio cmiten-
 <lam tecum, eo quod dixeris : Non peccavi. 36. Quam vilis facta est nimis, iterans vis Diasi

et .ih Egypto confunderis, sicut confusa es ab Assur. 37. Nam et ah ista egredieris, et ma» nus luæ erunt super caput tuum : quoniam obtrivit Dominus confidentiam tuam, et nihil habebis prosperum in ea.

Nota methodum contionandi, quam hio servat Premias; nam *primo*, ostendit Dei in populum lenaris, miram bonitatem, jugemque beneficentiam; *secundo*, populi ingratitude, idololatriam et scelera; *tertio*, hortatur redeat ad pristinam cum Deo amicitiam, ni velit hostibus tradi, uti reipsa postmodum traditus est : nec speret in ope /Egyptiorum, quia ab iis ita tractabitur, uti parentes ejus tractati sunt ab Assyriis, ad quos confugiebat. Hæc enim tria inculcare debet concionator. Loquitur autem de futura captivitate, tanquam jam proferita, ob ejus et prophetiæ hujus certitudinem.

Urget ergo hic Deus Israel sedecim argumentis sive stimulis : *primo*, vers. 2, objicit quod reliquerit desponsationem et foedus cum Deo initum in Sina, ubi Israel quasi sanctus et quasi primitiæ consecratus fuit Deo; *secundo*, vers. 5, Quid invenistis, ait, in me iniquitatis, ut vana idola sequeremini; *tertio*, vers. 6, Ego vos ex Ægypto per desertum horridum deduxi in Terram fertilem : cur ergo me spernitis? *quarto*, vers. 10, Gentes non mutant suos deos falsos; cur tu inulas Deum verum? *quinto*, vers. 12, Obstupescite, ait, caeli, quia Israel reliquit me fontem aquæ vivai, et fodit-ibi cisternas dissipatas; *sexto*, vers. 14, Ob idololatriam datus es flammæ, et prædiæ leonibus, id est Assyriis, ergo resipisce; *septimo*, vers. 20, A sæculo confregisti jugum : hinc ab uno idolo in aliud, ab uno scelere in aliud dilapsus es; *octimo*, vers. 21, Ego plantavi te vineam electam, quomodo facta es adulterina? *nono*, vers. 21, Sicut onager ad onagrum furit, ita tu ad idola; *deamo*, vers. 23, Idola te ad nuditatem, sitim et pauperiem deducunt; *undecimo*, vers. 27, Stulte, cur ligno dicis : Pater meus es tu? quod ab hostibus non liberabit te; *duodecimo*, vers. 30, Prophetas quos misi ut te revocarent, occidisti; *decimo tertio*, vers. 32, Virgo non obliviscitur suæ fasciæ : tu oblivisceris Dei tui; *decimo quarto*, vers. 33, Docuisti alios malitias tuas, et infantes tuos concremasti idolo Moloch; *deamo quinto*, vers. 36, Quam vilis facta es nimis! *decimo sexto*, vers. 37, Adimam tibi omnem prosperitatem omnesquo spes tuas.

Ex hisce colligas peccatum varias continere malitias; s <l maximo quinque : *prima* est quod sit contra rectam rationem, seu dedecens naturam rationalem. Unde Sence i dicebat : a Eliam scirem homines ignoraturos, et Deum ignoscilurum, tamen pece ire nollem ob peccati turpitudinem. »

unda, quod sit contra hanc vel illam virtutem in piri. ulari, v. g. superbia contra humilitatem, etc.; virtut » autem sunt bonum et perfectio hominis et angeli.

Tertia, quod afficiat nos damnis temporalibus, v. g. infamia, morbo, pœna, etc.

Quarta, quod sit offensa et malum quoddam Dei, contrarium ejus honori; peccator enim, relido Creatore, adire rei creaturo, v. g. feminæ, vino, honori, camque profert Creatori, ideoque tacite et interpretative summum suum bonum in ea ponit, ac consequenter privat Deum sua quasi bonitate summa et divinitate; ita ut si Deus aliquo telo aut gladio perimi posset, non alia perimeretur quam peccato. Ut merito sancta quædam virgo moriens, dixerit : Discedo ex hoc mundo cum hac sola incapacitate, quod nequeam comprehendere quomodo creatura possit deliberate committere peccatum mortale contra suum Creatorem.

Quinta, quod privet nos vita æterna, et addicat ignibus et poenis sempiternis.

Unde, *secundo*, colligas hæc axiomata de peccati malitia.

Primum, peccatum est fons et parens omnium malorum quæ sub sole sunt, fuerunt et erunt. Quis ex angelo fecit dæmonem et Luciferum? peccatum. Quis Adam et homines paradiso et coelo ejecit in hanc vallem miseriarum? quis eos morti et inferno addixit? peccatum. Quis diluvium sub Noe toti orbi induxit? peccatum. Quis Pentapolim igne coelesti concremavit? peccatum.

Secundum, peccatum unum, etiam veniale, est majus malum, quam omnia mala poeme in unum collata. Illud enim est malum culpæ, hæc pœnæ; malum autem culpæ altioris est ordinis quam omnia mala pœnæ.

Tertium, omnia caetera mala peccato collata mala non sunt, sed bona; manant enim ex bono et virtute justitiæ vindicativos, quæ per pœnam peccatum corrigit, et in ordinem reducit.

Quartum, peccatum est deicidiuin; peccatum enim est unicum virus, unicus pugio, quo Deus optimus maximus posset e medio tolli, si quid esset quod inexhaustum illud vitæ atque essenliæ pelagus e medio tollere posset.

Quintum, fuit consentmeum magis Dei Filium hominem fieri, et tam indigna pali, quam peccatum inultum relinqui. Quis Christum ita speciosum instar leprosi deformavit, flagellis concidit, spinis coronavit, crucifixit, occidit? peccatum. Peccatum ergo est christicidium.

Sextum, etiamsi omnes angeli, boni et mali, omni^que creatura, atque adeo Creator ipse, in te conjurassent, omnemque affligendi potentiam in te expromere statuissent : nequaquam tantum libi nocere etiam de absoluta Dei potentia possent, quantum ipse libi nocere, dum unum peccatum, etiam veniale lanium, admittis.

Se; *Hmum*, peccati malitia nullo bono creato

compensari potes!; adeo ut nequidem ad convertendum totum mundum licitum sit vel unum peccatum veniale facere. Plano ut malitia ejus non mudo ineffabilis, sed etiam incomprehensibilis dicenda sit.

Merito ergo Martyres et Sancti usque ad mortem restiterunt peccato. Vide eorum dicta *Ilebr.* cap. XU, 4.

Denique aurea est gnome S. Augustini in *Sententiis*, Sententia 159 : a Unum est summum bonum ; aliud autem summum malum : » hoc est peccatum, illud Deus. « Illud, propter quod appetenda sunt bona cætera ; ipsum autem propter soipsum : hoc propter quod declinanda sunt mala cætera ; ipsum autem propter seipsum.

2. Vade — ex Anathoth in Jerusalem, quam hic quasi sponsam et feminam alloquor. Porro Jerusalem vocat incolas Jerusalem, metonymice.

Recordatus sum tui, miserans (cum miseratus sum) adolescentiam tuam. — Ita vocat primani ælatem patrum et Synagogæ, *q. d.* Recordor et reduco tibi in memoriam primam illam ælatem, qua ego Deus, non ob tuam pulchritudinem, sapientiam, opes, gratiam, meritum ; sed mora misericordia, te pauperem et misellam, in Ægypto et deserto, iu sponsam mihi assumpsi, eduxi, protexi, et instar sponsaliorum et dotis, legis, tabernaculi et sacerdotii tibi ornamenta distribui, ut mihi eam fidem servares, quam sponsas, maxime novellæ et adolescentulæ, servant suis maritis. Ita S. Hieronymus et Theodorelus. Vere dixit B. Nazianzenus : « Israel æterna) providenti® tulit primitias. »

Cimiti* Et CHARITATEM DESPONSATIONIS TUM. — Nota :
deipon- *Charitas desponsationis* potest accipi tam cha-
dupier r^as De* flua Synagogam sibi desponsavit, ita
S. Hieronymus, Rabanas, S. Thomas, Vatablus, quam charitas Synagogæ sponsæ, quoniam tot allecta beneficiis, sponso Deo in amore, obedientia et obsequio mutuo respondit, cumque deperiit, ac per desertum secula est. Ita Chaklæus, Theodoretus, Hugo, Lyranus, Dionysius a Castro, *q. d.* Recordare et vide quam utrimque suave fuerit ac dulce primum connubiuni nostrum, quamque prior tu a primo amore recesseris. Hoc refricat ut efficacius et plenius sponsam vulneret. Posteriori sensui favet id quod sequitur : a Quando secula esine in deserto ; » et Septuaginta qui vertunt, *recordatus sum dilectionis perfectionis tuæ* ; sicut enim sponsæ in nuptiis omni pulchritudine et ornamentis perficiunt se et comunt, ut diligantur a sponsis : ita et Synagoga Judæorum, initio, scilicet tempore Mosis, Aaronis, Josué, etc., fide et cultu unius Dei ornata fuit et perfecta, ut mereretur diligeri vicissim a Deo. Hinc Syrus vertit, *recordatus sum tibi gratia* : (beneficentia) *pum7ûr tuæ, charitatis patientiæ tuæ, quia ambulasti post me in descito, et in terra quæ non seminatur*; et Arabicus, *recordatus sum tibi, o Jerusalem! ijratiæ adolescentiæ tuæ, et status tui in blanditiis, et dilecti toleran-*

tiam Inani, quia tu scatta a me in deserto, ubi sanctifuavi Israel, etc. (1).

3. Sanctus |sr Afx Domino (« sanctus » per gratiam et charitatem, aiunt Theodorelus et Hugo. *Secundo* et melius, Hebraice *sanctitas fuit Israel Domino*, id est Israel fuit quasi res sancta et dicata Domino, quæ non debet pollui, *Exodi* xix. Ita S. Hieronymus, S. Thomas, Lyranus, Vatablus. Rursum Israel fuit quasi) primitiæ frugum ejus,— scilicet Dei : id est Israelite fuerunt quasi primitive ex omnibus nationibus, Dei cultui dicatæ, sicut primitiæ frugum Deo offerebantur et dicabantur; unde laicos, qui eas comedebat, delinquebat cratque reus mortis, *Levit.* xxii, 3. Sic et hostes Israelis, a qui eum, » utpote rem quasi Deo sacram, deprædantur et « devorant, » etiamsi Dei voluntate id faciant, « delinquant, » et « mala, » Deo ultore, « venient super eos. » Ita Chaldæus et S. Hieronymus. Porro cœpit Israel esse sanctus et quasi primitiæ frugum Deo, jam inde a principio, cum per Mosen in deserto Dei legem et cultum accepit, atque in hujus rei signum jussus est primitias frugum dependere et offerre Deo. Idclare significat versio Arabica, quæ sic habet: *Ubi* (in deserto) *sanctificari Israel, et adseripsi* (vin-dicavi) *illum mihi, et pracepi illi ut separaret in conspectu meo initium* (primitias) *frugum suarum. Et dixi, in cos qui volunt com Iere bona eorum, adducam malum.* Sensus ergo est, *q. d.* Israel non est populus profanus ut cæteri, sed Deo consecratus; quare qui eum læserit aut in servitutem redegerit, sacrilegii reus erit, et ut sacrilegus punietur a Deo. Sic Assyrios qui vastarunt decem tribus, Deus punivit per Medos, et Chaldaeos qui vastarunt duas tribus, punivit et evertit per Cyrum. Hinc pro Israele orat David dicens *Psal.* lxvii, 2 : « Memor esto congregationis tue, quam possedisti ab initio. »

4. Audite, — *q. d.* Vos, o Israelite, constituo judices, ut judicetis an culpa hujus divortii sit in me, an in vobis. Ha S. Chrysostomus, sern. 4 *De Providentia* (2).

(1) Sed ut vere observat Dathins, quo minus sensum illntrn genuinum habeamus, et historia vetat. quæ Israelitas vixdum Ægypte egressos refractarios cl ad aliorum deorum cultum pronos sistit, quod iis exprobratur, *Deui.* u. 6, 24; *Isai*, xlvii, 8; *Amo**, v, 25-26; *Psal.* cvt, 7, el prophets scopus, qui est, Dei beneficia cimmemorare, quibus male respondit populus. Quare loci sensus est potius hic : memini collata in te juvenem sponsamque beneficia, atque amorem, quo te sum amplexus. Recta Iheronymus: «Totum hoc non ad meritum ejus refert, scii ad suam misericordiam, per quam et charitatem consecuta est.... » Quando secuta es me in deserto ; » quoniam verlxl consequenter juxta S. Chrysostomum perlinent ad Dum, Israelitas per desertum ducentem atque jini-;», scilicet, inquit S. Doctor, in hxc misericordiam demonstravi, dum elfeci, ut me sequereris, dum me tibi ducem pnebui, dum iter capesserem, ubique diversoria pararem in terra, quæ sementem non admittebat.

(2) Ulruinque nomen Jacob et Israel ponitur non w

T»», s. S. J.xiQnTATis, — id est *primo*, infidelitatis; *secundo*, crudelitatis, *q. d.* Qua in re male tractavi fponsam meam, scilicet vos, o Judæi?

Ambilaverint post vanitatem, — id est post idola, *quæ* quia vani et falsi sunt dii, quos Deo vero opposuistis, hinc pariter vanos et falsos effecerunt vos cultores suos, æque ac cultum et r.-ligionem, imo superstitionem vestram. Ita S. Hieronymus, Cbaldæus, Theodoretus, Hugo, S. Thomas, Lyranus. Potest tamen, *secundo*, hic omnis vanitas, quod in quolibet est peccato, accipi: inno enim peccatum *est amor rei* van®.

Vani facti sint, — id est similes idolis suis facti sunt, sine ratione, sine sensu, sicut imprecatur eis David *Psalm.* cxni, 8: « Similes illis (idolis) fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis; » sic pariter quilibet peccator vanus fit et brutus, dum vanas et brutis sectatur voluptates, «o-, «i p(Wnflin) ai| o. Thomas hic, dicitur « vanitas, güiro- P”™. quia phantasticum est in eligendo, *Psalm. f’-ur.* XXXII, *S: Beatus* vir, cujus est nomen Domini spes ejus, et non respexit in vanitates *et insanias* falsas; *secundo*, quia transitorium est in permanendo, *Psalm.* LXXVli, 33: Defecerunt in vanitate dies eorum; *tertio*, quia fallax est in exspectando, Eccl’i. xxxiv, 1: Vana spes, et mendacium viro insensato: et somnia extollunt imprudentes; *quarto*, quia infructuosum est in consequendo, ut recte usurpent illud *Isaiæ* xux, 4: In vacuum laboravi, sine causa, et vane fortitudinem meam consumpsi. » Hucusque D. Thomas.

6. Nox dixerint, — *q. d.* Non sunt recordati Dei ductoris sui per desertum in Chanaan, a quo tot malis erepti, et tot bonis cumulati Mint.

Per terrai sitis, — per terrain aridum, siticulosam, et quæ homines sitire facit: unde Septuaginta vertunt, per *terram sine aqua*.

Er imagine» mortis.—Theodorctus, Vatablus et Pagmnus vertunt, umbram *mortis*, tum quia in deserto non erat germen, non fructus, nil vitale, unde Septuaginta vertunt, *infructuosam*; tum quia solitudo erat horrida, et periculis mortis, puta venenatis animalibus, scilicet scorpiis et serpentibus. plena, ut patet *Dealer.* iv, 15. ita S. Hieronymus, R&banus, Hugo, S. Thomas, Lyranus. Adde, *irtio*, hostes qui in deserto hoc occurrerunt tradi, ut eum perderent et delerent: ob hos enim desertam Hcbræis fuit formidolosum, quasi umbra mortis.

7. Induxi vos in terram Carmeli. — Nota Hebræum *Carmel* aliquando esse nomen proprium, significans montem terra: sancte fertilissimum, et Ciro-vini feracissimum, Josué cap. six, 2(1, ubi Elias H (in frequenter versabatur, III Reg. xvm, 19, inde J’ ,’/’, aliquando transferri ad similia, esseque nomen commune omnis agri fertilis et amoeni; hinc Car-titea.

Contain Anas H dncern tribu*, juxta omnem populum, quum et ipse Jacob poctea appellatus sit Israel. (S. Hieronymus.)

melus significat fertilitatem, et omnium rerum abundantiam, sive terram feracissimam, qualia erat Judæa. Sic sumitur *Isaiæ* xxix, 17: « Convertetur, ait. Libanus in Channel. » lia S. Hieronymus et Vatablus. Carmelus ergo, æquo ac Tempe et Hesperidum horti apud Poetas, fecunditatis et deliciarum est symbolum.

Utroque modo hic *Carmelus* accipi potest: significat enim Judæam fertilissimam, vel nomino communi, vel proprio; scilicet ex monte fertili intelligens totam Judæam æque fertilem, per synecdochen ex parte significans totum. *Tertio*, Chaldæus, subaudiendo *sicut*, vertit: *Induxi vos in terram Israel, quæ erat plantata sicut Carmelus*.

Nota: In Judæa duo erant Carmeli montes, unus sterilis in sorte Ephraim, ubi habitabat Nabal; alter in tribu Aser, juxta Ptolemaidem, fertilis, de quo hic agitur.

Et hereditatem meam (terram, quam vobis dedi, puta Judæam, quæ mea fuit quasi hæreditas; quia eam selegi ut in ea cob rer, liaberem quo templum) posuistis in abominationem, — puta in idolum, id est, in domum et templum idolorum. Ita Cbaldæus.

8. Sacerdotes (non tantum plebs imperita, quam ignorantia aliquo modo excusare poterat, sed sacerdotes etiam et legisperiti, quin etiam) pastores (id est reges et principes, aiunt Chaldæus, Theodorctus, Hugo, S. Thomas, Lyranus) prevaricati sunt in me. — Ha vixerunt ac si non cognovissent.

Prophete prophetaverunt in Baal, — ex Baal, *q. d.* Oracula et futura sciscitati sunt, non ex me, sed ex idolo et dæmone Baal, caque pro veris prophetiis venditarunt.

9. Judicio contendam vobiscum, — in eoquo vos transgressores convincam, ait Theodorctus. Palet ex sequenti.

10. Transitu ad insulas Getium. — *Cethim* urbs v«r». i» erat in Cypro; unde Zeno, princeps Stoicorum Colli™ oriundus, dictus est Citieus, inde Cyprus, alite-
qum insula», Italia etiam, ut patet *Num.* xxiv, 24, et Græcia, l *ylachab.* i, 1, diet® sunt *Cethim*. Hebræi enim populos a se mari Mediterraneo discretos, *Insulanos* vocabant, quod ad se in continente habitantes navibus accederent, uti Hali orones trans Alpes morantes, vocant *Tramontanos*. Ita S. Hieronymus, Theodorctus et Josephus, lib. l *Antiq.* xi. Addit Theodorctus in xxvn *Czech.* et Josephus, lib. l *Antiq.* vi, quoti Cethim filius Javan, filii Japhel, filii Noe, primus occupaverit Cyprum, indeque Cyprum vocatam esse Cethim.

Cudar — regio est Arabi®, dicta a Cedar secundo Ismaelis filio, *Gen.* xxv, 13 Ita S. Hieronymus, Habanos, lingo et Vatablus. Verum Theodorctus per *Cedar* omnes Orientis accipit, sicut per Cethim Occidentales, *q. d.* Durius et iniquius me tractatis, quam gentes quæ vls, licet barbar®, idola sua tractent.

11. Chite ipsi non sunt dii, — 7. *d.* Studiosiores fuerunt omnes gentes in retinendis colendisque diis falsis, quam vos in Deo vero.

Mutavit glorum suam in idolum. — «Gloriam» vocat Dei veri cultum, quo gloriosus erat Israel : hunc ipse transtulit in idolum. Ita Chaldæus. *Secundo* et aptius, « gloriam » vocat Deum gloriosum : ipse enim est Israelis, imo totius mundi gloria, in coque solo gloriandum cœt cum Davide *Psalm*, in, 4 : « Tu, Domine, susceptor meus es, gloria mea, et exaltans caput meum. » Hinc et Apostolus huc alludens ait *Rom.* 1, 23 : « Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, » quia videlicet gloriosam majestatem, titulos et honores divinitatis Deo vero eripuerunt, et in idolum transtulerunt. Ita Hugo, Lyranus, Dionysius et Vatablus.

12. Obstupescite, coeli, super noe — portento molili®, quod jam dicturus sum.

Portæ ejus. — Jam Hebreæ habent, njRP *saaru*, id est, inhorrescite. Ita Septuaginta et Noster legunt per *chin* njj® *scaaraf*, id est, *porta ejus*, id est eorum, puta coelorum, de quibus precessit. Coelum enim nunc singulariter, nunc pluraliter nuncupamus : idemque sunt coeli quod cælum.

Desolamini, — id est, more desolatorum moestitiain indicato, pre stupore et horrore tantæ impietatis Israel, ciecto pluvias, quasi lacrymas ; fulgura et tempestates excitate, quasi indices doloris, et vindices injuriæ Creatoris vestri. Ita S. Hieronymus, Vatablus, Lyranus et Maldonatus qui addit : *Desolamini*, inquit, id est, *rumpimini fulguribus, in signum ira Dei*. Est procopopœia ad pathos ; similis est *Isaïæ* 1, 2, et *Dcut.* iv, 26.

Nota : Pro *desolamini* hebraico est *imn charabu*, id est, exarescite, ut vertit Leo Hebraeus. Desolatio ergo hæc non est ea quæ directe opponitur consolationi, ac tristitiam et moerorem significat ; sed est ea quæ opponitur copi® et multitudini. Desolari enim idem est quod solum relinqui, ad solitudinem redigi, destrui, vastari. Sic enim dicimus desolari agros, urbes, regna cum ab hosto vastantur. Sic Plinius, lib. XVII, cap. xii, de bubone ait : « Deserta incolit, nec tantum desolata, sed etiam dira et inaccessa. » Desolare ergo non est idem quod solo æqunre ; non enim a *solo* substantivo sumpto, quod terram significat, deducitur : sic enim *solum* primam habet brevem, cum illa in *desolor* sit longa : sed a *solo* adjectivo sumpto, idemque est quod solum effici, destitui, privari sua copia et gloria : inde tamen sequitur desolatio consolationi opposita, id est moeror et luctus ; ex quo rursum sequuntur lacrym®, gemitus, etc.

Est ergo metalepsis : ex desolatione enim et ariditate tristitiam, ex tristitia lacrymas int Digitt, *q. d.* Vos, o cœli, cœlorumque port®, id est cardines, aut extima superficies, per quam quasi per

portas, cœlorum vis et influxus in terras egreditur ! obstupescite et inhorrescite ad tantam terrigenarum malitiam et ingratitude, ut præ stupore quasi attoniti contremiscere, et e cardinibus convelli ac concuti videamini. Rursum lugete et plorate, ciendo pluvias, fulgura et tonitrua, ut præ luctu et dolore desolari, id est tabescere, exarescere et evanescere videamini : ipse enim me desolarunt, id est solum reliquerunt, cum eis sim fons aquæ viv®, euntes ad cisternas dissipatas. Quocirca juste eis repensum est ut leones ponerent terram eorum in solitudinem : unde « civitates exust® sunt, et non est qui habitat in eis, ut sequitur vers. 15. Hanc ergo tam meam, quam terne desolationem, vestra desolatione representate, et duris terrigenis in os et faciem ingerite, si forte aperiant oculos, contendantur et resipiscant. Hinc pro *desolamini*, Syrus vertit, *contremiscite* ; Arabicus, *pavore dissolvimini*.

Aliter Sanchez : ipse enim desolari censet idem esse quod solo trquari ; et per portas cœli, accipi ortum et occasum ; aut solem, lunam et stellas. His dicitur, « desolamini, » id est splendorem et speciem vestri subducite, ut non appareatis, et periisse videamini.

Aliter quoque Theodorctus, Hugo, S. Thomas, Lyranus. Cœli, inquiunt, id est Angeli, in cœlis obstupescite ; et portæ, id est Angeli principes, et quasi judices aliorum, ait S. Thomas, desolamini.

13. Duo enim mala (contraria duobus bonis, quæ illis præceperam, ut declinarent a malo, et facerent bonum, *Psalm*, xxxvi, 27), fecit populus meus. *Primum* : Me DtRELIQUNNT fontem aquæ vivæ. — «Vivæ, » id est perpetuo fluentis, vitalis, vitam dantis. Arabicus vertit, *fui illis fons aqua dulcis et laudabilis*, omni vitio carentis. Hic ergo fons perennis aquæ, id est gratiæ et bonorum omnium, est Deus, *Psalm*, xxxv, 10 : « Quoniam apud te est fons vivo. »

Viderunt idipsuin Gentiles ; unde Trismegista, *Dialog.* 7 : « Respicite, ait, o mortales, et resipiscite, et ad fontem vivo currite. » Et Alcinous, lib. *De Doctrina Platonis* : « Nostrum bonum, inquit, si quis Platonis libros accurate legerit, in ipsa primi boni contemplatione posuisse reperiri : quod quidem primum bonum, et Deum, et primam mentem vocare licet. » Hoc Prophet® adagium pulchris similibus parabolis explicat S. Ephrem, tract. *De Divina gratia*, t. 1 : « Qui, inquit, fontem habent, gutta non indigent. Lacto non egent, qui gregem pascunt. Qui panem frangunt, micis opri* non bibent. Qui mei conficiunt, cos mellis saporem explorare non est decesse. Qui margaritam habent, de obolo acquirendo non laborant. »

Secundum : Foderint sidi cisternas, cisternas dissipatas. Syrus vertit, *conquassatas* ; Arabicus, scissas *in quibus congregatur aqua, neguf*

durai, id est permanet. Ha? cisterna», aiunt S. Hieronymus et Theodorus, sunt idola; *primo*, quia nullam habent divinitatem aut potentiam, nisi quæ cis infertur ab humana ignorantia.

Secundo, sicut cisterna ex aquis turbidis completur; ita quod idola, quod dæmones dant, turbidum est.

Tertio, idola sunt cisternæfraciæ.rimosæ, male conglutinata, quæ aquam non continent, quia ab eis nihil quod sitim animo levet, expectandum est. Rursum cisternæ dissipata sunt gentes idololatra», puta .Egyptii et Assyrii, a quibus alternatim bellis pressi opem petebant Judæi. Id patet ex vers. 18.

r taf.: Tropologice omnis peccator, relicto fonte, quær' l c'slernas» qil'a *n omni peccato, est *primo*, *dm.p-*aversio a Deo, bono increato et immenso; atque m. conversio ad bonum caducum, fragile, exile, turbidum; *secundo*, est contemptus Dei, præ honore et amore creatura; *tertio*, peccator peccando, quasi titulum et esse finis *ultimi Deo adimit*, cumque et spes suas omnes quasi transfert in creaturam. Nonne hæc est summa contumelia Dei? summa stoliditas et insania peccatoris? dicit enim et verbis et factis illud, quod fatuus ille avarus aqua Naxianzenum, tractat. *De Fortuna el prudentia* : « Gutta bonæ sortis (forlunæ) mihi potior est mentis (prudentiæ)cado. » Quod apto refutat et retorquet prudens, dicens : « Gutta bonæ mentis milii potior est bonæ sortis cado. » Peccator enim glebam terra loti coelo, creaturam Creatori, momentum æternitatis stulte præfert et anteponit. Contrarium faciunt prudentes et Sancti.

Hinc, *primo*, hoc adagium recte adaptatur hærelicis : hi enim purum doctrinæ fidei in Ecclesia fontem deserunt, et fodiunt sibi cisternas carnosas falsorum dogmatum. Ita S. Irenæus, lib. III, cap. XL, S. Cyprianus, *epist.* 70, et S. Athanasius, serm. *Contra omnes hoereses*.

Secundo, B. Petrus Damianus citatus in Allegoriis Tiltmanni idipsum adaptat Monachis loquacibus, qui relictis Dei laudibus, piisque sermonibus, quasi fonte vitali, ora sua faciunt cisternas, ex quibus non novi, sed veleris hominis verba futilia proferunt, casque dissipatas : quia labia sua moderata discretionem nesciunt cohibere.

Tertio, Hugo : Avarus, inquit, est cisterna vetus et rimosa, quæ nunquam aquis, id est opibus, impleri potest. Secunde, est clericus, qui relicto studio sacra Scriptura, vanis scientiis dat operam. *Tertio*, est Religiosus, qui in tentatione quærit humana solatia futilia, nec poscit a Deo vera et solida. « Hoc autem fit, inquit, quando in tentationibus oratio fuit, et pro iisdem miliandis, jocosus et inutilibus verbis vacatur. »

Denique S. Augustinus, in Sententiis, Sententia 289: * Quintum, ait, et quale bonum si Deus, etiam ex hoc evidenter ostenditur, quod nulli a Deo recedenti bene est, quia et qui gaudent in

mortiferis voluptatibus, sine doloris timore esse non possunt. Et qui omnino malum desertionis sum majore superbia; timore non sentiunt, aliis qui hoc noverunt discernere, quanta sit miseria, apparet. » Quia ergo in solo Deo est omnis vera delectatio, bene peccator eo se privans, sonili omnem amaritudinem : quia relinquo fonte vilo; vellet nollet, adhæret fonti mortis et omnium malorum.

11. Numquid servus. — Sunt verba non Hierosolyma; de sua sorte querentis, ut vult Vatablus, sed Dei, 7. *d.* Israel est primogenitus Abrahamæ, et Dei filius, *Exodi* iv, 22, non servus, id est mancipium emphyteuticæ, aut vernaculus, id est servus ex serva domi natus : cur ergo Iconibus, id est Sennacherib, Assyriis et Ægyptiis, ac tropologice, diaboli, datus est in prædā? *q. d.* Non provenit hoc ex servili ejus conditione, non ex crudelitate domini, sed ex peccato, quia Deum offendit, uti respondet vers. 17 : « Numquid non istud factum est tibi, quia dereliquisti Dominum Deum tuum? » Et vers. 19 : « Arguet te malitia tua. »

Factus est in prædā? — S. Hieronymus, Chaldaeus, Rabanus, Hugo, hæc exponunt de futura vastatione per Chaldaeos et Ægyptios, qui reliquias Judæorum afflixerunt. *Secundo* et planius, Theodorus, Hugo, Lyranus, Dionysius, hæc accipiunt de preterita Judæorum clade, accepta a Sennacherib, Assyriis et Ægyptiis, *q. d.* Noli, O Israel ! Deo tuo relicto, sperare et confugere, ut soles, ad Assyrios et Ægyptios, quia hi quasi leones (e) lanierunt et vastarunt.

15. Suri ibum (contra cum) rugierunt leones. — Id est, Assyrii et Ægyptii inhiarunt ei, tanquam Icones rugientes in ejus prædā et lanienam.

10. Filii quoque Memphæ et Taponæ (id est, Ægyptii; *Memphis* enim urbs est Ægypti, quæ nunc Cayrus dicitur; sic *Taphnes* vel Tañes regia erat Pharaonum), constupraverunt te usque ad verticem, — id est totum te imbuerunt cultu idolorum, quod est spirituale stuprum et fornicatio, itaque vocatur a Prophetis; ita ut planta pedis usque ad verticem, non sit in te sanitas. Sic vers. 20 idololatrias vocat meretrices, lia S. Hieronymus et Rabanus. Hæc referenda sunt ad vers. 13.

Aliter S. Thomas : stuprum enim proprie accipit, *q. d.* Assyrii et Ægyptii, quasi domini et victores, obscène Judæis tam pueris quam puellis abusi sunt. Aliter Hugo, Dionysius, Maldonatus et Sanchez : per stuprum enim accipiunt servitutem, oppressionem, omnemque calamitatem quam Assyrii et Ægyptii Judæis subactis irrogabant. Hic sensus sequitur ex primo, cumque perficit et adimplet : quia enim Judæi sponte in prædā Assyriorum et Ægyptiorum, hinc et pœnæ vexationi, sed invitati, succubuerunt. Unde pro *constupraverunt te*, hebraico osi *pp-p *Unteli*, id est paverunt te, hoc est rexerunt te, imper & Minltibi.

Sic cniin vers. 8 roges vocavit a pastores. » Verum Noster, Septuaginta, Chaldæus et alii aliis punctis legerunt «*pyv icrouch*, id est malefecerunt tibi, id est constupraverunt : loquitur enim do Israele quasi de virgine, cujus summum malum est stuprum : unde Septuaginta vertunt, *rx-TnaiGiv aw*, illuserunt tibi. Forte etiam pro *iod* legerunt *caph*, scilicet pro *icrouch*, *py“)D *carcuch*, id est curvaverunt te, prostraverunt te, scilicet ad stuprandum. Denique alii vertunt prophetice, *malefacient*, id est conterent, confringent, conquassabunt tibi caput et verticem, id est Josiam regem tuum cum populo trucidabunt. Ita Hugo, Lyranus, Dionysius. Unde Chald. i us vertit, *occident furies tuos, et diripient facultates luas* (i).

Vide hic qualem quamque vilem se faciat meretrix, et mulier aliis compta : nimirum foris est splendida, intus stupris sordida et putida : furis est Helena, intus Hecuba : foris pappus et pompa, intus nuba, inanis et chios : foris dea, intus cloaca. Tropologice talem se facit anima dum peccat, ac relicto Creatore fornicatur cum creaturis, nimirum facit se sepulcrum dealbatum. Hic verum est vetus dictum : a Ubi uber, ibi tuber : ubi mol, ibi fel : ubi montes, ibi valles : ubi aurum, ibi aurugo et scoria. »

Vers. 17. 17. DERELIQUISTI DOMINUM DEUM TUUM EO TEMPORE, QUO DECEDAT TE PER VIAM,— SCHÏCCI dCSCIti, duce columna ignis et nubis. « Dereliquisti, » quia in Sina fecisti et adorasti vitulum aureum. Ita Theodorus, Hugo, Lyranus, *q. d.* Quia noluisti Deum sequi, dum te per viam planam et facilem duceret, permisit te deerrare per vias difficiles : quia noluisti uti rebus prosperis sequens Deum, permisit te adversas experni idola sequentem, inquit Maldonalus.

Secundo, S. Hieronymus, Chaldæus, Rabanus, Hugo, Vatablus, per *viam* intelligunt viam mandatorum Domini, puta vitam sauciam, quam eis suis concionibus et prophetiis ostendebat Jeremias, *q. d.* Dereliquisti viam rectam in cœlutn, quam libi Deus per legem suam, et per conciones Jeremiæ commonstrabat.

18. Quid tibi vis in via Ægypti (quorsum is et fugis in Ægyptum)? et quid tibi cum via Assvni-

(I) Forsan textus hebraicos *Ipip* melius vertetur *depascent te quoad verticem*, lacent te calvam, summa te, spe delusa, ignominia allicient. Est enim, inquit Rosenmuller, *njH pavit*, deinde *depavit*, sæpiusque a pratis repetita metaphora ad varias transfertur res ita quidem, ut pratorum llores atque gramina consumendas. Luculenter hoc probat locus *J/ir/i. v. 15*, ubi verbum de regione dicilur, cujus incolas hostium enses, quemadmodum greges pastorum flores abrepturi sunt. Simili modo hoc loco de vertice capillos suos amissuro calvoque reddendo dicilur. Omnem enim populum Judaicum sub unica, quam lingit, persona complectitur, rique calvitium minatur. Maxima ignominia allectum iri cumdein ita indicaturus erat, calvo capito ob lepræ suspicionem, quam movebat, bebræis vel maxime ignominioso (II *Rrg* ii, 23), ideoque pro poena a Juva afflicto, Cf. *Jerem* xlvii, 5, xlviii, 37.

hum?— quorsum vadis in Assyriam? Solebant enim, ait S. Hieronymus, Judæi ab Ægyptiis oppressi, confugere ad Assyrios; et ab Assyriis oppressi, confugere ad Ægyptios (2).

Ut bibas aquam turbidam — Nili, qui quia limosus est, et oblimans Ægyptum, hinc hebraico *l'ñ'cstc/ior*, grace *píxoc*, id est niger dicilur: hinc vocatur turbidus. Septuaginta vertunt, Geon : Nilus enim dicilur *Gcon*, hebraico *pru qtchon*, a radice *nu goach*, id est pectus quod suo quasi venire et pectore incubet Ægypto, cum exundat, itaque eam fecundet. Sic *aqua fluminis* Assyriorum est Euphrates, *g. d.* Cur vadis frustra, ut petas auxilium ab Ægyptiis et Assyriis, ut relicta

(2) Plerique interpretes eo Judæos carpi existimant ob fœdera cum Ægyptiis Agyrii'que inita, in quorum auxilio fiduciam unico pulierent, iiegkcto Juva. Sic itinere JucLcoruui in J'gxptum et Anytum, corum bilus cum Ægyptiis et Aç>y»iis ineundi studium, j. du vero aquarum Nili et Euphratis damna, quæ sibi ex ino iilo auxilii studio sini contracturi, iudicari exisument quod videlicet luturum sit, ut ad lU(X> fluvios quondam captivi deportentur. Recentioribus vero interpretibus *bibere aquam* . est suppetias pe . collato vers. 13. Porro quominus fœdera cum Ægyptiis Assyriisque hoc loco reprehendi statuamus, cum Rosenmuller putamus obstare temporum, quibus hæc locutus est vales, ra'lonem. Josias enim, quo regnante concionem hanc luuitam fuisse verisimile c^t, tam longe aberat, ut cum Ægyptiis fœlus iniret, ut potius Nechacni, Cbaldæus agere \$uro. cum exercitu hostes obviam iret, et prælio prope Mageddo commisso cæderetur, II *lirq.* xxii, 29. Cum Assyriis vero Jeremiæ tempore fœdus miri haudquaquam jvoterai, quod illorum regnum tom jam interierat. Iatemur equidem, quemadmodum Opravers. 13, Deum quem solum salutis auctorem colere debebant Hebræi, *fom aquæ viver* appeti dur. ila et Ine cogitala siinilitudine, *a'iquo potatum ire* suppetias pelete indicare credibile est. Attamen nobis potius videtur verbum

lia hiede culla religioso, ut proxime antea vera. 17, extremo, et *Psal.* cxxxix, 21 (Cf. oíó; Aci. ix, 2; xix, 9, 23) inielligwre. Quemadmodum igitur *Auioj*, vm, 14, *viaBcnaLce* signiicat ritus et sacra idoli, quod fiersibee colebatur, ita hic via Ægypti et Assyria* indicant vix dubitamus cultum idolorum Ægyptiorum et Assyriorum, et omnino populorum vicinorum, quorum superstitiones Hebræi tunc sectabantur; ut hæc sit loci sententia: Quid libi erit de -I^ypti religione? id esi qv dia tandem Ægyptiorum suscepta religio tibi perfida gens, afferet commoda? Num forsán *MH aqueut bibere*, id est ad Nili ripas c lena lu^ab Ægyptiis transponi cupis? Quidnam utilitatis ex Assyriorum religione accepta inte redundabit? Num furie id, ut ex Euphrate aquam haurire possit, cumque olim accolat scilicet patria libertateque privandos esse Judæos, si fictorum uummuxn cultui seso daturi sint, monet propheta.

Sunt qui existimant (Harmer in *Obsmatt. super Oriente*, toni. H, pag. 309, et J. E. Faber in *Annotatione* ad illum, pag. 311) Jeremiam spectasse hic ad aquarum Nili et Euphratis qualitatem, quæ etsi ita lutulenta et turbidæ, ut nonnisi percolata bibi possint, tamen ab accolis summis laudibus celebrantur* ut post Strabonem et Morison notat Calmetus, qui addit .Egyptios Nili aquam servare In testaceis doliis quin computrescat. Aliunde ex Julio Firmico Materno discimus Ægyptios incolas aquarum beneficia percipientes aquam colere, aquis supplicare, aquas superstitione veterum continuatione venerari.

D< o fonte perenni quem domi habes, mendices aquas eorum turbidas et deficientes, id est opem Æ'gyptiorum et Assyriorum, qui tibi opitulari non poterunt, sed mille turbis et cladibus te involvunt? Ita pa«sim Interpretes.

Rursum in Nilo sunt crocodili exitiales, qui «nnt symbolum impudentiæ, de quo Clemens Alexandrinus, lib. V *Stramat.* : « Diospoli, ait, que est urbs /Egypti, expressus est puellus signum generationis; senex vero, interitus: et rursum Dei symbolum accipiter, ut piscis symbolum odii, crocodilus impudentis. Videtur ergo univsum hoc symbolum simul positum hoc significare : O qui nascimini et interitis, Deus odio impudentiam habet! » quam Israeli fugienti ad Ægyptios eorumque deos exprobrat hic Deus, vers. 10 et 20. Solns Hugo sic explicit, *q. d.* Cur peccata committis, quæ te cogunt duci captivum in Ægypturn, vel ad Assyrios? Sic fere Choldæus.

19. Arguet t b malitia tua. — Hebraice *pD»n *tcasserech*, *castigabit* (*e*, id est causa erit ut castigeris : ex quo disces quam malum et amarum sit Deum tuum reliquisse.

Avi usio tua (a Deo) increpabit t e. — Idem dicit aliis verbis, moro llebræo.

20. A siculo (ab olire, ab antiquis temporibus) confregisti jugum meum — legis me®. Septuaginta vertunt, *jugum tunm*, *vincula tua* : quia lex, sicut erat jugum Dei, imponentis illud cervicibus populi : ita erat et populi illud portantis.

Secundo et aptius, per *jugum* accipe conjugium, *q. d.* Violasti conjugale fœdus, quo mihi fueras copulata: loquitur enim de Israele quasi deconjuges sua Deus, ut patet vers. 2. Ita Maldonatus. Mantus enim, ac præsertim Deus, est dominus uxoris su®, eamque legibus et vinculis quibus vult, astringere pro imperio potest : unde Synagoga ita erat uxor, ut tamen esset et serva Dei. Hebraice est, *a samio fregi jugum* tuum, dirupi *vincula tua*; tanquam sint verba Dei, *q. d.* Ego Deus vincula Ægyptiacæ servitutis dirupi de collo tuo, o braci ! Sed noster Interpres hæc verba accipit pi-r mimesim, quasi sint verba populi, de quo sequitur : a Et dixisti : Non serviam. » </ d. Sicut «dixisti : Non serviam, n scilicet Domino et marito meo, puta Deo, inquit S. Hieronymus, ita pariter gloriando et jaclaudo dixisti : Eregi jugum tuum, et vincula tua, quibus me tibi, o Domine! astrinxeras; puta jugum connubii, et consequenter jugum legis tua». Deus enim cum Israele connubium iniit hac conditione et pacto, ut l-i cl legem Dei servant, Deus vicissim Israelii?® alere! et protegeret VereS. Augustinus, *Sententia* 381 : « Quid hin dignum misericordia, quim miser? quid tam indignum misericordia, quam superbus miser? »

Rupisti vincula, — quasi juvenculus aut bos indomitus, qm sagitta ictus recalcitrat, aut potus quasi vacca amore furens in taurum, quæ

jugum a cervice excutit fractis vinculis, et ad amasium suum procurrit : ita enim et tu ruptis vinculis connubii et legis meæ, ad idola, quasi ad adulteros insano procurristi.

In omni bmm colle. — Meretricium vocat idololatriciam : solebant enim idololatra) in collibus et sylvis sub arboribus, idolis suis immolare. Quimmo subinde ipsos montes excelsos pro diis habebant et colebant, uti Macedones fecisse testatur Maximus Tyrius, *senæ*. 38. Et hodie in Peru sunt Indi qui quemcumque montem, si paulo sublimior et speciosior sil, Deum existiment. Audi Virgiliani de monte in quo fuit Capitolium, lib. VIH Æneid. "

Itoc nemus, hunc, inquit, frondoso verilea collem
(Quis Deus, incertum est) habitat Deus, Arcades ipsum
Credunt su vidisse Jovem.

Quin et arbores diis sacras esso voluerunt. Hinc Virgilios, *eclog.* vn :

Populus Alcidæ gratissima, vitis laccho,
Formosæ myrtus Veneri, sua laurea Phœbo.

Sic et fontes ac flumina quasi deos coluerunt. Vide dicta *Isaiæ* xlii, vers. Io. Atque inde a Virgilio et Poetis vocantur u sacri fontes. »

Prosternebaris. — Hebraice est nnjIJf *tsoa*, id est vagabaris; Pagninus, *discurrebas*; Septuaginta, *diffundebaris*, *q. d.* Discurrebas ex una arbore in aliam, ex uuo idolo in aliud, ut meretrices ab uno amasio ad alium discurrunt.

21. Plantavi te vineam electam. — Hcbræum pTj *sorec* significat speciem vitis optimæ, de qua *Isaiæ* V, 2.

Omne semen verum. — Hebraice, *cujus omne seinen verum erat*, u Semen » vocat palmites, ex quibus quasi ex radice et semine, vites et uvæ succrescunt: vites eoon raro per semen, sæpius per palmites seruntur et plantantur : hi ergo palmites sunt instar seminis, vocanturque semen verum, id est genuinum, non adulterinum, *q. d.* Deus te, o Israel ! quasi vineam electam, id est quasi Ecclesiam suam plantavit, seminans in te probum et germanum ejus semeu, scilicet vene fidei et religionis, in sanctis patriarchis Abraham, Isaac, Jacob, Mose, Josué, etc. *Psalms*, Lxix, 9, aiunt S. Thomas, Hugo, Lyranus : « Quomodo ergo nunc conversa es mihi in pravum? » id est, ut Vatablus, in palmites degeneres vitis alien®, quæ scilicet a sua natura, nativoque succo et probitate degeneravit, uvasque non veras, cultas et suaves; sed falsas et adulterinas, scilicet baccas agrestes, amaras et acerbis, infidelitatis, apostasi® aliorumque scelerum profert. In llebræo pulchra est paronomasia : vitis *sorec* versa est HID in sure, id est in pravam; perinde ac si Flandrice dicas : (5t)V fette bjuyc, (joe ?ut fltjp in «ne fuere berantext!

Secundo et aptius, « semen verum, » vocat semen perfectum, id est optimarum vitium propa-

gincs. Ern4 enim hmc vinea electa, uti processit. Recto enim advertit Alcazar in cap. in *Apocai.* 7, v«rum sirpe in Scriptura verum non opponi falso, sed **K X Ī** >u>I'eifeclo, ut *Eccli.* cap. xxv, 12: « Beatus, qui nitor, invenit amicum verum ; » Joan. cap. i, 9 : « Erat lux vera ; » et cap. iv, 23 : « Veri adoratores ; » cap. vi, 32 : « Panem de coelo verum ; » cap. xv, 1 : « Ego sum vitis vera ; » I TirnolA. oap. vi, 19 : « Ut apprehendat veram vitam ; » I *Petri* v, 12 : « Hanc esse veram gratiam Dei ; » I *Joan.* cap. ii, 8 : « Verum lumen jam lucet. » Sic verum Religiosum dicimus, qui perfectus est, uti Christus, *Joan.* cap. i, -17, dixit : « Ecce vere Israelita. »

/en.īs. 22. Si lav tuīs te Mino. — Ufitram, ait Plinius lib. XXXI, cap. X, non multum a >ale distat, sordes erodit et expurgat: inde hebraico dicitur ID3 *neler*, eo quod maculas vestium et corporum removeat. Hinc nitrum esse salis speciem multi censent, licet alii alumen esse velint. Sicut enim salem in littore maris fervor conlicit solis, durando in petram aquas marinas : ita in Nitria (undo mtrum dictum esse nulli contendunt), ubi astato pluvi® prolixiores tellurem infundunt, ardor nimius aquas excoquit in petram sali simillimam, sed nihil gelidi rigoris, nihil salsi saporis habentem ; quæ tamen juxta naturam salis durare in caliditate, et nubiloso aere liquescere et fluere solet (1).

Hodie nitrum non habemus : sed ejus loco utuntur nostri pharmacopola sale petras quem vocant. Porro mulieres nitoris studiosissimas solere uti ad id nitro docent Isidoras, lib. XVI *Etytnol.* cap. ii. et Athanasius, lib. *be Virginii.*, sub medium, ubi eas ab his lautitiis avocat, jubetque ut pura aqua se lavent. Quin et nitro tubera abradi docet Ovidius, lib. *Da Medicam. faciei*; item pustulas ac muvos, docet ex Drogono Ilostiensi Deirio, *adagio* 819.

horith Et , etc., uoniiu. — *boriili* est herba fullonum, qua scilicet ipsi pannorum sordes abluunt et purgant; eamdem enim vim bibet cum nitro, ait S. Hieronymus; *Burith* enim descendit a TI3 tur, id est depuravi!; inde 13 *bar*, id est purus, electus ; item *bar*, id est far, frumentum a paleis expurgatum. Syrus et Arabicus pro *boriili* ver-

il) llebrœum “ID3 *neler* invitante soni similitudine turn antiqui interpretes, tum recentiores verterunt. Ac nitro quo olitn usos veteres ad abluendum purgandumque, vel ex eo liquet, quod inde Græcis percrebueril ixKiTfcùv, intro eluere, intro perfrictum expurgaro. Turn Forskalio teste (*Hora Ægyptio. Arab.*, part. XL.VI) nais lolorius inter adhuc Ægyptus vulgaris est. Quum tanieu ab eo quod hodie *nitrum*, valde esset diversum istud, quod eodem nomino insignavcrunl veteres, iudice physico et cliemlco Gaubio apud Schultensium, < *animent. ad l'rurerb.* xxv, 20, foret hoc loco *nitrum* a-qulvocum. Nempe inter notas complures qua; alterum ab aitero distinguunt, h inc quoque ultimo apposuit vir experietl-tissimus .nostrum mutilo detersioni, veterum utilissimum. Juxta Michaelcm et Aunviilmm t u est murum seu alcali fossile et naturale qualo in nitrariis .Egypti desertis repentur.

(Ex Rosenmuller.)

limi, *sulphur*, quod valide sordes expurgat: eas enim cum materia cui mhærenl, exurit.

Maculata es (hebraice **anno nichtum**, id est incignila es) lx ixiQtitATE t l a, — *q. d.* Emblematis el liguris tuorum scelerum respersa ea, impressi in te remanent peccatorum vestigia, velut exprêt sæ historia alicujus imagines; nam, ut dicitur i^ cap. Avii, 1, « peccatum Juda scriptum < st stylo ferreo, etc., super latitudinem cordis eorum, » *q. d.* Ha maculata es in anima coram Deo, ita maculas imbibisti, ut nullo miro, sapone, aut boriili emaculari < t purificari possis. Quocirca ex hoc loco re te docent T'icologi, qu < l . eius peccati transiens post se relinquat macul i habitualet in anima, quæ formaliter eam pea licem, Deoque exosam et abominabilem colisi tuai, de qua dicitur *Josué* xxii, 17 : « Peccastis in Bedphegor, et usque in præsentem diem macula hujus sceleris in nobis permanet; » et de Salomone : « Dedisti maculam in gloria tua, » *Eccli.* x l v ii, 22; et de Ecclesia : « Ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, » *Ephes.* cap. v, 27. Vide D. Thomam et Scholasticos, I 11, *Quirst.* LXXXVI.

Symbolice, per *nitrum* et *borilh* notat lustrationes legales, baptismata et sacrificia , quibus omnia peccata expiari putabant Judæi, sed falso; illa enim corpus, non ammam purificabant. Ita Theodorus, Hugo et Lyranus. Maldonatus vero per n*-*tnim* et *boriili* accipit humanas excusationes, *q. d.* Quidquid dicas, quidquid te excuses, dicens vers, sequeuli : « Non sum polluta, » non poteris te apud me justificare.

Tropologice Christianorum spirituale nitrum et Nitmm herba fullonis, est poenitentia, quæ non corpus, sed animam purificat. Ita S. Hieronymus. Rursum animæ nitrum est morbus, paupertas, calumnia, et quavis tribulatio. Quocirca in Vitis *Patrum* de magno illo Abbate S. Joanne legimus, quod, cum quidam monachus gravi feбри Ostuans, ab eo sibi a Deo sanitatem impetrari postulasse!, responderit : « Ib m libi necessariam cupis abjicere : ut enim coi poi a miro abluuntur a sordibus, ita animie languoribus, aliisque hujusmodi castigationibus purificantur. »

23. MUE VIAS TUAS IX CONVALLE,— *q. d.* RespicO Veri. II. gehennam, id est convallem filiorum Ennom, aiunt S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, S. Thomas, Lyranus, quæ Siloo fontibus irrigatur, in qua filios idolo Moloch concremabas; ibi videbis tuas sordes idololatria testes, et monumenta tire impietatis. Unde Septuaginta pro *in conealle* vertunt, i* t < *r. iumid* e-t in sepulcro multitudinis, id est multorum infant um : sic infernus est 7rA'jx»<Y^c», id esi sepulcrum multitudinis hominum.

Scito quid feceris : clhsol levis (Hebraico jTO3 *bulica* significai animal velox, huc illucquo discurrens (unde Aquila, Symmachus et Theodotioii vertunt, í;cuw; x-uyr., per quod Chaldæus hic camelum feminam seu dromedarium, quæ cum

fit celerrima, dum igitur æstu libidinis, quaquaversum procurili, donec mariscamelos inveniat, cum quibus suam libidinem expleat, intelligit; Valables, camelopard dim; S. Hieronymus, capream. Cursor ergo levis est caprea, aut potius camda velox, 7. d. Sicut caprea, aut camela, velox fertur ad pabula, aut potius ad mares, dum cestro libidinis furit, ideoque huc illueque cursitat), expucaxs vus suas, — hebraice *gyrans* aut circumiens «vias suas» sic tu, 0 Israel, ad varia idola huc illueque vagata es, el magno impetu petulantanter discurresti. Explicat quod vera. 20 hebraico dixerat, *vagabaris ut meretrix*, ejusque mores hic depingit; uti S. domon, *Proverb*, cap. vu, vers. 11: « Quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis, nuuc foris, nunc in plateis, nunc juxta angulos insidiaos. »

24. Oaager assimus ix solitidive. — Comparavit Israel caprea*, nunc comparat onagro, id est asino sylvestri, q. d. Sicut onager mas vel femina, animal sylvestre, est salacissimum, efferum ac velocissimum, testibus Plinio, Oppiano, Æliano et aliis, quod a in desiderio anime su®, n scilicet cum æstuat « attrahit ventum, » et auram quam maxime amal(1); aut potius cum libidine incenditur, summa montium conscendit, teste Oppiano, ad odorandam et captandam auram femininam quam amat, el in eam totus fertur, ut nullum cum avertere possit, adeo ut in rabiem, el proprii pulli perniciem agalur: sic braci olfecit, ubicumque idolum aliquod esset, ac toto impetu, ut nullis monilis aut minis averti posset, ad libidinem idolatriæ ferebatur. Ha S. Hieronymus.

Nota: Pro *ventum amoris* hebræe est *spiritum occasionis*, vel *impulsionis*, vel *coarctationis*, id est libidinis sure: radix enim HJX *ana* significat aliqua gravi causa affici aut impelli.

Secundo, Hebraice HID pero significat onagrum marem el feminam, de utroque hic potest accipi: unde in Hebneo participium assuetus masculus est, et onager magis furit ad onagram, quam onagra ad onagrum; affixa tamen omnia sunt feminina; et sequentia, scilicet memtrua, feminar conveniunt, non mari. Tam ergo de onagra, quam de onagro, loquitur, q. d. O uxor adultera! furans quasi onagra, currensque ad amasios per saltus et nemora, quo properas? quo te is perditum? quis te agit ielus? lacerasti pallam imam auro textam inter vepres elsylvas, calceos attrivisti hyacinthinos, pedes nudos cruentasti, el adhuc cunis anhela et sitibunda? ego maritus te insequor, redi ad me.

(i) Anhelat, cum cursu, tum furore venereo, attracto violentius ore naribusque vento, quod fleri in brutis animalibus, equis praesertim, dum exstimulat libido, ob-eoatum fertur. C. infra XVUi, 5. De equabus Virgillus, Cw»v. III, <7< et seqq.

() j-c »n li». »bi «obdit» flamina mrdn lHi
V r ■ qwii ' lior redit 'n lbw, illa
n- It Z ' i «Uni i»i>ibm alti
tlCr,U.I,Vl l*Vt> aurai.

Moraliter, disce hic quam cupiditas et voluptas Morali* brutum, cæcum el vesanum faciant hominem, ut instar onagri et equi rapiatur ad suas turpes ille- JTfMM cebras el amasias. Vere dixit Plutarchus: « Vo- »jt oft lupias est malorum esca. » El Cicero: « Blandis- li,M† sim® dominæ sunt voluptates, » quæ scilicet facillimo sibi hominem obsequentem faciunt. Cato apud Ciceronem, lib. *De Senectute*: « Accipite, ait, optimi adolescentes, veterem orationem Archit® Tarentini. Nullam capitaliorem pestem, quum corporis voluptatem hominibus dicebat a natura datam, cujus voluptatis avid® libidines temere el effrenate ad poliundum incilarentur. Hinc patri® prodiones, hinc rerum publicarum eversiones, hinc cuñ hostibus clandestina colloquia nasci dicebat; nullumque scelus aut facinus esse, ad quod suscipiendum non libido voluptatis impelleret. » Antisthenes apud Laertium, lib. VI, cap. 1, dicebat, « se malle insanire quam affici voluptate. Insaniam enim aufert medicus: voluptas, cum mentem eripiat homini, vix sanabile malum est. » Socrates apud Platonem in *Phadone* ait: « Voluptas quasi clavum tenens, animum corpori conjungit atque affigit, eflicitque ut infectus corporea specie, ea putet esse vera qu® suadet corpus. » Plato ipse voluptatem a natura deorum sequestratam esse dicebat. Democritus voluptati deditos morbo comitali correptis comparabat. Nyssenus, homil. 2 in *Ecclcsiasten*, ostendit Salomonem de voluptate, quam ex variis rebus studiose captaverat, pronuntiare eam esse vanitatem vanitatum, meramque hominum deceptionem. Poet® voluptates -jgnificarunt Circes poculo et Sirenum cantu, qu® blande homines alliciebant, et mox enecabant. Euripides in Hecuba Venerem amenti® præfectam esse dicit. Nota sunt exempla Samsouis depereuntis Dalilam, Salomonis concubinas, Davidis Bethsabce. Hæc Herculi Jovis filio, virtute omnes excedenti, et cælis destinato clavam (quam nec leo, nec hydra, nec Cerberus ei eripere potuerant) extorsit, ac pro ea pensum et fusum digitis ejus aptavit, cum consuetudinem Ioles sequeretur. Voluptas Romana Annibalcin victorem effecit, quia vires et virtutem Romanorum enervavit, inquit Livius, *Decud.* 111, lib. 111. Claudius Cæsar, teste Suetonio in ejus *Vita*, ventri et voluptatibus deditus, in lanium mentis stupiditatem et oblivionem devenit, ul occisa Messalina paulo post meus® assidens quæreret, cur domina non veniret: atque multos ex his quos capite damnaverat, postero die in concilium et ad ale® lusum invitaret.

Modum voluptates superandi dat Aristoteles, 11 *Ethic.* cap. ult., ul circa voluptates nos geramus sicut Trojani procere circa Helenam, qui eam dimittendam censebant, ne belli damna el excidium incurrerent. Et Epictetus, cap. 1 vi: « Si voluptatis, inquit, alicujus imaginem animo conceperis, moderare tibi, ne ab ea movearis; sed et rem examina, et tibi ipsi pr®be deliberandi spatium:

deindo ulriusquo temporis memento, tum ejus quo voluptate, perfrueris, tum ejus quo percepta jam voluptate dolebis, teque ipse objurgabis. Atque his illa confer : si abstinueris fore ut gaudeas, teque ipse collaudes. Quod si tibi suscipiendre rei videbitur esse tempus, cave ne te vincant ejus blanditine, et suavitatis illecebra; sed illud oppone, quanto præstanlior sit talis victori® conscientia. » Et Horatius :

Speme voluptates, nocet empta dolore voluptas.

Demosthenes cum Laidis oraret noctem, iliaque ingentem peteret mercedem, ad se rediens, inquit : u Ego tanti pœnitere non emo. »

Secundus modus est, si obfirmes animum ut rovistai voluptati, cogitando cam esso tuum mortiforum hostem, omniuraque malorum causam. Itaque severe tibi ipsi imperes, ne hosti tuo blande irrepenti cedas, sed ei constanter obsistas, ut ratio suum dominatum retineat, nec se subdat quasi mancipium cupiditati. Agesilaus rogatus, « quid Sparire contulissent leges Lycurgi ? » respondit : « Contemnere voluptates. » Testis est Plutarchus in *Lacon*. Vere Virgilios, lib. IX *Æneid*. :

Sua cuique Deus Ûi dira cupido.

Et alias :

lieu! quim dulce malum mortalibus additam,
Mellis dulcis amor l

Vide apologum monocerotis apud Damascenum in *Ilistor. Barlaam*, cap. xn.

Tertius est, si veram virtutis voluptatem ames, vanam concupiscenti® fastidias. Cyrus, testo Xenophonte, a voluptatibus minoribus abstinendum dicebat, ut majores caperentur ac diuturniores : quocirca laborem jucund® vit® ducem appellabat; ab illo enim et cibum, et polum, et somnum jucundissimum reddi. Hinc Hesiodus virtutis viam asperam dicebat; ei tamen qui ad summum ejus pervenisset, omnia Irela esse et jucundissima. Socrates et Chrysippus studiis intenti, tanta voluptate perfundebantur, ut corpore avolasse viderentur. Archimedes in sua mathesi defixus, nec patriæ excidium, nec civium lamenta, nec hostium clamores et gladios, quibus ipse confossus est, sensit. Quantam ergo voluptatem haurient Christiani et Sancti ex Dei contemplatione, spe clamore, ex Angelorum consortio, ex solaliis Spiritus Sancti! S. Augustinus, tract. 15 in *Joan.*, aquam de qua Christus dixit, *Joan.* cap. iv : « Qui biberit ex hac aqua sitiet iterum, » ait « so mundanam voluptatem : « Pone, ait, hydriam esse cupiditatem, et aquam do profundo esse voluptatem. Cura pervenerit quisque ad voluptatem sæculi hujus, cibus est, potus est, spectaculum est, etc., numquid non iterum sitiet? sitiet iterum : si autem acceperita me aquam, non sitiet in (elenium. Satiabimur, inquit Psaltes, in bonis domus tue : quoniam apud te est fons vil®. »

xu.

Omnes qui QüÆRUirream, non DPEioim, — hebraico, non *fatigabuntur*; Septuaginta, non *laborabunt*, q. d. Sicut onagra et camel®, licet velocissima} sint, quia facillime respirant, capiuntur tamen cum generationi vacant, et cum inde fretu vel menstruis gravantur, ita facile invenient amasii, id est gentes idololatra, hanc meretricem, scilicet plebem Israeliticam, qu® nihil nisi amasios tales quærit; cara, inquam, invenient, sed in lupanari, id est in templis et aris idolorum cum eis fornicantem.

Ix MExsTncis, — id est in sordibus sanguinis, ossium et cadaverum infantum et victimarum a se oblatarum, quarum voluptate nunquam satiatur, sed sicut scarabæus carum fimo et sordibus vivit. Sicut enim opifices in suis officinis, ebrii in tabernis, adulteri in ganeis, ita impii Israelita* non in templo, non in urbe sancta, non in proborum domibus, sed in Ægypto et Assyria in domibus idolorum inveniebantur (I).

Scaindo, Septuaginta pro *in menstruis* vertunt, *in humilitate*, abjectione, paupertate : ibi enim MUveniuntur lascivi, qui sua cum meretricibus decoquunt, sicuti filius prodigus inventus est inter porcos, *Luc.* XV, 15.

Tertio, R. Salomon, Symmachus et Vatablus vertunt, *in mense suo*. Hebraice enim C1" *chodes*, et mensem, et novilunium et menstrua significat; quia, ait R. Salomon, onager uno mense anni dormit, tunc capitur, cum caderis vigilet, et ob velocitatem capi nequeat : sic filia Israel, cum dormiret in cultu idolorum, Dei oblita, capta est a Chaldæis mense quinto. Sic diluvium obruit homines in peccatis dormientes, *Matth.* xxiv, 38. Verum, quod onager uno tantum mense dormiat, nec Plinius, nec Oppianus, nec alii apud Gesnerum in onagro meminerunt : quocirca fabulosum videtur.

Denique Vatablus sic quoque vertit, *onagra capietur cum gracida erit*, id est Israel capietur, cum ad summum peccatorum pervenerit.

Tropologice S. Gregorius, homil. 29 in EiecA. ; « Maligni spiritus, inquit, in menstruis suis animam inveniunt, quando in pollutis cogitationibus positam facile ad perversam operationem trahunt. »

25. Prohibe PEDEM tvum a nvditate, — ne calceamenta alteras, ul eas nudus, vel no nudes pedes ut transeas Nilum vel Euphratem : neve le sili maceres, currendo in Ægyptum vel Assyriam, querendo idolorum et idololatrarum auxilium, cum illa te juvare non possint : noli ergo tanto

(1) Rosenmuller salis recte existimat vooem enn eo minus ibi de menstruis mulierum usurpari, quod menstrua quæ solis feminis humanis sunt propria, non cadunt in enagram de qua hic agitur. Ideo cum Bocharlo m *Hicro* : part. 1, lib. HI, cap xvi, interpretatur, *rem in mense suo invenient*, id est quo mense solent sylvestres asino maris appetitu fervere, constat emm ammalia libidini* sua. » certa habere tempora.

labore frustra te fatigare, sed redi ad me. Respondet sponsa, id est plebs Israel : « Desperavi, » scilicet salutem et auxilium et reconciliationem, quod scilicet post adulterium cum idolis, in gratiam recipiar a Deo vero sponso meo; unde nolo ad eum redire, ideo ad alienos quos adamo, pergo. Ita Chaldæus, Yulblus et S. Hieronymus (i).

Aliter explicant S. Thomas, Lyranus, Dionysius, *q. d.* Cave, o Israel, idololatriam, ne captivus duci cogaris nudis pedibus, et præ sili aridus in Babylonem. Sed prior sensus magis genuinus est, ut patet ei sequentibus.

Aliter quoque explicat Noster Pineda in cap. xxxi *Job*, 10, num. 8, *q. d.* « Prohibe pedem tuum a nuditate, » ne scilicet crura tua et femora denudes adultero, eique te prostituas : a et guttur tuum, b id est membrum, « a siti, p hoc est ab intemperanti æslu libidinis. Sic enim dicitur, *Proverb.* cap. xxx/vers. 15 : « Tria sunt insaturabilia, etc., os vulva »; p et *Proverbi r*, 15 : « Bibe aquam de cisterna tua, et fluenta putei tui, » id est tu solus fruefe uxore tua. Dude explicans subdii : « Lætare cum muliere adolescentiæ ture; ubera ejus inebrient te iu omni tempore, in amore ejus delectaro jugiter, b Primus sensus uti castissimus, ita et simplicissimus maximeque genuinus est. Præcessit enim : « Post Baalim non ambulavi : vide vias tuas in convalle : cursor levis explicans vias suas, b El sequitur : « Post eos (amasios) ambulabo. p Ergo in pedibus hic intelligitur ambulatio ad scortandum, nou autem ipsa denudatio et scortatio.

Despiciat v i j — hebraice CNIJ *notu*, id est *actum est de me*, *desperatum est*, *nequaquam* scilicet faciam, Id quod suadet Deus sponsus, ut ad eum redeam.

Potest, secundo, per interrogationem sic verti, desperatum est? minime *quia* alienos (deos, quasi amasios) amo, *et* post illos ibo : illi me tutabuntur, linde hoc elidens subdit, sed confunderis, meretrix.

Tertio, Valablus hebraice noas vertit, expectoratum est, id est abhorrens est, et quasi evulsum, scilicet cor meum a Deo marito meo. Vide quo progrediatur impietas, et impia voluptas.

E contrario sponsus ad sponsam sui amantem, sibi que fidam, ait Confie. iv, 9 : « Vulnerasti cor meum (bebræum 'TD33S *libbittini*, id est abstulisti cor meum, excordiasti me, rapuisti cor meum), soror mea sponsa. > Amor enim amantes ita conglutinat, ut, qui unum ab altero separare velit, dimidium ei animæ auferre videatur. Quocirca libidini et concubinis assueti, vix eas relinquere possunt, ac pene sunt incorrigibiles. Hoc est quod ait *Osee* cap. v, vers. 4 : « Non dabunt cogitationes suas ut revertantur ad Deum suum; quia spi-

ti) P*ium appellatione cnira et pudenda «igniflantur Ut G«m». IUI, 10; *Brut.* XXVIII,S?; *E:rch.* xvi,î5. Sun if tur verba Del revocantis el per cuphemismum sceltala adiuuru rtppttaiukutis.

ritus fornicationum in medio eorum. » Ita et meretrix hæc ait : « Desperavi, nequaquam faciam; adamavi quippe alienos : » libidinata enim assidue, nil nisi libidinari cogitat.

2fl. Quomodo confunditur fur quando deprehenditur (Chaldæus, *sicut confusio viri, qui cum habitus fuerit fidelis, invenitur la(ro')*, sic confusi sunt, — sic confundentur Israelite, quando capientur a Nabuchodonosoro : tunc scelus adulterii, id est idololatrie, eorum patebit, quodque ob illud juste puniantur a Deo, quodque frustra ab idolis opem petierint. Ita Theodoretus, Hugo, S. Thomas, Lyranus.

30. Filios vestros. — Id est cives vestros : lo- Verija, quitur enim congregationi Judteorum generatili), quie mater fuit tam percussorum, id est peremptorum sub Seuacherib et Manasse, quam udhuc viventium.

Disciplinam non receperunt, — *q. d.* Castigati a me, non estis facti meliores; imo Prophetas, per quos vos admonebam, occidistis; boo enim est quod subdit :

Devoravit gladius vester prophetas vestros, — scilicet Dei veri. Manasses enim quotidie prophetam aliquem perimebat, ait Josephus X *Antiq.* iv. Ila Hugo, Lyranus, Dionysius. S. Hieronymus tamen, Theodoretus, Rabanus, S. Thomas, rê *vester* capiunt passive, *q.d.* Gladius, qui vos devorabit, devorabit et falsos vestros prophetas, qui vos seduxerunt : ut sit prophetia et comminatio.

Quasi leo vastator (fuit) 31. generatio vestra. Ven.lt» — Ita Romana. Hebraice est, *quasi leo vastator generatio hocce*, scilicet vos *ipsi*, id est, ut S. Hieronymus, sicut leo vastator srevit in transeuntes, ita vos in Prophetas Dei desævislis, confirmat enim id quod paulo ante dixit : « Devoravit gladius vester prophetas. » Hebræa, Chaldæus, Vatablus, Pagninus et alii hæc divellunt et interpungunt hoo modo, devoravit *gladius vester prophetas vestros, sicut leo*, punctum ; o *generatio*, vel o *steculum* ! id est o homines hujus ætatis, scilicet vos ipsi qui hæc auditis, videte quid vobis dicat Dominus. Aliter hæc explicat Maldonatus.

Numquid solitudo, — *q. d.* Nuraquid tam inutilis fui populo huic, ut est inutilis solitudo, qum nullum fert frudum ; aut tam tardus in opitulando, quam est terra serotina, quaj omnia intus retinet, et nihil extra producit, aut sero? *q. d.* Non, quia quamdiu Israel me coluit, nunquam ei defui, sed abundantiam omnium dedi. Ita Theodoretus-

Nota : Pro serotina hebraice est rvSoRO *rnapeleia*, id est caliginosa : nam terra quæ non est soli exposita, aut sub libero coelo, nihil profert, aut sero profert : unde Septuaginta vertunt, x»fcip id est ;Jcna «entium.

Alii sic explicant, *q. d.* Cur meum templum deserunt, et solum relinquunt?

Tertio, Tertullianus, lib. IV *Contra Marc.* XXXI, sic explicat, *q. d.* Putat hic populus, cum me de-

spicii, me solum remansurum absque cultoribus, uti csl solitudo absque incolis : non, non; babeo cæterum mundum; imo mille mundos si volo, e quibus servos mei cultores evocem.

Recessimus. — Chaldæus, migravimus, scilicet ad alias gentes et deos. Potest, *secundo*, abis punctis legi 13'TT *radimi*, ac verti cum l'agnino, Vatablo, Kimchi, *dominamur*, vel *dominium accepimus*, id osi habemus alios reges, scilicet JEgypti vel Assyriorum, luo dominatu non indigemus.

v«n. at. 32, Nunquid ooLiviscETon, — ([. d. l'emina pluris facit ornamenta sua, quam populus meus me.

Fasciæ — quia pectus ornat, et q x qua bullas, annulos, monilia o collo suspendit, et in pectore gestat. Hieronymus Prado in Ezcc/i. xvi, pag. 187, per has fascias accipit eas, quibus mamillas stringuntur: illm enim signum sunt illibati floris virginalis, sicut subacta ubera signum sunt fornicationis : hæc ergo fasciæ a sponso datæ sponsæ, admonent illam fidei conjugalis, et puritatis cordis, ut scilicet mamillas, quæ sunt cordis diverticula, id est affectus ejus continentia, coerceat, seque mundam loro sponsi conservet, dicatquo illud *Cantic.* n : «Dilectus meus mihi, et ego illi; » et cap. i : « Fasciculus myrrh® dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. »

Potest *secundo*, llebræum CD'Tüp *kiscurim* verti, monilia, torques, catenæ aureæ, quæ sponsa accipit a sponso, ut eam sibi astringat, ut ipsa illa et per illa sponsum, quasi semper gestet in pectore.

Min > Narrat Plinius, lib. VII, xxiv, quemdam ex pr®-blirionis aj[0 |cclo lapsum, matris et affinium propia» jed" mi- quorumque cepisse oblivionem : Messalam vero jor rst Corvinum oratorem sui nominis oblitum esse, peccito- idem, lib. Vili, cap. xxii, narrat genus esse luporum adeo obliviosum, ut, «quamvis in fame mandenti, si respexit, oblivionem cibi surrepere ainnt, digressumque quærere aliud. » Fabulantur Poctæ apud inferos fluvium esse, nomine Lethe, cujus aquas si quis gustaverit, omnium præcitarum rerum obliviscatur : idcirco ini rí; id est ab oblivione, nomen habere, de quo Lucanus, lib. IN :

Quam juxta Lethes tacitus pedabitur amnis,
Internis (ut fama) (tabens oblivia venis.

Et Ovidius, lib. II *De Ponto*, *cleg.* iv :

Nou ego, d biberes sccur® [locula Lethes,
Excidere hæc credam pectore posse tuo.

Rursum Lucanus, lib. III :

Non me Lcthææ, conjux, oblivia ripae
Imcmorem fecere lui.

Quin et Plinius, lib. XXXI, cap. n, narrat inBœotia fluvium esse, qui oblivionem inducat. Scribunt medici, et experientia constat, lethargum morbum esse, proveniente ex pituita humidior frigidioteque cerebrum madefaciente, ac cerebri ventri-

culos, in quibus sedes est memori®, oppiente, qui Xr?)<'id est oblivionem rerum omnium, inducit. Longe majori lethargo laborat peccator, qui ipsam Lethen, id est oblivionem, imbibisse videtur, dum non matris, non propinquorum, non nominis sui duntaxat, sed Dei Creatoris, Redemptoris et Salvatoris sui, in quo vivimus, movemur et sumus, qui magis cuique intimus est, quam ipsa cu usque es-entia et cxi-tentia, imo est vita vitæ, et anima animæ cujusque, obliviscitur.

33. Quid. — q.d. Quid verborum fuco et operibus v«r»-externis niteris te ostendere innocentem, ut captes meam benevolentiam, cum alios doceas impietatem, et sanguinem innocentem fuderis? Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus, Hugo^ S. Thomas, Lyranus.

Ali(crvertuntChald.PU.s,Vatablus,ri lorns,q.d. Quid dirigis vias tuas ad gentes, ut queras earum amicitiam? hoc ipso enim ostendisti vias luas essa malas, quia te obligasti earum pessimis moribus, eisque vicissim tuos pессimos mores manifestasti.

Malitias tuas docuisti vias tuas. — Est appositio, id est docuisti alios vias tuas, quæ sunt puras malitia.

34. Ix alis — in vestium oris Est metaphora ven.J*. ab avibus rapacibus, uti sunt accipitres, quam ali> adhæret sanguis avium raptarum. Quod enim avi sunt plumæ et alie, hoc homini sunt vestes. Septuaginta vertunt, *in manibus*: nam pro "i'9X33 *bccanpccha*, legerunt "i'9D3 *beccapectha*, aut certe *manus* vertunt pro *alis*, quia manus homini sunt, quod avi alæ, *q. d.* Vestes et manus tuæ aspersa sunt sanguine, tum Prophetarum, tum innocentium, quos Moloch et corpore et anima immolabas. Ita Theodoretus et S. Hieronymus.

Non in fossis, — *q. d.* Non inveni occisos tuos in foveis, quasi latronum necatos insidiis, sed sub quercu idolis immolatos publice. llebræum enim ninno *machteret*, non tantum perfossionem, sed et foveam et foramen significat (I).

Secundo, aptius ex Hebneo sic explices, *non invenisti occisos tuos in fossis*, id est in portassions domorum, quasi fures aut latrones, ut juste possent interfici; sed in lucis et sylvis idolorum, quasi victimas, ut *supra memoravi*; vel, ut S. Hieronymus, in « omnibus quæ supra memoravi. » scilicet in omnibus increpationibus, id est quia te increpabant Prophet» de idololatria, ideo occidisti eos.

Alii sic explicant : Non inveni eos latenter in fossis peccantes, sed publice in plateis, vallibus et sylvis idololatrautes. Ita Theodoretus.

(1) Vertunt aliqui llebræum, *non invenisti in tulfossione* alludendo ad legem *Exodi* xxii, 1, qua permissum erat ut fur in ipso facto deprehensus imprne occideretur, ita ut sensus esset : Quos certe non in |>erforatione «dium ipsoque in facto deprehendisti, ubi cædes Delta est. Cahnotus sic explicat : Tam parum caute eo» occidisti ut nequidem corp ra vel sanguinem eorum humo obtegere curasti, sed ia loco ipso ubi eum elludisti, inveni.

Nota : R. Salomon, Lyranus, Vatablus, Pagninus vertunt : *Nun invenisti cos, scilicet quasi perfossores et latrones, ut jure posses eos occidere*. Verum hebraica est *וְנִחַסְתָּ לִּי מִכְסִּיִּים*, id est non inveni eos, in prima persona, non in secunda.

Secundo, pro *in omnibus*, quod hebraico est *נִסְחָלָה*, id est illis, Septuaginta aliis punctis legerunt *Fattela*, id est quercus : unde vertunt, *in oinni quercu, scilicet idolis sacra, inveni cos idololatrantes*.

35. Et dixisti : Absque peccato et innocens ego sum. — Indignatur Deus Israel non tam ob scelera, quam quod ea nolit confiteri, ac se innocentem clamat. Quocirca subdit : « Ecco ego iudicio contendam tecum (iudicabo et convincam te reum multorum scelerum per Jeremiam aliosque Prophetas) eo quod dixeris : Non peccavi. » a Innocentia vera, ait S. Augustinus in *Sent.* mimer. I, est quæ nec sibi, nec alteri nocet. Quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam suam, et nemo non prius in se, quam in alterum peccat;» et num. 117 : «Eam Deus innocentiam probat, qua homo non metu pœnai fit innocens, sed amore iustitiæ. Nam qui timore non peccat, quamvis non noceat cui vult nocere, tamen plurimum nocet; et abstinens ab iniquo opere, sola tamen reus est voluntate. »

36. Quam vilis pacta es! — Recte vertit Interpretes, quia *tezi'i*, vel potius *lazuli* (ita enim punckadum est), a radice bit *jsul*, id est vilis fio, descendit : recentiores vertunt : Cur ita discurrens iterando vias tuas? quia *tezeh* ab *biX azal*, id est abiit, ambulavit, deducunt. Verum sic *tezeli* deberet scribi per *aleph*; hic autem caret *alcph*.

Nola : Peccatum est animæ spiritualis summa spurcitia et vilitas, sicut summum virginis probrum est corruptio, qua perdit virginitatem. Prædare S. Augustinus, in *Sentent.* num. 287 : «Quam excellens, inquit, bonum natura humana sit, ex hoc maxime apparet, quod datum ipsi sit ut possit summi et incommutabilis boni adhaerere naturæ. Quod si noluerit, bono se privat, et hoc ei malum est : unde per iustitiam Dei etiam cruciatus consequetur. Quid enim tam iniquum, quam ut desertori boni bene sit? Aliquando amissi superioris boni non sentitur malum, dura habet quod est amatum inferius bonum. Sed divina iustitia est, ut qui voluntate amisit quod amare debuit, amittat cum dolore quod amavit. » Quia peccator non sentit vilitatem culpæ, hinc

facit Deus ut eadem sentiat per vilitatem et cruciatum peenæ.

Ab Ægypto confunderis, — *q. d.* Ægyptus non poterit tibi opitulari, uti non potuerunt Assyrii. Solebant Judæi ab hostibus pressi ad Ægyptios vel Assyrios confugere, non ad Dominum. Sic Achaz petiit opem a Teglatphalasar rege Assyriorum, IV Reg. XVI, 7, qui licet tunc eum iuverit contra regem Syriæ, postea tamen Assyrii oppresserunt Judæos, maxime cum Manassen ceperunt.

Ita S. Thomas, Lyranus, Dionysius, *q. d.* Fugis, o Israel, jam ad Ægyptios, jam ad Assyrios; sed frustra : nam sicut ex Assyria, sic ex Ægypto confusa regredieris, complicatis super caput tuum manibus, in signum pudoris et doloris, ita S. Hieronymus et Theodoretus.

Sic accidet iis qui confidentes in amicis, opibus, fortitudine, Deum deserunt : horum enim confidentiam et spes Deus obteret et confundet, ut nihil prosperum habeant in eis.

Moraliter ergo, hic disce veram amicitiam esse cum Deo, et cura iis qui Deo conjuncti sunt; cum caeteris amores esse fallaces et meretricios. Soli enim Deo virisque divinis convenit illud veri amici symbolum accessera quam dant sapientes, ut Salomon, Proverò, xvn, 17 : « Omni tempore diligit qui amicus est : et frater in angustiis comprobatur. » Et *Eccli.* cap. mi, 8 : « Non agnoscetur in bonis amicus, et non abscondetur in malis inimicus. » Et Augustinus, lib. LXXXIII, *Quæst.* LXXI : « Nihil sic probat amicum, quemadmodum oneris amici portatio. » Et Isidorus, lib. III *De Summo bono* : « In prosperitate incerta est amicitia, nec sentitur utrum persona, an felicitas diligatur. » Et Boetius lib. III *De Consolat.* : « Quem felicitas amicum facit, infortunium facit inimicum. » Et Aristoteles, VII *Ethic.* : « Tempus indicat quis sit qui vero amore amicum prosequatur. » Et Ovidius lib. I *Trist.* :

Donec eris felix, multos numerabis amicos :
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Ut hirundines vere accedunt, sed hieme adveniente recedunt : ita adulatores in prosperi? adsunt, in adversis fugiunt. Tales sunt opes, delicii, honores, idola, quin et homines naturaliter amici : omnes enim quærunto quæ sua sunt, nisi Dei charitate et amicitiam induant. Hæc ergo cum Deo sola vera et perfecta est amicitia.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Persistit in materia et metaphora adultera: repudiata:; per quam Synagogam idololatrancm intelligit, eamqut invitat ad pœnilentiam. Secundo, vers. 1, ostendit gravius peccasse Judam quam Israel. Tertio, vers. U, avolat ad Christum, per cumque Judceis veniam, gratiam et gloriam promittit. Quarto, vers. 20, redit ad sua tempora, et Judæos hortatur, ut ad Deum redeant, formamque pœnilentiæ eis prascrit, quam amplexi sunt Judæi duce Josia pio rege, quo regnante here prophetavit Jeremías.

Tropologice heec facile est adaptare cuivis animæ peccatrici, juxta Canon. XLV (1).

1. Vulgo dicitur : Si dimiserit vir uxorem suam, et recedens ab eo, duxerit virum alterum : numquid revertetur ad eam ultra? numquid non polluta et contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis : tamen revedere ad me, dicit Dominus, et ego suscipiam te. 2. Leva oculos tuos in directum, et vide ubi non prostrata sis : in viis sedebas, exspectans eos quasi latro in solitudine : et polluisti terram in fornicationibus tuis, et in malitiis luis. 3. Quam ob rem prohibet® sunt stili® pluviarum, et serotinus imber non fuit : frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. 4. Ergo saltem amodo voca me : Pater meus, dux virginitatis meæ tu es : 5. numquid irasceris in perpetuum, aut perseverabis in finem? Ecce locuta es, et fecisti mala, et potuisti. 6. Et dixit Dominus ad me in diebus Josiæ regis : Numquid vidisti quæ fecerit aversatrix Israel? abiit sibimet super omnem montem excelsum, et sub omni ligno frondoso, et fornicata est ibi. 7. Et dixi, cum fecisset hæc omnia : Ad me revertere : et non est reversa. Et vidit prævaricatrix soror ejus Juda, 8. quia pro eo, quod moechata esset aversatrix Israel, dimissem eam, et dedissem ei libellum repudii : et non timuit prævaricatrix Juda soror ejus, sed abiit, et fornicata est etiam ipsa. 9. Et facilitate fornicationis suæ contaminavit terram, et mœchata est cum lapide et ligno. 10. Et in omnibus his non est reversa ad me prævaricatrix soror ejus Juda in toto corde suo, sed in mendacio, ait Dominus. II. Et dixit Dominus ad me : Justificavit animam suam aversatrix Israel, comparatione praevaricatricis Judæ. 12. Vade, et clama sermones istos contra Aquilonem, et dices : Revertere, aversatrix Israel, ait Dominus, et non avertam faciem meam a vobis : quia sanctus ego sum, dicit Dominus, et non irascar in perpetuum. 13. Verumtamen scito iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuum praevaricata es : et dispersisti vias tuas alienis sub omni ligno frondoso, et vocem meam non audisti, ait Dominus. 14. Convertimini, filii revertentes, dicit Dominus ; quia ego vir vester: et assumam vos unum de civitate, et duos de cognatione, et introducam vos in Sion. 15. Et dabo vobis pastores juxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina. 16. Cumque multiplicati fueritis, et creveritis in terra in diebus illis, ait Dominus : non dicent ultra : Arca testamenti Domini : neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius : nec visitabitur, nec fiet ultra. 17. In tempore illo vocabunt

(1) In hoc secundo sermone qui usque ad finem cap. vi continuatur, pœnissa objurgatione et cohortatio ad pœnitentiam, cap. iii, G, 25; cap. iv; ostenditur vindicta! sumonda) justitia, cap. v, et denuntiatur executio cap. vi. Dicta videtur hæc oratio haud longo postquam Jodas sacra emendasset, et cultum Dei puritati suæ restituisset, cum populus, quamvis necdum melior factus spem feliciorum temporum conciperet. Eam vero irritam fore vate; hac oratione ostendit, nisi vita moribusque melius mutatis mala sibi imminetia averterint.

Pœnissa igitur objurgatione, ubi Propheta exponit hæcilarum idololatriam et impietatem, G, 7; et exag-

gerat Judæorum majorem et aliis sceleribus auctam malitiam, 8-11; cohortatur ad pœnitentiam :

Primo, propositis ratione et modo conversionis, 12-14.

Secundo, additis promissionibus, tum de populo reducendo in patriam, et regendo a pastoribus melioribus, 14, 15; tum de Ecclesia liberanda a legalibus, et amplificanda a gentibus, et adunanda ex Judæis et Israelitibus, 10-18.

Tertio, insertis documentis, primo, de divina clementia, per tolerantiam dei frustrata! exspectationis, 19, 20; secundo, de peccantium miseria, per hypolyposin agnoscendum suam confusionem, 21-25,

Jerusalem Solium Domini : cl congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine Domini in Jerusalem, el non ambulabunt post pravitatem cordis sui pessimi. 18. In diebus illis ibit domus Juda ad domum Israel, et venient simul de terra Aquilonis, ad terram quam dedi patribus vestris. 19. Ego autem dixi : Quomodo ponam te in filios, et tribuam tibi terram desiderabilem, hæreditatem praeclaram exercituum Gentium? Et dixi : Patrem vocabis me, et post me ingredi non cessabis. 20. Sed quomodo si contemnat mulier amatorem suum, sic contempsit me domus Israel, dicit Dominus. 21. Vox in viis audita est ploratus et ululatus filiorum Israel : quoniam iniquam fecerunt viam suam, obliti sunt Domini Dei sui. 22. Convertimini, filii revertentes, et sanabo aversiones vestras. Ecce nos venimus ad te : tu cniin es Dominus Deus noster. 23. Vere mendaces erant colles, et multitudo montium : vere in Domino Deo nostro salus Israel. 24. Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adolescentia nostra, greges eorum, et armenta eorum, filios eorum, ct filias eorum. 25. Dormiemus in confusione nostra, et operiet nos ignominia nostra : quoniam Domino Deo nostro peccaviinus nos, et patres nostri, ab adolescentia nostra usque ad diem hanc : et non audivimus vocem Domini Dei nostri.

ttn. t. I. Vulgo dicitur. — Hebraice niDN*? *temor*, id est *dicendo*, supple, dicitur; licet Valablus et Hebrn i Id rfer.ml ad finem cap. præced. : a Obtrivit Dominus confidentiam tuam, » scilicet (*licendo* quod sequitur ; « Si dimiserit» etc. Verum minus recte : nam dicere, *revertere*, non est confidentiam obterere, sed augere.

POLLUTA ET CONTAMINATA ERIT MULIER ILLA. — Hebraice, *terra illa, q.d.* Censeretur terra polluta talis mulieris repudiato commercio, si eam vir prior reciperet, ut dicitur *Oculer*, xxiv, 4. Ita Vatablus. Nosier pro *terra* vertit, *mulier*, quia mulier polluta polluebat terram, idque apto respondet plebi Israelitico) repudiato ct pollute^ *q. d.* Semel repudiata nec revocari, nec sine peccato ct infamia probroque utriusquo, imo totius terne, redire potest ad maritum, juxta legem Ikutr. cap. xxiv,tS; tutamen non tantum repudiata, sed et adultera redi ad me ; ego te recipiam libens, imo infamiam hanc sustinebo, hoc dedecus feram, quintino si opus fuerit te redimam. Maldonatus vero censet mulierem metaphorice terram appellari, quod a viro quisi ager colatur, seminetur, et fructus ferat. Sed prior semus commodior est ct planior.

Cim amatoribus. — Septuaeinta, *cum pastori-ribus* : pro E3*JH reim cniin legerunt O*y*1 *roitn*.

T»n », t I.ita oculo» Tíos n directis — Hebraice , id «.st in colles et loca excelsa, *q. d.* C.rcum<p;w qnnqu iverram mont s et colli .qu ntuiu potes vi u equi, ct ubique videbi> I p fornicationis,Id est idololatria?, ve>t a.

F.vt-rtCTASB ros QCAS! Latro. — Hebraico ec- jfci, Id 'st sicut Arabs, id eat sic tl'tro, quia **Arate**» uti nunc, ita ct tunc, tat mis erant dediti, ar. S. lu ymns. Septuaginta legunt **3'** : vrvfc, id est ticui 'oinix, aut potius corvus, qm s. l t in viis, ut ibid -m projecta asinorum vel equorum cadavera depascatur : ita

enim et tu diis mortuis , quasi cadaveribus, colendis inhiabas. Nostræ versionis sensus est, *q. d.* Sedisti, o meretrix, in viis quasi latro ad vesperara, ut concubitu tuo animas interficeres fornicantium, *Proverb*, cap. vn, 9, puta civium ct externorum, quos ad idola tua abducebas , sicut Galaadito armati abducebant euntes in Jerusalem, ad suos vitulos aureos, *Osee*, cap. vi, vers. 8 et 9.

Secundo, alii sic explicant : Sedisti *quasi Arabs*, scilicet mercator, qui in viis publicis tentorium figit, ut vendat sua vel ornata transeuntibus : ita enim tu, o Israel! tua idola exposuisti publico, ut ad eorum cultum omnes transeuntes impelleres. Ita Isidoros, Theodorclus, S. Thomas, lingo et Lyranus. Prior sensus germanior ct cfflcacior est. Hoc est quod ait Ezechiel, cap. xvi, 31 : « Fabricasti lupanar tuum in capite omnis vim. »

3. QUAMOBREH PROHIBIT.B 8UNT STILL.B PLUVIA-Ver». L RUM, ET SEROTINUS IMBER NON FUIT, — *q. d.* Sceleribus tuis tibi coelum clausisti ne plueret ; itaque libi famem et sterilitatem accersivisli.

Disco hic publicum peccatum, dum non puni-tur, lotam terram et rempublicam contaminare, ideoque publica clade a Deo puniri. Nam, ut recto ait Sanchi z, in publico peccato publice ab omni-bus peccari censetur, dum alii ferunt, alii dissimulant, alii annuunt, alii dcfraudunl, alii etiam imitantur.

Nota : In Scriptura « serotinus imber » vocatur is imb«r q i in Palestina decidit tempora veris (inmarlio) «wttnw q io fruges maturescunt; sicut « matutinus » vo-i t :r is qui in octobri decidit statini post satio- qui,? v. -u, ct semina sata rigat, caque germinare facit, s .licet per stillas, ut hic dicitur, assiduas et lente cadentes; und - vocatur hic: « Stille pluviarum, n his enim duobn temporibus pluvia frugibus 4 maxime est necessaria. i

Frons meretricis facta est tibi, noluisti VnP“-erubescere. — Alludit ad meretrices impuden- exe^pu

tes, quæ nomon non tantum collis suis in fornice, sed el fronti inscribebant, uti fecit purpurata meretrix Babylon, *Apoc.* xvn, 5. Vide ibi dicta, vide et Martinum do Roa, lib. IV *Singul.* cap. x : « Ingratitudini, inquit Xenophon lib. I *Pirdia Cyri*, potissimum impudentia videtur esse comes, qua? ad omnem turpitudinem maxima dux est. » Et Menander :

Qui vero nec erubescere scit, nec metuere,
Ille primas universi tenet impudenti®.

Caligula Imperator dicebat « se nihil magis in sua natura probaro, quam iicxTpicJiiaM, id est in- verecundiain. » Vox carnifice quam Imperatore dignior. Pudor enim inultos, etiam improbos a turpibus revocat.

Sic Achilles apud Homerum vocat Agamemnonem IWV4WX, id est canino vultu. Et rursum : >w?; 4u.u.ar' iy.ov, xxpSir.v 8' fXÁ?cio,

Canis habens oculos, cor cervi.

impudentiam significans cum timiditate conjunctam.

Aristogiton, orator Atheniensis, ob impudentiam vocatus est Canis. Ita Volaterranus lib. XIII, cap. iv.

Vatinius, qui bis a Cæsare sibi reconciliato in judiciis publicis defensus est, impudentissimus fuit. Assiduo enim, ut Seneca ait, convicio depudere didicerat.

Nota est Diogenis et Cynicorum inverecunda et in propatulo libido instar canum.

« Fuit C. Fimbria perditissimos audacia; homo, qui Crassum interemit, quique in funere C. Marii, Q. Scrovolain virum sanctissimum vulnerandum curavit; et ubi ferrum non alte in corpus descendisse accepisset, diem illi dixit. Admirantibus cunctis quod Pontifex maximus optimum totius civitatis civem accusaret, crimen exspectantibus dixit se illum accusare, quod non totum telum corpore excepisset, » inquit Cicero pro Roseto. Denique S. Gregorius in *Psalm*, i *Pernitent*, : « Illud, ait, verum est apertæ desperationis indicium, si verecundia non sequitur peccatum. » Vide cadera.

4. Eneo saltem amodo (ex nunc a me invitata et rogata) voca mb, Pater meis, dux virginitatis mes tu es, — id est, tu es mihi pater, qui a pueritia, cum virguncula essem a matre et patre neglecta, et in sordibus abjecta et projeci i, quasi pater suscepisti, educasti et rexisti me. Potest, *secundo*, dux gtniuiii virginitatis accipi sponsus, *q. d.* Tu sicut mihi es to|ui°D* Pal®r, ita es et sponsus, quem virgo et adolescentula duxi, ideoque maxime adamavi : sponsus enim in parentis locum et curam succedit. Parens enim curam filiæ sum in sponsum transcribit, cum eam illi desponsat, et in domum suam deducendam tradit. Sponsus ergo sponsæ virgini est instar patris. Ita Theodorctus ac Sanchez. Ao forte alludit ad primam fcmnie originem ex

viro; Eva enim uxor Adæ, cum ex ejus latere formata sit, videtur mariti sui fuisse filia. Jcremiæ consentit Trismegistus, cujus in *Pimandiv* hrec do Deo est vox : « Deus in verbo sancto divinavit : Vos, quibus mentis portio concessa est, recognoscite genus vestrum, vestramque immortalem naturam considerato : qua de causa qui seipsum cognoscit vita et luce compositum, transit in Deum; quoniam vita et lux est omnium pater, ex quo natus est homo. » Hinc ortum videtur illud : « Nosce teipsum; » quo monetur homo ut, divina» suæ originis memor, divinasct Deo dignas suscipiat actiones.

fi. Numquid irasceris in perpetuum, aut perse- Ven.» verabis in finem? — Chaldæus, S. Thomas, Vatablus et a Castro sic explicant, *q. d.* O Domine ! ne mihi semper irascaris, neque perseveres in recordatione cl ultione peccatorum meorum. Verba sunt Dei, quæ docet populum sibi dicere, iisque se invocare, ut ejus misereatur. Avidior enim est Deus reconciliationis, quam sint ipsi peccatores, ait S. Chrysostomus hom. 4 i *in Genes*. Hæc est enim incredibilis ejus misericordia, ut, cum nobis ob peccata nostra iratus est, orationem nobis componat, qua eum placemus ; pendent enim hæc verba a præcedentibus : « Voca me, Pater meus, » etc.

Secundo tamen probabiliter, Theodorctus, Lyranus, Dionysius et Sanchez de sponsa sic explicant, *q. d.* Numquid, o Juda, in perpetuum offensus et iratus recedes et fugies a me ? numquid in wternum custodies hanc tuam peccandi voluntatem ? Unde Septuaginta vertunt : *Numquid permanebit in perpetuum, aut conservabitur in victoriam ?* supple, *mendacium et illusio tua*, ait Theodoretus, *q. d.* Perseverabitnc jugiter illusio tua, quasi inde speres te victricem futuram, ut tua pertinacia me meamque patientiam vincas, egoque tiedio affectus te dimittam et negligam ?

Ecce, locuta es, — *q. d.* Ecco, mox ut hæc quæ dixi locuta fueris, cl oraveris, quamvis multa mala feceris ; « potuisti, » id est poteris, id c<4 praevalebis contra me, vinces el flectes me, ac flagellum quod tibi intento, c manu mea extorquebis, meque in pri-tinum tui amorem rapies. Prophetice ponuntur preterita pro futuris.

Seguido, Sanchez juxta expositionem paulo ante datam sic explicat, ut sit severa dictorum factorumque sponsæ meretricantis reprehensio, quod impie et turpiter non tantum locuta, sed et operata sit, quodque se nequiter facturam dixerat, hoc opere compleverit; nec tamen satiata, lassata aut viribus exhausta sit, quin novis rursum sceleribus animo et corpore inhæreat. Hoc est cniin -rt *et potuisti*, id est, potens es adhuc, et indi fesso inlegroque ad peccandum animo.

6. Aversatrix. — Ita dicitur Israel, sive decem tribus, quod ab initio sui schismatis et regni, diotur palam et communi consensu, eoque jugi et perrenni, aversatæ sint Deum verum ejusque cui- curi'

tum, idque continuo per tria sæcula : unde omnes reges habuerunt impios et idololatres. Ila S. Hieronymus, Theodoretus, Augustinus, lih. XVII Crvit. xxrn, Rabanus et Isidoras. Vera enim Ecclesia et religio inclusa fuit in Iuda et regno Davidis; voluit enim Deus, uti regnum, ita templum et sacerdotium collocare in Iuda et Sion, propter Christum ex Iuda nasciturum ; sicut jam Ecclesia vera collocata est Romæ et in Romano Imperio : eo deficiente magna parte deficiet, et veniet Antichristus. Unde Optatus Milevilanus, lib. IH *Contra Patinen.*, dixit « Rempubl'cam non esse in Ecclesia, sed Ecclesiam esse in Republica, » id est in Romano imperio. Ilinc Ecclesia, ait Eusebius, lib. HI *Demonstr.*, semper orat pro conservatione Romani Imperii, ut scilicet cum eo servetur et propagetur Ecclesia. Israel ergo « abiit sibi-met, » id est, quo cum ducebat sua cupido et libido.

7"?" "■PHxwB,cATn,x sonoR ejcs Jeda- ■“ Israci

^riviri- c,tur * aversatrix, » Iuda vero « praevaricatrix, »
wtrü. quia Dei cultum retinuit, licet ab eo sæpius pri-
valim et occulte ac subdole, aliquando etiam pu-
blice, ad idola desciverit, sub Manasse, Achaz et
aliis impiis regibus : hic enim est praevaricatio
Iuda.

Vtn. 9. g, Et facilitate, — quia tam prona et facilis
erat ad fornicationem, id est ad colendum idola,

▼ m. io. io. In mendacio, — id est fide et simulate.

Ven. ii. ii. Iustificavit, — *q. d.* Minus peccavit Israel,
id est decem Iribus, quam Iuda, id est dum reli-
quas tribus, ut præ hac illa videri possit ju«(a.
Sic *Luc.* Ivin, 14, dicitur : « Descendit hic (Publi-
canus) justificatus in domum suam ab illo, » præ
Pharisæo. Sic a non justificabitur in conspectu Dei
omnis vivens, » *Psal.* cxlii, 2, id est « compara-
tione Dei, » ut ait S. *Job* cap. iv, 17. Simili omnino
schemate duarum suarum meretricum, Oollæ, id
est decem tribuum, et Oolibæ, id est Jerusalem,
hujus præ illa fornicationem, id est idololatriam,
narrat et damnat, Ezechiel cap. xxni, et cap. xvi,
et bl, et dicit quod hæc illam, imo Sodoinam, jusli-

Jatific- Beaverit. Licet cuim plura luerint Israelis peccata,
uviuu-vt continua idololatria; tamen in Iuda gravior
i.:2i ob fuit : pno», quia in eo erat major cognitio Dei et
Uu «o- veritatis : in eo enim Deus quasi sua domo consli-

**• tuerat regnum, sacerdotium, templum, propbetas
et doctores; *secundo*, quia, cum videret Israellem
a Deo puniri, et in captivitatem duci ob idolola-
triam, cam tamen secutus est; *tatio*, quia majori
ardore subinde, puta sui» Manasse, ea coluit quam
Israel, imo tunc omnes Dei prophetas occidit, licet
significat vox insanivit.

u 12. Vade, et cum sermones istos contra Aquil-
onem. — Putat II. Salomon Jeremiam fuisse in
Babylone, Hugo et Lyranus in Israel, alii eo lega-
tum misisse. Sed dico per *vade et dama* tantum
tie juberi ut faciem æque ac pedes (unde Sanchez :
wdc. ut. <j. *d. ugedum*, ut sit quasi adverbium ex-
crlantu) convertat ad Israel, id est decem tribus

(luce enim est aversatrix) ad Aquilonem, id est in
Assyria Aquilonari captivas; ita Lyranus, Diony-
sius et alii; casque stentorea voce exhorletur et
invitet ad Dei cultum, ut sic ad æmulationem pro-
vocet Iudam, eique minetur, nisi resipiscat, se eo
relicto ad Israel abiturum, ut ab eo colatur. Sic
Christus a Judæis abiit ad gentes. S. Hieronymus,
Rabanus et Hugo Cardinalis putant hic sermonem
fieri ad duas Iribus in Chaldæa captivas, et ad
decem tribus in Assyria degentes, carumque præ-
dici liberationem et reversionem. S. Thomas vero
et Vatablus putant hic sermonem fieri ad decem
tribus, prædicique eis quod redibunt ex spirituali
captivitate, per Christum et Apostolos. Sed quod
dixi, verius est.

Qua sanctus ego sum. — Hebraice quia I»on
chasis; Septuaginta, Dixi <v, id est *quia miseri-*
cors ego sum, ut in vos miseros meam gratiam et
benevolentiam effundam, si resipiscatis, et ad mo-
redeatis.

13. Disi'EnsiSTi(Chaldæus,co)Tiputsri;Sepluagin- veri. ii.
ta, *effudisti*) vias tuas, — ut scilicet dispergeres te,
et vagareris eundo nunc ad hoc, nunc ad aliud
idolum. Aliter Lyranus et a Castro, *vias*, inquit,
id est pedes, quibus imus per vias, *q. d.* Disper-
sisti, id est divisisti quasi meretrix pedes tuos
cuique fornicario, *Ezech.* xvi, 23. Significat hac
metaphora profusam idololatriam Judæorum.

14. Convertimini (non ex Babylone, sed ab ido-
latria) filii revertentes, — id est recedentes
a mc; Septuaginta, *apostata*. Loquitur non ad
Israel, ut vult Vatablus, sed redit ad Iudam, ad
quem coepit loqui vers. 1 et seq. Aliter Sanchez,
convertimini, inquit, *revertentes*; id est converti-
mini serio, ut toto animi conatu revertamini
ad mc.

Præclare S. Augustinus in *Sentent*, tom. HI, Sent.
71 : a Remedia, ait, conversionis ad Deum nullis
cunctationibus sunt differenda, ne tempus correc-
tionis pereat tarditate. Qui enim pœnitenti promi-
sit indulgentiam, dissimulanti diem crastinum
non spondit. » Et *Seni.* 233 : « Nullus in Deo
locus est, nec est quo fugiatur ab ipso, nisi ad
ipsum. Qui vult evadere offensum, confugiat ad
placatum. » Et *Sent.* 240 : « Apud misericordiam
Dei plurimum valet confessio poenitentia, qua fa-
cit peccator confitendo propitium, quem negando
non facit nescium. »

Ego vir vester. — Hebraice *baalhi*, id
est *ego maritatus sum vobis*, ego quasi maritus vos
posse, et, ut Septuaginta, *vobis dominatus sum*,
scilicet per legem veterem. Ita Theodoretus et
Hugo. Licet Lyranus, Dionysius, Vatablus putent
Jeremiam loqui Ecclesiae Christi : hujus enim Deus
in Christo futurus erat maritus. Verum hebraico
praeteritum est, non futurum. Prior ergo sensus
simplicior est et planior.

Assumam vos unum de civitate, et duos de cog-
natione, ET INTRODUCAM VOS IN SION, — *q. d.* PaU-
cos ex singulis urbibus et cognationibus Iudico-

min eligam, ut reliquia» eorum salvie fiant per Christum. Nota : Propheta, aut potius Deus, hic non loquitur de reditu Judæorum ex Babylone cum Cyro et Esdra, ut volunt Hebræi, Theodoretus, Hugo et S. Thomas : tunc enim non unus aut duo, sed 42 millia redierunt, nec tunc arca fuit despecta, nec omnes gentes congregale fuerunt ad Dominum (alludit tamen eo, iliaque obiter perstringit); sed assurgit et avolat ad Christum, ut patet ex seq., maxime vers. 18 et 19; unde per Sion Ecclesiam accipit, per pastores Apostolos, et similes viros : magna enim pars felicitatis populi est bonos habere pastores et rectores. Haec S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus, Hugo, Lyranus, Vatablus, R. Salomon et omnes Hebræi, ait Vatablus. Unde R. Samai apud Galatinum, lib. IX, cap. ii, censet alludi hic ad Josué et Caleb, qui duo soli ingressi sunt terram promissionis, *q. d.* Pari modo tempore Messiae, paucissimi Judæi eum recipient, et in coelestem illam terram promissionis ingredientur. Vide quoque Eusebium, lib. II *De consensu*, cap. uv.

16. Non dicent ultra : Arca Testamenti. — Per arcam omnia sacrificia et sacramenta vetera et legalia accipe : hæc ergo cum arca cessabunt quasi umbræ, cum Christus, qui verissima est arca sapientiæ et gratiæ divinae, apparuerit, aut potius, cum arca? operculum, id est propitiatorium, apparuerit, scilicet Christus, arcae, id est Ecclesiæ, Deum reconcilians.

Necque ascendet super cor. — Nemo de ea cogitabit, nemo de ea loquetur, *q. d.* Tempore Christi non amplius jactabunt Judæi caeremonias legis Mosaicæ.

Nec visitabitur. — Solebant enim arcam visitare, quasi oraculum, ut responsa et beneficia a Deo peterent.

Nec fiet ultra, — scilicet arca, aut quid simile legale. Haec Lyranus, Dionysius, Vatablus. Aliter Chaldaeus : Non visitabitur, ait, arca tempore belli, nec fiet prolatio aræ ad prælia, uti sub Beli factum est. Alii, *non fiet*, id est non sacrificabitur amplius; sic enim ait Virgilius, *Ecloga* m :

Cum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.

Sed primus sensus est planissimus.

17. In TEMPORE ILLO VOCABUNT JERUSALEM SOLIUM DOMINI. — Aliqui per *Jerusalem* accipiunt ipsam urbem, cujus nomen Deus celebre fecit post reditum Judæorum ex Babylone. Ita S. Thomas et Hugo. *Secundo*, S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, Vatablus et Lyranus accipiunt Jerusalem spirituales, id est Ecclesiam Christi, ad quam confluent omnes gentes in nomine Domini, quod in ea invocant. *Tertio* et optimo, accipias ipsam urbem Jerusalem, quatenus in ea, quasi solio, Christus consedit, regnavit et docuit, indeque misit Apostolos ad prædicandum. Unde ipsa dicitur Mater Ecclesiæ, et Fons gratiæ, « quia de Sion exiit lex, et verbum Domini de Jerusa-

lem, » perinde ac olivæ arca testamenti cum Cherubim erat solium Dei, ideoque Deo dicebatur : « Qui sedes super Cherubim ; » arca enim erat typus Ecclesiæ.

Tropologicè, anima justus est thronus et solium Dei. Ita Hieronymus.

18. Ibit domus Juda, — *q. d.* Dissensio, quæ Veri¹*. solet esse inter Judam et Israel, non erit amplius; sed omnes, positis odiis, ad Ecclesiam venient, in eam unientur. « Ibit ergo domus Juda, » id est ibunt Apostoli et alii Judæi Christiani, ad Israelitas, qui in Aquilonem, id est Assyriam, olim abducti sunt; rursum, qui mystice in terra Aquilonari peccati frigent et rigent, atque eos in Jerusalem, id est ad Ecclesiam, deducunt, ut bonis omnibus spiritualibus, patribus eorum promissis, in ea fruantur, ac tandem Jerusalem cadesti poliantur. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Lyranus, Vatablus.

Ad terram quam dedi patribus vestris. — Nota: Tena promissa et data patribus est Jerusalem, ad quam multi Judæi et Israelite venerunt, cum primo ibi cœpit Ecclesia Christi, et Apostoli ad novem annos in ea se continuerunt, deinde Jerusalem, id est Ecclesia quæ in ea cœpit, sparsa est per omnes gentes, et sic ubicumque gentes convertuntur, ibi veniunt ad Jerusalem patribus promissam, id est ad Ecclesiam, quæ in Jerusalem cœpit. Hinc sæpe a terrena Jerusalem ad spirituales assurgunt Prophète.

Mystice, Aquilo frigidus significat regnum diaboli ; Assyria, regnum mundi, in quo diabolo, peccato et concupiscente servimus ; terra promissa est regnum Christi et paradysus, inquit S. Hieronymus.

19. Quomodo ponam te in filios? — Sunt verba Versa²». Dei quasi exsultantis et admirantis, *q. d.* Quam multos, o Sion, id est Ecclesia, quæ in Sion ex Judæis incipies, dabo tibi filios, et quam pulchram et desiderabilem (hoc enim est bebraice »3Jf *tsebij* de quo *Daniel*, cap. vii, 9), « hæreditatem, » scilicet totam terram « exercituum » (ita legendum est cum Romanis), id est fortissimarum, beneficissimarum et numerosissimarum « gentium ! » lia S. Hieronymus.

Theodotion vertit, *tribuam tibi hæreditatem inclytam fortitudinis robustissimi gentium*, id est Ecclesiam Christi, qui ductor et dominator est universarum gentium sibi credentium, ait S. Hieronymus. Alii nomine « exercituum » intelligunt angelos, qui duces sunt et custodes gentium. Septuaginta vertunt, *dabo tibi terram electam, hæreditatem Dei omnipotentis genitum*, puta hæreditatem gentium, quæ est hæreditas Dei omnipotentis, qui est Rex regum, et Dominus dominantium.

Anagogice, tribuam tibi hæreditatem coelestem, in qua vidit S. Joannes turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat. Haec Vatablus, Dionysius et alii.

— Hireditas pair)® cœlestis, inquit D. Thomas
 * : ' est preclara : *primo*, splendore divinæ visionis,
Ptalm. xxxv, 10 : « In lumine luo videbimus lu-
 • || i*•• men ; » *terundo*, dulcedine divini amoris, *Psalm.*
 e : r- **m i**, S : « Calix meus inebrians quam præclarus
 est! » *tertio*, familiaritate divino allocutionis,
Sap. vin, 18 : « Praeclaritas in communicatione
 sermonum ipsius ; » *quarto*, magnificentia opera-
 tionis, *Eccli.* xun, 27 : a Illic preclara opera et
 mirabilia; » *quinto*, magnitudine exsultationis,
Zacbar. cap. vin, 13 : « Salvabo vos, et critis bene-
 dictio ; » *sexto*, solatio societatis, *Etech.* xxxi, 0 :
 « Æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ
 erant in paradiso Dei, » etc.

Patrem vocabis he, — scilicet Deum tuum, non
 idola. Ita communiter Interpretes : S. Hierony-
 mus (amen, Rabanus et Lyranus pillant hæc esse
 verba Chnsti, uude per *me* accipiunt Christum.

P*•' Moraliter, Deus dicitur Pater, inquit D. Tho-
 qJ'ir»- mas : *Pr, m0* creatione, *Matth.* xi, 25 : « Confi-
 I tur. leor tibi, Pater, Domine coeli et terrai; » *fecundo*,
 adoptione, *j loman*, vin, 15 : « Accepistis spiritum
 adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus: Abba
 Pater; » *tertio*, instructione, *j mias* xxxvm : « Pa-
 ter filiis notam faciet veritatem tuam ; » *quarto*,
 correctione, Proverð, ni, 12 : a Quem enim dili-
 git Dominus, corripit; et quasi paler in iilio com-
 placet sibi. » Praeclare S. Augustinus, in *Sentent.*
 sent. 237 : « A quo, inquit, habet homo ut sit,
 apud illum habet, ut bene ei sit. » Et *Seni.* 236 :
 « Duæ vito sunt, una corporis, altera animæ.
 Sicut vita corporis, anima; ita vita animæ, Deus.
 Et quomodo si anima deserat, moritur corpus;
 sio anima moritur, si deserat Christus. »

Vm ii. 21. Vox IX viis audita IST. — Verba sunt Del,
 desiderantis Judæorum conversionem ab idolis,
 uti a Jeremía et Prophetis multi, præserlim cum
 in captivitatem aliasque calamitates incidissent,
 idcoque plorarent et gernerent, conversi sunt. Ita
 Tbeodorctus, Rdnnuset Hugo. Alii accipiunt
 hæc de Judæis poenitenlibus, quod Christum
 crucifixis^ ml, Actor, n, 37. Lyranus et Dionysius
 accipiunt hæc de captis a Tito post Christi cae-
 dem Verum quod dixi est verius; redit enim do-
 more Propheta ad Jud ros sui temporis, iisque
 concionalur. Vide Canon. IV et V.

Vta. II. 22 Convertimini, filii, **timRTEms**, — id est
 penitente». Ila S. Hieronymus, Rabanus. Hugo,
 Lyranus. Verum Ikbraice est D'jaiü *scobabim*, id
 ed avertentes, vagi, inconstantes, revertentes ad
 vomitum; Septuaginta vertunt, *apostata*; Chal-
 daeus, *qui ros obfirmatis ne eonvertamini*.

Et sapido aversiones vestras, — vestra peccata
 idololatrias, quibus a me conversi estis ad idola,
 mihique rebel!a«tis, *q. d.* Condonabo vobis om-
 D' l pr ller tas rebclltbnes vestras. In Hebreo pul-
 c r» est allusio mt. r ISTO *scubu*, id est rev rti-
 mini. Q'Ssto *va/t-abim*, id est avertentes vos sive
 hbellet, et O3'n31wO *mescubothcchcm*, id est
 Werskmes rive rebelliones vestras.

Et (supple, dicite) : Ecce nos venimus ad te. —
 Est mimesis, qua eis modum et formam pœni-
 tentiæ praescribit. Ila S. Hieronymus. Hanc am-
 plexi sunt Judæi, reque ipsa peregerunt sub Jo-
 sia rege, IV *Req.* xxn et xxm.

23. Vere mendaces erant colles. — Voro men- Vew.»l,
 daces erant dii plurimi, quos in montibus et col-
 libus colebamus. Est melonymia. Hebraice est,
frustra a collibus, id est ab idolis collium, sup-
 ple, speravimus auxilium, nunc experientia tot
 malorum edocti agnoscimus et profitemur, quod
 a vere in Domino Deo nostro sit salus Israel, »
 non in idolis.

21. Confisio comedit ladorem patrum nostro — Ver», il
 rum, — id est idololatria, quæ nos confundit,
 causa fuit cur patres nostri sint puniti, et omni-
 bus in rebus vastati; vel, ut Tbeodoretus, cur
 omnia bona, etiam filios et filias, idolis insump-
 serint et sacrificarmi. < nde Pagninus vertit : *linai* Dml m-
consumpsit labores patrum nostrorum. Sic hodie n'£ll',h"
 Bacchus et Venus consumunt labores et opes mul- pacato,
 torum. Tyrannus, inquit Plularchtis, permittit et ram.
 facit ul sui cives ditentur; sed deinde opes ab eis
 collectas per tributa exsugit, iisque se ditat; ita
 facit et demon, qui est primus et summus tyran-
 nus, omniaque suorum bona sibi diripit et expi-
 lat. S. Hieronymus, Rabanus et Lyranus intelli-
 gunl hæc de peccato christicidii, ob quod Judæi
 cum bonis suis omnibus perierunt. Hoc verum
 est, sed allegoricum.

Secundo et magis genuine, Maldonatus et alii
 sic explicant : *Confusio*, id est vastatio et calami-
 tas confusionem et pudorem peccatorum affe-
 rens, *comedit laborem patrum nostrorum ab adoles-
 centia nostra, q. d.* Jam inde a pueritia nostra ex-
 perimur frustra patres nostros laborare; omnia
 enim male illis succedunt, omnia vastantur, quia
 a Domino discesserunt. Sapiamus ergo parentum
 malo, et ad Dominum revertamur. Alioqui a dor-
 miemus in confusione nostra, » id est in pauper-
 tate et vastatione nostra miseri, anxii, confusi,
 quasi ludibrium et probrum Dei et hominum,
 « dormiemus, » ita ut nec nocte sit nobis quies
 a miseriis. *Secundo*, « dormiemus, » id est mo-
 riemur in iisdem : « Et operiet nos ignominia
 nostra; quoniam Domino Deo nostro peccavi-
 mus. » Unde patet confusionem hanc, vers. 24,
 non esse ipsum peccatum, sed peccati effectum
 cl poenam.

Moraliter, disce hic quid sit pernitentia, quam- Monlt-
 qnr peccatores in alios viros commutet. Pomi- ur. «l«
 lentia est, quæ anteactæ vilæ errata corrigit,
 Deum conciliat, scandala emendat, mentem im- f3'it \-
 mut.at, adcoque alium hominem efficit. Isæus Hum ho-
 cum primam o-latem voluptatibus consecrasset!,
 ut ad virilem pervenit, tanqunm alius factus,
 miram morum severitatem induit. Quare per-
 cunclanti cuidam « num aurum fulgens, quod
 ostendit, gratum oculis esset : Desii, respondit,
 male habere ab oculis. » Idem interrogatus « quia

piscis, aut quæ avis asset ad vescendum suavissima: Desii iterum, respondit, ejtcmodi aucupari. » Addiditquo : « Sensi enim me fructus colligere a Tantali hortis;» indicans omnes ejusmodi voluptates, quibus juvenius capitur, nihil aliud esse quam somnia et umbras. Ita Philostralus, De *Vilis Sophistarum*.

Perdit® luxari® Athenis adolescens Polemon, neque illecebris tantummodo, sed etiam ipsa infamia gaudens; cum c convivio non post occasum solis, sed po't ortum surroxisset, domumque rediens, Xenocratis philosophi patentem januam vidisset; vino gravis, unguentis delibutus, sertis capite redimito, pellucida veste amictus, refertam turba doctorum hominum scholam ejus intravit, nec contentus tain deformi introitu, comedit etiam, ut clarissimum eloquium et prudentissima pr.Tcepta temulenti® lasciviis eluderet. Orta deinde, ut par erat, omnium indignatione, Xenocrates vultum in eodem habitu continuit, omissisque de quibus disserebat, de modestia ac temperantia loqui coepit. Cujus gravitate sermonis resipiscere coactus est Polemon; primum coronam capite defractam projecit, paulo post brachium intra pallium reduxit, procedente tempore oris convivalis hilaritatem deposuit; ad ultimum totam luxuriam exuit, unius orationis saluberrima medicina sanatus, ex infami ganeone maximus philosophus evasit. Pergrinatus est hujus animus in nequitia, non

habitavit. Ita Cicero, lih. IV De Fínítw, Valerius Maximus, lib. VI, cap. xr, Laertius in *Vita Polemonis*, lib. IV, Horatius, *satyra* 3, lib. II, et Suidas.

Illustre est exemplum do juvene, quem S. Joannes Apostolus commisit cuidam Episcopo, a quo laxius habitus, a pravis seductus, tandem factus est princeps prædonum; qnem postea requirens S. Joannes, sua charitate et lacrymis ita convertit, ut totus sanctus ctTeclus, dignus habitus sit qui ab eodem Ecclesiæ præficeretur. Quare recto S. Augustinus, lib. Dc *Poenitentia* : a Pœnitentia, ait, languores sanat, leprosos curat, et mortuos suscitatur, sanitatem auget, gratiam conservat, claudis gressum, cæcis restituit visum, vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit et roborat. » Audi et Petrum Chrysologum : « Quis, ait, in sæculo peccavit enormius Paulo? quis in religione gravius Petro? illi tamen per pœnitentiam meruerunt assequi non solum ministerium, sed etiam magisterium sanctitatis. » Otto IV Imperator, excommunicatus ab Innocentio III, irmulum nactus est Fredricum II, nunquam postea felix; sub finem vit®, ineffibili contitione compunctus, a Sifrido Hdde-hemensi Episcopo absolutus, in pace quievit, quam nb<o!u!io.iem Honorius Papa ratam habuit. Tanta autem fertur fuisse morituri poenitudo, ut coquinariis suis juberet collum suum calcaneis premere, seque ul vilissimam creaturam conculcare. Ita Crantzius, lib. VII *Saxon*. cap. xxxvii.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Invitat Judans ad poenitentiam non fictam et simulatam, sed veram et sertam : ni ŷnm faciant, minatur excidium per Chaldæos, idque describit depingendo terribilem eorum, primo, exercitum et adventum, ve^. 7; *secundo, obsidionem Hierosolyma, vers.* 16; *tertio, vastationem Judorce, vers.* 23.

Itac omnia facile condonator adaptabit cuivis bello et cladi divinen, ac prarsertim excidio orbis ct dici judicii. Discant hic a Jeremía concionalores plagas imminentes rcipublicæ cl prudenter pravisas praedicere, comminari ct inculcare, Usque ten ere ct urgere populum ad pœnitentiam (1).

1. Si reverteris, Israel, ait Dominus, ad me convertero : si abstuleris offendicula tua a facie mea, non commoveberis. 2. Et jurabis : Vivit Dominus in veritate, et in judicio, et in justitia : et benedicent eum gentes, ipsumque laudabunt. 3. Hæc enim dicit Dominus viro Juda el Jerusalem : Novate vobis novale, et nolite serere super spinas : 4. circumcidimini

(I) Pergit Propheta in hoc capite quod in præcedenti Incœpit,ct ut efficacius ad pœnitentiam cohortetur, postquam rationorn, modum, fructus et necessitatem conversionis demonstravit. et in quatuor prioribus hujus capituli versibus pœnilentie sinceritatem per emendationem MI exposuit.

Quarto, novum motivum addit do malis in obduratos venturis depromptum, scilicet *primo*, trepidatione et fuga, 5-8; *secundo*, stupore et inopia con-illii, 9,10; *tertio*, oppressione hostili subitanea, 11-13.

Quinto, ul tantum periculum quod est in mora effugiant, suadet pœnitentiæ maturationem, 14, quam si apprehendero morantur, nuntiat imminentis vindicta* irruptionem, 15-17; ol indicat pœnauī hanc a peccatis provocatam, 18.

Sexto, Propheta gentis su® miseriam conqueren.% pntno. ampliilcat cum dolore, contra vecordes denuntiatio nes vastationis, direptionis et subversionis instantis, 19, iQ; *secundot* interroganti quamdiu hæc belli calamitas, sil duratura, respondet Deus, non posse aliter fleri, quam

Domino, et auferte præputia cordium vestrorum, viri Juda, et habitatores Jerusalem : ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea, et succendatur, et non sit qui exstinguat, propter malitiam cogitationum vestrarum. 5. Annuntiate in Juda, et in Jerusalem auditum facile : loquimini, et canite tuba in terra : clamate fortiter, et dicite : Congregamini, et ingrediamur civitates munitas. 6. Levate signum in Sion. Confortamini, nolite stare, quia malum ego adduco ab Aquilone, et contritionem magnam. 7. Ascendit leo de cubili suo, et prius Gentium se levavit : egressus est de loco suo, ut ponat terram tuam in solitudinem : civitates tuæ vastabuntur, remanentes absque habitatore. 8. Super hoc accingite vos ciliciis, plangito et ululate : quia non est aversa ira furoris Domini a nobis. 9. Et erit in die illa, dicit Dominus : Peribit cor regis, et cor principum : et obstupescunt sacerdotes, et prophetæ consternabuntur. 10. Etdixi: heu, heu, Domine Deus, ergone decepisti populum istum et Jerusalem, dicens: Pax erit vobis; et ecce pervenit gladius usque ad animam? 11. In tempore illo dicetur populo huic et Jerusalem : Ventus urens in viis, quæ sunt in deserto viæ filiæ populi mei, non ad ventilandum et ad purgandum. 12. Spiritus plenus ex his veniet mihi : et nunc ego loquar iudicia mea cum eis. 13. Ecce quasi nubes ascendet, et quasi tempestas currus ejus: velociores aquilis equi illius : vae nobis, quoniam vastati sumus! 14. Lava a malitia cor tuum, Jerusalem, ut salva fias : usquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? 15. Vox enim annuntiantis a Dan, et notum facientis idolum de monte Ephraim. 16. Dicite gentibus : Ecce auditum est in Jerusalem custodes venire de terra longinqua, et dare super civitates Juda vocem suam. 17. Quasi custodes agrorum facti sunt super eam in gyro ; quia me ad iracundiam provocavit, dicit Dominus. 18. Viæ tuæ, et cogitationes tuæ fecerunt hæc tibi : isla malitia tua, quia amara, quia tetigit cor tuum . 19. Ventrem meum, venirem meum dolco, sensus cordis mei turbati sunt in me : non tacebo, quoniam vocem buccinæ audivit anima mea, clamorem prælii. 20. Contritio super contritionem vocata est, et vastata est omnis terra : repente vastata sunt tabernacula mea, subito pelles meæ. 21. Usquequo videbo fugientem, audiam vocem buccinæ? 22. Quia stultus populus meus me non cognovit : filii insipientes sunt, et vecordes : sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nescierunt. 23. Aspexi terram, et ecce vacua erat, et nihili : et coelos, et non erat lux in eis. 24. Vidi montes, et ecce movebantur : et omnes colles conturbati sunt. 25. Intuitus sum, et non erat homo : et omne volatile cæli recessit. 26. Aspexi, et ecce Carmelus desertus : et omnes urbes ejus destructæ sunt a facie Domini, et a facie iræ furoris ejus. 27. Hæc enim dicit Dominus : Deserta erit omnis terra, sed tamen consummationem non faciam. 28. Lugebit terra, et morebunt coeli desuper : eo quod loculus sum, cogitavi, et non poeniluit me, nec aversus sum ab eo. 29. A voce equitis et mittentis sagittam fugit omnis civitas : ingressi sunt ardua, et ascenderunt rupes : universæ urbes derelictæ sunt, et non habitat in eis homo. 30. Tu autem vastata quid facies? cum vestieris te coccino, cum ornata fueris monili aureo, et pinxeris stibio oculos tuos, frustra componeris : contempserunt te amatores tui, animam tuam quærent. 31. Vocem enim quasi parturientis audivi, angustias ut puerpera) : Vox filiæ Sion inlarmorientis, expandentisque manus suas : vae mihi, quia defecit anima mea propter interfectos !

Í. Si reverteris (est futurum); ita Hebrææ et

ut continuis malis populum exerceat, cum in sua stultitia perseveret, ut ad meliorem frugem redeat, 2; *reverti* (o, divino responso accepto vales Illum orationis repetit, hominemque terræ prorsus devastanda» faciem, solitudinem consequentem, 22-29; vanum calamitatis remedium, socum omnem frustrantis vividis coloribus depingit, 19, 31.

Romana> scilicet ab idolis et a peccatis Inis, ad me serio et constanter, non fecte aut leviter et inconstanter, uti hactenus fecisti), *convertere*. — Ha Romana in imperativo. Licet enim in Hebræo sit futurum, tamen illud semper capitur pro imperativo : Vatablus tamen et a Castro accipiunt in futuro convergere, id est meum in gratiam redibis, ut apud me quiescas, et securus sis ne ab

hostibus capiariis. Septuaginta vertunt : *Si reverteris ad me, revertetur*, supple, Deus ad te.

Si abstuleris offendicula tua, — id est idola. **Ila**S. Hieronymus, Theodorus, Rabanas, S. Thomas. *Secundo*, Lyranus et Dionysius, *offendicula*, inquiunt, id est peccata quibus Deum offendis, vel quro te faciunt offendere et impingere in varios lapsus, mala et ærurnas.

Non commoveberis. — Hebraice, *non emigrabis*, ut eas in captivitatem Babylonicam, quæ alioqui tibi impendit.

2. Et jurabis : Vivit Dominus. — «Jurabis,» id est coles Deum, jurando per Deum vivum, vel per vitam veri Dei (hoc enim significat hebraico, *vivit Dominus*), non per vitam idolorum, quæ sunt mortua. Nota : Per juramentum accipit omnem publicum Dei cultum ; est synecdoche ; pars enim latriæ et cultus Dei est juramentum. Sic *Psalm.* lxxii, 12, dicitur : « Laudabuntur omnes qui jurant in eo, » id est qui colunt eum. Ita S. Hieronymus et Theodorus.

Jun- Advertit hic S. Hieronymus juramentum, ut sit
Tdtum l*c*tuin, debere tres habere comites : *primo*, ve-
hibat: rilatem, ne sit mendax, id est ne jures falsum,
ver"? dubium, incertum, aut ficte, dolose, amphibomj-
umjsc- logice; *secundo*, iudicium, ne sit incautum; ut
tunjo, scilicet fiat ex necessaria causa, discrete, pronne-
ditate, provide, reverenter. Unde Philo, lib. *De*
tento' *Decalogo*, post medium : «Juraturus, ait, se con-
jn»ti- sideret quam purus sit anima, corpore, lingua;
ti*''' illa ab iniquitatibus, hoc a piaculis, hæc a ma-
ledicentia ; nefas est enim per os quo profertur
nomen illud sanctissimum, quidquam turpe pro-
gredi : deinde, ut fiat non loco profano et im-
puro, sed loco et tempore congruo. Qui hæc con-
temnit, sciat se scelestum, impurum, et diris ul-
tricibus puniendum.» Ita Philo. *Tertio*, justitiam,
ne sil iniquum, ne cui injuste noceamus, aut no-
cere juremus; alioqui si quid horum trium desit,
non est juramentum, sed perjurium, id est ini-
quum et impium juramentum, ait S. Hierony-
mus, et habetur XXII, *Quast.* 11, cap. *Adverten-*
dum. Ila el D. Thomas hic, et lIII, *Quucst.* LXXXIX,
ari. 3.

Benedicent eum Gentes. — « Eum, » scilicet
populum Israel. Ita Chaldæus, S. Hieronymus,
Rabanus, Vatablus; et in eo Deum eorum. Ita
Septuaginta et Theodorus, *q. d.* Gentes viden-
tes Israel, ita Dei sui cultorem, tam religiose
per eum jurare, dicent : Quam pius et probus
est Israel! faciat mihi et meis Deus, sicut Israeli :
benedictus sit Israel el Deus Israelis; cumque
probum quem viderint, dicent ! Isle est similis
Israeli. Ita Vatablus.

3. 3. Novate vobis novale, — *q. d.* Sicut fit no-
vale, id est sicut terra inculla de novo aratro
proscinditur, et a spinis ac sentibus expurgatur
ut in ea seminetur; ita agrum cordis vestri ab
idololatria et vitiis quasi spinis per poenitentiam
expurgate, ut seratur in eo verus Dei cultus, et

semen verbi legis ac gratin Dei, fiatque nova
Dei creatura, *Gala!* m, 15 : « Ut munda «emina
mun<la arva suscipiant. Quomodo enim potest
audire sermonem Dei, et concipere semina, et
frudum facere, cujus anirvus aerumnis mundi
plenus est? » aiunt S. Hieronymus et Theodoro-
tus. Unde Tertullianus, lib. I *Contra Marcion*. cap.
XX, legit : « Renovate vobis novamen novum; »
et lib. *Contra Judæos*, cap. ni : « Innovate vobis
novitatem. » Hinc et allegorice S. Justinus, *Con-*
tra Tryphon., ait Indæos hic moneri ut agnoscant
Christum, qui erit ipsis novale pulchrum et pin-
gue in coidibus eorum. Chaldæus vertit, *facite*
vobis opera bona, et non qiueratis salutem in pecca-
tis. Apposite hæc referas ad renovationem spiri-
tus et votorum, quam identidem Religiosi, et
omnes profectus spiritalis avidi, faciant oportet.
Vide circa hunc locum Viegas in cap. xii *Apoc.*
Comment. III, sect, xviii, num. 8.

4. Cir ciMCiDiMiNi Domino, — circumcidimini Vo l a .
corde, non carne : intrinsecus, non extrinsecus,
Deus enim cor intuetur et respicit, cum homines
externa respiciant. Unde explicans subdit :

Auferte præputia, — id est immunditias et Cirnm-
peccata cordium vestrorum : Judæis enim im- «“x» 051*
mundum erat præputium, et gentes præpu-
tiatæ. Quare Symmachus vertit : *Purificamini Do-*
mino, et auferte malitias cordium vestrorum. Nimi-
rum hæc est circumcisio de qua Apostolus, *Rom.*
11, 28, ait : « Non enim qui in manifesto, Judæus
est, neque qure in manifesto in carne, est cir-
cumcisio; sed qui in abscondito, Judæus est, et
circumcisio cordis in spiritu, non littera; cujus
laus non ex hominibus, sed ex Deo est, » scilicet
ea demum vera Deoque accepta est circumcisio.
Oculos ergo oportet circumcidere, manus, pedes,
linguam; sed maxime cor, id est voluntatem,
intellectum et memoriam, ab oculis vani, falla-
ces turpesque aspectus, a manibus tactus, a pe-
dibus itinera, a lingua juramenta, mendacia, de-
tractiones, obscena verba, a voluntate pravitas,
durities, carnalitas, et quidquid Deo displicet,
resecandum est. Ad hoc autem requiritur conti-
nua reflexio, lucta et mortificatio. Nam, ut ait
S. Ephrem, *Adhort. ad pietatem*, tom. I : a Bellum
militum breve, sed monachi (pariter et christiani)
donec emigret ad Dominum, durat.» Rursum,
foris resolutio, ingensque vitium resecandi cu-
pido. Sapienter Ephrem *ibidem* : « Si leonem,
ait, jugulare vis, firmiter apprehende, » *q. d.* Si
vilium resecare vis, fortiter et directe illud ag-
gredere, ut stirpitis evellas. Si subindo vincatur
quis et cadat, mox generose surgat et vincat :
« Vulnerata es, O anima, ne toipsam desperes.
Nam sæpo licet pugil ceciderit, tandem adhuc
coronam refert, » ait idem Ephrem parænesi 42,
tom. II.

Et succendatur. — Alludit ad spinas, quæ fa-
cile flammam concipiunt. Sic enim peccata iram
Dei accendunt. *Isaia* u, 18 : «Succensa est quasi

ignis ĵir p̃tia*, veprem el spinas vorabit. » El *Isaia* cap. X, 7 : « El crii lumen Israel in igne, el sanctus ejus in Gamma, el devorabitur spina ejus cl vepres. >

Vm.s, 5. Clamate fortiter. — Hebreā, *clamate, implete*, id est plene et fortiter clamate hostes Chaklæos imminere. Hebraei enūn sæpo ponunt verbum pro adverbio.

o. Levate signum, — ut qui in agro sunt, sciant hostem imminere, et se in urbem recipiant (I).

Confortamini, nolite stare, — ç. d. Nolite animo aul corpore conternari, sed fortiter el ce- lriter fugite in urbem et loca tuta; solent enim qui animo consternantur, stare stupefacti aut cuncta- bundi. Potest *secundo*, cum Septuaginta, Chaldæo cl Hecenlioribus verti : *Festinate, ne cunctemini recipere* vos.

ĵlugo, Lyranuset Dionysius putant hæc ironice dici, quia frustra in urbem fugiebant ibi capien- di, nisi ad pœnitentiæ munimen confugissent

Quia malum (id est Ch ddæos vastatores) ego adduco Aii Aquilone, — id est a Chaldæa per Sy- riam et Dan,quæ sunt ad Aquilonem Judææ; hac enim via in Judæam venerunt Chaldæi.

v«n.Tf 7. Ascendit leu (id est Nabuchodonosor sœvus el crudelis ut leo; ipse enim e^l) pilado (llebræus *maschi!*, id est interfector el excisor) Gen- tium. — Audi Lucanum, lib. 1, iras el **gestus** leo- nis bellum parantis graphice depingentem :

Sicut squilentibus arvis
Ablifera Libyce vi»o ko cominus hoste,
Subedit dubius, totam dum colligit iram :
Mox ubi se sævæ stimulavit verbere **audæ**,
Erexitqoe jubas, vasto et grave murmur buta
intremuit, tum torta levis si Imcea Mauri
Ha?real, lui hlum subeaol venabula pectus,
Per fenum tanti securus vulneris exit.

Quocirca Ægyptil significantes Ierribilem et for- midandum, pingebant leonem : « Quia cum viri- bus maxime polleat animal hoc, omnibus qui eum inspexerint, melum Injicit, » inquit liorus Apollo, *hicrogl.* xi.

ta» . l'tRiDiT cor regis — Joakim, Joachin el Se- déela*. Ha Iheodorelus, *q. d.* Adventante Nabu- chodonosore reges Juda, principes et sacerdotes pavore percellentur, ul nec consilio, nec armis possint populum juvare el tueri.

Et rRoi'iiEiÆ. — pseudopropheta», qui prospera prophetarunt Judxis, videntes se falli, et hostem adesse, consternabuntur. ItaChaldæus, Hugo, Ly- ranus el Dionysius.

Vtn. to. 10* UEU, heu ! — Hebraice est una vox do- lentis et admiranlis *aha*, de qua cap. i, 6.

Decipisti (id est decipi permisisti) populum is- tum , — per pseudoprophetas , de quibus versu

(1) tn locis altis, ut supra diximus, vexilla erigebantur, tanqwun tigna, ad quæ homines convenire debebant, eie •un i hoc loco vexillum erigi jubetur, quo siguilketur Vus xi quem exercitui in lugani verso tanquam ad •sibun OQUçurrenduin crai.

præcedenli, predícenles pacem rlierosolyinæ. lia Tbeodoretus, Chaldæus, Hugo, Lyranus.

Secundo,S. Hieronymus:« Decepisti mo,» inquit, quia cap. præced., vers. 17, pacem promisisti, cum hic mineris excidium; non enim inlelligcbat Jeremías illud cap. precedenti promitti, pro suo, sed pro Christi tempore ; verum hoc parum vide- tur probabile.

Et ecce pervenit gladius usque ad animam, — usque ad vitam viqueque amissionem, vel usque ad intima, usque ad cor. *Teitio*, usque ad princi- pes ipsos, sacerdotes et Prophetas, qui (piasi ani- ma sunt populi, inquit Maldonalus.

11. Ventus urens, — id est exercitus Chaldæo- Veri- n rum, qui omnia vastabit ut ventus urens, veniet a « deserto » (2).

Vib fille populi mei, — id esi a deserto quod a Babylone via est, id est ducil, ad filiam meam, id esi ad Jerusalem, idque a non ad ventilandum ct ad purgandum, » sed ad perdendum eam, ut omnia depopuletur, vastet et exurat. HaS. Hiero- nymus.

12. Spiritus plenus (id est mullus, perfectus, Vers, ii validus, spiritus turbinis et tempestatis bellicæ Chaldicoruin , qua Judæos involvam) ex nis viis (deserti) veniet mihi — in obsequium meum. Vox est Dei. Ita S. Hieronymus.

Secundo, ex Hebreo elllcacius verti potest cum Valablo, *spintus plenior ct vehementior*, scilicet quam sit spiritus ad purgandum et ventilandum, mihi veniet. Notandum enim duplici venio, id est Spirium stipplicio uti Deum, uno ad ventilandum, purgan- dum, corrigendum; secundo, ad omnino petden- dum. Priori usus fuit, cum Manassen, aliosque Sæpo Judæos punivit; posteriori, cum per Na- buchodunosorem Jerusalem, et Judææ regnum evertit.

Nunc ego loquar judicia mea cum eis. — Vala-

is) Malum præcæteris terribile quo Judæa vexatur c«l ventus qui ab Arabibus dicitur Sainuin, u Tureis *Samycl*, Ct ab Hebræis *l^ahn*. xi, 6, cxvti, 03, nX (71*7, *Jcrclm.* tv, i1, etc. Spirat in Persia, Babylonia, Arabia, et in desertis/Egypti, mensibus junio, julio et augusto; in Nubia vero Quoque inartio et aprili, atqbe septembri, oc- lubn et novembri. Nunquam quidem ultra septem vel octo, ex relatione vero Olivier (in *DetcfjHlone itinere sniper imperium Turciiuni*), raro ultra duo vel tria mi- nuta instat, ast omr.es homines qui in campo sub dio erecti stant, momento intereunt. Mortui primum dor- mientibus similes jacent, veruni arrepta fôrte manus ul excitentur,abruptitur, paulo post cadavera nigrum colo- rem induunt, ventus hic nec alto in aerem , neque intra altitudinem duurtmi pedum a terra spirat, hinc homines, cum illum imminere observant, proni in liciem procid- unt pedibus plagæ,ex qua venit obversis, oro ad terram firmiter applicato, atque quod minimum fleri potest, re- spirantes, ne quidquaui de aura mortifera s»rbcant. Indi- cia autem spiraturi Samum sunt nébula?, iere ut iris, su- brubræ, in aere a longinquo apparent s, et strepitus qui- piam, do quo autem alii nihil referunt, imo » ferente Olivier aerosi tranquillus et æstusfere intolerabilis, an- tequ iin spirare incipiat Samum. (Jahu, *ArchaoU* pari, 1, cap. i.)

bitis, Isidoras et a Castro putant esso verba Jeremía». Melius S. Hieronymus, Rabanas, Hugo, S. Thomas et Lyranus censent e'-se verba Dei, uti et pi te (lentia; hoc enim est quod ait: a El nunc,» Id est *time* (loquitur enim perinde ac si tempus illud jam adesset) «loquar judicia mea, » id est justas increpationes meas cum cis. Loquar, inquam, non voce, sed facto; non verbis, sed verberibus, scilicet infligam eis justas et meritas poenas. Vide *Canon*. XXIX.

Ver». 13. Ecce quasi nubes (scilicet tenebrosa, et densa et tristis) ascendet, — densus elater exercitus Chaldaeorum.

Vb loci obbs aquilis equi illius. — Sicut aquilas, magno impetu, celeriter, potenter, sublimiter volant, et in alias aves involant, casque sternunt et laniant; sic et Chaldaei equites in Judæam involabunt, camque sternent et laniabunt.

Nota: Chaldaei hic comparantur *primo*, leoni, vers. 7; *secundo*, vento urenti, vers. 11; *tertio*, nubi et turbini, vers. *Vd; quaito*, aquilis, ibidem *-jquinto*, custodibus agrorum, vers. 17.

Ver». 14. 14. I'sQi equo morabuntur (Hebraico; 'bn *timiin*, morari facies, id est retinebis in nimo) cogitationes Noxiæ? — Pro *noxiae* Aquila pariter vertit, ivoçO.tix; id est *damni*; Symmachus, áJuúxí, id est *injustitia!*; Septuaginta, *Kiwi*, id est *laborum et dolorum*. Illic omnia enim significat hebræum *px on* vel *aven*.

Ven. is. 15. Vox enim annuntiantis A Dan. — Nota: « Dan, » quæ *primo* Lais, postea Paucas, deinde a Philippo Tetrarcha, in gratiam Tiberii Cæsaris, dicta est Cesarea Philippi, teste Josepho XVIII *Antiq.* m, terminus est Judææ Aquilonaris versus Babylonem, sicut Bersabee est terminus Judææ Australis. Unde dicitur, « a Dan usque ad Bersabee, » id est per lotam Judæam. *Secundo*, posi tribum Dan succedit tribus Ephraim, per quam venit Jerusalem, *q. d.* Hostis Nabuchodonosor imminet, videor jam videre profugos, et audire nuntios ex Dan, quod Babylonii adventent; imo nuntios ex Ephraim, qui nuntient « idolum, » id est vexilla Chaldæorum idolo Bel insignita, adventare. Ha Theodorctus et S. Hieronymus. Potest per *idolum* quoquo incipi ignis, quem colebant Chaldaei castrisque præferebant. Hic enim eminens speculatoribus erat conspicuus. Ita Sanchez. Alii, ut Maldonatus, per *idolum* accipiunt idololatrias Chaldeos, aut ipsum Nabuchodonosorem, qui so quasi idolum adorari fecit in statua aurea, *Daniel*. m, 5. Verum boosui idolum postea ub eo erectum est.

Nota: Pro *idolum* hebraico bst *px aven*, quod significat *primo*, afflictionem, dolorem; unde alii vertunt: *Vox nuntiantis afflictionem, rivviti calamitatem, venientem ex monte Ephraim*. *Secundo*, *aven* significat peccatum, et idolum quod causa est afflictionis et doloris.

Mystice, « Dan » hebraico idem est quod iudicium, « Ephraim, » ubertas: veniet ergo iudicium

Domini in Judam, id est terram delinquentem Domino, de Ephraim, id est de ubertate iræ Dei cum ubertate supplicii.

16. Dicite gentibus. — Ita legendum cum Ho- Ver». i* manis, non, *concite gentes*, uti legunt Plantiniana et alia. Sensus est, *q. d.* Omnes gentes ex punishmente Jeru-alem recipiant disciplinam et cautionem, ut sibi caveant a Nabuchodonosore et Chaldaeis, dum videbunt eos Judæam obsidere tam arcto, diligenter et obstinate, ut non tam homines, quam agrorum vinearumque « custodes » esse videantur: idque fiet non tam ipsorum viribus et destinatione, quam culpa Jerusalem, scilicet ob ejus delicia. Ita S. Hieronymus et Theodoretus.

Vatablus et Isidorus vertunt: *Narrate de gentibus*, scilicet Chaldaeis, *predicate in Jerusalem venire custodes*, hebraice CZJ'TXlî *notserim*, id est milites custodes Nabuchodonosorioris, qui scilicet eum custodiunt, uti jam Helvetii vocantur et sunt stipatores et custodes principum. Unde sicut a Cesare vocantur Cæsariani, a Pretore Pretoriani, ita a Nabuchodonosore, qui hebraice vocatur *Nebuchadnetser* vel *notser*, decurtato, vocantur *notserim*, quasi dicas, Nabuchodonosoriani. Ha Vatablus. Chaldaeus vertit, *exercitus populorum, rapientes instar vindemiatorum*. Accepit ipse *notserim* pro O'iiD *botscrim*, id est vindemiatores: litterae eniin 2 et similes sunt.

18. Vita TUJB (id est actiones tuæ malæ et peccata) FECERUNT UEC TIBI.

Ista malitia tua: quia amara, quia tetigit cor tuum, — *q. d.* Amara tua malitia cor tuum et animæ tuæ intima penetravit. Nota: Hebræum ' *Ki*, id est C't *quia*, redundat pleonasmō. Aliter Maldonatus: *Ki*, inquit, idem est quod *quoniam*; unde ipse sic vertit et explicat: Malitia tua in causa fuit quare TO *mar*, id est amarum hoc, putat imitas luce, penetravit usque ad cor tuum, sicut vers. 10 dixit pervenisse gladium usque ad animam.

19. Ventrem meum doleo. — Hebraice est *viscera* Vir*. ia. *mea, visiera mea doleo*. Nola hæc non esse verba Dei, ut vult S. Hieronymus, sed Jeremiæ, *q. d.* Ex hic calamitate populi mei ego Jeremías illi compatiens, totus quasi intimis animi sensibus percellor, ut venter et reliqua viscera mea inde mdo-Icanl, concutiantur, et torminibus quasi lugubri cithara resonent, ul ait Isaias de Moab, cap. xr, vers. 11. Ita S. Hieronymus et Theodoretus. Hinc aliqui per *ventrem* accipiunt cor: cor enim est venter, id est vas et receptaculum animæ; unde explicans subdit: « Et sensus cordis mei turbati sunt, » inquit Ilesychius.

Nazianzenus, orat. 40 in sanctum Baptisma, et Gregorius, homil. 10 in *Ezechiel*, per *ventrem* accipiunt mentem: « Ventrem doluit, qui mentis afflictionem sensit; » unde subdit: « Et sensus cordis mei conturbati sunt, » inquit S. Gregorius. Si d hoc vidi tur mysticum: nam ad litteram pio-pne venter hio accipitur.

Sensus cordis m m iuhia iisuni. — Hebraico; fu-

rictes cbrdis mei, id est præcordia, repele *doleo*, *tumultuans mihi est cor meum*, id est saltitat et palpitat, ut in pavidis et percussis fieri solet. Unde Aquila vertit, id est *tumultuatur*; Septuaginta, *patpáow*, id est *fluctuat* (licet Complutenses legant *ju |xac«i*, id est *me premit*) *anima mea*.

Quoniam vocem buccin.» (Chaldteoruin) audivit anima mea. — Non dicitse buccinata oculis vidisse, sed audivisse animo; quia per prophetiam tantum eam in spiritu praevidit.

Ven. to. 20. *Commo* super contritionem vocata est, — *q. d.* Post famem invasit Judæos gladius, inquit Lyranus, et post obsidionem captivitas, inquit Maldonatus. *Secundo*, Vatablus et Hugo, *q. d.* Vastatio duarum tribuum venit post vastationem decem tribuum. *Tertio* et planissime, significat lime phrasis congeriem calamitatum sibi invicem succedentium, non casu, sed a Deo quasi evocatarum et immissarum in impios Judæos. Ita S. Hieronymus.

Vastata sunt tabernacula mea, subito pelles mee, — id est vastatum est templum, quod erat instar tabernaculi Mosis, operti pellibus, inquit Lyranus et Dionysius. *Secundo*, tabernaculi sunt domus et urbes munite, quas Chaldæi tam facile diruent, quam tabernacula e pellibus, inquila Castro. *Terito* et simplicissime, *q. d.* Omnis terra, id est omnes agri vastati sunt, et quæ in eis fiunt e pellibus tentoria ad excubandum, sive ad greges, sive ad uvas et fructus custodiendum, pariter vastata sunt.

Nota : Tò *pelles* idem est quod tabernacula vel tentoriae pellibus facta. Denique per catachresin, tabernacula et pelles hic significare possunt quasvis domos et urbes. Primæ enim Patriarcharum peregrinantium domus fuerunt tabernacula. Ha FriTjB p«Uii>a». Maldonatu.**

Vu*, ti. 21. *UsQUiQVO* videbo fugientem? — Ita quoque vertunt Septuaginta, *fugientem*, scilicet populum Judaicum a facie Chaldæorum. Recte : legerunt enim D3 nas, jam aliis punctis legunt OJ nes, id est vexillum. Ita Chaldæus et Vatablus, *q. d.* Usquequo videbo vexillum, et audiam tubam turbamque hostium: id est quamdiu durabit bellum, bclhque strepitus, metus et horror?

vtn. t». 22. Quia stultus. — Respondet Deus, *q. d.* Tain-dn durabit, quamdiu Judæi in sua stultitia perseveribunt, ut me non agnoscant.

Sapientes sunt ut faciant mala, bene acti mi facere nescierunt. — Ua peccatores et mundani terrena et caduca clare vident et intelligunt, cæ-sini lesila et (eterna non pervident : ad vilia perpe-ia ttw trandasapienlessunt,advirlulescomparandasim-•y 13* pcritissimi:inmundanislyncei,incælcstibuslalpœ k. sunt S. Basilius, homil. 8 *flexam.*, tales comparat noctuis, qua» in tenebris acie oculorum pollent, in luce cæcutiunt. Id facit diabolus. Hujus rei typus fuit Naas rex Ammon, qui ad cives labes Gallad ait, l Rr.jum xi : « In hoc feriam vobiscum foedu», ut eruam omnium vestium oculos dextros.»

Naas enim hebraico idem est quod serpens, pnta diabolus. Oculus sinister est, quo terrena; dexter, quo coelestia et aeterna intuemur. Eceduin ergo hoc fœdus cum inultis percutit Naas tartáreos, ut dextrum oculum eruat, sinistrum reservet : u(in humanis acutum videant, in divinis cæcutiant. E contrario viri sancti mundo cæci sunt, Deo videntes, de quibus S. Chrysostomus, homil. 24 *in Gen.* : « Oculi fidei, inquit, quando vident ineffabilia illa bona, ne sentiunt quidem hæc visibilia; » et homil. 52 *in Acta*: « Nullus invisibilia videns, videt visibilia. »

23. *Aspexi terram*, et ecce vacua erat, et nihili. Ver». n — Verba sunt Prophetæ, *q. d.* Ego Jeremias tantam prævideo Judææ calamitatem, ut terra omnino sit desolanda ab omnibus jumentis et feris, ita ut et aves inde avolent, utque hominibus afflictissimis et turbatissimis sol et cœlmn obtenebrescere, montes et colles moveri videantur; ul-que cœlum triste et nubilum, ac terra desolata lugere videantur hanc hominum cladem. Ha S. Hieronymus et Theodoretus. Vide *Can.* XXXIII.

Aliter Vatablus et Lyranus : Terra, inquit, et montes, id est incolæ terræ et montium; vel montes, id est principes; et colles, id est homines inferioris ordinis, commoli et conturbati sunt.

Nola : Pro vacua et *nihili* hebraico est M1W lilid *tohu vavohu*, quod *Genes.* i, 2, vertit Interpres noster, « inanis et vacua; » Chaldæus, *vacua et desolata*; Symmachus, id est *confusa*, *q. d.* Chaldæi Judæam redigent ad illam vastitatem et solitudinem, in qua terra creata fuit a Deo, *Genes. i.t* ut videatur ipsa ad primum suum redire chaos.

Tropologice, vir quidam sapiens meditando docceli gloria et magnitudine, cum eo mente conscenderet, ac terram deinde instar puncti aspiceret et despiceret : « Aspexi, inquit, terram, et ecco vacua erat et nihili. »

25. INTUITUSSUHj ETNON ERAT HOMO. — Quia 0111-nes pene homines in Judæa, a Chaldæis vel occisi vel abducti sunt, aut fuga dilapsi.

Symbolice, hunc locum eleganter tractat Cosmas Magalianus in ll *ad Timoth.* cap. iv, vers. 5, not. 2 : Terra, inquit, est vacua, cum hominibus virtute præditis, quibus condita est, caret; cum ergo in leones superbos, harpyas tenaces, voras nom vi-ces lupos pro veris hominibus passim incidamus, 1,041,1 A an non terra inanis videtur et vacua? nam, ut ait Epictetus : « Hominis nomine dignus non est, ad quad qui virtutis studiosus non est. » Hinc ait Jeremias : Lesh3' « Intuitus sum, et non erat homo. » Diogenes Cynicus in Atheniensi foro media luce, præeunte lucerna inambulans, rogatus quid agcrei : « Hominem, inquit, quocro, nec invenio. » Verus ergo \ homo est ille quem describit *Eccles.* x ii, 13 : a Deum X time, et mandata ejus observa : hoc est enim omnis homo;» vel, ut Septuaginta vertunt: In hoc consistit omnis homo. Qui ergo Deum timet, hic solus verus est homo; cæteri ut asoti et intern-

perantes, ficti tantum hominis larvam gerunt(1).
Ver», u. 20. Et ecce Carmelus, — mons Judææ fertilissimus, sub quo totam Judæam intelligit, ut dixi cap. n, vers. 7.

Desertus. — Id est deserendus est, quia vastandus. Ita S. Hieronymus, Theodorctus Rabanus, Hugo, Lyranus. Sed Vatablus et Pagninusrò *Carmelus* accipiunt quasi appellativum, vertuntque : *Ecco locus pascuus aut fertilis desertus est*. Sed eodem redit sensus, quem clare exprimit Chaldæus vertens : *Ecce tara Israel, quæ plantata erat sicut Carmelus, conversa est in desertum*.

Ver». 17. 27. CONSUMMATIONEM NON FACIAM. — Non flinditus perdetur, nec consumetur Judæa, quia in ea Chaldæi reliquerunt aliquos ad terram colendam : vel potius, quia Judæi post septuaginta annos e captivitate reducti sunt. Ila S. Hieronymus, Theodoretus et alii.

Ver». tS. 28. LUGEBIT TERRA, ET MOFRERUNT COELI, — *q. d.* Terra præ solitudine et squalore lugere videbitur. « Lugebit » ergo, id est desolabitur. « Coeli nierebunt, » id est obtenebrescent, ut vertunt Septuaginta et Chaldæus, ita ut aer et coeli Judæis adeo afflictis tenebricosi videantur, et moerorem hominibus incutere. Vide dicta vers. 23.

Eo QUOD LOCUTUS SUM, COGITAVI, ET NON POENITUIT me, — *q. d.* Hæ plagæ et terrores certo Judæis obvenient : quia ego eas locutus sum et comminatus, non temere, nec ex subita cholera, sed post maturam cogitationem et deliberationem ; ideoque decreti mei et comminationis me non pœnitebit, illud non mutabo, nec revocabo.

Nec aversus sum ab eo. — Non avertar, non desistam a meo proposito vindicandi et puniendi Judæos.

v«r\$. î». 29. Ingressi sunt ardua. — In ardua nemora et montes receperunt se Judæi, fugientes Chaldæos. Hebraice est, ingressi sunt *abim*, nubes, id est loca alta sicut nubes. *Secundo*, Chaldæus, Vatablus et Pagnius, *abim* a radice H3JI *aia*, quæ

(i) Et omne volatilo coeli recessit» » Quod Grotius refert ad fugatas aves concusso per clamorem militare aero. J. D. Michael! imago petita videtur ab horribili tempestato, qua incruento volucres etiam aufugiunt aut se abscondunt. Sed melius diceretur pertinere hoc ad descriptionem sumuite vastitatis. « Intuitus est, inquit S. Hieronymus, ol huc iilucque circumspexit, et ne avis quidem potuit inveniri. Hoc verum esse, nunc totus orbis demonstrat, ut casa hominum multitudine volatilia quoque, quæ solent habitatores sequi, abierint et perierint. »

significat densare, deducentes, vertunt, *ingressi sunt in densa nemora, aut sylvas*; Septuaginta, *in speluncas*.

30. Cum vestieris te coccino. — Alludit ad Jezabel, quæ intrante Jehu hoste in Samariam, « depinxit oculos suos stibio, et ornavit caput suum, » ut quasi meretrix in sui amorem illiceret Jehu : sed frustra; Jeliu enim quærebat ejus animam et regnum. Sensus ergo est : O Israel, olim gens mea, quæ jam te tam accurate ornas vestibus, torquibus, annulis, stibio, quasi meretrix, amatoribus tuis putas tunc propitios vel auxiliares eos te habituram? erras, quia illi ipsi te vestibus et bonis spoliabunt omnique ornatu. Frustra ergo « componeris; » bebraice »a'D'D *titiappi*, id est fucabis te, fuco tibi formam accerscs, ut videaris esse pulchra et speciosa.

Nota : Hi amatores sunt exteræ gentes, maxime Chaldæi, quorum amicitiam sibi conciliabant Judæi, colendo idola eorum. Ha S. Hieronymus, Theodorctus, Rabanus.

Animam (vitam) tuam quærent, — ut eam perdant.

31. Vocem enim quasi parturientis audivi. — Vox est Jeremiæ de civitate vastata, afflictæ et dolente instar parturientis.

Angustias ut puerpera, — Hebraice et Chaldaice, *mabkira*, primogeniands, id est parientis primogenitum : "H33 *bechor* enim est primogenitus. Hinc Septuaginta vertunt *primipara*, id est primo parientis, quæ necdum partum experta, in primo pene dolore emoritur, et vix respirare potens, sparsis et expansis manibus collabitur præ deliquio. Pari modo faciet filia Sion, id est Jerusalem, cum viderit suos liberos iuterfectos.

(Vox ergo ejus) intermorientis expandentisque (sic enim legendum est cum Romanis, Hebræo et Septuaginta, non *intermorientes expandentesque*, uti legunt Plantiniana, erit hæc) : Væ mihi, quia defecit anima mea. — Ita S. Hieronymus Sionem, sive Jerusalem vocat indigenas, puta cives, et matres Hicrosolymilas. Vatablus et Rabbini pro *expandentis* vertunt, *complodentis manus suas præ dolore*.

Propter interfectos. — Noster legit OUTrt *harugim*, itaci Septuaginta. Jam aliis punctis legunt 'DH *horegim*, id est interfectores, *q. d.* Maxime dolebil Jerusalem ob Chaldæorum interficientium Judæos crudelitatem. Ita Vatablus, Chaldæus et Pagnius.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Per / insectari l idronim scelera, quad ne unus quidem inter cos sit vir, justus scilicet : vers. J, eorum ib-
dumfionem; vrs. I, luxuriam; vers. 12, atheismum. Hine, vers. 14, minatur cis excidium terribile per
Cl.aldao» truces cl s*iuos, qui atroci'cr in Jud eos, eorumguc pradia, opesque et familias grassabuntur.
Tn o, vers. 21, hortatur ut timeant Deum, ob ejus potentiam d benefcenliam, quam ipsos suis dolis d sce-
leribus a se avertisse docet. Unde per epiphonema exclamat d concludit : Stupor et mirabilia facta sunt
in terra, quia pseudoprophetis et sacerdotes et populus applauserunt (i).*

i. Circuite vias Jerusalem, et aspiciate, et considerate, et quæritc in pintéis ejus, an inve-
niatis virum facientem judicium, ct quaerentem fidem : ct propitius ero ei. 2. Quod si etiam,
Vivit Dominus, dixerint : et hoc falso jurabunt. 3. Domine, oculi tui respiciunt fidem : per-
cussisti eos, et non doluerunt : attrivisti eos, ct renuerunt accipere disciplinam : indurave-
runt lacies suas supra petram, cl noluerunt reverti. 4. Ego aulctn dixi : Forsitan pauperes
sunt cl stulti, ignorantes viam Domini, judicium Dei sui. 5. Ibo igitur ad optimates, et loquar
eis : ipsi enim cognoverunt viam Domini, judicium Dei sui, et ecce magis hi simul confre-
gerunt jugum, ruperunt vincula. 6. Idcirco percussit eos leo de sylva, lupus ad vesperam
vastavit cos, pardus vigilans super civitates eorum : omnis, qui egressus fuerit ex eis, ca-
pietur; quia multiplicatae sunt praevaricationes eorum, confortatae sunt aversiones eorum.
7. Super quo propitius tibi esse potero? lili tui dereliquerunt me, et jurant in his qui non
sunt dii : saturavi cos, et mœchati sunt, et in domo meretricis luxuriabantur. 8. Equi ama-
tores et. emissarii facti sunt: Unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. 9. Numquid
super bis non visitabo, dicit Dominus? et in gente tali non ulciscetur anima mea? 10. As-
cendite muros ejus, et dissipale, consummationem autem nolite facere : auferte propagines
ejus, quia non sunt Domini. 11. Praevaricatione enim praevaricata est in me domus Israel, et
doi ais Juda, ait Dominus. 12. Negaverunt Dominum, et dixerunt : Non est ipse; neque ve-
niet super nos malum : gladium et famem non videbimus. 13. Prophelæ fuerunt in vetitum
loculi, cl responsum non fuit in cis : hæc ergo evenient illis. 14. Hæc dicit Dominiis Deus
cx(r ituum : Quia loculi estis verbum istud, ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem, ct
populum istum in ligna, et vorabit eos. 15. Ecce ego adducam super vos gentem de longin-
quo, domus Israel, ait Dominus; gentem robustam, gentem antiquam, gentem, cujus igno-
rabis linguam, nec intelliges quid loquatur. 16. Pharetra ejus quasi sepulcrum patens, uni-
versi fortes. 17. Et comedet segetes tuas, et panem tuum : devorabit filios tuos, et filias
luas : comedet gregem tuum, ct armenta tua : comedet vincam tuam, et ficum tuam : et
lonleret urbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam, gladio. 18. Vcrumtamen in diebus
ibis, ait Dominus, non faciam vos in consummationem. 19. Quod si dixeritis : Quare fecit

(I) Post motiva ad Deam conversionis, do malis mox
/venturis desumpti, no quis cogitet pupulum Judaicum
fasto gravioribus suppliciis castigari, ostendit hic PrO-
pheti tindirttr jumrmbJ jialitiuin.

l'auto; per peccantium paramitotem, primo, commu-
ti m o«ouibu» ne uno quidem excepto, I, 2; secundo,
iv ' r*t-ni, nec pernis emendat m, J; tertio, dlflusam
k' ite non minus quam plebeiOS, A, 5; quarto,
<ur' » mm, ro> nudilb cl libidine; atque hinc indig-
i-

W per ci/u/ícu auctoritatem, primo, jusbu jam

dato interpositam, 10, 11; secundo, ab incredulis dissi-
mulatam et «pre!am, 12-15; tertio, nova ultionis indic-
tione declaratam, 10-18.

Tertio, perjudías <quitotem, primo, ad talionis leges
comparatam, 19; secundo. minus resistantiae in robus
inanimatis expertam, 20-23; temo, hactenus sola j-c-
nuna, in fertilitatis contempt® vicem substituti, con-
testitam , 24, 25.

QUARTO, per repetitam commemorationem, primo, (mu
perversitatis peccantium, 20-28; secundo, tum æquitatw
in vindice ac judicio, 29, 39.

nobis Dominus Deus noster hæc omnia? dices ad eos : Sicut dereliquistis me, et servistis deo alieno in terra vestra, sic servietis alienis in terra non vestra. 20. Annuntiate hoc domni Jacob, et auditum facite in Juda, dicentes : 21. Audi, popule stulte, qui non habes cor : qui habentes oculos, non videtis; et aures, et non auditis. 22. Me ergo non timebitis, ait Dominus : et a facie mea non dolebitis? Qui posui arenam terminum mari, praeceptum sempiternum, quod non præteribit : et commovebuntur, et non poterunt : et intumescunt fluctus ejus, et non transibunt illud : 23. populo autem huic factum est cor incredulum et exasperans, recesserunt et abierunt. 24. Et non dixerunt in corde suo : Metuamus Dominum Deum nostrum, qui dat nobis pluviam temporaneam et serotinam in tempore suo; plenitudinem annua; messis custodientem nobis. 25. Iniquitates vestrae declinaverunt hæc : et peccata vestra prohibuerunt bonum a vobis : 26. quia inventi sunt in populo meo impii insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes et pedicas ad capiendos viros. 27. Sicut decipula plena avibus, sic domus eorum plena; dolo : ideo magnificati sunt et dilati. 28. Incrassati sunt et impinguati : et præterierunt sermones meos pessime. Causam viduæ non judicaverunt, causam pupilli non direxerunt, et iudicium pauperum non judicaverunt. 29. Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem hujusmodi non ulciscetur anima mea? 30. Stupor et mirabilia facta sunt in terra : 31. Prophetae prophetabant mendacium, et sacerdotes applaudebant manibus suis : et populus meus dilexit labia : quid igitur fiet in novissimo ejus?

1. *Circuitu vias* (hebraico *est, scrutamini plateas*), an inveniatis viam, — *g. d.* Si, uti in Sodomis requisivi decem justos, *Genes*, xvm, 32; sic in Jerusalem invenirem unum insignem virum justum, parcerem, et propitius essem ei, id est toti urbi. Patet ex Hebræo *nb la*, quod est femininum, ideoque Jerusalem respicit. Vide hic et obstupesces, quanta sit Dei, gravissimo licet offensi, ad parcendum et miserendum propensio et clementia : item « amor justitiae, ut non pro decem justis, sicut olim ad Abraham dixit Deus, liberet civitatem; sed si inveniret unum in Jerusalem, miseretur civitatis, » ait Rabanus. Vide rursum impietatem Ierosolym, in qua nullus insignior justus inventus sit, ut merito et justissime ipsa a Deo sit eversa. Ita S. Hieronymus, Theodorus, Rabanus, Hugo, S. Thomas.

Quomodo Objicit OEcolampadius : Ergo omnes omnino
Jqu»na h°m'nes sunt peccatores, et tantum exterius, per
inJ.ru- imputatam eis justitiam Christi, sunt justi : nam
nh nivi- si sancta civitas nullum virum justum habuit, ubi
rum? cum invenies?

Repon-
deo pri-
mo.

Respondent *primo*, Lyranus et Isidorus esso hyperbolem : si unum, id est si paucos, invenirem : nam patet Jeremiam tum fuisse justum, uti et Baruch, et /Ethiopem Abdomolech, et Josiam regem, *Eccli.* xix, i, aliosque Prophetas, qui hoc tempore prophetarunt.

•ocuudo. *Secundo*, Jerusalem tunc sceleratissima erat :
ergo facilius erat extra cam, quam iutra, tum in
Judica, tum alibi reperire justos.

«i opii- *Tertio*, melius parcerem urbi, si in ea reperi-
rne, vir rem vel unum virum, id est insignem et eminen-
naç."SIK*1cr 'n coniplenda et veritate luenda justum,
D' tui.U> Qu* populum suo exemplo cl auctoritate in ollicio
containeret, cl Deo irato quasi sepem so oppone-

ret, *Ezech.* xxn, 30, instar Mosis et Samuelis. Sic enim hebraico vocantur *filii viri*, id est inclyti, potentes, quales viros describit Ecclesiastici cap, XLiv et seq. Similem virum quaerebat Diogenes, uti dixi cap. præccd., vers. 25. Sic ait Herodotus in *Polyhymn.* : « Homines permulti, viri perpau- ci. » Et Lacæna apud Plutarchum dicebat, « solas Lacienas viros parere. » Vdde hæc referri ad tem- pus excidii, cum solus prophetaret Jeremías, qui cum Dei vice hic loquatur, hoc numero se non comprehendit : tunc enim pauci erant Hieroso- lyma; quomodolibet iusti.

Moraliter, nota hic : Deus viros quærit, heroes quærit. Ita una virago B. Virgo invenit gratiam in oculis ejus, cumque e cælo in suum uterum pertraxit. Ha unus Joannes Baptista electus est, ut esset paranympheus et præcursor Christi, quia « magnus fuit coram Domino, » quia vir atquo heros fuit ; nimirum Cde splendebat, speatloHc- batur, chântate flagrabat, virginitate nitebat, admirabili abstinencia lucebat, paupertate ditiescebat, solitudine grandescebat, omniumque virtutum incremento cœleslis quidam gigas efficiebatur, ut de eo vere dixeris : « Exsultavit ut gigas ad currendam viam. » Do co ergo ait Christus • « Iuter nato- mulierum non surrexit m ajor Joannuo Baptista. » Unde S. Augustinus, semi. I *beS. Baptista* : a Quisquis, inquit, Joanne plus est, non tantum homo, sed et Deus est. »

Pluris coram Deo est unus vir, unus Baptista, quam mille femina; , nunc mille homines. Talis vir fuit inclytus ille martyr, qui tanta animi celsitudine tyranno restitit, ut ne nomen quidem suum, vel geniis, vel civitatis voluerit edicere, sed ad omnia rogata tantum dixit : « Christianus sum. »

l.t Biondina, quie in omnibus tormentis invitta,

clamansque : « Christiana sum, » hoc ipso tormentorum dolorem leniebat, imo superabat. Testis Eusebius, lib. V *Hist.* cap. i.

Talis vir fuit S. Athanasius, qui pro Deo et fide toti orbi Ariano se opposuit, et de eo triumphavit.

Talis vir fuit Il. Gregorius Nazianzenus, qui in coelo habitans dicebat, *orat.* 28 : a Mihi omnis terra, et nulla terra patria est. »

Talis vir fuit S. Paulus, qui totum peno orbem Dei fide et religione imbuat et illustravit.

Tales viri fuerunt S. Chrysostomus, S. Basilius, S. Augustinus, S. Gregorius, S. Ambrosius, S. Leo, alique qui pro Deo steterunt usque ad mortimi, Deumque orbi propitiarunt. Plures tales viros recensui, *Erodi* vi; in fine capitis.

Faciendam fidem. — « Faciendam » id quod rectum, æquum et iustum est secundum legem. Ita Theodoretus.

Et quod faciendam fidem. — Hebraice, *quarentem veritatem* vel *fidelitatem*, qui scilicet fidelis sit Deo et hominibus. Unde sequitur, « quod si etiam, » *q. d.* Adeo perfidi sunt et mendaces Judæi, ut etiamsi jurent per vitam veri Dei, id falso et simulate jurent, quasi me colentes, cum cor eorum sit a me aversum. Ita S. Hieronymus. Aliter Maldonatus, *q. d.* Si juraverint per Deum viventem, data opera falsum jurabunt, ut illi faciant injuriam.

Moraliter, disce hic quam ab hominibus exsulet fides. Vere Aristoteles apud Laetium : « O amici, nemo amicus. » Et Seneca in *Uercule OEtas* :

Licet omne tua vulgus in aula,
Centum pariter limina pulset :
Cum tot populis stipatus eas,
In tot populis vix una Odes (1).

3. Domine, oculi tui respiciunt fidem. — « Fidem, » id est fidelitatem, ut dixi vers. 1. *Secundo*, S. Hieronymus, Rabanus, Hugo et Dionysius intelligunt fidem qua credimus Deo. Tertio, S. Thomas, « fidem, » inquit, id est id quod rectum est. *Quarto*, Theodoretus, « respiciunt fidem, » inquit, hoc est, *q. d.* Tu, o Domine, cujus oculis omnia conspicua sunt, scis me vera dicere, tu fidem facis dictis meis. *Quinto*, Pagninus et aliqui Hebræi, Hebræum *nJon emana*, vertunt, *stabilitatem*, *q. d.* Tu, Domine, semper intentus es, ut res quas creasti, stabiles conserves : quod ergo Judæos vis destruere, prater morem facis, et cogunt te eorum scelera. Hic sensus aptus est, tertius aptior, primus aptissimus.

(1) Vers. 2. « Quod si etiam, vivit Dominus, dixerint, et hoc falso jurabunt. » Quod J. D. Michaelis male de judicium jurejurando intelligit, quo ad jus dicendum obstringantur. *Per Deum* aliquem *jurare* variare, se illius cultorem profiteri vidimus supra ad cap. iv, 2. Cum igitur vult Hieronymus adhibito in jurejurando Jovæ ine pejerare dicit, hoc vult, illos verbis quidem el externo cultu Jovæ honorem deferre, minime vero eum ducere ad amino venenn et colere. (Kosemnuiler.)

Percussisti eos, et non doluerunt. — Hippocratis aphorismus est : « Cum corpus cegruin vel afflictum suas plagas vel dolores non sentit, certum est signum mentem aegrotare, » laborare scilicet amentia, delirio, vel stupore. Davidi deliros, qui acria frigora et cruciatus non sentiebant. Pari modo Judæi hi, plagas Dei non sentientes, laborabant mentis stupore, et amenti pertinacia. Sio videmus pueros nequam contra flagella obdurare se, ac ea non curare, nec sentire, inducereque quamdam inveteratam sive deditolentiam.

Induraverunt facies suas supra petram, — inanis quam petra, petra duriores, effrontes et impudentissimi fuerunt. Sic Ialine *os durum*, dicitur impudentia.

4. Forsitan pauperes (id est plebei et tenuis conditionis) sunt, — *q. d.* Forte est imperita multitudo, quæ legem Dei non didicit, quaque lardo est et rudi ingenio ad verba Dei capienda. Hi ergo in praevaricatione sua excusationem et veniam merentur. « Ibo igitur ad optimates (2). »

5. Confregerunt jugum (legis), ruperunt vincula — mandatorum Dei.

G. Percussit (percutiet) eos leo de sylva, — Vers. a. id est Nabuchodonosor ex Syria quasi sylva, et Libano sylvoso egrediens. Ita S. Hieronymus, Theodoretus et alii passim.

Porro « lupus » est Nabuzardan, ait Theodoretus, « pardus » est exercitus Chaldeorum.

Secundo, S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, S. Thomas, Lyranus : « Lupus, » inquiunt, significat Persas et Medos, ob ingluviem tum escarum, tum regnorum, a qua et semitas sunt dicti, ul dixi *Isaïa cap.* xxi, 7. « Pardus » et Alexander, aiunt S. Hieronymus, Rabanus et Hugo, ob morum varietatem, et quia variis et plurimis sibi subditis gentibus contra Medos et Persas dimicavit. Lude et Daniel, cap. vu, vers. G, cumdem pardo assimilai. Hic pardus est vigilans, quia Alexander veloci impetu ab Occidente ad Indiam usque omnia pervasit; Judæos non vastavit, sed terruit; iisquo supplicibus propter Jaddum Pontificem pepercit. Ita Josephus, XI *Antiq.* vili. Theodoretus tamen, Lyranus et S. Thomas per *pardum* intelligunt Antiochum Epiphanem, qui valde Judæos afflixit; unde quod sequitur : « Omnis qui egressus fuerit, ab eis capietur, » sic explicant : « ab eis, » scilicet a Romanis; post Griecos enim Pompeius, Cicsar, Vespasianus et Titus Judæos ceperunt et vastarunt.

Terito et optime, Nabuchodonosor cum suo Tertio»

(2) *Stulte aqunt* qui occupantur magis in agris et vineis colendis, quam in lege, eie., qui obtundunt sibi non dari otium, nec se ad res magnas natos esse. Hoc dicit quasi per concessionem, ut eos gravius premat, non hoc senili Propheta, sed ul quadam viva pictura ostenderet omnes corruptos esse, etc. Propheta loquitur ex communi moro; interea non extenuat culpam incitiam ostendentium, quia Deus legem suam toti populo prodesse voluit.

(SXQOjtife)

optime, exercitu dicitur « leo » ob ferociant; idem vocatur. Iu- tur H iUp lls „, oh avaritiam et voracitatem : unus piriti enim lupus innumeras perdit oves; unde vulgo eu Ni* dicitur : a Lupus non curat numeruin; » idem oesqr,0" vocalur ° pardus, » ob capiendi dexteritatem et celeritatem. Ita S. Thomas, Vatablus, Isidorus et Maldonalus. Semper enim Jeremías minatur Judæis Cbaldæorum adventum, non Alexandri, non Antiochi Epiphanis.

L l p u s a d v e s p e r a m . — Septuaginta vertunt, *lupus Arabia*, id est lupus prædo el latro : Arabes cniin latrociniis erant infames. S. Hieronymus, *lupus occidentis*; Vatablus, *lupus solitudinum* vel campestrium; hæc enim omnia significat Hebræum ny, si alia el alia puncta substituas : si enim iny *ercb* legas, significat vesperam et occidentem ; si ny *arab*, significat Arabiam; si any *oreb*, significat soliludiuem : inde enim mons et desertum Sina vocatur *Oreb*.

Quæres, quis sit a lupus ad vesperam? » Putant aliqui esse certam et distinctam ab aliis luporum speciem, volesse hyænam. Ila Guevarrain *llaocuc* i; sed hyæna non est lupus. Vide Deirio, *adagio* 824.

Respondeo ergo rò *ad vesperam* esse epitheton commune lupis; quia enim lupi præ aliis bestiis voraces sunt, hinc per diem ob metum venatorum in antris latent jejuni, ex quibus vespere, magna exciti fame, quasi rabidi ad prædam egreditinlur; diuturna enim esurie efferati, maxime saeviunt suntque celerrimi, idcoque vocantur vespertini. Ita Oppianus, S. Hieronymus, Rabbini, Hugo, Vatablus, Dionysius, Delrio jam citatus, Ribera et alii. Unde Arabicus vertit, *diffindent ventres eorum lupi vespera*, præ fame rabidi; Syrus vertit, ursi *vesperarum confodient ccs*; sed videtur esse mendum, ac pro tOT *debo*, id est ursus, legendum RUNT *dibo*, id est lupus, ul habent Hebræa, Septuaginta et alii.

Alii insuper lupi cdaciores, nocte consumpta pr.rda vespertina, mane ad prædam rursum egrediuntur, dicique possunt matutini.

Nota : Hebræi *vesperam* vocant noctem ; lupi enim non vespere, sed, ut Oppianus et alii (qui inde Mxw vuxniropov, id est noctuumbulonem vocant), noctu praedantur, el maxime media nocte, quia tunc pecora post nocturnum pastum et ruminationem usque ad inane quiescunt.

Hinc Virgilius, IX *Æneid*, :

Ac voluti pleno lupus insidiatus ovili...
Nocte super media, tuli sub matribus agni
Dilatum exercent, ille, asper el improbus ira,
Sevit iu absentes.

Et Statius, lib. X *Thcbaid*. :

Rapidi sic agmine mulo
Sub noctem coiere lupi.

Et Propertius lib. IV :

El sua nocturno fallere terga lupo.

Adde nocturnos dici lupos, quia lupi hoc habent singulare, quod oculorum acie tenebras evincant. Ita .Elianus, lib. X, cap. xvn, et alii. Unde .Macrobius, lib. I *Saturnal*. xvn : Lupus, inquit, *ir.i* TT.; ZÚxr., id est a luCC, græCC dicitur id est lucens : et Apollo, id est sol, ejus nomine dictus est quod tenebras sorbeat et expellat. Hinc et Gneci primam lucem quæ solis ortum antei, vocant tów a lupo; unde Homerus matutinum crepusculum nuncupat àuçûùxr»wcto, eo quod tunc lupus videat, et prædalum exeat; quin et idem tempus exinde vocatur tacrçôc, lupi lux. Tunc euirn lupi matutini, quia voraces, rursum venatum egrediuntur : nam, leste .Æliano, lupi etiam illuni nocte cernunt acutissime; licet Macrobius loco citato censeat Græcos primam lucem vocasse *im* rw àwxçü, ab albedine, quia alba est et dicitur, indeque, inquit, cognominatur. Utrumque verum.

Porro Nabuchodonosor apte vocatur lupus vespertinus, id est nocturnus; quia noctu invasit et cepit Jerusalem, ut patet *Jerem*. cap. v, 72, el quia sæviit in Judæos insUr lupi vespertini et famelici.

Tropologice, lupi vespertini sunt dæmones, qui noctu maxime grassantur hominesque ad libidines, cædes aliaque scelera sollicitant. Ita S. Hieronymus in *Ilabacuc* i, 8. Item principes, prælali et judices avari et iniqui, de quibus ait Sophonias, cap. in, 3 : «Judices ejus lupi vespere; quia quasi in nocte et nullo vidente omnia populantur, et, cum luporum more cuncta diripiant, ne parvos quidem cibos indigentibus derelinquunt, » ait ibidem S. Hieronymus.

Maxime vero, teste Christo, lupi sunt hærclici. Nam, ut ait S. Ambrosius, in cap. x *Luca* : «Lupi somnum canum, absentiam aut desidiam pastorum explorant. Nonne lupo hærclici isti comparandi sunt, qui insidiantur ovibus Christi, fremunt circa caulas nocturno magis tempore quam diurno ? » Hinc et conventicula sua noctu agere cos in Belgio vidimus, et iu Francia Arabum more latrociniis et cædibus grassatos esse scimus. Adhæc ovium speciem induunt, simulant se pietatis el veritatis amantes, ut decipiant, et tenebras menti offendant. Lucis ergo nomen quasi lupi sibi arrogant, sedreipsa sunt nocturni et tenebricosi.

Par dis. — Fera îst sæva ut leo, pellem habet rini u respersam maculis, frondibus se occultat, et odorem gratum emittit, dorcades, capreas aliasque bestias ad se allicit, arripit, lacerat. Ita Plinius, lib. Vili, cap. XVI, et .Elianus, lib. V, cap. x1 (1).

Nola : Pro *vigilans* alii vertunt, *festinans*, celer, velox, id est Nabuchodonosor, ut dixi, qui vigilat, id est observat civitates Judæorum, dum eas

(t) Sunt qui leoncin. lupuin et pardum distinguunt, id est tres diversas hostium irruptiones indicari existimant. Venerea ad tres Chaldæorum expeditiones refert. Hieronymus uti et Jarchi. ad Chalamos, Persas cl Groicos.

Undo hebraico est, sic *fiat* efs, scilicet sicut nobis comminati sunt, licet S. Hieronymus tō erfjo *evenient cis*, putet esse verba Jcreniæ, *q. d. Jlac*, id csl sequentes pœnæ, *evenient eis*.

Vtn 14. IL Ecce EGO DO VERBA MEA IN OHE TUO IN IGNEM,— r/f'u'- <'<' inspiro l'hi oracula efficacia instar u rffic*. ignis; quia cilicio ut ore tuo, o Jeremía, predi- ti» III cas certo certius venturum Nabuchodonosorem, lsuii- qui efficaciter quasi ignis consumet populum, quem, quasi ligna igni, deseram, et Cbaldæis consumendum exponam.

Nota : Ha loquitur ac si Jeremías sms verbis eos sit combusturus, idque *primo*, ut significet efficaciam et certitudinem prophetice, rctundat- quo illam vocem Jtidæoruni, vers. 13 : oPropin tæ fuerunt in ventum loculi;» his enim ait Jeremiam non in ventum, sed in ignem vaticinari; *secundo*, ut significet Jeremiam non ex se vaticinari, sed ex Deo, adeoque eum loqui quasi in per ona Dei, qui suo jussu et decreto populum quasi ligna traditurus erat igni, id est ultioni Chaldæorum. Ita Vatablus, Lyranus et Hugo.

Aliter S. Hieronymus, Rabanus, S. Thomas, *q. d.* Intenta eis minas tam efficaces, ut sibi angi, exarescere, ignique comburi videantur, ut sit ca- tachresis.

Vers. is. 15. Addicam super (contra) vos gentem dp. lon- g in quo, — ex Chaldæa.

Antiquam, — quæ ab antiquo bellare, occide- re, rapere didicit et consuevit; scilicet a tempore Nemrod, qui primus regnavit in Babylone, anno 170 post diluvium, uti ostendi *Gcn.* x, 18. Ex tunc ergo coepit Chaldaeorum imperium, quod una cum regno Assyriorum obtinuit Belus pater Nini, et sequentes Assyriorum reges pene usque ad Nabuchodonosorcem (I).

Cujus ignorabis linguam, — *q. d.* Adducam contra te Chaldæos, gentem barbaram iniutelli- gibilein, inexorabilem; nec enim tuas preces in- telligel, nec tu ejus postulata. Id minatus eis est Moses, *Douter*, xxvni, 49.

Vers.in. r; Pharetra ejus quasi sepulcrum, — id est Vibidi- “ P'ialclra ” Chaldæorum non satiabitur occi- t-rnmvo- «ione, sicut nec sepulcrum patens saturatur, id caurifl. est expletur cadaveribus. Ita Hugo, *q. d.* t.hal- pul' dwi plurimos suis sagittis conficient. Ita Vatablus.

(t) Sunt quibus hæc verba «gentetn antiquam » de- scriptioni Cbail.iwmn ab Raia facta, cap. xxm, 13, ubi isto populus recens ortus dicitur contraria videntur. Cui dlflleullati sic occurrit Michaelis(5nief/. *Geogr. lhbr.,cxl.* part, ii, p. 82). «Id quidom de Cliaidæis università dici nequit, Abtanann jam tempore inclytis, et quorum sum- mam antiquitatem laudatJeremías; at potuerunt luChit- d t a prope Babylonem novi et recentes esse; videturque cotonía eorum, nomadum antea errantium, certas ibi sedes al> Assyriorum regibus paulo ante Isolana accepis- se. n Vcneina Inc non solum Chaldæos intelligit, sed maxime Scythas quorum in Asiam, l^yplum usque, ir- ruptiuuom «lesti ibit Herodotus, libro I, cap. cv, evi. Et rever,i b» yiharum in l'alæslinam incursionem Joste regis temporibus accidisse,chronographi Iere consentiunt (vide

Secundo, S. Thomas : Ut sepulcrum patens ca- cmm daverum horrore percellit : pic et sagittæ san- q guiño occisorum infectæ in pharetris Chaldaeo- pt'^. ' rum intuente^ percellent. Biaioda,

Tertio, Lyranus : a Pharetra, » id est per me- Tertio tonymiam sagittæ eorum, certo configent quos voluerint : sicut certo sunt mortui, quos excipit sepulcrum.

Quarto, a Castro et Theodoretus: « Pharetra, » Q:iru. id est sagitta Chaldæorum, est « sepulcrum, p id est sepulcralis, funerea, lethifera, id est certo necem inferens, et ia sepulcrum patens indu- cens. -t m

Quinto et planissime, « pharetra, » Chaldæo- rum est «sepulcrum,» id e-t formam et speciem habet sepulcri ; sicut enim sepulcrum continet mortuos, eosque consumit et incinerai sine fine et numero : sic phaietra eonim continet mortem, id est sagittas plurimas mortiferas, quæ plurimis morti in afferent, ita ut pharetra sepulcrum, sa- gillæ omnes emortui osse videantur. Significat ergo hæc phrasis Chaldæos sagittas babero fortes et penetrantes, cosque sagittandi esse petilissi- mos, ut quot habent «agittas in pharetra, tot ho- mines se interfecturos sciant. Ila M ddonatus. Quintus hic sensus plenissimus est, quia tertium et quartum involvit et complectitur. Sio S. Am- brosius divites, qui pauperum fortunas absor- bent, eorumque arcas, vocat « sepulcra paupe- rum. »

Universi fortes, — *q. d.* Nec id mirum, quia universi ipsi Chaldæisunt viri fortissimi : sagittis ergo suis plurimos in mortem et sepulcrum adi- gent.

17. Devorabit, — Chaldæus, *occidet.* Vtn. 17. Conteret (hebraice ern» *ieroses*, id est eradica- bit, id est evertet) urbes tuas.

18. Non raciam vos in conslmmationem, — non v-n. u. omnino vos consumam.

49. Servistis deo alieno in terra vestra, sic Ven.i». SERMETIS ALIENIS IN TERRA NON VESTRA. — Oppouit diis alienis dominos alienos, id est Chaldæos, quibus Jud ei servient. Rursum, terne su r oppo- nit t« iram non suam ; m ijoj enim culpa fuit Ju- dtcorum quod diis alienis m terra sua servierint, quam si id coacti c rege in aliena fecissent : hinc

Osterii .*Lina/ let. Testam.* p. 62; Pndeaux, *Connect.* I, p. 47 cl J. G. Frankii, Vor. *System Chron. fumi,nuent.* p. IUS.) quibus, inquit HosenmuUer, haud refragamur. Illos vero tantam populationem et vastitatem Judææ tutu- lis-', quantim, cap. iv, v, vi, n vate nostro descriptam legimus, vehementer dubitamus, cum et veleris Testa- menti libri historici istam ScythairiMn incursionem plane sil int, et Ilcrod' tus plerosque illorum revertente» nuito damno illato Palæslinani tr.msii-- • neat. Prælérea non pi j*i;tein aut niipenuu ten.e de vastationem vatem <le- scnbere. sed futuram comminari, universus orationis ha- bitus «.«tendit,Cf. iv, jI; vi, 11,15. ii.Cutn vers. A cap. iY,q j inde nap. iv, 3, s quuntur, arcte coluerent, cum «pie cap. iv, 'i, denuntiantur nuda Judæis immittenda, vers 5 et seqq., vividis coloribus depilantur.

pariter major eis fuit poena servire in terra aliena, quam in sua. Ita Maldonatus.

Ven W. 20. Annuntiate (o Propheta*) noe domui Jacob (id est duabus tribubus hæc dicite ; unde explicat, subdens) : Et auditum facite in Juda. — Idem enim est Juda et domus Jacob. Loquitur enim duabus tribubus; non autem aliis decem, nipote quæ jampridem in Assyriam abductæ erant.

Vet. il 21. Audi, popule stulte, qui non habes cor. — Qui non habes sensum, mentem, intelligentiam, sapientiam; qui insipienter, imprudenter et stulte loqueris et agis. Sic *Osce* vii : « Ephraim » vocatur « columba seducta non habens cor; » et *Proverb.* xi : « Qui despicit amicum suum, indigens corde est. »

Ortym- Nota : Cor symbolum est, et secundum Gale-
Uium num, sedes sapientis; unde Poeta :

pieati» Cor fapj(i fl pU|tno loquitur, fe| commovet iram,
Splē ridere facit, cogit amare jecur.

Vtr».ts. 22. Me ergo non timebitis? ait Dominus; — si enim ego Dominus vester, ubi limor meus?

EI A FACIE MEA NON DOLEBITIS? — 1100 pœnilobitis; Chaldæus, non contremiscetis; Septuaginta, non *formidabitis*. Deus a peccatoribus duo exigit, scilicet timorem et pœnitentiam.

Qui posui arenam terminum mari, *q. d.* — Non timebitis me, qui tam validus sum, ut arena re exigua et infirma, quasi muro, totum mare omnesque ejus fluctus coerceam?

Et commovebuntur (fluctus maris, ut sequitur), et non poterunt, — nou prævalebunt termino et littori suo, a Deo præslituto, ut illud transeant et transiliant.

vTM.». 23. Populo autem huic factum est cor incredulum. — Hebraice est milOI TTIO ZIS *leb sorer umore*, id est cor recedens et amaricans ; quia a me ad idola desciscunt, itaque me exasperant. Septuaginta xx^tx xxi aimUr.; cor non audiens, neque obediens, *q. d.* Insani maris linctus mihi obediunt, littoraque et terminos sibi a me præslultos transgredi non audent; Judæi autem, cum sint homines sani et sapientes, mihi rebellant, mihi, inquam, qui sum potens æque ac liberalis in eos, adeo ut statim perennemque eis dem pluviam, fruges et messem. Unde sequitur:

Vtn.IL 21. QUI DAT NORIS PLUVIAM TEMPORANEAM (id est autumnalem tempore sementis; et serotinam, — id est vernam ad messem. Vide dicta capite ni, vers. 3.

(. Du- I'LI NITUDINEM ANNI.E MESSIS CUSTODIENTEM NORIS.
f • tn- — Clare vertit Interpres; Hebraea enim sic habent
lc' ad verbum : *qui*, scilicet Deus, *hebdomadis statis messem* (scilicet integram) serait *nobis*.

fer. ul*. Secundo, Aquila, Symma hus et Vatablus vertunt : Qui *Inhumadas statutas* (a se et a natura) * » u cu<fodit *nobis*, scilicet hebdomades septem, quæ a l'a-cliaie sunt usque ad Pentecosten. Pentecoste cima erat festum hebdomadum, iu caque

erat apud Judæos tempus messis; unde ipsi tunc panes primitiarum offerebant. Hic sensus huic loco valde proprius est, cique favent Septuaginta et Chaldaeus.

Hinc *tertio*, plenius Maldonatus sic vertit, *qui* Terit*, (scilicet Deus) *hebdomadas praeceptorum custodit nobis*, id est reservat nobis serenum tempus ac sudum, spatio septem hebdomadum, quas nos ab oblatione primarum frugum in Paschale, usque ad Pentecosten numerare et observare præcepit, ad ejus providentiam conciliandum, itaque maturandam messem triticeam, ulque illa nulla tempestate laedatur.

Quarto, alii vertunt, *qui juramentis statutis servat* 0**«* *nobis messem* (Hebraice enim JH33 *scabua*, significat *primo*, septem ; *secundo*, hebdomadam; *tertio*, juramentum : quia olim jurabant per septem, uti dixi Genes, xxi, 29, et *Genes*, xxvi, 33), id est qui juxta promissa et juramenta sua, Genes, viti, 22, *Levit*, xxvi, custodit nobis messem.

23. Iniquitates vestile declinaverunt ilec, — ven.n averterunt, scilicet statim pluviam et messem a vobis, uti dixi cap. ui, 3. Ita S. Hieronymus et Theodoretus.

27. Sicut decipula plena est avibus. — *Decipit-* Ven. it. *lam* vocat caveam aucupum, in qua ipsi collocant aves cicures, ut alias sua specie et cantu ad se alliciant, itaque illæ in caveam ingressæ capiantur. Unde cavea dicitur *decipula*, eo quod aves decipiat, *q. d.* Sicut decipula aucupum plena est avibus tum decipientibus, tum deceptis : ita domus Judæorum plente sunt dolo, id est usuris et fraudibus, itemquo bonis per usuras et fraudes partis. Ita S. Hieronymus et Theodoretus, et patet ex sequent.

28. PR.ETEIUEBUNT SERMONES MEOS PESSIME,— *q. d.* Vers. I». Leges meas violarunt pessimis et sceleratissimis suis moribus. Noster Interpres legit >137 *devarai*, id est sermones meos ; jam aliis punctis legunt >731 *divre*, idque connectant cum seq. JH *ru*, id est *malitia*; Unde Maldonatus vertit, *praeterierunt verba malitiæ*, id est tam male vixerunt, ut nullis verbis eorum improbitas explicari possit; Vatablus vero, Pagninus et Kimchi vertunt, *superarunt res et facta malitia*; id est pessimi cujusque.

30. Stupor et mirabilia (hebraice, *stupor et ytn. 30. turpitude*; Septuaginta, *stupor et horribilia*; Chaldæus, *admiratio et foeditas*, id est res stupendæ et foedissime) facta sunt in terra, — puta in Judaea, nimirum, PropheUe et Sacerdotes, qui populo debebant esse duces ad bonum, facti sunt ei duces ad malum.

31. IIT SACERDOTES APPLAUDEBANT. — Sic et Septuaginta et Theodoretus; sed Vatablus, Pagninus, Kimchi et Isidorus vertunt, *sacerdotes accipiebant munera in manibus suis*, vel, per *matius eorum*, scilicet falsorum prophetarum ; quia scilicet participes fiebant eorum quæ a populo donabantur, et exigebantur a pseudoprophetis.

Tatio, .ilii Virtuul, et *sacerdotes dominabantur*

(populo) *per manus eorum*, quia scilicet pseudo-propheUe faciebant populum sacerdotibus ad omnia etiam iniqua obsequentem.

Quin igitur fiet ut nqyissujo ejus? — Quis erit

finis, quæ merces tantorum scelerum? nimirum digna et justa merces erit, extrema calamitas et excidium gentis per Chaldæos. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Hugo, Rabanus et alii.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Proposita crudelitate Chaldaeorum, imitat Judæos ad pamitenliam; sed frustra, quia ipsi protervi a Deo reprobantur. Quare primo, Chaldictis quasi classicum canit ad expugnationem Hierosolyma. Secundo, vers. 6, cam vocat urbem visitationis, id est, punitionis. Tertio, vers. 9, ait eam racemandam esse. Quarto, vers. 12, dirpticuem cis intentat ob avaritiam. Quinto, vers. 16, hortatur ut vias patrum antiquas considerent. Sexto, vers. 20, respuit eorum victimas. Septimo, vers. 23, Chaldæorum ferociam describit. Octavo, vers. 27, Judæos inexpiabiles et incorrigibites vocat argentum et as reprobum. Nota : In lerenda est continua quasi declamatio contra peccatum. Illoc enim facem incendii urbis et templi, ac excidii gentium omnium, possim ipse vociferatur, et ad ravim nauscamqucpene ingeminat (i).

1. Confortamini, filii Benjamin, in medio Jerusalem, et in Thecua clangite buccina, et super Bethacarem levate vexillum : quia malum visum est ab Aquilone, et contritio magna. 2. Speciosæ et delicata) assimilavi filiam Sion. 3. Ad eam venient pastores, et greges eorum : fixerunt in ea tentoria in circuitu : pascet unusquisque cos, qui sub manu sua sunt. 4. Sanctificate super eam bellum : consurgite, et ascendamus in meridie : vœ nobis! quia declinavit dies, quia longiores facta) sunt umbræ vesperi. 5. Surgite, et ascendamus in nocte, et dissipemus domos ejus. 6. Quia hæc dicit Dominus exercituum : Cædile lignum ejus, et fundite circa Jerusalem aggerem : hæc osi civitas visitationis, omnis calumnia in medio ejus. 7. Sicut frigidam fecit cisterna aquam suam, sic frigidam fecit malitiam suam : iniquitas et vastitas audietur in ea, coram me semper infirmitas et plaga. 8. Erudire, Jerusalem, ne forte recedat anima mea a te, ne forte ponam te desertam, terram inhabitabilem. 9. Ilæc dicit Dominus exercituum : Usque ad racemum colligent quasi in vinea reliquias Israel : converte manum tuam quasi vindemiator ad cartallum. 10. Cui loquar? et quem contestabor ut audiat? ecce incircumcisæ aures eorum, et audire non possunt : ecce verbum Domini factum est eis in opprobrium, et luon suscipient illud. 11. Idcirco furore Domini plenus sum, laboravi sustinens : effunde super parvulum foris, et super consilium juvenum simul : vir enim cum muliere capietur, senex cum pleno dierum. 12. Et transibunt domus eorum ad alteros, agri et uxores pariter : quia extendam manum meam super habitantes terram, dicit Dominus. 13. A minore quippe usque ad majorem omnes avaritiæ student : et a propheta usque ad sacer-

(1) Cum Judæos obstinatis animis in malitia perseverantes non pungebant minæ, nunc pœnas quasi anteoculos subjicit, hostesque illas exsecuturos jam adventantes sistit. Igitur hoc caput inscribi potest : *Executions denuntiatio*, quæ ita fit :

Primo, dat Propheta corta ruina indicia, *primo*, ex imperitia ac imbelli Judæorum resistentia, 1-3 ; *secundo*, ex hostium conspiratione et incitatione mutua ad expugnandam Hierosolymam, 4, 5 ; *tertio*, ex divino ad urbem destruendam et Judæos ad internecionem disperdendos promulgato mandato, 6-9.

Secundo, ne alicui videretur nimis rigidus esse Propheta in annuntiandis Dei judiciis, addit pro decreti justitia rationes, quales sunt : *primo*, obduratio communis omni sexui et ætati, et hinc univerum casti-

ganda, 10-12 ; *secundo*, avaritia sacerdotum et mendacitas pseudoprophetarum, 13-15 ; *tertio*, malitia utnunque sceleris reluctans divinis monitionibus, 16, 17.

Tertio, tales adhibet judicii solemnitates, scilicet *primo*, evocatis ad sententiam audiendam gentibus et orbe universo, 18, 19 ; *secundo*, declaratis Judæis inobediæ et hypocrisis reis, vers. 19, 20 ; *tertio*, pronuntiata in hos sententia perditionis, ab hoste barbaro inferendæ, vers. 21-23.

Quarto, subnectit additiones, *primo*, de consternatione, vastatione et luctu, hoc Judæorum fatum secuturis, 24-26 ; *secundo*, de contesala Prophelæ hæc denuntiantis auctoritate, 27 ; *tertio*, de repelila ut summa totius concionis, exprobratione criminum et reproptione populi, 28-30.

dolem cuncti faciunt dolum. 14. Et curabant contritionem Clite populi mei cum ignominia,' dicentes : Pax, pax : et non erat pax. 15. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt : quin potius confusione non sunt confusi, el erubescere nescierunt. Quam ob rem cadent inter ruentes : in tempore visitationis su:o corruent, dicit Dominus. 16. Hæc dicit Dominus : State super vias, el videte, et interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, et ambulate in ea : el invenietis refrigerium animabus vestris. Et dixerunt : Non ambulabimus. 17. El constitui super vos speculatores. Audite vocem tubæ. Et dixerunt : Non audiemus. 18. Ideo audite, Gentes, et cognosce, congregatio, quanta ego faciam eis. 19. Audi, terra : Ecce ego adducam mala super populum istum, fructum cogitationum ejus : quia verba mea non audierunt, el legem meam projecerunt. 20. Ut quid milii thus de Saba affertis, et calamum suave olentem de terra longinqua? holocaustomata vestra non sunt accepta, et victimæ vestra non placuerunt mihi. 21. Proplerea hæc dicit Dominus : Ecco ego dabo in populum istum ruinas, et ruent iu eis patres et (ilii simul, vicinus el proximus peribunt. 22. Hæc dicit Dominus : Ecce populus venit de terra Aquilonis, et gens magna consurget a finibus terra. 23. Sagittam el scutum arripiet : crudelis est, et non miserebitur, vox ejus quasi mare sonabit : et super equos ascendent, preparali quasi vir ad prælium, adversum te, filia Sion. 24. Audivimus famam ejus, dissolutas sunt manus nostra : tribulatio apprehendit nos, dolores ut pariurici)lem. 25. Nolite exire ad agros, et in via ne ambuletis: quoniam gladius inimici, pavor in circuitu. 26. Filia populi mei, accingere cilicio, et conspergere cinere : luctum unigeniti fac libi, planctum amarum, quia repente veniet vastator super nos. 27. Probatores dedi te in populo meo robustum : el scies, et probabis viam eorum. 28. Omnes isti principes declinantes, ambulantes fraudulenter, æs et ferrum : universi corrupti sunt. 29. Defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbum, frustra conflavit conflator : inaliti enim eorum non sunt consumptæ. 30. Argentum reprobum vocale eos, quia Dominus projecit illos.

1. CONFORTAMINI, FILII BENJAMIN, IN MEDIO JERUSALEM, — ul resistatis Chaldæis. Loquitur ac si Chaldæi jam adessent, ut obsiderent Jerusalem, et ac si dux cives ad urbis defensionem hortaretur. Ita Hugo, S. Thomas et Lyranus. Est ironia. Sciebat enim Jeremías Chaldæos urbem expugnatos, nec Judæos posse eis resistere. *Secundo*, Chaldæus, Valablus et Paguinus llebræum H>n haizu, a radice vy aiaz, id est confugere, deducentes, vertunt : *Fugite de medio Jerusalem in arcem Stan*, vel loca luta, quia hostis adest (1).

Filii Benjamin. — Quia, ut ait S. Hieronymus, Jerusalem crai in tribu Benjamin, *Josué* xviii, 28. Sed Benjamin commixtus erat cum Juda : undo arx Sion dicta est « civitas David, » qui erat ex Juda. Nominai potius « Benjamin » quam Judam,

(t) Mile hic Septuaginta el Vulgatus, inquit Rosenmuller, vcrU'funl *corroboramini*. Videtur quidem illis vivere quod quitar, *medium Ilii ronil*, ; vjniii n<n e-i 3 jp_, *in medio*, ul verni Vulgata, wd 3“p . rf* »r<flo, a-u-nuentibus cum iiiipn—t lecitone r Syr- modo eiCIn!-j .-r l jleisSeptoiginta, izu -> verb- itibac. Sententia ergo bæcest, no in ipso quidem Hl r* lyma lutos futur esu Benjiininitas, ob* -tun in ur m, a taque fugiendum cs-e. El lamen Hierosolyuunt tmua coniugi videntur, iu qua tolerarunt otetdioneiu.

quia Jeremías erat ex Anathoth vico Benjamin, unde cives suos alloquitur.

In Thecua clangite buccina. — « Thecua » urbs erat non in tribu Zabulon, ut censuif Epiphanius; sed in Juda et Benjamin, sita in monte, sex millibus passuum distans a Bethlehem, et duodecima Jerusalem : ex qua oriunda fuit sapiens illa mulier Thecuilis, quæ pro Absalone Davidom exoravit, Il *Reg*, XIV, i; huic urbi adjacebat desertum Thecuæ vastissimum, ait S. Hieronymus (2).

Qua res, cur in Thecua clangi jubet? Respondet Lyranus : Quia Thecua erat ad Aquilonem Jerusalem, unde venturus erat Nabuchodonosor. Sed fallitur. Nam S. Hieronymus asserit Thecuam fuisse ad meridiem llierosolymie. Respondeo ergo : Can a vera est, quod Th-cua munitissima erat et situ, ul polo in monte, et muris, et armamentario hastarum, quod Ibi constituit Roboam, Il *Paralip*. xi, 12, *q. d.* Ibi delectum facite, ibi ex armamentario arma depromito ad repugnandum Chaldæis. Nola : In Hebroso pulchra est paronomasia, in Thecua iteti, *q. <l.* In tuba tabificato.

p) Thecuæ jnbci clangendam, ut hoste jam circa llierosolyniam versiate aufugiant, pastores m altera ilei-rt i. Sita e.i oiiiin Thecua ul imiutn deserti Arabici, ut ex Hieronymo m dnwi liquet : « Ultra non est viculus, ne agrestes quidem casæ, usque ad jnare Rubrum. »

Er super Betdacarem levate vexillum. — a Bc-
thacarem *n* vicus est medius inter Jerusalem et
Thecuam in monte; a vinetis dictus est « Betha-
carcm, » id est domus aut villa vineæ, g. d. Ollie-
rosolymita, arma corripite, et in Thecua clangite,
et in Belhacarcem levate vexillum, colligite milites
ad resistendum hosti.

Nola: Pro *vexillum* hebraico est riJOO *masct*,
id est elevatio; Septuaginta vertunt, *signum*; Pag-
ninus, *turrim*; Vatablus, *ignem et fumum*, ut scili-
cet eo in altum elevato, moneant vinitores et agri-
colas hostem adesse, ut se in urbem et in tuta loca
recipiant.

2. Speciosa et delicata (mulieri) assimilavi fi-
liam Sion. — Ita vertunt S. Hieronymus, Chal-
dieus et Thcodoretus; sed Kimchi, Vatablus et
Pagninus pro *speciosas* vertunt: *mulieri quas ha-
bitat in tentorio suo cum summa tranquillitate*:
utrumque enim significat Hebraeum niJ *nava*, *q. d.*
Filiam Sion, id est Jerusalem, similem feci mulieri
palchi rrimæ, ob ĩdificia cl arcem Sion pulcher-
rimam; et delicatae, quia cives ejus ditavi; unde
ipsi divites in deliciis vivunt, *q. d.* Sicut inuberes
delicata, tenera et pulchra, consternantur ad
hostis et tubæ sonum: ita et Hierosolymitani ad
adventum Nabuchodonosoris percellentur, quia
otio et deliciis assueverunt. Ubi nota, r» *assimilavi*
tam significare, similem effeci, quam similem esse
pronuntiavi, juxta Can. XXIX.

3. Ad eam venient pastores (id est principes
et duces Nabuchodonosoris), et greges (id est
turma: et exercitus) eorum (quisque principum);
pascet (id est roget) eos qui sud manu sua slnt,
— ut figant tentoria sua circa Jerusalem ad ejus
obsidionem. Ita S. Hieronymus, Thcodoretus et
Chaldaeus.

Nota: Pro **aqn** roim, id est *pastores*, legi potest
reim, id est amatores, venient, *q. d.* Chal-
dæi, quasi amasii, per gladios et tela ruent, ut
potiantur Sion quasi sponsa tam speciosa et opu-
lenta.

Secundo, pro *pascet unusquisque cosqui sub manu
sua sunt*, hebraico est, *pascet quisque manum*, id
est aciem et turmam, *quæ sub ejus est manu*, id
est potestate ac imperio. Ita S. Hieronymus et
Thcodoretus. Aliter Kimchi, Pagninus et Vata-
blus, *manum*, inquiunt, id est locum suum, *guis-
que principum depascet*, id est quisque suam ur-
bem vel locum urbis sibi assignatum expugnabit.

4. Sanctificate. — Id est solemni et publico
ritu bellum hoc contra Judæos quasi sacrum indi-
cite, et, ut Septuaginta ac Chaldeus vertunt, *pre-
parate*; Syrus et Arabicus, *parate, congregate*. Sic
sanctificare jejunium, *Joci*, i, 14, est solemne et sa-
crum jejunium omnibus indicare. Verba sunt Chai-
dieorum, quæ ideo Propheta recitat, ut ostendat
quam avide contra Jerusalem pugnaturi sunt, ut
non tantum die, sed et node contra eam dimicent.

Nota Chaldaeos bellum contra Jerusalem vocare
sanctum. *Primo*, quia censent se pro Deo ejus in-

urias ulcisci, eique quasi restituere honorem et Jod»n«
sanctitatem, puniendo ejus violatores Judæos.

Secundo, quia erani quasi Dei milites et conse- phnur/
crati sacerdotes, ut ejus sanctam voluntatem et Primo,
justam sententiam implerent, ut scilicet Judæos, Se-an'l*
quasi hostias piaculares, Deo jugularent. Ita S. Hie-
ronymus et D. Thomas.

Tertio, vocant hoc bellum sanctum, id est quod Tertio,
violare, a quo discedere non licet, nisi facta ul-
tione: sicut muri dicuntur sancti, quos transilire
non licet. Unde, ascendamus, inquiunt, in meri-
die et in nocte, id est etiamsi urgeat æstus, eli unsi
nox gelida, urgeamus oppugnationem. Ita Lyra-
nus: Bellum, inquit, hoc erat sanctum, id est fir-
mum et inviolabile.

Nota: Hanc Dei voluntatem de punienda per
Chaldæos Jerusalem, intclligere potuerunt Chal-
diei ex scriptis *Jeremiæ*, vers. 5 et 6, et aliorum
Prophetarum. Unde Nabuchedono<or, capta Jeru-
salem, omnia quæ Jeremías petiit, el induisit,
cap. Nuix, U.

Sic Cyrus ex Raia sibi a Judæis ostenso, cogno-
vit se monarchiam Babylonis eversurum, ut dixi
Isaice xlv, 1.

Sic Alexandro victoriam contra Persas ex pro- Cthu et
phelia Danieli* promiserunt Judæi, et Jaddo pon-
tifex in visione ei apparens hortatus est ad idem k, ù et
bellum, eique Asta imperium addixit, teste Jose- Dic>la
pho, lib. XI *Antiq.* vin.

Nota, sccwlo, hanc Dei voluntatem non dedisse Tktoriu.
jus aut pohuialeni Chaldæis invadendi Judæos,
sed præsupposuisse eorum tyrannidem et domi-
nandi libidinem, caque uti voluisse, eamque ordi-
nasse ad punitionem Judæorum. Est itaque hic et
alibi tantum prophetia seu pradietio futura per
cos vastationis, ejusque ordinatio ad punienda
Judæorum scelera. Sic Totila, Gensericus et alii
fuerunt flagellum Dei, uti nunc Tureæ.

Addo, etiamsi fuisset Dei voluntas jubens Chal-
dæis ut everterent Jerusalem, Chaldæos tamen,
non ut Dei voluntati, sed ut suae ambitioni satis-
facerent, invasisse Jerusalem. Vide *Can.* XXXVI.

Væ nobis! — Sunt Chaldaeorum verba, ut dixi,
dolentium valde ex nimio desiderio capiond.e Je-
rusalem do expugnationis mora, *q. d.* Væ nobis,
quia non expugnanimus Jerusalem ante vesperam
cum longiores sunt umbra! surgile, ascendamus
rursum nocte, ut rem conficiamus. Ita Th odore-
lus, Hugo, Lyranus, Vatablus. Aliter S. Hierony-
mus, S. Thomas et Sanchez explicant, ut siut que-
relle et verba populi obsessi, *q. d.* Si per diem
hæc patimur, quid de nodo in tenebris, cum nul-
lus fuga: aut pugnai est loeus, patiemur? Insuper
Sanchez per meridiem accipit prosperitatem, per
noctem adversitatem. Hoc mysticum videtur.

G. Quia hic dicit Dominus — Chald eis. Innuit Ven. *«
Deum Chald eos adduxisse, cisque per n duralem
instinctum et dictamen artis bellicæ suggestisse
modum capiendi Jerusalem, dicendo: uCæditelig-
uuu ejus, » id est albores quæ circa Jerusalem

sunf, nt ex lignis aggeres faciatis, ex quibus contra cam dimicetis.

ILEC EST CIVITAS VISITATIONIS, — id Cst pillitio-
nis : Chaldæus, cujus peccata *visitantur*, *q. d.* Ille
urbs punienda est a Deo, et pœnæ ac excidio ad-
dicta, est piaculum, est catharma : quia omnis ca-
lumnia, oppressio et injustitia regnaverunt in ea.
Vrre.7. 7. SICUT FRIGIDAM FECIT CISTERNA AQUAM SUAM
(cisterna enim aquam infrigidat, itaque conser-
vat), (sic) frigidam fecit (Jerusalem) malitiam
suam, — scilicet in operibus suis malis omnem
calorem virtutis, et vitam gratile exstinguens. Ita
S. Hieronymus. *Secundo*, sicut cisterna, ait Theo-
dorctus. mutat pluviam, et aquam etiam calidam
in frigidam : ita Jerusalem bonitatem mutavit in
malitiam. *Tertio*, Chaldæus, *sicut cisterna susten-
tat et conservat frigidam : ita Jerusalem recipit,fo-
vet et tuetur* (datque asylum) *impios. Quarto et*
nervose, Sanchez : Sicut cisterna lapidea in hieme
stringit et congeliat aquam in se stantem, et
quasi stagnantem : ita Jerusalem, et quivis ani-
mus, in quo aliquandiu insedit peccatum, con-
crescit in glaciem, aut instar crystalli vel ada-
mantis ita durescit, ut neque ab igne aut sole
emolliri, neque malleo conteri et frangi queat :
ea est vis consuetudinis, præsertim diurnæ et
inveteratæ. Hinc et Galfridus, et ex eo Delrio, *ada-
gio* 825 : a Frigidam, inquit, facit cisterna aquam,
quoties in quadam insensibilitate perpetrata con-
servat mens obstinata malitiam,» nce tantum cou-
servat, sedet auget instar cisternæ ; quæ quo pro-
fundior est, eo plures et frigidiores habet aquas :
ita obstinatus profunde peccatum in corde defo-
diens, illud adauget, præserlim hærelicus, ait
Hugo ; hic enim auditores infrigidat, esto zelum
præ se ferat.

Notat S. Thomas peccatum dici *frigus*, *primo*,
quia exstinguit calorem dilectionis ; *secundo*, quia
congelat humorem devotionis ; *tertio*, quia retar-
dat motum bonæ operationis ; adde *quarto*, quia
inducit gelu obdurationis.

Nota *secundo*, Hebræum "l'pri *hakir* a radice Tip
kur, significat venam aquæ fodere, scaturire, ebul-
lire. Unde *secundo*, sic efficacius verti potest : Sicut
fons vel puteus fundit, ebullit et scaturire facit
perennem aquam frigidam : sic Jerusalem per-
ennem funditet ebullit malitiam. Ita R. Salomon,
Kimchi, Pagninus, Vatablus, Lyranus et Maldo-
natus.

Iniquitas. — Hebraice OOH *chamas*, id est vio-
lencia, vis, rapina.

Vastitas. — Hebraice ITOicod, id est vastatio,
spoliatio, qua scilicet potentes opprimunt paupe-
res, semper est in Jerusalem : si ut aqua semper
e-l in puteo. Aliter Sanch'z : censet enim huic
quatuor attribui Deo punienti ; iniquitatem enim
sumi pro iniquitatis supplicio.

Coram me semper infirmitas. — Septuaginta *do-
lor*, quem scilicet sustinent pauperes affitelli et at-
triti a polentioribus.

Et plaga. — Hebraice ; *macca*, id est per-
cussio qua potentes feriunt et flagellant pauperes,
q. d. Jugiter video Judæos affigere et perculere
pauperes et innocentes. Enumerat scelera Jerusa-
lem. Chaldæus tamen et Hugo duo ultima, scilicet
infirmitas et plaga, quibus scilicet percussum Jeru-
salem, referunt ad poenam duorum scelerum pric-
cedentium, scilicet iniquitatis et vastitatis.

8. Erudire, Jerusalem (resipisce, ad mentem
redi, mores commuta), ne forte recedat anima
mea a te. — « Anima, » id est affectus, amor, fa-
vor, cura, *q. d.* Ne te abjiciam, trodamque hosti-
bus vastandam (1).

9. Usque ad racemum colligent, — *q. d.* Sicut Ver»,»,
post vindemiam racemi reliqui leguntur in car-
tallo, id est canistro, ut ferantur ad torcular, vel
potius ut comedantur : ita plerique omnes Judæi,
etiam qui alias captivitates sub Joakim et Joachim
evaserint, sub Scaccia captivi trahentur in Baby-
lonem. Ita S. Hieronymus.

Converte manum tuam ad cartallum. — Sunt
verba Dei ad Chaldæos, ait Lyranus, vel Chaldæo-
rum ad se invicem, ut subaudiatur, *dicentes. Con-
verte*, etc.

l'io cartallo Lyranus vertit, *iteratas scrutationes* ;
quasi horientur se Chaldæi, ut secundo et tertio
scrutentur vineam, id est Jerusalem, an qui ra-
cemi, id est cives, sint reliqui, *q. d.* Sicut vinde-
miator postquam vindemiavit reddit, et racemat,
id est colligit racemos, si quos reliquerat, in car-
tallo, id est canistro : sic Chaldæi, cum primores
civitatis captivos duxerint, ducent etiam infimos
quosque. Ita Maldonatus.

Tropologice, hic vindemiator et racemator est
diemon, qui semper a circuit quærens quem devo-
ret, » ut residuos homines, vel opera bona quæ
prius prielerat, disperdat.

10. Cui loquar ? (Verba sunt Dei, vel Jeremiæ, Vtn. io.
q. d. Cum hæc ita sint uti vociferor, frustra tamen
eis loquar, quia) aures eorum (sunt) incircumcisæ.
— Chaldæus, *obturatæ*, ideoque ad audiendum
ineplæ. Vide dicta cap. iv, vers. 4.

Verbum Domini factum est eis in opprobrium, —
id est rident illud, et habent probro ac contu-
meliæ.

11. Idcirco furore Domini plenus sum. — Possunt VerMi.

(1) Hierosolymam frequenter arguit ignorantia et
excitatis ; monet hic ut erudiatur, discat quid officii sui
sit, docilem sese ac subjectam exhibeat, nisi a Deo destitui
velit. Nulla est ex ignorantia excusatio, ubi ignorantiam
sponte et consulto velis ; novum potius ex ea peccatum
oritur, quo fit ut Deus ab homine secedat. Non una est
illi homines docendi ratio. Rebus prosperis erudit et ad-
versis, bonorum hominum opera et malorum ; interius
loquitur exlenusque. Vas qui audire negligimi, et ani-
mum obdurant ! Certum usque ad finem patienti animo
fert ; at deinde hominem in sua ipsius libidine relinquit :
« Non audivit populus meus vocem meam, et Israel non
intendit mihi ; et dimisi eos secundum desideria cordis
eorum ; » alibi : « Curavimus Babylonem, et non est
saluta : derelinquamus eam. » (Calmetus.)

hæc accipi quasi verba Dei, 7. *d.* Quia lania esi Judæorum malitia, idcirco furore Domini, id est ira vehementi, plenus sum; ita ut in corde meo cam cohibere et compescere nequeam; do ergo illi habenas: quare ensem evaginabo, dstringam illum, et effundam naso flatum, vultu flammæ, manu hostium meorum sanguinem. Sed verius est hæc esso verba Prophætæ, *q. d.* Nolunt viri audire verbum Dei; ideo indignor, el furore, id est zelo justitiæ, angor, vim facio ut verbum Domini apud me contineam, sed non valeo. Addit Sanchez: Furor, ait, est vehemens ille Spiritus, qui Prophætæ animum ad prophetandum exstimulat, urget, nec sinit esse quietum. Unde el Cicero, lib. I *De Divinat.*: « Interest, inquit, animis præ sagitio intrinsecus injecta, atque inclusa divinitus; casi exarsit acrius, furor appellatur, cum a corpore animus abstractus divino instinctu concitatur. » Verum Gentilium fuit iste cæcus et impotens, utpote a dæmone abreplitorum, furor in divinando, non Prophetarum Dei, uti dixi in Prooemio. Furor ergo hic est ira et zelus vindictæ, Jeremiæ aspiratus a Deo, ad arguendum scelerosos, cisque intentandum minas el plagas coelestes.

Laboravi sustinens (id est non possum me continere; hinc mihi ipsi dico): Effunde (o Jeremia, hunc furorem et funestum verbum Domini, in) parvulos (et in) concilium (id est cognationem) juvenum, — ut ipsi illud patribus el avis narrent; aut saltem sciant et doleant se cum patribus rebusque omnibus capiendos. Septuaginta addunt, *el non consumpsi cos.*

12. Extendam manum meam, — percutiam incolas Judææ.

Ves. tí. 13. Quippe omnes avaritile student. — « Omnes, » id est plerique, multi. Nota rò *quippe*: dat enim causam præcedentium, significatquo avaritiam Judæorum, usuras el fraudes, causam esse cur eorum domus el bona diripienda sint a Chaldaeis. Ita excubat Dei justa vindicta, ut in quo quis peccat, in eo et puniatur: rapis bona proximi, scito alium quoque tua direpturum: calumniaris, calumniam patieris: occidis, occideris.

14. Et curabant (Prophætæ el sacerdotes, id est curaro et avertere nitebantur) contritionem, — id est plagam, puta vastationem et captivitatem imminentem el incipientem. Rursum curaro, id est consolari, nitebantur « contritionem, » id est dolorem; quem instanto vastatione, quam illi comminabar, populus concipiebat. Sed « cum ignominia, » id est ignominiose; Chaldæus, *mendaciter*; Vatablus, *verbis leviculis*, quasi per jocos; Septuaginta, *parvipendentes* vel contemnentes, scilicet minas meas et Prophetarum, vel « cum ignominia, » id est ad ignominiam, uti vertit Noster cap. vni, vers. H, el confusionem, qua populus ab eis deceptus confundetur et pudetiet; dicunt enim: Pax erit nobis, non veniet Nabuchodonosor; sed mentiuntur. Quocirca « dum reprobmittunt prospera, el clementem prædicant Deum,

mazis illos supplicio et iracundiæ préparant, » ait S. Hieronymus. Unde pudefient omnes, mna se falsos, ac reipsa vastari capique videbunt. Vero S. Augustinus, in *Sententiis*, num. 77: « Sicut prepostera securitas in periculum impellit, ita ordinata sollicitudo securitatem parit; net num. 199: « Nunquam segura esse debet felicitas, quia periculosiora sunt animo segura quam corpori adversa; prius enim corrumpunt prospera, ut inveniant adversa quem frangant. »

15. Confusi sunt, — confundentur in vastatione futura: ita Lyranus et S. Thomas; vel, ut Theodoretus « confusi sunt, » quia tunc patebit eos falso dixisse: Pax erit Judæis.

Quin potius confusione non sunt confusi, — quia, cum cos scelerum et cladum imminentium admonui, non eos puduit, non poenituit.

Secundo, S. Hieronymus, Rabanas, Hugo, Pagninus el Vatablus apte legunt per interrogationem: Numquid confusi sunt, cum tot abominationes fecerint? numquid erubuerunt? et respondet: Quin potius confundi et erubescere nesciunt.

Huc perlinet explicatio Sanchez, qui assertive legit, sed sic explicat: a Confusi, » id est confusione digni, « sunt, » sed actu el reipsa « non sunt confusi, » *q. d.* Confundi debuissent Judæi, si sua scelera, ut par est, perpendissent et pondérassent: sed tanta esteorum nequitia aut stupor, ut nolint aut nesciant confundi, vel erubescere.

In tempore visitationis, — cum eos puniam. Prophætæ enim sæpe *visitare* ponunt pro *punire*, per metalepsin: prætor enim dum visitat sones, cos plectit.

16. Il-Ec dicit Dominus: State super vias, — *q. d.* Speculamini et considerate vias, id est vivendi rationes, et « semitas antiquas, » id est quomodo vixerint majores vestri et Patriarchæ, ac imitamini tidem Abrahæ, Isaaci obedienciam, Jacobi labores, Josepbi castitatem, Mosis mansuetudinem, Jobi patientiam, Davidis sanctitatem. Ha S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus, Hugo el Vatablus. Vere Poela:

Qui veteres linquit calles, sequiturque novatos,
Sæpius in fraudes incidet ille suas.

Secundo, S. Thomas, Lyranus et Dionysius, *q. d.* Speculamini quasi ex edito loco, quæ sil optima via ac vivendi ratio; considerate majorum vestrorum el bonorum et malorum bonos vel malos, felices vel infelices exitus; et videte an bonos sequi cum bono exitu, au malos cum malo velitis.

Hæc verba sibi dicta putent singuli fideles: Christianus es? speculare vias antiquas, vide quomodo vixerit Christus et primi Christiani, quam fuerint humiles, sobrii, amabiles, patientes, zelosi, cosque imitare. Pastor es? Episcopus es? speculare vias antiquas, vide quomodo vixerint Apostoli, et primi Pastores ac Episcopi, S. Ignatius, Polycarpus, Dionysius, etc. Vide quomodo non

sua lucra, non suos honores quumsierint, sed fidelium saluti se totos, vitamque ipsam per martirium impenderint, conque imitare. Religiosus es? specularé vias antiquas, quomodo vixerint S. Marcus, Esseni, S. Antonius, S. Basilius, S. Hieronymus, Bernardus, Dominicus, Franciscus, S. Tilomas, quam mortui fuerint et crucifixi mundo, quam eorum vila et conversatio fuerit angelica et cœlestis, cosque imitare.

Ver». 17. 47. Et CONSTITUI SLPER VOS SPECULATORES, — PtOphetaset Doctores, qui futura provident et pronuntiant, ut eorum vocem quasi tubam nuam audiat. Ita S. Hieronymus, Chaldeus et Theodoretus. Alii, ut Vatablus sic exponunt, *q. d.* Speculatores, id est Prophetæ, pronuntiant vobis vocem Clialdæorum tuba concrepantium; illam ergo tubam audite.

Ver», is. 18. Cognosce, congregatio (scilicet omnium gentium), quanta EGO faciam eis. — Hebraice *qum* eiX scilicet Judæis, supplicia a me imminent.

v«r«i». 49. Fructum cogitationum. — Chaldæus retributionem operum, id est supplicia machinationibus ejus digna infligam.

20. Ut quid mihi thus de Sara affertis? — Thus enim gignitur in Arabia Sabæa. Porro omnium gentium usu thus adoletur Deo : unde thus dicitur *ir.o* te5 Oúiw, a sacrificando. Alludit Saba (imo nonnulli putant hoc ejus esse etymon) ad »íu» et cíCísOit, id est venerari et revereri; quia thus mittit, quo Deum veneramur. Hinc et Sabim Arabes Deum appellant, ilique decimas mensura, non pondero persolvunt; sicut prisci Itali indigene et Aborigènes, a religione et deorum cultu dicti sunt Sabini, quasi Scbini, àsó «5 *liSm*, ait Plinius, lib. HI, cap. xii, licet Silius, lib. HI, a Sabo genitiis auctore Sabinos dici putet. Sunt qui dicant Saba, Arabum lingua, significare mysterium. Hebraice Saba significat conversionem, uti Sabiei ab idolis dicuntur convertendi ad Christum, Isaia cap. lx, 0. Ita S. Hieronymus.

Et calamum suave olentem (id est calamum aromaticum), DE terra longinqua; — afferebatur enim ex India, inquit S. Hieronymus.

Nola : Pro *calamo* Septuaginta et Theodotion vertunt, *cinnamomum*. Sed |105p *kinnamon*, id est cinnamomum (undo perperam nonnulli *cinnamomum* dictum putant quasi Cliinæ *amomum*, proscribi! cum non o China, sed ex India advehatur), a *rw p lane*, id est calamo, distinguitur *Exodi* cap. XXX, vers. 23. Alii calamum putant esso cannam, sive casiam fistulam; sed ab hac pariter distinguitur calamus, Erodi xxx, 25. Ex quo loco palet, hic calamum aromaticum accipi debere : ex eo enim cum cinnamomo, myrrha, casia et oleo commixto, fiebat non thymiana, sed unguentum, quo ungebantur et consociabantur tam sacerdotibus, quam vasa tabernaculi, ufi dixi Erodi xxx. 23.

Jam sensus est, *q. d.* Frustra ex lege mihi ollitis holocausta, thus et unguenta vestra, quia meam volim Ukm m lego expressam nou facitis : ego

enim magis morum emendationem, qíKim sacrificiorum et unguentorum oblationem specto et ju-beo. Ita S. Hieronymus. Idem habet Isaías, cap. i, vers. It : a Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? » etc.

21. Dabo in populum istum ruinas, — strages scilicet et clades, in quas incident et corrueant. Potest, *secundo*, esse hypallage : « Dabo in populum ruinas, » id est dabo populum in ruinas, quibus prosternetur et corruet. Sic dicunt Hebræi : Miserunt civitatem in ignem, id est miserunt ignem in civitatem; habuerunt calceamenta in pedibus, id est habuerunt pedes in calceamentis.

23. Preparati (venient Chaldæi) quasi vir ad Ven. filium PRJBLIUM. — Septuaginta, *quasi ignis ad bellum*, quia pro filia id est *vir*, legerunt v'X *es*, id est ignis.

21. Audivimus famam, — *q. d.* Solo rumore et Ver».)* fama adventus et ferocitatis Chaldæorum percussus, et pene exanimati sumus. Verba sunt Joremia et Prophetarum sociorum Jermia, qui hic loquuntur in persona Judæorum. Est ergo ethopæia : imitatur enim et exprimit affectus et voces populi, ad famam hostium trepidantis, mortem quo et dira quæque prostolantis.

25. Nolite exire ad agros. — Inducit Judæos Vers. »» loquentes alios aliis, ac si hostes jam obsiderent Jerusalem.

Quoniam gladius inimici, pavor (id est hostis armatus, pavendus et pavorem inculiens, est) in circuitu — Jerusalem.

26. Filia populi mei (o Jerusalem! o popule mi Vers. »») dilecte ut filia), accingere cilicio.

Luctum unigeniti. — Id est vehementissimum, qui solet fieri mortuo unigenito.

Fac tibi. — Verba sunt aut Prophetae aut Dei.

27. Probatori M dldite. — Vatablus *excoctorcm* Ver». »7 *dedi te* : hoc enim est pri3 *hachón*; Syrus vertit, *scrutatorem*; et Arabicus, *feci* (constitui) *te ut scruteris et consideres opera populi mei*. Aliter vertit Chaldæus, *electum posui te in populo, quasi munitionem fortem*. Aliter quoque Pagninus et Kimchi : Munitionem vel arcein et turrim munitissimum et probatam dedi te. Verba sunt Dei, *q. d.* In te, o Jeremia, sua tela, et odia et maledicta conjicient Judæi, quasi in rupem vel propugnaculum, ac probatus evades et probator eorum. Sicut enim ad lydiuin lapidem affricando probatur aurum : sic mores et malitia Judæorum, tibi (jungi lapidi probato et robusto atiricia, tuam invincibilem constantiam et veram prophetiam, ipsorum vero malitiam et apostasiam ostendet; hoc enim est quod subdit : « Et scies et probabis viam eorum, d Secundo, et potius, « probatorem » id est conflatorium, ut jam patebit ex sequentibus.

Robustum. — Aquila vertit, *munitum*; Symmachus et Septuaginta, *clausum et circumdatum*; « robustum n ergo, id est interritum et impavidum ad omnem vim et minas, utpote Dei ope vallatum, qui simul libi animos et audaciam hanc aspirat et indit.

Ver*, is, 28.OiiN’rs ist i principes declinantes. — liebræus, *ornnes isti principes rebellium*; aut rebelles rebellium, id est nobilissimi et maximi relulies sunt.

Æs BT fbrum : universi corrupti sunt. — Sicut æs vitatur et chalybs cum ferro miscetur, videtur enim totum esse chalybs, cum mixtum ferro: ita hi Judæi commixti sunt, et pleni fraude et dolo. lia Chaldæus cl alii. Unde Thcodotio, *adulterini*, ait, *sunt, nihil habentes probi*.

Secundo, Vatablus, S. Thomas et Lyranus sic explicant, 7. d. Duri suntel impudentes, utio s et ferrum, quod pulsatum, resonat fortissime. Hi c et lingo censet in tere quod percussum Fermimi lrat, notari impatientiam; in ferro, quod ad incudem magis induratur, et in igne magis denigratur, eormndein in sceleribus obdurationem. Sinâlc est *Job* XL, 13.

tertio, pro *corrupti* cum Chaldaeo verti potest, *corruptentes*, *q. d.* Sicut æs mixtum argento, illud coirumpit; et sicut ferrum ari mixtum, illud corrumpit : sic Judæi hi et se etalioscorrumpu t. Plato apudEusebium, lib. XII *Prop.* cap. xxv : U lnes, ait, m urbe fratres smnus: sed cum Deus nos nnmmtiim fingeret, aurum cum illis miscuit; qui apti si l lurò a- gubernandum; argentum cum illis, qui arm s liicxar- urbem defendunt; ferrum et fies agricolis et op fi- Rento, cibus infudit : quod si aurum, id est magistratu?, * *re.fl *n argentum ; aut argentum, id est milites, in æs, id est agricolas, degen< ret, civilis destruetur.

Quarto, Deli io, *adagio* 229 , explicat, *q. d.* Qui argentum doctrina, et aurum charitate et vita esso debebant, hi vita et moribus se ferrum, doctrina vero æs tinnulum exhibuerunt, videbantur esso quod non erant.

Quinto, Isidorus Clarius exponit de ministris, qui dominorum suorum jussa inhumana exsequiebantur contra inopes : æs enim et ferrum ad arma fabricandaconjunguntur.Sensum ergo esse, *q. d.* Alter alteri copulatur ad perpetrant la scelera, ad caque vires, studia el arm l conjungunt. Veri. !9. 29. Defecit sufflatorium. — Syrus, *abrasum esi* (exutum , corruptum est, defecit) *sufflatorium Jeremi*»» *ab igne*. Nota, *primo*, Jeremiam hic a Deo statui ifibr'ca probatorem, id est conflatorem, ut scilicet procennuor betel purget viam clmores populi delinquentis; populi, populum vero quasi argentum firmissimo .ere commixtum nulla ration 'potuHo purgari. Unde nola *secundo*, argento aliisque metallis adulteratis, ut per conflatorium vi ignis separetur scoria, et materia aliena, admisceri plumbum : et sic melius fluit argentum, el minori detrimento repurgatur. Dum enim ignis agit in plumbum, illiquo quasi pabulo sibi congruo lotus incubat, minus agit in argentum; unde illudillæsum evadit, sed repurgatum; quocirca mystico multi per plumbum, utpote metallorum imum et maxime terrestre, a eiplunt memoriam mortis, quæ animum humiliando, facit ut vincamus omnes tentalioncs carnis i t mundi. ItaS. Hieronymus, Theodoretus, S Thomas et ahi. Ita olmi fiebat autequam nota

esset argenti vivi efficacia ad id ipsum praestandum. Plumbum enim marmare vim habet sepa- Flambi randi scoriam aliaque mixta, quia vim habet li- in “o- quandi. Audi Mathiolum in *Dioscor.* lib. V, cap. Lvm : « Plumbum, inquit, miscetur conflationi, quia plumbi adminiculo facilius metalla igni cedunt. » Quod si argentum purgandum ita pertinax sit, ut hac ratione non purgetur, tum plumbum omne si semper in igne persistat, Undem consumitur, et in fumum abit ac evanescit, nulla licta c rea argentum et aurum operatione aut purgatione. Nam alias signum picnic purgationis auri vel argenti nb rere et scoria est, cum plumbum plane cum ære cl scoria in fumum abiit : tunc enim reliquum est solum purum aurum vel argentum. Plumbo liquari et purgari metalla docet quoque Nicetas in orat. 41 *Nazianzeni*, et S. Cyrillus in *Zachar.* iv, 10, qui et addii plumbo frangi adamantem; quod t unen gemmarii et conflatores ne? mt. Rm Him S. Hieronymus in *Zachar.* iv, 20, asserit stanno (cui affine est plumbum) liquari et purgari metalla. Verum aurifices Romani, qui praecllentes sunt, a me consulti, constanter de slauno id negant; de plumbo affirmant, eo scilicet purgari aurum et argentum ab tere admixto: æs enim cum plumbo in fumum abire, itaque remanere purum aurum et argentum.

Unde *tertio*. Jeremías est conflator; follis seu inlar» suffi itorium est os Jeremía*; flatus est ipsa ejus a le "g"* Deo alliata increpans prophetia ; plumbum est as- uonis m siduilas el diligentia in prædicatione, sive instantia et pondus verborum et minarum, argentum impurum et adulteratum sunt Judæi; æs et ferrum sunt eorum doli et nequiliæ dura» pertinaces, impudentes. Follis defecit, id est vox Prophetæ rauca facta est : plumbum consumptum est, id est omnis diligentia prædicandi inanis fuit, omnis exhortatio Dei el Prophetarum apud Judæos periit, quia ipsi audire contempserunt, ideo inalti® eorum non sunt consumptæ. Unde « argentum reprobum vocate eos, » quia impurgabiles et inexpiabiles sunt. Ita S. Hieronymus, Lyranus, D. Thom is et Vatablus. Similem allegoriam et sententi un habet Ezechiel, cap. xxiv, 12. Hinc infert S. Thomas: u Quod ergo aliquis frequenter rigitur pnvceplis salutaribus, signum est reprobationis si persistat in peccatis: » idque probai ex S. Paulo, *Mete.* vt, 7 et 8.

Aliter Maldonatus: Follis, inquit, erant Chaldæi; pruine erant eorum cædes el rapinis; iis enim quasi carbonibus Deus excoquebat Judæorum peccata ; ignis erat ira Dei ; plumbum erant corpora et bona omnia Judæorum, in quibus a Deo puniebantur : multo enim plumbo parum argenti misceri solet, quod excoquendo separatur : sic inter multos impios Judæos pauci pii separati el servati sunt. Ilie sensus priori, qui aptior et plenior est, apl.iri el connecti potest. Jeremías enim erat probator et conflator Judæorutri, hoc ipso quo Chaldæqu urn a ostalivucm cis lutculobuU

Allegorice Hugo Cardinalis : Plumbum, inquit, est humanitas Christi, quæ in fornace passionis consumpta est, ut omnes peccatorum feces a nobis separaret; et tamen jure optimo conqueri potest, quod malitiæ non sint consumpte, et quod conflator frustra conflaverit, eo quod pauci pur-

gati fuerint. Qua de re ipso per Isaiam conqueritur cap. xux, 4 : « In vacuum laboravi, sine causa et vane fortitudinem meam consumpsi. »

Tropologice, Prelati officium est, subditorum virtutem probare, an vera sit, an simulata, uti docet S. Gregorius, 11 part. *Pastor*, cap. x.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet Deus Jeremiæ, ut stet in porta templi, ibique increpei Judæorum idololatriam, asseratque cos neo ob templi sanctitatem, nec ob sacrificiorum frequentiam, excidium evasuros. Primo ago, vers, i, obterit vanam confidentiam dicentium, Templum Domini. Secundo, vers, 1i, dicit cos templum fecisse speluncam latronum; illi ergo excidium simile Silo comminatur. Tertio, vers. 16, vetat ne Jeremias pro cis oret, suæque irce obsistat, eo quod placentas offerant rctjinæcæli. Quarto, vers. 21, respuit eorum victimas. Quinto, veis. 30, dicit eos occidendos in Topheth, eo quod ibi filios cremarmi idolo Moloch (I).

1. Verbum, quod factum estad Jeremiam a Domino, dicens : 2. Sta in porta domus Domini, et prædica ibi verbum istud, et dic : Audite verbum Domini, omnis Juda, qui ingredi mini per portas has, ut adoretis Dominum. 3. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Bonas facile vias vestras, et studia vestra : et habitabo vobiscum in loco isto. 4. Nolite confi-

ti) Hic incipit sectionis primæ sermo tertius nova signatus inscriptione, qui usque ad finem capitis ix continuatur, quod arguit æquabilis, qui in tribus hisco capitibus servatur argumenti et sermonis tenor.

Porro hæc concio non fuit, ut duæ quæ præcedunt tempore Josiæ regis, habita haud longe post restauratum a Josia templum et repurgata ab eo sacra, sed probabiliter primis Joakim, filii ejus regnantis, annis; quod argumentis plurimis comprobavit Vcnema : « Primum enim, inquit, casus Jeremiæ, quo in discrimen vitæ venit, infra cap. xxvi, 1-0, narratus, in principio regni Joakim, diserte a concione repetitur in atrio templi habita, qua, templum esse desolandum, et urbem destruendam instar *Silo*, declaraverat nomine Dei. Quod nusquam tam expresso factum legimus, quam in hac concione, cap. vn, 4, 12. Accedit, cap. xxvi, non recitari concionem, sed digitum tantum ineam intendi, et narrari, quia ea occasione evenerit Jeremias. Concio itaque, cujus summa tantum, cap. xxvi, 2-6, traditur, ut ratio et occasio fati Jeremiæ cognosceretur, alibi quærenda est. Deinde nonnulla in hac concione se offerunt, quæ in tempus Josiæ minus quadrant. Cum enim post reformationem jam peractam statui debeat habita, quod interpretes quoque admittunt, cum quod sacra in templo hic memorentur rite exerceri, cap. vn, 21 et seq., tum quod *Uber legis* jam ponatur inventus, et in manus populi traditus, ut ex cap. vin, 8, colligitur, ubi Judæi dicunt: Lex Domini nobiscum est, nonnulla a Josiæ tempore aliena in hac concione reponuntur. Illius enim regis tempore vates nondum Iherosolymæ habitavit; quo tempore autem hanc concionem habuit, sedes illic jam firmæ erant. Quod inde colligimus, quod cap. vn, 2, simpliciter jubetur *consistere in atrio*, non vero, *adire Hierosolymam et consistere*, cum supra cap. u, 1, jubeatur *ire et pronuntiare coram Hierosolymitanis*, quia tunc nondum ibi hahilabat. Dein lo idololatria habile hujus concionis tempore publice exercebatur non tantum in *urbibus* Jndcæ, verum et in *ricis Hierosolyma* cap. vn, 17, imo iu

ipso templo, cap. vn, 30, quod primis post cultum a Josia restitutum annis et vivente eo roge locum non tenuit. Porro *in catte Hinnom* tunc liberi in honorem Molochi cremabantur, cap. vu, 31, aris quas Josias destruxerat, dono erectis. Præterea Judæi diserte dicuntur Jeremiæ cohortationes respuere, cap. vn, 27, quod item e Josiæ illo tempore abhorret, quo verba legis recitata fuerunt, et fœdus Deum inter et populum solemni ritu renovatum. Denique nota aliqua temporis Joakimi mihi in eo deprehendere videor, quod cap. ix, 24, 25, excidium Judæorum et populorum vicinorum per Chaldaeos connecitur, quod Jeremias demum tempore Joakim facere ccepit, ut ex cap. xlv et aliunde constat. Quid vero concionis loco movenda occasionem dederit? Fuoriine illud studio, an casu et errore factum? Non liquet. » (Veneina, *Commentarius ad lib. Prophet. Jercm.* in hunc locum). Huic sententiæ adstipulati sunt Dalhius, Eichornius, Hoschmuller et Dahler (*Jérémie traduit sur le texte original accompagné de notes explicatives historiques et critiques*, Strasbourg, 1825, pag. 83 et seq.).

Hujus concionis sunt voluti duæ partes, *prior* confutans Judæorum falsas securitatis præsumptiones, cap. vu et vin, vers. 1-17; *posterior* convincens Judæos do certitudine et justitia pænæ imminentis cap. vin, vers. 13-22; cap. ix, 1-2G.

Praemisso igitur præambulo vel exordio ad sermonem quo a Deo mandatum accepisse do statione ad ingressum templi capienda, et allocutione ad ingressuros facienda, 1, 2; et summario dato hortationis et promissionis, 3; priorem partem aggreditur Judæorum falsas securitatis præsumptiones confutando.

Primo, *fiducia reposita in templo*. Hæc dissipatur, ostendendo *primo*, gratias templo promissas, conjunctas intelligi cum frequentantium religione, 4-7; *secundo* easdem minime expectandas ab illius profanatoribus* 8-10; *tertio*, pomas hic potius imminere certas, et exemplo simili jam præmonstratas, 11-15; *quarto*, hanc judien formulam sic a Deo decretam, ut nec Propheta)

(lère in verbis mendacii, dicentes : Templum Domini, templum Domini, templum Domini est. 5. Quoniam si bene direxeritis vias vestras et studia vestra: si feceritis iudicium inter Virum et proximum ejus, 6. advenæ, et pupillo, et viduæ non feceritis calumniam, nec sanguinem innocentem effuderitis in loco hoc, et post deos alienos non ambulaveritis in malum vobismetipsis : 7. habitabo vobiscum in loco isto ; in terra, quam dedi patribus vestris a sæculo et usque in sæculum. 8. Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacii, qui non proderunt vobis; 9. furari, occidere, adulterari, jurare mendaciter, libare Daalim, et ire post deos alienos, quos ignoratis. 10. Et venistis, et stetistis coram me in domo hac, in qua invocatum est nomen meum, et dixistis : Liberati sumus, eo quod fecerimus omnes abominationes istas. 11. Numquid ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua invocatum est nomen meum in oculis vestris? ego, ego sum: ego vidi, dicit Dominus. 12. Ille ad locum meum in Silo, ubi habitavit nomen meum a principio : et videte quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Israel : 13. et nunc, quia fecistis omnia opera hæc, dicit Dominus : et locutus sum ad vos mane consurgens, elloquens, et non audistis : et vocavi vos, et non respondistis : 14. Faciam domui huic, in qua invocatum est nomen meum, et in qua vos habetis fiduciam; et loco, quem dedi vobis et patribus vestris, sicut feci Silo. 15. Et projiciam vos a facie mea, sicut projecit omnes fratres vestros, universum semen Ephraim. 16. Tu ergo, Dòli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem et orationem, et non obsistas mihi : quia non exaudiam te. 17. Nonne vides quid isti faciunt in civitatibus Juda, et in plateis Jerusalem? 18. Filii colligunt ligna, et patres succendunt ignem, et mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas regime coeli, et libent diis alienis, et me ad iracundiam provocent. 19. Numquid me ad iracundiam provocant, dicit Dominus? nonne semelipsos in confusionem *ullus sui? 20. Ideo hæc dicit Dominus Deus : Ecce furor meus, et indignatio mea conflatur super locum istum, super viros, et super jumenta, et super lignum regionis, et super fruges terra», et succendetur, et non exstinguetur. 21. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Holocaustomata vestra addite victimis vestris, et comedite carnes. 22. Quia non sum locutus cum patribus vestris, et non praecepi eis, in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocaustatum, et victimarum. 23. Sed hoc verbum præcepieis, dicens: Audite vocem meam, utero vobis Deus, et vos erilis mihi populus : et ambulate in omni via, quam mandavi vobis, ut bene sil vobis. 24. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam ; sed abierunt in voluntatibus, et in pravitate cordis sui mali : factique sunt retrorsum et non in ante, 25. a die qua egressi sunt patres eorum de terra Ægypti, usque ad diem hanc. Et misi ad vos omnes servos meos prophetas per diem consurgens diluculo et mittens. 26. Et non audierunt me, nec inclinaverunt aurem suam ; sed induraverunt cervicem suam : et pejus operati sunt, quam patres eorum. 27. Et loqueris ad eos omnia verba hæc, et non audient te : et vocabis eos, et non respondebunt tibi. 28. Et dices ad eos : Hæc est gens, quæ non audivit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam : periit fides, et ablata est de ore eorum. 29. Tonde capillum tuum, et projice, et sume iu directum planctum : quia projecit Dominus, et reliquit generationem furoris sui, 30. quia fecerunt filii Juda malum in oculis meis, dicit Dominus. Posuerunt offendicula sua iu domo, in qua invocatum est nomen meum, ut polluerent eam: 31. et ædificaverunt excelsa Topheth, quæ est iu valle filii Emioni : ut incenderent filios suos,

de justitia convicto fns sit intercedere et nec operare ut deprecando pro populo propter paucos, qui in eo slot, pios, decretum illi exitium avertere possit, omnes enim æquo corruptos esso, ol omnis statis et sexus homines in parandis sacrificiis, quæ falsis diis sint offerenda, summo studio occupatos, 10-20.

Secundo, jpej *capta a sacrificiis*. Hæc eripitur, indico : *primo*, obodionlix pretium a Deo haberi majus

quam victimarum, 21, 22; *secundo* iuobcdientia en* men apud Judæos hactenus fuisse commune et in pro-sens repetitum, 24-28; *tertio*, profanationem idololatri-cain, templo cl vicinia inductam, esse causam tum im-perati Prophet® luctus, 29-31, tum decreti vivis excidii, 82-84 ; tum inferenda mortuorum sepulcris et ussibus violationis, cap. vm, 1, 2; tum denique secutura rusi* duorum desperationis, 3.

el filius suas igni : quæ non præcepi, nec cogitavi in corde meo. 32. Ideo ecce dies venient, dicit Dominus, et non dicetur amplius, Tophel, et Vallis lili Ennom : sed Vallis interfectionis et sepelient in Tophel, eo quod non sit locus. 33. Et erit morticinum populi hujus iu cibos volucribus cæli, et bestiis terræ, et non erit qui abigat. 34. Et quiescere faciam de urbibus Juda, et de plateis Jerusalem, vocem gaudii et vocem lælitiæ, vocem sponsi et vocem sponsæ : in desolationem enim erit terra.

▼ • r ». t. 2. Sta in porta domus Domini (sta in porta Orientali templi, quæ celeberrima erat et maxime frequentata, inquiunt Vatablus et Isidorus), et maledica ibi, — ut ab omnibus egredientibus et ingredientibus audiaris.

Veri. 3 3 et 1. Bonas facite vias vestras (corrigite mores vestros). Nolite confidere in verbis mendacii (quæ vobis ingerunt falsi propheta?) dicentes: Templum Domini ipsi — (ita Hebræus), scilicet Judæi sunt, id est ad templum Domini perlinent : quia in sua urbe habent templum, in quo Deum colunt, q. d. Ergo non vastabuntur a Chaldæis : nec enim sinet Deus templum suum pollui. Sed falluntur : Deus enim non propter locum gentem, sed propter gentem locum elegit, II Machab. v, 19. Quærit enim Deus templum spiritale, in quo habitant vera fides, sancta conversatio omniumque virtutum chorus, ait S. Hieronymus, q. d. Personata luce R*Qctimonia aut templum vobis non proderit, nisi cessetis a furtis, adulteriis, eredibus, idololatria. Unde sequitur vers. 9: « Furari, occidere, » q. d. Cum tamen furemini, occidatis, etc.

Tra- Nota : Ter repetunt « templum Domini, » quia Lu?un <res erant templi partes, et quasi tria tempia, scilicet atrium, Sanctum, et Sanctum sanctorum. Ita Vatablus, Isidorus et Hebræi; vel, ut Chaldæus et Hugo, ob tria anni festa, quibus tenebantur templum adire : putabant enim Judæi se hac ratione omnia scelera expiare; vel, ut Lyranus, ob firmitatem spei, quam habebant Judæi in templo. Quarto et simplicissime, quia sæpissime id dicebant, et os Jeremiæ claudebant per « templum Domini. »

Per templum autem intelligunt omnem externum et publicum Dei cultum, qui fiebat in templo : per illum enim putabant Judæi se placare Deum, omniaque peccata sua expiare. Simile est Iwice Iivi, 1. Recte S. Hieronymus ad Paulinum : ■ Non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse laudabile est. Et de Hierosolymis, et de Britannia æqualiter patet aulaccele-lis. Noli respicere ad phaleras et nomina vana Calorum. Esso Christianum grande est, non videri, o

Præclare quoque S. Bernardus serm. De ligno, fimo et stipula: « Nusquam, ait, est securitas, fratres, neque in «rio, neque in paradiso, multo minus in mundo. In cælo enim cecidit Angelus sub præsentia divinitatis; Adam in paradiso de loco voluptatis; Judas in mundo de schola Salvatoris. Hic idcirco dixerim, ne quis sibi de loco isto blandiatur, quia dicitur : Locus iste sanctus est,

quia non locus homines, sed homines locum sanctificant. Auctor serin, ad Fratres in cremo, apud S. Augustinum, serm. 10 : « Ecco, ait, in solitudine sumus, in eremo sumus; locus tamen non facit sanctos, sed operatio bona locum sanctificabit et nos. » Et mox : « Peccavit enim Angelus in cælo, peccavit Adam in paradiso; et tamen nullus locus sanctior illo erat. Si enim habitatorem loca bearo possent, nec homo, nec Angelus a dignitate corruissent. » Denique S. Augustinus in Sentent. num. 6 : « Vera, ait, confessio benedictis est, cum idem est sonus oris et cordis. Bene autem loqui et male vivere, nihil aliud est quam se sua voce damnare. » Et num. 76 : « Recte in Dei laudem psallit, cujus opera cum voce concordant. Nam finito carmine, vox tacet. In bonis autem actibus vita permanens nunquam reticet ejus gloriam, quem in se gaudet operari. »

Symbolice et prophetice, Ier dixit « templum Domini, » de tribus templi ædificationibus locutus : mendaces scilicet appellat eos qui sibi tertium templum vane promittunt, scilicet primo, Salomonis; secundo, Zorobabellus; tertio, Messi®, quem ipsi frustra expectant, uti Petrus Nigri contra Judæos Ratisbonæ induxit, el ex eo Vilalpando, toni. II, part. II, lib. V, disl. 14, cap. LXvm, pag. 575.

3. Si dene dixeritis. — Corrige cum Romanis, Vari. 5. Hebræo, Septuaginta, si bene direxeritis, id est si rectas feceritis vias, id est actiones vestras.

7. Habitabo vobiscum in loco isto. — Legit In- Veri. 7. terpres saettanti in Cal, id est habitabo; jam legunt 'D330 siccanti in Pici, id est habitaro vos faciam, firmiter vos collocabo in terra isla.

Mystice, Deus habitat nobiscum : primo, per Dem bifide! constantiam. Ephcs. m, t7 : « Christum habitare per fidem in cordibus vestris. » Secundo, (^draper fraterna) dilectionis concordiam. Mattii. xvni, pliciusr. 20 : « Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. » Tertio, per præceptorum obedientiam. Joan, xiv, 23 : « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. » Quarto, per contemplationem, Apocal. m, 20 : « Ego sto ad ostium, et pulso; si quis audierit vocem meam, intrabo ad illum, et comabo cum illo. » Ita D. Thomas.

8. Confiditis vobis in sermonibus mendacii, — in Vert. 3. rebus vanis, pravis et mendacibus, quæ sequuntur, scilicet « furari, occidere, » etc., ac præsertim in eo quod post hæc scelera « dixistis » et dicitis :

« Liberati sumus, eo quod fecerimus omnes abominationes istas. »

9. *Furari*, occiDens.etc. — Id est, ut Septuaginta, *furamini, occiditis*, etc., et, ut Chaldæus vertit, *fares, homicida estis*, etc., interimque venistis et venitis in templum, ac dicitis : Liberali sumus a sceleribus nostris, eorumque poenis, per ingressum in templum; ideoque nulla plaga eveniet nobis, « eo quod, » id est quamvis, tales abominationes « fecerimus. » Ita Vatablus, Pagninus, Maldonalus 'it alii. Hæc enim erat vana eorum confidentia, qua vers. 4 jactabant, « templum Domini, templum Domini. »

Est triplex hebraïsmos. Pròno, quia ponitur infinitivus pro indicativo vel praeterito : « furari, » id est furamini vel furati estis. *Secundo*, quia snb-inlelligunturlilteræ serviles, id est conjunctiones: *interim, tamen*, etc., juxta *Canon. XXIV. Tertio*, quia *eo quod* ponitur pro *quamvis*. Sic *quia, quoniam* subinde ponuntur pro *quamvis*, ut *Psalm. lxxvii*, 19 et 20 : « Numquid poterit Deus parare mensam in deserto? quoniam percussit petram, et fluxerunt aquæ : » *quoniam*, id est quamvis. Sensus enim est, quamvis Deus percussa petra dederit ex ea nobis aquam, numquid idcirco poterit nobis dare panem? *Isaïæ xu*, 1 : « Confitebor libi, Domino, quoniam iratus es mihi, » hoc est, laudabo te, esto mihi sis iratus. Quin imo lire voces causales subinde non causam, sed effectum significant, ut *Isaïæ lxi*, 1 : « Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me, » quod Septuaginta et ex iis Christus, *Luca iv*, 18, verlit, « propter quod unxit me, » ubi in Hebræo est JjP *iaan*, quod voce et significatione affine est voci *lemaan*, quæ est hoc loco. Hebraice pro *furari est* *hatjanob*, id est an furari; unde aliqui sic vertunt : *An furando, occidendo*, etc., ventetis *coram me*? Alii : *Numquid furabimini, occidetis*, etc., *et venietis coram me*? Alii planissime vertunt : *An furando, occidendo*, etc., id est an postquam furati fueritis, occideritis, etc., venietis in templum meum, et dicetis : Liberati sumus? Illo sensus consentit cum versione nostri Interpretis, et sensu paulo auto dato, itaque explicant Vatablus, Maldonalus, Pagninus et alii.

10. *Liberati sumus*. — Ha Hebræus, Chaldæus et passim Intepretcs. Soli Septuaginta vertunt : *Abs-tinuimus a faciendo omnes abominationes istas*; quasi hæc sint verba mendacii in quibus confidebant, vers. 8, scilicet quod, cum furarentur, occiderent, etc.; negarent tamen se furatos esse, occidis, etc.

Eo quod fecerimus, — id est quamvis fecerimus, ut dixi vers. 8. Sanchez « eo quod » accipit non ut adverbium, sed ut pronomina, *q. d.* Liberati sumus *eo*, id est ab eo, scilicet peccato, *quod fecimus*. Verum textus non habet *fecimus*, sed *fecerimus*. Adde Hebræum *lemaan* non esse pronomen, sed adverbium significans *quia, eo quod*. Alii explicant, *q. d.* Venitis in templum ut gratias agatis,

quod furta et homicidia vestra vobis bene successerint. Alii vertunt, *ut faciamus*, id est ut amplias furemur et occidamus. Hebræum enimp'oh *lemaan*, quando præccedit infinitivum, proprie idem valet quod *ut* vel *ad*. Alii, *ut faciatis, q. d.* Nihil petitis in templo, quam opem ad furandum, occidendum, etc., aut, *q. d.* Cum tam facile, scilicet solo ingressu in templum, liberemur a peccatis et flagellis, hinc securi illa iterabimus et perpetrabimus. Ita Ch.ildæus et Isidorus. Hæ versiones majorem ostendunt impudentiam Judæorum in suis peccatis : nostra tamen versio planior est et aptior.

Deuicque S. Hieronymus, Hugo, Lyranus et Dionysius explicant, *q. d.* Hi Judæi sunt tam impii, ut dicant se a peccatis et plagis liberatos esse per abominationes suas, id est per sua furta, homicidia, Dei contemptum et idololatriam : putant enim ipsi se sua pervicacia et audacia vincere, imo vincere Numinis manus, ut non audeant, aut non dignentur tam impios et perditos punire : sicuti pueri nequam subinde sua protervia vincunt, et quasi obstupefaciunt mollis magistri clementes manus, ul cos non castiget, timens ne fiant deteriores.

11. Numquid spelunca latronum facta est domus ista in oculis vestris? — ut scilicet in templo quasi antro et spelunca sua, versentur fures, homicidæ, perjuri, etc., de quibus præcessit. Ita Vatablus, Hugo, S. Thomas, Chaldæus; vel, ut Lyranus, *q. d.* Sicut latrones speluncas habent pro mfugio (1) : ita hi se puros et tutos putant si templum adeant, ibique sacrificia etiam ex rapto offerant. Sed falluntur, « quia ego sum, » qui « vidi » scelera eorum, quæ ipsi putant vel occulta, vel expiata per sacrificia in templo oblata. Ego sum qui ea annotavi, ut brevi ea vindicem et puniam. Victim® enim eorum non possunt me excæcare, aut oculos mihi velare. Huc alludit Christus, *Matth. XXI*, 13, dicens : « Scriptum est : Domus mea domus orationis vocabitur; vos autem fecistis illam speluncam latronum. »

12. Ite ad locum meum in Silo, ubi habitavit nomen meum, — id est, ut Chaldæus, *majestas mea*, id est ego ipso; arca enim ante ædificaturu a Salomone templum, erat in Silo urbe Iribus Ephraim. Verum Silo vastavit Deus propter peccata incolarum. *Psalm. lxxvii*, 60; et pari modo se Jerualem cum templo vastaturum ob Judæorum peccata hic comminatur. Unde subdit :

13. Et locutus sum ad vos mane consurgens. — « Mane, » id est tempestive, sollicite, vigilanter. *Secundo, a mane*, » id est opportune. Mane enim animus aptior est ad audiendum et cogitandum rationalia, eaque quæ Dei sunt. Ita S. Hieronymus. Sic etiamnum Deus mane suscitavit nos per Angelos, et ad bonum horiatur. Hinc I'lularchus, li-

(ft) Imaginem Michaelis notat desumptam esse a sj>a. luncis Palaslinæ subterraneis, in quibus, testo Josephs (*De Bello Jud.* lib. I, cap. xvi, § 4. *Aniïqq.* lib. XV, np. «, § 1, scope latrones commorari solebant.

££iktor bro *Quod in principe requiratur doctrina* : Persamm, ait, rei unum habebat cubicularium, qui id rem nu- officii habebat, ut mane ingressus regi diceret: w.ic» »' « Surge, rex, atque ea cura, quæ te curare voluit Mosoromcsdes, » id est bonus tuus genius.

v<'*- 14. Faciam domli huic, sicut feci Silo, — sicut tabernaculum meum in Silo everti, cum aream permisi capi tempore licii a Philistinis ob scelera Silonitarura et Israelis; et deinde sub Jeroboamo totum Israelem, ac consequenter Ephraim, in qua erat Silo, deserui; meque et mei cultum cum arca transtuli in Juda et Sion, ac tandem omnes decem tribus ob idololatriam in Assyriam captivas duci permisi: ita multo magis vobis, o Judæi, qui habuistis Dei cultum, quique graviora quam Israelita scelera perpetratis, idem excidium et captivitatem Babylonicam infligam, atque tam templo huic, quam urbi et incolis ejus, vastitatem alle- ram. Ita Theodorctus et alii.

? '■' ,s- 15. Sicur projecit, etc., Ephraim, — id est decem , l(ar tribus, quæ a Prophetis vocantur « Ephraim : » <*.« *primo*, quia inter eas fortissima erat tribus tni mob Ephraim; *secundo*, quia primus carum rex Jero- ^!u' boam fuit ex Ephraim; *tertio*, quia idem regiam constituit in Samaria, quæ erat in Ephraim.

Nola: Projecit Deus Ephraim, primo, quando arcam cura religione ex Silo transtulit in Judam et Sion, ut dixi; *secundo*, anno 6 Ezechia, qui fuit 9 Osce regis Israel, quando capta) sunt decem tribus ab Assyriis, IV *Reg.* cap. xvii, 6.

Vm.14. (O. Tu ERGO NOLI ORARE PRO POPULO IIOC — tam impio, rebeli et obdurato. Sentit Deus se ligari i.r.r a piorum precibus, ne impios puniat. Sic ait Moy- ptcuui. si, *Exodi* cap. XXXII, 10: « Dimitte me ut irascatur furor meus. » Porro optat et gaudet Deus sibi in vindicta resisti, ligarique manus. Hoc est enim quod dolens queritur, *Ezcch.* cap. xiii, 5: « Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel; » et cap. xxii, 30: « Quæsi- vi de eis virum, qui interponeret sepem, et sta- ret oppositus contra me pro terra ne dissiparem cam; et non inveni, n

Nec assumas pro his laudem, — scilicet Dei, id est orationem; prima enim orationis pars debet esse Dei laus et gratiarum actio. Rursum: « Oratio est Deo sacrificium, oranti subsidium, dæmoni flagellum, » ait S. Augustinus. Vatablus vertit: *Ne assumas pro his clamorem*; Hebræuii enim pn ranan significat *clamare voce contenta et clli-ici*; unde et ranis ab Ilebræo ranan nomen impositum esse censet Christophorus a Castro; clamoræ enim sunt ranæ; *secundo*, Sanchez: *Neque assumas pro his laudem*, hoc est, inquit, ne afferas pro his oblationem aut sacrificium. Sicut enim voce, sic et munere, ac præsertim sacri- ficio, laudatur Deus. Sic Is. lx dicitur: « Omnes de Saba venient, aurum et thus deferentes, et laudem Domino annuntiantes. »

J". Filii colligunt ligna, — q. d. Omne qui m Lnulwi mut, al j id conferunt et cooperantur

idololatriæ, scilicet quisque confert id quod sibi proprium est. Proprium enim est puerorum sti- pulas et ligna colligere, virorum furnum accen- dere, mulierum pinsere placentas. Tantum est eorum studium, tantus ardor colendi idola.

Mulieres conspergunt adipem. — Ilebraice est, *ponunt conspersionem*, sive massam et pastam; conspersionem enim vocat farinam, aquam, sa- lem, butyrum commixta et conspersa, ex quibus faciebant placentas.

Regina coeli. — Interpres hebraico legit robob *lemalcat*, jam aliis punctis legunt roboS *limtechet*,

id est *operi*; vel, ut alii vertunt, opere cæli, q. d. Faciunt placentas rotundas et stellatas impri- niwnll muntque cis figuram stellarum, ut significant sc Stellai». eas regio cæli et stellarum offerre: opus ergo *coeli* vocantur placent stellatæ, quæ sunt instar stellarum cæli. Septuaginta vertunt, *militias cali*; Vatablus, *machina cali*; Chaldæus, *sideri cali*. Jam per hæc Vatablus solem accipit; Kimchi et Pagninus Saturnum, qui et Moloch et Melchom dicitur.

Optime S. Hieronymus et S. Thomas, « regin® Offere- cæli, » inquiunt, id est Lun®, quam Dianam scu b.iiit'ir Phæben Gentiles vocabant, quasi quæ esset reginas cæli. id « l' unii vel Jupiter. Regina ergo est Luna, ob magnilu- *1« Ba- dinera et splendorem, et quia præest noeti: « unde et Luna dieta est a *lucendo*, quod sola Luni di. noctu luceat, ait M. Varro; indeque noctiluca est citar « appellata. Huic Judæos sacrificavisse patet tum *lucen,jo- ex hoc loco, tum ex cap. xnv, 17, 18, 19, et 25. Sic Ethnici olim placent® genus, quod pwç, id est bos, a cornium similitudine appellabant, Lunæ offerebant. Sic alii Dianæ, id est Lunæ, id est placentas, affixis circumcirca accensis ce- reis in templo Munichia dicto offerebant, testo Polluce, lib. VI, cap. xiv, Hesychio et Eustalhio, *Iliad*.*

His comparat Epiphanius, *haresi* 79, in Arabia Collyridianos hæreticos, qui certas habebant mu- collyrf- lieres, quæ in currn sellave ornata, ac velo passo Jisui obducta, collyrida sive placentam festo quodam qal per aliquot dies proponere, ac B. Mari® quasi dcæ offerre solebant, et inde simul omnes con- gregat® participabant. Damnat enim hanc idolo- latriam: nam B. Virgini hyperdulia debetur et competit, non latria, ac consequenter nec sacri- ficiu.

Porro post Christum Prodicus philosophus, teste S. Epiphanio, docuit lunam esse Deum. Sic et Manichæi solem et lunam adorabant, testo S. Augustino, lib. XIV *Contra Faustum*, cap. xi. Docebant enim thronum Christi esse in sole, sa- pientiam in luna, spiritum in aere, ut refert idem Augustinus, lib. XX *Contra Faustum*, cap. vi. In- super Mahomet in Alcorano sanxit cultum Cu- bar, id est lunæ. Denique apud Christianos man- eerunl cllmicisuii reliqui®, dum, deficiente luna,

ncclamahant ut Inna ex hoc suo quasi animæ deliquio, ad se suatnque lucem et plenitudinem rediret, quas acclamationes sustulerunt S. Ambrosius Mediolani, et S. Augustinus in Africa, uti ipse testatur serin. 215 *De Tempore*. Putabant enim Gentiles lunam in defectu a dracone ore apprehendi; itaque ne eam draco devoraret et absorberet, succlamabant, putantes se clamoribus percellere draconem ut eam revomeret.

Denique probabile est quod censet Sanchez, Moloch vel Melcch, vel Melchom, fuisse solem, qui est *Mtlcch*, id est rex cœli, indeque Lunam, qua* Solis est soror et Phœbe, dictam esse *Meicha*, id est reginam. Confirmatur id, *primo*, quia lucifer antecedit solem, sic deum Moloch antecederat Remphatn, id est lucifer, sivo gemma in corona Melchom referens luciferum, uti docent S. Hieronymus in cap. v *Amos*, Lyranus, Beda, et Glossa in illud Act. cap. vu: «Suscepistis tabernaculum Moloch, et sidus dei vestri Rempham.» *Secundo*, quia Melchom habuit coronam gemmis quasi sideribus radiantem, I *Paral*, xx. Porro radii hujus coronae videntur fuisse instar radiorum solis, uti fuerunt coronae regum Persarum. *Tertio*, quia Gentiles et Judæi suos infantes immolabant Moloch, cremando cos igne, eo quod putarent solem esse igneæ natura}. Unde Poeta:

Vos, æterni ignes, et non violabile numen,
Testor.

Verum de Molôch fuse disserui *Levit*, cap. xvm, vers. 21.

Ven. 19. 19, NumQUID ME AD IRACUNDIAM PROVOCANT? NONNE semet ipsos? — *q. d.* Putant se hac idololatria mihi movere bilem aut dolorem (Ilebræumenim ND *caos*, non tantum iram, sed et dolorem, tristitiam, omnemquo animi molestiam et regritudinem significat); falluntur, ego sum izxW.;, potius se perdunt, et sibi provocant ac conciliant iram et ultionem meam, qua fiet ut sibi irascantur et indignentur, quod suis sceleribus sibi accersiverint ad suam ignominiam. Ita S. Hieronymus et Vatablus.

20. Ecce furor meus, etc., confiatu super locum istum. — Pro *conflatur* Septuaginta et Chaldaeus vertunt, *effunditur*; Vatablus, *liquefactus est ut plumbum*. Est metaphora a fornacibus in quibus conflantur ferrum et metalla, *q. d.* Sicut vi ignis confiatu ferrum, liquefit et effunditur quasi torrens ignitus: sic et indignatio mea ebullit et coquitur, brevique effundetur in Judæos. Anthropopathûs dantur Deo ira, indignatio, furor, quia Deus acriter punit fontes uti homo, sed homo ex ira et passione, Deus ex ratione et justitia.

v»n. li 21. Addite, — *q. d.* Addite sano holocausta holocaustis et victimis pacificis, indeque do more juxta legem, *Levit*, cap. vu, l G, comedite. Est ironia, *q. d.* Holocausta hæc me non placabunt, nec

vobis proderunt, quia ea nihili pondo, quamdiu mores vestros non corrigitis (1).

22. Quia, etc., non præcepi eis in die qua eduxi Ven.n. EOS DE TERRA zEGYPTI, DE VERBO HOLOCAUTOMATUM.— Hoc verum esse, inquit S. Hieronymus, patet ex Exodo, ubi Deus primo dedit Judæis Decalogum **victim**» in tabulis lapideis, quasi potissimum sui cultum et puram religionem; deinde post offensam idololatri®, adoratumque vitulum postea jussit, ut magis sibi quara dæmoni et vitulo sacrificarent, ac **certas** ovium, boum et hircorum victimas sacrificari præcepit. Licet enim, *Exodi* cap. xx, 24, jubeat Deus fieri altare, tamen nullas determinat aut præscribit victimas in eo offerendas; illas enim postea præscripsit in Levitico. Tantum ergo jubet ut victimas quas offerre sponte volunt, in aitali terreo offerant. Rursum, *Exodi* cap. xxix, præscripsit quidem victimas offerendas in consecratione sacerdotum, sed illæ sacerdotes tangunt potius quam populum; nec pro populo, sed pro consecratione sacerdotum jubentur offerri. At post adoratum vitulum, *Exodi* cap. xxxit, mox in *Levit.*, certa holocausta, cortasque victimas pacificas, et pro peccato sibi immolari præcepit.

Idem docent Irenæus, lib. IV *Contra Harct.*, Rabanus, Hugo, S. Thomas, Dionysius et Lyranus, *q. d.* Rationem et modum sacrificandi in Levitico Judæis præscripsi, non propter me, quasi ego iis egeam, aut odore carniū delecter, uti Gentiles putabant suos deos, id est dæmones, iis delectari (idem putarunl' aliqui Patres, qui opinati sunt s. An- liarum victimarum vaporibus vivere et pasci dæmones, habereque corpus spirituale: inter quos diserte id docet S. Augustinus, vir tanti ingenii r °- et doctrinæ, lib. X *Civit.* xi). Sed propter vos ea proscripsi, ut scilicet iis vos in meo cultu deli nuu. nerem, ne ad vitulos et idola gentiumque sacrificia descisceretis; unde initio legis tantum præcepi ut audiretis me, nunquam sacrificia præcepturus, sed vestro arbitrio ea relicturus, uti ante legem ea reliqui, nisi pronos vos scivissem in sacrificia gentium. Ha Theodoretus, Hugo, S. Thomas et passim Patres.

(1) Recte observat Kimchi, hisce verbis non contineri mandatum approbantis aut cupientis, seti repudiantis; vetuli cum quis atteri dicit: Fac quidquid volucris, nihil tamen tibi proderit. Constat, inquit Rosenmuller ad hunc locum, primarium genus sacrificiorum holocausta fuisse, quæ tota igne absumenda essent, in reliquis autem sacrificiis vietume partem haud contemnendam cecisise in usum offerentis, ut ipso, quibuscum vellet, rito vesci ea posset. Credibile autem est, Propheta* remissionem in colendo Jova subinde gravius exprobranti, Judæos vel dictis vel animo objecisse; vanam esse istam reprehensionem, ne holocausta quidem a se intermittere, quæ, quod integra Deus soli sibi vindicet, oflerenti ne minima quidem hostia? parte relicta, sumptuosiora sint, nec nullius pretii munera. Itaque negat Jova, sc holocausta magis æslimare, quam reliqua sacrificia salutaria, licere per se, ut utrumqoo sacrificiorum genus eodem modo habeant Judæi, et ipsis holocaustis non minus, ac reliquis victimis, vesci pro lubitu possinL

Alifer responde! Sanchez Deum præcepisse quidem in decerto sacrificia, sed noluisse ut præcepta hæc vim haberent obligandi, donec ingressi in Chanaan Hebræi, eam subactis Chananæis quiete et pacifico possiderent; tunc enim non ante certus a Deo definitus fuit locus tabernaculi et nitaris, in quo hæc sacrificia offerenda erant. Idem docent Abulensis, in cap. xvni *Josué, Quæst. I*, et Serarius Quæst. XI, in cap. xvni *Josué*, imo idipsum docet Moses, *Dcuter. cap. xii*, 4 et seq. Prior explicatio uti communior, ita est germanior, omnemque difficultatem exhaurit.

2-1. FaCTIQUI! **sm** RETRORSUM, Er NOX INANTE,— id est *pruno*, facti sunt aversi a me, et a mea voluntate, uti sunt qui terga vertunt dominis suis; *secundo*, retrocesserunt, et non promoverunt; unde explicans vers. 26, ait: « Et pejus operati sunt quam patres eorum; » *tertio*, preterita, uti Ægyptias ollas, repetunt, futura contemnunt, propterea patiuntur adversa, nihilque cis succedit prospere.

E contrario, monet Apostolus, ut quæ retro sunt obliviscentes, ad anteriora nos extendamus, euntes de virtute in virtutem.

28. Periit fides. — Periit in plcrisquo Judæis Dei fides et religio vera. Ita S. Hieronymus, Theodoretus et Rabanus; *secundo*, a periit fides, » id est voracitas, fidelitas, quia pleriquo omnes dolos et mendacia meditantur et loquuntur.

29. Tonde capillum tllum, — scilicet tu, o Jeremia, ut significes et hoc schemate representes Judæos, qui quasi capillitium, ornamentum et diadema erant Dei, a Deo resecandos et projiciendos esse, ut in omnem ventum plagamque mundi dispergantur, et quasi peripsema a Gentibus conculcentur, et in sterquilinum projiciantur, ibique putrescant; idem enim hac pilorum resectione significavit Ezechiel, cap. v, l. Ha Hugo, S. Thomas, Lyranus et Dionysius. Unde Mddonatus censet Jeremiam quasi Nazareum, *ilonso hucusque fuisse capillo. Sic et Sanctus; licet enim, inquit, in Hebraeo sint verba ferainina, tamen illa pro masculinis sumuntur; jubet enim Deus Prophet®, ut feminarum assumat ejulatum, id est clarum et sonantem: nam viri in luctu potius gemunt quam plangunt. Rursum alludit ad præficas, quæ lamentationi prieerant, q. d. Instar præficarum plange.

Verum, quia præcessit immediate: « Et dices ad eos, etc., tonde capillum, » etc. Hinc *secundo* in lius, < tonde, » scilicet tu, o Jerusalem, cum tui-filiis et incolis Judæis; nam in Hebreo orn-ila hæc verba sunt feminina.

Not»: Tondebant veteres comam, *primo* in sig- h: d ludus; *scindo*, in signum servitutis; servis, nun tons i coma signum erat subjectionis, uti e-t et f, nt n s subditis marito, i Cor. cap. xi, Gei 10,»/ . d. o J rusalem, capieris; ergo lanquam captiva, tonde capiUum.

StME IN DIUCTIM PUNCTUM, — »/ . d. Pone CO-

raain precisara coram te, ut recta oculis in eam directis plangas quasi super mortuum: ita Lyranus et Hugo; *secundo*, Septuaginta pro D'Dú *sc-phaim*, legentes O'D2O *sephataim*, vertunt: *Sums in labiis planctum*, id est loquere plangentis more; *tertio*, Vatablus, Pagninus et Kimchi legentes *sc-phaim*, vertunt: Sume super *vertex et montes planctum*. q. d. Vide excelsa, ubi idola coluisti ob quæ jam vastaris: ibi ergo plango ubi peccasti; *quarto* et optime, asume in directum planctum, » id est clama recta in altum, extendo vocem planctus contentam in locum directum, id est altum et excelsum, scilicet super montes, ut ab omnibus audiaris; hoc enim exigit Hebræum *sephaim*.

Reliquit generationem furoris sui. — Reliquit Deus gentein Judæorum cui iratus est, in quam sævit et quasi furit. Hæc *generatio furoris* Dei a Paulo, *Rom. ix*, vocatur a vasa ire apta in interitum. » Peccator ergo est quasi scopus furoris Dei, in quem ipse omnia sua tela < sagittas collimai et conjicit.

30. Posuerunt offendicula, — id est idola et Ver*. 3# statuam Baal in templo, ut patet *Ezech. vni*, 3, scilicci id ficit Menasses, IV *Reg. xxi*, 4 et 5. Ha S. Hieronymus et Theodoretus.

31. Excelsa Tophet. — « Excelsa, » scilicet al- Veri.ii. taria, quæ excelsa in excelsis collibus aut montibus erigebant. Ita Septuaginta et alii.

Quæres quid sit *Topheth*? Dico *primo*: *Topheth* Topheth non fuit idolum, ut volunt Theodoretus et Lyranus, sed lucus sive sylva, in qua erat delubrum Eni ia-sive templum Moloch. Situm erat Topheth in ge- cu* « Lennon, i. e. in valle amoenissima filiorum Ennoin prope Jerusalem, quæ Siloe fontibus irrigabatur.

Dico *secundo*: Hebræum *Topheth* deduci potest *primo*, a radice NDD *pata*, id est ost illicere, seducere; unde Theodoretus, Quæst. XXVI in IV *Reg. Topheth*, ait, casum significat; *secundo*, S. Hieronymus: *Tophet*, inquit, interpretatur latitudo, a radice nna *pata*, id est dilatavit: erat enim locus impiorum latissimus et capacissimus; *tertio*, alii *Topheth* deducunt a radice JHP *iapha*, id est pulcher fuit: erat enim vaUis amœnissima; *quarto*, Franciscus Forcius in *Isaia xxx*, putat dici *Tophet* quasi *mopheth*, id est portentum: instar enim portenti erat, quod ibidem filios proprios idolo Moloch immolarent; *quinto* et optime, *Tophet* dictum est rpn *toph*, id est tympanum quod puka- dínur

bant hi idololatres, ne vagitus parvulorum occisosorum audirentur a parentibus. Ha R. Abraham, **

Lyranus et alii. Quocirca fabulosum et ridiculum num est, quod Rugo Cardinalis ex Hebrreis scribit in i"°4 *Isaías* cap. xxx, vers. 33, nimirum *gehennam* esse notwn Græcum, *topheth* Hebreutn, quod significet *tophos* (quos Hali vocant *tufos*) lapides concavos in modum pumicis, inter quos nutriebatur ignis indeficiens et perpetuus. Patet enim gehennam esse Hebræum nomen, non Græcum, æquo ac *topheth* Hebræum esse, non Latinum *tophos*. Tale quoque est quod Auctor bbri *De Notnin. Ucbr*.

«pud S. Hieronymum scribit gehennam idem esse quod vallem gratuitam, a N'2ge. id est vallis, et JF! *then*, id est gratia, vel Q2n *chinnam*, id est gralis. in inferno enim non est locus gratiæ, sed justitias et vindicta).

Dico *tertio* : Censet S. Hieronymus in cap. xxxu, Judæos in Topheth immolasse filios duobus idolis, scilicet Baal et Moloch; sed verius est eos immolasse soli Moloch, qui et Melchom dicitur, qui erat Baal, id est deus Ammonitarum; Baal enim commune deorum erat nomen. Sed quis erat Melchom? Arias, in cap. i Anios putat fuisse Mercurium. quem Ammonite colebant quasi Melchom, id est regem, vel quasi Moloch, id est animarum ductorem, et deorum nuntium : Hebraeis enim *malach*, est nuntius. Sed respondeo fuisse Saturnum, qui Moloch vel Melchom, id est rex: vel Melchom, id est rex eorum, dictus est. Saturno enim solebant homines amicissimos et pueros immolare, præsertim in gravi aliqua calamitate ad eam avertendam, tum Phoenices sive Chinnæi, tum ab eis prognati Carthaginenses. Ita Eusebius, lib. IV *Præpar.* vu, Philo lib. I *nistoriæ Phœnicum*, Curtius lib. IV, cl Diodorus, lib. XX.

Sic Pyrrhus, capta Troja, Polyxenam Priami filiam, Ulysses Astyanactem Hectoris primogenitum, pro felici reditu in patriam, diis sacrificarunt, quorum funebria celebrat Seneca in *Troade*. Paulus Osorius, lib. IV, cap. vi, et Herodotus, lib. VII, scribunt moris fuisse apud Persas, in gratiarum actionem diis vivos sub terra defodere pueros ac virgines, indigenarum filios et filias, idque fecisse Amestrim Xerxis uxorem in quatuordecim nobilium Persarum filiis. Sic Mexican! nostro sæculo quotannis viginti hominum millia maciabant dæmoni, antequam ab Hispanis subigerentur : quinimo idolum quoddam ex farina humano sanguine permixta festo quodam die efformabant, ac post ejus adorationem, illud in minutissimas partes secantes sigillatim distribuebant, singulique suam partem devorabant, ita sacrilegum sacrificium consummantes. Vide de Moloch dicta *Levit.* cap. xvni, 21.

Dico *quarto* : Hunc locum contaminavit et des-

truxit Josias, IV Reg. xxin, 10, anno regni 12: jam ergo, Jeremias prophetante, eversa erat Topheth. Jeremias ergo non praesentem, sed praeteritam taxat idololatram, *q. d.* In Topheth peccastis, in Topheth quoque puniemini. Unde Hebraei et S. Hieronymus censent *Topheth* vocari gehennam, id est locum supplicii; quod in ea valle, ubi Judæi filios suos Moloch sacrificaverant, Deus eos deleverit, ut illis minatus est vers, seq., et cap. xrx, vers. 6, 11, 12. Denique inde ob similem crudelitatem et inendium, infernus a Christo dicitur gehenna, *Matth.* v, 23, et *abbaia*, cap. xxx, vers. 33; sicut Bealomm locus dicitur *Jerem.* 22 *gan eden*, id est vallis vel hortus deliciarum, hoc est paradysus, lia S. Hieronj'mus.

Hinc tradunt, vel potius more suo fabulantur Judæi, uti narrat S. Thomas in *haia* cap. xxx, vers, ult., in Topheth esse inferni fauces, sive gehennalis incendii spiracula, ut de Ætna fingunt Poetæ; quia ibi, inquiunt, duæ palmæ perpetuo fumant. Stupendum esi tam crudelem cultum idoli secutos esse Judæos, neglecto facillimo cultu Dei veri. Unde Hercules, ait Macrobius, lib. VII, *Soturn.* oraculo hominum victimas postulante, persuasit Italiam, ut pro hominibus vivis cereos offerrent.

32. Et non dicitur amplius, Topirern. — Alludit ven. av ad radicem il3' *iapha*, id est pulcher fuit, *q. d.* *Topheth* non vocabitur amplius *Topheth*, id est locus pulchritudinis, amoenitatis et gratiæ (hoc enim significat Ennon) : sed stragis, quia ibi plurimi Judæi occiduntur et sepelientur, « eo quod non sit locus » alius sepeliendi, ob multitudinem cadaverum.

33. Morticinum, — id est cadaver, id est cada- Ver». vera.

Tropologice filios suos immolant Moloch, qui ingenium, vires, tempus, opera impendunt veneri, ventri, ambitioni : quocirca et ipsi descendant in Topheth, ibique cremabuntur cum Lucifero. Vere S. Augustinus in *Sententiis*, Sentent. 136: « Omnes, ait, prava cupiditates sunt porte inferi per quas in mortem itur : cujus dominatum subit, qui adeptum se ad perfruendum lætatur, quod perituum concupivit. »

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Perstat in prædiccnda vastatione Jerusalem ob ejus idololatriam et scelera, Vnde primo, vers. 1, prædici, Chaldtios Judæonan sepulcra eversuros et ossa dispersuros. Secundo, vers. 3, quod homines magis eligent mortem quam vitam. Tertio, vers. 4, arguit eorum impenitentiam, atque, vers. 7, aves in vere ad suos nidos reverti, Judans vero ad Deum nolle reverti. Quarto, vers. 8, arguit Prophetas et sacerdotes dicentes Pax, pax. Quinto, vers. 9, pro uvis et vino minatur eis aquam felle. Sexto, vers. 16, ex Dan ait venture Chaldtios, foreque saxos ut basiliscos (i).

1. In illo tempore, ait Dominus : Ejicient ossa regum .Tuda, et ossa principum ejus, et ossa sacerdotum, et ossa prophetarum, et ossa eorum qui habitaverunt Jerusalem, de sepulcris suis : 2. et expandent ea ad solem, et lunam, et omnem militiam cæli, quæ dilexerunt, et quibus servierunt, et post quæ ambulaverunt, et quæ quæsierunt, et adoraverunt: non colligentur, et non sepelientur : in sterquilinum super faciem terre erunt. 3. Et eligent magis mortem quam vitam omnes qui residui fuerint de cognatione hac pessima in universis locis, quæ derelicta sunt, ad quæ ejeci eos, dicit Dominus exercituum. 4. Et dices ad eos : Hæc dicit Dominus : Numquid qui cadit, non resurget ? et qui aversus est, non revertetur. 5. Quare ergo aversus est populus iste in Jerusalem aversione contentiosa? Apprehenderunt mendacium, et noluerunt reverti. 6. Attendi, et auscultavi : nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat poenitentiam super peccato suo, dicens : Quid feci? Omnes conversi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad prælium. 7. Milvus in cælo cognovit tempus suum : turtur, et hirundo, et ciconia custodierunt tempus adventus sui : populus autem meus non cognovit judicium Domini. 8. Quomodo dicitis : Sapientes nos sumus, et lex Domini nobiscum est? vere mendacium operatus est stylus mendax scribarum. 9. Confusi sunt sapientes, perterriti et capti sunt : verbum enim Domini projecerunt, et sapientia nulla est in eis. 10. Propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum hæredibus : quia a minimo usque ad maximum omnes avaritiam sequuntur ; a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium. 11. Et sanabant contritionem filiarum populi mei ad ignominiam, dicentes : Pax, pax : cum non esset pax. 12. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt : quinimo confusione non sunt confusi, et erubescere nescierunt : idcirco cadent inter corruentes, in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus. 13. Congregans congregabo eos, ait Dominus : non est uva in

(1) Duabus securitatis falsis presumptionibus quibus capti Judæi in vanam fiduciam erigebantur, aliam addit Propbeta, scilicet :

Trinno, *persuasio concepta de facilitate veniæ*, et de declinatione parve*. Utraque eliditur, *primo* t expostulatione de neglectu tempestitiva et necessarie poenitentiae, 4-7 ; *secundo*, redargutione scribarum de presumptionibus, vulgi de avaritia, pseudoprophetarum de falsa promissione pacis, 8-12; *tertio*, comminatione tolerandæ obsidionis et famis, frustrando eventu expectationis, inferenda) vastitatis ab hoste implacabili, 13-17.

In parte sermonis posteriori quæ a vers. 13 incipit, et ad finem capituli ix continuatur, Judæos convincit de certitudine et justitia poenæ imminantis; ut ordo clarius pateat, totam hic hujus partis seriem uno tenore subjicimus.

Puno, *certitudo poenæ erponitur, primo*, per luctum ipsius Propheta*, tum moerorem ac stuporem interius, et mixtum ac eventum mali exterius sentientis, 18-21; tum

medelam populo, fletum oculis, absentiam a tristi spectaculo sibi exoptantis, 22, cap. ix, 1, 2; *secundo*, per judicium ipsiusmet Dei scelera populi plurima recensentis, 3-6, et poenas hic gravissimas decernentis, 7-11.

Secundo, justitia poenæ declaratur, primo, proposita quæstione de origine tanti mali, et designata legis violatione tanquam primaria causa, 12-14 ; *secundo*, decreta huic transgressioni respondente vindicta, 15, 16.

Tertio, utraque confirmatur et illustratur, primo, dato ad mulieres præficus planctum de hoc fato edituras mandato, 17-19 ; *secundo*, prestito per Prophetam tristi hujus evocationis ministerio, 20-22.

In peroratione hujus sermonis. Propbeta, nomino ipsius Dei, *primo*, instruit probos, gloriam non captandam ab humanis donis, sed a divinorum cognitione, 23, 24; *secundo*, præmonet malos, ultionem severam instare omnibus incircumcis corde, sive corpore circumcisi sint ut Judæi, sive habeant preputium, ut Gentiles, 25, 26.

vitibus,, el non sunt ficus in ficulnea , folium defluxit : et dedi eis quæ. prætergressa sunt. 14. Quare sedeinus? convenite, et ingrediamur civitatem munitam, et sileamus ibi : quia Dominus Deus noster silere nos fecit, et potum dedit nobis aquam fellis : peccavimus enim Domino. 15. Expectavimus pacem, et non erat bonum : tempus medelae, et ecce formido. 16. A Dan auditus est fremitus equorum ejus, a voce hinnituum pugnatorum ejus, commota est omnis terra, et venerunt, et devoraverunt terram, et plenitudinem ejus; urbem, et habitatores ejus. 17. Quia ecco ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio : et mordebunt vos, ait Dominus. 18. Dolor meus super dolorem, in me cor meum mœrens. 19. Ecce vox clamoris filiae populi mei de terra longinqua: Numquid Dominus non est in Sion, aut rex ejus non est in ea? Quare ergo me ad iracundiam concitaverunt in sculptilibus suis, et in vanitatibus alienis? 20. Transiit messis, finita est aestas, et nos salvati non sumus. 21. Super contritione filiae populi mei contritus sum et contristatus, stupor obtinuit me. 22. Numquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi? quare igitur non est obducta cicatrix filiae populi mei?

Veri. i. 4. In illo tempore, — quo Jerusalem a Chaldæis capietur, et Judæi in Tophetb occidentur.

jndtise- Ejicient ossa regum Juda. — Nota : Judæi cada- vera principum suorum mortuorum combure-
enm an- bant, ut patet *Jeremiæ* cap. xxxiv, vers. 5; et ossa
ro. resti- sepeliebant cum auro, argento, vestibus, armis,
'innii:l coronis et sceptro, si reges essent, inquit S. Hie-
ronymus; sin Prophetæ essent aut viri primarii,
cum vestibus et vasis pretiosis, sicut et nostro
tempore in sepulcris Judatorum vidimus. Ita scri-
bit Josephus, lib. XIII *Antiq.* xv, Hyrcanum ex-
traxisse e sepulcro Davidis tria talentorum millia.
Et Sozoinonus, lib. IX, in fine, narrat in sepulcro
Zachariæ prophetæ inventum fuisse puerum e re-
gia stirpe aurea corona redimitum, et vestibus
ne et regalibus indutum. Sic et Gentes fecerunt, ut patet
GentHii. in funere Miseni apud Virgilium, lib. VI *Æneid* :

At pius Æncas ingenii mole sepulcrum
Imposuit, sui que armi viro, remumque tubamque.

et lib. XI, in funere Pallantis : in rogam enim in-
jecerunt ejus vestes, galeam et arma.

Idem etiam faciunt Livones, qui dura Ger-
manorum servitute pressi, monumentis mortuo-
rum cibum, potum, securim, et nonnihil pecunias
imponunt dicentes : « Transi, o miser, ab hoc
rerum statu in mundum meliorem ; ubi non tibi
Germani amplius, sed tu illis imperabis, habes
arma, cibum, viaticum. » Testis est Joannes La-
sicius in *Samogit*.

Alexander Magnus, audiens Cyri sepulcrum au-
ro argentoque refertum, jussit illud aperiri : « Sed
præler ejus clypeum putrem, et arcus duos Scy-
thicos et acinacem, nihil reperit. Ceterum corona
aurea imposita amiculo, cui cam assuerat ipse,
solium, in quo corpus jacebat, velavit, miratus
tanti nominis regem, tantis prieditum opibus,
haud pretiosius sepellum esse quam si fuisset e
plebe, » inquit Q. Curtius, lib. X *De Gestis Alexand.*
Paulo aliter rem narrat Plutarchus, uti mox di-
cam.

Prædiôilergo Jeremías, quod sepulcra hæc ef-
fringet Chaldæorum avaritia, *primo*, ad prædam.
Ita S. Hieronymus, Hugo, Lyranus, Isidorus. Se-
cundo, ut Theodoretus, ad contemptum et puni-
tionem, ut scilicet ossa Manassis et regum impio-
rum luci prodantur, et cadaverum stellarum, quibus
servierunt Deo derelicto, pateant aspectibus. De-
nique ut acriter exposita eorum ossa, ab eoque con-
sumpta, in sterquilinum et cineres solvantur. Hinc
ait : a Expandent ea; » id est spargent, non colli-
gent sub tectum; nam et hic aliquis honos est;
quare nos mortuorum crania et ossa in ermetico
honesto loco in polyandro sive ossario reponere
solemus. Verum hoc Judæis a Chaldæis non fuit
concessum, uti hic minatur Deus.

Quam vero hæc sepulcrorum violatio sit inhu-
mana et barbara, facto indicavit Nitocris (licet
Plutarchus id tribuat Semiramidi) regina Babylo-
nis. Hæc enim sepulcrum sibi extruxit supra por-
tas urbis excelso loco, atque his litteris inscrip-
sit : « Si cui regum Babylonis potest me futurorum
fuerit pecunia » penuria, a portu sepulcro, sumat
quantumcumque libuerit pecuniæ, duntaxat indi-
gens; aliter ne aperiat, non enim satius fuerit. ■
Hoc sepulcrum mansit immotum usque ad Darium
Hystaspis, qui frustra ibi pecunias recondi arbi-
tratus, aperuit monumentum, in quo pecunias
non invenit, sed litteras ita dicentes : a Nisi pecu-
nia esses inexplebilis, et turpis lucri cupidus,
haud aperuisses urnas defunctorum. » Ita Hero-
dotus, lib. 1.

Alexander Magnus, inquit Plutarchus in ejus
Vita, cum Gyri monumentum apertum comperis-
set. fecit. Titulus monumenti erat : « Quisquis homo
et undecumque venisti (nam venturum novi) ego
Cyrus sum, qui Persis quasivi imperium. Ne in-
videas mihi, oro te, exiguum hanc humum, quod
corpus meum tegit. » Hæc Alexandrum valde
permoverunt, reputantem rerum incertitudinem
et vicissitudinem. Hinc et illa Horatii querela

dû Romanorum excidio libro *Epodon*, ode xvi.

Barhams torni cineres insistet victor, et urbem
Eques sonante verberabit ungala :
Quique carent ventis et solibus ossa Quirini,
Nefas ridere, dissipabit insolens.

Ven. t. 2. Et omnem militiam coeli, — et omnes stellas,
quæ Dei, quasi armali et instructi sunt milites,
præserlim quia galearum coni tanquam stella)
micare solent, inquit Maldonatus.

Qlibus servierunt — latria, ea adorando.

Nota : Gentiles adorarunt solem et stellas, tum
ob splendorem et pulchritudinem, tum quia pri-
mi philosophi pene omnes putarunt eas esse ani-
matas. UndeS. Augustinus, lib. XVIII De *Civit.* iv,
referi Anaxagoram capitis accersilum, quod di-
xerat a solem esse saxum candens, n tum quia
censebant in stellis eventus et fatum cujusque esse
descriptum. De quo plura cap. x, vers. 2.

Ven. 3. 3. Eligent magis mortem quam vitam. — Hoc al-
legorico verius erit in die judicii, et excidii orbis,
cum impii dicent montibus : « Cadite super nos, d
et collibus : « Operite nos. »

Ix UNIVERSIS LOCIS QUE DERELICTA SUNT, AD QV.E
ejeci eos, — in Babylone, inquit Lyranus. Secundo
et melius, in Judææ montanis et abditis, inquit
Vatablus. Aut *tertio*, in desertis Moab et Idumææ,
ad quæ fugerunt metu Chaldaeorum Judæi. Ita a
Castro. Aliter Sanchez : « Quæ derelicta sunt, n
hoc est, inquit, in universis locis in quibus Ju-
dæi derelicti sunt, ul sil hypallage.

Ven.4. 4. Muquid qui cadit, nox resurget? — *q. d.*
Omnes qui cadunt resurgere cupiunt, el ad id toto
corporis animiquo nisu conantur : pari modo qui
aversi sunt a recta via et itinere, ea cognita in
cam reverti festinant, quæ esi ergo Juda orum in-
saniam, velle in lapsa et errore perduraro? Ita Ly-
ranus, Dionysius, kidoriis et S. Hieronymus :
« Humanum enim est cadere, diabolicum nolle
resurgere. »

▼ «».5. 5. Aversione contentiosa, — id est forti, jugi,
pertinaci, ita ut nolit reverti. Unde hebraice est,
aversione *perpetua*.

Apprehenderint mendacium. — Hebraice
hormit, id est dolos, et fraudes pseudopropheta-
rum Jeremiæ minas irradientium, iis enim credi-
derunt. Ita Vatablus, Pagninus, Lyranus, Diony-
Bius. *Secundo*, S. Hieronymus, Rabanus, lingo,
S. Thomas vertunt, « mendacium, d id est iniqui-
tatem, pravitatem. Sic alibi e contrario sæpo *veri-
tas* vocatur omne debitum vel officium virtutis;
et sic diabolus dicitur non stetisse in veritate, id
est non perseverasse in officio angelico, seu in
eo quod decebat angelum facere, Joan, vm, 44.

6 (I). Omnes conversi sunt ad cursum suum, — ut

(I) « Attendi et auscultavi p, Funt verba Dei. Eleganter
bri loco Deos se ipsum cum patre comparat ex occulto
an<ullantx-, et aurem quasi sibi substringente, ut quo-
moi'1 Uberi admonitiones et comminationes paternas
eicqiant, Usque convenienter se gerant, exploret et

sequantur naluræ et voluntatis pravæ pronilatem
in malum, sicut equus eflrami impetu currit, quo
eum stimulus vel phantasia agit, v. g. in prmlum,
etiam cum certo vilæ periculo. Paulo aliter, sed
efficacius vertunt Septuaginta : *Currens deficit a
cursu suo, et equus defessus in hinnitu suo, q. d.* Cur-
rens diu, tandem delassatur, fft currere desinit:
equus pariter hinniens ad cursum in prælium,
co delassatus, hinnire et currere desinit; at hi in
continuo peccandi labore, et cursu ad scelera non
fatigantur, sed quasi infatigabiles cl insatiabiles
ad alia et alia assidete procurrunt. Ita Theodorc-
tus. Ilie peccatoris vitiis immersi est stupor, hic
furor.

7. Milvus in coelo (ex coelo, ex cmli tempera-
tione et qualitate) cognovit tempus suum. — « Mil-
vus » scilicet albus, id est ciconia, hæc eniin a
pietate in parentes hebraice dicitur m'on *chasida*,
id est pia, et a candore vocatur candida. Undo
Virgilios, *Georg.* II :

Cum vere rubenti
Candida venit avis.

Ciconia enim in vero ex frigidioribus locis in Cleoni*
nidum suum redit; quod non facit milvus, inde- |i|5n^i|
que ciconia hospitis qui nusquam habitat, est hie- hospitis
roglyphicon. Ita a Castro, M ildonatus et Ilebm. VJ8*.
Verum, quia milvus nusquam vocatur ciconia, cl
quia de ciconia sequitur; hinc melius proprie hic
milvum accipias, qui hebraice dicitur *chasida*
per antiphrasin, quia minime pia, sed rapacissima
est avis. Nomina enim animalium apud Hebreos
nullis sunt communia. Unde *chasida* milvum in- (*hattda*
terpretantur *primo*, S. Hieronymus, *lachar.* cap. X.pn>
v, vers. 9, ubi in *Comment*, sic ait : a Chasid un lular.
Hebroi milvum putant, avem rapacissimam,
et semper domesticis avibus insidiantem. » *Se-
cundo*, Symmachus, et sexta editio, *Psalm.* cm, IS,
casida vertunt, *milvum*, ubi Septuaginta vertunt,
herodium. *Tertio*, Thalniudistæ, ait Pagninus, di-
cunt quod *chasida* sit H'1 *daia Ichuna*, id est
milvus albus; sic appellatus, quod faciat miseri-
cordias aut beneficia cum sociis suis, quibus do
escis quas rapuit, distribuit.

Pulchre Baptista Mantuanus, lib. V *Alphonf*
de avium ingenio ita canit :

Astra etiam phiviasquo docent, el certa dierum
Tempora el annqrum, sic ver cognoscit hirundo,
Alciones hieoiem, ventos et fulmina cudunt,
Et tempestivos campis sitientibus imbres.

Tempos suum, — tempus vernnm, blandum et
commodum ad redeundum, nidificandum, ova
et pullos generandum, *q. d.* Et vos, o Judæi, o

cognoscat; sed etiam hi conatus frustranei reperiuntnr.
Inesl autem in hac comparatione, figura remota, hic
sensus: Deus pro indulgentia sua ac lenitale pumas pec-
catorum per aliquod tempus differens curavit, ut .huía is
uec tempus nec facultas ad frugem redeundi <lacs.-ct.
(J. D. Michaelis.)

mortales, non cognoscitis tempus, id est oportunitatem pœnilendi, Deum conciliandi, serendi bona opera quibus œternam gloriam metatis. Rursum, non cognoscitis tempus, puta hiemem asperam iræ et vindictæ Dei vobis imminētis, ut cam Instar milvi et ciconiæ fugiatis.

Tempo- Tempus sive occasionem pulchro hoc modo
ri' rJv ^cP*D8it Ausonius :

gieg. Sum dea, quæ rara et paucis Occasio nota,
Quid rotula* insistis? stare loco nequeo.
Quid talaria babes? volucris sum : Mercurius qu@
Fortunare solet, trado ego, cum volui.
Crine tegis faciem? cognosci nolo, sed beus tu,
Occipiti calva cs? ne tenear fugiens.

Deinde comitem Occasionis metanoeam, sive se-
ram poenitentiam ita describit :

Sum dea, qu@ facti non factique exigo poenas,
Nempe ut pœnileat, sic Melanœa vocor.

« Apes, inquit Plinius, lib. XI, cap. vi et x, peragunt opus suum non statis diebus, sed quoties coeli commoditas invitat; ita suo quæque tempore capienda est occasio.» Idem, lib. XV, cap. xxiv: « Morus, ait, novissima omnium germinat, et tamen parit inter primas; ita qui tempus idoneum opperiuntur rei conflciendæ, etiamsi serius coeperint, tamen maturius conficiunt. » Et Hesiodus : « /Estas non semper fuerit, componite nidos.» Hoc est quod ait Paulus : « Dum tempus habemus, operemur bonum, » seminemus bona opera ex quibus in rcicrnitale vivamus.

Turtur. — Mystice S. 'dhrysostomus, hom. De *turture*, cap. x, vers. 5 ; a Turturem, ait, dicit omnem castam Ecclesiam, hirundinem vero Joanneni hominum amatorem, cicadam autem (sic enim ipse legit pro ciconia) cloquentissimum Paulum, Ecclesiæ organum. » Vide eum de turture. Addit S. Ambrosius, lib. VI *Ilexam*. cap. iv : « Vides, inquit, quantam Dominus etiam minusculis aniraalculis infundit prudentiam? Turtur nido suo, ne pullos suos incurset lupus, squillæ folia superjacet : novit enim quod hujusmodi folia lupi fugere consueverint, novit avicula, quomodo posteritatem foveat suam; et tu ignoras, et tu negligis, quomodo adversus lupum nequiliæ spiritalis posteritatem vilæ hujus habeas tutiorem! » Sed de hoc alii dubitant. Nam quid turtur a lupo sibi pullisque metuat, in arboribus nidulans? Gladio-lum, vel, ut alii legunt, iridem nidis imponere tradit/Elianus; Philesvero comedere eamdem.tanquain fascinationis amuletum, et ad pullorum custodiam. Sed audi similia, caque mira de provida avium sagacitate, caque imitare : « Morbum ingruentem llieracio Iviba accipiter propulsat, chelidoniam visui saluberrimam hirundine*monstravere, vexatis pullorum oculis illa medentes, origano sibi medetur ciconia; adite lapide aquila; circus cichorio; milvus rhamno ; upupa adianto; turdi ramo myrti; pavo radice lini; ardea cancro;

palumbos, graculi, merulre, perdices lauri ramo annum fastidium purgant; columbæ, turtures et gallinacei, herbæ, quæ vocatur helxine; anates, anseres cæteræque aqualicæ herba siderite ; grues et similes junco palustri, corvns occiso chamaeleonte, qui etiam victori nocet, lauro infestum virus exstinguit, » ait Aldrovandus *Prolcgom. in Ornilhol*. Ubi et addit lusciniam cum solstitio æstivo colorem æqne ac vocem mutare.

Hirundo. — Hebraice DID sus, quod Vatablus, Pagninus et alii vertunt, *gruem*, quæ proceritate et voce similis est equo, qui hebraice sus dicitur. Verum Septuaginta, Chaldæa, Noster et alii, *Inaia* cap. xxxvin,vers. 14, *sus* vertunt, *hirundo*; prima enim avium in vere redithirundo, unde adagium : « Una hirundo non facit ver. » Audi mira de hirundine, ejusque solertia et veris præsensu.

Hirundines sub hiemem et frigora glomerant Hirndl. se, alisque et pedibus sese invicem implicantes, rrfi^{†*} mergunt se in stagnum, ibique quasi soporatae nHja*. et exanimes quiescunt, dum vernus calor appetat, tio mir». quem ut sentiunt, ad seredeuni et reviviscunt. Ita oculati testes Poloni testantur. Hirundo ergo ex aquis rediviva, primo vere ad nos redit, pristinos nidos investigat, invenlisque applaudit, sibi congratulatur mirifice, cantu vario et quasi articulato. Thebarum tecta, teste Plinio, lib. X, cap. will, subire negatur hirundo, quod urbs illa sæpius capta et vastata sit. Id ex Plinio repetens Solinus cap. iv *Polyhist*. causam hanc dat : « Nam inter cætera, inquit, habere hirundines quiddam praescium inde noscitur, quod lapsura non petunt culmina, el aspernantur peritura quoquo modo tecta. » Mirum vero est quod scribit Plinius, lib. X, cap. XXXIII, hirundines in Heracleotico Nili ostio, exundationi Nili molem inexpugnabilem continuatione nidorum ita opponere stadii unius spatium, ut id humano opere perfici vix posse credatur. Et in .Egypto juxta oppidum Copton, insulam esse aiunt sacram Isidi, quam ne Nilus inundet, hirundines, incipiente vere, palea et stramento firmant continuatis per triduum noctibus, tanto labore, ut inultas in opere emori constet, eamquo militiam illis cum anno redire semper.

Alia* quoque aves vere redeunt, sed præiisno- Miranda minat hirundines. Illæ enim certo primo vere redeunt, verque quasi annuntiant. Rursum, quiapi^{*TM} n< id magis mirum est in hirundine, quæ vix disciplinam admittit, vix cicurari se patitur. Unde Plinius, lib. X, cap. XV : « E volucris, inquit, hirundines sunt indociles, e terrestribus mures, cum elephantii jussa faciant, leones jugum subeant, in mari vituli, totque piscium genera mitescant. » Et Plutarchus, Vili *Sympos. Quast*. VII : « De his, inquit, quæ nobiscum habitant, sola hirundo et musca non cicurantur homini, nec (angi se patiuntur, neque consuetudinem aut societatem ullius operis ludive admittunt, quod musca facit metu incommodi, et qui subinde abigitur; hirundo autem quia natura odithomines, ctob infido-

litaſem ſemper ſuſpicioſa manet, et cicurationis fugax. » Ludovicus Arioſtus in ſatyris ſcribit mori hirundinem, ſi vel unica tantum die in cavea incluſa teneatur; unde et hebraico vocatur **I'm dcor**, id eſt libera, ait R. David. Albertus .Magnus tamen ſcribit ſe vidisse hirundines mansuefactas, et ad manum advolantes. Sed hæ rare ſunt. Porro hirundo pietatis parentum (et maxime Dei) in filios ſymbolum eſt. Nam, ut ait Horus Apollo; lib. II *Hieroglyph*, cap. xxix : « Omnes parentum opes filiis relictas volentes innuere *Ægyptii*, hirundinem pingunt. Illa enim jam morti proxima, luto ſcipſum volutat, et pullis latebras comparat. » Et S. Ambroſius, lib. V *Hexam*. cap. xvii : ■ Hirundo, ait, minuscula corpora, ſed egregie pio ſublimis affectu, indiga rerum omnium, pretioſiores auro nidos ſtruit, » Hirundo ergo hic notat Deum in Hebreos quaſi in filios pium, omnia ſua bona eis elargitum, cum ipſi in eum eſſent ingrati et impii.

Ex hoc ſuo in vero reditu, hirundo vocatur « prænunlia veris. » Ovidius, *Pastor*. I :

Tunc blindi ſoles, ipiolique prodiſt hirundo,
El luteum celsa ſub trabe tingit opus.

Et:

Fallimur, an veris praniinlia venit hirundo,
An metuit, ne qu® verſa recurrat hiems?

»

Hinc Rhodii, teſte Athenæo, in fine hiemis invitare ſolent hirundines, ut ver afferant quod y.iAt nuncupabant, hoc eſt, rrtxtXiSan dqtipuv, id eſt hirundini ſtipem colligere, circumeundo oppidanorum ædes, et canendo cantilenam hanc (xptiir.spia quaſi hirundinariain vocabant) : « Venit, venit hirundo, pulchras ducens horas, et annos pulchros. » Idem teſtatur Theognis, lib. III *Sacrificat.*, et ex eo Aldrovandus.

Jipti « Mystice, totam hirundinis naturam explicat Jabit. «jo coimus de Vitriaco Cardinalis, Dominic. II Advenſia» "Th " Hirundo, inquit, quæ in collo et pectore ru- it » .v bicunda eſt, Sanctos ſignificat, quibus Chriſti paſſionis fides in corde eſt et in ore, dum corde credunt ad juſtitiam, ore autem confitentur ad ſalutem. *Secundo*, ſtercoribus ejus cuín Tobia homines mundani exerceantur, id eſt bonis temporalibus, quæ Sancti tanquam ſtercora reputant, ſicut ait Apoſtolus. *Tertio*, fugit hirundo hiemem, et ad calidas regiones tranſit, ita ſanctus gelicidium peccatorum, et torporem ignavia; fugiens, ad Austrum Spiritus Sancti tendit, ut habitet in fervore charitatis. *Quarto*, in nidis conſtruendis, et pullis educandis ſollicita eſt hirundo; ita in Chriſti ope et gratia ſpem ſuam vir ſanctus ponit, et ibi pullos honorum operum recondit, et proximis educandis et nutriend.s inten Iit. *Quinto*, hirundo lapſura culmina deſerit, et Sancti preſentís ſæculi ruinam fugiunt, ne cum ruente opprimantur et ruant. Sexto, mare tranſvolat hirundo, et Sancti mundi hujus amaritudinem tranſeundo,

extra mundum Deo ſerviunt. *Septimo*, revertitur hirundo poſt frigus hiemis, ut annuntiet initium veris; ita juſtus poſt tenſationes ad temperiem, Domino ducente, pervenit, et ſcipſum borne conſervationis exemplum, et virorem virtutum aliis oſtendit. *Octavo*, hirundo quirrit ver, quod eſt medium inter hiemem et æſtatem, et ſanctus in ſe tenet diſcretionis et temperantiae modum. *Nono*, hirundo cibum reſidens non ſumit, ſed in acre quas capit eſcas edit, et vir juſtus in terris coeleſtia quærit. Decimo, hirundo nec alias infeſtat aves, nec ipſa ab aliis rapitur, et viri juſti nec alios Ite- dunt, nec unquam dromonibus preda fiunt. *Undecimo*, hirundines ſunt verbi Dei preconcs, ad hos enim hæc D. Chryſoſtomi ſimilitudo refertur : « Hirundines, inquit, alimenta ſuis pullis ab ore in os trahunt, noſtra autem non, ſed ab ore ad aurem : illa quippe in corruptionem, noſtra vero in incorruptionem procedunt; illa corpus, animam autem noſtra impinguant. *Duodecimo*, hirundo ſedulo nidificans, et pullis viſum per herbam chelidoniam reparans, designat juſtum in nulla indigentia deſperare, neque ab opere ceſſare, ſed parere filios Chriſto, coſque per veritatis phar- maca illuminare.

Et ciconia cuſtodierunt tempus adventus ſui, — ſcilicet tempus migrationis ſuæ in alium locum, ut hiemis rigorem fugiant, et ver placidum quærant. *Secundo*, hre aves ſciunt ubi et quando nidificent et pullos alant.

Populus autem meus non cognovit judicium Domini, — id eſt tempus ultionis, a lege in genere, et a me in particulari definitum et promulgatum, quaſi inſtans, ut hiemem deſolationis Jeruſalem per poenitentiam effugiat. Porro « non cognovit, » id eſt noluit æſtimare, non curavit, non credidit minis Domini. Alii « non cognovit, » ſcilicet practice, id eſt noluit facere judicium Domini, id eſt precepta, ut fructum legis decerperet. Ita Theodorctus.

Comparat Deus Judæos avibus, peccata hiemi, miſericordiam ſuam veri, docctque coſ imprudentiores eſſe quam aves illæ ſint, quæ quamvis diſcedant, tamen ſtatis temporibus redeunt, quaſi nos doceant agere poenitentiam. Nam, ut Plinius Av m do. ait lib. VIH, cap. xxvi, homines a beſtiis medicinam, ſic Tertullianus, lib. Dc *Pernitentia*, ait pen- fnenjDt m)> nitentiam ab iisdem diſcere debere. Audi Tortui- dlctnam, lianum, lib. De *Panitentia*, in fine : « Cur ceſſas aggredi, quod ſcias mederi tibi? mutæ quidem jrm. animæ et irrationales medicinas ſibi divinitus attributas in tempore agnoſcunt. Cervus ſagitta tranſfixus, ut ferrum et irrevocabiles moras ejus de vulnere expellat, ſcit ſibi dictamno medendum. Hirundo ſi excæcaverit pullos, novit illos rursus oculare de ſua chelidonia. Peccator reſtituendo ſibi inſtitutam a Domino exomologeſin ſciens, illam præteribit? • Idem habet S. Pada- nus, ExAorl. ad *pænitent*.

S. Barlaam apud Damascenum in *Hist*. cap. x,

idolorum cultores comparam[^] auciipi, lepidum de lusciniā habet apologum. Cum enim illa capta ab aucupe se jugulandam videret, dixit ei : Quidnam commodi ex mea nece consequeris ? nec enim per me ventrem tuum explere poteris : si me liberare volueris, dabo tibi tria praecepta, quæ si serves per omnem vitam, magna tibi afferent comoda. Promisit ille libertatem, si quid novi et magni ab ea disceret. Tum illa : « Nunquam, ait, rem quam consequi nequeas, aggredere, nunquam rei præterite te poeniteat, rei incredibili nunquam fidem adbibo. » Ille prudentiam ejus admiratus, eam dimisit. Dimissa ergo tentavit aucupem, ut videret an hæc praecepta servaret, dixitque : O homo, qualem hodie thesaurum amisisti ! est enim in visceribus meis unio, struthionis ovum magnitudine excedens. Audiens hoc aucups pcenituit, avemque ad se pellicere conatus est. Cui illa : Nunc te stolidum esse video. Docui enim te, ne ob rem præteritam poenitentia ducereris, et ceco indoluisti quod me dimiseris. Præcepi tibi, ne ea quæ assequi non posses, aggredere, et tamen arripere me conaris, cum ðler meum assequi nequeas. Edixi tibi ne incredibili sermoni fidem haberes, et ecce in visceribus meis unionem, statueram meam excedentem ðnesso credidisti. Sic, inquit, stulti sunt idololatrae, quia colunt idola quorum ipsi opifices sunt.

8. Mendacium operatos est styles mendax scribarum. — Chaldæus, *frustra fecit scriba calamum mendacii ad falsandas scripturas*, quia cum lex transgressoribus pœnas et excidium intentet, Scribre dicunt : « Pax, pax, » redemptionem poenarum et salutem promittendo Judæis per solas exteriores oblationes; sicque falsa interpretatione legem corrumpunt, elsic «sanant,» id est sanare student, « contritionem populi ad » ejus « ignominiam » et confusionem. Verum « confusi sunt, perterriti et capti sunt, » id est confundentur et percellentur metu cum capientur a Chaldæis.

Pagninus vertit : Vere *etiam mendacium fecit stylus, frustra scriba*, quasi dicat : Frustra sunt scribae et scribarum officium in Jerusalem, quia ipsi legem et verbis et factis pervertunt ; aut, ut Maldonatus, *q. d.* Frustra scribæ in lege transcribenda laborant, cum vos, o Judæi, minime eam servetis.

10. Agros EORUM (dabo) hæredibus. — Hebraice D'UHV *iorcscim*, id est possessoribus, scilicet alienis, puta Chaldæis, qui agros Judæorum invadent et occupabunt.

Cuncti faciunt mendacium, — id est dolos et fraudes, ut mendacii legis interpretatione, lucra plebis aucupentur. *Secundo*, « mendacium, » id est quamvis pravitatem; hæc enim est mendacium non vocale, sed practicum : unde sæpc in Scriptura vocatur « mendacium. »

13. Congregans congregabo eos, — scilicet ad necem et captivitatem, id est omnino perdam et delebo eos, aiunt a Castro et Sanchez. Aut simplicius, congregabo eos in Jerusalem aliasque

Judææ urbes, ut ibi obsidionem arctissimam patiantur a Chaldæis, a quibus non relinquetur in vitibus uva, nec in ficulnea ficus; quin et folium ex arboribus defluet. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Lyranus et Maldonatus. Notat S. Hieronymus hisce verbis significari longam lore obsidionem, ita ut ab autumno cum est tempus ficuum, protrahatur in hiemem cum folia defluunt. Miter Chaldæus vertit : *Finientur Judai, sicut finiuntur uva de vite, et sicut ficus defluens de ficulnea, et sicut folium ab arbore.*

Symbolice, per ficus et uvas proverbialiter significantur opes Judæorum, quæ universæ ab ipsis transibunt ad Chaldæos, ila ut etiam «quæ prætergressa sunt, » id est res viles et neglecte, quales sunt racemi pauci in vinea relictis post vindemiam, ab iis denuo vestigentur et diripiantur. Hoc est quod dixit cap. vi, 9 : « Usque ad racemum colligent quasi in vinea reliquias Israel. » Ita Sanchez.

Dedi eis quib prætergressa sunt. — Id est dabo Judæis uvas et ficus, quæ prætergredientur cos, id est ab eis transibunt ad Chaldæos, ab eisque carpentur. Ha S. Hieronymus, Vatablus, Hugo et Lyranus. Alii explicant, *q. d.* Dabo Judæis tantum illos fructus, quos Chaldæi vastando prætermiserint, ut eos ipsi furtim colligant. Verum priorem sensum exigit pronomen affixum in OTMJJJ *iaabrum*, quod Judæos respicit, non Chaldæos, nipote quorum nulla hic facta est mentio.

14. Ingrediamur civitatem munitam, — Jerusa- Ven.14 lem; Septuaginta, *ingrediamur civitates munitas*. Est mimesis, sunt enim hæc Judæorum, ob imminentes Chaldæos pavidorum, verba.

Et sileamus ibi. — Id est exspectemus anxii et mresti rei hujus et belli exitum; vel, ut Lyranus et Hugo, sileamus ibi, auscultantes tubas hostiles, an veniant Chaldæi : nihil moliamur, non provocemus hostem, tantum defendamur muris, siquidem Dominus in has angustias nos adduxit, et, ut Septuaginta, *abjecit nos*; Chaldæus, *pudfecit nos*. Silentium ergo hoc significat ingentem pavorem et consternationem ; sic enim silent pavidi mures coram fele : sic siluit terra coram Alexandro Magno, I *Machaó*. cap. i, 3.

Aliter Vatablus, Pagninus et a Castro : a Sileamus, » id est moriamur et pereamus; est catachresis : mortui enim silent. Sic cap. xxv, 37, ait : « Conticuerunt, » id est perierunt, « arva pacis; » et cap. XLix, 28 : « Omnes viri praelii conticescent, » id est peribunt, et sic infernus et sepulcrum hebraico dicitur i *ion durna*, id est silentium.

Tertio, S. Hieronymus : Deus, inquit, inexorabilis silentium nobis imposuit, ut non audeamus eum deprecari : consuetudo enim peccandi parit desperationem veniæ.

Quarto, alii : « Sileamus, » id est quiescamus a .» tantis malis, in quibus hic versamur; sed quomodo Deus silere eos fecit, quos tantis mulis afflixit?

çn' i??. Thomas, *Primum*, stuporis : *Amos* cap. vili : *a* In omni loco projicietur silentium. » *Secundum*, se-

curitatis : *Isaiæ* cap. xxxii : « Et erit opus justitiæ pax, el cultus justitiæ silentium, el securitas usque in sempiternum. » *Tertium*, longanimitatis : *Thren.* cap. in : « Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei. » *Quartum*, quietis cordis : *Eccle.* sii : « Verba sapientium sicut stimuli, et quasi clavi in altum defixi. » Hucusque D. Thomas vel potius Tilomas Anglicus.

Er POTUM DEDIT NOBIS AQUAM FELL¹⁹. — **Vatabilis**, *aquam fellitam*, sive felle mixtam, ideoque amarum; Chaldæus, *aquam maledictionis*; hoc est amaritudine nos replevit, ut discamus per experientiam, malum et amarum esse reliquisse, et ad amaritudinem provocasse dulcem Dominum. Ita S. Hieronymus. Sic dicitur *Psal.* l ix, 5: « Ostendisti populo tuo dura : potasti nos vino compunctionis; » et *Psal.* lxxix, 6 : « Cibabis nos pane lacryinarum, et potum dabis novis in lacrymis in mensura, p

Potest *secundo*, verti : *Potum dedit nobis aquam veneni lethiferi*, id est, deduxit nos Dominus in angores et pericula mortis, ac si aconitum nobis propinasset.

r «*■ Moraliter, discite hic quid sit peccatum, ejusquo
'gnnt**l illeccbr®; scilicet est gutta mellis, quæ vertitur
meliti, in mare fellis : modica enim voluptas punitur
“re ælcerno dolore et igne.

Vex> ik i8- Expectavimus pacem, — credentes falsis prophetis, qui dicebant : « Pax, pax. p

Et nox erat bonum, — pacis scilicet, quod expectabamus. Ita Vatablus, S. Thomas, Lyranus. Aliter S. Hieronymus, *non erat bonum*, id est meritum quo pacem mereremur.

Tempus medeub, — id est liberationis; Chaldæus, *propitiationis* : repete *expectavimus*.

16. A Dan auditus est fremitus equorum ejus, — *q. d.* Ex Dan, sivo ex Cesarea Philippi veniet Nabuchodonosor cum suo equitatu contra Jerusalem. Vide dicta cap. iv, vers. 15.

Hæc allegorico multi cum Irenæo, lib. V, cap. XXX, accipiunt de Antichristo nascituro ex tribu Dan, et sic exponunt illud *Genes*, x i ix : « Fiat Dan coluber in via, » ideoque *Apoc.* vu, inter tribus signatas, solam omitti Dan. Ita S. Augustinus, Gregorius, Theodoretus, Ambrosius, Damascenus, Anselmus, Rupertos, Beda et alii, quos refert Lipomanus, *Genes*, l ix, 16. Unde Ribera, *Apoc.* cap. vu, Bum. 13 : « Quare, inquit, a Dan veniet Anlichristus? quoniam ex tribu Dan in urbe Dan habitante, el fortasse in eadem urbe nascetur, n

Devoraverunt terram et plenitudinem ejus, — id est ubertatem ejus, puta omnes fructus, quibus plena erat.

Tei». n. 17. Ecce ko mittam voris serpentes regulos. — Septuaginta, *serpe ites mortiferos*. Nota *regulus*, teste Plinio, lib. Vili, xxi, Solino, cap. xxx, .Ebano, lib. IX, cap. xviii, latine idem est, qui giæce

basiliscus, nimirum serpens est digiti aut palmi Duiii*-
magnitudine, alba quasi corona lineatum habens cu' '***
caput; media parto corporis serpit, media erectus
incedit, ita noxius ut auras inficiat, adeo « ut in
aera nulla alitum impune transvolet infectum
spiritu pestilenti, » ait Solinus cap. xxx, herbas
exurat, afflatu imo spiritu homines interimat, sibilo
fuget omnes serpentes; unde *repulas*, id est
rex serpentmn dicitur. Tales fuere Chaldæi Judæis,
ut eos solo pene aspectu, hinnitu et voco exanimarent.
Unde Chaldæus vertit : *Populos occidentes, sicut serpentes regulos, quibus non est incantatio, et occident vos*.

Quibus non est incantatio. — Id est qui ita barbari sunt et crudeles ut nullis precibus ad misericordiam flecti possint. Ita S. Hieronymus et Chaldæus, sed Septuaginta vertunt, *a quibus non est evellere*, scilicet aculeum veneni mortiferi, et mordebunt vos insonabiliter cum dolore cordis vestri deficientes.

Tropologice, tales reguli impiis et damnatis sunt dæmones. Ita S. Gregorius, lib. XXXIV *Moral*, v : « Immittam, inquit, vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio, ac si diceret : Justo iudicio talibus vos immundis spiritibus tradam, qui a vobis excuti exhortatione prædicantium quasi incantantium sermone non valeant. » Rursum tales reguli sunt detractores, ait Hugo.

18. Dolor meus super dolorem. — Nota esse vocem Jeremiæ, ut docent Chaldæus, Hugo, S. Thomas, Lyranus, vel, ut S. Hieronymus et Rabanus, Dei, dolentis et plangentis eversionem Jerusalem, ut præ dolore quasi os rictu distendat. Ilebræum enim 'jvrbso *mabliqiti*, quod Græcis non dicitur wJivn, sed |x«5iau.x, est rictus oris, dolore partim confracti, partim distenti, et habentis risus similitudinem. Ita S. Hieronymus. Sed Maldonatus et Sanchez censent hæc esse verba populi dolentis, quæ a Propheta per mimesim recitentur. Undo tropologice addit Sanchez peccatores in suis peccatis lætari et ridere; sed risum hunc esse sardonium, qui mortis est signum aut causa. Verum vers. seq. exponitur vox populi. Verior ergo est expositio S. Hieronymi.

Aliter vertit Vatablus : *lioboratio* vel *respiratio mea super dolorem, in me mastum est cor mcum, q. d.* Cum in dolore vellem me solari, et contra eum roborare, non potui, quia cor moerore oppressum est.

19. Ecce vox clamoris fille populi mei. — Synagogam populi sui, vocat Jeremias *filiam*, quia eam amabat, educabat et admonebat ut filiam. Unde Chaldæus vertit, vox *catus populi mei, q. d.* Dolco ego Jeremias, quia videor audire vocem populi mei abducti in captivitatem longinquam, in Chaldæam; aut potius populi timentis adventum et obsidionem Chaldæorum. Unde pro *de terra longinqua*, hebraice est yiRQ *meerets*, propter terram, *marchakkim*, id est distantiarum. Ita Pagninus, Sic sæpe *de* pro *propter* capitur, ut

cum dicimus, Ploro, ejulo, lugeo de morto filii, *de*, id eM *propter*. Est hebraismus el enallage, 7 d. Dolco et percellor propt r eos, aut metu eorum qui veniunt de terra lommqua, id est Chaldreo-rtiin. Nam de obsidione Hicroolymre hic agi, non do captivitate, ut volunt Theodoretus, Lyranus, Thomas et Castrine, patet ex scqq. Ita S. Hieronymus, Habanos, Ilutro, Vatablus et Maldonatus.

Numquid Dominus non est in Sion?—Verba sunt populi a Chaldreis obsessi, 7. d. Numquid non Deus est quasi rex in Sion; quare ergo eam obsideri permiIt? cur eam Chaldreis vastandam traditurus videtur? Respondet Dominus : Cur et vos irritastis me vestris idolis? cur. me relicto, opem petiistis ab exteris diis et gentibus, quasi in Jerusalem non esset Deus, neque rex? uti dixit cap.n, vers. 18. Notat cultum .V0/0/1, id est regis hominumque deumque. Hunc enim exterum regem el deum suo patrio veroque praetulerant Judrei.

Aliter Chaldæus; censet cniin ipse , -i numguid *non*, etc., esse verba Dei, 7. d. Cum habeatis me summum dominum et regem in Sion, cur fugitis ad idola?

20. Transiit messis. — Est vox populi Judaici plangentis diuturnam calamitatem, scilicet obsidionem tota restate danno toleratam, quodque Ægyptii opem quam promiserant ut eam solverent non tulerint : putabant enim eo? post messem venturos in maio vel junio, cum homines minus sunt occupati, et non veniebant. Dein putabant post restalem venturos facta jam vinuemia, et non veniebant. Ridet ergo hic cos Deus, recitans eorum verba. Ita S. Hieronymus, Vatablus, Lyranus et Maldonatus. Aliter S. Thomas, q. d. Transiit messis, et tamen nos adhuc fame perimus. Aliter quoque Theodoretus, q. d. Transierunt jam septuaginta messes et restates, id est anni oiptivitatibus, et tamen nos adhuc in Babylone manemus captivi. Verum hoc remotius et alienius est : unde videtur hic non do captivitate, sed de obsidione agi.

21. SUPBR CONTRITIONE FILIJJ POPULI MEI CONTRITUS sum, — q. d. Ego Deus, ait S. Hieronymus, vel potius, ut Chaldæus, Theodoretus, Lyranus, S. Thomas et Vatablus, ego Jcremias, haereo et stupeo, quod populis tantis suis malis mederi non curet.

Ver». ». 22. NUMQUID RESINA NON IST IN GALAAD? — « Resina » lacryma est sive gutta, stillans vel sponte, vel ex incisione arborum, ut ex pino, cupresso, cedro, terebintho, quæ dicitur terebinthina. Celebris in Scriptura est illa, quæ in « Galaad » colligebatur : « Galaad » enim Arabile, quæ aromaticum est feracissima, pars est. Porro resina mitigat dolorem, astringit vulnera, et cicatricem obducit. Grieci yuriw, vocant : piliiv enim dicitur, quidquid fluit vel stillat. Vatablus el Paguius *thriacum* vertunt; ffinddreus, *balsamum*.

Mrmeus non est ibi? — Vatablus et Pagninus vertunt, *'hirurgus non est ibi?* Nota : In arte medici a et eh rurgia excelluerunt Galaadirect Arabes ob sua aromala et simplicia, puta herbas, ligna et fructus, quos h Jient pr «tantissimos. Rursum nominal'Galaad, quod ibi ɔlias et alii PropheUe habitassent, III *Ileg.* xvii, 1, 7. d. Desuntne Jerusalem et Judssæ medicinæ? id est sana concilia, doctrina, institutio; vel, ut Vatablus et Chaldæus, preces et orationes piorum virorum, atque medici, scilicet spirituales, puta Prophetæ et sacerdotes, quorum medicamine et consilio curentur ejus vulnera, id est peccata, et tanta clades et vastatio? 7. d. Non desunt, sed non vult eos audire. Ita Theodoretus. Aliter Vatablus : Miror, ait, in hac regione, quæ dicit se Deum colere, non inveniri pium aliquem, qui precibus suis populi mei malis medeatur. Ex hoc loco Bacharius, epist *ad Januarium*, probat omnia peccatum esse remissibile in hac vita. Aliter quoque a Castro, ut sit sarcasmus, 7. d. Ubi sunl vestræ medicinæ, id est arma, consilia, auxilia; el medici, id est principes et sacerdotes, quos jactabatis vulnus obsidionis vestræ et excidii curaturos? Videte, quia sine Deo, imo contra Deum, non est consilium, non est sapientia, non est medicamen, nulla sanitas.

Tropologice resina et medicina animæ, est peenitentia, ait S. Hieronymus, et, ut Chaldæus, est oratio. Unde ipse ita vertit : « Dixit Jcremias propheta : Forte non sunt mihi bona opera ad deprecandum pro domo Israel : desiderabam utique doctrinam Elire prophets, qui fuit de Galaad, cujus verba erant medicina, quia pro eo quod non sunt conversi, ideo non crevit medicina plagre cretus populi mei, » 7. d. Deus Judreis medicinam subtraxit, quia noluerunt ea uti.

Rursum, resina sunt Sacramenta, quæ Christi sanguinem, ad vulnera animæ sananda efficacissimum, in eam distillant : Galaad est Ecclesia: niedicisuntsacerdotes, qui Sacramenta hrecquasi pharmaca administrant : terebinthus, ex qua hæc resina stillat, est corpus Christi crucifixum, de quo *Eccli.* cap. xxiv : *Ego quasi terebinthus extendi ramos meos. »

Porro quod Hippocrates, initio ApAonsm.de medicina el medicis vulnera et morbos corporis curantibus scribit et queritur : ■ Vita brevis, ar« longa, occasio prreceptis, experimentum periculosum, judicium difficile; » hoc longe verius est de medicina et medicis spiritualibus, qui vulnera et morbos anima; curare satagunt.

Denique prreclaro S. Augustinus, in *Sententiis*, Sent. 131 : a Sicut, ait, duo sunt officia medicina', unum quo sanatur infirmitas, aliud quo custoditur sanitas : ita duo sunt gralire dona, unum quod aufert carnis cupiditatem, aliud quod facit auunre perseverare valuleni. ■

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit increpas Mos et scelera Judaorum, ac lamentan excidium eis impendens: sicut Christus videns civitatem flevit super illam dicens: Si cognovisses et tu, et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, Luca, iis, -it. Primo ergo, optat sibi fontem lacrymarum ad plangendam cladem Hierosolynuc. Sectihdo, vers. 3, arguit Judæorum dolos et maledicentiam. Tertio, vers. 10, desolationem Hierosolyma: depingit. Quarto, vers. 15, ait quod Deus cibabit Judæos absinthio et felle. Quinto, vers. 17, vocat lamentatrices ad plangendum Jerusalem. Sexto, vers. 21, ait quod mors, id est, Chaldaei, ascenderit per fenestras. Septimo, vers. 23, monet ne gloriantur aut sperent in sua sapientia, viribus, opibus, aut in circumcisa carne, sed in Domino (1).

1. Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum? et plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei. 2. Quis dabit me in solitudine diversorium viatorum, et derelinquam populum meum, et recedam ab eis? quia omnes adulteri sunt, cœtus prævaricatorum. 3. Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacii et non veritatis: confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, et me non cognoverunt, dicit Dominus. 4. Unusquisque se a proximo suo custodiat, et in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplantabit, et omnis amicus fraudulenter incedet. 5. Et vir fratrem suum deridebit, et veritatem non loquentur: docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: ut inique agerent, laboraverunt. 6. Habitatio tua in medio doli: in dolo renuerunt scire me, dicit Dominus. 7. Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego conflagabo, et probabo eos: quid enim aliud faciam a facie filiæ populi mei? 8. Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta est: in ore suo pacem cum amico suo loquitur, et occulte ponit ei insidias. 9. Numquid super lus non visitabo, dicit Dominus? aut in gente hujusmodi non ulciscetur anima mea? 10. Super montes assumam fletum ac lamentum, et super speciosa deserti planctum: quoniam incensa sunt, eo quod non sit vir pertransiens: et non audierunt vocem possidentis: a volucre coeli usque ad pecora transmigraverunt et recesserunt. 11. Et dabo Jerusalem in acervos arenæ, et cubilia draconum: et civitates Juda dabo in desolationem, eo quod non sit habitator. 12. Quis est vir sapiens, qui intelligat hoc, et ad quem verbum oris Domini fiat ut annuntiet istud, quare perierit terra, et exusta sit quasi desertum, eo quod non sit qui pertranseat? 13. Et dixit Dominus: Quia dereliquerunt legem meam, quam dedi eis, et non audierunt vocem meam, et non ambulaverunt in ea: 14. et abierunt post pravitatem cordis sui, et post Baalim: quod didicerunt a patribus suis. 15. Idcirco hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego cibabo populum istum absinthio, et potum dabo eis aquam fellis. 16. Et dispergam eos in gentibus, quas non noverunt ipsi et patres eorum: et mittam post eos gladium, donec consumantur. 17. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Contemplamini, et vocate lamentatrices, et veniant: et ad eas quæ sapientes sunt, mittite, et properent: 18. festinent, et assumant super nos lamentum: deducant oculi nostri lacrymas, et palpebra; nostræ defluant aquis. 19. Quia vox lamentationis audita est de Sion: Quomodo vastati sumus et confusi vehementer? quia dereliquimus terram, quoniam dejecta sunt tabernacula nostra. 20. Audite ergo, mulieres, verbum Domini: et assumant aures vestræ sermonem oris ejus: et docete filias vestras lamentum, et unaquæque proximam suam planctum. 21. Quia ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, disper-

(i) Vide analysim cap. præcæli.

dore parvulos deforis, juvene» de plateis. 22. Loquere : Hæc dicit Dominus : Et cadet morticinum hominis quasi stercus super faciem regioni», el quasi farnum post tergum metenti», el non esi qui colligat. 23. Hæc dicit Dominus : Non gloriatur sapiens in sapientia sua. et non gloriatur foriis in fortitudine sua, ot non gloriatur dive» in divitiis suis : 24. sed in hoc florietur, qui gloriatur, scire el nosse me, quia ego sum Dominus, qui facio misericordiam et iudicium, et iustitiam in terra : hæc enim placent mihi, ait Dominus. 25. Ecce dies veniunt, dicit Dominus : et visitabo super omnem qui circumciscum habet preputium, 26. super Ægyptum, et super Juda, et super Edom, et super filios Ammon, el super Moah, et super omnes qui attonsi sunt in comam, habitantes in deserto : quia omne» gentes habent preputium, omnis autem domus Israel incircumcisi sunt corde.

Fen. I. 1. Olis dabit capiti meo aquam? — Hebræus: Qins 'let caput meum aquas, et oculum meum venam, aut fontem lacrymas? *q. d.* O ulinam totum meum cerebrum et caput verteretur in aquas (quo significatur copia), el oculi mei in venas lacrymarum (quo significatur perennitas lacrymarum); ut pro dignitate calamitatem Hierosolyinæ instantem deflere possem ! Ita S. Hieronymus : « Si totus, ait, vertar in fletum, et nequaquam guttæ sint lacrymarum, sed abundantia fluminis, non satis digne flevero. » Ita et Rabanus et Hugo, qui volunt hæc esse verba Dei; Deus enim loquitur, vers. 3. Melius Thcodoretus et alii passim censent esse verba Jeremiæ. Vide hic quanta in Jeremía fuerit commiseratio et zelus. Vere dixit Nazianzenus, *orat.* 3: « Proborum virorum lacrymæ sunt peccati diluvium, et mundi piamentum. »

Tradunt medici fontem lacrymarum esse cor. Tres enim docent exhalationum in homine esse fontes, stomachum, hepar, cor : stomachum vapores emittere sursum, qui per nares excernuntur; hepatis fumos, per aures; cordis autem per oculos el lacrymas effundi. Eons ergo lacrymarum est cor compunctum et dolens.

Tropologice, hiec longe poliori ratione refert S. Bernardus ad gehennæ tormenta, serm. 16 *in Cant.* : « Quis, inquit, dabit capiti meo aquam, el oculis meis fontem lacrymarum, ut præveniam ib tibus fletum, et stridorem dentium, et manuum pedumque dura vincula, et pondus catenarum prementium, stringentium, urentium, nec consumentium? Heu me ! mater mea, ut quid me genuisti filium doloris, filium amaritudinis, indignationis et plorationis leternæ ! »

Harum lacrymarum vim et efficaciam describens S. Laurentius Justinianus, libro *Dc Ligno titre*, cap. lx, exclamat: « O lacryma humilis ! tua est potentia, tuum est regnum. Tribunal iudicis non vereris, amicorum tuorum accusatoribus silentium imponis, non est qui te ad Deum accedere vetet. Si sola inires, vacua non redibis. Quid plura? vincis invincibilem, ligas Omnipotentem, inclinas filium Virginis, aperis cælum, fugas diabolum.»

ilinc S. Gregorius, lib. V *Dialog*, cap. xxxiv, et lib. VI *Reyhi*. epist. 23 : «Axa, inquit, suspirans

xn.

a patre (Caleb, *Josué* xv, 18), terram irriguam petit : quia a Creatore nostro, cum magno desiderio quirenda est lacrymarum gratia. Hinc irriguum siuutiùs accipit anima, cum sese m lacrymis coelestis regni desiderio affligit : irriguum vero inferius accipit, cum inferni supplicia flendo pertimescit. » S. Augustinus : « Oratio, ait, ungit Deum, lacryma pungit : illa lenit, baie cogit. »

Hoc donum habuit S. Magdalena flens pro peccatis suis, et lacrymis rigans et lavans pedes Christi; unde ab eo audivit : a Remittuntur tibi peccata tua. »

Vere dixit S. Chrysostomus, bom. 6 *in Maith. i* « Sicut post vehementes imbres, mundus aeræ purus efficitur, ita etiam lacrymarum pluvius serenitas mentis sequitur atque tranquillitas. »

Merito ergo de se testatur Psaltes, *Psal.* xu, 4, dicens : « Euerunt mihi lacrymæ mece panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie : Ubi est Deus tuus? Hæc recordatus sum, et effudi in me animam meam. »

Et *Eccli.* XXXV, 18 : « Nonne lacrymæ viduæ ad maxillam descendunt, et exclamatio ejus super deducentem eas? A maxilla enim ascendunt usque ad cælum, et Dominus exauditor delectabitur in illis. »

Rursum Psaltes, *Psal.* lv, 9 : « Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo; » et Jeremías, *Thren. m.*, 48 : « Divisiones aquarum deduxit oculus meus, in contritione filiæ populi mei. »

Oremus ergo cum S. Augustino ex imo corde : « Da mihi, Domine, irriguum superius et inferius. Presta mihi hanc gratiam propter te, ut quoties de te cogito, de te loquor, de te scribo, de te lego, de te confero; toties obortis lacrymis in conspectu tuo copiose el dulciter fleam, ita ut efficiantur mihi lacrymæ meæ panis die ac nocte. Rogo te, boue Jesu, per omnes miserationes tuas, quibus nobis perditis mirabiliter subvenire dignatus es, da mihi gratiam lacrymarum, quam multum desiderat anima mea, » ut plangam peccata mea et proximorum meorum.

Jxti nPECTOS, — interficiendos a Chaldæis.

2. Quis dabit me (supple, reperire) ix suini-Vm » disk Divinsoim m? — *q. d.* Elinam liceret mihi divexari in deserto, ut solus cum Deo el angelis

G

versarer, ne viderem tanta hominum scelera! Ita S. Hieronymus et D. Thomas; unde Septuaginta vertunt: *Quis det mihi in solitudine mansionem extremam?* id (st remotissimum aliquem locum, v. g. cremitorium, ubi instar S. Antonii aut S. Pauli eremita! delitescam.

Unde S. Hieronymus in solitudinem suam invitans IL liodorum : « O desertum, inquit, Christi floribus vernans! o solitudo, in qua illi nascuntur Iapides, de quibus in Apocalypsi civitas magni regis exstruitur! O eremus familiaris Deo gaudens! Quid agis, frater, in sæculo, qui major es mundo? quamdiu te tectorum umbræ premunt? quamdiu fumosarum urbium career includit? » Et ad Rusticum : « Mihi oppidum career, solitudo paradisu est; » et S. Antonius, viso et audito S. Paulo primo eremita (uti in ejus Vita scribit S. Hieronymus), ad suos dixit: « Væ mihi peccatori, quia falso monachi nomen gero! Vidi Eliam, vidi Joannein in deserto, et vere vidi Paulum in paradiso. »

Exempla SS. Episcoporum et prædicatorum, qui abdicato oifi.io et gradu, ad solitariam et monasticam vitam confugerunt, vide apud B. Petrum Damianum, episl. 9 *ad Nicolaum II Pontif.*

Allegorico optat Jeremías latere et quæ esecro in deserto gentium, id est in Ecclesia Christi, ait "b Irenæus, lib. IV, cap. xlv.

Quia omnes adulteri sunt, coetus pilevaricato- BLM. — « Adulteri, » tum proprie, tum mystico, il est idololatræ. Apposite hunc locum torquet Theodorus Studita in Mcehianos hairesieos, qui mo'chiam, id est adulterinum (utpote priore uxore Maria vivente et repudiata) matrimonium Constantini Imperatoris cum Theodolo probabant, quasi Imperator legibus divinis esset exemptus, nec iis obligaretur. Ha enim scribit do conciliabulo Constanlinopolitano, in quo anno Domini 809 hæc hæresis probata est, ad Leonem III Romanum Pontificem: « Factus est, juxta Jeremiam prophetam, coetus revera prævaricatorum, et concilium adulterantium; quod enim ibi propter idolorum fornicationem dictum est, hic per adulterimi) copulæ confirmationem patefactum est. Utrique eundem Dominum spreverunt, illi per leges, hi per Evangelii transgressionem; » et inferius : « Causam vero suam improba defensione prætexunt. Adulterini siquidem conjugii conjunctionem dispensationem esse decernunt, in regibus nihil posse divinas leges definiunt : eos qui pro veritate ac justitia usque ad sanguinem restiterunt, ut Præcursores et Chrysostomum, imitari vetant; » et mox : « Quid igitur ad hæc, o Beate, dicendum est, nisi Apostolicum illud : Nunc Antichristi! multi facti sunt, si divinis legibus et canonicis omnes homines subditi non sumus? Salvam nos, Archipastor Ecclesiæ quæ sub cado est : perimus. »

EXTENDERUNT LINGUAM SLAM QUASI ARCUM mendacii. — Lì scilicet ex lingua quasi arcu ejaculentur

sagittas, id est dolos, calumnias, et omne mondacium, quibus fratres et proximos suos transfigant. Ita Theodoretus. Verum S. Hieronymus per *mendacium* blasphemias accipit in Deum jactas, ull Deum non habere providentiam, non curare suam gentem, puta Judæos: hoc enim tum athei jactabant. Prior sensus planior est, eumque exigit vers. 4. Idem deplorat Psalter, *Psahn.* lxxiii, 4 : « Intenderunt, inquit, arcum rem amaram, ut sagittent in occultis immaculatum; » et *Psal.* x, 3 : « Paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde. »

3. Confortati sunt. — Ilebæus, *prævaluerunt, q.à.* ut Vatablus: Obtinuit dignitates in terra, non per veritatem, sed per malas artes, puta per fraudes et sycophantias, aut, ut Maldonatus, <l. d. De malo ad malum progressi sunt, dolum dolo, fraudes fraudibus nexuerunt.

4. Unusquisque sb a proximo suo custodiat, — nulla inter eos fides est:

Non hospes ab hospite tutus,
Non socer a genero; ft-atrua» quoque grana rara est :

sed quisque alium deprimere, calumniari, decipere et everti renititur. Prudenter sane Agesilaus, gentilis licet, teste Plutarcho, quoties audiebat aliquos de aliorum laudo aut vituperio testimonium dicere, dicebat non minus esse inquirendum in mores eorum qui loquebantur, quam eorum de quibus loquebantur.

Notent hæc illi, qui in aliqua republica congregatione, sodalitate aut religione sociis suis detractorei el «nsnrro- ues in hunl, cos calumniantur, deprimunt, ct in aliorum odium aut contemptum adducunt : hi sane 00n'®“-vipera) sunt, qui viscera fratrum, imo matris, puta congregationis suæ, rodunt et lancinant : in quos ræ clprH Dei maledictio, quam Jeremías hio Judæis coin- d»tore». minatur, et præsens et interna desœviet. Merito sane S. Bernardus, serin. 3 De *dedicat. Eccles.*, tales vocal proditores, qui templum Domini faciunt speluncam dæmoniorum.

Porro singula verba hic habent pondus et pathosingens. *Primo*, vers. 3, ait: « Extenderunt linguam suam quasi arcum mendacii, cl non veritatis, » <l. d. Lingua a Deo data est ut sil arcus veritatis et benedictionis ; at detractores faciunt eam arcum mendacii et maledictionis. *Secundo*, « confortati sunt in terra, » quia linguipotentes sua dicacitate et facetiis omnes posi se trahunt, ut ab eorum ore pendeant. *Tertio*, « de malo ad malum egressi sunt, » ab una detractone ad aliam, ab una calumnia ad aliam progrediuntur. *Quarto*, « me non cognoverunt, dicit Dominus, » non reverentur me legislatorem, nec timent me maledicentue vindicem. *Quinto*, « omnis frater supplantans supplantabit : » fratris est fratrem extollere et erigere; at hi deprimunt it supplantant. *Sexto*, « omnis amicus fraudulenter incedet : » simulant se amicos coram, sed a tergo ostendunt se hostes; in facie laudant, a tergo vituperant. *Septimo*, » vir

fratrem suum deridebit : » non tantam mores carpunt, sed et per contemptum derident et subsannant. *Octavo*, aut inique agerent laboraverunt : » inquirunt omnia, examinant omnes ut audiant quod carpant, satagunt ut fratrem in vilipendions et odium apud omnes inducant. *Nono*, « habitatio tua in medio doli, » pleni sunt dolis, iisque undique circumcincti, ut habitans cum eis illos evadere nequeat. *Decimo*, « sagitta vulnerans lingua eorum : » ex improvise lædunt et penetrant ut sagittæ.

Ven. 6. 6. Habitatio tua in medio doli. — Sunt verba Dei ad Jeremiam, *q. d.* Tu habitas inter homines dolosos, qui linguam in melle, cor in felle stitum habent. Ita S. Hieronymus, D. Thomas, Vatablus, Rabanus. Porro simulata amicitia duplex est inimicitia; sicut simulata æquitas est duplicata iniquitas. Nam praviæ iniquitati adduntur simulatio et hypocrisis, ut ait S. Augustinus in *Sententiis*, num. 219.

Aliter Chaldæus, Hugo, Lyranus, ut sint verba Jeremiæ ad populum, *q. d.* Jaces, o popule, in dolo, ita peccatis et dolis circumsessus, ut resurgere non possis.

In dolo (præ dolo, propter dolos et flagitia, noluerunt) scine (et agnoscere) me.

7. Ecce ego conflabo, et probabo eos. — Septuaginta, *examinabo eos igne*, id est bello ardentissimo Chaldæorum. Quid enim aliud facerem populo meo, nisi cum ut filium castigando et corrigendo? Ita S. Hieronymus, Hugo, S. Thomas; quare eum velut aurum in fornace tribulationis purgare, et a rubigine peccatorum expolire volo, non omnino consumere. Sic ait *Eccli.* xxvii, 0 : « Vasa figuli probat fornax, et homines justos lentatio tribulationis. B

Ven. 8. 8. Sagitta vulnerans — Chaldæus, acuta. Lingua enim maledica et detractrix est quasi gladius triceps sive trisulcus, qui tria dat vulnera ictu uno, quia vulnerat et occidit *primo*, audientem; secundo, eum cui detrahit; *tertio*, seipsum, inquit S. Bernardus.

De his ait Psaltes, *Psalms*, v, 11 : a Sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant. » Et *Psalms*. xiii : « Venenum aspidum sub labiis eorum. » Et *Psalms*, lvi, 5 : « Eili hominum dentes eorum arma et sagittæ, et lingua eorum gladius acutus. » Et *Psalms*. Mill, 4 : « Exacuerunt ut gladium linguas suas. » Et *Eccles.* x, 11 : « Si mordeat serpens in occulto, nihil eo minus habet qui occulte detrahit. » Et *Eccli.* xxviii, IX : « Surrepto et bilinguis maledictus : mullos enim turbabit pacem habentes. Lingua tertia inultos commovit, et dispersit illos de gente ingentem. » Et apostolus, *Galat.* v, 15 : « Si invicem mordetis, et comeditis, videte ne ab invicem consumamini. » *Horn.* i, 30 : « Detractores, Deo odibiles. » Et Jacobus, m, 5 : « Ecce quantus ignis quam magnam sylvam incendit; et lingua ignis est, universitas iniquitatis. » Et vers. 8 : « Linguam nullus homi-

num domare potest : inquietum malum, plena veneno mortifero. » *Prov.* cap. xxiv, 9 : « Abominatio hominum detractor. » S. Bernardus in *serm.* : « Detractor, ait, et libens auditor, uterque diabolus portat in lingua. Si pauper es, vilem et abjectum reputat; si dives, ambitiosum, avarum et cupidum; si affabilis, dissolutum; si prædicator vel doctor, honoris et humani favoris quaesitorem; si tacens, inutilem; si jejunos, hypocritam; si comedens, voratorem. » Cnssiodorus in *Psal.* : « Dentes, ait, dicti sunt a demendo, ideo pulchre linguæ detrahentium dentes vocantur; quia sicut illi ciborum partes demunt, ita et isti opiniones hominum corrodent. » Vere Plautus in *Captio.* :

Quasi mures semper comolimus alienum cibum,
Ubi res prolate sunt nostris dentibus.

Et Horatius, lib. I *Serm.*, satyr. 4 :

Absentem qui rodit amicum,
Qui non defendit aho culpante, solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis,
Fingere qui non visa potest, commissa tacere
Qui nequit : hic niger est; hunc tu, Romane, caveto.

Et Cicero in *Offic.* : « Detrahare alteri, et homini » incommodo suum commodum augere, magis est contra naturam quam mors, quam dolor, quam cætera quæ possunt aut corpori accidere, aut rebus externis. Nam principio tollunt convictum hominum et societatem. »

Vere Plautus : « Contumeliam si dices, audies; » et Terentius in *Andria* : « Si mihi pergat quæ vult dicere, quæ non vult audiet. » Et Euripides : « Infrenis oris vectigal, calamitas. » Porro S. Bernardus, *serm.* 21 in *Cant.*, graphice vafritiem detractorum describit : « Videbis, ait, a detractore alta pramitti suspiria, sicque cum quadam gravitate et tarditate, vultu mæsto, demissis superciliis, et voce plangenti egredi maledictionem; et quidem tanto persuasibiliorem, quanto creditur ab his qui audiunt, corde non invido, sed magis condolenti affectu, quam malitioso proferri. Dolco, inquit, vehementer, pro eo quod diligo eum satis, et nunquam potui de hac re corrigere eum, et alias mihi quidem bene compertum fuerat de eo istud, sed pirine nunquam innotuisset; at quoniam per alterum patefacta res est, negare non possum, revera ita est. » Sane viri prudentes censent majorem partem hominum damnari ob peccatum detractionis et maledictionis, adeoque in Religionibus et Congregationibus alioqui probis et securis, non esse majus periculum salutis quam a lingua et a detractone; quinimo in iis non raro peccari non tantum venialiter, sed et mortaliter in hac materia, coque periculosius, quod detrahentes id ipsum non advertant, vel pretexta zeli excusent. Vere S. Hieronymus *ad Celantiam* : « Pauci, ait, sunt qui huic vitio renuntiant, lantuque hujus mali libido mentes hominum invasit, ut etiam qui pio* cui alii » vitiis recesserunt, in istud tamen quasi in extraneum laqueum incidant. »

vn». i». 10. Surra montes (id est propter montium Jti-
d.TT vastationem lamentabor, quia omnia incen-
dio adusta sunt), eo quod non (id est, ita ut vix sit)
PIRTRANSIENS.

Super speciosa deserti. — Ilc bñriis, *propter ha-
bitationes deserti*, id est propter bestiarum latibu-
la, quæ fugatis bestiis vacua sunt, uti mox expli-
cat. Septuaginta, *super semitas deserti*, id est quia
desertum ita vastatum est, ut nec homo nec bes-
tia per ejus semitas transeat.

Non audierunt (homines in deserto) vocem pos-
sidentis. — id est, ut hebreum T“i3po *miene*, id
est pecoris possessi, et campos possidentis ac de-
pascentis, id est, non audierunt balatum ovium,
mugitum boum : qui i pecora omnia et aves, vel
sunt abducta a Chaklæis, vel a Judæa incensa et
desolata fugerunt, ob defectum pabuli, et ob vas-
tatem ac horrorem loci. Ita Chaldreus, Vatablus
et Pagninus.

Aliter S. Thomas: « *Non* audierunt, inquit, vo-
cem possidentis, » id est domini possessoris, qui
suas terras quasi desertas relinquebat. Aliter quo-
que Lyranus : Dei qui eos possidebat, vocem non
audierunt.

vtr». u. 11. Dabo Jerusalem in acervos arenæ, — id est
ruerum.

Eo quod (id est, ita ut) non sit habitator.

Ven. li. 12. Quis est ? — g. d. Quis sapiens aut Propheta
nobis causam tanko cladis Judæonim edisserat?
unde respondens Dominus causam assignat : « Quia
dereliquerunt legem meam. »

Eo quod (ita ut) non sit qui, etc.

Ven. u. li. Post Baalim. — Septuaginta, *post idola*, id
est post deos vicinarum gentium.

Vu», is. li. Cibabo populum istum absinthio. — Chaldreus :
*Inducam tribulationem amaram quasi absinthium, et
potum dabo cis calicem maledictionis pessima*. Ita
S. Hieronymus et Theodorus. Idque ad eorum
purgationem et medicinam, ait Hugo : absinthium
enim vim habet purgandi.

Ven-it. 16. Mutam post ros gladium. — Quia Chaldrei
capta Jerusalem, fugientes ex ea Judæos in Ægyp-
tum insecuti, eos vel occiderunt, vel ceperunt. Ita
Theodorus.

Donec consumantur, — donec occidantur pluri-
mi, ii scilicet, qui a Deo neci ob peccata sunt des-
tinati rnam alioqui totum populum non fore con-
sumendum, sed reliquias fore salvas promisit,
cap. v, 10.

Teo. it. 17. Contemplamini (hebraico 133137171 *hitboncnu*,
id est providete) et vocate lamentatrices, — quæ
solent in funeribus et luctu, voce flebili, et lacer-
tos manibus verberantes, ad lacrymas populum
provocare : hic enim mos usque hodie permanet
in Judæa, ut tum viri threnodi, tum potius mu-
lieres, in piandum et omne pathos faciles, atque
adii- « i X reit iM t conductæ : sparsis crinibus, nu-
da. -f«i » pectoribus, voce modulata omnes ad tle-
tum <onc'tr*nt. Ita S. Hieronymus. Has Gentiles
V' .l pi ; cas, quod luctui prit licerentur.

Ad luctum quoque adhibebantur tibicines. Unde
Ovidius :

Cantabat mæslis tibia (unctibus).

Vide dicta *Matth.* ix, 23, q. d. Deus : Non poterit-
tis, o Judæi, ipsi satis deflere cladem Ilierosoly-
mii), nisi etiam prreficas lamentandi peritas ad-
vocetis.

Sapientes, — peritre lamentandi. Sic *Exodi* cap.
XXXI, vers. 3, et alibi, sapientia sumitur pro qua-
vis peritia et arto.

18. Assumant super nos lamentum (lamentando Verris,
et dicendo) : Deducant oculi nostri lacrymas. —
Hæc enim est vox prreficarum excitantium om-
nes ad ploratum. Est mimesis.

20. Et doceie filias vestras, — non musicam, Ver*. 20
non cantica amatoria, de quibus ait S. Cyprianus,
lib. *De Singular. Cleric.* Satius est audire sibilan-
tem basiliscum, quam puellam cantantem ; sed
« lamentum. »

21. Ascendit mors per fenestras, — scilicet ar- Ven, M.
cium, turrium domorumque moenibus adh iTen-
tiuin, g. d. Non per portas, sed per muros in ur-
bem Jerusalem ingressa est mors, id est Chaldrei
mortem inferentes Judæis, ut in plateis occiderent
parvulos et juvenes. Est metonymia. Ha Vatablus
a Castro et Sanchez. Significatur inexpectata et
improvisa Chaldreorum in Jerusalem irruptio ; ni-
pote qui non per portas, in quibus sunt vîgiles,
sed per murorum fenestras clanculum instar furis
irrupant (1).

Secundo, ut S. Hieronymus, I). Thomas, Lyranus,
q. d. Tanta erit fortitudo, velocitas et impetus
Chaldreorum, ut non expectent reserare fores
domorum, sed per fenestras et tecta conscendant,
ut in domos penetrent, ibique parvulos et juve-
nes necent, ita ut nullus supersit qui versetur
in vicis et plateis, uti antea solebant. Hoc est quod
ait Joci cap. u, vers. 9 : « Domos conscendent,
per fenestras intrabunt quasi fur. »

Tropologice per *fenestras*, id est per sensus M.r» in

(1) His verbis nonnulli interpretes vehementiam ex-
pugnationis indicari existimant, quasi dicat, hostes non
per portas ingressuros in palatia, sed per fenestras. Sed
vix est dubium (Ct. vers. 21) describi pestem, quæ et
ubi clausæ sunt fores, per fenestras irrepere videtur.
Verba l'irto J- D- Michaelis vere monet
non esse vertenda, *ad excindendum parvulum a platea*;
non enim per fenestras intrabit mors ad occidendum in
plateis, sed, *postquam excidit parvulum a platea*, 'g
lamed haud raro *post* significat. (Rosenmuller.) « Spectat
omnino Propheta, inquit Schnurrerus, ad illud tempus,
quo urbs diu ab hostilius circumsessæ et oppugnata di-
ram passura esset egestatem, atque hinc natim pesti-
lentiam. Haud inepte hoc dicere poterat, ita ut innueret,
fore ut armati hostes quidem a tectis et moenibus diu
reprimere, pestem vero arcere non possent, quo minus
propugnacula urbis excindat et per incertum foramina
irr. pal, invamra orivi'i quos fot.. «l. >r Insideret, in-
fantes juvene-que. n (Schnurrerus, *Observait. ad vaticinia
Jcremict*, Tubing., 1793-1791.)

tnt in rt oculos, ad animæ interitum, mors peccatorum
«hñinui jñ(rat. j(a s. Hieronymus et fuse S. Gregorius, lib.
.-lira/, XXI > Hora/, cap. u, et Ambrosius, lib. *De Fuga*
-* «i, *sanili*, cap. i. Unde S. Bernardus, serra. 21 *in Can-*
r*Iuj. n* iiC- ' “ ^ors> inquit, intrat per fenestras nostras,

cum prurientes auribus et oculis, letbale pocu-
lum distractionis invicem nobis ministrare conten-
dimus. » Sicut ergo urbi et turri munitissimæ ni-
hil prosunt quanticumque muri, si foramina aut
fenestras habeat apertas, per quas hosti ingressus
pateat : ita nihil prodest animæ omne munimen
graliæ, si sensuum fenestras habeat aperias, per
quas carnalia spectra et desideria in animam in-
trent.

Custodia ergo et clausura sensuum debet esse
exactissima : quia per cos vel vita, vel mors in-
trat in animam, aiunt Theodorus et Orígenes,
serra. 3 *in Cantica*. Idem docent S. Ambrosius,
Epiphanius, Hieronymus, Chrysostomus, Grego-
rius et Aponius, quorum verba digna lectu reci-
tat Delrio *adagio* 834. Hujus custodite defectu pe-
rit Eva, nosque omnes perdidit. Nam, ut dicitur
Genes, in : « Vidit mulier quod bonum esset lig-
num ad vescendum, et pulchrum oculis, aspectu-
que delectabile; et tulit de fructu illius, et come-
dit. » Sic Iloholernes captus est in oculis suis.
Nam, ut dicitur *Judith* xvi : a Sandalia ejus ra-
puerunt oculos ejus, et pulchritudo ejus captivam
fecit animam ejus. » Hinc sapienter Job, cap. xxxi :
« Pepigi, ait, foedus cum oculis meis, ut ne cogi-
tarem quidem de virgine. » Quocirca apte Græci

id est amor, deducunt ab id est videre :
quia ex aspectu nascitur amor. Plato autem? m
Cratylus deducit ab /?•«■», id est influere : quia amor
extrinsecus per oculos influit in animam. Sapien-
ter dixit Seneca, cpts/,96 : « Eacilius est initia af-
fectuum prohibere, quam impetum regere. » Et
« Aristoteles, inquit Valerius Maximus, lib. VII,
cap. vu, utilissimum dedit praeceptum, ut vo-
luptates abeuntes consideremus : quas quidem sic
ostendendo, minuit : fessas enim, pœnilentiaque
plenas animis nostris subjecit, quo minus cupide
repetantur. » Vulgo elicitur : a Quod oculus non
videt, cor non amat. » Hinc Job : « Pepigi, ait,
foedus cum oculis meis. » Rursum Seneca, lib. *De*
Rented. fortuitorum : « Quam multis, ait, cupidita-
tibus via incisa est, quam multis rebus, quas ne
videres vel eruendi erant oculi ! Non intálligis par-
tem innocentiæ esse cæcitatem? huic oculi adul-
terium monstrant, huic incestum, huic domum
quam concupiscat, huic urbem et mala omnia;
certo irritamenta sunt vitiorum, ducesquo scele-
rum. n David vir sanctissimus, videns Belhsabcc,
incidit in adulterium et homicidium; *Gems*. vi,
videntes filii Dei filias hominum, quia essent pul-
chivv, concupierunt eas, indeque nati sunt improbi
gigantes, qui fuerunt causa diluvii. Recto ergo
orat Psalter *Psalms*. cxvm : « Averte oculos meos,
ne videant vanitatem. » Hæc est causa cur Deus
munierit oculum tot tunicis, palpebris et super-

ciliis, uti docet S. Ambrosius, lib. VI *Heram*. ix,
ut merito dicat Psalter *Psal*. xvi : a Custodi me
ut pupillam oculi. » S. Petrus, *epist*. II, cap. u,
carpit homines qui quot vident feminas, tot con-
cupiscunt : « Habentes, ait, oculos plenos adulte-
rii, et incessabilis delicti. » Et *Eccli*. cap. xxxi :
a Nequius oculo quid creatum est? » loquitur de
oculo invidi; sed aliorum eadem est ratio. Quo-
circa S. Hieronymus Didymum cæcum praecepto-
rem suum, vocat suum videntem, quod oculi
corporis clausis clariores haberet oculos mentis.
Refert Rufinus, lib. XI *llostor*., S. Antonium Didy-
mo dixisse : « Dedunt, ait, tibi oculi illi quos mu-
res et muscæ habent; sed lætare, quia habes ocu-
los quos angeli habent, quibus Deus videtur, per
quos tibi magnum scientiæ lumen accenditur. »
Vide dicta *Thrcn*. in, 51. Rursum Theodorus: Per
fenestras, inquit, id est per cogitationem et com-
mentationem erroris, ingressus est ipse error in
animam.

23. Nox GLOBIETCB, — *q. d.* Judæi gloriantur in
consiliis sapientoni, in robore militum, in opibus
urbis, quasi iis tuti sint futuri contra Chaldaeos;
sed errant. Vera enim gloriatio est, scire et nosse
Deum, id est Dei providentiam, quod ipse solus
est qui facit misericordiam, et quos vult miseri-
corditer liberat; non autem sapiens, fortis, dives :
ipse etiam justam pœnam infert cui vult, a qua
nemo sapiens, foris, dives liberare potest. Quare
neque sapientem sapientia, neque fortem fortitu-
do, neque divitem divitiæ in illa clade, quæ Hie-
rosolymæ imminet, a morte liberabunt; sed libe-
rabit cognitio, id est fides, spes, invocatio et cul-
tus Domini. Ita S. Hieronymus. Hunc locum citat
Paulus, I *Cor*. i, 31, ut ibi dixi.

Moraliter D. Thomas: Homo, inquit, non debet Monli-
gloriari in sapientia. *Primo*, quia transitoria. [*saia* ‘
XXIX, 14 : « Peribit sapientia a sapientibus ejus, nin.intn
et intellectus prudentium ejus abscondetur. » Se-
eundo, quia imperfecta. *Eccle*. vm. 17 : « Intellexi X j>u.
quod omnium operum Dei nullam possit homo tuor au-
invenire rationem eorum quæ fumi sub sole. » ***»
Tertio, quia nociva. I *Cor*. cap. vin, l : « Scientia
inflat, chantas vero aedificat. » *Quarto*, quia labo-
riosa. *Eccle*. cap. i, vers, ult.: « In multa sapientia,
inulta indignatio; et qui addit scientiam, addit
et laborem. »

Pr. velare Noster Lipsius de seipso *Prafatione in*
Nolis a</ lib. de Crure : « Quo longius in hac vilæ
via progredior, magis magisque aspicio circum-
fusam animo caliginem, corpori imbecillitatem.
Heraclitus olim dicere solitus, se, cum juvenis
esset, nihil scire; cum senex, nihil ignorare; mihi
planissime contra evenit: et qui olim aliquid scire
visus, nunc parum aut nihil. Et, o miseri! quid
nos, doctrina, fama sumus? Ipsi pulvis, illa opi-
nio, ista ventus. » Ita plane se res habet : hoc
ipse in me experior : hoc sentiunt, hoc sapiunt
vere docti.

Rem, non debet gloriari in fortitudine. *Primo*, No* u

▼ Mb»; quia fragilis. *Job* vi, 12: «Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea renca est. » *Secundo*, quia frequenter inutilis. *Ecrie*. ix, i1 : « Vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, n.c doctorum divitias, nec artificum gratiam; sed tempus casumque in omnibus. » *Tertio*, quia Domino non acceptabitis. Psai. cxi.v i, 10 : « Non in fortitudine equi voluntatem habebit: nec in tibiis viri beneplacitum erit ei. » *Quarto*, quia peccati occasio. *Sapient*. n, 11 : «Sit autem fortitudo nostra lex justitia; quod enim infirmum est, inutile invenitur. »

M- m ;tem non debet homo gloriari in divitiis. Primo, q,jja (ransitoria. *Jacobi* v, 2 : « Divitiæ veslræ putrefacte sunt, et vestimenta vestra a tineis comesta sunt. » *Secundo*, quia insufficientes. *Prov*. xvn, 16 : « Quid prodest stulto habere divitias, cum sapientiam cinere non possit? » *Tertio*, quia verbum Dei impediens. *Matth*. xnt, 22 : a Fallada divitiarum suffocat verbum, et sine fructu efficitur. n *Quarto*, quia nocivo*. *Ecrie*, v, 12 : a Divitiæ conservate in malum domini sui. » Hucusque D. Thomas.

h mer. Audi et teidorum, orat. De *humilitate*: «Qui rebm iA- 'us ext 'ru*s gloriantur, in iis a bestiis superant» n» tur. Magna corporis mole præditus es? quæ ee(*nPe- hæc, si cum elephanti mole comparetur? Forbs ncl' es et intrepidus ? al leo louge le siqicr.it, de quo scriptum est : Leo fortissimus animalium ad nullius pavebit occursum. Cantu ac vocis modulatione insignis es? at cygnus, luscinia, et pluriinæ alte vocales aves, majus miraculum in suo cantu excitant. Pulcher es? et pavo insigni pulchritudine præstat, claves alte multe, et scorta etiam pulchritudine gloriantur. Arte aliqua priestas? quid in hac re apibus est sapientius, quarum opera quis pictor, quis geometra possit imitari? Tenui ac subtili ve«te uteris? hiele superant aranei. Celeritate pedum vales? rursus primatum tenent lepus, caprea, etc. Acuto visu præditus es? non ul caprea, ut aquila. Acute audis? at acutius asinus. Aculo es odorala? canis te superat. » El vere Pocla :

Td sin auditu, lynx visu, simia gustu,
Vultur odoratu, præcellit aranea tactu.

Denique aurea csl gnome S. Augustini in *Sententiis*, num. 129 : « Quo primum vitio superatur homo, hoc ultimum vincit. Cum enim omnia peccata superaverit, manet periculum, ne sibi mens nihil conscia in se potius quam in Domino glorie- tur. »

25. Visitabo super omnem qui circumcisum ha- bit pr l u i it — q. d. Non est quod glociemini, v Jud> i, co quod carne sitis circumcisi, quasi filii Abr hæ, ideoque a Deo protegendisilis, nec v unii : sic cuim et multe* alte gentes, maxime Judxh vicina, vel cognat e, quia oriunde ex Abtahimo, putiIdumæi, Ammonite, M* abite,

Saraceni, circumcidi solent : qui (amen omnes a Chaldæis vastabuntur, quia incircumeisum cor et animum habent, æque ac vos. Deus enim quærit circumcisionem animæ, non corporis : cultum internum, non externum. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus, Hugo et alii. Unde subdit :

26. Super /Eg t p t u m. — Ægyptii circumcidebantur imitatione Judæorum qui apud eos peregrini fuerant. Prædicat hic Jeremías Ægyptios æque ac Judæos a Chaldæis vastandos esse.

Nota : Ægyptii aliæque gentes colebant et ob- Æ ypta servabant circumcisionem, uti testantur S. Hiero- î!" ""“ nymus, Philo, lib. De *Circumcisione*, Herodotus in dreumS *Clio*, et alii; non quasi Sacramentum, continens »|o m u- professionem fidei et obedienti® erga Deum, 6Í- "• Cllr' mnlque professionem venturi Messim, et insuper expiationem peccati originalis; sed tanquam morem ritumque a majoribus servatum, et ad posteros transmissum, atque id temporis laudatum et honoratum. Eadem de causa Mahomet cuius sectatoribus circumcisionem præcepit.

Verum recte advertit Sanchez circumcisionem Ægyptiis et aliis gentilibus non communem, sed privatam aliquorum et paucorum fuisse. Nam Scriptura omnes gentes vocat incircumcisas, atque ab eis Judæos distinguit, quod hi sint circumcisi, illi incircumcisi. Unde clare mox subdit Jeremías : « Quia omnes gentes habent præputium. » Rursum Ammonilas fuisse incircumcisos, patet ex eorum duce Achior, qui ob victoriam, *Judith* cap. XIV, vers. 6, conversus est et circumcisis. Idem de Idumæis colligitur ex Epiphanio, lib. De *Ponder.*, ubi tradit Esau eorum parentem arte reduxissesibi præputium, ac delevissenotam circumcisionis : quod posteros ejus secutos esse valde est probabile. Unde Josephus, lib. XIII *Antiquii*, xvn, narrat Idumæos ab Hyrcano subactos, coactos fuisse circumcidi, et judaismum suscipere. Sensus ergo est, q. d. Judæos circumcisos puniam, æqueacIdumæos aliasque gentes incircumcisas: quia Judæi solam carnem habent circumcisam, mente vero æque ac gentes sunt incircumcisi. Rursum, gentes nonnullæ « allons® sunt in comam, » itaque caput quasi circumcisum habent; cum ergo iis meliores aut potiores habeantur Judæi, qui non caput, sed genitale tantum habent circumcisum?Ita Pagninus, Vatablus, Isidorus et Sanchez.

Super omnes qui attonsi sunt in comam, habí- AraU« tantes in deserto. — Hi sunt Saraceni vel Arabes, ait S. Hieronymus, quorum mons erat m comam rotu-- rotunde attonderi : sicut modo secundum aures dnr nonnullos Germanos et Húngaros in rotundum attonderi videmus. Quod idcirco Judæis vetuit Deus, *Levit*. XIX, 27, ut ibi dixi, q.d. Ab hac clade Chaldeorum Arabes non eximet coma caput circumciens, neque resecta in modum coronæ cæsariesjin qua gloriantur)æque ac Judæos ab eadem non eximet circumcisio.

Aliter Theodoretus; ipse cuim hæc accipit de at-

tonsione non capilis, sed genarum : harum enim pilos evellere solebant Arabes; unde Syrus et Arabicus vertunt : *Abrasi mento*.

Aliter quoque Hebrtei, Lyranus, R. Salomon, Pagninus, Vatablus : ipsi enim hebræum מִסִּטְסֵה *Msitse*, a radice שִׁטְסֵה *kets* deducentes vertunt, *et super omnes (pii angulati vel extremitati sunt in angulo, id est super remotissimas gentes, quæ habitant in angulo deserti; bæ enim Judæis videbantur habitare in finibus terræ.*

Ovia omnes gentes habent præpiticm, — *q. d.* Licet gentes alite sint corpore incin umcisæ; Israel tamen corde et mente est incin umeisus, id est rebellis, contumax et obduratus, ideoque præ aliis gentibus ame punietur. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Lyranus.

Sc undo, omnes gentes meliores sunt Itidnois, quia non fingunt, sed qualos sunt intus, tales sunt foris, incircumcisi scilicet animo el corporo; at Judæi corpore sunt circumcisi, animo incircumcisi quæ hypocrisis magis mihi displicet, quam si omnino non circumciderentur, inquit Maldonatus.

Hinc aliqui per attonsos in comam intelligunt Judæos. Nam et Josephus, lib. I *Contra Apion.*, narrat Judæos in castris Xerxis militantes onma fuisse attonsos. Verum per attonsos, gentes iuteligi, non Judæos, patet tum ex eo quod additur : « Habitantes in deserto; » tum quia de Ismaeliti?, puta Dedan, Thema et Buz, Jeremías, cap. XXX, 23, et cap. XL, 32, ait : « Qui attonsi sunt in comam. »

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Ostendit idolorum vanitatem et perniam. Primo erijo, hortatur ne signa cali et idola colant, eo *piod ipsa non sint aliud, quam dii manu facti. Secundo, vers. 10, Deum verum, quem docet colendum esse, eo quod ipse solus fecit et regit omnia qua in calo et in terra sunt. Tertio, vers. 11, docet Judæos qui idola coluerunt, vastandos esse : unde orat Deum, ne in furore corripiat eos, quasi hostis; sed in misericordia, quasi pater (t).*

1. Audite verbum quod locutus est Dominus super vos, domus Israel. 2. Hæc dicit Dominus : Juxta vias gentium nolite discere : et a signis codi nolite metuere, quæ timent gentes: 3. quia leges populorum vanæ sunt : quia lignum de saltu præcidit opus manus artificis in ascia. 4. Argento et auro decoravit illud : clavis et malleis compegit, ut non dissolvatur. 5. In similitudinem paltnæ fabricata sunt, et non loquentur : portata tollentur, quia incedere non valent. Nolite ergo timere ea, quia nec malo possunt facere, nec bene. 6. Non est similis tui, Domine : magnus es tu, et magnum nomen tuum in fortitudine. 7. Quis non timebit te, o rex gentium? tuum est enim decus : inter cunctos sapientes gentium, et in universis regnis eorum nullus est similis tui. 8. Pariter insipientes et fatui probabuntur : doctrina vanitatis eorum lignum est. 9. Argentum involutum de Tharsis affertur, et aurum de Ophaz : opus artificis, et manus ærarii : hyacinthus et purpura indumentum eorum. Opus artificum universa hæc. 10. Dominus autem Deus verus est : ipse Deus vivens, et rex sempiternus, ab

(1) Scelio secunda partis prima? Jeremía? vaticiniorum quæ a cap. x ad cap. xvn decurrit, quinque serim nes a se diversos complectitur, quorum epoch un in suo loco, quantum historia sinit, defluirò conabimur.

In sermone pruno qui com cap. x absolvitur, admonet vates Israelitas ne se superdiuonc earum inter quos degunt, gentium pellici et a vero Dei cultu se atalrahi patiantur. Cum hic sermo ñeque cu.n iis qui pneodunt cohæreal, neque cum his quæ sequuntur, haud dubitamus cum pro concione a caderis diversa, aut pro longioris cujusdam sermonis particula habere. Temporis, quo sil scripta, nola <1-prehenditur in ea nulla. Forain ex hac apostrophe ver*. 1, *domus bruci*, etilici potest cum Michaelis vocem *Israel* proprie de decem tribubus jam dudum antea in captivitatem abducti* accipiendam esse, OXistiinandnmqtie, Prophetam, ul jam cap. m, ii fe-

cerat, exsules Assyrias hic alloqui, eosque monere, na superstitionibus gentium se adsueficient. Sunt qui primam hujus capitis partem a vers. 1 ad vers. 17, ad supradiclutn tempus reterendo (ut Rosenmuller); secundam a vers. 18 ad finem, illi tempori assignandam quo Hierosolyma, regnante Jechonia, a Nabuchodonosore obsessa fuit IV *lietj*. XXIV, 10 et seqq., ut suadere videtur illius exordium ; vide not. ad vers. 17.

Propheta igitur, postquam attentionem postulavit, t, proponit auditoribus fugiendus gentilium mores et ritus, t; ratione petita,

Primo, ab idolorum vanitalo, idololatrarum stupiditale, et nitorumque vilitate, 3-5, 8, 9, 14, 15.

Secchio, a Dei veu magnitudine, pnvcellentia, vindici justitia, ei formatrice rerum omnium putentia, 6, 7, 10-13, 16.

indignatione ejus commovebitur terni : el non sustinebunt gentes comminationem ejus, **li.** Sic ergo dicetis eis : Dii, qui cados et terram non fecerunt, pereant de terra, et de bis quæ sub cælo sunt. 12. Qui facit terram in fortitudine sua, præparat orbem in sapientia sua, ei prudentia sua extendit cælos. 13. Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cælo, et eb vatnebulas ab extremitatibus terræ : fulgura in pluviam facit, et educit ventum de thesauris suis. 14. Stultus factus est omnis homo a scientia, confusus est artifex omnis iu sculptili : quoniam falsum est quod conflavit, et non est spiritus in eis. 15. Vana sunt, et opus risu dignum : in tempore visitationis suæ peribunt. 16. Non est his similis pars Jacob : qui enim formavit omnia, ipse est : et Israel virga hæreditatis ejus : Dominus exercituum nomen illi. 17. Congrega de terra confusionem luam, quæ habitas in obsidione. 18. Quia hæc dicit Dominus : Ecce ego longe projiciam habitatores terræ in hac vice, et tribulabo eos ita ut inveniantur. 19. Væ mihi super contritione mea, pessima plaga mea! Ego autem dixi : Plane hæc infirmitas mea est, et portabo illam. 20. Tabernaculum meum vastatum est, omnes funiculi mei dirupti sunt, filii mei exierunt a me, et non subsistunt: non est qui extendat ultra tentorium meum, et erigat pelles meas. 21. Quia stulte egerunt pastores, et Dominum non quæsierunt : propterea non intellexerunt, et omnis grex eorum dispersus est. 22. Vox auditionis ecce venit, et commotio magna de terra Aquilonis : ut ponat civitates Juda solitudinem, et habitaculum draconum. 23. Scio, Domine, quia non est hominis via ejus : nec viri est ut ambulet, et dirigat gressus suos. 24. Corripe me, Domine, verumtamen in iudicio : et non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. 25. Effunde indignationem luam super gentes, quæ non cognoverunt te ; et super provincias, quæ nomen tuum non invocaverunt : quia comederunt Jacob, et devoraverunt eum, et consumpserunt illum, et decus ejus dissipaverunt.

Videtur hic esse admonitio ad Jechoniam et Judæos in Babylonem abductos, ne Chaldaeorum idololatriam imitentur; qua de causa Chaldaice loquitur Jeremias, vers. It. Ha Chaldaeus, R. Salomon. Lyranus et Isidoras. Prophetavit ergo hæc Jeremias initio regni Sedecim, ut dixi in Chronotaxi.

Vtixi. 2. Juxta vias gentium solite discere.— Hebraice, vitis, id est mores et ritus, gentium ne *discatis*; maxime in eo quod sequitur :

GfDine* Et a signis coeli solite metuere. — Nota : Gentiles colebant astra quasi deos, decepti pulchritudine eorum, et quia animata ea censuit Plato innuti. *Epinona le*, et ex eo Orígenes, lib. I *Periarchon*, cap. D. ita *vuc* dubitat S. Augustinus, *Enchir.* l. viii, ubi dicitur : bitat an ^ol, luna et alia astra nobiscum sint beatæ «i et da. Colebant ergo ea et linebant ac reverebantur quasi quæ regerent orbem sublimarem, ornamentumque in eo rerum et actionum etiam liberataalx

Trino (si præcedentia cum sequentibus connectere velis), a malis li.ee secuturis, *primo*, ab occupatione urbis et deportatione incolarum, 17, 18; *secundo*, ab *eversione* tabernaculi, dispersione sacrorum ministeriorum cum plebe, vastitate hostili et omnimoda solitudine, quæ funestam «ortam ita lugent Hierosolymitani, ut qui i uide ipsi accident malorum illud se suis sceleribus pro meritis fateantur» 19-H; et orant Deum velit iu amigando modum tenere, nec ira indulgere, ira anhm «i «atL*faciendum sit, sumat sibi» iu quas snviatj arci gaitas x prorsus alienas, 14, 25.

rum essent causa : hinc etiam, ut ait Virgilius :
Nigram hiemi pecudem, tepbyris felicibus albam,

ne scilicet nocerent, sed prodessent, offerebant (1). Ita S. Hieronymus. Putabant enim omnia stellarum vi, non divina providentia gubernari: unde magis stellas quam Deum metuebant et colebant (nam « primus in orbo deos fecit timor ») ; præsertim cum a nonnullis physicis audirent hominem esse quasi opus et fabricam siderum : eum enim dtun nascitur, a sole sortiri spiritum, a luna corpus, a Marte sanguinem, a Mercurio ingenium, a Jove desiderium, a Venere cupiditatem, a Saturno humorem. Insuper ab astrologis nonnullis audirent astra habere oculos et aures, iisque videre et audire. Ha enim inter alios scribit Julius Firmicus, lib. II *Mathes.* : « Nuncquæ stella? alias videant, et quæ audiant, breviter explicabo. Aries Leonem non videt, sed audit : Leo autem Arietem videt, sed non audit. Aries Cancrum videt, pa-

(i) Sunt qui JTUW *signis cati*, significari existiment constellationes ex quibus hominum lata pendere opinati sunt. Sed cum Kosenmuller potius existimandum prodigia cælestia intelligi, ut sunt solis et lunæ defectus, stelli cadentes, vel quæ in cælo repente nascuntur cometæ, plures soles aut lumen, cælestes flammæ, lampades, bolides, et quæ alia sunt hujus generis ostenta, quæ magna mala, publicasque calamitates portendi re rerum naturalium imperiti credunt.

ritorci audit : Oncor aulcm Arietem non videt, sed audit. Taurum et videt Leo, pariter el audit. Similiter Leo, Aries, Gemini Virginem vident leviter, et audiunt : Virgo Geminos leviter videt, sed pie-
nissime audiit. Cancer Libram et videt, pariter et audit. Leo Scorpionum nec videt, nec audit; Scorpius vero Leonem videt, pariter et audit Virgo Sagittarium ex obliquo respicit, sed eum non libenter audit. Sagittarius Virginem et videt et audit. Libra Aquarium videt, sed ipsa ab Aquario non videtur; audiunt tamen se invicem. Pisces et Cancer non quidem se vident, sed audiunt, » etc. Additq̃iē hęc se ex Abrahæ libris excerptisse.

Quod si viri etiam sapientes hęc deliria crediderunt, quid non credidit vulgus? Alii astra non quidem causas > se<J s* gna certa et fatalia esse dicunt: nUTc- ^ant> quasi ccelum sit liber, in quo Ileus acta et tionum eventus nostros, el omnia quæ tot > mundani ævi
bun- decursu futura sunt, depinxit. Ita Orígenes apud Eusebium, lib. VI *Præpar.* ix, qui sic inducit Jacob Origens patriarcham filiis loquentem : « Legi in tabulis
•tsliu cœli quæcumque contingent vobis, el filiis vestris. » Idem docet Plotinus Origenis condiscipulus, lib. VI *De Fato*. Hoc etiam probabile censet Julius Sirenus, lib. IX *De Fato*, xxxv : « /Egyptii quoque, fatum indicantes, pingebant sidus, eo quod fatum e siderum cursu ac dispensatione constituatur , » inquit Ilorus Apollo, *Hieroglyph.* cap. sin.

Astroio- Hoc denique sequuntur astrologi iudicarii. Sed
ghm ju- astrologiam hanc damnant hic Jeremias el Eccle-
riim s'a- V|de cam acriter insectantem S. Augustinum,
iimnit lib. II *De Doctr. Christ*, cap. xxi, xxii, xxm, el Picum Mirandulanum, lib. XII contra eam, et Perc-
l' rium, lib. II *in Genes.*, et Nostrum Alexandrum ab Angelis, qui nuper quinque libris astrologos con-
jectores valide confutavit. Pacta quidem sunt as-
tra in signa, sed explicatur statini quomodo : « Ut sint, ait, in dies cl annos, » *Genes*, i, li. Item in signa pluvix, æstus, frigoris; sed conjecturalia tantum, et quæ siepe fallunt. Sic cometa; quia igneæ sunt naltiræ, significant et causant æstus, siccitatem, squalorem , ventos et flatus; indeque pestem, famem el bellum, uti docent Aristoteles, lib. I *Meteor.* cap. vu; Seneca, lib. VU *Xatur. Quast.*; Theodoretus, Quies!. XV . m *Genes*, elalii. Addunt Damascenus, lib. II *De Fide*, cap. vu; S. Thomas, III part. *Quast.* XXXVI, arl. 7, ad 3; Bonaventura iu II, disi. 14, III part. *Quast.* ultima, ad pcnultimum, cometas rogum ac principimi interitum præsignificare, sive id fiat siipernaturaliter ex Dei cl angelorum ordinatione cl intentione, ut volunt Damascenus et Bonaventura; sive naturaliter, ut volunt alii ; quia scilicet, ut ait Albertus Magnus, licet cometa notet et causet mortes, tam pauperum quam principara, tamen mortes principara magis notantur quam pauperum : vel quia principes sunt complexionis delicatioris, pluribusque vescuntur cibis, idcoque magis illis nocet aer, in omnibus rebus infectus : vel denique quia prin-

cipes praevident regni calamitates, iRisque i|a com. moventur cl indolent, ut in languorem cl cladem imminentem præ aliis incidant (i). Nam, ut ait Galenus : « Nullus est corporis affectus Lanius, qui vehementiior animi affectionibus esse possit. » Ille Christophorus a Castro, lib. I *Prooemii in minores Prophet*, xvi. Lepidum est exemplum astrologi, qui a principe ituro ad venationem, de aura rogatus, serenam fore asseruit : egredienti vero occurrens rusticus pluviam imminere affirmavit; quæ oborta princeps rusticum suum fecit astrologum, astrologum vero rusticum fieri iussit. Audi hac de re epigramma :

Dixerat astrologos coctum sine nube futurum,
Principe sylvaruin lustra petente suo :
Dixerat e contra ruiturum nubibus imbrem
Vertere consuetus bobus arator liumtun.
Vix ingressus erat princeps nemus ilice densum,
Cum subito pluvia: præcipibnlur ajuæ.
Laudat aralorem princeps, illumijne docere
Astra, sed astrologum sumere rastra jubet.

Sane et hoc sæculo expediret nonnullos astrologos Geri raslrolocos. Alfonsus rex Aragoniæ liberalis in omnes doctos, solos astrologos præteriit. Rogatum est cur? unus qui magis scire videbatur : « Sidera, inquit, stultos regunt impelluntque; sapientes astris imperant. Stultos ergo principes honorare astrologos consequens est, non sapientes, inter quos nomen suum Alfonsus obtinet. » Ita /Eneas Silvius, lib. IV *De ejus Gestis*.

Accius poeta apud Gellium : « Nihil, inquit, credo auguribus, qui aures verbis divitant alienas, suas ut auro locupletent domos. »

Julius Cæsar astronomi® perillissimus fuit, de quæpræclaros libros edidit : et tamen fatum suum cædeinque praevidere et cavere non potuit.

Bion aiebat, « maxime ridiculos esse astrónomos. ut, cum non videant pisces juxta se nantes in littore, illos qui in cœlo sunt, se videre dicant. » Ita Stobæus, *serrn.* 78.

Astrologus quidam in foro stellas in tabella quadam depictas cum demonstrasse!, atque diceret : En tibi hic stellas errantes; audiens hoc Diogenes : « Ne mentiaris . inquit, bone vir ; stella» enim non errant, sed illi, » ostensis qui assidebant. Ibidem.

Thaitem, dum coelum contemplatur, in fossam illapsum, ancilla ejus jure id cum pati dixit, qui cum juxta pedes posita ignoraret, cœleslia intueretur. Ibidem.

Ariston dicebat, « e< •um quæ philosophi scrutantur, alia ad nos pertinere, alia nihil, quædam supra nos esse. » Sensit autem disciplinam morum ad nos spectare, sophisticam nihil ad nos pertinere, eo quod ad vit r emendationem non tantum

(I) H.vc etiam cometarum vis qua vel principes, vel alios li lump - afflari posse directe, tempore Cornelii a Lipide, a quibusdam credebatur, ab astronomi» peritis hodie mento istis sideribus denegatur.

non prosit, sed rixas etiam et contentiones pro-
generet : astronomiam autem, astrologiam, etc.,
supra nos esse omnino. Ibidem.

Phavorinus scito dilemmate astrologos judicia
nos perstringere solitus est : « Aut adversa, in-
quit, eventura dicunt, aut prospera. Si dicunt
prospera, et fallunt; miser ties, frustra expec-
tando. Si adversa dicunt, et mentiuntur; miser
fies, frustra timendo. Si vera respondent, caque
sunt non prospera; jam inde ex animo miser ties,
antequam e fato lias. Si felicia promittunt, caque
eventura sunt, tum plane duo erunt incommoda;
et ex •pe latro te spei suspensum fatigabit, et fu-
turum gaudii fructum spes tibi jam defloraverit.
Nullo igitur pacto utendum est istiusmodi homi-
nibus res futuras praesagientibus. » Ita A. Gellius,
lib. XIV, cap. i. Audi et Alciatum, *Emblem.* 103:

Icaro, per soperos qni raptas et aera, donec
In mare prsripiletn cera liquata diret;
Nunc le cera eadem, fervensque resuscitat ignis,
Exemplo ut doceas dogmata certa tuo :
Astrologus caveat quidquam prodicere : proceps
Nam cadet impostor, dum saper astra volat.

Refert Nicetas Chômâtes,lib. I *De Imperio Isacii
Imperatoris*, astrologum prædixisse victoriam et
triumphum Brauæ Aloxio, si cuín Conrado Mac-
chione Monlisferrati, qui Isacii partes sustinebat,
congrederetur. Iniit ergo cum eoprælium, in quo
tam Branas quam astrologus occisus est.

Anno Domini IMI, Mulcasses, Tuiictanorm
rex, astrorum maximus observator, cum ex antris
divinassi t sibi amittendi regni, et dine mortiscla-
dem imminere, ut eam vitaret, ex Africa discessit;
sedeo ipso discessu cladem, quam evitaro voluit,
in suas cervices accivit.

Denique ex astrorum dispositione et concursu
potuisse pra videri et predici generale orbis di-
luvium tempore Noe : item nativitatem Christi ex
con ursu Jovis et Saturni, ac ex horoscopo Vir-
ginis, qui erat nascente Christo, ac significabat
mutationem religionis a Christo faciendam , cen-
suit Albertus Magnus (vel quisquis est auctor) in
S/: *nlo*, citans Albumasar, et Petrum de Aliano Ar-
chiepiscopum Camer icensem, anno Domini i i00,
lib. *De Concordia Astrologi e et Théo!* /iir. Qu;e om-
ni t valide confutat Sixtus Senensis, lib. VI *lii-*
blioth. cap. X, et lib. V, cap. lxxx i.

Qua leges populorum (de ritu colendi idola, pa-
tet ex seq.) vanæ sunt, — quia idola vana sunt :
id est nihil veri representantia, aut si quid veri
ut stellas, Jovem, Martem representen!, nihil ha-
bent divinitatis ; vani ergo sunt dii : duplicia enim
«■uni idola, et dupliciter vana, uti jam dixi. Jere-
m is magis hic loquitur do prioribus, quæ scili-
cet nihil m ri représentent, ut palet vers. seqq.
Syr .. verbi : Quia timores *gentium nihil sunt. Ti-*
» ■, ni . -t i jol i, quæ gentes timent. ni . -I r -
ver nt'ir et colunt. Arabicus : *Quia religio gentium*
wthJ esi.

3. Quia lignum de saltu. — Describit idolorum Vrr» i
inanitatem a materia et fabrica , quia ipsa nihil
sunt nisi lignum a saltu præcisum, et opus ma-
nus artificis « in ascia, » id est cum ascia, id est
dolabra, supple, dolatum ac politum : hoc enim
est artificis, puta fabri lignarii, opus, ac tertio,
auro decoratum, et clavis compactum. Idola ergo
non aliud sunt quam dii manufacli.

5. LN SIMILITUDINEM PALMJt, — HOC CSt, idoltlllll Veri. s.
sequabile est, erectum, procerum, flecti nescium,
pulchrum, comatum quasi palma, *q.d.* Idola ex-
terius pulchra sunt, sed interius inanima, elin-
guia, stupida.

6. Non est similis tui, Domine. — Est apostro- Vera. «.
phe Jeremie ad Deum, qua eum comparat et pre-
feri idolis; unde ait : « Quis non timebit tc, o Rex
gentium ? »

7. Tuum est enim decus, — scilicet regnum, ut ven.T.
sis et colaris quasi rex et Deus gentium, metuen-
dus nimis. Unde Chaldæus vertit, *tuum enim est
regnum.* Allegorica, *q.d.* O Christe, rex gentium,
quæ gens non timebit, non colet te quasi suum
decus? ItaLyranus.

8. Fatui probabuntur (*q. d.* Facile est probare
et convincere eos esse fatuos, ex eo quod) doct r i n a
VANITATIS EORUM LIGNUM EST, — quia Scilicet (10-
cent idola lignea esse deos, esseque adorandos :
quod est vanissimum et stultissimum. Aut, ut
Sanchez, *q. d.* Lignum , ex quo formant idola,
quibus supplicant, facile illos stuporis et vanita-
tis incusat. Rcipsa enim docet et ostendit cos va-
nos et stupidos esso, qui lignum et truncum cen-
sent esse Deum et numen, ac habere omnium re-
rum cognitionem et providentiam.

9. Involutum. — Hebraice jypno *merurka*, id est
ductile, quod optimum est, vel *extensum in lami-*
nas, quod convolvi solet, ut commodius transferri
possit : unde Noster vertit, *involutum*; vel *involu-*
tum, id est involubile, ductile, quod facile invol-
vi, diduci, flecti potest ab argentario, ut eo in-
crustetur et imbractelur idolum ligneum.

De Tharsis affertur. — Tharsis erat urbs Cili- Thmt»
ciæ; inde mare vicinum, ac tandem qnodvlsma-
re, etiam Indicum, dictum est *Tharsis*; indeque
Africa et Carthago, quæ diu mari dominata est,
et in re navali floruit, vocatur *Tharsis*. Hic *Tharsis*
significat Indiam, aut certe Africam, ut vertit Chal-
dæus, quam argento abundasse docet Ezechiel,
cap. XXVII, 12.

Et aurum de Opiia z.— Chaldæus, Sanchez et alii Ophizs»-
censent *Ophaz* vel *Ophas*, vel per aphæresin *Das*,
idem esse quod *Ophir*, quasi per dialccclum littera challe-
r in s versa sit (perinde ac faciunt Parisienses dum u».
pro pere dicunt pese), vocalis vero a versa sit in i :
puncta enim facillime commutant llcbr.fi ; sk : ergo '
ex Chaldæi et aliorum sententia Ophas est Oplur.

Porro (iphir est regio, dicta jd> Ophir filio Jec-
tan, *tienes*, x, 29. Vatablus et Arias putant Ophir “ ^r“
esse Hispaniolam et Peru : favent Hébreu? et Sep- ‘zum.
tuaginta, Il *Darai*, in, 6, ubi aurum Salomonis vo-

cant nurum Peruim quasi Pcruanorum. Rursum, ei litteram *vau*, quto prima est in *Ophir*, facias ultimam, ex *Ophir* facies Peru : *vau enim* Hebneis tam vocalem u, quam *o*, denotat. Ophir ergo videtur esso Peru; sed obstat *primo*, quod in Peru non sint elephanti, nec pavi, nec simias,nec ligna thyina, quæ ex Ophir allata sunt, III Beg. x. *Secundo*, quod classis Salomonis in Ophir solvebat ex Asiongabcr portu maris Rubri, II *Paralip.* vm, quod vicinum est Goæ et Indiæ Orientali : quod si hæc classis navigassct in Peru ct Indiam Occidentalem, solvisset ex loppe et per mare Mediterraneum, directe navigassct in Peru, alias enim solvens ex Asiongabcr, debuissetcircuire sinum Arabicum, promontorium Bonæ Spei, et totam Africam, ut perveniret in Peru.

Alii ergo Ophir volunt esso Angolani in Æthiopia; unde Josephus docet hanc classem, pruder aurum, etiam Æthiopica mancipia advenxisse.

Alii Ophir volunt esse Sofalain, quæ via est navigantibus Goam; unde Septuaginta vertunt : *Saphir* (littera enim r facile in l mutatur, ut *Indiar* in *belial*). Alii, ut Josephus in *Genes.* x,elS. Ilieronynius *n Q,l(est- Uebr., Gaspar Varrerius, lib. *De Shhcām Ophir*, putant Ophir esse Auream Chersonesum, «t sonn- aut potius omnem illam oram, quæ Pegusiis, Ma- t'iin est jaca el goma[ra continetur, idqua est probabile : F'i/ " nam circa hæc loca in Oriente, non Occidente, videtur habitasse Bevila, frater Ophir, filius Jectan, abnepos Noe, *Genes.* x, 29. Favent veteres, dum passim censent fluvium Phison, qui *Genes.* n, ii, dicitur circuire terram lievita, esse Gangem : Ganges enim est in India Orientali, non Occidentali; undo Maflcius, lib. XVI *Histor. Indica*, ex litteris Bonferri docet Pcgusios stirpem suam referre ad Judiros exsules, qui a Salomone damnati ad aurifodinas Ophirinas, ea loca primi tenuerint. Verum de Ophir plura in lib. *Regum*.

Porro ab *Ophir* aurum optimum dicitur obrisum, quasi Ophirisum, inquit Isidorus, idcmqr.c innuunt S. Hieronymus el Eucherius. *Secundo, obrisum* dicitur, quod obradiet splendore suo, ut ait *dem bidorus, XVI *Etymolog.* xvn. *Tu lio*, Plinius, lib. XXXIII, cap. m : Auri, ait, experimentum est ignis, ut simili colore rubeat quo ignis, ipsumque obrisum vocant, non a rubendo, sed quia purgatissimum, purum putum est, quasi aurum ad obrusam, probatum scilicet ct purgatum, uti vocat Seneca, libro II, *epist.* 23. Aut certe, ut Hermolaus ex Phocione in dictum locum Plinii, *obrisum* dicitur quasi áfy&v, quod igne probatum magis nitescat, fulgeat, rubeat ut ignis: idquo videtur verius, tum quia vicinius est ct aptius; tum quia ulrobique est eadem littera *b*, non *p*, quæ est in *Otd.ir*, non autem in *obrisum*. Ut ut sit, aurum *ophas*, *pas*, *ophir*, *obrisum*, est aurum optimum ct praslantissimum; unde ct Arabes aurum vocant arb^d ' Canl ^cS; J°annes *ta Descript. Africa*;; u i Itat III, urbem Fessam dictam putat, ex co quod,

cum urbis jacerentur fundamenta, *fu*, id est auri, cumulus ibi inventus sit.

Aliter censent Merccrus, Forsterus et alii, scilicet aurum *pas*, vel *ophas*, vel upAas,vel *muphas* Ophas, (hæc enim omnia idem sunt) dici non a loco, sed a qualitale, idemque esso, quasi dicas: Aurum forte et solidum, tum quia purificatum, tum quia ex vena optima eflossum ;dici enim *pas* vel *ophas* a radice îîfl *pazaz*, id est roboravit, solidavit, inde TD *paz*, id est forte, solidum; *muphas* enim plane IJ videtur esse participium passivum *hiphil* a radice jam dicta *pazaz*. Verum obstat quod hic ait Jere- «et Me» mias : « Aurum de Ophas affertur. » *Ophas* ergo nomen est loci, non qualitatis auri. Rursum *pazaz* non significat roborare, solidare, uti volunt Rab- «t fori*, bini; sed mollescere, ductile esse, solubile, expeditum, facile instar auri : ita enim vertunt Noster ct Septuaginta, *Genes.* xux, 24; unde et pfl *puts*, quod affine est *pazaz*, significat dispergere, diducere. Ergo ab auro *Ophas* vel *pas* deductum est Melias verbum *pazaz*, id est cs-eductile instar auri Ophas: optimum enim aurum , quale erat Ophas, in tenuissimas bracteas flecti, duci et extendi potest, paw. uti recte advertit Pineda, libro IV *DeSalom.* cap. u Clt xvin, ubi tamen *Ophas* ab *Ophir* distinguit, uti et alii nonnulli probabiliter hæc duo loca distinguunt, censentque aurum ex Ophas alhtum, melius fuisse auro allato ex Ophir : licet aliter sentiat Chaldæus, uti dixi initio.

Porro *muphas* non est participium a *pazaz*, sed per crasin idem est quod TDIXO *mcophaz*, id est de Ophas, scilicet allatum.

Opus artificis, —id est aurum et argentum elaboratur opere aurificis, vel ær.irii, aut argentario* id est exOpLu. ut ex eo faciat idolum , aut potius jam fictum e ligno, uti praecessit, inauret vel inargentei : atque op re artificis alterius, scilicet sartoris, vestitur purpura ct hyacintho , id est veste violacei coloris ct purpurei. Nec enim idola facta ex puro auro vestiri solent hyacintho, utpote re viliori; at facta ex ligno, ct aureis limbis vel bracteis ornata, eodem vestiri assolent.

Opus artificum universa h.f.c , — *q. d.* Nihil penitus in idolis est, quod non sit manibus artificum factum, sive eorum materiam et substantiam, sive vestes el ornamenta spectes : ergo idola nihil habent vite? ct rationis; multo minus habent aliquid numinis el divinitatis.

10. Nox SUSTINEBUNT GENTES COMMINATIONEM EJUS. — Hebraice TOyT *zaamo*, indignationem, puta vindictam ejus. Opponit Deum idolis, quod ille irascatur et puniat, hæc non.

11. Sic f.rc.o dicetis eis, — id est idolis, et idolorum cultoribus, scilicet Chaldaeis :

Du QUI COELOS ET TERRAM NON FECERUNT. PEREANT de terra.— NotaJeremiam hicch ddaice loqui (l) : <?

(1) Hic versus scriptus est chaklaico. Cujus rei rationem vulgo reddunt hanc : Prophetam sistere sibi suo* populares tanquam jam abductos iu exilium et inter Chaldaws versantes, quibus formulam præscrilxii, <pia

p i n n c n s a' r t s y t l' ? s p - x i n ' o o n t r n b x
X'O v r - n n n : elahafa *di scemata, vearka la abadu, iebadu meara umili techot scemata*, id est, « dii qui oírlos et terram non fecerunt, pereant de terra, et de his quæ sub coelo sunt, » quia scilicet injuste ca, quasi nlienaoccnpant:sunt enim illa Dei crea- (fftis. Sic dicimus de falso possessore domus : Non decet eum habitare in domo aliena, seu quain alius aedificavit. Unde videtur hæc scripsisse Jeremías anno i Sedeciæ ad Joakim et alios in Babylonem abductos, ut scilicet ipsi hæc verba responderent Chaldæis, ad suorum idolorum cultum H< bræos invitantibus. Ita Chaldæus et alii. Addit Maldonatus Jeremiam chaldaice loqui, ut rideat idola et idololatras : solemus enim homines barbaros irridere, cum eorum sermone barbaro utimur. In Chaldneo obiter nota, quod Hebrffil dicunt *artsa*, id est terra, Chaldæi dicunt nunc *arka*, nunc *ara*.

Ita S. Eustratius (cujus reliquias Roinæ in templo Collegii Germanici veneratus sum), militum sub Diocletiano dux in Armenia, cum a Lysia præfecto compelleretur ad idola colendum, respondit intrepide : « Exsecrandos **dæmoncs**, et surda simulacra, nullus homo unquam qui compos esset mentis, censuit adoranda. Dictum est enim : Dii, qui coelum et terram non fecerunt, pereant, » Quare igne adustus, et virgis laniatus, nullam dedit vocem, aut vultus mutationem, quasi in alieno corpore pateretur, irridensque tyrannum, et acerbissima quteque passus, tandem ad rogam quasi ad epulas accedens, inde purus cum flamma quasi ad Deum evolavit. Festum ejus recolit Ecclesia 13 decembris.

Similiter S. Perpetua et S. Felicitas, cumcogna-

respondere debeant Chaldæis ad idola colenda ipsos pellicientibus. Quæ jam Chaldæi interpretis erat sententia versui huic hæc promittentis : *Hoc est exemplar epistola, quam misit Jeremías propheta ail resálaos seniores exsulum in Babylonia. Si dixerint vobis populi, inter quoi versamini : Colite idola, sic respondebitis, el sic illis dicetis*. Abjudicata Hubigantis sententia, juxta quam librarius qui Jereiniæ librum transcribebat versibus alternis hebraicis et chaldaicis exaratum, ul sunt nonnulli' hodie Pentateuchi membrane, do versu errasse, et Chaldaicum versum descripsisse, quum debuisset hebræum ; majori veri specie sese commendare credimus quod in medium attulit Venema : « Cum nusquam Chaldaica Ungua aliquid exprimai Jeremías, ne quidem m epi tola ad exsules cap. xxix, series quoque sermonis manifeste per hæc verba intercipiatur, eaque non tantum parenth -eos speciem prose ferant, verum et infractionem ad presentes inter Chal,lros degentes redoleant; non sine ratione, aut temere statueretur, additamentum esse ab alia manu tempore mora in exilio, profectum. Utique in libris kIMdichel historicis Vet. Test. passim a doctis hujusmodi additamenta adtnitluutur, in Psalmis quoque a nonnullis, et postea i XXV, 13, in hoc ipso libro sese tale quid offerret ; sed ndvl definitio. » Mirum praterea furet, addit Rosenmuller, ú L nnulam qua uti possent Hebræi inter Chaldæos versa'di'i, p< ascribere voluisset Propheta, eum et sua ipsius verba, initio venus, chaldaice scripsisse.

lis Satyro, Revocato et Secundólo, damnatæ ad bestias, euntes ad amphitheatrum, per plateas alacres et inlrepidæ canebant : « Omnes dii gentium dæmonia; Dominus autem fecit coelum et terram. » Quocirca jussu Præsidis multis alapis cæsæ; majori kunen animi et vocis contentione ctimdem versum iterarunt, laudantes et gloiitantesDeum. Ac generose ingredienti amphitheatrum, mox S. Perpetua et Satyrus a Iconibus, S. Felicitas vero a leopardis dilacerata, in cælum evolarunt, anno Domini 205, imperante Severo. Quamobrem sæpc hasce duas matronas, carumque fortitudinem et amorem in Deum, celebrat S. Augustinus, uti lib. I *De Anima*, cap. x, in *Psalm.* xlvii, serm. *De tempore barbarico*, et alibi.

Similiter S. Publia, mater S. Joannis Chrysoslo- mi, mortuo marito, chorum virginum instituens, factaque abbatissa, transeunte Juliano Apostata, cum suis virginibus contentiore voce occinuit illud Davidicum : « Simulacra gentium argentum et aurum ; » et : « Similes illis fiant, qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis. » Julianus indignans jussit eas tacere. At Publia jubente, fortius et alacrius cecinerunt : « Exsurgat Deus, el dissipentur inimici ejus.» Quare Julianus Publiant alapis credi, genasque cruentari jussit. Illa vero hanc contumeliam pro summo honore ducens, domum reversa, tyrannum, ut solebat, spiritualibus cantilenis perstrinxit. Ita Thecodoretus, lib. III *Ilistor.* cap. xvn, et Romanum Martyrologium 9 octobris.

12. Qu facit, —supple, *q. d.* Noster vero Deus Ver». •*- est qui præparat, id est, ut Hebræus el Chaldæus habent, qui fundat orbem in sapientia.

13. Ad vocem suam, — *q. d.* Ad ejus jussum in Ver». H. aere **generatur** pluvia : voi ad tonitru, quod est vox Dei. sequitur pluvia, *Psalm*, xxvnr, 3 : « Vox Domini super aquas, Deus majestatis intonuit, Dominus super aquas **multas.** »

Et elevat nebulas, — exhalationes.

An extremitatibus terræ, — id est a mari, quod quasi est **terminus** ambiens terram. Ita Theodoretus. Hugo, S. Hieronymus, Lyranus. Vel a superficie extima terra? : ab hac enint vapores ascendunt, alii ex montibus. Optime Sanchez : Extrema, ait, vel finis coelorum, dicitur pars illa coeli, quæ nobis extrema apparet, quia ibi coelum finiri putat vulgus : sic el extrema pars terra* dicitur illa, quam vulgus judicat extremam; inde enim eminus vespere videntur vapores elevari, ex quibus generatur pluvia.

Fulgura in pluviam facit, — *q. d.* Deus mire potens est, qui facit ut ex fulguribus igneis, imo, Nobe» ul vertit Pagninus, inter fulgura, sequatur el ruis- l ceatur pluvia: nubes enim tonantes, et fulgurant- qil4., [Cl> tes, sunt quasi leones rugientes, et quasi tormenta r s ni. bellica terram quaticnlia. Hæc slatina demulcet, resolvit, et quasi mansuefacit pluvia.

Educit ventum de thesauris suis, — quasi ex secretario sive secretis receptaculis omnipotenti*»

el opuleriUtO SU" : nos cnini ignoramus unde orianlur venti. Vel *secundo*, «de thesauris, id est de opibus suis : inter opes enim Dei sunt etiam venti.

Nota hie antitheses idolorum et Dei, quæ clare ostendunt Deum esso vere Deum, non idola. Primo, idola sunt res mortuae, puta saxa aut ligna arida: Deus vero est « Deus vivens. » *Secundo*, idola in tempore coeperant : Deus vero est « rex sempiternus. » *Tertio*, idola ab homine ascia et runcina fabricata sunt instar aliorum fabrilium : Deus vero ingenitus creavit cælos et terram, ac consequenter et materiam ex qua facta sunt idola. *Quarto*, idola non sentiunt, non cognoscunt, nec bene nec male facere possunt: Deus vero sentit, cognoscit, prævidet et providet omnia; hinc e thesauris suis stato tempore producit ventos, fulgura, pluvias, etc. Ornato, idola sui contemptores ulcisci nequeunt : Deus vero fortissimus, teque ac zelotes, sui contemptum ulciscitur, ita ut nemo ejus iram el vindictam sustinere possit. Unde concludendum reliquit : Ergo idola ridenda et spernenda sunt ; Deus vero metuendus, amandus et colendus.

Mystice S. Hieronymus : Nubes, ait, sunt doctores et prædicatores; hos Deus educit ab extremis terne, id est ab humili sorte, æque ac sui submissione : oh quam facit eos efficaces, ut sint quasi tonitrua et fulmina, quæ mox in auditorum contritionem et lacrymas, ac vitæ mutationem transeunt et resolvunt; x-

14. Stultus factus est omnis homo a scientia. — Vatablus, *brutscit homo prae scientia*, nimirum Dei, dum scilicet plene vult causas indagare pluvii®, fulgetri, ventorum, quorum solus Deus habet scientiam et providentiam. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, Dionysius. Sic *Psalm.* cxxxviii, G, dicitur : « Mirabilis facta est scientia tua ex me; confortata est, et non potero ad eam. » Certe ventorum generatio, circulatio, motus tam varius et contrarius, torsit et torquet omnium physicorum ingenia : nec hactenus ullus fuit, qui eorum causam ad liquidum assignaret. Hinc Virgilius, Ænefd. 1. fingit cos ex /Eolia ab /Eolo emitti.

Secundo et aptius : « Stultus factus est homo a scientia, » scilicet sua, qua cum non possit penetrare vim stellarum, ventorum, fulminum, ea admiratus, quasi rectores mundi, et quasi deos coluit, idolaque cis confecit; de idolis enim agit in sequent. Ita Chaldæus, S. Thomas, Lyranus.

Ilursura, stultus est homo in scientia sua, qua ligna dolat, et aurum confiat, ut ex eis fabricet idolum : stultum enim est putare se posse fabricare Deum, et Deum esse qui a fabro fabricatus sit; cum potius faber ipse, ejusque arsel scientia, quam ejus fabrica, habenda foret numen. Unde sequitur : a Confusus est artifex omnis in sculptili; quoniam falsum est quod conflavit, et non est spiritus in eis. » Ita a Castro et Sanchez.

Moraliter : a Stultus, inquit D. Thomas est homo a scientia Dei. *Primo*, propter cordis elationem,

Bom. i : Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, « s' *Secundo*, propter inquirendi curiositatem, et nimiam capitis fatigationem; unde ait Agrippa rex pudur. Paulo : Multæ te lilteræ ad insaniam convertunt, *Ador.* XXVI. *Tertio*, propter scienciæ incertitudinem. *Isaïæ* xlvii : Hæc scientia tua et sapientia tua decepit te. *Quarto*, propter operis perversitatem. *Sap.* ii, 21 : Excæcavit enim eos malitia eorum. » Hucusque D. Thomas.

Confusus, — pudore affectus est artifex sculptilis sive idoli

Quoniam falsum est quod conflavit, — *q. d.* Quia sculptile quod fecit, fallit et mentitur se esse Deum.

15. In tempore visitationis (id est punctionis), Vm.ii. slæ peribunt, — idola, et idololatras Chaldæi (de his enim loquitur), scilicet vastante Dario et Cyro Babylonem. Aliter Theodoretus : « Peribunt, » ait, cum Apostoli idololatriam exstirpabunt; et plane, ait S. Thomas, « peribunt » in die judicii.

10. Non est ms similis pars Jacob, — *q. d.* Idov*nlis non est similis Deus, qui est par» hæredilana Israelis : « Pars mea, ait David, Deus in ælernum, » *Psalm.* lxxii, 26; *Psalm.* xv, 5; Nurner. xvni, 20; quia scilicet Israel Deum, Dei cultum, amicitiam, legem el bona omnia possidebat. Virga cissim Israel est « virga hæreditatis, » id est bce- Pnm0' réditos Dei; quia Deus hunc populum a patribus hereditadendentem, quasi suum ; Hereditaria sacces-ri*, corf sionc possidebat, *Beuter.* xxxu ,8,9. Quia enim virgis et funibus hæredilates dimetiebantur et dividebant ; hinc *virga* et *funes* significant portionem hæreditariam, *Psalm.* lxxiii, 2; *Psalm.* civ, H. *Secundo*, Israel est B3Ü *scebet*, id est virga, sive Secundo, sceptrum hæreditatis Dei, quia Deus iu Israele re- Tirgl gnuui suum constituit. Ita S. Hieronymus, Raba- mX nus, S. Thomas.

Tropologice, pars avari est pecunia, obscæni Pir» >>• libido, superbi dominatio ; sed verus Israelita p^enter*1 spretis omnibus solum Deum possidere cupit, ait- pü.Dtak que : « Portio mea, Domine, dixi, custodire legem luam, » *Psalm.* cxviii, 57. Unde hic est habitaculum et sedes ac templum Dei; ille draconum, id est daemonum, vers. 22.

17. Congrega de terra confusionem tuam (1)V«1 I7.

(1) Quæ sequuntur, urhein ad extrema redactam et mox ab hostibus occupandam pingunt, incolis ia exilium abducendis. Cuinam vero regni Judaici tempori tuo convenient, haud admodum inventu difficile videtur. Mortuo Joakimo, qui a Nebucadnezare defecerat, cum co, uti credibile est. inconsulto et invito, regnuin occupassi Jechonias, Joakimi filius, ægre id ferens Nebucadnezar exercitum Judæ.un misit, qui urbem Hiervsclyinain obsidione cinxit (IV *neg.* cap. xxiv, 10). Postquam autem el ipse Ncbucadnezar advenerat, Jechonias rex cum matre, servis, ducibus, eunuchis egressus, potestati ejus se permisit. Chaldæus vero, metuens haud dubie, ne Jechonias patris perfidiam imitaretur, et ipsum cum familia regis regnique proceribus, et precipuas Hierosolymæ incolas, numero ix millium, Uabylonem captivos abduxit. IV *Heg.* cap.xxiv, 14, 15, 16. Cur vero hoc quod præ manibus habemus oraculum tempori prima a N#"

congrega,» scilicet, lu o Babylon, ut Vatablus et Kimchi; vel potius, ut Theoilorelus, Lyranus, S. Thoma* et alii cum S. Hieronymo : Tn, o Jerusalem et Judæa), QUJB habitas in obsidione,— quæ brevis es obsidenda. Chaldæus et alii vertunt, *qua habitas in munitione*, vel loco munito; Septuaginta, *in electis*, id est loco electo, *congrega confusio- Vm tuam*', Chaldæus, *mercimonia tua*; Maldonalus > Sanchez, *idola tua*, *Isaïæ* xlvii, 1. Septuaginta, *substantiam*, id est, omnes opes et vires tuas ad nihil tibi profuturas, nisi ad confusionem : nam omnia hæc, in quibus confidebas, te a Chaldæis non liberabunt, sed tecum ibunt in captivitatem. Ita S. Hieronymus. Est ironia, aut potius sarcasmos, sive hostilis irrisio. Vido cap. xi, vers. 14.

18. Longe projiciam (hebraico j61p *kolea*, id est quasi funda longe ejaculabor), habitatores terribiles (Judææ) : ET TRIBULABO EOS ITA UT INVENIANTUR, — in urbe et tribulatione, ut eam effugere non possint, sed deprehendantur et capiantur a Chaldæis. Ita S. Hieronymus. Alii, ut Chaldæus et Vatablus, legunt lXlD» *iimtseu*, id est *ut inveniant*, scilicet angustias et pœnas, quas eis sum comminatus; vel, ut Tbcodorelus, ut inveniant sese ac Deum, quem negando perdiderunt. Aliqui legunt, *ut non inveniantur*, id est, ut non supersint, sed moriantur et pereant. Verum Hebræa, Chaldæa et Romana legunt, *ut inveniantur*.

▼ er», l». 19. V.b mihi super contritione mea ! — *q. d.* Dolco ob contritionem meam. Est vox Jerusalem, id est populi Hierosolymitani. Unde subdit :

Ego dixi : Plane hujc inhumitas (id est allielio el plaga) jila est (id est mea culpa mihi accidit; ideo) portabo illam, — patienter exedam quod mihi intrivi. Ha S. Hieronymus. Potest verti cum Vatablo : *Quomodo hanc infirmitatem ferre potero?* Nota hic crebram et tacitam enallagen, et mutationem persona» loquentis, instar dialogismi ; nunc enim loquitur Deus, nunc populus, uunc Propheta.

ru^tn Moraliter : « Divina percussio, inquit D. Thomas, debet poiari patienter : *primo*, propter afflictionem, b Letum perculiculis. *Proverb*, i : Disciplinam Domini, till mi, no abjicias, nec deficias cum ab eo corriperis. Secundo, propter conscientiam criminis. Aln/iitæ IV : Iram Domini portabo, quoniam precavi ci. Tu lio, piopter expectationem muneris, lucol/, i : a Beatus vir qui suffert tentationem, juouiam cum probatus fuerit, accipiet coronam

fccadneiar i facts obsidionis assignamus, hæc est ratio, fera. 18 addendo : in *Ime vice*. Propheta eo respicere Xdetur, quod cum Juakimus defecisset a Nebucadiunaro, U satis haberet, Cbald.eorum aharumque gentium vicinarum turmas concitare, quæ Judinain vastarent, incolli vero illas terram privasse, in Regum corte butoria (IV *Heg.* ixiv, i, seqq.), quam solam genuinum bui na illorum temporum icnlem agnovimus, non Vgtmus. Cum vero Nobucadneiar deouu irritatus a Jechuuu cum exeicitu Jmueam invaderet, elimino tnc-tu..udum erat, ue graviores pceuas a populo Judaico •Datem (Itoseiunuller.)

vil.n, quam repromisit Deus diligentibus sc. *Quarto*, propter inutilitatem murmuris. TArcn. m, 39 : Quid murmuravit homo vivens, vir pro peccatis suis? » Hue usque I). Thomas.

20. Tabernaculum .meum vastatum est (locus 'er», *ir* meus, sedes mea; scilicet ipsa Jerusalem, vastata est, et) funiculi, — id est pagi, et oppida vicina, quæ eam quasi funes sustinebant et alebant, diruta sunt, nec est qui ædificet et restauret ea. Olim enim primic patriarcharum domus fuerunt tontoria ; hinc *tabernacula* vocantur quælibet domus et urbes.

21. Quia stulte egerint pastores, — scilicet ▼ «***• sacerdotes, item reges et principes. Ha Chaldæus. Culpam captivitatum populi transfert in sacerdotes et principes.

Non intellexerunt, — mala venientia et minas Prophetarum non prospexerunt, non egerunt prudenter ut ea vitarent. Ha S. Hieronymus -4 Rabanus.

Vox auditionis (id est vox magna et clara, ita Veri!», ut facile audiatur) ecce venit, et commotio magna, — magnus scilicet belli tumultus, *q. d.* Ecce sonitus et fremitus venientis Babylonii, ejusque equorum, armorumeteorruum auditur. Ha S. Hieronymus. Sunl verba Jeremiæ.

23. Scio, Domine, quia non est hominis via ejus. Vert. »». — Significat Chaldæos, non tam a se, quam a Deo Non «t excitatos ad devastationem Judææ venisse, *q. d.* vii 'CJlSt ait S. Hieronymus : « Quod a Babyloniis sustine- quo mus, non est eorum fortitudinis, sed nostri me- su* riti et indignationis luæ. » Unde in Hebræo est, *non est trnx b laadam*, id est *illius hominis insignis*, scilicet Nabuchodonosoris, via *ejus* : cum enim cogitaret Nabuchodonosor bellum inferre Ammonitis, Deus illum avertit, et quasi protrusit in Jerusalem ut eam vastaret, *Ezech.* xxi, 19 et 22. Vide *Can.* XXXVI et dicta cap vi, ver». 4. Ac consequenter in potestate Judæoium noti erat illi resistere, iliumque avertere.

Aliter Hugo, Lyranus, Dionysius, *q. d.* Scio quia homo infirmus est et cæcus inter tot hostes; uude facile labitur et peccat : rogo ergo ut ejus infirmitatem consideres, et quoniam nos punire vis, non graviter, sed leniter et clementer punias. Unde S. Augustinus hoc refert ad correptionem predestinatorum, non ad reproborum damnationem lib. II De *Peccat, merit.* cap. xvii. Unde inquit : « Subjungit Propheta : Corripe me, Domine; ve rum tamen in judicio, non in furore tuo; tanquam diceret : Scio ad correptionem mcain perlinere, quod minus abs te adjuvor, ut perfecte dirigantur gressus mei ; verum taiuen hoc ipsum noli mecum sic agere tanquam in furore, quo iniquos damnare statuisti, sed tanquam in judicio, quodoces tuos non superbire. »

J Hinc el Franciscos Suarez alique Scholastici sic exponunt : « Non est hominis via ejus, » id est opera pal >u, quæ sunt ad vitam æternam, non suut in hominis potestate sine Dei inspiratione et

auxilio, quia ad ea Opus hominem excitare debel
præveniontu sua gratia : si enim in naturalibus
egomus direi (ione DJ ; ergo multo magis in su-
pcrnalundibus.
o tenai- imperilo ergo hmrelici hñne locum torquent
ooa t"!U conlrft liberimi arbitrium. *Primo*, quia, vel ipsis
liu-nui lelibus, non loquitur de omni homine, sed tan-
tmn de Nabuchodonosore, q. d. Scio Xabuchodo-
nosorem non posse venire, nec expugnare' Jeru-
salem, nisi tu eum juveris : « Equus enim paratur
ad diem belli; Dominus autem salutem tribuit,»
Prov. XXI, 31. *Se/undo*, esto loqueretur de omni
homine, ut Maldonatus et alii volunt, non ta-
men negat liberum arbitrium, sed tantum signi-
ficat, illud Dei ope indigere, et a Deo dirigi Dei-
que providentiae subjacere : ac pñesertim Judæos
alio-que homines non posse evadere manus Chal-
d.eormn, aliorumque hostium, nisi Dei ductu et
provida gubernatione.
Manli- Moraliler, disce hic in omnibus niti Deo Deique
aDdnr" directione; nam, ut dicitur *Psal.* xxxvi : «Apud
videnti» Dominum gressus hominis dirigentur, et viam
pender# ejlls volet ; » el *Proverb.* ivi : « Cor hominis dis-
wult ponit viam suam ; sed Domini est dirigere gres-
sus ejus. » Unde Theodori tus exponens illud *Psal.*
Liv : « Jacta cogitatum tuum in Domino, et ipse
te enutriet: Gubernatorem, inquit, habeas Deum,
et aurigam, et res tuæ ab illius providentia pen-
deant. Nam hoc modo inconcussus manebis et
immutabilis, n
Quarc S. Catharina Senensis moriens suis hoc
memorable documentum reliquit : « Oportet Chri-
stianum magnam fiduciam bibere de Dei provi-
dentia, scientem omnia quæ sibi vel aliis eve-
niunt, ex divina providentia provenire; non ex
odio illius, sed dilectione eximia. » El S. Augus-
tinus in fine lib. I *Soliloq.t* « Constanter, ait, Deo
crede, eique te totum commille, quantum potes;
noli esse velle quasi proprius, et in tua potestate,

sed ejus clementissimi et utilissimi Domini te ser-
vum esse profiteri. Ita enim te ad se sublevare
non desinet, nihilque tibi evenire permittet, nisi
quod tibi prosit, etiamsi nescias. ■ Sicut ergo
oculi servorum in manibus dominorum suorum,
et si ut oculi ancill.-e in manibus domine sue :
ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum ten-
dant, et ex eo ejusque pia et sedula providentia
semper pendeant.
Ila Deo se commisit S. Gregorius Magnus, id pie
in monasterio didicit, ubi se totum Deo ejusq@
contemplationi dedit. Unde creatos Pontifex,
decim annis tot et tanta tam feliciter gessit, idqf.,
infirma si-mper valetudine, ut legens ejus acta et
vitam apud Joannem Diaconum obstupescat.
Rarum quoque exemplum referi Moschus in
Prato Spirit. cap. cci, de nobili adolescente Con-
staitiitopolilano, cui parens moriens, omniaque
sua distribuens in pauperes, Christum curatorem
reiiquit, nec Christus eum fefellit : nam ei divitem
et nobilem sponsam præter omnem spem pro-
curavit. Plura hac de re dixi *Exodi* cap. xxxiii,
vers. 17.
21. Corripe me, Domine, verimtamen in judicio, Vtn.u.
— id est moderate, cum modo et mensura, ↳ ni-
ter ci discrete : hoc enim est Hebræum Ü2C3
mZspa/, ut scilicet nnn in ira tua omuino me dis-
perdas, et ad nihilum redigas. Hebraice, ne nos *pau-*
cifices, id est ad paucitatem redigas. Simile est
cap. XXX, vers. 11. Est vox Jerusalem.
25. Em xdb. — El verba et sententiam transtulit
ex *Psal.*, lxxviii, 6.
Jacou — Israelem, pula Judæos.
Dicis ejus (omnem pulchritudinem et magni-
ficenlnm b-inpli, domorum ac platearum Ihcro-
solymæ) dissipari xt. — Chald ei, Septuaginta, pro
de us vertunt, *pascua*, id est fora aliaque loca ur-
bis, in quibus cives, quasi oves in pascuis, omni-
bus deliciis pascebantur.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremías minantibus sibi suis civibus in Analthoth necem et crucem, excidium nomine Dei intentat. Ende primo, refricat pactum populi cum Deo in Sina initum, cisque ob padi dolationem cladem comminatur. Secundo, Deus, vers. 14, vetat Jeremía ne oret pro populo, qui ait ; Dilectus meus in domo mea fecit scelera mulla, egoque eum quasi olivam pulchram plantavi, sed ille fecit se oleastrum. Tertio, Jeremías in typo Christi ait se quasi agnum duci ad victimam, mittique lignum in panem ejus, vers. 19: hinc, vers. 20, implorat cl impetrat Dei ultionem in suos Chrisüque persecutores (I).

1. Verbum quod factum est a Domino ad Jeremiam, dicens : 2. Audite verba padi hujus, et loquimini ad viros Juda, et habitatores Jerusalem, 3. et dices ad eos : H vc dicit Dominus

(I) Quam hoc capito legimus concionem, el probabiliter
cap. seq., habitam fui>> jhjsi ivperluin anno declino
•ctavo Josio: librum legis (IV *Heg.* xxn, 3, seqq.), instau-

ralnmqtio solemni ritu a pio rege fædus populum inter
et Jovam (IV *nrg.* xxui, 3), hami obscure arguit ad
leudos illud religiose servandum adhortatio, qua liacee

Deus Israel : Maledictus vir, qui non audierit verba pacti hujus, 4. quod præcepi patribus vestris, in die qua eduxi eos de terra .Egypli, de fornace ferrea, dicens : Audite vocem meam, el facite omnia, quæ præcipio vobis, et eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum : 5. ut suscitem juramentum, quod juravi patribus vestris daturum me eis terram fluentem lacte et meile, sicut est dies hæc. Et respondi, et dixi : Arnen, Domine. 6. Et dixit Dominus ad me : Vociferare omnia verba hæc in civitatibus Juda, et foris Jerusalem, dicens : Audite verba pacti hujus, el facite illa : 7. quia contestaos contestatus sum patres vestros, in die qua eduxi eos de terra .Egypli, usque ad diem hanc : maue consurgens contestatus sum, el dixi : Audite vocem meam : 8. et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam : sed abierunt unusquisque in pravitate cordis sui mali : et induxi super eos omnia verba pacti hujus, quod præcepi ut facerent, el non fecerunt. 9. El dixit Dominus ad me : Inventa est conjuratio iu viris Juda, el in habitatoribus Jerusalem. 10. Reversi sunt ad iniquitates patrum suorum priores, qui noluerunt audire verba mea : et hi ergo abierunt post deos alienos, ut servirent eis : irritum fecerunt domus Israel et domus Juda pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum. 11. Quam obrem hæc dicit Dominus : Ecce ego inducam super eos mala, de quibus exire non poterunt; et clamabunt ad me, et non exaudiam eos. 12. El ibunt civitates Juda, et habitatores Jerusalem el clamabunt ad deos, quibus libani, et non salvabunt eos in tempore afflictionis eorum. 13. Secundum numerum enim civitatum tuarum, erant dii tui, Juda : et secundum numerum viarum Jerusalem, posuisti aras confusionis, aras ad libandum Baalim. 14. Tu ergo noli orare pro populo hoc, et ne assumas pro eis laudem el orationem : quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me, in tempore afflictionis eorum. 15. Quid est, quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? numquid carnes sanctæ auferent a te malitias tuas, in quibus gloriata es? 16. Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocavit Dominus nomen tuum : ad vocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea, et combusta sunt fruteta ejus. 17. El Dominus exercituum qui plantavit te, locutus est super te malum, pro malis domus Israel et domus Juda, quæ fecerunt sibi ad irritandum me, libantes Baalim. 18. Tu autem, Domine, demonstrasti mihi, et cognovi : tunc ostendisti mihi studia eorum. 19. El ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam : et non cognovi quia cogitaverunt super me consilia, dicentes: Mittamus lignum in panem ejus el eradamus eum de terra viventium, et nomen ejus non memoretur amplius. 20. Tu autem, Domine Sabaoth, qui judicas juste, et probas renes et corda, videam ultionem luam ex eis : tibi enim revelavi causam meam. 21. Propterea hæc dicit Dominus ad viros Anathoth, qui quærunt animam luam, et dicunt : Non prophetabis m nomine Domini, et non morieris in manibus nostris. 22. Propterea hæc dicit Dominus exercituum : Ecce ego visitabo super eos : juvenes morientur in gladio, fdii eorum et filiæ eorum morientur in fame. 23. El reliquiæ non erunt ex eis : inducam enim malum super viros Anathoth, annum visitationis eorum.

concio orditur, vers. B cl seqq. Etsi vero Josias rex religiosissimus esset, populus lamen, majori ex parte, animo minus sincero ad Jovæ cultum reversus, pronus ad pristinas superstitiones mansit. Atque Josia quidem superstiti, in regia saltem urbe haud videntur, metu, ne indignationem regis incurrerem, ad impia sacra palam el publice redire ausi esse. Sed fuisse Hierosolymis plurcs, qui clam el in occulto flctitiis diis sacra (acc-rut, colligi potest ex iis, quæ vers. 9, 10, dicuntur. In c> teris vero Judææ urbibus propalam, omni seposita verecundia, peregrinis diis litatum fuisse credibile est (nn. tt, 13), pnpserim ultimo Josiæ anno, cum regem pumi l Umncum roge .Egyptio imprudenter susceptum fiv Hin, 291, a sacrorum cura avocaret. Huic Igitur v?nq ri hunc pcricnpam í&ugnandam arbitramur.

Ad seriora Sedecim regnaro incipientis tempora illam refert Eichornius (*Die bibl. Propheien*, vol. H. pag. 214), quam sequitur Dahlcr (*Jeremiæ*, etc. pag. 192), hoc maximo permotus argumento, quod versus IG, 17, ad insignem illam cladem respicere existimat, quam brevi antea a Nebucadnezarc, abductis una cum rege regiaque familia, ix millibus hominum, Judæa accepisset (IV Peg. xxiv, 13 seqq.). Verum versus illos non preterita mala commemorare, sed futura minari, orationis tenor salin pi odit (Rosenmuller), Quam etiam sententiam suam licii d'Alliuh.

Porro iu isto sermone, post exordium ubi Propheta exponit legationis auctoritatem et objectum, 1, 2,

Pumo, adhortatur Judæos ad servandum fœdus, quod cum eorum majoribus .Ægypto egressis sanciverat Deuat

Ven. i. 2. Audite, etc., — tu, o Jeremía, et socii tui Prophetæ (I).

Vai.4. 4. Eduxi eos, etc., de fornace ferrea, — id est de servitute durissima, qua quasi cimino ferri ignito in decoctione laterum in Ægypto urebantur et affligebantur. Ita S. Hieronymus. Solent enim servi et pauperes vilesque homines in fornacibus, ubi ferrum funditur, laborare, sudare et resinare, uti videre est Lcodii et in Ardenna. Unde *Genes*, xv, 17, Abrahæ brevis servitus præsignificata fuit per clibanum fumantem.

Triboli- Tropologice, eadem tribulationis fornax probis
'fornir5* el martyribus, Ul* liibus pueris in Babylone, est
piu iu- aurea, *Sapient*, m, 0, improbis est ferrea. Ha S. Am-
rea, itn- brosius in *Psalms*. cxvni, serm. 20.

pus fer- ut SUSCITEih — Chaldæus et Vatablus, ut confirmem et conservem. *Secundo* et melius, ut erigam, et quasi reviviscere faciam pactum meum vobiscum initum, quod quasi intermortuum jam esse videtur. Olim enim patres eorum in terram pacto promissam Deus induxerat; sed quia ex ea illos ob peccata eiecerat, et in Babylonem captivos duci permiserat, videbatur pactum hoc ruptum et violatum Juraverat enim Deus Abrahæ, se ei et posteris ejus terram Chanaan daturum in reternum, *Genes*, xn, 7. Dicit ergo se pactum hoc renovatum, id est reducturum eos postliminio in terram suam, si vicissim illi servaverint pactum, id est pacti condiciones, scilicet, ut non idola, sed Deum colant, ejusque legem observent. Ita Maldonatus.

Sicut est dies uxc, — sicut dies hæc demonstrat, scilicet vos possidere terram promissam a Deo, lacte et mele manantem, id est fertilissimam.

Et respondi (ego Propheta) et dixi: Amen. — Septuaginta, *fiat*, ul scilicet hęc dicam viris Juda et Jerusalem, scilicet Deum velle innovare pactum cum eis, foreque maledictum qui non servat verba pacti ejus, id est legem, quam cum eo pacti sunt servare. Ita Orígenes, Lyranus et Vatablus.

Ver*.#. G. Vociferare, etc., foris Jerusalem, — extra urbem in agris. *Secundo* et melius, Hebræus, Chaldæus et Vatablus, vociferare in vicis, plateis, foro, vel foris Jerusalem, ut vox *foris* sit ablativus pluralis a nomine *forum*. Ita a Castro.

primo, denunciando maledictionem contra violatores legis, et promittendo benedictionem erga observatores, 3-5; *secundo*, commendando observantiam ejusdem, et invehendo in impiorum hominum ex Judæis et Hierosolymitanis factionem, qui rupto illo fœdere et relicto Dei cultu aliarum gentium superstitiones sectabantur, 6-10; (*crtio*, comminando ruinam, per idololatriam committam, 11-13; nec precibus Prophets, nec populi sacrificiis avertendam, 14, 45; priorem conditionem optimam in pessimam convertendam, 46, 17.

Secundo, conqueritur de insidiis, quas ob malorum denuntiationes, jussu divino a se prolatas, vilæ suæ concives Analhothitæ struerent, 18-20; et prædicat vindictam huic prodicioni a Deo decretam, 21-23.

(1) «Audito verba padi hujus, n scilicet quod cum vestris majorinus inii (vers. 4), quodque Josias, reperto nuper libro legis, renovavit, IV *Itctj*. xxn, 8 seqq.; xxm, 3.

7. CONTESTANS CONTESTATUS SUM. — Id ftst, SæpC Ver*.7.

et vehementer protestatus sum, ac præmouui etiam testibus, puta cado et terra, ac vobismetipsis, adhibitis et invocatis (uti feci per Moses, *Deuteron*. cap. iv, 26, et cap. xxxii, 1, ac per Josué, cap. vin, vers. 32, ac alias sæpe), si pactum et legem violaretis, has pœnas me inflicturum, ut non possitis queri, cum vos puniam, vos id nescisse, vos non esse admonitos. Ita S. Hieronymus, Rabanas, Hugo et S. Thomas.

Mane consurgens. — Id est vigilanter, summo studio: quod enim studiose agimus, summo mune agimus.

8. In pravitate cordis sui. — Hebraice JTn»T33 Ven.». *bisrirut*, id est in duritia et pertinacia cordis sui, quam potius secuti sunt, quam mea monita.

Et induxi super eos verba facti, — maledictiones et poenas, pacto seu pacti violatoribus ascriptas, *Douter*, cap. xxvn, 13 et sequent. Ita Chaldæus, Theodoretus, Hugo et S. Thomas.

9. Inventa est conjuratio in viris Juda, — *q. d.* Ven.9. Prodiderunt et tradiderunt se idolis, deficientes a me; non fortuito, non fragilitate, sed certa quasi conjuratione et colligatione, sive conspiratione, ut vertunt Septuaginta, Aquila, Theodoretus, et, ul Chaldæus, rebellione contra me facta, scilicet sub Joakim, ait Vatablus, vel potius sub Manasse, IV *Reg*. cap. xxn, vers. 15. Ita Lyranus et a Castro (2).

13. Secundum numerum enim civitatum, — *q. d.* Ven.1». Tot deos habebas, quot civitates, imo quot vias et plateas, *q. d.* Non in sola Jerusalem, sed in singulis Judææ urbibus; in ipsa vero Jerusalem non unum uno loco, sed plurima, puta in omnibus plateis singula idola, quasi lares et deos tutelam erexisti et coluisti. Hoc est quod ait Ezechiel, cap. xn, vers. 31: «Frabricasti lupanar (id est idolum) tuum in capite omnisviæ.» Ita S. Hieronymus.

Secundo et nervosius, *q. d.* Singulæ urbes singula idola quasi propria, et ab aliis aliarum urbium diversa asciverunt, ut tot essent idolorum species, quot erant in Judæa urbes, ait S. Hieronymus: «Et secundum numerum viarum Jerusalem, » id est ex omnibus circumquaque gentibus,

(2) Proprie hoc verbo *conjuratio*, Scriptura utitur, inquit S. Hieronymus, quando non subito forluitoque peccato, sed paratis insidiis et conjuratione, tenditur ad delictum, et pari mente unumque studio id agunt, ul Dei mandata contemnant. Vuod vero hic dicitur, *inventam esse conjurationem*, haud obscure indicat, impiorum de quibus hic sermo est, secretissimam agendi rationem, et melum, ne detegerentur. Hoc certe illud est, ut vere observat Ghislerius, quod significatum Jeremiæ voluit Deus, virus Juda et habitatores Jerusalem in ipso tempore, quo sub sanctissimo rege arctius in fide, veroque in cultu, et in legis observantia apparebant ul suo peculiari Deo obstricti; occulte nihilominus pra optimi Josi.c regis metu simul convenisse, et secreta conspiratione lacta conjurasse, ut et a Deo deficerent, et illius c medio tollerent cultum, quam priinuin libere sibi agendi exhibita esset opportunus.

nd qua? n Jerusalem via* erant, idola mutuatus os, ac omnium gentium deos coluisti. Nam ex Moab accepisti Chamos; ex Assyriis et Chaldæis Baalim, non unum sod perplures; ex Ægypto vítulos aureos, Solem, Lunam, etc. Id diserte eis exprobrat Ezechiel, cap. xvi. Ita videmus hodie ex una lueresi, v. g. Lulheri, natas esse trecentas, et singulas ejus urbes suam habere sectam, qua ab aliis quælibet est divisa et dissecta.

14. Tu ergo. — Vox Dei est ad Jeremiam, 7. d. Tu, o Jeremía, noli pro Jtidrh tam impiis assumere laudem, id est, ut Chaldæus et Septuaginta, deprecationem, quæ ordiendâ est a Dei laude, beneficiis et triumphis, ad captandam Dei benevolentiam.

Notat S. Chrysostomus, homil. 44 in epist. ad Horn., hæc dici comminatorie ad terrendum populum, 7. d. Noli te, o Jeremía, fatigare, frustra orando pro populo iam impio, quia non exaudiam te, nisi scilicet tu precibus tuis hanc iram meam viceris et mitigans, uti fecit in simili casu Moses, Erodi XXXII, IO et II. Deus ergo hic absoluto non volebat, imo nolebat Jeremiam cessare ab oratione pro populo; quod sciens Jeremías perrexit orare pro eo.

IX TEMPORE AFFLICTIONIS. — Legit Interpres CUUI Chaldæo et Septuaginta beet, jam legunt bead, id est pro afflictione sua.

15. Qiuu est. — Queritur Deus de idololatria etiam in templo perpetrata. Sic enim idola in templo Dei posuit et coluit Manasses, IV Itcg. xxi. Ita s.fina s. Hieronymus, Theodorctus, S. Thomas, Lyra-fad'domo nus> ,>0,csl quoque ex Hebreo verti sic, quid est DtLqu? quod dilectus meus in domo mea feat abominationes multorum, scilicet idolorum aut populorum Y 7. d. Cur in templo meo multa multarum gentium idola locavit, et vario earum ritu coluit? Ita Sanchez.

Secundo, Pagninus vertit, quid est dilecto meo ultra in domo mea, cum fecerit abominationes multas? q. d. Ejiciam cum ex domo mea, quam ita polluit. Sic cniin maritus dicit uxori adulteros: Quid facit uxor in toro meo, cum tam multos habeat amasios?

Tertio, Hugo et Isidoras sic explicant, 7. d. Quid declus meus Jeremías tam assidue orat et prophetat in templo meo, in quo ipsa plebs tantum perpetrat scelus?

Quarto, Kimchi et Vatablus sic, 7. d. Quid causas est Deo (aut Christo) dilecto meo, ait Jeremías, cur diutius habitat in templo hoc meo Hierosolymitano, in quo ipsa plebs idola colit?

Verum primus sensus nostri Interpretis optimus est, cumque recte adaptes clericis et monachis in monasterio, quod domus est Dei, dissolute viventibus.

Nvhqiid carnes SANCTIj, — q. d. Victim® cl sacrifici i non auferent malitias tuas. Ita Septuaginta, S. Hieronymus, Theodorctus et alii passim. Hic ku>us cstplauuo el genuinus.

Aliter vertunt Chaldæus et Vatablus: « Carnee sancito, » id est sacrificia, et omnis Dei cultus transibit et auferetur a te, quia sacrificia exsecranda obtulisti idolis.

Tertio, Pagninus et Vatablus, 7. d. « Carnes sancire, » id est homines sancti, id est sacerdotes, auferentur a te et ducentur captivi.

Quarto, Sanchez: « Carnes sancite, » id est execrabilis, quas obtulisti idolis, non auferunt maculas ale, sed te magis contaminant; ut sit anaphrasis in voce sanctus, qualis est in voce sacer, cum dicitur: « Auri sacra fames: » « sacra, » id est execrabilis.

In quibus gloriata es. — Mutat genus, quia prius intelligebatur populus, nunc civitas.

16. Olivam uberi ll (hebraico, olivam virentem) vocavit, — id est effecit, ut jure ita vocari posses, 7. d. Eras, o Jud.i, Domino quasi oliva virens et florens, cum cum coleres in summa pace, el rerum abundantia, felix et beata ac famosissima inter Gentes.

Nota: E desia et Sancti comparantur olere et 01ilB olive.primo, ob soliditatem virtutis. Lignum enim sj'a/ob olere nec tempestas, nec caries, nec vetustas la- «piem»-befuctat: unde apud veteres ivlernitatis lrat symbolum. Hinc Elias et Henoch, utpote aeternitatis candidati, vocantur olive, Zaehar. iv, 14: « Isti focorrop-sunt, inquit, duo filii olei splendoris, qui assistoni Dominatori universal terr®; » et Apocal. cap. est'i'irrx i, 4: a Hi sunt dure olive, el duo candelabra, in aiuti», conspectu Domini terr® stantes; » quia scilicet hi duo, infracto animo, resistant Antichristo, nec ullis laboribus, minis aut tormentis cedent.

Secundo, ob fertilitatem, est enim oliva fecundísima. Unde Tsahn. ii, 10, dicitur: « Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei. » Unde el hic ait Jeremías: « Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam, vocavit Dominus nomen tuum. » Hinc Apostolus, Itoni. xi, 17, ait gentes ex sterili oleastro insertas esse in bonam el fertilem olivam.

Tertio, ob pinguedinem gratire, devotionis et charitatis Sanctorum, quare dat pinguedinem, id est valorem, bonis operibus. Hinc dicitur lsa>(B v, 1: « Vineam factam dilecto meo in cornu filio olei. » Ubi Symmachus vertit, in cornu in medio olivarum; Septuaginta, in cornu in locopingui sive uberi. Ubi Isaías vine®, id est Ecclesi® robur et potentiam designat per cornu; pinguedinem el gratiam per oleum.

Quarto, sicut olive folia nunquam defluunt, sed semper virent: ita Sanctis illustribus nunquam deperit pulchritudo bonorum operum, sed eorum virtus semper viret Osc/xiv, 6: « Ero quasi ros, Israel germinabit sicut lilium, el erumpet radix ejus ut Libani, elcrit quasi oliva gloria ejus. » Ubi S. Hieronymus: « Cum Dominus, inquit, nos suo rore gratire resperserit, germinabimus, imo florobimus sicut lilium, et mittemus radices nostras sicut arbores Libani, quare quantum in auras con-

•urgunt vertice, tantum radicem in ima demergunt, ut nulla tempestate quatiantur. »

finint».

Quinto, propter pacem ; pacis enim symbolum est oliva. Unde columba aiTercns ad Noe ramum olivæ, Unem diluvii, pacemque terne et hominum cum Deo significavit; Sancti enim sunt pacifici cum omnibus. Quocirca, ut gentiles narrant, aut potius fabulantur, cum Neptunus et Minerva de dignitate contenderent, et Neptunus allegaret se esseaquæ, rei utilissimæ, inventorem; Minerva autem j>ro se adduceret, se olivam fructiferam plantam invenisse; cecidit causa Neptunus, fuitque pro Minerva lata sententia : quia oliva arbore significabatur fertilitas, ejusque causa, pax, qua nihil dicebant esse jucundius, nihil utilius, nihil ad tranquillam, lætam et beatam vitam accommodatius.

Sexto, propter misericordiam : hanc enim significat oliva. Nam Sanctorum propria virtus est misericordia. Hinc Salomon duos Cherubim fecit ex ligno olivarum, cosque posuit in oraculo, III *Ileg.* vi, 31, ut significaret misericordiam ad coelum ducere, et in cælo sibi addictos collocare.

Septimi.

Septimo, propter speciem, nitorem et splendorem virtutis. *Eccli.* XXIV, 19 : « Quasi oliva speciosa in campis, et quasi platanus exaltata sum juxta aquam, n

Denique oliva foliis exiguis et pallidis, sed fructu uber, indicat Sanctos honorem et ostentationem fugere, sed interius solido virtutis fructu pasci. Docet enim symbolice oliva fructum frondibus, commoda pompæ, utilitatem splendori præferendum. Quis enim non præferat olivam exilem et foris abjectam cuivis ingenti platano aut quercui frondibus luxurianti ? Exstat hac de re emblema elegaus apud Phædrum, lib. III :

Olim, *inquit*, quas vellent esse in tutela sua,
Divi legerunt arbores. Quercus Jovi,
El myrtus Veneri placuit, l'bæbo laurea,
Pinus Cybelæ, populus celsa Herculi.
Minerva admiraos, quarescnlcs sumerent,
luterrog ivit. Causam dixit Jupiter :
Honore frudum nc videamur vendere.
At me hercule narrabit quod quis voluerit,
Oliva notiis propter fructus est gratior.
Tunc sic tlcorum genitor, atque hominum s.itor ;
O nata l merito sapiens dicere omnibus ,
Nisi utile est quod facimus, stulta est gloria.

Sapiens ergo Minerva olivam fructiferam sibi deposcens, docet vanum esse omne frondosum glorias choragium, nisi succulentis utilitatis fructibus fecundetur.

Ad vocem. — Septuaginta Hebraeum nSIOil *hamula* a blDmuI, id est circumcidere, derivantes, vertunt, *ad circumcisionem* vel *scissionem tuam*, qua scilicet fecisti schisma sub Roboamo a Jttda, o Israel, in has clades incidisti.

Verum melius Noster interpret et cæleri omnes *hamula*, deducunt ab SaH *hainal*, id est loqui, *q. d.* Ob idololatriam luam, contra te excitabitur vox

grandis, id est jussio Dei terribilis instar tonitruui. Dei enim vox mollis et blanda est, quate vocavit « olivam speciosam, » libique læta et fausta promisit : vox vero Dei grandis et horribilis est, quaminas intentat, quamque sequuntur vastitas et exitium, sicut post tonitru sequuntur fulgetra et fulmina. Ita Sanchez.

Rursum vox *grandis*, id est imperium et mandatum Nabuchodonosoris, atque clamor Chaldaeorum, qui in te. ignem accendent, urbemque tuam incendio perdent. Ita Lyranus, S. Thomas et Vatablus. Hebraeum enim *hamula* significat clamorem, strepitum, tumultum, qualis est militum in castris, et in expugnatione urbis, præsertim cum e domibus et turribus adhuc cives resistunt. Tunc enim milites inclamant : *Fucxjo, fuogo*, domosque incendunt, uti Antuerpia» et alibi facium vidimus. Nota : T_l *grandis* tam ad *loquelæ*, quam ad *ñ ignis* (et tunc est sensas planus, *gralis ignis exarsit*) referri potest, varia enim hic est interpunctio.

Tertio, S. Hieronymas, Rabaniis, Hugo et S. Thomas « ad vocem loquela» grandis, » id est, inquiunt, ob tuam jactantiam et blasphemam superbiam combureris.

Quarto, « ad vocem loquelæ grandis, » id est ad famam, qua de Judæis loquebantur, quasi de felicissima republica omnes gentes inierunt cum eis amicitiam et commercia, et inde, a commercio scilicet cum gentibus idololatriis, exarsit ignis idololatriæ, quam ab eis didicit Judæa, qui omnia combussit et vastavit.

Sic tropologice, ait S. Gregorius, homil. 21 *in Ezechielem*, de favore et amore laudis, in corde flamma elationis accenditur, quæ omnia consumit. « Vox enim grandis loquelæ est favor adulantis, » qui omnia bene gesta et dicta depascit, cum ex amore, nou Dei, sed laudis fiunt. Unde scriptum est Proverò, xxyii : « Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens maledicenti similis erit, n

Fruteta ejus. — Persistit in metaphora olivæ, cui comparavit Jerusalem. Sicut enim ignis depascitur oleam cum omnibus ramis, ita Chaldæi igne vastaverunt urbem cum templo, palabis et plateis.

17. Locutus est super te malum. — Decrevit te Vers. <7. punire, perdere et vastare.

18. Tu autem (1). — Rabanus, S. Hieronymus, Veo.ii» Theodorctus et alii hæc ad litteram de Christo accipiunt : sed palet ex sequenti et præcedenti,

(1) Quæ deinceps narrat vates facta videntur postquam superiorem concionem habuisset, in qua mala jwpulo et supplicia tot digna sceleribus denuntiavit. Eicboru, quem sequitur Dahler, Inc novæ pcricojwe quæ usque ad iti, 13, decurrat, el regnante Sedecia edita sit, imtiuin statuit. Verum sullixum torli» persona* pluralis in DH'SSPD, *opera coram*. manifeste respicit ad malos illcs, de quibus in his, quæ précédant, locus est. Ilii igitur, ægra ferentes quod non desineret vates ipsos vitiorum coarguere et pamas minari, de monitore tam molesto e medio tollendo consilia clam inter se agitarunt. (Huseum.)

maxime vers. <4 cl 21, hæc ad litteram de Jeremía dici, qui queritur de insidiis, et morte sibi parata a suis civibus Anatholh, eo quod tam libere cis prophetabat, cl minabatur excidium.

Allegorico, certum est ex Ecclesia consensu, sub persona Jeremiæ hæc de Christo dici, cl propter Christum hæc Jeremiæ evenisse, et scripta esse, atque hoc vult S. Hieronymus. Unde sic concludit : « Ut omni interpretationis molestia libermur, hanc sequamur regulam, quod omnes Propheta in Christi typum pleraque gesserint, et quidquid juxta præsens tempus completum sit in Jeremía, hoc in futurum de Domino prophetari. » Sic et Tbeodorelus, Rabanus, S. Thomas, Lyranus et Vatablus.

1!). Er ego q l a s i a g m s m l s s l e t l s.—Hebraice îp b x *alluph*, id est assuefactus, mansuetus; Chaldæus, *electui*; Septuaginta, *innocens*; Syrus, *simplex*; Arabicus, *aberrans*, vel *insaniens*; sed incongrue. Potest sexto verti : *Ego sicut agnus dux*, vel ductor *gregis*, ut significetur Christus, qui omnes martyres exemplo suo anteivit, cosque sua passione animavit ad fortiter appetendam pro Deo mortem, fmm inquit Viegas iu Apoc. xn, pag. filG. *Septimo*, Vati i.- tablus, Pagninus el Kimchi vertunt : *Sicut agnus ct* 'M 'f' sicut *bos ducitur ad victimam; sic et ego*. Jeremías UriitL ergo purus et nubs fuit quasi agnus, fiutque typus veri agni, qui tollit peccata mundi, scilicet Chrisli, qui fuit dux gregis Ecclesiæ, pro caque immolatus est, uti docci isaías, cap. l u i, 7.

Hinc Christus fuit agnus occisus ab origine mundi, pricsignatus.

Primo, in sacrificio Abelis, qui obtulit primogenita ovium, id est agnos, Domino, ac proinde Deo placens ipsemet quasi agnus innocens, factus est victima Deo, cum a parricida Caino occisus, primus exstitit orbis virgo cl martyr.

Secundo, in ariete sive agno masculo, quoin pro Isaac substituit et immolavit Abraham, *Genes, xxu*, 12. Sic enim in Christi passione, Judæis et tortoribus pro deitate surrogata, passa et immolata est humanitas.

Terito, in agno paschali, de quo fuse dixi *Exodi* xn. Etenim a Pascha nostrum immolatus est Christus. Agnus redemit oves, Christus innocens Patri reconciliavit peccatores. »

Quarto, injugi sacrificio. Quotidie enim Hebraei, ex lege *Exodi* xxin, 38, immolabant Deo tam mane quam vespere agnum : et hoc est sacrificium matutinum et vespertinum, quod sæpe olicit cl refricat David in *Psalms*. et Prophetæ. Ha Ungenes, CyriHus et Eulhymius, in *Joan*. cap. i, 29.

Quinto, in aliis ovibus et agnis, qui ex lege omni festo offerendi erant.

Sexto, quia ab Isaia, cap. l u i, 7, et Jeremía hic Christus comparatur agno. Hinc Joannes Baptista demonstrans Judæis Chir tum, sive .Messiam cis promi-sum : « E ce , inquit, agnus Dei, ecco qui tollit peccatum mundi.ii Ubi notu. Christus dicilur «agnus Dei,» quia a Deo, id est, Dei jussu el vo-

luntate Dei, pro hominum redemptione est immolatus, sicut vocatur sacrificium Abraha*, quod A lira-bam obtulit Deo, aiunt Theophylaclus, Euthymius et Maldonalus. Aut quia ipsemet Deo est ob-latus et immolatus lauta Dei» id est, divinus propter divinitatem, quæ in ipso erat : aut, ut Clemens Alexandrinus, lib. I *Padag*. v, et ex eo Toletus, quia pro nobis factus est puer, et infans Patris. Pueros enim agnos vocamus. Verba Clementis sunt : « Quoniam Scriptura pueros et infantes agnos vocat, Deum qui est Verbum, qui propter nos homo factus est, qui nobis in omnibus assimilar! volebat, vocavit agnum Dei, filium Dei, infantem Patris,» *q. d.* Christus est agnus Dei, id est Filius Dei. Agnus enim filium notat, sicut *Genes*, x l i x, catulus leonis dicitur ut significetur mystice Filius Dei, quod nulli antiqui annotarunt ; ita hic non ovem, non bovem, sed agnum vocat, ut hominem hunc significet esse Filium Dei, non Patrem, non Spiritum Sanctum. Porro, to *infantem Patris*, a Clemente improprie dicitur : Christus enim æqualis Patri, eique coævus, non recte dicitur infans Patris, qua Deus est. Nam qua homo est, recte id de eo dici potest.

Joannem Baptistam sequitur Joannes Evangelista, qui Christum identidem vocat agnum, mireque voce agni delectatur, adeo ut in Apocalypsi vigesies septies cum nuncupet agnum, uti videre est in *Concordantiis Bibitorum*. Hinc et S. Petrus, spectans Chrisli innocentiam, redemptos nos fuisse dicit « pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi. »

Ob basco ergo agni de Christo figuras et pro-chrisim phetias, vetus fuit mos Christum depingendi agni pingitor specie, quem præcursor digito ostendit, uti do- nl*S“ufc cet VI Synodus habita in Trullo, *Can*. l x x i i, ubi et hunc morem reimeri jubet, causamque addit : « Ut per ipsum, ait (Agnus) Verbi humiliationem mente comprehendentes, ad memoriam quoque ejus in carne conversationis, ejusque passionis, etsalularismot (isdeducamur, ejusqucqtiaex eo facta est mundi redemptionis. • Atque hunc usum Romanad Latina Ecclesia semper retinuit, licet Græci ob calumnias Iconoclastaruin aliquando vetuerint Christum alia specie pingi, quam humana. Romeo enim etiamque in aliis Ecclesiis Latinorum, « in antiquis coemeteriis et sepulcris videre est Christum musivo opere pictum el sculptum quasi agnum, sedet ex cera sacra solitas confici agnorum imagines in Ordine Romano a Gelasio collecto (ut constanlior opinio est) ex antiquo ejus Ecclesiæ usu hæc habentur : In eadem Dominica post albas, id est in Octava Pascine, intra civitatem Romanam dantur agni cerei ab Archidiácono .n ecclesia post .Missam et communionem populo, etc. Hæc quidetn antiquitas in Ecclesia Romana servata, nunquam postea intermissa, hactenus perseveravit, » ait Cardinalis Baronins, anno Chrisli 692, pag. 91 L Nota hic usum agnorum ce-reorum benedictorum, quqsi usitatum et antiquum

laudari a Gelasio, qui vixit ante annos 1100, puta sub annum Chrisli 500. Nimirum baptizati, cum vestem candidam in baptismo acceptam deponebant Dominica in Albis, ejus loco accipiebant hunc agnum cereum a Pontifice benedictum, ut monerentur agnum Christum ejusque innocentiam baptismo acceptam, jugiter et præ oculis habere et conservare.

Unde Sergius Papa, anno Christi 701, « statuit ut tempore Dominici corporis, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis, a Clero et populo decantaretur, n ait Anastasius Bibliothecarius cl ex eo Baronins. Ita nimirum voluit Ecclesia agni hujus ideam, memoriam, amorem, cullimi innocentiam jugiter nobis objicere.

Denique tropologice per hanc agni speciem, significavit Christus, quam sibi Deoque pretiosa et cara sit mansuetudo, quamque ipsa sit fortis et invicta. Nimirum Christus, nipote Agnus Dei primogenitus, amat agnellos, amat agnas, amat agneles, amat innocentes, amat virgines, amat martyres, quia miles; et per mansuetudinem facit cos omnibus hostibus, omnibus tormentis, omnibus tenlationibus superiores. Hoc est ergo secretum, quod per agnum nos docet Christus. nimirum mansuetudinem et patientiam, esse fidelium scuta in bello defensivo, æque ac tela in bello offensivo invicta, quibus omnia adversa, omnesque adversarii superantur, imo subjugantur. Mansuetudo enim non tantum vincit hostes, nec tantum superbiam, iram, invidiam, impatientiam; sed et libidinem, omnemque concupiscentiam, uti docent Cassianus et prisci asceta?; quin et ipsa verilas clare pronuntiat: « Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram, » *Matth.* cap. v, 4.

Er non cognovi, — scilicet, antequam mihi, o Domine, revelares, *q. d.* Non putabam eos fore tam nequam, tamque mihi infestos, ut me neci destinarent. Sic allegorico, Christus non cognovit, quia qua homo, sine Patris revelatione non cognovit insidias Judæorum; *secundo* et potius, non cognovit, id est dissimulavit, quasi nesciret insidias eorum; *tertio*, non cognovit, id est ductus ad mortem nihil dicens, perinde, ac si non cognovisset quo cum ducerent; sicut agnus, cum ad laniendam ducitur, non queritur, non refugit, quia nescit quo eat; alioqui non ignorabat Christus quo duceretur, imo passionem et crucem suam jamante prædixerat, *Matth.* xx, 18 et 19. Ila Hugo, Maldonatus et alii.

Sintu Vide, o Christiane, et imitare hoc agni immafù. nin* cu^a^ oxemplum, hoc speculum jugiter specularer, et moribus exprime. Ita fecerunt omnes christiani perfectionis studiosi, ab coque didicerunt in-“t «gui. jurjas> vcrDa et verbera silenti cimili animo perferre. Audi exempla ex *Vitis Patrum*, lib. VII, cap. VII et VIII.

Eiemp.i. Monachus quidam erat qui quanto plus cum aliquis injuriabatur aut incitabat, tanto magis ad tum recurrebat, dicens: « Isti sunt qui nobis oc-

casione[m] præbent ad perfectionem nostram; qui autem beatificant nos, decipiunt nos et semitam pedum nostrorum subvertunt. »

Alius non arguebat injuriantem, sed se, dicens: « Quia propter peccata mea contingunt mihi hæc. »

Tertius, si quis ei detraxisset, mittebat ei munera.

Quartus, Zacharias pallium suum conculcans, dixit: « Nisi quis sic fuerit conculcatus, monachus esse non potest. »

Quintus, S. Antonius prædixit Ammoni: a Multum habes in via Dei proficere. » Et educens eum de cella: « Vade, inquit, et injuriare lapidem hunc, et indesinenter cæde; » quod cum fecisset, rogavit eum S. Antonius, a si ei aliquid Iapis respondisset? » At ille dixit: « Non: o cui Sanctus: « Ita et tu ad hanc mensuram perventurus es, ut nullam tibi fieri arbitreris injuriam. »

Sextus, lib. V, cap. vu De *fortitudine*, omnes injurias et tribulationes superabat, in iis gratias agendo Deo: atque adeo « Deus, inquit, videns patientiam ejus, abstulit omne bellum tentationis ab eo. n

Septimus, ibidem: « Virtus, inquit, monachi in tenlationibus apparet. »

Octava, S. Syncletica: « In lentatione, inquit, dicit: Castigans castigavit me Dominus, et mox li non tradidit me. Si ferrum es, per adhibitum tibi ignem amittes auruginem; si aurum es, per ignem probatior eris. Memor esto istius: Transivimus per ignem et aquam; residuum est quod sequitur, ut inducamur in refrigerium. Obtinuisti primum, exspecta secundum, agens quæ virtutum sunt. »

Talis agnus fuit S. Ig. « atius in vita et in morte. Vox ejus in vita fuit: « Mansuetudinem volo, qua omnis vis principis hujus mundi enervatur. » Vox vero in morte: « Frumentum Christi sum, dentibus bestiarum molar. »

Mittamus lignum in panem ejus. — Hebraice, *.vitto-corrumpamus, perdamus, exscindamus lignum*, id est „u' liO' arborem, m *pane*, id est cum pane ejus, id est cum cibus et fructu suo, ait R. Kimchi, *q. d.* Oecidamus Jeremiam, ut ipse pereat, et cum ipso prophetia ejus tristissima, quasi Jeremías sil arbor tur.

exscindenda: panis, id est fructus ejus sil ejus doctrina, concio et minie, unde sequitur: a Eradamus eum (quasi arborem) de terra viventium. » Hæc expositio satis convenit llebræo; sed dissentit a versione nostra cui consentiunt Septuaginta et Chaldæus.

Secundo, Chaldæus, S. Thomas, Hugo, Lyranus, *Secundo*. Pagninus et Vatablus, *corrumpamus lignum in pane ejus*, per hypallagen vertunt, *corrumpamus panem ejus ligno*, scilicet venenato et mortifero, *q. d.* Toxicum et ligno venenato inficiamus ejus panem et cibum, et sic veneno cum perimamus: unde per *lignum* hoc, accipiunt laxum, cujus lignum, folia, baccas et flores lethalia esse docentur, Theophrastus, Plinius, lib. XVI, cap. x, Dioscorides, Galenus et alii: adeo, ait Plinius, ut qui ob-

dormiunt sub ea, moriantur. Unde Virgilius :
Ne propio» tectis taxum sere.

Imo hinc Maldonatus, Calcpinus ct alii vene-
num dici putant *toxicum* a taxo, quasi taxicum ;
sed alii melius toxicon a id est sagitta, dedu-
cunt; et hoc est quod ait Plinius : « Sunt *et* qui
taxica. ac appellata dicunt venena, quæ nunc to-
xica dicimus, quibus sagittæ tinguntur ut sint ve-
nenat®. Dioscorides venenum hoc taxi tribuit ni-
mio frigori laxi, instar cicuta?. Melius Mathiolus,
in lib. VI *Dioscoride*, cap. xii, id tribuit nimio ca-
lori, quia taxus corticem el frondes habet amaras,
baccas dulces et acres, perpetuo aurei, febres
mortiferas et alvi profluvia ciet, denique avicula?
frondes laxi depastæ nigrescunt, quæ omnia calo-
ris nimii sunt signa, *q. d.* Taxo panem et cibum
Jeremiæ inficiamus, excidamus et succidamus.
Verum, quia lignum non solet imponi cibo, sed
venenum; quod hebraice CN1 *ros* dicitur, et quia
omnes Patres hunc locum intelligunt de ligno cru-
cis ; hinc

Tertio. *Tertio* et aptissime, « mittamus lignum in pa-
nem ejus, » ut scilicet loco panis, pascamus
cum ligno, id est fuste aut cruce, crucifigamus
cum. Sic vulgo dicitur : Fuste te cibabo, id est
fuste tundam te, baculos gustabis, pugnos co-
medes. Vel, si veritas, *corrumpamus lignum in pa-
nem*, expone per hypallagen; *corrumpamus panem
ejus in lignum*, id est pervertamus ejus panem, et
mittamus in lignum, ut pro pane comedat lignum,
id est fuMos aut crucem; unde Syrus vertit, *cor-
rumpamus lignum in pane ejus*, vel, *depravemus li-
gno panem ejus*. Clarius Arabicus, *corrumpatur per
trabem caro ejus, et per lignum fortitudo*, vel *vis gi-
gantea ejus*. Sic enim aptissime hic Jeremías pro-
ph tat crucem Christi, uti eum facere docent S. Hie-
ronymus el Theodoretus hic, et Justinus, *Contra
Tryphonem*; Tertullianus, lib. *Contra Judæos*, cap.
x; Cyprianus, lib. II *Contra Judæos*, cap. xv; Am-
brosius in *Titul. Psalm*, xxxv; Gregorius, lib. III
Moral. cap. xii, el alii passim.

Oiiirto. *Quarto*, Tertullianus, lib. HI *Contra Marcion.* cap.
an, el Lactantius, lib. IV *Institut.* cap. xvm, per
hypallagen sic exponunt : « Mittamus panem, »
hoc est corpus Christi, quod nobis est panis in
Eucharistia, o in lignum crucis; » vel, ul Abbas
Joachim hic : a Mittamus lignum in panem, » id
est crucem incarnera Christi, blasphemiam in
do Irinam, detractionem in vitam, scandalum in
religionem, ut nemo credat ei el doctrina? ejus,
quem videat esso crucifixum; sic et S. Thomas,
André as, Cap ila et Maldonatus. Ubi

V< • Nota : Verba Terull ni hæc sunt : n Hoc lig-
Tt vb rtru ; crucia) et Jeremías tibi insinuat, dicturis
y... . ptdiCLii' Jud.i is : Venite, mittamus lignum in
» ? - l l« , utique in corpus. Sic enim Deus in
' , ' I.. ' quoque v l -tro revelavit, p .nem coipus
7 8UUñ *.l.;!l- : Ut 'l'! hin'* jam cum int<Aliga- <01 -
poris sui figuram pani dedisse, cujus retro cor-

pus in pane Prophetas figuravit, ipso Domino hoc
Sacramentum postea interpretaturo. » Quæ verba
imperite et perverse torquent Calvinistas contra
veritatem corporis Christi in Eucharistia, cum eam-
dem manifeste stabiliant; dicit enim Tertullianus
quod apud Jeremiam per panem intelligatur cor-
pus Christi, quod in ligno crucis affixum fuit, at-
que addit Christum ipsum ita explicuisse prophe-
tiam Jeremiæ, cum de pane Encharistiæ dixit ;
« Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, »
id est crucifigetur. Ubi clarum est per panem apud
Jeremiam hic, non intelligi panem materiale,
qui significet corpus Christi (ut volunt Calvinistes);
sic enim sequeretur panem fuisse crucifixum, non
autem corpus Christi. Quod ergo ait Tertullianus,
« ut et hinc jam eum intelligas corporis sui figu-
ram pani dedisse; » figuram assignat pani, ut pa-
tet ex verbis, non corpori, idque cogitur fateri
Calvinus apud Claudium Sainetes in *Apolog. Con-
tra Bczam*, pag. 139. Sensus ergo Tertulliani est,
q. d. Christus in Eucharistia dedit corpus suum
sub figura et specie panis, ut conformaret se pro-
phetiæ Jeremiæ, eamque explicaret. Jeremías enim
per figuram corpus Christi vocavit panem, dicens ;
« Mittamus lignum in panem ejus, » id est in cor-
pus Christi; hanc enim figuram quæ est in voce
panem, explicuit et interpretatus est Christus,
cum corpus suum in Eucharistia abscondit sub
figura et specie panis (non peponis, vel alterius
rei) de caque dixit : « Hoc est, » non panis, sed
« corpus meum. » Hunc esse sensum Tertulliani
clarissime docet Pamelius in lib. IV *Contra Mar-
cion.* cap. XL, num. 6G2; quin et ipsi Centuriato-
res Magdcburgenses palam profitentur figuram
apud Tertullianum non cadere in vocem *corporis*,
sed in vocem *panis*.

20. Tu autem, Domine Sabaoth (Domine exerci-
tuum, Domine potentissime), qui judicas juste,
ET PROBAS RENES ET CORDA, — qui explotas Cí pC-
nctras et pervides cujusque affectus et cogitatio-
nes, item volitiones et intellectiones ; renes enim
sunt sedes affectuum et concupiscenliæ, uti cor
est cogitationum : et quia voluntas fons est affec-
tuum rationalium, intellectus cogitationum et con-
siliorum : hinc recte per *renes* accipias volun-
tatem et appetitum, per *cor* intellectum. Idem
senserunt Platonicí. Ex quibus Proclus, lib. *Da
Anima et dandone*, docet naturam et experientiam
cuique attestari, quod Deus occulta cordinm ag-
noscat. Quisque enim, ait, dum occulto cruciatur
mærorc, dolore, timore, amore, tentatione, affli-
ctione, invocat Deum, quasi ejus conscium et ins-
pectorem, opemque et liberationem ab eo effla-
gitat. Idem eadem ratione evincit Tertullianus lih»
De Amina. Hoc enim testimonium animæ connatu-
rale, illi a Deo, qui prima est veritas, insitum est.

Ex hoc loco S. Augustinus, in *Sententiis*, nu-
mer. 21, recte infert cos qui judicant de secreta
intentione proximi usurpare judicium lici, et pec-
care judicio temerario : « De occultis, inquit, cor-

<Rs alieni (emero judicatur, et cum cujus non videntur nisi bona opera, iniquum est ex suspicioso reprehendere, cutn eorum qutu hominis sunt incognita, solus Deus judex sit; quia justus est et inspector verus. »

Videam (fac ut videam) ultionem tuam,—id est a te profectam; *secundo*, « luam, » quia ego causam meam (ibi revelavi, id est revelo, committo, et in te transcribo, in te omne jus meum oinnemque injuriam resigno : ergo et ulciscere non tam meas quam tuas injurias illatas ab Anathothitis civibus sed hostibus meis; idque opto ex justitiæ zelo ad aliorum exemplum, non ex odio aut viniliche cupidine, uti optavit cl David *Psalms*. xxi.2. Praclare S. Augustinus, in *Sententiis*, Sent. 21' » : « De benevolentia, inquit, est, non de malitia, cum lætatur justus in impios processisse vindiciam; quia non ei exilium peccatoris placet, quem voluit corrigi; sed justitia Dei, qua scit nullos posse converti. »

21. Hæc dicit Dominus, — hæc dico ego. Ipse V^m. « enim Dominus hic de se in tertia persona loquitur, *q. d.* Quia tu, o Jeremía, mihi revelasti et commendasti caudam luam, faciam quod a me netis, et ultionem de Anathothitis hostibus luis sumam.

Nox prophetabis (ne prophetes) in kominb Domini (sed in nomine Baal, uti nos; vel potius, ne prophetes in nomine Domini, scilicet tantas calamitates nobis imminere), et non morieris, — non occidemus le : loquere nobis placentia, et parcemus tibi.

23. Reliquia nox eruit ex eis, — delebo om- Ver*,tj, nem propaginem et posteritatem Anathotbitarura. Loquitur de impiis tantum et sceleratis, qui Jeremiam ad necem persequerentur : nam alioqui promisit Deus, cap. iv, vers. 27, se consummationem non facturum.

Annum visitationis, — annum punitiois et excidii.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremías cap. præced. a suis Anathothitis tot mata et necis insidias passus, miratur se et ah'os innocentes tot mala pati, cites vero silos et alios impios bonis affluere. Respondet Deus. vers. 5, ut sit majori animo, eum adime graviora passurum in Jerusalem, se tandem eam cum aliis gentibus dirissime puniturum. Denique, vers. 14, hostibus quoque Judæorum minatur excidium (i).

1. Justus quidem tu es, Domino, si disputem tecum; verumtamen justa loquar ad te : Quare via impiorum prosperatur; bene est omnibus, qui praevaricantur et inique agunt?
2. Plantasti eos, et radicem miserunt: proficiunt, et faciunt fructum : propees tu ori eorum,

(t) Hoc caput esse procedentis continuationem, aflirniari posse existimamus, licet interpretes non omnes illuti conjungant cum iis quæ procedunt et sequuntur. Nam Eichornius et Dahler indo a versa 18 cap. præced. usque ad versum 13 hujus capituli uncam continuam orationem contineri existimant. Schnurrerus, in *Observat, ad i alicinta Jcmtiix Comment, thco'O'ic*. vol. III, p. 378, scribit illam quæ sex prioribus capituli xii versibus absolvitur orationem, seu amplioris orationis partem quamdam reliquam, non magis ea, quæ procedunt, attingere, quam ad ea respicere, quæ nullo intersallo sequuntur, sed sola et a proximo sermone se junctam, spectandam esso. Interpretum vero plures, inter quos Vencma, malorum denuntiationem, supra xi, 17, cœptam, sed insidiarum prophetæ ab Anathothitis structurarum mentione interruptam (xi, 18, xxi, 6) hac pericopa continuam existimant. Denique Rosenmüller particulam superiorem (xu, 1-0.), neque cum iis quæ procedunt, neque cum iis quæ sequuntur colierere, adeoque a reliquis separandam esse asserit.

Nos multo probabilior sententiam amplectimur quæ hoc caput, ut unam continuam orationem cum superioribus nectit, et juxta illam, totam hujus capituli seriem sic statuimus.

Cum duo essent quæ Jeremiam excruciant: alterum, quod nefarios homines videret continua impunitate, et

rebus etiam secundis uti; alterum, quod sibi, molesto quidem censori, at conscientia officii benevolemeque divinæ Croio, perferenda esset adversariorum multiplex vis atque injuria, postquam in cap. præced. complius est de insidiis quas viæ suæ struerent, et severas pernas quas ab eis Deus repetiturus esset, prodixit;

Primo, rogerenter ex postulat a Deo improborum prosperitatis, et proborum calamitatis rationes, I, 2; et cum deum rogat et excitat, velit sibi incolumitatem prostare, et abolere homines qui Unquam pestes civitatis aliena sacra lbvondo agrorum sterilitatem tantam patri inducant, ut bestiis etiam sit pereundum,

Secundo, respondet Deus, primo, festinantius ipsum querimoniis indulgere, quæ adhuc expertus sit mala atque incommoda, levia esse, multo autem graviora insi re, de quibus necdum cogitet; nimirum familiaribus etiam et consanguinei.* tam odiosum ipsum esse et invisum. ut et ipsi de eo tollendo cogitarent, 5, 6; secundo, terram Judaicam barbaris hostibus depopulandam et vastandam se permissurum, 7-13; tercio, tum verum se et in populos Judæis vicinos, qui cum prius eis auctores ad idolorum cultum exhortati, in eorum terram minus intulerint, graviter ammadven-urui, Inquarto, utrisque spem facit se illorum omnium miserturum et in sunti quamque breviter revocaturum esse, 15; sed ad populos quod attinet, ea sub conditione, ut Dei cultu-

et longe a renibus eorum. 3. El lu, Domine, nosti me, vidisti me, et probasti cor meum tecum : congrega eos quasi gregem ad victimam, et sanctifica eos in die occisionis. 4. Usquequo lugebit terra, et berba omnis regionis siccabitur, propter malitiam habitantium in ea? consumptum esi animal et volucre, quoniam dixerunt : Non videbit novissima nostra. 5. Si cum peditibus currens laborasti : quomodo contendere poteris cum equis? cum autem in terra pacis securus fueris, quid facies in superbia Jordanis? 6. Nam et fratres tui, et domus patris tui, etiam ipsi pugnaverunt adversum te, et clamaverunt post te plena voce : ne credas eis cum loculi fuerint tibi bona. 7. Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam : dedi dilectam animam meam in manu inimicorum ejus. 8. Facta est mihi hereditas mea quasi leo in sylva : dedit contra me vocem, ideo odi vi eam. 9. Numquid avis discolor hereditas mea mihi? numquid avis lincta per totum? venite, congregamini, omnes bestiae terrae, properate ad devorandum. 10. Pastores multi demoliti sunt vineam meam, conculcaverunt partem meam : dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis. 11. Posuerunt eam in dissipationem, luxitque super me : desolatione desolata est omnis terra : quia nullus est qui recogitet corde. 12. Super omnes vias deserti venerunt vastatores, quia gladius Domini devorabit ab extremo terrae usque ad extremum ejus : non est pax universo) carni. 13. Seminauerunt triticum, et spinas messuerunt : hereditatem acceperunt, et non eis proderit : confundemini a fructibus vestris, propter iram furoris Domini. 14. Hæc dicit Dominus adversum omnes vicinos meos pessimos, qui tangunt hereditatem, quam distribui populo meo Israel : Ecce ego evellam eos de terra sua, et domum Juda evellam de medio eorum. 15. Et cum evulsero eos, convertar, et miserebor eorum : et reducam eos, virum ad hereditalem suam, et virum in terram suam, 16. et erit : si eruditi didicerint vias populi mei, ut jurent in nomine meo : Vivit Dominus, sicut docuerunt populum meum jurare in Baal : ædificantur in medio populi mei. 17. Quod si non audierint, evellam gremium illam evulsione et perditione, ait Dominus.

Ven I **1. JUSTUS QUIDEM TU ES, DOMINE, SI DISPUTEM TECUM,** — id est justior es, quam ut debeam tecum disputare, et scio quod post omnem disputationem vinces, et iustus apparebis : tamen pace tua, liceat mihi afflicto affectui in eo non nihil indulgere, atque uroponere justam meam, ut mihi videtur, exprolulationem et querelam : cur scilicet impii prosperentur, pii affligantur. Eadem quaestio-
Error-» nem movent Job cap. xxi, vers. 7, David *Psalm.*
» *Uxxn*, 3, Habacuc cap. i. Idem questi sunt genti-

li. i pro- les, ut Claudianus scribens in Ruffinum; Ruffinus
«d*1Uj enim hic humili loco natus insinuans se in gratiam
Theodosii Imperatoris ad summos honores eve-
tus eos impotenter et tyrannice gessit, coque per-
venit arrogantire, ut generum habere conaretur
Arcadium Imperatorem; imo hac via Imperium
sibi assumere moliretur. Quare eadem die qua ab
Arcadio se Imperii consortem declarandum puta-

ribtu ss aggregent, 16, quam à recusent, eos exlirpandos
ese, 17.

Ad illud tempus referenda videtur hæc prophetia, quo Judæa magna terrai siccitate laboravit, ut ostendit vers. ♦. Eam calamitatem, de qua Jeremias et infra ver», u hujus cap. et cap. xiv, 1, i, queritur, regnante idLse, colligitur inde, quod el supra, cap. m, 3, v, 11, quæ conciones sub J-'>ia habitu* luerunt, maguæ ficetula, e longo pimía* delectu ori®, iit mentio.

bat, ab exercitu, quasi proditor Imperii, circum-
datus, discerptus, et in frusta dissectus est. Unde Claudianus ex Ruffini supplicio agnoscens superis esse providentiam, de qua antea dubitabat, ita canit :

Abstulit hunc tandem Ruffini pœna tumultum,
Absolvitque deos, jam non ad culmina rerum
Injustos crevisse queror : tolluntur in altum
Ut lapsu graviore ruant.

Ita nulli etiamnum vidi adversis, divinæ Provi-
denliæ spem, et mox fidem abjiciunt, dum vident
et considerant eos acrius forlunæ acerbitate af-
fligi, qui virtuti magis studuerunt. Quocirca illud
Herculeum sæpe in ore habent : « O infelix vir-
tus, itane, cum nihil quam nomen esses, ego te
tanquam aliquam exercui, cum tu forlunæ ser-
vieris? » Ita nuper Anglus quidam concludebat
Orthodoxos Romanes fidei Deo nec caros, nec
curæ esse, quod eos ita misere in Anglia vexari,
incarcerari, bonis et vita privari permittat. Audivi
et Hollandum calvinistam ila ratiocinantem : Cal-
vinisti* in Hollandia favet Deus ; nam eos pace et
opibus abundare facit : ergo habent ipsi veram
Dei fidem et cultum ; nec enim credibile videtur,
quod hostibus suis et hærelis ita faveat Deus.
Pari modo conclusisset turcismum et tlbncismum

esso veram Del religionem, eo quod Ture® el ethnicis Imperatoribus tot victorias et regna concesserit, el etiamnum concedat Deus. Prudentius et modestius Cato videns Pompeii res infeliciter succedere, et victoriam ad Cæsarem inclinare, dixit: « In rebus divinis multum esse obscuritatis, cc quod Pompeio præler fas res suas promoventi omnia prospere; justam vero reipublicæ causam tuenti sinistre omnia evenirent. »

Ex hac ergo proborum infelicitate et improborum felicitate ortus est triplex gentilium error: *Primus* deos negantium, uti illius qui canit:

Marmoreo Licinus tumulto Jacet, at Cato pano,
Pompeius nullo: credimus esse deos?

Secundus esse quidem deos, sed terrena et humana non curare. Ita sensit Plinius, lib. II, cap. vu: « Irridendum, ait, est agere curam rerum humanarum illud, quidquid est, summum. » El causam addit: « An tam tristi atque multiplici ministerio non pollui credamus, dubitemusve? » Cui respondet Clemens, lib. VII *Strom.*, Deum non pollui hac cura nec distraili; quia cum summa quiete ct placidissime hæc omnia agit; quia ipse « est totus mens, tolus lux, totus oculus, omnia videns, omnia audiens, omnia sciens. »

Tertius fuit Balbi Stoici apud Ciceronem, lib. II *De Natura Deorum*, « Deum singulos homines curare; sed magna, ait, dii curant, parva neglige n

Ilos refellit Plato in *Epinom.* ubi toti suo de diis sermoni hoc fundamentum praestruit: « Quod current omnia, magna sint ea aut parva. » Et Seneca, lib. I *De Providentia*, docet nihil esse a casu, sed occultum aliquid divini consilii esse, a quo omnia quæ fortuita videntur, diriguntur. Et Cicero, lib. III *De Natura Deorum*, docet « materiæ universæ fictricem ac moderatricem esse divinam Providentiam. » Pulcherrime vero Epictetus, lib. I *Dissertat.* cap. x: « a Sunt, ait, qui negent ullum Numen esse. Sunt qui esse docent, sed ignavum, incurium et nulli rei providere. Sunt tertii, qui et esso, et providere, sed non nisi magnis et cœleslibus, terrenorum autem nulli. Quarti, et coelestibus et terrestribus, sed univorsis duntaxat, non autem singulis et unicuique scorsim. At quinti, in qua pario Ulysses el Socrates, asserunt statuunt quo quod te, o Deus, nccin minimo motu lateam aut fallam. » Ha et Cicero loco citato asserit « non universo generi hominum solum, sed etiam singulis a diis immortalibus consuli ac provideri; » additque: « a Stoici Dei majestatem usque ad apium formicarumque perfectionem deducunt. » Causam dat noster Damascenus: « Nccesse est, ait, eumdem esse conditorem rerum et administratorem; neque possunt aut debent dividi. Sic enim imbecillitati alteruter esset obnoxius, quasi aut iste condere non posset, illo non administrare et conservare. n Aurea est gnome S. Augustini in *Sedientas*, num. 58: « Voluntas Dei est primad summa

causa omnium corporalium spiritualiumque motionum. Nihil enim fit visibiliter et sensibiliter, quod non de invisibili et intelligibili summi Imperatoris aula, aut jubeatur aut permittatur, secundum ineffabilem justitiam præmiorum atque pœnarum, gratiarum et retributionum, in ista totius creatura amplissima quadam universaque república; » et num. 41: « Mutabilium omnium dispositionem immutabilis ratio continet, ubi sine tempore simul sunt, quæ in temporibus non simul fiunt; n et num. 140: « Nullum Deus vel Angelorum vel hominum crearet, quæ malum futurum esse præscisset, nisi pariter nosset quibus eos usibus bonorum commendaret, atque in ordinem saeculorum quasi pulcherrimum carmen, etiam ex quibusdam pulcherrimis antithetis honestaret; » et num. 239: « Interdum Deus per malos erudit bonos, et per temporalem potentiam damnandorum exercet disciplinam liberandorum. »

Verumtamen justa loquar. — Hebr. *judicia loquar*; Chaldæus vertit, *interrogationem judicii interrogo a facie tua*, id est postulo a te causam et rationem judicii tui. Sic ait Job cap. x, vers. 2: « Indica mihi cur me ita judices. »

2. Plantasti eos, — stabilivisti eos, sicut arbo- Ver», res quæ alte plantantur.

Proficiunt, — divitiis aucti, aiunt Chaldæus, S. Thomas, Vatablus, et prolibus, aiunt Septuaginta.

Prope es, — id est, ut Chaldæus, assidue te habent in ore; at in renibus, id est affectibus, mente et voluntate impura eorum non habes locum; *secundo*, a Castro sic explicat, *q. d.* « Prope es tui eorum, » scilicet tribuens illis ad es, id est ad nutum pro votis, quidquid desiderant et petunt; et longe es a renibus eorum, quia nec modico flagello tangis terga eorum, » *Thren.* ui, 13.

3. Et tu, Domine, {*q. d.* Nosti Domine), et pro- Ven basti (id est expertus es) cor meum — esse purum, quodque te, non solum in ore ut impii jam dicti, sed et in corde habeam, cupiens tibi per omnia obsequi et placere: cur ego ergo angor et ab eis affligor, illi autem pace et bonis fruuntur?

Congrega, — collige et cumula cos bonis, iisque cos sagina quasi oves ad victimam. Solent enim oves, cum mactandae sunt, in ovile congregari ibique saginari: ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, S. Thomas; sed hebraice est **opnn hattikem**, id est, ut Vatablus, extrahe eos ad lanienam.

Sanctifica eos, — *q. d.* Constitue diem excidii, iustiliæ tue sanctum, in quo eos quasi victimas occidas, et tuæ iustiliæ immoles. Sic enim ait Poeta: « Et me destinat aræ. » *Sanctificare* enim est consecraro et dedicare Deo. Vide dicta cap. vi, vers. 4.

Secundo, « sanctifica, » id est separa, sepone « eos » quasi rem sacram (nc quis eam tangat aut ad alium usum applicet) ad diem occisionis, quasi ad diem sacrificii Deo pergrati.

4. USQUEQUU LUGEBIT TERRA? — id CSt sterilis Olit

cl horrida moré logon(¡uní, 7. d. Quousque feres, Domine, ut impii sceleribus suis terram corrumpant, excidium per Chaldaeos et sterilitatem illi olim a te benedicts inducant, ut nec volucres possint eam incolere? ait S. Hieronymus. Tanta enim est eorum impietas, ut negent tuam providentiam, dicentes te non videre, id est non curare novissima nostra, id est, ut Chaldams, finem nostrum, puta mortem, vastitatem, excidium, quare nomine Dei minatur nobis Jeremías. S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, vel, ut Lyranus et Vatablus, 7. d. Non puniet nos Deus in novissimo, id est post mortem, quia anima cum corpore interibit.

S. Si cum peditibus currens laborasti (Syrus et pi-i bn- Arabicus. *I' defatigarunt te*), quomodo contendere

— Ki porrnis ccm equis? — Est adagium, quo ut< banti. acj. (lIr ¡ncos> qU¡ Clim minora prestare non possint,

* majora tentant; aut qui cum minora mala non ferunt, majora ferre debebunt, 7. d. Si tui cives Anathothitre (ibi ita molesti sunt, ut vix feras, o Jeremía, quomodo feres insultus nequissimorum Hierosolymitanorum, cum suo rege et principibus? q. d. Animos capo, parva tulisti, majora feres. Ha Chaldreus, Lywnus, Vatablus, et patet ex sequenti; sequitur enim: « Cum autem in terra pacis securus fueris, » 7. d. Videbaris tibi in terra et patria tua in pace securus versari, et tamen cupiunt te ibi occidere; quid ergo tibi exspectandum erit « in superbia (Syrus, *in vi et fortitudine'*, Arabicus, *in abyssso*, id est summa profunditate) Jordanis?» id est in Hierosolyma, ubi sunt homines superbi et tumidi instar intumescantis Jordani. Ita Lyranus et Vatablus.

Est piranha, sive proverbium eodem spectans quo procedens currentis cuín equilibus. Proverbialiter enim « terram pacis, » vocat quietam et pacificam Jeremiae patriam Anathoth; « superbiam » vero « Jordanis » vocat superbos Hierosolymitas. Jordanis enim, quia restate intumescit, et quasi superbit; hinc apud Judaeos proverbiali et vulgari sermone significabat superbos et inflatos (1). Hunc esso sensum patet ex pprecedenlibus

(1) « Quid tecles in superbia Jordanis? » Quod nonnulli de exundatione Jordanis intelligunt, quare (emporomevis Heri solet. Sed vere observavit Schnurrerus *fn*n* esso *gloriam. decus Jordanis*, quemadmodum, *Bzech. xxxi!*, IS, OHŌ pXJ est *decus Aegypti*. a Jordanem pergit, fluvium arboribus virgultisque bene i'.oilum fuisse, el locus docet, IV *Reg. vi, 1-7*, et attirmaul, qui terram Judaicam perlustrarunt, complures, vetuli Mauwlrellius, qui ripam fluvii interiorem arboribus varii generis fniticibnsque ita consitam vidisse se referi, ul fluminis quidquam nisi qui sylvam pervasisset « aspicere luud posset. Ejusmodi viridis et utnlm-a ripa, quam vix possit non placere oculis, atque haud xiguum fluminis ornamentum haberi; quidni puteum?, ore Jordanis, vel universae, vel parti, quare amoenior «ea videretur obtigisse appellationem *decus*. Incest oz hi Jordanis, ipsamque funnulmi sensim ita aluisse ii consuetudinem, ui vulgari etiam cerinone usurparetur ad npam Jordanis significandam; non quod nomen pXj lpsum ripe Mguiltcationcm haberet, sed quod

et sequentibus. Sequitur enim: « Nam et fratres tui, el domus patris lui, etiam ipsi pugnaverunt adversum te. » Simili schemate Ezechiel, cap. xvn, vers. 3, magnificam Judream et Jerusalem vocat Libanum, superbum vero Nabuchodonosorein vocat aquilam grandem magnarum alarum. Possent (¡noque per *superbiam Jordanis* accipi Chaldrei, alique hostes Judæorum, uti mox dicam, quasi dicat: Si in terra tua a tuis tanta pateris, quanta patieris cum superbi Chaldrei alique hostes vestri te luosquo invadent integro totoque exercitu?

Respondet enim hrec Deus querela} Jeremiae, ut habet Chaldreus, cur scilicet impii prosperentur, et dominantur piis, cosque affligant, uti ipse a suis civibus affligebatur; respondet autem increpando et erigendo illum ad majora certamina, et ut abyssso providentire Dei et judiciorum ejus inscrutabili crece se submittat.

Tropologice, asi cum peditibus,» etc., id est, si Tmpolo» visibilibus hostibus, scilicet mundo et carni, cum gl0i'

difficultate restitisti, quomodo equitibus, id est d rinonibus invisibilibus, fortissimis et velocissimis, resistes? Rursum, si inferiorum contradictiones ferre non vales, quomodo pprelatorum et principum infestationes sustinebis; disce ergo superare minora, ut assuescas superare majora. Hinc apposite Capella et Deirio, *adagio* 836, hoc proverbium adaptant iis, qui cum se et familiam regere nequeant, ambiunt pprelaturas, voluntque Ecclesias et respublicas gubernare. Hugo adaptat novitiis religiosiis, qui cum multis in siedilo pietate et austeritate vike sint inferiores, certare volunt cum veteranis, parique passu cum eis incedere.

Secundo, S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus, Hugo, S. Thomas hare accipiunt, quasi loquatur Deus aut Propheta plebi Judæorum, 7. d. Si cognati lui, vicini Ammonito) et Riunirei, qui pedites pugnant, tibi siepe tantam cladem intulerunt; quomodo resistes Chaldreis equitibus, et pedes curres cum cis, quando te trans Jordanis tumentes fluctus in Chaldrram abducent? Sic et Sanch z, qui tamen hrec r fert ad finem capitis pprecedentis, ac per superbiam Jordanis apposite accipit numerosos et gloriosos hostes Judæorum, puta Chaldreos qui sibi sociarunt Ammonites, Moabita» et Idumreos Jordane a Judiéis divisos. Ili dicuntur « superbia Jordanis, » tum quia transeun-

Jordanis ripa talis esset et haberetur qua superbire posret fluvius. Ai quod idem Jordanis nemus feras quoque et leones maxime reciperet in suas latebras, quod intelligitur ex loco *Zarhar.*, cap. xi, 3. ubi lcones rugira dicuntur, propterea quod vastatum sit nemus Jordanis, hinc facium est ut formula *dems Jordanis* transiret ad ithim usum quo significaret habitacula leonum, vetuli intra cap. xtix, 19, el l, 41, dicitur iinivcr l de leonis lustro, quemaduv dum hoID *carmel* transfertur ad \$igiitlunduui tractum quocumque amirniorem et (oración m, infra cap. xlviii, 33.» (Schnurrerus *in opere jumctiatio*.)

te Jordanem ut Judream invaderent, cum tanta militum et equitum copia intumescere, et quasi superbire fecerunt; tum quia ipsi quasi superbia Jordanis, seu tanquam Jordanis intumescens, alveumque egressus et agros inundans, totam Judæam, omnesque ejus agros vastarunt et populati sunt. Sic cap. xlix, vers. 19, de Nabuchodonosore a Judæa subacta pergente contra Ammouitas et Idtimæos, ait : « Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam. » Sic alibi sæpe hostiles copias vocat Scriptura flumen exundans, quod violenter segetes dornosque sternit, ut *Isaia* vm, 7, et l ix, 10; *Jercm.* cap. xlvii, vers 7.

Anu. *Tertio*, Isidorus exponit, *q. d.* Deus : Nesciebas consilia et secreta tuorum civium volentium te occidere, et quomodo vis scrutari et scire consilia mea de felicitate impiorum?

Ouaria. *Quarto*, Chaldæus exponit, *q. d.* Si ego Deus Nabuchodonosori et impiis Chaldæis quasi peditibus meis tot bona contuli, quid faciam patribus tuis, qui quasiequi cucurrerunt in mea servitute et obsequio? nimirum, propter eos vobis eorum filiis largas impertiar benedictiones, instar aquarum exundantium in Jordanem.

Sic moraliter, si Deus suis hostibus, ut Neroni, Decio, Diocletiano, inuiac valle lacrymarum tantam dedit gloriam; quantam dabit suis filiis in die triumphi et nuptiarum? ait S. Augustinus. Primus sensus maxime est genuinus. Porro nonnullos ita esse agiles, ut cursu certent cum equis, certum est. Id enim faciunt Hiberni, qui se assidue cursu et lucta exercent. Sic de Camilla canit Virgilius, *Æneid.* XI :

Hæc fatur virgo, et pernicibus ignea plantis
Transit equum cursu.

Ven. 6. 6. Nam et fratres tui, — cives tui Anathothita pugnaruutcontra te. Ille versus confirmat primam expositionem vers, præccd. datam. Aliter S. Hieronymus: Fratres, inquit, id est Moabita, Idumæi, et, ut Theodorus, aliqui Judæi profugi in castris Chaldaeorum : hi enim cum cis contra patriam suam Jerusalem pugnauerunt; ut « te respiciat Jerusalem. Verum obstat, quod sermo præcedens respiciat Jeremiam, non Jerusalem.

Clamaverunt post te plena voce. — Vatablus vertit : *Convocarunt post te plenitudinem*, id est turbam civium, ut te persequantur.

Vei».?. 7. Reliqui domum meam (id est templum), dimisi HEREDITATEM meam (id est Judream et populum Judaicum, qui erat quasi hæreditas Domini), dedi dilectam ANIMAM MEAM. — Id est templum et Urbem Jerusalem, quam tanquam animam diligebam; hebraico est, *dedi dilectionem animæ tuæ*, id est urbem quam toto animæ affectu diligebam, ob scelera ejus tradidit in manus hostium Chaldæorum. Ita S. Hieronymus, Theodorus et Chaldæus. Palet enim hæc esse verba Dei. Est enim hic cre-

bra enallage et commutatio personarum, uti est interlocutorum in scena.

Allegorica, Christus dereliquit Ierusalem et Judæos, cum animam suam in passione eis cruciandam tradidit. Haec S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanas et alii. Unde sequitur :

8. Facta est mihi hæreditas mea, — *q. d.* Uti homines in sylva audito rugitu Leonis fugiunt : sic ego, ait Dominus, populi Judæorum prius mitis et obediens, jam vero ex conversatione cum idololatriis contra me rebellis, atque in pauperes et Prophetas innocentes sævientis et rugientis instar leonis (qui urgente fame neminem, quantumvis beneficium, agnoscit, sed obvia quævis ungue rictuque dilacerat), blasphemis vocibus coactus, cum reliqui et odivi; tum tempore Jeremiæ, traffi ns co> Chaldæis: ita Chaldæus, Hugo, S. Thomas, Lyranus et Vatablus; tum maxime tempore Christi, cum magnis vocibus ipse quasi leo petiit cum crucifigi: ita S. Hieronymus, Theodorus, Rabanus et alii. Simile dixi *Isaia* xvn. In leone notantur sævitia et ignoratio ingrati populi, qui Deo rebellavit, ac si nulla ab eo beneficia accepisset, atque in ejus Prophetas sæviit (I).

9. Numquid avis discolor? — Nota : S. Hieronymus per *arem discolorerè et tinctam per totum*, accipit pavonem, coque significan putat pulchritudinem Israelis, quæ tanta erat, ut nihil esset bonorum, quod non cerneretur in eo. Sic et Rabanus, Hugo et S. Thomas, *q. d.* Hunc pavonem depiumate et devorate, o besliæ, id est Chaldæi, quia superbus mihi est et rebellis.

Huc accedit Sanchez, qui sic explicat : Numquid hæreditas mea, quam frementem audio, mihi eam voluptatem præbuit, quam præbere solet Domino suo discolor avis et variis maculis tincta (quam proinde Martialis, lib. V, epigram. 104, vocat guttatam, qualis est pavo, psittacus, etc.), atque vocalis et canora, ut eam non oderim? Nonne pro suavi cantu fremitum instar leonis edidit contra me? Unde sequitur : « Venite ergo, congregamini, omnes besliæ terræ, properate ad devorandum. » In pavone notatur Israelis ostentatio pulchritudinis, ejusque inconstantia: pavo enim caudæ symmate expanso ocellis pulcherrimis variegitur et intumescit; sed dum pedes fados intuetur,

(1) Viam ad genuinum hujus loci sensum eruendum primus, inquit Rosenmüller, monstravit Bocharias *liieroz.*, part. I, lib. III, cap. u, tom. II, qui uomen U1JJ non solum de avibus, verum et de feris bestiis observavit (cf. *rzech.*, xxxix, A), et JH3S *hyaenam esse* docuit, collato textu Arabico, quomodo et Græcus Alexandrinus venit. Hinc versum sic interpretatur : *.in igitur est fera rapax hyana, hæreditas mea erga me/ An est fera rapax circumquaque super caute* Id est : uum Judsi, quos iu filios et hæredes adoptaveram, usque adeo omnem sensum humanum perdiderunt, ut hyænam instar sint, cum moribus efferatioribus, quam ulli barbari, imo quam rapacissimæ bellum utantur? Ita est omnino; jam fera) sunt, non homines. At ego in feras illas, alias ferai immittam, Gbaldæos, a quibus terra desolabitur, quod dicit sequens apostrophe, *cenile, congregamini*, etc.

syрма demittit et detumescit. Undo Martialis, libro XIII :

Miraris quoties gemmantes explicat alas.

Rursum in motu pennas nunc contrahit, nunc expandit, idque crebro et varie; quocirca « est multicolor, et discolor, et versicolor, nunquam ipsa, semper alia, etsi semper ipsa quando alia, toties denique mutanda quoties movenda, » ait Tertullianus, lib. *De Pallio*, cap. in.

Unde tropologico Hugo pavone hoc versicolori representan censet mulieres gemmis, stibio et cerussa fucatas et tumidas. Item hypocritas, qui exterius speciosi videntur, cum interius turpes sint et fœdi; hi enim quasi pavo circumspectant et ostentant se.

Secundo, valde apte « avis discolor et tincta, » est avis peregrina, variis coloribus distincta, et insolentibus plumis ornata, verbi gratia, noctua rubris maculis aspersa, quam proinde aliæ aves maxime fera et rapaces, quæ hic « bestia? » vocantur, invidentes persequuntur, ut expilent et devorent, *q. d.* Pari modo aliæ gentes persecuto sunt et persequuntur Judæos, idque fiet Ueo ulciscente, et eas advocante ac dicente : « Venite, congregamini, properate ad devorandum. » Nota: Vox *discolor* significat inconstantiam Israelis, quod modo Deum, modo idola coleret. Ita I). Thomas, Kimchi et Capella. Alludit ad indolem avium, quæ concolores amant, cum cisque volitant, discolors oderunt et persequuntur. Simile enim gaudet simili, et similitudo est conciliatrix amicitiae, dissimilitudo inimicitiae?, ait Aristoteles. Hinc proverbialia : Graculus assidet graculo, cicada cicada? cara, formica formicæ, asinus asino, sus sui pulcher; furfurem cognoscit, ut lupo lupum.

Tertio, a Castro per avem hanc accipit corniculam /Esopicam, quæ cum se aliarum avium plumis induisset, unaquaque suam plumam repente, nuda remansit, de qua Horatius, libro 1, epist. 3 :

Ne si forte suas repetitum venerit olim
Grege avium plumas, moveat cornicula risum
Furtivis nudata eioribus.

q. d. Pari modo Judæi, sua bona gentibus, scilicet Chananæis, eripuerunt; sed Deo ob scelera ludæorum permittente, gentibus, scilicet Chaldæis et Chananæis, cabello repetentibus, Judæi nudi uti ante fuerant, manebunt.

Quarto, Pagninus et Isidorus vertunt : *Num avis tincta sanguine, id est Nabuchodonosori sanguinario, data est hereditas mea*, scilicet Israel?

Quinto, Lyranus vertit : *Numquid avis sanguinolenta*, id est vulnerata, cruentata et occisa a Chaldæis, est *Israel?* Huc accedit R. Josephus. Numquid, inquit, Israel est avis sanguine tincta, quam cum vident aliæ bestiae, cognoscunt aliquod esse cadaver, coque accurrunt?

Scato, Foierius in *Isaias* xlvj, 11 : « Comparat,

ait, hic Jeremias Judæos avibus rapacibus, insinuans quod, sicut illi quasi agmen avium feralium involabant in Dominum ; ita quoque hostes eorum, quasi agmen avium feralium tinctarum sanguine, involaturi erant in cos. Nam præcessit, quod illi quasi leo dedissent vocem contra Dominum. »

Denique Septuaginta vertunt: *Numquid spelunca hyaenae hereditas mea est mihi? q. d.* Sicut ad speluncam solent congregari hyænæ sævæ et immundæ, ut cadavera mortuorum devorent, sic Chaldæi ad Judæam convenient, ut sanguine civium et cadaveribus occisorum saturentur. Jerusalem recto comparatur speluncæ hyænæ sævæ et voracis, quia instar illius plena erat et putida cadaveribus Prophetarum et innocentium, quos occidebat. Porro Septuaginta vertunt *hyaena*, quia Hebræum *tsabo* per *zain*, arabico significat *hyaenam*, idemque est quod Hebræum 3NT *zeeb*, id est lupo; hyæna enim est lupo similis, et lupi quasi species, uti dixi *Ilabacuc* i,8. Verum Hebræi hoc loco habent *IHU** *tsabua*, per *tsade* (non per *zain*), id est «vis tincta, uti melius vertit Noster et alii passim. Ex hisce sensibus secundus maxime genuinus est, deinde primus.

10. Pastores multi (id est reges et principes, verr. 10. quos sibi junxit Nabuchodonosor) demoliti sunt vineam meam,—id est Judæam. Sic enim hostes vocavit «pastores, » cap. vi, 3. Pastores enim non solent in suis vincis greges pascere, sed vineas si optent, alienas invadere. Ita Rabanus, Hugo, S. Thomas, Lyranus, Vatablus.

Allegorico hi « pastores » fuerunt Titus et Romani evertebant Jerusalem. Ita Theodoretus.

Aliter hæc ad litteram accipit idem Theodoretus, Rabanus et Hugo; scilicet de pastoribus Judæorum, *q. d.* Pastores, duces, principes ac sacerdotes populi, suis sceleribus et malis consiliis perdiderunt Jerusalem; hosco enim vocavit « pastores, » cap. n, 8, et cap. x, vers. 21 ; sed prior sensus est aptior.

Unde nonnulli allegorico per *pastores* hos accipiunt hæreticos, qui Ecclesiam devastant, et signanter vocantur « multi, » quia dum ab uno pastore et doctore Christo abeunt, in varias et contrarias sectas dilabuntur; dum scilicet superbiunt, et unus alium sequi dedignatur, vult quoque ipse esse magister, et agmen discipulorum post se ducere. Ita Arius gradus quosdam in Deo constituens, minoremque asserens Patre Filium, Christum nobis sine vera divinitate reliquit. Sabellius cum unam in Deo personam esse ex naturæ unitate colligeret, Patrem quoque natum passumque asseruit. Nestorius duas in Christo personas æque ac naturas constituens, B. Virginem Christotocum, id est Christiparam, non Theotocum, id est Deiparam, esse docuit. Apollinaris in Christo negavit animam aut mentem, quod ejus vicem abunde a deitate ipsa suppleri diceret. Eulyches in Christo duas naturas ita unitas censuit, ut ex duabus una

remaneret, nullo modo alterius existente substantia; quasi quæ sine alterius consumptione aut separatione fieri non posset. Pelagius graliæ Christi in ejus morte præparatam respuit medicinam, dumque parvulorum nascentium negat peccatum, et sub diabolo captivitatem, Christum non credit eorum esse redemptorem. Valentinus statuit Christum corpus de cælo attulisse, per virginem quasi per canalem transisse. Manes illud dixit esse phantasticum, Chrislumque vere esse passum et mortuum negavit.

Portionem meam (hæredilatam meam) desiderabilem, — speciosam, uberem, invidendam.

Tropologice, talis est anima fidelis. Vide ergo quam ea sit Deo cara et pretiosa; vocat enim eam hic «portionem suam desiderabilem, vincam suam, animam suam, » quam unice diligit, tuetur et ornat. Qui ergo eam peccato polluit, Deoque eripit, eldæmoni mancipat, Deo summe injurius et exosus est: « Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus, » 1 *Corinth*, m, 17.

Ven. n. ij. LtxriQLE super me. — Id est contra me luges conquesta est, quod eam dereliquerim et desolavi permiserim, ita Rabanus, Hugo, Lyranus et Vatablus; vel, ut Chaldæus, Rugo et Maldonatus: « Luxit terra super, » id est coram me, vel ad me, quasi iu desolatione sua opem a me petens: sic enim terra, cum nimia siccitate dehiscit, quasi aperio ore pluviam a Deo postulat; vel, ut Sanchez, « luxit, » eo quod in excidio cum lacrymis licet me invocans, tamen non sit exaudita.

Omnis terra, — scilicet Judæorum; commode enim accipienda est vox *terra*.

Nullus est qui recogitet, — *q. d.* Terra luget, et tamen non est qui recogitet, scilicet minas Prophetarum. Ita S. Hieronymus. Hebræus: *Non est qui ponat super cor suum*, scilicet Deum, Deique timorem ac legem, ejusque terribilem iram, minas et plagas, ut illius illarumque metu a malis resipiscat, illumque placet et sibi reconciliet.

Ve», i». 12, Super omnes vias deserti, — quia per omnes vias venturi erant hostes, ut obsiderent Jerusalem; hebr. est, super omnia *excelsa loca venient vastatores*, *q. d.* Ea erit hostium copia, vis et impetus, ut omnia, etiam excelsa loca et prærupta, occupent et vastent: « non est (non erit) pax univorsa carni, » quia omnes Judæos hæc clades tanget; universa enim caro, æque ac terra, hic commode, Judæorum scilicet, de quibus lanium est sermo, accipienda est. Ita S. Hieronymus.

Ven. 13. 13. Seminaverunt triticum, et spinas messuerunt, — metent: esi adagium, *q. d.* Judæi prospere cœperunt, et prospera sperarunt; sed adversa patientur, felicitas in miseriam vertetur, copia in inopiam, et proprie, sementis quam fecerunt, vertetur in sterilitatem, ul pro tritico colligant spinas, ulque fruges et fructus metant paucos, qui eis quoque non proderunt, quia eos vastabit hostis. Ha S. Hieronymus, S. Thomas et Lyranus.

Alludit ad maledictionem Adæ, *Genes*, m, 17:

« Maledicta terra in opere tuo. Spinæ et tribulos germinabit tibi. » Quocirca Theodorctus putat hic significari, quod spes messis non sit collocanda in bonitate terræ, sed in congrua ejus cultura; nam qui dolo, inquit, vel nequiter procedunt, pro messe colligunt spinas, puta sollicitudines, et laniationes tam conscientia quam mentis.

Tropologie, fingo putat hic notari eos qui docent, prædicant, aliaque spiritualia obeunt intuitu temporalis mercedis, puta opum; has enim Christus spinas vocavit, *Aiatth*. xm, 22.

Aliter vertit Vatablus: *Seminaverunt* (scilicet Propheta) *triticum* (suarum admonitionum), *spinæ messuerunt* (persecutionum), *xgrotarunt* (Propheta pro dolore) *quia non profecerunt, pudefacti sunt propter fructus vestros* (propter opera pessima vestra), Hebræum enim nhflJ *nachala*, a radice bflJ *nachal*, significat hæreditare, ut vertit Noster; sed a radice nTil *diala*, significat ægrotare. Hoc sensu significatur veros verbi Dei præcones sæpe pro veitute pati persecutiones, exsilia, rapinas, tormenta et mortem.

Rursum pro *hæredilatam acceperunt, et non eis proderit*, Septuaginta vertunt, sortes *eorum non proderunt eis*, quod mystice S. Hieronymus et Epiphanius malis clericis adaptant: « Dicitur, ait S. Hieronymus, hoc et Ecclesiasticis. Quid enim eos juvare poterit Episcopi nomen, et presbyteri, vel reliquus ordo Ecclesiasticus, cum magis graventur dignitatibus suis, et potentes potenter tormenta patiantur? » Et *ad Nepotianum*: « Ne plus habeas, quam quando clericus esse cœpisti, et dicatur tibi: Clerici non proderunt eis. » Et S. Epiphanius, episl. *ad Joan. Uteros. Episcopum*: « Oportebat, inquit, nos, dilectissime, clericatus honore non abuti in superbiam, sed custodia mandatorum Dei et observatione diligentissima hoc esso quod dicimur. Si enim Scriptura loquitur: Clerici eorum non proderunt eis; quæ arrogantia clericatus conducere nobis potent, qui non solum cogitatione et sensu, sed etiam sermone peccamus?

Confundemini a fructibus vestris, — fallent fructus expectationem vestram, itaque quasi pudore vos allicient.

i l. Iise dicit Dominus. — Minatur Deus hostibus Judæorum (ad eos enim transit), qui primi in exercitu Nabuchodonosoris venerunt contra Jerusalem, puta Philistinis, Idumæis, Ammomitis, Moabitis, et Judæis inter eos habitantibus (hoc enim est quod ait: « Et domum Juda evellam de medio eorum »), exilium per Chaldæos, ut vel sio Judæos ad sui amorem trahat. Vide *Can*. XLII. Ha S. Hieronymus, Theodorus et Lyranus. Aliter Maldonatus explicat hæc de Chaldæis, *q. d.* Ego ipsos Chaldæos tandem puniam et evertam per Medos.

io. Et reducam eos, — scilicet Judæos e Baby-lone per Cyrum. Ha Theodorctus, Lyranus, Dionysius et Vatablus. *Secundo*, melius S. Hieronymus et Rabanus sio exponunt, *q. d.* Ego gentes

HO	COMMENTARIA IN JEREMIAM PROHIETAM, cap. Nili.	
prædictas, scilicet Ammonita, et Moabitas cum Jiuheis, per Cyrum e Babylone reducāni; eos enim indo reductos esse patet cap. xux, vers. 6, et l Es/r. lx, ubi cum Moabitis et Aminonitis Judæ: post reditum contraxerunt connubio.	.EDIFICARENTUR IN MEDIO POPILI MEI.—M Cst pa-	
Mystico, significatur hic vocatio gentium ad fidem Christi.	cifico et prospere agent, abundantes prole, fami-	
Virum. — Id est quemque.	lia et opibus, « in medio populi, » id est in , vel	
10. Si eruditi didicerint (Moabite et Ammoni!) yus populi mei, — fidem et religionem Judæorum.	inter populum meum. Erunt enim de populo et Ecclesia mea, esto habitent in suis regionibus Judææ vicinis.	
Urjurent, — et consequenter ut colant Deum verum, non Baal; juramentum enim per synecdochen significat omnem Dei cultum.	17. Evellam gentem illam evulsione <i>it</i> perdi-	Ver». n
	TiONE. — Id est omnino evertam et perdam illos.	
	Quando hæc contigerint, necS. Scriptura, nec historial narrant. Sanchez censet hæc. a Machabæis esse peracta; Judas enim et Jonathas Machabæi expugnarunt Philistinos, Ammonitas et Idumios, I <i>kfachab</i> . v, 3,6. Verum hi gentes illas vastarunt quidem et subegerunt, at non deleverunt penitus.	

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ucroglyphico el amigmate lumbaris defossi et putrescentis, atgue vers. 12, laguncula inebriantis, captivitatem et calamitatem Judaorum describit. Unde ait vers. 18 : Dic regi et dominatrici, etc., ubi csl grex qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? Est hoc genus prophetia æniginaticum, quod ad persuadendum efficacius est, quia non solis verbis, sed et rebus ipsis peragitur et repreesentatur. Simile fuit cap. vu, vers. 28, et infra cap. win, vers. 2 et 3, Isaïæ xx, 2, Osee i, 3.
Kota hæc accidisse non tempore obsidionis sub S Ieda, ut vult S. Hieronymus, sed sub Joakim; nam non uni regi, sed regibus, scilicet Joakim, Joachin, Sedeam, minatur excidium, vers. 13. Et sub Joakim, cum ipse penderet tributum Chaldaïs, facile Jeremías in Babylonem ire et redire poterat, non autem cum urbs obsessa, et Chaldaei essent hoslcs (I).

1. Hæc dicit Dominus ad me : Vade, et posside tibi lumbare lineum, et pones illud super Tumbos tuos, et in aquam non inferes illud. 2. El possedi lumbare juxta verbum Domini, et posui circa lumbos meos. 3. Et factus est sermo Domini ad me, secundo, dicens : 4. Tolle lumbare, quod possedisti, quod est circa lumbos tuos, et surgens vade ad Euphraten , et absconde ibi illud in foramine petra. 5. Et abii, et abscondi illud in Euphrate, sicut præceperat mihi Dominus. 6. El facium est post dies plurimos, dixit Dominus ad me : Surge, vade ad Euphraten : et tolle inde lumbare, quod præcepi tibi ut absconderes illud ibi. 7. El abii ad Euphraten ; et fodi, et tuli lumbare de loco, ubi absconderam illud : et ecce computruerat lumbare, ita ut nulli usui aptum esset. 8. Et facium est verbum Domini ad me, dicens : 9. Hæc dicit Dominus : Sic putrescere faciam superbiam Juda, et superbiam Jerusalem nullam : 10. populum istum pessimum, qui nolunt audire verba mea, et ambulant in pravitate cordis sui : abicrunlque post deos alienos ut servirent eis, et adorarent eos : et erunt sicut lumbare istud, quod nulli usui aptum est. 11. Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos

(i) Tertia hæc est sectionis secundæ primæ partis concio, quæ illi tempori assignanda videtur quo Josia» regis nepos Joachinus, rive Jechonias, regnum Judaicum lenmt. ut colligere licet a vers. 18, ubi præter regem, et regina ejus mater compellatur. Quæ ven. 19. 40, leguntur, haud obscure indicant occupasse tunc Chaldæos plures Judææ urbes, et in eo fuisse ut ad urbem Hierosolymam exercitum admovent. Videretur hæc concio haud longe ante prophetiam, Cip. x, 17-45, contentam, habita fuisse.
Porro in hac prophetia, Jeremías, raixu, populi

Judaici insignibus beneficiis Deo obstricti Ingratum erga eum animum, summamque illius depravationem, futuramque poenam typico dupliciter exponit, *primo*, per typum linei cinguli quod Propheta Deo primum jubente induit, et ad mamhtum Dei alterum juxta Euphraten abscondit, et putrefactum postea recipit, 1-7. Quem typum divinitus datum ipse Deus explicat, reprehendendo superbiam, obstinationem et idololatriam Judolorum, 8-10; et objiciendo contemptam ab iisdem Dei benevolentiam, *ii*. ScdmuM, per typum seu allegoriam lageuæ, vino replelæ, fallaci quidem sensu accipke in

virī, sic agglutinaui mihi omnem domum Israel, et omnem domum Juda, dicit Dominus : ut essent mihi in populum, et in nomen, et in laudem, et in gloriam : et non audierunt. 12. Dices ergo ad eos sermonem istum : Hæc dicit Dominus Deus Israel : Omnis laguncula implebitur vino. Et dicent ad te : Numquid ignoramus quia omnis laguncula implebitur vino? 13. Et dices ad eos : Hæc dicit Dominus : Ecce ego implebo omnes habitatores terræ hujus, et reges qui sedent de stirpe David super thronum ejus, et sacerdotes, et prophetas, et omnes habitatores Jerusalem, ebrietate : 14. et dispergam eos virum a fratre suo, et patres et filios pariter, ait Dominus : non parcam, et cliion concedam : neque miserebor ut non disperdiam eos. 15. Audite, et auribus percipite. Nolite elevari, quia Dominus locutus est. 16. Date Domino Deo vestro gloriam antequam contenebrescat, et antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos : expectabilis lucem, et ponet in umbram mortis, et in caliginem. 17. Quod si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea a facie superbia) : plorans plorabit, et deducet oculus meus lacrymam, quia captus est grex Domini. 18. Dic regi et dominatrici: Humiliamini, sedete; quoniam descendit de capite vestro corona gloriæ vestræ. 19. Civitates Austri clausæ sunt, et non est qui aperiat : translata est omnis Juda transmigratione perfecta. 20. Levate oculos vestros, et videte qui venitis ab Aquilone : ubi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? 21. Quid dices cum visitaverit (et tu enim docuisti eos adversum te, et erudisti in caput tuum : numquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem? 22. Quod si dixeris in corde tuo : Quare venerunt mihi hæc? Propter multitudinem iniquitatis tuæ revelata sunt verecundiora tua, pollulæ sunt plantæ tuæ. 23. Si mulare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas : et vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. 24. Et disseminabo eos quasi stipulam, quæ venio rapiatur in deserto. 25. Hæc sors tua, parsque mensuræ tuæ a me, dicit Dominus, quia oblita es mei, et confisa es in mendacio. 26. Unde et ego nudavi femora tua contra faciem tuam, et apparuit ignominia tua, 27. adulteria tua, et hinnitus tuus, scelus fornicationis tuæ : super colles in agro vidi abominationes tuas. Væ tibi, Jerusalem, non mundaberis post hoc : usquequo adhuc?

Vers. i. 1. Posside.—Chaldæus *eme*; utrumque enim significat Hebreuni *FQP kana*; emptionis enim linis et terminus est possessio rei empti.

Lumdmie laxeim, — id est balteum, sive cingulum ex lino quo lumbi cinguntur. Ita Septuaginta et Vatablus. Lineum autem esse vult, non lancum, non coriaceum, ut indicet non esso super vestem, sed super carnem induendum : quod enim nobis conjunctissimum esse, ac diligentissime servare volumus, hoc ad lumbos cingimus : sicut viatores pecuniam lineo cingulo insulam, secus lumbos circumcingunt, ait Maldonatus. Unde Syrus et Arabicus vertunt, *sudarium*, velamen, h-

bonium a Judæis, 12; sed divinitus revelato sensu, id malum eorumdem explicatam a Propheta, 13, 14.

Secundo, horiatur prime, populares ad humilitatem et obediendum, cum interminatione malorum obventurorum, 15-17; *secundo*, regem ac reginam ad poenitentiam ob amissionem regni, exinanitionem urbium, et deportationem incolarum omnium, 18-20.

Tertio, lance calamitatis causas exprobrat, quæ sunt, primo, communicatio confidens cum infidelibus, 21, *fecundo*, multiplicata iniquitas et impudentia, 22; *urtio*, obdurata impietas, 23; propter quæ comminatur Deus dispersionem omnimodam, et igni inuui in lumen ex idololatria ortam, 24-27.

tenni; et alliga illud in lumbis tuis, vel super dorsum tuum (i).

Nola primo : Cingulum sive « lumbare » quod lambam Dei renibus jungitur, aiunt S. Hieronymus et Je- 5 in cu>

(1) Intelligunt tamen plures interpretes hic designari cingulum exterius quod vestibus astringendis inserviret. Alii, sicut Calmetus et d'Allioli, hic igitur putant non de simplici cingulo quod vestes laxiores constringeret, sed de ampliori cingulo quod brevis tunica; formam haberet; quam ob causam S. Hieronymus illud cingulum vestimentum muliebrem appellat. Ceterum, ut jam vidimus, duplex erat, et fuit adhuc dum in Asia cingulum: alterum commune, alterum pretiosum ex gossypio, vel Imo, nunc quidem ex serico textum, olim autem acupictum latitudine palmarum, quod antequam ad venire colligabatur, ideo Dubler et d'Allioli de magni pretii cingulo cogitandum existimant, propterea quod illud divitis et luxuriosi populi imago esse deberet. Quam interpretationem non accipit Rosenmüller dicendo non ad ornatum dorem mandatum esse sibi cingulum comparare. sed ad arctissimam conjunctionem significandam, vers. 11. Quare vulgare cingulum, nudis lumbis applicandum ad vires confirmandas, quo quasi unitum contractumque corpus sit, eo fortius indicari potius statim. ita et Grotius : « *ii. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000. 1001. 1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. 1009. 1010. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016. 1017. 1018. 1019. 1020. 1021. 1022. 1023. 1024. 1025. 1026. 1027. 1028. 1029. 1030. 1031. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. 1040. 1041. 1042. 1043. 1044. 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1050. 1051. 1052. 1053. 1054. 1055. 1056. 1057. 1058. 1059. 1060. 1061. 1062. 1063. 1064. 1065. 1066. 1067. 1068. 1069. 1070. 1071. 1072. 1073. 1074. 1075. 1076. 1077. 1078. 1079. 1080. 1081. 1082. 1083. 1084. 1085. 1086. 1087. 1088. 1089. 1090. 1091. 1092. 1093. 1094. 1095. 1096. 1097. 1098. 1099. 1100. 1101. 1102. 1103. 1104. 1105. 1106. 1107. 1108. 1109. 1110. 1111. 1112. 1113. 1114. 1115. 1116. 1117. 1118. 1119. 1120. 1121. 1122. 1123. 1124. 1125. 1126. 1127. 1128. 1129. 1130. 1131. 1132. 1133. 1134. 1135. 1136. 1137. 1138. 1139. 1140. 1141. 1142. 1143. 1144. 1145. 1146. 1147. 1148. 1149. 1150. 1151. 1152. 1153. 1154. 1155. 1156. 1157. 1158. 1159. 1160. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1170. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177. 1178. 1179. 1180. 1181. 1182. 1183. 1184. 1185. 1186. 1187. 1188. 1189. 1190. 1191. 1192. 1193. 1194. 1195. 1196. 1197. 1198. 1199. 1200. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1210. 1211. 1212. 1213. 1214. 1215. 1216. 1217. 1218. 1219. 1220. 1221. 1222. 1223. 1224. 1225. 1226. 1227. 1228. 1229. 1230. 1231. 1232. 1233. 1234. 1235. 1236. 1237. 1238. 1239. 1240. 1241. 1242. 1243. 1244. 1245. 1246. 1247. 1248. 1249. 1250. 1251. 1252. 1253. 1254. 1255. 1256. 1257. 1258. 1259. 1260. 1261. 1262. 1263. 1264. 1265. 1266. 1267. 1268. 1269. 1270. 1271. 1272. 1273. 1274. 1275. 1276. 1277. 1278. 1279. 1280. 1281. 1282. 1283. 1284. 1285. 1286. 1287. 1288. 1289. 1290. 1291. 1292. 1293. 1294. 1295. 1296. 1297. 1298. 1299. 1300. 1301. 1302. 1303. 1304. 1305. 1306. 1307. 1308. 1309. 1310. 1311. 1312. 1313. 1314. 1315. 1316. 1317. 1318. 1319. 1320. 1321. 1322. 1323. 1324. 1325. 1326. 1327. 1328. 1329. 1330. 1331. 1332. 1333. 1334. 1335. 1336. 1337. 1338. 1339. 1340. 1341. 1342. 1343. 1344. 1345. 1346. 1347. 1348. 1349. 1350. 1351. 1352. 1353. 1354. 1355. 1356. 1357. 1358. 1359. 1360. 1361. 1362. 1363. 1364. 1365. 1366. 1367. 1368. 1369. 1370. 1371. 1372. 1373. 1374. 1375. 1376. 1377. 1378. 1379. 1380. 1381. 1382. 1383. 1384. 1385. 1386. 1387. 1388. 1389. 1390. 1391. 1392. 1393. 1394. 1395. 1396. 1397. 1398. 1399. 1400. 1401. 1402. 1403. 1404. 1405. 1406. 1407. 1408. 1409. 1410. 1411. 1412. 1413. 1414. 1415. 1416. 1417. 1418. 1419. 1420. 1421. 1422. 1423. 1424. 1425. 1426. 1427. 1428. 1429. 1430. 1431. 1432. 1433. 1434. 1435. 1436. 1437. 1438. 1439. 1440. 1441. 1442. 1443. 1444. 1445. 1446. 1447. 1448. 1449. 1450. 1451. 1452. 1453. 1454. 1455. 1456. 1457. 1458. 1459. 1460. 1461. 1462. 1463. 1464. 1465. 1466. 1467. 1468. 1469. 1470. 1471. 1472. 1473. 1474. 1475. 1476. 1477. 1478. 1479. 1480. 1481. 1482. 1483. 1484. 1485. 1486. 1487. 1488. 1489. 1490. 1491. 1492. 1493. 1494. 1495. 1496. 1497. 1498. 1499. 1500. 1501. 1502. 1503. 1504. 1505. 1506. 1507. 1508. 1509. 1510. 1511. 1512. 1513. 1514. 1515. 1516. 1517. 1518. 1519. 1520. 1521. 1522. 1523. 1524. 1525. 1526. 1527. 1528. 1529. 1530. 1531. 1532. 1533. 1534. 1535. 1536. 1537. 1538. 1539. 1540. 1541. 1542. 1543. 1544. 1545. 1546. 1547. 1548. 1549. 1550. 1551. 1552. 1553. 1554. 1555. 1556. 1557. 1558. 1559. 1560. 1561. 1562. 1563. 1564. 1565. 1566. 1567. 1568. 1569. 1570. 1571. 1572. 1573. 1574. 1575. 1576. 1577. 1578. 1579. 1580. 1581. 1582. 1583. 1584. 1585. 1586. 1587. 1588. 1589. 1590. 1591. 1592. 1593. 1594. 1595. 1596. 1597. 1598. 1599. 1600. 1601. 1602. 1603. 1604. 1605. 1606. 1607. 1608. 1609. 1610. 1611. 1612. 1613. 1614. 1615. 1616. 1617. 1618. 1619. 1620. 1621. 1622. 1623. 1624. 1625. 1626. 1627. 1628. 1629. 1630. 1631. 1632. 1633. 1634. 1635. 1636. 1637. 1638. 1639. 1640. 1641. 1642. 1643. 1644. 1645. 1646. 1647. 1648. 1649. 1650. 1651. 1652. 1653. 1654. 1655. 1656. 1657. 1658. 1659. 1660. 1661. 1662. 1663. 1664. 1665. 1666. 1667. 1668. 1669. 1670. 1671. 1672. 1673. 1674. 1675. 1676. 1677. 1678. 1679. 1680. 1681. 1682. 1683. 1684. 1685. 1686. 1687. 1688. 1689. 1690. 1691. 1692. 1693. 1694. 1695. 1696. 1697. 1698. 1699. 1700. 1701. 1702. 1703. 1704. 1705. 1706. 1707. 1708. 1709. 1710. 1711. 1712. 1713. 1714. 1715. 1716. 1717. 1718. 1719. 1720. 1721. 1722. 1723. 1724. 1725. 1726. 1727. 1728. 1729. 1730. 1731. 1732. 1733. 1734. 1735. 1736. 1737. 1738. 1739. 1740. 1741. 1742. 1743. 1744. 1745. 1746. 1747. 1748. 1749. 1750. 1751. 1752. 1753. 1754. 1755. 1756. 1757. 1758. 1759. 1760. 1761. 1762. 1763. 1764. 1765. 1766. 1767. 1768. 1769. 1770. 1771. 1772. 1773. 1774. 1775. 1776. 1777. 1778. 1779. 1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790. 1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800. 1801. 1802. 1803. 1804. 1805. 1806. 1807. 1808. 1809. 1810. 1811. 1812. 1813. 1814. 1815. 1816. 1817. 1818. 1819. 1820. 1821. 1822. 1823. 1824. 1825. 1826. 1827. 1828. 1829. 1830. 1831. 1832. 1833. 1834. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1840. 1841. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. 1847. 1848. 1849. 1850. 1851. 1852. 1853. 1854. 1855. 1856. 1857. 1858. 1859. 1860. 1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870. 1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880. 1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890. 1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900. 1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 191*

pho rcmias, vers. 11, csl Israel, qui in lini simililudi-
nem assumptus de terra asper et illotus, nec mol-
wr»' liliem habuit nec candorem, id csl nihil amabile,
Fn00. ob quod a Deo eligeretur in plebem Üeijscd sola
Dei gratia Deo adhæsit, eique conjunctissimus fuit :
cumque usu et pulvere sorduisset, id est cum pec-
casse^ Deus eum ob peccata repudiavit, et ad ri-
pam Euphratis in foramine defodit, id est duxit
eum captivum in Babylonem, ibique eum Chal-
daeorum furori exposuit. Babylon enim Euphrati
et Tigri adjacet, ibique lumbare absconditur a
Jeremía, quia Israel ibi captivus, tot gentium mag-
nitudine pene absorptus, et nihili reputatus est.

Secudo. *Secundo*, addit D. Thomas, « lumbare, » quod
lumbis adhæret, in quibus pruna origo est concu-
piscencie et seminis, significat populum in Dei
amorem assumptum, *Osce* xi, 4, et hic vers. I.
Rursum, « lumbare » significat castitatem et amo-
rem conjugalem : hinc ail vers. 11 : « Sicut ad-
hæret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinaui, »
id est conjugio copulavi, « mihi omnem domum
Israel. » Ila Prado in cap. xvi *Eiech.* pag. 187.

Tertio. *Tertio*, post multum tempus Jeremías refert
a lumbare, » sed putridum; sic Deus liberat po-
pulum do captivitate Babylonica, in qua sordibus
aeque ac peccatis quasi computruerat : post redi-
tum rursum Deum offendit, et demum Christum
occidit, atque (eterna perditione contabuit. Ita
S. Hieronymus.

Quarto, videtur Jeremías hæc revera ita ut nar-
rat fecisse, aiunt Theodoretus, Hugo, S. Thomas,
Dionysius, Maldonatus, Gastritis, Sanchez, et pre-
cipui Hebraeorum : hoc enim exigit simplex ejus
narratio : dati enim sunt Prophète m portentum
Israel. Sic Isaías, cap. xx, nudus ambulavit. Sic
Ezechiel, cap. iv, vers. 12 et 15, stercushumanum
comedere jussus est : sed hoc deprecaos, ejus
vice finum boum Dei permissu comedii, ut ita
famem clterumnas captivitatis Babylonie» præsi-
gnaret. Licet aliqui, ut Vatablus, Lyranus et S. Hie-
ronymus, *Proem. in Osce*, hæc tantum velint esso
visionem, seu in spiritu hæc visa et gesta a Jere-
mía, non autem reipsa esse peracta (1).

(i) Hanc S. Hieronymi sententiam solidis argumentis
demonstravit Slæudlin in *Commentatione do Prophetarum
factif lymboticis*, inquit Rosenmuller, qui et ipsi
adsupuhtur. Porro precipua ratio ob quam noa rem
vere gestam, sed visionem tantum seu parabolam hic
uarrari, uou pauci autumant interpretes, est difficultas
pro Jeremía tam longum iter (150 leucis ad minus dis-
tabat Hierosolyma ab Euphrate) aggrediendi, præsertim,
inquit S. Hieronymus, cum Hierosolyma a Chaldais
obdderetur. Sed quid velat Jeremiam ei accepisse et
implevisse hoc mandatum ante obsidionem Hierosolyma
p<r Quidatos, non obsidionis tempore, ut vult Hie-
ronymusY (Vide Annot. ad synops.) Venema et Dathius
vertunt, ad Ephram, secuti Bochartum, qui m *binerlt.*
Wiroph. tacr., adjectis Oper. tom. I, pag. 936, hoc loco
n-nnen case statuit regionis, pagi, vel vici cujusdam
n -n longe ab Hierosolyma dissiti, fortasse Bclhleemi et
adpuutu regionis, qut JTISK dicta fuit, vid. *Genet*,
irin, *. Cujus interpretationis prater tam longinqua

Quinto, mystice omnis sanctus est « lumbare » Quinto
Dei; sed cum peccat, in Babylonios ducitur, id “T*||”
est in regnum dæmonis, et si pergit in vitiis, ita
putrescit, ut in usum et cinctorium Domini redire
non possit. Ita S. Hieronymus. Unde

Nota *secundo* : Cum Pierio, *hieroglyph.* 40 (ubi
peculiari paragraphe explicat hoc cingulum Jerc-
miæ symbolice), zonam fuisse virginitatis sym-
bolum, tam apud Græcos et Latinos, quam He-
breos. Hinc Pausanias docet Troezeniorum virgi-
nes zonam Palladi ante nuptias dedicasse : sic pri-
ms puerperæ Athenis Dianæ Solvizoni» zonam,
quasi per matrimonium jam solutam dicabant :
testis est Apollonius in *Argonaut.*, et Ovidius cum
canit :

Caslaque fallaci zona recincta manu.

Hinc olim et etiamnum sacerdotes in sacris cin-
gulo lineo utuntur, ut moneantur, ait Cyrillus,
fluxa) libidinis luxuriam, et animi cupiditates, cas-
tatis et temperanti» cingulo coercere.

Secundo, zona symbolum fuit fortitudinis : est Secundo,
enim habitus militis et gladiati. dinil”*

Hinc *tertio*, zona symbolum fuit gloriæ et su- Tertio,
perbiæ, maxime si zon» bullis aureis gemmeis- Kloria:
que distincta; essent, quæ baltei dicuntur, quasi
bullatei, ait Pierius. Unde vers. 9 : « Sic putres-
cere faciam, dicit Dominus, superbiam Juda,» uti
putruit balteus hic tuus.

Quarto, zona, ait S. Hilario, est efficax in omne
bocum apparatus, ut ad omne ministerium Chri-
eti prompte voluntatis cingulo simus accincti ;
præcincti enim expeditiores sunt ad opus, firmio-
res et constantiores. Vide dicta *Ephes*, vi, 14. Hæc
omnia conveniunt Israeli et cuivis fideli animæ,
quæ omni hac zona cingi debet, ut Deo indivulse
adhæreat.

Nota *tertio* : Pari modo linum, hicroglyphicum ‘!n”13
fuit puniatis vit», Israelis et fidelis animæ : unde
Ægyptii in sacris Isidis et Osiridis, tantum linea primo,
veste utebantur, et nefas erat uti lanca. Ita ex Ter-
tulliano, Plularcho, Herodiano, Martiali, Pierius.
Audi Martialem :

Linigeri fugiunt calvi, sistrataque turba,
tuter adorantes cum stetit Hermogenes.

Secundo, linum hoc carminandum, et mordaci s^cnnX
pœnitentiae et austeritatis vilæ lixivio, sæpe deal-
bandura est ne putrescat.

profectionis difficultates, tres islas dat rationes, *primo*,
verbo *Phrata* non additur *flumen magnum*, quod alias
sæpissime, ubi Euphrates memoratur, ejus nomini adjici
solet ; *tccundo*, dicitur Prophetam abscondisse cingulum
in *Phrata*, licet reipsa in foramine peino abscondent;
tertio, sæpe eliditur prima nominis lincia, et sic ex
Ephrata, venit *Phrata*, aut *Phrat*. Veruintaincn m Eu-
phrate consentiunt hoc loco interpretes veteres omnes,
hoc cur ad eum fluvium Propheta suum, quod populi
Hebræi imago esset, cingulum portare jubeatur, obscura
est ratio. Signiticalur enim populi Judaici futurum apud
Gluklæos, sive Babylonios, circa Euphratem oxihum.

Tertio, *Tertio*, linum symbolum eat fati sive decreti et providentiæ Dei, quam poete vocant fila et stamina Parcarum ; nam

Clotho rotat fusum, Lachesis net, et Atropos occat :

quæ computrescunt vel succiduntur, cum vite vel felicitatis humanæ tela a Deo succiditur; uti hic a Deo succisa est Israeli.

Trepólo- Quare tropol. pulchre Orígenes et S. Hieronymus : **rie***. Sicut, inquit, linum do terra nascitur, pullulat, m hnm crescit, metitur, pectitur, lavatur, teritur, tunditur, **armitut**, carminatur et ingenti opera excutitur, filatur, te- »ii 'C|iu xllur' ut cx e0 l*num el c*ngulum candidum et »i cingv" lucidum fiat: sic Deus Judæos et nos Christianos, tum iw ac præsertim Ecclesiasticos et Religiosos, a gene- tringu. ra|iOnC et natura nostra corrupta æque ac ex pra- va institutione, aut peccandi consuetudine terres- tres, nigros, rudes et asperos moribus et vitiis, tanta opera, cura et gratia mollivit et polivit, et candefecit, ut quasi in cinctorium Dei plectamur, eique arctissime jungamur, indeque nomen, laudem et gloriam consequamur : nam si ab eo separemur, ac in Euphrate deliciarum, humore gulæ et libidinis perfundamur, putrescemus, ait B. Petrus Damianus, epist. 10 *ad Petrum Cardinoci* quasi putidi a Christo abjiciemur, ac quasi in nihilum redigemur, uti Salomoni, Davidi et Israeli contigit. Plura de hoc lini symbolo dixi *Exodi* cap. XXVIII, 38, in fine.

Rursum, pie et apposite S. Hieronymus *ad Chro- matium*, epist. 43 : « Ego, ait, in scelerum meorum sepulcro jacens, et peccatorum vinculis colligatus, Dominicum de Evangelio exspecto clamorem : Hieronyme, veni foras. Bonosus (quia secundum Prophetam omnis virtus diaboli in lumbis est) trans Euphratem tulit lumbare suum, ubi illud in foramine petrro abscondens, et postea scissum repérions cecinit : Domine, tu possedisti renes meos. Dirupisti vincula mea ; tibi sacrificabo hostiam laudis. Me vero Nabuchodonosor ad Babylonem, id est confusionem mentis meæ catenatum duxit, ibi mihi captivitatis jugum imposuit. Cui ego dixi : Dominus solvit compeditos, Dominus illuminat cæcos. Et ut breviter coeptam dissimilitudinem finiam : Ego veniam deprecor, ille exspectat coronam. »

Alkgori- Allegorico, Christus quasi Pontifex lineam tunicam' *n Hll'l depictus erat omnis populus Israel, itnfcin- id est Christianus; tunicam, inquam, carnis nos- gulo u- nionii |ræ assumpsit, atque eam, et in ea nos omnes arc- tJi m» tissime sibi et inseparabiliter copulavit balteo dbi »»- unionis hypostatica; sibi, iuquarn, id est renibus ,nM'u et lumbis suis, ubi sedes est amoris, puta ardentissimo suo amori et affectui nos adstrinxit. Hæc est zona aurea, qua cum ad mamiHas pneemctum vidit Joannes, *Apocal.* i, 13.

Et in aquam non inferes illud, — ne videatur ex aqua et humore situm contraxisse et computruisse, sed alia ex causa, ait Lyranus. Melius Vatablus per aquam accipit lixivium, quo sordes e

xn.

lino eluuntur, *q. ri.* Lumbare sordidum non elues lixivio, ut significes sordes et peccata populi poenitentia non esse eluta et expiata. Optime S. Hieronymus explicat : « In aquam non inferes, * id est recens textum aqua non macerabis, ut illud ea ratione candefacias et polias ; sed ipsum rude, asperum et fuscum, uti natum et textum est, relinquant, ut significes populum Judaicum recens natum, tunc a Deo assumptum esse in Ecclesiam, cum rudis esset et impolitus, doctus et exercitatus magis in luto et lateribus Ægypti efformandis, quam in cultu Dei probisque moribus, uti paulo ante dixi.

9. Sic putrescere faciam superbiam Juda- — v'rs *' « Superbiam, » id est gloriam, magnificentiam, et, ut Chaldæus vertit, *fortitudinem Secundo*, « superbiam, » id est arrogantiam. Unde-Septuaginta vertit, 50?«v, id est injuriam. Comprimit ergo hic Deus præfidentiam et superbiam sui populi, dum instar lumbaris putridi, quod magis sterquilinio quam vestiario est dignum, facit eum tabescere et computrescere in Babylone, ut quasi stercus conculcetur aChaldæis, juxta illud TAre. iv, 5 : a Qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora. »

11. Ut ESSENT MIHI IN POPULUM, ET IN NOMEN, ET ▼ ««•<*• in laudem, et in gloriam, — ut scilicet Israel esset populus nominatus, laudatus et gloriosus apud omnes gentes. Ita Hieronymus, Theodoretus et Rabanus. Sicut enim uxor gloria est viri, ita Israel Deo obediens et serviens, fuit gloria Dei, Deique nomen et laudem apud gentes celebrem fecit, inquit Hugo et Dionysius. Adde a in nomen, » quia in nomine Israel includitur et auditur nomen btt *cl*, id est Dei : quoties ergo Israel, toties El, id est Deus, nominabatur et celebrabatur. El enim significat Deum, qua fortem et invictum.

12. Omnis LAGUNCULA implebitur VINO. — « La- **Ven. II.** guncula,» hebraice Sadd *nebel*, id est, ut Chai- L'iua' dæus, *uter*; Symmachus, *crater*; Theodotion, vas, **culi** puta lagena terrea, hydria fictilis. Ita S. Hierony- **mfieit** mus, Rabanus, Hugo, Lyranus, g. *d.* Sicut lagun- **prua.,** cula impletur vino, ita ego implebo vos ebrietate **ebrieta-** non bonorum et voluptatum, ut vos putatis, o **lem; ie»** Judæi, sed malorum et dolorum. *Secundo, lagun- **èTndo?** **culi** *cula vini*, est mensura furoris et vindicte, quam **“«-•«-** propinabit et qua inebriabit vos Deus ; laguncula **rim iup-** ergo sunt ipsi Judæi, qui excipiunt vinum furoris **plicii ;** Dei. Rursum, proprie et apposite *lagunculam* vo- **tertio,** **capili** **JnsUo-** cat, caput cujusque Judæi; caput enim est instar **rum;** **duper-** lagenæ : *vinum* autem vocat caecitatem mentis, et **sioa.m** inopiam consilii in rebus adversis. Significat ergo **eorum*** fore ut, cum Chaldæi venerint, tanto omnes terrore corripiantur, ut quasi ebrii et amentes huc illuc divagentur, imo in ipsos hostes, ignes et præcipitia incurrant. Ita Maldonatus. *Tertio*, quia, sicut laguncula collisa dispergitur, ita vos disper-*

gemini. Patet vers. 13 et 14.

13. Implebo omnes, etc., ebrietate, — hoc est v tribulatione maxima, et servitute Chaldæorum, ut

si. ut ebrius vires resistendi non habet, nec consiliu', nec usum rationis, neramente, sed avino regilar : ita et lu.fæi, quasi ebrii, nec vires nec oonsilium habituri sint resistendi Chaldæis; nec A sua mente, sed ad Chald. orum imperium sint agitandi, impellendi et protrudendi in carceres et in Bibylonem. Ita Chaldæus, Orígenes et Theodoretus. Simile quiddam de Ægypliis scribit Isaias, cap. six, vers. II, dicens : « Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis el : errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius et vomens; » et de Jerusalem, cap. u, vers. 21 : « Idcirco audi hoc paupercula, et ebria non a vino. » Vide ejusdem cap. xxix, vers. 9.

Prometas, — pseudopphetas.

LL Dispergam eos. — Hebræus, *collidam eos*, ut, sicut lagena testacea collisa ad lapidem in fragmenta dissilit et dispergitur; ila plebs Judæorum ad Cbaldæos collisa, et invicem compressa dolore el angustia, quasi in fragmenta dissiliat, ut uxor in imam, filius in aliam, frater in aliam urbem et regionem dispergatur. Ita Chaldæus et Vatablus.

15. Causas, cur Deus impios sic ab invicem dispergat, dat Orígenes hic. Aomd. 9, scilicet cum id facere, primo, ad pænro incrementimi, ne in pœna socios habeant, et sese invicem solentur. *Secundo*, ut dissolvatur nequam eorum cogitatio, cum non habuerit allocutionem alterius nequioris, itaque ipsi a pristinis sceleribus, ipsa solitudine et penuria consortii, revocentur.

Virum a fratre, — id est quemque a proximo suo.

Nox concedam, — non indulgobo : Septuaginta pro Sionx *erhtnol* legentes *echinod*, vertunt,': *IwrAi-n*», *non desiderabo*, i. e. non impediar cujusquam amore ac desiderio, quo minus vos abire et **dispergi** sinam.

Iw.15. 15. Nolite elevari — superbia, ut superbe in vestra fortitudine fidatis : sed

16. Date Domino Deo vestro gloriam, — ut vestram infirmitatem æque ac iniquitatem agnoscat, eia Deo solo humiliter opem contra Chaldæos petalis et speretis : humilitas enim summam gloriam dat Deo, Deus enim ab humilibus honoratur, *Eccli. m*, 20.

Hinc secundo, « date gloriam Deo, » hoc est, perniteat vos scelerum et violati **numinis**, facta pessima retractato, vitam commutate. Dum enim hoc fácil pœnitens sarcit injuriam Deo irrogatam, eique gloriam ablatam restituit. Sic l Itej/. vi, 4, cum Philistini ob captam arcam plagis attriti, et facli pnmilenles, cogitarent de arcæ restitutione, et injuri® Deo faclæ expiatione, dicrentquo : « Quid est quod pro delicto reddere debeamus eiT » Responderunt sacerdotes : a Quinque anos aureos facietis, el quinque mures aureos, etc., et dabitis Deo Israel gloriam, » *q. d.* Ita restituetis Deo gloriam suam.

Tertio, Sanchez apposite censet respici hic ad Vtc». ti : « Ut essent nulu m nomen, et iu laudem,

et in gloriam, » *q. d.* Date gloriam Doo, et nomini ejus exornando studete : ad hoe enim vos vocavit, sihiqae selegit. Præstatc ergo id Deo, ad quod vos Dei tam singularis et alla vocatio et electio cogit. Deum glorificate, eum credendo, sperando, amando, timendo, invocando, non idola.

Aliter accipitur hæc phrasis, Josué vñi, 19, et Joan, it, 24 ; ibi enim dare gloriam Deo, est confiteri et dicere veritatem. Qui enim hoc facit, miro glorificat Deum, qui est prima et increata veritas, ac causa, lutor et vindex omnis veritatis.

Antiquam conteneubescat. — Hebraice *ia-chasich*, id est antequam faciat obtenebrescere, scilicet Deus ; antequam tenebras, id est calamitates, vobis inducat.

Antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos, — scilicet Chaldæe, in quos captivi ducemini, qui tum ob vicinas paludes vapores nubilosos exhalantes, tum præ altitudine sua, et præ magnitudine calamitatis et turbationis vestræ, vobis videbuntur caliginosi, atque reipsa mystico sunt *babel*, id est sunt **confusio** peccatorum et idololatrie, ideoque **sunt** tenebrosi. Ita S. Hieronymus, u ,barms, Hugo et S. Thomas. Sic *Isaiæ* xiii, 2, de Babylone dicitur : « Super montem caliginosum levate signum. » Vide ibi dicta.

Addit Sanchez Babylonem vocari *montem caliginosum*, quia noctu et in publico convivio capta est a Cyro, cum non minor civitati a nocte, quam civium animis a perturbatione et crapula esset oifu-a caligo. Veruni non agitur hic de excidio, sed de victoria et triumpho Babylonis, quem egit de abductis Judæis aliisque gentibus : tunc autem omnia lucida et læta erant Babyloni, non caliginosa, et tristia.

Secundo, Lyranus et Dionysius per hos montes Second», accipiunt auxilium Ægyptiorum, quod frustra expectarunt Judæi, a Chaldæis obsessi, ideoque spe sua ad illud quasi offenderunt, impegerunt, et corruerunt. Sed hoc obscurius est.

Tertio, Maldonatus, « antequam offendant, » etc., Terit», hoc est, inquit, antequam fugitivi per montes, tanquam in tenebris oberretis, nescientes quo vos **conferatis**, aut quid capiat consilii. Propterea dixit a ad montes, u ut significaret eorum fugam et exsilium. Hic sensusæque ut primus, appositus est et genuinus.

Quarto, apte quoquo Theodorctus, Chaldæus, QuirU. Lyranus et Vatablus accipiunt hæc per hyperbolen, ut montes tenebrarum, id est maximic tenebra, significant gravissimas calamitates, ac si Judæis captivis montes obducti caligine tribulationum objecti essent. Undo sequitur ; « Expectabitis lucem, » id est consolationem, lætiliam, et Deus vertet earn in « umbram mortis, » id est in summam caliginem, puta in miseriam, in carcere el captivitate Babylonica. Similis phrasis est *Eccl. su*, 2.

Tropologice, ante diem mortis et judicii, ne off-Tropoto» Icudaut pedes nostri ad monteo caliginosos, M

„onlu
“hgino-
so* quid?
Prima
expon-
ilo.

est nd adversariās fortitudines, puta dæmones, qui tormentis et cruciatibus gehennalibus propo-
siti sunt, agamus hic poenitentiam , ait S. Hiero-
nymus; tunc enim nullus dabit precem, laudem et
gloriam Deo , ait Origenes. Qui enim in tempus
mortis procrastinant poenitentiam, quasi tunc viam
salutis inituri, perinde faciunt atque qui noctu in
tenebris per loca obscura, dubia, prærupla, sale-
brosa, et latronibus circumsessa proficisci desti-
nant. Vide *Ecclesiastæ* cap. xii. Vere S. Augusti-
nus in *Sententiis*, num. <95 : *a* Sicut terra de cœlo
exspectat pluviam et lucem, sic homo ex Deo de-
bet exspectare misericordiam et veritatem. »

Et ponet eam in umbram mortis. — *Umbra morlis*
hic el alibi opponitur luci. Significat ergo densis-
simas tenebras : tales enim sunt tenebro sepulcri
et inferni, ad quas mors hominem deducit. Ubi

Nota *primo* : Proprie *umbra mortis*, sunt tene-
br® et locus horridus, sive horror mortis et infer-
ni; hæc enim mortem et infernum comitantur,
sicut umbra suum corpus. Unde *Luca* i, 79, dici-
tur Baptist® Christi procuratori : a Illuminare his
qui in tenebris et in umbra mortis sedent; » ut
scilicet illuminaret peccatores, sedentes in tene-
bris peccati, et justos sedentes in tenebroso limbo
Patrum. Quinci Virgilius, lib. XIX *Æueid.*, de eo-
dem ita canit :

Olli dura quies oculos et ftfreus urget
Somnus ; in xlcnam clauduntur lumina noctem.

Nota *secundo* : Per hanc *umbram mortis*, sive per
has tenebras, significatur tristissima rerum facies,
cl “;seria extrema, tempusquo captivitatis, car-
ceris, infirmitatis, mortis et damnationis ; nihil
enim tristius est umbrosis mortuorum sepulcris:
sicut e contrario lux, quia gratissima est, symbol-
um est felicitatis. Rursum, *umbra mortis*, signifi-
cat proxima pericula, indeque angores mortis,
sicut umbra proxima est corpori : ita capitur
Psalm. XXII, 4. *Tertio*, significat longam oblivio-
nem; unde S. Gregorius, IV *Moral*, xx : « In um-
bra mortis sedere, inquit, est a divini amoris no-
titia, in oblivione latescere. » Deus enim est vita
et lux, qu® longissimo abest ab umbra morlis.

Quarto, umbra morlis est Dei et salutis ignorantia.
r Tropologice, omnibus his modis peccatum est
tomcat et dicitur umbra morlis. *Primo*, quia omnis mise-
umbr® ri® fons est et causa. *Secundo*, quia peccatum in
kit'aub morle et *n tafemo quasi in regia sua principatur.

' *Tertio*, quia ut umbra corpori, ila peccatum morti,
id est damnationi, est proximum. *Quarto*, quia est
maxime periculosum. *Quinto*, quia maxime con-
scientiam angit et cruciat. *Sexto*, quia oblivionem
Dei inducit, el vicissim facit ut peccator a Deo ob-
livioni tradatur. Ita S. Hieronymus in *Isaiæ* ix.

Hanc umbram morlis repnesentarunt veteres
Sancti per locum horridum et squalidum pœniten-
ti® destinatum, qui career dicebatur, in quo sponte
sua pœnilentes peccata expiabant : *primo*, hor-
rore loci; *secundo*, membra sua catenis, ciliciis,

aculeis aliisque modis affligendo. Alii enim ju-
giter jacebant prostrali in terra. Alii semper sta-
bant incurvi. Alii semper genua flectebant, etc.
Tertio, assidua inedia : non enim vescebantur nisi
semel in die, idque tantum pane et erma : alii bi-
duo, alii triduo, alii quatriduo semel tantum co-
medebant. *Quarto*, continuis lacrymis et suspiriis,
qu® vel ferreum pectus emollivissent. Refert ea
Climachus, grad. 5 *De Panitentia*. Ubi jam iste ar-
dor pœnilentium ? ubi ista profunda cognitio et
horror peccati? E mundo exsulat : migravit ad
umbram mortis in inferno, ibi jam peccatores
agunt pœnilenliam, sed seram et æternam.

17. Si HOC NON AUDIERITIS, IN ABSCONDITO PLORA- Ven. rt
bit anima mea. — Sunt verba Prophète, *q. d.* Si
me monentem respuatis, in locum absconditum
recedam, ubi libere nullo interpellatore plorem
superbiam et pertinaciam vestram, vel potius su-
perbum Chaldæorum adventum, a quibus, ut se-
quitur, abductus est populus Domini. Ita Chal-
dæus. Sed Septuaginta aliter vertunt, *plorabit ani-*
ma vestra in abscondito, quia scilicet coram Chal-
dæis non audebitis palam flere.

18. Dic regi et dominatrici (dic Jechoni® et ma- Ver», i»
Ivi ejus Nohest® : his enim idem minatur, cap.
XXII, vers. 20. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Rugo,
S. Thomas, Vatablus, vel potius, ut Lyranus, Dio-
nysius et Castrius, dic Sedeciæ et matri ; aut ma-
gis, ut Chaldæus, uxori ejus) : Hu milia mini, — id est
humiliabimini; nam sub Sedecia omnino et per-
fecte, ut ait vers, sequenti, humiliata et vastata
est urbs el tota Judæa.

Descendet de capite vestro corona , — regia,
quia regnum vobis adimetur a Chaldæis. Hic sen-
sus planus est el genuinus. Alias duas explicatio-
ucs subtiles et symbolicas affert Sanchez. *Prior*
est : a Dic regi et Dominatrici, » hoc est, dic om-
nibus viris lautis et delicatis æque ac potentibus,
quocumque illi in gradu sint (hi enim per cata-
chresin subinde vocantur reges, insuper el regi-
me : significatur enim per utrumque genus con-
junctum, personarum multitudo et universalitas),
lapsuram eorum potentiam et delicias, ac de ca-
pite coronas, quibus se in festis, ludis et convi-
viis coronare solent : indic ergo cis pro corona
glori® servitutem et vincula, pro genialibus die-
bus famem, pro musica planctus et gemitus. *Se-*
cundus, *q. d.* Dic eadem cuilibet sponso el spon-
s®. Hi enim in nuptiis solent vocari reges et re-
gin®, et coronas gestare in capite.

19. Civitates Austri (civitates Judææ, qu® Aus- Vu». «
tralis est respectu Chaldæ®, vel potius urbes tri-
bus Juda et Jerusalem, quæ ad Austrum erant res-
pectu aliarum tribuum) clausæ sunt, — id est de-
sert e, inhabitat® sunt, omnes cives abducti sunt
a Chaldæis. Solent enim domus quæ non habitan-
tur, semper esse claus®. Ita S. Hieronymus (i).

(i) Urbes illæ dicuntur *clausa*, id est ab hostibus
obsidione cinctæ. Ita *Jos.* vi, 1, urbs Jericho clausa luiaso

*p*fc- Tropologice hoc fit, ait Dionysius Carthusianus,
;:ot- «cum congrceationes et claustra olim devota et
sancta, a pristina puntate labantur, ita quod Spiritus
Sanctus ad eas non intrai, nec supernis visita-
tionibus patent, et non est qui aperiat eas, nisi Deus
omnipotens. » Nam, ut notat I). Thomas, Spiritus
Sanctus dicitur Auster : « *Primo* ob calorem. *Job*
d otur «xv» : Nonne vestimenta tua calida sunt, cum
Aaiter, quo. perflata fuerit terra Austro ? *Secundo*, ob splendo-
rem- ^a6acuc : beus ab Austro veniet, et sanc-
tus de monto Pharan : operuit codos gloria ejus.
Terito, ob volatus ctmentiselevalioncin. Joôxxxix:
Numquid per sapientiam tuam plumescit accipiter,
expandens alas suas ad Austrum ? *Quarto*,
propter pluviarum multiplicationem. *Psal.* cxxv :
Converte, Domine captivitatem nostram, sicut torrens
in Austro. *Quinto*, propter arborum fructilicatio-
nem. *Canile*, iv : Veni, Auster, perfla hortum
meum, et fluant aromata illius. »

Tbaxslata est (jamjam transferetur) omis (gens
et tribus) Jcda.
v^>. 20* V,DETB Q11 vwirra ab Aquilone (scilicet vos,
o Judæi, qui Aquilonares estis respectu Jerusa-
lem, videte Iudce desolationem, et dicite Judæ et
rusalcm): Ubi est grex (id est populus) qui da-
tes est tibi? — Quid actum est do illo innumera-
bili populo, quem Dominus in te multiplicaverat?
Quo abiit? Quo evanuit? *Secundo*, aliqui legunt,
qui veniunt, vel, ut hebraico est, *venientes*, scilicet
hostesChaldæos, vide, o Iuda et Judæi, et quo
abducendus sil grex, id est populus tuus. Ha Sep-
tuaginta, S. Hieronymus, Chaldæus, Theodorctus,
Rabanus, Hugo, S. Thomas, Lyranus et Vatablus.

q,n. ti. 21 • v'sw avbhit (cum punierit) te — Deus.
Tu enim DociisT! eos adversum te. — Quia pro-
vocasti eos in tuum excidium, *primo* ostendendo
eis thesauros tuos, uti fecit Ezechias, aiunt Hugo,
S. Thomas, Lyranus, Vatablus. *Secundo*, nimia
familiaritate et mercimoniis, quæ habuisti cum
Chaldæis, inquiunt S. Hieronymus cl Itabanus.
Hisce enim docuisti eos viam qua ad te venire pos-
tini (1).

Tertio et proprie, cum sub Achaz et aliis regi-
bus, Chaldæos et Assyrios in auxilium vocasti
contra Syros et Ægyptios, tunc exercuisti cos in
arte militari, ut fierent strenui duces contra tc.
Ha Theodoretus el a Castro.

dicitur propter Israelitas, ita ut nemo egredi nec in-
gredi praeU Significatur itaquo hisce verbis, hostes qui
ei aquilone irruperunt (vera. 10) pervasisse jam totam
Judæam, etüin aiutatein ejus partem, ejusquo urbes
el 'io cingere. (Rosenmuller.)
(1) Ilee verba non tam ad Chaldxos, sed eo potius
referenda, quod Debrai jam pridem inde ab Achazi
tempore qui Tegi Hphalasar Assyriorum regem vocavit
centra reges kraal cl Damasci, aliorum gentium amici-
tiam ambierint, et federa inierint cum iis qui ex ami-
ci» rn i Ucii sunt Domini. Cum Babyloniis amicitiam
contai videtur el ipse Ezechias, legalis Merodach
Bal *L i estendendo divitias, reprehensus ideo ab baia.
(Cálmelos.)

Eamdern ob causam Lycurgus Sparlanis man-
d*vit, ne cum iisdem hostibus sæpe diuquo bel-
larent, ne scilicet bellando docerent eos anna trac-
tare, itaque tandem Spartanos superarent. Unde
Anlalcidas dixit Agesilao regi per sarcasuium :
Pulchram a Thebanis mercedem reportas, quos
invitos et nescientes lacesens assidue, pugnare
docuisti ; » nam nunquam fuerunt Thebani belli-
cosiores, quam dum Laccdæmonii eos exagita-
runt. Idem principium ctiamnum habet et obser-
vat Turea : hinc capta aliqua provincia quiescit,
et post aliquot annos vicinas gentes securitate et
otio torpentes ac imbelles invadit et subjugat.
Mirum est Christianos principes hoc non notare,
nec obviare ut sibi consulant, cum brevi ab eo
seorsim invadendi sint singuli et subjugandi, ni,
conjunctis viribus, contra cum conspirent, et
aazs/Jcv ffoXtpw cum eo gerant. Idem servat dæ-
mon : cum enim quem ad vitium, in quod natura
vel consuetudine proclivis est, tentât; si is valide
et constanter repugnet, tentationem omittit, et in
aliud tempus differt; ut tunc incautum, et tem-
pore jam segnescentem et mollescentem adoriatur
et supplantet.

Sic tropologice, improbi vilia sua iteratis eo-
rum actibus quasi hostes suos foveant, et quasi
duces assuefaciunt contra se, ut eos oostca supe-
rare non possint.

22. Bevelata sunt verecundiora tua,—pudenda Vers, n
tua, g. d. Incidisti in summam ignominiam, cum
tc violarunt Chaldæi, publiccque vastarunt, in-
starmatrona) honeste, quæ summe pudefit, cum
violatur aut nuda exponitur.

Porro quam ignominiosum sit feminis nudari,
palet tum ex *Isaia* cap. in, 17, ubi nuditatem quasi
pœnam gravissimam eis intentat, tum ex eo quod
narrat Plularchus, lib. *De Virtut. feminar.* : « Mile-
sias, inquit ille, virgines quondam atrox animi in-
cessit perturbatio, et furiosus impetus egit ad vi-
tam suspendio finiendam: earumque multe clam
consecute sunt, quod volebant. Verba el lacry-
mæ parentum nihil efficiebant, sed seso interfici-
endis omnium custodum industriam et callidi-
tatem vincebant. Donec quidam homo prudens
legem promulgavit, quæ jubebat omnes, quæ se
suspendissent, nudas per forum efferri. Hæc lex
omnino abolevit illam mortis cupiditatem : metus
enim ignominiae profligavit cupidinem mortis.

Hoc tropologice fit, cum Deus hominem ob pec-
cata in fœdas libidines sinit cadere, *Rom.* i, 2k
Pquütæ sunt plants tus. — Quia scilicet Chal-
dæi, vi detractis calceis et caligis tuis, nudarunt,
ut habent Hebræa, calcaneos tuos, itaque violarunt
et spoliarunt te, atque publica pœna et ignominia
affecerunt, ac nudis plantis te in Babylonem ire
compulerunt; ut scilicet pateat tc impurissimam
fuisse meretricem, teque scelera pudenda com-
misisse, ob quæ tam gravi et publica ignominia pu-
niris. Ita S. Hieronymus, Habanas, Hugo, S. Tho-
mas. Hoc est quod ail Isaías, cap. xlvji, 2 : « Tollo

PfñniK
pin ni mi-
litari*,
non ose
din U4«
hnlttin
cuñ ff<*
dem hoj
t*ba,« M

molam, et molo farinam : denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum, revela crura, transi flumina. »

VfH. u 23. Si mutare potest Ætiuops pellem suam, aut
Cnnn.- pardus varietates (maculas) suas, — *q. d.* Sicut
fāni/īi'. Loc est imponibile per naturam ; ita istud est valde
f ducit"l difficile, quia tua, inquit S. Hieronymus, o Juda,
difficui. peccandi consuetudo quasi versa est in naturam :
non quod bene agere tibi sit omnino impossibile,
non im' sed quod sit difficile ; in hoc enim tantum est si-
po.'jibiii- militudo, non in priori : quia nigredo in Æthio-
ulem* pe, et varietas in pardo, est naturalis, idcoque
immutabilis ; peccatum autem in homine non est
naturale, sed voluntarium et liberum : semper
enim manet in homine etiam sceleratissimo li-
bertas arbitrii ad bonum et malum. Ita Theodo-
retus, Hugo et S. Thomas. Sic enim vulgo dicimus :
Iste obduratus est ut lapis, iste hebes est ut trun-
cus ; est enim hyperbole.

Utitur hoc adagio Nazianzenus, orat. 1 *in Ju-
lian. Apostat*, coque demonstrat illum non diu po-
tuisse simulare probitatem et clementiam : a Quia,
inquit, natura non patiebatur, ut pardus distinc-
tas macularum notas, vel Æthiops atrum colo-
rem, vel ignis ardorem, vel diabolus jam inde ab
origine mundi homicida hominis odium, vel Ju-
lianus improbitatem, quæ stimulabat cum contra
Christianos, deponeret. » Simile est Antisthenis
dictum apud Antonium in *Melissa*, cap. xxxii : « Ve-
terem arborem transplantare difficile est. » El Pin-
dari, *Olymp.* 11 : « Indolem nec rufa vulpes, nec
rugientes Icones morem commutant. »

In pardali insuper maculis variegato notantur
vitiorum varietas et mentis inconstantia, quæ nunc
vitio hoc, nunc illo se oblectat et commaculat. Si-
cut ergo nigredo Æthiopis designat pertinacem
malitiam ; ita varietas pardi constantem in ea in-
constantiam. Addit S. Basilius, et ex eo Delrio, *ada-
gio* 811, pilos pardi nec albos esse, nec nigros,
sed mixti coloris, idcoque significare Religiosos,
qui ad angelicam dignitatem transeuntes, huma-
nis adhuc perturbationibus inquinantur : hi enim
nec albi sunt, nec nigri ; nec pii, nec impii.

Aliter S. Hieronymus et Rabanus : Impossibile,
inquiunt, est absolvere vitam mutare sine Dei gra-
tia ; sed hoc verum est de omni peccatore ; hic au-
tem Jeremias asserit tantum de obstinatis, quales
erant Judæi, quia illis difficillimum est mores ino-
litos relinquere et corrigere. Sensus ergo est, *q. d.*
Jerusalem obstinata est in scelere, non magis exuet
impietatem, quam pellis nigredinem Æthiops ; vel
txcoriata retinet turpitudinem nativam Æthio-
pissa hæc infelix. Sic Diogenes Cynicus dixit : « Se-
nem admonere et murino mederi idem est. » Rur-
sum cum argueret improbum, rogatus quid fa-
ceret : « Æthiopein, inquit, abluo ut candidum
reddam. » Ita refert Antonius in *Melissa*, cap. xxxii.

Moraliter, disce hic quanta sit vis et efficacia
consuetudinis. Dixit S. Chrysostoinus, testibus An-
torro et Maximo, serm. *De Consuetudine* : « Nihil

tam firmum est in rebus humanis, quam veteris
consuetudinis tyrannis. » Atque hæc est catena,
hi funes, quibus vinctus tenetur et constringitur
peccator, quos difficile est solvere, difficilius rum-
pere, ait S. Bernardus. Vere ergo dictum est a quo-
dam Sanctorum : « Actus peccati crebro iteratus
parit consuetudinem, consuetudo parit agendi
quasi necessitatem, necessitas parit impossibi-
litem (resistendi peccato, moralem intellige,
hoc est, magnam difficultatem), impossibilitas
parit desperationem, desperatio damnationem. »
Recte enim de necessitate dixit Lucius Florus :
« Antiquissimum omnium est Deus, maximum
locus velocissimum mens, fortissimum neces-
sitas, prudenlissimum tempus. » Audi et S. Au-
gustinum, lib. VIII *Confess.* v, de se loquentem :
« Suspirabam ligatus, non ferro alieno, sed mea
ferrea voluntate. Velle meum tenebat inimicus, et
inde mihi catenam fecerat, et constrinxerat me.
Quippe ex voluntate perversa facta est libido, et
dum servitur libidini, facta est consuetudo ; et
dum consuetudini non resistitur, facta est neces-
sitas : quibus quasi ansulis quibusdam sibimet
innexis (unde catenam appellavi) tenebat me ob-
strictum dura servitus. Voluntas autem nova, quæ
mihi esse caperai ut te gratis colerem, fruique te
vellem, Deus sola certa jucunditas, nondum erat
idonea ad superandam priorem vetustate robo-
ratam. Ita duæ voluntates meæ : una vetus, alia
nova ; una carnalis, alia spiritalis confligebant in-
ter se, atque discordando dissipabant animam
meam. »

Magni ergo interest, quibus a tenoris assuescas.
Lycurgus, teste Plutarcho, duos catulos ejusdem
matris assuefecit, unum venationi, alterum gulo-
sitali ; grandiores factos coram populo produxit ;
cmissoque lepore, hic de more consedit, ille le-
porem insecutus cepit. Tum Lycurgus : Videtis,
inquit, cives, quam dissimiles faciat dissimilis edu-
catio et assuefactio ? atque non natura, sed exer-
citatione nos ad virtutem formari. Ne quis tamen
peccare assuetus desperet, sciat quamvis consue-
tudinem vinci posse, primo, per gratiam Dei, ejus-
que continuam et instantem implorationem. Ita
S. Augustinus concubinatui assuetus, per Dei
gratiam id evicit. Dicat ergo peccare assuetus,
cum eo : « Domine, da quod jubes, et jube quod
vis ; » sentietque idem quod ipse de se ait, lib. IX
Confess. i : « Quam suave mihi subito factum est,
carere suavitatibus nugarum ; quas amittere me-
tus fuerat, jam dimittere gaudium erat ! Ejiciebas
enim eas a rao, et intrabas pro eis omni volup-
tate dulcior. »

Secundo, per fortem, constantem et crebro ite-
ratam animi resolutionem, quod velit consuetu-
dinem hanc tollere : per hanc enim animus sibi
ipsi efficaciter imperat, et voluntas seipsam sub-
jugat : voluntas enim in sua ipsius est manu et
potestate. Huc juvat reflexio assidua et examen
particulare.

Vere Seneca, lit». II De *Ira*, cap. 12 : « Nihil est, inquit, tam difficile et arduum, quod non humana mens vincat, et in familiaritatem perducatur assidua meditatio, nullique sunt tam feri et sui juris effectua, ut non disciplina perdomentur. Quodcumque sibi imperavit animus, obtinuit. Quidam **no** unquam riderent consecuti sunt. Vno quidam, alii venere, quidam omni humore interdixere corporibus. Didicerunt alii in funibus ambulare, immania onera portare, mergi in profundo nec respirare. »

Tertio, per exercitium contrarii virtutis : consuetudo enim consuetudine vincitur. Incidit S. Bernardus, ut habet ejus Vita, in quemdam Nobilem fornicationi ita assuetum, ut sine ea ne dies quidem unus praeteriret, dicebatque se nullo modo posse abstinere. Cui S. Bernardus : « Qureso, inquit, in gratiam Dei ad triduum abstine, » annuit ille, et ecce triduo expleto : « Nunc, inquit, in honorem Deipara tantumdem prasta, » fecit ; tum tertio S. Bernardus : « Semel adhuc has inducias posco in honorem omnium Sanctorum, » Ille rursus pactus est ; donec sponte Bernardo se insinuans, diceret : « Nolim amplius diurnas, sed perennes cum Deo inire inducias. » Ita consuetudo sensim et suaviter eradicatur.

24. Et disseminabo (id est dispergam) eos (in exsilium et captivitatem, sicut ventus dispergit) stipulam — et paleas.

Vrr» 2. Ille FC SORS (hæreditas) TUA, PARSQUE MENSURAE TUAE. — Sicut enim agrorum mensor cuique quod ei debitum est mensura sua distribuit, quæ ex mensura peccati et culpe ei debetur : atque hic ratione tibi, o Judajam sortem et mensuram excidii et captivitatis tum admetietur. Dederat illi libi olim sortem bonam inter alias tribus in Chanaan, ac meliorem in coelo praparaverat, si in tulla, et lege pacis ejus stetisses : at quia ca fpr visti, hmc sortem tuam commutabit, ac pro h gno servitutem, pro gloria probrum, pro opibus restatelo, pro deliciis famem, pro gaudio moerorem, pro libertate carcerem, pro patriam exsilium, pro vitam rerumnam, squalorem, labem et mortem tibi irrogabit. Uree est sors peccati et peccatoris.

Conti si d in mendacio, — in falsas pollicitatio-

nibus pseudoprophetarum et Ægyptiomm ; vel, ul Lyranus et Hugo, in idolis, quæ sunt falsi et mendaces dii. *Tertio*, Chaldæus, in *mendacio*, id est in peccato. Secundus sensus est optimus, ut palet ex sequenti. Simili modo aiunt iidem impii, tari® XXVIII, 15 : « Posuimus mendacium spem nostram et mendacio protecti sumus. »

26. ÜNDE ET EGO NUDAVI FEMORA TUA (linde et CgO Ver». 14 nudam te et captivam quasi meretricem, omnium ludibrio exponam. Vide dicta vers. 22, idque) contra FACIEM TUAM, — id est, ita ut ipsa te nudam viderens erubescas. Chaldæus vertit : *Revelabo confusionem peccati tui* (1).

Nola : Deus, cum peccata punit, dicitur revelare turpitudinem tam peccatorum quam peccantium.

Et APPARUIT IGNOMINIA TUA, ADULTERIA TUA, etc. — Est appositio, *ignominiam* enim vocat ipsa adulteria, eorumque poenam, scilicet spoliationem et captivitatem Judaeorum. Porro « adulteria, hinnitus, scelus fornicationis, » vocat idololatriam ; ait ergo :

27. Et hinnitus tuus, — q. d. Sicut equus aut Ven. it potius equa (hrec enim aptius significat plebem quasi meretricem) hinniens, gestit et furit ad coitum, maremque sollicitat ; ita tu, o Juda, furis ad idololatriam, aliosque ad eandem sollicitas et impellis. Ita S. Hieronymus, Rabanus et Hugo.

Abominationes — idola.

V* tibi, Jerusalem, non mundaberis (non curas ut te a peccatis et idolis emundes) post me, — id est, me et mei cultum sequendo. Legit Interpres cum Septuaginta HfIX *acharai*, id *esi post me*, jam legunt nxx *achare*, id *est post*, sed sensu valde obscuro et implexo.

Usquequo adhuc ? — scilicet talis eris, vel, expectabo ut emenderis ? quousque te feram et continebo furorem ? q. d. Frustra exspecto, non emendaberis, nisi gravissima poena captivitatis et excidii ; vel, ut S. Hieronymus, Theodoretus et Rabanus, ^ d. Frustra exspecto, obduruisti in scelere, desperata est tua correctio : funditus ergo te evertam et abjiciam.

(1) Id est, attollam tuas vestes super caput tuum, quod ignominia : causa feminis fieri solet, praserlim belli jure captis.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PnrJíci? *sterilitatem et famem futuram (nam cum ea sterilitatem hanc hoc cap. et sequent. 'permiseef) tn Jerusalem, ut Deus videatur esse (piasi colonus in Judeta, et quasi viator transiens et abiens. Secundo, vers. 13, orat pro populo, licet prohibitus a Deo, vers. 11, ul ejus ita undique afflicti miserescat (1).*

i. Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam de sermonibus siccitatis. 2. Luxit Judaea, et portæ ejus corruerunt, et obscurate sunt in terra, et clamor Jerusalem ascendit. 3. Majores miserunt minores suos ad aquam : venerunt ad hauriendum, non invenerunt aquam , reportaverunt vasa sua vacua : confusi sunt et afflicti, et operuerunt capita sua. 4. Propter terre vastitatem , quia non venit pluvia in terram, confusi sunt agricolae, operuerunt capita sua. 5. Nam et cerva in agro peperit, et reliquit : quia non erat herba. 6. Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba. 7. Si iniquitates nostræ responderint nobis : Domine, fac propter nomen tuum, quoniam multe sunt aversiones nostrae, tibi peccavimus. 8. Expectatio Israel, salvator ejus in tempore tribulationis : quare quasi colonus futurus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum? 9. Quare futurus es velul vir vagus, ut fortis qui non potest salvare? tu autem in nobis es, Domine, et nomen tuum invocatum est super nos, ne derelinquas nos. 10. Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit movere pedes suos, et non quievit, et Domino non placuit : Nunc recordabitur iniquitatum eorum, et visitabit peccata eorum. 11. Et dixit Dominus ad me • Noli orare pro populo isto in bonum. 12. Cum jejunaverint, non exaudiam preces eorum : et si obtulerint holocaustomata el victimas, non suscipiam ea : quoniam gladio, et fame, et peste consumam eos. 13. Et dixi : A, a, a, Domine Deus : Prophète dicunt eis : Non videbitis gladium, et Dimes non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. 14. Et dixit Dominus ad me : Falso prophète vaticinantur in nomine meo : non misi eos, et non præcepi eis, neque locutus sum ad eos : visionem mendacem, et divinationem, et fraudulentiam, et seductionem cordis sui prophetant vobis. 15. Idcirco hæc dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes : Gladius et fames non erit in terra hac : In gladio et fame consumentur prophète illi. 16. Et populi, quibus prophetant, erunt projecti in viis Jerusalem præ fame et gladio, et non erit qui sepeliat eos; ipsi et uxores eorum, lili et filiæ eorum : et effundam super eos malum suum. 17. Et dices ad eos verbum istud : Deducant oculimeum lacrymam per noctem eldiem, et non taceant:

(1) Capite hoc et proximo quæ quartum sectionis Eccundæ sermonem conficiunt, Jeremiæ cum Deo continetur colloquium, tempore gravions alicujus siccitatis, indequo ortæ sterilitatis liabitum. Quæ quidem calamitas Judæam oppressit regnante Josia, ut supra nd annoi. cap. vu diximus. Aliqui tamen interpretes, inter quos Calmi tus, qui in l'nrf. in Jtrcm., ad tempus Josiæ et ipse magnam illam siccitatem refert ; in commentario, ad vera 1 hujus capitis, potius initio belli Nabuchodonosor Contra Sedcciaffi assignat, eo quod ex vers. 18, jam bellum contra Judæos ai censum o 2n, eosuuo iu captivitatem abductos css*» videtur, et aliunde anno ante Hierosolymarii obwssun magna agrorum sterilitate allii ca Init Jn dira. Qmtmsenlculiain et ipse propugnat Cornelius vers. 1.

Pumo igitur, pronuntiat siccitatem Judææ luturam, primo, muiesidiu oinu/ hominum conditioni, 1-4;

cundo , ipsis etiam animantibus perniciosam, vers. 5, 6.

Skcükoo, cantitetur populi culpam, precatur indulgenti un, proposita Dei gloria et promissione, 7-9.

Tertio, Deus, primo, decernit pœnam, declaratquo nec sua deprecatione vatem quidquam effecturum esso, 10-12; secundo, Prophète, ut populum excuset, culpam conjicienti in prophetas mendaces, qui illum vanis promissionibus deciperent, 13, Deus respondet damnaturum se quidem pseudopphetas ob data de contrario exitio vaticinia mendacia, 14, 15; sed populum illis adhmrentcin, nihilominus nulla dignum esso uJiermsnrsmcnnia, comineminquo cladem passurum esse tdllrrnat i»--s

Quarto, Propheta instat : primo, cutiquerUu Ji i unmta.nlitato poma», 19; secundo, contiteiur peccatum, 20 ; tertio, et deprecatur veniam, proposita Dei gloria 22. Vide resp. iiiteq. cap»

quoniam contritione magna contrita est virgo filia populi mei, plaga pessima vehementer. 18. Si egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio : et si introiero in civitatem, ecco attenuati fame. Propheta quoque et sacerdos abierunt in terram, quam ignorabant. 19. Numquid projiciens abjecisti Judam? aut Sion abominata est anima tua? quare ergo percussisti nos, ita ut nulla sit sanitas? exspectavimus pacem, et non est bonum, et tempus curationis, et ecce turbatio. 20. Cognovimus, Domine, impietates nostras, iniquitates patrum nostrorum, quia peccavimus tibi. 21. Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum, neque facias nobis contumeliam solii gloriæ luæ: recordare, ne irritum facias fœdus tuum nobiscum. 22. Numquid sunt in sculptilibus gentium qui pluant? aut cœli possunt dare imbres? nonne tu es Dominus Deus noster, quem exspectavimus? tu enim fecisti omnia hæc.

1. Quod factum est verbum. — Id est verbum quod factum est. Est anastrophe.

Dk sermonibus siccitatis, — id est de re et poena comminata sterilitatis : Hebraice pro sterilitatis est nnvan *habbatsarot*, id est prohibitionum vel retentionum, scilicet aquæ et pluviae, uno quippe fonte Siloo, ait S. Hieronymus, utitur Jerusalem, et hoc non perpetuo; et usque in præsentem diem, sterilitas pluviarum, non tantum frugum, sed et bibendi inopiam ibidem facit. Est ergo metonymia : ponitur enim causa pro effectum, nam ex retentione aquarum sequitur frugum raritas, inde annona» caritas, inde fames. Quæres, quando contigerit hæc siccitas? S. Hieronymus censet contigisse in ipsa obsidione Jerusalem. Verum tunc siccitas, indeque consequens agrorum sterilitas nocuisset Chaldæis obsidentibus, non vero Judæis obsessis, utpote qui urbe ad agros egredi non poterant. Melius ergo Sanchez censet eam contigisse ante obsidionem sub Sedecia : tunc enim majores poterant emittere minores ad quærendam in agris aquam, ut dicitur vers. 3. Prius enim Deus punivit Judæos siccitate, fame et siti; mox gladio Chaldæorum, de quo agit vers. 18.

2. Luxit Judæa. — *Lugere* dicitur terra, cum arida, sterilis, horrida et inculta jacet.

PORTÆ EJUS CORRUERUNT, — id est COTTUCnt deiciente eas Chaldæo, et pulvere involutæ ac obscurata; non apparebunt. Ita Hugo et Lyranus.

Secundo, ut Vatablus, 7. d. Porte amittent suam claritatem antiquam, nulliTs erunt pretii, negligentur ob inhabitantium mœrorem et afflictionem. ■ Porte » ergo, id est claritas portarum, item frequentia transeuntium per portas, corruiet.

Tertio, « porte, » id est loca judiciorum, quæ erant in portis, corruerunt, vel, ut Septuaginta, *vacua facta sunt*; quia tunc nuite lites, nuite cau- fæ agebantur, cum omnes hostem exspectarent. Ha S. Thomas.

Quarto et optime : « Pori® ejus corruerunt, » id est, ut hebraice WOK *umlalu*, id est infirmate, id est desolate sunt, ita ut nemo per eas transeat, perinde ac si corruissent, idque ob sterilitatem et famem : agit enim de desolatione sterilitatis, non excidii. Ha Maldonatus.

3. Muoii' — Hebraice on' lHH *addirhem*, id

est potentes et magnates eorum, q. d. Tanta erit fames, ut ne magnates quidem mittentes famulos suos ad remota loca, aquam ad bibendum inveni- niant, ne quidem in cisternis, quarum creber erat usus in Judæa, ideoque crebra mentio in Scrip- tura.

Ad hauriendum. — Hebræus, ad D»33 *gebim*, id est, ut Chaldæus, *ad cisternas*; Septuaginta, *adpu- feos*; alii, *ad lacunas*, ut scilicet inde aquam hauriant, ut vertit Noster.

Confusi sunt et afflicti. — Hebræus, *confusi sunt et erubuerunt* : quia mittentes famulos pro aqua, eam non invenerunt.

Operuerunt capita sua. — Solebant Judæi in luctu caput operire, quod et nunc faciunt illi, qui pullati funus prosequuntur. Sic Amano mortis reo velatum est caput, *Esther*, vu, 8.

5. Reliquit — scilicet cerva foetum suum, quem, Ven. ». deficiente herba, in tanta Judææ siccitate, alere non poterat; quid ergo facient alte bestię? cerva enim præ aliis amat foetus suos.

Onagri — qui, uti et cervæ et dracones, sicci Oaich sunt et æstuantes, ob caloris copiam, teste Plinio, j**l'"] lib. Vili, cap. xn; ideoque sitibondi præ siccitate, it ventum haurient, ut sitim et famem temperent, bundi. et calorem refrigerent : oculi enim eorum præ inedia debilitati deficient et caligabunt, qui cibo, spiritibus redeuntibus, illuminari solent, uti oculi Jonatlwe, ex inedia caligantes, cibo sumpto, illuminati sunt, I *neg.* xiv, 27.

Audi RabbinoSjdcx iis Isidorum Clarium : « Ferunt onagri sitim multo tempore, amant solitudinem ; sed tandem longioris impatientes sitis ac famis, circumspiciunt ubinam locorum gramen vel herba sit, et magno desiderio in excelso loco aerem attrahunt celeri attractu, sicut dracones solent, quorum est vehementissima respiratio et sorbitio. » Addit Thcodoretus : « Hoc certe faciunt etiam homines dum sitiunt, tenui ventorum aura refrigerantes calorem. »

Mystice, S. Hieronymus hæc accipit de spiritali ariditate et siti Ecclesiæ, quando plebs magistrorum inopia in spiritu contabescit. Unde Propheta : « Parvuli petierunt panem, cl non erat qui frangeret eis. n Ex adverso S. Gregorius, lib. XX Jfo- ••ul. cao- sin, explicans illud S. Job : u Frater

fui draconum, n hæc de perversis accipit : « Perversi etenim, inquit, ventum quasi dracones trahunt, cum malitiosa superbia inflantur. »

Stn.1. 7. SI INIQUITATES NOSTRÆ RESPONDEHINT NOBIS — testantes, ut vertit Chaldæus, et conscience nostra! dicentes nos esse malos, et tanta pcena sterilitatis dignos, vel, si peccata nostra coram Deo, ei quasi interroganti, responderint nobis, id est, ut Chaldæus, contra nos, ideoque restiterint nobis, ut vertunt Septuaginta, hoc est accusaverint nos in iudicio coram te, sicut accusator respondere solet reo, ejusque excusationes refutare ; sic ait Isaías, cap. in, vers. 9 : « Agnitio vultus eorum respondit eis, » id est ipse vultus eorum, mox ut aspicitur et agnoscitur, loquitur et accusat eorum scelera, *q. d.* Peccata nostra tanta sunt, ut clament vindictam, nosque excidio dignos esse. Tu tamen, Domine, fac nobiscum clementer, quia clemens es : fatemur enim multas esse aversiones et rebelliones nostras, quibus te offendimus. Est oratio Jeremiæ.

Moraliter, hic nota quanta sit vis conscientia, quæ, ut ait Orígenes, est « corrector affectuum, et animæ pædagogus. » Itaque *primo*, ipsa est frenum post peccatum : « Quia infixæ nobis ejus rei aversio est, quam natura damnavit, » ait Seneca, *epist.* 98. *Secundo*, est flagrum post peccatum : « Quia perfecto demum scelero, magnitudo ejus intelligitur, » ait Tacitus lib. XIV. « Dum pcenam semper ante oculos versari putant, qui peccaverunt, » ait Cicero pro *Milone*. *Tertio*, in damnatis conscientia est tortor : urit enim, cædit, lancinat et verberat animum. Quocirca S. Augustinus, lib. XXI De *Civit.* : « Tranquillitate, ait, conscientia nihil excogitari potest beatius. » Hinc Pythagoras ait :

Nec quidquam coram sociis, aut testibus, aut tunc
Solo turpe geras : summus pudor ipse tibi sis.

Nam, ut ait Cicero : « Conscientia virtuti satis amplum theatrum est. » El S. Augustinus, lib. III *Contra litteras Peliliani*, cap. vu : « Nec malam conscientiam sanat præconium laudantis, nec bonam vulnerat conviciantis opprobrium, » Et in *Psal.* XXXI : « Quomodo mala conscientia tota in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe. »

In merle Ita >n Aiora mortis et in iudicio Dei accusabunt
percab nos peccata nostra æque ac dæmones. Narrat Cli-
'ê.n'nt* machus, gradu 7, De *luctu*, Stephanum virum
viiinSto- sanctum, qui quadraginta annos in eremo addic-
vuui. (us jejuniis, lacrymis, aliisque virtutibus preclare
vixerat, in hora inortis obstupuisse : « Et quasi, inquit, rationem quidam a se exigent, cunctis qui astabant audientibus, aiebat, aliquando quidem : Ita sane, sic revera est; sed pro hoc tot annis jejunavi. Aliquando vero : Non certe, sed mentimini, hoc non feci. Deinde rursus : Ita vere est, hoc ita est; sed flevi, sed ministravi. Ac rursus : Vere mo accusatis. In quibusdam etiam aliquando aiebat : Ita sane, el quidem ad hæc quid di-

cam non habeo, ideo misericordia est. Et erat profecto spectaculum horrendum ac terrificum, invisibile illud sævissimumque iudicium. Quidam vero mihi veraciter affirmaverunt, quod hic dum esset in eremo, leopardum quoque ex manu sua nutriebat. » Si in viridi ligno hæc fiunt, in arido quid fiet?

8. Expectatio, — o Domine, qui es expectatio, id est spes Israelis, in quo Israel omnem suam spem positam habet, præsertim in hac tribulatione et vastatione sibi imminente !

Qua iie quasi colonus? — qui agrum alienum D«n«faii pretio conduxit, ut eum colendo fructus colligat unius anni; qui proinde succum agri exhaurit. Aut paai j,*.
« colonus, » id est mercenarius, qui minus diligenter agrum heri sui, utpole alienum, mercede conductus colit, quam si suus esset. Hebraice est, UD *caqger*, id est *sicut peregrinus*, ut vertit Syrus, vel *hospes* et *advena*, ut vertit Arabicus, *q. d.* Hactenus, o Domine, habitasti in templo et Judæa, quasi herus in domo et agro tuo, jam videris in ea factus colonus, qui negligit bonum agri alieni : imo videris factus peregrinus, viator et advena, qui negligit ea quæ peregre, et in via sunt, tantumque transii per hospitium, et postquam pernoctavit, non curat de hospitio : sic tu jam negligis templum et Judæam quasi agrum alienum, aut quasi hospitium tuum; pertransis a nobis, non curas an hospitium tuum sil vastandum a Chaldæis, quinimo illud deseris, eisque vastandum rei inquis : mane ergo nobiscum, et salva nos, cum sis fortissimus; ne dicant gentes te fugisse ex infirmitate, eo quod nos salvare non posses. Ita S. Hieronymus, Theodorus, Rabanus, S. Thomas et Vatablus.

Pari modo mystice nos hæc verba : « Quare quasi colonus, etc., cordiali cum gemitu proferamus, cum Deum in nobis, vel in Ecclesia (aliqua particulari) per stabilem gratiam habitare non invenimus; sed cito gratiosam suam nobis subtrahere præsentiam, » inquit Dionysius Carthusianus.

Allegorico Christus est « expectatio » Israelis; chrhin» de eo enim ait Jacob, Gen. xlix, 16 : « Salutare tuum expectabo, Domine; » et : « Ipse erit expectatio gentium, » *q. d.* Quando Christus in terram hoip»»*
venerit, erit quasi peregrinus in ea, et parvo tempore terra» usus hospitio; et quasi vir vagus, ac robustus, qui per omnem Judæam discurret predicando : mox prædicatione et cursu suo peracto, relicto Israele, ad gentium multitudinem; relicto templo, ad Ecclesiam; relicta terra, ad suum transibit et redibit cælum.

Imo S. Hieronymus, Rabanus, Hugo et Lyranus, ad litteram hæc de Christo accipiunt, quasi Jeremias et Judæi cum invocent, ut per futuram incarnationem, labores et merita sua Patri irato se opponat, salvelque Israelem ne capiatur a Chaldæis. Sic quoque explicant Tertullianus, lib. III *Contra Marcion*. vi, et Ambrosius, velpotiui

Ruffinus, tract, in *Symbol. Apostolorum* cap. xxx.

Pari modo in Eucharistia Christus est quasi peregrinus; quia peregrina veste, scilicet specio panis et vini, vestitus et tectus est, et viato»declinans ad manendum; quia est viaticum nostrum, quo roborati tendimus ad patriam nostram cœlestem: unde digestis et consumptis speciebus, transit ipse, et in eo loco quasi evanescit. *Tertio*, Chaldæus vertit: O Salvator Israel, cur maudira tua super nos, cum tantum simus peregrini et viatores in terra? sed patet ex Hebræo non populum, sed Deum dici hic peregrinum.

Thirti Tropologice, Christus et Christiani sunt coloni et peregrini. Primo, quia Christus ex cirio in terram quasi alienam venit, et nos ex cado animam acciperimus. R, ribi pinus. Inde et coelum nobis patria est, terra vero «au, * cx"il'um- *Secundo*, quia licet Christus terræ esset dominus, et veniret in propria: sui tamen cum quasi peregrinum non receperunt. *Tertio*, quia caducis terne bonis non est usus nisi ad necessitatem quasi peregrinus: non habuit ubi caput reclinaret; non habuit propriam domum, sed Maribte et aliorum hospitium; nullo captus fuit vi® d rerum vito amore: ut doceret nos, iis uti, non fruî, d supernam patriam inquirere, uti ipso mox ad coelum rediit. Similiter omnes fideles et sancti sunt hospites terne, cœlices coeli, praesertim quia hic inter impios et reprobos vivunt, unde terra eis est tædio, cœlum in desiderio. Quocirca S. Augustinus, in *Sententiis*, num. 17: a Omnis, inquit, qui ad supernam perlinet civitatem, peregrinus est mundi, et dum temporali ulitur vita, in patria vivit aliena; ubi inter multa illecebrosa, et multa fallacia, Deum nosse et amare pineorum est. » Et num. 113: « Christiano recto gaudendi causa non praesens sacculum est, sed futurum; et ita utendum est temporalibus, ne obsint sternis, ut in via qua peregrini ambulant, hoc placeat quod ducit ad patriam. » Nam, ut ait S. Rasilus in *Psalms*, i, 1: a Sicut viator jam in prata, jam in montes, jam amoena, jam in tristitia incidit, sed mox ea relinquit; ita et nos in vita hac, jam tota, jam tristitia transimus, nihil est quod hæreat. »

Tc (H- Idem habet S. Ambrosius, in *Psalms*, i, 1, addit: «=*», «i que: « Sicut in navibus dormientes, ventis aguntur *n Porlus>c,s' nullus quiescentibus sensus est isitalaL navigandi, tamen cursus eos urget ad finem, et impellit ignaros: sic vit® nostre spatio defluente, ad proprium unusquodque finem, cursu latente, deducitur. Unde dicitur: Surge, qui dormis. Tu enim dormis, et tempus tuum ambulat (nota hoc et rumina); et vide ne, dum dormis, tempus praetereat: ideo et si dormis, cor tuum vigilet. Si cor otiosum non sit, non sunt otiosa tempora tua; in via eu, o homo, ambula, ut pervenias, ne te nox in via occupet, ne consumatur dies vito, antequam progressum virtutis acceleres. Viator es, vito hujus omnia transeunt, omnia post te fiunt, omnia in hac via cernis et transis. » Et inferius:

« Ergo quasi in via locatum, neque coeunda extollant, neque adversa te frangant. Festina semperad finem, festina ut pervenias: elige tamen viam, antequam curras. Dum vim sunt: una iustorum o/cia; altera peccatorum spatiosa, sed ducens ad interitum, n

Et S. Bernardus, serm. 4 De *Adventu*: a Quid, inquit, vobis filii Adam, cum terrenis divitiis, et gloria temporali: quæ neque verte, neque vestrae sunt? Si vestra sunt hæc, tollite ea vobiscum; sed homo cum interierit, non sumet onia, neque descendet cum eo gloria ejus. » Audi et gentilem Senecam, *epist.* 121: « Magnus, ait, animus conscius sibi melioris naturæ, dat quidem operam, ut in hac statione, qua positus est, honeste se atque industrie gerat. Cæterum nihil horum quæ circa ipsum sunt suum judicat, sed ut commodatis utitur peregrinus et properans. » Idem, *epist.* 103: « Quidquid, ait, circa te jacet rerum, lanquam hospitalis loci sarcinas specta. Transeundum est. Excutit natura redeuntem, sicut intrantem. Dies iste quem lanquam extremum reformidas, ademi natalis est. p Et inferius: « Quid ista sic diligis quasi tua? Mis opertus es. Veniet dies qui te revelet, et ex contubernio foedi atque olidi ventris educat. Hinc nunc quoque tu quantum potes subvola, ab aliis alienus. » Vide apophthegmata Sanctorum, dicentium se peregrinos esse, quæ annotavi *licor*, xi, 13, in fine.

9. Velut via vagus. — Hebraice *Dilli nidham*, Vtn. ♦ id est attonitus, pavidus, qui præ stupore et pavore, huc illuc vagatur et discurrit, *q. d.* Videris, Domine, quasi territus a nobis fugere, et huc illucque vagari; nimirum terrent te scelera nostra, æque ac clades nobis imminens. Syrus vertit, *vehit vir diminutus, abjectus*; Arabicus, *ut vir deficiens, infirmus*; Septuaginta, *celui vir dormiens*, id est quasi non videns afflictionem nostram. Sic ait Psalles, *Psalms*. xlii, 23: « Exsurge, quare obdormis, Domine? »

Ut fortis. — Hebraice *nwgMor*, id est robustus, validus ut gigas, *q. d.* Videris, Domine, nobis esse, ut homo qui, cum videatur esse fortis ut gigas, aut se fortem et giganlem esse jactet, opem tamen ferre non potest: quod ne Deus permittat sibi exprobrari a gentibus, orat Moyses *Num.* cap. XIV, 10, ne scilicet gentes dicant: Deus non potest suum populum ab hoste liberare; ergo non est potens: ant si olim cum liberans fuit potens, jam in eo cum ætate virtus ista consenuit et clangmi. Ita Sanchez.

Tu autem in nobis es, Domine, — *q. d.* Videris in nobis esse peregrinus, o Domine, uti dixi vers. 8; atrevera non es, quia habitas in medio nostri.

Et ROMEN tuum. — Nota: Nomen Dei invocari super aliquem populum, est vocari cum Dei populum, Dei hæredilem, Dei peculium, Dei filios. Vide *Can.* XXX.

10. Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit Veri. io. movf.be pedes suos, — id est dilexit a Dei cultu re-

cedere, ac vagus et instabilis, nunc ad hæc, nunc ad illa idola, nunc ad /Egyplios, nunc ad Assyrios opis causa, nunc hanc, nunc ad illam voluptatem et peccatum discurrere. Vide cap. ii, vers. 18. Ita respondet Deus Judæis rogantibus, cur quasi hospes abeat, *q. d.* Abeo a vobis, quia vos a me abdis : vagus vobis videor et peregrinus, quia vos vagi et instabiles ad hostes meos decurritis. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus. Notat S. Hieronymus, peccatorum pedes esso instabiles, *Thrcn.* i, 8, *Proverb*, vu, 10, *Gen.* iv, 14, et cap. xi, vers. 2. Contra Sanctis cum Mose dicitur : « Tu vero hic sta mecum, n *Dcuter.* v, 31 ; *Isayē* iati, 20. Vide dicta *Threnor.* i, 8.

Ver», n. **u**, [v0L] orare pro populo isto in bonum, — ut illi aliquid boni a me postules. Vide cap. vu, vers. IG, et cap. xi, vers. 14. Gravis est ira Dei, cum bonum petere vetat, malum et exilium precari permittit.

ia. 13. Et dixi : A, a, a. — Hebraica est una dictio Alia, eheu, de qua dixi cap. i, vers. G. Excusat populum Jeremías, dicetis quod sit deceptus a pseudoprophetis.

Ven. 16. io. Effundam super eos malum suum, — id est pœnam, inaliti® eorum debitam.

Ven. 17. 17. REDUCANT OCULI MEI LACRVMAM PER NOCTEM ET diem, et non taceant, — non cessent a lacrymis, *q. d.* Quando vobis persuadere non possum, quod fames et gladius vobis immineant, saltem plorabo vestram futuram calamitatem.

Virgo filia populi mei. — Est hebraismus : ita enim vocatur congregatio populi a Deo dilecti tenerrime instar filium virginis, ulpote quai necdum in hostium potestatem venisset : hinc enim dicitur virgo. Sunt verba et lacrymæ Jeremiæ.

V4.-l. is. 18. Prophefa (scilicet falsus et mendax, do quo vers. Iti), et sacerdos -7 illi applaudens.

Abierunt in terram quam ignorabant, — abierunt captivi cum populo quem seduxerunt in Babylonem. Est hrcejusla et congrua petna falsorum Prophetarum, dicentium vers. 13 : « Pacem veram dabit vobis in loco isto ; » huic enim loco

et terræ opponit locum quem ignorabant. Chaldæus vertit, *conversi sunt ad negotiationes suas*. Hebreum enim “ino '«/mr, etiam significat negotiari.

Aliter Sanchez, per Prophetam enim bonum accipit, scilicet cum qui vacabat Dei laudibus in templo concinendis : jungitur enim sacerdos, cuius erat sacrificare, Prophetis, id est psallibus concinentibus. Hic sensus concinnus et appositus est : Jeremías enim Prophetam nunc bonum, nunc malum et falsum inlelligit.

21. Neque facias nobis contumelia* solii gloria-V*''1** rlf. tum. — Ita hæc junge cum Romanis, Septuaginta et Hebraeo, licet aliter dispungat S. Hieronymus et alii, nimirum sic: *Ne* «/u« *facias nobis contumeliam: solium gloriae tuae recordare*, quæ dispunctio sensum habet planum. *Solium gloria* Dei vocat Jerusalem, quia hæc erat metropolis populi Dei, de qua Christus, *Mattii*, v, 35 : « Non jurabis per Jerusalem, quia thronus est magni regis. » Et hic, cap. ni, vers. 17 : a In tempore illo vocabunt Jerusalem Solium Domini. » Aut potius templum : ibi enim Deus supra Cherubim et propitiationum sedere dicebatur. Ita S. Hieronymus. Jam sensus nostræ dispunctionis est, *q. d.* Ne sinas, Domine, vastari et pollui Jerusalem, vel potius templum, in quo quasi solio glorioso inter nos habitare diceris : hæc enim contumelia fit non tantum nobis, sed et solio tuo, id est tibi; ergo : « Non nobis, Domine, non nobis; sed nomini tuo da gloriam, nequando dicant gentes : Ubi est Deus eorum? » *Psalms.* exui, 9 et 10. Chaldæus vertit : *Ne vilem facias locum gloria tua*; Septuaginta : *Ne perdas solium gloria tua*. Ita quoque Lyræus, et S. Thomas, qui multa hic in fine capitis mystica habet de triplici Dei solio, primo, gloriæ; secundo, clementi®; *tertio*, justitiæ.

22. Numquid sunt in sculptilibus gentium qui Ven.« pluant? — Redit ad capitis initium, *q. d.* Non an idolis, sed ad te, Domine, exspectamus et oramus pluviam, ut sanes et avertas sterilitatis tua plagam in nos immissam; tu enim es dator imbrium, tu ablator.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Dicit Deus se esse inexorabilem, etiamsi Moses et Samuel orarent pro populo. Minatur ergo ei gladium, canes, volucres cali, bestias terra, certumque Hierosolyma excidium : hinc Propheta, vers. 10, se quasi virum rixa, scelera arguentem, et excidii pranuntium suis invisum esse deplorat, sed a Deo, vers. 19, roboratur et communitur, ut sit quasi murus arcus (1).

1. Et dixit Dominus ad me : Si steterit Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum : ejice illos a facie mea, et egrediantur. 2. Quod si dixerint ad te : Quo

(1) Continuat in hoc capito dialogus incœptns in cap. præccd. inter Deum et Prophetam. Primo igitur,

iterata deprecatione Jeremiæ, Deus, *primo*, renuit audire intercessores, si vel Moyses et Samuel pro eo populo

egrediemur? dices ad eos : Hæc dicit Dominus : qui ad mortem, ad mortem : et qui ad gladium, ad gladium : et qui ad famem, ad famem : et qui ad captivitatem, ad captivitatem. 3. Et visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus : Gladium ad occisionem, et canes ad lacerandum, et volatilia celi et bestias terræ ad devorandum et dissipandum. 4. Et dabo eos in fervorem universis regnis terræ : propter Manassem filium Ezechie regis Juda super omnibus quæ fecit in Jerusalem. 5. Quis enim miserebitur tui, Jerusalem? aut quis contristabitur pro te? aut quis ibit ad rogandum pro pace tua? 6. Tu reliquisti me, dicit Dominus, retrorsum abiisti : et extendam manum meam super te, et interficiam te : laboravi rogans. 7. Et dispergam eos ventilabro in portis terræ : interfeci et disperdidi populum meum, et tamen a viis suis non sunt reversi. 8. Multiplicati sunt mihi vidua) ejus super arenam maris : induxi eis super matrem adolescentis vastatorem meridie : misi super civitates repente terrorem. 9. Infirmata est quæ peperit septem, defecit anima ejus : occidit ei sol, cum adhuc esset dies : confusa est, et erubuit : et residuos ejus in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum, ait Dominus. 10. Væ mihi, mater mea : quare genuisti me, virum rixæ, virum discordiæ in universa terra? non fœneravi, nec fœneravit mihi quisquam : omnes maledicunt mihi. 11. Dicit Dominus : Si non reliquiæ tuæ in bonum, si non occurri tibi in tempore afflictionis et in tempore tribulationis adversus inimicum. 12. Numquid foederabitur ferrum ferro ab Aquilone, et æs? 13. Divitias tuas et thesauros tuos in direptionem dabo gratis in omnibus peccatis tuis, et in omnibus terminis tuis. 14. Et adducam inimicos tuos de terra, quam nescis : quia ignis succensus est in furore meo, super vos ardebit. 15. Tu scis, Domine, recordare mei, et visita me, et tuere me ab his qui persequuntur me, noli in patientia tua suscipere me : scito quoniam sustinui propter te opprobrium. 16. Inventi sunt sermones tui, et comedi eos, et factum est mihi verbum tuum in gaudium et in lætitiā cordis mei : quoniam invocatum est nomen tuum super me, Domine Deus exercituum. 17. Non sedi in concilio ludentium, et gloriatus sum a facie manus tuæ ; solus sedebam, quoniam comminatione replesti me. 18. Quare factus est dolor meus perpetuus, et plaga mea desperabilis renuit curari? facta est mihi quasi mendacium aquarum infidelium. 19. Propter hoc hæc dicit Dominus : Si converteris, convertam te? et ante faciem meam stabis : et si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris : convertentur ipsi ad te, et tu non converteris ad eos. 20. Et dabo te populo huic in murum aereum, fortem : et bellabunt adversum te, et non prævalebunt : quia ego tecum sum ut salvem te, et eruam te, dicit Dominus. 21. Et liberabo te de manu pessimorum, et redimam te de manu fortium.

1. Si stet fuit Moïses et Samuel, -- q. d. Non mireris, o Jeremía. nec putes te a me despici, eo quod te non exaudiam, quia tanta sunt populi supplicarint, xv, 1 ; xamrfo, constituit excidium et vario illius modos, 2-4; *tertio*, defendit decreti hujus jequilatorem, 5, 6; *quarto*, denuntiat instantes reliquiis calamitates, 7-9.

Sicuroo, repudiata a Deo deprecatione sua, Propheta conqueritur de difficillate muneris, a populo cui optimo cupteoal rixas et maledicta sibi relaturi, 10; cui Deus spondet securitatem ab inimicis, 11; quorum facultates et thesauros Deus minatur se hostibus predatimi permisturum, nullo pretio soluto, 12-14.

Truno, Propheta, proposito tum fidei, tum obediētes pñEbtitæ documento, postulat et sui tutelam et vauci'ucrum venialem, 15-18; cui respondens Deus per-? Knngit leviter ejus diffidentiam, jubens a querelis abstinere, et pollicens primo, vaticiniorum adimpletionem cum (ructu etiam in populum redundaturo, 19; *secundo*, vtoriam dñ inimicis referendam, 20, 21.

scelera, tantaque in iis ejus obstinatio, ut nec Mo- sen, nec Samuelem, pro eis orantes audirem. No- Moses et ta : Præ aliis nominantur hic Samuel et Moses, S4nn,d quia hi sanctissimī fuerunt, et maximam populi pñIt el doces no curam habuerunt, atque potentes apud Deum, et mediato- in oratione tam efficaces exstiterunt, ut ejus iræ resisterent, orando pro populo, sibi licet ingrato lodoimi et rebeli. Erant enim duces et judices populi, et tel edic* mediatores inter Deum et populum, Deoque fa- cl>umU miliarissimi, et charitate ardentissima diligebant populum, etiam sibi rebellem et refractarium. Hæc eniin duo, scilicet oratio et charitas, præser- Oratio m tim erga rebelles et inimicos, decet eos qui priesont, Deumque stringunt et quasi cogunt, ut pre- 2 ces eorum exaudiat. Ita S. Hieronymus, Theodor- relus, S. Thomas, Hugo, Rabanus et Lyranus. Vide w,,ie S. Gregorium, lib. IX *Moral.* cap. xii et xm.

Hinc patet non esse æqualia Sanctorum merita.

Secundo, licet Vatablus vertat : *Sí starent* Moses et Samuel coram ine, non ossei animus meus ad populum istum; tamen melius Noster, Septuaginta et Chaldams vertunt : *Si steterint*, etc., unde sequitur cos stare posse et solere coram Domino ut orent pro populo. Hebraice enim est futurum, quod significat rei consuetudinem : Si *stabit*, id est si stet uti stare solet. Ergo Sancti orant pro nobis post mortem etiam in limbo, inulto magis in coelo, mullaque nobis impetrant, uti legimus Sx ku in fecisse Jeremiam, 11 *Machab.* cap. ult., 14. Vivunt cniin Sancti in perfecta charitate tum Dei, tum «bini proximi, atque Deum laudant et orant, non pro se, I : "" crg0 pr0 nobis. Ha S. Hieronymus et Chrysoslo- inus, homil. 1 *inEpist.* 1 *ad Thessalonic.* Quod intellige de oratione in genere. Nam in particulari ignorabant Moses, Samuel, alique in limbo, quid hic gereretur, nisi quod discebant vel revelatione angelorum aut Dei, aut eorum qui post mortem eo descendebant. Idem dicendum est de anima- N"n in* bus in Purgatorio exislenlibus, ac proinde non animis legimus viventes invocasse has animas : hoc cniin iu pur- proprium est legis novæ et animarum beatarum, 8turT° cs^Iue quasi præmium felicitatis eorum.

Dices : Deus hic ait quod non exaudiet eos, ergo vetat cos orare.

Respondeo, nego consequentiam, non enim ait se non auditurum preces eorum ex eo quod nihil illæ valeant; sed quod populi scelera essent tanta, ut indignus esset, pro quo Moses et Samuel audirentur. Sicut ergo pater iratus solet dicere lilio : Noli orare pro isto servo nebulone, nam nil nisi fustes meretur, et fuste contundam cum : sic et Deus facit hic. Vide dicta cap. xi, 14.

Moraliter hic disce, ut alicui Sanctorum preces prosint, debere cum simul cum iis conniti et collaborare : si enim in malitia persistat, parum vel nihil alterius preces ei proderunt. De quo vide S. Chrysoslomum loco jam citato.

NOX EST ANIMA MEA AD POPULUM ISTUM, — ROD placabor populo huic, non diligam eum.

Ejice (pnedic) illos (ejiciendos) a facie mea, — id est a terra Judææ, cui in templo præsenssum. Ita Chaldæus, S. Thomas, Lyranus et Vatablus. Vel, « a facie, » id est a protectione mea et benevolentia. Ita S. Hieronymus, Rabanus, S. Thomas.

Vm. •. 2. Qui ad mortem, — id est ad pestem; sic enim distinguitur mors a gladio et fame, *Eicch.* xiv, 15. Sic vulgo cum S. Cypriano et Tertulliano pestilentiam vocamus *mortalitatem* : plurimos enim ad mortem deducit. Jam « qui ad mortem, » scite ! destinati sunt, eant « ad mortem : qui ad gladium, » eant « ad gladium : qui ad captivitatem, » eant « ad captivitatem. »

' » 3. Visitabo (inducam) quatuor species, — id est g aera poenarum, scilicet pestem, gladium, fa- mein, captivitatem. Hebraice est, *prcefaciam eis quatuor familias* vel cognationes, id est quatuor gentes, ut vertunt Pagninus et Vatablus. Vel potius;

quatuor cognata carnivora, scilicet gladium, canes, aves et feras, ut cos pro potestate sua eis a me data, arbitrium et libitum suum lanient et devorent, patet ex sequent. Illic Noster vocal a quatuor species. » Aliter Sanchez, *visitabo*, scilicet quasi rex in die belli armamentarium meum, an scilicet mea arma quatuor jam dicta, satis tersa et polita sint ad feriendum Judæos.

4. Et dabo eos in fervorem. — Septuaginta, in Ven.* *angustias*; Chaldæus, *in commotionem*, ut scilicet ipsi angustiis et terroribus conscientiaæ ferventes et aestuantes, quasi Cain tremuli huc illueque discurrant et vagentur. Ra Vatablus; hoc enim est Hebræum *saava*.

Aliter S. Thomas, Maldonatus, Hugo : « In fervorem, » inquiunt, id est in fervens odium, quo Judæos persequuntur omnes gentes, *q. d.* Tradam Judæos ferventi furori omnium regum.

Aliter quoque Lyranus, *q. d.* Ra cædameos, ut omnis terra ferveat, id est anxietur, æstuet, contremiscat ad tantam stragem Judæorum.

Propter Manassem. — Manasses enim rex Juda scelestissimus populum in idololatriam deduxit, idolisque omnium gentium aras construxit, et quasi idololatriæ publicum vexillum pariter et exemplum erexit, IV Beg. xxi, 2. Porro, licet Ma- Minwi» nasses sit conversus, et suorum scelerum pcenirif“Pec* tentiam egerit, tamen publicum hoc scelus populi, digna satisfactione expiatum non fuit, præsertim quia posteri Manaseisimitati sunt ejus impietatem et idololatriam, ideoque puniti. Ita Chai- cnrj' dæus et S. Hieronymus. Adde, rex ei regnum, sive populus, politice unum sunt : unde unius peccatum, alterius quoque censetur, et in altero punitur.

5. Quis exim miserebitur tui, Jerusalem? — He- Ver».*, bræus et Septuaginta: Quis *parcet tibi?* *q. d.* Nul- lus princeps parceret tibi, si contra eum admisisses ea quæ contra me designasti; ergo non convenit ut ego ea dissimulem et parcam tibi.

Quis contristabitur pro te? — Nemo tibi compatietur, quia omnes dicent te merito puniri.

Quis ibit ad rogandum? — scilicet Deum. Ita Septuaginta. *Secundo*, Chaldæus et Vatablus apte vertunt, *quis salutabit te?* ut roget le de pace tua ac salute, qui scilicet agas et valeas, *q. d.* Nemo erit qui tibi condoleat, ut de te et tuis malis roget.

6. Laboravi rogans. — Pro *rogans* hebraico est v»r». «. OFIIn *hinnachem*, quod duo signitcat, scilicet pænitere et consolari. Unde *primo*, R. Kimchi vertit, * ro- laboravi consolari, id est vix me possum consolari ob tuam impietatem et obstinationem. *Secundo* et melius vertas, *laboravi panitere*, id est laboravi rogans et invitans te per Prophetas, ut pæniteres, lur. leque converteres. Hic sensus maxime convenit *,itn0; r versioni Latinæ. *Tertio*, S. Hieronymus vertit, Za- TerU0e doravi *rogatus*, id est fatigatus sum aliorum pro te precibus : ideo nemo jam audebit pro te rogare : tot enim precibus pro te fuis oblusum quasi ha* beo caput, aures callosas « meulem defessam et

furti'. Quasi stupidam, (hurto, Maldonatus vprtit, *lato-rari panitcndo*, aut, ut Sánchez, *misaren* lo, quasi diras: Sapinsdecrevi vos punire, sed d> ctus poenitentia et misericordia revocavi sententiam, sperans vestri emendationem; verum nihil obtinui, tantum fatigavi me : toties enim idipsum feci, ut ulterius non possim me reprimere aut poenitere, et mulare sententiam de vestra punitione; sum enim poenitendo fatigatus et tredio affectus : quare revocabo primam meam sententiam, et omnino evertam et interficiam vos. Ita Rabanus, Hugo et Vatablus. Unde Septuaginta vertunt, *non ultra dimittam*, valdeque congruithic sensus llebræo *hinnachem*.

Ver». 7. 7. Dispergam eos VENTILABRO (id est, sicut ventilabro paleæ disperguntur quaquaversum a vento rapfæ, ita et ego vos dispergam) in portis (id est perportas urbium, totius) terre. — *Perportas* enim synecdochico sæpe significantur urbes. Ha Chaldæus et Vatablus.

Secundo et melius, *terrae portas* vocat ultimas terrae partes, quibus ex terra in mare exitur, et o mari in terram intratur, *q. d.* Dispergam vos usque ad fines terne. Ita Maldonatus, D. Thomas, Lyranus. Aut, ut Sanchez, *porta terree* sunt ortus et occasus, per quæ dies et nox quasi per portas positas in finibus terræ, in earn ingrediuntur. Alii sic explicant, *q. d.* Dcpauperabo cos, ita ut ad portas et ostia cogantur mendicare.

Interfeci, etc., populum meum — per Chaldæos, tempore Joakim, vel potius per Sennacherib et Assyrios, tempore Manassis.

Vm.s. 8. Multiplicata[†] sunt mihi (id est a me) vidum ejus, — populi scilicet, maritis earum a Chaldæis infectis.

Super arenam maris. — Est hyperbole, *q. d.* Pluritnæ a me viduata) sunt maritis, factæque viduæ.

Induxieis super matrem adolescentis vastatorem, — qui scilicet vastaret adolescentem-rnorte, et consequenter matrem orbitate el dolore afficeret. Idque non occulte, sed a meridie, n id est palam el in media luce. Ila S. Hieronymus, Rabbiius, Hugo, S. Thomas. Aut vice versa, «vastatorem, » qui scilicet occidat matres, *q. d.* Sicut mulieres casis maritis feci viduas, ita adolescentes cæsis matribus feci orphanos. Ita Maldonatus.

Alii « matrem n exponunt, metropolim, seu urbem matrem, id est primariam, scilicet Jerusalem; hæc dicitur mater *adolescentis*, id est adulescentum : erat emm ipsa mater et nutrix florentissimæ juventutis, *q. d.* Adducam contra Jerusalem hostem, qui media luce eam cum suo juventutis flore perdat et vastet.

Talio, Chaldæus el Vatablus « matrem n exponunt congregationem vel multitudinem adulescentium, id est fortissimos quosque : hos enim occiderunt vastatores Chaldæi. Sed primus sensus uti planissimus, ita el maxime genuinus est.

Misi suplr on hates refentb He-

braico est : *Cadere faciam super eam* (Jerusalem et vicinas urbes) *civitatem et terrores*, id est terrores civitatis, seu quales esse solent in civitate obsessa, seditiosa el tumultuante. Est hendiadys. Vatablus vertit : *Obrui eam subito el hoste et terroribus*. Verum hebraico "P *ir*, civitatem , non hostem significat : nisi dicas *ir* quoque significaro vigilem, et per vigilem inlelligas hostem excubantem et insidiantem Hierosolyma).

9. Infir mata est (immutata est et orbata filiis) Vers. « qu.» peperit septem , — id est plurimos. Ha Septuaginta. Porro hæc accipi possunt, tam de particularibus matribus, quam do ipsa Jerusalem, *q. d.* Ipsa Jerusalem, quæ est quasi magna Judæoruin mater, quæque plurimos habebat filias, id est cives, iis cæsis orba crit : hæc enim ingens matrum præserlim viduarum est afflictio. Undo in historiis legimus matres nonnullas cum acciperent nuntium filios in prælio occubuisse, exanimas et emortuas concidisse.

NotatS. Hieronymus in *Isaiæ* cap. iv et cap. l it , septenarium llebræis esse familiarem propter sabbatum, sicut et denarium propter decalogum, atque significare multitudinem. Sic I *Reg. n*, 5, in llebræo dicitur : « Donec sterilis peperit septem, » id est plurimos, ut vertit noster Interpres, *et Proverb. xxvi*, 16 : « Sapientior sibi piger videtur septem (plurimis) viris loquenlibus sententias, » et vers. 2'i : «Septem (plurimte) nequiliæ sunt in corde illius; » et *Eccles. xi*, 2 : « Da partem septem, necnon et octo, » *q. d.* Da eleemosynam multis, imo multo pluribus; cum enim additur septenario unitas, significatur magna et inusitata multitudo.

Occidit ei sol , — id est prosperitas, *q. d.* In medio prosperitatis cursu, eversa est Jerusalem, et tribus Juda. Ita S. Hieronymus, Chaldæus et Vatablus. Simili modo, mater quaelibet fecunda in Judæa, cum esset in medio ictatis llore, possetquo plurimos procreare filios, maritoejus occiso, quasi sole occidente, vidua et infecunda remansit. Unde Chaldæus vertit : *Migravit gloria eorum, invita eorum, el interea dum ipsi slant" confusi fuerunt. Tala* est illud Poetæ :

Fulsero quondam candidi tibi solea.

Similis phrasis est *Amos* cap.viir, vers. 9; *Job* x x ii, 28, et cap. xxix, 3. Aliter Theodoretus, Hugo, S. Thomas, *q. d.* Præ maestitia visus est ei sol occidere, el tenebrescere in meridie. Vide *Canon. XXXII*.

Allegorico, S. Irenæus, lib. IV, cap. l x v i, Cy-Sol me-prianus, lib. II *Contra Judæos*, cap. x x i h, et Isidorus, De *Passione Christi*, cap. xv , hoc referunt ad 1)tis in eclipsin universalem solis, quæ facta est in morte m*)io u Christi : tunc cniin sol occidit, non Christo, sed Cl*ruii. Judæro, a qua sol faciem indignans avertit ob Christieidium ab ea commissum.

Moraliler: Occidit sol in meridie juvenibus, qui , sperabant anno=Np.storis, el iu flore ætatis a morti

abripiuntur. In hos enim recte competit illud Poetæ, nostro Prophète vicinum :

Solo occidero et rediro possunt :
Kob» cum semel oeddit brevis lux.
Nox perpetuo una dormienda.

Mystice, Hugo per occasum solis accipit occre-
ationem Judæorum, de qua Isaias, cap. lix, 9:
a Exspectavimus lucem, et ecce tenebræ; splen-
dorem, et in tenebris ambulavimus. Palpavimus
sicut cæci parietem, » etc. Pari modo tropologice
occidit homini sol, cum in peccatum moi tale. pro-
labitur. tunc enim Christum solem iustitiæ, gra-
tiam et vitam animæ deperdit, ac in horrendas
tenebras, quin et in mortem presentem et æternam
corruit. Ita S. Hieronymus.

Remihos (sub Joakim) in gladium dabo, — ut
sub Sedecia per Nabuchodonosorem occidantur.
Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo.

Venio. Ih- simi. — Est epiphonema, quo Propheta
ex naturali doloris sensu queritur, se nescio quo
fato genitum, ut omnibus sit odio et probro, ob
minaces prophetias; vocatque se «virum rixæ et
discordiæ, » id est omnium injuriis, odiis contu-
meliis expositum, cum quo omnes jurgantur et
rixantur. Syrus vertit, virum *judicem*, id est judi-
cio cum omnibus contendentem; Arabicus, virum
arguentem. Sic Christus Juda-is fuit vir rixæ, el po-
situs in ruinam et resurrectionem inultorum.

Monna- Sic qui respublicas et Religiones deformatas et
loros collapsas reformare volunt, hbertinis sunt viri
fuLt viri rixæ.

rix.T. Dicebat Lacon apud Plularchum : « Quomodo
Exem- vir bonus est qui improbis amicus est? » et Scipio
pla. Africanus de suis ænnilis dicebat : « Merito patri
bellum facientes me prius sublatum volunt. « Qui
ergo r'ipublicæ commodis student, sunt viri rixæ.

Talis vir rixæ- fuit S. Paulus; unde ipse aiebat :
« Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non
essem; nel : « Blasphemamus, et obsecramus;
persecutionem patimur, et sustinemus; tanquam
purgamenta hujus mundi facti sumus. »

Talis vir rixæ fuit vero immortalis S. Athana-
sius, qui pene solus totum orbem Atianum ad
duellum provocavit et debellavit.

Talis vir rixæ fuit S. Benedictus, qui sub ini-
tium sua: conversionis, cum veteres quosdam mo-
nachos licentioris vitæ ad disciplinam objurgan-
do reducere vellet, eorum odia incurrit, adeo ut
civenenum propinarmi in calice, quem ipse signo
crucis signans confregit, ac relicto monasterio in
solitudinem se recepit.

Tales viri rixæ fuerunt S. Hieronymus, S. Chry-
60'tomus, S. Gregorius Nazianzenus, S. Thomas
Cani' iriends, el Morus, atque hoc saiculo S. P.
N. Ignatius, cujus præsontia ubique procédas im-
piumili et d rinomini concitabat. Unde ipse longa
experientia doctus, dolebat et metuebat si quando
M'-dequaqr prospera de Societatis progroasu af-
fi i.eiitur; dicebat enim : a Persecutiones esso fla-

bellum et cotem Societatis, » quibtis ejus virtus
acuenda et illustranda sit : quod si Hire deliciant,
aiebat vereri se ne marcescat Societis, aut minus
recte et strenue suo oflicio perfungatur. Hoc enim
si prestare pergat, neessum esse contra eam
multorum, etiam Catholicorum, invidia aut vitiis
aliis laborantium, odia concitari : perinde ut chi-
rurgo secante tibiam ægri, necesse est illum do-
lere et concitari, ila ut cæpe in ipsum chirurgum
insurgat. Quare mirari non debent ejus assecle,
preserlim zelosi et illustres, si viri rixa» et turba-
tor orbis vocentur; sed potius gaudere, sibiquo
persuadere hmc certam esse notam suæ virtutis
et zeli, fructusque inde consecuturi.

Non foemravi. — Lites enim srepe ei usura vel
data vel accepta oriuntur. Theodotion vertit : lfon
detui, *nec debuit mihi quisquam, q.d.* Nihil mihi cum
quoquam est commercii, vel negotii, ut litigare
inccum debeat, et tamen passim *maledicunt mihi*.
Ha Theodoretus et Lyranus.

Undo tropologice S. Hieronymus Christum hic
expostulantem inducit, quod nemo velit a se ac-
cipere fœnus, id est gratiam et dona quæ ipse
cuique offert.

Addit Sanchez, quod nemo velit u-uram bono-
rum, quæ a Deo tot tantaque accepit, solvere et
reddere, nempe gratiarum actiones, et usum eo-
rum quæ ad Dei gloriam expendere debet. Neque
femori ilare, cum ipse tam sit ad solvendam usu-
ram alacer et promptus. Dat autem fœnori Deo,
cumque sibi debitorem facit, a qui miseretur pau-
peris, » Proverò, xix, 17.

11. Si nox reliquæ. — Nota : Hæc sunt verba
Dei consolantis Jeremiam. *Secunda, ñ si* vox est
jurantis; supplendum enim est: *Non habear verax
atit Deus, si non* effecero, ut *rdiquæ*, id est tem-
pora reliqua et novissima, id est, ut Chaldæus, finis
vitæ sit felix. Fecit hoc Deus, cum Nabucho-
donosor hostis ambivit amicitiam Jeremiæ, quasi
sibi faventis contra Jerusalem, et ea capta, Jere-
miam beni ne accepit, cap. xxxix, 11, cap. xli. 4.
Ita S. Hieronymus, Rabanus et Hugo.

Si non occirhi, — *q. d.* Si non occurrero et ju-
vero te adversus inimicos. Aliter vertunt Chal-
dreus, Lyranus et R. Salomon, nimirum, si non
fecero occurrere tibi hostem tuum, scilicet Scde-
ciam, obsecrantem ut ores pro eo, ut Ghaldæorum
manum evadat. Palet cap. xxi. R. Salomon et alii
hæc accipiunt de Nabuzardan, qui pro Nabucho-
donosore præfuil Judææ, atque Jeremiæ liberta-
tem el munera dedit, cæleris Judæis in servitu-
tem redactis, ut patet cap xli, 4.

12. Nl mqv id foederabitur ferrum ferro ab Aquí-
lone, ut is? — Hoc esi, Judaicum ferrum et arma
non potei uni sociari armis Chaldæorum, nec a s
f-i; sed hoc, nipote fortius, illud collidet el cotí-
fruí et, quod Flandn dicunt : -HTt hgben 5ert. Do-
cet hoc proverbium inter pervicaces et sup.rbos
non posse e-se fœdus aut concordiam, sed juges
esse rixas et jurgia. Scusus ergo esi, y. d. Judæi

fer_
rum ier-
non
fodera*
ler»
VHUH
riposi*
uo.

durissimi sunt, nt tu experiris, o Jeremía, ideoque non stabit amicitia eorum et fcedera cum Chaldæis inita; ne putes, o Jeremía, tuas contra eos minas irritas fore, quia vere Judæi Chaldæis se sociare et subdere nolent, sed rebellabunt volentque bellum, ideoque ab eis perdentur, itaque implebuntur tuæ minte, ac punientur qui te ad necem persequuntur, minasque tuas rident, et pro fabulis habent. Unde Jeremías de iis vindictam a Deo expetit, vers. 15; esto populo simplici postulet misericordiam et ventam. Ita S. Hieronymus, D. Thomas, Rabanus, Hugo, Lyranus. Huc accedunt Syrus et Arabicus; vertunt enim : *Incidere te faciam tn maniis inimicorum tuorum, qui tentent ad tenu Aquilone, et in malum validum : quia ipsi sunt ut ferrum etæs crudele* (durum).

Hinc *secundo*, R. David, Isidoras et Vatablus apposite ex Chaldæo sic explicant : Numquid rex Pharaos, qui est durus ut ferrum, sociabitur Sedecim *forti* ut ferrum, ul pugnei contra Nabuchodonosorem, qui est instar ferri durissimi, sive chalybis, venitque ab Aquilone contra Jerusalem? *q. d.* Non, quia duri impingent in duriores se, pervicaces in pervicaciorem, superbi in superbiorum, ideoque ab eo conterentur, sicut chalybs domat ferrum, *q. d.* Judæi duri sunt ut ferrum, idcirco duriores metaUo subigendi; malo enim nodo malus quærendus est cuneus.

Ttrii*. *Tertio*, pro *fæderabitur* hebraico est yr? *¿croa*, a radice yjn *raa* per duplex ain, significat *conteret, confringet*. Ita Symmachus et Vatablus, *q. d.* Numquid Judæi et Pharaos, qui fortes sunt ut ferrum, conterent Nabuchodonosorem, qui pariter foriis est ut ferrum, et te, o Jeremía, qui fortis es ut æs, atque prophetizas felicia pro Nabuchodonosoro contra Pharaoncm? *q. d.* Non; imo Nabuchodonosor Pharaonein et Judæos conteret. Ita Lyranus et Vatablus.

(hitu). *Quarto*, Septuaginta et Theodotion pro littera rese legunt datet, scilicet pro ieroa, legunt pt» ioda, id est cognovit, unde vertunt : *Si cognoscetur ferrum, et operimentum cereum fortitudo tua?* *q. d.* No fidas et glorieris, o Jerusalem, in fortitudine tua, in armis ferreis et loricis orneis; quia hæc omnia sternet et rapiet Chaldæus. Ita Theodoretus, licet Delrio, *adagio* 841, Septuaginta cum Nostro et Chaldæo conciliare concludet.

Qu ru *Quinto*, Sanchez explicat, *q. d.* Sicut cum ferro, id est curn ferreo Judæorum animo, componi et fæderari non potest ferrum et æs ab Aquilone, id est ferrei Chaldæorum animi : sic nec ferreum Judæorum pectus, quod ad salutaria tua monita durum est, sociari potest cum animo tuo item ferreo, quem tibi indidi, cap. i, vers. 18. Verum hic et nota similitudinis, el tota similitudinis redditio, sive applicatio subaudienda et supplenda sunL "rtsius ergo sensus, uti maxime obviu, ita plenàri nus et planissimus est. Unde et sequitur :
* Divitas luas et thesauros tuos iu direptionem dabo i tuas, ■ scüicet, o Jerusalem, quæ Jeremiam

Prophetam meum persequeris. Ad eam enim de more se sermonemque Deus convertit.

13. Dabo gratis, — sine persoluto pretio. Ha v«rI- ** Hebræus.

In omnibus peccatis tuis, — propter peccata tua. Ita Septuaginta.

Et in omnibus terminis tuis, — id est, per totam Judæam. *Secundo*, et aptius ad præced. *q. d.* Ob omnes terminos tuos, id est, ob idola quin in omnibus terminis et vicis tuis erexisti, ut patet cap. xi, vers. 13.

14. Et adducam. — Potest verti ex Hebræo : Transire te faciam in terram, quam non nosti, scilicet in Chaldæam. Ita Vatablus et Pagninus. *Secundo*, Septuaginta et Chaldæus vertunt : *Servire te faciam in terra quam non nosti*; nam pro 'majIH Accbarli, legunt 'J113JH1 *hcebadti* : *dalet* enim et *rese* sunt simillimæ, et solo angulo differunt.

Quia ignis succensus est in furore meo. — Hoc est ignis furoris mei succensus est. Sic enim Hebræi sæpe tð *in* ponunt pro regimine genitivi. Aut per hypallagen, *q. d.* Furor meus succensus est in igne, id est instar ignis; « super vos ardebit, » id est in vestrum exitium inflammabitur, vos vestraque comburet. Ita Sánchez.

15. Tu scis, Domine (humilitatem et afflictio- Ver».i», nem meam : verba sunt Jeremiæ ad Deum ; ergo), tuere me. — Hebraice Dpon *kinnakem*, id est vindica me de iis, qui me persequuntur, uti subdit.

Noli in patientia tua (hebraice, *noli in longitudine nasi*, id est longanimitate tua qua Judæos, qui me persequuntur, toleras, et differs ultionem) suscipere me — meamque causam et precem, *q. d.* Cito me vindica, ut sciant me Prophetam a to missum, ne et ego el tu diutius opprobrium eorum feramus. Ita Chaldæus, Hugo, Lyranus, Dionysius et alii.

Vatablus vertit : Ne in longanimitate tua, qua pateris hostes meos, tollas me de medio : id est, ne prius moriar quam sumpseris poenas de eis : da mihi hanc consolationem, ut non moriar inultus, sed videam ante mortem cos meritas darò poenas.

16. Inventi sunt sermones tui, (a me), et co- Ver», ia. medii eos (id est avide hausi et excepi cos. Ita Lyranus; hinc) factum est mihi verbum tuum in gaudium, — *q. d.* Dulce mihi fuit audire tua consilia et decreta; at postquam ob ca a Judæis tam dira passus sum, facta sunt mihi amara, æque ac Ezechieli, cap. in, vers. 14, ac S. Joanni, *Apocal.* x, 9, qui huc alludit. Aliter S. Hieronymus, Rabanus, Rugo, *q. d.* Gavisus sum talia et tanta mala sustinens, ex co quod verbo tuo parerem, illudque prædicarem. Septuaginta pro *comedi* vertunt, *comede*: pro oHd x *ochelem* enim legerunt q S^Xoc/i-lam, in imperativo; sic enim habent: *Comede*, vel consume *cos*, et erit verbum tuum mihi in gaudium, *q. d.* Adimple minas per me prædiclas, ut sciant me verum esse Prophetam, luneque lætabor. Ila Theodorelus.

Quoniam invocatum est nomen tuum super me,— quia vocatus sum et vocor, atque revera sum propheta tuus, *q. d.* Quia certus sum me quasi prophetam audire oracula tua, qui es Deus omnipotens; hinc ea, utpote divina, fuerunt mihi dulcia.

17. Non sedi in concilio ludentium. — Id est derisorum impiorum, qui homines et Deum ridere solent. Aut proprie, *q. d.* Cum prophetam agere coepi, abstinui a risu, ludis et jocos saecularibus : serius fui, spiransque compunctionem.

Et gloriatus sum. — Repete per hebraismum negationem *non*, *q. d.* Non sum gloriatus a facie manus tuæ, id est ob donum prophetiæ, quod in me operatus es tactu manus tuæ, cap. i, vers. 9, sed solus sedi ab omnibus desertus, quia prophetiam minacem, et, ut hebraico est, plenam indignatione, commisisti mihi. Ita Chaldæus, Pagninus, Dionysius et Sanchez.

Secundo, sine negatione, tñ *et* accipiendo causaliter pro *quia*, sic explices : non delectatus sum, nec gloriatus «concilio ludentium,» et, id est *quia*, gloriatus sum et delectatus te solo, Domine, tuo alloquio, tuis oraculis. Manus enim apud Prophetas symbolum est prophetiæ et oraculorum. Verum priorem sensum exigit id quod sequitur : a Quoniam comminatione replesti me, » *comminationem* vocat prophetiam tristem et minacem, quam alibi vocat *onus*, *q. d.* Prophetia ista dura et minax de populi mei excidio, omnem mihi lætandi et gloriandi materiam abstulit, meque moerore et horrore replevit.

Tropologice S. Gregorius, IV *Moral*, xxxv : Manus, ait, Dei est, quæ nos peccantes paradiso expulit; comminatio vero, qua clamnum nobis peccantibus gehennam minatur. Ergo « vir sanctus cunctas a se desideriorum temporalium turbas ejiciat, seque in magna mentis solitudine abscondat, dicens : A facie manus tuæ solus sedebam : quoniam comminatione replesti me. » Ita sederunt S. Eremitæ in deserto, uti memorant S. Hieronymus, Climachus, Palladius, Theodoretus, Cassianus et alii.

Aliter hæc distinguunt Hebræi recentiores et Vatablus, scilicet, *non sedi in conciliojocantium, ut exsultarem; sed propter manum tuam solus habito, quia indignatione replesti me.* Ita et S. Gregorius, IV *Moral*. cap. xxxv.

18. Plaga mea desperabilis, — id est desperata, incurabilis, *q. d.* Cur me relinquis in afflictione hac velut desperatum, nec consolaris ?

Facta est mihi (scilicet manus tua, de qua vers. 17), quasi mendacium aquarum infidelium, — id est quasi fons infidelis et mendax, qui videtur perenniter fluxurus, et tamen deficit, verbi gratia in restate, cum maxime eo indigent homines, *q. d.* Putabam, o Domine, quod semper me tua manu el ope juvares, uti promisisti : et ecce in hac plaga el persecutione, cum maxime ope indigeo, me deseris. Ita Chaldæus, Septuaginta, Pagninus et Vatablus. Hebraea ad verbum pathetica sunt, sic

xii.

enim habent, *essendo eris mihi, o Deus, tanquam fons mendax?* id est, an falles spem meam, quam in tua ope defixeram, sicut fons mendax fallit cos, qui in eo spem sui potus reposuerant. Vox cmm rrrnn *Hie*, tam est secundæ personæ significans ens, vel *fuisti*, ac respicit Deum; æque ac lertiæ, significans *erit*, vel *facta est*, ac respicit manum Dei. Verum hic sensus continet murmur, et pene blasphemiam in Deum : unde videtur Propheta indignus. Adde, tñ *facta est*, ad plagam spectare, non ad malum.

Secundo, Sanchez, *q. d.* « Facta est, » id est factum est (Hebræi enim femininum genus usurpant pro neutro, quo carent), scilicet abstinere meum a jocos et concilio ludentium, de quo vers. 17, ut tibi soli placerem (quod credebam mihi fore commodum, utile et prosperum), tanquam aquire mendaces, quæ tunc mœstum agricolam destituunt, cum maxime sitiunt agri. Ita enim et nunc ego, cum ab iis quos deserui, vexor, a te quoque, o Domine, derelinquor.

Tertio, Lyranus, *q. d.* « Facta est mihi, » scilicet plaga mea, sicut aquæ infideles, quæ tempore æslus, cum maxime iis indigemus, deficiunt; quia plaga tunc mihi adest, cum maxime indigeo consolatione.

Quarto, S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, *q. d.* Propheta gerens typum Christi patientis : Plaga hæc non durat, sed præterit et deficit, sicut aquæ infideles : sed, quomodo ergo luget, et vocat eam desperabilem ?

Hinc *quinto*, S. Augustinus, lib. II *Contra litteras Domilipetilianis* (qui quasi Donatista ex hoc loco probare volebat, baptismum infidelium et impiorum, esse mendacem et vanum) cap. cu, et S. Thomas sic explicant, *q. d.* Plaga, id est inimici mei, sunt quasi aquæ dolosæ et infideles, ut iis me credere non possim, sed semper ab iis timere mala debeam, quamdiu supererunt.

Dico ergo hoc adagium spectare et explicare plagam desperatam (de hac enim sermo præcessit), scilicet quod sit incurabilis, instar ulceris chironii, quod cum sanatum videtur el obductum, interius putrescit, et gangrena profundiore recrudescit : sicut fallaces quidam torrentes, aut lacunæ (quas Frandri Stoelagtjen vocant), quæ cum putantur exaruisse, et sicco pede posse transiri, cedunt incedenti, cumque hauriunt et mergunt : hñ enim vocantur infideles, quia cum videntur siccæ et solidæ, de novo ebulliunt et scaturiunt, instar paludis. Ita Delrio, *adagio* 845.

19. Si converteris (Maldonatus putat hæc dici populo, non Jeremiæ : quia Jeremías, inquit, non recesserat a Deo, neque indigebat ut in ejus rediret gratiam : sensum ergo esse, *q. d.* Si, o popule, a peccatis tuis convertaris, ego vicissim), convlrtam tiñ (id est in gratiam meam te reponam), et a me faciem meam stabis, — id est, prosequar te omni favore, libenter te videbo. Verum non populo, red Jeremiæ hæc dici, patet ex eo quod

9

sequitur : « Convertentur ipsi ad te, et dabo te populo huic in murum æreum. »

Dico ergo, *si converteris*, est futurum, et sensus est, *q. d.* Si convertaris, o Jeremía, a tua diffidentia, pusillanimitate et impatientia, ad firmam in me spem et constantiam convertam et restituam te, ut firmus stas ante faciem meam, sisque mihi familiaris et propheta charissimus, ac mihi curæ sit salus tua. Ita Chaldæus, Vatablus, Origenes.

Aliter S. Hieronymus, Theodorus, Rabanus, Hugo, S. Thomas et Lyranus, *q. d.* Si, o Jeremía, converteris hunc populum a peccatis, ego te a tua afflictione convertam, erisque mihi familiarissimus. Unde sequitur : « Si separaveris, » etc. Verum prior sensus verior est, et magis genuinus.

Aliter et Sanchez, *q. d.* Si, o Jeremía, converteris ad me, uti copisti, aut, si converteris te a nugatorum atque ludentium coetu, ego convertam te, ab iis nempe malis et incommodis, quibus te propositum esse quereris : daboque tibi inter Prophetas aliquid eximium, nempe ut assidue stes ante faciem meam, ut scilicet sis mihi familiaris, egoque te libenter aspiciam, et quotidie donis singularibus ornem.

Si separaveris pretiosum a vili. — Syrus, *ei eduxeris grave a defectivo* (v. g. monetam gravem et ponderosam ab ea quæ levioris est ponderis, et a justo pondere deficit), vel *honestum a pravo*. Primo, sensus est, *q. d.* Si separaveris verbum meum pretiosum a verbis Judeorum minacibus, sed levibus, vilibus et infirmis, quia ipsi invalidi sunt, et minas suas explero non poterunt, *q. d.* Si fortiter et animose, o Jeremia, adhaiseris verbo vico, et contempseris Judæorum minas, eris quasi os meum, id est eris propheta et præco meus mihi conjunctissimus, per quem ego mea secreta et decreta edicam et proloquar. Ille sensus aptissimus est, optimeque respondet præced. et seq. Fac ergo, o Jeremia, sicut apes, quæ flores colligunt, herbas relinquunt, et, ut aits. Augustinus, tract. 40 *in Joan.*, ut botrum carpo, spinam cave. »

Secundo, « si separaveris pretiosum, » id est patientiam, constantiam et virtutem, a tua vili timiditate; si constans fueris, non timidus : virtutis enim preboste sunt, maxime fortitudo et magnanimitas; vilia vero vilia sunt, et innoxie animæ et pusillanimes, viles sunt.

Huc referri potest expositio Sancier, apta sano et congrua : « Si separaveris pretiosum a vili, id est motus meaeque oracula a ludis et nugis ludentium, vers. 17, ut has aversoris, sicuti facis, illa sequaris et exsequaris, ut quasi os meum eris, » id est, « stabis ante faciem meam, et accipies a me oracula, verba mea loqueris, et ut quasi os meum : » quia non aliter loqueris, quam ut ego loquerer, aut quam a motu tibi praescriptum est. Et enim os quasi iura amala, in qua dentes sunt quibus « horde, lingua plectinm, ait S. Ambrosius, lib. VI *Uacam*. cap. ix, anima et spiritus Dei affla-

tus, qui os movet et regit, in coquo modulatur prout vult.

Tertio, Maldonatus hæc explicare porgit de populo, *q. d.* Si, o popule, de cluni habueris inter veros Prophetas et falsos. Verum jam dixi hæc Jeremiæ dici.

Quarto, S. Hieronymus, Chaldæus, Theodorus, Hugo, S. Thomas, Lyranus sic explicant, *q. d.* Si, o Jeremia, Judæos ductiles et flexiles ab obdurtis separaveris et converteris; vel potius, si dederis operam, ut ex vilibus, impiis, incredulis et rebellibus, facias credentes, obedientes, justos, sicque eos separe, etc., ut hebraico est, educas a sua præterita et aliorum adhuc rebellium præsentis impietate; eris mihi cuneus, charus et conjunctus quasi os meum (sic vulgo dicimus ei quem valile diligimus : Amo te quasi oculos meos, quasi cor meum), quod voluntatem meam annuntiat et implet. Unde Chaldæus vertit, *voluntatem verbi mei implebis*; et S. Hieronymus, *eris sicut lex mea quæ animas convertit*; et Theodorus : *Similis*, inquit, *eris verbo meo* : quia sicut ego verbo condidi universa, ita tu verbo impios convertes ad virtutem. Arabicus, eris *ut sermo oris mei*. Aliter Vatablus et Isidorus, *quasi os meum eris*, id est, inquit, omne quod dixeris, ita certo præstabo, ac si ego dixissem.

Addit Chrysostomus, orat. *S. Contra Judæos*: Os, Oui pf0< inquit, eorum, qui proximos convertunt, est quasi os Dei, id est talos, Deo sunt simillimi et conjunctissimi, sicut os homini simillimum et conjunctissimum est. Secundo, tales sunt quasi Christus, et simillimi Christo, qui est osci verbum Patris : Christus enim factus est homo, et crucifixus ad hoc ut animas converteret.

Denique audi S. Gregorium, XVIII *Moral.* xxiii: « Si separaveris, inquit, pretiosum a vili, quasi os meum eris : vili quippe Deo est mundus præsens, pretiosa vero est anima humana : qui ergo pretiosum a vili separat, quasi os Domini vocatur; quia porcum Deus verba sua exeret, qui ab amore præsentis sæculi, loquendo quæ potest, humanam animam evellit. »

Anima enim rationalis est gemma pretiosissima, quas pluris valet quam in coelum et terra totusque mundus : est enim ad imaginem Dei facta, Deique jouifle*-summa participatio, et, ut ille ait, divini parti- ifo impii cula auræ, ideoque S. Augustinus et ex eo S. Thomas docent, quod conver- io et justificatio impii, (la»m majus, difficilius et potentius sit opus, quam creatio cœli et terre. Quis ergo hanc geminam purgare et salvare, etiam vitæ suæ impensa, non ambiat? Docet hoc D. Thomas, I li, *Quæst.* CXIII, art. 9, VirgiUus, Ennium manu tenens et legens, rogatus quid faceret, respondit: « De stercore aurum colligo. » Dicat hoc, qui animam convertere satagii : De stercore mundi aurum hoc, animam hanc, colligo et separo, quasi pretiosum a vili.

Hinc S. Joannes Chrysostomus, orat. 3 *Contra judæos*, tom. V, docet cum qui animam convertit.

majusgratiusquo donum Dco ofierre, quam si templum ci construeret : « Unicum, inquit, templum diruit Deus Hierosolymis, et innumerabilia erexit illo longo venerabiliora. Vos, inquit, templum estis Dei viventis; » et inferius : « Nam etiamsi pecuni® vim immensam dinumeraverit aliquis, nihil simile præsliterit ei, quod præslat is qui servat animam. Hæc est major eleemosyna, quam decem millia talentorum, quam hic mundus universus, quantus quantus undique patet oculis : siquidem homo est toto mundo pretiosior; hujus enim causa et coelum, et terra, et mare, et sol, et steli® condita sunt. »

CONVBRTBNTUR IPSI AD TE. — 1(1 CSt ipsi Jlldæi tibi infensi, fient tibi supplices, et subjicientur tibi, non tu illis; imo ipsi requirent te tuamque amicitiam, ut cis consulas, et pro cis ores. Patet cap. xxi; tu vero mea virtute roboratus quasi murus rereus, non curabis nec requires cos. *Secundo*, Chaldæus explicat, *q. d.* Ipsi obedient verbis tuis, et te imitabuntur, tu non imitaberis mores et errores eorum.

Putor» Tropologice, tales debent esse Prælati, pastores ad e* concionalorcs, ut scilicet cum Jeremia, cap. v, «tores vers. 14, sint indar ignis, qui omnia in se conver- «onverie- et jpS0 jn nihil convertitur : ut nimirum per- irrocon- slenl in suo virtutis statu, populumque in suam terti ad charitatem et virtutem convertant; ipsi vero non ítlor, convertantur ad eum, id est populi vilia et mores non induant, iisque se non conforment.

visio s. ita S. Monica, orans pro filio suo Augustino ma- <iesnÁa- riichæo, vidit Angelum sibi dicentem : « Ubi tu es, guñi- ibi est et ille, » significans cum fore catholicum ; “o- cumque Augustinus hoc audiens eluderet, diceret- quo hoc viso portendi, illam fore quandoque ta- lem, qualis ipse erat, scilicetmanichæam, subjun-

xit illa: «Non, inquit, non enim mihi dictumc^t: Ibi ille, ibi el tu ; sed : Ubi tu, ibi et ille,» ut refert S. Augustinus, lib. Hl *Confess*, cap. xi.

Ita S. P. N. Ignatius dicebat suos aliosque Religiosos sic agere debere cum saecularibus, ut eos a saecularibus colloquiis et desideriis ad sua, id est religiosa et divina, traducerent; non vero ipsi ad eorum saculares mores et sermones descenderent, cum iisque quasi sæcularescerent. Quocirca hoc erat ejus praeceptum : «ingr. dim.ni ad seculares, cum eo quod ipsorum est, sed egredimini cum vestro, » *q. d.* Initio sæcularibus vos ac orn* modale, et ad eorum colloquia descendite, sed sen»im el suaviter altiora et divini inducite, ca- que figite in eorum cordibus. Sic enim Apostolus ait : « Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos. »

Hinc rursum infert D. Thomas, quod « Sancti pineti non gaudent nec gloriantur, nisi in bono virtutis, ia maximo triplici, scilicet *primo*, in tribulationum viriata passione. *Roman*, v : Non solum autem, sed et glo- lriPliet riamur in tribulationibus. *Secundo*, in proximorum conversione. Il Cor. vix : Multa mihi fiducia est apud vo<=, multa mihi gloriatio pro vobis. *Tertio*, in conscientia® puritate. H *Corinth*, cap. i : Gloria nostra hæc est, testimonium conscientia» nostr®.

u Secundo, gloriantur Sancti in Deo, scilicet *primo*, in divina dilectione, ostensa per passionem Christi. *Gal.* cap. ult. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi. *Secundo*, in divina cognitione. *Jcrein.* ix : In hoc gloriatur, qui gloriatur, scire et nosse me. *Tertio*, in divina imitatione. *Eccli.* xxxii : Gloria magna est sequi Dominum. longitudo enim dierum assumetur ab eo. » Hucusque D. Thomas.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Minatur Deus stragem extremam per Chaldaos, illamque miris modis exaggerat; ideoque monet Jeremiam, ne in Judaea uxorem ducat, negat liberos procreet : fore enim ut omnes patres, matres, filii moriantur, u» tanta copia, ut nemini futurum sit sepulcrum, aut justa funebria. Tanti vero mali causam esse peccatum asseverat. Deinde, vers. 16, Judaos consolatur, pradicens liberationem e captivitate per Esdram, et maxime per Christum et Apostolos, qui non solum Judaos, sed et gentes plurimas ab ultimis terra futibus Dei cognitione et cultu imbuent (1).

i. Et factum est verbum Domini ad me, dicens : 2. Non accipies uxorem, et non erunt tibi filii et filiæ in loco isto. 3. Quia hæc dicit Dominus super filios et filias, qui generantur in loco isto, et super matres eorum, quæ genuerunt eos : et super patres eorum, do quo-

(i) Quinta est hæc concio ad sectionem secundam partis prim® perlinens, quæ incipit a cap. xvi et cum cap. xvn absolvitur. Ad ultima Judæorum tempora, paulo ante captivitatem, referenda est hæc prophetia;

el cum vale* in cap. xviii, 5, invehitur in eum qui in humano auxilio apem habeat repositam, nulla bei ratione habita, vix dubium esse potest quin perducatur ad Juakimum regem, Ægyptiorum maxime pre»-

mm stirpe sunt nati in terra hac : 4. mortibus ægrotationum morientur : non plangentur, et non sepelientur, in sterquilinum super faciem terræ erunt : el gladio el fame consumentur, et erit cadaver eorum in escam volatilibus cadī, et bestiis terræ. 5. Illec enim dicit Dominus : Ne ingrediaris domum convivii, neque vadas ad plangendum, neque consoleris eos : quia abstuli pacem meam a populo isto, dicit Dominus, misericordiam et miserationes. G. El morientur grandes et parvi in terra ista : non sepelientur neque plangentur, et non se incident, neque calvitium fiet pro eis. 7. Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo : et non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo et matre. 8. El domum convivii non ingrediaris, ul sedeas cum eis, et comedas et bibas : 9. quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Ecco ego auferam de loco isto in oculis vestris, et in diebus vestris, vocem gaudii, el vocem lætitiæ, vocem sponsi, et vocem sponsæ. 10. Et cum annuntiaveris populo huic omnia verba hæc, et dixerint libi : Quare locutus est Dominus super nos omne malum grande istud? quæ iniquitas nostra? et quod peccatum nostrum, quod peccavimus Domino Deo nostro? 11. Dices ad eos : Quia dereliquerunt me patres vestri, ait Dominus : et abierunt post deos alienos, et servierunt eis, et adoraverunt cos : et me dereliquerunt, et legem meam non custodierunt. 12. Sed et vos pejus operati estis, quam patres vestri : ecce enim ambulat unusquisque post pravitatem cordis sui mali, ut me non audiat. 13. Et ejiciam vos de terra hac, in terram quam ignoratis vos, el patres vestri : et servietis ibi diis alienis die ac nocte, qui non dabunt vobis requiem. 14. Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus, et non dicetur ultra : Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti, 15. sed, Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, el de universis terris, ad quas ejeci eos : et reducam eos in terram suam, quam dedi patribus eorum. 1G. Ecce ego mittam piscatores mullos, dicit Dominus, et piscabuntur eos : el post hæc mittam eis multos venatores, et venabuntur eos de omni monte, et de omni colle, et de cavernis petrarum. 17. Quia oculi mei super omnes vias eorum : non sunt absconditæ a facie mea, et non fuit occultata iniquitas eorum ab oculis meis. 18. Et reddam primum duplices iniquitates, et peccata eorum : quia contaminaverunt terram meam in morticinis idolorum suorum, et abominationibus suis impleverunt hæredilatam meam. 19. Domine fortitudo mea, et robur meum, et refugium meum in die tribulationis : ad legentes venient ab extremis terræ, et dicent : Vere mendacium possederunt patres nostri, vanitatem, quæ eis non profuit. 20. Numquid faciet sibi homo deos, el ipsi non sunt dii? 21. Idcirco ecce ego ostendam eis per vicem hanc, ostendam eis manum meam, et virtutem meam : el scient quia nomen mihi Dominus.

2. Nos accipies uxorem, etc., in loco isto, — in Anatboth, inquit Vatablus. Melius Lyranus, in Ju-

odio fretum, postquam a Nabuchodonosore defecisset (IV Bqj. h iv, 2), quem ipsum Judææ regem etiam xvii, 11, perstringi credibile est ex orationis cap. xxii, in illum dictas tum ipso exordio, tum aliis gravibus beis, velut vers. 13 scq. et vers. 17. Illam Joakimi a Chaldæis defectionem et ipsi regi et universo populo Judaico male ecduram esse, el causam futuram interitus reipublicæ, cum vatis animus ex divina inspiratione presagirei, multus est cap. xvi in describendis calamitatibus gravissimis, quas homines ea a tate viventes brevi interjecto tempore essent subituri. Denique Joakimi temporibus congruit et illud, quod xvi, 11, 12, Judæi invalidi taperari dicuntur patres, tum enim ad vanorum deorum culto et alia scelera relapsi revera pejores «itti ns, qui Josis, pii regis, tempore vixerunt.

(Ex Rosenmuller partimi

dæa, quia illa jamjam vastabitur: ne super dolorem proprium, uxoris et liberorum miseriis torquere, ait S. Hieronymus. Hinc patet Jeremiam

Deus igitur populo Judaico rerum suarum interitum denuntiaturus, Pntxo, prohibet Prophetam, *primo*, ne jungatur matrimonio ob imminetia matribus et proli-bus mala gravissima, 2-4; *secundo*, ne lugeat mortuos ob impedienda mortuorum funeralia, 5-7; *tertio*, ne intersit conviviis, ob auferendam omnem lælitiæ materiam, 8, 9.

Secundo, respondens ad querulas populi expostulationes, 10; *primo*, designnd tanquam causas facta parentum mala cl filiorum pejora, 11, 12; *secundo*, intenti! exilium depravatis, 13; *tertio*, promittit reductionem emendatis, 14, 15; *quarto*, aggravat comminationem contra priores, 10-18; *quinto*, amplificat promissionem factam posterioribus, communicatam cum gentibus. 19-21.

jerem.r»» mnnM'-ccælibem et virginem;ncc enim dubium
l est quin ipse Deo, id hic principienti, paruerit.

" f'oi' Et nom erunt, — ne sint, id est ne procrees
proles. Futurum ponitur pro imperativo.

4. Mortibus ægrotationum morientur. — Id est
variis ægrotationibus et morbis, ex fame, bello,
ejusque rerumnis profectis morientur. Ita Chal-
dæus et Vatablus. Unde Septuaginta vertunt, taa?»

id est morte morbida, sive a morbo pro-
fecta, morientur.

Non plangentur, — quia non erit qui plangat,
et ex continuis funeribus superstitēs discent de-
functos non curare, ncc plangere, uti fieri solet
in magna pestilentia : tunc enim homines dedo-
lere, omnemque pestis, mortis, funeris et sepul-
cri sensum perdere solent. Hinc mortui ob copiam
manebunt insepulti, et in viis vicisque quasi in
sterquilinio jacebunt et computrescent.

•r». s. 5. Ne ingrediaris domum convivii,—scilicet luc-
Tartnh- (Us jn funere : fiebraice enim est rntO *marseach*,
po,.. je. quæ vox significat convivium funebre, m exse-
ri jice- quius mortuorum ad consolandum propinquos
lontor. mortui parari solitum, quod Græci «ipíítw»*, La-
tini parentalia, quasi per ea parentibus justa ce-
lebrentur, vocant, ait S. Hieronymus. Id imitantur
Christiani, qui non solum propinquis, sed et pau-
peribus dant epulum, quod Hispani charitatem
vocant, sicut olim veteres áysów vocabant. Idem
fecerunt gentiles Romani et Græci, uti docet Ale-
xander ab Alexandro, lib. III *Genial*, cap. vu.

Precipitar ergo Jeremiæ, aiunt S. Hieronymus
et Lyranus, ne ullum de populo consoletur, ne se
misceat inimicorum Dei conviviiis, ne justa cele-
bret super funeribus defunctorum, qui juste ob
scelera a Deo sunt cæsi. Non enim decet ut viri
pii, præscrim Prophète, illorum honestent exe-
quias, itaque eorundem vitam laudent et pro-
bent, quorum actus et mores Deus exsecratur et
damnat.

Alii censent hic præcipi Jeremiæ, ut prædicat
talem foro slragem, et communem perturbatio-
nem, ut in funere suorum, cognati negligent ca-
quæ passim adhiberi solent, qualis est publicus
et legitimus planctus, attonsi crines, lacerate ge-
nre, ferales epulre, omnisque funeris pompa. Ita
Sanchez. Imperativi ergo hic, uti et alibi in Psal-
mis et Propiletiis exponendi sunt per futurum :
« Ne ingrediaris, » id est non ingredieris, « do-
mum convivii » funeralis, nipote quod non erit;
ncc enim illud dabunt, aut curabunt cognati :
« neque vadas, » id est non vades tu, aut alius
quispiam « ad plangendum ; » non enim erit so-
litus funerum planctus : « neque consoleris, » id
est non consolaberis, « eos, » uti fieri solet in
amicorum morte. Hæc enim omnia cessabunt, ut
dixi. Verum prior sensus planior et verior est :
plane enim hæc verba sonant præceptum Jeremiæ
a Deo datum, illudque iteratur, vers. 8; finis ta-
men præcepti est ille quem secunda expositio as-
signavit; sed aliud est præceptum, aliud finis

præcepti : præceptum enim hic dat Deus, finem
vero præcepti explicat vers. 6 et 9.

6. Non se incident, — nullo honore funebri;
sive Judæis sive Gentilibus usitato, prosequuntur
mortuos, 7. *d.* Tam ingentibus et subitis miseriis
et cladibus opprimuntur Judæi, utillæ paucis qui
reliqui erunt, mortuorum sensum adimant, et fe-
liciores censeant mortuos, quam viventes. Ita Ly-
ranus.

Notat S. Hieronymus moris fuisse apud veteres,
el usque hodie, ait, moris est apud quosdam Ju-
dæorum, ul in luclu scalpellis incidant lacertos,
et calvitium faciant, uti fecit *Job*, cap. i, 20; quod
licet Judæis quasi gentilismum sapiens, et nimio
moerore spem resurrectionis imminuens, esset in-
hibitum, *Deuter.* xiv, 1; nulli tamen Judæi, gen-
tes imitantes, id faciebant. Dicit ergo Propheta
nunc fore, ut quod sponte juxta legem Dei facere
noluerant, necessitate faciant : tanta enim erit
morientium multitudo, ut nemo sit qui se pro
mortuo incidat aut calvitium faciat.

7. Et non frangent inter eos lugenti panem, —
q. d. Tanta erit strages Judæorum, ut ipsi invicem
in morte charissimorum consolari non curent;
imo vix supersint, qui filiis in morte parentum
lugentibus, de more cibum et vinum propinent
ad dolorem mitigandum. Hoc enim factitasse non
tantum Judæos, sed et Christianos ab olim, do-
cent S. Clemens, lib. VIII *Constit.* cap. xxiv, et
S. Chrysostomus, homil. 37 *in Matth.*

8. Et domum convivii non ingrediaris. — Convi-
vium hic non funerale, ut ante, sed festum et genia-
le, quale dari solet in nuptiis, festis, victoriis, etc.,
intellige. Patet ex sequentibus : vult enim Deus
Jeremiam abstinere suorum civium conviviiis, ut
hoc ipso significet tempus esse luctus, non gau-
dii, utque reipsa portendat omnes epulas et gau-
dia mox adventante hoste Chaldæo cessatura.

9. Vocem sponsi, et vocem sponsæ, — cantiones
nuptiales et telas, quales erant apud gentes hy-
incnrei.

13. Er (idest idcirco) ejiciam vos de terra hac,
in terram quam ignoratis, — in Chaldæam. Hanc
enim plebcii Judæorum non viderant, ejusque si-
tum, conditiones et mores ignorabant.

Et servietis ibi diis alienis. — Est concessio,
q. d. Poteritis ibi usque ad satietatem servire ido-
lis, ad quæ ita anhelatis, imo insanitis; aut, co-
gent vos Chaldrei servire diis ipsorum, sed illi.

Non dabunt vobis requiem, — *q. d.* Non libera-
bunt vos a captivitate aliisque malis dii Chal-
dæorum, ncc cultores eorum; sed serviliter et
crudeliter vos tractabunt, et ab uno labore et er-
gastulo æque ac peccato et idolo in aliud impel-
lent. Sic facit dremon peccatori, sicut Pharaon fecit
Hebræis. Unde hebraico est : *Non dabo vobis cie-
mentiam* vel *misericordiam*, scilicet invenire apud
deos alienos et Chaldreos hostes vestros. « Quid-
quid peccamus, inquit S. Hieronymus, quidquid
malorum operum die ac nocte facimus, imperium

est d.rmonum, qui nunquam nobis dant requiem, sed semper impellunt delictis augere delicta, et cumulum facere peccatorum. »

14. Now dicetur ultra. — Judæi cum jurabant, honoris et gratitudinis causa, solebant addere Dei nomini epitheton Liberatoris ex Ægypto : hic autem Jeremías prædicit, post Babylonicam captivitatem, fore ut jurent per deum liberatorem non ex Ægypto, sed ex Babylone; ut significet graviolem fore captivitatem Babylonicam quam fuerit Ægyptiaca; ita ut Judæi acerbitate presentii, veteris obliviscantur, ac consequenter quod Deus eis majus beneficium præstabit liberando eos ex Babylone, quam olim præstilerit liberando eos ex Ægypto (1).

iti. Dedicasi eos in terram svasi, — scilicet ex Babylone in Judæam. Ila Theodoretus el S. Thomas. *Secundo* et potius, ex Babylone, id est ex confusione peccati, in terram spiritualem gratiae et Eeoh sim, quæ Abrahamo et patribus est promissa el data inchoative ac typice; sed vere et plane tradita est per Christum. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, Sanchez et alii.

16. Eeck ego mittam piscatores, etc., et venatores — Theodoretus, Hugo, Lyranus, Vatablus, Capella et a Castro, per *piscatores el venatores*, accipiunt Chaldæos, qui Judæos quasi pisces reti (ut ait *llabacuc* cap.i, II) obsidionis cinxerunt et ceperunt : deinde Sedeciam cum suis fugientem ad montes, quasi feras venati et insectati, o latibulis extraxerunt et captivarunt. Vel, ut S. Thomas *et* Hebneî, « piscatores » sunt Chaldæi, a venatores » sunt Titus et Romani. Sic tropologice, « piscatores et venatores » animarum sunt dæmon's. Alii per utrosque accipiunt Cyrum et Darium, qui Judæos Babylone dimiserunt in patriam.

Verum nostri orthodoxi, ait S. Hieronymus, rectius de futuro, scilicet de Ecclesia Chrisli, hæc accipiunt: avolat enim Propheta ad Christum, juxta *Canon*. IV; ita tamen ut, testibus S. Hieronymo, Habano, Hugone, perstrineat rem præsentem, scilicet liberationem e Babylone per Zorohabel, Je-um et Esdram, qui Judæos profugos et dispersos, (piasi piscatores et venatores, collegerunt et reduxerunt « Piscatores » ergo, ait S. Hieronymus, proprie sunt Apostoli, *Matth.* iv, 19, qui tam gen-

ti) Pleriqua interpretatninn dnnbus hisce versibus interpretitn volunt consolationem piorum, ostensa eis eminus q>' futura liberationis ex hostium potestate, in quorum terras Judæos abductum iri versu superiore rmauus er.it. Verum etsi Jova haud obscure significet, Jnd " s non perpetuo in peregrinis terris dclineu los es», hi : tam i proprie non id ipectat, ut futura bona promittat, sci eo tendit, ut denuntiet, instare illis atrocibus it nn, quam illud Aegyptiacum, camque quam Utoi lint subituri servitutem mullo lore duriolem, q am olim Ægyptiaca lueral, adeo ut liberatio ex ea, qwi tunc ii -latet, s rvilute, majus futurum sit benelium, quam illa ex Ægypto olim fuerat.

tillosenmuller.l

tes quam Judæos Christo piscati sunt. Undo vers. 19, ait: «Ad te gentes venient ab extremis terne. » Post hos sequuntur a venatores, » id est Ecclesiastici et Religiosi viri, qui venantur homines, ut faciant sanctos, de montibus excelsorum dogmatum, et de collibus bonorum operum, et de cavernis petrarum, id est do institutione Apostolorum et Apostolicorum virorum, ut cos imitentur. Vel potius magisque ad litteram, qui omnes homines etiam feros, uti Indos, Uros, Brasilios, etc., in montibus el cavernis quasi feras habitantes venantur, ut Christo mansuefaciant, uti fecit S. Naveritis ejusquo associa». Ita Orígenes, S. Hieronymus, Rabanus, Tertullianus, lib. IV *Contra Mar-don*. is, Ambrosius, serin. G in *Psalm*. cr,ui, Augustinus, tract. 10 De *Utilitate jejunii*, <y.p. ix.

Tales venatores ccelestes vidi in collegiis variis, nominatilo in Leodiensi, qui carbonarios et Ardennates in fodinis et fornacibus æris et ferri quasi Cyclopes et Brontes; ac OEnipontano, qui montanos in Alpibus quasi eremitas, imo quasi feras in lustris sparsim habitantes, per gelu et æstus, per famem et sitim, ingenti labore et sudore, æque ac zelo vestigant, capiunt, erudiunt, viamque in cœlum edocent, atque Alpicolas faciunt Coelicolas, imo Deicolas.

Anagogice, « piscatores et venatores » sunt angeli, qui in fine mundi, undequaque ex sepulcris et speluncis cineres et ossa Sanctorum colligent, ut a Deo animentur et resurgant.

Tropologico, « montes el colles » sunt superbia et pusillanimitas, aliaque vitia; « cavern® » sunt malm consuetudines, etc., inde has feras, id est homines impios et impuros, educere debent pastores, alique qui animarum lucris incumbunt. Audiant ipsi exhortationem acrem S. Basili! in illud *Deutcr*. xv : *Attende tibi*, juxta Septuaginta : a Habet, inquit, domus Dei, qu® Ecclesia viventis est, viatores, architectos, ædificatores, agricolas, pastores, athletas, milites, venatores missos a Deo ita monente : Ecce ego mittam multos venatores, et venabuntur multos. Attende igitur multa cum diligentia, ne forte fugiat te præda, ut efferatos per improbitatem, verbo veritatis convictos, Salvatori offeras. Viator es, ei similis qui orabat : Gressus meos dirige. Attende libi ipsi qui exorbites, neu ad dexteram deflexeris aut sinistram ; progreditor via regia. Architectus, solido tutow» loco jaciat et collocet fidei fundamentum, quod est Jésus Christus. /Edificalo!', quo pacto ædificel videat, ut ne ligna, non fœnum, neque calamum ; sed aurum, argentum, lapides pretiosos. Basior es? palabundum pecus et erraticum convertito; quod conquassatum est et contritum, colligato ; quod ægrolum, sanato. Agricola es? ficum . si infructuosa est, circumf'ito, illique ingerito qu® -on lu tura noveris ad edendoc fructus. Mile-, es? collabora Evangelio, milita bonam militiam contra spirilUS neqmti -, adversum vitiosas carnis affectiones induitor om-

nom nrmaturam Hei. Athleta cs? imitare Paulum et cursu contendentem, et in palæstra colluctantieu , et in agone pugillari decertantem : in adversarium, immotum oculum intendito fixius; animo sis non supino, sed arrecto et pervigili. »

17. Qu a oculi mei super omnes vias eorum, — *q. d.* Non latent me eorum viæ, quibus Chaldaeos hostes suos fugient, sicut eorum iniquitates non latuerunt ; itaque potero eos per venatores luifos ex omnibus latebris æque ac iniquitatibus extrahere.

Nota : Prophète loqui solent de Gentium et impiorum conversione, quasi de ultione, captivitate, piscatione et venatione; quia Deus in iis ulciscitur, piscatur, venatur et capit scelera moresquo impios, ut eos cicuret, et in alios mores hominesque transformel. Vide *Canon*. XLVI.

18. Et reddam, — *q. d. Primo*, tamen antequam mittam piscatores, pro meritis puniam duplices, id est multiplices, eorum iniquitates, ut sic allicli ad me recurrant et opem implorent. Ita Deus punivit Judæos per Antiochum Epiphanem ejusque posteros, atque per Pompeium, Cicsarem aliosque Romanos. Ha pariter punivit gentiles, dum singula eorum regna et monarchias ante Christum bellis exhaustit et destruxit : sic enim Persas per Græcos, Græcos per Romanos, Romanos per seso invicem, porque bella civilia punivit et vastavit.

Nola to *duplices*, id est patrum et fdiorum, inquit Isidoras. *Secundo*, S. Hieronymus : « Duplices, » inquit, quia duplo graviores fuerunt iniquitates Judæorum Dei legem cognoscentium, quam gentium ignorantium. *Tertio* et optimo, « dupli-

cos, » id est multiplices. Vide dicta I Timóla, v, 17.

In morticinis. — *Morticina* vocat cadavera filiorum et animalium, quæ idolis immolabant. Ita Thcodoretus.

19. Ad te gentes venient. — Per *gentes* Chai-v««u. dreus el Vatablus accipiunt Judæos e Chald.ea redeuntes in Jerusalem. *Secundo*, S. Thomas et Lyranus accipiunt gentes ad judaismum conversas, et cum Jtideis e Babylone redeuntes in Judæam. Tales enim plures exstitisse patet I *Esdra* vi,21, et *Esther* vin, 17. *Tertio'* et optime, S. Hieronymus, Rabanus, Thcodoretus, a Castro, Eusebius, V *Demonstr.* xxx,S. Thomas, Lyranus et S. Augustinus, lib. I De *Consens. Etang*, xxvi, accipiunt gentes ad Chi istum et Ecclesiam conversas, quibus Deus ostendet suam « manum et virtutem, ■ id est Christum qui Dei virtus est et potentia, ejusque signa et miracula potentissima,maxime quod per pauperes et viles piscatores, totum mundum converteret; hi dicent : « Vere mendacium, ■ id est mendaces deos et idola, « possederunt, » vel, ut hebraico est, ha*rediLarunt u patres nostri, » quia cos, jure quasi hæreditario, a patribus suis acceperunt et coluerunt.

20. Numquid faciet ? — Numquid convenit aut *vett.it.* decet facere ? minime, *q. d.* Quæ insania est facere hominem sibi ipsi deos, quos videt veros non esse; sed falsos, mutos et saxa? Hæc dicunt gentes cum ad Deum convertuntur.

21. Ostendam eis manum meam, — potentiam meam, in tam mira et efficaci eorum conversione, in tot miraculis, gratiis, virtutibus et donis Spiritus Sancti. Ha S. Hieronymus,

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Dotet Judrtorum peccatum scriptum in oris idolorum, et in cordibus Judaorum esse indelebile, nec nisi excidio delendum : hinc, vers. 5, ait, maledictum esse qui confidit in homine, et benedictum qui confidit in Domino; idque eleganti similitudine myrica- arida et arboris irrigua; atque perdicis ovis alienis inettbantis illustrat. Unde, vers. 13, asserit, quod recodeotcs a Domino, in terra scribentur. Tertio, vers. 14, orai ut Deus cum contra Judæos tueatur : Quia, inquit, non sum turbatus, to pastorem sequens : et diem hominis non desideravi, tu scis. Non sis tu mihi formidini, spes mea tu in die ailliclionis. Quarto, vers. 19, hortatur ad observationem sabbati, et consequenter ad omnem Dei cultum (1).

1. Peccatum .Tuda scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino, exaratum super latitudinem cordis eorum, el in cornibus ararum eorum. 2. Cum recordati fuerint filii eorum ara-

ti) Pergit Dens in lioc capit» quod cœpit in precedenti, scilicet respondere ad querulas populi expostulationes,

Primo igitur, Judicis exprobrat quod vana» religionis studium, apud cos pairuin imitatores tantas radices rg»»ril, ut videantur nullo modo posse extirpan, 1,2.

Sic in>o, rurii itaque tam corrupti j>opull unquam corrigendi apes nulla supersit, decernit, *primo*, nihil reliquum e*», nisi ut cx ea terra, quam suis llagitiis

contaminaro non desineret, cxpccllatnr, 9, 4; *secundo*, neque hoc supplicium ulla humana potentia averti posse, quod qmdem Judæorum plures, ÆgypÜorum auxilio freti, sibi persuasum habebant, 5, 6; dum auxilium et salus recto oxs|>cctandi estuila solo Deo, 7, 8; cordi hominum inspiciente, et cuique secundum menta tri-buente, 9-12.

Tumo, Propheta postquam, *primo*, veritatem dicto

rum suarum, el lucorum suorum, lignorumque frondentium, in montibus excelsis , 3. sacrificantes in agro : fortitudinem tuam, et omnes thesauros tuos in direptionem dabo, excelsa tua propter peccata in universis finibus tuis. 4. Et relinqueris sola ab hæredilate tua, quam dedi tibi : et servire te faciam inimicis tuis in terra, quam ignoras : quoniam ignem succendisti in furore meo, usque in æternum ardebit. 5. Hæc dicit Dominus : Maledictus homo, qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum, et a Domino recedit cor ejus. 6. Erit enim quasi myricæ in deserto, et non videbit cum venerit bonum : sed habitabit in siccitate in deserto, in terra salsuginis, et inhabitabili. 7. Benedictus vir, qui confidit in Domino, et erit Dominus fiducia ejus. 8. Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas : et non timebit cum venerit æstus. Et erit folium ejus viride, el in tempore siccitatis non erit sollicitum, nec aliquando desinet facere fructum. 9. Pravum est cor omnium et inscrutabile : quis cognoscet illud? 10. Ego Dominus scrutans cor, et probans renes : qui do unicuique juxta viam suam, et juxta fructum adinventionum suarum. 11. Perdix fovit quæ non peperit : fecit divitias, et non in judicio : in dimidio dierum suorum derelinquet eas, et in novissimo suo erit insipiens. 12. Solium gloriæ altitudinis a principio, locus sanctificationis nostro. 13. Expectatio Israel, Domine : omnes, qui (o *derelinquunt*, confundentur : recedentes a te, in terra scribentur : quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum. 14. Sana me, Domine, et sanabor : salvum me fac, ot salvus ero : quoniam laus mea tu es. 15. Ecce ipsi dicunt ad me : Ubi est verbum Domini ? veniat. 16. Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens : et diem hominis non desideravi, tu scis : Quod egressum est de labiis meis, rectum in conspectu tuo fuit. 17. Non sis tu milii formidini, spes mea tu in die afflictionis. 18. Confundantur qui me persequuntur, et non confundar ego : paveant illi, et non paveam ego : induc super eos diem afflictionis, et duplici contritione contere eos. 19. Hæc dicit Dominus ad me : Vade, et sta in porta filiorum populi, per quam ingrediuntur reges Juda, et egrediuntur, et in cunctis portis Jerusalem : 20. et dices ad eos : Audite verbum Domini, reges Juda , et omnis Juda, cunctique habitatores Jerusalem, qui ingredimini per portas istas. 21. Hæc dicit Dominus : Custodite animas vestras, et nolite portare pondera in die sabbati, nec inferatis per portas Jerusalem. 22. Et nolite ejicere onera de domibus vestris in die sabbati, et omne opus non facietis : sanctificate diem sabbati sicut præcepi patribus vestris. 23. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam : sed induraverunt cervicem suam, ne audirent me, et ne acciperent disciplinam. 24. El erit : Si audieritis me, dicit Dominus, ut non inferatis onera per portas civitatis hujus iu die sabbati : el si sanclificaveritis diem sabbati, nec faciatis in eo omne opus : 25, ingredientur per portas civitatis hujus reges et principes, sedentes super solium David, et ascendentes in curribus et equis, ipsi et principes eorum, viri Juda, et habitatores Jerusalem : et habitabitur civitashæc in sempiternum. 26. Et venient de civitatibus Juda, et de circuitu Jerusalem, et de terra Benjamin, et de campestribus, et de montuosis , et ab Austro, portantes holocaustum, el victimam, et sacrificium, et thus, et inferent oblationem in domum Domini. 27. Si autem non audierietis me ut sanctificetis diem sabbati, ct ne portetis onus, ct ne inferatis per portas Jerusalem in die sabbati : succendam ignem in portis ejus, et devorabit domos Jerusalem, et non exstinguetur.

i. Peccatum Juda scriptum est (hebraice R3n3 <i>tuba</i> , id est inscriptum, insculptum et quasi stigmatate notatum est) stalo ferreo. — Vectors olim	scribebant stylo ferreo; sed in tabulis ceratis, unde Ovidius : Dextra tenet fenum; vacuam tenet altera ceram.	uribe- rtF lo ferreo rimani osseo.
ram agnorit, 13; <i>itamtfo</i> , spem suam contra irrtares in Deo >o ium contestatur, 14, 16; <i>tertio</i> , auxilium contra perccutores postulat, 17, 18.	Juxta piaros interpretes, novum vers. 19 incipere vaticinium, argui? ipsum exordium, quo locus in quo hanc concionem habere oportuerit, memoratur a priore,	

Romani voro scribebant stylo osseo, teste Isidoro, lib. VI, cap. lx. Objicit Capella : Adamas est indomabilis, nec cedit ferro : ergo in eo stylo ferreo scribi nequit. Respondet Delrio, *adagio* 846, olim viguisse artem scribendi ferro probe preparato in adamante, additis quibusdam pulveribus, quam nostra retate Jacobus Tressius, Philippi I' regis Disponine gemmarius, in lucem revocavit.

Irr UNGUB adamantino. — In tabula vel lapide adamantino, qui *unguis* dicitur ob nitorem et Levitatem. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, S. Thomas, *q. d.* Peccatum Juda scriptum est in corde Judæ adamantino, id est obstinatissimo, ubi in perpetuum maneat et legatur : adamas enim durissimus est, imo ferro durior. Sic ait Job, cap. XIX, 23 : « Quis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei? Quis mihi det, ut exarentur in libro stylo ferreo, et plumbi lamina, vel celte sculpan- tur in silice? » ut scilicet sint indelebiles et perpetui. Sic ait Claudianus, lib. II *Contra Ruffinum*:

Voces adamante notabat Atropos.

Huic expositioni favet versio Arabica : *Peccatum Juda scriptum est calamo ex ferro super unguis unguis*, id est super adamantem, uti jam dixi, *obsignatum in januis* (aditibus) *cordium eorum, et tabulis ararum illorum*.

Minus recte aliqui per *ungues unguis* accipiunt onycham, quod est genus aromatis simile ungui (qui græce *κω*; dicitur) quasi peccatum Juda scriptum sit in onycha, eo quod illam non Deo, sed idolis adoleverint, contra legem Exodi iii, 34. In onycha ergo exstare peccati memoriam.

Secundo et melius, Syrus vertit : *Peccatum Juda est scriptum calamo ferri, et ungue adamantis, obsignatum super tabulas* (pugillares) *cordis eorum*. Quod ergo Noster vertit, « in ungue, » id est *et ungue* : Hebraice enim *beth*, id est *in*, sæpe significat in-

ox quo abire debebat Propheta, diversus. Accedit, quod et ipsum argumentum hujus concionis plane csl aliud quam ejus quæ precessit.

In annotatione ad cap. præced. temporibus Joakimi priorem hujus concionis partem assignavimus. Posterio- rem ollam ad hujus regis impii retatem, qua bona a Josia instituta negligebantur, et nihil pensi habebantur referendum osse existimamus.

Exponit igitur Propheta mandatum do sanctificando sabbato, *primo*, datum a Deo, 19-20; *secundo*, promul- gatum a Propheta, 21, 23; *tercio*, neglectum et violatum a populo, 23; *quarto*, repetitum a Deo, additis ad observatores promissionibus et in violatores minis, 24-27.

(1) Quatuor primi hujus capituli versus, notanto Montofalconio, jam oliin desiderabantur in versione græca Alexandrina, et ex aliis versionibus græcis cum asteriscis adjecti fuerant in Hexaplis. Habentur autem apud Eusebium in *Demonstratione Evangelica*, Theodorem in *Commentario*, et in codice collegii Jesuitarum Parisiensis. Ea vero do re dicit Hieronymus : « Quod cur a Septuaginta pntermissum sit nescio, nisi forsitan pe- percerunt populo suo, sicut et in Isaia fecisse manifestum est. » Et ad vers. 2 idem : « Et hæc in Septuaginta non liabantur; eadem, ut reor, causa, quam supra diximus, ne scilicet æterna in eos sententia permaneret. » Vido Cornelium in Quo *Comment*, vers. L,

stramentum, jam *ungue*, id est cuspide, calamo, stylo, graphio adamantino : unguibus enim avium duris et acutis, quasi calamis vel stylis, ad scul- pendum olim uti, iisque laminis litteras incidere et inscribere solebant. Ita Septuaginta, Chaldæus, Orígenes, Vatablus et Pagninus. Tabula enim in qua hoc peccatum scriptum est, est latitudo cor- dis, quam Septuaginta et alii vocant tabulam cor- dis, id est conscientiae eorum, qua nihil est po- tentius, ait Theodoretus, *q. d.* Peccatum Judæ (puta idololatria) est indelebile et irremissibile, $\wedge 2 \wedge$, estquo indelebiliter exaratum in conscientia eo- dinnim rum, et incornibus altarium sanguine victimarum in *r,eW' cruentatis. Hæc enim sunt perpētua mōnumenta et Knplam ^{litter} testes, imo littera? et lituras idololatriæ eorum, «t in perinde ac si eis illa insculpta fuisset stylo ferreo, cord** vel adamantino, non atramento scripta, quod fa- cile deleri aut eradi potest, *q. d.* Ita cordi et con- scientia? Judæorum infixum est peccatum, ut con- scientia peccati imaginem et formam sumpserit; quæ Dei oculos ita semper verberat, ut fixam de eorum excidio sententiam tulerit. Ita S. Hierony- mus, Theodoretus, Rabanus. Vide Originem hic. Adde : « In cornibus » altaris scribi solebat no- Ari» in» men vel symbolum aut imago idoli, cui ibi sacri- fleabatur; unde Paulus in ara scriptum invenit : X « Ignoto Deo, » *Actor*, xvñ, 14. Duo ergo signifi- cat hoc loco, scilicet peccatum Judæorum neque deleri posse (id est vix posse) : neque latere, cum in publicis aris scriptum sit. Hic sensus gra- vis est, solidus et genuinus. Lyrano scilicet He- bræi, Hebræum n»Oiy *scamir*, id est adamas, pu- tant esse vermem, cujus sanguis vim habet ca- vandi et incidendi lapides; verum hic vermis non habet unguem.

Tertio, probabiliter Sanchez hic et Prolegom. IX in *Cantica*, per peccatum accipit idolum, per unguem adamantinum gemmam inclusam annu- lo, par latitudinem cordis laminam a collo usque ad cor demissam, cui reque ut geminre, idoli sui imaginem insculpebant, ut cam in anulo et pec- tore semper gestarent, et ostentarent se talis idoli esse cultores. Sic Osce, cap. n, ait a Auferat adul- teria (id est idola, cum quibus spiritaliter forni- catur) sua de medio uberum suorum : n quia in- ter ubera et supra eor laminam gestabat, aut bul- lam in qua idolum crelatum erat. Sic Jacob defo- diens idola suorum simul et in aures cujusque defodit : quia scilicet in iis gestabant effigies ido- lorum suorum, uti docent S. Augustinus in *Genes*. Quæst. CX11, et S. Chrysostomus, homil. 35 in Gè- nes., Lyrano et Glossa. Porro Septuaginta et Chat- dreus indicant eos in manibus quoque, id est m annulis, habuisse has deorum suorum effigies. Sic enim vertunt. *Genes*. xxxv, 4 : « Dederunt Jacob deos alienos qui erant in manibus eoruqi, et inau- res quæ erant in auribus eorum. » Sic ex adverso in annulis, bullis et laminis describendam et gestandam esse Dei legem, monet Sapiens, *Pro- veí b.* vu, 3 : a Liga, ait, ca in digitis tuis, scñbe

ea in tabulis cordis tui. » El sic Judæi in phylacteriis eam descriptam gestabant. Hoc etiæ est quod sponsam monet sponsus, *Cant.* vnimPone meut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum,» *q. d.* Me meique effigiem geda semper efflatam in lamina vel bulla cordis, atque in armilla brachii tui. Cujus contrarium sanxit Pythagoras, velans Deum in annulo calari, ne res sæpius occursans vilior fieret.

Morahter Thcodoretus docet adamantinam esse conscientiam : «Nihil, inquit, potentius conscientia, in qua scilicet infixæ litteræ sunt solida?. Nam licet omnes homines, suæ ipsorum conscientia) *de* bona vita testificari conentur; peccati nihilo minus eorum qui mentiuntur, conscientia frre nequit, sed percutitur ac perforatur, incorruptamque profert sententiam. Quod et hic dicit : Facinora scilicet te arguunt, et conscientia tua testimonium pnebot : » maximeque pr.vbcbt in dio *judicii, do quo Orígenes, Aom. 12* : «Nudabitur, inquit, *pedoris mei* conscientia, et apertocorde videbuntur lilteræ peccatorum, qua? stylo ferreo in unguo adamantino scripl.e sunt, atque universa spectantium multitudo leget in pectore meo signatas imagines peccatorum. »

Allegorico, indelebile fuit peccatum Judæoriim Christum occidentium, et Judie proditoris, ait Eusebiii3, lib.X flemonJtr. v, licet ipse male ad litteram cum hic intelligit; nam Judo, non est Judas proditor, sed populus Judæorum.

Anagogice, peccatum obstinatorum, a Deo projectorum, et præsertim damnatorum, scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino, scriptum est indelebiter immobili mento Dei, in retorta Dei reprobatione, scriptum est in libro mortis, scriptum est in libro Luciferi, scriptum est in infuno igneis litteris; ut in sternum nulla aqua, nullis lacrymis, nullo nitro deleri aut eradi possit; scriptum est in jugi memoria et conscientia damnatorum, quo? instar vermis jugiter cos rodit et pungit, dicens : Cur hoc peccatum damnabile fecisti? stulte, cur ob momentum turpis voluptatis, has tibi pamas retornas accersivistifinsane, qui l fecisti, ut habitare debeas cum igne devorante, cum ardoribus sempiternis? O infelix peccator, utinam hoc nunc, cum to inebrias, cum luxuriaris, saperos, utinam intalllgvres, utinam novissima provideres! Deus enim in universalijudicio hunc scripturam Irgcl, omnibusque hominibus et angelis legendam proponet, cum libri hujus scriptura) aperientur, Apoca!, xx, 12, atque tunc omnium judicio et consensu damnaberis, et detruderis in tartara.

Quatuor primos versus hujus capitis omiserunt Septuaginta, quod S. Hieronymus in gratiam ot honorem populi sui cos fecisse putat. Verum quia bi venus in Compluti nobus et Regiis B bliis, et apud Origenein et Tlvodon tum leguntur, hinc potui» videntur ex aliis exemplaribus excidiso.

2. Cc« secondati fl hunt, — scilicet filii, suos

parentes peccasse, el punitos esse, tunc videant et caveant eorum peccata el punitionem. Ita Vatablus, *q. d.* Aræ hæ sunt filiis in monumentum pœnæ et culpæ parentum, ut ab utraque sibi caveant.

Secundo et melius, *q. d.* Cum filii recordati fuerint peccata patrum, ut scilicet ea imitentur sacrificantes idolis, sirque impleant mensuram peccatorum, qua impleta, ego vindictam sumere decrevi; tunc omnia tua, o Juda, hostibus dabo, et tu omnino desolata relinqueris. Ita S. Thomas, Hugo, Lyranus. l t palet ex vers, seq., ubi sententia hio suspensa expletur.

Aliter Sum hez : Illud, ait, « cum recordati fuerint, » temporis est prudoriti, non futuri, et idem valet, atque *quia recordati sunt*, scilicet practico, ararum suarum, in iis idolis suis sacrificando, ideo thesauros eorum in direptionem dabo. Qui sensus fere cum eo quem jam dedi coincidi!

Tertio, Vatablus vertit; *Ut jucunda est recordatio liberorum clarissimorum*; sic grafie sunt illis arm eorum. Secundus sensus est genuinus, cumque exigit nostra versio Latina.

3. Sacrificantes.—Hebraice est » lirt *harari*, id est, ut Septuaginta, Vatablus el alii vertunt, *o montane*, id est, ul Chaldæus, *o Juda*, qui in montibus versaris, ut ibi idola colas, iisquo sacrifices; ego pariter in agro et montibus tua bona hostibus diripienda exponam.

Fortitudinem.—Id est opes, substantiam : lineo enim est hebraico b'n *chel*.

Excelsa tua, — aras et templa tua, quæ idolis in montibus loeisque excelsis erexisti.

4. Relinqueris sola ab hereditate tua, — scilicet quasi deserta, et exspoliata luereditale tua.

Vatablus, l'agninus et alii vertunt : *Quiesces*, vel *remissionem facies*, et (illa remissio erit) *in te abiuri editate tuo, quam dedi tibi, q. d.* Pneeepcam tibi, *E.rod.* cap. xxiii, II, ul septimo quoque anno agros inculto» relinqueres, esselque sabbatum terne, tu hoc neglexisti : quare terra dabit libi el sibi quietem, non septem, sed septuaginta annis captivitatis tua?, ul non possis eam colere, juxta comminationem *Lent.* XXVI, 33 et 34. Sic Deus nolentes se privare, ad ejus jussum parvo lucro nul voluptate ad modicum tempus, privat eosdem ad septuplum, id est septuaginta annis, imo in reter* num. tla a Castro.

Ignem succendisti in furor veo.—Id est ignem furoris mei succendisti, qui te acri el ignita vindicta persequelur jugilcr. Est hendiadys, ut supra cap. XV, vers. 14, et *Isaia* I, 11 : « Ecce vos omnes accendentes ignem, accincti flammis, ambulate in lumino ignis vestri, et in flammis quas succendistis. »

5. Maledictus novo (hebraico 13411 *haggeber*, id est vir, *q. d.* Virilit ilem suam exuit) qui, confidit in homine. — Hebraice 01X3 *baadam*, id est in Adam, qui ex adama, id est ex terra, terreus est, carneus ac infirmus.

Et ponit carnem (id esi hominem carneum et fragilem) brachium suum, — ut scilicet eo quasi brachio potenter so tueatur, *q. d.* Horno caro est, non os : si ergo huic carni quasi ossi inniteris, cum ea corrues, et luo damno senties carnem fuisse, non os. Dedit paulo ante cladis Judæorum causam unam, scilicet idololatriam : hic dat alteram, scilicet confugium ad homines, relicto, imo invito Deo, qui eis suam offerebat et spondebat opem. Taxat Sedcciam et Judæos, qui, relicto et contempto Deo, confugiebant ad auxilia Aegyptiorum, do quibus ait Isaias, xxxr, 3 : « /Egyptus homo et non Deus. » Ita Thcodoretus, Hugo, S. Thomas et Lyranus. Hic ergo est « maledictus, « quia a Deo, angelis, et bonis omnibus, quasi Cain al-

S[yr.in- t(.r> es] desertus. *Secundo*, ut a Castro, quia talis est h°?ît ffl'15* arbor diis inferis devota, in quam omnia qnail »r- prodigia, portenta, fulmina, maledicta incidebant, 'n ilüam homines omnem infelicitatem quasi in rem exsecrandam, et terra? coeloquo infensam projiciebant, et verbis factisque imprecabantur; undo mox eum comparat myricæ et arbustis deserti. Nota : Carpit hic Propheta pos qui in homine tanquam in Deo, aut magis quam in Deo, aut ita ut non in Deo confidebant: nam in Sanctis tanquam amicis Dei merito confidimus, et B. Virginem post Deum spem nostram appellamus : ita Maldonalus.

Symbolice S. Augustinus, De *Gratia et Libero Arbitrio*, cap. iv : « Brachium, inquit, pro potentia posuit operandi : in nomine autem carnis intelligenda est humana fragilitas, ac per hoc firmat carnem brachii sui, qui potentiam fragilem atquo invalidam, id est humanam, ad bono operandum sibi sufficere putat, nec adjutorium sperat a Domino; propter hoc enim subjecit : Et a Domino recedit cor ejus. Talis est hæresis Pelagiana. »

Ver«.#. 0. Erit enim (qui in homine confidit) quasi myricæ. — Hebraice njnp *arar*, quod Vatablus, *juni-perum*; alii, *sericam*; sed Noster, Septuaginta, Pagninus et alii vertunt, *myricam*, quæ tamarix dicitur; estque, testo Plinio, lib. XXIV, cap. ix, et Dioscoride, lib. I, cap. xcix, duplex : una hortensis, fructum habens asperum; secunda silvestris, de qua hio, quæ humilis est; undo Virgilius, cc/og« iv:

Non omnes arbusta jnvant tiuimilcsquo myricæ.

Hæc dicitur maledicta, et, ut ait Plinius, infelix et religione damnata, quia sterilis est, nec fert fructum, et in solitudine sola nascitur, vilis, depressa, abjecta. Unde myrica Hebræis symbolum est hominis humilis, abjecti et nullius pretii : hinc *Psal.* en, 18, in Hebneo est, *respexit* (Deus) *ad rationem myricæ*, id est humilium, ut explicat noster Interpres. Addit Rasilius, homil. li *Hexam.* et ex eo S. Ambrosius, lib. IU *Hexam.* cap. vi, myricam esso ainbiviam, id est aquaticam esso, et etiam nasci in desertis : sic peccator qui, Deo relicto, in homine spem ponit, *primo*, non habebit bonum successum; *secundo*, nullum fert fructum; *tertio*, cœlestis gratiæ cl sapienti© pluvia destiluetur;

quarto, solus erit a Deo et hominibus derelictus; *quinto*, dæmoni et tyrannis objicietur, uti Sedecias Chaldæis. Omnes denique homines sunt quasi myricæ ambivia), id est dubiæ et inconstantis fidei.

Non videbit (non experietur, non sentiet), cum vexerit bonum, — id est pluvia: hæc enim est votum et bonum exoptatum ab arvis el plantis siccis et sitientibus. Ende sequitur :

Sed habitabit in siccitate, — *q. d.* Etiam, cum pluet super alios, non pluet super eum, aut super ejus agros : a pluviam enim voluntariam segregabit Deus hæreditati sute, o *Psalms*, l xvii, 10. Talis ergo in sumina erit desolatione.

Nota : Propheta lres ponit effectus peccati et ditlldüntiæ Dei, ac spei in creaturis : *primus* est Tre* * desertum, id est segregatio a Dei, Angelorum et Sanctorum ope et consortio; secundus est, siccitas, tu; D«i, id est defectio gratiæ, virtutum, opis et auxilii; “ *tertius* est, sterilitas bonorum operum, et omnis un'i.' prosperitatis prosperique successus, *Joan*, xv, 4. Contra sanctitas et spes in Deum afferunt Dei amicitiam, opem, omnia gratiarum dona, prosperitatem, et cætera de quibus vers. 8, in tine.

Merito ergo mundanis inclamat S. Augustinus, lib. IV *Confess*, cap. xit : a Non est requies, ubi quærilis eam. Quærite quod quærilis; sed ibi non est quod quærilis. Beatam vitam quærilis in regione mortis? non est illic;» et lib. VI, cap. xvi: « Vra ammæ audaci, quæ speravit, si a te recesserit, se aliquid inelius habituram. Versa et reversa in tergum, et in latera, et in ventrem; et dura sunt omnia. Et tu solus requies es, Domino. »

7. Benedictus vir, qui confidit in Domino. — Nota, a Deo dici benedictum sperantem in se, quia per spem Deus maxime honoratur : qui enim Deo Sp^ans fidit, seque illi erodit, prædicatum esse optimum, 10 Bf0» qui velit sua bonitate succurrere; el esse omni- «.ib "bg. potentem, qui possit; et esse omniscium, qui sciat noni, opitulari, atque esse fidelissimum, qui sperantem in se non fallit. Hinc Græci 66» dixerunt, i«rè t w ©><>. i«l àiOuv, aiunt Nazianzenus et Damascenus, id est ab "l D*n*» urendo, quod omnibus calorem, vitam et bona hal'-t omnia aspiret. Unde Nazianzenus, orat. De *paupe- ijtua.* rum cura: Nil ita divinum est, ait, quam de aliis bene mereri: calamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando. Vel irò rv5 taðsfeu, id est a spectando el contemplando omnia, ait S. Dionysius, * cap. xi! *Divin. Nom.*, el Damascenus, l *Fidei*, xii, vel D.u, is» vc5 Miiv, id est a currendo, quod celerrimus curt sit, efUcacissimus et ubique præsens.

Vico versa, homo dicitur *Enos*, id est infirmus, æruinnosus, incurabilis, ac si solus homo sit, qui a solo Deo curari possit, quique ab eo bona omnia exspectat, et apud eum bona spe se sustinet, in coque recumbit securus, sine sui suarumque Ftrum cura, ait Philo, lib. *Do Abraham*. Quapropter dixit Abbas ille in *Sententiis Patrum /Egypt*. Seni. 71 : « Si non dixerit homo in corde suo î

Ego soins et Dons somus in hoc mundo, non habet requiem. » Ita Abraham Deo contra spem in spem credidit, idcoque et miracolosa prole el omni benedictione ab eo cumulatus est.

Contra, qui Deo dididit, Deo injurius est: negat enim Dei providentiam, scilicet Deum vel nolle, vel non posse, vel non scire opitulari; hinc fugit ad opem hominum et idolorum. Ita a Castro.

Et erit Dominus fiducia fjl s.— id est, ut vertit Vatablus, *et cujus spes est Dominus, qui sperare solet in Domino.*

8. Et (quia) erit quasi lignum, — *q. d.* Sperans in Deo erit quasi arbor felix et Deo sacra, juxta aquas plantata, semper virens et frugifera, quia in omni tentatione et difficultate, a Deo cui fidit, opem, influxum et gratiam hauriet. Hoc est quod veteres dicebant: « Semper feliciter cadunt Jovis taxilli. »

Sperans ergo in Deo, ab coque sugens omnem solidam virtutem, omneque bonum, est similis lauro. Sicut enim fulmen quidquid invenit in terra ferit, printer laurum, ut ait Plinius, lib. II, cap. lv, fic magna calamitas omnia potest auferre, sternere et evertere, pneter firmam Deo nixi virtutem. Est enim spes virtusque constans quasi pulchra laurus semper virens, nullo ignee nubibus erumpente, nullo impetu tormentorum etœrumnarum exusta aut labefacta. Hinc Syrus vertit: *Benedictus est vir qui confidit in Domino, et erit Dominus fiducia ejus; erit quasi arbor plantata super aquas, muc robustior corde (firmior) est omni homine. Quis agnoscit illum? ego Dominus scrutans cor.*

Nola: Dicit « quod transplantatur, b quia ex prima plantatione steriles arbores sumus, et nascimur *fili ir®*; sed inde transplantati in Christo et Deo, Deique spe el amore, frugiferi fimus.

Ita narrat Theosterictus, in *funebri de B. Niceta orat*, de vhinasio insigni cœnohita, et magnæ spei vii . . . od ex ejus defuncti et sepolti pedore arbor cupu >us prognata sit, cujus frondes morbos depellebant.

Ilac fiducia in Deum armatus S. Joannes Eleemosynarius dicebat: « Etiam si totus mundus conflueret Alexandriam eleemosynæ causa, cam omnibus darem; quia totus mundus non potest angustiare thesauros Dei, quorum ipse me dispensatorem constituit. Cessa ergo, o misera anima et timida, lentare Deum intenlabilem per tuam pusillanimitatem et diffidentiam. » Quare Deus ei stannum in argentum convertit, centuplumque ei dedit in hac vita, ut quo plura daret, eo longe plura reciperet. Testis est Leontius in ejus Vita.

Eadem fiducia roboratus Theodorus monachus dicebat: « Si cœlum terne adhaereat, Theodorus non formidat. » Poposcerat enim precibus a Deo, ut auferretur ab eo formido. Ita refertur in Vilis Pdrurn, hb. V, cap. vii, num. 6.

Sic el senex ille ingressus in speluncam, ibique ii. \ aiens leonem, cum leo fremeret el rugiret, dixit ad eum; « Qmd angustiaris? est locus qui

capiat inc et le. Si vero non vis, surgens ogredoro hinc. » Leo nutem non ferons, cgressitS est iudo foras. Ibidem, lib. VI, cap. in, num. 15.

Sic el Sisois Abbas, orans pro Abraham discipulo suo tentato et lapso, fidenter dixit: « Deus, vis non vis, non diinitto te nisi curaverimus cum. » Et curatus est frater ille. Ibidem, num. 14.

Sic et monachi Deo nixi, in eremo sua fiducia et prece occidebant ingentes dracones et serpentes, teste Palladio in *Lausiaca*, cap. in.

Ibidem Abbas Apollo tempore farnis liberalis erat in pauperes, dicens: « Nonne hæc fecerunt Apostoli et Prophet®? An tunc quidem aderat Deus; nunc autem peregre est profectus?» Quare cibi et fructus divinitus ei ab incognitis suppeditati, etiam qui non nascebantur in /Egyplo, puta uvæ, mala punica, ficus, favi mellis, lac, lupini, panes, etc.

Hac fiducia S. Pachomius, ut habet ejus Vita, serpentes illæsus calcabat, et crocodilis insidens flumina tranabat.

Ita B. Ilcclenius sperans et dicens: « Potens est Deus parare mensam in deserto, » ibi ab Angelo pro se et suis hospitibus alimoniam accepit, teste Palladio in *Lausiaca*, cap. lix.

Hæc fiducia in eremo aluit et protexit S. Paulum, Antonium aliosque innumeros.

Hiec fiducia roboravit S. Paulum, Andream Thomatn, Dominicum, Vincentium, Xavcriuin aliosque, ut gentes etiam feras et barbaras converterent.

Nec aliquando desinet facere fructum.—« Sancti, » qui sperant in Deo, « fructificant, » ait Dora. Thomas: *aprmo*, per sapienti® contemplationem, *Ledi*, vi, 19: Quasiis quiarat, ctquisceminat, accede ad cam, et sustine bonos fructus illius; *secundo*, per charitatis fervorem, *Cantio*. v: Veniat dilectus meus in hortum suum, et comedat fructum pomorum suorum; *tertio*, per laudis confessionem, *Ilcbr*. xm: Per ipsum offeramus hostiam laudis semper Deo, id est fructum labiorum confitenlium nomini ejus; *quarto*, per meritoriam operationem, *Psalms*. lxxxiv: Etenim Dominus dabit benignitatem, el terra nostra dabit fructum suum; *quinto*, per proximorum conversionem, *Joan*, xv: Ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat. »

Rursum, Sancti fructificant, « quia sequuntur Christum, *prmo*, per carnis integritatem, *Apocal*. XIV: A'irgines enim sunt, etsequunlur Agnum quocumque ierit; *secundo*, per cordis intentionem, *Philip*, in: Sequor autem, si quomodo comprehendam; *tertio*, per tribulationis passionem, l *Pctr*. ii: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus; *quarto*, per mandatorum observationem, *Job*. xxxiii: Vestigia ejus secutus est pes incus, viam ejus custodivi, et non declinavi ex ea; *quinto*, per gloriæ receptionem, *Eccli*. xxxiii: Gloria magna est sequi Dominum: longitudo enim dierum assumetur ab eo » Huc usque D. Thomas,

9. Pr avum.—Chaldæus, *dolosum*; Septuaginta, flxOtia, id est *profundum* (male Theodorctus, S. Augustinus et Chrysoslomus, legunt fcj>«w, id est grane), hebraico :jpp *acob*, id est *primo*, veuutmñ, versipelle; *secundo*, fraudulentum, supplantatorium; *tertio*, magis genuine hoc loco, tortuosum, anfractuosum, fallax, ideoque inscrutabile, ut sequitur, *q.d.* Sinuosum, et mille cogitationum, cupiditatum et desideriorum secretis diverticulis, sinibus, recessibus, instar labyrinthi implexum et perplexum.

Est con hominis. — Corrige cum Romanis et S. Hieronymo, «est cor omnium. » Hebraice enim est Sd o *miccol*, id est ex omnibus, id est omnium ; fel, ut Vatablus, Maldonalus et alii vertunt, *prae omnibus, super omnia, q. d.* Nihil est in omnibus rebus tam fallax, atque cor hominis.

Inferunt hærcitici : Ergo homo post lapsum nequit bene agere, sed tantum male, puta fallere, mentiri, etc. Respondeo, nego consequentiam; dicitur enim homo fallax, non quod semper fallat, sed quia facile et sæpe fallit.

Moraliter S. Bernardus, tract. *De Inter, domo*, cap. XLiv : « Conscientia, ait, hominis abyssus nulla. Sicut enim abyssus exauriri non potest, sic cor hominis a cogitationibus suis evacuari non potest; sed continua volubilitate in eo volvuntur. Mare magnum est, et spatiosum manibus : illic reptilia quorum non est nuinei us. Sicut enim reptile latenter repit, et sinuosis anfractibus huc et illuc deambulat; ita conscientiam hominis venenatæ cogitationes intrant et exeunt, ut nesciat homo unde veniant, aut quo vadant. Hoc bene cognoverat qui dicebat : Pravum est cor hominis et inscrutabile; et quis cognoscet illud? quod scrutationem non recipit nec cognitionem. »

Inscrutabile. — Hebraice ©13R *anus*, id est ærumnosum; Vatablus, *prae fractum, obstinatum et desperatum*, ut scilicet penetres ejus profunditatem, ambagescl mutabilitatem, *q.d.* Impenetrabile est cor hominum, nisi soli Deo, qui scrutatur renes, id est affectus, et probat corda, id est intentiones. Arabicus vertit : *Cognosco cum ago Dominus, qui probo* (lento, investigo, scrutor) corda, *et scio quod est in renibus*. « Nihil Deo clausum est : interest animis nostris, et cogitationibus mediis intervenit, » ait Seneca, *epist.* 84.

»bmñ» Celebris est apologus, quein inter alios refert t'i'ñ'tu Luciani» in *llcrmotimo* : Momum reprehendisse i., „ c. Vulcanum, quod non fenestratum pectus hominis b* feci- sci, quo ejus cogitatus plane viderentur.

Hinc Scholastici in materia do angelis docent angelos naturaliter non posso presentes (mullo minus futuras) hominum cogitationes et intentiones cognoscere, nisi voco aut signo prodantur.

I?t epiphonema præcedentium, *q. d.* O quam dolo am, mutabile, inscrutabile est cor hominis! ul nescios quo spes suas dirigat, an in Deum, an in creaturas et homines; an vero speret in Deo, an simulet sc speraro : o quam ærumnosum est

et miserabile, quod, Deo relicto, «peral in opibus, amicis, Ægyptiis! Ita S. Hieronymus, Theodorctus, Rabanus, Vatablus, a Castro.

Alii hæc referunt ad cum in quo spes locatur, sive qui afflicto opem suam offert et spondei, g. *d.* Pravum el inscrutabile est cor hominis, qui alteri oppresso auxilium promittit (uti vobis, o Judæi, promittunt Ægyptii); nunc enim illi deest auxiliandi potestas, nunc seria el constans voluntas; si enim videat suis rebus expedire, amicum deserit suaque curat, uti Judæis fecerunt -Egyptii.

Nota : Septuaginta pro *anus* legunt *enos*, verluntque : *Et homo est, et quis cognoscet cum?* quod Tertullianus, lib. III *Contra Marcioncm*, vn; Cyprianus, lib. II *Contra Jud.* x, Lactantius, lib. IV, cap. ini; Ambrosius, lib. De *Panit.* cap. u; Augustinus, lib. III *Contra Faustum*, xi, accipiunt de Christo, *q. d.* Christus homo est, sed quis cognoscet ejus deitatem? Verum ex circumstantiis patet Prophetam loqui de arcanis cordis humani, non de Christo.

11. Perdix fovit. — Intelligitur more Hebraico *caph* similitudinis, *q. d.* *Sicut perdix fovet*, hebraice *UT *dagar*, id est *congregat*; et, ut Vatablus vertit, *incubat*. Tradunt Ari toteles, Theophrastus, Plinius et alii Physici, ait S. Hieronymus, perdicem alterius perdicis, id est aliena ova furari, eis incubare, t» «• excludere pullos : qui cum adoleverint, et vocem d““ ll excludentis audierint, ab ea quasi aliena avolant rōu^i. i- ad primam et varam matrem, quæ ova posuit, cu- uetoprg jus vocem nature instinctu agnoseunt. Tales, ait Jeremias, sunt Sedecias, et Judæi alique divites, qui « non in judicio, » id est non juste, sed inique hm. usuris, rapinis aliisque malis artibus, per fas et nefas divitias congregant, aliena rapiunt, et faciunt sibi divitias, quas brevi Babylonii diripient, vel subita mors aut casus subtrahet; quando dicetur cis illud *Luca* xii, 2Û : «Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te; quæ autem parasti cujus erunt? Nihil enim insipientius est, quam non providero futura, et brevia putare perpetua, » ait S. Hieronymus. Unde Chaldæus clare vertit : *Sicut perdix tjua congregat ova, qua non sunt sua, et fovet pullos, qui eam secuturi non sunt; sic omnis vir impius, qui possidet divitias prater jus, in dimidio dierum suorum relinquet cas*. Sanchez hæc refert ad proxime præcedentia, *q.d.* Ii qui sperant in homine, non in Deo, itaque ad tempus ditescunt, divitiis hisce spoliabuntur, æque ac perdix ovis et pullis furtivis. Quidquid enim ab alio, quam a Deo omnium rerum Domino acceperit, furtum censeri debet, et ejusmodi furtum, quod ad verum Dominum aliqu indo redibit : quare ipsi non tam usui erit, quam fraudi ; in necessitate enim cum deseret. Simplicius alii hæc accipiunt plane ut sonant, *q. d.* Sicut pulli perdicis a falsa matre, ita opes ab injustis possessoribus, quasi a falsis heris avolant. Elidit hic Propheta basin alteram (prior enim fuit spes in .Egypliis, de qua jam dixit) impietatis Scdecia et Judæorum, ob quam ipsi a Deo recesserant, scilicet opes injuste contra Dei legem parias;

prædicit enim quod male parta, male dilabentur, *q.d.* Frustra ergo in iis confiditis.

liane porro perdicis esse indolem ei S. Augustino, Ambrosio et aliis docet Aldrovandus. Hinc et Theodoricus Gothorum rex apud Cassiodorum, lib. II *Variar.* episl. II, falsam perdicis adoptionem detestans, et pietatem pullorum adoptatorum erga veros legitimosque parentes suos, ad quos a fuitiva matre avolant, collaudans, suos ad similem pietatem hortatur, ac jubet ut Romulum in parentes impium plectant : « Perdicibus, inquit, mos est ova perdita per alterius matris damna sarcire, ut adoptione alienæ sobolis incommoda suæ reparent orbitatis. Sed mox ut nati fiduciam habere cœperint ambulandi, ad campos exeunt cum nutrico, qui ut fuerint materna voce commoniti, ovorum suorum potius genitricem petunt, quamvis ab aliis furtivis fretibus educantur. Quid ergo homines facere debebunt, quando et hanc pietatem avibus inesse cognoscunt? Romulum itaque, qui facti sui acerbitate pollutus, nomen fœdat Romanum, ad vestrum facite venire iudicium : et si eum patri suo Martino manus suas injecisse constiterit, protinus legitimam sentiat ultionem. »

Exstat de hac perdicis indole emblemata apud Nicolaum Reusnerum, sub lemmate, w X w t w

Surripit ova salax perdix aliena, fovensqua
In nido pullos educat inde novos.
Pullus at eductus nutricem deserit ultro,
Cantantis pendens matris ab ore suæ.
Condit avarus opes, dt fouoque incubat auro,
Per fas atque netas condit avirus opes.
Unde babeat, uihil is curat : sed oportet babero,
Et cito vult lieri dives, inopsque manet.
Nam mors aut vilem redigit communis ad assem,
Eripit aut parias turpo tribunal opes,
Magnis parta malis pereunt majore dolore :
Quod dat cuique Deus, sorsque benigna set est.

Exemplum Içk
penitum.

Appositum hujus rei exemplum, scilicet quomodo opes male parte quasi aves, imo per aves avolent, refert Gregorius Turonensis, *De Gloria Confess.* cap. cix : x Quidam, inquit, apud Lugdunenses vix nullo labore trientem unum acquisiverat : quem, cum multiplicare vellet, de eo vinum comparat, admixtis aquis iterum per argenteos venundans, duplat pecuniam. Hoc iterum atque iterum agit; et lamdiu turpis lucri secutor est factus, donec cenlum solidos de hoc triente lucraretur. Post, ulterius negotiatoris nundinas adit, extractoque triente, quasi aliquid negotiaturus, colloqui cum socio cœpit. Erat autem sacculus ex pelle phrenicia : et ecce subito adveniens milvus, rapit eum atque decerpere tentât, putans a colore partem carnis esse; sed, cum nil pinguedinis sentiret in eo, volans super alveum fluvii Araris (c quo fluvio hic aquam, quam vino miscuerat, hauserat) laxatum sacculum dejecit in flumen. Quo conspecto, alter tristis et moerens, exclamabat : Vm mihi, shut feci, sic recepi; qui c

fluvio eos habui, ad fluvium rediisse video. »

Secundo, Theodoretus : Perdix, ait, cicur advocat alias perdices voce sua, quæ advolantes decidunt in casses. Solent enim aucupes per cicures perdices alias feras allicere et capere. Ac

Tertio, S. Ambrosius, *epist.* 47, ex Aristotele, Plinio, /Ebano, Solino : Perdix, inquit, aucupem nido insidiantem eludit, simulata pedum vel alarum debilitate, donec sensim elabatur, et pullos voce advocet, iique avolent. Nulla ergo avis perdice est dolosior et astutior. Undo illud Aristophanicum, ÛMvi^uciaxi, id est astute instar perdicis elabi, et periculum effugere. Ita Plularchus, lib. *De Solertia animal.* : « Perdices, ait, assuefaciunt pullos suos qui necdum volare possunt, urgendo aucupo supinos jacere, et glebam aliquam aut quisquillas corpori injicere, ac praetendere tanquam umbraculum aut tegumentum quoddam. Ipsie persequentes aliorum abducunt, atque circumagunt : hinc et inde volitantes, paulatimque loco cedentes, donec lactatos spe capiendi longo a pullis avellant. » Idem in *Gryllo* : « Perdices, ait, suos pullos docent inter fugiendum occultaro sese, et glebam pro so obtendere, postquam supini corruerunt. » Scholiastes quoque Aristophanis com. *De Avibus* : « Perdices, ait, facile vafritie sua ab aucupibus evadunt, sæpo se resupinantes, et festucis integentes. » Sensus ergo Prophète est, q. d. Sicut perdices fallunt aucupem et ludificant ; sic opes deludunt divitem, et alios multos in casses et pericula trahunt. Sed hæc non sunt ad mentem Jeremiæ.

Tropologice, S. Hieronymus et fuse Ambrosius (quem vide), *epist.* 48, et lib. VI *Ilcxam.* cap. in : a Perdix, ait, qui a *perdendo* nomen accepit, et hebraice vocatur **Xip core** a *clamando* et *vo-* Core, id *cando*, est Satanas qui clamavit in Cain, in Pharaone, in Judæis, et omni perfido, indiesque ad- dũioiu», huc sua voco multos allicit ad se et prredatur : sed Dominus Jesus hunc perdicem, id est diabolum, prædatus est suis pullis, id est fidelibus, inclamans illud *Proverb.* ix, 5 : « Venite, comedite panem meum, et bibile vinum quod miscui vobis. » Quocirca Theodoretus perdicem illicem accipit, ad cujus vocem etcacabismum cæteræ advolant, et in retia incidentes capiuntur. Sic et S. Augustinus, fib. XIII *Contra Faustum*, cap. xn : « Iteretici, ait, instar perdicum congregant quæ non pepercrunt. Christianos enim, quos maximo Christi nomine seducunt, jam per ipsius Christi Evangelium natos inveniunt : et faciunt illos divitias suas, non sane cum iudicio, sed cum temeritate inconsiderata. » Experientia enim constat hæreticos hactenus nunquam paganos aut gentiles adiisse, cosque primitus convertisse, sed conversos a Catholicis pervertisse, ac fecisse hærelicos. Adde hærelicos, æque ac diabolum, aliena ova calefacere, cum Dei et Ecclesie consiliis et doctrinis sic incubant astute, ut ea suo fotu fo tuque pervertanoci quasi ex viperinis ovis regulum

excludant, v. g. docent Deus et Ecclesia Chrtiim pro nostris peccatis satisfecisse, **inferunt lucrei** : Ergo non est opus nostra pernitentia, lalxj-1B, dolore, sacrificio Missi», etc. Sic, eum Deus sanctas inspirationes pœnitenti®, eleemosynas, religionis menti **suggerit**; **diabolus** iis incubat, bt eas divertat aut pervertat, ut vel nou flant, aut, si fiant, malo fine, modo aut **meció Rant**; Tel indiscreto fiant, scilicet nimis aut limis panini. Qui sapit **ergo**, advertat ut his ab illis scarnai, et instar pullorum perdicis, ad veram natrem, id est nd Deum, avolet.

Is disidió dierum suoRUW, — </ d. Opes malo partas, cito, et antequam iis fruantur, amittent, diripientibus Chakheis.

In novissimo suo erit insipiens. — « Erit, » id est apparebit insipiens esso is, qui aliena rapuit.

v«r». n. 12. Solium gloria altitudinis a principio, locus salium sanctifica! Ionis nostra. — Est **epiphonema** Procb Uo» phptæ» Q- d- Est <'!>' judicet et puniat Sedeciam, •auctifl- aliosque injustos divites qui aliena rapiunt, et in can nis, ejSj aut jn /Egyptiis infidelibus confidunt; scilicet i'riini cet I^us, qui solium habet gloriosum et allissimepositionum a principio ivternitalis, quasi tribunal, ex ipiuii- qU0 omñja intuetur judicaturus et vindicaturus; habet enim ipso non tantum terrenum hoc inter nos templum, quod perperam jacent Judæi, dicentes : « Templum Domini; » sed cadum ipsum, quasi solium ad quod confugimus, quodque est locus sanctificationis nostra?, ex quo scilicet sanctificamur, vel quem sanctificamus, dum dicimus Deo in co residenti : « Sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum. » Denique, ad quem quasi ad patriam ordinaturae tendit sanctificatio nostra in vita præsentis, ait Dionysius Carthusianus, ob camque rem decet nos in eum, non in Ægyptios, aliosve homines sperare, atque majori studio justitiam et sanctitatem colere, utpote qui Deum habemus jugiter ex solio suo nos intuentem, ut noster sit judex et vindex.

Secundo, Lyranus sic nectit : « Exspectatio Israel, » id est, quod exspectant probi Israelita?, est coelum, quod est solium Dei, et locus quo tendit sanctificatio nostra. Nam, ut ait S. Augustinus, in *Sententiis*, num. 133 : « Bonum est sursum habere cor; non tamen ad seipsum, quod est superbia; sed ad Dcmn, quod est **obedienlia**. Qui 'c se sibi suilicere confidit, ab eo qui vere cisuf- Icit, deficit. »

Tertio, Hugo, q. d. Israel exspectat, Domine, ut ?estiluas ei arcam, propiliatorium et templum, quod est solium tuum, et locus sanctificationis nostra?, in quo omnes spes suas repositas habet, ait S. Thomas.

Quarto, alii hæc referunt ad verbum *dcrclin- (ju t*, quod præccssit, q. d. Populus derelinquet s m gloriæ, id c I templum, et urbem Jerusalem, « tnn illa a Chaldæls capietur.

Quinto, Val 'blu-sic vei liti texplicat: *Sicutsolium gloria: est altitudo a principio; sic locus sanctuarii*

nostrî, supple, est sedes et solium ejus : hoc e t, sicut solium Dei gloriosi fuit a primordio mun ii in croio ; sic nunc est in templo noi Iro, 7. d. Cum Deus habitet in templo no-tro, ut in ccelo, qui fi ergo ut quis audeat dicere illum aut non videre, aut non curare qu® in mundo patrantur? Verum primus sensus est aptissimus, cui jungi potest expositio Hieronymi Prado *in Ezech.* 1, pag. 'it : SoVim « Solium, inquit, conspicuum ac sublime pcren-“l ****. nitatis æternæque quietis symbolum est Egyptiis, h atque adeo divin® Majc-tatis, et regi® dignitati-, . . j; quam nulla potest perturbatio inquietare, aptis- simum est hieroglyphicum. Hinc Jeremías per solium Dei ipsum divinum Numen significavit, dicens : Solium glorie altitudinis a principio, locus sanctificationis no-trre, exspectatio Israel, q. d. O Deus, qui sedes super thronum excelsum Ch Tiibinorum ab initio, quique in sanctuario nostro thronum tuum stabilivisti, spes Israel. » Hinc S. Clemens, lib. VI *Constil. Apost.* cap. v, per solium hoc, vel, ut ipse legit, thronum glori® Dei, accipit Ecclesiam.

Denique II. Moses, et ex eo Galalinus, lib. VII *De Arran, fidei*, cap. xviii, contendunthoc solium ad litteram esse B. Virginem, non templum. « Ipsa enim, ut ail R. Uaccados, futura erat sedes, quam Deus construxit, ut in ea sederet rex Messias, » qui est exspectatio Israel, « ad ostendendam majestatis sura gloriam cunctis mortalibus. » Ibidem Galalinus docet Dei triplicem esse sedem : *pruna* est B. Virgo ; *secunda* est Christi humanitas ; *tertia* est ipsa ejus divinitas. Dicit nitem Jeremías, « a principio, » ut ostendat B. Virginem absque peccato initiali conceptam fuisse : ex tunc enim destinabatur et parabatur ipsa in sedem et sohum Messi®. Hinc et ipsa significata fuit per solium Dei, quod vidit Ezechiel, cap. 1, 22. Ita ipse ad litteram, ego symbolice et allegorico.

Moraliter, ad hoc solium et tribunal Dei confugere solent homines, ad illudquo appellare, cum opprimuntur, prresertim morte injusta, aut so opprimi putant; nec sino fructu. Nam, ut canit Psaltes, *Psalm.* lxxxv, 15 : « Justitia et judicium præparatio sedis ture ; » et *Psalm.* xnv, 7 : « Sedes tua, Deus, in saeculum sæculi, virga directionis, virga regni tui. »

lia scribit Dionysius Cassius Adrianum Imperatorem quemdam Severianum jussisse occidi : qui antequam jugularetur, ignem poposcit, ctacenso thuro : « Vos, inquit, o dii, testor me uihil mali commisso : do Adriano hoc tantum imprecor, ul cum mori cupiet, non possit. » Porro Adrianas post morbum, sæpius frustra invocata morte, sæpo etiam seipsum occidere voluit. Exstat ejus epistola, in qua ait : » Quam miserum est mortem optare, et mori nou posse ! »

Fulgosius, lib. I, cap. vi : Temporibus, inquit, nostris, cum Genuensium triremes adversus pi-

ratas instructae biremem Catalaunam cepissent, hujus rectorem noctu suspenderunt. Is pro injuria sibi facta ad Deum appellans, citato patrono Genuensium, ut intra sextum mensem coram Deo comparerei, occubuit : juxta quod tempus hic patronus morte sublatus est.

Naclerus narrat Henricum, Archiepiscopum Mogiinlinnm, falso accusatum et pontificatu dejectum, moerore confectum morientem ad Christum judicem appellasse. Audita ejus morte, alterum judicium in latrinis exspirasse; alterum manus præ rabie corrodentem animam exhalasse, Deo redditurum rationem.

Volaterranus, lib. XXI *Anthropologies*, narrat Gualtherum Franciscum propter excellentis doctrina-et sanctitatis famam, in Episcopum Pictavorum assumptum, pro jure Ecclesiæ servando in litem incidisse cum eo Burdegalensi Episcopo, qui paulo post Pontifex Clementis quinti nomen assumpsit. *Hic* Gualtherum Episcopatu suo dejecit : qui hanc *ignominiam* æquo animo aliquandiu ferens, tandem morions super sepulcrum suum inscribi curavit : « Ad justum Dei judicium appello. » Quod cum legisset Clemens, expavit, et non multo post defunctus est. Plura exempla recensui *Genes*, ix, 5.

Cæteruni hoc solium, uti reos innocentes vel dubios exaudit, ita et luetur judices, cum constat eos juste judicasse, nec ullum de ea re est dubium : quare ab eis parvi facienda est talis citatio ad tribunal Dei. Justo enim judici priemium a Deo, cujus vice fungitur, non supplicium est exspectandum. Sciebat hoc magnus ille Imperator militum Gondisalvus Ferdinandus de Corduba, qui cum Tarentum obsidens, maleficum quemdam sediliosumque (inquit Jovius) militem ad supplicium duci jussisset, illeque mullum reluctatus, se iniquissime damnari vociferaretur, et proinde Gondisalvum ad dicendam causam ad Dei maximi tribunal magna voce citaret : « Vade, inquit Gondisalvus, contisus optimo judici, et causam instrue : nam ibi pro me aderit, qui opportune respondeat, Alfonsus frater, qui nuper ex Serra Vermegia in cælum contendit. » Tum enim Gondisalvo nuntiatum fuerat, fratrem a Mauris circumventum, dignam forti pioque duce mortem oppetiisse. Ita ex Vita *Gondisalvi* refert noster Delrio, tom. II *Majj.* lib. IV, cap. iv.

13. Exspectatio Israel (o Domine, qui es spes et exspectatio Israelis, in quem veri Israelitre, sequaces Abrahæ et Jacobi semper speraverunt et sperant) : recedentes a te (per diffidentiam et apostasiam, uli Judæi a Deo recedunt confugientes ad idola, et ad Ægyptios (lotum enim caput eo spectat) ix terra scribentur. — Hoc est, primo, adscribentur et annumerabuntur iis qui terrena sapiunt, terrenis noti erunt. Ita Orígenes, Rabanus et S. Hieronymus. Hinc dicitur *Psalm*, xlviii, is : ' Vocaverunt nomina sua in terris suis. » Sicut contrario, Sancti adscribuntur cælo, Luc. x, 20,

et coelitibus, quasi cives Sanctorum, scripti in libro vitae, id est in æterna Dei memoria et prae-destinatione, ut sint hærudēs Dei. Hinc Hugo : Mundani, ait, inscribuntur Ierrenæ felicitati, divitiis, deliciis, honoribus quasi litteris, quæ indicant quales sint, scilicet avari, superbi, luxuriosi. Alii inscribunt nomen columnis et statuis, volentes illud æternare.

Secundo, Vatablus et Hugo : Scribi, inquiunt, impios in terra, est perirè eorum nomen, memoriam et famam : nam quæ in pulvere scribuntur, facile vento aut pede delentur. Seria enim quæ magni facimus, quæque memoriæ et posteritati mandare volumus, scripturis aut lapidi, aut æri consignamus; quæ vero nihili ducimus, quasi per jocum in pulvere, aut aqua scriptitamus, quasi mox abolenda. Sic, *Joan.* cap. vin, 6, Christus peccatum adulteræ in terra scribebat, quasi diceret : Peccatum vestrum, o Pharisæi, scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino, hujus vero muliercula peccatum, jamjam delendum in perpetuum per ejus poenitentiam et meam clementiam, par est ut in terra scribatur. Sic gentiles, eos qui nati erant ignotis et obscuris parentibus, quique nihil egregii fecissent memoria dignum, et jam oblivione quasi sepulti essent, vocabant terræ filios, quasi communi omnium matri adscribendos. E contrario cæli filios, vocabant heroes, quasi homines coelo lapsos, et ob facinora quæ patearant, aeterna memoria dignos.

Tertio, q. d. Judæi recedentes a Christo, in terra captivitatis scribentur quasi cives, ibi perpetuo permansuri, q. d. Judæi non jam in libro vitæ filiorum Israel scribentur, sed inter Babylo-nios et Assyrios, quorum moris erat, teste Plinio, lib. VII, Lvi, in coctilibus lateribus res gestas suorum scribere.

Quarto, Lyranus et Chaldæus : Recedentes, inquiunt, a Deo, scribentur in terra, id est in inferno quem Theologi esse docent in centro terræ. Hi omnes sensus commodi sunt, sed primus et secundus maxime genuini sunt.

Quinto, subtilius Sanchez, q. d. *Spes* in homine futilis est, quæ ac futile est id quod scribitur in aqua, vel in pulvere. Sic de promissis muliebribus, nipote inconstantibus, ait Xenarchus apud Alhenæum, lib. I, cap. x : « Feminæ jusjurandum in aqua scribo. » Cum enim aliorum verba aut promissa in terra aut pulvere scribi dicuntur, etiam ii qui in iis confidunt, in eadem scribi dicuntur : qui enim in altero confidit, illi quasi so tradit. Quare qui fidem suam, vel promissum in pulvere scribit, illum quoque ibidem scripsisse videtur, quem suæ fidei creditum atque commissum habet.

Nola hic congruam poenam; nam qui pertinaciter idolorum et peccatorum suorum memoriam retinent in tabula cordis stylo ferreo insculptam, ut dictum est vers, i, hi digni sunt qui deleantur de libro vitæ, eorumquo nomina in pulvere seri-

bantur, in vento rapta aboleantur de sub cœlo.

Quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum, — quæ scilicet nulla siccitate aut casu defecit, sed perpetuo scaturit, et dataquatu vivam opis, prosperitatis et gratiæ, salientem in vitam æternam, *Joan*, iv, 14. Vide dicta cap. n, vers. 18. Toto hoc capite satagii Propheta stabilire spem in Deum, et abolere spem in homines Deo relicto.

Vcn.ia. ii. Sana me, Domine, — non a peccato, ut S. Thomas, sed acalumniæ, qua dicunt meas minas esse mendaciæ, ab opprobriis et insidiis. Ita Rabanus, Hugo, Theodoretus, et patet ex seq. Ac consequenter ab animi dolore, et consequenter ab omnibus corporis malis et ærumnis sana me. Sæpe enim ægritudo et sanitas corporis pendent ab ægritudine et sanitate mentis.

Et sanabor, — *q. d.* Nec Ægyptii, nec alii homines possunt me sanare aut salvare : tu solus potes. Sic hoemorrhœissam nulli medici sanare potuerunt, sed solus Christus, *Lucæ* vin, 43, ait S. Hieronymus.

Dem iit Quoniam laus mea tu es. — Pro *laus* Septuaginta *gloriatio*, id est objectum laudis et gloriationis, *q. d.* Tu es, Domine, in quo et do quo gloriari soleo, esto rideant et subsannent me Judæi, quod scilicet sim minister et propheta veri Dei, quem ipsi idolis adhærentes despiciunt. Vide *Canon*. XXXVIII

Secundo, cl profundius Sanchez, *q. d.* Si quid ab hominibus habuero, illud mihi neque firmamento esse existimabo, neque laudi ; cum neque magnum sit, neque solidum et diuturnum esse possit : at quod abs te habuero, illud mihi gloriosum erit, meque vere laudabilem faciet, quia verum est et stabile bonum. Laus ergo, id est laudabilis plane, erit sanitas, quam a te accepero, non ea quam ab homine.

Praeclare quoad mores S. Hieronymus Eustochium instruens, *epist.* 22 : « Illud, ait, tibi vitandum est cautius, ne inanis gloriæ ardore capiaris. Quomodo, inquit Jesus, potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis? Vide quale malum sit, quod qui habuerit, non potest credere. Nos vero dicamus: Quoniam gloriatio mea tu es. Et : Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Et : Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem. Et : Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. Et illud : In te laudabimur tota die : In Domino laudabitur anima mea. Cum facis eleemosynam, solus Deus videat; cum jejunas, lieta sit facies tua. Vestis neo satis munda, nec sordida, et nulla diversilato notabilis ; ne ad te obviam prælereuntium turba consistat, et digito monstreris. »

15. Ecce ipsi dicunt aī me : Ubi est verbum Domini? veniat, — *q. d.* Vide, Domine, quam tibi sim fidelis, quamque in te confidam, et firmus

tua. rident quasi vana et confida, dicuntque subsannando : « Ubi est verbum Domini, » quod nobis jugiter ad nauseam occinīs? ubi sunt Chaldæi, quos nobis minaris? veniant: non timemus, non curamus. Venturos non credimus ; et si veniant, experientur nostra et sociorum, præsertim Ægyptiorum, arma et vires. Ts enim *veniat*, est animi præfidentis, non timentis, sed optantis bellum et hostem, imolacessentis et provocantis. Et tamen hæc omnia audiens, non moveor, non turbor, non cesso a prophetando et comminando: quia te, Domine, sequor.

16. Et ego non sum turbatus. — Hebraice Vm.i*. >n*X blS *lo atsti*, quod Chaldæus vertit, *non sum cunctatus*; Pagninus, non *elongavi*, ut essem pastor post te, *q. d.* Licet ita vexer, tamen non deserui munus prophetandi mihi a te commissum.

Secundo, Vatablus vertit, non *fut sollicitus*, id est non me ingessi ad prophetandum, sed tu, Domine, mihi hoc imperasti.

Tertio, proprie *lo atsti*, id est *non festinavi, non trepidavi, non sum angustiat*, hoc est, ut Noster, non *sum turbatus* tot maledictis Judæorum, quominus essem pastor post te, ut habent Hebræi, sed intrepidus perrexi Judæos verbo Dei pascere, cisque prophetare oracula et minas gravissimas Dei, idque quia te, Domine, quasi summum pastorem sequor. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, S. Thomas, Lyranus.

Unde Septuaginta vertunt : *Non laboravi sequens post te*. Quis potest, ait Ambrosius, lib. III, *epist.* 20, laborare, sequens Jesum, qui dat vires sequentibus se, qui dicit: « Venite ad me omnes qui laboratis, et ego reficiam vos, » quique sequentibus se, dat bravium et coronam ?

Male ergo legit Theodoretus : *Ego lassatus sum*, scilicet persecutionibus, *sequens te*. Vere S. Augustinus in *Sententiis*, num. 97 : « Adhærens, ait, Deo, et semper ejus faciens voluntatem, nunquam a suo habitatore deseritur, et si quædam dura ei adversa patiatur, non relinquitur, sed probatur. » Et num. 143 : a Creatura rationalis bonum quo beata fit, non nisi Deus est. Hoc enim adepto fit beata, quo amisso misera. »

Nota : « Certum signum contemptus mundi est nulla re perturbari. » Qui enim nihil in mundo amat, hic nulla quæ jactura dolet aut perturbatur. Huc ut pervenias, fige mentem in Deo, ille sit amor tuus : propone tibi Christi tui pastoris et ducis exemplum, illudque sequare. Christus enim prædicans regnum Dei et viam ad salutem, mille Scribarum probra sustinuit, sed iis non cessit, et a prædicando non destitit : ita fac et tu. Audi Origenem, hom. in hæc verba : *Jesus*, inquit, *libi dicit : Tolle crucem tuam, et veni, sequere me* : « Si igitur talis fueris, ut semper Christum sequaris, quanto plus secutus fueris, tanto minus laborabis. » Et S. Augustinum, qui lib. *De Vita Christiana* docet eam consistere in sequela Christi, ut per omnia Christum pastorem quasi oves sequa-

mur. Unde cap. xiv, verum chrislianum, tjus-
que officia, actus el mores aureo hoc penicillo
depingit : h Christianus, inquit, est qui viam
Christi sequitur, qui Christum in omnibus imita-
tor, sicut scriptum est l *Joan*, li : Qui (licit se in
Christo manere, debet, sicut ille ambulavit, et
ipso ambulare. Christianus ille est, *primo*, qui
omnibus misericordiam facit; secundo, qui om-
nino non movetur injuria; *lenio*, qui opprimi
pauperem se prudente non patitur; *quarto*, qui
miseris subvenit, qui indigentibus succurrit;
quinto, qui cum nuerentibus mæret, qui dolorem
alterius sicut proprium sentit, qui ad fletum fle-
tibus alienis provocatur; *sexto*, cujus domus om-
nibus communis est, cujus janua nemini clau-
ditur, cujus mensam pauper nullus ignorat, cu-
jus donum panis cunctis offertur; *septimo*, a quo
nemo sentit injuriam ; *orlavo*, qui die noctuque
Deo deservit, qui ejus pr.ecepla indesinenterme-
ditatur, et cogitat; *nono*, qui pauper mundo effi-
citur, ut Deo *locuples liat*; *de ino*, qui inter ho-
mines habetur inglorius, ut coram De et Angelis
ejus gloriosus appareat; *undecimo*, qui in corde
suo mliil videtur habere simulatum vel lictum,
cujus simplex el immaculata est anima; *duodecimo*,
cujus conscientia fidelis est et pura; *decimo tertio*,
cujus luta mens in Deo est, eujus oinnis spes in
Chnslo est ; *decimo quarto*, qui cœlestia potius
quam terrena desiderat ; qui humana spernit, ut
posdt habere divina. » Ila S. Malachios Archic-
piscopus lliberniæ : « Sine turbatione ver>abatur
in turbis. Si videres hominem inediis immersum
turbis, cl implicitum curis, diceres patri e natum,
non sibi. Si videres hominem solum et secum ha-
bitantem , putares soli Deo vivere et sibi, » ait
S. Bernardus, serm. De *eodem*.

Die i hoxims x0.x desideravi.—Chaldæus, Theo-
doretus, Vatablus, pro *hominis* legunt ©Utt *anus*,
q. d. Diem afflictionis et æurnn e, id est calami-
tosum cl desperatum, puta diem excidii quem
eis prodico, non optavi eis, imo cum dolore
cogor eum predicete : quia tu, Domine, id mihi
jubes; et sic Nosier po.-set accipi, « diem homi-
nis, » scilicet *enos*, id eSt fragilis et æurnnosi, id
est ærutuuas hominis eis non optavi. Verum
melius S. Hieronymus, Septuaginta, Lyranus,
D. îliomas et alii legunt, *enos*, idc4 hominis.

Nota hominem a natura et materia du i *udam*
ab adama, quasi dicas, homo ab humo. Sed post
,! peccatum , corruptionem cl æarmnnas dictus est
nt .th- *tuos*, quod Eusebiusjlib. XI *l'iup.* tv, ver'it, *oblivto-*
' . 'J vcl CU^US cll^ l,l ulj'ivio»a radice fi j2 nasa,
/ '“7- id est oblitus est: ut huc alludati'-altes, Psaf. vili,
drubu. 5 ; « Quid eoi homo (hebraico *enos*), quod memor
* es ejus? • Alii el melius *enos* deducunt ab tMX
r. . 'r «Jt, ut *enos* idem sit quod miser, anuinni- obru*
ttawa* U15, dfcSpiTdIUS.

u- la,u ** 8 houiiiiis est dic, quo homo prospera-
*i_i» tor, potens c4, gloriosus, honoratur, laudatur,
s-»? q. d. Nya desideravi vitam Ivngivrcm, prosperi-

totem, opes, h more, delicias, plausus hominum t
scio cniin quod homo it enos, id est miser, et cito
cum suis bonis periturus; sed tantum desideravi
in m Is prophetiis cl concionibus, oDomine, tibi
servire el placero, a te commendari, quoni judi-
cem cl testem invoco, dicens : « Tu scis. Verus
enim dies qui non novit occasum, est (eterna
veritas, veraælernitas, ac proindo veraæteni iquo
satietas,» inquit S. Bernardus in *Psalm*, xc, serm.
11. Sic Job ivi, @0, ait : « Ecco cnim in cado tes-
tis meus, ct conscius meus in excelsis. » Ila
S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, S. Thomas, Ly-
ranus.

Vis scire quid sil diesetfavorhumanusTIntucres
effigiem, qua eum pinxit Apelles, quam quidam
ita carmino expressit :

Pictor Apelles, quid pingis ab arte Favorem?
Unde illi peneris semini not.1 | irum?
Hic genilum Forma, Fortumi! Incja. til alumnum;
Casu ille, ille animi Dotibus esse satum.
Quis romes nssidnus hleri ? As*enhlio; cl ccqus
Pune subit lentis passibus? Invidia.
Ecqui circumstant? Optil tilia, Fastus, Honores,
Leges, ct scelerum sæpe Libido parens.
Cur facis aligerum ? Fortuux elatus ab aura
Advolat alla, imo nescius esse gradu.
Quire oculis rupium ji gis ? non novit amicos,
Improbis ex humili cum petit alta loco.
Quid rolulæ insistit? Fortunam itnllalur, cl infert
Se socium, instabiles qua tuhl illa pedes.
Cur limet, atque extra sese ambitiosius effert?
Ocuecare animos fala secunda solent.

Ilnc hominis diem despiciebat Psalles, dicens
Psalm. XXXV : « Ab altitudine diei timebo; ego
vero in te sperabo, *q. d.* Magnam hostium meo-
rum potentiam et prosperitatem, si vires meas
spectem, reformido : sed in luis viribus confido,
idcoque illa non metuo, sed despicio.

Sic Apostolus, l *Corinth*, iv, 3 : « Mihi, ait, pro
minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano
die, » id est a potentia cl sapientia hujus mundi,
ab hominum favore et commendatione, ab hu-
mano judicio : nil timeo quid vos de me judicetis,
aut potentissimi et clarissimi quique hujus mundi.
Felix qui dicere potest : « Diem hominis non de- Perfecto*
sideravi, » ita ut hujus rei Deum testem habeat. nim «»'»
Hæc somma perfectio est, qua omnia ut stercora
reputantur, ut Christum lucrifaciamus. bx et

Id Moses jam grandis effecti (grandium enim
hæc res est) negans se esse lilium Illite Pharaonis, num,
« magis eligens affiigi cum populo Del, quam lem- Exempt*
poralis peccati habere jucunditatem, n *Hebr.* xi.
Ila S. Augustinus Secundlno hrerctico sibi ob- "nuç. '
trectanti respondit. « Senti de Augustino quod
libet, sola conscientia coram Deo mo non ac-
cuset. »

Ha S. Chrysostomus.hom. 2 in *Epist. ad Titum*:
« Non prohibeo, inquit, gloriam appeti; sed illa
volo ambiatur, quæ vera est, quæ ex Deo est, cu-
jus laus, inquit Paulus (Horn, ii), non ex homh?,'*
bus, sed ex Deo est. Unum intueamur solum, ad

id tota nostra dirigatur intentio, quo scilicet picto Dei mereamur ore laudari. Si hoc intente inspiciamus, humana semper omnia nihili u stimabimus; non laudat te ille, aut ille, nihil inde amittis; et ei vituperet quispiam, nihil omnino te lri-il; sive enim laus sive vituperatio, ex Deo tantum aut emolumentum habet aut detrimentum. » Ibidem Chrysostomus docet contemptum humana; laudia et glori® nos Deo similes reddere. Sicut enim Deus hominum laude cl gloria non indiget, qu® per æternitatem (in qua immensam habuit gloriam a Patre, Filio, et Spiritu Sancto), antequam mundum conderet, nulla fuit : sic etiam glori® contemptor. Unde concludit : u Quoties, inquit, difficile existimas contemni re gloriam, isli tecum animo versa; si hanc despexero, Deo æqualis (id est similis), efficiar, protiusque subibit contemptus glori® ex animo. »

Ita S. Ignatius : u Ut sanus, inquit, sim in his qu® ad Deum perlinent, vehementius tamen mihi verendum est, et cavendum ab his qui me temere inflant; laudantes enim me flagellant. »

Iia Clemens Alexandrinus apud .Maximum, serm. De Laude, referi assentatores quosdam beatum quemdam sapientem prædicasse, illum vero dixisse ad eos : « Si me laud.ire destiteritis, ex discessu vestro magnum aliquem meipsum cogitabo; si vero laudare non desinitis, ex laude vestra meam conjicio impuritatem. »

Ila S. Dionysia cum a carnificibus spoliata flagris ignominiose cæderetur, intrepide eos reprehendit, dicens : « Ministri diaboli, ea qu® ad contumeliam facitis, laudi mihi sunt. » Testis est Victor, lib. III *Wandal*.

Ita S. Macarius in Vilis *Patrum*, lib. VII, cap. xxvni, dixit : « In veritate, si facta est monacho despectio quasi laus, paupertas sicut divili®, inopia sicut epul®, nunquam moritur. Impossibile est bene credentem, el pie colentem Deum, cadere in passionem immundam et in errorem dæmonum. »

Eicmph! Idipsum quoque gentiles viderunt, sed per um^rain' Seneca, lib. III De *Ira*, cap. su: « Conscienti®, inquit, satisfiat, nihil in famam laboremus. » Nara, ut ipse ait alibi : « Ambitio scenam quierit. »

Fabius Maximus, nolens conflagrare cum Annibaio, sed eum sequens per montes, ut fame attereret, ridebatur quasi pædagogus Annibalis. Illo interini, sana sequens consilia, dicebat : « Qui maledicta et convicia metuit, timidior est eo qui hostes fugit. » Undo Annibai magis sibi a non pugnante Fabio, quam apugnante Marcello timebat. Denique « Fabius cunctando reslituitrem. »

Triumphus decretus erat Pompeio; reclamabant milites dona poscentes. Tum Pompeius : « Omittam, inquit, potius triumphum, quam ut militibus aduler. » Exclamavit Servilius : « Nunc demum video Pompeium revera esse magnum, triumphoque dignum. »

Lycurgus Spartanos docuit vûibis non moveri, sed preclare factis studere. Spari .orum ergo erat, posse false dicta aliorum toi rare.

Lysander dux Lacedaemoniorum cui lam dicenti sibi : « Laudo te et defendo, respondit « : « Duos ruri habeo boves, quibus tacentibus, exacte scio uter eorum piger sit, uter industrius. »

Idem alteri sibi convicianti î « Crebro, inquit, ista dicito, si forte animi tui mala, quibus jdenus videris esse, possis egerere. » HaPlutarchus, in *Lacon, cl llaman*.

QIOI) EGRESSUM EST DE LABIIS MEIS, RECTLM flit, — id est verum fuit, non mendax. Ita S. Hieronymus, *q. d.* Quod tibi, o Domine, rectum visum est, locus sum; quod tu mihi inspirad!, prædixi, nulli hominum adulatus : libere k jubente principum vitia carpsi, « nec ullius offensam timui, quia nullius graham ambivi. »

IlaB. Petrus Damianus, a quibusdam falso accusatus, suam innocentiam rect® conscientie testimonio tuetur, scribens ad Leonem IX Pontificem, cp'st. 4 : a Verumtamen, inquit, in his ad conscientiam redeo, ad mentis meæ s creta recurro, certus, quia nisi pro amore Christi, cujus ego malus servus sum, nullius mortalis hominis gratiam qtuero, nullius iracundiam pertimesco. »

17. Nox sis tu mihi formidini, — ne permittas Vers. it (mu ob verbum tuum in periculo versari, in quo mihi de morte aliove malo formidandum sit, eum in te spem omnem ponam.

Rursum, *q. d.* Nec homines, nec minas, nec quidquam quod in mundo sit, preter te, Domine, formido. Unum te tuique otlensam et iram timeo. Dum tu iih non irascaris, dum tu mihi non sis formidini, sed opi et lutei®, ut mihi in persecutionibus adsis, non timebo, securus consistam, dicamque cum Psalle, *Psalm.* XXVI, i et 3 : « Dominus illuminabo mea, et salus mea, quem timebo? Si consistent adversum me castra, non timebit cor meum. Si exsurgat adversum me pr®-lium, in hoc ego sperabo. »

Septuaginta vertunt : A'e fias mihi alienus, parcens in die malo, id est, ait S. Hieronymus : « No parcas mihi in presenti sæculo, quod malum est; sed redde mihi juxta peccata mea, ut in futuro requiem habeam sempiternam. »

18. CoxnxDAXnn, — fac ut illi fallantur, non Ven.iv ego; fac ut illi appareant esse mendaces, cum viderint excidium quod ego minor, et ipsi irrident; ut sic ego non confuiidur, sed verax appaream. Ita S. Hieronymus. Alternant enim in Prophetis motus misericordi®, qua suis, praesertim simplici populo, parci et ignosci postulant; et vindici®, qua superbos, irrisores et rebelles flagellis edomari et contundi po.-lulaut. Ahi, ut Sanchez, hos optativos per futura explicant, ut significant predictionem rei futur® : « confundantur, » id est confundentur : « paveant, » id est pavebunt : « contere, » id est conteres. Aut subaudiunt voculam si, *q. d.* Si alteruter nostrum

confundi debeat, ufi debet, me excidium futurum affirmante, illos vero negantibus; fac, Domine, ut illi potius confundantur, qui tua verba rident, non ego, qui ea enuntio.

Duplici contritione conterb eos. — « Duplici, » scilicet fame ctgladio, inquitS. Hieronymus; aut, morte et captivitate, ut Lyranus.

Secunda et simplicissime, « duplici, » id est gravi, multiplici. Vide dicta cap. xvi, 18. Sic Latini *triplex*, vel decumanum vocant id quod magnum est, ingens et validum.

19. Sta in porta — urbis regia, quæ celebrima est et frequentissima.

Frre».ti. 21. Custodite animas vestras, — ne peccato, maxime violationis sabbati, maculentur. Ile- i m.prv- braice : *Cavete in animabas vestris*, vel pro *anima* fr.timr *vestra*, id est quam chara vobis est anima, cavete ne sabbatum violetis, alioqui excidemini: sin il- tnrrm lud custodiatis, et consequenter omnem Dei cul- «siaiun. tum, pax erit vobis, et omnium rerum abundan- tia. Patet ex seq. Per sabbati custodiam, omnem legis observationem intelligil, uti et Isaías, cap. LVi, 2 et 4. Qui enim sabbatum custodiebat, boo

ipso tacite profitebatur Deum esso conditorem et gubernatorem cceli et terre; in hujus enim rei et beneficii memoriam, sabbatum erat institutum : qui vero contemnebat sabbatum, videbatur infi- ciar! Deum esse conditorem mundi. Sic si quis hodie diem Dominicum celebrare recusaret, videretur negare Christum resurrexisse, in cujus memoriam dies ille constitutus est. Ita Vatablus.

Nota hunc locum, pro cultu sabbati apud Ju- dæos, et diei Dominicæ apud Christianos. Vide quam stricte præcipiat hic Deus Judæis, ut sab- bato non portent onera.

22. Ejicere, — efferre onera.

25. Reges et principes, — *q. d.* Dabo vobis ro- ges ex stirpe David, servaboque pactum quod cum eo inii, *Psalm*, cxxxi, 11, et II *Rcg.* vii, 12.

In curribus et equis, — pace, et gloria, et re- bus prosperis affluentes : currus eniiu et equi, sunt gloria regum.

26. Et venient, — *q. d.* Jerusalem florebit, Ven. templumque mire frequentabitur.

27. Succendam, — per Nahuzardan et Chal-Vere. *n.* dæos.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ostendit Deus exemplo figuli vas dissipatum refingentis, posse se Judæos dissipare et in captivitatem disper- gere, ac post in pristinum statum restituere, si pæniteant : sed quia Judæi nolunt pænitere, hinc, vers. i i, minatur eis excidium per Jeremiam, quem ideo Judæi, vers. 18, volunt occidere; quos ut Deus puniat, else liberet, orat Jeremias, vers. 19(1).

1. Verbum quod facium est ad Jeremiam a Domino, dicens : 2. Surge et descende in do- mum figuli, el ibi audies verba mea. 3. Et descendi in domum figuli, et ecce ipse faciebat opus super rotam. 4. Et dissipatum est vas, quod ipse faciebat e luto manibus suis : conver- susque fecit illud vas alterum, sicut placuerat in oculis ejus ul faceret o. El factum est verbum Domini ad me, dicens : 6. Numquid sicut figulus iste, non potero vobis facere, do-

ti) Sectio tertia partis prima) Jeremiæ vaticiniorum a cip. xvm ad cap. xxxvi, sermones prophetico-historicos ad populum Judaicum complectitur. Qui hoc ordine inscribi et disponi possunt scilicet : duo sermones ante caplBit.ilcm, xnu-xx; duo post captivitatem alleram, xxi-ixiv ; tres post captivitatem primam , xxv-xxvu ; duo sermones polemici, xivm, xxix; sermo unicus pn». phaticos, xxx, xxxt; sermones tres partim historici, par- tim prophetici, xxxii-xxxw; sermo veluti disparatus de Reehabitis, xxxv. (Kilber)

Pr phetæ maximas clades ipsumque reipublicæ in- tentum ob gravissima populi scelera iterum ac saepius minanti cum fidem non haberent ejus populares, per-

Deum quam suis m-ijoribus addixisset terram non [*rrm<qirum esse hostibus occupandam et devastandam (<<. «uiracap. vn, 4, 11; xiv, 16); docet hac oratione, l) :m *ui' promissionibus nequaquam ita obstrictum Vn'ri, ut eas ratas facere oporteat, etiamsi homines U: que ip.0 promisM essent, sesc indignos redde-

rent. Sed quemadmodum cum alicui genti excidium minatus fuerit, si illa sese a suis sceleribus retraxerit, ipse quoque malo temperabit quo eam allicere cogita- verat, ita et illum genti, cui stabilitatem et bona umilia promiserit, auferet si malum fecerit, bona quæ ei con- ferre statuent.

Quo clarius evadat hoc Dei decretum, primo, propo- nitur typus figuli vas alterum perdentis, alterum for- mantis, 1-4.

Secundo, fit accommodatio typi, *pruno*, per thesin a Deo expositam, 5, 6; *secundo*, per amplificationem ab eodem additam, de sua ad perdendum vel servandum parata potentia, 7-10; *tertio*, per bypolhcsin ad Judæos applicatam, 11, 11; quorum improbitatem convincit exemplo et similitudine, 13-15; et contumaciam terret judicio, 16, 17.

Tertio, cum nec his tamen adhortationibus et com- minationibus moti prophi'tæ adversarii, novas ei insi- dias struerent, et indignissimis moJiseum tractarent, 18;

mus Israd, ait Dominus? ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israel. 7. Repente loquar adversum gentem et adversum regnum, ut eradicem, et destruiam, et disperdam illud. 8. Si poenitentiam egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum adversus eam : agam et ego poenitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei. 9. Et subito loquar de gente et de regno, ut aedificem et plantem illud. 10. Si fecerit malum in oculis meis, ut non audiat vocem meam : poenitentiam agam super bono, quod locutus sum ut facerem ei. 11. Nunc ergo dic viro Juda, et habitatoribus Jerusalem, dicens : Haec dicit Dominus : Ecce ego fingo contra vos malum, et cogito contra vos cogitationem : revertatur unusquisque a via sua mala, et dirigite vias vestras et studia vestra. 12. Qui dixerunt : Desperavimus : post cogitationes enim nostras ibimus, et unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus. 13. Ideo haec dicit Dominus : Interrogate gentes : Quis audivit talia horribilia, quae fecit nimis virgo Israel? 14. Numquid deficiet de petra agri nix Libani? aut evelli possunt aquae erumpentes frigidae, et defluentes? 15. Quia oblitus est mei populus meus, frustra libantes, et impingentes in viis suis, in semitis saeculi, ut ambularent per eas in itinere non trito : 16. ut fieret terra eorum in desolationem, et in sibilum sempiternum : omnis qui praeterierit per eam obstupescet, et movebit caput suum. 17. Sicut ventus urens dispergam eos coram inimico : dorsum, et non faciem ostendam eis in die perditionis eorum. 18. Et dixerunt : Venite, et cogitemus contra Jeremiam cogitationes : non enim peribit lex a sacerdote, neque consilium a sapiente, nec sermo a propheta : venite, et percutiamus eum lingua, et non attendamus ad universos sermones ejus. 19. Attende, Domine, ad me, et audi vocem adversariorum meorum. 20. Numquid redditur pro bono malum, quia foderunt foveam animae meae? Recordare quod steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, et averterem indignationem tuam ab eis. 21. Propterea da filios eorum in famem, et deduc eos in manus gladii : fiant uxores eorum absque liberis, et viduae : et viri earum interficiantur morte : juvenes eorum confodiantur gladio in praelio. 22. Audiatur clamor de domibus eorum : adduces enim super eos latronem repente : quia foderunt foveam ut caperent me, et laqueos absconderunt pedibus meis. 23. Tu autem, Domine, scis omne consilium eorum adversum me in mortem : ne propitius iniquitati eorum, et peccatum eorum a facie tua non deleatur, fiant corruentes in conspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis.

2. Descende. — *Descendere* hic et alibi saepe, idem est quod ire ; quanquam et proprie hic capi potest : offlciente enim figulinae, ob aquam qua indigent, orant in valle ; unde eunti ad eas, descendendum erat : erant enim juxta vallem gehennae, sive Tophelh. Hoc est enim quod dicitur cap. Xis : « Egredere ad vallem filii Ennom, quae est juxta introitum portae fictilis, » id est figularis, sive figulinae et figulorum, uti exponunt Lyranus, Hugo, Dionysius et alii.

Tropologico jubet Deus, ut saepe cum Jeremia descendamus ad domum figuli, ut videamus ori-

Deum ille implorat, *primo*, cum pro discernenda inter Judaeos, causa, provocando, 19; *secundo*, suam contra illos tequissimaui conditionem probando, 20; *tertio*, interitum iisdem et vindictam a Deo imprecando, 21-23.

Eadem quae hic et questus et precatus est Propheta in duabus superioribus orationibus, cap. xv, 15seqq.; et cap. xvi, 15seqq.; quas regnante Joakimo habitas fuisse vidimus. Ad ejusdem regis aelatein igitur et hanc, concionem referre haud dubitamus, inquit Rosenmuller et post eum d'Allou.

ginem nostram, et Adami ex adama, id est lutei ex luto; itaque humiliemur sub manu Dei, quasi figuli nostri. Vere S. Gregorius, lib. VIII *Moral*, confidit : a Quia, inquit, elatum semel sumpsimus spiritum, ecce defluens quotidie portamus lutum. n

4. Fecit illud vas alterum (I), — q. d. Figulus ex Verbo. 4-

(i) a Et ecce ipse faciebat opus super rotam. » Dualis numeri est dictio CTJZ3 Sil-Sp significans instrumentum non super quo sedet figulus, sed super quo facit opus, quod ut plurimum fit a liguo, rotundum : quibusdam autem in locis est instar duarum molarum, idcirco dualem habet formam (Vatabl. *Vibi.*). Quod sic explicat Rosenmuller: vox hebraea non, ut nonnulli conjecerunt, duplicem denotat sellam, alteram, cui insideat sedentarius operator figulus, alteram priori e regione connexam, ollae sellae et rotatilem incudem, ad quam usque manibus pedibusque pertingat figulus; sed duplicem rotam, quae inferiore magna, superiore minori constat, in cujusmodi rotis figulos in Oriente opus facere solere suo adhuc tempore, scribit R. Jona sive Abul-Walid, cujus verba o Léxico ejus manuscripto attulit Gesenius in praefatione ad *Lexicon hebraeo-teutonicum minus*, part. xvm, not. edit, see,

luto vas formaverat, sed nondum igne decoxerat. Hoc vas casu inter manus figuli confractum et dissipatum fuit in partes suas luteas, quas resumens figulus, mox ex iis aliud fecit vas quod libuit : nam si vas hoc fuisset fictile, sive igne decoctum, non potuisset figulus fragmenta coagumentare, et ex iis aliud vas facere.

6. Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos IN manu mea, — *q. d.* Sicut vas luteum est in manu figuli, ut illud frangat, et ex eo faciat aliud vas, vel prius renovet : sic et ego vos, o Judiei, amo destinatos excidio, si poenitueritis, reformabo, mutabo sententiam, et calamitatem vestram in felicitatem convertam ; ut ex vasis contumelia), id est ingloriis et infelicibus, fiat vasa in honorem, id est honorifica et felicia. Ita Theodoretus. Paulo aliter explicat Hugo, *q. d.* Sicut figulus vas fractum renovat. ita ego vos e captivitate, quasi fractos reducam, et renovabo rempublicam vestram, si resipueritis. Deus enim mutabit sententiam, si vos mutetis mentem.

Nota : Hæc comparatio non per omnia est similitudo. Nam Iulianus non habet mentem, nec liberum arbitrium, ut habet homo : ac proinde non in salutis ejus magis causa sit Deus per gratiam suam, quam homo. Similitudo ergo est tantum in eo quod dixi. Non enim agitur hic de animo, sed de corpore ; scilicet de captivitate et libertate, de rebus adversis et prosperis, de morte et vita, *q. d.* Ego solus possum vos de captivitate liberare, et in captivitatem tradere ; ego possum mortificare, et vivificare ; deducere ad inferos, et reducere, I Reg. n, 6.

Tropologice, lutum est homo, quia ex limo est factus, ut cum timore et humilitate Deo se subdat : in cujus maini est status noster, vita, gressus, virtus, salus, et omne bonum nostrum, ut ab eo pendeat, illique se restituat, cujus manum et potestatem effugere non potest.

S.'undo, sicut lutum tantum est lutum, sed ex manu figuli hanc vel illam formam sortitur ; ita homo ex se impotens est, informis et rudis instar ni iterili) prima? ; sed a Deo habet quod sit dives, nobilis, sapiens, felix, graciosus : et Deus dividit hæc sua dona cuique prout vult, *Eccli.* xxxv, 10 ; Homan, ix, 11. Vide ibi dicta.

Tertio, quisque sua sorte contentus esse debet : sicut enim lutum non potest dicere figulo : Cur me fecisti sic? sic nec nos Deo : Cur nos fecisti pauperes, ignobiles, rudes ; illos vero divites, nobiles, ingeniosos, etc.? Denique, perfecti et beati oint, qui se totos Deo resignant, et ab eo instar luti se flecti, regi, fingi et refingi sinunt.

An igogice, hoc symbolo significantur mors et ultio, ait S. Hilarius, in *Psalm*, n, 0. Deus quasi iiaulus vas corporis nostri in morio collapsum et diffractum, in resurrectione refingit.

Sio et Cyprianus, vel potius Ruflnus in *Expositione Symboli*, hæo accipit de resurrectione Christi “dino mortui.

8. Agam et ego poenitentiam, — id est retractabo Verum. » et revocabo sententiam contra vos latam. 'AvOpw-

11. Dic vras Juda, — dic viris Juda, dic Judæis. Verum. Ponitur singularis pro plurali.

Ecce ego fingo, — formo quasi figulus, id est comminiscor et apparo, contra vos malum, « non quod per se malum sit, sed quod patientibus malum esso videatur, » ait S. Hieronymus, puta afflictionem et stragem. Sic ait Isaías, cap. xlv, 7 : « Ego Dominus formans lucem, et creans tenebras, faciens pacem, et creans malum » poenæ, non culpre. Vere S. Gregorius, lib. III *Moral*, cap. vu : « Non creantur, ait, a Domino, quæ nulla natura sua subsistunt ; sed creare se mala Dominus indicat, cum res bene conditas nobis male agentibus in flagellum format, ut ea ipsa et per dolorem quo feriunt, delinquentibus mala sint, et per naturam qua existunt, bona. Unde et venenum mors est homini, serpenti vita. » Et S. Basilus, tract. Quod *Deus non est auctor malorum* : « Malum, ait, aliquod est secundum nostrum sensum (puta malum poenæ), aliud natura ipsa. Malum naturæ nobis oritur, injustitia, invidia, cædes, » etc.

12. Desperavimus (Hebraice W15 *noas*, id est Verj. it desperatum est ; Vatablus, *exspectoratum est* ; Chaldæus, aversi' *sumus a cultu tuo* ; Septuaginta apud Theodorem, *obfirmati sumus*, scilicet in nido, *q. d.* Actum est, non possumus inolitas voluptates, consuetudines et peccata relinquere ; præ difficultate, habitu, tædio et negligentia, non possumus ad Dei timorem et legis observantiam reverti, *q. d.* Certum nobis est et deliberatum, non facere : quia) post cogitationes nostras ibimus, — id est mala, quæ animo destinavimus, perficiemus.

13. Quis audivit talia horribilia? — quis audivit ullam gentem fecisse *scaarurit*, id est tam fœdam et horrendam turpitudinem, atque fecit Israel, olim virgo, jam meretrix.

14. Numquid deficiet de petra agrum Libani? (Petram agri vocat rupes Libani, planas instor agri et campi, *q. d.* De iis non deficiet nix) : aut evelli (id est exhauriri et deficere) possunt aque erumpentes frigide, et defluentes? Omnia Oblivus gri, est mei populi meus. — Sensus est : Cum cateia creatane naturæ ordinem servent, populus tantum meus oblitus est mei, *q. d.* Citius debuissent nives deficere de Libano petroso, et siccari rivi de montibus fluentes, quam populus mei oblivisceretur, propter assidua beneficia, quæ a me in illum manante Quomodo ergo fieri potest ut mei oblitus sit, libando scilicet idolis, et relinquendo « scindassæculi, » idesta smelilo, et olim a sanctis Patribus tritas, ut vias suas novas, id est avia, et nova idola, sequeretur? Ita S. ilicro-

nymus, Theodoretus, Chaldæus (1). Simili schemate ait Virgilius :

Ante leves ergo pascentur rñ ciberò cervi,
El freta **destituent** nudos in littore pisces,
Quam nostro illius labatur pectore vultus.

Rursum, sic recto exponas : Num ex Libano ultro fluentes et liquescentes nivales aquæ, respui possunt ab agro sito ad montis radicem, arescente el sitiente : num sitis ipsa et necessitas, atque rrvatio pluvia?, ipsaque siccitas deserere aut non admittere potest sponto sua influentem aquam? Minime sane : et «unen populus meus mei oblitus, hunc moi jugem influxum, ex mente et animo suo excludit. Sicut enim Libanus perpetuo ex nivibus liquat et scaturit aquas frigidas : sic ego sum fons aqiiro viventis, quæ copiose tam corpus quam animam refrigerat, juxta illud *Cant.* ir, 15 : o Puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano. »

Secnndi. *Secundo*, Lyranus, Pagninus et Vatablus vertunt : Num quis relinquet de petra agri nivem Libani? id est numquid relinquet aliquis aquam frigidam et claram ex nive Libani, in petras et per petras defluentem, ut quærat cisternas dissipatas? uti fecit populus meus, ino fontem vivum relinquens, et libans Baalim, uti dixit cap. n, 13; eo enim alludit, ibique dicta refricat. Duo ergo absurda hæc parœmia significat : *primo*, petere ex longinquo quod habeas prope; *secundo*, quaerere malum foris, cum domi habeas bonum. Sic enim Judæi, relicto Deo optimo quem domi habebant, quærebant deos pessimos gentium : perinde ac si maritus, relicta uxore optima, secetur foedissimas meretrices.

Teitij. *Tertio*, Septuaginta pro **nitf scade**, id est ager, legunt **O'tU?** sadaim, id est ubera, verlunlque : *Numquid deficient de petra ubera*, aut, ut Theodoretus legit, *mamma stillantes* : quia ex rupibus fluunt aquæ perennes, uti ex uberibus fluit lac : fontes ergo sunt trrræ quasi ubera, el, ut Philo, lib. *De Opificio mundi*, ad, quasi mammo? quibus terra laciatur et pascit tam pimías suas, quam homines et animalia : *vel nix de Libano, aut de linavil aqua valida quæ vento portatur?* *q. d.* ait Theodorclus : « Fontes sino intermissione scaturiunt ;

(1) Pertinet hnc, inqñit Rosenmñlnr, quod Tacitus habet *lIistor.* lib. V, cap. vi : « Pnccipuum montium Libanum, *tora* erigit, mirum çictu, lanios inter ardores opacum ittlumquo nivibus. Idem amnem Jcjdancm fundit alique; el quod oñt-J-tt; Maundrcñ in *Itinerario* suo scribit, sc, cum diebus sexta et septima niai! ad invisendum Libanum prntectns esset, tantam vim nivls, gelicidio firmiter con-tnclæ, in ejus cacumine deprehendisse, ut sex horarum spatium cum comitibus in superitelo nivis equitando cñnliri debuerit. Additquo, Libani nives c.ircnmscriptnj potissimum regioni nliles esse, quod tempore incalescentis æslalis résolut® fluviis fontltiusquo aquam impertiantur.

Libanus scraper habet nivem; aqua quæ fertur impetu trita via fluit, p

Quod S. Ambrosius, lib. D« *Virgin.*, ante me- ifpt». dium mystice sic exponit : « Qualis est hæc virgo rlnni 3- (Ecclesia), quæ Trinitatis fontibus irrigatur, cui J,,r'

de petra fluunt aquæ, non deficiunt ubera, mella io» my- funduntur. Petra ergo est Christus, ergo a Chri- «tic* ug- sto non deficiunt ubera, claritas a Deo, flumen a nitita- Spiritu ; hæc est Trinitas quæ Ecclesiam suam tua. irrigat, scilicet Pater, Filius et Spiritus Sanctus.* Ubi Ambrosius Trinitatem hisce verbis significari putat, *q. d.* Non deficient ubera de petra, id est de Christo; nec nix a Libano, id est claritas a Deo Patre ; neque aqua valida a vento, id est flamen zeli et gratiarum a Spiritu Sancto.

Hæc ubera Christus maxime nobis exhibet in r?'«* Euchanstia. Audi S. Chrysostomum, hora. G0 *ad Topul.t* « Quis, ait, pastor oves proprio pascit rjlu, cruore? et quid dico pastor? matres multae sunt, quæ post partus dolores filios aliis tradunt nutriticibus : hoc autem ipse non est passus, sed ipse nos proprio sanguine pascit, el per omnia nos sibi coagmentat. » Unde infert : < Nonne videtis quanta promptitudine parvuli papillas capiunt, et quanto impetu labia uberibus infigunt : accedamus cum tanta nos quoque alacritate ad hanc mensam ; quinimo cum longe majore trahamus tanquam infantes laclanci Spiritus Sancti gratiam, et udus sit nobis dolor hac esca privari. »

Alt evelli posslxt. — Hebræi sic habent : *Si evellentur aqua aliena* (id est, ex alio loco per rivus vel canales deducta?, itaque purificata? et claræ) *frigida defluentes*, *q. d.* Non possunt fontibus evelli, siccari et impediri aquæ jugiter scaturientes.

Secundo, Vatablus vertit : *Num deserentur aqua aliena frigida fluentes?* sicque explicat, *q. d.* An al quis relinquere solet aquas vivas et fluentes, quas cau.ilibus deducuntur in urbem? Minime. Namis esset dementissimus, qui cum habeat fontem optimum apud se, alio se converteret ad aquas putidas et fu-lidas quærendas insuos usus; et tamen hoc fecit populus meus.

Tertio, Septuaginta apud Theodorclum sic vertunt : *Numqui l aqua quæ fertur impetu, relinquet viam Inta qua fluit?* *q. d.* Minime; cur ergo vos, o Judæi, religionem el viam tritam ad templum relinquitis, euntes ad Balam?

15. lñlf-INGEXTES (hebraico Q'IS'CD» *iackschtlum*, Vers. IX

id est impingere fecerunt eos, scilicet pseudopropheta*) IX viis suis,— ut scilicet deserant semitas sæculi, id est semitas antiquas patrum suorum, « quæ omnium sanctorum sunt tritæ vestigiis, » ail S. Hieronymus. Huc spectat adagium Græcorum : « Fluminum undas in caput revocarò; » et : « Sursum versus sacrorum fluminum feruntur fontes, » significans praepostere quid fieri, natura- rerumque vices inverti : quod genus sit, si puer senem admoneat, discipulus prucepto- reiu docere, filii pr.e patribus sapere, eoruiquo

decreta facta quo subvertere velint. Expressit id Ovidius in *Heroidum* epistolis :

Cum Pari» Ænonc poterit spirare relictā,
Ad fontem Xanthi veni recurret aqua.
Xanthe, retro propera, versæque recurrite lymphæ,
Sustinet Ænouetn deseruisse Paris.

Narrat Laertius in *Vila Diogenis*, eum, cum «ervus effectus esset, hero tamen suo imperasse, ut quod ab se jubebatur faceret; cumque herus irridens responderet : « Sursum flumina ; » replicavit Diogenes : Si existons aegrotus medicum ære tuo mercatus esses, nonne illi monenti pareres? an istum ad modum responderes : « Sursum flumina? » Idem usurpat Nazianzenus in sua Vita.

Ut ambularent ver eas, — scilicet vias suas novas, hactenus non calcatas, scilicet ad idola sua. Hebræa clarius sic distinguunt : *Impingere fecerunt eos in viis suis, in semitis sacrili, ut ambularent per semitas vice non trita*. Quocirca melius easdem hic accipias vias suas et semitas sæculi. Viæ ergo peccati et peccatorum vocantur viæ vel semitas sæculi : quia ab olim, a Caino, gigantibus, Sodomitis, ac nominatim a primis Judæorum patribus aureum vitulum in deserto fabricantibus et adorantibus, calcati? et trita; sunt, de quibus ait Job, cap. xxii, 13 : « Numquid semitam sæculorum custodire cupis, quam calcaverunt viri iniqui? Qui sublatis sunt ante tempus suum, qui dicebant Deo : Recede a nobis? » Ita Hugo, Lyranus, I. Thomas, Capella, Dionysius et alii, *q. d.* Vos prbcaïn patrum impietatem et idololatriam imitamini, estis malorum corvorum mali pulli. Porro tritissima a plurimis fuit hæc via; vocat tamen cam non tritam, per catachresin, quia aspera erat, difficilis et devia, utpote ducens ad exilium. Hoc est quod aiunt scelesti, Sap. v, 7 : « Ambulavimus vias difficiles. »

16. In sibili» (in contemptum : solemus enim quos contemnimus exsibilare. Simile est cap. xix, vers. 8, XXV, 9, et i. t, 37), movebit caput suum, — irridebit et contemnet te. Simile est *Psalm*, xxi, 8, et *Isaia* cap. xxxvn, vers. 22 : « Despexit te, et subsannavit te virgo filia Sion; post te caput movit filia Jerusalem. »

17. Sicut ventis urens. — Hebraice est RTO OHp *kervach kadim*, id est sicut ventus Orientalis, vel Euroauster, qui flat ab Oriente meridionali, vel, ut S. Hieronymus, Vulturnus, qui flat ab Oriente septentrionis, etque vehemens et urens, segetes adurit, facitque ut spicæ, granis in favillam versis, cassæ sint et evanidæ*, ac deinde easdem dispellit quasi paleas et quisquilias : sic ego Judæos affligam excidio et incendio urbis et templi, atque tam ante quam post illud faciam aut profugos aut captivos, ut fugiant, vel captivi ducantur a facie Chaldæorum, id est a presentia et persecutione Chaldæorum, sicut bestię fugiunt a facie leoais, id est a leone adventante aut Derse-

quoulc. Hoc est quod do impiis dicitur *Job* cap. xxvii, vers. 21 : « Tollet eum ventus urens, et auferet, et velut turbo rapiet eum de loco suo. »

Aliter Chaldæus vertit, nimirum : *Dispergam vos sicut ventum Orientalem*, scilicet soleo dispergere.

Dorsum, et non faciem ostendam eis, — *q. d.* Abibo ab eis, eosque deseram. *Secundo*, adversus illis ero, non propitius; sicut ipsi mihi vocanti dorsum obverterunt : ita et ego eis ejulantibus, opemque meam invocantibus dorsum obvertam. Ita Maldonatus.

Symbolice, Franciscus Lucas in *ilalth*. xvn, 35, et alii hæc referunt ad Christum in cruce pendentem. Judæi enim ita collocarunt crucem, ut dorso Jesu Orientem urbemque Hierosolymorum spectante, facies respiceret Occidentem; eo quidem consilio, quod indignum reputarmi sanctæ urbis aspectu, sed ex eo eventu, ut facie sua a Judæis aversa, nos gentes illustraret, quorum habitatio est in Occidente; tuneque impleta est hæc Jeremiæ prophetia : « Dorsum, et non faciem ostendam eis in die perditionis eorum; » et altera illa *Psalmi* lxxv, 7 : « Oculi ejus super gentes respiciunt. »

18. Non enim peribit lex, — id est legis interpretatio, *q. d.* Non erit magna jactura, si hic Jeremias occidatur, licet sacerdos, sapiens, propheta : non enim deerunt alii, coque blandiores. Ha S. Hieronymus et Rabanus. *Perire* enim est auferri, ita ut desit et non exstet.

Alitu- Theodoretus et Vatablus, *q. d.* Occidamus eum, alioqui non peribit lex, id est alioqui non cessabit ipse docens nos legem, nosque arguens quod eam non servemus, tanquam sacerdos : dans etiam consilia nostris contraria, lanquatin sapiens : et mala nobis prænuntians, tanquam Propheta.

Tertio, Hugo, S. Thomas et Lyranus, quasi dicant : Occidamus eum quasi falsum prophetam, quia dixit perituros sacerdotes, sapientes, Prophetas; non enim peribunt hi quos Deus instituit. Hic sensus, uti et primus, valde genuinus est. Consonat Jeremias; Isaias dicens, cap. xxix, 14 : « Peribit sapientia a sapientibus; » et Ezechiel, cap. vu, vers. 26 : « Quærent visionem de Propheta, et lex peribit a sacerdote, et consilium a senioribus. »

Hinc *quarto*, Lyranus, Dionysius, Sanchez et Maldonatus, *q. d.* « Non peribit lex, » id est, non enim falsa esse possunt, quæ nobis sacerdotes et Propheta* predicant, in quorum ore lex est, *Mutarli*. n, 7; dicebant enim illi sacerdotes et propheta; falsi : « Pax, pax, cum non esset pax, » cap. n, 10.

Percutiamus eum lingua. — Chaldæus : *Falsa testimonia testificemur contra eum. Se undo*, Theodorclus et Vatablus : *Texamus contra eum calumniam. Tertio*, ut cæteri : Accusemus eum quasi falsum prophetam. Sic Jeremias fuit hic typus Christi falso accusati. Alii vertunt : *Percutiamus ejus linguam*, id est imponamus ei silentium, vel minando ei mortem, vel compingendo in carcerem, uti rcipsa fecerunt.

Vttt. so. 20. Numquid reddidit ih (reddi solei) pro boxo malui? — *q. d.* Non : cur ergo malum pro bono mihi reddunt Judæi? Quid enim aliud quororo quam eorum salutem? Cur excidium ex ore Dei eis intento, nisi ut pœniteant, itaque illud evadant?

Quia foderunt foveam (more venatorum, ut caderem in eam, *q. d.* Struxerunt animæ, id est vitro mero, aut mihi insidias, ut me occiderent, cum (ut tu, Domine, recordaris) steterim in conspectu TUO, UT LOQUERER PRO EIS BONUM,— id est cum te oraverim pro eis, ut bene eis faceres. Ille est genius Sanctorum. Audi Davidem *Psal.* cxxvi, 4 : «Pro eo ut me diligerent, d •trah.bant mihi : ego autem orabam. Et posuerunt adversum me mala pro bonis. »

YeM.ts. 22. Adduces enim super flos latronem repente (1), iūbu- — id est Nabuchodonosorem, ait S. Hieronymus, 'ob fuit ve^ Ul Ebraico es^ ITU! *ijedud*, id est turmam, htro. 'id sive globum militare, qui excurrit ad prrodan-

Mt præ- dum et populandum, qui in libris Regum vocantur *latrunculi*. Ita Chaldæus, Pagninus, Vatablus. do-

Verum latrunculi isti hebraico vocantur *gedudim* in plurali, hic autem in singulari est *gedud*, id est latrunculus, prrodo, volo. Unde Noster recte vertit, « latronem, » et recte intelligitur Nabuchodonosor, qui cap. iv, vers. 7, vocatur prrodo gentium. Sic piratro capti ab Alexandro Magno, rogati qui essent, responderunt : « Tales sumus qualis tu; sed tu magnus es prrodo, nos parvi prrodones sumus. » Nam, ut recte ait S. Augustinus, lib. IV *De Civit*, cap. xvi, loqnens de Nino rege Assyriorum, qui primus cœpit finitimis bella inferre cupiditate regnandi : « Inferre bella finitimis, et inde ad crotora procedere, ac populos sibi non molestos sola regni cupiditate contereere et subdere, quid aliud quam grande latrocinium nominandum est? » Multa ergo regna gentilium fuerunt latrocinia, et multi reges latrones.

Posset, *secundo*, Nabuchodonosor vocari latro, id est miles a Deo quasi mercede conductus ad ejus vindictam peragendam. Talis enim fuit ipse in expugnatione Tyri, uti docet *Ezech.* xxix, 18. Nam latrones olim dicebantur conducti milites arò rw Xarjw tiv, id est a serviendo : serviebant enim mercede. Moris autem erat, ut hos Imperator el circa se haberet, el primos mitteret ad omne discrimen. Dicti quasi laterones, inquit Varro,

(1) « Propterea ila filiis eorum, » etc. No vero vatem justo vehemēntiore viulictro cupidine eo adductum judicemus, ut adversariis tam diras pronas imprecaretur; reputandum est, ei cum iis hominibus negotium fuisse, qui suo exemplo, quod plurimum apud alios valeret, iis auctores exstiterint, ut vatis monita et comminationes •outeinnerenU (Rosenmuller.)

quod circa latera esse soleant; quos nunc satellites vocant, qui principis alicujus latus tuentur, lia ait Plautus, *Milit.* Ill, 75 :

Nam rex Seleucus me opere oravit maximo,
Ul Bibi latrones cogerem et conscriberem.

Iliae et latro vel latrunculus vocatur ludus milites prroliantes repraesentans, quo scilicet luditur sedecim scrupis gemina acie utrinque directis, in quibus duo reges sunt invicem contententes, duro regime, quatuor equites, sedecim pedites, quatuor satellites, totidem centuriones. Vulgo *Scachot* vocant. Ita Seneca : « Latrunculis, ait, ludimus; » et Martialis :

Insidiosorum si Indis bella latronum,

Huic erpo?itioni favet verbum « adduces, » scilicet quasi tuum satellitem et lictorem, idque «repente, » ut antequam hostem adventare audiart, et contra eum se prromuniant, eum adesse, omnia ferro et flamma vastare sentiant, imo videant.

Moraliter: Latro repentinus impiis, et quasi fur de nocte est mors. Hinc nycticorax, ait Horus Apollo lib. II *Hieroglyph*, cap. xxiv, mortem significat. Sicut enim hic pullos cornicum repente noctu, sic mors homines nec opinantes invadit et opprimit.

23. In tempore furoris tui abutere eis, — ad ig- Ver*, u. nominiam et excidium, quos creaveras in gloriam et felicitatem, quia ipsa Jerusalem quasi meretrix abusa est tua patientia, et seipsa. Sic Deus abutitur impiis, dum eos trudit in infernum cruciandos, quos creaverat cado glorificandos. Ita a Castro.

Pro *abutere eis* hebraico est, iic *in eis*, id est exple in eis, scilicet furorem tuum : vel fac eis quod merentur, ultionem de eis sumendo, scilicet jam per Babylonios, et postea per Romanos, ob erosum ab eisdem Christum, quem hic Jeremias adumbrat. Ita S. Hieronymus. Unde Nazianzenus ait hic esse prophetiam de Christo. Nam Propheta sui solius non tam acerbus fuisset ultor, sed Christi merito est.

Hinc *secundo*, « abutere eis, » id est consume, a m disperse eos. Eleganter et docte vertit Interpres : Pro nam veteres *abuti* sumebant pro *consumere*. Audi Catonem, lib. De Re *rustica*, cap. lxxvi : « Donec omnem cascum cum meile abusus eris, » id est consumpseris, quasi abuti sit plene re uti usque ad ejus consumptionem. Plautus in *Trinum.* : «Me qui abusus sum (id est consumpsi) tantam rem patriam. » Terentius in *Prol. Andr.* : « Nam in prologis scribendis operam abutitur, » id est consumit et perdit. Plautus in *Asino* : « Ubi que dedi ante? abusa. Nam si ea durarent mihi, mulier mitteretur ad te. » Ubi Nonius: Atusa, inquit, id est uieudo vel in usum consumpta.

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremías jussu Dei conteri/ lagunculam fictilem in valle Topheth, vt significet sic conterendos esse Judæos a Chaldæis, ac in Topheth [quam innocnlum sanguine polluerunt, mactando eos idolo Moloch) catervatim esse sepeliendos; co ouod pro occisorum multitudine, quicumque alius locus ad sepulturam erit angustus. Hac historia ct prophetia contigit vel sub Joalim, ut vult a Castro : vel sub Scàccia, ut vult Abulensis, neutrum enim certo definiri potest (I).

I. Tīæc dicit Dominus : Vade, et accipe lagunculam figuli testeam a senioribus populi, et a senioribus sacerdotum : 2. et egredere ad vallem filii Eunom, quæ est juxta introitum portal fictilis : et praedicabis ibi verba, quæ ego loquar ad te. 3. Et dices : Audite verbum Domini, reges Juda, el habitatores Jerusalem : hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Ecco ego inducam afflictionem super locum istum, ita ut omnis qui audierit illam, tinniant aures ejus : 4. eo quod dereliquerint me, et alienum fecerint locum istum : et libaverunt in eo diis alienis, quos nescierunt ipsi, et patres eorum, el reges Juda : et repleverunt locum istum sanguine innocentino, o. Et ædificaverunt excelsa Baalim, ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baalim : quæ non præcepi, nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum. G. Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus: et non vocabitur amplius locus iste, Topheth, et Vallis filii Ennom, sed Vallis occisionis. 7. Et dissipabo consilium Juda et Jerusalem in loco isto : et subvertam eos gladio in conspectu inimicorum suorum, et in manu quærentium animas eorum : et dabo cadavera eorum, escam volatilibus coeli, et bestiis terne. 8. Et ponam civitatem hanc in stuporem, et in sibilum : omnis qui præterierit per eam, obstupescet, et sibilabit super universa plaga ejus. 9. Et cibabo eos carnibus filiorum suorum, et carnibus filiarum suarum : et unusquisque carnem amici sui comedet in obsidione, et in angustia, in qua concludent eos inimici eorum, et qui quærunt animas eorum. 10. Et conteres lagunculam in oculis virorum , qui ibunt lucum. 11. Et dices ad eos: Ihcc dicit Dominus exercituum : Sic conteram populum istum, et civitatem istam , sicut conteritur vas figuli, quod non potest ultra instaurari : el in Topheth sepelientur, eo quod non sit alius locus ad sepeliendum. 12. Sic faciam loco huic, ait Dominus, el habitatoribus ejus : et ponam civitatem istam sicut Topheth. 13. Et erunt domus Jerusalem, et domus regum Juda, sicut Jocus Topheth, immune, omnes domus, in quarum domatibus sacrificaverunt omni militia) cadi, et libaverunt libamina diis alienis. 14. Venit autem Jeremías de Topheth, quo miserat eum Dominus ad prophetandum, el stetit in atrio domus Domini, et dixit ad omnem populum : 15. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego inducam super civitatem hanc, et

(I) In isto secundo sermone qui cap. xa et xx, absolvitur, Jeremías divino jus^u et duplici actione syinbolica cl retinone toti Judæ i' summam eversionem praenuntiat, quæ comminatio el carceri* et injuriarum causa fuit. Pano igitur, dat Deui Propilei®, *primo*, mandatum, iSBumpU laguncula. egrediendi in vallem Ennom, 1. 1; *iecvndff*, instructionem de praedicendis urbi et populo ir vi ' mkrnrcmt*. in idutolalriæ commisse pœnani, 3-9; *tertio*, negotium confringendi lagunculam, et addendi lrrntem hujus typi explicationem, 10-13. Stet'«no, narrat Propheta cxecutlonem mandati a se ■ vn, progreso ad atrium templi, ihidemque vatie* rut impendentes oUUnatioui tuinas, 14, 15.

liane concionem habitam fuisse ;orlquam de vita discessisset Joshs, haud dubitale nos slult mentio victimarum quæ Badi in valle Ollorum lknnoni « (ferebantur, cap. xixt 4, ô. Neque regnante illo pro rege ausus esset Phassurlta Insultare Prophète, uti cap xx, i seqq. legimus. Impendente reipublica mina a Chaldæis metuenda, quæ duobus hisco, cap. xix, xx, inde patet quod vates, cap. xx, 4, 5, 6, el Phwur, Miisquo , et cæteris Judæis omnibus minatur, ipsos Babylonem captivos abductum iri. Qu® cum ita sint, h.vc concio postremis Joakimi regnantis annis, aut Sedcciaë initiis assignanda luent. Cui senlentie a Cornelio indicate et a Kn^mmuller el Eichonin probate cum d'AUioh astipulamur.

super omnes urbes ejus, universa mala quæ loculus sum adversum eam : quoniam induraverunt cervicem suam, ut non audirent sermones meos.

v«r». i. 1. Accipe lagunculam a senioribus populi, — ut plane vertit Noster. Alii supplent, duc *aliquos tecum*. Ita Chaldæus, S. Hieronymus, Pagninus, Vatablus, Theodorus, Rabanus; unde ipsi sic hæc distinguunt : Vado et accipe, vel, ut Vatablus, coeme, scilicet a figulo lagunculam figuli testeam : « et (t6 *et* enim habent ilebræa) a senioribus populi » aliquos, supple accipe, vel evoca, quos ducas tecum, quasi novi quid et miri propheticę patraturus, ut sint testes tui facti et spectatores seque ac auditores : hos enim testes adfuisse patet vers. 10 (1).

Ven. s. 2. Et egredere ad Vallem filii Ennom. — Pro *vallem* Septuaginta vertunt, zOaávíftw, *q. d.* Multitudinem cadaverum virorum. Sic in basilica S. Petri hic Romm in crypta quadam vicina cryptæ S. Petri, est, et inscriptum legitur *Polyandrion*, quod in ea sepulta sint mulla corpora fidelium, qui licci non sint canonizat!, pie tamen defuncti sunt in spe bealie resurrectionis. Talia polyandria sunt ossaria in coemeteriis, quæ sunt congeries craniorum et ossium Christianorum. Duxit illos eo Jeremías, ut considerantes in hac valle suum sepulcrum, juxta vaticinium cap. vu, 32; quodque corpus eorum fictile brevi conterendum esset, et efferendum quasi stercus in Topheth, et anima in gehennam, per Chaldæos, id est per dæmones, resipiscerent, atque Deum verum colerent et timerent. Videbat enim Judæos duos et perveraces verbis non moveri; itaque realera eis dedit concionem, scilicet vivam repræsentationem, imo inspectionem suæ mortis et sepulcri. Idem faciat conc*OnatOr» ut viva hypotyposi hominibus objiciat et repræsentet mortem, judicium, infernum, «pra- reternitatem : quia licet hæc in se terribilia sini, «alat.

(I) Vox p3p3 *bachouc*, est quasi dicas *bombylium*, græco (kjAcúkw, poculi genus (vid Casanbonuin *ad Alhenirum*, lib. VI, cip. xviti), fictum n sono quem liquor edit dum funditur, quod græce est pcaCvXXnv, nec aliunde vox ejus lem usus *ft-j ii.ivt* repetenda 'jdetur, ut tradit Alexander Aphr< dis *Probi.*, i, 94.) (Rosenmuller). Ista lagena est vas testaceum, inquit doctus inter Hebneos, cujus explicationem refert Vatablus, vel vitreum, cujus os est angustum : sic appellatum quoti bibente vel propinante, aut fundente homine facit *bachine*. ut est ænophorum vas vinarium quod Gallice vocamus *flacon*, vel phiala stricti orificii.

A senioribus populi, etc., scilicet qnK "i/IH *duc fecum*, sivo qnx np «*ume fecum*. J. D. Michaelis, justo ii'nniinqnatu proclivior nd suspicandum de textus editi integntato, haud longo abest, quin statuatur, librorum iuu uria nonnihil omissum esse, v, g. pnpbl. Et revera omnino ad sensum requiritur istmi vei bum, neque vero illud litteris expressum, sed cogitando addendum..... Sio habet Alexandrinus xat süst; äss twv zpurvanpwv tc5 Xaci, alias altam, vetuli infra cap. xli, 13; xtm, 10, usus verbo çpi» ad reddendum hebraicum npb- (Rosenmuller.)

homines tamen vulgo non movent, nisi ad vivum eis repræsententur et inculcentur.

Qu. (vallis) est juxta introitum PORT® FICTILIS. — Quia juxta hanc portam habitabant figuli, ut Hugo et Lyranus, vel quia per eam evehebantur fragmenta vasorum fictilium et stercora, ita R. Salomon. Unde Chaldaeus vertit, portam *sterquilinii*, quæ Australis erat, ut patet il *Esdr.* xu, 31, idque asserit Bochartus. Quare non recte Vatablus et Isidorus, Hebræum D'Dlfl *charsit*, id est *fietHis*, vertunt soi (hic enim *cherts* dicitur), *q. d.* Ad portam solarem, id est Orientalem. Erat enim hæc porta Australis, non Orientalis. Port® nefaste, ait Porti Plutarchus, lib. *De Curiositate*, sunt per quas educunt reos ad supplicium, et rordes. Talis erat hæc, ¶a qua educabant tilios maciandos in Topheth.

Sic symbolice, sensus sunt portar; quia sunt portar cupiditatis et peccati.

3. Tinniant aures ijl s, — pnr dolore et pavore, Ve«s. *q. d.* Ita percellentur metu, ac si validissimo tonitru aures ferirentur.

4. Eo quod, etc., alienum fecerint (id est pro-Ven.*, fonavarint) loclm istum, — consecrando illum idolis, ut dixit de Topheth, *q. d.* Eo quod peregrinam religionem in istum locum invexerint, patriam et avitam relinquentes. Vox enim *alienus*, et *alienatio*, in Scriptura significat peregrinam religionem et cultum. Hinc vocantur dii alieni, id est dii alterius religionis, et peregrinarum cæremoniarum, non patriarum, nec familiarium populo. Hinc et II *Paral.* xiv, 2, dicitur in Hebreo, *abstulit altaria alienationis*: quod Septuaginta vertunt, *removit altaria alienorum*; Noster, *subvertit altana peregrini cultus*. Hinc denique gentes vocantur *alienigenæ*! ; quia alienos, id est peregrinos deos colunt.

Diis, quos nescierunt irsi, et patres eorum, — scilicet quamdiu probi fuerunt et pii. Ita S. Hieronymus, vel, ut Vatablus, *q. d.* Diis quorum vires et opes nunquam senserunt, *Deuter.* xxxn, 38, quos proinde jpsl olim, æque ac patres eorum non agnoverunt, sed quasi alienos, vimos et mendaces respuerunt.

Repleverunt, etc., sanguine innocentum, — scilicet Prophetarum, et parvulorum, quos Moloch cremabant. Ita S. Hieronymus, Rabanus, S. Thomas.

6. Non vocabitur amplius locus iste, Torneili, ¶le., v<?«. c sed Vallis occisionis, — quia ibi Judæi a Chaldæis occiduntur, uti dixit cap. vu, 32. Alludit hic Topheth ad radicem FID* *iapha*, id est pulch r, amoenus fuit, </ *d.* Hæc vallis non vocabitur, uti ante, Topheth, id est amoena; vel etiam *toph*, id est tympani et chorearum ; sed a Vallis occisionis, » tum quia ibi muli occiduntur; tum « oc-

cisionis, » id est occisorum, sive cadaverum plurimorum, quæ eo quasi ad communem Judæorum sepulturae locum innumera afferentur. Commune enim Judæorum sepulcrum erat in valle Cedron, in ea parte quæ Gehenna seu Topheth appellatur, ut patet IV *lier*. xxm, 6. Indeque hæc valles dicta est cadaverum, cineris, calvaria, et regio mortis, nt patet *Jercm*. xxxi, 40. Judæi enim ne naturaliter fœtore cadaverum, et ne legaliter eorumdem contactu contaminarentur, ea efferebant in sepulcra extra urbem posita, ut dixi *Levit*, xix. Eadem de causa etiamnum nonnullae urbes sepulcra extra urbem constituerunt, uti Norimbergæ et in aliis pluribus Germania urbibus ipse conspexi.

Dissipabo consilium Juda et Jerusalem in loco isto, — quod inierunt de rebellando Nabuchodonosore coram suo deo Moloch, parvulos plures ei concremando, ail S. Thomas.

Secundo el melius, Rugo, 7. d. « In loco isto, » id est in Topheth, ubi peccaverunt Judæi, copiosam eorum stragem faciam per Nabuchodonosorem, qua strage el terrore dissipabo omnia Judæorum consilia, ut nesciant quo se vertant, quod consilium capiant, ut se contra eum tueantur : putabunt enim se eo loco auxilium a suo idolo habituros, et eodem loco occidentur. Pro *dissipabo* hebraico est 'mp3 *baccoti*, id est *evacuabo*, ubi est elegans paronomasia inter ppi *bacae*, id est evacuare, et p3pn *baebue*, id est lagenulam, hujus evacuationis et dissipationis symbolum et indicem, vers. 1, quasi dicat : Dissipabo et evacuabo eo-, sicut dissipavi et evacuavi lagunculam, confringendo eam.

V«-< i. 8. Siper universa (I). — Hebraice, *super omnibus plagis ejus*, id est videns tot ejus plagas et clades.

Vtn.». 9. Cibabo eos carnibus filiorum. — Id factum esse Hierosolyma, in obsidione Chaldæorum, binc patet, idque eis minatus est Moses, *Deuter*. xxviii, 53. Plenius, aiunt S. Hieronymus et Rabanus, hoc accidit Judæis post Christum obsessis a Tito et Vespasiano, ut patet ex Joscpho et Ilegesippo : illius enim excidii Romani hoc Chaldaicum fuit typus.

Unusquisque carnem amici sui comedet. — Hinc

(1) Quod Jeremias addit *in hoc loco*, ut igitur hac in valle, quam monstrat digito, evacuari consilium Hierosolymitanorum dicat, J. D. Michaelis recte observat hoc velle, nilni profuturas esse infutura urbis obsidione artes bellicas et munimenta ad hostes hac valle, in qua •oh fons est et piscina, arcendos. « Multum videtur •tngis in valle Hinnotn olitnin fuisse, quod cum ex illo loco nec obridionem moliri hostis possit, nec eruptionibus dt commodior, hoc modo contigisse existimem: erumpunt Hia m valle fontes, quibus hostem prohibere, l*ne est cogere illum, utre infecta discedat, quia circa lb r^lymani magna est aquæ penuria. Nos fontes munitio*ubai cinxisse, proque illis diu in valle Hinnom pugnam HierotolymiUnos existimem, unde accidit ut tue campus caais sterneretur. » (Rosenmuller.)

palet non unius, sed plurium, hoc fuisse facinus; frigidum enim est quod Chaldæus vertit : *Unusquisque substantiam proximi sui diripiet in obsidione*. Est hyperbole : *Unusquisque*, id est nulli.

11. Stc conteram populum, sicut conteritur vas Veri» II» FIGULI, QUOD NON POTEST ULTRA INSTAURARI.— LÍCOt enim post septuaginta annos captivitatis Judæi instaurarmi suam gentem, tamen hoc fuit quasi aliud et novum sæculum, alia et nova generatio.

Secundo el melius, « sic conteram, » id est, sic vindictam excidii, quam eis minatus sum, plene explebo, ut in ppresenti prorsus conterantur, nec per se instaurari possint; sed a me solo post septuaginta annos, quasi alio sæculo, in aliam rempublicam instaurandi sint. Humana ergo potentia instaurari non potuerunt Judæi. sed divina. Sic Christus ait, quod impossibile est apud homines, possibile esse apud Deum, *Matth*. xix, 26. Ha Alal-donalus et a Castro.

Plenius et verius hoc fuit in excidio Judæorum per Titum. Ita S. Hieronymus qui el subdil: « Quamquam sibi Judæi auream atque gemmeam Jerusalem restituendam putent; rursusque victimas, et sacrificia, et conjugia sanctorum, el regnum in terris Domini Salvatoris. Quæ licet non sequamur, tamen damnare non posumus : quia multi Ecclesiasticorum virorum et Martyrum ita dixerunt : et unusquisque in suo sensu abundet, et Domini cuncta judicio reserventur. » Verum hæc jam est explorata et damnata hæresis Chiliaslarum sive Millenariorum, quorum auctor fuit Papias, asseclae Irenæus, Tertullianus, Victorinus, Lactantius. Qua de rc dixi *Apocal*. xx, 6. Inde enim errandi occasionem accepit Papias et Chiliastæ.

Simili phrasi hostes Dei tanquam vas figuli confringendos, prædixit Psaltes, *Psal*. n, 9, et Isaías, cap. XXX, 14.

12. Ponam civitatem istam sicut Topheth, — ere- vers. i», mabo eam per Chaldæos, sicut ipsi suos infantes in Topheth concremarunt idolo Moloch. *Secundo*, profanabo eam instar Topheth, ut sit carnificina suorum civium ; unde sequitur :

13. Erunt omnes domus immundæ sicut Torneili, vers. i3. — Quia in domibus suis coluerunt idola, sicut in Topheth, ail S. Hieronymus, et quia in domibus multi erant occidendi, et domus contaminando; cadaveribus, sicut el Topheth.

In quarum domatibus, — id est tectis. Ha Sep- t «ci* tuaginta, Hebræus, Chaldæus ; tecta enim in Judæa ,uAl* erant plana, longe magis quam sint in Italia, le- vUui* viler tantum declivia, nt pluvia deflueret : itaque in tectis ambulabant, cœnabant, etc. Imo etiamnum in Syria domus non habent tecta, nec tegulas, nec imbrices; sed solaria tantum, sive pavimenta, quæ sunt vice lectorum, in quibus libere ambulant, comedunt et dormiunt in æstate : idque eo commodius faciunt, quod ibi totos quinque aut sex menses nunquam pluât; sed sudum sit cœlum : a lateribus est septum exiguum, no quis facile labatur et decidat. Hæc omnia mihi

Roinæ offirmavit R. P. Joannes Antonius Marietas qui inissu Sumini PontiAcisJudæam et Mesopotamiam ante lres annos peragravit. In tecta ergo solebant conscendere, ut inde viderent stellas, casque adorarent, ut patet *Sophonix* i, 4 : a Disperdam, etc., cos, qui adorant super tecta militiam cœli. »

li. Stetit in atrio. — Idem quod paucis dixerat Jeremías in Tophcth, nunc aliis omnibus, qui noluerant venire in Tophcth, dicit in atrio templi. Ita S. Hieronymus, Rabanus, S. Thomas.

15. Quoniam induraverunt cervicem suam, ut non AUDIRENT SERMONES MEOS. — **Dicit « Cervicem, » CUM**

aurem dicere debuisset : aure enim auditur, nnn cervice. Sed causam mali tangere voluit : indurata enim cervix causa est indurate el obturate auris, *q. d.* Quia induraverunt cervicem animumque suum, hinc jugum legis Dei excuderunt, ideoque aures suas averterunt et obturarunt, ut non audirent verba et jussa Prophetarum : aut, si audirent, iis non obedirent, sed ea despicerent, imo riderent. Hebra-i enim verbum simplex capiunt pro composito, utpote quo carent; audire pro obedite. Hi ergo Judæi habebant manum in aure, aurem in cervice, cervicem in corde, cor in obstinatione.

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremías a principe sacerdotum ob excidium, cap. proceed. Hierosolymæ comminatum, conjectus in carcerem minatur el confirmat ci, ejusque amicis et omnibus Judæis, illud ipsum excidium, Secundo, dolet calde se ob tristes hosca prophetias tam esse exosum Judæis : unde, vers. 1, queritur se a Deo seductum : sed mox, vers, ii, resumit spem et animos : ac tandem, vers. 14, maledicit diei nativitatis suæ (1).

1. Et audivit Phassur filius Emmer sacerdos, qui constitutus erat princeps in domo Domini, Jeremiam prophetantem sermones istos. 2. El percussit Phassur Jeremiam prophetam, et misit eum in nervum, quod erat in porta Benjamin superiori, in domo Domini. 3. Cumque illuxisset in crastinum, eduxit Phassur Jeremiam de nervo, et dixit ad eum Jeremias : Non Phassur vocavit Dominus nomen tuum, sed pavorem undique. 4. Quia hæc dicit Dominus : Ecce ego dabo te in pavorem, te et omnes amicos tuos : el corruent gladio inimicorum suorum, el oculi lui videbunt : et omnem Judam dabo in manum regis Babylonis : et traducet cos in Babylonem, et percutiet eos gladio. 5. El dabo universam substantiam civitatis hujus, el omnem laborem ejus, omneque pretium, et cunctos thesauros regum Juda dabo in manu inimicorum eorum ; et diripient eos, el tollent, el duceni in Babylonem. 6. Tu autem, Phassur, el omnes habitatores domus tuæ, ibitis in captivitatem, el in Babylonem venies, et ibi morieris, ibique sepelieris tu, et omnes amici tui, quibus prophetasti mendacium. 7. Se-

ji) **Primo**, audita comminatione summæ eversionis do qua Jeremías in cap. præced., Phassur prophetam in carcerem tradit, 1-2; et postridie injuriæ fabtæ ipso Jeremias, nomino Dei sententiam do suacl suorum ignominiosa captivitate denuntiat, 3-6.

Secundo, Propheta conversus ad Deum solvitur, *primo*, in (juorelas de muneris sui difícilalo, et auditorum repugnantia, 7-10; *secundo*, in contestationem fiducia) de Dei auxilio, et certitudinis de vindicta contra adversarios, 11, 12; *tertio*, in laudem Dei, ob spem liberationis per eum obtinendae, 13; *quarto*, in exaggeratos allectus tristitias de calamitatibus perferendis concepta?, qua voluti extra se raptus exsecratur el diem qua natus est, et illum, qui patri suo se natum esse annuntiavit, optans, ut nunquam lucem aspexisset*

Nnn defuere, inquit Rosenmuller, qui hos quinquo versus, tam abhorrentes ab alacri illa et pia fiducia, quam spirant lres, qui proximo precedim, cum iis coineclerc conarentur. Sunt, qui putent vatem describere statum infelicem, e quo sil ereptus, adeo afflictum,

ut etiam maledixerit natali suo, infirmitate quadam, quam priori, non hoc tempore, passus sit. Alii, ut C. B. Michaelis, nexum hoc modo concipiunt : alioquin, nisi Joram defensorem haberem, exsecrarer diem, quo sum natus. Quæ quam sint coacta el e longinquo petita, non est ut demonstramus. Verum recte viderunt Schiilirrerus (*Comment. thcol*, part, m, pag. 402), Eichorn. (die *bibi. Prophcten*, part, u, pag. 322), et Dahlor (*Jerem.* etc., pag. 145), quinque hosce versus a precedente oratione, cui nullo vinculo adhæreant, sejungendos et separatili collocandos esse, tanquam canneti prorsus diversum, abo quodam tempore, alioque et rerum el animi statu enuntiatum. At ah ingemo et pietate' Jeremiæ, quas hic legimus imprecationes ita alienas judicat Venema, ut illas non suo ipsius nomino prolatas existimet, sed Prophetam per prosopopœiam inducere hostium suorum quemdam statuatur, v. g. Phassurus, qui propter mala, quæ supra vers. 3, 4, vales ei comminatus est, desperabuudus in diras hasce eruperit. Quod et Datino et Dœdernelio m Annoti, ad

duxisti me, Domine, et seductus sum : fortior me fuisti, et invaluisti, factus sum in derisum tota die, omnes subsannant me. 8. Quia jam olim loquor, vociferans iniquitatem, et vastitatem clamito : et factus est mihi sermo Domini in opprobrium, et in derisum tota die. 9. Et dixi : Non recordabor ejus, neque loquar ultra in nomine illius : et factus est in corde meo quasi ignis exæsluans, claususque in ossibus meis : et defeci, ferre non sustinens. 10. Audivi enim contumelias multorum, et terrorem in circuitu : Persequimini, et persequamur eum : in omnibus viris, qui erant pacifici mei, et custodientes latus meum : si quo modo decipiantur, et praevaleamus adversus eum, et consequamur ultionem ex eo. 11. Dominus autem mecum est quasi bellator foris : idcirco qui persequuntur me, cadent, et infirmi erunt : confundentur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium sempiternum, quod nunquam deletur. 12. Et tu, Domine exercituum, probator justus, qui vides renes et cor : videam, quæso, ultionem luam ex eis: tibi enim revelavi causam meam. 13. Cantate Domino, laudate Dominum : quia liberavit animam pauperis de manu malorum. 14. Maledicta dies, in qua natus sum: dies, in qua peperit me mater mea, non sit benedicta. 15. Maledictus vir, qui annuntiavit patri meo, dicens : Natus est tibi puer masculus; et quasi gaudio lætificavi eum. 16. Sit homo ille vel sunt civitates, quas subvertit Dominus, et non pœnituit eum : audiat clamorem mane, et ululatum in tempore meridiano : 17. qui non me interfecit a vulva, ut fieret mihi mater mea sepulcrum, et vulva ejus conceptus æternus. 18. Quare de vulva egressus sum, ut viderem laborem et dolorem, et consumerentur in confusione dies mei?

fen.1. 1. Phassür, etc., princeps in nono Domini.— Phassur hic non fuit pontifex, ut vult S. Hieronymus, quia his temporibus Illecias, Azirías, Saraias et Josedech ordine generationis successerunt sibi in pontificatu, ut patet in *Esdr.* vii, 1, et ex Josepho, et ex *Paral.* ix, 15, ubi stirps Phassur in Emmer de-cribitur, estque a serie et stirpe pontificum derivata : sed fuit unus ex templi præfeculis; variis officiis templi, uti oblationibus, victimis, canioribus, sartis ledis, etc., variis erant prae-fecti, iique vocabantur principes. Aliter Maldonatus: Erat, inquit, princeps, id est secundus a pontifice.

Ven. i. 2. Et misit eum in nervum, — id est, ut ex Symmacho S. Hieronymus in locum quo homines torquentur, cruciantur, constringuntur et examinantur. Festus per *nervum*, vinculum, quo cervices et pedes impediuntur, intelligit, dicitque nervum, quia talia vincula ex duratis nervis primum olim fieri coeperunt. Recenliores vertunt, *cippum*. Erat, aiunt Vatablus et II. Joseph Kimchi, instrumentum hoc constans variis lignis ex adverso coeuntibus, habebatque tria foramina, unum in quod collum immittebatur, et duo in quæ manus singulæ; ita et Vilalpando, lib. II *De Templo*, cap. xxiv. Verum nervum potius pedum fuisse, quam colli, indicat S. Hieronymus, cum Paulum et Silam in nervum hunc compactos scribit, *Actor*. XVI. De iis enim ibidem dicitur : « Pedes eorum strinxit in ligno; » et Job de se ait, cap. xiii, vers. 17 : « Posuisti in nervo pedem meum. » Ubi Syrus pro *nervo* vertit, *numellam*, qua pedes reorum constringuntur. Unde probabiliter censet Sanchez nervum fuisse tormentum, quo in ligno variis foraminibus distincto, sic inserebantur reorum et martyrum crura divaricata et disjuncta, ut luxarentur magis minusve, prout magis minusve distendebantur : unde in Martyrum Actis legimus, praesides jussisse eos « distendi ad quartum vel quintum foramen, » perinde ac fit in equuleo. Sic Eusebius, lib. VI, cap. xxxii, de Origene scribit, ejus pedes ad quartum foramen fuisse extensos. Et Rufinus, lib. V, cap. vii, hoc tormentum vocat nervum. Ita et Baronius in *Martyrol.* 22 Januarii. Sane tormenti et cruciatus ingentis genus fuisse liquet ex eo, quod Jeremiæ tantus ejulatus et maledictionis voces, vers. 14, expresserit. Ita S. Cyprianus, lib. IV, epist. b, scribit *De Celerino* Jfui .> e : « Per decem et novem dies custodia car-

N*rrn»
7ulllT

écris septus, in nervo nc ferro fuit; sed posilo in vinculis corpore, solulus ac liber spiritus mansit. Jacuit inter pumas pomis suis fortior, inclusus includentibus major, jacens-tuilibus celsior, vincientibus fortior vinctus, sublimior judicantibus judicatus; et quamvis ligati nervo pedes escent, oalcalus serpens, et obtritrus et victus et. Lucent in corpore glorioso clara vulnerum signa. »

Arabicus pro *nervum* vertit, *orbem* vel *circuitimi* significai ergo fuisse rotundum. Septuaginta et Theodoliun vertunt, , id est abruptum locum, puta fossam profundam, in quam vincti demitti solent. Undo R. David vertit, *in carcerem*; Syrus interpretatur *ambitum*, sive locum pro includendis reis vel inimicis circumquaque munitum.

Quod (nervum, vel nervi inslumentum :tðenhñ *nervum* usurpat Interpres in neutro genere) hia t in porta. — Nola : Hæc porta proprie non erat templi, ut aliqui putant, sed urbis, puta antiquorum moenium in Sion, quibus contiguum erat templum; ac proinde hæc porta quoque dicebatur templi, quia vicina eral templo, et per eam tantum ibaturad templum. Dicitur *Benjamin*, q ia pere.un ibatur in tribum Benjamin. Dicitur *Superior*, quia et superioris erat urbis, et loco cictetris fere omnibus Hierosolymæ portis eminebat. Eral et alia porta Benjamin inferior, de qua cap. xxxvir, vers. 10 et 11, sita in novis manibus versus montem Moria, uti ex Bocharo, Adrichomio et aliis docet Vilalpando, lib. III *De Templo*, cap. xxiv, quem vide. Juxta hanc portam erat career, in quem conjiciebantur falsi prophet®, item templi ministri, cum delictum aliquod commisissent. Suberat enim hic locus templo, templique præfeclis. Ila Chaldæus, S. Thomas, Theodoretus, Ilugo, Lyranus. Aliter Sanchez : Porta, inquit, Benjamin dicta est ea, quæ erat in sorte tribus Benjamin; quia enim Jerusalem sila erat parlim in sorte Iribus Benjamin, parlim in sorte tribus Juda; lune porta tam templi quam urbis, quæ erat in sorte Benjamin, dicta est porta Benjamin; quæ vero erat in sorte Juda, dieta est porta Juda.

Ven. 3. 3. In CRASTINUM EDUXIT PUASSUR JEREMIAM, — forte veritus ne loci squalore, et cippi ac tormenti dolore enecaretur Jeremías, si diutius ibi detentus fuisset; ac proinde ipse (ulpote qui Jeremiam in cum locum conjecisset) reus mortis ejus ageretur. Ha Vilalpando loco citato.

pkatiur J Non Puassur voCAVIt Hominis nomen tuum, sed PAYUIUM UNDIQUE. — Hebraice TUO ' TIPI©*} X*7

rb. *phascur ki magor*. *Primo*, aliqui Phassur deducunt a TOfl *pasach*, id est scidit, id est aperuit; et US *ur*, id est lux, quasi dicas, *apertio lucís*, quæ opponitur pavori, qui ita consIringit, ut nusquam sil exitus. *Secundo*, mallus S. Hieronymus : Ph is-sar, . it, dicitur quasi "nn*w JID b«' *suiitor*, id est o nigrum, *q. d.* O Phassur, os tuum telruin et impudens, id csl potestas sacerdotalis, quam dc-mgras falsa persuadendo, quaque abuteris mihi

resistendo, meque verberando, tibi auferetur, dnccrisque ut mancipium pavidum et rnutuum In Babylonem. Ha Lyranus. *Tertio*, aptiori antithesi Terti» Arias, Phassur deducit a FTuD *pasa*, vel ©19 pus, id est expandens, expatians, luxurians; et nnc/iur, id est candor, vel heros, vel principatus, *q. d.* Vocaris Phassur, Id est luxurians, candor, heros aut princeps; sed mox vocaberis pavor.

Undo nota : "VU3 *magar* proprie est pavor; Septuaginta tamen et Theodotion *magar* vertunt, [U-T.tz.-v, id est *transmigrantem*; Aquila, *peregrinum*; prima editio, *circumspicientem*; Symmachus, *ablatum*, sive congregatum et coactum; Syrus, *advenam et circumvagum*, vel etiam *mendicum*; Arabicus Antiochenus, *alienigenam* (peregrinum) *et gyran-tem*; Arabicus Alexandrinus, *translationem*, vel *transmutationem*, *discessum*. Sensus est, *q. d.* O Phassur, ex tuo principatu et potestate insolescis et lascivis, me Dei prophetam superbe arguis, et impudenter percutis, et contra minacem meam prophetiam, sed veram, tu falso prospera pollice-ris Judæis. Scito ergo quod libertas et audacia tua, quam nomine cl reipsa præfers, mutabitur in pavorem, *luxus* in angustias paupertatis, palatia in carcerem, quies in transmigrationem, imperium in servitutem, stola candida sacerdotalis in squalidam vestem captivorum. Quare deinceps vocaberis et eris, non *phaschur* sed *magor*, id est non tumor sed timor, non terror sed pavor, non fortitudo sed furando, non candor sed pallor, non lux sed *crux*, non *luxus* sed luctus, non plausus sed planctus, Iluc accedunt Lyranus. Pagninus et Sanchez, qui *Phassur* interpretantur *incrementum candoris* vel *principatus*.

4. Te et omnes amicos tuos. — Videtur hic Phas-vm.4. sur unus fuisse ex sacerdotibus populum decipientibus, dicendo : « Pax, pax, cum non esset pax; » ideoque ejus amicis qui ei crediderant, leque ac ipsi, Propheta hic panas intentat. Sic Amasias cum uxore et liberis punitur, quia non cred.dit Amos verbum Dei annuntiare, *Amos* vu, iti.

Vide hic quam perniciosi sint adulatores, præsertim sacerdotes, aut consilarii : hi enim perderunt Jerusalem : quæ stetisset, si non iis, sed J< remiie reprehensori suo credidisset. Vere dixit Q. Curtius : « Hegum opessæpius assentatio, quam hostis evertit. » Narrat Piulanhus in *Lacon.*, civem quemdam valde libere increpuisse Demaratum : in quem cum alius quidam excandesceret, quod talem virum ita carperet, respondit Demaratus : « Nihil in me peccavit; qui enim ad gratiam loquuntur, nocent; non autem, qui cura odio. » Hinc et Pythagoras dixit : « Gaudendum potius est de redarguentibus, quara de assentantibus, quo» quasi hostes existimare et fugere oportet. » Plura vide *Ezech.* Xlii, in fine, et *Isaia* All, 12.

7. Seduxit * mk. — Syrus, *blanditus cs*; Arabicus, *fefellisti, illusisti me*. Putavi enim ex luis verbjs, cap. i, 3, o Domine, me prophetaturum contra gentes, non contra Judæos, uiihi tam infestos.

inquiunt S. Hieronymus, Rabanus, S. Thomas. Verum Jeremías scivit contrarium : hactenus enim contra Judæos continuo prophetavit. Melius ergo Theodoretus et Vatablus explicant, *q. d.* Detrectavi munus Prophet®, dicens : Puer ego sum, tu ad id me induxisti, promittens me fore quasi columnam ferream; et ecce omnes obruunt me, et succumbo carceri, ærumnis, odiis, irrisionibus et sannis Judæorum, non tam civium quam hostium meorum. Videor ergo mihi tacite et callide in hosce compedes et ærumnas inductus ac seductus. Huc referri potest expositio Sanchez : Subinde, inquit, Scriptura dicit factum esse aliquid eo consilio et affectu, quo plerumque ab hominibus fieri solet, licet reipsa longe aliter se habeat. Sic jubemur a Christo odisse patrem, matrem, quin et animam, id est eorum suggestiones relinquere, cum Dei legi aut voci repugnant; quod tamen reipsa potius est eos amare quam odisse. Sic Christus, *Galat.* vu, dicitur pro nobis factus maledictum, quia talia passus est, qualia patiuntur qui a Domino sunt maledicti. Sic Jeremías inductus a Deo dici potuit, quia talia pertulit, dum ei obsequitur, qualia, qui ab alio in insidias inducitur, sustinere solet. Loquitur Jeremias ex humano spiritu pusillanimitatis et anxietatis animi, uti et Job, cap. ni; præmonuerat enim Deuseum multa passurum, sed a se roborandum, ut omnia superaret, et ex omnibus eluctaretur. Hic sensus est genuinus. *Tertio*, Lyranus sic explicat, *q. d.* Si sum seductus, et falsa propheto, uti Judæi et pseudoprophetæ dicunt, a te, Domine, sum seductus, quod est impossibile; ac proinde mentiuntur ipsi: ego autem vera dico et prædico (1).

Fortior me fuisti, et invaluisti, — dum scilicet reluctantem me Prophet® munus suscipere fecisti, cap. i, G.

Vm. B. 8. Vociferans iniquitatem. — Id est iniquitatis poenam illis denuntians; hebraico est, *vociferor violentiam et vastitatem*, quam scilicet Chaldæi Ilicosolymæ illaturi sunt; et cum hæc quotidie clamem, non credunt, sed derident me quasi insanum, vel quasi pseudoprophetam, eo quod videant nihil eorum quæ comminor evenire, sed ea in longum protrahi et differri. Vere S. Augustinus in *Sententiis*, num. 122: « Magnus, ait, bonorum labor est, mores tolerare contrarios, quibus qui non offenditur, parum proficit. Tantum enim torqui tibi justum alieni peccati iniquitas, quantum a sua recedit. »

Aliter Vatablus, *q. d.* Ex quo loquor, clamo vim et vastitatem, scilicet mihi inferri, quod Galli dicunt : *Je crie au meurtre*. Sed Lue sensus arctior et coactor est.

▼ ui.t. 9. Et dixi (cogitavi apud me): Non recordabor

(1) *Spe me lactasti, quæ tne jam fallit*. Nempe cum munus propheticum susciperet Jeremías, bene de populo mereri voluit, sed eventum habuit minus speratum, odium gentis suæ. Aliam hanc illius versus expositionem Døderlein ad Gratium»

ejus, — *q. d.* Non amplius faciam mentionem verbi et oraculi divini. Non significat Propheta, se deliberate hoc cogitasse et decrevisse, quia sic peccasset; sed tantum sibi ex humano motu et metu, hoc in mentem incidisse; quem motum pariter sensit et expressit Christus in passione dicens : a Transeat a me calix iste.» Ita Maldonatus.

Secundo et melius, S. Hieronymus censet Jeremiam victum pudore, et irrisionibus Judæorum, dicentium eum esse falsum prophetam, hostem patriæ, Chaldæorum amicum et proditorem, statuisse desistere a prophetia excidii Ilicosolymæ, præsertim cum per eam apud incredulos nihil proficeret. Qua in re peccavit aliqua veniali pusillanimitate et timiditate: Deus enim volebat cum pergere in sua prophetia, uti sequitur. Ita a Castro.

Et factis est (sermo Domini) in corde meo quasi IONIS, — *q. d.* Dum sermonem Dei ex spiritu timoris humano contineo, nec predicare volo, factus est quasi ignis ardens, et inclusus in ossibus meis, ut nulla ratione ardorem illius ferre possim, *q. d.* Donum prophetice Deus noluit in me esse otiosum, sed coegit me assidue stimulando prophetare, etiam rebellibus et obstinatis. Ita S. Hieronymus. Sic ait Amos, cap. ni, 8 : « Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit? » et Psaltes, *Psalms*, cxviii, 140 : a Ignitum eloquium tuum vehementer. » Quare S. Chrysostomus, homil. i *Concio-De Lazaro*, tom. II, hanc legem ex Jeremía dat concionatori, ne defatigetur, nec ullo tempore *S. I* — an0. leat, sive sil qui auscultet, sive nou. Et Gregorius, lint au-XXIII *Moral*, x : « Non taceat, inquit, predicator, *ne* se participem delinquentium, ex consensu luciturnitatis faciat, quia facinora delinquentium, ipsis tacentibus, crescunt.» Adde impios obstinato sua duritie videri vincere verbum Dei, si apud eos obmutescat predicator. Deus ergo vult ut ipsi assidue predicando vincant, non vincantur. Sic S. Stephanus dure durissimos Judæos increpavit, ut Dei gloriam defenderet, itaque simul occasionem martyrii captavit et obtinuit, *Actor*, vn.

Recte S. Bernardus, lib. IV *De Considerat, ad Eugen.* : a Fac, inquit, quod tuum est : nam Deus quod suum est, satis absque tua sollicitudine et anxietate curabit. Planta, riga, fer curam : et tuas explicuisti partes. Sane incrementum Deus, quando voluerit, dabit : Deus, inquam, non tu : quod si forte noluerit, tibi deperit nihil : » manet enim tuus labor, tua charitas, tuum meritum, tuum premium, illudque integrum.

Aliter Sanchez : Dat, inquit, Jeremias hic causam, cur abhorreat a verbo Dei enuntiando, sive a prophetando, « et, » id est *quia*, « factus est in corde meo quasi ignis inæsluans, » *q. d.* Nolo ultra prophetare, quia verbum Dei ita urit et cruciat intimos animi mei sensus, ac si ignis sacer viscera mea ossaque adureret : hosce cruciatus ferre ultra non valeo, iisque succumbo, desistam ego a verbo Dei, illudque ex animo deponam. Unde subdit : « Defeci, ferre non sustinens, » Va*

rum prior expositio uti communis, ita magis congrua est.

10. *Audivi enim*, — g. *d.* Sannæ et probra, quæ me ante facere compulerunt, jam Dei zelo accensum cogunt loqui : Deus enim aderit, ut omnes sannas superem. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo. Et S. Gregorius, XIII *Moral*, x, ait sannas et peccata Judæorum ingravescentia compulisse Jeremiam, ut ex charitate silentium quod sibi proposuerat, abrumperet.

Aliter Lyranus, *q. d.* *Audivi enim*, id est non tacebo, quamvis audiam maledicta. Alii hæc referunt ad vers. 9, ut pergat enumerare suas persecutiones; quod valde congruum est. Animus enim æger et afflicto, uti erat Jeremiæ, non loquitur consequenter, sed ex affectuum tumultu nunc hoc, nunc illud loquitur; nunc sermonem incidit, nunc priorem resumit et prosequitur.

Contumelias multorum (dicentium) : Persequimini, et persequamur. — Pro *persequimini* hebraico est *nun haggidu*, id est indicate, scilicet aliquod crimen, vel calumniam contra Jeremiam; et *indicabimus* regi, scilicet accusando eum.

Ab omnibus. — Refer ad « *audivi contumelias*, » puta ab omnibus qui antea mihi erant amici, et jam custodiunt latus meum, qui omnia mea observant, dicentes : Videamus num aliqua in re decipiatur Jeremias, et cadat, ut eum ad regem deferamus. Ha S. Thomas et Lyranus. Sed Chaldæus, Vatablus, Pagninus vertunt: *Omnes mihi antea amici observant claudicationem meam*, id est, num aliqua in re claudicem, et aliquid perperam dicam, quod ad regem deferant. Hebraice enim pSsf

Cremitis *Itela, el* latus, et claudicationem quæ litad latus, typus et lapsum significat. Quare Jeremias fuit hic typus touul» Christi, (Iucm Judæi sæpe lentarunt, ut caperent Judæi* cum in sermone, *Matth.* xxii, 15 et alibi.

Veri. tl. 11. Non intellexerunt opprobrium sempiternum, — quod incurrent ex suo excidio, quod ego eis minor, et ipsi irrident. Vatablus vertit : *Nihil sua prudentia profecerunt*; Chaldæus, *non prosperabuntur*, quod enim prudenter lit, prosperatur.

Vers. iî. 12. Probator justus. — Septuaginta, *probans justa*, qui uniuscujusque merita ponderas, jusleque remuneras.

Ver. 13. 13. Cantate. — Est epiphonema Prophetæ gratias agentis Deo, quod in spiritu vidisset se a suis ærumnis, et populum c Babylone liberatum iri.

Nota hic alternantes animi motus æstusque, et Lnthni-luctam natura; et gratiæ in Jeremiæ. Jam enim 'nut p' 'Pso» vers' i3, a Dco nnnnatus sperat, robo-

vrvmu* ralur, exsultat; jam vers. 7, 9, 14, 15, 16, sibi et hostibus relictus videtur esse dejectus et desperare. Undo mox considerans instantia pericula, et majora sibi imminere contra Judæi os certamina, mceretet maledicit dici nativitatis suæ. Quia enim hic dicit : « Cantato Domino, etc., quia liberavit animam pauperis de manu malorum; » hinc ut ostendat quanta et quam gravia sint hæc mala, subdit : « Maledicta dies in qua natus sum, » quæ

scilicet tantorum malorum mihi fait janua et exordium.

14. Maledicta dies, in qua natus sum. — Simili v»n. u. modo S. Job, cap. ii, maledicit diei nativitatis suæ. Aliqui putant hæc dici a Jeremiæ animo per- 4ltl Mti. turbato : videntur enim esse verba animi desperantis, impatientis, ulciscientis. Unde Calvinus ait has esse desperati hominis voces, esse sacrilegum prUn3 furorem contra Judæos, esse blasphemias et contumelias in Deum naturæ et ortus auctorem. Verum C^* facessat hæc blasphemia, quam refellunt S. Hieronymus, Orígenes, Theodoretus et cæteri, ex eo quod paulo ante Jeremias Deum tam affectuose laudavit, et quis credat eum hic peccare peccato mortali, imo execratione gravissima, eum, inquam, qui sanctificatus fuit ex utero?

Secundo, Orígenes apud S. Hieronymum res-Sewn h. pondet animas, quæ antea in cœlestibus habitabant Or=r * runt, et jam in terra in corpora, quasi in carcerem detrusæ sunt, merito lugere, et maledicere suæ incorporationi. Sed hæc est hæresis.

Tertio, Isidorus censet esse conditionatam maledielionem, *q. d.* Si quæ dies infausta et maledicenda esset, esset dies nativitatis. Tenu, hidufi*

Quarto, aliter rursum respondet Orígenes: Dies, Qn*n», inquit, nativitatis Jeremiæ jam diu transierat, et Onst, is-jam non erat, eratque nihil; unde non peccavit ei maledicendo Jeremiæ : quia maledixit rei, quæ non erat, id est nihilo. Verum obstat, quod dies illa exstiterit, fueritque creatura Dei : non licet autem maledicere ulli creature Dei, sive illa presens sit, sive preterita. Rursum nuntius hujus diei adhuc exstabat, saltem secundum animam : huic autem maledicit pariter hic Jeremiæ, vers. 15.

Quinto, P. Pineda in *Job*, cap. ii, nove censet Qæoti. S. Jobi maledicta et querelas contra Deum, ex in- r' 2 ia**

genti, impotenti et irato amore in Deum profectas esse. Solet enim ingens amor, ex sui vehementia et impotentia, irasci amico, dum ab illo se læsum, vel minus amice tractari putat, caque ratione magis seipsuin accendit, magisque amicitiam, stimulando amicum, suscitatur et adaugetur. Ita S. Job ex amore queri et exposulare cum Deo quasi amico, quod ab eo tot malis affligatur, ut hae amoris fiducia et vehementia tam Dei erga se, quam suum erga Deum amorem excitet et iifflamet. Hinc Lucianus in *Dialogo Mercurii et Matee* : « Iracundi, ait, sunt qui amant. » Et vulgo dicitur : « Amantium ire, amoris redintegratio est. » Consequenter censet has querelas non pusillanimitatis, sed fortitudinis esse signum. Nam in viris fortibus, dum arduam obeunt luctam, gemitus et clamores non debilitare robur animi, sed illud augere et confirmare docet Cicero, *Tusculum*. U : « Ut in stadio, inquit, cursores exclamant quam maxime possunt, faciunt idem cum exercentur athletæ : pugiles vero etiam cum feriunt adversarium, in jactandis cestibus ingemiscunt. Si gemitus igitur in dolore ad confirmandum animum valebit, ulemur. »

Fateor amantes et fortes in acri dolore gemere et irasci; at non solent amico, inulto minus Deo maledicere. Adde : Jeremias hic non Deum, sed diem nativitatis incusat, eique maledicit.

Serto, S. Chrysoslomus, horni!. 4 *Depatientia Job* (quem sequuntur D. Thomas et lingo) censet hæc verba non esse optantis, sed declarantis tantum internum dolorem, non ut cuiquam rei injuriam inferat, sed ut dum in creaturas converti videtur, ab injuriis et blnsphemia in Deum plañese avertat : a Sicut, inquit, si quis apostematis morbo circumventus, ferro recidatur a medico, non habens quomodo recidenti adversetur, circumstantia tangit, atque astantes mordet, illis quidem inferro nihil habens, ad medicum autem ex'endcro ffianus uon valens : aie et Job blasphemiamagnitudines timens, facit inanimatis injuriam, atque fiduciam passione adauget, non contra Deum audens, sed se denique accusans; » et mox : « Maledicit non creaturam, sed sui ipsius diem : potestatem habeo diei meæ, non maledico Creatori, mei ipsius diem maledico, » *q. d.* Maledico diem, non quatenus dies est Dei, sed quatenus meus est, hoc est, mihi tam misero, et meæ nativitali maledico. Verum hoc licet per se non sit blasphemum, nec Deo injurium, impatientis tamen et pusillanimis mentis est indicium : atque leviculum, nec explens pathos et gravitatem hujus orationis et affectus. Adde, qui sibi maledicit, indirecte et tacite suo auctori et creatori maledicit : maledictio enim creatura in ejus creatorem refunditur et redundat. Vide D. Thomam et Cajelanum, It II, *Qiittsl.* LXXVI, ubi docent quando maledictio sit peccatum mortale, quando veniale, quando nullum. Quocirca Lyranus vult hæc verba tantum exprimere inferioris partis allectum, cui tamen ratio non consentit : sicut in summa anxietate, dolore et desperatione d'lor exprimit ex homiuc verba quædam, et gestus sumniæ desperationis, quasi natura impetu, quos ratio inhibere non potest. Sed hic nimis multa ordine, et quasi cum ratione dicuntur, atque debuisset corrigere Propheta hunc vitiosum natura motum; sicut Christus in passione correxit suum, licet in se bonum. Ille tamen sententia commodo explicari potest, ut mox patebit.

Septimo, S. Gregorius, in *Job* in, putat hæc esse mystice intelligenda, scilicet maledici a Sanctis, Job et Jeremía, peccato originali, in quo quis suo die natus est; rursum hac phrasi Job et Sanctos orare, ut a mortalitate transferantur in beatam aeternitatem, *q. d.* « Dies mutabilis pereat, et lumen æternitatis erumpat. » Et S. Ambrosius, lib. IV in *Lucam*, cap. tv : « Generationis suæ carnalis, inquit, diem perire desiderat, ut dies ejus in regeneratione numeretur. Pereat, inquit, dies sæculans, ut dies spiritalis oriatur. » Verum hæc mystica sunt.

Mode el mystice hæc applicans Cadiloo antipa-pa B. Petrus Damionus, Ub. 1, epist. 20 : « Merito,

inquit, dicas : Maledicta dios in qua naius sum, etc. Non hic dies illa, in qua natus est homo, maledicetur; sed prosperitas potius, qua lenocinanto in peccatum lapsus est, condemnatur. In qua videlicet die tu quodammodo moreris in vulva, si ab ea, quam creperas, imo, in qua male nascebaris, desisteres culpa. »

Octavo, Maldonatus putat hæc dici ex aliorum OeUn* sententia : Quia, inquit, alii illi diei infortunato, muum. et multorum malorum initio maledicturi erant. Verum seqq. versibus ad finem usque cap. hæc ita ingeminat Jeremias, ut ex proprio sensu loqui videatur.

Nono, Sanchez respondet Jeremiam dolere de Nom, die nativitatis non absolute, sed determinate, sci-Sxocba licet dolere quod illo die et tempore natus sit, quo visurus sit suæ gentis excidium. Aut potius dolere et maledicere peccato, quod sibi commisisse videbatur, vocans Deum seductorem, dicendo, vers. 7 : « Seduxisti me, Domine, et seductus sum, » *q. d.* Ha me hujus dicti ctfacti prenitet, ut malim non esse natus, quam tam turpiter in Deum meum peccasse. Verum aliam causam assignat ipse Jeremias, vers, ult., dicens : « Quare de vulva egressus sum, ut viderem laborem et dolorem, et consumerentur in confusione dies mei? » Undo et vers. 8, queri incipiens, ait : « Factus est milii sermo Domini in opprobrium. El dixi : Non recordabor ejus, neque loquar ultra in nomine illius. » Ubi plane significat odia, probra et verbera quæ a Judicis, ob tristes et minaces suas prophetias, sustinebat, fuisse causam sui doloris et ægritudinis animi, quæ hanc ei maledictionem excussit

Illespondco ergo cum Cajetano loco citato, et Christophoro a Castro, esse modum loquendi IJebraorum, ut per maledictionem tantum intelligant interjectionem optantis, *q. d.* Utinam hoc non fuisset. Sic Job, cap. iu, « maledicit, » id est optat dicens : « Pereat dies in qua natus sum; » sicut enim bonum diei est esse, sic malum est eidem non esse. Maledicit ergo diei nativitatis, id est « pias optat ei malum, scilicet non esse : quia tot malorum, tum communium, ut prophetaret et videret excidium urbis el gentis suæ; tum priorum, út ob hoc omnibus esset exosus, quasi falsus propheta, et hortis palriie, essetque omnibus probro, dies illa fuerat ipsi causa el porta, *q. d.* Utinam nunquam fuisset dies illa, utinam nunquam essem natus ! melius enim est non esse, quam semper esse male, et tam miserum. Utitur Jeremias hac phrasi ad pathos, ut ostendat quantas angustias, et quam gravia mala patiatur, quamque invitus excidium Hierosolymæ intentelet et prædicat, ut Judu-i videant eum non sponte, sed coactum a Deo illud ipsum predicare.

Dices : Miseria hujus vitæ est materia patienti® et gloriæ in crelo, cstque volita a Deo ; unde ea fortiter ferenda est, non autem optandum, ut homo non sit ; hoc emm Deccatum est, et animi ab-

Jeceli et pusillanimis, praesertim in Icremia, quem Deus sanctificarat in utero, cuique omnem opem et robur promiserat, ita ut certam haberet spem suae evasionis et salutis.

Respondeo : Jeremias abstrahit hinc a statu gratuati Rati meriti, peccati, ab ordinatione Dei, a statu gloriati, futuro gloriati, et tantum spectat naturalia bona. Sunt enim hae purae naturae voces, et vorat mori, Imitates, seu potius velleitates et optationes circa rem propteritalem et impossibilem, quas vehementia doloris quasi naturaliter exprimit, et ratio dolore obnubilata ei pene oppressa permittit, imo elicit, ut muli sui gravitatem ostendat, et hac querela leniat, q. d. Si commoda et incommoda naturalia spectem, quae sunt tam in vita quam in interitu, satius est et optarim interiisse, et nunquam natus esse, quam vivere. Tunc enim omnibus caruissem ærumnis vite quas tantas experior, ut omnia ejus commoda et jucunda cum eis non sint comparanda. Sic Eccles. cap. vii, vers. 2, dicitur : « Melior est dies mortis die nativitatis, » et cap. IV, vers. 2 : « Laudavi magis mortuos, quam viventes : et feliciorum utroque judicavi, qui necdum natus est, nec vidit mala quae sub sole fiunt. » Si enim anima ingressura corpus videret omnia mala, quae in eo passura est, horreret, diceretque : Malo non nasci, quam nasci ad tantas miseras. Vita enim haec plus fellis quam mellis habet. Abstraho a periculis peccandi, quae in hac vita continua sunt et maxima, ob quae dixit S. Ambrosius, lib. Je Bono mortis, cap. iv : « Quid est mors, nisi vitiorum sepultura, virtutum suscitatio? » Hinc et S. Paulus, Horn. vii, ingemiscit : « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? »

Simili modo et causa S. Hieronymus, ut intimum suum indicet dolorem, conceptum ex suorum obitu, et ex æmuloꝝ obtrectatione, quasi ipse ejus esset causa, ulpote qui virgines ad nimium rigorem et inedia[m] suis scriptis induceret, hæc Jeremias verba usurpat, epist. 25 ad Paulam, consolans eam super obitu Blesillae filiae : « Testor, ait, mi Paula, Jesum, quem Blesilla nunc sequitur; testor sanctos angelos quorum consortio fruitur, eadem me dolorum perpeti tormenta, quae pateris; patre[m] esse spiritum, nutritium charitate, et interdum dicere : Pereat dies illa, in qua natus sum. El : Hei mihi, mater, ut quid genuisti me virum qui diceret discrimen omni terrae? »

Sic Elias undique persecutionem a Jezabel patiens, ut vix evadere posset, a petivit animam suam ut moreretur, et ait : Sufficit mihi, Domine, tollo animam meam, » III Beg. xix. Hinc et Virgilius, I Aeneid., ita canit, aut potius luget :

O terque quaterque beati,
Quels ante ora patrum, Trojas sub moenibus alti
Contigit oppetere !

JEI Comicus :

Non eat vivere, aed valere vita.

Et Seneca :

Morti» habet vices, leale cum trahit»
Gemitibus vita.

Maledicta ergo dies est mala, id est misera admodum, quam Plautus in Bacchid. scelestam vocat :

Quia adepot certo ado,
Vulcanus, lana, sol, dies, du quatuor
Scelestiorem nullum illuxere alterum.

Dices secundo : Jeremias non tantum irrationali diei, sed et homini rationali, puta, nuntio (i), maledicit : quod est peccatum mortale. Respondent aliqui hunc nuntium fuisse hominem malum, scilicet Phassur, omni maledictione dignum. Sed frivolum hoc est commentum. Respondeo ergo cum S. Hieronymo esse hyperbolem. Nam doloris ingenium est hyperbolice quidvis accusare et detestari, quod ad rem de qua dolet, quoquo modo attinet, etiamsi id culpae, imo rationis et animi sit expers, atque in illud acerbiter suam evomere, quasi ipsum plagae acceptae fuerit causa, aut certe occasio. Sic Virgilius dolentem matrem pingens, ecloga 5, ait :

Cum complexi sui corpus miserabile nati,
Atque deos, atque astra vocat crudelia mater.

Sic David, II neg. r, 21, accusat et maledicit montibus Gelboe, quod fuerint occasio, id est locus stragis Saulis et Jonatham, dicens : « Montes Gelboe, nec ros, nec pluvia veniant super vos, neque sint agri primitiarum : quia ibi abjectus est clypeus fortium, clypeus Saul. » Tantum ergo vult Jeremias dicere : Utinam nunquam essem natus, ac consequenter utinam nunquam fuisset homo id nuntians, non qua homo, sed qua nuntius! id est utinam nunquam fuisset dies illa, et consequenter nec tam infaustus diei tamen infauste nuntius!

Tropologice ex S. Gregorio Glossa : Idem, in Tropologiae, dicere licet in persona peccatoris, ut scilicet maledicamus diei nativitatis peccati et culpae, in qua diabolus est pater, concupiscentia mater, dies est productio culpae in actum exteriorum : quae dies maledicitur, cum homo per poenitentiam peccatum suum detestatur.

IG. Non poenitit eum, — scilicet Deum, quod subverterit Penlapolim, id est non mutavit sententiam, non redivivavit eam, sed eam subvertit in æternum, q. d. Utinam pari modo nunquam fuisset homo ille, sicut non sunt civitates ille quinque prorsus subversae a Domino !

Audiat clamorem mane. — Per mane et meridiem, totum diem intelligit. Ita S. Hieronymus, q. d. Totis diebus sit nuntius ille in animi perturbatione, in qua solent esse ii, qui urbem incolunt

(t) Apud Persas etiam nunquam hunc morem obtinere, ut cum filius natus fuerit, id est ut lætius quid parenti annuntiari, nuntium vero primum accipere, narrant qui oras istas adire; vide dat alit ur neue Morgeidaiui, pert. IV, n° 1015, pag. 277. (Rosenmu

obsessam, vel qui in parentum luctu aliaque gravi calamitate versantur, qui tota die clamores et lucius audiunt, 7. *d.* Rem adeo inlaustam hio nuntius nuntiavit, ut non evangelio, nec proemio dignus videatur, sed potius afflictione, simili obsessis; dignus, inquam, non si nuntiantem, sed si rem nuntiatam spectes.

Notat S. Hieronymus hæc omnia hyperbolica periphrasi addi et exaggerari, ut ostendat vehementiam doloris, tantumque hæc omnia significare : Utinam non fuisset dies illo, et nuntius! Sic Æncas, ut summum animi dolorem explicet, ait *Æneid.* II :

Quem non incusavi atrens hominumque Deutnque?

17. Qui (non nuntius, ut Chaldæus, Hugo, Lyranus, sed Deus, vel Dominus, qui præcessit : vel perhebraismum xqui, id est quia, (et ita legunt Rabanus, Græca, et tria manuscripta) non me interfecit a vulva, — id est in vulva (sic enim sæpe *beth*, id est *in*; capitur pro *f* *min*, id est *a*, ex, *de*), scilicet Dominus, natur® et generationis auctor, cujus est in vulva occidere et vivificare; unde sequitur :

Ut fieret mihi mater mea sepulcrum, et vulva ejus (matrix matris) conceptus æternus, — id est semper prægnans, ut nunquam natus, sed in utero morions, cumdem haberem sepulcrum et conceptum, id est conceptaculum, *!/, d.* Utinam mater me semper in utero gestasset, nunquam in lucem edidisset!

Aliter vir doctus : *Ut*, inquit, ponitur pro *utinam*, uti apud Terentium et Comicos srepo legimus : *ut*, id est utinam, *te perdant dii deæque*, *q. d.* Utinam periissem in utero! ita ut sit hoc aliud votum, a priori, quo mox a vulva in lucem editus occidi optavit, diversum. Verum sic dicendum fuisset, ut *facta esset*, non ut *fieret*, etc. Nequo enim jam natus potest redire in uterum, ut ibi sepeliatur.

Nota : Non optat Jeremías mori in peccato originali, sed ab eo abstrahit, ut dixi vers. 14.

fencüve. Dtnique S. Chrysostomus, homil. 4 *l)c patientia job*, et alii notant majorem esse gratiam Evangelii, i? 'X- (Iuani legis» Qu*a sancti Prophet® passi sunt, sed x dole-dolebant; Apostoli et Martyres passi sunt, sed Mnt, :o- gloriabantur. « Omne infirmum, ait Seneca, nant⁶⁶ tura querulum est,» et omne querulum femineum : virile enim est in adversis non queri, sed fortiter ea superare, in iisque gaudere et gloriari. S. Dernardus, epist. 356 *ad Eugenium Pont.*: « Legi, inquit, apud quemdam sapientem : Non est vir fortis, cui non crescit animus in ipsa rerum difficultate. Ego autem dico : Fideli homini magis est inter flagella fidendum. » Addit : « Tu amico sponsi, amicum te in necessitate probato. » B. Drolheus magnus vitæ spiritualis magister : a Certa, ait, contemptus mundi nota est, nulla re perturbib):. ■ s. Ignatius : « Mansuetudinem, ait, volo, <iua omms vis et potestas principis hujus mundi

enervatur. » Agricola® asperam amant hiemem : quo enim majus est frigus, eo segetes magis radcantur in terra, magisque sugunt terræ succum; indeque in æstate majorem exspectant messem. Ita Sancti generosi amant aspera : indo enim lætiores fructus patienti® et virtutum in hac vita, atque gloriæ in futura metent : vide dicta *Isaia* XXV, 3. Scivit hoc S. Hieronymus, ideoque ab æmulis vexatus ita scribit *ad Asellam*, epist. 99 : « Gratias ago Deo meo, quod dignus sim, quem mundus oderit. Quotam pariem angustiarum perpessus sum, qui cruci milito? Infamiam falsi criminis imputarunt; sed scio per bonam et malam famam perveniri ad regna coelorum. »

Martinianus, Saturianus, et eorum duo germani; cum jussu Genseric regis Wandalorum, ligatis pedibus post terga currentium quadrigarum per sylvarum et dumorum aculeos raptandi, et longa diraque morte enecandi essent, vale sibi invicem unusquisque ita dicebant : « Frater, ora pro me; implevit Deus desiderium nostrum; taliter pervenitur ad regnum coelorum. Itaque orando et psallendo, gaudentibus angelis, pias animas emiserrunt, » ait Victor Uticensis, lib. 1 *Wandal*,

Idem Victor, lib. II, narrat confessoribus Christi damnatis ab Ilunerico rege ad exsilium, coquo pergentibus, occurrisse mulierem manu tenentem infantulum, eumque ita exhortantem : « Curre, domine meus, vides universos saucios, quomodo pergunt et festinant ad coronas. » Cumque a confessoribus rogaretur cur e tam longo itinere ita properaret, respondit : « Cum hoc servo vestro parvulo ad exsilium propero, ne inveniat cum solum inimicus, et a via veritatis revocet ad mortem. » El inferius narrat turbas plurimas fidelium martyribus occurrisse, qu® suos infantulos ad vestigia martyrum projicientes clamabant : « Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? quis istos baptizabit? » Cumque una pergere vellent ad exsilium, a tortoribus sunt prohibiti et remissi. Ibidem refert confessores in custodia coarctatos fuisse, ut uno supra alium jactato, jacerent quasi agmina locustarum, in stercoribus et faetoribus extreme cruciandi, qui hymnum cum exultatione decantabant: aHæc est gloria omnibus Sanctis ejus. »

Idem, lib. III, narrat Dionysiam matronam, cum sub eodem Ilunerico fustigaretur, dixisse : « Qualiter libet cruciate, verecunda tamen membra nolite nudare; » cumque id non obtineret, et inter virgarum ictus rivi sanguinis toto corpore fluitarent : « Ministri, ait, diaboli, quod ad opprobrium meum facere computatis, ipsa est laus mea : » quin et ipsa martyr alios ad martyrium confortabat. Habebat unicum filium tener® ætalis et delicatum, quem cum timore poenarum laventem conspiceret, verberans cum nutibus oculorum et auctoritate materna ita confortavit, ut matre multo fortior redderetur. Cui inter crudelia verbera constituto ita dicebat : « /Memento,

fill, quia in nomine Trinitatis in matre Ecclesia baptizad sumus : non perdamus indumentum nostra: salutis, ne veniens invitator; vestem non inveniatur nuptialem, et dicat ministris : Mittite in tenebras exteriores, ubi erit fletus oculorum, et stridor dentium. Illa pcena timenda est, quæ nunquam finitur. Illa desideranda vita, quæ semper habetur. » Talibus itaque filium solidans, velociter martyrem fecit, quam ipsahostiam amplexans cum gaudio domi suæ sepelivit.

Gmillei Viderunt id quoque gentiles, sed per umbram, * n Præsertim Stoici, qui per patientiam ad apathiam et indolentiam, animique tranquillitatem contenthiim derunt. Unde Plutarchus, hb. *Dc Animi tranquil.:*

« Invicti inquit, et animosi forlunæ his verbis So responsabimus, quæ Socrates visus in Anytum et enti», jjelilum dicere, in ipsos torsit iudices : Interficere me Anytus et Mclitus possunt, nocere inih non possunt. Potest enim me fortuna morbo aliquo affligere; animi abjecti, degenerem, invidum non potest cum efficere, qui sit bonus, fortis, magna-

Anjsgo* nimus ; » et superius : « Imitemur Anaxagoram, qui audiens filium esse mortuum, dixit: Sciebam mortalem esse, quem genueram; et ad singulos forlunæ casus dicamus : Noveram divitias me possidere in diem duraturas et instabiles; noveram magistratum ab iis adimi posse, qui me eo ornaverant : noveram mihi esse probam mulierem, sed tamen mulierem; noveram amicum esse hominem, facile (ut ait Plato) mutabile animal. Hujusmodi enim præparatio, animique informatio, si quid adversi eveniat, saltum cordis, et trepidationem avertet, mcnlisque perturbationem sedabit : non enim dicet: non putabam, hæc non exspectabam.

c»rna- « Undo Carneades omnem dolorem oriri cen- di*ioris su* l' ex eo quod inexpectato nobis accidat quip- engo « t piam; » et rursum : « Nimia istarum rerum appetitio, acerrimum amittendi melum, ctin amissione dolorem ingenerat. Hoccaret qui appetitum hunc refrenans forlunæ dicit : Suave est si quid das; parvus dolor, hoc ubi tollis.

Stilpo. « Demetrius cum Megaram coepisset, quæsivite Stilpone, ecquid in isla direptione ipsi petisset; cui Stilpo : Neminem vidi, qui res meas ferret : » fortuna enim opes deprædatur, non sapientiam, non constantiam animi, quæ sunt res et bona sapientoni. « Non timet mortem, qui cedens fato dicit : Ipse Deus simul atque volam me solvet; qui dicit : Anteverti te, o fortuna! omnesque tibi ad me aditus obstruxi. »

Mien» Et sub initium libri; « Sicut apibus mei præbet ei thymus acerrima et aridissima herba : ita homines cordati c rebus adversissimis conveniens aliquid et commodum decerpunt. Actus est in exsilio, ut scies : ne hoc quidem male : nam factus extorris philosophari coepit. Zeno Citiensis,

audiens navem cum suis rebus esse submersam : Diog» « Laudo, inquit, tuum factum, o fortuna! quæ nos in palliolum et porticum redigis. Quid obstat, quominus ista imiteris? Obeundo aliquo magistratu impegisti? vives postmodum ruri, rerum tuarum satagens. Ambiens principis alicujus amicitiam, passus es repulsam? vives periculorum et negotiorum liber. Accidit per calumniam vel n»ta invidiam exsibilatio aliqua, et infelix successus? secundo vento ad Musas et Academiam navigare licet, quod fecit Plato postquam naufragium amicitiae fecit cum Dionysio. »

« Ad animi tranquillitatem comparandam, multum conducit illustres viros considerare, qui eadem, qua nos fortuna æquo sunt animo usi. Molestum tibi est, quod prole cares? at Romanorum vide reges, quorum nullus filio regnum reliquit. Paupertas tibi gravis est? quis vero Boeotorum esse malles quam Epaminondas, aut Romanorum quam Fabricius? Adulterata est mulier: nonne legisti inscriptionem apud Delphos :

Agis me posuit terræ rex, et maris idem?

AgU.

et audivisti uxorem ejus Timæam fuisse ab Alcibiade vitiatam? verum id Agidi non obstitit, quominus Græcorum fieret clarissimus et maximus.» Hucusque Plutarchus.

Audi et Senecam : « Totum forlunæ regnum despiciam ; » et : « Malo me fortuna in castris suis, quam in deliciis habeat; torqueor, sed fortiter, bene est; occidit, sed fortiter, bene est. » Ita ipse, *epist.* 68. Idem *De Remcd. fortuit.*: « Dolor, ait, imminet : si exiguus est, feramus : levis est patientia. Si gravis est, feramus : non levis est gloria. Dura res est dolor : imo tu moUis. Pauci dolorem ferre potuerunt : simus ex paucis. Imbecilles natura sumus : naturam infamare nolite; illa nos fortes genuit. Fugiamus dolorem : quid » quod ille sequitur fugientes? » Idem, lib. III *De Ira*, cap. v et vi : « Non est magnus animus, quem incurvat injuria. Aut potentior te, aut imbecillior læsit. Si imbecillior, parce illi : si potentior, libi. Nullum est argumentum magnitudinis certius, quam nihil posse quo instigeris, accidere. Pars superior mundi et ordinatior, ac propinqua sideribus, nec in nubem cogitur, nec in tempestatem impellitur, nec versatur in turbinem, omni tumultu caret; inferiora fulminantur. Eodem modo sublimis animus, quietus semper, et in statione tranquilla collocatus, intra se premens quibus ira contrahitur, modestus et venerabilis est. » Denique sapientis est ista vox : « Miseria prudenti bona est mater. » E'S iv ImAf, fyiai»; : « A quibus læsus, ab his doctus es. »

Et consumerentur in confusione dies mei, — id est, ut ignominiose vitam finire. Simile est Job cap. x, 18; et I *Machab.* ii, 7.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sederitis in Jerusalem a Chaldæis obsessus, rogat Jeremiam, ut pro sui et urbis liberatione Deum oret : Hit respondet urbem cum rege capiendam. Inde, vers. 8, proponit eis viam vitee, suadens, scilicet, ut se dant Chaldæis, utque rite pauperibus et oppressis justitiam administrent et atque viam mortis, si videlicet Chaldæi resistent (i).

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, quando misit ad eum rex Sedecias Phassur filium Melchiæ, et Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem, dicens : 2. Interroga pro nobis Dominum, quia Nabuchodonosor rex Babylonis proeliatur adversum nos : si forte faciat Dominus vobiscum secundum omnia mirabilia sua, et recedat a nobis. 3. Et dixit Jeremias ad eos : Sic dicetis Sedeciae : 4. Hæc dicit Dominus Deus Israel : Ecce ego convertam vasa belli, quæ in manibus vestris sunt, et quibus vos pugnatis adversum regem Babylonis, et Chaldæos, qui obsident vos in circuitu murorum : et congregabo ea in medio civitatis hujus. 5. Et debellabo ego vos in manu extenta, et in brachio forti, et in furore, et in indignatione, et in ira grandi. 6. Et percutiam habitatores civitatis hujus, homines et bestiae pestilentia magna morientur. 7. Et post hæc ait Dominus : Dabo Sedeciam regem Juda, et servos ejus, et populum ejus, et qui derelicti sunt in civitate hac a peste, et gladio, et fame, in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, et in manu inimicorum eorum, et in manu quærentium animam eorum, et percutiet eos in ore gladii, et non flectetur, neque parcat, nec miserebitur. 8. Et ad populum hunc dices : Hæc dicit Dominus : Ecce ego do coram vobis viam vitæ, et viam mortis. 9. Qui habitaverit in urbe hac, morietur gladio, et fame, et peste : qui autem egressus fuerit, et transfugerit ad Chaldæos, qui obsident vos, vivet, et erit ei anima sua, quasi spoliū. 10. Posui enim faciem meam super civitatem hanc in malum, et non in bonum, ait Dominus : in manu rogis Babylonis dabitur, et exuret eam igni. 11. Et domui regis Juda : Audite verbum Domini. 12. Domus David, hæc dicit Dominus : Judicate mane iudicium, et eruite vi oppressum de manu calumniantis : ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea, et succendatur, et non sit qui exstinguat, propter malitiam studiorum vestrorum. 13. Ecce ego ad te habitatricem vallis solidæ atque campestris, ait Dominus : qui dicitis : Quis percutiet nos? et quis ingreditur domos nostras? 14. Et visitabo super vos juxta fructum studiorum vestrorum, dicit Dominus : et succendam ignem in saltu ejus : et devorabit omnia in circuitu ejus.

Est hic hystorologia, sive præposterus ordo : lite enim narrantur gesta sub Sedecia, cum pos-

ti) Inserantur hic duo sermones editi post captivitatem «iterMn, unus complectens, cap. m i, m u, et xxxit, alter cap. m i v. Quæ hoc capite xxi leguntur, non est dubium dicta et lacta esse turn, cum post repressos Ægyptice, Judæis suppetias aderrntu (vid. infra xxxvn, 5<. ' i q.), Quid i altera vico copias Hierosolymitanas ur . i verent, nondum tamen ardius cam couclu- d i t, qwd inde colligitur, quod Propheta vers. 4, ire "> qui lune adhuc extra inuro* pugnabant, inox in ur se ree. pturos <.«c premurital. Hccte Vcnonia u» -i, in piu II II amiller, caput xxi, cx serie bisturi» »' -i p A *xxvu, ponendum fuisse, nam capite xxxvii » n, qu-mefl-xtum habuerit quæ hic legitur concio; p-u. j-1 viikhet nonnullos manus Prophet® injecisse

tea cap. XXIV et sequent, narrentur gesta sub Joakim et Joachin, qui ante Sedeciam regnaverunt. Rursum prophetia hujus cap. diu post præceden-

ob ea quæ illum hoc capite vers. 9, dixisse legimus.

Describitur igitur in hoc cap. Paino, legatio missa a Sedecia ad Prophetam, *primo*, nominatis legatis, *secundo*, relato argumento, rogante Prophetam ut Doum s? suscepi a Nauuchodonosoro invasionis evontu consulat, S.

Secundo, responsam Prophetæ, nomine Dei legatis datum, *primo*. prelicens calamitates, tempore obsidionis, urbi obviatur. v l- ; ei expugnata urbe regem et incolas nppres' iir. i', 7; *tenimlo*. suggerens consilium, *populo*, de urbe, dedenda a l servandam vitam, 9,-10; *regiel* familiæ, de justitia colenda, 11, **ii**; Hierosolym®, de deponenda vana confidentia, 13, 14.

tes est edita ; illm enim editæ fuerunt diu ante adventum Chaldieorum, hæc illis præscnlibus, et urbem obsidentibus edita est. Vide chronolaxin initio libri. *Phassur* hic fuit filius MelchiiD : unde alius est a Phassur filio Emme.r, qui percussit Jeremiam, cap. XX. Ita S. Hieronymus. Sed uterque impius fuit et iniquus in Jeremiam. Hic enim suasit Sedecia, cap. xxxviit, ut occideret Jeremiam (1).

Veri. î. 2. In ii h r o g a. — Hebræum **tni** (*laros*, significat interrogare, significat el rogare, sive requirere Dominum obsecrando, et opem petendo. Ita Chaldæus hic, Vatablus, Theodorctus, et patet ex seq. utroque modo hic accipi. Ecco hic impletum illud, quod promisit Deus Jeremiæ, xv, 19 : a Convertentur ipsi ad te, et tu non converteris ad eos : » necessitas enim compulit impium Sedeciam adire, et petere opem a Jeremiá.

Secundum omnia miraduja sua, — quibus mire populum suum liberavit a Pharaone, *Exodi* xiv, et a Sennacherib, IV *lleg*. xix, et ab Ilolofernc, *Judith* sin. Tacite hic fatetur Sedecias se non suis, nec humanis viribus, sed sola Dei ope et miraculo posse a Chaldæis liberari.

Er recedat a nodis, — non Deus, sed Nabuchodonosor.

4. Convertam. — Theodorctus, *inutilia reddam* : simplicius, « convertam, » id est retundam arma vestra, hoc est, impediam ut iis uti, et Chaldæis resistere non possitis. Ita Isidorus. *Tertio*, simplicissime Hugo, S. Thomas, Lyranus, Vatablus : « Convertam, » id est reflectam, « vasa, » id est arma bellica, contra vos, ut scilicet Chaldrci iis vos armatos videntes, magis provocentur ad pugnam contra vos] caque urbe capta, uti fieri solet, vobis eripiant, et in medio, puta in foro, domo civica, vel armamentario, civitatis colligant, iisque vos trucidant. *Quarto*, Sanchez : « Convertam, » inquit, anna vestra in vosmetipsos, *q. d.* Faciam ut sint inter vos factiones, el mutua vos erodo conficiatis. Verum sequentia indicant terliam expositionem. Sequitur enim : a Et Chaldæos, » scilicet convertam et incitabo contra vos : a et congregabo ea in medio civitatis : » « ca, » scilicet a vasa

(1) Videtur nominis consonantia illis qui Spam olim Jcromke oracula, nec omnes eodem online, conquisivorunt et digesserunt, occasionem dedisse, duplicis i' lusuri incitiliQOein conjungendi, inquit Michaelis, licet inter se diversi sint, diversi etiam sint tempora, ul bene notat Cornelius. Idem qui hic, Phassur, memoratur infra cap. xxxviit, t, videtur unus ex principibus, sive aulicis fuisse, confer cap. xxxviit, 4. Juxta Calmetum cl Rosenmuller jnon, *sacerdotem*, non gregalem sed summi Pontificis vicarium, seu sacerdotem secundum, ul dicitur apud *Jeremi*. 1 u, 24, cujus præcipnæ partes in rebellione contra regem Chaldieorum fuere, occisus ideo a Nabnchodonosore, vide infriut, 24; IV /leg., xviii, 21. Bis a rogo missus ad Jeremiam consulendum fuit, *Jerem*. xxxvn, 3, et ingenti auctoritate vir ille potitus fuisse, videtur, regnante Scdccia. Porro sicut Ezechias rex ad Isainni prophetam duos legatos, uuuin politicum, alterum ecclesiasticum misit, ita et hic Sedeciam logium ad Jeremiam eorundem ordinum legatos misisse.

belli, » puta arma vestra. Neque in excidio Jerusalem per Chaldæos, sed per Romanos, fuisse factiosos Zulólas legimus.

5. Et debellabo (pugnanspro Chaldaeis contra Ven. s. vos) in manu extenta, — id est robusta, qute continuo rigide se extendat ad vos ferendum et trucidandum.

8. Ecce ego do coram vobis viam htm, et viam Vm.». mortis, — 7. *d.* Do vobis optionem vitæ et mortis, atque rationem propono, ac medium unum, quo vivere possitis; aliud, quo mortem accersetis: scilicet, si vultis vivere, tradite vos Chaldæo; si repugnatis, obsidionem in urbe sustinendo, peribitis gladio, fame et peste. Si ergo pereatis, id vestre culpæ et inobedientiæ ascribite, nec me crudelitatis accusate. Itaque manere in urbe, et obsideri, erat via mortis : confugere autem ad hostes, erat via vitæ, *q. d.* Tam male vobiscum agitur, ut non possitis salvari, nisi per hostes: ut non possitis mortem, nisi per captivitatem evadere.

Tropologice, « via vitæ » est studium virtutis Tropoio- et legis Dei : « via mortis » est peccaturo, ac legis et voluntatis Dei prævaricatio. Utramque concionatores sæpe populo ob oculos ponant, ut, cum multi sint vocati, pauci electi, cumque multi f ingrediantur viam mortis, pauci viam vitæ: quis e que amans salutis suro, satagat cum paucis fugere de incendio Sodoma, et quasi spoliū liberare et salvare animam suam, ut per viam vitæ ad vitam beatam et ælernam evadat.

Secundo el magis apposite : « via vitæ » est subdere se cruci a Deo immissæ : « via mortis » est ei reniti et obluctari. Unde Christus ait *Jiath*. cap. ivi, 21 : « Si quis vult post me venire, abneget seinctipsnm, et tollat crucem suam, et sequatur mc. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam : qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam. » Idem ait S. Joannes, cap. xu, 23.

9. Erit ei anima sua quasi spoliū, — liberabit Vers.», a morte animam, id est vitam suam, eamque habebit instar spoli; quia, sicut spoliū alienum est, non proprium, hosti enim abripitur : ita Judici in obsidione vitain suam desperatam, perditam. et in hostium potestate positam, salvabunt, et quasi spoliū hosti eripient, dedendo se hosti. *Secundo*, sicut milites gaudent de spolio, quasi præinio pruder spem obvenienti : ita Judæi gaudebunt do vita sua præter spem servata, ita Vatablus et Maldonalus. Sic fere et Capella : *Liberabit*, inquit, *animam suam, et servabit integram, sicut spoliū quod quis direptioni et incendio eripit, et sedulo custodit*. Aliter Isidorus: *Vita salva*, inquit, *vel captivus*, critque spoliū hosti. Hanc phrasin repetit Jeremiás, cap. xxxvin, 2, et xxxix, 18, et XLV, 5.

10. Posui ENIM FACIEM MEAM SUPER CIVITATEM HANC in malum, — obfirinalo et infenso animo el oculis aspexi Jerusalem, slatuique et plane decrevi eam dare Chald iis exurendam.

U. Et domo regis, — scilicet dices, Jnbet Deus Prophète, ut a populo ad proceres sermonem convertat (i).

12. Domus David, — id est domus regis : rex enim erat ex stirpe David. Meminit Davidis, quia posteros ejus ad iudicium et justitiam exhortari volebat, in qua excelluit David, ut patet Il *fieg*. Vili, 15, *g. d.* Si filii estis Davidis, Davidis opera facite.

Manu, — id est tempestivo, vigilanter, diligenter et cito absolvite lites et causas innocentini!. Ita Hugo et Lyranus.

Secundo, Vatablus, « mane, » inquit, cum scilicet jejuni estis, ne per ebrietatem turbato cerebro, pervertatis iudicium.

Tertio, mystice S. Hieronymus, Rabanus, Hugo: « Mane, » inquiunt, id est in luce justitiæ, non in tenebris falsilalis. Primus sensus simplicissimus est.

Vtrt. ii. 13. Ecce ego ad te habitatricem vallis SOLIDÆ.

“*l>ro solida* hebraico est *nī tsur*, quod Symmachus, ail S. Hieronymus, vertit, *petram*; Theodotion, *obsessam*; Aquilae secunda editio, *Tyrum*; TfiTjru. Noster, *solidam*; Chaldæus, *vallem fortitudinis*. No-
lei, cui tat ergo Judæam et maxime Jerusalem, ait S. Hieronymus, quæ in valle solidad forti instar pdræ sita, muniebatur Sion, et aliis montibus ac muris maximis, instar Tyri : ita ut simul petra, sive rupes, esset et vallis (2).

Secundo, quia, ut ait S. Hieronymus, uti Tyrus mari, ita Jerusalem obsessa Babylonio cingebatur

(1) Vero monet Schnnrrens, quæ tribus reliquis hujus capitis venibus ia regem regiosque amicos dicta referuntur, non esse continenter legenda cum sermone antecedente, aut eodem tempora quo superiora prolata putanda esse, licet iis sint nullo intervallo per copulam rat adjuncta. Etenim, inquit, cum eo maxime spectent, ut ad jus strenua dicendum, atque ad rapacium hominum injuriam reprimendam excitentur reipublicæ administri; credibile est, ea non demum tunc, cum urbi arma admovent Babylonii, sed alio quodam diu antea tempore prolata fuisse. Hunc autem quem nunc occupant locum non alia de causa nacta esse censenda sunt, quam quod qui pnededit sermo, et ipse ad regem pertinet. Et sequuntur nunc alia ejus generis, non uno tempore edita, sed in eumdernlocum relata ob argumenti nonnullam affinitatem. (Ex Rosenmuller.)

(2) Textus bebræus sic verti potest, *ecce a<I te habitatrix Tallii petnr campestris*, scilicet quæ habitas in valle, in petra, in planitie. Et revera Jerusalem erat ñta in rupe, juxta quam erat vallis, circum erant planities, post planities erant montes, et hic erat silus urbis natura munilissimæ. Ad locum istum intelligendum facit, quod monet Retandus, *Palirst.*, pag. 839, Uierisolymam silam < e in tractu montano Jutlææ, adeoque loco alto, ita lameu ut respectu montium quibus circumdatur, in loco humili sita videatur. Ita Phocas in *Descript, locor, sanctor.*: « Urbs sancta variis vallibus et montibus cingitur, et hoc mirabile est, quod eadem et excelsa et depressa appareat; respectu enim Judææ supereminet, respectu vero collium circa eam est depressa; Pcterat igitur Propheta eandem urbem recte et in *sa le poiitam*, et *petram planitie*, seu *vallium* appellare, quatenus magici ejus parte in montibus sita lato valles, Bapha intiruiputa el Ennoui (*Jos*, xv, 8), d<I pniebat.

exercitu. Dicitur Jerusalem campestris : quia partem habebat in campo, et campos habebat vicinos. Alloquitur Jeruiwuem, id est cives, qui munitioni civitatis præsidebant, quasi esset inexpugnabilis, *q. d.* Ne confidatis loco natura munito : ego enim sum, qui contra te pugno, qui facile mihi aditum patefaciam : « quia si exaltatus fueris ut aquila ; et si inter sidera posueri » nidum tuum, inde detraham te, » uti minatu » sum Idumææ, *Abdia* vers. 4.

Symbolice, Jeremías, aequè ac Isaías, cap. x x ii, *I*, Jerusalem et Sion, licet in monte sitam, vocat vallem; quia illam sic intuebantur peccatis, æquè ac Chaldæorum armis depressam et deletam, ut nullum appareret in ea aut priscae religionis et sanctitatis, aut antiquæ altitudinis et gloriæ vestigium, *q. d.* O mons, non jam nobilis et illustris, sed ignobilis et profunda vallis, quæ tuis corruptis moribus in vilitatis et ignominiae fundum te depressisti, idcoque a Chaldæis usque ad fundamenta excisa et eversa es. Ita Sanchez.

14. Visitabo super vos, juxta fructum studiorum vestrorum, — *q. d.* Puniam vos pro meritis; ut, qualia semina peccatorum seminastis, tales et inde fructus plagarum metatis: ventum seminastis, turbinem metetis : spinas seminastis, spinas excidii et incendii metetis.

SUCCEXDAM IGKEM IX SALTU EJUS. — *Saltum*, sive Jfruu-sylvam, vocat domos et plateas Jerusalem, ait Icmvoa. S. Hieronymus, idque partira ob domorura, et halitantium multitudinem el densitatem, ait Theodorclus; partira, quia ex lignis saltus porta* et domus erant constructe; partira, quia erat in ea domus saltus Libani, a Salomone ædificata. Hunc sensum exigit interrogatio Judæorum : « Quis ingreditur domos nostras? » Huic enim respondet Deus : Ego et Chaldæi; el per eos « succendam ignem in saltu » vestro. Sic cap. x x ii, G, et alibi Jerusalem vocat *Libanum*. R. David et Jonathas per *saltum* accipiunt vicinas urbes, quæ instar sylve cingebant Jerusalem ; quasi explicans subdat : « Et devorabit omnia in circuitu ejus. » Alludit autem ad ignem, qui sylvæ immissus totam pervagatur, et inextinguibilis est. Similem phrasin vidimus cap. v, 14.

Aliter Sanchez: Sacrificarant, inquit, Judæi in saltibus : habebant et in circuitu urbis lucos et hortos ad voluptatem et delicias. Tam ergo saltus et lucos, idolorum sacrificiis incestos, quam hortos ad animorum laxationem plantatos, et omni amœnitate instructos (in quibus proinde ventri vacabant et veneri) incendio populandos esse pronuntiat; ita ut nec in urbe, nec extra urbem quidquam vel a ferro tutum sit, vel ab incendio immune. Ita hortos deliciarum, quos mercatores Btigium el divites circum Antuerpiam, Bruxellas, Brugas hortu» aliasque urbes Belgicas sibi construxerant, ut vi- d<I l<I, derentur esse paradisi terrestres; ob luxum el nunc vli. peccata in iis admissa, Deus nostro hoc sæculo ,I* hcrT* in Belgicis hisce tumultibus concremavit et sub- UUuW'

vertit; ita ut Belgium, quod olim videbatur esse oculus et deliciæ Europio, nunc vallis lacrymaruin, imo polyandrion lunerumque locus esso videatur. At redeunto avita patrum fido et probitate, redibit ot sensim avita opulentia, elegantia et frequentia.

Tnpoi». Mystice, ait S. Hieronymus, Jerusalem vocatur "w* saltus Libani, quod frugiferas arbores bonorum operum non haberet: in hunc ergo saltum Deus injiciet ignem, tum Chaldæorum, tum damnatio-

nis a terme; unde ait Joannes Baptista: ■ Jam securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur. »

Allegorico, ait idem S. Hieronymus, quidquid ad domum regiam, et urbem metropolim prophetatur, referamus ad ordinem Ecclesiasticum, et principes Ecclesiarum, eos duntaxat, qui se superbiae et divitiis lasciviæque dederunt. Idem nota, et applica capiti sequenti.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hic incipit secundus liber, sive sectio oraculorum Jeremiæ, scilicet gesta ei dicta ab eo post Josiam sub Joakim et Joachin, ul dixi in chronotaxi.

Mittitur ergo hoc cap. Propheta ad domum regiam, ibique monet regem Juda (quis hic fuerit dicam, vers. 1) et principes, ut justitiam faciant pauperibus, alioqui cum regno evertendum esse; justitia enim quasi basi stabilitur regnum, injustitia evertitur. Deinde omnium filiorum Josia casu: ri fata ordine enarrat potius quam prophetat, scilicet Sellum, id est Joachas, vers. 10, eum moriturum in Ægypto; Joakim, vers. 13, eum sepeliendum sepultura asini; Joachin, sive Jechonice, filii Joakim, vers. 2-1, eum cum matre capiendum, ac Babylone moriturum (1)-

1. Hæc dicit Dominus: Descende in domum regis Juda, et loqueris ibi verbum hoc, 2. et dices: Audi verbum Domini rex Juda, qui sedes super solium David; tu et servi tui, et populus tuus, qui ingredimini per portas istas. 3. Hæc dicit Dominus: Facite judicium et justitiam, et liberale vi oppressum de manu calumniatoris: et advenam, et pupillum, et viduam nolite contristare, neque opprimatis inique: et sanguinem innocentem ne effundatis in loco isto. 4. Si enim facientes feceritis verbum istud: ingredientur per portas domus hujus, reges sedentes de genere David super thronum ejus, et ascendentes currus et equos, ipsi et servi, et populus eorum. 5. Quod si non audieritis verba hæc: in memetipso juravi, dicit Dominus, quia in solitudinem erit domus hæc. 6. Quia luvc dicit Dominus super domum regis Juda: Galaad tu mihi caput Libani: si non posuero te solitudinem, urbes inhabitabiles. 7. Et sanctificabo super te, interficientem virum, et arma ejus: et succident electas cedros tuas, el precipitaban! in ignem. 8. Et pertransibunt gentes multæ per civitatem hanc: et dicet unusquisque proximo suo: Quare fecit Dominus sic civitati huic grandi? 9. Et respondunt: Eo quod dereliquerint pactum Domini Dei sui, et adoraverint deos alienos, et servierint cis. 10. Nolite flere mortuum, neque lugeatis super eum fletu: plangite eum, qui egreditur, quia non revertetur ultra, nec videbit terram nativitatis suæ. 11. Quia hæc dicit Dominus ad Sellum filium Josiæ regem Juda, qui regnavit pro Josia patre suo, qui egressus est de loco isto: Non revertetur huc amplius: 12. sed in loco, ad quem transtuli eum, ibi morietur, el terram istam non videbit amplius. 13. Væ qui ædificat domum suam in injus-

(1) Capitis hujus, quod totum ad regiam domum •pectat, duæ sunt partes. In priori, Propheta hortatur, illum qui recens ad roipublicæ gubernacula accesserat, ut in administrando regno justum et æquum se pnebeat, quod si fecent, foro ut ipso et tota regia familia tranquille et splendido vivant. Sin minus, id domui regito et universæ roipublicæ exitiosum futurum denuntiat, 1-10. Quia autem adhorlatiombus et commuMünibus pluri-

mum ponderis afferunt exempla, in secunda parte confirmationem prædictionis desumit ex eorum qui ante ipsum regnarunt, funesto exitu, scilicet, *primo*, ex facta deportatione et morte Joachax (Sellum dicti), 11,11; *secundo*, ex ignominioso interitu, pairata a Joakimo contra Deum et proximum scolera secuto, 13-23; *tertio*, ex edita tum in Joaki/uuin, tum m ejusdem stirpem sententia exauctoral loms *24-ie*.

tilia, et cœnacula sua non in iudicio : amicum suum opprimet frustra, et mercedem ejns non reddet ei. 14. Qui dicit : Ædificabo mihi domum latam, et cœnacula spatiosa : qui aperit sibi fenestras, et facit laquearia cedrina, pingitque sinopide. 15. Numquid regnabis, quoniam confers te cedro? pater tuus numquid non comedit et bibit, et fecit iudicium et justitiam tunc cum bene erat ei? 16. Judicavit causam pauperis et egeni in bonum suum : numquid non ideo quia cognovit me, dicit Dominus? 17. Tui vero oculi et cor ad avaritiam, et ad tnnquinem innocentem fundendum, et ad calumniam, et ad cursum mali operis. 18. Propterea hæc dicit Dominus ad Joakim filium Josiæ regem Juda : Non plangent eum : Væ frater et væ soror: non concrepabunt ei : Væ Domine, et væ inclyte! 19. Sepultura asini sepelietur, putrefactus et projectus extra portas Jerusalem. 20. Ascende Libanum, elclama : et in Basan da vocem tuam, et clama ad transeuntes, quia contriti sunt omnes amatores lui. 21. Loculus sum ad te in abundantia tua ; et dixisti : Non audiam : hæc est via tua ab adolescentia tua, quia non audisti vocem meam. 22. Omnes pastores tuos pascet ventus, et amatores tui in captivitatem ibunt, et tunc confunderis et erubesces ab omni malitia tua. 23. Quæ cedes in Libano, cl nidificas in cedris, quomodo congemuisti, cum venissent libi dolores, quasi dolores parturientis ? 24. Vivo ego, dicit Dominus : quia si fuerit Jechonias, Clius Joakim regis Juda, annulus in manu dextera mea, inde evellam eum. 25. El dabo te in manu quærenlium animam tuam, et in manu quorum tu formidas faciem, et in manu Nahuchodonosor regis Babylonis, et in manu Chaldæorum. 26. Et mittam te, et matrem tuam quæ genuit te, in terram alienam, in qua nati non estis , ibique moriemini : 27. et in terram, ad quam ipsi levant animam suam ut revertantur illuc, non revertentur. 28. Numquid vas fictile atque contritum vir iste Jechonias? Numquid vas absque omni voluptate? quare abjecti sunt ipse et semen ejus, et projecti in terram, quam ignoraverunt? 29. Terra, terra, terra, audi sermonem Domini. 30. Ilæc dicit Dominus : Scribe virum istum sterilem , virum qui in diebus suis non prosperabitur : nec enim erit de semine ejus vir, qui sedeat super solium David, et potestatem habeat ultra in Juda.

1. Descende, — ito : *descendero* enim in Scriptura significat ire.

Regis, — scilicet, qui cap. præced. ad Jeremiam nuntios miserat, id est Sedecim. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, Dionysius. Ad Sedeciam ergo hæc dicuntur a vers. 1 usque ad vers. 10, ubi incipiunt dicta sub Joakim ad Sellum, Joakim et Joacbin. Verum sic foret hic magna et dura hysterologia (Joakim enim præcessit Sedeciam), prssertim quia omnia in hoc cap. connexa sunt, ut unum ex alio fluere videatur. Quare melius dicemus regem hunc esse Joakim, quem Pharaon Nechao, abducto in Ægyptum Joachaz, ejus fratrem, regem Judææ constituerat. Joakimo ergo mandat, ut per se et suos justitiam cuilibet, præsertim advenis, pupillis el viduis administret, ut felix et *tubile habeat regnum, alioqui enim ei excidium minatur (i).

(1) Sententia Cornelii adstlpulatur et ipse Rosenmuller his verbis : Quem initio capitis vates alloquitur rex Judas, esse Joakirnuin, plurimorum interpretum, ut Francbci Jonii, C. B. Michaelis, Vcnomæ, Dattili, est •eaienua, el J. D. Michaelis, cui tempore, Joakimi VAUcUùmn eihtum esse, ex vers. 15 el 18, certum esso vUetar. Videtur etiam inilio regni vaticinium editum, qua secuodum vera, iI, adhuc reditus Sellimi cxspcc-

5. In memetipso (per memetipsum) juhavi. v «m. 5.

6. Galaau tu siini caput. — Mons Galaad est caput et principium ac nobilissima pars Libani : est enim ferax resinas, stactes et aromatum, ut patet donnir» gi*»CVt

tabatnr. Sed enm vates ultra Joakimum procedat, et versu 24 et seqq., et do Jechonia, ejus filio, a Chaldæis Babylonem abducto, agat, in cujus locum successit Sedecias, sequitur ad eum, vers. 2, orationem dirigi. Initii vero hujus regni, cum nondum esset Hierosolyma ab hostibus obsessa, vatem hac loculum esse, inde patet quod vers. 2, 4, tunc temporis rex et principes per urbis portas libere ibant el redibant. Ad Sedeciam hoc vaticinium referendum esso, vidit et Hieronymus, quamvis dubius sit, ad quodnam ejus tempus pertineat. Eicbornius et Dahler hanc pericupam primo Sedecia anno assignarunt.

Quod autem alteram hujus capitis partem (vers. 10-30) attinet, eam tunc demum, cum illam orationem, quæ vers. 1-9 legitur, litteris consignaret vates, aut per alium quemdam mandari litteris curaret additam fuisse necessaria est. Continet enim quæ Sedecias fratri iratrisquo lilio, Jechonias ohm prædixisset vates. Recto Grotius : a Jeremías Sedecias loquens simul repetit quæ regibus antecedentibus, fratri scilicet ipsius Sedecias, fralrii quo filio prasdixnal, no quid haberent, quod de tam gravi Dei ultione conquererentur. » Videtur vero qute in huc capite habentur in unum conscripta vates tanquam libellum aliquem memorialem regi tradidisse.

(Rosenmuller.)

Oenes. xxxvii!, 2B, in quo Jacob cum Laban percussit fendus, statuens acervum lapidum quasi testem perennem foederis : indo dictus est mons hic *Galaad*, id est acervus testimonii; inde *Galaad* significat hic vel templum, ut vult Hugo; vel Jerusalem, uti volunt S. Thomas et Vatablus; vel potius, ut patet ex vers. 1 et 0, domum et stirpem regiam, cujus arx et domus instar Galaad montis erat edita in monte Sion, juxta templum, in quo erant tabulae decalogi, arca et alia monumenta foederis percussi (hoc enim est Galaad) inter Deum et populum. Adde, sicut in Galaad et Basan ob sylvarum densitatem erant leones et bestire ferocissima! : ita et in domo hac regia reges erant feroces instar leonum, *Ezechiel.* cap. xix, vers. 1 et m,' SCfb Consequenter per *Libanum*, ut docent S. Hieronymus, Rabanus, Chaldaeus, Theodorctus, Castrius, intelligit Jerusalem, indeque totam Judæam, *q. d.* O domus regia, quæ nobilitate, auctoritate, imperio, pulchritudine, altitudine caput es Hierosolymæ, sicut Galaad caput est Libani, non habear posthac verax, nisi te redezero in solitudinem una cum tola Jerusalem, et domibus ejus cedrinis, ex Libano excisis, ut fias desolata, sicut urbes inhabitabiles.

Nota : Scriptura solet alienis nominibus vocare urbes et gentes, maxime si alienate sint a Deo : sic Jerusalem hic dicitur *Libanus*.

Nota *secundo* : Si Hebræis est particula jurantis, idemque valet quod *non* : est quoque aposiopesis, *q. d.* Juro me hoc non facturum; quod si aliter fecero, non habear Deus, non habear verax.

Tropologice, Galaad caput Libani, id est Ecclesiæ, sunt sacerdotes, qui legem et Sacramenta, quæ sunt monumenta foederis per Christum percussi inter Deum et homines, ministrant : hi videant, ut hæc non recludent, sed rite administrent, ne quasi cedri ex sua altitudine dejiciantur, et igni tradantur. Ita Dionysius et a Castro.

Ver». 7, Den» unetiffl-aviil CUMjo* ruMkm hitDo. ' Saundo. 7. Sanctificabo, — id est publica auctoritate sanciam, ait Maldonatus. Sic dicitur : a Sanctificate bellum, » *Joel*, m, 9; et : « Sanctificate jejunium, » *Joci*, i, 14; et : « Sanctificate super eam Benles » " infra cap. L' » 2L id est facite, ut Gentes illi bellum inferant.

Secundo, « sanctificabo, » id est segregabo et præparabo cosai! bellum. Ita Chaldaeus, Theodorctus, Vatablus, ut justam et sanciam Dei sententiam et vindictam exsequantur, aiunt S. Hieronymus, Rabanus, Hugo.

Tertio, « sanctificabo : » quia, sicut bellum et belli jura erant sancta, et a Domino præscripta, *Deutr.* xx, i; ita et milites sacramento, id est sancto jurejurando, bello ascribebantur, sine quo sacramento nefas erat militare, ait Plutarchus, *probi.* 38.

tyiirto. *Quarto*, « sanctificabo, » id est consecrabo cos quasi sacerdotes, ut vos impios quasi victimas pro peccato justitiæ meæ immolent et interficiant, *Jerem.* xlm, 10; *Sophon.* 1,7. Vide dicta cap. vi, 4.

Interficien» — Nabuchodonosorem. Hebraice est o'nnzio *maschitim*, id est vastatores, scilicet Chaldaeos.

Viat» (id est viros) et arma fjs, — *q. d.* Qui viros quantumvis armatos interficiat, ait Maldonatus.

Secundo et melius, -A et arma ejus refer ad *sanc-tificabo*, *q. d.* Inducam interficientem, « et arma ejus; » Septuaginta, etiam res *ejus*, ut scilicet electas cedros, id est magnificas domos, quæ eminent in te, uti cedri in Libano, sunlque facUe ex cedro succidant,clin ignem mittant.

10. Nolite plebe mortcem. — Vatablus, mor- Ven.io. *tuos homines*, puta Judæos, quasi dicat : Judæis durius est carere patria quam vita, malunt mori quam a Jerusalem exsulare. Sed Hebraice est nob *lemet*, id est *mortuum*, non Joakim, ut vult Pagninus, non Sedeciam, ut volunt S. Hieronymus, Rabanus, Hugo; non Joachaz, ut vult Lyranus, sed Josiam regem optimum, cujus adhuc mors et funus celebrabantur communi omnium luctu. Ita Theodorctus, S. Thomas, Castrius et Sanchez, *q. d.* Nolite lugere Josiam a Pharaone cæsum, utpote pie et gloriose defunctum; flete potius ejus filium, qui longe miserior erit in miserrima captivitate, ad quam egredietur et ducetur; flete, inquam, Sr l-lum.

Tropologice, felicior est qui mortuus est, quam T.-opaU- qui e Jerusalem, id est e sancta Religione et con- P*** gregatione egreditur, et apostatai nunquam eo reversurus. Hic ergo magis lugendus est quasi fatuus, *Eccli* xxii, 10. Ita a Castro.

Moraliter S. Thomas : Non mullum, inquit, pio- Mortui randum est super mortuum. *Primo*, propter planotus inutilitatem. *Eccli.* xxxvm, 21 : « Ne dederis geadi ob in tristitia cor tuum, sed repeUeeam a te. » *Secundo*, propter mortis communitatem. II *Reg.* xiv, 14 : anm' « Omnes morimur, et quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non revertuntur. » *Tertio*, propter culpæ immunitatem. *Sap.* iv, 11 : « Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius. » *Quarto*, propter laboris quietem. *Apocal.* XIV, 13 : a Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis. « *Quinto*, propter gloriæ consecutionem. II *Cori*/i/A. v, 1 : « Scimus enim, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactura, æternam in cœlis. » Huc usque S. Thomas.

il. Sellum. — Quieres, quis est hic Sellum? v -s. it. Nota Josiam quatuor habuisse filios : *primogenitus* Josiæ, ait Scriptura, I *Paral.* ni, 15, fuit Joachan; *secundus* Joakim, qui et Eliakim et Jechonias est dictus, qui filium habuit Joachin, sive Jechoniam regem post se; *tertius* Sedecias, qui et Alathanas; *quartus* Sellum.

Respondet ergo Vatablus, *Sellum* hic esso Joachin filium Joakim. *Secundo*, S. Hieronymus et Lyranus putant esse Sedeciam, qui dicatur Sellum, id est consummatio, scilicet regni Judaici; quia

In eo desiit sceptrum et regnum Judæorum : simili modo Hebræi in fine librorum scribunt *Olbc scalam, q. d.* Consummatus est et finitus hic liber. Sicut ergo *scalam* libri, sic Sellum regni fuit corona et finis. *Tertio*, S. Thomas ex vers. 18, putat esse Joakim sive Eliakim. Sed dico cum En iu- Theodoretus, Jansenio, Prado, a Castro, Sanchez «bu. et alj)Sj *sellum* esse Joachaz, qui tertio genitus fuit Josiæ filius, et proxime illi a populo suffectus est in regnum, sed post tres menses a Pharaone in Ægyptum abductus est, ibique mortuus, ut hic dicitur: vide IV *Peg.* xxii et xxiv. Probatur: nam Joachaz ille non est Johanan, primogenitus Josiæ, qui juvenis obiit, nec unquam regnavit: fuit enim Joachaz junior Johanan et Joakim. Rursum Joachaz non est Joakim, aut Sedecias, ut patet IV *Peg.* xxiv; Joachaz ergo est Sellum. Vide Jansenium in cap. vi *Concordiæ Evangelices* (1).

Dices : Quomodo ergo I *Paral.* m, 15, ponitur *Sellum* quarius Josiæ filius? Respondeo poni quartum, licet sit tertius : quia tribus tantum mensibus regnavit, cum alii duo singuli undecim annis regnarmi.

Vm.IJ. 13. VJEQUI ÆDIHCAT DOMUM SUAM IX INJUSTITIA.

— Loquitur de Joakim, qui successit Joachaz. Ita S. Hieronymus et cæteri præter Theodoretum qui de Joachaz intelligit. Taxat ergo Propheta Joakimi iniquitatem et ambitionem in nimia ædificatione cupiditate ex tributis, et aliis injuste acceptis. Inde ait : « Amicum opprimet frustra; » hebraico, *proximum servire*, vel *operari faciei gratis*, et sine pretio. Taxat ergo ejus iniquitatem; quod proximos, sive amicos, sive pauperes cogeret laborare in suis structuris, nec eis mercedem solveret, contra legem, *Levit.* xix, 13.

Et *mbi- Rursum taxat ejus ambitionem. *Primo*, cum ait:

Io* a Ædificabo mihi domum latam, » hebraico JTHD *middol*, id est mensurarum, scilicet magnarum, id est regiam amplissimam, ait Vatablus. Septuaginta vertunt, domum moderatam, id est uti Theodoretus, proportionatam in longitudine, latitudine, altitudine.

ia furi- Ra Nero suum hic Romæ palatium tam vastum *num* et splendidum extruxit, ut domus ejus Roma, et Roma tota domus ejus esse videretur. Cernimus «den- adhuc ejus ruinas et parietinas vastas admodum. u.

(i) Quo«l Chronicorum (Paralipomenon) scriptor Sellum quartum Josiæ filium fecit, videtur ex hoc nostro loco sinistre accepto hausisse. Rectum vix dubium est vidisse Aben-Exram, Sellum esse cumdein, qui alias Joachasus, huic soli enim conveniunt, quæ hic de Sellum dicuntur, eum patri suo Josiæ in regno successisse, atque e patria abductum in peregrina terra mortuum esse. Sellum esse Joachasum, agnoscit et Frauciscus Junius; ei vero id nomen conjicit inditum esse a populo boni ominis causi, cum inungeretur, « etsi, addit, probabilius videtur, Jeremiam nomen Sellum tribuere ironice, quasidicat, hunc alterum fuisse Sellum qui, Jais<bi film», rex præfuit Israelitis, IV *Rfg.* xv, 13. » Is eiatuptr mensem tantum rtguin tenuit, et Joachasus Uu menses. Qluseumuller.)

Audi Suetonium in ejus Fila, xxxi : « Non alia in re damnosior, quam in nulificando. Colossum posuit sua effigie centum viginti pedum. Tanta ædium laxitas, ut porticus triplices millenari.'! haberet : item stagnum maris instar circumseptum ædificiis ad urbium speciem. In cæleris partibus cuncta auro lita, distincta gemmis, unionni» que conchis erant. Carnationes laqueatæ tabuli eburneis versatilibus, ut flores; et fistulatis, launguenta desuper spargerentur. Precipua carnationum rotunda, quæ perpetuo diebus ac noctibus vice mundi circumageretur. » Sed quis exitus istius ambitionis? tandem « exhaustus et egens calumniis rapinisque intendit animum. » Nam, at ait Poeta :

Ædificare domos, et pascere corpora inulta,
Ad paupertatem protinus est aditus.

Rursum vulgo dicitur : a Rex egens magnus est calumniator. »

Similis Neroni fuit Caius Caligula, de quo Suetonius in *Vita*, cap. XXXVII : « Nihil tam efficere concupiscebatur, quam quod posse effici negaretur. Jactæ itaque moles profundo mari, excisæ rupes durissimi silicis, et campi montibus aggere æquati, et complanata fossuris montium juga, incredibili quidem celeritate, cum mone culpa capite lueretur. Ac ne singula numerem, immensas opes, lotumque illud Tiberii Cæsaris vicies ac septies millies II. S. non toto vertente anno absumpsit. Ergo ad rapinas convertit animum. »

Eadem insania laboravit Tarquinius Priscus rex Romanorum, qui longiori et periculoso opere plebem ita vexavit, ut fere omnes tædium fugientes sibi ipsi manus afferrent. Ita Plinius, lib. XXXVI, cap. V. Ita hi :

Ædificant auro, sedesque iam sidera mittunt.

Prorsus vani, et nescii quam vulgo ingrati, cui demum is probatur, « qui suæ pecuniæ parcus, publicæ avarus, et privatis aedificationibus modicus, » ait Tacitus, lib. I et VI.

Ita in hac re, uti et in aliis continens fuit Augustus Cæsar, qui, ut ait Suetonius, cap. Ixxii : a Habitavit ædibus modicis, et neque laxitate, neque cultu conspicuis : ut in quibus porticus breves essent Albanarum columnarum, et sine marmore ullo, aut insigni pavimento conclavia; quin et neptis suæ Juliæ profuse ab ea exstructa, diruit ad solum. » Nam Romæ in tantam magnitudinem ædificia processerant, ut in quatuor aut quinque contignationes exsurgerent, maximasque domos maximis domibus imponderent, ut aiebat Aristides. Quare Augustus Cæsar, ne urbs ruinis laboraret magna mole aedificiorum, inhibuit ne quis ultra septuaginta pedes in altum ædificaret. Idem sanxit Nero post incensam urbem.

« Populus Romanus, ait Valerius Maximus, lib. Vili, cap. i, M. Emilius Porcinam a L. Cassio accusatum crimine nimis sublime exstruet »

villæ in Alsiensi agro, gravi muleta affecit. »

Exstat notanda Constantini Imperatori*; constitutio, lib. VI, cap. *Da adiflc. priv.* : « Si quis post legein hanc civitate spoliata, ornatum, hoc est marmora, vel columnas ad rura transtulerit, privetur ea possessione. » Sapiens ergo effrenatam hanc oediticandi cupiditatem (« quæ melificando non tollitur, » ait S. Bernardus) coerceat.

Vero S. Hieronymus, cpisl. 17 *ad Marcellam*, invitans eam in Bethlehem : a Ubi, ait, sunt latæ porticus? ubi aurata laquearia? ubi domus miserrorum pœnis, et damnatorum laboribus vestite? ubi instar palatii, opibus privatorum exstructa; basilicæ, ut vile corpusculum hominis pretiosius inambulet, et quasi mundo quidquam possit esse ornatus, tecta magis sua velint aspicere quam coelum? Ecco in hoc parvo terræ foramine (in spelunca Bethlehem) coelorum conditor natus est : hic involutus pannis, hic visus a pastoribus, hic demonstratus a stella, hic adoratus a Magis. Et hic, puto, locus sanctior est Tarpeia rupe, quæ de coelo sæpius fulminata ostendit, quod Domino displiceret. »

Denique de Agrigentinis et Megarensibus dixit Plato : « Hi aedificant ut semper victuri, epulantur ut morituri. » Christiani vero in coelis aedificent, non in terra; ac proinde sequantur illud S. Hieronymi præceptum : « Sic stude tanquam semper victurus, sic vive tanquam semper moriturus. » Meminerint Prælati gravis sententiæ Pii V Pontificis : « Fabrica Ecclesiæ materialis est ruina Ecclesiæ formalis; » dum nimirum Prælati nimis intenti fabricæ templorum, in illam omne tempus, curas et opes consumunt, quas in pauperes, et in animas Deo lucrandas expendere deberent. De his ingemiscens ait S. Bernardus, serm. 4 super *Missus est* : « Video alios cum magna cura erigere muros, et negligere mores. »

Secundo, ex cœnaculis spatiosis, et, ut Septuaginta, per illalidibus, quæ, ul Vatablus vertit, erant ventis pervia, et refrigerantia : hoc enim est Ilcbræum a**nno meruchtm*, a radice *nwavacA*, id est spiraro, perspirare, scilicet erant hæc cestiva cœnacula ad auram captandam : hæc a non » fecit Joakim « in iudicio, » id est requitate, sed oppressione subditorum et pauperum.

Tertio, ex laquearibus cedrinis, sive quod parietes obduceret tabulis ex cedro.

Quarto, quod picta essent sinopido, id est rubrica et minio, quod optimum circa Sinopem Ponti urbem effoditur, ait Plinius, lib. XXXV, cap. vj. Unde Sinopis dicitur.

Nota : Minium apud veteres magnæ, imo sacræ erat auctoritatis; erat enim non tantum principum, sed et deorum color, uti docet Plinius, lib. XXXIII, cap. vij, ubi scribit Jovis ipsius simulacrum faciem diebus festis minio illini solitam, triumphantumque apud Romanos corpora, et sic Camillum triumphasse; /Ethiopum etiam procures, tolidos eo liugi. Homerus quoque naves, tempori-

bus Trojanis, rubrica tinctas commendat. Hac de causa minio usus fuit Joakim. Minium enim colore sanguinem refert : quare mixtum cum cerussa, roseum carnis humanæ colorem ad vivum representat. Hinc deos et homines minio cum cerussa pingebant (1).

Hinc juste Joalûm, qui tot domos injuste parat, Joakim carebit domo et loculo in morte; quia, ut dicitur vers. 19, sepultura asini sepelietur.

Notent hoc principes, qui pauperes vectigalibus, laboribus aliisque oneribus opprimunt, ut hortos, fontes, palatia, exstruant ad suam curiositatem, voluptatem, ostentationem magis quam ad necessitatem vel utilitatem. Audiant *Eccli.* xxi, 9 : « Qui ædificat domum suam impendiis alienis, quas : qui colligit lapides suos in hieme, » ut hieme scilicet ædificet, tempore importuno : unde talia ædificia non diu durant, uti nec illa, quæ fiunt ex sumptu alieno et injusto. Recte Poeta de Alexandro Magno :

Unus Pelleo juveni non sufficit ortis :
Sarcophago contentus ent.

Ita Roboara, cum populum nimis tributis gravare vellet, dimidia regni parte excidit.

(1) Hebræa vox *Stuar*, si Junio fides, est illud coloris genus, quod vulgo dicitur *indigo*. Hunc mittunt *Saturi*, populi trans Gangem positi, ex quibus illi nomen *Sasar*. Arabes nuncupant *jaran*, seu *jarcatine*, quod in cannis proveniat, ex Dioscoride. Vividus est color, ad cæruleum accedens. Hujus origo veteres ferme latebat. Nostra aitala jam constat Indicum succum esse coactum, ex India apportatum, expressumque ex herba quadam sativa, quæ quotannis post imbrium tempus seritur, et similis cannabi est. Flore ad carduum accedit, semine ad fœnum græcum. Color, qui ea ex herba conficitur, violaceus est, in cæruleum desinens, at utroque micantior et lividiorque. Herba in stagna quædam injicitur, quorum ima pars est ex arenato, marmorea duritie. Singulis diebus subigitur atque agitur, donec herba omnis in quoddam limi, seu pinguis humi genus convertitur. Ubi ea in imo stagni fundo quievit, effusa aqua, limus ille colligitur, et in pastillos dimidii ovi magnitudine compingitur. Recens quidam Itinerarii scriptor, qui se hoc herba genus excoluisse ait, nihil exactum satis a recitatis mox Scriptoribus narrari asserit. Duplex, inquit, Indici genus est, alterum spurium, alterum sincerum. Illud in agro sponte nascitur; hoc seritur, coliturque. Utriusque folium simile medicæ est, semen vero et magnitudine et rotunditate napo; hoc tamen discrimino quod utrumque seminis caput retusum sit, cum illic siliqua seu pisi claudatur. Spurii semen atrum est, et minus altero, quod castaneum colorem habet. Secta heroa, ingens trulla, ex arenato confecta, ea herba impletur : tum aqua ad oram usque infunditur; quem in usum aptissima est, quao coenosa. Macerata intra aquam horis quatuor et viginti herba, dilutum illud in trullam ampliolem, et situ humiliolem demittitur; tum duobus quibusdam grandibus coclearibus duarum horarum spatio percutitur, ut Indici color ab aqua sejungatur, duobus deinde horis omnia in quiete relinquuntur, ut color ipse ad imam trullæ partem descendat. Effusa deinde aqua, succus educitur, in sole siccatur, at quem minutis parte scinditur. Hæc Indici pars « udi ars est, quod idem videtur esse, quod *Sasar* Jeremiæ.

(Calmetus, 5. *Script. Cun.*

iojutle,
ju«U
aruit
impul-
ero.

Nimii»
tnbuU»

Eduardus III, Anglorum rex, cum exactores tributū populo impositi, aliquando ingentem acervum pecuniæ ex eo tributo collect®, delectandi ipsius gratia, coram adduxissent; ille subito daemonem circa ipsum acervum ludentem videre visus est, et ob id hujusmodi pecuniam, ut rem funestam abhorrens, illico auferri ab oculis, restituique populo jussit. Ita Polydorus, lib. Vili *Ilstor. Angi.*

Chdpericus Francorum rex, anno Domini 510, descriptiones novas per consilium Fredegundis in omni regno suo fecit, ut unusquisque possessor de propria terra, de uno arpenno unam amphoram vini ad partem daret, et de jugero modium unum. Unde populus valde oppressus vociferabatur ad Dominum. Misit autem Dominus plagam in domum regis, et ipse ægrotare empīi, et duo filii ejus mortui sunt. Rex perterritus descriptiones combussit, et tribulum induisit, ita *Annal. Begin.* monachi Prumiensis lib. I, anno <510.

Anno Domini 1141, conchæ (vulgo moWelra) apud Slusam, postquam earum collectioni impositum esset quoddam genus vectigalis, non comparuerunt, sed cessarunt affluere. Quæ res loco certi miraculi habita est. Nam postquam sublatum est tributum, rursus advenerunt. Ita Jacobus Mueyras *Annal. Flandric.* lib. XVI, anno <441.

Guilielmus Junior Anglorum rex, transacta tributū pactione cum fratre Roberto natu majore, cui Normandiæ principatus obtigerat, quiquo contra eum jam exercitum ducebat, patri in regno successit. Avariti® maxima laboravit infamia, ut quod vectigalia Præsulum, templorumque plurimorum usurparet. Ex quo decedentis spiritus ab Encelino viro sanctissimo dicitur visus coram S. Albano Angliæ protomartyre poenas dare, inquit Volaterranus, lib. III *Geograph.* pag. 8ti.

Quaro S. Ludovicus, Gallorum rex, gravissimo cuidam ex suis succensuit, quod illi auctor esset, ut a regno nova tributa exigeret : timebat enim Numinis vindiciam, juxta illud Michææ : « Audite, principes Jacob, etc., qui violenter tollitis pelles eorum, » etc. Ob quod scelus pnam subjungit : « Sion quasi ager arabitur, et Jerusalem quasi acervus lapidum erit. » Quare idem rex in testamento suo Philippum filium suum ethæredem ita monet : « Ne subditis tuis tributa impere, aut imponas onera, nisi necessitas urgeat, teque manifesta regni utilitas compellat, idquo non ultro, sed gravi de causa facias; si secus faxis, non rex, sed tyrannus habebis. »

Refert Baronius ex gestis S. Niconis, anno Christi 969, cubicularium Nicephori Phocas Imperatoris extorquentem pecunias tributū nomine a civibus, et a monasterio S. Niconis, a S. Nicone noctu verberibus tuisse mulctatum ; quin et S. Niconem mortem ei minatum esse ni desisteret : unde ipse reddito auro quod corraserat, consensu equo, protinus abcessit.

Gregorius Turonensis, lib. IV *list. Franc.* cap. U,

et ex eo Baronius anno 540, narrat Injuriosum Turonensem Episcopum hac de causa reprehendisse Clotharium : Clotharius, inquit, rex indixerat, ut omnes Ecclesiæ regni sui tertiam partem fructuum fisco solverent : quod licet inviti sancti Episcopi consensissent ac conscripsissent, viriliter hoc B. Injuriosus respuens, subscribere dedignatus est, dicens : « Si volueris res Dei tollerere, Dominus regnum tuum velociter auferet; quia iniquum est ut pauperes, quos tuo debes alere horreo, ab eorum stipe tua horrea repleantur. » Et iratus contra regem, nec valedicens abcessit. Tunc commotus rex, timens etiam virtutem B. Martini, misit post eum cum muneribus veniam petens, et hoc quod fecerat damnans, simulquo rogans, ut per virtutem B. Martini antistitis veniam exoraret.

Theodosius Imperator fisco ob bella exhausto, tributum novum præter solitum civitatibus imposuit. Hinc orta est Antiochi® seditio, adeo ut populus statuam Piacili® uxoris Theodosii dejecerit, et contumeliis affecerit. Quare fremens Theodosius urbi incendium minatus est : sed Flaviani episcopi Antiocheni oratione placatus iram remisit. Ita Nicephorus, lib. XII, cap. xlii.

Quare sapienter Tiberius Cæsar, suadentibus præsidibus et quæsloribus, onerandas tributo provincias, respondit : a Boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere. » Et Darius pater Xerxis dimidiam tribuli soliti partem populo remisit, itaque mire sibi omnium animos conciliavit, ait Plutarchus in *Apoththegm. Beg. et Imper.* Alexander Severus (ait Lampridius) « aurum et argentum raro cuiquam, nisi militi divisit : nefas esse dicens, ut dispensator publicus in delectationes suas suorumque converteret, quod provinciales dedissent. » Quam turpis ille Homeri Srus Sost.; pioi Xtus; *poplivorus princeps* ? Populo enim pecuniam eripere, idem est quod vitam. Nam, ut ait Comicus : « Pecunia, anima, et sanguis est mortalibus. » Avaris ergo principibus cerarium est « spoliarium civium, cruentarumque prædarura receptaculum, » ait Plinius in *Panegy.* Dicebat Alexander, teste Plutarcho : « Hortulanum odi, qui a radice olera exscindit : » et populus sane principem, « qui pennas ita incidit, ut nequeant renasci, » ut ait Cicero lib. IV *ad Attic.* epist. 2. Hinc sæpe fit ut « pacem exuat tua magis avaritia, quam obsequi impatientia, » inquit Tacitus lib. IV *Annal.*; nam, ut ait Sapiens, Proverò, xxx : « Qui nimis emungit, elicit sanguinem. » ita de Vespasiano ex rebus etiam sordidissimis lucrum et vectigal aucupante, dictum fuit : a Morboniam Flavius cum vectigali suo urinario abeat, » testis est Suetonius in ejus Vita. Præclarè Maecenas monuit Augustum : « Magnæ opes non tain capiando, quam non multa nerdendo (non profundendo) quierunlur; » testis est Diodorus, lib. LH.

15. Numquid regnabis, quoniam confers tunc cedro ? — Pagninus vertit : *Quoniam misces te cedro,*

id est, num cedrinis domibus regnum tuum stabilis? vel, num cedro imputribili te involvis, quasi perpetuo duraturus. Nam, ut ait Plinius, lib. XIII, cap. v, loquens de cedro: « Ex bar. resina laudatissima; materia) vero ipsi (Hernitas. Itaque et simulacra deorum ex ea factitaverunt. Cedrinus est Roinre in delubro Apollo Sosianus. » Et lib. XVI, cap. xxxix: « Cedri, ait, oleo peruncta materies nec tineam, nec cariem sentit. » Et cap. xli: « Cariem vetustatemque non sentiunt cupressus, cedrus, ebenus. In templo Dianæ Ephesiae, quod iota Asia exstruente quadringentis annis peractum est, tectum fuit cedrinis trabibus. Memorabile est Utica) templum Apollinis, ubi Numidicarum cedrorum trabes durant, ita ut posike fuere prima urbis ejus origine, annis 1188. »

Secundo, Chaldæus vertit: *Num censes te esse regem primum?* quasi dicat: Visne te conferre regi Davidi, qui sanctitate et potentia fuit quasi cedrus altissima? Ita Isidoros, vel, ut Lyranus, *q. d.* Visne te conferre Salomoni, qui ædificiis et gloriæ opibus, quasi cedrus inter omnes reges excelluit? Sed optime S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus, Hugo, S. Thomas, exponunt; *g. d.* Num vis te conferre Josiæ patri, qui cedrus fuit in gloria et celsitudine regni, parta ex sanctitate et justitia, non ex expilatione subditorum, ut tu facis, o Joakim. Sic Persius ait: « Et cedro digna locus. »

Comedit et dedit, — annona, deliciis, bonis omnibus, dives fuit et felix Josias, quia exercuit justitiam.

Yen. ii. 16. In donum suum. — Vatablus: *Tunc bene ei erat, q. d.* Propterea fortunatus fuit, *q. d.* Cum Josias juste judicavit pauperi, non tim pauperis commodis consuluit, quam suis. Justitia enim firmatur thronus regis, injustitia et rapina evertitur. *Secundo*, ex hebræo pro suum verti potest, *ejus*, scilicet *pauperis, q. d.* Josias in judicanda causa pauperis, non suam spectavit utilitatem, uti faciunt tyranni, sed pauperis. Ita Sanchez.

Numquid non ideo quia cognovit me? — non tantum speculative, sed et practice me amando, colendo, obediendo, *q. d.* Causa, cur Josias adeo justitiam el pauperum fuit studiosus, est, quia me dilexit, mihi studuit piacere, cui sciebat justitiam et pauperes cordi esso et curæ.

Vu». 17. 17. Cursum mali operis, — *q. d.* Pater tuus Josias ad bonum, tu vero Joakim ad malum præceps curris et ruis. Pro cursu hebraice est *m'crutsa*, quod etiam oppressionem significat, quia a subditis exigebat immoderatas operas. Ita Vatablus.

Ver», u 18. Non plangent eum. — Justa poena superbi tyranni, puta Joakimi, fuit ut mortuus et sepultura careret et planctu, tum privato, quo fratres et cognati sororem, vel fratrem mortuum plangere solent, dicentes: Heu! frater ini, heu! soror mea! tum publico, quo subditi suum dominum et regem plangunt, dicentes: Heu! Domine, heu! rex noster inclyte! vel, ut hebraico est, *heu! glo-*

ria ejus! quasi dicant: Fuit Ilium, et ingens gloria Teucrorum, gloria Josindarum (i).

19. Sepultura asini sepelietur. — Arabicus ver- Vw». ik tit: *In sepulcro asina sepelietur*, quod majorem contemptum significat. Hugo per sepulturam asini Xr- accipit *primo*, infernum in quo sepultos est dives qodi- Epulo, *Luca* xvi; *secundo*, infamiam, quia, inquit, malorum memoria post mortem fœtet instar cadaveris. Sed hæc mystica sunt. Tale est et illud «t J*» Olympiodori in cap. vi *Eccles.*: Doctor, inquit, kuB* qui bene docet, sed male vivit, sepultura asini sepelietur; vixit ut equus et mulus sine intellectu, morietur et sepelietur ut equus et mulus. Ad litteram ergo sensus est quem expressit Chaldæus: *Sicut projiciunt cadaver asini, sic projicient cadaver ejus*, quod Cicero, *Philip*, i, dixit: « Insepulta sepultura efferri; » et Suidas: « Instar equi alicujus sepulcrum in voragine habebis. » Loquitur de Joakim, *q. d.* Joakim rex non sepelietur, sed occisus projicietur extra urbem in agrum aut sterquilinum, uti projicitur asinus mortuus, ut patet cap. XXXVI, vers. 30. Ha sepultus est Baltasar, Pompeius alique principes gloriosi. Au non vere dixit Sapiens: a Super his quatuor via lubrica: super glacie: super loco húmido et fimo; super gloria et ambitione: super forma muliebri?» Rarum et memorabile est quod scribit Plinius, lib. XXXVI, cap. xii, justo judicio Dei factum esse, ut ignoretur quinam fuerint pyramidum Egyptiarum auctores, eo quod ipsi in insanis hisce fabricis (quæ Romam translatae, etiamnum intuentibus sunt stupori) regum opes exhausserint, et nominis aeternitatem apud posteros quæsierint. Ita et Romæ magnifica illa palatia Augusti, Tiberii, Decii, Diocletiani, etc., subversa sunt, ut vix sciatur quo loco fuerint. Ha sepelietur nomen eorum qui vanitatis sunt aucupes et arrogantes.

Merito ergo Philippus Macedonum rex, Alexandri Magni parens, cum apud Chæronæam victoria illustri Athenienses superassset, ne, ut fit, ferocius quid in victos statueret, puerum subornari fecit, qui ipsum admoneret quotidie hujus: « Memento quod homo sis. » Itaque, cum quotidie prodiret, et a puero tales occinente voces audiret: « Philippe, homo es, » facium est ut ea victoria moderatissime sit usus. Ita Elianus, lib. Vili *Varia; llistor.*, cap. XV. Sic et Romæ triumphanti in aurato curru Imperatori pone lictor a&tabat, cum flagello ac tintinnabulis, illud identidem ingemians: « Mortalem te memineris, » ut refert Zonaras.

Quærilur, an Joakim mortuus sit in Babylone, loaba an Hierosolymis? Respondent S. Hieronymus hic °^u, et Rabanus, Seder Olam et Prado in cap. xix *Ezech. ut' Tlll* Joakim mortuum esse in Babylone, et probant ex s. Uie- ll *Paral*, xxxvi, 6, ubi Joakim dicitur ductus in

(l) Dici potest, quod Schmidius observat, hic respici ad inorem plangentium, qui modo deplorant mortuos ipsos, modo superstites, quibus mors evimn iuxtae lamineutabilis accidit.

Babylonem : unde quod hic dicitur extra portas Jerusalem projectus; tantum est ac si dicat, foris, non in urbe, non in sepulcro patrum ; sed in aliena regione mortuus projicietur, inquit Prado.

Sed respondeo Joakim mortuum esse Hierosolyma». Probatur primo, quia id hic satis significatur; *secundo*, id expresse asserit Josephus, X *Antiq.* vm; *tertio*, ita sentiunt Jeremias, Theodorctus, Hugo, S. Thomas, Lyranus, Abulensis et a Castro.

Ad locum *Parat*, respondet Lyranus Nabuchodonosorem duxisse, id est cogitasse, destinasse et coepisse ducere Joakim in Babylonem; sed, mutato consilio, eum reduxisse in Jerusalem, ibique eum occidisse; *secundo* et melius, respondeo Joakim ductum esse in Babylonem anno 3 regni sui, cum abductus est Daniel, idque ex Hebraeo colligi potest *Daniel*, i, 1 ; sed mox Joakim componens cum Nabuchodonosore, eique tributum pro Ocii.ns» mittens, ab eo remissus est in Jerusalem: ubirur-
*u e à?. sum rebellans anno undecimo regni sui, a latrunc.
díc.átn, culis Chaldieorum, ut dicitur IV *Beg.* xxiv, 1 (qui erant pars exercitus et militum Nabuchodonosoris, quos ipse contra Pharaonem miserat) Jerusalem intercepta, in ea occisus est, et extra portas protractus, insepultus, instar asini in sterquilinum projectus est, ut ab avibus et feris laniaretur, *Jeremiae* xxxvi, 30.

Putrefactis est et projectus.— Nota : Proputrefactus (ut etiam vertunt Septuaginta), hebr. est, ino *sachob*, id est *raptatus*; Vatablus et Chaldæus vertunt, *laceratus*, scilicet ex raplacione, indeque « putrefactus, » ut vertit Noster. Ex raplacione enim sequitur laceratio et dilaniatio, ex laceratione putrefactio. Unde Septuaginta alibi vertunt, iiaani/, id est divellere, discerpere, dilaniare. Non ergo Joakim ex sepulcro putridus extractus est, ut vult S. Thomas, sed omnino mansit insepultus, projectus in agrum, ibique putrefactus. Unde Sanchez censet hic esse histeron proteron : prius enim projectus fuit Joakim, deinde putrefactus. Symmachus vertit : *Quasi stercus projectus est*; Theodotion : *Abjectus quasi stercus*.

« "•- Nota *secundo*: Tam indignad infami pcenamul-
1 elatus est rex Joakim, tum ob alia scelera, tum
, quia ipse indigne tractavit Jeremiam, ejusque prophetias exussit : hanc enim causam ei assignat Jeremias, cap. xxxvn, vers. 29 et 30.

Addit historia Scholastica, et ex ea Abulensis et Sanchez, Joakim ejurasse Deum Deique cultum ; ideoque in cadavere ejus inventum esse stigma idoli Codonazar, quod colebat; sed priscum ceterum hujus historiae non citant auctorem; quare Rabbinicum hoc videtur esse commentum.

Rursum, disce hic quam principes impii, Deo puniente, miseros habeant exitus. Primus ex imperatoribus hæreticus fuit *Constantius* : is sacro*
* igne percussus interiit, ait Pomponius Lætus; post eum Juhanus, qui in prælio adversus Persas sagitta confossus occubuit, teste Aureliano Victore ; Vaioli a Gothis fusus, in tugurium abditus, ab hos-

tibus est concrematus; Zeno morbo comitali coPreptus, ab Ariadna uxore vivus est scpullus, teste Cedreno; hunc secutus *Basiliscus*, qui una cum uxore et liberis fame interiit, ait Procopius, lib. I *Wandal.* *Anastasias* Imperator hæreticus, cum ex oraculo didicisset igne sibi pereundum, cisternam in palatio ellodit, in quam, orto incendio, recipero se posset: verum fulmine improvise ictus interiit, ut ex Pomponio Læto et aliis narrat Baronius. Quid de *Ilcracione* dicam? is hæresi et libidine contaminatus, ita a Deo punitus est ut, inguine sursum converso et semper tento in faciem suam, perpetuo meieret; sed quo urinam averteret, tabellam ventri apponere consueverat, ait idem Pomponius. Taceamne *ncracleonem* Ileraclii filium, et impietatis haeredem? ei nasus præsectus fuit : Martinæ vero uxori præsccta fuit lingua : ambo tandem imperio privati, et in exsilium sunt missi, ait idem Pomponius. Quid de *Constante* et *Philippico* commemorem ? illç a servo domestico in balneo necatus; hic a senatoribus imperio cijumini-bus privatus est, ait idem Pomponius. *Arnolphus* Carlomanui filius, cum ad rapinas et templorum spoliaciones animum convertisset, a Deo pediculari morbo percussus interiit, ait Luitprandus, lib. I, cap. IX. *Uunericus* Wandalorum rex in Africa, cum in orthodoxos sæviret, similiter a vermibus ubique scatentibus corrosus exspiravit, teste **Victore** Uticensi lib. HI *Wanda/*. Omitto *Leonem*, *Constantinum Copronymum*, *Nicephorum*, *Leonem Vili*, *Michaelem*, *Theophilum* aliosque Imperatores Orientis, quos hæreticos et impios Dei ultionem sensisse narrant historiae. Vide Thomatn Bosium, lib. XXII *De Signis Eccles*.

20. Ascende Lhianlm. — Sermo est non ad Joa- Ver», m.
kim, ut vult Dionysius ; sed ad Jerusalem (to enim *ascende* hebraice est femininum) cui ironice dicitur, ut montes altissimos, scilicet Libanum el Basan, conscendat, indeque transeuntes inclamet, eorumque opem imploret, ut ipsi extremum quod Judææ et Hierosolymæ imminet excidium, avertant, eo quod amici eorum Ægyptii a Chaldæis pariter sint contriti, ut Judæis opem ferre non possint. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Theodorus, Hugo, Lyranus et Vatablus. Nam Pharaonchao, rex /Egypti, regem Judææ constituerat Joabuchodo-
kim : unde tunc Pharaon Syriae et Judææ dominabatur, sed mox anno 4 Joakim, superveniens e Chaldæa Nabiichodonosor cum Pharaone juxta Euphratem confligit, eumque profligavit, ut patet *Jerem.* xlvii, 2; ac mox eidem Syriam et Judæam ademit, atque Joakim regem ab eo constitutum abduxit, quem post 8 annos rursum rebellantem occidit. Hoc enim est quod dicitur IV Reg. xxiv, 7: « Et ultra non addidit rex .Egypti, ut egrederetur de terra sua : tulerat enim rex Babylonis a rivo /Egypti usque ad fluvium Euphratem, omnia queo iueraul regis /Egypti. » Quare Judæi ab Ægyptiis opem amplius sperare non potuerunt : quinimo Nabiichodonosor in dies victoriis crescens, poU

captum Sedeciam, postque excidium Hierosolymæ Ægyptum ingressus cum subegit, et Pharaonem occidit, ut patebit cap. XLiv. Pari modo Judæa, nipote intermedia, particeps fuit bellorum inter reges Asiæ et Ægypti, puta in Ierusalem et Ptolemæos tempore Machabæorum, uti dixi *Daniel*. cap. xi.

Clama ad transeuntes. — Hebraice O'iaia *meabarim*, id est *ostclamade Abarim*, monte Moab, in quera conscendit moriturus Moses, *Deut.* xxxri, 49; Chaldæus, *clama ad* vaTlieodotion, *clama ad mare*; Vatablus, *inclama trans/luvianos*, id est Ægyptios, qui trans Jordanem et mare Rubrum habitant; Symmachus, *clama e contra*; Noster: « Clama ad transeuntes; n u y *abar* enim significat transire, et JO *min*, id est *a*, sæpe pro ad, et quavis alia præpositione sumitur.

▼ eri.li. 21. In abundantia, — in prosperitate. Septuaginta pro mbett *bescalot* legerunt *kescalot*; vertunt enim: *In casu tuo*, in ruina tua.

Hæc est via tua ab adolescentia, — «Via,» id est consuetudo, *q. d.* Sub Mose cura coepisti esse Synagoga mea, empisti pariter mihi esse rebellis. Ita S. Hieronymus et alii. Vide dicta cap. xxir, 2. Hoc est quod ait Isaias, cap. xlviii, 8: « Transgressorem ex utero vocavi te. »

Ters.M. 22. Omnes pastores (nomine tenus, sed revera prædones) tuos pascet ventus. — Nota *primo*, per *pastores* intelligit reges, presidas, doctores, Pud sacerdotes; per *amatores*, Ægyptios, ut dixi; tento ut SCCUZ(f/0 pasci vento est res frivolas, vanas et inanes inoltri, *q. d.* Principes tui spe sua et ope Ægyptiorum, quam sperant, frustrabuntur. Ila Hugo cl Lyranus, quare ipsi frustra hac spe se lactabunt et oblectabunt; quasi vento vanitatis, et quasi chamæleontes aere pascentur. Huic simile est proverbium, sed alio casu: Venari aut pascere ventum, Proverò, x, 4: « Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos, » id est vane, frustra et instabiliter laborat.

Potest *secundo*, cum S. Hieronymo et Chaldæo, sic explicari, *q. d.* Principes lui huc illueque dispergentur in omnem ventum. *Tertio*, O'J~ntircm verti potest, *depascet*; rursum pro *tirem* legi potest oynp *teroem*, id est *conteret*, *q. d.* Cito conterentur, perinde ac si ventus eos expulisset. *Quarto*, alii vertunt: *Omnes pastores tui cogitabunt*, vel, *diligent ventum*. Nam rtJH *raa*, quod Hebræis significat pascere, Syris significat cogitare et amare.

Symbolice, Pastores Ecclesiæ pascit quandoque ventus elationis. *Isaiæ* tvn, 13: « Ümnes eos auferet ventus, tollet aura. »

An omni malitia tua, — propter omnem malitiam luam.

23. Quæ sedes in Libano; — o gens, quæ habitas in Jerusalem, quasi in Libano, quia ex cedris Libani libi nidos, i. o. domos et palatia, facis, quoque quasi cedrus Libani inter alias gentes excellis el celebraris, *g. d.* Tu qua; jam ailluis, gloriaris, superbis in deliciis et divitiis tuis, quomodo ge-

mes, cum acerbis tibi finis et excidium veniet?

Nota: *Sedere in Libano*, est superbe, secure, opulenter vivere; perinde ac si in Libano, alto et ferili monte habitaret. Idem significat *in cedris nidificare*. Est metaphora ab avibus, quæ sibi lûnter videntur, cum in altis arboribus nidificant; hinc cap. xux, 16, ait Jeremias: « Cum exaltaveris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te. »

Quomodo congemuisti? — Ita vertunt et Septuaginta. Hebraice est D3~3 *nechant* in niphali, id est quomodo deprecaberis, quomodo gratiam et misericordiam postulabis? pn *chanan* enim in cal significat misereri, in niphali vero passivo significat misericordiam postulare, orare, suspirare, gemere: forte etiam Interpres cum Septuaginta pro *nechant*, legit JTH3 *nahit*, id est quomodo lamentaberis? n~3 *nacha*, enim significat lamentari: aut, ut vult Maldonatus pro *nechant*, legerunt 003X3 *neenacht* per metathesim: 03X *anach* enim significat suspirare. Jam *nechant* Pagninus et alii vertunt: *Quam grata eris?* vel *qua gratia erit tibi?* scilicet ex pulcherrimis tuis palatiis, cum dia comburentur, aut, ut Vatablus, *quam grata*, vel *accepta eris?* (scilicet Deo), cum venerint tui dolores, ut scilicet iis te eripiat. Verum hi sensus frigidi minusque apti et commodi sunt.

24. Vivo ego, dicit Dominus: quia si fuerit Jechonias. — A Joakim patre impio transit ad filium impium, puta Joachin. Unde ait:

Jechonias filius Joakim, — ejusque in regno successor, qui hebraico hic per contemptum vocalur *Comas*: detrahitur enim ei prima littera tod, mi, ut significetur ejus dejectio et captivitas; sicut i:-ud' Abram additur littera h, vocaturque Abraham, ut ju' significetur ejus exaltatio, quod erit paler magnæ multitudinis: secundo, *conias*, id est preparato Dei, significat eum destinatum et præparatum esse ad poenam et captivitatem. Ita S. Hieronymus.

Annulus in manu dextera mea. — Nota: Annulos gestabant veteres, *primo*, ad obsignandum; *secundo*, ad ornatum; *tertio*, ad amorem mutuum, uti sponsi et sponsæ, *Cant*, vin, 6; hinc gestabant cum in digito quarto sinistre manus. Sic etiam nuin solet annulus inseri digito qui proximus est minimo, indeque annularis vocatur, eo quod hic sit digitus cordis, ideoque ab Ægyptiis statutum est, ut is annulo quasi corona ornetur. Eundem sacerdotes sacrificaturi odoribus illinebant. Causi erat quod anatomici tradaut nervulum a corde natum, per dorsum eo tendere, in eoque desinere. Ita Pierius, *hierogl.* 36. Sensus ergo est, *q. d.* Si Jechonias mihi fuerit tam conjunctus quam est annulus, et digitus annularis et cordialis, eum tamen a me evellam et abjiciam. Rursum, etiamsi Jechonias mihi ita necessarius et conjunctus, charus et pretiosus esset ac annulus signatorius, qui nunquam de manu gestantis ac sigillantis auferatur (quod revera uon est); tamen ob ejus scelera ame evellam illum, atque in Babylonem cum matre et principibus traducam, ibique morietur,

IV Reg. cap. xxrv. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo.

Putant aliqui Jeremiam alludere ad amicos, qui eos quos amant aut venerantur, in pala annuli exsculpunt, uti de Epicuro narrat Cicero, lib. *De Finibus* : « Ejus, ait, imaginem non modo in tabulis nostri familiares, sed etiam in poculis et annalis habent. » Ita noster Sanchez in *Isaiaë* XLIX, 16, et hoc loco: Annulus, inquit, metonymice ponitur pro imagine pake annuli insculpta. Hæc autem imago erat eorum quos impensius amabant, ut per eam ipsos quasi semper in oculis haberent.

Annui Tropologice, Prtelati et sacerdotes quasi annul* obsignant fideles imagine Christi : hi si malo

te. exemplo eos obsignent imagino dmmonis, in infernalem carcerem icternum detrudentur : « Quia quem perdit vita, non potest salvaro doctrina, » aiunt lingo et a Castro.

▼ enas. 25. Et in manu NAnticiiODONOSon. — *Et* significat, *id est*; patet ex præcedenlibus. Similo est, *Actor*. vu, 20; *Daniel*. xiv, 13, cl alibi (I).

Vtn.il. 27. In TEHRAN, AD QLAM IPSI LEVANT ANIMASI SUAM, — in terram, scilicet. in Judæam patriam suam, quam avent, totaque anima expetunt, et ad quam summe anhelant, non revertentur; morientur enim in Babylone Jechonias, ejusquo mater et propiuqU, t piota . in SpC et desiderio levatur anima; quia anima per desiderium quasi ad rem optam, et ad ejus consecutionem, atque per spem ad ipsam rem quasi erigi videtur. Ita S. Hieronymus.

Tropologice, captivitas Babylonica est captivitas gehennæ, in qua gravissimum supplicium est non posse inde egredi, sed in aeternum esse extorrem cælo et terra, in aeternum habitare cum igne devorante, cum draconibus et dæmonibus.

Vez». !8. 28. Numquid vas fictile? — Hebraico est 3ĪJI *etseb*, id est *sculptile*, vel potius *idolum* (ita dictum, quod dolorem et turbationem suis alierai) contemptibile *et fractum*; Vatablus, truncus; Symmachus, *purgamentum*, sive *quisquilia*, *q. d.* Numquid Jechonias, qui a suis adorabatur quasi idolum, jam in captivitate vilis, abjectus, contritus esi quasi vas, vel idolum fidile si confringatur? iribus enim mensibus tantum regnavit Jechonias.

Nolent principes, nisi opes, gloriam, regnum fundent in timore Dei, non forc ea stabilia, sed se cum iis quasi vilia et inutilia vasa conterendos et abjiciendos esse : sic et sacerdotes, si desipiant,

(t) Hoc vero loco Schmidins monet *quaerentes animam* p . et illos esse, qui regem non tam occidere, quam in jiolcslatcm suam redigere Cogitarent. Quod Idea sumendum esse duxit, ne quod hic vates miratur Jcchonia*, repugnet iis que ei regi acciderunt. Neque, enim occisus et a vict/ire Babylonio, sed Ianium captivus Babêlem abductus, cl ab Evihnerud ich > N. ibiicliudoti'. & iris filio, et iu regno successore e carcere dimissus et honore affecta»; vid IV *leg.* xxv, 47, el infra cap I u, 31 el seqq Sed tisi spontanea dcdiiuoc vita: su@ prospexi*. t Jechonias, vu uubiuiu fcA eum a Nabuchodouobore oct istim fuisse. (IloseumuUer.)

et suo gradui non satisfaciant, in Btcrquilinium projicientur, quasi sal infatuatum.

29. Terra, terra, terra. — Nota : Ter repetit Vm.W. vocem *terra*; quia ter Judrea monita est a lleo, pula in trina trium regum clade, scilicet Joachas, *terra'*, Joakim et Joachin. Repetit autem rē *terra*, ut magis eos moveat doceatque, quod jam desolandi sint, et cariluri rege : nam licet Jechonia* successerit Scdecias, is tamen sceleratus fuit, ideoquo infelix, ita ut cum eo Judæis pejus fuerit, quam si omnino caruisset rege. Jam terram proprio accipit Theodoretus; ex eo enim, inquit, quod non audiant Dei voces Judæi, qui participes sunt rationis et sermonis: hinc terram alloquitur anima carentem, de quo dixi *Isaiaë* i, 2. *Secundo*, cl potius per *terram*, accipe habitatores terne; hos enim vocat *terram*, ut notet, *primo*, cos esse terrenos; nou cælum, sed terrena cogitare; *secundo*, voce terrai monet eos, ut cogitent se e terra hac in Babylonem, el post mortem in abyssuqi inferni sub terram præcipitandos. Prudenter dixit Sapiens : a Tribus hisce paruisse nunquam te pœnileat: Veritati, potissimum divinæ : consilium danti bonum : gallo gallinaceo e somno excitanti. »

.Sciure. — Nota Prophetas non tantum verbo, sed elscripto prophetavisse, maxime ad servandam prophetia; memoriam; nam Isaías, cap. vin, 1, et Habacuc, cap. ii, 2, jubentur scribere suas prophetias, cum prophetant de rebus longe post futuris; *secundo*, ut notat Capella, ITophctæ aliquas prophetias pro foribus templi omni populo legendis proponebant, ut innuit Oseas, cap. vin, 12; *tertio*, (« scribo, » id est scribite, *q. d.* Vos, o Judæi, qui in libro genealogia; soletis scribere familiarum vestrarum seriam, et proles maxime si regia* sint, scribite in eo Jechomam, sed sterilem.

Stbrilbm. — Hebraice HHJJ *ariri*, id est orbum liberis, qui solus sit, uti iti deserto myrica, quæ hebraico *arar* dicilur. Ita Chaldæus, Vatablus, a Castro. Hinc Symmachus vertit, *vacuum*; Septuaginta et Theodotion, *abdicatum*; Aquila, *non crescentem* : quia licet Jechonias sit habiturus filium Salithiel, et alios septem gignet in Babylone captivus, ut palet l *Parat*, in, 15; tamen nec hos, neo alios habebit, qui ei iu regno succedant : ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo; Zorobabel enim filius Salathiel non fuit rex, sed dux populi redeuntis e Babylone, idque tantum in itinere, et ut summum in reedificatione urbis, templi et domoium, nam paulo post ipse rediit Babylonem, ibique mortuus est; principatus vero Judæorum fuit penes Jesum filium Joscdcc, et alios Pontifices sibi invicem succedentes, usque ad Herodem, ut diserte docent Eusebius, lib. I *Uistor.* v; Josephus, XI *Antiq.* iv, elalti. Sic hodie multis principibus et nobilibus improbis dicit Deus : Scribe virum istum sterilem; unde plurimo» nobihssimæ familiæ intereunt.

Aliter ex S. Hieronymo explicat Sanchez : Jechonias, inquit, vocatur sterilis et inforluxatusj

quia in illis, nempe diebus vit® su®, nullum sustinet filium, qui sceptrum habeat, aut potestatem in terra Juda. Undo ait : a Scribe virum istum sterilem : virum qui in diebus suis non prosperabitur. Nec enim erit do semino ejus vir, qui sedeat (in diebus nompo Illius) super solium David, » Verum prior expositio communis est, magisque plana et seria.

Dices: Christus descendit ex Jechonia, et regnavit in domo David, *Luca* i, 32; ergo Jechonias non fuit rex sterilis. Respondeo, Christi regnum non temporale fuit, de quo loquitur Jeremias, sed spirituale.

Dices *secundo* : Jechoni® successit Sedecias rex. Respondeo, Sedecias non fuit de emine, id est proles Jechoni®, sed patruus nepote pejor. Unde brevissimo post tempore, et rex, et regnum sub eo funditus interiit. Ita S. Hieronymus.

Moraliter nota hic, insignem libertatem Prophetarum ad increpandum etiam reges et principes. Ha Nathan libere increpavit David ob homicidium Uri®, II *Ilcg.* sii, 1, et Elias Achab regem, III *Beg.* xviii, 18 : « Non ego, inquit, turbavi Israel, sed tu, et domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, et secuti estis Baalim. » Deinde accedens ad totum populum jussu Achabi congregatum : a Usquequo, inquit, claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum : si autem Baal, sequimini illum, » vers. 21. Idem ad Ochoziam regem : « Quia, inquit, misisti nuntios ad consulendum Beelzebub deum Accaron, quasi non esset Deus in Israel, etc., ideo morte morieris, » IV *Beg.* i, 16. Ita Eliscus ad Joram regem : « Quid mihi et tibi est? vade ad Prophetas patris tui, et matris tu®; » et : « Vivit Dominus exercituum, in cujus conspectu sto, quod si non vultum Josaphat regis Juda erubescerem, non attendissem quidem te, nec respexissem. » IV *Beg.* cap. in, 13 et i t. Ita Jehu propheta ad Josaphat, alias pium regem : « Impio (Achab), inquit, præbes auxilium, et his qui oderunt Dominum amicitia jungeris; et idcirco iram quidem Domini merebaris; sed bona opera inventa sunt in te, » etc., II *Paral.* xix, 2. Ita Zacharias filius Joiadæ increpavit Joas regem, et principes: « Quare transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit, et dereliquistis Dominato, ut derelinqueret vos? » ideoque ab eis lapidatus est, didens : « Videat Dominus, et requirat, » II *Paralip.* xxiv, 20. Ita Propheta missus ad Amasiam regem : « Cur, inquit, adorasti ileos? » etc., cui rex : « Num consiliarius regis es? quiesce, ne interficiam te; » tum illo : « Scio quod cogitaverit Deus occidere te, quia fecisti bonum malum, et insuper non acquievisti consilio meo, » II *Paral.* XXV, 15. Ita Azarias increpavit Oziam regem thurificantem : « Non est, inquit, tui officii, Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum : egredere domo sanctuario; » cumque rex ei minaretur, percussus est lopera, IV *Beg.* xxvi, 18. Ha Isaias increpavit Ezechiam, quod thesauros

suos ostendisset Babyioniis, *ka/a* xxxix, 3, et Manassem ob idololatriam ; ideoque ab eo serra dissectus est. Ita Joannes Baptista increpavit Pharisæos : « Progenies, inquit, viperarum quis demon trahit vobis fugere a ventura ira? » *Matth.* in, 7 ; et Herodem : « Non licet tibi habere uxorem fratris tui; » ideoque decollatus est. Ita Christus reprehendit Scribas et Phariseos, *Matth.* xxifl, toto cap., et alijs sæpe. Ita Paulus ad pontificem jubentem eum perculi: « Percutiat, inquit, te Deus, paries dealbate, » *Actor.* xxitr, 3. Ita S. Stephanas cum populo eos increpavit : « Dura, inquit, cervice, et incircumcisis cordibus et auribus, vos semper Spiritui Sancto resistitis, etc. Patres vestri occiderunt eos qui prænuntiabant de adventu Justi, cujus vos nunc proditores et homicidæ fuistis, » *Actor.* cap. vit, 51. Ita S. Ambrosius Thodosium, S. Bernardus Guillelmum ducem Aquitaniæ increparunt et emendarunt. Ita Babylas Episcopus Antiochiæ Numerianum Imperatorem venientem ad ecclesiam, et volentem inspicere arcana ejus mysteria, repressit, dicens: « Non licet tibi idolorum sacrificiis polluto, ecclesiam ingredi, et divina mysteria contaminatis oculis spectare. » Quare offensus Imperator eum excruciatum necavit, sed et ipse Imperator paulo post a socero suo occisus est. Ita Nicephorus, lib. V, cap. xxxm.

Denique apposite, æque ac libere hæc Jeremiæ de Joachin oracula et minas, B. Peirus Daraianus adaptat Cadiloo Episcopo Parmensi antipapa, qui se Honorium II vocabat : « Cur, inquit, per ambitionem adipiscendi culminis, inaccessibilisque fastigii, totum fere mundum in condemnationis tue jurgium concitasti? ut illud Jeremiæ exclament: Terra, terra, terra, audi sermonem Domini. Scribe virum istum sterilem, virum qui in diebus suis non prosperabitur. Et tu e contra ejusdem Prophetæ verbis apte valeas respondere: V® mihi, mater mea, quare tu genuisti virum rixæ, virum discordiæ in universa terra? Enimvero, cum religiosus quisque vir subire tam laboriosæ Sedis onus abhorreat, illicque constitui vix ullis hominum precibus acquiescat, cur te onus oneravi, ut S. Leo Papa dicebat, non modo non per iras aufugere, sed ultro etiam preces et præstare offerendo, anxie te ponaris intrudere? recte Caffalons, quasi cæsus Ixs*, id est populi, vocaris. Oculi tui in terra, o tragoedia omnibus ante nos spectanda, ut alienus Episcopus, propria sed contempta, ignorante Deo, nesciente Petro, nesciente Romana Ecclesia, super Romanam constituatur Ecclesiam! In Babylonia Apostolica Sedes possessionem habebat, unde tantum balsami per annos singulos capiebat, quod indeficienti fomite sufficeret lampadi, quæ ante altare B. Petri rutilabat appensa. Quam possessionem, accepta pecunia, Papa distraxit, canonemque aromatis, quem recipere solebat, amisit. Aliquanto post, cum idem Papa prædicto sancto altari quasi devotus assisteret et oraret, ecco quidam terribilis et gran-

tfrvus senex colaphum ei vehementer incussit, et ait : Tu exstinxisti lucernam meam ante me, et ego exstinguam lucernam tuam ante Deum. Illo vero protinus corruit, et paulo post diem clausit extremum. Quis, oro, duorum Paparum duriori tibi videtur austeritate plectendus? utrum illo qui sancti altaris lucernam præsumpsit exstinguere; an tu, qui totam universalem Ecclesiam per furtivæ promotionis exordium niteris obscurare?» Denique, his versibus concludit* mortemque celerem ei prædicit :

Fumea rifa voht, mars improvisa propinquat,
Imminet expleti prxpes tibi terminus mvl.
Non ego te fallo, empio moneris in anno.

Ita ipse *ad Cadiloum*, libro I, epist. 20, et *ad eumdem*, epist. 21 : a Per Jeremiam dicitur, cap. v: Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? Emmvero, sicut per auxesin dicitur : Sancta Sanc-

torum; sic Romanam EccTesiam venalilcr distrahi, peccatum est peccatorum. Defuncto Cesara Augusto, racærens populus Romanus clamabat : Utinam aut non nasceretur, aut non moreretur! De te autem, Cadiloe, merito dicimus : Utinam aut non nascereris, aut illico morereris ! Diocletianus Imperator, teste Eutropio, lib. IX, regalis fastigii insigne deposuit, et non procul a Salonis per novem fere annos usque ad obitum, privatus in amoena virentis hortuli cultura permansit. Qui dum ab Herculio atque Galerio ad recipiendum obnixè rogaretur imperium, lanquam pestem aliquam perhorrescens dixit : Utinam Salome posses olera visere nostris manibus insita, nunquam profecto judicaretis hanc sarcinam nostris iterum cervicibus imponendam. Reges gentium imperialium dignitatum apices fugiunt, et sacerdotes Dei, non sacerdotalem, sed regalem, imo tyrannicam ferulam super humanum genus anhelant. »

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Invehitur in populi pastores, id est principes, sacerdotes et pseudoprophetas, qui sua incuria, impietate, malo exemplo, mendacibus promissis, (piasi lupi populum perdiderunt. Unde eis amotis promittit se missurum verum pastorem, scilicet Christum ejusque Apostolos. Ita S. Hieronymus.

Primo ergo ait se pro pseudopastoribus suscitaturum Datidi germen justum, et regem sapientem, cujus nomen erit Dominus justus noster. Secundo, vers. 9, pseudoprophetarum mendacia, adulteria et scelera arguit. Tertio, vers, i9, intentat eis turbinem ira: Dei, et vers. 29, ignem et malleum verborum suorum. Quarto, vers. 33, rogantibus Quod est onus Domini ? respondet : Vos estis onus Domini ab eo exportandum in Babylonem.

Tropologice S. Hieronymus hac recte adaptat malis pastoribus Ecclesia: Christiana (1).

i. Væ pastoribus, qui disperdunt et dilacerant gregem pascuae meæ, dicit Dominus. 2. Ideo hæc dicit Dominus Deus Israel ad pastores, qui pascunt populum meum : Vos dispersistis gregem meum, et ejecistis eos, el non visitastis eos : ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum, ait Dominus. 3. Et ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas ejecero eos illuc : et convertam eos ad rura sua : et crescent et multiplicabuntur. 4. Et suscitabo super eos pastores, el pascent eos : non formidabunt ultra, et non pavebunt : el nullus quæretur ex numero, dicit Dominus. 5. Ecce dies veniunt, dicit Dominus : et suscitabo David germen justum : et regnabit rex, et sapiens erit : et faciet judicium et justi-

(1) Cum plensque Interpretibus, hoc caput unam penkopam cum cap. xxit continuam facere existimamus, quod de octo tantum prioribus venibus statuunt Sebastianos Schmidius, Eichormus, Dahlerus. Ex sensu tarnen HoHnmuller, hi versus nec cum iis quæ præcedunt, nec cum his quæ sequuntur, cohærcnL

Cum de malis prophetis, qui Sedeciæ regi suaderent, ut * e Babyloniorum potestati subtraheret, quod patriæ iuæ. exitunam fore prævidebat, queritur Jeremías infra, cap. xxvii, **It** el seqq.; ad illud itaque tempus ct hic •ermo referendus est.

Ab*- luta igitur ad regem allocutione, demonstrationem conserui ; Pumo , ad rectores, prefectos et magistratus,

primo, minando pomas, 1,2; *secundo*, promittendo instaurationem Ecclesiæ per praedicatores Evangelii et Christn pastorem, 3-8.

Secundo , ad pseudoprophetas, ct *primo*, queritur do malis eorum affectibus, 9-12; *secundo*, commonet de indignitate , piena et falsilate jactatorum ab iisdem oraculorum, 13-24; *tertio*, exprobrat mendacem somniorum, vclul a Deo immissorum, illusionem, 25-32.

Tertio, ad populum, *primo*, terrendo irrisores propheti trimi,sub nomine onensDomini propositarum, 33, 34; *secundo*, monendo abstinere ab impio sarcasmo, 35-37; *tertio*, intendendo extremam perniciem violaturis hoc monitum, 38-40.

tiam in terra. G. In diebus illis salvabitur .Inda, et Israel habitabit confidenter : et hoc est nomen, quod vocabunt cum, Dominus justus noster. 7. Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus, et non dicent ultra : Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti : 8. sed : Vivit Dominus, qui eduxit et adduxit semen domus Israel de terra Aquilonis, et de cunctis terris, ad quas ejeceram cos illuc : et habitabunt in terra sua. 9. Ad prophetas : Contritum est cor meum in medio mei, contremuerunt omnia ossa mea ; factus sum quasi vir ebrius, et quasi homo madidus a vino, a facie Domini, et a facie verborum sanctorum ejus. 10. Quia adulteris repleta est terra, quia a facie maledictionis luxit terra, arefacta sunt arva deserti : factus est cursus eorum malus, et fortitudo eorum dissimilis. 11. Propheta namque et sacerdos polluti sunt : et in domo mea inveni malum eorum, ait Dominus. 12. Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris : impellentur enim, et corruent in ea : afferam enim supéreos mala, annum visitationis eorum, ait Dominus. 13. Et in prophetis Samari® vidi fatuitatem : prophetabant in Baal, et decipiebant populum meum Israel. 14. Et in prophetis Jerusalem vidi similitudinem adulterantium, et iter mendacii : et confortaverunt manus pessimorum, ut non converteretur unusquisque a malitia sua : facti sunt mihi omnes ut Sodoma, et habitatores ejus quasi Gomorrha. Io. Propterea hæc dicit Dominus exercituum ad prophetas : Ecce ego cibabo eos absinthio, et potabo eos felle : a prophetis enim Jerusalem egressa est pollutio super omnem terram. 16. Ilæc dicit Dominus exercituum : Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, et decipiunt vos : visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini. 17. Dicunt his, qui blasphemant me : Loculus est Dominus : Pax erit vobis : et omni, qui ambulat in pravitate cordis sui, dixerunt : Non veniet super vos malum. 18. Quis enim affuit in consilio Domini, et vidit et audivit sermonem ejus? quis consideravit verbum illius et audivit? 19. Ecce turbo Dominicæ indignationis egredietur, et tempestas erumpens super caput impiorum veniet. 20. Non revertetur furor Domini, usque dum faciat, et usque dum compleat cogitationem cordis sui : in novissimis diebus intelligelis consilium ejus. 21. Non mittebam prophetas, et ipsi currebant : non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant. 22. Si stetissent in consilio meo, et nota fecissent verba mea populo meo, avertissem utique eos a via sua mala, et a cogitationibus suis pessimis. 23. Putasne Deus e vicino ego sum, dicit Dominus? et non Deus de longe? 24. Si occultabitur vir in absconditis : et ego non videbo eum, dicit Dominus? numquid non coelum et terram ego impleo, dicit Dominus? 25. Audivi quæ dixerunt prophet®, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes : Somniavi, somniavi. 26. Usquequo istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, et prophetantium seductiones cordis sui? 27. Qui volunt facere ut obliviscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum, quæ narrat unusquisque ad proximum suum : sicut obliti sunt patres eorum nominis mei propter Baal. 28. Propheta, qui habet somnium, narret somnium : et qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere : quid paleis ad triticum, dicit Dominus? 29. Numquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus : et quasi malcus conterens petram? 30. Propterea ecce ego ad prophetas, ait Dominus, qui furantur verba mea unusquisque a proximo suo. 31. Ecce ego ad prophetas, ait Dominus : qui assumunt linguas suas, et aiunt : Dicit Dominus. 32. Ecco ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dominus, qui narraverunt ea, et seduxerunt populum meum in mendacio suo, et in miraculis suis : cum ego non misissem eos, nec mandassem eis, qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus. 33. Si igitur interrogaverit te populus iste, vel propheta, aut sacerdos, dicens : Quod est onus Domini? dices ad eos : Vos estis onus ; projiciam quippe vos, dicit Dominus. 34. Et propheta, et sacerdos, et populus qui dicit : Onus Domini; visitabo super virum illum, et super domum ejus. 35. Hæc dicetis unusquisque ad proximum, et ad fratrem suum : Quid respondit Dominus? et quid locutus est Dominus? 36. Et onui

Domini ultra non memorabitur : quia onus erit unicuique sermo suus : et pervertistis verba Dei viventis, Domini exercituum Dei nostri. 37. Hæc dices ad prophetam : Quid respondit ul'i Dominus? et quid locutus est Dominus? 38. Si autem onus Domini dixeritis: propter hoc hæc dicit Dominus : Quia dixistis sermonem istum : Onus Domini : et misi ad vos, dicens : Nolite dicere : Onus Domini. 39. Propterea ecce ego tollam vos portans, et derelinquam vos, et civitatem, quam dedi vobis et patribus vestris, a facie mea. 40. Et dabo vos in opprobrium sempiternum, et in ignominiam æternam, quæ nunquam oblivione delebitur.

2. Qui pascunt, — solo nomino; quia *pastores* m? vocapt, et ab aliis vocantur; vel qui pascere deberent populum meum, etsi reipsa non pascant. Transit a regibus ad sacerdotes et falsos prophetas. Ili enim gregem suum, puta populum, quem pascere debebant, malo exemplo vito, el falsis oracuto perdiderunt (1).

Et non visitastis eos. — Pastoris enim est visitare suum gregem, ut videat num quid illi desit, Jo *eoqtio* illi provideat. Notent hoc Episcopi et Pastores. *Idcirco ecce ego a* visitabo, » id est puniam, « vos. » Ludit in voce *visitare q. d.* Pastores non visitarunt gregem, hinc ego visitabo et castigabo cos.

3. Congregabo, — scilicet Judæos, quos vos mali pastores vestra culpa dispersistis, ego mea misericordia et provida cura « congregabo, » ut e Babylone redeant in Judæam, duce Zorobabel, Jesu, Esdra et tiliis, ibique pace fruantur, et agnoscant sola Dei misericordia non suo merito se libélalos. Ita Hebraei, Theodorelus, Hugo et Sanchez. Verum esto co alludat Propheta quasi ad typum, tamen patet hæc tam augusta non nisi Christo Pastori optimo, et Pastorum principi competere : hic enim est germen justum, et vocatur < Dominus, » hebraico *Jchova*, u justus noster, » estque ex semino Davidis. Ad Christum ergo de more a malis pastoribus avolat Propheta : huic enim malo, æqne ac cæleris Judæorum, mederi venit Christus, ideoque pro malis bonos surrogavi!, Christi ergo, qui optimi Pastoris exemplar Chrhiti dedit, tria muuia describit : *primo*, regis; *secundo* — *II* j u — ^ oc^or's sapientis; *tertio*, æqui judicis. Paslo- » i > .r- res ejus, aiunt S. Hieronymus, Theodorelus, Ra- I ««- bonus sunt Apostoli, qui congregarunt undique d — ovesadunum ovile,puta tam gentes omnes, quam v Hi i Jud os a Deo in Babylonem ejectos ad Ecclesiam, jud ex casque paverunt. Hos enim vocat « reliquias gregis mei, n Judæos scilicet e captivitate et dispersione reliquos, quorum pauci conversi sunt ad Christi Ecclesiam, sed plures convertentur m line mundi, cum oinuis Israel salvus liet. Nam eo usque porrigitur hire prophetia.

11 Au buia sua. — Hebraice j1H1J *nevehon*, id est « ul *hatitacida* sua. Nota Ecclesiam vocari rus et

W 0'71 *Pastorílnu*, hic rectores cl magistratus po- Hvi>TAiA'iignari,ulcap xxn, ii, cum Ko^ninultor Wamus, Ala *ptuioruui* nomine el falsos prophetas coin- V «> .xiMUmsni, sed in eos infra indo a vers. 9, peci. Itaris cratio sequitur.

habitaculum Judæorum, *primo*, quia eadem est "• Ecclesia nova Christianorum et vetus Judæorum. *Secundo*, quia nova coepit a Judiéis, scilicet Christo wuu. et Apostolis in Jerusalem. *Tertio*, quia cognitio et cultus veri Dei erant quasi proprium rus spiri- luale Judæorum; et Judiéis proprio promissus el missus orat Messiae, ejusque bona: rursum patria, et quasi rus anagogicum eorum olim, et jam nostrum est coelestis Jerusalem, ad quæ duo eos reduxit Christus. Similis prophetia est *Ezechiel*. cap. XXXIV, vers. 13 et 14.

4. Pascunt bos (magna cura, ad quam eos sii- Ven.a. mulabit magnus amor ovium, ut illæsecure fruantur pastu doctrinæ et vito Christiana:), et nullus QUJEKATun ex numero. — Id est ut nulla ovis deficiat aut desideretur in tanto fidelium numero; quia, ut huc alludens ait ad Patrem Christus : « Quos dedisti mihi, non perdi di cx eis quemquam, » *Joan*, xyiii, 9. Esto enim Judas perierit, is tamen unus fuit; nec Christi negligentia et culpa, sed sua in Christum infidelitate et malitia periit.

Hæc ergo lex pastoris est, quam dat Apostolus, j>x Pil- li *Corinth*, v : a Charitas Christi urget nos. » Exe- toris ul dii enim, ait a Castro, zelus cor pastoris, nec palitui* quietem agere, aut oblivioni tradere res amati, quin instar fulguris huc illueque discurret, donec animam suam ponat pro ovibus suis. Imitatur ergo verus pastor vigilias Jacob pascen- tis oves Laban, *Genes*, xxxi, 39. Ex hac cura nascuntur vicissim iu ovibus erga pastorem amor, confidentia et securitas.

Rursum lex pastoris est, quam dat S. Bernardus, epist. 248 : « Præsis ut prosis. » Idem in Sentent.: a Pastori tria congruunt, bonitas, disciplina, scientia : bonitas attrahit, disciplina corripit, scientia pascit : bonitas amabilem, disciplina imitabilem, scientia docibilem reddit. » EIS. Dominicus rogatus quæ essent munia sui Ordinis, puta Patrum Praedicatorum, respondit: Tria ista sunt, quæ Psaltes hoc versu complexus est : « Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me, » *Psal*, Cxviii. Tales pastores fuerunt Apostoli viriquo Apostolici, SS. Athanasius, Basilios, Chry*o4o- mus, Augustinus, Ambrosius, Gregorius, aliqun prioribussæculis plurimi : al lusce perpauca et rari. Queritur de suo «jv o li. Petrus Damianus, itaque scribitadGregoriana VI Pontificem, lib. 1,cptst.2: « Noveri! Buatitudo vestra, piissime Domine, qx* pro peccatis nostris clerici digni Episcopatus olli-

cio in noslris partibus non inveniuntur. Omnes
pniin quierunt qnie sua sunt, et non quæ Jesu
Christi. Avaritiis quippe et elationis igne succensi,
ambiunt quidem ad sacerdotium promoveri, sed
non student digni sacerdotio (ieri. Prieesse inhiant,
prodesse non curant. »

Suscitado David (Hebraice TIlb *ledavid*, id
est Davidi) germen, — non Zorobabel; sed, ut
Chaldæus vertit, *Messiam*, id est Christum. Ita
S. Hieronymus, Theodorelus, Rabanus; et omnes
Debrai, ait Vatablus : Christum enim Deus suscita-
vit Davidi, quasi germen e terra virginea. *Secundo*,
ex trunco, id est ex familia Davidis pene emortua,
suscitavit eum quasi germen, hebraico DOK *tse-
tnach*, id est surculum, qui succrescat et supplu-
lulet, ac ex parvo germine crescat in ingentem
arborem, quæ pristinam regni Davidis gloriam
jam collapsam restauret (t).

ibrido» Kota : Christus, qua Deus per verbum Patris,
nH ./pi' 0Bt fermen e lerra fecundissima, id est e natura
tri* in et mento divina (quæ mundus est intelligibilis,
talo, imiversi perfectiones in so complectens) Patris
adorni progenitum : undo' Proelus ex Chaldaicis
mysteriis vocat Dei l'ilium « florem mentium. »

Trans- Hoc divinum germen humano insertum est ger-
i>:n'\n niin*> c,ini naturam assumpsit humanam; undo

terram Septuaginta vertunt ζvxtcAti, id est ortus, vel oriens,
per in- g d Christus est germinans sol, aut solaro et cœ-
Mnen>'.º lcs*º germen, quod primo ortum in cadesti para-
diso, inde in terram insertum et natum, factum-
que est homo. Una inter alias ratio hujus nomen-
clatura est : quia, sicut ad germen el fructum fe-
rendum lota arboris plantatio et irrigatio refertur,
ita totum universum, et omnes creatura unius
Christi causa conditze sunt : quocirca ipse uni-
versi germen appellatur. Ita Viegas in *Apocal.* i,
pag. 26. Christi ergo nomon est Oriens, scilicet
sol, aut solare germen, ut patet *Lue.* i, 78, et *Za-
char.* vi, 12, quod pluribus in Zacharia explicabo.

clirUtus Justum. — Quia Christus, aiunt S. Hieronymus,
Rabanus et Vatablus, causa est omnis justitia* uos-
tniauo. d finalis, et meritoria, et esemplari*.

«*• *Secundo*, quia ex vi conceptus sui ex Spiritu
Sancto, natus est sanctus et justus, ex Davidica
stirpo, in qua tot scelerati exstiterunt : cum nos
omnes ex vi conceptus nostri peccatores nasca-
mur.

Tertio, quia justum judicium exercuit in bonos
et malos.

Regnabit hex, — per fidem, spem, charitatem,
gratiam : boe enim regnum Christi spirituale, non
autem temporale passim inculcant Prophet®.

Sapiens urit. — Hebraice est, bWH *hiskil*, id
est feliciter «eque ao sapienter rem geret, ut Patri

(I) Insignem illum principem, quem Hebrœi ab snU-
quis-iiuis indo temporibus sperabant e Davidica familia
oriundum, qui cullimi Dei pristina limitati, r.squc Ju-
daicas antiqua* gloria* sit restitutus, Messiam hic descri-
bi imi est dubium, inquit et ip<> Rosenmuller, vI nativa
verborum et ventatis computala»

apierno nos conciliet, dirigafque ad vitam et glo-
riatti ætnrnam. Undo Vatablus vertit: *Prosperabi-
tur, felix erit.*

Et faciet judicium et jushttam. — « Faciet » id
quod justum est : justo enim judicio damnabit
impios, pios vere tuebitur et pramiabit sua justi-
tia. Vide dicta *Eteri.* xviii, 6. Aliter Dionysius
Carlhusianus. Justitiam, inquit, id est omne opus
virtutis. Aliter quoque S. Thomas et Lyranus «jus-
titiam, » inquiunt, id est legem Evangelicam,qu®
pleniozem docet justitiam quam Scrib® et Phari-
sæi. Sed primus sensus est genuinus.

Moraliter, discant hic Pontifices et Episcopi a
Christo, cujus vices gerunt, facere judicium etjus-
titiam in terra.

Præclare B. Petrus Damianus ad Alexandrum II
Pontificem hosco versus scripsit ;

Sedis Apostolic® qni vult retinere vigorem,
Æqui libret ripd® pondera justitii.
Juris enim pirdes oesrit suspendere linees,
Quem favor inflectit, spes vel avara trahit.
Miinenhns plene cui luant ore ertimene.
Justitia vacuum per;el inops animam.
Cœli Roma sera* tenet, el regit orbi> h-beou:
llis, si plura velit, tartara sola petit.

6. In diebus illis. — Hebraice, *illius*, scilicet Vera*.
Christi, et ila legunt Septuaginta, Chaldæus el non-
nulli Latmi.

Salvabitur Israel (id est decem tribus); et Jeda
(id est du® reliqual tribus : Judæis enim primo
promissus el missus est Christus, ut eos salvet, id
est justificet a peccato, et postea glorificet. «Juda»
ergo) habitabit confidentes, — non timens hos-
tes, cum habeat Christum, pastorem tam fortem,
tam vigilem. Ha*cest securitas et pax, quamIsaias
sub Christo foro prædixit cap. u, vers. 4, cap. xi,
vers. 6, et alibi : undecap. ix, vers. 6, Christum
vocat « principem pacis; » quamque Angeli, Chri-
sto nascente, occinuerunt : a Gloria in excelsis
Deo, et in terra pax. u

Et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus
JUSTUS noster. — Judæi jam legunt JXip' ucreo,
id est *vocabit eum Dominus hoc nomine*, scilicet, *jus-
tus noster*. Sed veteres Hebr.ei (citât eos hic a Cas-
tro) et omnes Latini ac Greci doceul nomen Mes-
sia*. quo a suis fidelibus vocabitur, foro hoc:
« Dominus justus noster. » Unde patet Christum ζbrini
proprie esse Deum; hebraico <nim est *Jehova* pro-
prium Dei nomon. Respondet R. David nomen *Je-
tura*. hora etiam creaturis tribui, ut Moses *Exodi* xvn, 15,
altare suum vocavit »oj niiV *Jehova nissi*, id est
Jehova exaltatio mea : eo quod illo loco Deus Mo-
sen iu victoria Amalee exaltasset, et *Esechiel.* cap.
XLviii, vers. 35, civitas Dei vocatur HOÛ JIW *Je-
hova scamma*, id est *Jehova ibidem*. Verum alio pror-
sus modo Christus appellatur *Jehova*, scilicet, non
quod Deusiu illo sil sicut in altari, vel in civitate,
sed quod ipso sil Deus justitia nostra : non enim
vocatur Dominus in eo, vel Dominus ibidem, uti

voratur civitas illi ab Ezechiele, sed « Dominus justos noster. » Uhde Septuaginta vertunt : *Dominuslosedec*, id est justus et justificator; utJosedec pontifex suo nomine prefigurar^ hoc nomen Christi. Hinc el Symmachus vertit : *Domine, justifica nos*; Hebraice vero clare habent: *Dominiis justitia nostra; et* Chaldæus : *Fient nobis justitia afa-*
de Domini, q. d. Fideles ul suum in Christum de-
 clarent amorem, securitatem, fiduciam et gratia-
 rum actionem, decantabunt assidue dicentquo :
 Hic est Deus qui nos justificavit, et redemit; puta
 inclamabunt et iterabunt nomen Jesu. « Jesus »
 enim, id est Salvator, idem est quod a Dominus
 justus noster, » id est nos salvans et justificans.
 Hinc Syrus vertit : *Et hoc est nomen quo vocabunt*
eum ; Dominus aquum (justum) *nostrum, quod con-*
tar. *gruit et sufficit nobis, quod juste voluntati nostra sa-*
tisfacit : Domino contenti sumus, quia satis est no-
bis ipse. Vox enim Syra *ttpix* zedeo plura signifi-
 cat, scilicetjustitiam, æquum, debitum, honorem,
 convenientiam, conveniens, dignitatem, ordinem;
 vel quod italice dicitur: *Il nostro dovere, o giusto!*
o verita! Arabicus Antiochenus vertit : *Et hoc est*
nomen quo eum vocaverunt, Absconditus Dominus;
 Arabicus Alexandrinus : *Et hoc nomen quo vocabunt*
cum, Dominus gaudium nostrum abscondite.

en.7. 7. Propter noe,—quia scilicet, « suscitabo Da-
 vid germen justum, » puta Christum ; hinc eum
 fideles Christiani colent, atque per eum jurabunt,
 dicentes : « Vivit Dominus, » id est juro per vitam
 et nomen Christi Domini.

er». S. 8. Qŭl EDUXIT, etc., DE TERRA AQUILONIS, — id CSi
 de captivitate diaboli et peccati (i).

Et habitabunt w terra sua, —id est in Jerusa-
 lem spiritali, puta in Ecclesia. Ita S. Hieronymus,
 ■tabanus, Hugo, S. Thomas, Lyranus et Vatablus.
 Sub juramento intelligit laudes, vola, sacrificia,
 et omnes alios actus religionis (per synecdochen)
 quos Christo, et per Christum Deo Patri deferi-
 mus et offerimus.

«<. » 9. Ad puopuetas,—scilicet falsos, dirigitur hreo
 mea prophetia quæ sequitur. Aliter Chaldæus; ver-
 tit enim : Propter *pseudoprophetas contritum est cor*
meum.

Contritum est cor meum, etc., — *q. d.* Conficior
 dolore, et tremunt ossa mea, quasi maderem vi-
 no, et essem ebrius, idque non ob metum Judæo-
 rum, sed propter Dominum, et « propter verba
 sancta ejus, » vel, ut Hebraice est, *sanctitatis ejus*,
 qui scilicet video sanctissimam Dei majestatem
 peccatu irasci, el calamitates maximas comminari
 pseudoprophetis, qui meas et Dei minas rident,
 el apud populum, ne iis credat et convertatur,
 traducunt atque impediunt. Ita S. Hieronymus.
 Verum Septuaginta vertunt : *Factus sum quasi homo*
captus a vino a fame Domini, et a facie gloria deco-

(t) Duo hi versus totidem verbis leguntur supra cap. xvi,
 tv, ubi Ixium sibi proprium occupare, huc vero
 tr\ «n videntur ad auiplilitanduiu hoc de ora-
 (Ilusciuuuller.)

ri< *ejus, q. d.* Ex consideratione Dei Patris, et ejus
 Filii, qui est gloria el splendor Patris, exhorruui,
 et mente captus fui quasi ebrius, videns me (eslo
 sim eis quasi os et Propheta) esse nihil. Ita Raba-
 nus el S. Hieronymus.

10. A facie maledictionis (ob maledicta et bias- Vea. iq
 phemias Judaeorum in Deum) luxit (id est deso-
 lata est), terra, — facta sterilis et squalida, instar
 lugentis. Ita Hugo et Lyranus, et patet ex sequent.
 Aliter S. Thomas : Quia, inquit, Deus terræ tam
 impiæ maledixit, hinc ipsa luxit. Loquitur de ster-
 rilitate et fame, quam passi sunt cives obsessi in
 Jerusalem a Chaldæis.

Factus est cursus eorum malus (currunt effre-
 nes et precipites ad mala el peccata : hinc) for-
 titudo eorum dissimilis, — idest, non est similis
 illi quæ solet esse, recta, vera, invicta, maxime
 in sanctis Patribus eorum, ait S. Thomas : sed
 fallax, inconstans, evanida et minime durabilis :
 nam slatini quasi infirmi coram hoste Chaldæo
 corruent, et quasi imbelles capientur. Hinc ex He-
 breo Vatablus vertit : *Potentia eorum non est fir-*
ma, vel : *Fortitudo eorum non est veritas.* Quod ali-
 qui sic explicant, *q. d.* Pro viribus verilati non
 student, sed mendacio.

11. Polluti sunt. — Hebraice, *hypocrita sunt.* Ver», u.
 scilicet exterius simulant se pios Dei cultores,
 cum in corde gestent idola ; Chaldæus *suffurati*
sunt vias suas, q.d. Furtim sc suaque mihi subdu-
 cunt et suffurantur, ut ca dent et consecrent ido-
 lis.

In domo mea inveni malum eorum, — quia scili-
 cet in templo Dei sacrificant idolis, confiant frau-
 des et rapinas, ac juxta illud ædificarunt prosti-
 bula, et ædes effeminatorum. Patet cap. vu, vers.
 30, et xi, IS : « Quid est, ait, quod dilectus meus
 in domo mea focit sedera multa? » lia Lyranus
 el Vatablus. Vide lib. IV *Reg.* cap. xxiii, vers. 4, 5,
 0 et 7.

Aliter Hugo et S. Thomas, « in domo, » id est
 in populo meo, quem induxerunt in omnem im-
 pietatem, « inveni malum eorum. »

12. Via eorum erit quasi lubricum in tenebris, Vers. it.
 — punientur, in calamitates facile impingent el
 corruent, sicut homo qui ambulat in tenebris per
 viam lubricam : cum enim in lubrico gressus figi
 nequeat, et tenebræ loca salebrosa abscondant;
 nccesse est ut in iis ambulans devius vel corruat,
 vel impingat.

Visitationis, — punitionis.

13 et 14. Et in prophetis Samarle vidi fatuità - Ver». «
 tem. (Intelligilur more Hebreo vox *sicut, q. d.* Si- “ u
 cut inter decem Iribus vidi idololatriam deorum
 lapideorum et ligneorum, quo nihil stultius : ita
 et in Jerusalem, sive inter duas tribus), vidi simi-
 litudinem adulterantium, — i. e. imitationem ido-
 lolatrarum, scilicet Israelitaruin, *q. d.* Vidi simi-
 liter adulterantes, id est idola colentes, Judæos
 atque Israelitas. Ha S. Hieronymus, Rabanus, Hu-
 go, Lyranus, Theodoretus, licet possit et proprio

l'api t' *aduUertvnlum.* 'co quod vere adulteria comiserint (t).

Nota : Pro *similitudinem*, Hebraice est rnDJW *scuarura*, id est res horrenda ob suam turpitudinem, imago horrendae turpis; unde Septuaginta vertunt id est horribilia, uti erat hic, ipsos doctores videre quasi dæmones indutos docere impietatem, adeo impiam et horrendam, ac si ipse terribissimus Satan eam oro suo docuisset.

1«. 14. Confortaverunt, — dum scilicet eos insuis sceleribus, ea elevando, et promittendo omnia prospera, confortant et obdurant adversus Dei monita, et Prophetarum minas.

Facti sunt mihi omnes ut Sodoma, — scilicet abominabiles, ac consequenter igne coelesti, æque ut Sodomita;, consumendi, et mergendi in infernum. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo.

is. 15. Cibabo eos absinthio. — Chaldæus : *Adducam super eos angustiam amaram sicut absinthium, et potabo eos calice maledictionis pessima, quasi capitibus draconum.*

A prophetis enim Jerusalem egressa est pollutio super omnem terram, — *g. d.* Hi blandi et falsi prophetæ suis falsis oraculis et sceleribus polluunt terram sanctam, quæ est quasi sanctum Dei peculium, quin et sanctissimum Dei templum.

18. Quis (scilicet pseudoprophetarum) audivit sermonem ejus? — Domini, aut, ut Aquila, secretum Domini, *q. d.* Nullus eorum audivit, sed ipsi omnia quæ dicunt fingunt ex se (2).

(1) Discrimen inter Samaritanos ac Hierosolymitanos prophetas hoc esse videtur, quod illorum insulitas plus fatuitatis et ignorantie habuerit, horum vero scelera plus inaltie; illorum porro deceptio plus palpabilis, horum vero sub practxlu ver religionis latetior ac magis hypocritica. (C. B. Michaelis.)

(2) Verba hujus versus sunt, ycl, *primo*, Jeremiæ exprobrantis falsis doctoribus incuriam, quia ad Dei sermonem non atleudunt, etc. *q. d.* Cui ex pseudoprophetae revelata sunt arcana Dei? Ex conjectura, non ex revelatione loquebantur. Conjeclur autem si in regum consiliis, quanto magis in consiliis Dei hominem/alluni? Similis est huic loco ille *ad Iioinanos*, cap. xi, 34, 35, contra Judæos, qui sola conjectura de voluntate Dei pro certo affirmabant, nolle Deum homines incircumcisos sed pios, ad vitam æternam admittere. Quis, *q. d.* Nullus profecto; sed quæcumque prophetant, ex se confingunt; non possunt res futuras divinare. Vel, *secundo*, pseudo-prciphetarum, sive epicureorum contemnentium vocem ministerii in Ecclesia. *Quis*, nimirum alius præter nos? Ellipsis in hoc genere locutionis frequens, ul *Prov.* XXX, 14. Sic Jeremiæ aliisque bonis prophetis suam ordinariam dignitatem et auctoritatem objecerunt, ul supra cap. xviit, 18. Aliter per subsanationem sic loquuntur de veris prophetis vindictam Dei denuntiantibus, *q. d.* Quid? isti denuntiant famem, pestem, etc., quasi essent angeli de cado missi; profitentur se esse pracones Dei, testes arcani consilii ejus. Sic dicebant nebulones isti, ul sopirent conscientias : *ile, quis sielit*, etc * *an steterunt illi*, etc.? *quis audivit?* *quis ridi*/9 omnia hæc sunt incerta : non est quod metuatis indulgere vobis, etc. Chaldæus locum sic reddit : *Non enim steterunt ut revelaretur sibi secretum a facie Domini*, etc. (Synopsis.)

19. Ecce (subito, improvise et præterpseudoprophetarum opinionem) turro (id est vehementia; Chaldæus, *increpatio*; Septuaginta, *commotio*) Dominica indignationi» egredietur, et tempestas erumpens. — Hebræus, *et turbo sese intorquens*: hic enim est symbolum acris iræ et vindicæ Dei, qua subito involvit et absorbet impios. Per turbinem ergo Dei vindictam intellige.

20. Non revertetur (cassus et inanis) furor Domini — in Judæos effundendus : sed efficaciter vindictam in eos, ad quam missus est, peraget.

Intelligetis, — re ipsa sentietis Dei vindictam et flagra, quibus ipse vos castigabit.

22. Avertissem. — Videtur corrigendum *avertis-* sent, scilicet ipsi Prophetæ (qui nunc falsi et mendaces, tunc autem veri «t veraces fuissent) populum a suis peccatis. Ita Hebræus, Chaldæus, Septuaginta et Latina Regia : itaque totam culpam populi pseudoprophetae adseribit. Tamen S. Hieronymus, Hugo, Rabanus, S. Thomas et Romana correctæ legunt *avertissem*, scilicet : Ego Deus per illorum prædicationem populum et plebeios, aiunt S. Thomas, Hugo, Lyranus, vel, ut S. Hieronymus, *avertissem*, ipsos Prophetas, ne scilicet cogitationibus suis traderentur in immunditiam, ignominiam et reprobum sensum, ad poenam suæ impietatis.

23. Putasne Deus e vicino, etc., — *q. d.* Ego Verus. M. Deus non tantum præsentia, sed præterita et futura quasi coram me sint intueor, ex altissima æternitatis meæ specula. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo et Maldonatus. Unde Chaldæus vertit : *Ego orbem creavi a principio, ego eum in fine renovabo.*

Secundo et melius, *q. d.* Ne dicatis, o pseudoprophetae, Deus cardines coeli sui perambulat, longe est a nobis, nostra non videt, non curat, quasi longe a se et coelo posita; quia etiam e coelo ego Deus vestra omnia video, curo, punio; omnia, et vicina, et longe dissita intueor, quasi presens et vicinus. Unde Septuaginta et Theodoretus vertunt: *Deus appropinquans ego sum. et non Deus de longe*, quasi dicat : Ubique presens adsum, ubique vicinus sum per pnesentiam, inspectionem, potentiam, imo etiam per essentiam : quia coelum et terram ego impleo. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Theodoretus, Lyranus. Sic David pulchre Dei omni in loco priesentiam describit, *Psal.* cxxxviii, 7, et Amos, is, 2. Sic et Virgilius, *ecloga* m, canit : « Jovis omnia plena. » Et Lucanus, lib. III :

Estque Dei sedes nisi tem, et pontus, et aer,
Est cœlum, et versus superos, quid quiritus ultra?
Juppiter est quodeumque vides, quocumque moveris.

El Thales dixit omnia esse plena deorum ; atque Heraclitus invitabat amicos ad humilem suam domum : « Quia, inquit, neque huic loco desunt dii immortales, » uti refert Aristoteles, lib. I *De Part, animal.* cap. ult.; unde sequitur : « Si occultabitur vir in absconditis, et ego non videbo eum? »

Septuaginta apud Eusebiuin, lib. VII *Prttpar.* iv, sic vertunt : *Quid faciet occulte homo, quod non cognoscam? numquid non talem cl terram ego impleo?* Pem. w- 25. Sommavi, — vidi in somnis visionem propheticam. *
rm. «. 28. Narret sommlm (I), — *q. d.* Cessent imposturai : qui somniavit, non dicat : Hæc dicit Dominus; sed : *Illice* ego dico, et limo ego somniavi; qui vero Dei revelationem habuit, narret quod audivit, quasi Dei sermonem, dicalque : Hæc dicit Dominus (2).
v.-borj OnD paleis ad triticum? — *q. d.* Quid falsai et inani prophetia* et promissis, cum solida et reali, verissimisque minis meis?Primo, pseudopropheta linTei ^ns comparat paleis, veras prophetias, tritico : piia. quia, sicut pale e, ait S. Hieronymus, sic et ipsas medullam non habent, nec possunt nutrire credentium populos, el de inanibus stipulis conteruntur, ac ventorum flatibus disperguntur, cum eventus ostendit illarum adulalioneset promissiones fuisse mendaces. Contra vero iniitiæ divini iudicii et novissimorum a veris Prophetis intentato), verra sunt certoque implendie, idcoque quasi solidum trilicum animum timore pascunt, degravant, sustentant, nutriunt, ut fructus pœnitentiæ edat.

Vere S. Bernardus, serra. 4 super Missus *est* : « Apud Deum, inquit, non dissidet verbum ab intentione, quia veritas est : nec facium a verbo, quia virtus est : nec modus a facto, quia sapientia est. » Dei ergo dicere est facere : secus est in homine, qui instabilis esi, fallax, impotens et insipiens; idcoque in verbis et promissis suis siepe fallit et fallitur.

Porro Chaldæus vertit ; *Sicut paleam a tritico, sic separo justos ab impiis, dicit Dominus*; quod Christum facturum docet S. Joannes Baptista, *Maf-thai* ni, 12.Similia proverbialia sunt: a Quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conventio Christi ad Belial,» etc., II Cor. cap.vi, 14. Et illa Athcuæi,

(1) Vers. 27 : « Qui volunt facere ut obliviscatur,» etc. Hebraico *cogitant?* Recte vidit Ludovicos do Dieu n esse interrogationis nolam, quæ non per *chaicpli palliat*, verum et cum simplici *pattine* (et ante gutturales quidem semper) proponi soleat. Utñusque igitur versus sensum constituit hunc; quousque durabit hic ipsorum impudentia? Habentne in animo falsi isti prophetæ, coglionine, inquam, inducere populum meum iu plenam oblivionem nominis mei?

(Rosenmuller.)

(2) Narret somnium, ut merum somnium, nI unum e reliquis somniis, ut redo Jarcbi, sermono vulgari, negligenthre, sed non tribuat ei auctoritatem prophétisé.... Prius tamen versus hemistichium C. B. Michaelis hoc mi lo interpretatur : *Propheta cui eet.* qui putat se habsrasmnniuMdivinum (*Xum.* xn, C; I Sani. xxvm,6,15), *narrat it ud* in veritate, <7. rf. Non veto narrari somnia prophetica, quorum ipsemet auctor sum, modo sint vere divini nullis admixtis mendaciis. Sed alterum versus b u> -tichiuin magis favet Interpretationi a nobis adseieue, ui ii>t m vaniiquo somniis opponantur vera, divino afflatu UiU vaicana (Rosenmuller.)

lib. V ; « Quid scuto el sceptro? » Et StratoniciI : a Quid sceptro et plectro?» El Suidæ ; «Quæspecillo *et* gladio communio? quid lecytho el strophio? quid hyranie et cani? quid bovi el delphino? quid cani elbalneo?»
Secundo, vera prophetia el verbum Dei est sicut Secondo, ignis, omnia illuminans el inflammans amore Dei, ' ac impios comburens; ac *tertio*, esi quasi mulleus Mt uni. polenlissimusconterens petras, id est saxea corda, leu'c et omnia impedimenta disjiciens, maxime pseudoprophetas, qui falso verbum Dei suis Actionibus prude*nerunt; hos enim ipsum Dei verbum, quod eis hic minor, quasi ignis vorabit, et quasi malleus conteret. Vide vers. 33 et 36.

30. Ecce ego ad prophetas qui fchaktüh verba Ven.so. jira (3). — Notat tria genera pseudoprophetarum. *Primum* eorum, qui quasi fures surripiunt pruda-quædam dicta verorum Prophetarum, caque vel pe'i-e suis mendaciis admiscent, ut iis fidem faciant ; vel falsa interpretatione detorquent ad sua figmenta, furittui Sic quod Jeremias,cap. xlix, vers. 35, initio regni Sedecim dixerat : « Ego confringam arcum zEbum; » Ilanania anno quarto Sedecim detorsit, dicens : « Hæc dicit Dominus : Contrivi jugum Babylo-nis, » *Jeremía* xlviii, 2. Sic hieretici, ait S. Hieronymus furantur verba Salvatoris, dum S. Scripturam ad suas hæreses torquent.

Secundum eorum, qui assumunt linguas suas, Secundi id est, ex suo cerebro et lingua loquuntur, non ex revelatione Dei, ut sequitur. Ita Chaldæus, Hugo, S. Thomas, vel, ut Vatablus et Lyranus vertunt, *qui lenifican! linguas suas*, id est leni, blando, pulchro sermone et promissis illiciunt plebem, ut Ilcbræuin npb *laca<h* ponatur per metathesinpro pSn *chalach*,id est blanditus est, *q. d.* Hi melleam sibi fingunt linguam, videntur melliflui, et mella fundere, dicentes : Pax, pax , cum non sit pax ; idcoque non mei, sed fel et exitium nobis acccrsunt.

Tertium eorum, qui sua somnia pro prophetiis T('rl;l venditant in suis miraculis, id est verbis mirandis, quibus quasi in exstasi mira, ingenlia el in et mira» credibilia promittunt. Unde Lyranus vertit, *inrap-tibiis*, vel *exstasibus suis* ; Chaldæus, *in sua temeritate*; Septuaginta, *in erroribus suis*; Pagninus, *in blanditiis suis*; Vatablus, *in festinationibus, cele-cula* l'«“

(3) Vers. 29 : « Numquid non verba mea sunt quasi ignis? n Facile dignosci a* vana somnia a divinis effatis, effectu puta, quem habent in animis hominum.....J. D. Michaelis hoc versu non de ctlicacia verbi divini in hominum animis sermonem esse putat, sed de impetu interno, quo veri prophetia agitabantur, cujusque nihil pcrscnllscebant falsi illi, facile habituri, de somniis silere. Eodem seusu hunc versum cepit Jarohius: « Non debuerunt, inquit, falsi proph;tæ in errorem inducere, et assimilando dicero, somnia sua esse vaticinia; nam verbum propheticum , quando ad os Prophetæ venit, cum potentia ad ilrlum venii, tanquam ignis ardens, ut supra cap. x, 9, dixit : « Fuit in corde meo tanquam ignis ardens. » Sed *mallei durissima quaque ilifringciilis* imago magis commendat interpretationem, quam supra dedimus. (Rosenmuller.)

britatibus, levitatibus suis, quibus (emero nunc hoc nunc illud effutiunt : Illebreum enim F“VnriD *pa-chasut* hæu omnia significat.

Tropologice, « furantur verba Dei n doctores el. prædicatores, qui sacram Scripturam docer/ *d.* predicant ad gloriam, non Dei, sed suam, quique impio vivunt, et populum scandalizant : de quibus *Psalms*, xlix, 1(5 : « Peccatori autem dixit Dens : Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? n Ad quæ verba cum in conciono pervenisset Orígenes, memor sui lapsus, quo in persecutione timore mortis Presidi cesserat, et thus adoleverat idolis, repente conticuit, atque tantum ex imo corde gemitum et suspiria edidit, ut omnes astantes ad lacryinas el planctum commoverit. Testis est Epiphanius in *Hceresi Origenistarum*.

31. Ecce ego ad prophetas, ait Dominus, qui assumunt linguas suas, — id est, qui linguam suam moderantur et dirigunt, ut loquantur ea quæ lubet, quæque grata sunt populo. Nam veri Prophetæ non moderantur linguas suas, sed eas moderatur Dominus, per casque loquitur quæ vult, g.d. Hi prophctæ sunt pr.econes lingua' sua; et verbi sui : at ego verique Dei Prophctæ, sumus præcones linguæ et verbi Dei. Lyranus el Maldonatus pro suas vertunt, *eorum*, scilicet verorum Prophetarum, *q. d.* ili falsi prophctæ fingunt se esse veros Prophetas, eorumque linguas sibi arrogant, dicentes : a Hæc dicit Dominus, » sed mentiuntur; sua enim figmenta, non Dei oracula enuntiant.

32. In miraculis suis — quæ fingunt el jactant, v. g. se angelos vidisse, cum Deo collocutos esse, dæmones expulisse, leones cicurasse, infirmos sanasse, etc.

Ven. 33. 33. Quod est onus Domini. — Pro onus, hebraica est KwO *massa*, quod Aquila vertit, *pondus*; Septuaginta, Symmachus et Theodotlon, Wug», id est assumptio : ita vocatur prophetia tristis et onerosa accepta et assumpta a Deo, quæ quasi onus grave peccatoribus incumbit. Unde Arabicus et Syrus vertunt : *Et dicent : Quod est verbum Domini? dic illis : Verbum Domini est, quod eradicabo vos.*

Secundo, S. Hieronymus vertit, *donum* et munus, *q. d.* Quid prospera quærilis? indigni estis prophetia bona, id est Dei donis et muneribus.

Nota : Sio pseudopropheta) et plebs irridebant Jeremiam et Prophetas minantes supplicia; unde cum eis occurrebant, interrogabant per jocum : « Quod est onus Domini, » quod semper nobis occinitis? id est, quid novi mali nobis rursum annuntiatis? quibus jubente Deo respondet Jeremias : « Vos estis onus, » quasi dicat : *Ut quid vobis anus?* ut quid prophetiam minacem instar oneris vobis imponam? vos ipsi enim estis mihi onus gravo et importabile, quod proinde decrevi humoris excutere, et plane abjicere. Alii vertunt : *Quod vobis onus?* quibus respondet : Vos ipsi vobis estis onus, æque ac mihi, idcoque vos abji-

ciam. Jubet ergo Deus, utha coneris irrhomphrasi desuebant, et alia potius utantur, dicentis modeste et humiliter : « Quid respondit Dominus? »

Vos estis onus, — *q. d.* Vos estis onus et quidem gravissimum, propter peccata vestra : unde amplius Deus non feret tantum onus; sed projiciet et ejiciet ex terra hac. Interrogationem ipsorum irrisoriam in ipsosmet serio retorquet.

Notandum : Biblia Plautini, et alia plura hic habent : *Ut quid onus vobis?* quod senmm habet quem paulo ante dedi. Verum Septuaginta et S. Hieronymus et Biblia Romana legunt, « vos estis onus, » et ita legunt codices Latini antiquiores, aliquique addunt, *importabile*, ut alludat ad nomen oneris, ejti^que ambiguitate Deus ludat, cum nunc prophetiam, nunc eorum intolerabiles mores, vocat *onus*. Unde sequitur : « Projiciam quippe vos : » onus enim projicimus, *q. d.* Exonerabo mo vobis. Sic enim habent Hebræa, si easdem litteras aliter jungas, atque pro NC3 HD MX *et massa*, legas an» *attem hamassa*, id est vos estis onus : sicque omnino videtur legendum : nam alioqui incongrue articulus nx *et* jungitur cni interrogativo HO *ma*, uti norunt Hebraica linguæ periti. Ita Maldonatus.

36. Quia onus erit unicuique sermo suis 1), — *q. d.* Propter sermonem suum; quia scilicet irrident onus Domini, gravissimas dabunt pœnas, emntque opprobrium sempiternum; quia beet post 70 annos e captivitate aliqui redibunt, tamen hoc erit quasi alio sæculo : æternum enim hic, uti et alibi, significat longum et immemorabile tempus.

Adde notam hujus opprobrii mansisse etiam post reditum; nam infames erant tunc pseudo-propheta? el Judæi, qui credentes eorum falsæ promissioni et paci, excidium incurrerunt.

Genuinus ergo totius hujus loci sensus est hic : Nolite amplius irrisorie interrogare Jeremiam dicendo : « Quod est onus Domini? » Vos enim ipsi estis onus Domino grave, illudque aggravatis hac irrisione. Quocirca ego visitabo et puniam severe eum, qui deinceps prophetiam meam vocaverit « onus. » Abstinete ergo hoc joco et nomine, ac cum do prophetia sciscitari voletis, nolite dicere : « Quod est onus Domini? » sed potius : Quid d-xit, jussit aut respondit Dominus? unde subdit vers. 36 : « Et onus Domini ultra non memorabitur. » *q. d.* Nolite ultra memorari oneris el dicere : Quod est onus Domini? a quia, » si ultra nominaveritis onus, « onus erit unicuique sermo suus, sermo, » scilicet usurpans nomen « onus, » *q. d.* Onus ab ipso nominatum fiet ipsi onus, id est grave sup-

(1) Vers 34 : « Et propheta, et sácenlos et populus qui ôicit : Onus Domini, visitabo super virimi illum, » etc. Indigue forens Jeremías quod profani homines formulam Hin* 10 ludibrium el derisum verterent, edicit nomine Dei, abstinendum esse postilan omnibus ab nsa illius formula, atque sciscitantes oracula divina, quibusnam verbis uti debeant, proscribit vers. 35.

(Rosenmuller.)

j»li. ium el tormentum: el, id est quia, nominando hoc a onus, pervertistis, » id est in jocosum, fabulas et nugas detorsistis, a verba Dei viventis, » itaque verba mea apud audientes non tantum odiosa el onerosa, sed el fabulosa el mendacia effecistis et traduxistis.

Moraliter discite hic peccata, prmsertim contemptus et irrisionis Sanctorum et rerum sacrarum, esse onera gravia Deo. Fert enim Deus et tolerat simul et semel continuo omnia omnium hominum «cebra. Hæc onera in se suscepit Christus, de quo fiitIsaias, cap. lvi, 4 etG: «Vere languores nostros ipso tu.it, el dolores nostros ipse portavit. » Et : ■ Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. » Discite ergo exemplo Dei et Christi, illud

Apostoli, *Galat.* cap. v : « Alter alterius onera portate, » olet Deus onera tua portet.

39. Tollam vos portans, — </ d. Quia vos ride- V «. J». lis onus Domini, faciam ut vos silis onus, quod ego tollam el efferam in Babylonem. Alii vertunt, *obliscar vos tollendo*. Hebræum enim 'H'ü'J *nasiti*, si a rreu nasca deducas, significat oblivisci, si a NŮO *nasa*, significat tollere, q. d. Quia vos oblivisci noluistis hujus verbi « onus Domini, » uti ego juseram ; hinc ego obliscar vestri, el quasi onus tollam vos in Babylonem, ibique «derelinquam,» id est projiciam a facie mea, ut dixit vers. 33 : in Hebræo est pulchra paronomasia per inelathesin in >n»©3 *nasciti*, id esi tollam, et 'DwUJ *natasti*, id est derelinquam vos.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hic tertius liber oraculorum Jeremiæ incipit, qui complectitur prophetata post transmigrationem Jechonice, sub Scàccia, per undecim annos. Hoc ergo capite Propheta videt duos corbes, unum ficuum optimarum, secundum pessimarum. Ilæ pessima significant Scdeciam cum suis, eo quod se Chaldæis, Deo per Jeremiam id jubente, tradere noluisset, perdendum : priores vero ficus optima: significant, Joachin cum suis, qui se Chaldæo Dei jussu tradiderant, prospere acturos, tum in Babylone, tum cum inde post septuaginta annos in patriam revertentur. Ita S. Hieronymus el Thcodoretus, et patet vers. 5 et 8. In Babylone enim EvUmcrodach elevavit Joachin thronum regium supra alios reges, IV Reg. xxv, 28.

Nota : Hac visio vel corporea fuit, vel potius imaginaria. Ita S. Thomas el Hugo (1).

1. Ostendit mihi Dominus : et ecco duo calathi pleni ficis, positi ante templum Domini, postquam transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis Jechoniam filium Joakim regem Juda, et principes ejus, et fabrum, el inclusorem, de Jerusalem, et adduxit eos in Babylonem. 2. Calathus unus ficus bonas habebat nimis, ut solent ficus esse primi temporis : el calathus unus ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterant, eo quod essent malæ. 3. El dixit Dominus ad me : Quid tu vides Jeremiá? El dixi: Ficus, ficus bonas, bonas valde; et malas, malas valde, quæ comedi non possunt, eo quod sini malæ. 4. El factum est verbum Domini ad me, dicens : 5. Hæc dicit Dominus Deus Israel: Sicut ficus hæ bonæ: sic cognoscam transmigrationem Juda, quam emisi de loco isto in terram Chaldæorum, in bonum. G. Et ponam oculos meos super eos ad placandum, et reducam eos in lerram hanc : et aedificabo eos, el non destruam. el plantabo eos, et non evellam. 7. El dabo eis cor ut sciant me, quia ego sum Dominus : et erunt milii in populum, et ego ero eis in Deum : quia revertentur ad me in toto cordo suo. 8. Et sicut ficus pessimo», quæ comedi non possunt, eo quod sint malæ : hæc dicit Dominus, sic dabo Sedeciam regem Juda, et principes ejus, et reliquos de Jerusalem, qui remanserunt in urbe hac, et qui habitant in terra Ægypti. 9. El dabo eos in vexationem, afiliclionemque omnibus regnis terræ; in opprobrium, et in parabolam, el in proverbium, et in maledictionem in universis locis, ad quæ ejeci eos. 10. El mittam in eis gladium, et famem, et pestem; donec consumantur de terra, quam dedi eis, et patribus eorum.

1 Dio Calatul — Symmachus, *duo cophini*; Vattiti) JuxU divhiuoein quam supra statuimus, hoc caput eduret ex «esondo c duobus sermonibus post cap-

tabitis, duo *corbes*; Pagninus, duo *canistri*, qui he-tivitatem alteram editis, cujus synopsi optimo exposita Cornelio, nihil addendum judicamus.

ohihn bra'ôô vorantur **awrt dudaim** : quia similes
divs fi. sunt uberibus; **dodim** enim sunt ubera.

dll J ic. rosin ante templum Domini. — Nota: ili duo ca*
min. lathi erant ante templum; quia prior, continens
*;ina?" I)onas ^'cus» significabat populum Deo et Dei cui-
cui' Im conjunctum, et quasi domesticum, etiam eos
qui jussu Dei in Babylonem captivi iverant, prae-
sentes esse Deo, illi esse in oculis et cune, alquo
peritane tribulationem patienliæ fructum dulcem,
quasi calore tribulationis decoctum, ac suavem
Deo exhibere : calathus alter, continens ficus ma-
las, significabat eos qui Hierosolymis manserant
Deo inobedientes, licet templo viciniore in deli-
ciis agerent, Deo invisos esse, etab eo exscinden-
dos ob hanc inobedientiam.

Quaeres, cur per ficus intelligantur homines?
Respondet S. Augustinus, serm. 31 De vertis *Do-
mini secundum Luca*in : Ab eo jam tempore, in-
quit, quo primus homo post peccatum foliis se
ficulneæ textit, humanum genus similitudinis cum
ficu induit cognationem. Idcirco et S. Ambrosius,
lib. De *Paradiso*, cap. xm, ponderans quod Adam
foliis ficus lumbos succinxit, mystice in posteros
ejus vestem peccatricem ex arbore ficu transmit-
tendam interpretatur, ut quasi ficu, id est pec-
cato induti, seu peccatores nascerentur.

Sed cur hae ficus apparent Prophetæ ante tem-
plum? Respondet Antonius Fernandius, lib. *De
Vision, veter.* Testum, vision. 12, rationem litteralem
esse, quoniam in atrio templi varia genera fruc-
tuum vendebantur, ut populus haberet in promptu
quæ offerret Domino, ante quem nemo vacuus
apparere poterat, juxta legem *Exodi* xxm, 15. Ma-
gis propria ratio est, quod Judæi omnem suam
gloriam. robur et felicitatem tribuerent templo,
quodque Sedecias cum suis nollet se tradere Chal-
dreis, ne hisce bonis templi se privaret : unde et
Jechomam, qui se cum suis tradiderat Chaldæis,
irridebant, quasi extorrem et exulem a templo,
et consequenter a Deo, ul patet *Ezech.* xi, 15 et 16.
Quocirca Deus ibidem hoc refellit, promittens se
Jeclionue in Babylone fore in sanctificationem, id
est in sanctuarium, sive sanctum templum.

Mystice, significatur malos æque ac bonos prae-
sentes esse Deo, Deumque e suo templo jugiter
eos intueri, sed ad dispares eventus et sortes.

IxcLiisoniiM.— scilicet gemmarum. Ita S. Hiero-
nymus, Rabanus, Hugo, S. Thomas, Lyranus, sci-
licet, qui auro vel argento gemmas includit. Ali-
ter Vatablus et Angelomus in IV *lleg.* xxiv : « In-
clusorem, » inquit, intellige castrorum, id est
castra metandi, et muniendi, valloquo includendi
peritum, *q. d.* Omnes fabros et artifices transtulit
Nabuchodonosor, praesertim eos qui civitatem in-
star castrorum poscent munire, suisque vallis in-
cludere; ne hi rursus Judæos, si rebellare vel-
limi, adjuvarent, uti fecerunt Philistini, lib. I Ilqp
cap. xm, 19.

2. CU.AIHIS IMS FICUS BONAS HABEBAT NIMIS, —
q. d. Ficus unius calathi quæ bonæ erant, erant

optimæ, id est sapidissimæ, quia maturæ et præ- Fienib*
coquie ; ficus vero alterius calathi, quæ erani ma- B? 5r,t
læ, erant pessimæ, id est insipidissima; , quia e,,tll ,, ,,
im mature, vel quia agrestes et amare, vel quia >-«
æstu contractæ, vel quia venio percussæ aridæ
erant ctexsuccæ, vel quia corros® a vermibus, sededu
ul nauseam moverent, etc. Hoc ficuum discrimen tn®
agnovit Propheta, tum ex ficuum forma et spe-
cie, tum ex indicio Domini, qui torte easdem l>o, jn
quoque ei gustandas dedit. Proprie enim boni- ero“ d
tas vel malitia ficuum sapore et gustu discerni-
tur. Nec obstat quod ait : « Quid tu vides? Et dpiada.
dixi : Ficus, ficus bonas. » Ti enim *vides* non ex-
cludit gustatum, tum quia visus sæpe generaliter
sumitur pro quovis sensu, tum quia *n vides* tan-
tum significat hasce ficus Prophetæ objectas fuisse,
non rcipsa, sed per visionem et imaginationem,
in qua partan eas videre, partim gustare sibi vi-
debatur Propheta. Prior calathus transmigran-
lium felicitatem, alter remanentium cladem sig-
nificabat, uti jam dixi. Sic Homerus dicit Jovem
habere duo dolia, unum fellis et infelicitatis, se-
cundum mellis et felicitatis; et nunc ex hoc, nunc
ex illo hominibus propinare : citat hunc Homeri
locum Plutarchus *ad Apollonium*.

Nota catachresin, « bonæ, » id est dulces et mel-
leæ. Apposite vereque Transalpinus quidam ve-
niens in Italiam, cum nunquam ante ficus recen-
tes vidisset, ut primum inter alios fructus eas
gustavit, bursas mello plenas, indigilavit. Vero
Passeratius in ficu :

Ficus babel lacis nivei, rutilique saporem
Meliis, et ambrosi® similes cum nectare succos.

Tropologice, quidam apud S. Hieronymum et Tropo!*
Glossa: Duo hi calathi sunt duæ civitates, una Dei,
altera diaboli; *secundo*, sunt Christiani et Judæi; *'ant0*
tertio, sunt electi et reprobi, sive gehenna et cœ-jnsti et
lum; *quarto*, ul Lyranus, sunt Religiosi boni et
mali : hi enim sunt quasi in templo Domini, cl root*io-
terrestri paradiso Dei, ut ait B. Petrus Damianus, pii et
serm. De S. *Nicolao*, ut ficus et fructus coelestes rrP:obi*
proferant offerantque Deo. Hinc recte ait S. Au-
gustinus, *epist.* 137, tom. II : « Sicut non inveni
meliores iis qui in monasterio profecerunt, sic
ncc deteriores iis qui in monasterio defecerunt. »
Ita Pelagius, Eutyches, Nestorius, Jovinianus, Lu-
therus. Bucerus, Petrus Martyr, fuerunt monachi;
sed apostatantes facti sunt hæresiarchæ. Simile
de Atheniensibus, apud quos vigeabant sapientia
et probitas, dixit Plularchus in *Vita Dionys.* : a Eos
aut esse optimos aut pessimos, » addilque : « Si-
cut Attica prestantissimi!!!! mei, sic et exitiale ve-
nenum progignit. » Notandum est, quod scribit
fiolumella, lib. HI, ficus quæ non maturescunt nec
dulcescunt, ex arbore excutiendas esse, ne arbor
depravetur aut exarescat : ita a Religione excu-
tiendi sunt, qui genuinum ejus spiritum nou su-
gunt, calorem devotionis ejus non hauriunt, ul in
perfectione maturescant el dulcescant : alioqm

Dew Bi-
bet dao
dolú»
unum
ralis,
ilk nun
melhs.

emm bi (velcros inficient, et Religioni ingens vel detrimentum vel exitium afferent. Hoc maximo in Novitiis servandum est, n quibus quasi a radico pendet Religionis vel profectus, vel defectus : in iis ergo vel admittendis, vel repellendis magnus adbibendus est delectus, magna cura, uti dicere solebat B. Theresia. Hi deinde maxime exercendi sunt in studio tum mortificationis, tum orationis, ut semper cogitent se versari in Religione quasi in templo, imo quasi in c/plo quodam terreno (ut ait Climachus) m præsontiaDei et angelorum. Hoc est quod aureo suo documento docuit S. Petrus, uti refert S. Clemens, epist. t *ad Jacobum fratrem Domini* : « Instruebat (Petrus, ait Clemens) actus sua* vite omni hora custodire, et In omni loco Deum respicere; firmiter scire cogitationes malas cordi suo advenientes, mox ad Christum allidere. » Rursum aptissime et propriissime ficus optimæ sunt, qui se cum Christo disciplinai el cruci a D o immissa) sponte subdunt; pessim® sunt, qm disciplinam et crucem abnuunt et excutiunt.

Iir SOLENT FICIS ESSE PRIMI TEMPORIS, — 1100 VCD S : ver enim non dat maturas ficus. Ficus ergo «primi temporis» sunt, quas primo maturas profert el dat arbor, et aura, puta aestas; quæ pne-coquite dicuntur, suntque dulcissima:; quin primogenite, in quas suum succum et vires profundit arbor; ita ut quasi senescens et efileta serotinas ficus dot languidas, insipidas et imperfectas, ut bic in Italia cernimus et gustamus.

Pro quo nota : Duplices sunt ficus; aliæ enim sunt, quæ dant fructus semel in anno, scilicet in siptembri, tuneque proprium est ficuum tempus; aliæ cos dant bis quotannis, scilicet primos in junio, serotinos in septembri. Omnis enim ficus, dans fructus in junio, est bifera; dat enim secundis in septembri; sed priores junii longo melioris sunt posterioribus in septembri, et lue vocantur pnrcoquite, et primi temporis. Aliæ ficus, quæ tinum dant [nictus in septembri, priores pariter fructus dant meliores postremis. Ratio est, quia ficus cum sil calida, calorem solis exigit : unde quo calidior e«t sol, uti initio septembris, eo melioressuni ileus: declinante vero sole in octobri, minus bon»» sunt flous, quia minore solis ardore coquuntur. Denique sicut foetus animalium primi posterioribus tam specie, quam robore, indole et pretio antecellunt, sic tiens primo: æstalis posterioribus septembris a toto genere priPsUnt, et specie, et magnitudine, el novitate, et sapore vel reali, vel apprehenso ob longam et avidam sui expectationem ; unde et majori sunt in pretio, plurisque veneunt.

Porro opposite ju«tus comparatur ficui bonæ. *I'm* sicut ficus fructus fert dulces, ita et justus. m •«. /), sicut ficus parum crescit in altitudine, ita jiLlus est hmnihs. *Terito*, ficus pro floribus red-

dit fructus, bisque in anno dat fructus, scilicet ficus præcoquas et ficus maturas ; ita justus totus est in fructu bonorum operum. *Quarto*, ficus amplis foliis umbram facit : ita justus sua charitata alios juvat et protegit. *Quinto*, ficus alteri arbori inseri nequit, ob eximiam suam dulcedinem quam deserere nequii : ita justus in nullo homine, sed in solo Deo recumbit. *Sexto*, ficus decorticata arescit, el fructum non reddit : sic justus nisi tegatur conversatione honesta, fructum cum proximis non faciet. Ita Noster Salmeron, tom. VH, *tract.* 21.

Denique a ficu potius quam a pyro, pomo, etc., visio hæc desumpta est, quia in Judæa crebras sunt ficus, ejusque felicitas erat u sedere sub vite el ficu sua, » uti sæpe ait Scriptura. Et aliqui putant ficus in Palæstimi esse primos anni fructus. Sed hoc falsum esse Romæ intellexi ex Palaestinis, qui Hierosolymis nati sunt : asseruerunt enim, ibidem ante ficus produci pruna, pepones, cucumeres, etc.

3. Cognoscam in bonum, — favebo, benefaciam, tanquam bonos conservabo et tuebor eos, qui meo jussu transmigrarunt in Babylonem. Sic non tantum Joachim evexit Deus in Babylone, sed et Danielemet socios regnis præfecit, aliosque Judæos pace et bonis ditavit, *Jeremiæ* xxix, 4. Vide hic quid faciat obedientia, etiam impiis, qualis fuit Joachin et Judæi.

6. Et ponasí oculos meos super eos ad placan- Ven. «• dum, — ut cis me placatum el benignum exhibeam : hebraico est, *respiciam eos in bonum*.

/Edificado eos, — stabiles eis sedes dabo, primo, in Jerusalem; *secundo*, in Ecclesia Christi; *tertio*, in Jerusalem coelesti. Assurgit enim ad Ecclesiam; undo subdil : « Erunt inibi in populum, et ego ero eis in Deum. »

8. Qui habitant in terra Ægypti, — qui metu v«n.i. Chaldreoruin e Judæa, contra monita Jeremiæ, fugerunt in Ægyptum, non post mortem Godoliæ, et captivitatem Sedeciæ, sed ante sub Joacbin : hi enim, æque ut Judæi manentes Hicrosolymæ, a Chaldæis vastati sunt.

9. Dabo eos in vexationem. — Chaldæus : *Daboeos in commotionem*; Septuaginta : *itabo cos in dispersionem, q. d.* Dispergam eos per omnia regna, ut lauta clade Judæorum omnes gentes metu concutiantur.

Et in parabolam (in comparisonem, ut, cum quem volent dicere miserum, dicant: Miseriorest Judeo), et in proverbium, — id est in fabulam, ut omnes de Judæorum calamitate loquantur et fabulentur. Septuaginta vertunt, *in odium et in maledictionem*; ut scilicet homines cum volent male precari alicui, dicant : Contingat illi id quod contigit Sedeciæ regi Juda, eju-que familiæ et asseclis : Plaga Sedeciæ tangat te : Sis frater et socius Sedccia. Ita Vatablus, el palet *Jeremía* xxix, 22.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

tnedicit Judaoi, ct omnes gentes servituras Babyloniis per septuaginta annos, post quos Babylon evertetur, unde, verf. 15, propinat eis omnibus calicem iræ Dei. Deinde, vers. 30, Deum, quasi leonem in eos rugientem inducit, (pio fiet ul tanta pastorum populique sit strages, ut mortui non plangenturj nec mandentur sepultura (i).

I. Verbum, quod factum est ad Jeremiam de omni populo Juda, in anno quarto Joakim filii Josiæ regis Juda (ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis). 2. Quod locutus est Jeremías propheta ad omnem populum Juda, et ad universos habitatores Jerusalem, dicens : 3. A Ierlio decimo anno Josiæ filii Ammon regis Juda usque ad diem hanc; iste tertius et vigesimus annus ; factum est verbum Domini ad me, et locus sum ad vos de nocte consurgens, et loquens *t ct* non audistis. 4. Et misit Dominus ad vos omnes servos suos prophetas, consurgens diluculo, mitlensque : et non audistis, neque inclinastis aures vestras, ut audiretis, 5. cum diceret : Revertimini unusquisque a via sua mala, et a pessimis cogitationibus vestris : et habitabilis in terra quam dedit Dominus vobis, et patribus vestris, asæculo el usque in sæculum. 6. El nolite ire post deos alienos, ut serviatis eis, adoretisque eos : neque me ad iracundiam provocetis in operibus manuum vestrarum, et non affligam vos. 7. El non audistis me, dicit Dominus, ut me ad iracundiam provocaretis in operibus manuum vestrarum, in malum vestrum. 8. Propterea hæc dicit Dominus exercituum : Pro eo quod non audistis verba mea : 9. ecce ego mittam, et assumam universas cognationes Aquilonis, ait Dominus, et Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum : et adducam eos super terram istam, et super habitatores ejus, et super omnes nationes, quæ in circuitu illius sunt; et interficiam eos, et ponam eos in stuperem et in sibilum, et in solitudines sempiternas. 10. Perdamque ex eis vocem gaudii, et vocem lætitiæ, vocem sponsi, et vocem sponsæ, vocem moke, el lumen lucernæ. 11. Et erit universa terra hæc in solitudinem, et in stuporem; et servient

(1) A cap. XXV ad xxvn, scqnimtur tres sermones post captivitatem primam habiti. Qui boo capile continetur senno anno (piarlo Joakimi, qui ipse esset Nabuchodonosoris annus primus, habitus dicitur vers. f.

Primo, *in argumento dictionis*. Propheta, *primo*, nccusal diurnam Judæorum resistentiam contra sua aliorumque prophetarum monita, 3-7; *fecundo*, comminatur imminensem bine iisdem ac finitimis acerbissimam castigationem, el septuaginta anuornm captivitatem, 8-12; *Ierlio*, addit secuturas etiam contra castigationis hujus ministros afflictiones, 13, 14.

Secundo, *in argumento*, ut ita dicam, *actionis, primo*, præcipit Deus accipere poculum furoris proponendum gentibus omnibus, 15, 16; *secundo*, exsequitur Propheta praeceptum, universim indicatis cl spedalini recensitis populis, 17-26; *tertio*, instruitur idem, quid (acere ac dicere renuentibus debeat, 27-2J.

Tertio, pro conclusione utriusque, *primo*, injicit terrorem stupendum, 30,31; *secundo*, decernit stragem horrendam, 32-33; *Ierlio*, describit luctum funestum, 36-38.

Quoad tempus quo hunc sermonem habuerit J« rendas, hac notat Kosenrnullcr : Eum, inquit, tunc Ha, ut nunc legimus non ftiisso habitum, arguit tum illud, quod qu@ vcn>. 13, leguntur de libro, in quo Jeremías suam in gen-

tes exterar vaticinia consignarl, eo tempore quod versu pruno notatur, ab ipso dici uou potuerint, ut ad eum locum videbimus, lum quod quæ regi Babyloni®, vers. 12, 13, 26, denuntiantur pæn-v, vatem primo Nabuchodonosoris anno minatum luisse, non sil credibile. Non emin ille tunc quidquam in llebræos commisit, quo animadversionem promerisset. Imo eodem quo hic sermo habitus dicitur, quarto Joakimi anuo, Ndbuchodounsor, devicto apud Ccrcutiuiu rege .tgyptio, Piumone Ncbaonc (infra xlv i, 2), qui Joakimum regem constituerat (IV Reg. xxm, 34), hunc illius fæderatuui non depulit regno, sed in eo confirmavit, ei conditione, ul in ipsius clientela esset, el tributa pënderei (IV Reg, xxiv, 1). Eo (empore illa lautum modo quæ inde a vers. 3 hujus capitis usque ad vers. II (hoc incluso) leguntur, a vate pronuntiata crediderim, reliqua lum domum addita, cnm omnia Jeremiæ vaticinii inhoo quo nunc utimur, volumen o liata essent. Et ohonnus (*die Dibl Ihropbcieu*, part. II, p-g. 116), hinc pericopam post expugnatam lierosolymarn consignatam esse eo consilio censet, ul synlagmaii vaticiniorum contra gentes, cap. xlv i usque ad li i, prælalioms loco pramitteretur, hac poUmiiiium ratione ductus, quod vers. 15 et seqq.cnumoraAlur pupuli do quibus pamas sumere Jora decrevit.

omnes gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis. 12. Cumque impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babylonis, et super gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, et super terram Chaldæorum : et ponam illam in solitudines sempiternas, i 3. Et adducam super terram illam omnia verba mea, quæ locutus sum contra eam, omne quod scriptum est in libro isto, quæcumque prophetavit Jeremías adversum omnes gentes. 14. Quia sen ierunt eis, eum essent gentes multæ, et reges magni : et reddam eis secundum opera eorum, et secundum facta manuum suarum. 15. Quia sic dicit Dominus exercituum Deus Israel : Sume calicem vini furoris hujus de manu mea : et propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te. 16. Et bibent, et turbabuntur, et insanient a facie gladii, quem ego mittam inter eos. 17. Et accepi calicem de manu Domini, et propinavi cunctis gentibus, ad quas misit me Dominus : 18. Jerusalem, et civitatibus Juda, et regibus ejus, et principibus ejus : ut darem eos in solitudinem, et in stuporem, et in sibilum, et in maledictionem, sicut est dies ista : 19. Pharaoni regi Ægypti, et servis ejus, et principibus ejus, et omni populo ejus, 20. et universis generaliter: cunctis regibus terræ Ausilidis, et cunctis regibus terræ Philistiim, et Ascaloni, et Gazæ, et Accaron, et reliquis Azoti; 21. et Idumææ, et Moab, et filiis Ammon : 22. et cunctis regibus Tyri, et universis regibus Sidonis : et regibus terræ insularum, qui sunt trans mare : 23. et Dedan, et Thema, et Buz, et universis qui attonsi sunt in comam : 24. et cunctis regibus Arabiæ, et cunctis regibus Occidentis, qui habitant in deserto : 25. et cunctis regibus Zambri, et cunctis regibus Ælam, et cunctis regibus Medorum : 26. cunctis quoque regibus Aquilonis de prope et de longe, unicuique contra fratrem suum : et omnibus regnis terræ, quæ super faciem ejus sunt : et rex Sesach bibit post eos. 27. Et dices ad eos : Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Bibile, et inebriamini, et vomite : et cadite, neque surgatis a facie gladii, quem ego mittam inter vos. 28. Cumque noluerint accipere calicem de manu tua ut bibant, dices ad eos : Hæc dicit Dominus exercituum : Bibentes bibetis : 29. quia ecce in civitate, in qua invocatum est nomen meum, ego incipiam affligere, et vos quasi innocentes et immunes eritis ? non eritis immunes : gladium enim ego voco super omnes habitatores terræ, dicit Dominus exercituum. 30. Et tu prophetabis ad eos omnia verba hæc, et dices ad illos : Dominus de excelso rugiet, et de habitaculo sancio suo dabit vocem suam : rugiens rugiet super decorem suum : celeuma quasi calcantium concinetur adversus omnes habitatores terræ. 31. Pervenit sonitus usque ad extrema terræ, quia iudicium Domino cum gentibus : iudicatur ipse cum omni carne, impios tradidi gladio, dicit Dominus. 32. Hæc dicit Dominus exercituum : Ecce afflictio egredietur de gente in gentem, et turbo magnus egredietur a summitatibus terræ. 33. Et erunt interfecti Domini in die illa, a summo terræ usque ad summum ejus : non plangentur, et non colligentur, neque sepelientur : in sterquilinum super faciem terræ jacebunt. 34. Ululate, pastores, et clamate : et aspergite vos cinere, optimates gregis : quia completi sunt dies vestri, ut interficiamini; et dissipationes vestræ, et cadetis quasi vasa pretiosa. 35. Et peribit fuga a pastoribus, et salvatio ab optimatibus gregis. 36. Vox clamoris pastorum, et ululatus optimatum gregis : quia vastavit Dominus pascua eorum. 37. Et conticuerunt arva pacis a facie iræ furoris Domini. 38. Dereliquit quasi leo umbraculum suum, quia facta est terra eorum in desolationem a facie iræ columbæ, et a facie iræ furoris Domini.

V«r». i. 3. Tertio decimo anno Josæ. — Illo enim coepit prophetaro Jeremías; inde ad hunc annum quantum Joakim fluxerant jam 33 anni (i).

Locutus sum ad vos de nocte consurgens. — Pro de nocte, Ilcbræus, Chaldæus et Septuaginta habent «mane, n seu a diluculo, nq. ȷ. Tempestive, sum-

(1) Nam 31 annis regnavit Josias (IV /M</. xxn, 1). S'ib hoc vaticinatus est Jeremías 18 vel 19 annos (nam anno ejus decimo tertio vaticinari coepit, supra i, 1); his addo tres menses Joacbaà (IV /lcg. xxui, 31), et quatuor an-

nos Joakimi, fiunt ipsi 23 anni, per quos nullo labore et se et >ociosHiosaMiiuis?», ait Jeremías, ut ad meliorem frug< m populum reduceret. (liogenmutkT»)

nia cura, diligentia et sollicitudine, quovis tempore, etiam si opus esset noctu, non destiti vos quasi bonus pastor monere et urgere.

Ven. i. 6. In operibus manuum vestrarum, — in idolis : hæc enim sunt opera quæ fecistis, et conflastis manibus vestris.

9. Ecce ego mittam, et assumam universas cognationes aquilonis. — a Cognationes, » id est tribus et populos, habitantes ad aquilonem respectu Judææ, puta Chaldaeos, eorumque vicinos et subditos. Populi enim vicini invicem cognati sunt; descendunt enim ab eodem patriarcha, aut ab ejus fratre, qui in divisione gentium in Babel, vicinam fratri regionem eleit et incoluit. Perinde ac ctiamnum vicinæ gentes facile connubio et cognationes contrahunt. Porro in t » *mittam* Dionysius intelligit angelos malos; S. Hieronymus angelos bonos, qui suscitent aquilonares Chaldæos ad excidium impi® Judææ, Verum simplicius hæc jungas, *q. d.* Mittam cognationes aquilonis, easque assumam mihi in milites, ut vindictam meam in Jud/eos peragant.

Nabucodonosor servum meum. — Vocat eum « servum, » id est lictorem et executorem justæ suæ vindici®. Perperam ergo hinc infert Calvinus, Oiuinei «r-
▼ oh nu ^eum esse auctorem operum malorum, v. g. ty-
tei «r-
▼ jont rannidis : sic enim peccati esset auctor. Serviunt
Dt0- ergo Deo tyranni, omnoque malæ voluntates :
quia eorum tyrannide et malitia (quam non Deus, sed ipsi ponunt) jam posita et prævisa Deus utitur, eamque ordinat ad justam aliorum impiorum castigationem, uti docent S. Augustinus, S. Thomas et passim Theologi.

Tradi- Moraliter disce hic nos tradi tyrannis et malis
mur ty-regibus ac Prælatis ob nostra peccata. Hoc est
peccau. enim <lu°d ait Job, cap. xxxiv, 30 : «Qui regnare
facit hominem hypocritam propter peccata populi. » Et Isaias, cap. in, vers. 4 : a Et dabo pue-
ras principes eorum; et effeminati dominabuntur
eis. » Audi duo illustria exempla quæ refert Anastasios Nicenus in *Quæst. S. Script.* Quæst. XV :
Eicm- a Cum Phocas, inquit, Imperator per Bonosu-
pla> lictorem eas faceret sanguinis effusiones, quidam
monachus sanctus Deo in oratione dixit : Domine, cur eum fecisti Imperatorem? atque vox ad eum venit a Deo, dicens : Quoniam non inveni pejorem. Fuit etiam quaedam civitas in Thebaide scelerata, in qua vir quidam perniciosissimus simulate factus est monachus. Accidit ergo ut decederet Episcopus civitatis : cuidam autem viro apparuit angelus dicens : Fac ut civitas Episcopum eligat eum peregrinum, qui illic habitat. Abiens ergo fecit quod jussus fuerat. Illo autem jam ob episcopatum intumescente, angelus dixit ei : Cur superbis, et magnifice libi places, o infelix? revera non tanquam dignus sacerdotio factus es Episcopus, sed quia hæc civitas tali digna erat Episcopo.»

Ponam eos, etc., in solitudines sempiternas, — id est diuturnæ, scilicet per septuaginta annos captivitatis Babylonica. Sto sæpe in Scriptura

XU.

æternum per hyperbolen significat longum tempus, esto finitum, aut potius finiendum.

Verft

to. Perdamque, etc., vocem molæ, — strepitum molæ et molentium. Solebant enim in Judæa (uti ctiamnum in Africa, et alibi ubi deest aqua et ventus) esse molæ domestiche, quas puellæ binæ manibus vertebant, interimque cantillabant, ut tædium el laborem levarent; hinc ait Christus *Matth.* cap. XXIV, 41 : « Erunt duæ molentes in mola : una assumetur, et una relinquetur. » Vox ergo mo-
Zæ, est hic puellarum molentium cantus, *q. d.* Non erunt qui vel quæ molant frumenta, et inter molendum cantitent, uti antea solebant.

Er lumen lucfrnæ. — Lucernarum usus erat in conviviiis, nuptiis et festis : item in officinis magnarum urbium ad operandum aut vendendum suas merces vespere, *q. d.* Auferam omne gaudium conviviorum, nuptiarum, festorum, operarum et mercium a Jerusalem, eamque evertam.

Probabiliter Sanchez hæc omnia refert ad nuptialem plausum et lætitiam : illam enim hic assumi quasi typum et exemplar ingentis gaudii. In nuptiis ergo erant hæc quatuor. *Primo*, vox el cantus sponsi et sponsæ, quasi epithalamium, ut patet ex Confie. *Secundo*, erant lucera®, id est faces et tædæ, quæ sponsis, eorumque asseclis (noctu enim celebrabantur nuptiæ) prælucerent. *Tertio*, erat vox gaudii et lætitiae, puta vox musicorum, et ore, et testudine, violis, aliisque instrumentis miro concentu concinentium. *Quarto*, erat vox molæ, id est cantus puellarum molentium, et ex farina molita placentas, aliaque dulciaria pro nuptiali cœna parantium et coquentium. Sic apud Gentiles in nuptiis omnes el omnia personabant Hymenæo plausu. Omnes enim novis sponsis felicia apprecantes inclamabant et ingeminabant : « Veni, o Hymen, veni, o Hymenæe! »

Prior tamen sensus planior et generalior est ; unde Apoc. xvm, ±2, ubi hæc in excidio Babylonis citantur et iterantur, additur : « Et omnis artifex omnis artis non invenietur in te amplius. »

ii. Er SERVIENT OMNES GENTES ISTJR REGI Ba DYLO- Veri. H
nis septuaginta annis, — id est usque ad annum septuagesimum captivitatis Babylonicae : quaedam enim gentes 50, aliæ 60, aliæ, ut Judæi (de quibus proprie hic agitur) 70 annis servierunt Chaldæis : de quo plura cap. xxvn, vers. 7, et cap. xxix, 10. Simile est Erodi xii, 40, ubi Hebræi dicuntur habitasse in Ægypto 430 annis, non quod omnibus illis annis ibi habitarent; sed quod ibi habitarent usque ad anuum 430, computandum scilicet a vocatione et egressu Abrahæ ex Chaldæa in terram Chanaan, *Genes*, xii, 1. Simile quoque est *Judith* cap. ivi, 28, ubi Judith dicitur mansisse in domo vin sui annos 103, id est usque ad annum ætalis suæ 105; nec enim post mortem viri mansit annos 105, sic enim ipsa vixisset 130 annis. Adde *omnes* hic non esse in Hebræo (1).

p) De rationo cumputanih hosca annos et hebræi et

m n. <3. Qpæotmqüß prophetavit Jeremías adversum OMXES gentes, — 7. d. Omnia gentium excidia re-
n flectam et convertam in ipsam Babylonem, ut qua mensura mensa est ipsa aliis gentibus, cas- que vastavit, eadem remetiatur ei.

<4.Ouia sbmvieruwt eis, — scilicet Chaldæis, quos nominavit vers. 12, q.d. Quia Chaldæi superbe sibi servire fecerunt Judæos, et alias gentes, ac reges multos et potentes; hinc juste eos puniam, ut et

Christiani Interpretes vehementer inter se dissentiunt. Varias illorum sententias recensuit el dijudicavit Joannes a Bcbm m *Dissert. de (ermino a quoti at quem septuaginta annorum tiabylonica captivitatis rt/ servitutis ad Jerem. xxv, 12, XXIX, 10, Regiomonl. 1633, repetita in Thesauro theotog. phdolog. novo, a Skeniod llasæo edito, tum. i, pag. 954 et seqq. Bellinius optionem dat lectui ibus, otnim duarum harum sententiarum eligere velint, num eam quæ annos servitutis incipit a primo Nabuchodonosoris in Syriam adventu. anno Joakimi quarto, itali- que in anno ii Cyri Persici regm, quo Babylonem cepit (quæ prior sententia a plensque el melioribus interpre- tibus, ut notat Michaelis, alias probatur) ; an vero alte- ram, quæ initium annorum captivitatis facit sponta- neam Jechoni® deditionem ejusque in Babyloniam depor- tationein, Unem annum 28 Cyri Persici regni. Alias com- putandi rationes protulit Des Vignoles, *Chronologie de l'Histoire sainte*, tom. 1, pag. 536 el seqq.; tom. U, pag. 580 et seqq.; J. G. Bank.us, in *Novo System. chro- nolog. fundamental.*, pag. 67, § 94, de epocha captivi- tatis Babylonicas et septuaginta annorum, quorum *Je- rem.* XXV, 12, XXIX, 10, mentio fit, hunc in modum dis- terit : « Ad constituendam hanc epoch un notandum est, duplex e&o captivitatis, et duplex quoque septuaginta anii trurn initium. » Aliud enim initium captivitatis a propheta Jeremia, aliud ab Ezechiele statuitur. Ille enim a quarto anno Joakimi, cap. xxv, I, hic autem a *Je- choniæ* captivitate computat, *Ezech.* cap. i, vers. 2; xxiv, vers, ii, cujus priores octo anni magis servitutis, quam captivitatis vocandi mot. Pari modo septuaginta anni non ab eodem termino numerantur. Jeremias eus quarto anno regis Joakimi (xxv, 1) 3585 p> riodi Jobelei, quo captivi- tas seu potius servitus Babylonica incmpll ; Zacharias au. tern, cap. rm, 5, ab excidio templi, anno 3681 periodi Jobelei, numerat hic tantummodo ad primam captivita- tem , qua servitus sub rege Babyloni® el septem anni a Jeremia pnedicti incipiunt, respicimus, cujus epoch® annus est periodi Jubeli 3585; id quod etiam ad primum annum regni Cyri 3655, quo captivitas, leste Esdra, i, 1, soluta est, apprime quadrat. Illis enim ab his subtrac- tis, remanent septuaginta anni.*

His duersis explanationibus relatis, Rosenmuller statuendum censet, Jeremiam pro longioris temporis indefinito spatio posuuse dehmtum annorum numerum, ad chruooh>gicas rationes haudquaquain exigendum, quem, admodum el veteris et novi Testamenti scriptores pro multitudine indeterminata sæpe speciem numeri certam usurpare soient; quomodo potissimum *septenario* numero, uti solent, inquit, exempla collegii Ghssius *Vhi- lot Sacr.* pag. 1258. Minus definite quod hic el versu proximo habetur, exprimitur mira cap. xivii, 7 : *Servient popoli ri regi Babyloni®, ejusque filio et nepotis donec ejus quoque terree tempus veniat.*

Pom» hæc computandi ntio non potest admitti, in- quitd'Allidi, nam cum liberationis tempus reipsa, elapsis •ep* agnita annis, evenit, inde sequitur Prophetam non telctimti tempora «patiam, sed apprime determinatum pra <oli> bal íc , ilautum hoc conciliari puteal cum Hio computandi mod. quo utuntur Prophet®,

ipsi Chaldæi serviant aliis, scilicet Persis, sleque reddam eis talionem (i).

Aliter explicat S. Hieronymus, q. d. Gentes et reges vicinos evertam, quia servierunt Chaldæis pugnando contra Judæos, aut, ut Sanchez, quia

(1) Cur id crimini illis datur? Nonne coacti cessere, cum resistere Chaldæis non possent? Tametsi vero sponte se subjecerint, nonne illis per Jeremiam imperaverat Deus, ut colla submitterent, extremis calamitatibus ob- ruendi, nisi obtemperarent? a Gens autem cl regnum, quod non servierit Naliuchodonosor regi Babylonis..... in gladio, et in fame, et in peste visitabo super gentem illam. »

Ut vaticinii hujus sensum probe assequamur, tcrnpora sedulo distinguenda sunt. Gentes Judæistinnirli®, ineunte regnum Sedccia, legatos ad Sedeciam misero, postula- tum, ut initis una consiliis annisquo, Nabuchodonosori occurrerentt ejusque victoriarum impetum coercerent. Munuit tunc illos Dei nomine Jeremías, ul colla Nabu- chodonoson subderent, pumas mox recitabis minitatus. At minime territi fœdus una inivere, invito Deo, mu- tuam sibi opom ¿Hdliciti. Aliquot post anuos, eum Nu- buchqdpnpsor de ¿<decíje fide dubitaret, illumque se- crete fœdere cum /Egyptiis junctum esse inlrlligeret, ingenti cum exercitu in Judæam veniens Hierosolymam aggre^us est. Stalim vero Idumæi, Ammonii®, Moa- biue vires cum illo junxere in Sededam, spretis promis» sionibus ac fide, quibus sese erga Sedeciam obstrinx- rant.

Hanc illis perfidiam exprobrat hic Jeremias : Nabucho- donosori, quanquam validissimo, et gentibus innumeris stipato, serviistis, vel arma cum Nabuchodonosore junxis- tis, m Jud® perniciem, cum illius impetum cuocere pussetis, quippe gentes opibus cl numero lloreuli&im®, inudo vires una conjungere placeri.

Certissime novimus ex Scriptura IdunuBós ad Nabu- chodonosoriscopias accessisse: id æque certum de Am- momtis et Meabilis est. Arguit Ezechiel Tyrios et Sido- nius, quod Hicrusoiym® expugnatione cl excidio gavisi fuerint. Denique Ægyptlii non nihil moverunt, ul suppe- tias ad Sedeciam afferrent. Innuere videtur Ezechiel, xxx, 21, aliquam cum Ægyptiis pugnam, qua inferior JCgyp- tiusfuit: «Brachium Pharaonis..... confregi : el ecce non est obvolutum ut restitueretur ei sanitas. »

Recentiores interpretes Hebræum aliter reddunt : *Quo- niam* Chaldæi *ad smitutem adrge/u/it* populos regestpie plurimos, *illos eliam* subjicient servituti *gentes mullir et reges magni.* Ad verbum ; *Quoniam usi sunt illis, ita ipsis gentes mulla et reges magni.* Quanquam dcmonsti are non possumus, gentes a Chaldæis superatas, præsertim eas hic recensitas, Ægyptios, Pbœmces, Idumreos, Moabita*, Ammunilas ulla ælate imperium in Chaldæus exercuisse, id certe a prophetis omnibus predici fatendum est. Scri- bit Isaías fore ut reges liierusolym® serviant, eamquo restituant, gentes vero alien® corairi illa procumbant, ac pedum illius pulverem lambant. Alibi ait futurum, ul Israclit® sibi eos subjiciant, quibus ipsi olim obnoxii fuere, Nevisque dominis imperent : « Erunt capientes eos qui se ceperant, el subjicient exactores suos, n Everso Ch ddæoruin imperio, hi hostibus suis summo in con- temptu fuerunt ; quamobrem Jeremiæ oraculum salis ex- plicatur. Si versionem Vulgat® servare placeat, quacum conveniunt Aquila el Thcodotion, conciliari cum H»'bræo potest, si vertatur : *Quoniam etiam gentes numero floren- tes, et reges locupletissimi servierunt intercos,* vel, sub eis. Sive : Quia h® gentes, quanquam llorentussim®, et reges opulentissimi cum eis, sub eis m eurum exercitu. (Cdlmclus, S *Script» Cur9» Compl®*

Bubgerunt et servire sibi fecerunt populum Dei, puta Judæos.

Tertio, Chaldæus et Vatablus sic vertunt, *servierunt*, id est servient, scilicet Chaldæi, *eis*, scilicet gentibus quæ sunt multæ, et babeni reges magnos, scilicet Medis et Persis.

15. Sume calicem. — Notant Hugo et S. Thomas Jeremiæ in visione ostensum et oblatum fuisse a Deo calicem vini, qui significabat justam mensuram vindictas et suppliciorum, quibus Deus per Chaldæos quasi vino inebriaturus erat impios Judæos et gentes, ut pene ad insaniam vi doloris adigerentur; hunc vicissim ipsismet Chaldæis similiter per visionem propinat, id est prædicat et comminatur, Jeremias. ita Theodoretus, Hugo, S. Thomas et alii. Idque quia ipsi quasi ebrii vino erroris et scelerum, impegerunt et collapsi sunt in hanc irati Dei manum. Sic calix sumitur *Psalm*, lxxiv, 8 : a Calix in manu Domini vini meri plenus mixto. Et inclinavit ex hoc in hoc : verumtamen fex ejus non est exinanita. » Et *Isaia* li, 17 : a Usque ad fundum calicis soporis bibisti, et potasti usque ad feces; » unde calicem hunc mox Jeremias vocat *gladium*, cum subdit : « Insanient a facie gladii. » Alludit ad symposiareham, sive modimperatorem, qui convivii pñfectus erat, et cuique suum calicem admetiebatur et temperabat : talis enim modimperator in mundo est Deus, de quo plura alibi. Addit Sanchez calicem hunc esse eum qui damnatis ad mortem dabatur, ut fortius eam ferrent; ideoque significare mortem.

Hinc secundo, Sanchez censet hæc non per visionem, sed reipsa peracta esse a Jeremia, ideoque eum, instar Habacuc, *Daniel*, xiv, ab Angelo tractum esse per provincias hasce omnes cum calice divini furoris pleno; aut potius cum iis, qui ex singulis hisce gentibus Hierosolymam ventitabant, praesertim in festo Paschæ, Pentecostes, aut Tabernaculorum, calicem hunc propinavisse, ut cum in suas singuli sedes remigrarent, docerent civissuos, quid ad nationes illas in mandatis a Deo habuerit Jeremias. Ilæc sententia probabilis est; prior tamen uti communior, ita faciliior est et planior. Difficile enim est concipere, quomodo tot tamque reiuofe gentes Hierosolymam uno codciuque tempore confluerint. Deinde, quia id quod sequitur : a Elbibent, et turbabuntur, et insanient a facie gladii, » plane significat hæc omnia non reipsa, sed symbolice esse peracta. Nec enim reipsa gentes biberunt calicem a Jeremia acceptum, moxque turbatæ sunt, et insanierunt a facie gladii; nec enim calix est gladius, aut gladium par! Calix ergo lue, uti et ejus haustus, sive potatio, imaginarius fuit, non realis; videbatur enim Jeremias sibi videre, quod calicem acciperet a Deo, eumque Dei jussu propinaret Gentibus : cumque illo eum recusareut, invitas coegit eum bibere et haurire; eo hausto mox turbatæ sunt, et quasi ebrii coeperunt stringere gladios contra «ese in-

vicem, sequo mutuo pugnīs et pñliis conficere. Quod nihil aliud fuit, quam justo Dei iudicio et vindicta exortas esse inter eos lites et rixas, quæ in mutuas cædes eruperunt. Secus est de catenis, cap. XXVII, 2; has enim reipsa misit Jeremias ad gentes, uti ibi patebit (i).

18. Jerusalem. — A Jeru-alem plaga Dei incipit, V«». H. tum quia illa cognoscens et colens Deum, plus caderis gentibus peccavit; tum quia i caderis statuitur in exemplum, ut ex ea suam qui-que plagam metiatur, similemque exspectet. Hoc est quod ait Deus, vers. 29 : a Quia ecce in civitate, in qua invocatum est nomen meum, ego incipiam affligere, et vos quasi innocentes et immunes eritis? » Hinc huc alludens S. Petrus, epistolæ I, cap. iv, vers. 17, ait : a Tempus est ut incipiat iudicium a domo Dei. »

Ut dahem (id est prædicerem et prophetarem dandos fore) eos in solitudinem, etc. — Sic cap. i, vers. 10, audivit a Deo : « Ecce constitui te hodie super gentes, et super regna, ut everuas, et destruas, » etc., id est, ut prædicas et prophetes eas everellendas et destruendas.

Sicut est dies ista, — sicut erit, sicut mox demonstrabit dies excidii imminens. Ha Lyranus et Maldonatus. *Secundo*, S. Hieronymus, Rabanus, Hugo et Vatablus censent hæc verba addita esse, quando post excidium urbis Jeremias suas prophetias, olim editas, in unum volumen redegit. Xerum idipsum fecisse videtur Jeremias hoc anno quarto Joakim, non autem capta urbe. Respondeo ergo, « sicut est, » id est sicut jam esse incipit dies ista vastitatis; nam hoc anno quarto Joakim cum suis captus est; cœpit ergo hoc anno prophetia hæc impleri, perfecte vero impleta est anno ultimo Scdecfe. Ita Theodoretus, Hugo, Vatablus et Sanchez.

20. Universis GEXF. HALTTER. — Hebraice Sd Ver». i». *col haereb*, id est omnibus promiscue, vel omni mixtioni, id est Judæis et exteris, qui fugerant et miscuerant se Ægyptiis.

Ausit id is. — Hebræus, Chaldæus, Septuaginta, *terra: Ilus*, quæ est regio Arabia et Idumæa, aut

(1) Voluit hoc aliqui in somnio aut in visione factum, inquit J. D. Michaelis, alii vero de solo vaticinio malorum imminentium intelligunt. Ego, ut jam paler meus sentiebat, putem, hoc critico anno, quo ad Circesium pugnatum est, legatos harum gentium omnium Hierosolymis fuisse, de communi Asiæ salute deliberantes; hosce legatos adisse Prophetam, illisque nondum do significacione polli edoctis, vinum Dei nomino propinasse. Ita omnino sentiendum est ob vers. 28, ubi supponitur accidere posse, ut aliqui eorum poculum recusent. Vide simile quid infra cap. xxvii, 3. Cui scatenia) nedum astipulatur Rosenmuller, asseverat contra meram hanc esse imaginem poeticam, seu parabola speciei uti a propinatione in orbem in conviviis desumptam, qua Propheta sistitur ut symposiarcha, juxta Siuckii An/i-/MI/, *convivai*. lib. III, cap. xiii; imraturque sententiam illam de legalis exterorum regum Hierosolymæ tunc congregatis, quos poculo adierit vates, placuisse i citonio, *die bibl. royheten*, part. II, pag. 114.

certe ei confinis, ubi habitavit Job, cap. i, vers. 1. Nominat hic Propheta omnes regiones vastandas a Chaldreis.

Et reliquiis Azoti, — id est urbi Geth quæ vicina et confinis est Azoto. Ita S. Hieronymus. *Secundo*, alii, « reliquiis, » inquiunt, id est, iis qui reliqui erunt e clade Azoti facta per Sennacherib, *Isaia* XX, t; vel per Pharaonem Nechao, cum cecidit Josiam, IV *Reg.* xxi, 29.

Tertio et optime, a Castro censet *reliquias* hic vocari urbes et vicos Azoto vicinos et subiectos, uti Gazaram, I *Machab.* xiv, 34, Cheretrios et alios. Similis phrasis est cap. xlvij, vers. 5, et Amos i, 8.

v«r*. n. 22. Et cunctis recibus Tyri. — Unus erat rex Tyri, uti et Sidonis; hic tamen *reges* vocantur in plurali, quia ad posterum ejus hęc clades pertinuit. Duravit enim hęc Ghaldreorum vastitas et dominatus per 70 annos, uti dicitur vers. 11: « Tyrus et Sidon, ait S. Hieronymus, in Phœnices littore principes civitates, quæ et ipsæ Babylonio supervenientes superatre sunt, quarum Carthago colonia. Unde et Pœni sermone corrupto quasi Phœni appellantur, quorum lingua Hebræe relinquire magna ex parte confinis est. »

Regibus terræ insularum, qui sunt trans mare, — id est regibus insularum, ad quas eunti necesse est mare transire; quia sit® sunt in medio mari Mediterraneo, uti sunt Cyprus, Rhodus, et alie insulte quas cepit Nabuchodonosor. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo et Vatablus. *Secundo*, insulte et insulani in Scriptura vocantur quævis remotæ gentes; tales enim esse insulanos aestimabant Judæi, utpote navium et rei nauticæ inexperti* Ita Sanchez.

Vir*, il. 23. Dedan, et Thema, et Buz. — Hæ gentes, ait S. Hieronymus, sunt in solitudine, vicinæ et mixtæ Saracenis sive Arabibus. Sunt hęc regiones Agarenorum, de quibus uti et de /Elam, cap. xlix: a Et universis qui attonsi sunt in comam, » de quibus dixi cap. IX, in fine.

Zambri et /Elam. — Regiones sunt Persidis, aut solitudinis, id est Arabi® Desert®, inquit S. Hieronymus.

VeifcM. 28. Unicuique contra fratrem suum. — Supple, ait S. Hieronymus, dedi, et ex me tu, o Jeremía, propinabis et dabis hunc calicem, et meracam potionem irre et vindicæ mere, ut omnes furant, vomant, insaniant, ut scilicet unus contra alium pugnet, et mutuis inter se preliis dimicent, seque invicem conficiant, quasi ebrii et insani. Alludit ad convivia, ubi in orbem bibitur, donec omnes inebrientur, q. d. Pari modo hic unus alteri porriget calicem iræ mere, unus alterum invadet, vastabit, occidet.

Quieres, cur Deus has omnes gentes Judæi« vicinas jussit excidi? Respondet *primo*, Tiedoretus, quia Judæi» fuerunt causa vel occasio idolatrie, ad eamque illos vel suasu suo, vel exemplo pellexerunt. *Secundo*, Ljranus causam dat, o*

earum clade Deus subtraheret Judæis spem ad eas recurrendi, earumque opem contra Chaldæos aliosque hostes implorandi. *Tertio*, S. Hieronymus, Rabanus, Hugo et Dionysius: Quia, inquiunt, hęc gentes in Judæorum clade et excidio gavisæ sunt, imo in eo Chaldæos adjuverunt: hanc enim causam dat in sequentibus Jeremías. *Quarto*, Sanchez: Quia, inquit, hęc gentes populum Dei vexarunt, illumque sibi servire coegerunt.

Hęc rationes partiales sunt certarum gentium, non universales omnium quæ hic nominantur. Reges enim Medorum, insularum, Tyri, Sidonis, etc., non fuerunt hostes, sed potius amici et confuisti rati Judæorum. *Quinto* ergo, generatili! et adrequate causa excidii harum omnium gentium fuit, quod Deus impleta jam mensura peccatorum earumdem, more suo voluerit et decreverit eas punire et excindere. Hoc est quod ait vers. 30: « Dominus de excelso rugiet, » quasi judicium universale orbis peragens: « Celeuma quasi calcantium concinetur adversus omnes habitatores terræ. Quia judicium Domino cum gentibus; judicatur ipse cum omni carne, impios tradidi gladio, dicit Dominus. » Hac de causa voluit Deus transferre monarchiam Assyriorum, eamque tradere Chaldreis. Ut enim Chaldæi se facerent monarchas omnesque gentes sibi subderent, necesse erat ut eas bello appeterent et protererent. Sic postea cum rursum impleta esset mensura peccatorum orbis, puta post duo sæcula, suscitavit Græcos et Alexandrum, et post hos Romanos, ac deinde Gothos, Wandalos, Alanos, Tureas, etc., qui vindictam universalem peragerent, orbemque quasi purgarent et expiarent. Fuerunt ergo ipsi quasi lustratores orbis: unde a Jeremía vocantur milites et sacerdotes Dei, ab Isaia virga Dei, sicut Attila dicebat se esse flagellum uei.

Rex Sesach bibet post eos. — « Rex Sesach » non est rex /Egypti, uti censuit Ljranus, ex eo quod Sesach fuerit proprium nomen alicujus regis /Egypti, ut patet HI *Reg.* xiv, 25, et II *Paral.* cap. xii, vers. 2; nam id huic loco non congruit. Pharaon enim quem vicit Nabuchodonosor, non a Sesach, » sed Vafres est dictus. Non etiam est rex *Æthiopiæ*, ut vertit Arabicus Antiochenus: nemo enim alius ita vertit, a Rex ergo Sesach n est rex Babylonis, ut patet cap. 11, vers. 41, qui ultimus bibit calicem iræ Dei. Ita S. Hieronymus, Chaldæus, Theodoretus, Rabanus, Hugo, S. Thomas, Vatablus. a Sesach » ergo est Babylon, idque ex eo quod Sesach erat vel urbs potentissima Babylonis, vel dea Babylonis; et potius, ut S. Hieronymus et Hebræi, ex eo quod Sesach idem est quod SrMeh Babel per alphabetariam revolutionem, quam Hebræi *athas* vocant, qua ultimas litteras cum primis jj* retrogrado ordine commutant, scilicet in *Babel* vxm' *belh*, secundam initialem alphabeti commutant eommum *schin*, secundam finali; et *r.aph*, undecimam i filialem, commutant eum *lamed*, undecima (.Riduthoc Scaliger, lib. VI *Emcnci. temp.*,

aitque *athasch* esse commentam ineptissimorum Rabbinoꝝ ; Sesach ergo esse nomen dem. Verum S. Hieronymo et priscis Rabbiniis, quos sequitur S. Hieronymus, magis credendum est quam uni moderno Scaligero.) Idque facit Jeremías : quia, ul ait S. Hieronymus, occulto lineæ et obscure loqui volebat, ob metum Chaldæorum jam dominantium, no, si aperte Babylonem nominasse!, dixissetque eam vastandam esse, eorum jam Judæne imminentium magis contra eam, neque ac
la peob conira se concitaret insaniam. Verum satis apcrite
Propheta, vers. 12 et aliis, prophetat excidium
Primi. Babylonis. Potius ergo cum a Castro dixerim, regem Sesach hic vocari regem Babylonis per anagrammatismum jam dictum, ex eo quod hic rex post omnes alios erat puniendus. Illi ergo quasi postremo puniendo, postremas alphabeti
Secunda, litteras eleganter adaptat. *Secundo*, id facit, ut hac confusione litterarum significet confusionem rerum futuram in Babylone. *Tertio*, Hebræum *sesach*, id est *byssus tua*, significat regem bysso et purpura splendidum, his exuendum esse, et ad infima dejiciendum. Unde Syrus et Arabicus Alexandrinus vertunt, *rex maximus*. Rursum S. Hieronymus, in *Nomin. Ilebr.*, ex Jeremía : « Sesach, inquit, est byssus saxeus, sive manus sacci, » corripit, « Sesach est byssus sacceus, sive mavis sacci. » *Sac* enim Hebraice est *saccus* non *saanim* ; imo, ré *sac* ab Hebræis in omnes pene linguas transiit, æque ac *keren*, id est cornu. Hoc etymon huic loco apte congruit, *q. d.* O Babylon ! voco te Scsac, id est byssum sacci, sive byssum et saccum : quia tua byssus et purpura regalis commutabitur in saccum lugubrem et servilem, quando te Cyrus capiet et vastabit. Denique *Sesach* verti potest, *senarius tuus*. *Ses* enim hebraico sunt *sex*. Unde *so-sa* » et *susanna* vocatur lilium, a sex foliis. Ita Pagninus, *q. d.* Appropinquat, o Babylon ! Sesach, id est senarius tuus, hoc est finis tuus, ruina tua et exitium. Senarius enim symbolum est consummationis et finis rei: quia sex diebus primis mundi Deus consummavit et finivit opus creationis universi, et sex diebus decurrit ad finem tota hebdomada, ac consequenter omnia tempora; ac sexto annorum millenario finiente finietur et mundi cursus, uti passim Patres asserunt. Unde et Christus feria sexta, horaque sexta crucifigi moriquo voluit. Insuper alludit ad *Susa* regiam Persarum, *q. d.* Sesach transibit in Susa, id est, finis imperii Babylonis transibit in initium monarchie Persarum, qui imperabunt in Susa. Susa cniin dicta est non a Suso fluvio, uti aliqui volunt, sed ab Ilebræo, Chaldæo et Persico *susan*, id est *lilium*; quod eo loci liliorum ingens sit copia. Ita Athenæus, lib. II; Stephanus, lib. De *Urbibus*, et alii. Hinc et oleum Susinum confectum ex liliis, de quo Plinius, lib. XIII, cap. i, quiet lib. VI, cap. xxvn, tradit Susa urbem conditam fuisse a Dario, filio Hystaspis. Ibi fuit regia Cyri lapide candido et vario, columnis aureis, et lacunaribus gemmisque

distincta, coeli continens simulacrum, stellis micantibus insignitum, et incredibilia multa. Ibi Assuerus convivium inaximis divitiis et deliciis copiosum celebravit, Et Mer. i. Ad hæc Sesach, id est byssus tua, transibit in Susa, id est in lilium, puta Babylonii in Persidem et Persas : Babylonii enim opulenti erant et splendidi bysso *Ezech.* xxm, 6. Persarum insigne erat lilium, uti modo est Francorum.

Simili modo Julius Cæsar, cum quid secreti scribere vellet, litteras commutabat, primam scilicet pro quarta supponendo : unde pro A scribebat D, quæ quarta est ab A. Et Augustus pro A scribebat B, pro B scribebat C, et ita consequenter : testis est Suetonius et Isidorus, lib. I *Etymol.* cap. xv.

Porro anagrammatismum hunc Græcos et Latinos mutuatos esse ab Hebræis docent veteres et moderni. Isaacius Tzetzes in *Prol. ad Lycophr.*, refert Lycophronem poetam vetustum et elegantem litteras hebraicas percalluisse, et inde anagrammatismos suos fecisse, ideoque eum Ptolemaeo Philadelpho non tam ob poesin, quam ob hosce anagrammatismos charum fuisse, a quo ille dicebatur per anagramma :

UrcXiuowc Ptolemæas,
*A« fjLtkiTc; A meile, melleus.

Plato in *Cratylō*; i?x, inquit, id est Juno, idem est quod «p aer, per anagramma : aerem enim nomine Junonis, Gentiles ut deam venerati sunt. Eustathius in Homero, *Iliad*, a, vers. 55, anagrammata hæc celebrat, multaque dat exempla, e quibus accipe pauca.'Ar>i; Atlas, ratae miser, animus, jüüieç verbum, «xta: turba, talci cohors, ifirii virtus, Jpari amabilis, etaxjcc nugæ, çtaü?c; vilis. Sic Latinus poeta ludit per anagramma in voce *Roma*, quasi sit *mora* :

Cur varios tamdiu remoratur Roma clientes
Forte quod inverso nomine Roma mora est

Melius alter per perfectum *atbas* : Roma, inquit, est *amor*; unde versus totus anagrammaticus, totusque *atbas* :

Roma tibi subito motibus ibit amor.

Ut patebit, si quis retrograde eum legat. Denique artificium hoc anagrammatum ab Hebræis ad Græcos et Latinos transmissum fuisse docet Guillehnus Blanchus Albiensis, lib. *De Anagrammat.*

27. In ebria mini. — Ebrietas ista significat mentis ex metu et miseriis percussæ perturbationem, Ebirtu stuporem, consilii inopiam, desperationem, et penamentiam; in qua omnia sua bona omnciuque auaT felicitatem, honorem et gaudium, imo sanguinem, animam et vitam erant evomituri. Unde calicem hunc et ebrietatem mox vocat *gladium*, dicens : a Neque surgatis a facie gladii; » quia sicut ebrius sui impos ruit et cadit in terram, sic et vos, sæviente gladio Chaldæorum, ruetis in interitum et mortem perpetuam.

30. Domines de excelso rugiet , — *q. d.* Sicut leo rupi(u -lio omnes terret, ita Deus quasi rugiet excidii sententiam ferens et exsequens contra Jerusalem, facietque Chaldæos quasi leones rugire et vociferari, ac invicem animare ad eam invalidam, sicque terrebit omnes gentes vicinas. Nota : Per *decorem* intelligit vel Jerusalem, ut chaldæus, vel templum, ut passim alii interpreti exponunt : quia ibi vera tide, religione, sacris-ele victimis colebatur, et quasi decorabatur Deus. C«l*n- celeuma — proprie est clamor, non lugubris, “’**H**ut vult S. Hieronymus, sed laetus, scilicet júbilus nautarum et militum ad remigandum et præliandum, et in Scriptura calcantium uvas ad mustum exprimendum, communi omnium annisu et voce invicem scadhort.intium, cum scilicet uno aliquid jubente omnes uniformiter respondent, quasi invie m jubentes et excitantes ad commune omnium opus : dicitur enim *celeuma i-z rsû xaXaj*», id est jubeo, *q. d.* Nabuchodonosor et Chaldæi quasi communi celeumate se in vicem adhortabuntur ad cladem, conculcationem et eversionem Judaeorum, ut eos trucident et sanguinem exprimant, instar eorum qui calcant et exprimunt uvas in torculari. Hi enim, colicela vindemia, solent tripudiare et canticis testari lælitiam. Undo Virgilius :

Jim canit extremos effœlus vinitor antes.

Omnis daritatores terræ , — scilicet Judææ, vel illius quæ hic vastanda a Deo decernitur. Ita Vatablus.

31. Pervenit (perveniet tunc ad omnes gentes) sonitus; — Chaldæus, *tumultus*; Septuaginta, *interitus*; alii, *strepitus armorum et clangor tubarum*; alii, fuma *et rumor belli*, ut scilicet omnes gentes rumorem, pariter et clamorem hostium Chaldæorum audiant et sentiant.

Locus hic allegorici competit apte extremo judicio, quando Christus angelos mittet cum tuba per totum orbem. Ita S. Hieronymus.

Judicatur (disceptat, et judicium subit Deus) et omni carne, — id est cum omni homine, scilicet sistens se judicio omnium hominum, ut omnes homines examinantes peccata gentium et pœnam a Deo inflictam, judicent Deum juste tantam eis pœnam inflixisse ob tanta peccata. De hoc judicio Dei vide Isaiam, cap. i, 18, et cap. xliiii, 4L

32. Tt RBO MAGNUS EGREDIETUR. — Hoc factum CSt, ail S. Hieronymus, cum Nabuchodonosor omnes in circuitu gentes et summa, id est extrema terræ, quasi turbo subito et poteuter suis armis involvit et vastavit.

33. Et irunt interfecti Domini, — a Domino per Chaldæos.

In sterquilinum. — Supple, iu- . Hi projicientur, ibique jacebunt, ut a cauibus el feris devorentur.

34. Ululati. pastores. — Chaldæus ; *Ululate, regi*» et prinenes.

Et dissipationes iesiræ , — suppio et repete, *compiette sunt*, *q. d.* Nunc plane dissipabimini, et cadetis quasi vasa pretiosa, quæ cadendo diffringuntur, dissiliunt et dissipantur. Ego enim vos hactenus, quasi vasa pretiosa, manu mea continui et conservavi; nunc vero sinam vos cadere, frangi et dissipari, ut, sicut fuistis vasa in honorem, sio nunc silis vasa in contumeliam.

35. Peridit fuga a pastoribus (non poterunt fieri pastores), — id est principes et optimates.

36. Vox clamoris — audietur. Ver». s*.

37. Conticuerunt (quasi mœsla et desolata ja-cent et tacent, ac nullos dani fructus) arva pacis, — id est antea pacifica, atque in pace cultissima, amoenissima et uberrima, quasi Tempe, el paradisi deliciarum (1).

38. Dereliquit , — scilicet Deus, templum habitaculum suum, quod, ut Ico quasi latibulum suum, ante tuebatur, ut nemo auderet illud aggredi; sed Deo quasi illud derelinquente et egresso, Chaldæi ingressi sunt illud, atque vastarunt. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, Lyranus. Aliter Vatablus : Sicut leo, inquit, esuriens, nec habens prædam, latibulum egreditur : ita Deus prædam, sive escam, id est sancta sacrificia, et pietatem ac justitiam , non reperiens in templo, illud deseruit. Aliter quoque alii, *q. d.* Sicut leo deserit speluncam suam, cum sylva, ubi est, succenditur ac vastatur : ita Deus, vastata Judæa, deseret Jerusalem et templum, in quo habitat. Huic sensui apte respondet id quod sequitur : « Quia facta est terraindesolationem. » Sed juxta primum sensum ti *quia*, more hebræo non causam, sed signum concomitans, aut etiam effectum significat. Ille enim vocatur causa, non a priori, sed quasi a posteriori quoad nos, quæ scilicet nos eam scire et cognoscere facit, *q. d.* Ex eo quod terra desolata est, scimus et cognoscimus clare, quod Deus eam dereliquerit. Porro Sanchez per leonem accipit non Deum, sed reges et principes vastandos a Chaldæis, *q. d.* Principimi, qui videbantur esse terribiles quasi Icones, regna et regiones sic incendunt et populabuntur Chaldæi, ut nullus eis sit reliquus ad effugium locus. Sed sic potius dixisset, *a dereliquerunt*,» non « dereliquit. »

A facie iræ; columbi. — Lyranus nimis credulus R. Salomoni, pro columba vertit, *vinositatem*, *q. d.* A *vino furoris Domini*. Sic et Chaldæus, *a facie gladii inimici, qui inebriat sicut vinum* ; sed hebraice est HJl» *iona*, non {” *iain*, id est *vinum*.

Secundo, Pagninus et Vatablus vertunt, *a facie irte oppresseris*. Sed tum |W *ione* dicendum esset, non rni’ *iona*. Septuaginta non verba, sed sensum reddunt, verlunlque, *a facie gladii magni*.

Noster ergo elalii optime propriissimeque vertunt, *a facie ira columbee*, hebraice iJl’n *haiioia*, id

(1) Quod sic eliatn intelligi polca : Non amplius baiiali! gregum i> sonabunt pascua; s:d lugubri silentio vastitatem omnimodam latebuntur. (J D. Michaelis.)

est illius columbæ, scilicet insignis et celebrate.

Quæres, quænam est hæc columba? Respondent S. Hieronymus el I). Thomas, posse accipi Jerusalem, g. d. Terra Judaica corarn Jerusalem vastata est, ideoqiie irata est, el infremuit ipsa Jerusalem, nipote metropolis. Sed tð a facie irce significat iram activam el vastantem, non passivam, et vastitatem patientem.

Secundo, Maldonatus censet Deum vocari columbam, eo quod sit mansuetissimus, et tamen multitudine peccatorum irritatus sit, et provocatus ad vindictam. Verum Jeremías hic distinguit iram columbæ, ab ira furoris Domini; ait enim : « A facie iræ columbæ, et a facie iræ furoris Domini. »

Columbi Tertio et genuine, idem S. Hieronymus, S. Thomas' Acrius, Guevara, Capilla, Castrili*, Maldonatus et alii per columbam accipiunt Nabuchodonosorem etChaldæos; idque primo, ob celeritatem et perennem conslanlomque volatum ad prædam et cædem : columba enim bini in wiilliii. Radîl jler liquidum, ederes neque commovet alu.

Secundo, ut Hugo cl S. Thomas, per antiphrasin columba hic significat feritatem Chaldæorum. Tertio, quia Deus eos e Babylone, quasi e columbario, emisit ad qu.Trendum cibum in Judæam, quasi in alienam segetem. Addit Sanchez leonem fuisse insigne ct stemma Judæ et Judæorum , Genes. xi.ix, 9, et de eo hic dici vers. 38 : « Dereliquit quasi leo umbraculum suum; » huic opponit columbam (ut quasi ducllet cum leone), quæ erat insigne Chaldæorum, q. d. Dimicabunt et duellabuntleo elcolumba, putaJudæi et Chaldæi; at columba vincei el proteret leonem, puta Chaldæi proterent Judæos; fugiet ergo leo, derelinquet terram a facie iræ columbæ, cujus impetum sustinere non poterit ; quia nimirum in columba el per columbam pugnabit Dominus, Dominique furor. Unde subdit : « Et a facie iræ furoris Dominus » Unde vers. 9, Deus Nabuchodonosorcmlumbi» vocavit servum suum. Quarto, quia columbas albas uti Persæ ob lepræ odium detestabantur, ita quiainu-miua. Babylonii el Syri easdem pro numine colebant ; te lis esi Xenophon in Cyro Juniore, et Lucianus in dea Syria. Syri dico, maxime illi qui Palaestynam incolebant; unde Tibullus :

Quit) referam ut volitet crebras intacta per urbe»
Allia Palxstiuo sancta columba Syro T

Multis id probat Antonius Guevara in fTahacuc i, num. 154, itaque explicat illud Psalm, lxvii, 14: «Si dormiatis inter medios cleros, » id est inter sortes ct terminos hostium vestrorum Philistinorum, erilis a sicut pennæ columbæ deargontatæ,* id est critis candidi, intacti cl illæsi, instar columbæ albæ, cujus « posteriora » sunt « in pallore auri, » id esi aureis maculis sunt variegata, q. d. Esto cingamini Palæstinis hostibus, iis tamen timori et religioni erilis, non secus atque alba columba, quam nemo eorum audet tangere.

Hinc etiam Spiritu* Snnetus, præter alias eau- Spirit»» sas, in baptismo Christi specie columbæ in Pa- s'nc'n* Ialina de-cendil; quia hæc species ibi erat au- i> „ij glutissima. Sed unde hoc? Græci putant eos coluisse columbam In honorem Rheæ, qua» pluviis in Chrii-lum, curt praesidet : fru enim est fluo. Putabant enim Assyrii, ex aere et aqua proprie rerum naturam constare; hinc pro aqua pisces, verbi gratia Dagon; pro aere, ex quo pluvia descendit, columbam aoream coluisse creduntur.

Planius Diodorus Siculus et alii putant eos coluisse columbam, in honorem Semiramidis regime Assyriorum ; aut potius eos Semiramidem coluisse sub erfigie columba», eo quod, ut scribitere^;4* Guidius, fama esset eam a columbis enutritam (et inde dicta e.-l Semiramis, quæ vox syriace avem significat), et post mortem in columbam esse conversam. Fictum hoc videtur vel assentationis causa, vel, ut notat Pierius, ob ejus libidinem, quæ tanta fuit, ut filii concubitum expetierit, qua de causa ab eo occisa est. Columba enim ita libidinosa est, ut singulis mensibus pariat. Hinc veteres Veneri dicabant columb is albas, quas proinde Æneasapud Po tam maternas appellat aves. Hinc ergo Babylonii in vexillis el labans columbam præferebant, et inde exercitus eorum dicitur columba, tum hic, tum cap. xLvi, vers. 13, juncto cum vets. tG, et cap. L, vers. 15,16. De columba plura habet Pierius, hieroglyph. 22, et Guevara supra.

Sic a facie aquilæ, idem est quod a facie Cyri, qui sibi pnvferri jussit insigne aquilæ, quod postea imitati sunt aln reges Persarum. Sic et aquila sola in aciem Rom morum inducta est a C. Mario, C. suait Plinius, lib. X, cap. iv; nam antea Romani in n,u, *• vexillis lupi, minotauri, equi et apri imagines iQTililu mixfim præferebant. Sio Constantinus in labaro Romuu. signum crucis castris prælulit, teste S. Ambrosio, üxJûXiU epist. 29. Hinc patet Lane sententiam de columbæ insigni in vexillis Chaldæorum tot auctoribus veteribus et modernis subnixam, non carere fundamento, uti autumant nonnulli.

Mystice S. Gregorius, lib. XXXII Moral. cap. vi : Mptiee Columba, inquit, est Deus, quia simplex est,æqua-collirabilis, mansuetus, immutabilis , et cum irascitur, punitque Judæeos per Chaldæos, ira non perturbatur. Et D. Thomas: Deus, ait, qui per patientiam hactenum fuit columba, jam erit leo ob vehementiam vindicte; unde Maldonatus et aliqui alii per columbam hic ad litteram intelligunt Deum. Quæ expositio non csl improbabilis.

Er a facie ire FURORIS (id est ir® furibund®, et actu furentis, id est saevientis) Domini. — Copula ef significat, id est, 7. d. a A facie iræ columbio, id est a facie iræ furoris Domini ; » quia furor columba) est furor Domini. Aut, g. d. «A facie iræcolumba», aut potius a facie iræ furoris Domini. » Nec enim columba mitis lanias volvit iras in peclore; Dei ergo furor volens punire scelera Judæorum, has iras columbæ, id est Chaldæis indidit. Ita Sanches,

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremias, quia in templo prophetat ejus excidium, capitur, et mortis reus agitur; sed ab Ahicain eripitur (1).

1. In principio regni Joakim filii Josiæ regis Juda, factum est verbum istud a Domino, dicens: 2. nunc dicit Dominus: Sta in atrio domus Domini, et loqueris ad omnes civitates Juda, de quibus veniunt ut adorent in domo Domini, universos sermones, quos ego mandavi tibi ut loquaris ad eos: noli subtrahere verbum, 3. si forte audiant et convertantur unusquisque a via sua mala: et poeniteat me mali, quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum. 4. Et dices ad eos: nunc dicit Dominus: Si non audieritis me, ut ambuletis in lege mea, quam dedi vobis, 5. ut audiat sermones servorum meorum prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte consurgens, et dirigens, et non audistis: 6. Dabo domum istam sicut Silo, et urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terre. 7. Et audierunt sacerdotes, et propheta, et omnis populus, Jeremiam loquentem verba hæc in domo Domini. 8. Cumque complisset Jeremias, loquens omnia quæ præceperat ei Dominus ut loqueretur ad universum populum, apprehenderunt eum sacerdotes, et propheta, et omnis populus, dicens: Morte moriatur. 9. Quare prophetavit in nomine Domini, dicens: Sicut Silo erit domus hæc: et urbs ista desolabitur, eo quod non sit habitator? Et congregatus est omnis populus adversus Jeremiam in domo Domini. 10. Et audierunt principes Juda verba hæc: et ascenderunt de domo regis in domum Domini, et sederunt in introitu portæ domus Domini novæ. 11. Et loculi sunt sacerdotes et propheta ad principes, et ad omnem populum, dicentes: Judicium mortis est viro huic: quia prophetavit adversus civitatem istam, sicut audistis auribus vestris. 12. Et ait Jeremias ad omnes principes, et ad universum populum, dicens: Dominus misit me, ut prophetarem ad domum istam, et ad civitatem hanc, omnia verba quæ audistis. 13. Nunc ergo bonas facite vias vestras, et studia vestra, et audite vocem Domini Dei vestri: et poeniteat Dominum mali, quod locus est adversus vos. 14. Ego autem ecce in manibus vestris sum: facile mihi quod bonum et rectum est in oculis vestris. 15. Verumtamen scitote et cognoscite, quod si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos, et contra civitatem istam, et habitatores ejus: in veritate enim misit me Dominus ad vos, ut loquerer in auribus vestris omnia verba hæc. 16. Et dixerunt principes, et omnis populus, ad sacerdotes, et ad prophetas: Non est viro huic judicium mortis: quia in nomine Domini Dei nostri locus est ad nos. 17. Surrexerunt ergo viri de senioribus terræ: et dixerunt ad

(1) Hæc prophetia superior est priore (cap. xxv), licet sui eodem rege sit facta. Illa enim facta est in anno quarto Joakimi, Olij Jcfiæ regis Judæ, hæc autem in principio ejusdem regis. Non tamen integram quam tunc habuit Jeremias, concionem nos hic legere, sed summam ejus tantum, quæ supra cap. vii, viii, ix, x, xi habetur. observat Rosenmüller, qui et addit reliqua hujus capituli vers. 20 aliquanto post tempore adjuncta esse, rem ipsam ducere.

Dicitur itaque e't, primo, accatto fidi, seu legatio Prophetie, primo. imposita a Deo, ascripta temporis epocha, tunc: arfo, complens maudilum, quid et quo line sil Prophet. agendum, 2, 3; quid et sub qua comminatione ut diceudmn, VC; tertio, execuUune per Prophetam dal^

T; quarto, inique a sacerdotibus, et popularibus manus in Prophetam injicientibus, et mortem macbinantibus, accepta. 8, 9.

Secundo, progressio facti, seu actio judicialis, primo sacerdotibus et pseudoprophetis captum Jeremiam ad principes deferentibus, et ad mortemulantibus, 10, 11; secundo. Propheta causam suam perorante, narratione rei data, et adjunctis tum promissionibus, tum comminationibus, 12-15; tertio, principibus et populo æqnitate defensionis agnoscentibus, 16; quarto, senioribus etiam quibusdam hanc sententiam facto Ezechie confir mantibus, 17-19; quinto, liliis autem facto Joakimi opposito, contra excipientibus, 20-23 (de quo lacto vide An noi. ad vers. 20).

omnem cœlum populi, loquentes : 18. Michæas de Moraslhi fuit propheta in diebus Ezechîæ regis Juda, et ait ad omnem populum Juda, dicens : Hæc dicit Dominus exercituum : Sion quasi ager arabitur • et Jerusalem in acervum lapidum erit : et mons domus in excelsa sylvarum. 19. Numquid morte condemnavit eum Ezezbias rex Juda, et omnis Juda? numquid non timuerunt Dominum, et deprecati sunt faciem Domini : et pœnituit Dominum mali, quod locutus fuerat adversum eos? Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras. 20. Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini, Urias filius Semei de Cariathiarim : et prophetavit adversus civitatem istam, et adversus terram hanc Juxta omnia verba Jeremiæ. 21. Et audivit rex Joakim, et omnes potentes, et principes ejus, verba hæc : et quaesivit rex interficere eum. Et audivit Urias, et timuit, fugilque et ingressus est Ægyptum. 22. Et misit rex Joakim viros in Ægyptum, Elnathan filium Achobor, et viros cum eo in Ægyptum. 23. Et eduxerunt Uria de Ægypto : et adduxerunt eum ad regem Joakim, et percussit eum gladio : et projecit cadaver ejus in sepulcris vulgi ignobilis. 24. Igitur manus Alneam filii Saphan fuit cum Jeremia, ut non traderetur in manus populi, et interficerent eum.

v»r«.s. 2. Ad omnes civitates,—ad viros omnium civitatum Juda, qui veniunt Jerusalem ad templum, ut ibi Deum adorent et colant.

Ven.3. 3. Et poeniteat me mali, — ut revocem sententiam de malo, et vindicta eis irroganda latam : vide cap. xvm, vers. 8.

Ver»s. 5. De nocte consurgens, — tempestive et vigilant, quasi qui nocte consurgit. Est catachresis: vide dicta cap. xxv, vers. 3 et 4.

Vere. o. G. Dabo domum istam sicut Silo, — evertam templum sicut everti Silo, ubi prius erat arca, de quo dixi cap. vu, vers. 12.

Ver»s. 8. Apprehenderunt eum (Jeremiam) sacerdotes Jeremia et propheta. — *Prophetas* vocat Scribas et legis cVtrt' doctores. Ita Chaldæus et Vatablus. Fuit hic Jerc- » Jud*is mias typus Christi, qui pariter a Scribis accusatus quod m- Csl' Quafill destructor templi ejusdem, ait Theodoro. rectus atque similiter clamarunt Judæi contra Christum : a Sanguis ejus super nos, » uti hic Jeremias ejus inien(a) vers. fi}.

v»r»s. 10. Quare prophetavit in nomine Domini? — quare finxit Jeremias se prophetare in nomine Domini? cur suis figmentis et somniis prætexit nomen et oraculum Domini?

Eo quod non sit (id est, ita ut non sit) habitatio n.

v.rj, io. 10. Porta, etc., nova. — Chaldæus, *portee orientalis*, quæ nove a Joalhan fuerat aedificata, IV Reg. XV, 33. Habuit hæc porta alia nomina septem, quæ recensela Castro. Ibi, ait S. Hieronymus, exercebantur judicia, ac proinde ibi acta est hæc causa Jeremiæ.

Vu», it. 11. Judicium mortis est viro huic, — *q. il.* Jeremias reus est mortis, et in judicio a judicibus morti adjudicandus est, quasi blasphemus et pseudopropheta, quia prophetat excidium sancti templi et urbis.

Vers i». |2. Dominus misit me. — Nota prudentiam Jeremias nila» confessori et martyri imitandam, ut dicat so Jeremi» Dei fidem et legem sequi; *seminio*, cbaritalnn, ttuijri cum hortatur ad pamtentiam, ut per eam exci-

dium evadant; *tertio*, humilitatem, cum ait : « In foû» manibus vestris sum; » *quarto*, fortitudinem et 4*' libertatem, cum ait Deum ulturum suam necem ; *quinto*, securitatem bonæ conscientiae, qua nixus Deo non timet mortem.

Ad domum, — de domo Dei, sive templo

Ad civitatem, — de civitate; sic enim sæpe capitur hebræum Sx el, id est *ad*, pro *de*.

14. Facite (inquit) mihi quod bonum est in oculis vestris. — Ita S. Mirlinus, teste Sulpitio, rogatus a latrone an non timeret, constanter respondit : « Nunquam fui tam securus, quia scio «ani" misericordiam Domini in tentationibus aflare ; " magis vero libi coudoleo, qui Christi misericordia, utpote latrocinia exercens, es indignus. » Pari modo Jeremias.

15. Si occideritis me (inquit) sanguinem innocentium tradetis contra vosmetipsos, — id est in vestram perniciem. Sanguis enim meus contra vos et contra Jerusalem clamabit, ultionemque repositet a Deo, ut sanguis Abel contra Cain.

16. Non est viro unicuique judicium mortis, — non est reus mortis.

18. Micuaas. — Vide *Michaw* cap. m, 12.

Sion (id est Jerusalem vastata et desolata) quasi ager arabitur (id est ita desolabitur, ut fiat arabilis, ut arari possit), et mons domus (Domini, puta mons Moria in quo erat templum. erit) in excelsa silvarum, — ita deseretur, ut silvescat, et dumentis arboribusque repleatur instarsylvæ. Arias Montanus, et ex eo Caslrius, censent in x* *arabatur*, alludi ad veterum ritum, qui dum urbem a se expugnatam funditus evertere vellent, in illa ducebant aratrum, de quo Horatius, lib. I, *ode* 18 :

Imprimeretque tñris
Hostile aratrum exercitus insolens.

El Isidorus, lib. XV, cap. i, ait : « Urbs aratro conditur, aratro vertitur. » Verum Hebræi urbes hostiles non arabant, sed sale seminabant, cum eas funditus delere vellent, ut patet *Judie*, ix, 45. Prior

ergo sensus est simplicior et verior. Sic Ovidius, epist. 1 *Hcroid.* canit :

Jam tqrei est, obi Troja fait, re<eandiquae falce
Luxuml Pbrjgio sanguine pinguis humus.

ran.n 20. For quoqui Uhias, — q. d. Si occidamus Jeremiam, faciemus scelus similo illi, quo nuper a Joakim rege cassus est Urias verus Dei propheta, ob quod rex et proceres omnium odium et invidiam incurrerunt. Ha Theodoretus, Hugo, S. Thomas, Lyranus et Sanchez. Sed hi coguntur nonnulla supplere, et textui conjectando addere. Unde *secundo*, simplicius Vatablus, Lyranus, Dionysius, Prado el a Castro censent post seniorum sententiam dictam pro cau^a Jeremiæ, hic oppositum dici suffragium; quare hæc sacerdotum illorum sunt verba, qui Jeremiam accusarunt : unde exemplum hoc, exemplo Michææ a senioribus allato contrarium, afferunt; scilicet Uriæ prophète punitionem et caedem a Joakim jam tum regnante patratam, ut probent Jeremiam pariter esse occidendum. Videtur enim hic esse quasi consultatio, ubi varii varias dicunl sententias, quisque suam; unde dissidium hoc tandem solvit Ahicam, liberando Jeremiam (1).

(1) Eorum qu® inde ah hoc versu do Uria propheta a Joakimo rege necato leguntur, quænam sit ad reliquam historiam ratio, ut Cornelius notat, non una est Interpretum sententia, aliis hominum qui Jeremiam defenderent, verba esse, statuentibus ; aliis existimantibus ab adversantibus hæc esse prolata ut exemplo, ex Ezechi® tempore petito, opponerent aliis recentius Joakimi, qui Uriam non passus sit impunem elabi, ita præter Interpretes a Cornelio citatos, sentiunt Jarchi et Stændün in *den ffeuen fieytragen*, pag. 380. Aliter sentit Rosenmuller Nam ut taceamus, inquit, non esse credibile, verba adversariorum itaadferri, ut lectores ne verbulo quidem moneantur, loqui jam alios, quam qui antea locuti erant (ut supra vers. 10, 11), illi senti® hoc potissimum obstat, ul vere observat Schuurrcrus, qu® cum Uria propheta gesta fuit res, ct ipsa quidem regnante Joakimo accidit, sed exitus certo rei in primordia regni, cecidisse nequaquam potest, a Nam et discessus hominis in Ægyptum, uti forte non nihil temporis delitesceret antequam comprehenderetur, et retracti ex luga Hicrosolymam profectio non poterat non efficere, ut supplicium Uri® haud minimo intervallo abesset ab aditu Joakimi ad regiam potestatem. Consequitur, tum cum reus agtfrctur, Jeremías, commemorari nondum potuisse supplicium Un®, quoi necdum evenisset. Inserta vero est historia omnis reliqu® narrationi postea demum, cum ea qua nunc utimur, libri editio perficeretur vel a Jeremía ipso, vel ab alio non nemine. Et consilium eventu vix dubium videri possit: eo vero spectabat, ut intelligercnt lectores, in magno vilæ periculo versatum fuisse Prophetam , quod summa rerum tunc esset penes regem, qui brevi pusi in simili causa profugum adeo ex

21. Et audivit rex Joakim, — anno primo remi Ven.iL sui, sub ejus initium; nam hæc contigerunt anno eodem primo Joakim, ut patet vers, i, cum jam erosus esset Urias.

22. Et misit rex Joakim viros in Ægyptum, — Vsw.n qui cum consensu Pharaonis (cujus amicus atque tributarius erat Joakim) ex /Egypto reducerent Uriam in Judæam, ul morte mulclarelur; sino consensu Pharaonis enim nemo ausus fuisset vim Uri® in /Egypto afferre, eumque cogere ad reditum.

23. In sepulcris vulgi. — Nota: Viri insignes et Versas. Prophet® propria habebant sepulcra, cum lilulis crl cuique debilis; sed pauperes el peregrini in com- bilium o. muni agro, in valle Cedron ad hoc coempto, se- ra“l poliebantur in polyandrio, sive publico ossario, IV liæg. XXIII, 6. Sic Urias ad ignominiam inter munia. pauperes vulgumque sepultus est.

Mirum quid, et pene incredibile, dcUriro hujus filio narrat Epistola nuper in Bibliotheca Sardinino reperta S. Allumasii Episcopi Crosaraugnslani, qui a S. Jacobo Apostolo in Hispaniis conversus fuit ad Christum; et Vita Beali Petri primi Braccaren- sis Episcopi (qui pariter discipulus fuit S. Jacobi), quam scripsit Caledonius, qui Braccarensem Ecclesiam quasi Episcopus rexit anno Domini 260, uli refert Hugo Porlugalensis, anno Domini 1100, in Epistola quam recitat Franciscus Bivarius in *Comment, ad Chronicon L. Dextri*, anno Christi 37, num. 7. Nimirum Uriam hunc genuisse filium Prophetam, qui Samuel junior, vel Malachias senior, ob morum gravitatem et vultus pulchritudinem sit appellatus, ac post vastatam a Nabuchodonosore Hicrosolymam, ab eodem cum aliis aliarum tribuum Judrois missus sit in Hispaniam, ibique vixerit viginti annos, ac deinde obierit. Hunc enim asserit post annos 627, quibus in sepulcro mortuus delituit, fuisse resuscitatumad vitam aS. Jacobo Apostolo, cum is Hispaniam adiit, atque ab eodem fidei Christian® mysteriis instructum, Pc- trumque nuncupatum, missum Braccaram, ubi Ecclesiam Braccarensem fundavit, et Apostolico spiritu instituit, ac tandem gloriosum obiit martyrium. Fides sit penes auctores jam citatos.

21. Manus Ahicam, — patrocini- um el auxilium vew. u Ahicam (qui magnus fuit apud Josiam, IV lley. xxn, 12), liberavit Jeremiam, quasi fratrem in- urrtar juste morti addictum ; unde hebraico *Ahicam* sig- gentil, liberat Jrn»- x njm

Ægypto retraxerit ad supplicium, et Achikami maxime auctoritate nunc effectum fuisse ut impunis dimittere- tur Jeremías. » Hæc Schiurrerus, quod aule ipsum Gro- tius ad vers. 20 nolaviL

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremías vinculorum et catenarum ostento, et missione ad gentes et reges vicinos, prcudicit d jubet regi Edom, Moab, Tyn, Sidonis, et Sedecia: regi Juda, ul te dedant Nabuchodonosori, s« se et sua talea esse velint : Deum enim decrevisse omnes hasce regiones tradere potestati Chaldaorum. Quocirca particulares prophetia contra hosce reyes et gentes, qua ponuntur cap. xlviii et cap. xlix, hoc tempore a Jeremía edita, ei ad reges hosce transmissa: videntur, ut patet cap. xlix, vers. 34. Inde vers. 'd, monet ne credant falsis prophetis pacem et prospera promittentibus, sed sciant vusa reliqua in templo, domo regía. Maque urbe a Chaldaïs in Babylonem esse transferenda (1).

1. In principio regni Joakim filii Josiæ regis Juda, factum est verbum istud ad Jeremiam a Domino, dicens : 2. Hæc dicit Dominus ad me : Fac tibi vincula, et catenas : et penes eas in collo tuo. 3. Et milies eas ad regem Edom, et ad regem Moab, et ad regem filiorum Ammon, et ad regem Tyri, et ad regem Sidonis; in manu nuntiorum, qui venerunt Jerusalem ad Sedeciam regem Juda. 4. El præcipies eis ut ad dominos suos loquantur : Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Hæc dicetis ad dominos vestros : 5. Ego feci terram, el homines et jumenta, quæ sunt super faciem terræ, in fortitudine mea magna, et in brachio meo extento: et dedi eam ei, qui placuit in oculis meis. 6. Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis servi mei : insuper et bestias agri dedi ei ut serviant illi. 7. Et servient ei omnes gentes, et filio ejus, et filio filii ejus : donec veniat tempus terræ ejus el ipsius : et servient ei gentes nullæ, el reges magni. 8. Gens autem et regnum, quod non servierit Nabuchodonosor regi Babylonis, et quicumque non curvaverit collum suum sub jugo regis Babylonis : in gladio, et in fame, et in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus, donec consumam eos in manu ejus. 9. Vos ergo nolite audire prophetas vesiros, el divinos, etsomualiores, et augures, et mak'jcos, qui dicunt vobis : Non servietis regi Babylonis. 10. Quia mendacium prophetant *-4)is : ut longe vos faciant de terra vestra, el ejiciant vos, et pereatis. 11. Porro gens, quæ subjecerit cervicem suam sub jugo regis Babylonis, et servierit ei; dimittam eam in terra sua, dicit Dominus: et colet eam,

(1) Juxta primum hujus cap. versum, anno primo Joakimi, factum esset mandatum istud symbolicum ad Jeremiam, dum ex totius capitis tenore liquet, quæ hic narrantur sub Sedecia facta esse (vers. 8-12; xxviii, 1). Quem nodum interpretum plurcs ita solvi posse existimarunt, ul statuatur, vel quarto Joakimi anno Jeremiæ a Deo mandatum fuisse, quod sub Sedecia facienda et annuntianda ab ipso essent, vel istud mandatum aliquam executionem sub ipso Joakimo accepisse, ul sentit Cornelius. Sed cum vix probabilis ratio videretur, cur diu antea mandatum illud Propheta a Deo acceperit, vel exsequi iucœperit, in mendo jacere hunc locum consue-runt criticorum plurimi, licet C. B. Michaelis admitti posse censeat hoc vaticinium, quod in prioribus Joakimi annis editum est, postmodum anno quarto Sedecie iteratum, auctius prodisse. Sicut enim Jeremías vaticinia sua iterum describi curavit per Baruchum, el ea auxisse legitur cap. xxxvi, 82 : « et insuper additi sunt sermones nullo plurcs, quam antea fuerant. »

Hæc igitur causa fuit hujus mandati a Deo Jeremiæ dati. Reverso a prima in Judæam suscepta expeditione Babyloniam Nabuchodonosore, Sedecias, Judithæ rex ab illo constitutus, cum aliquot annos pacate regnasset, anno quarto sui regni etiam Nabuchodonosori per legatos dotino fidem et obsequium pollicitus esset (vid. infra li, 59), haud longe tamen post, sollicitus a finitimis regibus et ab imprudentibus consiliariis, induci se passus est, ut a Babyloniæ rege deficeret (IV Rrg. xxiv, 20, infra cap. m, 3; Ezech. ivit, 15). Evers. 3 hujus capitis patet, reges Hierosolymæ legatos misisse, qui, ut credibile

est, una cum Sedecia consilia agitent, qua ratione Babyloniæ regi resistere, aut jugum ejus excutere, potentiamque infringere possent. Grata erant hæc consilia populo, qui nihil magis iu volis habebat, et falsi prophetæ, qui ejus favorem captarunt, in errore isto confirmare eum annitebantur, fore dicentes, ut potentia Babyloniæ regis brevi infringeretur; cujus rei illustre exemplum exstat, infra cap. xxviii, 2 seqq.

Sed Jeremías, a Deo edoctus eventura esse alia omnia, ac illi sibi blandiebantur predici hac concione. Et primo, pro argumento datæ revelationis, primo. proponit mandatum divinum de faciendis, assumendis, et transmittendis ad vicinos reges el Sedeciam vinculis, 3; secundo, exponit per nuntios vinculorum transi-aliores, 4; creatricem Dei potentiam, et jus supremum in creata omnia, 5; decretum divinum de conferendo Nabuchodonosori et ejus posteritati impeno super eorum regna, C, 7, constitutum gentibus huic decreto reluctaturis excidium, 8.

Sicvixno, sequitur monitum communicatæ revelationi adjectum, primo, universim pro gentibus, ne credant pseudoprophetis aliud suasuris. 9, 10; el ul submittant se huic imperio, certas de sua prosperitate, 11; secundo, singulariter pro Sedecia, ut subjectionem preste, alias periturus cum populo, 12. 13; et ne prophetis contradic-turis, utpote mendacibus, nec a Deo missis, adhibeat Odem, 14, 15; tertio, speciatim pro sacerdotibus et populo, ut indo interdictum el mandatum observent, 16, 17; ne pseudoprophetarum promissioni de vasis saens a Babylone referendis confidant, cum potius relicta adhuc Hierosolymæ sacra supellex umnis illuc sit transferenda, 18-21.

et habitabit in ea. 12. Et ad Sedeciairi regem Inda locutus sum secundum omnia verba hæc, dicens; Subjicite colla vestra sub jugo reg's Babylonis, et servite ei, et populo ejus, et vivetis. 13 Quare moriemini tu et populus tuus gladio, et fame, et peste, sicut locutus est Dominus ad gentem, quæ servire noluerit regi Babylonis? 14. Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis : Non servietis regi. <Babylonis : quia mendacium ipsi loquuntur vobis. 15. Quia non misi eos, ait Dominus: et ipsi prophetant in nomine meo mendaciter: ut ejiciant vos, et pereatis tam vos, quam prophetæ, qui vaticinantur vobis. 16. Et ad sacerdotes, elad populum istum locutus sum, dicens : Hæc dicit Dominus : Nolite audire verba prophetarum vestrorum, qui prophetant vobis dicentes : Ecce vasa Domini revertentur de Babylone nunc cito, mendacium enim prophetant vobis. 17. Nolite ergo audire eos, sed servite regi Babylonis, ut vivatis; quare datur hæc civitas in solitudinem? 18. Et si prophetæ sunt, et est verbum Domini in eis : occurrant Domino exercituum, ut non veniant vasa, quæ derelicta fuerant in domo Domini, et in domo regis Juda, et in Jerusalem, in Babylonem. 19. Quia hæc dicit Dominus exercituum ad columnas, et ad mare, et ad bases, et ad reliqua vasorum , quæ remanserunt in civitate hac: 20. quæ non tulit Nabuchodonosor rex Babylonis, cum transferret Jecboniam filium Joakim regem Juda de Jerusalem in Babylonem, et omnes optimates Juda et Jerusalem : 21. quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad vasa, quæ derelicta sunt in domo Domini, et in domo regis Juda et Jerusalem : 22. In Babylonem transferentur, et ibi erunt usque ad diem visitationis suæ, dicit Dominus, et afferri faciam ea, et restitui in loco isto.

Ven. i. 1. In principio regni Joakim. — S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, Maldonatus et Sanchez referunt hunc primum vers, ad finem cap. præcedentis; nam quæ mox sequuntur, non sub Joakim, sed Sederia contigisse patet vers. 3. Olim enim Scriptura non erat distincta per capita, sed postea per ea varie a variis divisa fuit, ut patet ex Æcumenio, Areta et Eulhymio; vide Sixtum Senensem, lib. III, tit. *De partitione methodus quarta*. Verum Septuaginta editionis Complutensis, Chaldæus, Biblia Romana, et alii hinc ordiuntur cap. xxvii, hæcque cum eo reple coherant, non autem cum fine capituli præcedentis.

Dico ergo, in eo ut ab Ahicam a morte liberatus est Jeremias, sub initium regni Joakim, cum regnaret adhuc Nabuchodonosor senior (nam junior co'pit regnare anno tertio Joakim) jussisse Deum Jeremiæ, ut gestaret vincula, ut iis ad vivum repræsentaret vincula et captivitatem Judæorum; sicut Isaias, cap. xx, jussus est ambulare nudus, ut repræsentaret expilationem Judæorum. Deinde sub Sedecia jussus est Jeremias hæc vincula initere ad reges vicinos, ut patet hic vera. 3. Gestate ergo Jeremias hæc vincula vel continuo, vel per intervalla, per annos 15, scilicet ab anno 1 Sedecie Joakim usque ad annum 4 Sedecie, ut patet cap. scq., vers. Uta Hebrew, Lyranus, Vatablus et Cas- trius. Vide hic quomodo Deus suos Sanctos exercitavit; fuit enim hæc Prophetæ longa æque ac inordinata et probrosa pernitentia ac mortificatio.

Dicens (Hebraice *yemor*, id est ad dicendum, ut scilicet verbum hoc a Deo acceptum annuntiarem aliis, cisque dicerem: Audite): Hæc enim Dominus ad me, — ut vobis ea prædicem.

Î.VixciLA,— scilicet fune, quibus jugum collo unicornibus boum alligatur; hi enim hebraico

vocantur **H W moserot**. Ita Jeremias non tantum verbis, sed et rebus ipsis futura prænuntiat, gestans lora quasi bos ad aratrum; et catenas, quasi servus ad furcam damnatus.

Et catenas, — scilicet ligneas, quæ quasi compedes collum stringant, sicut jugum stringit collum bovis aut porci, ne sepes perrumpat; aut sicut servi olim gestabant furcas, quæ erant instar litteræ V, ait Varro; scilicet erant instar trianguli, qui duobus lignis constans, fune vel catena, aut tertio ligno clauditur. Id ita esse patet cap. scq., vers. 13; hebraico »t ülOmof, id est, ut Chaldæus et Vatablus, juga, scilicet ut ipsa significant Nabuchodonosorem jugum servitutis omnibus, gentibus impositurum, eo quod ipsæ, præsertim Judæi, suave Dei jugum recusarint, imo excusserint, dixerintque : « Non serviam, » cap. ii, vers. 20.

3. Nuntiorum qui venerunt. — Hugo, Lyranus, Vatablus et Maldonatus, putant hos nuntios missos esse a vicinis regibus, ut Sedecie novo regi de regno gratularentur, cumque ad rebellionem incitarent, ulque, inito inter se fœdere, Chaldæis adventantibus resisterent, eorumque imperium excuterent, itaque liberarentur a tributo quod eis pendebant; quare Jeremias jussu Dei contrarium hic eis jubet et præcipit, ut scilicet Chaldæis se subdant.

5. Et dedi eam, — *q. d.* Idcirco dabo, vel dare soleo eam cui voluero.

6. Itaque dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosori. — « Dedi, » id est tradidi, non donavi, sicut res aliena traditur furi aut tyranno. Nec enim Deus hic jus et titulum dedit Nabuchodonosori invadendi Judæam aliaque regna, eum ob hanc tyrannidem postea eum punierit et everterit, uti dixi cap. XXV, vers. 12.

Et restias agri dedi ei. — Per *bestias* intel-
lige barbaras nationes. Ita S. Hieronymus, Theo-
dorelus, Rabanus. *Secundo*, et potius proprie ac-
cipe bestias; quia, subjecta terra, homines et nes-
tire sunt subjects). Ita S. Hieronymus, Rabanus,
Hugo. Alludit ad Nabuchodonosorem, qu*.?: ico-
nem, cui omnes bestire se subdunt, *q. d.* Multo
ergo magis vos, o homines, tali leoni vos subji-
cite, ni Iconis unguis experiri velitis. Non enim
vilitas, sed a dignitas est servum esse potentis, »
ait S. Ambrosius in cap. i *epist. ad Timoth.*

/er», 7. 7. Et SERVIENT EI OMNES GENTES, ET FILIO EJUS, ET
filio filii ejus. — Hinc Hebræi, S. Hieronymus,
Rabanus, S. Thomas, Lyranus et Vatablus, non
quatuor aut quinque, uti faciunt Berosus, Josc-
Tren» re- phus et alii; sed tres tantum numerant reges Ba-
g<Uorum byl°nis» scilicet *primus* fuit Nabuchodonosor, qui
qui? regnavit ab anno 3 Joakim ad annum 37 post
transmigrationem Joakim, per 45 annos, ut patet
Reopen- IV *Reg.* XXV, 27, collato cum *Daniel.* i, t; *secundus*
J b?ti- fa*1 Evilmerodach, Nabuchodonosoris filius, qui
primitu regnavit per annos 18, ut vult Josephus, vel 23, uti
<t Ni- volunt Hebræi; *tertius* fuit Balsasar, filius Evii-
nosor merodach, qui regnavit annos 1res, uti tradunt He-
sceun- bræi in *Seder Olam.*

Eviima Verum alii aliter hos 1res reges enumerant, nam
rodach; Nabuchodonosorem hunc intelligunt seniore, m,
trntiu», qui et Nabonassar vel Nabolassar est dictus, qui-
BNehuj ^uc' 'cs*e J°sePI10> X, cap. xi, ex B -roso, re-
ala: gnavit 21 annis: hæc enim dicta sunt Jeremiæ,
primus initio regni Joakim; tunc autem adhuc regnabit
iiuctJÎ^ h*c *Pr,n,us* Nabuchodonosor. Nam *secundum* Nabu-
nosor se- chodonosor, prioris hujus filius cœpit regnare an-
n;or; no y Joakim. Hinc ergo senior Nabuchodonosor
dw,Ujâ- est pater; hujus filius est Nabuchodonosor junior,
niðr; qui Magnus est dictus, quique evertit Jerusalem,
ibbror et Plur*nias Gentes, atque regnavit 43 annis; ne-
liveEvil- Pos s*vc Ulins filii, puta filius Nabuchodonosoris
mero- Magni, est Evilmerodach, qui et Balsasar est dic-
dac11, tus. Nam Evilmerodach eumdera esse cum B dsa-
sar, cumque esse filium Nabuchodonosoris Magni,
non nepotem, colligitur ex *Baruch* i, 11. Vide dicta
Daniel, v, 1.

Dices, 11 *Paralip.* cap. ult., vers. <0, dicitur:
a Ut serviant Nabuchodonosori (scilicet Magno),
et filiis ejus. »

Respondeo « filiis, » id est posteris, sive uni,
sive pluribus; non enim vult eos enumerare, sed
tantum dicere, quod omnibus ejus posteris ser-
vient Judæi.

Omei's Nola: Ts *servient ci omnes* (*gentes*, partim inchoate,
•uve - Partim respective accipiendum est. Inchoate, quia
Tant Ni- cu-pil Nabuchodonosor senior vicinas gentes subi-
gere; sed complete omnes, id est plurimas, sub-
»', 'r.u "g*1 Nabuchodonosor Magnus, senioris filius: *ser-*
JUIU..IU- ergo, id est servire incipient; significatur
ci. ..te enim actus inchoatus, non completus.

•ii .jec- >' spictive, quia -A *servient* respicit partim pa-
trem, partim lilium, et filium filii; quidam enim

gentes servierunt Nabuchodonosori seniori, qua>
darn et plures servierunt Nabuchodonosori juniori
sive Magno, et Balsasan.

Donec veniat tempes tf.br.e ejes, — scilicet ul-
tionis; Chaldæus, *interitus*, quando scilicet Cyrus
terram Chaldæorum puniet et subiget. Ea enim
subacta, nulla; gentes amplius servierunt Chal-
dæis, nipote jam subactis. Quin et Cyrus, uti Ju-
diéis, ita et ereteris gentibus in Babylone capti-
vis, ea devicta, videtur libertatem ad sua redeundi
dedisse. Hoc est enim quod promisit Jeremias,
cap. xLix, vers. G: a Post hic reverti faciam cap-
tivos filios Ammon. » Idem de Moab ait cap. xlviii,
vers. 47, et de /Elam, cap. xlix, vers. 39, et de
Ægyptiis, cap. xlyi, vers. 26. Ita Sanchez, cap.
XXV, vers. 11.

Servient ei gentes multæ, et reges magni. — Ita
Hebræus, Chaldæus, Septuaginta, et hoc exi-
gunt sequentia; unde mirum est Symmachum,
S. Hieronymum in *Comment.*, et Vatablum verte-
re: *El subjicient eam* (scilicet Babylonem) *servi-*
tuti gentes mulla et reges magni, scilicet Cyrus et
Darius.

9. Maleficos, — Vatablus, *veneficos*, scilicet ne-
cromanlicos, qui ex sanguine et victimis dæmoni
immolatis divinant. Raet Lyranus.

10. Ut, etc., ejiciant, — ut causa sint, cur ego Ten.
vos ejiciam de terra vestra: ri *ut* significat even-
tum et consecutionem, non causam, *q. d.* Dum
vobis persuadent pseudoprophetæ ut resistatis
Chaldæis, efficiunt ut illi vos captivos abducant;
si enim vos eis dederetis, sinerent vos in terra
vestra manere vectigales. Hæc vicinis regibus di-
cuntur, sequentia Sedeciae et Judæis.

16. Vasa Domini, — vasa templi Domini, quæ in v*n> **
Babylonem cum Joakim transtulit Nabuchodono-
sor, anno 3 Joakim, IV *Reg.* xxiv, 13.

17. Quare datur? — cur dabitur, cur destruetur Ven*IT'
Jerusalem, cum facile servari possit, si vos Chal-
dæo dedatis?

18. Si prophets sint (veri), occurrant, — scili- Vert- **
cet precibus suis resistendo, et ilecleudo Dei iram
ad misericordiam, ut nou permittat vasa templi
reliqua in Baby Ionem asportari, *q. d.* Adeo vasa
a Chaldæis e templo Dei in Babylonem translata
non reducentur, uti pseudoprophetæ falso vatici-
nantur, ut etiam quæ reliqua sunt in templo, ab
eisdem in Babylonem sint transferenda, uti factum
est per Nabuzardan, IV *Reg.* xxv, 13.

19. Ad columnas. — id est de columnis, mare
reneo et basibus: hrec enim tria reliqua fuerunt
quire postea confregit, et cum Sedecia in Babylo-
nem transtulit Nabuchodonosor, IV *Reg.* cap. xxv,
vers. 13 et 16.

21. Ad vasa, — de vasis. Vide simile cap. xxvi, Vers. 11
vers. 12. Sic alibi srepe *ad* sumitur pro *dc*, ut
Htbr. i, 7, et iv, 13, et alibi.

22. Usque ad diem visitationis suæ, — id est libe- Ver», u>
rationis sure per Cyrum.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Eanania pseudopropheta falso prophetat pacem Hierosolyma : quocirca vers. 12, tollit jugum et catena» io collo Jeremía, quibus ipse portendebat captivitatem Judæorum. Quamobrem Deus jubet Jeremiæ, ut pro catenis ligneis ferreas faciat, quibus durius jugum Judæis esse subeundum significet. Porro, vers. 15, Jeremías Uanania ex Deo morían denuntiat, ac moritur ille eodem anno (1).

1. Et factum est in anno illo, in principio regni Sedeciæ regis Juda, in anno quarto, in mense quinto, dixit ad me Ilanania filius Azur propheta de Gabaon, in domo Domini coram sacerdotibus et omni populo, dicens: 2. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Contrivi jugum regis Dabylois. 3. Adhuc duo anni dierum, et ego referri faciam ad locum istum omnia vasa domus Domini, quæ tulit Nabuchodonosor rex Babylonis de loco isto, et transtulit ea in Babylonem. 4. Et Jechoniam filium Joakim regem Juda, et omnem transmigratiorem Juda, qui ingressi sunt in Babylonem, ego convertam ad locum istum, ait Dominus : conteram enim jugum regis Babylonis. 5. Et dixit Jeremías propheta ad Ilananiam prophetam in oculis sacerdotum, et in oculis omnis populi, qui stabat in domo Domini. 6. Et ait Jeremías propheta : Amen, sic faciat Dominus : suscitet Dominus verba tua, quæ prophetasti : ut referantur vasa in domum Domini, et omnis transmigratione de Babylone ad locum istum. 7. Verumtamen audi verbum hoc, quod ego loquor in auribus tuis, et in auribus universi populi : 8. Prophetæ, qui fuerunt ante me et ante te ab initio, et prophetaverunt super terras multas, et super regna magna de prælio, et de afflictione, et de fame. 9. Propheta, qui vaticinatus est pacem : cum venerit verbum ejus, scietur propheta, quem misit Dominus in veritate. 10. Et tulit Ilanania propheta catenam de collo Jeremiæ prophetæ, et confregit eam. 11. Et ait Ilanania in conspectu omnis populi, dicens : Eæc dicit Dominus : Sic confringam jugum Nabuchodonosor regis Babylonis post duos annos dierum de collo omnium gentium. 12. Et abiit Jeremías propheta in viam suam. Et facium est verbum Domini ad Jeremiam, postquam confregit Ilanania propheta catenam de collo Jeremiæ prophetæ dicens : 13. Vade, et dices Hananiæ : Hæc dicit Domiuus : Calenas ligneas contrivisti : et facies pro eis catenas ferreas. 14. Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Jugum ferreum posui super collum cunctarum gentium istarum, ut serviant Nabuchodonosor regi Babyionis, et servient ei : insuper et bestias terne dedi ei. 15. Et dixit Jeremías propheta ad Ilananiam prophetam : Audi, Ilanania : non misit te Dominus, et tu confidere fecisti popidum istum in mendacio. 16. Idcirco hæc dicit Dominus : Ecce ego mittam te a facie terræ : hoc anno morieris : adversum enim Dominum locus es. 17. Et mortuus est Hanania propheta in anno illo, mense septimo.

(1) Sequuntur duo sermones quasi polemici, unns controversi! verbali cap. xivm, alter controversia epistolari consigns cap. xxii Porro eodem quo quæ cap. superiore narrantur anno, et quæ capite xxvm legimus dicta et facta c, I aliquanto serius, et dicit iuscriptio ver*. 1, et ducet res ipsa.

C nn igitur Jeremías propterea quod superiore -oncione Ju.it.» Qnitimisqie populis infausta prædixerat, primo, in contrarium asserit Ilananiu, primo, prædicos solutionem captiviutB, i; secundo, definiens hujus eventus tempm proximum, 8; tertio, promittens reditum cap-Uvorum ia jMirum, 4.

Secuvno, hnc contradicit Jeremies, primo, cnfn voto predication! illudente, 5-7; secundo, effato, prophetas ab eventu discernendos docente, 8, 9.

Tertio, instat ilanania, primo, symbolum predict.» captivitatis catenam de Jeremías collo, tollendo et confringendo, 10; secundo, predicionoin superiorem repetendo. 11.

Quarto, Jeremías a Deo remissua, nuntia a D<o nova et acerbiora accipit, 13, 14; et ea.lwu ad Ilananiam dofert, 15, 16; quam prædictionem evRilius, silice i mura Hananiæ comprobavit, 17.

Veri. I. 1. Et FACTUM MT TN ANNO illo in principio regni Sedeciae (id est) in anno quarto. — Dices : Si in principio regni, quornodo anno quarto? Respondent : Christophorus a Castro, Sánchez et olii, h/ec verba: « El factum est in anno illo, qui fuit in principio regni Sedeciae regis J hi*, » pertinere ad caput pnedens : ti vero in anno (piarla, pertinere ad sequentia, et inchoaro hoc cap. xxvm. Ab iis enim verbis hoc caput inchoant Septuaginta, S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus et S. Thomas.

Annus primus
fuit quatuordecim
sabbaticis, id est quietis et cessationis terree, juxta legem Loit. xxv, 4. Initium enim, sive annum primum regni Sedecim, fuisse annum quartum hebdomadis sabbatiche, sive annorum sabbaticorum.

Hæc sententia planior et verior videtur. Addunt ipsi eam plane respondere chronologiæ. Annus enim decimus quintus, inquiunt, Ezechie fuit sabbaticus (licet id neget Torniellus), ut colligitur ex IV Rcg. xvni, 13, collato cum IV Rcg. xix, 29; ab illo enim anno 15 usque ad primum Sedecim, fluxerunt anni 116, qui, si dividantur per septem (septimus enim annus erat sabbaticus) invenies 16 annos sabbaticos, et insuper 4 annos, ita ut annus primus Sedeciae fuerit annus quartus decimi septimi sabbatici currentis, et consequenter annus quartus Sedecite, fuerit annus sabbaticus decimus octavus. Solebant enim Judæi sua et suorum gesta, et annales consignare per annos sabbaticos et jubileos, uti Græci per Olympiades; esto Judæi sub hæc tempora avariores non dimitterent servos liberos, nec servarent ea quæ per legem hoc anno erant præscripta, ut patet cap. xxxiv (I).

Aliter respondent Lyranus et Maldonatus, scilicet annum quartum regni Sedeciae vocari *principium* : quia non erat uiedia pars temporis quo regnavit; regnavit enim undecim annis. Sed hoc est largum principium.

Temí. -- Contrivi, — statui conterere et destruere imperium Chaldæorum. Vide Can. XXIX; ita S. Thomas.

v»r*. 1. 3. Adhuc duo anni dierum, — postquam duo anni suis diebus decurrent et complebuntur. Chaldæus, *infine duorum annorum*. Sic iuScriptura sæpe dies sumuntur pro tempore : hoc enim metimur per dies, sive parvum sit, sive magnum.

(1) Venem conjecit pro *quarto*, vel legendum esse n'JUX'il *primo* (anno), vel vocc> *anno quarto* esse loco molas et vers. 3 inserendas, adeuquo pertinere •d verba Hananiæ, quibus predilli, v»sa »icra c?se reducemla post *duos annos*, seu *anno quarto* Sedeciae ; sive hoc quod lne narratur anno secundo Sedeciae contigerit; sive, si cuius, Hauanu»post *duos annos* majora latitudine dixerit, aut dubium reliquerit, mini post bienn. uin, an *quarto* anno; ita ul tensus (11: post Uuus almos, utique *anne quarto*.

6. Suscitet Dominus verba tua, — faciat ea esse vera, *q. d.* Ego idipsum opto, sed sci— non futurum.

.. audi. — Putant Hugo et Vatablus Jeremiam initio dubitasse an Ilananas esset verus Dei Propheta, ideoque hic præstolari ejus prophetiae eventum. Melius S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus censent Jeremiam scivisse Ilananiam esse pseudopropheta, quia sciebat ante 70 annos captivitatem non esse solvendam : falsum ergo esse quod dicebat Ilananas, post biennium esso solvendam. Sed propter populum qui ei credebatur, jubet Jeremias ut exspectent et videant rei eventum.

8. Prophetæ, etc., prophetaverunt, etc., de proximo, — *q. d.* Prophetæ qui adversa, ut bella, famem, etc., denuntiarunt, subinde denuntiarunt ea quæ non evenerunt, eo quod ad ipsorum denuntiationem pupulus egerit poenitentiam moresque mutant : tunc enim Deus, qui pronus est ad miserendum, pariter sententiam suam mutavit et revocavit : Prophetæ vero qui prospera, ut pacem, denuntiant, sicut tu facis, o Hanania, nisi idipsum eveniat, judicabuntur esse pseudopropheta. Licet enim possit Deus etiam hic mutare sententiam, si populus mores mutet, fiatque deterior : tamen id rarum est; quia Deus pronior est ad clementiam quam ad vindictam, et si ob peccata illam in hanc mutare velit, illud utique per prophetam pariter edicet et prænunliabit. Ita Vatablus et Maldonatus. Eventus ergo contrarius, scilicet bellum et vastitas lherosolymæ, docebunt quod tu, o Hanania, sis pseudopropheta, f.dsoque ei pacem promiseris. Verum hæc expositio multa supplet quæ non sunt in textu, neque satis solida videtur. Nam si homines mores mutant, Deus æque retractat sua promissa ac minas. Unde noster Interpres hic inter prophetiam lælam et tristem non distinguit. Ita enim fecit Heli, I Reg. ii : « Loqueos, inquit, locutus sum ut domus tua et domus patris tui ministrarent in con<pectu meo in sempiternum; nunc autem dicit Dominus: Absit hoc a me. » Simile vidimus cap. xvni, vers. 10. Sensus ergo est, *q. d.* « Propheta* qui fuerunt ante me, et ante te ab initio, et prophetaverunt, » etc. Subaudi, hoc signo, an veri essent an falsi, agniti et discreti sunt, nimirum : « Propheta, qui vaticinatus est pacem, cum venerit verbum ejus, scietur Propheta, quem misit Dominus in ventate, » *q. d.* Omnis prophetia, sive prospera, sive adversa, rerum probatur eventu : unde tua, o Hanania, ex eventu apparebit esse mendax. Ita S. Hieronymus et Dionysius Carthusianus.

13. Catenas ligneas contrivisti, et facies pro v»r». n, eis catenas fkrreas. — Jer.tnias accepta injuria et contumelia ab Hanania, tacet et patiens abit. c afna. Unde Deus eum defendit loquelis per o- Jeremie, g*mi ju *q. d.* O Hanania, tu non vis jugum ligneum, quod ego suadeo, ut scilicet lud ei «ponte dent se Chaldæis, et letem feiaul servitutem : hm: facha* id

H «i est causa eris, ut fiant cafenæ ferreæ; quia enim t'if'l" sua<^es et persuades populo, ut excutiant jugum inw- ligneum, et rebellent; hinc Deus imponet cisju- ,l gum ferreum, ut urbs cum templo vastetur, cives utem" occidantur, vel in servitutem jure belli abripiant- lirroio- tur. Ita Theodorelus et Lyranus.

>/->• Nola hic modum, quo Deus duros et rebelles .uJæos, qui suave Dei jugum excusserant, compulit ad illud resumendum^nimirum imponendo cis jugum durius, puta ferreum Chaldæorum. Nam, uli docet S. Paulus, duri dure sunt increpandi. Et de his ait Christus : 0 Compelle intrare. » Pulchre S. Bernardus in *Sentent.* : « Venientium, inquit, ad cælum quatuor sunt classes. Cælum enim rapiunt pauperes spiritu ; mercantur divites; furantur misericordes; compelluntur miseri et afflicti. »

Qni re- Tropologice, omnis hujus vilæ afflictio et mor- òkipi'w est jugum ligneum; qui hoc renuit, habebit um (g. bit ferreum in inferno. « Hic ergo ure, hic seca, Domine, ut in futuro parcas,» hoc est quod ait ftrreitn > ^P- VI> vers-19 : “ Qui limet pruina, ir- io infer- ruet super cum nix, » et cap. xx, vers. 24 : « Fu- 80. giet arma ferrea, et irruel in arcum ærcum.» Qui ergo sapis, subde te Deo, ejusque disciplinae, injice pedem tuum in compedes illius. Egregie S. Bernardus, epist. *ad Monachos S. Bel lini* : a Leve, inquîi, Salvatoris onus, quo crescit amplius, eo portabilius est : portat potius, ut plumæ avem, quam portatur. »

Onpnes Orígenes per compedes ligneas accipiebat cor- aiebat pora aerea demonum, quorum molestiam quia jugam (pali nolebant animæ nostræ, hinc detrusas esse in ligneam (e.t corpora hæc crassa quæ quasi ferrea gravius eas-

dera cruciant. Ille est error jam pridem explosus, wrpon

Nota : « Facies, » id est creabis, et accerses **t i b i** "• tuisque, o Hanania, jugum Babylonis ferreum. *Secundo* et aptius, « facies, » scilicet tu, o Jeremia, idroquo' ferreas catenas pro ligneis quas gestasti, quasque contrivit Hananias. Est enim apud llebræos ere- fa bra enallage personæ. Unde Septuaginta ctS. Ilie- corpori ronymus vertunt : *Faciam pro cis catenas ferreas.* " " >✱ Deus enim per Jeremiam eas faciebat : ipse etiam Hananias easdem faciebat, id est causa erat ut Deus et Jeremias eas facerent. Plane enim verisi-jcremiir mile est Jeremiam jussu Dei reipsa fecisse et ges- gt**Uvj t tasse lus catenas ferreas, pro ligneis, quas con- ated li triverat Hananias, idque ad hoc, ut per eas signi- ierren. ficaret et repraesentaret tales faciendas et imponendas esse llananiie (si superviveret) et Judæis a Chaldieis.

16. Mittam, — ejiciam te de vita et terra hac in Ven. ta infernum. Ita S. Hieronymus.

Adversum Dominum locutus es. — Addunt llebræa -.*Locutus es, jTIXItara*, id est, ut Septuaginta, *apostasiam* et defectionem ; Vatablus, *prævertcationern*; Pagninus, *rebellionem*, vel verbum perversum; ut scilicet a verbo Dei a me comminato et proposito recederent Judæi ad tuas mendaces spes.

17. Et mortuus est Hananias in anno illo, mense vers. it. septimo, — in septembri, scilicet post bimestre ab hac prædictione, quæ facta est iu mense quinto, id est in julio, ut patet vers. i. Ita Hugo, S. Thomas, Lyranus el a Castro. Verum si annum sab- bnticum hic accipiamus, uti dixi vers. 1, dicendum est mensem hunc septimum fuisse Nisan, sive martium : annus enim sabbaticus incipiebat a septembri, uti osteudi *Levit*, xxv, 9.

CAPUT VIGESIMUM NONUM

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremías scribit Judxis, in Babylonem cum Joachin rege traductis, ut domos ædificent, quasi ibi mansuri ad 70 annos, nec credant duobus falsis prophetis Sedeciæet Achab (quos, (/via adulteri erant a Nabuchodonosor igne frigendos praedicit) contrarium promittentibus, vers. 21. Hinc Semeias tertius pseudopropheta apud Judæos in Babylone captivos, inde rescribit in Jerusalem, vers. 25, ut capiatur Jeremias, cui Jeremías exitium intentat, vers, ultimo (1).

1. Et hæc sunt verba libri, quem misit Jeremias propheta de Jerusalem ad reliquias seniorum transmigrationis, et ad sacerdotes, el ad prophetas, et ad omnem populum , quem traxerat Nabuchodoiiosor de Jerusalem in Babylonem : 2. Postquam egressus est Jechonias

(1) Istius epistola» a Propheta ad reliquias abductorum in captivitatem cum Jechonia, et misse per nuntios a Sedecia Babylonem legatos, duo sunt argumenta vel duæ parte?.

Ptiso, argumentum commune ad omnes Babylonem abductos ,4; *primo*, præcipiens compositionem omnium pro diuturna Babylonis inhabitatione, et studium pacis, RciuUo, muncus caseudum a prophetis aha sua-

suris, 8, 9; *tertio*, aflirtnans certam post septuaginta annos liberationem, precibus ct prophetiis corresponentem, 10-15; *quarto*, exaggerans male residuis adhuc in Jerusalem regi ac civibus, ob contumaciam impendentia, 16-19; *quinto*, repetens munitionem ad obedica- dum datum, 20.

Secundo, argumentum singulare perlinens, *primo*, ad Achab et Sedeciam pseudoprophetas, quibus ob mon-

rex, et domina, et eunuchi, et principes .Inda et Jerusalem , el faber et inclusor de Jerusale-
 lem : 3. in manu Elasa filii Saphan, et Gamariæ filii Helciæ, quos misit Sedecias rex Juda
 ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Babylonem, dicens : 4. Hæc dicit Dominus exerci-
 tum Deus Israel omni transmigratori, quam transtuli de Jerusalem in Babylonem : 5. /Edi-
 ficate domos, el habitate, et plantate hortos, et comedite fructum eorum. 6. Accipite uxores,
 et generate filios et ffias, et date liliis vestris uxores, et filias vestras date viris, et pariant
 filios el filias : et multiplicamini ibi, el nolite esse pauci numero. 7. Et quaerite pacem civi-
 tatis, ad quam transmigrare vos feci : el orate pro ea ad Dominum : quia in pace illius erit
 pax vobis. 8. Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Israel : Non vos seducant prophetae
 vestri, qui sunt in medio vestrum, el divini vestri : et ne attendatis ad somnia vestra, quæ
 vos somniatis. 9. Quia falso ipsi prophetant vobis in nomine meo; et non misi eos, dicit
 Dominus. 10. Quia hæc dicit Dominus : Cum coeperint impleri in Babylone septuaginta anni,
 visitabo vos; et suscitabo super vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum.
 II. Ego enim scio cogitationes, quas ego cogito super vos, ait Dominus, cogitationes pacis,
 et non alllictionis, ut dem vobis finem et patientiam. 12. El invocabitis me, et ibitis : et ora-
 bitis me, et ego exaudiam vos. 13. Quæretis me, et invenietis : cum quæsieritis me in toto
 corde vestro. 14. Et inveniar a vobis, ait Dominus : et reducam captivitatem vestram, et con-
 gregabo vos de universis gentibus, et de cunctis locis, ad quæ expuli vos, dicit Dominus : et
 reverti vos faciam de loco, ad quem transmigrare vos feci. 15. Quia dixistis : Suscitavit no-
 bis Dominus prophetas in Babylone. 16. Quia hæc dicit Dominus ad regem , qui sedet super
 solium David, et ad omnem populum habitatorem urbis hujus, ad fratres vestros, qui non
 sunt egressi vobiscum in transmigrationem. 17. Hæc dicit Dominus exercituum : Ecce mit-
 tam in eos gladium et famem, et pestem : et ponam eos quasi ficus malas, quæ comedi non
 possunt, eo quod pessima sint. 18. El persequar eos in gladio, et in fame, et in pestilentia : el
 dabo eos in vexationem universis regnis terrae, in maledictionem et in stuporem, el in sibi-
 lum, et in opprobrium cunctis gentibus, ad quas ego ejeci eos : 19. eo quod non audierint
 verba mea, dicit Dominus, quæ misi ad eos per servos meos prophetas de nocte consurgens,
 et mittens : et non audistis, dicit Dominus. 20. Vos ergo audite verbum Domini omnis trans-
 migratio, quam emisi de Jerusalem in Babylonem. 21. Hæc dicit Dominus exercituum Deus
 Israel ad Achab filium Coliæ, el ad Sedeciam filium Maasiæ, qui prophetant vobis in nomine
 meo mendaciter : Ecce ego tradam eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis, et percu-
 tiet eosin oculis vestris. 22. Et assumetur ex eis maledictio omni transmigratori Juda, quæ
 est in Babylone, dicentium : Ponat te Dominus sicut Sedeciam, et sicut Achab, quos frixit
 rex Babylonis in igne : 23. pro eo quod fecerint stultitiam in Israel, et moechati sunt in ux-
 ores amicorum suorum, el locuti sunt verbum in nomine meo mendaciter, quod non man-
 davi eis : ego sum iudex et testis, dicit Dominus. 24. Et ad Semeiam Nehelamiten dices :
 25. Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel : Pro eo quod misisti in nomine tuo libros ad
 omnem populum, qui est in Jerusalem, et ad Sophomam filium Maasiæ sacerdotem, et ad
 universos sacerdotes, dicens : 26. Dominus dedit te sacerdotem pro Joiade sacerdote, ut sis
 dux in domo Domini super omnem virum arreptitium et prophetantem, ut mittas eum iu
 nervum et in carcerem, 27. Et nunc quare non increpasti Jeremiam Anathothiten, qui pro-
 phetat vobis? 28. Quia super hoc misit in Babylonem ad nos, dicens : Longum est : ædifi-
 cate domos, el habitate; el plantate hortos, et comedite fructus eorum. 29. Legit ergo So-
 phonias sacerdos librum istum in auribus Jeremiæ prophelæ. 30. Et factum est verbum

dacia et scelera iudicium terribile praedicitur, 21-33. *secundo*, ad Semeiam, cujus *primo*, epistola Ilierosoly-
 mam missa, pro Jeremia oh prophetiam superiorem vinci-
 ciendo data, et ibidem per Sophomam prælecta rererlur,

24-80; cui *secundo*, iubento Deu» per nuutium Babylo-
 nem missum a Jeremia, exprobratur mendacium, ut ob
 hoc denuntiatur supplicium, ad posteritatem ejus etiam
 transgressurum, 10-31.

Domini ad Jeremiam, dicens : 31. Mille ad omnem transmigrationem, dicens : Dæc dicit Dominus ad Semeiam Nehelamiten : Pro eo quod prophetavit vobis Semeias, et ego non misi eum ; et fecit vos confidere in mendacio : 32. idcirco hæc dicit Dominus : Ecco ego visitabo super Semeiam Nehelamiten, et super semen ejus: non erit ei vir sedens in medio populi hujus, el non videbit bonum, quod ego faciam populo meo, ait Dominus : quia praevaricationem locutus est adversus Dominum.

1. Verba libri, — id est verba epistolæ. Hebraeum enim **idd tephher* significat librum, epistolam, catalogum et enarrationem quamvis : radix enim HDD *saphnr* significat enarrare, recensera. Sic *Maith*, i, 1, dicitur, a Uber (Id est catalogus) generationis Jesu Christi. » Similo est hic vers. 25.

2. An reliquias — Judæorum, qui in Babylonem, tum cum Joachin sive Jechonia, ut volunt S. Hieronymus, Rabanuset Hugo; tum ante cum Joakim, anno ejus quarto, fuerant abducti; hi enim jam octo annis fuerant in captivitate, et per tædio anhelabant ad reditum in Judæam. Scripta enim esi hæc epistola a Jeremía anno Sedeciæ primo.

Domimi, — regina, scilicet mater Jechoniæ : hæc enim cum filio rege ducta est in Babylonem, lia Lyranus, Hugo el Vatablus.

Einic ih, — Id est aulici: quia enim aulici qui gynecois præficiebnnlur, ne de fide continentibus suspecti essent, castrabantur, et fiebant eunuchi, erantque tum intimi regi et reginro; hinc eunuchus significat omnem aulicum, vel regi familiarem : nam alioquin eunuchi non poterant esse inter Judæos, juxta legem *Dcuter. xxxiii, t.*

INCH sor, — gemmarius. Vide dicta cap. XXIV, Í.

3. In manu Elasa, — per *Elasa*. Nota : Sedecias rex videns Hananiam pseudopropheta immunitem a Chaldæis, et prospera omnia Judæis promittentem, esso morte punitum, timore correptus, coepit credere Jeremía*, idcoque juxta ejus monita misit hos legatos ad Nabuchodono^orcin, qui ei ferrent tributum, et pacem foedusque cum eo renovarent, Judæo«que illi fore subditos et vectigales promitterent. Ila Hugo, Lyrano» et S. Thornjvs. Per hos ergo legatos misit pariter epistolam hanc Jeremias, dicens, id est scribens, vel nuntians populo captivo hanc suam prophetiam.

8. /Edificati!, — </. d. Diu critis in Babylone; addicale ergo ibi domos, plantato hortos, familiam instruite, quasi ibi futuri perpetui cives, non autem quasi advenæ brevi in patriam reversuri.

10. Cvm coeperint impleri in Babylone (in regno Babyloniorum : undo hebraico est Ballioni, puta quoad imperium in Judæeos) septuaginta anni, — q. d. Non redibitis ex Babylone ante 70 annos. Hi enim sunt 70 anni imperii, vel potius captivitatis Babylonie®.

Quæres, ubi hi anni incipiant, ubi finiantur (i)? Certum est apud omnes cos finiri et luminari an-

il) Ct. umuUL ad vers. 11 ca;». xxv Jcrtm.

no t Cyri, et patet II *Paral*, xxxvi, 22. Verum unde incipit, magna est lis ; quatuor sunt probabiles sententiæ.

Primo, aliqui eos inchoant ab anno 13 Joslæ regis Juda : nam hoc anno videtur Ninive esse eversa, et monarchia ab Assyriis translata ad Medos et Babylonios per Cynxarein, et Nabuchodonosorem seniore, uti ex S. Hieronymo et Eusebio dixi *Jcremioe* i, 2. Hoc posito, probatur hæc sententia : *primo*, quia hi 70 anni videntur dati monarchiæ Chaldæortim ; atqui illa empium statini, eversa monarchia Assyriorum ; hæc autem eversa est anno 13 Josiæ, ut dixi : ergo hi 70 anni inde inchoandi sunt.

Secundo, quia \$. Augustinus, S. Hieronymus, Isidoras, Theodorctus, Eusebius, Clemens Alexandrinus el alii, quos citat Pererius, in cap. ix *Daniel*. vers. 2, ab 11 anno Sedeciæ usque ad 1 Cyri, tantum numerant annos 30; et sic desolatio Judæorum, et captivitas Babylonica proprie duravit tantum 30 annos : atqui a 13 anno Josiæ usque ad II annum Sedeciæ, lluxnrunt tantum anni 40 ; ergo 70 tantum anni intercedunt ab anno 13 Josiæ usque ad t Cyri (30 enim et 40 si jungas, habebis 70) : cum ergo constet hos 70 annos finiri in anno I Cyri, sequitur cos inchoandos esse anno 13 Josiæ.

Tertio, quia Daniel (ut dixi *Daniel*, v, 1) docet Tertio. Nabuchodonosorem Magnum fuisse patrem Balsaris, ultimi regis Chaldæorum, non avum : atqui plerique omnes consentiunt hos duos non regnasse junctim 70 annis : ergo hi 70 anni non a Nabuchodonosore Magno, sed ab ejus putre, qui coepit regnare anno 13 Joslæ, inchoandi sunt. Sio ergo hi 70 anni computandi videntur. Nabuchodonosor Magnus cœpit regnare anno 3 Joakim, et regnavit 45 annis : deinde Babasar regnavit annis Iribus, qui juncti 45 faciunt 48 annos : his adde annos 22 Nnbuchodonosori» senioris, qui supersunt ab anno 3 Joakim, ascendendo usque ad 13 Josiæ, habebis hos anno» 70 captivitatis.

Quarto, quia Jeremias hoc anno 13 Josiæ coepit propheta, vlditque sceptrum Assyriorum, et post illud alia oinnia regna contrita per virgam et sceptrum Chaldæorum, ut dixi cap. t, 12; undo ipse hanc virgam toto hoc libro Judæis et omnibus gentibus intentat, ejusque vim, robur et tempus describit, scilicet quod durabit 70 annis, puta ab anno 13 Josiæ usque ad 1 Cyri.

Verum huic sententiæ obstat : *primo*, quod Jeremías semper hos annos numeret a Joakim, vel

«ib,s
X o»
de inch*

JTM,-'
lUci> m»
't'

Propini
prlmo'

I

Secondo.

*

<'l>»üat

It*

a Joachin, non a Josia, ut patet cap. xxv, t et 11 ; cap. XXVII, l et 7; cap. xxix, l et iO. *Secundo*, quod hi anni passim a Jeremía, Zacharia, et ab Interpretibus vocentur anni desolationis et captivitatis Judaícen : juxta sententiam autem jam recensitam, Judæorum servitus non duravit 70, sed tantum 30 annis : ergo hæc sententia non consentit sensui Scriptural et Interpretum, qui est, Judæos fuisse Captivos, non 30, sed 70 annis. *Tertio*, quia anno 13 Josiæ, nec Judæi, nec eorum vicini servierunt Chaldæis, quod tamen de 70 hisce annis dicitur cap. XXV, it.

Secundo, Lactantius, Severus Sulpitius, Beda, titeiain Abulensis, Lyranus, et ex eis Pererius *in Daniel.* i» cap. ii, bos70 annos inchoant ab 11 anno Sedeciæ: diojnt** (unc enjin plane eversa fuit Jerusalem cum temmo Sede- pio, omnisque populus fuit abductus. Verum dif- fleile est invenire cl computare 70 annos ab anno ObiUnt JJ Sedeciæ usque ad t Cyri, sive ab anno 18 Na- d <ut, buchodonosoris (hic enim concurrit cum 11 Sede- ciæ et eversione Jerusalem) usque ad ultimum Balsazaris. *Secundo*, Daniel et alii multi, qui erant viri tempore Sedeciæ, prorogarunt vitam usquo ad tempus solute captivitatis, imo usque ad res- tauratorem templi, quæ facta est sub Dario Hys- taspis, ut patet *Aggæi* h, 4. Jam si captivitas du- ravit 70 annis, sequitur cos diutissime vixisse; et longe superasse annum .centesimum : quis hoc credat?

Tertio, *Tertio*, Ilcbræi, Eusebius, Theodorctus, Clemens m- Alexandrinus, Borosus, quos sequitur Ribera et chMntib a Castro, hos 70 annos inchoant ab anno 4 Joa- a,lü° kim, qui fuit annus t Nabuchodonosoris, quo ipse Joapa Phoenices et Judæos subegit, atque Joakim cum Daniele et aliis Judæis abduxit. Probatur id : *pri- mo*, quia cap. xxv, 1, hunc annum consignat Je- remias, quasi initium horum 70 annorum, ut vi- detur. *Secundo*, quia, cap. x x v ii, 7, dicitur quod « omnes gentes servient ei, » scilicet Nabuchodo- nosori, qui regnavit 44 annis, « et filio ejus, » puta Evihncrodach, qui 23 annis; « et filio filii ejus, » scilicet Balsasari, qui tribus annis regna- vit: qui anni juncti faciunt 70. Huic sententiæ ob- aoiüu. slant tum alia, tum illud quod hoc anno I Joa- kim, parva vel nulla, ut vult R. Sandias, Maldo- natus et alii, videatur fuisse publica et commu- nis Judæorufci captivitas. Solus enim Daniel, et pauci alii cum Joakim abducti sunt, qui mox re- ducti videntur : nam Joakim mox regno est res- titutus. Undo deserto Jeremias, cap. tu, 28, pri- mam captivitatem Judæorum consignat anno, non tertio, sed septimo Nabuchodonosoris, qui fuit annus Joakimi undecimus et ultimus.

Qu»rtu, *Quarto* ergo, alii valde probabiliter censent hos fu» »fú "0 annos inchoandos esso a transmigratione Joa- incbaint chin, sive Jechoniæ, aut a dato et morte Joakim, ib inno quæ facta eit anno regni ejus jj • (lna enim ea- co Joi* <æni(luc censetur hæc clades et captivitas facta sub lua. Joakim, et facta sub Joachin. Inter utramquo enim lanium intercesserunt tres mensos. Probatur hæc

sententia : *Primo*, quia prima notabilis vastitas, et Probum communis captivitas facta fuit hoc anno Joakim el Jonchin, uti piulo ante ostendi, idque patet IV *Peg.* XXIV, 12. *Senindo*, quia Jeremias hoc cap. Secute post transmigrationem Joachin dicit ven. 10 : a Cum impleti fuerint in Babylone septuaginta anni; » ergo ab ea illi videntur inchoandi. *Tertio*, *Tm*», quia ab hac tramnvgratione Jechoniæ, quasi ab cera communi captivitatis, et sæculi illius, pro- phetias suas numerat et consignat Ezechiel, cap. r, vers. 2, et deinceps. *Quarto*, quia S. Matthæus, frurt*. cap. i, 11, hanc captivitatem vocat transmigrationem Babylonis ; quia scilicet Jechonias sponte se dedidit Chaldæis, et non vi abductus est, sed ul- tro transmigravit in Babylonem. *Quinto*, quia hi Qaiato. 70 anni statuti sunt non proprie et directe impe- rio Babylonis, sed captivitati Judæorum, ut patet ex hoc loco, et ex cap. xxv , 8 et H. l'nde et Da- niel, cap. lx, 2, et Zacharias, cap. 1.12, hos annos 70 vocant servitutis et desolationis Jerusalem, id- que in pœnam peccatorum ejus : quia enim ipsa ab anno 13 Josiæ usque ad 11 Joakim, noluit au- dire Prophetas, præsertim Jeremiam. per 3i annos concionanlem ; hinc Jeremias in pœnam tant® contimaciæ minatur ei pœnam et pœnitentiam 70 annorum in Bibylone, ut tempu» pœnæ esset duplum (et amplius) temporis culpæ. Desolatio autem Judæorum cœpit hoc anno 11 Joakim : ergo inde inchoandi sunt hi 70 anni; indeque facile eos computabis hoc modo : annus it Joakim fuit8 Nabuchodonosoris, qui regnavit 44 annis : ab anno ergo ejus 8 ad 4 i habesannos captivitatis 36 ; his adde annos 31 Evilmerodach et Balsazaris, ha- bebis annos 70 captivitatis, uti dixi *Daniel*, v, 1. Quare hanc sententiam nulli moderni chronologi valde probabilem judicant : unde eam proposui in tabula chronologica, quam initio Pentateuchi exhibui.

Dices : Anno 4 Joakim dicitur cap. xxv, l et It, quod « omnes gentes istæ servient regi Babylo- nis septuaginta annis : » ergo ab anno quarto Joakim hi anni inchoandi sunt. Respondeo ne- gando consequentiam : prophetia enim non est de tempore præsentis, sed futuro. Praedicit ergo ibi Jeremias anno 4 Joakim inchoante, quod post annos octo, scilicet anno II Joakim, incipient Judæi et ali® gentes servire Chaldæis per 70 an- nos. Certum enim est Ainmonitas, Moabitas, Cæ- lesyrios, .Egyptios, et alias gentes, qu® post ulti- mam vastationem Hierosolyma) subacts sunt a Chaldæis, teste Joscpho, lib. X *Antiq.* cap. xi, eis non servivisse 70 annis. Vide dicta cap. xxv, It , el xxvii, 7. An hi anni 70 servitutis sint iidem cum annis 70 desolationis, do quibus *Zachar.* cap. b vers. 12, ibi dicam.

Tropologie.' : Taiudlu,a!t S. Hieronymus, In Ba- Trcpato bol, id est in hujus sæculi confusione, versamur, K,ce 70 donec per patientiam et pœnitentiam requiem sep- “ tonarli numeri mereamur accipere. Rursum, ut tkhuju ait Psalles, *Psalms*, l x x x i x : « Dies annorum nos-

COMMENTARIA. IN JEREMIAM PROPHETAM, cap. xxix.

Irorum in ipsis septuaginta anni : » hi sunt ergo 70 anni vita», .æque ac exsilii et captivitatis nostra, qui cum fuerint expicti, tunc ad Dominum revertemur, atque finem laboris nostri et palientiae accipiemus patriam coelestem.

Cor up. Hac do causa Deus Judæisin captivitate tempus Bibyb- "° annorum, quod est mensura vitæ humana?, bu dan- prrefixit, ut plerique qui in vitiis suis consenuerit wp- rant, in ea morentur, ideoqtic eos ibi aedificare wXT domos jubet : ac post eos nova filiorum soboles succresceret, quæ patrum plagis erudita saperci, quamque Jerusalem redeuntem Deus per Esdram aliosque predagogos sibi formaret discipulos et asseclas : pauci enim cx senibus, qui 70 annos superarunt, cum Esdra redierunt in Juda-am. Nam, ut ait .Macrobius, lib. I m Som». *Scipion.* cap. vi : « Septies deni anni a physicis creditur meta vivendi, et hoc vitæ humanæ perfectum spatium terminatur; quod quisquis excesserit, at> omni officio vacuus, soli sapientiae et studio vacat. » Idem faciunt prudentes Prelati, dum collapsam disciplinam in monasterio aliave Congregatione restituere volunt: nimirum sinunt senes in suis habitibus inveteratos et incorrigibiles emori, aut eos alio traducunt : atque in eorum locum novitios suscipiunt juvenes bonæ indolis et spiritus, quos quasi teneras plantas ad Religiosæ vitæ normam flectunt et formant.

SLSCITABO SUPER VOS VERBUM MEUM BONUM, — q. d. Stare faciam, cflleciam et complebo promissum meum lætum, quod vobis promisi cap. xxv, 12, scilicet, quod post 70 anuos vos e Babylone reducam in Judream.

Ven. <i. Ii. Patientiam, — id est constantiam et tolerantiam in sufferendis exsilii et captivitatis incommodis: ita S. Hieronymus et S. Thomas. *Secundo*, Sanchez : Dat, inquit, Deus a patientiam, » cum doloris ac molestiæ levamenta præbet, uti facit hic Judreis, jubens eos in Babylone ædiûcare domos, plantare hortos, instruere familiam, etc. *Terito* et congruentius, S. Hieronymus, « patientiam, n inquit, hoc est mercedem palientiae, vel objectum patientiae, id est id quod patienter et avidissime expectatis : unde Hebraice et Chaldaice est *m p n ticua*, id est spem vel *expectationem*, puta id quod avido speratis, scilicet libertatem el reditum in patriam, quæ est patientiæ et longanimitatis vestra fructus, et merces, atque finis omnis miscriæ vestræ.

Vtrt n. 12. Et ibitis, — scilicet, gaudentes vos exorasse vestram liberationem, læli redibitis domum, et in patriam vestram ab hoc exsilio : unde Symmachus vertit, et invenietis, scilicet fructum invocationis vestræ, finem ærumnæ elcaptivitatis vestra.

13. Et ego exaudiam vos, qui etis me, et invenietis : CUM QUESIERITIS ME IN TOTO CORDE VESTRO — Est hæc promissio facta Judæis æque ac Christianis : ergo certa et indubitata. Qui ergo colit Deum, cumque toto corde querit, impetrabit ab eo quæcumque volet (modo ei salutaria sint) aut u. iota iis quæ petit. Audi ex Sophrouio quam

Sanctorum suorum volis occurrat et satisfaciat cUimp» Deus. Narravit, ait, nobis Abbatisa Damiana solitaria, mater Abbatis Athenogenis Episcopi Petrensis, Eum. trentensis, dicens : « Erat quidam Abbas in sancto Pll-monte Sina, nomine Georgius, miræ virtutis et abstinentiæ vir. Huic magno sabbati die in cellula sua venit desiderium faciendi sacrum diem resurrectionis in sancta civitate, et sumere veneranda mysteria in sancta Christi Dei nostri Resurrectione. Per totum ergo diem senior hujusmodi cogitatione sollicitabatur. Cum itaque sero factum esset, venit discipulus ejus dicens : Jube, Pater, ut eamus ad synaxira. Senex autem respondit ei : Vade, et tempore sanctæ communionis veni ad me, et pergam. Mansit itaque senex in cellula. Cum autem advenisset tempus sanctæ communionis in sancta civitate, inventus est senex prope Archiepiscopum beatum Petrum, qui præbuit tum illi, tum presbyteris. sanctam communionem. Videns igitur eum Patriarcha, dixit Mennæ assessori suo : Quando venit Abbas montis Sinai? Respondit ille : Per orationes vestras, Domine, non vidi illum, nisi nunc solummodo. Tunc ait Patriarcha : Dic illi ut non recedat; volo enim ut mecum sumat cibum. Ille vero profectus id dixit seni. Qui ait : Voluntas Dei fiat. Cum ergo salutasset synaxes, adorato sancto monumento, inventus est in cellula sua. Ecce discipulus ejus pulsavit et dixit: Pater, veni ut communices. Senex vero profectus in ecclesiam cum discipulo suo, iterum sumpsit veneranda mysteria. » Ita Sophronius, *Prat, spirit*, cap. cxxvii.

Theodoretus in *Philotheo*, cap. n, narrat adolescentem quemdam molliter educatum petiisse a sene Asterio, ut illi comes esset eunti in solitudinem, cui senex objecit mollitiem, et eremi durtiem ac siccitatem. Institit adolescens. Vicius ejus precibus cessit senex. Adolescens igitur eum sequebatur primo quidem alacriter : cum autem primus, secundus el tertius dies prælerisset, cl a radiis solis exureretur (erat enim restas : urgente autem restate, est utique fiamma solis ardenlior) perpetuo siti laborabat. Et primum quidem eum morbum aperire pudebat, memoria reputans ea quæ sibi prædicta fuerant a magistro. Tandem autem vicius, et plane omnino deliciens, oravit senem, ut sui misereretur. Is autem cum quæ ci prædixerat, revocasset in memoriam, jussit eum reverti. Cum autem diceret adolescens, nec se sciro viam, quæ ducit ad antrum ; nec si sciret, ire posse, cum sint vires siti consumptæ. Misertus homo divinus casus adolescentis, et ignoscens imbecillitati corporis, genibus flexis, oravit Dominum, et eat 'it lacrymis solum irrigavit, et viam salutis petiit adolescenti. Qui autem facit voluntatem eorum qui ipsum liment, et eorum exaudit orationem, stillas lacrymarum, quæ pulverem attigerant, effecit fontem aquarum : et sic fluento repletum adolescentem jussit abire protinus. Fons autem mansit usque in hodiernum diem.

Audi aliud de monachis Cluniacensibus, quoti

habetur in *Vita S. Odonis Abbatis Cluniacensis*. Anno Romini 938, inquit *Vitæ* auctor, Albericus princeps contulit nobis monasterium Sancti Eliæ, cujus beatus Gregorius in *Dialogis* memnit. Cum sit autem durum (ut idem beatus Gregorius ait) in mente veteri nova meditari, monachos, quos illic inveni' us, ab esu carnium retrahere non potuimus. Constituit autem ibidem Pater noster Præpositum unum e fratribus nostris, Theodardum nomine. Is ut vidit so virtute et sanctitate ab eo vitio eos retrahere non posse, empium in finitimis regionibus pisces emere, ut vel sic eorum satisfaceret voluntati. Jam enim penitus defecerant equi, quos ei Pater Odo reliquerat, huc illucque discurrentes. Eam vero illorum improbitatem suumque laborem Præpositus Patri nostro identidem significavit. Illo igitur hominum deprecante, vallis cui monasterium præeminet, non ita procul, conjunctis inter se collibus ita conclusa est, ut exiguo torrenti per eam mananti aditus præcluderetur. Inde igitur paulatim maena aquarum collecta vis, lacum effecit: nec deinceps opus fuit Præposito pisces emere, lacu illo eos suppeditante. Cui vero hoc tribuendum esset, quidam imperiti homines minime adverterunt, eo quod ejus preces, quas ea de causa beatus Odo ad Dominum fuderat, auribus suis non percepissent, non attendentes illud Psalmographi: « Desiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum audivit auris tua. » Item illud: ■ Voluntatem timentium se faciet, et deprecationem eorum exaudiet. » Ita *Vita S. Odonis*, et ex ea Barouius, tom. X *Annal.*, ad annum Christi 938.

Gregorius Magnus, lib. III *Dialogorum*, cap. XV, narrat Deum ad suorum implenda desideria, tonitru sereno coelo misisse, iis verbis: Cum Florentii magna opinio longo Jaloque crebresceret, quidam diaconus longe positus ad eum pergere studuit, ut ejus se orationibus commendaret: qui ad ejus cellulam veniens (non procul a Nursia) omnem locum per circuitum invenit innumeris serpentibus plenum; cumque vehementer expavisset, clamavit dicens: « Serve Dei, ora, » erat autem mira serenitas. Egressus vero Florentius ad coelum oculos et palmas tetendit, ut illam pestem, sicut sciret Dominus, auferret. Ad cujus vocem subito coelum intonuit, atquedem tonitru omnes illos, qui eundem locum occupaverant, serpente' interemit; quos cum vir Dei Florentius interemptos aspiceret, dixit: « Ecco illos occidisti, Domine, quis cos hinc levabit? » Mox ad ejus vocem tanta: aves venerunt, quanti serpentes occisi fuerant, cosque mundato loco extulerunt.

Non absimile legitur in *Vita S. Abrcit Hierapobiani* 22 octobris. Cum etenim locus egeret balneis ad ægrotorum solatium, apud fluvium constitutus Aborcus flexis Deo genibus humi procidit. Et ecce erumpit quidem tonitru sereno cælo; emittit autem terra fontes aquarum calidarum, et per omnia laudatur Deus, qui sic justos exaudit.

Cum Andronicus Comnenus Imperator tyrannorum moribus imbutus in Christianos sæviret Constantinopoli, Disypatus Georgium magni templi lectorem in carcerem quoque conjecit, propterea quod de ejus saevitia liberius questus esset; habebatque subinde in animo verubus transfixum, et pinguem hominem instar porcelli supra carbones assatum, uxori ejus mittere; ac omnino fecisset, nisi Monasteriola Leo socer ejus, qui ob dicendæ sententiæ prudentiam, Senatus os ab Andronico vocabatur, tyranni furorem auctoritate sua repressisset. Disypatus igitur in carcere manus ad Deum extendebat, et cum Davide precabatur: « Educ e custodia animam meam, ut nomen tuum prædicem, » et Jonæ verba sæpe repetebat: a Numquid amplius sanctum tuum templum respiciam? » Quid vero precabatur? « Deleto me, Domine, ex Andronici memoria, sim ignotus apud eum omni tempore, ne recordetur nominis mei, donec ex libro viventium deletus fuerit. » Itaque Numen non cunctatum est, nec preces ejus aspernatum, sed illæsum eduxit e carcere, Andronico paucis diebus post extincto. Ita Nicetas Choniates in *Annal de Imperio Andronici Comneni*.

15. Quia dixisti: Suscitavit, etc., — q. d. Sed quia sunt e vobis qui dicunt habere vos in Babylone Prophetas, qui promittant celerem e captivitate reditum; audiant hi quid dicat Dominus: « Quia hæc dicit Dominus. » To *quia* respondet Hebræo » *ki* et redundat, tantumque est nota inchoationis sermonis. Hæc ergo dicit Dominus: Tantum abestis a celeri reditu, ut potius regem Sedeciam, qui sedet in solio David, cum suis qui Judæam incolunt, peste, fame et gladio sim consumpturus, et paucos qui huic cladis supererunt, captivos ducturus sim in Babylonem (I).

16. Ad regem, qui sedet super solium David, — v«r».t«. ad Sedeciam qui nunc regnat.

17. Ficus malas. — Hebraice, ficus fcedas: vide ven. n. de ficibus dicta cap. xxiv.

18. Ix vexationem. — *mjnh lezaava*, id est in Ver», i», commotionem, — ut scilicet moveantur et dispergantur per universa regna.

21. Ad Acmi) et ad Sedeciam. — Hebræi, teste Veiusi. S. Hieronymo, et ex eis Rabanus, Hugo, S. Thomas et Lyranus tradunt hos duos, scilicet Sedeciam et Achab fuisse senes illos qui Susannæ pudiciliam tentarunt et vitam, *Daniel*. xiii; utrique JUflt *

(I) De connectendo hoc versu vel cum iis quæ precedimi, vel cum iis quæ sequuntur, valde laborant Interpretes. Cum superioribus nectant alii, ut Kimchi, G. B. Michaelis, eodem tere modo ac Cornelius noster. Alii, propensiores sunt ad credendum hunc versum nectendum esse versui 11, et quæ inter utrumque versum leguntur per parenthesis essi interjecta. Sed tain longa interpositione orationis seriem interruptam esse, nemo facile credat, inquit Rosenmuller. Hinc nostratium plures. ut Lud. Capellus, Veuema. J. D. Michaelis, Eichhorn, Didder, versuum ordinem librariorum culpa turbatum esse, et versum 15 non sejungendum a vers. 21 autumant.

enim orant in Babylone tempore Nabuchodnno-
soris et Astyagi- Medi; ntriquo mendaces; utriquo
carsi obadulteria: utrisque dicit Deus: a Ego sum
judex et testis. » Aliis tamen videtur hæc esse fa*
bula. Ita Africanus, Maldonatus et alii, quin et
S. Hieronymus subinde fabulam vocat, idqiie *pri-
no*, quia hi Jeremiæ fuerunt Prophet®; illi Da-
nidis, fuerunt Judices. Rursum hosJeremire Na-
buchodonosor: illos Danielis populus occidit.

Respondent Lyranus ctD. Thomas Nabuchodo-
nosorem, cui in Babylone suberant Judæi, sen-
tentiam mortis in eos tulisse, maxime quia ca-
sus enormis erat, ipsique judices Judæorum erant
rei; populum autem sententiam hanc laudasse et
exsecutum esse.

S *rnndo*, hanc esse fabulam probatur ex eo quod
Nabuchodonosor dicitur hic eos frixisse igne;
Daniel autem innuit suos esse lapidatos.

Respondent alii id Danielelem non dicere; sed
tantum, quia criminatores erant, asserere eos lego
talionis, quæ *Deuter.* xix, 19, habet: « Animam
pro anima. » etc., scilicet morte, licet dispari, esse
punitos. Aliter respondent Deirio, *adagio* 861, et
Lyranus, scilicet, quod ipsi, *primo*, ut adulteri la-
pidibus sint obruti, ut innuit Daniel: *deinde*, ut
ait Jeremías, igne sint combusti, quia erant falsi
prophet®. Simile contigi* Achan, *Josuc* vu. 15 et25»
Hæc dicuntur, sed non probantur: nihil enim tale
habet Daniel in longa et particulari rei gesto» nar-
ratione, quæab h ic Jeremía* valde dissonat. Quo-
circa hos prophetas Jeremiæ alios fuisse ab illis
senibus Danielis, merito censent Maldonatus, Pe-
rierius, Sanchez et alii.

22. Qcos fr ix it. — Hebraice **abp kalam**, id est
a<savit vel torruit. Sic frixi sunt Machabæi, H *Ma-
chub*, vu, 3, et Judæi, *Amos* iv, 2.

23. Pro eo Quon fecerint stultitiam. — *Stultitia*
in Scriptum significat facinus insigne contra ho-
neslalem publicam, viro cordato el sapiente in-
dignum, quale hic est adulterium.

Ego sum judex et testis, dicit Dominus, — 7. d.
Nemo me potest fallere aut latere; quia ego ipso
qui judicaturus sum, sum etiam testis oculatus
omnium; unde ait *Malach.* III, 5: « Accedam ad
vos injudl< io, et ero testis velox maleficis, et adul-
ici b, et perjuris. » Dum ergo ad peccatum te so-
cii aut concupiscentia sollicitant, cogita hunc ocu-
lum te tonque omnia intuentem, qui tuus judex
erit, æque ac testis. Ita cogitabat S. Job, cap. xvi,
20: « Ecce, inquit, in cælo testis meus, et con-
scius meus in excelsis. 9

24. Et ad Slueiam (1). — Nota: Hic Scmciasau-

Iii Hoc versu tertiam eplstol® ad exsules miss® partem
In ipero, Interpretum plures statuunt. Sed recte jam
Gr 4-S anlmubertit, separindam esse hanc, qu® vers,
ii- 2 c»ntinetur, pericopam ab its quæ antecedunt, et
addit ttn && p- tquam legati cum Jeremiæ ephlola Ba-
tjL' 0 mro, quæ ver*. 33 linitur, iherosolymam re-
di ut. qui procul dubio Semel® litteras, de quibus
tt, r; iuhraat Nam quæ ex us vers. tS aflenintr,

dæns epistolam Jeremiæ scriptam ftd JudffiOS fa
Babylone captivos, in qua quasi falsus propheta
arguebatur, eo quod pacem promitteret Judæia
(unde et apte Nehelamites dicebatur, id est som-
niator, ut vertit R. David: licet proprie esset
oriundus de Nchelam), iratus scripsit libros, id
est epistolas, ex Babylone in Jerusalem, ut Jero-
miam quasi pseudoprophetam caperent et puni>
rent.

25. Pao eo quod misisti. — Supple: « Visitabo
super te el super semen tuum, » uti dicitur vers,
ultun. Ibi enim expletur sententia hujus versus,
quæ cousque per narrationem prophetire Semeiæ
interrumpitur.

Sopuoniam sacerdotem. — Non pontificem, hio
enim erat Saraías, sed ejus vicarium; unde IV *Rcg.*
XXV, 18, hic Sophonias vocatur « sacerdos secun-
dus, » cujus erat de prophetiis judicare, et falsos
prophetas punire.

26. Dedit te sacerdotem pro Joiad b. — Adulatur Verx.M.
Semeias Sophoniæ, 7. d. Tuum est, 0 Sophonia, ut
sanctissimi olim pontificis Joiadæ sacerdotii, sanc-
titatis et zeli sis hæres, præstare quod peto, ut sci-
licet quasi alter Joiada, qui Malhan sacerdotem
Baal interfecit.IV *Reg.* xt,18, interficias Jeremiam
falsum prophetam. Comparat enim adulator So-
phoniam sacerdotem Joiadæpontifici, ob similem
zelum et officium. Ita S. Hieronymus, Maldonatus
et alii.

Quanquam aliqui, ut a Castro, putant hunc Joia-
dam non fuisse pontificem illum jampridem de-
functum, sed sacerdotem adhuc viventem, cujus
absentis vices gerebat Sophonias.

Aureptitium. — Hebraico *meseugga*, id est
insanum, furiosum; Chaldæus, *stultum*; Septua-
ginta, *insanientem*, id est fanaticum, qui se fingit
prophetam; aut qui a diamone arreptus, ejus in-
stinctu ita prophetat, ut furere et insanire videat-
ur. Do his vere dixit Cicero, lib. III *De Divinat.*:
n Quid habet auctoritatis furor iste, quem divi-
num vocatis, ut quæ sapiens non videt, ea videat
insanus; et is qui humanos sensus amiserit, divi-
nos assecutus sit? n

Ut mittas eum in nervum, — in cippum, id est in
manicas ligneas vel ferreas: ita Vatablus. Vide
dicta cap. XX, vers. 2. Syrus vertit: Ut *injicias cum
inter vinctos in carcerem.*

28. Quia super hoc, — *q. d.* Ex eo quod audet
Jeremías, te connivente, falsa prophetare in Jeru-
salem, audet quoque falsa sua figmenta perscri-
bere ad nos in Babylonem, nosque turbare el per-
cellere.

Longum fst, — scilicet tempus, quo futuri estis
captivi in Babylone, nimirum 70 annorum.

29. Librum, — litteras Semeiæ.

31. Mitte, — scribe litteras.

Ad omnem transmigrationem, — ad omnes Ju-

manlfeste respiciunt ail ea quæ Jeremías supra, vers. 5, 6
id Babylonios exsules scripserat. (Rosenmuller.)

drros qnl fn Bibylonem migrarunt cum Jcchonia.

32. No* erit ei vin,— nullus erit ex posteris Semciæ, nui sit civis Jerusalem co tempore, quo alii
;«fi redibunt o captivitate, g. d. Sometas non redibit cum aliisin Jerusalem, sed cum suis peribit ipexsilio Babylonis; quia falso prædixil hoc brevi finiendum esse; ut in quo peccavit, in eodem el puniatur. Sic Elisæus promittens in fame triticum,

cum rideretur a duce quodam, ait ei : n Videbis oculi tuis, et inde non comedes, » FV *Reg. vn*, vers. 2.

Quia pr evaricattoxem (id est falsa oracula) r.o- cihts est ADtERSvs Domimdi. — Hisce enim vera Dei oracula, per Jeremiam edita, evertere conatus est, atque etDccre ut iisobediens populus, inoba, diens esset Jeremi® et Deo.

CAPUT TRIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Promittit t captivitate Babylonica liberationem per Cyrum, ct mystice e captivitate peccati et diaboli redemptionem per Christum (1).

1. TToc verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, dicens: 2. Hæc dicit Dominus Deus Israel, dicens: Scribe libi omnia verba, qu® locutus sum ad te, in libro. 3. Ecce enim <hes veniunt, dicit Dominus : el convertam conversionem populi mei Israel et Juda, ait Dominus : el convertam eos ad terram, quam dedi patribus eorum : et possidebunt eam. 4. Et hæc verba, qu® locus est Dominus ad Israel et ad Judam : 5. Quoniam hæc dicil Dominus : Vocem terroris audivimus : formido, et non est pax. 6. Interrogate, et videte si generat masculus: quare ergo vidi omnis viri manum super lumbum suum, quasi parturientis, et convers® sunt universa facies in auruginem? 7. Væ, quia magna dies illa; nec est similis ejus : tempusque tribulationis est Jacob, et ex ipso salvabitur. 8. Et erit in die illa, ait Dominus exercituum : conteram jugum ejus de collo tuo, et vincula ejus dirumpam, et non dominabuntur ei amplius alieni : 9. sed servient Domino Deo suo , et David regi suo, quem suscita!J eis. 10. Tu ergo ne timeas, serve meus Jacob, ait Dominus, neque paveas, Israel : quia ecce ego salvabo te de terra longinqua, et semen tuum de terra captivitatis eorum : et revertetur Jacob, et quiescet, et cunctis affluet bonis, et non erit quem formidet : 11. Quoniam tecum ego sum, ait Dominus, ut salvem te : faciam enim consummationem in cunctis gentibus, in quibus dispersi te : te autem non faciam in consummationem : sed castigabo te in judicio, ul non videaris libi innoxius. 12. Quia hæc dicil Dominus: Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua. 13. Non est qui judicet judicium tuum ad alligandum : curationum utilitas non est tibi. 14. Omnes amatores tui obliti sunt tui, teque non quærent : plaga enim inimici percussi te castigatione crudeli : propter multitudinem iniquitatis tuæ dura facta sunt peccata tua. 15. Quid clamas super contrilione tua? insanabilis est dolor tuus : propter multitudinem iniquitatis tuæ, ct propter dura peccata tua feci hæc tibi. 16. Propterea omnes qui comedunt te, devorabuntur : et universi hostes lui in captivitatem ducentur : et qui te vastant, vastabuntur; cunclosque prædalores tuos dabo in prædam. 17. Obducam enim cicatricem tibi, et a vulneribus tuis sanabo te , dicil Dominus. Quia ejectam vocaverunt te Sion : Hæc est quæ non habebat requirentem. 18. Hæc dicit Dominus : Ecce ego convertam conversionem tabernaculorum Jacob, el tectis ejus miserebor, et ædificabilur civitas in excelso suo, el tem-

pi Quæ duobus cap. xxx, xxxt, continetur prophetia tota versatur in co, ut exsulibus t un Judæis quam Israe-
liti futurum quondam in patriam reditum, el lotius roi-
publiræ instaurationem, el sub hoc typo, e captivitate
peccali ei diaboli redemptionem per Christum promit-
tens, istam futuram felicitatem variis imaginibus deserib-
bal, el vividissimis coloribus depmga. Veruimile est Je-

remiam hanc prophetiam sub ultimo rege Sedecia edisse, licet alii (ut Uosenmuller) post urbis excidium. w*-
nimquo hebraicarum ruinam hanc pericopam litteris con-
signatam esse volunt. Hincinlelligitur, inquit, qiareJere-
miasjussus fuerit, vers. 2, non ut aille, concionem habere,
et quæ ab eo sint annuntianda ad populum per sermo-
nem deferro, sed libro inscrd *re, et ea ralioe cum po

plum juxta ordinem suuin fundabitur. 19. Et egredietur de eis laus, voxque ludentium : et multiplicabo eos, et non minuentur : et glorificabo eos, et non attenuabuntur. 20. Et erunt lilii ejus sicut a prineipio, et cœtus ejus cnram me permanebit : el visitabo adversum omnes qui tribulant eum. 21. Et erit dux ejus ex eo : et princeps de medio ejus producetur • ct applicabo eum, et accedet ad me ; quis enim iste est, qui applicet cor suum ut appropinquet mihi, ait Dominus? 22. Et erilis mihi in populum, et ego ero vobis in Denm. 23. Ecco turbo Domini, furor egrediens, procella ruens, in capite impiorum conquiescet. 24. Non avertet iram indignationis Dominus, donec faciat et compleat cogitationem cordis sui : in novissimo dierum inlelligetis ea.

3. Convertam conversionem (1).—Hæc tria, scilicet conversio, aversio, captivitas, apud Prophetas idem significant, scilicet captivos revertentes, q. d. Captivos Israelitels convertam et reducam ex Babylone in Jerusalem, duce Zorobabel sub Cyro. Nam non tantum ex Juda, sed etiam ex Israelis aliis tribubus, multi cum tribu Juda permixti redierunt : hoc enim promittitur Israeli, *Isaia* x, 22; ideoque dicit : a Convertam conversionem, » id est cos qui convertendi et redituri sunt, scilicet pauci e nullis remansuris in captivitate Assyriaca et Babylonica. Ita Maldonatus.

Sub hoc tamen allegorico et potius intelligit reductionem Israelis et Judæorum ad Christum et Ecclesiam, juxta *Can.* VI, q. d. Reducam per Christum omnes tribus ad Ecclesiam, quæ prima eorum mater est et terra; et inde ad terram viventium, id est ad cœleslem patriam, quam patribus eorum promisi, *Ilcbr.* xi, 13. Nam ad Christum hac perlinere patet ex sequentibus (am magnificis promissis, quæ him hoc capite tum potius se-

pularibos, quaquaversum dispersis, opportuno tempore communicare.

Cap. xxx, post mandatum Dei ad prophetam de con-
Kribeodis uno in libro sermonibus divinis, 2; rationem mandili, ct argumentum vaticinii de reductione exsulum, 3, 4; sequitur prophetia pectineus ad Judaicum populum, ubi Propbeta,

Pamo, exponit, *primo*, praesentem populi statum luctuosum, 5 7; *secundo*, futuram, Deo operante, in melius conversionem, S-II.

Sk c is d o, expositionem factam amplificat, *primo*, vindicando Dei justitiam in præsenslibus calamitatibus, 12-15; *secundo*, ostendendo ejusdem misericordiam iu reddenda oppressoribus vindicta, et oppressis libertate, amplitudine ac gloria, 16-22; *tertio*, cavendo ne improbi promiUionem hanc sibi faciam existiment, 23, 34

(I) o Hæc dicit Dominus Deus Israel, dicens : Scribe tibi omnia verba, » etc. Jubetur Jeremías hæc quæ duobus hisce capitibus de reditu Judæurum eorumquæ república instauranda pronuntiantur, in libro litteris consignare, ne, quoniam hæc tempora remotiora spectabant, in-moria eorum oblivione deleteretur, et, ut Judæi promi-a hæc apud se tanquam pignora servarent, nec animum in diurnis calamitatibus despondeant.

(Rosenmuller.)

Olerum, ul monet Cahnelus, Propbeta mandatum accipit litteris consignaro tantum quæ hic el nunc loculu-'ui' »l Deus; non enim lux: tempore vaticinia sua scripto k»l?n ovpit Jeremías, hoc illi imperaverat Deus anno b -akuii. qu irto ; atqoe hoc vaticinium ad Sedeciæ re-luuu pexUuere creditur.

quenti proponuntur; et ex eo quod Israel, sive decem tribus proprie nunquam redierint ex Assyriaea captivitate; unde et Propheta ea scribere jubetur pro tempore novissimo, vers. 2 et 24. Ergo sub captivitate Assyriaca et Babylonica, intelligit captivitatem Judæorum extremam faciam per Romanos, et maxime per Titum (ut patet vers. 7, 11,12), in pœnam occisi Christi, qua Judæi dispersi sunt toto orbe, eruntque vagi donec Antiehnsto se subdant: ex qua liberari cœperunt per Apostolos, sed plene liberabuntur per Christum in tine mundi, cum omnis Israel ad eum convertetur et salvabitur per Eliam el Henoch; tunc enim ad regnum Christi adducetur, et Hierosolymitana, id est Ecclesia*, civitate donabitur. Ita passim omnes Interpretes Catholici. Loquitur enim Propheta non tam de temporali, quam de spirituali reditu e captivitate diaboli el peccati, quam figuravit captivitas, uti Babylonica, ita ct Romana. Inchoate ergo a captivitate peccati et diaboli liberavit Judæos Christus in primo suo adventu, quia paucos liberavit; et de eo inlciligunt hæc S. Hieronymus, Rabanus, Hugo ct Vatablus, sed complete id faciet sub secundum adventum, cum omnes salvabit; unde tunc plene implebitur hæc prophetia. Ita Lyranus.

S. Hieronymus vult hæc dicta esse a Jeremía, anno I Sedeciæ, scilicet eodem quo dicta sunt illa quæ continentur duobus præced. capitibus. Vide chronotaxin.

5. Vocem terroris (scilicet Chaldæorum iqva-
dentium Jerusalem) audivimus. — Ita Theodoro
lus (2).

Mystice, vocem accipe tyrannorum, qui tempore Apostolorum Ecclesiam, et Judæos ad eam

(2) Post verba: *Quoniam hæcdicit Dominus*, Schnurrcrns vere monet addendam esse formulam illam, quasi historicam, quæ frequentissime omittitur a Nostro, scilicet : *dicunt*. Qui verba facere nunc tinguntur Judæi, sunt in Babylonia exsules, iique brevi in libertatem atque in patriam restituendi. li vero haud prius in libertatem vindicari posse credibile erat, quam fracta Babyloniorum potentia, cujus ruina, quia cum horridis bellorum calamitatibus non conjuncta esse non potuit, vates illorum temporum terrons eleganter ita depingit, ut qui tunc victuri sint, exsules Judæos in hunc modum loquientes inducat, *vocem terroris*, etc. (Hnscnmuller.) Hæc Babylonis ruma erat figura idololatriæ casus in primo Christi adventu, et Aulichrisli ejusque fautorum in secuuo.

Cynu
fuit
typus
Christi,
Babylon
pectiti,
Jernn-
lem Eg
dea*.

Vere.»-

conversos persecuti sunt, ut palet Aci. vin, I. Rursum, vocein Titi et Romanorum, et maxime vocem Antichristi (Gog et Magog) qui acerrime peraequetur Jud/eos a se ad Christum, per Eliam et Henoch desciscentes. Ila Lyranus, Vatablus, Dionysius. Hæc enim erit dies tribulationis, cui nunquam fuit, nec erit similis. « Prædicit Propheta, inquit S. Hieronymus, tempus miserite ingentis, ut lætioris gaudii tempus inferat. »

Formido, et non est pax. — Hebraice clarius veritas in genitivo, *formidinis*, et non pacis; supple, wem *audivimus*.

ler», t. o. si generat masculus, — si mas parit, ut femina, <l. d. Cum viri non experiantur dolores parvuli, ut feminae; quid est Limen quod Judæi jam dicti, muliebri dolore oppressi, manus non ad arma, sed ad renes lumbosque tenendos, quasi parturientes conferunt, ad comprimendum dolorem? Est metalepsis, significans acerbiteriam doloris. Ita S. Hieronymus.

Anrngo CONVERSÆ SUNT UNIVERSAS FACIES IN AURUGINEM,—

† r,- *n Pallorem auri. Est enim *aurugo*, sive ærugo, giw »*- vel rubigo, vitium segetum, et quasi morbus gelum, earum regius, quo scilicet culmi pallescunt in modum auri vel æris, itaque paulatim arescunt, et quia hic color est in ictericis, puta in morbo regio : hinc Septuaginta, Aquila et Symmachus vertunt, «repo; ; Theodoretus, ù/^iaai; id est pallor. Hinc etiam Cornelius, Celsus et Apuleius : a Morbus ictericus, inquiunt, dicitur aurugo, a colore auri quem efficit; » et quia idem color ex timore et pavore oritur, hinc est quod Jeremias hic dicit : « Et conversæ sunt universæ facies in auruginem. »

Ver,-7) 7. Magna dies illa. — a Magna, » id est terribilis, et mire calamitosa, instar diei iudicii, quæ proinde vocatur a dies magna, » *Sophon. i. 14; Judæ vers. 6; Apocal. v. 12, et vi. 17.*

Ex ipso. — Hebræus *ex ipsa*, scilicet ipsa tribulatione, salvabitur Israel; quia Deus conteret jugum ejus, scilicet tyranni, tum Nabuchodonosoris. tum potius diaboli et Antichristi, ul nulli amplius serviat Israel, nisi Deo et Davidi, id est Christo filio Davidis, tum in hac vita, tum maxime in coelo. Vide *Can. XXL* Ita S. Hieronymus, Theodoretus et passim alii cum Chaldæo. Sic Christus vocatur David, Esec/i. xxxvii, 23; Theodoretus tamen et S. Thomas per Davidem intelligunt quoque Zorobabel, et Simonem, Machabæum posteros Davidis. Verum hi non fuerunt reges, imo tunc servierunt Judæi alienis regibus et principibus, scilicet Persis, Græcis et Romanis. Miscet ergo hic Pronciūm, P'l', a typum cum antitypo : hæcque magis anti- » Cyn typo quam typo conveniunt. Vide *Can. IV et V.* *JCbrh- Se tini ergo Propheta a Cyro avolat ad Christum, tala' ipsumque intelligit, non allegorico, sed literaliter.

11. Faciam consummationem in Gentibus (I) (fundit-

(t) « Sed servient Domino Deo suo, et David reni-

tus perdam alias gentes; te vero, o Israel, nequaquam; sed) in iudicio (id est cum moderamine et «quilate quadam) castigabo, — non summo jure, el rigida justitia; ita Limen, ut, quia gravia sunt peccata tua et dura, non possint sanari nisi mordacissimo pulvere, et ardenti cauterio, quo putidas carnes et insanabiles amputem; videlicet longa et dura captivitate, ut sequitur. Ita S. Hieronymus. Secat carnifex, secatur et chirurgus : ille ut occidat, hic ul sanet. Deus secatur ut chirurgus, non ut carnifex.

Ut non videaris tibi innoxius. — Hebræus, *mundans non mundabo* (e, q. d. Putas te, o Judæe, quia Dei es cultor, prre gentibus esse purum et sanctum; sed ego puniendo ostendam te immundum et noxium. Aliter Chaldæus, *perdendo non perdam te*; Vatablus, *non ad purum putum te excoquam*; quia sic deberem te perdere, abstergere, et tollere de inundo hoc; etsi omnes tuas sordes defricare vellem, citius te frangerem quam corrigerem. Ita Maldonatus et Sanchez.

Moraliter significat hic Propheta, ail S. Hieronymus : a Quod omnis mundus indigeat misericordia Dei, el nullus, quamvis sanctus sit, securus pergat ad iudicem. » Et S. Augustinus, teste Possidonio, in ejus Vita, dicebat neminem quamvis justum, sine poenitentia debere ex hac vita discedere. Unde ipse morieusolvebat et recitabat Psalmo* Pœnitentiales, magno doloris et contritionis sensu.

12. Insanabilis fractura tua. — « Fractura, » Vm. id est pœna et plaga tua; puta vastatio Jerusalem et captivitas Babylonica, aiunt S. Hieronymus et Theodoretus, q. d. Infigam tibi plagam quæ ab humana manu sanari non possit: ego tamen post septuaginta annos eandem sanabo; *secundo*, « fractura » hæc est desolatio Judæorum sub Tito, eorumque dispersio : hæc « insanabilis » est, quia ex decreto Dei durabit usque ad Antichristum, a cujus, uti et diaboli jugo liberabit eos Christus, et ex eis civitatem, id est Ecclesiam, ædificabit, vers. 18. Ita Lyranus et Vatablus. Tertio, S. Hieronymus per *fracturam* intelligit quoque plagas et persecutionem Ecclesiæ primitivæ, quam ipsa passa est a gentilibus Imperatoribus per trecentos annos. Verum hic sensus non congruit huic loco : illa enim persecutio non fuit poena peccati fidelium, sed fuit gloria et incrementum Ecclesiæ; quia tunc ipsa maxime per martyria crevit et floruit.

13. Non est qui iudicet, — nullus est chirurgus, qui iudicium morbi tui habeat, aut sciat quo mo-

suo. » Hæc ultima verba Chaldæus recto interpretatus est, inquit Rosonmüller, *et obedient Mestice, filio Davidis, regi suo*. Davidis nomine Messias et appellatur, *Ezev**. cap. XXXIV, vers. 23, et xxxvii, 24; vel, quoti alter David luturus, vel quod ex ejus stirpe oriturus. Ad Zorobalielem hunc locum retulit Grotius. Mulo profecto; neque enim rex erat Zorobabel, nec sine nomine regia, exertuit regiam potestatem

dicamine curari possit plaga tua. Unde « curatio-
num utilitas, * vel, ut Chaldæus, *medicina* « non
est tibi, » *q. d.* Nullus est qui possit, aut velit et
curet, cogitetque de tua sanitate. Tanta est tua
plaga, tanta est vilitas tua, tanta rerum omnium
desolatio et desperatio, ut non sit princeps aut
Propheta, qui de tua saluto sollicitus sit, eamque
procuret.

14. ŪMNE3 AMATORES TUI OBLITI SUNT TUI (1).—
«Amatores» hic vocantur, *primo*, Ægyptū et aliæ
gentes ad quas soles, o Judæa, confugere et opem
petere; *secundo*, idola eorum et tua; *tertio*, sacer-
dotes tui et principes; *quarto*, mystice, *q. d.* An-
geli presides, quibus chara, et cure eras antequam
Dominum offenderes, te deserent. Ita S. Hierony-
mus. *Quinto*, tropologice, *q. d.* Diviliæ, volupta-
tes, amici, et omnia bona quæ contra Deum ama-
sti, te deserent, tequenon quærent, non invisent,
non rogabunt quomodo valeas, quid habeas, quo
loco sint res tuæ. Ita Chaldæus et Vatablus. Co-
gita hoc qui voluptuarie, et moriturus es brevi.
Vide dicta *Thren.* i, 2 et 19. Causam subdit dicens :

Puga enim inimici (qualem solet infligere inimi-
cus, ehi ego quasi pater castigans filium, amico
animo et paterno eam libi inflixerim) percussite.
— Reipsaenim erat acerba, dura et crudelis, ut
sequitur; quia talem poscebat tua dura, obstinata
et inflexibilis cervix.

Dira (hebraice 10YJI *afsemu*, id est roborata
et obfirmata sunt, invaluerunt) peccata tua, —
et numero, et magnitudine: quia antiquis pecca-
tis nova addidisti; *secundo*, « dura, » id est gravia
et incurabilia, *q. d.* Ideo non in iudicio, sed in
misericordia castigavi te, quia si in iudicio casti-
gassem, ob peccata tua gravissima debuisssem te
occidere : quod facere nolui propter meam pro-
missionem, cap. iv, vers. 27, et cap. v, 10.

Ver», i». 16. Propterea, — id est vcrumtamen, porro
Est enallage adverbii : vide *Can.* XVI ; vel » prop-
terea, » *q. d.* Ne conqueraris te puniri; hostes vero
tuos non puniri, gravius eos puniam quam te. \ido
Isaia xxxui, 1. *Tertio*, Sanchez hæc refert ad vers
10, *q. d.* Ut illa compleam quæ tibi promisi, prop-
terea efficiam ut commutata fortuna devorentur,
et in servitutem abducantur Chaldæi, qui te cap-
tivarunt et devorarunt.

v«i. n. 17. Obdlcam enim cicatricem tibi,—vulnus pre-
terite tuæ desolationis et calamitatis reparabo et
reducam, ut nulla appareant vel remaneant ejus
signa. Patet ex seq., *q. d.* Jerusalem desolatam ci-
vibus; templum Dei laude el psalmodia; paupe-
res opibus; populum sobole replebo et resarciam
tunc, cum non erit qui de eo cogitet aut requirat.

18. Convertam conversionem tabernaculorum

(t) Non invisunt nec quærun t quomodo valeas; perstat
enun, recte monente Kitnchio, in similitudine itgrolæ
et graviter vulnerat® (emina*. Solent, inquit, ægrututn
amn.1 luvtsere el deejus statu quairere ; sed cum vident
mirtium inva'e»c< re el ad inortem vergere, de eo de«pe-
nalo haud ainfiiiu quaerunt.

Jacob. — *q. d.* Reducam tabernacula Jacob, qu»
hinc translata sunt : *tabernacula* vocat familias
iudæorum, qui in Babylone quasi peregrini ha-
bitabant in casis et tabernaculis. † indo sequetur
Judamrum o Babylone in Judæarn redeundum
jubilus. Dei laus, etc., ut sequitur.

19. Et ædificabitur civitas (Jerusalem) in excelsis, u,
suo (in monte Sion), et templum juxta ordinem
suum, — *q. d.* Templum in pristinum statum res-
tituetur; *secundo* el potius, *q. d.* Ædificabitur a
Christo excelsa Ecclesia, ex Judæis conversis ad
Christum collecta, sua habens Christiana templa,
maxime post Antichristum, quæ mox in coelo ci-
vitatem et templum perenne constituet, ubi glo-
rificabo eos, ut sit eis perennis laus, id est gratia-
rum actio, « voxque ludentium, » id est gauden-
tium, *Apocal.* XXI, 12.

21. Et erit dux, — non tam Zorobabel, ut vo-
lunt S. Thomas el Theodoretus, licet ad eum ty-
pice alludent, quam Christus. Ha omnes liebre!
et Latini. Undo Chaldæus vertit, *et ungetur rex eo-
rum ex illis, et Christus de medio eorum revelabitur.*
Nota : Pro *dux* hebraice est 1HN *addir*, id est ma-
gnificus, gloriosus, præpotens, scilicet dux (2).

Applicabo eum (ducem Christum), et accedet
ad mp. — per unionem hypostaticam humanitatis
ad Verbum, aiunt S. Hieronymus, Rabanus et Hu-
go; *secundo* et melius, Lyranus et Vatablus, per
unionem voluntatum, *q. d.* Conjungam eum mihi
amicitia perfectissima, dicamque : a Hic est filius
meus dilectus, in quo mihi complacui, v Unde
sequitur :

Quis ENiv iste est ? — *q. d.* Quis Angelorum vel
hominum tam eximius est, ut Filius meus? qui
mihi conjunctissimus per fiduciam, amorem et
obedientiam, mihi applicabit; Vatablus, *pelliciet*,
vel devovebit, cor suum, ut meam semper perfi-
ciat voluntatem, et vicissim pro mortalibus me
placet et exoret : unde *Isaia* xlv i, 11 : Pater vocat
cum virum voluntatis meæ. Vide *Hebr.* x, 5. Sep-
tuaginta et Chaldæus hæc verba referunt ad po-
pulum, scilicet Christi. Unde de eo sequitur : a Et
critis mihi in populum, u Preclare S. Augustinus
in *Sent.*, num. 91 : « Deo, inquit, qui ubique est,
non locis, sed actionibus, aut longinqui aut pro-
ximi sumus : quia sicut nos separat dissimilitudo,
ita nos illi conjungit imitatio; u et num. 123 :
« Non locorum intervallo acceditur ad Deum, vel
receditur ab eo; sed similitudo facit proximum;

(*) Shie causa ergo asserit post Schnurrerum Rosen-
muller, contra istam Hebræorum et Christianorum inter-
pretationem, Messiam qui hic sibi deprehendisse visi s mt,
non habere quo opinionem suam tueri possint, infirma
hac ratione fretus, quod in hoc loco vocci hobrææ T1X
adir, dux, et ScO *maschel*. dominatur, nihil habent quod
eOiciat, ut ad unum aliquem cumque singularem referri
debeant; sed utrumque nomen plures complectatur, et
posituin sit collective. Hoc sane concedi potest m sensu
proximo el imperfecto de Zorobabetc hæc vertia inlelligi
posse; sed in sensu adæquato non nisi ad Christum r«-
tereuda sunt.

dissimilitudo longinquum. Et nimia miseria e«t, ob co bono longe esso, quod ubique est. »

23. Ecco turbo (scilicet sententte vindicte et damnationis, non tam temporalis in capite Chaldaeorum, quam æterme) in capite (Antichrist! et)

iMpioRi m (ejus, qui Ecclesiam et populum Dei persecuti SUNt) CONQUIESCET.

24. In novissimo dierum (tempore Christi, et maxime in fine mundi) intelugetis ea. — Ha Lyranus et Dionysius.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Perfil quasi tub typo liberationis Israelis ex Ægypto, Babylone et Assyrio, symbolice describere libertatem, Icetitiam, bonaque novi Testamenti, et Ecclesia multiplicationem per multas terrenas metaphoras, quorum bonorum omnium fons est, quod femina circumdabit virum. Denique, vers. 31, se novum foedus cum Israelite sanciturum promittit scribendo legem suam non in tabulis, sed in cordibus eorum, ut omnes cognoscant Dominum. Vide Can. Vili et XIX. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Lyranus et Vatablus (i).

1. In tempore illo, dicit Dominus : Ero Deus universis cognationibus Israel, et ipsi erunt mihi in populum. 2. Hæc dicit Dominus : Invenit gratiam in deserto populus, qui remanserat a gladio : vadet ad requiem suam Israel. 3. Longe Dominus apparuit mihi. Et in charitate perpetua dilexi te : ideo attraxi te miserans. 4. Rursumque ædificabo te, et ædificaberis, virgo Israel : adhuc ornaberis tympanis tuis, et egredieris in choro ludentium. 5. Adhuc plantabis vineas in montibus Samariæ : plantabunt plantantes, et donec tempus veniat, non vindemiabunt : 6. quia erit dies, in qua clamabunt custodes in monte Ephraim : Sorgile, et ascendamus in Sion ad Dominum Deum nostrum. 7. Quia hæc dicit Dominus : Exsultate in lætitia Jacob, et hinnite contra caput Gentium : personate, et canite, et dicite : Salva, Domine, populum tuum, reliquias Israel. 8. Ecce ego adducam eos de terra Aquilonis, et congregabo eos ab extremis terræ : inter quos erunt cæcus et claudus, prægnans et pariens simul, coetus magnus revertentium huc. 9. In fletu venient : et in misericordia reducam eos : et adducam eos per torrentes aquarum in via recta, et non impingent in ea : quia factus sum Israeli pater, et Ephraim primogenitus meus est. 10. Audite verbum Domini, Gentes, et annuntiate in insulis quæ procul sunt, et dicite : Qui dispersit Israel, congregabit eum : et custodiet eum sicut pastor gregem suum. 11. Redemit enim Dominus Jacob, et liberavit eum de manu potentioris. 12. El venient, et laudabunt in monte Sion : el confluent ad bona Domini, super frumento, et vino, et oleo, et fœlu pecorum et armentorum : eritque anima eorum quasi hortus irriguus, et ultra non esurient. 13. Tunc Letabitur virgo in choro, juvenes et senes simul : et convertam lucium eorum in gaudium, et consolabor eos, et lætificabo a dolore suo. 14. Et inebriabo animam sacerdotum pinguedine : el populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus. 15. Ilæc dicit Dominus: Vox in excelso audita est lamentationis, luctus, el fletus Rachel plorantis filios suos, et nolentis consolari super eis, quia non sunt.

(i) Prosequitur in hoc capito Jeremías argumentum in capito precedenti inchoatum, exponendo prophetiam ad Ecclesiam Christi maxime perlinentem.

Primo, proponit divinam beneficentiam, *primo*, *erga Israelitas*, contestatam antiquitus, 1-3, promissam uberius, et auctam jucundius, 4-9; *secundo*, *erga Gentiles*, evocatos ad communem lætitiam, 10, II; admissos ad participandam bonorum affluentiam, 12-14; confirmatos spe mercedis ex variis perpeccionibus capiendæ, 15-17; *tertio*, *erga fideles*. conversos ad pœnitantiam afflictionibus ei gratia praevenienti Dei, vers. 18, 19; expertos U fraternam miserationem, vers. 20,21; excitatos

novo miraculo *femina circumdantis virum ad continentiam, xen. 22.*

Secundo, illustrat propositionem factam, recensendo promissa divina, *primo*, do danda libertate, tranquillitate vitæ, et rerum affluentia, 22-27; *secundo*, do reddenda omnibus secundum propria menta justitia, 28-30; *tertio*, do feriendo uovo foedere, el lege cordibus omnium inscribenda, 31-31.

Tirino, confirmat promissiones datas, *primo* asserendo potius mutandum natura* ordinem, quam fidem «latam, 35-37; *secundo*, predicendo ampliandam Hierosolyuam ultra terminus priores, 38-49.

16. Ilæc dicit Dominus : Quiescat vox tua a ploratu, el oculi tui a lacrymis : quia est merces operi tuo, ait Dominus : et revertentur de terra inimici. 17. Et est spes novissimis luis, ait Dominus : et revertentur filii ad terminos suos. 18. Audiens audivi Ephraim transmigrantem : Castigasti me, et eruditus sum, quasi juvenculus indomitus : converte me, et convertar : quia tu Dominus Deus meus. 19. Postquam enim convertisti me, egi poenitentiam : et postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. Confusus sum, et erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescenti® meæ. 20. Si filius honorabilis mihi Ephraim, si puer delicatus : quia ex quo locutus sum de eo, adhuc recordabor ejus. Idcirco conturbata sunt viscera mea super eum : miserans miserebor ejus, ait Dominus. 21. Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulasti : revertere, virgo Israel, revertere ad civitati» tuas istas. 22. Usquequo deliciis dissolveris, filia vaga? quia creavit Dominus novum super terram : Femina circumdabit virum. 23. Ilæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Adhuc dicent verbum istud in terra Juda, et in urbibus ejus, cum convertero captivitatem eorum ; Benedicat tibi Dominus, pulchritudo justitiæ, mons sanctus : 24. et habitabunt in eo Judas el omnes civitates ejus simul, agricolæ et minantes greges. 25. Quia inebriavi animam lassam, et omnem animam esurientem saturavi» 20. Ideo quasi de somno suscitatus sum : et vidi, et somnus meus dulcis mihi. 27. Ecce dies veniunt, dicit Dominus : el seminabo domum Israel et domum Juda semine hominum, et semine jumentorum. 28. Et sicut vigilavi super eos ut evellerem, et demolirer, el dissiparem, el disperderem, et affligerem : sic vigilabo super eos ut ædificern, et plantem, ait Dominus. 29. In diebus illis non dicent ultra : Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt. 30. Sed unusquisque in iniquitate sua morietur : omnis homo qui comederit uvam acerbam, obstupescant dentes ejus. 31. Ecce dies venient, dicit Dominus : et feriam domui Israel et domui Juda fæ* dus novum : 32. non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra /Egypti ; pactum, quod irritum fecerunt, et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. 33. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus : Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam : et ero eis in Deum, el ipsi erunt mihi in populum. 34. Et non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum, dicens : Cognosce Dominum : omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus : quia propitiabor iniquitati eorum, et peccati eorum non memorabor amplius. 35. næc dicit Dominus, qui dat solem in lumine diei, ordinem lunæ el stellarum in lumine noctis : qui turbat mare, el sonant fluctus ejus, Dominus exercituum nomen illi. 30. Si defecerint leges iste coram me, dicit Dominus : tunc et semen Israel deficiet, ut non sit gens coram me cunctis diebus. 37. Ilæc dicit Dominus : Si mensurari potuerint cceli sursum, et investigari fundamenta terne deorsum : et ego abjiciam universum semen Israel, propter omnia quæ fecerunt, dicit Dominus : 38. Ecce dies \eniunt, dicit Dominus : et ædificahitur civitas Domino, a turre Ilananeel usque ad portam anguli. 39. Et exhibit ultra norma mensuræ in conspectu ejus super collem Gareb : et circuibit Goatha, 40. el omnem vallem cadaverum, et cineris, et universam regionem mortalis, usque ad torrentem Cedron, et usque ad angulum portæ equorum Orientalis, Sanctqm Domini : non evelletur, et non destruetur ultra in perpetuum.

*>«!.
L ” Falluntur ergo Judæi moderni, qui hoc caput et præcedens ac similia, ut *Isaiás* cap. i iv ; *Amos* cap. ix ; *ZocAariæ* cap. xiv, ubi promittitur Judæis r> <litu*»» captivitate, ac felicitas et abundantia rerum l mpoialium , ad litteram crasse ut sonant a< pi mt, quasi ea spectent ipsos et præsentem cupliviUkm, a qua hbcraudi sint pur suutu Mes-

siam, quem jam per 1600 annos inani spe exspectant, et exspectabunt usque ad finem mundi.

Nam primo, Prophetæ loquuntur de captivitate illis præsentī, puta Babylonica, quam solvit Cyrus et Zorobabel, non de Romana per Titum, quæ nunquam soluta est, nec solvenda : imo hoc cap. Jeremias a<git de captivitate Assyriaca, quam a t

litteram nunquam solutam, nec solvendam esse constat : ergo do mystica ejusdem solutione loquitur, quam fecit Christus.

Secundo. Secundo, perennem fore hanc Romanam eorum captivitatem docet Daniel cap. ix, ver. 27, ubi idipsum multis confirmavi.

Tertio. *Tertio*, quia Messiam jam venisse, ac proinde frustra alium jam venturum a Judæis exspectari, patet ex prophetia Jacob, *Genes*, xux, 10, de Messia venturo mox ut deficeret sceptrum de Juda, quæ jam in Christo impleta est. Vide ibi dicta, et ex *Dan.* ix, 25, et ex *Isaiæ* lvi, ubi passio et mors Christi nostri plane eodem modo, quo facta narratur ab Evangelistis aliisque historicis, futura praedicatur.

Quarto. *Quarto*, quia mystice, non crasse ad litteram, ut sonant, promissa hæc de solutione et reductione captivitatis, accipienda esse palet, quia illud vers. 15 : « Vox in excelso audita est, etc., Rachel plorantis filios suos, » ad infanticidium Herodis in odium Christi, pertinere docet S. Matthæus, cap. ii, vers. 18, ipseque rei eventus. *Secundo*, illud vers. 22 : « l'amina circumdabit virum, » non nisi ad B. Virginem Christum concipientem referri potest. *Tertio*, illud vers. 31 : « Feriam domui Israel et domui Juda fœdus novum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra /Egypti; » plane significat vetus pactum cum Mose et Judæis initum, data lege in Sina, cum ex /Egypto a Deo educti sunt, antiquandum et abrogandum esse, cique surrogandum novum fœdus a Christo instituendum et sanciendum, uti urget et explicat Apostolus, *Hebr.* vili, 8. Illud enim vetus fuit carnale, hoc novum est spirituale. Unde de eo ait vers. 33 : « Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam. Et non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum, dicens : Cognosce Dominum : omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum : quia propitiabor iniquitati eorum. » Quæ omnia per Christum sancientem novum fœdus in sanguine suo, quo propitiavit Deum pro peccatis nostris, qui et claram dedit suis cognitionem Dei et SS. Trinitatis, adimpleta esse, nec ulli alteri competere posse, luce clarius est.

Quinto. *Quinto*, quia hoc fœdus a Christo sanciendum cum gentibus, et ad gentes hanc Messiae redemptionem, celare, eamque fore spiritalem, scilicet a domo, peccato et inferno, docent Prophetæ, ut *Isaias* cap. lv, vers. 4 : « Ecco testem populis dedi eum (Messiam), ducem ac praeceptorem gentibus. Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis : et gentes, quæ te non cognoverunt, ad te current. » *Lev.* x, vers. 3 : « Ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui. Levain circumspecta oculos tuos, et vide : omnes isti congregati sunt, venerunt tibi, » o Jerusalem, id est o Ecclesia Christi. *Gap.* xlix, vers. 6 : « Parum est

ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, et fœces Israel convertendas (imo vers. 11, clare dixit : *Israel non congregabitur*). *Ecce* dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. » Et vers. 12 : « Ecco isti de longe venient, et ecce illi ab aquilone et mari, et isti de terra australi. » Vide vers. 22 et sequentes. Et cap. xliiii, vers. 5 et 6, et cap. xui, vers. 1 et 7 : « Dedi, aile, te in fœdus populi, in lucem gentium. » Et cap. ii, vers. 2 : « Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, et dicent : Venite, et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit vos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus. » *Psal.* n, vers. 8 : « Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, » etc.

Sexto, Judæos a Christo ob infidelitatem ab hoc Sato, fœdere, ejusque bonis repellendos, et excæcandos esse clare prædicit *Isaias*, cap. vi, vers. 10 : « Excæca cor populi hujus, et aures ejus aggravat, et oculos ejus claudet : ne forte videat oculis suis, et auribus suis audiat, et corde suo intelligat, et sanem eum. » Et cap. i, vers. 1 : « Quis est hio liber repudii matris vestra », quo dimisi eam, etc. Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis, et in sceleribus vestris dimisi matrem vestram. Quia veni, et non erat vir : vocavi, et non erat qui audiret. » *Oseei*, 6 : « Voca nomen ejus, Absque misericordia, quia non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum. » Et vers. 9 : « Voca nomen ejus, Non populus meus, et ego non ero vester Deus. » Et vers. 10 : « Et erit in loco (Gentilium) ubi dicetur eis : Non populus meus vos; dicetur eis, Filii Dei viventis. » Etsæpe alibi. Ergo hæc omnia promissa de Messia, de fœdere novo, de solvenda captivitate, dæmonis scilicet et peccati, gentes potius spectant quam Judæos : pauci enim Judæi ad Christum conversi hæc bona a Deo acceperunt; sed omnes accipient in line mundi, cum ad Christum convertentur. Vide *Rom.* ix et seq.

Septimo, ad hominem, Judæi pertinaciter urgeamus litteram : urgeamus eam, et nos, eisque regramus : *Jeremias* hoc cap. xxxi, tantum nominat et alloquitur Israel, Ephraim et Samariam, id est decem tribus quæ abducte sunt in Assyrios, eisque promittit liberationem : ergo hæc non spectant ad duas tribus, id est ad Judæos modernos, sed ad Samaritanos, et ad priscum regnum Israel, quod a Juda sub Roboam divisum et dissectum est.

Octavo, fœdus novum quod hic per Messiam sanciendum promittitur, est lex nova, uti explicant veteres Rabbini apud Galabnum, lib. X, cap. x. Nam ipsi in libro *Mechilta*, explicantes illud *Jeicoil* mi : « Decima dies mensis hujus, » dicunt : « *Nones* *IVVO bent*, id est fœdus vel pactum nisi lex, sicut dictum est *beu6r.* cap. xxix, 1. Hæc sunt

verba foderis (Id est legis : hanc enim in Deuteronomio promulgat Moses), quod praecepit Dominus Moysi, ut ferir» t cum filiis Israel in terra Moab : prater illud foedus, quod cum eis pepigit in illo reb. » Idem Erodi xxxiv, 28 : « Et scripsit in tabulis verba foederis decem; » « foederis, » i. e. legis : lex enim erat conditio foederis; unde et foedus hoc per legem explicat dum subdit : « Dabo legem meam in visceribus eorum. » Si lex nova danda erat per Messiam, ergo vetus et Mosaica per eundem erat abroganda, futurumque ut abrogarentur circumcisio, sacrificia, purificationes, caeremonie aliaque carnalia praecepta lege veteri proscripta, hoc est ipse Judaismus; ac in spiritualia, V. g. in circumcisionem mentis et spiritus, in mortificationem passionum, in purum castumque Dei cultum in spiritu et veritate, id est in Christianismum, commutaretur. Hoc est enim quod promittit Deus : « Dabo legem meam; » non in corpore, sed in visceribus eorum; et in corde, » non in carne, « eorum scribam eam. »

Nota: Cap. praeced. maxime egit de Ecclesia ex Judaeis congreganda in fine mundi; quia ibi locutus est de duabus tribubus, earumque peccatis, desolatione et liberatione per Christum : pauci autem ex illis convertentur ante finem mundi. Hoc vero cap. loquitur de decem tribubus el Samaria, in « pu ubi statim post Christum floruit Ecclesia, deque ipso novo fodere, quod Deus per incarnationem Christi nobiscum iniit. Haec hoc cap. loquitur de primordiis Ecclesiae Christi, quae statim se sparsit per Ephraim, id est per Samariam, ibique avide recepta, mire propagata est, ut patet *Act.* viti.

Ubi nota, *secundo*, recte dicere Jeremiam et Prophetas, quod Sion, Jerusalem, Ephraim, Samaria, etc., reducta sint, redempta, restaurata et nidificata per Christum : quia Christus veterem Ecclesiam (quae erat in Judaea et Samaria) labantem, per novam quam ei substituit, restituit et restauravit, imo ad nobiliorem statum et dignitatem evexit; quando ex Israele, Juda et Ephraim terreno et carnali fecit Israelein, Judam et Ephraim caelestem, spiritalem et divinum : itaque Prophete apposite suos cives, el sui temporis homines quos alloquuntur, consolantur, promittendo scilicet eis haec bona et dona Christi. Vide *Can.* VI.

1. In tempore illo. — Haec verba primi versus ad caput praecedens referunt S. Hieronymus, Lyranus, Rugo el alii, eoque pertinent (1).

Ń. Inveni gratiam. — Septuaginta pro {H *chen*, id esi yruham, legerunt QH *chain*, id est calidum, ver-

ti) Haec verba, « in tempore illo, » referunt plures ad citima vertu cap. praeced., « in novissimo dierum, » etc. Sed eo loco, ul bene notai Rosenmuller, verba, a in novissimo dierum intelngeliska, » dicunt hoc futuro tempore Hobrací experientia intellecturos esse, minas divinas non ase vanas. Igitur « in tempore illo » poilus mtelligendaesl felix iüætas, do qua vales, cap. xxx, Ih-tî, lautus erat. Nam specialim nunc explicat quod xxx, ii, tu genere dixm

(unique : Invenit (Deus) calidum, id est populum Hebr ium in deserto fame et calore msluanlem.

Populus, qui remanserat a gladio. — Id esi, ut Hebraa et Chaldæus, Judæi /Egypto exeuntes, ipil tum Pharaonis, tura Dei, rebelles punientis, gladium in deserto evaserunt, invenerunt gratini.;, et, ut ait Chaldæus, misericordiam apud Deum, ul intrarent in requiem in terra promissa. Ita Claldæus, Lyranus, Vatablus, *q. d.* Multo ergo mugis jam « vadet Israel, » id est fidelis populus, ducente Christo, « ad requiem » internam.

Aliter S. Hieronymus, Rabanus et Hugo explicant, *q. d.* Populus Judæorum, qui immunis a Romano vel divino remanserat gladio, invenit gratiam in deserto gentium, ut intra turbam gentium in Ecclesia Christi salvaretur.

Tertio, Theodoretus, S. Thomas et Sanchez sic explicant, *q. d.* Ex Babylone per medium desertum reversus est Israel in patriam quietem. Varum primus sensus est genuinus.

Vadet ad requiem suam Israel. — Vatablus et Pagninus vertunt : *Deus ivit ante eum* (Israelem), *ut illi requiem pararet* in Chanaan, sic et Chaldæus. Melius Noster vertit per futurum « vadet, » quia Hebræus el Septuaginta habent *vade*, id est vadet : melius enim imperativus accipitur pro futuro, quam pro pralerito.

3. Longe Dominus apparuit. — Id est longe a me recessit Dominus. Ita S. Hieronymus (2).

Secundo, in longum tempus differt Dominus apparere nobis, ut liberet nos e Babylone. Ila Hugo : vel ut Lyranus in finem mundi dilferl se ostendere : tunc enim complebit promissiones Judæis facias, de eorum ad Christum conversione et salute.

Tertio et optime, Chaldæus, Vatablus, Sanches et a Castro sic explicant, *q. d.* A longo tempore, jam olim visus est, et favit mihi Dominus in Sina et deserto; at jam videtur me deseruisse in captivitate Babylonica, vel potius Assyriaca. Sunt verba Synagogæ, sive Israelis, id est decem tribuum, cui respondet Deus : Erras, mi popule, Don te deserui, uet, » id est imo, quinimo, « charitate perpetua, » hebraico *olam*, id est a sæculo, ab olim, a dilexi te, » *q. d.* Eodem quo olim prose-

(Ń) Prima hujus versus verba : « Longe Dominus apparuit mihi, » non posse ejusdem esse qui vers. 2 locutus esi, et qui m altera hujus versus parte loquitur, Dei puta, apparet... J. D. Michaelis sibi visus est hic videre incipientem dialogum, in cujus prima parte loquatur Israel, respondeat deinde Deus. Al si a verbis : « Luige Donnus, » etc., discesseris, non cernitur quod dialogi ullam speciein habere possit. Rectius interlocutionem populi, dixit Dathius, minus illam duram reputans, luam personarum istam variationem qua Deus mudo de populo in tertia pens na loquatur, modo ad populum ipsum convertat orationem. Potuisset Dathius Miam sententiam tueri auctoritate Chaldæi interpretis, qui primum versum incisum sic exponit : *Dicit Jerusalem : Ab antiquú (emparibui Java te manifenati t.* etc.

IRosemuulierJ

quor te amore, idque non merito viUc tuffi, sed mea sola misericordia.

Ideo attraxi t b, miserans, — q. d. Ideo conatu» Bum, et conor semper, jarn blandiendo, jam flagellando, ta ad ino attrahere, quia tui misereor : quem enim diligo, castigo. Alii vertunt : *Attraxi te misericordia*, id est nullis beneficiis, juxta illud *Osee xi, 4*: a In funiculis Adam (id est amore et beneficiis, quibus allici et trahi solent homines) traham eos in vinculis oharitnlis. » Alii denique sic vertimt, *q. d.* Idcirco protexi diu meam erga te misericordiam, idcirco longa erga to patientia et misericordia usus sum. Ita R. David. Sed primus sensus est genuinus. Est hic quasi dialogus inter Deum el Synagogam. Ita S. Augustinus, lib. *De Altercat. Ecclesia et Synagoga*, lom. VI.

Ters.4. 4. Rursumqub «edificado (restaurabo)— t e.

Année ornaberis tympanis. — Sicut cura /Egylo egressa es, el posi transitum maris Rubri tam felicem, choreas duxisti ad tympanum Marite: ita jam restituam te in pristinam gloriam el festivam lælitiam, cum e Babylone et Assyria te reducam in Judæam, aiunt S. Thomas et Theodoretus, vide lib. III *Esdr.* V, 2. El longe potius, cum te in Ecclesiam meam reducam, in etique te ædificabo per Christum et Apostolos, juxta id quod promissit per Amos, cap. ix, vers. 11 ; tunc enim servies mihi, et gratias ages in hymnis et canticis spiritualibus Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, Lyranus. Vatablus. Respondet hic Deus Judæis in Babylone maerentibus el dicentibus, P«a/. cxxxvi : a Super flumina Babylonis, illic sedimus et flevimus, cum recordaremur Sion. In salicibus in medio ejus, suspendimus organa nostra. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? » Hisce enim libertatem, gaudium, cantica, tympana et choros se restitutum hic promittit (i).

6. Adir c plantaris vineas in monilres Samarijb. — Quia post redilum lres civitates Samariæ addille sunt Judææ, l *Alachab. x*, 30. Ita S. Thomas. Sed hoc exile est : nam non Judæi, sed gentes reliquam omnem possederunt Samariam, l *Esdr.* iv, 10. Oportet ergo hæc intelligere de conversione Samaritanorum ad fidem Christi, et pervineas particulares Ecclesias, *q. d.* Mullos ad te, o Sion, o Ecclesia Christi, convertam in Samaria per prædicationem Evangelii!, ut nullas ibi fundes Samaritanorum Ecclesiae, Ita facium esso patet *Joan*, iv, 41; *Aci. VIH*, 14.

Constat enim Samaritanos, id est decem tribus,

(1) Cuni Israeletn cum virgine comparet, ad conversionem ejus «ab idololatria ad Deum respiciens, ædifileatio ejus non tantum domorum in ejus usum constructionem in Clananæa, sed et familiarum multiplicationem contexit, quæ hac phrasi quoque exprimitur, ut *tijcod.* i, 41; *Uatich.* m, 15, et alias, nec emphasi caret, quod Deus dicat : *EtHficabo te et cedificaberis*; certitudo enim oveulus, simul.jue perpetuitas significatur. Vocula vero Hip rursum. *iterum*, respicit ad destructionem pnvgressain a Deo reparandam.

(Venema.)

ab Assyriis in A'syriam abductos, nunquam in Samariam rediisse.

Mystice ergo hæc peracta sunt per Apostolos in Samaria, do quibus Isaias, cap.Lii : « Quam pulchri super montes pedes annuntiantis et prædicantis pacem ! »

Plantabunt plantantes, et donec, tempes veniat, non vindemiabunt. — Hebraice et Chaldaice est : *Plantabunt plantantes, et profanabunt*, sive *communem facient*, *q. d.* Uti olim *Levit.* xix, 23, fructus arborum tribu? primis annis immundi censebantur, nec Judæis licebat eis vesci ; quarto vero anno consecrabantur Domino, cl quinto anno profanabantur, id est fiebant communes, et licebat omnibus, etiam profanis et laici-, eis vesci: ita Apostoli et similes multis annis, el multa patientia vineam Domini excolent, atque longanimiter expectabunt fructum, et tempus vindemiae, qua tandem laete finientur.

Verum, quia non labor, sed potius merces et fructus Ecclesi® hic promittitur; hinc *secundo*, melius sic exponas, *q. d.* Uti Judæi olim juxta legein *Levit.* xix, ita et Apostoli per longo? inultorum annorum labores, pcrveni< nt tandem ad optatum tempus vindemiæ, et fructu laborum suorum fruentur, cum viderint tot infideles converti, qui paulalim desuescent et obliviscentur genldisinum et judaismum, quos antequam ab eo fuerint purificati, non vindemiabunt, id est a pristinis ritibus vi non avellent; sed suaviter et sensim ab iis illos abducent, tumque ipsis plene purgatis vescentur, hoc est jucunde frnentur, cosque aliis communes facient, hoc est gaudium et fructum suuin, puta eorum conversionem et conversationem sanciam aliis fidelibus communicabunt, uti fecit S. Paulus, *Rom.* i, 8.

6. Quia erit dies, in qua clamabunt custodes, — dicendo : Ascendamus e Babylone ad patriam nostram, in Jerusalem (2). Ita Theodoretus, Rugo, S. Thomas. *Secundo* el melius, S. Hieronymus. Rabanus, Hugo, Lyranus. Vatablus, q. d. Apostoli et alii vinearum, id est Ecclesiarum, custodes, Samaria- montes peragrantes evangelizando, clamabunt : Eia ascendamus ad Ecclesiam Christi in Sion fundatam, q. d. Convertent Apostoli Ephraim, id est decem tribus, ad Sion, id esl ad Ecclesiam Christianam.

7. Exsultate in lætitia Jacob. — Hebraice ipy'S *leiaacob*, id est Jacobi, vel Jacobo, q. d. Congaudete et congratulamini Jacobo, id est Israelitis et Samaritis, ob lælitiam, libertatem et gratiam, quam attulit eis Christus, Philippus, Petrus et Joannes, *Act.* vin.

Hinnite contra caput Gentium, — vociferamini jubilantes contra gentes, vel coram gentibus, ut illa» vobis adhinniant, et pariter in Christi fide

(i) Inielliguntur speculatene in montibus constituti, lui dies festos statos proclamant, quemadmodum hodie dum Moh.iniedains constituti prwconesde turribus pn-u»-tious elata et canora voce promulguai. (tioseuuuiller.j

jubilent. Hebraice est, tn *capite Gentium*, id est primi infer gentes, vel ante gentes fruimini Evangelio vos, o Samante, ideoque jubilate. Alii vertunt, *contra Geniti*, scilicet qui Evangelio resistent, aut, ut Lyranus, contra diabolum, quod est caput Gentium.

Salva, Domine. — « Salva, » id est salvasti : ita Septuaginta et Chaldæus. Est enim vox redeuntium e captivitate, et proinde non tam futuram salutem postulantium, quam de ea jam accepta gratias agentium et jubilantium. Ponitur per enallagen Hebraicam imperativus pro preterito. Hoc enim significat hebræum *Hosanna*, quod Christo quasi Messize suo inaugurando, ac Triumphatori acclamarunt Judæi, *Matt/i. xxi*, 15. Ita Mddonatus, Sanchez, Caninius et alii. *Hosanna* ergo idem est, *q. d.* Salvasti nos, et salvare nos perge. Tu es enim omnis salus nostra, tu salvator perennis.

8. Inter quos erunt C.ECÜS, — *q. d.* Omne genus hominum, sine personarum acceptione e terra Aquilonis, id est e Chaldæa, redibit, etiam cæci, claudi et pregnantés, qui minime possunt iter suscipere, preserlim tam longum. Ita Chaldæus, Hugo, S. Thomas et Theodorus.

Secundo, el potius, omne genus hominum ex terra Aquilonis, id est ex regno diaboli, per Christum redibit ad Deum d Ecclesiam, a qua per peccatum exciderat. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, Lyranus et Vatablus. Septuaginta vertunt *Congregabo eos ab extremo terra in solemnitate pascha*, quasi post diem pascbæ Judæi egressi sint Babylone (licet nec Esdras, nec Josephus id habeant), sicut Christus in paschale occisus, multos statim collegit sibi filios. In Christo ergo verificatur hæc versio Septuaginta.

9. In fletu venient. — Flebunt fideles venientes, partim præ gaudio et tetilia spirituali, ob tantum bonum et salutem; partim præ contritione peccatorum suorum; partira, ut Lyranus, prie amore el compassione Christi, pro se patientis el crucifixi. Septuaginta et Chaldæus vertunt : *in fletu iverunt*, scilicet in captivitatem, *sed in gaudio revertentur*.

ADDUCAM EOS PEU TORRENTES AQUARUM, — **puta** per doctrinas Apostolorum et Prædicatorum, qui quasi torrentes fundent aquam gratie, et same doctrinal. *Secundo*, per Sacramenta, quæ sunt fontes gratiæ. Ita Lyranus. Ilis deducuntur fideles in viam rectam el facilem sine offendiculis. *Tertio et planissime* : « Adducam eos per torrentes aquarum, » id est faciam eos superare omnia obstacula, omnesque viæ difficultates, cisque quasi viam complanabo, ut omnes ad Ecclesiam expedite venire possint. Hoc est quod promittit Isaías cap. ii, 4 : « Omnis vallis exaltabitur, et omnis mons et collis humiliabitur, et erunt prava in directa, et aspera in vias planas. »

Quia pactus sim Israël i id est duabus tribubus) PATLD, ET EriKAIH PRIMOGENITUS MEUS EST. — « Ephraim, ■ id est deum reliquæ Iribus, inquit

S. Hieronymus, Rabanus et Hugo; vel, ut a Castro, « Israel » vocantur duæ tribus, « Ephraim » vocantur decem tribus : hic ergo Ephraim mihi ebarus est ut primogenitus.

Alludit ad Jacob, qui Manassi seniori filio prmtulit Ephraim juniorem, decussatis inanibus ei dexteram imponens, quo significabat per crucem Christi Samaritas et gentes in Ecclesia Christi primas futuras, et præponendas Judæis, qui priores et poliores erant in filiatione, cultu et tcinplo Dei. Unde efficacius cum Sanchez hunc locum sic vertas et explices, *q. d.* Ego per Apostolos factus sum Israeli, id est Samaritis, pater, id est tanquam pater : pater, inquam, ille, a quo vocali sunt Israelite (I).

Dices : Israelite, id est de cæis tribus jam translate erant iu Assyriam, et pro eis in Samariam submissi sunt ex Assyria coloni, qui didi sunt Culliti i; quomodo ergo cos hic vocat Israelitas et Ephraimitas? Respondeo: Causa est, quia priores incoia; Samarte fuerunt Israelite, priesertim quia multi veri Israelite vel remanserunt, vel redierunt in Samariam, ut palet *Jeremia* m, 18, et *Tobia* xiv, 6. Quocirca Cuthæi cum eis coaluerunt in unam gentem, dicique et haberi voluerunt Israelite : unde et Deum Israel coluerunt, ut patet IV *lleg.* xvn, 28. Denique quia conversi ad Christum facti sunt genuini Israelite, id est posterii et lili Jacobi el Abrahæ secundum fidem et spiritum, *Horn*, cap. ix, 7.

11. De manu potentioris (2), — id est de potestate tum Nabiichodonosoris, tum potius diaboli.

12. Et laudabunt in monte Sion (in Ecclesia), ei CONFLUENT AD BONA DOMINI (scilicet) SUPER FRUMENTO, et vino, et oleo. — Id est ad frumentum, vinum et oleum. Ita Vatablus. Nota catachresin : per hæc enim bona terrena significantur bona spiritualia, quæ hic inchoantur, et complebuntur in coelo. Per *frumentum* et *vinum* significatur Eucharistia : ipsa enim est « frumentum electorum, et vinum germinans virgines, » *Zachar.* ix, 17. Per

(1) Inter cæteras tribus Israclitarum, tribus Epbraim sicut populi primogenitus haberi poterat, propter primogenituram Joseph», loco Iluben, concessam, l *Paratip.* v, 1, 2, cujus et diu regnum in cæteras iribus fuit, ita ut hic esset sensus juxta Venemam, quem sequitur J. D. Michaelis : Non amplius Juda imperio premet Ephraimum, nec hic spretus mihi erit ; erunt omnia ut olim; Ephraimum iterum ut primogenitum amabo, diuturna: apostasias immemor. Attamen vox *primogenitus* melius forsân sic accipietur pro *dite' tus*, nam licei post captivitatem Babyloniæam Juda el Israel in unius populi corpus coaluerint, Israel, adventante Christo, singulari gratia præ Juda, cumulatus fuit; nam præsertim m tribubus Zabulón el Nephtah quæ ad regnum Israel pertinebam, versatus esi, docuit el primos Apostolos accepit Christus.

(2) Vers. U : « Qui dispersit Israel, congregabit eum. » Hoc, inquit Kiinchi, annuntiare julietur gentibus ut intelligant, non ipsorum potentia factum i've, sed volente sic qui el eos illarum manibus, ipsis invitis, rursus sil erepturus.

oleum significatur Spiritus Sancti gratia et unctio : per *fœtus pecorum et armentorum*, multiplicatio fidelium, tum simplicium, tum sapientum.

Non esurient, — *q. d.* Non habebunt penuriam cibi spiritualis verbi Dei, gratini et Sacramento- rum ; sed iispascenlur et irrigabuntur instar horti, juxta aquas irrigui. Est rnetonymia: alioqui fide- les qui hrec bona comedunt, adhuc esuriunt am- pliorem gratiam; sed in cœlo tolletur omnis eo- rum esuries, per consummatam gratiam et glo- riam : inebriabuntur enim ab ubertate domus Dei, et torrente voluptatis suai potabiteos.

Ven. ia. 13. Tunc ijet abiiur virgo in choro. — Ad litte- ram, ut alia taceam, videmus tot virginum tur- mas in coenobiis, per choros laudes Deo canere.

Ver>. 11. 14. Inedriabo (*q. d.* Satiabo et copiose explebo) animam (id est appetitum) sacerdotum pinguedine, — scilicet gratia Spiritus Sancti. Alludit ad victimas veteres, in quibus pinguiissima pars, post eam quæ Deo cremabatur, cedebat sacerdoti, *q. d.* Pinguio- ribus victimis pascam sacerdotes novi, quam ve- leris Testamenti, nimirum corpore et sanguine Christi; item donis Spiritus Sancti : quibus cum repleti essent Apostoli, videbantur esse ebrii, Ac- tor. it, 13. Ita Maldonatus. Hanc pinguedinem vi- dimus, et videmus in B. Dominico, Vincenlio, Xaverio aliisque sacerdotibus Apostolicis.

Vtn. u. 15. Vox in excelso. — Hebraice, *in Rama*. Rama nomen est urbis ita dictæ, quod sita sit loco ex- celso. Ita Septuaginta, Chaldæus et alii. Urbs hæc est in tribu Benjamin, juxta Gabaa et Bethel, et per cam a Jerusalem captivi ducti sunt Judæi in Babylonem, *Jerem.* x l, 1.

Dices : Cur in lætitia et júbilo Propheta memi- nit luctus? Respondeo, ut significet majorem fore lætitiā, quæ ex tanto luctu consequelur, el in quam luctus hic desinet; dixerat enim vers. I t: « Convertam lucium eorum in gaudium; n unde subdit vers. 10 : a Quiescat vox tua a ploratu, » etc.

Plo mu u Quærcs, quisnam hic luctus et ploratus ?

^nm0 » Orígenes, *homil.* 3 in diversos ; Auctor nui»? *Quast. novi et veteris Testamenti*, apud S. Augusti- Pnm» num, *Quast.* LXII, el Hugo, accipiunt hæc de cæde **üi.n* Renjaininitarum ob vim illatam uxori Levitæ, *Ju- die.* xx, *q. d.* Rachel, mater Benjamin, horum ne- potum suorum stragem ita ploravit, ut lamenta ejus audirentur in vicina urbe Rama.

Secundi. *Secundo*, aliqui apud S. Hieronymum hæc acci- piunt de lamentatione matrum in excidio lliero- solymæ per Titum.

Terin. *Tertio*, S. Hieronymus, Rabanus, Chaldæus, S. Thomas, Vatablus, Sanchez, a Castro et Maldo- natus putant ad litteram hic agi do captivitate, vel Babylonica duarum tribuum, vel Assyriaca decem tribuum ; sicque xplicant : Quia, inquiunt, Rachel fuit mater tribus Benjamin, quæ fu**, una ex duabus abductis in Babylonem; hinc significat matres plorantes captivitatem Babyloniam dua- rum tribuum. Addit R. Salomon, ideo Rachel se- púltala esse in Judæa juxta Bethlehem, ut oraret

XU.

pro filiis suis ea hora, qua illos expatria sua Na- buzardan expelleret in Babylonem. Rursum, quia Rachel fuit mater Joseph, patris Ephraim, qui fuit caput decem tribuum; hinc Rachel significat hic matres in Samaria, plorantes captivitatem decem tribuum. Verum sic dicendum fuisset quod Rachel in Samaria, vel Ephraim ploraret; non antem m Rama. Rursum S. Matthæus, cap. ii, i8, ait hanc prophetiam impletam esse in matribus ploranti- bus infantes suos, quos Herodes occidit in odium Christi : ergo non est impleta in matribus plo- rantibus excidium Hicrosolymæ per Babylonios vel Assyrios.

Dices : In his impleta est litteraliter, in illis al- legorico : eo quod matres hæ plorantes typus, aut potius simile quid fuerint illarum, infantes suos occisos plorantium, quasi dicat Matthæus : Verba Jeremiæ dicta de excidio Hicrosolymæ, recte etiam quadrant infanticidio Herodis; similis enim fuit in utroque luctus et planctus matrum. Verum ob- stat, quod Judæi ducti in Babylonem ob sua sce- lera, non recte possint dici typus infantium inno- centium, et Martyrum, qui non in Babylonem, sed in cælum per mortem conscenderunt. Rur- stim Scriptura non dicitur impleri in simili, vel cum simde quid accidit : alioquin enim dicere- mus omnes prophetias Jeremiæ, dictas de excidio Hicrosolymæ, impletas esse in excidio Constanti- nopolis, et quarumvis urbium, quæeversæ sunt : rursum passionem Christi impletam esse in pas- sione cujusvis martyris, quod nemo dixerit. Non enim diei possunt impleri Scripturæ in sensu ac- commodatitio tantum : sic enim quidvis cuivis simili accommodantes, diceremur illud implere. Adde hunc sensum accommodatitium non esso intentum a Spiritu Sancio.

Dico ergo Jeremiam alludere quidem in nomi- QU«t4, nibus Israel, Ephraim, Sion, terra Aquilonis, ad «ra Babyloniam et Assyriacam captivitatem, ejusque mr.r- < planctum, ut dixi in synopsi capitio : revera ta- men de ea non loqui, sed ad litteram loqui de Beiuie- planctu matrum Bethlehemitarum, ob infanticidi- rant in um Herodis : toto enim hoc capite agit de tem- pore et Ecclesia Christi. Ita Theodorelus, Hugo, àa,M Lyranus, Vatablus et alii, imoS. Matthæus, u, 18. “X X Quem locum Juvencus presbyter docte ita car- Hereda, mino expressit :

Misero sobolis pro munere matres
Horrendis graviter cœlum pulsare quereli».

Ubi nota tò *pro munere* : hi enim infantes ftie- rnnt quasi munus gladiatorum, et spectaculum iu hippodromo puerili necati, inquit Deirio, *ada- gio* 862.

Nota per Rrchel, utpote matrem, intelhgi, om- nes matronas ‘k thlehem. Est m. (onyniia, qua per Cur e » personam locus aut posteri significantur. Rachel nu,r' * enim mater imt Benjamin, qui cum Juda fuit mix- u tus, adeoque Orígenes rail Herodem infantes oeci- Pr> v disse non lui uxnex tribu Juda, sedet B njuunn:

et Rachel sepulta in Bethlehem, suo corpore quasi eam possedit, ut videretur esse magna mater omnium Bethlehemitarum.

Ctenidi. Secundo, significat amarum fuisse planctum, quia Rachel liberorum maxime fuit avida et amans, et consequenter in eorum morte maxime lugens; praesertim quia duos tantum habuit, et in unius, scilicet Benjamin, partu, dolens exspiravit in Bethlehem, ideoque eum vocavit Benoni, id est filium doloris. Addit a Castro Rachel quasi mortuam excitari ad planctum, quasi tanta sit calamitas, ut ad eam plangendam viventes non satis sint, sed oporteat mortuos ad hoc excitare.

frtiii. Tercio, in excelso, vel in Rama, significat vocem plorantium ingentem fuisse, quae ex alto loco diffusa, longe latequo audiretur.

Cnr ah Dices: Hama erat satis procul a Bethlehem; sita eulân erat jn (rj)U Benjamin juxta Gabaon, utpau- jkM? Jo'u6 xvni, 25, et Judie. XIX, 1, 13 et 16; ergo

ktsn? dicendum erat: Far in Bethlehem audita est, non in Rama: in Bethlehem enim occisi sunt infantes. Respondeo, non lanium in Bethlehem, sed circumcirca in locis vicinis occisos fuisse infantes. Significat ergo Propheta junctus Evangelistic Matthio, qui cum explicat, utramque tribum plorasse in hoc infanticidio, scilicet Judam per Bethlehem, Benjamin per Rama, tanlumquo fuisse planctu n in Bethlehem, ut in Rama exaudiretur; <l«*. ibique deinde vicinorum suorum, et infantium m/4mt 'ognatorum cædem plangerent. Erat enim Rama ja. aho in confinio tribus Judæ et Benjamin, ut patet ex et in eno- loco Judicum citato. Unde Maldonatus sic explicat: in Rama, id est usque ad Rama. Addit Origenes in Rama quoque et Benjamin occisos fuisse nun infantes, uti paulo ante dixi.

Qua non sunt, — quia occisi et mortui sunt.

Ven. U. 16. Est merces operi tuo. — Opus vocat captivitatem et servitutem, luctum et lacrymas, inquit Maldonatus q. d. Lucium convertam in gaudium; Mew captivitatem libertate, et rerum omnium copia intxX conîPensabo. Verum quia Propheta non de captivum »t vitate, sed de infanticidio loquitur; hinc merces Filmi operis hic debet accipi merces palienliæ matrum, et martyrii parvulorum. Unde S. Hieronymus in Comment. vertit, est merces filiis tuis, q. d: Ne fleas, o Richel, o Bethlehem, filiorum cædem; quia filii tui habituri sunt mercedem sanguinis pro Christo effusi, scilicet palmam martyrii, et pro tena Herodis inimici possidebunt regna coelorum; sicque reversuri sunt ad terminos suos, id est ad patriam coelestem, quando pro corpore humilitatis recipient corpus gloriosum. Hanc vocat spem novissimam (« et est, inquit, spes novissimis tuis »), qua scilicet, justi patientes, et martyres in fine mundi adipiscentur vitam beatam, et gloriosam quam sperarunt, ul fulgeant sicut sol; et infantes quondam parvuli, absque œlatum incremento, injuriis, el labore corporeo, resurg'nt in virum perfectum, in mensurui ælalixplo- niludinu Christi, inquit S. Hieronymus.

Unde nota: Non ait: Est merces voluntati tum; hanc enim habere non potuerunt infantes, sed «est merces operi tuo, » id est morti et martyrio tuo. Sub opere enim passionem inlelligil. Pari modo etiamnum infantes christiani qui in odium Cliristi a Judæis vel infidelibus occiduntur, sunt martyres, et martyrii palmam merentur, non ex aliquo voluntatis actu, quem habere nequeunt, sed ex ipso opere martyrii. Sicut enim Deus ex sua liberalitate constituit Sacramentum baptismi infantibus, ut eo justificentur ex opere operato: ita eisdem constituit eadem de causa martyrium. Unde Theologi docent martyrium infantes purgare a peccato originali, cosque justificare quasi ex opere operato. Est enim hic baptismus non aquæ, sed sanguinis. Ita Ecclesia colit S. Simonem infantem Tridcnlinum a Judæis die veneris sancto in odium Christi excarnificatum. Ita inter martyres Trevirenses colit et infantes, qui in communi totius urbis strage pariter cæsi sunt. Item infantes combustos in illa Phrygiæ civitate, quæob Christi fidem jussu Diocletiani cincta, et succensa, cum omnibus incolis conflagravit, de qua Eusebius, lib. ViliUstor, cap. xi. Ita ut martyr colitur puerulus ille, qui tempore Justinii Imperatoris ad pyram pro Christianis a Judæo Dunaan in Naganr Arabile urbe accensam accessit, cumque matrem in eam injectam videret, mox et ipse in eandem se iniecit, et exustus est. Illustrem hanc historiam fuse narrat Baronius, anno Christi 522.

Vere et eleganter S. Augustinus, serra. I De Innocent. : a Nascente, ait, Domino luctus ccepit, non ccelo, sed mundo: indicitur matribus lamentatio, angelis exultatio, infantibus transmigratio. Deus est qui ortus est: Innocentes illi debentur victima, qui venit damnare mundi malitiam. Agni debent immolari, quia agnus futurus est crucifigi, qui tollit peccata mundi. Sed oves ululant matres, quia agnos perdunt sino voce balantes. Grande martyrium, crudele spectaculum. » Et inferius: a Pignora sunt, non credita, sed creata: non posita, sed exposita. Miscebatur lamentatio matrum, el ad coelum transibat oblatio parvulorum, * Prudentius qioque in hymno eorundem:

Salvete, aitt (lores Martyrum,
Quos lucis ipso in limine
Chrisli insecutor sustulit,
Ceumturbo nascentes rosas.
Vos prima Cliristi victima.
Grex immolalorum tener,
Aram anlc ipsam simplices
Palma et coronis luditis.

Exstat hic Romæ in templo S. Stephani rotundo re iisdem tetrastichon, quod quia pium est et festivum, hic ascribam:

Sincera animulae, candidi puelluli,
Vix nata nato aut Ueo corpuscula;
Puguantque inermes, et relicta parmula.
Vincunt cohortes, <quai ferire nasciuni.

Ifartyi
riuni loi
lilcat
U3fi fi
O|rrc O

Infantes
plures
marty-
rts.

Jam pulchriores liliis et gemmulis,
 Jam clariores igneis scintillulis,
 Beata mulcent oculis sedilia.
 Ferox tyrannus, ferrique pectoris,
 Qui parricidas intulit vobis minus,
 Ferrumque sacris polluit cerviculis.
 Heu! sic avicula tollitur de nidulis.
 Malisque rapitur sie papillis hinnulus,
 Hecensque nati sic leguntur flocculi.

fen. i8. 18. Audivi Ephraim transmigrantem. (Est vox Dei de Ephraim, id est decem tribubus in captivitate abductis nb Assyriis, g. d. Ihbui rationem lacrymarum Ephraim in exilio, cumque inde revocavi. Unde pro *transmigrantem*, hebraico est TîW1D *mitnodad*, id est *vagamtem*, errantem, discurrentem, uti faciunt exsules, inopes et vagabundi. S. Hieronymus vertit, *lamentantem*. Il i explicant S. Hieronymus et Theodoretus.. Verum, quia decem tribus e captivitate non redierunt, et quia hoc capite agit Propheta de Christo Christiquo redemptione, atque sub typo captivitatis tum decem, tum duarum tribuum, describit earumdem captivitatem sub peccato et diabolo; hinc sensus est, 7. d. Audivi Israel in captivitate diaboli et peccati gementem, quod cum pœniteat sure inobedientiæ et peccati; unde clamans ad modicit) : Castigasti me, et eruditus sum. (Cum enim ante juvenco indomito similis essem, tu tuis flagellis domuisti me. Nam, ut ait *Eccli.* xxxm, 27 : « Jugum el lorum curvant collum durum, el servum inclinant operationes assidua*.) » 19. Postquam EXIM OSTENDISTI MIHI (Scillcct StatUul lllCUm, qUO eram sine te captus, non corporaliter ab Assyriis, sed spiritualiter a daemonibus, cramque eorum, reque ac peccati elgchennre mancipium; tunc indolui, et in signum doloris) percussiftmur meum. — Ita Theodoretus.

Nota : Septuaginta et Chaldæus aliter vertunt, scilicet : *Induxisti super nos correptiones, neque edocti sumus, quasi vitulus non assuetus jugo*; quasi Ephraim roget, ut Deus hanc suam duritiem molliat et convertat.

Morali- Tropologice S. Gregorius, lib. XXIV *Moral.* xxvi :
 t,r) fr- « In femore, inquit, voluptas carnis accipitur :
 (Inas* : Postquam superna spiritualior vidi,
 ▼ dnpu- omne quod in me inferius carnaliter vivebat, ex-

ruere.* l'bi nota: Aliter ostendit homini peccatum diabolus, aliter Deus. Diabolus ostendit peccati delicias, et boni delectabilis aut honorifici speciem et fucum. Deus hanc larvam detrahit, ipsamquo in se peccati formam et turpitudinem, pericula, poenasque présentes et reternas ostendit. Hinc ostensio Dei parit odium, diaboli vero amorem peccati, ut cum Evie ostendit lignum vetitum, quasi visu pulchrum, et aspectu delectabile, persuasit ei ut ex illo comederet.

Converte. — Nota : Ephraim jam conversus, uti dixit paulo ante, optat plenius converti, ut Deus augeat in eo sui et peccati cognitionem, reque ac

dolorem et detestationem. Ita S. Hieronymus et Rabanus. Hinc patet conversionem no trun incipere a Deo, Deique gratia liberum arbitrium preveniente; ait enim Propheta : « Converte me, et convertir. » Ita contra Pelagianos passim docet S. Augustinus, tom. VII, et ex co Concilium Tridentinum.

Sustinui opprobrii* adolescenti*, — lascivi@ mere, et peccatorum, quare adolescens feci. Est catachresis: adolescentia enim cupiditatibus, ignorantia et peccatis est plena. Vel dies adolescentia, ad litteram accipe dies superiores, cum n* cens erat fœdus conjugii Judæorum cum Deo, n deserto sub Mose. Aut, ul Maldonatus adoleseuntiam suam vocat omne tempus, quo nondum a Deo castigatus erat; sed ut juvenculus indomitus non ferebat jugum obedientire.

20. Si filius, — rc *si* speciem habet interrogantis, sed vim asseverantis. Respondet enim Deus Ephraim pœnitenti, et quasi in ejus ruit amplexus, *q. d.* a Si.» id est numquid non, postquam Ephraim pœnitentwm egit, ego oblitus sum omnium peccatorum adolescenti® ejus, atque recordatus sum amoris, quo eum olim sum prosecutus : ideoque cum quasi filium habeo in pretio, honore et deliciis, et, ut Hebraea habent, *ipse mihi est puer deliciarum*; Chaldæus, puer *amabilis*, quem semper in oculis mente et memoria gero? Ita S. Hieronymus et Rabanus. Ita S. Magdalena, S. Maria Ægyptica, S. Pelagia, S. Paulus, S. Matthæus pœniteotes fuerunt pueri deliciarum Deo et Christo. Vide hic quid facial pœnitentia, scilicet ut peccatores antea Deo exosi, jam sint ipsi in deliciis.

Idcirco conturbata sunt viscera mea, — *q. d.* Ita tenere eum amo, ul non possim ejus meminisse, quin viscera mea commoveantur ex intima commiseratione.

21. Statue tibi speculam. — Putant aliqui hrec dici Vere. Ik Judæis euntibus in Babylonem, ut scilicet in via qua ducuntur, passim lapides in titulos especulas erigant, ut quasi brevi redituri, sciant viam qua redire debeant. Eisdem lapides vocat *amaritudines*, id est signa amari laboris et doloris, quem passi sunt Hebrei, cum illa via captivi ducerentur in Babylonem. Ita Sanchez et Maldonatus. Verum loquitur Propheta *Ephraim*, id est decem tribubus, quare nunquam redierunt e captivitate, uti notat S. Hieronymus. Sensus ergo est, a statue tibi speculam, » *q. d.* Vigila, el speculare quid sit peccatum, quam amarum sit reliquisse Dominum, quare mala prresenlia et relerna libi inde provenierint, quam felix eras ante peccatum: hinc a pono tibi amaritudines, » id est conterere, dole et plora amare. Rursum speculare quid libi peccati et miseria» fuerit occasio, ut eam deinceps caveas. Vid® S. Gregorium, XXXI *Moral*, cap. xxxi. *Secundo*, ut S. Hieronymus, *statue (ibi speculatores* (hos enim quoque significat Hebramm CDOVĭ *tsiumm*), qui tibi prrenunlienl advenire per Christum tantam rerum omnium felicitatem; et plange antiqua pec-

cata, para viam Christo, et rectas fac semitas ejus, ut ait S. Joannes Baptista : recta enim reverti te faciam ad civitates luas, quas captiva deseruisti, puta in Samariam, Sion et Jerusalem, non corporalem, sed spiritualem; scilicet ad Ecclesias Christi, quæ. toto orbe in singulis provinciis erigentur et constituentur. Proprie etiam, si vis, ex Assyria revertere ad civitates tuas in Samaria, ubi videbis et gaudebis Ecclesias Christianas erectas, Horero omnibus bonis spiritualibus; hæ enim primæ susceperunt Apostolos et Christianismum, ut patet Ador, vm; ideoque præ aliis hic Propheta alloquitur Ephraim et Samantas, cosque ad hoc gaudium suum invitat.

Anagogice, per civitates has accipe Ecclesias et choros justorum in cælis.

Moraliter disce hic, volenti se a peccato convertere, conscendendam esse speculam, ut animum in cælum ad coelestia et divina attollat, indeque despiciat hoc terræ punctum, et terrena omnia quæ ad peccatum alliciunt : ac deinde ponat amaritudines, hoc est dolorem cordi, lamenta et poenas corpori infligat, ut æternas gehenuæ amaritudines redimat et evadat.

Aliter Lyranus, ut sint verba Christi, *q. d.* Speculare mysterium incarnationis, et palmas Innocentino martyrum, quæ fuerunt signa jam nati Christi, et dirige cor tuum ad viam mei Evangelio, in qua ego Christus ambulavi.

Dirige cor tuum in viam rectam. — Vere S. Augustinus in *Sentent*, num. 245 : a Rectum, ait, cor cum Deo est, quando propter Deum quærilur Deus, n

22. ÜSQUEQUO DELICHS DISSOLVERIS? (*q. d.* QUOUS- que, o Ephraim, per delicias et impietates vagaris, a Deo tuo fugis, ad Gentium deos et reges discurris? respice quod dicam, in quo sita sit tua bcalitudo, unde exspectanda sit tuæ miseriæ salus, lue captivitatis, non sub Salmanasar, sed sub
" » io- diabolo, liberatio. Audi quod nunquam audisti,
r. nOvaln in* V*a,n v*ta,n :) QUIA NOVUM CREAVIT
t, fun Dominus (id est novam et inauditam rem faciet,
r ' - quasi novum creationis opus, scilicet opus incar-
l. nationis et nativitatis Christi, sine opera virili. Ita
Eprit» Rabanus, atque hoc est quod sequitur) : Femina
circumdabit (Arabicus, *vivificabit*) virum. — No-
l ' - vum hoc multa nova et mira complectitur, inquit
S. Bernardus, homil. 2 Super çfissus est: «t Quia in
r ''< eo, inquit, agnoscitur longitudo brevis, latitudo
> '(i2 angusta, altitudo subdita, profunditas plana : ibi
' j6. agnoscitur lux non lucens, Verbum infans, aqua
-.r> sitiens, panis esuriens : videas si attendas poten-
» | •** tiain regi, sapientiam instrui, virtutem sustentari,
Ikurn denique lactentem, sed angelos reficien-
tem; vagientem, sed miseros consolantem : videas
si altendas tristari Letitiain, pavere fiduciam, sa-
lutem pati, vitam mori, fortitudinem infirmari :
sed quod non minus mirandum est, ipsa ibi cerni-
tur tristitia laetificans, pavor confortans, passio sal-
vans, mor» vivificans, infirmitas roborans. Porro

Deum decebat hujusmodi nativitas, qua nonnid de virgine nasceretur : talis congruebat et virgini partus, ut non pareret nisi Deum. »

Miraculum enim incarnationis in ea peractum Minclli nulla in se miracula complectitur. *Primum* est, virgo integra virginitate concipit. *Secundum*, Spi- noun, ritus Sanctus virginem obumbrat; corpus infantis temporis puncto efformat, animamque mirabilem infundit. *Tertium*, corpus et anima eodem temporis puncto cum Verbi persona copulantur. *Quartum*, Deus fit homo. *Quintum*, infans omni sapientia pollet. *Sextum*, absque peccato originario omni gratia plenus concipitur. *Septimum*, infantis sanctissima anima, protinus ut creata est, Dei essentiam videt, simulque se Deo ad crucem et mortem pro hominibus offert. Quenam unquam majora miracula orbis vidit? Vidit olim tempore Josué solem stantem , tempore vero Ezechiæ retrogredientem : at nunc videt Deum seipsuin exinanientem. Vidit olim in igne conservatam rubi viriditatem : nunc videt in conceptione conservatam matris virginitatem. Vidit Aaronis virgam subito sine humana cultura florentem : nunc videt Jesse virgam absque humana opera optatum mundo fructum parturientem. Vidit virgam Mosis insertentem commutatam : hic videtDeum in hominem peccatoribus similem transformari. Vidit maro Rubrum aperiri et findi : hic videt Deum virginis utero clausum. Vidit manna e cælo depluens : hic videt Verbum Patris e cælo in gremium Deiparæ descendere. Vidit Eliam in cælum ascendere : hic videt naturam humanam ad deitatem ascendere, Verbique aterni supposito copulari. Merito ergo Deiparæ accinit Ecclesia :

Tu quæ genuisti,
Natura mirante, tuum sanctum Genitorem.

Denique S. Thomas, I part., *Quast. XXV*, art. G, quærit : « Utrum possit Deus meliora facere ea quæ fecit ? » ac respondet : a Potest Deus quavis re a se facta meliorem simpliciter facere : » exci- Tris nos
pit tamen tria in responsione *ad* 4, scilicet incar- i',IMt
nationem Christi, maternitatem Deiparæ, et beati tudinem hominis. Non enim potest facere Deus Hor*.
meliorem hominem, quam sit Deus homo; nec matrem meliorem, quain sit mater Dei; nec beati tudinein meliorem, quam sit visio et possessio Dei. Nam « humanitas Christi, inquit, ex hoc quod est unita Deo; et bcatitudo creata, ex hoc quod est fruitio Dei; et B. Virgo cx hoc quod est mater Dei, habent quamdam dignitatem infinitam ex bono infinito, quod est Deus : et ex hac parte non potest aliquid Heri melius eis ; sicut non potest aliquid melius esse Deo. » Ecce hoc est novum et omnibus KBCUlis inauditum quod in Deipara creavit Deus. Quare S. Ephrem, orat. De *Laud. li. Virginis*, eam ocat « præstantissimum orbis miraculum. » Alii vocant eam « sacratissimum monstrum , coeleste prodigium, miraculum miraculorum: » quin et S. Joannes, *Apocal.* xu, 1, vocat eam « signum

magnum quod apparuit in cœlo. » Porro S. Fulgentius, serm. *De Laudibus B. Maria* : « Crevit, ait, partu integritas, et virginitas ampliata est potius, quam fugata. »

Merito ergo exclamat S. Bernardus, serm. 1 *in Vigilia Nativit.* : « O partus solus sine dolore, solus nescius pudoris, corruptionis ignarus; non reserans, sed consecrans virginalis uteri templum! O nativitas supra naturam, sed pro natura miraculi excellentiam superans, sed repans viriute mysterii! Fratres, generationem istam quis enarrabit? Angelus nuntiat, virtus Altissimi obumbrat, supervenit Spiritus : Virgo credit, fide concipit, virgo parturit, virgo permanet : quis non miretur? Nascitur Altissimi Filius, Deus de Deo, genitus ante sæcula, nascitur Verbum infans : quis vel satis miretur? » Quocirca Franciscus Mayro Doctor Parisiensis qui Illuminati cognomen meruit, semi. *De Annuntiatione*, docet majus opus polenti Dei esse incarnationem quam creationem : Plus enim, inquit, distat Deus et homo, quam universum et nihil : in incarnatione enim est infinita distantia positive inter Deum et hominem; at in creatione, quamvis ex parte subjecti dicatur infinita distantia, quia fit ex non subjecto; ex parte tamen creaturæ productæ, quæ habet perfectionem finitam, positivo est finita distantia. Quare plus est facere de homine Deum, quam quod nihil sit ens. Merito ergo S. Cyprianus, serm. 3 *De Nativit.* : « O Domine, inquit, quam admirabile est nomen tuum! vere tu es Deus, qui facis mirabilia. Non modo mundi hujus staturam admiror, non terræ stabilitatem, non singulos dies, non solem, te : miror Deum in utero Virginis, miror Omnipotentem in cunabulis; miror quomodo Verbo Dei caro adhaeserit, quomodo incorporeus Deus corporis nostri tegumentum induerit, etc. Ille solus me complectitur stupor, cum illabacuc cano : Consideravi opera tua, et expavi, hæc sunt nova mira, quæ prædixerat Jeremias : Novum fecit Dominus super terram : Mulier circumdabit virum. » Et S. Leo, serm. 2 *De Nativit.* : « Ingreditur hæc infima Jesus Christus, de., novo ordine, nova nativitate. Novo ordine, quia invisibilis in suis, visibilis factus est in nostris; incomprehensibilis, voluit comprehendere; ante tempora manens, cœpit esse ex tempore; universitatis dominus servilem formam obumbrata majestatis dignitate suscepit : impassibilis Deus, non dedignatus est homo esse passibilis; et immortalis, mortis legibus subjacere. Nova autem nativitate genitus est, conceptus a virgine, natus ex virgine sine paternæ carnis concupiscentia, sine maternæ integritatis injuria. » Quocirca Damascenus, serm. 1 *De Nativit.*, Deiparam vocat « miraculorum officinam, » imo « abyssum. » Ipsa ergo est portentum sæculorum, stupor naturæ, prodigium universi. O rem novam, nunquam visam, nunquam auditam, nunquam visendam, nec audiendam! Femina Deum concipit, Deum parit, qui est vir. imo

gigas ætemitatis et immensitatis, nipote, expandens se per omnia locorum, æque ac temporum spatia, quique cœlum et terram sustinet, imo palmo concludit : nec Deus aliquid patitur, nec femina a divinæ majestatis radiis consumitur, nec virginitas deperditur : « A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris, » ait S. Augustinus. Natus est Christus Deus de Patre in cœlis; idem natus est homo de matre in terris; de patris immortalitate, de matris integritate; de patre sine matre, de matre sine patre; de patre sine tempore, de matre sine semine; de patre principium vite, de matre finis mortis; de patre ordinans omnem diem, de matre consecrans istum diem, quo parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis.

Femina circumdabit virum. — Chaldæus vertit, *Lex quasi femina, custodiet quasi vallum virum, id est, populum Israel*, ne ab hostibus capiatur; sed hoc figmentum est longe petatum, æque ut illud R. Juda, qui apud R. Salomonem vertit : *Femina convertetur in virum*, hoc est, inquit, Synagoga, quæ debilis erat ut femina, fiet fortis ut vir, et ut vir dividet ac possidebit terram hostium.

Secundo, Septuaginta vertunt : *Creavit te Dominus salutem in plantationem novam : in salute tua circuibunt homines*; et Theodotion : *Creavit Dominus salutem novam : in salute circuibit homo*; quasi dicant : *Femina*, id est salus, *circumdabit populum Israel*. Jam salus est salvator Christus, quem Deus ex virgine concipi faciet, quem omnes sequentur et colent, ut ita ex eo nascatur nova plantatio, id est novæ plante, nova progenies fidelium.

Tertio, alii 31DJ1 *tesobeb*, vertunt passive, scilicet non, *circumdabit*, sed *circumdabitur* : est enim *poel*, quod tam passivum quam activum est, sicque explicant, *q. d.* Justis et fidelibus quasi sponsis, circumdabitur Christus.

Quarto, R. Davidem secutus Oleaster, Can. IV *in prooemio Geneseos*, ex eo quod præcedit : « Revertere, virgo Israel, revertere ad civitates tuas. » Femina, inquit, est Synagoga, quæ antea Deum fugiebat, jam vero per Christum conversa, eum sequetur et amplexabitur : sed hoc non est novum, quia siepe factum. Huc perlinet explicatio Sanchez : Femina, id est Synagoga, quæ quasi sponsa Dei, adulterata est cum idolis, ideoque a Judæa in Babylonem est abducta, rursus circumdabit virum, hoc est, redibit ad sponsi domum et thalamum, id est Ierosolimam, et ad templum Dei revertetur.

Quinto, Calvinus explicat, *q. d.* Judæi capti et debiles ut femina, circumdabunt, id est obsidebunt et prævalebunt, viro, id est Chaldæis. Sed et hoc, uti commentum, ita falsum est : nec enim Judæi prævaluerunt Chaldæis. Mirum est Calvinum hic et alibi ita agere patronum Judæorum, atque hæc loca a sensu Christianorum ad sensum Judæorum detorquere. Sane non immerito scriptus est liber hoc titulo : *Calvinus judaizant.*

«O	COMMENTARIA IN JEREMIAM PROPHETAM, cap. XXXI.
Plane enim simili modo exponit Judaeorum modernorum Achilles, R. Abrabanel : Synagoga, inquit, jam debilis tempore Messim, circumdabit virum, id est gentilitatem gentesque omnes, cisque dominabitur, quos ipsi jam dominantur; sicut vir dominatur feminea. Verum nihil horum est novum, quia saepius haec facta sunt. Nihil etiam horum est litterale, sed omnia mystica, ac a Judaeis fere conficta, ad veritatem fittene de Virginis partu evitandam, imo evertendam : nam longe aliud est feminam circumdare virum, quam feminam converti in virum, aut dominari viro, aut ad cum reverti.	Audi S. Augustinum, serm. bc <i>Natali Domini t</i> « Homo, ait, factus est hominis factor, ut sugeret ubera regens sidera, ut esuriret panis, ut sitiret fons, dormiret lux, ab ilinere via fatigaretur, falsis testibus veritas occultaretur, judex vivorum et mortuorum a judice mortali judicaretur, ab injustis justitia damnaretur, flagellis disciplina cederetur, spinis botrus coronaretur, in ligno fundamentum suspenderetur, virtus infirmaretur, salus vulneraretur, vita moreretur. » Haec sunt nova et portenta inclusa in hac sententia: a Femina circumdabit virum. »
*** I Dico ergo plane et genuine : « novum, » hoc est d.B.vu- novus homo, scilicet homo Deus, ex nova virgine fo cADd-matre, nova generatione, scilicet absque viri semine, sola Spiritus Sancti creatione productus, ut rom. ia hic dicitur, q. d. Femina, id est B. Virgo, circum- *»<D*aw dabit, et utero suo claudet virum, hebraice 133 <i>Oeb^</i> id est illum fortem et potentem virum, sive Cbmtas heroem (unde aliqui pro <i>geber</i> legunt 133 <i>gibbor</i>, infini id est fortis) quem Gabriel et nomine et sua legatione annuntiavit B. Virgini. Gabriel enim ex *»33 ut tir, <i>geber</i>, et bitet componitur, significatque fortitudi- »nr /./- ncin pei ve) fortem Deum. « Circumdabit ergo virum, » id est Christum, qui cum Deus sit, nullis Gibnei locis aut terminis concludi potest. <i>Secundo</i>, quia »oBna- licet Christus, qua homo conceptus et nascens, s'e l b statura et a tate sit infans, est tamen a primo suae p r cono ptionis instanti vir, sapientia, gratia et gloria perfectus. <i>Tertio</i>, quia Christus puer est vir r r' fortis, qui jam tum daemonem et omnes hostes T- itio,' pro-lravit, <i>Isaiae</i> viir, 4 ; hic enim infans erit Deus, *-r i"r fortis, princeps pacis, pater futuri saeculi : qui novo orbi novam legem, novum fredus, et nova omnia dabit. S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, D. Thomas, Lyranus, S. Augustinus, serm. 9 De <i>Tempore</i>, S. Cyprianus, serm. <i>De Nat i tate Domini</i> : cstque communis haec Patrum, Interpretum et Doctorum orthodoxorum explicatio, quin et R. Haccados,el aliorum Rabbinorum. quos citant a Castro et Galatinus, lib. VII, cap. xiv (1).	Nola <i>primo</i> : Verbum <i>circumdabit</i> apprime vir- <i>Cireur</i> ginilatam B. Mari® in conceptu explicat, g. <i>d.</i> Haec femina foetum non a viro accipiet (eritenim quinan virgo), sed intra se coelitus datum claudet in modum circuli, unde quaque integri et perfecti, nulla vel minima scissione violati : hac de causa <i>Cant</i>, quii vir- iv, 12, vocatur ipsa a hortus conclusus, fons signatus. » Centrum ergo est Christus, circulus Virgo. Eamdem virginitatem Deipare, ex voce <i>avum</i>, colligunt R. Haccados el R. Josue apud Calatinum, lib. VII, cap. xiv. Si enim mulier circumdet virum, id est masculum, non est novum, sed quotidianum. Novum autem est, quod virgo circumdet masculum. Sicut ergo novum fuit quod prima femina, scilicet Eva, creata sit ex viro, puta ex costa Adami : ita cl magis novum est, quod secundus Adam , scilicet Christus vir, conceptus et creatus sit ex secunda femina el virgine Deipara. Itaque sicuti prima virgo (Eva) formata est ex primo virgine (Adamo) : ita vice versa secundus virgo (Christus) formatus est ex secunda Virgine (B. Maria). In llebraeo est pulchra paronomasia et antithesis inter ilMTO <i>scobeba</i>, id est <i>aversatrix, rebellis</i>, ct, ut Noster vertit, <i>vaga</i> filia Sion; atque IDD Virgocin <i>tesobeb</i>, id est amplectatur, <i>circumdabit</i>, g. <i>d.</i> Deus : Quousque, o filia Sion! me maritum, imo turfiita- Deum tuum, aversaris et fugis? quousque per l)0l Sioa idola vagaris quasi meretrix? Ecce ego ex te creabo filiam et feminam feminarum , reginam coeli Deum, et terrae, qure me virum Deum tuum non fugiet, sed <i>amplexabitur</i> › ut vertit Syrus, et tam animo quam utero suo stringet et circumdabit. Imitare
(t) S. Hieronymus, cui adhæret constans SS. P.itrnm et Interpretum catholicorum traditio, per haec verba, -»33 3310n H3p2 , <i>femina circumdabit drum</i> , statuit designari Virginem illam qu® Messiam sit paritura (<i>hai</i>» cap. vii, vere. U >, mi® <i>ambire</i> dicatur, id csl concipere et ventris ambitu cingere <i>drum</i>, id esl Mesuarn, cujus haec sunt verba : «Novam rem creavit Dominus super terram : ataque viri semine, absque illo coitu et conceptu (emina circumdabit virum gremio uteri sui, qui juxta incrementa quidem ætatis per vagitus atque infantiam proficere videbitur sapientia et telate, sod perfectus Tir in ventre femineo solitis metribus continebitur. » Kecntiores veni Exiget® alii alias interpretationes exco- giUrunt, qu® nullam fidem merentur '. nam contempta traditione, qui* semper ut prima interpretationis S. Scrip- tor® regula accipienda est, obscuris textus verbis exclusive adhærcndo, in eorum verborum sensu constituendo mullum cl incassum laboraverunt, cum talia verba in Scripturis non nisi viventi traditionis docu- uuwio explicari ei intelligi puteuit. Caeterum, omnes bu-	jus loci voces veluti singulari exquisitione ponderata sunt. Rosenmuller, S. Hieronymi ct aliorum interpreta- lionem,ex qua hic locus do Virgine Messiam paritura agal, nequaquam admittendam esse censet, quia n z p j cl non ælalis, non status, sed m universum se/us nomina sunt, nec articuli ad certas aliquas personas restringuntur. Qu® ratio sane non est tanti momenti, if. rejiciatur interprelaiio a constanti et universali traditione probata el recepta. Sed si aliquid valet m hoc obscuriori textu verborum etymologia, dici potest, voce <i>nrkcbah</i>, clarius significari femininum gentis quam voce nsx <i>isc/ia</i>; nam ht c putius originem virilem mulieris, illa voro infirmitatem temiti® propriam sonat, et habet pro opposito <i>zaear</i>, masculus, sic et vox -133 <i>gabrr</i>, majorem Vim habet quam vox <i>hch</i>, cum prior proprie heroem, posterior simpliciter humiuem nolet.

«rgo illam , et amplexam me : rursum occurre mihi, (pii amore tui c cœlo descendo, et per earn ad te veuio, ut te amplexer et vicissim a te com- plectar.

Uude H. Elias apud Galatinum, lib. VII,cap. xrv, roganti cur tamdiu adventum suum distulisset Messias? Respondet, quia ante B. Virginem non erant in Israel virgines, ex quibus nasceretur: omnes enim corrupt® erant vel a maritis, vel a mcechis. Venit ergo S. Maria virgo, ut harum vir- ginum corruptionem sanaret, et spon'Um virgi- num in uterum suum mundumque pelliceret. Et hoc est novum quod creavit in ea Dominus. Fa- cessat hic ergo Helvidius, ejusque associ®; Heros- tratus, ut famam et nomen æternum sibi pararet, noctu celeberrimum Dian® templum Ephesi in- cendit, teste Valerio Maximo, libro VIH , cap. xv. Ita Helvidius, ut novi doctoris nomon assequere- tur, non fanum fais® Dian®, sed illud sacratissi- mum divin® Virginis templum incendio su® h e- resis tollere conatus est, docens eam non man- sisse virginem tn conceptu e*, partu Christi. Idem facit Cal vinus, Lulhcrus aliique Novantes, qui as- serunt duo corpora non posse esse in eodem loco, ut se invicem penetrent, ne quidem Dei virtute.

Sensus ergo totius hujus loci : a Usquequo de- liciis dissolveris, filia vaga? quia creavit Dominus novum,» etc.,est, *q. d.* Consentaneum plane est, ut omnes homines abdicatis deliciis omnibus, con- cupiscentiis et peccatis, novam vitam suscipiant, castitatem colant, laxamqueac dissolutam vivendi rationem Evangelica disciplina stringant et coer- ceant; quando Deus tantam novitatem est effectur- us, ut Filium suum hominem propter homines facium, uteri virginalis angustiis concludat. Arc- tet se superbus, densetque et restringat animi sui celsitudinem, suum fastum, iram , invidiam : quando Deus altus et immensus, ad Virginis ute- rum, et corpus infantile se arctavit, depressit et restrinxit Pari modo gulosus stringat et refrenet suam gulam, lascivus suam libidinem, avarus si- tim auri, etc.

Itaque tria potissimum ex mysterio incarnatio- nis colligit Jeremías. *Primo*, oportere nos morum licentiam arctiore disciplina constringere , cum Deus ille sempiternus et immensus sese intra fe- mina* uterum hac de causa clauserit ; h ic enim de cau-a ait : « Usquequo deliciis dissolveris, filia vaga?» *Secundo*, oportere nos spretis illecebris castitatem el puritatem amplecti; cum Deus eam ita adamant, ul matrem suam voluerit esse vir- ginem. *Tertio*, ul novam vit® rationem in omni virtutum genere ineamus ; cum Deus tam novum propter nos miraculum effecerit, ut virgo homi- nem Deum in ulero gestaret. Hoc enim postulat tanti operis el beneficii, scilicet incarnationis no- bis collai®, magnitudo.

Denique Alcazar in *Proæmio Apocal.* not. xix, num G et 7, Im e verba explicat de verilate Elicli i- rislne,y. *d.* « Femina circumdabit virum,» id est

Eucharistia circumdabit.et vere complectetur ip- sum Christum totum quantus quantus est. Verum h'pcexpositio uti nova, ita non litteralis, sed sym- bolica videtur.

23. Benedicat tibi, — *q. d.* Israelite venient ad Ecclesiam Christi, illi bene precabuntur, dicentes: O habitaculum, vel pub hritudo (utrumque enim significat vox Hebrrea ni- nete) justiti®, o mons sanctitatis, benedicat libi Dominus, id est multi- plicet habitatores tuos, et beneficiis ornet.

Nota : Non Domines, scilicet Christus, ut volunt Tnwnu. S. Hieronymus, lingo,S. Thomas, sed Ecclesia per Christum dicitur hic (ut recte notavit Rabanus, e««]»ím Lyranus et Vatablus) felix, eo quod sit habitacu- lum justiti®, quia in ea sunt Christus et omnes justi : item fides et Sacramenta , qu® justificant ; loa jai- quod nec lex vetus, nec alia aliqua habuit. Se- *eundo*, dicitur *mons sanctitatis*, id est omnis gra- m00 ti.e, virtutum et perfectionis. *Tertio*, dicitur quod unciam; in ea pax sit et concordia agricolarum, pastorum, terÜ01 civium el omnium hominum. Hi ergo sunt fruc- tus incarnationis Christi, seu ejus quod dixit : wnmho- « Femina circumdabit virum. » mious.

21. Et habitabunt is eo, — monte, *q. d.* Locus Ver». j4. capacissimus erit Ecclesia, omnes omnium ordi- num homines in ea poterunt habitare. Vide *Isaia* cap. Liv, 2 et sequent.

25. Inebriavi animam lassam, et omnem animam v«n.n esurientem satira vi. — « Lassam, » id est sitibun- dnn el famelicam bonorum et terrenorum, ait Lyranus, vel potius, ut S. Hieronymus, justiti® et salutis. « Inebriavi, » id est inebriabo et saturabo cœlesti doctrina, gratia et consolatione. Unde he- braice est, *animam inastar* explevi*, scilicet gaudio, id est consolatus sum.

Notat S. Hieronymus tacilo nomine jam Deum, jam populum, jam Jeremiam loqui; est enim quasi dialogus : hic loquitur Deus.

26. Ideo quasi de somno suscitatus sum.— EstVer».IIIJ vox vel populi, ut vult S. Hieronymus, vel potius, ut Rabanus, Hugo, Lyranus et Vatablus, Jeremiæ, *q. d.* O Domine, tu me quasi de gravi somno mala populi cogitantem, et niceslum excitasti, dum tam jucundis de Christo promissis exhilarasti, ut deia- ceps somnus mihi sit placidus el dulcis futurus.

Paulo aliter Vatablus explicat, *q. d.* Cum vidi pi r somnium prophetiam illam de Christo ven- turo, evigilavi protinus, et recordatio talis somnii mihi fuit gratissima.

Aliter quoque expli at Ridorus, ut sint verba Christi. <7. *d.* Ut h i*c bona jam dicta hominibus provenirent. ideo de somno mortis evigilavi, et suscitatus, morlis me® somnum brevem et dul- cem reputavi.

27. Si minabo domum Israel semine dominum, et Ver».it . semine Ji mentorum.— Id est, ut Chaldæus: *Multi- pheabo Israel hominibus et jumentis, q. d.* Dabo Christi doctrinam accommodatam et congruam tam hominibus, id est sapientibus, quam jumen- tis. jR est insipientibus; ut rudes æque ac docti

Etichi*
riitfi,
dreato*
dibit
Cbrif-
tSJD.

Trl> *
nobi»
poxll in-
cirtMtfo
Cbrhti;
pntuo,
n vurn
diKipli-
Dalli;
**caDdo,

tem j
tertio,
noi am
illitu,

AL lur
eipuaît,
íU.UíU3,
id u

in Cbnsto renascantur, alantur et crescant. Ita S. Hieronymus. Hoc est quod ait Psalles : c Ho- mines et jumenta salvabis, Domine. »

29. PATRES COMEDERUNT UVAM ACERBAM. — EstpTO- verbum, significans filios innoxios p niri propter peccata, non Adami, sed aliorum, et suorum proprie parentum, quod Judæis in captivitate in ore erat. Putabant enim ipsi se puniri ob vitulum aureum, a patribus adoratum indeserto, cl ob alia parentum, præserlim Manassis, peccata, IV *Brg.* xxr, l l. Ita Theodorelus. Vide dicti *Ezech.* xvm, 2. Deus hoc proverbium hic elidit promiltitque et sancit, nt fihi non portent, nec luant scelus parentum, sed quisque proprium dependat. Censent veteres hanc promissionem pertinere ad novum Testamentum, et præstilam esse per Christum. Ita S. Augustinus, lib. VI *Contra Julian*, cap. xii; Leo, *epist.* 84; Gregorius, XV *Moral*, cap. xxii; Thomas, III, *Quæst.* LXXXI, art. 2, ad 1. Quod inlelligo allegorico, et plene ac perfecte. Christus enim etiam Adæ culpam originalem in Christianis per baptismum abolet. Nam alioqui ad litteram hæc dici Judæis, patet ex ipso sermonis decursu.

Aliter explicat Vatablus, q. d. Christiani non accusabunt parentes, ut Judæi, sed humillime omnes suas afflictiones sibi suisque peccatis imputabunt, dicentes : « Mea culpa. »

31. Foedis novum, — novum Testamentum. Hoc loco revincuntur Judæi, qui volunt veterem legem et judaismum non esse antiquandum, sed semper duraturum. Nam, ut ait Apostolus, *Hebr.* vm, Jeremías, dicendo novum, antiquavit vetus. Unde et veteres Rabbini apud Galatinum docent per Messiam legem esse innovandam, id est novam inducendam, puta Evangelicam ; atque Messiam pro circumcisione corporali et .Mosaica, inducturum circumcisionem spiritualem cordis et meulis, uti ait hic Jeremías.

32. In die qua apprehendi manum eorum, — 7. d. Israellem, non quasi servum, sed quasi puerum manu ducens, tanquam pater, Ægypto eduxi, et ab eductione hac die quinquagesima, scilicet in Pentecoste, legem ei dedi, et fœdus inii, ut Judun, memores tantæ liberationis, illud exacte servarent.

Et dominatus sum eorum, — 7. d. Judæi pactum meum violarunt, cum tamen eis offerrem et promitterem, quod essem eorum Dominus, et, ut hebraico est, sponsus et maritus: hic enim Hebræis vocatur byn *baal*; unde Vatablus vertit : *Et ego functus sum officio veri sponsi erga illos.* Potest *serundo*, cum S. Hieronymo, Habano, S. Thoma, Lyrano sic verti et explicari, 7. d. *Ego quasi liomtnus punivi cos, et neglexi*, ut habent Septuaginta, quos sequitur S. Paulus, *IlcLr.* vin, 9. Hæc est pn n a differentia, inquit Maldonatus, quam assignat •iriTe»- inter novum Testamentum et vetus, scilicet, quod ua^au vetus irritimi factum sit et abolitum, novum nuu- çuniu q abolebitur. Secunda est, quod in veteri Deus dominatus sil, id est severitate usus : « L» x cmm

iram operatu»', » *Dorn*, iv , 15, in novo autem benevole cum fidelibus acturus sit in spiritu amoris : quia filii sui morie placabitur. *Tertia* est, Terti quæ sequitur :

33. Hoc ERIT PACTUM, etc., DABO LEGEM MEAM IN Ver». Jî. visceribus eorum. — Nota : Sicut pactum et rerdu vetus Deus iniit in Sina cum Hebræis, *Exod.* xix et menli et xxiv, quo obligavit se fore Hebneorum Deum et pactimoproteclorem, et daturum eis terram Chancan, sub d'^\|(>** hac conditione : Si popnlu* sibi obediret, et suas leges servaret : illudqto foedus confirmatum fuit, *Exodi* xxiv, victimarum sanguine et epulo comuni paciscentium; nam Moses et Aaron vice Dei, cum populo ex victima fcederali comederunt : .Moses enim erat hic quasi fiecialis, el mediator Dei et populi; simili ratione et modo foedus novum Nowm» Deus iniit cum Christianis, cujus fiecialis et pater patratus est Christus, quo fcedere Deus loto Evangelio obligat se daturum Christianis suam gra- Dei em» tiam, remissionem peccatorum, amicitiam, adoptionem in filios, omnem opem et præsidia ad bone 7t operandum et vivendum, et tandem hæreditatem gloria is ipsam vitæ æternæ, sub hac conditione : Si sibi <hllJ1' obediant, si Christi fidem et legem, quæ brevis et facilis est, scilicet fidei cl Sacramentorum, reci- Dicitur piant cl observent. Hinc dicitur novum ; quia nova 0J0TBI" affert promissa, pnecepta, Sacramenta, novam prf.;,i.N gratiam, novam vitam, novum hominem. et pr.T- CûpU. F.fcuhi fail

Nota *secundo*: Hoc foedus novum Christus, uti instituit, ita et confirmavit, *primo* et proprie, sanguine suo, faciens se victimam in cruce; *secundo*, Chrllulu epulo Eucharistico, quod omnibus ad finem us- malia.* in eri c- rtin r Í tum longo illo sermone, quem habet Matthæus, cb»ri»U. cap. V, vi, vu, ut vult Theodorelus, sed tota vita sua, et toto Evangelio hoc foedus instituit Christus: ubi paciscente» sunt Deiuset Apostoli, alique Christiani : fæcialis est Christus.

Nota *tertio* : Sicut vetus foedus in monte Sina in Vein» ia Pentecoste, ita novum in Sion in Pentecoste promulgalum est : et sicut in veten data est lex 'Io- sion ja sis in tabulis lapideis, quasi conditio fœderis; ita frnuvo- in novo dataest lex Christi, sed in tabulis cordis: *** illa penicillo, hæc spiritu Dei vivi scripta: quia tum. per Christum gratia et charitas diffusa est in cordibus nostris, puta in libera voluntate nostra, per gratiam praevenientem, comitantem et sanctificantem: non ergo tollitur hic liberum arbitrium, ut vult Calvinus, sed omnino præsupponitur in voce libera; cl quia, ut dixi, fœdus hoc, uti et aliud quodvis, requirit conditionem ex parte nostra, scilicet ut libere obediamus Deo vocanti, et gratiæ ejus cooperemur, justitiam sectemur, et in ea perseveremus, si hæreditatcm coelestem adipisci velimus. Sicut ergo Moses de Sina descendit ad populum, tabulas legis portans, sic Apostoli de Sion Spiritum Sanctum, ejnsque dogmata et dona mente portantes, descenderunt ad omne» gentes, caque illis proposuerunt et communicarunt.

Veto» Nota, (*piarlo*, legem veterem scriptam esse in id uLb l Stilis lapideis, novam vero in cordibus Hoc si ,°u no animadverterentbieretici, intelligerenl magis pro- Tum in prias esse novo Testamento tradilioncsquamScrip 9 crídibuí. (uraSj desinerentque fidem ac religionem utra»

l mento definire : quod sane hominum et naturam Et ange- ipsam Evangelii!, quod tantopere gloriantur, igao- noiron- ranl*I,m; nec enim Evangelium in litteris et sylla- li tu in bis consistit, uti recto advertit Maldonatus.

ijUabis. Har o. — Nola : Res quam novo suo foedere et ohJ" in testamento nobis promisit Deus, est Spiritus Sanc-

noro tus, sive lex grafi e et charitatis, menti aspirata 'lc u* el inscripta. Unde S. Augustinus, *De Spiritu et Ut-* Spiritus (cra» caP- XXI : a Quæ> > suul "MB ægCS a I)e0 Siuctui. script® in cordibus, nisi ipsa præsentia Spiritus Sancti? » E contiario in foedere veteri lex scripta in tabulis, non erat res promissa, sed conditio fæ- d Js. Ubi tamen adverte : Deus non se solo scri- bi Spiritum Sanctum in corde et mente, sicut s ripsit solus legem veterem in tabulis lapideis; sed requirit consensum et cooperationem liberi arbitrii, et hæc est conditio foederis tam novi quam veteris.

Dens jn- Deus ergo jam legem et consilia sua inscribit, icfenil non libris aut tabulis, vel fimbriis, uti olim apud coram, Judæos, sed ipsi menti et intellectui Christiano- ptitflo, rum ? quando illi imprimit fidem et prudentiam iDuic agendorum, crebrasque illuminationes et illustra- liuncs, quibus ostendit menti, quam pulchra sit lux Christi,quam utilis, divina, suavis, quam turpe sil peccatum, quam facilis poenitentia, quam amœ- secundo, r.a sit vita pia et Christiana. Secundo, inscribit hrec rir "tTr ,nemor*æ> cum horum memoriam homini impii* tío,' cor et refricat. *Tertio*, inscribit hæc cordi et vo- di. id est Imitati, cum illis pias erga legem Dei affectiones, TolunU- complacentias, impulsus, promptitudinem, el tan- dem charilatem infundit, ut voluntas dicat : « Do- mine, da quod jubes, et jube quod vis. u Ita S. Au- gustinus, *De Spiritu el littera*, cap. xvii et seq.

Ver». 31. 34. Nox DocEiur via proximum suum. — Non quasi JVon do- spiritus privatus cujusqquesit judex controversia- cebit vir rum fidei, et regula agendorum : hic enim ab proxt- aliis videri et sciri nequit; et quisque dicet se hunc minn habere, sicquo in Ecclesia summa essel confusio iuum, et dissidium, uti esse inter Lutheranos et Calvi- quid? nistas, imo inter ipsos Calvinistas in Ilollandia et alibi quotidie magis mngisquo experimur. Hic Spiritus privatus ergo spiritus non est Dei, sed diaboli;ulpote qui mm doc- sibi contrarius, Ecclesiam quæ unica est, dissecat ter, ion et lacerat, el ex una Ecclesia facit mille, sibi in- (U TV| ic ! dii-Vlcera contrarias et repugnantes.

loll. *Primo* ergo, S. Augustinus, *De Spiritu et Utt.* cap. j'r.raa xxiv, sic explicat, *q. d.* In callo nemo alium do- Utjns lo* cebit, quia omnes omnia videbunt in Deo. Verum ci «po- Propheta loquitur de gratia novi Testamenti, quæ nilo. fidelibus in hac vita datur, non in c.ælo.

&xucd;« *Secundo*,S. Ambrosius in cap. vili ad *Hebr.* cen- set Jeremiam loqui de Apostolis : hi cniin non ab homine, sed a Christo, et a Deo eruditi sunt. Verum et hoc arctius est.

Tertio, S. Hieronymus sic explicat, *q. d.* Non docebit vir proximum, unum esse Deum, idola esse colenda : hoc enim omnes scient in lege no- va; cum in veteri Gentiles, et etiam Judæi sæpe, idola coluerint.

Quarto, S. Thomas explicat, *q. d.* In loge nova Qwu. non quærent Judæos aut philosophos magistros, nec philosophicas rationes, ut ad Dei cognitionem veniant ; sed S. Scripturam, Apostolos, similesque divinos doctores et præcones adibunt.

Quinto, S. Chrysostomus, Theophylactus, CEcu-(hintie. menius, in cap. vm *ad Hebr.*, S. Augustinus, De ftpl,au' *Gratia Christi*, cap. xii, exponunt, *q. d.* Ea erit fa- cilitas et gratia legis Evangelic®, ut non sit opus magno labore ad discendum necessaria ad salu- tem; adeo ut et pueri, uti videmus, statini ea ca- piant : quia præcepta erunt pauca, et accedet Dei docloris magna illuminatio. Et hoc maxime vult dicere Jeremías, scilicet tantam fore Spiritus Sancti in h ge nova illustrationem, tamque obvium ejus impulsum ad credendum,sperandum, amandum, ut externa fidei prædicatio, præ illa interna voce Spiritus Sancti parum et quasi nihil esso videat- tur; nam externam patet etiam requiri : quia ad hoc posuit Deus in Ecclesia pastores et doctores, *Ephes.* tv, 1. Simile est I *Joan.* cap.ii,27, ubi vide S. Augustinum.

Nota : « Cognoscent, » id est proprie noscent, et cognitum colent, timebunt et amabunt. Est mc- talepsis. Quare recte ait hicS. Hieronymus : « No- titia unius Dei omnium virtutum possessio est. » Rursum Æschylus : « Qui fructuosa, non qui multa scit, sapii, n El Lactantius, lib. Il *Institut.* : « Plus sapit interdum vulgus : quia tantum quantum opus est, sapit. » Et Seneca, *epistola.* 89 : « Plus scire velle quam satis sit, intemperantiae genus est. »

Nota hic quatuor bona, quæ Deus promittit in Qaitunr novo Testamento : promittit enim *primo*, quod meuu. dabit et inscribet legem suam in cordibus nos- Iris; *secundo*, quod erit nobis in Deum, nosque erimus ei in populum; *tertio*, quod omnes cog- noscent Dominum; *quarto*, quod propitiabitur peccatis nostris.

35. Qui dat solim ix limine (in lumen, id est Vers.33. lucem, hoc est ad illuminationem) die i, ordinem LUX E ET STELLARUM IN LUMINE NOCTIS, — *q. d.* Deus qni ordinavit lun® et stellis, ut certo ordine ac lege moveantur et oriantur, ut illuminent noctem.

Qui turbat mare, — qui fremere facit mare, ut fluctibus tumultuetur. Hebraice est, *qui scindit* vel *findit mare* : Ructibus enim quasi scindi videtur. Aliter Vatablus : *Qui divisit*, inquit, *mare Ilubrum*, ut, duce Mose , transirent Ilebræi, et mergeren- tur .Egyptii, *Exodi* xiv ; Deus, inquam, ait et pro- mittit quod sequitur:

36. Si DEFECERINT LEGES 1ST.E, — Scilicet natur®, puta stata solis, lume et maris agitatio, fluctus et fluxus, *q. d.* Si ordinem in naturalibus constantem servo, inulto magis in supernaturalibus; etoitiiM

ista perenni, quam semen Israel, id est populus fidelis, et Ecclesia Christiana, deficiat,

n. 37 S(mbvsurarí q. d. Sicut nemo hominum potest altitudinem et magnitudinem coelorum comprehendere, aut terræ profunditatem penetrar', sic nunquam fiet ut ego universum Israelom abjiciam propter iniquitates suas, quas fecerunt; quinimo propter Christum, jam Apostolos, et aliquos alios ex Israel, atque in fine mundi Israelitas omnes mihi et sibi, salutem et Ecclesia? restituam (I).

Cmi.31. 38, a turre Hananebl [q. d. Urbs Jerusalem rodificabitur post reditum e Babylone, a turri Hananeel, de qua *Esdrae*, lib. II, cap. in, i) usque ad portam anguli. — Ea erat porta Benjamin, quæ Proa- anguli vocabatur, quod in angulo urbis esset. Ita dJc Theodorctus et S. Thomas. Verum patet ex Esdra xmiie- el Josepho rerodiflectionem illam fuisse exilem, n °,y' nec complexam ea loca quæ sequuntur: unde Ju- u jpon- dæi expectant Messiam, qui id perficiat.

in: *Secundo*, Lyranus sic explicat, q. d. Adrianus Imperator rerodificabit Jerusalem, expulsis Jii- dæis, et admissis Christianis, el Gareb ac Goatha, id est Calvari® montem, muris urbis includet, uti re ipsa Adrianum fecisse testatur auctor *De Locis Hebr. in Actis Apostolorum*, qui exstat tom. III, S. Hieronymus et S. Gregorius, hom. 39 in Evghq. Imo nunc Calvarte montem in ipsa pene media urbe Jerusalem silum esse, Romæ mihi asseveravit R. P. Joannes Marietas, qui a paucis annis Judæam et vicinas regiones perlustravit. Id ipsum videre est in chorographia Terræ Sanctæ et Hierosolymæ modernæ, quam Komæ edidit Bernardiniis Amicus Franciscanus. Quocirca hoc Judiæis commode responderi posset, qui ex hoc loco probare contendunt necdum venisse Messiam, eo quod Jerusalem necdum hæc loca suo ambitu complectatur. Verum de hac re ædificatione Jerusalem terrestris et Judaicæ non agit hic Propheta, uli in ostendam.

M rpb Nota ergo primo, Jeremiam hic symbolice de- 2m1 fx-8 Cribere captivitatis restorationem, et amplifica- tionem Jerusalem; unde ait: « Exhibe ultra norma » (ita Romana), q. d. Funiculus mensorius quo solent dimetiri plateas et ædificia fabricanda, ultra solitum extendetur, ut major fiat civitas.

Gir*b *Secundo*, Gareb est collis, qui juxta Jerusalem ad z ni* Boream situs est; ita ex S. Hieronymo Adrichomius : *Goatha* est Golgotha, ubi Christus, quasi reus et sacrilegus, crucifixus est. Ita Adrichomius

(i) Hujus versus sensum Vencma ait esse hunc : Sicut calum altius est et latius, quam ut ab homine ullo mensurari, terra profundior, quam ut accurato ei ad minimum usque pervestigari possit, iu mea erga Is- raetem misericordia et gratia longe aliorum est et » udli- mior omnem cognitionem superans. Sed hoc potius di- cit Deus, inquit Hosenmuller, quam parum fieri potest, ul quis spatium illud terram inter et cadum metiatur, cl quintum invicem distent definiat, aul extremum ter- re turdum percontetur, lain parum a me unquam impe- trare potero, ui omnem Israelis posteritatem ob loi tua In me admira peccata plane rejiciini.

el Vilalpando, *De Urbe et Templo*, part. I, libro f; cap. IX. *Vallis cadaverum* est vallis ubi erosi strata Assyrii ab Angelo tempore Sennacherib, eorum que cadavera ibi prostrata sunt, IV *Rege* xix. Ita Chaldæus. Aut potius, Adrichomius et Vilalpando iupm : Vallis cadaverum est illa, quæ inter Golgotha, sive montem Calvarte, et mœnia Jerusalem sita est, ita dicta, quod ibi cadavera, ossa et cineres eorum, qui in Golgotha morte puniti aut combusti erant, projiciebantur. Unde et Christi crux et latronum crucifixorum cum eo cadavera, in hanc vallem precipitata, ac postea sordibus civitatis oppleta sunt. Quapropter S. Helena laboravit, ut ibidem crucem eruderet et inveiret. *Valliscineris* (ita enim legendum est cum Romanis, non *cineres*, uti legunt Biblia Plantiniana et alia), erat ea in quam projiciebantur cineres altaris et victimarum, aiunt Theodorctus et Vilalpando; quæ videtur fuisse vallis Cedron, scilicet juxta torrentem Cedron, et juxta Sion et templum : ambiebat enim templum instar fossæ, inquit Adrichomius. *Universa regio mortis*, id est Golgotha, et loca ei vicina, quæ erant loca supplicii, inquiunt Maldonatus et Vilalpando (legit Interpres Hebræus diviste, hoc modo, DIO HX7 *sede maret*, jam unica voce legunt, niOHü *sedemnt*. id est campestris universa) usque ad torrentem Cedron. *Porta equorum* erat porta fontis et aquarum, inter Sion et Mo- ria, in voragine Mello contra Orientem posita. Dicta est fontis et aquarum, quod ad aquas et fontem Siloe aditum aperiret : dicta est equorum, eo quod juxta eam esset equile regis, inquit Vilalpando, aut, ut Adrichomius, quod equi per illam proad- qualione in torrentem Cedron educerentur. Hæc porta ducebat quoque in vallem Gehennom. Hæc ergo loca omnia sunt vicina Jerusalem ; per quæ significatur hic a Jeremiâ, ampliandam fore Jerusalem.

Tertio, non intelligit hæc de ipsa Jerusalem, ut patet ex dictis initio capituli, et ex vers. 15, 22, 31, pwerlim quia Jerusalem cum templo a Tito et ab Adriano vastata et desolata est, et usque ad finem mundi desolata manebit, uti prodixit Daniel, cap. IX, 26 et 27. Sub Jerusalem ergo, ejusque locis vicinis intelligit Ecclesiam Christianam, natoci cujus illa erat typus; de Ecclesia enim toto hoc syn, hoh' capite egit, q. d. Quaquaversum ad omnes gentes dilatabitur Ecclesia, eritque quasi latissima civitas, perinde ac si Jerusalem dilataretur, adeo ul muris suis complecteretur Gareb, Goatha, et omnes campos usque ad Cedron, puta vallem cada- verum, vallem cineris et universam regionem quæ vocata est mortis. Qui locus licet antea inquinatus, et impte religioni addictus fuerit, tamen in nova Ecclesie fabrica, æque ac cæteræ ejus paries, vocabitur « Sanctum Domini, » hebraico, *sanctitas Domino*, id est res sancta, et quasi templum sanctum Domino consecratum, quod nunquam destruetur, sed perpetuo stabit. Sic de Ecclesia, Quasi de vicis et locis Jerusalem, loquuntur

Valili (i
nrrik

Rodo
ruorb.

Porti
quorum.

natoci
dwlm
c.,nsL
wr»um
proa-

Zacharias, cap. xiv, 10, et Isaias, cap. uv, II. Lyranus, *vorabitur sanctum Domini*, exponit de sepulcro Christi, quod usque nunc manet in honore quasi sanctum. Verum hoc arctius est, eo tamen inter alia alludit Propheta. Nam Calvari® mons, in coque sepulcrum Christi, templo magifico ab Helena matre Constantini exornata et inclusa sunt. Unde hoc templum religionis causa ex toto orbe peregrinantur fideles, in coquo sepeliri voluerunt omnes Iliero'olymæ Christiani. Exstant ibidem sepulcra Codefridi Bulloni!, qui recuperavit Terram Sanctam, primusque e christiania coronatus est rex Hierosolymorum, ejusque fratris Halduini, qui Godefrido in regno successit, ejusque hoc ctiamnum legitur epitaphium marmori uncialibus litteris incisum, uti refert Bernardinas Amicus in *Descriptione Terree Sanctæ et Hierosolyma modernæ*, impressa Romæ anno Christi 1609.

Itcx Babliiniis, aller Judas Machnbæus,
Spes patria?, virgo Ecclesia?, virtus utriusque,
Qnem formidabant, cui dona tributa ferebant,
Cedar, Ægyplus, Dan, ac homicida Damascus,
Proh dolori in modico clauditur hoc tumulo.

Mptke *Hana-*
ntd est
obtdten-
th, *Ga-*
rth est
subies
pccuti,
tte.
Quarto, S. Hieronymus, Rabanus, S. Thomas et
lingo volunt hæc nomina appellativo accipi, *q.d.*
Ecclesia aedificabitur aturre Hanancel, id est obe-
dientiæ, vel grati® Dei, id est ab Apostolis plenis
Spiritu Sancto, usque ad portam anguli, boc est
usque ad conjunctionem Judæorum et Gentium;
super collem Gareb, id est scabiei, ut scilicet pec-
catores scabie peccati infectos complectatur, et
« circuibit Goatha, n id est mugitum ejus, ut sci-
licet complectatur pœnilentespræ contritione mu-
gientes : « et omnem vallem cadaverum, » id est
omnes fideles carni deditos; a et cineris, » id est
eos qui carne ad spiritum conversi, cinere cajaut

conspergunt, « et omnem regionem mortis » pec-
catorum, quæ extenditur « usque ad torrentem
Cedron, » id est tenebrarum, et usque « ad angu-
lum porta; equorum orientalis, » ut scilicet am-
plectatur eos qui quasi equi certant, et ad ardua
procurrunt, *q. d.* Ecclesia fideles amplectclur om-
nes, et peccatores et pœnitentes, et justas el per-
fectos. Vide S. Hieronymum. Verum hæc inter-
pretatio potius mystica est quam litteralis. Deni-
que si quis Judæo pertinaciter urgenti hæc omnia
ad litteram ut sonant accipienda esse de Jerusa-
lem terrestri, plane satisfacere velit, concedat id
ita esse; sed addat idip-um complendum fore in
fine mundi paulo ante secundum .Messi® sive
Christi adventum ad judicium. Ita Thomas Mal-
venda, lib. XI *be Antichristo*, ix, hæc ut sonant
accipit de terrestri Jerusalem, censetque eam a Ju-
dæis tempore Antichrist! rcædificandam esse tanta
amplitudine, ut ad omnes hosce terminos, quos
Jeremias assignat, pertingat. Ibi nola, hac ratione
et responsione satisfieri posse plerisque argu-
mentis Judæorum, si nimirum prophetias et Scrip-
turas promittentes restitutionem Israelis, restau-
rationem Ilierosolymæ, redemptionem et salutem
Judæorum, dicamus accipiendas et explendas esse
ut sonant in secundo Messia; hoc est Christi, ad-
ventu, quem Judæi censent fore primum, quia
Christum venisse nenant. In hoc ergo omnis eo-
rum error et dissensio a Christianis consistit, quod
negent primum Christi adventum, et secundum
ejus adventum censeant fore primum, idcoque
Scripturas loquentes de secundo Christi adventu,
exponant de primo; eo quod primum negent,
censeantque Christum necdum in terras venisse.
Porro Prophetas loqui de secundo Christi adven-
tu, liquet ex circumstantiis, quæ significant cos
agere de fine mundi, judicio, resurrectione, etc.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Obsessa jam urbe, Jeremias in carcere conclusus, jubetur a Deo emere agrum sui patruelis, ut hoc facto suis9
qui captivi ituri erant in Babylonem, spem det, quod inde redibunt ad suos agros rursum possidendos (I).*

1. Verbum, quod facium esi ad Jeremiam a Domino in anno decimo Sedeciæ regis Juda :
ipse est annus decimus octavus Nabuchodonosor. 2. Tunc exercitus regis Babylonis obside-
bat Jerusalem : el Jeremias propheta erat clausus in atrio careens, qui erat in domo regis

(1) Tres sermones qui cap. seq. **mu**, xxxm, xxxiv, con-
tinentur, sunt parlim historici, parlim prophelici. In hoc
capite xxxii Jeremias, postquam consignavit tempus et
locum quibus qua» narraturus est, dicta et lacta luerint,
lubledtquo causain detentionis, scilicet vaticinium de
capienda urbe cl deducendo rege Babylonem, 1-5;

Phimo, expunil historice *primo*, præceptum sibi divi-
nitus datum, emendi agrum offerendum, 6, *T*; *secundo*,
oblationem agri, contractum initum, et glowniucis ad-

junctas, 8-11 ; *tertio*, contractus instrumentum, custo-
diæ Baruch traditum cum addito divino oraculo, 12-15.

Secundo, publico condiens suam modestiam et animi
submissionm, agnoscensque non esse suum ex Deo, in*
(initis modis so majore quaerere, ut eorum quæ agere
decreverit, rationem reddat, *primo*, celebrat divinam
providentiam, misericordiam el justitiam, sapientiam et
providentiam. 16-19; *secundo*, de generali transit ad spe*
cíale, et quid, proprie prostiterit Israeli, brevi sermone

Juna. 3. Clauserat enim eum Sederías rex Juda, dicens: Quare vaticinans, dicens : TTæc dicil Dominus : Ecce ego dabo civitatem istam in manus regis Babylonis, et capiet cani? 4. Et Sederías rex Juda non effugiet de manu Chaldæorum ; sed tradetur in manus regis Babylonis : et loquetur os ejus cum ore illius, et nciili ejus oculos illius videbunt. 5. Et in Babylonem ducet Sedeciam : et ibi erit donec visitem eum, ait Dominus. Si autem dimicaveritis adversum Chaldæos, nihil prosperum habebitis. 6. Et dixit Jeremias : Factum est verbum Domini ad me, dicens : 7. Ecce Hanameel filius Selhim patruelis tuus veniet ad te, dicens : Eme tibi agrum meum, qui est in ^uatboth : libi enim competit ex propinquitate ut emas. 8. Et venit ad me ITanameel filius patru mei secundum verbum Domini ad vestibulum carceri», et ait ad me: Posside agrum meum, qui est in Anathoth in terra Benjamin : quia tibi competit bæreditas, et tu propinquus es ut possideas. Intellexi autem quod verbum Domini esset. 9. Et emi agrum ab Hanameel filio patru mei, qui est in Anathoth : el appendi ei argentum septem stateres, el decem argenteos. 10. Et scripsi in libro, et signavi, et adhibui testes : et appendi argentum in statera. 11. Et accepi librum possessionis signatum, et stipulationes, et rata, el signa forinsecus. 12. El dedi librum pos essionis Baruch filio Neri filii Maasi®, in oculis Hanameel patruelis mei, in oculis testium, qui scripti erant in libro emptionis, el in oculis omnium Judæorum qui sedebant in atrio carceris. 13. Et præcepi Baruch coram eis dicens : 14. Hæc dicil Dominus exercituum Deus Israel : Sume libros islos, librum emptionis hunc signatum, et librum hunc, qui apertus est : et pone illos in vase fictili, ul permanere possint diebus multis, Ia. Hæc cuim dicit Dominus exercituum Deus Israel : Adhuc possidebuntur domus, et agri, et vincæ in terra ista. 16. Et oravi ad Dominum, postquam tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicens : 17. Heu, heu, heu, Domine Deus : ecce tu fecisti cælum el terram in fortitudine tua magna, et in brachio tuo extento : non erit libi difficile omne verbum : 18. Qui facis misericordiam in millibus, et reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos : Fortissime, magne, el potens, Dominus exercituum nomen tibi. 19. Magnus consilio, et incomprehensibilis cogitatu : cujus oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, ul reddas unicuique secundum vias suas, et secundum fructum adinventionum ejus. 20. Qui posuisti signa et portenta in terra Ægypti usque ad diem hanc, et in Israel, el in hominibus, el fecisti tibi nomen sicut est dies hæc. 21. Et eduxisti populum tuum Israel de terra Ægypti, in signis, el in portentis, et in manu robusta, et in brachio extento, et in terrore magno. 22. Et dedisti eis terram hanc, quam jurasti patribus eorum ut dares eis terram fluentem lacte et meile. 23. Et ingressi sunt, et possederunt eam : elnon obedieruulvoci tuæ, el in lege tua non ambulaverunt : omnia quæ mandasti eis ul facerent, non fecerunt : el evenerunt eis omnia mala hæc. 24. Ecce munitio- ni- exstruet® sunt adversum civitatem, ut capiatur : el urbs data est in manus Chaldæorum, qui prælianiur adversus eam a facie gladii, et famis, et pestilenti®, et quæcumque locus es acciderunt, ut tu ipse cernis. 25. Et tu dicis mihi, Domine Deus : Eme agrum argento, el adbibe testes : cum urbs data sil in manus Chaldæorum? 26. El factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens : 27. Ecce ego Dominus Deus univers® carnis : numquid mihi difficile erit omne verbum? 28. Propterea hæc dicil Dominus : Ecce ego tradam civitatem istam in manus Chaldæorum, et in manus regis Babylonis, et capient eam. 29. Et venient Chaldæi pi i liantes adversum urbem hanc, et succendent eam igni, el comburent eam, et domos, in quarum domatibus sacrificabant Baal, et libabant diis alienis libamina ad irritandum me.

P rrtirht, 20 11; agnoscit eornmdem inobedieotfam et h nr - cūU mita, ac praesertim urbis obsidionem , mir- rēturque de mandato empitonis nihilominus dato, 1S-15.

Tuito, Deus Pr phcur respondet, pnemissaquedecia- nu- tu iumwB iu£ potestatis ac potentis, 16, 27; pri-

mo, vindicat justitiam «ni da tradenda urbe decreti, farta scelerum a populo coinmtaornm expositione, 28-30 ; .<r- cuhiio, spondei misericordiam declarandam maxime tempore Evangelii, 37-41 ; pnecipicndam etiam tempore captivitati» Babylonica; , 42*44.

30. Erant oniin filii Israel, et filii Juda, jugiter facientes malum in oculis meis ab adolescentia sua : filii Israel qui usque nunc exacerbant me in opere manuum suarum, dicit Dominus. 31. Quia in furore et in indignatione mea facta est mihi civitas hæc, a die qua ædificaverunt eam, usque ad diem istam, qua auferetur de conspectu meo. 32. Propter malitiam filiorum Israel, et filiorum Juda, quam fecerunt ad iracundiam me provocantes, ipsi et reges eorum, principes eorum, et sacerdotes eorum, et prophetæ eorum, viri Juda et habitatores Jerusalem. 33. Et verterunt ad me terga, et non facies : cum docerem eos diluculo, et erudirem, et nollent audire vel acciperent disciplinam. 34. Et posuerunt idola sua in domo, in qua invocatum est nomen meum, vel polluerent eam. 35. Et ædificaverunt excelsa Baal, quæ sunt in valle filii Emioni, ut initiarent filios suos et filias suas Moloch ; quod non mandavi eis, nec ascendit in cor meum ut facerent abominationem hanc, et in peccatum deducerent Judam. 36. Et nunc propter ista, hæc dicit Dominus Deus Israel ad civitatem hanc, de qua vos dicitis quod tradetur in manus regis Babylonis in gladio, et in fame, et in peste. 37. Ecce ego congregabo eos de universis terris, ad quas eieci eos in furore meo, et in ira mea, et in indignatione grandi : et reducam eos ad locum istum, et habitare eos faciam confidenter. 38. Et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum. 39. Et dabo eis cor unum, et viam unam vel timeant me universis diebus, et bene sit eis, et filiis eorum post eos. 40. Et feriam eis pactum sempiternum, et non desinam eis benefacere : et limorem meum dabo in corde eorum ut non recedant a me. 41. Et belabor super eis, cum bene eis fecero : et plantabo eos in terra ista in veritate, in toto corde meo, et in tota anima mea. 42. Quia hæc dicit Dominus : Sicut adduxi super populum istum omne malum hoc grande, sic adducam super eos omne bonum, quod ego loquor ad eos. 43. Et possidebuntur agri in terra ista, de qua vos dicitis quod deserta sit, eo quod non remanserit homo et jumentum, et data sint in manus Chaldeorum. 44. Agri ementur pecunia, et scribentur in libro, et imprimetur signum, et testis adhibebitur : in terra Benjamin, et in circuitu Jerusalem, in civilibus Juda, et in civitatibus montanis, et in civitatibus campestribus, et in civitatibus quæ ad austrum sunt : quia convertam captivitatem eorum, ait Dominus.

Ven. i. 1. Anno decimo, — cum jam Jerusalem per unum annum obsessa fuisset, coepit enim ejus obsidio anno nono Sedeciae, IV *Ileg.* xxv, 1.

Ven. î. 2. In atrio carceris, — id est in carcere atrii, vel qui erat in atrio, ut sit anastrophe, vel hypallage: ita Vatablus et R. David.

Secundo et melius, a in atrio, » id est in vestibulo carceris : in eo enim fuisse Jeremiam quasi in libera custodia patet cap. xxxvii, 20 (1). Judiei enim, et prieserlim Sedecias eum consulens, in cum, nipote sacerdotem, usi sunt aliqua clementia, dederuntque ei laxam custodiam, sic tamen ut non posset effugere : ita S. Hieronymus. Quocirca in hoc atrio Jeremias perrexit prophetare, nipote eo conveniente magna hominum multitudine.

3. Clauserat enim eum Sedecias. — Hæc verba usque ad vers. 7, quasi per parenthesin inseruntur, ut enarrent causam cur incarceratus sit Jeremias, simul ut sternant viam ad sequentem prophetiam, vers. 7 : quia enim Jeremias percusserat Sedeciam

(1) Sunt qui putant et verisimiliter hoc atrium fuisse custodiam militum, id est ubi milites custodiam agebant, gallico *eorpt-Uc-gard* et

tristi sua prophetia, scilicet quod ipse cum suis captivus ducendus esset in Babylonem : hinc vers. 7, eam mitigat, dicens Deum inde Judæos reducturum.

4. Loquetur os ejus cum ore illius, et oculi ejus Ven.*. OCULOS ILLIUS VIDEBUNT. — Ingenuus fuit hæc poma Sedeciae, quod nimirum perfidus, et violati feceris reus, captus et vinctus victoris Nabuchodonosoris minaces oculos et verba sustinere debuerit. Unde S. Hieronymus: «Gravior, inquit, est terror videre quem timeas, et ante increpationem verborum quam poenarum sustinere cruciatum.» Sio impiis grave erit supplicium in die judicii videre flammantem faciem irati judicis Christi. Unde dicent « montibus et petris : Cadite super nos, et abscondite nos a facie sedentis super thronum, et ab ira Agni, quoniam venit dies magnus iræ ipsorum, et quis poterit stare? » *Apocal.* ix, 17.

5. Donec visitem, — sive in bonum, sive in malum ; ambigue loquitur et prudenter temperat sermonem, ne regem offendant ; vult tamen dicere, donec moriatur Sedecias in Babylone. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Lyranus. Fuit enim Sedecias tota deinceps vita miser, utpote incarceratus et fœdatus, ut mortem optaret et quasi finem mis-

riorum. Sed in morte fuit honoratus; sepultusenim quasi rex pompa regia, ut patebit cap. xxxiv. Aut certe, ut Maldonatus, ponit regem pro populo, caput pro corpore, q. d. Donec populum Sedeciae Visitem, id est e captivitate reducam.

tui. T. 7. Patruelis. — Hebræum TH dod, Vatablus et alii vertunt, *patrui*; melius Noster vertit, *patruelis*; nimirum Hckias et Sellum erant fratres: Rel-eas genuit Jeremiam, Sellum genuit Ilanameel, erat ergo Ilanameel patruelis Jeremiæ. Injecit Deus Hanamccli mentem vendendi agrum, urbe obsessa, cum res essent deplorai®, ita ut nemo agrum empturus videretur, quia injecit pariter Jeremiæ mentem emendi agrum, ut hac emptione portenderet et predicarci futuram e captivitate liberationem, et reditum in Judffiam, quo quisque ad sua prædia regressurus erat. Unde ait vers. 8: « Intellexi quod verbum Domini esset. » Deus enim *regit flectitque* voluntates, omnesque causas secundas, casque inter se componit et contemperai, uluna niteri ex aequo respondeat.

Quæres, quisnam fuit hic ager? Levilæ enim et sacerdotes, qualis erat Jeremias, non habebant agros et possessiones, sed tantum oblationes populi, Num. XVIII, 20. Respondeo, Levitas habuisse aedes, urbes et suburbana, scilicet prædia circa urbem ad mille passus, tum ad hortos, tum ad pascua pecorum. Hic ergo ager vel fuit in urbe, it vult Vatablus, vel suburbanus, ut vult S. Hieronymus.

Dices: *Levit*, xxv, 34, vetantur suburbana Levitarmi! vendi. Respondeo: Vetantur vendi extra familiam et tribum, non autem propinquis (i).

Tibi enim competit ex propinquitate ut emas, — quamvis enim agrum alteri venderem, tu tamen, utpote propinquus, posses eum eodem pretio redimere: hoc enim jusctiamnuin oblinetjscd maxime obtinuit apud Judæos, ubi maxime curabatur, ne bæreditates ab una tribu in aliam transferrentur, sed in eadem tribu el familia (quantum fieri poterat) permanerent.

Vuk i. 8. Posside, — id est eme. Hebraice enim est verbum quod ante, scilicet Hip *kana*, quod significat emere, el emendo possidere. Simile quid de Romanis memorat Plutarchus in *Vita Annibalis*, ut eorum animos et spiritus ostendat, nimirum cum Anmbal urbi Roman® cum exercitu immineret, eamque illie colle vicino ostenderet, Romæ agrum quem Anmbal insederat, venum fuisse propositum, ac invenisse emptorem. Ea fiducia, is animus erat Romanis. Verum eorum res non erant ita deplorai®, uti Hebræorum sub Sedecia, obsessa jam urbe.

hn. ». 9. Septem stateres, et decem argenteos. — Chaldæus, *Septem minas et decem argenteos*; mina conlinel W siclos, *Ezech.* xlv, 12. Sic ergo in loluin

(1) Rn^nniuler, propter obstantem legem Levitici, quæ talia prædia omnino negai po?^e vendi, potius sunilum uium agrum dicit de prædio aliquo, quod ab avu auI nru avu communi venerat.

solvisset Jeremias pro agro siclos 412; verum Hebræum bpç' *scekcl*, siclum vel staterem significat, non minam, nec aliter accipitur in Prophetis siclus, quam apud Mosrn; licet id asserere conetur /trias Montanus in *Apparatu*.

Secundo, S. Hieronymus, Rabanus et a Castro censent Jeremiam pro agro in totum solvisse*17 siclos argenti. Hebræa enim habent: *Et appendi ei argentum, septem siclos et decem argenti*, id est appendi ei pecuniam ex argento, decem el septem siclos argenti: Scriptura enim solet in numeris minorem præmitte majori. Porro 17 sicli sunt 17 iloreni Biabantici (2), florenus Drabanticus continet 4 regales, sive quatuor julios. Quare ex hoc loco non convincitur argentum fuisse diversum a statere vel siclo, fuisseque dimidium sicli, uti aliqui contendunt. Sed quomodo 17 ilorenis potuit emi ager? Respondeo, quia imminente captivi- J^miu (ate, omnia erant derelicta, et vilia: ager etiam * id parvus erat (isque forte in solo sterili) quasi hortus olitorius, ait Vatablus; forte etiam reliquum pretii postea persolvit Jeremias, illudque hic non numeratur.

Tertio, dici posset siclum hic aureum intelligi; distinguitur enim ab argenteo a nostro Interpreto. Porro sicli pondus erat quatuor drachmarum; unde aureus siclus æqualis erat quatuor coronalis Francicis, argenteus quatuor regalibus Hispanicis, vel quatuor juliis Italicis. Septem ergo sicli faciunt 28 coronatos, decem argentei faciunt decem tlornos Brabanticos. Verum obstat, quod Scriptura nominare soleat aureos, praesertim cum distinguuntur ab argenteis; quod tamen hic noci facit, et in llebræo plane omnia sonant argentum: quare secundus sensus est genuinus.

10. Scripsi in libro. — Librum vocat instru- Ven.ie. mentum contractus, sive emptionis agri.

Et signavi, — sigillo publico, forte etiam propria manu subscribendo.

Et appendi argentum in statera. — Omnis enim pecunia et signata jam, et olim non signata, justum et definitum a principe debet habere pondus. Ponderabatur ergo, ut etiamnum ponderatur, ul videretur an esset justiponderis. Unde Balsasari dicitur: « Appensus es in statera, et inventus es minus habens. » Hinc nummus dictus est græce cl latine slater a statura, hebraice hpü *sekel* a pondere. Siclus ergo idem est quod libratum, ponderatum in statera.

11. Librum possessionis, — id est instrumentum Ver».H» publicum, quo conscriptus erat hic contractus sive stipulatio de agro hoc emendo et possidendo, habebatque sua *rata*, id est ralificationes magistratus el testium, omnemque conditionem et solem-Dilatem de jure vel consuetudine requisitam, hoc enim est Hebræum a>pn *diucguun*.

(i) Circiter 25 franci, supponendo eum siclum argenteum valuisse circiter unum francum cum dimidio.

/Glalre, *introduci*, it, pag. 340.)

Sert/ndo, Instrumenti hujus fecit copiam Jeremías: unde vers. 14, duos vocat libros, unum signatum, scilicet autographum cum sigillo et testibus, cui fldrs ci at in **judicio**; alterum descriptum, puta copiam autographi sine signatura publica, quod semper ad manum esset, quodque omnibus exhiberi posset, ut qui vellent legerent, ideoque hebraice vocatur nSj 00/ui, id est apertum; Noster vertit: «Signa forinsecus, » id est exemplum instrumenti designans et describens omnibus quid prius autographum clausum contineret. Ita Chaldæus, Vatablus et passim Ikbrafi (i).

14. Et pone illos in vase fictili, — testaceo, ne situ putrescant, aut humore corrumpantur; sed ut eos integros inveniamus, cum e captivitate redibimus: qua re significat *primo*, tempus captivitatis fore longum; *secundo*, reditum fore certum. Ita Maldonatus.

Sanchez censet S. Matthæum, cap. xxvii, ubi narrat triginta argenteis, quibus venditus est Christus, emptum esse agrum figuli, citare hunc Jeremiæ locum. Ait enim Mallhæus: a Tunc impletum est, quod dictum est per Jeremiam prophetam dicentem: Et acceperunt triginta argenteos, pretium appretiati, quem appretiaverunt a filiis Israel: et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus.» Licet enim priora verba sint Zac/iar. xi, tamen, quia posteriora sunt Jeremiæ hic, hinc ejus nomine citantur per synecdochē; quia agitur non tam de pretio, quo Christus emptus est, quam de pretio agri eo pretio empti. Sensus ergo est, 7. d. Ager a Jeremía emptus typus fuit agri figuli, a Judæis pretio venditionis Christi empti in sepulturam peregrinorum. Nam Jeremías agrum hunc non videtur emisisse pro se, aut filiis, quos non habebat, aut Judæis, qui ituri erant in Babylonem: ergo pro advenis, idque ad sepulturam. Porro dictus est ager ille figuli, quia vas hoc fictile Jeremiæ cum instrumentis emptionis in eo agro infossum videtur et sepultura, ut servaretur in longum spatium. Simili tropo vocatus est mons Cu/uarix, a calvaria et cranio Adæ in eo sepulti, et *Aceldema* vocatus est hio idem ager, id est ager sanguinis, quia pretio sanguinis Christi est emptus. Sic Cajeta, Misenus et Palinurus nomen accepere a sociis /Eneæ hoc nomme, qui ibidem sepulti sunt. Vas ergo fictile Jeremiæ vocatur a S. Malthæo figulus per metonymiam, sicuti libros quinque Pentateuchi

(i) filo tempore, ait Gatackerus apud Polum §11 *Synopr. erilia*, in contractibus non adhibebantur tabelliones, sed emptor duo instrumenta eodem fere exemplo scribebat: alterum signabat sigillo suo, alterum patens ostendebat testibus, ut in eo scriberent nomina sua, et scirent de quo inter quos convenisset. Nomini scribebantur in aversa parte uinustio instrumenti, ne opus esset alterum resignare. Dixi, *eodem fere exemplo*, nam quædam erant iu signato instrumento, quæ nolebant testibus nola esse, nimirum conditiones et tempus redemptionis ul caverent Insidias, (*ayoelim*, id est consanguineorum qui redimendi jus vindicare poterant)•

vocamus Mown, scripti Homeri et Platonis vocamus Homerum, Platonem, quia ab eis edita et composita Mini. Sic nummos a Philippo rege cussos vocamus Philippos. Sic Juvenilis, *satyra* 10, dixit Babylonia muros a figulis esse munitos, quia ex lateribus, quos coquunt figuli, facti et muniunt sunt. Sic hic vas fictile significat figulum ejus ancioiem, præsertim quia artifices, quales sunt figuli, s/epe vasis a se factis sua nomina inscribebant, uti etiamnum inscribunt. Sensus ergo est, 7. d. Ego Jeremías emi, dedique pretium pro comparando agro figuli, hoc est, agro vasis fictilis, sive agi o in quo ego vas fictile cum instrumentis emptionis infodi et sepelivi: a Sicut constituit» et Jussit «mihi Dominus,» ut hoc facto typum darem et repræsentarem, quod Judæi pretio venditionis Christi ement agrum figuli, idque in sepulturam peregrinorum. Christus enim omnia sua voluit nobis esse proficua, ideoque pretium sanguinis sui voluit prodesse peregrinis, puta gentilibus, ad sepulturam. Nec sententia est conjectura ingeniosa, sed difficilis et implexa; alia enim incerta pnesupponit, ut in agro a Jeremía empto sepultura esse vas fictile, agrum emptum esse pro sepultura peregrinorum, etc.; alia dura complectitur, ut quod ager in quo sepultura est vas fictile, vocatur ager figuli; præsertim, quia ager emptus pretio venditionis Christi vere fuit figuli, non vasis fictilis in eo sepulti. Adde, cum MailMatthæus: a Dederunt eos in agrum figuli,» roeos refert «triginta argenteos,» qui præcesserunt. Jeremías autem non emit hunc agrum 30, sed 17 argenteis, uti paulo ante ostendi. Ad næc Matthæus ait: a Dederunt eos;» Jeremias vero: a Dedit eos. »

Quare facilius et expeditius dicemus cum S. Hieronymo, Baronio, Jansenio, Maldonato in *Matth.* cap. xxvii; Suarez, t. 11, 111 part., disp. 34, sect. 1, et aliis, apud S. Matthæum nomen Jeremiæ ab aliquo sciolo appositum in margine, irrepsisse in textum, ideoque esse expungendum, aut certe citari a S. Mathæo alia scripta Jeremiæ, in quibus hpc verba erant, quæ jam non exstant, sed perierunt, uti perierunt visiones Addo Videntis, Ahi@ Silonitis, et aliorum Prophetarum. Verum de hoc plura *Matth.* xxvii.

15. Adhuc possidebuntur (adhuc ementur post Ven-ts. reditum e captivitate) domus et agri.

17. In brachio tuo extento. — Hebraice, *excelso* Vers. n. Brachium excelsum, per epexegēsin idem est quod fortitudo magna. Ita Lyranus. Non bene ergo Dionysius Carthusianus et aliqui alii putant extensum significare executionem divina? potentiæ, quæ se in omnem creaturam extendit.

Non erit difficile (factu) omne verbum, — id est ulla res. Ex Hebræo verti potest: *Non erit tibi admirabile* (hoc enim est pefe, et admirabile est quod ditficile est, rarum et inauditum) *omne verbum*.

18. Qui facis misericordiam in millibus (id est Vwibife

í- rM *generationee*, ait S. Hieronymus), et m-
ÜFS INIQUITATEM Pa TRLM IX SINUM FILIORUM. — Id
l*4, *punís* peccata patrum in filiis, uti minatus es,
*Ex*L* cap. XXXIV, vers. 7, et *Deuter.* cap. v, vers. 7.
Vide ibi dicta.

Ven. U. 19. hCOMPRETFTsrBILIS COGITATU. — Hebraice,
multus opere vel *adinventione*; Septuaginta, *potens*
operibus, quæ scilicet non tantum vim et effica-
ciam, sed et captum ac intellectum omnium ho-
minum et angelorum superant, ideoque sunt in-
comprehensibilia. Deus enim infinitos modos
agendi el gubernandi adinvenire potest. Rursum
innumeras rationes, fines cl intentiones suorum
operum adducere potest. Denique infinitas habet
vias quibus intentiones suas ad effectum perdu-
cat. *Hinc* patet loqui proprie Prophetam de in-
comprehensibilatc, non essenti® et substanli®
Dei, sed consiliorum et operum ejus; unde præ-
cessit: «Nomen tibi magnus consilio, « Ha Ca-
pella et noster Vasques, l part., disp. 52, cap. i.
Indo tamen recte deducitur incomprehensibilitas
subsl.tnliæ Dei. Si enim incomprehensibilis est
cogitatione cl opere, ergo el substantia: hæc enim
fons est cogitationum el operum. Ita S. Hierony-
mus, Glossa. Lyranus et Scholastici cum D. Thoma,
l part. Quast. XII, ari. 8. Huc allusit Apostolus,
Rom. cap. xi, vers. 33: «Quam incomprehen-
sibilia sunt iudicia ejus, cl investigabiles vi® ejus! ®

Cujus oculi averti sint super omnes vias Fiuto-
ni m Adam. — Utinam hos Dei oculos semper in-
tueamur. Scribit Plinius, lib. XVIII, cap. vi: «Ocu-
lum domini majores dixerunt fertilissimum esse
in agro, » quia qui agrum suum sæpe invisit ferti-
litate illi affert. Pari modo Dei oculus et intuitus,
si semper cogitetur, fertilitatem bonorum operum
affert animæ. Narrat Plutarchus, lib. *De Libens*
educandis, eleganter dictum ab equisone: «Nihil
perinde saginare equum, ut regis oculum: ® sic
nihil perinde saginat animam, quam si Dei ocu-
lus et circumspectio semper obversetur animo.
Hinc David dicebat: « Providebam Dominum in
conspectu meo semper, » *Psal.* xv; et Elisæus:
« Vivit Dominus, in cujus conspectu sto. » Sic He-
noch, Genet, v; Abraham, Genes, xvn, el alii jugi-
ter ambularunt in conspectu Domini, el cum Do-
mino. Vide ibi dicta.

Vtu eo. 20. Usque ad diem hanc, — scilicet memoria
portentorum, quæ fecit Deus in Egypto, perdu-
rat; ita Lyranus, imo et eorum vestigia. IU tradit
Orosius, lib. I, cap. x, in maris Rubri fundo etiam-
num apparere orbitas rotarum curruum Pharao-
nis in co submersi. Secundo, S. Hieronymus ex-
plicat, q. d. Usque ad diem hanc durat continua-
tio miraculorum ejus, quando per Josué, Eliam,
Elisæum et alios miracula pergunt edere pro Judæis
contra eorum hostes, ut antiqua Mosis portenta
videatur identidem renovare. Terlio, q. d. Habe-
mus hodie signa et monumenta, que portento-
rum Egypti recentem conservant memoriam, sci-
licet agnum paschalem, azyma, scenopegiam,

manna in urna, etc. Ita Maldonatus et Sanchez.
Sicut est dies hæc, — sicut apparet bodio.

24. \ FACIE GLADII, ET FAMIS, ET PESTILENTI^ . — Id Vert, U,
est gladio, fame cl peste. Est hebraísmos. Simi-
lis esi *Psal.* l ix, 6: « Ut fugiant a facie arcus. »
Hebræi enim faciem rebus omnibus, etiam ina-
nimis, tribuunt.

29. Domatibus — tectis, quæ in Judiea erant Vert, si.
plana, ulin iis ambulare et sacrificare possent et
vellent, nipote locis excelsis cælum Deumque
spectantibus.

31. In furore facta est mihi civitas ilec. — Id Ven. 3i.
est in, vel ad furorem. Itallebræa, 7. d. videtur
Jerusalem facta ad hoc, ut furorem meum in eam
ostendam, et plagarum fulmina vibrem. *Secundo*,
« in furore, n id est furorem meum assiduis 110-
visque sceleribus provocans, vel objectum et ir-
ritamentum furoris mei. Unde Chaldæus vertit:
Quia ira et furor meus resedit in civitate hac.

A die qua ædificaverunt (id est instaurarunt,
auxerunt, ornarunt) eam — Salomon et Judæi.
Ita Lyranus, Maldonatus et alii.

34. In qua invocatum est nomen meum — quæ Ven. 34.
de nomine meo, cui dicata est, vocatur domus
Dei(l).

35. Initia rent — certo ritu et notis per ignem veri. 35,
inustis obsequio et cultui Moloch consecrarent
(Septuaginta, *sacrificarent*), sicut fideles christia-
nismo initiantur per baptismum; Judæi judaismo
per circumcisionem; sacerdotes sacerdotio pei
unctionem; martyres martyrio per sanguinem e
mortem.

30. Et nunc propter ista, — scilicet, ne despe- Vm>J*
retis aut despondeatis animum, quasi perpetua
captivitate puniendi: quia post 70 annos ad ter-
ram hanc, et agros vestros redibitis. Ita S. Hiero-
nymus, Rabanus, S. Thomas et Caslrins. *Secundo*,
sublimiter Sanchez, 7. d. « Propter ista, » id est
quia vos tam indigni estis mea gratia et benefi-
ciis, ut de iis desperetis; hac de causa, ut ego

(i) Vers. 34. a Et posuerunt idola sua in domo, in qua
invocatum est nomen meum, ut polluerent eam. » Kos-
picil Propheta ad idololatriam et abominationes commis-
sas per Manassem regem Juda. Neque enim alibi legimus
idola gentium m templo Dei fuisse ab aliquo collocata,
ante Jeremiæ tempora » Historia habetur IV *nrt/*. xxi,
ubi sic legimus de Manasse: a Extruxitque aras in dumo
Domini » et altaria universa militine cœli, in duobus atriis
templi Domini, n liem: a Posuit quoque idolum luci,
quem fecerat, in templo Domini. » Simul ex hoc luco
discimus, etiam ea parentum peccata, quæ illis remissa
fuerant, nonnunquam vindicari in filios in tertiam et
quartam generationem, ut est *Exodi* xx. Nam Manasses
quidem per pœniteutiam consecutus scelerum suorum
veniam a Domino fuit, sed eadem peccata m posteris,
parentum scelera imitantibus, vindicata leguntur. Unde
el ait incapile, vers. 18, Propheta: « Et reddis iniquita-
tem patrum in sinum liliorum eorum post eos. » El mani-
festius ostenditur ex cap. xv hujus propheliæ, ubi Do-
minus comminatur Judæis gravissimas pi «gas: « Super Ma-
nassem, inquit, liliium Ezechi® regis Juda super omnibus
quæ lccii m *Jornale®*, » ç Esías.)

ostendam altam et divinam meam clementiam, quæ certat cum impietate hominum, nec ea so vinci patitur, sed quo major est illa, eo magis go exaltat illamque superat; hac, inquam, de causa ego vos e captivitate congregabo. Simile est *Isaia* cap. vu, 7, et cap. xxviii, 16.

Quod tradetur, — quod tradatur.

Ver>.37. 37. Congregabo, — scilicet, e Babylone congregatos Judæos reducam in Judæam per Zorobabel, aiunt Theodorctus, Lyranus et Sanchez; ac post annos 500 e captivitate peccati reducam eos in aureo Evangelii sæculo et jubileo perenni, ad Ecclesiam per Christum. Hic enim proprie iniit pactum sempiternum cum Judæis a lege ad Evangelium transeuntibus. Nam cum Judæis in judaismo viventibus pactum hoc tantum fuit sempiternum, quia longævum. Christus etiam dat suis cor unum et animam unam. Uno ergo intuitu Deus vidit et notavit temporalem felicitatem redeuntium e Babylone, et spiritualem ea adumbratam redeuntium a peccato ad gratiam et salutem paulo post futuram : magis ergo loquitur de spirituali, quam temporali. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, S. Thomas.

Ten,4L 41. Et lætabor, — g. d. Volupe mihi erit eis

benefacere, sicut volupe cis erit bene vivere, ser* vire et obedire mihi.

Plantabo (Chaldæus, *stabiliam*) eos in terra ISTA, IN VERITATE (ScptIIA gilla, *Ûl fide*, id est VCTO et fideliter, sine fuco aut dolo), in toto corde, — id est omnino ex animo, amantissime, ita ut nou reservet ullam offensionis partem aut peccatorum memoriam.

43. Possidebuntur agri — post reditum c Baby- Vert. u lone; in cujus signum ego hunc agrum emo et possideo (I).

.Mystice, in Evangelio ementur agri, in quibus absconditi sunt thesauri virtutum, vel in montanis contemplationis, vel in campestribus charitatis, vel m vallibus humilitatis, ac denique ager cœlestis, *Matth.* xm, 44. Hic tinitur Commentarius Vi- sive sex libri S. Hieronymi in Jeremiam; in reli- Xua?* qua enim capita nihil ejus exstat.

Vi- Xua?* nui s. llierony-

(1) Explicat hic seo distribuit illud quod mox generice dixit, datate* *Juda*. Tribus hæc complectebatur agrum JerosolyHte ejusque viciniam, *in circuitu Jerusalem*; orbes montanas, circa licbroncm; urbes campestris, vel *sephala*, circa Eleutheropolim, Gazam versus; denique urbes meridianas ulterius positas, Arabiam Petream verni et Idumæam. (Cálmelos, *Script, sacr. Curs. conipl*)

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit promittere reditum e captivitate in Judaam per Zorobabel, ac deinde, vers, iiii, per Christum reditum ad sahitem et omne bonum. Quocirca hoc caput in Bibliis Arabicis Alexandrinis ponitur ultimum Jeremice, quasi oraculorum ejus tristium remedium, et melioris sortis ac felicioris sevi exspectata coronis (i).

1. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam secundo, cum adhuc clausus esset in atrio carceris, dicens : 2. Ilæc dicit Dominus qui facturus est, et formaturus illud, et paraturus, Dominus nomen ejus. 3. Clama ad me, et exaudiam te : et annuntiabo tibi grandia et firma, quænescis. 4. Quia hæc dicit Dominus Deus Israel ad domos urbis hujus, et ad domos regis Juda, quæ destructæ sunt, et ad munitiones, et ad gladium 5. venientium ut dimicent cum Chaldæis, et impleant eas cadaveribus hominum, quos percussi in furore meo, et in indignatione mea, abscondens faciem meam a civitate hac, propter omnem malitiam eorum. 6. Ecce ego obducam eis cicatricem et sanitatem, et curabo eos : et revelabo illis deprecationem pacis et veritatis. 7. Et convertam conversionem Juda, et conversionem Jerusalem : et aedificabo eos sicut a principio. 8. Et emundabo illos ab omni iniquitate sua, in qua peccaverunt mihi : et propitius ero cunctis iniquitatibus eorum, in quibus deliquerunt mihi, et spreverunt me. 9. Et erit mihi in nomen, et in gaudium, et in laudem, et in exultationem

(1) In hac prophetia, hand magno post superiorem temporis intervallo edita (vers. 1) et ejusdem cum illa argumenti, repetit et confirmat Deus quæ antea pñJicil erat.

Primo, Propheta ad preces excitato, descriptaque conditione urbis subjectum prædictioni præbentis. 1-5, Deus prædicit, prfrw. restitutionem instatimi pristinum, 6» 7; secundo, liberationem a peccato, et gratiam, 8, 9; ter-

tio, gaudium commune, et benedictionem Deo redditam, 10; quarto, prosperitatem et abundantiam, 12, 13

Secundo, promittit specialiter, primo, Christum austomem justitiæ et pacis, 14-16; secundo, regnum et >acerotium sempiternum, 17, 18.

Tertio, utrumquo confirmat per modum foederis inviolabilis, 19-22; et robotat exemplo ordinis naturalis nunquam violando, 23-26.

cunctis gentibus terræ, quæ audierint omnia bona, quæ ego facturus sum eis : et pavebunt, et turbabuntur in universis bonis, et in omni pace, quam ego faciam eis. 10. Hæc dicit Dominus : Adhuc audietur in loco isto (quem vos dicitis esse desertum, eo quod non sit homo, nec jumentum : in civitatibus Juda, et foris Jerusalem, quæ desolata» sunt absque homine, et absque habitatore, el absque pecore) 11. vox gaudii et vox beliti®, vox sponsi et vox sponsæ, vox dicentium : Confitemini Domino exercituum, quoniam bonus Dominus, quoniam in æternum misericordia ejus : et portantium vola in domum Domini : reducam enim conversionem terræ sicut a principio, dicit Dominus. 12. Hæc dicit Dominus exercituum : Adhuc erit in loco isto deserto absque homine, et absque jumento, el in cunctis civitatibus ejus, habitaculum pastorum accubantium gregum. 13. In civitatibus montuosis, et in civitatibus campestribus, et in civitatibus quæ ad austrum sunt : et in terra Benjamin, el in circuitu Jerusalem, et in civitatibus Juda, adhuc transibunt greges ad manum numerantis, ait Dominus. 14. Ecce dies veniunt, dicit Dominus : et suscitabo verbum bonum, quod locus sum ad domum Israel, et ad domum Juda. 15. In diebus illis, et in tempore illo germinare faciam David germen jusliliæ : et faciet judicium el justitiam in terra. 16. In diebus illis salvabitur Juda, et Jerusalem habitabit confidenter : et hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus justus noster. 17. Quia hæc dicit Dominus : Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum domus Israel. 18. El de sacerdotibus et de Levitis non interibit vir a facie mea, qui offerat holocausta, et incendat sacrificium, et cædat victimas omnibus diebus. 19. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens : 20. Hæc dicit Dominus : Si irritum potest fieri pactum meum cum die, el pactum meum cum nocte, ut non sit diesel nox in tempore suo : 21. et pactum meum irrilum esse poterii cum David servo meo, ut non sit ex filiis qui regnet in throno ejus, et Levites et sacerdotes ministri mei. 22. Siculi enumerari non possunt stellæ coeli, et metiri arena maris : sic multiplicabo semen David servi mei, et Levitas ministros meos. 23. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens : 24. Numquid non vidisti quid populus hic locutus sit, dicens : Duæ cognationes, quas elegerat Dominus, abjectæ sunt : et populum meum despexerunt, eo quod non sit ultra gens coram eis? 25. Hæc dicit Dominus : Si pactum meum inter diem el noctem, et leges cælo et terne non posui : 26. equidem et semen Jacob et David servi mei projiciam, ut non assumam de semine ejus principes seminis Abraham, Isaac, et Jacob : reducam enim conversionem eorum, el miserebor eis.

ftn. I.

1. Secvndo — in carcere.

2. Formatoris illud, — quod prædixit per me cap. pnedced., hicque iterat el confirmat, scilicet reditum e Babylone et pristinam felicitatem; hebraice est nomen ota, *illam*, id est illud : femininum enim llebræi sumunt pro neutro; licet Vatablus et Pagninus sic explicent : *illum*, & iiiioet Jerusalem formabit, id est reficiet et restaurabit Deus.

3. Clava ad me, — non ad impediendum excidium Jerusalem jam a me absolute decretum, sed ad impetrandum reditum c captivitate. Hunc enim licet etiam decreverim, decrevi tamen illum non concedere, nisi rogatus per preces tuas, Danielis, Ezechielis et aliorum. Proinde moneo ut pro eores, imo clames : ego enim « exaudiam te. » Ita S. Thomas.

Firma. — Hebraice nomen Murof. id est fortia, munita, ita ut a nomine infringi aut impediri possimi : Chaldaei e,menata, id est occulta, scilicet <L futura restauratione Jerusalem, vel potius Ec-

clesiæ per Christum. Ita Lyranus et Vatablus.

4. Ai> dojos, — de domibus, hoc enim est hebraicum a/.

Ao MVMTionEs, — de munitionibus et de gladio. Koi. Illerosolymitas, cum a Chaldaeis obsiderentur, subvertisse domos suas, ut munitiones et machinabellicas in iis erigerent contra Chaldaeos : nulli etiam ex oinni Judaea venerunt in Jerusalem cum gladiis et annis, ut eam defenderent, factuaique est, dum resistere volunt, ut plures eorum, telis et armis Chaldaeorum caderent, et domus diruta* cadaveribus, non hostium, sed Judæorum, Deo ulciscente, implerentur : hoc est quod hic dicit Propheta. Ita Chaldaeus, Septuaginta et Vatablus.

0. Ecce ego obdeccam eis, — scilicet Judæis. Ilebraus et Septuaginta habent ei, scilicet Jerusalem. Hactenus se Deus ostendit judicem ob scelera Judæorum; nunc se erga eos ostendit misericordem, quasi medicum qui vulnus inflictum

commentaria tn jeremiam prophetam, cat. miff. W
Msdtoos curat: boni enim medici est *primo*, **pungere**; se-
run(lo) ungere : hoc in morbis animæ faciant Pas-
pungit, tor et PræInlus. Nota : Loquitur de restitutione et
Ncundo. felicitate populi e captivitate redeuntis, tum tem-
DDgn* porali inchoata per Zorobabcl, ut vult iheodore-
lus, tum el potius, sub hac et hujus typo loquitur
do spirituali (quæmajor fuit et plenior), peracta
et completa pe? Christum. Ita Rabanus, Hugo,
S. Thomas. Propheta, ail S. Hieronymus in cap. i
Halachim, sic futurorum texuntvaticinium, ut præ-
sens tempus non deserant; nam ulriusque mis-
cent sermonem, et ex occasione illius, felicitatem
Christi prædicunt. Vide dicta cap. xxxetxxxii.

Revelabo eis deprecationim pacis et veritatis.
— Est hypallage, id est *pacem et veritatem depreca-*
tionis, hoc est deprecata, puta pacem quam sunt
deprecati ; uti et promissorum veritatem, id est
fidelitatem de ca danda pnestabo, inchoate qui-
dem et temporaliter per Zorobabcl, sed spiri tua-
liter et complete per Christum. Unde, *secundo*,
dabo pacem et veritatem tum doctrina», tum vita,
id est vitam perfectam el omne officium virtutis
(hæc enim inScriptura vocatur *veritas*, scilicet
vita, per Christum, pro quo deprecati sunt omnes
Sancti. Ita S. Thomas. Hinc Vatablus, Paç u jus et
R. David vertunt : *Dabo eis copiam* vel *multitudi-*
nem pacis et veritatis ; et Chaldæus : *Ecce ego ad-*
ducam supéreos medicinam, et salutem,et sanabo eos,
et rerelabo eis portam panitentiae, et significabo eis
quomodo ambulent in via pacis et veritatis; Septua-
ginta vertunt : *Revelabo cis ut exaudiam, q. d.* In-
dicabo eis modum orandi, quo impetrent aurem
meam, ut scili «M ego exaudiam eos, et faciam il-
lis pacem el (idem.

Veri. 7. 7. et convertam conversionem,—id est captivi-
tatem. Sic accipitur *conversio*, vers. 11 el 2G, et
cap. XXX, 3 et 18.

Ei ædificabo eos, —*q. d.* /Edificabo eis domos
dirutas, et in iis eos collocabo, faciam cos inha-
bitare domos novas eis a me datas. Sic dixit cap.
Xu, 1G : « Ædilirabuntur, » id est habitabunt, a in
medio populi mei. »

Sicut a principio,— cum cos ex Ægypto in Cha-
naan induxit, ibique stabilivit.

Ten. 9. 9. Et erit,— scilicet Jerusalem temporalis, vel
potius spiritualis, id est Ecclesia per Christum res-
titula, pace, gratia, bonis et donis Spiritus Sancti
abundans.

In nomen Dei (ut scilicet per eam nominis Dei
fama promulgetur Inter génies, quæ gaudebunt,
laudabunt, et admiratione, et sacro timore et reve-
rentia) paverunt—ad tantam Dei bonitatem ctgra-
llam Apostolis ab Ecclesia; coilatam. IaS. Thomas,
Rabanus et Hugo. Insuper a pavebunt, » quia vi-
debunt quod Deus, qui fideles suos amicos tot bo-
nis cumulavit, possit etiam infideles inimicos suos
perdere, omuibisque malis afficere : quocirca
inulti eorum ad Deum convertentur. Nota : « In
omni paco, » id est in omni rerum prosperitate
•t uüluentia : hó* n ' - fhhræls est Dax., ut Datet

Psalm, cxxr, 7 : « Fiat pax in virtute tua, et abun-
dantia in turribus tuis, n Rursum « in pace,» tdest
propter pacem. Sic enim sæpe capitur Hebraice
, id est *in*.

10. Adhuc audietur in loco i^to, etc., et fouis Ven. it.
Jerusalem. — Vox * forls » nomen est, non ad-
verbium. Unde Hebræuset Chaldæus habent, *in*
plateis Jerusalem. Simile vidimus in cap. xi, 6.

11. Vox SPONSI ET 50X SPONSJK —7. d. Læta* in: ,lf
bitis nupliascum Juda is in Jeru alem, et maxime
exultabitis in nuptiis Christi et Ecclesia», ac jubi-
lanles canetis carmen, quod vobis præcinuit Da-
vid, quodque vos in hlo et fausto hoc reniin
stala cantaturos pradixil, *Psalm*, cxxii, dicens:
a Confitemini Domino, quoniam bonus : quoniam
in ælernum misericordia ejus. » Hoc enun carmen
intercalare cecinisse Judæeos in reditu e Babylone
palet l *Esdr.* m.

Portantium vota — eorum qui afferunt victimas
et oblationes, quas Deo voverunt in gratiarum ac-
tionem pro tanta redemptione, tum ex Babylone,
tum potius e peccato: hebraice enim pro vota est
JH1D *toda*, significans confessionem et laudem, id
est sacrificium ad laudem, celebrationem et gra-
tiarum actionem Deo oblatum.

12. Habitaculum pastorum accibantium gregum, Veruta
— *q. d.* Erunt ibi pascua uberrima, ita ut ibi ha-
bitent pastores a gregum accubantium , » id est
gregum qui præ ubertate pascuorum , et satura-
tate in pascuis more suo procumbent et accuba-
bunt. Ilæc omnia antitheta sunt malorum quæ eis
comminatus est, cap. vu, vers. 34, et cap. avi, 9, et
cap. XXV, vers. 10, ut patet hæc loca mter se con-
ferenti (1).

(1) Recte C. B. Michaelis ITO interpretatur
mansionem panorum, qui populum velul oves pascent,
coll, supra cap. xxii, 4, et *isai.* lxx, 10 ; jxa vltu greget
non pecudum, sed hominum signitVare .ut. cnx jxi'
uti est *lizech.* xxxvi, xxxvn, xxxvui, ob versum 13, collata
eadem imagine, *uich.* n, li. Consentit Veneina, qui ad
hunc locum dberte ait : « licet non negem, bis verbis gre-
gum in terra Ju.la'æ copiam pascuorum abundantiam, et
stv'iraiil et pr sperata temporum abundantiam depingi,
oppilo ad pr.tscntem desolationem, qua hommes et pe-
cora, uti m principio verus habetur, deficiebam, nullus
tamen dubito, quin precipue emblematicus intendatur
ovium et pistorum seusus, adeo«)Ue significetur anti-
qu.un regiminis formam |>er uames urbes essu instauran-
dam , sed reclores fore longe meliores, qui non dissipa-
rent, ut antea, et négligèrent gregem, sed iocaulascon-
gregarent, omnibus bonis instructas, et ibi secure et
prosperè recumbere curarent. Rationes sunt : *primo*, quod
tam specialis mentio ovium, caularum, maxime in <>m»
uibus urbibus expresse memoratis, uti et vers. 13, pasto-
rum, et recubalioiis ovium, non videatur locum ju hac
prophetia habitura, si non ulterius spectaret. *Secundo*,
quia m prophetia parallela supra cap. xxxiir, vers. 3, 4, ad
qaam mox vers. 15,16, digitus intenditur, et unde ver-
ba diserte citantur, eodem sub emblemate oviurn et f<is-
kiiam do bona gulieruatione et prospero Uvium statu
sub ea, directe .igitur. *Terno*, quia mox in haopericopa
vers. 14, transitus lit, uti el in loco parallelo mudo ci-
tato, ad Messiam, somnium pastorem et rectorem, luna

13. Numerantis. — Solet enim pastor vespere reducto grege ad caulas, in carum ostio oves dum transeunt numerare, ne qua desit. Id literaliter factum est post reditum e Babylone, aiunt Theodoretus et S. Thomas; sed multo magis spiritualiter factum est per Christum et Apostolos ac alios pastores. Sic Christus, *Joan.* x, 11 et 14, oves suas vocat nominatim. Significat enim Propheta hic officium, curam et vigiliam pastorum Evangelicorum, ut scilicet singulis ovibus invigilent, ne qua errans vagetur et pereat. Ita Rabanus, Lyranus et Vatablus. Ita fecit Christus, cum ait, *Joan.* x, 14 : « Ego cognosco oves meas. » Et *Joan.* xvii, 12, et cap. xviit, 9 : « Quos dedisti mihi, non perdi ex eis quemquam. »

Aliter Sanchez, quasi dicat : Armenta vestra, puta boves, asini, equi, etc., quæ vobis abductis in Babylonem, in Judæa deserta sylvestria facta sunt et efferata, ut se ab hominibus tractari et numerari non paterentur; illa vobis redeuntibus in *Judæam* rursum cicurabuntur, fientque domestica, sinentque se tractari et numerari. Pastores enim vestri rursus ea pascent; itaque mansuefacient, ut ad manum veniant, else tonderi ac mulgeri sinant, ultroque offerant ad emolumenta, quæ ex ipsis herus volet capere. Hic sensus congruus est et accommodus.

Vm. 14. 14. Suscitado verbum bonum, — id est consolatorium, prosperum, faustum. Sic ait Poeta :

None diceoda bono sunt bona verba die.

Secundo, « bonum, » id est benignum, propitium, beneficium. Sic ait Virgilios, XII *Æneid.* :

Vos, o mihi manca
Este boni, quoniam superis adversa voluntas.

Vtrf. 15. 18. Germinare faciam David germen justitiae. — Id est producam Christum filium Davidis, qui iustissimus erit, omniumque justificator. Ha Chaldaeus.

Veri. te. 16. Hoc est nomen quod vocabunt eum. — Hebraice, *hoc est nomen quod vocabit eam*, scilicet Jerusalem, id est Ecclesiam : *Dominus justitia nostra*, id est Christus justificator noster, ipse noster est Dominus, ipse noster est Deus : hebraico enim est *Jehova*. Nomen ergo Christi, illi impositum, cap- xxln » communicatur hic Ecclesia», imo et Christus ipse suum nomen suæ sponsæ de more communicat, ut ipsa sponsum semper in ore habeat, laudet, celebret, dicens : Dominus Christus est justitia mea, id est auctor justitiæ meæ. Si ergo roges quænam hæc civitas? quo nomine vocetur Ecclesia? Respondeo, vocari Ecclesiam Christi, seu Ecclesiam in qua omnes dicunt : Christus est justitia nostra.

P. Gordonus, *Controv.* 1, cap. x, vult hunc lo-

num fessilindum. *Quarto*, accedit nihil vulgatius esse apud Pre i*. us hoc emblemate, vide *Each*, xxxiv; *Mich*, u, n, n.

cum, uli el alios, a Judæis ense depravatum, na Christum esse Deum fateri cogantur. Nam (am Noster quam Septuaginta et Chaldæi vertunt, vocabunt *eum*, scilicet Christum, non *eam*, scilicet Jerusalem. Verum Franciscos Lucas in *Notis* ostendit contrarium, scilicet non hebræum, sed latinum textum hic esse corruptum ; et S. Hieronymus, *non eum*, sed cam vertisse : quia undecim exemplaria latina manuscripts habent *eam*, non *eum*. Veneta quoque editio Chaldæa habet nS *la*, id est *eam*, non nb *le*, id est *eum*. Videtur ergo lectio cap. XXIII, 6, huc translata, ut pro *eam* irreperit *cum*; eo quod illa lectio scribis esset notior, ex eo quod illa (empore Adventus quotidie legatur in Ecclesia. Contra Judæos vero salis convincitur Christum esse Deum, cxsimili loco cap XXIII, 6, ut ibi dixi. Frustra ergo ipsi hunc locum depravassent : debuissent enim tam illum, quam hunc depravare.

17. Non interibit de David vir, — scilicet Christus perse, et per suos Vicarios Pontifices regens Ecclesiam in sempiternum. Patet enim hæc non esse vera de regno Judæorum et Davidis temporali, uti vult vir doctus ex Theodoro (hoc enim sub Zorobabel et Esdra exstinctum fuit), sed spirituali; idem est de sacerdotio quod sequitur. Ha omnes passim Interpretes, præler Theodorclum qui vult Machabæos duces et pontifices habuisse matres ex stirpe David et Juda; itaque in eis permansisse tam stirpem, quam regnum et principatum Davidis. Sed hoc incertum est, nec sufficit, tum quia genealogi per viros et patres ducuntur, non per matres; tum quia Machabæorum principatus non diu stetit, et jam a 1600 annis plane interiit.

18. Et de sacerdotibus et de Levitis non interibit vir qui incendat sacrificium. — Alludit ad victimas legis veteris, quæ cremabantur occisæ; sed per has intelligit Eucharistiam, ubi Christus (qui uli regnum Davidis, ila et vetus sacerdotium restauravit) charitatis igne succensus quasi cæditur, immolatur et consumitur Deo. Est catachresis. Ita Theodoretus, Lyranus et alii. Mystice, omnes Christiani quasi sacerdotes offerunt oblationes, preces et hostias bonorum operum Deo, *Rom.* xn, 1, et I *Pctr.* ii, 9. Ita Rabanus, Hugo et S. Thomas. Significat ergo sacrificium Evangelicum, puta Eucharistia», fore perpetuum et duraturum usque ad tempora Antichristi, imo usque ad finem mundi. Ita S. Hippolytus, libro De *Consummatione mundi*.

20 et 21. Si irritum potest fieri pactum meum cum DIE, ET PACTUM MEUM CUM NOCTE, UT NON SIT DIES ET NOX IN TEMPORE SUO : ET PACTUM MEUM IRRITUM ESSE poterit cum David, — cum Christo filio Davidis. *Primo*, Theodoretus sic exponit: Sicut dies non potest esse nox, nec nox dies : ita fieri nequit ut pactum meum cum David non sit pactum, et sit irritum. *Secundo et genuine*, Rabanus : a Sicut, inquit, leges cæli, diei et noctis in suo ordine immobiliter persistunt : sic promissio Dei immobilis perma-

nebit, n Ende Chaldæus vertit : Sicut *fieri non potest ut hac deficient.* Et sic explicat Jeremias, cap. xxxi, 3G, dicens : a Si defecerint leges istæ coram me. « Simile schema et pathos est in *Octavia* Senccæ :

Jungentur ante exva sideridas freta,
Et ignis uodx, tartaro tristi polus,
Lux alma tenebris, roscide nodi dies, etc.

24. Dū æ cogxatioes, — duæ fomiliæ, una regia Davidis, secunda Aaronis sacerdotalis (i), ita Theodoretus, Rabanus et Hugo: voi,ut Lyranus, Juda et Benjamin, quæ dune tribus solro remanserunt, aliis decem abductis in Assyriam, unde has duas dicebatur Deus elegisse et sibi servasse; quas cum viderent impii, vel Chaldæi, ut Rabanus et S. Thomas, vel potius, ut Vatablus et Hugo, increduli Judæi, jam pariter a Deo abjectas, et capiendas a Chaldæis, despiciebant populum Dei, quasi nuo-

ti) Duas istas familias non esse regiam familiam et sacerdotalem, ut nonnullis est visum, sed duas gentes, Judaicam el Israelilicam, suadet parallelum in allero hemistichio : nam duæ illæ familiæ non effecerunt populum Jovæ. (Rosenmuller.)

quam in pristinam dignitatem restituendum. Eo Quon sox srr cltra gexs, — ita ut videatur illis non esse gens Judæorum numeranda, vel ab-cujus momenti. Ita Septuaginta.

Si pactum mecm ixt er diem. — SicuX fieri non potest, ut non posuerim tum initio mundi, tum Genes. vm, 21, cum Noe pactum de stabilitate cœli et terræ, vel ut illud revocem aut mutem : sic fieri non potest, ut omnino abjiciam filios Jacob et David, aut eos e captivitate non liberem : quin vero certissimo eos reducam, et dabo Apostolos, qui sacerdotibus et principibus legis et regni veteris succedant, quasi pontifices et principes Ecclesiae, *Psal.* XLiv, 17. Hi ergo erunt principes seminis, id est posterorum, Abraham, Isaac et Jacob, puta verorum Israelitarum, qui sunt filii Abrahæ non secundum carnem, sed secundum fidem et spiritum, *q. d.* Apostoli eorumque successores erunt principes fidelium, sive Christianorum : hi enim sunt filii Abraham, Isaac et Jacob; filii, inquam, promissionis, non carnis, *Rom.* ix, 6 et sequent.

20. Coxversionem, — captivitatem. Vide dicta vers. 7.

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremias vaticinatur Jerusalem tradendam Chaldæis eam obsidentibus. Sedecias ergo rex ut Deum placaret, fadus cum populo iniit de servanda Dei lege, atque edixit ut juxta legem Exod. xii, i, quisque dimitteret scitos et ancillas liberas anno septimo (qui inde olim dictus est annus libertatis, idque in memoriam et gratitudincin liberationis ex Ægypto). Populus id promisit et fecit : mox soluta fuit obsidio ; recessit enim Nabuchodonosor ut occurreret Ægyptiis, qui contra se veniebant in opem Judceorum, ut dicitur cap. xxxvii, vers. 4. Judæi jam metu liberi, rursus stimulante avaritia, servos quos dimiserant, in servitutem redigunt, contra legem et promissum suum. Hinc reprehendit eos Jeremias, et minatur Chaldaeorum reditum : fugatis enim Ægyptiis redierunt Chaldæi anno 9 Scdccie, et anno II expugnaverunt Jerusalem. Ita Theodoretus. Hugo, Lyranus, S. Thomas ct alii. Vulgo dicitur :

*Damon languebat, monachus tunc esu volebat t
Ast ubi convaluit, mansit ut ante fuit.*

Sk hic Judæi et alii multi, cum virgam Dersentiunt, omnia promittunt; ea aversa, redeunt ad pristina vitia. Rursum, notent hoc urbes ct respublica bello, fame aut peste a Deo afflicta, quomodo hoc flagellum avertere debeant ; nimirum panitendo, peccata ob quæ immittitur corrigendo, vitam mutando, ac pnesertim dedendo se operibus charitatis et misericordia!. Ila enim Hebræi hic obsessi, servos donando libertate, obsidionem et servitutem Chaldæorum evaserunt : at ubi rursus in servitutem eos revocarunt, ipsimet mox in Chaldceorum servitutem el jugum tyrannicum inciderunt. Hoc fidelibus in publica calamitate suggerant ct inculcent contionatores (2).

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, quando Nabuchodonosor rex Babylonis, ct omnis exercitus ejus, universaque regna terræ, quæ crant sub potestate manuse ejus,

(2) In ihias partes hoc caput dividi potest. Priorem a vers. 1 ad vers. 7, vix dubium est prolatam esse antequam Jeremias a rege in custodiam daretur, cum hic cau-a narretur ob quam a Sedecia in carcerem messus

fuerit. Secundam vero obsidentibus jam Babyloniis Hierosolymam haud diu post eam, quæ septem prioribus capitis versibus continetur editam esse, prodit ejus argumentum.

ot omnes populi bellabant Contra Jerusalem, et contra omnes urbes ejus, dicens : 2. TTæc «licit Dominus Deus Israel : Vade, et loquere ad Sedeciam regem Juda: et dices ad eum : Ilæc dicit Dominus : Ecce ego tradam civitatem hanc in manus regis Babylonis, et succendet eam igni. 3. Et tu non effugies de manu ejus : sed comprehensione capieris, et in manu ejus traderis : et oculi tui oculos regis Babylonis videbunt, et os ejus cum ore tuo loquetur, et Babylonem introibis. 4. Attamen audi verbum Domini, Scdecia rex Juda : Ilæc dicit Dominus ad te : Non morieris in gladio, 5. sed in pace morieris, et secondini combustiones patrum tuorum regum priorum qui fuerunt ante te, sic comburent te : et væ, Domine, plangent te : quia verbum ego locutus sum, dicit Dominus. 6. Et locutus est Jeremias propheta ad Sedeciam regem Juda universa verba hæc in Jerusalem. 7. Et exercitus regis Babylonis pugnabat contra Jerusalem, et contra omnes civitates Juda, quæ reliquæ erant, contra Lachis, et contra Azecha : hæ enim supererant de civitatibus Juda, urbes munitæ. 8. Verbum , quoti factum est ad Jeremiam a Domino, postquam percussit rex Sedecias foedus cum omni populo in Jerusalem prædicatus : 9. ut dimitteret unusquisque servum suum, et unusquisque ancillam suam, Ilebræum et Ilebræam, liberos : et nequaquam dominarentur eis, id est in Judæo et fratre suo. 10. Audierunt ergo omnes principes et universus populus, qui inierant pactum ut dimitteret unusquisque servum suum, et unusquisque ancillam suam liberos, et ultra non dominarentur eis : audierunt igitur, et dimiserunt. 11. Et conversi sunt deinceps : et retraxerunt servos el ancillas suas, quos dimiserant liberos, el subjugaverunt in famulos et famulas. 12. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam a Domino, dicens : 13. Ilæc dicit Dominus Deus Israel : Ego percussi fcedus cum patribus vestris, in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de domo servitutis, dicens : 14. Cum completi fuerint septem anni, dimittat unusquisque fratrem suum Ilebræum, qui venditus est ei, el serviet tibi sex annis ; el dimittes cum « te liberum : et non audierunt patres vestri me, nec inclinaverunt aurem suam. 15. El cornei h estis vos hodie, et fecistis quod rectum est in oculis meis, ut prædicaretis libertatem unusquisque ad amicum suum : et inistis pactum in conspectu meo, in domo in qua invocatum est nomen meum super eam. 16. Et reversi estis, et commaculastis nomen meum : et reduxistis unusquisque servum suum, et unusquisque ancillam suam, quos dimiseratis ut essent liberi et su® potestatis : et subjugastis eos ut sint vobis servi et ancillæ. 17. Propterea hæc dicit Dominus : Vos non audistis me, ul prædicaretis libertatem unusquisque fratri suo, et unusquisque amico suo : ecce ego prædico vobis libertatem, ait Dominus, ad gladium, ad pestem, et ad famem : et dabo vos in commotionem cunctis regnis terræ. 18. El dabo viros, qui prævaricantur fcedus meum, et non observaverunt verba foederis, quibus assensi sunt in conspectu meo, vitulum quem conciderunt in duas partes, el transierunt inter divisiones ejus : 19. principes Juda et principes Jerusalem, eunuchi et sacerdotes, et omnis populus terne, qui transierunt inter divisiones vituli : 20. et dabo eos in manus inimicorum suorum, et in manus quaerentium animam eorum : el erit morticinum eorum in escam volatilibus cœli, et bestiis terræ. 21. Et Sedeciam regem Juda, el principes ejus, dabo in manus inimicorum suorum, et in mauus quaerentium çmimas eorum, et in manus exercituum regis Babylonis, qui recesserunt a vobis. 22. Ecce ego præcipio, dicit Dominus, et reducam eos in civitatem hanc, et præliabuntur adversus eam, et capient eam, et incendunt igni : et civitates Juda dabo in solitudinem, eo quod non sit habitator.

Auctor veteris Chronici hebraici, quod Setter *Ofam Kahba* inscribitur, qtUB hic pericopa dictó et facta narrantor» septimo Sededæ anno, tres itaque annos anta chwam a Chaldæi* urbem, contigisse statuit, hoc pothtoun argumento nixus, quoi Ezechiel, cap. ixii, anno septimo post deportatum Jechoniam, qui litem Scdecia umus tepUmui, a senioribus Israelitici*, qui una cum

ipso in exilio degebant, do servorum manumissione contuitus fuerit. Quam sententiam, et Jarchio probatam, pluribus rationibus astruere conatus est Alph. Dis Vigilóles, *Ihroitologie de Clhttoirf sainte*, tom. I, pag. 785» ita ul hanc p^ricopam alieno hoc loco positam contendat, neque lamen, inquit Rosenmuller, quod evincere voluit, aliis facile persuaseriL Nam in ea, quam Ezechiel

1. Quando Naruciiodonosor. — Videtur prima lire obsidio Jerusalem continisse anno 8 Sedeciae, nam anno 0 rediit Nabuchodonosor, et continuavit earn ad annum 11 Scdecne, quo eam cepit, *Jerem.* XXXIX, i, et cap. 1 ii, 4; ergo annus octavus Nabm hodonosoris fuit annus septimus libertatis et remissionis, ut patet vers. 0 et 14.

Dices : Annus prunus Sedeciae fuit annus quartus hebdomadis annorum subbalicorum, ut dixi cap. XXVIII. i : ergo septimus annus, sive sabbaticus, (uit annus quarius regni Sedeciae, non octavus.

Respondeo : Verum id est secundum rectum et legalem computimi, sive secundum stylum veteris Calendarii, non autem novi : quia enim hi amn septimi, nullis lustris et forte sæculis fuerant neglecti, nec observati; hinc Sedccias eos hic revocans, inchoavit eos ab initio regni sui, accedente præsertim necessitate instantis captivitatis, uti dicam vers. 14.

Ven. 5. b. In pace, — non violenta, sed naturali morte, alioqui in pace non esl mortuus qui in captivitate obiit.

Secundum combustiones patrum tuorum, etc., comburent tibi. — Sic Gentiles cadavera suorum comburebant, ut de Miseno habet Virgilius, libro VI *Aeneid.* Idem Judæi fecerunt Sauli, l *Ileg.* xxxi, 12, et Sedeciae hic, uti verba textus significant.

Secundo et melius, alii ex llebrteo vertunt, *comburent tibi*, scilicet aromata. Il i Hugo, Lyranus, Vatablus, Isidorus et a Castro : aromata enim regum cadaveribus imponi et comburi solita fuisse patet Il *Paralip.* cap. xvi, 14, et cap. xxi, 19. Nimirum aromata significabant regis vitam laudabilem fuisse, cl grata: fun »* odore omnes recreasse. Sic fl°re8 el serla dantur virginibus et doctoribus mortuis, corumque sepulcris imponuntur. Atquo juxta hunc sensum videtur explicandus Noster In- l rpres, *q. d.* « Comburent te, » id est super te, id est suffient le aut (ibi, inquit M ddonatus. Vel *to* : quia corpus tuum in aromatum adustione etiam igne attingetur, et quasi aduretur, atque hoc ipso censebitur combustum, (jno aromata stiper funus ejus combusta sunt. Sic Hispani, ait Sanchez, dicunt, *comedi mortuum*, cum ex funereo mortui convivio comederunt. Nam David. Salomon, et dii reges mortui non leguntur combusti, sed sepolti : ita Hebra'i et Latini. Sic ex adverso Asa rex, H *Paralip.* xvi, 14, dicitur sepultas, sedante positus in ledο cum aromatibus et unguentis, qu® « com-

septimo posi deportatum Jechoniam habuit, conciono, do servorum manumissione nec vola noe vestigium exsial, nlqiiio do illa re seniores Israeliticos vatem consulis, nonnisi conjecturis quibusdam parum verisimilibus ex argumento illius no Ezechiel») habita) concionis Cthccrc studuit. Obstat præterca opinioni Vignolii, quod obsidionis tunc, in qua ca qtiuu hac pericopa narrantur gesta essent, a»l tempus solute, sed inox renovante, diserte ili mentio vers. 21, 28.

Nihil synopsi supra posite addendum judicamus, quo «erica totius capitis clarior evadat.

busserunt -n;>er cum ambitione nimia. » Ubi R. Kimchi aliique Hebræi tradunt, non tantum arómala, sed et lectos, vestes aliaque supellectilis fuisse de more combusta, ue in usum cojusquam, qui c regia prosapia non esset, assumerentur, idem annotavit Hieronymus Magius, lib. III *MisceVan.* cap. xi. A'identur Judæi hac in re imitati Gentiles, qui aromata, arma, vestes resque charissimas in rogum defuncti injiciebant, uti Cæsari milites parentasse scribit Suetonius. Esto Judæi ob fidem et .spem resurrectionis, aromata et supellectilem tantum cremarent, non corpora.

Audi Plularchum de Catone Minore in funere Cæpionis fratris : « Cum jam fratrem mortuum coinperisset, gravius ferre visus est, quam philosopho conveniret. Nam nou solum lamentis et planctu, sed sumptu funeris immodico, exquisitisque vaporibus et pretiosis vestibus corpus cremavit. » Et Tacitum, lib. III *Annal, de funere Germanici* : a Atque ubi colonias transgrederentur, atratae plebes, trabeati equites, pro opibus loci, vestem, odores, aliique funerum solemnia cremabant. » Ex eodem ritu Periandrum in gratiam suæ uxoris mortuæ, vestes omnium mulierum Corinthiarum cremasse, tradit Herodotus, lib. III. Cicero, lib. H *De Legib.*, hanc odorum in rogum conjectionem vocat « sumptuosam respersionem, » ac lege XII Tabularum prohibitam asserit. Plinius, lib. XII, cap. xviii : a Periti, ait, rerum asseverant non ferre (Arabiam) tantum odorum annuo fcelu, quantum Nero novissimo suæ Poppææ die concremaverit. » Valerius Maximus, libro V, cap. i : « Caput cliam (Pompeii) plurimis et pretiosissimis odoribus cremandum curavit Osar. » Cynthia apud Propertium, lib. IV :

Cur nardo flamma: non oluero meæl

Statius, lib. II *Sylv.*, derogo Glauci® i

Quil ego exsequas et prodiga tlimmis
Dona loquar? imusloque ardentia lunera luxui
Quod libi perpetuo tristis rogos aggere crevit!
Quod Cilicum flores, quod munera graminis ludi, etc.

Ibidem de psittaco Melioris :

Assyrio cineres adolentnr amomo,
Sicaolisque crocis : semo nec fessus inert
Scandit odoratos phœux felicior igues.

Ibidem in *Epicedio Piteli Ursi* i

Odoriferos exhaust flamma Sabios,
Et Cilicum messes, Pbarixquo exempla volucr
Ciunaia, et Assyrio manantes gramine succos.

V.B, Domine, plangent te. — Plangentes reges et principes dicebant, pIN »IH *hoiaddon*, id est /icu. *D mine* : plangentes voro privatos dicebant, nx nn *boi ach*, heu, frater, vel heu, soror, ut patet IV *Reg.* cap. ni, vers. 10. Esto enim reges ob parem regalem dignitatem 60 invicem vocarent frahes, uli recto probal hic Sanchez; tamen in

f r,  e rogum vix aderant reges, qui cos plange-
reni, fratresque compellarent.

Po ro formulam planctus Sedecim ita descri-
bunt llebræi in sua chronologia, quam ipsi vo-
cant Serfer *Olam*, id est *Series*, sive *Historia sarculi* :
« Interiit Sedecias, et de ipso hunc instituerunt
planctum : Ifcu ! quia mortuus est rex Sedecias,
bibens feces omnium wtalum,» id est luens pec-
cata priorum sæculorum : fuit enim ipse ultimus
rex Juda. Ita exponit Genebrardus ibidem.

Ver>.i. a. Percussit rex Sedecias foedus, — inter se
suumque populum et Deum, promittens quod
Deum colerent, ejusque legem servarent. Nominat
vero præ aliis legem remissionis anni septimi, tum
quia ille annus erat praesens; tum quia magis ad
rem pertinebat. Servos enim manumittebant juxta
legem, ut ipsi in servitutem Chaldaeorum nun in-
ciderent

Prjbdicans, — voce pr conisdenuntians (I).

Ver». 14. 11. Cum *couplet!* fuerint septem anni. — « Com-
pleti, » id est compleri *c pti* : nam septimo anno
ineunte aut certe currente, et necdum completo,
servi dimittendi erant liberi; unde Septuaginta
vertunt>Cum completi *fuerint sex anni*. Sic *Luc.* ii, 2i,
dicitur : « Postquam consummati sunt dies octo
ut circumcideretur puer, » id est cum completi
sunt dies, et perventum fuit ad diem octavum
circumcisioni praestitutum.

v«n 15. 5a UT PRJmICARETIS LIBERTATEM UNUSQUISQUE AD
amicum (id est proximum) suum, — id est proximis
suis, puta servis et ancillis Hebraeis : Gentiles euiin
hac lege et libertate non gaudebant. Ita Pagninus,
Vatablus et alii, qui proinde vertunt: *Ut predica-
nt libertatem unusquisque fratrisuo; ahi, ad proxi-
mum suum*, puta ad heros, *q. d.* Ilei invicem se
hortabantur ad manumissionem servorum juxta
D<i legem.

(I) Vers. 9. a  l dimitteret unusquisque servum
suum,» etc. Lege sancitum erat, *Exod.* xxi, 2 ; *Deut.* xv, 12,
ut m quis servum Hebræum ement, cum non ultra sex
annos in servitio delineret, sed anno septimo liberum di-
mitteret, Quod cum per longum tempus Judæi observare
omisbeent, tunc imminentibus moniti calamitatibus, quis
ab irato Deo p n  loco abi infligi sentiebant, illud reli-
giose observare sese obstringebant, quod huc edito pie-
tatis specimine sperabant, fure ut Deum placarent, et
impudentia mala averterent. Quod vero servorum ma-
numissione, non alio aliquo modo, obsequii sui erga le-
ges divinas documentum pr bcre apud se constituerent,
hau l liqneL Suut qui putent annum tunc fuisse, aut in-
stitisse, sabbaticum. Sed tali anno non fuisse servos ma-
numittendos, ridimus in not. ad *Exod.* xxi, 2, edit. tort.
Confundunt illi interpretes annum sabbaticum cum jo-
l>eleo, qoi quinquagesimus quisque annus fuit. Verum
ex J. G. Fnnkii computatione in *Noro System. Chronol.*
pag. 278, et *Tab. Abler. chronol.*, cap. x. annus ilio, quo
(Slattai Hierosolymam versus movebant, neque sabbati-
co* erat, neque jobeteus, nec prope instabat. Ilaud im-
probabile est, quod Veuema conjicit, Judæos tunc, uti
i i casibus difficillimis apud Græcos el Humanos subinde
lutum est, dimisisse servos tempore obsidionis, ut cos
Ltaivnt Uventtores, el eorum opera uterentur; quare
su ob*dlvne Uberati, eos mox sub jugum reduxerunt
(Kuccnmuller.)

16. Commaculastisnomen meum, — dedecore af- Vew.il.
fecistis, violantes legem et pactum meum, quasi
rem vilem ctad nutum mutabilem et violabilem.
Preclaro S. Bernardus in *Sententiis* : « Coram Deo
nec leprosa valetobedientia, nec canina patientia.»

Ut essent liberi kt sujB potestatis. — Hobr us:
Dimisistis eos in animam suam, id est su  animæ,
id est libertati, eos reliquistis et restituistis.

17. Prædico vobis libertatem. — Ironice ludit, Ven. 17.
q. d. Vos liberos dimisistis servos libertati su ,
sed eam revocastis et violastis; hinc ego vos ma-
numit an), ut non sitis amplius servi mei, silisque
liberi, non ut eatis quo vultis; sed deserens vos
et hostibus exponens, permittam ut abeatis in
gladium, pestem et famem, utque h c, quasi novi
heri dominique vestri libere in vos grassentur.
Ita D. Thomas, vide cap. xv, 2.

Secundo, R. David explicat, *q. d.* Prædico vo-
bis, id est contra vos, libertatem hostibus, ut vos
servituti subjiciant.

Tertio, Maldonatus : Prædico libertatem, id est
servitutemel captivitatem, ut sit antiphrasis. Sed
primus sensus planus est et genuinus.

In commotionem. — llebræus el Septuaginta, *in
dispersionem*, ut vagi, instabiles, timidi et trepidi
instar Cain vagemini, toloque orbe spargamini
quasi errone. ItaTheodorelus, Lyranus, Hugo,
Maldonatus.

Aliter Vatablus et Dionysius, *q. d.* Ut omnes
commove, ntur, vel metu, vel commiseratione,
visa vestra clade. Aliter alii, *q. d.* «In commotio-
nem, » scilicet capitis, id est in derisum.

18. Vitulum quem conciderunt. — Dupliciter h c Vers. II.
accipi possunt. *Primo*, « dabo viros, etc., vitu-
lum, » id est tanquam vitulum, nt, sicut hic vi-
tulus divisus fuit, ita ipsi per varia regna divi-
dantur et dispergantur. Ita Maldonatus. Addit San-
chez, *q. d.* Dabo te vitulum quem concidisti, id
est faciam te apparere ea specie, qua vitulus con-
cisus et discerptus. Subjicieris hostili cultro, et
late per varia regnorum spatia dispergeris. Palet
ex vers. 20.

Secundo et aptius, ut r  vitulum referatur ad « non
observaverunt,» et per vitulum intelligatur pactum
cum Deo initum, et occisione vituli confirmatum,
tum hic, tum *Exod.* cap. xxiv, 5, ul sit rnetonymia
et catachresis. Ita D. Thomas, Lyranus, Dionysius.
Unde Vatablus vertit, *ceso in duas partes vitulo*.

Nota hic cum Theodoreto, D. Thomaetaliis, pris- r lu i
cum tum llebneorum, tum aliarum gentium ri- pHiem
tum sancienti f dera per victimam, puta vilu-
lum : eum enim maciando, et in duas partes di- rl<
videndo, ac per medium transeundo, impreca-
bantur sibi mortem et similem dissectionem, si
f dus violarent. De qua re plura dixi *Genes*, xv,
10, et *Exodi* xliv, 8.

20. Et dabo, — dabo, inquam.

Ven. io

Et erit morticinum, — id est cadaver occisum:
alioqui morticinum proprie, est cadaver, quod
sine vi, sponte el naturaliter mortuum est.

22. Pnxcirio — Chaldreis, ut ad obsidionem redeant : « præcipio, » id est permitto, ordino, prtrei- d rigo, ut redeant ad excidium Hicrosolymæ. Nam Debræum HW tsava significat omnem Dei ordinationem et providentiam, sive imperativam, sive ordinativam, sive permissivam. Sic Deus hiepræ- cePil> 'd esl> primo, ordinavit omnia, verbi gratia, fortunando res Chaldreorum, dando eis facilem et celerem victoriam contra Ægyptios, addende eis vires et animos, objiciendo menti eorum Hiejosolymæ tot annis obsessæ et exhausta: expugnationem fore facilem, etc.; quibus omnibus effectum est, ut Chaldrei sponte sua redirent ad eam obsidendam et expugnandam, quod Deus in tota hac serie providentire et ordinationis sure intendebat : hinc secundo, praccpit, id est, hunc Chaldreorum reditum ordinavit et direxit ad justam suam vindiciam, ut scilicet hac ratione, per eos puniret et plecteret impios et foedifragos Judeos. SicDeus di' lur praecepisse corvis ut alerent Eliam,

praxepisse, id est ordinasse et dedisse eis instinctum afferendi panem ad Eliam. Sic Deus dicitur praecepisse, id est directe permisisse, maledictionem Scmci, eamque ordinasse ad punitionem adulterii et homicidii Davidis. Justa ergo et congrua pœna Judæorum fuit, ut sicut ipsi contra legem servos revocarant in servitutem, Ita vicissim Deus revocaret Chaldæos ad eorum obsidio*» nem et vastationem.

Simili, et æque justa antithesi dixit S. Chrysostomus, hom. 2 in Joan. : « Ridiculum est, ut servulos nostros in nostris semper negotiis occupatos velimus, nos vero nullum Dei exhibere servilium, præsertim cum nostra omnis servitus nihil ei conferat. » Quocirca congruo jusloque judicio Dei srepe fit, ut qui segniter, tarde, inobedienter serviunt Deo, etiam servos in obsequio suo sentiant segnes, tardos, inobedientes, refractarios.

Eo quod nox (ita ut non) sit habitator.

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Exemplo obedientia: Rechabitarum, arguii Judæorum inobediciñam, atque Ais poenam, scilicet captivitatem : illis præmium, scilicet posteritatem perpetuam et suum patrocinium, promittit (t).

I. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, in diebus Joakim filii Josiæ regis Juda, dicens : 2. Vade ad domum Rcchabitarum : et loquere eis, et introduces eos in domum Domini, in unam exedram thesaurorum, et dabis eis bibere vinum. 3. Et assumpsi Jezoniam filium Jercmiæ filii Ilabsaniæ, et fratres ejus, et omnes filios ejus, el universam domum Reehabitarum : 4. el introduxi eos in domum Domini ad gazophylacium filiorum Hanan, filii Jegedeliæ hominis Dei, quod erat juxta gazophylacium principan), super thesaurum Maasiæ filii Sellum, qui erat custos vestibuli. 5. Et posui coram filiis domus Rechabitarum scyphos plenos vino, el calices : et dixi ad eos : Bibite vinum. G. Qui responderunt : Non bibemus vinum ; quia Jonadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens : Non bibetis vinum vos, et filii vestri, usque in sempiternum : 7. et domum non ædificabilis, et sementem non seretis, el vineas non plantabitis, nec habebitis : sed in tabernaculis habitabilis cunctis die-

(1) Primæ partis Jercmiæ vaticiniorum sectio tertia duobus sermonibus quasi disparatis absolvitur, uno do Rcchabitis, cap. xxxv; altero do fatis libri prophetici, cap. XXXVI. Qhæ xxxv capite narrantur, regnante Joakimo, Josiæ filio, ai ta esse, notat inscriptio vers, ii, non indicato tamen regin illius anno. Calmctusad tempus quo iterum sub Joakim Nabuchodonosor Iljerosolymain cinxit, hæc referre videtur. Quam sententiam suam facit ex parte d'AllioIi, hæc referendo ad tempus quo adversus Iherosolymam primo vel iterum pergebat, scili? tanno quarto vel septimo regni Joakim. Nos postremo Joakim tempore, cum Nabuchodonosor non immineret jam amplius, sed in Judæam uruptionem fecisset, quæ hic legimus contigisse, ex vers. 11 cum Rosenmuller, ut probabilius existimamus.

Hoc caput dividitur in narrationem historicam, et in accommodationem lüstorix. Phimo, in prion pario vide*

mus, primo, mandatum divinum Prophets datum, do Rcchabitis in templum deducendis, et ad vini potum incitandis, 1, 2; secundo, deductionem hanc el oblationem per Prophetam factam, 3, 4; tertio, repulsam a Rechabitis datam, hujusque rationem ex paterno instituto redditam, C-!0 ; quarto, cum quæri poterat o Rechabitis, cur ergo nunc in urbe moramini contra Jonadabi interdictum, explicationem ab iisdem additam de capta præter inorem habitatione in urbe, It.

Sbcundo, hujus historia?, imperante Deo, accommodationem facit Propheta, primo, exprobrando Judæis inobedientiam erga Deum, collatione facta obedientis Rechabitarum patri præstit®, 13-16; secundo, denuntiando poenam inobedienLibusa Deo immittendam, cum opposita promissione benedictionis Recbabitis obedienlibus conccidendæ* vers. 17-19.

ft) **COMMENTARIA IN JEREMIAS! PROPHETAM, cap. XXXV.**

bus vestris, ul vivatis diebus nullis super faciem terræ, in qua vos peregrinamini. 8. Obedivimus ergo voci Jonadab filii Rechah, patri: nostri, in omnibus quæ præcepit nobis, ita ut non biberemus vinum cunctis diebus nostris nos, et mulieres nostræ, filii, et filiæ nostræ : 9. et non ædificaremus domos ad habitandum : et vineam, et agrum, et sementem non habuimus : fO. sed habitavimus in tabernaculis, et obedientes fuimus, juxta omnia quæ præcepit nebis Jonadab paler noster. 11. Cum autem ascendisset Nabuchodonosor rex Babylonis ad terram nostram, diximus: Venite, et ingrediamur Jerusalem a facie exercitus Chaldæorum, et a facie exercitus Syriæ : et mansimus in Jerusalem. 12. El factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens: I.J.IIæc dicil Dominus exercituum Dens Israel : Vade,et dic viris Juda, et habitatoribus Jerusalem : Numquid non recipietis disciplinam ut obediatís verbis meis, dicil Dominus? 14. Prævaluerunt sermones Jonadab filii Rechab, quos præcepit filiis suis ut non biberent vinum : et non biberunt usque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui : ego autem locutus sum ad vos, de mane consurgens et loquens, et non obedistis mihi, Ia. Misique ad vos omnes servos meos prophetas, consurgens diluculo, mittensque et dicens: Convertimini unusquisque a via sua pessima, et bona facile studia vestra : et nolite sequi deos alienos, neque colatis eos : et habitabitis in terra, quam dedi vobis et patribus vestris : et non inclinastis aurem vestram, neque audistis me. 1G. Firmaverunt igitur filii Jonadab filii Rechab præceptum patris sui, quod præccperat eis : populus autem iste non obedivit mihi. 17. Idcirco hæc dicil Dominus exercituum, Deus Israel : Ecce ego adducam super Juda, el super omnes habitatores Jerusalem, universam afflictionem, quam locutus sum adversum illos : eo quod locutus sum ad illos, et non audierunt : vocavi illos, et non responderunt mihi. 18. Domui autem Rechabitarum dixit Jeremías : IIæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Pro eo quod obedistis præcepto Jonadab patris vestri, et custodistis omnia mandata ejus, et fecistis universa, quæ præcepit vobis : 19. propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Non deficiet vir do stirpe Jonadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

Nota hystero-logiam; hæc enim, nipote gesta sub Joakim prius contigerunt, quam quæ cap. præced. sub Sedccia enarrata sunt. Vide *Can.* III.

Ñola *scrunilo* : Rechabite metu Nabuchodonosori-, anno quarto Judæosrebellantes invadentis, confugerunt e suis agris in urbem Hierosolymam, ibique diu pacifice habitaverunt, ut patet vers. 11. Hæc ergo dicta videntur a Jeremía anno septimo vel octavo Joakim, qui fuit tertius et quarius Nabuchodonosoris.

V n. 1. 2. Vade ad domum, — ad hospitium, ad quod in urbe se receperant, ut patet vers. 11 ; nec cuim Rechabite domos habebant, sed i. 'macula, ut patet vers. 7.

IUciUBiTAnuu. — Notant contra Calvinum Hebraei et Lilini, ut I). Thoma*, Hugo, Lyranus, r.ruhi- Dionysius, Capella et alii, Rechabitas esse. Cite*(..*^)*l nreo*. Idque ita esso patet l *Paralip.* n, 55, ubi dicitur : « Ili sunt Cinsi, qui orti sunt ex Ilainat

Jtu.ni. (ita enim est Hebraice; Noster vertit, calore) patre familiæ Rechabitarum. » Nati sunt ergo Rechabites tx Jethro, qui et Raguel el Cinæus est dictus, quia de stirpe Cin ortus. Moses enim duxit uxorem Sephoram filian» Jethro : hinc Jethro venit ad Mosen, Exod.cap. xvm, vers. I, et posteriejus, qui Cinæi dicti sunt, inter Judæos habitaverunt; uti palet de Jahel uxore Haber Cinæi, quæ occidit

Sisaram, *Judie*, iv, 11. Ex dictis patet Rechabitas non fuisse Judæos, sed Madianilas; talis enim fuit Jethro.

Ex Jethro ergo prognatus est Rechab vir illustris, qui familiæ Rechabitarum nomen dedit. Suspiciatur vir doctus, Jethro, sive Ilobab, de quo *Numer.* x, 29, esse Rechab, qui Madianitarum vitam et mores, nimirum vacandi rei pecuariæ, non autem seminandis agris, aut plantandis vineis, posteris suis tradiderit, et præcepto sanxerit. Haque a tempore .Mosis et Jethro coepisse hoc institutum Rechabitarum, imo ante, scilicet a barbaris Madianilis, qui instar nomadum vagabantur, idcoque habitabant in tabernaculis, uti Tartari in plaustis. Verum obstat, quod Rechab hic fuerit pater sancti Jonadab, viri zelosi, qui cum Jehu Baal et Bialitasevertit, IV *Iley.* cap.x, 23. Tempore ergo Jehu, vel potius paulo ante, empium hoc non barbarum, sed pium et religiosum Rechabitarum institutum. Itaque Rechab pios patrum mores, et quæcunque per traditionem a majoribus sancte observata acceperat, quasi per legem sancita et stabilita tradidit liliis suis : quæ ipsi ita religiose observabant, ut S. Hieronymus, epist. 13 *ad Pan-* » ypv'« *linum*, eos cum Elia, Eliseo et liliis Prophetarum, vocet patres monachorum : nam *primo*, Rechabiles extra urbes seorsim vivebant, uti faciunt

Pn-mci
» ypv'«
prima,

Sfondo monachi. Secundo, domos non habebant, sed habitabant in tabernaculis, quasi peregrini terrae, Tertio, non cives. *Tertio*, vino et deliciis abstinebant, unde Rechabitarum poster, sive successores, fuerunt Essæi sive Essimi, de quibus Philo, Eusebius et alii. Hi enim æque temperantes et continentes fuerunt. Ita ex S. Nilo et Suida docet Scarrarius, lib. II *Tvikar*. cap. ix. Quarto, non negotiabantur, non serebant, non metebant, non querebant opes, esto haberent uxores et liberos, sed vivebant ex pecoribus, et arte pasloritia, victu et vestitu simplici contenti. *Quinto*, erant Scribe, id est sapientes, legis studiosi, Deique contemplationi. laudibus et hymnis vacabant: unde ab iis scriptus dicitur psalmus lxx, ut habet ejus titulus. Ita Hebræi et S. Hieronymus supra.

Exedram.— Cubicula hæc erant, sive cellæ edificatæ in appendicibus templi, ubi sedere et quiescere poterant sacerdotes et Levitæ. Unde exedrae gratia dicebantur a sessione, atque ibi supellex et opes templi recondebantur. Unde vers. 4, exedra vocatur gazophylacium. Exedra ergo erant, sicut subsellia Canonicorum in choro.

Moraliter, qualis debeat esse Rechabitarum, id est Religiosorum, vita, graphice describit Eusebius Emissenus (vel potius Enchorius) hom. 9 *ad Monachos* : a Contentione laudabili certate; sit unusquisque vestrum in opere Dei promptior, in oratione ferventior, in lectione sollicitior, in castitate simplicior, in sobrietate parcior, in lacrymann largitate profusior, in corpore honestior, in corde sincerior, in ira mitior, in mansuetudine moderatior, in risu rarior, in compunctione ferventior, in gravitate fundatior, in charitate jucundior. EIS. Bernardus, serm. 9 in *Cana Domini*: « Cum, ait, videris monachum ad contumeliam humilem, ad opprobria patientem, suis devotum Prioribus, in moribus mansuetum, tacitum ad loquendum, assiduum ad silentium, in claustris attento legentem, in Ecclesia suis vocibus Christum cum omni devotione laudantem, si non continue, tamen quotidie lacrymantem, parum in refectione, ad obedientiam promptum, ubique proclivum, ubique inclinatum, ubique verecundum, ore cunctis pulsanter, semper ad Dominum corde clamantem, cultorem proximi, et contemptorem sui, cunctos diligentem, seipsum odientem, tunc dicere poteris : Via chus iste sui Creatoris servat mandatum. O quum felix, o quam beatus est monachus talis!»

Audi et Nazianzenum, *Iambic*. 15, uno carmine totum monachi officium complectentem :

Quid est monachus? Est qui vivit et legi et Deo.
Mori, salutis quæ studet soli cohors.

Mors est monasterium, sive monachorum coetus, ut patet. Perperam ergo Lewenklavius pxi, vertit, *solitudo*.

Hoc est enim quod alter Nazianzonus, puta S. Basilios, ubi in serm. *De Institut. monachi* : « MO-

nasticæ vitæ institutum nihil inlicitum sibi propositum habet, quam animæ salutem, atque ut quidquid ad cum finem prodesse potest, tanquam Dei mandatum cum timore observet. » Hac de causa Nazianzonus monachos vocat Rechabitas.

4. Hominis Domini, — Propheta Domini. Ita Chaldaus, Vatablus, Lyranus. Unde *homo Dei* vocatur Moses, *Josué* xiv, 6, et Samuel, I Reg. ix, 7, et David et alii. Vide dicta in *Timoth.* vi, 11.

Juxta gazophylacium principum, — in quo principes sua dona et oblationes recondebant, quas Domino crant oblaturi. Ha Hugo et Lyranus. Aut potius, in quo dona a principibus oblata servabantur; illa enim, utpote pretiosa, seorsum et arctius custodiebantur (i).

Super thesaurum, — super gazophylacium : in Hebræo enim eadem est vox, quam Interpres nunc exedram, nunc gazophylacium, nunc thesaurum vertit.

6. JONADAB FILIUS RECHAB, PATER NOSTER, PRÆCEPIT NODIS, DICENS : NOX BIBETIS VINUM. — Nota,

ait Theodorctus, hic mirum patris præceptum, et constantem filiorum obedientiam in re tam dura, Minobeatque illustrem perfectionem in lege veteri tam imperfecta. Nam Rechabite vitam curis vacuam, et pradiis carentem, vique abstinentiam adamarunt, imo cum haberent proles et familias, spernebant agros et possessiones, quin et domos, in tabernaculis habitantes, quasi exsules hic et hospites, totique spe in Deum defixi; itaque vixerunt per 300 annos ; tot enim fluxerunt a Jehu (cum quo vixit Jonadab pater Rechabitarum, qui eis has sanctiones dedit) usque ad ultimum annum Sedeciae, sive usque ad eversionem Hierosolymæ. Unde apte Rechab, id est equitem vel ascendentem, et Jonadab, id est spontaneum Domini, patrem habent, ut notat S. Augustinus *Præfat.* in *Psalms*. lxx.

Objicit Calvinus hic non patris consilium et præceptum, sed tantum filiorum obedientiam laudari. Respondi, IV Reg. x, 15 et 23, satis patrem patrisque actus et vitam laudari. *Secundo*, si tam sancta fuit hæc filiorum per 300 annos in re tam ardua et alias libera obedientia, utique et præceptum patris sanctum fuit, nec frivolum aut illicitum quid præcepit ; sic enim ei non fuisset obediendum. Ita S. Hieronymus et Augustinus supra.

(1) Ibi sermo est de conclavibus templi, sive atrii templi, in quo fuerunt septem atria, tu quibus vestes sacerdotum et aha servabantur. His septem fuerunt præfecti, quorum quisque habuit elavem, ita ut ad ingrediendum omnes istos convenire necesse est. Hi septem ergo fuerunt cubicularii, camerarii, curam claviu habentes. Sed fuerunt et ejusdem nominis, qui pecunia rerum sacrarum a populo colligebant, et ut usus publicos servabant, aut in ærarium publicum inferebant quod Joas ordinavit, IV Reg. x, 4, 5. (Buxlortius, in *Lexic. Chælet. Talmud*, pag. 117.) Et talis quidem, inquit Rosenmuller, thesauro templi pæfectus videtur, qui hic commemoratur Malachi.

Objicit *secundo*. Roc pi ' ptuni, uti et Ecclesia) de jejunio, politicum est, nee ligat conscientiam. R pondeo: Hoc falsum est : si enim de Ecclesia hoc dicas, pari jure dicam præceptum de honorandis parentibus, de obediendo magistratui et principibus, politicum esse, nec ligare conscientiam, quod nemo nisi impius dixerit. Vide S. Augustinum supra.

Respondeo *secundo*, parentem tam ardua non po-e præcipere filio, sicut non potest præcipere Religionis ingressum. Præceptum ergo hoc Jonadah consilium fuit, non politicum, sed religiosum : vel certe ip«e filios tam bonos et morigeros sciebat, ut ultro illud sibi imponi sinerent.

7. Ut vivatis diebus multis, — ut vivatis vita longa, felici, pacifica et quieta: quia cum essent pauperes carentes possessionibus, litibus quoque quæ circa eas moventur, carebant. Atque dignum erat ut vita cis prolongaretur, qui vita largitorem, puta patrem, debito honore prosequerentur. Unde *Exodi* xx, 12, dicitur : « Honora patrem, etc., ul sis longaevus super terram. »

Peregrinamini, — tum quia Rechabita, ulpoto posteti Jethro, erani peregrini in Israel : erant enim Madianite, non Israelita; tum quia terram sibi hospitium et exsilium, coelum vero patriam æstimabant. Vide dicta *Hebr.* xi, 9.

Moraliter hoc sibi dicat quisque Religiosus, imo omnis fidelis, cujus cum S. Paulo spes et conversatio in coelis est: Memento te in terris peregrinari : es enim conscriptus a Deo ab omni a vo civis sanctorum, hæres coeli, et domesticus Dei. In omni ergo studio, labore, prandio, somno, loco, gradu, dic : « Peregrinus sum, » per hæc omnia instar peregrini mihi pertranseundum est, nusquam immorandum: ita prægustabiscælestis pair, i' opes et delicias, quas Deus tibi preparavi!, ac reipsa post mortem in illas quasi hæres deduceres : amittes vero, si his terrenis animum affixeris, et obnubilaveris. Quare merito exclamat S. Bernardus, epist. *ad Monachos* S. *Rertini* : « O quantam interna* consolationis dulcedinem et gratiam visitationis divin® prepediit nugarum vapor ad modicum parens ! n Etrursum : « Praesertim nos monachi, quorum velimus nolimus in labore viti est, plane miserabiliores sumus omnibus hominibus, si pro tam exiguis tanta patimur detrimenta. Quid enim insipientiae, imo quid insani® est, ut qui majora reliquimus, minora cum tanto discrimine teneamus, o

11. Venite, et ingrediamur Jerusalem a facie exercitus Chaldaeorum. — Rechabita, ait S. Hieronymus *ad Paulinum*, « in tabernaculis semper habitantes, propter irruptionem Chaldaici exercitus H crosolymam intrare compulsi, hanc primitiv. tatem sustinuisse dicuntur, quod post solitudinis libertatem, urbe quasi carcere sunt re-el tsi » Unde el psalmus lxx hoc titulo inseribit: r : j « ulmus *David filiorum Jonadab* priorum capitivomm. Quare licet non peccarmi Rechabita,

ob lio-tis periculum, intrando urbem ; tamen melius egissent, si morem suum secuti, longius a Jerusalem in montes et sylvas secessissent : evasissent enim captivitatem, uti fecerant majores eorum in vastatione Amalee, I *Reg.* xv, 6.

14. Prævaluerunt. — Hebraice *apwt hukam*, *Ven.a* id est stabilita, hoc est, observata et impleta sunt verba Jonadab, *q. d.* Rechabita in re dura patri obediverunt : vos, o Judæi, in re et lege facili Deo vestro non obedielis !

16. Firmaverunt, — firmiter et constanter ob- u, servarunt. Subditus enim observans legem patris aut Prelati, sua obedientia confirmat et quasi ob-signat eam.

19. Non deficiet vir de stirpe Jonadab filii Re- vert. i». chad, stans in conspectu meo. — Syrus et Arabicus, *stans coram me*. Putant Hebræi filios Rechabitarum nupsisse Levitis, id est feminis e tribu Levi, el liberos ex illis procreatos ministrasse Deo in templo. Unde Chddæus vertit : *Non deficiet vir* Non j, a. *de stirpe Jonadab filii licchab ministrans coram me.* ciet Et Hegesippus, lib. II *Ilislor.* x x ii, de Jacobo fratre 'J*? nc' Domini loquens, sic ait : « Cum cum lapidarent, icnsú» unus ex sacerdotibus de filiis Rcchab, qui sunt Primiei- Jeremta testimonio commendati, dixit : Quid agi- pesiUo* tis? justus pro vobis Deum precatur. » Verum hoc non videtur esse verum ; nam nemo nisi ex patre Levita natus, poterat esse Levita aut sacerdos. *Secundo*, Theodoretus et Hugo sic explicant, *q. d.* secun-h. Non deerunt Rcchab filii, non generatione, sed imitatione : scilicet posterii christiani, qui Rechabitarum abstinentiam, obedientiam et religionem imitentur. *Tertio*, Dionysius censet promitti Terlb. hic Rcchabitis liberationem ab exercitu Cbaldæorum, in communi Judæorum clade. *Quarto*, alii Quirt». putant ex Rcchabitis electos fuisse judices. *Quinto*, Qainu. simplicius dicunt alii hic Rcchabitis promitti continuam posteritatem, quam Deus semper amet, protegat, et præ oculis habeat. Verum, quia stare coram Domino in Scriptura significat Domino ministrare, uti faciebant Levita el sacerdotes in templo; el quia « maximum et pulcherrimum hominis munus est, Deo ministrare, n ut ait Aristides, tom. II *Orat.* 3 *Platonica*; hinc *sexto*, aptius stit»; censent alii, quod Rechabita ob tantam obedientiam et abstractionem a curis sæcularibus, electi hic fuerint a Deo ad aliquod Dei et templi ministerium, cujus ipsi erant capaces, seu quod cis committi poterat, sicut Gabaonitis commissum fuit cura aquæ et lignorum templi, Josué, ix, 23. Censet Sanchez hoc ministerium fuisse cantandi, et Rechabitas factos esse cantores in templo. Hoc enim videtur dicere Scriptura, I *Parat. n.* 55, unde et psalmus lxx eis quasi cantoribus inscribitur. Sic Anna prophetissa et virgines Deo dicata* (inter quas educata fuit B. Virgo) templo ministrabant, vestes sacras reficiendo, lavando, aptando, etc. *Septimo* et certissime, ipsa Rechabitarum pia vita Septima et observantia et quasi nazareatus, vocatur hic statio sive ministerium Domini; ipsi enim arpie *"".

ul Nnznræi vino abstinebant. Sicut ergo Nazarei olim, et nunc Religiosi, dicuntur stare coram Deo, iliique ministrare : ita idem dici poterat do Hechabilis. Duo ergo hic eis promittit Deus, *primo*, quod eorum stirps non deliciet; *secundo*, quod posterii eorum in pia ista patrum observantia perstabunt, ideoque Deo cordi et curie erunt, imo quasi familiares amici in conspectu ejus jugiter cum eo versabuntur. Ita S. Benedictus, S. Franciscus, S. Ignatius, aliique illustres Sancti et Ordinum fundatores a Deo audierunt, quod Ordo eorum non deficeret, quodque Deus semper viros insignes ei suggereret, qui disciplinam et sanctitatem Ordinis tuerentur, fulcirent, restaurarent et perficerent.

Celebre fuit olim oraculum S. Benedicti, cujus fama lotum orbem pervagata est, scilicet, quod Ordo ab ipso institutus duraturus esset usque ad finem mundi, atque in fine mundi pro Romana Ecclesia staturus fidelissime, et plurimos in fide confortaturus, quodque nullus in eo moriturus esset nisi in statu salutis, uti narrat Arnoldus Wion in *Chronicis Ordinis S. Benedicti*, quæ vocat Lignum vitæ, lib. 1, cap. i, sub finem.

Simile exstat de Ordine S. Francisco, in ejus Vita apud S. Bonaventuram, et in *Chronicis Ordinis*. Cum enim S. Franciscus audiens aliquos apostatare, vel opponere se Ordini suo, valde affligeretur, audivit a Deo : a Quid turbaris, Francisco? quis hunc Ordinem plantavit, nisi ego? Ego retinebo, ego illis cadentibus alios substituam, iique si nondum nati fuerint, faciam ut nascantur, quod si tres tantum in eo permanserint, eos ipsos nunquam descam, sed erit hæc semper familia mea. »

Audi et memorabilem visionem S. Pachomii, qui ab Angelo regulam monasticam accepit, quam refert Dionysius Exiguus in ejus Vita : « Astiterunt, inquit, super eum (Pachomium) angeli lucis, et juvenis in medio eorum meliabili pulchritudine atque claritate resplendens, qui instar solis ex se fulgoris radios emittebat, habens super caput coronam spineam. El levantes a terra Pachomium angeli, dicunt ei : Quoniam petiisti a Domino misericordiam, ecce veniet tibi misericordia tua, Deus gloriæ Jesus Christus Filius Dei Patris unigenitus, qui missus est in hunc mundum, et pro salute generis humani crucifixus est, spineam ferens in capite coronam. El Pachomius

ait: Oro, Domine, numquid ego te crucifixi? Et Dominus placidior ait ad eum : Non tu quidem crucifixisti, sed parentes tui. » D inde subjungit promissionem : « Verumtamen animi rrquior e-to, et confortetur cor tuum, quia posteritas tua manebit in seculum, nec usque in finem mundi deliciet ; ipsique qui post te fafuri sunt, de profunda illa caligine liberabuntur, quotquot vixerint abstinenter, et curam salutis propria gesserint. Modo namque qui præsentia tua se continent, tuarum sequentes exempla virtutum, maxima gratiæ luce resplendent; post te vero qui in hujus sæculi caligine fuerint immorali, quia prudenter intelligent quæ petenda sunt, quæve fugienda et spontanea voluntate nullo humanitus utentes exemplo, de tantis exsilierint tenebris, omnemque justitiam servantes, in eternam vitam toto corde dilexerint; amen dico tibi, quia cum istis erunt qui nunc tecum in summa continentia et sanctitate preclari sunt, eandemque salutem ac requiem sortientur. Hæc dicens Dominus ascendit in coelum. Sic autem illustratus aer est, ut splendor lucis illius non possit humanis sermonibus explicari. »

Tropologice Rechab est Christus, filii ejus sunt viri religiosi, qui ejus obedientiam usque ad mortem imitantur: hi stant coram Domino, parati ad omnem ejus nutum, horum progenies est perpetua. Ili sunt filii Rechab, id est equitas Christi triumphantis, et cum triumpho ascendentes in coelum : Christi enim exemplo superant et calcant omnia terrena, et quasi equites super ea equitent, scandantque in caelum. Quocirca recte B. Petrus Damianus Cardinalis, epist. 18 *ad Desiderium Cardin, et Abbat.* : a Coenobium, inquit, est vivarium animarum, captabuiuni coelestium pecorum, aviarium volucrum. » *Captabulum*-, vel per euphoniā elisa littera *p, catabulum* (ad quod damnatus S. Marcellus Pontifex ut pasceret bestias, ibi labore et pædore confectus martyr obiit) est septum vel locus, ita dictus, quod capiat animalia. Sicut enim a *venor* dicitur venabulum, ita et a capto caplabulum, indeque catabuhim, ut videtur, licet Etymologicum Græco-Barbarum velit esse Gnecam vocem a x-xraExUu, id est *demitto, profundo, abjicio, negligo*, ut calabulum sit locus demissus, profundus, abjectus, vilis, qualis est stabulum pecorum. Vide de catábulo Cardinalem Baronium in Martirologio 19 Januarii.

CAPOT TRIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Jeremias dictat Baruch librum tuorum oraculorum et minarum, jubetque ut eum in templo coram omni populo
leyat. Bex Joakim librum comburit, et Jeremiam cum Baruch occidi jubet : fuyit Jeremías, el mox Bei
jussu secundum librum minaciorem conscribit (i).*

1. Et factum est in anno quarto Joakim filii Josiæ regis Juda : factum est verbum hoc ad Jeremiam a Domino, dicens : 2. Tolle volumen libri, et scribes in eo omnia verba, quæ loculus sum tibi adversum Israel et Judam, et adversum omnes gentes, a die qua locutus sum ad te, ex diebus Josiæ usque ad diem hanc : 3. si forte audiente domo Juda universa mala, quæ ego cogito facere eis, revertatur unusquisque a via sua pessima : et propitius ero iniquitati et peccato eorum. 4. Vocavit ergo Jeremías Baruch filium Neriæ: et scripsit Baruch ex ore *Jeremiæ*, omnes sermones Domini, quos locutus est ad eum, in volumine libri : 5. et praecepit Jeremías Baruch, dicens : Ego clausus sum, nec valeo ingredi domum Domini. 6. Ingredere ergo tu, et lege de volumine, in quo scripsisti ex ore meo, verba Domini, audiente populo in domo Domini, in die jejunii : insuper et audiente universo Judo, qui veniunt de civitatibus suis, leges eis : 7. si forte cadat oratio eorum in conspectu Domini, et revertatur unusquisque a via sua pessima : quoniam magnus furor et indignatio est, quam loculus est Dominus adversus populum hunc. 8. Et fecit Baruch filius Neriæ, juxta omnia quæ praeceperat ei Jeremías propheta, legens ex volumine sermones Domini in domo Domini. 9. Factum est autem in anno quinto Joakim filii Josiæ regis Juda, in mense nono : prædicaverunt jejunium in conspectu Domini omni populo in Jerusalem, et universæ multitudini, quæ confluxerat de civitatibus Juda in Jerusalem. 10. Legitque Baruch ex volumine sermones Jeremiæ in domo Domini, in gazophylacio Gamariæ filii Saphan scribæ, in vestibulo superiori, in introitu portæ novæ domus Domini, audiente omni populo, ibi. Cumque audisset Michæas filius Gamariæ filii Saphan omnes sermones Domini ex libro : 12. descendit in domum regis ad gazophylacium scribæ : et ecce ibi omnes principes sedebant : Elisama scriba, et Dalaias filius Semeiæ, et Elualhan filius Achobor, et Gamarias filius Saphan, et Sedecias filius Ilananiæ, et universi principes. 13. Et nuntiavit eis Michæas omnia verba, quæ audivit legente Baruch ex volumine in auribus populi. 14. Miserunt itaque omnes principes ad Baruch, Iudi filium Nathaniæ, filii Selemiæ, filii Chusi, dicentes : Volumen ex quo legisti audiente populo; sume in manibus tuis, et veni. Tulit ergo Baruch filius Neriæ volumen in manu sua, et venit ad eos. 15. Et dixerunt ad eum : Sede, et lege hæc in auribus nostris. Et legit Baruch in auribus eorum. 16. Igitur cum audissent omnia verba, obstupuerunt unusquisque ad proximum suum, et dixerunt ad Baruch : Nuntiare debemus regi omnes sermones istos. 17. Et interrogaverunt eum, dicentes : Indica nobis quomodo scripsisti omnes sermones istos ex ore ejus. 18. Dixit autem eis Baruch : Ex ore suo loquebatur quasi legens ad me omnes sermones istos: et ego sentiebam in volumine atramento. 19. Et dixerunt principes ad Baruch : Vade, et abscondere tu et Jeremias, et nemo sciat ubi sitis. 20. Et ingressi sunt ad regem in atrium : et non voluminem commendaverunt in gazophylacio Elisamæ scribæ : et nuntiaverunt audiente regi omnes sermones. 21. Misitque rex Iudi ut haberet volumen : qui tollens illud de gazophylacio Elisamæ scribæ, legit audiente rege, et universis principibus qui stabant circa regem. 22. Rex autem sedebat in domo hiemali in mense nono : et posita erat arula coram eo.

O) Quarto Joakim multo ante, Ulituqu» quinto fatta va quæ hoc capite narrantur, apparet e vers. 1 et a.

piona prunis. 23. Cumque legisset ludi tres pagellas vel quatuor, scidit illud scalpello scribæ, et projecit iu ignem, qui erat super arulam, donec consumeretur omne volumen igni, qui erat in arula. 24. Et non timuerunt, neque sciderifht vestimenta sua, rex et omnes servi ejus, qui audierunt universos sermones istos. 25. Verumtamen Elnathan, et Dalaias, et Carnarias, contradixerunt regi ne combureret librum : et non audivit eos. 26. Et præcepit rex Jercmiel filio Amelecb, et Saraia filio Ezriel, et Selemia filio Abdeel, ut comprehenderent Baruch scribam, et Jeremiam prophetam : abscondit autem eos Dominus. 27. El facium est verbum Domini ad Jeremiam prophetam, postquam combusserat rex volumen, et sermones quos scripserat Baruch ex ore Jeremiae, dicens: 28. Rursum tolle volumen aliud : et scribe in eo omnes sermones priores, qui erant in primo volumine, quod combussit Joakim rex Juda. 29. Et ad Joakim regem Juda dices : Hæc dicit Dominus : Tu combussisti volumen illud, dicens : Quare scripsisti in eo annuntians : Festinus veniet rex Babylonis, et vastahit terram hanc, et cessare faciet ex illa hominem et jumentum? 30. Propterea hæc dicit Dominus contra Joakim regem Juda : Non erit ex eo qui sedeat super solium David ; eteadaver ejus projicietur ad æslum per diem, et ad gelu per noctem. 31. Et visitabo contra eum, et contra semen ejus, et contra servos ejus, iniquitates suas; el adducam super eos, et super habitatores Jerusalem, et super viros Juda, omne malum quod locutus sum ad eos, et non audierunt. 32. Jeremias autem tulit volumen aliud, et dedit illud Baruch, filio Neriae scribæ: qui scripsit in eo ex ore Jeremiae omnes sermones libri, quem combusserat Joakim rex Juda igni : el insuper additi sunt sermones multo plures, quam antea fuerant.

VtrM. 1. Er factum est ui anno quieto (regni) Joakim,— postquam Joakim, re cum Nabuchodonosoro composita, Babylone redierat, sed non ita secor.*, quin adhuc Judæi metuerent Nabuchodonosoris reditum; unde ad cum avertendum indixerunt jejunium, vers. 6.

Ven. 2. 2. Volumen, — Hebraice *megilla*, significat convolulionem; olim enim liber instar mapæ geographicas erat quasi una membrana, ex variis membranis consuta, quæ in cylindrum convolvebatur; hoc enim est Hebræum *megilla*, et Latinum *volumen*.

Dices : Quomodo ergo paginas sive pagellas habebat, ut dicitur vers. 23?

Re-pondeo *primo* : Paginæ vocantur vel ipsæ membranæ partiales invicem assutæ, ut fiat una membrana longa et lata; vel singulas circumvolutiones, aut partes cylindro convolili®, quæ stagni® seorsim ordine explicabantur et evolvebantur ut legi possent. Inde pro paginæ hebraice est DldSt *delatot*, id est ostia, fores, id est aperturæ, explicationes, explicati gyri.

Secundo, per paginas accipi possunt paragraphi!, vel capita, in quæ distinctus erat liber, juxta distinctionem et diversitatem malerbe, puta oraculorum in eo descriptorum.

Terito, Sanchez opinatur librum hunc aliam habilis* o formam, quam volumen olim communiter habebat, nempe quadratam, ut in ea distincte essimt pagellæ, uti fit in nostris libris. Illorum enim eli unitine usum fuisse colligitur ex eo quod scribit Josephus, lib. XII *Antiq.* v, de litteris Lacedæmonum datis ad Oniam pontificem in quibus

ad calcem hæc leguntur : « Demoteles est, qui has vobis reddidit litteras in pagina quadrangula scriptas, et obsignatas aquila sigillo draconem tenentis in unguibus. » Verum hæ litteræ erant instrumenta publica amiciliæ et fœderis.

Summa scripturæ hujus libri erat, ut patet, vers. 29 : • Festinus veniet rex Babylonis, et vastabit terram hanc, et cessare faciet ex illa hominem et jumentum. » Erat ergo hic liber, vel compendium prophetiarum Jeremiae omnium, vel certe ipse liber prophetiæ Jeremia? a cap. i, hucusque. Ita Sanchez. Hoc cnim plane significant verba Dei dicentis : « Scribes in eo omnia verba, quæ locutus sum tibi, etc., ex diebus Josiæ usque ad diem hanc, » Unde patet Jeremiam ab anno 13 Josiæ, quo cœpit prophetare, usque ad annum quartum Joakim, qui hic nominatur, per annos 22, oracula sua non scripsisse, aut potius scripsisse quidem ea in variis schedis, sed in unum librum et volumen canon digessisse. Quare Deus hic ei jubet, ut id faciat : quia hoc anno quarto Joakim, cœpit regnare Nabuchodonosor, qui impleturus erat hæc oracula, et vastaturus Judæos aliasque gentes.

4. Vocavit ergo Jeremias Baruch, — ut ipse Vers, quasi scriba scriberet hoc volumen dictante Jeremia, sive quia Jeremias minus polite scribebat, et malos formabat characteres, ut vult Sanchez : sive quia Jeremias totus concipiend e et dictandæ prophetiæ erat intentus : sive quia clausus in carcere obscuro, videre non poterat ut scriberet : sive quia longum erat hoc opus; tota enim Jeremia prophetia describenda erat.

firt X. 5. Ego CLAUSUS SCI — in carcere a Joakim rege timente, ne, si liberum me sinat, meis tristibus oraculis percellam et frangam animos populi. Ita Theodoretus, Rabanus, Thomas, Lyranus. Aut quia volui librum eis legere, hinc ab eis incarcerationis sum. Ita Lyranus et Dionysius. Inde tamen, ne rex eum occideret, a principibus emissus est, ul se absconderet, vers. 19.

Secundo, planius alii, Hcbreum TWP *atsur*, vertunt, *detentus sum, prohibitus sum*, scilicet vel a rege Joakim, ut vult Sanchez; vel a Dei spiritu, ingredi templum et legere librum, ne ibi occidar. Ita Vatablus, Pagninus, a Castro et Maldonatus.

Hmc patet Prophetas aliquando verbo, aliquando scripto, aliquando et communiter utroque modo prophetasse. Littera enim scripta occidi nequii, rursum non erubescit, denique ad absentes et posteros transmittitur. Qua de re exstat elegans ænigma Anliphanis poetæ Greci :

Natan iofantes servans est femina io ulnis.
Hi muti, genitam sed posponi sistere vocem
Per cunctas lerræque vias, perqué œquons undas,
Cui volet absenti mortali audire licebit :
Cuique etiam sensus auditus surdus habetur.

Quod Sappho poetria ita exponit : Feminea natura est epistola, quæ infantes circumfert litteras, quæ cum mutae sint, iis tamen qui longe absunt, loquuntur, quibus ipsa vult : legentem vero eam nemo, ne proximus quidem, audit : quocirca litterae æque surdæ ac mulæ esse videntur : mutæ *legenti*, surdæ astanti.

Rursum ex hac scriptura Baruch liquet, quam antiquus fuerit usus scribendi calamo atramento apud Hebreos.

Vers.#. 6. In die jejunii. — Nota, vers. 9, indicium est hoc jejunium ante banc Jeremiæ jussionem, idque ad placandum Deum, et avertendum Chaldæos; erat enim mense nono, ut dicitur vers. 9, quo hactenus nullum nec a Deo, nec a Synagoga indicium erat jejunium, ut patet ex *Menologio Hebræorum* apud Gencbrardum. Post tamen ob combustum hunc Jeremioi librum, indixerunt Judæi annum *jejunium*, die septima mensis noni, ut patet ex dicto *Menologio*. Quare minus recte aliqui per diem jejunii intelligunt festum expiationis, quo jejunium omnibus indicium erat sub pœna mortis, quod celebrabatur die decimo mensis septimi, *Levit. xxiii, 27*.

7. Si forte cadat. — Nota : Cadere orationem in conspectu Domini, esi eam acceptam esse Domino, eaque Deum exorari. Unde cap. seq. vers. 19, Nosier Interpres Hebræam hanc phrasim vertit : « Valeat in conspectu tuo deprecatio mea. » Ita Chaldæus, S. Thomas et Dionysius (1).

(t) Preces per prosopopoeiam sistuntur. Unquam homo supplex, qui axi viri principis pedes, clementiam ejus exoratorios prosternit. Videtur hæc loquendi formula : « totum betraumo priva esse; repentur enim tantum in

Sed quia liber hic legitur populo ut convertatur el Deum oret, itaque placet: hinc melius Maldonatus, Sanchez, Ilugoel Vatablus sic explicant, si *cadat*, id est si forte Judæi minis excidii quod Deus per Chaldæos intentat, territi et compuncti convertantur ad Dominum, ut humilient, proslernant et profunde demittant se et preces suas, ul supplices a Deo veniam petant. Simili phrasi ait Jeremias, cap. xxxvin, 20 : a Prostravi ego preces meas coram rege. » Unde sequitur hic : « Et revertatur unusquisque a via sua pessima. » Simile est *Daniel*, ix, 17. Vide hic quid facere soleant minæ Jeremiæ et condonatorum : nimirum minæ sunt quasi pharmaca, quibus exciti peccatorum humores expelluntur.

9. In anno quinto Joakim, etc., prædicaverunt ven. i jejunium (publica preconis voce indixerunt jejunium) in conspectu Domini, — id est in templo videlicet ut omnes jejunarent a in conspectu Domini, » id est inclinantes se, et orantes ante conspectum Domini, sicut dixit vers. 7 : « Si forte cadat oratio eorum in conspectu Domini. » Ita Maldonatus (2).

Nota : Hoc jejunium indicium est anno quinto Joakim, uti hic dicitur. Ergo indicium est post obsidionem Hierosolymæ, ejusque vastationem, quæ contigit anno quarto Joakim, in qua ipse Joakim rex emu multis Hierosolymitis, captus, abductus est in Babylonem ; sed promittens Nabuchodonosori fidelitatem et tribulum in posterum, mox eodem, ut videtur, anno liber in Jerusalem est dimissus : ubi slatini ad ingenium rediit, et Chaldæorum jugum excussit. Hac de causa, Dei monitu Jeremias jussit Baruch librum oraculorum suorum describere, regique et proceribus legere, ut modeste se gererent, subderentque ex fide data se Chaldæis; alioqui ipsos sibi, urbi et regno excidium averturos, uti reipsa contigit.

Porro indictio jejunii hujus processit lectionem libri, qua nimirum Baruch legit principibus oracula et minas Jeremiæ, ut patet ex sequentibus. Quocirca hoc jejunium non est indictum ad avertendas basco minas, et Chaldæos; sed potius in signum publici luctus; eo quod anno precedenti urbs capta et spoliata esset a Chaldæis, ac multa vasa templi cum rege et proceribus abducta essent in Babylonem. Hanc ergo cladem luxerunt publico et solemni hoc jejunio; quo tamen simul precabantur ut Deus deinceps talem cladem ab eis averteret, nec sineret amplius urbem cum templo suo ab incircumcisis ita pollui et vastari.

noe libro InTTa cap. xxxvii, 20 ; cap. xxxvnr, 26 ; cap. XLilf 2, 9; et *Daniel*, ix, 18.

(Rosenmuller.)

(2) Jejunium erat extraordinarium, ob calamitates loti Asiæ impendentes aut incubantes. Populus proclamasse hoc jejunium dicitur, id est, primores populi, volente et cupiente populo, jejunium indixerant. Nullæ in co jejunio partes Iudæi videntur impii regis, sed nobiliorum ex populo. (J. I). Michaelis.)

12. An gazoprylacium (i) (id est cubiculum : vido dicta cap. præced. vers. 2 et 4) scribæ,, — id est secretarii, vel, ut Vatablus, cancellarli regii.

16. Obstupuerunt unusquisque ad proximum suum, — obslupentes se invicem respiciebant (2).

18. Ex ORE SUO LOQUEBATUR QUASI LEGENS. — Prompte ei expedite mihi dictabat, ac si ea ex libro legisset. Significat Baruch hæc verba non fuisse a Jeremia præmeditata, necquæsita, soda Spiritu Sancto suggesta, ul posset dicere cum Davide, *Psal.* XLiv, 2: «Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. » lia Maldonatus. Jeremias ergo hic omnia sua oracula sine libro dictavit et quasi reparavit; sicut multi putant, licet falso, Esdram dictasse et reparasse S. Scripturam in excidio combustam.

19. Vade, et abscondere tu et Jeremias. — Suaudent hoc eis proceres, quia sciebant ingenium et consilium Joakim regis, qui arrogans, nec ferens se subjici Chaldæo, oderat Jeremiam suadentem, imo ex ore Dei jubentem, ut ei se subderet. Ergo ne eis rursum subjectionem occinentibus indigne- tur Joakim, cosque carcere vel morte mulctet, consulunt eis fugam et latebras.

22. Rex autem sedebat, — Hebraice toserò, id est habitabat, in domo, in qua per hiemem commorari solebat : erat enim mensis nonus, id est november.

Et posita erat arula, — focus, vel receptaculum prunarum, quo se calefaciebat rex. Ita Septuaginta et Chaldæus (3).

(f) Vers. 10. « Legilque Baruch.....in gazophylacio » cic. Hanc exedram aut valde oportet fuisse spatiosam, ul populi multitudinem caperet, aut (orte in secunda aut tertia contabulatione hæc facta sunt, ita ut ex fenestra prælgeret Baruchus, populusque fons stans audiret (J. D. Michaelis). Sed non in alno co ipeo prælegisse Baruchus videtur, inquit Rosenmuller. Ibi enim populus, cui illud atrium ingredi non erat concessum, legentem vix inaudire potuisset. Accedit quod Geniaria, cujus hæccella fuit, non sacerdos, sed princeps politicus fuit. Valebit igitur nomini nīH præfixumod, *ante*, *apud*, ut infra cap. xliiii, 9. Dicitur igitur Baruchusfuisse ante atrium superius, quod esset sub ingressum templi. Ita sano el populus el sacerdotes prælegenlem audire potuere.

(2) Vers. 17. « Indica nobis quomodo scripsisti omnes sermones istos ex ore ejus, v Noverant quidem principes, Jeremiæ esse, quæ ipsis Baruchus praelegerat ; sed edoceri ab eo voluerunt, num post continuam narrationem Jeremiæ, quæ ex illius vaticiniis memori succurrerant, litteris consignant, el suo ingenio ordinarii, an vero dictantis Prophet® verbis calamo exceptis? Minimo Decesso est ut cum Venema in duas quaestiones dividamus : *Quomodo hire scripsisti, num ex ore ejus?* Nec quod J. D. Michaelis ait, certiores fleri voluisse principes, sint no hæc omnia verba plano divina, nihil humani aut eronei admixtum habentia, verba interrogantiumdicunL (Rosenmuller.)

(3) Vox hebræa riNH hic et versu proximo indicat oh lam, in qua ignis et carbones, qualem el apud nos h.thn® •ortis homine*aliquando cameris fornace destitutis, inferunt. In Ægypto rusticos ollis lapi lcis cameras calelare, stramine aut fimo arefacto ignibus aientes testatur

23. Pagellas, — hoc est, gyros explicatos in explicatione voluminis, sive libri convoluti, ut d.xi vers. 2. Porro dicit < lres vel quatuor, > quia lo-gerai lres, et coeperat quartam ; et quia loquitur uti vulgo homines loqui solent (4).

Scidit illud (scilicet ipse rex Joakim, ut patet vers. 27 et 29, furore correptus) scalpello scri- dæ, — id est cultello pennario. Ita iIugo, S. Thomas, Lyranus et Vatablus. Falluntur Hebræi, putantes hunc librum fuisse Threnos Jeremiæ; hic enim liber continebat minas excidii futuri : Threni vero continent lamentationes excidii præ-terili.

24. Et non timuerunt, neque sciderint vesti-menta sua (7. d. Timorem et horrorem non ostenderunt scindendo vestimenta sua: est hendyadis); rex (qui sciderat et combusserat librum : hunc enim maxime facti et furoris sui pceiitere debebat) et omnes servi ejus. — Moris emm erat apud Ilcbræos, ut inblasphemia Deique injuria, omnes audientes scinderent vestimenta, ut hoc ipso Dei injuriam detestarentur et exsecrarentur. Gravis enim erat Dei injuria, scindere et comburere ejus librum el oracula ; quocirca posterio ob conscis- sum hunc librum, publicumetannuum indixerunt jejunium, uti superius dixi. Sic Josias, pater Joa- kim, « cum audisset verba libri legis Domini, scidit vestimenti sua, » IV Reg. xxu. Quin et im- pius Achab idem fecit, III Beg. xxi.

26. Abscondit altem eos Dominus, — scilicet ia eodem loco, ad quem fugerant ul laterent : ver- bi gratia, in domo viri alicujus boni et pii : ibi enim Deus eos protexit, et quærentium eos phan- tasiam aut oculos divertit et avertit alio, ul ad eum locum non accederent, et Jeremiam cum Baruch non invenirent. Ita Chaldæus, Rabanus et Hugo. Sic Christus abscondit se, Joan. vin, non fugiendo, sed faciendo se invisibilem, aiunt ibi- dem Theophylactus, Eulhymius, Lyranus, Maldo- natus el alii.

Aliter 1). Thomas, qui censet Deum hic per mi- raculum abscondisse Jeremiam et B<iruch, vel

Niebuhr, *Itiner*, tom. I, pag. 154, et Merdin® Mesopota- mia? urbe. Idem vidit ollas prunis plenas calefaciendo ad- hiberi, lib. 1, tom. 11, pag. 394. (Rosenmuller.)

(4) DIDST, *delatot*, quod proprie *januas*, *valvas* sig- nificare constat, hoc loco de paginis libri usurpari docet res, de qua agitur : Scribebatur volumen lineis, non per longitudinem lotius chartæ aut pergameni deductis, sed in piores areas divisus, quomodo sunt latera paginarunt in libris complicatis. Sic hodie libri Mosis et libri Esther (Qtñ *megila*, *volumen a gatal* convolvendo synecdochice vocatur) in synagogis Judæorum visuntur scripti in pergameno longo circa lignum voluto, scriptura in arcis instar [taginarutn distincta, hideetiain capiendum, quod apud Jeremiam, cap. xxxvi, 23, legitur, volumen libri, lectis m eo tribus aut quatuor foliis, fuisse cultro discissum el combustum. Non cium erant foli 1 sojinrata, ut sunt librorum, sed are» insLir pagiuæaut latcnsuniuft folii. 1st® propterea voce tnetaphorica vocantur *januæ*, *valvæ*, quod figuram januæ referant. » Hac Buxtorûue m *Institut, epistolari Hebr.* pag. 4. (Rosenmuller.)

transferendo eo* in latebras, uti Eliam transtulit; vel oculos rorum tenendo aut excœcando, nc Jeremiam et Darach viderent. Jeremías fuit hic typus Chrhli, qui a Judæis quaesitus ad mortem, abscondit se, et transiens per medium illorum ibat, imo sub finem vitæ secessit in civitatem Ephrem, Joan, xi, M, quia nondum venerat hora ejus.

29. Frsnvcs veniet. — Hebraice K3' N3 *boiabo*, id est veniendo veniet, id est veniens in via non tardabit; sed cito instar aquil@ advolabit, adventu suo rumorem pnecurret, aderit ante portas vestras, antequam audiatís illum e Babylone discessisse. Vatablus vertit, *certissime veniet*.

Cessare faciet, — occidet ve! auferet homines et jumenta.

30. Non erit ex eo quisedeat, — scilicet diu et absoluto : nam filius ejus Joachin tantum Iribus mensibus regnavit, fdeoque æstimatur ac si non regnaxiet *lia Theodorelus*. Posterì voro Joachin non fuerunt reges, sed duces populi. Machabæi aliqui fueruntreges; sed hi fuerunt ex tribu Levi,

non Juda; ac consequenter non fuerunt ex stirpe Joakim.

Er CADAVER EJUS PROJICIETUR AD ÆSTUUI PER DIEM, ET AD GELU PER NOCTEM, — 7. (*I. Joakim Occidetur* a Chaldæis, et cadaver insepultum projicietur, ut loco publico putrescat. Hæc est infarnis sepultura asini, quam ei prædixit cap. xxii.

Praeclaro Aristides, orat, *in Eteonem*, tom. I : « Dum, ait, mors omnibus æque sit proposita, illud corte, ut quis preclarissima quæquuconsecutus, gloriose obeat, nec diis nec hominibus invisus, non omnibus est, sed paucis admodum concessum. » Subdit ad id stimulum : quia vita nostra brevis est, ut etiamsi Nestoris annoscom- putes, minima sit pars æternitatis, imo nulla.

31. Et non audierunt, — id ed, quia non audie- v<r>. ji. runt, hoc est, obedlerunl jussis et oraculis Dei editis per Jeremiam.

32. Additi sunt sermones multo plures, quam Vm 31. antea fuerant. — Hebraice, additi sunt sermones nulli, similes illis prioribus, id est minaces. Ita Septuaginta, Chaldæus, Vatablus et alii.

CAPUT TRIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremías Sedecim consulenti et roganti, ut pro se et urbe oret, prophetat Nabuchodonosorem, qui a Jerusalem recesserat pugnaturus contra Pharaonem, reversurum, et Jerusalem combusturum. Hinc (piasi transfugere wllet ad Chaldaeos capitur, ct in tetrum locum conjicitur; sed deprecane Sedeciam, ab eo commodiorem custodiam et quotidianam annonam impetrat (i).

1. Et regnavit rex Sedecias filius Josiæ pro Jechonia filio Joakim : quem constituit regem Nabuchodonosor rex Babylonis in terra Juda. 2. El non obedivil ipse, el servi ejus, el populus terra, verbis Domini, quæ locutus est iu manu Jeremiæ prophet@. 3. Et misil rex Sedecias Juchai ülium Selemiæ, elSophoniam filium Maasiæ sacerdotem, ad Jeremiam prophetam, dicens : Ora pro nobis Dominum Deum nostrum. 4. Jeremías autem libere ambulabat in medio populi : non enim miserant cum in custodiam carccris. Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Ægypto: ct audientes Chaldæi, qui obsidebant Jerusalem, hujuscemodi nuntium, recesserunt ab Jerusalem. 5. El facium est verbum Domini ad Jeremiam prophetam, dicens: 6. Hæc dicit Dominus Deus Israel : Sic dicetis regi Juda, qui misit vos ad me interrogandum : Ecce exercitus Pharaonis, qui egressus est vobis in auxilium , revertetur in ter-

ti) ÎHc incipit partis prims snello quarta complectens tum fata Jeremiæ, cap. xxxvii, xxxvui, tum fata liirrosolymæ cl incolarum, cap. xxxix, tum fala reliquiarum populi, cap. XL-xuv. Porro quu hoc capite et co quod proximo sequitur, narratur, priusquam quæ cap. xxxii, xxxiii, legimus conligi&se, inde palet quod vale;» turn nondurn incurtodiam datus <<et (vide vers. 4), cl Chat-tel ab expeditioo contra Ægyptios nondum reversi <<rat ad urbem deuuu obsideo/iam.

Prim i igitur, Chattel, qui urbem olwidore cœperanl, au Uta lama de J reptil oh æ urbi suppetias alferenti'a., tuum ob îboa ni soli lui, Æ^yptii; obviam cun- *«» I-b, quod cum lUeroaolymilanos in hanc spem in-

duceret , se plane ab obsidionis periculis liberatos esse f denuntiat in vates, Chaldæos redeuntes, urbem esse expugnatos ct combusturos, 6-10.

Secundo , obsidione soluta ad tempns, cum in eo esset Jeremías ut in Benjaminitidcm hæreditariæ rei causa se conferret, apprehenditur, defectionis ad Chaldæos suspectus, et in custodiam traditur, 11-16.

Tanno, indo clam accendimi a rege et do belli oxilu con'ullus, illi denuntiat se in Chaldæorurn potestatem venturum, simul vero regem deprecatur, no ipaum in lam squalidum, quam quo antea detentus fuerit, carcam! r mittat, cum nihil ab ipso commissum esset, quo tam crudeliter tractari commeruisset, 17-ai.

COMMENTARIA IN JEREMIAM PROPHETAM, m. XXXVII.

ram suam in Ægyptum. 7. Et redicnt Chaldæi, et bellabunt contra civitatem hanc : et capient eam, el succendent eam igni. 8. Hæc dicit Dominus : Nolite decipere animas vestras, dicentes : Euntes abibunt, el recedent a nobis Chaldæi; quia non abibunt. 9. Sed etsi percusseritis omnem exercitum Clialdæorum, qui pncliantur adversum vos, et derelicti luerint ex eis aliqui vulnerati : singuli de tentorio suo consurgent, et incendent civitatem hanc igni. 10. Ergo cum recessisset exercitus Clialdæorum ab Jerusalem propter exercitum Pharaonis, 11. egressus est Jeremías de Jerusalem ut iret in terram Benjamin, et divideret ibi posscssionem in conspectu civium. 12. Cumque pervenisset ad portam Benjamin, erat ibi custos portæ per vices, nomine Jerias, filius Selemiæ filii Hananiæ, el apprehendit Jeremiam prophetam, dicens : Ad Chaldæos profugis. 13. El respondit Jeremías : Falsum est, non fugio ad Chaldæos. Et non audivit cum : sed comprehendit Jerias Jeremiam, el adduxit cum ad principes. 14. Quam ob rem irati principes contra Jeremiam, cæsum cum miserunt in carcerem, qui erat in domo Jonathan scriba) : ipse enim præposilus erat super carcerem. 15. Itaque ingressus est Jeremías in domum laci el in ergastulum : el sedit ibi Jeremías diebus nullis: 16. mittens autem Sedecias rex tulit eum : et interrogavit eum in domo sua abscondite, et dixit : l'ulasne est sermo a Domino? Et dixit Jeremías : Est. Et ait; In manus regis Babylonis traderis. 17. Et dixit Jeremías ad regem Sedeciam : Quid peccavi tibi, et servis tuis, et populo tuo, quia misisti me in domum carceris? 18. Ubi sunt propheta) vestri, qui prophetabant vobis, el dicebant: Non veniet rex Babylonis super vos, el super terram hanc? 19. Nunc ergo audi, obsecro, domine mi rex : Valeat deprecatio mea in conspectu tuo : el ne me remillas in domum Jonathan scriba), ne moriar ibi. 20. l' præcepit ergo rex Sedecias ut traderetur Jeremías in vestibulo carceris, et daretur ei torta panis quolidie, excepto pulmento, donec consumerentur omnes panes de civitate : et mansit Jeremías in vestibulo carceris.

(1)6. Ecce exercitus Pharaonis, etc., revertetur in Ægyptum (2). — Narrant Rabbini quod, cum

(1) Vers. 8. o Misit rex Sedecias ad Jeremiam dicens : Ora pro nobis Dominum Deum nostrum. » Recto an secus hoc a Sedecia facium sil, in qtnuratur, nemo dubitabit dicere quin recto et sancte hoc factum fuerit, quod sancti Prophetas preces et interpellationem pro eo et regno suo suppliciter petierit; quamvis in eo peccaverit, quod non simul monilis sancii Prophetas obtemperaverit. Si recte factum, nulla ergo in illis verbis continetur injuria, nec Dei, nec Christi mediatoris. Vanum ergo est et calumniosum, quod hærelici dicunt, nostras preces, quibus ad sanctos cum Christo regnantes dicimus: *Sancte Petre*, 5. *Paute, orate pro nobis*, continere injuriam mediatoris; cum nihil aliud dicamus, quam quod hic dictum est ad Jeremiam Fatendum osi ergo, sanctos ita esse Intercesores, ut nihilominus verum etiam maneat quod Apostolus ait, I *Timoth.* ti : «Unus est mediator Dei ei hominum homo Christus Jesus. » Vide plenus I *IIa-ehub.* XV, ulii Jeremías etiam detunctus pro populo orat. (fStius.)

(2) Ilex JEgypti, Pharo, fædus secreto cum Sedecia contra Chaldæos inierat. Sed cum primum omnem vim et impetum exercitus Nabuchodonosoris, Hierosolyma adeoquo tota Judæasustinuerat, Judæorum socii, nedum vires suas contra hostem communem conjungerent, a bello prorsus abstinuerunt. Quin etiam aliqui Nabuchodonoris paites amplexi sunt, obsessumquo per totum annum Sedeciam deseruerunt Pharo vero, recte Judicans quod Nabuchodonosor, statini eruta Hierosolyma, qua) quasi Ægypti septum habebatur, in suum regnum Irrueret, contra illum processit, Sedeciæ opis lerendæ causi, quod cum rescivisset, Nabuchodonosor exercitum congregavit ut Pharaonem debellaret. Haud obscuro Ezc-

Ægyptii jam haberent classem in mari, nutu Dei apparuerint super mare utres inflati, ad speciem viscerum humanorum, per mare agitati, dixerintque Ægyptii inter se : « Ih sunt majores nostri Ægyptii, qui suffocati sunt in mari propter Istos Judæos; et nos nunc vadimus, ut auxiliemur eis? steterunt igitur, el redierunt retro, n ILe sunt fabellæ R. Salomonis.

Nota : Hæc prophetia contigit sub Sedecia, sub tempus obsidionis Jerusalem, ac proinde accidit diu post illam capitis præced. ; illa enim contigit sub Joakim. Est enim in Jeremía crebra hyslerologia : quia prophetia? ejus in unum volumen compilata sunt promiscue, non servato ordino, uti dixi initio in ebronotaxi. Quai hic et sequentibus cap. scribuntur a Jeremía, bistorte sunt adeo claras, ut qui eis longa interpretatione lucem afferre velit, eas potius sit obnubilaturus et caliginem eis offusus.

8. Nolite deciperb ajumas vestras, — id est, *primo*, nolite falso animis vestris persuadere, quod Chaldæi prorsus abibunt. *Secundo*, « animas, » id est vitas vestras : has enim redeuntes Chaldæi vobis eripient, aut ita affligent, ut malitis mori quam vivere. *Tertio*, «animas vestras,» id est vosipsos, ut sil synecdoche.

chiel innuit, cap. xxx, 21, 21» pncliom inter illos initum, Pharaonemque devictum fuisse. Quod etiam indicat Jeremías, cap. xli vi, 15, 16, licei libri historici du eo prolio non expressam mentionem faciaul. (Calmelusd

Evms abtpuxt, — id est omnino abibunt ut amplius non redeant.

9. Sed et si percusseritis omnem exercitum Chaldæorum, — *q. d.* Adeo fixum et certum est Dei decretum de Jerusalem excidio, ut, licet Chaldæi ab Ægyptiis, ut vos speratis, aut a vobis cæderentur, ita ut pauci cladem hanc evaderent, iique graviter saucii; Deus tamen per dios Judæorum agmina sterneret, urbemque concremaret. Tam durum est Deum habere adversarium, ac contra eum pugnare vel obniti, est contra stimulum calcitrare. Ita Sanchez.

itn.ii. IL Et divideret idi possessionem, — non filiis suis, ut vult Chaldæus, nullos enim habuit; map sit enim virgo, ut dixi cap. xvi, vers. 2, sed fra* tribus el propinquis. Aut ul possessionem quæ sibi forte obvenerat, vel agrum quem emerat ab Hanamcel, cap. xxxii, vers. 9, ab aliis ejus et vicinorum agris demetiretur et divideret. Ita S. Thomas, Lyranus et Dionysius.

Verum agro obstat, quod ager ille postea sit emptus, scilicet cum Jeremías incarceratus esset (qui hic vers. 4 dicitur fuisse liber, uude et urbe egredi voluit, vers. 10), scilicet anno decimo Sedeciæ, cum paulo post expugnata est Jerusalem, ut patet cap. xxxii, vers. 1 et 2. Adde, pene frustra facta fuisset hæc partitio bonorum, utpote quæ in prædam cessura mox erant victori Chaldæo: potuit tamen eam prætexere Jeremías fugæ suæ, ut mox dicam.

Secundo, Sanchez explicat, *q. d.* Egressus est Jeremías de Jerusalem, ul domum et habitationem a populo Solymitano dividerei, id est, uta populo jamjam vastando et perituro subtraheret: *dividere* .ntem *in conspectu civium*, nil est aliud quam spectantibus civibus fugam illam seu discessum moliri. Hic sensus in llebræo est planior; nam ex llebræo potest sic verti cum Vatablo et Pagnino, ut *lubrificarci exinde in medio populi* (i), i.e. ut more

(t) C. B. Michaelis putat, vatem vel portionem messis vel hæreditatem aliquam in Beojaminitica ditone adeundam habuisse, quam hoc tempore, ubi propter abitum Chaldæorum licuit, voluerit occupare. Ita phrasis pSnh DwO *lachaliq mischam*, foret ca, quam prægnantern vocant. hoc sensu: ut divideret quam illic habuit possessionem el suam portionem inde secum auferret. Quod tamen, inquit Rosenmuller, justo obscurius expressisset. Itaque potius adslipuhlur interpretationi a Vatablo et Paghino data*, cui etiam accedit Cálmelos. Nam, inquit Rosenmuller, cum pSn, *chalag*, lævum glabrum, lubricum, denotare loiuiet, videtur phriS *lachaliq* hoc l *cn* subaudito T«£)3 RN *tt-naícscho* (quod ad plura verba subaudiendum esso exemplis apertis docuit Walther in *Ellips. hebr* pag. 77), proprie notare, *ad lubricandavi se ipjum*, Id est ad delabenduín, in morem eorum, qui per loca lubrica labuntur, ul verba hebraca ita sint interpretanda, *ad subducendum* .e *inde* II nr *K• populi*, id est, ut sulnlucereí se ex urbe admixtus tnrh.T «gradienti soluta obsidione; tum enim maxime •lai i et er [iere m solent homines, lime petra illa, in qua l)r\ -inna ii Saulii cvaili, l *barn.*, xxiii, 28 ,vucalur jMra cMJionu.

rei lubricæ dilaberetur ex urbe in medio populi, qui lurmalim soluta jam obsidione ex urbe egrediebatur. Aut, *ut divideret se a populo*, id est ut secederet ab urbe. Videns enim Jeremías Sedeciam et proceres sibi offensos, el parare carceres aliaque diriora; simul prævidens paulo post Jerusalem, et omnia quæ in ea erant vastanda esse, mature voluit sibi consulere, ac occasione disponendi de rebus suis, abire in Analhoth, et ex Jerusalem se subducere, ut se excidio eriperet. Septuaginta vertunt: *Ut emeret inde* (aliquid) *in medio populi*, id est in mercatu, quod Theodoretus explicat, *q. d.* Ut emeret panes; erat enim fames in urbe paulo ante obsessa.

12. Jerias. — Hic erat nepos, id est filius filii Venit Hananiæ (ut hic dicitur), cui mortem intentavit Jeremías, cap. xxviii, vers. 16, ideoque nepos ejus Jerias, ut mortem avi vindicaret, Jeremiæ infensus hic eum capit. Ita R. Salomon, Lyranus et alii.

14. Casum, — vel pugnīs, vel, ut Rabanus, Venit S. Thomas et Lyranus, flagellis, et sic Jeremias fuit typus Christi flagellati.

Nota hic, quam perniciosa sit temeraria suspicio, et præcipitatum iudicium. Ex eo quod Jeremias urbe exiret, suspicax Jerias ait: a Ad Chaldæos profugis. » Credunt et principes, insontemque Jeremiam cædunt et incarcérant. Peccavit in hoc Iteli, qui Annam suspirantem ad Deum, quasi ebriam et temulentam increpavit; et Pharisæique Christum calumniati sunt, vocantes gulonem, vini potorem, dæmoniacum, quod cum publicanis et peccatoribus accumberet, morbosque curaret. Gravius deliquit Theodosius Junior Imperator qui, ob pomum ab Eudoxia uxore dono datum Paulino nobilissimo viro, suspicatus adulterium, eum innocentem interfici jussit, Eudoxiam a societate tori removit. El Constantinus Magnus, qui Crispum filium falso incestus ab uxore accusatum, mox interfici jussit. Laborant hoc malo melancholici, quia ex umbra gravia mala mox ominantur. Est enim melancholia, utpote humor ater, tristis, timida, suspicax, maligna. Ili ergo contra eam ex professo pugnare debent, omniaque phantasmata suspicionum quæ incidunt animo, mox elidere: nam, ut B. Dorotheus ait, « mendosa amussis etiam recta depravat, » Narrat idem B. Dorotheus, custodem horti domestici suspicatum esse de quodam Religioso, quod poma ex horto furto sublegisset, itaque accessisset ad S. Synaxin; accusavit eum apud Antistitem. Ille, re examinata, cognovit Religiosi innocentiam, ac hortulanum suspiciosum publice coram omnibus gravissime increpuit et confudit. S. Franciscas incidens in pauperem mendicum, cum socius ei diceret: Forte hic inopiam simulat, et dives est; jussit mox illi ut flexis genibus a mendico vernam peteret, cumque nudum veste sua l•geret. Cassianus, lib. V *De Instit. renunt.* cap. xx, narrat Maehalem virum sanctum, sed severi nimis el suspicacis iudicii, ita a Deo punitum et correctum fuisse; a Máchate^

COMMENTARIA IN JEREMIAM PROPHETAM, cap. XXXVIT.

Inquit Cassianus, cum institueret nos neminem dijudicare debere, intulit tria fuisse in quibus d sciisscrit vel reprehenderit fratres; primo, quod t.vain sibi nonnulli paterentur abscindi; *secundo*, quod haberent in cellulis sagum; *tertio*, quod (leum benedicentes sæcularibus exposcentibus darent. Unde justo Dei judicio hæc omnia se incurrisse dicebat; nam ægritudinem uvæ contrahens et tabescens, coactus sum, ait, eam abscindi permittere; cujus etiam infirmitatis obtentu, earum quoque habere coactus sum; oleum etiam ' nedicere et supplicantibus dare, cum alia ratione eorum importunas preces evadere non possem. » Unde concludit: « Quibus mihi manifeste compertum est, iisdem causis ac vitiis monachum obligari, in quibus de aliis judicaro præsumpserit »

Xut 15. In domum laci, — in carcerem, qui quia teter, tenebricosus, foetidus, coenosus, profundus erat et horridus, hinc similis erat laco, fovea*, sepulcro et inferno. Sic Joseph dicitur descendisse in foveam, id est in lacum carceris, *Sapient*, x, 13, et *Daniel*, cap. vi, dicitur projectus in lacum leonum. Quocirca Jeremías, ne ejus squalore conficeretur, rogat inde eripi; unde in vestibulum quasi commodiorem locum translatus est, vers, ultimo. Sic apud omnes gentes carceres horridi longam mortem præ se ferebant; hinc Athenis carcer dictus est « barathrum, » et a Christo « tenebre exteriores; » non quod esset extra urbem, sed « exteriores, » id est extreme et summe tenebricosus. Career quoque dictum est a ergastulum, » quasi dicas operatorium, quia in carcere servi vincti operari, ut molere, pinsere, et statum operis pensum persolvere debebant. Sed hæc in laco fieri son poterant; is tamen communi voce et more vocatur hic « ergastulum. »

Est hæc tertia incarcerationo Jeremiæ. *Primo* enim in carcerem missus fuit, cap. xx, vers. 2, a Phasur filio Emmer, sed postridie eductus; *secundo*, incarcerationatus fuit, cap. xxxii, vers. 3, a Sedccia rege; *tertio* hic. Hanc foveam sive lacum Jeremiæ Constantinum Imperatorem mirifica fabrica exornavisse scribit Nicephorus, lib. VHI, cap. xxx.

16. PUTASNR EST SERMO A DOMINO? — *q. d.* A tCmetipso dicis urbem comburendam, an a Deo inspiratus? Ita Hugo et Vatablus. Vel potius, quia sciebat eum esse Prophetam Domini, *q. d.* Esine sermo aliquis novus a Deo? cupiebat enim Sedccias mitius aliquid, et favens suæ pertinacia) oraculum novum audire. Ha ex llebræo et Septuaginta, Theodoretus, S. Thomas, Lyranus et a Castro. Unde respondet Jcremias: De novo mihi revolutum est, quod in manum regis Babylonis traderis.

18. Uni sunt, — *q. d.* Ex eventu videte me esse verum Prophetam, qui prædixi adventum Chaldæorum, uti jam cos advenisse videtis, falsos vero et mendaces Prophetas esse, qui id negarunt. Ita Theodoretus, S. Thomas et Lyranus.

19. Valeat deprecatio mea in conceptu tuo, — sine te, mi rex, a me exorari; acquiesce deprecationi meæ (1).

20. In vestibulo carceris, — in atrio carceris communis; non ergo erat Jeremías in cellulis vincitorum, ut vult R. David, qui *ñ in vestibulo carceri**, per hypallagen exponit, *q. d.* « In carcere qui erat in vestibulo, » sed in atrio, quasi in libera custodia, idque Dei providentia, ut eum ibi facilius cives adire et audire possent. Unde in hoc atrio emit agrum ab Hanatneel, fecitque emptio- nis instrumenta, cap. xxxii.

Torta, — hebraice *kickar*, id est panis rotundus et orbicularis, quæ dicitur *torta* quasi *tracta*, et in orbem contorta. Hinc et talentum, quia orbiculatum, vocatur *kickar* (2).

Excepto pulmento, — id est obsonio, vel cibo qui pulti vel pani additur. Veteres enim temperantes, pulte pro pane utebantur, ut dixi *Genes*. cap. xiv, 29, *q. d.* Sedecias liberalisfuit in Jeremia alendo; jussit enim in publica fame ei dari tortam panis, pulmentum vero sine mensura.

Aliter Septuaginta, Chaldæus, Pagninus et Vatablus vertunt, scilicet: *Et dedit ei tortam panis* (scilicet emptam) de vico aut *platea pistorum*, id est dedit ei tortam panis communis, quem pistores coquebant quotidie servis regiis, stata quantitate et pondere. Hoc enim est *kickar* sive torta.

Mansit (usque ad expugnationem urbis) Jeremías in vestibulo carceris. — Merito potuit, postestque nunc maxime Jeremías cum S. Paulo gloriari in crebris continuisque carceribus ac vinculis, cum eoque dicere: « Ego vinctus in Domino, » *Ephes*, tv, 1. Et: « In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter, » II Cor. xi, 23. Ita nuper in iisdem glorificabatur Michael in Japone martyr anno Domini 1609, uti sic ait: « Quadriennio fui in carcere, ita lætus et alacer, ut uno tantum die mihi fuisse videar. Non possum Dei in me beneficentiam verbis exæquare, quod pro ejus fide captus sim; nimirum dignatam esse augustissimam illam Majestatem ex illo die, animæ et corporis mei velul adire et capere possessionem. Exinde semper in sumina pace fui. Æstuabat cor meum inæstimabili desiderio, sui ad omnem Dei nutum, in prosperis et adversis ad unguem conformandi. » Et rursum: « Quantumcumque me muudus despiceret, premeret, vexaret,

(1) Ne moriar ibi. » Alimentis, inquit J. D. Michaelis, necessariis caruisso videtur, carceris custode in tanta penuria panem stifTurante. Verumtamen et potuit ipso carceris subterranei squalor el insalubritas vitæ Ptophetaj periculosus esse. (Rosenmuller.)

(2) !—irtS-mn *kickar leehem, orbem panis*. ut *Exact*. XXIX, 23; *Judie*. viii, 5; I *Sam*. II, 36; *Proverb*, vt, 26, id est *placentam panis*, ut Syrus vertit. Sunt enim Orientalium pan<s potius placenta) tenues, plano* et orbiculares. Vide Niebuhrii *Descript. Arab*, pag 52.

(Rosenmuller^

«B COMMENTARIA IN JEREMIAM PROPHETAM, cap. XX v VIH;
affligeret, statui nihil me illi pensi facturum, toleratas, omnium regum et imperatorum scelp-
Satis enim scio irridono, contemptus, fastidia, tris ac diadematibus esse infinitis partibus anto-
el quaslibet injurias pro Dei amore æquo animo ponenda. »

CAPUT TRIGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jf careen Jeremias hortans populum ad deditionem, in lacum limosum conjicitur, sed ab Abdemelech Æthiope liberatur. Secundo, vers. 14, rogatus secreto a Sedecia, suadet ei ut se tradat Chaldæo; rursum in atrium earceris ligatus manibus pedibusque conjicitur, in coque manet usque ad excidium urbis (I).

i. Audivit autem Saphatias filius Mathan, et Gedelias dius Phassur, et Juchai filius Sele-
mro, et Phassur filius Melchiæ, sermones quos Jeremias loquebatur ad omnem populum,
dicens : 2. Ilæc dicit Dominus : Quicumque manserit in civitate hac, morietur gladio, et
fame, et peste : qui autem profugerit ad Chaldæos, vivet, et erit anima ejus sospes et vivens.
3. Hæc dicit Dominus : Tradendo tradetur civitas hæc in manu exercitus regis Dnbylonis, et
capiet eam. 4. El dixerunt principes regi : Rogamus ut occidatur homo iste : de industria
enim dissolvit manus virorum bellantium, qui remanserunt in civitate hac, et manus uni-
versi populi, loquens ad cos juxta verba hæc : siquidem homo iste non quærit pacem populo
huic, sed malum. 5. Et dixit rex Sedecias : Ecce ipse in manibus vestris est : nec enim fas
est regem vobis quidquam negare. 6. Tulerunt ergo Jercmiam , et projecerunt eum in lacum
Melchiæ filii Amelech, quierat in vestibulo earceris ; et submiserunt Jeremiam funibus in
lacum, in quo non erat aqua, sed lutum : descendit itaque Jeremias in cornum. 7. Audivit
autem Abdemelech Ælhiops vir eunuchus, qui erat in domo regis, quod misissent Jeremiam
in lacum : porro rex sedebat in porta Benjamin. 8. Et egressus est Abdemelech de domo re-
gis, el locutus est ad regem , dicens : 9. Domine mi rex, malefecerunt viri isti omnia quæ-
cumque perpetrarunt contra Jeremiam prophetam, mittentes eum in lacum, ut moriatur ibi
fame; non sunt enim panes ultra in civitate. 10. Præcepit itaque rex Abdemelech Æthiopi,
dicens : Tolle tccura hinc triginta viros, el leva Jeremiam prophetam de lacu antequam ino»
rialur. 11. Assumptis ergo Abdemelech secum viris, ingressus est domum regis, quæ erat
sub cellario : el tulit inde veteres pannos, et antiqua quæ computruerant, et submisit ea ad
Jercmiam in lacum per funiculos. 12. Dixitque Abdemelech Ælhiops ad Jeremiam : Pone
veteres pannos, et hæc scissa et putrida, sub cubilo manuum tuarum , et super funes; fecit
ergo Jeremias sic. 13. El extraxerunt Jeremiam funibus, et eduxerunt eum de lacu : mansit
aulcm Jeremias in vestibulo earceris. 14. Et misit rex Scdecias, et tulit ad se Jeremiam pro-
phetam ad ostium tertium, quod erat in domo Domini ; et dixit rex ad Jeremiam : Interrogo
ego te sermonem, ne abscondas a me aliquid. 15. Dixit autem Jeremias ad Sedeciam : Si an-
nuntiavero tibi, numquid non interficies me? et si consilium dedero tibi, non me audies.
16 Juravit ergo rex Sedecias Jeremiæ clam, dicens : Vivit Dominus, qui fecit nobis animam
hanc, si occidero te, et si tradidero te in manus virorum istorum, qui quærunt animam tuam.
17. Et dixit Jeremias ad Sedeciam : Ilæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Si profectus
exi- iis ad principes regis Babylonis, vivet anima tua, et civitas hæc non succendetur igni :
et salvus eris tu, et domus tua. 18. Si autem non exieris ad principes rogis Babylonis, trade-
tur civitas hæc in manus Chaklæorum, et succendent eam igni : et tu non effugies de manu

(I) Quæ h < capite mrr intnr, tacta esse i>ost ca quæ pilis a Jeremía dicta proceres afferunt, quæ ea ipsa sunt,
capite ix ' . w , api irt ex iis quæ v?n, 2 hujut ca- quæcap. xxif9, Jeremias dixit, Vide argumentum supra»

eorum. 19. Et dixit rex Sedecias ad Jeremiam : Sollicitus sum propter Judæos, qui transfugerim! ad Chaldæos : ne forte tradar in manus eorum, et illudant mihi. 20. Respondit autem Jeremias : Non te tradent; audi, quæso, vocem Domini, quam ego loquor ad te, et bene, tibi erit, et vivet anima tua. 21. Quod si nolueris egredi : iste est sermo, quem ostendit mihi Dominus : 22. Ecce omnes mulieres, quæ remanserunt in domo regis Juda, educentur ad principes regis Babylonis; et ipsæ dicent : Seduxerunt te, et praevaluerunt adversum te viri pacifici tui, demerserunt in cæno et in lubrico pedes tuos, et recesserunt a te. 23. Et omnes uxores tuæ, et filii tui educentur ad Chaldæos : et non elfugies manus eorum, sed in manu regis Babylonis capieris : et civitatem hanc comburet igni. 24. Dixit ergo Sedecias ad Jeremiam : Nullus sciat verba hæc, et non morieris. 25. Si autem audierint principes quia locutus sum tecum, et venerint ad te, et dixerint tibi : Indica nobis quid locutus sis cum rege, ne celes nos, et non te interficiemus : et quid locutus es tecum rex : 26. Dices ad eos : Prostravi ego preces meas coram rege, ne me reduci juberet in domum Jonathan, et ibi morerer. 27. Venerunt ergo omnes principes ad Jeremiam, et interrogaverunt eum : et locutus est eis, juxta omnia verba quæ præceperat ei rex, et cessaverunt ab eo : nihil enim fuerat auditum. 28. Mansit vero Jeremias in vestibulo carceris usque ad diem, quo capta est Jerusalem : et factum est ut caperetur Jerusalem.

2. Ebit anima (vita) ejus sospes. — Itebræus, *criti vita ejus in spoliū*; Chaldæus, *in evasionem*; Septuaginta, *in lucrum*. Scilicet erit quasi spoliū e manibus hostium ereptum; jam enim urbs, vita et bona vestra sunt quasi in manibus Chaldæorum.

4. Dissolvit manus, — dissolvit animos et vires civium, ut arma abjiciant, eo quod prophetet Chaldæos eis prævaliluros.

Ver. 5. 5. Nec enim fas est hegē vobis quidquam nbgahē. — Septuaginta legentes *anix otam pro tZDDTIN etehem*, vertunt : *Quia non poterat rex illis resistere*, quasi Propheta regem excuset (t).

Ven. o. c. Descendit itaque, — demersus est. Ita llebræi.

In coenum. — Josephus, lib. X *Antiq.* x: In coenotum, inquit, puteum per funem demiserunt Jere-

fi) « Ecco ipso in inanibus vestris est. » In manibus synedrii, inquit Grotius, cujus est judicatio de Propheta vero aut falso. Sed nihil est in contextu, quo significetur *principes* fuisse homines synedrii : erant aulæ regite proceres. Qui cum urgeant regem (vere. A), ut Prophetam interfici jubeat, hoc ipso declarant, se non habere jus vilæ et mortis. Ex his colligitur, aut principes non fuisse synedrii senatores, aut synedrio non licuisse, non annuente rege, morti addicere falsos prophetas. Ex regis verbis hoc lanium colligere licet, ipsum fuisse imbecillis ingenii et consilii virum, qui non auderet Jeremiam lucra contra ejus accusatores, quanquam sibi persuasum esset illum esse verum Prophetam... Ludovicus de Dieu regem hisce verbis detrectare a se existimat, damnationem Jeremiæ ad supplicium ejusque executionem, hac allata ratione, sine se facile illis fore lotum illud negotium conticere. Sed veram verborum regis mentem haud dubio perspexisse videtur Schnurrerus, qui observat verba esso ægre ferentis aliorum, quorum isset regi obtemperare nimiam atque iniquam auctoritatem. Sedeciam enim, haud inscium, at orto invitum, consiliariorum ministrorumque magis quam suo arbitrio rempublicam geripassum esse, apparet ex capitis hujus versu 34 et seq.

(Rosenmuller.)

miam, ut ibi præfocatus moreretur; ille vero usque ad collum mersus ibi manebat. Fuit ergo hic Jeremias typus Christi, qui ait, *Psalms*. Lxviii, 2 : a Infixus sum in limo profandi : et non est substantia. » Nota : Lacus hi erant putei, vel cisternæ ad colligendam aquam, vel scaturientem, vel pluvialem, ideoque crebri erant in Judæa, et crebra eorum mentio in Scriptura. Hisce deinde nonnulli usi sunt ad reorum custodiam, vel potius supplicium, ut scilicet cos ibi pædore, tabe et fame conficerent lenta morte. Tabes videtur fuisse hic locus, qui prius fuit puteus vel cisterna Melchiæ; deinde quia erat juxta carcerem, ductus est ad reorum custodiam, vel potius supplicium. Hi carnosus erant, quia patentes superne, excipiebant pluviam, quæ mixta cum fundo lacu, faciebat lutum et coenum. Erant et profundius; hinc funibus reos eo demittebant. uti demiserunt hic Jeremiam. Hinc erant instar barathri, ac inferni typum et speciem exhibebant. Talis videtur fuisse cisterna vetus, in quam a fratribus projectus est Joseph, ut ibi moreretur, Genes, xxxvii, et David, *Psalms*. Lxxxvii, 7 : a Posuerunt, inquit, me in lacu inferiori : in tenebris, et in umbra mortis. » Et *Psalms*. XXXIX : « Eduxit me de lacu miserie, et daluto facis. » Et de Christo patres c limbo liberante ait Zacharias, cap. ix : « Emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua, » Ita Abulensis in cap. xxv *Matth.*, *Quæst.* DLVIII, et Sanchez.

Moraliter nota : Deus tunc maxime adest, cum res videntur plane desperatæ et deploratæ, si serio invocetur. Quis non putavisset actum do Jeremiæ, cum communi regis et principum consensu in lacum projectus est? At Deus ei adfuit, uti ei promiserat cap. i, cumque confortavit. Hoc est enim quod Deo gratias agens Jeremiæ, ait *Thren.* cap. iii, 57 : « Appropinquasti in die, quando invo-

cavi te (in lacu, uti processi!) : dixisti : Ne timeas.» Quocirca suscitavit Abdeinelech .Elhiopem, qui regis animum flecteret, et Jeremiam e lacu extraheret.

Miraro hic et imitare longam patientiam »l constantiam Jeremiæ : post verbera, post nervum, post lacum, rursum eadem prophetat. Gentilitas mirata est Socratem, quasi virum palienlissimum, Socntii ideoque sapientissimum : Socrates enim, teste patirr.hi nuntianti quemdam se maledictis inces- mm Je- sere • « Bene, inquit, loqui non didicit; » dicenti reata alteri : «Nonne iste libi maledicit?» «Non,inquit, edbu. non ajsun(w Xanlippe ejus uxor, cum in eum prius convicia, deinde aquam sordidam effudisset : « Nonne, inquit, dicebam Xantippen tonantem quandoque pluiluram? » Dicenti Alcibiadi non esse tolerabilem Xantippen adeo morosam : « Atqui, ait, ego his jam assuetus sum, ac si jugiter sonum trochlearum audiam : an vero tu non toleras clamore perstrepen- tes anseres? » Illo dicente : « At mihi ova pullosque pariunt : » «Et mihi, ait, Santippe filios parit.» Asperioris ingenii uxori ita convivendum monebat, ut equis animosis equites. Nam « sicut illi, cum eos semel subegerint, reliquis facile utuntur : ita el milii post Xantippes usum, reliquorum mortalium toleratio facilis obveniet. » Hinc Pythia dixit : « Mortalium unus Socrates vere sapit. » Verum quid Socrates ad Jeremiam? qui non unam Xantippen, sed reges, principes, omnesque Judæos se persequentes, tot annos tam patienter el fortiter toleravit? nimirum servo Dei « afflictio carnis est mensa spiritus, » ut ait auctor *Vitas B. Petri Damiani*, cap. XIX.

Ven. 7- 7. Aedemelech. — R. Salomon censet hoc nomen non esse proprium, sed commune officii. *Abdeinelech* enim hebraice idem est quod *senus regis*, scilicet per excellentiam, puta regii cubiculi ctcubiliscustos. Hicenim gnece vocatur Eunuch s. Rursum R. Salomon pro *Æthiops* vertit *Æthiopis*, ut hæc sit sententia : Audivit autem servus regis Sedecciæ *Æthiopis*, id est improbi, et vitiis nigri instar *Æthiopis*. Sic ait Poeta :

Hic niger esi : hunc tu, Romane, caveto.

El Amos, cap. ix, 7: « Numquid non ul filii *Æthiopum* vos estis mihi, filii Israel? » Verum longe melius el verius vertit Noster : « Audivit autem Abdeinelech *Æthiops*. n

Eunuchus, — id est aulicus; Chaldæus, *vir magnus*. Vide dicta cap. xxix, I. Unde libere eunuchus hic principibus se opposuit, et Jeremiam liberavit; hinc mercedem a Deo tulit, ul paulo post audiret a Jeremía se in clade urbis incolumem evasurum, cap. XXXIX, 10, cum cæteri aulici tunc fuerint occisi, ut palet cap. seq., vers. 6.

9. Ut horiatur ibi (in lacu) fame, non sunt enim PANES ULTRA IN CIVITATE. — CIVIBUS 611101 pFIOIO omnis panum annona, cum ea pauca et parca sit, distribuetur; neglectus ergo Jerenras m lacu ibi

fame æquo ac pudore morietur, præscriim cum proceres ejus mortem optent. Aliter Chaldæus et Sanenez hæc explicant (1).

i I. Tolle tecum hinc triginta vinos. — Pro *te-* vera.it *cum* hebraice est *|>T3 *biiadccha*, id est qui sunt *in tua manu* et postestale, qui tibi quasi præfecto subsunt. Unde videtur hæc militaris fuisse custodia ad propulsandam vim procerum, hostium Jeremiæ, si ejus e lacu educationcm impedire voluissent. Ad extrahendum enim e lacu Jeremianr/, tres quatuorve viri sufficebant.

H. Quæ brat sub cellario, — id est in eam Ven.h. partem domus, quæ erat sub penu, ubi scruta projiciebantur, el veteres servorum laceræque vestes et centones, pannique ad vasa tergendam.

12. Pone, eie., sub cubito (sub axillis) manuum,— vera, a id est brachiorum (est synecdoche), pannos veteres, ne funibus nudis extractus lædaris. Hinc vi-

(1) Non una est in hoc versu difficultas. Dicit Ebed-Mlech, malo fecisse Jeremiæ adversarios, quod cum in cisternam conjecerint, additque : Moriturum eum esso in loco suo præ fame, cum panis non sit amplius in urbe. Quid igitur ipsi profuisset, si eum e cisterna eduxisset ? Nonne el in urbe fame ipsi moriendum? Et quid sibi velit nOHouMwof præteritum? Jarchi sic interpretatur: Si relinquunt eum in loco suo, morielur ipse per se fame; illi autem male faciunt, quod mortem ejus accelerant. ha et Grotius : Nihil opus erat mortem ejus appetentibus, eum transferre in locum tam fœdum : nam etiamsi in vestibulo carceris eum reliquissent, ex fame mors eum manebat, quippe cum panes jam defecerint. Chaldæus, *mortuus esset in loco suo*, loco scilicet priore. e Sed quid tum in morte Propheta acceleranda tam male illi fecissent, nonne prestai ferro quam fame mori ? David Kimchi ita exponit : Etsi rarus esset in urbe panis et nonnisi difficulter comparandus ; tamen si Prophetam ia carceris vestibulo reliquissent, et præ oculis habuissent, ejus miserti panem ei dedissent ; sed in cisterna conjectum et ex illorum conspectu semotum nullo in eum miserationis sensu commoti, mori sivissent. Aliam hujus loci explicationem memini me juvenem audire ex ore viri prædantissimi Mosis Mendelii filii. Tenebantur, inquit, rex cl cæteri penes quos imperium esset, iis quos in custodia haberent, quotidianum vicium præbere. Comonefacit igitur *Æthiops* regem, si Jeremiam in carcere detineat, cum defectu panis, sua regis culpa fame moriturum esse; si vero eum liberum dimittat, ut ipse sibi de victu prospicere possit, culpa vacuum futurum c-se regem. Quæ ut ut acute sint observata, haud tamen intelligitur, quid profuerit regi vatem e fovea extractum in carceris vestibulo delinere (vers. 13) ?Nec cur *Æthiops* regem non prius quam in foveam conjectus esset vates, ea de re monuerit, intelligitur. Sed est alius præterea in hoc loco expediendus nodus. Quid sibi vult quod scribitur, *omne quod fecerunt Jeremiæ*. Quare videtur mihi Ebed-Melech non tantum de eo queri, quod Prophetam in foveam conjecerunt, sed de iis omnibus quibus eum innocentem affecerunt malis, inde ab eo tempore quo infausta urbi prædixit, quæ Lunen eventus vera comprobavit... Quare totius versus sensus est hic : Male ninino et injuste egerunt homines isti m Prophetam, quem in foveam conjecerunt ; nam et in loco quo prius erat (incarceris vestibulo)e fame mortuus esset, cum panis non sit in urbe. Hæc doctus Hebra us, quæ m roi summa cum Jarchii et Grulli explicatione conveniunt, m qua et nos acquiescendum arbitramur. (Ko\$eninuller«¿

detur, quod Jeremías nudus aut lacer et seminudus fuerit missus in lacum; alioqui enim funibus vestes supposuisset, neo eguisset his pannis. Hinc tropologice Jeremías hic gerit speciem peccatoris, qui in lacuin peccati prolapsus, ex eo resurgere nequit, sed extrahendus est.

Allegorico S. Ambrosius, lib. II *De Spiritu Sancto*, cap. xi : « In nomine, inquit, Æthiopis Abdeinelech, figura pulcherrima est; quia sermonem propheticum, quem Judrei velul incarnimi suæ mentis carnisque detruserant, nos videlicet ex gentibus peccatores nigri ante delictis, et quondam infructuosi elevavimus de profundo; et ideo scriptum est : /Ethiopia prævalebit manus suas Deo » Sicut enim in Jeremiam ejus cives, puta Judæi, fuerunt impii, pii vero Abdemelech Elhiops, et Nabuzardan Chaldæus : sic et in Christum pii fuerunt Gentiles, impii Judæi.

Tropologice S. Gregorius, lib. XXV *Moral*, vin : gice.pin- Oportet, inquit, ut intersint panni veteres, cum rL?'id Quibus melius teneantur funes, id est, «oportet ut mi,' ex- præcedentium confortemur exemplis, ne infirmos emPh nos ac timidos præcepta subtilia vulnerent dum falciati levant. » Vide *Ilebr.* xi, 36. Audi et Bachiarium in infirmo., t pisi. ad *Januar. De lapsis* : « Mittamus, inquit, 'apso pannos veteres, id est reducamus in memoriam ejus exempla antiquorum, qui collapsi in peccatum, postmodum de profundis malorum per pœnitentiam ad superna relati sunt, ne desperet. » Ita quoque explicat B. Petrus Damianus, lib. VI, *epist. 31*, ubi inter alia addit : « Servus Dei timere tunc debet cum temporale quid percipit, tunc gaudere cum perdit. » Christiano ergo gaudendum est in adversis, timendum in prosperis.

Monti- Moraliter, disce hic quam gratum sit Deo incar- hr.qiim ceratos, prrosertim justos, visere et liberare. Ecco lkoii "- Abdemelech, quia liberavit e carcere Jeremiam, nr» up- solus cladcin Hierosolymro Dei oraculo evasit, ut ti''“- patebit cap. xxxix, 16.

S. Paulinus Episcopus Nolanus, ut filium viduro a Wandalis captum redimerei, se pro eo in servitutem eis tradidit. Unde factus est generi regis hortulanus, cique regis mortem prrodixit; quin et r. x in somnis vidit cum quasi judicem sedentem in solio, sibique flagellum auferentem : unde cum venerans cum honore et munere dimisit, donans ei omnes suro civitatis captivos, quos onustis frumento navibus in gratiam S. Paulini Nola remisit, uti referunt S. Augustinus, lib. I *De Civit. Dei*, cap. x, et S. Gregorius, lib. III *Dialog*, cap. il.

S. Sanctulus, pro Diacono captivo se vadem et captivum Longobardis obtulit. Diaconus solutus fuit. Longobardi ergo Sanctulo mortem intentarunt, cumque lictor gladium elevaret ut ei caput amputaret, illum vibraro et demittere non potuit. Unde sanctitatem Sauctuli agnoscentes, rogarunt ul manum et gladium laxaret : quod ille noluit, nisi lictor juraret se deinceps neminem Christianum occisurum. Juravit ille, et Sanctulus manum

ejus solvit ; quocirca ipsum, et petitione ejus omnes captivos relax irunt. Illa cum unus pro uno se carceri et morti obtulit, multos a carcere et morte liberavit. Ita S. Gregorius, III *Dialog*, xxxvu.

Tempore Tiberii Imperatoris, anno Christi 566, Abbas Leo dixit se regem fore ; riserunt eum fratres. Tandem cum b trbari, Oasim invadentes, cepissent tres abbates, eosque infirmos, Leo ulcos redimeret, se pro eis servum obtulit; lres ergo liberati sunt. Leo a barbaris abductus est, cumque piro debilitate ultra pergere non posset, barbari decollaverunt eum. Ita veraciter regnavit, quia animam suam posuit pro amicis suis. Ita ex Sophronio Baronius.

Idem Sophronius, cap. clv, narrat de Abbate Nicolao, quod pro adolescente Tyrio a Saracenis captivo, primo lytrum, deinde seipsum obtulerit; cumque illi utrumque recusarent, oravit, dicens : « Salvator noster Christe Deus, salvum fac servum tuum, » et continuo Saraceni, dromonio repleti, gladiis seipsos conciderunt. Adolescens ergo fiber abiit cum eo, qui renuntians sæculo, cum septem annos implesset in habitu, requievit.

Aeacius Episcopus Amidro, vasa Ecclesiro distraxit, ul septem millia Persarum, licet hostium, a Romanis capta, et fame tabescentia redimeret et aleret; quocirca mirati sunt Persro Romanos, quibus utrumque studio esset, ut simul et bello et benefactis vincerent. Ita Socrates, lib. VII, cap. xxi.

Dcogralias Episcopus Carthaginensis, vasa sacra vendidit, ut Christianos a Wandalis captos redimeret. Ita Victor Uticensis, lib. I *Wandal*.

Idem fecit Crosarius Episcopus Arelatensis, anno Christi 508, uti habet ejus Vita scripta a Cypriano ejus discipulo.

Idem fecit S. Rembertus Bremensis Archiepiscopus, ut habet ejus Vita apud Surium, 4 februarii, ubi et narratur, ejus precibus catenam cujusdam captivos miraculose fuisse diffractam.

S. Auianus Episcopus Aureliancensis, uti habet ejus Vita apud Surium, 17 novembris, dum pro inauguratione cum solemnitate urbem esset ingressurus, petiit ab urbis prrofecto Agrippino, ut captivos omnes sibi dono daret. Quod cum Agrippina recusaret, ex ruina lapidis ex alto cadentis graviter vulneratus, sensit illico ea causa id accidisse, quod Episcopi preces rejecisset. Mittit ergo jam a famulis reportatus in domum suam, qui Episcopum vocent; mors enim propter nimiam sanguinis effluxionem jam impendere videbatur. Venit Episcopus, manu sua vulnere crucis signum imprimit, sanguis sistitur, redeunt vires prope jam deplorato; aperiuntur carceres, et exeunt miseri, beati Aniani Episcopi intercessionem in libertatem vindicati.

Denique audi quid scribat de S. litigone Abbate Hugo Cluniaecnsis in ejus Vita : Aldefonsum Hispania- regem Sanctius frater ejus regno privaverat, captum et catenatum carceri mancipaverat.

Rii vero pins Rugo compatiens, pro eo apud nominum precibus insistebat, et Apostoli confidens meritis, a Domino eum absolvi poscebat. Nec mora : B. Petrus Apostolus cuidam fratri in Cluniaco apparuit, preces Hugonis pro Aldefonsi ereptione Deum admisisse revelavit; fecit etiam Aldefonso illud in carcere nuntiari. Porro Sanctio in somnis sub gravi co-inatione præcepit, ut cito Aldcfonsum restitueret, nec differre ausus esset. Sanctius, terrore correptus, statim restituit Aldefonsum ; restitutus ille, Peo et liberatori suo Hutroni gratias egit, censumque quem pater suus Ferdinandus rex quotannis Cluniacensi monasterio solvendum instituit, ipse duplicavit, ducentas et quadraginta auri uncias annuatim reddens.

Vej». 13. 13. Mansit altem Jeremías in vestibulo carceris, — vinctus manibus et pedibus usque ad excidium urbis. Hisce enim, capta jam urbe, eum exsolvit Nabuzardan, cap. x1, 4.

Tert.14. 14. Ad OSTIUM TERTIUM, QUOD FRAT IN DOMO DOMINI. — Hebraeus, *ad introitum tertium*, id est ad portam tertiam templi, quæ regiæ respondebat, qua scilicet rex e regia in templum intrabat. Ita Vatablus, H. David et Maldonalus.

Aliter Lyranus, Dionysius et a Castro. *Primum*, inquit, ostium erat mulierum, *secundum* virorum, *tertium* hoc sacerdotum. Verum per illud non poterat rex laicus ingredi, nec illud secretum erat quod hic quærebat rex; sed commune et publicum sacerdotum (t).

Interrogo ego te sermonem. — Quis sermo regis fuerit tacetur, sed ex responsione Jeremiæ patet fuisse hunc : Capicturne Jerusalem et ego a Chaldæis?

▼ en. 17. 17. St PROPECTUS EXIERIS AD PRINCIPES REGIS BABYLONIS, VIVET ANIMA TUA, ET CIVITAS ILÆC NON SUCCEDETUR IGNI : ET SALVUS ERIS TU, ET DOMUS tua (2). — Ex hoc docent Theologi Deum cognos-

(1) Probabilius tenendum cum Ichalom Haccohen, tres atrio portas fuisse, unam per quam rex, aliam per quam sacerdotes, tertiam per quam populus ingredi solerent ; hic vero *ternam* dici eam, per quam rex introiret.

(2) Vers. 15 : « Dixit autem Jeremías ad Sedeciam : Si annuntiavero Ubi, numquid non interficies me? et si consilium dederò libi, non audies. » Hæc sententia duo continet mento notanda : unum, quod propheta, licet a D'»» haberet revelationem, tamen velut in suo retinet arbitrio, utrum eam regi manifestet an non. Ex quo pate propheticas predlctiuncs non fleri eo impetu quem ratio el prudentia non moderetur; sed posse cos eloqui, P'§60 etiam lacere, prout dictat prudentia. « Nam spiritus prophetarum prophclis subjecti sunt? » ait Apostolus, I *Corinth.*, nr ; « et si alteri fuerit revelatum, prior Uceal. • Est et alterum, similiter ad commendabilem prophetæ prudentiam pertinens. Interrogatur a rege quid de civitate sil futurum; recusat Jeremías respondere, nisi promissa pnus securitate vit®. Idquc rect«* : nani jciehat eum suo consilio non obtemperaturum. Et hac simili prudentia etiam Christianus prædicator uti debet. ubi videt certum imminere mortis periculum, ut Kiitcel, ubi videt ex prædicatione nullam sperari utilitatem, ted e contra magna soupe pericula, potius cum Jeremía tunc mlul temero loquatur. (Estitis.)

cere futura libera, etiam conditionalia tantum, et nunquam eventura, eo quod hypothesis vel conditio non ponatur, nec eveniat. Sic enim hic prædicit Deus regem cum domo et urbe salva fore, si se dedat Chaldæis; quæ tamen nunquam evenerunt, quia rex noluit ponere conditionem, id est noluit sequi consilium Jeremiæ, nec se dedit Chaldæis. Idem patet ex versu 19, ubi rex ait : a Sollicitus sum propter Judæos, qui transfugerunt ad Chaldaeos : no forte tradar in manus eorum, et illudant mihi, n Cui Jeremias ex Deo respondet : « Non te tradent. » Sciebat ergo Deus hanc propositionem : Si Sedecias se dedat Chaldæis, Chaldæi non tradent eum Judæis transfugis, nec illudent ei : quæ tamen nunquam evenerunt, quia Sedecias se dedere noluit. Accipe his tria similia. Primum, *Matth.* xi,21 : a Væ, ait, tibi, Corozain ! væ tibi, Bethsaida ! quia, si in Tyro et Sidone factæ essent virtutes, quæ facte sunt in vobis, olim in cilicio et cinere pœnitentiam egissent. » En hic liber eventus conditionalis, puta Tyrionum et Sidoniorum conversio, si vidissent miracula Christi, certo prædicitur a Christo ; qui tamen non erat futurus, utpote sublata hypothesis ; non enim Tyrri viderunt et audierunt Christum, ejusque miracula. *Secundum*, *Matth.* xxvn : Christus prodicit Petro trinam negationem; quæ prædictio supposebat certam scientiam conditionals futuro, nimirum hujus : Si ego Christus revelo Petro quod ter me negabit, hæc revelatio non impediet eventum, puta negationem Petri; quæ tamen conditionalis erat liberrima, el facilima factu ; poterat enim facile illa percelli, et se periculo negationis subducere. Hæc ergo præscientia, quod scilicet revelatio non impediret negationem Petri, procedere debuit voluntatem revelandi eam in Christo; alioqui enim Christus exposuisset se periculo errandi el prædicendi falsum; quod absit. *Tertium*, I *Reg.* cap. xxm : David profugus in Ceilam, ibique concludendus a Saule, rogat per pontificem Deum duo. *Prius*, an, si maneat in urbe Ceilam, Saul sit venturus ad obsidendam urbem. Despondet Deus Saniem venturum. *Posterius*, an cives Ccilani ipsum et socios ejus tradituri sint in manus Saul. Be<poudet Deus : Tradent. Praesciebat ergo Deus utrumque, non in effectu, qui nunquam erat futurus; sed in causa, putain voluntate et propensione tam Saulisquam Ceilanorum positis talibus et talibus circumstantiis ; scilicet quod talis occasio et spes capiendi Davidem tali loco, tempore, cælerisque circumstantiis certo moveret Saniem ad obsidendum Ceilam; ac quod timor Saulis percelleret et moveret Ceilanos ad tradendum ei Davidem. Quorum tamen neutrum evenit; nam David, accepto hoc oraculo, ex urbe profugit. Halio est, quod Deus infinita sua sapientia el scientia penetret et comprehendat omnes voluntatis cujiMprie affectiones, sinus, intentiones, propensiones, /equæ ac objecta et rationes cum suis circumstantiis omnibus,

ecinfquo quibus objectis vel rationibus in tali vel tali rerum omnium peristasi, sive circumstantia movenda sit ad actum, ut consentiat et operetur, quibus non. Voluntas enim moveri nequit, nisi ratio aliqua boni eam moveat, estque quasi bilans, in qua nunc brevis lanx attollitur, nunc illa, prout pondus aliquod huic illi additur, quantumque pondus additur uni, tantum illa deprimatur, et altera elevatur. Pondus voluntatis est objectum amatum; nam, ut ait S. Augustinus: « In omni pondus meum, eo fecit quocumque feror. » Scit ergo Deus quantum objectum, quantumque ejus amor requiratur, ut voluntas posita in tali vel tali rerum omnium circumstantia, se in illud inclinet aut non inclinet. Pervidet enim cominensationem inclinationis voluntatis cum objecto amato; unde videt, v. g. cum tot gradibus amoris et objecti amati non movebit se voluntas; sed si unus gradus addatur, movebit se; si duo, magis; si tres, amplius, etc. Idem est de odio et timore. Amor enim objecti est odium, timor et fuga contrarii; quantum enim quisque, v. g. amat vitam resque suas, tantum odit et timet eorum amissionem. Ita Gabriel Vasquez, I part. disp. LXVII, cap. ii, num. 14, cl. II, *Quist.* LXXVII, art. 2. Indicat hoc S. Augustinus, lib. XI *Confess.* cap. xvm, ubi docet nihil posse cognosci nisi quod praesens est, ac proinde futura cognosci, quia praesentia sunt, non in se, sed in suis causis et signis. « Gum ergo, inquit, dicuntur videri futura, non ipsa quas nondum sunt, id est futura sunt, sed eorum causae vel signa forsitan videntur, quae jam sunt: ideo non futura, sed praesentia sunt jam videntibus, ex quibus futura praedicantur animo concepta. » Et lib. *Ite Corrupt. et gratia*, cap. xiii, docet Deum omnipotentissimae suae voluntate posse multis modis nostram ad id volendum quod ipso vult infallibiliter, sed libere trahere voluntatem, ideoque Deum magis habere voluntates hominum in sua potestate, quam ipsi habeant suas; quia de ipsis facit quod vult.

Ex dictis sequitur, futura contingentia, etiam conditionalia, esse determinata veritatis, ac habere suum esse, sed conditionatum. Verum enim est passio entis, ac proinde non est verum nunc quod aliquid sit futurum, nisi illud sit determinatum, habeatque aliquod esse, nimirum in causis et conditionibus praeviis. Non enim potest cadere in scientiam unquamquamque, etiam infinitam (qualis est Dei), id quod ex se non habet entitatem et veritatem objectivam, praexistentem in instanti rationis antequam per scientiam repraesentetur; quia scientia in ratione imaginis praerequirat objectum sub illo esse quod sciendum est, uti docet Aristoteles, lib. I *Perihermen.* cap. ultimo.

p. 19. Nisi forte trahar in manes forem, — ne scilicet Chaldaei tradant me transfugis Judeis, qui mihi illudant et exprobrent, quod me non tradendo Chaldaeis, juxta oraculum Jerenum, perdi-

derim urbem, templum et rempublicam quam. Ipsi salva cupiebant, ideoque suadebant mihi deditioem; quam cum ego nollem, ipsi occulte ad Chaldaeos transfugerunt. Quocirca magis Judaeos, quam Chaldaeos verebatur Sedecias, rex iudaeorum nimis, parvique animi. Verum congrue ei respondet Jeremias, nisi sequatur consilia sua et Dei, eum irridendum a mulieribus propriis, puta quae fuerant ex gynaeceo Joachin.

22. Ipse dicent, — ipsae subsannabunt et irridebunt te, dicentes:

SEDUXERUNT TE, ET PERJEVALERUNT ADVERSUM TE viri pacifici tui, — *q. d.* Domestici et familiares tui, sive principes, sive consilarii, sive pseudo-prophetae, qui tibi, o Sedecia, promittebant pacem, id est omnia prospera, quique tibi persuadebant ut non crederes sermonibus Jeremiae, nec te dares Chaldaeis; hi seduxerunt te: ecce enim jam traditus es hostibus tuis. Si enim tradidisses te eis, uti se tradidit Joachin, e cujus aula et gynaeceo nos fuimus, salvus esses et felix ut Joachin.

Demerserant in coeno. — Chaldaeus, « in confusione, scilicet calamitatis et captivitatis, *q. d.* Tentasti fugere, sed captus es a Chaldaeis, et quasi in tenacissimum lutum incidisses, in extremas miseriae corruisti, eo quod credideris adulatoribus, dicentibus omnia fore segura et prospera, nec Chaldaeos posse expugnare Jerusalem tam munitam, et Dei presidio vallatam. Est metaphora a caecis, qui a pravis ductoribus, relata via commoda, in lubricam et caecosam inducuntur, ibique ab eisdem dolose in caenum deturbantur, et ab eisdem deserti emergere nequeunt. Ita Deirio, adagio 86i. Praeclare Aristides, tomo II, orat. I *De Pace*: « Tunc, ait, suscipiendum est periculum, quamvis incertus sit eventus, cum quies aperta nocet, » alias quies periculo, pax bello praeferenda.

Vide hic miseriam principum, qui a suis aulicis et consiliariis ita pendent, ut ab eis regi videantur, cisque per omnia placere student, nec audent eorum impiis consiliis oblucri. Ita enim fecit timidus Sedecias, ideoque periit.

Notati hic fructum assentatorum et pravorum consiliariorum. Sic faciunt qui nos ad luxum et voluptatum caenum pertrahunt, Isai., cap. v, 20, et cap. XXX, 10.

Et RECESSERUNT A TE, — Scilicet pacifici tui tui afflictione reliquerunt, fugientes huc illuc. Aliter Vatablus, *comersi sunt*, inquit, scilicet pedes tui, *retrorsum*.

24. Nullus sciat terra haec, et non morieris, — *q. d.* Nisi significes ulli quod tecum locutus sum de obsidione et expugnatione urbis, ne id emanet in vulgus; timet enim rex, partim principes suos, ne ipsi putantes eum iis insciis et invitis agere cum Jeremia de deditioe, offenderentur; partim vulgus, ne illud animos et arma abjicerent; staterant enim rex et principes, non se dedere, sed resistere Chaldaeis.

Vide hic quo homines deducat pervicacia, et
pervicax amor honoris, status el opum,quam
mentemexcæcct, ut in suam perniciem ruat. Quam
verum in Scdecia et Judæis illud Pythagora :

Noris mortales sponte in sua damna ruentes :
Infelix slnltumque genus, quod commola presen»
Non oculis, non aure capit, raroque medetur.
Sic miseris sors mentem agitat, variisque cylindri»
Bue illuc rotat, immensis versatque periclis.

Rnrswin disce hic, cum Deus publicum vel priva-
tum immittit flagellum, illi humiliter te subdere,
culpam agnoscere, dorsum et scapulas Deo fla-
gellanti præbere : atque hic est unicus modus
flagellum Dei evadendi, nec est alius. Subdidit se
Nabuchodonosori Joachin rex jussu Dei, exaltatus
est; restitit Scdccies, excæcatus est. Ha fecit Da-
vid *Psalm.* XXXVIII, IO : a Obmutui, et non aperui
os meum, quoniam tu fecisti. » Et Heli, I *Reg.* h i,
18 † « Dominus est : quod bonum est in oculis
suis faciat. » *Ita S.* Lupus Trecensis Episcopus ve-
nienti Attilæ cum Clero processit obviam, dixit-
que : « Quis es tu, qui terram conturbas et de-
struis? » Cui Attila : « Ego sum flagellum Dei. »
Mox Lupus jussit aperiri urbis portas, aitque :
• Bene venerit flagellum Dei mei. » Intrans ergo
Attila cum copiis urbem, quasi mutata a Deo men-
te, sine noxa altera porta egressus est. Nimirum,
esto Attila esset flagellum Dei, volebat tamen Deus,

ut iis qui cum tanta submissione illud recipie-
bant, esse flagellum desineret (1).

< 27. Locutus est eis, juxta omnia verra. — Ergo Ven.w
videtur Jeremias orasse regem, ne se mitteret iu
carcerem Jonathæ (licet hic taceatur) sicut orave-
rat capite præcdenti, vers. 19; non enim fuit ipse
principibus mentitus. f

Nihil enim flerat auditum, — scilicet de collo-
quio et actis cum rege, circa urbis cladem.

28. Et pactum est ut caperetur Jerusalem. — Vean
Est hoc quasi initium et argumentum cap. seq.;
uncle ad cap. sequens hæc verba referunt Septua-
ginta, Rabanus, Hugo et S. Thomas.

(1) «r Dixit ergo Sedecias ad Jeremiam : Nullus sciat
verba hac, et non morieris. Si autem audierint principes,
dices ad eos : Prostravi ego preces meas coram rege. »
Ex his verbis et adjunctis discimus aliud esse celare ve-
ritatem, aliud dicere mendacium ; el hoc quidem semper
illicitum esse, illud autem licitum et concessum. Jere-
mias enim interrogatus a principibus, quid cum eo locu-
lus esset rex, respondit, rugasse se regem, ne reduceretur
in lacum. Id autem etiam cum petiisse salis ex tolo col-
loquio intelhgilur. Cælcruin de consilio deditionis fa-
ciendæ prudenter tacuit. Simili scilicet prudentia, Abra-
ham cum peregrinaretur cum Sara uxore sua, ne ejus
causa interficeretur, interrogatus de ea, sororem esso
dixit, uxorem tacuit. El Samuel † *Rcg.* xvi, veniens in
Bethlehem, ut ungeret regem David, dicebat : « Ad sa-
crificandum Domino veni. » Id dixit quod verum erat,
et tuto dici poterat; alterum autem, quod sine periculo
proloqui non potuisset, tacuit. (Eslius.)

CAPUT TRIGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Capitur Jerusalem, fugit Scdecias ; sed ex fuga retractus, videt coram se filios suos trucidari; ipse excecatur et in Babylonem abducitur; nobiles Judæi occiduntur; Jeremias, vers. 11 , liberatur et a Chaldæis benigne tractatur, atque, vers. 15, Abdemelech incolumitatem promittit, quod in Deum sperasset (2).

i. Anno nono Sedeciæ regis Juda, mense decimo, venitNabuchodonosor rex Babylonis, cl
omnis exercitus ejus ad Jerusalem, et obsidebant eam. 2. Undecimo autem anno Sedeciæ,
mense quarto, quinta mensis, aperta est civitas. 3. Et ingressi sunt omnes principes regis Ba-
bylonis, et sederunt in porta media : Neregel, Sereser, Semegarnabu, Sarsac bim, Rabeares,
Neregel, Sereser, Rebmag, et omnes reliqui principes regis Babylonis. 4. Cumque vidisset
eos Sedecias rex Juda, cl omnes viri bellatores, fugerunt : et egressi sunt nocte de civitate
per viam horti regis, et per portam, quæ erat inter duos muros, et egressi sunt ad viam de-
serti. 5. Persecutus est autem eos exercitus Chaldæorum : et comprehenderunt Sedeciam in
campo solitudinis Jerichonlinæ, et captum adduxerunt ad Nabuchodonosor regem Babylonis
iu Reblatha, quæ est in terra Emalh : et oculus est ad eum judicia. 6. Et occidit rex Baby-
lonis filios Sedeciæ in Reblatha, in oculis ejus ; et omnes nobiles Juda occidit rex Babylonis.
7. Oculos quoque Sedeciæ eruit : el vinxit eum compedibus ut duceretur in Babylonem.
8. Domum quoque regis, el domum vulgi succenderunt Chaldæi igni, el murum Jerusalem

(S') Jaita dhitionem a nobis post rnnltos Interpretes
il'jptatam, el quam rationi magis consentaneam judica-

mus, hoc capite absolvitur prima pars generalis proche-
tiaram Jeremiæ.

subverterunt. 9. El reliquias populi, qui remanserant in civitate, et perfugas, qui transfugerant ad eum, et superfluos vulgi, qui remanserant, transtulit Nabuzardan magister militum in Babylonem. 10. Et de plebe pauperum qui nihil penitus habebant, dimisit Naburzardan magister militum iu terra Juda : et dedit vineas et cisternas in die illa. 11. Præceperat autem Nabuchodonosor rex Babylonis de Jeremia Nabuzardan magistro militum, dicens: 12. Tolle illum, et pone super eum oculos tuos, nihilque ei mali facias : sed, ut voluerit, sic facias ei. 13. Misit ergo Nabuzardan princeps militiæ, et Nabusezban, et Rabsares, et Neregel, elSereser, el Rebmag, elomnes optimale? regis Babylonis, 14. miserunt, el tulerunt Jeremiam de vestibulo carceris, et tradiderunt eum Godoliæ filio Abicani filii Saphan, ul intraret in domum, el habitaret in populo. 15. Ad Jeremiam autem factus fuerat sermo Domini, cum clausus esset in vestibulo carceris, dicens: 16. Vade, et dic Abdemelech Ælhiopi, dicens: Ikec dicit Dominus exercituum Deus Israel : Ecce ego inducam sermones meos super civitatem hanc in malum, et non in bonum : et erunt in conspectu tuo in die illa. 17. Et liberabo te in die illa, ait Dominus : et non traderis in manus virorum, quos tu formidas : 18. Sed eruens liberabo te, et gladio non cades : sed erit tibi anima tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam, ait Dominus.

1. Vexit Nabuchodonosor ; — sed durante obsidione per octodecim menses, secessit Epiphaniam urbem Syriæ amoenissimam ; unde eo ductus est ad ipsum Scdecias, ibique, trucidatis ejus filiis, excæcalus est, IV *Reg.* xxv, G.

2. Quinta mensis. — Ita legendum cum llebræo, Septuaginta et Romanis, non *nona mensis*, uti legunt aliqui : tunc ergo capta est urbs; sed post mensem, scilicet mense quinto, septima die mensis incensa est, ut patet IV *Reg.* xxv, 8. Mensem enim quartum impenderunt Chaldiei in expilanda urbe, et perscrutandis Judæis. Hoc est quod prædixit Sophonias, cap. i, 12: « Scrutabor Jerusalem in lucernis; » et Josephus, lib. VII *Belli*, xvi et XX, ait Romanos extraxisse Judæos latitantes in sepulcris et cavernis.

Aperta est civitas. — Hebraice nypDil *hobkoa*, id est rupta est urbs, id est urbis muri, ita ul per rupturam hanc urbem invaserint et occuparunt Chaldæi. Rupta, inquam, est crebris ictibus arietum, quos Chaldæi in muros intorquebant. Ha Abulensis et Vatablus, licet Cajetanus, IV *Reg.* xxv, velit ruptum esse murum a Scdecia el civibus, ul viam sibi aperirent ad fugam longæ famis et belli.

3. Sederunt in porta media, — occupaverunt portam mediam, scilicet quæ erat inter duas portas, pula inter portam muri extimi et portam templi. Cingebatur enim urbs duobus muris, et Chaldæi per primum penetrauerant ad portam secundi, quæ erat inter portam primi, el portam templi. Ita Maldonalus.

Sereser. — Putat Vatablus quædam horum nomina esse officiorum, ul quæ incipiunt a niti vel so, id est dominus, ul *primus* fuerit *Neregel Sereser*, id est Neregel, qui est dominus vel præfectus tin s. iurorum : *otsar* enim etiam hebraice thesaurum significat, sur vel *ser* vel *sir* dominum; au/uius, *Semegarnabu Sersachiin*, id est Semegar-

nabu, qui erat præfectus unguentariorum, et idem erat *Rabstires*, id est, præfectus eunuchorum; *tertius*, *Neregel*, qui erat *Sereser*, id est princeps thesauri æque ac primus, et idem erat *Rebmag*, id est princeps liquoris : ut tropologice videas, qui sint qui sacram urbem et templum profanent, videlicet præfecti deliciis hujus mundi; et in iis principatum gerentes. Verum alii accipiunt hæc nomina ut propria : possunt tamen utroque modo accipi, scilicet ut propria ex officio, vel officium cujusque significantia, uti cum dicimus Comestabilis, Admiralus, Marescalcus Franciæ, etc., certum principem ex officio designamus et describimus.

4. Cumque vidisset eos — non jam ingressos, sed jam ingressuros urbem. Patet IV *Reg.* xxv, 4.

Per viam horti regis. — Hortus regis erat inter duos muros urbis jam dictos, perque portam horti quæ videtur fuisse in muro extimo urbis, rex aufugit.

5. Persecutus est autem eos ex kmctus Chaldæorum, — qui ex excubitorum vel civium, aut transfugarum indicio, eum fugisse cognoverant.

Tradit, vel potius fabulatur R. Salomon, Sedeciam cum suis fugisse per subterraneam quamdam viam, quæ ab urbe longe extra urbem producebatur : ubi alterum erat ostium, per quod in apertum campum egrediebantur. Cum autem Deus eum jam Chaldæorum servituti et ludibrio devovisset, excitasse ex mediis eorum castris sylvestrem capram, quæ fuga supra terram eodem spatio, quo subter Scdecias cum suis, ferebatur; quæ contenta fuga ad alterum usque speluncæ ostium eodem tempore ad illud pervenit, quo ex lateribus emergebat rex, atque ita cum a Chaldæis venatoribus captum fuisse. Hæc R. Salomon, quæ fuse refellit Abulensis, lib. IV. *Reg.* cap. xxv, *Qiurst.* XLIX, cl Lyranus ibidem. Atque, ul alia taceam, salis ea refellit Scriptura. quai

dicat Chaldaeos, cognita fuga Sedeciae, eun> insecutos esse; ac diserte Josephus,lib.X *Antiq.* xi, ubi asserit Cháleteos fugain regis cognovisse ex perfugarum indicio.

Reblatra. — Est provincia Syrte, in qua erat urbs Emath Minor, quæ postea Epiphania est dicta ab Antiocho Epiphane. IlaS. Hieronymus in Amos vi, 2. Ibi ergo consedit Nabuchodonosor, ut eminus spectaret belli Judaici successum, ac vicinior esset Chaldææ, indeque suis contra Judæos subsidia submitteret

Nota : Sedecias a Nabuchodonosoro est excæcatijs Epiphaniæ, et quasi fera cavcæ inclusus, ductus est Babylonem, eamque ingressus, licet non viderit, quia jam excæcatus erat, uti prædixerat Ezcchlel cap. x», 13.

Locutus est ad eum judicia,— id est, Nabuchodonosor acriter el juste pro meritis Sedeciam infidelitatis el ingratitude arguit, scilicet quod a se constitutus rex pro Joachin, fcedus secum initum violasset. Ita Theodoretus, Josephus el alii. Addit Lyranus Sedeciamper Deum juras-o fidelitatem Nubuchodonosori, qui proinde pro Mathanla vocavit eum Sedeciam, id est justitiam Dei, ut eum nomine suo moneret, do fide et justitia sancte et constanter servanda, quodque non tantum sibi, sed et Deo esset injurius, perfidus et perjurus, si eam violaret. Iloc orgo ei exprobravit Nabuchodonosor. Hinc primum in oculis ejus filios occidit : deinde oculos illi ademit, quibus suspiciens in ccelum Deum in testem suæ fidelitatis invocaverat, et quia cæca suorum consilia secutus erat, cum excæcavit. Pupugit hoc probum Judæos : quocirca annum indixerunt jejunium die sexto octavi mensis, puta oclobris, ob excæcatum Sedeciam, ut patet ex Menologio Hebreo.

Tropologice B. Petrus Damianus, lib. II, epist. 4 ad *Ihldebrandum*, qui postea Pontifex, dictus est Gregorius VII : « Babylonis rex, inquit, est antiquus hostis, possessor intimæ confusionis, qui prius filios ante intuentis oculos trucidat : quia sæpe sic bona opera interficit, ut hæc se amittere ipse qui captus est, dolens cernat. Indo Sedecim oculos eruit; quia malignus spiritus subductis prius bonis operibus, post intelligentte lumen tollit. Id Sedecias patitur in Heblalha,quminterpretatur *multa hac*. Ei namque rationis lumen merito clauditur, qui sancte quietis rigore postpodio, per negotia mundana raptatur, cum contempto uno, per mulla vagus el impatiens animus dissipatur. »

▼ « » i 8. DoMtn vulgi, — domos vulgares sive populi. Ita Vatablus. Aut potius domus vulgi erat domus publica, in qua celebrabantur publici ludi, nuptiae, convivia, jaculationes, etc. Ha Adrichomius et ex eo Sanchez.

9. SiPBRPLtos — Judæos, qui supererant gladio, fami el pesti. Melius Sanchez censet hic ponilres Judæorum classes, quæ obducte sunt in Babylonem : trima reliquiarum populi, qui cludi

superstes in civitate remanserat; *secunda* eorum qui jam ante timentes excidium, transfugerant ad Chaldaeos; *tertia* eorum qui belli tempore ad arma inepti, ex urbe emissi, vel non ferentes belli strepitum sponte exeuntes, in locis vicinis degebant : hi vocantur *superflui vulgi*.

I

Magister militum. — Hebraice D'CEWn 31 *rab hattabbarhim*, quod Septuaginta vertunt, àfx'f4@-

id est *praefectus coquorum*, quia erat praefectus culinæ regiae, ait Theodoretus Pagninus vertit, *praefectus lanionum*; Vatablus, *pnefectus occisorum aut rerum capitalium*; sed aptissime Josephus vertit, *praefectum militum*. Ad verbum *rab hallabbachimjdem* est quod princeps mactantium, quales sunt, *primo*, laniones; *secundo*, coci; *tertio*, milites : illudque tertium optime hic congruit, agitur enim de bello; fieri tamen putuit ut idem Nabuzardan esset et praefectus militum et oeconomus, sive *mayordomo*, ut vulgo dicimus, qui præest culinæ. Unde S. Gregorius mystice per eum mtelligit gulam et gulosos.

10. Et cisnaxAS, — id est agros aut hortos, qui ex cisternis irrigari poterant. Hallebræus, Septuaginta et alii. Has enim Judæi elfodicbant, ut in iis aquam, cujus inopia laborabant, colligerent. Hos ergo pauperes in Judæa reliquit Nabuzardan, cisque agros et vineas divilum attribuit, ut eos colerent, indeque vectigal Chaldæis penderent. Inter hos pauperes relictos quoquo fuisse Hecbabitas, censent Historia Scholastica et Abulensis, lib. IV *Regum* xxv, (*Juæst.* XIX, qui et testem citat Josephum.

12. Pose super eum oculos, — fave illi, curam illius bribe, prospice illi.

14. Godolle. — Erat hic vir primarius Judaeus, Ven.H. qui ad Chaldaeos ante capiam urbem juxta monita Jeremiæ transfugerat; unde ab eis Judææ praepositus fuit, sed mox a Judæis æmulis occisus.

Utixtraret IX dojium, et baditarbt in populo, — ut libere versaretur in medio populi et domo sua. Nota : Jeremiás a suis neci destinatus, sed a Chaldæis susceptus, typus fuit Christi, quem Judrei occiderunt, sed Gentes susceperunt.

10. Dic Ah deiiei.ec», — qui liberavit Jeremiam elacu, cap. xxxvm, 12, cujus misericordia: hic mercedem ab eo recipit.

Et eruxt (scilicet sermones, id est oracula mea de excidio Jerusalem) m coxspectu tuo, — *q. d.* Videbis et intueberis reipsa cladem quam ego minatus sum urbi.

Nola : Lib. H *Machab.* ii, citantur commentarii sive descriptiones Jeremiæ, quibus ipse conscripsit ea quæ statim posteversam urbem evenerunt, antequam populus captivus in Babylonem abduceretur, scilicet *primo*, de legibus quas Jeremiás populo in Babylone commoraturato praescripsit; *secundo*, de igne perpetuo quem sacerdotes do altari sublatum in ignoto puteo absconderunt, quem postea nepotes e Babylone redeuntes ra-

qnirnnfcs, non ignem, sed aquam crassam inveni-
erunt, quæ in victimas effusa miraculo versa est
in ignem, uti dicitur lib. II *SlatJiab*. i, 2! et seq.;
tertio, do tabernaculo, arca frederis et altari in-
censi, quæ Jeremías ex urbe extulit, seposuilquo
in specu montis Nebo, dicens: « Quod ignotus
erit locus, donec congreget Deus congregationem
populi, » etc.

Morati- Risce hoc cap. quam fides etiam hosti sit ser-
vr.quam vanda, quam uue ejus violatæ vindex sil Deus.
Scdecias enim se suamque stirpem ac regnum
viixla, evertit; quia fidem Childæo datam fefellit, ut
Ik . . que pntet vers. 5. Sic familia Saul suspensa et ex-
slingtaestob Gabaonilas, quibus licci fraudulentis
tor. Josué fidem dederat et servaverat, ab eo cissos,
II *Iley*. cap. xxi.

Accipe similia, sed rara, omnium ætatum et
gentium exempla, a Deo fidei vindice edita.

Anno Domini 776, Saxones iterum Carolo Magno
ruptis sacramentis rebellant, capto Eresbuigo
castro. Sed, cum ulterius bellum parant, appa-
ruit gloria (*gladius* legunt alii) bei supra eccle-
siam, videntibus cunctis, ex quibus multi ma-
nent adhuc, qui dicunt vidisse se instar duorum
scutorum colore rubeo flammantium, et sese agi-
tantium super ipsam ecclesiam. Cum hoesignum
vidissent Pagani, qui a foris erant, statim confusi
sunt, et magno timore perterriti, fugere coepe-
runt ad castra, et omnis multitudo eorum fugam
arripiens, alii ab aliis invicem interficiebantur,
et qui retro respiciebant, propter pavorem ab
antecedentibus lanceis confodiebantur, et diver-
sos ictus inter se perpassi sunt omnes, et divina
ultione vindicati.

Quare animati Franci persecuti sunt Saxones,
cosque interfecerunt usque ad flumen Lippiam.
Ha ex *Annal. Franc.* Baronins, tom. IX *Annal*, ad
annum Domini 776.

Justinus Imperator, cum bellum contra Persas
gereret, Hunnos gentem bellicosam armorum so-
cios sibi adjungere cupiens, auxilium ab eorum
rege petiit: qui, acceptis stipendiis et muneribus
ab Imperatore submissis, opem promisit;
sed, cum a Persa etiam Ilunuorum rex ad amici-
tiam societatemque coeundam, et anna commu-
niter inferenda invitaretur, ad illum adiit spe ma-
joris commodi incitatus. Hoc ubi compertit Justi-
nus, Persarum regem dere tota certiore factum,
ne barbari promisso fideret, commonefecit. Per-
sa, veritate facti diligenter investigata comper-
laque, regem ejusquo milites interfici jussit; il-

lum, ut hominem perfidiosissimum; istos, ut so-
cio consciosque perjurii. Ita Joannes Zonara,
V part. *Annal. Constantin*, in *Instino*.

Componitis inter regem biadisimm et Amura-
them Turearum imperatorem rebus omnibus,
rex Ilunganæ, violato federe, prior in Tuream
bellum movit, initoque prelio, Turea, cum suos
in pugna non sino magna cæde fugari conspicar-
etur, ad expianda fidei violatæ piacula, ad ul-
ciscendam Christianorum perfidiam, et ad vindi-
candum jus rescisso; pacis, depromptum esimi co-
dicem initi sanctissime foederis explicat, intentis-
que in coelum oculis: a Hæc sunt, inquit, Jesa
Christe, foedera, quæ Christiani tui raecum percus-
sere, per numen tuum sancte jurarunt, datamque
sub nomine tuo fidem violarunt, perfide Deum
suum abnegarunt: nunc, Chr -le, si Deus es (ut
aiunt), et nos hallucinamur, tuas measque inju-
rias, te quæso, ulciscere: his, qui sanctum tuum
nomen nondum agnovere, violat») fidei poenas os-
tende. » Vix hæc dixerat, qui ultimum in se impe-
tum exspectabat, cum prælium quod anceps ac
dubium diu fuerat, inclinare coepit: nam camelo-
rum onerariorum interventu a cæde ad prædam
Hungari animos converterant. Tandem, trucidato
rege Uladislao, Hungari in fugam conjecti, nobi-
lem victoriam Amurathi reliquerunt. Ita Antonius
Bonfinius, lib. XXV *De Rebus Hangar*. dec. 3, et
Chron. general. Hispan, part. IV. Plura vide apud
Fulgosium, lib. VI, et P. Ribadeneiram, lib. II *Df*
Principe *Chnst*. cup. xv et xvi. Vere ergo dixit Se-
neca in *Thyeste*:

Ubi dōo est pudor.
Nec cura Juris, sanctitas, pietas, fides,
Instabile regnum est.

Ubi vero hæc adsunt, regnum licet debile, sta-
bile evadit. Sane Romani fide, quam' tam hosti-
bus quam amicis jugiter integram pra*slabant,
omnes gentes ad se traxerunt. Celebre inter alios
fuit exemplum M. Attilii Reguli consulis, qui post
nullas de Poenis victorias et triumphos, arte Xnu-
tippi captus, in carcerem missus, legatus de per-
mutandis captivis Romam missus, dato jureju-
rando. ut, si non impetrasse!, ita demum redi-
rei: in senatu conditionem dissuasit, rejecti'que
a se conjuge et liberis, Carthaginem regressus
est: «bi in arcam ligneam conjectus, clavis in-
trorsum adactis, vigiliis ac puncturis excruciatu-
s, duram mortem subire maluit, quam fidem hosti
datam fallere. Ha Plinius» 11U *De Viris illustribus*.

CAPUT QUADRAGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ilie incipit quarta sectio, sive quartus liber Jeremiæ ; scilicet gesta et dicta ab eo post excidium Hierosolyma, tum in Judcea, tum in Ægypto. Historia est facilis et clara, quam si quis nullis explicare velit, tenebras ei offundet. Quocirca brevis hic ero. Hoc ergo capite Nabuzardan dat munera Jeremiæ, qui Babylo ni patriam praferens, cum reliquis Judæis quiete degit in Judaa sub Godolia. Secundo, vers. 13, nuntiantur Godolia insidia Ismahel, sed is nuntiantibus fidem non adhibet.

I. Sermo, qui factus est ad Jeremiam a Domino, postquam dimissus est a Nabuzardan magistro militi® de Rama, quando tulit eum vinctum catenis in medio omnium, qui migrabant de Jerusalem el Juda, el ducebantur in Babylonem. 2. Tollens ergo princeps militi® Jeremiam, dixit ad eum : Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locum istum. 3. Et adduxit : et fecit Dominus sicut locus est, quia peccastis Domino, et non audistis vocem ejus, el factus est vobis sermo hic. 4. Nunc ergo ecce solvi te hodie de catenis, quæ sunt in manibus luis : si placet tibi ut venias mecum in Babylonem, veui : et ponam oculos meos super te; si autem displicet tibi venire mecum in Babylonem, reside : ecce omnis terrain conspectu tuo est: quod elegeris, el quo placuerit tibi ut vadas, illuc perge. 5. Et mecum noli venire : sed habita apud Godoliam filium Allicam filii Saphan , quem præposuit rex Babylo nis civitatibus Juda : habita ergo cum eo in medio populi : vel quocumque placuerit tibi ut vadas, vade. Dedit quoque ei magister militi» cibaria, et munuscula, et dimisit eum. 6. Venit autem Jeremías ad Godoliam Illium Ahicam in Masphath , et habitavit cum eo in medio populi, qui relictus fuerat in terra. 7. Cumque audissenl omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant per regiones, ipsi et socii eorum, quod profecisset rex Babylonis Godoliam filium Ahicam terra, et quod commendasset ei viros, et mulieres, et parvulos, el de pauperibus terne, qui non fuerant translati in Babylonem : 8. venerunt ad Godoliam in Masphath : et Ismahcl filius Nathaniæ, et Johanan el Jonathan filii Caree, el Sareas filius Thanehumelh, et filii Ophi, qui erant de Netophali, et Jezonias filius Maachati, ipsi ct viri eorum, 9. el juravit eis Godolias filius Ahicam filii Saphan, et comitibus eorum, dicens : Nolite timere servire Chaldæis, habitate in terra, et servile regi Babylonis, et bene erit vobis. 10. Ecce ego habito in Masphath, ut respondeam præcepto Chaldæorum, qui mittuntur ad nos : vos autem colligite vindemiam, et messem, ct oleum, el condite in vasis vestris, el manete in urbibus vestris, quas tenetis. 11. Sed el omnes Judæi, qui erani in Moab, et in filiis Ammon , et in Idumæa, et in universis regionibus, audilo quod dedisset rex Babylonis reliquias in Judæa, ct quod proposuisset super eos Godoliam filium Ahicam filii Saphan : 12. reversi sunt, inquam, omnes Judæi de universis locis, ad quæ profugerant, el venerunt in terram Juda ad Godoliam in Masphath : el collegerunt vinum, et messem multam nimis. 13. Johanan autem filius Caree, et omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant in regionibus, venerunt ad Godoliam in Masphath. 14. Et dixerunt ei : Scito quod Baalis rex filiorum Ammon misit Ismahel filium Nathaniæ percutere animam luam. Et non credidit eis Godolias filius Ahicam. 15. Johanan autem filius Caree dixit ad Godoliam seorsum in Masphath, loquens : Ibo , el percutiam Ismahel filium Nathaniæ nullo sciente, ne interficiat animam luam, el dissiphe-

(t) Absoluti priori hujus libri prophetici parte, quæ, secundum inscriptionem cap. i, 3, ca continet quæ sub ' / « tremis Jud • regibus UMque ai expugnatam Hierosolya pjvpbcu, divino juvu facta ct enuntiata essent;

scandi jam incipit libri pars, in qua quæ post oxpugnatam Hierosoljmam ipsi acciderint referre constitutum babel Jeremías.

tur omnes Judæi, qui congregati sunt ad te, et peribunt reliquiæ Juda. IG. Et ait Godolias filius Ahicam ad Johanan liliu Caree : Noli facere verbum hoc; falsum enim tu loauerix de Ismahel.

1. SERMO, QUI FACTUS EST AD JEREMIAM A DOMINO, — id est, ut Habanus et Hugo, res quæ facta est a Domino, scilicet liberatio Jcreinire, quæ sequitur; sic et Vatablus qui vertit : *Actio quam gestit Dominus cum Jcremia*; et Sanchez, 7. d. Tunc impletus est sermo Dei, quo Jeremiæ promisit libertatem.

Secundo, S. Thomas explicat, q. d. Liberatio Jeremiæ quæ sequitur, fuit ei ante revelata a Domino. Sed utrique huic expositioni repugnat, quod hic sermo factus sit ad Jeremiam, postquam eum dimisit Nabuzardan, id est post ejus liberationem. Respondeo ergo : Sermo hic est prophetia quam habet cap. xlii, 7, qua admonet Dominus per Jeremiam reliquias Judæorum, nefugiant in Ægyptuin (1). Sed ante hanc prophetiam, hic per parenthesin interserit Jeremias longam historiam præambulam illi prophetiæ; scilicet quomodo Godolias a Nabuzardan præposilus fuerit Judææ, eumque occiderit Ismahel, atque, eo occiso, fugere voluerint Judæi in Ægyptum, quod sua prophetia vetuit eis Jeremias, cap. xlii. Ita Hebræus, Lyranus, Maldonatus et alii. Hic enim est quasi titulus novi libri, qui continet omnia gesta Jeremiæ post excidium urbis : unde Judæi hic incipiunt tertium librum Jeremiæ, nos melius quartum inchoamus.

Quando tulit eum vinctum. — Dices : Ex cap. præced. vers. 14, videtur quod Jeremias Hierosolymis captis statim fuerit solutus vinculis et liber dimissus; quomodo ergo hic in Rama iis solutus

(1) Istaestctiam et Kimchi et Grotii sententia. Verum ut recte observat Rosenmuller, illius, quod cap. xlii, 7, memoratur, eflali Jovani, aliud est tempus et alia occasio, quam tempus et occasio, quæ hic memorantur. Nun hoc loco, tempus uotalur, quo Nebusaradan solvit Jeremiæ catenas, eiquo dedit licentiam euudi quo vellet; quod vero infra cap. xlii, 7, refertur Jovæ effatum, vates tunc accepit, cum, interfecto ab Ismaele Gedalia, Jeremiam principes Judææ sciscitabantur num in patrio solo tuto habituri sint, an potius fugiendi sint Chaldaei, Godali mortem mox ulluri. Indo sequitur, Jeremiam, si notaro id tempus voluisset, scripturum fuisse : *Verbum Jovæ, postquam Gedalia occiso rei.*, non autem, *postquam eum divisisset Nebusaradan*. Justo audacior est Ilubigantn conjectura, totum hunc versum primum ut spurium et aliunde allatum, esso rejiciendum. Sed exhibent eum amnes veteres interpretes. Itaque sententiæ Schmidii astipulatur, juxta quem, cum hic incipiat nova libri pars, quæ ad eas quæ sequuntur narrationes nou minus quam ad prophetias pertinet. Est igitur *sermo qui factus est* collective accipiendus do omnibus iis vaticiniis, quæ, una cum narrationibus, usque ad Unem capitis xlv, continentur. Quæ sub (luem partis primæ, cap. xxxix, ii, breviter commemorata erant, ea hoc capite uberius enarrantur. Qua ratione Itamam vates veneni, non dicitur; sed probabili conjectura c rerum gestarum sene colligi potest. (Rosenmuller,)

dicitur? Respondet Lyranus, fuisse Jeremiam solutum Hierosolymis; sed, cum videret alios Judæos duci vinctos ad Nabuchodonosorem, se sponte eorum catenis colligasse. Verum obstat, quod ipse hic dicitur inter cæteros captivos et vinctos, quasi æque adhuc vinctus esset, ductus in Rama, ubi cogeabantur in unum vincli Judæi Babylonem ducendi.

Respondeo ergo : Quod breviter dicitur cap. præced. vers. 14, idipsum hic fuse et enucleate describitur; scilicet quod Jeremias carcere educus cum aliis vinctis, vinctus ductus sit in Hama: sed ibi e medio aliorum eum tollens Nabuzardan solvit catenis, et remissum in Jerusalem commendavit Godoliæ. Ita Vatablus.

3. Et factus est vobis sermo nrc, — q. d. Eve- V«», »• nil vobis malum, quod eis ex ore Dei locutus et minatus est. Est melonymia : sermo sive verbum ponitur pro re per verbum vel sermonem significata.

4. Ponam oculos meos super te, — favebo et Vert € prospiciam tibi.

5. Et mecum soli ventre. — Ex Hebræo Vatablus Vew. 5. vertit : *Nondum responderat Jeremias quod reverti vellet, cum dixit illi : Revertere coi Godoliam*, q. d. Ex ipso vultu et silentio Jeremiæ Nabuzardan advertens Jeremiæ voluntatem, cum modesti causa, vel cogitabundus, Deique oraculum hac de re exspectans, nondum eam verbis explicuisset, scilicet se malle reverti in Jerusalem, ut voluntati ejus morem gereret, sicut ei præceperat Nabuchodonosor, dixit ei : Revertere, et noli venire mecum in Babylonem. Nisi ita explices, dicendum est Hebræa hic esse corrupta, nec interse apte cohærere, uti cohæret versio Latina, quæ proinde hic verior et germanior est; unde videtur quod in Hebræo pro 31C' *iascub*, legendum sit *tascub*; cl pro "UTty *odennu*, legendum sit »my *odenni*. Ita legit noster Interpres.

Sed habita apld Godoliam. — Godoliashic, Judæus erat potens et prudens, qui secutus oracula Jeremiæ transfugerat ad Chaldæos, cisque utilis et fidelis exstiterat : quocirca eum Chaldæi reliquiis populi remanentis præfecerunt. Ita Hebræi et Lyranus.

Cibaria. — Hebraice, viaticum, ad redeundum Jerusalem.

7. Principes exercitus, — qui, fugiente Sedecia, huc illuc fugerunt et evaserunt. Rursum ii quos, capta urbe, hi qui effugerant, in agris sibi consluerant, ut se contra hostes tuerentur : priores enim principes plerique fuerunt occisi a Chaldæis, ut patet cap. xxxix, 6. Ra Josephus, X *Antiq.* cap. xi.

8. Et Ismahel, — scilicet Ismahel; et enim hic esi

COMMENTARIA IN JEREMIAM PROPHETAM, cap. XL.

exegeticum et cnumc-ativuín, capiturque pro *id est*, vel *scilicet*.

.h* 10. Eccb ego habito n Masfhath. — Hunc locum elegit Codolina, quia erat in finibus Chanaan (1), eratque via euntibus e Judæa in Babylonem, ul ibi facilius ageret tam cum Babylonis quam cum Judæis; unde sequitur:

ÜT RESPONDEAM PRECEPTO CIIALDÆONUM, QUI mituntur ad hos, — ut præsto sim ad respondendum et exsequendum ea quæ mihi a Chaldæis fuerint imperata (2).

Aliter Lyranus et Isidoros: Cum venerint Chaldæi, ego illis respondebo pro vobis: vivite ergo securi, ego quasi pastor bonus pro vobis animam meam ponam.

Hinc tropologice S. Bernardus, lib. *De Natura amoris*, cap. ix, h/ec adaptat Religiosis: a Hanc, inquit, Apostoliche institutionis formam quidam emulantes, non habent domos vel diverticula, nisi domum *Dei*, domum orationis. Omnia quæcumque faciunt, in nomine Domini faciunt, simul habitantes uno ordine, una lege viventes, nil habentes proprium: nec ipsa corpora sua, nec voluntates in potestate sua habentes, simul dormiunt, simul surgunt, simul orant, simul psallunt, simul el legunt: fixum et immobile eorum propositum obedire pra>positis suis, el subjacere eis. Ipsi vero pervigilantes pro eis, quasi rationem reddituri pro animabus eorum, reipsa ipsis prædicantl, quod in Jeremia populo Israel Godo-

(1) Venisse dicitur Jeremías ad Godoliam in *Matphat* (vers. 6). Cum vero duo hujus nominis oppida extiterint, alt-rum in Galaaditlde, *Jud.* cap. x, 17; xi, II, 29, 34; allemm, quod in declivi parte tribus Juda silum memoratur, *Jos.* iv, 88; vel potias Il<mj<n>inillilis, *Jos.* xriu, 26; quæritur, utrum illorum hoc loco intelligatur? Situ, Nasphat Judniux magis convenire rei videtur; agri enim tribuuntur Hierosolymitanis, et Nebusaradau Ramas vernabatur; maxime cum his, qui in terra relinquebantur, vineae colendas dentur (supra cap. xxxix, 10), Galaaditidis autem potius pastoritia sil, et nomadica. Accedii, yuod vers. H, expressis verbis dicitur, Muphat in ierra Jud@rilam esse. Item ex cap. xu, 9, dicitur banc .Ma,plut tempore regni divisi sub Judæis regibus fuisse, non sub Israeliis. (Rosenmuller.)

(2; Hic vero, bene monente Henslero, spéciaisa cogitandum est de exigendo tributo, quod Chaldæi Jii.læis imposuerant do iis frudibus solvendum, quibus Babyloniam canui, vino videlicet, pomis el oleo, ut slatini •quitar. (Rosenmuller.)

lias legitur prædicasse: Ego pro vobis respondebo Chaldæis, qui veniunt ad vos. Vos autem colligite frumentum, vinum et oleum in vasis vestris, et habitate in urbibus vestris securi.»

11. In filiis. — Ita legendum cum Hebræo et v«r*.i Romanis, non *in finibus*; jam *in filiis*, id est in» ter filios Ammon.

Dedisset, etc., reliquias, — id est aliquos reliquisset in Judæa.

12, Messem. — Hebraice]'»p *kails*, id est, ut Sep- Veri. b tuaginta, Chaldæus, Vatablus, Pagninus, æslivos fructus, scilicet ficus qui siccantur, id est caricas: nam messis jam erat finita. Verum *kails* propria significat æstatem et messere æstalis, quæ boo anno propter obsidionem Hierosolyma) post cara capiam in julio, fieri potuit in augusto, saltem messis frumenti serotini, vel ejus quod in agris intactum a Chaldæis remanserat. Adde loqui Godoliam de messe omnium sequentium annorum.

13. JOHANAN AUTEM FILIUS CAREE, ET OMNES PRIN- Verl.IJ. CIPES EXERCITUS, QUI DISPERSI FUERANT IN REGIONIBUS, venerunt ad Godoliam. — Jam ante venerant ad Godoliam, uti dictum est vers. 8; sed dimissi fuerant a Godolia ad peragendam messere et vindemiam: dimissi per iter audiunt conjurationem regis Ainmon et Ismabelis contra Godoliam: properi ergo redeunt, scelusque Godoliæ detegunt. Causa conjurationis fuit, tum innatum et perenne dissidium inter Judæos et vicinos Ammonitas et Iduiuxeos; tum ambitio Ismabelis, qui Godoliæ Affecturam invadebat; tum quod ad Chaldæos quasi proditor transfugisset; tum quod sibi utpote prognato ex semino regio, et Sedecim cognato, eam deberi censeret. Ita ilehræi, Abulensis, Lyranus, S. Thomas et alii.

14. Percutere animam tuam. — « Animam, » id Ven. i*, est vitam, q. d. Occidere te. Sic dicitur vers. seq.: aNe interficiat animam, » id est vitam, «tuam. »

16. Falsum enim tu loqueris db Ismahe1. — Ni Vw». 1* mia fides et confidentia perdidit Godoliam. Esto enim non debeat esse suspicax princeps, tamen Argus sit oportet, præserlim si novus sit, ut centum habeat oculos, et centum auras; ac esto exploratoribus non semper fidem adhibeat, tamen indaget ea quæ nuntiant, sibique interim caveat, • ac bene armatus stipatusque incedat. Principatus enim et imperium plurimos habet æmulos et insidiatores.

CAPUT QUADRAGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ismahel dolose occidit Godoliam, eiq̃c adhérentes Judæos et Chaldaos, populum reliquum cap'» urn aórf>"fi; insequitur cum, vers. H, Johanan, fugatque, ct populum liberat, cum quo, veritus ne Chaldæi necem Godoliæ ulciscantur, cogitat fugam in Ægyptum.

i. Et factum est in mense septimo, venit Ismahel filius Nathaniæ, filii Elisama de semine regali, et optimates regis, et decem viri cum eo, ad Godoliam filium Ahicam in Masphath : et comederunt ibi panes simul in Masphath. 2. Surrexit autem Ismahel filius Nathaniæ, et decem viri qui cum eo erant, et percusserunt Godoliam filium Ahicam filii Saphan gladio, et interfecerunt eum, quem præfeceral rex Babylonis terræ. 3. Omnes quoque Judæos, qui erant cum Godolia in Masphath, et Chaldæos, qui reperti sunt ibi, et viros bellatores percussit Ismahel. 4. Secundo autem die postquam occiderat Godoliam, nullo adhuc sciente, 5. venerunt viri de Sichem, et de Silo, et de Samaria octoginta viri, rasi barba, et scissis vestibus, et squalientes : et munera et thus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini. 6. Egressus ergo Ismahel filius Nathaniæ in occursum eorum de Masphath, incedens el plorans ibat : cum autem occurrisset eis, dixit ad eos : Venite ad Godoliam filium Ahicam. 7. Qui cum venissent ad medium civitatis, interfecit eos Ismahel filius Nathaniæ circa medium laci, ipse et viri qui erant cum eo. 8. Decem autem viri reperti sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismahel : Noli occidere nos: quia habemus thesauros in agro, frumenti, et hordei, et olei, et mellis. Et cessavit, el non interfecit eos cum fratribus suis. 9. Lacus autem, in quem projecerat Ismahel omnia cadavera virorum, quos percussit propter Godoliam, ipse est quem fecit rex Asa propter Baasa regem Israel : ipsum replevit Ismahel filius Nathaniæ occisis. 10. Et captivas duxit Ismahel omnes reliquias populi, qui erant iu Masphath ; filias regis, cl universum populum, qui remanserat in Masphath : quos commendaverat Nabuzardan princeps militiæ Godoliæ filio Ahicam. Et cepit cos Ismahel filius Nathaniæ, et abiit ut transiret ad filios Ammon. l i. Audivit autem Johanan filius Caree , et omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, omne malum quod fecerat Ismahel filius Nathaniæ. 12. El assumptis universis viris, profecti sunt ut bellarent adversum Ismahel filium Nathaniæ, el invenerunt eum ad aquas multas, quæ sunt in Gabaon. 13. Cumque vidisset omnis populus, qui erat cum Ismahel, Johanan filium Caree, et universos principes bellatorum, qui erant cum eo, Letali sunt. 14. Et reversus est omnis populus, quem ceperat Ismahel, in Masphat : reversusque abiit ad Johanan filium Caree, io. Ismahel autem filius Nathaniæ fugit cum octo viris a facio Johanan , el abiit ad filios Ammon. 16. Tulit ergo Johanan filius Caice, el omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, universas reliquias vulgi, quas reduxerat ab Ismahel filio Nathaniæ de Masphath, postquam percussit Godoliam filium Ahicam ; fortes viros ad prælium, cl mulieres, et pueros, et eunuchos, quos reduxerat de Gabaon. 17. Et abierunt, et sederunt peregrinantes in Chamaam, quæ est juxta Bethlehem, ut pergerent ct introirent Ægyptum, 18. a facie Chaldæorum : timebant enim eos, quia percusserat Ismahel filius Nathaniæ Godoliam filium Ahicam, quem præposuerat rex Babylonis in terra Juda.

Vena. 1. Et decem vim (1). — EL id est *scilicet*. Similo (1) Vers. 1. « El factum est in mense septimo;» altero igitur mense post combustam a Cbaldæis urbem» Vido cap, l u , 12,18.

fuit cap. præccd. vers. 8. Hi decem viri pugnaces el audaccs' <lui br™ v.0C,anll*f' comitati sunt ad caulem Godoliæ et cælerotuni t uti et optimates corumque famuli. Nec enim soli »

decem tot tantosque bellatores occidere potuissent. Ita Lyranus, Abulensis et Sanchez: licet Maldonatus et S. Thomas a solis decem id factum putent.

2. Quem præfecerat MX. — Vatablus, *quia præfecerat*. Hæc ergo fuit causa cædis, quod Ismahel, utpote ex semine regio oriundus, invideret Godolis principatum, quasi sibi debitum. Ob cæsum Godoliam indixerunt Judæi statum jejunium ζaha’ mense septimo, cujus meminit Zacharias, cap. vim, 19, uti testantur Menologia Hebraeorum.

Moraliter, vide hic quam verum sit illud Seneca: in *Thebaid.* :

Simul ζta mundi conditor posuit Deus,
Odium atque regnum.

Ob regnum Godoliam odit et occidit ismahel. Et istud ejusdem in *Agamcmn.* :

Nec regna socium ferre, nec (ædæ (nuptiæ) sciunt.

Scribit Josephus, lib. X *Antiq.* xi, Godoliam ab Ismahele occisum in ipsa cœnaad quam cum invitaverat, cum jam mero esset gravis ipse et convivæ. Additque : a Quibus necatis, adjuvante nocturno tempore, per totum oppidum grassati sunt promiscuis cædibus tam in Judæos quam in Babylonios milites securos, el passim dormientes. » Insuper vide hic in Ismahele, quam crudclis æque ac cæca et praeceps sil libido dominandi. Nam se totumque populum stragi Chaldæorum exposuit. Vere S. Bernardus in *Psaln*, xc, semi. 6 : a Ambitio, ait, subtile malum, secretum viru.% pestis occulta, doli opifex, mater hypocrisis, livoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum ærugo, tinca sanctitatis, excæcatrix cordium, ex remediis morbos crcaus, generans ex medicina languorem. »

4. Nullo adhuc sciente. — Hoc addit, ut det causam cur Sichimite, post cædem Godolire, venire sint ausi : quia scilicet postridie post slragem noctu peractam, ideoque necdum per vicina loca fama sparsam, venerunt.

5. Squalentes, — *OiilinO mitgodedim*, id est incisi, lacerati, vel lacerantes se unguibus in facie et manibus. Septuaginta vertunt, *plangentes*; in planctu enim lacerabant vestes el corpus, barbam criucsque radebant. Plangebant autem hi octoginta viri, ob eversionem urbis el templi.

In domo Domini. — Licet enim urbem combustam audissent, cum domo egrederentur, non tamen audierant de templo incenso, sed in via illud intellexerunt : unde lugentes raserunt se. Ita Vatablus et R. Salomon. Sed cum templum combustum sit mense quinto, et hi veuerint mense septimo ex loco vicino, puta ex Sichem, non video quomodo rem tam famosam non audierint. Respondent ergo Christophorus a Castro et Sanchez : Licet ipsi templum combustum audissent, timen eodem templi loco quem Deus elegerat Qlferre volebant sua munera. Adde, non sciebant

ipsi templum ita concrematum, quin parietes, altare et partes alte remansissent salvæ; aut, si concremata sciebant omnia, altare restauratum J aut a se restaurari posse credebant.

Aliter respondet Maldonatus, scilicet hos octoginta viros non venisse in Jerusalem, sed in Masphat, ubi audierant collectas fuisse sub Godolia reliquias Judæorum, ibique erectum fuisse altare Domino, uti olim factum fuisse colligitur, I *Peg.* cap. vn, vers. 5 et 0.

Verum prior sententia est verisimilior, tum quia domus Domini proprie vocatur templum, jussu Domini in Hierosolyma constitutum; tum quia hi viri veniebant ut lugerent excidium sancte civitatis et templi, in suo quasi busto jacentis. Hue enim eos vocabat tum illius commiseratio; tum prisca loci religio, tum tante stragis novitas, quam videre et oculis conspicere cupiebant. Sic Judæi post excidium Titi quotannis Hierosoly-mam venire solebant, ut lugerent urbis et templi excidium ipso ejus excidii die anniversario. Audi S. Hieronymum in cap. i *Sophon.* : «Congregatur turba miserorum (Judæorum, ut præcessit), et patibulo Domini coruscante, ac radiante ávxaráatt ejus, de Oliveti quoque monte crucis fulgente vexillo, videas plangere ruinas templi sui populum miserum, et tamen non esse miserabilem. Adhuc fletus in genis, et livida brachia, et sparsi crines, et miles mercedem postulat, ut illis flere plus liceat. »

G. Plorans, — fingens se plorare ob eandem urbis el templi cladem, ut illis imponeret simulata specie pietatis.

Tropologice S. Gregorius, I *Moral.* xxxvin : « Is- ismibei mahel plorans, inquit, est Satanás, qui ut devotas mentes interimere feriendo prævaleat, seinelip- ôLiim* sum quasi sub velamine virtutis occultat : el dum lans m concordare se vere lugentibus simulat, ad cordis intima securius admissus, hoc quod intus de virtute latet, occidit : qui plerumque spondet se ad alliora provehere, unde et dixisse perhibetur: Venite ad Godoliam, atque dum majora promittit, etiam minima subtrahit. Unde et recle dictum est : Qui cum venissent ad medium civitatis, interfecit cos. Viros ergo ad offerenda Deo munera venientes, in medio civitatis interfecit; quia divinis dedite operibus mentes, nisi magna se circum- spectione custodiant, hoste surripiente, dum devotionis hostiam portant, iu ipso itinere perdunt vitam. »

Venite ad Godoliam, — ad quem vos pariter perrecturos, ut eum pro duce Israelis agnoscatis, ideoque ei munera offeratis, plane suspicor. Dixit hocIsmahellentans cos, ut videret an verum esset, quod de eis suspicabatur. Cumque iis annuentibus et pergentibus ad Godoliam, id verum esse comperissel, occidit cos, quia videbat cos conspi-rare cum Godolia, quem sibi praelatum dolebat et invidebat, ut patet vers. 9.

8. Habemus thesauros, — scilicet frumenti, olei Vew.I*

et mellis in agro, quos tibi dabimus, si non occideris nos (1).

Tropologico S. Gregorius supra : « Thesaurus in agro, inquit, est spes in poenitentia, quia non cernitur, quasi in terra cordis suffossa continetur; qui ergo thesauros in agro habuero, servati sunt : quia qui post incautel® su® vitium, ad lamenta pœnilentiae redeunt, nec capti moriuntur. »

9. Propter Godoliam. — Hebraico, *in manu Godolia*, id est in plaga et percussione Godoliae. Sic *Exodi* is, 3, dicitur : « Ecce manus (id est plaga) mea erit super agros. » Vel *in manu*, id est quos ad manum habebat Godolias. Noster optime sensum vertit, dicens : a Propter Godoliam. » Ismahel enim uti Godoliam, ita et omnes ejus fautores occidit.

Propter Baasa. — Id est contra excursiones Baasa et Israelitarum, tulit Asa lapides et ligna,

(1) Intelliguntur, ut statim subjicitur, frumenta tempore belli in subterraneis locis recondita, ne ab hostibus invenirentur. Est, inquit Hirtius, *De Bello Africano*, cap. 65, in Africa consuetudo incolarum, ut in agris et in omnibus fere villis sub terra specus condendi frumenti gratia clam habeant, atque id propter bella maxime, hosliumque subitum adventum praeparent. Idem mos condendi frumentum in cryptis subterraneis, quas *Mat-tamoren*, nomine arabico supra allato, vocant, adhuc videt in Africa iis ipsis locis quos Hirtius descripsit.

(Rosenmuller.)

quibus se in Rama muniebat Raasa, et ex iis munivit Gabaa, Masphat, fecitque huc lacum seu puteum aut cisternam, ut incolae haberent aquam, itaque Baas® et aliorum obsidionem sustinere possent. Ita Rabanus, Hugo, S. Thomas, Lyranus. Vide *HI Reg.* xv, 17.

IO. Filia o regis, — vel Joakim, vel Joachin, vel potius Sedeciae, quas parvulas cum vulgo reliquit Nabuchodonosor, et commendavit Godoliae; nil enim sibi ab eis timebat.

12. Ad aquas multas. — Chaldaeus, *juxta stagnum* sive *piscinam Gaboon*, de qua *II Reg.* u, 13.

16. De Masprath, — id est quas Ismahel captivas duxerat de Masphalh, has eo fugato ex Gaboon reduxit in Chamaam.

17. In Chamaam. — Hebraice: *In loco quo peregrinatus est Chamaam*, id est in loco quem David dedit Chamaam filio Berzellai, eo quod se, cum fugeret Absalonem, secutus esset, *II Reg.* cap. xix, 37. Ha Chaldaeus, Vatablus, Pagninus. Erat hic locus juxta Bethlehem, ut hic dicitur. Unde et S. Hieronymus in *Locis Uebraic.*, Chamaon villam ponit juxta Bethlehem.

18. Quia percusserat Ismahel. — Timebant enim Chaldaeos, ne, quia fugitivi erant, cum Ismahele in eadem causa et caede Godoliae involverentur. Secesserunt ergo in Chamaam, ut inde in vicinam Aegyptum transfugerent, si supervenirent Chaldaei necis Godoliae ultores.

CAPUT QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Occiso Godolia, Johanan aliique principes timentes, ne Chaldaei ulciscantur necem Godolia, consulunt Deum per Jeremiam, an in Aegyptum fugere, an in Judia manere debeant? Jeremias respondet ut mantant in Judaa, et obediunt Chaldaeis : ita salvos fore, » enim fugiant in Aegyptum, ibi interituros Chaldaeorum gladio, fame et peste.

1. Et accesserunt omnes principes bellatorum, et Johanan filius Caree, et Jezonias filius Osaiae, et reliquum vulgus a parvo usque ad magnum : 2. dixeruntque ad Jeremiam prophetam : Cadat oratio nostra in conspectu tuo : et ora pro nobis ad Dominum Deum tuum, pro universis reliquiis istis; quia derelicti sumus pauci de pluribus, sicut oculi tui nos intuentur : 3. et annuntiet nobis Dominus Deus tuus viam per quam pergamus, et verbum quod faciamus. 4. Dixit autem ad eos Jeremias propheta : Audivi : ecce ego oro ad Dominum Deum vestrum secundum verba vestra, omne verbum, quodeumque responderit milii, indicabo vobis; nec celabo vos quidquam. 5. Et illi dixerunt ad Jeremiam : Sit Dominus inter nos testis veritatis et fidei, si non juxta omne verbum, in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus. 6. Sive bonum est, sive malum, voci Domini Dei nostri, ad quem mittimus te, obediemus : ut bene sil nobis cum audierimus vocem Domini Dei nostri. 7. Cum autem completi essent decem dies, factum est verbum Domini ad Jeremiam. 8. Vocavitque Johanan filium Caree, et omnes principes bellatorum qui erant cum eo, et universum populum a minimo usque ad magnum. 9. Et dixit ad eos : Hæc dicit Dominus Deus Israeli, ad quem misistis me, ut pro-

sternerem preces vestras in conspectu ejus : iv. 01 quiescentes manseritis in terra hac, aedificabo vos, et non destruem; plantabo, et non evellam : jam enim placatus sum super malo quod feci vobis. 11. Nolite timere a facie regis Babylonis, quem vos pavidi formidatis : nolite metuere eum, dicit Dominus : quia vobisesm sum ego, ut salvos vos faciam, et eruam de manu ejus. 12. Et dabo vobis misericordias, et miserebor vestri, et habitare vos faciam in terra vestra. 13. Si autem dixeritis vos : Non habitabimus in terra ista, nec audiemus vocem Domini Dei nostri, 14. dicentes : Nequaquam, sed ad terram Ægypti pergemus : ubi non videbimus bellum, et clangorem tubæ non audiemus, et famem non sustinebimus : et ibi habitabimus. 15. Propter hoc nunc audite verbum Domini, reliquia Juda : Ilæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel : Si posueritis faciem vestram ut ingrediamini Ægyptum, et intraveritis ut ibi habitetis : 16. gladius, quem vos formidatis, ibi comprehendet vos in terra Ægypti : et fames, pro qua estis solliciti, adbærebit vobis in Ægypto, et ibi moriemini. 17. Omnesque viri, qui posuerunt faciem suam ut ingrediantur Ægyptum, ut habitent ibi, morientur gladio, et fame, et peste : nullus de eis remanebit, nec eflugiet a facie mali, quod ego afferam super eos. 18. Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel : Sicut conflatus est furor meus, et indignatio mea super habitatores Jerusalem : sic conflabitur indignatio mea super vos, cum ingressi fueritis Ægyptum, et erilis in jusjurandum, et in stuporem, et in maledictum, et in opprobrium : et nequaquam ultra videbitis locum istum. 19. Verbum Domini super vos, reliquia) Juda : Nolite intrare Ægyptum : scientes scietis quia obtestatus sum vos hodie, 20. quia decepistis animas vestras : vos enim misistis me ad Dominum Deum nostrum, dicentes : Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum, et juxta omnia quæcumque dixerit tibi Dominus Deus noster, sic annuntia nobis, et faciemus. 21. Et annuntiavi vobis hodie, et non audistis vocem Domini Dei vestri, super universis pro quibus misit me ad vos. 22. Nunc ergo scientes scietis quia gladio, et fame, et peste moriemini in loco, ad quem voluistis intrare ut habitaretis ibi.

2. Cadat oratio nostra (t). — Id est sit tibi placita et accepta, ut exaudiatur a te oratio nostra quæ est, ut ores pro nobis Deum ; unde vers. 4 respondet Jeremias :

Ven. 4. 4. Audivi, — id est exoratus sum, vel obedivi, obsecutus sum vestrre petitioni.

Vwi.K S. Sit Comimus inter nos testis veritatis et fidei. — Est formula jurandi, 7. d. Sit Dominus testis verax ct fidelis. Ita Septuaginta, Cbaldrus et Vatablus. Hoc est, testamur Deum testem verum et fidelem : vel potius, juramus et te.-lamur Deum, qui est testis ct vindex veritatis et fidei, nos vero cl fideliter facturos quidquid ex ore Dei jusseris, sive bonum sive malum, id est sive felix sive calamitosum id fuerit; cl nisi id faciamus, optamus ut Deus nos puniat. Proedare Aristides, tom. II *Orat. Sicula poster.* : « Debent, ait, uti qui orant, maxima quaque a diis et jucundissima petere : ita qui deliberationem

(1) Ven. 1. «Et accrerunt,» etc., scilicet ad Jcrrminn. vers Î, quem, uti probabile est, secum habebant, una cum reliqua turba ex urbe Masph it et vicinis agris abstractum Nain si eo tempore m putria Anathoth luis-
•et. uti Schiuldiu»opiiulur, difficulter concipi posset, qu >m <l >, ut hic dicitur, n >n mdo principes, verum cl p», uiua universa pars . ad magnum, illuc euin c jiu u U U d u cama adierit. (C. B. Michaelis.)

instituunt, tutissima quæque eligere, nisi post vel hi sese, vel illi deos velint culpare. » Tutissima autem sunt quæ Deus suggerit. Idem, tom. II *Orat. Rhodiae.* : « Non, ait, tam rerum copia, quam consilio, fiducia, et patientia pleræque res geruntur. »

Im quo (ad quod denuntiandum) miserit te Dominus.

7. Decem dies. — Nota : Decem dies perstitit Jeremias in oratione ut Dei voluntatem intolligeret circa fugam Judteorum in /Egyptum : idque tandiu factum est, ut populus intelligeret se indignum esse qui exaudiretur a Deo, et ut Jeremiæ cbaritas magis patesceret.

10. Ædificabo vos. — Comparat metaphorice Judæos domui, id est familiæ in Judæa quasi in suo loco exstructae, cujus fundamentum est Abraham et Jacob; parietes sunt variæ familiæ ex variis lapidibus, id est filiis, coagmentati, et in altum surgentes.

Secundo, comparat eos horto, in quo pulchræ arbores, id est filii, sunt consiti. Utramque metaphoram sequitur Apostolus, I *Cor.* m, vers. 9 : « Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. » Utraque significatur turn firmitas Synagogæ cl Ecclesiæ solide fundata et radicata, tum ejusdem incrementum et propagatio, ut quasi basilica in

alluni œdificetur, et quasi arbor in frondes et fructus luxuriet, (laïque quasi ingens sylva.

Placatos som super malo quod feci vobis, — *q. d.* Jam satis pœnarum de vobis sumpsi, ideoque jam placatus est vobis reconciliatus sum. Hebraice est: *Panitet me mali quod volas intuli*, id est auferam flagella quibus vos cecidi. Alludit ad id quod promisit cap. xviii, 8: «Si poenitentiam egerit gens, etc., agam et ego poenitentiam.»

Ver», i*. 14. Nequaquam, — scilicet audiemus vocem Domini, ut maneamus in Judæa, sed fugiemus in Ægyptum.

Ven.is. IB. Si posueritis faciem, — id est, si firmiter statueritis fugere in Ægyptum; ubi enim est cor, eo respicit et facies intenta: ubi oculi, ibi umor: ubi manus, ibi dolor.

Ver»i« 10. Fames, etc., adhsrebit vobis, — sive quia Deus inseret et includet perpetuam famem in visceribus veslris, esto panis copiam habeatis. Sicut enim Deus febrim aliosque morbos, ita et bulimum caninamque famem hominibus immittit, ut quidquid comedant, semper tamen esuriant, *Psalms*. Lvm, 7: a Famem palientur ut canes. » Sive potius, quia sterilitatem /Egypto, ac consequenter famem inducet, præsorlim cum Nabuchodonosor eam invadet, totamque vastabit.

Ven. ii. 18. Conflatus est. — Hebraice *nittach*, id est effusus est. Est metaphora a metallis, quæ dum condantur et liquefiunt, magno impetu instar torrentis ignei erumpunt et effunduntur, *q. d.* Sicut subito furore meo, instar ferri aut plumbi liquati, obruti sunt et adusti cives Jerusalem: ita vos eodem obruemini in Ægypto. Septuaginta vertunt: *Sicut stillavit furor meus*, instar atra* et densie nubis, quæ n sole resoluta, gurgites aquarum depluit et effundit.

Nota: Causa cur ita vetaret Deus Judæos ire in Ægyptum, cum tamen eos permiserit duci in Babylonem, erat, quia Ægyptii idolis multiplicibus colendis deditissimi, facile pronos Judæos ad eadem colenda, moresque suos erant conversuri, uti sane illico converterunt, ut patet cap. xliiv, vers. 19, 25. Melius enim erat Judæis ferreis vinculis astringi in Babylone, quam in Ægypto idolis addici.

M»»!», Moralitor, disco hic quam cavenda sint Impio-
do? im0" ru,n consor^a> ne nobis suam impietatem affri-
probo. «ent. Saul rex inter Prophetas prophetavit; inter
wmena- improbos vero improbe egit. | *Reg.* xix.

wl10, S. Petrus cum Christo consfans fuit: at in atrio versans cum satellitibus, Christum negavit.

Audi quid Deus dicat Josaphat confoederato cum Ochozia in pio rego Israel: «Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contrilæqnc sunt naves, nec potuerunt iro in Tharsis, n ll *Paral*, xx, 37. Et rursum, cap. xix, 2: a Impio (Achab) pnebes auxilium, et his qui oderunt Dominum amicitia jungeris, et idcirco iram quidem Domini merebaris; sed bona opera inventa sunt in to. »

Amasias rex centum argenti talentis centum millia Israelitarum conduxerat; sed Propheta eum monuit ut eos dimitteret; impios enim esso, et infelices fore, II *Paral*, cap. xxv.

S. Ambrosius, serra. De *Calendis Januariis*, Judæorum consortia prohibens, sic ait: «Non solum Gentilium, sed Judæorum consortia vitare debemus, quorum etiam confabulatio est miena pollutio. Ili etenim arte insinuant se hominibus, domos penetrant, ingrediuntur pretoria, aures judicum et publica inquietant, et ideo magis prevalent, quo magis sunt impudentes. ■

S. Augustinus ex malo consortio se pejorem effectum docet, lib. II *Confess*, cap. m, vin, a et x: «Praeceptis, inquit, ibam tanta cæcitate, ut inter coelaneos meos puderet me minoris dedecoris, quam audiebam ipsos jactantes flagitia sua, et tanto gloriantes magis, quanto magis turpes essent; et libebat facere non solum libidine facti, verum etiam laudis. Quid dignum est vituperatione nisi vitium? Ego ne vituperarer, vitiosior fiebam, et ubi non suberat quo admissio æquarer perditis, fingebam me fecisse quæ non feceram, no viderer abjectior, quo eram innocenior; et no vilior haberer, quo eram castior. » Deinde subdit: «Ecce cum quibus comitibus iter agebam platearum Babyloni®, et volutabar in camo ejus, Unquam in cinnamomis et unguentis pretiosis. Et in umbilico ejus quo tenacius hæcrem, calcabat me inimicus invisibilis, et seducebat me, quia ego seductilis eram, etc. O nimis inimica amicitia, seductio montis investigabilis ex ludo ot joco nocendi aviditas, et alieni damni appetitus, nulla lucris mei, nulla ulciscendi libidine; sed cum dicitur: Eamus, faciamus, et pudet non esse impudentem. »

Idem Augustinus ibidem fatetur se non fuisse plectum ad furtum pomorum, nisi ut placeret sociis: «Quem fructum, inquit, habui miser aliquando in iis, quæ nunc recolens erubesco, maxime in illo furto: in quo ipsum furtum amavi, ndiil aliud, cum et ipsum esset nihil, et eo ipso ego miserior? Et tamen solus id non fecissem, sic recordor animum tunc meum, solus omnino id non fecissem. Ergo amavi ibi etiam consortium eorum, cum quibus id feci. »

Nebridius, condiscipulus Augustorum, licet inter aulicos non mut.irit mores, ab aula tamen exiit, ne mutaretur. Audi S. Hieronymum de eo, epist. 9 *ad Salvinam*: «Oblitus, inquit, dignitatis su®, omne consortium cum monachis et clericis postea habuit. Quis enim fornacem regis Babylonii sino adustione ingressus est? Cuius adolescentis Ægyptia domina pallium non tenuit? Qu® uxor eunuchi nullos creat liberos voluptate transacta? ■

Scribit noster Maffei, lib. XVI *Risi. Indic.*, nihil ita Sinensium conversionem ad Christum impedivisse, ac Christianorum quorundam vilia et scandala, idem de Brasiliensibus scribit lib. XV i

• Accedebat, inquit, indomitum ac lato patens malum, et quo valentius nihil aditum atque iter obrepserit Evangelio : veterum Christianorum, indigna (ali nomine ac professione, licentia pro-cacitasque cum anxia cupidilate sordibusque con-juncta, ut eorum adventus in barbarorum vicos, vitæque consuetudo, cum graviter cunctos offen-deret, tum ingentem nomini Christiano invidiam infamiamque conflaret. »

Gordiana Gregorii Magni amita, ut ipse deplo-rat in lib. IV *Dialogorum*, cap. xvi, licet sanctis-simo sororum suarum, Tharsillæ et Emiliana}, exemplo frueretur; tamen quia plus æquo gau-debat puellarum laicarum, et huic mundo add. -larum consuetudine, post mortem sororum mi-sere seducta est.

Er it is in jusjurandum, — eritis in h Sn *ala*, id est in juramentum exsecratorium, ut qui aliquem exsecrari velit, dicat : Deus te perdat, sicut per-didit Judæos, qui contra Domini voluntatem fu-gerunt in Ægyptum.

19. Nolite intrare Ægyptum (alioqui enim si eam intraveritis) ; scientes scietis (id est scitote et mementote) quia (quod) obtestatus sum vosnoDiE, — *q. d.* Cum in Ægypto perdemini, mementote me id vos pnedixisse et obsecrasse ne id faceretis. Secundo et melius, scitote quod «ob-testatus,» id est protestatus sim, vosque ipsos fidenique vestram, et jusjurandum vers. 5 a vo-bis præslilum, in testes vocarim, uti de facto hic voco ; « quia, » id est quod, « decepistis animas vestras,» quodque in exitium vestrum sponte ruitis, ac in Ægypto gladio et fame morituri sitis.

20. Decepistis animas vestras, — *q. d.* Decepis-tis me, fingentes vos velle acquiescere Dei vo-luntati ; jam enim cum intelligitis eam esse, ut

maneatis in Judæa, vultu ipso tristi et averso os-tenditis *'os nolle acquiescere. Itaque non tam me decepistis quam animas vestras : quia pro hac fictione, inobedientia et perjurio Deus vos puniet, et animasa vobis tollet, vosque occidelin Ægypto. Unde Septuaginta et Chaldæus vertunt : Jia/i/e-cistisanimabus vestris. Praestitisset enim Deum non rogare, nec ejus voluntati se resignaro, idque cum jurejurando, quam rogato et respondenti rebellare. Hoc enim est ridere Deum : vel enim finxistis vos parituros Deo; vel si seriam tunc pa-rendi habuistis voluntatem, eamque inter decem hosce dies, qui a vestra petitione et jurejurando effluerunt vers. 7 mutastis, chamaeleonte estis leviores et inconstantiores, mendaces et perjuri; itaque cum Deo agitis, ac si puer esset, scurra vel morio. Quid indignius? quibus plagis id ex-piandum?

Aliter Vatablus : *Decepistis*, inquit, *me in ani-mabus vestris*, quia cogitatio animi vestri, verbis et promissis vestris mihi factis non respondit : simulastis enim vos Deo per omnia velle parere; et tamen firmum habuistis propositum fugiendi in Ægyptum, etiamsi ego et Deus id dissuadere-mus.

Moraliter, disce hic inobedientes sibi periculum creare, et suo laqueo capi. Sicut enim Jonas, Deum fugiens, in ventrem ceti incurrit: sic Ju-drei, consilium Dei et Jeremiæ fugientes, in ven-trem magni illius draconis, puta Nabuchodono-soris, inciderunt. Cogitent ergo illud Poche ;

Quo fugis, Encelade? quascumque accesseris oras,
Sub Jove semper eris.

Hic finitur Commentarius D. Thomæ in Jeremiam : quia morte praeventus eum absolvere non potuit.

CAPUT QUADRAGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

indori Deo et Jeremiæ inobedientes, ac Jeremiam mendacii arguentes, contra fidem Deo datam perjuri fugiunt, tecumque Jeremiam pertrahunt in Ægyptum, qui vers. 8, ibi in Taphnis Ægypti unaque Judæorum exci-dium per Nabuchodonosorem prodicit.

1. Factum est autem, cum complisset Jeremias loquens ad populum universos sermones Domini Dei eorum, pro quibus miserat eum Dominus Deus eorum ad illos, omnia verba hæc : 2. Dixit Azarias filius Osai®, et Jobanan filius Caree, et omnes viri superbi, dicentes ad Jere-miam : Mendacium tu loqueris: non misit te Dominus Deus noster, dicens : Ne ingrediamini Ægyptum ut habitetis illic. 3. Sed Baruch filius Neri® incitat te adversum nos, ut tradat nos in manus Chaldæorum, ut interficiat nos, et traduci faciat in Babylonem. 4. Et non audivit Johanan filius Caree, et omnes principes bellatorum, et universus populus, vocem Domini, ut nu ent in terra Juda. o. Sed tollens Johanan filius Caree, el universi principes bellatorum, universus reliquiarum Juda, qui revtTai fuerant de cunctis gentibus, ad quas fuerant ante

dispersi, ut habitarent in terra Juda; 6. viros, et mulieres, et parvulos, et filias regis, et omnem animam, (piam reliquerat Nabuzardan princeps militis cum Godolia filio Allicam, filii Saphan, et Jeremiam prophetam, et Baruch filium Neris. 7. Et ingressi sunt terram Ægypti, quia non obedierunt voci Domini : et venerunt usque ad Taphnis. 8. Et factus est sermo Domini ad Jeremiam in Taphnis, dicens : 9. Sume lapides grandes in manu tua, et absconues eos in crypta, quæ est sub muro latericio in porta domus Pharaonis in Taphnis, cernentibus viris Judæis : 10. et dices ad cos : Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Ecce ego mittam, et assumam Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum : et ponam thronum ejus super lapides istos, quos abscondi, et statuet solium suum super eos. 11. Veniensque percutiet terram Ægypti; quos in mortem, in mortem; et quos in captivitatem, in captivitatem; et quos in gladium, in gladium. 12. Et succendet ignem in delubris deorum Ægypti, et comburet ea, et captivos ducet illos : et amicietur terra Ægypti, sicut amicitur pastor pallio suo : et egredietur inde in pace. 13. Et conteret statuas domus Solis, quæ sunt in terra Ægypti; et delubra deorum Ægypti comburet igni.

3. Sed Baniucum filiis Nerijb incitat t b, — quia Baruch videbatur eis audacior et animosior Jeremia mihi, et tot carceribus ærumnisque exhausto : sciebant enim Baruch coram principibus legisse prophetiam, quam Jeremias ipse legere iis non audebat, cap. xxxvi, vers. 6. Rursum viderant Baruch, æque ac Jeremiam, a Chaldæis in excidio urbis, dimissum, et benigne habitum. Ad hæc eum scripsisse ad Judæos in Babylonem, ne cogitent de reditu, sed ibi sedes figant, orentque pro vita Nabuchodonosoris, ejusque filii Balthasar, *Baruch* i, 11. Censent ergo homines suspicaces et temerarii Baruch a Chaldæorum partibus stare, ac suggerere Jeremiæ ut vaticinetur Judæis hisce reliquis remanendum esse in Judæa, ut ita eos Chaldæorum jugo subjiciat. Sequuntur humanam prudentiam : hæc enim dictabat tutius esse fugere in Ægyptum, quam in Judæa exponere se periculo Chaldæorum. Sed secus erat in consilio Dei, qui prudentes sibi rebelles comprehendit in sua prudentia.

ver». 7. 7. Taphnis. — Metropolis erat Ægypti, et regia Pharaonis, ubi Moses sua fecit prodigia, scilicet in cainpo Tancos, id est Tanis vel Taphnis, *Psalm*, i.xxvn, 43. Vide dicta *Numer.* xin, 23.

Ven. 9. 9. Sui» muro latericio. — Nota : Ægyptus quia lutosa est ex Nili inundatione et oblimatione, hinc abundat *latericium* : inde aliqui primariam urbem Ægypti didam volunt Pelusium, quasi innui urbem Ægypti didam volunt Pelusium, quasi tijmoo. Tnrj'.jot-.v, id est *latericium* : licet alii Pelusium dictum putent a l'eleo Achillis patre, quod is urbem hanc condiderit (1).

(1) J. D. Michaelis in *Suppfem.* pag. 1513 *rneleth*, non calcom ipsam cimentumque, sed *lapides calcarias in calcem urendos (ntarmor rude)* intolligi putat. pSo mnlben a fwS *labena later* vix dubium est denotare officinam seu fornacem *lateritiam*, ut *Sah.* m, 14 ; II *Sam.* xi!, 3). Videtur autem hic locus precipuo isti actui destinatus fuisse, ut subindicaretur Nebucadneia-rem ita Ægyptum subjugaturum, ut ei munimenta ipsa etotlicinas, iu quibus lateres pro communiendis urbibus

Symbolice ergo, murus hic significat Ægyptum : sub co jubetur hic Jeremias ponere lapides grandes, ut iis in terram infossis, calceque et cæmento compactis, quasi sternat fundamentum solii regalis, quod ibi collocaturus est Nabuchodonosor. Quo symbolo significat Nabuchodonosoretn suum solium et sceptrum impositurum Ægypto, eamque sibi subjugaturum, *q. d.* O Judæi prudentuli, Deoque increduli et rebelles, putatis Deo invito abscondi et tuti esse sub muro latericio Ægypti; sed fallimini : veniet enim Nabuchodonosor, et murum hunc capiet, sibique et solio suo substernet et subjiciet, vosque primos interficiet. *Secundo*, alludit ad servitutem Ægypti sub Mose, *q. d.* Fugitis in Ægyptum; sed recolite vos ibi servisse in fornace dura et quasi ferrea, faciendo ex luto lateres, atque scitote simili modo vos ibi a Nabuchodonosore vel morte vel servitute mulcandos.

In porta domus Pharaonis, — *q. d.* Regia porta et domus quæ nunc est Pharaonis, erit regia Nabuchodonosoris; idque propter vos, ipse enim vos persequetur in Ægyptum usque : itaque vos critis causa, cur Ægyptii pariter in manus ejus veniant : vos enim peccatorum vestrorum pœnam, calamitatem et captivitatem quocumque pergatis, vobis cum trahetis.

10. Ecce ego mittam — nuntios, qui Nabuchodonosorem accersant : nuntii hi fuerunt cogitationes et inspirationes de persequendis Judæis, et occupanda Ægypto, menti Nabuchodonosoris illecite, inquit Maldontaus.

11. Quos in mortem (scilicet destinavi, tradet *Vtn.* tu

excoquebantur (coli. *E.rod.* r, 10, 13), suæ ditionis faceret, cf. vers. 10. » C. B. Michaelis. J. D. Michaelis, lib. II, [Klg. 1403, *pho . mat/en fornacem calcariam*, in qua lapides calcarii torrentur, significare vult, quod in Ægypte lueres igne non coquerentur. Verum non est cur dubitemus, pñter eos lateres, qui ad solem siccari solerent, et alios coctos fuisse in foruacibus.

(&o\$eamuUer4

Nabuchodonosor) in mortem, quos in captivitate (destinavi, tradet ipse) in captivitatem. — Vide dicta cap. xv, 2.

12. Et captivos dicet illos, — deos aureos et argenteos Ægyptiorum traducet in Babylonem; vel a illos, » scilicet Ægyptios: hi enim in voce Ægypti qua? praecessit, implicite continentur.

Amicietur terra Ægypti. — Vox terra non est nominativi casus, q. d. Terra Ægypti amicietur et vallabitur munitionibus suis, ut vult Hugo; aut militibus Nabuehodonosoris, ut vult Lyranus; sed est ablativi casus. Sensus ergo est, ¶. d. Nabuchodonosor vestiet se omnibus spoliis et opibus Ægypti, sicut pastor cum educit oves ad pabulum in pluvia et frigore, se vestit pallio suo, præter quod non habet alias opes aut vestes, sed secum portat tectumque laremque, quod de Scythiis ait Virgilios, g. d. Pari modo ex Ægypto egredietur Nabuchodonosor spoliis onustus, oiunesque opes Ægypti abducat. Rex enim regno suo vel a se subacto se operit et vestit; atque cum rex idem sil et pastor, induit se regno, velut pastor pallio. Itallebræi. Unde et Chaldæus vertit: Amicietur terram Ægypti (scilicet rex Babylonis), sinit amicietur pastor restes sua. Aliter Sæptuaginta, vertunt scilicet: Scrutabitur terram Ægypti, si ut pediculis purgat pastor vestimentum suum, ita scilicet curiose et sturliose, ulne unum relinquat. Pastores enim raro vestes exuunt; hinc vermes contrahunt, quos in agris scrutantur: otio enim abundant, ait Theodoretus (I).

13. Et conteret statuas domus Solis. — Septuaginta, statuas Ilcliopoleos: Heliopolis enim græce ita dicta est, q. d. Urbs solis: quia in ea Sol in suo templo colebatur, cujus sacerdos fuit Putiphar, Genes, xli, 45. Nola: Phœnices et Ægyptii, primi omnium solem, lunam et stellas, ut deos venerati sunt, quasi gignendarum abolendarumque rerum omnium causas. « Nam, ut ait Catullus, plantas » et omne vivens, « mulcent aurte, firmat frr Me-gol, educat imber. » Pingebant autem /Egyplii: Solem juvenili forma, rotunda facie, stantem in

navi, quam crocodilus ferebat, nt notat Pierini; hieroglyph. lix. Per navim significabant motum Solia in aquis, id est coelis ex aqua factis; per crocodilum, aquam pluviam, cujus causa est sol. Heliopolis autem proprie uni devota Soli fuit, et quia sol est unicus, hinc phoenicem, qui in ea c, t urbe primo visus dicitur, eamque habitare fertur » quasi unicum unico Soli hieroglyphicum attribuerunt, perinde ac sol hieroglyphicum est unius Dei; et forte hinc ab iis confictus est phoenix, avis non vera, sed symbolica, ut hoc hieroglyphico significarent coelestem et celerem motum Solis unici, uti dixi Genes. y ii, 2 (2).

(2) Confringetque statuas (simulacris deorum sustinentiis, aut saltem in eorum honorem erectas) domus solis (additque), quæ (est) in (erra Ægypti, ut eam distinguat ab aliis locis qui in terra Chmanæa siti erant; vid. Jos. rix, 22, 38; xxi, 10. Recte Grsecus Alexandrinus hoc loco «O; ct úXw; HXicux&iti); reddidit, juxta Hebraicam appellationem ejus loci, qui Ægyptiaco nomine solis vocatur On. Genes, xli, 45. Arabes Heliopoliin fontem solis nuncuparunt; vid. Abulfedæ, Descript. Ægypt., num. 67, edit. Michael. Quales statuæ illæ Heliopolitanæ fuerint, describit Ephræmus Syrus, qui Ægypturn ipse peragraverat, in Commentario ad hunc locum in (/per. tom. II, pag. 145. Ejus verba ex Petri Benedicti interpretatione adscribo: a Domus solis urbs est Ægypti, quam Heliopoliin appellant, multiplici dæmonum religione cl inanium simulacrorum cultu infamis, insignes in ea statuæ erant proceritatis molis quo admirandæ, singulæ quippe ad sexaginta cubitos assurgebant. Suberat pedibus solium seu hasis denorum cubitorum. Supereminebat capiti mitra ex candido metallo, pondo librarum millo et amplius. Partes omnes ornabant figura et imagines hominum et animalium, quæ ejus temporis gentilium numina fuerunt. Adjecti hieroglyphici characteres, talium arcanarum indices. » Similem Deo soh sacratam statuam describit Herodianus, Hist. lib. V, cap. m, pag. 228, edit. Boecl. Duorum illorum ingentium obeliscorum Heliopolitanorum historiam narrat Herodotus, lib. II, cap. exi, eorumqne mentionem facit Abulleda, loco citato, ad quem conf. quæ J. D. Miclxielis notavit, pag. 127 etseqq. Atque ad nostrum quidem locum quod attinet hæc addit: « Statuas illas seu obeliscos, quibus Jeremiæ tempore Heliopolis nobilis erat, fractum iri prodixit vales, idque evenit: ractæ sunt » una jam modo superstite, sed ruinosa (quam delincatam dedit Norde-nius, tab. XXXIX, vid. ct Pocockii Descript. Orient., tom. I, pag. 37, vers. teuton). Quis autem fracturus sit, aut fregerit, de eo dissident Jcremias et Strabo, Jeremías ruinam illis a Nabuchodonosore minatur; Camby-sen has ruinas intulisse, dicit Strabo, Gcogr. lib. XVII, cap. i, § 27, pag. 805 edit. Ahnelov. Verum Græci pmpa ornnes, excepto qui nobis periit, Megasthene, Nabuchodonoson in ignorant, vix quidquam certi et explorati ante Cyrum habentes; referre esgo rumor Nabuchodonosoris ruinas ad Cambysem potuit, idque eo facilius erratu fuit, quod devictam a Nabuchodonosore, aut si nomen quoque demas a Chaldæis, a Babyloniis, Ægypturn ignorant Græci, quorum scripta habemus. » Tradit quidem Megasthenes, qui Seleuci Nicatoris temporibus, circa annum 280 «ante Christum natum, de rebus Indicis scripsit, teste Josepho, Antiq. lib. X, cap. x, § 1, Nabuchodao-sorem, qui fortitudine el rerum gestarum gloria et magnitudine ipsum Herculem superaverit, ducto in Libyam et Ibcriam (id est, Ilispauhm) exercitu, e<ls regione^ vastasse, in potestatem suam rede-gkse, deductamquo moa coloniam Iberorum ad dextram Ponti, inter Euxinum el

(f) R'clo observat Rosenmuller hanc interpretationem al) Hebreo textu prorsus alienam, nec Propheta satis dignam, ul vastatorem Ægypti putetur pastori comparasse, qui pediculos suos eximit. Perquam verisimilis est Bocharit conjectura, Gracum interpretem ita scripsisse: ^i?ti corruppet, destruet (et non çthipuï, quod Significat petilcu'os venari), p.,, Aiyiirrw, ua-i? qUiijh v. íu-ÍTiiv aÚT'.ô, scilicet destruet Ægypturn, ut panar corruppit, scu deterit vestem suam. « Quam scriptionem, addit, tria confirmant: primo. Arabica vendo ex g-æca expressa, quæ sic lubet: corruppet terram torum. ut corruppit pastor vestem suam; secundo, ei versione Syriaca, est ellam vox significane delere ac deitrutre,- tertio. ís'a vendo, quamvis priore non verior, tamen est minus absona. De colis, in fine rerum virtute destruendis, dicitur 1'salm. cu, 27, « ul vestimentum velcraxetiL » Ita nihil oril absurdi, si quis Æeatypti vastationem putet cum veste detrita conferri, i >que coni veste pastoris, qua sordidius atque in-CvtuptAu vix quidquain esL »

CAPUT QUADRAGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Eamdem Ægypti et Judæorum qui cofugerant, per Chaldæos cladem confirmat, monetque Judæos, ne colant idola et deos Ægyptiorum. Secundo, vers. 13, viri et mulieres ei Dcoque obstrepunt, asseruntque se reginam tali in Ægypto, ague ac in Judaa, culturos. Hinc tertio, Jeremías, vers. 24, eis omnibus, uti et Pharaoni, gladium et famem intentat. Hæc omnia rcipsa evenerunt anno 33 Nabuchodonosor : tum enim ipse subegit Ægypturn, factusqun est monarcha. Vnde inde cerpit ara monarchia ejus, qua utitur Daniel. Biennio enim post eversam Ægypturn, vidit Nabuchodonosor statuam auream, ut dixi Daniel, cap. n, vers. i.

Nota : Hæc est ultima Jeremiæ prophetia, quæ exstat. Nam quæ sequuntur, cap. xlv et sequent, ante hoc tempus edita sunt, ut patet cx eorum titulis.

1. Verbum, quod factum est per Jeremiam ad omnes Judæos, qui habitabant in terra Ægypti, habitantes in Magdalo, et in Taphnis, et in Memphis, et in terra Phalures, dicens : 2. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Vos vidistis omne malum istud, quod adduxi super Jerusalem, et super omnes urbes Juda : et ecce dcserlæ sunt hodie, et non est m eis habitator : 3. propter malitiam, quam fecerunt ut me ad iracundiam provocarent, et irent ut sacrificarent, et colerent deos alienos, quos nesciebant el illi, et vos, et patres vestri. 4. Et misi ad vos omnes servos meos prophetas, de nocte consurgens, mittensque et dicens : Nolite facere verbum abominationis hujuscemodi, quam odivi. 5. El non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam, ul converterentur a malis suis, et non sacrificarent diis alienis. G. Et conflata est indignatio mea el furor meus, et succensa est in civitatibus Juda, et in plateis Jerusalem : et verso? sunt in solitudinem et vastitatem secundum diem hanc. 7. Et nunc hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Quare vos facilis malum grande hoc contra aniⁱⁱⁱⁱ vestras, ul intereat cx vobis vir el mulier, parvulus el lactens de medio Judæ, nec relinquatur vobis quidquam residuum : 8. provocantes me in operibus manuum vestrarum , sacrificando diis alienis in terra Ægypti, in quam ingressi estis ul habitetis ibi, el dispercatis, et silis in maledictionem, et in opprobrium cunctis gentibus terree? 9. Numquid obliti eslismala patrum vestrorum, el mala regum Juda, et mala uxorum ejus, el mala vestra, el mala uxorum vestrarum, quæ fecerunt in terra Juda, et in regionibus Jerusalem? 10. Non sunt muniti usque ad diem hanc : cl non timuerunt, et non ambulaverunt in lege Domini, et iu præceptis meis, quæ dedi coram vobis et coram patribus vestris. 11. Ideo hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Ecce ego ponam faciem meam in vobis in malum : el disperdam omnem .ludam. 12. El assumam reliquias Judæ, qui posuerunt facies suas ul ingrederentur terram Ægypti, et habitarent ibi : el consumerentur omnes in terra Ægypti : cadent in gladio et in fame : el consumerentur a minimo usque ad maximum, in gladio et in fame morientur :

Caspium mare collocasse. Sed hanc Nebucadnexaris expeditionom, do qua cæctri veteres omnes silent, parum esso verisimilem, scito judicavit Volney in *Recherches noucfUcj sur C/iistoire ancienne*, part, ni, pag. 151 etseqq. Megasthenes vero illo, de quo nonnisi unum aut alterum figmentum a Josophoservatum reliquum habemus, siine scriptor fitlo dignus, omnino haud constat, Quin cum ita sint, equidem do nostro loco idem valoro arbitror, quod de Emchlelis in Ægypturn vaticiniis scribit Scaliger in *Canone tsagoq.* pag. 312 : « Quæ ab Ezeclielo dicuntur do /Egypti desolatione, ita ut in desertum re* digendasit (cap. xxix, 8), hoc Dei misericordia remissum fuisse, neque contigisse certissimum est : quemadmodum neque Ninivem delevit, ul juer fon un ci Nahu*

mum interminatus crai Et multa sunt ejusmodi apud Ezechielem, Jesalam et Jeremiam. » *Confl not. nostr, ad Rzech.* xxix, 4. (Rosenmuller.)

Hanc quam Rosenmuller post Scaligerum deducit conclusionem ex silentio, vel cxteslimoniisscriptoruin inter se non concordantibus, procul rejiciendam existimamus. Licet enim, inquit Calmctus, non legamus expresse in Insto riis, Nabuchodonosorem, Ægypti monumenta evertisse^ statuas contrivisse, et delubra succendisse; ex iis quæ templo Hierosolymitano turn ipse, tum successores intulerunt, satis credibilia tlunt qti» hic prodixit Jeremías» Quis nescii Xcnris el Ochi historiam T Quis ignorai eorum irrisiones, injurias, contumelias cl vini coulra Ægyptiorum deos?

et crunt in jusjurandum, et in miraculum, elin maledictionem, et in opprobrium. 13. Et visitabo super habitatores terræ Ægypti, sii ut visitavi super Jerusalem, in gladio, el fame, et peste. 14. El non crii qui effugiat, et sit residuus de reliquiis Judæorum, qui vadunt ut peregrinentur in terra Ægypti : et revertantur m terram Juda, ad quam ipsi elevant animas suas ut revertantur, et habitent ibi; non revertentur nisi qui fugerint. 15. Responderunt autem Jeremiæ omnes viri, scientes quod sacrificarent uxores eorum diis alienis, et universa mulieres, quarum stabat multitudo grandis, et omnis populus habitantium in terra Ægypti in Phatures, dicentes : 16. Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te : 17. sed facientes faciemus omne verbum quod egredietur de ore nostro, ut sacrificemus reginæ coeli, et libemus ei libamina, sicut fecimus nos et patres nostri, reges nostri et principes nostri, in urbibus Juda, et in plateis Jerusalem : et saturati sumus panibus, et bene nobis erat, malumque non vidimus. 18. Ex eo autem tempore, quo cessavimus sacrificare reginæ coeli, et libare ei libamina, indigemus omnibus, et gladio et fame consumpti sumus. 19. Quod si nos sacrificamus reginæ coeli, et libamus ei libamina : numquid sine viris nostris fecimus ei placentas, ad colendum eam, et libandum ei libamina? 20. Et dixit Jeremías ad omnem populum, adversum viros, et adversum mulieres, el adversum universam plebem, qui responderant ei verbum, dicens : 21. Numquid non sacrificium, quod sacrificastis in civitatibus Juda, et in plateis Jerusalem, vos et patres vestri, reges vestri et principes vestri, et populus terræ, horum recordatus est Dominus, et ascendit super cor ejus? 22. Et non poterat Dominus ultra portare propter malitiam studiorum vestrorum, et propter abominationes quas fecistis : et facta est terra vestra in desolationem, et in stuporem, et in maledictum, eo quod non sit habitator, sicut est dies bæc. 23. Proplerea quod sacrificaveritis idolis, et peccaveritis Domino, et non audieritis vocem Domini, et in lege, et in præceptis, et in testimoniis ejus non ambulaveritis : idcirco evenerunt vobis mala hæc, sicut est dies hæc. 24. Dixit autem Jeremías ad omnem populum, et ad universas mulieres : Audite verbum Domini, omnis Juda, qui estis in terra Ægypti : 25. Hæc inquit Dominus exercituum Deus Israel, dicens : Vos et uxores vestræ locuti estis ore vestro, et manibus vestris implestis, dicentes : Faciamus vota nostra quæ vovimus, ut sacrificemus reginæ cœli, et libemus ei libamina ; implestis vota vestra, el opere perpetrastis ea. 26. Ideo audite verbum Domini, omnis Juda, qui habitatis in terra Ægypti : Ecce ego juravi in nomine meo magno, ait Dominus; quia nequaquam ultra vocabitur nomen meum ex ore omnis viri Judæi, dicentis : Vivit Dominus Deus in omni terra Ægypti. 27. Ecce ego vigilabo super eos in malum, et non in bonum : et consumentur omnes viri Juda, qui sunt in terra Ægypti, gladio et fame, donec penitus consumantur. 28. El qui fugerint gladium, revertentur de terra Ægypti in terram Juda viri pauci : et scient omnes reliquiæ Juda ingredientium terram Ægypti, ul habitent ibi, cujus sermo compleatur, meus, an illorum. 29. E', hoc vobis signum, ait Dominus, quod visitem ego super vos in loco isto : ut scialis quia vere complebuntur sermones mei contra vos in malum. 30. Hæc dicit Dominus : Ecce ego tradam Pharaonem Ephree regem Ægypti in manu inimicorum ejus, el in manu quærentium animam illius : sicut tradidi Sedeciam regem Juda in manu Nabuchodonosor regis Babylonis inimici sui, et quærentis animam ejus.

I. De nocte consurgens, — magna vigilantia et studio. Vide cap. vu, 13.

6. Et confuta est indignatio mea. — Id est liquefacta est, el quasi torrens igneus effusa. Vido cap. XLil, 18.

Secodim diem hanc, — sic apparet hodie.

9. Mala l'xorcu ejes. — ejus, n id est cujusque eorum. Septuaginta pro VÜ3 *nascaf*, id est uxorum

ejus, legerunt *nesciaf*, id est principum ejus.

In regionibus Jerusalem. — Nota : Urbes dividebant veteres in partes vel vicos majores, quæ regiones dicebantur. Ita Roma ab olim in variis regiones (puta a Romulo in tres, scilicet Capitolii, Palatini et Cælii montium; a Trajano in quatuordecim; et totidem etiamnum numerantur (fuit

COMMENTARLA IN JEREMIAM PROPHETAM, Cap. XLIV.

divisa cl distributa,quarum singula; habebant, et ctiamnum habent suum caput, sive præfectum, qui italico vocatur caporione, 7. d. caput vel capitancus regionis : cujus inagna est auctoritas ct potestas in interregno, mortuo Pontifice ; hujus enim munus est, suam regionem a tumultu, cædibus, furiis, omniq̃ue scelere tueri ; ideoque habet jus gladii ct necis.

10. Non sunt mundati. — Hebraico, non sunt fracti, contriti, humiliati post tot flagellaci verbera; sed sicut scoria in fornace, ita ipsi in obstinatione, æque ac in servitute et fornace Babylo-
nia perdurant.

Ponam faciem, — deinceps aspiciam vos vultu non benigno, sed maligno, sævo ac minaci, intentans vobis poenas ct clades; in coque vultu ct aspectu truci me obflrmabo.

12. Erunt in jusjurandum (erunt in exsecratio-
nem) et in miraculum, — in stuporem. Ita Hebrai, ut omnes qui audient vestras calamitates obstupescant.

Li. A1) QLAM ,PSI elevant animas suas, — ad quam ipsi anhelant avide, quasi se el animum suum attollentes ad Judæam patriam, ut ad eam redeant. Vide cap. xxii, 17.

Nisi qui fugerint, — ex Ægypto, sequentes consilium Jeremiæ, et timentes imminentem Ægypto gladium Chaklæorum, patet ex vers. 28; unde hebraice est, nisi *qui evaserint*.

IT. Sed facientes faciemus (omnino faciemus) OMNE VERBUM QUOD EGREDIETUR DE ORE NOSTRO, — faciemus quidquid voluerimus, quidquid libuerit : smile est *Dent.* vm, 3; *Matth.* iv, 4; vel quidquid voverimus reginæ coeli, id esi lunæ, hoc offeremus. Vide dicta cap. vu, 18.

Et saturati sumus. — *Et*, id esi *idcirco*, saturati sumus, quia scilicet coluimus reginam coeli.

19. Numquid sine viris, — *q. d. Nos* feminæ imitamur maritos nostros. Vide cap. vu, 18.

Ad colendum eam. — Hebraice nzj'îrn *lehaat-siba*, id est *ad elaborandum idolum in ea*. Unde videtur, quod in suis placentis efformabant vel imprimebant effigiem idoli sui, scilicet reginæ cœli, puta lunæ, ad colendum eam. Ha Lyranus, Vatablus, Sanchez et alii. Sic Turcæ colentes lunam, ejus cfilgiein in vexillis, mensis, cibus præferunt. Causa fuit, quod luna influat et dominelur rebus subiunaribus ; hinc illam velul earum reginam colebant. Hinc vetus fuit Ægyptiorum ct Chaldaeorum error, fatum ex siderum cursu ac dispositione constitui. Hinc Horus Apollo, lib. 1 *Ilhierogl.* cap. sin, ait sidus esse hieroglyphicum fati. Et Orpheus, in hymno astrorum, stellas vocat « fatales fatorum omnium indices, » quem secutus Juvenalis, *salyr.* 7, ait :

Sidus et occulti miranda potentia fatL

Vide dicta cap. x, vers. 2.

21. Numquid non sacrificium (*q. d.* Numquid recordamini, quod Dominus non sit oblitus sacri-

liciorum, qu® idolis obtulisse vos dicitis in Iu» dæa, quæ scitis Deum non potuisse ferre, sed propterea Judæam Chaldæis vastandam dedisse? Nota) ascendit super cor ejus, — id est irritavit animum ejus, sicut accepta injuria bilis ascendit in caput viri nobilis.

26. Juravi (juro) m nomine «eo «agno, — id est per nomen meum magnum, puta per immensam meam Majestatem ; alii, per nomen meum proprium, quod est Jehova.

Quia nequaquam ultra vocabitur, — quod non permittam, ut quisquam ex Judæis in Ægypto juret per nomen meum, quia occidam cos, vel captivos ducam in Babylonem, paucis exceptis, qui refugient in Judæam : prorsus enim indigni sunt qui ore impuro nominent nomen meum sanctum, *q. d.* Nolo illud ab iis nominari ct pollui. Ita Lyranus, Hugo, Dionysius, Castrius et alii passim.

Secundo, apposite Sanchez : Non putabant, inquit, neque cupiebant Judæi apud externos Ægyptios longam moram trahere ; sed id agebant, ut, quando meliorem statum habere videretur res Judaica, in patriam redirent, ubi sicut parentes olim, sic ipsi verum colerent Deum, et per ejus nomen sancte ct legitime de more jurarent. Id ergo negat Deus, cdicitque fore, ut neque in patriam redeant, neque religionem unquam repellant, (piam impie prodiderunt, sed in Ægypto a Chaldæis conti» lanlur. Verba ergo textus sic ordinat, </ *d.* Nequaquam nomen meum vocabit, jurabitque per me vir Judæus, qui est in tota terra Ægypti.

29. Visitem, — id est puniam et perdam.

30. Pharaonem Ephree. — Chaldæus, Pharaonem claudum, quasi hic Pharao fuerit qui cognominatus est Nechao, id est claudus, ut vult Maldonatus. Sed videtur falli : tam enim Debrai quam Septuaginta ct Noster habent Pharaonem Ephree, non Nechao. Ephree autem non significat debilem et claudum, uti patebit paulo post. Hic ergo Pharao fuit is, qui cognominatus est Vafres, ut vertunt Septuaginta, sive Apries, qui, teste Herodoto lib. 11, fuit filius Psammis filii Nechao, qui Ncchao Josiam regem Juda occidit. Fuit ergo Nechao avus Ephree, vel Apries. Coepit Apriesregnare anno 18 Nabuchodonosoris, sive IOSedecia; nam anno Apries 2, capta est Jerusalem, teste Clemente, lib. 11 *Strom.* Ilursum, hic Ephree fuit Pharaonum postremus : nam Amasis, qui ei successit, nusquam Pharao vocatur, forte quod non esset absolutus rex, sed Nabuchodonosoris vasallus et tributarius, uti opinantur Genebrardus et Tor-
niellus.

Herodotus, lib. II, et Diodorus, lib. II, narrant hunc Apries fuisse captum et strangulatum ab Amasi successore suo in regnum, cum antea fuisset omnium ea aitate hominum fortunatissimus, ait Herodotus et eam haberet persuasionem, quod nullus nec hominum, nec deorum sibi posset regnum adimere, qupd a Deo sibi videbatur stabili»

ven.30.

phino

EPhre?

Apries

^z'r*

visse. Unde ad hanc ejus blasphemiam et superbiam alludens, frrerA. xxix, 3 : « Ecce ego, inquit, ad te, Pharaos rex Aegypti, draco magne, qui dicis : Meus est fluvius, et ego feci memetipsum. Et ponam frenum in maxillis tuis, * etc. Ubiadvertit errare Herodotum et Diodorum, dum narrant Apries ab Amasi captum, et suis hostibus traditum ad strangulationem. Apries enim non ab Amani, sed a Nabuchodonosore captum et occisum esse patet tum ex Jeremia hic, tum ex Ezechiele, cap. xxix, 19. et cap. xxxi, <1,13 et 18, tum ex Josepho, lib. X *Antiq. cap.* xi, atque ex S. Hieronymo in cap. iv *Thren.* Fieri tamen potuit, ut Nabuchodonosor Amasio ei in regno substituerit, ideoque eum ab Amasi captum et cresum Herodotus et Diodorus opinati sint.

Notant R. David et R. Salomon, in Hebraeo nomen Pharaos, idem esse cum Ephree, nisi quod in Epbree praeponatur littera *chet*. Pharaos enim hebraica scribitur *Pharo* : Ephree vero *pian Chophra*; *chet* emm, quia durum est, liquescit in e, tam apud Septuagintaquam apud Latinos : hinc *Chophra* vertunt *Ephree*, sicut pro Hebraeo *pesach*, vertunt *phase*, pro *Corach Core*, pro *Therach Thure*. Ludit ergo Deus similitudine dictionum, dicens JHDF1 njFto Rtt jD3 *noten ct Pharo Cophra*, quasi dicas : Pharaonem *Cophra*, faciam *chophra*, id est foveam (alludit enim ad foveas et fossas, quibus ob Nilum abundat Aegyptus) nudam et spoliatam bonis omnibus : sicut si latine diceret : Faciam Claudium esse claudum, Cæsarem esse cresum, Julium jugulo jugulabo : *chophra* enim componitur ex nan *chapfar*, id est fodere, et JTW *para*, id est nudare, spoliare. Alii censent *chet* in *Chophra* positum pro *he*, quæ est ultima in *Pharaoh*, ac *chophra* esse participium passivæ conjugationis Hophal, ac significare nudatus est, debilitatus est, claudus effectus est, *q. d.* Faciam ut Pharaos juxta nomen suum sit *Chophra*, id est nudus, debilis, claudicans. Sed prius est concinnius et verius.

Trrpht. Scribit S. Epiphanius in *Vita Jeremiae*, eum in 'Egypto prophetavisse et exhibuisse sacerdotibus Molisi ^?ypti signum, atque dixisse, oportere cuncta gypti eorum simulacra concidere, simulque manufacta perciri- omnia (scilicet idola, eorumque templa et aras), pLÎTa Qual>do in /Egyptum veniret cum suo infante Vir- otjuien- go mater. Idem prædixit Isaías cap. xix, 1, uti explicant S. Hieronymus et Procopius ibidem, S. Chrysoslomus in *Mallh.* u; Athanasius, *De Ineam. Verbi*; Eusebius, lib. VI *Demonstr.* cap. xx; Cyrillus Hierosolymitanus, *Catech.* x; Orígenes, homil. 3 in Diversos; Palladius in *Lausiaca*, cap. Ui in *Vita Apollon.*; Rabanus in *Ecccls.* cap. xxiv; Anselmas, Lyranus, Abulensis et alii.

Denique ob hanc prophetiam, Jeremiam in laphnis paulo post a Judæis lapidatum fuisse, et martyrem occubuisse tradunt Epiphanius, Dorotheus, Torniellus et alii. Addit Epiphanius /Egyptios lanium huic vaticinio Jeremiae tribuisse, ut toleranem induxerint morem, virginem quam-

dam in lecto, et infantem in præsepio passim collocandi, simulquo adorandi; rogatos postea a rege quodam, quid sibi vellet hic ritus? respondisse hoc esso mysterium, quod majores ipsorum a sancto Propheta traditum jam pridem acceptissent. Idem habet Chronicum Alexandrinum.

Disce hic quam noxium sit non acquiescere sanis prudentium et justorum consiliis. Noluit rex et principes acquiescere consiliis Jeremiae; hinc perierunt principes, rex et regnum.

Roboam, quia stulta juvenum consilia prætulit sapientibus senum monitis, hinc potiore parte regni privatus est, III *Ucg.* x ii.

Clotharius, Gallorum rex, Radegundis piæ uxori permisit, ut sibi monasterium Pictavis construeret. Quidam mali consiliarii suaserunt regi, ut reginam repeteret. Sensit illa periculum; scripsit ergo ad S. Germanum Episcopum Parisienses, ut regem ab hac mente deduceret. Fecit ille, et regem flexit, ita ut a regina et ab Episcopo veniam peteret, ac conatus suos malis consiliariis imputaret. Quos ultio divina persecuta est: sicut enim Arius, Catholicam fidem oppugnans, in testina sua omnia in cloacam effudit, ita et istis accidit sanctam reginam infestantibus, ut habet ejus Vita.

Anno Domini 723, Hebræus quidam impostor in Tiberiade persuasit Ezido regi, ut sacras imagines everteret; si hoc faceret, eum vitam commodam acturum, et regnaturum feliciter per triginta annos. Acquievit rex, et iconoclasmum indixit: sed ultra annum cum dimidio non vixit, in ignemque æternum descendit; et post ejus mortem imagines in suum locum restituere sunt. Filius autem illius Ulidus nomine, indignatus Hebraeo tanquam interfectori patris, eum turpissima morte mori coegit. Ita is sui impii consilii præmium accepit, ut refert Damascenus, lib. *De Imagin.*

Vitiza rex Hispani® impurus et impius, timens ne subditi contra eum ob tyrannidem insurgerent, secutus malum cujusdam consilium, muros urbium et munitiones regni, specie pacis dirui jussit. Sed male ei cessit: nam regno et oculis privatus, misere mortuus est, regnumque debile Rodericosuccessori reliquit, ul Mauris facile fuerit illud subjugare. Ita Rodericus Aiehiepisopus Toletanus, lib. V, cap. xvi, et Mariana, lib. VI, cap. xix.

Ludovicos Sfortia, Mediolani Dux, cum Ducatum Joanni, Galeatio fratris filio per scelus abstulisset, timens Alfonsum regem Neapolis, incitavit contra eum Carolum Vili, Gallorum regem, qui veniens Alfonsum regno exuit. Ludovicus inde timens potentiam Gallorum, facti pœnilens, contra regem cum principibus Itali® conjurat; sed a Gallis cresus et captus, ac cavere ferrea? inclusus, miserrime interiit. Ita Guicciardinus, lib. Ili et IV *Hist, Italu* et Jovius, lib. IV *Elog. milit.*

Joannes Frcdericus, Saxoniae Dux, cupiebat imperium a familia Austriaca auferre. Lutherui el consilium dedit, ut, si imperium mut itum vellet, religionem mutaret. Luttieri <rgo perfidiam et consilium secutus Dux, contra Carolimi V arma movit, sed stulto : nam a Carolo victus et captus, Ducatu et Electoris potestate privatus est, quam in Mauritium Ducem Jon mis Erederici patruelem, ejusque familiam imperator transtulit, in qua etiamnum perseverat.

Ex adverso, Clotharius rex Chilperici filius, secutus sanum S. Cohimbani consilium, duobus regnis auctus est. Cum enim Thcodeberlus et

Theodoricus reges et fratres disceptarent d» regni terminis, et utorqueadversus alterum aCtoilmio opem peteret, petiit ille concilium aS. Colombino, qui prophetico apintu ei dixit et suasit; V litri opem præsles; nam mira triennium utriusque regnum sub luam potestatem veniet. Paruit rex, et, ul dixerat vir Dei, ita factum est, uti refert Jonas ini *ita S. Columbani*, et ex eo Baronius, anno Domini 012.

Ita Elacitheus, Rugorum rex, secutus consilium S. Severini, insidias hostium evasit, uti narrat Eugypius in ejus Vita, et ex eo Baromus, anno Domini 473.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremias consolatur et animat ad constantiam Baruch scribam suum afflictum ob iras et minas Joakim regio, promittendo ei incolumitatem in communi Judæorum strage. Ilæc contigerunt anno quarto Joakim. Est hysterologia; hoc enim caput subnectendum est capiti xxxvi (I).

i. Verbum, quod locutus est Jeremias propheta ad Baruch filium Neriæ, cum scripsisset verba hæc in libro ex ore Jeremiæ, anno quarto Joakim filii Josiæ regis Juda, dicens: 2. Ilæc dicit Dominus Deus Israel ad te Baruch: 3. Dixisti : Væ misero mihi, quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo : laboravi in gemitu meo , et requiem non inveni. 4. Hæc dicit Dominus: Sic dices ad eum : Ecce quos (Edificavi, ego destruo : el quos piantavi, ego evello, et universam terram hanc. 5. Et lu quæris tibi grandia? noli quaerere : quia ecce ego adducam malum super omnem carnem, ait Dominus : et dabo libi animam tuam in salutem, iu omnibus locis, ad quæcumque perrexeris.

1. Verba hæc , — non hujus capitis, sed quæ cap. XXXVI scripta fuisse dicuntur : eo enim hæc pertinent, ut patet conferenti utrumque caput. Undo vers. 1 dicuntur facta anno quarto Joakim.

Quaeres, cur ita doluerit Baruch? Respondet *primo*, R. Salomon, eo quod tamdiu ministrans Jeremiæ prophetic, adhuc non recepisset donum propheli®, uti recepit Josué ministrans Mosi, et Elisæus ministrans Eli®. Sed nil est quod significet cara ambitionem in viro sancto.

Secundo, Theodoretus el Rabanus censent cum doluisse ob cladem populo imminentem, cui ipso esset involvendus.

Tertio et optime, Hugo et Lyranus ex vers, i, et ex cap. XXXVI, vers. 10, putant cum doluisse, eo quod discisso et combusto a Joakim libro quem

(1) Quæ hic habemur esse a Jeremia prolata quarto Joakimi anno, cum in eo esset Baruch, ut quæ ipsi propheta dictaverat, vaticinia exararet, notatur versu primo. Erat igitur, si in hisce valiclniis ordinandis temporis, quo singula habita sunt, ratio habita fuisset, hoc caput vel parergon historicum capiti xxxix subjiciendum. Sed cur hic, nec illic positum sit, rationem Grotius reddit hanc :

scripserat dictante Jeremía, rursus eurndem a Deo jussus scribere, el legere coram populo, eumdem majoribus minis plenum, timebat quod accidit) ne scilicet a furibundo rege Joakim quierelur ad carceres, aut potius ad atrocem mortem. Erat ergo causa doloris pusillanimitas timorque carceris et mortis. Unde, gemens, ait :« Addidit D< minus dolorem dolori meo,» puta scriptionem scriptioni , periculum periculo. Ex periculo enim prioris scriptionis fuga elapsus evaseram ; nunc ad ulrumque revocor, a requie scilicet ad agonein, cumque extremum.

6. Quæris tibi grandia? — scilicet munus prophetandi , aiunt Vatablus et Hebræi ; *secundo* et melius, a grandia, » scilicet requiem el vitam prosperam sine dolore, molestia et periculo. Ita Theodoretus. « Grandia » ergo vocat raram, ex-

< Absolutis et prophetiis et historiis ad reges popnhimque Judæorum perlinentibus, subjunxit unam, quæ ad unum hominem, Barucbum scilicet, pertinet ; sicut Epistolis Pauli ad Ecclesias subjunguntur ili® quæ ad singulos pertinent, etiamsi quædam harum ante illas scripta) sini. •

quisitamct superfluam quietem : ut solus Baruch, populo toto afflictissimo mox futuro, evellendo tñ in captivitatem iluro, otio frueretur, nec se exponeret periculo, legendo librum populo, sed solus in Jerusalem miserrima, omni malo metu-que liber viveret, *q. d.* Ignavus es miles, qui pro salute populi non audes vitam exponere, solus vis otiari, nil vis pali pro conversione et salute populi. Et esto quod parum apud populum proficies ; tenta saltem, et quod tui est muneris facito atque cogita: si populares mei tam dira passuri sunt, quidni et ego leve aliquid patiar cum eis et pro cis? Nam, ulait Sapiens: Sicut avis ad volatum, ita homo ad laborem et dolorem natus est, ut scilicet mulla dura agat et patiatur. Preclare Aristides, tom. II *Orat. Rhodiaca*: «Solum, ait, calamitates reddit leviores exemplum.» Idem ibidem: a Sicut index, ait, aurum probat, sic viros fortes examinant calamitates.»

Ita Hildebrandus Cardinalis et Archidiaconus S. R. E., qui postea Pontifex creatus, dictus est Gregorius VII, objecit B. Petro Damiano volenti relinquere Cardinalatum, et Episcopatum Ostiensem, ac se recipere ad monasterii quietem : < Ecce Petrus, inquit, latibulum quærit, et sub colore pœnitenti®, Roroæ subterfugere quærit accessum : lucrari machinatur de inobediencia otium, et, cæterisin bella ruentibus, hic sibi degeneris umbræ quærit opacum. » Cui quid Petrus responderit, videre est epistola ejus decima *ad Alexandrum II Pontif., ct Uildebrandum Archidiaconum*, ubi inter cætera ait, sibi pro refutato Episcopatu a Pontifice injunctam fuisse centum annorum pœnitentiam, quæ erat, ut quotidie recitando psalmum *Jf,serere* continenter faceret disciplinam, id est seipsum flagellaret, idque per centum annos, si tot viveret : quam pœnitentiam ipse uno anno redemit,nimirum per singulos dies toties, puta centies, disciplinam per spatium psalmi *Miserere* iterando, ut in fine anni numerai prædiclum exæquaret, ut idem alibi de se scribit.

Ita Christus Apostolos eorumque sequaces vocavit, non ad otium, sed ad agones; non ad honores, sed ad contemptus; non ad securitatem, sed ad pericula terra marique ubivis locorum subeunda. Fixum hoc cœrlumque sibi præstituerat Paler Gonsalvus Sylveira e Societate nostra* nobilis genere (fuit emm filius Comitiss de Sorlella

in Lusitania), sed nobilior assiduiss laboribus, et tandem glorioso martyrio, quod in Monomotapa obiit. Hic enim in litteris ad P. Cotinium datis ita scribit : « Desidero mendicare, et nil comedere nisi ostialim emendicalum ; audire confessiones perpelim, donec nullus supersit pœnitens quem audiam; vigilare usque dum nil operis restet; concionari usque ad ravim; mortificare me usque ad mortem. Nam ego in horum executione mori possum ; sed cum gratia Dei non refrigescam, nunquam lassabor, sed jugiter quieram media modosque, quibus semper crucifixus sim cum Christo Jesu. » Sic S. Teresa audivit didicitque a Christo : « Filia, meritum non consistit in fruendo; sed in operando, patiando, amando. Paulus dicitur semel raptus in paradisum, sed mulloles passus. Mater mea audivit a Simeone : Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Majoribus Sanctis Deus majores dat cruces. » Quocirca ipsa assiduo orabat: a Domine, da pati aut mori. »

Sapienter dixit B. P. Francisons Borgia, tertius Societatis nostræ Præpositus Generalis, tria hæc conservatura esse et promotura Societatem nostram : *primo* orationem, hæc enim nos jungit Deo; *secundo*, obedientiam, hæcenim omnes unit capiti, ac consequenter omnes unit interse; *tertio*, persecutiones, hæ enim a mundo nos avellunt, nosque nobis uniunt, ut actus nostros ita componamus, nc hostes vel æmuli nostri habeant quod carpant. Sicut ergo in hiemo arbores se contro hunt, succumque et calorem a ramis ad radicem revocant; itaque eam magis in terra figunt, muniunt et roborant : sic et homo in persecutione a solatio hominum revocatur ad se et ad cor, illud quo magis in virtute el Deo defigit et roborat. Ha* tria pariter conservant et promovent virtutem cujusque fidelis et Sancti. Celebre est emblemata : « Præmium ex labore. » Audi Claudianum in *Epithalam. Honorii* :

Nec quisquam fruiturveris odoribus,
llybl cis apibus aut spoliatis favos,
Si fronti caveat, si timeat rubos.
Armat spina rosas, meli i tegunt apes,
Crescunt dittici)! gaudia jurgio.

Dabo tibi animam tuam in salutem — salvum;
liebræus, *in spoliū* ; Septuaginta, *in lucrum*. Vere
Æschylus :

Huic qui laborat uumeu adessesolUt»

CAPUT QUADRAGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Hucusque ludaris prophetavit Jeremías : deinceps usque ad finem libri tonat ei fulminat contra gentes t'nas, I
risque prædicit excidium. Idem iisdem prodixit Isaías a cap. xiii usque ad xxiv, a quo multa sumpsit
Jeremías; et Ezcchiél a cap. xxv usque tui xxxm, nimirum ut in ore trium horum testium stet oune
verbum, et confirmetur hoc Dei onus. Hoc ergo cap. 13 prædicit instantem cladem Pharaoms Nechao; quem
juxta urbem Charcamis dictam, percussit Nabuchodonosor hoc eodem anno quarto Joakim, per quam Nabu-
chodonosor subegit sibi totam Syriam Pelusium usque, excepta Judaa, inquit Josephus. Inde alienus,
vers. 13, prædicit quod Nabuchodonosor ipsam Ægyptum et Ægyptios, quasi vitulos in sylva sua lasci' tîn-
tes, invadet et subjugabit, uti rapsa fecit posi eversam Jerusalem. Ac denique, vers. 25, consolatur Ægyp-
tios et Judaros, quod Deus tandem» eorum miserebitur, atque e captivitate reducet.*

*Nota : Jam inde a tempore Josiæ regis fuit continua ambitio et concertatio de imperio et monarchia inter
Chaldæos et Ægyptios : sicut fuit post Alexandrum inter Antiochos reges Asia, et Ptolmæos reget
Ægypti. Inter hos media interjacebat Judæa, quæ proinde fluctus hos bellorum sensit, nunc at Ægyptiis,
nunc a Chaldæis subacta. Primo ergo Pharaon movâis castra contra Chaldæos, occurrentem sibi Josiwn ceci-
dit, et Judæam subegit ac Joachaz, mox Joakim regem constituit. Post varia Chaldæorum et Ægyptiorum
certamina, tandem anno quarto Joakim casus est Pharaon. Hanc stragem hic prædicit Jeremías. Ergo ante
annum quartum Joakim hac prophetavit, cum atrinque proelium et acies pararetur. Lege caput xxiv lib.
IV Regum (I).*

1. Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam contra gentes, 2. ad Ægyptum, adversum exercitum Pharaonis Nechao regis Ægypti, qui erat juxta fluvium Euphraten in Charcamis, quem percussit Nabuchodonosor rex Babylonis, in (piarlo anno Joakim lilii Josiæ regis Juda. 3. Prepare scutum, et clypeum, et procedite ab bellum. 4. Jungite equos, et ascendite equites: state in galeis, politi; lanceas, induite vos loriceis. . Quid igitur? vidi ipsos pavidos, et terga vertentes, fortes eorum cæsos : fugerunt conciti, nec respexerunt : terror undique, ait Dominus. 6. Non fugiat vlox, nec salvari se putet foriis: Ad aquilonem juxta flumen Euphraten victi sunt, et ruerunt. 7. Quis est iste, qui quasi flumen ascendit ret voluti fluviorum, intumescunt gurgites ejus? 8. .Egyptus fluminis instar ascendit, et velut flumina movebuntur fluctus ejus, et dicet : Ascendens operiam terram : perdam civitatem, et habitatores ejus. 9. Ascendite equos, et exultate in curribus, el procedant fortes, 10. Ethiopia el Libyes tenentes scutum, el Lydii arripientes et jacientes sagittas. 11. Dies autem ille Domini Dei exercituum; dies ultionis, ut sumat vindictam de inimicis suis : devorabit gladius, et saturabitur, et inebriabitur sanguine eorum : victima enim Domini Dei exercituum in terra aquilonis juxta flumen Euphraten. 12. Ascende in Galaad, et tolle resinam, virgo filia Ægypti : frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi. 13. Audierunt gentes ignominiam tuam, et uluiatus tuus replevit terram : quia fortis impegit in fortem, el ambo pariter conciderunt. 14. Verbum quod locutus est Dominus ad Jeremiam prophetam, supereo quod venturus esset Nabuchodonosor rex Babylonis, et percussurus terram Ægypti. 15. Annuntiate Ægypto, et auditum facite in Magdalo, et resonet in Memphis, et in Taphnis, dici* .

(I) Tertia hæc est pars Jeremiæ vaticiniorum, ut in an-
notat. ad prolegomena statui mus. Præmissis videlicet va-
ticipiniis quæ ad populum llebræum spectabant, subji-
ciuntur nunc, voluti peculiari fasciculo, vaticinia contri
varias gpiiiis, Koorsim scripta, cum generali hac inscrip-
ti -nc : *Contra Cmtes*, quæ vaticiniis jam sequentibus,
Usque «ul (ip» m cvimnunu esu

Pr imo, præmissa inscriptione ista generali do gentibus,
et speciali do Ægyptiis hoc capite attingendis, I, Je-
remías agit de clade Ægyptiorum sub N» vino anuo
Cyarto Joachimi a NabucUodonosore illata, quam prvto,
præuicit nun depellendam apparatu qii.iln unique bellico»
3. 4 ; *sccciMito*, proponit sub imagine tassi, fugati et dis-
porsi uanT.us, 5, ü; *tertio*, esplicai apertius deficit

Sla, etpræpara te : quia devorabit gladius ea, quæ per circuitum tuum sunt. 15. Quare computruit fortis tuus? non stetit, quoniam Dominus subvertit eum. 16. Multiplicavit ruentes, cecidilque vir ad proximum suum; et dicent : Surge, et revertamur ad populum nostrum, et ad terram nativitatis nostræ, u facie gladii columbæ. 17. Vocate nomen Pbaraonis regis Ægypti, tumultum adduxit tempus. 18. Vivo ego (inquit rex, Dominus exercituum nomen ejus) quoniam sicut Tabor in montibus, el sicut Carmelus iu mari, veniet. 19. Vasa transmigrationis fac tibi habitatrix filia Ægypti : quia Memphis in solitudinem erit, et deseretur, et inhabitabilis erit. 20. Vitula elegans atque formosa Ægyptus: stimulator ab aquilone veniet ei. 21. Mercenarii quoque ejus, qui versabantur in medio ejus, quasi vituli saginati versi sunt, et fugerunt simul, nec stare potuerunt : quia dies interfectionis eorum veniet super eos, tempus visitationis eorum. 22. Vox ejus quasiæris sonabit: quoniam cum exercitu properabunt, et cum securibus venient ei, quasi cædenles ligna. 23. Succiderunt salium ejus, ait Dominus, qui supputari non potest : multiplicati sunt super locustas, et non est eis numerus. 24. Confusa est filia Ægypti, et tradita in manus populi aquilonis. 25. Dixit Dominus exercituum Deus Israel : Ecce ego visitabo super tumultum Alexandri®, el super Pharaonem, ct super Ægyptum, et super deos ejus, ct super reges ejus, et super Pharaonem, et super eos qui confidunt in eo. 20. El dabo cos in manus quaerentium animam eorum : et in manus Nabuchodonosor regis Babylonis, et in manus servorum ejus : et post hæc habitabitur sicut diebus pristinis, ait Dominus. 27. El tu ne timeas, *serve* meus Jacob, et ne paveas, Israel : quia ecce ego salvum te faciam de longinquo, ct semen tuum de terra captivitatis tuæ : et revertetur Jacob, el requiescet, ct prosperabitur; el non erit qui exterreat cum. 28. Et lu noli timere, serve meus Jacob, ait Dominus : quia tecum ego sum, quia ego consumam cunctas gentes, ad quas ejeci te: te vero non consumam, sed casligabu te in iudicio, nec quasi innocenti parcam tibi.

Vtrí, i. 1. Coniti* gentes — varias, de quibus hic incipit prophetare usqueadeap. u. ItaTheodorctus, libanus, Hugo et Lyranus. *Scrunico*, ct melius, mira gentes, scilicet Ægyptios ot alios qui iis juncti contra Nabuchodonosorem pugnaverunt, scilicet Ælhiopes, Libyes et Lydos. Ita a Castro et Maldonalus.

2. Is Cuarcamis. — Urbs erat juxta Euphratem, juam obsedit Pharao Nechao, et volentem id Impedire Josiam regem Juda, sibique occurrentem occidit, substiluilque ei in regno filium Joachaz, deinde Joakim : supervenit tandem Nabuchodonosor, qui cecidit Pharaonem Nechao, IV *Hejum*, cap. xxin, î9.

Percussit, — fugavit, cecidit; nam Nechao re-

tando tum insolentiam Ægyptiorum, expeditionem cum copiis auxiliariis suscipientium, 7-9; tum magnitudinem accepta: cladis gravissimas, immedicabilis ct iguomlni< sissimæ, 10-12

StciMio, transii ad subactionem Ægypti a Nabuchodonosore factam posi expugnatam a Chaldæis Hierosolynuun, 13, quæ primo, denuntiator addita simul ejus causa, 14,18 ; *tetumlo*, præcipilatur discessu sociorum, et inconsiderantia Pharaonis, 10,17 ; *tertio*, confirmatur futura juramento Dei, 18 ; guarro, describitur per hypolyph-m al'i'g'iricam ferieue Ægyptiorum domita, ot poVmei; (.habí V rum victricis ac dcpr v.lairicis. 19-U-. Om.i'i' „ilur umili.ina celi' im m •, cui additur pm i « reparanda sorte, 15, 18; et adjectio couso-U.na U juda», 17.18.

diit et obiit in Ægypto, regnumque tradidit Psammi vel Psammeticho filio. Ita Herodotus, lib. II. Unde Josephus tantum ait, in proelio coactum fuisse cedere Chaldæis: multi tamen Ægyptiorum tunc ciesi sunt, ul patet vers. 10.

3. *Preparate*. — Est sarcasmus, seu hostilis irrisio, *q. d.* O Ægyptii! armate vos, state galeati, loricati, lanceati, sed frustra: nam credei vos Nabuchodonosor; nihil vobis proderit omnis ille tantus belli apparatus, omnis armorum fulgor et terror.

4. *Jungite equos*, — ad trahendos currus, tum annonæ, tum armorum, tum falcatos; in falcatis enim pugnabant.

5. *Quid igitur?* — quorsum tot arma, tot currus, tot milites? cum per prophetiam videam eos trepidare el fugere.

6. *Non fugiat velox*, — quia parum proderit Ægyptiis fuga : fugiens enim non ellugiet, esto sit velox ut caprea, necem, aut certe servitutem.

7. *Quis est iste, qui quasi flumen ascendit?* — Comparat Ægyptios flumini tum ul copiam militum, tum ob arrogantiam, qua flumini tumentis, exundanti, terramque operienti similes esse videbantur. Similo est *Isaim* vm, 7 (1).

(i- V<rs. 8. « Ægyptns fluminis instar ascendit, » etc. lh. mi lume et pnedentom versum notandum est, Nilu ., i ; io imago pelila est, circa exilum (Uogasj maxi-

fab 9. Ascendite equos. — Est ironia, 7. d. As endito, Ægyptii gloriantes in oquis et curriliis, in prælum cum Pharaone contra urbem Charcamorum : ascendite, inquam, ad macellum, ut ibi jugulemini. Assumite et auxiliares Æthiopes et Libyas, qui cominus clypeo et gladio, ac Lydios qui eminus sagittis confligunt : hi omnes vobiscum quasi victima» mactabuntur; ut gladius Chaldæorum suo ore, id est acie, eorum sanguine inebriari et oppleri videatur. Est metaphora : gladio enim tribuitur os, saturitas et ebrietas.

Lydii — in Africa, ita dicti a Lud, filio Mes-taim filii Chain; vel, ut S. Hieronymus in EzccA. cap. XXX, Lydi in Asia, quibus Cræsus præfuit. Pharaonem enim totum Syrlæ dominabatur, et, ut videtur, Lydiæ et Asiæ, ut poluerit hos Lydos in auxilium advocare.

Vtn.io. 10. Victima enim Domini, — 7. d. Impii Ægyptii maciabantur, et quasi victimæ immolabantur iustitiæ divinæ. Vide dicta *Isaiæ* xxix, 1, et cap. xxxiv, 6. Ut quid enim eadem repetam, mihi quæ nauseam et lectori tædium creem?

Ven.n. 11. Ascende in Galaad. — Pergit in ironia, q. d. Accipies multas incurabiles plagas, quæ nulla resina aut medicamine curari poterunt. Galaad abundabat resina et opobalsamo, curandis vulneribus aptissimo, ut dixi cap. vm, 22. Ita Theodorctus, Hugo, Vatablus. Ex his verbis liquet Ægyptios resinam potissimum terne Galaade inere solitos. Idem liquet ex *Genes*, xxxvn, 23. Vide dicta cap. vm, 22.

Virgo filia Ægypti, — q. d. O Ægypte, quæ tuis divitiis et robore insolescis et exsultas instar pulchræ filiæ et virginis! Alii virginem eam vocari putant, quod hactenus non fuerit debellata, nec subacta.

Vers. II. 12. FORTIS IMPEGIT IN FORTEM, ET AMBO PARITER conciderunt. — Notat victoriam hanc Chaldæis ipsis, victoribus licet, fuisse tamen cruentam. Ha Theodorctus. Hanc prisci a Cadmæam victoriam» vocabant, quando vicus et victor mutuis vulneribus concidunt, qualis fuit in duello duodecim militum Joab et Abner, de quibus dicitur II *Reg.* 11, 16 : « Apprehensoque unusquisque capite comparis sin, defixit gladium in latus contrarii, et ceciderunt simul : vocatumque est nomen loci illius, Ager robustorum. » *Secundo* et melius, significat quod Pharaonis milites, fugientes alter alterum partu trepida fuga impellebant, et sic ambo collisi simul corruerant, seque invicem obterebant : nam solius Ægypti cladem et ululatum hic audiendum prædicit. Ita Hugo, Lyranus et Sanchez.

13. Verbum quod locutus est Dominus. — Hoc versu transit Jeremias a prima clade Pharaonis

mos, quod alias in fluviis tunc insolitum, fluctus ciere, quod arenis coercetur, per quas cataractæ pene iam modum iam mare Inquiunt. (J. D. Michaelis.)

Nechao, quam juxta Charcamos intulit ei Nabuthodonosor, anno primo regni sui, ad alteram Ægypti cladem, qua Ægypto ipsam invadens idem Nabuchodonosor, anno regni sui 25, vel, ut alii volunt, 27 eandem occupavit, victo ejas rege Pharaone Ephree, qui nepos erat Pharaonis hujus Nechao, tamenque primum factus est monarcha.

i LPhxpara te, — scilicet ad excipiendum Chaldæorum exercitum.

Devorabit gladius ea, quæ per circuitum nex sunt. — Septuaginta, *germen tuum*; Theodorctus, *hederam luam*, id est urbes tuas vicinis, quibus circumdatis, nunc » tunc augeris ricolus *); hederam; vel, cum hanc hederam videris liberam ab radi, cogites brevi radendam. Si enim videris debiles, instar infirmas hederæ, tibi quod robusta» arbori incumbentes et innixos, a Chaldeorum rapina tutari non valuisti; agnosce te pariter debden), et Chaldæo imparem, ac proinde te in congressu cum eo succubiluram, tuncque pariter prædæ futuram.

Moraliter, sic, o juvenis, o adolescens! cum vermis morbi tuum hederam, id est tuas virtutes florentem et per illic iludinem arrodit, cogita te brevi corrodendum et moriturum : sicut sol æstuans hederam, quæ umbram faciebat Jonæ, corrosa a verme, percussit caput Jonæ; ita et tuis viribus morbo aut sermo arrodis, mors te percutiet.

15. Quare computruit? — Id est, tanquam putrida concidit? Chaldæus: *Cur contritus* esi? Septuaginta: *Cur fihjH/liebræus: Cur impulsus, vel pro pulsatus est*. Hebraice cuim sacAopA significat impellendo aliquid evertere, ut cum pluvia vehemens paleas, ligna et semina omnia evertit. Significat ergo hac voce Jeremias, quod Ægypti, non sua imbecillitate, nec Chaldæorum viribus, sed Dei judicio et impulsu vincuntur.

Fortis tuus, — Septuaginta: *Vitulis electus* tuus, puta Apis tuus*, scilicet idolum vituli quem colis (i); *secundo*, Lyranus, Vatablus, Rabanus, 7. d. Pharaonem rex tuus fortissimus; *talio* et simpliciter, q. d. Fortes tui milites, hi computruerunt id est quasi putridi corruerunt, et eo illis virtus, animos, consilium et mentem eripiente.

(1) Eo minus perpennenda est ista interpretatio, quod compertissimum omnino est. Ægyptios taurum coluisse, multa religione selectum, quem Apis nuncupabant, et quem, ut prænomen inter Deos habebant. Ingemes sane, inquit J. 1). Michachs, et rebus Ægypti apte præpennitendæ scilicet auctores septuaginta m. Ægypti viventes, quibus nomina Deorum Ægypti. Jgn. et es non putantur beneum sic venerunt. Apis ba* erat pro Deo cultus, T3N ergo bovem verterunt, equo acceperunt significatione, quatinus *jej bus-cfiau*, *Psal.* XXII. 13. h. ibrt. Nec insolita phrasis antiquis *) eoA vinci aut fugere dicens, cum populi fugiunt qui sub eorum prædio sunt. Xlagnifico sane Apis dici stale non posse contra Jovam, sed Rigore. (J. D. Lt. in *uiblioth. Orient. wL Tat.* tam. XVII, pag. 783.)

Vert I* 16. MULTIPLICAVIT RUENTES (scilicet DoiUínUS), CTCIDITQUE MR AD PROXIMUS SLIM (7. d. Cadent Ægyptii in prælio cæsi a Chaldæis catervalim, ita ut unus alium in camdem ruinam secum impellat): et dicent,— turn Ægyptii qui ex remotis Ægypti locis ad castra venerunt, tum eorum auxiliares Ælhiopcs, Libyes ct Lydii, de quibus vers. 9.

A FACIE GLADII COLUMBE, — ¡(l CSt Babyloniorum. Vide dicta cap. xxv, 38. Septuaginta vertunt: A *facie gladii Græci*: videntur ipsi pro HOT *iona*, id est columba, legisse *leeoni*, id est Græcus: unde Thcodoretus putat lue predici Alexandri imperium: hic etiam subegit Ægyptum. Verum hic non agitur de Graecis, sed de Chaldæis.

fea*. 17. 17. Vocate nomen Pharaonis regis ÆGYPTI, TUMULTUM ADDUXIT TEMPUS, — </l. d. Trinpus quod omnia mutat, adduxit tumultum, id est mutationem et cladem magnam in regno tuo, unde recto voceris hoc nomine: « Tumultum adduxit tempus: » hebraico 1JTIQ *moed*, id est, Tempus a Deo definitum et constitutum. Sic Isai is, cap. vin, 3, de Christo ait: « Voca nomen ejus, Accelera spolia detrahare. Unde Septuaginta retinent illo voces Hebreas, quasi sint nomen proprium Pharaonic, scilicet, Gtov wuu ì.

FLino *Secundo*, Thcodoretus sic explicat, q. d. Vocale yvutGr nomen pharaonis, Perturbans et transferens lem-ia, id pora, id est Perturbator temporum cl quietis ni per- regnorum ct gentium. *Tertio*, (x Hebreo aptiss^,le sic explicant a Castro et Sam liez: nomea Pharaonis Vaphris vel Ephree, vocabitis Tumultum, id est Perturbatorem: quia superbe provocando Babylonium ad bellum, « adduxit tempus » conflictus, id est tumultus, perturbationis, cladis, snique extremi excidii. Hebraice enim est: *Tumultus transire fecit*, vel adduxit « tempus, » scilicet excidii; el sic accipi potest Noster: « Vocate nomen ejus, Tumultum (quem scilicet) adduxit tempus » belli, quo ipse provocavit Lhaldæum, hoc enim tempus pariter est tempus ejus cladi preslilulum a Deo. Sunt enim hæc verba Ægyptiorum in hoc bello cæsoruin el fugientium, ut palet ex vers, præced. Vult dicere Propheta: Veniet tempus, quod horrendum tumultum, perturbationem et perniciem afferet Pharaoui; unde Syrus vertit: *Et vocale ibi nomen Pharaonis regis Ægypti, Tumultuantem* (Perlurbalorem)ef *transire facientem tempora*; Arabicus Antiochenus: *Ef audierunt ibi nomen Pharaonis. Horum, ct transire facientem tempora*; Arabicus Alexandrinus: *Et vocate í6i nomen Pharaonis Claudii, regis Ægypti, calamitates inferentem, et tempora percurrere facientem*.

Nola: Hebreas jam aliis punctis notantur: prr iiru enim legunt TCip *kareu*, id est vocatu t, clamaverunt; ct pro LÚ *seem*, id est no-Ec.cn, tegunt Cu icam, id est ibi: unde ea sic

vertit el explicat Maldonatus: *Clamaverunt Hd, Pharao rex Ægypti transire faciet tempus*, id est efficiet ut prophetia Jeremiæ sit falsa, <4 Chaldæi non veniant eo tempore quo eos venturos prædixit Jeremias; unde hoc arguens subdit: a Vivi ego, » etc.

Secundo, Chaldæus, R. David et R. Salomon sic vertunt et explicant: *Publice dicturi sunt illic, Pharao rex Ægypti, et tumultus*, id est turbæ multa?, puta militum mullorum, *transgressus est tempus conductum*, q. d. Chaldæi publice dicturi sunt ridendo Pharaonem: Permisit Pharao labi tempus quod constituerat Chaldæis ad confligendum cum cis. Aut, q. d. Subsannabunt Pharaonem, ut timidum, quod, cum Chaldæus offerret prælium, tempusque pugnæ indiceret, ipse tantum tumultum excitaret in castris, quasi parans arma et aciem, sed eam non producens in campum, nec audens congregi cum Chaldæo. Sic timidi milites lingua terribiles sunt, non manu: bullata enim in hostem jaciunt verba, non belli spicula. Hic sensus appositus est, licet potius tumultus hic inlcl-ligalur cæsorum, quam parantium aciem.

Tertio, Valiblus sic vertit et explicat: *Clamaverunt iUic: Pharao rex Ægypti, designator temporum* (id est Deus) *circummisit vastitatem per regnum tuum*. Verum hæc longe abeunt a versione tam nostra quam Septuaginta.

18. Sicut Carmelus. — *Primo*, Rabanus sic Ven te, explicat: Sicut fertilissimi montes Carmelus et Thabor, si in mare projicerentur, amitterent suam fertilitatem; sic Ægyptus desinet esse fertilis.

Secundo, Hugo illud, *in mari*, conjungit cum *veniet*, q. d. Sicut verum est duos illos montes esse, ita vere Ægyptus veniet in mari, id est mergetur in mari eversionis et vastitatis.

Tertio ct simplicissime: Sicut certum est Thabor eminere inter montes terne, et Carmelum inter montes qui mari adjacent, sive Thabor eminere inter montes, Carmelum inter promontoria, quæ in mare procurrunt: ita certo veniet Ægypto insignis, et præ aliis gentibus vastatis eminens clades. Ita Chaldæus, Thcodoretus, Vatablus et alii (1).

(1) Qnæ interpretatio, ait Rosenmuller, durior et longior petila videtur. Nullam statuens cllipsin C. B. Slarkius iu *iiott. ictcl. ad toca difliclit. Prophet.*, pag. 131, locum sic interpretatur: *Quod si fuerit sicut Thabor inter montes*, tamen *sicut Carmel in mare veniet*, id est, quam excelsum fuerit regnum, quanta potentia ct gloria Pharaonis, tam profunda erit humiliatio ejus, ut quasi in profundum maris descendisse videatur. « Per montes, inquit, Thabor et Carmelus insinuat non tantum regni Ægyptii excellentia cl potentia, sed el per Carmelum simul penculosilas, proximusque interitus. Carmelus enim licet montosus, insimulque fertilissimus sit iractus, tamen miri est finitimus, a quo est periculum. » A, ne quando ah ejus sævitia et crebris inundationibus obruatur. Quod quicsilum est justo artificiosius, juxta Rosenmuller, qui et addit: Sed vix probabilem sensum e posteriore versus hemistichio elicias, si

COMMENTARIA IN JEREMIKM PROPHETKM, CAP. XLVI.

flue accedi! expositio Maldonali, qu talis est : Rex Babylonis, qui terra et mari potentissimo* est, veniet sicut Thabor in continenti inter montes; el Carmelus in mari inter promontoria eminet : sic enim terra marique potens eminet et imminet aliis geulibus quasi vallibus Nabuchodonnosor.

Nota : Carmelus dicitur esse in mari, non proprie, sed quia mari imminet.

Aliter explicat R. David, 7. d. Sicut Thabor inter montes aptus est ad venandum, *Osee*, cap.v.1 : < Rete expansum est * ĩper Thabor, » ita rex Babylonis veniet ad vena idos homines in Ægyptum; et sicut ligna Carmeli per mare transferuntur, ita Chaldæi transferent Ægyptios in captivitatem.

19. Vasa transmirationis, —*q. d.* Fac tibi vasa, id est instrumenta et sarcinas leves, baculum, penulam contra imbres, saccum, peram et cucurbitulam, qua bibas instar peregrinanti* : transmigrabis enim v l fugitiva ad vicinas gentes, vel captiva Babylonem. Ita Theodoretus.

20. Vitula, — 7. d. Ægyptus est quasi vitula indomita, jugi expers, petulans, deliciosa, ideoque imbellis; veniet ergo Chaldæus, qui quasi stimulator eam impellat, non ad sua læta prata, sed ad fugam et captivitatem, ut transmigret in Babylonem. Simile est *Osee* x, i1, et *Isaïæ* xv, 5. Alludit ad vitulum Apin, quem colebant Ægyptii, et cum quo vitulabantur; atque ad boves, quibus ob pascua fertilesque agros abundat Ægyptus. Unde Pharao vidit boves pingues e Nilo ascendentes, quæ portendebant fertilitatem Ægypti, *Genes*, xli i, 2. Aliter Sanchez : Stimulator, ait, est cestrum. quo acti boves quasi furentes huc illueque discurrunt. Ita Chaldæi instar cestri exagitarunt Judæos, ut quasi amentes discurrent.

21. Mercenarii, — scilicet milites mercede conducti ex vicinis provinciis, qui olim apud suos robusti et validi, jam cum diu otio et suis commodis vacassent in Ægypto, ejusque acrecí deliciis molles et pingues* effecti ess M quasi vituli saginati; hi hoste adventante terga dederunt. Sic Asia Lucillum et Romanos, Capua Annibalem,

tentiam eo absolutam esse sumas. Recto viderunt Gaabius et Pailleras, posterius hujus versus hemistichium cum priore hemistichio versus proximi. ita cohærere ut illud Tzporaciv, hoc faciat Et Dalberus quidem locum sic vertit : Si lu *te distinguais comme tc Thabor entre les montagnes, comme le Carmel qui s'avance dans la mer; tu te préparerais pour tc départ dans C captivité, fille habitante de l'Egypte*. Nos quidem in hunc modum interpretamur: eis/ quamvis (ita *chi*, supra cap. iv, 10; *Dcut*. XXIX, 8; *Jos*. XVII, 18, et suplus) sis, she tc tarn flrmum et bene stabilitum putes, *ut Thabor est inter montes mediterraneos, et sicut Carmelus, qui in mare procurrit*, flucilibusquo immotus resistit ; t. 1 rw/i *migrationis tibi para*, devicta et captiva < dum vertero cojjfris. Comparatio Ægypti cum *Thabor* et *Carmelo* montibus P&læbtiiu nclldli^imis potcutiæ firmitatem spectat, qua gloriabatur Ægyptus.

India Eu np o< molles effecit et effeminavit. Mi-ter Lyranus. Ipse enim per *mercenarios* accipit mercatores, aliunde in Ægyptum mercium et lucrifera aqua confluentes, qui veniente Chaldæo omnes diffugerunt (I).

22. Vox ejus quasi aris. — Septuaginta et Cha?' Ven. !£ dams : *Vox ejus quasi serpentis*. Hebræum enim 'SHî *nachas* serpentem significat, et etiam a», si addas 'illeram *tau*, notam feminini generis, ut *ex nachas* Licias JT~rD *nechosct*. Qnæres cujus sit hæc vox? Respondent Hugo, Lyranus, Dionysius, es>e Babylonis, 7. d. Vox exercitus Lhaldæorum, et fragor armorum, quasi tinnientis æris sonus, aut quasi sibilus serpentoni, dire et horride minus r.-onabit. Se* *undo*, melius Theodoretus, Rabanus, Vatablus, Maldonatus, Sanchez et alii censent hanc esse vocem Ægypti : de ea enim ejusque onere el clade hic continuus est sermo, 7. d. Æeyptus et Ægyptii in tanta suorum strage tristem, raucum et funebrem c<lent ejulatum, qualem edunt siticines ferali tuba ænea, cum suorum cadavera efferunt ad sepulturam : aut qualem edunt serpentes, dum lethaliter sauciantur, vel in extremo discrimine versantur; tunc enim horrificum edunt sibilum. Similem edent Ægyptii l:l publico quasi totius Ægypti funere. Causam sub iit : a Quoniam cum exercilu properabunt ((.ii ildæi) el cum securibus venient ei» Egypto), 7. I. Sicut lignatores securibus cædunt ligna in altu, ita Eh dd ri cædent Ægyptios i Ægypto.

23. Succiderò r skltum ejus, — id est succident Chaldæi sylvain Egypti. Ægyptum comparat sylvæ, habitatore* arboribus, Chaldæos cæsoribus et lignatoribus, inquit Maldonatus.

Qui supputari non potest, — quasi dicat : Uti sx Iva arboribus, it i Ægyptus abundabat hominibus, ut eorum multitudo quasi innumerabilis supputari vix posset ; sed tanta erit lignatorum, id est Chaldæoium, copia, vis et furor, ut univcisatn brevi tempore succidat. Erunt enim C ĩaldæi pariter innumeri, quasi locuste, quæ quasi momento integram regionem depascuntur. Sicul ergo homines si sint plurimi, succid> .d maximam sylvam, etiamsi quinque tantum imam vel alteram arborem sh .cidat : ita el Ch l hri succident totam Ægjptum, quia mini r > quasi innumero erunt pares, imo superiores Ægyptiis.

2 >. Ecce ego visitabo (id est puniam et visi-Ven. •\$. tabo) SIPER TUMULTUM. — id Cd populum tuiultuosum, vel multitudinem magna i, in qua sole l esse murmur et tumultus; hic emm hcbri! ce vocatur *amon*, vel *hamon*, nam lillrttP X et n s.'epe commutantur. Erat enim Alex nidria poh alia, opibus et numero civium i on minor quam Ninive, ut patet *Nahum* 111, 8.

ĭi) Mercenariis militibus illa tempore Ægyptus multinili usi ol. Sic ĩpib>s triginta milita lonum et Cariorum lia mt stipt lidiar. 1, teste Herodoto, IB . II, § 1G3. Vide (.iindcirij lib. II, § ĩ52, 154. (IV'fCJinilllar.)

X—— ‘Ili accipiunt A- «t nomon proprium, ptilant-
que ita vocari Alexandriani a Jovis Ammonii
templo, quod Liber pater sub Josué, ut docet
Eusebius in *Chronico*, ndilicavit in arena deserti,
quæ ab Ægyptiis vocatur Animos, et regio Am-
monia. Ib Theodoretus. Verum pro *Alexandria*
hebraice est NU *no*; sic enim ipsa a *Nahum*, cap.
nr, 8, et *Ezech.* cap. xxx, <5, vocatur NU *no*; sic
enim vocabatur (empore Jeremiæ, quæ postea ab
Alexandro dicta est Alexandria. Hebræum vero
av.iwi.quod præponitur *no*, id est Alexandrite,
Noster hic et alibi, æque ac alii, vertit multitu-
dinem vel tumultum; ubi enim est turba, ibi
est et strepitus ac, tumultus. *Amon no* ergo idem
est quod turba Alexandrite, sive, ut ait Na-
hum : « Alexandria populorum, » Sic Amona
vocatur civitas « in valle multitudinis Gog, » in
qua scilicet sepelientur innumeri milites Anti-
christ!, *Each.* cap. xxxix, 16. Sicut ergo *Augusta*
vocatur civitas a magnificentia, ita *Amon*, id est
multa, vocatur ab incolarum copia. Horsum, si-
cut *Augusta* pluribus commune est nomen, quod
proinde determinamus et contrahimus, dicendo
Augusta Germanise, Augusta Hispaniæ, Augusta
Gallis, etc., ita Amon commune est nomen po-
pulosarum urbium, quod proinde determinat
Propheta, dicendo *Amon no, q. d.* .Multitudo
Alexandria*. Ita (ere Sanchez. Pari modo dicta
est Rabbath filiorum Ammon ob magnitudinem
et multitudinem civium. Rabbath enim hebraice
idem est quod Amon, id est multa, copiosa : unde
el Rabbath dicta est Ammon, quæ postea a Pto-
lemæo Philadelpho subjugata, dicta est Philadel-
phia.

Alii denique pulan? Ammon <~o nnnien pro-
prium regi- Alexandria*, qui regi totius /Egypt!
vectigalis fuerit, ita Chaldæus, R. David et It Sa-
lomon, ct favent Septuaginta qui vertunt : *Ecco*
ego ulciscor Amon filium ejus, sed ipsi perperam
pro NU3 *miimo*, id est Alexandria*, legerunt TJ3
beio, id est filium ejus. Prior ergo sententia est
verior.

26. Et in maxus Nabiciiodoxosor. — *Et* significat
id est : explicat enim qui sint qui quierunt ani-
mam ejus.

Habitabitur , — scilicet Ægyptus, nam post
40 annos vastitatis suæ Babylonicis, reversi sunt
Ægyptii in terram suam, sed ita ut esset regnum
humile, ut ait Ezeehiel cap. xxix, 13, et pro do-
mestico rege Ephnesive Vaphres, Amasia exte-
rum a Chaldæis constitutum habuerint. Porro
Amasis hic, victus a Cambyse filio Cyri, et dein-
ceps Ægyptusa regibus non Ægyptiis, sed Persis,
per 150 annos gubernata fuit, ut habet Eusebius
in *Chronico*.

27. Nb tdkas. — Si enim Ægyptios reducam, Vm.tr.
multo magis c captivitate liberabo te, o Jacob,
qui es servus meus.

De longinquo, — *q. d.* Reducam te, o Israel,
non ex Ægypto, ut Vatablus, sed e captivitate Ba-
bylonica (Babylon enim longe abest a Judæa)

post 70 annos. Ita Theodoretus et Lyranus.

28. Castigabo te ix judicio , — id est moderata, Ven. ib.
humaniter, clementer : opponitur enim *judicium*
furori et iræ. Vide dicta, cap. xxx ,11.

Nec quasi innocenti parcam tibi, — *q. d.* Non
proreus impunem relinquam te, tanquam inno-
centem; sed castigabo, ut patet, non ut hostis.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Palestinos orana cum *Tyriis ct Sidoniis per Nabuchodonosorem vastandos praedicit : unde exclamat vers. 6 :*
O mucro Domini u^quequo non quiesces (1)?

1. Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam contra Palaestinos, antequam
perenterei Pbarao Gazam : 2. Hæc dicit Dominus : Ecce aquæ ascendunt ab aquilone, et

(1) In hic prophetia contra Philfctæos, primo, argu-
mentum exhibet, *p/imo*, apparatus expeditionis helheæ,
î, S. *tutto* erugem Pniliitwls, Tyr< el Sidoni, Pa-
la: stints, Gwr el A«caloni hinc obventuram, 4, 5.

Sternuo, sequitur expositio cause pro hoc eventu,
pri per interrogationem «ve Philistæorum, sive Pro-
pbct.T nomino eorum f i Olis <. M ioutd> per retun-
sum «iv? a Pon. fth i; ' Pr* **phi I** d da'æ, 7.

Editi dicitur hec prophetis ven. 1, « antequam per*
cutset Plumo Guam. · Porro nec quh sil iste Pharao
c Mn cepit, nec qu m Te Id it factum,
uuw Jiquitt. Plnrinnern ahi Nocbaonem (xvi,2), alii
E h'v-mm.it , 30 , intelhjuin. Attiiwn. juxta intentum
Vt i't<tu Ut? Pbarji» c-t NcchaOj qui Gaiam in
prumcoutra Asqrios expediifotiO; de qua IV *pey.* xxui,

29, superstitute adhuc el florente Josia, expugnavit, illi igi-
tur tempori, inquit Rosenmuller, cum bellum Ægyptios
inter et Cbaldæos nondum exarsisset, nec dum quisquam
suspicari posset, Philistæos a borealibus illis hostibus ex-
cisum iri, is qui inscriptionem huic Prophet® præfecit,
eam videtur assignasse. Revera autem prolata illa fuerit
quo tempore Asiæ interiori atque maritim® jam pericu-
lum immineret a Chaldæis Euphrati admoventibus, vel
postquam cum jam fluvium transiissent. Sunt alii, in-
quit d'\\lioli, qui ut non ôùthenìlcam habent particu-
lam *antrquam* quæ nec in versione Greca nec in Ara-
bica reperitur, ei qui existimant Jeremiam hanc pro-
phetiam cdidispost Hicrosolymam expugnatam, eo
tempore quo Nabuchodonosor ad Tyrum castra posuerat,
et ejus exercitu» reges Palæsunæ vicinos debellavit.

erunt quasi torrens inundans, et cōperient terram et plenitudinem ejus, urbem et habitatores ejus : clamabunt homines, ei ululabunt omnes habitatores terræ, 3. a strepitu pompa armorum, et bellatorum ejus, a commotione quadrigarum ejus, et multitudine rotarum illius. Non respexerunt patres filios manibus dissolutis. 4. Pro adventu diei, in quo vastabuntur omnes Philisliim, et dissipabitur Tyrus, et Sidon cum omnibus reliquis auxiliis suis : depopulatus est enim Dominus Palæslinos, reliquias insulæ Cappadociæ. 5. Venit calvitium super Gazam : conticuit Ascalon, et reliquia vallis earum : usquequo concideris ? 6. O mucro Domini, usquequonon quiesces? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare, et sile. 7. Quomodo quiescet, cum Dominus præceperit ei adversus Ascalonem, et adversus maritimas ejus regiones, ibique condixerit illi?

i. Antequam percuteret Pharaos Gazam. — Meminit percussione Gaze in hac prophetia Jeremias, ne Gazeuses et reliqui Philistini putarent se hac plaga expiasse sua scelera, et immunes fore a gladio Chaldæorum, q. d. O Gaza, o Palestina, ab austro, puta ab Ægyptiis, accipies cladem : sed longe gravior le manet a sævo aquilone, hoc est a Chaldæis. Nota : Videtur Gaza percussa a Pharaone, sub initium anni nom Sedeciæ, quando Pharaos, volens opem ferre Judæis obsessis a Nabuchodonosore, fugatus est. Unde Pharaos, rediens in Ægyptum, in itinere Gazam, forte eo quod Chaldæis faveret, vel cum illis contra Judæos antiquos hostes conspirasse!, percussit ; et inde sumpta est hujus prophætie contra Gazeuses et Philistinos occasio. Videtur ergo Jeremias hæc contra eos prophetasse anno 9 Sedeciæ. Ita Hebræi, Lyranus, Dionysius, Castrius et Maldonatus. Licet Sanchez censeat Gazam capiam a Pharaone anno 4 Joakim, cum Pharaos a Chaldæis cæsus in Charcamis, rediens in Ægyptum furorem suum in Gazenses evomuit.

Giu. lrl'*, Nota : Gaza, qua? et Gazer et Gazara, hebraice id est fortis. Syris *atsan* dicitur, conqumliji versa ad christianismum dicta est Constantia, de nomine sororis Constantini Magni, inquit Eusebius, lib. IV De *Vita Constant.* cap. xxxviii. Erat una ea ex quinque satrapiis Philistinorum. Gaze portas Samson abstulit, et suis humeris in montem detulit : ibidem postea captus, excæcatus, concussis columnis domus se cum Philisteis obruit et occidit. Gazam Nabuchodonosor vastavit, ut illic prædicat Jeremias : deinde eam Alexander Magnus post bimestrem obsidionem occupans, in sempiternum vertit tumulum : unde ob id deserta dicitur. Nam nova Gaza, quæ nunc cernitur, alio loco pro illa quæ corruit, edificata est. Hanc deinde vastavit Alexander Assamoneus, rex Judeorum : postea tamen refluoruit, et cliamnum magna est Gaza? auctoritas, et Syriæ urbs prima, vel secunda est. Ita ex S. Hieronymo, Josepho et aliis Adrichomius. Denique Gazæ fuit celebre fanum Marnos, quod agente S. Porphyrio Theodosius Imperator dirui jussit. In ea passus est martyrium S. Sylvaus cum aliis 39. Ex Gaza quoque prognatus est Procopius Gazæus.

2. Ecce aquæ ascendunt. — Comparat numero-v<TfcX sum et impetuosum exercitum Chaldæorum 2' et torrenti exundanti, qui evertit urbes cum incolis. Ita Theodoretus.

OrmiEXT terram (.Egypti), et plenitudinem ejus, — hoc est omnia quæ in ea sunt; hæc enim eam quasi implent, qualia sunt urbes, campi, pagi, arces, etc.

3. A strepitu pompa armorum. — Hebraice, *a Vefc* » voce strepitus umjularum fortium ejus ; fortium, scilicet equorum ungula potentium. Pro armorum hebraice est l'T'3KJÏTO12 *parsotabbiraf*, quod nos-ter Interpres, *Isai.* v, 28, « ungulæ equorum ejus; » ungula: enim sunt equorum, et consequenter equitum arma, ad currendum in hostem et bellandum : equi enim in ungulis miram vim habent, iisque in cursu magnum strepitum excitant, *Isaia* cap. v, 28, *Ezech.* cap. xxvi, 10.

Non respexerunt patres filios manibus dissolutis. — Id est præ formidine, indeque orta manuum dissolutione et quasi paralysi, patres oblitii sunt natura?, et filios neglexerunt, nec respexerunt retrorsum, ut videretur quid liliis fieret. Ita Theodoretus et Chaldæus.

4. Pro adventu diei, — propter diem excidii V''4-« qui veniet, quo tota Palestina vastabitur : hinc tantum erit formido, ut patres non curent filios

Dissipabitur Tyrus et Sidon cum omnibus auxiliis suis. — Vatablus ex Hebræo aliter vertit : Ad delendum Tyro et Sidoni omnem superstitem auxiliatorem, id est, ut deleantur Palesimi, qui solebant auxilian Tyro et Sidoni. Verum nostro Interpreti consentiunt Septuaginta et Chaldæa. quanquam utraque versio eodem redit.

Reliquias insulæ Cappadociæ. — Nota : Cappadociam hic vocari *insulam*, licei in continenti sit, quia maritima est, et longo littore in Pontum Euxinum expanditur : ita Septuaginta, Chaldæus et Noster Hebræum 11DDD *Caphtor* vertunt, Cappadociam. Nota Palestinos vocari reliquias Cappadocum : quia Cappadoces occuparunt Palæstinam, expulsis Ilevæis, ut patet *Deuier.* n, 23. Ita Theodoretus, Rabanus, Hugo. Palestini ergo fuerunt colonia Cappadocum. Adde, Philisliim et Caphtorim, id est Cappadoces, fuerunt fratres, ut patet *Genes.* cap. x, 14.

C; i- i \ri,utTbçô<îorecto*d n Castro, Hebræum *Caph-*
» *''' vertunt , non Cappadociam (ilia cnim , in-
L ». qnimt, longe distat a Patostina), sed Cyprum :
ccd» m enim in utraquo voce sunt litteræ, si de-
mas *fi* inCaphtor :clCyprnm olim vocatam fuisse
Cappadociam putata Cadrò; sed vellem videre
t* ' ubi et a quibus.

Non» Denique Torniellus anno mundi 1931, num. 32,
J;zn'rn. suspicatur insulam Cappadocia; hic vocari eam ,
Kt Tor- quæ postea dicta est nova Tyrus (aut locum ei
u Heu. vicinum), sitaque est juxta Tyrum veterem : hæc
enim proprie est insula, estque vicina Philisti-
nis. Huic sententiæ favet pròno, quod Hebræum
Caphtor, id est Cappadocia, idem videatur esse
quod *caph*, id est manus, for, id est Tyri, quasi
dicas, manus, id est latus vel vicina, Tyri. Secun-
do, quod Adrichomius ex Breddenbachio et aliis,
in descriptione Iribus Azer, num. 91, tradat juxta
Libanum et Adonim fluvium' non longe a Tyro,
esse locum templo S. Georgii insignem, qui ab
incolis vocetur Cappadocia.

V'n. s. 5. Vemet (veniet certo et brevi) calvitium , —
tJ'l' id est expilatio el bonorum omnium direptio, ut
(jmd? ne pilum quidem reliquisse videantur super Ga-
zam. Ita Rabanus, Lyranus, Vatablus. SecmZo,
« calvitium, » id est calamitas ingens et luctus.
Solebant enim in luctu se e decalvare, ut patet
Isaiæ cap. xv, 2, *Ezech.* vu, 18, *Amos* vin, 10. Ita
Maldonatus.

Conticuit Ascalon. — Id est, omnino excisa et
evera est, id est excindetur et evertetur Ascalon.
Est mcialepsis: urbe enim excisa, rerum omnium
est solitudo et silentium. Simile vidimus cap. xxv,
37 el alibi. *Secundo*, a conticuit, » quia subito et
inopinato hostium adventu obstupuit. TerDo, quia
hostis insolens spiritum ei præclusit el linguam.
Ita Sanchez.

Ascalon eral urbs fortis, una ex quinque satra-

piis Philistinorum. Ilie Samson occidit triginta AiaVn
Philistoos, cormnquo vestes abstulit, ut eas da-
ret tngmla viris qui suum problema solverant, quiUP
Judie. XIV. Ferunt in hac urbe natum Herodem,
qui tempore Christi infantes in Bethlehem occidit,
indeque dictus est Ascalonita. Hodie antiquum
robur retinens, Saracenorum fortissimum est pro-
pugnaculum. Ita Adrichomius.

Et reliquæ vallis earum, — et reliqua earum
oppida et pagi suburbani, qui in valle erant, •
cum Gaza et Ascalon sito essent in loco alliori.

Usquequo CONCIDERIS? — usquequo Ascalon et
Giza unguibus, vel etiam cultris more Gentilium
(e laniabis præ dolore et luctu ? Ita Hugo, Lyr-
anus et Vatablus. Septuaginta vertant : *Usquequo*
incides, gladius (o gladie) *Domini?* gladius Do-
mini est Nabuchodonosor, aiunt Theodoretus et
Rabanus.

6.0 mucro Domini! — Ex ingenti commiseratione
tanto stragis Philistinorum , quam prævidcbat,
Jeremías exclamat, obsecratque ut quiescat : satis
cnim magnam cædem fact un esse. Ita Maldonatus.

Refrigerare — ab ardore cædendi, qui manat
a furore cædentis, *q. d.* O refrigera et tempera
furorem tuum et ardorem cedendi Ascalonitas.

7. Quomodo quiescet? — Respondet sibi ip-i Veri.*
Propheta,non posse gladium quiescere, quia Deus
jussit eum grassari in Ascaloncm.

Ibique condixerit illi, — præceperit, ut ibi
grassetur. Alii vertunt : Constituit ei tempus quo
grassari debeat ; itaque cessare nequit, antequam
hac legatione sua tempore sibi præstituto perfun-
gatur.

Porro impleta est hæc prophetia contra Patos-
tinos anno quinto post excidium Jerusalem, qui
fuit annus Nabuchodonosoris 23. Tunc cnim ipse
vastavit Coelesyriam (ad quam perlinent Philis-
tini). Ila Josephus, lib. X *Antiq.* cap. xlii.

CAPUT QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prophel^ excidium Moab non per Sennacherib, ut null Lyranus el favet S. Hieronymus, hic cnim diu præ-
• Jcranium; sed per Nubuchodonosorc, ita Thcodoretus, llabanus, Hugo et Vatablus. Unde vers. 11,
Hoabit'is ait instar vini ex uno dolio in aliud, id est, ex Moab in Chaidicam, transferendos esse. Tertio,
vers. 20, comparut tos ebriis et vomentibus prix dolore, idque quia ipsi Judans cognatis suis non tulerunt
*uj em, tum a Chaldans impeterentur, imo eos sirperbe irriserunt, Quarto, versali, describit planctum Moti**
bitarum. Videtur hæc propio lasse Jeremías initio regni Sedeciæ, ut colligitur, cap. xlviii, vers. 34, cum
vementibus regum legalis ad Scdeciam, per eos ad reges et ad gentes eis subditas, has prophetias suas ipse
9ra»nisit, cap XXVII, *vers. 1. Unde hoc caput et sequens subnectendum est capili* xxvu (1).

1. Ad Moab hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Væ super Nabo , quoniam vastata
est, et confusa : capta est Cariathaim : confusa est foriis, el tremuit. 2. Non est ultra exsulta-

ti Propinila in hoc capite complexa, ad expeditio*
' * Rot aosorii contra Moubitas, tempore quo

Tyrum obrirtobat tertio circitor anno post expugitliOra
Hierosolymain perlinet (Cornelius, comment tora iu

tio in Moab) contra ilesebon : cogitaverunt malum. Venite et disperdamus eam degente; ergo silens conticesces, sequeturque tibi gladius. 3. Vox clamoris de Oronaim : vastitas, et contritio magna. 4. Contrita est Moab : annuntiate clamorem parvulis ejus. 5. Per ascensum enim Luith plorans ascendet in fletu : quoniam in decore Oronaim hostes ululatum contritionis audierunt. 6. Fugite, salvate animas vestras; et eritis quasi myricæ in deserto. 7. Pro eo enim quod habuisti fiduciam in munitionibus tuis, et in thesauris tuis, tu quoque capieris : et ibit Chamos in transmigrationem, sacerdotes ejus, et principes ejus simul. 8. Et veniet prædo ad omnem urbem, et urbs nulla salvabitur : et peribunt valles, et dissipabuntur campestria, quoniam dixit Dominus : 9. Date florem Moab, quia floreus egredietur ; et civitates ejus deserta erunt, et inhabitabiles. 10. Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter : et maledictus, qui prohibet gladium suum a sanguine. 11. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, et requievit in facibus suis : nec transfusus est de vase in vas, et in transmigrationem non abiit : idcirco permansit gustus ejus in eo, et odor ejus non est immutatus. 12. Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus : et mittam ei ordinatores, et stratores laeuncularum, et sterneant eum, et vasa ejus exhaurient, et lagunculas eorum collident. 13. Et confundetur Moab a Chamos, sicut confusa est domus Israel a Bethel, in qua habebat fiduciam. 14. Quomodo dicitis: Fortes sumus, et viri robusti ad præliandum? 15. Vastata est Moab, et civitates illius succiderunt : et electi juvenes ejus descenderunt in occisionem : ait rex, Dominus exercituum nomen ejus. 16. Prope est interitus Moab ut veniat : et malum ejus velociter accurret nimis. 17. Consolamini eum omnes, qui estis in circuitu ejus; et universi, qui scitis nomen ejus, dicite : Quomodo confracta est virga foris, baculus gloriosus? 18. Descende de gloria, et sede in siti, habitatio filiæ Dibon : quoniam vastator Moab ascendit ad te, dissipavit munitiones tuas. 19. In via sta, et prospice, habitatio Aroer : interroga fugientem : et ei qui evasit, dic : Quid accidit? 20. Confusus est Moab, quoniam vicus est : ululate, et clamate, annuntiate in Arnon, quoniam vastata est Moab. 21. Et iudicium venit ad terram campestem: super Ilelon, et super Jasa, et super Mephaath, 22. et super Dibon, et super Nabo, et super domum Deblalhaim, 23. et super Cariathaim, et super Bethgamul, et super Belbmaon, 24. et super Caiioh, et super Bosra; et super omnes civitates terra Moab, quæ longe, et quæ prope sunt. 25. Abscissum est cornu Moab, et brachium ejus contritum est, ait Dominus. 26. Inebriate eum, quoniam contra Dominum erectus est : et allidet manum Moab in vomitu suo, et erit in derisum etiam ipse. 27. Fuit enim in derisum tibi Israel, quasi inter fures reperis- si eum : propter verba ergo tua quæ adversum illum locutus es, captivus duceris. 28. Relinquire civitates, et habitate in petra, habitatores Moab : et estote quasi columba nidificans

vers. 47, ad quintum annum post Jerusalem excidium refert). Posterior hujus prophetiæ pars inde a vers. 29 cum eo quod in Isaiæ vaticiniis legitur, cap. xv, xvi, contra Moabita* oraculo, in pluribus et verbis et sententiis ita convenit, ut Jeremiam Isaiæ illud oraculum imitatum esse satis probabile sit. Nihil tamen cum delibibili Isaiæ prophetiam præælim ad mali quæ Moabita ab Assyriis perpassi sunt, respicere, dum Jeremias vaticinium ad Chaldæorum expeditionem magis refertur. Post expugnatam Hierosolimam edita videtur. Sic distribui possunt hujus prophetiæ partes:

Primo, in propositione summaria, *primo*, prodicitur regni excidium, experimento in quinque urbibus precipuis dato, 1-5; *secundo*, suadetur incolarum fuga, 6; *tertio*, recensentur malorum causa, scilicet, Moabitum præsumptio in opibus et idolis, vers. 7; Dei decretum denuntiatur, 8, 9; hostium ferocia divinitus excitata, vers. 10.

Secundo, partem priorem exponit Propheta, *primo*, recensendo causas ex parte Moabitum, quæ sunt : ferocia ex prospectu hactenus cuivis nota, 11, i. e. > ducia

in presidio idoli Chamos, 13; presumptio de fortitudine bellica, 14 ; contra quas, *secundo*, pœna a Deo decreta erunt, devastatio regni, occupatio urbium, intentus civium. 15, 16; destructio omnis gloria, securitatis et irati tranquillitatis gentis, commiseratione digna. 17-20; desolatio pervadens agros et oppida, regni vires exhauriens 21-25.

Tertio, alteram partem similiter evolvit, *primo*, istorum causas ex parte Moabitum describendo, scilicet insanam contra Deum rebellionem, 26; Insolentem Judæorum derisionem, 27 ; jactantiam virium arrogantiam, 29, 30; frequentatam idololatriam, 35; contra quas *secundo*, pœnæ a Deo decretae erunt, dispersio eorum in deserta, cavernas lateritias, et in montem intimam 28, 32; calamitas gravissima, cum luctu communi genti et irrisione hostium conjuncta, 31, 39 ; executor consutus celo rursus, rapacissimus, et potentissimus, qui uriam occupabit regnumque penitus exstinguet, 41, 42; sin ulli in ape evadendi interitum vel captivitatem, 43-46; a qua lumen in patriam olim restituendos Moabitas promitti Deus, 47.

in summo orc foraminis. 29. Audivimus superbiam Moab : superbus est valde; sublimità-
leni ejus, el arrogantiam, et superbiam, el alti^liucm cordis ejus. 30. Ego scio, ait Domi-
nus, jactantiam ejus : et quod non sit juxta eam virtus ejus, nec juxta quod poterat conata
sit facere. 31. Ideo super Moab ejulabo, et ad Moab universam clamabo, ad viros muri ficti-
lis lamentantes. 32. De planctu Jazcr plorabo tibi, vinea Sabama : propagines tuæ transie-
runt mare, usque ad mare Jazer pervenerunt : super messem tuam, el vindemiam luam,
predo irrui. 33. Ablata est lætilia et exsultatio de Carmelo, et de terra Moab, el vinum de
torcularibus sustuli : nequaquam calcator uvæ solitum celeuma cantabit. 34. De clamore Ile-
sebon usque Eleale, et Jasa, dederunt vocem suam, a Segor usque ad Oronaim vitula con-
ternante : aquæ quoque Nemrim (pessima) erunt. 35. Et auferam de Moab, ait Dominus, offe-
rentem in excelsis, el sacrificantem diis ejus. 36. Proplerea cor meum ad Moab quasi tibia)
resonabit : et cor meum ad viros muri fictilis dabit sonitum tibiaram ; quia plus fecit quam
potuit, idcirco perierunt. 37. Omne enim caput calvitium, et omnis barba rasa erit : in cunc-
tis manibus colligatio, el super omne dorsum cilicium. 38. Super omnia lecta Moab, el in
plateis ejus, omnis planctus: quoniam contrivi Moab sicut vas inutile, ait Dominus. 39. Quo-
modo victa est, et ululaverunt? quomodo dejecit cervicem Moab, et confusus est? Erilque
Moab in derisum, et in exemplum omnibus in circuitu suo. 40. Hæc dicit Dominus : Ecce
quasi aquila volabit, el extendet alas suas ad Moab. 41. Capta est Carioth, et munitiones
comprehensa) sunt : et erit cor fortium Moab in die illa, sicut cor mulieris parturientis.
42. Et cessabit Moab esso populus : quoniam contra Dominum gloriatus est. 43. Pavor, et
fovea, el laqueus super le, o habitator Moab, dicit Dominus. 44. Qui fugerit a facie pavoris,
cadet in foveam : et qui conscenderit de fovea, capietur laqueo : adducam enim super Moab
annum visitationis eorum, ait Dominus. 45. In umbra Hescbon steterunt de laqueo fugien-
tes : quia ignis egressus est de Hescbon, et flamma de medio Scoti, et devorabit partem Moab,
el verticem filiorum tumultus. 46. Væ tibi, Moab; periisti, popule Chamos : quia compre-
hensi sunt filii tui, elfiliæ tuæ in captivitatem. 47. Et convertam captivitatem Moab iu novis-
simis diebus, ait Dominus. Huc usque judicia Moab.

I. A» Mo a b, — scilicet dirigitur sequens por-
phrtia. Moab, regio est et urbs, hebraico dicta Ar,
et græcc *Arcopolis*; hic agitur tam de urbe, quam
de Iota provincia, quæ pars est Arabiæ Putrine :
hæc enim Moabitidem, Idumœam, Amalecitidern
el Cedar ambitu suo complectitur, ait Adricho-
mius.

N a b o. — Erat civitas Moab in tribu Rubén, *Nu-
itur*. XXXII, 37; est etimi nomen montis et idoli
Chaldreorum, *hater*, x l v i, I. *Nabo* hebraico signi-
ficat oraculum, quod quia erat in hac urbe, ideo
dicta videtur *Nabo*; ideoque eam primo loco in
cia le ponit, *q. d.* Tu Nabo ex falso tuo oraculo
promisisi libi cæterisqui urbibus Moab pacem
el immunitatem a Chaldrels; ideo falsitatis ar-
guam te, tuumque idolum; ac te primum tra-
dam Chaldieis, deinde cæterus urbes Moab. lia
Sanchez (I).

V i s t a t a e s t, — vastabitur: omnia enim hæc
preterita, prophetice pro futuris capiuntur.

(t) Nabo ac pleræqnc qnæ mox memorantur, urbes
)' a l l a n m *t'arhitl ntm. Hurbon, Dibon, Aroer, Ilrth-*
m«0-« *Ja:rr, Sabama, Huhn linini, Gadil. irumve olmi*
tu Tout Mui. lum. xxxii, », 34-38j; U» vero per As»y-
n* d p rum, a MuabiU» rxxupalæ.

C a r i a h i a i m. — Urbs est Moab in tribu Ruben ;
Nam. xxxn, .37, ubi gigantes habitarunt, *Genes.*
XIV, B. Tempore S. Hieronymi (uti ipse te-tatur
in Locis *llebr.*) Christianis omnibus florens voca-
batur Coraiatha, eralque in decimo milliaro
juxta Medabam urbem Arabiæ. Dicta est Caria-
thaim in duali, *q. d.* Duæ urbes : videtur enim
duplex fuisse civitas, uti est Roma, Praga, Cra-
covia, aliæquo uiiilke. Sic *Canathiarim* dicta est,
quasi civitas sylvarum : *Canalh-Sephcr*, quasi ci-
vitas litterarum, puta Academia PalæstiniB, Josué
xv, 15. Sic Il brou dicta est *Cariath-Arbe*, quasi
civitas quatuor, scilicet Patriarcharum, puta
Adæ, Abrahæ, Isaac el Jacob, qui ibidem septdti
sunt, ait ex Relira is S. Hieronymus in cap. xxvii
Matth., et Lyranus, Hugo , Abulensis in *Josué*,
cap. XIV, 15.

C o n f i s a e s t f o r t i s. — Hebraice, *confusa est re-
fugium*, scilicet urbs Cariathaim, ad quam tem-
pore belli, vicini confugere solebant, ob ejus
munitionem.

2. N o x E S T U L T R A E X S U L T A T I O I N M O A B C O N T E A
H e s e i i o n. — Hebraice, *de Hescbon*, quod scilicet
olim fuerit urbs celeberrima Seon n gis \mor-
rhæorum, quia destruetur; unde de ea Moab

gloriari non polcrit. Ita Septuaginta et Vatablus. *Secundo* et potius, cum l'agnino, Cbaldæo, Lyran-
no, Ungono et Sanchez, aliter hæc dispungenda
sunt, scilicet hoc modo : *Non est exsultatio in
Moab : contra Hescbon cogitarunt malum*, scilicet
Chaldæi. Hescbon enim erat urbs in Moab : undo
de ejus malo et clade Moabita? exsultare non po-
terant, sed dolere et lugere. In llebræo est pul-
chra paronomasia, *contra Hescbon*, id est cogi-
tationem, machinationem, *chasebu*, id est
cogitarunt malum, sese invicem ad excidium et
spolia Hescbon excitantes, et dicentes: a Venite,
et disperdamus eam de gente, » id est de genti-
bus, ut scilicet amplius inter gentes non existât,
ut non sit ipsa gens inter alias gentes. Hæc eadem
de Moab prædixit Isaías, cap. xv et xvi, ex quo
multa hic deprompsit Jeremias, vel potius per
ejus os iteravit Spiritus Sanctus, ut prophetiam
suam et Isaïæ confirmaret.

Ergo silens conticesces, — scilicet tu, o Hese-
bon : ita Theodorelus, Rabanus et Lyranus; sed
Chaldæus, Vatablus et Pagninus accipiunt *ñsilens*,
ut nomen proprium alterius urbis, quæ hebraica
vocatur *3fadn.cn*, id est silens, *q. d.* Tu quæ a si-
lento vocaris Madmen, ad silentium et solitudi-
nem redigeris.

4. Annuntiate clamoribus parvulis ejus, — id
est prædicite pueris ejus fore ut clament : pueri
enim in adversis et excidiis ejulant et clamant præ-
aliis omnibus, præsertim cum vident parentes oc-
cidi, vel a se in captivitatem abduci.

Ven. ». B. Per ascensum enim Luith, — *q. d.* Moabilæ
qui fugiunt Chaldaeos, ascendent flentes in Luith
locum excelsum, ut ibi tuti esse possint. Ita Ly-
ranus et Vatablus. Aliter S. Hieronymus, Rabanus
et Hugo, *q. d.* Per Luith clivum, Moabilæ flentes
captivi abducentur in Chaldæam : hi enim putant
esse oppidum. Ita Eusebius.

v<n. ». 0. Fugite, — o Moabilæ !
Eritis quasi myricis, — id est humiles, abjecti,
steriles, mæsti et solitarii : vide dicta cap. sviii,
vers. 0. Sic S. Antonius, Paulus, etc., fugerunt in
desertum ob persecutiones vel Decii et tyranno-
rum, vel amicorum et mundi, ibique latuerunt
quasi myricæ.

Vrn.7. 7. Et irit Guamos in transmigrationem. — » Cha-
Cbirro» mos, idolum fuit Moab, cui Salomon rex fanum
f. "l a'difleavit, III *Beg.* xi, 7. A Chumos multi dedil-
d cunt Græeum xfrue*, qui deus fuit temulenti®, sci-
mt.nilo-Heel Bacchus apud Philostratum; unde

@QID* significat lascivire, et xôusi vocantur cantiones et
saltationes lascivie; et Latinum *cornessari*, et co-
mœdia, atque tragoedia, inventa sunt in Icaro
urbe Attica, idque ipsius vindomiæ tempore:
unde <t trygœdia ab initio fuit appellata. Tpy-
enim significat vindemiam, et vindemiare.
CMmtrt l'orto Chumos, ut notat Stuckius, lib. I Cowvr-
hH ihc- cap# a Syrochaldæo VOD *kemas*, id est oo-
cullare, latitare, deducitur, ut intelligatur Bac-
chus vjxTiÀiGc, sivo cui noctu sacra faciebant per

comessaliones, et consequente? effrenes libidines,
teste Plutarcho et Pausania, quo alludit Apostolus
Jtom. xiii, 13 : « Non in comessationibus, et ebric-
talibus, sed sicut in deo honeste ambulemus. »
Hinc quoque dicebantur, qui coronati et
bene poti in alienum convivium irruebant non
sine tibicine.

Secundo, Chrislophorus a Castro, Chumos idem Ctamot
vult esse cum Beclphegor, id est deo apertioni?
vel nuditatis, qui voce nonnihil detorta Priapus cenk&t
dicitur, dicique *Chamos*, id est *quasi palpan*s aut
contrectans. Erat Beclphegor imago viri nudi, qui
habebat pellem mortui in ore; quo significabat
non esse remedium mortalitatis; nec naturam fu-
gientem retineri posse, nisi per os cibo et potu
materia libidini et generationi subministretur, per
quam natura fugiens quasi tenetur et propagatur
in prole. Hujus cultus erat in comessationibus et
effreni libidine, et exercebatur per sacerdotes me-
retrices, *Osce*, cap. xiv, quarum princeps fuit Maa-
cha mater Asa, quam Asa amovit, et Priapum
evertit, III Reg. xv, 13. Verum de Beclphegor fuse
egi *Numer.* xxv, 3.

Nota: In Hebræo pro *Chamos* scribitur *Chamis*,
quasi per contemptum decuriatur et resecetur
ejus nomen, quod jam captus sit et confusus, et,
ut Galli dicunt, *Camus*; ulpote cui imperium, vi-
res et opes sint adempta.

9. Dat b f lousm Moab. — Est ironia, g. d. Videte
ut Moab floreat opibus et gloria; floribus ergo
eam redimite, coronamque floridam capiti ejus
imponite, imo ipsa genio et veniri indulgens co-
ronet se rosis : sed scitote eam rum suo flore de-
solandam, capiendam et egressuram in captivi-
tatem. Ha Habanos, Hugo et Lyranus. Vel date
florem Moab, ut sciat tam brevi se ad nihilum
redigendam, quam brevi marcescit flos. IsaûB
cap. XL, vers. 6 : « Omnis caro fœnum, et omnis
gloria ejus quasi flos agri. Exsiccatum est fœnum,
et cecidit flos. » Talis nimirum osi omnis terræ
splendor, pompa et gloria : nam in cœlo dun-
taxat cœli solida, constans et perennis decor, vo-
luptas et gloria. Huc accedit expositio Sanchez,
quæ talis est : Quanlucumque in rñnœno et irri-
guo loco sil Moab, florealque ac nilcat ab uber-
tate patria, florens tamen et nitidus abripietur in
alienum solum : « et civitates ejus » prius flo-
rentes et laute, a desertis erunt, non squalentes et
vasis, ut nullus illas prorsus inhabitet. Nimi-
um in rebus et opibus humanis verissimum est illud
Seneca), *epf. sf.* 39 : « Sic segetem nimia sternit
ubeitas; sic rami onere franguntur; sic ad matu-
ritatem non pervenit nimia fecunditas. Idem ani-
mis (nonne evenit, quos immoderata felicitas rum-
pit. » Hic sensus congruus est et plausibilis. Ex
eo enim dicimus, tunc maxime vicinas esse ur-
bes cladi, et homines tribulationi et cruci, cum
maxime gloria, opibus et deliciis florent : sicut
Moab florens et rosis coronans, vicinissima erat
excidio. Nimirum « fortuna vitrea est : dum splen-

COMMENTARIA IN JEREMIAM PROPHETAM, cap. XLVJII.

det, frangilur. » Ratio est, quia rota foilun.u similis est rot e natane, qu.r ab auctore suo ita instituta est, ut semper gyret in orbem, cumque in Sui culmine est et summa perfectione. lune rotando descendat, et tendat ad finem Ita poma cum maturrima sunt, putrescunt; flores cum ple* Diesimi, marcescunt; animalia cum justam habent st ituram et ælatem, ad «enium et interitum declinant. Sol cum in meridie est citissimus, mox do- uât ad occasum; cum est in solstitio æstivo, linat ad hiemem. Idem ergo est imperiorum, hium, principum, hominum circulus, perfo- cas, terminus et occasus.

Stxwufo, R. Kimchi, Pagninus et Vatablus sic vertunt : *Date alam Moab, quia volando volabit*, scilicet in captivitatem ; aut ut eam evadat, celerlime fugiet, et quasi avolabit.

Tertio, Chaldæus vertit : *Auferte coronam a Mono*, et scilicet date eam Chaldæo. Hebræumenim **pī tsits**, *primo, florem;secundo*, alam; *tertio*, coronam significat. Xoster optime cum Aquila et Symmacho vertit, *florem*.

Quarto, Septuaginta vertunt : *Date signa Moab*, scilicet imminentis excidii, *q. d.* De eo moneto eam. atque ut credat, ejus signa proferte : vel, ut Theodorctus, dale, id est ponite signa per solitudinem, ut sciat Moab qua via per eam fugere debcaL

Quinto, alii sic explicant, *q. d.* Sicut sponsa floribus coronata ducitur ad sponsum, ita tu, o Moab, orna te marito luo, scilicet Chaldæo, sed ho.-li immani.

Scito et melius, a Castro sic explicat, *q. d.* Coronis floridis et odoribus, o Moab! te et tuum funus adorna, quia in Chaldea sepelierisel ino- riori isolentemm divites coroniselomni pompa suorum funera exornaro. Hic sensus, uti et pri- mus, cæteris aptior est et planior. Unde Syrus et Arabicus vertunt : *Date coronam Moab, quia des- ilusione destruetur, et omnes civitates ejus in deser- tum trimi, præ inopia incoia*.

FWiLas
ereibint

Lbi nola : Solebant Gentiles mortuorum cor- pora floribus et coronis redimire; imo si quis virtute sibi coronam aliquam peperissel, wlein etiam mortuus solebat condecorari, idque ex permissu legis duodecim tabularum, quæ exstat apud Plinium, lib. XXI, cap. in, cl Ciceronem, lib. II *De Legibus*; atque ita in funere Scipionis factum esse testatur ibidem Plinius: « Populus, inquit,funus locavit, qu ique proferebatur, llórese prospectu omni sparsit. » idem factum in funere filu? Virginii, tradit Halicarnassus, lib. XI : a/Elibus, inquit, exsiliebant mulieres et virgines, casum illum lugentes (erat enim occisa a patre, ne a Clodio violaretur), atque aliæ flores et coronas in lectum jaciebant. » idip^u.a de funere Bruti narrat lib. V. Unde Clemens Alexandrinus, ho. II *Strom*, c ip. vin : « A turba, raqui, et negotio ruñóte securitatis signum est corona : quare ea mortuos coruuanl. » Pluribus idipsum ex

Livio, Capitolino, Ovidio, Herodiano et Virgilio probat Lipsius ad cap. xiv Taciti.

jfl

Verum hunc ritum coronandi mortuos repu- Chilm- diarunt primi cl prisci Christiani, eo quod nihil cum gentilibus commune habere vellent. Unde l uo?*

contra eum Tertullianus scripsit librum *De Co- corona militis*, et Minutius Felix in *Octavio* : u Nec mortuos, inquit, coronamus. Ego vos in hoc magis miror, quemadmodum tribuatis exanimi aut non sentienti coronam; cum et beatus non egeat, et miser non gaudeat floribus. » Ita ipsi in odium gentilismi, et ad vitandum periculum relapsus in idololatriam : quod quia jam cessat, hinc solemus funera Ductorum, Virginum, Martyrum, etc., coronare floribus. Ita narrat Palladiis in *Lausiaca*, cap. xxxix, de mulieribus religiosis Tabennedotis viventibus secundum institutum S. Pachomii : a Si virgo, inquit, obierit, reliqua* virgines cum eam ad sepulturam concin- naverint. efferunt, et eam ponunt ad ripam fluvii. Trajicientes autem fratres cum palmis el ramis olivæ, et psalmodiis, eam transmittunt, et in suis monumentis sepeliunt. »

10. Maledictus. — Est aslysmus : festive enim Vers.<0« per exaggerationem vocat eos benedictos, qui operi sancto et benedicto jusliliae divin®, puta excidio impiorum Moabitarum, quoquo modo, etiam materi diter tantum, cooperabantur; renuentes vero et pigros in hoc opere, vocat maledictos. Loquitur enim in genere, abstrahendo ab hujus vel illius Chaldæi tyrannide, tantumque spectat opus hoc in se, prout est opus jusliliae divinæ : sic enim in se sanctum est, el quicumque illi cooperantur, sancti sunt et benedictione digni : milites vero et lictores qui ei cooperari renuunt, iniqui sunt et maledictione digni. Sic Cyrus puniens et evertens Babylonem, itaque peragens reipsa justum Dei contra eam judicium, vocatur beatus, *Psalm. cxxxvi*, 8 : « Filia Babylonis misera : beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis. Beatus, qui lenebit, et allidet parvulos tuos ad petram, p Vide Can. XXXVI.

«

Secundo, proprie et particulatim, « maledictus est, » scilicet si sciat hanc esse Dei voluntatem, uli Chaldæi potuerunt scire ex hac prophetia Jeremiu* it aliorum : a qui facit opus Domini, » id est vasisilonem Moab, quam Dominus decernit et imperat (sic cædem Ch ildæorum vocat opus Domini, cap. t,25) « fraudulenter» (ita legendum cum Romanis, Hebræo et Chaldæo, non *negligentes*, he< l ita vertant Septuaginta, sed idem significant : miles enim vel servus, qui negligcnler opus a duce vel hero præceptum peragit, fraudulenter agit : defraudat enim herum suo jure el lucro), ut scilicet fingat se velle occidere Moabilas, et inierim oh lytrum vel aliam cau>arn eis parcat, unde explicans subdit : « Maledictus <pn probibel gladium suum a sanguine, w Preclare Aristides, hymno m Juvem : « Ignavia, ail, in rebus

divinis est nefaria. Sin « opere tanto » erimus inferiores, facile por argumenti naturam excusabimur, ut qui non ultro destiterimus, sed necessario victi sumus; præstat autem rideri a diis si opus sit, quam reprehendi, »

Hinc patet quod, si Chaldæi cognita hac Dei voluntate bona fido totos se ei conformassent, sluduissentquo illam tantum exsequi, non peccassent, imo recte et pie egissent, vastando Moabitas : verum quia ipsi non tam Deo, quam suæ ambitioni et avaritta servierunt, in ejus et aliarum gentium excidio : hinc tyranni fuerunt, ideoque pariter et ipsi traditi sunt gladio Cyri et Persarum, ut audiemus cap. I.

Tropologice maledictus est, qui hostes suos, scilicet affectus pravos, mortificationis gladio non de sunt insequitur, non cædit; sed vivere patitur et dom>nar>* Hli enim stint hostes Dei,æque ac anim@

propriæ,quam, nisi occidantur, occident. Maledictus ergo est qui cæde pravarum cupiditatum (quæ crudeliores sunt hostes, bellumque crudelius gerunt, quam Moabita) mortificationis gladium minime cruentat. Hic enim gladius cupiditates truncans, non solum de illis ipsis, sed etiam de dæmone triumphum agit. Dæmonesenim per cupiditates nostras non oppugnant; unde S. Augustinus, lib. *De Agone Christiano*, cap. n : « Ibi, inquit, vincuntur inimicæ potestates, ubi vincuntur cupiditates. »

Rursum S. Gregorius, III part. *Pastor*, admon. 26 : « Maledictus, inquit, qui prohibet gladium suum a sanguine : gladium quippe a sanguine prohibere, est prædicationis verbum a carnalis vita interfectione retinere, de quo rursum gladio dicitur : Et gladius meus manducabit carnes. » Notent hoc concionatores, qui vitia populi non castigant, sed dissimulant aut etiam palpant.

Denique proprie judicibus, magistratibus et prælatis dicitur : u Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine. » Nam, ut ait B. Petrus Damianus, *epist.* 11, cap. m : a A sanguine gladium suum prohibet, qui se ab inferenda reprobis ultione digna coercet : facti siquidem culpam habet, qui quod potest, neghgat emendare. » Idque probat exemplo licii, qui inorte a Deo punitus est, eo quod non satis severe castigasset peccata filiorum.

Audi sapientem morionis sententiam. Superiori sæcuload Ludovicum XI, regem Trancile, venit quidam perpetrati homicidii reus, veniam criminis petens. Hex facti enormitatem considerans, quodque jam tertio impune aedem commisisset : « Ecquid, ait, tu rursus veniam postulas? jam tertium homicidium perpetrasti. » Id audiens regis morio : « yuid, inquit, Domine, tertium? imo primum dunlaxat est, quod hic perpetravit; secundum et tertium tuum est : quia si primum non condonases, reliqua non perpetrasset!. » Præclarus ergo fecit alter, scilicet S. Ludoviciens, rex Eranci@; postulaverat, ab eo quispiam homicida laci-

noris condonationem : rex annuerat; at paulo post orans, incidensque in illum versum p<ahni cv : n Scati qui faciunt justitiam in omni tempore; * protinus eam remissionem revocavit, dicens : a Princeps, qui cum crimen punire possit, illud non punit, non minus coram Deo reus est, quam si ipse perpetrasset!. » Memorabile quoque est quod legimus in *Vita Jacobi Carrancensis principis Patavini*. Hic moriturus quosvis admisit, qui queri de se vellent. Venit cum aliis unus, qui arroganter pecuniam quam ob remissam capitis damnationem acceperat, sibi restitui postulavit, tanquam contra justitiæ ordinem datam. Cui princeps generosa voce : a Si tunc justitia m te reddita fuisset, nunc, quod injuste facis, queri de me non posses. Nulius ergo peccati mihi conscius sum, nisi quod mitius quam merueras, fueris mulctatus. »

i l. Eertilis flit. — Hic causam cladis assignat, Ven. « u scilicetfertilitatem, indeque lasciviam omnemque luxum. Eamdem causam calamitatis Belgicæ jam per quinquaginta annos scimus et vidimus. Comparat Moabilas vino, terram eorum dolio, pacem et abundantiam rerum fæcibus, mores eorum saporis et odori vini, q. d. Sicut vinum, præsertim forte, quale est in regionibus calidis, quamdiu in suis residet fæcibus, suum fortem, austerum et taculenlum saporem relinet et odorem; sed ut cum mutet, el fiat purius, suavius el delicalius, de vase in vas aliud transfanditur: sic Moabita in sua regione hactenus resederunt in summa pace el opulentia, nunquam capii vel abducti, ac consequenterin germana sua superbia, solitisque peccatis, præsertim Sodomie et Gomorrhæ, cui vicinissimi sunt, remanent quasi fæcibus; feces enim sunt otium cl tranquillitas, ail Vatablus; et. ut Hugo, vitia el delicta; et, ut Chaldæus et Lyranus, divitta, quia sicut vinum tace, sic regna divitiis conservantur. Proprie vero, ut Sanchez, fæces sunt locus ipse natalis, sive patria, quæ mater appellatur, «eque ac taces vini. Hic enim locus Sodomæ vicinus, tot ilagitiis infectus aliquid te-truin et Sodomiticum exhalabat in Moabitarum mores.

12. Et (ideo) mittam ei ordixatores (qui lagun- Ven. it culas aut dolia ordine solent disponere, puta victores, ut vertit Vatablus), et stratores, — non qui lagenas confringunt, et fragmenta calcant et sternunt, uti volunt aliqui; sed astratores, » id est qui solent prosternere aut inclinare dolia, ut vinum ex uno in aliud fundant. Unde Septuaginta vertunt : *Declinatures qui eum declinabunt*; et Hebræa habent : 'IH>Ī' CDW *tsoim vetseuhu*, id esi *transmigratores, et transmigrare facient eum*; id est transfusores, et, ut ita dicam, transvasatores, qui transfundant eum ex uno vase in aliud. Per bos inlelligit Chaldæos, qui Moabilas ex Moab in Gbol-dæam, quasi m aliud dolium traduxerunt, utip.M. ibi humiliati el afflicti, novum saporem, id est novus mores, novam animi demissionem, novum Dei cultum induerent; unde sequitur : « Et Vtua

ejus exhaurient, » id est urbes Moab, incolis in captivitatem abductis, evacuabunt.

Et lagunculas eorum collident. — Id est urbes eorum destruent; pro eodem enim capit vasa et lagunculas, 7. d. Postquam vinum transfuderint, vasa in quibus erat confringent, hoc est, postquam Moabitas ex urbibus abduxerint, urbes ipsas vastabunt ac diruent, inquiunt Maldonatus et Vatablus.

Sic tropologice, ut quis innovetur, subinde domum, urbem, regionem mutare debet, ut cum concubinam, socium, aut aliam proximam peccandi illecebram domi habet, quam deserere debet. Aptē quoque fatuo transfieras ad innovationem, quæ til transeundo ad Religionem.

13. Et confundetur Moab a Chorofo, — quia videbit se a Chornos non posse defendi, quin cum eo trahatur ignominiose ad ludibrium in Babylo-nem; sicut braelitas a captivitate Assyriorum tutari non putuerunt vituli aurei, quos erexerant et colebant in Dan et Bethel. Meminit Bethel præ Dan; quia Bethel celebrior et sanctior erat locus, consecratus a Jacobo patriarcha, *Genes, xivm*, 18; idcoque peccatum et idololatria ibidem commissa a Judæis, erat sceleratior; faciebant enim ex *Bethel*, id est domo Dei, *Belhaven*, id est domum idoli et diaboli, uti ait Osce, cap. iv, 15, uti et faciunt hæretici et apostato) nostri.

15. Civitates illius succiderunt. — Ita Romana; alii, ut Planlinus, legunt *succenderunt* itaque legendum videtur. Hebraice enim est *ascenderunt, scilicet per ignem* el fumum in cadum, id est evanuerunt in favillas et auras. Nota: Hebr. pulchra est antithesis, « civitates » ejus quasi *chwm* et *anathema*, id est quasi hostia piacularis justitiæ divinæ, oblata el succensa ascendit in cadum; « juvenes vero superbi et tumidi descenderunt ad lanienam el mortem, indeque ad sepulcrum et ini-Tininj.

Aliter Maldonatus: « Civitates, » inquit, id est populus imbellis, ascendet in captivitatem; a juvenes» vero militares et bellicosi descendent ad gladium.

17. Consolamini eum omnes. — Ex consolatione praviuin lucium intelligit, 7. d. Tanta erit Moab vastitas et luctus, ut omm omnium consolatione indigeat. Est metalepsis.

Qui scitis nomen ejus, — qui habetis cum eo notitiam et amicitiam. Sic Christus ait: a Ego cognosco, » id est amo el curo, a oves meas; » et vice versa, « nescio vos, » id est sperno, negligo vos. Porro consolationis formam præscribil, dicens:

Dicite: Quomodo confracta est virga fortis, baculus gloriosus? — Idem est baculus et virga, ç. d. Quomodo confractum est sceptrum, id est remain gloriosum Moab? In voce *fartis*, latet irunia. q. d. Moab jactabat se fortem et invictum, icd levi Chaldæorum flatu prostratus, ostendit quam facril habilis et inünuf?

18. Habitatio (o popule, qui habitas in) DiBON(l)! Vera. it» — Quod interpretatur *luens*, ait S. Hieronymus, vel *stiffi' icnter infellujcns*, 7. d. O populo Dibon, qui ante gloriabaris do copia aquarum et sapientiae! jam luge ac sede in siti el summa desolatione ac oblivione, quasi myricæ in deserto, uti dixit vers. G. Addit Isaías, cap. xv, aquas Dibon fœdanda esse civium sanguine.

Sic Deus irrogai pœnam culpæ congruentem, atque gloriatili de litteris, earum ignorance; diviti paupertatem; superbo contumeliam; lascivo carceres; guloso et luxurioso morbos et cruciatus infligit.

Vastator Moab, — id est Nabuchodonosor, qui vastavit Moabitas.

20. Confusus est Moab. — Hæc est responsio Ven. w. Moabitarum fugientium, ad interrogationem sivium Aroer, quæ præcessit.

21. Judicium. — Vindicta Dei veniet ad urbes non Vew. H. tantum montanas, sed et campestres Moab. Quæ enim sequuntur usque ad vers. 25, nomina sunt urbium Moab.

25. Cornu Moab, et brachium, — id est fortitudo, Ven. potentia, gloria et regnum; quia robur et imperium animalium est in cornibus et armis sive brachiis. Hisce euim pugnant et manus conserunt milites.

26. Inebriate eum (2), q. d. — O Chaldæi! pro- Ven.* pinate Moab calicem furoris Domini, quasi lictores et executores justæ Dei vindictæ; vino iræ et ultionis Dei eum implete et inebriate, hoc est afflictionibus ita eum opplete, ut quasi ebrius vomere cogatur omnes opes et gloriam suam, ulque volutet se in suo vomitu, præ afflictione et dolore manus pedesque terne allidendo, itaque aliis sit risui, uti ebrii el vomentes a sobriis rideri solent. Forte perstringit Moabitarum crapulani usque ad vomitum. Alludit ad *Job* xx: « Divitias, quas devoravit, evomet, et de ventre illius extrahet eas Deus, et erunt in derisum. » Causam subdit: « Fuit enim in derisum libi, Israel, » q. d. Quia tu, O Moab! derisisti Israelitas cognatos et vicinos tuos, cum al) hostibus vastarentur, « quasi inter fures reperisses eum » (Israelcm), id est instar furis,

(1) « Descende de ginria, et sede insiti. » *Sidm* opponit *giortir*, augendo allhctiunrni, quasi dicat: non tantum eris ignominiosa, sed et rebus necessariis egebis in captivilalo. C. B. Michaelis lucium indicari putat, in quo uuii tantum a cibo, sed et omni potu abslineUir, coli. *Jun.* m, 7. Schmidius et J. D. Michaelis silis mentionem hic ideo fleri putant, quod Dibon, qiam alloquitur, ad Aruonein sita optimis aquis abundaret; cf. *tsaia* cap. xv, 9. (Rosenmuller.)

(2) « Quoniam contra Dominum erectus est. n Terram nempe Israehlicam non solum occupando, sed etiam gloriando contra Jovam, tandem aliquando reddita sibi esse, erepta olim al) Israelitis. Nempo ploræque urbes, quarum hic mentio fit, ante Sfehoms bellum et victorias, fuerunt Moabiic-e, diu deinde Israelitiche, Israeli-tisque in exilium abductis, denuo Moabiti* occupantibus c&tfenml. Couler. *Judie*, xi, ubi Camt^chiis Jov@ opponitur. fJ. D. Michaelis.)

qol, cum In furio deprehenditur, ridetur et ostentui habetur : ita tu risisti Isradem. Ita Chaldæus, Vatablus et alii (Í).

Nota : a Allidet manum, n id est, inquiunt Hugo, Rabanus et Lyranus, habebit colligatam manum, id est potestatem cl dominatum. Alii, 7. d. Præ nimio dolore manum ad manum complodet. Sed aptius est quod dixi, scilicet allidet manus pedesque terr®, volutando se in suo vomitu, id est in sua terribili clade el punitione, in sua horribili afflictione et cruciatu : solent enim ebrii et vomentes præ angustia, manus non tantum complodere, sed et allidere terne, pulsare lectum aut sedem, versare se in omnem partem, et alia angoris el doloris signa edere, juxta illud *Job* xx, 22 : a Cum saliatu fuerit, arctabitur, æstuabit, el omnis dolor irruet super eum. »

28. Relinquit civitates, — q. d. Cogemini, O Moabitici relinquere civitates, et habitare in rupibus et cavernis, casque profunde ingredi, ut ibi lateatis quasi columbæ : hebraico enim est, *trails os foveæ*, id est in ulterioribus cavitatibus caverit® (2).

Secundo, to *habitate in petra, sic* accipi potest, q. d. Fugite ad urbem Moab, qu® petra dicitur; quia in petra et altissimo monte sila, idcoque munitissima cl ab hoste tutissima est.

Sic tropologice, e mundo fugiendum est ad

(1) Vers. 27. «Fuit enim in derisum tibi Israel, quid inter fures reperis eum. » Sunt qui na capiant, tibi nihil furatus esi, ut causam habuisses deridendi Israele®. Illa el J. D. Michaelis : a Tibine nocuit, aul aliquod pudendi sceleris conira vicinos commisit quod malis ejus lain impotenter illudis? Nempe plenequo urbes Bubonilarum ohm fuerant ante Sichonis bellum Moabitarum, el æienio jure, nullo postliminio, a Moabilis ni suæ æslimabanlur..... Spectatur lis perpetua Moabitarum cum Israeliti^ de uibibus a Siclune occupatis, quæ jure belli a Stellone ceperant Israelii®; *bum*, xn. Israhelitica occupaverant Moabitæ, non Israhelica Moabitica.

(J. I). Mu h h lis.)

(2) Hoc Gussclius in *Léxico*, pag. 573, eo referi, inquit Rosenmuller, quod columbæ non dircelo 0 regione orilicis ponere solent nidum, sed ad alterum latus orilléis luucet illinc; unde qui peristereones struunt, cellularum fenestras non in earum medio, sed in latere faciei extremo aperiunt, ul sic columbis ab altero latere foraminis spatium nidi collocandi suppetat. Chaldæus incolli de columba de turre 8ua descendente, ut sc in fovea aliqua occultet Sed magis, ut recte Grotius notat, antecedentibus convenit, similitudinem spectare columbam, quæ præ metu insidieilliim nidum sibi quant in aliquo latere Boissæ rupis. Ha C *antic*, n, 14. Cf. *Ezech.* vn, 16. Apposite Bocharlas, *Hicroz.*, part. 11, lib. 1, cap. 111, tom. H, pag. 646, comparat illud Humeri *Iliad*, ?,493:

«X>û-|cv w; t » ntXiia
Í! *pi*) * Gç* kciXw tiatinuTo «frpp,

Fugit ut columba, qua ab accipitre volavit in cavam peiram, m antrum. Quamvis elia in extra metum columbas in untis nidificare, dicit Virgihus, *¿Encid.* V, ver* 213 ;

*Quili** 1peluDea bilbito cninmoU colomba
Gui doiam, et dolcea hUbro>o ta pumioe nidi.

Petram, id estad Christum. Aliter, *tr.rtio*, apposite explicant Sanchez cl Christophorus a Castro, ut sit ironia, 7. d. Licet, o Moab! fugias ad rupes et speluncas quibus abundas; inde tamen le extrabeni Chaldæi, qui ut feroce» prædæque inhiantes canes venatici, te quasi leporem undequaquescrutabuntur (3).

30. Ego scio, etc., jactantiam ejus. — Hebraice *ebrato*, id est iracundiam ejus. Superbia cniin facit homines iracundos et contumaces. Ita Vatablus.

Quod non sit juxta eam (scilicet jactantiam) virtus (id est fortitudo et vires) ejus, — 7. d. ait Theodorctus : Plus se jactat Moab quam possit facere. Tales et hodie multos videmus, qui < in pace sunt leones, in prælio cervi. » Vide *haut* xvi, 6.

R. Jo>eph Kimchi vertit, *novi transgressionem*, id est iinprægnatione® et incestum, *ejus*, scilicet quod natus sit Moab ex Lot per incestum cum filia : videre enim suum ortum, vitia et miseras, est remedium ad retundendam superbiam.

Nec juxta quod poterat conata srr facere, — 7. d. Non consideravit quid posset, quid ferrent humeri; sed plus conata est facere quam pre-stare poterat.

31. Muri fictius. — Hebraice OTH Tp Air *cheres*, videtur esse nomen proprium urbis in Moab dicte *Kir*, id est paries vel murus, de qua *Isaiæ* ivi, 7; ita Septuaginta, Vatablus, Pagninus et alii: cui appositum est *chares*, id est fictilis, quiamuros habebat fictiles, et, ul Isaias ait, *coctiles*, id est latericios, quales pauc® urbes in ea regione, utpote saxosa, habuerunt. Unde et IV *Reg.* ur, captis cæteris urbibus, dicuntur soli intacti mansisse muri fictiles, id est Air *cheres*, urbs habens muros latericios, 7. d. Quanluincumque fortis sis el latericia, evertenda tamen es a Deo, cui nihil, quantum forte, resistere potest.

Alii censent Moabitas in genere Vacari viros inuri fictilis, quia latericiis muris cingebantur. Ita Maldonatus (4).

32. Db plancu Jazeb, — q. d. Fletu simili fle-vm.rt-

(3) Vers. 29. « Audivimus superbiam Moab, n etc. Verba hæc Dei esse plores palant. Malumus pru \alis verbis habere, qui nomme omnium loquatur, quasi diceret : omnium ore celebrata esi Moabi superbia, nec est qui de ea uoa audient; Deus loquitur vers. 30. Sunt hæcet qu.u proxime sei|juuutur ex Isaiadesumpta, sed ita, ul quæ illic unico versu sequuntur, hic in duos versus ani distracta. Insolentiam el animi elationem exprobrat et Suplianlas, cap. 11, 8. Cf. *Isaiæ* xxv, IL

(4) Juxta Schnurrerum, non Jeremiæ attribui possunt hæc verna, quibus sul animi sensum significaret Pruphela; itaque statuendum, inquit, alitis homines tingi atque in scenain produci, qui lamentantium personan suxlpunt. Breviter, post p cogitatione addendum esse verbum “IOX’ *ianuir* (dicet), seu *iomcrou* (dicent), ut sensus prodeat hic: Propterea lugubres voces audientur hujusmodi, *de Moab*, etc..... > ‘I ndul \« lat, inquit Husenmullct ad vers, consimilem 36, quominus vatem ipsutu dolore tactum existimemus, oh miseram sortetn eorum quibus mala divino jus&u dcuuulial.

tui farto super Inzer, deflenda est fertilis vitibus, et metaphorice hominibus, Sabama; quia æque ac Jazer vastata est, id est vastabitur a Chaldæis. Unde Septuaginta vertunt : *Juxta planctum Jazer plangam te, vinea Sabama*, ut sint verba Propheta. Chaldæus tamen accipit quasi verba Dei, 7. d. Sicut feci flere Jazer. ita flere te faciam, vinea Sabama. Omnes hæ urbes fuerunt Moabilarum. Notum est Hebreos urbes, præserlim optimas el amœnas agris et vincis, metaphorice vocare vineas, el cives vites, ut patet cap. n, 21, cap. xii, 10, *Isaías* hi, 14. Sicut enim in vinea est propago palmitum et botrorum, sic in urbe est propago civium. Unde et Christus Ecclesiam vocat vineam, se vitem, Christianos palmites, *Joan*, xv, 5.

Propagines. — id est cives tui quos propagasti, Chaldæos fugientes, pervenerunt ad urbem Jazer, el ad illi vicinum mare .Mortuum, imo ultra illud fugerunt, vel in Judæam, vel in Palestinam, vel in Ægyptum : nam alioqui euntibus vel abductis in Chaldæam, nullum erit transeundum mare. Quare non recte videntur explicare Chaldæus, Hugo, Lyranus, Vatablus sic, 7. d. Cives Sabama abducentur ti ara mare m captivitatem; cives vero Jazer ad mare Unium pervenient.

Melius explicant Maldonalus et Sanchez sic : a Propagines, ® id est multitudo civium tuorum usque ad mare et ultra perveniebat, 7. d. Nimis fertilis eras, nimis longe mittebas sarmenta tua, oportet te amputare; sic enim dicitur de Israele, *Psalms*. lxxix, 12 : « Extendit palmites suos usque ad mare, d

Denique S. Hieronymus per *mare* Babylonem accipit, ad quam abducti sunt Moabita. Verum primus sensus, uti maxime planus, ita genuinus est.

Veri. 13. 33. Ablata est lætitia et exultatio de Carmelo, — id est de loco cullo et fertili Mo d), qui in ubertate similis erat Carmelo monti Judææ. Ita S. Hieronymus, Pagninus el Vatablus, quia scilicet tam messem quam vindemiam Moabilarum tollent et vastabunt Chaldæi. Aliter Sanchez : subaudiendo enim notam similitudinis st ut, sic explicat : Sicut Judæa, ab hoste va iata, cessavit lælitia de Carmelo, succisis pariter ejus vincis et incolis, ita sublata est lælitia a Moab, illa nimirum quam ei vini atque vindeiniæ nobilitas, æque ac Carmelo, afferebat.

Solitum celeuma. — Hebraice est : *Celeuma non erit celeuma. g. d.* Lælum illud carmen vertetur in lucium. Ita Vatablus. *Secundo*, celeusma non erit celeusma adhortantium seso ad calcandum uvas vmumque exprimendum; sed ad fugiendum hostem adventantem. Ila R. Salomon. *Tertio*, celeusma non erit Moabilarum, sed Clialdæorum cohortantium se ad eorum cædem, et ad conculcationem messis et vindemiæ eorum. Ita Maldonatus. Vide cap.x xv, 30, el cap. i i, li. Ita gulonum el polorum clamor el celeusma Indili »* sæpe in lucium el celeusma trillili e, plaususque m pLm>

tum vertitur, dum extrema gaudii luctus occupat.

34. De clamour, — 7. d. Fugientes de Hesebon urbe et fine orientali Moab, continuabunt fugam et clamorem usque ad Elealo, quæ urbs esi finis occidentalis Moab.

A Segor usque ad Oronaim vitula conternante. — ila Romana; supple, clamor fugientium el vastatorum audietur. Nominat basco duas urbes, tanquam extremos et sibi oppositos terminos Moab. Segor enim erat ab Oriente juxta mare .Mortuum : Oronaim ab Occidente septentrionali, hoc est ea parte quæ Assyrios et Babylonios respicit. Dicitur Oronaim in duali, a singulari Oron, 7. d. Duplex Oron. Erant enim du® urbes conjuncta, quarum una Oron vel Belhoron superior, altera Belhoron inferior dicebatur, *Josué* cap. xvi et xvili. Ha S. Hieronymus et ex eo Adrichomius.

Nota : *Segor*, ait S. Hieronymus in *Genes*, xiv, prius dicta est hebraico *Hale*, id est devoratio; deinde *Sahsa*, id est tertia vel conternans, eo quod, ut tradunt Hebræi, tertio terræ motum sit passa et absorpta. Sic el Theodorus, Suidas, Hugo et Lyranus. Rursum dicta eslSe/jor, id est parva, a Lot eo fugiente ex Sodomis, *Genes*, xix, 22.

Secundo et certius, Segor dicitur vitula conternans, id est pulchra, fortis, succulenta, poi fecla, SegordJ. exsultans. Sicut enim in hominibus trigesimus textuw, annus est perfect® ætalis : ita in pecoribus tertius •Busrobustissimus est. Audi S. Cyrillum in *Isatæ* cap. xv, 5: « Tertius annus animantibus ratione carentibus ad ætalis florem, et ad maturitatem vires efficiendo sufficit, itaque eo tempore domari debent. Quamdiu ergo vitula est jugi inexperta, lasciviens et juvencula exsultat, n Idem docent Columella,lib. VI, cap. 11,et Varro, lib. VII,cap. 11. Sensus ergo est, 7. d. Moabitæ, et præserlim incoi® Segor, instar vitul® triennis saginati et lascivientes, jam evecti ad plenum robur, opulentiam el felicitatem temporariam, evertentur : habitabant enim in Pentapoli, quæ ante(luam conflagraret igne cœlesti, erat amoenissima et fertilissima instar paradisi, ut dicilur *Genes*, xiii, 10. Segor autem precibus Lot ab hoc igne mansit intacta, *Genes*. xix,21. Ita ex Septuaginta, Chaldæus, Vatablus, Pagninus, S. Hieronymus, Cyrillus et Rasilus in *Isatæ* xv, 6; eadem enim habet ibi Isafas. Perperam ergo aliqui putant, quod *vitula conternans* sit nomen proprium urbis, divers® a Segor.

Aqlæ quoque Nemrim. — Nemrim oppidulum est, ait S. Hieronymus in *Isatæ* xv, G, juxta Segor et mare salsissimum sive Mortuum, indeque salsis aquis ac proinde sterilibus affluens, q. d. Simili sterilitate quæ est in Nemrim, punietur omnis Moab. Ita Hugo. *Secundo*, S. Hieronymus et Rabanus, 7. d. Aquæ dulces ante in Nemrim, post ejus subversionem, sunt converge in amaritudinem. *Tertio*, ut Lyranus, aquæ Nemrim « pessim®, » quia videlicet sanguine et cadaveribus cæsorunt sunt infecte, et quia turbabuntur multitudine calcantium e?s hostium, inquit Maldonatus. *Quarto*,

« pessim®, » id est, ut hebraico, *desolata: erunt*; et, ut ait Isaías cap. xv, « desert®, » id est per- dentur et inutiles erunt, co quod deficiat habita- tor qui agros colat et rigel, ut patet *Isaiæ* xv, 6, qui ait: « Quia aruit herba, defecit germen, viror omnis interiit, » 7. *d.* ait Vatablus. Nullus locus a clade intactus in Moab relinquetur, neque quis- quam in Nemrim loco irriguo habitabit; undo aquæ ejus deserto videbuntur.

Aquæ Nemrim videntur fuisse amaræ, ex aquis salsis maris Mortui vicini, eo per meatus terræ se insinuantibus, indeque vocari hebraico Nemrim, id est amaræ, a radice m o *nuira*, id est amarus fuit. Ut ergo has aquas dulces conserva- rent, ne a salsis affluentibus ex mari Mortuo sal- sedinem contraherent, debebant accolæ meatus per quos affluebant quotannis obturare : item aquas dulces aggeribus a salsis separaro, et sal- sas percolando dulcorare. Verum accolis per Chal- dæos sublatis, inculto, et, ut ait Isaías, deserto manebant aquæ Nemrim, ideoque amane, inde- que pcssiinæ erant. Rursum enim salsuginem con- trahebant ex aquis maris Mortui.

Hic sensus valde genuinus videtur; simulque Keærim. symbolice et tropologice docet Moabilas omnes- id Mt. que alios qui voluptatibus indulgent, quod omnis voluptas et dulcedo, Beo vindice, cis in amaritu- luputei. dinem sit convertenda, sicut Deus aquas Sodom® et Pentapolis ante dulcissimas, ob eorum libidines fecit salsissimas; et rursum aquas Nemrim antea dulces, per desolationem Chaldæoruin fecit ama- ras et pessimas. Cogita ergo, 0 gulose, 0 luxurio- se! tuas delicias esse aquas Nemrim, tuum mei brevi fore fel, te a dæmonibus cibandum esse ab- sinthio, imo igne cl sulphure æterno et ardentis- simo. Audi et gentilem Senecam : « Ipsæ volup- tates in tormenta vertuntur. Epul® cruditatem af- ferunt : ebrietates nervorum torporem tremorem- que: libidines, manuum, pedum articulorumque omnium depravationes. »

Vrrt.30. 36. Cor meum ad Moab (id est propter Moab) quasi tibia: (scilicet in luctu adhibito, lugubrem edet sonum) ad viros muri fictilis, — id est ad viros urbis dicto Kir *chores*. Vide dicta vers. 31.

Nola : Veteres in luctu adhibebant tibias, quia lugubrem edunt sonum; hinc *Matth.* ix, 23, dici- tur de puella defuncta : « Et cum venisset Jésus in domum principis, et vidisset tibicines. » Sic et Ovidius :

Cantabat mœslis tibia funeribus

Licet Servius in illud *Æneid.* V :

Laudumque immensa cupido,

scribat pueros cum tibi®, viros cum tub® sonitu sepeliri solitos. Et Gellius, lib. XX, cap. n, docet veteres habuisse proprium instrumentum sitici- num, id est eorum qui ad sitos, id est mortuos, canunt eorumque cadaver suo cantu ad sepul- "51m comitantur. Cujus formam describit Galo-

nus, lib. III /)c *Symptom.* causis, ubi et alia addit huic loco propria. Dicit enim viscerum rugitunn cum vacua sunt, similem esse tibiæ funerem» «Por- ro, ait, sunt alii (scilicet viscerum rugitus) bom- bosi, bombis latissimarum tibiæ non absimi- les, quales habere solent hi qui tymbaulæ, id est siticines, nominantur.» Vides ut viscera sonitum edere possint tristem et funereum, ut ingenii do- lore et gemitu commota resonent, sicut ab halitu inilata tibia, aut a plectro percussa cithara.

Quia plus fecit quam potuit,—id est, quia plo- res congregavit divitias, quam par aut justum erat. Verba sunt Prophète qui personam et affec- tum hominis Moabite induit et exprimit, ut futu- ram vastationem ob oculos ponat.

Aliter Vatablus et alii ex Hebræo, *q. d.* ideo lu- gebo, quia diviti® quas Moab sibi comparaverat mullo labore, perierunt.

37. Omne bnim caput (Moabilarum erit) calvi- Ven.37 tium, — id est decalvatum, quia omnes erunt vel captivi vel lugentes : utrique enim olim decalva- bantur.

In cunctis manibus (erit) colligatio, — g- d. Om- nium Moabilarum manus vinculis colligabuntur. Hebraice est, super omnes *manus erunt incisiones*; et Septuaginta, *omnes manus incidentur*: quia sci- licet ex doloris vehementia et impatientia, more veteri manus dentibus vel unguibus laniabunt; vel potius, ut vertit noster Interpres, quia ex vin- culorum colligatione manus incidentur et lacera- buntur.

38. Supeh omnia tecta, — quæ in Moab et Ju- Vert. 3S. dæa, uti et in Hispania et Italia multis in locis plana sunt, ut in iis sedeant et inambulent homi- nes, uti dixi *Dcuter.* xxii, 8. Hæc S. Hieronymus, *ad Simiam et Fret.*, < domata, mæniana et sola- ria V appellat.

Sicut vas inutile, — id est reprobatum : undo hebraico est, in *quo non est voluntas*, id est quod nemo vult, sed omnes reprobant.

39. Quomodo dejecit cervicem Moab. — quæ Ven. 3K quasi vitula conternans cervicem attollebat, nunc «submisit tristi colla superba jugo, » ut trahat plastrum, vel arel colatque agros Chaldaeorum» Loquitur de Moab in genere nunc masculino, nunc feminino : quia nunc populum, nunc regionem intelligit.

In exemplum — terroris, ut omnes gentes vi- dentes cladem Moab, timeant ne in eamdem in- currant.

40. Quasi aquila, — scilicet involabit in Moab Veri. 40. Nabuchodonosor cum suis alis, id est exercitu. Comparat Chaldæos ob fortitudinem, celeritatem et rapacitatem aquilro volanti : idem facit Ezechiel, cap. Wil, 3. Ita Theodorelus.

Nola : Aquila signum est impetus, vastationis, ac victoria'celeris, violente ac magnifie®. Hinc horum omen gentiles sæpe usque ad superstitio- nem sumpserunt ab aquilis.

Pugnantibus Locris eum Crotoniatis, aquila a

Aquila symbo- lum wf • t . - latitai rt magnili-

facie Locrorum nunquam recessit, cosque tamdū circumvolavit, quoad vincerent. In cornibus quoque duo juvenes diverso n cœteris armorum habitu, eximiam magnitudine, ex albis equis, coccineis chlamydibus paludati, pugnare visi sunt: neo ultra apparuerunt quam pugnatum est.

Cornelius Tacitus, lib. II *Annal*, auspiciū aquilarum octo Germanico duci castrorum datum, notia! his verbis: « Intentus paratusque miles, ut ordo agminis, in aciem adsisteret (*adstiterē* legitur. ipsius, et mea quidem sententia melius). Visus h ruscorum catervis, quæ per ferociam proruperant, validissimos equitum incurrere latus, Steriliū cum exteris turmis circumgredi tergaque invadere jubet, ipse in tempore adfulurus. Interea pulcherrimum augurium, octo aquila* sylvas petere et intrare visæ, imperatorem advertere (id est) ad se suique considerationem verterunt: est enim *adverto* hoc sensu usurpatum sæpius a Tacito, ut notat Lipsius), a exclamat, irent, sequerentur Romanas aves propria legionum numina. ■

Cæsar contra Pompeium dimicanti victoriam nuntiarunt aquilæ, Dione auctore, lib. XLIII: « Aquilæ (inquit) legionum ejus alas concutientes, et fulmina, quæ aurea pedibus tenebant, abjicientes, Pompeio exilium palam denuntiabant, ipsæque ad Cæsarem quasi avolabant. »

Simili pacto tradunt primam aquilam, quæ in exercitu Crassi ferebatur, sua sponte, nemine cogente, esse conversam, cum adversus Parthos proficisceretur, ut auctor est Plutarchus in *Vita Crassi*.

Appianus quoque, lib. IV *De Bello civili*, binas aquilas refert in Cassii castris apparuisse, ubi ait: « Paulo post et imperatores secuti sunt. Eo tempore aquilæ duæ superne demissæ, argenteas signiferorum aquilas insederunt, tundentes rostris, vel, ut quidam tradunt, alis protegentes. Permanserunt in exercitu, alentibus imperatoribus ex publico, donec pridie quam pugnatum est avolarunt. »

41. Sicut cor mulieris parturientis, — quod in angustiis est, infirmum, pusillanime et plenum doloribus: in partu enim ipsa viscera confringi et disrumpi videntur præ doloris acerbitate.

42. Quoniam contra Dominum (id est contra Israel qui est populus Domini) gloriatus est, — uti dixit vers. 27; qui enim eos tangebatur, tangebatur pupillam oculi Domini, *Zachar.* n, 8.

43. Pavor. — *Pawrem* vocat, hostilem gladium; *foveam*, casum improvisum; frupwi, insidias Childiorum ad capiendos Moabitas, *q. d.* Alii gladio trucidabuntur; alii, dum fugiunt gladium, cadent in foveam, id est improviso aliquo casu peribunt; alii sicut aves laqueo vivi capientur. Per hęc tria, cœlera calamitatum et cladium generatim intelligitur, ut patet ex sequent. Simile est *Isai* 24, 17 et 18. Vide ibi dicta.

Sota: In Hebræo pulchra est paronomasia in-

ter hæc tria THD MHO id est *path, pachat, puchad*, id est *laqueus, fovea, pavor* (1).

44. Annum visitationis (id est punitionis) eorum. Vto. il

45. In umbra Hesebon steterunt (*q. d.* Moabilæ qui de laqueo, hebraice, de potentia et impetu ac invasione Chaldæorum fugerint, conferent se ad urbem munitissimam Hesebon, ut in ea sint tuti; sed fallentur, incident enim in majus periculum et malum: nam milites acerrimi instar ignis omnia depopulantes, scilicet Chaldæi, vel astu Hesebon ingressi, aut ipsimet milites Hesebon, qui tumultuantibus inter se et dissidentibus Moabitis Hesebonem Chaldæis prodent, egredientur ex Uesebon, et ardentissimi ut flamma erumpent ex urbe regis Scon (quæ est eadem cum Hesebon jam dicta), et devorabunt universam Moabidem usque ad ultimum ejus angulum, ut habent Hebræa: quin et) urticeli (id est urbes et arces ipsas) filiorum tumultus, — id est tumultuantium; *filios* enim *tumultus* vocat principes, qui Moabitis fuerunt causa tumultuandi et rebellandi Chaldæis, quasi salis ad id virium, armorum ei militum haberent: aut certe Moabilas inter se tumultuantes, dum alii pacem cum Chaldæo vellent, alii bellum, alti aliud suaderent in re ancipiti et perplexa. Ita Chaldæus, Theodoretus, Rabanus, Hugo, Lyranus et Sanchez, qui tamen per *verticem* accipit duces et principes civium et militum tuinulluanlium. Et recte.

Nola: Cilat *Numer.* xxi, 26, quia quod ibi in Hesebon gestum narratur ab Amorrhæis ante Alosen, hic rursum gerendum dicitur a Chaldæis. Rursum pro *Sion*, uti legunt Plantiniana, legendum est *Scon*, cum Romanis, Hebræo, Septuaginta et Chaldæo; fuit enim Scon rex Amorrhæorum, quem devicit Moses: regia ejus erat Hesebon, quæ inde dicta est urbs Scon, *Num.* xxi, 26, 27 et 28.

46. Perusti, popule Cuamos, — popule Moab, VerM* qui idolum Chamos colebas.

47. Convertam captivitatem, — tum tempora-Veri.C. lem Moabitarum, ut redeant e Babylone in Moab; id enim facium patet ex *Sophon*, n, 9, et ex Josepho, lib. XII *Antiq.* XX. Ita Theodoretus, Lyranus et alii. Cum enim Cyrus Persa, capta Babylone, dedit libertatem Judæis, dedit et Moabitis, tum spiritualem eorum aliarumque gentium captivitatem sub jugo diaboli, solvam per Christum et Apostolos. Ita Rabanus, Hugo et Vatablus.

Hucusque judicla, — hucusque protenditur justa

(1) « Pavor, et fovea, et laqueus super te. n Formidine occupaberis, laqueo ab hostibus capieris, in scrobem exitio tuo paratam cades. Tropice locutiones, ex venata ducUc. Cum ingens fera capienda est. vetuli cervus, aper, ursus, saltus pars, ubi ea latet, cingitur partim validissimis retibus » quo fera impellitur, partim densiore filo, appensis identidem vario colore plumis, quæ vento igitatæ feram terreant, atque in retia impellant. Hujus moris passim veteres meminere. (Cahnetus, *Script, sacr. Cure, complet.*) Vide snnlein loquendi modum *Iudes* / XXIV, 17,

sententia, justum decretum, justa vindicta, justum supplicium Dei de Moab. Hoc addit ob propheti® prolixitatem.

Nota : Hanc cladem subiit Moab ob duo vitia: scilicet *primum* superbi®, *secundum* gulæ et libidinis, quo servivit deo Chamos, id est Baelphe-

gor, Ilæc vilia orta sunt ex opulentia etmunitione terræ Moab. Denique Moab vastata est a Naou» chodonosore anno regni ejus 23, ait Josephus, id est quinio anno post excidium Jerusalem : tunc ergo hæc prophetia executioni data est. Idem colligitur ex *Isaice* cap. xvi, vers. 14.

CAPUT QUADRAGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prodicit excidium per Chaldaos Ammonitis, vers. 1, Idtmæis, vers. 1, Damasco, vers. 23, Cedar, vers. 28, Ælam, vers. 34 (1).

1. Ad Glios Ammon. Ilæc dicit Dominus : Numquid non filii sunt Israel? aut hæres non est ei? Cur igitur liæreditate possedii Melchom, Gad : et populus ejus in urbibus ejus habitavit? 2. Ideo ecce dies veniunt, dicit Dominus : et auditum faciam super Rabbath filiorum Ammon fremitum praelii, el erit in tumulum dissipata, filiaeque ejus igni succendentur, et possidebit Israel possessores suos, ait Dominus. 3. Ulula, Hesebon, qnoniam vastata est Hai; clamate, filiae Rabbath, accingite vos ciliciis : plangite et circuite per sepes : quoniam Melchom in transmigrationem ducetur, sacerdotes ejus et principes ejus simul. 4. Quid gloriaris in vallibus? defluxit vallis tua, filia delicata, quæ confidebas in thesauris tuis, et dicebas : Quis veniet ad me? 5. Ecce ego inducam super te terrorem, ait Dominus Deus exercituum, ab omnibus qui sunt in circuitu tuo : el dispergemini siuguli a conspectu vestro, nec erit qui congreget fugientes. 6. El post hæc reverti faciam captivos filiorum Âmmon, ait Dominus. 7. Ad Idumæam. Hæc dicit Dominus exercituum : Numquid non ultra est sapientia in The-man? Periit consilium a filiis, inutilis facta est sapientia eorum. 8. Fugite et terga vertite, descendite in voraginem, habitatores Dedan : quoniam perditionem Esau adduxi super eum, tempus visitationis ejus. 9. Si vindemiares venissent super te, non reliquissent racemum : si fures in nocte, rapuissent quod sufficeret sibi. 10. Ego vero discooperui Esau, revelavi abscondita ejus, el celari non poterit : vastatum est semen ejus, et fratres ejus, et vicini ejus, el non erit. 11. Relinque pupillos tuos : ego faciam eos vivere : et viduæ tuæ in me sperabunt. 12. Quia hæc dicit Dominus : Ecce quibus non erat judicium ut biberent calicem, bibentes bibent : el tu quasi innocens relinqueris? non eris innocens, sed bibens bibes. 13. Quia per memelipsum juravi, dicit Dominus, quod in solitudinem, el in opprobrium, el in deser-

it) Pe vicinis Judæffi populi, in hoc capite prophetat Jeremías.

Primo, de Ammonito omni ffivo Hebræis infensis, *primo*, expostulat de occupata per hos sorte Gad, 1 ; *secundo*, iis denuntiat incursiones hostiles, incendia, vastitatem et luctum universalem, 2,3 ; *tertio*, eorum retundit vanam gloriam el confidentiam, incusso terrore, vers. 4, 5 ; *quarto*, denique spondei futurum o captivitate reditum, ver

Secundo, de *Idumæis*, horum *primo*, vanam sapientiam confundit praedictione capienda* fug®, 8 ; sustinenda* deprædationis majoris (pam vindemiares vineam, aut fures dumum evacuare solent, 9 11 ; perferendæ pœna*, ad aliorum exemplum quibus ut ignosceret Drus ratio erat, et sequilas suadere videbatqr ; Judtoorum scilicet qui arcto fœdcrô cum Deo conjuncti erant, et tamen a pœna non fuerunt immunes, 12 ; *secundo*, eorum Deus insolentem arrogantiam deprimit, 16 ; confirmata jurejurando comminatione ignominiose devastationis undi-

que inferendæ, 18-15 ; subversionis et solitudinis horribilis inducendæ, 17, 18 ; stragis ac min® ab hoste divinitus excitato faciend®, 19-22.

Teatio, de *Syris* «eu *Damascenis*, quorum describit *primo*, pavorem de tristi nuntio, 23 ; *secundo*, fugam et desperationem, 24, 25 ; *tertto*, casos hinc milites, el urltem incendio perditam, 26, 27.

Quaato, de *Agurenis*. *Primo*, prædicil, in Arabia Petræa, irruente Nabuchodonosoro, futuram devastationem, direptionem el pecorum translationem, 28, 29. *Secundo*, in Arabia Deserta, sub ejusdem regis invasionem, suadet fugam incolis, nulla rationo munitus 30,31. simulque indicit pecoribus direptionem, el terris solitudinem ac desertum, 32, 33.

Quinto, de *Elamiti**, notato tempore fact® propheti®, 3t, narrat iMorutn quidem cladem, dispersionem el panicum timorem, solii autem regii ad alium translationem, 35-38, addilquu de reparatione posthac iacuu*k vaticinium.

tum, et in maledictionem erit Bosra : et omnes civitates ejus erunt in solitudines sempiternas. 14. Auditum audivi a Domino, et legatus ad gentes missus est : Congregamini, et venite contra eam, et consurgamus in prælium : 15. ecce enim parvulum dedi te in gentibus, contemptibilem inter homines. 16. Arrogantia tua decepit te, et superbia cordis tui : qui habitas in cavernis petræ, et apprehendere niteris altitudinem collis, cum exaltaveris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. 17. Et erit Idumæa deserta : omnis qui transibit per eam stupebit, et sibilabit super omnes plagas ejus. 18. Sicut subversa est Sodoma, et Gomorrha, et vicinæ ejus, ait Dominus : non habitabit ibi vir, et non incolet eam filius hominis. 19. Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam ; quia subito currere faciam eum ad illam : et quis erit electus, quem præponam ei ? quis enim similis mei ? et quis sustinebit me ? et (piis est iste pastor, qui resistat vultui meo ? 20. Propterea audite consilium Domini, quod iniit de Edom ; et cogitationes ejus, quas cogitavit de habitatoribus Theman : Si non dejecerint eos parvuli gregis, nisi dissipaverint cum eis habitaculum eorum. 21. A voce ruinæ eorum commota est terra : clamor in mari Rubro auditus est vocis ejus. 22. Ecce quasi aquila ascendet, et avolabit : et expandet alas suas super Bosran : et erit cor fortium Idumææ in die illa, quasi cor mulieris parturientis. 23. Ad Damascum : Confusa est Ernath et Arphad : quia auditum pessimum audierunt, turbati sunt in mari : pra sollicitudine quiescere non potuit. 24. Dissoluta est Damascus, versa est in fugam, tremor apprehendit eam : angustia et dolores tenuerunt eam quasi parturientem. 25. Quomodo dereliquerunt civitatem laudabilem, urbem lætitiæ ! 26. Ideo cadent juvenes ejus in plateis ejus : et omnes viri prælii conticescent in die illa, ait Dominus exercituum. 27. Et succendam ignem in muro Damasci, et devorabit moenia Benadad. 28. Ad Cedar, et ad regna Asor, quæ percussit Nabuchodonosor rex Babylonis. Hæc dicit Dominus : Surgite, et ascendite ad Cedar, et vastate filios Orientis. 29. Tabernacula eorum, et greges eorum capient : pelles eorum, et omnia vasa eorum, et camelos eorum tollent sibi : et vocabunt supéreos formidinem in circuitu. 30. Fugite, abite vehementer, in voraginibus sedete, qui habitatis Asor, ait Dominus : iniit enim contra vos Nabuchodonosor rex Babylonis consilium, et cogitavit adversum vos cogitationes. 31. Consurgite, et ascendite ad gentem quietam, et habitantem confidenter, ait Dominus : non ostia, nec vectes eis ; soli habitant. 32. Et erunt cameli eorum in direptionem, et multitudo jumentorum in prædam : et dispergam eos in omnem ventum, qui sunt attonsi in comam : et ex omni confinio eorum adducam interitum super eos, ait Dominus. 33. Et erit Asor in habitaculum draconum, deserta usque in æternum : non manebit ibi vir, nec incolet eam filius hominis. 34. Quod facium est verbum Domini ad Jeremiam prophetam adversus Ælam, in principio regni Sedeciæ regis Juda, dicens : 35. Hæc dicit Dominus exercituum : Ecce ego confringam arcum Ælam, et summam fortitudinem eorum. 36. Et inducam super Ælam quatuor ventos a quatuor plagis coeli : et ventilabo eos in omnes ventos istos : et non erit gens, ad quam non perveniant profugi Ælam. 37. Et pavere faciam Ælam coram inimicis suis, et in conspectu quærentium animam eorum : et adducam super eos malum, iram furoris mei, dicit Dominus : et mittam post eos gladium donec consumam eos. 38. Et ponam solium meum in Ælam, et perdam inde reges et principes, ait Dominus. 39. In novissimis autem diebus reverti faciam captivos Ælam, dicit Dominus.

1. Ad filios Asmon, — id est prophetia ad Am-ir.Oi.ʔas, aut de Ammonitis, aut contra Animoidas : hæc enim omnia significat Hebræum *la-*ed, quod Noster vertit *ad* (1).

d Edita videtur hæc prophetia ul ea quæ præcedit «>i.l.r* Meabili', expuguaia therowlpua, el adimpleta quinio p«i anuo.

Israel. — Israeli, *q. d.* Cum Israel habeat filios legitimos hæredes, ad quos pertinet terra Gad trans Jordanem, cur Melchom, ʔl est Animonike, quorum rex, dominus et deus est Melchom, occuparunt violenter terram Gad ? Notat Theodotus, cum decem tribus abducti sunt in Assyrios, tunc Ammonilas vicinam sibi Gulaaditidem

(quæ erat terra et sors tribus Gad, Ruben et dimidiffi tribus Manasse, quas primo omnium abduxerant Assyrii, IV *Peg.* xiii), utpote jam vacuam et desertam, in odium et irrisionem Isralilarum invasisse et occupasse, uti voluerunt facere sub Jephthæ, *Judie*, xi, 13; ideoque Deus hic eis quasi sibi suoque populo injuriis et raptoribus excidium intentat. Justum enim est ut privetur suis, qui invadit aliena. Rursum aliam excidii Ammonitarum causant dat Ezechiel cap. xxv, fl, quod nimirum in Israelis excidio exsultarint, illudque adjuverint.

Mystice, Alcazar per Moab et Ammon fratres ex carnali et incesto concubitu genitos, accipit appetitum duplicem, puta per Moab concupiscibilem, per Ammon irascibilem, qui jugiter rationem et spiritum oppugnant. Ita ipse in *Apocal.* xiv, <1, notat. G.

Cum igitur hereditate possedit. — Ammonite crant cognati Israelilarum. erant enim filii Lot nepotis Abrahæ, *Genes*, xix, 37; itaque cum viderent Israelitas pene abductos et abolitos esse, eorum hereditatem, quasi jure suo occuparunt. Sed rectorquet hoc Deus, aitque Israeliam adhuc sufficientes habere hæredes proximos, scilicet reliquias decem tribuum, et iis deficientibus, tribum Juda et Benjamin, ut cognati, scilicet Ammonite, de hereditate ejus adeunda cogitare non debeant.

V«i.t. 2. Rabbati. — Urbs est Arabiae, Ammonitarum metropolis, postea vocata est Philadelphia a Ptolemaeo Philadelpho, ut asserit Stephanus, lib. De *Urbibus*. Dicta est Rabbati, id est magna vel multa, a populi et loci magnitudine.

Er it in tumultum dissipata. — Chaldæus: *Erit in wervum desolationis cum filiabus suis*, id est minoribus oppidis et villis, in acervum, inquam, lapidum et rudium, uti esse solent urbes diruta.

Possidebit, — *q. d.* Israel ex captivitate rediens, non tantum terram suam, sed etiam Ammonitarum, qui ipsorum hereditatem occupantes possederant, occupabit et possidebit. Id impletum est per Machabreos, ut patet lib. I *Afachab.* cap. v, 6, et ex Josepho, XIII *Antiq.* cap. xxi. Ita Hugo et Lyranus.

Ven.j 3. Ulula, Hesebon. — Hesebon urbs erat Moabitum, vicina Hai, aliisque urbibus Ammonitarum; unde ex clade Hai et Ammonitarum, monet Hesebonem et Moabilas, ut se ad similem cladem parent. Hinc, patet Hai et reliquas urbes Ammon, prius esso vastatas quain Hesebon et urbes Moab: hęc ergo prophetia de Ammonitis præcessit illam cap. procedentis de Moabitibus. Ha Isidoras, Maklonatus et alii (i).

Ven.a. 4. Quid gloriaris in vallibus? — propter ea-

(1) Nobucadnezar a septentrione veniens primo Ammonitidem vicit, deinde fraternam aggressus est Moabitidem.

Mautui, v® raisers uimiuin viriti» Cremori®!

(Virgili! Kcloff.)

(J. D. Michaelis.)

rum fertilitatem. Erat enim vicina Sodomie et Pentapoli, quæ ante subversionem ita fertilis erat et amoena, ut videretur paradisi Dei, *Genes*, cap. xiii, vers. 10 (2).

Defluxit (Chaldaice, *desolata est*) vallis tua; — quia vastata ab hoste. Sicut enim in hieme defluunt fraudes, fructus, omnisque viror et germen camporum et vallium: ita et in vastatione hostili.

Filia delicata. — Hebraice *filia* H33U *tcebeba*, id est *rebellis*, vel aversa; Septuaginta, *filia temeritatis* sive impudentia; quia ut suas delicias sequeretur, impudenter Deo rebellavit; Chaldæus, *regnum insipiens*. Noster *vobebe* deduxit a radice

©» *iascab*, id est sedit, quievit, pacifica, dives et felix fuit: unde rt3TO *scuba* significat quietem, *q. d.* Quievisti et sedisti hactenus in tuis deliciis et vitiis, jequeac soror tua Moab insuis fecibus, cap. xLYiii, 11; nunc iis cum illa excutieris.

Quis veniet ad me, — ut me capiat?

Terrorem — bellicum, milites terribiles, vel terrorem panicum, ut eo correpti fugiatis nemine persequente, qualem Deus immisit in Chananæos, *Genes*, xxxv, 5, *Exodi* xxii, 27, et abbi. Ita Sanchez.

5. Singuli a conspectu vestro, — mutuo, *q. d.* Unus ab alio, unus huc, alius alio dispergetur, ut vita consulat, uti fit in communi clade et perturbatione; unde Hebraea habent: *Unusquisque in faciem suam*, scilicet quo eum ducet, vel rapiet facies sua, diffugiet.

6. Reverti, — tum a captivitate temporali; ita Ven-«. Theodoretus, Rugo, Lyranus; tum aspiritali diaboli, per Christum; ita Rabanus et Vatablus (3).

Dices: *Exech.* xxv. 10, dicitur non amplius foro memoriam Ammon. Respondeo: *Ammon*, id est regni Ammon; fuit tamen gens Ammon, sed depressa, de quo plura *Ezech.* xxv. Cyras enim capta Babylone, detentos in ea Ammonitas, reque ac Judæos laxavit.

7. Ad Idumæam, — prophetia est, vel dirigitur, Ven. 7- scilicet ea quæ sequitur (4).

Themin, — urbs erat principium Idumrere, sapientibus abundans, sic dicta a Theinan filio Eliphaz filii Esau, ait Theodoretus, *Genes*, xxxvi, 11,

(2) Silum Ammanæ, id est Rabbs Ammonitarum, sic describit Albufeda *Tab. Syr.* pag. 93: «Circumjecta regioni arva salivsum, ac terra bona et abundans» (Cf. Ilmckhardti *Hiner. Comment.* pag. 619, vers. teiiL). Ipsa, urbs in monte sita, ad cujus præcipites radices Jibbocus fluit, ergo hic sub monte vallis profunda, Polybius, lib. V, cap. t.xxi. (J. D. Michaelis.) Sed poterant, inquit Rosenmuller, Ammonitæ de vallibus suis et ideo gloriari, quod undique montibus cincti essent, ut hostis eos vix aggredi auderet.

(3) Eadem quæ supra, cap. xlvii, 47, Moabiti* facta est promissio. Gneus Uexandrinus hunc verum omisit. In codice Jesuiliro et codice regio Parisiensibus, nec non in versione Syro-Hexapla insertus est cum asterisco sub nomine Aquila' et Theodotionis. (Rosem. mikr.)

(4) Quatuor hujus vaticinii versus (9, 14, 15 et 16) sunt ex v. li. e contra Idumæos prophelia, paucis mutatis transumpti. (Rosenmuller.)

q. d. Qui factum est, ul Thomani sapientes, jam inopes consilii non potuerint se contra hostes defendere? Videntur ergo in Theinan fuisse gymnasia et academia? sapienti®, tam divins quam humana. Certe eam ostendit Eliphaz disputans de Deo, Deique providentia cum Job : fuit enim Eliphaz Themanites.

Periit consilium a piuis—Them m; Septuaginta, *a sapientibus Theinan* : hebraico enim *hannim*, tam sapientes quam filios significat. Nota : Cum Deus vult urbem aut gentem aliquam punire, aufert sapientes, aut eosita excæcat, ut stuHa dent consilia. Ita contigit Roboarno, Absaloni et aliis.

8. Descendite in voragine», — in fossas ad latendum. Ita Theodoretus, lingo, Lyranus. Est ironia, *q. d.* Descendes, et latitabis in speluncis, sed frustra : ibi enim te scrutabuntur et occident, vel capient Chaldæi. Patet vers. 10.

Habitatores Dedam. — Regio est, ita dicta a Dedan filio Abrahæ ex Cetura, *Genes.* xxv, 3. Sita est in idurnæa, vel juxta eam, ut ex hoc loco patet. Sic et alii Abrahæ filii in vicinis Arabi® provinciis habitant. Causam cur descendere debeant, subdit :

Quonia i perditionem Esad adduxi, — id est cladem definitam a me contra Idumæam, jam illi inducam.

Ven.». 9. Nox racemum?— *Non*, id est *nonne*, est enim interrogatio. Sensus est, *q. d.* Vindemiatores hinc inde occultum aliquem racemum prætereunt et relinquunt in vile, quia eum inter tot folia latentem non vident : at Chaldæi nihil in te relinquent, omnia scrutabuntur et praedabuntur. Eadem sententia est *Abdia*, i, 5. Ita Rabanus, Hugo, Lyranus. Sic Virgilius :

Non ego te vidi Dsmonis, pessime, capram
Excipere iosidiul

«on, id est *nonne*?

Si fures in nocte, — *q. d.* Fures non omnia furantur; quia multa sunt abscondita et reclusa, quæ ab illis videri el rapi non possunt; sed ego discooperiam et nudabo Idumæam, ut quidquid est in ea absconditum, ab hostibus inveniri possit, *q. d.* In Idumæa nihil relinquam, sed illam et ejus opes oinnes quas abscondit, prodam hostibus Chaldæi-, ita ut vastetur semen, id est omnes filii, fratres et vicini ejus. Porro dicit : a Discooperui E-au,» el «revelavi abscondita : » quia Idumæi habitabant in scissuris petrarum et speluncis, ait Abdias vers. 3 et G; tum quia Idumæa sita est in montibus et petris; tum cb calores solis, quibus feritur illa regio, ut ab iis so cavernarum et antrorum umbris et frigore tuerentur. Ha S. Hieronymus in *Abdice* vers. G. Hæc ergo eorum antra specu-que scrutati sunt el diripu Tunt Chaldæi.

10. Et nos erit, — scilicet superstes, qui dicat socio monetiti : Relinque mihi liberos tuos et viduam; ego eorum curam geram, ego eos in vita conaervabo, nutriam et protegam, *q. d.* Omnes

orxidentur et morientur. Patet *Abdico* vers. 18; *I taint.* cxxxvi, 7. Ita Vatablus.

Secundo, Rabanus, Hugo, Lyranus sic exponunt, i et non erit, » supple frater, vicinus, sed omnes peribunt. Unde subdit Deus, dicitque : a Relinque » ergo mihi « pupillos » et viduas tuas; ego eos servabo : patet enim Deum servasse aliquos in Idumæa, quia postea rursum Idumæi subacti sunt a Maohabæis.

Tertinct optime, «non erit, «scilicet semen, Ht præcessit, id est posteritas Iduinææ audacter dicens : Relinque pupillos tuos si quos habes, ego faciam eos vivere; sed scito te nullos, id est paucos et vix ullos, relinquere (i), *q. d.* Ha omnes Idumæi peribunt sæviente Chaldreo, ut ne viduas quidem et infantes superstites relinquant, de quibus ego, qui maximam viduarum et pupillorum curam gero, possim tibi dicere : « Relinque pupillos tuos, ego » eos nutriam; unde Septuaginta vertunt : *Et non est relinqui orphanum tuum ut vivat.* Ita Maldonatus.

12. Ecce quibus non erat judicium. — Judæi, V4n.11. maximo qui pii erant et boni, non videbantur mereri supplicium captivitatis; hi tamen eo puniti sunt : quanto magis tu, o Idumæa! quæ nocens es eodem punieris? Ita Theodoretus, Hugo, Rabanus, Vatablus. Aliter Sanchez, *q. d.* Ecco pupilli tui et orbi, qui erant innocentes, immunitatem a communi crede consecuti non sunt; quomodo ergo tu tibi impunitatem a tuorum scelerum turpitudine pollicearis?

13. Non eris innocens (id est impunita. Estca- Verti», tachresis). Sed bibens bibes, — id est omnino bibes, et usque ad fæces exhausties calicem iræ Dei, quem tibi propinat.

In maledictionem erit Bosra. — Ita horrende castigabitur et evertetur Bosra, ut videatur a Deo maledicta, utque ab omnibus alicui maledicere volentibus assumatur in exemplum, dicantque : Maledicat tibi Deus, sicut maledixit Bosrne. Sicut enim benedictio omnium bonorum, sic maledictio omnium malorum congeriem et complexum significat. Porro Bosra metropolis erat Idumææ. Bosra hebraico significat munitam. Ex hac ortus esl Jobab, secundus rex Idumææ, *Genes.* xxxvi, 33. Erat quoque alia Bosra in Moab.

14. Auditum audi vi, — id est rem hanc audi vi. Vut. U» Est metonymia. *Auditus* ponitur pro re audita. Orditur hic excidium Idumææ inferendum, ab ovo, scilicet a legato qui sequitur.

(1) Hæc interpretatio nativa magis videtur qnam illa qnæ ait populum hebraum convertit sermonem, cujus pupillorum el viduarum curam in se suscepturum promitterei Deus, quod univers® orationis contextus el consilium vix ferat. Nec magis admittenda ut longius petita C. B. Michaelis interpretatio, qui ad populum hebræum Ct ipse referens hunc versum, sic instituit : *Relinque pupillos tuos*, Idumæa, id esi eum populum, qui patrem in terris non habet, ac proinde apud te, ac tua partita tyrannide *pupillus* est. Ab illis igitur manus ab*, line, noli cos affligere, ul adhuc fecisti. »

Legatis ad gentes missus est. — « Legatus n hic fuit *primo*, Dei voluntas, instinctus et excitatio, qua ipso excitavit Chaldæos ut invaderent Idumæain, ailCyrillus et Hibera in *Abdiam*, Lyranus et Sanchez hio. *secundo*, Theodoretus, u togatus. » inquit, id csl angeli, qui ad bellum Chaldæos excitent. *Tertio*, « legatus, » quern scilicet Chaldæi miserunt ad gentes sibi subjectas, ut se ad bellum contra Edoni pararent. Hic sensus est planissimus. Vide *JsaicB* v, 20, et *Canon*. XXXVI et XXXVII.

Mystico, S. Hieronymus et Rupertus: Christus, inquiunt, a Patre legatus missus est ad Idumæos aliasque gentes, ut eorum gentilismum et vitia everteret, cosque ex paganis faceret rhristianos.

1B. Ecce enim parvulum, — quia Idumæa angusta et montosa, paucos habebat incolas: hi tamen superbiebant in loci sui munitione, eo quod habitarent in collibus et cavernis petrarum, ut ait vers. 16. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus, Hugo. Sumpsit hæc et plura Jeremias ex *Abdia*, cujus prophetia lota est de excidio Idumææ. Sensus est, *q. d.* O Idumæi! dedi vobis regionem saxosam et montosam, ita ut vestire domus videantur potius bestiarum, quam hominum esso antra et latibula; paucos ergo parvulosque et abjectos vos effeci: quin et rursum per David et Joab, qui in vobis omnes masculos occidit, II *Reg.* xi, 15, vos contudi, et peno exstirpavi; et tamen superbitis, putatis vosob loci munitionem invictos, obrupium asperitatem inaccessos. Fallimini: hæc omnia pervadet Chaldæus.

Aliter Vatablus et Maklonatus, *q. d.* « Dedi, » id est dabo et eiBckim te per Chaldæos parvum et contemptibilem, o Edom! dejiciam te ac depriam, cum tu ibi magnus esse videaris: omnis enim qui se exaltat humiliabitur. Vide *Abdiaeu* et Hl, *Job* XX, 6, *ilatth.* X, 15.

Vtn. u. 10. arrogantia tua. — Hebraice *tiphlalstech* Ot id est timor et tremor tui, quod scilicet terrori esses vicinis propter potentiam. Ita Chaldæus. Hic terror peperit arrogantiam. Vatablus et l'agninus vertunt: *Idolum tuum decepit te*: quasi idolum hoc consultum ab Idumæi», eis promiserit victoriam contra Chaldæos; sed falso.

jmp»ro>* Sic tropologico, superbia est idolum, quod sibi fingunt boiines, cum putant se pluris esse quam sint: h°c superbos decipit. Sic idolum, puU statutam ollissimam, fecit sibi Nabuchodonosor, ut in ea adoraretur, *Daniel*, m, 1.

Qui habitas in cavernis detrai (id est in montibus et rupibus inaccessis, uti Helvetii), et appbeiiindebk niteris (hebraice 'C'DIFI *tophesci*, id est tenes et occupas) altitudine)! collis, — id est montis Seir. Aliter Mddonatus, «apprehendere niteris, » id est, inquit, attingere tibi videris altitudinem collis, *q. d.* Qui tibi videris esse excelsus, et similis altissimo colli.

17. Et sibilabit, — vel ex irrisione, vel ex admiratione tanlie cladis; utriusque enim sibilus apud Hebraeos orat signum, *q. d.* In extrema clade, mi-

seria et ejulatu Idumæorum, nemo eis ob eorum superbiam compatietur, sed pohus eis insullabunt, cosque exsibilabunt.

19. Ecce quasi leo. — Nota cum Theodoro: Nabuchodonosor comparatur leoni ob furorem et fortitudinem; unde de eo dixit cap. iv: «Ascendit leo de cubili suo. » Minus ergo recte Maldonatus per Iconem hic intelligit Macbabæos, qui subegerunt Idumæos, I *Machab.* v, Nam hic agitur de Chaldæis, non Machabæis.

Idumæa autem vocatur per ironiam *pulchritudo robusta*, eo quod Idumæi jactarent se habere pulchras et robustas urbes, sed falso; quæ enim pulchritudo potest esse in cavernis petrarum? In hanc venit Nabuchodonosor de superbia Jordanis, id est transito Jordane tumido (in messe enim ex nivibus in Libano liquatis augetur et intumescit Jordanis, ut patet *Josué* in, 13), superbus, quasi victa Judæa auctisque copiis, venit in Idumæam, *q. d.* Sicut Jordanis intumescens, ingenti aquarum exundatione terram obruit; ita Chaldæus multitudine militum in Judæa confluentium et augescentium, operiet Idumæam; idque veniens a Jordane et Judæa. Patet *Abdia* vers. 18. Ita Rabanus, Hugo, Natablus. Sic Nabuchodonosor. i comparavit flumini, cap. XLvi, vers. 7: « Quis est iste, qui quasi flumen ascendit: et veluti fluviorum, intumescunt gurgites ejus? »

Addunt Rabanus, Theodoretus et Hugo superbiam vocari partem extremam Jordanis, quæ quia pluresc montibus successive defluentes in se colligit rivos et aquas; hinc magis intumescit et superbit, hoc est, majores volvit aquarum moles et gurgites. Insuper Chaldæus, Lyranus et Sanchez « superbiam Jordanis » vocari putant eum Jordanis locum, ubi et densior est sylva, et pascua magis pingua, quibus leones et feras saginentur, iiantque animosi et superbi (I), *q. d.* Chaldæi eo impetu et ardore irruent in Idumæam, quo leo de sylvis et pascuis Jordanis uberrimis piocurrit, et in prædam irruit. Denique hebroum (O *min*, id est *de*, veritas præ, ut hæc sit sententia: *Ecce Chaldæus quasi leo ascendet* inflatus et tumidus præ *superbia Jordanis*, id est magis superbus quam Jordanis aquis turgidus. Causam subdit:

Qua subito currere faciam eum ad illam, — *q. d.* Quia ego robur, ardorem et impetum indam Cbaldæo, ut quasi leo furens procuret in Idumæam.

Quis erit 〉lectus, quem præponam n? — « Ei, » scilicet Idumææ, boo est Idumææ rebus, puta ejus vindictæ, punitioni et excidio. Res enim siepe ponitur pro rei adjunctis. Sic ait Apostolus: « Induimini Christum », id est mores et virtutes Christi. Sen-us ergo est, *q. d.* Quem eligam, ul eum tantæ rei et cladis Idumæorum proponam, nisi invictum et terribilem Nabuchodonosorem? cui ego, qui in fortitudine similem non hobep

(i) Vide aunotal. ad vers. 5 cap. XU *Jcrem.*

faveo, et propter qnrni pugno. Ita Chaldæus, Theodoretus, Hugo, Vatablus. Verum quia jam designavit Nabuchodonosorem vindicta? suæ in Idumæos administrum, dicens : « Ecce leo (puta Nabuchodonosor sitvus ut leo) ascendet, » etc.; Irine *fecundo*, meláis Lyranus et Sanchez « *ei* proprie accipiunt, *ei* scilicet Idumææ,? . *d.* Quem eligam, ut eum præliciam Idnmææ, ut Chaldæis resistat? *q. d.* Nullum, tum quia ego Nabuchodonosorem mitto, tum quia nullus mihi est similis, nullus est qui mihi resistat. Ait ergo Deus, inquit Sanchez : Quis Idumææ gentis imperator tam fortunatus sit et robustus, qui mecum, qui Chaldæorum aciem rego, configere audeat? Quis me, qui in Chaldæorum manibus contra Iduræam pugno, ardentem, versantem et commoventem omnia sustinebit?

Pastor, — scilicet populorum, id est rex. Ita Chaldæus. Sic Isaias, cap. xuv, 28, Cyrum vocat pastorem : et Homerus Agamemnonem vocat «upfa Xx&v, id est *pastorem populorum*.

Ter» io. 20. Si xox. (Est forma jurantis, in qua suppleendum est, *q. d.* dispeream, puniar, habear mendax, si non effecero) ur parvuli gregis, — id est vilissimi quique exercitus Chaldaeorum, dejiciant, el, ut Vatablus vertit, raptent per terram ignominiae causa Idumæos, suis viribus præfidentes et superbientes. Ita Chaldæus, Hugo, Lyranus, Vatablus. Nam pro *dejecerint eos*, hebraico est Dinno' *iiscabum*, id est *traxerint, distraxerint, captarmi eos*; Chaldæus, *detrahent et occident cos*; Septuaginta, (rjvvÿwOðxn, id est *abripientur*, ou^'u, id est *tollo, aufero, aoripio*. Nonnulli codices, uti Regii, legunt a-j^Oiai, id est *vestigia perturbabit*, a «-juyau, id est *corrado* contero, confundo, et perturbo alicujus vestigia, ne amplius appareant. Ita Deo volente et juvante omne infirmum fit validum, ac eo se subtrahente omne validum fit infirmum.

Aliter Maldonatus : Parvuli, inquit, gregis sunt pueri qui gregem custodiunt, ita vocantur Judæi : quia pauci el jam subacti, qui in castris Chaldæorum militantes, expugnarunt Idumæos antiquos suos hostes. Hic sensus loco congruit.

hti.ii. 21. A acce ruixæ, — *q. d.* PrtB fragore casus eorum terra commovebitur el contremiscet. Hebraei emm omnem sonitum vocant vocem.

Clamor ix mari Rubro auditis est. — Mari enim Rubro vicina est Idumæa.

««.n. 22. Quasi aquila. — Aquila est Nabucodonosor, celeret rapax : alæ suuteopiæ ejus militares.

Tm.u. 23. Damascus. — Post Moabitas, Ainnionilas et Idumæos, qui cognati erant Judæorum, ideoque gravius castigandi, quod eis bellum intulissent; transit ad Syros, quorum caput erat Damascus (sicut Jerusalem Judææ, Rabbatti Aiiimonitidis) Isaïæ vu, 8, quia hi quoque Judæos afflixerunt. Idem facit Isaías, cap. xvn, 1 (1).

(1) De hujus Damasceni sive regni, sive reipublicæ, cui

Nola : Damascus nobilis fuit civitas, undo Dis.'» vers. 25, eam vocat civitatem laudabilem, urbem j ' "'h lætitiae ; hinc Julianus Apostata in epistolis vocat oLLi*' Damascus Jovis urbem, el lotius Orientis oculum. Condita est ab Ilus filio Aram, filii Seni, filii Noe, ait Josephus, lib. I *Antig.* cap. vi; inde D m J dicta est Aram, ait S. Hieronymus, postea restaurata a Dainmesec servo Abrahæ, dicta est Damascus, ait idem S. Hieronymus, idque apte : dicitur enim hebraico Dainmesec, quasi cm *dam sac*, id est sanguinis (id est vini rubri) saccus; et græce Damascus, quasi aflux et á<nw;, id est *vini uter* : optimo enim vino abundat. Unde finxerunt Bacchum Damasci in sacco habitasse. Damasci quoque texuntur omnifarii ac diversorum colorum bombycini, serici et byssini panni : item ex xylo sive gossypio candidissima mollissimaque xylina sive gossypina lina; unde mercatoribus abundat, qui ea in alia emporia, totamque Europam transmittunt et divendunt. Hinc Damascus fuit caput et regia Syriæ, quæ inde Damascena est dicta. Primus Damascus subegit David rex, Il *Reg.* vm, 6. Damasci regem inungere et constituere Hazaelem jussus est a Deo Elias, III *Reg.* xix, 13. Hæc urbs ob opes in fastum et luxum abiens vastitati a Deo addicta fuit, quam ei comminati sunt Amos, Isaias, Jeremias et Zacharias. Ergo Teglatphalasar, mercede conductus ab Achaz rege Judææ anno Achaz quarto, eam expugnavit el exussit. Idem fecit postea Nabuchodonosor. Restituta fuit a Macedonibus et Ptolemæis. Tandem Pompeii tempore Damascus a Romanis capta est. Post aliquot sæcula in Saracenorum potestatem venit. Christiani tempore belli sacri cam obsederunt; sed proditi a Syris itineris ducibus deficiente commeatu obsidionem solverunt. Denique circa annum Christi HDD, Tamberlanes eam funditus delevit, atque in trophæum tres cx calvariis cæsorum turres summo ingenio erectas reliquit. Postea a Soldano Ægypti in integrum restituta fuit. Demum anno Christi 1317, Selymus victo et occiso Soldano Ægyptum, Damascus et Syriam occupavit : unde etiamnum paret Turca?. Damascus nobilis est conversione S. Pauli. Locus etiamnum templo illustratus (in quo Christiani sepeliuntur) exstat situs in colle, cx quo primum urbs conspici potest. Ita Ludovicus Romanus, Bredenbachius, Adrichomius et alii.

Jeremias exitium vaticinatur, historia plane nihil compertum habemus. Interierat vetus regnum Damascenum, in historia bellica celebre, fundatum sub Salomone, deletum ab Assyriis. Resurrexerit necesse est; quis enim contra regnum, quoti non est, vaticinetur, et quidem in tanta locorum vicinia? Verum nullo omnino teste novimus quale fuerit tempore Jeremiæ. Ac forsitan ne regno quidem Damasceno, sed urbi, cuicumque demum parabat, aliisque vicinis urbibus, tristia vaticinatur Propheta (J. D. Michaelis). Geternm nihil velat, qmn, priori destructo Damascenorum regno, aliud exiguum exsurrexerit regnum contra quod vaticinatur Jeremias. Eodem tempore ac præced. edita et adimpleta luit hæc prophetia.

Porro Damascus sex diælis distal a Jerusalem

Confusa est Ematii (quæ postea ab Antiocho Epiphane aucta, dicta est Epiphania) et Arpiiad. — Erant hæ duæ Syrorum civitates, g. d. Primo a Chaldæis capietur Damascus, caque fama percellentur Emath, Arphad, et aliæ minores Syriæ civitates.

Turbati sunt in mari, — velut in mari; intelligitur enim *caph* similitudinis, q. d. Sicut qui est in mari pavoris, id est pavido ac fluctuanti, exorta tempestale quiescere non potest: sic incoi® Arphad et Emalh, audito Chaldæorum adventu, pñe metu, curarum et angorum æstibus quiescere non poterunt, quia videbunt se iis quasi mari conclusos, nec fugere oosse, nec resistere (t). Ha Chaldæus, Lyranus, Vatablus et Pagninus. Aut a in mari », id est instar maris procellosi, quod Iluclus jactat in cælum. Sic enim sæpe capitur pro, id est, in pro *instar, sicut*.

Quomodo dereliquerunt? — Id est, quomodo cives deseruerunt Damascus metu Chaldæorum? ul urbs frequens et nobilis jam sit instar pagi rustici et deserti. Hebræus, Chaldæus el Septuaginta habent: *Quomodo non est derelicta urbs lautiis*, id est celeberrima ab opibus, palatiis, muris, imperio, etc., apud omnes gentes laudata et illustris? *derelicta*, inquam, ut esset immunis ab ista clade, q. d. Decebat urbem tam nobilem servari, nec vastari. Est vox potius Jeremiæ quam Damascenorum, commiserantis tantæ Damascenorum cladi.

Ven. »7. 27. Benadad — rex Syriæ et Damasci, paler Azaelis. Hic Benadad Damascus splendidis ædificiis ornavit. Ha Theodorctus.

Cedar. — Est regio Arabi® in Saracenorum solitudine, a Cedar secundo Ismaelis filio ita dicta, *Genes, xxv, 13*. Fuit ergo Cedar ex Ismaele Abraham nepos, incoluitque eam regionem, cique suum nomen Cedar dedit, quæ postea Arabia Petrea dirla fuit: in qua erat mons Sina et Illoreb, ubi llebræi legem a Deo acceperunt: Arabi® enim Petrææ pars est Cedar. Incolæ dicti sunt Cedareni, et Agareni ab Agar matre, quæ fuit uxor Abraham, eique genuit Ismaelem: dicti sunt ut Saraceni, non a Sara uxore Abraham, sed a Saraca metropoli sua, ait Stephaniis, lib. *De Urbibus*. Aptu vocantur Ccdareni, id est nigri, quia ob æslum solis quo torrentur, sunt corpore fusco. Radix enim TTp *hadar* significat nigrescere, esse atrum.

Mores et domus eorum describit hic Jeremías, scilicet quod in tabernaculis ex pellibus et cortinis habitent; unde el Wjm, id est *sine familia et foco*, et áxa^xct, id est *in plaustis* (hisce enim •uas uxores, liberoN el supellectilem secum vc-

(I) Petita est imago sollicitudinis irrequieta) ab ipsa maris irrequieta natura, quod semper in motu est: nequeunt æstum sedare el quietem recuperare, sed usque et usque ingenies quasi fluctus volvunt curarum el sol* Uuludwuui, (Ilusunuiuller.)

hunt, et quaquaversnm circumducunt) degentes <r, int appellati. De quibus Horatius lib. HI *Conn.* n le *M*:

Quorum plastra vagas rite trahant domos:
Nec cultura placet longior annua.

Vivunt ex pecoribus et ex raptu etiam hodie, adeo ut Turca, cui subsunt, hosce Arabes prædones omni sua potestate compescere, et a prædis cohibere nequeat. Agunt enim in rupibus, sylvis loisque desertis instar ferarum.

Ex hac ismaelis Arabumque gente ortus est Mahometus Arabs, monstrum et pernicies orbis, qui, cum morions dixisset seso in cœliu abiturum, illi diu el nequidquam rei miraculum expectantes, tandem tetro coacti odore, cadaver ejus ferrea arca incluserunt, quod in Mecha urbe Arabiæ Petrææ condiderunt, zervantque ad cultum et idolum posterorum.

Ad Cedar, et ad regna Asor. — Idem est « Cedar », quod a regna Asor. » Nam Asor est metropolis Cedarenorum, ait S. Hieronymus in *Isaiæ XXI*, Sanchez, et favent Rabanus, Hugo, Lyranus. Alii censent aliam hanc esse Asor, quæ sila fuerit in Chanaan, cujus rex fuit Jabín, habens ducem Sisaram, (piem occidit Jahel, *Judie*, iv, 2 et 21. S. Hieronymus in *Locis Hebraicis*, dicil Asor esse decapolim, id est decem urbes, quæ sunt Tiberias, Sephel, Cedes, Asor, Cæsaria Philippi, Capharnaum, Jonitera, Belhsaida, Corozaim et Belsan; et has vocari a Jeremía « regna Asor, » id est diversas dominationes et toparchias Asor. Sed forte S. Hieronymus, si tamen is est auctor libri, lapsus fuit memoria, ul pro "nXH *Chasor* sive Asor. per *tsade*, scriptum pularit Ilüj; *Asctr*, per *ain* et *sin*, quod significat *decem*, indeque decapolim. Septuaginta pro nixn *Chazor* sive Asor legentes TiTi *Cbasir*, vertunt, Regime aulæ; quod Theodorctus interpretatur, q. d. Ad Cedar civitatem regime aulæ, id est quæ quasi regina Agarenis imperat, qui in aulis subdialibus et tabernaculis habitant.

Percussit, — percutiet.

Vastate filios Orientis. — « Filii Orientis » sunt filii prognati a Getura el Agar uxoribus Abraham: hi enim habitarunt ad Orientem puslerorum Isaac, puta Hebræorum, uti dixi *Genes, xxv, 6*.

29. Pelles eorum, — puta tabernacula facta e pellibus: in his enim habitabant Ccdareni domibus carentes. Ikec cum camelis eorum fct vasis, id est supellectile tenui et pastorilia, « tollent » Chaldæi.

Er VOCARUNT SUPER EOS (contra eos) FORUIDINEM, — formidabiles Chaldæos.

31. Consurgite, — o Chaldæi, quasi milites Ven. It* mei! Est vox Dei.

Ad gentem quietam, — pace abundantem.

Non osiia, nec vectbs eis. — Hi sunt Agareni et Nomades vagabundi, qui extra urbes habitant in tabernaculis, eunlque pabulatum ab una re-

- gione in aliam, *q. d.* Fugite, o idumæi, ad Nomades; sed frustra : nam et horum cameli et bona diripientur, ut sequitur. Est ironia. 4
- Ter». IL 32. Qui sunt attonsi in comam, — id est Saraceni, qui juxta aures comam attondebant, ut faciunt nunc Walachi et Germani nonnulli; de quibus cap. IX, 26.
- Ver* 34. 34. Ælam. — Non erat urbs maris Rubri, ut vult Theodoretus, sed pars Persiæ, ita dicta ab Ælam primogenito Scm. Ita Josephus, lib. I *Antiquit.* vu, et S. Hieronymus in *Traditionibus*, in cap. X *Genes.* 22. Hi tulerant opem Chaldæis contra Judæos, inquiunt Hebræi, ideoque contra eos hic vaticinatur Jeremías.
- Vtn.35. 35. Confringam arcum Ælam, et summam (ita legendum cum Romanis, Hebræo, Chaldæo et Septuaginta, non *sumam*, uti passim legitur) fortitudinem eorum, — id est confringam arcus Ælamarum : erant enim ipsi peritissimi sagittarii; unde omne suum robur bellicum ponebant in arcubus. Ita Maldonatus. Idem patet *Isaiæ* xxn, 6.
- Vari.3«. 36. Indicam sltlr Ælam quatuor ventos a quatuor plagis coeli, — id est inducam quatuor militum phalanges instar ventorum, ex quatuor corti plagis, et ventilabo cos in omnes ventos istos, *q. d.* Hostes undique contra Ælamitas excitabo, qui omnes, tanquam venti validissimi, in omnes terr® partes abripiant.
- Ven. 38. 38. Ponam solium meum, — *q. d.* Subigam mihi et imperabo Persis, vel per Alexandrum Magnum, ut vult Hugo; vel, ut vult Isidoras, per Cyrum; vel, ut optime Theodoretus, per Nabuchodonosorem. Hic enim fuit flagellum orbis, et calix iræ Dei, quem Jeremías cap. xxv, 17 et 25, propinavit/Elamitis, æqueac aliis gentibus. Porro quo anno Nabuchodonosor vastaverit Ælamitas ignoratur. Sanchez Ælamitas el Medos ultimo inter gentes loco, et ultimis Nabuchodonosoris annis vastatos putat; quia eis ultimo loco a Jeremía propinatur calix iræ Dei, cap. xxv, 25, Verum hæc ratio nonconcludit. Nam ibidem vers. 17 et 19, hunc calicem primo propinat Juda* s, deinde Pharaonl et Ægyptiis, postea Aimnonitis, Moabilis, Tyriis, quos ante Ægyptios vastatos esse constat. Perperam Rabbini id facium putant per Assuerum, qui repudiata Vasthi, et suspenso Aman cum decem filiis, Esther in reginæ, Mardocheum in Aman locum substituit. Verum tunc nec Ælamitæ, nec ulli eorum reges cæsi et eversi sunt.
39. Reverti faciam captivos Ælam, — scilicet Vtri. per Cyrum, qui Babylone eversa, regnum ad Ælamilas, id est Persas, transtulit, ita Lyranus; et spirilualiter, per Christum eosdem reducam ad libertatem et fidem Evangelicam, ita Rabanus et Vatablus. Unde *Actor*, n, 9, inter alias gentes conversas ab Apostolis in Pentecoste, numerantur Ælamitæ. Hinc postea in Perside ita christianismus floruit, ut ibidem multa martyrum millia dederit: inter quos illustres fuerunt Simeones et Acepsimas Episcopi, Azades, Usthazanesel Pusiccs aulici, Æithalas, Jonas, Barachisius, et alii ad sedecim millia numerati, præler alios plurimos, quorum numerus iniri non potuit, qui sub Sapore rege Persarum tempore Constantii Imperatoris constantissime pro fide Christi mortem oppetierunt, ut narrai Sozomenus, lib. 11, cap. vili, ix,x> et ex eo Baronius.

CAPUT QUINQUAGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prodicit Chaldæis excidium per Cyrum et Darium, eo quod superbe alias gentes oppresserint, prosertim Judæos, quibus libertatem pollicetur : unde vers. 21, Darium et Cyrum evocat et immittit in Babylonem. Tertio, vers. 33, Judæis salutari, Chaldæis ubique gladium intentat. Quarto, vers. 41, Persarum fortitudinem et ferociam describit. Hoc prophetavit Jeremías anno quarto Sedeciæ, ut patet cap. 1i, vers. 59 (1).

i. Verbum, quod locutus est Dominus de Babylone, et de terra Chaldæorum, in manu Jeremiæ prophetæ. 2. Annuntiate in gentibus, et auditum facite : levate signum, prædicale, et nolite cclare : dicite : Capta est Babylon, confusus est Bel, victus est Merodach, confusa

(I) Postquam Ægyptiis, Philistinis, Idumæis cæterisque vicinis gentibus mala prædixit quæ ipse Nabuchodonosor ilhturus eral, Jeremías ad Babylonem et ad Baldasoe dmiqued* venit, eaquo ilhs prophetat quæ ex Cyro cæteri qui* regibus illius successoribus imminabant, qui Nabuchodonosoris imperium eveniri erant, et Babylonem id hum-minarum urbium conditionem redacturi erant. y-»:s»*üirn qui contra Babylonem prædicat, non omnia * *fn tempore contigerunt. Nam non nisi post multa detuui y *, ui4 pcnllus eversa fuit. (Calmetus.)

U ca lursan toil ratio cur lloâcumuller asbcruel quæ

jam sequuntur duo capita 1, 1i, non unum continuum vaticinium, sed plures in Babylonem non uno tempore habitas orationes, quas, uti sub fine hujus pericopæ infra cap. 1i, 59, notatur, litteris consignata et in singulari libro junctas Jeremías tradidit Sarai®. Sex vero omnino similis arguincnti vaticinia juxta illum auctorem juncta videntur, hoc fere modo distribuenda; *primum*, cap. L, 1-20; *srcundum*, 21-32; *lenium*, 33, 46; *quartum*, Lt, 1-19; *quintum*, 20-24; *sesium*, 25-5S. Additur cap. 1i, 59-64 Jeremiæ de promulgandis illis vaticiniis in Babylonia mandatum. Quidquid sil do ista divisione.

sunt sculptilia ejus, superata sunt idola eorum. 3. Quoniam ascendit contraeam gens ab aquilone, quæ ponet terraro ejus in solitudinem ; et non erit qui habitet in ea ab homine usque ad pecus : et moti sunt, et abierunt. 4 In diebus illis, et in tempore illo, ait Dominus: venient filii Israel, ipsi el (ilii Juda simul : ambulantes et flentes properabunt, et Dominum Deum suum quærent. 5. In Sion interrogabunt\iam, huc facies eorum. Venient, et apponentur ad Dominum fœdore sempiterno, quod nulla oblivione delebitur. 6. Grex perditus factus est populus meus: pastores eorum seduxerunt eos, feceruntque vagari in montibus : de monte in collem transierunt, obliti sum cubilis sui. 7. Omnes, qui invenerunt, comederunt eos : et hostes eorum dixerunt: Non peccavimus : pro eo quod peccaverunt Domino decori justiliæ, et expectationi patrum eorum Domino. 8. Recedite de medio Babylonis, et de terra Chaldæorum egredimini : el estote (piasi haedi ante gregem. 9. Quoniam ecce ego suscito, et adducam in Babylonem congregationem gentium magnarum de terra aquilonis : et præparabuntur adversus eam, el inde capietur : sagitta ejus quasi viri foriis interfectoris, non revertetur vacua. 10. Et erit Cbaldæa in prædam : omnes vastantes eam replebuntur, ait Dominus, i 1. Quoniam exsultatis, el magna loquimini, diripientes hæreditatem meam : quoniam effusi estis sicut vituli super herbam, el mugistis sicut tauri. 12. Confusa est mater vestra nimis, et adæquata pulveri, quæ genuit vos: ecce novissima erit in gentibus, deserta, invia et arens. 13. Ab ira Domini non habitabitur, sed redigetur tota in solitudinem : omnis qui transibit per Babylonem, stupebit, et sibilabit super universis plagis ejus. 14. Præparamini contra Babylonem per circuitum omnes qui tenditis arcum; debellate eam, non parcatis jaculis : quia Domino peccavit. 15. Clamate adversus eam, ubique dedit manum, ceciderunt fundamenta ejus, destructi sunt muri ejus, quoniam ultio Domini est : ultionem accipite de ea ; sicut fecit, facite ei. 16. Disperdite satorem de Babylone, et tenentem falcem in tempore messis : a facie gladii columbæ unusquisque ad populum suum convertetur, et singuli ad terram

quæ mtionibus plus minusve probabilibus nititur, nunc idcirco admittendum consecrarium quod inde educit his verbis Rosenmuller: «Nobis quidem additamenti illius cap. 1 i, 59-64; in quo hæc vaticinia jam quarto Sedeciæ anno litteris mandata dicuntur, nulla ratione habita, sed illis simpliciter ex se et ex suo argumento consideratis, ea non ante eversam Hierosolymam et deportatam insignem populi partem in Chaldæam edita videntur, cum jensu malorum, quod hostium sævitia pallia? suæ intulisset, incensus vatis animus, causa illis imprecaretur et denuntiaret, quæ hic legimus. Quid? quod cap. 1 i, 24. Jova dicit, se repensurum esse Babyloniiis omnia illa mala, quibus *Sion* affecisset. Nunc et cap. 1, 17-28; 1 i, 34, 51, quæ expugnatam jam a Chaldæis Hierosolymam arguunt. Quæ quidem sententia Rosenmuller eo magis miranda videtur, quod ipso rejicere iam st. timi sententiam Cichornii, qui duobus hisce capitibus iri i carmina sonora continoti arbitratur, quæ non futura Babylonii» lata prenihiicnt, s'd quibus vales pri-cns mleressel, canant ; nam, ut ait Rosenmuller ad vers. 3, minimo necesse est, cum Richornio statuale Prophetam canon», (piorum ipse testis inisset; Prophetam etenim mens sua futuri presaga hinc refellit. Sed cur eadem ratio non valeret de iis quæ in Babylonis utraque eversione, una sub Cyro, et altera sub Dario Hystaspe eventura erant?

Præmissis igitur inscriptione, argumento de ruina Babylonis, casu idololatria), et depopulatione regionis, 1-3,

Primo, Propheta dat auspiciu de reditu Judæorum in gratiam Dei et patriam, 4-5: *primo*, attingendo breviter previas Judæorum seductorum exerrationes, 6; *secundo*, reclusas ab hostibus, jus sibi persuadentibus, oppressiones, 7; *tertio*, luturam Judæorum libertatem, expiatis pristinis in Babylonica servitute delictis, 8.

CLNou, raûuoem subjicit, cur exsules Ilvbræi quanto-

cius Babylonem relinquant, scilicet Babylonis ruina quam exhibet, *prime*, referendo hostium irruptionem, cædem el rapinam, 9-10; *secundo*, subjiciendo causam quare Deus Cbaldæam hostibus in predati! daturus sil : quia Chaldæi Judæos predati el de eorum intentu lætati fuerunt, 11; *tertio*, addendo tristes inde secuturos effectus, 12, 13; *quarto*, excitando gentes ad stragem el vires Babyloniiis reddendas, 14-16.

Tertio, utramque pariem supra dictam amplificat, *primo*, premittendo captivitates Judæorum successu temporis factas, 17; *secundo*, promittendo horum restitutio-nem in patriam, 18-20; *tertio*, pormixlim, evocando hostes ad subigendam et dissipandam Babylonis potentiam, 21, 26, 29; describendo cladem editam, artem el vim impensam, noxam seculam, 22. 25, 30.

Quarto, iterum *primo*, rationes affert cur Babylonia? vastatio sit inducenda, scilicet superbia, 81, 32; et duri Ilvbræorum servitus, qui haud aliter liberandi sunt nisi ul immites eorum domini ad imperii et potentiæ fastigio dejiciantur. 83, 84; *secundo*, enumerat mala ex bello, siccitate ei depopulatione inferenda, 33-40; *tertio*, describit oppugnatorem, oppugnatam et Deum de utroque decernentem, 41-46.

Jeremiam legisse et imitatum fuisse ea deo intentu Babylonis vaticinia, quæ in libro Isaïæ vaticiniorum leguntur, cap. xm, XIV, visum est Jahmo, *F. inted. in V. A. T. vol II*, pari. II, pag. 403 et etiam Calmelo *Comment* ad vers. 1. Sed, m reple observai Rosenmuller, pauca illa quæ in utrisque vaticinis similia reperiuntur (voluti *hai*. xm, 7, coll. *Jcrem.* 1, 43; /*sai*, xm, 14, coll. *Jerem.* L, 8, 16; 1 i, 6, 9 45, 50; *hai*. xm, 17, coll. *Jerem.* 1. 42) minime ita sunt comparata, ut unum ah altero illa mutatum statuimus nec e sil, cum communia sint et obvia omnibus vatibus decadem re loquentibua.

suam fugient. 17. Grex dispersus Israel, & omnes ejecerunt eum: primus comedit eum rex Assur: iste novissimus exossavit eum, Nabuchodonosor rex Babylonis. 18. Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego visita et terram ejus, sicut visitavi regem Assur: 19. et reducam Israel ad habitaculum suum: et pascetur Carmelum et Basan, et in monte Ephraim et Galaad saturabitur anima ejus. 20. In diebus illis, et in tempore illo, ait Dominus, quærelur iniquitas Israel, et non erit; et peccatum Juda, et non invenietur: quoniam propitius ero eis, quos reliquero. 21. Super terram dominantium ascende, et super habitatores ejus visita, dissipa, et interfice quæ post eos sunt, ait Dominus: et fac juxta omnia quæ præcepi tibi. 22. Vox belli in terra, et contritio magna. 23. Quomodo contactus est, et contritus malleus universa; terræ? quomodo versa est in desertum Babylon in diebus illis? 24. Illaqueavi te, et capta es, Babylon, et nesciebas: inventa es et apprehensa, quoniam Dominum provocasti. 25. Aperuit Dominus thesaurum suum, et protulit vasa iræ suæ: quoniam opus est Domino Deo exercituum in terra Chaldæorum. 26. Venite ad eam ab extremis finibus, aperite ut exeant qui conculcent eam: tollite de via lapides, et redigite in acervos, et interficite eam; nec sil quidquam reliquum. 27. Dissipate universos fortes ejus, descendant in occisionem: vane eis, quia venit ibes eorum, tempus visitationis eorum! 28. Vox fugientium, et eorum qui evaserunt de terra Babylonis, ut annuntient in Sion ultionem Domini Dei nostri, ultionem templi ejus. 29. Annuntiate in Babylonem plurimis, omnibus qui tendunt arcum: consistite adversus eam per gyrum, et nullus evadat: reddite ei secundum opus suum: juxta omnia quæ fecit, facile illi, quia contra Dominum erecta est, adversum Sanctum Israel. 30. Idcirco cadent juvenes ejus in plateis ejus: et omnes viri bellatores ejus conticescent in die illa, ait Dominus. 31. Ecce ego ad te, superbe, dicit Dominus Deus exercituum: quia venit dies tuus, tempus visitationis tuæ. 32. Et cadet superbus, et corruet, et non erit qui suscitet eum: et succendam ignem in urbibus ejus, et devorabit omnia in circuitu ejus. 33. Hæc dicit Dominus exercituum: Calumniam sustinent filii Israel, et filii Juda simul: omnes qui ceperunt eos, tenent, nolunt dimittere eos. 34. Redemptor eorum foris est Dominus exercituum nomen ejus, iudicio defendet causam eorum, ut exterreat terram, et commoveat habitatores Babylonis. 35. Gladius ad Chaldæos, ait Dominus, et ad habitatores Babylonis, et ad principes, et ad sapientes ejus. 36. Gladius ad divinos ejus, qui stulti erunt: gladius ad fortes illius, qui timebunt. 37. Gladius ad equos ejus, et ad currus ejus, et ad omnem vulgus, quod est in medio ejus; et erunt quasi mulieres: gladius ad thesauros ejus, qui diripientur. 38. Siccitas super aquas ejus erit, et arescent: quia terra sculptilium est, et in portantis gloriantur. 39. Propterea habitabunt dracones cum faunis ficariis: et habitabunt in ea struthiones: et non inhabitabitur ultra usque in sempiternum, nec exstruetur usque ad generationem et generationem. 40. Sicut subvertit Dominus Sodomam et Gomorrhaim, et vicinas ejus, ait Dominus: non habitabit ibi vir, et non incoleat eam filius hominis. 41. Ecce populus venit ab aquilone, et gens magna; et reges multi consurgent a finibus terræ. 42. Arcum et scutum apprehendent: crudeles sunt et immisericordes: vox eorum quasi mare sonabit; et super equos ascendent, sicut vir paratus ad prælium contra te, filia Babylon. 43. Audivit rex Babylonis famam eorum, et dissolutæ sunt manus ejus: angustia apprehendit eum, dolor quasi parturientem. 44. Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam: quia subito currere faciam eum ad illam; et quis erit electus, quem priponam ei? quis est enim similis mei? et quis sustinebit me? et quis est iste pastor, qui resistat vultui meo? 45. Propterea audite consilium Domini, quod mente concepit adversum Babylonem; et cogitationes ejus, quas cogitavit super terram Chaldæorum: Nisi detraxerint eo» parvuli gregum, nisi dissipatum fuerit cum ipsis habitaculum eorum. 46. A voce captivitatis Babylons commota est terra, et clamor inter gentes auditus est.

Ven.1. MA5U Jereml b, — per Jeremiam, opera Jeremiro.

Ve.,, 2. Annuntiate in gentibus. — Sunt verba Prophetæ jubentis ut apud omnes gentes annuntient excidium Babylonis, eo quod ipsa omnibus pene gentibus jugum servitutis imposuerat, ut ipsæ jam de excusso hoc jugo latissimum libertatis recuperata} nuntium accipiant.

Levate signum, — id est vexillum, ut ad illud populi convocentur in prælium ad excidium Babylonis; ita Sanchez: vel potius in signum excidii ejus, et victoriæ de ea partæ, ut omnes gentes ab eis oppresso} festos dies agant, ac triumphum de extincta Chaldaorum tyrannide, deque recuperata libertate. Unde sequitur: « Dicite: Capta est Babylon, » gentium dominatrix, mal-leus orbis, monarcha universi; io, triumphe. Addit Sanchez per *signum* posse accipi lapides terminales, vel deos Terminos, qui in limitibus agrorum erigebantur, ut eos ab aliorum prœdiis disternerent, quales mullos hic Romæ videmus prisca} gentilitatis indices, g. d. O Judæi! capia jam Babylone, evertite titulos et signa, quæ Chaldæi in Judæa excitaverunt, quasi ejus heri et domini; ac vestra pro iis restituite. Jam enim, excusso Chaldæorum jugo, Judæa vobis, quasi avitis heris et dominis restituetur. Propheta ergo hic in spiritu prævidens futura, ea hic inducit quasi jam facta et prælerila; cum enim adhuc capienda esset Babylon, ait: « Capta est; » qui inducit gentes de ea capta exsultantes et gratulantes, sic:

Confusus est (id est certo confundetur) Bel, victus est (vincetur) Merodach. — Sunt hi duo dii et idola Babyloniorum. Ita Rabanus et Vatablus.

Bel Tei Nota: Bel, sive Belus, fuit Nemrod primus rex
Bjal et tyrannus in orbe, conditorque imperii Baby-
Ktmrod l°n*cb ul dixi Genes. x, 8. Hunc Ninus filius inter
deos retulit; indeque idola passim in Scriptura
vocantur Bel, Baal, Baalim: primi enim Babylonii,
inde Phœnices et Judæi, inde Cartilagineuses co-
luerunt Bel sive Belum.

Merodach fuit filius Baladan, qui primus, declinante imperio Assyriorum, imperium Babylonium restituit, ideoque inter deos relatus videtur, roque ac Saturnus, Jupiter, Hercules alii-que primi gentium principes ab iis inter deos relati sunt.

Secundo, per *Merodach* potest accipi cum Theodorcto, litigone et Lyrano Balsasar: hic enim proprie victus est et cæsus a Cyro, hicque dictus est Evilmerodach, ut dixi Daniel, cap. v, 1. Sicut enim a primo Pharaone cæteri Ægypti reges dicti sunt Pharaones, a Cæsare Cæsares, a Seleuco reges Asia dicti sunt Selucidæ: ita a primo Merodach ejus posterii, Babylonis reges dicti sunt Merodach.

Confusus est ergo Bel; quia suis cultoribus Babylonii conila Cyrum opitulari non potuit, iis-

que est spoliatus, imo cum iis ductus est captivus in Persidem: « victus est Merodach, » sive deus, sir- «kdsasar.

3. Gens ab aquilone. — Medi enim et Per?®. Ver®. i. qui orientales sunt Babyloni, aquilonares gentes, scilicet Armenos, Ilircanos, Sacas, Cadusios et alios convocarunt contra Babylonem, ut Chaldæum communem tyrannum tollerent. Adde, Media aliquantulum vergit ad aquilonem Babylonis. Vocat eos potius aquilonares, quam orientales: quia aquilo Judæis erat infaustus et infestus, roque ac horribilis, ex eo quod ex aquilone, puta ex Chaldæa, acre sibi intentari flagellum primo audierant, deinde reipsa experti sunt, Horebat in auribus et mente eorum illa *Jeremía* cap. i, vox: « Ab aquilone pandetur omne malum super omnes habitatores terræ. » Ergo aquilo eis erat in proverbium, ut, cum grandem cladem aut malum significare vellent, aquilonem nominarent. Sensus itaque est, *q. d.* Vos, o Judæi! vestrum habuistis aquilonem, puta Chaldæos; scitote et illos suum aquilonem habituros, scilicet Persas et Medos, gentesque eis confœderatas. Ha Sanchez.

Moti sunt, — movebuntur, id est dispergentur.

Et abierunt, — id est fugient, vel ibunt in captivitatem.

4. Venient filii Israel, ipsi et filii Juda simul. Ver®.*. — Nota: Cyrus et postea Artaxerxes, non tantum duabus, sed et decem tribubus dedit facultatem redeundi: nulli ergo illorum ex Media et vicina Assyria (utramque enim jam occupabat victor et monarcha Cyrus) redierunt, eljunxerunt se Judæ et Esdræ sub uno capite, quasi una respublica. Unde omnes vocati sunt Judæi, non Samaritæ, Rubenitæ, Gaditæ, etc. Insinuat id Josephus *XI. Antiq.* v, et colligitur ex *Isaiæ* xi, 24, aliisque locis, quibus Deus promittit se tam Israel quam Judæ captivitate reducturum.

Venient. — Hebraice *Tlba niluu*, sociabunt se, conjungent se.

Fientes — præ lætitia ob redditum ex Babylone tempore Cyri; *secundo* et magis, *q. d.* Fideles tempore Christi, cujus typus erat Cyrus, flebunt præ gaudio, redeuntes ex captivitate diaboli.

In Sion interrogabunt viam, — dicentes: Quæ Ver®.s- est via in Judæam, in Jerusalem? mystice, in Ecclesiam.

Huc facies eorum, — scilicet directo respicient et contendunt.

Venient, et apponentur. — Hebraice *l^3 nt/uu*, id est copulabuntur, agglutinabuntur, et indivul-se adhirebunt Domino, ejusque populo fœdere sempiterno, quod scilicet duret semper, id est tam-lu quamdiu durabit judaismus et Judæorum respublica; *secundo* et proprie, foedus hoc sempiternum, est foedus Evangelicum, quod sancivit Christus cum suis fidelibus.

G. Grex perditis (*q. d.* Errabat Israel per mon- Ver®. «. tes instai* ovium, quia) pastores, (id est reges,)

SF.DUXFRINTFOS (dtlffl) fecerint eos vagari in montibus (nd sua idola colenda vagari; inquam, ex uno monto et idolo ad alium; hinc) orliti sunt et bilis sui, — id est templi, in (pio solebant requiescere. Ita Theodorus et Rabanus (I).

Secundo, Chaldæus, Vatablus et Maldonatus, explicant de pœna exsilii et captivitatis, 7. d. Populus meus seductus a regibus et pseudopropheta peccavit; hinc sine pastore, sine rege, sine sacerdote errat in captivitate: et de monte in montem ductus est, donec veniret Babylonem; ubi multo tempore exsulans, quasi oblitus est cubilis, Id est pafriæsu®: paupertas enim, servitus, et ærumnæ quas tot annis in Babylone patitur, ita eum opprimunt, ut patire uberis, lætæ et felicitis memoriam ei excusserint. Hinc dixit vers, præced.: « In Sion interrogabunt viam. » Hinc secundus sensus sequitur ex primo: fuit enim effectus et pcenn primi.

Vrn. 7. 7. Comederunt, — expilarunt eos.

Et hostes eorum (Judæorum) dixerunt: Non peccavimus — expilando Judæos, imo putavimus nos obsequium præstare beo, perdendo gentem tam impiam, quæ ita peccavit in Hominum tam sanctum et justum; ideoque ab eo preda; omnium exposita videtur, ac data in direptionem et spoliū. Sic enim non peccant milites, dum urbem hostilem in prodam a duce datam capiunt et expilant. Unde sequitur: « Pro eo quod peccaverunt Domino. »

Paos e*^t Decor iustitie. — Sic vocat Deum, *primo*, quod d»ccrjD5- populum suum antequam peccaret decorasset: *secundo*, quod decor esset populi propter leges justitiæ, quas illi dederat et quibus cum gubernabat; *ferito*, quod ejus justitiam et pietatem multis beneficiis decoraret et præmiaret. Potest secundo verti, *habitu justitiæ*, id est in quo, cum justi essent, confidebant, et a quo quasi in habitu protegebantur, dicentes: « Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei coeli commorabitur. » Unde Chaldæus vertit: *Peccaverunt discedendo a Deo habitu justitiæ et veritati* (2).

Et expectationi (id est spei) patrum, — in quem pares sperabant, puta Domino Deo peccaverunt: hic est enim expectatio Israel, cap. xiy, 8. Vide ibi dicta, ne frustra, et cum chortæ temporisque dispendio eadem repetamus.

(i) a*jn roh^b pastorei, hoc loco non auct tantum regem, veram el sicerdotesel propheta*, quorum erat, populum recte ducere, in vero Dei cultu teucere.... Montes ovibus periculosi sunt, d virgultis intricentur, per quæ calbmi invenire nequeunt. Respicitur ad cultum super- «liii *snm et impium qui in montibus potifdmtn exerceri solebat. (Rosenmuller*)

(t S. Hieronymo* jTO nnn, ejusdem cum niXJ nare Sign. tu alium* putaviL Nec tamen hic aptum mhisuii facit. J.IL Mi» luelis probat Gneam Alexandrinam verborum pnX-ITO neT< Uedrq, interpretationem, «cur. Suw. wwr.;, wu m *junitur*, quæ interpretatio eo magis nobis placet. qir l pent <t in Mvnthtudme pecoris, vers. i.

8. Estote quasi hædi ante gregem. — Nemo ex vobis in reditu ex Babylone in Judæam refugiat primas tenere, Imo quisque conetur esse primus in agmine redeuntium: sicut lundī, id est hiixl jam statæ ælatis et roboris (hos enim significat hebroum tZP"nnJ> *attudim*) generose et festinanter, etiam per arduas rupes, montes et saxa gregem procedere solent, et ante eum exsilire; læti enim et secure redibitis, esto ardua quædam superanda sint. Unde Chaldæus vertit: *Estote quasi principes in capite populi, q.d.* Hactenus quasi grex sine ductore errastis, nunc constituite vobis principes, qui populum antecendant, et redite in ovile vestrum. Aliter Theodorus, <7. d. Estote superiores Babyloniis, sicut arietes aut hirci superiores sunt ovibus. Alii exponunt, 7. d. Redite, o Judæi! e Babylone hilares et alacres, instar hædorura præ gaudio subsilientium, juxta illud Poetæ:

nædique petulci

Floribus insultant

Et sane huc quoque respicit Propheta.

Tropologice Hugo: Hædi, ait, sunt pœnilentes, qui fugiunt Babylonem, id est confusionem vitiorum, eorumque viciniam et occasiones, juxta illud Apoc. xviii, 4: « Exite de illa (Babylone), populus meus, ut ne participes silis delictorum ejus, et de plagis ejus non accipiatis. »

9. Inde, — ex eo loco in quo primo Cyrus posuerit sua castra, Babylon capietur quasi primo conflictu et oppugnatione. Ita Vatablus. Significat Cyrum non mutaturum castra, non vocaturum novas copias, sed per prima sua castra brevi et facile expugnaturum Babylonem. Perperam Hugo et Dionysius legunt *in die*; hebraice enim est oüo *misscam*, id est *inde*: neque do dic capta est Babylon, sed noctu, *Daniel*, cap. v, 30.

Sagitta ejus (id est earum, scilicet gentium, erit) quasi viri fortis interfectoris. — Hebraice bOwO *maskil*, id est *orbantis*; vel, ut Septuaginta et Vatablus, *prudens* (*maskil* enim per *schin* significat orbare, per *sin* intelligere), id est sagittandi periti. Quis esi hic mystice? utique concionalor, qui spiritu Hei plenus, verba ignea jaculatur ad cor, ut cor Babyloniorum, id est peccatorum, penetret, ut sermones ejus sint quasi sagillæ potentis acutæ in corda inimicorum Christi, ut eos Christo occidat, imo redivos resuscitet. Ad litteram Ælamilis, id est Persis, tribuitur in Scriptura arcus et sagittæ, quia hæc erant præcipua eorum arma: unde sagittandi erant peritissimi, et scopum hostemque quem vellent destinato ictu, certo confangebant.

10. Replebuntur, — spoliis locupletabuntur, et, v. m. u. ut hebraice est, saturabuntur.

11. Quoniam exsultatis (causam dat excidii Ven. ibi v Babylonis, scilicet quod exsultavit in perditione

hæreditatis homini, id est Judæorum), et magna (id est superba, sil locuta, tribuens sibi victoriam, el) quoniam refusi estis. — Significat eorumdein aviditatem in expugnanda et diripienda terra Judæorum, quod, sicut vitulus irrui in herbanl: el eam depascitur avidissime, caque se impinguat ferociens et lasciviens, Ideoque mugiens: ita ipsi depasti sint Judæam et Judæos. Ha Rabanus el Hugo. Hoc recte do vitulo, minus recte de (auro; taurus enim ob herbam non mugit, sed vel ob feminam, vel ob hostem jam protritum a se; tunc enim superbit, et victoriam celebrat mugitu, coque insultat victo. Unde Pagninus vertit: *Sicut vitula quæ pascit germina, et exsultastis sicut tauri habita victoria*. Et hoc proprie Éignifical hebræuin Sha *tsuhal*, id est hinnire, uli hinniunt equi victorum. Hinc per catachresin eundem gaudii affectum et sonum significat in bobus et tauris* quem illi exprimunt per mugilum. Ita Delrio, *odagio* 871. Sic Christus ait *Psalm*, xxi, 13: « Circumdederunt me vituli multi: lauri pingues obsederunt me. »

Ver», is. Mater vestra, — Babylon, ut patet ex seq.

Adæquata pulveri, — plane eversa est, et solo adæquata. Est hyperbolü.

Novissima erit in gentibus, — abjectissima erit inter gentes.

13. Sibilabit, — id est obstupescet, vel irridebit. Vide cap. præced. vers. 17.

Ven.15. Iy- Vbiq; (scilicet) clamate (quod) dedit manum, — id est victa est Babylon, et viciam se fatetur: miles enim, cum hosti dat manum, dat et arma, seque suaque omnia ei quasi victori et domino dedit et subiecit. Sic ait Turnus ad Æneam victorem, *Æneid*. XII:

Vicisti, et victum tendens palmas
Ausonii videre: tua est Lavinia cooju.

Rursum, vicius victori protendit manum supplicem, ut ab eo vitam et veniam impetret (i). Ha Saxo vicius a Carolo Quinto, equo desiliens, manum ei porrigens, ait: « Clementissime Cesar, victum mo tibi sisto, veniamque peto. » Cui Cæsar: aJam me Cæsarem agnoscis et vocas, qui me ante Carolum a Gandavo vocitabas. » Septuaginta vertunt, *dissoluta sunt manus ejus*; Chaldæus, *traditu est in manus eorum*, scilicet hostium. Aliter Rabanus et lingo, 7. d. Babylon ad omnia regna vadanda extendit manum suam; hinc et ipsa vastabitur (2).

(1) *Dedit manum*, gestu submittentium seso, et fidem ac submissionem pollicentium, vel quasi vincendas manus pr. vbcnliuin, ut *Thron*. v, 6; II *Paralip*. xxx, 8, phrasis Latini* quoque usitata. Cicero, lib. *De Amicitia*, cap. xxvi, et extremum: « Det manus vincique se patiantur, n. l. i. i. inuus, *Institut*, lib. V, cap. i: « Tiinrut eniue a nobis reviuicii manum dare aliquando cogantur. »

(IloseniDulier.)

(i) « destructi sunt muri ejus. » LI non factum est cui Cjrufi Babylonem expugnavit, qui per Euphraten exsio-

10. Deperdit satorum, — 7. d. Inteficite in Babylone, non solum milite*, sed et agricola* qui serunt; quibus tamen in excidiis urbium solet parci, illa ut nemo remaneat, neque qui serat neque qui metat. Ita Theodorus. Unde Septuaginta vertunt: *Dispergite semen de Babylone* (3).

Chaldæus putat a satorum » vocari Nabuchodonosorem, qui serebat ubique bella et clades; eundem dici messorum, quia gladio demetebat gentes.

A FACIE GLADII COLUMBÆ, — id metu gladii Persici, extenti in columbam, id est in exercitum Chaldæorum, quisque fugit. Vide dicta cap. xxv, 38. Nec enim columba habet gladium quo feriat, sed collum quo gladio hostili juguletur. Pro columbe Septuaginta vertunt, Gran*, quia Cyrus, ait Theodorus, Iones aliosque Græcos prius a victis secum contra Babylonem duxit. Verum ipsi perperam pro *iona*, id est *columba*, legerunt *iatan*, id est *Gracia*, ut dixi cap. xxv. Non recte ergo aliqui hic per columbam intelligunt Medos et Persas; eo quod cum imperio etiam militare vexillum Chaldæorum, habens insigne columbæ, ad eos translatum sit: nam hoc necdum translatum erat. Adde: Persarum insigne erat nunc aquila, teste Xenophonte, lib. VII *Cyripæd.*; nunc elligies solis, teste Curtio, lib. III.

17. Grex dispersus, — q. d. Israel, quia unum Yen. as* Deum deseruit, sparsus per idola; ideo ut grex sparsus, factus est præda tyrannis, qui feri sunt instar leonum. Nam primo. Salmanasar «comedit,» id est vastavit, decem Iribus quasi carnes circumdantes ossa, relinquens tantum ipsa ossa, id est tribum Juda fortissimam, in qua erat regnum* sacerdotium et templum, quasi ossa el robur populi; sed hæc ossa l l fregit, comminuit et avulsit Nabuchodonosor; illaque plane rempublicam Judæorum evertit, et quasi exstinxit. Ita passim Hebræi, Græci et Latini. Causam dat excidii Babylonis: quia nimirum ipsa excidit Judæos, vo-

catum urbem ingressus est, sed sub Dario Hystaspe, qui omnes muros ejus effodit, portasque evertit, teste Herodoto, Ub. III, Cip. CLIX.

(3) Hoc nonnulli, ut Grotius, eo referunt, quod Babylon ambitum habuit magis regionis quam urbis, uli inquit Aristoteles, *Polit*, lib. III, cap. 11. Hinc in urbe inulti erant agri, in quibus seri et meli solebat (Plinius, *Hist. natural*, lib. XVIII, cap. xvii); ita ut urbs sibi ipsa semper ad alimenta procuranda sulliceret nec penuria posset ad deditionem cogi; vide Raphaelii Jnn «r. ad S. Script, ex Herodoto collectis ad hunc locum. Multos igitur in urbe agricolas fuisse Deesse est, quos interficere hostes Babyloniorum jubentur. Id vero cum a Cyro factum non esset, qui potius agricolis extra Babylonis moenia parti Jussit; in eo quoque Eicbornius argumentum deprehendere sibi visus est, describi non a Cyro factam Babylonis expugnationem, sed seriore ejus derinicionem per Darium Ilystaspidem. Notus quod hic dicitur ad descriptionem smnrne vasiatioins regioni aliqui inducendam perlinere videtur, q. d. occidite non \$0 ium milites, seti etiam agricolas, m omnes incolv pereant, adcoque tota ragia inculta jaceat. (Rosenmuller»)

luitque dt'kre eomm nomen, regnum et gentem. Justum enim est, ait Aristoteles V *Ethic. ex Rhadamanto*, ut, quod quis injuste aliis damni intulit, idem subeat et patiatur. Hæc enim est lex talionis : Occidens occidatur, mutilans mutiletur, agens in exsilium exsulet, errctque vagus toto orbe, comburens comburatur, exscindens exscindatur.

<9. Pascetur Carmelum, — in pinguibus Carmeli, puta Judææ, pascuis laute pascetur Juda quasi grex Domini (antea dispersus, ut dixit vers. 17) caque depascetur rediens c Babylone, ita Septuaginta. Ex Carmelo totam Judæam, utpote fertilem et opimam, intelligil per synecdochen.

Saturabitur anima, — id est appetitus eorum, sic capitur anima, *Psalm.* xli, 3, *Psalm,* lxi, 6, *Isaïæ* v, 14.

20. Quæretur iniquitas Israel, et non erit, — *q. d.* Si (hoc enim sæpc omittunt et subaudiunt Hebræi), vel etiamsi quærat iniquitas Israel, non inveniatur : quia Judæi post reditum e Babylone, non amplius coluerunt idola, uti fecerant ante, ob quæ capti et puniti sunt. Ita Theodorctus, Hugo, Lyranus. Consequenter non inveniatur «iniquitas, » id est pœna iniquitatis, puta captivitas, fames, paupertas, exsilium, etc. *q. d.* Null® apparebunt captivitatis et cladis reliquiæ. Ita Sanchez, ut sit metonymia in hac voce frequens in Scriptura.

Secundo et verius, *q. d.* Tempore Christi, per Christum omnis eorum iniquitas delebitur et auferetur. Ita Vatablus et Dionysius.

Quos reliquero. — Ex Israel enim reliqui® salvæ facta* sunt, *hom.* ix, 27, et cap. xi, 5.

21. Ascende (scilicet, o Dari et Cyre!) super (id est contra) terram dominantium, (id est Chaldæorum, qui quasi « malleus » totam terram percusserunt, ut dicitur vers. 23), visita et dissipa (Babylonem), et interfice — incolas. Ita Theodoretus. Est apostrophe Dei et Prophetæ ad hostes Chaldeorum.

Nota : Pro visita Chaldæus, Vatablus et Hebræi retinent Hebræum *pekod*, vertuntque : Ascende *contra habitatores pekod*, quasi *pekod* sit nomen urbis in Chaldæa : vel potius Babylon dicatur pekod, id est visita vel visitare, id est visitatio, ut suo nomine moneatur semper, se brevi a Deo visitandam esse et puniendam. Simile est *Isaïæ* vili, 3, *Etech.* xxiii in Hebræo.

Interfice qu* post eos sunt, — dele omnem posteritatem eorum, puta filios et nepotes.

Juxta omnia quje præcepi. — *Præceptum* vocat impulsus el instigationem, quem Deus immisit Persis ad invadendam Babylonem, uti dixi Can. XXXVII.

v mail 22. Vox relu, — clamor bellicus auditur, *q. d.* Audire mihi videor tubarum clangorem, et fragorem armorum Cyri Persarum, ac videre quam gravi contritione et ruina lapsa sil Babylon.

V«», u 23. Quomodo confractus est, et contritus mal-

leus universa terr*? — hoc est Babylon, quæ quasi malleus adamantinus percussit et contudit totam terram; ita ut nihil quantumvis durum vel æncum ei resistere, aut ejus ictum sustinere posset, quin confringeretur et dissiliret. Sic Fredericus II Imperator jactabat se esse malleum Horn®, et Homanæ Ecclesiæ, quin et totius orbis; sed ab Innocentio II aliisque Pontificibus confractus et contritus est, ut dixi *Isaïæ* i, 10 (I).

Sic de Assyriis ait Isafas cap. x, 5 : « Væ, Assur, virga furoris mei! » et de Cyro, per quem Deus castigavit Chaldæos, cap. xlv, 1 : « Cujus apprehendi dexteram. » Sic Attila vocatus fuit « metus orbis et flagellum Dei. » Preclare S. Augustinus in *Psalm*, lxxiii : « Impietas, inquit, eorum tanquam securis Dei facta est, facti sunt instrumentum irati, non regnum placati. Facit enim hoc Deus, quod plerumque facit et homo. Aliquando iratus homo apprehendit virgam jacentem in medio, fortasse quaecumque sarmentum : cædit inde filium suum, ac deinde projicit sarmentum in ignem, et filio servat hæreditalem. Sic aliquando Deus per malos erudit bonos. » Quocirca qui erudiuntur per malos, iis irasci non debent, nec eis imputare suas plagas, sed Deo juste castiganti. Pulchre B. Dorotheus, *Doctrina* vu : « Nos vero, inquit, cum verbum ullum in nos dictum audivimus, canes imitamur. Ili enim, si quis in eos lapidem jecerit, jaciente demisso, lapidem remordent. Ha nos, Deo relicto, qui nobis hujuscemodi tribulationes ad peccatorum nostrorum purgationem procurat, ad lapidem, hoc est ad proximum, currimus. » Secus fecit S. Job, qui spoliatus a Chaldæis, percussus morbo a Satana, dixit : « Dominus dedit, Dominus abstulit, » non Chaldæi, non Satan. Unde S. Augustinus in *Psalm.* XXXI : « Prorsus, inquit, ad Deum tuum refer flagellum tuum, quia nec diabolus tibi aliquid facit, nisi ille permittat, qui desuper habet potestatem. »

Symbolice S. Augustinus, tract. *De Honestate mulierum*, tom. IX, docet quod malleus Babylonicus olim dominans, et conterens totam terram, id est omnes homines, sit luxuria : « Et quamvis, inquit, post adventum Christi per universa monasteria monachorum, et per clericos, vel etiam laicos castitatem servantes, quasi confractus malleus ille videatur; tamen adhuc multo plures sunt, qui ab illo malleo quotidie confringuntur, quam illi qui de ruina collisionis illius liberantur. » S. Gregorius, lib. XXXIV *Moral*, cap. x, ptr malleum accipit diabolum, S. Paulinus, *epist.* 12, curam rerum temporalium.

Quomodo versa est in desertum Babylon in gentibus? — inter gentes, vel potius instar aliarum gentium, in desertum et solitudinem redacta est Babylon?

(i) Malleum vocat Chaldsos pari de causa, ut ob quail Francorum quidam dictus esi *Mariettas*. (Grotius.)

Ven.li. 24. Illaqueavite — quasi feram laqueo inopino el improviso; quia capta est Babylon cuinfestmn ageret, el Balsasar cum suis sc inebriaret, *Daniel*, v, i; tunc enim Cyrus Euphratem in fossus avertit, et sicco alveo milites in urbem immisit, ut dicam vers. 38. Prius enim Babylonem occupavit Gyrus, quam Cyri et occupationis metus et formido.

Ver*, is* 25. Aperuit Dominus thesaurum suum. — Causam dat et modum, quo tanta urbs tam facile capta et eversa est, nimirum quod Deus aperuerit armarium, vel armamentarium suum, scilicet Persidem et Mediam, ait Vatablus. Vel potius secretarium omnipotentiae suae et iustitiæ vindicative in quo infinita continentur tela et supplicia, quae in hostes immittat, puta error, torpor, praefidentia, fames, pestis, bellum, etc., quin et grandines, tonitrua, fulmina, omnesque creature: h® enim militant et pugnant pro Deo contra insensatos. Ex hoc Deus deprompsit Darium et Cyrum, eorumque exercitus, vires el animos, quasi arma, quibus Babylonem everteret, unde Babylonis eversionem vocat opus Dei. Ha Thcodoretus. Subdit enim:

Quoniam opus est Domino Deo exercituum in terra Chaldjiorum, — *q. d.* Sicut architectus volens {edificare palatium, ad id lapides, calcem, operas, fabros omniaque necessaria accersit; et sicut rex parans bellum, milites, duces, arma, annonam reliquaue quibus opus est, studiose comparat: ita et Deus accersivit et comparavit Cyrum et Persas; quia opus hoc excidii Babylonis per eos peragere destinabat; ideoque eis copias, pecunias, robur, animos reliquaue opportuna ad hoc opus suppeditavit.

Ver*, «. 26. Venite ad eam ab extremis finibus, — scilicet, o Persae! cogite ab extremis regionibus milites contra Babylonem. Aliter Vatablus et Pagninus vertunt, scilicet: *Venite ad cani in fine ejus*, quasi dicat: O Dari et Cyre! invadite Babylonem, instat finis imperii ejus; unde Septuaginta vertunt: *Quia venerunt tempora ejus*, excidii scilicet, ut terminentur ejus imperium et monarchia.

Aperite (scilicet portas et urbes) ut exeant — milites qui Babylonem oppugnent et conculcent. Sanchez censet hæc a Deo dici ad angelos Persarum custodes et presides, *q. d.* Vos, o angeli Persarum presides! removete claustra et remoras, qu® hactenus Persarum cohibuerunt ardorem, et ambitiosum contra Chaldæos pugnandi et dominandi desiderium. Hæc enim imperiorum claustra et repagula commemorat Zacharias cap. vi, 1, cl Isaías cap. xlv, 1, agens de Cyro et Persis. Vatablus vertit: *Aperite granaria ejus, et diripite*; hebraico enim oiztx *abus* significat presepe, horreum; unde el Septuaginta vertunt: *Aperite apothecas ejus, scrutamini tam quasi speluncam, q. d.* O Pers®! studiose scrutamini Babylonis apothecas» ac thesauros ac opes in iis quasi speluueis

Hl.

reconditas vestigate et diripite. Noster *abus* deducit a DS3 *bus*, id est calcavit.

Tollite de via lapides, et redigite in acervos. — *q. d.* Facite viam planam et expeditam, ne quid remoretur Persas Babylonem venturos ut eam vastent. Solent enim duces exercitus præmittere fossores et cæsores, qui arbores et sepes sternant, viamque exercitui venturo complanent el dilatent, quales vidimus in bellis Belgicis, quos ipsi pionniers, Hali *guastatori* vocant. Sic Annibai aceto rupit el complanavit Alpes, ut copias transmitteret in Italiam. Ad hos ergo fossores hic convertit se Propheta, jubetque ut vias Persis sternant in Babylonem.

Potest, *secundo*, verti cum Vatablo: Conculcate eam sicut calcari solent in area manipuli tritici, ut grana exprimant. Ita R. David et R. Salomon.

Tertio, R. Joseph vertit: *Elevate cumulos cumulos*, id est facite multos cumulos de spoliis Chaldæorum.

27. Fortes. — Hebraice *ang parim*, id est juvenes tauros. Comparat Chaldæos vitulis eljuvencis mox mactandis et laniandis.

28. Vox — scilicet, audietur fugientium Judæorum; aliqui enim Judæi mox ut coepit obsideri Babylon, ex ea profugerunt Hierosolymam, ibique nuntiarunt jam obsideri el expugnari Babylonem; itaque impleri ultionem quam ob cladem Judæis et Gentibus illatam ei intenterat el predixerat Jeremias, ac proinde propediem Judæos ex ea liberandos et redituros in patriam.

29. Annuntiate in Babylonem. — Id est, dicite passim, el convocate eos qui sagittandi periti sunt, ut designato loco conveniant, ituri contra Babylonem, quod Galli dicunt: *Donnez le rendez-vous*: ita Maldonatus; unde Hebrea habent: Annuntiate *contra Babylonem multis: omnes jaculantes arcu castrametamini contra eam*.

Secundum opus suum, — sicut ipsa fecit et vastavit alias gentes.

31. Ecce ego ad te (id est contra te venio), o superbe! — Alloquitur Deus Nabuchodonosorem, vel potius Balsasar, et sub eo quemvis superbum.

33. Calumniam, — id est, ut Hebræus, Septuaginta et Chaldæus, vim el oppressionem, id est violentam captivitatem sustinent Judæi, ad eam injuste el quasi per calumniam damnati in tyrannico Chaldaeorum tribunali et iudicio. Ad hoc enim alludens subdit:

34. Redemptor eorum fortis, — *q. d.* Esto fortes sint Chaldæi, fortiterque Judæos in Babylone detineant; tamen fortior iis est Dominus, qui Judæos e Babylone redimet et liberabit.

Judicio (id est in justitia, sive juste) defendet Deus causam eorum (Judæorum), ut exterreat terram (Chaldæorum; Vatablus vertit: *Ut requiem det terræ* (aliis gentibus). bt commoveat habitatores Babylonis.

36. Gladius ad divinos (contra divinos et astro-

Ver*, 3»*

para Babyloniorum sortem cum ea ex qua prolapsi sunt, indeque colligo quod a caducis ad sterna mentern transferro, atque Deo rebusque coelestibus adhærere, tantummodo sit sapere : < Nemo enim valet mobilia diligere, et ipso im-

mobilis stare, » ait S. Gregorius, lib. Vili Mora/, cap. xxvin; vel juxta novam editionem, cap. xxiv: « Sil ergo res temporalis in usu, æterna in desi* derio; illa in itinere, hæc in perventione, » ait idem S. Gregorius, homil. 36 *in Evangel.*

CAPUT QUINQUAGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit muttis exaggerare excidium Babylonis, unde, ven. 14, exaggerat potentiam Dei, qua robur Babylonis conteret. Tertio, vers. 27, convocat contra cam multas gentes. Quarto, vers. 14, cautam assignat, ejus tyrannidem in lúdaos. Quinto, vers. 45, monet lúdaos «l fugiant c Babylone. Denique, vers. 59, Jeremias hanc suam prophetiam scripto dat Sdraiai eunti in Babylonem, ut eam ibi legat, et lectam in Euphratem projiciat, addens fore ut pari modo projiciatur Babylon, æterna scilicet et irreparabili ruina (1).

1. Ilæc dicit Dominus : Ecce ego suscitabo super Babylonem et super habitatores ejus, qui cor suum levaverunt contra me, quasi ventum pestilentem. 2. Et mittam in Babylonem ventilatores, cl ventilabunt eam, el demolientur terram ejus : quoniam venerunt super eam undique in die afflictionis ejus. 3. Non tendat qui tendit arcum suum, et non ascendat lorincatus, nolite parcere juvenibus ejus, interficite omnem militiam ejus. 4. Et cadent interfecti in terra Chaldaeorum, el vulnerati in regionibus ejus. 5. Quoniam non fuit viduatus Israel et Juda a Deo suo Domino exercituum : terra autem eorum repleta e&l delicto a sancio Israel. G. Fugite de medio Babylonis, et salvet unusquisque animam suam : nolite tacere super iniquitatem ejus : quoniam tempus ultionis est a Domino, vicissitudinem ipse retribuet ei. 7. Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnem terram : de vino ejus biberunt gentes, et ideo commota) sunt. 8. Subito cecidit Babylon, et contrita est : ululate super eam, tollite resinam ad dolorem ejus, si forte sanetur. 9. Curavimus Babylonem, et non est sanata : derelinquamus eam, cl camus unusquisque in terram suam : quoniam pervenit usque ad coelos judicium ejus, et elevatum est usque ad nubes. 10. Protulit Dominus justitias nostras : venite, cl narremus in Sion opus Domini Dei nostri. 11. Acuite sagittas, implete pharetras : suscitavit Dominus spiritum regum Medorum : et contra Babylonem mens ejus est, ut perdat eam, quoniam ultio Domini est, ultio templi sui. 12. Super muros Babylonis levate signum, augete custodiam : levate custodes, preparate insidias : quia cogitavit Dominus, et fecit quæcumque locutus est contra habitatores Babylonis. 13. Quæ habitas super aquas multas, locuples in thesauris, venit finis tuus pedalis precisions luæ. 14. Juravit Dominus exercituum per animam suam : Quoniam replebo te hominibus quasi brucho, et super te celeuma cantabitur. 15. Qui fccil terram iu fortitudine sua, preparavi! orbem in sapientia sua, et prudentia sua extendit cælos. lG. Dante eo vocem, multiplicantur aquæ in coelo : qui levat

(1) Ejusdem vaticinii expositionem prosequitor Jeremias, el Pumo, inducit Deum Babeli exilium denuntiantem, *primo*, per allegoricam propositionem cl expositionem excidii præ clade Judæorum majoris, 1-5; *re-atndo*, per tropum alium idem exprimentem, 6-10; *tenia*, per ironiam oppositioni frustranea) illudentem, 11-13; per contestationem Dei omnipolcnciiim suam pro* ponentis, el jurejurando firmantis, 14-19; *quarto*, per hypotypoMii pradiuruni. m qua sistitur Deus ut ccpiarum militarium imperator, qui mandat iis, quibus id uegulii incumbit, ut signis militaribus datis convocent rapias e variis sui imperii populis, XO-Ji.

Srcrxno, sequitur primo, dialogus Judææ quorentis et postulantis el Dei decernentis vindictam Babylonis, 3\$-io; *secundo*. Interrogatio æti<*l .g ci tum luctus pro Chaldæis, tum solatii pro Judæis, 41-49; *tertio*, repetita consolatio Judæorum , æque ac descriptio lorum Chaldæis imminentium , 50-5\$.

Tipt io , loia* cum rege Sederia Babylonem proficiscenti mandat Jeremias, ut si illuc pervenerit, vaticinia de Babylonis interitu ab ipso in singulari volumine conscripta publice pr.vlccgat, et pnelecla lapidi alligata in Euphratem demergat, hac addita asseveratione, simili modo Babylonem demersum iri, 59-04.

nubes ab extremo terræ, fulgura in pluviam fecit : et produxit ventum de thesauris suis, 17. Stultus factus est omnis homo a scientia : confusus est omnis conflator in sculptili, quia mendax est conflatio eorum, nec est spiritus in eis. 18. Vana sunt opera, et risu digna, in tempore visitationis suæ peribunt. 19. Non sicut hæc, pars Jacob : quia qui fecit omnia ipse Ml, et Israel sceptrum hæreditatis ejus : Dominus exercituum nomen ejus. 20. Collidis tu mihi vasa belli, et ego collidam in te gentes, et disperdam in te regna : 21. et collidam in te equum et equitem ejus : et collidam in te currum et ascensorem ejus : 22. et collidam in te virum et mulierem ; et collidam in te senem et puerum : et collidam in te juvenem et virginem : 23. et collidam in te pastorem el gregem ejus : et collidam in te agricolam et jugales ejus : et collidam in te duces et magistratus. 24. Et reddam Babyioni, el cunctis habitatoribus Chaldææ, omne malum suum, quod fecerunt in Sion , in oculis vestris, ait Dominus. 25. Ecce ego ad te, mons pi slifer, ait Dominus, qui corrumpis universam terram : et extendam manum meam super te, et evolvam te de petris, et dabo te in montem combustionis. 26. Et non tollent de te lapidem in angulum, et lapidem in fundamenta, sed perditus in «ternum eris, ait Dominus. 27. Ltvate signum in terra : clangite buccina in gentibus, sanctificate supeream gentes : annuntiate contra illam regibus Ararat, Menni, et Ascenez : numerale contra eam Taphsar, adducite equum quasi bruchum aculeatum. 28. Sanctificate contra eam gentes, reges Mediæ, duces ejus, et universos magistratus ejus, cunctamque terram potestatis ejus. 29. Et commovebitur terra, et conturbabitur : quia evigilabit contra Babylonem cogitatio Domini, ut punat terram Babylonis desertam et inhabitabilem. 30. Cessaverunt fortes Babylonis a prælio, habitaverunt in præsidiis : devoratum est robur eorum, et facti sunt quasi mulieres : incensa sunt tabernacula ejus, contriti sunt vectes ejus. 31. Currens obviam currenti veniet : el nuntius obvius nuntianti : ut annuntiet regi Babylonis, quia capta est civitas ejus a summo usque ad summum : 32. et vada prieoccupata sunt, et paludes incensal sunt igni, et viri bellatores conturbati sunt. 33. Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Filia Babylonis quasi area, tempus tritura ejus; adhuc modicum, et veniet tempus messionis ejus. 34. Comedit me, devoravit me Nabuchodonosor rex Babylonis; reddidit me quasi vas inane, ai sorbuit me quasi draco, replevit venirem suum teneritudine mea, et ejecit me. 35. Iniquitas adversum me, et caro mea super Babylonem, dicit habitatio Sion : et sanguis meus super habitatores Chaldææ, dicit Jerusalem. 36. Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego judicabo causam tuam, el ulciscar ultionem tuam, et desertum faciam mare ejus, el siccabo venam ejus. 37. El erit Babylon in tumulos, habitatio draconum, stupor et sibilus, eo quod non sil habitator. 38. Simul ut leones rugient, excutient comas veluti catuli leonum. 39. In calore eorum ponam potus eorum, el inebriabo cos ut sopiantur, et dormiant somnum sempiternum, et uon consurgant, dicit Dominus. 40. Deducam eos quasi agnos ad victimam el quasi arietes cum hædis. 41. Quomodo capta est Sesach, et comprehensa est inclyta univers® terræ? quomodo facta est in stuporem Babylon inter gentes? 42. Ascendit super Babylonem mare, multitudine fluctuum ejus operta est. 43. Factæ sunt civitates ejus in stuporem, terra inhabitabilis et deserta, terra in qua nullus habitet, nec transeat per eam filius hominis. 44. Et visitabo super Bel in Babylone, el ejiciam quod absorbuerat de ore ejus, et non confluent ad eum ultra gentes, siquidem el murus Babylonis corruet. 45. Egredimini dc me Jio ejus, populus meus : ut salvet unusquisque animam suam ab ira furoris Domini. 46. Et ne forte mollescat cor vestrum, el timeatis auditum, qui audietur in terra : et veniet in anno auditio, etposl hunc annum auditio ; et iniquitas in terra, et dominator super dominatorem. 47. Propterea ecce dies veniunt, et visitabo super sculptilia Babylonis : et omnis terra ejus confundetur, et universi interfecti ejus cadent in medio ejus. 48. Et laudabunt super Babyluem cæli el terra, el omnia quæ in eis sunt : quia ab aquilone venient ei prædoucs, ait Do-

minus. 49. Et quomodo fecit Babylon ut caderent occisi in Israel : sic de Babylone cadent occisi in universa terra. 50. Qui fugistis gladium, venite, nolite stare : recordamini procul Domini, et Jerusalem ascendat super cor vestrum. 51. Confusi sumus, quoniam audivimus opprobrium : operuit ignominia facies nostras : quia venerunt alieni super sanctificationem domus Domini. 52. Propterea ecce dies veniunt, ait Dominus : et visitabo super sculptili? ejus, et in omni terra ejus mugiet vulneratus. 53. Si ascenderit Babylon in coelum, et firmaverit in excelso robur suum : a me venient vastatores ejus, ait Dominus. 54. Vox clamoris de Babylone, et contritio magna de terra Chaldaeorum : 55. quoniam vastavit Dominus Babylonem, et perdidit ex ea vocem magnam : et sonabunt fluctus eorum quasi aquae multae : dedit sonitum vox eorum. 56. Quia venit super eam, id est super Babylonem, prado, et apprehensi sunt fortes ejus, et emarcuit arcus eorum, quia fortis ultor Dominus reddens retribuet. 57. Et inebriabo principes ejus, et sapientes ejus, et duces ejus, et magistratus ejus, et fortes ejus : et dormient somnum sempiternum, et non expergiscentur, ait rex, Dominus exercituum nomen ejus. 58. Hæc dicit Dominus exercituum : Murus Babylonis ille latissimus suffossione suffodietur, et portæ ejus excelsæ igni comburentur, et labores populorum ad nihilum, et gentium in ignem erunt, et disperibunt. 59. Verbum, quod praecepit Jeremias propheta, Saraia filio Neria filii Maasia, cum pergeret cum Sedecia rege in Babylonem, in anno quarto regni ejus : Saraias autem erat princeps prophetiae. 60. Et scripsit Jeremias omne malum, quod venturum erat super Babylonem, in libro uno : omnia verba hæc, quæ scripta sunt contra Babylonem. 61. Et dixit Jeremias ad Saraiam : Cum veneris in Babylonem, et videris, et legeris omnia verba hæc, 62. dices : Domine, tu locutus es contra locum istum ut disperderes eum : ne sit qui in eo habitet ab homine usque ad pecus, et ut sit perpetua solitudo. 63. Cumque compleveris legere librum istum, ligabis ad eum lapidem, et projicies illum in medium Euphraten : 64. et dices : Sic submergetur Babylou, et non consurget a facie afflictionis, quam ego adduco super eam, et dissolvetur. Hucusque verba Jeremiae.

1. Suscitado super Babylonem ventum pestilentem (vel « ventilatores, » vers. 2, puta Cyrum et Persas) et super habitatores ejus, qui cor suum levaverunt contra me, — puta contra populum meum, scilicet Judæos affligendo et captivando.

Quasi ventum pestilentem, — *q. d.* Suscitabo hostes, scilicet Persas et Medos, qui Babylonis quasi ventus pestilens postem, id est mortem, afflent, cosque qui in Babylone rerum domina, sese invictos, securos, immobiles et inviolabiles putabant, ventilent et dispergant, ut sequitur : Chaldæos enim versu seq. comparat areæ quæ avento ventilatur. Ita Theodorus. Unde Septuaginta vertunt : *Suscitabo super Chaldæos ventum urentem corrumpentem.*

Secundo, « ventum pestilentem potest referri ad id quod proxime præcedit, « qui cor suum levaverunt contra me. » Hoc ergo superbiorum cor vocat a ventum pestilentem, » tum quia coram Deo putet et foetet instar venti et halitus pestilentis, quem v. g. /Etna vel Avernus cruciat; tum quia omnes virtutes omniaque bona adurit, siccet et perdit, uti ventus pestilens afflat et perdit omnia germina, *q. d.* Ventosis et superbis Chaldæis suscitabo ventilatores Persas, qui eos ventilent; fastum eorum fastu Persarum, vires et animos Balsaris viribus et animis majoribus Cyri con-

tundam. Unde Septuaginta vertunt : *lixxremtAù iri BaSuAwva úífisrá;*, xxí *xùrr'-/ : mittam in Babylonem contumeliosos, et contumelia afficient eam, vel injurios, et injuria afficient eam.* Ita Delric, *adagio* 874.

3. Non tendat qui tendit arcum suum, — *q. d.* Nemo conetur Babylonem arcu suo et armis defendere, quia certo exitio a Deo destinata est, et Persæ omnem defensionem prohibebunt. Ha Hugo et Lyranus.

Secundo, Maldonatus et Sanchez explicant, *q. d.* Non erit opus in expugnanda Babylone, ut sagittarius arcum intendant, aut loricator cominus cum hoste digladietur : ego enim Chaldæos epulis et mero soporabo, itaque quasi manus eorum ac pedes ligabo, ut neque sagittarii arcum tendere, neque loricatori fugere aut movere se possint. Trucidate ergo eos intrepide et animose, nec parcatis illis. Aliis punctis hæc legunt Vatablus et Pagninus, scilicet pro *hlí al*, id est *non*, legunt *cl*, id est *ad*; unde vertunt : *Ad cum qui tendit arcum, et loricatorum* (id est ad milites Cyri), *dicit Dominus : Ne parcatis juvenibus ejus.* Sed hi multa subaudiunt et supplent. Primus ergo sensus planior, secundus planissimus est.

5. Non fuit viduatus Israel, — *q. d.* Israel non est quasi vidua derelicta; »ed sponsus ejus, scih-

cet Deus, adhuc vivit, tjsque qua«i uxoris curami gerit; ergo liberabit et vindicabit eum, exscin- dendo Babylonem.

Terra a c t o eorum (Israelis et Judæ) repleta EST DELICTO A SaXCTO ISRAEL, — id CSt propter Sanctum Israel, puta propter Deum ab eis offen- Bum, q. d. Ideo tradita fuit Chaldæis Judæa, quia Deum offendit. Ita Theodorctus cl Hugo.

Secundo et melius : « Terra eorum, » scilicet Chaldæorum, « repleta est delicto, » ideoque pu- nienda « a Sancto Israel,» id est propter Sanctum Israel a Chaldæis offensum, dum ejus populum, scilicet Israel Dei cultui addictum et sanctilicatum, tot injuriis in captivitate afflixerunt; dum enim populum Dei indigne tractarunt, ipsi Deo injuriam irrogarunt. Ita Hugo, Lyranus, Vatablus. Et favent Septuaginta ac Maldonatus : u Delicto, inquit, a San to Israel, » id est contra Sanctum Israel, commisso.

Trtio, a Castro : « Delicto, » inquit, id est pama delicti et vastitato, « repleta est » Chaldæa, « a Sancio Israel, » id est a Deo.

fi. Fi g i t e (Ium Judæi, tum potius gentes quæ- cumque) df. medio Barvloms, — mox exscinden- da?, ne cum ea pereatis, uti verisimile esi a Persis noctu Babylonem invadentibus, non tantum Chal- dæos, sed et Judæos aliosque ex qualibel gente eis occurrentes, promiscue esse occisos.

Nolite tacere super iniquitatem ejus, — Baby- lonis; sed increpate eam, o Prophctæ! ne se pu- tet injuste puniri. Ita Bahanus et Hugo.

Secundo, Maldonatus et Sanchez putant esse apostrophen Prophète ad hostes, q. d. « Nolite, o Per*® l lacere, » id est dissimulare, cessare et par- cere Chaldæis.

Tertio et melius, ex Ilcbræo sic explices, q. d. Fugite e Babylone in alias urbes et loca, o Judæi et quivis alii, præserlim advenæ! ne taceatis, id est ne quiescatis in iniquitate ejus, ut discatis et imbibatis ejus pravos mores, et cum ea everta- mini. Hæc enim præmonuit Jeremias diu ante ob- sisionem Babylonis, quæ elipsa sat diu duravit; atque ad imbibendum pravos alicujus mores, suf- ficit cum eo pauci temporis conversatio; facile enim malum, difficile bonum discitur. Rursum ne taceatis « in iniquitate, o id est in poena ini- quitatis ejus, quæ ci imminet. Unde sequitur : « Quoniam tempus ultionis est, » q. d. Fugite ex urbe, no ejus clades vos involvat.

Alii : Ne taceatis, id est no esse desinatis, et oc- cidamini propter iniquitatem ejus. Unde Septua- ginta, Chaldæus, Vatablus et olii vertunt : Ne dis- perdamini, vel exscindamini in iniquitate ejus. Sic Lot dicitur: « In monte salvum te fac, » Gezies. cap. lix, 15.

Tropologico S. Bernardus, serm. 50 De Com ers. • ad dento» : « Quidni pericUtelur castitas in deli- J. tii', humilitas in divitiis, pietas in negotiis, veri- • t .sin multiloquio, < h iritasin hoc sæculo nequam'? Fugite de medio B diylonis, fugite et salvate ani-

mas vestras, convolate ad urbes refugii, ubi pos- sitis et de præterilis agere pernitentium, et in prie- scati obtinere gratiam, et futuram gloriam fidu- cialiter præstolari. »

7. Ca l i x . — Putat Hieronymus Prado in Ezech. V«h .1 x x v i i , 31, hic alludi ad calicem damnatorum, qui ex vino generoso el delicato dabatur damnatis ad mortem in loco supplicii, ul animosius tolera- rent cruciatus, et mortis supremum agonem, q. d. Babylonii propinarunt aliis gentibus calicem dam- natorum, id est cas ad mortem damnarunt et morte affecerunt. Verum calix hic Jeremiæ tor- quebat el cruciabat bibentes; erat ergo plenus felle, non vino. Est ergo alius sensus simplicior et magis genuinus, nimirum hic : « calix aureus,» id est vinum aut potius fel calice contentum au- rescens, id est flavescens ut aurum, Prov. x x i i i , 31, a est Babylon, » hoc est, poenas acres et felleas Deus per Babylonios propinavit et inflixit aliis gentibus, inquiunt Vatablus et Pagninus. Tertio et simplicissime, Theodorctus, Chaldæus, Oríge- nes el Rabanus, q. d. Babylon fuit calix aureus, id est regnum dives, splendidum; unde Daniel. n, 32, vocatur « caput aureum. » Hic calix plenus est felle et absinthio, id est continet calamitates, strages et excidia; dicitur esse in manu Domini, quia Dominus ejus crudelitate ac tyrannide uti voluit, et per eam flagellavit el percussit gentes. Clarius id significat versio Syriaca : Calix auri (au- reus) Babylon in manu Domini, de cujus vino ine- briat (Dominus) universam terram.

Dominus ergo hunc calicem aliis gentibus pro- pinat, ul ex eo inebrientur, id est impicantur ejus invasione et stragibus pene ad insaniam : itaque propinatrix calamitatum omnibus fuit Babylon, Fuit ergo ipsa quasi calix iræ Dei, sed aureus ob splendorem et gloriam imperii : per hæc enim Deus infligebat supplicium iis omnibus, quos plectere volebat. Perinde fere esset ac si diceretur Chaldæos esse flagellum Dei, quo ipse castigabat nationes : licet autem flagellum esset inauratum, non ideo tamen plaga ejus miuus erat luculenta. Sed jam cecidit et per Cyrum contritus est hic ca- l i x Babylonius, quia Deus eum dejecit in terram et confregit.

Notat etiam calix aureus opes, luxum, ac con- sequenter idololatriam, quam Babylonii gentibus aliis invexerunt. Unde huc. alludit S. Joannes, Apec. XIV, 8, et cap. xv», i, nimirum «venenum» non vitro, sed « auro » velatur, propinatur et « bibitur » ut ait Seneca.

Tropologice S. Gregorius, XXXIV Moral. vin : «Babylon, inquit, id est mundi hujus gloria, dici- tur calix aureus, quia dum pulchra es<c temporalia ostentat, stultas mentes in sua concupiscentia deebriat; ut speciosa temporalia appetant, et in- vi ibilia pulchra contemnant. Aureus ergo calix Babylon est; quia, dum visum exterioris pulchri- tudinis ostendit, sensum intern® rectitudinis sub- trahit. » Nair, ut vulgo dicitur : « Auro loquento.

Bibyloa
fuit calix
aureos
propter
ope» d
mWB

Secunda,
propini,
supptt-
C,*M'

nihil pollet quævis oratio. n El S. Ambrosius, lib. *De Elia*, cap. xv : « Constitue, inquit, ante oculos pompam hujus sæculi, vide speciosam illecebram, sed inanem gratiam, non seducant te vasa aurea et argentea ; habemus et nos thesaurum in vasis fictilibus. Vas Apostolorum fictile est, sed in co thesaurus est Christi. » Vide et Origenem, *hom.* 2, hic, ubi docet Babylonium calicem aureum esse sermonem verborum lenociniis adornatum, qui prava audientibus instillat, qualis est hærelcorum, meretricum, adulatorum, etc.

Biberunt gentes, et ideo commotæ sunt. — Arabicus : *Biberunt omnes populi, et babylonizati sunt*, id est confusi sunt.

8. Tollite resinam (i) (*q. d.* O gentes Chaldæis subdilæ ! Babylonis ruinæ medelam afferte. Est ironia. Unde respondent hi medici, puta gentes) : 9. Curavimus Babylonem, et non est sanata ; — ergo de salute ejus desperantes, recedamus quisquæ in terram suam. Ita Theodoretus, Hugo et Vatablus. Est dialogus Propilei et gentium.

Alii volunt esse vocem Prophetarum, vel, ut Orígenes, Habanos, Lyranus, angelorum custodum Babylonis, qui quod nihil proficerent in ejus curatione, eam erant deserturi. Sic Hierosolymal, paulo ante excidium ejus, audita est vox angelorum in templo in die Pentecostes : a Migremus irne, » ait Josephus lib. VII Be<7>, cap. xix. Verum

ngeli non ululant, nec medebantur temporali auxilio Chaldæis contra Medorum impetum a Deo decretum (de quo hic est sermo), sed spirituali, contra peccata quæ curare conabantur.

Tropologice, hinc docet Orígenes angelos sanctos animam impiam, quæ eorum correptiones et inspirationes in vita contempsit, deserere in agone mortis ; cum undique ipsa a morbo, mundo, carne et dromonibus impetitur, maximeque infirma est et imbecillis ad resistendum : quo fit ut ab hoste superetur, et trahatur in tartara. Sicut medicus, inquit, derelinquit rogrum, de cujus curatione desperat, « no inter manus suas exspirans, causam interitus ejus ad se retorqueat. »

Pluribnit usque ad coelos judicium ejus. — « Judicium » vocat scelera enormia Babylonis, quæ vindictam et judicium Dei clamabant et expostulabant in cælum : hæc enim faciebant plagam ejus incurabilem et desperatam, uti præcessit.

Aliter R. Salomon et Maldonatus, *q. d.* Relinquamus Babylonem, quia ipsa nou tam ab homi-

fl) a Subito cecidit Babylon, » etc. Sunt qui continuari existiment imaginem cahcis, versu superiore propositam. Ita Dathiusqui vertit : *Subito cadit calix Hic aureus e t'ianu Jov't, Babylon et frangitur*, Sed recto J. D. Michaelis monuit, vatem non pergere in cœpta imagino, s>d novam incipere, ptiellæ formosæ el lapse vulnerai*. Quod suo calculo approbat Schniirerus : quod Jova, inquietis, sua manu tenet' poculum, haud olabitur ; quod ex aun» confectum est vas, non facile diffringitur..... Nempe peisonam hic agit Babel civitas, quæ subitu corruens, lædilur frangiturque. (Rosenmuller.)

nibus, quam a Deo coelitus impugnatur ; unde ipsa incurabilis e>t, nec ab homine vel angelo adjuvari potest.

Alii : « Judicium, » inquiunt, id est prona ejus justo Dei judicio ei inflictæ, a pervenit ad croio*, » id est ingens est et immensa, ut sit hyperbole, qualis est illa : « Il clamor coelo. »

10. Protulit Dominus justitias nostras. — Id Ver». mj est, Deus probavit ipso facto justam esse causam nostram, qua querimur nos injuste a Chaldæis opprimi : nullam enim eis injuriam intulimus ; Chaldæorum vero causam esse injustam ostendit ; infligens eis justum hoc excidium ob oppressiorem nostram, patet ex seq. Est vox populi Dei, sive Judæorum.

Narremus, etc., opus Domini, — quomodo scilicet Ch dds O3 contriverit, et nos liberaverit.

11. Implete pharetras — sagittis, o Persæ ! ad Ven. il» jaculandum in Babylonios. Ita multi. Aut aptius, « implete pharetra- » sagittis, o Chaldæi ! ut iis Persas arceatis a Babylone : quia « suscitavit Dominus spiritum regum Medorum » et Persarum : a et contra Babylonem mens ejus est. » Ita Sanchez. 11. David vertit, *congregate clypeos*. Verum melius vertit Noster, « implete pharetras : » cui consentiunt Septuaginta et Chaldæus, Hebræum enim isba *nrlu* significat *implete*, non *congregate*.

Templi, — a Chaldæis in Jerusalem succensi.

12. Levate signum. — Censent Theodoretus, Hugo, Lyranus et Sanchez esse sermonem ironicum ad Chaldæos a Persis el Medis obsessos, *q. d.* Vexillum in muris patrium erigite, o Chaldæi ! custodias instaurate, insidias struite ut exploretis hostium consilia, milites in-truite ad resistendum Persis. Aln tamen, ut Rabanus, Vatablus et Maldonatus, censent esse sermonem ad Persas obsidentes Babylonem : hotum enim erat struere insidias, *q. d.* Explicatis vexillis, o Persæ ! invadite B ibylonem, agite ut vexilla vestra in ipso inuro Babylonis collocetis in signumeaptæ urbis : idcoque « augete custodiam, n id est excubias ; « levato, » hebraico, *excitate* « custodes, » *q. d.* Novos vigiles submitte, qui urbem cingant et stringant.

Preparat b insidias, — *q. d.* Agite cuniculos, Euphratem alio deducite, simulato quietem aut fugam, aliosque dolos struite, quia fecit, id est faciet, Dominus quæ locutus est contra Babylonem.

13. Quæ habitat super aquas, — o Babylon, quæ sila es juxta Euphratem, esquo locupletissima ! Euphrates enim Babylonem interluebat, et per varios sinus et rivos deducius, varias ejus plateas oberrabat.

Venit finis tuus pedalis præcisionis tub. — Finem pedalem præcisionis vocat finem pedo Dei, quasi roqua et justa mensura, sceleribus Babylo- ni- commensum et emensum. Pes enim est genus mensuræ, etiam in vindemia et vini expressione (cui supplicia scelerum a Deo justo decreta com-

tt«

I

parare solent Prophet®); unde Plinius, lib. XVIII, Mp. xxx!, pedem justurn vocat, quando una uva-
 pressura viginli culeos implet: favet vox « prae-
 cisionis, » quæ uvarum est, et notat excidium
 ILnc et vers. scq. ait: « Super te celeuma (quod est
 calcantium uvas) cantabilur. » Nicolaus Damasce-
 diis apud Stobæum, *serm.* 32, et Alexander ab Ale-
 xandro, lib. IV *Genial*, cap. xvu, narrant Indos
 quosdam, qui Pedalii vocantur, solere a Deo so-
 Lun justitiam postulare ut munus excellentissi-
 mum. Pedale ergo est justus pes, sive justa men-
 sura punitiōi Babylonis prostituta, jam sceleri-
 bus Babylonis commensum et emensum: jam
 enim mensuram cupiditatis et iniquitatis suæ
 compleverat Babylon, qua completa eam pro-
 scindere et perdere decreverat Deus. Hebraea enim
 ad verbum habent: *Venit Unis aus*, scilicet *men-
 sura*, id est terminus et completio, *cupiditatis*,
avaritia, vel *rapina tuæ*: quia scilicet illa ad
 summum jam pervenit; unde instar finis tibi,
 puta *tempus præcisionis* tuæ et excidii tui: pedalem
 enim mensuram tibi tuoque imperio duplicem
 prostituit et prædefinivit Deus: *primam* opum et
 glori®, æque ac scelerum; *secundum* temporis, ut
 nimirum imperium teneas per 70 annos. Utram-
 que mensuram jam implesti. Ergo finem tibi da-
 bit Deus, teque pro mentis puniet el exscindet.

Moraliter, nota exiguam hic mensuram, scili-
 cet pedalem, peccatorum, æque ac deliciarum,
 opum el imperii a Deo constitui Babylonii, et cui-
 vis regno; ac multo magis cuivis homini (uti do-
 cet S. Augustinus, lib. *De Vita Christiana*, cap. m
 et n, torn. IX), qua impleta omnia simul ipsius
 scelera punit, cumque morte præsentis et æterna
 pro meritis muleta!. Ita cum impii putant se esse
 in cursu et vento prospero ad omnem felicitatem,
 sa esse in flore, se stare in culmine glori®, subito
 a Deo dejiciuntur et præcipitantur in interitum.
 Ha Sanchez. Quocirca merito miseram hominum
 regumque sortem miserans Sidonius Apollinaris,
 lib. Vili, epist. 11 *ad Lupum*, exclamat: « O ne-
 cessitas abjecta nascendi, vivendi misera, dura
 moriendi! » El Aristides: a Nihil est in rebus
 humanis securum, nihil (equabile, nihil sibi suf-
 ficiens. »

Secundo, Hugo, Lyranus et Maldonatus, sic ex-
 plicant: « Pedalis præcisionis tuæ, » id est, ut fun-
 ditus exscindaris: loquitur enim, inquit ipse, de
 Babylone metaphorice, quasi de arbore, cujus
 pes, id est truncus, proscindendus est, q. d. Jam
 < securis ad radicem tuam posita est. » Verum
 (lebneum *ammot*, non pedem, id est trun-
 cum, sed cubitum et mensuram significat.

Terito, Vatablus el Pagninus vertunt: *Venit fi-
 nis oppressionis tuæ*, eo quod *brachio tuo opprime-
 bas alios*; unde pari modo tu jam opprimeris a
 Medis. Hinc et Chaldæus vertit: *Venit tempus vi-
 ritalianù mahtur tua*. El Isidoros ac Caslrius, q. d.
 Venit finis et tempus quo Babylon a qua mensura
 Lanium pœnarum exsolvat, quantum aliis gen-

tibus intulit et inflixit. Septuaginta vertunt: *Venit
 finis tuus vere in viscera tua*, ul scilicet ea discer-
 nant Medi: scilicet pro *ammot*, id est cubito vel
 pi dali, legerunt *amen*, id est vere; vel nOX *evict*,
 id est *in veritate*.

14. Replebo te hominibus quasi bruchis. — Mili- VeriUt
 tum Medorum multitudinem et murmur com-
 parat bruchis, qui turmalim in germina, arbores
 et vincas involantes, eas stirpitus depascuntur:
 item vindemiatoribus communi voce quasi ce-
 leusmate se invicem ad torcular comprimendum
 exhortantibus. Vide dicta cap. xi. vin, 33.

15. Præparavit. — Hebraice JOD *mechin*, id est
 firmavit, fundavit.

16. Dante eo vocem, — q. d. Tonante Deo, coe-
 lum videtur disrumpi et pluvias effundere. Exag-
 gerat hic potentiam Dei, ut ostendat eam posse
 robur Babylonis evertere. Reliqua usque ad vers.
 20, explicata sunt cap. x, 14, 15, 16. Est hic a
 vers. 16 usque ad 20, longa el pulchra Dei descrip-
 tio, per elogia fortitudinis, sapienti® et benefi-
 centi® ipsius, quibus uti res omnes creavit, ita
 iisdem assistit jugiter, casque dirigit el gubernat.
 Simili modo Gentiles Deum descripserunt. Aris-
 tides hymno *in Jovem*: « Omnia, inquit, ubique
 sunt Jovis plena, cum ipse rebus singulis assi-
 deat, non secus atque pueris proceptores, et bel-
 lici vectores aurigis: omniumque deorum bene-
 ficia Jovi ferenda sunt accepta; nam illi hujus,
 ceu ducis in exercitu, imperio parentes, humanis
 rebus provident. » El mox: « Jupiter, ait, om-
 nium rerum paler est, fluviorum, cœli, terræ,
 deorum, hominum et stirpium; hic omnia dat et
 facit; hic in concionibus et judiciis, cum victo-
 riam tribuit, Forensis vocalur; in præliis, Trn-
 phæus; in morbis aut ubicumque opem fert,
 Servator. Hic esi Liberator, hic Mansuetus, quippe
 Pater; hic Rex, Urbitenens, Elicius, Pluvius, Coe-
 lestis coryphæus. Ab hoc incipere merito debe-
 mus, et in hoc desinere, dictorum omnium et
 factorum præsidem ipsum el adiutorem, seu uni-
 versi imperatorem, et solum profectum, semper
 invocantes. »

20. Collidis tu mihi vasa belli, et ego colli-
 dam in te gentes. — Id est, ut Hebnea habent, o
 Babylon! Iu mihi fuisti *mephits*, id est mal-
 leus collidens et conterens vasa(1), id est instru-
 menta bellica aliarum nationum, quo malleo
 adhuc gentes conteram, regnaque contundam;
 equos, equites, juvenes, senes, pastores, agrico-
 las el caeteros, quos describit usque ad vers. 24.
 Quapropter post hæc ego « reddam Babylonii,

(1) Hæc vox hoc solo loco obvia* vix dubiam esi
malleum significare a yr)} *quater*, dictum: a Pugnant
 et malleo, gravesque ictus infligekint, » qui si acinini ha-
 beret, bipennis dicebatur. Ejusmodi malleum pugnato*
 riuin *derbasch* Arabibus dici, auctor est Niebuhr, *Itiner.*
 tom. II, pag. -Où. A mallei omnia frangentis siinilitudmo
 et Judas Machabæus *macabí* nomen «ucepit, I *Ma-
 chab.* ii§ A. (J. D. Michaelis.)

et cunctis habitatoribus Chaldææ omne malum suum, v et pari modo eam conteram, quo ipsa # alias gentes contrivit. Unde Chaldæus, Vatablus, Pagninus et a Castro sic vertunt el explicant : Tu, o Babylon ! es mihi malleus et instrumentum bellicum, quo alias gentes contero ; ac demum post eas omnes malleum ipsum, id est te, conteram. Sic eam malleum terræ vocavit cap. 1, 23.

Nota : Tò *in te* idem est quod *per te* ; Theodoretus aliter accipit ?• *mihi*, *q. d.* Tu collidis mihi, id est in populum meum confringis et dispergis omnia vasa tua bellica. Sed prior sensus est genuinus.

Nota : Futurum *collidam*, ubique hic accipi potest pro præterito *collisi*, tumque melius cohæret cum vers. 24, *q. d.* Collisi per te gentes; nunc pariter, imo magis mereris collidi quam alii.

Vers. 23. 23. AGRICOLAM ET JUGALES EJUS, — id CSt boVCS, quibus jugatis agricola arat. Est hypolyposis vastationis bellicæ.

25. Ecce egv ad te, mons pestifer. — Nota : Babylon sita est in loco humili, scilicet campo Sennaar; hic tamen vocatur mons, tum ob gloriam et fastum imperii, ita Theodoretus el Lyranus; tum ob celsa palatia, atque murorum altitudinem et fortitudinem, ita Vatablus et Maldonatus. Erat enim murorum Babylonis, ait Orosius lib. II, cap. vi, latitudo 50 cubitorum, altitudo quater tanta, ambitus >30 stadiorum. Vide dicta *Daniel*. IV, 27 (1).

Pestifer. — Septuaginta, *mons corrupte*; Chaldæus, *dissipans*; Hebræus, JVnoo *maschit*, id est *vastans*; quia omnes gentes insuam potestatem et impietatem adducit. Comparat Babylonem monti vastanti et laceranti, ac pestem, id est necem et exilium, omnibus afferenti; quia, sicut ex montibus prodire solent ferte quæ omnes laniant, ita ex Babylone prodibant milites, qui gentes omnes laniabant. Ita Maldonatus. Unde sequitur : «Qui corrumpis,» id est perdis, vastas, excindis, a universam terram, n

(1) Recte observasse videtur D. Michaelis, inquit Rosenmuller, ignivomo monti, omnia circumjecta lato vastanti, comparari hoc loco Babylonem. «Oportet certe phrasin ab aliquo montium genero in rerum natura desumptam esse, nec video aliud montium genus, quod perdere et vastare terras dici possit ; ita cogunt peno sequentia montem ignivomu in intelligere ; nam *primo*, ex alto petrarum capito deiciendus dicitur, quod in majore terne motu accidere ignivomis montibus, excavatis incendio, possit ; *secuntto*, faciendusque dicitur mons combustus, cujus omnes lapides ita fracti sint et exusti, ut fundandis«-rdibus sint inutiles (vers. 2G). Simillimam habet imaginem, *Apocal.* vm, 8, ubi regni magni interitus describitur, ac si mons magnus ignivomus (ttj^ wu¿-pm;) in mari rueret et submergeretur. Nemo dubitabit, quum ibi Joannes de terr® motu et monte ignivomo loquatur. » Tales montes et Psalmista, *Psalm*, civ, 32, respicere videtur, cum dicit : *Aspicit terram et tremit, tangit montes, et fumigant*. Vide el *Pial.* cxliv, 5. Palestina) australis montes olim ignem evomuisse plura indicia arguere observat Volney, (/ii/ier. part. I.)

Evolvam te db petris, — de turribus, mœnibus et munitionibus ejiciam te. Persistit in metaphora montis : sicut enim urbem vocavit mon(em, ita turres vocat rupes; quod enim sunt rupes in monte, hoc sunt turres in urbe.

Et dabo te in montem combustionis, — id est combustum, ut feræ, id est milites, ex eo diffugiant.

2G. Non tollent de te lapidem in angulum. — Hoc est, ita, o Babylon! quæ videris rupes solidissima, Persarum malleo contunderis, ita eorum* dem igne combureris, ut omnes tui lapides in minuta fragmenta dissiliant, aut incinerem redigantur, nec supersint lapides justæ molis et magnitudinis, qui in angulis domorum et fabricarum collocentur, *q. d.* Babylonis domos, parietes et lapides in acervum redigam, et in rudera æterna* Ha Lyranus. Est hyperbole.

Symbolice, per lapides angulares reges et principes intulliguntur, *q. d.* ut vertit Chaldæus : *Yon tollent deinceps ex te regem in regnum, et principem in principatum, quia omnes delebuntur*. Ita et Theodoretus, Hugo, Vatablus el Maldonatus.

Sed perditus in æternum eris. — Hebraice, *eris in desolationes sempiternas*, id est non restauraberis ultra. Videre est etiamnum rudera antiquæ Babylonis. Magis tamen loquitur Propheta de abolitione imperii Babylonici.

27. Levate signum, — id est vexillum. Alloquitur Deus quasi dux belli suos centuriones el chiliarchos Persarum et Medorum, *q. d.* Conscribite militem, delectum castrensem agite.

Sanctificate super eam gentes, — convocate gentes ad sacrum bellum gerendum contra Babylonem. Vide dicta cap. vi, 4.

Annuntiate (bellum) contra illam regibus Ararat, — id est Armeniæ, non superioris el montaste, ut Vatablus, sed inferioris : Ararat enim, ait S. Hieronymus in cap. xxxvii *Isaiæ*, regio in Armenia campestris est, per quam Araxes Huit aq radices Tauri montis altissimi, super quem arca Noe primo requievit; unde arcæ pars ferlur superesso in Armenia apud montem Cordiæorum.

Menni. — Videtur esse Minyarum in ztrmenia regio, de qua Josephus lib. I *Antiq.* iv.

Ascem z. — Gens Armeniæ vicina, dicta ab As-Aju mi chenez lilio Gomer, lilii Japhet, filii Noe : Josephus putat esse Rhegium urbem Haliæ, Vatablus dL> Gothiam, Judæi Germaniam. Verum ex hoc loco ü sunt Jeremiæ apparet Ascencz fuisse populum in Asia, TuiiC0* Medis vicinum : cum Medis enim vocatur hic ad excidium Babylonis; atque verisimile est, ex his Asianis Ascaniis posterioribus sæculis mullos transisso in Europam, ab eisque ortos esse nostros Ascanios, id est Tuisconessive Germanos. Ita Tor niellus anno mundi 1931, num. 21.

Numerate contra eam Tapusar. — Pro *Taphsar* Septuaginta vertunt, *machinas*; Chaldæus, *bellatores*; Vatablus, *nobilitatem*; Noster, *Nahum* m, 17, vertit, *parvos duces vel principes* : *tuph* enim

parum, 13 *sor* principem significat. Jubet ergo principes vel duces conscribi ad bellum hoc. Ita Pagninus el Vatablus. Noster Interpres vicetur *Taphsar* accipere ut nomen proprium loci, ex quo conscribendi sint milites vel lixæ.

Addlote equum quasi bruchum aculeatum, — qui in bello erectos et horrentes attollat crines, ac hirsutas et hispidas jubas, quasi aculeos bruchorum, id est locustarum, uti dixi *Isaiæ* cap. XXXIII, 4, quæ aculeum habent in cauda, pedibus el dentibus. Equos enim Persarum feroces esse, ei quasi a natura stimulos habere el aculeos, neque alienis egere calcaribus, docet Oppianus, et ex eo Sanchez. Quocirca Vatablus vertit, *quasi examen horridum evigilabit*, quæ hactenus videtur dormivisse, *cogitatio Domini* de punienda Babylone. Hebraice est, *excitabitur cogitationes Donan*», id est, unaquæque cogitationum : quidquid Dominus cogitavit, id jam suscitabitur et executioni dabitur.

31. (1) A summo ad summum, — ab extremitate una ad aliam.

32. Vada (Euphratis) preoccupata sunt — a Persis. Nara cum Cyrus Euphratem, qui Babylonem interluit, per fossas a militibus factas alio derivasset, ut per ejus alveum pedites incedere possent, milites partim ea parte qua Euphrates urbem ingreditur, partim ea parte qua egreditur, in urbem immisit, teste Herodoto, lib. I. Et hoc est quod hic ait Propheta, *a a summo ad summum*. » Simili modo Tiberis inundationes llorara damnosas, nulli olim avertere, urbemque siccam conservare cogitarunt, el eliamnum cogitant, derivando Anienem aliosque fluvios qui in Tiberim influunt, infossas, quibus per valles alio decurrant. Actum fuit ab Aruntio et Ateio hic de re in senatu sub Tiberio Cie-are; sed itum est in hanc sententiam : a Optimo rebus mortalium consuluisse naturam, quæ sua ora fluminibus, sues cursus atque originem, ita fines dederit ipsum Tiberim : nolle prorsus accolis fluviis orbatum minore gloria fluere. » Ita Tacitus lib. 1.

Et paludes incinse sunt — a Persis, ut incensis carectis, quæ transitum militum impediabant, expeditior eis esset via in urbem; aut, ut Sanchez, ut incensis paludibus, quasi elevatis facibus, via ostenderetur transituris per Euphratis alveum in urbem : noctu enim capta est Babylon. Porro per *paludes* intellige juncos el arundines, aiunt Vatablus el Pagninus, quie apud Nilum el Euphratem in locis paludinosi crescunt in arborum altitudinem; vel certe per *paludes* intellige munitiones aliquas erectas in paludibus.

Nota ; Per Euphratem quo superbiebat Balsamar et Babylon, quasi per illum esset inexpugnabilis, per eumdetn expugnata est. Illic ve-

ti) « Currens obviam currenti veniet, n etc. Cursores etni «t et auU rr/i* sciscitatum de statu urbuoppugnati, perturiiati ubt mvteem occurrunt.

rum est illud : « Undo salus, inde vulnus. »

33. Filia Babylonis quasi arra (male legunt aliqui *arra*), tempus triturai ejus, — g. *d*. Hactenus Babylon fuil quasi area plena frugibus, domibus, civibus, opibus et spoliis omnium gentium; jam triturabitur, ut omnes hm opes excutiantur, illisque ipsa spoliatur. Ita Theodoretus, Vatablus et Lyranus. Vel potius, area, id est, seges convenda in aream (ut sit melonyinia) est Babylon. Unde sequitur : «Tempus messiois ejus,» scilicet advenit, ut a Persis messoribus demetatur, et bonis omnibus spoliatur : messem enim vocat spoliationem rerum omnium; trituram vero attritionem et afflictionem civium. Sic enim David trituravi! Ammonites, et « fecit super eos tribulas, et trahas, et ferrata carpenta (hisce enim segetes excutiuntur et triturantur in Palaestina, Canariis alii-que locis) transire, » Il *Ileg*. xn, 31, quo hic alludit Jeremías, et forte ad litteram ita Persæ triturarent Chaldæos, quia ipsi trilurarunt Jadíeos, Moabitas aliasque gentes, ut ait Isaias cap. xxi, 10, et cap. xxv, 10, hoc est, eos acriter vexarunt et afflixerunt. Vocatur ergo hic Babylon area trituras, id est area, in qua quasi in the dro, conterendi erant, el capite bonisque mnetandi Chaldari, ad publicum omnium gentium spectaculum, terrorem et exemplum. Sic area tritane, id est contritionis martyrum, fuit amphitheatrum Romm.

Annue modicum, et veniet tempus messiois ejus, — ut per falcem volantem quam vidit Zacharias, cap. v, id est per gladium et arma Persarum demetatur, id est capiatur et incendatur Babylon, deinde trituretui prius enim segetes demetuntur, quam triturentur), id est cives ejus occidantur, ac opes excutiantur et diripiantur.

34. Comedit me. — Verba sunt coetus Judæorum vel Jerusalem, narrantium suas oppressiones a Chaldæis illatas, quod quasi a belluis sil devorata, et ut vas inane relictum, educto omni populo in captivitatem. Idem tropologice facit dfflmon in anima peccatoris quam sibi subjugat, et devastat. Urbs vocatur vas, quia capit cives, uti vas capax est vini; sed uti vas vino exhausto, ita et urbs civibus exhaustis, est quasi doliuin vacuum et inane.

Absorbuit me — totam, sicut dracones marini, id est, balænx, sorbent integras naves. Huic enim comparatur Pharaos, *Ezech*. xxix, 3. Pari modo Nabuchodonosor, ut immanis balæna, absorbuit totam Jerusalem, orbem spoliando et incendiando, vel abducendo in Babylonem. Sicut enim Pharaos inter rivos Nili, sic Nabuchodonosor inter fluentia Euphratis et Tigris, degebat ut crocodilus, vel ut balena. Unde subdit vers. 3G : « Desertum faciam mare ejus. »

Replevit (N\ld>uchodonosor) ventrem suum teneritudine mea. — Hebræus el Septuaginta, delùdi *meis*, id est prirno, adolescentibus meis nobilibus, ita Hugo; *secundo*, me ipsa, quæ sum tenero in

Dei cui(u) enutrita, ita Dionysius; *tertio*, bonis omnibus meis, puta deliciis et divitiis, rebusque pretiosis quas tenero diligebam, ita Chaldæus et Theodoretus. Et tunc per ventrem accipe ærarinm N buchodonosoris, item ejus avaritiam; hæcenim auri est avida, u'quo ac venter famelicus cibi; ted hic cibo impletur, illa auro satiari nequit, est enim inexplebilis.

Et ejecit mk, — id est evomuit me, g. d. Postquam omnes meas opes devoravit, domo que incendio absumpsit, ejecit me, id est cives et filios meos, ex terra mea, et in Babylonem abduxit.

35. Iniquitas adversum me, — violentia et cladis mihi Sioni et Judææ inique a Babylone illata.

Et caro (interfectorum in eorum crit) super Babylonem, — ut dignas solvat pœnas suæ tyrannidis. Unde subdit Dominus:

36. Ego ulciscar ultionem tuam, — id est injuriam tibi a Chaldæis illatam. Est metalepsis; injuria enim ulciscenda vocatur *ultio*.

Desertum faciam mare ejus, — id est, tum Euphratem, hunc enim alio derivavit Cyrus: ita Lyranus; tum potius amare, » id est abundantiam hominum et opum, quæ videbatur tantum, ut quasi rare exauriri non posse videretur. Ita Theodoretus et Vatablus.

Et venam, — id est, regnum et dominationem ejus in omnes et singulas gentes, ita Theodoretus; vel potius a venam » vocat reconditos ejus thesauros, ita aCastio. *Tertio* et aptius « venam » vocat, tum vectigalia quæ Babyloniis ab omnibus gentibus solvebantur, tum mercimonia; ex hisco enim quasi ex venis manabant juges Babylonis opes.

37. Et erit Babylon in tumulos (tum lapidum ex ruina domorum; tum arenarum, ex siccato Euphratis alveo; ideoque erit) habitatio draconum — terrestrium, qui loca deserta incolunt.

38. Simul ut leones rugient. — Hoc et de Persis victoribus cum Maldonato et Sánchez; eido Chaldæis victis, accipi potest cum Lyrano, litigone, a Castro; hi enim audientes Persas Babylonem ingressos, et somno et vino expergefati » comas excutient, ac rugient præ dolore, vel potius præ ira et indignatione; sed sero et frustra: sequentia enim Chaldæis competunt. Audi Virgilium XII *Æneid.* graphico iras et animos leonis describentem:

Pœnonim qualis in arvis
Bandas ille gravi vonant luto vulnere pectus,
Tum demum movet arma leo, gaudetque comantes
Exculiens cervice toros, tuncque latronis
Impavidus frangit telum, et fremit oro cruento.

39. In calore ponam potus eorum. — Est hypallage: id est, in polibus et computationibus Balsaris et Chaldæorum ponam calorem eorum, id est faciam ut incalescant, inebrientur, occidantur: convertam eorum convivia in perpetuam ebrietatem, ex qua nunquam expergeliant, sed

dormiant somnum sempiternum, scilicet in morte, sepulcro et inferno. Multi enim Chaldæorum dormientes et ebrii, alii semisomnes et semisobrii, alii evigilantes et sobrii occisi sunt; itaque omnes a somno temporali ad somnum perpetuum Pernarum gladio transmissi sunt. Quid enim est somnus, nisi mors brevis? et quid est mors, nisi somnus perpetuus? vide historiam *Daniel*, v, 4 et 30. Idem prædixit Isaías cap. xxi, 5; Chaldæi enim deridebant Persas obsidentes, eo quod haberent in urbe res necessarias ad viginti annos, ut iis tolerare possent obsidionem, ait Xenophon lib. VII; unde præfidentes suis viribus et opibus indulgebant genio, et tunc a Cyro oppressi sunt. Ecce, hic computationum est finis, hæc sunt sepulchra concupiscentiæ et bacchantium.

41. Quomodo capta est Sesacu? — id est Babylon. Vide dicta cap. xxv, 26. Est epiphonema Prophète, mirantis Babylonem esse captam, quæ videbatur insuperabilis.

Incluta universa terræ. — Hebræus: *Laus et gloria universa terra*; Syrus vertit: *Quomodo capta est princeps regnorum, gloria universa terra; quomodo facta est in stuporem Babylon?* Arabicus Antiochenus: *Quomodo capta est Arysrhe*, id est præcipua, et caput regnorum? Arabicus Alexandrinus: *Quomodo obsessa est urbs præstans, gloria universa terra? quomodo facta est Babylon stupor?*

42. Mare, — grandis exercitus Medorum et Persarum obruit Babylonem. Arabicus vertit: *Elevatum est mare contra Babylonem, immersa est in multitudine fluctuum ejus.*

44. Et visitabo super Bel (id est super Chaldæos cultores Beli. ut sit metonymia. Ha Chaldæus et Lyranus. Seneca et planius, per Bel ipsum Beli idolum accipe; hoc enim quotidie devorabat sacrificia plurima cibosque sibi oblatos, *Daniel*, cap. xiv, 2, ac centum talentorum millia thuris, quæ quotidie ei adolebantur, testa Herodoto. Item anathemata et donaria, uti vasa templi Hierosolymitani. Hæc enim in Beli templum et cultum intulit Nabuchodonosor, *Daniel*, i, 2. Unde subdit): Et ejiciam quod absorbuerat de ore ejus, — *q. d.* Bel hæc omnia absorpsit et rapuit, sed Cyrus coget eum eadem revomere et reddere, ita Theodoretus et Vatablus. In Hobrteo et elegans paronomasia: *Visitato Bel in Babel, et ejiciam lybn btlo*, id est *devorationem ejus de ore ejus, et Babel corruet.*

46. Veniet (Babylonem) in anno (scilicet primo Balsaris) auditio, — id est rumor belli, quod M' di parant: anno secundo venient ipsi Medici iniquitate, id est violentia: tertio anno Babylon ab iis expugnabitur, et dominator Cyrus dominatorem Balsarem occidet. Ita Vatablus et R. David.

Secundo et simplicius, *q. d.* O Judæi! ne mollescat cor vestrum, cum varios belli Persici confici Chaldæos audietis rumores (hi enim vocantur a auditio et auditio, » eaque « in anno, et post

annum, » hoc est loto anno, imo post annum crebra et iterata auditio), et propter cos orientur jiiquitates, id *est* seditiones, tumultus, et rapir.re, et bella intestina, aliis faventibus Persis, aliis Chaldaeis, aliis antiquas inimicitias ulcipientibus; quia cum has turbas et iniquitates videritis, scitote imminere excidium Babylonis, et vestram liberationem. Simile ait Christus de excidio urbis et orbis, *Matth.* xxiv, 4. Ita a Castro. Paulo aliter Sanchez, qui per *iniquitatem* accipit continuatam in hisce belli rumoribus Chaldæorum contra Judæos tyrannidem et oppressionem, *q. d.* Ne animos vestros, o Judæi, debilitet et frangat, quod cum uno anno, deinde alio atque alio belli rumor audiatur, nihil tamen Chaldæi de sua in vos iniquitate et severitate priori remittant, mancantque dominatores, donec novus dominator Cyrus succedat. Dies namque brevi veniet quo Babylonem cum suis sculptilibus puniam et evertam.

48. Laudabunt coeli. — Id est, angeli cceli laudabunt justam Dei vindictam de Babylone, vel potius, *q. d.* Nova erit mundi facies, ut cadere et terra præ gaudio exsilire videantur, ob «esum tyrannum Babylonium, sub quo omnes gemebant, quique terram tribulis, rapinis, cædibus, excidiis vexabat; quin et cælo ac cœlitibus erat injurius, arrogando sibi divinos honores, ac idola pro Deo colendo, omnesque ad eorum cultum cogendo. Est hyperbolica prosopopoeia.

50. Qui fugistis gladium. — Loquitur Judæis, qui fugerant gladium in vastatione, non Jerusalem, ut Vatablus (hi omnes pene jam mortui erant, paucique tantum senes admodum ex ea erant superstites), sed Babylonis, ut jam «procul, » id est post 70 annos, recordentur pristini cultus Domini, et reditus in Jerusalem, de quo a parentibus plurima audierant, et vero a Jeremia et Ezechiele oraculum et promissionem Dei acceperant. Ita Rabanus, Theodoretus, Lyranus et alii.

Ver», si. 51. Confusi sumus. — Est mimesis. Respondent enim Judæi, quasi dicant: Cum recordamur Jerusalem, confundimur, et pudet nos opprobrii, quo afflictos audivimus patres nostros in excidio Ilierosolymæ, et contumeliae, quam barbari Chalditi intulerunt templo sancto Domini; atque opprobriorum et blasphemiarum, quas cos petulanter contra Dominum ejusque templum jactare, eique insultare sirpe audivimus, nimirum Bel esse potentiorum Deo nostro, ac evertisse ejus urbem, gentem et thronum in templo. Ilis respondet Deus se Bel eversurum cum cæteris sculptilibus; Chaldæos vero ita vulneraturum, ut non gemant, sed mugiant instar boum dum mactantur; denique se Babylonem, quæ turres et muros iu caelum attollere, ideuque munitissima videbatur, vastaturum.

H. 54. Vox clamoris de Babylone, — audietur. Similo fuit cap. XLviii, 3.

55. Perdidit ex ea vocem magnam, — id est tur-

bam tumultuantem, et vocibus magnis conclamantem, *q. d.* Faciet Deus ut in Babylonem, ubi jam ob hominum turbam magnus est strepitus et murmur, magnum inducatur silentium et solitudo, ex civium occisione et fuga.

Et sonabunt fluctus eorum, — Babyloniorum cum occidentur ejulatus resonabunt, sicut fluctus aquarum mullarum. Ita Maldonatus.

57. Inebriabo principes ejus, — calice iræ nicas et extrema clade, ut dormiant somnum mortis ælernum. Alludit rursum ad crapulam Balsaris et Babyloniorum, cum Babylon caperetur. Vide vers. 39.

58. Murus Babylonis ille latissimus suffossione suffodietur. — Erant enim muri Babylonis lati 50 cubitos, alti 200; longi adeo, ut per circuitum haberet portas centum. Ita Herodotus, lib. I, Diodorus, Solinus et alii. Vide dicta *Daniel*, v.

Labores populorum ad nihilum, et gentium in ignem erunt, — *q. d.* Babylonis insanaj substructiones, palatia, arces, templa, muri, horti pensiles, etc., tanto labore lotius pene Asiæ tot annis exstructa, igne cremabuntur, et in nihilum rediguntur. Ha Chaldæus, Lyranus et alii.

Aliter Vatablus, *q. d.* Fatigabuntur populi et plebs (in exstinguendo igne), et lassabuntur, id est non poterunt exstinguere ignem, quo flagrabat Babylon (i).

59. Cum Sedecia, — qui ibat in Babylonem ad Nabuchodonosorem, ut eum saluaret eique munera offerret, ut cum sibi et captivis Judæis redderet benevolum: contigerunt enim hæc anno quarto Sedeciæ, ut hic dicitur, quando omnia Ilierosolymæ cum Chaldæis erant pacifica. Ita Hebræi in *Seder Olam*, cap. x, ac Latini. Minus recte ergo Septuaginta et Chaldæus vertunt: *Cum abiret a Sedecia*, quasi Sedecias non iverit in Babylonem, sed Saraïam legatum pro se co miserit. Ex dictis liquet hanc prophetiam contra Babylonem quæ habetur cap. I et II (quæque hoc libello descripta a Jeremia tradita est Saraïæ, ut eam Judæis in Babylone captivis legeret, ac deinde in Euphrate submergeret) dictam esse a Jeremia anno 4 Sedeciæ, puta 7 annis ante excidium Jerusalem.

Saraïas autem erat princeps prophetiæ, — id est orationis et legationis, ut quasi orator peroraret apud Nabuchodonosorem. Sic Aaron vocatur propheta, id est interpretes et orator Mosis apud Pharaonem, *Exodi* vn, i. Rursum «prophetiæ,» scilicet illius quam hic nomine lotius rei publicæ Judiicæ commendavit Jeremias, ut eam in Babylone promulgaret voce, et reipsa perageret. Ita Sanchez. Hebraice est, princeps *quietis*; quia in quiete et in somnis olim siepe Deus Pro-

ti) Totum hoc hemistichium versus posterius legitur et *Habac.* n, 13, verbis nonnihil transpositis. Recto monet J. I). Michaelis, non Jeremiam ex Ilibacuc, nec hunc ex nostro corrigendum esse. Imitari enim non est singula verba eodem ordine describere. (Rosenmuller.)

plietis et Sanctis sua revelabat. Aliter Vatablus • *quietis*, inquit, id est ne quis regem quiescentem inturbaret, hic Sarains custodiebat ejus cubiculum, ç. *d.* Erat præfectus cubiculi regii; vel *quietis*, id est recreationis regis erat præfectus, et sic quod Nosier vertit « prophetiæ, » a Costro explicat, *q. d.* « Prophetice, » id est psalmorum et musicos, ut ea regem recrearet. Aliter quoque Maldonatus. Erat, inquit, « princeps prophetiæ, » id est prius inter Levitas qui prophetias decantare solebant, aut princeps sacerdotum, ut vocatur cap. seq. 24. Sed dubium est an ille Saraïas sit idem cum hoc.

Denique Chaldæus et Septuaginta pro *niW me~nucha*, id est quietis, legunt *fIDJO mincha*, id est munerum, *q. d.* Saraïas erat munerum regi oblatorum, vel a rege distribuendorum præfectus, quem postea in aulis regum et principum vocarunt comitem vel præfectum sacrarum largitionum. Ille sensus cohæret cum primo (idem enim erat legatus et munerum largitor), qui videtur esse maxime appositus.

Ven.ii. Et dixit Jeremías ad Saraïam : Cum vexeris in Babylonem, et videris, et legeris omnia verba illo, — hoc est, videndo et inspiciendo legeris verba hæc, quæ in libro tibi dato scripsi de Babylonis excidio, « legeris, » inquam, non Babylonis; hi enim si Babylonis cladem ex te audirent, in te æque ac in Judæos captivos sævirent; sed Joachin et Judæis in Babylone detentis : ut lenias eorum dolorem, et captivitatis aerumnas spe libertatis iis dandæ a Cyro, cum ipse Babylonem evertet.

63. Projicies. — *Primo*, ad consolationem Judæorum in Babylone captivorum, ut in spem liberationis erigantur. Ita Theodoretus.

Secundo, ad monitionem Chaldæorum, qui ex Judæis intelligent te meo jussu et oraculo divino hæc de eorum excidio legisse, et lecta projecisse in Euphratem ; ut ipsi hanc cladem poenitentia evadant : hinc Jeremias monuit eos anno quarto Sedeciæ, id est fero 70 annis antequam hanc cladem eis Deus inferret. Sic ait M. chæas, cap. vu, 1ft : « Projiciet in profundum maris omnia peccata nostra, » id est plane ea abolebit, sicut aboletur quod projicitur in fundum maris. Sic Phocenses, teste Herodoto, lib. 1, fecerunt iueuntes m-

ter se de non redeundo in patriam, feni pondus projecerunt in mare cum gravi exsecratione, si in patriam redirent prius, quam pondus hoc sponte ex imo ad summum maris prosiliret, a ferream, ait, massam in mare demerserunt, et jurarunt non prius se in Phocæam redituros, quam hæc massa e fundo maris emergeret, atque in summa aqua exstaret. » Hoc juramentum et exsecrationem quasi æternæ ducationis firmiter adhibet Horatius in *Epodon*, ode 1G :

Sed juremus in hæc; simul imis saxa renarint
Vadis levata, ne redire sit nefas.

61. Sic submergetur Babylon, — non tam in Euphratem, quam in mare excidii et calamitatum. Ad hoc caput alludit sæpe S. Joannes *Apocal.* xvni, describens excidium novæ Babylonis, id est Romæ redeuntis ad gentilisniam in fine mundi, ac non inatim ad hunc versum alludit vers. 21, dicens : « Et sustulit unus angelus fortis lapidem quasi molarem, magnum, et misit in mare, dicens : Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, et ultra jam non invenietur, n Ubi Alcazar per angelum fortem inteHigit Jeremiam. Vide ibi dicta.

Huc usque verba Jeremijb, — scilicet de Babylone ; est enim hic epiloga prophetiæ contra Babylonem titulo respondens cap. 1, 1 : idque quia longior fuit de ea prophetia. Simile fuit in prophetia contra Moab, cap XLviu, 47. Alii tamen volunt absolute hic esse finem totius prophetiæ Jeremiæ, idque verius et aptius est ; sequens enim caput historia est, non prophetia, petita ex lib. IV *Reg.* cap. ult.

Videtur hanc clausulam addidisse Baruch scriba Jeremiæ, adeoque collegisse omnes prophetias Jeremiæ diverso tempore editas in hoc voluimen, neglecto tamen ordine temporis quo sunt editæ : quem sane Jeremías servavisset, si singulas suo tempore et ordine scripsisset, ut ex eis unum volumen conficeret. Quocirca Septuaginta et Arabicus Alexandrinus hoc loco immediate ante cap. 1u, et ultimum ponunt cap. xlv Jeremiæ juxta Vulgatam editionem, quod continet prophetiam Jeremiæ ad Baruch, et de Baruch, ac deinde ponunt cap. LU, post quod sicutini subjiciunt ipsam prophetiam Baruch, ac post diem Tirreno*.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Enarraï historiam cladis Jerusalem, mox Sedecia, vers. 8; deinde templi, ejusque vasa a Chaldæis avecta, vers. 17; posi hac principes casos, et populum abductum, vers. 24; denique liberationem el exaltationem Joachin, vers. 31.

1. Filius viginti et unius auni erat Sedecias, cum regnare coepisset : et undecim annis re-
gnavit in Jerusalem, et nomen matris ejus Amital, fdia Jeremiæ de Lobna. 2. Et fecit malum
in oculis Domini, juxta omnia quæ fecerat Joakim. 3. Quoniam furor Domini erat in Jerusa-
lem et in Juda, usquequo projiceret eos a facie sua : et recessit Sedecias a rege Babylonis.
4. Factum est autem in anno nono regni ejus, in mense decimo, decima mensis : Venit Na-
buchodonosor rex Dabylonis, ipse et omnis exercitus ejus, adversus Jerusalem, et obsederunt
eam, et ædificavenmt contra eam munitiones in circuitu. 5. Et fuit civitas obsessa usque ad
undecimum annum regis Sedeciæ. 6. Mense autem quarto, nona mensis, obtinuit fames ci-
vitatem : et non erant alimenta populo terræ. 7. Et dirupta est civitas, et omnes viri bellato-
tores ejus fugerunt, cxierunlque de civitate nocte, per viam portæ quæ est inter duos muros,
el ducit ad hortum regis (Chaldæis obsidentibus urbem in gyro), et abierunt per viam quæ
ducit in eremum. 8. Persecutus est autem Chaldæorum exercitus regem ; el apprehenderunt
Sedeciam in deserto, quod est juxta Jericho : el omnis comitatus ejus diffugit ab eo. 9. Cum-
que comprehendissent regem, adduxerunt eum ad regem Babylonis in Reblalha, quæ est in
terra Emath : et locutus est ad eum judicia. 10. Et jugulavit rex Babylonis fdios Sedeciæ in
oculis ejus : sed et omnes principes Juda occidit in Reblalha. 11. Et oculos Sedeciæ eruit, et
vinxit eum compedibus, et adduxit eum rex Babylonis in Babylonem, el posuit eum in domo
carceris usque ad diem mortis ejus. 12. In mense autem quinio, decima mensis, ipse est an-
nus nonus decimus Nabuchodonosor regis Babylonis : venit Nabuzardan princeps mililiæ,
qui stabat coram rege Babylonis in Jerusalem. 13. Et incendit domum Domini, et domum
regis, et omnes domos Jerusalem, et omnem domum magnam igni combussit. 14. El lotum
murum Jerusalem per circuitum destruxit cunctus exercitus Chaldæorum, qui erat cum ma-
gistro mililiæ. 15. De pauperibus autem populi, el de reliquo vulgo, quod remanserat in ci-
vitate, et de perfugis, qui transfugerant ad regem Babylonis, elcælerosde multitudine, trans-
tulit Nabuzardan princeps mililiæ. 16. De pauperibus vero terræ reliquit Nabuzardan prin-
ceps mililiæ vinitores et agricolas. 17. Columnas quoque æreas, quæ erant in domo Domini,
et bases, et mare æneum, quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi, et tulerunt omne
æs eorum in Babylonem. 18. Et lebetes, et creagras, et psalteria, el phialas, et mortariola,
et omnia vasa ærea, quæ in ministerio fuerant, tulerunt : et 19. hydrias, et thymiamateria,
et urceos, et pelves, et candelabra, et mortaria, et cyathos : quotquot aurea, aurea; el quot-
quot argentea, argentea, tulit magister militiæ : 20. et columnas duas, el mare unum, el
vitulos duodecim aereos, qui erant sub basibus, quas fecerat rex Salomon in domo Demini :
non erat pondus aeris omnium horum vasorum. 21. De columnis autem, decem el octo cubili
altitudinis erani in columna una, el funiculus duodecim cubitorum circuibat eam : porro
grossitudo ejus quatuor digitorum, et intrinsecus cava erat. 22. El capitella super utramque
ærea : altitudo capitelli unius quinque cubitorum : el retiacula, et malogranata super coro-
nan) in circuitu, omnia ærea. Similiter columnæ secundæ, et malogranata. 23. Et fuerunt
malogranata nonaginta sex dependentia : el omnia malogranata centum, retiaculis circum-

dabantur. 24. Et tulit magister militiæ Saraïam sacerdotem primum, et Sophoniam sacerdotem secundum, et tres custodes vestibuli. 25. Et de civitate tulit eunuchum unum, qui erat præpositus super viros bellatores : et septem viros de his qui videbant faciem regis, qui inventi sunt in civitate : et scribam principem militum, qui probabat tirones : et sexaginta viros de populo terræ, qui inventi sunt in medio civitatis. 26. Tulit autem eos Nabuzardan magister militi®, et duxit eos ad regem Babylonis in Reblalha. 27. Et percussit eos rex Babylonis, et interfecit eos in Reblalha in terra Êmalh : et translatus est Juda de terra sua. 28. Iste est populus, quem transtulit Nabuchodonosor : In anno septimo, Judæos tria millia et viginti tres : 29. In anno octavo decimo Nabuchodonosor, de Jerusalem animas octingentas triginta duas : 30. In anno vigesimo tertio Nabuchodonosor, transtulit Nabuzardan magister militi® animas Judæorum septingentas quadraginta quinque; omnes ergo animæ, quatuor millia aexccnlæ. 31. Et factum est in trigesimo septimo anno transmigrationis Joachin regis Juda, duodecimo mense, vigesima quinta mensis, elevavit Evilmerodach rex Babylonis ipso anno rtgni sui, caput Joachin regis Juda, et eduxit eum de domo carceris. 32. Et locus est cum eo bona, et posuit thronum ejus super thronos regum, qui erant post se in Babylone. 33. Et mutavit vestimenta carceris ejus, et comedeat panem coram eo semper cunctis diebus vitæ suæ; 34. et cibaria ejus, cibaria perpetua «labantur ei a rege Babylonis, statuta per singulos dies, usque ad diem mortis suæ, cunctis diebus vit® ejus.

Quæres, an hoc caput sit Jeremiæ? Respondent Theodoretus, Ilugo, Rabanus et Lyranus esse : quibus adde translatum esse hoc caput ex lib. IV Reg. cap. ult. in hunc locum : libri enim III et IV Regimi auctor est Jeremías, ut ex Procopio, Kimchi et Lidoro docent Sixtus Senensis lib. I *Uibliolh.*, et Abulensis, *Quæst.* IV in cap. xvii Judicum. Inde ergo illud huc transtulit Oaruch scriba et compilator oraculorum Jeremiæ, idque tum ut ea quæ toto libro contra Jerusalem prophetavit Jeremías, impleta esse ostenderet; tum ut viam sterneret ad lamentationes sequentes. Unde Baruch quredam addidit ex se, scilicet gesta post mortem Jeremiæ, ut exaltationem Joachin, factam post mortem Nabuchodonosoris sub Evilmerodach. Certum est hoc caput esse canonicam Scripturam.

1. Filia Jeremía, — non hujus Prophet® : hic enim erat de Anathoth, fuitquo cælebs, sed alterius oriundi ex Lobna.

12. Decima mensis. — Dices : IV Reg. xxv, 8, dicitur septirnadie venisse Nabuzardan. Respondeo : Septima die discessit ex Reblalha, in qua degebat Nabuchodonosor, et decima die (tridui enim est iler) pervenit in Jerusalem.

21. HEC ET OCTO CUBITI ALTITUDINIS ERANT IN columna UNA. — Dices : II Paral, cap. in, 15, dicuntur lue column® habuisse 35 cubitos altitudinis. Repondeo : Ulriusque column® tota altitudo simul juncta erat 36 cubitorum : ergo unius altitudo erat 18 cubitorum : bis enim 18 faciunt 36; in libro tamen *Varalip.* assignantur non 36, sed 31 cubiti, quia medius cubitus in quaque columna abscondebatur in ejus capitello.

Dices secundo : Ille dicuntur fuisse 10 quaque columna malogranata 96, sed III *lleg.* vm, 20, di-

cuntur fuisse ducenta, id est centum in quaque. Respondeo : Centum erant, sed 06 tantum videbantur : corpus enim sphaericum videri undique non potest uno obtutu, quatuor ergo latebant. Ita Vatablus et Lyranus.

Et funiculus, — q. d. Circumferentia columnarum, quam funiculo, aut, ut hebraice est, filo dimetiri solemus, erat duodecim cubitorum.

28. In anno septimo — Nabuchodonosoris, qui fuit undecimus et ultimus Joakim : tunc enim occiso Joakim, abduxit in Bibylouem tria millia Judæorum, ut hic dicitur, et inter eos Ezechielem. Ita Josephus, lib. X Anttq. vili Anno vero 18 regni sui, qui fuit undecimus et ultimus Sedeciæ, Nabuchodonosor cepit Jerusalem, et transtulit Judæos 832. Ex hoc Jeremiæ loco, patet nullam captivitatem fuisse anuo 4 Joakim, qui fuit prunus Nabuchodonosoris, ut volunt R. Saadias et Maldonatus in *Daniel*, i; alioqui enim eam, æque ac alias recensuisset hic Jeremías; aut certe exiguum fuisse, scilicet Danielein et paucos alios abductos esse. Vide dicta *Daniel*, i, 1.

30. In anno vigesimo tertio transtulit, etc., V «n. 30. SEPTINGENTAS QUADRAGINTA QUINQUE, — SCÍUCet ex .Egypto, ea perdomita, transtulit reliquias Judæorum quæ eo confugerant in Babylonem. Ha aliqui. Verum Ægyptum perdomuit Nabuchodonosor anno regni sui non 23, sed 35, uti patebit Rzech. xxix, 17. Dico ergo Nabuchodonosorem hoc anno 23, subegisse Ammonites et Moabites, ac deinde rursum racemasso Judæos vicinos tam in Judæa residentes, quam profugos ad AmiUOU et Moab, atque eos qui dualius prioribus captivitatibus superstites remanserant, abduxisse numero 715. Ita Lyranus et Dionysius. Annus hic 23 fuii quinius ab eversione urbis et temali.

31. Vigésima quwta messis. — Dices : Lib. IV *Begum*, cap. xxv, 27, dicilur id faclum 27 dio mensis.

Re-pondeo: Evilmerodach id statuit et coepit facere die 25, sed perfecit et complevit die 27 mensis. Ita Vatablus. Puta 23 die Joachinum exemit vinculis et carcero, 27, exaltavit eum supra alios reges. Ita Sanchez. Tradit vel fabulatur R. David die 25 mortuum fuisse Nabuchodonosorem, dio 26 sepullum, et Evilmerodach eductum e carcere quo tenebatur, quia regnum affectabat : dio vero 27 eum regem esse constitutum, tumque eum pariter Joachin e carcere eduxisse et exaltasse, co quod in carcere eo familiariter usus esset.

Alii fabulantur Evilmerodach timuisse ne Nahuefiodonosor a morte ad vitam rediret, siculi paulo ante a forma bestiali ad humanam redierat; expectasse ergo tertium diem a morio, puta 27, quo sepulto patre jam securus regnum adiit. Alii fingunt Evilmerodach ex consilio Joachin patris cadaver in trecentas partes dissecuisse, casque totidem vulturibus devorandas objecisse, nc crederetur pater rursum victurus, et in regnum rediturus, uti dixi *Isaïæ* xiv, 16. Nota hic Joachin in carcere fuisse 37 annis, id est toto tempore quo regnavit Nabuchodonosor : eo mortuo eduxit eum Evilmerodach, cum Joachin jam isset 53 annorum. Nam cum esset 18 annorum, abductus est, et in carcero conclusus. Porro eduxit et exaltavit eum Evilmerodach, vel quia pater ejus moluens, et tyrannidis suæ ac superbi® pœnitens, uti innuitur *Daniel*, v, 34, ita ei præccperat; vel quia in carcere moribus et alloquio ejus delectatus, amicitiam cum eo contraxerat.

32. Et posuit thronum ejus super thronos regum, — quos tum pomp® causa, tum ne rebelarent, in aula asseclas habebat, uti etiamnum reges aulre asseclas habent duces et principes. Aut certe hi reges fuerunt ii quos devicerat, et carceri cum Joachin incluserat, uti rex Tyri, rex Ægypti, rex Edom, Ammon, Moab, etc.

Denique nota hic *primo*, Jeremiam paulo ante expugnationem urbis, secreto e templo extulisse arcam Testamenti et altan; thymiamatis (et candelabrum et mensam panum propositionis, inquit Tornicillus; nam nullius horum fit mentio iu spoliis captis a Chaldæis), eaque occultasse in

loco aliquo subterraneo, ac postea ea transtulisse in montem Nebo, uti dicitur II *Machab.* n, 4. Vide dicta Exodi xxv, <0.

Secundo, ea quæ hoc cap. avers. 30 et deinceps scribuntur, contigisse post mortem Jeremiæ, ac proinde non ab ipso, sed a Baruch vel ab Esdra esse scripta et addita. Reliqua hujus cap. explicanda sunt IV *Reg.* cap. ult.; eo enim pertinent :

Hic finis Joachin factorum, hic exitus illum
Sorte tulit, Sedecias hæc fata, hæc funera Judæ,
Hæc Solymorum extrema dies : fuit Ilium, et ingens
Gloria Abrabamidum, Isacidumque decus?

Quam vere dixit theodidactos noster Thomas, lib. I *Dc Imitat. Christi*, cap. t : « Vanitas vanitatum, et omnia vanitas, præter amare Deum, et illi soli servire. Ista est summa sapientia : per contemptum mundi, tendere ad ccelesia regna. Vanitas igitur est, divitias perituras quærere, et in illis sperare. Vanitas quoque est, honores ambire, et in altum se extollere. Vanitas est, carnis desideria sequi; et illud desiderare, unde postmodum graviter oportet puniri. Vanitas est, longam vitam optare, et de bona vita parum curare. Vanitas est, præsenlcm vitam solum attendere, et qu® futura sunt non prævidere. Vanitas est, diligere quod cum omni celeritate transit; et illuc non feslinare, ubi sempiternum gaudium manet. » Vanitas est, hortos, palatia et urbes brevi ruituras ædificare; et de domo in coelis ædificanda non cogitare. Vanitas est, aurum et argentum, hoc est terram rubram et albam, congerere; et ccelesles immortalalesque opes negligere. Vanum est, et nimis vanum, filiis aut nepotibus ditandis ita insudare, ut periculum gehenn® semper ardentis libi ipsi accersas, ac vitam sempiternam amittas. O vanitas! o vanitatum vanitas! O vani, o stolidi filii Ad®! ut quid, ut quid, ut quid diligitis vanitatem, vanissimam et merissimam vanitatem, et quieritis mendacium? O Veritas, o felicitas, o ælernitas! quam raro versaris in mentibus hominum! quam pauci te cogitant, nulli penetrant! quia impenetrabilis es.

/Eternitatem cogita, » et u.

/Eterna congere. /Eterna construe.

Quam arcta via qu® ducit ad vitam! quam pauf' inveniunt cami

gemitus ac concionis

GESTORUMQUE JEREMIAE

SYNOPSIS ET OE11MÆ.

I. Audi Jeremía, audi sacerdos audi propheta Domini. Priusquam te formarem in utero, novi te : et antequam exires de vulva, sanctificavi te, et prophetam in gentibus dedi te.

A, a, a, Domine Deus : ecce nescio loqui, quia puer ego sum.

Ego dedi te in civitatem munitam, et in columnam ferream, et in murum æreum, super omnem terram.

Quid tu vides, Jeremía? Virgam vigilantem ego ▼ ideo, liene vidisti, quia vigilabo ego super verbo meo ut faciam illud.

Quid tu vides? Ollam succensam ego video, et faciem ejus a facie aquilonis.

Ab Aquilone pandetur malum super omnes habitatores terræ.

II. Sanctus Israel Domino, primitias frugum ejus.

Quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongaverunt a me, et ambulaverunt post vanitatem, el vani facti sunt?

Obstupescite, coeli, super boo:et porte ejus, desolamini vehementer.

Duo enim mala fecit populus meus : me dereliquerunt fontem aqu® vivæ, et foderunt sibi cisternas dissipatas, quæconlinere non valent aquas.

Scilo, et vide, quia malum et amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum.

A saeculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, et dixisti : Non serviam.

III. Fornicata es cum amatoribus multis : tamen revertere ad me, dicit Dominus: saltem amodo voca me : Pater meus, dux virginitatis me® tu es.

Praevaricatrix Juda, el aversatrix Israel, mœchata es cum lapide et ligno.

Revertero, et dabo vobis pastores juxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina.

In tempore illo vocabunt Jerusalem solium Domini, et congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine Domini.

Quomodo ponam te in filios, et tribuam 'bi terram desiderabilem, hæredilatam præclaram exercituum gentium?

Convertimini lilii revertentes, et sanabo aversiones vestras.

IV. Si abstuleris offendicula tua a facie **mea**, non commoveberis.

Et jurabis : Vivit Dominus in ventate, et in judicio, et in justitia.

Novale vobis novale: circumcidimini Domino, et auferte præputia cordium vestrorum.

Clamate : Ascendit leo de cubili suo, et prsdo gentium se levavit.

Ecce quasi nubes ascendet, et quasi tempestas currus ejus : velociores aquilis equi illius : V» nobis, quoniam vastati sumus.

Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo, sensus cordis mei turbati sunt in me : contritio super contritionem vocata est : vastata est omnis terra.

Quia sapientes sunt ut faciant mala ; bene autem facere nescierunt.

Vocem quasi parturientis audivi, angustias ut puerperas.

Vox fili® Sion intermorientis, expandentisq; manus suas : v® mihi, quia defecit anima mea propter interfectos.

V. Circuite vias Jerusalem, et quærite in plateis ejus, an inveniatis virum facientem judicium, et propitius ero ei.

Idcirco percussit eos leo de sylva : lupus ad vesperam vastavit eos : pardus vigilans super civitates eorum.

Stupor et mirabilia facta sunt in terra : prophet® prophetabant mendacium, et sacerdotes applaudebant manibus suis, et populus meus dilexit talia.

VI. Hæc est civitas visitationis et vindicte, quia omnis calumnia inventa est in medio ejus.

Idcirco furore Domini plenus sum, laboravi sustinens.

A minore usque ad majorem omnes avaritia student : Propbeta et sacerdos faciunt dolum, dicentes : Pax, pax, et non erat pax.

Probatores dedi te in populo meo robustum : et probabis viam eorum. Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus projecit illos.

Vil. Noble confidere in verbis mendacii, dicentes : Templum Domini, templum Domini, templum Homini est.

Tu ergo noli orare pro populo hoc, et non ob-
sistas mihi : quia non exaudiam te.

Vili. Ossa priucipum, sacerdotum et civium ex-
pandent ad solem et lunam quibus servierunt,
et quæ adoraverunt

El eligent magis mortem quam vitam omnes
qui residui fuerint.

Milvus in cœlo cognovit tempus suum: turtur,
et hirundo, et ciconia, custodierunt tempus ad-
ventus sui : populus autem meus non cognovit
judicium Domini.

IX. Quis dabit capiti meo aquam, et oculis mets
fontem lacrymarum ? el plorabo die ac nocte in-
terfectos filiæ populi mei.

Unusquisque se a proximo suo custodiat, et in
omni fratre suo non habeat fiduciam.

Deducant oculi nostri lacryinas, et palpebræ
nostræ defluant aquis.

Quia ascendit mors per fenestras, ingressa est
domos nostras, disperdere parvulos deforis, ju-
venes de plateis.

X. A signis cœli nolite metuere, quæ timent
gentes : quia nec mule possunt facere, neo
bene.

Quis non timebit te, o Rex gentium? tuum est
enim decus : in universis regnis nullus est similis
tui.

Dii, qui cœlos et terram non fecerunt, pereant
de terra, et de his quæ sub cœlo sunt.

Deus noster est qui facit terram in fortitudine
na, præparat orbem in sapientia sua, et pru-
dentia sua extendit cœlos.

Qui fulgura in pluviam facit, et educit ventum
de thesauris suis.

XI. Maledictus vir, qui non qudierit verba pacti
hujus.

Quid est, quod dilectus meus in domo mea fe-
cit scelera multa?

Olivam uberem, pulchram, fructiferam, spe-
ciosam, vocavit Dominus nomen tuum.

Ad vocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea,
et combusta sunt fruteta ejus.

Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur
ad victimam : et non cognovi.

Quia cogitaverunt super me consilia, dicentes :
Mittamus liguum in panem ejus, et eradamus eum
do terra viventium.

Tu autem, Domino Sabaoth, qui judicas juste,
et probas renes et corda, videam ultionem tuam
•8X eis : tibi enim revelavi causam meam.

XII. Justus quidem tu es, Domine, si disputem
tecum : verumtamen justa loquar ad te.

Quare via impiorum prosperatur : bene est om-
nibus qui prævaricantur et inique agunt ?

Congrega eos quasi gregem ad victimam, et
sanctifica cos in die occisionis : quoniam dixe-
runt : Non videbit novissima nostra.

Si cum peditibus currens laborasti : quomodo
contendere poteris cum equis?

Reliqui dumum meam, dimisi hæreditatem

meam : dedi dilectam animam meam in manu
inimicorum ejus.

XIII. Jussu Domini abscondi lumbare in Eu-
phrate : et post dies plurimos tuli illud, et ecce
computruerat. Sic, ait Dominus, putrescere faciam
superbiam Juda.

Sicut enim adhaeret lumbare ad lumbos viri,
sic agglutinaui mihi omnem domum Israel.

Plorans plorabit, et deducet oculus meus lacry-
mam, quia captus est grex Domini.

Die regi, et dominatrici : Humiliamini, sedeto ;
quoniam descendit de capite vestro corona gloriæ
vestræ.

Simulare potest /Ethiops pellem suam, aut par-
dus varietates suas : et vos poteritis benefacere,
cum didiceritis malum.

XIV. Exspectatio Israel, salvator ejus in tem-
pore tribulationis : quare quasi colonus futurus
es in terra, et quasi viator declinans ad manen-
dum ?

XV. Si steterit Moyses et Samuel coram me, non
est anima mea ad populum istum : ejice illos a
facie mea, el egrediantur.

Quo egrediemur? Qui ad mortem, ad mortem:
et qui ad gladium, ad gladium : et qui ad fa-
mem, ad famera : et qui ad captivitatem, ad cap-
tivitatem.

Quis miserebitur tui, Jerusalem? quis ibit ad
rogandum pro pace tua? Tu reUquisti me, retror-
sum abiisti.

Væ mihi, mater mea, quare genuisti me, virum
rixæ, virum discordiæ ? omnes maledicunt mihi.

XVI. Non accipies uxorem, et non erunt tibi
filii et filiæ iu loco isto.

Mortibus *enim* egrotationum morientur : non
plangentur, et nou sepelientur.

Ecce ego auferam de loco isto vocem gaudii,
vocem sponsi et vocem sponsæ.

Vere mendacium possederunt patres nostri,
vanitatem quæ eis non profuit.

XVII. Peccatum Juda scriptum est stylo ferreo
in ungue adamantino, exaratum super latitudi-
nem cordis eorum.

Maledictus homo, qui confidit iu homine, ei
ponit carnem brachium suum.

Benedictus vir, qui confidit in Domino, et erit
Dominus fiducia ejus.

Pravum est cor omnium, el inscrutabile ; quia
cognoscet illud?

Exspectatio Israel, Domine : oinnēs, qui te de-
relinquunt, confundentur : recedentes a te, in
terra scribentur : quoniam dereliquerunt venam
aquarum viventium Dominum.

Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens ;
et diem hominis non desideravi. Tu scis.

Non sis tu mihi formidini, spes mea tu in dia
afflictionis.

XVffl. Surge, et descende in domum figuli :
ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu
mea, domus Israel.

Ecco ego contra vos malum.

XIX. Contero lagunculam testeam coram populo in vallo filii Ennom, quia sic conteram populum istum et civitatem : in Tophelh sepelientur.

XX. Seduxisti me. Domino, et seductus sum : fortior me fuisti, et invaluisti.

Factus sum in derisum tota dio, omnes subsannant me.

Maledicta dies, in qua natus sum : dies, in qua peperit me mater mea, non sil benedicta.

XXI. Dic Sedeciae regi : Ecco ego do coram vobis viam vitae, et viam mortis.

Qui habitaverit in urbe hac, morietur gladio, et fame, et peste : qui autem egressus fuerit, et transfugerit ad Chaldaeos, vivet.

XXII. Dic Sellum filio Josiae : Non revertetur huc amplius; sed in loco, ad quem transtuli cum, ibi morietur.

Dic Joakim : Væ qui ædificat domum suam in injustitia, et amicum suum opprimet, et mercedem ejus non reddet ei.

Non plangent eum : Væ, frater ; væ, domine : sepultura asini sepelietur, putrefactus et projectus extra portas Jerusalem.

Terra, terra, terra, audi sermonem Domini : Scribe virum istum sterilem : nec enim erit de semine ejus vir qui sedeat super solium David.

XXIII. Væ pastoribus, qui disperdunt et dilacerant gregem pascuæ meæ. Suscitabo super eos pastores, et pascent eos.

Ecce turbo Dominicis indignationis egredietur, et tempestas erumpens super caput impiorum veniet.

Si occultabitur vir in absconditis, et ego non videbo eum? Numquid non cælum et terram ego impleo?

Numquid non verba mea sunt quasi ignis, et quasi malleus conterens petram?

XXIV. Quid tu vides, Jeremía? Ficus, ficus bonas, bonas valde ; et malas, malas valde.

Hæc dicit Dominus : Sicut ficus hæ bon», sic cognoscam transmigrationem Juda in bonum, et reducam eos in terram hanc.

Et sicut ficus pessimæ, sic dabo Sedeciam et reliquos qui remanserunt in Jerusalem, in vexationem allictionemque, in opprobrium, et in parabolam, et in maledictionem.

XXV. Mittam Nabuchodonosorem servum meum, et servient omnes gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis.

Sume calicem vini furoris hujus de manu mea, et propina de illo cunctis gentibus : ut dem eas in solitudinem, stuporem, sibilum et maledictionem.

Bibite, et inebriamini, et vomite et cadik neque surgatis a facie gladii, quem ego mittam inter vos.

Dominus de excelso rugiet, et de habitaculo anclo suo dabit vocem suam.

XXVI. Dabo domum istam sicut Silo : et urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terne.

XXVII. Hæc dicit Dominus : O Jeremía, fac tibi vincula et catenas : et pone» eas in collo tuo. Et milies eas ad regem Edom, Moab, Ammon, Tyri et Sidonis.

XXVIII. Hæc dicit Dominus Ilananiæ : Catenas ligneas contrivisti, et facies pro eis ferreas : jugum enim Nabuchodonosor ferreum posui super collum cunctarum gentium.

XXIX. Hæc dicit Dominus : /Edificate domos in Babylone : plantat hortos : accipite uxores, quia manebitis ibi septuaginta annis.

XXX. Væ, quia magna dies illa, nec est similis ejus : tempusque tribulationis est Jacob.

XXXI. In charitate perpetua dilexi te : ideo attraxi te, miserans.

Hinnite, contra caput gentium personate : Salva, Domine, populum tuum, reliquias Israel.

Audiens audiavi Ephraim transmigrantem, castigasti me, et eruditus sum, quasi juvenculus indomitus.

Creavit Dominus novum super terram : femina circumdabit virum.

XXXII. Eme tibi, o Jeremía! agrum patruelis tui, qui est in Anatoth, quia hæc dicit Dominus : Adhuc possidebuntur domus, et agri, et vine» in terra ista.

Heu, heu, heu, Domine Deus, fortissime, magne et potens : cujus oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, ut reddas unicuique secundum vias suas.

XXXIII. Erit mihi Jerusalem in nomen, et in gaudium, et in laudem, et in exultationem cunctis gentibus terræ.

Audietur in ea vox lætitiæ, vox sponsi et vox sponsæ, vox dicentium : Confitemini Domino, quoniam bonus : quoniam in æternum misericordia ejus.

XXXIV. Audi, Sedecia rex : capieris, et Babylonem introibis : non morieris in gladio, sed in pace, plangentque te : væ, Domine.

Vos non audistis me, ut prædicaretis annum septimum libertatis unusquisque proximo suo : idcirco ego predico vobis libertatem ad gladium, ad pestem et ad famem.

XXXV. Posui coram Rechabitis scyphos plenos vino, et dixi : Bibite vinum. Qui responderunt : Non bibemus.

Proplerea hæc dicit Dominus : Non deficiet vir de stirpe Jonadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

XXXVI. Hæc dicit Dominus : Tolle, o Jeremía, volumen libri, et scribes in eo omnia verba, quæ locutus sum tibi, adversum Israel et Judam.

Non erit ex Joakim qui sedeat super solium David, et cadaver ejus projicietur ad æslum per diem, et ad gelu per noctem.

XXXVII. Hæc dicit Dominus : Chaldæi a Jerusalem recedentes ut pugnent contra Pharaonem, redibunt, capientque urbem, et succendent eam igni.

XXXVIII. Hæc dicit Dominus : Quicumque manserit in civitate hac, monetur gladio, et fame, et peste; qui autem profugerit ad Chaldæos, vivet.

XXXIX. Nabuchodonosor capit Jerusalem, Sedeciam excæcat, filios ejus et nobiles occidit, Jeremiam liberat.

Dic ad Abdemelech : Liberabo te, et erit tibi anima tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam.

XL. Nabuzardan ait Jeremiæ : Si placet tibi ut venias mecum in Babylonem, ponam oculos meos super te; sin autem, habita apud Godoliam, quem præposuit rex Babilonis civitatibus Juda.

XLI. fsmahel occidit Godoliam, et populum capit : insequitureum Johanan, et populum liberat, cum quo metuens Chaldæos, fugere cogitat in Ægyptum.

XLII. Johanan et principes consulunt Jeremiam : quibus ille : Manete in Judæa, et obedite Chaldæis : omnes enim qui ingredientur Ægyptum, morientur gladio, fame el peste.

XLIII. Contemnunt illi et fugiunt, secumque Jeremiam pertrahunt in Ægyptum. Jeremiás in Taphnis prophetat : Veniet Nabuchodonosor, et percutiet terram, delubra et deos Ægypti.

XLIV. Quare, o Judæi, provocatis Deum sacrificando diis alienis in terra Ægypti?

Ecce ego tradam Pharaonem Ephree in manu quærentium animam illius.

XLV. Hæc dicit Dominus ad Baruch : Dixisti, vae misero mihi, quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo.

Eccc quos aedificavi, ego destruo : et tu quieris tibi grandia? dabo tibi animam tuam in salutem.

XLVI. Hæc dicit Dominus adversus exercitum Pharaonis Nechao : Preparate scutum, slate in galeis, polite lanceas, induite vos loriceis.

Vitula elegans atque formosa /Egyplus : stimulator ab aquilone veniet ei. Post hæc habitabitur sicut in diebus pristinis

XLVII. Hæc dicit Dominus contra Palæstinos : Venit calvitium super Gazam, conticuit Ascalon.

O mucro Domini, usquequo non quiesces? Quo-

modo quiescdt, cum Dominus praeceperit ei, ibique condixerit illi?

XLVIII. Ad Moab : Fugite, salvate animas vestras, et eritis quasi myricæ in deserto.

Date florem Moab, quia florens egredietur : maledictus, qui prohibet gladium suum a sanguine.

XLIX. Ad filios Amnion : Ulula, Hesebon, quoniam vastata est Hai : Melcbom capietur, sacerdotes ejus et principes ejus simul.

Parvulum dedi te, o Edom, in gentibus, contemptibilem inter homines.

Quomodo dereliquerunt civitatem laudabilem, urbem lætitiæ?

Succendam ignem in muro Damasci, et devorabit mœnia Benadad.

L. Capta est Babylon, confusus est Bel, vicius est Merodach.

Gladius ad Chaldæos, ait Dominus, et ad habitatores Babylonis, gladius ad divinus ejus, gladius ad fortes illius, gladius ad equos ejus, et ad omne vulgus ejus.

LI. Fugite de medio Babylonis, et salvet unusquisque animam suam : quoniam tempus ultionis est a Domino : vicissitudinem ipse retribuet ei.

Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnem terram : de vino ejus biberunt gentes, et ideo commotæ sunt.

Ecce ego ad te, mons pestifer, qui corrumpis universam terram : evolvam te de petris, et dabo te in montem combustionis.

Sanctificate contra Babylonem gentes, reges Medi®, duces ejus, cunctamque terram potestatis ejus.

Inebriabo Chaldæos, ut sopiantur, et dormiant-somnum sempiternum.

Deducam eos quasi agnos ad victimam, et quasi arietes cum hædis.

Laudabunt super Babylonem coeli et terra, et omnia quæ in eis sunt : quia ab aquilone venient ei piores.

Qui fugistis gladium, venite : recordamini procul Domini, et Jerusalem ascendat super cor vestrum.

Dic Saraïæ : Cum veneris in Babylonem, leges omnia verba libri hujus, librumque projicies in medium Euphraten, et dices : Sic submergetur Babylon, et non consurget a facie afflictionis.

Giuria Patri, et Filio, et Spiritui Sancio : sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

COMMENTARIUS IN THRENOS

8IVB

LAMENTATIONES JEREMIÆ.

PRÆFATIO.

Threni maxime pathetica et affectuosa totius s. Scripturæ sunt pars. Jeremías enim uti (teste Isidoro Pelusiota, libr. I, *epist.* 298), omnium Prophetarum fuit calamitosissimus, ita pariter omnium maxime threnodus hic ubique cunctos ad dolorem, lucium .et ploratum excitat. Jeremías, inquam, vel potius Spiritus Sanctus perJeremiam, in hisce Threnis videtur omnia sua lamenta conglobasse, atque compassioni, planctui el lacrymis habenas omnes laxasse. Idque merito, quippe qui videbat omnes suas prophetias, minas, monita et obsecrationes in irritum cecidisse, deplorata omnia, urbem Jerusalem quam tantopere salvare cupiebat, Judæam, rempublicam, ct regnum gentis suæ, templum illud Salomonis orbis miraculum, populum Dei, adeoque Synagogam totam, Deique Ecclesiam vastatam, eversam et incensam a Chaldæis. Juste ergo inconsolabililer lamentatur, ct Muspirat gemitibus inenarrabilibus, ut suo exemplo suos cives gemere doceat, cl pœnilentiam agere, ut a Deo veniam, atque gentis, urbis el reipublicæ restitutionem impetrent : uti de facto impetrarunt, quando 70 captivitatis anno a Cyro in patriitin remissi sunt, urbs ct templum reædificata, respublica el Ecclesia restaurata fuerunt.

Ostenditur juxta Jerusalem, ct in ejus choro-graphia depingitur ad meridiem urbis, non longe ab Ilaceldcma, fovea Jeremiæ, in qua ipse aspi-ciens Jerusalem a Chaldæis vastatam, dolens ct flens hosce Threnos dictavit, ubi Helena imperatrix mirifica construxit opera, ait ex Nicephoro Adrichomius in *Descript. Jerusalem*, num. 224.

Dal ergo Jeremías hic nobis typum, exemplum el carmen, quod in urbium, regnorum, rcipubli-'Je et Ecclesia? eversione, quod in publica calaminte el clade, quales plurimas hisce annis in Belgio vidimus cl videmus, totidem verbis usurpemus, ut intimo compassionis affectu has strages tum corporum, tum magis animarum, sanguineis

lacrymis apud Deum deploremus. Quocirca merito Paschasius censet hoc triste Jeremiæ carmen vocari posse Threnos threnorum, vel Lamentationes lamentationum; sicut Letum Salomonis Epithalamium vocatur Canticum canticorum : uti enim eo nihil lætius, ita hoc nihil tristius in Scriptura aut apud profanos reperiri potest, ut cum eo comparala tragica Senecæ, et similium, umbræ esse videantur, el ludi poetarum arte rhetorica conscripti et conficti. Hic enim non ars loquitur et gemit, sed ipse Spiritus divinus, qui totum Jeremiam occupaverat, ut gentis suæ populiue Dei excidium plangeret gemitibus inenarrabilibus.

Rursum mystice Jerusalem hæc ita vastata communileraccipiturhominumrespublicaetsocietas, sive genus humanum in Adamo diaboli fraude cc^m-eversum, atque de primæva felicitale, paradiso et <<i *«>>• originali innocentia dejectum. Proprie vero ac peculiariter Jerusalem hæc est anima, quæ peccato mortali consentiens, statu justitiæ et regno Dei privata, dæmonis regnum, jugum et lyrannidem subit, el clades longe majores, quam Jerusalem olim, vel quodvis regnum aut respublica eversa, experiri el perpeti cogitur, ut merito pœnitens Threnos hosce usurpet, ac inter alia dicat illud cap. m, 12: < Tetendit arcum suum, et posuit mo quasi signum ad sagittam. Misit in renibus meis filias pharetræ suæ; • et vers. 15 : « Replevit me amaritudinibus, inebriavit me absinthio. » Exempla el lamenta pœnitentium stupenda vide apud Climachum, gradu 5 De *Pœnitentia*; et item in Vita S. Mariæ Magdalena?, S. Mariæ Ægyptiacæ, etS. Pelagiæ pœnitenlis. Audi et S. Hieronymum de seipso epist. *ad Florentinum* : a Ego cinis, ct vilissima pars luti, et jam favilla : ego cunctis peccatorum sordibus inquinatus, diebus ac noctibus opperior cum tremore reddere novissimum quadrantem. Sed tamen quia Dominus solvit compeditos, et super humilem et tementem verba sua requies-

cit; forsitan et mihi in s pulcro scelerum jacenti
dicat : Hieronyme, veni foras, »
Rursum symbolice in hisce Tlirenis Christi pa-
CbrtX' dentis affectus, ac dolorum acerbitatem ila in so
r*uttu. graphice hic exprimit ac depingit Jeremías, ut
Christum hic in cruce gementem, loquentem, la-
mentantem audire tibi videaris. Quare Ecclesia
mater nostra hos Threnos sanctissimo anni tem-
pore, hebdomada nimirum majori, ipsoque dio
Veneris sancto usurpat, et publice ac lamentabi-
liter decantat, ut Christum patientem repraesentet,
omnesque ad compassionem moveat, atque ud
poenitentiam peccatorum, dolorem, seriam con-
fessionem, viteque emendationem efficacissime
Alpbih#. excitet et impellat. Qua de causa et ipsas alphabeti
,onra J^' litteras *aleph, beth, ghùnel* lugubri voce decantat :
iúóm quod licet taxet hic Petrus a Figueiro, eo quod
mm bæ litterae non exprimantur in Hebr.ro; tamen
Th;tni- recte ab Ecclesia inductura est, ut significetur hoo
carmen esse alphabetarium, et quasi alphabetum
pœnitentiæ a pœnitenlibus usurpandum esse. At-
que hinc alter sequitur Thronorum usus et fructus,
scilicet quod Tbrni non tantum serviant proprie
cujusque meditationi, qua se quisque ad com-
punctionem, compassionem et orationem excitet;
sed consequenter vel maxime serviant concioni,
ut condonator horum meditatione commotus et
Tkrtnj compunctus, dolore et amore accensus iisdem
P°PuM,m et peccatores ad threnos, ad luctum et
plwc- lafrymas concitet. Sane ad hoc null i aptior vox,
tum. nullapotentior sententia, nulla efflcacior oratio
quam Threnorum. Atque hic unus est scopus et
solus ad quem collimare debet condonator, scilicet
non ul aures titillet, non ut sublimia doceat, non
ut eloquentia plausum cieat, audiatquo : Quam
bene hic dicit, quam pulchre discurrit ! sed ut au-
ditores ad peccatorum detestationem, ad vitæ no-
vae propositum, ad planctum et suspiria impellat.
Pulchre non minus quam vere Noster P. Rami-
rez, celebris quondam in Hispania condonator,
hoo indicium dabat bona? vel malæ concionis.
Fi-num Vis, inquit, scire an concio bona, an concinnator
* 1 Tt' bonus fuerit? linita concione, inspicere populum
"ci tu* domum redeuntem : si videris eum exporrecta
fronte hilarem, ad invicem colloquentem, connu-
tanhm applaudentem : O quam benedixit! quam
eloquens, quam doctus, quam eleganter peroravit
hic condonator! scito malam concionem, infruc-
tuosam et vanam; scito malum concionatorem
et vanum fuisse. Sin populum domum redire
videas tridem, demisso vultu, silentem, et qua-
si meditabundum ac perctCsum ; scias bonam
C«n>- fub'Oconcionem, bonumconcionatorem qui non
li'Ur aures sed cor populi tetigerit et pupugerit, atque
u i n» luctum et lacrymas elicuerit. Hoc est quodS. Hio-
rony nu» dn>mit Nepotlanmn, "cribons ad cum :
»ih • * ' entc inrluit in K«*les!l!» non clamor po-
puli -ed gemitus suscitetur : licryinæ auditorum
iau le» tu e sint ; • ergo u prredicator » cum Jere-
mía piandum moveat instar turturis gemendo.

« Illius, inquit S. Bernardus, serra. 59 in *Canite.*,
doctoris libenter vocem audio, qui non sibi plau-
sum, sed mihi planctum moveat. Vere turturem
exhibes, si gemere doceas. El si persuadere vis,
gemendo id magis quam declamando studeas
oportebit. »
Talis fuit S. Vincentijs Fererius, qui spiritu
Apostolico concionabundus obiit Hispaniam, Ita-
liam, Britanniam, Flandriam, Angliam, Scotiam,
Hiberniam, nec tantum nrbes majores, sed ubi-
que villas et pagos Christi exemplo circumiens
ac prædicans : « Poenitentiam agite: appropinqua-
vit enim regnum coelorum. » Quocirca quocum-
que is pedem intulisset, mox sequebantur gene-
rales priorum delictorum pœnitentiæ, communis
morum reformatio : cessabant blasphemiae, per-
juria, aleæ, quin et ludi, tantaque erat omnium
contritio, religio, modestia, ul prisca Apostolo-
rum ætas rediisse videretur. Dicitur convertisse
Judæorum viginti quinque, Saracenorum octo,
Christianorum perdilæ vitæ supra centum millia.
Incedebat stipatus quadraginta asseclarum et au-
ditorum millibus, ac mox a concione diverberan-
tium se innumera erat multitudo.
Talis fuit S. Antonius de Padua juvenis 36 anno-
rum : mortuus est enim anno ætatis 36, qui ex
longa oratione et meditatione promens conciones
loquebatur, non ut homo, sed ut Angelus. In Qua-
dragesima concionans, ita Patavinos cives com-
movit ad planctum et pœnitentiam, ut turmatim
per plateas publice se cædentes incederent, incla-
mantes : Misericordia, misericordia. Atque indo
empii publicus disciplinæ in hebdomada sancta
usu-. Verba ejus erant ardentia, et quasi sagitlæ
ignitæ feriebant corda audientium, quia manabant
ex corde ardente. Inde audiebantur singultus, la-
crym®, tunsiones pectorum; sequebantur pecca-
torum insignium conversiones, morum et vilæ
mutationes, hæresum abjurationes (fuit enim ipse
malleus hæreticorum), usurarum restitutiones,
etc. Hinc lingua ipsius incorrupta miraculo ma-
net, quam 32 annis post ejus obitum S. Bonaven-
tura Generalis Ordinis Francisc.nnorum m manus
accipiens, exosculans et illacrymans : « O lingua,
inquit, benedicta, quæ semper laudasti Deum, et
alios laudare docuisti! jam patet quanti meriti et
pretii sis apud Deum, qui te ad tam sublime offi-
cium efformavit. »
Hoc sæculo P. Ignatius Martinez e Societate nos-
tra, vir magne doctrinæ, et majoris sanctitatis,
Paduam veniens, linguamque eamdem visitans et
exosculans, ita immutatus est, ut spiritum et lin-
guam sancti induisse videretur. Rediens enim in
Lusitaniam, deposito veteri rhetorum more, em-
pti concionavi apostolice, tanto spiritu et fructu,
ul totam Lusitaniam commoverit, quæ cliaranum
ejus, quasi Apostolici viri, memoriam veneratur
et celebrat. Da nobis, Domine, mullos Vincentios,
Antonios, Bernardinos : da Paulos, da Apostoli»
cos præcones.

DoS. Joanne Baptista, præcone primo perniten-
tia* el Chi sii, ait Christus *Joan*, v : « Ille erat lu-
cerna ardens, et lucens. » Est enim, inquit S. Ber-
nardus, serm. *DcNatio*. S. *Joannie*, « tantum lucere
vanum, tantum ardere parum : ardere et lucere
perfectum. Audi quid dicat Scriptum, Ecdes.xxvñ:
Sapiens permanet ut sol, stultus autem ut luna
mutatur. Quia enim splendei luna sine fervore,
modo piena, modo exigua, modo nulla videtur.
Mutuatum siquidem lumen nunquam in eodem
permanet statu, sed crescit, deficit, extenuatur,
annihilatur, et penitus non comparet. Sio qui con-
scientias suas in alienis labiis posuerunt, modo
magni, modo parvi sunt, modo nulli, secundum
quod adulantium linguis vel vituperare placuerit,
vel laudare. At vero solis splendor igneus est. et,
cum fervet acrius, etiam oculis lucidior exhibe-
tur. Sic sapientis ardor internus foris lucet; et si
non ei dalur utrumque, curat semper ardere ma*

gis. Ignem veni mittere in terram, et quid volo
nisi ut accendatur? » El inferius : « Ille erat lu-
cerna ardens et lucens. Non ait, lucens et ardens,
quia Joannis ex fervore splendor, non fervor pro-
diit ex splendore. Sunt enim qui non eo luc-
nt quia fervent; sed magis fervent ut luceant. At isti
plane non fervent charitatis spiritu, sed studio
vanitatis. Vultis noŕse quemadmodum arsit Joan-
nes et luxit? Ego utrumque in eo triplicem posse
arbitror inveniri, et ardorem scilicet et splendo-
rem. Ardens enim erat in scippo vehementi auste-
ritate conversationis : erga Christum intimo quo-
dam et pleno fervore devotionis : erga peccantes
proximos constantia libera increpationis. Luxit
nihilominus (ut paucis dixerim) exemplo; digito,
verbo : opere seipsum, Christum indice, nos-
metipsos nobis sermone declarans, n

Vere Cicero, lib. II *De Oratore* : < Ardeat, inquit,
orator, si judicem velit incendere. »

ARGUMENTUM.

Hic liber hebraico vocatur nO'N *echa*, id est
quomodo ; quia ab hac voce incipit. Illebræi in
Commentariis vocant cumrnypAmot, Septuaginta
•pwuŕ, id est *lamentationes* vel *fletus*. Thrcni ex
Illebræo in Latinum conversi sunt a S. Hieronymo,
in Græcum a Symmacho et Septuaginta. Nam jam
olim Aquilæ el Theodotionis versio iu Threnis de-
siderata fuit. Titulus hic nullus est in Hebr. ro, sed
in Græcis et Latinis Bibliis, ac in textu Arabico
Alexandrino, in Antiocheno enim desideratur (a
Septuaginta, ut videtur, additus; unde non est
canonica Scriptura ; probatus tamen est ab Eccle-
sia, quæ eumdem titulum Bibliis Latinis, etiam
Romanis pnrfigit); hic est: u Et factum est, post-
quam in captivitatem redactus est Israel, et Jeru-
salem deserta est, sedit Jeremías propheta flens,
et planxit lamentatione hac in Jerusalem, el amaro
animo suspirans, et ejulans dixit. » Unde clare li-
quet auctorem Thronorum esse Jeremiam, idque
tota sentit Ecclesia (1). Rursum, Threnos esse com-

positos a Jeremía, non ante excidium Hieroso-

Tfircn. i, M2. Præterea addit Rosenmuller, hdem qui in
Jcremia* vaticiniis cernuntur styli characteres, in Thre-
nis reperinntur. Quo in argumento illustrando, inquit,
ita præ aliis diligenter versatus est Parean, I, t. § 6. 7,
8, pag. 17 et seqq., ul quæ a viro doctissimo uberius
sunt exposita hic in compendium redacta exhibere visum
est. *Primo* ehim, illa rive sententiarum, rive verborum
redundantia, quam in sermonibus Jcremiæ prophetis
ipsi propriam observamus, æqnc in Threnis ccmittnr. Ne-
que enim tantum redeunt in uno subinde eodemque car-
mine oædem Imagines, quin et eædem formula*, sed in
universum quoque stylus est difhrior, eui cum varie-
tate quadam ex affectuum varietate oriunda : scilicet in
Threnis conscribendis Jeremías, ut in sermonibus pro-
pheticis non iisdem temper movebatur affectibus, atque
adeo quo majore ferehatnr animi impetu, en minus dif-
fdso stylo utebatur, unde factum est, ut verbi gratia,
caput primum et secundum, licet eumdem præ se ferant
styli characterem, hoc tamen habeant discrimen, ut
prius, sermonibus passim affectibus compositum plus ha-
beat redundantis, quam posterius, quippe maximam
partem fervidiores affectus spirans. Alius styli Jeremía
character positus est in incuria quadam ac negligent!***
Quemadmodum enim ab eo, qui diffusiore stylo utitur,
accuratum omnium rerum ordinem, dispositionis arti-
ficio, justamque partium proportionem vix exspectes;
ita nec Jeremías magnam habet concinnitatis laudem,
quippe qui sæpius res protulerit eo modo atque online,
quo primum ipsi m mentem venirent. Quæ tamen accu-
satio non eo pertinet, ul censeri debeat omnia temere
miscuisse. Singularis enim est, et ab allero lectore non
difficulter observandus cogitati' num sententiarumque
nexus, ut ri carminum argumenta perspicias, et consi-
deres quinam animi motus ex rerum irianim contem-
platione apud ipsum enascerentur mox agnoscas, quid-
quid primo in:uitu male junctum videri possit, tamen in
vatis mente justo quooam ac naturali ordine filile con-
nexum : cujus generis exempla passim occurrunt, tum
in carminibus ejus longioribus, tum in Threats quoquosq

(1) A Jcremia vate scriptos essa Threnos iisdem fere
argumentis probatur, ac eum prophetiarum quæ suo no-
mine inscribuntur esse auctorem. Scilicet *primo*, ex
constantia veterum Judæorum sententia (quod nou solum
ex iis qnæ græcæ Alexandrine versioni sunt pmñssa,
el ab Esdra juxta Hietiuin conscripta; verum ex Jose-
pho, et co quem Orígenes dedil catalogo librorum, quos
sacros Hebræis habent, cognoscitur) ncc non ex unanimi
Ecclesia) traditione.

Secundo, hunc unanimem judaicæ et Christiana* Ec-
clesia) consensum confirmant manifesta styli Thrcnorum
cum Jeremía* vaticiniis similitudo. Similes iu vaticinio-
rum libro et Threnis querelæ et planctus, volui *Jcrcm*.
vili .25 (al. lx 1), 28; xm, 17, xiv, 17, coli, cum *Thrcn*.
i, 16; in, 48 49; rursus *Jcrcm*. xiv, 13 seqq., coli, cum
Thrcn. n, tl , *Jercm*. cap. xiv, 7, 20, coli, cum *Thrcn*.
ni, 40 seqq , atque *Jcrcm*. x, 19; xlv, B, coll, cum

Jym®, nt aliqui consuerunt, sed post illud : id enim dare dicit titulus (1).

Quæres, an titulus hic sit Scriptura canonica, et ejusdem auctoritatis cujus sunt Threni? Negant S. Bonaventura, Lyranus, Sanchez, a Castro, Franciscos Lucas in *Notis fiblior.*, censeufque ab interprete quopiam illum Threnis adjectum esse, ad hoc, ut Threnis argumentum præfigeret, quo simul eosdem apte el consequenter cum ultimo capite Jeremiæ, quo fuse narrata est vastatio Hierosolymæ, brevi ejusdem compendio copularet. Rationes sunt du® : prior, quod hic titulus in pluribus codicibus desideretur, uti testantur Lyranus et Lucas; posterior, quod non exstet in Hebræo, *sed* in versione Septuaginta, unde ab illis videtur additus; illi autem Interpretes duntaxat fuere, non Scriptores canonici. Idem dicendum est de épigraphe, sive titulo, qui profigilur capiti sexto, et de titulo præfixo Ecclesiastico, uli ibidem censet Jansenius.

Contrarium opinatur P. Greuerus, tom. I *Dcfens: liellarm.* lib. I, xiv, cujus ratio est *primo*, quod in Bibliis Romanis jussu Clementis VIII, editis in Præfatione, utique ex mente et voluntate Pontificis, dicatur in hac editione Bibliorum nihil non canonicum contineri; eaque de causa se rejecisse orationem Manassis, et librum III ac IV Esdræ, eo quod non sint canonici. In illis autem Bibliis hic

in quibus neque dispositionis artificium laudari, nec tamen ordo nimis neglectus, aut plane turbatus dici potest.

Tertio Jeremiam esse Threnorum auctorem probatur adhuc impossibilitato sententi® contrari®. Equidem juxta Coazione® quinque quos hoc libro legimus Threnos non asolo Jeremiæ, verum et ab aliis quibusdam vatibus scriptos esse in *Proam, ad Thren.*, a se vernacule redditos (in Bengelii *Archio fur die Théologie*. vol. I, pag. 1G2) arguere videtur diversitas, quæ iu hisce elegiis observatur, et rationis exterioris, et styli atque dictionis. Haud enim, inquit, intelligitur, cur, si hæc carmina unius poetæ essent, is in quatuor prioribus componendis acroslichidis, sive alphabeticis versuum ordinis, artificii usus sit, in quinio non item. Sed ut bene notat Rosenmuller qui mirum videri potest, poetam varia carmina vario metro el diversa structura composuisse? Aut quis unquam exspectaverit in omnibus ejusdem poetæ carminibus unam semper eandemque dictionem servari? Cf. Bertholdli *Einteil in die Schriftcn d, A. u. N. T.* part. V, pag. isti et seq.

(1) Pareau, I, <, pag. 50, singula hæc carmina non post eversam demum rempublicam composita censet; sed si temporis ratio habeatur, eo ordine collocanda, ut primo loco ponatur cap. i, post instauratam Hierosolymæ obsidionem (*Jerem.* xxxvii, 5-10, 19) conscriptum; deinde cap. m, quod speciet ipsum Jeremiam, e fovea cœnosa extractum fJerem. xxxvm, 1-3); tum cap. iv, illud tempus respiciens, quo Chaldaei urbem perrumperent, regemque ex ea fugientem caperent (*Jerem.* xxxix, 1-5; IV *Reg.* XIV, 1-5); posthæc demum cap. u, quo horrenda urbis templique ac civium in ipsa vastatione repnusentetur conditio; denique ultimo loco cap. v, quo Judæorum in patrii superstitem querelæ commeantur. Ordinem paulo dherum, quo hæc carmina poni possunt, proposuit J. M. Hartmann in Proœmiu ad Threnos a se vernacule reddt-U*.

(Rosenmuller.)

titulus Threnorum, æqtie ac titulus Ecclesiastici inseruntur, vel potius præfigunlur textui Scriptura» canonica? : ergo ulerqub est canonica Scriptura. *Secundo*, quia titulos el præfationes S. Hieronymi ab hac editione rejecerunt Romani, eo quod non sint canonica? : cum ergo Ius duas ponant, censent eas esse canonicas. *Tertio*, quia Septuaginta (ut palet in editione Regia et Romana) titulum hunc non præfigunt Threnis, sed ponunt in ipso eorum textu, et ab eo illos inchoant, cumque faciunt initium cap. i.

Prior sententia, uti communior, ita verior videtur. Hic enim titulus non est auctoris canonici, puta Jeremiæ, sed Interpretum, puta Septuaginta, unde non exstat in Hebræo, nec in Syro, nec in Arabico, nec in Chaldæo : quod signum est ejus auctorem non esse Baruch. Hic enim scripsisset hebraice, uli scripsit Threnos ipsos, dictante Jeremiæ.

Rursum, in multis Bibliis hic titulus decst, cta multis interpretibus præteritur, puta a Theodoret, Eusebio, Olympiodoro, S. Hieronymo, Paschasio, Habano, Ruperto et aliis. Hi enim hujus tituli mentionem nullam faciunt in suis Commentariis.

Ad *primum* alterius sententi®, respondeo :

Primo, illa verba præfationis Bibliorum Clementis VII : a In hac editione nihil non canonicum, nihil adscititium, nihil extraneum apponere visum est;» non esse Pontificis, sed auctoris præfationis, qui fuit unus e Doctoribus, qui huic Bibliorum emendationi el editioni jussu Pontificis præfuerunt, quæ facta est, ut ipse ait, a annuente » tantum Pontifice, non vero decernente et definiente singula. Itaque cum ait, *Nihil non canonicum*, intellige, non ex Pontificis decreto, sed ex illorum qui editioni præfuerunt, opinione et sententia.

Secundo, a nihil,» idest nullum librum, librivo partem non canonicam, « apponere visum est, » quales in aliis Bibliis apposti® visuntur, uti sunt oratio Manassis, liber IH et IV Esdræ : quæ proinde in hac editione Romana rejecta sunt, ut ipse auctor præfationis mox explicando subjungit. Per *nihil* ergo, non intelligit titulos librorum, sed ipsos libros ipsumque Scripturo textum : quare etiamsi addantur huic editioni librorum tituli, capita, capitum numeri, versus, etc., vere tamen dicitur, nihil non canonicum illi adjectum esse. Ita P. Serarius, *Prolegom. in Ihô/mcap.* xx et procèdent. Idi'inquelnhi asseruerunt Homæ viri docti, atque imprimis illustrissimus Cardinalis Bellarminus, præfationis illius auclor, qui et lib. I *De Verbo Dei*, cap. xx : « Apocrypha quoque esse, inquit, videtur præfaliuncula, quæ præfigitur Threnis Jeremiæ: nam nec est in Hebræis codicibus, nec in omnibus Latinis, ctab expositoribus non attingitur. » Denique, si quis accurate verba præfationis illius jam citata expendat, et cum iis qua? sequuntur conferat, videbit per H *non eant**

nuum, non tilmos, sed libros, librorumve partes non canonicas duntaxat excludi : per *adscititium* vero excludi marginales concordantias, notas et varias lectiones, quæ Bibliis Plantmianis aliisquæ* adscriplæ leguntur : per *extraneum* denique, præfaliones et argumenta librorum, quæ ex S. Hieronymo in aliis Bibliis iis præfixa visuntur. Sic enim auctor hæc verba partito explicare videtur, dum ternas hasce rerum classes ab hisce Pontificiis Bibliis, in sequentibus ordine jam dicto ablegat. Unæ sequitur duntaxat hanc præfdlionem, sive titulum Threnorum non esse extraneum, sed *intraneum*; quia scilicet intra contextum Bibliorum ab immemorabili tempore repositus est, non tanquam Scriptura canonica, sed tanquam titulus libri et Scripluræ canonica; illi pro argumento a prisco aliquo scriba, vel a Septuaginta adjectus et præfixus : sicuti Evangelio S. Matthæi, non a S. Matthæo, sed aliquo alio, adjectus est hic titulus quasi intraneus, a Evangelium secundum Matthæum. » Nam ab eodem aliis Evangeliiis similis est additus, ad ea ab invicem discernendum, nimirum hic : « Evangelium secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Joannem. » De quo vide Maldonatum, Præfat. in *S. Matthæum*. Sic *Thren.* v, additus est ab aliquo hic titulus, *Oratio Jeremiæ*, hoc enim est in Hebræo.

Ad *secundum*, jam dixi Doctores hosce exclusisse præfaliones S. Hieronymi, non ea de causa quod non sint canonicæ, sed quod sint recentes et extraneæ, non priscæ et intraneæ, quales sunt hæ Septuaginta, quæ tot sæculorum usu Scripluræ inseri cum ea coaluisse, ideoque ei quasi mirantur videntur.

Ad *tertium* respondeo, in nonnullis Græcis codicibus, uli Complutensibus, titulum hunc non imponi, sed prtnponi capiti primo : in Latinis vero Bibliis, etiam hisce ipsis Romanis, clarum est præponi, esto eodem caractere quo textus impressus sit ; cum in Plantinianis aliisque diverso coque minutiore caractere cusus visatur. Denique in Bibliis Græcis, Regiis et Romanis *aleph*, et versiculus primus Threnorum non huic titulo, sed statim post eum ad initium textus in margine annotatur : quo significatur ab eo incipere Threnos, non a titulo. Et ita Ecclesia in hebdomada sancta, Threnos orditur ab *aleph* et a textu, non a) hoc titulo.

Do argumento Threnorum dissident interpretes. *Primo*, Hebræi, Chaldæus, Rabanus, Maldonatus hic, et S. Hieronymus in *Zachar.* cap. xii, putant Jeremiam hic plangere cladem et mortem Josiæ rCgjs jU(|n> cuin ipse cæsus est a Pharaone No- ciuto; quod enim tunc Josiam planxerit Jeremias, palet ex II *Paralip.* xxxv, 25. Verum hic alius fuit planctus, aliique threni, qui interciderunt. Nam hisce nostris Threnis plangit Jeremias vastitatem et desolationem Hierosolymæ, ut patet tum ex titulo jam allato, tum ex ipsis Threnorum sententiis : tempore autem Josiæ Jerusalem non fuit

vastata, nec capta : ergo hi Threni non sunt de clade Josiæ (1).

Secundo, Eusebius putat Jeremiam hic in primo suo alphabeto plangere captivitatem Joachin vel Jechoniæ. Verum huic sententiæ obstat idem quod pilori : sub Joachiin enim non fuit vastata civitas, sed sub Sedecia.

Dico ergo, argumentum Threnorum est : Plan- Sed od- git hic Jeremias urbis et templi excidium, et eversionem factam a Chaldæis, atque regis Sedecia totiusque populi captivitatem. Huic enim apte omnes Threnorum sententiæ conveniunt, eamque de vel præsupponunt vel significant. Unde patet Jeremiam scripsisse hos Threnos anno undecimo Sedecia, qui fuit 19 Nabuchodonosoris : illo enim anno ipse cepit et vastavit Hierosolymam. Ita Origenes, Theodorus, Olympiodorus, Procopius. Ubi adverte : Excidium Hierosolymæ per Nabuchodonosorin et Chaldæos fuit typus excidii Hierosolymæ per Titum et Romanos; imo quod inchoatum est per Nabuchodonosorem, hoc perfectum et consummatum est per Titum : itaque hi Threni consummate accipi possunt de excidio Juoæorum per Romanos, ut patebit capit. iv, 10 et 20. Ita S. Hieronymus, Theodorus et abi.

(1) Fuere quidem qui Threnos easdem esse nænia existimarent, quibus Jeremiam Josiæ regi parentasse, II *Paratip.* xxxv, 25, relatum legimus, quæque idem inter nænias litteris consignatas servata; tunc dicuntur. Ita Josephus, *Antiq.* lib. X, cap. v, § 1, postquam Jusim mortem narrasset, hæc addit : Τῷ πρῶτῳ <Pῶ vœraç imKT.iiiQv olùtgû OWtraÇi uûx; Opr.vr.Txxc* ç xxi uixa w iuqu*u, Hieronymus in *Comment ad Zachar.*, xu, 11: a Super quo (Jusia) Lamentationes senpsil Jeremias, quæ leguntur in Ecclesia, et scripsisse eum, Paralipomenon testatur liber. Quorum duorum virorum sententiam plures ex Christianis interpretes, nostra etiam «late J. D. Michaelis in not. 97, ad Lowhlü de *çacra Ihbnnror. poeti* PrælecL xxii; et J. Dathius in Nola Threnis a se latine translatis et primo editis anno 1779, amplexi sunt. Uterque lamen postea sententiam suam mutavit, Michaelis quidem in *der ncuen Oriental.* u. *exeget. liibioth.* part. I, pag. 106; Dathius vero cum librum suum post sex annos curis secundis denuo in lucem emisit, priorem suam sententiam pluribus argumentis ipse refutavit, conclusitque suam de tue re disputationem his verbis: u Miud accedit argumentum, adeo evidens, ut ipso indigner me ejus vel oblitum, vel negligens* u-liorem fuisse. Si hic carmina in inemonam optimi regis, Josiæ, composita sunt, cur virtutes ejus, pietas in Deum, menta in rempublicam non celebrantur. Cur nulla muriis tristissima) mentio injicitur? Si quoquo concedatur, posse lucum cap. iv, 20, de rege Josia explicari, tamen hic unus locus non sufficit ad hunc regem Uniis meritis insignem, tam acerbe ab omnibus deploratum, tanquam ohjectum primum horum carminum constituendum. Quæ omnia lugent urbem vastatam, templum destructum (v, 6 seqq.), omnem rempublicam smo spe restitutionis sublatam » Sed locus ille iv, 20, ne quidem cum aliqua veri specie de Josia explicari potest. Est enim is talis viii *nutra, Jare unetiu, caplas est in eorum foveis.* Quod minime Josine couvrait, qui non captus, sed occisus est. U *Req.* xxiii, i9 Plura vide in Eichorilli *Binicitunq in das A, T.* part. III. piig. 62S, edit. text. cT. Parean, I, i, pag. 4t. (Hoseumuller.)

Arru-
rfûtum
ibreu)-
nnra non
tst mon
Jori*.

ap-

p.rcui»

Tortai
«cripti
saut
izmo v.j»
deamo
StdC3.

Nota primo : Thrcni ex ingenti doloris et compassionis afltatu a Jeremía scripti sunt ; unde pleni sunt affectuum : ideoque sententiæ sæjtt non coherent. Sicut enim qui vehementer dolet cl affligitur, sine ordine jam clamat, jam luget, jam indignatur, jam obsecrat, et in omne pathos f versat : ita Jeremias hic iisdem affectibus et dolori suo, sine ordine aut ordinato discursu inilget, atque sententias quasi tumultuarie conterit, prout eas dolor effundit (1).

Carata Nota *secundo* : Artificium hic majus est quam iteris prophetiis; carmine enim scribit, non certis quidem numeris temporum ac pedum, ut Latini et Græci solent, sed ut Hebræi, certo fere numero syllabarum; et initio carminis litteras hebraicas ordine alphabeti pertexens, quod idem facit David *Psalm*, cxviii. *Primus* enim versus incipit ab *alcph*, *secundus a beth*, *tertius a ghimel*, et ita consequenter. Quare acrostichi sunt hi versus. Atque ut hoc ipsum in Græca et Latina versione significetur, hac de causa h® litteræ, *aleph*, *beth*, *ghimel*, etc., singulis versibus integræ ad marginem adseribuntur, quod non fit in textu Itebræo; quia ibi singuli versus a singulis litteris, id est a dictionibus, qnœ a singulis litteris incipiunt, suo ordine inchoantur. Porro utitur Jeremías litteris hisce alphabeti, ut per eas quasi elementa, inquit Eupertus, tanquam pueri, ad scientiam Dei adipiscendam, el ad cordis compunctionem, vitæque emendationem nos æque ac Judæi inducamur. Simili modo et ratione docet ex llebræis Orígenes, tot esse libros veleris Testamenti quot sunt litteræ Hebræorum, scilicet 22. Quia, inquit, sicut litteræ sunt elementa ad omnem sapientiam, ita libri illi initia sunt ad omnem Dei cognitionem.

Porro a Græcis tale carmen vocatur acrostichis, præsertim cum ex primis aliquot versuum continuo ordine sequentium litteris, oratio aliqua conneclitur, teste Cicerone, libro II *De Divinat.*, uti fit in quibusdam Ennianis et Sibyllinis. Quale est illud Sibyllinum, cujus prim® litteræ reddunt

(t) « Qui itaque artificiosam lotius argumenti dispositionem, aptam partium collocationem, rerum Junctarum ct seriem, clin his omnibus singularem aliquam elegantiam requirit, id postulat a vate, quod erat ab ejus proposito alienum..... In iisdem rebus haeret plerumque et immoraQir diutius, eadem novis vocibus, imaginibus, figuris variai cl amplifie it; ila ul fiat polios rerum prope similium coacervano quædam el cumulus, quam plurium el diversarum subtilis aliqua connexio, atque j>er gradus ordinale facia deductio. Hæc autem non ita accipi velim, quasi hic nulla omnino ordinis rallo biberetur, ac non pletunique ab una vel re, vel imagina, vel persona, vel figura, in aliam satis ct elegans et Incilis transitus fieret. Hoc lanium dico, eam esso naturam ct consilium hujus poematis, cum sit sententiarum ilfcifnctarum congeries, in quibus singulis funeri im nmlarutu formam imitetur, ut omne illud artificium ordinis H distribuii mis, quod hi aliis plcrffcque elocett nec postulet, nec admittat. » (Lowtbus *dcSacra tiPraor. poesi* Prelect. xxil.)

hanc sententiam : 'taeûç Xpar&cOstO tk'oç awri?» *Jesus Christus Dei Filius salvator* ; quod recenset Eusebius. lib. IV *De Vita Constantini*, cujus sententiæ Initiales litteræ rursum reddunt hanc vocem, id est *piscis*, quo nomine proinde Christus sub*nde a Patribus appellatur.

Aliud mysterium in hisce alphabeti litteris non latet, inquiunt Lyranus et Vatablus, nisi litterarum hebraicarum etyma velis interpretari, uti facit S. Hieronymus, epist. 185 *ad Paulam Urbicam*. Alii tamen, ut Ruperitis, Hugo, S. Thomas, putant hic aliquid mysterii, quod nos lateat, contineri. Sanchez censet has litteras additas esse quasi notas, quæ llebræis in memoriam revocarent, non tantum singulorum versuum initium, sed et totam numerosam eorum compositionem ; sicut in memoria artificiali, imagines phantasi® object® revocant in memoriam totum quod discendum dicendumque est. Verum has imagines quisque sibi congruas format et fingit, nec apparet quomodo hic singulæ litteræ totos versus repræsentare possint singulis hominibus.

Nota *tertio* : Sunt hic quatuor alphabeta juxta quatuor capita. In *primo* alphabeto, cap. i, sub singulis litteris, terni dodecasyllabi versus concluduntur. In *secundo* alphabeto, cap. h, terni quoque versus sub una eademque littera continentur, quorum primus 16, reliqui duo 12 syllabarum sunt. In *tertio*, cap. ni, terni versus non solum sub una littera ponuntur, sed ab eadem etiam singuli inchoantur, quorum unus non servato ordine 12, alii 14 syllabarum esse solent. *Quarto*, cap. iv, sub una littera binos versus complectitur. Hic ergo sunt dimetri, in cæteris trimetri. Quocirca S. Hieronymus, epist. 155 *ad Paulam Urbicam*, ait eos quasi Sapphico metro esse conscriptos, hoc est trimetro. Nam alioqui pedes et numeros Sappfrci carminis non habent; atque numerus ct mensura eorum jam ignoratur. Vetus enim Hebraeorum poesis interiit.

Symbolice, quadruplici hoc alphabeto innuitur, quod Jeremias non tantum Judæorum, sed et quatuor plagarum orbis, id est totius mundi, peccata deploret, omnesque ad ea d< |>lorandum invitet. Unde el infernus patere dicitur, et extendi ad stadia 1600, *Apoca!*. XIV, 20. Hic enim numerus a quadragenario est tetragonus. Nam quadragies quadraginta faciunt 1600, ut significetur patere infernum ad quatuor mundi plagas, ad excipiendum impios undequaque incum ruentes. Ita Petrus Bongus lib. *De Numer. Mysteriis*.

Nota *quarto* : Finis scribendi Thronos fuit, ut Jeremias hoc carmine suam in patriam rharilatet et commiserationem testaretur, atque ejus inodnatione suum et rivium suorum dolorem leniret, atque alios ad commiserationem (< cieret, omnesque ad pœnitentiam, reconciliationem eum Deo> ac peccatorum fugam incilaret. Quare S. Gregorius Nazianzenus, *orat. I pacificatoria* : « Quoties,

inquit, has lamentatio,* s lego (lego autem quoties ea lectione præsens felicitatis sensum e litigare voluero), vox mihi inter legendum abrumptur, et lacrymis obruor, et velut sub res-, edum venit illa clader, et cum lugente lucium conjungo. »

Finis ergo el scopus Spiritus Sancti et Jeremiæ in Thronis conscribendis fuit, *primo*, parentare Hierosolymæ jam vastata* elquasi mortuæ. Célébrât enim hic funus el exequias ejus, utpote patri® et matris suæ amantissim®, coque simul lenit dolorem suum et civium suorum. Ad hoc enim inventum est carmen funebre. *Scutulo*, hoc carmen est quasi epitaphium, quod Hierosolymæ memoriam ad posteros transmittat. *Tertio*, idipsum est stimulus ad pœnitentiam, ut Judæi ad Deum conversi, veniam ac suam et Hierosolyma restorationem a Deo impetrent. *Quarto*, tropologice datur hic schema et forma sacri luctus et pœnitentiæ, de quo mox plura. S. Chrysostomus, homil. in titulum *Psalmi* 1 : « Prophætæ, inquit, velut quidam pictores sunt virtutis ac militi®, » qua contra peccata ac diabolus decertamus. Alii Prophætæ alias virtutes pingunt. Jeremiás pictor est (UIUcrucis, tum compunctionis. Ilac enim excrucii el luit, eamque lectori imprimit : ubique enim threnodotupuncnodus gemit et plangit : quia a magna, inquit, Houli. velut mare est contrilio tua,» o Jerusalem! Porro compunctio mater est devotionis, omniumque virtutum. Si vis senlire devotionem, da te solitudini et compunctioni, et, ut ait Psaltes, in cubili et corde tuo compungere; nam, ut ait *Psalms*. L : a Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias. » Et auclor lib. *De Spiritu et anima*, tom. III, S. Augustinus, cap. xlix : « Meditatio, ait, parit scientiam, scientia compunctionem, compunctio devotionem, devotio perficit orationem. » Compunctio enim gignit *primo*, humilitatem : quis enim superbiat, qui se infernum commcruisse considerat? *Secundo*, patientiam, ut omnes humiliationes, mortificationes, morbos, adversitates, tribulationes, persecutiones forlitter, imo alacriter suscipiat, Deoque gratias agat, et canat cum S. Theodoro in tormentis : « Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo. » Benedictus Deus, qui leniter in hac vita mea peccata castigat, ne ea puniat æternis gehennæ incendiis. *Tertio*, amorem Dei, quis enim non summe diligat Deum, a quo se veniam læsæ majestatis divin® gratis consecutum, inferno erutum, el cælo redditum confitetur? *Quarto*, amorem proximi: nam qui offendit Deum, jam hujus offensai gravitatem et indignitatem agnoscens, satagii eam compensare conversione aliorum, qui Deum honorent et glorificent; uli S. Paulus suam Ecclesiæ persecutionem sarcivit et compensavit omnium Gentium conversione, ac perpetuis et heroicis laboribus et persecutionibus, quos pro ejus propagatione continuo et generose sus-

tinuit. *Quinto*, compunctio mentem avocat a terra omnique concupiscentia terrena, ac jungit Deo. Ei enim qui vere compungitur, amarescit mundus, et nil sapii nisi Deus. Unde S. Bernardus tract. *De Modo Lene vivendi*, cap. x : « Bona, ait, compunctio thesaurus est desiderabilis, et inenarrabile gaudium in mente hominis. Anima qua* in corde habet compunctionem, proficit ad salutem : lacrymæ pœnitentium pro baptismate reputantur apud Deum. » Et paulo post: « Compunctio cordis, sanitas est animæ. Compunctio mentis, illuminatio est animæ : quia tunc anima illuminatur, quando ad lacrymas compungitur. Compunctio lacrymarum, remissio est peccatorum : quia tunc peccata dimittuntur, quando cum lacrymis ad memoriam reducuntur. Compunctio Spiritum Sanctum reducit ad se: quia cum Spiritu Sancto mens vinitatur, statim homo peccata sua plorat, »

Hisce de causis illustres Sancti, qui aliquando peccatum mortale commiserunt, tota vita «æ addixerunt compunctioni et pœnitentiæ. Licet enim scirent Deum hoc peccatum sibi jam condonasse, tamen ex zelo amoris et honoris divini, ejus offensam jugiter in se vindicare voluerunt. Profunde enim considerantes quanta sit illa majestas, potentia, bonitas divina, quamque illa peccato lædatur et offenditur, noluerunt sibi parcere, sed jugiter peccatum hoc punire, ut Deo amorem et honorem, quem peccando læserant, poenitendo restituerent. Audierat S. Magdalena a Christo : « Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum; » el tamen per triginta annos usque ad mortem in Bauma sua pœnitens, coufinis lacrymis, gemitibus, poenitentiis, orationibus sese addixit, omnibusque sæculis exemplar pœnitentiæ sese constituit.

Sciebat Petrus qui Christum negaverat, Christum se respexisse, et culpam hanc condonasse; et tamen singulis noctibus ad galli cantum, ait S. Clemens, procidens in genua lacrymis uberimis illam deflevit, adeo ut oculi ejus ex assiduo ploratu apparerent quasi sanguine respersi, inquit Nicephorus, lib. II, cap. xxxvn.

Audierat S. Paulus, post persecutionem vocatus a Christo : « Vas electionis est mihi iste; » el tamen passim inter pœnitenles se collocat : « Ego, inquit, sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei, » 1 Cor. xv, ü. Et : « Fidelis sermo, et omni acceptione dignus : quod Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum. Sed ideo misericordiam consecutus sum. ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri sunt illi, in vitam æternam, » 1 *Timoth.* cap. i, 15.

Sciebat regius Propheta peccatum homicidii et adulterii sibi a Deo remissum. Nam mox ut df

co increpitus a Nathan propheta, dixit: «Peccavi Domino, » ab eo audivit : « Dominus quoquo transtulit peccatum tuum, » Il *Reg.* xn, 13 ; et tamen jugiter compungitur, gemit, plorat, pr' venia obsecrat. « Lavabo , inquit, per singulas noctes lectum meum : lacrymis meis stratura meum rigabo, » *Psalms*, vi, 7. Et *Psalms*, lxxix, 6: « Cibabis nos pane lacrymarum : et potum dabis nobis in lacrymis in mensura, » hoc est magna mensura, ut imbres et torrentes, imo flumina lacrymarum emittam, quæ bibam et potem.

S. Augustinus etiam raoriens, lacrymis se dabat, lacrymansque psalmos Pœnitentiales meditabaturet recitabat, ideoque nullum nisi medicum ad se admittebat. Addcebatque, nullum quantumvis bene sibi conscius committere debere, ut sine poenitentia e vita excederet. Ita Possidonius in ejus *Vila*, cap. xxx et xxxi.

Ut alios omittam, hoc compunctionis spiritu infer omnes Patres excelimi S. Ephrem, qui in omnibus suis scriptis non aliud quam mortem, *judicium*, luctum, poenitentiam sonat, ul in eo hæc Christi beatitudo impleatur : « Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur. »

S. Ephremo proximus est S. Hieronymus, qui passim in epistolis poenitentiam, austeritatem, mundi contemptum, vitam perfectam verbo el exemplo docet el inculcat : qua de causa epistole ejus dicendi libertate, efficacia, acrimonia, æque ac styli elegantia, spiritu et præceptis virtutum ac perfectionis, cuique statui accommodatis, superant omnes omnium Patrum et Doctorum epistolas, aureæque sunt et dignissimæ quæ ob omnibus assidue legantur el terantur.

Hoc suo compunctionis spiritu imbuat ipse omnes suos discipulos el assecclas, ac norainalim S. Paulam et Euslochium. Unde de S. Paula ita scribit in ejus Epitaphio : « In ea fontes crederes lacrymarum : ita levia peccata plangebatur, ut illam gravissimorum criminum crederes ream. Cumque a nobis crebrius moneretur ut parceret oculis, et cos servaret Evangélicas lectioni, aiebat : Turpanda est facies, quam contra Dei præceptum purpurisso, et cerussa, el stibio sæpe depinxi; affligendum corpus, quod inultis vacavit deliciis; longus risus perpeti compensandus est fletu. » *Epistola* vero 17, S. Hieronymus nomine S. Pauke invitans S. Marcellam in Bethlehem, sic ex ejus persona ait : « Cum per Silo et Bethel ad nostram speluncam redierimus, canemus iugiter, crebro flebimus, indesinenter orabimus; et vulnerale jaculo Salvatoris, in commune dicemus: Inveni quem quaesivit anima mea : tenebo eum, et non dimittam, » Rursum S. Hieronymus scribens ad Eustochium : « Amemus Christum, ait, ejusque semper quæramus amplexus; et facile videbitur omne difficile, breviter putabimus universa quæ longa sunt, el jaculo illius vulnerati per singula momenti ditemus : Heu me, quia peregrinilo mea prolongata est! »

Porro materia, objectum, causaci stimulus ad Sitan!* compunctionem est multiplex, sed maxime Irplex. *Primus*, sunt peccata propria: signum enim tripi* vene pœnitentiæ et conversionis est, illa, licci jam remissa, perpetuo lugere et plangere. *Secundus*, peccata aliena, infidelitas, hæresis, grassationes, persecutiones, ærumnæ publica civitatum, provinciarum, regnorum, et totius Ecclesiæ. Ita S. Augustinus, Wandalis invadentibus Africam, et Hipponem obsidentibus, ipse in urbe ab iis obsessus, assidue non suam, sed urbis et Africas cladem plangebatur, teste Possidonió in ejus *Vita*, cap. xxix. *Tertius* stimulus est, hoc exsilium, in quo tot periculis, tentationibus, ærumnis, infortuniis circumditi versamur. Quis enim in eo positus non gemat, non suspiret ad cælum, ad Deum? Certe suspirabat S. Paulus : a Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? » Suspirabat Psalles: « Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum : ita desiderat anima mea ad te, Deus. Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum: quando veniam et apparebo ante faciem Dei? Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac noci»!, dum dicitur mihi quotidie : Ibi est Deus tuus? Hæc recordatus sum, et effudi in me animam meam : quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei, » *Psalms*, xli, 2 : et : « Quis dabit mihi pennas sicut columbae, et volabo, et requiescam? » *Psa/m.* i.iv, 7.

Præclare S. Gregorius lib. VI, *qpist.* 187 : « Duo, ait, sunt compunctionis genera. Unum, quod æternas pœnas metuit: aliud, quod coelestibus pnrmiis suspirat. Deum sitiens anima, prius timore compungitur, post amore. Ante enim semetipsam in lacrymis afficit, quia, dum malorum suorum recolit numerum, pro his perpeti supplicia æterna pertimescit. At vero cum longa moeroris anxietate fuerit formido consumpta, quosdam de praesumptione veniæ securitas nascitur, et in amore cœlestium gaudiorum animus inflammatur, ac flet amarissime, quia differtur a regno. Contemplatur enim mens, qui sint illi Angelorum chori, quæ ipsa societas beatorum spirituum, quæ visio intemæ charitatis Dei, n etc. Additque hoc esse irriguum inferius el superius, quod petiit Axa a patre suo Caleb, *Josué* xv. Vide eundem lib. XXIII *Moral*, cap. xiii, quod totum est de hac re.

Nota *quinto*: Falluntur Rabbini, dum putant has Lamentationes capitis i, n et iv esse librum illum quem combussit Joakim, *Jercm.* xxxvi; caput vero m *Thren.* continere alium librum, quem eodem cap. xxxvi, jussu Dei pro priore combusto restituit Jeremias, coque dictante rescripsit Baruch. Nam *pruno* ille liber erat minarum de futuro excidio, hi vero Threni sunt Lamentationes de excidio jam peracto et preterito. *Secundo*^ ille liber continebat minas non tantum contra Judæos, sed etiam contra alias gentes, ut patet ibi-

dem vers. 2; Throni autem solius Jerusalem et Judææ excidium spectant. *Tertio*, ibidem vers. 29, dicitur in libro illo scriptum fuisse : « Festinus veniet rex Babylonis, et vastabit terram istam; » hæc autem verba in Threnis non inveniuntur.

Tetolo- Tropologice luget hic Jeremias captivitatem ant-
nue sub peccato, inquit Orígenes, quæ in Baby-
lone, id est viliorum confusione, inquit Olym-
piodorus, vincta tenetur. Hæc enim Deo sponso
suo viduata, vectigalis facta diabolo, in singulos
sæpe dies, imo horas, novorum malorum ope-
rum et lapsuum, novæque culpæ æque ac pænæ
ei pendit tribulum, ideoque exsulata et proscripta
est a Deo, a cælo, a Sanctis et Angelis, ab omni
bono et virtute. Diabolus enim est verus Nabu-
chodonosor, id est *in sessio angustia*, ait Olym-
piodorus, scilicet est crudelissimus tyrannus. Quo-
circa B. Isaías Abbas, tom. II *Biblioth. SS. Patrum*,
orat. 29, lamentationes animæ peccatis subdite,
instar Threnorum Jeremiæ conscripsit, in quibus
inter cælera ita plangit : « Væ nobis, qui in hoc
exiguo vite spatio voluptati dediti sumus, quia
ut imquæ et brevi carnis cupiditali satisfaciamus,
nos jucundissimo divinæ gloriæ spectaculo indi-
gnos constituimus! »

« Væ nobis, qui carnem nostram, quæ in pu-
tredinem resolvenda est, et vermium esca futura,
in peccatis fovemus et enutrimus, nec ignem, in
quo sumus perpetuo excrucianti, nec vermem,
qui nunquam dormit, extimescimus! »

« Væ nobis, qui mortalitatem cum immortalitate
non comparamus, et divinam ac formidanda
rectitudinem negligimus. »

« Væ nobis, qui corporis morbos et dolores
tam facile sentimus; in animæ autem ægritudinis
et vulneribus gravissimis caremus omni sensu! »

« Væ nobis, qui cum de omni actione, de omni
verbo otioso, de omnibus denique improbis et
impuris cogitationibus rationem reddituri simus
apud judicem severissimum, tamen tanquam li-
beri simus futuri, nullis reddendis rationibus ob-
noxii, totum vite nostræ tempus sine ulla hujus
rei sollicitudine transigimus! »

« Væ nobis, qui pulicem, et lendium, et pedi-
culorum, et muscarum, et culicum, et apum
morsus atque aculeos ferre non possumus; ab in-
genii autem dracone, qui fauces horrendas ape-
rii, ut nos devoret et absorbeat, omnibusque pes-
tiferis mortis aculeis vulneret, nec studemus au-
fugere, nec ullum adversus eum imploramus au-
xilium! »

Allegorico proprio Threni sunt planctus de Ec-
clesia militante, cum ipsa ob peccata suorum fi-
delium vexatur a persecutoribus; hæc enim est
allegorica Jerusalem vastata. Ita Threnos hosco
per omnia adaptat Ecclesiæ Alvarus a Pelagio, lib.
II *De Planctu Ecclesiæ initio*, ubi plangit defectus
et abusus laicorum, Ecclesiasticorum et Religio-
sorum in particulari. Vide et Cardinalem Bellarmi-
num, lib. *De Gemitu columba*.

Audi similes S. Hieronymi threnos de cladibus
sui sæculi (quales et hoc experimur) in *Epitaphio
Nepotismi* : « Viginli et eo amplius anni sunt, quod
inter Constantinopolim et Alpes Jubas quotidie
Romanus sanguis effunditur. Scythiam, Thraciam,
Macedoniam, Dardaniam, Daciam, The&caloni-
cam, Epiron, Achaïam, Dalmatiam, cunctesque
Pannonias Golhus, Sarmata, Quadus, Alanos,
Hunni, Wandali, Marcomanni vastant, trahunt,
rapiunt. Quot malronæ, quot virgines Dei, et in-
genua nobiliaque corpora his belluis fuere ludi-
brio! Capti Episcopi, interfecti presbyteri, et di-
versorum officia clericorum. Subversæ Ecclesiæ,
ad altaria Christi stabulati equi, Martyrum effos-
s® reliqui®. Ubique luctus, ubique gemitus, et
plurima mortis imago. Romanus orbis ruit, et
tamen cervix nostra erecta non flectitur. » Et in-
ferius : « Felix Nepotianus, qui hæc non videt,
qui hæc non audit. Nos miseri, qui aut patimur,
aut patientes fratres nostros tenta perspicimus, et
tamen vivere volumus, eosque qui his carent,
flendos potius, quam beatos putamus. Ohm of-
fensum sentimus, nec placamus Deum. Nostris
peccatis barbari fortes sunt, nostris vitiis Roma-
nus superatur exercitus, et quasi hæc non suffi-
cerent cladibus, plus pene bella civilia, quam
hostilis mucro consumpsit. Miseri Israëlites, ad
quorum comparisonem Nabuchodonosor servus
Dei dicitur. Infelices nos, qui lanium displicemus
«w>o. ut per rabiem barbarorum, illius in nos ira
aesævlat. Elzechias egit poenitentiam, et centum
octoginta quinque millia Assyriorum ab uno An-
gelo una nocte delete sunt. Josaphat laudes Do-
mini concinebat, et Dominus pro laudante supe-
rabat. Moyses contra Amalee, non gladio, sed
oratione pugnavit. Si erigi volumus, prosterna-
mur. Proh pudor, et stolidi usque ad increduli-
tatem mens! Romanus exercitus, victor orbis et
dominus, ab his vincitur, hos pavet, horum ter-
retor aspectu, qui ingredi non valent, qui, si
terram tetigerint, se mortuos arbitrantur. Et non
inelligimus Prophetarum voces : Fugient mille
uno persequente? Nec amputemus causas morbi,
ut morbus pariter auferatur, slatimque cernamus
sagittas pilis, liaras galeis, caballos equis cedere.»

Laleburius explicat Threnos de B. Virgine plan-
gente Christi tormenta et crucem. Verum hic sen-
sus non est proprius, sed tentum accommodati-
tins.

Quomodo vero quædam ex Threnis proprie per
allegoriam competant passioni Christi, dicam
cap. m.

Threnos ex præscripto Rabbiorum legunt Ju-
dæi in suis synagogis die nona mensis Ab, id est
julii; quia ea die corruiet Israel, et Jerusalem cum
templo succensa est.

Nota : Tomo V S. Hieronymi exstant *Commen-
fani in Threnos*, sed non sunt S. Hieronymi; idquo
patet tum ex stylo, tum quod in iis inveniuntur
sententia? ex S. Gregorio Papa, qui longe S. Ilie-
nno/* script*

ronymo fuit posterior, decerpte. Codez manus-
criptis Gemblacensis tribuit eos Venerabili Bed®.
In operibus Rabani Basile® excusis continentur
el bi Commentarii, plaieqiic videntur esse Rabani.
Scripserunt quoque in Threnos Orígenes, Olym-
piodorus, Theodorctus, Procopius, et postero-
ribus sæculis Lyranus, Hugo et alii muli, inter
quos excellit Pascbasius Ralbertus Abbas Cor-
beiensis, qui floruit anno Domini 880. Novissime
• Societate nostra scripserunt Martinos Delrio.

Gaspar Sanchez, et Christophorus a Castro (I).
(1) Inter acalhollocoe interpretes satis luculenter *ex* parte
scripserunt :
Joann. Henric. Parean , *Throni Jerrmta philologia et
critice illuitrati*. Lugd. Batav. 1700, in-8.
J. Theoph. Lessing, *Obiercationer in Trütia Jeremía
prophetia*, [.ipsi® 1770, in-8.
J. F. Schleusnerus, *Cura critica et esegetica in Thre-
mi Jeremía*. Lips. 1783, in-8.
Rosenmuller, *Scholia in Threw»*. Lips. 1817, part.VIM,
voLLL

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hangit desolationem Jerusalem, non primam sub Joachin, sed ex'remam sub Scàccia templo combusto : atqut per antithesin priori status et felicitatis bona cum malis postar, puta excidii el captivitatis confert. Sic Christus allegorice flevit super Jerusalem vastanda per Titum, Luc. xix, 41.*

1, Quomodo sedet sola civitas plena populo : facta est quasi vidua domina gentium : princeps provinciarum facta est sub tributo. 2. Plorans ploravit in nocte, et lacrymæ ejus in maxillis ejus: non est qui consoletur eam ex omnibus charis ejus : omnes amici ejus spreverunt eam, el facti sunt ei inimici. 3. Migravit Judas propter afflictionem, et multitudinem servitutis : habitavit iuter gentes, nec invenit requiem : omnes persecutores ejus apprehenderunteam inter angustias. 4. Viæ Sion lugent, eo quod non sint qui veniant ad solemnitatem : omnes portæ ejus destructæ : sacerdotes ejus gementes : virgines ejus squalidæ, et ipsa oppressa amaritudine. 5. Facti sunt hostes (jus in capite, inimici ejus locupletati sunt : quia Dominus locutus est super eam propter multitudinem iniquitatum ejus : parvuli ejus ducti sunt in captivitatem ante faciem tribulantis. 6. El egressus est a lilia Sion omnis decor ejus : facti sunt principes ejus velul arietes non invenientes pascua : et abierunt absque fortitudine ante faciem subsequenlis. 7. Recordata est Jerusalem dierum afflictionis suæ, et praevaricationis omnium desiderabilium suorum, quæ habuerat n diebus antiquis, cum caderet populus ejus in manu hostili, et non esset auxilia'ert viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata ejus. 8. Peccatum peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta est : omnes, qui glorificabant eam, spreverunt illam, quia viderunt ignominiam ejus : ipsa autem gemens conversa est retrorsum. 9. Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est linis sui : deposita est vehementer, non habens consolatorem : vide, Domine, afflictionem meam, quoniam erectus est inimicus. 10. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus: quia vidit gentes ingressas sanctuarium suum, de quibus præceperas ne intrarent in ecclesiam tuam. 11. Omnis populus ejus gemens, et quærens panem : dederunt pretiosa quæque pro cibo ad refocilandam animam; vide, Domine, el considera, quoniam facia sum vilis. 12. Ovos omnes, qui transitis per viam, attendite, et videte si est dolor sicut dolor meus : quoniam vindemiavit me ut locus est Dominus in die iræ furoris sui. i 3. De excelso misit ignem in ossibus meis, el erudivit me : expandit rele pedibus meis, convertit me retrorsum : posuit me desolatam, tota die moerore confectam. 14. Vigilavit jugum iniquitatum mearum : in manu ejus convoluta sunt, el impositae collo meo : infirmata est virtus mea : dedit me Dominus in manu, do qua non potero surgere. 15. Abstulit omnes magnificos meos Dominus de medio mei : vocavit adversum me tempus, ut contereret electos meos : torcular calcavit Dominus virgini filiæ suæ Juda. 16. Idcirco ego plorans, et oculus meus deducens aquas : quia longe factus est a me consolator, convertens animam meam : facti sunt filii mei perdit, quoniam invaluit inimicus. 17. Expandit Sion mauussuas, non est qui consoletur eam : mandavit Dominus adversum Jacob iu circuitu ejus hostes ejus : facta est Jerusalem quasi polluta menstruis inter eos. 18. Justus est Dominus, quia os ejus ad iracundiam provocavi ; audite, obsecro, universi po-

(I) in isto primo capito quod præsertim Hicrosolymæ calamitates complectitur : primo, Propheta descriptione •raioria utens, primo, interrogat de urbis solitudine, in-

colarum luctu sine solatio, multorum exsilio, et paucorum frequentia in Nicri.% 1-4 ; fecundo, respondet, atque bæo inala tribuit peccatis Unquam causæ, 5-8; (crtio, suppU-

3!» COMMENTARIA IN THRENOS JEREMIÆ, cap. I.

puli, et videto dolorem meum : virgines mcæ, eljuvenes mei abierunt in captivitatem. 19. Vocavi amicos meos, cl ipsi deceperunt me : sacerdotes mei el senes mei in urbe consumpti sunt : quia quæsierunt cibum sibi ul refocillarenl animam suam. 20. Vide , Domine, quoniam tribulor, conturbatus est venter meus : subversum est cor meum in memelipsa, quoniam amaritudine plena sum : foris interficit gladius, et domi mors similis est. 21. Audierunt quia ingemisco ego, ct non est qui consoletur me : omnes inimici mei audierunt malum meum, lælali sunt, quoniam tu fecisti : adduxisti diem consolationis, el fient similes mei. 22. Ingrediatur omne malum eorum coram te : el vindemia eos, sicut vindeiniasti me propter omnes iniquitates meas : nulli enim gemitus mei, et cor meum mœrens.

Triplid
decore
ipoliuu
•it Jera
Hiem.

1. Qüoxodo. — Vox est non inquirentis, sed admîmtisel obstupescantis ad tantam tant® urbis et reipublic® cladem et eversionem, sicut dixerat Jeremías cap. xviii, 16 : « Omnis qui præterierit per eam obstupescet, et movebit caput suum. » Porro in hac clade r hniratur Propheta tam calamitosam, et pene incredibilem status mutationem in rebus omnibus, sed maxime in tribus in quibus elucebat Hierosolym® majestas, scilicet *primo*, in populi frequentia, quæ jam redacta est ad solitudinem; hoc est enim quod ait : a Quomodo sedet sola civitas plena populo. » *Secundo*, in regis cl magistratuum prudentia, qua gentibus antea quasi domina præcclebat, jam illis est viduata. Unde ait : « Facta est quasi vidua domina Gentium. » *Tertio*, in imperio quo nullis nuper solebat imperare, jam Chaldæis servit, el pendit tributum ; hoc enim est quod tertium *aleph*, versum concludens dicit : a Princeps provinciarum facta est sub tribulo, » *q. d.* Fierme potuit ut magnifica cl inclyta Jerusalem, civitas sancta, Syri® emporium, paradisos Asi®, ocellus Orientis, mundi regina, religionis arx, fidei fax, sacrorum columen, Ecclesia» columna, thronus Dei, delici® hominum et Angelorum, a Deo et Chaldæis profanaretur, everteretur, combureretur? ut tot millions hominum qui in ea erant, ad tara paucas, viles el pauperes animas redigerentur? ut David, Salomon, Ezechias, Josias, alique illustrissimi ejus reges ct principes in hoc regni deliquio una omnes quasi interirent? ul amplum illud el nobile Salomonis imperium concideret, et serviret Chaldæis ?

Sedet. — Loquitur *primo de* Jerusalem quasi de matrona valde allicta et inœrento : hæc enim præ mœrure et debilitate ac pudore (si violata sit, uti hic violata erat Jerusalem cum templo) solet sedere el plorare. Potest tamen, *secundo*, cum Maldonato *sedet* accipi pro *jacet* : sedere enim, uti el •lare in Scriptura subinde non certum silum sig-

cat Deum ct proponit uun hostium sacrilegam audaciam, tum extremam populi penuriam, 9-11.

Secmüv, ipsa lherosoiiin per prosopopœiam, *primo*, exaggerat suam afflictionem, **li**, 13; *fecundo*, agnoscit jusuium Dei htebs ei mala, nullo relicto solatio, sibi Immittentis, 14-19 ; *tertio*, pustulat sil ' dialium, el hostibus excidium, 10-29*

nificat, sed tantum præsentiam, ut idem sit quod adesse et esse præsentem, sive quis stet, sive se-deat, sive jaceat, *q. d.* Quomodo Jerusalem jacet prostrata, quæ prius stabat, imo verticem supra omnes gentes erigebat? Sic dixit cap. xlviii, 18: « Descende de gloria, et sede in siti (in loco arido et siticuloso), habitatio fili® Dibon. » Sic Vespasianus devicta Judæa cudi fecit nummum, in qua Judæa quasi mulier pingebatur sedens, el incumbens palm®. Palma enim est insigne Judææ, quia ejus est ferax.

Sedet sola civitas. — « Sola » *primo*, quasi de-Seta» sertaa civibus suis, ideoque lugens ; secundo, quari u de solio glonæ et regni dejecta ; *tertio*, quasi mens-truata, et ob menstrua polluta et immunda, sic enim Jerusalem vocatur vers. 17, aut quasi leprosa l leprosi enim extra castra et urbes soli de-geuanl) el separata a consortio et tutela Dei et Sanctorum, ideoque quasi projecta et excommu-nicata.

Facta est quasi vidua, — *q. d.* Jerusalem quasi vidua orballa est *primo*, rege suo, scilicet Sedecia hipl** jam capto; *secundo*, pontifice, scilicet Saraia jam lcr' a Chaldæis occiso; *tertio*, aliis principibus et magistratibus jam pariter vel occisis vel captis. Ili enim sunt quasi mariti reipublic/r, que iis ablati-s fit quasi vidua. Hic sensus maxime innatus est et genuiuus.

Secundo, « vidua, » quia derelicta est a Deo qui Synagog® erat maritus, inquiunt Ruperitis, Bonaventura et Dionysius unde ait *quasi* quia maritus ejus, puta Deus, non est mortuus, sed eam tantum ut adulteram repudiavit, pnedæque Chaldæis exposuit.

Tertio, to *vidua* opponitur voci *domina Gentium* : hebraice enim est *rabbati bajqoim*, id est magna, id est inulta gentibus, *q. d.* Jerusalem, qué® antea frequentabatur a Gentibus, tam proselytisel ad judaismura conversis, quam gentilibus, mercium, sapienti®, aliavo de causa ad eam, quasi ad nobilissimum emporium continen-tibus, jam iis viduata est. Ita Chaldæus el Orígenes. Unde Hebraice vidua vocatur HDo Sn *almana*, id est ligata, et silens, «d est serva, quæ antea erat domina. Vidua enim videtur habere ligulas manus, lequo ac os, ut se in judiciis tueri, suas-que injurius propulsare non possit ; sed omnium

calumniis et rapinis videtur exposita, dataque in prædam, quia ejus tutor et vindex, puta manius, obiit. Talis erat hic Jerusalem.

Nota to *quasi*, *q. d.* Jerusalem non est proprie femina et vidua, sed illi similis civitas. Rursum non est plane viduata et desolata, quia post 70 annos captivitatis rursum Dei ope et nutu repletur copia tam principum et indigenarum, quam gentium ad eam confluentium. Abi to *quasi* exponunt, *q. d.* Jerusalem non est vere vidua, sed quasi, quia est rñæcha et adultera. Sed hoc subtilius est quam solidius; agit enim de pœna, non de culpa Hierosolym®.

PLUNCEPS PROVINCIARUM FACTA EST SUB TRIBUTO, — *q. d.* Jerusalem quæ sub Davide et Salomone dominata est Philistæis, Moabitibus, Syris, Ammonitis, Idumæis, aliisque gentibus et provinciis, ut patet II *lieg.* vin, et HI *Reg.* ix; nunc servit Chaldæis barbaris et infidelibus, iisque pendit tributum.

Tributum vocatur Hebraice DO *mas*, a radice roo *masas*, id est liquefecit; significat ergo *mas* non tantum censum et falcultalibus, sed omnem contributionem, omneque onus personale, quo tributarius in servitute alicujus se suaque omnia insumit, liquefacit et exhaurit: quod fit, cum verbi gratia quis damnatur ad agros et vineas colendas, ad fodinas metallicas, ad lateres formandos, ad onera bajulanda, etc., uli contigit Hebræis in Ægypto. Krodi i.

Allegorico, Synagoga fuit typus Ecclesiæ; dicatur ergo nunc de Ecclesia quæ olim in Græcia, Asia, Ægypto, Africa, Anglia, Scotia, Hollaodia, Dania, Suecia floruit; jam vero Turcæ aut hæresis jugum patitur: a Quomodo sedet sola civitas? n etc.

Ha hosco threnos Africæ a Wandalis arianis afflicti® adaptat Victor Uticensis, in fine lib. HI *Hister. Wandal.*: « Adestote, ail, angeli Dei mei, et videte Africam totam dudum tantarum Ecclesiarum cuneis fultam, nunc ab omnibus desolatam; tantis ordinibus sacerdotum ornatam, nunc sedentem viduam et abjectam. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus. Egressus est a facie ejus omnis decor, etc. Deprecamini, Patriarch®; orate, sancti Prophet®; estote, Apostoli, suffragatores ejus. Præcipue tu, Petre beate, quare siles pro ovibus tuis? Tu S. Paule Gentium magister, cognosce quid Wandali faciunt ariani, et filii tui gemunt lugendo captivi. »

Tropologice, anima plena populo, id est probis cogitationibus et affectionibus quasi civibus, per peccatum iis orbat et desolatur. *Secundo*, domina gentium, id est viliorum et passionum, quas ratione regebat et Dei timore, jam omni hoc dominio, imo et Deo, et rationis imperio viduata est. *Tertio*, princeps in provinciis, id est anima suis potentiis et membris imperans, facta «st mancipium dæmonis: « Tot sceptris serviens quot dedita est vitiis, » inquit S. Hieronymus,

qmbus dat tributum, cum iis omnes suas opes et vires impendit et exhaurit. Sceptrum ergo habet superbia in anima impii; sceptrum quoque habet avaritia, libido, cæteraque vitia: tot tyrannis servit impius quot vitiis obtemperat. Nam sceptrum et dominium rationi eripit, illudque tradit concupiscenti®, perinde ac si quis regin® opii- m® coronam detraheret, eamque meretricis pelulantissim® capiti imponeret: regina enim est catio, meretrix est concupiscentia. Ita S. Chry- FOSlasmus, homil. II in *epist. ad Romanos*. Unde S. Augustinus, tract. 41 in *Joan.*: « Tolle, inquit, peccati regnum, noli dare concupiscentiis tuis vires: sequendo eas, vires eis addis; dando eis vires, quomodo vinctus, quando contra te inimicos nutris viribus tuis? » Huic ergo anim® peccatrici Jeremías, id est prædicator commiserando et admirando dicit: < Quomodo sedet sola civitas plena populo? facta est quasi vidua domina gentium, » etc. De gravitate peccati vide dicta *Jeremiæ* II in proemio.

2. Plorans ploravit. — *Primo*, R. Salomon putat hac geminatione duplicem ploratum significari, unum ob templi, alterum ob urbis eversionem. Verum dico esse hebraismum. « Plorans ploravit, » id est, continuo et effuse ploravit, scilicet urbs Jerusalem, id est pauci cives relictii Hierosolymis a Nabuchodonosore. *Secundo* et simplicius, urbi ipsi per prosopopoeiam, ad pathos datur hic vita, vox, ploratus, etc., quia urbi tribuit personam matron® ohm felicitis et glorios®, nunc vilis, miser® et plorantis» ut dixi vers. 1.

In nocte. — Chaldæus sic explicat: Cum Moses, inquit, exploratores in terram promissionis misisset, iique retulissent terram esse aditu difficilem. Judæi ea nocte pr® tristitia plorarunt: quibus Deus iratus pnrcepit ut ea nocte futuram templi vastationem deflerent. Sed hæ sunt Judæorum fabulæ. Ploravit ergo Jerusalem < in nocte, • id est in calamitate, cujus symbolum est nox, inquiunt Rabanus, S. Thomas et Lyranus.

Secundo, « in nocte, » quia nocte diei non® mensis Ab, capta est Jerusalem; quamobrem tunc coepit ejus ploratus. Ita aliqui Hebræi, et idipsum quoque insinuat Chaldæus, imo Scriptura, *Jerem.* I ii, 7.

Tertio et simplicissime, < in nocte, » quia nox s0l lpt ob silentium, solitudinem, vacationem a labore, < «r'a tranquillitatem, collectionem et contractionem animi, aptior est meditationi, compunctioni et lacrymis. Ita Orígenes, Isidorus, S. Thomas et alii Alludit ad vocem *vidua*: sic enim vocavit Jerusalem, vers. i; nam vidua solet noctu maxime, mariti et socialis thori recordari, suarumque viduitatem experiri ac deflere, ut ait sponsa, *Cant.* ni, 1: « In lectulo meo per noctes quæsi quem diligit anima mea. »

Quarto, addit Sanchez novam rationem: Quia, inquit, sicut servis nefas erat queri de domino imperio, licet crudeli et acerbo; sic etiam

coram Ingere, aut animi languorem ostendere, capitale erat crimen. Sic coram AriovMo rege • nemini in dolore sommo mtlire, nedum lacry- mari licuit, • all Crt-sar lib. I *De Bello Gallico*. Ita Jerusalem hic subacta et serva coram Chaldæis inlerdiu plorare non audebat : plorat ergo nocte. Sic apud Sophoclem Electra felicem vocat Nioben, cui plorare Ciliorum mortem permissum est.

LAcnYMjp. bjus i.t maxillis uus,—scilicet hærent et perennant, 7. *tī*. Jugiter lacrymatur, juges-la- crymarum rivi ex oculis per maxillas ejus decur- runt; ul non curet eas abstergere, quia novæ semper n(III mit, alfreque aliis continuo succe- dunt. Aliter Hugo et Sanchez, *q. d.* Ilærent in maxillis ejus lacrymæ, quia barbari Chaldmi non permittunt ei otititn, ut faciem abluat ; aut potius, quia ipsa, cum sit lota in lucid, non laborat de cultu el munditie, sed perennibus laerymis luc- tum præ se fert el profitetur.

Nox mt qui coasoletuh eam. — Hoc ci ad cu- mulum doloris accedit, quod non habeat conso- Tri»tliiii lantern. Cum enim trislilia sit quasi onus quod- **îu'i'r'^**aiu *rt^r,nUfn aitimum pnegravans; ubi amici **"^/,71** lugenti condolent, videnlur cum quasi juvare in •awoli- on<re portando, ipseqtie alleviatur sentiens se non solum onus suum portare, prreseriitn quia inde videt se ab eis amari, ex quo tacita qua- dam delectatione afficitur, quæ tristitiam minuit. Ita ex Aristotele S. Thomas, II11, *Quast.* XXXVIII, ari. 3.

Hinc et S. Gregorius, lib. Vjtfora/. cap. ni, ait: * Laborantis visitatio est laboris sublevatio, » ttUlto magis dolentis visitatio et consolatio, est doloris sublevatio. Quocirca D.ivid in persona Christi queritur, *Psaln*, 1 x v i i i , 21 : « Sustinui, qui Bimnl contristaretur, et non fuit : et qui consola- retur, el non inveni. » El in inferno una e maxi- mis damnatorum poenis est, quod neminem in corlo, vel in terra habeant, qui extremis eorum tormentis vel nutu compatiatur ; sed omnes lau- dent in eis justum Dei judicium, cosque his et majoribus pœnls dignos esse censeant.

ChuiJe- Ex OMMBis cuAHis ejus.— *Primo* diari et amici llierosoimæ hic vocanlursacerdoles el prophète, **¿**«poo- M Hugo. *Secundo*, gentium idola quæ colebant, <l1*0. et in quibus sperabant Judæi : cum his enim quasi amasiis suis fornicala fuit Jesusalem; sed ' jam in excidio ab iisdem fuil desertad derelicta. Tertio. Ita Rabanus. *Tertio*, hi diari sunt angeli cuslo- des, inquiunt S. Bonaventura el Dionysius. *Quarto*, planius Orígenes : Chari llierosoimæ, inquit, stani vicini Judæi aliarum urbium. Quinto» Olym- plodorus sic explicat, q. *d.* In excidio Jerusalem alter alterum, amicus amicum non esi consola- tus, quia a que omnes fuerunt desolati. *Sexto* el Aptissime, enari d amici llierosoimæ hic vo- cantor gentes vicinæ, d amicæ antea Judæfs, nunc iniinic/i* : quia cum Chaldæis vastarunt Ju- dæ<H. Tali s fuerunt Idumæi t1 /Egyplii. Hi enim hujus matrona;, scilicet llierosoimæ , fuerunt

amasii, ut dixit Jeremías cap. iv, 30, quia eam quasi adulteri ad sua idola civilia pertraxerunt: nunc vero hostes effecti eam per excidium viduam fac- tam deserunt, imo spernunt, irrident et Impug- nant. Ita S. Thomas, Hugo, Bonaventura, Lyr- anus el Dionysius. Hæc enim justa est poena mere- tricum et adulterarum, ut niel ds vertatur in fel, amasii in hostes, adulatores in irrisores.

amjni

Idem tropologice contigit animæ peccanti ; hæc enim cum creaturis et voluptatibus fornicata, mox ab iisdem amarorem, horrorem, nauseam, aliosque corporis et animi cruciatus, justo Dei judicio perpetitur, præsertim in morbo et morte. Idipmm duabüs pulchris parabolis Barlaam clare repræsentat regi losaphat apud Damascenum, cap. xiii et xiv *lIistor.* eorumdem.

3. Migravit Judas propter afflictionem.—Chai- dæus, Vatablus, Dionysius el Isidorus sic ver- tunt : Abiit Judas in captivitatem, eo quod ipse afflixit pupillos el viduas, et cum duritia tracta- vit servos llebræos, nec cos slato a lege et Deo tempore liberos dimisit, ut patet *Jerem.* xxxiv, H (D).

Secundó, Lyranus el Rupertus: « Propter afflic- tionem,» inquiunt, hoc est, ul affligeretur et ser- viret Chaldæis propter peccata sua.

Tertio, Orígenes : « Propter afflictionem, » in- quit, hoc esi quia afflixit, id est dejecit se, et ser- vivit peccatis.

Quarto, optime Rabanus, Hugo, S. Thomas, Dio- nysius et Isidorus sic explicant, *q. d.* Judas, id esi multi Judæorum, ut afflictionem, onera, tri- bula, servilia ministeria in aggeribus construen- dis, agris colendis, lateribus et calce comportan- dis, castris purgandis el muniendis, quæ quasi mancipia subituri erant, aut jam subibant, uti subierant in /Egypto, *Exodi* i et v, ut, inquam, servitutem lautam , lamque variam , duram , el multiplicem Chaldæorum effugerent ; migrarunt parlim aule excidium Jerusalem, partira in illo, el post illud, ad vicinas gentes, scilicet Ammon, Moab, el pnesertim Ægyptios : sed nec ibi inva- nii requiem, quia Chaldæi persequentes ibidem apprehenderunt cam, id est cos, puta Judæos: de iis enim loquitur nunc masculine, quasi do viro et populo ; nunc feminine, quasi de matro- na : talis enim est urbs et gens.

Omnes persecutores ejus apprehenderunt eam inter angustias, — in loco periculis undequaquo seplo ul effligere non posset, v. g. in arcto utrin- que muris concluso ; sic enim erant Judæi fugien-

ti) Recte post C. B. Michaellem monet filius Joannes Davides, hic non esse de deportatione in Babyloniam ser- monem, sed de migratione ad finitimas gentes, et d<Mor« tiene patrio» gravi servitute oppressa;, ac sub jngo Chal- dæorum, qui Judæam invaserant, Ingemescenti*... (Porro/ minime pnrvm filile numerum eorum Judæorum, qui ut ferocientis hostis tyrannidem effugerent, ad Moabites, Ammonita», Idumæos et in alias plures regiones migra- verant. colligitur ex *Jerem.* i1 , 11. (Rosenmuller.)

tes in Ægyptum : nam noque in Judæam redire poterant, quia ipsa a Chaldæis tenebatur; neque in Ægypto manere, quia ab iisdem vastabatur Ægyptus. In his ergo verum erat istud :

Incidit in Scyllam, cupiens vitare CharyMim.

Et istud :

Cinerem vitans in prunas incidit

Nota in Hebræo pulchram et nervosam paronomasiam. Nam OHÎfO *metsarim*, quod significat angustias, alludit ad DH£O Jfîttm'm; id est Ægyptus, *q. d.* Migrarunt Judæi in *Mitsraim*, id est in Ægyptum, quasi in *metsarim*, id est in angustias suas, tanquam mures in inuscipukiA suam, scilicet in Chaldæorum captivitatem et gladium, qui eos ibi comprehendit. Hoc eis prædixerat et minatus fuerat Jeremías, cap. xui, 11, et cap. xuu, XLIV et XLVI.

fropolo- Tropologice, multi ab Ecclesia fugiunt ad hæ-
F rel*c08> propter arctam servitutem mandatorum
crucem Ecclesiæ; sed et ibi in majores incidunt perlur-
ocidltin baliones animæ et conscientiarum. *Secundo*, anima
Km? P'a cura a Deo affliptur, si cum fugere velit, in majores incidet afflictiones : dum enim crucem unam excutit, aliam graviolem incurrit. *Tertio*, Religiosus qui fugit labores Religionis, in sæculo majores inveniet angustias conscientia* cruciantis, amicorum et curiarum; item afflictiones ac tentationes a carne, mundo et diemone.

ten. 4. 4. Via Sion, — id est viæ ad templum quod
Dautm. erat in monte Sion. Ita Orígenes, Hugo, Lyranus et Dionysius. *Secundo* et melius, Sion, id est Jerusalem, cujus polior pars erat arx et mons Sion. Ita Theodoretus, Hugo, S. Thomas et Bonaventura. Ite viæ ad Jerusalem lugent metaphorice, id est deserta sunt et desolata, sicut prata rident, cum florent. Cives enim civitatis, et turbæ viarum sunt quasi anima et vita : unde iis submotis videntur lugere et emori. Aliter Lyranus : Vue, inquit, lugent, id est gramina et herbam copiosam, quasi comam instar lugentium produxerunt, eo quod nullius vestigio tererentur. Verum lugentes apud Hebræos, in luctu comam non alebant, sed tondebant, ut patet *Job* i, 20; *Jcrem.* vit, 29; *Jhchææ* i, 16 (1).

Secundo, viæ Jerusalem lugent metonymice, quia lucium excitant considerantibus tum veterem frequentiam et concursum ad solemnitates, scilicet Paschæ, Pentecostes et Tabernaculorum, quibus omnes Judæi non tantum ex Judæa, sed ex toto orbe confluebant Hierosolymam; in præsonlem, eversa urbe et templo, solitudinem.

Urnes porta ejus destructa. — Porta serviunt *primo*, ad speciem et decorem urbis; *secundo*, ad

(I) J. D. Michaelis inde quod *ria*» *Sion lugere* dicuntur ob detectum eorum qui ad festa veniunt, colligit urbem et templum tunc adhuc stetisse, sed festa parum fuisse frequentata. Sed nihil obstat, quod iuvius et de urbe laudibus vantata illud dici possit. (Hosei in nullis,)

munimen; unde olim erant alta et munita quasi arces; *tertio*, in senatum et judicia : hæc enim omnes iudices peragebant in portis, quia adeas liber omnibus tam indigenis quam exteris erat accessus; *quarto*, ad nundinas, tatas, ludos, omnemque populi panegyrim et conventum. In portis ergo destructis, hæc omnia pariter destructa cleversa esse significat. Unde cap. v, 14 ait: a Senes defecerunt de portis, juvenes de choro psallentium. v. Ita S. Thomas.

Sacerdotes mis gementes, — quia munere suo amoli sunt; vel potius, ut Chaldæus, quia cessant sacrificia eorum et sacra omnia : dum enim ea vigerent, sacrificantes hymnos et psalmos cantabant ac jubilabant; nunc iis ablatis, silent et gemunt.

Virgines (quæ in urbis et templi festis solebant choros ducere, et Dei laudes canere, l. *Beg. xvm*, 0, jam) squalida — sunt; hebræice JTUD *nugot*, id est afflicta.

Allegorice virgines sunt sanctimoniales, aliæque quæ virginitatem Deo dicarunt; hæc squalent cum a pristina puritate et secessu deficiunt, atque mundanas familiaritates, urbanitates et colloquia sectantur, itaque faciem suam a Deo sponso suo ad homines convertunt.

Secundo et adequale, virgines auælibet Hierosolymæ, quæ antea mire formosæ erant, ac nitoris et cultus studiosissimæ, jam in barbarorum Chaldæorum potestatem redactæ, eorumque aucillæ factæ, multa etiam ab eis violatæ, lugent et squalent. Hoc est quod Siondis superbis et contemptis minatus est Isaias, cap. ir, vers. 24 : « Et erit pro suavi odore fœdor, et pro zoua funiculus, et pro crispanti crine calvitium, et pro fascia pectorali cilicium. » Quocirca a ipsa, per mater Jerusalem, suarum filiarum amantissima, videns earum squalorem et sordes, tota est « oppressa amaritudine. »

Tropologice viæ ad vitam, virtutem et cælum sunt virtutes, fides, justitia, misericordia, etc.; hæc lugent, quia ab hominibus deserte et neglecte sunt.

Secundo, porte, id est sensus destructi sunt, cum per eos hostis, peccatum et mors, miravit in animam.

Tertio, sacerdotes gemunt, id est mens et spiritus, quæ solebant offerre Deo meditationes, oblationes et preces; jam peccato obruta gemunt, easque negligunt.

Quarto, virgines, id est puræ et coelestes cogitationes squalent; hinc omnia amara sunt peccatori.

Rursum, porta Jerusalem sunt virtutes animæ. Porta fundamenti est humilitas : porta excelsa in Sion id est monte Sion est charitas : porta templi est religio : porta vallis est cognitio Creatoris per pulchritudinem creaturarum; in hac sunt dite valvæ, una creaturæ, altera Creatoris; porta sterquilini est confessio, per quam emittuntur surdes animæ :

porta fonlis est effusio lacrymarum : porta gregis est cura pascendæ animæ suæ et suorum : porta piscium est temperantia el observatio jejuniorum : porta equorum est robur et alacritas ad pugnandum contra hostem : porta orientalis est fides : porla fictilis est consideratio fragilitatis humans : porta anguli est mutua beneficentia: porta media est mediocritas. Hæ omnes destruuntur per peccatum.

5. Facti sunt hostes ejus in capite, — id est in caput, *q. d.* Facti sunt hostes superiores, et dominantur Hierosolymis; Solymitæ vero, olim rerum domini, nunc abjecti sunt, factique in caudam : sunt enim mancipia Chaldæorum.

Sic tropologice animæ peccatrici dominantur hostes, puta dæmones et concupiscentiæ. Audi S. Gregoriani, lib. I *Moral*, xix : « Facti sunt hostes in capite, quasi dicat : Cum bonum opus non bona intentione sumitur, huic adversantes spiritus ab ipso cogitationis exordio principantur : tantoque eam plenius possident, quanto et per initium dominantes tenent. » Ubi S. Gregorius per *caput*, tropologice accipit initium actionis et intentionis. Nam, ul ailS. Bernardus, lib. *lie Præsept, et dispens.*, « bonum opus prorsus condemnat intentio prava. » Sicut enim ex lutulento puteo quidquid exit turbulentum est: sic ex animo corrupto nil nisi corruptum egreditur.

Inimici ejus locupletati sunt — llicosolymæ spoliis. Hebraice est ibc sca/u, id est prosperati sunt, feliciter eam expugnarunt et diripuerunt, itaque ex spoliis ejus a locupletati sunt. »

Quia Dominus locutus est, — id est, hæc ipsa comminatus est Judæis, si ab eo ejusque lege deflecterent, per Mosen, *Dcut.* xxvm, 13, cl *Levit.* xxvi, el alibi : et nunc recenter per me Jeremiam, per Isaiam et alios prophetas. Septuaginta, chaldæus et Vatablus vertunt : *Quia Dominus afflixit vel humiliavit eam.* Hebreum enim nXin *hoga* deducunt a nr *iaga*, id est doluit cl dolere fecit. Noster vero *hoga* proprie deducit ab run *haga*, id est meditatus est, mussitavit, locutus est.

Parvuli ejus (qui vix fari et incedere cœperant, quibusque proinde hostes, licet barbari, parcere solent) ducti sunt in captivitatem ante faciem tribulantis, — ante hostem Chaldæum, cos quasi Incora agentem et minantem in Chaldæam. Hic znina eos, non quasi pastor, sed quasi prædo, abripere cogitabat vel occidere.

Tropologice, parvuli, novitii in fide vel religione, ducuntur in captivitatem, cum seniorum peccatis el pravis exemplis in dissolutionem et scelera abducuntur.

6. Et egressus est a filia Sion omnis decor ejus. — Nola primo : Filia Sion est Jerusalem, quia ipsa erat in valle, cl velul sub protectione arcis et montis Sion, quasi matris suæ. Ita Lyranus et Hugo.

&•undo, Orígenes et Chaldæus : Filia, id est cœtu5 el plebs, quæ in urbe Sion, quasi fœtus in matris utero, continebatur.

Tertio et optime, Jerusalem urbs pulcherrima dicitur « filia, n quia Hebræi urbes pulchras el di* lectas, metaphorice vocant filias. Sic filia Babylonis est urbs Babylonis, sive ipsa Babylon formosa el amabilis quasi filia.

Decor, — id est, *primo*, regnum, aiunt Hebreas clVatabliis; *secundo*, Lyranus, regnum et sacerdotium; *tertio* et plenius, S. Thomas, Hugo, Dionysius et Bonaventura, « omnis decor,» idcs1 omnis ornatus et templi, cl doinorum, et civium, cl magistratus, et sacerdotum, el virginum, et politiæ rerumque omnium.

Facti sunt principes ejus velut arietes. — Legit Interpres CZt Sn *dim*, id est arietes : jam aliis punctis legunt UZD'S'N *aialim*, id est quasi cervi, scilicet timidi et fugaces, facti sunt Sedecias et principes Juda. Ita Chaldæus et Pagninus. Eam ob causam Achilles, objurgans Agamemnonem apud Homerum, ait cum habere cor cervinum, id est esse timidissimum. Noster melius vertit, a arietes non habentes pascua, » id est sine cibo el pastu, *q. d.* Principes llicosolymæ, quasi arietes emaciati, fame et lassitudine fuerunt confecti, cum in Babylonem captivi abirent, ita ut, Chaldæis ad gradiendum festine impellentibus, vix possent ingredi. Ita Orígenes, Hugo, Lyranus et Dionysius.

Tropologice, anima est filia Sion, id est speculationis, et filia Si©n, id est coeli civis, quæ ante? per meditationem sugebat lac Angelorum, jam per peccatum perdidit omnem decorem virtutum, quo Deo el Angelis placebat præ omnibus creaturis : anima enim ornata gratia Dei, est regina pulcherrima, superans omnem naturalem pulchritudinem Angelorum omniumque creaturarum. Ratio M poi est, quia per gratiam fimus « divinæ consortes nature, » ut ait S. Petrus; ac per consequens excellentissime et proxime participamus supernaturalem el summam Dei pulchritudinem, quæ omnem naturalem et creatam in immensum transcendit. Vide hanc sponsæ pulchritudinem in Cant *Canticorum* descriptam. *Secundo*, principes, id est ratio el voluntas, in ea præ fame rerum spiritualium lassa deficiunt. Hinc *tertio*, quo dæmon eas impellit, co cogitatione et affectu feruntur : carent enim viribus el fortitudine resistendi; hanc enim habebant a gratia, qua jam sunt spoliati. Hæc tum omnibus, tum maxime prælatis conveniunt: hi enim quasi arietes gregem debent præire, ducere, defendere, el pascere verbo cl exemplo; sed si ad pascua voluptatum abeunt, ab hoste a tergo urgente minantur ad famem et mortem spiritus tum sui, tum suorum. Ita S. Hieronymus.

7. Recordata est. — Hebræi cl Vatablus vertunt salis apposite : *Recordata est Jerusalem in diebus afflictionis suæ, in quibus dabat poenas praevaricationis suce, omnium desiderabilium suorum;* quorum possessione olim exultabat, nunc eorumdem amissione cruciatur, quasi dicat : In diebus aiflictionis suæ recordata est antiquæ prosperità-

irft. è.
Vâ F.
Filti
5 00
<11!

tis miro, auxilq̄ie illi dolorem recordatio, ut *Psal.* cxxxvi, I, dicilur: «Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, cum recordaremur Sion.» Sed Septuaginta, Chaldæus et Noster vertunt in genitivo, «recordata est dierum afflictionis suorum.» Verba ergo hujus versus involuta, ita ordinanda sunt exponenda sunt, <7. d. Jerusalem recordata est primo, dies hosco proterilos, in quibus perfecte afflicta est; videlicet cum caderet populus in manus Chaldæorum absque auxiliatore: est enim hoc ejus vulnus recens, et quasi adhuc stillans et vivum. *Secundo*, recordata est simul causée tantam calamitatis, videlicet suorum provaricationis. Ter/to, denique recordata est omnium desiderabilium ornamentorum, quorum in urbe et templo fuerunt a tempore Salomonis. Cogita ergo quam tristis sis, cum se omnibus videt spoliata, quamque se cruciet, quod tanta Dei beneficia non pluris fecerit et custodierit. Ita Pascbasius, Lyranus et Dionysius.

Lysimachus rex cum pro siti se cum exercitu hosti tradidisset, hausta aqua exclamavit: «Dii, inquit, boni, quam exiguo voluptatis causa quantum regnum amisi, et ex rege me servum effeci!» Idem dicat Jerusalem: idem dicat anima pœnitens.

Nota *primo*: Pro *prævaricationis*, hebraico est **OlfiO merudim**, quod Vatablus proprie vertit, *rebellionis*, scilicet in violanda Dei lege et colendis idolis. Sed Septuaginta vertunt, ἀτάκων, id est *expulsionum suarum*, hoc est, ut Pagninus vertit, *indigentiarum, vagationum et transmigrationum suarum*; nimirum hi tō *merudim*, id est rebellionem, sumunt metonymice pro pœna rebellionis, quod exilium, et dispersio per gentes.

Nota *secundo*: Per desiderabilia intelligit opes et delicias, quas quisque in excidio jam amissas recordatur et luget. *Secundo*, ut Vatablus, desiderabilia hoc sunt regnum, sacerdotium, pax, victoria, propheti croteraque ornamenta illius populi; uti et templi, puta festa, oblationes, sacra vasa, vestes, etc. Hebræi tō *cum caderet populus*, referunt ad sequentia, tunc *hostes deriserunt sabbata ejus*. Melius Romana, Septuaginta, Orígenes et alii referunt ad procedentia, <7. d. Recordata est Jerusalem dierum afflictionis, etc., tunc, cum hostilis gladius in populum impune grassaretur, nec esset qui ei ferret auxilium: cumque hostis ei, ejusque festis et religioni petulanter illuderet.

Viderunt eam hostes (Chaldæi, inquiunt Rugo et Dionysius. Melius a Castro, *hostes*, scilicet vicini Idumroi, Moabita) et Ammonii: et deriserunt sabbata ejus, — id est omnia festa, cultum et religionem Judæorum. ita Latini omnes. Videntur ergo Chaldæi irrisisse tum circumcisionem, aliosque Judoorum ritus; tum proprie cultum sabbati, quod nimirum Deum colerent sacro hoc otio; ideoque eos coegisse ut in sabbatis roquo, imo magis laborarent quam aliis diebus profanis. Sio enim Gentiles Judæos ridebant, quod septimam diem, ac consequenter septimam temporis et vitro

pariem otando transigerent; indeque eos vocabant Sabbatarios. Audi Juvenalem, *satyra* 5, Judoorum depingentem:

Coi septima quæque fait lax
Ignava, et partem vitæ dōd attigit ullam.

Vide quoque dixi de sabbato, *Deuter.* v, 12.

Verum Hebræi et Græci tō *sabbata* accipiunt appellative, vertuntque cessationes, vacationes, vacantias, quod scilicet jam cessent omnia negotia, commercia, lites, nundinae, etc., in Jerusalem, uti minatus fuerat Dominus, *Levit.* xxvi, 33, vel, ut Chaldæus, quod cesset jam felicitas et Irostitia, quæ prius ex bonis suis fruebalur. Septuaginta vertunt, ἐρημία, id est *in habitatione ejus*, scilicet solitaria, id est in ejus solitudine, vel in ejus transmigratione.

Tropologice, anima pœnitens dum videt ob peccata se affligi, vel a vitiis, vel a vitro rorumnis, gemit dum recordatur tum peccatorum, tum felicitatis Adro, atque virtutum et beneficiorum Dei quorum perdidit, instar S. Job cap. xxix, vers. 2, quod hostis ex templo animæ suorum rapuerit altare thymiamatis, id est sacrificia et orationes; et candelabrum luminis, id est intelligentiam rerum divinarum; et mensam panum propositionis, id est virtutem elemosynæ; et alia vasa, id est virtutes: tum denique quod dromones rideant ejus religionem et cessationem a bonis operibus. Idem potest applicari animæ damnatæ.

Audi S. Gregorium, V *Moral*, cap. xxii: «Hostes» inquit, sabbata videntes, irrident, cum maligni spiritus ipsa vacationis otia ad cogitationes illicitas pertrahunt, ut unaquæque reproba anima quo remotior ab externis actionibus servire Deo creditur, eo magis eorum tyrannidi illicita cogitando famuletur. » Otium enim est pulvinar diaboli, fons et scaturigo malarum cogitationum omnique peccati. Proprie autem Turcro, hæretici aliique infideles rident sabbata, id est festa Christianorum, dum ipsi lascivis spectaculis, ebrietati, libidini festis diebus vacantes, turpiter otiantur. Ha risit et subsannavit legatus Turcro bacchanalia Christianorum: dum enim Parisiis ageret apud regem Galli, viderotque illis diebus miram christianorum petulantiam et compotationes, ac statini post die Cinerum eorum modestiam et gravitatem: Quid, ait, accidit Christianis? heri videbantur ebrii et insani, hodie videntur sobrii et sani: quis est iste cinis tanto virtutis qui fronti eorum aspersus, mira metamorphosi ex stultis sapientes, ex petulantibus modestos, ex lascivis castos reddidit? «Cur enim quod dilectus repudiatur, non irrideat inimicus?» ait S. Bernardus, serm. 46 in *Cant.*

8. Peccatum peccavit, — id est, ut Vatablus, perpetuo, assiduo et graviter peccavit (1). Per *peo*

(1) Constructio verbi cum suo nomine sensum intendit, notante C. B. Michaelis, uti *Jerm.* xlv, 5, ὁ3 Ὀ3Ο, *manous, na^ou fuga fugiunt*, id est velocissimo lucunt

eatuoi anfonomastice intelligit idololatriam, quasi fornicationem spiritualem : loquitur enim do Jerusalem quasi de filia meretrice et adultera.

Pii opte iia instabilis facta est. — Vatablus : *Propferea varie jactata est*, q. d. Ideo Synagoga suo loco mota, el captiva in Babylonem abducta est, quia e suo fundamento, puta a Deo, recessit. Sicut enim navis, deserta a nauclero, omnibus ventis et undis jactatur : sic et Jerusalem, et quralibet civitas deserta a Deo, rectoro suo, bellorum et tumultuum fluctibus jactatur et propellitur. Hoc ei minatus est *ieren* cap. xxxiv, 17, el Moyses *Deuter.* XXVIII, 25.

Nota: Impii in suis infortuniis fatum, Deumque inclementi® impio accusant; pii vero ea in seipsos et peccata sua pio et vero retorquent.

Secundo, Orígenes, Pagninus et Vatablus vertunt : *Propferea facta est in commotionem*, id est capitis agitationem, id est derisionem et ludibrium gentibus, ut sequitur hic et cap. seq., 15,

Tertio, apte Hebræum **ni'J nida** significat elongatam a consortio cæterorum, scilicet menstruatam, et sic Noster vertit vers. 17; unde quasi de tali subdit : « Viderunt ignominiam, et sordes in pedibus ejus, n *q. d.* Peccatum peccavit Jerusalem, pollutaque est sanguine immundo; propterea facta est in elongationem et separationem.

Anir-i Tropologico, anima ob peccatum, prraserlim
>' r**
V.-tui donec tandem Deus denudet palam ejus turili, car' piludinem, tuneque confuga et pernitens retrorsum convertitur, et ad Deum redit, ut sequitur.

Cim* Porro hujus instabilitatis in peccatore causa
pnBi. est : *prima*, quia peccator avellit so a Deo, qui dicit : Ego sum qui sum, scilicet stabilis semper idemquo; quique est DOX *emet*, id est veritas, stabilitas, constantia tum sua, tum rerum omnium : solus enim Deus angelos, cœlos aliaque stabilia firmat et stabilat. Unde canit Psaltes *Psalm*, xvn : « Diligam te, Domino, fortitudo mea : Dominus firmamentum meum, et refugium meum. » Hinc et sanctus ille dicebat : Mens mea in Deo est lixa et solidata. Quod de Olympo moule cecinit Lucanus, lib. II *Pharsal.* : a Nubes excedit Olympus,» idcoque in eo non sunt venti, non pluvia, non nix. Hoc do cœlo dixit S. Augustinus, lib. I *De Genets, contra Munich.* cap. XV : « Nubes excedit Olympus : pacem summa lenent. » Et Sapiens, *Eccli.* XXIV, ! I : « In his omnibus requiem quæsiui, et in hxreditaie Domini inorabor. » El Psalles, *Psalm.* Lxxv, 3 : « Factus est in pace locus ejus, et habitatio ejus in Sion. » LI *Psalm*, lxxii, 28 : « Mihi aul m adimere Deo bonum est : poncre in Domino Doo spem meam. Quid enim mihi est in cœlo? el a te quid volui super terram? Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum. » a Deus cordi', » quia tu solus cor imples et admquas, imo superas. Legimus de S. Deicola abbate, quod semper fuie er>l lacta cl ridenti; cumquo causam rogaretur, dixit ; « Christum ame tollere nemo po-

test. » Hoc est quod rursum jubilans ait Psalte» *Psalm*, en, 2 et 5 : « Benedic, anima mea, Domino, qui replet in bonis desiderium tuum. » *Secunda*, quia cor hominis instabile est, eo quod sit amplissimum et immensum; quia infinitarum rerum est capax : unde infinitorum desideriorum in se habet perennem fontem et scaturiginem; quare lume fontem, cum sil immensus et infinitus, nulla creatura vel creata voluptas utpole finita et valde limitata ao angusta, satiare et implere potest; sed solus Deus qui æque est immensus, a quo peccator se avertit, et hoc est quod ait S. Augustinus lib. I *Confess*, i ; a Fecisti nos, Domino, ad te, et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te. » Et tract. 24 in *Joan.* : « Qui vult gaudere de se, tristis erit; qui autem de Deo vult gaudere, semper gaudebit : quia Deus sempiternus est. » Unde sapienter monens infert : « Vis habere gaudium sempiternum? adhæro illi qui sempiternus est. » Et iterum in *Soliloq.* cap. XXX : « Anima rationalis, inquit, facta est capax majestatis tuæ, ut a te solo, et a nullo alio possit impleri. » S. Augustinum ut magistrum sequitur S. Bernardus, qui serm. in illud : Ecce *nos reliquimus omnia* : a Anima, inquit, rationalis crateris omnibus occupari potest, repleri omnino non potest, » Nam quod ait Sapiens *Eccles.* v, 9 : « Avarus non implebitur pecunia, » hoc idem do aliis dicas : Ambitiosus non replebitur honoribus, nec gulosus epulis, nec potator vino, nec scortator libidinibus, etc. Causam subdit S. Bernaraus : a Panis namque animæ justitia est, et soli beati, qui esuriunt illam : quoniam ipsi saturabuntur. » Idem, lib. D« *Diligendo Deo*, cap. in, ait : « Anima re qualibet temporali inflari potost, satiari non potest; quia non sunl naturales cibi animas. » Concludit ergo S. Augustinus, vel quisquis est Auctor lib. *De Spiritu et anima* : « Quid ergo per mulla vagaris, homuncio, quærendo bona animæ tuæ et corporis tui? Ama unum bonum, in quo sunt omnia bona, et sufficit : desidera simplex bonum, quod est omne bonum, et salis est. » *Tertia*, quia omnis creata voluptas, quam ambit T«rth. peccator, fluxa est et evanida, ac permixta cum mullo felle et dolore, in quem fore semper desinit : a Extrema enim gaudii luctus occupat. » Quod dum videt peccator, post peccatum voluptatem habitam fastidit, et aliam quierit : quam dum paulo post evanidam videt, paci modo fastidit, et ita ad aliam et aliam semper abit, initio amans, mox nauseans ; sicque inter alternantia desideria et fastidia, quibus continuo jactatur, miser vagatur et oberrat, quraruns requiem, et non inveniens. *Quarta*, quia sicut una virtus ad aliam, ita unum vitium ad aliud transit et inclinatur. Sicut enim est concatenatio virtutum, ita est et vitiorum, de qua vide Origenem homil. 23 in *Nnmcr.* *Quinta*, qui i remorsus et angores conscientiae non sinunt peccatorem quiescere. Unde peccator partita quietem quærens, parti in volens Iws angores

Sitimi

Algere vol excutere, ab una voluptate in aliam, ab uno peccato el loco in alium se transfert; sed infelix suos aculeos secure ubique defert: hac do causa Cain parricida factus est vagus et profugus, *Genes.* tv, l I. Lutherus, ul hos remorsus obrueret, assiduus erat in popinis, sed postea acrius cum invadebant. *Sexta*, quia peccator laborat et /estuai plurimis pravis desideriis, adeoque peccatum non esī autid quam inordinatus animæ /ustus et desiderium, puta febris animæ, inquit S. Ambrosius. Sicut ergo febris est calor vitiosus et exæstuans, qm quamdiu durat, nulla aqua, nullo frigore restingui potest; sed efficit ul febricitans semper si tiat, et corrupto appetitu nunc aquam, nunc vinum, nunc cerevisiam hancillamve appetat, semperque bibat et nunquam salietur: ita prorsus se res habet in peccato et peccatore. El hoc est quod ait Isaias cap. lvi, 20: « Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere non potest, et redundant fluctus ejus in conculcationem et lutum. » *Septima*, quia anima justa per peccatum perdii suam virginitatem, id est innocentiam: filque meretrix, id est levis et petulans; ideoque alios et alios amasios quærit: est enim libido insatiabilis. Huc proprie respicit Jeremías: comparat enim Jerusalem meretrici.

Viderunt ignominiam ejus, — id est nuditatem et turpitudinem: idololatrias enim Scriptura comparat meretrici, cui Deus minatur ignominiam » id est denudationem turpitudinis femorum et crurum; uti etiamnum subinde meretrices et fures in indusio publice in theatro, omnium ludibrio exponuntur. Ila Jerusalem suis rebus nudata et spoliata ob peccata turpissima fuit, et valde ignominiosa. Hinc quasi matrona cujus turpitudine el nuditas omnium irrisioni exponitur, pre pudore faciem suam convertit retrorsum, seque abscondere et latere conatur. Alii explicant: Convertit se vel conversa est, *primo*, a mala ad bonam vitam. Ita Orígenes et Olympiodorus. *Secundo*, a gloria et prosperitate, in captivitatem. Ita S. Thomas et Lyranus. *Tertio*, q. d. Vadens in captivitatem, frequenter rciro respexit valediccnspatriæ. Verum primus seusus, quem antea dedi, est litteralis et genuinus.

9. Sordes ejus in pedibus ejus. — Hebraico n'SVvD *besculcha*, id est in fimbriis ejus, quæ scilicet sunt in ora et extremitate vestis circa pedes. Ha Pagninus, Brixianus et dii. Pro sordes hebraico est nnXQÜ *fumata*, id est contaminationes ejus, scilicet menstrua, vel potius sanguinei sordes ex fornicatione el puerperio, quæ ex puerpera post partum defluunt in vestis oram et fimbrias, q. d. Sicut in fornicarne puerpera) fimbriis cruore in tectis, scilicet ad pedes, apparent sordes ejus, quibus proditur ejus fornicatio et puerperium: sio in pedibus, id est extrema hac Hicrosolymæ vindicta, qua ipsa publice, nudis et sordidis pedibus, quasi serva et mancipium, ducitur m captivitatem, produntur ejus peccata quibus id meruit,

ul aiunt Hugo et Bonaventura. Sordes ergo pedum significant eam esse putidam et abjectam; ut omnes c im non lanium irrideant, sed et subsannent ac abominantur.

Secundo, Chaldæus, Lyranuset Vatablus sic explicant, q. d. Sicut mulier impudens non veretur sanguinem menstruum, publice in fimbriis circumferre; ita Jerusalem sine ulla verecundia peccavit el fornicata est cum idolis, quasi suis amariis.

Tertio, Paschasius el Hugo: Sordes, inquiunt, sunt peccati in pedibus, id est in doctoribus et apostolis, qui debebant aliis essa via et pede» ad bonum; hi enim suis sordibus et scandalis eos avertunt potius et abducunt. Verum hic sensui non est litteralis, sed mysticus.

Nec recordata est finis sui, — id est hujus extremæ pœnæ, captivitatis scilicet, q. d. Cum esset in suis deliciis et peccatis, non cogitavit quid futurum esset sibi, quem finem habitura essent tot ejus scelera; esto eum ipsi intentarent, el ob oculos ponerent PropheUe; quod nimirum punienda esset et exscindenda, postquam scelera sua, sicut Sodoma et Gomorrha, complesse!, q. d. Ita peccavit, ut videretur non recordari esse Deum, qu/eam tandem puniturus esset, æque ut illi qui dixerunt: « Quomodo scit Deus? et si est scientia in Excelso? » *Psal.* lxxii, i i. Ita Chaldæus, Hugo, Bonaventura, Lyranus, Dionysius et Vatablus. Ex Hebræo veritas: *Sordes ejus in pedibus ejus, quia non est recordata finis sui*, quasi dicas: Ideo audacter peccatis se sordidavit, quia non cogitavit eorum supplicium, seque propter ea acerrime fore puniendam. Aliter Sanchez, q. d. Diuturna erit servitus Jerusalem, cujus finis ipsa non recordabitur. quia libertatem, quæ finis est servitutis el exsilii, non videbit nisi post longum tempus, in novo quasi sæculo, quando hisce emortuis, nova erit hominum generatio.

Allegorico Paschasius, Judæa uon est recordata Christi, qui finis est legis.

Tropologice S. Thomas el Rabanus: Jerusalem et anima peccatrix non est recordata finis, id est mortis suæ et judicii extremi. Ita duo illi senes ardentes concupiscentia Susann®: * Everterunt sensum suum, et declinaverunt oculos suos ut non viderent coelum, neque recordarentur judiciorum justorum, » *Daniel*, xiii, 9. Et lieacissimum enim remedium contra peccata est meditatio novissimorum. Vide dicta *Deut.* xxxu, 29. Docet Albertus Magnus in lib. *De Vegetabilibus*, corvum non redire ad nidum, si in eo ponatur cinis ac pulvis vitri: sic dæmon fugit a nido cordis nostri, si in eo posita sil memoria cineris et pulveris, in quem convertendum est vitrum; vitrum autem sumus nos, imo vitro fragiliores.

Deposita est vehementer. — Hebræus, Chaldæus et Septuaginta, *descendit mirabiliter*, vel *corrui cum admirationibus*, id est corrui gravissime, corrui admirabili casu, omnibus admirantibus talem fiorentissima) llicrosoly ^{HNI} oasuin: Judæi

vertunt» porvi *pendit miracula* (hæc enim significat Hebræum *pelaim*), ait Leo Gastrins lib. II *Apologetici*, pag. 196. Quod recte adaptes Judæis spernentibus Christum ejusque miracula, imo ea calumniantibus ac dicentibus : a In Beelzebub ejicit dæmonia. » Idcirco enim excisi sunt I Tito.

Vide afflictionem, — ut miserearis, et ex ea eripias me. Propheta, nomine Jerusalem, ad Deum se convertit, ut se a tanta clade eripiat. Deus enim speculative semper cominus omnia videt; orat ergo Propheta ut videat, id est videndo et miserando levet gentis suæ ærumnas.

Erectos est inimicus. — Hebraice est bnJH/up-dii, id est magnificavit se, insolenter extulit et jactavit se hostis, quasi non tua, sed sua virtute me dejecerit.

10. Manum suam misit hostis, — scilicet Chaldæi, el cis sejungentes vicini Ammonite et Moabita;, predati sunt desiderabilia quæ erant in urbe, el maxime vasa templi, el libros legis, ait Lyranus.

Quia vidit (ipsa Jerusalem, ut patet ex Hebræo feminino HftlO *raata*, hoc est *vidit*, id est videre coacta est, quod nunquam ante viderat) gentes, — scilicet Chaldæos, aiunt Rabanus et S. Thomas, vel magis proprie gentes impias et impuras, scilicet Ammonitas el Moabitas, quibus ob scelera el odium Judæorum interdictus erat ingressus in Ecclesiam, id est in coelum et congregationem Judæorum, ul essent de populo Judaico incolæ el cives Hierosolymæ, ut dixi *Deuter.* xxm, 3(I). flas non tantum ipsam Ecclesiam, puta coetum populi, sed quod inulto i. idignius est, libere et audacter ipsum sanctuarium, puta templum sanctum, ingredi vidit. Est ergo argumentum a minori ad majus; aliud enim hic est Ecclesia, aliud sanctuarium. Ita Chaldæus, Theodoretus, Olympiodorus, R. Salomon, Lyranus, Vatablus et Isidorus.

Aliter explicat Paschasius, Hugo, S. Thomas et Maldonatus, ut vox *quia* det causam expilationis, *q. d.* Quia Judæi induxerunt gentes incircumcisas el interdictas in templum, ut patet *Etcch.* XLiv, 7; hinc ab eis illud ipsum spoliatum est: sicut permisit Deus ut Babylonii expilarent thesauros regis Ezechia, quos ipse eisdem ostendebat, *Isaia* xxxix, 2, 4, 5.

Tertio, idem Paschasius et S. Thomas: Deus permittit infideles et hæreticos spoliare templa et urbe*, quia gentes, id est sacerdotes, impure more gentium viventes, ausi sunt ingredi sanctuarium, et sacra altaria, vasa ac victimas pollutis manibus pertractare. Sed hic sensus est symbolicus.

11. Quærens panem. — Loquitur de fame quæ

(I) Illos populos ex tuitivo in Judæos odio associasse se Ctalilsi* Judriin depopulantibus, jam sub Joaknuo refertur IV *fag*, h iv, 1; nec dubium est idem ab ilusiavun cum Nebecadnezar in Jixleam irrumperet, urbttnqne exscinderet. CL *Ezcch.* xxv, 3G.

fuit in Jerusalem tempore obsidionis, IV *Regum*, cap. xxv, 3.

DEDERUNT PRETIOSA QÜJQUH PRO CIRO. — SÍC pCC-calor pro pane» imo mica una consolationis, puta pro exiguis deliciis, pro modica gula, fastu et ambitu, puncto honoris, dat omnia sua desiderabilia, quin et vires suas omnes, ipsamque animam impendit et demoni vendit.

Facta sum vilis, — omni vilitate, quam hucusque recensui et planxi. Sic et Septuaginta. Sed Chaldæus et Vatablus vertunt: *Quia fui epulatrix* (hoc enim quoque significat hebræum nbSIT *xo-lela*); idcirco scilicet juste punior hac vilitate et fame. Arabicus vertit: *Vide, Domine, quod facta sim quasi prostituta omnibus transeuntibus viam*; hoc est quasi vilis serva, qua omnes ad libidinem abutuntur.

12. O vos omnes! — Inducit Jerusalem suas Ven.it ærumnas deplorantem, casque per comparationem cum aliis exaggerantem. Pro *o* hebraice est Nib *lo*, id est *non ad vos*, scilicet tam grave malum perveniat, quale ad me pervenit; non vobis contingat quod mihi contigit. Ita Syrus, Vatablus et Pagninus. Sed noster Interpres pro *cholem* substituit *scurec*, et pro *lo*, id est *non*, legit Nlb *Iu*, id est *utinam*, *o si ad vos*, scilicet perveniat doloris mei sensus; unde Chaldæus vertit: *Adjuro et obtestor vos omnes præcreantes, declinate huc, aspice et videte si est dolor sicut dolor meus*. Sic Septuaginta solent *Iu* vertere per *u*, id est *si* vel *iiv*, id est *utinam*, et sic pro *ci*» hic apud Septuaginta videtur legendum «, *q. d.* O si, utinam; aut certe, ut vult Maldonatus, pro *et*, legendum disjuncte per *diaslolen ot*, quod respondet hebreo HH *hoi*, id est *heu*. Sunt verba plebis reliclæ Hierosolymis, sive pauperum terræ, qui suum dolorem detegunt transeuntibus. Ita Theodoretus.

Denique Sanchez putat hoc esse epitaphium, quod Jerusalem in suo quasi busto, in quo ipsa sepulta jacet, incidi jubet, quo ipsa viatores alloquitur, ut dolorem suum dolendo solentur, *q. d.* O vos hospites, qui transitis, spectatisque non urbem, sed excisæ urbis informe bustum! videte si quispiam habuit graviolem aut dolendi aut lacrymandi materiam. Qui sensus plane patheticus est. Sic passim in epitaphiis ipsi sepulti vivos et lectores alloquuntur, uti Ovidius in hocce suo, quod sepulcro inscribi curavit:

Illic ego qoi jaceo, tenerorum lu^or amorum,
Ingenio perii Naso Pocla meo.
At libi, qui transis, non sil grave, quisquis amasti,
Dicere : Nasonis molliter ossa cubent.

Tropologice, eadem et plura dicit anima in Purgatorio, et magis anima damnata in inferno. Preclare S. Chrysoslomus, homil. 5 *ad Populum*: Tris- TrutitU lilia, ait, nobis data est ut doleamus, non de morte aut aliare, sed tantum de peccato; ibi cnnn uuu>eiU solum utilis esl tristitia, cum alibi iit inutilis; nec enim dolendo possum mortuum, aut rem amis-

sam revocaro et recipere; sed tantum gratiam peccato amissam dolendo ac poenitendo possum recuperaro; hic ergo tantum utilis est dolor.

Allegorico, multi hæc adaptant Christo peccata urbis et orbis luenti, matrique ei compatienti; utriusquo enim dolori nullus fuit similis. Nam, ut ait Ethicus: a Pulsus doloris est amor. » Ut scias quanta sit febris et calor, largis et lentas pulsum: ita ut scias quantus fuerit dolor Christi et Virginis, cogita quantus fuerit utriusque amor tum mutuus, tum erga omnes homines. Nam mensura et a ulna doloris amor. » Quantus amor, tantus dolor; et vice versa, quantus dolor, tantus amor. Ratio a priori est, quia quantum quis amat bonum aliquod, tantum odit malum illi oppositum, tantumque dolet si illud ei infligatur. Quantum ergo Virgo amavit Christi salutem et vitam, tantum doluit de ejus cruciatu et morte.

Vix demia vit me, — *q. d.* Hostis Chaldæus aut Deus spoliavit me bonis omnibus, uti vinea in vindemia spoliatur omni suo fructu et bono. Hebræum *SSy o/e/* significat *racemare*, hoc est prætermisissos in collectione uvarum, et in vindemia racemos vestigare, legere et carpere: ita enim Jerusalem prius quasi vindemiato fuit tempore Joachin, cum Nabuchodonosor inde extulit omnes thesauros, IV *Reg.* xxiv, 13. Postea vero quasi racemata fuit, cum Nabuzardan sub Sedecia omnia reliqua in ea spoliavit, et Babylonem transtulit, *Jerem.* i ii, 17, et IV *Reg.* xxv, 13. Sic vindemia sumitur pro eadem racematione vers. 22, et cap. n, vers. 20. Et hanc racemationem diserte comminatus est Judæis Jeremias, cap. vi, vers. 9: « Usque ad racemum colligent quasi in vinea reliquias Israel. »

Ut locutus est. — Hebræum *rUlrt hoga* rursum verti potest: *Sicut afflixit me Dominus*, uti dixi vers. 5.

In die IR.R furoris sui. — Hebraice *Wx pnnD hacharon appo*, id est in die iræ nasi sui. Sic vocat iram ac si sit flammeus halitus e naribus, et æstuans spiritus, qui quidquid comprehendit, adurit. Docte S. Augustinus in *Sententiis*, num. 157: « Ira, ait, Dei, non perturbatio est ejus, sed judicium quo irrogatur poena peccato. Cognitio vero ipsius, et recogitatio mundanarum rerum, est incommutabilis ratio. Neque enim sicut homines, ita Deum cujusquam facti sui pœnilel, cujus de omnibus omnino rebus tam fixa est sententia, quam certa præsentia est. »

13. De excelso (de coelo) misit ignem in ossibus meis. — Chaldæus, *in castella mea*: *kerach* enim vel *NDX carca*, Chaldaice significat arcem, turrim vel urbem munitam a rotunditate; radix emir» *po kerach* significat involvere, convolvere, *q. d.* Vindicta Dei hostibus meis quasi faces supeditavit et accendit, quibus non modo carnem et cutem, id est agros et villas, sed ossa quoque mea, id est munitissimus quasque arces, turres, templum, palatia, quæ urbem quasi ossa firma-

banl, expugnaret, succenderet, et in cinerem redigeret. Ita Orígenes, Theodoretus, Hugo, S. Thomas, Bonaventura, Lyranus et Dionysius (1).

Secundo, Olympiodorus, Hugo, Paschasius, Vatablus, S. Thomas: Ignem, id est divinam iram et vindictam, immisit in principes qui erant quasi ossa i-eioublicæ, eamque instar ossium fulciebant et sustentabant. Alludit ad *Ezech.* xxiv, 9: « V civitati sanguinum, cujus ego grandem faciam pyram! Congere ossa, quæ igne succendam: consumentur carnes, et coquetur universa compositio, et ossa tabescent. »

Tertio, Sanchez hæc metaphorice accipit: Ignis, ait, significat acrem cruciatum, ossa significant interiora et viscera, *q. d.* Deus de coelo immisit acrem cruciatum in intima mea, ut cor meum dolore emori, viscera mea angore dissolvi videantur.

Erudivit me. — Hebraice *H3TV iirdenna*, id est dominatus est ei, scilicet ignis ossi, id est cuilibet ossium. Ita Vatablus, R. Salomon et Kimchi. Vel potius legendum *H3TV iardenna*, id est dominari fecit illum, scilicet ignem, in ossibus meis: « erudivit » ergo, id est castigavit, punivit me igne, sicut aurum adulterinum purgatur, et quasi castigatur igne; et boves duri erudiuntur id est castigantur et domantur, stimulo. Vel potius Noster legit *nnv iorenna*, id est erudivit hoc est, docuit me, per hanc poenam deinceps non peccare, nec idola colere: unde Judæi deinceps post captivitatem Babylonicam idola non coluerunt, uti fecerant ante.

Tatio, Septuaginta aliis punctis pro *iirdenna*, legentes *FD!T leredenna*, a radice *TP farad*, id est descendit, vertunt: *Deduxit* vel *descendere fecit illud*, scilicet os, id est quodlibet ossium meorum.

Moraliter, disce hic: sicut aurum vitiatum, quia solidum et durissimum est, excoquendum ei a scoria purgandum est igne: ita urbes et provincie moribus omnino corrupta, igne, peste, gladio a Deo purgandæ sunt, ut iis adulti et senes, qui in vitiis enutriti consenuerunt et incorrigibiles sunt, absumantur, et nova filiorum soboles succrescat, quæ hac patrum clade erudita sapiat, bonosque mores induat. Ha Judæi per captivitatem Babylonicam, quasi per ignem transeunt, toti facti sunt alii, adeoque qui ante eam pronissimi erant ad idola, post eam omnia idola abominati sunt. Idem facit Deus, cum ani-

(1) Quatuor, quæ hoc versu cumulantur, similitudinibus, unum idemque, magnitudinem, puta in divina et malorum, quibus populus Judaicus oppressus esse atrocitatem significari, non vero, ut nonnullis visum, singulis tropis singula malorum genera describi, recta monuit Fritz, additque specialem hanc potestatem Judæorum, Arabum, Persarum, ahdrumque, quas Orientales vocamus, gentium indolem esse, ea quibus præcipue legentis audientisve animum corripi vult poeta, locutionibus varii fere synonymis describere. (Rosenmüller.)

warn valde corruptam vult convertere ; ingenti enim morbo, casu, aliavo dado eam affligit et collidit, ut ad se redeat, resipiscat, seque reformet : alios eadem do causa in spiritu rapuit ad videndum inferorum pœnas, et cmlitum gloriam : alios per efficaces instinctus, et meditationes aut prædicationes de morte et novissimis contundit et compungit, ut vitam mutant. Ita convertit Nabuchodonosorem mutando eum in bestiam; Saulum prosternendo Paulum effecit; Magdalen® immittendo septem dæmones qui eam vexarent, a vitiis curavit.

Narrat Plutarchus, lib. *De Sera Numinis vindicta*, sub finem, Thespesium scelerat® et deplorat® vit® hominem fuisse : de quo consultum oraculum num qu® spes foret cum emendandi, respondit: « Mehoreritpostquam fuerit moi tuus. » Paulo post Thespsius gravi casu collisus per triduum exanimis jacuit; tertio die ad se rediit : rogatus quomodo rediisset, dixit in casu hoc animam suam eductam e corpore prorsus aliam esso factam; alia enim omnia vidisse et sensisse, perinde ac si quis c navi in mare corruat alia sentit et sapit. Itaque vidisse se bonorum felicitatem; impiorum, ut Neronis, quin et proprii sui parentis, pœnas (in qua tamen visione fabul® Gentilium admiscetur), ac quemdam c cognatis vita functis ad eum accessisse et salutasse : « Salve, Thespesi, » cui ille : « Non Thespsius vocor, sed Aridæus; » mox anima cognati : « Aridæus fuisti, sed deinceps eris Thespsius, n id est divinus. Ita factum est, qui enim antea erat impius, spurcus, planeque vitiosus, hoc casu et raptu factus est pius, castus, Justus, speculum virtutum : ita frangenda est mal® consuetudinis obfirmatio, et duro nodo durus quærendus est cuneus. Sicut ergo medicus ut curet laborantem morbo Gallico simflive, qui sanguinem, humores totumque corpus infecit et corrumpit, prius exhaurit humores omnes ita corruptos per crebras purgationes, per sudores, per phlebotomiam, per inediam; hominemque quasi exsuccum reddit, redjgitque pene ad portas mortis, ac deinde ita expurgatum novis pharmacis et cibis restaurat, renovat, sanat : eodem prorsus modo facit Deus, ut homines vitiis corruptos immutet et sanet.

Expandit rete pedibus meis. (Rete vocat insidias, quas Chaldæi quasi venatores, in omnibus viis Judæis tetenderant, ut nullum eis pateret effugium ; omnes enim vias insederant, ut Judæos fugientes interciperent : bine) convertit mb retrorsi », — scilicet ex fuga reduxit me, id est fugitivos meos ad Nnbuchodonosorem. Ita Hugo.

Secundo, Chaldæus et Maldonatus explicant, *q. d.* Fecit ut retro cadens terga verterem hosti.

Tertio, Orígenes, Olympiodorus et Lyranus exnUcanl, g. d. Convertit me a gloria in ignobilitatem ; ut e throno regni et glori®, in quo auguste considebam, retrorsum dejicerer, et præcipitarer in terram cl in ergastulum.

Allegorico Paschasius, Hugo et Dionysius: Misit Deus o cœlo ignem, id est Spiritum Sanctum linguis igneis in Apostolos, qui erant quasi ossa Ecclesi®, et per cos erudivit Ecclesiam; expandit rete praulicalionis, et convertit me, scilicet Ecclesiam gentium, ut ad Deum redirem.

Sed quia ignis hic vindici® est et supplicii, melius mystice sic explices ; Misit Deus ignem, scilicet tribulationis et tentationis, in ossa, id est robustas virtutes meas, ut vitiorum rubiginem in me excoquat et expurget, ait S. Gregorius, et hoc quasi reti capiamo fugiam, sed reducar ad Deum. Rete ergo Dei quo peccatores vel sæculares venatur, communiter est tribulatio.

14. Vigilavit jugum iniquitatum mearum, *q. d.* Jugum supplicii mihi infligendi ob meas iniquitates, me dormiente, nec cogitante vigilavit, ut, cum impleta esset mensura peccatorum a Deo prostituta, et vindici® destinata, mox eo jubente, et tempus hoc statuente, me invaderet mbique incumberet, id est, ut Septuaginta, Deus et Justitia divina vigilavit ul me puniret cito.

Ubi nota *primo* : Septuaginta pro hJ o/, i. e. *jugum*, alio puncto legerunt Sii *al*, i. e. *super*; unde verterunt : *Vigilavit Deus super iniquitates meas*. Sed aptius Noster legit o/, vertitque *jugum*, tum quia sequitur : « In manu ejus convolili® sunt, et iinposit® collo meo, » ergo iniquitatesh® colligat® fecerunt jugum, quod peccantis collo impositum est; tum quia hoc jugum minatus est Judæis Jeremías, cap. xxvni, 14. Porro Sanchez nostrum Interpretem cum Septuaginta concilians, *vigi-lavit*, accipit active: « vigilavit » Dominus « jugum, » i. e. vigilanter Dominus, Linquam excubitor, speculatur et aliente, quando jugum veniret, id est tempus servituti et exilio destinatum. Sic subinde verba neutra accipiuntur pro activis cum epitusi, ul : « Exsultabit (id est cum exultatione cantabit) lingua mea justitiam tuam; » et : a Jubilate (id est cum jubilo canite), montes, laudem, » *Isaice* cap. XLix. Sic Virgilius: a Corydon ardebat (id est ardenter amabat) Alexin ; » sic « ventus avolat, (id est avolare facit) paleas. » Ponitur cniin *cal* pro *hiphil*. Verum hæc acceptio verbi *vigilavit* insolens videtur et inusitata. Quocirca planius dicemus, per prosopopœiam hic jugo attribui vigiliam. Sicut enim peccala clamant vindictam, ila cl vigilant, ut Deum quasi admoneant, ut, impleta eorum mensura, quasi tempore a seprædefinito ad vindiciam prosiliat, eamque Jam olim a se decretam exsequatur : Unde

Nota *seaindo* : lloc jugum vigilans non est aliud quam virga vigilans, visa a Jeremía incumbere Hierosolymæ, cap. i, vers. **II**, *q. d.* Floruit iniquitas mea, protulit tempestive gemmas, germina et surculos, ex quibus complexis fecit Deus jugum flagellumque castigationis, et mox imposuit inflixilque illud cervicibus meis. Undo IL Abraham vertit clare : *Acceleratum est jugum iniquitatum mearum*, quasi Deus jugum hoc manu

tenoni, nt statim mihi Hiorosolymæ (quasi bovi loris alligato) illud imponat (i).

Nola *tertio* : Hebraico est npZ73 *nüchkad*, quod per sc/iin significat *vigilavit*; jam legunt *niskad* per *sin*, quod hic tantum repentur; et sio 11. Salomon , et ex eo Vatablus vertit : *Impressum est*, vel *designatum jugum meum in manu ejus*, id est Heus quibusdam notis et punctis peccata mea in suis manibus designavit et descripsit, ut iliorum recordetur, iliaque puniat. Sic ait Job, cap. XIV, vers. 17 ; a Signasti quasi in sacco delicta mea; d el Isaías, cap. lxxv, vers. 6 : a Ecce scriptum est coram me; » et Jeremías xvn, ! : « Peccatum Juda scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino. » Illa enim peccata cujiisque scripta sunt in mento et memoria Dei, ut jugiler oculis ejus obvorsentur, vindictam postulent, cumque de tempore vindicte a se pnestituto admoneant, uti paulo ante dixi. Addit Sanchez jugum dici notari punctis, ut ejus gravitas et pondus significetur, scilicet jugum hoc distinctum esse foraminibus, ut multitudo ostendatur vinculorum, quos per singula puncta inserantur, ut iis arctius peccatoris collum innodetur. Quot enim in jugo sunt foramina, tot in eo solent plerumque esse nexus et colligationes. Addunt alii, punctis significari, Deum minima etiam peccata, quæ videntur esse instar apicis et puncti, minimasque eorum circumstantias notare, judicare, punire. *Tertio*, Vatablus et Pagninus *niskad* vertunt, *colligatum*, *implyxum est*, q. d. Jugum pœnæ nobis imponendum, nexum el implicatum est nostris iniquitatibus quasi nodis; de quo Isaías, cap. v, ait : « Væ qi< trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plaustri peccatum. » Quocirca pro *vigilavit* legunt ipsi, *ligavit*, sed perperam : Biblia enim Romana et alia correcliora legunt, *vigilavit*. Alludit enim cl refricat Judicis virgam vigilantem, quam vidil cap. i, vers. i l. *Quarto*, Chaldæus vertit : *Aggravatum est jugum*; forte pro *niskad* legit HwpJ *nitsa*, a radica n©h *lasca*, id est gravis fuit. Denique Syrus vertit : *Vigilarunt* (excitata sunt) *super* (contra) *me peccata mea manibus meis, velut sella apiata sunt juga ejus super collum meum*; Arabicus Antiochenus : *Et nocte excitata sunt in me peccata mea, et manus mete remissee sunt; ne possim uAorc*, id est ne in mo sit virtus tolerandi; Arahens Alexandrinus : *Et facta sunt quotidie laboriosa, homine, super me peccata mea, et roborata sunt onera ejus, et vincula ejus super collum meum; et hoc manu yus*.

toju et Moraliler nota pœnam osse Individuum comi-
mr* dna kin Pncn*b adeoquo culpam et pœnam esso quasi
Mrciet ^luos fratres simul cubantes, ita ut, si unus senio-
tornita.

(t) Metaphora, ut recte notat Rosenmuller, videtur da sumpta ab agricola, qui postquam jugum alligavit bovi, habenam retinet et implicai etiam manui suæ. jla, inquit, jugum cullo meo impositum ci implicitum ac perplexum MI, deinde el ligatum in manu Dei, ul excutere nequeam, nec ulla sit relaxatio.

veat el surgat, stalim evigilet alter. Rursum sicut prætor excubat ad fure» et latrones, ita vindicta et poma excubat ad molimina peccati, ut illud capiat et plertat. Vide dicta *Jerem.* i, 11.

fa MANU EJUS CONVOLUTA SUNT, — *q. d.* Fecit Itali ex pœnit iniquitatum mearum, quasi catenam et coronam spincam, eamque injecit et imposuit collo meo, ibi gravem, ita me deprimentem, ul sub hoc onere infirmetur virtus mea, ut gemens cadam, nec possim resurgere, aut in libertatem me restituere. Refert Theodorelus in *Philotheo*, S. Eusebium anachoretam imposuisse collo suo jugum ferreum ducentarum librarum, ut deorsum semper cogeretur intueri, et terram respicere; eo quod curiosius quadam vice oculos sustulisset, el transeuntes aspexisset. Quale ergo quamque ponderosum erit jugum, quod ob plurima peccata mortalia perpetrata, diabolus, imo Deus peccatoris cervici in gehenna imponet?

Infirmitas est virtus mea. — Hebraice TÛDJ1 *hichschylcochi*, id est infirmavit, dejecit, prostravit (jugum illud) virtutem meam , vel vires meas; hoc ergo jugum pennarum, erectas peccatorum. præserlim superborum, cervices depnmit el confringit.

1». Abstulit (hebraico nbo *silla*, id est calcarum.15. vit, protnvil) magnificos mbos, — *abbirai*, id est validos meos , duces scilicet et milites , sicuti calcantur uv» in torculari; unde sequitur : «Torcular calcavit Dominus. • Eodem sensu Hebræum *silla* Chaldæus vertit CJD *kenas*, id est collegit ; et Septuaginta id est *decerpsit*.

Vocavit (vocando, id est jubendo, adduxit) tempus, — scilicet maturitatis el vindemiæ, ut me calcaret, puta tempus a se statutum et condictum meæ punitioni. Hebraice enim est *moed*, id est condictum, statutum scilicet tempus, vel locus, vel milites; unde Vatablus vertit : Vocavit *super me congregationem Chaldæorum*. Melius tamen Nosier cum Chaldæo et Septuaginta *moed* vertunt statutum tempus. Passim enim hoc, vel locum significat : hic autem locum significare nequit.

Nola : Tempus hic quintupheiter exponi potest. Qalat*-
Primo a tempus, » id est ultio quæ fit in tempore. Plel U“
Sic dicitur *Luca* xxi, 24 : a Et Jerus-ilein cahabitura Gentibus, donec impleantur tempora n itionum, » id est tempus ultionis sumendu dc nationibus. *Ezechirt.* xxx, 3 : «Appropinquat des Domini, (lies nubis : tempus gentium erit, » quo scilicet Deus puniet gentes prrCh ddæos; et cap. xxu, vert. 4 : « Adduxisti tempus (id est ultionem) annorum tuorum. » *Jcr cm.* xxvn, 7 : «Servient (Nabuchodonosor) omnes gentes, et filio ejus, donec veniat tempus terræ ejus; d id est ultio et vastitas Babylonis per CjTum.

Sevundo, « vocavit adversum me tempus, » id est, quævit opportunitatem el tempus aptum ad me puniendum. Sic dicitur *Ezcrh.* vil, 7 : « Venit tempus (opportunitas), prope est dies occisionis. » EU enim hoc tempus vindemiæ, id est vindicte.

Subdit enim : « Torcular calcavit Dominus. »

Tertio, « vocavit tempus, » scilicet annum et diem statutum meo excidio. Sic dicitur *Psalm.* txxiv, 3 : « Cum accepero tempus, ego justitias judicabo. » *Ezech.* xxr, 23 : Quorum « venit dieskj tempore iniquitatis præfinita. » Hic sensus est maxime genuinus.

Quarto, a vocavit adversum me tempus, » id est milites, puta Chaldæos, in tempore mcæ vastitati conducto ; unde Pagninus vertit : *Vocavit adversum me congregationem, q. d.* Signavit Deus Chaldæis tempus et diem in qua eram vastanda, illamque adduxit, fpsosque evocavit ad accelerandum innplicium. Ita dicit Amos cap. v, 18: « Væ desiderantibus diem Domini ! » Et quia illudebant, dicebantque hunc diem sero venire, dicit eis Vates : « Ad quid eam vobis? dies Domini ista, tenebra?, et non lux. » Solent peccatores accelerare contra se tempus divin® ir®, augentes quotidie scelera, et implentes mensuram vindici® eorum a Deo *præstitulam. Ezech.vu*, 10: « Ecce venit : egressa est contritio, floruit virga; » hebraica *est, egressa est contractio*, et sic legit S. Hieronymus, *q. d.* Contractum et decuriatum est tempus calamitatis vestra', dies ultionis instat, « floruit virga, » illa scilicet qu® jam diu vobis minabatur plagam : germinavit vestra superbia, et floruit supplicium; unde subdit Vates: a Eae conclusionem, quoniam terra plena est judicio sanguinum, et civitas plena iniquitate, » *q. d.* Non est ultra tempus litigandi et se defendendi, quia terra sceleribus abundat:litem ergo concludite, ferte sententiam condemnationis m eam. Et infra : a Venit tempus, prope est dies occisionis. »

Quinto, « vocavit tempus, » scilicet miserum et calamitosum. Sic sumitur *Psa/m.LXxx*, 16: « Inimici Domini mentiti sunt ei, et erit tempus eorum in sæcula, » id est miseria et vastitas Judæorum usque ad finem sæculi durabit, ut exponit Theodoretus.

T'®pui Anagogice, vocabit Deus tempus adversum imp*08, n die judicii. Tunc enim tempus erit accusator et testis contra impios, illosque redarguet, quod tempus breve a Deo datum ad merendam ælernitatem beatam, expenderint in vanis et damnosis voluptatibus. Merito ergo monet S. Paulus, *Ephes*, v, ut redimamus tempus, quoniam dies multi sunt. Vide ibi dicta. Nam, ut ait Virgilios :

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.

Et Horatius :

lieu, beu fugaces, Posthume, Posthume,
Labunlur anni.

Præt' ritum fuit; futurum non est, sed erit; præsens quod est, quid est nisi unum nunc et momentum temporis? Vide quam parum babeas de tempore : mutamur et currimus, et nescientes ad mortis tei minos pervenimus.

Dicebat Hippocrates de medicina : « Vita bre-

vis, ars longa, experimonlilm periculosum, occasio præceps, judicium diffidito : ideo maxima adhibenda est cura. » Idem dicat sibi fidelis de arte bene vivendi, et merendi in hoc tempore exiguo. O Christiane ! adverte vite brevitatem, et artem serviendi Deo longam et difficilem : experiienti? est ardua, et interim occasio bene agendi e maw nibus nostris dabitur, o quot bene cœperunt, sed non perseverarunt ! Adhibe ergo diligentiam quam maximam, ut possis ditescere in bono, comparare lucra meritorum, dissolvere debita peccatorum. Ecce nunc tempus acceptable, ecce nunc dies salutis : veniet dies cum non habebis tempus, nec horam, nec instans poenitendi, bene agendi, salvandi animam tuam. Dum ergo habes tRnpus, operare bonum, vive Deo, vive cœlo, vive .« ter-nit a t i. Dicebat S. Bernardus : a Tempus vivendi perdidisti, quia perdiste vixi. » Quid dicemus nos peccatoresct pigri ad omne bonum?

Torcular calcavit Dominus virgini fillis Juda. — Vatablus vertit : *Quasi in torculari pressit filiam Juda*, ut, sicut in torculari ex uvis exprimitur vinum, ita ex hac vastatione exprimatur sanguis Judæorum, non tantum virorum, sed et virginum ac puellarum. Ita Hector Pintus. Unde Arabicus Antiochenus vcriit : *Velut torcular calcavit Dominus me. Virgo filia Sion est super hoc flens*. Minus recte Arabicus Alexandrinus hæc ad hostes Judæorum refert, verililque : *Fecit (Dominus) inimicos meos ut torcular quod calcatur*.

Secundo, Chaldæus sic explicat : Virgines Juda Deus constuprari permisit aChaldæis: *Polluerunt*, inquit (Chaldæi), *virgines domus Juda, donec sanguis virginitatis earum effunderetur, sicut vinum e torculari defluit*.

Tertio, torcular in Scriptura significat graven Toreuta pœnas et supplicia, ait S. Hieronymus in *Isai.* LXiii, Rabanus, Theodoretus et alii : qui enim calceant uvas, ne unum quidem granum relinquunt non expressum. Calcavit ergo Deus Judæorum torcular, id est captivitatem hanc acrem immisit Judæis, ita ut nullum granum, sed tantum pauci acini, id est pauperes, relictis sint in Judæa ad colendam terram. Ita Hugo, Bonaventura, Lyranus et Dionysius.

Quarto et optime, *q. d.* Sicut si uvas calces, vinum elicis; ila si peccata in torculari divina; çlis-tili® et judicii premas, non aliud elicies quam iram et vindiciam Dei. Hoc modo jam calcavit Deus peccata virginis fili® Sion, id est populi Jerusalem, calcando ipsos peccatores Judæos. Ita Orígenes et Olympiodorus, *q. d.* Adduxit Deus Chaldæos vindemiatores, qui Judæis torcular calcant, id est eos sternant, calcant, affligant. Alludit ad triumphatores, qui hostes sternere et calcare solent : sicut David stravit Ammonites, egitquf super eos ferrata carpenta, l *Paral*, xx.

Porro dativus *virgini* hanc vim hibel, *q. d.* Jerusalem nullos sumptus fecit in calcando suo torculari ; quia Deus adduxit illi vindemiatores.

qui gratis et sponte illud calcarunt. Loquitur de summo damno, quasi de summo beneficio, irrisorie. Sensus enim est : Dominus Hierosolymæ calcavit torcular, expressitque vinum amarissimum, utpote ex uva follis et botro amarissimo, quo ad ebrietatem et insaniam potavit ipsosmet Judæos.

Vinum sic Christus jiro nobis et jicccatis nostris in torculari crucis pressus est, et Sancti cum Christo hic in torculari afflictionis premuntur, ut vinum consolationis in eis exprimatur. Audi S. Augustinum Inarcha-ⁿ : a Dei uva factus es ut conculceris, 'iricru- Iva eram, vinum ero, sed prius calcabor. » Ubi

Nota hæc allegorico, non proprie et directe, sed indirecte tantum spectare ad Christum. Proprie enim spectant ad Ecclesiam peccatis et peccatoribus commixtam; ad Christum vero, quia ipse Ecclesia» peccata et supplicia in se luenda suscepit, ut quod Christus dicit, censeatur dicere et gemere Ecclesia; et vice versa quod Ecclesia, hoc Christus.

Verj.te. 16. Ego plorans. — Chaldæus vertit : *Ambo*
Auh *oculi mei lacrymas effundunt instar fontis aquarum.* Hebræum py *ain* et oculum et fontem significat. Vim harum lacrymarum in S. Petro post Christi negationem flente ostendit S. Leo, serra. 9 De *Pas-sione* : « Felices, ait, S. Apostole, lacrymæ tuæ, quæ ad diluendam culpam negationis, virtutem sacri habuere baptismatis, et fons charitatis lavit verba formidinis. » Vide dicta *Jerem.* ix, i.

Longs factus est consolator, convertens animam meam, — qui scilicet animam præ tristitia quasi exeuntem e corpore, reducat per consolationem; ut redeat quasi ad corpus, et in eo recreata et refocillata tranquille quiescat, *q. d.* Dolor tantus est, ut me exanimet, nec est qui eum soletur et leniat.

Filii mei perdit i. — Hebraice O'DOTO *scome-mim*, desolati; Septuaginta » *attoniti dolore et timore*, stupidi, ut nesciant quid agant aut quo se vertant.

v*n. n. 17. Expandit Sion manus. — Sicut parturiens vel morions viribus dissolutis collabitur, et manus expandit, tum ut precabunda auxilium astantium imploret, tum quia a spiritibus vitalibus deserta virium et animæ patitur deliquium, ut manus et membra continere et regere non valeat, sed ea expandi et dissipari sinat. Ita Chaldæus, Paschasius et Hugo. Hoc est enim quod ait Jeremias cap. iv, 31 : «Vox filiae Sion intermorientis, expandentisque manus suas :væ mihi, quia defecit anima propter interfectos! » Aliter quoque Sanchez: Sion, ait, expandit manus ad Chaldæuin hostem et victorem, tanquam victa et supplex, sed frustra; barbarus enim nil nisi iras spirat.

Secundo, Theodorctus et Pagninus vertunt : *Sion perculit, frangit, complodit manus suas* præ luctu et dolore.

Tciho, Vatablus vertit : *Fregit Sion manibus suis*, scilicet panem, *q. d.* Lugentibus sold ab aliis frangi panis; at Sion non habet consolatorem,

sed ipsa debet sibi frangere panem. Primus sensus est aptissimus.

Mandavit, — mandato suo vocavit et immisit hostes in me. Est metalipsis, *q. d.* Deus est, qui quasi dux Chaldæos conscripsit, eos in aciem produxit, et in Jacobæos sævire jussit.

Facta est Jerusalem quasi polluta menstruis inter eos, — id est facta est abominabilis, uti mulier menstruata, inquiunt Theodoretus et Lyranus. Vel potius, *q. d.* Hostes vicini, ut Moabitæ, Ammonita; et alii, Jerusalem, id est Hierd-olyinitas, e sui medio, eque sua vicinia expulerunt in captivitatem, sicut expellitur menstruata ab hominum consortio, juxta legem *Levit.* xv, 19. Hebræum enim ni) *nidda* significat elongatam et ejectam, quia excommunicalam.

Tropologice notat S. Hieronymus menstrua significare desideria et opera tum carnalia, tum sanguinaria; ac proinde eis pollutos vocari tum libidinosos, tum homicidas.

18. Quia os ejus ad iracundiam provocavi. — Hebraice, *quia ori ejus rebellavi*, vel *quia, os ejus exacerbavi, amaricavi* (hoc enim proprie est >nno *manti*) *et irritavi*, scilicet hoc ipso quod legem ore ejus latam transgressa sum, minasque Jeremiæ et Prophetarum contempsi, provocavi eum ut ore suo ferret sententiam excidii contra me. Ita Theodoretus, Lyranus et alii. Addit Sanchez, *q. d.* Os Domini suavitate plenum, amarum mihi reddidi peccando. Ipsum enim stillat meile et necitare : asl ego dum illi meum fel et absinthium propino, ita illud amaricavi, ut in me verba fellea, et irarum plena de aedibus, incendiis, excidio effunderet. Ego ergo ad hæc ipsum meis sceleribus coegi et compuli.

Aliter Orígenes, Hugo et Bonaventura : Os Domini, inquiunt, sunt Prophète, præsertim Jeremias, quem toties Judæi exacerbarunt, maxime cum ex Dei ore moneret eos ne ad Egyptios confugerent; hoc enim ipsi eo invito lcerunt. Sunt hæc verba Hierosolymæ : male ergo R. Salomon putat hæc a Jeremiá dici in persona Josiæ regis, qui monitus a Deo ne contra regem -Egypti pugnaret, parere noluit, itaque in bello occisus est, lib. IV *Beg.* xxi, 29. Auctor lib. *De Essentia divinitatis*, apud S. Augustinum, peros Domini accipit Christum, quem Judæi tot injuriis lacerarunt. Sed hic sensus est mysticus.

19. Vocavi amicos. — Per amicos intelligit Theodorus veritatem, idola; Orígenes, Assyrios et Chaldæos; alii, Aminonitas; S. Thomas, amicos domesticos; optime Chaldæus, Paschasius, Hugo, S. Thomas, Lyranus et alii intelligunt Egyptios, qui cum venissent in auxilium Judæorum obsessorum a Chaldæis, videntes eorum copias et vires reversi sunt, et Jud/vos juvare non sunt ausi, aut noluerunt, iu ut patet *Jerem.* xxxvii, 6. Sic in hora mortis vocamus amicos quos colimus, mundum scilicet et carnem, sed illi nos deserent. Vido dicta vers. 2. Audivimus in Belgio nuper insignem virum, in ..[UXUe

morte vocantem et implorantem opem uxoris : Charissima conjux, adjuva me in his angustis; cumque illa flens dicere: Ecqui possum te juvare, charissime marite, in morbo incurabili? Vocavit filium primogenitum : Fili, adjuva, eripe me ex hisce angustis; ego pro te nocte et die laboravi, et vitam sirpe periculo exposui; cumque ille pariter gemens, diceret : Utinam, mi pater, te morte eripere possem ! sed hoc vires meas ex-redit. Vocavit secundum, deinde tertium, ac ceteros ordine filios et filias, deinde famulos et ancillas, quemque sigillatim compellans, ac ejus implorans opem : cumque singuli dolentes idem responderent, dicerentque contra mortem non esse remedium, exclamavit ille : O vanas hominum curas ! o quantum est in rebus inane ! ecce ego tibi, o uxor, vobis, o filii et filiae, laboravi, sudavi, vires et vitam impendi, quin et animam forte oppignoravi : et ecce hæc est merces mea, ut in hac hora ultima implorans opem vestram, non inveniam. O quam satius fuisset si Deo servivissem ! si amicos in terra et in cælis parasset, qui in hoc articulo mihi adessent ! O si vivere liceret, quam saperem !

Quasi erunt cibum. — Supple, et non invenerunt, *q. d.* Fame consumpti sunt.

20. Vide, Domine. — Id est, benigno vultu nos aspice, miserere nostri, fer opem afflictis. Est hic apostrophe crebra ad Deum, ut ostendat Jeremias, quo in ærumnis sit fugiendum, scilicet ad Deum.

Venter meus. — Hebraice, *viscera mea turbata sunt*, dolore scilicet, gemitu, singultu, instar aquæ perturbate, vel ebullientis; hoc enim est Hebræum "Wion *chamarmar*.

Subversum est cor meum. — Id est, vertit se cor meum intra me ad luctum, et torquetur, a Subversum» ergo, id est, dolore perturbatum et obrutum, idcoque quasi exanimatum est. Alii explicant : *Cor meum vertit se ad poenitentiam*. Sed prior sensus est genuinus.

Quoniam amaritudine (cordis, puta dolore) plena sum. — *Secundo*, verti potest cum Pugnino, Vatablo, Chaldæo : Quia *rebellando rebellavi*, vel *amaricando amancavi*, id est irritavi Dominum : sic Noster vertit, vers. 18. *Tertio*, optime, utrumque nectendo sic explices, *q. d.* Doleo non tam ob mala quæ patior, quam quia Deum irritavi et amaricavi. Ita a Castro.

Foris (id est in plateis) interfecit (hebraice "3u *srikda*, id est orbat, scilicet filiis me matrem Jerusalem) gladius — Chaldæorum.

Et domi mors similis est. — Quia ibi mei cives et filii moriuntur fame, *Jerem.* xiv, 18 : ita Chaldæus, Olympiodorus, Hugo et Vatablus; vel, ut alii, moriuntur domi terrore, quo mortem et gladium Chaldæorum irrumpentium in horas expectant. Sic tropologice Deccator foris flagellis oivius, intus pavore damnationis concutitur, et magis concutietur in inorte iturus ad iudicium.

Audi S. Bernardini! (sive auctorem lib. *De Interiori domo*, cap. xxxvni) : «Undique, inquit, erunt tibi angustiae; hinc erunt accusantia peccata, inde terrens justitia; subtus patens horridum chaos inferni, desuper iratus iudex; intus urens conscientia, foris ardens mundus. Si justus vix salvabitur, peccator sic deprehensus in quam partem se premet? Latere erit impossibile, apparere intolerabile. »

Paulo aliter S. Gregorius, *HI Moral*, xxiv: «Sæpe, inquit, et foris flagellis atterimur, et intus carnali suggestionem fatigamur. Hinc est enim quod Jeremias deplorat dicens : Foris interficit gladius, et domi mors similis est. Foris enim gladius interficit, cum nos exterius feriens vindicta configit ; sed domi mors similis est, quia et flagella quidem sustinet, et tamen intus conscientia a tentationis sordibus munda non est. » Quam hoc verum sit quilibet in se experitur, vel expertus est aliquando.

2t. Audierunt. — Scilicet ficti mei amici et infideles, puta Ægyptii, de quibus vers. 19. Ita S. Thomas; item vicini Idumæi et Ammonite, ita Paschasius et Hugo, *q. d.* Quocumque me verto, desolatam et afflictam me invenio : si enim amicos adeo, illi subducunt se, nec me consolantur; si inimicos, illi gaudent et irident me.

Quoniam tu fecisti, — *q. d.* Quoniam ipsi vident te fecisse et immisisse in me hanc plagam : quos enim tu spernis et affligis, communiter homines spernunt et affligunt, idque justo suo iudicio et afflictorum merito.

Adduxisti (adduces post 70 annos desolationis diem consolationis. — Hebraice, *diem quem vocasti*, id est quem nominasti, et ab æterno designasti; quo scilicet convocabis contra Babylonem Cyrum, Persas et Medos, ut meo captivitate liberent : qui Chaldæis hostibus meis erit dies destructionis, tuncque fient ipsi similes mei in vastitate et miseriis. Ita Rabanus, Hugo, Dionysius, Lyranus.

Secundo, clarius et aptius ad præced., *q. d.* Vicinis Ægyptiis et Idumæis, quando mea vastatione telantur, adduces, Domine, eundem Nabuchodonosorem, qui eos eodem modo vastabit : «et fient, » id est ut fiant, asimiles mei, » uti prædixit Jeremias cap. xxv, vers. 29. Hæc ergo erit dies consolationis : « Lætabitur enim justus cum viderit vindictam : manus suas lavabit in sanguine peccatoris, » *Psalm*, lvi, 11.

Nota, pro *similes mei* Theodoretus et Olympiodorus legunt, *hei nihil* legerunt enim in Septuaginta, *οί f*«t; sed legendum est cum Bibliis Romanis, Complutensibus et Origene, igitur uti, id est *similes mei*, ul habent Hebræa et Latina.

22. Ingrediatur omne malum. — Scilicet tam culpe hostium meorum, quam poenae qua me affligunt, meæ miserie insultando, meque cum Chaldæis vastando et diripiendo, *q. d.* Recordaro, considera et animadvertite, Domine, eorum in me

malitiam et injurias, ut cos punias sicut me punivisti.

Vindemia eos sicut vindimiasti mb. — Vindemiam Vocat racemationem, qua post collectionem udarum racemi pauci reliqui colliguntur, 7. *d.* Pari modo residuos eorum (Idumæorum et Ægyptiorum) in captivitatem vel mortem deducas, uti meos residuos deduxisti. Vide dicta vers. 5 et 1Ì.

Dices : Quomodo Jeremías hic hostibus male precatur; hoc enim est contra charitatem, estque species vindici®.

Respondet, *primo*, Hugo hæc esse verba populi

captivi; in plebe autem nulli sunt mali et vin- ba»?
(Dentivi. R ² 'x>n'

Secundo, Rabanus, Paschasius et Dionysius im- pn, precationem hic pro predictions accipiunt: « vin- besado, demia, ¶ id esi vindemiabis, «cos. »

Tertio, Orígenes censet hæc esse verba Prophe- T«uo. Ve, postulantis punitionem hostium, ut per eam ipsi resipiscant, et a peccatis emendentur.

Quarto el optime dicemus hæc dici a Jerusalem Qwta. et a Synagoga ex zelo juslili®, itaque tantum peti ut Justam vindictam exerceat Deus in hostes superbos, et múdeles humiliet, ac pro meriti puniat.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Est hic secundum alphabetum carminis lugubris, quo rursum Jeraraas plangit non tam regni Judaici, quam urbis Hierosolyma ct templi incendium el eversionem per Chaldaos, prasertim vero refricat pristinum ejus splendorem et gloriam, quiper excidium plane obscuratus, attritus el exstinctus est. Ita Eusebius, Rupei tus, Hugo, Lyranus (i).

1. Quomodo obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion : projecit de coelo in terram inclytam Israel, et non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui. 2. Pncipitavit Dominus, nec pepercit, omnia speciosa Jacob : destruxit in furore suo munitiones virginis Juda, et dejecit in terram : polluit regnum, et principes ejus. 3. Confregit in ira furoris sui omne cornu Israel : avertit retrorsum dexteram suam a facie inimici : et succendit iu Jacob quasi ignem fiamma) devorantis in gyro. 4. Tetendit arcum suum quasi inimicus, firmavit dexteram suam quasi hostis : et occidit omne quod pulchrum erat visu in tabernaculo filiæ Sion, effudit quasi ignem indignationem suam. 5. Factus est Dominus velut inimicus : precipitavit Israel, precipitavi omnia moenia ejus : dissipavit munitiones ejus, el replevit in filia Juda humiliatum el humiliitam. 6. El dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum : oblivioni tradidit Dominus in Sion festivitatem, el sabbatum; et in opprobrium, et in indignationem furoris sui, regem, el sacerdotem. 7. Repulit Dominus altara suum, maledixit sanctificationi sua) : tradidit in manu inimici muros turrium ejus : vocem dederunt in domo Domini, sicut in die solemni. 8. Cogitavit Dominus dissipare murum illite Sion : tetendit funiculum suum, ct non avertit manum suam a perditione : luxil- que antemurale, el murus pariter dissipatus est. 9. Delixæ sunt in terra porte ejus : perdidit et contrivit vectes ejus ; regem ejus et principes ejus in gentibus : non est lex, et prophetæ ejus non invenerunt visionem a Domino. 10. Sederunt in terra, conticuerunt senes filiæ Sion : consperserunt cinere capita sua, accincti sunt ciliciis, abjecerunt in terram capita sua virgines Jerusalem. 11. Defecerunt præ lacrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea : effusum est in terra jecur meum super contritione filis populi mei, cum deficeret parvulus et lactens in plateis oppidi. 12. Matribus suis dixerunt : Ubi est triticum et vinum? cum deficerent quasi vulnerati in plateis civitatis : cum exhalarent animas suas in sinu matrum suarum.

(I) Prosequitur Propheta calamitatum Ipsius urbis Hic- ra«ulyn>æ «teucripiloneir», et mimo conqueritur, *primo*, do gravissimis mulis univ**j* genti immissis a Deo irato, el ipso anua contra eam voluti aiscipirntc. 1-5; *secundo*, <lc rebus sieris profanatis, abolitis, aut destructis, 6, 7 ; *tertio*, dc diruta, >?go ct prophetia sublata, incolis

luctu, incererò ct inedia consumptis, 8-11 ; *qwto*, de regni excidio per pseudopmphrt/is promotu, p t hostium : r- risiotw exacerlKito, |>cr Dei decretum consummato, 13-17.

Secundo, cohortatur Propheta tid fictum et supplicem deprecationem ad Dorvu, 18,19; et proponere **formulam** precum t 20-2i.

13. Cui comparabo te? vel cui assimilato te, filia Jerusalem? cui exaequabo te, et consolabor te, virgo filia Sion? magna est enim velut mare contritio tua : quis medebitur tui? 14. Prophetæ lui viderunt tibi falsaci stulta, nec aperiebant iniquitatem luarp, ul te ad pœnitentiam provocarent : viderunt autem tibi assumptiones falsas, el ejectiones. 15. Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam : sibilaverunt, et moverunt caput suum super filiam Jerusalem : Hæccine est urbs, dicentes, perfecti decoris, gaudium univers© terræ? 16. Aporuerunt super te os suum omnes inimici lui: sibilaverunt, et fremuerunt dentibus, et dixerunt : Devorabimus : en ista est dies, quam exspectabamus : invenimus, vidimus. 17. Fecit Dominusqü© cogitavit, complevit sermonem suum, quem præceperat a diebus antiquis : destruxit, et non pepercit, et lælificavit super te inimicum, el exaltavit cornu hostium tuorum. 18. Clamavit cor eorum ad Dominum super muros fili© Sion : Deduc quasi torrentem lacrymas, per diem et noctem : el non des requiem libi, neque taceat pupilla oculi lui. 19. Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum : effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini : leva ad cum manus luas pro anima parvulorum tuorum, qui defecerunt in fame in capile omnium compitorum. 20. Vide, Domine, et considera quem vindemiaveris ita : ergo comedent mulieres fructum suum, parvulos ad mensuram palm©? si occiditur in sanctuario Domini sacerdos et propheta? 21. Jacuerunt in terra foris puer el senex : virgines meæ, et juvenes mei ceciderunt in gladio : interfecisti in die furoris lui : percussisti, nec misertus es. 22. Vocasti quasi ad diem solemnem, qui terrerent me de circuitu, el non fuit in die furoris Domini qui effugeret, el relinqueretur : quos educavi, el enutrivisti, inimicus meus consumpsit eos.

i. Quomodo obtexit caligine. — Quasi dicat : Quomodo tristi calamitate hac vastitate obtexit petis pristinum illuni decorem et splendorem Jerusalem : quomodo obscurata est illa magnificentia, illa majestas urbis sancte : R. Abraham et Kimchi vertunt : *Quomodo exaltavit filiam Sion usque ad nubes* : nam cam elevavit quasi in cœlum (ut sequitur), indeque in terram projecit. Hebræum enim 3'P' tat6, ab ap *ab*, id est nubes, deducitur, significatque nullificare, id est nube tegere et obnubilare, ut vertunt Noster, Septuaginta et Chaldæus. Sed R. Abraham nullificare exponit usque ad nubes attollere. Simili modo queritur Seneca in Octavia :

Quid me, potens fortuna, fallaci mihi
Blandita vultu, sorte contentum tnea,
Alte extulisti? gravius ut ruerem edita
Receptus arce?

Sed prior sensus verior est et congruentior. De nubibus enim et cœlo sequitur. Est enim gradatio, 7. d. Quomodo Deus meam gloriam tam magnificam obscuravit : nec tantum obscuravit, sed quasi stellam fulgidam c nubibus dejecit, imo e cœlo ipso præcipitavit? Ita Sanchez et alii.

De cœlo. — Paschàsius, de tutela et protectione sua. Melius Rabanus, Hugo, Lyranus et Thomas exponunt, q. d. De culmine regi© dignitatis, et de sublimi gradu glori© deposuit Jerusalem, et quæ lsi in terram dejecit, ejusque superbas domos et tunplum solo æquavit. Est hyperbole : Jerusalem, inquam, < inclytam Israel, • id est, quæ

Israelis erat urbs inclyta, Israelis gloria et decus ob Dei templum et cultum. Ita Septuaginta et Hebræa.

Sic tropologice anima sancta, quæ erat civis Sanctorum, et domestica Dei, dum peccat, quasi e cœlo grati©, in terram peccatorum dejecit se, cum brutis et serpentibus vivens, terram comedens, ejusque bonis se pascens et oblectans. Est enim anima sancta quasi cœlum, in quo sol est intellectus vel zelus justitiæ, luna fides el continentia, asira reliqua; virtutes, quæ in adversis hujus sæculi emicant sicut steli© in nocte, inquit S. Bernardus serm. 27 tn *Cant.* Sic de angelo peccante ait Christus : a Videbam Salanam quasi fulgur de cœlo cadentem; » et Isaías de rege Chaldæorum, puta de superbo Balsasare, jam prostrato, cap. XIV, 12, ait : a Quomodo cecidisti de cœlo, Lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes? qui dicebas in corde tuo : In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte Testamenti, in lateribus aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Verum lamcn ad infernum detraheris in profundum luci. » Et de rege Tyri ait Ezechiel cap. xxviii, 12 et sequent. : « Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, et perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti : omnis lapis pretiosus operimentum tuum. Tu Cherub extentus, et protegens, el posui te in monte sancio Dei, in medio lapidum ignitorum ambulagli. Perlectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te. Et eleva-

nini est Cor tuum Indecore tuo, in terram projecite, » etc. Ecce hi sunt typi animœe sublimi stata gratiæ corruentis, et præcipitantis se in statum peccati et damnationis.

Non est recordatus scabelli, — id est Hierosolyma). Ita Ruperlus et Rabanus. *Secundo*, templi, inquiunt Chaldæus, Theodoretus, Olytnpiodonis, S. Thomas, Lyranus et passim alii. *Tertio* et propriissime, a scabelli, » id est arc® testamenti : propiliatorium enim cum Cherubinis erat quasi sedes Dei, arca vero ci subjecta erat quasi scabellum ejusdem, ut dixi *Exodi* xxv, 20. Sub arca nictonymico locum arcæ el totum templum accipe : alioqui enim arcæ ipsius memor fuit Deus, cum eam per Jeremiam c templo eduxit et abscondit, ne in Chaldæorum manus incideret, lib. II *Machab.* il, S.

Sahel- Allegorica scabellum divinitatis est humanitas Christi et crux. Ita S. Augustinus et Cassiodorus est hu- illud *Psal.* xcvm : « Adorate scabellum pedum Qimus ejus, » id est adorate arcam, allegorico exponunt, H UUI' g. d. Adorale humanitatem Christi.

Anima Tropologice, anima quæ erat scabellum Dei, per wkk Peccatuin út scabellum diaboli. Tamberlanesrux hm nt Tartari®, cum prælio vicisset Bajazetem impera- Dei. pec- torem Turcarum, eum captum cavea inclusit et circumduxit : ac quoties equum erat consensurus, co quasi scabello utebatur : calcans enim dor- Tiober* sum Bajazeti, humi strati, equum inscendebat. non ferens hanc ignominiam Bajazetes, ca- wusUeit Pul caveam allidendo se occidit. Ita dæmon quisi peccatorem a se victum facit sibi scabellum. Id bitito, visibiliter patet in sagis, quas quasi vilissima man- cipia tractat, cædit et flagellat.

Ven.t. 2. Phæcipitavit (hebraice i?73 *billa*, id est ab- DcTi† sorbuit, deglutivi! me.) (I), nec pepercit, — g. d. Sine misericordia præcipitavit et absorbit me. Hebræi enim sæpe verbum ponunt pro adverbio, ut *non pepercit* idem sit quod imparcibililer, irremissibilitèi, immisericorditer. Ita Maldonatus.

Polluit regnum ejus. — Septuaginta vertunt : *Polluit regem ejus*, id est in opprobrium dedit, indigno tractavit regem et principes, ut ait vers. 6. Nam Joakim per Chaldæos jugulavit, et sepe- livit sepultura asini; Joacbin carceri inclusit; So- deciam excæcavit. Reges enim llebræoruui oleo angebantur, cl quasi Ileo consecrabantur : undo David Saniem vocabat Christum Domini; nec ausus fuit in eum, licet hostem, manus injicere. Secundo, alii, « polluit, » id est pollutum esso ostendit. *Tertio* et genuino, «polluit, » hebraico

(1) «Metaphor® ratio, qua notio *absorbendi, deglutiendi* transfertur ad excidium, plerumque ducitur, queinadmodum in verbo Sd X *ocal* ab <u *jditate*, voluti fora* besūæ, omnia absorbentis et devorantis Suspisor tamen, si minus panini, at huc loco pulchriorem respectum esso ad *terram Koraginosain* cl *dehiscentem*, quæ id quod superimpoMiui esi ab.virbcai el doghimi; ul Deu* hicdnalm tanquam per terræ voraginem inorcuni deirudih&e lætas Jacobitarum mansiones. » (Parean.)

chillel, Id est profanavit, hoc est, Deus regnum, id est regem, principes et populum Juda, antea sibi addictum et quasi sacrum, jam quasi profanum, immundum el pollutum, extra fanum el templum projecit, et profanis gentilibus vastandum, spoliandum, jugulandum, servituti et carceri mancipandum tradidit. Sic dicitur *Psal.* Lxxvin, l : a Deus, venerunt gentes in hæredilatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam. »

3. Confregit (hebraice jHa *jada*, id est *concid*»/) omne cornu Israel, — id esi omnem gloriam et superbiam Israelis; ita Chaldæus, Roperías, Lyranus. *Secundo*, Paschasius, Rabanus et Valiblus, « omne cornu, » id est omne regnum, scilicet tam regnum Israelis, sive decem Iribuum,quam Juda et Davidis. *Tertio*, Origenes, Olympiodorus, S. Thomas, Rugo. Theodoretus, «omnecornu.» id est omnes principes, qui eminebant, eranique quad culmen et robur regni, uti cornu est et eminet m animali. *Quarto* el simplicissime, « omne cornu, » id est omne robur et fortitudinem,ademit Deus Israeli, ne possit hominibus resistere. Hebræi enim robur vocant *cornu*, eo quod lauris omne robur sit in cornibus. Est ergo Judaeos et peccalor qüu^ztgç, id est *incornis, ingloriosus, sine Deo*. Judæi ex Scriptura colligunt decem cornua, scilicet *pnmo*, opuru et rerum copio® ; *secundo*, protectionis et miraculorum ; *tertio*, regni ; *quarto*, ducum ct sapientum ; *quinto*, prophetiæ; *sexto*, legis; *septimo*, sacerdotii ; *octavo*, tabernaculi, are® et propiliatorii; *nono*, murorum, civium et militum; *decimo*, Messi®, qu® patribus a Deo data, et ob posterorum scelera ab Iaraelo in ejus excidio ablata esse tradunt. I nda hec cornua explicans, subdit vers. 5 : * Præcipi* tavit omnia mœnia ejus, dissipavit munitiones ejus; » et vers. 7 :« Repulit Dominus altan* suum; » et vers. 9 : a Contrivit vectes ejus, regem ejus et principes; non est lex et Propheta», » etc.

Audi Rabbinos in *Midras Tehillim*, id est in *Expositione Psalmorum*, ad illum vers. *Psat.* lxxiv, li : a Omnia cornua peccatorum confringam, et exaltabuntur cornua justii, » atque ex eis Calatinus» lib. IX, cap. XIV, decem hæc patrum cornua recensentem : « *Primum* cornu fuit Abrahæ, de quo dictum est *Isa**, v : Vineam fuit dilecto meo in cornu filio olei. & *eundum* cornu Isaac, de quo scriptum est *Genes*, xxn : Et ecce aries unus retentus iu densitate per cornua sua. *Tertium* cornu Joseph, id est cornu regni, de quo dicitur *Deuter.* xxxiii : Cornua rhinocerotis cornua ejus. *Quartum* cornu Mosis, de quo dictum est *Exodi* xxxiy : ignorabat quod cornuta esset facies ejus. *Quintum* cornu propheti», de quo dictum est l *Reg.* i : Et oravit Anna, ct dixit : Exsultavit cor meum in Domino, et exaltatum est cornu meum. Srxfwñ cornu legis, de quo dicitur *llabacuc* in : Et duo cornua tie materia ejus ei. *Stphmum* cornu sacerdotii, de quo *Psal.* exi : Cornu ejus exaltabitur in gloria.

Oftarum cornu Levitarum, de quo I *Paralip.* xxv : Omnes isti lilii Reman Videntis regis in sermonibus Dei, ut exaltaret cornu. *Nonum* cornu Jerusalem, de quo *Psalms* xxi : Et a cornibus unicornium exaudisti me, *Decimum* cornu Messile, de quo I *Rcg.* n : Et dabit imperium regi suo, et sublimabit cornu Christi sui. Et sic dicit *Psalms*, *coil* : Illuc producam cornu David, paravi lucernam Christo meo. Quando autem peccavit Israel, ablata sunt ei cornua hæc, et data gentibus sæculi, sicut dictum est *Daniel*, vir : Ecce bestia quarta terribilis, etc., et cornua decem habebat. Omni autem tempore quo cornua gentium sæculi sana fuerint, cornua Israel confracta erunt, aicut dictum est *Thren.* n : Confregit in ira furoris omne cornu Israel. » Ita isti rabbinizant.

Avertit retrorsum dexteram suam (id est, Deus Israeli subtraxit auxilium suum, retraxit ab eo auxiliarem manum), a facie inimici. — Id est coram inimicis, dum jam cum eis pugnandum esset. Ita Chaldæus, Orígenes, Olympiodorus, Theodoretus.

AUi, ut Olympiodorus et Lyranus, non malo vertunt, *dexteram ejus*, scilicet populi, *q. d.* Deus subtraxit virtutem populo, ejusque vires debilitavit, dum veniendum esset ad manus cum Chaldæis : itaque effecit ut succumberet, fugeret et cæderetur ab eis.

Tertio, Maldonatus explicat, « avertit, n non Deus, sed Israel, «dexteram suam, » *q. d.* Israel, Deo deserente, fugit suos hostes, non est ausus cum iis manum conserere. Apud Hebræos enim est crebra et tacita transitio ab una persona ad aliam. Prima expositio optimo congruit noslræ versioni Latinæ.

Quasi ignem flammæ. — Qua succensa est Jerusalem, et templum : vel *flamman* vocat vastitatem, qua quasi flamma cito circumcirca omnia vastavit. Unde vers. seq. dicit : « Effudit quasi ignem indignationem suam. » Hinc Maldonatus, *ignem*, inquit, *id est hostem qui instar ignis omnia consumpsit*. Alludit ad *Jerem.* xxi, 14, ubi ait : « Succendam ignem in saltu ejus, et devorabit omnia in circuitu ejus. » Sicut enim rustici, ut agrum sylvescentem expurgent, in variis partibus ignem in frutices ejus injiciunt, ut ille proserpens arbusta omnia quaquaversum comburat, itaque agrum sibi, aratro et sementi restituat : ita et Deus totam Jerusalem sceleratam excidit, ut novam quasi urbem et gentem conderet, aut potius pristinam revocaret et renovaret.

Tropologice, hisce tribus versibus, nota novem effectus peccati. In novem enim damna ctærumnas se conjicit peccator. Primo, obtegatur caligine et excæcatur ; *secundo*, de coelo in terram, imo in infernum projicilur ; *tertio*, ex templo Dei fit scabellum diaboli ; *quarto*, omnes ejus speciosa virtutes et grabæ diripiuntur ; quinto, omnes munitione' ejus defruuntur ; *sexto*, polluitur ejus n gDLin sanctum et castum ; *septimo*, cornu *d robur

ejus confringuntur ; *octavo*, gratia Dei destitutus, retrorsum abit, et corrui coram inimicis ; nono, succenditur in eo flamma concupiscentia*, quæ omnia animæ bona depascitur : licet enim Adam et homo per peccatum læsus sit in intellectu, memoria, voluntate et appetitu irascibili ; tamen omnium maxime læsus est in appetitu concupiscibili : sicut enim fera rapitur ad prædam, ila concupiscentia rapitur et rapit hominem ad voluptates et illecebras peccati.

4. Tetendit arcum. — « Arcum, » id est vim suam ultricem, ait Orígenes, qua quasi firma dextra et arcu jaculatus est Deus sagittas firmissimas, certissimas, et etllcacissimas instar fulminum, id est clades maximas in Jerusalem. Ita Rupertis.

Firmavit dexteram suam quasi hostis. — Utenim directe quis, et magno impetu sagittam ex arcu jacnlctur, necesse est ut arcum sinistra firmiter teneat, et dextera firmiter eo quo collimavit explodat, uti docet Vegetius, lib. 1, cap. xv. Idem est in explosione nostrarum bombardarum. Hebraeus et Chaldæus habent : *Stetit dextera ejus quasi hostis*, id est stetit Deus, Deiquo manus et auxilium a dextera Chaldæorum, quasi hostis Judæorum. Dixit «quasi, » ait Orígenes, quia Deus non punit tanquam inimicitias gerens, sed ex amore, ut prosil his qui patiuntur, aut his qui vident, et aliorum punitionem spéculantes sapiunt.

Occidit (id est perdidit suis sagittis (in his enim metaphorice persistit) omnia pulchra nidi-ficia, ait Rupertos et S. Thomas, monilia et vasa ; *secundo et proprie*, occidit omnes pulchros et florentes juvenes, virgines et sacerdotes. Ita Chaldæus, Olympiodorus, Theodoretus et Hugo, id-que) in tabernáculo filis Sion, — id est in Jerusalem. Olympiodorus tamen et Lyranus nomine tabernaculi accipiunt templum.

Effudit quasi ignem indignationem suam, — perinde ac/Etna, Hecla similesque montes effundunt et vomunt ignes, et igneos torrentes, quibus circumcirca ad centum milliaria omnia in cineres vertunt.

5. Replevit (Septuaginta, *multiplicavit*) in filia Juda humiliatum et humiliatam, — *q. d.* Replevit Deus Jerusalem plurimis (geminatio enim llebræis notat copiam, praesertim si masculino generi jungatur femininum, ut dixi *Isaïæ*, m, 1) humiliatis, id est afflictis, viris et mulieribus ; vel omnes et viros et feminas humiliavit, id est afflixit. Hebraice est : *Replevit in filia Juda impulsum et impulsus*, id est calamitates, omni ex parte Judæos impellentes ad ruinam et luctum ; unde Chaldæus, Vatablus, Maldonatus et Pagninus vertunt : *Replevit in filia Juda luctum et luctum*, vel fletum et luctum.

6. Dissipavit quasi hortum tentorium suum. — Pro *dissipavit* hebraica e>l CCT *iachmos*, id est rapuit, diripuit, abripuit : inde enim deductum •nomen OQn *chamas*, significat vim, violentiam, rapinam, *q. d.* Deus a fundamentis diripuit lem-

phim, quod erat quasi tentorium et tabernaculum suum, sicut a fundamentis diruitur tentorium in horto cum inde transfertur. Tò enim *hortum* idem est quod *tabernaculum horti*: unde ex Illebræo pro *hortum* verti potest *horti*, *q. d.* Sicut qui hortos custodiunt, postquam fructus collecti sunt, tugurium, sive casam in qua degebant, radicitus diruunt et avellunt, illam' lue vel dissipant, vel comburunt, vel alio transferunt: sic Ileus diruit et combussit templum, ejusque sacerdotes et populum vel occidit, vel in Babylonem transtulit. Porro per *tentorium* Maldonatus accipit Jerusalem; alii passim accipiunt templum, idque aptius est; sequitur enim: «Oblivioni tradidit Dominus in Sion festivitatem et sabbatum.» Alii passim plano sic explicant, *q. d.* Dissipavit Deus tabernaculum suum, sicut dissipatur hortus fracta et disjecta sepe, ut omnium rapinai pateat; aut dum ex horto fit ager arabilis, vel sylva. Hoc enim minatus fuit Judæis Isaias, cap. y, 5.

Tern- Nota templum vocari «tabernaculum,» tum
atw t*- qu'a a^uc^l tabernaculum Moysis, quod erat
kfMcñ- quasi templum mobile, et ambulans cum Hebraeis
lum ob per desertum; tum quia ad tabernaculum con-
'k/iT* venæljat populus ad Dei cultum et preces, ut ibi
rnmi. ali omni malorum æstu tegetetur et protegeretur;
Sfcñ-b. tum denique quia templum erat quasi domus
temporanea Dei habitantis inter Jud eos: tabernaculum enim uti facile figitur, ita et refigitur, dum disturbatur, vel alio transfertur. Talc fuit templum Judaicum, in quo modico tempore, scilicet usque ad Christum, Deus habitavit: per Christum enim fundavit Ecclesiam, ad quam commigravit, in caque fixit sibi thronum sempiternum, uti docet Isaias, cap. xxxiii, 20, et Angelus ad Deiparam, *Lue.* i, 32.

Porro hic maxime vox *tabernaculum* innuit divinam protectionem, quasi Deus ex templo, velut tugurio, prospectaret totam urbem, camque ac simul totam Judæam circumjacentem lutaretur: sic enim custos horti ex suo tugurio prospicit et lutatur lotum horlum a furibus et feris.

Vastor Hac de causa II *Paral.* iv, templum hebraico vocatur miJI *azara*, id est auxilium, tutela: eo
taH quod Dominus e templo suis auxilium ferret.

Hinc *secundo*, Vatablus et Pagninus vertunt, *q. d.* Quam facile hortulanus transfert tugurium horti sui, tam facile Deus transtulit templum, id est templi ornamenta, Babylonem; undo editio Septuaginta Caralfæ sic habet: *Fecit avolare quasi vitem tabernaculum suum.*

Tertio, Vatablus rursum vertit: *Dissipavit tabernaculum suum simile paradiso, q. d.* Deus templum suum, licet amoenissimum et pulcherrimum instar paradisi, diruit.

Quarto, II. Abraham vertit: *Nudavit et discooperuit tabernaculum suum.* Unde et editio Septuaginta communiter sic habet: *íuriru»* ζumXs* <nr-
aòTtO, id est *extendit* vel *expandit tabernaculum*

suum quasi vineam, ut scilicet plebs et sacerdotes, qui sunt quasi vinea Dei, ejus protectione, templo et arce nudati, hostium prædæ exponantur.

Oblivioni (id est in oblivionem) tradidit, — *q. d.* Fecit Deus ut nulla amplius mentio dierum festorum fieret, eo quod non essent qui eos celebrare possent; sicut dixit cap. i, 4: «Vi® Sion lugent, eo quod non sint qui veniant ad solemnitatem.» Rursum festi Judaica Deus oblivioni tradidit, quia quasi non curans, nec æstimans ea, permisit illa aboleri, illisque silentium diuturnum, et quasi justitium indici.

Ix opprobricm regem et sacerdotem. — Repete verbum *tradidit, q. d.* Tradidit Deus Sedeciam regem in opprobrium, quia eum excæcavit in Reblatha, id est Antiochi®; Saraïam vero pontificem occidit, IV *Beg.* xxv. Ita Chaldæus, Rtipertus, Maldonatus et Caslrius. Unde hebraico est: *Et abjecit in indignatione irte sua regem et sacerdotem*, ac consequenter regnum ipsum et sacerdotium; hoc enim a pontifice, illud a rege, quasi a capite pendet et sustinetur. Ita Sanchez et alii. Unde sequitur: a Repulit altare suum, » etc. (1).

7. Maledixit sanctificationi sua. — Hoc est, Deus passus est everti sanctuarium suum, perinde ac si illud odisset, exsecraretur, eique omne malum imprecaretur; item perinde ac si maledictum, non benedictum et consecratum esset. Rursum maledictio omnem cladis et malorum congeriem, sicut benedictio omnium bonorum et desiderabilium cumulum significat.

Pro *maledixit* hebraico esi *ntefs*, id est repulit, aspernatus, exsecratus est; Chaldæus, *contempsit*; Septuaginta, ii *cr ussit*; sed ipsi pro *nieto* legerunt IJJ3 *nier*, id est excussi. Porro *sanihfvationem* vocat sanctuarium, id est templum suum. Ita Chaldæus, Vatablus, Pagninus. *Secundo*, Paschasius, Rabanus, S. Thomas per sanefi/lra/íonam intelligunt sacrificia, quibus populus sanctificabatur. *Tertio*, Rugo intelligit plebem a Deo electam et sibi sanctificatam. Sic enim dicitur *Psalm.* cxm, 2: «Facta est Judæa sanctificatio ejus, Israel potestas (imperium, regnum) ejus.»

Tradidit in manis inimici (Nabuchodonosoris) miros TiRRiLM (Hebræus et Chaldæus, *palatiorum*; Symmachus, *basilicarum*) ejus, — scilicet urbis, aiunt Orígenes, Rabanus, Hugo: vel potius templi, de quo præcessit. Ita Olympiodorus, S. Thomas et Lyranus.

Porro muros turrium, id est muros turritos,

(1) J. D. Michaelis in notis ad versionem Teutonicam neminem alium hic intelligi posse dicit, nisi pium regem JosiaiiijCuui tempore destruet® sub Sedeci i Hierosolym®, regi sacerdotibusquo precipue iratus esset Deu., t erum recte monet Parean, non apparere quamvis huic ubscrvationl insit, cum de regis sacerdotumque dignitate externa tantum agatur. «Scilicet comparatur Deus h sti qin omnia perdit, neque templi urbisque splcudurem curat, neque sacrorum majestatem respicit, neque personal regis suerdulumque ullam rationem h ibct. »

(Rosenmuller.)

COMMENTARIA IN THRENOS JEREMIÆ, c a p. II.

vel turribus munitos el ornatos. In iis enim fuisse turres docent Vilalpando, tom. II, lib. II, cap. xx, Adrichomius, Josephus el alii.

Tropologice, Deus aufert ab anima peccante muros, id est gratias gratis datas, et munitiones, id est gratias gratum facientes, puta fidem, spem, duritatem, inquit S. Gregorius, lib. XI *Mural*, xi

Vocem dederunt, — scilicet hostes Chaldæi, in templi combustione et depraedatione, etiopæana, io triumphæ canentes. Ha Chaldæus, Orígenes, Thcodoretus, Olympiodorus et alii omnes præter Kupertum, qui de Judicis hæc accipit, *q. d.* Judæi nunquam altius m gaudio solemnitatum suarum cecinerunt, quam tunc in angustia et dolore suo vociferando clamaverunt.

Moraliter, disce hic optimos urbium muros et turres esse religionem, frustra que muris cingi, nisi et religione ac justitia cingantur; unde de Romanis ait Cicero, lib. Ili *De Natura deorum* : a Diligentiore urbem religione quam ipsis incenibus cingitis. » « Nisi enim Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam, » *Psalm.* CXXVI, 2«

Quare vere ait Lactantius, lib. III *De Ira*, cap. xn : « Religio et limor Dei solus est qui custodit hominum inter se societatem; o quia, ut inquit Livius, lib. V : « Omnia prospera eveniunt colentibus Deum, adversa spernentibus. » Hinc factum, ut Rorare ai) ejus conditore Romulo cum primis urbis fundamentis religio, etsi vana, stabilita sit, et templa « Jovi Statori, el Feretrio dedicata; et sacra dñs aliis, Albano ritu, Græco Herculi facta, » ut ait Livius lib. I. Scribit Plinius, lib. *De Viris illusi*. cap. ii, Nîimara Pompilium secundum Romanorum regem, ferum populum religionis institutione et utilibus legibus domuisse, suumque regnum ita formasse, ut pendente ejus regno nemo illi bellum moverit. Cyrus filium Cambysem admonebat, ut nihil publicum vel privatum ageret, nisi prius ad Deum confugeret, et nisi prius ejus voluntatem agnosceret, cum mundus, inquit, erroribus sit plenus. Deus vero ut qui semper fuit, præterita, præsentia et futura agnoscit; et invocatus preces exaudit eorum qui religionem et pietatem colunt, et multis signis eis quid agere debeant ostendit. Testis est Xenophon, lib. VIII *Cyrapad*.

Agesilaus Lacedremonum dux adeo religioni addictus fuit, ut delubra etiam in hostico agro sita veneraretur, ab iisque vim militum prohiberet. « Existimabat quippe divina auxilia non minus in ho-lili, quam amico in solo imploranda esse, » ait idem Xenophon in *Laud. Agesilai*.

‘Vis fidelium exempla? David moriturus ait ad Salomonem filium : « Proficere poteris, si custodieris mandata el judicia, quæ praecepit Dominus Moysi, » l *Paralip*. xxn, 13. Hic igitur pareulis pi i copto obediturus, a Deo sapientiam precatur, De templum magnificum extruxit, religionem lihcaivil, vigmti quatuor millia Levitarum

constituit : tonque supra omnes reges opibus et gloria floruit. At vero postquam per uxores idolalras ad idola deductus ea venerari coepit, Dominus dixit : a Quia habuisti hoc apud te, et non custodisti pactum meum, et praecepta mea quæ mandavi tibi, disrumpens scindam regnum tuum, et dabo illud servo tuo, » III *Rcg*. xi, U. Audi de Josaphat Scripturam, II *Paral*, xvii, 3 : « Fuit, ait, Dominus cum Josaphat, quia ambulavit in viis David patris sui primis; et non speravit in Baalim, sed in Deo patris sui, et perrexit in prreceptis illius, etc., confirmavitque Dominus regnum in manu ejus, et dedit omnis Juda munera Josaphat; factreque sunt ei infinito divitire, et gloria multa. » Quocirca recte et salubriter Justinianum Imperatorem Agapetus Diaconus monet : a Sceptrum Imperii cura a Deo susceperis, cogitato quibusnam modis placebis ei qui id tibi dedit; cumque omnibus hominibus ab eo sispræelalus, præ omnibus eum honorare festina. » Ita ipse in *Parænet. ad Justin.*, quam refert Baronius tom. VII. Ita ex cultu divino gloriosi et felices evaserunt Constantinus et Carolus cognomento Magni, et hujus avus Carolus Martellus, Alfonsus II, Castella) rex, Rudolphus ex Comite Habsburgensi Imperator, qui sure familiare Austriacre Imperium in hunc usque diem consignavit. Hoc est quod Dominus ait ad Heli, I *Reg*. n, 30 : « Quicumque glorificaverit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. » Idem sensit Ethnicus C. Marcius apud Livium, lib. XLIV, dicens : « Favere pietati fideique deos, per qure populus Romanus ad tantum fastigium pervenit. »

Vocem dederunt (inimici, ut precessit, pulaChaldrei) in domo Domini, sicut in die solemnî,— *g. d.* Sicut olim templum perstrepebat festivo musicorum, organorum, psalteriorum modulatione et cantu; ita in ejus excidio perstrepuît celeusmate Chaldreorum exsultantium, eorumque tympanis et tubis clangentibus; perinde ut et templi pavementum antea victimarum, nunc sacerdotum sanguine inundat.

8. Cogitavit, — *q. d.* Non casu, non subito, non temere, sed maturo et destinato decreto Deus destruxit Jerusalem.

Tetendit funiculum. — Funiculis olim melieban- Tank* tur agros el hæreditatûs : hinc metaphorice *Psalm*. XV, fi, *Psalm*. Lxxvn, 5S, et alibi in Scriptura fu- eu' joie niculus significat hrereditalem aut sortem cuique debitam. Hic ergo significat pœnara, et plenam vastitatem peccatis Jerusalem debitam el common-suralam. Ita Thcodoretus, Olympiodorus, Rabanus, Rupertus et S. Thomas. Unde Rupertus per hunc funiculum accipit 70 annos captivitatis; hrec enim est longitudo hujus funiculi. Rabanus vero et Ibidorus, * funiculum, » inquiunt, quia hostes urbem Hierosolymam quasi funiculo dividerunt, el inter se distribuerunt.

Secundo et melius, funiculus, vel, ut hebraice esi, ip *kaf*, id esi regula, hic intelligitur ille, qui

u ab architectis requa rectitudine extenditur, et li-
tUiX bratur pondere plumbeo, ut ad perpendicularum
construant domos, vel eas destruunt et compla-
nent : ne quid iirr quale, curvum, eminens, de-
pressum, hians vel impositum relinquatur. Hac
enim reguki, quasi amussi et norma indagant,
quid rectum sit, et apte commensum, ut relinqua-
tur; quid curvum et improporlionalum, ut deji-
ciatur; idque tam in designatione et delineatione,
quam in ipsa exsecutione et actuali destructione
earumdem. Solent enim architecti, qui aliquid
designant ædificare vel destruere, primo in ipsa
designatione funem extendere, ut ad juslam pro-
portionem rectamque mensuram redificent, aut
destruant; ac deinde ad euindem funem et men-
suram actu redificant vel destruunt, ne a sua de-
signatione cl idea aberrent, g. *d.* Cogitavit Deus,
cl quasi fune extenso designavit justam Hierose-
lynire demolitionem, atque sicut designavit, ita et
reipsa perfecit, effecitque ut Chaldæi eamdem,
quasi ad justam hanc divinæ sententiæ regulam,
vastarent et destruerent. Sicut ergo Jerusalem fuit
olim belle ad regulam constructa, ita et nunc ad
eamdem plane destructa est, atque complanala
quasi ad filum a Chaldreis, qui vclut securi otiose
et sine metu cum deliberatione el certa destinatione
id unum constanter agere videbantur. Ha Hugo.

Fonien- Significat ergo hic funiculus *primo*, accuratum
hi hic Dei examen meritorum et demeritorum : inde jus-
tum decretum et sententiam Dei de evertenda Je-
ciU rusalecm. UndeS. Bonaventura: «Per funiculum,
Primo, ait, justitiæ divinæ rectitudo intelligitur, secun-
Secundo, dum merita illi populo infelici retribuendis. » Se-
cundo, certam hujus sententiæ mensuram, quæ
mensuræ scelerum ejusdem responderet, ut ea-
dem mensura qua mensa erat Deo et proximis,
Tertio, remetiretur ei, inquit S. Hieronymus. *Tertio*, ip-
sam sententiæ contra eam latæ executionem.
Quarto. *Quarto*, Chaldreos tam destinate, animose et stu-
diose hanc Dei sententiam exsecutos esse, ac Je-
rusalem destruxisse, ac si fabri fuissent, qui non
aliud cogitant, quam de apte (edificando aut de-
struendo aliquo rediticio. *Quinto*, Jerusalem ab iis
solo requatam et complanatam esse. Similis phra-
sis est, II *Reg.* vin,2, ubi dicitur de Davide : « Men-
sus est eos (Mpabitas) funiculo, corequans terræ:
mensus est autem duos funiculos, unum ad occi-
dendum, et unum ad vivificandum, » g. *d.* David
plane humiliavit Moabita* et prostravit, ut cos
quasi in terram prostratos funiculo dimetiri pos-
set: atque ex eis duas partes et sortes fecit, sed
cum mensura justitiæ, uti decebat requum prin-
cipem, unam occidendorum, alleram servando-
rum. Ita Angelomus, Boda et Cajetanus ibidem,
quem vide. Et IV *Regum*, xxi, 13 : « Et extendam,
ait, super Jerusalem funiculum Samarire, cl pon-
dus domus Achab, » id est pronuntiabo contra
Jerusalem eamdem sententiam quam pronuntiavi
conira Samariam, et juxta eam illam destruiam
et demoliar. Unde explicans subdit : « Et delebo

Jerusalem, sinit deleri solent tabnlre, » 7. *d.* Eam
solo requabo. Sic hisce annis vidimus funiculum
Dei extensum super Belgium nostrum, coque ur-
bes vastatas, monasteria, templa et palatia plu-
rima rasa, et solo requata esse.

Er non avertit manum suam. — Id est postquam
cœpit Hierosolymam destruere et demoliri, non
cessavit, nec manum ab opere removit donec rem-
perficeret.

Luxit, — id est luctum excitavit. Secundo, ali-
qui putant pro box *abal*, id est luxit, leeendum
esse SdJ *nabat*, id est defluxit, corrui. *Tertio* et
optime, sicut metaphorice rident prata dum flo-
rent : sic * luxit, » id est lugubris fuit, quia deso-
latus et eversus est, Hierosolymæ « murus et an-
temurale. » Solent enim ante muros facere vallum
aut aggerem, ut hostem longius a muris arceant,
isque dicitur antemurale. Addit Sanchez in vehe-
menti clade et luctu, principum prresertim, mu-
ros subinde fuisse eversos. Ita enim Hephrestionis
mortem luxit Alexander Magnus, teste Plularcho
in *Pelopida* : a Alexander, inquit, cum obiisset
Hephæslion, non solum equos totondit, verum
etiam pinnas et propugnacula a racenibus eripuit;
ut etiam civitates lacrymari viderentur, p Addit
/Elianus, lib. VII, ipsa quoque moenia Ecbatanæ
fuisse eversa.

Symbolice lingo : Murus, inquit, Hierosolyræ
et cujusvis animæ est custodia angelorum; ante-
murale est custodia hominum, v. g. prrelatorum
et pastorum.

Allegorico, Christus, sublatus a Synagoga Ju-
dreorum, translatus et factus est Ecclesire murus
et antemurale, id est omne præsidium et firma-
mentum ejusdem. Hic «luxit,» quando flevit su-
per Jerusalem; corrui, cum crucifixus est.

9. ŒFIXÆ SONT IN TERRA PORTA EJVS. — **Portas Vnn.**». **Trra**[†]
el vectes inlellige urbis et templi, in quo erat arca. Ila Chaldæus, Orígenes, Theodoretus, Hugo, Ly-
ranus, Dionysius, lire ergo portre et vectes, «i iu
Ierra detixre sunt: » quia murorum cum portis
ruentium lapsu et ruderibus ita obrutre sunt, ut
vix quidquam carum appareret (i). Fabulantur
Rabbini portas Jerusalem in ejus excidio, ne ab
hoste everterentur, a terra fuisse absorptas; idque
quia erant a Davide fabricata?, et quia per eas
transivit arca, ac ea veniente canentibus Levitis :
« Elevamini, porte,»» *Psalm*, xxiv, sponte se rese-
rarunt.

Secundo, Paschasius, Kabanus, Rupertus, S.Tho-
mas et a Castro per perlas intelligunt principes
cl judices qui sedebant in portis, *Douter*, xv f, 18.
lidetn, inquiunt, dicuntur vectas, quia continent
populum, cl arcent hostes. Hi defixi sunt in terra,
quia abducti detinentur in Babylone, terra gentili
el hostili, ibique obscuri et clausi carcere, vivi
quasi sepulli sunt. Unde explicans subdit : Perdi-

ti) Vel cum C. B. Michaelis hoc ita intelligi notait*
quod porto) «linit e in subjectas fossas dftsedenuk

Priodpi
wut v'c-
1824 j«pil-
li.

icit « regnum et principes ejus. » Prior sensus uti implicior, ita magis litteralis; posterior Hittis symbolicus videtur.

Non est lei, — quia omnia volumina legis cum templo sunt combusta; qua de causa Esdras, post captivitatem ea ex memoria, vel ex inspiratione divina reparare et restituere debuit. Ita Paschasius, Hugo, Dionysius, Lyranus. Verum hoc incertum, imo parum probabile est. Bibliorum enim exemplaria non erant in solo templo, sed Judæi ea domi habebant et legebant. Erant ergo illa sparsa per Indæam.

Secundo, sensus esse potest, *q. d.* Jam non est observantia legis, quia ante captivitatem eam violaverunt Judæi. Ita Theodoretus, Rabanus, Vatablus et Sanchez; post eam etiam volentes, non possunt ipsi juxta legem in templo, ut polo combusto, peragere divinum officium, itaque eam observare. Ita Theodoretus, Chaldæus, Vatablus. Rursum non potest jam lex legi in sabbatis, uti assolet, nec populus, ut pole dispersus et abductas, ad eam audiendam congregari. Cessant ergo legis promulgatio, cognitio et observatio (1).

Tertio et simplicissime, *q. d.* Jam nulla est forma civitatis; hanc enim facit lex cum magistratibus: nam magistratus, qui legis sunt custodes et vindices, sunt capti, et consequenter lex omnis jacet. Ita Rupertus et S. Thomas.

Prophetæ tues non invenerunt visionem a Domino. — « Prophætæ, » id est pseudoprophetæ, aiunt Orígenes, Theodoretus, Hugo, Lyranus, *q. d.* Ideo eversa est Jerusalem, quia legem Dei non observavit, nec ejus Prophetas audivit; sed a falsis seducta, Dei jussa contempsit. Ita Theodoretus, Rabanus, Vatablus et Sanchez. *Secundo*, melius Chaldæus, Paschasius, Rupertus, S. Thomas, *q. d.* Veri Prophetæ, ob peccata populi, a Deo irato responsa non accipiunt. Luget enim Jeremías defecisse, uti magistratus, reges, principes, ita et veros Prophetas; adeoque totum Judæorum statum in miserabilem conditionem esse commutatum, tamque sacra quam profana esse subversa. Licet enim Jeremías subinde tunc temporis visiones acciperet a Domino, tamen is unus erat, populoque invisus, exosus, habitusque pseudopropheta. Adde, putabat Jeremías excisa jam urbe, quasi habito jam fine, so amplius non prophetaturum.

Vm.ii. il. Effusum est in terra jecur meum. — « Jecur, » id est sanguis, cujus fons est hepar, *q. d.* Præ dolore et angustia sudo sanguinem (instar quintæ Christi *Lue.* xxii, 41) ita copiose ut pene sim exsanguis, aiunt Rupertos, Hugo, Dionysius. *Setolute. eundo, q. d.* Prostratis his ûliis et civibus meis,

(1) « Detrudo templo, inquit Parran, cessat cultus lege prv.cripta », ut *Ezrch.* vu, 20 : *ꝑtrtbit a tacer*. Verum ut rectius notii Rosenmuller eo Eicchleliset hoc loco totum legum M saicnruin corpus, tam quæ res arm, quant quæ ci.ile* specu h il, iulelliꝑi palet, quæ urbe cessabant.

quos ita amo, ab hostibus, simul « jecur mourn, » id est amor meus, cujus sedes est hepar, in terram projectus est, *q. d.* Omnis affectus, omnis animus in me concidit et collapsus est. *Tertio*, alii explicant, *q. d.* « Jecur, » id est fellem, id est amarissima* lacrymæ, indices summi doloris, a me effusæ sunt, ut jecur ponatur pro conceptaculo fellis, quod in cava jecoris parte sedem habet. Ita a Castro. *Quarto*, « effusum est in terra jecur, » id est vita, voluptas, felicitas et gloria mea; hæc enim in jecore vel consistunt, vel symbolice significantur. Unde llebræum HDD *cabed*, id est jecur, voce et etymo quasi idem est cum *col bod*, id est gloria. Hinc veteres Ethnici, si in victimæ extis deesset jecur, habebant hoc magna) infelicitatis augurium. Unde Plinius, lib. XI, cap. in vii : « M. Marcello, inquit, circa mortem, cum periit ab Annibale, defuit in extis jecur. Defuit et C. Mario, cum immolaret Uticæ; item Caio principi calendis januariis, quo anno interfectus est; et Claudio successor ejus, quo mense interemptus est veneno. » E contrario : « Augusto sacrificanti Spoleti primo potestatis suæ dio, sex victimarum jecinora, replicata intrinsecus ab ima fibra reperiuntur, responsumque duplicaturum intra annum imperium. » Huic expositioni favet versio Syriaca, quæ sic habet : *Reversus est in terram honor meus* (gloria mea) *super contritione filice populi mei*. Favet et Arabica quam mox citabo. *Quinto* Qofau. et optime ul sit hyperbole, *q. d.* « Cum deficerent, » scilicet præ fame et siti, mei parvuli et lactentes emorientes; ita præ commiseratione afflicta fui, ut viderer meum jecur et viscera ac interiora omnia effusura in terram. Nominat jecur præ aliis visceribus, quia jecur sedes est commiserationis et amoris. Sic siepe Psalter queritur præ dolore effusa esse viscera sua, uti et *Job*, cap. ivi, vers. 14. Huic expositioni favet Arabicus Antiochenus : *Convoluta sunt viscera ejus in ventre ipsius, et coagulatum est cor ejus, quia honor ejus revolutus est super terram*; et Arabicus Alexandrinus : *Dolore affecerunt me viscera mea præ multitudinem fletus. Cecidit honor meus super terram præ dolore super civitate populi mei*. Narrat Gregorius Nyssenus in *Elogio* S. Basila fratris sui, ipsum Præfecto cuidam ariano minitanti se jecur ejus de visceribus erepturum, subridendo respondisse : « Gratiam tibi hujus voluntatis et propositi nomine habeo. Etenim haud mediocriter molestum est jecur visceribus incumbens. Si ejeceris ergo illud, ut minaris, re molesta atque odiosa corporis liberaveris. »

Est hic illustre schema et effigies pœnitentium, in quo externa species et squalor apposite cum interno dolore congruit, ejusque est index et testis. *Pruno* : a Sederunt, inquit, in terra; » secundo, « conticuerunt; » *tertio*, a consperserunt cinere capita sua; » *quarto*, « accincti sunt ciliciis; » *quinto*, « abjecerunt in terram capita sua, » quæ ohm superbe in coelum erexerant, ut mise-

bundles et Rapplices se profiteantur; sexto, «defecerunt præ lacrymis oculi mei; » *septimo*, « conturbata sunt viscera mea; » octavo, « offa* sum est in terra jecur meum super contritione fili® populi mei. » Audi pernitentes effundentes jecur suum apud Climachum, gradu 5 *De Dami-lentia* : « Quosdam, inquit, vidi noctibus lotis usque mane sub dio stare pervigiles, pedesque immobiles tenero, cumque fiorano miserabiliter oppressi agitantur» vim natur® inferre, nulloque sibi ipsis requiem indulgere; sed seipsos increpare, ignominiisque et contumeliis afficere atque excitare. Alios miserabiliter in cœlum intuentes, et illinc adjutorium cum gemitu et suspiriis ac vocibus invocantes. Alios in oratione existentes, ac reorum in morem vinctis post terga manibus, humi luridas facies inclinantes, indigne»' l'ie sequi In cœlūrn aspicerent, vociferantes. Nonnullos in pavimento strato cilicio et cinere sedentes. Alios jugiter pectora tundentes. Plurimi, ut in mortibus fleri solet, super animnbus suis ululatum dine vocis emittebant. Alii ex intimo corde rugiebint, atque intra os gemitus sonum cohbiebjnl. Interdum vero cum se continere non possent, repente exclamabant; vidisses in illis jestuantes linguas instar canum ex ore procedentes. Ex his alii sub ardentissimo solis æslu seipsos cruciabant; alii contra acerrimo frigore Se affligebant. Qmdam modicum aquæ degustantes ne omnino siti exarescerent, ita quiescebant; nonnulli cum panis exiguum quid accepissent, reliquum manu longius projiciebant, indignos qui rationali cibo vescerentur, asserentes, quippe qui irrationabiliter egissent. Quem apud illos locum risus habere poterat? quem otiosus sermo?

12. Matribus suis dixerunt : Ubi est triticum et vinum? — « Dixerunt, » non lactentes, sed parvuli grandiusculi; hi enim paneet vino, illi lacto vescuntur.

Quasi vulnerati, — sicut vulnerati ex vulnere deliciunt, ita hi fame moriebantur, exanimabantur et exspirabant; fames enim telum est durius ferro in viscera adacto; quod non tantum matrum, sed el hostium viscera compungeret. Balbutiens parvulus anhela voco poscebat panem, et in ipsa postulatione deliciente halitu, animam exhalabat. Infans os ad nbera matris arida admovebat, el in eorum complexu liquento spiritu exspirabat; scilicet erat hic;

Luctus, ubique pavor, et plurima mortis imago.

Exhalarent animas, — præ inedia. Ita Chaldæus, et alii passim. Aliter Vatablus; vertit enim, *cum effunderent animum suam*, id est votum et desiderium suum.

In sinu matrum, — polendo ab cis panem el alimenta. Simile est l' *Ueg.* i, 15, el cap. xviii, l; Jerusalem enim a Chaldæis fuit obsosa per bien-nium, undo fuit iu ea ingens fames, ita ul nulli

ea sint enecti; adeoque matres comederint filios snos, uti palet vers. 20.

13. Cui comparabo tk. — Hebraice yrpK no Vm. it. *ma ai'lcch*, quod testimonium afferam, id est quod Mnl-exemplum calamitatis reperire potero, quæ similis sit tu®, ut te consoler (1)? solatium enim est misero habere socium in malis. Sed tua clades superat stragem /Egyptiorum sub Mose, *Exodi* XIV, Channnæorum sub Josué, cap. vu, Philistinorum sub Davide, Hebræorum sub Heli; omnemque aliam hactenus in orbe visam, vel auditam. Ita llebræi, Chaldæus et Septuaginta.

Cui exmquabo te? — Septuaginta vertunt : *Quis salvabit te?* per metathesin enim pro HTON *asue*, legerunt psnx osca, id est salvabo, a radico JT2P tasca, id est salvavit. %

BH

Et consolabor tb, — ut condoler te, scilicet per socium aliquem aut sociam, Uhi in pomaparem aut supparem.

Magna est velut mare. — Sicut nulla aquarum Cc@tmi« copia cum mari comparari potest, ita ut omnia Tt,ûl flumma in mare influentia, illud non augeant, quia sunt instar guttæ : sic nullus dolor cum tuo pUi. dolore conferri potest, quia omnes aliorum clades ad tuam se habent, sicut gutta ad mare. Ita Lyranus. Rursum sicut mare tam vastum est, ut Secuu-u. contineri vel includi non possit : ita dolor tuus tam magnus est, nt nullo consolationis obice cohiberi possit. T«rtio, Chaldæus et Vatablus exponunt, *q. d.* Tanta est afflictio tua, quantus est æslus maris; tot dolores, quot sunt procell® et fluctus quibus mare confringitur. Unde Syrus vertit : *Multiplicata est velut mare contritio tua;* et Arabicus : *Invaluit contritio tua. Quarto*, contritio tua Quirta. est « velut mare, i» quia est amarissima, insana-bilis, profundissimi, , maxima, et quasi abyssus malorum. Septuaginta vertunt : *Magnum est poculum contritionis tuai;* legerunt enim cos, id est *calix*, pro O'3 ke^am, id est *quasi mare*. Denique sicut mare, fluctus attollens et collidens, naves conterit et confringit, ac confractas absorbet : ita Dens contrivit et absorpsit rempublicam Judæorum, fecitque ut pauc® tantum tabui®, naufragii indices, enatarent. Ita jam Judæi toto orbe dispersi, quid sum aliud quam miserandi hujus naufragii signa eltabulæ, juxta illud *Isaiæ*, XXX, 17 : « Donec relinquamini quasi malus navis. » Rursum Rupei tus: «Ut mare, inquit, quia quicumque accedit ad medendum » luis mulis et fluctibus, «persecutionum el mortis patitur naufragium. »

Nota : Tanti sunt maris fluctus et contritio, ut Cato doluerit se unquam navi ivisse quo pedibus

(t) Aliter C. B. Michaelis, juxta Hebneuin t *Qua contestatione erga te utar?* q. d. Magnitudo mali tui videtur solatium a me exigere, quod et libentissime tibi taper-tirer; sed argumenta consolaiiums qwrrcnli nihil occurrunt qund tuum quodammodo lenire posdi dolorem. » St-militer l'areau : *Quouwdo io obiter*, scilicet ut solatium admittas T

pervenire polerat. Aristóteles vires *nauticos* vo« at Au mortuos, quod nunquam de vita sint securi, donec ad portum pervenerint. Cropiliis Platonis discipulus, domus paterna* fenestras mare spectantes clausit : rogatus cur? /Equora, ait, respirare nolo, ne cupiat illa animus conscendere. Insipientem enim magis decet navigare quam sapientem/ nam terram Deus hominibus, aerem avibus, aquam piscibus assignavit. Recte *Eccli.* cap. XLiii, 26 : « Qui navigant mare, enarrent pericula ejus. » Et *Psalm.* evi, 23 : a Qui descendunt m. tre in navibus, facientes operationem in aquis mullis. Ipsi viderunt opera Domini, et mirabilia ejus in profundo. » Hinc Seneca ait navigantes incedere inter vite mortisque vias : et Anacharsis, eos quatuor tantum digitis (quibus navis mari eminet) a morte distare, testis est Laertius. Quocirca Psaltes *Psalm.* lxviii, 3 : a Veni, ait, in alludinem maris, » id est in culmen malorum.

Tropologiee, h@c omnia facile est adaptare anima* peccatrici, *quæ ut* mare fluctibus cogitationum, desideriorum, dolorum, anxietatum, limorum, omniumq; passionum assidue jactatur et estuai. Inde Hugo septem qualitates maris totidein vitiis accommodat : Mirabiles scilicet maris elationes (*Psalm.* xcvi) superbi@c ; salsedinem, qua* sitim affert, avariti@c semper clamanti : Affer, affer; amaritudinem, invidi@c; fluctus, iracundi@c; spumas, luxuri@c; secundum illud **Ju- at** : « Fluctus feri maris despumantes confusiones suas; » altitudinem, hypocrisi et astuli@c human@c, cujus cor profundum et inscrutabile; voragines, gul@c; turbationem et nigredinem, Insiti@c. Ita et Deirio. *adagio* 878.

Allegoric?, multi adaptant Christo ob peccata nostra, atrocissima in cruce patienti, et matri ei compati; magna enim velut mare fuit contritio Lua, o Clirfjle et o Virgo, qu@c vere poteris dicere cum Noemi : « Nolite me vocare Noemi (id est *pulchram*), sed vocale me Mara (id est *amaram*), quia amaritudine replevit me Omnipotens, » *Ruth* i, 20. Pariter vocate me Mara, non Maria.

Contritio, — id est, pœna et plaga qua contrita es; ita Interpretes : vel qua te contriverunt Chaldæi. Akter Rupvrlus, *q. d.* Casus et peccatum tuum superat Ninivitarum peccatum, qui ad pr@c-dicatioem Ion@c pœnituerunt, et Tyri et Sidonis qu@c mari adjacent; quia si vidissent éa qu@c iu te fecit Deus, iu cinere et cilicio poenitentiam egissent, L'J<. x, 13. Verum a contrilio » hic uti non significat virtutem contritionis et pœnitenti@c, ita nec lapsum : n peccatum ; sed tantum afflictionem, dolorem et tristitiam. Hoc enim e4 hebræum ʾʾZ? *scemar*; inde tamen ad pœnitentiam usurgeie licet : ordinarie enim dolor de pœna inducit homines ad dolorem de culpa, qu@c fuit causa pœnitenti@c : qui enim clare videt contritiones, id est, pœnas quas invexit culpa, facile tacitato! ad contritionem et pœnitentiam decul-

ba. Sicut ergo dolor et contritio de pœna est instar maris : ita et contritio de culpa sit instar maris oportet. Nec cuim omnes aquæ maris sufficerent ad lacrymas, quibus unum peccatum mortale condigne deflendum esset.

Merito ergo S. Ambrosius, lib. *Ad Virginem lap-* Form
sam, cap. vm, hanc ei pœnimenti@c formam præscribit : « Imprimis, inquit, omnis cura hujus vite inte- g.
rimonda tibi est, et quasi mortuam te existimans, biciio.
sicut es, quomodo possis reviviscere cogita. Deinde lugubris libi accipienda est vestis, et mens ac membra singula digna castigatione punienda » Amputentur crines, qui per vanam gloriam occasionem luxuries præstiterunt; defluant oculis lacrym@c, qui masculum non simpliciter aspexerunt; pallescat facies quæ quondam viruit impudice; denique totum corpus injuriis et jejuniis maceretur, cinere aspersum, et opertum cilicio perhorrescat, quia male sibi de pulchritudine placuit. Peccator si sibi non pepercerit, a Deo illi parceretur; grandi plagæ alta et prolixa opus est medicina; grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem. » Sic velut mare ingens fuit contritio S. Magdalen@c, S. Mari@c Ægyptiacæ, et aliorum pœnitentium apud Climachum, *gradu* 3, nec non S. Pelagia* pœnitentis, qu@c a B. Nonno conversa, mutato habitu fugit Hierosolymam, ibique ad finem vit@c in oratione et lacrymis austeram egit pœnitentiam, uti habet ejus Vita 12 octobr. De qua proinde vere et acute Poeta Christianus :

E pelago in pelagus, lacrymoça Peligia, transis,
Tristia dum lacrymis obruis acta tuis.

14. Prophktæ (pseudoprophet@c, quos tu veros Prophetas esse dicebas) viderunt (id est prophetaverunt.) (Videntes enim vocabantur Prophet@c) stulta (hebraico, *insulsa*; quia) non aperiebant iniquitatem tuam, — sed illam excusabant et elevabant libi blandiendo, et adulando tuis deliciis, cupiditatibus et vitiis.

Nola : Prædicator non debet mollia et placentia, sed dura et aspera, nonnunquam et sale reprehensionis condita prædicare : ubi hoc sal, ibi sapientia, ibi puritas, ibi veritas, ibi compunctio, ibi sanitas. Sed molles et carnales oleo blandiloquenti@c perfundi malunt, quam sale perfricari : hinc putrescunt et pereunt.

Ut te ad poenitentiam provocarent. — Recte : hebraico enim est, *ad convertendum conversionem tuam*. Septuaginta tamen id ipsum vertunt : *Ut captivitatem tuam reducerent* vel *averterent*, ut explicat Theodorctus. Rursum R. Salomon vertit, *ad convertendas*, id est corrigendas, *aversiones*, id est pr@cvaricationes, *tuas*; hæc enim omnia significai hebræum *scebuterh*. Sensus est, ait Olympiodorus : Prophetetui non indicarunt libi quod verum est, non posuerunt tibi ob oculos gravitatem iniquitatum tuarum, ul eas agnosceres, ingemisceres, convertereris ad Deum, ita-

que captiva non fieres; quia, ut Chaldæus vertit : *Nōn prædicarunt ultionem qua ventura erat super (e) scelus.*

Viderunt autem (id est prophetaverunt) tibi .voimptiones falsas. — Hebraice est RŪO *massa*, Id est pondus vel onus, ut Aquila vertit, id est prophetiam onerosam etsupplicium minitantem: ita Chaldæus, Pagninus, Vatablus; unde Noster vertit, *assumptio* : eo quod onus hoc assumatur, aut levetur contra aliquem. Rursum eo quod assumendum sit ab eo, cujus humeris a Deo per Prophetam intentatur et imponitur.

Dices : Hi prophète prophetabant Judæis prospera et teta ; quomodo ergo eorum prophetis vocantur onus? Respondeo : Onus, vel assumptio, aliquando extenditur ad quamlibet prophetiam etiam telam. *Secundo*, proprie erat hic onus, quia hi Prophète ul imitarentur Jeremiam intentantem Judæis a onus Domini, » utque ejus minas ostenderent esse inanes el falsas, prophetabant onus hoc Domini incumbere Chaldæis, non Judæis; scilicet Chaldæos brevi a Deo puniendos et vastandos esse; itaque incitabant Judæos ul eis rebellarent, et fortiter contra eos dimicarent. *Tertio* el subtilius, Maldonalus : Hi prophète, inquit, ne semper jucunda vaticinari viderentur, subinde leviam quædam adversa miscebant, sed falsa et conficta, sicut adulatores, ul Plularchus dixit opusculo *De Discrimine adulatoris et amici*, ne ad gratiam semper loqui videantur, aliquando eos quibus maxime adulantur reprehendunt, sicut catuli qui fingunt se dominum mordere, sed dentes non figunt. Verus enim amicus dentem figit et mordet, ul vitium ab amico demordeat et auferat. Idcirco ergo eorum prophetias vocat onus.

Et ejectiones. — Hebraice *t̃nil̃madduchim*, id est *expulsiones*. Jam *primo*, Olympiodorus, Theodorus, Vatablus subaudiunt tō *a Deo* : prophetabant enim ea quæ expellebant Judæos a via recia, et longe faciebant a Deo. *Secundo*, a ejectiones, » scilicet Chaldæorum e Judæa, vel ex ipsa Chaldæa el imperio suo, inquiunt Hugo, S. Thomas, Bonaventura. *Tertio*. « ejectiones, » scilicet quæ ex dorso tuo ejicerent onera, comminata a veris prophetis, caque rejicerent in dorsum hostium tuorum, scilicet Chaldæorum. Ha Paschasius. Aut prædicebant « ejectiones, » id est prædicebant brevi fore, ul Joachin, aliique e Judæa in Babylonem ejecti, in patriam redirent. *Quarto*, Lyranus et Dionysius, a ejectiones, n q. d. Falsa eorum onera, id est propheliæ, licet in speciem bland® et prosperai, revera tamen fuerunt tine ejectiones, quia dum tu cis credis, meruisti ut ejicereris c terra tua, et captiva ires in Babylonem: meruisti ul dejicereris de dignitate, gradu, decore, et omnibus bonis luis, et incideres in ignominiam, pauperiem, exsilium, omnesque ærumnas. Hic sensus videtur plenior et nervosior. *Quinto*, Maldonatus, ut dixi, censet hosce pseudo-prophetas aliqua tristitia telis miscuisse, aliquas-

que Judæis ejectiones et exsilia, sed leviam et breviam intentasse, præsertim si sibi suisque prophetis non crederent, nec obedirent.

15. Plauserunt, — irradientium gestu, ait Lyranus : vel potius, ut Theodorctus, Olympiodorus, Hugo, S. Thomas, gestu admirandum, dolentium et obstupescientium tantam Hierosolym® mutationem et cladem.

Hæccine est urbs perfecti decoris? — Hebraice: *lîxcine est urbs, consummatio decoris?* id est consummati decoris, ul videretur vocanda ipse decor. ipsa pulchritudo, imo consummatio omnis pulchritudinis. Sic de Jezabel regina formosissima, lacerata a canibus, a prætereuntes dicebant : (freccine est illa Jezabel? »

Gaudium universa terra, — quia scilicet illa tanquam domina univers® terræ, quæ illi parebat, gaudebat et gloriabatur. Rursum Jerusalem opibus, pompa, sapientia, aula, pontificatu (erat enim sedes el aula tam pontificum quam regum), pace, tubis, psalteriis omnibusque bonis cumulata, videbatur esse gaudium orbis, præsertim in festis et solemnitatibus, ad quas proinde gentes ex toto orbe confluebant, ac videbantur eam intrantes, sibi in nuptias, et mera gaudia ingredi. Nam, ul dicitur *Psalms*. lxxxvi, 7 : « Sicut lætantium omnium habitatio est in te. » Erat enim Jerusalem terrestris typus Jerusalem cœlestis, quæ est civitas æternæ felicitatis el voluptatis.

16. Aperuerunt super te os, — quasi belluæ famelica} te pleno oris gulturisque rictu devorare Poet deglutire cupientes. Ita Orígenes, Ribanus, Hugo. Vel ut tibi insultarent el exprobrarent, leque irridere et subsannarent. Ita Theodorus, Paschasius, Hugo, S. Thomas, Vatablus.

Sibila verunt, — instar serpentium, qui præda capta, antequam eam lanient et vorent, sibilant.

Fremuerunt deniibus, — instar luporum el leonum, qui in prædamquam unguibus tenent, dentes stridendo acuunt. Hic etiam est gestus insultantium el subsannantium.

Devorabimus, — devoremus; concitant enim hic se ipsos ipsi hostes contra Jerusalem, utque rabiem magis explicent, dicunt instar anthropophagorum ad carnes humanas inhiantium : *Devorabimus*, non *devoremus*; Hebræus et Septuaginta habent, *devoravimus*, id est *devorabimus*, more prophetico.

Invenimus, vidimus. — Invenire est rem consequi, el votorum compotem heri, ut patet Prov. cap. XIX, 8; videre est re concupita frui el pasci; quasi dicant : En adest tamdiu opiata dies, qua expugnemus el vastemus Judæos, nobis ita invisos : qua nos saliemus eorum spoliis, sanguine et cædibus

17. Complevit sermonem quem præcepit, — Verbum scilicet edici aut comminari tibi per Prophetas. Auu Ita Chaldæus, Rupertus, Bonaventura.

Vel simplicius, a quem præcepit, » id est ordinaverat el sldlual quasi præcepti sui violati

pœnam et supplicium, quod tibi jam intulit. Hoc enim sanxit et comminatus est *Levit.* cap. xxvi, 14 et 25; *Deuter.* xxviii, 15 et sequent.

Destruxit, et non pepercit, — id est irremissibiliter, et, ut ita dicam, imparcibiliter destruxit Judæam et *Jerusalem*. Ponitur enim verbum pro adverbio, more Hebræo.

Exaltavit cornu, — id est potentiam, robur et vires. Ita S. Thomas, Hugo et Vatablus, ac consequenter victorias, triumphos, gloriam et imperium. Ita Chaldæus.

Hostilium tuorum. — Nota : Jeremias hoc cap. et cap. in, preponi litteram *pe* litteræ *ain*, cum communiter jam illi postponi soleat, ut postposuit cap. i. Quocirca videtur, quod olim inter has litteras non fuerit certus ordo; sed jam hæc, jam illa preposita fuerit. Iui Sanchez. Aut potius sensus et sententiæ quam litterarum (harum enim sunt leves minuti) ordinem et connexionem spectavit Jeremias. Quia enim in precedenti Littera *samedi* dixerat : « Sibilaverunt, et moverunt caput suum super filiam Jerusalem ? Hæccine est urbs, dicentes, perfecti decoris ? » etc. Hinc illi apte subjungit litteram non *ain*, sed *pc*, quæ os significat, ac cœptam in *samedi* sententiam prosequens, dicit : a Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui : sibilaverunt, et fremuerunt dentibus suis, et dixerunt : Devorabimus : en ista est dies quam exspectabamus : invenimus, vidimus. p Simile est cap. iiii, 48.

18. Clamavit cor eorum ad Dominum. — « Eorum, » non Chaldæorum et Rabsacis, *Isaia* cap. XXXVI, 4, blasphemantis Deum, quasi Judæos non potuisset tueri a sua manu et exercitu, ut explicant Paschasius, Rabanus, S. Thomas, Lyranus. Hic enim non ad, sed contra Dominum clamavit. Non etiam Mosis et Prophetarum, ut Rupertos, sed Judæorum, qui in sui expugnatione, ex intimo corde et dolore clamarunt ad Deum, ut eorum misereretur. Ha Chaldæus, S. Thomas, Lyranus, Dionysius (1).

Super muros, — pro muris, ne muri Jerusalem subverterentur; aut potius, ut jam subversi, ut patet ex vers, præced. restaurarentur. Aliter San-

ti) Hebraice: *O mure filter sion, demitte instar torrentis lacrymas*, Quæ prosopopea cuni rccentionnn interpretum nonnullis justo audacior nec satis concinna videretur, locum mendosum putarunt, eique alii alia modo mederi tentarunt.... Neque tamen uti scite monet Pareau, gravis causa hunc locum sollicitandi apparet a Nam quemadmodum apud optimos quosque scriptores, etiam Grecos et Latinos, per Uonem persona» regionibus, urbibus, reipublica, non sermo tantum, ut, secundum Quintilianum, *Ik Institui, orat.* lib. IX, cap. ii, Urbes etiam vocem accipiant, sedet animi sensus tribuuntur. et apud Hebræos id genus est longo frequentissimum. Sic *hai.* m, 16, *maror* et luctus denuntiatur *portis Sioniti*. Supra i, 4, *ritr Sionis* dicuntur *luyere*. Jni'kii igitur hoc loco <b- rta et d- lita mo ni i d-cur-fcte la* uni torrentem latrymarum, deinde etiam *oratione* owXui dcpruceatur hanc Um miseram sortem?»

(Ex Iluseumullcr.)

chez : *Judæi*, inquit, hic muros filia Sion, id est seipsos (res enim continens ponitur pro contenta, scilicet urbs et muri pro civibus) cohortantur, ut quisque jugiter fleat, et clamet ad Dominum, qui solus Chaldæos reprimere, et muros restaurare potest. Dicit ergo unus ad alterum : « Deduc quasi torrentem lacrymas. » Verum hic clamor est ad Dominum, non ad cives, estque non murorum, sed pro muris. Unde et Romana ante a deduc » ponunt colon, quasi ibi nova incipiat sententia, uti mox declarabo. Aliter quoque ex Hebræo vertunt Septuaginta, nectuntque sequentibus, nimirum : O mure Sion (olim scilicet splendide, nunc mene ruinæ), descendere fac quasi torrentem lacrymas, quasi sit prosopopoeia ad muros, ut fleant. Verum melius Latinus Interpret hæc ita dispungit et disjungit, ut ante « deduc, » ponat punctum, ibique inchoetur nova sententia, in qua Propheta a Judæis clamantibus pro muris sermonem convertit ad filiam Sion, quam jugiter flere vult; unde ait : « Deduc quasi torrentem lacrymas, » non deducite.

Nique taceat, — id est, ne cesset a lacrymis : tacere enim I (ebrei sæpe sumunt pro cessare, ut dixi *Jerem.* xly ii, 6.

19. Lauda. — Septuaginta, Vatablus et Pagninus vertunt, *vociferare* vel *clama*. Hebræum enim pn *ranan* significat clamare, sive laudando, sive cantando, sive lugendo : passim tamen significat jubulare et laudare. Sic Noster hic verlit, « lauda, » id est ora, obsecra : idque *primo*, quia oratio est tacita laus Dei, et in ea assumi debet laus ejusdem. *Secundo*, quia Judæi orantes, laudes raajorum assumebant, dicentes : Propter merita Abraham, Isaac et Jacob, miserere mei; sic enim fecit Jeremias, cap. vii, 11, et Judith, cap. ix, 2. Tertio, quia a laude et gratiarum actione inchoanda est oratio; sic enim petituri aliquid a principe, ejus benevolentiam captamus, initio commemorando et laudando ejus in nos et alios munificentiam. *Quarto*, quia efficacissima est oratio, si tara in adversis quam prosperis laudemus, et gratias agamus Deo, dicamusque cum Davide : a Benedicam Dominum in omni tempore ; » et cum S. Job : « Dominus dedit, Dominus abstulit : sit nomen Domini benedictum. » Unde sanctus ille Abbas in *Vitis Patrum*, tractatu *De fortitudine*, docet singulare remedium contra omnes tentationes et tribulationes esse, si quis in iis se Deo resignot, eique gratias agat; atque Deum a tali mox omne bellum tentationis auferre, hujusque rei experimentum et exemplum affert.

In principio vigiliarum. — Non dicit, in prima vigilia, aut in ortu aurore, ut vertit Chaldæus, neque in principio, id est, ante omnes vigilias, ut exponunt Orígenes et Olympiodorus; sed explicat id quod dixerat : « Consurge, lauda in nocte, » scilicet per singulas vigilias noctis, in earum exordiis laudando, id est adorando, Deum : ad hoc enim afflictio tua te excitabit, ut, cimi

Ontfo
▼ catar
liai,
cart
Bap.
rrimo;

im lui
T, adl

nili homines dormiant, tu mœsta dormire non possis, sed ad Deum evigiles, cumque ardentem et frequenter deprecari, ut extremam tuam miseriam levet.

Nota *primo* : Romani in castris noctem in quatuor vigilias distribuebant, ut quater, id est singulis ternis horis, alii vigiles aliis dato signo a tibicine, in statione succederent. Unde Lucanus, lib. VII :

Tertia jam vigiles commoverat bora secundos.

Hinc Judæi acceperunt primam, secundam, tertiam, quartam noctis vigiliam, *Mare.* xiii, 34.

Rursum et Christiani, et Judæi, hinc acceperunt *primam*, *tertiam*, *sextam* et *nonam*. *Ter-* nam; nam prima vigilia incipit hora prima, *se-* ti. *Secunda* incipit hora tertia, tertia incipit hora sexta, *quarta* incipit hora nona.

Nota hic, *secundo*, viros pios noctu, initio vigiliarum excitatos, solere Deum laudare et precari. Ha christiani olim antelucanos hymnos Christo et *canebant*, ut scribit Plinius ad Trajanum, *preces*. Ha Theodoricus, Gothorum rex, « antelucanos suorum sacerdotum cœlus, minimo comitatu expetebat quotidie, et grandi sedulitate venerabatur, » inquit Sidonius Apollinaris, lib. I, *epist.* 2. Atque hinc orti sunt tres nocturni, et Laudes in Officio Ecclesiastico : hi enim respondent quatuor vigiliis noctis. Hoc etiam monuit Moyses, *Deut.* vi, 7, dicens : « Meditaberis (in praeceptis Dei) dormiens. » Hac de causa Deus voluit gallos galinaceos canere, ut dormientes ad id excitent, ut ibi dixi. Quare recte S. Hieronymus Euslochium virginem instruit, dicens : « Esto cicada noctium, lava per singulas noctes lectum tuum, lacrymis tuis stratum tuum riga. Vigila, et fias sicut passer in solitudine. » Audi et insigne dogma S. Gregorii Nazianzeni, et ex eo Damasceni, lib. II *Parallelorum*, cap. xxxix : « Præstantissimushic est ordo, ut qui orationem aliquam aut negotium aggreditur, et a Deo incipiat, et in Deo finem faciat. »

Principium tibi sit, tibi finiat omnia Christus.

Efflndb sicut aquam con tuum ante conspectum Domini, — ut cordis tui duritia per amorem et devotionem liquefiat, ait S. Thomas.

Secundo, Paschasius : Effunde, inquit, ex intimo corde lacrymas compunctionis; Chaldæus : Effunde per pœnilentiam, sicut aquam perversitatem cordis tui.

Tertio et optime, *q. d.* Sicut qui vas invertit, totam profundit aquam; ita e vase cordis, omnia tua desideria, ærumnas et gemitus lacrymis magis quam verbis, Deo explica et profunde.

Ubi nota: Non ait: Effunde sicut oleum, cujus para aliqua semper vasi adhæret, sed sicut aquam; quia ejus nihil in vase remanet, sed tota effunditur : ita totum cor nostrum, omnesque ejus amores et dolores Deo effundere debemus. Hæc est oratio Deo grata.

Huc facit expositio Sanchez, quæ talis est : Necesses a lacrymis et precibus, donec, exhaustis aliis lacrymarum fontibus, cor ipsum extabescat, et per stillantes oculos liquefactum emanet. In hujus signum, aquam effundebant afflicti et deprecantes, ut patet I Reg. vn, 6.

Moraliter, nota hic vim et efficaciam orationis vult non consistere in verbis multis bene compositis, sed in affectu, gemitu, desideriis et affectuosa ignitaque cordis effusione. Unde ait S. Bernardus : « Clamor magnus in auribus Dei est desiderium vehemens; » apud Deum enim valet non clamor oris, sed amor cordis; et Paulus, Roman, vii, 10 « Spiritus, inquit, postulatur pro nobis gemitibus inenarrabilibus. » Hinc David orans ait, *Psal.* cxli, 3 : « Effundo in conspectu ejus orationem meam. » Et *Psal.* xli, 5 « Effudi in idcirco animam meam. » Et *Psal.* lxi, 9 « Effundite coram illo corda vestra. » Si tempore Judith, cap. vi, 14: Omnes Judæi, « communi lamentatione et fletu unanimes preces suas Domino effuderunt. » Ita sterilis Anna effudit animam suam in conspectu Domini, et filium Samuelem impetravit, I Reg. i, 15. Effundere enim cor coram Domino, est omnes cordis affectus, omnes dolores, omnia sensa animi, omnia votaci desideria coram Deo exponere, et in ejus sinum ac providentiam transfundere, ut ipse iis succurrat et provideat. Itaque hæc *cor* phrasis significat, orantis *primo*, ingentem afflictionem : sic enim valde afflictus per lacrymas, gemitus et querimonias, solent suos dolores effundere in aures amicorum et audientium; *secundo*, humilitatem, quod cor suum, instar aquæ in terram, coram Deo quasi profundant; *tertio*, sinceritatem, quod omnes affectus coram Deo effundant, nihil celent, nihil reservent; *quarto*, resignationem, quod omnia sua in Dei providentiam profundant et resignent; *quinto*, spem et fiduciam, quod omnes suos affectus et vota, a se quasi alienando et abjiciendo, uni Deo credant et committant.

Leva manus — ad eleemosynas, ad opera misericordie et virtutum : ita Orígenes, Paschasius, Habbanus, Rupertus, Hugo; *set u ido* el melius, Chaldæus et S. Thomas : « Leva manus, » id est ora. Xenophon, lib. IX *Pasdia Cyn* : « Munus, ait, sustollimus in cœlum, quo habitu testamur nos vel orationem, tanquam munus jucundissimum Deo offerre ; vel cor, quasi donum eximium, attollere ad Deum. » Hinc in sacrificio sacerdos levat manus. Vide de hoc gestu multa quæ notavi I *Timoth.* cap. ii, 8.

Può anima, — propter animam, propter vitam qua privati sunt parvuli, qui paulatim fame consumpti sunt (hoc enim est hebræum *ataph*), ut eorum intuitu tui miserescat. Quare minus recte aliqui hæc referunt ad preces pro animabus existenlibus in purgatorio, quod hinc probare contendunt, cum alia clara argumenta suppelaut.

Comptorum. — Hebraica nU'in *chutsoth*, id est platearum.

20. Vide. — Est oratio Hierosolymitanorum, ad quam impulsus et inductus est a Jeremia vers, præced. lia Hugo et S. Thomas.

Qiem vindeüu veris, — id est usque ad quam paucas reliquiasabdiixeris et captivaveris nos per Nabuzardan. Vide cap. i, 22. Ha Olympiodorns.

Ebgonb comfdent? — 7. d. Quis unquam audit tantam rabiem famis, ut matres comederint suos infantes, uti factum est in Jerusalem?

Ad MENS Iram palme. — Hebraice tZDTBDD /nppucAim, id est magnitudinis palm®, palmares, id est infantes recens natos et parvulos. Nota : Hebræum HDD ^pec/isignificat palma explanare, disb ndcre, uti matres explanant membra parvulorum, ne contracta aut distorta maneant ; sed ut ea apte complanent: hinc *tapach* significat etiam educare, et ad incrementum ac magnitudinem perducere, ul patet vers. 20 et ultirn. Unde Pagninus vertit, *parvulos educationum*; Chaldæus, *infantes amabiles, qui involvebantur sericis linteis, q. d.* Matres comederunt parvulos suos, quos recens genuerunt, educarunt, fasciis involverunt, palmaque conformarunt, quosque proinde tenerrime amab mi : tanta fuit famis acerbitas! Hoc minatus erat Dominus, lu n3** *I^dcr.* XXVIII, 53; idque facium esse Hierosolymis d" Ju, patet *Thrcn.* jv, 10 : a Manus mulierum coxerunt ut oi**. filios suos. »

o' Xota : Hæc Pœna fu,t infidelitatis et infidelium ut matres comederent filios. Sic enim in Samaria, cum coluit vitulos aureos, matres in obsidione comederunt filios, ut patet IV/leg. vi,28. Idem contigit Hicrosolymæ obsess® a Chaldæis, ut palet hic, quia ipsa Jeremiæ et Deo fuit incredula. Idem eidem contigit obsessæ a Tito et Vespasiano, ut testatur Josephus, lib. III *liciti*, cap. vin, quia ipsa tum fuit incredula Christo. Idem contigit hoc sæculo in urbe Franche, quæ vulgo Sancerra dicitur: cum enim illa a Catholicis obsideretur, duæ calviniana* muliere* infantes suos comederunt sub annum Domini 1572, uti testatur Elorimundus Remundus, lib. *De Antichristo*, cap. vu; quin et ipsi hæreliciqui interfuerunt, et librum de hac obsidione ediderunt.

Si uccidit in sacerdos? — Hinc videtur aliquis sacerdos el propheta in templo a Chaldæis esse occisus, unus vel plores. Hvbræi cum Chaldæo accipiunt hæc de Zacharia filio Joiadæ, q. d. Quid querimini, matres, comedis filios, cum vos ipsi occideritis Zachariam prophetam atque sacci dotem lu templo? unde trudunt Judæi Zacharia: occidi sanguinem, instar oli® ferventis cITerbuisse, usque ad adventum Nabuzardan : qui id rescians, ejus necem magna senatorum cæde ullus est, et tum sumpta vindicta ferverescere desiit. Sed horum

fides sit penes Judæos. Eso certe nec expositioni huic, nec historias fidem habeo : olet enim Habini alieujus cerebrum et commentum.

21. Jacuerunt — occisi. Lyranus, Maldonatus et Sanchez, vel potius, ul cx Hebreo, Chaldæu* vertit, 7. d. Divites et delicati, qui cubare solebant super turgidos pulvinos et lectos eburneos, jama Chaldæisejecti et despecti, « foris, » id est in plateis, jacent et cubant. Ita et Paschasius, Hugo et S. Thomas. Sic cap. iv, vers. 5, dicit de iisdem : « Qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercorea. »

Percussisti. — Hebræus, Chaldæus, Septuaginta, laniasti, mactasti quasi lanio; hoc enim est hebræmn rnriuO *tabachta*.

22. Vocasti quasi ad diem solemnem, qui terrent ME DE CIRCUITU, — 7. d. TUO, quasi ducis COS- TEi°

trorum hostilium, nutu et imperio, vocatæ et congregata! finitima) gentes, uti olim solebant confluere Hierosolymain, cum aliquod festum celebre agebatur ; ita nunc cum Chaldæis vencí uni ad me terrendum et expilandum. Patet *Jeremiæ* i, 1S. Ilebada nervosius habent : *Vocasti HTJD mesurai*, id est *timores, terrons* vel *pavores meos*, id est, ul Vatablus, vocasli hostes qui mihi sunt timori, et quos timeo, ne mihi parvulos et filios eripiant. Septuaginta, *vocasti colonias* vel *paræcias meas*, id est omnes in villis el locis vicinis habitantes convocasti metu Chaldæorum Uierosolymam, ubi omnes obsessi, cæsi vel capti sunt, lia Theodoretus. Notat Sanchez hic alludi ad tria, quæ fiebant in die festo et solemni : *primo*, in eo mactabantur victim®, 7. d. Sic vocasti Chaldæos quasi victimarios, ut non boves, sed cives tibi jugularent ; *secundo*, ad festa undique confluebat ingens hominum copia, 7. d. Sic ingentem hostium vim congregasti contra Jerusalem; *tertio* (*quod* maxime hiciilen-dit) in festis erant securitas, facilitas et lætitia, 7. d. Te duce hostes evocante, ipsi quasi de victoria et preda certi, sic alacres in urbem confluerunt, ac si dies obire vellent solemnes et geniales, nec belli pondus difficile subire.

Educavi. — Hebraice 'DfWü *tippachti*, id est parvulos complanavi, formavi et enutrivivi, de quo dixi vers. 20. Singula hæc verba ponderanda sunt, singula enim ingens continent pathos.

Consumpsit eos. — Septuaginta vertunt, *omnes eos*; legerunt enim *cullam*; melius Noster et alii passim legunt *killam*, id est consumpsit eos.

Tropologice, totum hoc caput facile est adaptaro anima* peccatrici, quæ à Deo tot beneficii* afr eta, ob ingratitude omnium illa, omne inqtie gratiam et decorem perdidit; unde pœnitens credit ad Deum oratijue pro venia.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS SAPITIS.

Primo, Ohjmpiódorus, Paschasius et Bonaventura putant Jeremiam ad litteram hoc capite loqui de Christo ei Christi passione. Verum Jeremías luget hisce Threnis ad litteram sui temporis calamitatem : ergo tantum allegorico luget Christi afflictiones et cruces. Secundo, Theodoretus, Rabanus, Hugo, S. Thomas, Lyr<mvi et Vatablus putant hoc capul esse vocem populi, sive cujuslibet Judæi, vel Hierosolymis, vel m BaLynme lugentis communem cladem. Tertio et planissime, ut verba sonant. Origines, Eusebius, Rupertos, IhLræi et Vatablus censent Jeremiam hic lugere suas calamitates, praesertim eas quibus, tempore obsidians, a suis civibus afflictus fuit, Jeremiæ 20 et scq. hoc enim est quod initio capitis ait : Ego vir videns paupertatem ineam ; elvers. 14 : Factus, ait, sum in derisum omni populo meo ; unde et carcerem vinculaque sua plangit, vers. 5, 6, 7, 9, ac inedia et famem, vers. 15, 16, 17, ac verbera et alapas, vers. 3, 12, 30 ; simul tamen in scipso rcpræsentat et luget afflictionem populi sui, uti dicam vers. 7, 8, 10. Deinde, t-rs. 21, spem in Deum erigit, ostendendo utilitatem tribulationis. Quarto, vers. 40, suos cives hortatar ut convertantur ad Deum. Tandem, vers. 50, suas ærumnas et suorum civium plangendo, mala sunilia suit inimicis imprecatur (i).

1. Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis ejus. 2. Me minavit, et adduxit in tenebras, et non in lucem. 3. Tantum in me vertit, et convertit manum suam tota die. 4. Vetustam fecit pellem meam, et carnem meam, contrivit ossa mea. 5. Ædiûcavit in gyro meo, et circumdedit me felle, et labore. 6. In tenebrosis collocavit me, quasi mortuos semipiternos. 7. Circumædificavit adversum me, ut non egrediar : aggravavit compedem meum. 8. Sed et cum clamavero, et rogavero, exclusit orationem meam. 9. Conclusit vias meas lapidibus quadris, semitas meas subvertit. 10. Ursus insidias factus est mihi : leo in absconditis. 11. Semitas meas subvertit, et confregit me : posuit me desolatam. 12. Tetendit arcum suum, et posuit me quasi signum ad sagittam. 13. Misit in renibus meis Glia pharetræ suæ. 14. Factus sum iu derisum omni populo meo, canticum eorum tota die. 15. Replevit me

(1) Non solo suo nomine loquitur Jeremías hoc Threno, ut recte monet Rosenmuller, sed universus populus hebraicus suam miseriam sub unius viri persona conquestus inducitur; hinc a vers. 40, in prima *Pluralis* persona loquitur, a qua vers. 48 seqq. ad primam *Singularis* redit. Cum negat Parean, ullum hujus apud hebræos poetas consuetudinis exemplum afferri posse, non est recordatus vir doctissimus plurium Psalmorum, qui totius populi bcbraei acerba fata inter barbaros oppressores sub imagine hominis omni cruciatuum genere allekti conqueruntur, voluti *Psalm.* vi, xu, xm, xxu. Quod Pareau Jeremiam ait constanter solere populos inducere vel sub persona mulieris, vel m plurali numero loquemos, nihil valet. Quid enim obstat, quo minus vates c solita forma semel ilerumque discesserit?

Sed a vero discedere nobis videtur idem Rosenmuller, cum non admittendam censet sententiam eorum qui Jeremiam ita per totum hoc caput loqui existiment, ut suas afflictiones cum publica calamitate conjungat, adcoque modo voluti privatus modo tutius populi numine lamentetur. Nihil enim obstat quin de isto duplici objecto, scilicet de propriis et patris malis hæc lamentatio decurrat, qum argumentum carminis inconstans et vagum sit, ut it Il •seumuller.

Primo igitur, Propheta repræsentat perpassiones in corpore. provenientes *primo*, ex paupertate, vexatione ac verberatione a Deo ipsu illata, 1-4 ; *secundo*, ex captivi-

tate et carcere omne levamen excludente, 5-9 ; *tertio*, ex Dei ferientis implacabili studio, et hostium illudentium cantico, 10-14 ; *quarto*, ex dolore et luctu continuato, omnem animi æquitalem elidente, et interitum afferente, 15-18.

Secundo, exhibet affectus varios inanimo, cujusmodi sunt, *primo*, conversio ad Deum, cum humilitate ac spe conjuncta, 19-21 ; *secundo*, testificatio conscientie de Dei misericordia, 22-24 ; *tertio*, predicatio divinæ bonitatis, exemplo credentium, sperantium, ac patientiam colentium probatæ, 25-31 ; *quarto*, veneratio divinæ justitiæ, ad emendationem, non ad destructionem percutientiis, 32-36 ; *quinto*, commendatio submissionis erga Dei voluntatem, inspectionis in propriam conscientiam et deprecationis in Deum. cum acri objurgatione contra illos qui ita desipiunt, ut excludant Deum a gubernatione rerum humanarum. 37-41.

Tertio, sequitur oratio Prophetæ et populi, utrumque argumentum repetens, *primo*, per confessionem culpe, 42 ; *secundo*, per tolerantiam pœnæ a Deo immissæ et ab hostibus illatæ, 43-47 ; *tertio*, per proAidonem herymarum, 48-51 ; *quarto*, per querelam «le sui persecutione, oppressione et proxima ruina, 52-54 ; *quinto*, per supplicationem utnusque postulantem, sibi salutem et redemptionem, 55-58 ; hostibus pares injurii*, contumeliis et sannis illatis vices, 59-64 ; voti utnusque exheccudonem», 65, 66.

amaritudinibus, inebriavit me absinthio. IG. Et fregit ad numerum deutes meos, cibavit me cinere. 17. Et repulsa est a pace anima mea, oblitus sum bonorum. 18. El dixi : Periit fini" meus, et spes mea a Domino. 19. Recordare paupertatis, et transgressionis meæ, absinthii, ci fellis. 20. Memoria memor ero, el tabescet in me anima mea. 21. Hæc recolens in corde meo, ideo sperabo. 22. Misericordi® Domini quia non sumus consumpti : quia non defecerunt miserationes ejus. 23. Novi diluculo, multa est tides tua. 24. Pars mea Dominus, dixit anima mea : propterea expectabo eum. 25. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum. 20. Bouum est præstolari cum silentio salutare Dei. 27. Donum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentia sua. 28. Sedebit solitarius, et tacebit : quia levavit super se. 29. Ponet in pulvere os suum, si forte sit spes. 30. Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis. 31. Quia non repellet in sempiternum Dominus. 32. Quia si abjecit, et miserebitur secundum multitudinem misericordiarum suarum. 33. Non enim humiliavit ex corde suo, et abjecit filios hominum, 34. ut contereret sub pedibus suis omnes vinctos terræ, 35, ut declinaret judicium viri in conspectu vultus Altissimi. 36. Ut perverteret hominem in judicio suo, Dominus ignoravit. 37. Quis est iste, qui dixit ut fieret, Domino non jubente? 38. Ex ore Altissimi non egredientur nec mala nec bona? 39. Quid murmuravit homo vivens, vir pro peccatis suis? 40. Scrutemur vias nostras, etquæramus, et revertamur ad Dominum. 41. Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in coelos. 42. Nos inique egimus, et ad iracundiam provocavimus : idcirco tu inexorabilis es. 43. Operuisti in furore, et percussisti nos : occidisti, nec pepercisti. 44. Opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio. 45. Eradicationem, el abjectionem posuisti me in medio populorum. 46. Aperuerunt super nos os suum omnes inimici. 47. Formido et laqueus facta est nobis vaticinatio, et contritio. 48. Divisiones aquarum deduxit oculus meus, in contritione lilia! populi mei. 49. Oculus meus afflictus csl, nec tacuit, eo quod non esset requies, 50. donec respiceret et videret Dominus de coelis. 51. Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus urbis meæ. 52. Venatione ceperunt me quasi avem inimici mei gratis. 53. Lapsa est in lacum vita mea, et posuerunt lapidem super me. 54. Inundaverunt aquæ super caput meum : dixi : Perii. 55. Invocavi nomen tuum, Domine, de lacu novissimo. 56. Vocem meam audisti : ne avertas aurem tuam a singultu meo, et clamoribus. 57. Appropinquasti in die, quando invocavi te : dixisti : Ne timeas. 58. Judicasti, Domine, causam animæ meæ, redemptor vitæ meæ. 59. Vidisti, Domine, iniquitatem illorum adversum me : judica judicium meum. 60. Vidisti omnem furorem, universas cogitationes eorum adversum me. 61. Audisti opprobrium eorum, Domine, omnes cogitationes eorum adversum me; 62. labia insurgentium mihi, et meditationes eorum adversum me tota die. 63. Sessionem eorum, et resurrectionem eorum vide ; ego sum psalmuseum. 64. Reddes eis vicem, Domine, juxta opera manuum suarum. 65. Dabis eis scutum cordis laborem tuum. 66. Persequeris in furore, el conteres eos sub cmlis, Domiue.

Allegorico, Jeremías hic afflictus Christum patientem et cum eo quemvis martyrem repræsentat. Vide Dionysium Carthusianum illi singula adaptantem.

Tropologice, has Jeremiæ voces et lamenta imitetur pastor populi, in obsessa urbe; et Sanctus quilibet, incommuni calamitate et punitione reipublier. Ita S. Augustinus, inquit Possidonius, cum Africa a Wandalis vastaretur, flebat et lamentabatur assidue, cumque ejus urbs Uippon ab eis obederetur per 14 menses (unde et post mortem rju*, capta ab eis et concremata est), l«r»-uo ol 'idiottis mense, ex dolore in febrim incidit:

orabatque Dominum, ut aut urbem liberaret, aut servos suos ad perferendam voluntatem suam fortes faceret, aut se de hoc sæculo eriperet. Hoc tertium contigit ei : mortuus est enim in obsidione. Sub mortem Davidis psalmos pœnitentiales assidue legebat, et ubertim flebat, dicebatque etiam laudatos christianos et sacerdotes, absque digna et competenti poenitentia, exire de corpore non debere. Legant ergo tales hosce Threnos Jeremiæ.

1. Ego v is, — *q. d.* Ego Jeremías hujus cladis communis qua cum civibus meis involutus sum, non modicam partem video, id est exterior et su-

lineo. Isaías enim. Sophonias M alii propheta?, cladem hanc futuram praedixerunt, sed cam non viderunt, jam ante defuncti : Ezechiel vivebat, sed procul aberat, degens in Babylon»; solus Jeremías præsens cladem llierosoymæ aspexit, ac ejus pars magna fuit, non ob propriam, sed ob civium et patri® stragem, qu® assidue oculos ejus feriebat. Pro vir Syrus vertit *oigas*. quo nomine Syri solent vocare Deum, ob robur immensum. Hinc in abstracto vocant eum XDTTDJ *gaborutho*, *q. d.* Ipsa giganteitas, id est ipsa immensa fortitudo, el fortissima immensitas. Vide dicta *Isaia*, cap. tvn, 15.

Paupertatem. — Hebræum »31 ont plenius veritas cum Chaldæo et aliis, *afflictionem*; et Latinis quoquo afflictio et miseria vocatur *paupertas* per synecdochen. Mystice S. Bernardus, serm. 2 *De Cana Domini*: «Secundum, inquit, ferculum (in mensa Christi) est paupertas spiritualis, quam tria constituunt : depositio rerum et contemptus; vilitas et abjectio sui ipsius; abdicatio propri® voluntatis in omnibus. Voluntaria ergo paupertas, quæ sine possessione vel desiderio habetur, quanto expeditior est, tanto securior est. Custos et magistra est virtutum : sicut e contrario radix est viliorum immoderata rerum affluentia. Expedit esso nudos, cum diabolo, qui nudus est, luctaturos. Nudus athleta fortius dimicat; natator exuitur, ut fluvium transeat; viator, rejectis sarcinulis, bene cursitat. Nobilis itaque titulus voluntari® paupertatis, quam Christus docuit verbo : Beati, inquit, pauperes spiritu, etc. Consecravit exemplo; nec enim habuit propriam domum in qua caput reclinaret, et in qua cum discipulis pascha manducaret; neo proprium habuit unde tribulum solveret. Commendavit eam etiam ore prophetico, dicens : Ego vir videns paupertatem meam. » Subdit exempla : « Hujus paupertatis exemplum primi post Christum Apostoli tradiderunt, quando in primitiva Ecclesia multitudinis credentium erat corurmin, et anima una, et omniacommunia. Hæc Religiosis Apostolorum sequacibus indicta est; qu® comitem quirit paupertatem spiritus, ut humilia et abjecta de seipso sentiat et judicet, » etc.

In »a indignationis, — in castigatione, qua peccatis meis meorumque civium offensus el indignatus, me Jeremiam cum meis Judæis castigat. Alludit ad virgam vigilantem, *Jerem.* i, il.

Ems,— inimici. Ita Olympiodorus. Melius alii, « ejus, » scilicet Dei; hujus enim indignationem his Threnis passim inculcat, cumque assidue monte, æque ac oroolvebat afflictus ab eo Jeremías. Sic sponsa, *Cant.* i, l : « Osculetur, inquit, me osculo orissui. » Quis? utique sponsus, quem unum mento volvo, el alios pariter volvere opinor.

Nota: Solent pastores suarum ovium, et Sancti rcipublic® communem cladem, suis peccatis ex humilitate attribuere. Ita fecit hic Jeremías; ita fecit Daniel, cap. ix, el Machaban, lib. II, cap. vu. Ha S. Lupus, Treccensis Episcopus, Attii® adveu-

tanti occurrens, rogansqueqini; esset, ac audiens: Ego sum Attila, rex Hunnorum, flagellum Dei, dixit: «Et quis est mortalium qui Dei flagello resistat? Ego sum lupo dissipator gregis Domini; veni ergo, Dei mei flagellum, illoque utere, ut Deus concedit. » Jussit ergo portas aperiri, frunumque Allii® tenens, pedes cum cum copiis per mediam urbem deduxit. Atila quasi attonitus, alia porla egressus, civitatem intactam reliquit. Ra Nicolaus Olanus in *Athla*, cap. ix.

Allegorico Christus est vir, hebraice "Oî gâter, id est fortis, de quo dixit Jeremías, cap. xxxi, 22: « Femina circumdabit virum. ■ Hic enim vir, cum Moses, Gedeon, Jeremías aliique prophet® omnes so excusarent a salvando Israele, solus nostram afflictionem viriliter in se suscepit, et suam fecit.

Tropologice hic vir est Adam, « qui paradiso pulsus veras interni gaudii delicias amisit, » ait S. Gregorius lib. XXXIV *Moral*, cap. n.

2. Me minavit.—Hebraice est, duxit et deduxit.

In tenibras, — in carcerem tenebrosum, in quem a Phassur aliisque Judæis conjectus Jeremías, in eo vitam egit per lres annos, Jenra. xxxn et xxxviii. Rursum tenebr® significant res adversas, lumen prosperas (I). *Psalms*, uv, 0 : « Timor et tremor venerunt super me, et contexerunt me tenebræ; » *Job* xvii, 12 : « Post tenebras spero lucem, • *q. d.* Post nubila Phoebus, post luctum spero gaudium.

Et non in lucem,— *q. d.* In meras et cimmericas tenebras, omni luce carentes. Hanc enim auxesin significat negatio adjecta affirmationi, ut cap. ii, vers. 17 : « Destruxit el non pepercit, » id est plane, sine ulla misericordiadeslruxil. ExecA. xvni, 21 : « Vita vivet, et non morietur, » id est omnino vivet; *Isaia* xxxviii, l : « Morieris tu, el non vives, » id est certo morieris; *Joan*, i, 20 : « Confessus non negavit, » id est plane et discrle, sino ulla negatione aut tergiversatione, confessus est so non esse Christum.

3. Tantum in me vertit, et convertit manum suam tota die, — *q. d.* Deus per totos dies mihi non aliud fecit quam me assiduo colaphis et alapis credere. Est metaphora a colaphizantibus, qui continuo alicui alapas impingunt manu, nuno unam genam, nunc alteram conversila feriendo, itaque ictus geminando, lisque faciem versando et reversando instar fabri, qui ferrum versat, tundit et retundit, donec illud m eam formam quam cupit, effingat.

(t) Imago a tenebris ducta, ut apud aliorum populorum, ita et apud Hebræorum poetas frequens est, ad miseram conditionem repræsentandam, vide *Imi.* v, 30; *Jerem.* xin, 16; 1/cA. vn, S. Hoc autem loco respici ad profundas et umbrosas valles, ovibusquo minus tuta l"C4, Parean proliabile putat ex p.islorilto verbo jnj *Haag*, latine *minavit*, ul hic vertit Hieronymus. Sed utrumquo vai num nt latius usurpan, el m universum *ilucere* si^tue constat. (KuseumUer.)

4. VETUSTAM FICIT PFLLRM mram—ossiduaæruni-
na, fame et verberibus, detrivit in me juvenilem
dócorem, et senile» rugas pelli nica» induxit :
unde el ossa, quibus fulcitur corpus, id est vires
meæ occímj cl quasi contrita sunt. Ha Orígenes,
S. Thomas, Dionysius, Sic Psaltes ait, *Psal.* cxviii,
83: «Factus sum sicut uter in pruina; » uterenim,
pruina» expositus, contrahi et corrugari ac quasi
unescere solcL

r» 4 S. /Edificavit m gyro meo, — scilicet vallum et
Vsr*, ». aggeres, quibus vallarunt Hicrosolymam Chaldæi.
;la Chaldæus, Orígenes, Theodorelus.

Secundo cl melius, Orígenes el Rupertus sup-
plent vocem *carcerem*, *q. d.* Deus carcerem mihi
aptavit, coque me conclusit. Patet ex vera. scq.
ubi ait : « Iu tenebrosis collocavit me. »

Tertio, non male Maldonatus et Sanchez meta-
phorice explicant : « /Edificavit in gyro meo, »
hoc est circumvallavit me labore et felle, uti sla-
tta explicit, id esi omni ex pario circumdedit me
periculis et laboribus, sicut urbem quæ cincta est
muris; ila ul non possim ex uno malo fugere,
quin incurram in aliud (1).

Circumdedit me felle et Lahore, — id esi ama-
ritudine et defatigatione in tot laboribus, perse-
cutionibus et æurnnis. Ilebræa sio quoque verti
possunt : *Circumdedit caput et suspendit ipsum*, sci-
licci catena ei furca, quæ collo Jeremiæ injecta
fuit; *tertio*, Chaldæus vertit: *Circumdedit civitatem*,
eradicavit capita, id e^l duces populorum; *quarto*,
Ilebnei per/c/ accipiunt Nobuchodonosorem, per
laborem Nabuz.irdan, qui urbem el templum in-
cendit. Sed primus sensus est planissimus.

Allegorico Christus in passiono felle potatus est,
et fatigatus tot itineribus, plagis ac cruce.

0. In tbnrdrosib collocavit me, quasi mortuos
SEMPimftOS, — in perpetuum morti el oblivioni
datos, *q. d.* Jacui m carcere tenebroso et tetro,
perinde ac jacere solent m sepulcro mortui in per-
petuum, de quibu» dicitur *Psalms*, xlviii, 12 : u Se-
pulcra eorum domus illorum in ælernum. n Huic
apud Persas, career in quem morituri conjicie-
bantur, vocatur Wrr., *lethe*, id est oblivio ; Romanis
barathrum, a profunditate cl luto. Sic Ezechiel,
cap. ixvn, Judæos in Babylone captivos vocat
moi tuos, el IUBYionem vocat eorum sepulcrum;
ac consequenter reditum e captivitate in patriam
cl libertatem , vocat resurrectionem : uti enim
servitù* civilis est mors; ita career est sepulcrum,
el mcarceratio civilis hominis sepultura.

T,, 7 I. Circumedicavit adversim me.— Hebraice
teixu. est TU *yodar*. id est quasi **sepem** obstruxit super

(1) Amaritudo et æninnu sistuntur audaci et eleganti
figuri, quasi hostiles copili) quibusJova mUerum circum-
dat el angusUl. Imagino haud absimili usus est Ovidius,
ÎYtU V , V, H

Tíá «m cucumkUt denarum turlu maloran*

J **bus**,tl, calamitatum turbas contra ipsius tentorium
pouter queritur. (ltoacxuuuUer.)

mo, *q. d.* Deus undique tne Jeremiam conclusit
carcere et compedibus, no qua effugiam. Ha Chal-
dæus, Orígenes, Hugo, Dionysius.

Secundo, Rabanus et S. Thomas accipiunt hæc
de populo obsesso Hierosolymæ; Theodoretu%
Rlipertuset Lyranus de captis in Babylone. Joro
mias enim hic ita suam calamitatem luget, ut si-
mul etiam cladem populi lugeat : hæc enim eum
angebatur, ac si propria fuisset. Unde quædam
verba magis Jeremiæ, quædam magis populo con-
veniunt, ut quod hic dicit : « Cinumædiflcavit
adversum me; » et vers. 5 : « /Edificavit in gyro
meo. »

Tropologice S. Gregorius, homil. 12 *in Rzech.t*
« Habemus, inquit, compedes ipsam infirmitatem
et corruptionem mortalitatis nostræ ; sed , cum
tribulatio nobis et gemitus additur, ipsæ ualuræ
compedes aggravantur. »

8. Cum clamaviro (ex Hebræo verti potest:*Cum
clamalnim*) ; EXCLUSIr, — vel, ut Septuaginta,*obstru-
xit*, scilicet fenestras , viam et fores cœli, ne ad
Deum pervadat oratio mea, *q. d.* Deus mihi est
inexorabilis, ut ait vers. 42 et 44. Hinc patet hæc
non tam ad Jeremta personam, quam ad po-
puli, quam ipse hic repræsentat, perlinere. Jere-
miæ enim exorabilis et favens fuit Deus, populo
vero inexorabilis : unde pro eo Jeremiæ vetuit
orare, cap. xiv, vers, 11. Quæ sane extrema afflicti,
el undi(lue ab hostibus obsessi, est calamitas;
ul tam Deum , quam homines, habeat infensos,
ac ccelum ipsi æneum, æque ac terra ferrea esse
videatur.

9. Conclusit vias mras lapidibus quadris,—q. d.
In carcere quasi lapidibus quadris obstructus te-
neor, ne qua via abeam aut evadam : hinc semi-
tas, scilicet evadendi, subvertit, id est evertit, hoc
est egrediendi omnem modum et viam ademit,
ut nullum usquam patrat effugium , nullus ela-
bandi aditus. Pro *subvertit*, a Castro vertit, *excae-
cavit*, id estancas fecit semitas, id est occultavit
vias evadendi, ne eas invenire possim. Verum
hebraico non est my *iffer*, id est oxcæcavit, sed
rnip *iffu*, id c4 curvavit, dejecit, evertit; Vala-
blus vertit, *depravavit*. Hac phrasi significat Deum
tam Judæis, quam Jeremiæ, omnem spem auxi-
lii et evasionis tum o carcere, tum potius ab ins-
tante urbis et gentis excidio præcidisse. Ilæo phra-
sis notai ejus (pii positus est in ardis, e quibus
eluctari nequit,extremum angorem et desperatio-
nem. Sic Job, cap. XIX, vers. 8 : u Semitam, ait,
meam circumsepsit, el transiré non possum (2).»

10. Ursus ixsidians factus est mihi. — Deum Vers.it.
juste sævientem in se el Jmheos, vocat ursum el !'AirT^
leonem; quia Deo tribuit, quod hostos quasi ursi futi
cl leones, Jeremiæ insidiantes et invadentes, Deo nnui M

(Î) C. B. Michaoli» altegoricas hosco phrases Rumpia»
ohbcrval a vcnalorilius, nul unis leontbusvc, qui vel intra
angusto» ne circumseplos uinaque tramites, undo evaders
non panini, feras concludunt, vcl per devia oc perplexa
agiuuul, ul nesciant «pio vadaul.

permitiente, fecerunt, quibus ipse fuit quasi scopus, in quom ipsi omnes sagittas conjecerunt. Ita RuportUS, 7. *d.* heus, qui mihi ante erat pater et protector, jam in Chaldæis factus est mihi ursus et leo. In urso notatur sævitia laniandi et devorandi; in Icone etiam invictus animus, terror et fortitudo. Undo Scriptura hæc duo animalia solet jungere, cum horribilem cladem significat, ut *Proverb.* cap. xxvni, 15; Osee, cup. xiii, 8; Arnos, cap. y, 19.

Nota : Loquitur hic Jeremías nomino, non tantum suo, seu et patriæ et civium suorum; quibus ipse datus erat pastor, propheta et præco. Undo de Hierosolyma hæc explicant Theodorelus, Chaldæus et (dii, 7. *d.* Chaldæi, (piasi ursi et Icones, llierosolymæ insidiati, eam ceperunt, vastarunt, et in eam quasi scopum omnia tela jaculati sunt.

Secundo, aliqui per ursum accipiunt Nabuchodonosorem, per leonem Titum. Gravius enim et suivius fuit excidium illatum Judæis a Tito et Romanis, quam a Chaldæis. Verum omnia hæc proprio spectant ad excidium Chaldæorum : ulterius tamen acies Prophetæ, vel Spiritus Sancti, hæc omnia direxit ad excidium Romanorum. Sicut ergo Judæis ursus et leo fuit Nabuchodonosor, ita *BSget* Titus.

11. *Semitas mbas surveitit*. — Recto: hoc enim significat hebræum "ITIO sorer, quod a TIO sur, id est recessit, geminata littera *rcsch* descendit, et significat, declinavit, recedere fecit, evertit, subvertit (I), 7. *d.* Sicut ursus et leo hominem in semita aggredientes eum supplantant, subvertunt, occidunt : ita et Deus me 'eremiam volentem per semitas occultas ex Hierosolyma effugero, per Phassur et Judæos comprehendit, subvertit, et in carcerem detrussit : pari modo populum meum, puta Judæos, ex Hierosolyma capta fugientes per semitas hortorum regionum, a Chaldæis comprehendit, subvortit, et occidi aut captivari fenit. Undo explicans, subdit : « Confregit me. »

Secundo, « semitas, » id est actiones meas omnes subvertit, id est in alium exitum, quam in quem ego intendebam, declinavit; fecit ut omnia mihi malo succederent. Ita Maldonatus.

Tertio, Chaldæus *sorer* a TO m>, id est spinto, deducens, vertit : *Spinis sepstf semitas meas*, ut, si progredi velun, in spinas incurram, iisque pungar et cruentur.

Confregit mb, — 7. (i. Totum me a capito

(I) hi est, inquit Rosenmuller, fecit ut mihi deficient vi/n; id vero fit vel mobilitato sell in prmclpitia dehiscens, vel fonte nut nggprilius, quibus via intercipitur, fitque invia, vel diverticuli* ioriui*ueatn iguoribikup reddentibus Ollo significare potai : *Petit ut aliquis a via declinarcit* deduxit aliquem a via. Metaphorini a Icone et tirso petitam (vers. IO) hoc commate conilnnari arbitratur : « Diri, Inquit, oinninn poird taglia aliqnm a vii deducere, 4 clamore ruo illuni ita reddat attonitum, ^t do via recta decedat, n Il.inc Interpretationem 411am hx commend.dnlem consol Rosenmuller, haud Um in levi babondaui cxldmimua.

xu.

nd talos, a cute ad ossa concussit, conquassavit, contrivit.

Posuit me desolata*. — Ila et Septuaginta. we, Reihcet Jerusalem ; vel potius animam Jeremiæ : unde hebraico est masculine CD2TJ *scomtm*, id est desolatum me posuit.

12. *Tbtexdit arcum ruum*, — id est omnium majorum telis objectus fui, omnibus ærurnnis, quasi Jaculis suis confixit me Deus.

Posuit mb quasi signum ad sagittam, — posuit me scopum in quern ipse et omnes sua tela collinient, ut cum configant. Pro *signum* hebraico est ■TOO *mattara*, quæ vox non tantum signum significat, sed et custodiam, id est carcerem ; quasi in ro Jeremías defixus sit instar scopi, ut sagittis configeretur. Hinc Arabicus Antiochenus vertit : *Fecit me obstaculum* (Alexandrinus *adversum*) *sagitter. suæ*.

Legimus de exercitatis et peritis sagittariis, quod SigfiUrM quolibet ictu scopum configerent. Tales fuerunt ohm iqpohe insularum Balearium, qui pueros suos ila in arte jaculandi exercebant, ut cibum eis non darent, nisi prius cum sagitta confixissent : et Benjaminita, qui etiam pilum jaculando Ungebant, Judie. XX, 16. Celebratur Alcon Cretensis sagittarius, qui, cum vidisset filium Phalarum a serpente circumplexum, adeo certo ictu serpentem percussit, ut filii corpus non Ungeret. De quo Virgilios, *eclog.* 5 :

Aut landes Alconis habes, aut jurgia Codri.

Domitianus imperator, teste Suetonio, quarumcumque ferarum capita ita directe sagitta feriebat, ut duobus jactibus quasi duo cornua efficeret; quandoque in pueri procul stantis, præbenlisquo pro scopo dispansam dexteram, sagittas tanta arte libravit, ut omnia digitorum intervalla digitis intactis contingeret. Simile est quod faciunt malleatores æris Dionanti, qui inter duos pollices locum malleo percutienli ostendunt et præbent, quem percussores ita certo et continuo ictu feriunt, ut ab hominum memoria in tanto numero vix ullus inventus sit qui errarit, et pollicem tenentis æs tetigerit et kesarit. Parthi fugientes hoitem a tergo sagittis certo configebant, testibus Virgilio et Lucano :

Fideulemquo fuga Parlhurn vervuaxjuo sigilli.

El :

Ocyor et missa Parthus post tergi sigilla.

Multo magis Deus certo scopum quem vult attrahere et ferit, quemque vult mortificare directe tangit in eo quod amat et concupiscit, illudquo adimit, vel in eo crucial. Ra Jacob nimis amantem suum Joseph mortificavit!, permiRando Joseph vendit et abduci. ItaDavidom in Absolono, Abi ahamum m Issaci immolatione, Holi in filiis afflixit.

13 .Misit lx nsainus (id esi in teneram carnem

fui» cl corpus mourn : est synecdoche) filias piiake-
rX \r* TnjE, — id est sagittas quæ in pharetra, quasi fill®
i tti, in matris utero continentur. Sic Horatius, ode 22,
lib. II, vocat : « Pharetram gravidam sagittis. »
Nomine *pharetra* significat Dei providentiam ,
judicium, vindictam, ex qua emittit tela, id est
flagella, « in renes, » id est concupiscentias et de-
sideria mea, intima æquo ac xecretissima (tales
enim in homine sunt rmes), quia omnia volis et
voluntati meæ contraria facit ; non ut me perdat,
sed ut corrigat, erudiat, perficiat. Ita Orígenes et
Rabanus. Hinc Arabicus Alexandrinus vertit : *In-
jecit sagittam suam in renes meos*; Antiochenus ;
Ingressa est jam in renes meos sagitta ej «.
Secundo, nominat renes, ut significet maximum
dolorem; hic enim in renibus maxime sentiri so-
let. Quocirca renes in arcano sermone sunt quasi
sedes correptionis castigationisque divinæ, juxta
illud *Psalm*, xxv , 2 : a Ure renes meos; » et *Je-
rem*. Xu, 2 : a Prope es tu ori eorum; el longe a
renibus eorum, p Unde *Psalm*, xv, ", dicitur :
« Usque ad noctem increpuerunt me renes mei ; d
et *Job* xv!, 14 : « Convulneravit, ait, lumbos
meos (qui sunt sedes renum), et effudit in ter-
PhKdra ram viscera mea. » a Pharetra Del, inquit Raba-
M nus, est occultum Dei judicium vel consilium :
tei ja- wgitlam vero de pharetra ejicit, quando de oc-
lidum. culto Judicii consilio apertam sententiam emittit :
quod enim flagellatur, quisque agnoscimus; sed
ex qua causa flagellum veniat ignoramus. Cum
vero post flagella, vilæ correctio sequitur, aut
non sequitur, consilii ratio aperitur : aliquos
enim feriendo corrigit et emendat, alios duriores
reddit, ut juslius damnet, ul Pharaonem. »
Cbrbtoi Moraliter, dicat hoc cum Jeremía ChriKus in
et m» cruce, S. Sebastianos et quilibet Christianus :
* Tetendit arcum suum, el posuit ino quasi si-
tipam gnum ad sagittam; misit in renibus meis tilias
tdunfl phactræ su®. » Sic enim Christus a positus est
in signum, cui contradicetur, » et in scopum de
quo configendo Judæi et Gentiles certarunt, *Luca*
n, 34. Sic Job, cap. xvi, 13 : « Ego, inquit, ille
quondam opulentus repente contritus sum, etc.,
posuit me quasi in signum: circumdedit mu lan-
ceis suis; » et S. Paulus, l *Thessal*. m : a Nemo,
inquit, moveatur tribulationibus istis : ipsi enim
scitis quod in hoc positi sumus, » quasi scopus,
ut jaculis trajiciamur. Idem I *Corinth*, iv : a Spec-
taculum, inquit, facti sumus mundo, angelis et
hominibus, etc. : usque in hanc horam et esuri-
mus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis cae-
dimur, etc.: tanquam purgamenta hujus mundi
facti sumus, omnium peripsema usque adhuc; *
et II *Corinth*, xi : «In laboribus, inquit, plurimis,
in carcenbus abundantius, in plagis supra mo-
Twa d- dum, in mortibus frequenter, n etc. *Primo* ergu
ll c sciati fidelis, quod tota vita boni christiani est
u mm
wu. crux , vel interna vel externa , vel immissa, vel
sponte assumpta; haneque quotidie exspectaro
et optare debel ; quotidie enim vel u Deo, vel a

dorinone, vel a carne, voi al) amicis, voi ab ini-
micis, vel a maledicis linguis sagitta aliqua con-
figetur. Sic morbi sunt sagitta* Dei. Sagitta in re-
nibus est calculus, sagitta in latero est pleuritis,
sagitta in oculo est calarrhus, sagitta in capite
est vertigo, sagitta in stomacho est cruditas; sa-
gilt® in aure sunt convicia et maledicta; sagilt®
in anima sunt motus superbi®, ir®, libidi-
nis, etc., quos suscitât dæinon; sagilt® in bonis
sunt damna opuin et fortunarum. Ita Fredericas
III imperator audiens ab improbis inulta in so-
maledicta jactari, ad proceres suos conversus :
« An nescitis, inquit, principes quasi signum ad
sagittas expolitos ? turres enim pncaltas fulgura
feriunt, humilia tecta ^rætereunt. »
Secundo, sciati sagiltas has undecumquo venien- Deu ei
tes esse sagittas Domini, id est providenti® et *mor®
amoris ejus erga nos ; non signa odii, non tela
malevolenti®. Sagittat ergo nos Deus primo, ut mi na-
nos recalcitrantes et superbos sternat, sibique
subjiciat; sic sagittavit Paulum, cum eum pro- l
stravit et convertit. *Secundo*, ut peccata præterita SeamU
castiget et expiet; ila sagittavit hic Jeremiam et
Judæos. *Tertio*, ut concupiscentias in carne nostra TmU.
occidat; sic luxuriosos sagittat morbis, utque
cum concupiscentiis certare casque vincere do-
ceat. *Quarto*, ut hominem ad perfectam palien- Qiurü.
tiara, id est sanctitatem et perfectionem, perdu-
cat. « Patientia enim opus perfectum habet, n in-
quit S. Jacobus cap. i, 4 : sic sagittavit Job. *Quinto*, Qixldu.
ut hominem Christo similem et vicinum efficiat.
Slatuit enim Deus suam virtutem et gloriam in
hoc mundo ostendere in forti sanctorum patien-
tia : unde veniens in mundum non alium sibi lo-
tiim elegit, quam in cruce. Vis ergo invenire
Deum? quæro crucem. In cruce es, gaude : Deum
enim tecum habes, ipse enim ait: «Cum ipso
sum in tribulatione : eripiam eum, et glorificabo
eum. n Ita, cum S. Antonius post acrem luctam
cum dæmonibus rogaret Christum : « Ubi eras,
bone Jesu , ubi eras? » respondit illi Dominus :
« Antoni, hic eram, sed exspectabam videre cer-
tamen tuum. » *Sexto*, ut hominem a terrenis de-
sideriis et cogitationibus ad coelestia transferat,
cæloque præparet.
Tertio, sciati Christianus quod quotidie se of-chrbtu.
ferre debeat cruci, et stare constanter, quasi si- Da'
gnum ad sagittam; imo <piolidie aliquam crucem lln¿
a Deo pelero, uti faciebatS. Xavcrius, qui in as- eup<xU<
siduis laboribus, persecutionibus et æurnis cnxwa-
orabat Deum ut se iis non liberaret, nisi majores
immitteret: generosi enim animi est cum S. Paulo
gloriari in cruce. Ergo, ut adversa quælibet su-
peremus, cogitemus nos hic a Deo positus esso
quasi signum ad sagittam, ac resolvamus con-
stanti animo nos omnes Dei sagiltas excepturos;
ideoque mentem per cogitationem, spem et amo-
rem m cæloel Deo defigamus : qui enim in coelo
cum Beatis versatur, omnia ha® infima bona et
mala, quasi mimma el nullius momenti, des-

picit. Quare animum a terra et a torpore ad angelos transferamus; conversatio nostra sit in consiliis. Corpore tantum degamus in terris, ut -agili® lue solum corpo-- feriant, non animum. Anima hic instar angeli in corpore assumpto versatur: angelus enim nulla bona vel mala corporis assumpti sentit, quia angelus est a coipore s-junctus, et in cœlo habitans. Ita faciat et anima sancta: cum enim hoc fecerit, et per resignationem ac patientiam cruce superior evaserit, nullam crucem sentiet, et sæpe illa liberabitur. Ideo enim Deus enicem immittit, ut ad patientiam elvictoriam nos perducatur, qua parta bellum omne et crucem subducit.

nu- is. 15. Imuuia vii me absinthio. — Idem dicit quod priore hemistichio: « Replevit me amaritudinibus; » et vere. 5: a Circumdedit me felle, et labore; » unde vers. 19, fel et absinthium conjungit S. Hieronymus, per hæc accipit angustias, necessitates, malorum magnitudinem: Theodoretus amaram et acerbam vitam; idque ad eorum purgationem et medicinam, ait Hugo. Huic enim servit absinthium.

Nota: Pro *replevit*, hebraice est »3JP3®n A 'nani, id est *saturavit me*, ut vertunt Sepluaginti, aniuritudine, quasi myrrha. Myrrha enim hebraice vocatur n o mor; inde hebraice mio men r et mura, ac lalinum *amura* et *amaritudo*. Myrrhæ enim amarities inter amara primas tenet: unde si comedatur, lacrymas ciet, ventremque et totum hominem amaricat. Hinc doloris et acerbitalis est symbolum, uti significat hoc ejus ænigina:

De lacrymis. et pro lacrynis mea cœpit origo.
Ex oculis fluxi, sed nunc ex arbore na»cor.
Litus honor frondis, tristis sed imago doloris.

Hinc sponsa in *Cantio*. cap. i, 12: « Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi. » Et cap. iv, 6: « Vadam ad montem myrrhæ, et ad collem thuris. » Talis fuit mons Calvari® Christo crucifixo, ejusque sponsæ. Et cap. v, 5: « Manus meæ stillaverunt myrrham, et digiti mei pleni myrrha probatissima. »

v«>. u. 10. Frbgit au nomeiium DBNTFs meos. — Hebraico est: Fregit *dentes meos in calculo*, vel *ad cal lam*, quo scilicet rationes et numeri subducuntur: « ad numerum » ergo, id est ordine et sigillatim quemque designando: hoc enim est hebræum P'H *chatsats*; unde dicitur TI *diets*, id est sagitta, quia una post aliam online emittitur, q. d. Ad unum omnes dentes meos fregit, dum videlicet calculos sive lapillos pani meo miscuit, quos dum mordeo, confringo dentes meos. Undo

Secundo, alii passim cum Chaldæo et Septuaginta vertunt: *Confreyit lapide dentes meos*. Mixti ergo reipsa fuerunt in carcere lapilli panibus Jeremice, qui attriverunt dentes illius, idque vel ex malitia Judæorum, vel potius ex fame et penuria; sic enim dum pauperes sub cinere coquunt suos panes, multum pulveris et lapillorum eis

admiscetur. Sic ergo Jeremias panem terupulis pL num comedit, qui magnum ei dolorem et molestiam attulit. Unde Seneca, lib. I *De Benefc.* cap. vu, beneficium quo i noxam et cruciatum affert, vocat panem lapidosum, ita Hebræi et Vatablus.

Tertio, Maldonatus: *Confregit lapide dentes meos*, id est, inquit, maximum mihi dolorem fecit, ac si lapide contrivisset mihi dentes, cosque instar arenæ comminuisset et pulverizasset, ait Il. Piatius.

Quarto, alii: L *pide*, inquit, id est calculo decretorio et condemnatorio, ad mortem damnavit omnes dñtes, id est omnia membra mea. Olim enim iudices, calculis in urnam jactis, ferebant sententiam, condemnationis, si atrum calculum jacerent; absolutionis, si candidum. Primus sensus est planissimus.

Allegorico dentes sunt Apostoli, qui confracti sunt, cum fugerunt in passione Christi.

Tropologice: Dentes, inquit Ribanus sunt prædicatores, qui populo, vel interni sensus, qui animæ cibum verbi Dei præmandunt et dissecant, atque aliena præacidunt. Si primi msorcshi edentuli sint, vel dentes hibeant obstupescerent; puta si siut imperiti, aut in terra terræque bonis defixi, famem sentiet totum corpus, id est totus populus et tota anima.

Cibavit me cinere, — prostravit me, ut humi sedens iu cinere, cum eo panem meum miscere debeam. Sic ait David, *Psalm*, ci, 10: « Qma cinerem tanquam panem: landucabam: et potum meum cum fictu miscebam. »

Nota: Cinis et saccus, sive cilicium, olim erant signa luctus et habitus paniteu'ium. Ita Judith et Judæi in obsidione Hol. ph rnis inducti ciliciis, cinere asperserunt capita, *Judith* cap. iv, 9 et 10, et cap. ix, i. Idem fecerunt, cum angelus sub Davide plagam inferret populo, I *Paral*, xxi, <6. Idem fecit Esther cum suis, cap. vr, 1 et 3; Job cap. xvi, 15, qui et cap. XLii, ait: a lgo pœnitentiam in favilla, et cinere; » et Machabæi, lib. i, cap. il, 14, et Daniel, cap. ix, 3. Undo Chaldæus hic vertit, *Aumihutif in cinere*; alii, *involvitur, obtexit, obruit me cinere*; si *me*, ergo et panem cibumque meum. Minus recte Vatablus transfert, *vertit me in cinerem*; et Tigurina, *praapitavit me in lutum*.

Moraliter cibatur cinere, qui sæpe de morte cogitat illudque recollit: « Cinis es, et in cinerem reverteris, » *Genes*, m, 19. *Secundo*, qui memor est suæ vilitatis, illudque ruminat: « Quid superbit terra et cinis? » *Eccles*. x. *Tertio*, qui cutn S. Job, cap. XLii, « pœnitentiam agit in favilla et cinere. » Ita S. Franciscus, teste S. Bonaventura, poenitentia causa, et ut gulam ac sensualitatem mortificaret, panem suum aspergebat cinere, ut cum redderet insipidum. Idem fecit S. Jacoponus S. Francisci assecla, qui hunc modum vincendi gulam tradebat: si quis sciuerit, absinthio, aliavo

amara vel insipida re cibos pidos faceret insipidos : imo ipse lentatus appetitu carnis, ut cum vinceret, carnem emit, eamque putrescere permisit, putidamque quotidie ori admovebat. « Cibavit ergo me cinere, » *q. d.* A gustu et cunctis meis sensibus abstulit omnem saporem, omnem delectationem et consolationem : nec tantum a sensibus, sed et ab omnibus facultatibus et potenti» animai me® : hoc enim est quod sequitur :

17. Replisa est a pace anima mea. — Ita legunt Romana, Uebræa et Septuaginta. *Pacem* vocat quietem, prosperitatem et gaudium; unde sequitur : « Oblitus sum bonorum, » scilicet felicitatis pristin®, *g. d.* Anima mea caret omni solita tranquillitate, lælitia et felicitate. Tanta enim malorum omnium congeries me ita obvallat et penetrat, ut omnem præterit® Ireliti®, et bonorum memoriam mihi excutiat. Dicant hoc damnati, qui in tormentis repulsi sunt a pace et a Deo, qui est omne bonum : ubi bonorum quere hic habuerunt, non reminiscuntur amplius. Sic Epuloni re meabat Abraham memoriam honorum, quæ in vita habuerat : « Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, » Lue. xvi, quia præteritarium deliciarum non recordabatur; sicut Beali in cælo obliti sunt laborum quos hic sustinuerunt, S. Laurentius su® cralicul®, S. Stephaniis lapidum, S. Calharina rot®, S. Sebastianus sagittarum, alique martyres suorum tormentorum jam quasi non recordantur. Unde, *Job.* xi, 16, dicitur : « Miseri® quoque oblivisceris, et quasi aquarum qu® prælerierunt non recordaberis, et quasi meridians fulgor consurget tibi ad vesperam, et cum te consumptum putaveris, orieris ut lucifer? » Cum sancti videbantur consumpti a tyrannis, oriebantur ut splendentes steli® in coelo. Sicut aqu® fluminum jam delapsæ non retrocedunt ut jecurrant, sed ad mare pergunt: sicili® miseri® jam claps® ad Beatos non recurrent, ut dicitur Apec. XXI : « Et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor: quia prima abierunt. » Hinc Christus resurgens, audiens duos discipulos de sua morte loquentes : « Tu solus peregrinus es in Jerusalem, et non cognovisti qu® facta sunt in illa his diebus? » ait *qua?* quasi oblitus tormentorum omnium qu® biduo ante sustinuerat. Sancti ergo cum Christo dicunt illud Josephi, *Genes.* xli : « Oblivisci me fecit Deus laborum meorum. » Sicut ergo Beati malorum, sic damnati bonorum hujus sæculi penitus obliviscuntur. Vere Sapiens, *Eccli.* cap. xi, 19 : a Malitia, inquit, unias hor® oblivionem facit luxuri® mago®;» nimirum acerbitas et angustia hor® mortis», omnium deliciarum transactarum memoriam abolet. Dum ergo es in deliciis, memento tuis : imonent tibi illa? damnatorum voces, *Sapient.* v, 8 : « Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia ille tanquam umbra » etc.

Ib l'Mun fixjs HEU- — Hebraice est nç>-

(*hi*, quod *primo*, Chaldæus, Vatablus et Pagninus *in Ut* vertunt, *periit robur meum* vel fortitudo mea; *seundo*, Septuaginta *periit victoria mea*, *q. d.* Spes victori® mihi periit, qua sperabam me hostes et tot mala superaturum, utpote cum videam Deum s mihi adversum; *tertio*, alii vertunt, *periit stabilitas* aut *perpetuitas mea*; *quarto*, R. Salomon, *periit scutum meum et cetera mea*; *quinto*, R. Abraham, *periit statio mea in fortitudine quæ mihi erat*; *sexto*, Sato, *e* No<ler optime vertit, « periit finis meus, » id est perii ego, periit vita mea brevi finienda, *q. d.* Venit finis vil® mere, quo ego cum vita peribo; actum est de vita mea : ut sit hypallage. Vel simplicius, *periit finis*, id est, periit mihi spes videndi lineam malorum meorum, *q. d.* Nunquam miseri® mere finientur, non est quod expectem unquam liberationem ab his malis, non est quod deinceps sperem ullam quietem, libertatem, gaudium aut consolationem. Est hebraismus, sic enim Hebræi dicunt : Periit fuga a me, periit spes, periit gaudium; hoc est, nullum mihi est effugium, nulla spes, nullum gaudium; sic ergo et *periit finis*, hoc est, nullus erit malorum meorum finis.

Dicant hoc reprobi ad æternitatem gehennæ et incendii damnati. Spes finis levat dolores, etiam acerbissimos. Dicunt enim miseri : « O passi graviores, dabit Deus his quoque finem. » Verum ubi dolorum non est finis, idque miser certo scit, hoc est quod cruciat, quod in desperationem et rabiem eum adigit. Quocirca hæc vel maxima damnatorum est poena, cogitatio æternitatis su®.

19. Recordamini, — o Deus ! Est repentina apostrophe Prophet® plangentis, et dolore fluctuantis, atque huc illucque respectantis, num alicubi spes opis affulgeat. Dum enim ad naturam et humanam præsidia respicit, desperat atque : « Periit finis meus : » dura vero ad Deum suspicit, spem concipit atque : « Recordare paupertatis et transgressionis mere, » id est miseri®, in quam propter transgressionem meas incurrere. Ita Rabanus.

Secundo et melius, « paupertatis, » id est miseri®, « et transgressionis, » qua scilicet mei cives Ilicrosolymite et Anatholite in me afiligendo amicitia® et humanitatis jura violant. Ita Rugo, Lyranus et Dionysius; unde Septuaginta vertunt, *persecutionis meæ*; Chaldæus, *quam dure traxerunt ab hostibus*; Vatablus, *rebellionis meæ*, qua scilicet mihi et oraculis meis rebellant, Hebræum enim vox *merud* significat rebellionem, et *ri mere* sumitur passive non active, idemque est quod *contra me*. Minus recte ergo Dionysius exponit : « Transgressionis, » id est exsilii, quo de terra propria in aliena®, translatus et transgressus sum; et Paschasius : « Transgressionis, » inquit, quam « cilicel ego Christus in me luendam pro hominibus accepi. Christus enim factus est pro nobis peccatum et maledictum, ut ait Apostolus, *Galat.* iii. 13.

Mystice tamen hæc verba adaptari possunt

Pianati
botx>
rncn.
Bsalt

nu'ornn
coDtur.

v»T». ia
*““

Clirislo peccala nostra luenti, quasi ipse in cruce victima, scelera cujusque fideli; animæ dependens, dicat ei : « Recordare paupertatis (nuditatis) et transgressionis meæ, absinthii et fellis, » quo pro te potatus sum. Cui mens pia vicario amore et compunctione transfixa occurrat, dicatque : « Memoria memor ero (tanto? erga me charilitatis), et tabescet in me anima mea. ¶ Christi enim patientis personam hic sustinet et repræsentot Jeremías.

Absixtdii et fellis, — id est amarissimæ afflictionis, ut dixi vers. 5 et 15.

rotto. 20. Memoria memor ero, — *q. d.* Dum ex velie-
menti et acerbo sensu calamitatis meæ, et populi
moi, assidu) cum mente volvo et memoror, ta-
bescit et instar ceræ liquescit et fatiscit anima
mea. Ita Theodoretus et Rupertos. *Secundo*, Hugo
et S. Thomas exponunt sic : Dum recordor bene-
ficiorum Dei, tabesco et liquesco. *Tertio*, Rabanus,
Lyranus et Dionysius sic : Dum recordor pecca-
torum propter quod ita acerbè punior, tabesco.
Quarto, alii sic : Dum recordor et recolo hæc
tria: primo, infirmitatem meam; secundo, lapsum
meum; tertio, iræ Dei flagella; tunc mens mea
pudore et compunctione quasi tabescit; « ideo
sperabo : » quia cor contritum non despicit Deus.
Primus sensus uti simplicior, et magis cum præ-
cedentibus connexus, ita et germanior est; inci-
pit enim hic Jeremías ex tribulatione sua se eri-
gere, seque excitare ad spem et fiduciam melio-
rum.

Monti- Moraliter, disce hic quantum bonum sit jugis
l Dei sui que memoria. Hæc enim omnium bono-
rum est causa, sicut oblivio omnium malorum.
Hinc iterum Moses inculcat Hebræis: a Recorderis
• Domini Dei tui,» Deutor. vin, 2, 18, etc. Sic Anna
recordante et invocante Dominum, quasi merces
subditur : « Recordatus est ejus Dominus, » ut
conciperet et pareret Samuelem, I *llcg.* i, (9. Sic
Esther memorante et orante Dominum, dicitur
cap. X, 12 : « Recordatus est Dominus populi sui,
ac misertus est hæredilatis suæ, » ut per eam li-
beraret Judæos neci destinatos ab Aman. Ex ad-
verso Isaias Damasco excidium et desolationem
intentat, cap. xvn, 10: « Quia, inquit, oblita es
Dei salvatoris tui, et fortis adjutoris tui non es
recordata.» Et Ezechiel Hierosolyma?, cap. xxm,
35 : « Quia, inquit, oblita es mei, et projecisti me
post corpus tuum, tu quoque porta scelus tuum. »
El Osce, cap. i, 6, jubetur filiis suæ imponere
nomen : « Absque misericordia : Quia, inquit,
non addam ultra misereri domui Israel, sed obli-
vione obliviscar eorum,» qui obliti sunt mei.
Et cap. iv, G : a Oblita es legis Dei tui, obliviscar
filiorum tuorum et ego. » Quocirca sancti et sa-
pientes summe caverunt oblivionem Dei, ac in
jugi Dei memoria, cogitatione, invocatione, amo-
re et laude se exercuerunt. Hinc Henoch u ambu-
lavit cum Deo, » *Genes*, v, 21, uti et Noe, *Genes*. vi,
9. Tobias moriturus aureum filio dedit præcep-

turn, quod utinam pater filijs inculcent : « Om-
nibus, inquit, diebus vite tue in mente habeto
Deum, » cap. iv, G; et vers. 20 : « Omni tempore
benedic Deum : et pote ab eo, ut vias tuas diri-
gat, et omnia consilia tua in ipso permaneant. »
Memorabilis vero fuit Esther regina, quæ Deo
Ccenter ait cap. xiv, 16 : « Tu scis necessitatem
meam, quod abominer signum superbia? et glo-
ria? meæ, quod est super caput meum, etc., et
nunquam lætata sit ancilla tua, ex quo huc trans-
lata sum usque in presentem diem, nisi in te,
Domine Deus. » Quam crebram Dei memoriam
habuerit David patet ex Psalmis, ut *Psalms*. xv, 8:
« Providebam Dominum in conspectu meo sem-
per. » *Psalms*. XXIV, 15 : a Oculi mei semper ad
hominum : quoniam ipse evellet de laqueo pedes
meos. » *Psalms*, lxxvi, 4 : « Memor fui Dei, et de-
lectatus sum. »

Dei ergo memoria in fidei et sancto parit, non
tantum ingens meritum, opem et gratiam, sed et
coelestem delectationem. Hoc est quod ait Baruch
cap. v, 5 : a Exsurge, Jerusalem, etc., et vide ool-
lectos filios tuos ab Oriente sole usque ad Occi-
dentem, in verbo sancti gaudentes Dei memoria.»
Et Isaias cap. xxvi, 8 : « Nomen tuum, et memo-
riale tuum in desiderio animæ. » Et vers. 4:
a Sperastis in Domino in sæculis æternis, in Do-
mino Deo forti in perpetuum. » Et cap. unii, 7 :
« Miserationum Domini recordabor. » Et *Jerem*.
li, 50 : « Recordamini procul Domini. » Cassianus
ex Abbate Isaac, *Collât.* X, cap. vi, docet non tan-
tum perfectionem, sed et beatitudinem hujus vi-
tæ consistere in jugi Dei memoria, quæ, ait, facit
ut homo « imaginem futuræ beatitudinis in hoc
corpore possidere mereatur, » ac subdit : a Hic
finis totius perfectionis est, ut eo usque extenuata
mens ab omni situ carnali ad spiritualia quotidie
sublimetur, donec omnis ejus conversatio, omnis
volutatio cordis, una et jugis efficiatur oratio. »
Medium et praxin suggerit cap. ix : « Erit, inquit,
ad perpetuam Dei memoriam possidendam, hæc
inseparabiliter proposita vobis formula pietatis:
Deus, in adjutorium meum intende ; Domine,
ad adjuvandum me festina. Hic namque versicu-
lus, etc., recipit omnes affectus. Habet siquidem
adversus discrimina universa invocationem Dei ;
habet humilitatem piæ confessionis suæ fragilita-
tis ; habet sollicitudinis ac timoris perpetui vigi-
lantiam ; habet confidentiam præsentis semper as-
tanlisque auxilii ; habet amoris et charitatis ardo-
rem. » Tentât te dæmon gula, superbia, ira, ace-
dia ; illico dic : « Deus, in adjutorium meum in-
tende. » Huno ergo versiculum dormiens, vigi-
lans, orans, operans assiduo mente revolve. Ha
Ecclesia cum identidem iterai, singulasque Horas
ab eo inchoat, ac suo exemplo docet idem lacero
quemlibet fidelem. Nemo enim ita occupatus esi,
quin initio cujusque horæ, si velit, se assuefacere
possit, ut voce vel mente aspirande ad Deum,
dicat : a Deus, in adjutorium meum intendo. »

TadE'Cît Ī5 me anima mea. — Septuaginta : Co/>-
fabulabitur mccuin anima mea ; Symmachus : Serum
co/loque/wr;>Pagninus : *Incurvabitur, humiliabitur*;
Vatablus : *Lamentabitur anima mea*, scilicet se et
suas ærumnas, ut pene tabescat et deficiat, lia
Theodoretus et Rupcrlus.

Tm.ii. 21. H-ec recolens, — scilicet tot /mininas (ea-
rumque assiduam memoriam, indeque animi do-
lorem et contritionem), quibus videor satisfecisse
deliciis meis, et Deo, de quibus præcessit : simul
etiam recolens argumenta et motiva ad sp<vn
efficacissima, quæ hic subjungo vers. 22. et sequent. ;
hæc, inquam, recolens, animum peno collapsum
resumo : Deus enim cor contritum despicere, et
pristino) suæ in me populumque suum clementiæ
oblivisci nequit. Est enim illa, æque ut ipse,
immensa et intermina.

Ideo sperabo. — Ita legendum cum Romanis,
IJebræo et Childæo; male ergo quidam legunt,
in Deo sperabo. Sic Christus suum fol et dolores
recolit, et commemorat coram Patre, cosque illi
offert, ut fructum in nobis assequatur.

Vertii. 22. Misericordia Domini, — scilicet sunt in
HtTI causa quod non simus plane ob peccata consumpti,
q. d. Nunquam ita sævil ira Dei, ut non temperetur
misericordia, ad quam confugero licet. Chaldæus,
Pagninus et alii vertunt : *Misericordia! Domini sunt
tantm quod non deficiunt, q. d.* Immensa? Dei
misericordiae et miserationibus tribuendum est,
quod ejus clementia tot peccatis nostris irritata,
tamen non deficiat, nec cesset nos exspectare,
nobis benefacere, et nostri misereri : put ut enim
ipsi IJ3JI *tarnnu* positum esse pro IOTI *tammu*.

Tropologice dicat jugiter anima pœnitens cum
S. Maria Ægyptiaca : « Misericordiæ Domini quia
non sumus consumpti, b Et cum Isaia acS. Paulo
Rom. IX, 29: « Nisi Dominus Sabaoth reliquisset
nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, et sicut
Gomorrha similes fuisset. »

V«T», u. 23. Novi diligilo. — Id est. a pueritia fui
illustratus tua cognitione. Ita Rabanus, Hugo, S. Thomas,
Lyranus. Sed nota : Tò novi non csl præteritum a
nosco, sed est nomen plurale a nom. Id ita esse patet
ex Ilcbræo O'üin *chadascim,el* ex Septuaginta,
l'agnino, Vatablo et aliis, qui vertunt : Jfot®
quotidie apparent in nos misericordia? tua-;
et Chaldæus qui vertit : *Miracula sua depromit
diluculo* ; et Syrus : *In novitate* (innovatione)
diluculi multa est fides tua; et Arabicus : *Fides tua,
Domine, multa est, et nos speramus quod respicies
nos, ut ortus matutini repente.* Et sic quidam
Latini codices, teste Francisco Luca, legunt hic nova?,
sed Romani legunt novi : retinent enim genus
masculinum quod est in Ilcbræo *chadascim*. Ergo
nori, supple *dies*, quotidie clari <l lieti ex
tuarum affluentia misericordiarum illucescunt
nobis : vel novi, scilicet effectus misericordi® tu
e apparent in dies, q. d. Adeo non deficiunt
misericordiæ lute, ut quotidie novas recipiamus,
ctnovæ quo-

tidie ipso summo mano celeriter nobis prove-
niant; nam cum sole, imo ante solem in ipsa
auro, in dies nova 0 coelo in homines beneficia,
quasi manna, depluunt,

Pra'el ire S. Bernardus in *Méditât*, cap. vi : « Si-
cut, inquit, nullum est momentum, quo homo
non utatur vel fruatur Dei bonitate et misericor-
dia ; sic nullum debet esse momentum, quo eu
l præsentem non habeat in mente. »

Pro *diluculo* hebraico est n̄p̄y) *labbecarim*,
id est singulis matutinis, sive quolibet mane :
mano sive diluculum significat celeritatem et as-
siduitatem miserendi et benefaciendi in Deo. Le-
gimus in Vita B. Meehtildis virginis admirandæ, V||)o
eam aliquando audivisse sanctos sibi dicentes : Mwhui.
« Eia, quam felices vos estis qui adhuc vivitis in
terris, et quam mulla promeieri potestis : quia si
homo sciret quanta una etiam die promereri pos-
set, mox ut e somno evigilaret, tanto gaudio cor
ejus dilataretur, pro eo quod dies illa illuxisset,
in qua Deo vivere, et ex Dei gratia suum meri-
tum ad Dei laudem augere posset, quod tota die
ad omnia quæ agere aut pati deberet, alacrior
et fortior redderetur. » Refert hoc D. Blossius, lib.
IV *Spiritualis gratice*, cap. iv, et alii. Hoc ergo est
novum beneficium (unum e nullis) quotidie di-
luculo cogitandum, atque tunc Deus simul se
insinuat, et alias pias cogitationes et impulsus
u.i nti immittit, quibus homo de vitæ hujus bre-
vitate, et alterius a-ternilate, de virtutum digni-
tate, et viliorum turpitudine ac damnis cogitans
excitet se, ut illo die contra vitia sua strenue di-
micet, et in virtutibus valide crescat et proficiat.
Ulinam omnes hosce sanctos Dei satus et inspira-
tiones mane exciperent, ad casque se disponerent
per pias cogitationes, et per meditationem, quro
vitæ sanctæ fulcrum est et basis ! Mano enim
mens toque ac caput maxime serena est, vigil et
acer, adeoquo aptissima ad alta et divina cogi-
tandum et meditandum, atque Dei satus et in-
stinctus sanctos recipiendos et ruminandos. Vidit
hoc per umbram gentilis Pythagoras, inter cujus
aurea documenta et carmina hoc recenset Hiero-
cies ejus discipulus :
Ante precatus

Numina, opus facito.

Tertio, aliqui cum nonnullis codicibus Septua-
ginta pro *chadascim*, legunt arçnn *chodascim*, id
est *menses in matutinis*, ut sensus sit, 7. d. Novus
quisque mensis renovatur instar inane, vel ut di-
luculum ; renovatur, inquam, tuis misericordiis
quas illo mense novas nobis præstas, ideoque
primo die mensis cujusque celebramus diem fes-
tum Neomenia; id est novi mensis, ut nova pro
novo mense a Deo beneficia poscamus. Idem fa-
ciunt Christiani prima Dominica mensis.

Allegorici? S. Hieronymus, vel potius Rabanus,
b re referi ad tempus primitiva' Ecclesia; hoc enim
Ecclesia' fuit quasi aurora et diluculum : « Loqui-
tur, inquit, Propheta ad primitivam Ecclesiam in

Mine ip»
litti-
mum
melili-
tumi.

Jerusalem, laudans speciem ejus; quæ post diluculum resurrectionis Christi veterem hominem exuens, novi hominis pulchritudinem ortu suo declarabat, » (*i. d.* a Diluculo, » id est in resurrectione Christi, existent novi homines, id est per gratiam renovali, qui novos mores, novam vitam præ se ferent.

Multa est fides tua. — *Primo*, aliqui tua passive capiunt, ut a fides lua» idem sit, quod fides et fiducia nostra quam in te habemus, q. *d.* Ex loi novis r. isericordiis quas in dies experimur, fides nostra in te augetur, ut magis in te credamus, confidamus, omniaque nostra libi commitamus, aiunlTheodorelus, lUbanus, llugo, S. Thomas. Id enim utilissimum et tutissimum esse dicimus per experientiam : Deus enim in se confidentes, et recumbentes in sua providentia, per omnes actiones, passiones et difficultates dirigit et secundat, deducilque velul ovem Joseph; ut dicant cum Davide: « Dominus regit me (hebraice, *Dominus est pastor mfius*), et nihil mihi deerit, » etc.

Secundo et melius, Lyranus, Dtenysius et Vatablus sic explicant : Multa est fides, id esi fidelitas et veracitas tua, Domine, quia fidelissime imple quod promittis; unde non mirum, si quotidie novas misericordias a te experiamur : has enim exhaustire nequeunt peccata nostra, cum ipsæ illa longe superent et antevertent.

Tertio, alii utrumque jungunt, q. *d.* Magnum est in te credere, quia nunquam fallis in eo quod promittis, sed semper illud adimpleres; ac nominatila id quod promisisti Davidi, *Psalms*. lxxviii, dicens : a Si autem dereliquerint filii ejus legem meam, etc., visitabo iu virga iniquitates eorum: misericordiam autem meam non dispergam ab eo. p Illa enim est immensa, ac longe major peccatis nostris; quam proinde ut in hac castigatione nostra reipsa ostendas, oramus et obsecramus.

Vers. *i. 24. Paks mea Domims, — id est soi' mea hæreditaria, hæredites mea, et omne bonum meum Dominai est Dominus; unde Rupertos sio explicat, q. *d.* wrs Aljii soiicicii sint et turbentur circa plurima, vcs SwX nentur opes et honores ; mihi, ait Jeremias, cui mm. dictum est cap. xvi, 2 : a Non accipies uxorem, nec Eum* erunt libi filii et fili®, » unum est necessarium, lli. videlicet Dominus, quem rejecta omnium terrenorum sollicitudine, solum exspeclibo. Sic ait David, *Psabn*. xv, 5 et Dominus pars hæredilatis mea*, et calicis mei tu es, qui restituer hæredilem meam mihi;» et *Psalms*. lxxii, 25 : « Quid enim mihi est in cudo? et a te quid volui super terram? » Sane ne hilum quidem : « Defecit caro mea, et cor meum : Deus cordis mei (anima et centrum), et pirs mea Drus in æternum. » Sic S. Paulinas, ait S. Augustinus, raptus a Wandalis aiebat: « Domimi, non exrucier propter aurum et argentum : ubi enim omnia mea sint tu scis », scilicet « tu es pars mea. cl porlio mea in terra viventium ; » et S. l'ranciscus : « Deus meus et omnia. »

Semndo, « Dominus est pars mea, • Id est mensura mea et remunerabo mea, scilicet meorum operum, ac præ^erlirn palientiæ in captivitate et tribulatione. Ita Maldonatos. Sic enim capilar « pars, » *Job*. xxix, 29: « Ilrecest pars (id est remunerabo, retributio) hominis impii a Deo. »

25. Box IS EST Dō MIXLS SPERANTIBUS IX EUM. — Ven. IS Dal causam cur Deuin in partem suam elegerit cumque exspectet : quia scilicet suis bonus est Porro pluro enumerat utilitates tokrantia et -pei *Prima* est, quod bonum, id est propensum et bene cūcum, inveniatur Deum. Sic ait Poeta *Æneid*. XH :

Voi aubi aunes

Este boni,

Uacini
ipri el
ui*no-
U*.
Primai.

id est propitii et faventes. *Secunda* est, vers. 26, Seeos-qiiod praestoletur in silentio, el certo exspectet dux liberationem et salutem a Deo. *Tertia* est, vers. 27, Tertias, quod hominem a puero assuefaciat jugo disciplina* et tolerantis, itaque sensim et facile eum ad perfectam patientiam et sanctimoniam perducatur. *Quarta*, vers. 28, quod afferat animæ solitudinem, o^rtm. quietem et tranquillitatem. *Quinta*, vers. 29, quod Qautm. hominem humiliet usque ad pulverem. *Sexta*, stilo*, vers. 30, quod hominem faciat mansuetum, facilem, imo gaudentem in plagis et opprobriis, ut iis quasi deliciis pasci et saturari videatur. *Septi-* s*pii-
ma, vers. 37, quod inducat resignationem animi, qua homo totum se resignet in manus et providentiam D » i : scii enim et credit ab ea hæc omnia sibi immitti in suuin bonum, ideoque in ea plane conquiescit et recumbit. *Octava*, vers. 40, quod o. b. n. hominem inducat ad senum sui examen et emendationem. *Nona*, vers. 41, quod inducat hominem Nob w. ad orationem, pœnitentiam, et implorationem opis et clementiæ divins.

Docte et pie S. Bernardus, lib. V *De Consider.* cap. XI : « Dico, inquit, tibi. Pater Eugeni, solus est Deus qui frustra nunquam quæri polest, nec cum quærilur inveniri non potest. Doceat le hoc experimentum tuum : aut si non, experto credito, non mihi, sed sancto qui ait: Bonus es, Domine, sperantibus in lo, animæ quærenli te. » Unde recte inferi: « Quid ergo esi Deus? Quod ad universum DlnstHf spectat, tinis. Quod ad electionem, silus. Quod ad d'Krip-
se, ipse novit. Quid est Deus? voluntas omnipotens. benevolentissima virtus, lumen æternum, incommutabilis ratio, summa beatitudo, creans m nies ad se participandum, vivificans ad sen-
(iendum, alliciens ad appetendum, dilatans ad cap endum, justificans ad promerendum, accendens ad zelum, fecundans ad fructum, dirigens ad æq iitatem, formans ad benevolentiam, moderans ad '•apientiam, roborans ad virtutem, visitans ad consolationem, illuminans ad cognitionem, per p tuans ad immortalitatem, implens ad felicitatem, circumdans ad securitatem. »

Anm. « q i erkxti illi M. — S. Bernardus in *PsaL* xc. semi 9, notat, « quod *sperantes in eo* pluraliter dixerit, quod hoc videatur commune multo-

rum ;*qumrcnfcm* vero *cum* singulariter, quod singularis sit puritatis, singularis gratiæ, singularis perfectionis, non modo nd sperare nisi ab eo, sed nihil quærcre nisi eum. »

26. Bonum (utile æque ac honestum) est præsto l a r i c c m \$ i l e a t i o , — sine murmure, sine querelaci turbato animo, tranquille, tacite cl patienter submittere se tribulationi a Deo immissæ, et expectare < salubre, » id est salutem, ut habent Septuaginta, et liberationem Dei; hebraico ad verbum est, *bonum est, et silebit*; quod liebræi exponunt, *q. d.* Bene faciet homo si expectet et taceat : nam, ut ait S. Bernardus, *epist.* 341 : « Enervat animam consolatio præsentium, roborat expectatio futurorum. » Sic canit David *Psalm*, l x i f, l : « Nonne Deo subjecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum. Nam et ipse Deus meus, et salutaris (salvator) meus : suceptor meus, non movebor amplius. » Et Moyses ad Hebreos trepidantes ob adventantem Pharaonem cum copiis, *Ecod.* xiv, 14 : a *Dominus, inquit, pugnabit pro vobis, et vos tacebitis.* » Idem monet Isaías dicens, cap. xxx, 15 : « In silentio et in spe erit fortitudo vestra. »

Moraliter, disce hic silentium esse matrem com-
maufde- Puncti°nisJ devotionis et toleranti®. Unde Clima-
▼ otwnis. chus, *gradu* 4 : a Studiosus, inquit, silentii appropiat Deo, ipsique jugiter in abdito cordis assistens illustratur ab eo. ¶ Thalassius : « Silentium purificat mentem et perspicaciorem reddit : custodit cor. » S. Eranciscus : « Silentium calefacit cor amore Dei. » Alius: « Silentium mater est sapientissimarum *cogitationum*. » *Merito* ergo Gerson Cancellarius Parisiensis, tom. II, in responsione ad IV, *Quæst.* XCXI, conci. 3 : « Religionum, inquit, fundatores considerantes multiplex in linguæ vitio pendere animæ periculum, sanxerunt providissime pro summo remedio, juge pro loco et tempore suis sequacibus silentium, certas poenas in robur suarum sanctionum contra transgressores adjicientes. Et clarum est experientia docente, quod ubi hæc censura silentii servatur arctius, ibi religio viget laudabilius et perfectius. » Turrc cremata, tract. LVH in cap. vi *Degul. S. Benedicti*, decem rationes et fructus silentii assignat. *Prima* est, quia per illud vitantur peccata qu® a loquacitate oriuntur. Aureum est dogma S. Bernardi, tract. *De Perfect.*: « Bis ad limam veniant verba, quam semel ad linguam : » lima est silentium. Vere enim S. Augustinus, epist. 7 *ad Marcelli.*: u Quamvis, ait, Tullius (ul scribitur) nullo verbum emisit unquam, quod revocare vellet: hæc tamen laus credibilior est de nimium fatuo, quam de sapiente perfecto. » *Secunda*, vitantur scandala dissensionum, et pericula, in qu® loquace» incurrunt; unde illud vetus proverbium :
Tertim « Silentii lutum premium. » Tertia, quia convenit statui discipulorum silere, quales sunt religiosi, qui exercentur assidue in schola virtutum.
Qnirtiū. *Quarta*, facit ad hominis perfectionem : unde IpoUoniuslhyanTU*cum tacere nesciret, Pylha-

goricum et quinquennale sibi indixit silentium adeo pertinaciter, ut imperatori interroganti non sed scripto responderet. Quinfa, operatur Qold lo i *iá* veritatem religionis, quæ sine silentio vana reputatur. *Sexta*, roborat hominem, cum portam Setta, obstruit hostibus. *Septima*, adjuvat pacem societatis, quæ in collegiis et claustris maxime necessaria est. *Octava*, præpa;at ad contemplationem Oetinu. el collocationem cum Deo. *Nona*, conservat fervo- Nmu . rem devotionis. *Decima*, signum est sapientis cl prudentis viri. Unde Seneca : « Summa, ait, summarum hæc erit tibi, tardôoquetitom te esse ju-beo; ¶ et Euripides : « Decorum silentium corona est viri;» ctClimachus : « Dum, inquit, sub magistri manu sumus, silentio supremo, ignorantiam semper prætendentes, nos ipsos assuefaciamus : virenim lacilusphilosophiæfiliusplurimam scientiam semper posSTdet. » Nam, ut idem ait, *gradu* 11, « taciturnitas in cogitatione .est mater orationis, captivitatis revocatio, ignis divini amoris observatio, cogitationum diligens inspectio, specula hostium, carcerluctus, lacrymarum amica, memoriaræ mortis operatrix, suppliciorum pictor, iudicii indagatrix, sagax mœroris subministratrix, inimica fiduciæ, quietis conjux, ambiliosæ doctrinæ adversatrix, scienti® adjectio, speculationis opifex, secretus in Deum profectus, occultus ascensus. » Hinc Esseni etiam in coetibus suis, agapis et mensis mirum servabant silentium, testo Josepho lib. II, cap. vn. Porro essenii fuere religiosi ante Christum Judæi, cl post Christum Christiani elFecli. De Tabennesiotis idem testatur Cassianus, lib. IV, cap. XVII. Plura de silentio dixi *Isaïæ* xxx, 15, xxxii, 17.

27. Bonum hst viro, cum portaverit jugum (Do- veatt mini) AB ADOLESCENTIA SUA. — « JugUIB, » Scilicet legis et mandatorum Dei, ut Deo obedial, et illius jugo colla submittat; unde Chaldæus vertit, *bonum est viro si docuerit animam suam, ut portet jugum præceptorum Domini a juventute sua.* Ila Hugo, Dionysius et alii : qui enim huic jugo legis assuetus est, hic facile in adversis erit patiens, mitis et humilis, *Matth.* xi, 30.

Hinc Plato in dialogo qui dicitur *Euriphron* : a Consentaneum, ait, est primam de ipsis juvenibus curam suscipere, ut quam optimi evadant, sicut decet agricolam novellarum plantarum primam curam gerere. » Et Sapiens, Prov. xxn : « Proverbium est : Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. » Et *Job* xx, inquit Sophar : a Ossa ejus implebuntur vitiis adolescenti® ejus, el cum eo in pulvere dormient. » Quocirca S. Hieronymus, epist. 7 *ad Laetam de Instit. filfa*: « billiculter, ait, eraditur, quod rudes animi perbiberunt. Lanarum conchyliis quis in pristinum candorem revocet? Recens testa diu el saporem retinet el odorem, quo primum imbuta est. Greca narrat historia Alexandrum orbis domitorem, et in moribus el in incessu, Leonidis pædugogi sui non potuisse carere vitiis, qui-

Decem
fructus
nholii.
PliQUl.

quam te*
Dii.

Eus ndhuc parvulus fuerat infectus. » Et S. Ambrosius in *Psalm*, avili, serin. 19 : « Qui, ait, a juventute jugum portaverit, et habenis maturi moderaminis teneriora volens colla subdiderit, sedebit singulariter remotus a strepitu interpellantium passionum, et quiolus silebit : cui nece se est jam non jurgari cum corpore, decertare cum variis cupiditatibus, quia tulit jugum verbi anima quæ qnrerit Deum, qu® captitas sibi fecit omnes delicias juventutis, n

Secundo, aptius et germanius, a jugum, » scilicet adversitatum quas Deus nobis imponit. Utilissimum enim est, si ab adolescentia sua cum Jeremiã quis assueverit adversitati, humiliationi, jugo disciplina' et correptionis Domini. Tacite hortatur Jeremias hic adolescentes Judæos abductos in Babylonem ad constantiam, quod hæc exercitabo eis deinceps utilis futura sit in omnem vitam, ad facilem quorumvis laborum et malorum tolerantiam, et ad profectum p. rfectionemque patienti®, omnisque disciplinai et virtutis acquirendam : hoc enim jugo solet Deus juvenes domare, mansuefacere, formare et perficere. Rursum Deus solet hoc jugum oleo consolationis, et fructus ingeniis lenire et dulcorare. Denique sapiens est et generosus ille animus, qui a puero didicit sibi que persuasit, vere esse liberum, qui se divino addixit jugo ; doletque si quod vit® tempus ab hac ingenua Dei servitute et disciplina subduxit. Vult enim per omne tempus, a puero usque ad senium, ei se subicere et dedere ; idque cum silentio et patientia, ut scilicet Deo illud imponenti non obstrepat, vel obmurmuret ; nec rursum jugum ipsum conelur excutere : qui enim id facit, non portat jugum lubens, sed trahit invitus, illudque odit, idcoque et meritum sibi imminuit, et pœnam ac dolorem sibi duplicat. Quocirca qui meritum majus, et jugi minorem dolorem et sensum expetit, dicat cum Michsea, cap. vu, vers. 9 : « Iram Domini (id est poenam ab irato Deo mihi inflictam, patienter et libenter) portabo : quoniam peccavi ui. »

Tertio, alii *belli* pro *caph* accipiunt, et pro *in adolescentia* vertunt *instar adolescentia, sicut adolescentes, q. d.* Itonum est ferre jugum Domini instar adolescentuin cl juvenum vegetorum el animosorum, qui solent esso laborum el malorum palieutissiiui. Verum secundus sensus est genuinus.

A pirro WM.ti- ceodom eil «ime- ni vite. **E f f v** pix. Ex quo moraliter disce utilissimum esso a juventute assuescere disciplina-, mortificationi, austeritati, patienti® : sic enim fiet iu sanctitate illustris. Ita Christus a suo presepio cœpit pauperem et duram agere vitam, ac se parare ad crucem et martyrium. Unde ait : « Pauper sum ego, et in laboribus a juventute mea. » Ita Samson cl Samuel a puero vino et sicera abstinuerunt, atque consecra i sunt Nazarei. Da S. Joannes Baptista vix bimulus ivit in eremum, vestitus cilicio, locustli- viet i ms, itaque meruit fieri paranympus

el martyr. Ibi S. Placidus quinquennis traditus S. Benedicto «(formandus, a puero vil® monastic® sc assuefecit, faclusque est illustris religiosus et martyr. Ita S. Nicolaus a puero jejunabat feria quaita et sexta. Ila S. Paulus primus eremita, S. Antonius, et S. Hilarión anno 15 ælatis relictis omnibus, eremum et vitam austeram inierunt. Ita S. Benedictus pueros passim ad suum Ordinem recipiebat, ut a teneris assuescerent austeri Uti et disciplin® monastic®. Ita olim tenelli pueri et virguncul® a parentibus educabantur ad tormenta et martyria, uti S. Felicitas septem filios educavit et perduxit ad martyrium, teste S. Gregorio, burnii. 3 in *Evangel*. Quin et nunc hoc anno et præcedentibus audivimus, in Japonia plures pueros pro Christi fide constanter martyrium obiisse, quos parentes ad hoc educaverant et instigaverant Exslant catalogus et effigies puerorum martyrum ac crucifixorum.

Atque ita fecit heroina illa, qu® sub Dunaan tyranno duas filiolas suas pie educando, consecravat et virginitati cl martyrio, de quibus vide Procopium, et ex eo Baronium, tom. VII, anno Christi 522, pag. 91. Rursum, ut alios prætermittam, ila fecit sub eodem tyranno gloriosa illa matrona, qu® filium suum a licite educavit ad martyrium : cum enim Dunaan in Nagran Arabi® civitate christianos persequeretur, matrona hæc se et filiolum quinquennem martyrum sanguine perungebat : quare a tyranno damnata fuit et rapta ad ignem ; et ecce filiulus ejus matrem raptim deliens, a Dunaan rogatus, « an secum in regno, an cum matre in rogo esse mallet ? » respondit : « Cum matre esse volo, ut ipsa me quoque assumal ad martyrium : ad hoc enim ipsa me sæpe et up. ca- boriata est. m Cumque Dunaan ex co quaereret : tl> * a Quid est martyrium ? m respondit puer : « Pro Christo mon, et rursum vivere. » Dunaan rursus : « Quis est Christus ? Veni, inquit puer, ad Ecclesiam, et cum tibi ostendam. » Rursus Dunaan ei blandiebatur : cui puer : « Apage, inquit, Judæe, non te, sed matrem quæro ; » cumque vidisset matrem injici in ignem, momordit Dunaan tyrannum in femore, el cursu contendit ad matrem, atque insiliit m fornacem, matremque amplexus, factus est cum ipsa hæres martyrii. Rem fusius ex Procopio narrat Baronius, tom, VII, anno Christi 522, pag. 93.

Mullum ergo valet educatio puerorum pia æque ac robusta et dura : facit enim eos animosos, robustos et tolerantes malorum, idcoque naturaliter longævos : cum e contrario educatio mollis et delienta eos faciat molles, ellemminatos, infirmos, debiles, idcoque brevioris vita?. Hac de causa videmus m Alpibus ubi summa sunt frigora, parentes suas proles parvulas nudas peno m rupibus tempore gelidissimo exponere, ul ad frigus ferendum assuescant el indurescant. Sane vidi in Alpibus robustissimos viros cl feminas, in frigore vix vestitos, in aquis gelidis nudipedes incedere ellabo-

Miri
püeri
aiityrii

t m.

rare, imo Indere. Ila Spartani suos pueros flagellis exercebant ad tolerantiam laborum et dolorum. Audi Plularchum in *Lacon.* : « Lacedæmone inquit, pueri per integrum diem flagellis cæsl. sæpe ad mortem usque apud DianæOrthi® aram, læti alacresque tolerant, atque inter se de victoria certant, in eo posita quis diutius mngisque perfe- rat verbera; victoremque summa consequitur glo- ria. Certamen illud *flagellatio* dicitur, et quotan- nis habetur. » Quid mirum ergo si S. Edmundi Archiepiscopi Cantuariensis mater, cum eum pue- rum Parisios ad studia mitteret, duo ei officia de- derit. iusseritque ut bis vel ter in hebdomade illa gestaret; ac deinde sæpius alia et alia illi submi- serit; tum ut iis juvenilem ardorem el libidinem edomaret, tum ut cruci assuesceret? Unde ipso matris consilia secutus ciliciis loricam addidit, iisque mire corpus afflixit, ut patet ex *Vita* ejus, cap. IX. Plura sanctorum et martyrum qui a puero coeperunt, *exempla vide* in *Speculo juventutis, quod nuper edidit* Bernardus Dorhofius.

To», 25. Sbpebit solitarius, — id est inæstus, pœni- tens, et peccatorum suorum gravitatem, quibus hoc jugum meruit, cum Magdalena meditaos et deplorans. Secundoct potius, «sedebitsolitarius,» quasi securus, patiens, edomitus jugo homini, confidens et auxilium ac liberationem ab hoc tri- bulationis jugo exspectans, non ab homine, sed a Deo. Ita Orígenes, Thcodoretus, Olympiodorus.

Mor H. tor de minore so- flúdi- nu. Moraliler, nola hic quæ bona pariat solitario solitudo. Moses in solitudine per 40 annos didicit præssc populo, ibiqiie in rubo ardenti vidit l)o- minum. Christus Dominus in desertum secessit mox a baptismo, *Matth.* iv. Thebaic® solitudines olim plenæ erant monachorum turmis virisque sanctissimi*. Amanlissimus solitudinis fuit S. Hie- ronymus, ad quam suos charissiinos sodales et amicos scriptis litteris invitavit. Scribens ad Rus- ticum : « Mihi, ait, oppidum career, solitudo est paradisus; d cl ad Heliodorum: «O desertum Chri- sti floribus vernans ! o solitudo in qua magni illi nascuntur lapides, de quibus in Apocalysi civitas magni regis redificatur! o eremus familiaris Deo gaudens! » Celebris est ob Platonis nomen villa Academia, in qua ipse docebat semotus ab urbe Athenarum, teste Laertio. Hesiodus canit se poe- ticam didicisse amusis, sed in monte Helicone dum agnos pasceret, nimirum :

Carmina secessum scribenti?, el otia quærun.

In deserto pasti sunt filii Israel manna per 10 annos, et columna duce confisi iter in terram pro- missam instituerunt, ibique, non in Ægypto, le- gem a Deo acceperunt. S. Bernardus, semi. 40 *in Cant.* : a 0 sancta, ait, anima, sola esto, ut soli omnium serves teipsam, quem ex omnibus tibi elegisti. Fuge publicum, fuge et ipsos domesticos, secede ab amicis et intimis, et ab illo qui tibi mi- nistrat. An nescis tc verecundum habere sponsum, et qui nequaquam suam velit tibi indulgere pros

senl'om presenlibus caderis?» Jeremías, cap. ir, 2, optat solitudinem, ut ibi defleat interfectos con- r.ves. Sicut pestis solet grassari in exercitu el ho- minum frequentia, non in villis et solitudine : sio ei vitia. Hinc optat Psaltes *Psalm*, liv : « Quis da- bit mihi pennas sicut columbas, et volabo, et re- quiescam? » Et rursum : « Elongavi fugiens, et pansi in solitudine. » Est enim eremus murus et antemurale virtutum. Sicut difficile est, nit S. Chry- sostomus, arborem juxta viam plantatam fructus usque ad maturitatem servale , sic difficile est vi- rum in medio turbarum sæculi innocentiam us- que ad finem servare. Naturalis calor quo magis interius hiemis tempore reconditur, eo magis vi- get et concoquit; quo vero plus in matate diffun- ditur, eo magis languet : eadem caloris spiritua- lis, hoc est divini amoris, est ratio : quo enim mi- nus ad exteriora diffluit, eo plus in interioribus fervet. Hinc ait S. Bernardus in *epist.* : « Experto crede, aliquid plus invenies in sylvis quam in li- bris. Ligna et Iapides docebunt te quod a ma- gistris audire non possis. » Denique solitudo non tantum peccandi occasiones aufert, sed et men- tem in cælum ad Deum sustollit. Hoc est quod ait Dominus, *Ose.* ii : « Ecce ego lactabo eam, et du- cam eam in solitudinem : et loquar ad core ejus. • Et S. Hieronymus, *ad Marcel(am.* epist. 15 *De Lau- dibus Asella* : « Asella, ait, unius cellul® clausa angustiis, latitudine paradisi fruebatur. v Et inte- rius : u Sponso aut orans loquebatur, aut psallens. El cum eauderet proposito suo, in eo vehemen- tius exultabat, auod se nullus cognosceret. » Denique memorabile est quod scribit Dionysius Cassius in *Vita Adriani imper.*, de quodam ejus prefecto, qui vocabatur Similis : Præfecturam, inquit, invitus accepit, quam deinde deposuit va- catione data : vixitque dimissus, in agro septem annos (quod fuit reliquum vite) in otio el quiete exegit, atque hæc moriens sepulcro inscribi jus- sit: «Similis hic jacet, cujus ætasquidem multo- rum annorum fuit, sc̄ptem tamen duntaxat an- nis vixit. ,,

Quia levavit svrrn — scilicet jugum tribu- lationum Domini, de quo præcessit. Ila Theodo- retus, Olympiodorus, Vatablus. Hunc sensum exi- git nostra versio, ut et Syriaca et Arabica, quam mox citabo. *Secundo*, Vatablus vertit, *guia levavit*, scilicet Deus, *super ipsum* hoc jugum, 7. d. Quia scit afflictus et patiens, Deum sibi hoc jugum im- posuisse, cui contrariare nec possumus, nec debe- mus; hinc patienter id subit, quia euindem cum voluerit, illud depositurum et ablaturum credit.

Tertio. Hugo, Rabanus, Rupertus et Lyranus le- gunt, gufa *levavit* ? *super se*, scilicet a terrenis ad coelestia, 7. d. Seipsum supergressus libravit sp a terra in cælum, ab infirmitate ad robur, a pusil- lanimitate in animi celsitudine. Alii explicant, *levavit se super se*, id est suum statum transcen- dens elatus est in fastum cl superbiam. Unde B. trus Damianus, priorem sensum sequens, *epist.* i3(b

« Solihrrhis, nit, plano dum tacet so elevat super to, quin mens humana dum intra silentii claustra undique circumcluditur, in superiorasublimis erigitur, ad Deurn per cadeste desiderium rapitur, et in amore ejus per ardorem spiritus inflammatur; et taiiquam fons vivus dum per verborum circulos tiñere hinc inde non sinitur, undis excrescentibus in altiera cumulatur : templum ergo tui peccatoris nunc per silentium crescat, virtutum structura consurgat, uti supernus ille sponsus, quem tolis visceribus diligis, velut in thalamo suo delectabiliter requiescat. » Et S. Bernardus, serm. l *De SS. Petro et Paulo* : « Levabit se super «e, id est inquit, cum adolescens esset, et lubricæ aetatis sentiret ardores, senem induit, relinquens quod erat, assumens quod non erat : levavit se super se, quia non respicit ad se, sed ad illum qui est super se : sedebit enim cl tacebit etiam modo a strepitu diabolicarum suggestionum, a strepitu carnalium desideriorum, a strepitu mundi Felix anima quæ linguas istas non exaudit : audiat licet. » Et S. Basilius, tract. *De Laude viter solitarim* : a Sedebit, inquit, solitarius, et tacebit; elevabit enim se supra se. Habitator enim tuus) o cella, o solitudo!) sc elevat supra sc, quia Deum esuriens anima a terrenarum se rerum obtutibus erigit, et in divinre contemplationis arce suspendit, a mundi se actionibus segregat, atque in altum contemplationibus coelestibus desideriis pennas librat : cumque illum qui est super omnia conspicere satagii, semetipsum quoque homo cum reliqua mundana» vallis dejectione transcendit. » Verum hæc lectio corrupta est et falsa : legendum enim est cum Hebræis, Græciset Latinis Horn mis, aliisqiic emendatis, *levavit super se*. Unde Syrus verti! : *Sedebit solus cf tacebit, quia recepit super se jugum tuum*; et Arabicus Antiochenus : *Sedebit solus et tacebit; quia jam imposuit sibi jugum tuum*; et Arabicus Alexandrinus : *Sedebit solus et tacebit, quia recepit, ut custodiat mandata tua*. Ipse ergo per jugum intclligit Dei legem et mandata, non crucem el tribulationem.

29. Ponet in pulvere os suum, — humiliabit sc, et Deum adorans vultu in terram demisso, usque ad pulverem deprimet os suum (1), atque humiliter de se sonticus et loquens dicet cum Abrahamo : Ego sum terra et cinis, ac quasi reus et supplex ore incumbens terræ et cineri, veniam postulabit, dicelquecum Job : Parce mihi, Domine: et cum Davide: Miserere mei. Dens; si forte humili prece spei et liberationis suæ compos fieri posset. Sicc contrario *ponere in cerium os suum, Psalm, l x x ii, 9*, est superbe ac magnifice loqui contra Deum, cœlum et cœlites, iisque quasi insultare. Ita Orígenes, Rabanus, Lyranus, Vatablus. Aliter Sanchez : Ponet, inquit, os in pulvere, quasi victus, ut vie-

fi) Rapicii ad adorationis ritum, quo solebant Orientales prona m terram fado seso prosternere ; vide *Job* »20. Anto verba quæ sequuntur subaudiendum *Umor, dicendo : si forsán est spes*. (Rosenmuller.)

tor caput ejus calcet, uti fecit *Josué* cap. x; unde vers. 3i hic subdit : « Ut contereret sub pedibus suis omnes vinctos terræ. n

Aliter et Theodorctus, 7. d. Tacebit et generose feret convicia et probra, perinde ac si os haberet plenuin terra S. Ambrosius in *Psal. cxvin, serm.* Tidto*- 10, pro hoc versu ita legit : « Dabit in sepulture Dlu* fossuram os suum, si tamen est spes patienti®; itaque explicat : « Ostendit supra modum palien- innate» tire taciturnitatem , ut tanquam sepeliat os pro- Uk- prium, ne loquatur et velut quodam aggere virtutum obstruat, ne vocem doloris emittat, tantum pondus afferens patienti® quam spes foveat, ut vorem ipsam velut busto quodam ac tumulto sepeliat ac includat, quam nulla extorquere, nulla excitare possit injuria. »

30. Dabit percutiexti se maxillam, — 7. d. Hac v*n. w. spe animatus Dei servus ultro se flagellis, probris, alapis exponet : alapa fnim non tantum dolorem, sedet ignominiam pudoremque insignem infligit Sic Paulus, II *Corinth. xn*, datum sibi ait angelum Satan p, qui se colaph zet, id est humiliet, et pudore afficiat : hoc enim facit stimulos camis, id est tentatio libidinis. Describit singularem patientiam viri cujuslibet, qui ab adolescentia jugum Domini portaverit. Quod quamvis generaliter dictum sil, tamen specialiter de Christo intelligent dum est : Chrisli enim typus fuit Jeremias incar* ceratus, alapa percussus et vexatus a Judæis; et Christus omnium martyrum, et omnis patienti® perfectissima fuit idea cl exemplar. Ita Mildonatus passim, Patres el Interpretes.

Saturabitur opprobriis, — quia propter Deum ea feret, ita tele ac si cibum sumeret laute et splendide ; ut hac resignatione et humili tolerantia Deum sibi promereatur, conciliet, reddatque benevolum : cogitabit enim el sibi persuadebit, « quia cum non repellat in sempiternum Dominus. »

Nota : Illustrium sanctorum et perfectorum est Monti, pasci et saturari opprobriis. Docet hoc S. Doro- trr.*joo thæus magnus perfectionis doctor, narratane exempla mira sancti cujusdam Patris, qui ab .ilio p.oi» »* gravissimis conviciis lacessitus, se non avertit, sed attendit quid diceret, et gratias etiam egit; a Benedictum, inquit, sit, frater, os tuum a Domino. » Illo contra responsante : «No tu, improbe et voracissimo senex, h.rc dicis, ut lauderis : Sane, inquit senex, ita planissime, mi frater, se res habet ut dicis. » Hac salutatione peracta qu;spiam rogavit Patrem, utrum nihil fuerit his maledictis commotus? Qui nunquam alias tam pacatum se fuisse aflirmavit, ut qui suam animam tum singulari Chrisli gratia senserit custoditam. Annon hoc perfectum opus et heroicum?

Idem sanctus Paler rogatus qua ratione, si ab alio contemnaris et conviciis appetaris, animus sit ad æquitatem componendus, ne in iram prosiliat? aSi, inquit, teipsum contempseris, non perturbaberis, » uti docuit Poemeu Abbas: « Nam si

teipsum abjeceris, plena animi pace perfrueris. » Et subiecit : Quidam, ait, frater, quem ego religiosa veste Deo initiavi, cœpit postea multado me sinistra et obscena loqui. Id ego secreto cognovi mihi que dixi : a Illo est a Christo missus, ul omnem animæ tuæ vanitatem et gloriam ferro adurat, nicest medicus animæ tuæ; siculi nocent qui beatum te et sanctum prædicare solent. » Dixi ergo referentibus ejus convicia in me, illa aperta esse mala, eorumque minimam partem quæ in me vidisset: occultavero latere in animo infinita quæ non vidisset. Postea frater ille Cesare i mihi occurrit, meque identidem salutavit et osculatus est, quasi nihil de me dixisset. Ego vicissime eum peramanter résolutivi et osculatus sum, quasi nihil scirem eorum quæ contra me dixerat. Tum ille flens procidii ad pedes meos : Ignosce, ait, Pater; multa enim indigna de te dixi. Ego contra osculo complexum compello, dicoque me omnia hæc cognovisse, et tamen eodem amore semper eum persecutum esse, nec induci potuisse ut ullum verbum sinistrum contra cum proferrem, sed continuis votis ei numen propitiassent. Argumentum tibi, inquit, sil : laborabam graviter oculis, cum memor tui, impressi illis signum sanctæ crucis, et oravi : « O Domine Iesu Christe, per preces illius (te nominabam) sana me : » extemplo curatus sum.

Idem narrabat, cum mendicus quidam minus quam sperabat a B. Dionysia stipis accepisset, cœpit de illa et me inhonesta evomere ; cumque illa tantam injuriam vellet ulcisci, dixi : « Domina, tibi ipsi insidiaris: omnem enim virtutem ab anima excludis. Quid dignum iis sustinebis quæ pro te Christus sustinuit? Meministi, domina, quantam vim opum velut stercora dissiparis? Quod si mansuetudinem tibi non comparaveris, perinde eris ac faber ferrarius, qui massam ferri tundit, et nullum inde vas conficit. S. Ignatius ait : Mansuetudinem volo, qua omnis vis et potestas principis hujus mundi enervatur. Nota certa contemptus mundi est, nulla re perturbari. » Aurum contemplali, aciculæ punctura moveris? non es serva Dei, sed honoris quem amas; quod enim animi sunt vilia, tot sunt et domini. Nam, ut ait Apostolus: « A quo quis superatus est, hujus et servus est. » Illis illa auditis emendata et admirata : « Invenisti, ait, Deum quem desideras. » Hæc omnia ex Patrico et Dorotheo refert Noster Itaderus in *Viridario* part. III, cap. n.

Climachus, cap. De *Humilitate* : Diem, ait, perdidisti te pula, quo non sustinueris opprobria. Quocirca regula undecima Constitutionum nostrarum tam serio et graviter inculcat nobis ardens desiderium patiendi injurias et contumelias. Senbit de seipso S. Gregorius Nazianzenus, quod ignominia quam honore et splendore sit clarior. Idem de fratre suo Osano, qui a Juliano Aporiati profetura ærarii dejectus fuerat, eo quod ceteri tibi, aut potius sponte eam hortante

Nazianzeno deseruerat, scribit, quod ex honoris hujus neglectu factus sit honoratior, quodque ignominia hac sit decoratus et illustratus.

33. Quia si adjecit (7. d. Esto videatur Deus afflictum ad tempus abjecisse, lamen) et misereditur, — id est, etiam rursus miserebitur ejusdem : Non enim « continebit in ira sua misericordias suas, » *Psalm.* lxxxvi, 10; hebraico est, *si dolore affecerit, miserebitur*; percutiet enim et ipse sanabit, *Deuter.* cap. xxxii, 39. Hæc spes certa miserationis et liberationis divinæ excitavit Jeremiam, virosque sanctos, ut facies alapis alacriter præberent, et gauderent saturari opprobriis, lia Tobias, cap. xli : « Post tempestatem, inquit, tranquillum facis : et post lacrymationem et fletum, exultationem infundis. »

Non enim humiliavi ex corde suo, — 7. d. Non est Deo volupe, proprium, aut per se intentum affligere homines, sed per accidens hoc Deus facit, et quasi coactus ob peccata nostra : proprium enim est Dei misereri, et, ut dicitur, *Sapient.* I, 13 : « Deus mortem non fecit, nec lælatur in perditione vivorum. » Unde Septuaginta vertunt : Non respondit ex corde suo, et humiliavit filios viri. Hebræum enim *ana* et humiliare significat et respondere ; quod Theodoretus ita exponit : Quasi Deus non ex animo loquatur, quando innuit se iratum esse, cum intus gerat viscera misericordia!. Chaldæus prorsus aliter exponit, sic : *Quia, propterea quod non affligit unusquisque animam suam, et non aufert superbiam de corde suo, ideo hoc fecit, ut devolveretur interitus superbi filios hominum.* Sicut ergo medicus vult unctionem et cauterium amici ægri, non propitius, sed ut eum morbo liberet : ita et Deus vult tribulationem nostram, ut animæ vilia ressecet, non ut hominem tribulet et cruciet.

34. Ut contereretur. — Hic versus et duo sequentes pendunt ex præcedenti, q. d. Deus non humiliat ut conterat, quasi sævus dominus et tyrannus. Aut potius hi tres versus pendunt ex fine vers. 36, scilicet « Dominus ignoravit, » ibi enim concluduntur hi tres versus littorie *lamed*, qui hic incipiunt, 7. d. « Dominus ignoravit, » hoc est, ignorat et nescit ut conterat pro arbitrio, pro non meritis, victos terræ, utque declinet more perversorum judicum judicium, id est normam judicii alicujus viri, nolens eum ad sui defensionem admittere; sed ex odio vel gratia, aut donis corruptus, volens causa inaudita cum insontem damnare, aut sontem plus æquo punire, ut hominem suam causam coram se agentem et juste defendentem pervertat, et injuste damnet; hæc enim « Dominus, » qui justissimus est et clementissimus pater, « ignoravit, » hebraice *non vidit*, id est facere non novit, nec cogitavit. Ita Olymiodorus, Ibipylus, Lyranus, Vatablus. Unde Syrus vertit: *Ad condemnandum hominem in judicio suo Dominus non vidit*; et Arabicus Antiochenus adversative, sed eodem sensu, vertit : *Et humo fecit judicium*

et exaudivit eam, quia Dominus videt cum (1)

Secundo, hæc, ut pendent ex fine versus 30, « Dominus ignoravit, » alii accipiunt hoc modo, quasi occurrat objectioni huic. Si verum est quod dicis, Deum non olfecisse suos fideles, sed eorum misereri; cur ergo videmus multos ex eis, ut Judæos, conteri sub pedibus tyrannorum, scilicet Chaldæorum, et judicium eorum deflecti, cosque juste se defendentes condemnari, et bonis omnibus everti? Respondet hæc omnia, si fiunt, non fieri Deo probante, sed quasi ignorante, id est non volente, non jubente, sed permittente, hoc est, non fieri voluntate sua antecedente, sed consequente, scilicet ob prævisam et permissam Chaldæorum culpam. Ita Rabanus, Hugo, S. Thomas; unde Arabicus Alexandrinus vertit: *Et condemnavit bonum in judicio, et non videt id*.

Tertio, Chaldæus et Theodoretus explicant, *q. d.* Deus non humiliat ex se, et sua inclinatione, sed ob peccata, cos scilicet qui solent alios contere, et injuste damnare. Primus sensus est planissimus.

Omnes vinctos terræ, — Judææ scilicet, id est omnes Judæos a Chaldæis vinctos et captos, ita Hugo; vel, ut S. Thomas, « vinctos, » id est afflictos iū terra, tenues et pauperes, *Psalms. i. xviii, 3i.*

Secundo, Olympiodorus et Vatablus per *vinctos terre* intelligunt peccatores; hi enim peccatis obstricti et vincti sunt.

Tertio, Theodoretus: hi, inquit, *vincti terre* sunt homines terræ alligati, qui terrena sapiunt, nec mentem ad sublimia et cœlesia erigunt. Sed primus sensus est literalis.

Tm.35. 35. Ut declinaret (Deus) judicium viri (non justa lance ejus merita ponderando, sed declinando judicii libram in unam vel alteram partem) IN CONSPECTU VULTUS ALTISSIMI, — id est Cui SUO. Est hebraïsinus, loquitur enim Deus de se in tertia persona.

Tin.3. 36. Ut perverteret hominem, — id est hominis causam et judicium.

Dominus ignoravit, — id est practice nescit, non facit tria jam dicta, scilicet ut conterat, declinet et pervertat hominem in judicio. Ex Hebræo ali-

ti) Illa vero si pro simplici negatione capiuntur: *Dominus nequaquam videt*, statuendum erit, vel referri hisco versibus impiorum illorum Judæorum voces, qui Deum querebantur immisericordem esse, et se a Deo negligi, Deque connivente flecti, quod improbi ipsos conterant, ve), riNT k S *lo raa, non videt*, hic valere *non probat*, quei sit: non videt cum approbatione. Quo sensu tamen hanc loquendi formulam Hebræis usurpatam fuisse, idoneo exemplo probari posset, equidem vehementer dubito. Alii vero, qui Propheta* verbasua ipsius persona continuari censent, verba *rixi* «7 *lo raa*. interrogativo capere necesse est, n S *lo* posilo pro *alo, nonne?* Undo hic «msuseinergel: Nonne videt Deus, quam atrociter hostes inno-, swviunlct tanqnam justus judex suæ immanitatis panas ab iis repetet? ita verba illa cepit Chalæus, qui ea sic reddidit: Fiorino potest, ul in c>>n>peclu Jovai uon reveletur? {Rosenmuller.)

ter hi versus quatuor (scilicet 33, 34, 35, 36), verti et connecti possunt cum Maldonato sic: Non humiliavit Deus ex corde, a ut contereret, » scilicet hostis Chaldæus Judæos, eorumque judicium declinaret, et perverteret: a Dominus ignoravit, » hebraïce, *Dominus non vidit*; id est ita ut Dominus non videret, id est non provideret aut curaret, *q. d.* Deus non humiliavit Judæos ex corde, quia non permisit Chaldæos affligere Judæam sine magno consilio et providentia; fecit enim hoc ut Judæi emendarentur. Unde sequitur: a Quis est, » etc., *q. d.* Hæc cum ita sint, quis audeat dicere fieri quidquam Domino non jubente? id est sine ejus voluntate ac providentia. Id significarunt /Egyptii imagine Dei, quam pingebant tenentem manu zonam qua cœlum et terram cingebat, intelligentes per zonam providentiam, qua Deus omnia colligat, continet et moderatur. Eadem significavit scala a terra in cœlum porrecta, quam vidit Jacob, Genes, cap. xxviii.

37. Quis est iste? — Dixit Propheta, *non ex corde*, Vm. »t. id est non ex Dei beneplacito, quasi poenis inno- Mnu centum Deus per se delectetur, mala Judæis evenisse: nec Deum eos studio humiliasse et afflicti-sc, jam ne quis dicat: Ergo a fortuna et casu hæc Judæis acciderunt, occurrit dicens, id tam impium et insulsum esse, ut a nemine dici possit. Hebraïce est: *Quis est qui dixit: Fuit hoc, et Dominus non præcepit?* *q. d.* Nihil homini contingit in rebus humanis præter Dei voluntatem et præceptum, id est ordinationem, sive jubentem, sive permittentem. Ita Theodoretus, Repertus, Hugo. Aliter explicant alii, *q. d.* Quis tyrannus, verbi gratia Nabuchodonozor, dicat jubeatque aliquid mali fieri, ita ut id statim fiat, etiam præter Dei voluntatem? *q. d.* Id fieri nequit: tyrannus enim est tantum instrumentum et virga furoris Dei, Isa*. x, 19.

38. Ex ore Altissimi non egredientur nec mala Vers. a*. nec bona? — Pendet hæc interrogatio ex vers, præced. *q. d.* Quis tam impius sit, ut dixerit nec adversa, nec prospera evenire nobis ex ore, id est ex præcepto et ordinatione Dei? Est hæc consolatio efficax in omni tribulatione, si cogitemus nihil evenire nobis, cujus auctor non sit Deus, et omnia ab eo attemperari ad nostram salutem, atque interim culpam nostram agnoscamus, ejusquo clementiam et opem humiliter imploremus. Hoc est quod ait Isaias, cap. XLV, G: « Ego Dominus, et non est alter, formans lucem, et creans tenebras, faciens pacem, et creans malum. » Et Amos m, G: « Si erit malum in civitate quod Dominus non fecerit. » Et Ecclesiasticus cap. xi: « Bona et mala, vita et mors, paupertas et honestas, id est opulentia, a Deo sunt. »

39. Quid mihi habuit? — *q. d.* Cum punitur vir». J». homo, non excuset se, accusando fatum, fortunam, Dei voluntatem; sed suæ voluntati mactet et peccatis id tribuat, dicatque illud, *Usai. cxviii*: a Cognovi, Domino, quia æquitas judiciorum tua, et

in veritate tua humiliasti mo; » et rursum : « Justus es, Romine, et rectum iudicium tuum, » ut dicebat Mauritius imperator cum a Phoca suos filios coram se interfici videret. Ita Hugo, S. Thomas, Lyranus. Sic fore etiam explicant Orígenes, Olympiodorus, Theodoretus, sed de culpa, non do pmna, q. d. Homo peccatum suum non fato, sed libi adscriba!.

Secundo, Vatablus exponit : Cur dolet homo do suo peccato « nixie se vexando, et desperabunde loquendo? pœnitcal potius, et revertatur ad Dominum.

Tertio, Chaldæus explicat : *Cur divitias invenit homo, quihtu abutatur diebus vita sua?* id est, quare non bene utitur dotibus quibus a Deo dotatus est? radix eniin hebraica p̄x averi significat etiam divitias labore aut rapina parias. Primus sensus est planissimus.

Pro peccatis scis, — id est pro pœnis peccatorum suorum ; sive, cum pro peccatis affligitur, q. d. Temere el inju-to murmurat « homo vivens, » cum pro peccatis punitur, quia lanium, et plus commeruit : Deus enim citra condignum nunit, et iudicium misericordia temperat in hac vita. At post hams vitam iudicium faciet sine misericordia in gehenna. Damnatus ergo gemat et queratur, non « homo vivens. » Rursum « vivens, quia universa vanitas homo vivens. » Cur ergo Deo obmurmuret vivens, cujus tota vita, quin et ipse lotus, est vanitas? Ita Sanchez (I).

Est hic locus illustris do numine et Dei providentia, quæ singula in particulari regit et ordinat ; cui proinde in omnibus nos subdere, et resignare debemus.

Viderunt idipsum gentiles. Pythagoras hæc est aurea sententia : « Quibuscumque infortuniis divinitus homines anguntur, prout sors tua fuerit, eam ferto moderate, neque indignare : decet vero etiam mederi. » Modum et causam assignat ejus discipulus et interpret Hierocles : « Voluntatis, ail, nostræ divinique iudicii nexus infortunium parit, mihilque aliud totum hoc divinum infortunium exsistit, quain Dei adversus peccat i calculus. Tibi rgo et culpæ tuie indignare, non Deo : culpam tolle, el illud auferet Deus. » Quare ipse perpetuo bieciufortunia vocat Jxiutfix; w/à«, id est *divinas fortunas*, vel sortes nobis juste a Deo iudice immissos. Nam « calamitates, a t, invexerunt nostra iniquitas et iudicium divinum, cujus est in sceleratos animadvertere. » Homerus, *Odyssea* l, ita Jovem ioquentem inducit :

Qmm temere incusjnl mortales nminat Divos
Auilores Íaiunt, si quid svnsere malorum,
Cum prater latuii his parut meus stulta dolores.

Chrysippus, teste Laertio lib. VI, cap. n, dicebat

(I) Vite. hoc commate perversam hularonirn sentiendi fati ' n c otisai, qua longius aberant, ut sibi tu elips s cl n ita n. • quasi coacta culpam imputarent, ul potius ob ru adici&d in sese ouiui culpa vacu s integrosque, ul

non debere « ferri audiriquo homines nequam, aut ignavos et audaces, qui cum in culpa et rnaloficio revicti sunt, perfugiunt ad fati nccessitalem, lanquam in aliquod asylum; et quæ pessime fecerunt, ea non sum temeritati, sed fato attribuenda esse dicunt. »

Seneca, *qnstola* 108 : « Optimum, ait, est pati, quod emendare non possis, et Deum (quo auctoro cuncta proveniunt) sine murmuratione comitari. Malus miles est, qui imperatorem gemens sequitur. Hic est magnus animus qui se Deo tradit. At contra ille pusillus ac degener, qui oblutatur, et de ordine mundi male existimat, et emendare mavult deos quam se. »

Idem *De Providentia* : « Quid enim est boni viri? præbere se fato. » Thucidydos, lib. II *in orat. Periclis* : « Ferro quæ divinitus immittuntur, necessario oportet; quæ ab hostibus, viriliter. »

Quid jam dicat fidelis et Christianus, qui fido illuminatus certo novit Dei providentiam regere omnes causas secundas, oinniaquo tam adversa quam prospera moderari el dirigere ad suorum servorum et amicorum salutem; qui identidem audit illud Apostoli : « Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum? » Sano hæc deberet cuiusqtie christiani in paupertate, morbo, persecutione, calumnia, naufragio, incendio, spoliatione, exsilio, morte, etc., esse constans et solida cogitatio, resolutio el consolatio : Ego certus sum nihil mihi posse accidere, quantumvis adversum, durum et acerbum, quod prius a summa coelestis Imperatoris aula non fuerit ordinatum. Certus sum quod nihil mihi inferre po-sunt homines, da mones, et creatura omnes totius mundi, amplius quam Deus velit, providerit, cisque facultatem dederit, qui suis omnia facit cooperari in bonum. Fiat ergo idipsum in mo, non recuso, non refugio : nihil enim aliud volo, quam ut Dei voluntas fiat, caque in me, oraniquo creatura pleno adimpleatur. S. Clemens in lib. *Ilecognit.* narrat se conversum a S. Barnaba missum fuisse ad S. Petrum, ut ab eo plenius erudiretur. Ivit ergo ; mox S. Petrus dixit ei, ut venirci postera die ad disputationem qu un ipse habiturus erat cum Simone Mago. Magus deindo u Petro petiit inducias ad triduum; dedit ei illa S. Petrus, indoluit de datis ei induciis Clemens; avebat enim audire S. Petrum et ordebat. Cui S. Petrus ; « Gentiles, inquit, turbantur, cum res non accidunt ex volo, uti desiderant; at nos christiani, qui scimus Deum gubernare et moderari res omnes, in quolibet rerum eventu in pace consistimus et consolatione. Scito has inducias Dei consilio dari ad tuum bonum, ut scilicet interim te pr.rparem ad futuram disputationem, quo cam melius et plenius capias. » Hoc est quod in sua. qjisI. iidc-

quillcmsibi persuadebant, Cumulatas Numen increparent; cl fontem genuinum malorum quibus afflig. liauiur, recludit.
Illusenmullerâ

COMMENTARIA IN TIMENOS JEREMIÆ, caf. Ili.

les docet idem S. Petrus : « Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum; quoniam ipsi cura est de vobis. » Ergo in quolibet rerum eventu Deo lidere, ad cumque rect .rere debemus, eique dicere cum Jeremía, xiv, 9 : a Tu nutem in nobis es, Domine, etc., no derelinquas nos.» Nam, ut aiebat B. Theresia : « Si Deo nitimur, nulla est tanta potentia, quam non pro nobis humiliet Deus. » D. Ludovicus Blossius, vir egregie pius æque ac doctus, lib. *Monil. spiritual*, cap. xi, narrati). Gertrudi apparuisse sponsum suum Jesuin, qui ferens in dextera sua sanitatem, et in sinistra infirmitatem, monebat eam ut eligeret quum vellet. Illam vero ab utraque Domini manu so avertentem dixisse : « Domine, ego toto corde desidero, ut non meam voluntatem respicias, sed tuum beneplacitum in omnibus portici is. » Quocirca id laudans Dominus ei dixit: « Qui vult ut ad ipsum libere veniam , debet mihi elavem propri® voluntatis resignare. Quod si ex humana fragilitate eam resumere contigerit, mox pœniteat, aceam iterato mihi resignet : el suscipiet eum dextera misericordi® meæ, deducetque ad regnum claritatis ælernæ. » Praestitit id B. Gertrudis : unde nec pericula, nec tribulationes, nec damna rerum, nec impedimenta alia, sed nec delicia quidem vel defectus proprii, securam conslantemque confidentiam, quam ad benignissimam Dei misericordiam relinebat, unquam in illa obscuraro potuerunt. Certissimo enim confidebat, tam adversa quatn prospera omnia, sibi in bonum a Dei providentia converti. Et eidem aliquando Dominus dixit : « Secura illa confid ntia quum quis eiga me habet, credens me revera posse, scire el velle ei in omnibus fideliter adesse, transvulnerai cor meum , tanlamque vim facit pielati meæ, ul nullatenus possim tali homini abesse vel deesso. »

Pari modo ad S. Mechlildem ait Dominus : a Mihi valde gratum est, ut homines in bonitate mea confidant, et de rnc pnr suinanl. Nam quisquis in me humiliter confisus fuerit, ac mihi bene crediderit, ego el in hac vita illi adero, et post mortem supra omne meritum ei benefaciam. Quantum quis mihi credere, et de bonitate mea pie præsumere potest, tantum et in infinitum amplius obtinebit. Ideoque utile homini est, ut magna operando a me, mihi bene cndal. » Mechtildi vero quærcnli, quidnam potissimum credere deberet do ineffabili ipsius bonitate , respondit Dominus: a Certa tide credo, quod ego te post mortem suscipiam sicut pater filium suum charissimum, quodque nullus unquam pater tam fideliter cuñ unico suo nato hæredilalem suam divisit, sicut ego omnia bona mea el tnelpsum tibi communicabo. Quicumquo hoc de bonitate mea firmiter, el cum humili charitato crediderit, beatus erit. »

io. 40. Sem .temia vias nostras , — examinemus pcisci utaiulc \nucs latebras usque ad imum fua-

dum, omnes actione® vitr et conscientias noMræ. < Scatemur, inquit S, Bernardos, «crm. 58 in *Cant.*, in fine, vias no«tras el studia nostra; etin eo se quisque judicet profecisse, non curn non invenerit quod reprehendat, sed cum quod invenerit reprehendet : tunc te non frustra scrutatus es, si rursus opus esse scrutinio advertisti. Et tobis non te fefellit inquisitio tua, quoties iterandum putaveris; si autem semper cum hoc opus est facts, semper facis : temper ergo opus esse libi memineris superni auxilii et misericordi® Christi. »

Rursus scrutemur sine adulatione, et sine dis- Bum*) simulatione fundum cordis nostri, in quo ali-c quando latet appetitus aliquis qui omnia opera el quaa inquinat, quique Deo displicet, et ejus gratiam uiib? ac bona a nobis avertit; hunc tolle et evelle, si vis a Beo benedici et irrorari. Hujus scrutinii et examinis magna est necessitas et utilitas, toque omnes viri sancti usi sunt, quin el gentiles; unde illud Poetæ :

Non prius in dulcem declines lumina somnuch.
Quam prias exada repúdreos acu dieu

S. Hieronymus lib. III, Apofog. *contra Ita.flnum*, cp. x, inter aurea Pythagoræ praecepta hoc ponit : « Duorum temporum quam maxime habendam curam mane et vesperi, id est eorum quæ acturi sumus, el eorum quæ gesserimus. » Galenus, lib. *De Cognoscendis et curandis anima morbis*, cap. vi : « Singulis, inquit, diebus ea quæ superius dicta sunt, tibi revoca in memoriam. Atque hoc quidem præstabit te sepius facere : quod si non possis tam sæpe, saltem matutinis horis semper antequam quidquam eorum quæ acturus sis aggrediaris, el vespertinis antequam cubitum cas.» Si Stobæo, term. 3, credimus, Phocylides primus omnium mortales docuit, ler in die se et suas actiones discutere : qua re Pylhagorani vicit.

Inter fideles S. Ephrem Syrus, tom. III, in *Serm. Ascct.* : a Diebus, inquit, singulis respiri vi mano diligenter considera, quo pacto seso habeat negotiatio tua. ac mercimonii ratio; et vespere quidem ingressus cubiculum cordis tui, examina leipsuin ac dicito : l'utasne hodie in aliquo Deum exacerbavi? numquid verba otiosa protub? num per contemptum ucgligenliamve peccavi? num frJrein irritavi? num cui detraxi? » etc. Deinde deprehensis peccatis jubet dolorem et kicrymas superfundi. Subdit mox de matutino examine: « Et facto jam diluculo, rursus eadem tecum meditare ct dicito : Quomodo, putas, ista nox praeteriit? numquid improba? et sordida? cogitationes invaserunt me, atque illis libenter immoratus sum. »

S. Dorolliaëus, *serm.* Ii : « Quo pacto, inquit, per singulos dies nos ipsos purgare el expiari debeamus, oxactis>inie docuerunt Patres nostri, nempe ulvesp eri sedulo quisque perquirat, quo*

modo perlrandrferit diem illum. Rursus mane examinet quomodo exegerit noctem illam, et pœnitentiam agat et resipiscat coram Deo, si quod peccatum admiserit. » S. B» rnardus, lib. *De Vita solitaria* : « Nemo, inquit, tc plus diligit, nemo Slclius judicabit. Mano preterite noctis facate. actipso exactionem, et ventura) diei tu tibi indicito cautionem; vespere dici preterita) rationem exige, et supervenientis noctis fac indictionem : sic districto nequaquam tibi aliquando lascivire vacabit. »

S. Bonaventura, tom. II, epwfoZa 23, *manor.* 24, agens do puritate conservanda sic ait : aAd quod diligentius et purius conservandum, quotidiana discussione septies in die examines vitam tuam, semper ante vel immediate post quamlibet horam canonicam, considerans cl discussions attentissimo qualiter de hora in horam ambulaveris digne coram Deo, sine macula iu justitiæ semita. »

DoS. Xaverio scribit Tursellinus lib. VI, cap. vi : « Sæpius in die diligentius conscientiam excutiebat suam, et carteros ad idem faciendum magnopere hortabatur, in eo perfecte vite cardinem verti ratus. »

Denique S. Paternoster Ignatius bis in die examen conscientia nobis proscripsit, illudque totius Societatis nostre usu receptum est; item examen particulare cuique circa vitium aliquod extirpandum; ipse autem in singulas horas se examinare solebat, atque horam cum hora, diem cum die, hebdomadem cum hebdomade, mensem cum menso conferre , ut videret quid profecisset, vel qua in re defecisset, ut testatur Ribadencira lib. V, cap. i *Vifæ* ejus.

Ven.4i. 4L Levemus corda nostra cum manibus. — Tropologice S. Gregorius, XVIII *Moral*, m : « Corda, inquit, cum manibus levat, qui orationem suam operibus roborat : nam quisquis orat, sed operari dissimulat, cor levat et manus non levat; quisquis vero operatur, et non orat, manus levat et cor non levat. »

vtr i» 42. Ad iracundiam concitavimus. — Hebraico WS *marina*, id est exacerbavimus, rebellavimus. Vide dicta cap. i, 20 (1).

Idcirco tu inexorabilis es. — Hebraice, *idcirco tu non pepercisti*, id est non parcis, sed flagellas nos.

v* >. n 43. Operuisti in furore, — id est furorem et v' " iram quasi velum obtendisti tibi, ne quemquam agnoMiercs, videres, vel peccantem audires, sed sine respectu percuteres nos; unde explicans subdit : *Operuisti nubem, etc.* Ibi enim in hebræo idem est verbum quod hic, scilicet n*DD *saccata*.

(t) initio hujns versus MbaudIQtidum est nosb *terna difendo*. Q.hærct hic versus cum precedente hoc modo : Siucerti precibus jungamus confessionem commissorum è nobis delictorum, qua agnoscimus nos dare pœnas, qu* jkAi inermum», ucc injuste illas a Do nobis iullic- » (Bwenmuller.)

Ha Pagninus et Vatablus. Rursum quasi dicat: Iram quasi sepem et vallum inter te et nos interposuisti, ut hostili animo nos persequeris et invaderes. Hoc enim quoque significat hebræum *saccota* ; unde DIDO *succot* vocantur tabernacula castrensia : atipie "i0 *sac* significat aggerem et vallum, quo dux castra sua tegit, et ab hoste separat ac communit.

Secundo, Maldonatus sic explicat, « operuisti, » id est armasti te furore quasi scuto, el percussisti nos, hebraico IJDT IDI *vattir dephenu*, id est et persecutus es nos. Aut, ut alii, operuisti faciem tuam, ne nos filios tuos ab hoste jugulari videres; sicut paler operit faciem, ne videat filium male tractari ab hoste, aut a chirurgo secari.

Tertio, alii, *q. d.* Operuisti nos calamitatibus ex ira tua et furore profectis. Ita Hugo, et S. Thomas et Lyranus. Huc pertinet expositio Sanchez : Operuisti nos, id est ad captivitatem et mortem nos damnasti. Captivis enim et damnatis solebat velari facies, uti factum est Amano, *Esther* vu; el *Ezechiel*. cap. xii, 12, de Scàccia : a Facies ejus operietur. » Hinc et lictores, audientes pontifices contra Christum clamantes : « Reusesi mortis, » faciem ejus velarunt et velato illuserunt. Quia et apud Romanos judex, reum adjudicans morti, dicebat: a I, lictor, colliga manus, caput obnubilo, arbori infelici suspendito. » Sunt ergo hic duæ facies velate : *prima* Judæorum hoc loco; *secunda* Dei, de qua subdit : « Opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio. » Hic sensus appositus est.

Quarto, *q. d.* Obtexisti nos caligine furoris tui, ut quo fugiamus non possimus videre, et sic obcécalos nos persecutus es usque ad exsilium. Ita Chaldæus, Orígenes et Vatablus. Primus sensus aptior est, et proprie respondet hebræo *saccota*.

44. Opposuisti (obtendisti) nubem (scilicet peccatorum nostrorum) tibi (inter te et nos, quia luis oculis ea semper intueris quasi densam nubem, impedientem) ne (ad te) transeat oratio — nostra; Septuaginta, *propter orationem*, scilicet repellendam. Ita Orígenes, Theodorelus, Rupertus, Hugo, S. Thomas, Lyranus. Sic ait Psaltes, *Psal.* LXXXIX, 8 : « Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo ; » et Isaias, lix, 2 : a Iniquitates vestre diviserunt inter vos et Deum. » Ex adverso de humili ait Ecclesiasticus, cap. xxxv, 21 : « Oratio humiliantis se nubes penetrat, » etc.

Nota : Peccata vocantur nubes : *primo*, quia sunt quasi atri et tetri vapores ascendentes ex pravo corde, quasicx caliginosa el palustri terra; *secundo*, queue quia solis, id est Dei, aspectum, benevolentiam et beneficentiam adimunt; *tertio*, quia, sicut cx nubibus grandines, tonitrua et fulmina prodeunt, Tertia, ita ex peccatis prosilii ira, furor et supplicia Dei; *quarto*, sicut nubes dispescunt cadum a terra, ita Quiru. peccata separant hominem a Deo, cælo et angelis. Unde dives Epulo audivit ab Abraham : « Inter nos et vos chaos magnum firmatum est; ut hi

♦ul volunt hinc transire ad vos, non possint, neque indo huc transmearo, » *Lue.* xvi, 26.

Potest, *secundo*, per nubem accipi firma Dei sententia, qua decreverat Judæos punire, nec patj sp exorari; hoc, enim est quod ait *Prov.* i, 24: « Quia vocavi, el renuistis, etc. Ego quoque in interitu vestro ridebo; » el vers. 28: « Tunc invocabunt me, et non exaudiam : mano consurgent, et non invenient me. » Alludit ad judicem qui lata sententia mortis, no amicorum preces pro reo audiat et sententiam revocet, domi so concludit, nec aliquem ad colloquium admittit. Hinc R. Samuel apud Galatinum, lib. X, cap. in, R. Ilaninæ roganti : « Quid est quod scriptum est *Threnor.* in : Protexisti nube te, no transeat oratio? » respondit : a Quia portæ orationis quandoque apertæ sunt, quandoque vero clausæ : portæ autem pœnileutiæ nunquam clausæ sunt in mundo isto, sicut dictum est *Psal.* cxv : Spes omnium finium terræ, et in mari longe, est scilicet pœnitentia. Sicut enim mare hoc nunquam clauditur, sed quicumque vult, lavat se ibi in omni hora qua vult : ita ipsa prenitentia, quacumque hora homo vult ipsam facere, facit, et Deus benedictus recipit illam. Oratio autem habet tempora, sicut dictum est *Psal.* lxiix : Ego vero orationem meam ad te, Deus : tempus beneplaciti. »

Tropologice S. Gregorius, libro XXVIII *Moral.* cap. IX : « Sancti, inquit, viri Deo orantes dicunt; Opposuisti nubem, ne transeat oratio, quasi dicant : .Menti nostræ terrenis voluptatibus assuetæ curarum suarum phantasmata justo judicio objicis, quibus eam in ipsa orationis suæ intentione confundis, et quam desideriis infirmis deditam non ignoras, recte cæcatain ab intuenda lucis tuæ perspicuitate reverberas; ut, cum in te intenditur, ipso a te cogitationum suarum nubilo reflectatur, et quæ terrena hæc assidue cogitat, quia vult, hæc etiam toleret in oratione cum non vult. »

45. Eradicationem et abjectionem posuisti me in medio populorum. — Pro *eradicationem* hebraico est »HD *sechi*, id est rasura, verbi gratia pavimenti, aut domus leprosæ, *q. d.* Abrasisti nos a Judæa, el fecisti nos viles et despectos quasi sordes et rasuram, quæ abraditur a pavimento. Unde Syrus vertit : *Eradicatos et contemptos fecisti nos inter populos*; et Arabicus Alexandrinus: Fecisti nos *inter populos despectos et expulsos*. Huc alludens S. Paulus I *Corinth.* iv, 13, ait : « Tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus. » Noster Interpres vertit, « eradicationem, » id est arborem eradicationem, *q. d.* Sicut arbor infructuosa eradicatur, et loco suo evellitur : ita nos c Judæa eradicasti, evulsisti, et ejecisti in Babylonem. Pro *abjectionem* hebraico est Ditto *maos*, id est reprobationem, id est scobem, ramenta et sordes quæ o domo aliavo ro everruntur, reprobantur et abjiciuntur in fimetum vel sterquilinum. Unde S. Paulus vertit, « peripsema, » cum ait : « Omnium peripsema usque adhuc. » Loquitur Jeremias in persona non

sua, sed populi. Hoc est quod eis minatus erat Dominus, *Jerem.* xvin, 7 : « Repente loquar adversum gentem et adversus regnum, ut eradicem, et destruam, et disperdam illud. »

Secundo, Chaldæus et Hebræi vertunt : *Posuisti nos amotionem et ejectionem*, ut scilicet exsularemus, atque huc illucque vagaremur inter gentes, uti Dominus minatus fuerat *Jerem.* xxxiv, 17.

Tertio, Septuaginta vertunt : *Connivere me, et ejici fecisti nos in medio populorum* : *connivere* est oculos claudere præ metu, pavore et trepidatione ne transeat oratio. Hinc R. Samuel recte ait : *Porta orationis aliquando aperta sunt, aliquando vero clausas : portee autem panitentia nunquam clausa sunt in hoc mundo*. Si roges : Cur Deus tam severe castigat suos? Respondeo : Quia parum proficit erga nos, cum mitius agit. Vitia nostra radicitus inhærent, ipsisque medullis infixæ sunt, nec nisi asperiore et penetrabiliore scalpro evelluntur.

46. Aperuerunt super nos os suum, — ut quasi belluæ nos toto quasi ore avidissime devorarent, id est vastarent et perderent : est metaphora a lupis et leonibus, qui voraces ad prædam rictum totius oris pandunt.

Secundo, « aperuerunt os, » scilicet ad irrisionem, *q. d.* Irriserunt nos et conviciati sunt nobis. Ita Theodoretus, Lyranus, Vatablus, Maldonatus.

Tertio, « aperuerunt os, » scilicet, ad iniqua decreta contra nos condenda.

47. Vaticinatio. — Ita et Septuaginta, non vastatio, uti corrigunt Lyranus et Reuchlinus in *Lexica Hebraica*: licet enim Hebræi el Vatablus Hebræum DND *set* vertant, *vastatio, q. d.* Pavor et fovea, id est laqueus, fuit nobis nostra vastatio et contritio; tamen Noster cum Septuaginta *set* accipit pro RTD *massa*, id est onus, hoc est, onerosa prophetia et vaticinatio : tam enim *set* quam *massa* ab eadem radice KÜ3 *nasa*, id est tulit, portavit, derivatur. Sensus ergo est, *q. d.* Vaticinata supplicia a Jeremia et Prophetis injecerunt nobis formidinem, et ex formidine laqueum et contritionem; dum enim ea timuimus, et evitare voluimus, rebellando Chaldeis, contra præceptum Dei et Jeremiæ, tuuc incidimus in captivitatem et ruinam.

Secundo, alii explicant, *q. d.* *Qam* vaticinati sunt Prophelæ, veruni exitum habuerunt et habent; nam timemus, rapimur, conterimur, licet ea ante sperneremus. Ita Rabanus et Dionysius.

Tertio, S. Thomas sic explicat : Vaticinatio pseudoprophetarum causa nobis fuit, *primo*, formidinis ante vastationem; *secundo*, laquei, dum iu ipsa sumus capti; *tertio*, contritionis post ipsam.

Quarto, Rupertus explicat ut sint verba Jeremiæ, *q. d.* Quia vaticinatus sum quæ præcepit Deus, hinc timore concutior, illaqueor, in nervum conjicio? et conteror. Primus sensus est aptissimus. Simili enim modo minatur Isaias, cap. xxiv, 17 : « Formido, et fovea, et laqueus super te, qui habitator es terræ. »

48. Divisiones. — Hebraice D'D'TTD *palge maun*.

MnnU. id e\$trivos nçfnanim. S. Gregorius in *Psalm.* ci, } ^* ail, quod in vere pœniteolibus tanta debet esse min s Lvrymarum copia, ut postini dividi, sicut aquæ imi*, dividuntur ab olitore ad irrigandum olerum areolas. Tune divisiones aquarum deducimus, cum pro singulis peccatis scorsila lacrymas fundimus. S. Bernardus: Firmum, ait, est mihi propositum nunquam ridendi, quousque audiam ex ore Dei illa verba; a Venite, benedicti; » noque a fletu desistam donec liber sim ab illa sententia: a Ite, 'Maledicti, in ignem aeternum. » Hic luctus arcet xccata. Vere cecinit Ovidius :

Veneria dranosa voluptas
Nnn solet in mœtfns srpe venir* thoron.
Meni erit apia capi tunc, cum Utilissima rerum,
El sede» in pingui luxuriabit humo.
Pectora dum gaudent, ncc buoi arditā dolore,
IpM patent, blanda tunc subit «uta Venus.

Ita «S, Domnina, inquit Theodorelus in PAi-*lofhco*, cap. lxx, continuis lacrymis non solum rigabat genas, sed etiam vestimenta ex pilis; talibus enim indumentis tegebat corpus. Vehemens enim amor in Deum illas pariebat lacrymas ad divinam inflammans contemplationem, et pungens aculeis, el urgens ad eum qui est hinc futurus excessum. » ItaS. Olympias neptis Abluvii preferii, nobilissima ct sanctissima, ideoque S. Chrysoslomo diarissima, jugiter flebat : « Omnis ejus vita, ait Palladius in *Lausiaca*, cap. CXLIV, erui in compunctione, et frequenti profluviolacrymnrū, ct potius videre licebat fonti ġestate sua deficere fluenta, quam hujus non sublimibus et Christum semper videntibus oculis lacrymas deficere. » lia Abbas .Macarius, rogatus dicere v< rbum aedificationis : « Lacrymans ait : Ploremus, fratres, el producant oculi nostri lacrymas, antequam eamus hinc, ubi lacrymæ nostre corpora comburant. Et fleverunt omnes, ct ceciderunt proni in faciem, dicentes : Pater, ora pro nobis. » Rursum « præteriens aliquando Abbas Pastor in Ægypto, vidil mulierem in monumento sedentem el flentem amaro, cl dixil : Si veniant omnia delectabilia mundi hujus, non transferent ammani illius a luctu. Ili ct monachus debet semper habere luctum in semetipso. p Ita habetur in Vítü *Patrum*, titulo *De Compunctione*. Senex quidam vidil quemdam ridentem, el dixil ei : « Coram cœliel teine Deminorationem totius vitæ nostre reddituri sumus, el tu rides? ut umbra corpus, sic compunctio te comitetur. » Ibidem : Alius donum lacrymarum vocabat terram promissionis, u- quam, si post tOannos cum filiis Israel perveneris, non timebis bellum. Ibidem: Alius dixil : « Cum leniaris, adversus cum qui le impugnai, gladium lacrymarum exacue » Ibidem, lit. *De Jugi oratione*: S. Antonium requisivi! frater, dicens : « Quid faciam pro peccatis mei*»? » r» spondii : « Qui vult liK r »ri a peccatis, Heluciplanctu liberabitur ab tu»; el qui vult ġedifican in virtutibus, perfletum

Jacrymarum editicalur. Ipsa laudatio psalmorum, planctus csl. Memento lacrymalum l.z chiæ et Petri.» Ibidem, lib. VII, cap. xxxvni : S. Abraham eremita, teste S. Ephiem in ejus Vita, omni dio lacrymabatur; « Quem, ait, peccatorem vel impium audiens, pro eo ul salvaretur, cum lacrymis diebus ac noctibus Domino non supplicabat. » S. Arsenins pannum habebat in sinu propter lacrymas, quæ ob desiderium vilzn ġeterne crebro currebant ex oculis ejus, ait Rufinas. Abbas Pammon, videns mulierem theatricam, flebat; rogatus cur? « Oh duas causas, ait : Prima e>t, perditio hujus muli» ris. Secunda, quia ego non habeo tantam curam placendi Deo, quantam hite hominibus turpibus, » ait idem Ruinus.

49. Oculus meus afflictus est.— Vatablus, *flevit* Ve a *ocuils meus* (id est oculi mei), et non quiescit sine Aw† intermissione, donec respiciat me Dominus de cœlo, ct preces meas attendat. Hebraico est oculus meus *niggera*, id est extractus est, vel defluxit, id est m lacrymas ita elliindilur, ut evelli el excidero videatur : « eo quod non esset requies, » a lacrymis, vel eo quod nonessot qui mihi aliquam consolationem et requiem afferret. Nota : In Bo-bræo Jeremias hic commutat ordinem lilterarum. Nara litteno p« postponit *atn*, quæ in alphabeto præcedit; idque ob verborum et senlentiæ connexionem; quiaenimin litterape dixerat vers. 48, po/je, id est, « divisiones aquarum deduxit oculus meus, » hincapié id prosequens subjungit *aia*, quæ hebraico significat *oculum*, du coquo dicit vers. 49 : « Oculus meus allii» tus est, nec tacuit. etc. Oculus meus deprauidatus est animam meam, o Vide dicta cap. n, 16.

;>l. Occij s meus dem «datus est ammam meam. — ven. n. Id e>t oculus eripuit mihi animam flendo, anima mea per oculos mihi in lacrymas effluxit, q. *d.* Miserabilis aspectus filiarum mearum captivarum, ab hoste illusarum, animam mihi expocoravit. Pro *dcpvædalus est* hebraica est *Vhvj olei*, id est viudemia vil, q. d. Sicut qui prædanlur vineam, ita ut ne unum racemum relinquant : sio oculus meus jugi suo fletu consumpsit ct quasi pnedatus est omnes vires, omniaque gaudia animæ meæ, ipsumque vitæ spiritum cl succum cordis suxit el exhausit, « in cunctis, » id est propter cunctas urbis filias, puta Sionidas virgines tiñeras et delicatas, quas in captivitatem abire vidil. Ila Hugo, S. Thomas, Lyranus, Dionysius, qui tamen per /i/ia *uibis* accipiunt -rbes Hierosolymæ subditas, ct vastatas a Chaldæis. Paulo aliler Sunchéis q. d. Ex quo oculo meo intuitus sum tantam populi mei stragem, nil iu me reliquum est, quod voluptati osse possit aut solatio, neque alicui rei vacandum mihi video, nisi lacrymis.

Mullo polion jure illacrymenlur oculi, qui specie vanitatis, et boni commutabilis delectaii, cor seduxerunt, ut posthabito summo bono et pulchro, amplecterentur sordes creaturarum. UndeS. Gregorius, lib. XXI *Moral*, cap. n, hanc sententiam

extendons ad oculum, qui per curiositatem et culpam deprædatur animam, sic explicat : « Oculut, ail, meus deprædatus est animam meam : concupiscendo enim visibilia invisibiles virtutes amisit; qua» ergo interiorum fructum per exteriorum visum prodidit (alii legunt *perdidit*), per oculum corporis pertulit pnedam cordis. Unde nobis ad cordis munditiem sensuum disciplina servanda est : nam quanlalibet virtute mens polleat, quantulibet gravitate vigeat, carnales tamen sensus puerile quiddam exterius perstrepunt, et nisi interioris gravitatis pondere et quasi juvenili quodam vigore refrænentur, ad fluxa quæque et leviam mentem enervem trahunt. Unde Job ait : Pe-pigi foedus cum oculis meis. »

Post primi parentis delictum oculi sunt ostia mortis, et hostes animæ, de quibus recte dixit Seneca : « Ingenti providentia posuit Deus in oculis visum et fletum, ut qui delictum committunt videndo, poenas exsolvant plorando. » Quocirca Homerus cecinit Tirksam cæcum solum sapere apud inferos, cura cæteræ animæ; umbram more vagarentur. Et Cicero, lib. V *Tuscul.* : « Tirksam, inquit, augurum nunquam Poetæ inducunt deplorantem caecitatem suam. » Democritus Abderites censuit caecitatem plurimum ad ingenii acumen et quietam contemplationem conferre; quare oculis se privavit, ait Gellius lib. X, ratus commentationes suas exactiores et vegetiores fore, si eas oculorum illecebris et impedimentis liberasset. Homerus mente oculatissimus fuit cæcus. Audi eum in hymno : « Sum cæcus vir, habito vero in saxosa Chio, et Oculi enim sunt cupidinum illices, et in amore duces. Unde Virgilios in *bucol.*

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error.

Et in Georg. :

Unique videodo femini.

Et alius : a Mulieris oculus est spiculum juvenibus. » Quocirca faciat quisque quod monet *Ezcch.* cap. XX, 7 : « Unusquisque offensiones oculorum suorum abjiciat; » et Christus : « Si oculus tuus dexter scandalizat te. eruo eum, » etc., *Matth.* v, 29. Nam, ut ait S. Bernardus, serm. 5 *in Pesto omnium Sanctorum* : a Vulgo dicitur : Quod non videt oculus, cor non dolet. »

Refert Joannes Moschus in *Prato spirit.* cap. xcvi, de sanctimoniali quadam, quod, cum ob speciem persecutionem assiduam pateretur a juvene, ab eo quæsicrit quid eum ita in sui amorem raperet; cumque ille dixisset : Oculi tui; illa eflodit sibi oculos, cosque misit juveni, qui, stupefactus et compunctus, vitam mutavit, monachumque se fecit.

Idem fecit S. Lucia virerò; sed hæc miraculose postmodum oculos a se et towos recuperavit, uti refert Jacobus de Vitriaco et Chronica Fratrum Prædicatorum.

S. Audomarus Episcopus Teruani, anno Christi

658, cæcus exsistens cum Alrebâti in elevatione corporis S. Vedesti ejus meritis lumen recepisset, ægro animo id tulit, oran^que pro cæcitate eam rursum impetravit; dictitabat enim eam in salutem suam sibi a Deo immisam esse. HaSigebertus in *Chronico*. Nam, ut de S. Spe Abbate circo per 40 annos ait S. Gregorius, IV *Dialog*, x : « Deus venerabilem senem dum exterioribus tenebris premeret, interna nunquam luce et consolatione destituit. »

S. Aquilinus Episcopus Ebroicensis petiit a Deo, ut sibi oculorum lumina clauderet, quo melius et attentius carestia contemplaretur, impetravit, et tamen Episcopatu egregie concionando rite perfunctus est. Ita habet auctor Vite 19 octobris.

S. ilerluca Bavara, cum adolescentula in corpore magis quam animo ornando esset studiosior, primum morbo, deinde eccitate a Deo percussa, ad cor rediit, a vanitate ad sanctimoniam transiit. Monita deinde divinitus, ut orbem cereum ad S. Cyriaci martyris tumulum pro altero oculorum recuperando votum mitteret; misit, recepit, tam acuto ad ultima vitæ tempora vidil, ut aquilas et lynces superaret, nec cos ulla vi lacrymarum, quas uberrimas profundeabat, coriumperet, neque minutissima telæ acupiclura hebetaret. Altero tamen caruit semper, ne causam utriusque olim amissi ex animo deleret. Ha ex Chronicis refert P. Gretserus in *Appendice Gregarii VII*, et Raderus in *Viridor.* part. II, cap. in.

Nota : Symmachus vertit : *Oculus meus demersit animam meam*, quasi in mare quoddam lacrymarum; Vatablus : *Oculus meus dolorem fecit animæ* move propter multum fletum, pro cunctis filiabus urbis meos*, id est plus flevi quam omnes filia urbis meæ. Minus recte verlit R. Salomon : *Oculus meus inquinavit animam meam*. Dicit autem, inquit ipse Jeremias, animam suam Inquinatam esse, quia cum esset ex genere sacerdotali, non debebat mortuos flere juxta legem *Levit.* xxi, 2. Melius Arabicus vertit : *Lacrimati sunt oculi mei, et contristata est anima mea propter omnes urbes meas ; et* Syrus : *Oculus meus contristatus* (vel anxius, conturbatus) *est super anima mea, cunctis filiabus civitatis meæ, vel civitatum mearum*.

52. Venatione ceperunt mk (Theodorctus, Hugo, S. Thomas, Lyrans exponunt de populo capto a Chaldæis, qui vocantur venatores, *Jerem.* xvi, 16; hi enim venati sunt Judæos) gratis, — id est sine ulla Judæorum culpa, nisi quod ipsi non peccassent in Deum, sed quod non peccassent in Chaldæos.

Secundo et melius, redit hic Jeremias ad se et suas ærumnas, et carcerem; nam *Jerem.* xxxvn, insidiati sunt illi Judæi dicentes, quod ad Chaldæos profugeret, et conjecerunt cum in carcerem; unde ait : « Venatione ceperunt me gratis, » id est sine demerito meo, cum nihil eos Lesissem, imo Juvissem : ila Orígenes, Lyrans, Rupertos, Vatablus; sic enim sumitur tò *gratis*, *Psal.* xxx; Vá

7, et cvnr, 3, et cxvin, 16!.Voi a gratis,» quia nihil commodi ex meo malo percipiunt.

53. Lapsa est in lacum vita mea. — Hebraice : *Strinxerunt in fovea*, id est carcere, *vitam meam*, ut nulla esset spes redemptionis. Unde Septuaginta vertunt : *Morlificaverunt in lacu vitam meam*, quia ibi spe omni salutis privatus Jeremias, quasi mortuus fuit.

Posuerunt lapidem super me, — super lacum, sive puteum, in quem quasi in carcerem Jeremiam conjecerunt, *Jercm.* xxxvin, 6. Sic lacum Joonum, in quem Daniel conjectus fuit cap. vi, 17, texerunt lapide. Et David *Psal.* lxxviii, 46: «Neque urgeat super me puteus os suum, » obstructum scilicet lapide. Videtur ergo id tum moris fuisse.

TropologiceS. Gregorius, lib. XXVI *Moral*, xxiv : «In lacum, inquit, vita labilur, cum labe iniquitatis inquinatur; lapis vero superponitur, cum etiam dura consuetudine mens in peccato devoratur, ut, etsi velit exsurgere, jam utcumque non possit, quia desuper moles malæ consuetudinis premit. »

54. Inundaverunt aquæ, — scilicet laci; quia projectus sum usque ad collum, ait Josephus, in lacum limosum; vel potius « aquæ » tribulationum et ærumnarum. Sic enim ait Psalles *Psalm.* lxxviii, 2: « Salvum me fac, Deus: quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam. »

Per ii. — Hebraice *nigzarti*, id esi *excisus sum*, scilicet quia vita mea staminis instar succiditur, quod a suo Clotho fieri dixere Poetæ.

Hæc Christi passioni et sepulcro allegorice conveniunt; sepulcro enim lapidem imposuerunt Judæi. ItaS. Hieronymus, aut poliusKabanus, Olympiodorus et Ilufinus in *Symbolum*, sub medium.

Ven. 55. 55. De lacu novissimo, — de afflictionibus maximis. Com.

Secundo, S. Thomas et Theodoretus de carceribus subterraneis, in quos Babylone coniecti sunt Judæi.

Tertio et optime, Jeremías qui in lacum novissimum, id est imum vel infimum (hoc enim est Hebræum nvnnn *tachtioth*) et profundissimum conjectus est, de se et suo lacu loquitur, uti dixi. Ita Chaldæus, Olympiodorus, Hugo, Lyranus.

56. Vocem meam audisti, — cum me per eunuchum Abdemelech carcere liberasti, *Jerem.* xxxvni; nunc ergo oro ul rursum, sicut soles, me audias.

Ne avertas (hebraice, *ne abscondas*) aurem tuam a singultu. — Hebraice, *a respiratione*, quæ crebra facit singultum (1), g. *d.* In te spero el respiro, quia in humanis nulla mihi est respiratio, relaxatio,

(1) TUITI *rateai*, scilicet *respirationem*, sumpsit Hieronymus pro *gemitu*, *singultu*, qualis est oratio in magna angustia versantium. Et ipsa *oratio* eleganter vocari potest *respiratio*. Cum enim ca curas et molestias nostras in sinum Dei conjicimus, tunc spiritus, antea compressus?, quasi dilatatur el violenter emergit. Hinc dicit Job, ap. xxxii, 2: « Si loquar, respiratio erit mihi. »

(Illoseumuller.)

spes aut consolatio. Scripsit hosco Thronos Jeremias post excisam Jerusalem : undo hic partim commemorat mala quæ in obsidione urbis, el ante, passus esi a Judæis; partim pro futuris, jam sibi a Judæis in Ægypto imminentibus, opem Dei postulai; dira enim ibidem passus est, et tandem lapidatus. Vide cap. xlii, xliii et xliiv. Hæc ejus postulatio opis futuræ hic incipit, et porrigitur usque ad finem capitis.

57. Appropinquasti, — accessisti ad me, mihi Verni, manum et opem tuam præbuisti, dum me pe* eunuchum carcere eduxisti, *Jerem.* xxxvin. Chaldæus vertit : *Applicasti angelum qui me liberaret, in die quo invocavi te. Angelum* intelligit eunuchum, qui hic Jeremiæ fuit instar angeli, vel verum angelum Jeremiæ custodem, qui eunuchum induxit, ul Jeremiam e carcere liberaret, el Jeremiam in carcero confortavit, refricans ei illam Dei, cap. iz 17, vocem : « Ne formides, n

58. Judicasti, — dum scilicet *primo*, hostem Veri si meum Hananiam pseudopphetam interfecisti, *Jerem.* xxvm, <7; *secundo*, dum me per eunuchum, et deinde per Nabuchodonosorem liberasti carcero; *tertio*, dum prophetias meas, quas ipsi quasi falsas insectantur, ipso eventu veras esse comprobasti, faciendo ut rex, populus et urbs caperentur, uti prædixeram. Ita Chaldæus, Orígenes, Bpcerlus, Hugo, Lyranus, Vatablus. Sed H. Salomon et S. Thomas hæc accipiunt de populo, quem Deus olim a Pharaone, et aliis sæpe liberavit et judicavit, id est vindicavit et in libertatem asseruit.

59. Iniquitatem illorum. — Hebraice est Ven st. *avvatati*, id est iniquitatem meam, aut perversitatem meam, puta injuriam quam mihi faciunt hostes mei Judæi; tñ enim *meam* passive capitur, id est quam ego palior. ita Chaldæus.

60. Omnem furorem. — Hebraice onopj *nigma-* VerMi *tam*, id est ultionem eorum.

61. Opprobrium illorum, — quo illi me allece- VerMi runl. Six

G2. Labia insurgentium miri, — audisli. Vers.fi>.

63. Sessionem et resurrectionem eorum vide; Ven.e>. ego sum psalmus eorum. — Vide quod ego eorum tum quando sedent tum quando surgunt et stant, sim fabula et canticum. Sic Christus ail : « In me psallebant qui bibebant vinum, » *Psalm*, lxxviii, 13, et *Job*, cap xxx, 9 : « In eorum canticum versus sum. »

Secundo, sessio est orantium; stare est laborantium, q. d. Sive in otio sint, sive in negotio, in me dicteria jaciunt.

Tertio, sessio est judicum, qui seria tractant; resurrectio ferianlium cum a seriis cessant, q. d. Sive seria Iractent, sive ab iis cessent, me irrident. Ita a Castro.

Quarto, sessio et resurrectio significant omnem motum, situm, habitum, actionem. *Psa/m.* cxxxvni, 2 : «Tu cognovisti sessionem meam, et resurrectionem meam, » id est omnes motus et actiones meas, q. d. Vides, Domine, quod Judæi in onur

opère el actione sua in me psallant, me rideant et subsannent. Ita Maldonatus. Orat Propheta Deum, ut, sicut olim ante excidium ei affuit, sic et nunc adsit, ac a machinationibus Judæorum volentium fugere in Ægypturn, vel jam eo profugorum liberet.

68. Baris eis scutum cordis. — In llebræo est pulchra paronomasia : pro rWJD *neginna*, id est cantico suo, quo psallunt in me, vers. 73, dabis eis juste et apte morcedem HMD *meginna*, id est scutum, vel circumcinctionem cordis, id est rærorem et angorem qui cor cingat, claudat, angat, opprimat, inquiunt Vatablus et Chaldæus (unde et Arabicus vertit : *Constringe eos moerore cordis*); ita ul cor malis oppressum tandem obdurescat, flatque insensibile, quasi scutum vel lapis; hoc enim in extremis periculis et æurnis naturaliter fieri experientia constat, uti ego ipse in periculo præsenlissimo captivitatis et vitæ constitutus expertus sum. Aut, *q. d.* Dabis eis cardiacam passionem, ut vocant medici, qua cor quasi imposito operimento præ dolore suffocatur; ita R. David et Maldonatus. Hic sit carcer eorum qui me injusto carcere concluderunt. Sic Sedecias qui Jeremiam carcere clausit, et principes ejus, qui ad id eum impulerunt, a Chaldæis capti sunt, incarcerati, excæcati et occisi, itaque angustiis et doloribus circumcincti et oppressi.

Alludit ad scutum veterum, quod totum pene tegebat militem, ideoque ei longitudine fere erat æquale, cum clypeus et parma solum caput vel pectus occulerent. Id docet Livius lib. I : « Pro clypeo secundæ classi datum est (scutum) quod sine lorica essent, ut scutum et clypei et lorice loco esset, et totum corpus protegeret. » Unde Ammianus, lib. XVI, docet milites in scutis, quasi in scaphis flumina transmisisse. Quin et milites occisos in acie, in scuto, quasi in feretro efferebant, uti Pallantem elatum docet Virgilius *Æneid.* X. Hinc illud Lacænæ ad filium : « Aut scutum refer, « quasi victor; » aut in scuto redi, » quasi occisus in feretro. Sensus ergo est, *q. d.* Sicut scutum totum militem cingit et tegit : ita tuus labor totos cos circumcingat et opprimât. Rursum, *q. d.* Tu, Domino, mihi Jeremiæ in carcere fuisti scutum amicum; sed hostibus meis et tuis ceto scutum hostile. Sicut enim tuam fidem et benignitatem, scutum esse mihi voluisti; sic qui me persequuntur, non aliud habebun[^] obs te cordis sui scutum, quam indignationem; laborem, infortunium. Ila Sanchez, quiet addit, Hebræum *meginna* posso deduci a radice po *nagan*, id est cancro, psallero, ut *meginna* sit idem quod *negina*, *q. d.* Ego sum illis psalmus et fabula ad convicium : tu eris eisdem psalmus ad laborem et luctum, quale est cpicedium, aut ferele carmen, quod in mortuorum exsequiis cantari solet. Hæc allusio non est incommoda; idem enim verbum ad plura alludere potest; genuina tamen et propria significatio *meginna* est, ul significet *scutum*, uti vertunt

mister el alii, a radice *pj ganan*, id extexit, protexit. Quocirca prior expositio solida est el germana.

Aliter Septuaginta vertunt enim, *ivxc*, id esi *protectionem cordis*. Et R. Joseph scutum hoc attribuit PropheUe, quo Deus illum sit protecturus, ne Judæi illi infensi ei possint nocere. Sed repugnant verba textus dicentis : < Dabo eis, v non, *ei*. Alii per scutum vel tegumentum cordis accipiunt ignorantiam, excæcationem, obdurationem et incredulitatem. Ita Hugo, Lyranus, Dionysius. Unde tropologice per hoc scutum accipias crassam el affectatam ignorantiam mand[^] lorum Dei el Ecclesiae, ait Delrio *adagio* 881.

Denique R. Salomon pro *scutum cordis* vertit *contritionem* vel *confractionem cordis*. Radix enim *pD magan*, inquit, significat confringere et conterere. Sed in utroque errat, et se Hebraearum vocum imperitum ostendit.

Laborem tuum. — Hebraice *nhXD taala*, id est maledictionem, execrationem, ut nil eis prospere cedat, *q. d.* Dabis eis scutum cordis, scilicet tuam maledictionem, quæ cor eorum conlegaL constringat et induret.

Secundo, R. Salomon *taala* vertit, stultitiam tuam a radice *biT iaal*, quæ in mphal significat esse stultum : unde *Snx evil* vocatur stultus, q. d. Ipsi dixerunt tua, o Domine, oracula el minas Jeremiæ de excidio Hierosolyma, deque captivitate et æurnis Judæorum, esse falsa et stulta; jam ergo hoc eis in os refricabis, ut hæc oracula quæ ipsi vocarunt stultitiam, reipsa eis eveniant, sintque scutum et oppressio cordis eorum : tunc videbunt non tua, sed sua dicta facta fuisse stultitiam, seque opponendo se Dao et Prophetis stulte egisse.

Tertio et optime, *nhxD taala*, id est maledictio, per inclalhesin ponitur pro *nabn telaa*, id est labor : alludit enim ad vers. 5 : < Circumdedit me felle el labore, [^] uti hebraice est *telaa*. *Telaa* significat laborem, defatigationem, molestiam, dolorem, angorem el cruciatus, *q. d.* Defatigationem, dolorem et molestiam, qua le, o Domine, laborare fecerunt hostes mei Judæi, dum te suis peccatis assiduis fatigarunt, hanc redde eis quasi par pari, ul illi pariter malis et æurnis a te immissis laborent, crucientur et fatigentur; hæc quesiteorum scutum, sive circumcinctio et oppressio cordis. Ita Rupertos, Hugo, S. Thomas. Undo Syrus, Arabicus uterque, et Chaldæus, *telaa* vertunt, *plaga*, *percussio*, *afflictio*, illudque referunt ad verbum sequens *qrnn tirdoph*, quod Noster vertit, *persequeris*; ipsi vero vertunt, *persequatur* (utroque enim modo verti potest). Sic ergo Syrus vertit : *Dabis cis moerorem cordis, et plaga tua peraequetur eos*; Arabicus : *Constringe eos maerore cordis; et persequetur cos persecutio tua*; Chaldæus : *Afflictio tua fatigabit cos, q. d.* Sentiant Judæi, Domine, manum tuam duram, et nos defatigantem; nimirum id eis reipsa evenit., cum extrema farno

COMMENTARIA IN THRENOS JEREMIÆ, cap. IV.

ahinque miserito laborarunt in obsidione, et pos-
tea cum capta urbe ducti sunt in carceres, et in
Babylonem. Ita Lyranus. Labor ergo hic acti/e
capitur, non passive, 7. *d.* « Laborem tuum, » sci-
licet, non quo tu laboras et doles, sed quo eos
laborare et dolere facies. Unde explicans subdit
« Persequeris in furore, et conteres eos sub cœlis,
Domine. »

Allegorico, q. d. Laborem tuum, id est laborio-
sam vitam, passionem et crucem, quam tibi, o
Christe, imposuerunt Judæi, reddo eis in excidio
per Tdum et Vespasianum. Ita Delrio. Iluc perti-
net expositio S. Hieronymi, vel potius Rabani,
nisi quod ipse per *scutum cordis* accipit scan-
dalum Judæorum, ex humana infirmitate quam
videbant in Christo : « Dedit, inquit, eis scutum
cordis, laborem suum; quia recto judicio indo-
illos (Judæos) contra se superbo obstinatos exhi-
buit, unde ipso pro nobis in infirmitate laboravit;
repulerunt quippe a se verba praedicantium, qui
dedignati sunt in *Domino* infirma passionum, »
q. d. Punivit Deus juste Judæos excæcalione et
obduratione, quia repulerunt Christum pro se in
humanitate laborantem, afflictum et patientem :

ex eo enim eum magis amaro *A* coiero debuis-
sent, quo magis indigna pro eis suscepit; quia
ergo hoc non fecerunt, sed a Christo laboranto
aversi sunt, hinc juste a Deo excæcati et obdurati
sunt. Sic et S. Gregorius, horn. 22 *in Evany.*: « Da-
bis, inquit, eis scutum laborem tuum; ne enim
praedicationis spicula eorum corda penetrarent,
dum passionis ejus laborem dedignati sunt; quasi
eumdem laborem illius pro scuto tenuerunt, ut
eoad se transire ejus verba non permetterent,
quo cum laboraro usque ad mortem viderunt. >
Denique Hector Pinlus sic exponit : Tu, Christe,
dabis hominibus laborem quem pro eis susce-
pisti, ul sit eis scutum in omni tentatione. Tua
passio erit illorum protectio, tuus labor erit illo-
rum clypeus. At qui hunc repulerint vel neglexe-
rint, hic affligentur et in gehennam ibunt. Ve-
rum hic sensus parum cohaeret lilteræ et contextui.

66. Sub coelis, — de terra. Hoc vere accidit;
nam per septuaginta annos captivitatis omnes Je-
renii® inimici perierunt, nec in Judæam aliquis
ex eis reversus est : sicut in deserto perierunt om-
nes murmurantes, et soli Josuc et Caleb Chanaan
ingressi sunt, *Humer.*, cap. xiv, 29.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Rupertos d Hugo putant hoc cap. Jeremiam plangere excidium Hierosolyma per Titum et Romanos, quia ejus causam affert vers. ulL, scilicet, quod Christum occiderint. Secundo, IJebrai, Lyranus d Dionysius putant eum plangere necem Josiæ optimi regis, quæ fuit causa ruines et excidii Judaeorum ; quia ei successnml impii filii, qui sua impietate rcmpublicam everterunt, d sic vers. ult. per Christum accipiunt Josiam. Tertio, Paulus Durgensis censet Prophetam plangere templi et cultus divini eversionem. Quarto verisimilius, Theodoretus, Hugo, liona» ntura et Dionysius consent eum lugere lapsum urbis et templi, ac totius populi, praesertim nobilium juvem m, vers. 2, lactentium, vers. 3, Nazaræorum, vers. 7, mulierum coquentium filios, vers. 10, ex statu tam fe'ici in tam miserum et infelicem : idque primo et proprie per excidium Chaldaeorum, deinde per excidium Romanorum. Inde, vers. 20, obiter avolat ad Christum, ac vers. 21, cladem minatur Idumææ, ac Judæos spe mêlions sortis consolatur. Tropologice deplorat lapsum animes fidelis, d ruinam per peccatum, qua nullo miserabilior est clade Hierosolyma (I).

1. Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanc-
tuarii in capite omnium platearum? 2. Filii Sion inclyti, et amicti auro primo : quomodo re-
putati sunt in vasa testea, opus manuum flguli? 3. Sed et lamiae nudaverunt mammam, lac-
taverunt catulos suos: tilia populi mei crudelis, quasi struthio in deserlo. 4. Adhæsit lingua

(1) De templi et urbis desolatione praesertim agitur in hoc capite, et **nao**, r censet Propheta, *primo*, direp-
tionem, destructionem sanctu trii, et exspoliationem et
contemptum sacerdotum, 1,2; *secundo*. duntlem partlm,
porum Impotentiam parentum, proles perire sinentium,
1. 4 ; *trriio*, defei tum et puiunam opulentorum cl po>
nan- propter majora crimina præ Sodomitarum poena
my rem, v, o; *quarto*, gl riatti et tenet i Nata»
raduni converrai in xwglec tum et contemptum ,7,8;

quinto, famem extremam, vivos ad optandam mortem,
el matres ad vorandos partus proprios inducentem, 9,10;
sexto, minas Domini incendio et eversione completas, 11;
séptimo, hostes præler omnium exspectationem, urbe po-
titos, et incolas errantes, vulneratos, asc invicem abbot-
rentes, divisos cl desperantes, 12, 14, 15.

Sic i a d o, enumerat causas hujus mali, *primo*, mendacii
proph tarum, iniquitates et homicidia sacerdotum, 13;
sa indo, contemptum et irreverentiam laicorum ergasi-

lactentis ad palatum ejus in siti : parvuli petierunt panem , et non erat qui frangeret eis. 5. Qui vescebantur voluptuose, interierunt in viis : qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora. 6. Et major effecta est iniquitas fili® populi mei peccato Sodomorum, quæ subversa est in momento, et non ceperunt in ea manus. 7. Candidiores Nazaræi ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores chore antiquo, sapphiro pulchriores. 8. Denigrata est super carbones facies eorum, et non sunt cogniti in plateis : adhæsit cutis eorum ossibus : aruit, et facta est quasi lignum. 9. Melius fuit occisis gladio, quam interfectis fame : quoniam isti extabuerunt consumpti a sterilitate terræ. 10. Maui'S mulierum misericordiam coxerunt filios suos : facti sunt cibus earum, in contritione Gli® populi mei. i 1. Complex it Dominus furorem suum, effudit iram indignationis suæ : et succendit ignem in Sion, et devoravit fundamenta ejus. 12. Non crediderunt reges terræ, cl universi habitatores orbis, quoniam ingrederetur hostis el inimicus per portas Jerusalem. 13. Propter peccata prophetarum ejus, et iniquitates sacerdotum ejus, qui effuderunt in medio ejus sanguinem justorum. 14. Erraverunt cæci in plateis, polluti sunt in sanguino: cumque non possent, tenuerunt lacinias suas. 15. Recedite, polluti, clamaverunt eis: recedite, abite, nolite tangere : jurgati quippe sunt, et commoti dixerunt inter gentes: Non addet ultra ut habitet in eis. 16. Facies Domini divisit eos, non addet ut respiciat eos : facies sacerdotum non erubuerunt, neque senum miserti sunt. 17. Cum adhuc subsisteremus, defecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum vanum, cum respiceremus attenti ad gentem, quæ salvare non poterat. 18. Lubricaverunt vestigia nostra in itinere platearumstrarum, appropinquavit finis noster : completi sunt dies nostri, quia venit finis noster. 19. Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cæli : super montes persecuti sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis. 20. Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris : cui diximus: In umbra tua vivemus in gentibus. 21. Gaude, et lætare, filia Edoni, quæ habitas in terra Ilus: ad te quoque perveniet calix, inebriaberis, atque nudaberis. 22. Completa est iniquitas tua, filia Sion, non addet ultra ul transmigret te : visitavit iniquitatem luam, filia Edoni, discooperuit peccata tua.

1. Quomodo, — quo tanto scelere hominum, qua tanta indignatione Dei?

Obscuratum est aurum. — « Aurum » vocat templum auro obtectum et fulgidum, Il *Parai.* ni, 5 et 8, 7. d. Quomodo templum ita fulgens auro, ut videretur totum esse aureum, imo aurum, jam igne crematum a Chaldæis, versum est in nigredinem, ut jam non aurum, sed fuligo et nigredo exusta esse videatur. Templi cladem præ cæteris deplorat, tum quia ipsum erat quasi sedes et thronus Dei, tum <pna ita auro erat fulgidum, ita structura magnificum, ul esset orbis miraculum. Ita Chaldæus, Il di mus, Hugo (I).

Lapides, — gemma», quibus Rationale, quod

sacerdotes et seniores?, in ; *tertio*, spem positam in exterorui auxilio, 17 ; *quarto*, subornatos cives, justantes líos-tes, captum regem, 18, 20.

Trimo, duobus extremis versibus vates suorum aíllos animas erigit spe, non tantum vindicte, (piam de inferis sibi gentibus sumpturus sil idem, verum et fluvis illincriarum, quibus mmc opprimuntur, 21. **tl.**

(I) Facile accederemus Mmtonliæ Schidionai!, qui nurnum hoc loco acni proptio < .«pleniluni iutavit, sed |>cr metaphoram designaro putiorem Hebraei populi partem, qui quondam *auri* instar in Dei sanctuario fulgebat. Nam quod vers. 2 propriis, id hic impropriis et allegorici* verbis exprimitur.

erat vestis pontificis, ornabatur : ita Rabanus; vel simplicium, ut Hugo et Dionysius, « lapides, » quibus exstructum erat templum, dispersi sunt in plateis.

StTum/o, Theodoretus, S. Thomas et Lyranus hæc sic explicant, 7. d. Quomodo status regni felix sub Josia el pius, jam sub ejus filiis mutatus est in miserum, unplmn et idololalricum, et « lapides, » id est cives ejus dispersi sunt per gentes ?

Tritio, alii per *aurum* Josiæ filios, principes et nobiles auro splendidos ; per *lapides* sacerdote* et templi ministros aut doctores sapientia el petate indignes accipiunt. Ha Olympiodorus, Vatablus, Lyranus et Dionysius.

Quarto, R. Salomon per «urum intelligit ipso* vultus Judæorum, el facies antea fulgentes el nitentes ut aurum ; nunc autem pra» squalore offuscato, tetro et lurido, juxta illud *Joci*, n, 6 : a Omnes vultus redigentur in ollam, » id est denigrabuntur ut olla; et *Nahum* 11, 10 : < Faciei omnium eorum sicut nigredo oli®. »

Qm/do, D. Thomas refert hæc ad obscurationem mentium : aurum enim est symbolum sapienti® el divin® cognitionis, quæ m Judæis per peccatum e»t obscurata ; unde dicitur *Proverb*, vin, 10;

« Doctrinam magis quam aurum eligit; » et cap. xvi, 16 : « Posside sapientiam, quia auro melior est : et acquire prudentiam, quia pretiosior est argento. » Idem docet S. Augustinus in illud *Psal.* lxxi : « Dabitur ei de auro Arabi. » Verum hæc symbolica aut mystica sunt. Primus ergo sensus est litteralis.

Mutatus est color optimus, — scilicet auri nitor et splendor. Hebraice est nomen *kctem*, quod R. Jona vertit, *margaritas*; alii vertunt, *signatum*, vel forma aliqua insignitum. Alii et verius censent *kctem* proprie significare massam auri optimi et obrizi, indeque ipsum aurum fulgidum, ac monilia aurea, sive fulgorem auri et aureorum monilium vocari *kctem*; unde Noster vertit, « color optimus; » Aquila vertit, *tinctura*; Septuaginta vertunt, *argentum*; forte legerunt pro *Joseph*. Sensus est, *q. d.* Quomodo forma illa, et fulgor auri optimus mutatus est in templo per incendium in fumum fuscenedum et atrorem coloris?

2. Filii Sion; — id est omnes Judæi tum forma præstantes, ut Chaldæus, tum opibus et vestibis pretiosis splendidi, ut Origenes, et maxime filii Josiæ, qui in arce Sion, ubi erat regia, educabantur more regio. Unde Septuaginta vertunt, citifici, id est *venerabiles illi et honorabiles*.

Aliter Theodorctus et S. Thomas censent enim filios Sion vocari viros pietate et sapientia insignes, quos vers, i vocavit lapides pretiosos : unde hebraice eadem est pene vox ibi, scilicet

« *ʿTpʾîl abanim haiecarim*, id est lapides pretiosi, quæ hic, « *ʿnpʾrt CZ3ʾJ3H habbanim haiecarim*, id est filii pretiosi, nobiles, splendidi, « amicti : » hebraice *Dʾtōoon hammesullaim*, id est comparati; Chaldæus, *similes*; Septuaginta, *elevati in auro*, id est aureis vestibis gloriosi et superbi. Addit Josephus, lib. Vili *Antiq.* vu, juvenes Hebræorum nobiles solere ramenta auri capillis inspergere, ut ad radios solis caput micare et coruscare videretur.

Reputati sunt in vasa testea, — id est, ut Chaldæus, captivitate et ærumnis obscurati, nigri facti sunt et fuliginosi instar coloris testacei in qua cibi coquuntur. *Secundo* et melius, viles facti sunt, et nullius pretii, æque ac aridi et exsuccii instar teste, qui antea rosei erant et floridi : item fragiles et imbecilli, ut vasa testea. Sic *Jerem.* xix, ti, dicitur : « Conteram populum istum, et civitatem islam, sicut conteritur vas figuli, quod non potest ultra instaurari, nec idque merito et congrua fli dicta; ipsi enim in corporibus aureis, ornatis et bene saginatis animos gestabant luteos et testaceos. Hinc Chaldæus vertit : *Quorum imagines aut vultus similes erant auro, assimilati sunt lagenis testaceis*, ubi per lagenas videtur notare eorum Ebrio» vinositatem et crapulam. Quid enim est homo vinosus? est lagena mentis et rationis inops et vacua sed vino opplata et quasi saburrata.

» Tropologice, cum aliqua Religio (aut fidelis Una*, quispiam, praescilicet clericus) olim florens et fer-

vens, ac virtutibus fulgens tepescit, nigrescit et trahitur. dissolvimur, dicere licet : « Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus? » præsertim si lapides sint dispersi, nec sint qui curent eos colligere et disciplinam restaurare. Ita S. Rasilus *ad Monachum lapsum* : « O gravem, ait, cæcitatem ! O immanem crudelitatem ! Deum non timuisti, homines non es reveritus, nullam amicorum rationem habuisti ; sed simul omnia facto naufragio perdidisti, simul omnibus spoliatus es. Quocirca, iterum miser, tui gratia dolco. Qui omnibus regni Dei vigore annuntiabas, regno Dei excidisti. Qui doctrinæ timorem omnibus incutiebas, non habuisti timorem Dei ante oculos tuos. Qui vitæ sanctimoniam predicabas, scelestus deprehenderis. Quomodo te lugebo ? quomodo super te dolebo ? Quomodo cecidit Lucifer qui mane oriebatur, super terram contritus est ? Quomodo Nazaræus auro splendidior, fuligine factus est obscurior ? Quomodo filius Sion præclarus, factus est vas inutile ? » Audi Habanum : « Quid auro, quod cæteris metallis præeminet, nisi excellentia sanctitatis ? quid colore optimo, nisi cunctis amabilis reverentia Religionis exprimitur ? quid per sanctuarii lapides, nisi sacrorum ordinum personæ signantur ? quid platearum nomine, nisi præsentis vitæ latitudo dicitur ? lata enim et spatiosa est via quæ ducit ad perditionem. Aurum ergo obscuratur, cum terrenis actibus vita polluitur : color optimus commutatur, cum quorundam qui agere religiose credebantur, existimatio antea minuitur, et quasi pallescit : sanctuarii lapides in plateas disperguntur, cum causa sæcularium foris lata itinera expetunt hi qui ad ornamenta Ecclesiæ internis mysteriis, quasi in secretis sanctuarii vacare debuerant. Jacent ergo dispersi per plateas, cum personæ sacrorum ordinum voluptatum suarum latitudini dedit, terrenis negotiis inhærent, » ac præsertim cum illi qui antea in una congregatione erant uniti, jam per odia et schismata dividuntur, et Ecclesiam templumque Dei destruunt ; et qui antea erant honorati, jam divisi et dispersi, tanquam viles ut communes lapides pedibus conculcantur. Et S. Bernardus, *serm.* 2 in illud : *Non est regnum Dei esca et potus* : « Filii, inquit, Sion, illius videlicet speculativa civitatis quam ædificavit Dominus, ut videatur in gloria sua, filii superi ! Jerusalem quæ est mater nostra, inclyti per dignitatem conditionis, amicti auro primo per divinitatis imaginem : quomodo ergo reputati sumus in vasa testea, in hæc Iulea et fragilia corpora degeneravimus ? » Et S. Gregorius, *honi.* 17 in *Etang.* ; « Aurum, inquit, obscuratum est ; quia sacerdotum vita quondam per gloriam virtutum clara, nunc per actiones infimas ostenditur reproba. Color optimus est mutatus : quia ille sanctitatis habitus, per terrena et abjecta opera ad ignominiam despectionis venit. Lapides vero sanctuarii interius habebantur, nec sumebantur

In summi sacerdotis corpore, nisi cum Sancta sanctorum ingrediens, in secreto sui Conditoris apparebat. Nos ergo, fratres diarissimi, nos sumus lapides sanctuarii, qui apparere semper debemus in secreto Dei, qíKs nunquam nccesse est foris conspici, id est, nunquam in extraneis actionibus videri. Sed dispersi sunt lapides sanctuarii, quia hi qui per orationem intus esse debuerant, per vitam feris vacant. Ecce jam pene nulla est sæculi actio, quam non sacerdotes administrent. In capite ergo platearum dispersi sunt; quia et jacent per ministerium operis, et honorari volunt de imagine sanctitatis. » Ilæc et plura S. Gregorius digna quæ a sacerdotibus sæpe legantur et ruminentur.

3. Sed et lamia. — Amplificat malum per comparisonem cum lamiis, 7. d. Crudeles fere nudant mammas, iisque lactant et alunt catulos suos; solæ feminæ Hierosolymilanæ pre fame ita factæ sunt crudeles in filios suos, ut non tantum eis lac negarmi, sed et eos a se repulerint quasi struthio, qui deserto assuetus vagatur, ova sua derelinquit, et pullorum curam negligit; imo ut eos occiderint et devorarint, ut ait vers. 10» Ita Orígenes, Thcodoretus, Rupcrius, Lyranus, Vatablus et passim alii. Solus Hugo sic explicat, *q. d.* Ita Judæa in solitudinem redacta est, ut fere ibi pariant et alant catulos, atque slruthio ibi moretur quasi in deserto. Septuaginta vertunt: *Filiæ populi mei in incurabile, quasi struthio in deserto.* Quod Olympiodorus, Orígenes, Thcodoretus sic explicant: Sicut struthio, alas vix habens, deserto avolare non potest: ita Judæi relictí in Judæa ad eam colendam adeo infirmi sunt et invalidi, ut aufugere et c servitute se eripere non possint. Chaldæus vertit: *Cetus populi mei traditi sunt crudelibus, et matres eorum lamentantur super Cis, sicut lamia in deserto.* Hebraice enim est liDN'i *leachsar*, id est *crudeli*, in dativo. Sed melius cum Nostro et Septuaginta *leachsar* vertas, *in crudelē*, scilicet mutata est, id est facta est Jerusalem reva el crudelis ut struthio in deserto.

Nola: Pro *lamia* hebraice est fJH *tannin*, id est draco, sive is marinus sit, sive terrestis. Ila Septuaginta, Chaldæus et alii. Quare mirum est Syrum et Arabicum vertere, canem sylvestrem: *Discooperuerunt*, inquiunt, *ubera sua canes sylvestres, et lactaverunt catulus suos.*

Ubi nota: In Syria est fera similis lupo et cani, quæ in sylvis degens ululat ut canis, (pam proinde Syri canem sylvestrem vocant: videtur ergo esse species lupi, hiænæ vel lyciscæ.

Sic lamia piscis est ex cetorum genere, qui et parit mammasque habet. Ha Aristoteles lib. I *Hist. animal*, cap. v, et ex eo Guiliclmus Rondelelius, lib. XIII *De Piscibus*. Ille piscis voracissimus est: undoaXcua^, id est *guttur*, dicitur lamia, quia magnam habet gulam, magnum guttur: lamia ergo hic piscis accipi posset.

Secundo et aptius, lamium hic accipias, ut sil

nomen terrestris draconis, de quo scribit Philostratus, lib. IV *De Vita Apollonii*, et Dion Chrysostomus, scilicet in Africa lamias esse feras muliebri facie, uberiLus totoque corpore ita specioso, ut ipsis relectis homines ad se alliciant, captos» que devorent; reliqua pars corporis squamset predura, alis carent et voce, sed sibuurn edunt instar draconum.

Similia de mantichora bellua habent Aristoteles, lib. II *De Ihstor. anim.* cap. 1, in fine; Plinius, lib. Vili, xxi; Solinus, cap. IV *Polyhist.* El forte hanc intelligit hic Jeremias, quia ipsa est vultu humano, corpore leonino; hic autem pro *catulos* hebraice est jfPTU *gurehen*, quod catulos leoninos significat. Albertus Magnus tale monstrum vultu virgineo se vidisse in Germania-narrat lib. XXVI *De Animalibus*. Atque inde veneficae, quæ pueros necant vel vorare dicuntur, vocantur lamia, sive empusæ, de quibus Caelius Rhodiginus, lib. XXIX, cap. v, et Delrio in *Magias*.

Porro dicitur draco nudare mammam; quia habet thecam vel operimentum, quo mammam includit. Ita Vatablus et alii. Plura de lamiis dixi *Isaia*, cap. xxxiv, 14.

Tropologice Rabanus: « In lamia, inquit, duplicitas Judæorum, et fictio hypocritarum exprimitur; lamia enim habet faciem humanam, sed corpus bestiale. «Rursum lamia, inquit S Gregorius lib. XIX *Moral*, xv, cl ex eo Rabanus, sunt hærelici, qui humanam quidem faciem, sed belluina per impietatem corda gestant: hi mammam nudant, cum errorem libere predicant; catulos laciant, cum male sequaces parvulorum animas, dum perversa insinuant, ad impietatem nutriendo confirmant, n Hi crudeles sunt ut struthiones, quia se et suos perdunt.

Struthio. — Hebræumo^pieenimrecentiores vertunt *cuculum*, qui parit in alienis nidis, et ova sua abis fovenda exponit: sed *struthionem* hic vertunt Chaldæus, Septuaginta, Vatablus, Orígenes et alii. Struthio enim ova sua pouit in terra, et quasi sua non sint negligi!, et soli fovenda relinquit adeo exposita, ut pedibus hominum aut ferarum conterantur; ad pullos autem ita obdurator, ac si eos non peperisset, ut docet Job cap. xxvix, 11. Vide de struthione Plinium, lib. X, cap. Struito x. Iiñde struthio stoliditatis et inhumanitatis est symbolum; quamvis enim gemant et ululent ejus pulli, ipse nihil eis compatitur. Unde *Michææi*, dicitur: « Faciam planetum velut draconum, et luctum quasi struthionum;» hebraice, *sicut filia struthionis*, id est sicut pulli a matribus struthionibus derelicti, qui miserabiliter plangunt et ejulant.

4. In siti, — pre siti, gfd. Lacientes non poterunt sugere ubera matrum, quæ ob inediam exaruerant: unde pre siti adhæserunt linguæ eorum palato, uti fit in homine sitibundo et arido. Alii grandiores parvuli petierunt panem, et non erat qui daret eis. Hæc omnia signant magnam famem,

then h» I
>ci.
qux!

Litnizet
êmp-li*
T«jââar,
qoiF¹

KyperU
““ÏC~CU

inediam et penuriam. « Qui vescebantur voliqu»-
toóse, n g. *d.* Divites et nobiles delicate enutriti,
< interierunt in viis, » g.d. In locis publicis enecti
Jhme jacuere; et « qui nutriebantur, » bajulabam i
tur et accubabant « in » fasciis et veJibus « cro-
ceis, amplexati sunt stercora, d id est fimeta et
sterquilinia, in quibus cubarent, et fimo quasi
culcitra se tegerent, uti contigit ipsi S. Job. Et sic
peregrini pauperes, ne in plateis frigidis pernoc-
tent, fimetum adeunt, in eoque cubant, ut ejus
calore noctu incalescant. Ha Lyranus, Caslrius et
alii. Aut, ul Sanchez, in sterquilinio, id est loco
impuro, contabescunt, ibique sepeliuntur sepul-
tura asini.

Hæc verba Víctor Uticensis, lib. II *Wandal.* ap-
posite adaptat Christi confessoribus ab ilunero rege
ariano in arcto carcere inclusis. « In quo,
aitjaceb ml unus super alium quasi agmina locus-
tarum, nec erat secedendi locus, sed stercora et
urinam *ibidem* faciebant, ut ille tunc fetor el hor-
ror universa pœnarum genera superaret : ad quos
aliquando dantes ingentia munera Mauris, dor-
mientibusque Wandalis, vix clam admissi sumus
intrare. Qui introeuntes velut in gurgite luti us-
que ad genua capimus inergi, illud tunc Jeremiæ
videntes fuisse completum : Qui nutriti sunt in
croceis, amplexati sunt stercora sua. Exeuntes ita-
que die Dominica linita habentes stercoribus ves-
timenta, facies simul et capita, a Mauris tamen
crudeliter minabantur, hymnum cum exultatione
Domino decantantes : Hæc est gloria omnibus
Sanctis ejus. »

Nota *primo*: Pro *croceis* hebraico cstjj^Wl *thola*,
id est cocco, ut vertunt Septuaginta; unde aliqui pro
croceis putant legendum *cocceis*, id est coccineis :
qtianquam croceus color accedit ad rubrum el
coccineum. Unde Gellius, lib. II, cap. xxvi, inter
varias rubri species recenset el croceum : el cro-
cea? vestes speciosa suutet pretiosæ, æque ac coc-
cinea?. Quocirca Syrus vertit : Qui *nutriti sunt su-
per coceos, ecce dormiunt in sterquiliniis*; el Ara-
bicus : *Qui nutriti erant in locis tincturæ mollis, et
cocco, ecce sunt in sterquiliniis*.

lime, *secundo*, patet hæc referri ad vestitum, non
ad cibum j licet eo referant Hugo, S. Thomas et
Dionysius, *q. d.* Qui croceis cibus el deliciis ves-
cebantur, nunc in fame stercora columbina alia-
que comedunt, uti contigit in Samaria tempore
Eli-aû prophetæ, IV Beg. vi, 25. Denique aliqui
hæc referunt ad vilia ministeria sordium et la-
tría irum, quæ Judæi coacti sint prestare Babylo-
nii* heris suis; unde S. Augustinus in *Vsalm.* l x x x :
« M mus, inquit, ejus (Israelis) in cophino servie-
runt. Per cophinum significantur opera servilia,
mundare stercora, terram portare, » etc.

Tropologice, *q. d.* Viri religiosi et fervidi, qui
olim quasi aquile in calo versabantur cum an-
gelis, nunc quasi scarabæi volutantur in cano et
stercore voluptatum carnalium cum asinis el por-
«u. Ita S. Bernardus, serm. *Le Obedientia, patien-*

tia et sapientia : « Propheta, ait, deplorat, oblitus
propria conditionis ingenuas creaturas tantam
dissimularo miseriam : nec modo non reput ire
quod tolerant, sed tanquam bona magna com-
plecti quæ paulo minus extrema sunt mala. »

6. Major effecta est iniquitas (id est pana ini-
qu Coastal, Hierosolyma?) peccato (id est pana pec-
cati) Sodomorum. — Sic iniquitas el peccatum su-
mitur pro poena peccati, *Exodi* xxvnr, 38; *Levit.*
v, i, et infra cap. v, 7. Ex majori punitione Ju-
daeorum quam Sodoma?, colligit majorem eorum
culpam : nam Sodoma subito a Deo punita et
concremata brevis temporis dolorem sensit : Je-
rusalem vero longa obsidione et dolore enecta,
diuque torta et cruciala fuit. Ita Orígenes, Chal-
dæus, Theodorelus, Rupertos. Unde S. Thomas :
« Illic, inquit, exaggerat poenam in comparatione
ad panam Sodomorum; major effecta est iniqui-
las, id est major in pana osténsa est; major fuit
culpa, propter ingratitude, el propter Sanc-
torum profanationem : hinc et major fuit pana,
quia diuturnior. »

In momento. — Mors enim repentina minus do-
loris habet : unde talem wQzvzmav sibi optabat Au-
gustus Cosar. Hinc de impiis in cumulum felicitatis
eorum ait Job, cap. n, 13 : « Ducunt in bonis
dies suos, et in puncto ad inferna descendunt, »
id est subito moriuntur, nec diuturno cruciantur
morborum dolore ; unde sequitur :

Et non ceperunt in ea manus. — Subaudi, aliquid
boni agere, et dare eleemosynas, inquiunt Pas-
chasius et Dionysius. Sodomita enim subversi sunt
ob inhumanitatem, quia « manum egeno el pau-
peri non porrigebant, » inquit Ezechiel, cap. xvi,
49. *Secundo*, Lyranus : « Non ceperunt in ca (So-
doma) manus » hostium, scilicet spolia, g. *d.* Mi-
nus punita fuit Sodoma quam Jerusalem, quia
bona Jerusalem rapuerunt sibi Chaldæi : quæ fuit
una pana Judæorum, nempe quod viderint hos-
tes suos gaudere et luxuriari in bonis ipsorum,
quod non viderunt Sodomita.

Tertio, Rabanus explicat, *q. d.* Magistri et doc-
tores in Jerusalem non ceperunt manus, id est
fructum manuum el laborum suorum, id est doc-
trina? et concionis suæ.

Quarto, Chaldæus per *manus* accipit Prophetas;
vertit enim : *Yon manserunt inca Prophetæ, ut cam
converterent a l poenitentiam*.

Quinto e! optime, a non ceperunt in ca, » id est
in ejus expugnatione, laborare « manus, n *q. d.*
Non fuit opus incipere, mullo minus perficere,
expugnationem Sodoma per manus hominum et
Chaldæorum, uti in Hierosolymis; sed Deus per se,
id est per angelum pluentem ignem el sulphur,
evertit Sodomam (I). Unde ipsa velut momen-

(1) Hebrans tDH' H3 ìbn-sbl ouelocatou ba ladim.
pote I verti, *nec irrueriml in eam ntanuj*, id est, non toil
Sodoma vi hostili diu agitala et oppressa, antequam di-
rueretur. Quæ Interpretatio optimo congruit anteceden-
tibus, *lubversa cit in momento*.

(an< o lioræsupplicio igne absumpta,pœnam suam luit. Sic milites in bello cadentes putant se felices, juxta illud Poche :

Quid enim concurritur, horæ
Momento aut cita mors venit, aut victoria læta.

Hebraice est iSn *chalu*, quod *primo*, a *cha-lai* diductum, significat incipere : unde Noster vertit « ceperunt, n id est inceperunt. Secundo, a Sin *chol*, deductum, significat profanare et violare; unde alii vertunt : *Chaldæi et gentes non profanarunt in ca manus suas*, vel manibus suis eam non violarunt. *Tertio*, a b'FI *chail*, id est strenuitas vel exercitus, significat castrametari. Unde Vatablus et Pagninus vertunt, *non sunt contra cam castrametata! manus hostium. Quarto*, anSn *chala*, significat dolere, infirmari, cruciari; unde Septuaginta vertunt : *Non laboraverunt in ea manus*; Symmachus : *Non vulnerarunt cam manus*; alii : *Non doluerunt, non infirmata! sunt manus*; quia Hierosolyma magno conatu, labore et dolore Chaldæorum, æque ac Judæorum obsessa et expugnata fuit; ut sensim impii Judæi attererentur, et ut diu torquerentur; non sic Sodoma, cujus incuriam repente obruit pavor, pavorem disjecit angustia, angustiam præripuit cita mors.

7. Candidiores Nazaræi ejus. — « Ejus, » scilicet Hicrosolymæ. Nola : Nazaræi, i. e. separati, consecrati et coronali erant, qui se Deo devovebant, vino et sicera abstinendo, comam non tondello, *Num.* 0; nulli etiam a mulieribus se continendo, ut ait Epipbanus, *hares.* 29, et S. Augustinus, serm. 107 *DeTempore*. Horum externam pulchritudinem mutatam dicit : erant enim inter cos multi nobiles et juvenes pulchri, id est candore roseo, eumque sua temperantia et abstinencia, uti contigit I)mieli et sociis, forte etiam arte ac studio augebant, cum se Deo consecrarent, ul internam puritatem externa repræscnlarent : hijam infame el captivitate luridi et squalidi effecti sunt. Unde sequitur : « Denigrata est, » etc. Nola : Sicul ingluvies mater csl foeditatis et turpitudinis : ita parcimonia et temperantia mater c^t venustatis.

Secundo, non male Rabanus, Lyranus, Dionysius, Nazaræi, inquilini, id est levito» el sacerdotes, Deo consecrati, sacris vestibus ex hyacintho, cocco, purpurad bysso confectis induti, candore nivein, nitore lac, rubore ebur, cæruleo colore sapphirum referebant : byssus enim candida est, coccus nitens, purpura rubea, hyacinthus cærulea.

Verum huic expositioni obstat, quod solus pontifex in tunica hyacinthina gestaret ephod ex bysso, cocco, purpura el hyacintho; reliqui vero sacerdotes pro ca gestarent tunicas ex lino duntaxat, ul patet *Exodi* xxviii, 0, 31, 33 et 40; vide ibi dicta. Quare hæc vestium d colorum variegatura non ad Nazareos, nec ad sacerdotes el levitas, sed ad solum summum pontificem spectabat.

Porro candor hic Nozoræoruin non tam colo-

rem album, quam candicantem et fulgidum sig- nificat, scilicet culem et vultum eorum fuisse n- id, rst lentem et lucentem. Sic in transfiguratione Christi dicuntur vestes ejus facte candidæ, id est splendentes et fulgid@.

Tropologice, Christus est Nazareus, tum quia Christus a Nazareth, quæ florem aut coronam significat, oriundus; tum quia sanctificatus et Patri ex utero (uupo- consecratus: et Christiani sunt Nazaræi, maxime si- Religiosi d perfectionis studio u, qui puritate vitæ nivern, nitore lac, charitateet fervore ebur, cœlesli conversatione sapphirum referunt: imo de his ad litteram intelligunt Orígenes, Theodorus, Hugo, S. Tilomas et Dionysius. Sed constat Jeremiam ad litteram loqui de suo tempore et clade Chaldæorum. Huc facit versio Arabica Antiochena: *Mun lati sunt remoti ejus* (qui removerunt et separarunt a communi hominum vivendi modo et conversatione), *et albi facti sunt sicut nix*; et Alexandria : *Nitidi facti sunt, abstinentes se ex hominibus ejus magis quam nix*.

Tales Nazaræi fuerunt primi discipuliet Religiosi Fenn» S. Dominici, qui sane non tantum suis, sed et nobis omnibus Religionis illustre dederunt exemplum et speculum, de quibus auctor *Vitæ S. Dominici*, lib. M, cap. iv et seq. ita scribit: « Raro ecclesie vacabant orantibus fratribus; ubi si quæsiti essent, crebrius inveniebantur : quippe qui ab illis non discederent, die ac nocte in preces intenti. Vidisses ibi pœnitentiæ gemitus el suspiria, suaque el aliorum peccata deplorantes. Post Horas et Compì toriuin, recipiebant se in angulos, adusque suos severo examine decutientes, nodosis lorris corpora sua dire lacerabant. Alii sub precibus inter cœlum et terram visi sunt manere suspensi. Alii, in favilla et cinere jacentes, dabant gemitus, ponentesquo in pulvere os suum, nolebant oculos levare in cœlum. Alii pre amoris impatientia quiescere non valentes, nolebant indulgere somno, quousque gratiam sentirent novam ipsos calefacientem. «

Subdit de eorum pietate erga B. Virginem : a Officium Virginis matris reverenter et stantes persolvebant. Post Completorium ejus altare triplici nonnunquam ordine ambiebant, ut merito dici posset : Circumdabant eam flores rosarum, et lilia convallium : nempe pœnitentes verecundia rubicundi, el innocentes virginali pudicitia candidi Post matutinas pauci ad lectionum studia, pauciores ad lectum se conferebant : plerique in precibus pernoctabant: » et, ul alibi ait, ab una hora orandi ad aliam anhelabant.

Tertio, de abstinencia hæc habet cap. v : « Alii ad dies octo potu prorsus sibi interdicebant ; alii cibo apposito frigidam infundebant; alii modo ab hoc, modo ab illo edulio sibi temperabant. Quidam tota Quadragesima interdium non bibeant, nec loquebantur nisi interrogati. In conventu lecturis et servituris multi certatirn suam offerebant operam; non hominibus, sed angelis sibi servire

videbantur, ita ut præ cordis júbilo «tiara scutellas clam exoscularentur. »

Quarto, de charitate ita scribit : « In subloventis Fratrum oneribus mira erat omnibus commiseratio, et indefessa atque efficax sermonis et operis con-olatio. In suscipiendis Fratribus a labore venientibus, humanissima in eis visebatur jucunditas, ingerebantque se passim comm abluendis pedibus, et servitiis impendendis. Si quis commiseratione erga infirmos benignior, in accipiendis hospitibus hilarior, in eorum lavandis pedibus humilior, in monasterii servitiis sedulior esse posset, is se apud Deum beatior existimabat. Non raro sibi ipsis detrahebant tunicas, cucullos, scapolaiia, et vel peregrinis Fratribus, vel alia occasione indigentibus dabant. Permulti non contenti habitus monastici asperitate, clam induebant cilicia, el lumbos zonis ferreis stringebant. »

Hinc miro fervore prædicabant, adeoque «omne eorum officium erat, Deum laudare, benedicere, predicare. Mulli non sumebant cibum, nisi prius verbum Dei prædicassent vel multis, vel uni. Prædicabant, non ut ederent; sed ut prædicarent, edebant. Hinc B. Virgo visa est eis suggerere quæ prædicarent. Hinc el tanta salus animarum consecuta est. Ardebant animi eorum divini amoris igne, atque inde manantia verba auditorum animos inflammabant. Nec solum ille ardor in sermonibus inerat, sed magis etiam in actione fervecebat. Mulli humi prostrati cum lacrymis multis et attentissimis precibus postulabant, ut ad Tartaros, vel ad alios Barbaros mitterentur. Flagrabat in eis ardens desiderium tum salutis animarum, tum pro Christo martyrii obeundi. Ibant igitur accincti virtutibus ardentes, eratque aspectus eorum ut carbonum ignis ardentium, et ignito eloquio compungebant et incendebant frigidos peccatores : erant cæteris mentibus puriores, et humilitate sublimiores. Utinam recalescat ille ignis, et qui nunc, proh dolor ! est in nubilo, fervoris sol ! O Domine ! Domine, tui sacri ignis flamma tepidos rursus accendat, ut, sicut olim, serviant tibi cum fervore, et tui ardeant amore. Arnen, n Hucusque Auctor.

Vis ideam perfecti Nazaræi ? Accipe in hac aurea Eusebii Emisseni sententia, homilias <le S. *Maximo* : quanquam homiliæ hæ falso ascribantur Eusebio Emisseno, qui fuit Syrus, et, ut ait S. Hieronymus lib. De *Scriptor. Eccles.*, signifer Aliarne factionis; nain illæ non Græcara, nec Syram, sed Latinam elegantiam redolent, imo représentent. Unde Bironius, anno Domini iit, ascribit eas Eucherio Lugdunensi; Bellarminus, lib. De *Scriptor. E'cies.*, Fausto Rhegiensi, alii Cæsario Arelatensi : qui eas nuper edidit anno 1602, inscribit Eucherio. Auctor ergo hic, quisquis ille sit, S. Maximum ex Religioso Lirinensi Episcopum ita celebrat : « Et qui jam dudum in Abbate Pontificem gesserat, postmodum Abbatem in Pontifice custodivit; neglector quietis, fugax volupta-

tis ; appetitor laboris, impatiens honorH ; pauper in pecunia, dives in conscientia; humilis ad merita, supernus ad vitia. » Eadem sententia habetur in *Vita S. Wilibaldi*, cap. xxxvi, quam scripsit Philippus Episcopus Eysteltensis, et edidit P. Gretserus.

V s exemplum priscum et vivum? Accipe S. Gregorium Nazianzenum, qui cum S. Basilio monachi vitam egit, hæcque de seipso scribit, tract. De *Silentio et jejunio* : u Maceravi continuis laboribus carnem meam, quæ in flore letatis recalcitrabat et bulliebat : vici gulam ventris, et tyrannum juxta eum residentem (libidinem) : mortificavi meos oculos; repressi impetum ir®, frenavi membra mea : planxi risum : consecravi res meas omnes Christo. Terra mihi erat lectus, vestis cilicium; vigilia mihi erat somnus, et lacryrae mea requies. Per diem humeros fatigavi oneribus et laboribus : nocte steti quasi statua scribens hymnos; nullam delectationem in animum vel in cogitationem admisi. Hæc fuit ratio vil® meæ in juventute; quia caro et sanguis instar incendii evomebant flammæ, et me a via in cælum avertere satagebant. Abjeci pariter a me grave onus divitiarum, ut levior ascenderem ad Deum. » Eadem, imo majora, fuere virtutum exercitia S. Basilii; nam Gregorius eum longe sibi præfert, eumque vocat gigantem.

Denique S. Bernardus, serra. 9 in *Cæna Domini*: « Cum videris, inquit, monachum ad contumeliam humilem, ad opprobria patientem, suis devotum Prioribus, in moribus mansuetum, tacitum ad loquendum, assiduum ad silentium, in claustro attente legentem, in ecclesia suis vocibus Christum cum omni devotione laudantem : sinon continue, tamen quotidie lacrymantem, parcum in refectione, adobedientiam promptum, ubique proclivum, ubique inclinatum, ubique verecundum, ore cælum pulsanter, semper ad Dominum corde clamantem, cultorem proximi, et contemptorem sui, cunctos diligentem, selsum odientem; tunc dicere poteris : Monachus iste sui Creatoris servat mandatum. O quam beatus est monachus talis ! Profecto iste laboris sui præmium habebit Dominum Jesum. »

Nitidiores lacte. — Codices Septuaginta hic variant, et varie hæc dispungunt. Aliqui enim legunt Itvpiiwsw, id est *sicut lac coagulati sunt*; unde iu Breviario Romano in Communi Martyrum tempore Paschali, in responsorio Lectionis oclavra legimus : « Candidati facti sunt Nazaræi ejus, splendorem Deo dederunt, et sicut lac coagulati sunt. » Alii, ut Orígenes, seorsim legunt id est *igniti*, igne probati et coacti sunt. Alii, ut codices Vaticani, legunt *IrrjftMr.w*, id est *rubuerunt* idque respondet Hebræo 'b'bon *chacilile*, et Latino *rubicondiores*, quod sequitur.

Rldicldiores eborbaktiquo. — Ebur enim vetustate fit rubrum ex candido : hebraico est, niti' 'Indiores 0*2030 OXX *etsem mippeninim*, id est

osse (scilicet elephant!, id est ebore : ebur cnim quia inter ossa soliditate, magnitudine et pretio excellit, hinc vocaturos anionomastico) *cx angulatis*, id est cx fortioribus et melioribus ossibus, qualo est cbur antiquum. Ila Delrio. Aut potius *mippeninim*, id csl cx anterioribus, id csl cx antiquo ebore : hoc enim melius est, et rubescit vel natura, vel potius arte et linctura, uti mox dicam. Quare minus germane a Castro cbur antiquum exponit, non vetus, sed pretiosum el optimum. Sic enim accipit to *antiquum* Cicero, lib. I *De Inventione*, cum ait : a Qui pauperes sunt, iis antiquior, » id est potior et charior, a est officio pecunia. » Non enim hic pretii, uli nec antiquitatis, sed coloris et ruboris in ebore spectantur dos et conditio. Unde idem a Castro : Aut potius, inquit, cbur dicitur antiquum, respectu prisci et antiqui temporis, quo cbur minio tingi et rubricari solebat, de quo mox. Aliter vertunt Chaldæus, Pagninus, Vatablus .-rubebant oys *etsem*, id est corpore , facie vel specie, præ O'JJDpeninim, id est margaritis; alii, *præ coraliis* vel *rubinis* (i); a Cas-

(l) *Corallia* voce O'3'3*) *peninim*, designari argumentis pluribus ostendere studuit Boolius in *Animadrcrs. S. Script*, lib. IV, cap. m. Illis tamen multa et gravia opposuit Bochartus in *jlitros*, part. II, lib. V, cap. vn, tom. HI. pag. CI9 et seqq., cl *margaritas* illam significare contendit. Boolii sententiam nostra ætate defendit J. D. Michaelis in *Supplcm. ad Lexic.* pag. 2023 et seqq., argumento maxime nostro loco usus, quo O'3'3D *peninim*, *rubere* (*yryl^udemon*) dicuntur. Additque argumentum ex etymo vocis petilum, quod corallia nomen habeant a forma ramosa qua crescunt... Vocem *peninim* margaritas significare Bocharlo verisimile visum, *primo* quidem, propter convenientiam vocis *fenin* cum *nyw*, quod e't coñete margaritiferae nomen apud Graecos et Latinos, unde Tviwtvoc XBC; pro margarita in Greca Alexandrina versione, *Esther* i, 6, i.iq i pro *bysso quæ cx pinna educitur*, passim»». *Deinde*, quod *feninim* plurale semper csl, videlicet quia in torquibus margarita? piales consorta;; nomini vero gemmarum (a quibus *peninim* ul diversum quid distinguuntur *Job* xxvii, 15-19) singularia (ero, quia mannulis et ornatu quotidiano singula? adhibentur. *Denique*, cx nomine *mesch. extractionem* denotanto, cl *Job* xxvii, 18, de comparandis *peninim* usurpato, quo alludatur ad modum quo vel concha? vel margarite a piscatoribus o (undo maris extrahuntor. Novis argumentis Bocharti sententiam vindicavit Parean in *Animadvert. ad Job.* cap. xxvii, nd calcem Com-mentationis suæ *de immortalitatis notiis* Daventi 1807). Cum vero, quominus *peninim* denotare margaritas existimemus, verbum *ademon.* obstare videatur, quod *rubete* significare constat» margaritarum vero precipua virtus in candore ponitur, ad hanc dubitationem tollendam observat Parean, verbum Q1K *adam*, habere generalem notionem *splendendi intensius*, quod peculiariter in ulraque dialecto Hebraica et Arabica peculiariter ad rubedinem transfertur, sed in Arabica etiam ad *atbetU-ncm*. Addit reperiiti, Forskaho el Brutto testibus, in sinu Arabico speciem quamdam concte, ex qua venerint margarito: *peninim* dicte, qnæ sint candidai qddem, red adjuncta quadam rubcdlno decorata), magnoq c habitæ pretio, a Atque illo ipse color,.inquit Parean, in hoc Threnorum loco omnium nptim* convenit, non dicam veibo *adam*, cum generalis huic sit *intensius splendendi* notio, sed ipsius potius loci imagini, cum candor, cui

tro, *præ bjchnite*, qui claritatem purpureo colore suffundit, qua vigorem excitat lucernarum; unde Jychnites dictus est. Syrus vertit : Bufera *facta sunt ossa eorum plus sardonyche*; vel, ut Arabicus, *præ sardio*.

Dices : Ebur est candidum, et antiquum flavum Etorn fit et pallidum, non rubeum, teste Plinio, lib. VIII, nr, ubi asserit in pallore cognosci elephant senectam, in candore juventam. Respondeo : Ebur antiquum dicitur rubescere, id est flavescere (uli ait Ovidius mox citandus et alii, ipseque oculis meis conspexi) el aurescere, g. *d.* Nazaræi toto corpore erant candicantes et lactei : at vero capite et capillis erant rutilantes el aurescen- tes instar eboris antiqui rubescentis, id est flavescentis : rubeus enim color non tantum vocatur purpureus, sed et aureus. Audi Gellium : « Latina oratio una ruboris appellatione, multas rufi coloris species differentes significat, » et inter illas a aureum ; » commendatur enim in capillis aureus color. Unde Tacitus Germanis rutilas attribuit comas, et Silius Batavos vocat auricomos, et Homerus priscis illis heroibus Menelao Spartano, Meleagro et Achilli, flavam sive auream n-roeset cæsariem assignat : deorum quoque Bacchi el Narcissi aurea fuit coma, ut scribit Philostralus. Commodi etiam imperatori statua, ut divinitatis coeleste quoddam jubar referret, erat in coma auri scobe respersa, ut scribit Herodianus. Ita et Antoninus Verus, testo Capitolino, dicitur « tantam habuisse curam flavescentium capillorum, ut capilli auri ramenta aspergeret, quo magis coma illuminata flavesceret. »

Hinc flava cæsaries apud Romanos nomen dedit Fiini nobili familiæ Flaviæ : sicut et /Enobarborum ; hi enim ita dicti sunt a barba flava. David fuit flavo capillo. Adolescentes nobiles in aula Salomonis a ramentis auri capillum quotidie spangebant, ut ad solarem radiorum contactum fulgor a capitibus eorum reflecteretur,> inquit Josephus lib. \ ill *Antig.* cap. n. Scribit Polemon, «capillos moderate flavescentes nature docilis mitisque, et quæ ad felicem fortunam tendat, esse signum; » et Apuleius : Flavus, inquit, capillo præ- Flavedo diti bellatores, et ingenio praesignes sunt; et, ul medici docent, valde bono sunt corporis tempe- fj. jiu*< ramento. Hinc sicut David et Salomon flavo, ita Christus subflavo fuit capillo, inquit Nicephorus. Denique flavus color symbolum est florentis juven- ta?. Ha Pineda in *Salomone prosino*, lib. VI, cap. iv.

Secundo, respondent noster a Castro, Sanchez VrUti el Pineda in *Job* cap. xxvii, 6 : Veteres, inquiunt, rbur tus ebur tempore pallescens, et decolor effectum, grbant

rubo quid admixtum sil, egregia referai splendidum corporis humani eolvnmi, dum hoc sanum est ac vigore plcni^unum. » (Ex Hosentnulier.) Huic interpretationi eo profusius a-tipiilainiir, quoti pretor vim nativam hebreæ' \ocis, sequenti comparationi optimo concordat, *sapphiro pulchriores*.

ut ci pristinum decorem el splendorem restituerent, illud illuminabant et tangebant minio, vel purpura; sicque fiebat purpureum. Ita Plinius, lib. XVI, cap. xliiii, el Virgilius, *Aeneid.* lib. XII :

mJum, *ait*, sanguineo voluti violaverit ostro
Si quis ebur ; vel nóxla rubent ubi lilia mulla
Alba rosa : tales virgo dabat ore colores.

Et Ovidius clare, lib. II *Amor.* cleg. 5, utrumquo, scilicet ebur antiquum pallere, et idcirco purpureo colere tingi docet, dicens :

Aut, quod ne longis flavescere possit ab annis,
Maenia Assyrium femina lingit ebur.

Et Homerus, *Iliad.* IV : a Voluti, cum quædam mulier ebur purpura tinxerit; » et Lucianus in corpore pulchro requirit, ut corporis partes decenti ruboro florescant : « Qualem Homerus quasi inter omnes pictores præstantissimus, adjecit Menelai femoribus, ebori purpureo ostro infecto aszimilatis. » Sio ergo Nazaræi carnem et vultum habebant candidum, sed purpureo ruboro inspersum et floridum, qualis est in juvenibus pulchris. Hic sensus videtur convenientior, tum quia boo proprie sonat t_q *rubicundiores*; tum quia pulchritudo maximo in vullu, ejusque roseo colore spectatur. Undo cl sponsa in *Canticis* ait : « Dilectus meus candidus et rubicundus; n et talis est color eboris minio vel purpura tincti, cum eboris antiqui color sit pallescens et decolor. Porro nominat potius ebur, quam lanam aut sericum purpura tinctum : quia ebur, utpote tersum el politum, dum purpura tingitur, ita fit purpureum, ut splendescat et cmicel, ac scintillet instar ignis, quod non facit pannus aut sericum, utpote glabra, nec tersa et polita.

Sapphiro pulchriores. — Hebraice : *Sapphirus* excisio *eorum*; Symmachus : *Sapphirus membra eorum*; Chaldæus : *Sapphirus erat vultus eorum*; alii : *Sapphirus eral expositio eorum*, *q. d.* Nazaræi pulchre membris erant distincti el effonnati, quasi essent excisi e sapphiro. Sic, cum quom mire candidum significare volumus, dicimus eum videri ex alabastro. Ita Vatablus. Orígenes vertit : *Excisi excis*, id est præelecti, illustriores ex eis, *sapphiro erant similes*, ob caelestem conversationem et mores : nam, ut ait Plinius lib. XXXVII, cap. ix, sapphirus est gemma cœrulei coloris aureis punctis quasi stellis collucens. Sapphirus enim Plinii alia est a moderna, fuitque instar lapidis lazuli, uti docui Apoca/, xxi, 19. Pineda, lib. VI *De Rebus Salem.* cap. iv : Sicut colorem lactis ad cutem, rubedinem ad capillos, ita sapphirum ad oculos Nazareorum referi, quasi illi sapphirini fuerint: idquo appositum est.

8 Demgbata. — Hebraice est "psrp *iachascech*, id csl obscurata csl; Septuaginta, fatarci, id est *obtenebrata est*, hoc csl, ut No.-ter interpretatur, < denigrata est; » *q. a.* Nazaræi præ fame quam passi «uni in obsidione, et postea in captivi-

tate (I), pro macie el miseriis facti sunt nigriores carbonibus, ita ul non agnoscerentur etiam ab amicis, cum cis obviabant : et pellis eorum aruit instar ligni, olim virentis, nunc aridi. Alludit ad Hebræum OVX *etsem*, id est ebur, *q. d. Etsem*, id est ebur rubens, factum csl fx *cis*, id est lignum squalidum et aridum.

Tropologico hæc referas ad Clericos et Religio- TropoU» sos, qui a priscis Sanctis sui Ordinis plano deciderunt, sblula prorsus disciplina, unde non sunt cogniti in plateis; quia eorum conversatio a vita Cbrto saecularium non differt, imo subinde est ppjor; cujus rei causa fuit, quod minimas regulas et rumviU. defectus contempserint, indeque sensim ad majora et graviora progressi, tandem etiam vota substantialia violarint, ut docet S. Antoninus, II part. hist. tit. XV, § 2. Hisce dici potest illud *Amos* ix, 7 : « Numquid non ut filii Æthiopum vos estis mihi, filii Israel? ait Dominus, » *q. d.* Eratis olim filii Abrahami, candidi ul angeli, jam per peccatum facti estis nigri quasi Æthio-* pes, et quasi dæmones. Rursum S. Gregorius, XXXII *Moral*, xxivi : « Nazaræi, inquit, sunt continentes et abstinentes; hi in Ecclesia plerumque tam mira opera faciunt, ut ab cis muli qui coelestem vitam tenuerunt (quos candor nivis significat); muli, qui terrena heno dispensaverunt (quos lac significat), superari videantur; sunt rubicundiores eborc antiquo, quia sæpe ante oculos nonnullis procedentibus patribus studii ferventioris existât : sapphiro sunt pulchriores, quia ad superna tendentes per cœlestcin conversationem videntur vincere. Sed dum virtutum copia in quamdam sui fiduciam mens adducitur, et præsumplione propria fuscatur, subjungitur : Denigrata est super carbones facies eorum; nigri enim post candores fiunt, et frigidiores, carbonibus exstinctis, id est frigidis mentibus, evadunt, » etc.

9. Melius fuit occisis gladio (id est cita et brevi morte peremptis), quam iisterfecis fame,— id est longa inedia cruciatis el tabe consumptis. Hebraice est pulchra allusio : melius fuit mortuis in *chereb*, id est gladio, quam ZJjrn *raab*, id est Lime; nam, ut ait Homerus : a Mori fame miserimum est. n

Extabuerunt (hebraice 13W *iazubu*, id est defluerunt paulatim in mortem) coksumpti (hebraice tZrnp1D *meduccarim*, id est confossi) Asterilitate TERRÆ, — hebraice JTQWO *mittenubot sadai*, id est a fructibus agri, id est ob defectum fructuum et sterilitatem : vocat transfossos, ul alludat ad gladio confossos, *q. d.* Melius est illis qui gladio, quam qui fame confossi interierunt : qui enim fame consumuntur, perinde cnecautur ac si fame perfossi defluerent sanguine,

(1) Non <le ili qui captivi abducti sunt, verum de hil qui diuturna? obsidionis malis ad extremum dtscritiûea venerunt, loquitur.

fpirihi ft vita, ac lenta labo conficerentur. Durum ergo telum, durus gladius est farnos.

10. *Manis mulierum*, — 7. <l. Matres natura in parvulos suos maximo benevolo ol misericordes, 'nedia ila efforate Mint, ut filios quasi cibum doc-tum **d** delicatum (hoc enim significat llobrmim DTD *baroth*) vorarent. Alitor Orígenes, 7. d. Ma-ires ex misericordia occiderunt filios, uteo> lenta fimo, tabo, et tot æurnis per citam mortem eri-perent; nam, ut dixit vers. 9 : « Melius fuit occi-sis gladio, quam interfectis fame. »

In contritions, — id est in obsidione qu® at-tulit urbi contritionem, hoc est excidium. Id fac-tum narrat etiam Baruch, cap. 11, 4.

Vert.h. ii. Complevit — omnem jrain, vel id quod mi-natus est per Moysen, *bout*. xxvm, 53.

Ignem — quo urbs et templum arsit : ita Hugo, S. Thomas, Lyranus; *secundo*, « ignem, » id est famem, ait Vatablus; *tertio*, Theodoretus, a ig-nem, id est tribulationem, quæ fundamenta, id csl reges et principes cum plebe, devoravit.

12. Non crediderunt reges, — scilicet finitimi, et alii qui norunt munitiones Jerusalem (unde et Jebusæi munitioni arcis Sion præfldentes, irrise-runt Davidem eam oppugnant m, ponentes in mu-ris claudos et cæcos, quasi ab his solis posset de-fendi, II *Hcg*. v), quamque ipsa Deo curæ esset, et a Deo contra Sennacherib et alios reges protecta fuisset, eam posse ab hostibus capi. Ita Chaldæus, Orígenes, Theodoretus, Lyranus.

Secundo, Hugo, Ruperlus, S. Thomas : « Non cre-diderunt reges terræ, » scilicet Judææ, ut Sede-cias et Joakim, qui librum Jeremiæ de adventu Chaldæorum combussit, *Jerem*. xxxvi, « et habi-tatores orbis, n scilicet cives terræ Judææ.

13. Propter peccata propoetarum (pseudopro-phetarum) et sacerdotum — impiorum, ut Phas-sur et aliorum, qui regem inducebant, ul sangui-nem justorum et innocentum, etiam Jeremiæ fun-deret, *Jerem*. XX, i, et cap. xxn, 3. Sanchez hæc refert ad justos occisos a Manasse instinctu falso-rum prophetarum et sacerdotum. Ob hos enim excisam esse Jerusalem docuit Jeremías cap. xv, 4, et IV XXIV, 3 et 4.

14. Erraverunt, — scilicet pseudopropheta et impii sacerdotes, polluti sanguine innocentum, quem fuderant in obsidione et vastatione civitatis, quasi aeraci ; » cumque hostis domos eorum occu-passe!, nescientes quo se vertere vel incedere, te-nuerunt aliorum lacinias, ut ab eis vel hospitium vel auxilium qurercrent; sed hi quorum Licini® erant, cos a se rejecerunt, dicentes : « Recedite, polluti, » nolite nos tangere et polluere. Ha flionysius.

Secundo, S. Thomas, Habanas, Hugo, 7. d. Ju* dei vulnerali, excæcali et exoculati a Chaldæis, it pulluli sanguino occisorum in quos impinge-Inni, dum non possent recto (ramile incedere quasierunt qui vis manum daret ac deduceret; cumque neminem invenire possent, apprehende-

runt aliorum lacinias, ut eórn̄m ducatu grade-rentur. Solent enim moribundi homines quid-quid possunt manu apprêta ndere ac fortiter te-nere, inquit Maldonatus Sic et Lyranus, nisi quod ipse hæc de justis accipiat.

Terito, R. Salomon sic explicat : Volutati sunt in sanguine usque eo, ut non po-sent alii attin-gere eorum lacinias, dicerentque eis: < Recedite, polluti, n

Quarto, Hebraei, Vatablus, Pagninus, *q. d.* Ju-dæi cæci, oberrantes in plateis, polluti sunt san-guine occisorum, ita ut accedentes dedignarentur contingere vestes illorum, sed dicerent : Discedite a nobis, quia polluti estis sanguine : quo dicto, avolarunt et amoti sunt ab eis. Hi omnes ex He-br.po vertunt: *Tenuerunt lacinias* eorum (sic enim verti potest), non suas, ul vertit Noster.

Quinto et optime, *q. d.* Propter peccata pseudo-prophetarum et sacerdotum, praesertim homici-dia, lain ipsi quam crateri omnes Judæi in vas-tatione Jerusalem errarunt, quasi erari; tum ob perturbationem animi, tum ob caliginem et fetorem cadaverum ol sordium : omnes enim plate® pleura erant occidis, hinc eorum sanguine multi polluebantur. Celeri, cum non possint transire facile, et sino contactu occisorum et pollutorum, ne ea tangerent et ab eis polluerentur, contine-bant et lev ibant lacinias suas, et clamabant ad alios occurrentes et oberrantes, jam sanguine oc-cisorum maculatosel pollutos: Recedite, polluti, ne tingatis aliquem e nobis, nosque polluatis: cumque alii quasi cæci hec non curarent, coepe-runt jurgari, atque ita jurgati commoti sunt, id est abducti sunt captivi, ibique vacantur huc il-luc, ubi inter gentes existentes dixerunt gentes de cis : Non addet ultra Deus ut habitet in eis. Sanchez hæc accipit tantum de sacerdotibus : illi enim soli, inquit, ex contactu mortui pol-luebantur, juxta legem *Levit*, cap. xxn, 4. Verum laicos quoque eodem contactu pollutos fuisse patet *Num*. xix, il et seq. (i).

(1) Mirum, inquit Rosenmuller, interpretes quos vidi, omnes fugisse quod vers. 14, **ii**, colli&iue legentem vix latere peu^ecrederes, verbi *9a** >wou respicere ad illud *naou*, vers. 14, quod hiuAurc, c4i'-i7Lxre. *ta** *gari*, *errare* denotat. Quod cum illi non animadverterent, utnus lue versus sensum assequi hwd potuerunL Disce-duut autem in duas,potissimum juries, aliis, usque pie-risque summam, hostibus iu urbem irrumpealibus, con-fusionem , aliis sacerdotum cl prophetarum mendacium per urbem ruentium furorem, civiumque horrorem de-scribi existimantibus.^ N. G. Scbrœderus iu *Observatt. a t orig. Uebr*. pag. i 18. ratione plano nova hunc locutu cypo"Uit de calamitatibus quas ipsi aleo propheta et sa-cardóles, muneris dignitate pne aliis venerabiles, subire debuerunt. Vide apud Rosenmuller Schinieri «xpoUlio-nem , quam etsi acuta et Mibtililrr disputatam, tamen plura ponere quæ minus corta et explorata judicat... Aliis inicrpreialiouibus propius ad veritatem ip»t Roeluiuilier accessisse videtur P.ireau, qui vatem indiguatione com-motum recordatione sceleratorum illorum secerdutumel prouhetarum, quoi» vers* 13 commemoravural, **dolane**

Tfnttrunt lacinias suas. — Ita Hebræa, Greca, Roman i. Main ergo legunt aliqui : *Tenuerunt lascivias swu*, id est adhnîserunt suis concupiscentiis et libidinibus. Porro lacinia est vestis extrema pars, et cæsuræ parliculatiin concis® decoris causa : dicitur enim lacinia a *lacerando*. Hinc lacinia tenere est leviter rem tenere, hoc est, extrema vestís ora.

VcxS. is. 15. Recedite, polluti. — Alii putant hæc esse v rha hostium, Judæos tanquam contaminatos exerrantium ; ita Chaldæus. Alii censent esse verba ipsorum pollutorum, dicentium aliis : Recedite a me, quia pollutus sum. Ahi ut melius autumant hæc esse verba Judæorum mundorum clamantium ad immundos: a Recedite, polluti, » ne nos inficiatis, uti dixi vers. 14.

Jurgati sunt. — Hebraice *natsu*, id est irruerunt, et quasi involarunt in invicem, rixati sunt, verbis contenderunt, aliis dicentibus : Recedite; aliis nolentibus recedere. Septuaginta vertunt : *succensi sunt*, scilicet ira; Vatablus : *Inquinati sunt*; Chaldæus : *Abominabiles erant*; R. Abraham : *Avolarunt*, scilicet in captivitatem.

Dixerunt inter gentes (quicumque cos inter gentes dispersos et vagabundos videbant, dixerunt) : Non addet ultra (scilicet Deus) ut habitet in eis. — Hebraice est : Non *addent Judæi ultra ad inhabitandum*, ul scilicet redeant in terram suam Judæam, ad eam inhabitandam. Ita Orígenes et Vatablus. Alii, *q. d.* Ne polluant et coinquent Judæi, propellamus eos a nobis in alias regiones.

<6. Facies (ira quæ facie ostenditur) Domini divisit (id est dispersit) eos (inter gentes (1); quia ipsi) FACIES SACERDOTUM NON ERUDIERUNT, — SCd

sensu paulisper suspenso, et interrupta gravissimorum patri® malorum descriptione, vers. 14, 15, quantopere illorum hominum mores detestetur declarare observat. « Vales igitur affectu plenus videre sibi videtur impios illos sacerdotes et prophetas per urbem inconsiderale discurrentes et sanguine innocentium, quem passim Tundunt, pollutos. Simul obversantur ipsius menti complures urbis incolae ad hoc spectaculum horrore quodam correpti, sibi-que mutuo acclamantes, ut contagiosum istorum hominum occursum evitent. At videt mox Deum intervenientem, cosque qui tonis civibus merito odiosi sunt, ejicientem et dispergentem in perpetuum, ipsis adeo gentibus dmnæ pœuæ justitiam agnoscentibus. » Nec tamen hic interpres sagacissimus animadvertit verba ;—— qyj > ip} Ai *nalsuu gam naou*. respicere ad lpJ *naou*, vers. 14, qua observatione partis posterioris vers. 14 sensus recluditur. A descriptione sacerdotum et prophetarum sanguinariorum vates transit ad pœnam ipsis inflictam ob oculos ponendam, inde a verbis Aī *natimi gam naou*, quæ explicasimus, *quia axotarunt, imo vagati sunt*. Sequitur: Dixerunt Inter gentes : Aon adde»! *habitare*, scilicet patria, e qua expulsi sunt; nulla eis relku est spes ai) sua unquam redeundi. (Ex Rosenmuller.)

(t) Alii, ut Parean, putant hic cc^sinnar termonem gentium quas dc exsiliu falsorum pn pheurum , et improborum Mccrdotum loquemos repræsenlat Jeremias ; ahi, ut H Acumuller, existimant non esse gentium verba, »cd VrupheUB, descriptionem miseriarum, quibus sui populares, opprimuntur, continuantis.

eos sine respectu sacerdoti! aut senii vexatnnt et occiderunt ; juste ergo nunc par pari eis redditur: sic enim Judæi Jeremiam sacerdotem impudentissime tractarunt, alapis ceciderunt, incarcerationunt, etc., sic postea Christum pontificem cruciarunt et crucifixerunt. Sunt verba Jeremiæ, nil Theodoretus, vel hostium cl gentium inter quas dispersi erant Judæi, ut volunt Vatablus, Rabanus, S. Thomas, Lyranus, qui ipsorum sceleribus attribuebant hanc eorum dispersionem et exsilium.

Aliter Orígenes, Chaldæus, Lyranus et S. Thomas exponunt, ut sit sermo de Chaldæis, non do Judæis, *q. d.* Chaldæi non pepercerunt sacerdotibus aut senibus Judæorum, propter peccata pseudoprophetarum et sacerdotum ipsorum. Sed prior sensus est genuinus.

17. Cum adhuc subsisteremus (*q. d.* Cum adhuc Vew.IT. starei respublica nostra, cum erecti staremus in expectatione .Egyptiorum, ut obsidionem Chaldæorum solverent), defecerunt oculi nostri — spectantes et intenti ad auxilium Pharaonis, quod promiserai, quia diu exspectatus licet non venit, et veniens nos salvare non potuit ; quia non spectro suorum patrum, ut fabulantur llebræi, sed a Chaldæis repulsus est. Vide *Jcrem.* cap. xxxviL Ha Orígenes, Rabanus, Theodoretus, Hugo.

Aliter Chaldæus et Olympiodorus : ipsi enim hæc de Romanis explicant, quorum auxilium exspectarunt Judæi contra Antiochum tempore Machabæorum, sed frustra : nullum enim ab cis acceperunt. Verum hi Threni non sunt de tempore Machabæorum, sed Chaldæorum et Jeremiæ.

18. Lubricaverunt. — Hebraice m* *tsadu*, id est Vew.II. venati sunt hostes gressus nostros; quia præcluserunt viam ne libere possemus incedere, et in mediis plateis insidias nobis posuerunt. Noster forte *tsadu* deduxit a li* *tsad*, id est latus, *q. d.* Laterarunt, id est ad latera inclinarunt vestigia nostra, quod fit dum lubricamus ob similæ glabrillem et difficultatem; aut ob trepidationem et capitis turbationem, et vertiginem, uti hic Judæis accidit. Alii legunt TW (*sarti*, id est coarclarunt, præcluserunt nobis semitam et vestigia, ut consistere non possemus, ideoque vacillaremus et lubricaremus, *q. d.* Nil firmi fuit nobis, sed omnia lubrica. Septuaginta pro nyx* *tsaad*, id est gressus, vestigia, legerunt Tpy *tsair*, id est parvulus : unde vertunt : *Venati sunt parvulos nostros, nc irent in plateis rastris*. Vide *Jcrem.* ix, 21.

19. Velociores fuerunt persecutores nostri Vm.ir aquilis coeli. — Tum cum c Chaldæa in Judæam Cwfc equis velocissimis æque ac robustissimis cl ferocissimis, quasi aquilæ advolarunt, ut ait *Jcrem.* IV, 13, et cap. XLViii, 10; tum potius, cum Sedeciam et principes fugientes ex urbe jam capta, comprehenderunt, IV *llcg.* xxv, ' . Pulchre et vere S. Augustinus in *Psal.* CXXiii : « Ideo, inquit, te quæril major raptor, quia invenit minorem : ideo te quærit major aquila, quia prior cepisti lepo-

rom : præda (ibi fuit minor, præda cris majori, 1
Justum enim e4 el congruum, ut in quo peccasti,
in co et puniaris. Aquilas nominat, quia velocis-
sima} sunt; unde Pindarus ait aquilam esse regi-
nam volucrum, delphinum piscium. Et Aristopha-
nes : Athenienses, ait, oraculum acceperunt fore,
ut tanto post se intervallo urbes alias relinque-
rent, quanto aquila alias aves celeritate superat.

Super montes persecuti sunt nos; — ibi enim suas rupes inaccessas et cavernas abditas latbrasque habebant Judæi, in quas tempore belli se recipiebant, teste Joscp̄ho, lib. I *Belli*, xii.

Ven 20. 20. .Spiritus oris NOSTRI, — id est Josias, per Spiritus quem quasi auram et acrem nostrum respirabam, —
 *;M» et pacale vivebamus inter gentes : Josias, inquam, noster rex, a Pharaone Nechao vulneratus est et cæsus, IV *Reg.* XXIV, g. d. A cæde Josiæ cœpit calamitas nostra, cœpit ruina Judæorum; quia successerunt ei filii impii qui regnum perdiderunt. Ita Chaldæus, Hebræus, Rabanus, Hugo, Vatablus, S. Thomas, Sanchez, et S. Hieronymus in *xn Zachariæ*; unde Vatablus, Chaldæus et Pagninus pro *Christus Dominus*, vertunt, *Christus Domini*, id est uncius a Domino in regem, et ita verti potest ex Hebraeo. Suavissima enim et gratissima Judæis erat Josiæ memoria et nomen, ul patet *Eccli.* xliix, l; unde vocant eum suum spiritum, animam et vitam. Sed hactenus in Threnis nulla facta est mentio Josiæ, sed Sedeciæ; nec Josias captus, sed vulneratus est. Denique Josias non potest dici Christus Dominus, ul vertit Noster et Septuaginta.

Secundo, S. Thomas, Maldonatus et aliqui Hebræi per Christum accipiunt Sedcciam, de quo precessit, *q. d.* Christus Domini, id est Sedecias rex, qui solus nos Judæos tutari poterat a Chaldæis, captus est ob peccata populi, et etiam sua. Sic Saul, licet impius, a Davide vocatur Christus Domini, id est a Domino unctus in rogem (1). Hic sensus apto cohæret præcéd. et sequent.

§*1 Verum, quia Noster et Septuaginta vertunt : Cbnitui. « Christus Dominus, *n* id est nihil *iehova*, ul habent Hebræa, id est Deus : hinc S. Clemens, Ircnæus, Justinus, Orígenes, Tertullianus, Ambrosius, Hieronymus, Theodorctus, Olympiodorus et alii passim, quos fuse citat hic Chrislophorus a Castro, accipiunt ad litteram de Christo, ut ad eum more prophetico avolet Jeremias, quasi ad clausulam et cataslophen suarum lamentationum et prophetiarum, *q.* d. Post omnes has calamitates illud ultimo maximo lamentandum venit, quod peccatis nostris Christo (hujus enim, utpote Regis et Salvatoris nostri, montem meam subit imago, cum ejus parentes et anlitypos, Josiam, Jecchoniam et Sedcciam commemoro) mortem certissimo affé-

(I) Recte videtur Dathius judicare laudem, quam Sodoclæ vales tribuit, venire ex allectu dolentis, quo nonnunq̃iain rem aini&uni lugemus nobis caram, quanqnain delectuum cl viliorum non expertem. (Rosenmuller.)

remus sub Pilato, et in Dei praescientia jam attulimus irno nos Judæi proprie Christum nostrum crucifigemus et occidemus : atque licet Deus id ita eventurum præsciat, tamen ex immenso suo erga nos amore hæc omnia permittet; imo nos captivitate Babylonica liberabit et in Judæam reducet; uti præscit nos Christum suum occisuros, idque ad hoc, ul per Christi mortem nos a daemonis captivitate et morte æterna liberet. Quis ergo hanc tam indignam innocentis Christi et Filii Dei captivitatem et necem non lamentetur? quis ejus potius quam Sedeciæ casum non lugeat? quis Creatorem suum et redemptorem Jesum captum, et cruci affixum, siccis oculis, intueatur? Utroque ergo modo verti potest, scilicet *Christus Domini*, ul sic intelligatur Sedecias, et *Christus Dominus*, ad quem avolat Jeremias, quemque maxime amabat et plangebat, cujus typus fuit rex Sedecias. Obiter ergo perstringit casum Sedeciæ, quasi typum, et sub eo proprie et directe intelligit. lugeatque casum Christi antitypi; hic enim proprie captus et mortuus est in peccatis, non suis, sed nostris. Rursum, Christi mors et cædes fuit (ausa excidii Jerusalem per Titum et Romanos; cujus typus et inchoatio fuit excidium ejusdem per Chaldaeos, quod hisce Threnis lugeat Jeremias. Sic Isaías a Cyro ad Christum subito avolat, cap. xliv, dicens : « Rorate, coeli, desuper; » et *lachar.* ix, 9, ab Israele ad Christum : « Ecce, inquit, rex tuus veniet tibi justus, et salvator. » Vide *Cm.* IV et V.

Oris nostri. — Hebræum **OW** *appaim* significat os, nares, faciem. Unde Aquila, Symmachus, Chaldæus vertunt : *Spiritus nanum nostrarum*; Septuaginta *xpethnu*, id est *faciei nostra*; Tertullianus legit : *Spiritus persona ejus Christus*; quia ait ipse lib. V *Contra Marcion*. cap. xi : « Palernæ persona? spiritus est Christus. » Christus ergo vocatur Chnstm « spiritus oris nostri, » *primo*, quia ipse menti cl ori nostro afflat spiritum prophetiæ. Ha Orígenes DOfrio" k cl Eusebius, IV *Demonst.* xxiy. Christus enim qua «nutaor Deus Jeremiæ aliisque Prophetis suggerebat sua pe* oracula. *Secundo*, quia Christus finis erat et sco- secandi, pus omnis prophetia. *Tertio*^ Origenes, Rupertus, Tertii. Rabanus, Hugo, Lyranus : Spiritus, inquiunt, oris nostri, id esi anima et vita nostra est Christus; quia sicut sine spiritu corpus mortuum est, ita anima sine gratia Christi mortua est. Hinc Christus inspiravit in Apostolos, *Joan*, xx, dicens: « Accipite Spiritum Sanctum, » idque fecit ad vitam in nobis renovandam, sicut eandem ipse inchoavit, cum *Genes*, n, 7, inspiravit in faciem hominis spiritum vita. *Quarto*, Theodoretus : Spiritus, inquit, lucis divina? vehiculum est Christus, quia ipse mentem illustrat scientia Dei. Favet S. Cyrillus in cap. v *Osee*, sub finem, ubi pro *Spiritus* legit, *lumen* : *Lumen faciei nostra*, inquit, *Christus Dominus* Huic lumini apposito respondet umbra, de qua subditur : « In umbra tua vivemus in gentibus. » Sic Anna mater Tobiam filium vocat « lumen oculorum suorum, baculum senectutis, so-

laliuni vitre, » ToWæx, 4. Simili do causa dixit Plinius, lib. II, cap. xcix, sidus lume rerum spiritum existimari : a Hoc enim esse quod ternis saturet, acceedensquo corpora impleat, abscedens inaniat. Ideo cum incremento ejus augeri conchylia, et maxime spiritum sentire quibus sanguis non sit. Sed et sanguine hominem etiam cum lumine ejus augeri ac minui, frondes quoque ac pabula sentire, in omnia eadem penetrante vi. » Porro apte deitatem soli, humanitatem Christi lunæ comparari, multis analogiis ostendit Alcafar, *Apocal.* xn, i, explicans illud : « Luna sub pedibus n iis. n

Dicitur rero Christus etiam spiritus narium nostrarum, quia, ut Orígenes, Dei amatores assiduo Christum spirant, iliumque semper ante oculos, in corde et ore habent, ut cum S. Bernardo dicant : « Jesus mei in ore, melos in aure, jubilas in corde ; » *secundo*, quia Christus in rebus afflictissimis unicum nobis est refugium et respiraculum : ita S. Thomas ; *tertio*, quia, ut Chaldæus vertit ; Christus Dominus charus nobis est et amabilis ac pretiosus, ut anhelitus et spiritus vitalis, quem per nares emittimus, ac, ut aura quam attrahimus, et respiratio quam intromittimus : sicut enim respiratio calorem cordis temperat, itaque vitam conservat : ita Christi gratia temperat concupiscentiam, et vitam graliæ conservat. Denique, Christus est spiritus in quo vivimus, movemur et sumus ; ut cum S. Paulo dicamus : « Vivo autem, jam non ego : vivit vero in me Christus, » *Galat.* n, 20 ; vide ibi dicta ; et *Coloss.* in, 3 : a Vita vestra est abscondita cum Christo in Deo. Cum Christus apparuerit, vita vestra, » etc. Denique, luculenter une verum ita reddit Interpres Arabicus Alexandrinus : *Spiritus facierum nostrarum, qui erat forma (species) nostra, Christus Dominus derelictus est in delictis eorum, et corruit in foveam eorum ille, in cuius ala (protectione) dixi quod vivemus, et in umbra ejus inter populos.* Minus recte vertit Arabicus Antiochenus : *Insidiati sunt nobis, et insufflarunt nobis ad spiritum Christi Domini. Captus est in venatione eorum, cujus in umbra diximus nos esse victuros inter gentes.*

Moraliter, dicat cum Jeremía fidelis et Christo dicata anima : Christus est meus spiritus, meus anhelitus, mea anima, mea vita ; Christus est quem spero et spiro, in quo respiro ; quem inspiro et exspiro ; Christus mihi charior, mihi intimior, mihi pretiosior est ipso spirilu vitali, ipsa anima et vita mea : quia ipse est anima animæ meæ : ipso spiritus mentis mere, ipso centrum cordis mei. Sicul ergo anima corpus animat et vivificat, ac consequenter singula membra informat. movet, regit, dirigit, ut per os loquatur, per aures audiat, per oculos videat, per pedes ambulet, etc. ; ille Christus animat et vivificat animam meam, et per eam corpus, omnesque sensus, potentias et membra ; ac proinde ea movet et dirigit ad omne bonum, et ad suum Deique obse-

quium. Facit enim ut lingua nil nisi honestum et sanctum loquatur, ut oculi nil nisi pudicum videant, ut aures non nisi verbo Dei et castis sermonibus pateant, ut cor nil nisi cœlestia amet, ut mens nil nisi divina cogitet, ut pedes non nisi ad opera bona progrediantur. Ita spiritus et anima Pauli erat Christus, ideoque dicit : a Mihi vivo Christus est, et mori lucrum, » *Philip.* i, 21. « Sino Christo enim vanum omne quod vivimus, » ait S. Hieronymus. El : « Christum habitare per fidem in cordibus vestris, » *Ephes.* ni, 17. El : « Sive vivimus, Domino vivimus : sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus, » *Horn.* xiv, 8. Undo cum morimur, dicimus cum S. Stephano : « Domine Jesu, suscipe spiritum meum. » El : « Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis, » *Galat.* iv, 19. Sicut enim gallina, incubando et fovendo ova, parturit pullos, cisque suum calorem, spiritum, animam et vitam aspirat : ita Paulus quasi incubando et fovendo Galatas, eis quasi perirluriens suum calorem, suum spiritum, suam animam, suam vitam, puta Christum, aspirabat et inhalabat. Ita Sancti eminentes Christo adeo conjuncti, familiares et intimi fuerunt, ut non tam ipsi quam Christus in eis vivere, spirare, loqui, operari, pati videretur. Hinc S. Dionysius et rerum spiritualium magistri docent apicem perfectionis in hac unione et inoperatione Christi consistere ; scilicet ut anima in orando, operando et patiando, potius se passive quam active habeat, itaque excipiat omnes Christi inspirationes, impulsus, inoperationes, etc., iisque sinat se agi et dirigi ad omnem virtutem. Quocirca tales in Christo Chrislique providentia, cura et amore secure requiescunt, omnesque sollicitudines, timores et cruces in ipsum conjiciunt, dicentes : « Dominus sollicitus est mei, » ipse meam curat salutem, gratiam et gloriam : non timebo ergo quid faciat mihi homo, caro, mundus aut dæmon. Hæc est vita paradisi, et inchoatio coelestis felicitatis. Jesu dulcissime, esto spiritus oris mei ; ut quoties respiro, toties te inspirem et exspirem, toties te memorem, sentiam, sapiam, proloquar, omnibusque aspirem et inhaalem ; ut, dum spiritus hos regit arius, tu spiritum meum inhabites, animes et regas ; ut nil nisi te inspirante, ex te, per te, de te dicam, doceam, scribam, agam. In te enim est totum quod desiderare possum et debeo : tu salus mea et redemptio ; tu spes mea et fortitudo ; tu lumen oculorum meorum ; tu decus meum et gloria ; tu mea vita, meus amor, mere delicia, mea æternitas, mea beatitudo. Sive ergo vivam, sive moriar, in munus tuas spiritum meum et cor meum, imo tuum cum S. Calharia Sonami, commendando.

In peccatis nostris. — Hebraico anW fIXD *bis-chitotam*, quod *pumo*, S. Ambrosius in *Psal.* cxviii, serm. ii, vertit, *in interitu nostro. Secundo*, Dionysius Alexandrinus in *Ilcsp. ad quxst. Pauli bumo-*

talent, vertit, in *calumniis nostris*. *Tertio*, Septuaginta, in *corruptionibus nostris*, vel, ut Romani codices habent, in *corruptionibus eorum* : hoc enim significat afl̄lxuin in voce *bischitotam*. Sed Noster cum S. Ambrosio et aliis pro *eorum* vertens *nostris*, legit WUTTOJ *bischitolenu*. *Quarto*, Chaldæus et Vatablus vertunt, in *retibus eorum*; Arabicus, in *venatione ipsorum*. *Quinto*, Syrus, Pagninus, et R. Salomon, in *foveis eorum*, scilicet persecutorum Chaldæorum (inquiunt ipsi), de quibus vers, præced. hteo omnia significat Hebræa radix nna *scarha*, vel nrw *scachat*. *Sexto*, Noster clare et plane vertit, « in peccatis nostris, » id est, ut Olympiodorus et alii, propter peccata nostra, uti nil Isaias cap. lvi, vers. 5, quod Theodoretus explicat, ob peccata et corruptissimam impietatem, et invidiam Judæorum in Christum. Alii generalius explicant: ob peccata omnium hominum; bæo enim in soluenda suscepit Christus.

In umbra, — in tua protectione, inter gentes iniquas, a malis tuti vivemus, Cant. 11, 3, Ita Nuperius, Hugo, Lyranus. Hic sensus est planissimus.

Secundo, Orígenes, « in umbra, » inquit, id est ad tui imitationem : umbra enim est imago corporis, cujus est umbra.

Vmlira detutis ^,,i *Tertio*, idem *homil.* 8 : « In umbra, » id est in nomine Jesu, vel in humanitate et carne ejus, sub qua quasi umbra divinitatis vitam accepimus spiritualem. Sic et S. Bernardus, serm. 28 in *Cant.*, qui putat hæc dici ex persona incipientium : « Ut quiescant, inquit, saltem in umbra, qui solis ferre ardorem minus validos se sentiunt : et carnis dulcedine nutriantur, dum necdum valent percipere quod sunt spiritus Dei : umbram siquidem Christi, carnem reor esse ipsius, de qua obumbratum est et Mari®, ut ejus objectu fervor splendorque spiritus illi temperaretur : in carnis ergo devotione interim consolentur, qui vivificantem spiritum necdum habent. » Nam, ut idem ait serra, in *Naliv. li. Maria*: a Intercedeste? beatitudines non in umbra vivitur, sed potius in splendore : In splendoribus Saqclorum, inquit, ex utero ante luciferum genui te. Ecclesia vero ait : Sub umbra ejus quem desideraveram sedi. » Hac de causa, ut idem ait serm. 0 *De Asccns.* : « Apostoli » ante missionem Spiritus Sancti, utpote adhuc imperfecti, « moram lucem spiritus sustinere non poterant; sed exhiberi illis oportuit Verbum in carne, solem in nube, lumen in testa, mei in cera, cereum in laterna. » Et *term.* 3 : « In umbra, inquit, non inter angelos, ubi purissimum lumen purissimis oculis intuebimur. » Ita quoque S. Ambrosius, in *Psalm.* Civili, serm. 19, litt. *coph.* : « Umbra, inquit, tua, o Christe! caro fuit; quod nostrarum æstus refrigeravit cupiditatum, quod compescuit insolentiam vitiorum, quod restituit ignes libidinum, quod avarili® diversarumque passionum incendia temperavit : et quid dicam de umbra Domini, quando et Apostolorum umbra

sanabat? » Auctor lib. II *De Incarn. Verbi. nnV*: fine m, apud S. Augustinum, tom. IV, per umbram hanc accipit animam Christi : « Quia, inquit, sicut umbra corporis inseparabili est a corpore, et indeclinabiliter motus ac gntu« corporis suscipit et gerit; sic anima Ghri-ti a deitate et Verbo, cui incomparabiliter inheret, suum opus ac motum suscipiebat, et pro ejus nutu ac voluntate cuncta perpetrabat : in hujus enim umbra per fidem vivimus inter gentes. »

In gentibus, — quia Christus a Judæis ad gentes se Ecclesiainque suam transtulit, inquit S. Augustinus loco jam citato, et RuGnus in *Erposit. Symbol.*

21. Gaude, et litare, filia Eoom. — Est ironia, vel concessio, qualis est illa *Eccle.* xi, 9 : « Lætare, juvenis, in adolescentia tua, » etc.; nam Jeremías hic prædicit excidium Idumæorum, per eosdem Chaldæos; quia ipsi irriserant Judæos, et juverant Chaldæos in excidio Judæorum, idque patet ex *Abdia*, l, 10, et *Ezech.* xxxv, 13 : ita Theodoretus, Rabanus, Hugo, S. Thomas, Lyranus; redii enim et revolat Propheta de more a Christo ad sua tempora.

Hebræi, Chaldæus et R. Salomon per Idumæos accipiunt Romanos, quos aiunt ortos ab Idumæis. Sed illud falsum est, ut patet ex precedenti; hoc incertum, imo pariter falsum, et recte refutatum a Lyrauo et Hugone.

Qui habitas in terra Hus. — Hinc patet terram Ilus eandem esse cum Idumæa, vel certe in se complexam fuisse Idumæam.

Inebriaberis, at qui nudaberis, — *q. d.* Hoc calico furoris, hac vindicta Dei ita repleberis, ita affligeris, ut videaris esse ebria et emotie mentis, ut moro ebrii nuderis, id est spolieris luis bonis, quin et vestibus. Rursum ut moro ebrii discooperias et nudes infirma et verenda tua, id est loca terræ imminuta præsidio nudes, per quod hostis intret. *Secundo*, nudaberis murorum ambitu disjecto. Unde R. Abraham putat hic alludi ad verba quod Idumæi dicebant, cum Jerusalem everteretur: « Exinanite, exinanito usque ad fundamentum in ea, » *q. d.* Evertite JeruMlem usque ad fundamenta; utrbique enim idem est verbum *mp ara*, *q. d.* O Edom! everteris usque ad fundamentum. quia tñ hoc Hierosolyma optasti, et ut fleret cooperatus es. *Tertio*, Septuaginta vertunt cum Chaldæo, Vatablo, l'agnino : Elfundes, evacuabis, evomes, scilicet cives tuos in captivitatem, ut maneat vacua et solitaria.

Moraliter, discant hio homines non gaudere in casu et ruina miserorum, ebani hostium, sed compati ac timere ne idem sibi eveniat. Ita eum Franciscos Valerius, rex Franci®, captus a Cafcvda V, scripsisset in pariete cubiculi sui: « Hodie ixihi, cras (ibi: » id legens Carolus subscripsit: « Homo sum, humani sum mihi nihil alienum puto. »

22. Computa ut iniquitas tua, — id est pama iniquitatis tu®, *q. d.* Pania iniquitati tu®, 0 Jeru-

salem, debita, hac captivitate septuaginta annorum complebitur : sed in eam succedet Idumæa tibi inimica, cujus peccata Deus discooperiet, et nota faciet orbi per publicam vastationem et perpetuam captivitatem. Ita Theodoretus, Orígenes, Hugo, S. Thomas, Lyranus. Concludit Jeremias Threnos consolatione Judæorum, quod exsilium et poena eorum brevi sit finienda, atque in eorum hostes Idumæos derivanda. Hinc patet hosce Threnos a Jeremia esse scriptos post excidium Ilierosolymæ.

Dices : Quomodo ait : « Non addet ultra ut transmigret te, » cum postea Judæi a Tilo et Romanis vastati sint? Respondeo, « non ultra, » scilicet ad longum tempus, « transmigrabit te : » nam tempore Romanorum fuit quasi aliud sæculum, et alia Jerusalem. Simile est *Isai.* n, 4. Adde sub Tito non fuisse proprie transmigrationem, sed excidium Judæorum.

Secundo, aliter S. Thomas : « Non ultra, » inquit, punieris, scilicet pro his peccatis; sed si nova committas, uti revera facies, rursum punieris per Titum.

Tertio, Hugo et Lyranus : « Non ultra, » supple, h Deo servieris fideliter.

Quarto, Theodoretus : « Non ultra addet, » scilicet Nabuchodonosor, ut transmigret te.

Allegorico, Orígenes et Olympiodorus : Christi morte auferetur a filia Sion, id est ab Ecclesia, iniquitas omnis, et Idumæi, id est impii homines, disperdentur, qui semper hostiliter Ecclesiam sunt persecuti. Simile est *Daniel*, ix, 24. Judæi hanc felicitatem non quasi peractam sub Esdra, sed quasi futuram adhuc exspectant, camque sibi promittunt in terrena Jerusalem, ad quam se reducendos per suum Messiam sperant. Unde Chaldaeus vertit : *Deinde solvet iniquitatem tuam, Synagoga, et redimeris per manus Christi et Elia; et non addet amplius Dominus transmigrare te, et in illo tempore visitabo iniquitatem tuam, Roma, (edificata in Italia, et plena turmis Idumæorum, et venient Persa; et angustiabunt te, et vastabunt; quoniam publicata sunt coram Domino peccata tua.* Eadem est opinio Rabbiorum; putant enim se libertatem non assecuturos, nisi per eversionem Romæ et Romanorum. Ita miseri se fabulosis spebus et odiis lacerant : quid enim Romanis cum Idumæis? et quasi Assyrii, Turcæ et alii non magis afflixerint Judæos quam Romani.

Moraliter, disce hic quam Deus afflictos, lugentes et poenitentes consoletur, quamque tristibus læta submittat, ut in tribulatione merito sperare possimus, ac dicere : « Post tenebras spero lucem ; post nubila Phoebus, n Ita cum eadem Jerusalem vastasset et spoliasset Ramisus, dux exercitus Chosrois Persarum regis, anno Domini 614, solatium ei dedit per S. Joannem Eleemosynarium Archiepiscopum Alexandrinum, qui Ilierosolymam misit Chrysippum quemdam virum piuum tradens ei multum auri, frumentumque

et alia alimenta et indumenta, et ad ea vehenda jumenta plurima, tum ut aspiceret vastitatem, tum etiam ut eos qui remanserant ex captivitate, per ea quæ dicta fuerunt, recrearet. Præterea Theodorum quoque Amathuntis Episcopum, et Anastasium præfectum magni montis Antonii, et Gregorium Episcopum Rhinocurorum emittit ad eos recipiendos qui abducti fuerant in captivitatem, vim auri præbens innumerabilem. Itahabet *Vita S. Joannis Elceinosynarii.*

Sic luctus S. Monicæ pro Augustino filio manichæo utriquo saluti fuit. Monicæ enim multum oranti et lugenti divinitus dictum est, ubi ipsa esset, ibi et illum futurum. Ab Episcopo etiam, quem ut pro illo oraret cum fletu rogaverat, audivit fieri non posse, ut tantarum lacrymarum filius periret. Qui tandem Ambrosii Episcopi prædicatione conversus, non solum errorem omnem abjecit, sed etiam errantibus viam veritatis monstravit, obscura declarando, dubia edisserendo, certa confirmando, prava falsaque omnia plenissime confutando. Tantum profecit matris pro filio lugentis assidua sollicitudo! Ita S. Augustinus, lib. III *Confess*, cap. xii et sequent.

S. Dominicus, ut habet auctor Vilæ, lib. I, cap. iv, Fratrum Prædicatorum antistes, optabat se totum impendere saluti proximorum, tum se revera Christi fore membrum existimans, si ejus se exemplo animabus lucrandis prorsus manciparet. Plenum erat sanctissimis affectionibus pectus ejus, atque erga omnia tum prospera, tum adversa proximorum, mira pietate movebatur, afflictorum rebus duris cruciabatur, pauperum penuria et miserorum calamitatibus torquebatur; atque in primis pereuntium animarum zelo mire angebatur, et mente sauciabatur. Ita nimirum instar Prophète, Dominicus peccata hominum et afflictorum miseras contemplans, æstuabat animo intrinsecus, et flens largissime latentem commiserationis affectum per lacrymas prodebat foris. Hanc enim excellentissimam charitalis gratiam specialiter habebat a Deo donatam, flendi scilicet pro peccatoribus et miseris, atque afflictis omnibus condolendi. Atque hisce lacrymis tot parturivit filios, tot animas convertit, et ad æternam quietem transmisit. Annon ergo egregiam luctus sui consolationem accepit? *Judie*, n, ascendit Angelus ad locum flentium, lentesque Hebræos consolatus est. Deus Ninivitas ad prædicationem Jonæ lugentes, venia et gratia sua dignatus est. De Apostolis dicitur *Psahn.* cxxv : « Euhetes ibant et flebant, mittentes semina sua; venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. » Et sponsus sponsam lugentem vocat et consolatur : « Jam hiems transiit, imber abiit et recessit, tempus putationis advenit, etc.; surge, amica mea, et veni. »

Discooperiuit (quasi dicat : revelabit) peccata tua — Deus toto orbi, dum eu publico excidio puniet.

CAPUT QUINTUM

SYNOPSIS CAPITIS.

Hoc caput est quasi brevis iteratio et summa Threnorum. Sicut enim rhetores in peroratione iterant densantque ea, quæ tota oratione dixerunt, tum memoria, tum motus causa, ul magis auditores moveant : ita et facit hic Jeremias. Inscribitur hoc caput non in Hebraeo, sci a Septuaginta et nostro Interprete, Oratio Jeremiæ : nam primo, mala populo ob peccata a Deo tllata, et in Threnis recensita, refricat, et summatim enumerat : deinde orat pro misericordia, ut Deus populum in pristinum statum restituat. Hanc orationem Jeremias composuit post vastatam Jerusalem, antequam iret m Ægyptum. Porro hac oratio non est composita ordine litterarum Hebraicarum; totidem tamen habet versus, scilicet 22 (i).

1. Recordare, Domine, quid acciderit nobis : intueri, et respice opprobrium nostrum. 2. næreditas nostra versa estad a'ienos, domus nostræ ad extraneos. 3. Pupilli facti sumus absque patre, matres nostræ quasi viduae. 4. Aquam nostram pecunia bibimus: ligna nostra pretio comparavimus. 5. Cervicibus nostris minabamur, lassis non dabatur requies. 6. .Egypto dedimus manum, et Assyriis ut saturaremur pane. 7. Patres nostri peccaverunt, et non sunt : et nos iniquitates eorum portavimus. 8. Servi dominati sunt nostri : non fuit qui redimeret de manu eorum. 9. In animabas nostris afferebamus panem nobis, a facie gladii in deserto. 10. Pellis nostra, quasi clibanus exusta est a facie tempestatum famis. 11. Mulieres in Sion humiliaverunt, et virgines in civitatibus Juda. 12. Principes manu suspensi sunt : facies senum non erubuerunt. 13. Adolescentibus impudice abusi sunt : el pueri in ligno corruerunt. 14. Senes defecerunt de portis, juvenes de choro psallentium. 15. Defecit gaudium cordis nostri : versus est in lucium chorus noster. 16. Cecidit corona capitis nostri : væ nobis, quia peccavimus! 17. Propterea mæstum facium est cor nostrum, ideo contenebrati sunt oculi nostri. 18. Propter montem Sion quia disperiit, vulpes ambulaverunt in eo. 19. Tu autem, Domine, in ælernum permanebis, solium tuum iu generationem et generationem. 20. Quare in perpetuum oblivisceris nostri? derelinques nos in longitudine dierum? 21. Converte nos, Domine, ad te, et convertemur : innova dies nostros, sicut a principio. 22. Sed projiciens repulisti nos, iratus es contra nos vehementer.

1. Recordare. — Hæc verba *recordare, intueri*, emphasim continent; non enim nudum et otiosum intuitum et recordationem, sed practicum, affectuosum et efficacem, scilicet affectum cum effectu conjunctum significant. Deus ergo rccor-

(I) In hac oratione Propheta primo, ut Deum efficacius flectat ad miserendum Judæis, tristem illorum conditionem exponit, *primo*, obamissam hætfditatcm et familiam, 1-3 ; *secundo*, ob vicius dillicuhatom , i 6; *tertio*, ob peonas patribus debitas, sibi autem irrogatas, et subjectionem etiam servis pr.estandnm, 7, 8 ; *quarto*, ob periculum in comparatione annuii u, et angustias famis, 9, 10, *quinto*, ob vim mulieribus, virginibus et pueris illatam ; principibus aule n et senibus mortem vel ignominiam irrogatam, 11-13; *sexto*, ob judicia et gaudia publica cum gloria regni sublata, 14-16; *septimo*, ob depl ratam u Propheta vastitatem Sion, 17, 18.

Starano, precatur, post contestationem divina: potenti®, *primo*, pro accelerando aversionis et exsilii termino, 19, 10 ; *secundo*, pro concedenda conversionis gratia et sanctitatis dono, 21 ; *tertio*, pro statuendo pcenarum line, 11.

dari et intueri dicitur, cum miseretur, indulget, a pænis liberat, favet, beneficia confert, etc. Recordatio enim Dei, uti et intuitus, est operativus et cflicax, cum hominis sil otiosus et inefficax. Ex adverso oblivisci et non intueri, idem est, quod negligere, non curare.

2. HÆREDITAS nostra. — Judæa quam jure hæreditario possidebamus, jam facta est Chaldæorum, cisque est tributaria. Recenset a vers. 1 usque ad 19 totidem mala cl clades (scilicet singulis versibus unam), puta 18, quæ illis per excidium obvenerunt. Quæ omnia et singula ad litteram evenerunt Christianis, cum ob sua peccata perdiderunt eandem terram sanctam, Græciam, Asiam aliasque provincias, quæ a Tureis vel hæreticis occupantur. Ili ergo hæc usurpent. Topologice, hæc omnia facile est adaptare peccatori, qui todidem, imo plura damna per peccatum incurrit. Vide Dionysium Cajlliusiamum

Ven. I. 3 PUPILLI FACTI SUMUS ABSQUE PATRE, — quia patres occisi aut capti sunt a Chaldæis; unde uxores solitari® et desolato manent quasi viduro, et filii orphani. Ita Hugo, Lyranus, Chaldæus.

Secundo, Rabanus et S. Thomas, *q. d.* Orbati sumus protectione paterna Dei, qui Synagogo maritus, et singulorum in ea erat pater.

Tertio, Maldonatus, *q. d.* Orbati sumus rege Josia et Sedecia; rex enim rcipublicro et patri® est quasi pater. Verum primus sensus est planissimus. Sequitur enim : « Matres nostræ quasi vi-
duas. 9

4. *Aquam nostram* pecunia bibimus : ligna, etc. — quasi dicat : Etiam res communes et viles, uti est aqua, emere debuimus. *Secundo*, aquam et ligna quro prius crant nostra, jam a Chaldæis occupata, pecunia vel tributo redimere debuimus et etiamnum debemus. *Tertio*, Sanchez, quasi dicat : In Babylone, aquam Babyloniis omnibus communem, nas Judæi captivi ab iis pecunia emere *debemus, quod durum et inhumanum* est. Nam, ut docet Cicero lib. I *Officior.*, res omnes quas ad communes hominum usus natura genuit, ut aqua, aer, ignis, etc., jure naturro sunt omnium et singulorum.

5. *Cervicidus nostris minabamur.* — Hebraice : *Super colla nostra persecutionem passi sumus*, quia scilicet funibus ad collum ligatis ducebantur in Babylonem. Ita Rabanus et S. Thomas, iisque suas sarcinas imponebant Chaldæi, aiunt Chaldæus et Hugo : ii vero qui remanserant in Judica, quasi bruta ad opus et agriculturam urgebantur. Unde Sanchez per cervices oppressas, scilicet servitutis jugo, accipit quodlibet durum et vile ministerium. Portabant, inquit, servi onera, aut humeris et cervicibus imposita, sicut jumenta dorso; aut actis in jugum piaustrale cervicibus, quod boum est, ita ut plastrum traherent, et in eo onus, stercus puta, saxa, arenam, etc. Minari autem suis cervicibus dicuntur, quia ex hesterno opere conjectabant, quid sibi ferendum esset oneris in crastinum; quocirca illud sibi indicebant, dicebantque : O collum ingenuum quondam et liberum, quot te manent onera servilibus etiam cervicibus indigna! O brachia, qui vos labor, quæ vos exercebunt et frangent ministeria! O caput mille jam conviciis et diris execrationibus devotum! Ita Judroos jam vilissima tractaro opera cernimus : « Quorum cophinus fœnumquo supellex, » ait Juvenalis, *Satyra* 3, qui proinde cos Verpos vocat, et irridet. Aliter Maldonatus: Vox, inquit, *minabamur*, capitur passive, *q. d.* Cervicibus nostris hostes grave malum minabantur, scilicet, ut Lyranus et Dionysius, minabantur se cervices nobis amputaturos, nisi faceremus statini quæcumque vellent. Unde aliqui pro *minabamur* legunt, *minabantur*. Verum codices Romani et alii correctissimi habent *minabamur*, quod hic non significat comminari; cum enim hoc significat, active semper capitur, nun-

quam passivo; sed significat agi et duci instar pecorum, hoc enim notat llebræum fpiJ *nirdaph*; unde versus etymologicus hæc duo ita distinguit :

Pastor ovem baculo minat, lupus oro minatur.

Tertio, Chaldæus vertit : *Cum iremus in exsilium, vidit Nabuchodonosor principes Israel euntes vacuos, id est sine sarcina; jussit ergo consuere libros legis, et ex eis facere utres; impleveruntque lapillis qui crant ad ripam Euphratis, et imposuerunt eos supra cervices eorum.* Ita referunt vel fabulantur Judæi. Aut, si hoc verum est, merito id passi sunt, ut membranas legis in saccos conversas lapillis et arena plenas portarent, qui legem habebant in membranis tam aridam et sterilem non in corde scriptam, ac proinde otiosam et inutilem, quæ proinde hoc pondus exsilii eis accersivit, cosque degravavit et oppressit, ut in quo peccaverant, in eodem quoque punirentur.

Lassis non dabatur requies. — Aliter ex Hebræo vertunt R. Salomon et R. Josephus, *labor non relinquitur nobis.* id est, laboramus et fabricamus ad aliquid lucrandum; sed mox lucrum omne quod percepimus, nobis auferunt inhumani heri, quibus servimus. Sic dæmon sagas ad scelera adigit, et lassat, nec dat eis requiem; sic lassant computationes, convivia, ludi, libidines etiam nocturnæ, nec misero homini lasso et exhausto dant requiem; unde aiunt impii, *Sapient*, v, 7 : « Lassati sumus in via iniquitatis; » ncc enim dromon, neo concupiscentia, nec mundus peccatori, qui eis servit quasi mancipium, ullam dant requiem. E contrario servire Deo est quiescere, imo regnare.

6. *Ægypto dedimus manum*, — id est pepigimus foedus cum Ægyptiis, inquit R. Abraham. *Secundo* et melius, *q. d.* Ab Ægyptiis auxilium et annonam petimus, iisque supplices facti sumus, et quasi mendici extendimus eis manus ad petendam eleemosynam. Ita Vatablus, Lyranus, Rabanus, Hugo, S. Thomas. *Tertio*, « dedimus manum, » id est dedidimus et subjecimus nos, ad servivimus quasi mancipia Ægyptiis et Assyriis, ut panem lucraremur, quo victitaremus, et traheremus rorumnosain animam : ita Chaldæus; hicque sensus videtur aptissimus. *Quarto*, aliter vertunt Septuaginta, *Ægyptus dedit manum Assur ad saturitatem ipsorum*, id est Ægyptii et Assyrii suppeditaverunt annonam Judrois, ut pano saturarentur.

8. *Servi.* — Ammonito et Idumaei, qui prius nobis tributarii serviebant, jam cum Chaldæis Jerusalem expugnarunt. Ita Hugo, S. Thomas (i), Lyranus.

Secundo, q. d. Chaldæi, qui ex Cham, Chus et

(t) Intelligit potius Jeremías, recto observante Pare&u, milites Nabuchodonosoris, quorum voluntati parereangebantur miseri Judæi, quique ita etiam appellantur, IV *Hcg.* x, 11.

Nemrod (qui primus regnavit in Babylone, *Genes.* cap. X, <0) orli, a Noe damnati sunt ut sint servi Sem et posterorum, id est nostri, *Genes.* ix, 27, vel, ut Rabanus, qui ob impietatem et idololatriam sunt servi; cum Judæi sint ingenui: bi jam nobis dominantur; unde Judæi Gentiles vocabant servos, se vero liberos. Hinc ad Christum, volentem cos e peccati servitute liberaro, dicunt *Joan.* vin, 35: « Semen Abrahæ sumus, et nemini servivimus unquam. »

Tertio, Sanchez, : Verisimile est, inquit, lan-
juam prædæ pariem datos esse Judæos Chaldæorum servis, qui scilicet in bello Judaico eis servierant, agebantquo in castris: aut potius, Chaldæi servos suos præponebant Judiéis, ut ab illis durum operis diurni pensum severe exigerent, uti fecerunt servi Pharaonis Hebræis in Ægypto, *Exodi* i, il et 14. Ingens est hic dolor, æque ac ignominia el probrum, qui mire heri animum pungit et premit. Eadem enim plaga a superiori, vel æquali illata, longe minus cruciat, quam si a subdito, ac præsertim a servo infligatur. Ita Maximianus Imperator uLS. Sergium primicerium suum, qui se chrislianum libero profitebatur, maximo affligeret, judicandum et atrociter puniendum misit ad Antiochum præfectum Orientis, qui S. Sergii servus exstiterat, ac ejus favore illam dignitatem obtinuerat; qui ut Maximiano satisfaceret, jussit S. Sergium calceari calceis aculeatis, iisque indutum instar Mancipii currere anlo rliedam suam; itaque eum deduxit per lres leucas cum acri pudore, æque ac dolore; nam renici rivos sanguinis ex pedibus ejus eliciebant. Hoc tormentum deinde iterari jussit. Verum cum S. Sergium nullo pudore vel dolore vinci cerneret, capite eum plecti jussit anno Domini 309, die 7 oclobris, qua die Ecclesia ejus triumphum anniversaria martyrii memoria recolit.

9. In antmabus nostris, — id est cum animæ, id est vitæ, periculo, ob Chaldæos ubique palantes, et in locis desertis insidiantes ac grassantes (uti cliamnum in Judæa et Syria grassantur Arabes), tam in obsidione quam urbe jam capta egressi sumus pabulatum, ut annonam el vicium ex agris in urbem nos inveheremus: ita Hugo, Lyranus, Dionysius, Vatablus et R. Joseph, qui addit: Modicum, inquit, illud panis, quod nobis ab Assyriis comparabamus et efferebamus, rapiebatur in ilinero, nec erat qui nos liberaret de violentia ipsorum.

10. Pellis, — *q. d.* Sicut clibanus igne frequenti uritur, siccatur, nigrescit: ita pelles nostræ præ fame a calore naturali uruntur, siccantur, nigrescunt.

A FACIK TEMPESTATUM FAMIS, — id est, propter ingentem famem quai in nos irruit, quasi valida tempestas. Hebraice est *propti r exustiones famis*, id est fame urente, aut propter exustiones agrorum famem afferentes.

12. Principes manu (hebraice, manu *eorum*, scilicet hostium) suspensi sunt (1).

13. Adolescentibus impudice abusi sunt. — Hebraice, *Juvenes ad molendum tulerunt, q. d.* Ad rem vilissimam, id est ad molas agitandas, juvenes, quasi viribus valentes applicuerunt. Ha Chaldæus, Vatablus, Pagninus (2).

Secundo, Noster melius vertit: Adolescentibus turpiter abusi sunt; hoc enim metaphorice significai *molere* apud Hebreos, uti patet *Job* xxxi, 10, in Hebreo, et etiam apud Horatium aliosque Latino, quorum verbis in re obsccem libens abstinco. Sic et Græci πύν», id est *molere*, sumunt pro scortari; unde u-Azaç vocatur *scortum*.

Pueri in ligno corruerunt, — id est ligneo patibulo suspensi sunt. Ita Chaldæus, Hugo, Lyranus. Vel potius, ut Vatablus, sub ligneo mar nubrio, quo molamolvebant, præ lassitudine corruerunt. Vel, ul Lyranus, sub onere lignorum, quod ultra vires ferre pro Chaldæis cogebantur, corruerunt. *Quarto*, Maldonatus et Sanchez exponunt, *q. d.* Pueri virgis el baculis percussi sunt u<que ad sanguinem el mortem.

14. Senes (judices) defecerunt de portis (urbium, in quibus solebant sedere, dum judicia exercebant, aut civitatis vel civium causas tractabant); JUVENES DE CHURO PSALLENTIUM. — DeCUS enim civitatis florentis consistit in duobus, nimirum in senum gravitate, prudentia, æquitate; atque in juvenum vigore, Leulia et voluptate; qui choros ducere, in iisque psallere et saltare solebant. Irumque defecit therosolymæ afflicte. Pro *choro* hebraice est ך13*33 *neyina*, quod erat genus instrumenti musici; sed quia ad illud choros et choreas ducere solebant, hinc metonymice pro iis sumitur.

16. Cecidit corona capitis nostri. — Hoc est diadema regni, puta regnum nostrum translatum est ad Chaldæos: ita Hugo, S. Thomas, Lyranus; *secundo*, Maldonatus per coronam inteUigit gloriam; *tertio*, Rabanus, Vatablus et Isidorus per coronam accipiunt templum; *quarto* et proprie, solebaal Judæi in festis et conviviis hilarioribus coronas capiti imponere, *q. d.* Defecerunt illi dies, ac delicia?, in quibus lætari et capita coronare solebamus. Ita Sanchez, Hæc omina usurpent pœnilentes, imitenturque voces el ejulatus pœmlentiin hic, et similes apud Climachum, gradu *De panitentia*.

17. CONTENEBRATI SUNT OCULI NOSTRI, — præJUgi et nimio fletu, ut sibi contigisse queritur *Job*,

(1) Alluditur ad principum ac nobilium necem Nairnchodonosoris jussu faciam, *Jercm.* xxix, 6, quos igitur Chaldæi trucidatus suspenderant, ut Judæus vexarent, quibus mortuorum suspendium res videbatur ignominiosissima. (Pareau.)

(2) Hobræorum interpretum nonnulli verba proprio sensu iulclhgunt, et comminiscuntor, cum Babylonis deessunt mol.»*, Chaldæos eas juvenibus Israeliti* imposuisse, ut eas Babylonem portarem.

cap. XVIj 17; *secundo*, « contenebrati, » 7. *d.* Ita hac clade perculsi, prostrati et attoniti luimus, ut oculi nostri viderentur inverti et obtenebrari: *tertio*, Sanchez: Contenebrati, ait, sunt oculi, quia mœsli fugiunt lucem et homines, ac tenebras quærunt, ut Dido apud Virgilium :

Mortem optât, tædet cœli convexa tueri.

- Ven. ia. 18. Vulpes amdulaverunt in eo, — *g. d.* Templum et mons Sion ita desertus est, ut vulpes libere et intrepide in eo versentur.
- Ven. io. 20. Quare in perpetuum. — Hebraice, *cur in longitudinem dierum*, cur tam longo tempore nos derelinquis, quasi ad te non pertineremus? præscribam cum, ut præcessit vers. 19, in æternum permanes, et æternum habeas apud nos regnum et solium, cui nulla hostium vis prævalere potest.
- Ven. ti. 21. Converte nos, — *q. d.* Quia malorum nostrorum origo fuit, a te, o Domine, recedere; hinc tu qui es immutabilis et firmus in promissis, æque ac regno æferno, ut dixi vers. 19; tu, inquam, juxta promissa tua *Levit.* xxvi, 23, ne omnino abjice nos, et pactum tuum nobiscum; atque quia ad hoc requiritur, ut oremus pro peccatis nostris, ut eorum venia a te accepta, libi per gratiam reconciliemur, oro, Domine, converte nos ad te per veram et seriam pœnitentiam, qua veniam hanc et gratiam assequamur. Ita Chaldæus, Olympiodorus, Rabanus, Lyranus et alii. Hinc consequenter orat Propheta, ut ad illud tempus et sæculum reducat populus, in quo ad Deum fide et mente conversus, eum pie et religiose colebat: et ab illo vicissim se ad populum suum convertente, pace bonisque omnibus donabatur (1). Ha Rabanus et S. Thomas. Si enim ipso convertere vellet populum suum exsulem ad locum et patriam suam, æque ac ad se, convertetur eo, simulque redibit ad pristinum decus et gloriam, perinde ac si a morte resurgeret. Unde subdit: « Innova dies nostros sicut a principio. » Duplex ergo hic significatur conversio, *prima* et potissima ad Dei gratiam et amicitiam; *secunda* consequens, ut ab exilio ad libertatem, patriam, pristinaque bona Judæi convertantur et redeant. De secunda tantum accipit hæc Hugo.

Hinc Concilium Tridentinum, sess. VI, cap. v, et Theologi docent, ad conversionem peccatoris necessariam esse gratiam, et liberum arbitrium gratiæ cooperans, hocque velle Zachariam cum ait cap. i, 3: a Convertimini ad me, et convertar

(1) Recte monet Parean, non agi hoc loco de reditu in patriam, cum non exsules inter Chaldæos, sed superstites in vastata sua patria Judæi loquantur, sed de reditu in statum pristinum felicem, quomodo verbum 3W *schoub*, et *Pia*. lux, 4, 8, 20, et abas usurpatur. (Rosenmuller.)

ad vos; » sed gratiam debere prevenire et excitare liberum arbitrium, peccato quasi oppressum et sopitum; hocque vello hic Jeremiam, sicque eum cum Zacharia esso conciliandum.

Innova dies nostros, sicut a principio, — ut pio et religioso te colamus, sicut coepimus sub Mose in Sina, cum nobis dedisti legem; et tu vicissim nos, et dies nostros in pace custodias. Ita Chaldæus, Rabanus, S. Thomas.

Secundo, Olympiodorus, Dionysius, Hugo, Lyranus, *q. d.* Libera nos e Babylone, sicut olim ex Ægypto eduxisti in terram promissam. Huic petitioni similis est illa *Job* xxix, 2: a Quis mihi tribuat, ut sim juxta menses pristinos, secundum dies quibus Deus custodiebat me? sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo, » etc.

22. Sed projiciens. — Est hæc alia ratio, propter quam debeat exaudiri, quam clarius expriment Septuaginta, Chaldæus, Vatablus; vertunt enim: *Quia satis nos repulisti*, scilicet summam vindictam et captivitatem in nos exercendo, *q. d.* Jam satis pœnas dedimus, et iræ luæ satisfecimus; redde ergo clementiam luam nobis, et converte nos ad te. Hanc enim petitionem ex pudore et afflictione sublicet. Eadem de causa Hebræet Noster addunt voculam *sed*, *q. d.* *Oravi dicens: Converte nos*; sed ecce non impetro, longequo absumus ab hac conversione, quia ecce tu projiciens hucusque repulisti nos; quare tacens et confusus gemo, hocque meo gemitu tacite et verecunde imploro tuam misericordiam, ut tandem iræ luæ parcas, flagella tua contineas, me quoque miserearis. Hic sensus est aptissimus. Est enim aposiopesis ad pathos, qualis esse solet valde afflictorum pro venia obsecrantium; in his enim dolor et pudor multa supprimunt. *Secundo*, Maldonatus hæc putat respondere versui 20, cum illoque jungenda esse, *q. d.* a Quare in perpetuum oblivisceris nostri? sed, » id est, atque adeo, a projiciens repulisti nos. » *Tertio*, alii vertunt: *Quamvis projeceris nos, tamen jam iræ tue in nos effusa: sat pœnarum dedimus. Quarto*, Sanchez sic explicat, *q. d.* Sed quid volis insisto, quid precibus urgeo, utrem Judaicam quamprimum instaures, cum tu vehementer iratus, populum ad annum usque septuagesimum abjeceris, et captivitati Babylo-niæ addixeris? Hic sensus quoque appositus est (2).

(2) Post verbum 22 in codicibus Hebræis repetitur versus 21. Laborant enim Judæi hac superstitione, quod, ubi finitur aliquis liber tristi et minaci sententia, ut fugiant malum ornen, repetunt versum penultimum. Id hic faciunt, et ita ibus Malachite, et libri Coholeth. (Rosenmuller.)

COMMENTARIUS

IN

RARUCII PROPHE TAM.

PROOEMIUM

Quæritur, *primo*, an Baruch sit liber canonicus ? Negant Calvinus, Kemnitius (1), et ex Catholicis Joannes Driedo, lib. I *De Script*, cap. ult. Negare quoque videtur S. Hieronymus, *Proæmio in Jeremiam*, Lyranus, Dionysius et aliqui alii. *Primo*, quia non est in Hebraeorum canone, nec hebraice exstat. *Secundo*, quia S. Gregorius Nazianzenus in *Carmine*, S. Hieronymus in *Prologo galeato*, Damasce nus, lib. IV *De Fide*, cap. xviti, ubi recensent libros canonicos, omittunt Baruch. *Tertio* denique, quia falsum videtur quod post templi et altaris vastationem dicit cap. i, 10, Hierosolymis holo causta oblata esse, et festa celebrata.

Verum jam de fide est librum Baruch esse canonicum, in coque nunc consentiunt omnes orthodoxi. Ita definiunt Concilia Florentinum et Tridentinum in decreto de libris canonicis (2). Idem patet ex S. Cyrillo, S. Gregorio Nazianzeno et Nysseno, ex Eusebio, Athanasio, Clemente Alexandrino et Ambrosio, qui cum citant quasi canonicum. Vide Bellanninum lib. I, *De Verbo Dei*, cap. vin. Ad *primum* respondeo, nullos libros esse in canone Christianorum, qui non fuerunt in canone Hebræorum, uti sunt libri *Machabæorum*, *Tobias*, *Judith*, *Ecclesiasticus*, *Sapientia* (3). Baruch

olim exstitisse hebraice, eaque lingua scriptum esse non est dubium : nostra quoque editio Latina hebraizat; unde videtur translata ex Hebraeo, non ex Græco; nam Græcus uberior subinde est quam Noster; et Noster a Græcis &ppe discrepat. Ad *secundum* respondeo; veteres qui omittunt Baruch, cum comprehendere nomine Jeremiæ, cujus fuit scriba, ut mox patebit (4). Ad *tertium* respondebo cap. i, <0.

Quæritur, *secundo*, quodnam sit hujus libri argumenlum? Respondeo : Caput primum continet epistolam Judæorum in Babylone captivorum, quam ipsi scribunt et mittunt ad Judæos, qui erant Hierosolymis cum pecunia a se collecta, et libro Baruch, qui liber incipit cap. i, {5. Cap. n, Baruch tradit piam orationem usurpandam a Judæis in captivitate, qua confitentes peccata sua, remissionem a Deo impetrent. Cap. in, hortatur captivos, ut ad Deum Deique legem redeant, sicque Deum sibi reconcilient. Cap. iv, inducit Jerusalem quasi matrem, plorantem filiorum captivitatem. Cap. v, consolatur eos spe celeris et læti reditus in patriam. Cap. vi, est epistola Jeremiæ, qua monet Judæos, cum jam abducerentur in Babylonem, quomodo se ibi circa idola gerere debeant.

Nota : Dicitur liber Baruch, vel quod Baruch sit Jereahs auctor (5), ut volunt Lyranus et Dionysius, vel gogdin, cujus auctoritas noti minor erat, semper Baruchi prophetias ut ad scripturam sacram pertinentes habuisse, et ex eorum manibus Ecclesiam tum Orientalem, tum Occidentalem ut vere est verbum Dei, accepisse.

(4) Huic libro eamdem auctoritatem tribuunt ac prophetiis Jeremiæ, sub cujus nomine illum citare solent. Nam licet sub expresso Baruchi nomino opus non semel Patres laudarunt, ut videre est apud Calmelum, *Disurtio prirpia in Baruch*, frequentius tamen sub Jeremiæ; et hodie usque in Ecclesia aliquid legitur Baruchi sub Jeremiæ nomino in officio sabbati Pentecostes, *Proph. vr*,

(5) Verisimilior et magis probata nobis videtur sententia eorum qui existimant ipsum Baruch esse auctorem libri qui nomino suo inscribitur; ipsamque epistolam a captivis in Babylone ad fratres Hierosolymæ agentes, in tabulis exaratam esso ac delatam ab eodem Barucho ne dubitamus quidem, inquit Calmetus, et asse-

Arga-

<t mo-
tor, th-
nub scri-
ba hujui
libri.

(1) Addo inter protestantes, apud quos isto liber excidit e numero sacrorum librorum, Grotium, Ludovicum Capellum, Eichurniui, Bertholdium et de Welle, qui allirmant illuin esse fotum cujusdam Judæi hellenistæ, qui quo majorem auctoritatem suo operi conciliaret, illud sub nomino Baruchi produxit, et nullum itaque libri tere divini signum et characteres pre se ferre.

(2) Liber Baruch insertus fuit in precipui* Canonibus Ecclesiasticis, præsertim in Canone concilii Laodicensis, quo Ecclesia Greca usa est ad decernendum qui erant *ibri vero inspirati; et in Canone concilii Carihaginensis, juxta quem Ecclesia Occidentalis libros vero canonicos definivit. Cujus si apertior in isto Canone et in reteris sacris catalogis mentio desideretur, ratio est quod sub uno codemqiw Jeremiæ umilino hujus prophold) vaticinia et Baruch liber comprehenderentur.

(3) Verum est equidem Palæslinæ Judæos, quibus sanctum fuit quosvis libros non hebraico scriptos o canone scripturarum expungerò, librum Baruchi exclusisse, •cd fatendum est etiam Judæorum hellenistarum syna-

potins quod Baruch cum scripserit, uti lestaturipse
capa, 1, dictante scilicet Jeremía : undo passim
Patres citant et vocant hunc librum Jeremiæ : vide
eos apud Maldonatum in *Proæm.*, et apud Chris-
^jphorum a Castro in cap. i, i. Cum enim Jere-

rcnfam çidem fide censemus, divino illum qlritu affla-
tum, nuctorcm epistole fuisse, ut fratrum precibus ino-
rem gereret, eaqne expressi?» pios et religiosas sensue,
quos in captivis Babyloniis animadverterat. Præter tes-
timonium et inscriptionem ipsius libri, ea est una ex
7çgulis eritices, ut eum authenticity alicujus libri tra-
ditione antiquissima, constanti et universali nitatur, ne-
quaquam rcjicknda est, nisi liber præ se vel potins
contra se ferat evidentis suppositionis signa. Porro nihil
estaine in toto libro Barnchi, ætati moribus Baruchi ac
tandem reliquis temporum ct eventuum circumstantiis
ahsonum. Omnia contra apprime definita, tempus, lo-
cus, nomina propria personarum, etc. Nedum insuper
Judæis aduletur ut impostoribus tnos est, increpat illos
dure et ecrum infidelitatem acrius exprobrat
Hinc præsertim difficultatem opponit Ludovico! Cap-
pelli)*, et post cum Eichornius, librum Baruchi nomine
inscriptum nonnisi cx excerptis librorum Danielis et
Nchrmiaë constare; et cum Baruch longe ante Danieletn
et Nehemiarn vixit, inde çequi, illum non esso auctorem
libri qui ipsi adjudicatur. — Fatemur mulla in Baruchi
libro occurrere quæ eisdem fero terminis in Daniele cl
Nehemia leguntur, sed cum hi similiores loci sunt ora-
tiones ad Dcum, *prono*, dici potest cum Calmelo et
Jahn, v quod istw orationes simile aliquid cum ahis
Danielis et Neheiniaë præ se ferant, id alias ab ahis
derivare non pruliat, communes enim erant orandi for-
mula apud Judæos; *n arundo*, quis e contra admissa
niel ct præsertim probala Baruchi libri authcnticilaie,
nun concludat (licei falso contendat Bertholdtins hanc
ratiocinandi rationem esse petitionem principii) Dame-
lem ct Nehemiarn a Barucho verba objecta mutuatos esso;
seque ejus authenticitaiein confirmasse. Cæterum agnos-
cimus Baruchum ipsum plura ex scriptoribus antiquio-
ribus, v. g. Moysis, Isaiaë ipsiusque Jeremiæ usurpasse,
nam hæc est agendi ratio scriptorum sive Veteris sive
Novi Testamenti, plura mutuari ab iis qui ante vixerunt
et sua facere, quod nedum eorum authenticitatem labe-
factet, e contra eam stabilit el confirmat. Aliis difficul-
titibus ipte Cornelius in Commentario respondet, et nos
tptd in annotationibus respondebimus.

mias persuasisset Jecchoniaë regi, ut Deo obediens
se cum suis (raderet Nabucliodonosori, el trans-
migraret in Babylonem, composuit hunc librum
paræneticum et consolatorium, quem tradidit Ba-
ruch, uteum Babylonem deferret ad exsulum con-
solationem, et spem eorum erigendam : tradidit,
inquam, non tam scripto quam verbo; Baruch
vero, post obitum Jeremiæ, hunc librum scrip-
sit et publicavit. Nam, vastata Jerusalem, Baruch
cum Jeremía a Judæis fugientibus abductus est
in /Egyptum , teste Josepho, imo teste Jeremía
cap. xliv; cumque ibi a Judæis lapidatus esset
Jeremias, et mox Nabuchodonosor /Egyptum es-
set vastaturus, Baruch inde secessit in Babylo-
nem, ut Judæos consolaretur, ibique anno 5 a
vastata Jerusalem, qui fuit 23 Nabuchodonosoris,
scripsit hunc librum, ul patet cap. i, 2. Scriptus
est ergo hic liber post excisam Jerusalem, non
ante, de quo plura cap. i, 2.
Quæritur, *tertio*, quis et qualis fuerit Baruch?
Respondeo : Fuit nobilis familiæ, ita Josephus X
Antiq. xi ; fratrem enim habuit Saraiam princi-
pem : uterque enim fuit filius Neriaë, filii Maasiaë,
ut patet cap. li, *Jerem.* cap. lix , collalocumcap.
i, I, hic. Rursum Baruch fuit discipulus, assecla
ct scriba Jeremiæ, ejusque laborum et tribula-
tionum particeps et socius. Quare ex sapientia,
patientia, zelo ct sanctitate Jeremiæ facile est con-
jicere, quam sapiens, patiens, zelosus et sanctus
fuerit Baruch. Unde Baruch hebraico idem est
quod benedictus. *Tertio*, tradunt llebræi, non
tantum Baruch fuisse prophetam, sed et ejus pa-
trem Neriam, avum Maasiam, proavum Sede-
ciam, abavum Sedei : illos enim nominat, cap. r,
i. Regula enim llebræorum est, illos omnes fuisse
prophetas, quos propheta aliquis initio libri quasi
progenitores suos commemorat : quæ an vera sit
alibi examinabitur. Putatur hic liber (idque ex
ejus historia colligitur) eodem tempore quo liber
Tobiæ, esse conscriptus : unde ab aliquibus post
illum collocatur.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hic caput est epistola Judaonim in Balylone captivorum ad suos contribules in Jerusalem, qua significant se lecto libro Baruch compunctos, petere ut orent, et sacrificent tam pro se, quam pro Nabuchodonosor at Balsasar, simulque mittunt as librum ipsum a Baruch in Babylone conscriptum, ut eum legant, et pariter compungantur. Incipit vero hic liber vers. 15 (1).

1. Et hæc verba libri, quæ scripsit Baruch filius Neri, filii Maasi, filii Sedeciae, filii Sedei, filii Beici, in Babylonia, 2. in anno quinto, in septimo die mensis, in tempore quo ceperunt Chaldaei Jerusalem, et succenderunt eam igni. 3. Et legit Baruch verba libri hujus ad aures Jechoni filii Joakim regis Juda, et ad aures universi populi venientis ad librum, 4. et ad aures potentium filiorum regum, et ad aures presbyterorum, et ad aures populi, a minimo usque ad maximum eorum omnium habitantium in Babylonia, ad flumen Sodi. 5. Qui audientes plorabant, et jejunabant, et orabant in conspectu Domini, 6. et collegerunt pecuniam secundum quod potuit uniuscujusque manus, 7. et miserunt in Jerusalem ad Joakim filium Beici filii Saloin sacerdotem, et ad sacerdotes, et ad omnem populum, qui inventi sunt cum eo in Jerusalem : 8. cum acciperet vasa templi Domini, quæ ablata fuerant de templo, revocare in terram Juda decima die mensis Sivan, vasa argentea, quæ fecit Sedecias filius Josi rex Juda, 9. posteaquam cepisset Nabuchodonosor rex Babylonis Jechoniam, et principes, et cunctos potentes, et populum terræ, ab Jerusalem, et duxit eos vinctos in Babylonem. 10. Et dixerunt : Ecce misimus ad vos pecunias, de quibus emite holocausta, et thus, et facite manna, et offerte pro peccato ad aram Domini Dei nostri : 11. et orate pro vita Nabuchodonosor regis Babylonis, et pro vita Balthasar filii ejus, ut sint dies eorum sicut dies coeli super terram : 12. et ut det Dominus virtutem nobis, et illuminet oculos nostros, ut vivamus sub umbra Nabuchodonosor regis Babylonis, et sub umbra Balthasar filii ejus, et serviamus eis multis diebus, et inveniamus gratiam in conspectu eorum. 13. Et pro nobis ipsis orato Dominum Deum nostrum : quia peccavimus Domino Deo nostro, et non est aversus furor ejus a nobis usque in hunc diem. 14. Et legite librum istum, quem misimus ad vos recitari in templo Domini, in die solemni, et in die opportuno. 15. Et dicetis : Domino Deo nostro justitia, nobis autem confusio faciei nostræ; sicut est dies hæc omni Juda, et habitantibus in Jerusalem, 16. regibus nostris, et principibus nostris, et sacerdotibus nostris, et pro-

(1) In hoc Baruchi libello distingui possunt *Procomium* et *Argumentum*, quod sequitur Epistola Jeremiæ; primo, in *proatmio* datur notitia *primo*, de auctore, cujus genealogia et locus scriptionis notatur; *secundo*, de tempore, quod incidit in annum quintum captivitatis Babyloniae, 2; *tertio*, de usu scripti, quod fuit protectum Babylone, captivis omnium ordinum Judæis presentibus. 3. 4; *quarto*, de effecta lectionem secuto, scilicet, universali auditorum comploratione, jejunio et oratione, 5; collatione pecuniæ deferenda) ad superstites in Jerusalem, 6, 7; additione vasorum argenteorum pro sacro usu, in defectu aureorum ablatorum, vers. 8, 9; *quinto*, de consilio minentium pecunias et libellum, 10, n.

Secundo, *Argumentum* constat ex formula orationis proscripta, i, 15-22; nt 1-35; iit, 1-8; ex common-

datione vero sapienti», m, 9-38; iv, 1-9; et ex paraenesi ad capiendam (Iluciam, iv, 10-37; v, 1-9. Porro formula orationis proscripta continet, *primo*, confessionem peccatorum a Judæis tum Moysis tempore, tum postea commissorum, 15-22; *secundo*, terribilem, sed justam, a Deo vindictam de populo nec emendato, nec veniam precato sumptam, cap. n, 1-16; *tertio*, implorationem divina) misericordi», cum adjunctis jam confessione, jam deprecatione, jam obtestatione, 11-26; *quarto*, commemorationem factarum a Prophetis et Woyso minacium exhortationum; continuat» autem a populo obdurationis; et hinc immissarum a Deo poenarum, 21-29; *quinto*, prodictionem futuro in captivitate pernitenti», et hanc secuturo liberationis ac restitutionis, 30-35; *sexto*, repetitionem confessionis, deprecationis, obtestationis et supplicationis, cap. iit 1-8«

phetis nostris, et patribus nostris. 17. Pectu«mus ante Dominum Deum nostrum, et non credidimus, diffidentes in eum : 18. et non fuimus subjectibiles illi, et non audivimus vocem Domini Dei nostri, ut ambularemus in mandatis ejus, quæ deditnobis. 19. A die, qua eduxit patres nostros de terra Ægypti, usque ad diem hanc, eramus incredibiles ad Dominum Deum nostrum : et dissipati recessimus, ne audiremus ipsius. 20. Etadhæserunt nobis multa mala, et maledictiones, quæ constituit Dominus Moysi servo suo : qui eduxit patres nostros de terra Ægypti, dare nobis terran fluentem lac et mei, sicut hodierna die. 21. Et non audivimus vocem Domini Dei nostri secundum omnia verba prophetarum, quos misit ad nos : 22. et abivimus unusquisque in sensum «ordis nostri maligni, operari diis alienis, facientes mala ante oculos Domini Dei nostri.

i. Et ille c verba. — Vocula *et* respondet Hebraeo vou, quod non semper est copulativum, seb subinde inchoativum : unde a vou, id est ab *ct*, inchoatur liber *Ezech.*, liber I *Machab.*, libri II *Esdræ*, et alii : quanquam Maldonatus putat voculam *et* copulare librum cum ejus titulo, qui est *Prophetia Baruch*.

2. 15 ANNO QUINTO, IX SEPTIMO DIE MENSIS (*primi* Nisan), ix tempore (id est a tempore : sic enim Illebræum *bellh*, id est *in*, sæpc capilur pro *p min*, id est a) quo ceperunt Chaldæi Jerusalem, et succenderunt eam. — Quia enim hoc excidium fuit famosissimum, hinc ab eo cœperunt Judæi numerare annos, et in eo novam constituerunt æram chronologicam, sicut jam suam æram consignant in excidio Hierosolym® per Titum, indeque numerant suos annos. Ita Theodorctus, Hugo, Lyranus, Torniellusetalii. Aliter hæc nectunt et explicant Vatablus et a Castro, sic : « In septimo die mensis, » scilicet illius, « in tempore, » id est quo tempore « ceperunt Chaldæi Jerusalem, v hoc est in tempore mensis quinti, *q. d.* Eodem die et mense quo capta est Jerusalem (sed alio anno, puta 5 posteriore), scripsit Baruch hunc librum, ut ex hac commemoratione et circumstantia temporis, populum vehementius promoveret ad commiserationem el lamenta. Ille sensus non est incongruos; prior tamen videtur solidior, illeque per secundum excludi non debet : nam *in anno quinto*, pendola ? > *in tempore quo ceperunt Chaldæi Jerusalem* ; unde enim alias hunc annum 5 inchoabimus el numerabimus ? plane ergo vult dicere Baruch se hunc librum scripsisse anno 5 capta et succensa Jerusalem (I).

Unde palet euin hæc scripsisse non ante, sed)ost eversam Jerusalem : negat hoc Maldonatus, qui *in tempore* generaliter accipit, *q. d.* Illa tempestate, illo saeculo vel lustro, quo capta est Jerusalem, ut nomen kxi^x, non ad punctum, sed ad lotum captivitatis tempus referatur, q. d. Anno quinio captivitatis, numerando et inchoando cam ex eo tempore, quo Jechonias Babylonem ductus est : eo enim tempore coepit captivitas. Itaque 5

anno postquam Jechonias captus est, et sex annis antequam urbs et templum everterentur, Baruch hunc librum scripsit, et in Babylone captivis legit. Probat id Maldonatus ex eo quod tunc adhuc steterit altare, ul palet cap. i, 10 ; ergo et templum. *Secundo*, ex eo quod Jechoniæ hic liber lectus sit, non Sedeciæ, cui pariter legendus fuisset, si post urbis excidium et Sedeciæ captivitatem hæc scripta essent.

Verum prior sententia planior et verior est, eamque satis in sequentibus insinuat Baruch, ut cum ait cap. n, 2 et 3 : « Facta sunt in Jerusalem mala, quæ non sunt facta sub cœlo, ut manducaret homo carnes filii sui, et carnes filiæ suæ. » Hoc enim contigit in obsidione et excidio Jerusalem, non ante. Rursum vers. 2G, luget excidium templi : illud autem simul cum urbe eversum est.

Ad *primum* respondeo, post excidium fuisse altare, non templum, de quo plura vers. 10. Ad *secundum*, Jechoniæ hæc lecta sunt, non Sedeciæ : quia Sedecias Chaldæis rebellaverat, ideoque captus et excæcalus detrusus erat in carcerem, sine ulla spe reditus aut regni ; Jechonias vero, quia se Chaldæis dediderat, eis charus erat : undo Evilmerodach eum in solium extulit. In Jechonia ergo sitæ erant spes Judæorum, nec frustra : nam Zorobabel, nepos Jechoniæ, Judæosex Babylone in Judæam reduxit.

3. Ad aures Jecoonls, etc., et populi venientis ad librum, — qui ad librum hunc audiendum concurrebat. Nota : Licet Jechonias esset captus in Babylone, tamen quia sponte se tradiderat Nabuchodonosori ; hinc ipse permisit eum agere in libera custodia, uti principibus captivis fieri solet, ex qua posset subinde egredi ad certos usque terminos, præsertim comitatus militibus cum custodientibus. Agebatur enim jam annus captivitatis IG ; sensim ergo major ei data est libertas, uti et reliquis Judæis, qui proinde hic vers. 4, dicuntur habitasse in Babylonia, ad Humen Sodi (2).

(2) Vox Sodi (hebraice "H *ad*, superbus) hic significat Euphraten sic vocatum propter intumescences fluctus; cl propter eamdem rationem regio quæ in vicinia Konfa super Euphraten circumjacet, vocatur Souwad. (D'Allioli.)

(I) Vide IVcpod', ad Calmetum hunc sententiam im-VüAL.anUru, iu Biblia de Vence, *Préface cur Baruch*.

bieca : IV /kg. xxv,27, dicitur Jechoniasusquo ad regnum Evilmorodach fuisse in carcere. Res* pondeo : Career ibi vocatur libera custodia jam dicta; sic Paulus erat in carcere Romre, de quo tamen ait Lucas *Actor*, xxvni, 16 : a Permissum est Paulo inancre sibimet cum custodiente se milite. » Et vers. 30 : « .Mansit autem biennio toto in suo conducto ; et suscipiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum, predican» regnum Dei : » «conducto, » scilicet hospitio, puta domo conducta. Exstat ctiamnum, mihique ostensa fuit Romæ bree domus, quæ ab olim conversa est in ecclesiam , vocaturque Diaconia B. Mariæ : sila est in via Lata juxta Collegium nostrum. Locus is erat amplissimus ac celeberrimo urbis loco : talem enim qurerebat Paulus non pro se, sed pro Luca aliisquo suis comitibus (quos plures habebat; nec enim unus ipse sufficebat ad tot millia hominum convertendum, imo alloquendum), proque Romanis, ut scilicet inter eos magis fidem Christi dispergere, omnibusque Evangelium predicare posset, uti docet S. Hieronymus, *in epist. ad Philem.* vers. 22.

4. Filiorum regum. — Ita vocantur principes sanguinis regii cum Jcchonia capti, *Daniel*, i, 3.

6. Uniuscujusque manus, — *q. d.* Pro cujusque facultate.

7. Et miserunt in Jerusalem ad Joakim. — Conjicit Torniellus hunc Joakim cuindem esse Eliacim, de quo Isaias cap. xxii, 20 et seq. Uterque enim fuit filius Ilclciæ, cl hebraico Joakim idem est quod Eliaciin,ut palet *Judith* iv, 5, collato cum *Judith* xv, 9, et quia Isaias facit mentionem quorundam vasorum quæ videntur esse illa, quæ hic dicuntur transmissa ad Joakim (1). Addit Torniellus hunc Joakim fuisse patrem vel patrum Saraire. Ilclcias enim genuit Azanam, Azarias Saraïam, qui cum Josedec filio suo a Chaldæis ductus est captivus, IV *lleg.* cap. ult. 18. Cum ergo reliqui abducerentur in Babylonem, videtur hic Joakim præ senio relictus in Jerusalem cum Godolia, el eadem de causa post ncccm Godolire, non potuisse fugere cum reliquis in Ægyptum, sed cum aliis paucis mansisse in Jerusalem. Quidquid sit, salis constat Joakim fuis-e principem sacerdotum qui remanserant in Jerusalem : ideo enim ad eum pecunia hic mittitur.

Ad SACERDOTES, ET AD OMNEM POPULUM,— SCÍlicel ad paucos tum sacerdotes, tum laicos, qui

Alii hanc vocem derivatam dicunt a verbo *qy tsad*, id esi *vastare*.

(1) Difficile est admittere cum Calmelo, istum Joakim esse comdcin quem in historia Judith sub Manasse sumini Kiccrdotis munia implere vidimus, ct quem etiam ad llabsacen tempore Schnacheribi expeditionis missum legimus, 135 annis ante quintum Sedeciæ annum, cl qui tunc non minus 140 annos nutus fuisset. A fortiori si, ut prohaur, noti quinto Sedecire, sed quinto a capta cl incenia 'em·aloin anno, librum Baruch! scriptum esse dicimus. Aliunde bto Joakim non summus sacerdos, sed unus ex sacerdotibus dicitur.

remanserant in Jerusalem, aut ex vicinis gentibus ad quas profugerant, vel ex Ægypto (metuentes ejus cladem a Jeremía prodictam) in Jerusalem redierant. Ita Lyranus.

8. Cum acciperet ,— scilicet Joakim sacerdos, ait Maldonatus, qui cum Scdecia Babylone rediens ibi accepit vasa quæ de templo sublata fuerant, reportanda in Jerusalem : non quidem eadem, neque aurea (hrecnim abstulerat,sibique servabat Nabuchodonosor et Balsasar, *Daniel*, v, 2), sed argentea, quæ vice eorum in Babylone fieri curarat Sedecias. Verum hæc vasa sunt musa ad Joakim in Jerusalem, ut hic dicitur : non ergo ca in Babylone accipere potuit Joakim ; dico ergo, a cum acciperet, » scilicet Baruch ipse, de quo vers. 1 cl 3. Boruch enim bree omnia dirigebat nomine populi : unde ipse hrec vasa templi quæ ditiores Judæi a Chaldæis pretio redemerant, remisit in Jerusalem. Ita Vatablus.

Revocare, — ad revocandum et restituendum ca, sive ut revocarentur et restituerentur hæc vasa in Jerusalem.

Decima die mensis Sivan. — *Sivan* respondei nostro maio.

9. Posteaquam cepisset. — Refer hæc verba ad proximo precedential, « vasa argentea quæ fecit Sedecias,» *q. d.* Baruch remisit in Jerusalem vasa argentea quæ fecit Sedecias, pro aureis quæ abstulerunt Chaldæi : fecit, inquam, inilio regni sui, cum scilicet post captum et abductum Jechoniam a Nabuchodonosore creatus est rex.

10. Er dixerunt ,—scilicet Jechonias, principes, seniores, cl populus Judæorum in Babylone captivus, « dixerunt, n id est scripserunt ea quæ sequuntur ad suos contribules in Jerusalem. Grace est iITHv, id est *dixit* hoc est scripsit, scilicet Baruch nomine omnium Judæorum in Babylone captivorum.

Facite manna. — Nota « manna » non sumi hic pro m mna quod pluit in deserto, nec pro manna medico, sed esse vocem llebrream et Chaldream. Hebraice enim *man*, et Chaldaice *manna*, idem est quod pars, donum, oblatio. *Secundo* et **-Vanna** verius, *manna* idem est quod HIW *mincha*, id est ^{lj} oblatio proprie dicta (2). Septuaginta enim pro ^{míncAa.} *mmcha*, vertunt subinde el scribunt *inanaa*, vel manna, ut palet *Jerem.* xvn, 26, cl *Daniel*, n, 46; vide ibi dicla. Noster ergo secutus Septuaginta, pro *mincha* vertit *manna*. Ila S. Hieronymus, vel potius Rabanus in cap. xvn *Jeremiæ*, Vatablus, Maldonatus et alii. Jam sensus est. *q. d.* Ex holocaustis cl thure jam dicto facite oblationem Deo. Thus enim quod holocaustis semper superponebant, significat ea offerri Deo, qui est in cœlis sursum.

Offerte (hostias) pro peccato. — Hre enim hc-

(2) Il rc est inter alias, una ex rationibus quæ probant exemplar hujus libri hobraioum olim exstitisse, el exeo versionem græcflni factani fuisse, uti ex frequentibus hebraistnis intclligenduín datur. Vide infra vers. 1 i

braica vocantur XúH *chatta*, græce ζpop» , id est *peccata*, per metonymiani, ut dixi *Levit*, IV.

Ad arah Domini Dei kostrl —Licet enim a Chaldæis jam exustum esset templum, et altare eversum, tamen Judæi in ruinis templi erexerunt altare levi opere, ut haberent suæ religionis publicum exercitium, in quo sacrificabant : perinde ac habuerunt altare, antequamædificatum esset templum et tabernaculum, in quo sacrificabant, ut patet *Exodi* xxiv, 4. Ita Lyranus. Id ita esse salis colligitur ex *Jerem.* xu, 5, ut ibi dixi.

Quod ergo dicitur *Daniel.* m, 38 : « Non est in tempore hoc, etc., holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum, n inlellige publicus et solemnus, qualis erat in templo.

Dices : l *Esdra* m, 3, dicitur Esdras post reditum e Babylone, sub Artaxerxe (edificasse Hierosolymis altare; ergo antea nullum erat. Respondeo negando consequentiam : nam antea erat altare, sed vile, subitaneum et nullius pretii; Esdras vero potestate a rege accepta, convocatis undique Judæis, amplum et splendidum magna cum solemnitate erexit.

tt. II. Orate pro vita Nabuchodonosor.—Nota hic insignem pietatem Judæorum captivorum, qui pro impio tyranno et eversore regni Judaici jubent Deum precari, illique offerri sacrificia. Id illis mandaverat Deus *Jerem.* xxix, 7 : « Quærule, inquit, pacem civitatis, ad quam transmigrare vos feci : et orate pro ea ad Dominum; quia in pace illius erit pax vobis, p Statuerat enim Deus illos in Babylone ad 70 annos pro sui expiatione relinquere, ut ibi subessent et servirent Chaldæis. IlincS. Paulus jubet orari pro regibus et principibus, qui tunc erant ethnici, l *Timoth.* n, 1 et 2; causas ibi recensui. Idem fecerunt primis Ecclesia} sæculis christiani, ut palet ex Tertulliano in *Apologet*.

Er pro vita Balthasar.—Balsasar hic recensetur quasi primogenitus Nabuchodonosoris, eiquo in regno successurus. Ergo hic Balsasar vel fuit frater senior Evilmerodach, qui præmature ante patrem moriens, fratrem Evilmerodach regni hæredem reliquit; vel potius hic Balsasar idem fuit cum Evilmerodach, quem IV *Reg.* cap. ult. 27, constat Nabuchodonosori in regno successisse; ita ut ipse fuerit binomius, dictusque sil tam Balsasar quam Evilmerodach, qui fuit ultimus rex Chaldæorum, sub quo capta est Babylon. Vide dicta *Daniel.* v, 1, et *Jerem.* xxvn, 7.

Sicut dies coeli, — id est, sint dies eorum turni cl longævi, ut vivant quamdiucoelum durabit. *Secundo*, sint tranquilli, constantes et felicissimi. sicut vila coelicolarum tranquilla est, consti i5 et felicissima. Est hyperbole. SicailSeneca : « Luci la dum current annosi sidera mundi, p Sic dicitur de Salomone, *Psal.* lxxxviii, 30 : « Et poloni in * vculuiu tusculi semen ejus : et thronum «lus sicut dies coeli, * q. d. Vivat et regnet Salo-

mon diutissime, adeoque si fleri posset, optaremus ei regnum semper durans et perpetuum, sk eut cadì perpetuo durant, idque constanter in eodem semper tenore, modo et ordino; cum elementa et elementaria quotidio mutantur, nascantur, crescant, senescant, oriantur, occidant. Sic Seneca in *Hercule OEtao* canit :

Nulla te terris rapiet vetustas :
Tu comes Phœbo, comes ibis astris.

12. Dkt Dominus virtutem (græco id est *fortitudinem robur*) nodis,— ad tolerandas ærumnas captivitatis.

Et illuminet oculos nostros, — non ad cognoscenda peccata, ut vult Thcodoretus, sed ut luce, id est prosperitate et lælitia, perfundat nos. Lux enim symbolum est et causa prosperitatis et lætitiae, sicut tenebre adversitatis et tristitiæ. Sicait Job cap. xvn, vers. 12 : « Post tenebras spero lucem. » Et Jeremías, *Thren.* in, 2 : « Me adduxit in tenebras, et non in lucem. » *Secundo*, « illuminet oculos noslros, » ut scilicet videamus quæ nobis agenda, quæ fugienda sint, quomodo caute et religiose inter barbaros vivere, quomodo prudenter et decenter cum Chaldæis agere debeamus.

Sub umbra, — sub tutela et praesidio, ac benevolentia el gratia Nabuchodonosoris : optant enim regis favorem, ut Deus eum illis reddat benevolum : inde enim omnis eorum felicitas et prosperitas pendebat.

Serviamus eis, — potius quam aliis crudelioribus et impientioribus regibus : alioquii enim absolute optabant ab eorum, æque ac ab aliorum servitute et dominatu liberari.

14. In dir opportuno.— Greco, xal *b IfdpUÇMI*-peu, *et in diebus temporis*, quod Hcbræi dicunt *IJfID bime moed*, id est in diebus solemnibus, quibus convenit et congregatur populus.

15. Domino Deo nostro justitia. — Hinc incipit liber, id est scriptura, Jeremiæ sive Baruch; porro inchoat a prece, quæ durat ab hoc versu per totum caput secundum, usque ad vers. 8 cap. in, in *qua primo*, humiliter confitetur peccata populi, eumque juste captivitate puniri. Deiuae obsecrat et nullis rationibus Deum impelili ad misericordiam. Sumpsit hinc orationem suam Daniel, cap. lx, 19.

Deo nostro justitia, — scilicet adseribatur et tribuatur, *q. d.* « Omnia quæ fecisti nobis, in vero iudicio fecisti, » *Daniel*, in, 31. Idem ait Daniel, cap. IX, vers. 7 : « Tibi, Domine, justitia : nobis autem confusio faciei, » *q. d.* Tu, Domine, dignus esjustitiæ et justæ scelerum vindicta laude; nos ignominia : quia justè, nipote rei, ale plectimur.

Siclt est dies hæc, — id est usque ad hodiernum diem.

16. Prophetis nostris, — non tantum falsis, sed el veris, scilicet Ezechieli, Danieli, Baruch, justis et innocentibus accedit confusio et probrum cap-

tívíntim, non oh mía, sod ob communia peccata populi, cujus ipsi erant pars; idque factum esi ad bonum populi, ut scilicet cum in captivitate docerent et consolarentur. Ila Hugo cl Lyranus.

17. Peccavimus. — Græce id est *corum quæ peccavimus*, q. d. Peccatorum nostrorum confusio (co enim hæc perlinent) faciem nostram tegit et obruit, hoc est, pudenda hac et ignominiosa captivitalo punimur, ita ut toti mundo probrum simus, et coram omnibus gentibus confundamur et erubescamus, quia peccavimus Domino. Ita Vatablus, Maldonatus et alii. Praeclare S. Augustinus in *Sentente*, sent. 72 : a Rectus, ait, est et bene invocatur Deum, qui in omnibus malis quæ patitur, se accusat, non Deum ; et in bonis quæ facit, non se laudat, sed Deum. Sicut enim Deus repellit peccata sua defendentem, sic recipit confitentem. » Et *Sentent.* 83 : « Vera fidelium humilitas est, in nullo superbire, in nullo murmurare, nec ingratum esse, nec querulum; sed in omnibus Dei judiciis gratias Deo agere, Deumque laudare, cujus omnia opera aut justa sunt aut benigna. » Et *Sentait.* 88 : a Non acceditur ad altitudinem Dei, nisi per humilitatem; cui propinquat subditus, longe ab eo recedit elatus, p Et *Sent.* 118 : « Melior est in malis factis humilis confessio, quam in bonis superba gloriatio, n

Diffidentes in eum, — quod vel nollet, vel non posset nos liberare a Chaldæis. Unde relicto Deo confugimus ad opem /Egyptiorum, ideoque deseruit nos Deus, tradiditque Chaldæis.

18. Et non fuimus subjectibiles ille — Non fuimus illi subjecti; vel proprio a subjectibiles, » est id prompti et parati ut ei in omnibus subiaceremur. Cætera vide *Daniel*, ix, 10.

19. Incredibiles. — ĩbwiMric, id est *increduli, rebelle**, contumaces.

Dissipati (dispersi per varia idola et peccata RECESSIMUS, NE AUDIREMUS VOCEM IPSIUS. — Græcō est, id est *leves fuimus*, ex tempore, tumultuarie, improvide, leviter egimus ut pueri, qui ad muscū volatum cum capite cor mutant; ita minima occasio nos distraxit, « ne audiremus vocem Domini. » Theodolion vertit, terccūpcv, id est *excogitabamus*, scilicet alia et alia peccato Tum genera.

Nota v» *recessimus*. Nam, ut ait S. Augustinus, *Sententia* 63 : « Magna miseria est hominis, cum illo non esse, sine quo non potest esse. In quo est enim, sine dubio sine illo non est; et tamen si ejus non meminit, cumque non mteUigit, neque diligit, cum eo non est.

20. Et (id est propterea; respondet enim Hebræo *vau*, quod sæpe non copulativum, sed causale est, significans *ideo, propterea*) adhererunt nobis multa mala. — Nota rō *adhæferunt*, q. d. Ita tenaciter instar glutini nobis adherent nostræ calamitates, ut ab iis nos expedire non possumus. Vide *Jerem.* xlii, 16.

Quæ constituit Dominus Moysi, — quæ nobis per Moysen comminatus est *Deut.* xxvn et xxvm.

Sicut hodierna die, — supple, cernimus, vel liquido constat. Vide dicta vers. 15.

21. Et (id est *quia* : vide dicta vers. 20) non audivimus vocem Domini.

22. Et abivimus unusquisque in sensum cordis nostri, — secuti sumus sensiculos nostros, sensualitates nostras.

Operari (id est sacrificare, aut potius servire) diis alienis. — De quo plura capite sequenti, vers. 21 et ĩ2.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

irgit confiteri, quod juste Judæi a Deo puniantur. Deinde, vers. 11, pro cis intercedit, oratque veniam, eo quod ipsi sint populus Dei, cui ĩutenti cam Deus promisit; et quia per hoc celebrabitur Dei nomen, ei magnifica clementia ac potentia.

1. Propter quod statuit Dominus Deus noster verbum suum, quod locutus est ad nos, et ad iudices nostros, qui judicaverunt Israel, et ad reges nostros, et ad principes nostros, et ad omnem Israel, et Juda : 2. ul adduceret Dominus super nos mala magna, quæ non sunt facta sub coelo, quemadmodum facta sunt in Jerusalem, secundum quæ scripta sunt in lege Moysi, 3. ut manducaret homo carnes filii sui, et carnes fdiæ suæ. 4. Et dedit eos sub manu regum omnium, qui sunt in circuitu nostro, in improperium, et in desolationem in omnibus populis, in quibus nos dispersit Dominus. 5. Et facili sumus sublus, et non supra : quia peccavimus Domino Deo nostro, non obaudiendo voci ipsius. 6. Domino Deo nostro justitia : nobis autem, et patribus nostris confusio faciei, sicut est dies hæc. 7. (Juia locutus est Dominili

super nos omnia mala hæc, quæ venerunt super nos : 8. et non sumus oeprecati faciem Domini Dei nostri, ut reverteremur unusquisque nostrum a viis nostris pessimis. 9. Et vigilavit Dominus in malis, et adduxit ea super nos : quia justus est Dominus in omnibus operibus suis, quæ mandavit nobis : 10. et non audivimus vocem ipsius ut iremus in præceptis Domini, quæ dedit ante faciem nostram. 11. Et nunc, Domine Deus Israel, qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu valida, et in signis, et in prodigiis, et in virtute tua magna, et in brachio excelso, et fecisti tibi nomen sicut est dies iste : 12. peccavimus, impie egimus, inique gessimus, Domine Deus noster, in omnibus justitiis tuis. 13. Avertatur ira tua a nobis : quia derelicti sumus pauci inter gentes, ubi dispersisti nos. 14. Exaudi, Domine, preces nostras et orationes nostras, et educ nos propter te : et da nobis invenire gratiam aule faciem eorum, qui nos abduxerunt : 15. ut sciat omnis terra quia tu es Dominus Deus noster, et quia nomen tuum invocatum est super Israel, et super genus ipsius. 16. Respice, Domine, de domo sancta tua in nos, et inclina aurem tuam, et exaudi nos. 17. Aperi oculos tuos, et vide : quia non mortui, qui sunt in inferno, quorum spiritus acceptus est a visceribus suis, dabunt honorem et justificationem Domino: 18. sed anima, quæ tristis est super magnitudine mali, et incedit curva, et infirma, et oculi deficientes, et anima esuriens dat tibi gloriam et justitiam Domino. 19. Quia non secundum justitias patrum nostrorum nos fundimus preces, et petimus misericordiam ante conspectum tuum, Domine Deus noster : 20. sed quia misisti iram tuam, et furorem tuum super nos, sicut locutus es in manu puerorum tuorum prophetarum, dicens : 21. Sic dicit Dominus : Inclinate humerum vestrum, et cervicem vestram, et opera facite regi Babylonis : et sedebitis in terra, quam dedi patribus vestris. 22. Quod si non audieritis vocem Domini Dei vestri operari regi Babylo[ni] : defectionem vestram faciam de civitatibus Juda, et a foris Jerusalem : 23. et inferam a vobis vocem jucunditatis, et vocem gaudii, et vocem sponsi, et vocem sponsæ, et erit omnis terra sine vestigio ab inhabitantibus eam. 24. Et non audierunt vocem luam, ut operarentur regi Babylonis : et statuisti verba tua, quæ locutus es in manibus puerorum tuorum prophetarum, ut transferrentur ossa regum nostrorum, et ossa patrum nostrorum de loco suo : 25. et ecce projecta sunt in calore solis, et in gelu nodis : et mortui sunt in doloribus pessimis, in fame et in gladio, et in emissionem. 26. Et posuisti templum in quo invocatum est nomen tuum in ipso, sicut hæc dies; propter iniquitatem domus Israel, et domus Juda. 27. Et fecisti in nobis, Domine Deus noster, secundum omnem bonitatem tuam, et secundum omnem miserationem luam illam magnam : 28. Sicut locutus es in manu pueri tui Moysi, in die qua præcepisti ei scribere legem tuam coram filiis Israel, 29. dicens : Si non audieritis vocem meam, multitudo hæc magna convertetur in minimam inter gentes, quo ego eos dispergam : 30. quia scio quod me non audiet populus, populus est enim dura cervice : et convertetur ad cor suum in terra captivitatis sue : 31. et scient quia ego sum Dominus Deus eorum, et dabo eis cor, et intelligent; aures, et audient. 32. et laudabunt me in terra captivitatis sue, et memores erunt nominis mei. 33. Et avertent se a dorso suo duro, et a malignitatibus suis: quia reminiscuntur viam patrum suorum qui peccaverunt in me. 34. Et revocabo illos in terram, quam juravi patribus eorum, Abraham, Isaac, et Jacob, et dominabuntur eis : et multiplicabo eos, et non minorabuntur. 35. Et statuam illis testamentum alterum sempiternum, ut sim illis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum : et non movebo amplius populum meum, filios Israel, a terra quam dedi illis.

1. Propter quod. — Græc xxi, id est *et*, quod respondit van causali Hebræo; unda recte Noster vertit, « propter quod, » ut dixi cup. i, 20.

Statuit verbi. » s. i. m. — « Statuit, - V non est idem quod decrevit, uti explicant Higo et Lyra-

nus. sed « statuit, » id est stabilivit ipso eventu, streipsastare fecit; respondet enim Hebræo *ִּיָּאֵם* » *iakem*, id est stare fecit, suscitavit, id est o-t implevit, « verbum suum, » <7. <1. Suscitavit (lens Chaldæos, ut mala quæ per Moysen et Prophetas commina-

- tus est, nobis inferrent; fecit ut nobis evenirent clades quas prodixerat. Sic accipitur « statuit » vers. 21, *hai*. XLiv, 24; *Jcrclm.* xxvni, 6 et alibi.
- Veri.!. 2. SECUNDUM QUÆ SCRIPTA SUNT, — *q. d.* Mala quā nobis inflicta sunt, similia, imo eadem sunt cum iis quæ Moyses scripsit, et comminatus est legis suæ pn» varicatoribus, *Peut.* xxvn et xxvni.
- Vcr. s. 3. Ut manducaret homo carnes filii. — Hoc factum esse Hierosolyma: sub Chaldæis patet, *Thrcn.* n, 20, et cap. iv, 10.
- v«i.4. 4. Dedit eos sub manu. — Id est in manu et potestate; græce enim est quasi dicas, *submanuales*, id est subjectos omnibus regibus vicinis: quia Judæi nunc ab Ægyptiis, nunc ab Assyriis, nunc a Chaldæis, nunc a Syris, nunc ab Ammonilis, etc., sub jugum mittebantur.
- In omnibus populis, — inter omnes populos.
- Veii. s. 5. Each simus subtus, et non supra, — facti sumus subditi et servi, non domini hostium et gentium vicinarum. Alludit ad illud, *Deut.* xxvni, 12: «Constituēt te Dominus in caput, et non in caudam; el eris semper supra, el non subter, si tamen audieris mandata Domini. » Vide ibidem vers. 43.
- Ven.6. G. bicui est dies hæc, — sicut hæc dies declarat, el facium esse demonstrat.
- Vcn.7. 7. Quia locutus est. — Græca habent ῥfatam, *qua locus*, id esi comminatus, *est*.
- Veri. s. 8. Ut revertirirur, — deprecantes cum, ut converteret no nam sine gratia Dei proveniente el excitante tu j a peccatis resurgere et converti potest. Unde, ' *ren.* v, 21, dicitur: « Convertē nos, Domine, at te, et convertemur. »
- Vm.9. 9. Vigilavit Dominus. — Id est vigilavit nostro culpæ et punitioni, uti prætor invigilat furibus capiendis el plectendis, *q. d.* Celeriter et citius opinione nostra punivit nos; alludit ad virgam vigilantem, *Jerem.* f, 12.
- Veri. io. 10- NON audivimus, — nop obedivimus. Hebroi enim verbum simplex usurpanl pro composito quo carent.
- Ut iremus (ut ambularemus) in præceptis Domini, QUÆ DEDIT ANIE FACIEM NOSTRAM, — id CST quæ nostro libertati et electioni proposuit, ut ea amplectamur vel respuamus, *Dcuter.* xxx, 15.
- Ven. il 51. Et nunc, Domine. — Incipit hic secunda orationis el deprecationis pars, qua obsecrat Propheta Deum, ul populo suo exciso et capto misereatur, utque Deum ad misericordiam flectat multas rationes affert: *prima* est, quod Judæi sini populus Dei, quem tanto labore et cura eduxit ex Ægypto, *q. d.* Noli, Domine, tuum opus, luam Ecclesiam perdere; *secunda*, vers. 13, allegat ingentem populi calamitatem et cladem, qua factum est ut ex tol centenis millibus pauci supersint; *tertia*, vers. 11, non propter merita nostra, sed « propter te, » inquit; id e?! propter infinitam tuam clementium parce: sic Ecclesia orationes concludit dicens: t Per Christum Dominum nostrum; « *quarta*, vers. 13, u ul omnis Ierra, » inquit, id est omnis ῥeu-
- XIi.

- tes celebrent Dei clementiam, patientiam et paternam providentiam; *quinta*, vers, n, ne publicus hei cultus in templo conticescat; *sexta*, vers. 28, quia Deus pœnitentibus vernam promisit; *septima*, vers. 34, ob menta el promissiones factas Abrahæ, Isaaco et Jacobo. *
12. In omnibls justitiis tuis, — contra omnia Vei». it præcepta tua. Hæc enim vocantur *pisaba*, tum quia proscribunt id quod juslum est, tum quia pnterp. observantem justificant. u.
15. Quia nomen tuum invocatum est super Is- Ver*.ts. Rael, — id est quia Israel vocatus est nomine Dei, scilicet populus et filii Dei, hoc est ipsius cultui addicti. *Secundo*, *q. d.* Quia Israel nomen tuum, id est te invocat, colit et obsecrat super se, ut scilicet ejus miserearis. Sic dicitur, *Jerem.* vn, li: «Domus, in qua invocatum est nomen tuum,> id est templum in quo colebaris; qui enim Deum colit, cum invocat.
16. Respice, Domine, de domo sancta tua, — Ven.i«. respice nos de cœlo. Ita Lyranus et Dionysius. *Secundo*, *q. d.* Respice nos de templo tuo, vel potius, <le templi jam diruti loco: in templo enim et templi loco Deus suam præsentiam, aurem et io opem exhibebat. Ita Theodorelus el Hugo. Unde Judæi ad templum conversi orabant, ut patet, mram- *Damel.* vi, 10. rem-
17. Aperi oculos. — Significat Deum quasi dor- Ven. tT. mire, aut connivere.
- Et vide (considera) quia non mortui qui sunt in inferno, — (id est peccatores, inquit Theodorelus; verum hoc mysticum. *Secundo*, *q. d.* Cadavera mortuorum quæ sunt in sepulcris. Ita Hebroi; verum hoc est arctius et alienius, nec enim sepulcrum est infernus. *Tertio*, *q. d.* Damnati in inferno non laudant Deum. Ita Groci, Hugo, et Delrio, *adagio* 197 *in digresso*; verum hoc quoque arctius esl. Quarfo, Lyranus per *infernum* accipit limbum patrum, ad quem descendebant mortui ante Christum: in hoc enim limbo nulla erat Dei laus, scilicci utilis et meritoria; verum et hoc utrinque arctius est. *Quinto* et optime, per *infernum* accipe omnem locum inferorum ad quem descendebant mortui, sive is sit gehenna, sive purgatorium, sive limbus patrum aut puerorum).
- Quorum spiritus, etc., (*q. d.* Quorum animus a corpore separatus est) dabunt honorem, (græce ῥ;xv, id est *gloriam*) et justificationem, — quasi dicat: Mortui non celebrabunt, nec prædicabunt gloriam aut justitiam Domini, ut suo ore et laude eum justifcent et glorificent. Objiciunt hæretici: Mortui non laudant Deum, ut hic dicitur, Quo 4fn- et *Psaln*, quii, 17, et *Eccli.* cap. xvii, vers. 26; ergo sancti vita functi non sunt invocandi. Res- imdint ondeo negando consequentiam et anecedens explico: Mortui dicuntur non laudare Deum, non quasi omnino id non faciant, ut volunt hæreliei, sed falso et imperite; si enim ipsi putant mortuos non posse laudaro Deum, quia nihil sunt, quasi auiuki eorum cum corpore mlericril, sunt athei/

«i nolle, fiunt blasphemi in nniinas justas et sanctas; et contrarium patet, *Apoc.* y, li, uti S. Joannes vidit 24 seniores Deum adorantes et glorificantes. Dicuntur ergo mortui non laudare Deum, *primo*, quia qua mortui sunt, non possunt suo corpore, ore et lingua (hæc enim jam mortua, et in pulverem redacta sunt) Deum laudare, el hoc est quod ait Ecclesiasticus, cap. xvn, 26 : a A mortuo quasi nihil, (id est tanquam ab eo qui nihil est) perit confessio,» id est laus Dei; unde explicans subdit : «Confiteberis, vivens, etc., quoniam non est immortalis illius hominis, etc., el omnes homines terra et cinis, o Homo ergo vivus laudat Deum ; mortuus vero cum non sit, non potest dici frenado. id facere. *Secundo*, mortui non laudant Deum, propter nova beneficia qure quotidie a Deo recipiunt, dum ab eo a miseriis in quibus sunt, mirabiliter liberantur, sicut accidit viventibus; hoc est quod ait Psaltes, *Psalm.* lxxxvii, 11 : « Numquid mortuis facies *mirabilia*, aut medici suscitabunt, et confitebuntur tibi ? » *Tertio*, mortui non laudant Deum, ea laude qua viventes id faciunt, nec ea laude quæ a viventibus audiat; unde respectu viventium nulla est eorum laus, uti nec vox aut vita. Hac do causa, el hoc respectu infernus, ad quem olim descendebant omnes mortui, in Scriptura vocatur HOT1 *duina*, id est *locus silentii*, tenebrarum el oblivionis, quia in eo ipsi a viventibus sunt separati, et nullum cum eis habent commercium, sed videntur eis esso mortui, silentio cl oblivioni traditi. Licet ergo in limbo patriarch®, prophet®, alique sancti laudarent Deum, tamen illa laus a viventibus percipi non poterat, sed eis erat abscondita, incognita et quasi nulla. Scriptura enim votus per *laudem Dei*, intelligit externam et perceptibilem, quæ alios ®difleet et excitet ad eamdem, qualis est pernitentium, obsecrantium et implorantium Dei misericordiam, uti erat hæc laus Baruch et Judæorum, quæ proprie vocatur *gloria* vel glorificatio : gloria enim est laus et claritas publica; honoret laus possunt esso privata et secreta. Nam, ut ait Cicero, II *Tuscul.* vi : « Gloria est consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium de excellenti virtute. » Sic vulgo dicimus : a Komana gloria, gloria ævi nostri, » etc. Maxime vero mteliigil laudem publicam et solemiicm, qualis fiebat in templo, communi levitarum et sacerdotum concentu : in templo enim Deus suam praesentiam exhibebat, ibique Dei laus ad omnes, etiam filios et nepotes subnascentes, propagabatur ; unde illustri Dei laus anlonoiuastice hic vocatur *laus*. Porro mortuorum meminit, q. d. Nos hic iu captivitate et carcere quasi mortui videmur, et brevi moriemur ex ærumms careens : hoc enim est quod ail cap. m, 11 : « Coinquinatus es, (o Israel) cum mortuis: deputitus es cum descendentibus in in-Itrum,» cl vers. 4 : «Audi orationem mortuorum braci; » reduc ergo nus, Domine, ad Jerusalem cl Icmplum, ul quasi redivivi publico con-

¿SIUS lo
Scripto*
ri roci-
tur U
qnæ pu-
bli ci at
û km-

cenili te laudemus, el filios nostros, omnesque videntes ad tui cultum et laudem excitemus.

18. Sed anima, quæ tristis est (Describit formam exsulis et captivi, *q. d.* Anima quæ affligitur in captivitate et exsilio) magnitudine mali (el aerumnarum, ideoque gemens et pœnitens) iNcrdtt curva et infirma (atque pro ope et liberatione recurrit ad Deum, ejusque misericordiam implorai) et oculi deficientes (præ fame, debilitate et lacrymis: sic dicitur, *Psalm.* lxviii, 4 : « Defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum; » et *Psalm.* cxviii, 123 : « Oculi mei defecerunt in salutare tuum; ») et anima esuriens (id est totus homo jejunio exhaustus, fame et esurie deficiens, panemque et reliqua a Deo petens et mendicans) DAT TIBI GLORIAM, — quod tu SOLUS POSSÍS el Velis ei succurrere : a Oculi enim omnium in te sperant, quia tu das escam illorum in tempore opportuno, et imples omne animal benedictione. »

Et justitiam, — quia confitetur se ob gulam, aliaque peccata juste a te fame et ærumnis captivitatis puniri, atque pœnitens sperat a te pasci et recreari, quia credit et profitetur te justum et fidelem esse in promissis, quibus pœnilentibus toque invocantibus alimoniam, omnemque opem necessariam promisisti. Aliqui, ut Valentia Noster tract. *De Pœnitent.*, disp, 7, *Quæst.* 11, puncto 1, non male sic exponunt, a dat justitiam, » id est reddit compensationem pro offeî :a, qualem qualem i otest. Pœnitentia enim e quasi quædam justitia licet non rigida, sed ta' qualis esse potest inter Creatorem el crealura

Super magnitudine mali, et incedit curva. — Ita Romana. Aliter jam habent Græca, scilicet i M ¿ni to fxtqtOG; ó xjiTorG/ «d aaûi-kûv; quod primo Vatablus sic vertit et explicat, *anima masta super magnitudine quæ declinans et labascens abit*, id est anima mæsta super magnificentia et decore Israelis, qui declinat et perit. *Secundo*, melius a Castro sic : *Anima tristis super magnitudine*, scilicet corporis, *quod* scilicet corpus alioqui magnum, robustum et erectum, propter ærumnas captivitatis et exsili *curvum incedit et infirmum*. Huc perlinet explicatio Maldonali quæ talis est : *Anima quæ affligitur propter magnitudinem quæ* (magnitudo) incurva *et infirma vadit*, id esl anima mole corporis labascente curvatur et infirma deprimitur, juxta illud, *Sapient*, ix, 15 : u Coipus quod corrumpitur, aggravat animam. » Alii denique putant in Græco esse errorem, sicque corrigendum esse : rj xù^rwax icûi-

Ita enim habet Latina editio, unde Noster in Græco ita legisse videtur.

19. Non secundum justitias. — Id est non propter justitias, non præfidenles justitiis patrum nostrorum. Græcum enim i-i, quod Noster vertit u secundum, p capitur pro llebræo bjl a/(id estsujjer, propter), quod est in eadem hae oratione apud *Daniel*, cap. ix, 18.

Fundimus preces. — Græco est, ûaw, id est /im*

dimus miserationem vol miserabilitatem nostram, id est miserales nostros gemitus et preces; hoc enim est hebræum 1331300 *tachauunenu*, quod est apud Danielern.

i io. 20. Sed quia misisti, — *q. d.* Fundimus preces, quia ærumnis tuis urgemur et cogimur ad te recurrere.

In manu puerorum, — per pueros, manus enim Hebræis significat instrumentum et causam instrumentalem.

Yew it. 21. Opera pagite. — id est *servite* : servorum enim est operari pro hero, et hoc respondet hebreo nny *abad*, quod est apud Jeremiam. Ita Vatablus et Maldonatus.

VfrJ H. 22. DEFECTIONEM VESTRAM FACIAM,—faciam VOSdc-
fioere,et expelli ab urbibus Juda. Unde sequitur :

Viri. S3. 23* ER|T TERRA SINK VESTIGIO AD INHABITANTI-
BUS eam , — id t st terra lota deserta erit ab habitatoribus et vestigiis transeuntium : greco est, <terra erit> «cagare^ id est *in invium*: Jeremías, cap. vu,34, (quod aliudit hic Baruch) habet, am desolationem. » Greca Romana jam pro ζxXtytv, id est *defectionem*, habent ζxXtytivTnirótd, id est *deficere faciam dc urbibus Juda vocem sponsi et sponsæ* : quæ lectio clara est, et plane ex praecedentibus fluit.

A foris Jerusalem. — Ita vocat suburbana Ilie-rosolymæ, vicosque et civitates ei subjectas.

Ve*.ib 24. Et statuisti. — Id est idcirco fecisti, ut reipsa nobis evenirent mala quæ minatus cras per prophetas. Vide dicta vers. I.

Ut transferrentur.—Id est, ait Maldonatus, ut non sepelirentur in sepulcris patrum suorum, sed in terra aliena morerentur, ut sit metalepsis; per translationem enim sepultura» inlelligil translationem mortis, et consequenter ipsorum morientium, puta translationem ipsorum viventium in Babylonem. *Secundo* et planius, « ul transferrentur, n id est ut effoderentur, rt effossa projicerentur huc illuc sub dio; hoc enim fecisseChald ros, ut thesauros e sepulcris Judæorum eruerent, dixi *Jrcrm.* vim, l et 2.

Venas. 25. In DOLORIBUS PESSIMIS — fr ffwaç id est *in laboribus laboriosis et malignis*, puta acerbæ captivitatis.

In emissione, — in exsilio, in dispersione. Ita Theodoretus.

Vtn.îG. 2G. Postisii, — id est redegisti templum ad eum statum quo hodie conspicitur, scilicet ul sil combustum ct desolatum. Unde Greca habent, *non csl templum tuum*.

In qlo invocatum est nomen tuum, -- quod vocabatur templum Dei.

In ipso. — Hæc verba redundant, est enim hebraismus.

27. Sfxindum omnem bonitatem tuam. — Græce v«n. *n.* est, teuúuav, *q. d.* a Punivisti nos benigne ct remisse. » Est enim epitófa quadam juris remissio, gpiitu indulgentia et benignitas. Hoc eat quod ait Jere- m *nrit mias, *Thrcn.* m, 22 : « Misericordi® Domini, quia r'*uu*w' non sumus consumpti. » Aliter quoque explicat Maldonatus: Ipsam, inquit, punitionem vocat 6e-*nignitotem Dei*, quia per eam factum est ut populus jleccala sua recognosceret, et Dei misericordiam imploraret, uti significatur versibus 31, 32, 33. Verum priorem sçnsum exposcit græcuin iziu/jia.

2fl. Coram filiis Israel, — proponendo eam fi- Vertis, liis Israel, ut eam libere acceptarent vel respue- rent. Vide dicta vers. 10.

29. Multitudo hæc magna. — Grece i pcuCwc v«. it. *π ju-|x).*7í, id est *turba hrte magna*, et quasi examen apum, quod bombare vel bombulare dicitur ob sonum quem edit. Est onomatopœia, *q. d.* Judæi fuerunt quasi alveare plenissimum, non apibus, sed hominibus; nunc inane sunt el vacuum, ita ut pauci supersint ex tanto numero.

30. Qua scio quod me non audiet populus. — Ver^IO. Citat non verba, sed sensum Deuteronomii cap. XXXI, 29. *

Populus est enim dura cervice. — A Castro insignem hic dat regulam : Vis, inquit, scire quanta sil tua superbia et culpa? vide quanta flagella Sup*x-
morborum, ignomini®, paupertatis teutatiooum, tum adversitatum illi curanda' adhibeat Deus, qui scienlissimus morborum animæ est medicus. idverai-

Et convertetur ad cor suum, — resipiscet : vexatio enim dabit illi intellectum, *Isai.* xxvii, 19. [qtdTui. Citat Levit, cap. xxvi, vers. 39, j0, 41.

3t. Et dabo eis cor — novum. Citat non verba, ver», ii. sed sensum Dealer, xxx, 6.

33. avertent se a dorso suo duro, — a sua Ven. contumacia ct morum duritie : hujus cuim symbolum est durum dorsum, æque ac cervix.

35. Et statuam. — Il e ex Jeremia sumpta sunt Vers.», cap. XXXI, 31. Vide ibi dicta.

Testamentum alterum sempiternum,—id est diuturnum : vel « sempiternum, » scilicet ul quiete possideant Judæam sub hac conditione, si videlicet, et quamdiu leges meas servabunt, inquit Dionysius. *Secundo*, melius et plenius, testamentum hoc sempiternum est novum, quod uobiscum iniit Christus : nam cum captivis redeuntibus e Babylone alterum novumque fœdus Deum iniis^e non legimus; et, si iniisset, vere non fuit sempiternum, nam Judæi rursum per Titum el Romanos Judæa ejecti sunt : fœdus autem Christi proprie est, erilque cum Ecclesia sempilerxium J <a Hugo, Lyranus et alii.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

prosequitur orationan el preces usque ad vers. 9; (ude docet tam Judaos quam gentes oh neglectum sapientia periisse : in sapientia enim sitam esse immortalitatem, salutem et bealituilincm ; quare illam a Deo petendam esse, Deumque ut eam homines doceret, esse incarnatum.

Nota : Per sapientiam accipit prodicam, scilicet D i cognitionem, amorem, cultum, id est legis Dei observantiam : hoc enim sapientia in Proverbiis, et omnibus libris sapientialibus significat : ita Theodoretus (I).

1. Et nunc, Domine omnipotens, Dens Israel, anima in angustiis, et spiritus anxius clamatali te : 2. audi, Domine, el miserere, quia Deus es misericors, et miserere nostri: quia peccavimus ante te. 3. Quia tu sedes in sempiternum, et nos peribimus in ævum ? 4. Domine omnipotens, Deus Israel, audi nunc orationem mortuorum Israel, et filiorum ipsorum qui peccaverunt ante te, et non audierunt vocem Domini Dei sui, el agglutinata sunt nobis mala. 5. Noli meminisse iniquitatum patrum nostrorum, sed memento manus tuæ, et nominis tui in tempore isto: 6. quia tu es Dominus Deus noster, et laudabimus te, Domine : 7. quia propter hoc dedisti timorem tuum in cordibus nostris, et ut invocemus nomen tuum, et laudemus te iu captivitate nostra, quia convertimur ab iniquitate patrum nostrorum, qui peccaverunt ante te. 8. Et ecce nos in captivitate nostra sumus hodie, qua nos dispersisti in improprium, et in maledictum, et in peccatum, secundum omnes iniquitates patrum nostrorum, qui recesserunt a te, Domine Deus noster. 9. Audi, Israel, mandata vitæ : auribus percipe, ut scias prudentiam. 10. Quid est, Israel, quod in terra inimicorum es? 11. inveterasti ui terra aliena, coinquinatus es cum mortuis : deputatus es cum descendentibus iu inferium. 12. Dereliquisti fontem sapientiæ; 13. nam si in via Dei ambulasses, habitasses utique in pace sempiterna. 14. Disce ubi sil prudentia, ubi sit virtus, ubi sil intellectus : ul scias simul ubi sit longiturnitas vitæ el victus, ubi sit lumen oculorum, et pax. 15. Quis invenit locum ejus? et quis intravit in thesauros ejus? 16. Ubi sunt principes gentium, et qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram? 17. qui in avibus cœli ludunt, 18. qui argentum thesaurizant, et aurum, in quo confidunt homines, et non est finis acquisitionis eorum? qui argentum fabricant et solliciti sunt, nec est inventio operum illorum? 19. exterminati sunt, et ad inferos descenderunt, et alii loco eorum surrexcrunl. 20. Juvenes viderunt lumen, et habitaverunt super terram : viam autem discipline ignoraverunt, 21. neque intellexerunt semitas ejus, neque filii eorum susceperunt eam, a facie ipsorum longe facta est : 22. non est audita in terra Chanaan, neque visa est in Thcman. 23. Filii quoque Agar, qui exquirunt prudentiam quæ de terra est, negotiatores Merrhæ, ct Thcman, et fabulatores, ct exquisitores prudentiæ et intelligentiæ : viam autem sapientiæ nescierunt, neque commemorati sunt semitas ejus. 24. O Israel, quam magna est domus Dei, el ingens locus possessionis ejus! 25. Magnus est, et non habet finem : excelsus et immensus. 26. Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt, statura magna, scientes bellum. 27. Non hos elegit Dominus,

(t) Absoluta cum vers. 8 <|<| Deum precatione, nunc instituit Propheta admonitionem ad pupulum sive sapientia vera commendationem factam :

Primo, a damnis illius unguicela!, quibus opponit rationem a contrario eventu, multiplicique fructu obedientie. 9 U;

Sternuto, a raritate el paucitate illorum qui illam adhibeantur,ct ab ejus pretio præ thesauris majore el durabiliore, 1G-19;

Tertio, illius valore sagacioribus hujus sæculi et gentibus omnibus abscondito ac ignoto, 20-23;

Quarto, ab ejusdem dono solis Israeliti* præ aliis tam alimi k inclytis, 24 28;

Quinto, ab impossibili viribus humanis ad illam accessu, 29-31 ;

Serto, ab auctore et fonte illius Deo, in creatione omnium potentissimo et sapientissimo, et in incarnatione indulgentissimo, 32-38,

neque viam disciplinas invenerunt rpropterea perierunt. 28. Et quoniam non habuerunt sapientiam, interierunt propter «uam insipientiam. 29. Quis ascendit in ccelum, et accepit earn, et eduxit eam de nubibus? 30. Quis transfretavit mare, et invenit illam? et attulit illam super aurum electum? 31. Non est qui possit scire vias ejus, neque qui exquirat semitas ejus : 32. sed qui scit universa, novit eam, et adinvenit eam prudentia sua . qui praeparavit terram in æterno tempore, et replevit eam pecudibus cl quadrupedibus : 33. qui emittit lumen, et vadit : et vocavit illud, et obedit illi in tremore. 34. Siellæ autem dederunt lumen in custodiis suis, et lælatæ sunt ; 35. vocate sunt, et dixerunt : Adsumus : et luxerunlei cum jucunditate, qui fecit illas. 36. Ilie est Deus noster, et non æsümabilur alius adversus eum. 37. Ilie adinvenit omnem viam disciplinai, et tradidit illam Jac/b puero suo, et Israel dilecto suo. 38. Post hæc in terris visus est, et cum hominibus coi jversalus est.

Tñ « 1. In angustiiis. — Tunc enim coacta anima ad Deum, quasi unicum solatium recurrit, et Deus auxilium talibus promisit. Denique proponit hic Synagoga suas angustias et misérias, ut iis Deum ad misericordiam commoveat. Ipse enim dixit, Tñ « *Psalm.* XLix, 15: « Invoca me in die tribulationis ; eruarn, » cl honorificabis me. » Ita omnes angustiiis pressi Deum inclamantes ab eo adjuti sunt. Ha Anna opprobrium sterilitatis depulit, dum flendo et ingemiscendo ad Deum, Samuelem impetravit. l *Dcg.* !, 10. Ita David : « Ad Dominum, inquit, cum tribularer clamavi : et exaudivit me, » *PsaJ.* cxix, 1. Ita Ionas, cap. n, in ventre ceti invocavit Deum : « Cum angustia retur, inquit, in me anima mea, Domini recordatus sum : ut veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum, etc. Et dixit Dominus pisci : et evomuit Jooain in aridam. » Ita Tobias angustia tus orans cum lacrymis, exauditus est, cap. m, vers. 24.

Ten. 3. 3. Quia tu sedes (id est perma nes et perduras) IN SEMPITERNUM, ET NOS PERIBIMUS IN ÆVUM? — Quasi dicat: Cum tu vitam degas ælernam, permiltesne nos tam cito mori, et perire in æternum? nam per et post hanc vitam continuo tendimus ad mortem rternam, uti scilicet huic sæculo mortui, non amplius eo revertamur. Hoc est quod ait S. Job, cap. XIV : « Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, etc. Qui quasi flos egreditur et coneritur, et fugit velut umbra. » Quin et Hippocrates in principio *Definitionum* : « Ars, inquit, longa, vita brevis. » Idem, epist. *ad Dtonngetum* : « Homo, ait. lotus a nativitate morbus est. » Et qdid est morbus, nisi via et inchoatio mortis? Idem ibidem : « Homo, ait, dum educatur, inutilis est, et alienum auxilium implorat : dum crescit, protervus est, insipiens, pædngogo indigens : dum in rigore est, audax est : dum decrescit, miserabilis, ubi labores suos imprudenter recolit et jactat. » Solon, rogatus quid esset homo, ait : « Putredo est In exortu, hulla in omni vita, esca vermium in morte. » Merito ergo exclamat, et suspirat gemilque Lucretius :

O mitem hominum mentes, o pectora errai
Qualibus in tenebris vii®, quanlisquo periclis
Degitur hoc ævi quoJcuuiquo esi l

Audi et Ciceronem, lib. HI Tuie. : « Theophrastus, Mors inquit, monens accusasse naturam dienur, quod « TUia » cervis et cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interesse!, hominibus, quorum maxime interfuisset, tam exiguam vitam dedisset : quorum si celas potuisset esse longinquior, futurum fuisse ut omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominum vita erudiretur. » Eadem fuit querela Aristotelis apud Senecam, lib. *De Brevitale vita*, cap. r. Accedit quod finis vitæ, puta annus et dies mortis, nobis sint incerti, sed ex improvise nos occupent sicut fur in nocte, uti ait S. Paulus. Quare prudenter monet S. Augustinus, serm. 120 De *Tempore* : « Præveniendus est dies qui prevenire consuevit. » Provenire solet dies mortis homines imparatos, is proveniendus est a prudentibus et suæ salutis amantibus diligenti præmeditatione et proparitione. Ita gentilis Seneca hunc diem proveniebat, ut omnes dies pro extremis haberet; sic enim ait *epist.* 94 : « Non me ad cum diem aptavi quem ultimum mihi spes avida promiserat, sed nullum non Linquam ultimum aspexi. » Spes vitæ avida mullo » promittit annos, coerce hanc spem, non fallet te : singulos dies extremos puta, para te ad mortem, imo ad immortalitatem :

Omnem crede diem Libi diluxisse supremum.

Quocirca recte idem Seneca, epist 115 : « Nihil, ait, æque tibi profuerit ad temperantiam rerum omnium, quam frequens cogitatio brevis ævi, et hujus incerti. Quidquid facies, respice ad mortem. » Et Martialis, lib. V *Epigr.* :

Cras te victurum cur dicis, Posthume, semper?
Dic mihi cras istud, Posthume, quando venit?
Quam lonce cras istud? ubi est, aut unde petendum?
Numquid spud Parthos \rmcniosque latet?
Jam cras istud habet Priami vel N. uons annos.
Cras istud quand, dic mihi, possit rmi?
Cras vives, hodie jam vivere, Posthume, serum esL
Ille sapit quisquis. Posthume, vixit heri.

Proclaro S. Hieronymus in *Epitaphio Nepotiani'* : « Xerxes, ait, ille rex potenfissimus, qui subvertit montes, maria constravit, cum de sublimi loco infinitam hominum multitudinem, et innumerabilem vidisset exercitum, flesse dicitur, quod post

centum annos nullus comm, quos tunc cernebat, superfuturus esset. O si possemus in talem ascendere speculam, do qua universam terram sub nostris pedibus cerneremus, jam tibi ostenderem totius orbis ruinas, gentes gentibus et regnis regna collisa; alios torqueri, alios necari, alios absorberi fluctibus, alios ad servitutem trahi; hic nuptias, ibi planctum; illos nasci, istos mori; alios affluere deliciis, alios mendicari; el non Xerxis tantum exercitum, sed totius mundi homines, qui nunc vivunt, in brevi spatio defuturos. Vincitur sermo ei magnitudine, et minus est omne quod dicimus. Redeamus igitur ad nos, et quasi o cœlo descendentes paulisper nostra videamus. Senlisnc, obsecro te, quando infans, quando puer, quando juvenis, quando robusta) retatis, quando senex factus sis? Quotidie morimur, quotidie commutamur, et tamen æternos nos esso credimus. Hoc ipsum quod dicto, quod scribitur, quod relego, quod emendo, quod do vita mea tollitur. Quot puncti noiarii, tot meorum damna sunt temporum. Scribimus atque escribimus : transeunt maria epistolas; et findente sulcum carina, per singulos fluctus retatis nostra» momenta minuuntur. Solum habemus lucri, quod Christi nobis amoro sociamur. »

Audi patheticum D. Petri Damiani epitaphium, qui deponitis purpura cardinality et episcopatu Ostiensi, sponte se ad suam eremum Camaldulensem, solitudinis cl contemplationis desiderio, recipiens, sancto obiit anno Domini 1072. Quod ipse semel sibi composuit :

Quod nunc es, fuimus : es, quod snmus, ipse futurus.
Ilis sit nulp tides, quæ peritir/a vides.
Envoh sinceris praecurrunt, somnia seris,
Succedunt brevibus «cula temporibus.
Vive memor mortis, quo semper vivere possis,
Quidquid adest transit : quod manet, ecco venit,
Quam bene providit, qui te male mu idc reliquit,
Mente pnus carni, quam tibi carne mon.
Calica terrenis pprefer, mansura caducis,
Mens repetat proprium libera principium.
Spiritus alta petat, quo pre lit fonte, recurat :
Sub se dcspkiat quidquid in ima gravat.
Si» memor, oro, mei, cineres pius aspice Petri :
Cum prece, cum gemitu dic : Sibi parco, Deus.

græce pro *sempiternum* et *mum*, eadem est vox ὡς quasi Αἰῖ ἐν, id est *semper existais*, q. d. ait p ta- thcodoretus: Tuesæternus, nos temporanei, imo l l qnaM nullius ævi. Nam tibi competit vita «terna, t». Ba. n bis intentus et mors sterna; tu vivis in ælcr- rll>- num, nos morimur et perimus in irternum ; libi adest suai sive ævrnn vitæ , nobis ævum mortis : srinel enim mortui huievitæ, amplius ad eam non red'bimus in ælernum. Miserere ergo, o /Etcì ne, mortalium et mortalitatis nostro) : hire enim tam fragilis est, ut sicut a vita sua, ita et recto et virtute quotidie decidat et peccet : nos ergo valde tgemus tua misericordia, cum tu non egeas nostra miseria; valet multum ad impetrandam miseri-

cordiam, cl petentis infirmitas, ctejus a quo postulatur celebrata facultas. Sic Psaltes ait, *Psalm.* cu, 13 : a Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus so : quoniam ipso cognovit figmentum nostrum. Recordatus est quoniam pulvis sumus. » Ha Maldonatus.

4. Audi nunc orationem mortuorum Israel, — Vw.i. scilicet Abrahæ, Isaac, Jacob, et aliorum sanctorum patriarch irum, qui dum viverent orabant, ὧς et jam mortui in limbo orant pro suis posteris. Ita Hugo et Lyranus. Sic enim Judas Machabæus vidit Jeremiam jam defunctum orantem pro populi salute, II *Machab.* xv, <4. Verum quia hos mortuos vocat peccatores, dum filios eorum vocat filios τῶν «xaprxv Gvrcov, id CSt *peccatorum* ; hinc melius per *mortuos* accipias eos qui recenter et proximo erant vita functi, qui licet pccassent, tamen pœnilentes decesserant, ideoque in limbo, æque ac in vita et morte, orabant pro filiorum libertate. Hinc patet animam manere post mortem, esseque immortalem, ait Thcodoretus. Potest *tertio*. cum Maldonato sic explicari : a Orationem mortuorum, » id est nostram, qui ita afflicti sumus ut nihil a mortuis differre videamur, uti ait vers. II : « Et, (id est *idcirco*) agglutinata sunt, (id est tenaciter adhærent) nobis mala. »

5. Memento manis tub , — id est potentiro tuæ, vew.l.' quam sæpo pro populo tuo excruisti, el toti mundo ostendisti, q. d. No consideres quid nos mereamur, sed quid deceat solitam tuam potentiam - opitulationem et gloriam.

7. Dedisti timorem tuum in co»dirus nostris. — Vm.T. Id est torrefecisti nos nullis cladibus el ærumnis affligens, ut disceremus te timere et revereri.

Convertimur. — Græce ἀ^arp^iuev, *aversati sumus* peccata patrum. Ita Thcodoretus. Aliter Vatablus: Convertimur, inquit, ad cor, in mente revolvimus, rccordamur peccata patrum nostrorum, ob quæ puniti sunt. Aliter quoque Maldonatus : *liedicramus*, inquit, *ad ingenium* (et ad) *omnem iniquitatem patrum nostrorum*. Sed primus sensus est planissimus, cumque exposcit nostra Vulgata, editio Latina.

8. In peccatum — Id est in poenam et oppio- Vetil., brium peccati, ut ab omnibus vocemur magni peccatores, quod ob peccata tantas ærumnas patiamur. Ita Ilugoct Lyranus. Aliter Dionysius: « In peccatum, inquit, id est in peccati, verbi gratia, idololatriæ occasiones, quas habemus in assidua cum Chaldæis idololatrīs conversatione. *Tertio*, græce esi id est debitum, quod agrario debetur, q. d. Hic in captivitate oneramur tributis, cl consequenter debitis et ære alieno. Ita Vatablus.

9. Audi, Israel. — Hic finitur oratio, et incipit Vent- secunda libri pars, scilicet admonitio ad poenitentiam et prudi ntiam. id estad legem Dei resumendam et observandam : hujus enim neglectu inciderant ;n captivitatis ærumnas. Est hic ergo apostrophe pathetica ad populum cum emphatica oratione.

10 et H. Quid pst? (*q. d.* Cogita qu® il causa tanti mali, tam longi exsilii lui; nam) inveterasti (id est consenuisti) in terra aliena, — in Chaldæa.

Coinquinatus es euh mortuis, — *q. d.* In Babylone versaris velut in sepulcro, quasi cum mortuis jam esses mortuus, ita sordes, ita squali. Palet ex sequentibus. Mortui enim sive cadavera sunt coinquinata tum naturaliter, tum inoralilcr ex lege veteri.

Deputatus es cum descendenti bus in infernum. — *Infernus* hic significat statum mortuorum, nam corpus descendebat sub terram ad sepulcrum, anima ad infernum. Ita Thcodoretus. Solent Hebræi valde ærumnosos cl squalidos compararo mortuis. Sic enim ait David, *Psalms*, xxvii, l: « Nequando laccas a me, et assimilabor descendenti bus in lacum; » et *Psalms*. lxxxvii, 5: ayl-Mimatuum cum descendenti bus in lacum: factus sum sicut homo sine adjutorio, inter mortuos liber. »

Aliter Ungo cl Lyranus, *g. d.* u Coinquinatus es cum mortuis, » scilicet spiritualité! » id est cum peccatoribus, puta Chaldæis, quorum vitiis contaminatus, instar eorum addictus es inferno. Hic sensus magis est mysticus quam litteralis; quem secutus S. Bernardus, semi. 85 in *Cantie., docci*, quomodo anima qiantiiinciimque vitiis corrupti, per amorem possit redire ad nuptias, et ad thalamum sponsi, puta Dei et Chrisli: « Docuimus, inquit, omnem animam, licet oneratam vitiis, pcccalis irretitam, captam illecebris, exsilio captivam, corpore carceratam, luto hærentem, infixam limo, affixam membris, confixam curis, distentam negotiis, contractam timoribus, afflictam doloribus, erroribus vagam, sollicitudinibus anxiam, suspicionibus inquietam, et postremo advenam in terra inimicorum juxta Propheta? vocem, coinquinatam cum mortuis, deputatam cum his qui in inferno sunt: licet, inquam, sic damnatam, et sic desperatam; docuimus tamen hanc in seso posse advertero non modo unde respirare in spem venia», in spem misericordi® queat, sed etiam unde audeat aspirare ad nuptias Verbi, cum Deo inire Ardu societatis non trepidet, suave jugum amor* cum Rege ducere angelorum non verentur, etc. Exempla sunt in Viti S. Magdalena), S. Mari® Ægyptiac. T, S. Pelagia* pœnitentis, etc., quas Deus ex co?no libidinum ereptas sibi despondit, atipie ex feminis et sirenibus angelos terrestres effecit.

12. Dereliquisti fontem sapienti.!:, — scilicet Deum, *Eccli.* i, I, dum ejus rivum, scilicet legem, reliquisti. Est anthypophora sive subjectio, qua procedenti interrogationi respondet, causamque tant i? cladis el captivitatis assignat, camdein scilicet quam assignavit magister ejus Jeremias. cap. n, 13, dicens; « Duo enim mala fecit populus incus: me dereliquerunt fontem aqua* viva*, el foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, qua» continere non valent aquas. » Sapientiam enim vocat *aquam* vitam, nam apud Deum est fons vit®, *Psal.* xxxv, 10.

13. IN pace nlmuierna. — Ilu legendum cum

Romanis, Grecia, Magone et aliis, non (n poee super *terram*, uti passim legitur. Porro pax Hebrois est prosperitas, el rerum omnium affluentia et felicitas. Unde Psalles, Pwhn.cxxi 7, cum dixisset: < Fiat pax in virtute tua, » explicans subjecit: « Et abundantia m turribus tuis, » Porro pax et felicitas plena esse nequit, nisi semper duret, ritquo æterna. Hinc vir sapiens dixit: • Absque ælernitate divin® rationes quietem non haberent, » multo minus human® et angelic®. Unde idem: < Absque ælernitate, ait, sviternitas non esset, et absque æviternilate nulla creatura quietam haberet. » præsertim rationalis, qu® ®terna eternitati creata et destinata est. Quocirca S. Bernardus: « Ut mens, inquit, quieta sit, in mternilate figenda est » Et S. Augustinus explicans illud, *Psalms*, iv: *In pace in idipsum dormiam et requiescam*, ait: « Singulares ergo et simplices, id est, secreti a multitudine ac turba nascentium rerum ac morientium, amatores æternitatis el unitatis esse debemus, sj uni Deo et Domino nostro cupimus inhærere. » Idem in *Sententiis*: « Non potest quisquam fraudari delectationibus suis, cui Christus est gaudium. Æterna enim exsultatio est qu® bono l®latur sterno. »

14. Disce (luo flagello et verbere) ubi sit prudentia, — perinde ac si quis ægrolo ob crapulani diceret: Disce ubi sit temperantia, ut discas ubi sit sanitas; aut puero ob petulantiam castigato diceret: Disce quid sil esse petulantem, disce quid sit modestia, ut scias ubi sit libertas, et a plagis immunitis.

Ubi sit virtus. — Græce id est *fortitudo* ad resistendum hostibus, aiunt Thcodoretus et Hugo; non ergo loquitur de virtute morali, ut vult Lyranus.

Udisii intellectus, — id est rerum agendarum inlelligenlia. Nota: Sapientiam practicara Baruch nunc vocat *prudentiam*, nunc *intellectum*. Vocatur sapientia, quia est sapida s< *lentia*, sive cognitio conjuncta cum sapore, gustu, atícela et aiuore rerum cognitarum; vocatur *prudentia*, quia vere prudentis est ila sapere, scilicet limere el amaro Deum ac cœlestia, non caduca. Vocatur *intellectus*, quia faci l fidelem vere intelligentem, et æslimantem res ut in se sunt, nimirum parvas ut parvas, temporales ut temporales, magnas ut maenas, n ternas ut æternas. Sic, *Lucce* i, 17, hæc sapientia vocatur prudeutia justorum: « Ut convertat (Joannes Baptista, ait Gabriel) corda patrum in filios, cl incredulos ad prudentiam justorum, pararo Domino plebem perfectam. » Eadem *S/ip* x. 10, vocatur *suentia sanctorum*: « Dedit, ait, illi (Jacob) scientiam sanctorum, p Sic in *Proverbiis* et alibi Sapiens sapientiam hanc sive Ethicam sanotoriim, copi® causa, vocat nunc *sapientiam*, nunc *sdrntiam*, nunc *prudentiam*, nuno *intellectum*, mine *doctrinam*, nunc *disciplinam*, nunc *distretto-nun*, nunc *eruditionem*: h i»c enim omni/* idem sunl, el eamdem rem dénotant, el lanium diZiu*

gnuntur connotato, sive etymo, et etymi propria significatione, ut patet cuique illud intuenti. Dicitur enim *scientia*, quia facit hominem scientem; dicitur *discretio*, quia discernit inter bonum et malum; dicitur *doctrina*, quia docet viam virtutis et salutis; dicitur *disciplina*, quia discenda est, decalque fidelem discipulum, etc.

Ut scias simul udi sit longiturnitas vitæ. —
îræce, C&5 <oriv xai C<uT), *ubi Sit loivycevi-*
tas et vita, aut potius *victus* et alimonia qua
vitam sustinemus. Sic enim magis Çwi, id est vic-
tus, distinguitur a id est a longievilale.

Ubi sit lumen oculorum, — quod oculos mentis
illuminat, » lex»enim « est lux,» *Proverb.* vi, 23.
Secundo, ut Maldonatus, lumen oculorum res pros-
peras, sicut, tenebræ adversas, significat.

f}c sex effectus sapienti®, sive obedienti®
le/çis divin®. *Primus* est, vers. 13, pax sempiter-
na; *secundus*, vers. 13, est prudentia et virtus;
•Lem.*. est intellectus; *quartus*, est longævitas;

quintus, est victus et rerum copia; *sextus*, csl lumen
oculorum. *Unde, Sap.* vi, 21, dicitur: « Concupis-
centia scienti® deducit ad regnum perpetuum. Si
ergo delectamini sedibus et sceptris, o reges po-
puli, diligite sapientiam, ut in perpetuum regne-
tis; » cl vers. 26: « Multitudo sapientium sanitas
est orbis terrarum; et rex sapiens stabilimentum
populi est; » et cap. vu, 8: « Præposui illam (sa-
pientiam) regnis et sedibus, et divitias nihil esse
duxi in comparatione illius. Venerunt autem mihi
omnia bona pariter cum illa. Infinitus enim the-
saurus csl hominibus; » et vers. 25: « Vapor est
virtutis Dei, et emanatio quædam claritatis omni-
potentis Dei sincera: candor esi enim lucis æter-
n®, et speculum sine macula. Et cum sit una, om-
nia potest: et omnia innovat, amicos Dei et pro-
phetas constituit. Neminem enim diligit Deus, nisi
eum qui cum sapientia inhabitat. Est enim hæc
speciosior sole; » et cap. vin, 1: « Attingit a fine
usque ad finem forlitter, et disponit omnia suavi-
ter. Hanc amavi, et quærevi sponsam mihi assu-
mere. Et si divili® appelluntur, quid sapientia lo-
cupletius? sobrietatein et prudentiam docci, et
justitiam, et virtutem. Si multitudinem scienti® de-
siderai quis, scit preterita, et de futuris æslimal.
Habebo propter hanc claritatem ad turbas, etc.,
immortalitatem et memoriam æternam; dispo-
nam populos, timebunt me audientes reges hor-
rendi. » Unde cap. ix toto affectu pro ea obse-
crat dicens: « Tu elegisti me regem populo tuo:
mille illam (sapientiam) de cælis sanctis tuis, ut
mccum sil et mecuin laboret, ut sciam quid ac-
ceptum sil apud te. »

Miros vero effectus et exempla sapienti® recen-
set cap. X. *Primo*, Adami, vers. 1: « Hæc (sapien-
tia), inquit, illum qui primus formatus est, etc.,
custodivit, et eduxit illum a delicto suo; » *secundo*,
a contrario Cami, vers. 3: « Ab hac ut recessit in-
justus (Cain) in ira sua, per iram homicidii fra-
terni deperiit; » (erbe, Noe, vers. 4: « Cum aqua

deleret terram, sanavit iterum sapientia, per con-
temptibile lignum justum gubernans; » *quarto*,
Abrahæ, vers. S: « Hæc scivit juMum (Abraham),
et conservavit sine querela Deo, et iu filii miseri-
cordia fortem custodivit, » quia scilicet effecit. ut
Abraham forlitter vinceret amorem et misericor-
diam filii sui Isaaci, quando Deo jubente eum im-
molare voluit; » *quinto*. Loth, vers. fi: « Hæc jus-
tum a pereuntibus impiis (Sodomitis) liberavit fu-
gientem, descendente igne in Pentapolim; » *sexto*,
Jacob, vers. IO: « Hæc profugum (Jacobuin) ir®
fratris (Esau) justum deduxit per vias rectas, et
ostendit illi regnum Dei (in Bethel, *Genes.* xxvni,
12) et dedit illi scientiam sanctorum: honestavit
illum in laboribus, et complevit labores illius. In
fraude circumvenientium (Labani et filiorum ejus)
illum affuit illi; » *septimo*, Joseph, vers. 13: « Hæc
venditum justum non dereliquit, sed a peccatori-
bus liberavit cum: descenditque cum illo in fo-
veam, et in vinculis non dereliquit enrn, donec
afferret illi sceptrum regni; » *octavo*, Hebræorum,
vers. 15: « Hæc populum justum liberavit a natio-
nibus (Ægyptiis), quæ illum deprimebant. Intravit
in animam servi Dei (Mosis), et stetit contra reges
horrendos in portentis et signis. Et reddidit justis
mercedem laborum (spoliando Ægyptum), et de-
duxit illos in via mirabili: et fuit illis in velamento
diei, et in luce stellarum per noctem: transtulit
illos per mare Rubrum, » etc.

Vis exempla Christianorum? Alfonsos Arago-
ni® rex potenlissimus, teste Panormitano lib. III «brilli*
De gestis ejusdem, rogatus quomodo tot partis re- ooru**
gnis opibusque privari, et ad paupertatem re-
digi posset, respondit: « Si venderetur sapien-
tia; illam enim omnibus opibus præferrem et
emerem. » Vere enim a nescit homo pretium
ejus, « ut ait Job », nec invenitur in terra sua-
viter viventium. » Idem sciscitanti quo nomine
sapientiam decorandam censeret, dixit: « Eam
ego existimo Dei filiam, ac solam rerum omnium
esse immortalem, solique homini inter animan-
tia datam. »

Constantinus imperator orat, *ad cadum Sanet.*
cap. xxv: « Hæc, ait, coelestis plane et divina
sapientia est, ut pati malimus injuriam quam Li-
cere, et damnum potius accipere quam inferre
parati simus. » Ita enim vincimus hostes omnes,
et pacem cum Deo et hominibus, atque gaudium
animi conservamus, uli nos docuit Christus et
apostoli, tam exemplo quam verbo.

Vis exempla gentilium? Cicero, in libro *De Fi-* Kianph
nibus, docet sapientiam esse hominis custodem hum†
et procreatricem. Alius a *sapientes* vocabat *Prome-*
theos. Ignis enim Promethei doctrina est, qua
remota ex homine truncus; et addita, e trunco
redditur homo; » Lucretius, lib. II:

Nil dulcius est, bene quam munita tenere
Edita, doctrina sapientum, templa serena:
Despicere unde queas alios, pissiuique vide®
En ne, atque vjam p.ihnks «patere vilæ.

Juvenalis : «Nullum minien abest, si sit prudentia. » Alnis : « Una csl recte gubernandi ars, einc qua nec regere quis potest, ncc regi, prudentia. »

Regina Saba venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, caque audita dixit: a Beati viri tui, qui stant coram te semper, et audiunt sapientiam tuam. Sit Dominus Deus tuus b- n dictus, cui complacuisti, et posuit te super thronum braci, eo quod dilexerit Dominus Israel in sempiternum, » III Reg. X, 8.

Porro sapientiam hanc non esse inanem speculationem, sed in timore Dei et custodia legum ejus consistere docet Psaltes, Psalms. cx, 10 : « Initium sapientiae timor Domini; » et Job cap. xxxmii, 28 : « Timor Domini, ipsa est sapientia; » et *Ecdi.* cap. i, 20 : a Plenitudo sapientia est timere Deum; » et Eccles. cap. xii, 13 : « Deum time, et mandata ejus observa : hoc est enim omnis homo. Si hoc est omnis homo, » ergo, inquit S. Bernardus, « absque hoc nihil est homo ; » nec homo est, sedant saxum aut bestia. Et Moses, *Deuteron.* iv, 6 : « Hæc est vestra sapientia, et intellectus coram populis, ut audientes dicant : En populus sapiens et intelligens, gens magna. Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. » Denique, *Sapient.* vi, 18 : «Initium enim illius (sapientia) verissima est disciplina concupiscentia; concupiscentia ergo disciplines dilectio est; et dilectio custodia legum illius est; custoditio autem legum consummatio incorruptionisest; incorruptio autem facit proximum esso Deo. »

15. Quis invenit locum ejus? — scilicet sapientie discipline? : patet ex anteccd. et seq. Docet veram sapientiam quæ homines beat, nulla arte aut ingenio inveniri, nulla potentia acquiri posse, sed in Deo quasi in suo fonte quærendam esse, ab eoque postulandam. Simili modo, ait Job cap. XXXVIII, 36 : « Quis posuit in visceribus hominis sapientiam? vel quis dedit gallo (hebraico tasseau, quod Arias vertit, *contemplationi* : alii, *intellectui*) intelligentiam? » Et Jacobus, cap. i, 5 : a Si quis indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus ailiuonier. »

16. Ubi sunt principes, — *q. d.* Quid contulit principibus principatus, pompa et gloria? ulique parum vanitatis, sed nihil voritatis. hæc enim eis sapientiam conferro non potuerunt.

17. Qui in avibus coeli ludunt. — Grace *guzxl-CcTTK*, id est *illudunt*, dum eas cantu, esca aut reti decipiunt, capiunt, et postea eis ad cantum et recreationem abutuntur. Unde Vatablus vertit : *Qui aves cadi ludos faciunt. Secundo*, reple Noster Vincentius Begins, *Evangelic. dilucidat*, lib. IV, cap. xiv : *Ludere*, inquit, est quasi ludendo aliquid facere, id est sine difficultate, ut Proverò, vin, 30 : « Cum co eram cuncta componens, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbo ter-

rarum. » Ergo *ludere in avibus cadi*, est adeo potentem et imperiosum esse, ut videatur quis non modo in bestias, sed et in aves cadi pro arbitratu dominari; unde Nabuchodonosor dicitur imperasse avibus coeli, *Daniel.* iv, 18 (1).

18. Qui argentum fabricant. — Argentum, inquit Maldonatus, fabricare, est non modo argentum conflare, sed etiam quibusvis modis et artibus corradere, et varias rationes excogitare inveniende pecunia?, id est ut eam excudere quodammodo videantur. Pro de argentum fabricant, qui e suis venis et mineribus illud liquando et contundendo confirmant, efformatumque recondunt: quo id est regum et principum.

Nec est inventio operum illorum, — supple, numeri aut termini, non est invenire numerum aut terminum excellentium operum illorum. Aliiter Maldonatus et Vincentius Regius, *q. d.* Nihil lucu percipiunt ex operibus suis; enim aut id est *inventio*, lacrum et emolumentum significat; quia quod invenimus in lucro ponimus, ut *Ecdi.* xx, 9 : « Est inventio in detrimentum », id est lucrum damnosum; et Prol. eJ cap. XXIX, 4 : « Multi quasi inventionem, » id est a quasi lucrum, æstimaverunt feenus; » et vers. 7 : « Computabit illud quasi inventionem, » id est in lucris ponet. *Tertio*, alii, *q. d.* Non est invenire, id est comprehendere opera illorum. *Quarto*, alii, *q. d.* Opera eorum pereunt, ita ut non inveniantur amplius. *Quinto*, alii, *q. d.* a Non est inventio, » id est nullus est finis operum illorum, scilicet congerendi auri et opum. Tertius sensus et primus sunt planissimi, apteque respondent ei quod præcessit : « Non est finis acquisitionis eorum, » *q. d.* Quid prodest principibus, quod non solum hominibus, sed et bestiis dominantur? quod in avibus cadi ludant? etc., cum sapientia careant, nec eam consequi possint; ibi enim eam quærunt ubi non est. Est enim non in auro et pompa, sed in Deo quasi insuo fonte quærenda, et ab eo postulanda : ideo principes olim famosi exterminati sunt, et ad inferos descenderunt.

19. Ad inferos descenderunt. — Talis fuit Balv^n. it sasar rex Chaldaeorum potentissimus, cujus miserabilem casum et descensum instar Luciferi describit Isaias, cap. xrr, 4 et seq., et Daniel, cap. v, Item rex Tyri, cujus casum describit Ezechiel cap. xxvii, et Pharaon, cujus demersionem in mare et abyssum describit Moses, *Exod.* cap. xiv, et alter Pharaon, cujus stragem describit Ezechiel, cap. XXIX (2).

(1) Notandum reges Orientales olim ut naturæ totius dominos iuberi voluisse, et imperium tam in animantia quam in lumine exercere gloriosos fuisse.

(2) « Et alii loco eorum successerunt. » Hæc enim doctrina sæpe est in Scriptura, maximeque apud Jobum, qua mutatio regnorum ac potestatum, et quædam successio divinitus facta demonstratur. Neque enim sunt ita stabiles divitiæ atque opes, ut certos eosdemque possessores semper babeant (Badvellus.)

Vertió. 20. JcvTXrs, — *q. d.* Qui loco patrum surrexerunt juvenes, lucem hujus vit® aspexerunt, aeros et animosi vixerunt, vel ctiamnum vivunt *t terra, sed viam* sapienti®, æque ut parentes, ignorarunt, *q. d.* Nati sunt juvenes qui illis succederent, et opes omnes quas collegerant dilapidarent. Ita Vatablus et Maldonatus.

h. 22. Nox est audita ix tkrba Ciiixaan. — Nota : Chananæi, scilicet Phœnices, uti Tyrii, nauticæ et mercaturæ erant addicti, ejusque scientissimi : hinc et primi inter gentiles litteras invenerunt. Audi Eusebium lib. I *Prarpar.* vn: «Janlus, inn-n*. quit, Phœnix primus elementa litterarum conrnt ni- scripsit, primus naves construxit, primique Phce- niees herbarum vires ad medicinam invenerunt.» El Lucanus lib. III :

Phœnice» primi (famae si creditur) ansi
Mansuram rudibus vorem Tonnare ligurii.

In Tremen. — Erat metropolis Idumææ, ita dicta a Theman *filio* Eliphaz, filii Esau, *Genes.* XXXVI, H et Í5. Per Theman totam Iduinæam infclligit. Est synecdoche, *q. d.* Esto Chananæi et Idumæi visi sint sapientissimi in re nautica, in mercimoniis, in parabolis et fabulis rerum naturalium; tamen veram sapientiam quæ animam sanctificat, et ad salutem ac beatitudinem perducit, ignorarunt : licet enim S. Job ejusque amici eam cognoverint, tamen eam non aChinanœis vel Idumæis, sed a Deo; non a terra, sed c coelo ncccperunl : illa enim « desursum est, descendens a Putre luminum, » *Jacob*, i, 17.

Nota hic antiquitatem gymnasiorum et academi- arum. Nam tempore Mosis et Josué Cariat-Sepber, id *est urbs litterarum*, dicta est academia Palæstinæ, *Josu.* xv, 15. Sic Theman fuit academia Idumææ, Thecua Chananœæ; unde vocatur *mater in Israel.* II /lff/. XX, 19, et ex illa prodiit mulier illa sapiens Thccuitis, quæ Absalonem Davidi reconciliavit, It *Peg.* xiv, 2. Sic Ægypti academi®erant Memphis, Ikliopolis, Alexandria; uti Heliades Athenre. Vide Middendorpium lib. *De Academiis.*

23. Filii quoque Agar. — qui quasi filii Abrahæ sapientiam venditabant, sed mundanam : erant enim negotiatores mercium, et mercandi ac fallendi subinde peritissimi.

Negotiatores terra. — Corrige cum Romanis et Græcis, *negotiatores Merrlue*; nomen est loci : fort'* Mcrrha est Maara Sidoniorum, de qua Josué, sin, 4; hi enim præcipui erant mercatores, a quibus Tyrii sunt orti.

Fabulatores, — qui fabulas, uti metamorphoses Jovis, hominum, animalium narrant; vel, ut Theodoretus, qui per sc symbola et parabolas sua tradunt : sic enim Æsopus per fabulas mores hominum informavit. Sic sive fabularum scriplores vel interpretes, olim philosophi, imo theologi habebantur, a quibus nata est theologia id est *fabulosa*, de qua Fulgentius librum

scripsit, ejusque meminit S. Augustinus, Hb. Vt *Ve CMtat.* cap. v, et Eusebius lib. III *Ve Prirpar.* cap. ii, *q. d.* « Narraverunt mihi iniqui fabulationes : sed non ut lex tua, » *Psalm*, cxvm, 85.

Exquisite prudentia et intelligentia, — naturalis et inundan®, supple, exstiterunt, fueruntque celebres et famosi : sed tamen viam ver® et divin® sapienti® nescierunt.

24. O Israel ! — Postquam ostendit sapientiam non fuisse inventam in Chanaan, nec in Theman, nec apud alios gentiles; nunc convertit sermonem ad Israelitas, ut cos doceat quantas Deo gratia» agerc debeant, quod ipsi soli ex omnibus gentibus hauc sapientiam per Dei legem et prophetas adepti sint, quamque eam excolere, et juxta eam vivere et conversari debeant.

Quam magna est domus Dei. — Per domum Dei non intelligit templum Hierosolymitanum, ut vult Hugo; non etiam cælum tantum, ut vult Lyranus, nec enim in templo aut coelo fuerunt gigantes; templum etiam suum habuit finem, quorum ulrumque hic do domo Dei negatur. Domus ergo Dei hic est totus mundus. Ita S. Ambrosius lib. r**;(lr)'rt VI *Ilexam.* m, et alii; nam, ul ait Diogenes apud Plutarchum in fine lib. *De Tranquillitate animi* : a Mundus est fanum quoddam sanctissimum et Mandu Deo dignum. » Et Thales Milesius rogatus : « Quid omnium esset pulcherrimum? » respondit : « Mundus : est enim opus Dei, quo nihil est pulchrius. » swo. Ita Laertius lib. I, *q. d.* Sapientia nec visa est in Chanaan, nec in Theman, quæ regiones hominibus visæ sunt sapientissimæ, nec usquam in toto mundo, qui domus est Dei, reperitur : imo nec apud gigantes bellicosissimos, nec in coelo, nec ultra mare, ut sequitur vers. 26, 29, 30; sed t intum apud Deum mundi opificem, et ductorem aedoctorem, ut dicitur vers. 32. Deus enim est sapientia increata, qui terram, animalia el stellas creavit, et creata gubernat in sapientia, ut dicitur vers. 33 et 34, quique hanc sapientiam in parvo mundi angulo collocavit, cum eam solis peno Judæis olim communicavit : nunc vero per Christum omnibus gentibus camdem communicat, et per totum mundum dispergit, ut dicitur vers. 37 et 38.

IJinc, *secundo*, tacite hic insinuat Propheta locum, fontem et iter sapienti® esse, si ascendasa mundo qui domus est Dei, ad Deuin ipsum, id est si ascendas a creaturis ad Creatorem. Datur enim sapientia illis qui Deum totius mundi, qui nobis immensus videtur, quasi domus suæ præsidem et patremfamilias agnoscunt el colunt; quique Dei magnitudinem et pulchritudinem metiuntur ex magnitudine et pulchritudine mundi, et maxime coeli, ubi thronus est glori® Dei, et Increditas sapientium sanctorum ejus; coruin, inquam, qui non in terra reptant, sed super solem in coelo cum Deo et angelis versantur, terram exilem despiciunt, et coelum immensum affectant. Sapienter Demonax, cum quidam exquiro-

rant an mundus cs*ot animatus? et rursus, an globosus? ¶ Vos, inquit, de mundo solliciti estis, at vestram ipsorum immunditiem non curatis. » Ha referi Antonius in *Melissa*, part. ¶I, serm. 77. Et S. Augustinus in *Sententiis*, num. 73 • a Mirabilis, ait, est fabrica mundi, sed mirabilior fabricator. El malo occupatur creatis, qui a Creatore discedit; cui si inhirscribit, inferiora calcabit, no, quod diluxerit contra naturam, convertatur in pœnam. »

25. Magnus est, et non iiadet finem, — *q. d.* Locus possessionis Dei, do quo processif, immensus est, nec babel terminum. Dices, quomodo mundus dici potest immensus, cum sit creatus el finitus? Respondet Theodorctus, Baruch loqui de loco non materiali, sed spirituali sanctorum, qui est ipso Deus : non enim, inquit, loquitur de finita aliqua possessione, sed de infindi boni possessione, quæ est ipso Deus. Huc accedit Noster Chrislophorus Gillius, lib. 11, tract. 9 *De Immen*sitate Dei*, cap. xvi, ubi domum hanc, et locum Dei interpretatur immensitatem et ubiquilat om Dei : locus enim quasi Dei est ubique. Hinc sicut Deus est immensus, ita el locus ejus e-l immensiis : nam supra cœlos per immensa illa vacui spatia porrigit se Dei immensa substantia. Verum hic locus Dei potius symbolicus est, quam proprius et litteralis; litteralis enim est mundus : hic enim est « locus possessionis ejus, » ipsaque possessio Dei; unde sequitur: «Ibi fuerunt gigantes : » hi enim fuerunt in mundo, non in Deo, nec in spatiis vacuis supra cœlum.

Fateor tamen Baruch ad hunc locum Dei symbolicum quoque respicere : ex mundo enim quasi loco creato Dei vastissimo, colligit Dei creatoris et possessoris mundi vastitatem et immensitatem. Unda S. Augustinus, lib. III *Contra Maxim.* cap. ull., hinc colligit contra Arianos, Filium Dei esso immensum; est enim argumentum petitum ab analogia et proportionem, *q. d.* Si mundus est tantus, el pene immensus, quantus quamque immensus debet esso ipso mundi Creator et Dominus?

Mundus ergo vocatur *immensus*, quia maximus est el capacissimus per hyperbolon.

Pro quo nota : Terræ el maris ingens vastitas patui ex tot regnis et insulis in tabulis geographicis, cl ex eo quod docent mathematici, nina-b lum sive circulum terne sub irquatorc, ubi maximus est, esso 22300 milliari um.

Cieli vero (piaula sil amplitudo liquet pròno, ex » tm* co quod , ut el Alphraganus cl communiter as-f Ironomi docent, stella quævis fixa sexlæ et infili .o: nue. magnitudinis (distinguunt enim eas in sex l,l magnitudinum differentias) totam teine magni-Vici ludinom contineat decies el octies; primæ vero unno et fiummæ magnitudinis eamdem contineat een-d cri fies cl septies.

s h Jo- *Secundo*, ex eo quod globus terræ, respectu tir-Tœnaesi mauicnli, sit instar puncti. Quocirca Diogenes di-

cebat « cœlum esse sphæram volubilem et tectum prmeiwx immensum. » "Xi*"

T>rho, ex eo quod convexum firmamenti con-Ttrtio. ducat In suo gyro milliones mille et septemdecim sulla cum dimidio. Undescquilur, quod punctum quodlibel in /equatore positum, sive stella quælibet ©maai in fpqiiinoctiali, conficiat suo motu et circula-*2 tione singulis horis milliaria quadragies bis mil-lena millia, 398 millia et 437, hoc est milliones num, ri 42, cl insuper tertiam partem millionis, hoc e s t>nb tantum quantum eques 40 milliaria quotidie conficiens, posset 2904 annis conficere. Una ergo hora quœlibel stella sub æquinocliali conficit bis mulles ambitum terne : sol vero una hora percurrit unum millionem cl centum quadraginta millia milli ar lum, hoc est terne ambitum quinquagies.

Quarto, ex eo quod sol quatuor milliombus 0Qlrt*-milliarium distet a terra, ita ut si e terra recta uorSb ascenderes ad solem, deberes conficere quadra- Itamtas pies o ntena millia milliorum : millio enim sunt decies cenlena millia. Firmamentum vero distat Fimi-a terra 80 milliombus milli ar ium cum medio, ita ®tnt«a ut si a terra ascenderes ad concavum firmamenti, deberes conficere 80 milliones cum medio. Jam hu da- vero eadem est distantia a concavo firmamenti uta ur- ad ejus convexum : spissitudo enim firmamenti Spç,\n- est 80 millionum. Unde sequitur quod, si lapis doima-molaris a convexo firmamenti caderet, opus ei esset 92 annis ut terram attingeret, etiamsi sin- uoc^, gulis horis caderet ad 200 milliaria : nec enim Upii amplius posset.

Quinto, ex eo quod totus mundus intra conca-vum firmamenti contentus, si conferatur ad glo- « finni-bum e terra ctaqua conflatum,eamdem propor-tionein habeat, quam ad unum vel unitatem ha-bent myriadum 11 millia el 623 myriades. Myria-dem voco mille milliones, millio sunt decies cen-tena millia, ut dixi. Quocirca Ptolemæus mathe-maticorum princeps, qui floruit sub Adnano im-peratore anno Domini 130, lib. I *Almagesti* vi, doc-et terra I esso punctum respectu firmamenti, sive cœli stellati, idque tribus rationibus mathe-maticis evidenter demonstrat. *Prima* est, quod si terra esset ali ujus quantitatis respectu firma-menti, non contingeret medietatem cœli videri. Rursum, oculus existens in centro terræ, videret medietatem cœli : sed idem existens in superficie terra? videt eamdem medietatem : ergo insensi-bilis Cbt quantitas terrv quæ usi a buperficie ad centrum, et per consequens quantitas totius ter-ræ insensibilis est respectu firmamenti. *Secunda*, ceinimus quotidie extremas umbras gnomonum in horologiis, aliorumque corporum ita unifor-miter el regulariter incedere, motuique solis con-formari, ac si in ceutro terræ extremitates gno-monum illorum, sive corporum essent colloca-ta?. Ergo gnomen seu stylus quicumque in super-ficie terræ posdus, non discrepat a centro mundi sensibiliter : quia sol et circa mundi centrum, et circa hujusmodi stylum uniformi motu incedi^

hoc enim fieri non posset, si notabiliter stylus a centro mundi distaret. *Tertia*, in omnibus terræ partibus, sive climatibus, eodem tempore a variis astronomi magnitudo et distantia unius ejusdeinque *stcllæ*, v. g. martis, eadem semper est deprehensa. Ergo nullus terræ locus ab alio, respectu unius ejusdi mque puncti coelestis, differt *sensibiliter*. Rursum, cædcm steli® non majores, sed æquales apparent juxta horizonte® posile, ubi dimidium terræ inter oculum et stellam interjicitur, ac posit® in medio cœli, ubi nil terræ interjicitur. Signum ergo est terram nihil hic augere, et esse insensibilem.

Serb, cx eo quod mullo minor sit proportio totius mundi intra concavum firmamenti contenti, ad complexuih cœli einpyrei, quam sit globi terræ et aquæ ad firmamentum.

Septimo, *Septimo*, quia cx didis sequitur quod, si bis 4-00 a». miÖe annis viveres, et quotidie directe in altum ascenderescenlum milliaria, idque continuo, post veoiret « bis mille annos necdum pervenires ad concavum Qm firmamenti. Rursum post alios bis mille annos in^ñ sT. recta ascendens et conficiens quotidie centum miliniffirmti, liaríá, non pervenires a concavo firmamenti ad à? W 8tW convexum : inde vero ad empyreum tenderei longe major est distantia.

*d een Ilæc et plura docet P. Christophorus Clavius in ten rflib *Spiier*(l cx communi mathematicorum sententiã, luna, quibus uti et aliis in sua arte credendum est. Itenunc, mortales, ambite prædia, domos, villas, regna, el punctum hoc in infinita puncta discerpitate. Nimirum hoc puncto luditis cœlum : hoc instanti a vobis luditur Æternitas. Sapientius Cicero : « Quid ei potest videri magnum in rebus humanis, cui æternitas omnis, totiusque mundi nola sit magnitudo?» Idem in *Somnio Scipionis* : «Ipsa terra ita mihi parva visa est, ul me imperii nostri, quo quasi punctum ejus attingimus, pœnileret : quam cum magis intuerer, quæso, inquit Africanus, quousque humi defixa tua mens erit? nonne aspicias quæ in templa veneris.» Et inferius : «Sentio, inquit, te sedem etiam nunc hominum contemplari, ac domum : qu® si libi parva, ul est, ita videtur, hæc cœlestia semper speciato, illa humana contemnito.» Hinc Horatius docet in rebus humanis nil esse admirandum, quia nil magnum :

Nil adminri, prope res est una, Numici,
Solaque, quæ possit facere el servare beatum.

Et Ptolemaeus, ut habetur in *Præfat. Almagesti*, dictitabat non esse mirandum si regna ab uno in alium transferantur : «Ille, inquit, inter homines altiorol mundo, qui non curat in cujus manu sii mundus, n Quocirca Plotinus, lib. Ili, a viro probo et sapiente exigit oblivionem rcrum inferiorum et terrenarum, ul dunlaxat memor sit alUsimarum et divinarum.

Predare Seneca, lib. I *Natur*. Qiïæst. in ProæBUu : < Vuuelum est, inquit, in quo navigatis, in

quo bellatis, in quo regna disponitis ! sursum ingentia spatia sunt. » Item : « Hoc est punctum quod inter gentes ferro et igni dividitur : o quam ridiculi sunt hominum termini ! » Deinde cum formicis homines conferens : a Cum te, ait, in illa vere magna sustuleris, quoties videbis exercitus subreclis ire vexillis, dices : It nigrum campis agmen. Formicarum iste discursuscst, in angusto laborantium.» Boetius vero, lib. II *De Consolatione*, « terram » non solum punctum, sed «punctum puncti » appellat. Terra enim tota punctum est respectu cœli : hujus terræ quam exigua portio est illa quam possidemus! sane ex puncto punctum decerpimus el occupamus. «In hoc ergo, inquit, minimo quodam puncti puncto conclusi, de pervulganda fama, de proferendo nomine cogitatis?» Tam parvus est vicus orbis terrarum, si cœlo conferatur.

Quare merito S. Ludovicus episcopus Tolosanus, Caroli Sicili® regis filius, regnum terrenum vocabat *splendidam servitutem* : « Si domum , urrt inquit, ac paternum regnum contemplor, parvum id est, contemplanti ingentia illa spatia quæ sursum sunt; in quorum possessionem animus tudite, admittitur, si se homo erexerit super se.» Et S. Fulgentius visa Romana magnificentia : «Quam speciosa, inquit, est Jerusalem cœlestis, si ita fulget Roma terrestris, et si in hoc sæculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, quænam præstabilur sanctis diligentibus veritatem?» Et Porphyrians, Gaz® episcopus, videns Theodosii imperatoris infantem cum tanta pompa baptizari : «Si ea, inquit, quæ paulo post evanescent tantum gloriæ splendorem habent, quantum habitura sunt cœlestia, quæ parala sunt sanctis et electis Dei?» Denique hinc S. Ambrosius, lib. VI *Heram.*, ostendit pauperem æque felicem esse ac divitem : quia ei, inquit, communis est hæc domus amplissima, scilicet mundus, et communis fax, scilicet sol, communes steli® quasi tapetes, communis aer, communis aqua, etc.

27. Non nos elegit Dominus. — Deus enim non staturam, non robur, non numerum, sed mores eligit; imo in prima vocatione ad fidem el gratiam mores non eligit, sed eligendo cos facit et format bonos. Hoc est quod ail Moses, *Deuteron*. vu, G : «Te elegit Dominus, ut sis ci populus peculiaris de cunctis populis qui sunt super terram. Non quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis junctus est Dominus, cl elegii vos, cum omnibus silis populis pauciores. »

29. Quis ascendit, — *q. d.* Ab homine nusquam Ven SL nec in cœlo, nec in terra inveniri potest sapientia, sed lanium apud Deum qui est fons et pelagus sapienti® : cum ergo divina el cœlestis sil sapientia, nemo potest eam scire nisi Deo reveñanle, sicut ipse revelavit eam olim Judæis per Moscn et prophetas, quibus proinde facilis et ad manum fuit hæc sapientia, ut dicitur *Deuter*. cap. xxx, II , atque ut camdcin plenius cl clarius doceret, ad

dos tandem et carnem nostram descendit factus homo, ut ait vers. ult.

r /• Sic poetæ fingunt Prometheum, cum lux orbi
! '^j'decsscl, facem suam in coelo accendi-se, caque
orbi lumen præbuisse. Per facem enim hanc et
lumen, significarunt sapientiam a Deo in terras
demissam, eam illuminasse, et docuisse viam sa-
lutis. Vide *Job.* xxvm, 12 et seq.

Tu». 30. 30. ArrutlT illam süPEft (id est potius quam)
aurum electum. — Sapientia enim est margarita
pretiosa, pro qua sapiens mercator mare trans-
fretabit, ut eam sibi comparet, imo opes omnia-
que sua pro ea dabit : ipsa enim omne pretium
superat, ut ait *Job*, cap. xxvm, 15, et Salomon,
Proverb, cap. m, 15.

Ven. ai. 31. Neque qui exquirat semitas ejus. — Grece
est, non *esi qui animo comprehendat semitam ejus*.

Ven. 31. 32. Sed qui scit universa. — *q. d.* Solus Deus, qui
est ipsa sapientia a-lerna et increata, eam in-
venit, et cui vult communicat. Nota : Deus ab
ffilerno habuit innatam quasi sibi sapientiam in-
crecatam, tunique ex ea adinvenit et elicuit crea-
tam dandam creaturis, de qua hic loquitur Ba-
ruch.

Præparavit (id est *firmavit*) (hoc enim est he-
bræum pðron) terram, — ut duret ækrno tem-
pore, id est semper.

T»r». 33. 33. Qui emittit lumen, et vadit. — « Qui solem
suum oriri facit super bonos et malos, » *Matth.*
cap. v, 45.

Et ouedit illi in tremore, — id est statina, ce-
lerrime et ad nutum, ac si summa humilitate et
tremore Deum et Dominum suum agnosceret. Est
catachresis poetica.

Ver». 34. 34. In custodiis suis, — in suis stationibus et
locis a Deo designatis. Est metaphora ab excubiis
militum : stellai enim sunt militia cœli et milites
Dei.

Et lætati.e sunt. — Id est fulserunt, vel prompte
et alacriter Deo obedierunt, tam in lucendo quam
gyrando, quin et miraculose ad Dei nutum se
sistendo, vel lumen et iter reflectendo, uti con-
tingit sub Josué.

Ven. 35. 35. Dixerunt, — non verbo, sed facto : est enim
hic continua prosopopœia. Simili utitur *Iob*, cap.
xxxviii, 35 : « Numquid mittes fulgura, et ibunt,
et revertentia dicent tibi : Ad-mmus? »

Ven. 35. 35. Adversus iam. — Græce, ai-ñ», *ad eum*,
id est qui ei, scilicet Deo, comparetur.

vrn. 37. 37. lite ADiNviNir. — Conclusio est totius dis-
cursus, scilicet Deum esse a quo sapientia peten-
da et requirenda sit.

Et IRIDIDIT ILLAM JACOR PUERO SUO, — scilicet
cum Jacobæis dedit legem per Mosen in Sina,
cumque eos docuit viam salutis per Isaiam alios-
que prophetas.

Vu*. 38. 38. Post huc in terris visus est, — scilicet in
Sino, quando in nube apparens Ilebnebris dedit le-
gem, et quando cum cis, prisciiim cum Mose,
per 10 annos in deserto est conversatus, collo-

quens cum eo familiariter, nunc in columna ignis
et nubis, nunc in tabernaculo. Ita aliqui apud
Lyranum. Unde ex Græco verti potest, « hæc, »
scilicet sapientia, vel via discipline, id est lex
Dei, < visa est in terris, » scilicet in monte
Sina. Sed respondeo : « In terris visus est, »
scilicet Deus, qui est ipsa sapientia, dum carnem
induit, et cum hominibus per triginta tres annos
conversatus est : « visus est, » id est nascetur et
videbitur : « conversatus est, » id est conversab-
itur : loquitur enim prophetice. Ita Theodoretus
Hugo, Lyranus, Dionysius hic : item Tertullianus
lib. *Contra Ptaxeam*, cap. vi; Cyprianus, *Jib.* I.
Contra dudaos, cap. v; Chrysoslomos, *bomil.* i
in Matfh.; Athanasius, *Quæst.* XXXVT *ad Antioch.*;
Eusebius, lib. VI *Danonstr.* cap. xix; Ambrosius,
lib. I *De fule n*; Hilarius, lib. V *De Trinitate* in fine;
Nazianzenus, orat. 4 *De Thcolojia* : Augustinus,
lib. XVIII *De Cicrt.* xxxm, Cyrillus. X *Contra*
Julian.; Basilius, lib. IV *Contra Eunom.*, Bernardus ;
serm. 13 *in Cant*, et alii, qui hinc contra Arónos
docent Christum Filium Dei esse verum Deum,
unumque cum Paire. Unde ait : « Post hæc, » id
est post legem veterem datam Israeli in Sina.

Ubi nota : In incarnatione tam arcta fuit unio Unto et
Dei cum homine in Christo, ut viso hoc homine, c'Ci'“? *
puta Jesu, vere Deus videri diceretur, et hoc ho- idj03u-
niine inter homines ambulante et conversante, tam ta
vere Deus ipse ambulare et conversari cum ho-
minibus dici posset; adeoque eundem hominem
digito demonstrantes, vere dicere posemus : Hic
est Deus noster, ul ail hic Baruch. Per incarna-
tionem enim deitas et humanitas ita unita sunt in
una hypostasi, ut ipsa» idiomala et altr buta mu-
tina sibi invicem communicarint, tamque dici
possit quod Deus sit natus, visus, passus, cruci-
fixus, mortuus; qtiām quod hic homo, puta Je-
sus, sit filius Dei, homousios Patri, æternus, im-
mensus, etc. Vox *nim *hic homo*, et vox Deus, in E» noi-
Christo unam eandemque hyposlasin significant, uu i y
scilicet Verbi et Filii Dei, quæ ulramque naturam, pojluift.
divinam scilicet et humanam, sustentavit, cui
proiude omnia attributa et actiones, æque ac pas-
siones tam humanitatis quam divinitatis compe-
tunt, vereque attribuuntur. Vide hic quanta \$;t
concordia et parilitas Prophetæ cum Evangelista
S. Joanne; quod enim Propheta hic futurum prae-
dicit : • Post hæc iu terris visus est, et cum homi-
nibus conversatus est ; u hoc Evangelista facium
narrat, aitque : a Verbum caro facium est, et ha-
bitavit in nobis : et vidimus gloriam ejus, glo-
riam quasi unigeniti a Patre. » Unde patet contra
Judæos Messiam vere esse Deum, non merum ho-
minem.

Tertio, a Castro et Lyranus utrumque sensum
jam datum conjungunt, </ d. Postquam Deus, id
2st Dei Filius, adinvenit ab æterno sapientiam et
viam disciplina* (est enim ipse verbum, sapien-
tia et idea Patris (eterni), in terris visus est ; quia
Filius Dei passim in Veteri Testamento Patribus

apparuit, puta angelus corpus humanum assumens, in coque apparens gerebat personam Filii Dei quandoque incarnandi. Sic ergo Filius Dei vinis est Jacobo palriorchm, vel Jacobo, id est posteris Jacobi, scilicet Mosi et Hebrais, praesertim cum in Sina cis dedit legem : de ea enim agit in anfeced. et seqq. Deinde plane et perfecte in veniate quæ veteri illo typo in Sina adumbrabatur, visus est corporaliter in terra, cum de Virgine natus cum hominibus conversatus est. Sed riposi /aw, scilicet postquam « adinvenit viam discipline, et tradidit illam Jacob puero suo, » ut processit, priorem sensum excludit; et solum secundum sensum Patrum, qui de Christo est; patitur, cumque exposcit; nlioqui græcurn Tc/Tc, id est *post hoc*, scilicet postquam adinvenit viam disciplinée, utrumque sensum aliquatenus admittit, magis tamen secundam; ri enim *post hoc* totum versum *præcedentcm referro* videtur, q. d. « Postquam adinvenit viam disciplina, et tradidit illam Jacob puero suo, » in tenis visus est (t).

Pulchre S. Bernardus, serm. 2 De *Cana Domini* : « Ut invisibilis, inquit, videretur a nobis, ut immortalis moreretur pro nobis, Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Habitavit hoc Verbum m nobis obrumbratum carne, quam pro nobis absumpsit ex nobis; Verbum in carne, sol

(4) Grullos non dubitat asserere hunc versus sensum esse ex illis quæ dixit a Christiano aliquo exscriptore ad' dita. Sed præterquam quod hunc versum in omnibus codicibus manuscripts el in omnibus versionibus Baruchi legimt^, idem versus respondet alteri sententi® ex JVor. vin, 30, 3t , et *Ecclt.* xxiv, 13, 14, el *Saptent*, ix, 10, 11. Porro quis omnia stimili hæc loca supposita esse arguat? Rationalist® vero interprets (et inter catholicos P. Huhigantius) genuinum hujus versum adulterare salagentes, ita vertunt: Tunc Deus velut in terris visus est, et cum hominibus conversatus est; ut pariter in sensu figurato dasapientia divina dicitor (*Prov.* vin, 31 ; Sn/>. ix. 11; *jtedi* h iv , 10-11.)Sed hicdiciturDeum homini apparuisse el cum illo conversatum fuisse, postquam dictum est illum populum Israellicum informasse per legem el prophetas. Ergo, ul recte concludit d'Allioli, apparitio et conversatio Dei inter homines hic dantur ul operationes diverrà el distinet®ab iis quibus Israclem docuit. Nam, ul bene nol.il Cilmetus, postquam sese Deus patriarchis exhibuit, legemque Israeli dedit, quid jam reliquum esM» poterat, preteiquam quod ipse inter homines descenderet, mediusque versaretur* Id porro incredibili clementia gesni, human® camis ct natur® exuviis indutus: «Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, n D<i a-lvcnlus, seu res elapsi prodicitur, prophetarum mor qui luturas res oui pretéritas memorant (5. Script. Curi. < *ompl*) Allunile si de Sapientia explices : Posé *hæc Sapientia in temí cita e*»(. et cum hominibus concertata *eit*, n i ad idem rediret, et imperii® tautologia; auctorem argueret. Qelcruin, preter unanimem Patrum el mt ipr tum confusum, habemus hic ipsos protestantes ventati v -tifuonimn reddentes his verbis :« Ego non dnbitn, inquit Badvellus, quin Christum Filium Dei in e n; r» velatum intelli it. Is enim est æterna Dei s&» pie- tia, prr quamomua creata sunt, que postea came i' ' Lt cum b ominibus est conversata, ab cisque visa ul

in nubo, rnel in cera, lumen in testa, cereus in lucerna. Sustinuit in assumpta carne incommoda nostra, sine peccato carnis portans in carne peccata nostra, ct hoc lotum non propter se, sed propter nos, ut redderet nos incolumes de infirmis, cohæredes de extraneis, liberos de servis. » Vide hic quam purus fuerit amor Christi in nos, qui sibi nihil, omnia nobis quæsivit, sine suo commodo, imo cum magno incommodo : lotum enim se pro nobis in vita et morte expendit et exhaustit. Redde amorem amor, purum puro.

Huc alludit S. Paulus, *liébr.* i, i, cum ait : Myit*. « Multifariam, multisquemodisolirn Deusloquen* " patribus in prophetis, novissimo locus est no- oliqui» bis in Filio. » Et *ad Til.* ni, 4, dicens : « Cum Ua* autem benignitas el humanitas (grace id est, *singularis* ille *erga homines amor*) apparuit Salvatoris nostri, etc., » et cap. il, II : « Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, et saecularia desideria, sobrie el juste, el pie vivamus in hoc sæculo, exspectantes beatam spem, ct adventum glorias magni Dei. » Ecco hæc est vera sapientia, quam ut nos doceret Christus, incarnatus est. Unde, l *Timoth.* in, 16, vocat hoc « magnum pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, n etc.

Preclare S. Cyprianus, serm. *De Ascensione i* < Quid amplius,ait, vis, o homo? prius dicebatur Deo : Tuus est homo; nunc dicitur homini : Tuus est Deus, n Ex quo optime concludit : «O homo ! sufficis tu Deo, sufficiat tibi Deus. » Undo S. Augustinus, serm. 26 *De Tempore*argumntatur : « Deus sequendus erat qui videri non poterat, homo sequendus non erat qui videri poterat : ut ergo haberet homo, el quem videret homo, ct quem sequeretur homo, Deus factus est homo. » Quare S. Leo, serm. l *De Nativit.* : « Agnosce, ait, o homo , dignitatem luam, et divin® consors factus natura, noli in veterem vilitatem degeneri conversatione redire. » MeritoS. Paulus, l *Corinth*, xvi, 22: a Si quis non amat, ait, Dominum Jesum Christum, sit anathema, » id est sit *a Deo separatus*. Et rationem reddit : *maranathaf* id est *Dominus noster venit, q. d.* Talis non potest excusari ullo modo, quia jam Dominus venit, summum nobis ostendens amorem æque ac humilitatem, docensque rcipsa omnem sapientiam, puta veram in Deum fidem, spem, charilalem, patientiam, religionem, misericordiam, zelum, orationem, mansuetudinem, sobrietatem, modestiam, justitiam, magnanimitatem, cæterasque virtutes, omnemque perfectionem vitæ Christian®. Unde ipse ait : a Ego sum via, veritas et vita: f ego sum lux mundi. Discite ame, quia mitis sum el humilis corde. Beati pauperes spiritu, beati mites, beati misericordes, beati qui esuriunt, beati pacifici, beati mundo corde, beati qui persecutionem patiuntur, » etc. i < O sapientes, o felices, qui hanc Christi sapien-

linm audiunt, hauriunt, gustant, ut dicant cum S/Paulo : « Vivo ego, jam non égo : vivit vero in mo Christus ; » et : « Non onim judicavi me sciro aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum, n l *Corinth*, cap. ii,2. Vere Poeta:

Si Christum nosis, nil est si actura nosis.
Bi Christum nosis, ml est si cœlcra nosis.

De talibus dici potest, quod do S. Paulo dixit Dionysius Areopagita, « in Paulo vivere vitam amatoriam. » Nam, ut idem ait l *Corinth*. xv, 48 : « Qualis terrenus (Adam), tales et terreni : et qualis cadesti», tales el coelestes» Igitur, sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cœleslis, p el *Ephcs*. iv, 23 : « Renovamini spirili! mentis vestra, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est injustitia, et sanctitate veritatis, p

CbriHui Christus enim talis est magister et doctor sa-
ur d°M- Pænliæ> HU1> ut dicitur *Actor*, cap. i, l , cœpit
ficaix prius facere, deinde docere. Quare nos christiaui
debemus tenere illud, *bat*. xxx, 20 : « Erunt oculi tui videntes præceptoicm tuum, et exsultare, «
ut ail Joel, cap. n, 23, a Domino Deo nostro, quia dedit nobis doctorem jussili®, p atque gaudere
quoties in Evangelio audimus : a Dixit Jesus discipulis suis ; » quin et invicem adhortari verbis,
Isai. cap. n, 3 : a Venito, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, el docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus; p
el cap. XXX, 21 : « Hæc est via, ambulate in ea; et non declinetis neque ad dexteram, neque ad sinistram. p Itaque Christus Chrislique sapientia el
vita est omne bonum nostrum. « Ergo, inquit S. Paulinus, *epist*. 4, illum amemus, quem amare debitum est : illum osculemur, quem osculari castitas est : illi subjiciamur, sub quo jacere, supra mundum stare est : propter illum dejiciamur, cui cadere resurrectio est : illi commoriamur, iu
quo vita est. p Rursum Christus non tantum verbis et exemplis, sed et gratia sua mentem illuminans^ et allectum inflammans nos docet. Undo ait Apostolus, l *Corinth*, cap. i, 30 : « Qui (Christus) factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, el redemptio, p

Cbriitw Christum ergo gestemus in oculis, in ore, in
, ' l aure, in corde. Ita Constantinus imperator Chri-
liiioore sti nomen duabus descriptum litteris initialibus,
n «rde. uti Deus ei in visione monstraverat, semper in
galea el in labaro gestabat, itaque ubique victor evasit. Vide Baronium anno Christi 312. Ita Dia-
conus illo el Martyr apud Eusebium, lib. \ *Hisor*., cap. i, nomino Sanctus, cum examinaretur de suo nomino, patria, familia, statu, non aliud respondebat, quam « Christianus sum; » el S. Biondina in tormentis dicens assidue : a Christiana sum , et apud nos nihil sceleris admittitur, p
summum dolorum levamen el consolationem sentiebat.

Denique vide hic, o Christiane, dignitatem

luam, tuique nomini*, et tum sapienti®. « Chi -
tianismus, • inquit Nyssenens, tract. De Pn/ ss. *Christiani*, a est imitatio natura divin®. » Si ergo Christianus es, Christum imitare, noli vacuum ferre nomen el inane, sed plenum, tanti mensuram nominis impio operibus nomine dignis: qui aliter facit nomen ementitur, simia Chrisii est, non Christianus. Dicat proinde Christianus : Mihi genus ab Jove summo, Filius Dei mens frater, meus doctor, meus pædagogus e.4 : divine ergo mihi vivendum est : angelus sim oportet ; nam ,
ut ait S. Petrus, *epist*. I, cap. n, 9; « Vos gen is electum, regale sacerdotium, gens sant la. pop i-
lus acquisitionis, n Denique cum Chri tus factus sit homo, ut nobiscum conversaretur, et nos familiariter cum eo versari, cogitari et colloqui discamus. Quisque sibi proponat et imprimai «pt-
ciein Christi vel nascentis, vel docentis, vel crucifixi, vel aliud agentis, scilicet illam, qua se facilius maei: pie ad amorem et p elatem moveri
pcr-enlfccil : atque per eam ad deitatis et Trinitatis contemplationem et venerationem transcendat. Ideo enim Christus humanitatis no tr.r fictus est particeps, ul nos divinitatis suæ tribueret es o
participes, ut dum vhibiliter Deum cog noscimus, per hunc in invisibilium amorem rapiamur.

Ita per 34 annos assidue versali est cum Christo B. Virgo, quanto fructu; quanto pietds, quanto amoris el dulcedinis sensu ? Ila S. Paulus : « Vivo, ait, jam non ego : vivit vero in me Christus. » El : « Mihi vivere Christus est, et mon lucrum. » Ila S. Magdalena per triginta annos in Bauma sua non aliud egit, quam versari cum Christo, ejus dicta, facta, beneficia sibi coffala, passionem et mortem recolendo, ac præ suavitate consolationum coelestium continenter lacrymando : quocirca Christus eam e cœlo visibili specie plus centies visitavit, el mire recreavit. Ha S. Hieronymus ul vivaciter sibi semper ob oculos poneret ChrMum, secessit in Bethlehem, ibiquo ad Christi presepe, eum nascentem, vagientem, lactentem assidue contemplans, vitam cum Christo jucundissimo et sanctissime transegit. Quocirca ipse scribens ad Eustochium : « Amemus, ait, nos Christum, ejusque semper qurr.unus amplexus, el facile videbitur omne difficile : breviam putabimus universa quæ longa kunt, et jaculo illius vulnerati per horarum momenta dicemus. Heu me, quia peregrinatio mea prolongata est. p Eustochium ergo, Paula, Melania, el nobilissimarum Romanarum virginum chorus S. Hieronymum in Bethlehem secutus est. Audiquibus verbis Paulad Eusto< hium eodem invitent M ircellam, *epist*. 17, apud S. Hieronymum : «Cum comitante Christo per Silo etBUhel, et cetera loca, iu quibus Eccltsiæ, quasi qmtdam victoriarum Domini erecta sunt vexilla, ad nostrum speluncam (Christi nascentis in Bethlehem) redierimus; canemus jugitor, crebro flebimus, indicienter orabimus, et vulnerate jaculo Salvatoris

in commune dicemus : Inveni quem quæsivit anima mea, tenebo eum, et non dimittam illum. »

Ita S. Edmundus Cantuariensis archiepiscopus adhuc puer cum Christo puero corporaliter sibi apparente, in schola familiariter versabatur, indegne tantus Ecclesiæ pressoi evasit. Ita S. Catharina Senensis cum Christo, quasi sponsa cum sponso jugiter tractabat, ab eoque et spineam coronam quam capiti impressit, et novum cor, novamque mentem *christiformem* accepit. Ita a puero versata fuit cum Christo S. Joanna regina : unde et pingitur cum puero Jesu qui porrigit ei annuitili), eoque eam sibi desponsat. Imaginis veio ejus ex *Vila* hæc est subscriptio : « B. Joan-

na sanctitate celebris tilia Ludovici XT, et uxor Ludovici XII, regum Francia*, chiassa Biluricensis, post diversas, etiam a puerilibus annis, a Filio Dei ejusquo sanctissima Matre acceptas revelationes, anno 1502, fundavit sanctissimum Ordinem ejusdem Deipara) Virginis Mariæ (Annuntiationis, unde el vulgo *Annuntiata* vocanlur, quæ in Francia et in Belgio, præsertim Lovanii el Antuerpia) valde florent) ab Alexandro VI et Julio II et Leone X pontificibus approbatum el confirmatum. Denique post mortem miraculis clara, migravit ad cadeslem suum sponsum Biturigis anno Domini 1504, ælalis sum auuum necdum quadragessimum ingressa. »

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit commendare et hortari suos ad sapientiam, eamque docet sitam esse tq Dei lege et cultu : id facit a vers. 1 usque ad 9. hide inducit Jerusalem quasi matrem lugentem (iliorum suorum captivitatem, quos consolatur spe liberationis a vers. 9 usque ad vers. 30. Exinde ad finem capitis Propheta consolatur ipsam Jerusalem, praedicens excidium Babylonis, et Judaeorum libertatem (1).

i. Ilie liber mandatorum Dei, et lex, quæ est in æternum : omnes qui tenent eam, pervenient ad vitam, qui autem dereliquerunt eam, in mortem. 2. Convertere, Jacob, el apprehende eam, ambula per viam ad splendorem ejus contra lumen ejus. 3. Ne tradas alteri gloriam tuam, et dignitatem tuam genti alienæ. 4. Beati sumus Israel : quia quæ Deo placent, ma^festa sunt nobis. 5. Animæquior esto, populus Dei, memorabilis Israel : 6. venumdati estis gentibus non in perditionem : sed propter quod in ira ad iracundiam provocastis Deum, traditi estis adversariis. 7. Exacerbastis enim eum qui fecit vos, Deum æternum, immolantes dæmoniis, et non Deo. 8. Obliti enim estis Deum, qui nutrit vos, et contristastis nutricem vestram Jerusalem. 9. Vidit enim iracundiam a Deo venientem vobis, et dixit : Audite, confines Sion, adduxitenim mihi Deus lucium magnum : 10. Vidi enim captivitatem populi mei, filiorum meorum, el filiarum, quam superduxit illis Æternus : l i. Nutrivi enim illos cum jucunditate : dimisi autem illos cum fletu et luctu. 12. Nemo gaudeat super me viduam, et desolatam : a mullis derelicta sum propter peccata filiorum meorum , quia declinaverunt a lege Dei. 13. Justitias autem ipsius nescierunt, nec ambulaverunt pervias mandatorum Dei, neque per semitas veritatis ejus cum justitia ingressi sunt. 14. Veniant confines Sion, ct memorentur captivitatem filiorum, et filiarum mearum, quam superduxit illis Æternus.

(1) Pr imo, a vers. 1 a<l 9, ut bene notat Cornelius, prosequitur Propheta inceptam commendationem sapientia* ab amplitudine ejusdem, omnes leges complectente, ct ad veram felicitatem ac gloriam perducente, 1-4; et iterum causam justam ostendit calamitatis eorum, scilicet culpam el contumaciam adversus Dominum susceptam, Deique misericordiam eos hac casiigallone ad salutem revocantis, 5-9.

Sic ik o o, sequitur parœnesis ad capiendam fiduciam m qua per protojtopœtam Ecclesia Jerosolymitana inducitur, primo, lugens ob captivitatem incolarum peccatis ip> rum accorsilam, ct ab hoste barbaro injectam ,9-16; deliberans, ct quod unum potosí, pro iisdem prava spondente, IMO; *tertio*, cx;iuns illos ad fidu-

ciam et preces, ac certam suam spem declarans de eorum liheialione ac reditu, 21-24 ; *quarto*» cohortans simul eosdem ad pœnitentiani, et meliorem rerum conversionem praesagiente, 25-29.

Tertio, Propheta ipsam Hierosolymam alloquitur in fine hujus capitis el in toto capite sequenti, el *primo*, vindicem talionem hostibus llicrosolymœ reddendam prænuntiat, 30-35; *secundo*, florem urbi el populum patrio* rediturum promittit; *tertio*, Hlerosólyrnam ad luctum ponendum cohortatur, v, I; *quarto*, luturam urbis sanctitatem, gloriam ct donorum abundantiam celebrat, 2 4; *quinto*» iterum honorificum incokirum reditum asserit, el omnia universis prospera a Deo obventura praedicit, &-9.

15. Adduxit enim super illos gentem de longinquo, gentem improbam, el alterius linguæ ;
 10. qui non sunt reveriti senem, neque puerorum miserti sunt, et abduxerunt dilectos vi-
 duæ, etâ filiis unicam desolaverunt. 17. Ego autem quid possum adjuvare vos ? 18. Qui enim
 adduxit super vos mala, ipse vos eripiet de manibus inimicorum vestrorum. 19. /VnSulate,
 filii, ambulate : ego enim derelicta sum sola. 20. Exui me stola pacis, indui autem me sacco
 obsecrationis, et clamabo ad Altissimum in diebus meis. 21. Animæquiores estote, filii, cla-
 mate ad Dominum, et eripiet vos de manu principum inimicorum. 22. Ego enim speravi in
 æternum salutem vestram : et venit mihi gaudium a sancio super misericordia, quæ veniet
 vobis ab æterno salutari nostro. 23. Emisi enim vos cum luctu et ploratu : reducet autem
 vos mihi Dominus cum gaudio et jucunditate in sempiternum. 24. Sicut enim viderunt vi-
 cinal2Sion captivitatem vestram a Deo, sic videbunt et in celeritate salutem vestram a Deo,
 quæ superveniet vobis cum honore magno, et splendore æterno. 25. Filii, patienter susti-
 nete iram, quæ supervenit vobis : persecutus est enim te inimicus tuus, sed cito videbis
 perditionem ipsius : et super cervices ipsius ascendes. 26. Delicati mei ambulaverunt vias
 asperas : ducti sunt enim ut grex direptus ab inimicis. 27. Animæquiores estote, filii, et
 proclamate ad Dominum : erit enim memoria vestra ab eo qui duxit vos. 28. Sicut enim
 fuit sensus vester ut erraretis a Deo : decies tantum iterum convertentes requiretis eum.
 29. Qui enim induxit vobis mala, ipse rursum adducet vobis sempiternam jucunditatem cum
 salute vestra. 30. Animæquiores to, Jerusalem, exhortatur enim te, qui te nominavit. 31. No-
 centes peribunt, qui te vexaverunt : et qui gratulati sunt in tua ruina, punientur; 32. civi-
 tates, quibus servierunt filii tui, punientur ; et quæ accepit filios tuos. 33. Sicut enim gavis-
 est in tua ruina, et Ir'ata est in casu tuo, sic contristabitur in sua desolatione. 34. Et am-
 putabitur exsultatio multitudinis ejus, et gaudimonium ejus erit in luctum. 35. Ignis enim
 superveniet ei ab æterno in longiturnis diebus, el habitabitur a dæmoniis in multitudine
 temporis. 36. Circumspice, Jerusalem, ad orientem, et vide jucunditatem a Deo tibi venien-
 tem. 37. Ecce enim veniunt filii tui, quos dimisisti dispersos, veniunt collecti ab oriente us-
 que ad occidentem, in verbo sancti gaudentes in honorem Dei.

1. Hic liber mandatorum Dei — Id est sapientia, de qua egi cap. præced., non est aliud quam a li-
 ber mandatorum Dei. » Vide dicta, cap. m, U.

Et lex quæ est in æternum. — Nota : Non lo-
 quitur de loge evangelica, ut vult Theodoretus,
 sed veteri : hanc enim suis Judicis commendat,
 tumui Ha Hugo et Lyranus. Hæc est æterna, *primo*, quia
 nem* durat longissimo tempore, scilicet toto tempore
 Ju uc h'gis veteris. *Secundo*, quia lex vetus quoad mora-
 lia præeepla, est æterna; quoad cœremonialia,
 est æterna, non in se, sed quoad eorum comple-
 tionem et perfectionem in suo anlitypo : dur.int
 enim illa in lege nova, puta in mysteriis Christi
 et Ecclesiæ, quæ adumbrabant et præsignifica-
 bant, per caque implentur. *Tertio*, quia lex ve-
 tus in so semper vera et justa est, continelquo
 veras, non fallaces promissiones, esto mutanda
 et abolenda esset. *Quarto*, quia observatores sui
 perducebat ad vitam æternam : qui enim eam ex
 cbaritatis et obedienciæ spiritu observabant, sal-
 vabantur. Ha Maldonatus.

2. Convertere, Jacor (o Jacobæi, o Israelite),
 AMBULA JI> SPLENDORE'! EJUS, — SeqUITO IcgCIU
 quasi facem præluccntem, incede per viam quam
 ju i lili sua luce et splendore demonstrat: nam,

ut ait David, *Psalm*, cxvni, 105 : « Lucerna pedi-
 bus meis verbum tuum, et lumen semitis meis ; »
 el Salomon, Proverò, vi, 23 : « Mandatum lucerna
 est, et lex lux. »

Cuntra lumen ejus, — id est a regione luminis
 ejus, sicut fit cum præeuntem lucernam sequimur.

3. Ne tradas alteri gloriam, — ne te subicias v « J.
 aut complaceas cuiquam contra aut præter Dei 61«i*
 voluntatem, ut scilicet ejus gratia gloriam tuam,
 quæ est unius sumini veri Dei cultus el religio,
 prodigas declinando ad idola et vitia. Hic sensus
 appositus est el genuinus.

Secundo, Maldonatus : « Gloriam, » inquit, Ju-
 divorum vocat Dei legem : per hanc enim apud
 gentes erani celebres et gloriosi.

Tertio et melius, « gloriam » Judieorum vocat
 eorum Ecclesiam, sacerdotium, prophetas, etc.,
 quibus gloriosus erat populus Dei, *q. d.* Vide no
 Deum Deique legem ollendas, ne Deus tibi iratus
 a te auferat suum cultum, Ecclesiam, prophetas,
 sacrificia, miracula, aliaque privilegia, quibus
 cieteris gentibus gloriose praeemines, eaque trans-
 ferat in eos tuam patriam, opes et cives: et siculi
 post Christum omnia hec a Judiéis transtulit ad

chri tianos, juxta prædictionem diruti,
Xu, 41. Ita Hugo, Lyranus et a Castro.

4. Reati sū ē W, IsMJUtt, quia q l'j) Deo n.acent,
■ a n i i t s u s i f r t notus, — quih scilicet voluntatem
suam, per legem quam nobis dedil, declaravit.
Hoc est in quo exsultat Psaltes, dicens *Ptalm.*
CXI vii, 0 : « Non fecit taliter omni nationi : et ju-
dicia sua (leges suas) non matiifestovlt eis; » et
Moses, DrufiT. tv, 8 : « Qitra est colin alla geti« sia
inclyta, ul habcat cairemonias, justaque judiua,
et universam l géra, quam ego proponam bodio
ante bôülôs Vestros.

K. Mimiuihlis Israel, — id est, o Israel, qui
es non in oblivione, sed in memoria Dei, ut to
Uberei. Ita Hugo et Lyranus. Sed nota : Græce
est pr x-Jawíf, id est *memoriale* vel *monumentum*,
q. d 0 populo Dei, o fyuagoga Judæorum ! tu es
moniliiiehtüm Israeli', scdled in quo servantur
nomett et memoria Israelis sive Jacobi, et totius
populi ex oo nati, qui retorna memoria est dignus.
Populum vocat memoriale, eo quod bellis acci-
sus ad pnticbs redactus esset, et qui superlitos
ciani quasi reliquie a Deo fuissent conservati, ne
(tradis memoria et -tirps interiret.

m. e. 6. Vhiumdati astis gettisis. — Id est traditi es-
lis in servitutem Chaldæis, perinde ac si cis in
wrvitulcm essetis vendili. Esi catachresis. Sic Apo-
stolus, *Hom.* vit, 11, ail se veimmdalutn sub pec-
cato, id est traditum concupisccitum ; el Ahab
dicitur « veniHiidalus ut faceret malum, n id esi
traditus suis libidinibus et nequitiis, Hl *Herj.* xn,
8". *Sentndo*, proprie Chaldæi Jilibeos a se captos
vendebant aliis t.haldivi* et gentibus; erant ergo
Judæi venumdati gentibus.

Nox ln per diiioni,m, — non ut penitus vos per-
deret el aboleret, sed ut castigaret et expiaret.

8. Obliti enim estis Deum qui nutrit vos. —
græce est, Íltúáþ)«s4l <*) eúaivra üixi; 0<4» oitiv.w;
hoc est, *obliti estis Deum æternum qui vos genuit*,
ideoqtie meriti estis, ut pariter Deus obliviscatur
vestri in <iternum ; sed ipse 70 annis tantum ves-
tri obllvhcelur, vosque in captivitate relinquet,
ul ad eum recurrentes, pristinam ejus paternam
curam experiamini. Hæc Dei est immensa bonitas.

Contristastis nutricem vestram Jerusalem. —
Jerusalem vocat, noti civitatem et civos, hi cnim
peccaverant, et contristaverant Jerusalem; ?ed
Ecclesiam quæ eos in fide, lege et cultu Dei nu-
triverat. Sicut enim Deum vocat *patrem*, ita Sy-
nagogam vocat *matrem* Judæorum.

9. Vidit. — Jerusalem, id esi Ecclesia per pro-
phetas, quasi oculos suos; hi enim prævidcrunt
et prædixerunt hæc mala, quæ populo Dei acci-
derunt.

Audits confines Sion. — Vox est Sion vol Jeru-
salem, id esl Ecclesia*, quasi matris ad filios suos
capto*, el ad «confines,» id est finitimas olitu-
que sibi subditas urbes. Ha Theodoretus, q. d.
Cum vidiwet Ecclesia futuram captivitatem im-
pendere, monuit vos, luxilque orbitatem sibi im-

miti' ntem ; sed vos monita hæc non curastis, noe
resipuistis.

12. Nemo gaudeat super me, — nemo milii in- **W q**
suit' t. Monet, ait Maldonatus, Ecclesia hæreticos
el infirmos in fido, ne sibi insultent dicantquo :
Vex dur Ecclesia a Deo, quia non est vera Eccle-
sia Dei, hinc Deus cam negligi!; et ne dicant:
« Non est salus ipsi in Deo ejus, » *Psalm.* in, 3,
aut : « Ubi est Deus eorum? » *Psalm,* cxhi, 2. Ve-
xatur enim ad tempus, non quod sit pscudoce-
clesia, sed quod lilii ejus Deum offenderint.

Viduam et desolatam, — derelictam a Deo meo
marito, ejusqiie vicario Summo Pontifice, æque
oc liliis meis orbatam.

Memorentur, — plangendo mecum commemo-
rent cladem filiorum, ut hic planctus mihi sit so-
latio, ailevietque tristitiam meam.

13. addixit super (contra) illos de longinquo, Vw .ii.
(de Choldæa) gentem improbam, — græce,
id est *impudentem*, quæ sine pudore et respectu
dignitatis aut ætatis, nobilesæque ao pauperes,
senes æque ac juvenes, feminas æque ac viros,
indigne tractet, spoliet vel occidat, *Thren.* iv, 10
et cap.v, 12.

Et alterius lingua, — id est barbaram, græce
: hæc enim ingens est miseria, uti nos
Videmus dum Christiani a Tureis capti eos intel-
ligere nequeunt, ideoque cum eis obsequi, et
quæ jubeut exsequi non valeant, male mulclan-
tur. Hoc Judæis comminatus erat Moses, *Deuler.*
xxvm, 49, et *Jerem.* cap. v, 15.

16. Addixerunt (ita legendum, non, *adduxe-* Veri.i).
rtnnf, ut habent Pl mliniana) dilectos vidua (filios
meos quæ sum vidua) et a filiis unicam desola-
verint, — id est filiis privatam me desertam ac
solum reliquerunt.

19. Ambulate, filii, — ite in captivitatem, et vena»,
ego sola relinquer, fortiter tolerabo meam deso-
lationem, ut vos fortiter et æquanimiter toleretis
captivitatem, doñeo Deus vos ex ea liberet, et
mibi restituat.

20. Exui me stola pacis. — «Stola» vestis erat vm.M.
talaris ao muliebris, qua utebantur tempore pros-
peritatis et lælitiæ, pro qua Jerusalem hic ileso-
lata ait se sumero saccum obsecrationis, id c*1 u<mii,
vestem lugubrçm, qualis est pccnitiitiuin, Vel ob-
secrontium pro venia, puta cilicium, ut palet, Uouu.
Jon. m, 0. Vide dicta, *Thren.* u, 10.

Clamabo ad Altissimum in diebus meis, — ut vos
e Babylone ad me Jerusalem reducat. Loquitur
quasi femina quæ 70 annis esset victura, quibus
duratura erat captivitas, *Jerem.* xxv, 11.

22. Ego enim speravi in mternum, — græce («I Ym.fc
tú «Imía, tn *aternum* : sic Deum appellare solet,
q. d. E*to duret captivitas vestra 70 annis, Deus
hosce annos superabit (est cnim æternus),iisque
exactis vos ex ea liberabit, dabitque salutem
ælernam, itaque suam felicitatem et æternitatem
vobis communicabit.

Nota : «Salutem » vocat liberationem e capti-

▼ Itato Babylonica, ut explicant Theodoretus et Hugo, et sub ejus typo intelligit liberationem a peccato et morte, plenamque redemptionem per Christum; hæc enun proprio erit ælerno. ita Lyranus.

Et VENIT MIDI GAUDIUM A SANCTO, — Ū DeO CUI Séraphin! accinunt Sanctus, Sanctus, Sanctus, *Isai.* vi, 7. d. Cum sperarem et orarem Deum pro vestra liberatione, ipse spoin et gaudium mihi, infudit, dum per prophetas mihi significavit, quod vos brevi (græce enim enim h) salvabit et liberabit. Deum enim vocat « salutarem, » id est salvatorem : hoc enim est græcum « Tüfoç.

24. Vicina Sion. — Gentes et urbes gentiles vicinæ Jiidææ, ut Ammonita) et Idumæi, qui Judæos in captivitatem euntes irriserant, *Jerem.* xl viii, 27.

Captivitatem vestram a Deo, — in quam Deus juste vos duci permisit.

Splendore eterno. — « Æterno, » id est longo tempore duraturo. Græca Romana habent, *cum splendore ipsius aderiti*, scilicet Dei, *q. d.* Redibitis cum splendore et gloria divina : omnes enim videbunt Deum vestrum esse liberatorem et reducem.

25. Persecutus est te inimicus — Chaldæus. Ha omnes præler Theodorclum qui per inimicum accipit vicinos Iduinæos et Ammonites; hi enim Judæis erant infesti.

Super cervices ipsius ascendes, — illi dominaberis, illi imperabis, adeo ut iis quasi suppellex uti possis : sicut Sapo, rex Persarum usus est Aureliano imperatore Romano, ac Tamberlanes Bajazete imperatore Turearum. Sic Job, cap. svi, 13, ait : « Tenuit cervicem meam, confregit me; » sicut miles, gallinam cervice apprehendens et intorquens, confringit et necat. Hinc videtur quod Cyrus Judæos extulerit, vel cum Eliis hostibus, puta Chaldæis, a Cyro victis, quasi domini imperioso agere non possent. Plenius tamen id factum est a Christo, qui Ecclesiam et apostolos fecit dominari cunctis gentibus, *Isai.* lx, li. Ita ad litteram Alexander papa HI Embrici Enobarbi superbam cervicem domuit et calcavit, cum Voneliis ejus in terra prostrati collum pedo premens dixit : « Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem. » Resultanti Frederico : « Non tibi, sed Petro; » Alexander rursum in « El Petro et mihi, » Ha Chronicon Bessarionis, et recentiores chronologi, præsertim hæretici. Verum hæc, nipote turgida et insolentia, ab insigni modestia Alexandri III et a veritate aliena esso ostendit carilialis Baronius, anno Christi 1177, loin. XJ. ex historicis illius rovi, qui absolutioni Frederici interbiere.

26. Delicati mei, — filii a me in deliciis elucali. Supplenda est hic altera pars nhlitli i, hoc modo : Inimicus duxit dallenlos nui » | r vio » aspera*; Deum autem reducet i u » pci » i » planas. Idem mystica facit dhilmu*. « i » x i i *

verso Christus : hoc enim od quod ait haia, cap. xi., 4 : « Erunt prava in directi, et aspera invias planas. »

27. Erit enim memoria vestra, — id est vafri, •/. d. Recordabitur Deus vestri, ut, sicut vos duxit Babylonem, ita et inde reducat.

28. Sicut fuit sensus tester (græce Jiávux, id est *rogitatio*, conceptu* et voluntas vestra, ut) erraretis a Deo : decies tatti, etc., — greca áTiri, id est *derapiate conversi querrere eum*.

Hoc esi quod huc alludens Paulus monet, *Rom.* cap. vi, 19 : « Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibe in membra vestra servire iustitiae in sanctificationem, » quad dica* : O filii mei I dæi, esto Deum offenderitis, nolite de pen quia animæ pœnilentis et generose et non dere animo, ob peccatum in quod lapsa est, sed inde fortius resurgere et duplicare, imo decuplare, cursum in stadio virtutis. Atque ita fieri solet, indeque fit quod ait S. Gregorius, « ut plerumque gratior sit Deo fervens post culpam vitæ quam securitate torpens innocentia. » Id vere est in S. Paulo, in S. Magdalena, in S. Petro, Matthæo et aliis vere pœnitentibus.

30. Animjequior esto. — Maldonatus putat esse verba Jerusalem, id est Ecclesia, ad Jerusalem, id est ad civitatem Jerusalem. Verum, ut caveamus hanc roquivocationem in voce Jerusalem, convenientius dicemus esse verba Dei, an potius Prophetæ ad Jerusalem. Est enim in prophetis crebra enallage personarum, quas quasi in dialogo loquentes varie inducunt.

Exhortatur enim te, — græce et, quod Theodoretus et alii vertunt, *consolatur te*, scilicet exhortando te ad spem melioris sortis et fortunæ.

Qui te nominavit, — ut voceris Jerusalem, quæ ante Salem et Jebus dicebaris. iit Dionysius. Secundo, Hugo, « Qui te nominavit, » inquit, id est qui te nominatam ac celebrem per orbem fecit; *tertio*, alii, « nominabit, » id est nomen novum tibi dabit, cum te captivitate quasi novam reducet et reformabit, ut voceris novus Israel; *guarió*, « nominavit, » id est unice dedit, habellquo in sua memoria et cura, noscens te ex nomine : sic de Bescleel dicitur : « Vocavi ex nomine, » *Emdi* XXXI, 2; et de Mose : « Novi te ex nomine, » *Erodi* xxxii, 12; et de Christo, *Isa*. XLix, l dicitur : « Dominus ab utero vocavit me, de venire matris meæ recordatus est nominis mei; » (*punto* et optimo : « Qui te nominavit, » id est vocavit, « civitatem Sancti, id est Dei. » *Isa*. cap. ni. l et cap. tx, 14. Deus enim in Jerusalem rium bnbebal templum, quasi regni solium in an* metropoli.

.H. Nocentis pribint. — Græce est Arbt oi ú, id est *osi miseri crunt qui fe ver imnt, uli prrehire pûrdixit Isafas* <*ap. vñ. win, xiv; et *Jcixmiiui Hip.* ALVI XI'n, XLIII, XLIX, L.

32. Et Qffl accepit. • - Babylon, quæ filios tuos in captivitate et carcere excepit et afflixit.

•U Et amputadii vn, — græce xal Yupui», id est *et aamutabo* exsultationem frequentis multitudinis ejus*, ia est qua frequens ejus populus exsultat, vel qua ipsa Babylon ob frequentiam et multitudinem populi sui exsultat.

Et gaudimonium, — -pwjiaua, id est *superbia et jvtantia*, qua insolenter exsultat, convertetur in lucium : ita in tyrannis el impiis, « extrema gaudii luctus occupat; n contra piis et afflictis, ait Christus : a Tristitia vestra vertetur in gaudium. »

35. Ignis, — id est, acerba punitio instar ignis superveniet Babyloni; sccwido, proprie, « ignis ab æterno,» scilicet Deo, ad mullos dies per Persas in Babylonem conjectus, eam combussit et in cineres redegit, ut patet, *Isai.* xin, 19; *Je-*

rem. L, 39. Idque in congruam poenam, eo quod Babylonii tyrannice Hierosolymam igne combusserant.

ItADiTAniTIn a dæmoniis, — a Satyris et Faunis. Vide dicta *Jerem.* I, 39, et *Isaia* xxxiv, 14.

37. Au orientis ad occidentem, — id est ex rOPsia, Media, Babylonia, quæ ab oriente sunt Jerusalem (licet ipsa Babylon proprie esset ad septentrionem Hierosolymæ), redibunt Judæi ad Jerusalem.

In verso sancti, — id est juxta promissum Dei, quo ipse illud per prophetas pollicitus est, quodque illud ipsum exsequetur et jubebit per Cyrum, cui hoc inspirabit, quemque Judæis benevolum effleiet. Ita Thecodoretus.

Allegorico hoc verius est in fidelibus, qui ex omni orbis parte confluunt ad Christum Christi-quo Ecclesiam.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet Jerusalem induere vestem latiti®, ob letium filiorum c Babylone reditum, Deo præcunte, ac rebus omnibus in via illis collætantibus. Ita Thecodoretus et Hugo.

Allegorico hoc verius est in salute, liberatione et gloria per Christum parta. Ita Lyranus et Hugo.

1. Exue te, Jerusalem, stola luctus, et vexationis luæ : et indue te decore, el honore ejus, quæ a Deo tibi est, sempiterna) gloriæ. 2. Circumdabit te Deus diploide justitiæ, el imponet mitram capiti honoris æterni. 3. Deus enim ostendet splendorem suum in te, omni qui sub cado est. 4. Nominabitur enim tibi nomen tuum a Deo in sempiternum : Pax justitiæ, et honor pietatis. 5. Exsurge, Jerusalem, el sta in excelso : et circumspice ad orientem, et vide collectos filios tuos ab oriente sole usque ad occidentem, in verbo sancti gaudentes Dei memoria. G. Exierunt enim abs te pedibus ducti ab inimicis : adducet autem illos Dominus ad te portatos in honore sicut filios regni. 7. Constituit enim Deus humiliare omnem montem excelsum, et rupes perennes, et convalles replere in aequalitatem terræ : ut ambulet Israel diligenter in honorem Dei. 8. Obumbraverunt autem et sylvæ, el omne lignum suavitatis Israel ex mandato Dei. 9. Adducet enim Deus Israel cum jucunditate in lumine majestatis suæ, cum misericordia el justitia, quæ est ex ipso.

I. îypvF. te decore, — amplectere exsultabunda decor» m el gloriam, qua le operiet et quasi vestiri heus, cum te gloriose c Babylone reducet in Judæam.

Moraliter S. Augustinus in *Sentent*, num. 9 : cDeam querens, inquit, gaudium quærit. Sic ergo quærat, ut non in se, sed in Domino gaudeat. Accedendo enim ad Deum illuminatur ig-aoranlia, el corroboratur infirmitas, data sibi el inelVgenlia qua videat, et charitaU» qua fervcal.i

Nota, scriptur i per *induere* vel vestire significat duo : primo, copiam rei, ut res illa hominem quasi vestis undique ambire el operire videatur,

ut dixi in S. Paulum, *Can.* XXVIII; secundo, arc-tam conjunctionem rei, ut vestis arc-te corpori conjungitur, illudque stringit. Hunc decorem el gloriam Hierosolyma; pariler apprecatur Isaïas, cap. tu, l ctcap. Ixi, 3.

Circumdabit tb Deus diploide justitiæ. — Ita legendum cum Romanis non, *circumdato te diploide a Deo justitiæ*, ut passim alii codices habent. Per *diploidem justitiæ* inlclligit tunicam sacerdotalem et pontificiam, per *mitram honoris* ci-darim, in qua scriptum erat *sanctitas Jchava*. Inde vocatur *diplois justitiæ*, quia erat index saudita-iis divinæ quam imitari debelsacerdos, y. d. Iles-

COMMENTARIA IN BARUCH PROPHETAM, cap. v.

(iffiet IK us (ibi, o Jerusalem, vestes sacerdotales, ipsumque sacerdotium et pontificatum, ac consequenter restaurabit templum, suumque in eo cultum et religionem; ita Thcodoretus. *Secundo*, simplicius et aptius a Castro et Maldonatus : Diplois, inquiunt, est tunica talaris muliebris, loquitur enim de Jerusalem quasi do muliere : dicitur *diplois*, id est *duplex*, quia pelle et panno erat inferta et suffulta. Dicitur, *istilla*, id est justa, quia Deus juste et fideliter, ul promiserat, compensavit ejus dedecus gloria, tristitiam hilaritate, captivitatem libertate.

Er IMPONET MITRAM CAPITI HONORIS ÆTERNI, — id est, mitram honorificam et gloriosam, quæ ostendat Jerusalem æterna gloria allectam, et sacerdotio ac regno rursum decoratam esse : hac enim de causa sacerdotes in capite gerebant corōnas et mitras, ut patet, *Ezech.* xvi, 12. Verum simplicius mitram hic æque ac diploidem, non sacerdotalem, sed muliebrem accipias, *q. d.* Sicut regina ornatur sua mitra et diploide, ita Jerusalem rursum sua gloria et decore ac honore vestietur et ornabitur. Est enim hic continua metaphora sive allegoria in prosopopœia Hicrosolymæ, de qua quasi de regina in regnum restituta loquitur, cui omnis suus ornatus tam sacer quam profanus, tamque sacerdotium quam regnum restituitur, et hoc modo hic sensus priorem ambit et complectitur. Id ita esso patet ex simili loco, *Ezech.* xvi, 2, 10, 11, 12, 13 collatis cum vers. 18 et 19. Mitra ergo est ornamentum capitis muliebre : Servius *calanticam* vocat.

3. Deus enim ostendet, — id est, Deus faciet ut toto orbe sis nominatissima et clarissima : hoc esi quod eidem Hicrosolymæ, sed per Christum restauratas, id est Ecclesia' Christian r, ait Isaias, cap. 1 x, 2 : « Super te orietur Dominus, et gloria ejus in te videbitur. El ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui. »

Ven.4. L Nominabitur (est hebraïsmos **XI p H vaiicra loch**, id est imponetur tibi nomen a Deo, **scilicet, PAX JUSTITIA, ET HONOR PIETATIS. — Jam**

Eccleria uocari vel nom.nari ponitur pro esse, </ *d.* O Jc-ribalcem ! eris civitas in qua abundabit pax nata ex justitia, et honor sive gloria ex pit tale proveniens; ita ul merito vocari possis, *primo*, « Pax j-isliliae, » id est abundans pace, hoc est prosper / tale et rervm copia, quæ tibi obveniet ex jusli-Í i, qua Deus juste tuos oppressores et tyrannos Chaldæos evertet, teque ex cis liberabit : item ex justitia quam coles, quaque tuos cives gubernabis; *secundo*, cris el vocaberis a honor. » id est

(t Petatis, » ut omnes gentes perpetuo tuam pietatem, id est cultum et religionem, celebrent. Hæc et sequentia inchoate competunt Jerusalem Judaicæc Babylone redeunti sub Esdra; pleno vero competunt eidem Christian®, hoc est Ecclesie quæ in Jerusalem empii, et a captivitate peccati el diaboli liberala est per Christum. Ha Theodórelas, Hugo cl Lyranus.

5. In verbo sancti gaudentes Dei memòria, — g. *d.* Vile filios tuos Babylone redeuntes juxta vciburn, id est juxta promissum et ordinationem Dei, gaudentes et lætabundos ex memoria Dei sui liberatoris, el ex recordatione divinæ beneficentiæ quæ eis hanc liberationem prostabit. Loquitur do futuro bono, quasi praesens illud spectet, digiloquo aliis ostendat, more prophetico.

Nota : Solus Deus est verum el plenum cordis gaudium. Ratio est, quia solus Deus cor homines et angeli adimplet; solus omnem ejus capacitatem , omnia ejus desideria exsaturat. Expertus id Psaltes canebat, *Psalm*, 1 x x ii, 25 : « Quid enim mihi est in cœlo? et a te quid volui super terram ? Deus cordis mei, et pars rnea Deus in œlernum. » Qui rursum inde se gaudio perfusum significat, *Psalm*. Lxxvi, 4 : « Memor fui Dei. et delectatus sum; » el *Psalm*, c x l iv, 7 : < Memoriam abundantiae suavitatis luæ eructabunt; et justitia tua exsultabunt. » Quocirca merito S. Augustinus in *Soliloq.* cap. xvn! : a Sicut, ait, nulla est hora, vel punctum in omni vita mea, quo luo beneficio non utar; sic nullum debel esse momentum , quo te non habeam ante oculos in memoria mea, et te non diligam ex omni fortitudine mea; » et Nazianzenus, orat. *De Cura pauper.:* « Non tam sæpe respirare oportet, ait, quam Dei meminisse. Deus enim perpetuo et continenter nobis benefacit, in esse conservans, et necessaria ministrans; > et S. Ephrem, serm. paran. *De secundo Domini adventu* : « Semper, ail, Dei memineris, et cœlum mens tua evadet; » S. Ignatius *ad Hieronem* : a Memento, ait, Dei, et non peccabis; » S. Hieronymus, lib. VII *in Ezech.* cap. xxii : « Memoria, ait, Dei excludit omnia flagilia,* ac consequenter omnem tristitiam : hæc enim ex peccato et concupiscentia? peccantis remorsu oritur ; nam segura mens quasi juge convivium. Referi S. Dorotheus sc Dositheo discipulo hoc dedisse preceptum, aureis litteris describendum : a Nunquam cordi luo excidat Deus; cogita semper Deum tibi presenten*, cl te coram illo stare. » Fecit id Dosilheus exacte, adeo ut nec in (egritudine, etiam gravissima et extrema, Dei cogitationem dimiserit: indeque ex milite nobili et dissoluto, sanctus et perfectus evasit, ac post mortem inter beatos anachoretas jam cum Christo regnantes conspectus fuit. Denique Jeremias, *Thrcn.* iu, 20 : « Memoria, inquit, memor ero, et tabescet in me anima mea. » Vide ibi dicta.

6. Portatos in honore sicut filios regni, — honorifice reductos, equisque et curribus vectos quasi filios regum : Cyrus enim dedit redeuntibus aurum, argentum, equos, camelos, lib. I *Esdr.* u, 6G. Quin et Darius «rex misit una cum eis equites mille, donec deducerent eos in Jerusalem cum pace, et cum musicis el cum tympanis et cum tibiis ; et omnes fratres erant ludentes,» ul dicitur. III *Esdr.* v, 2. Vide Josephum XI *Antiq.* iv. Ita Theodorctus. Si talis fuit læt'tia redeuulimn

Mirili»
ier, me
morii
Dei
solidata
pint
ga-
dium.

COMMENTARIA IN BARUCH PROPHETAM, cap. V.

e Babylone, qnanta erit redeuntium tum ex judaismo et gentilismo ad Ecclesiam, tum ex hoo exsilio ducibus angelis remeantium in cœlum? de his enim cæteri interpretes hunc locum accipiunt; hi enim sunt filii regni coelestis. Hos ergo hic maxime spectat, sed ita ut pnores simul, quia typus et praambulones eorum erant, suique temporis, obiter innuat et quasi perstringat. De his simili modo ait Psaltes, *Psalm.* cxxv, 6 : « Euntes ibant el fiebant, etc. : venientes autem venient cum exsultatione. » Vide, *Isai.* cap. lxxvi, 20, et cap. xlix, 22.

7. Constituit exim Dominus humiliare omnem montem. — E't allegoria significans tantum quod Dens redeuntibus c Babylone omnem vitæ asperitatem leniet cl auferet, ait Theodorelus, atque hostes vel aperio in montibus, vel clam in latebris vallium Judæis insidiantes reprimet et comp sect, ut eis nocere non possint, nec enim legimus Deum proprie eis complanasse montes, et ralles implesse (I).

Allegorico Deus humiliat montes ; id est omnem superbiam : et valles, id est pusillanimitatem erigit, omniaque impedimenta et inæqualitatem vita spiritualis amovet et levigat, ut verus Israel, id est fidelis populus, recta in viis et legibus Dei ambulet, juxta prophetiam S. Joannis Baptista;, *Luc.* m, 5.

Anagogico hoc verissimum est in coelesti itinere, quod Deus justis expeditissimum facit.

Ut ambulet Israel, diligenter (celeriter et expedito, grace áa^aAü; id est *tuto*, secure) in honorem *Dei*, — id est in gloriam Dei, ut ex hoc eorum glorioso reditu Dei reducis gloria et honor celebretur. Sic ait Psaltes, *Psalm*, exm, I : a In exitu Israel de Ætrypto, etc., facta est Judæa sanctificatio ejus, Israel potestas ejus, » id est, ex liberatione Judææ et Israelis ex Ægypto sanctitas et potentia Dei liberatoris omnibus apparuit et inclaruit.

8. Obumbraverunt, — id est obumbrabunt; loquitur enim prophetice. Legit interpretes in Græco tau»»»; et recte.Complutensia legunt ivxtorwixv, id est *exsultaverunt*, ut alludat ad illud, *Psalm*, exui, 4 : « Montes exsultaverunt ul arietes. »

Sylvæ, — 7. d. Uti olim Deus populum in deserto proficiscentem protexit ab æstu solis per columnam nubis expansam super castra : ita faciet eidem nunc Babylone redeunti, ut scilicet sylvæ et arbores suavissimum odorem spirantes,

suam Dei jussu umbram ei prabeant. Hoc efficere facile fuit divinæ Providentia; : potuit enim ita iter, tempus aliaque per causas secundas disponere*, ut jucundissimum esset iter Hebræis, sicut est in maio apud nos. Addoyallegoriceethyperbolice hæc tantum significaro lælissimum fuisse reditum, sicut talissime redeuntibussylvæ,prata et omnia quæ transeunt amoena, sibique arridere videntur. Simili prosopopœia ait Psaltes, *Psalm.* xeni : «Letentur coeli,et exsultet terra, commoveatur mare et plenitudo ejus; gaudebunt campi, el omnia quæ in eis sunt. Tunc exsultabunt omnia ligna sylvarum, » cum scilicet Judæi Babylone redeuntes reædificabunt templum ; et Isaías, cap. xliv, 23 : «Resonate, montes, laudationem, saltus et omne lignum ejus. » Simili utitur Virgilius, *eclog.* 5 :

Ipsi lætitia voces ad sidera jactant,
Intonsi montes; ipsæ jam carmina rupes,
Ipsa sonant arbusta Deus, Deus, ille Menalca.

Theodoretus tamen per *sylvas* figurate accipit gentes inter Babylonem et Judæam interjacentes, quæ quasi sylvæ non ferebant Deo fructum pietatis : hæ Israelem redeuntem jussu Cyri et Darii, cum omni obsequio, honorifice prosecuta sunt.

Allegorico hæc uti et priora veriora sunt in Ecclesia sub Christo, ubi omnia justis serviunt, viamque ad Deum suavem faciunt, maxime a terra euntibus in cœlum.

Omne lignum suavitatis, — id est suam *olens*.

9. In lumine majestatis suæ, — 7. d. Sicut Deus in columna ignis noctu Hebraos duxit per desertum, ita eos ex Babylone reducet quasi lumen solis stabile, et solito jucundius eis præferens, suaque luce, idestprasentia, eos recreans et exhilarans : sicut enim vers, præced. allusit ad columnam nubis, ita hic alludit ad columnam ignis, quæ hebræorum castra noctu illuminabat in deserto. Vocat hoc lumen « majestatis Dei, « id est lumen augustum ctmagnificum, Deo dignum, et a Deo peculiari el extraordinaria providentia productum, ad suam magnificentiam et gloriam Hebræis aliisque gentibus ostendendam. Simili schemate et prosopopœia de Judæis ab excidio Aman liberatis per Esther, cap. vm, vers. 10, dicitur : « Judæis autem nova lux oriri visa, n Sic Horatius gaudium Romanorum ex Cæsaris adventu ita describit :

Vultus ubi tuus
Affulsit populo, gratior it dies,
Et soles melius nitent.

Cum misericordia (qua Hebraos 0 duro CAftMN liberavit), et justitia — qua tyrannos Babylo- nio'. CÆtrosque hostes Judaeorum punivit, aiunt Theodoretus et Hugo; *secundo*, « cum justitia, » id est juste, puta fideliter exsequens id quod promiserat.

Qu.r. est ex irso, — cujus ipse auctor est, non

(1) Vastum erat desertum inter Judæam et Babylonem, romtnaqth itineri < ,<ritaset Jiflicultas, quæ intercludere n.ditum populi videbatur. Itaque ut omnis dubitatio ex piorum animis tollatur, dicit Deum omnia impedimenta sublaturam, omniaque quæ asperaesse videbantur ita commutaturum, ul ad eorum iter plana, expedita et accommodata sint.. Quamvis enim Propheta alias diilicullat^ respiciat, tamen non dubiui nest quin etiam ad UUiu int nnedix solitudinis vastitatem prophetiam suam «ttuaunodeL (BadvcillasJ

no% nec nostra merita; j(a Vatablus. *Secundo*, Maldonatus a quæ est ex ipso, » Id ent, inquit, quæ ejus promissis ultroneo factis respondet

Nota : Hoc capito Deus Judæis Babylone redeun- ueto fe-tfbus promittit octo felicitates, scilicet, *pruno*, **licitili** v»rs. l olveis.2, diploidem lætitiæ æque ac Jus- j b r'-k- Ūbæ, et mitram honoris «eterni; *secundo*, vers. 3, BDium. splendorem maximum; *tertio*, vers. 4, nomen novum, scilicet « pax justitiæ et honor pietatis; • *quarto*, vers. 5, quod collecti ab oriente usque ad occidentem lurmalim redibunt simul, gaudentes in verbo Sancti; *quinto*, vers. 6, quod pedibus îxîerinl, sed equis et curribus vecti splendide redibunt, qua*! illii regni; *sexto*, vers. 7, quod Deus eis montes, espera et profunda quereque complanabit, ut (equabili et facili via transeant; *septimo*, vers. 8, quod sylvæ cis umbram, ligna odorata suavem halitum aspirabunt; *octavo*, vers. 9, quod solem jucundius et fulgidius lucentem cis quasi facem præferet.

Hæc mystico facile est adaptare animæ sanctæ tendenti in cœlum, tanquam peregrinanti adhuc in corporee! Ecclesia militate, quam c corpore exeunti. In cado cnim, ait S. Augustinus in *Psai*. XLix : a Omnia summa sunt, vera sunt, sancta sunt, (eterna sunt, » et ad illa ait idem, *Psalm*. Lxxxvi et Lxxxix : a Ipse rex descendit, et factus est nobis via in peregrinatione, ut in illo ambulantes nec erremus, nec deficiamus, nec in latrocinantes aut in laqueos incidamus, sed in illam civitatem perveniamus ambulantes. Ergo in Christo et adhuc peregrinantes, cl suspirantes desiderio ineffabilis quietis, quæ in illa civitate habitat, non nos avertat inimicus a via. »

Odo do- *Primo* ergo in cœlo fruemur lætitia et honoro l-s irv sempiterno : « Quæ lingua, inquit S. Augustinus Prîm^ *n CXvni, dicere, vel quis intellectus capere Ittitii sufficit, illa supernæ civitatis quanta sint gaudia? nana, angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assistere, præsentem Dei vultum cernere, incircumscriptum lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpoto® munere lætari? » Hinc âpoc. xxi, 4, dicitur : « Abs terget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum : et mors ultra non erit, neque lucius, neque clamor, neque dolor erit ultra : quia prima abierunt; » et *hai*. XXXV, 10 : « Lælitia sempiterna super caput eorum ; gaudium el lætitiam obtinebunt » Rursum S. Augustinus, oratione *Contra Paganus, Judæos et Arianos*, cap. xxi, comparans hanc vitam cum futura : « Hic, inquit, falsitas, ibi veritas; lue perturbatio., illic fida possessio; hic pessima amaritudo, illic sempiterna dilectio; hic periculosa elatio, illic est segura exsultatio ; hic timetur ne qui crai amicus efficiatur subito inimicus; illic semper qui est manet amicus, quia nullus illic admittitur inimicus; hic quidquid est bonum limetur ne pereat; illic quidquid acceperis ab eo servatur qui fecit, ut ne tu transeas, cl quod acceperis non amittas; hic mors, ibi vita; hic

omnia quæ creavit Deus, illic Dens erit omnia in omnibus; ibi videbimus quod oculus non vidit, ibi audiemus quod auris hic non audivit, ibi intelligemus quod cor humanum comprehendere hic non valet, videntes scientesque exsultabimus inenarrabili gaudio. »

Secundo, splendebunt et « fulgebunt sancti sicut sol in regno Patris eorum ; » et, ut ail Daniel cap. ni : a Qui docti fuerint, fulgebunt ul splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudiunt multo*, quasi stellæ in perpetuas æternitates. » Atque, ut ait Apostolus, I *Cor*. xv, 41 : « Alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarum. Stella enim a stella differt in claritate : sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria, » etc.

Tertio, habebunt beati nomen novum, scilicet Tertii, *pax justifice*; ibi cnim est Jeru>alem, id est visio DAmra pacis; quare beati insultabunt timori, trislili® et morti, dicentes : Ubi est, o mors ! victoria tua, ubi est stimulus tuus? S. Augustinus in *Psalm*. xxxvi : a Quæ erunt, ait, o amator Dei, deliciæ tuæ? delectabuntur in multitudine pacis: aurum tuum erit pax, argentum tuum pax, prædiatua pax, vita tua pax, Deus tuus pax, quidquid desideras pax tibi erit. Hic quod est aurum, non potest tibi esse argentum : quod est vinum, non potest esse panis. Ibi Deus tuus lotum tibi erit : manducabis eum ne esurias; bibes eum ne sitias; illuminaberis ab eo ne sis cæcus; fulcieris ab eo ne deficias» Possidebit te totum integrum totus integer, totum habebis totum, et ille habebit; quia cl (u et ille unum critis; quod unum totum et ille habebit, qui vos in pace possidebit. »

Huiusmodi habebunt beati nomen : *honor pietatis*. Erunt enim piissimi, ideoque summe a Deo el angelis honorati : canent enim piissime et lietissime Deo perpetuum Alleluia : « Beati, inquit Psalles, qui habitant in domo tua, Domine ; in sæcula sæculorum laudabunt te; » et : a Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei, sicut laetantium omnium habitatio est in te. » S. Bernardus in lib. *Meditai*. cap. jv : « Ibi, inquit, videbimus gloriæ decorem, sanctorum splendorem, et regiæ potestatis honorem; cognoscemus Pains potentiam, Filii sapientiam, Spiritus Sancti benignissimam clementiam. O beata visio, videre Deum in seipso, videre m nobis, et nos in eo felici jucunditate et jucunda felicitate ! »

Quarto, in ccelo erunt lurmæ et agmina sancio- Qnarti. rum. « ibi, inquit S. Bernardus loco citato, una mwhitn* erit omnium lingua, jubilatio indefessa, unus af- áo 9 (cetus, amor æternus: patebit ventas, fulgebit m- m l sol humanitas glorifie ita, quieta eritet concors carnis el spiritus societas, angelorum et hominum unum erit gaudium, unum colloquium, unum convivium : quæ ergo nos angit vesania viliorum sitire absinthium , et non magis convolare ad angelorum societatem, ul poscimus intraro iu potentias Domini, et videre superabun-

dantes divitias illas bonitatis illius ? » El S. Augustinus in lib. *Med.* x x ii ct xxv : a Ibi, ait, est dulcis soleinnitas omnium ab hac tristi peregrinatione ad tua gaudia redeuntium ; ibi prophetarum providus chorus; ibi duodecim apostolorum numerus; ibi innumerabilium martyrum victor exercitus; ibi sanctorum confessorum sacer conventus; ibi veri ô t perfecti solitudinis cultores; ibi sancta? mulieres quæ voluptates sæculi et sexus infirmitatem vicerunt; ibi pueri et puellæ, qui annos suos sanctis moribus transcenderunt. Dispar est gloria singulorum, sed communis est lætitia omnium. Omne opus eorum laus Dei sine fine, sine labore. Felix ergo et vere in pe petuum felix, si post resolutionem hujus corpusculi audiam illa cantica cœlesüs melodia?. » Quale gaudium erit audire et videre virgines, martyres; confessores per millia lurmalim prodire e Japonia, e China, e Gracia, ex Persia, ex /Ethiopia, ex Peru *totoque orbe, et in* unam beatorum Ecclesiam *colligi? ibique* narrare suam conversionem, sua eventa, sua martyria? omnesque invicem quasi fratres amplecti ac jubilaré.

Oainu, *Quinto*, circuierunl hic in melotis, in pellibus
^nunes, angustiatl, afflictl, quibus dignus non erat mundus : sed ab angelis curru quasi triumphali vehenlur in cœlum. «Curru enim Dei decem millibus multiplex, millia laetantium, p Eis ergo acclamari poterit, quod Elisants Eliæ dum in coelum raperetur acclamabat : «Paler mi, pater mi, curru Israel, et auriga ejus, v Sic anima Laxari ab angelis, cum jubilo translata est in cœlum. Sic et animæ S. Martini, S. Servuli, S. Nicolai, S. Calharinæ, et aliorum sanctorum angelis cadesti melodia concinentibus, glorioso triumpho in cœlum subvectæ sunt.

Baü, *Sexto* Deus illis omnia complanabit, nihil ibi
cril nsPcruin> nthil sublime, nihil depressum;
sed omnia facilia et aequabilia, omnia Leta cljueunda : « Erit enim eorum summa felicitas, inquit

S. Bernardus, *Meditai.* iv, summa jucunditas, vera libertas, perfecta chapitas, adema securitas, el secura reternilas ; ibi est vera l/etitia, plena scientia, omnis pulchritudo, et omnis Lentitudo. E-t ibi pax, pietas, bonitas, lux, virtus, honestas, gaudia, hetili.e, dulcedo, vita perennis, gloria, laus, requies, amor, et concordia dulcis. »

Septimo, omnia beatos wcreabunt, Deus, angeli, elementa, astra, aer, terra; quin et infernus ac damnati, quos se vicisse et pedibus premere* gaudebunt. Merito ergo exclamat S. Augustinus, loco citato : « O vita quam praeparavit Deus his qm diligunt cum, vita vitalis, vita beata, vita secura, vita tranquilla, vita pulchra, vita munda, vita casta, vita sancta, vita ignara mortis, vita nescia tristitia?, vita sine labe, sine dolore, sine anxietate, sine corruptione, sine varietate, sine perturbatione, vita totius elegantiæ el dignitatis plenissima : ubi non esl adversarius impugnans, ubi nulla peccati illecebra, ubi est amor perfectus cl timor nullus, ubi diesæternus, et unus omnium spiritus! quanto plus tc considero, tanto plus amore langueo. O tu vita felicissima! o regnum vere beatum! cui nulla tempora succedimi per ævum : ubi continuus sine nocte dies nescit habere tempus : ubi victor miles illis hymnidicis angelorum sociatus choris, cantat Deo sine cessatione canticum de canticis Sion? »

Ottavo, vis solem beatorum? audi S. Joannem, *Apocal.* x x ii, 5 : « Nox ultra non erit : et non egebunt lumine lucernae, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, et egna-bunl in sæcula sacculorum ;» et cap. xxi, vers. 23: « Civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea : nam claritas Dei illuminabit eam, et lucerna ejus est Agnus. Et ambulabunt gentes in lumine ejus. » Quin et sol ipse congaudens sanctis, longe erit fulgentior solito. « Et erit lux lunae sicut lux solis, cl lux solis erit septemplexiter sicut lux septem dierum, » inquit Isaías, cap. xxx, 2G.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremías Judtris captivis per Nabuzardan collectis, in Babylonem jamjam ituris hanc dedit epistolam, qua eos dehortatur ne Chaldaeorum idola sequantur : illa enim non aliud esse quam truncos et lapides, probat ex eorum materia, fabrica, turpitudine, impotentia et ineptitudine ad omnia. Porro hanc epistolam esse miæ, patet ex II Machah. n. 1, ubi ejus nomine citatur; atque ex Patribus, nominatim ex Tertulliano m Scorpiaco, ubi ait tres pileros, Danielis ih, noluisse adorare statuam reQis, eo quod Jeremías hac de re cos sua epistola pramonuissct, ct ne id facerent corroborasse! (I).

Exemplar epistolæ, quam misit Jeremías ad abducendos captivos in Babyloniam a rege Babyloniorum, ut annuntiaret illis secundum quod præceptum est illi a Deo. 1. Propter pcc-

(t)Pottqoam Jeremías dc unininonte captivitate, cjn«- que can-a ac duratiune prophetice locus est, 1, i, a !

cavemhm Mnb hinam hnla^*exhortatur, nd spernendum ahuruni oxcrnphnn el mcluín hiiunniun, ad or.iivhun

rain quæ peccastis note Deum, abducemini in Babyloniam captivi a Nabuchodonosor rege Babyloniorum. 2. Ingressi itaque in Babylonem, entis ibi annis plurimis, et temporibus longis, usi|Ue ad generationes septem : post hoc autem educam vos inde cum pace. 3. Nunc autem videbitis in Babylonia deos aureos, et argenteos, et lapideos, et ligneos in humeris portari, ostentantes metum gentibus. 4. Videte ergo ne et vos similes efficiamini factis alienis, et metuatis, et metus vos capiat in ipsis. 5. Visa itaque turba de retro, et ab ante, adorantes, dicite in cordibus vestris: Te oportet adorari, Domine. 6. Angelus enim meus vobiscum est : ipse autem exquiram animas vestras. 7. Nam lingua ipsorum polita a fabro : ipsa etiam inaurata et inargentata, falsa sunt, et non possunt loqui. 8. Et sicut virgini amanti ornamenta; ita accepto auro fabricati sunt. 9. Coronas certe aureas habent super capita sua dii illorum : unde subtrahunt sacerdotes ab eis aurum et argentum, et erogant illud in semetipsos. 10. Dant autem et ex ipso prostitutis, et meretrices ornant : et iterum cum receperint illud a meretricibus, ornant deos suos. II. Ili autem non liberantur ab æruginem et tineam. 12. Opertis autem illis veste purpurea, extergunt faciem ipsorum propter pulverem domus, qui est plurimus inter eos. 13. Sceptrum autem habet ut homo, sicut iudex regionis, qui in se peccantem non interficit. 14. Habet etiam in manu gladium, et securim; se autem de bello, et a latronibus non liberat. Unde vobis notum sit quia non sunt dii. 15. Non ergo timueritis eos. Sicut enim vas hominis confractum inutile efficitur, tales sunt et dii illorum. 16. Constitutis illis in domo, oculi eorum pleni sunt pulvere a pedibus introeuntium. 17. Et sicut alicui qui regem offendit, circumseptæ sunt janite; aut sicut ad sepulcrum adductum mortuum, ita lutantur sacerdotes ostia clausuris et seris, ne a latronibus exspolientur. 18. Lucernas accendunt illis, et quidem multas, ex quibus nullam videre possunt : sunt autem sicut trabes in domo. 19. Corda vero eorum dicunt elingere serpentes, qui de terra sunt, dum comedunt eos, et vestimentum ipsorum, et non sentiunt. 20. Nigræ fiunt facies eorum a fumo, qui in domo lit. 21. Supra corpus eorum, et supra caput eorum volant noctuæ et hirundines, et aves etiam similiter et cattai. 22. Unde sciatis quia non sunt dii. Ne ergo timueritis eos. 23. Aurum etiam quod habent, ad speciem est. Nisi aliquis exterserit æruginem, non fulgebunt : neque enim dum conflarentur, sentiebant. 24. Ex omni pretio empta sunt, in quibus spiritus non est in ipsis. 25. Sine pedibus in humeris portantur, ostentantes ignobilitatem suam hominibus. Confundantur etiam qui colunt ea. 26. Proplerea si ceciderint in terram, a semelipsis non consurgunt : neque si quis eum statuerit rectum, per semetipsum stabit, sed sicut mortuis munera eorum illis apponentur. 27. Hostias illorum vendunt sacerdotes ipsorum, et abutuntur : similiter et mulieres eorum decerpentes, neque infirmo, neque mendicanti aliquid impertiunt; 28. de sacrificiis eorum fœlæ et menstruatae contingunt. Scientes itaque ex his quia non sunt dii, ne timeatis eos. 29. Unde enim vocantur dii? Quia mulieres apponunt diis argenteis, et aureis, et ligneis : 30. et in domibus eorum sacerdotes sedent, habentes tunicas scissas, et capita, et barbam rasam, quorum capita nuda sunt. 31. Rugiunt autem clamantes contra deos suos, sicut in cœna mortui. 32. Vestimenta eorum

tolum Deum, et sperandam ab eodem tutelam > 3-6; vanitatem Idololatriæ et absurditatem ostendens.

Primo, ex idolorum ornatu mere ascilitio, ad turpia etiam usurpato, nec decorem, nec vires tamen conferente, 7-15.

Scarnito, ex eorum impotentia, et substantia omnis actionis experte. 16-22.

Tatio, ex simulacrorum materia et fragilitate, 23-26.

Quarto, ex victimis contaminatis, et sacrificiis hypocritis. 27-32.

Quinto, ex libidinosa et vana mulierum idola colentium superstitione, 42-44.

Sexto, ex defectu omnis auxilii inde sperandi, 33-41.

Septimo, ex fabricantium illa ac custodientium vilitate et debilitate, 45-51.

Octavo, ex impotentia idolorum in omni generis necessitatibus probata, ab ipsis eorum sacerdotibus agnita, ei lacto contestata, 52-58.

Nono, ex collatione cum astris, elementis et animalibus, virtute majore a Deo pnedilis, 59-68.

Decimo, ex injuditate pnedicta? impotentia cum HU stipitis, spina ac cadaveris pan, 69, 70.

Undecimo, ex opprobriis idola et idololatrias excepturis, ajusto autem illorum contemptore evitandis, 71-71.

auferunt sacerdotes, et vestiunt uxores suas, et filios suos. 33. Neque si quid mali patiuntur ab aliquo, neque si quid boni, poterunt retribuere : neque regem constituere possunt, neque auferre. 34. Similiter neque dare divitias possunt, neque malum retribuere. Si quis illis votum voverit, et non reddiderit ; neque hoc requirunt. 35. Hominem a morte non liberant, neque infirmum a potentiori eripiunt. 36. Hominem cæcum ad visum non restituunt, de necessitate hominem non liberabunt. 37. Viduño non miserebuntur, neque orphauis beneficient. 38. Lapidibus do monte similes sunt dii illorum, lignei, et lapidei, el aurei, et argentei. Qui autem colunt ea, confundentur. 39. Quomodo ergo aestimandum est, aut dicendum, illos esse deos? 40. Adhuc enim ipsis Chaldæis non honorantibus ea : qui cum audierint mulum non posse loqui, offerunt illud ad Bel, postulantes ab eo loqui : 41. quasi possint sentire qui non habent motum, et ipsi cum intellexerint, relinquent ea : sensum enim non habent ipsi dii illorum. 42. Mulieres autem circumdata; funibus in viis sedent, succedentes ossa olivarum. 43. Cum autem aliqua ex ipsis attracta ab aliquo trans* inte dormierit cum eo, proximæ suæ exprobrat quod ea non sit digna habita, sicut ipsa, n ? ; e funis ejus diruptus sit. 44. Omnia autem quæ illis fiunt, falsa sunt. Quomodo æstima 'uni aut didendum est, illos esse deos? 45. A fabris autem et ab aurificibus facta sunt. N ..d aliud erunt, nisi id quod volunt esse sacerdotes. 46. Artifices etiam ipsi, qui en faciunt, non sunt multi temporis. Numquid ergo possunt ea quæ fabricata sunt ab ipsis esse dii? 47. Reliquerunt autem falsa et opprobrium postea futuris. 48. Nam cum supervenerit illis prælium, et mala; cogitant sacerdotes apud se, ubi se abscondant cum illis. 49. Quomodo ergo sentiri 'dieant quoniam dii sunt, qui nec do bello se liberant, neque de malis so eripiunt? 50. Nam cum sint lignea, inaurata, el inargentata, scietur postea quia falsa sunt, ab universis gentibus et regibus ; quæ manifesta sunt quia non sunt dii, sed opera manuum hominum , et nullum Dei opus cum illis. 51. Unde ergo notum est, quia non sunt dii, sed opera manuum hominum, el nullum Dei opus iu ipsis est? 52. Ilegem regioni non suscitant, neque pluviam hominibus dabunt : 53. Judicium quoquo non discernent, neque regiones liberabunt ab injuria : quia nihil possunt, sicut corniculæ inter medium cæli et terno. 54. Etenim cum inciderit ignis in domum deorum ligneorum, argenteorum, et aureorum, sacerdotes quidem ipsorum fugient, et liberabuntur : ipsi vero sicut trabes in medio comburentur. 55. Degi autem, et bello non resistant. Quomodo ergo æstimandum est, aut recipiendum quia dii sunt? 56. Non a furibus, neque u latronibus se liberabunt dii lignei, et lapidei, el inaurati, et inargentati quibus hi qui fortiores sunt, 57. aurum, et argentum, et vestimentum quo operti sunt, auferent illis, et abibunt, nec sibi auxilium ferent. 58. Itaque melius ostesse regem ostentantem virtutem suam; aut vas in domo utile, in quo gloriabitur qui possidet illud ; vel ostium in domo, quod custodit quæ in ipsa sunt; quam falsi dii. 59. Sol quidem, et luna, ac sidera cum sint splendida, et emissa ad utilitates, obaudiunt. 60. Similiter et fulgur cum apparuerit, perspicuum est: id ipsum autem et spiritus in omni regione spirat. 61. El nubes, quibus cum imperatum fuerit a Deo perambulare universum orbem, perficiunt quod imperatum est eis. 62. Ignis etiam missus desuper ut consumat montes et sylvas, facit quod præceptum est ei. Hæc autem neque speciebus, neque virtutibus uni eorum similia sunt. 63. Unde neque existimandum est, neque dicendum illos esse deos, quando non possunt, neque judicium judicare, neque quidquam facere hominibus. 64. Scientes itaque quia non sunt dii, ne ergo timueritis eos. 65. Neque enim regibus maledicent, neque benedicent. 66. Signa etiam in cælo gentibus non ostendunt, neque ul sol lucebunt, neque illuminabunt ut luna. 67. Bestia meliores sunt illis, quæ possunt fugere sub tectum, ac prodesse sibi. 68. Nullo itaque modo nobis csl manifestuih quia sunt dii : propter quod ne timeatis eos. 69. Nam sicut in cucumerario formulo nihil custodii ; ita sunt dii illorum lignei, et argentei, et inaurati. 70. Eodem modo et

in horto spina alba, supra quam omnis avis sedet. Similiter et mortuo projecto in tenebris, siniilebsunl du illorum lignei, cl inaurati, et inargentati. 71. A purpura quoque et murice, quæ supra illos tineant, scietis itaque quia non sunt dii. Ipsi etiam postremo comeduntur, et erunt opprobrium in regione. 72. Melior est homo justus, qui non habet simulacra: nam erit lunge ab opprobriis.

Quam misit Jeremias. — Hinc patet hanc epistolam evæ Jeremiæ, scriptam vero a Baruch; unde in Grasels Sixlinis sive Carotte, hæc epistola ponitur immediate post Threnos Jeremiæ (1).

(1) Jeremiam hujus epistola ew auctorem mnltiplidtar probatur, primo, ex ip .i inferipilono; *mundo*, ex allusione non obscura ad illam facta per auctorem libri]l *Uachab*. n, t; *tertio*, ex testimonio Ecclesia* apud quam semper recepta est ut a Jeremiā scripta; el si aliquando Barucho adjudicatur, ea causa est quod in pluribus exemplaribus Græcis, nt in nostris Bibliis Baruchi vaticiniis adjuncta est; sed cani post Lamentationes Jeremiæ nxhilænt plura exemplaria; Quarto. ex eo quod nihil in ea sane est ©tau, moribus Jeremiæ, ao tandem reliquis circumstantiis absonum, ut recte observat Huetius: « Qcterum auctorem indicat Jeremiam lemma ipsum ac materies operis; tum et ii ad quos scripta est, el scriptionis tempus; et decimum prater a prædictionum ipsius caput, quod iu eodem versatur argumento, et sententias habet ejusdem xijqww (nolæ) magnam ostendit germanitatem.

Objiciunt equidem Udem rationalist® qui Barochi authenticilatam impugnant, primo, quod ista epistola non in omnibus exemplaribus græcis invenitur, et a Judæis, ncc non aS. Hieronymo repudiata fuit; *secundo*, quod longe dissimili modo ac Psalmista, teds et ipse Jeremias de idolorum vanitate loquatur, ut a Jeremia scripta credi possit; *tertio*, quod in ista epistola dicitur captivitatem Babylonicam duraturam usque ad generationes septem (vi, 2) seu ultra 200 annos, dum *Jerem.* xxix, 10, dicitur illam futuram 70 annorum.

Sed respondemus ad *prunum*, nihil mirum esse si non aliquibus exemplaribus græcis desideretur: nam in tam exiguo libello comprehenditur ut facile alicui amanuensi excidere potuerit, idque eo majus credibile est, quod, ut supra diximus, non euindem in omnibus manuscriptis codicibus obtinet locum, et aliunde illam prætormittcroopportunum visum luerit, quia do iisdem ageret ac cap. x. l, 16 *Jerem.* In annotationibus ad *Proamium Daruchi* rationes exposuimus, ob quas eam Judæi ncc non ct librum Baruchi m Canone non inseruerunt. Quoad vero Hieronymi sententiam Judæorum ropulsæ faventem, feliciter compensatur allornin SS. Patrum testimonio. Ad Arcmirfum: esto dissimiliter cl pro-Axius do idolis tractat anetur hujus epistola) ac alii scrip-V^es sacri; sed quid inde concludendum? Quod ista minutissima amplificatione indigebant Judæi ad Idolorum cultum tam propensi, pnesertim cum inter idololatra? vitam degerent. Nedum ista descriptio temporis quo vivebat Jeremias absona videatur doctissimis nostræ ©tatis scriptoribus; ex hac epistola o contra nulla maximi pretii indicia educi posso asserunt tum de iduarum ornatu, tum do artibus in usu apud Babylonios. Vide Raoul Ruchetta. *Description de liabytone, Annata de Phitosop tic chrétienne*, tum. XI, pag. 148, et tom. X, pag. 441. Ad *tertium*, vide Commentarium Cornelii infra ver». 2. Juxta sententiam inter plurosa nostro interpreto indicatas dicimus; quoti equidem apud antiquos reportantur generationes, 100, 50, 33, 30, 10 ct7 annorum, sed vox yivià significat hic spatium 10 annorum » ut mos

Ad abducendos, — ite Romana et Græca, non *ad abductos*, uti legunt Hugo et Lyranus, unde et vers. I ait, *a!)ducemini*, non *abducti estis*. Respondet Hugo hanc epistolam scriptam ad Jud eos dum in itinere essent, quo tempore partim abducti erant, partim abducendi. Lyranus vero et Dionysius aiunt eam scriptam antequam abducerentur, sed missam postquam essent abducti. Sed nullum hujus rei totem citent; grats ergo ista dicuntur. Quare vera lectio est, « ad abducendos. M

2. USQUE AD GESERATIÖXES SEPTEM. — Id CSt US- Ven. 2. que ad 70 annos manebitis in Babylone. Nota, giæcum yntà, id est *atas* vel *progenies*, quæ in Scriptura dicitur gencratio, varie definitur. Primo, Gtmratís Dionysius Halicarnassus, lib. I Rom. Ant., dat illi centum annos. Sic et Varro, lib. V, qui et addit ocupe-saxulum dici a *sene*, a quod illud spatium senoscendorum hominum puterint. * Sic et Scriptura, Genes. XV, 16, ubi dicitur fore ut Hebræi generatione quarta ex /Egypto revertantur, id est post 400 annos. *Secundo*, Censorinus De *die natali*, et alii passim, dant ei annos triginta. Sic Nestor dicitur vixisse tresætates, id est 90 annos. *Tertio*, Herodotus, lib. I, dat ei 23 annos. *Quarto*, Eusebius, lib. X Propar. cap. ult., dat ei annos viginti. *Quinto*, S. Augustinus, m *Psalm.* av, dat ei annos quindecim: ea enim aetate homo potens est ad generandum. *Seato*, -pxx sive *generatio* est spatium septem annorum, sic medici vetant ante duas generationes venam incidi puero: et apud Suidam Orpheus dicitur vixisse novem generationes, id est G3 annos. *Septimo*, celas est annus: undo Virgilius, IH *Geòrgie*. :

At tribus exactis ubi quarta advenerit itas.

Ubi Servius: « Quarta ætas, inquit, id est quarius annus, » et addit: /Etas, ait, significat quodvis tempus. Sic ait et Varro: a Elatem vix decimam, » id est vix decimum annum, « ingressus; • el Plinius, lib. VHI, cap. XL: « Annua, inquit, ætascanum juste est ad pariendum. » Hinc *octavo*, qw<x, sive *atas*, est spatium dccc annorum: denarius enim insignis plenusque est numerus, qui omnes simplices numeros, quos arithmetici *digitos* vocant, puta omnes ab uno ad novem, in se complectitur. Rursum, denarius primus est numerus multitudinis post digitos, estque terminus

FSi in oriento, uni ad maturam ©tatamsaqilus perveniunt cum decimo anno. Aliuodo nc etiam Diogenes Laertius scribit sebutam Pylbaguræ 19 ætatibus, generationibus substitisse, ad exprimendum illam leo a unh slelUx).

numerandi : nam post decem redimus ad unitatem : decem et unum sunt undecim ; decem et duo sunt duodecim, et ita consequenter. Sic hoc loco capitur 71*«, id est *generatio*.

G«otn» Septem ergo generationes sunt septuaginta anni
k*** captivitatis, qui inchoantur anno undecimo Joakirn, et terminantur anno primo Cyri, ut dixi,
 auui. *Jerem.* xxv, 1f ; eo enim se refert Baruch discipulus et scriba Jeremiæ. Licet a Castro hæc referat ad 70 annos desolationis, qui, inquit, inchoantur anno undecimo Sedeciæ, et terminantur anno secundo Darii Hystaspis, de quibus dicendum est, *Zach.* i, 12. Nonnulli generationem hic accipiunt septem annorum, ul septem generationes sint 49 anni; tot enim, inquiunt, fluxerunt ab anno undecimo Sedeciæ, quando hæc scripsit Jcremias, usque ad annum primum Cyri : nam Nabuchodonosor exinde regnavit 24 annos, Evilmerodach 23, Baltasar 3; verum hæc nostre chronologie non consentiunt : inchoando enim annos 70 captivitatis ab anno undecimo Joakim, dicendum est ab anno undecimo Sedeciæ usque ad primum Cyri fluxisse annos 59.

Aliter has septem generationes explicat Vilalpando Noster in *Apparatu Ezech.* part. I, lib. III, cap. n : Generatio, inquit, complectitur quatuordecim annos ; tunc enim mas potens est generare, tuneque valide matrimonium contrahit. Porro generatio hic capitur non pro actu generandi, sed pro genitis sive filiis. Generatio ergo prima ab Jerusalem est translata Babylonem : ea cum primum Babylonem appulit, filios, id est secundam generationem, procreavit; hæc vero post quatuordecim annos tertiam; tertia post totidem annos, scilicet anno 28 desolationis, quartam genuit; quarta anno 42 desolationis genuit quintam ; hæc sextam anuo 86, quæ tandem septimam generationem edidit anno desolationis 70 quo e captivitate liberali sunt. Hæc explicatio non est improbabilis, nec incongrua.

Ven.i. 3. Ostentantes metum gentibus, — ad incutendam hominibus religionem et sacrum quemdam metum ac reverentiam.

Ven.4. 4. Factis alienis. — Græce est *attenta*; id est *alienigenis*, puta Chaldæis, *q. a.* Ne vos conformetis Chaldæorum idololatriæ.

Vert. 5. 5. ADORANTES,— Græce est *lipioxtmuvr*** avrà, id est *adorantes* (scilicet turbam, puta Chaldæos) tpsa, scilicet idola. Noster non legit ro aura; unde *adorantes* retulit ad Judæos, non ad Chaldæos.

Vaa.4. G. Angelis enim, — scilicet Michael, ut colligit Tir, *Daniel*, xii, 1, ubi inducitur Michael quasi custos et preses Hebræorum, *g. d.* Me adorate, non idola Chaldæorum, nec est quod Chaldæos timeatis : ego enim vos ab illis defendam ; nam ego paternam vestri curam gero. Primo, quia angelum meum vobis destino in tutorem, ulque ipse vos educat ex Babylone, sicut eduxit ex A/rypto; eo enim alludit, scilicet ad Exodi xxxnr, 1.S *sundo*, quia exquiram animas vestras, id est

vindex vester ero, ulciscar injurias vestras, ne præsertim mortem si quis eam vobis intulerit. Ha Hugo et Lyranus.

8. Amanti ornamenta (sicut virgini çiWa/wa, Ven t id est ornatum amanti et affectanti, undecumque ornamenta conquiruntur) : ita (Chaldæi idolo* latre) auro accepto — idolis ornatum asciscunt.

9. Unde subtrahunt, — *q. d.* Sacerdotes aurum Vtat. a diis suis auferunt, et in suos usus convertunt, dantque prostitutis et meretricibus quas domi alunt. Ita Greca. Ex eo quod idola sint insensibilia quasi saxa et metalla, quæ patiantur sibi ornamenta eripi, omnemque aliam injuriam tolerant; ostendit eos non esse deos, imo non esse animatos, nec ullam habere nostri cognitionem, curam atque providentiam. Vere Poeta :

Idolura nihil est nisi marmor inutile, cujus
 Est proprium numquam vivere, sciro nihiL

11. Ab ÆRUGINB ET TINEA, — *q. d.* Idola COITO- Vtti.il. duntur ærugine et tinea, atque pulveribus oplentur, nec eos ex utere possunt, perinde ac si mera ligna aut lapides essent, uti revera sunt : non ergo sunt dii.

13. Sceptrum autem habet, — idolurn sceptrum Vwi.fl. gestat, quasi rex et judex esset omnia gubernans, cum neminem damnare et interficere possit. Est enallage : locutus est enim de idolis in plurali, nunc de iis loquitur in singulari numero.

17. Sicut alicui qui regem offendit, circumsep- Ven.i»
 tæ sunt janæ (dum quasi reus carceri includitur) ; aut sicut ad sepulcrum adductum mortuum. — Id est, siculi cadaver mortuum cum ad sepulcrum adducitur, lutari solent custodes, ne spoliatur pretiosis vestibus, armis et instrumentis, cum quibus illud humare solent tam Judæi quam gentiles. Ita Hugo et Lyranus. Aliter ex Greco jam vertit Vatablus, sic : *Uti cuipiam qui regem offendit atria circumcludi solent, tanquam ad supplicium abducendo : ita sacerdotes aedes eorum muniunt ostiis, claustris et vectibus, ne a latronibus, aut potius furibus* (quos et ipsos a latendo \w t «c voces) *compilentur*.

18. SUNT AUTEM SICUT TRABES, — idola Stint Sti- V.,ti5
 pites, ligna et saxa, quæ lumen videre non possunt. Vide Deirio, *adagio* 883.

19. Corda. — Aliqua enim idola erant interius yefx 9 terrea, vel ex alia fragili materia ; exterius vero erant ænea vel aurea, et sic serpentes (pii terram comedunt, comedebant corda, id est interiore horum deorum. *Secundo*, Maldonatus: « Corda, inquit, id est medullam ligni ex quo facti sunt, elingunt et corrodunt serpentes, id est vermes, ut sit catachresis.

21. Catt f., — catti, feles : græce enim est : f«. Ita Vatablus.

24. Ex omni pretio, — maximo pretio suntçtrKi
 empta, et tamen carent spiritu. Ita Vatablus.

Ix quibus spiriius nox inest ipsis. — Ti *ipsis* per hebraismum redundat, unde videtur inter-

pres ex Hebreo hæc transtulisse : nain in Græco non est.

26. Munera. — Græcum etiam significat *palmum minorem*, qui quaternum digitorum erat, idem quod seu *tertia pars spithamas*, ut tradit Eustathius. Sic accipit hic Pagninus, *q. d.* Palino humerisque fulciunt idolurn, ul stet, uc cadat.

27. Mulieres eorum decerpent; s, — ex donariis quæ idolis oblata sunt. Græce Totpctaxjai, id est *m penum recondentes t q. d.* Omnia sibi reservant, nihil egenis impertiuntur.

28. Fof.tæ, — puerpere, que quia immundæ, arcentur templo et sacris, *Levit. xii, 2.* Licet enim hac lege Judæorum gentiles non obligarentur, tamen per se indecens erat personas ita sordidas et pollutas sacra contingere, præsertim apud Judæos quibus id erat abominabile; unde Propheta id eis inculcat, ul ex cultorum irreverentia ostendat ipsius culture, puta idololatriæ turpitudinem.

29. Quia mulieres apponunt — escas, vel donaria et anathemata suis idolis. Est subjectio : rogarat enim: Unde idola sunt dii? Respondet: Quia stulte et superstitioso* mulierculæ eis, quasi diis dona apponunt: mulieres ergo faciunt hosco deos.

30. Tunicas scissas. — Quod vetatur Judæis, *Levit. x, 6.*

Barbam rasam. — Quod velatur laicis Judæorum, *Levit. xix, 27*; et sacerdotibus, *Levit. xvi, 5*, tum honestatis et decoris causa, turane hac in re communicarent cum sacerdotibus Isidis, aliorumque deorum gentilium. Vide dicta *Levit. xix* et *XXI, Ezech. xlii, 22.* Notat illorum hypocrisin et simulationem. Rursum Judæos absterret ab eorum cultu et caeremoniis, quod cæ repugnent ritibus a Deo et Mose institutis.

31. RugiūNT contra deos (clamant ad deos suos misero et lugubri ejulatu) sicut in coena mortui, — id est, sicut solent audiri lugubres clamores et gemitus in coena funerea alicujus mortui, maxime qua gentiles, ut ait Epiphanius in *Ancorai.*, ad sepulcrum ferentes cibum, insolenti clamore evocabant defunctos, dicendo: Resurge, o Hector! comede et bibe. Vel dicentes, Vale. Sic Achillem in funere Patrocli fecisse ait Homerus *Iliad. XVIII*: «Salve, mi Patrocle, atque vale;» et /Eucam in funere Pallantis, Virgilius, *Æneid. XI*:

Silve «lenium mihi maxime Palli,
Ætcioumque vale.

Ita Hugo, Lyranus et Dionysius. Innuunt deos genitum fuisse homines, jamque esse mortuos. Nam ulail Cicero, lib. I *De Natura Deor.*: «Suscepit vita hominum conMietudoque communis, ul beneficiis excellentes viros in codum fama ac voluntate tollit: et Hinc Hercules, hinc Castor, hinc Pollux, hinc!>culnpius, hinc Liber. * Nam /Esculapiom uudicina; Liberum, Saturnum et Cererem agri-

cultura; Apollinem cithara; Vulcanum fabrica deos fecit. HincJEgyplus Isidem, docte Albenæ Minervam coluere; quod illa lini, hæc olei usum /irlemque lanificii invenisse credatur.

a Accesserunt etiam Poete, ait Lactantius, lib. I, cap. XV, qui compositis ad voluptatem carminibus, in coelum eos sustulerunt, sicut faciunt qui apud reges etiam malos, panegyricis mendacibus adulantur. Quod malum aGræcis ortum est. Undo eos sic increpat Sibylla:

Græfia quid cōnflidts in viro? principes
Ad quid dona manu mortali ponis?
Immolas Molis: quis Ubi in mentem dolorem
Imposui:, ul h«c perficias m-gm Dti ore
Relicto?

Porro cæna hæc mortuorum a Græcis vocabatur ἡφίϊτζxrr, a Tertulliano in *Apolog.* et a Latinis si7i-*cernium*. Hinc senes capulares, etiam dicti *silicernii*, quasi pro quibusjamjam morituris cæna fieri ralis paranda esset. Non ergo a curvitate, quod *silices* spectent, ita dicti sunt, ul aliqui putarunt, sed a *cæna* hac quæ *silicernium* dicebatur, eo quod cum *silentio edentes cernerentur*, vel quod silentes cogitarent se mox illum secuturos esse. Unde abeuntes a convivio, velut non amplius se visuri, invicem salutabant, dicebantque: Vale. Hinc Varro: «Funus exsecuti, laute ad sepulcrum antiquo more silicernium confecimus, id est convivium in quo pransi discedentes dicimus aliis alii; Vale.»

31. Neque hoc requirunt, — non expostulant, non ulciscuntur voti et promissi sibi facti neglectum et perfidiam.

40. Adhuc ipsis Chaldæis non honorantibus ea, — *q. d.* Præsertim cum etiam ipsi Chaldæi contemnant idola sua; cum enim muti a Belo mulo loquelam petunt, nec impetrant, sicque intelligent idola sua esse mula, relinquunt ea et missa faciunt. Ita Juvenalis, *satyra 13.* Jovi insultat:

Aodis,
Jupiter, hæc, nec bbra moves? cum uüllere vocem
Debueras, vel marmoreus, vel abeueus.

41. Quasi possint sentire quib non habent motum, — scilicet naturalem, ut animalia. Non enim potest quippiam, quod lotum sil atque integrum, et suum naturam retineat, tali motu carens, habere sensum. Omne ergo quod sentit, per se et 0"» moveri potest, vel progrediendo, vel se dilatando et contrahendo. Dico per *se*: nam per *accidens*, puta per morbos, et in toto animali, et in parte potest perire motus manente sensu: in toto quidem, ul per catalepsim; in parte vero, cum paralysis non procedit usque ad sensus sublationem Adde, ex motu nos judicare de sensu et vita: unde Ecclesia non baptizat abortivos fœtus, nisi motus alicujus speciem præ se terant. Hæc et plura Valesius *Sacræ Phitosoph.* cap. Lxxix. Ratio a priori est, quia animalia omnia habent ce-

tebrum : a cerebro autem quasi a proprio principio manatt un motus quam sensus, per instrumenta , scilicet per nervos et musculos.

Nota : Idola et statine movere se possunt variis modis. *Primo*, si eis indatur argentum vivum. Secundo, per ventum quem sinibus suis affabre factis excipiunt, quomodo Albertus Magnus oliin, el nunc Mirabiliarii faciunt corvos el dracones volantes, quales sæpius vidi. *Tertio*^ per pondera, rotas el .equilibria dextre in statua, quasi in horologio, disposita. Ita oblata est mihi Norimbergæ venalis statua pueri Jesu elegantissima, quæ mox ut lo uluin in quo jacebat aperiebas, caput motifando annictare et arridere videbatur. Ita Augustæ Vindelicorum vidi tum alia, tum Centaurum inauratum Nostro P. Trigamia pro Sinensibus donatum, qui tactu rotate cujusdam per se et sponte proi urrebat ad spatium trium quatuorve pedum, telum ex arcu ejaculabatur usque in tabulatum, sonabat, pulsabat, aliaque mira faciebat. Verum nihil horum fit motu animali, qui a forma intrinseca, puta ab anima el spiritu vitali, proficiscitur : unde motus hi non diu durant, et cessante causa impellente cessant

Et imi — cultores idolorum, puta Chaldæi, relinquunt ea, ut dixi. Græca contrarie habent, et *non possunt ipsi intelligentes rclinguere ea*, id est ipsi idololatræ adeo sunt dementali et excæcali, ut cum inlelligant idulorum mutorum vanitatem el stoliditatem, ea tamen ex inveterata prava consuetudine relinquere non possint.

42. MILICRES CIRCmJDAT.fi FUMDL*S« — Nota CX Herodoto, lib. I, Babylonias et Cyprias virgines ante matrimonium, imo omnes eorum mulieres sic coluisse Venerem, ut semel saltem in vita ad Veneristemplum desiderent, suamque pudicitiam exponerent, ut qui *primo* obuius vellet, eis abuteretur, dato tamen pretio cum hac imprecatione : « Tanti ego tibi deam Milytlam, » id est Venerem, u imploro, » hocque pretium istæ illusæ templo Veneris dicabant, sicque virginitate quasi Veneri dicata, putabant se faustas inire nuptias. Audi S. Augustinum, lib. IV *De Civit*, cap. x : a Veneri, ait, Phœnices donum dabant de prostitutione tiliarum, antequam eas jungerent viris, v Idem de Phœrnssis mulieribus testatur S. Athanasius, orat. *Conira idola*, ubi originem idololatriæ investigans eam institutam esse ait a desiderio eorum, qui stupris el propudiis pleni, ligmenlis repræsentantur; » itaque turpissimam sibi suorum deorum vitam idolorum cultores imitandam proposuisse. Et Strabo, lib. XI, in tine, agens de sacris Persarum, Medorum et Armeniorum, sic scribit de Anal tide : < Ilæc est Venus in oriente culta, Armeniorum id<4um: illustrissimi ejus nationis tiliassuas Vii^inv- ei dedicant, ac lex est ut longo tempore apud deam constuprata», deinde nuptum dentur, nemine tabs mulieris conjugium dedignante (o miseros cornutos, el infames gentilium maritos!) Tale quippe cium llerodolus dc Lydiis mulieri*

bus scribit : omnes enim ero meretrices sunt. ■ Sic Scoti gentiles, filias suas sponsas antequam a sponsis cognoscerentur, *pritno* regi suo violandas tradebant : cujus incestus loco et vice jam Christiani effecti induxerunt, ul novro sponsu) certum numinum regi pendant. Cujus rei testes sunt Polydorus Virgilios et Hector Boetius in *Hist. Scoi*. Vid'* hic genilismi stolidam el insanam spurciti- am, religionis, id est superstitionis larva, dro- monis suggeslu obtectam.

Hac de causa juxta templum Veneris plurima erant diverticula, ait Herodotus, funiculis distincta, additque aliquas diffformes ad duos vel tres annos ibi desedis- se, et amasios exspectasse in tentoriis, quæ funibus tendebantur. Atque do hisce funibus putant aliqui Baruch hic loqui. Verum obstat quod non erat necesse hos funes rum- pere; quod tamen de suis ait hic Baruch : deindo addit ipsas mulieres circumligatas fuisse funibus : ergo mulierum, non tentoriorum erant hi funes.

Quare *secundo*, funiculi hi possunt accipi certa de juncis et floribus contexta, quibus hro prosti- tuire capita cingebant, teste Herodoto, el Strabono qui ait eas *thominge*, id est vinculo vel funiculo, coronatas fuisse.

Tertio et propriissime, hro mulieres cingulo vel Vlrktan funiculo corpus vinciebant, ut significarent se vir- gines, et Veneris religione el amore captas deli- bini fa- neri, hoeque signo quasi Veneri sacras, primo Dihas, cor! obvio sui copiam facere, el petere ut funem sol- vat, et nefaria sacra Veneri faciat : sicque incesta copulatione, cesto sive zona dirupta, matrimo- nium inibant. Idem faciebant conjugato) si Veneri se dicare vellent. Ita ex Herodoto, Strabone et Cur- tio, lib. V, a Gastro. Hinc cestus, sive zona priscis Zoai rymbo- lam ent virgini- Uli*- signum erat virginis el virginitatis, quam tunc prlmtlm solvebant mariti, cum nova nupta primo eorum thalamum subibat. Sic Romani in philtro, amasii statuam ternis funiculis colligabant. Testis est Virgîlius, *ecloga* 8.

Ossa olivarlm, — ri wîrupa, id est *furfures (ri- tici* vel *hordei*, ait Vatablus. Sic enim tltt00» acci- id piunl liesychius, Dioscorides etTheophrastus. Sed QUQuoi melius Noster hic vertit, a ossa olivarum, » id est olitami nucleos duros el quasi osseos olivarum (sic Be- roaldus apud Henricum Stephanum in *Léxico cur! TTrjpb vocat ossiculum olitæ*), vel minutas olivas duriores, ac pene osseas, utpote quæ solo fero constent nucleo. Dicuntur hæ ^ÍTu?a, quod furfu- racei sint coloris, vel quod in olivis tritis et con- tuis ossa sint quasi fui fures et excrementa. Ita Alhenæus, lib. 11, cap. xiv, ex Callimacho et Phi- lemone : ait, sunt oliva» OXxoral id est fri- te, contusos; vel, ulalii legunt, çaùxai, id ostina- te. Oliva enim priscis tam Ægyptiis quam Hebræis, teste Pierio, *hieroglyph*. 53, hieroglypliicum fuit misericordiæ, pacis, amoris, concordia»; imo sup- plicationis, spei el precum. Unde Statius :

Villalæ laurus el supplicis arbor oliva.

Virnnei
Cypna
(t

tltipro,
tjtuque
pxclio.

Zoai
rymbo-
lam ent
virgini-
Uli*-

Hinc Romani pro oliva laurum teste Virgilio iirc-
 iví- quasi amasio supplicantes. Hoc ergo pW-
 rum qua- *truin* sivo veneficium magicum erat, quo diabo-
 le t lares ista*, quas nec divitiæ, nec forina, nec genua
 commendabat, cremando ossa, id esl nucleos,
 olivarum flammam concupiscentiæ testabantur,
 et procorum duritiem mollire et incantare stude-
 bant, no diu desiderarent, sed cito amasium alli-
 cerent. Undo simul cum hae crematione preca-
 bantur, ut sic hospites earum amore torrerentur.
 Demum sic adusta, et in cineres redacta sparge-
 bant in ventum, jacta trans caput. Sic enim Theo-
 critus, in *Pharmaceutria*, docet hoc a Babyloniiis
 didicisse Griecos, scilicet Smilhæam veneficam,
 quæ Delphidem juvenem deperibat. Sic enim ait:
 « Shcut ego hanc ceram Deo juvante liquefacio,
 ita præ amore statina liquefiat Myndius Delphis;
 utque volvitur hic a nens orbis, ope Veneris, sic
 ille volvatur ante nostras fores, lynx, trahe tu il-
 lum meum virum ad domum nostram, nunc sa-
 crificabo vel succendam pilyra. » El Virgilios,
sloga 8 :

Fer ciñeres, Amarilli, foras, rivoque fluenti
 Transque caput jace.

Ita Guevara *prafatione in Habacuc*, Vide Deirio in
Magic. part. I, *Qucut*. Ill, sect, n, et Pereriumm
Daniel, v, 4.

Porro apposite ignem concupiscentiæ su® testa-
 bantur cremando nucleos olivarum, quia hi nu-
 clei, utpote oleati et pingues, vehementer ardent
 imo præ nucleis aharum arborum flammam vo-
 munt : qua de causa in Apulia fornaces, in qui-
 bus coquitur vitrum, calx, etc., qu e ardenlis.dm®
 sunt, nucleis olivarum tritis accendunt : oleis
 enim ita abundant, ut inde ignem struant. Lig-
 num autem oleto, etiamsi virido sit et recenter
 succisum, ardet tamen et flammam edit, quia pin-
 gue et oleatum. Idipsum Romæ mihi affirmarunt
 viri graves oculati testes, imo ad oculum osten-
 derunt.

Affert obsorenitatem hanc idololatrarum Jere-
 mías, *q. d.* O Debrai, advertite obscamitatem ido-
 lolatria*, videto an hic sit Deus, cut quasi lotioni
 stupra, et stupri pretia gentiles otforunt, contra
 legem, Detti, xxnl, 18; rursum cui no olivas qui-
 dem aut oleum , sed tantum ossa olivarum con-
 trita, scilicet .-ordes et excrementa, dedicant. Ni-
 mirum talibus gaudet dæmon, hoc ejus est thy-
 m: ima, ut habent Græca. Deus autem vester et
 F u,a*, verus gaudet castitate, victimis purissimis et op-
 uut». tiniis, ac thymiamate odoratissimo.

Hinc Icidorns, lib. Ill *Sententiarum*, cap. xni :
 Poetæ, nit, finxerunt Venerem impudicam esse
 deam, et Martem adulterum esse deum, ut homi-
 nibus h ec tlagitia persuaderent, quasi in nsdeos
 imitarentur; quis cium non honestum putaret, si-
 bique licere arbitraretur, quod dii fecisso dice-
 bantur?

41. Falsa, — vana sunt, res nihili, res menda-

res sunt, *q. d.* Idola omnisque eorum cultus faba
 sunt, et superstitiose ab hominibus adinventata.

45. Sacerdotes. — Græca id est *fabri-*
catores sive artifices idolorum, quales erant sa-
 cerdotes, qui ea curabant fieri, vel ipsi ea Scie-
 bant.

4G. Nox suXT mclti temporis, — *q. d.* Artifices
 idolorum sunfbrevis ævi et vilæ; quomodo ergo
 ponunt facere deos æternos et immortales?

47. Rbuqoebort altem falsa et opprobrium, — VerkW.
 reliquerunt idola, quæ sunt res falsæ et menda-
 ces, dignæque opprobrio. *Secundo*, reliquerunt
 posteris falsam filem et religionem idolorum,
 dignamque opprobrio, *Tertio, q. d.* Pro diis reli-
 querunt materiam falsitalis et opprobrii posteris :
 magna enim fulsitas, error et opprobrium est
 ligna et lapides colere quasi deos. Ita Maldonatus.

49. Sextiri, — existimari, *q. d.* Palpari p< ne Vas.*9.
 potest manibus quod ipsi non sunt dii. Ita Græca.

50. Scietur postea, — prudentia naturalis ex Ver»-M*
 eventu et experientia quod idola non sentiant, nec
 juvent, docebit tandem omnes trentes ea non esse
 deos. Ita Hugo. *Secundo, q. d.* In lege et luce evan-
 gelica totus mundus cognoscet et despiciet idola.
 Ita Lyranus.

Er mullum Dei opus ccm illis, — idola scilicet
 nihil posse facere quod proprium sit Dei; puta
 non posse mortuos suscitare, caecos illuminare,
 mutis loquelam dare, ruges creare, pluvias tri-
 buere, ut sequitur.

51. Unde ergo motum est, — *q. d.* Non aliunde v«s.»*-
 quam cx ipsa idolorum inspectione, et ex expe-
 rientia, *q. d.* Quid opus est argumentis? res in so-
 nota et clara est, scilicet quod idola non sunt dii.
 Unde Græca habent, rm wi i«rw, cui *ergo*
cognoscendum est eos non esse deos? q. d. Quis tam
 hebes est, ut debeat doceri idola non esse deos?
 Vatablus pro tú* legit w, unde vertit, guis nesciat
illos non esse deos

53. Judicium quoque nox DtscERXEXT, — non di-
 riment lites hominum edito miraculo, uti Deus
 diremit litem Anronis contra Gore, Datlian et »Vbi-
 ron, *Num.* 16, et alias sæpe.

Sicut CORMCVL.fi, — nnbelles et imbecilles, quæ
 licet avium putentur es<c duces, tamen ignave vo-
 lantes vix teli jactum effugiunt, et in prælio sta-
 tini hosti cedunt

Secun to, sicut corniculæ intirmissimæ sunt
 aves, et præler crocitationem nihil habent : sic et
 Idoli præter materiam et externam figuram nihil
 habent. Hinc a corniculis proverbium est xjw Çut,
 Id est cornicari, significans inepte garrire, quod
 usurpatS. Hieronymus, epist. *ad Rusticum*, et Per-
 sius, *satyra* 5 :

Nescio quid tecum gravo cornicaris ioeplo.

Tertio, sicut gentiles observabant volatus et
 clamores cornicularum, ut ex ii* superstitiose di-
 vinarent res futuras: ita et observabant idola, id
 est idolo-um victimas, earumque gestus et ino-

(us, nt ex iis divinarent futura. Ha olim puellæ nubiles ut ominatas consequerentur nuptias, opimum prandium afferebant cornici, ut patet ex Phœnice Colophonio apud Alhenæum, lib. Vili. Quin et apud Romanos, ait Festus. « Corniscarum divarum lucus Irans Tiberim cornicibus dicatus erat, quod in Junonis tutela esse putabantur. » Superstitionis origo fuit, quod cornix sit conjugalis amoris symbolum. Mares enim, feminis conubio conjuncti, nunquam ad alleram divertunt cornicem, nec femina quoad vivit, ad alium marri) : quod si mors divortium fecerit, qui superstes est perpetuum sibi indicit cælibatum. Ila Horus Apollo, lib. I *Hicrogl.* cap. vin, et ibidem, P. Nicolaus Causinus. Insuper vulgus corniculam, quia garrula est, fatidicam putat. Hinc illud ejus ænigma :

Viro novem vitas, si non me Gracia fallit i
Et non irascens ultro convicia dico.

ven se. 56. Orbos nr qui fortiorbs sunt, — 7. d. Qui idolis injurii sunt, caque diripiunt, iis sunt fortiores, *q. d.* Fures sunt potentiores idolis.

Vei», sa. 59. Obaudiunt, — obediunt Deo creatori et gubernatori suo.

60. Idipsum (id est similiter) spiritus (id est ventus) in omni regione spirat. — Nam, ut ait Seneca, lib. v *Natur. Quast.* cap. xvi, xvn, xviii : « Totidem ventorum sunt, quot cælo discrimina. Nulla enim propemodum regio est, quæ non habeat aliquem flatum ex se nascentem, et circa se cadentem. » Et Plinius, lib. II, cap. xlviii : « Omnes, ait, venti vicibus suis spirant, majori ex parte autem, ut contrarius desinenti incipiat, p Quin et S. Thomas in *Job.* cap. xxxvu, 12 : Venti, inquit, videntur per vices suas solis motum sequi, ut primum cum oriente sole orientales, deinde meridionales, postea occidentales venti spirant. Idem innuit, *Eccles.* i, 5 : « Oritur sol, et occidit, et ad locum suum revertitur: ibique renascens, gyrat per meridiem, et flectitur ad aquilonem : lustrans universa in circuitu pergit spiritus. »

Vtn 61. 62. UjBC AUTEM (idola) NEQUE speciebus (græce τίττις; id est formis et pulchritudinibus) neque virtutibus (id est viribus) similia sunt — soli, igni, fulguri, etc.; sed informia sunt, inepta, mortua, imbecilla.

65. Neque regibus maledicent, — neque regibus facient male nec bene, non facient reges felices vel infelices. Præ aliis hominibus nominat reges, quia in iis dirigendis maxime cernitur Dei providentia, quæ regna et republicas præmial vel punit per suos reges et præsides. Ipse enim confert, conservat, amplificat, vel minuit, debilitat aut tollit regna, ut indicavit vers. 33 et 52, et *Job* cap. XU, 18, et *Daniel*, iv, ti. Ha Maldonatus.

Vmb. u. 66. Signa etiam in collo, — 7. d. Plus possunt sol et luna, plusque præstant hominibus quam idola : tum quia signa sunt dierum, mensium et

temporum, caque describunt, *Gen.* i, 14, eo enim alludit; tum quia gentibus timorem incutiunt : gentes enim ex superstitione metuebant ab astris, ut patet *Jerem.* x, 2.

69. Formido, — græce ἱρpt&toxáwv, id est *terri-* Ven.it *calamentum*, v. *e.* Puer stramineus cum arcu, positus in horto ut aves terreat et fuget, quæ cum vident puerum non moveri, pulso timore libere in cucumeres involant. Hæc Græci vocant popustókua. Ita Horatius :

Deus inde ego furum, aviumque maxima formido.

Comparai idola hisco terriculis avium, quæ fructus vere non custodiunt, sed tantum ex opinione et phantasia avium, quæ putant ea esse veros homines, cum tantum sint simulacra hominum : sic enim et idola non sunt dii, sed simulacra. *Secundo*, comparat ea spinæ hortensi, id est rhamno, cui aves libere insident, cum videant spinam esse sine aculeis. *Tertio*, cadaveri mortuo et insensibili.

Tropologice, talis est princeps et prælatus insipiens et timidus, ait Hugo, et ex eo Delrio, *adagio* 886 : Sicut enim, inquit, aves primo intuitu metuunt hoc terriculum, mox tamen ut moveri aut lædore non posse advertunt, assident propius, deinde insident et coinquant : ita subditi primo prælulum reverentur, at dum vident ignavum et timidum, contemnunt, supplantant, conculcant. Ille similis est Sobnæ præpositi templi, cui ait Isaïas cap. xxii, 15 : « Quid tu hic, aul quasi quis hic? » De talibus queritur Jeremias, cap. xxxiii, 13 : a In prophetis Samariæ vidi fatuitatem. » Et Zacharias, cap. xi, 17 : « O pastor, et idolum, derelinquens gregem. » Tales enim sunt idola : umbra et larvæ pastorum, non veri pastores; quibus, uti et idolis, ac terriculis, redo competitii vetus paræmia : « Simia in purpura. » Quam multos id genus simios videre est in aulis principum, quibus si purpuram, si torquem, si gemmam detrahas, meros cerdones deprehendes! In hos competit illud quod, teste S. Hieronymo *ad Pammach;* « de Cesare egregie dixit Tullius : Cum quosdam, ait, ornare voluit, non illos honestavit, sed ornamenta ipsa turpavit. »

71. A PURPURA QUOQUE ET MURICE, QUÆ SUPRA ILLOS tineant. — Ha legendum, non *teneant*, *q. d.* Ex vestibus idolorum purpureis et muriceis, quæ a lineis consumuntur, utique scietis quid sint idola, scilicet quod sint saxa et ligna, non dii.

Nota: Pro *murice* aliqui legunt marmore: græce enim est μῆρ; quod Vatablus vertit, splendore; enim signat fulgorem, splendorem, et a splendore dictus est tam lapis marmor, uti docet Anselmus Boetius, lib. II De *Lapidibus*, cap. cclwi, quam hic murex sive purpura; non, ut ait Poeta, *Ætæidos* IV : « Tyrioque ardebat murice læna : » *lama*, id est toga duplex, quæ erat amictus auguralis, ait Paulus Manutius; si ardebat, ergo et splendebat. *Secundo*, marmor tingi solet

rubeo coloro. Hinc significat muriceum sive conchyliatum et purpureum colorem et vestem, quæ supra idola *tineat*, id est a tineâ arroditur et consumitur; greco *wrejuvr.*; id est quæ *putrescit*.

Scietis iia quibus. — Potius legendum cum Maldonato, scietis *utique*: sic enim connexa erit sententia procedentium, eaque hic explebitur. Id ita esse patet ex Greco.

Et erunt opprobrium, — erunt omnibus risui et probro. Omnes enim rident, cum vident aliquod idolum saxeum vel ligneum, cariosum, truncum pedibus, manibus, oculis aut capite, adorari aut adoratum fuisse.

Ex hoc capite refellitur Calvinus, qui ait Gentiles non fuisse tam stupidos, ut adorarent ligna et lapides, sed in iis adorasse Deum, quasi in imagine, uti faciunt Christiani. Hoc enim falsissimum esse palet ex toto hoc capite, et ex Arnobio, Lactantio, Tertulliano, Justino, Athenagora et aliis, qui passim rident Gentiles, quod lapides et ligna pro diis colant. Idem videmus hodie facere Japonenses et Indos. Simples ergo statuas colebant ut deos: sapientiores quasi corpus vel membra Dei; putabant enim numen statute et idolo, sui quasi simulacro, esse affixum, in illo habitare, et circa illud versari et ludere: sapientissimi riserunt idola, ut Socrates et Plato; licet quidam ex eis ea coluerint metu hominum, quæ de re alibi plura dixi.

Quocirca Barlaam, apud Damascenum in *Historia* cap. X, Josaphato demonstrat stultitiam idololatrarum per apologum aucupis et luscini», eamque triplicem. *Primo*, quod res præteritas, puta Jovem, Mercurium aliosque homines flagitiosos jam mortuos suscitare velint. *Secundo*, quod lentent impossibilia: petunt enim vitam a statua inanimata. *Tertio*, quod credant rem incredibilem, scilicet saxa esso deos. Apologum luscini recensui *Jcrem.* viii, 7. Et S. Augustinus, in *Sententiis*, Sent. n. 15: a Sic, ait, sunt qui colunt idola, quomodo qui in somnis vident vana. Si autem evigilet anima ipsorum, intelligit a quo facta sint, et non colit quod ipsa fecit. »

Monti- Moraliter ergo disce hoc capite, quam impia et stolida sint idololatria, quæ Deum verum divinitate sua privare, eamque in creaturam transferre conatur. Hinc Sancti canes, ut summum crimen idola. Jæso Majestatis divinæ, tantopere detestati sunt, ut maluerint quævis tormenta et mortes acerbissimas pati, quam idola coiero. Primis trecentis Ecclesia Christiana annis, plusquam sexcenta Christianorum millia hac una de causa martyrium subierunt, vel ad furcas, vel ad ignes, vel ad gladios, vel ad cruces, vel ad bestias damnati.

Quocirca B. Remigius Archiepiscopus Rhemensis, cum Clodovæum Francorum regem, primum ex regibus Franci conversum ad Christum post

superatos Alemannos baptizare deberet, coram procerum frequentia, deponenti ornamenta regalia, et ad sacrum se lavacrum humilianti, cunctis audientibus dixit: « Mitis depone colla Sicamber; adora quod incendisti; incende quod adorasti, per hoc est Christum adora, cujus ecclesias incendisti paganus; incende idola, quæ tunc adorasti. Ita Joannes Trithemius, lib. 1 *Competid. Annal.*, et lib. De *Origine Francorum*.

S. Chrysogonus, Diocletiano Imperatore Romæ inclusus in carcere, ibi biennium vixit. Sed cum Imperator Diocletianus Dalmata, obscuro loco natus, Romam scripsisset, ut reliquis Christianis, qui in vinculis essent, interfectis, Chrysogonus Aquileiam ad se mitteretur, eo perductus est; cui Imperator: Accorsivi, inquit, te, Chrysogone, ut honoribus augeam, si modo induxens animum deos colere. At ille: « Ego cum, qui vere est Deus, mente et oratione veneror; deos autem, qui nihil sunt nisi dæmonum simulacra, odi et exsecror. » Quo responso excandescens Imperator, ad Aquas Gradatas eum securi percussit jubet, ita habet ejus *Vita*.

Romæ, sub Adriano Imperatore Seraphia Virgo Antiochena, cum in domo Sabinæ præclariſsimæ feminæ apud urbem commaneret, rapta ab officio Pnesidis, exhibita est in conspectu ipsius. Cui ille: Sacrifici diis immortalibus, quibus sacrificant domini Imperatores. B. Seraphia respondi: a Timeo, et colo omnipotentem Deum, qui fecit coelum et terram, et omnia quæ in eis sunt. Nam dii quos jubes adorare, non sunt dii, sed sunt dæmonia; et ideo non licet mihi eos adorare, quia Christiana sum. » Rursum Preses: Sacrifica diis, inquit, ut morte plectaris. Cui virgo: « Non facio voluntatem patris mei Satans, quia Christiana sum. » Quare varie torta tandem capite plexa, Martyr in cælum evolavit. Ita Ado in *Martyrol.* 3 septemb.

SS. Perpetua et Felicitas Africanæ Martyres sub Severo Imperatore anno Domini 205, quas saepe dilaudat S. Augustinus, damnatæ ad leones, cum ducerentur ad amphitheatrum ut iis objicerentur, alta alacrique voce canebant: « Omnes dii Gentium dæmonia, Dominus autem curios fecit; » eumque Præses juberet alapis faciem et os eorum contundi, illi majori et contentiori voce idipsum canendo iterarunt, ut habent earum Acta 7 martii. Illa enim die S. Perpetua a leonibus, S. Felicitas a leopardis dilacerata, de idolis et dæmonibus triumpharunt.

Tropologice idolum hæretici est hæresis, superbi honor, gulosi crapula, inobediens propria voluntas, etc. Morere hisce tuis idolis, vivo Deo: despice vana, suspice vera: despice terrena, suspice cælestia: morere reculo, vivo cæla: more»-tempori, vive æternitati.

COMMENTARIUS IN EZECHIELEM.

PROOEMIUM.

Fuerunt nonnulli veterum qui putarunt Ezechielem fuisse Pythagoram. Audi Clementem libro primo *Stromat.* : a Alexander, inquit, in libro de Symbolis Pythagoricis, referi Pythagorā fuisse discipulum Nazarethi Assyrii. Quidam eum exstant Ezechielem; sed non est, ut ostendetur postea. Clearchus autem Peripateticus dicit se nosse quemdam Judæum, cum quo versatus est Aristoteles. » Insinuat Aristotelem sua hausisse a Judæis, æque ac Pythagoram a Platone, qui proinde vocatus est Moses Atticus. Atque ah Ezechiele nomen accepisse videtur Ezechielus poeta tragicus, de quo idem Clemens eodem libro sic scribit : a De Mosis educatione nobiscum quoque consentiet Ezechielus Judaicarum tragoediarum poeta in Actu qui inscribitur id est *Educatio* sic scribens ex persona Mosis, » ubi multa ejus carmina de Mose recitat. Ad hosce accedit s. Ambr. Ambrosius, qui Pythagorā a Judæis ortum censet. sic enim scribit *ad Irenæum lib. III*, epist. 20 : « Pythagoricum manuatum in aliquorum pythagoræ scriptis prædicari invenimus, quo ille discipulos suos communem atque usitatam populo prohibuit ingredi viam. Sed hoc unde assumpserit non est incognitum. Nam cum ex populo Hebræorum (ut plerique arbitrantur) genus duxerit, ex ejus disciplina derivavit etiam magisterii præcepta, meritoque magnus apud Philosophos habitus, qualem (ut aiunt) vix reperis ullum. Legerat itaque in Exodo Mosis divino præceptum esse oraculo : Solve calceamentum pedum tuorum. Id etiam præceptum Jesu Nave, videlicet, ut detrito el popularis vix deponerent pulverem, qui viam Domini ambulare desiderarent. Legerat præceptum eidem Mosis, ut montem cum sacerdotibus ascenderet, populus autem deorsum staret. » El Theodoretus, lib. I de *Fide*, ubi Pythagoram circumcisiū asserit : a Fertur, inquit, Pythagoras circumcisionem subiisse acceptam ab Ægyptiis, quam tamen Ægyptii ab Hebræis patribus accepissent. » Favet el ratio, vel potius conjectura. Nam tam Ezechiel, quam Pythagoras totus mysticus est et symbolicus, uterque sua ora-ula Buamque Ethicam docet per symbola cl æmigma-

ta. Ad hæc, uterque eodem fere tempore floruit, videlicet Ezechiel sub Nabuchodonosore, Pythagoras sub Cyro et Cambyse, teste Eusebio in *Chronico*. Insuper sicut Ezechiel cum Deo collocutus est, ab eoque edoctus, ita et Pythagoras dixit se familiarem esse Apollini, ab eoque doceri : unde et Pythagoras dictus a Pythio Apolline, quod cum illo colloqueretur, ideoque non minus vera doceret, quam Pythius. Quocirca ipse suis erat instar oraculi : de eo enim dicebant, *Pythagoras hoc dixit*; ergo verum est et indubitatum. Unde Ovidius de eo cauit libro XV *Metamorph.*

Mente deos adiit, et quæ natura negavit
Usibus humanis, oculis ca pectoris hausit.

Verum certum est Pythagoram nec Ezechielem fuisse, nec Judæum, etsi a Judicis et Prophetis d sua dogmata, forte etiam circumcisionem, mutuatus sit. Nam *primo*, veteres passim docent Pythagoram ex Samo insula prodiisse ; ergo Græcus fuit, non Judæus. *Secundo*, Pythagoras docuit *atavismum*, id est *animarum* ex uno corpore in aliud, non tantum hominis, sed et bestiarum *transmigrationem* : quæ plane Hebræorum placitis repugnat, et nomination oraculo *Ezech.* cap. xxxvii, de anima ad sua ossa suamque carnem redeunto. Pythagoras enim, uti deserto docet Tertullianus, lib. *De Anima* cap. xxvni, ut hunc suum de animarum transmigratione errorem populo probaret, mortem simulavit, subterraneo latuit in specu per septennium, illic se patientia damnans una matre conscia : et ubi satis visus est corpulentiam interpolasse, de adytis fallaciæ cemeisil, ut ab inferis redire crederetur, dicens se primo fuisse Ælbalidem sive Euphorbum; Pyrrhum deinde piscatorem, et mox Hermolymon. Pythagorie est illa vox, quam in se transcribens illyriannas Philosophus irridet tract. *De Gentilium Philosophorum irrisione* qui exstat tom. IV *ihbliothe. SS. Patrum* : a Nunc, ait, immortalis sum, et gaudeo; nunc contra mortalis fio, et ploro : mox iu individua corpora solvor, aqua lio, fio aer, lio ignis : paulo posi nec aerem, nec ignem, sed ieram me lacii, pueem me facit. Itaque vici>siin

fratres kabco Delphinos. Cum vero intueor corpus, pertimesco, et nescio quo nomine id vocem flominemve, an canem, an lupum, an taurum in avem, an serpentem, an draconem, an chimæram. In cunctas enim bestias commutor, terrestres, oquM'les, volucres, multiformes, agrestes, cicures; mutas, vocales; brutas, ratione munitas. Nato, volo, sublimis in aera feror, serpo, curro, sedeo.» *Tei tio*, quia Ezechiel et Pythagoras non fuerunt synchronised hic illo fuit posterior. Ezechiel enim floruit regnante apud Chaldaeos Nabuchodonosore, apud Roinanos Tarquinio Prisco, olympiade 49. Pythagoras vero floruit eversa Chaldaeorum monarchia, regnante apud Persas Cambyse, apud Romanos Tarquinio Superbo, Olympiade 64. Ita Eusebius in *Chronico*. Ergo Ezechiel quindecim olympiadibus, hoc est 60 annis, precessit Pythagoram. Insuper Eusebius: «Olympiade, inquit, quinquagesima sub Cyro floruit Thales preceptor Anaximandri; hic Anaximenis, hic Anaxagore, hic Periclis fuit magister; Anaxagore vero temporibus Xenophanes et Pythagoras fuerunt.» Ergo Pythagoras Cyro duabus, Ezechiele tribus vel quatuor generationibus fuit posterior.

Eicchtel Quæritur RUGO pumo: — Quis, et qualis fuit uri Ezechiel? Respondet S. Hieronymus in cap. XLV et alibi: «Ezechiel Scripturarum cl oceanus, et hthujQ mysteriorum Dei labyrinthus:» mysteria quæ “uy alii propheta aperto sermone prophetant, ipso sacris voluti hieroglyphicorum arcanis legit et ob-signat.

Primo ergo Ezechiel fuit sacerdos, oriundus ex tribu Levi, uli testatur S. Hieronymus in cap. xiv *Ezechiel*. 23, imo ipse Ezechiel cap. i, 3. Patria ei fuit Sarara, ait Epiphanius in ejus *Vita*. Fuit filius An filius Buzi. Hunc Buzi tradunt, aut potius fabulantur Hercaiu' Bræi, fuisse Jeremiam Prophetam, qui dictus fuit *Buzi*, id est *contemptus*, eo quod Judans esset contemptui et ludibrio. Nazianzenus vero, *orat.* 47: «Ferunt, inquit, Ezechielem servum Jeremie prius exstitisse.» Sed et hoc fabulosum videtur. Fuit enim ipse ex genere sacerdotali, quod apud Judæos erat nobilissimum. Videtur ergo hæc lacinia Nazianzeno assuta: aut certo Nazianzenus Rabbiorum sui temporis sententiam referi lanium, non probat, uli et facit sæpo ejus discipulus S. Hieronymus.

Secundo, Ezechiel hebraico idem est quod Sx pin *thezec el*, id est *robur* seu *fortitudo Dei*, aut robor^chiel, ratur a Deo. Unde cap. in, 8, audit a Deo: «Ecco hui dedi faciem tuam valentiorcm (hebraico est C3*pîH * *chazakim*, unde *Ezechiel*) faciebus eorum, cl frontem tuam duriorcm frontibus eorum. Ut adaman-tem, el ut silicem dedi faciem tuam, p Or * mes tamen et S. Hieronymus in cap. xlvii, 8, Ezechiolein interpretinhir, *imperium Dei*; pin enim *roborari* cl pravafov, hoc est domiu. ui d impere, significat.

Î41 Tertio, fuil Propheta, doctor cl Martyr; unde

fail typus Chrisli, ideoque, æque ut Christus, vocatus /i/ius *hominis*. Ha S. Gregorius, Isidoras cl alii.

Porro S. Gregorius, lib. XXVI *Moral.* cap. v: «Ezechiel, inqml, magistrorum speciem tenet.» Idem in *Ezechiel*. honnl. 12: «Ezechiel, inquit, typum predicanlium tenet.» Idem, bb. III *Erposif. in I Reg.* cap. ix. «Ezechiel, ait, durus prædicator contra duos in malo veniebat, ut dura quæ ventura erant locuturus ostenderet, septem diebus in medio eorum, antequam loqueretur, flebat,» *Ezesh.* ui, 15. «Illos enim imitari electus prædicator debet, qui et acuta prædicant, et quæ loquuntur observant.»

Quarto, fuit ipçc sui sæculi portentum, uti de eo P0*100* dicit Deus, cap. xxiv, 24, ut portentosis suis dilisci factis flecteret et frangeret Judæorum durtiem et obstinationem in peccatis. Hac de causa obsidionem urbis in latere descripsit, panem stercore boum coctum comedit, et super unum litus cubavi! 390 diebus, cap. rv, l. Hac de causa describit cap. i currum bellicum Dei, cum angelis bellum, vindiciam et excidium Judæis aliisque gentibus minitantis et comparantis.

Quinto, fuit Martyr, occisus a Judæis, et aduce Hirtjr. populi sui, ait Epiphanius, apud Babylonem, eo quod eos de cultu idolorum argueret. Unde in *Domano Marlyrol.* de coita legimus die 10 aprilis: «Ezechielis Prophetæ, qui a iudice populi Israel, quod eum de cultu idolorum argueret, apud Babyloniam interfectus, in sepulcro Semet Arphaxud, Abrahæ progenitorum sepultus est, ad quod orationis causa inulti confluere consueverunt.» Idem docent S. Dorotheus in *Synopsi* cap. xvi. Isidoras, lib. De *Vita et obitu Sanctorum*, cap. xxxix, Epiphanius, lib. *De Prophet, vita et interifu*, cap. XIX. Porro de genere mortis non constat. Auctor operis imperfecti in *Matthæum*, hom. 40, tradit eum raptatum et excerebratum: «Misi, ait, Ezechielem, et tracium super lapides excerebrastieum.» Adrichomius in *Descript. Terrai sancta*, pag. 246, anno mundi 3380, tradit cum equis fuisse distractum; sed veterem hujus rei auctorem neminem citat.

Scato, Epiphanius, Isidoras, Dorotheus ibidem Minea miracula ejus narrant. Pruno, quod quasi alter Moses, Judæos per flumen Chobar sicco pede deduxerit, Chaldæis eos insequentibus in eo demersis; *secundo*, quod piscium copiam suis precibus a Deo impétrant, qua Judæos fame pene enectos refecit; *tertio*, quod venenatos serpentes in impios Danitas et Gadditas immiserit. Verum horum tides sit penes auctores.

Quæiutvr secundo, — quando coeperit prophettare, et quoniam diu prophetavit Ezechiel? Rcp-pondco: Daniel o Jerusalem abductus fuit a Nabuchodonosore in Babylonem ai»no3 Joakim. *Daniel.* J, I. Ezechiel vero post eum abductus fuit 8 anno, pula anno 11 et ultimo Joakim, scilicet postquam a Chldæis occisus <H Joakim, eique in regno su»

cessit filius Joachin per tres menses; et co deindo pariter abducto, Sedecias, qui erat frater Joakim. Ita Josephus, Jib. X *Antiq.* vin (1).
Secundo, Ezechiel vaticinari orsus est annoS, postquam abductus est, puta anno 5 transmigrati-
onis Joachin, qui pariter fuit annus 5 regni Sede-
cim. Patet *id*, *Ezechiel.* i, 2. Prophetare ergo cœpit
Ezechiel post Isaïam, anno 199, post Jeremiam,
annis 34. Jeremias enim coepit anno 13 Josiæ, Je-
rem. i, 2, a quo 13 anno usque ad 5 Sedeciæ sunt
34 anni. Ita S. Hieronymus sub initium cap. i
Etech. Ante Danielcm vero Ezechiel prophetare
cœpit annis 22. Excipio historiam Susannæ : hanc
enim Daniel spiritu prophetico a morte liberavit
antequam inciperet prophetare Ezechiel, ut pate-
bit *Daniel*, xni. Perrexit tamen Ezechiel prophe-
tare, ac post cum Daniel, Judæis in Babylone,
eodem tempore quo Jeremias pergebat Judæis
prophetare in Jerusalem. Causam dal S. Hierony-
nymus in *Ezech.* cap. xn, 7 : « Illius (Jeremiæ),
inquit, prophetia mittebatur ad captivos in Baby-
lone, et hujus (Ezechielis) ad cos qui habitabant
in Jerusalem, ut unius in diversis regionibus Dei
providentia probaretur, et intelligerent audientes
quæcumque accidebant populo, nequaquam ido-
lorum potestate, sed Domini jussione consistere. »
Denique S. Hieronymus, Orígenes, Gregorius el
llebræi censent Ezechielem empisse prædicare et
prophetare anno ælatis 30. Eodem enim coepe-
runt alii, et Christus, et Joannes Baptista. Verum
hoc incertum est: nam puer abductus est, si credi-
mus Joscpho, et mox anno 5 ccepit prophetare :

(1) Anthenticitas Ezechielis prophetiarum non solum
ab interpretibus orthodoxis, sed etiam ab acatholicis et
rationalisas, et quidem doctissimis, ut Rosenmuller, Ei-
choro, Bertholdt, Gesenius, De Wette et Winer admitti-
tur. Paucissimi tantum, ut CE 1er, Vogel, Corrodi, contra
hunc unanimem omnium interpretum consensum, ultima
capita Ezechieli abjudicare conati sunt, allegatis causis
tam parvi levisque momenti, ut in iis immorari vel ad
modicum nullius utilitatis judicamus. Vide si libet, /h-
troduction historique et critique aux livres de rancien et
du nouveau Testament, par J.-B. Glaire, tom. IV.
In hujus libri canonicitato asserenda et vindicanda con-
currunt, *primo*, sacri scriptores, *Eccli*, xi.tx, 10, 11;
S. Joannes, *Apotai*. xx, 7 et seq., et ipse Christus, *Joan*.
x, 16, qui vel innuunt vel etiam citant quædam ex pro-
phetiis Ezechielis excerpta; *secundo*, certa adimpletio
permultarum prophetiarum quæ ab humano ingenio pro-
vili nequibant, xxiv, t, coli, cum xxm, 21, de ultima
lherosolymæ obsidione; cap. xn, 12, 13, de fuga Sede-
cim; xxv, 14, coll, cum I *Machab.* v, 65, et II *Machab.*
x, 16, de debellandis Idumæis; cap. xxix, 18, et xxvi de
Tyro obsidendo el expugnando ; cap. xxix, de Ægypto ad
minimum inter regna redigendo; cap. xxxtv, 22 et seqq.,
ixxvu, 21 et seqq. de adventu el regno Messile ; *tertio*,
universalis tum Judaicæ, tum Christian® Ecclesia* tra-
dillo ; *quarto*, futes rationes, vel potius næniæ quas
vel increduli, vel rationalist® contra divinam hujus
litri inspirationem objiciunt, ut suo cuique loco nolabi-

atque de Jeremia constat eum puerum empisse
prædicare, *Jerem.* i, 6.
s Tertio, prophetavit Ezechiel annis 20. Cœpit
enim anno 5 transmigrationis Joachin : finiit ejus-
dem anno 25, ut palet cap. xi, 1. Quare ibidem
falsus videtur S. Gregorius, *homi!*. 13, dum eum
prophetasse scribit annis 23; putat enim ipsum
empisse anno 5 Joakim patris, non Joachin filii,
cujus contrarium diserte tradit Josephus, lib. X,
cap. vin, et S. Hieronymus. Imo ipse Ezechiel, qui
toto hoc libro prophetias suas consignat per an-
nos transmigrationis Joachin, non Joakim (hic
enim non transmigravit, sed occisus est); quia ni-
mirum ipse eodem anno quo Joachin, et, ut vide-
tur, cum ipso Joachin abductus est in Babylonem.
Ita enim habet S. Hieronymus in *Præfal.*, et com-
munis interpretum opinio.
Adde jam dictis unam prophetiam, quam ha-
buit Ezechiel cap. xix, 17, anno transmigrationis
Joachin 27, quam si cæteris addas, colliges cum
prophetasse præcise 22 annis. An ulterius pro-
phetarit, ex scriptis ejus non liquet.
Cœpit ergo Ezechiel prophetare anno mundi
3317, qui fuit ante Christum G32, in hunc enim
annum incidit annus quintus transmigrationis
Joachin sive Jechoniæ, qui idem fuit quintus regni
Sedeciæ, uti dixi in Prooemio in Synopsi chron.
Desiit vero prophetare anno mundi 3339, qui fuit
ante Christum 610, quo cœpit prophetare Daniel,
uli ostendam *Dan.* u, d. Eodem ergo anno quo
desiit Ezechiel, cœpit Daniel, ut ille huic lampa-
da tradidisse videatur. Nunc accipe quadrigam Cbreco-
chronologiæ quatuor Prophetarum. Isaías cœpit J
prophetare anno 17 Oziæ, cum ageret annum tarum. *
ælatis 30 circiter; ergo cœpit ante Hornam annis
fere 50. Roma enim condita est sub annum 11
(licet Eusebius in *Chron.* habeat decimum sextum)
Joatham filii Osia; ac post 4 annos, Romulus
occiso fratre Remo in ca regnare cœpit, cum Isaías
esset circiter 80 annorum, uti dixi *Prooemio in*
Isaïam. Ab anno 11 Joatham, usque ad annum 13
Josiæ, quo cœpit prophetare Jeremias, fluxerunt
anni 120. Totidem fluxerunt ab 1 anno Rom®
condit® usque ad annum 2 Anci Martii, qui fuit
quartus rex Romanorum. Ergo Jeremias cœpit
prophetare anno 2 Anci Martii. Ab hoc anno 2
Anci usque ad annum 13 Tarquinii Prisci fluxe-
runt anni 31. Totidem fluxerunt ab anno 13 Josiæ
usque ad annum 5 Sedeciæ, quo cœpit prophe-
tare Ezechiel. Cœpit ergo anno 13 Tarquinii Prisci.
Ab hoc anno 13 Tarquinii Prisci usque ad annum
35 ejusdem Tarquinii Prisci, fluxerunt anni 22.
Totidem fluxerunt ab anno 5 transmigrationis
Joakim , usque ad annum 27 transmigrati-
onis ejusdem, quo cœpit prophetare Daniel. Cœpit
ergo Daniel anno 35 Tarquinii Prisci. Accipe ho-
rum seriem et synopsin, per parallela annorum
regum Juda et regum Romæ.

REGES JUDA.

Ozias vel Azarias, cujus anno 17 ccepit prophe-	
tare Isaías, regnavit annis	52
Joatham regnavit annis	16
Achaz regnavit annis	16
Ezcchios regnavit annis	29

Manasses regnavit annis	55
Amon regnavit annis	2
Perperam enim Eusebius in <i>Chronice</i> cx Sep-	
tuaginta dat Amoni annos 12, cum constet eum	
tantum biennium regnasse, uti diserte dicitur ii	
<i>Paral</i> , xxxni, 21 et IV Reg. xxi, 19.	
Josias regnavit annis	31
Eodem tempore in .Egypto regnabat Phrao	
Ncchao ; ab hoc enim occisus csl Josias.	
Joakim regnavit annis	11
Joachin sive Jcchonias, fdius Joakim, regnavit	
mensibus Iribus : post quos captus a Nabucho-	
donosoro transmigravit in Babylonem, succedente	
sibi Scedia patruo : jidem ergo sunt anni trans-	
migrationis Jechoniæ et regni Sedeciæ. Ab hac	
transmigratione Jechoniæ incipiunt 70 anni cap-	
tivitatis Babyloniae.	
Sedecias regnavit annis	11
Post quos a Nabuchodonosore captus, ct cxæ-	
catus , atque eversa est Jerusalem regnumque	
Juda. Ha nimirum Hierosolyma ruente succrevit	
Roma, et in ca quasi in semine Romana Ecclesia,	
cui hiec sua oracula conscripserunt Prophetic.	

ROMA, EJUSQÛE REGES.

Romm conditio (qua prima urbis jacta sunt	
Amdamenta) quinque annis antecessit regnum	
Romuli.	
Ita Eusebius in <i>Chronolog.</i> , et alii exactiore^	
Chronologi, licet nonnulli exordia Romæ et Ro-	
muli confundant. Roma enim condita est Palili-	
bus (qui postea dies festus fuit) anno 40 Amulii	
regis Latii, inquit Eusebius, qui secundum tabu-	
lam Chronologicam, quam Genesi prefixi, fuit	
annus 11 Joatham,ac post 4 annos, scilicet po>t	
annum 44 Amulii, abavunculi sui, puta anno Joa-	
thau 16, cœpit in ea regnare Romulus, qui reg-	
navit annis 39.	
Porro Roma condita est olympiadis sexte anno	
3, uti ex Varrone, Livio, Solino et Dionysio do-	
cent Gordonus, Mercator, Torniellus, et passim	
alii Chronologi. Quocirca initium olympiadum	
praecessit initium Romæ annis 23 ; tot enim an-	
nos faciunt sex olympiades. Quapropter initium	
olympiadum in tabula chronologica quam Ge-	
nesi praefixi, consignatur anno 40 Osiæ vel Axa-	
riæ regis Juda ; qui regnavit 52 annis, cui suc-	
cessit filius Joatham, cujus anno 11 condita est	
Roma. Numera enim annos a 40 Oziæ ad 11 Joa-	
tham , invenies 23. lidem auctores, licet varient	
in consignatione initii olympiadum, et urbis	
Romæ ad annos regum Juda) consentiunt tamen	
in eo quod Roma condita sit post Trojam ever-	
sam anno	432
Post Romulum ante Nurnam fuit interregnum	
unius anni	1
Numa Pompilius, secundus rex Romanorum	
(sub quo a Manasse occisus est Isaías) regnavit	
annis	41
Tullus Hostilius, tertius rex Romanorum, reg-	
navit annis	32
Ancus Martius, quartus rex Romanorum, reg-	
navit annis	23
Secundus annus Xuci incidit in 13 Josiæ, quo	
cœpit prophetare Jeremias.	
Tarquinius Priscus, quintus rex Romanorum,	
regnavit annis	37
Annus 13 Tarquinii Prisci incidit in annum 5	
transmigrationis Jechoniæ, et in annum 5 regni	
Sedeciæ, quo cœpit prophetare Ezechiel, qui pa-	
riter fuit annus 13 Nabuchodonosoris, qui tum	
regnabat in Babylonia.	
Eodem pariler anno in Media et Perside cœpit	
regnare Astyages, regnavitque 38 annos, quibu»	
exactis successit ei Qyrus.	

Anno 27 transmigrationis Jcchoniæ et captivitat^{is} Babyionice®, qui fuit annus 16, ab eversa Jerusalem, et a capto Scdecia, empⁱⁱ in Babylone prophetare Daniel, *Dan.* n, 1.

Anni 70 captivitatis Babylonicæ® finiuntur anno 27 Cyri, qui fuit annus 1 monarchiæ® Cyri et Tarquinii Superbi septimus; licet Eusebius in *Chronie.* putet fuisse annum hunc Tarquinii 27, eo quod Amoni regi Juda det annos, non duos, sed 12 (quod repugnat S. Scripturæ Hcbrææ et Latinæ®), atque 70 annos captivitatis non a transmigrat^{ione} Jechoniæ®; sed decem annis serius, puta a capto Sedccia, et ab eversa Jerusalem ordiatur. Adde enim his 10 annis 10 Amonis, habebis annos 20 Eusebii, quos ipse hic addit et interserit, ut anno Tarquinii Superbi, non 7, sed 27, qui et Cyri fuit 27, putet expleri annos 70 captivitatis Babylonicæ®. Insuper Eusebius annos Romuli quinque annis serius quam nos orditur, puta ab anno 5 Achaz, cum nos ab anno <0 Joatham eos ordiamur.

Trts pu.
to pro-
pbelir
L. Lie-
ti».

Qujbitvr tertio, — quodnam sit ejus argumentum? Respondeo : Idem est quod Jeremi®, sed figuris et ænigmalibus magis involutum et obscurum. Sicut ergo Jeremias primis 27 capitibus excidium Judæorum et captivitatem Baby-
lonicam impiis Judæis minatur ac prædicit, ita idem facit Ezechiel per prima 21 capita, causasque, scilicet peccata eorum, recenset et arguit. *Secundo*, sicut Jeremias a cap. XLvn ad u., aliis gentibus, ut Ammon, Moab, Edom, Philistæis, Tyro, Ægypto, idem Chaldæorum excidium intentat : ita facit et Ezechiel cap. xxv ad xxxiv. Denique ultimis xiv capitibus prophetat liberationem et reditum e captivata : Christi regnum pastorale, baptismum, vocationem Gentium, resurrectionem, intentum Gog ac Magog, itaque suos solatur. Unde cap. xt. cl sequent., ad finem usque prædicit urbem incensam, et templum cum suis quas mmutim describit partibus et dimensionibus rcædificanda, scilicet non tam literaliter quam mystice in Christo et Ecclesia (I).

(1) Flerumque, propheti c Exechielis in ejus libro collocate «uni eo (inline quo edit® suul, exceptis vaticiniis coutniu' - exieras. Sic capitis XXVI propbeia undecimo * trvn- ..çi ilkme Jecbounu anno edita, ponitur ante cap. ii-x pr.ph.ium qui decimo i transmigrat^{ione} anno

Rursum annus 35 Tarquinii Prisci incidit in annum 27 transmigrationis Jechoni®, quo coepit prophetare Daniel.

Servius Tullus, sextus rex Romanorum, regnavit annis 34

Anno 14 Servii Tulli moritur Astyages, et succedit ei in regno Persidis Cyrus, qui regnavit in ea 30 annis, ac anno 27 regni sui expugnavit Babylonem, factusque est monarcha. Eodem tempore in Lydia regnabat Croesus, quem devicit Cyrus; tunc quoque floruit Solon legislator Atheniensis.

Tarquinius Superbus, septimus et ultimus rex Romanorum, regnavit annis 35

Ergo 27 annus Cyri, quo capta Babylone obtinuit monarchiam, ac solvit Judæorum captivitatem Babylonicam, incidit in annum 7 Tarquinii Superbi; annus vero 30 Cyri, quo mortuus est, incidit in annum 10 ejusdem Tarquinii. Cyro successit Cambyses, regnavitque 8 annos, sub quo floruit Pythagoras, inquit Eusebius in *Chronie.*, qui tot annos dat cu^{ique} regi Romanorum quot hic assignavi; licet alii varient, et quibusdam dent plures, quibusdam pauciores annos.

Idem ex parte facit Jeremias a cap. xxx ad xxxnr. Deus ergo, qui omni tempore Ecclesiæ® cl fidelibus providet doctores et præcones, hoc sæculo Judæis in Babylone dedit Ezechielem, Judæis vero in Jerusalem dedit Jeremiam.

Causa prophetandi fuit, ut Jeremiæ prophetiam EwN-i de urbis et gentis excidio confirmaret. Erat enim Hān unas, *Jerem.* xxvni, et Semejas cap. xxix, alii- «lotta u.bjio. que pseudoprophet®, qui Jeremiam falsitatis ar- tK.Jere- guebant, vaticinantes Judæis pacem et prospera omnia, ac eos qui in Babylonem abducti fuerant, i- brevi in patriam redituros; cum Jeremiās contra- <l'mpa- rium ediceret, scriberetque abductis in Babylo- phl,"L ncin, ul domos «edificaren!, plantarent vineas, ducerent uxores, quasi ibi mansuri ad 70 annos, cap. xxix, 5 : Ezechiel ergo missus est a Deo, tum ut Jeremi® oracula confirmet, tum ut captivos in Babylone soletur. Erant enim quos poeiri- tebat deditionis suæ, quam fecerant Chaldæis, eo quod viderent Jerusalem subsistere, nec everti, uti minatus fuerat Jeremias. Hisce Ezechiel prai- dicit, post quinque annos certo evertendam Je- rusalem, omnesque cives abducendos in Babylo- «

ti scribitur. Sic etiam prophetia cap. xxix, 17 et antee «lit prophetiam cap. xxxii, licci tempore posterior.

nom, oc proindo cos gaudere debero, quod hoc excidium non sint visuri, sed pacifico degant in Babylone, lia S. Hieronymus in *Praefatiene*.

Atque hac do causa, tanta est inter Jeremiam et Ezechielem affinitas et consensio, ut uterque non tantum idem prædicat, sed iisdem sæpe verbis ac sentiis utatur, uti in decursu ostendam. Quocirca quod philosophus rogatus, quo pacto differret Dialectica a Rhetorica, respondit : « Sicut manus contracta a scipsa explicata; » idem do Ezechiele et Jeremía dicere liceat, utrumque scilicet idem iisdem vaticinari, sed Ezechielem obscuro per symbola, instar manus complicato et convoluto; Jeremiam vero aperte el plane, instar manus explicato et explanato. Sicut ergo Zeno Logicam pugno, Rhetoricam palm® comparabat; ita pugno Ezechielem, palmæ Jeremiam compares. Rursum, sicut S. Augustinus in *Psalm*, cv, dixit, « Novum Testamentum in Veteri velari, Vetus in Novo revelari : n ita pariter dicas Jeremiam in Ezechiele *velari*, Ezechielem in Jeremía *revelan*, ut « Ezechiel sit Jeremias *velatus*, et Jeremias Ezechiel *revcla'us*. P

Porro Josephus, lib. X *Antiq.* cap. x et xr, scribit bedeciam et Judæos nec Ezcchielis nec Jeremi® oraculis credidisse, eo quod contraria vaticinari viderentur. Nam Jeremias, cap. xxi, 7, prædixerat Sedeciam in Babylonem abducendum : Ezechiel vero in cap. xii, il, negaverat cum Babylonem visurum. Sed utrumque fuisse verum docuit eventus. Nam a Chaldæis excæcatus Sedecias, ductus est in Babylonem, itaque eo ivit; sed quia caecus, eam non vidit. Et ulrumque loco citato prædixit Ezechiel. frustra ergo antilogia hæc incredulitati Judæorum prætexitur.

Denique Ezechiel omnes, tam Gentes quam Judæos, ad Dei cultum et Jesu Christi obsequium allicit el invitat, tum spe præmiorum. tum motu pœnarum et excidii. Hoc est quod ait Ecclesiasticus cap. xux, 10 : « Ezechiel vidit conspectum gioito, quam ostendit illi in curru Cherubim. Nam commemoratus est inimicorum in imbre, benefacere illis qui ostenderunt vias rectas, » quod scilicet Deus ulcisceretur inimicos suos, instar imbris et procolto desuper irruentis (huic enim Deum ultorem comparat Ezechiel, cap. win, 22, et cap. XXXVIII, 5), quodque benefaceret recto agentibus, aut aa cum per poenitentiam redeuntibus, ut patet iisdem locis jam citatis.

Citant veteres oraculum do partu Virginis, ex Ezechiele juxta versionem Septuaginta petitem, estque hoc : *Pariet vitula c! dicent : Non peperit, q. d.* Pariet B. Virgo, at h eretici virginem peperino negabunt. Ita Epiphanius» lib. I *Contra hæresin Ebidnitarum*, cl Tertullianus, lib. *Dc Carne Christi*, cap. XXIII. Alii legunt : *Peperit, et no*pc-P'nt, q. d.* Virgo peperii, at non peperit ut alto matres ex viri semine, cum dolore el rescreatione claustru virginalis, ita Clemens, lib. VII *Strema*

Vido Delrio, *adagio* 91ÎL Verum nil tale jam in Ezechiele reperitur.

Qu s r i t e r q u a r t o, — quanta sit Ezechielis sublimitas et obscuritas? Respondeo : illa ad oculum palet, si quis solum cap. i, et cap. XL, cum seq. octo inspiciat. Hinc S. Gregorius Nazianzenus, *orat.* 23 : « Ezechiel, ail, omnium Prophetarum maximus est et excelsus, n Idem, *oratione* 34 : « Quid, inquit, Isaiam et Ezechielem rerum maximarum spectatorem, reliquo^que Prophetas commemorem? quorum alter Dominum Sabaoth in glori® throno sedentem vidit, cumque a Seraphim senis alis præditis in orbem cinctum, ac laudatum, et occultatum, seque ipsum carbone perpurgatum, atque ad obeundum Propheto munus adornatum : alter vehiculum quoque Dei, hoc est Cherubino®, describit, thronumque ipsis excelsiorem, coque sublimius firmamentum, atque insuper eum qui in firmamento sese utcumque conspiciendum præbebat, voccsque etiam quasdam, et impetus atque actiones, sive divinum hoc fuerit spectrum, solis optimis et sanctissimis viris spectabile, sive minime fallax noctis visio; sive mentis impressio quædam et informatio, cum rebus futuns quasi cum præsentibus commercium habens; sive arcanum quoddam aliud propheti® genus, dicere nequeo; novit hoc Prophetarum Deus, et qui hujusmodi afflatibus agitantur.» Hebræi tradunt duas esse in Scriptura leges, alteram scriptam, de rerum creatione; alteram secretam traditam Mosi de divinitatis specie : illam appellatam *bcrescit*, istam *mercaba*; illam contineri Genesi, istam in Ezcchielis curru ; illam vulgatam esse omnibus, hanc solis sapientibus detectam. Quocirca S. Hieronymus hic apud Hebræos vetitum asserit, ne quis Ezechielis principium et finem, Cantica Canticorum. et initium Gencseos, legat ante ætatem sacerdotalem, id est ante annum trigesimum. Est enim Ezechiel inter Prophetas, quod inter Græcos Heraclitus, qui teste Plutarcho in *Vita Fabii Maximi* ab obscuritate dictus est exoruvx, id est tenebricosus, ait Delno, *adag.* 197 (i).

(1) în Ezcchielis vaticiniis quamvis verborum structura et ratio satis sit plana et expedita, visionum tamen, imaginum ac parabolarum varietate et copia reliquos prophetas omnes longo post se intervallo relinquit. Interdum enim per visiones, ut cap. i et seqq., vin-xi, xxxvn, XL et seq., inox per actiones symbolicas, ut cap. it, v, xit; nunc per similitudines, ut cap. xv, xxxui, xxxiv; nunc per ptrabólas, ut cap. xvn; item per carmina et fictiones poeticas, nt cap. xix ; uecnon per allegorias, ut cap. xxm, XXIV, denique per manifestas prædictiones, exproDrat ioncs el minas, ut cap. vi, vu, xi, xiv, xvi, rei., agit» t muque ubertate et figurarum varietate florei, ut unus omnes prophetici sermonis numeros et modos explevisse, jur»' suo dicendus sil. Habet vero Ezechiel hoc potissimum sibi proprium, ul quas exhibet imagines Ha plene, ita copiose ping.1t, totasque absolvat, ut nihil addi posse, nihd in mento lectoris relinqui dixeris. lu iis vaticiniis, qua* |>er visiones et imagines proponit, hunc fero modum tenet, ut enarratis prius accurato omnibus ac singulis, qux mentis sui oculis objecta essent, Deum

Amplius tradunt et observant Rabbini, scilicet, neminem ante trigesimum annum ad Ezechielis lectionem admittunt. Rursum, negant fis esse cuiquam Ezechielem scriptis commentariis explicare, nisi summa tantum ejus capita attingendo. Verum hæc eorum est superstitio. Quod enim heus per Prophetam scribi, hoc et legi et explicari voluit. Ezechielis ergo precibus adjuti eum inchoabimus.

Porro obscuritatis in Ezechiele causa est duplex. Prior est, materiæ cl rerum sublimitas, uti cap. i, Deum, Dcique et Angelorum attributa per currum Cherubim, per rotas oculatas, per quaternas animalium facies, per firmamentum, per crystallum, per electrum, etc., adumbrat et explicat. Posterior est, modus dicendi et sermo in se facilis quidem et simplex, sed qui figuratus sit, suaque proponat per symbola et ænigmata. Cujus rei unam causam dat Theodorctus, videlicet, quod Judæos redarguat, eosque exscindendos et reprobandos prædicat, ex adverso Gentium vocationem et salutem pronuntiet, ideoque timendum fuisse ne, si Judæi plane dicta et scripta ejus intelligerent, ex invidia librum abolerent. Verum, si ita est, cur non aboleverunt prophetiam Jeremiæ, quæ clare (uti et quædani capita Ezechielis) hoc excidium denuntiant? Potius ergo ad varietatem prophetia) id referendum videtur, ut scilicet quæ Jeremias clare Judæis in Jerusalem, eadem iisdem in Babylone per symbola Ezechiel repræsentaret;

ioquentem inducat, qui ipsum do illorum significatione edocet, ot quæ ei per figuras futura ostendisset slatim clans verbis exponit. Vaticiniorum hujus Prophetæ proprietates verissime descripsit Lowthus. « Ezechiel, inquit, elegantia quidem multum inferior est Jeremia, sublimitate autem vel Isaiæ par, sed in genere dissimillimo. Est enim atrox, vehemens, tragicus, totus in ýcbuoit, in sensibus elatus, fervidus, acerbus, indignabundus, in imaginibus fecundus, magnificus, truculentus, et nonnunquam pene deformis; m dictione grandiloquus, gravis, austerus, horridus, et interdum incultus, frequens in repetitionibus, non decoris aut grati® causa, sed ex indignatione ct violentia. Quidquid suscepit tractandum, id sedulo prosequitur, in eo unice hæret defixus, a proposito raro deflectens, ut rerum seriem et juncturam vix unquam requiras. In cæteris a plerisque vatibus fortasse superatus; sed in eo genere, ad quod unice videtur a natura comparatus, nimirum vi, im. petu, pondere, granditate, nemo ex omni scriptorum numero eum unquam æquavil. Dictio ejus satis est perspicua; omnis prope in rebus sita est obscuritas. Visiones precipuo sunt obscure, quæ tamen (ut apud cæteros, Oscam, Amosum, Zachanam) nuda ct plane historica narratione exponuntur. Ezchiclu» autem pars major, caque media, poetica est, siquidem aut res spectemus, aut dictionem; sed in sententiis adeo plerumque est rudis et incompositus, ut sepe dubitem quid de eo hac in parte statuendum sit. » *De Poesi sacra ilebr.* prelect, in.

Lingua Hebraica, qua utitur Ezechiel, declinat ad Aramansmuin, habetque haud paucas veces ct formas Chaldaicas, pronti ascriptore, qui in Mesopotamia,sive Syna aquilonari vixit exspectes. Proterva habet plores cum squall suo Jeremiá, loquendi formula.’, construendi et verborum formas communes* (It ^iiiih iLPt .)

ut Babylonii ca intelligere, itaque Judæos irriderò ct subsannaro nequirent; sed soli Judæi, quibus ea explicabat Ezechiel.

Scripserunt in Ezechielem e Latinis S. Hieronymus et S. Gregorius, e Syris Theodorctus, e Græcis Apollinaris Junior, Laodiceæ Episcopus (qui fuit l ’## præceplor S. Hieronymi), anno Christi 380, sub Gratiano Imperatore; Polychronius Apamcæ Episcopus (ex quo multa sumpsit Theodorctus), frater Theodori Mopsuesteni,unno Christi 400; Orígenes, Severus (1) ct alii qui recensentur in *Catena Grv-eorum*, quæ exstat hic in *liiblioth. Vaticana*, qua et usus est P. Prado et Vilalpando, qui jussu ct impensis Serenissimi Philippi II Regis Ilispaniæ, sedecim annos et vitam impenderunt in *Ezcch.* editis tribus tomis in 28 prima, ct tria finalia (puta 40,41,42, quæ sunt de templo) capita Ezechiel (2). Porro S. Hieronymus et Gregorius hanc Ezechielis s ih*t> expositionem aggressi sunt, cum Roma et Romanum Imperium a Wandalis ct Gothis, ac a Longo- riQ, bardis, perinde ac Judæa et Jerusalem a Chaldæis script tempore Ezechielis vastaretur, ut exeo, atque ex simili Israelitarum strage, suam suorumque solari ui. rentur : a Duo, inquit S. Gregorius, Præfat. in lib. II *Commentar, in Ezech.*, sunt quæ in hac re (expositione Ezechielis) perturbant animum meum. Unum, quod hæc eadem visio tantæ obscuritatis nebulis tegitur, ut vix inca aliquid intellectu interlucente videatur. Aliud, quod jam Agilulphum Longobardorum regem ad obsidionem nostram summopere festinantem, Padum transmisisse cognovimus. » Scripsit ergo S. Gregorius hæc anno Domini 595, Mauriti Imperatoris 10, Pontificatus sui anno 0, uti notat Baronius. Miratur, ct merito, S. Bernardus, lib. I *De Consider. adEwjen.* cap. ix, Gregorium ita occupatum in Pontificatu, æqueac afflictum, id præstarc potuisse : *a Non* defuere, inquit, Romani Pontifices, qui sibi otia inter maxima negotia invenirent. Obsidio urbi, et barbaricus ensis civium cervicibus imminebat : numquid tamen istud terruit B. Papam Gregorimn, quo minus sapientiam scriberet in otio? Eo nempe temporis (quod ex ejus Præfatione liquet) obscurissimam et extremam partem Ezechielis tam diligenter, quam eleganter exposuit; » nec tantum exposuit, sed ad populum pro concione dixit, uti ipse testatur in præfatione, lib. I. S. Hieronymus vero *Præfat.* lib. I *in Ezech.:a* Ad Ezechielem, ait, transire cupiebam : ctecco subito mors mihi Pam-machi atque Marcelli®, Roman® urbis obsidio, mullorumque fratrum et sororum dormitio nun-

(1) S. Ephrem qui scripsit Syriaco sermono Commentarium in Ezchchielem.

(2) Omnes qui auto ipsos Ezechieli explicando operam impenderunt, h.quit Rosenmoller, Prados at Villalpandos superant eruditione, diligentia atquo subsidiorum idoneorum usu. Ea usurpabant adjumenta, ad quæ non cuivis aditus palet, ut cognoscitur ex iis qu® do inter* prelibi); quorum opera adjnii hunc laborem susceperunt, «bx»t Villolp.iudus m *Præfat.* part. I, pag 12 et 13.

tinta est; » et mox : a Postquam < latissimum ter-
rarum omnium lumen exstinctum est, imo Do-
mani Imperii truncatum caput, et, ut verius di-
cam, in una urbe totus orbis interiit, obmutui et
humiliatus sum. » Scripsit ergo ipse hos m Eze-
cbiel Commentarios, anno Domini 410, qui fuit
Honorii Imperatoris 16, innocenta l Pont. 9; illo

(1) Haud prætermittendi «ont insuper, Maldonatus,
Calmelo» et auctor jam a nobis in *Argum. Isai/r* indigi-
lalus, II. Bodin, can. hon. parochus S. Sympbunini in
urbe Turoidca, qui edidit opus cui titulus : ¿z.j *Livres
prophétiques de la sainte fiibte, traduite en français sur
les textes originaux, acte des remarques, Í* vol. in-8 ,
Parisiis, 1855, in quo satis exquisitas annotationes licet
breviores invenire est.

Opportunum judicamus indigitare inter acattolico*
interpretes, ul jam fecimus, eos quorum opera haud
parvam utilitatem ad assequendum geminum Ezechielis
tensum præbcrc possunt.

Kosemnuller, *Scholia in vetus Testam*, part. VI, 2 vol.
n-b.

I W H ĩ m of i h c Prophecy of Ezechiel, by Will. Green-

rnirn contigit hoc Horn® per Alaricum regem Go-
thorum excidium, uti ex Orosio et abis docet
D. Baronius.

Denique in Ezechiclem scripserunt Lyranus,
ılugo, Dionysius, Vatablus, Hector Pintus, et Pe-
trus Serranus Cordubensis, cujus et in Leviticum
Commentarii exstant (Í).

hill. London, 1649, io-4; Belgice quatuor voiaminibai,
in quaternis. Hagæ Comitum, 1732» 1736. Melioribus
Commentariis in Ezechielem accendetur hoc opus.

Joann Frid. Starckii V. D. M. Francofurtam, Commen-
tarins m prophetam Ezechielem, m quo ex fontibus sacris
cujusque tersus et commatis sensui eruitur, et ducern*
ad cognitionem teritotis et praxin pietatis adduntur. In-
terpretum celeberrimorum explicacionibus, ut fotam rete»
lationem, ita etiam trmp um Ezechielis illustrantibus, in-
spersis observationibus, quæ pertinent ad criticam, anti-
quitatem el historiam, cum triplice indice et præfolione
Joan. Georg. Prilii. Fraucof. ad Meen. 1731, in-4.

Hermanni Venema *Lectiones Academic* ad Ezechiflem*,
part. I, usque ad cap. xxi. Edidit et præiataà au V*ı™*.
\er\$chuir. Loovard. 1790, m-4.

CAPUT PRIMUM.

sraopsis CAPITIS.

Xsechiel videt currum gloriosum, Deumque m solio ci presidentem. Primo ergo videt turbinem, nubem et ignem venientia ab Aquilone. Secundo, vers. 5, ex igne videt prodeuntia animalia quatuor, singula cum quaternis faciebus, scilicet hominis, et a dextro ejus leonis, a sinistris bovis, desuper aquilas, quæ ibant instar fulguri. Tertio, vers. 15, videt quatuor rotas horrenda altitudinis, plenas oculis, quæ pariter cum quatuor animalibus incedebant : habebant enim spiritum vitæ. Quarto, vers. 22, videt super animalia firmamentum instar cristalli horribilis, et in eo solium ex sapphiro. Quinto, vers. 20, videt in solio sedentem hominem, tûpeme similem electro, inferne totum igneum et amictum iride (I).*

1. Et factum est in trigesimo anno, in quarto, in quinta mensis, cum essem in medio captivorum juxta fluvium Chobar, aperti sunt cceli, et vidi visiones Dei. 2. In quinta mensis, ipse est annus quintus transmigrationis regis Joachin, 3. factum est verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi sacerdotem iu terra Chaldæorum, secus flumen Chobar : et facta est super cum ibi manus Domini. 4. Et vidi, et ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone : et nubes magna, el ignis involvens, et splendor in circuitu ejus : et de medio ejus quasi species electri, id est de medio ignis : 5. et in medio ejus similitudo quatuor animalium : et hic aspectus eorum similitudo hominis in eis. 6. Quatuor facies uni, et quatuor pennæ uni. 7. Pedes eorum pedes recti, et planta pedis eorum quasi planta pedis vituli, et scintili® quasi aspectus æris candentis. 8. Et manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus : et facies, et pennas per quatuor partes habebant. 9. Junctæque erant pennæ eorum alterius ad alterum : non revertebantur cum incederent: sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur. 10. Similitudo autem vultus eorum facies hominis, et facies leonis a dextris ipsorum quatuor : facies autem bovis, a sinistris ipsorum quatuor, et facies aquilæ desuper ipsorum quatuor. 11. Facies eorum, et pennæ eorum extent® desuper : duæ pennæ singulorum jungebantur, et duæ tegebant corpora eorum : 12. et unumquodque eorum coram facie sua ambulabat : ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur, nec revertebantur cum ambularent. 13. Et similitudo animalium, aspectus eorum quasi carbonum ignis ardentium, etquasi aspectus lampadarum. 14. Et animalia ibant et revertebantur, in similitudinem fulguris coruscantis. 15. Cumque aspicerem animalia, apparuit rota una super terram juxta animalia, habens quatuor facies. 16. el aspectus rotarum, et opus carum, quasi visio maris: el una similitudo ipsarum quatuor : el aspectus earum el opera, quasi sil rota in medio rotæ. 17. Per quatuor partes earum euntes ibant, el non revertebantur cum ambularent. 18. Statura quoque eral rotis, el altitudo, el horribilis aspectus : el totum corpus oculis plenum in circuitu ipsarum quatuor. 19. Cumque ambularent animalia, ambulabant pariter et rotæ juxta etf : et cum elevarentur animalia de terra, elevabantur simul et rotæ. 20. Quocumque ibat spiritus, illuc cunte spiritu, et rotæ pariter elevabantur, sequentes eum. Spiritus enim vitæ erat in rotis

(1) Allegorico hæc divin** nature, inquit ðlosenmuller, prest iiiMima qu eque, quajsingulis quibusdam animan i u » .‘‘hcnbus priva sum, in wî una comprehendenti^ repnrenUtío, qnam per visionem numen illi exhibuit, qu-m idh<*mifi<M nuntium mittere vellet, sane p«*rquarn tpu huic oraculorum sillogi premissa est. Varias lfo-

iræorum Christianornmqc de hujus visionis symbolic! el arcana significatione sententias multi exjiosuere, preter auctores a Cornelio citatos: Aug. Pfeiffer, in *Dubiti rcrat.* pag. 768; Campeg. Vitringa, in *Ob'rrvatt. S. Script.* tom. I, lib IV, cap. i, it; Herder, *De Gemo poci. Hebr** part. 1, pag. 180 et seqq.j et Stæudlin, in *Syuibolii uovi**

21. Cum euntibus ibant, et cum stantibus stabant : et cum elevatis a terra, pariter elevabantur et rotæ, sequentes ea : quia spiritus vitæ erat in rotis. 22. Et similitudo super capita animalium firmamenti, quasi aspectus crystalli horribilis, et extenti super capita eorum desuper. 23. Sub firmamento autem pennæ eorum rectæ alterius ad alterum : unumquodque duabus alis velabat corpus suum, et alterum similiter velabatur. 24. Et audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum, quasi sonum sublimis Dei : cum ambularent quasi sonus erat multitudinis ut sonus castrorum ; cumque starent, demittebantur pennæ eorum. 25. Nam cum fieret vox super firmamentum, quod erat super caput eorum, stabant, et submittebant alas suas. 26. Et super firmamentum, quod erat imminens capiti eorum, quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo throni : et super similitudinem throni, similitudo quasi aspectus hominis desuper. 27. Et vidi quasi speciem electri, velut aspectum ignis, intrinsecus ejus per circuitum : a lumbis ejus et desuper, et a lumbis ejus usque deorsum, vidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu. 28. Velut aspectum arcus cum fuerit in nube in die pluviæ : hic erat aspectus splendoris per gyrum.

1. Et factum est. — Conjunctio *et*, ait S. Gregorius hic *honoril.* 1, et S. Augustinus in *Psalm.* iv, nectit verba exteriora Propheta* cum visione interiore. Prius ergo interius in mente quantam viderat, vel audierat a Deo, quæ subicit, caquo cum aliis quæ postea vidit et audivit quæque hic enarrat, per copulam *et* conjungit. Verum simplicius et solidius S. Augustinus ibidem, Orígenes, Maldonalus et alii hic, notant vocem *et* per pleonasmum addi more Hebræo, ideoque redundare et superfluere, tlebræi enim *vau*, id est et, ponunt quasi libri vel narrationis exordium, ut patet in libro Exodi, Levitici, Numerorum, Josué, Judicum, Regum, qui omnes incipiunt a *vau*, id est et (1).

In trigesimo anno — vitæ Ezechielis, inquit Origenes in *10m* 7. 1, S. Gregorius, *homil.* 2, et Torriellus in *Chronol.* Verum hoc improbat S. Hieronymus : non enim solent Propheta* in publicis scriptis annos consignare a numero vitæ suæ, vel alterius privati. *Secundo*, « 30 anno, » ab ultimo scilicet jubileo, inquiunt S. Hieronymus et R. David. Tertio, « 30 anno, » scilicet ab anno 18 Josiæ, quo inventus est liber legis, et celebratum pascha solemne; ita Jonathas Paraphrastes Chaldæus quoque, ut ait Maldouatus et Theodorus, prænuntiata fuit captivitas (de ea enim hic agitur) Babylonica, IV Jtq/. xxn, 16, his verbis : « Ecce, ego adducam mala super locum istum, etc., omnia verba legis quæ legit rex Juda ; » ab illo enim anno 18 Josiæ usque ad annum 5 transmigrationis Joachin præciso sunt anni 30. Rursum insignis

quidam chronologus censet hunc esse annum 30 regni Astyagis, avi Cyri. *Quarto* et certius, Noster Prado : « In trigesimo anno, » ex quo, inquit, ccepit regnare Nabopolassar, pater Nabuchodonosoris, et conditor monarchiæ* Chaldæorum. Ab anno enim 1 Nabopolassar publica auctoritate constituta est æra, a qua Babylonii annos numerabant, et publica instrumenta consignabant. Sic ergo Daniel, Esdras et Nehemias consignant sua monumenta per annos Cyri, Darii, Artaxerxis, regum Persarum, quia inter eos degebant, eisque erant subjecti : ita et Ezechiel per initium regni Chaldæorum sua oracula consignat, quia inter Chaldæos agebat, cisque cum omnibus Judæis, ipsaque Judæa erat subditus. Id ita esse patet ex eo quod Nabopolassar, teste Josepho, lib. 1 *Contra Apion.*, regnavit 19 annis. Ei successit filius Nabuchodonosor qui cœpit regnare anno 4 Joakim. Porro Joakim regnavit annis 11, a quibus demum annos 4 quibus ante Nabuchodonosorem regnavit Joakim cum patre ejus Nabopolassar, remanent anni Joakim septem, quibus adde annos 5 Sedecim (idem enim est annus 5 Sedeciæ et 5 transmigrationis Joachin, ut patebit vers. 2) habebis annos 30 quos quaerimus. Sic etiam Sinenses annos suos numerant et consignant per annos regis eo tempore regnantis, nec aliam habent ieram, uti testatur P. Nicolaus Tiggaui oculatus testis, lib. 1 *De Expedit. Sinenti* (2).

Objicit contra hanc sententiam insignis Chronologus : Nabonassar, a quo æra Babyloniorum

(2) Cum duplici æra insigne sit vaticinium Ezechielis, inquit Pradus, earumque altera ad Julianorum reipublicam pertineat (vers. 2), nec se est alteram, id est annotti trigesimum ad Chaldeorum rempublicam (in qua vixit vates) esso referendam..... Favet huic sententia; Prophetam apud Babylonios hæc scripsisse, atque adeo Chaldæorum se consuetudini accommodasse, nemadmodum postea fecerant Daniel, Aggeus, etiam et Zacharias, atque Esdras, qui omnes, utpote subditi Babyloniis vel Persis, eorum regum annalibus sua instrumenta culinunt.

ait *Profetar.* interpretat, pag. 262 et seqq. Quibuscuin conferri potest Bocharlas in *Hiero.*, part. 1, lib. III, cap. v, tom. H.

Ceteram, jam plene uniuscujusque partis hujus visiois varios seusus enucleavit nosler (lectissimus interpres, ut nonnisi notas paucissimas quasdam hinc luxurianti et compiete explanationi subicere opus sit.

(1) Notat Vatablus quod in principiis librorum appellatur, tantum convertero futura in presentium.

•on signatur leste Ploleniæo, 123 annis processit Nabuchodonosorcin el Ezechieleni : ergo nequii esse is, cujus anno 30 coepit hic prophetare Ezechiel. Kcspondco Nabonassar alium esse a Nabopolassar nostro ; ille enim hunc antecessit 123 ahnis. id patet tum ex aliis, tum ex Ptolemaeo, qui lib. V *Almagest*, cap. xiv, asserit annum 5 Nabopolassar fuisse 127 a Nabonassaro. Nabonassar enim coepit regnare anno 9 Joatham regis Juda, Olympiadis 5, anno 4, ante Alexandrum Magnum anno 412. Nam Ptolemaeus tradit Alexandrum mortuum esse æra Nabonassar 421; ab hoc enim Nabonassar, Ptolemæus, qui floruit sub Adriano Imperatore, testatur lib. III *Almagest*, cap. vni, se habuisse priscas astronómicas observationes usque ad sua tempora. Porro hunc Nabonassar censet Genebrardus *in Chronol.*, et alii, fuisse Salmanasar : melius Scaliger, lib. V *Dc Emend, temp.*, et ex eo Torriellus, aliique multi censent fuisse Baladan regem Babylonis, de quo IV *He<j.* xx, 12, et *Isaiæ* cap. xxxix, 1. A Nabonassar ergo Ptolemæus numerat et consignat annos Cambysis (ait enim annum Cambysis 7 esse 225 ab anno primo Nabonassari), Darii, Alexandri, Ptolemæi Philadelphi, Augusti et Adriani. Noster vero Nabopolassar, vel, ut Josephus, lib. I *Contra Apion.*, vocat, Nabulassar, fuit pater Nabuchodonosoris Magni, uti docet Eusebius, Bellarminus *in Chron.*, Scaliger et Josephus, qui et lib. X *Antiq.* cap. xi, ex Beroso vocat eum Nabuchodonosorem Seniore. Porro ab hoc Nabopolassar, æque ac a Nabonassar, æram annorum fuisse constitutam docet diserte Scaliger, lib. V *Emend, temp.*, dicens pag. 217 : « Nabopolassar, qui a Beroso Chaldæo NiCívXáas-aoo,- citante Josepho, sed emendatius ab Eusebio NxSsKcXáaax;», quomodo et aPtolemæo dicitur. Is igitur Nabopolassar fuit pater Magni Nabuchodonosoris, ut testatur idem Berosus apud Josephum et Eusebium, qui totius Syriæ et Asiæ imperium obtinuit. Quare ab initio ejus imperii æra instituta, ut a Nabonassaro. Primusque ejus annus consurgit a 123 Nabonassari. Hæc æra imprimis Biblicæ historiæ studiosis notanda est, cum sit ea qua utitur Ezechiel Propheta : qui in Chaldæa prophetans æra, qua tunc Chaldæi utebantur, tempora signat. » Confirmatur, quia non est alia æra communis et publica illius ævi, a qua hunc annum trigesimum Ezechielis arcessere possimus. Accedit, quod ab hoc Nabopolassar, id est a Nabuchodonosore Seniore eversam esse Niniven, anno 13 Josiæ regis Juda, asserat S. Hieronymus, *Prafat. in Jonam*, et alii. Idem colligitur ex Tobia, cap. ull. vers. 16, el ex Josepho, lib. IX *Anliquit* cap. xi, uti ostendi *Jerem.* cap. n, 2. Hoc si verum est, non est dubium exinde æram Babyloniorum esse constitutam, perinde ut Persarum constituta est ab anno 1 Cyri, Graecorum ab i Alexandri. Nabopolassar enim eversa Ninive, quieerat sedes regum Assyriorum, eorum monarchiam evertit, el transtulit in æ ac Babylonios, perinde ac Cyrus

ad Persas, Alexander ad Griecos. Unde tunc In Scriptura nullos Assyriorum reges legimus, sicut legimus cum Nabonassaro, sive Baladan rego Babylonis, in Ninive regnasse Sennacherib regem Assyriorum, et post cum Asarhaddon. Causa erroris P. Pradi et aliorum, qui Nabonassar confuderunt cum Nabopolassar, putantes hos duos unum esse cumdemque, fuit, quod chaldaice idem, aut fere idem sint hæc nomina, Nabonassar, Naboneser, Nabuchodonosor, Nabopolassar, Nabopoinassar, uti ostendit Scaliger lib. V; unde et Alfonsini eundem faciunt Nabuchodonosor et Nabonassar; et in Albatenio Nabonassar Ptolemæi semper vocatur Nabuchodonosor.

In quarto, — scilicet mense, ut sequitur. Ha Septuaginta, quod enim nos proponendo vocem *mensis*, dicimus, *in quarto mense die quinta*, hoc Ilebræi eam postponendo, dicunt : « In quarto in quinta mensis. » Mensis hic quartus, vel fuit Tebet, id est januarius; hic enim est quartus ab octobri, a quo Ilebræi incipiebant annum communem et profanum. Ita S. Hieronymus. Vel potius est Tammus, id est junius, vel partim junius, partira julius. Hic enim est quartus a Nisan, id est a martio, a quo incipiebant annum sacrum, quo utitur sacra Scriptura, et scriptores hagiographi. Ita Chaldæus.

Juxta fluvium Chodar. — « Chobar » est Euphrates (hic enim alluit Babyloniam, in qua Ezechiel erat captus), ut volunt Rabbini, et ex iis Maldonatus, aut potius est rivus, vel ramentum Euphratis(1). Euphrates enim, æque ac Nilus in /Egypto, juxta Babylonem in varios rivos se dividit. Dictus est « Chobar, » ab aquarum copia : üs, hebræum enim et Chaldæum *kebir* crebrum, de? copiosum, mullum significat : aut, ut Plinius, lib. VI, cap. XXVI, a Chobare prefecto, qui Euphratem fidit, deducto ex eo rivo Chobar : ne nimis precipiti, copioso et violento cursu Babylonem infestaret vel obrueret.

Aperti sunt coeli, — *q. d.* Videbatur mihi cælum, id est ælher, ex hiatu in eo apparente, et fulguribus intermicantibus dividi et aperiri. Sic Silius Italicus, lib. IV :

Ruploque polo micat ignibiH ælher.

Et Statius:

Subita face (*id est fulgure*) rumpitur ælher.

Hæc omnia non revera fiebant, sed per visionem symbolice objiciebantur phantasi® Prophetæ, ut attentionem ejus excitarent; et majestatem Dei, ejusque currus Cherubici representaren!. Aperiri enim videbantur cæli, ut Deum comunque ejus, in cælo quasi clausum et invisibilem conspiceret.

(1) Chobar (vel Cbaboras, juxta Ptolemæuin) cujus el hic et infra, m, 15, 28 ; x, 15, 22, mentio lacta, est ibimen Mesopotamiæ quod oritur supra Rasænnin m montibus Masiis, atque prope Circesium (olim Charcarnif) Eupbidli dldbilur.

Simili ratione, Christo baptizato, aperti sunt cœli, *Matth.* in, 16, et Stephano martyrium obeunti, *Actor*, vu, 56. Quanquam in baptismo Christi, non per phantasiam, sed oculis corporeis vidit tam Christus, quam reliqui astantes, hiatum quemdam in coelo, ita ut cadum videretur aperiri, uti cum Jansenio, Suarez et aliis docui, *Matth.* m, <6.

Et vidi — imaginaria et mentali visione : si quis insuper oculis corporeis eum hæc vidisse contendat, non obluctabor (i).

VisiosES Dei, — id est mirabiles, magnificas, divinas. Sic vocantur cedri Dei, montes Dei, id est excelsi et maximi. *Secundo*, « Dei ; » quia Deus has visiones ei objiciebat, non phantasia, non Angelus, *q.* <l. Non somniavi, non finxi; sed a Deo accepi quæ narraturus sum.

Car »4 Quæ'les cur juxta aquas Ezechiel et Daniel vi-
aqnii derint suas visiones, el mysteria divina?

p-ophe- Respondent R. Salomon et R. David, Spiritum
'àia'" Sanctum nunquam Prophetis locutum nisi inTerra Sancta, puta in Judæa; ideoque Jonam fugisse in Tharsis, quasi Spiritum Sanctum, et spiritum prophetiæ posset effugere. Si quando vero extra Ter-ram Sanctam iis loquatur, non loqui nisi in loco aliquo mundo, qualis est fluvius, et aqua. Verum hæc Rabbinica, id est futilia sunt. Respondeo ergo causam esse, quia Prophetæ juxta fluenta, quasi loco silenti et amœno, et suavi murmure aquæ, quasi musica Elisæi (vide historiam IV Reg. cap. ni, ili), delectati et excitati, mentem in Deum elevabant, itaque per orationem et contemplationem ad visiones et raptus divinos se disponebant. Ita Prado. Hinc et Poete cum Musis adamarunt el adamant fontes Heliconis, ut sublimiore conceptu et voce loquantur. Poche enim suis erant Prophetæ.

Mysticam causam dat Apollinaris : Quia, inquit, Spiritus Sanctus, qui Prophetas erudit, comparatur aquæ, et aquas, id est populos multos, hic docet; atque, ut Theodoretus ait, cos per aquas baptismi regenerat; æque ac per aquas lacrymarum pœnitentiæ abluit, et pristino nitori restituit. Sicut ergo Ezcchicli juxta Chobar aperti sunt cadu, ita Christo in Jordane baptizato aperti sunt cœli, et vox Patris intonuit : a Hic est Filius meus dilectus. » Denique S. Gregorius, *hom.* 2. « Chobar, » id est gravitas, inquit, est genus humanum, cui peccatorum suorum pondera portant, et defluenti ad mortem, per incarnationem appropinquare dignatus est Christus, qui est Ezechiel, id est *virtus Dei*.

Symbolice, flumen non est aliud, quam magna vis præterlabentis aquæ, quo significatur vis prophetiæ gratia*, quæ data est Ezcchicli el Prophetis, non fuisse instar habitus permanentis, sed instar actualis illuminationis, quæ velut per trans-

fi) Nobis quidem dubium non est, inquit Rosenmuller, voluisse eum qui luce litteris consignavit, persuasum sit legentibus, luisse ea omnia quæ hic describuntur, oculi» vatis vero obversata.

cursum, more fluentis aquæ, datur et præterit, lia S. Hieronymus.

2. 15 QUISTA, — supple DIS.

Ips e est anxus quintus transmigrations regis Joachin. — Joachin hic idem e«t qui et Jechonias, finus Joakim, qui patre Joakim a Chaldæis cæso, tres menses regnavit, sponteque se tradidit Chaldæis, qui eum cum suis traduxerunt Babylonem. Unde hæc ejus cum suis traductio non vocatur captivitas, quasi bello et vi capti abductique fuerint, sed transmigration, scilicet dedititiorum. Joachin transmigrante, mox Chaldæi ei suffecerunt in regno Judææ patrum, scilicet Sedeciam : quocirca idem est annus regni Sedeciæ qui et transmigrationis Joachin vel Jechoniæ. Ille ergo annus utriusque quintus præcessit excidium Jerusalem 6 annis; excisa enim est ipsa anno 11 et ultimo Sedeciæ, qui pariter fuit il a transmigratione Joachin.

3. Factus est verbum. — Quod prius vocavit *visionem*, hic vocat *verbum*, scilicet oraculum et prophetiam continentem tam visiones, quam verba et jussa Dei. Vide *Can.* 1. Porro hæc capitis i visio obscurissima est, el quasi ænigma. Primo, ergo aenigmatis ipsius speciem, sequendo et explicando verba textus, proponam. Deinde in fine capitis, quid singula symbolice significant, per quæstiones elucidabo.

Ad Ezechielem, — ad me. Est enallage persono; , loquitur enim de se in tertia persona. Vide *Can.* XVI. Cau*am dat S. Gregorius, *hom.* 2, scilicet, ut per hoc indicent Prophetæ, non se. sed Spiritum Sanctum per ipsos loqui.

Fini'i Bizi, — id est *filium contemptus* : tabs enim est Ezechiel, id est *fortitudo Dei* : quem ennn mundus contemnit, hunc Deus corroborat, et favore suo prosequitur.

Allegorice S. Gregorius, *hom.* 2 : Ezechiel, ait, id est Christus, qui est fortitudo Dei, est filius Buzi : quia ex populo Judaico, quem propter perfidiam despexit, incarnari dignatus est.

Et facta est super eum ibi manus Domini. — « Manus, » id est potentia, efficacia, impulsus et virtus præpotens, puta Spiritus Domini, non perturbans, ut volunt rabbini; sed elevan* et roborans spiritum Ezechielis ad videndum mysteria divina, et ad prophetandum. Ha Thcodoretus et Chaldæus.

« Manus ergo Domini » vocatur prophetia Domini, tum hic, tum capite n, 9, et cap. ut, 1 i et 22, el cap.vin, 1 et alibi. Alque hinc factum est, ut in vetustis imaginibus Prophetarum. quales vidi in antiquis Bibliis Vaticanis, in quibus ITophetæ depinguntur, pingatur superne manus o cado porrecta, et radiis circumdata: quasi index Dei loquentis, suggerenlisquo ITopini » sua oracula. Cum enim Deum uti m se est, depingere uon possent, faciem Dei cum facie Prophetæ (no illi Deum adæquore videantur) pingere noilic-
ioni; facies enim personum, uti in se est, dare

Minai
fym bo-
ia ai pre
cur!

representa! : sic autem a Prophetis videri non potuit Deus. Unde et Deus ipse ad Moseu ait : « Posteriora mea videbis, faciem autem meam videre non poteris, » *Erad.* xxxm ; pinxerunt ergo manum, quasi membrum remotum a facie, et quia manus index est potentiæ, impetus et operationis divina', quæ Prophetas ad prophetandum evexit et impulsit.

4. Et ecce, — rem miram.

Vestis turbins, — ventus turbulentus, qui vocatur *turbo*. Unde Theodotion vertit : *Flatus tempestatis*; Theodoretus ex Symmacho : *Ventus impetu flans*; Septuaginta ; *Ventus auferens* aut extollens (t). Hic ventus significat indignationem Dei, et vindiciam validam, celerem et impetuosam. Venit ab Aquilone, id est e Babylone : significat enim Babilonios, qui ad Aquilonem erant respectu Jerusalem, eam eversuros.

Eosdem specie ollæaccensæ venientes ab Aquilone vidit et predixit Jeremias, cap. i, 13. Ha Theodoretus : licet enim Ezechiel in Babylone esset, ibique hæc videret, tamen quia de Jtiuea agii, ita loquitur ac si Hierosolymis esset. Ita Maldonatus. Simile est, *Jerem.* xxm, 19 : « Ecco turbo Dominicæ indignationis egredietur, et tempestas erumpens super caput impiorum. »

Nubes magna, — quasi vehiculum Dei, ait Scho-liasts : vel potius « magna, » quia tenebrosa erat, ac pluvia, grandine et procellis gravis. Hæc a nubes » significat Dei iram, jam tela omnia, et dira in Judæos hostes suos parantem. Unde, *Sophon. t.* 15, vocatur u dios nebula; et turbinis : » nubes enim copiam et inundationem hastarum et telorum significat, ait Theodoretus, De nube hæc plura dicam cap. x, 3 et 4.

Et ignis in vobis. — Vatablus vertit : *Ignis se reciprocans, q. d.* Nubes hæc erat ignita, et volumina flammarum seso per lotam nubem insinuant et involvebant. *Secundo*, Septuaginta vertunt : *Ignis fulgurans*, id est jaculaos fulgetra. Hebraice est, *ignis recipiens se* : fulmina enim e nubibus ita emicant, ut eum iis convolvi, et iterum intra nubem receptare videantur : perinde ac cum domus aliqua comburitur, flammæ foras erumpentes, rursum intra domum se receptant, et cum trabibus seso convolvunt et implicant, ut iis se pascant. Hæc omnia significant magnam tempestatem.

Quocirca ignis hic symbolice significat tum acrem Dei punitionem, ut ait S. Hieronymus, tum urbis et templi Jerusalem inflammationem, ut ait Theodoretus.

(1) Juxta 11. Bodinum, forsitan primitus legerunt loco *venient*. K'33 *adducent* (*part. Hen. in hiphtl*) ou b. eu ene 'n; X'311 (*Prært. In hiphtl*) quod quidem salis crediti! Sed dicitur vendo Septuaginta et Arabica. Itaque ne vertere i tunc l cum : El vidi, et ecce ventus lem>ei-U1B adduili (voi adduclus) ab aquilone nuboui magnani, « i igni* (era'.) involvens se (ut medio nubis) et splendor Uulique et (nubi sofiecl).

Et splendor in circuitu ejus, — scilicet nubis. Nam in circuitu ignis non poterat non esse splendor, 7. d. Nubes hæc ignea circumcirca splendorem quasi iridis emittebat. 1. Prado. *Secundo* et aptius, 7. d. Nubes hæc adeo crebras conis aliones et fulgetra ejaculabatur, ut lotum circumcirca spatium resplenderet : ignis enim fulgurans et procellosus, non iridem, sed fulgetra evomebat. Ita Maldonatus. Splendor hic significat terribilem Dei presentis majestatem et gloriam, quæ se in reorum horribili supplicio ostendit. Ita Theodoretus et Polyehronius.

Et de medio ejus. — Non nubis, ut vult Chaldaeus; sed ignis, ut patet ex Hebreo et Septuaginta. Unde et Noster explicans subdit, *a* id est de medio ignis. » Significat ergo Propheta se vidisse in medio ignis, qui erat in medio nubis flammæ et flumini ejaculans, fuisse speciem, id est imaginem, hominis ex electro, ut patet vers. 27.

Quatre quidnam electum? Respondeo : Hebraice est Soün *chasmal*, quod nusquam nisi apud Ezechielem reperitur. Rabbini recentiores vertunt, *angelum*. Unde Lyranus ait se mirari cur S. Hieronymus verterit *electrum*; sed mirari non debuit, cum et Septuaginta et Aquila et Theodotion, doctissimi Hebræi, verterint, *electrum*. Porro Angelum hunc *Chasmaleetn* vel *llasinaclem* tradunt, vel potius fingunt, fuisse doctorem Ezechielis. na Audi ex his hæc enarrantem Agrippam, lib. III, cap. XLVII *De Vanitate scientiarum*.: « Fatidici, inquit, spiritus volent bene expurgatis animis etiam seso visibiles prebere et comites, cujus exempla multa sunt in sacris Litteris, ut in Abrahamo, et ancilla ejus Agar, in Jacob, Gedeone, Elia, Tobia, Daniele et multis aliis. » Hactenus bene; at quæ sequuntur, qualia! « Sic Adam, inquit, familiarum consuetudinem habuit cum Angelo Raziele : Sem filius Noe cum Jophielo; Abraham cum Sackiele; Isaac et Jacob cum Pcliele; Joseph, Josué et Daniel cum Gabriele; Moses cum Metirallon; Helias cum Malhieie; Tobias junior cum Raphaële; David cum Cerniôle; Manue cum Phadaele; Cenez cum Ccruelc; Ezechiel cum Hasmaele; Esdras cum Unele; Salomon cum Michaelc. » Ista isti, aut magi, aut nomen et portentorum figuli, quos non Uriel, sed Magici aut Vaniel et Stultiel nescio quis exagitat. S. Scriptura enim, æque ac Ecclesia, non nisi tria Angelorum nomina agnoscit, *Michael, Gabriel, Raphael*; atque hasce patrum cum Angelis familiaritates ignorat.

Primo ergo Antonius Nebrissensis in *Quinquagena* cap. xviii, et alii inulti putant *electrum* esse id quod vulgo dicitur *ambra*, id est bitumen: quod e scopulis maris manat, vel in littore, effoditur liquidum, sed acris et aquæ frigiditate gelatum durescit (perinde ut crystallus), diciturque succinum et ambra : atque invenitur in insula Florida, afiisque Indici Oceani littoribus : quin

et in Germania, in iis maris liltoribus quæ sunt inter Suevi amnis et Vistula* ostia ; sed rarius ; crebrius vero in Prussia, in littore Pucici sinus, non longe a coenobio quod Olivam vocant. Verum obstat, quod ambra in igne non durat : hæc autem electrina imago visa est ab Ezechiele in igne durare, imo splendescere.

Secundo, Plinius, lib. XXXIII, cap. iv, et ex eo S. Gregorius ac Noster Alcasarin cap. iv *Apoc.* 3, not. 4, censent electrum esso metallum conflatum ex auro et quinta argenti parte, cujus natura, inquiunt, est ad lucernarum lumina argento clarius splendescere.

Tertio, Orígenes, S. Hieronymus, Theodoretus ex S. Dionysio, cap. xv *Cadest. hiérate.*, Prado et alii passim censent electrum non esse succinum, nec aurum vel argentum, sed æris speciem. Dico ergo electrum esse æs selectum et præstantissimum, quod vocatur *aurichalcum*, quasi aureum æs : quia fulget ul aurum, durum est ut æs : dicitur et *orichalcum*, id est *montis as*; vel *chalcobanum*» *esl Libani*, puta ex monte Libano eflbsum ; id enim erat præstantissimum : unde ex eo

^acla sunl vasa templi, teste Josepho lib. Vil *AncaP* v, sicut postea æs Corinthium fuit in pretio, el toto orbe celebratum. Dices : Cur ergo S. Hieronymus et alii dicunt *electrum* esse auro et argento splendidius et præstantius, cum constet æs iis esse vilis? Respondeo, quia auri» h il-eum apud veteres, teste Servio in lib. XII *Aneid.* Virgili! præ omnibus metallis habitum fuit in pretio; eo quod splendorem auri, et æris duritiem possideret : undo fiebat subinde ex auro et ære commixtis (indo enim fieri æs præstantissimum docet Scaligor et alii), alias ex ære optimo, sed in camino per ignem plano excocto, expurgato et conflato, ita ut magis quam aurum fulgeret. Quocirca superabat aurum, tum splendore, tum duritie. Addit Plinius : « Electrum quod est nativum venena deprehendit; namque discurrent in calicibus arcus coelestibus similes, cum igneo stridore, et gemina ratione prædicunt. » Undo et Serenus Poeta cecinit :

Produnt electri variantia pocula virus.

Quod si verum est, non mirum veteres electrum æslimaliono anteposuisse auro.

trobatar pnmOf aliarum figurarum Ezechwlis similitudo. Nam Cherubini igneas ex so scintillas emittebant, cl ex ære ardenti videbantur conflati ; perinde ac *Daniel*, x, 6, pedes Gabrielis Archangeli dicuntur fuisse (piasi species ieris candentis, id e>t politi cl fulgentis. *Secundo*, quia hoc æs suo fulgoro optime repræsentabat majestatem Dei ; sua vero duritie ejusdem invictum robur : do quo plura in fine cap. *Tertio*, quia S. Joannes, *Apocal.* i, 15, ad Ezechielom hic alludens, vidit effigiem similem Dei, aitque de ea : a Pedes ejus similes aurichalco, sicut in camino ardenti. » Ergo et hic

species Dei visa est Ezechieli esso ex aurichalco, id est ære aureo. *Quarto*, quia hebrænm *ciurmai* deducitur a bsn *chassai*, id est dejecit, prostravit, domuit; cl per metathesin alludit ad wohn *chai-lamis*, id est silex , g. *d.* Est æs durum ut silex, quod omnia dejecit, comminuit jt prosternit : tum quia alia metalla superat, ut dixi; tum quia sua duritie penetrat lapides et muros, omniaque prosternit. Hac enim specio significabatur fortitudo Dei, prosternentis et evertentis Jerusalem. Denique, quia *chasmal* proprie significat *lucidissimam scintillam*, et excitatissimam flammam ignis, quæ propter excellentiam visum cl aciem oculorum debilitat, qualis est electri seu æris igne candentis, talisque fuit hic. Æs ergo in igne fulgens et scintillans est *chasmal*, hoc csl *electrum*.

Symbolice electro , sive aurichalco , aurea Dei bonitas repræsentatur, quæ omnia creavit, hominesque ad se, uti electrum paleas, trahit.

5. Er in medio ejus (scilicet ignisjam dicti, pro-vm.s.

(libat) SIMILITUDO QUATUOR ANIMALIUM. — Hecor Pintus cum nonnullis censet hæc quatuor animalia unum idernque fuisse animal, repræsentans unum Christum ; sed illud unum habuisse quatuor animalium speciem et faciem, ideoque vocari *quatunr animalia*. Probat id ex eo quod cap. x, 15 et 20, de iisdem dicatur in singulari : « Et elevata sunt cherubim : ipsum est animal, quod videram juxta fluvium Chobar. » Verum, certum est non unum, sed quatuor fuisse animalia. Id enim hic deserte dicit, repetit et inculcat Propbeta. m. ooi Idem clare patet, *Apocal.* iv, 6, ubi hæc animalia unum, non tantum facie, sed toto corpore; nec tanhim individuo, sed et specie ac natura discriminantur. Denique quatuor fuisse liquet ex eo quod singula erant a singulis lateribus, sive rotis currus Dei, quasi ejus stipatores: latera autem hæc cl rotæ erant quatuor. Ita communiter interpretes. Hinc Hebræi hanc visionem vocant H3DTO *mercaba*, id est quadrigam : quia ex quaternis animalibus, æque ac rotis constabat.

Porro hæc quatuor animalia significabant quatuor primai»os Angelos, qui sunt quasi principes el stipatores Dei, mundi et Ecclesiæ protectores, omnisqui» providentiæ et gubernationis Dei administri : ac nominalim belli, vicloriæ et triumphi, quem de Pharaone et Eglypto, aliisque hostibus egit, pnesides et ductores, uti dicam in fine capititis.

Denique vocat ea *similitudinem* animalium : quia vere non crant animalia, sed animalium speciem tantum præ se ferebant. Symbolice enim hæc omnia per ideaset figuras imaginarias objecta sunt imaginationi Prophète. Ita S. Hieronymus.

Er me aspectis (hæc species, hæc forma qua conspiciebantur) eurus, similitudo hominis in eis,— 7. *d.* Species eorum erat *simibis* speciei hominis, forma eorum erat humana; facie cl lolu coupure videbantur esse homines.

Tropologice S. Gregorius, *homil.* 2 : Soucia oui-

malia, id est prmdkafores, inquit, habent speciem hominis; quia Christi mores imitantur, ac proinde sicut ei hic in Inhore, gratia et passione conformantur, ita eidem conformabuntur et in gloria. Christi ergo crucifixi exemplar menti suæ emponunt, ut ex eo ejusdem imaginem exprimant in mentibus audientium, instar S. Pauli doctoris Gentium, qui se asserit nec aliud scire, nec aliud predicare nisi Christum crucifixum, I Cor. cap. i, 23, et cap. n, 2.

fi. Quatuor pages uni. — Quaeritur. Quodque animal ex hisce quatuor, quot facies habebat? Primo, Chaldaeus censet quodque animal fuisse quadripartitum, et unicuique parti quatuor fuisse facies; itaque quodque animal habuisse sedecim facies, quatuor vero animalia habuisse 64 facies.

Secundo, noster Hieronymus Prado et Pererius in *Apocal.* iv, disp. 18, e contrario censent, quodque animal tantum unum habuisse caput et vultum, scilicet humanum. De iis enim hic dicitur: « Hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis, » id est hæc quatuor animalia erecta erant, et toto corpore habebant figuram humanam: ita tamen ut quatuor aliorum animalium insignibus essent induta et vestita. Si objicias: Quomodo ergo Propheta vers, hoc et cetero, diserte cuique dat quatuor facies, sive vultus? Respondentes esse hebraismum, quo per *quatuor facies* significatur ea habuisse quatuor forma, figuras, aspectus, habitus, similitudines, insignia. Sic enim Hebræi vocant faciem cæli, aeris, terræ, id est formam sive speciem eorum. Erant ergo in his animalibus Cherubim, facies. id est forma humana in vultu et toto corpore: erat facies, id est forma vituli in pedibus: quia habebant ungulam bifidam, qualis est vitulorum; sic enim explicat vers. 7. *Tertio*, facies, id est forma, Iconis erat in pectore, cervicibus, armis: quia in his erant jubæ instar Iconum. *Quarto*, in humero erat facies, id est forma, aquilæ scilicet alæ. Finge hominem, adde illi in cervice et pectore jubas leonis, adde alas aquilæ, adde pedes bovis, habebis unum Cherubinum, cui reliqui tres erant omnino similes. Et has quatuor formas habuisse Cherubinos templi et tabernaculi Mosis, opinatur Prado. Unde et Josephus vocat eos animalia volucra et ignota.

Probant hanc sententiam *primo*, quia unumquodque animal ex hisce quatuor hieroglyphicum fuit, et concinnum ac pulchrum; ergo non habuit quatuor facies; hoc enim valde inconcinnum et monstrosum fuisset, præsertim in stipatore Dei, quales erant hi Cherubini. Sic enim pinguntur cum pluribus capitibus et faciebus Proserpina, Cerberus, Hydra, aliaque monstra.

Secundo, quia *Apocal.* iv, 7, singula hæc animalia clamant humana voce: a Sanctus, sanctus, sanctus, » ergo habebant singula faciem et os humanum. Bos enim, nisi magicus sit, non loquitur, Aed mugit uti leo rugit. Idem S. Joannes vocat hæc animalia similitudines aquilæ, leonis, vituli;

de homine vero agens vorat faciem hominis, quia sola proprie fuerit in quolibet eorum.

• *Tertio*, hi Cherubim Ezechielis erant tales (imo iidem) quales fecit Moses in tabernaculo: hi autem unum habebant os et vultum, quo alter alterum aspiciebat, Erod. xxv, 22, et quales fecit Salomon, quorum facies versæ erant ad exteriorem domum, II *Paralip.* m, 13; ergo habebant unicam tantum faciem tam hi Salomonis, quam illi Ezechielis. Uree sententia nova licet, ingeniosa tamen, concinna et plausibilis videtur.

Tertio, alii passim cuique e quatuor hisce animalibus et Cherubinis, dant quatuor facies, sive vultus; et consequenter totidem capita, aut potius semicapita, ita ut antequam quodlibet haberet caput et faciem hominis, quasi primariam et eminentiorem, cui a dextris inserta vel annexa erat facies et caput leonis; a sinistris facies et caput vituli; sursum facies et caput aquilæ: ita ut per quatuor hæc capita et facies, in unum quasi corpus et caput compacta, essent quatuor animalia, scilicet homo, leo, bos et aquila.

Hæc sententia vera et quasi certa videtur. Nam *primo*, hoc proprie significat hebræum CT3D panini, quod Septuaginta, Chaldaeus, Noster et alii passim, tam hic quam capite x, constanter vertunt, vultus vel /actes. Cum enim de aliis, quod proprie faciem non habent, loquitur Propheta, ut de iride, electro, firmamento, eorum formam et speciem non vocat panini, sed rñx"io mare, id est *visionem*; vel rñOT demut, id est *similitudinem*. Et sane, quis per faciem Iconis intelligat jubas? per faciem bovis, pedes et ungulas? per faciem aquilæ, alas? Quod si eas intellexisset Ezechiel, utique explicuisset, cum singula graphico depingat, et fuse enarret. Insuper, si facies fuissent jubæ, nominasse eas alicubi, sicut nominavit alas in pennis, ungulam in pede, non in facie.

Secundo, quia vers. 10 diserte has facies vocat « vultus, » itaque eas depingit, ut non jubas, non ungulas, sed facies proprie dictas se intelligere demonstret. Ait enim: « Similitudo autem vultus eorum: facies hominis, et facies leonis a dextris ipsorum quatuor; facies autem bovis, a sinistris ipsorum quatuor, et facies aquilæ desuper ipsorum quatuor. » Quid clarius, præsertim cum faciem bovis fuisse a sinistris, faciem Iconis a dextris asseveret; hoc enim de jubis et ungulis dici nequit. Ille enim tam a dextris quam a sinistris sunt vitulo æque ac leoni.

Tertio, quia vers. 8 ait: « Facies et pennas, » id est alas, a per quatuor partes habebant, » distinguit hic Propheta facies ab alis. Ergo aere aquilæ non erant facies aquilæ.

Quarto, quia post facies describit animalium pennas, pedes et manus. Ergo facies non fuerunt pennæ, sive aere ac pedes; sed sicut proprie sumuntur pedes, pennæ et manus, ita et facies. Ait enim: « Quatuor facies uni, et quatuor pedes uni; pedes eorum pedes recti, et planta pedis eo-

rum quasi planta pedis vituli : » ergo pennas et pedes vituli non numeravit inter lacies.

Quinto, quia de iis dicit vers. 9 et 12 : « Unumquodque eorum coram facie sua ambulabat, » Ibi certum est apud omnes, faciem proprio sumi pro vultu, scilicet primario, qui erat ante, scilicet hominis. Ergo vocem *facies* hic proprie capit : constanter enim toto capite eas vocat facies et vultus, non jubas, non ungulas.

Sexto, quia S. Joannes, *Apocal.* iv, 7, de hisco quatuor animalibus agens, dicit primum animal fuisse simile leoni, secundum vitulo, tertium homini, quartum aquilæ. Ergo proprie habebant faciem, primum leonis, secundum vituli, tertium hominis, quartum aquilæ : turn quia animalia illa Apocalypscos erant separata et sejuncta, ita ut quodque unius tantum animalis speciem seu formam exhiberet; tum quia ex facie proprie dignoscitur et denominatur quodque animal, (eque ac homo, inquit S. Gregorius. Et ita Iota Ecclesia ex *Apocal.* iv, pingit quatuor Evangelistas, scilicet Mallhæum, quasi hominem, facie humana : Marcum, quasi leonem, facie leonina : Lucam, quasi bovem, facie bovina : Joannem, quasi aquilam, facie aquilina. Ita Cherubinos hosce cum qualuor faciebus et capitibus expressos vidi in priscis et vetustis imaginibus, uli in Carolinis deauratis, quæ Bibliis Caroli Magni imperatoris insculptæ sunt, et Romæ religiose asservantur in basilica S. Pauli, ubi illæ mihi ostenso» sunt. Ex adverso quis unquam S. Marcum vidit pingi corpore et facie humana, cum jubis leoninis? Lucam, quasi hominem, cum ungula bovis? Nam a sola ungula et jubis non potest dici et denominari animal, quod sit leo vel bos; hoc tamen ait S. Joannes : a Primum, ait, animal simile leoni, secundum vitulo,» etc. Quod enim Prado, pag. 38, exponit, primum fuisse simile leoni per solas jubas : secundum vitulo per ungulas, etc. Rursum S. Joannem vocare quatuor animalia ipsas qualuor facies animalium ab Ezechiele hic descriptas, q. d. S. Joannes : Vidi quatuor animalia Ezechielis, in quatuor angulis solii Dei constituta, quorum quodque quatuor habebat facies, id est quaternis erat vestitum animalibus, quorum primum erat simile vitulo per ungulas, secundum leoni per jubas, tertium aquilæ volanti per alas; hoc, inquam, facile refellitur, tum ex jam dictis, tum ex eo quod inde sequeretur, tam secundum, tertium et quartum animal fuisse simile leoni, quam primum ; ac vicissim tam primum fuisse simile vitulo, quam secundum, etc., quod tamen negat S. Joannes; non enim ipsa species quatuor animalium in uno animali coadunatas, sed singula animalia disparata, et separatili! in qualuor angulis solii collocata, vocat quatuor animalia, de iisdemque mox subdit, dicens: a Et animal primum simile leoni, et secundum animal simile vitulo,» etc.; unde et hoc modo, hacque forma qualuor Evangelistas, per illa significatos, concipiet depingit tota Ecclesia.

xii.

Aliter respondet Pererius, scilicet primum animal vocari simile leoni, eo quod in eo excelluerit præ aliis species Iconis, quia præ abis erat jubatum; secundum vitulo, quia præ aliis erat ungulatum, etc. Sed et hoc iisdem argumentis refellitur : quatuor enim solida animalia integra et disparata, ac consequenter qualuor animalium facies habentia describit S. Joannes; non autem unum duntaxat quatuor animalium insignibus indutum et vestitum. Ita tam illa quam hæc Ezechielis describunt et explicant omnes Patres et Interpretes. Justinus *ad Orthod. Quæst.* XLIV, ubi hæc qualuor animalia vocat *quadrifrontia*. S. Hieronymus, Theodoretus, Gregorius, Lyranus et Petrus Serranus hic, Ribera, Viegas et alii, *Apocal.* cap. iv, Antonius Fernandus oratione XIII, Sebastianus Barradius, tom. IV *in Evangel.* lib. IX, cap. xiii, Ludovicus Alcazar, *Apocal.* nr. 7, not. 12, et passim alii, cunctique hic communis quasi Doctorum sensus. Ut alios præteream, S. Dionysius Areopagita diserte idipsum asseverat, cap. xv *Calest. Hierarch.*, ubi loquens de tribus faciebus horum quatuor animalium, leonis scilicet, aquilæ et vituli, eas vocat effigies bestiarum ; et faciei bovis assignat cornua. Rursum in aquila notat oculorum aciem et vim, qua ex adverso, vultu irretorto solem intuetur. Et cap. h, 2, agens de aquila Ezechielis, ait eam fuisse a ad aquilarum recurvis rostris effigiem. » Cavendum ergo est Interpreti S. Scripturæ ne, dum sensus expeditos tradere nititur, magis intricatos afferat.

Ad *primum* respondeo, monstra quoque esse animalia quæ vultum habent hominis, jubas leonis, alas aquilæ, pedes bovis. Monstris ergo ulitur Scriptura quasi hieroglyphicis, perinde ac Ægyptii, ut per ea res monstruosas vel miras, arcanas et magnas indicet ac monstret. Talis fuit monstrosa illa statua ex qualuor metallis condita, portendens qualuor monarchias, *Daniel.* n. Talia fuerunt monstra ex variis animalibus contiate, *Daniel.* vi. Nam *primum*, scilicet leo, habebat tres alas, et mox speciem hominis; *secundum*, scilicet ursus, pariter habebat alas, et tres dentium ordines, etc. Porro in hisce monstrosis hieroglyphicis res melius monstrantur et repræsentantur per facies, quam per pedes, aut jubas. Similia hieroglyphica prodigiosa sunt plura in *Apocal.*, ut cap. v, G, ubi Filius hominis describitur quasi agnus occisus, habens cornua septem et oculos septem ; et cap. ix, locustæ proponuntur loricatorum, similes equis, facie humana, capillis mulierum, dentibus leonum ; et cap. x, i, describit Angelum amictum nube : a Et iris, inquit, in capite ejus, et facies ejus erat ut sol, et pedes ejus tanquam columnas ignis, » et cap. xiii describit bestiam habentem capita septem, et cornua ac diademata decem, quæ similis erat pardo, et habebat pedes ursi, et os leonis; et cap. xvii, 2, Babylonem depingit, quasi mulierem sedentem super bestiam coccineam, habentem cornua septem et

31

capita clcccm. Denique Noster Alcazar hos Cherubinos quadrifrontes concinne et pulchre depingit in eorum effigio, quam exhibet Apoco/. cap. iv, pag. 392. '

Ad s»' *unditrm* respondeo, hæc animalia Ezechielis non induci, ut loquentia: nihil enim dicunt; quod si quid dicerent, ore humano, non aquilino, bovino, vel leonino loquerentur. Apud S. Joan, vero, *Apoc.* iv, 7, cum non quatuor facies tantum, sed quatuor integra sint animalia, loquuntur omnia. Et quid mirum? nonne asina Balaam per angelum voces humanus edidit? Adde hæc non fuisse vera animalia, sed animalium spectra quædam et symbola pulchris vultibus, pulchris ac splendidis corporibus pra-dita. In symbolis autem non spectandum est quid natura valeat, sed quid Deus significare velit. Ila Barradius, tom. IV, lib. IN, cap. XIII. Porro S. Joannes faciem hominis vocat, aliorum vero similitudines : quia facies hominis m Cherubinis Ezechielis, ad quos alludit, erat primaria; cæterorum vero ascilitia instar emblematici, de quo plura inferius. Adde, facies propria est homini, et humana; nec bruta proprie dicuntur' habere faciem.

Ad *tertium* respondeo, Cherubinos hosco fuisse similes Mo"aicis in multis, sed non in omnibus. Insuper, verisimile est .Mosaicos pariter quatuor habuisse facies, ut dixi Exodi xxv, 22; ita tamen ut facie primoria, scilicet humana, sibi invicem essent obversi, seque invicem aspicerent. Nola : *Hi Cherubini non* erant nudi, ut .Mo-aici, sed vestiti, imo armati, uti eos depingit Alcazar : stipabant enim quasi milites currum bellicum Dei, euntis ad excidium Jerusalem el aliarum gentium. Atque hæc fuit causa, cur in capite galeam et exuvias, puta similitudines sive facies aquilic. leonis el bovis gestarent, uli docent Graci Patres. Ile enim facies non erant eis naturales, sed uscititi e (ideoque non directe, sed laterales; erani enim ad latus faciei humanæ, quæ eral dircela, ideoque propriavi naturalis) uti et galea*. Solebant enim Veteres Romani terribilia monstra animalium in galeis prafeirc, ad virium et roboris ostentationem, elad terrorem hostibus incutiendum, atque ad omen victorias, vel rar aut arcante alicujus rei lepr.psenlalioii' m. Ili Plinius, lib. X, cap. iv, docet Romano in gal is gestare figuras minOtauroium, luporum, aprorum et aquilarum. Vide Alexandrum ab Alexandro, lib. I (*jemal*, xxii. Sic Pyrrhus, teste Plut.inho, hircina cornua gestabat in galea, quia volebat videri ualus Jove tlammonio, qui hirci specie colebatur. Sic Turnus, ut animos suos et iras iu Trojanos patefaceret, in casside gestabat chiun-ram inendia vomentem, de quo Virgilius, lib. VII Æncid. :

Cui triplici crinita juba palea alla Chitnæraiu
Sus met, Æi" III il m nucibus ignes.

Id'.æ, lib. X A"/, gale e Cycni plumas cycno-

rum addidit, quibus so ex Cycno natum esse gloriabatur. Sic enim de eo canit :

Cujus olorino surguit do verileo ponnæ,
Crimen amor vestrum, formique insigue pilern®.

Sic Cimbri equites in galeis hiantium animalium formidabiles species osti nt ibant, teste Plutarcho in *Mario*, quales etiamnum Romæ ad radices Capitolii ex spoliis Marii, quæ ex Cimbris retulit, appemas conspiciamus. Pro quibus omnibus Constantinus Imperator crucem Christi ingalea gestavit, do quo canit Prudentius, lib. I *Cuntia Symmach.* :

Ardeb.it suminis erui addita cristis.

Sic etiamnum Poloni equites, non tantum pennas struthionum in galeis, sed et singuli in tergo integras exuvias leopardi, lupi aut bonis gestant; insuper alas aquilarum in ephippiis utrinquo, tum ut sint formidabiles hostibus; tum quia alæ h;e, ulpote ingentes, juvant celeritatem equorum incursu. Id accepi Romæ a Patribus nostris Polonis.

Simili modo Cherubini hic depinguntur, quasi habentes aquilam impositam galeæ, cui ad dexteram annexa vel conjuncta erat facies leonis, a sinistris vero bovis. Inducuntur enim hic quasi juvenes et milites galeati Dei cum exuviis leonis, aquila; et bovis, quasi ecclesiis militile duces, qui ad devastandam Jerusalem pergebant. Ila Alcazar. Et sic hi Cherubini non fuerunt mondrosi, sed concinni : instar enim animosorum militum, hisce faciebus, quasi galea se vestiunt et ornant.

Porro sumunt exuvias horum trium animalium potius quam aliorum, quia hæc tria principalia sunt quasi reges in suo genere. Leo enim rex et princeps est ferarum, aquila volucrum, bos armentorum ; perinde ac homo universorum est rex et dominus, ita Pererius, *Apocal.* v, di-p. 18 et seq. Adde, videtur Deus hasce quatuor facies Cherubim magnificas opposuisse statute Manaseis, idololatra; et impiissimi rogis, qui ante annos quinquaginta ex fastu similem sibi effigiem posuit. De eo enim sic scribit Eusebius in *Chrun.t* o M masses xvi rex Ilebræorum, regnavit annis !>3, impius, Isaiam interfecit, i-latuaniqim suam posuit qu nque facies habentem. » Rasce enim facies, h iequo ejus idola debell duri et vindicaturi vernimi quadrifaciales Cherubini. Quatuor ergo facies significant cos ad quatuor, id est omnes, mundi plagas respicere, omnia quæ ubilibet geruntur intueri ; hostes omnesqt c eorum insidias et conatus cernere, cosque quaquaversum terribili vultu a-picere, invadere el [er-cqui. Rursum, significant Dei Domini sui (cujus stemmata et insignia gerunt) omniscientiam et oninipræscnliain, quodque omnia ubivis locorum nuda et aperta sint oculis ejus lucidissimis, et quaquaversum respicientibus; denique quod providentia ejus omnia penetret, inspiciat, provideat, præmiaudo pios;

et puniendo impios, quam dotem a beo participant et mutantur angeli.

Alias hujusce rei causas et significationes symbolicas affertur in fine capitis. Denique Clemens Alexandrinus, lib. V *Stromat.* (idem innuitur 13 *Iachab.* m, 48) docet Gentiles ex hisce Cherubinis quadrifrontibus mutatos esse suos sphingas quasi ænigmata Dei. Sphinx enim habebat imaginem tam fera», quum hominis, ut significaret, quod Deum oporteat non solum amare, ut sanctis pium et benignum; sed et timere, ut justum et sævum ac terribilem vindicem impiorum.

Et quatuor p̄k̄n̄æ **īm**.—« Uni, » scilicet faciei, inquiunt Chaldæus, R. Salomon et Maldonatus. Putant enim ip̄i quamlibet faciem habuisse quatuor alas, duas ad volandum, duas ad tegendam pariem corporis faciei illi subjectam, ac proinde quemque Cherubim constantem quatuor faciebus, habuisse sedecim alas: imo Chaldæus et R. Salomon, cum quodque animal putant fuisse quadripartitum, ac proinde sedecim habuisse facies, quarum cuilibet dant quatuor alas; hinc consequenter asserunt quodque animal habuisse 64 alas; omnia vero simul habuisse 256 alas. Verum hæc sunt ridicula et paradoxa. Dico ergo « uni, » scilicet animali, ut patet ex Hebræo, *q. d.* Quodque animal quatuor habebat alas, duas ad volandum, duas ad tegendum femora. Ita communiter Interpretes.

Nola: Ezechiel in Hebræo de hisce animalibus nunc loquitur in genere feminino, ut cum dicit JH5H2 *marchen*, id est visio carum; respicit enim pronomen *hen n̄v̄n chaiot*, id est animal, quod Ilcbræis est femininum. Nunc loquitur in genere masculino, quia respicit speciem hominis quam habebant hæc animalia. Homo enim, sive vir, est masculini generis apud omnes gentes.

Symbolice S. Dionysius, cap. xv *Cdest. Ilicrarch.*: *i* Alis inquit, significatur et cœlestis vitæ cursus, et quod ad superna ferantur, mortalibus atque infimis omnibus excepti, et terreni corporis sarcina liber.

7. Pedes (id est tibiæ et crura, ut vertunt Septuaginta: simili synecdoche per manus accipit tota brachia) recti,—id est sine poplitibus, vertebis et juncturis, aiunt Vatablus, Piatius et Maldonatus, quales sunt pedes elephantum, qui cafoni genipus. Verum hi non hominum, sed brutorum sunt pedes, a Recti » ergo pedes vocantur humani, quia brutorum sunt recurvi; in poplite enim curvantur; homo autem poplitem non habet in pedibus, uti bruta, sed in genibus; illa ergo curvat humo; pedes vero habet rectos (i). Itaque licet

planta eorum asset vitulina, puta ungula bifida, ut mox dicam; pedes tamen, sive tibiæ, erant Immani, non vitulini. Unde « recti » vocantur, ne quis eis ob ungulam, proportionem aut pulchritudinem humanam decus suspicaretur. Hinc patet hæc animalia, non quatuor, ut volunt Dionysius Carthusianus et aliqui alii, sed duobus tantum habuisse pedes; erant enim specie humana, ut patet vers. 5; homo autem bipes est, non quadrupes. Perperam ergo ait Petrus Serranus hæc animalia quaternos habuisse pedes, uti quaternas habebant facies, alas et manus. De pedibus enim id falsum est, de opteris verum. Significat Propheta Deum quasi principem sedere in solio: angelos, puta Cherubim, ei quasi stipatores adtare cum timore ac reverentia, ac habere crura recta, id est promptos pergere quoquo versus, esseque præsto ad omnem occasionem, et nutum Dei, quasi aurigæ sui. Rectitudo ergo pedum, eorum alacritatem, rectitudinem et promptitudinem significat.

Symbolice ergo angeli habent pedes rectos lres ob causas: *rima* est, quia non incerte vagati sunt, declinando ad dextram vel sinistram, sed semper ad exactissimam iussu librain gressus suos direxerunt, et quasi modulati sunt: rvetum em̄n est id, cujus medium æquabihb r sua interjacet puncta, ait Euclides, lib. I, definitione iv; *secunda* est, quia pedes recti significant affecti voluntatis angelicæ quaquaversum esse perfectos» Nam, ut ait S. Hieronymus in cap. xxv *Job*, beati spiritus omne liberum arbitrium suum Dei subus charitate vertunt, hoc est in gyrum perfectionis educunt. Hinc et aurea zona cor, id est voluntas item Christi, ambit, *Apocal.* i, 13; quia voluntas Christi perfectissima est iu omnibus suis desideriis. Hinc *tertio*, Theodorus: Pedes recti, inquit, significant summam angelorum erga Deum obedientiam in omnibus, ut pole ad omnem quasi ventum flatum versatiliū. Ita Antonius Fernandus loco citato.

Tropologice, S. Gregorius, *homil.* 3: Sancti, ait, habent pedes rectos; quia eorum egressus et opera, ad sequendam iniquitatem non styli retorta.

Er PLANTA PLDIS EURUM QUASI PLATA PEDIS VITULI. — Aquila, teste S. Hieronymo, Chaldæus et R. Salomon vertunt: *Quasi planta pedis rotundi, q. d.* Habebant pedes teretes, versatiles et rotundos, ut facile ad quamlibet mundi plagam se verterent, et quo vellent incederent. Hoc videntur quoque voluisse Septuaginta, d̄ t̄k̄Ji; av̄r̄v̄, id est *pennati pedes eorum*, hoc est agiles et celeres, ut pennati et alati esse viderentur, sicuti Gentiles suo Mercurio nuntio veloci, in pedibus addiderunt talaria. Unde S. Dionysius, *Cdest. Hier.* cap. xv: a Sanctorum, ait, spirituum pennatos Theologia pedes effinxit: » non quod vere haberent talaria, instar Mercurii; nec rursum *pennati*, id est pennis cooperti. Licet enim id verum esset, tamen hoc nū significat *roxpennati*. *Pennati* ero

(1) Hownmulier e contra: Significatur, inquit, pedes illorum ad i>erpt̄ndicuhim directos essa, non in planum protensos, nl pedes humani, et planta pedum eorum erat rotunda et omni parte sibi similis, cum pes humanus in longum porrectus et certa semper regioni cadi oppositus sit, a qua si homo se convertere vehi, necasse habet p̄çgle •uu circumagi. Sic etiam senili Maldouius.

idem est quod ederes et veloces instar volucram pennatorum. Addi| Alcazar, *pennati* dicuntur, quia pennæ et alæ hæ imæ nascebantur ex eorum pedibus, id est ex summa parte femorum : licet enim id fieret, ut iis tegerent femora, tamen simul per hoc significabatur eorum agilitas et velocitas. Verum Hebræum bip *egei* non originem, sed rotunditatem pedum, aut potius vitulinos pedes significat. Quocirca Noster et alii melius vertunt, a vituli; » hebraico enim est Sjp *egei*, quod *vitulum*, non bup *agol*, quod *rotundum significat* Esto *egei*, id est vitulus, nuncupetur ab (*jgol*, eo quod sit rotundus, et dum petulcus lascivit, in rotundum se gyret et sallet. Adde plantas vituli esse rotundas.

Habebant ergo Cherubim pedes vituli, hoc est ungulam rotundam et bifidam instar vituli : *primo*, ut significetur eos esse mobiles et versatiles in omnem partem ad Dei nutum; *secundo*, vitulus, quia victima, significat sacerdotium et sacrificium, per quod Hebræos ex Ægypto, *Exodi* xn. 3, et omnes homines a potestate et tyrannide diaboli redemit Jesus Christus, qui quadrigam moderatur, de quo in fine capitis; *tertio*, planta? vitulina? horum quatuor animalium, significant eorum grossus omnes ad utilitatem electorum tendere. Vitulus enim et bos utilitatis et beneficii est symbolum. Ita Alcazar. Sed de hoc plura inferius, *Qurst.* III.

Et scintilla quasi aspectus æbis candentis. — Ita quoque vertunt Chaldæus et Septuaginta; hebræum JKHfD *ncchoset*, proprie significat n?s. Vatablus tamen vertit, *chalybem*, q. d. Mittebant scintillas tales quales chalybs politus emittit. Nota : Animalia hæc habebant pedes ex ære polito, sive ex aurichalco, ac proinde fulgentes ac scintillantes. Rursum, insistebant in medio ignis; ergo igniti scintillabant. Denique, ex igne clata scintilla, et ab animalibus, eorumque pedibus percussæ coruscabant quasi æs vel chalybs *candens*; hebraice S*7p *kalal*, id est *politus*; Septuaginta, i&a-TfxzTw-#, id est *ffulgurans*.

Notant hi pedes symbolice Angelos et Apostolos, de quibus dicitur : « Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! » « Candens ergo æs, ait S. Gregorius, *hom.* 3, scintillas projicit; quia de eorum exhortationibus verba flammantia ad aures audientium procedunt, p

8. Et liants uonints sub pennis eorum in quatuor partibus. — Habebant brachia respondentia quatuor eorum faciebus, ita ut unicuique faciei duo paria brachiorum subicerentur, essentque unicuique animali brachia sedecim, inquit Maldonatus. Sic Geryon et Briareus, a gentilibus poetis brachiorum multitudine armati pinguntur; quia terribiles erant bellatores, quales erant et hi Cherubini. Tot enim habebant manus, quot alas; cum ergo Maldonatus, et aliqui alii eis tribuant ÎGalas, ut dixi vers. 7, hinc consequenter tribuunt eis 10 manus. Childius vero, R. Salomon et An-

tonius Fernandus, *visione* XIII, sect. vi, sicut gulis dant 64 alas, ita et dant 64 inanum*. *Secundo*, optime Richardus Victorinus, *tract.* in liane visionem, Petrus Serranus hic, et Alcazar loco citato, censent quemque Cherubim habuisse quatuor manus, uti et quatuor alas, scilicet sub qualibet aia manum, ut inter paria alarum et manuum juste esset proportio. Porro alæ hæ manes tegeo aniel quasi vestiebant, ut vestiunt in vespertilione et nonnullis avibus. Habebant ergo binas manus, æque ac alas, a dextris; et binas a sinistris : itaque iis quasi quadrum, sive quadratum, ul habent Hebræa, efficiebant. Et hoc est quod ait Noster, illos habuisse manus in quatuor partibus. Recte, ait Alcazar in *Apoc.* iv, pag. 380, Cherubinibus properantibus ad obstinatorum excidium, quatuor tribuuntur manus; quia hæ apposite significant eos fortissimos esse bellatores æque ac celerrimos, ita ut fulmina in sceleratos desuper contorqueant. Hinc a Poelis Briareus centimanus dicitur et pingitur.

Verum, quia Cherubini erant specie humana, homo autem tantum duas habet manus, hinc (aiunt alii) et ipsi duas tantum habuisse videntur. Quod ergo dicitur, illos manus habuisse a quatuor partibus, vel, ut hebraice est, QFPjm *ribchem*, id est quadraturis, vel lateribus eorum; quadraturas et latera, non interna, uti volunt Maldonatus et Alcazar, sed externa intellige, quibus scilicet obversi erant ad quatuor latera currus, de quo sequitur, et per ea disposili; ut, sicut currus erat quadratus, sic et ipsi sua positione ad quatuor ejus rotas et latera collocati, quadraturam efficerent. Erat ergo hæc quadratura currus, cui se conformabant stipatores Cherubini. Ita Chaldæus. Sensus ergo est. </>. Singula animalia, quæ erant in quaternis lateribus currus, habebant sub alis binas manus, et consequenter bina brachia. Sicut enim sub pedibus Ubias, sic sub manibus brachia, per synecdochen intelligit. Hæc sententia natura?, sed prior S. Scripturæ et textui est conformior. Ait enim : « El manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus, et facies et pennas per quatuor partes habebant. » Atqui quaternas habebant facies, ad quatuor partes sive latera : ergo et quatuor manus. Hæc enim animalia symbolica sunt, non naturalia.

Manus significant eorum efficaciam et operationem sub alis absconditam et invisibilem, inquit Theodoretus, et ex eo Prado et S. Gregorius, *homil.* 3 : « Manus, ait, hominis sub pennis, est virtus operis sub volatu contemplationis, » id est virtus Marthæ sub Maria. Ita Apollo sapientia? præsens a Spartanis cum quatuor auribus, totidem quo manibus fingeatur, quo significabant viro prudenti nulla esse audienda, deinde sedulo, manibus operi admotis, exsequenda. Nihil enim aures prosunt sine manibus, auditio sine operatione, scientia sine praxi. /Egyplii, ait Iloras, *hieroglyph.* 27, sermonem notantes, pingebant

linguam, et sub ea manum, significantes ut *sermo* sit eflicax, opere implendum esse, quod quis dicit et suadet. Quid enim prodest 7.^^
 tffsaxTG; ait Nazianzenus in *Iambicis*»
 « Odi homines ignava opera, » ait Pacuvius. Rursum, hæ manus erant ad quadraturam currus, ut utrinque Cherubini tam anteriores quam posteriores, ignem qui erat in primario in medio currus, manibus ex eo possent accipere, coque inflammare Jerusalem : ad hoc enim destinabantur, idque reipsa fecerunt, cap. x, 2. Unde Chaldæus ex suo interserens *Seraphim* ex *Isaïæ* vi, 2, sic vertit: *El mains quasi hominis factas erant, ut haurirent in cis prunas de medio (curru) Cherubini sub firmamento, quod erat super capita eorum, ad dandum super pugillos Seraphim, ut dispergerent eas super locum impiorum, ad disperdendos sceleratos qui transgrediuntur verbum ejus, et ut susciperent in cis conversionem omnium qui convertuntur.* Denique manus hæ erant alate, ul significetur celeritas angelorum in operando et in exsequendo Dei jussa, puta vindictam hic.

ER FACIES ET PENNAS PER QUATUOR PARTES uabebant. — Hebraico et : *Et facies et pennas* (quaterna) enim erant) *secundum quatuor ipsa, q. d.* Juxta numerum quatuor animalium, quaterna» orant cuique facies et alæ, æque ac manus, æque per omnia similes, per quatuor partes, id est loca et situs, disposite. Quaternis enim locis erant disposite alæ, cl totidem sub alis disponite erant manus; facies vero quaternis quoque locis, sed diversis a locis alarum et manuum, ut patet, erant disposite. Nec enim alæ et manus erant ante, ad dexteram, ad sinistram et desuper, uti erant facies sed omnes erant laterales, puta ad sinistram et ad dexteram, sed duæ erant sursum, et altera dine deorsum. Ludit enim in quaternario, datque causam vel potius congruentiam, cur fuerint a manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus; » quia nimirum similiter « facies et pannos per quatuor partes habebant, p ut scilicet esset quaternitas tam in manibus quam in faciebas, alis, animalibus eorumque partibus, id est locis; simul quoque redii ad id quod dixerat vers. G, singula animalia habuisse quatuor facies: hic enim declarat quomodo ille fuerint site, et quo ordino posite, nempe singulis erat una facies ante, altera a dextris, tertia a sinistris, quarta sursum sive desuper, uti explicat vers. 10. Hinc Noster vertit : a Per quatuor partes : « hæ enim non significant quatuor plagas mundi, sed quatuor situs, scilicet aule, ad dexteram, ad sinistram et sursum. Ita Alcazar.

0. JUNCTXQUE I RANT PKNNX ALTERIUS AL> ALTERUM. — *Primo*, Vatablus sic explicat, *q. d.* Contigua erant sibi animalia: stabant enim in eadem linea recia. Verum obstat, quod vers. 8, dicat ea fuisse a quatuor lateribus, scilicet currus.

Secundo, Maldonatus ex Hebræo sic exponit hæc de alis, upn diversorum animalium, sed unius et

ejusdem, *q. d.* In eodem animali ala unius teiei alæ alterius faciei erat conjuncta, ita ut totum animal alis lectum esset.

Verum *alterius ad alterum*, animal respicit, non faciem, ut patet : sic enim dicendum fuisset, *ad alteram*. Dico ergo, sensus est, 7. d. « Junctæ erant pennæ » horum quatuor animalium, videlicet quando eas explicabant et expandebant ad volandum. Tunc enim inter duos priores Cherubinos, unus sua ala alam alterius tangebatur. similiter et inter duos posteriores, qui erant ad duos ultimas rotas currus Dei, unus sua ala alam alterius contingebat, uti pulchre in imagine exprimit et repræsentat Prado.

Porro hæc conjunctio significabat, tum eorum unionem, tum motum parem et uniformem, quod scilicet uno eodemque impetu omnia simul in eadem partem, aequalique celeritate volare possent, et reipsa volarent, lia Maldonatus.

Tropologice S. Gregorius, *homil.* 7 : « Quod, inquit, apud Ezechielem panna, hoc apud Petrum (*epist.* I, cap. iv), accepta gratia dicitur. Et quod ille ait : Recte penne alterius ad alterum; hoc Ecclesiæ pastor dicit : Unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes. »

NON REVERTEBANTUR CUM INCEDERENT, — id est non regrediebantur, sed cum curru suo semper antrosum progrediebantur, *q. d.* Cum incederent, ad destinatum locum constanter et recta pergebant, non vertebantur retrorsum, non etiam huc illuc deflectebant gyrando (hoc enim innuit Hebræum UD> nS *lo iissabu*), sed coram facie antrosum semper pergebant. Significat angelos recta properare eo quo mittuntur, nec desistere, sed perseverare donec illud perficiant, idque citissime. Rursum, significat providentiam, decretum et motum Dei immutabilem esse, ac retractari non posse, inquiunt Apollinaris Polychronius et Prado. Deo enim, quasi domino suo, in omnibus se conformant Cherubini; unde et ejus symbolo lagerunt, quibus ejus proprietates repræsentant.

Physici de motu sublunarium, præsertim animalium, hæc tradunt axiomata. *Primo*, motus ad locum, est naturalis; in loco, est voluntarius; extra locum, est violentus. *Secundo*, motus naturalis est, ad locum suum sibi que proprium, ideoque hic motus est rectus, sive fit per lineam rectam, ut palv cum lapis descendit deorsum, ignis sursum : circularis vero motus est voluntarius. *Tertio*, naturalis motus in fine validior est quam in principio : secus est in violento. Motus ergo hic Cherubinorum quaquaversum ita voluntarius est, ul videatur esso naturalis : ambulant enim coram facie sua, id est recta antrosum. Rursus, ita naturalis est et voluntarius, ut videatur esse violentus : eunt enim in similitudinem fulguris coruscantis, idque uniformiter, hoc est, æque celeriter in fine ac in principio, et vice versa.

Tropologico, S. Gregorius docet, *homil.* 5, nos motum Cherubinorum imitari, dum per viam vir-

tutum in cœlum, vi grati® et spiritus divini nos jnpcellentis, tendimus : « Quia, inquit, ante no» 'eterna sunt, post nos temporalia, nos vero et illa pergentes invenimus, et ista recedentes quasi post dorsum relinquimus, nec ad mala perpetranda redimus, ¶ Sic ambulabat Paulus ea qu® retro sunt obliviscens, et ad interiora sc extendens, *Philip*, ni, 13.

10. Similitudo autem vultus eorum : facies ho- BiiMs — Hinc putant nonnulli debrai, testibus Vatablo et Maldonato, hæc animalia tantum unam habuisse faciem, scilicet humanam, sed quæ simul referret aliquid ferinum, puta leoninum, bovinum <¶ aquilinum: quomodo Aristoteles in *Physiognomica*, alios homines ad leones, alios ad boves, alios ad alia animalia referri dixit; el Plato, singulos homines in cerebro aliquid alicujus bestie habere, asseruit. Verum ex dictis contrarium certum est, scilicet, quaternas habuisse facies, ita nimirum ut primaria esset hominis, uti hic significatur; très reliquæ secundaria», et laterales, ideoque uscititi», proprie essent facies Leonis, bovis et aquila», qua» dextro vel sinistra vocantur respectu faciei hominis (I).

Facies leonis a dextris. — Laborat hic Prado, qui per *facies leonis* intelligit jubas, per *facies jovis* ungulas, quomodo illa fuerit a dextris, hæc a sinistris; jubas cniin a dextris, æque ac a sinistris habent leones; uti et ungulas boves.

(I) Animantium thronum divinum gestantium, seu Chrrubonnn forma, ducta est a *tauro*. *Icone*, *aquila* el *homine*, utpote naturis inter res rateras creatas principatum tenentibus : quippe *ico* in feras, *aquila* in aves, *bos* in pecora, *homo* in omnes imperat et primas tenet. Simulque symbolis illis spirituum horum Deo ministrantium, videntur intelligentia, vires, velocitas, obsequium adumbrari : bos enim et leo inter animalia summo corporis robore enitent, homo cl aquila ingenii et visus acumine pnestant. Erat autem hæc non solum Ægyptiorum, verum cl lotius fere Asi® populorum inde a remotissima rerum memoria communis consuetudo, ut in sua mythologia, quam rectius *theologicam* cl *physicam*, *symbolicam* seu *atlstjoricam* dixeris, ad certas disciplinas su® arcan® doctrinas exprimendas varias animantium foriwas in uno riinnlacro conjungerent, cujustnodi simulacris multifor- mibus ileorum proprietates maxime insignes representare voluerunt. Quod videre est apud Purpbyrinm, *De Abstinens*, lib. IV. sect. ix, de sacerdotibus Ægypti lo- qiiontem; Eusobiutu, *Propar. Eoang.* lib. III, cap. xu » timulacniui solis, quod Elephantinopoli visitur, descri- bentem ; apud Clementem Alexandrinum, *Strom*, lib. V, sphingis imaginem, quam templorum Ægyptioruni fores insculptam obieudebtul, depingentem ; et apud Apuleium pompe Ægyptiac® ceremonias referentem, *Melamorph** lib. XI. Vide etiam llerbelut, *IMbllloth. Orient.*, sub nominibus *Anka*, *Simory* seu *Simorg-Anlca*; Giardini *Itiner*» tom. I, Tab. Lvi cl Lvii, et Niebuhrii *Itiner*, tom. II, Tab. ix, de quibus docte el solito acumino disseruit A. H. L. Heeren... Nihil igitur vates noster Insoliti vel Inauditi instituisse censendus est, qui summi Numinis thronum talibus naturis, quæ ex variorum animantium forms cornpuvi «*. ent, gestando* rum imi- tatus e t lue in re populorum i>lins astatís doctrinali anibus m.ixime excultorum exemplum et morem. 5

(Rosenmuller.)

Quocirca ipse *primo* respondet: Dextrum, inquit, et sinistrum, non significant hic situs aut loci differentiam certam, sed confusam, *q. d.* Una parte hæc animalia erant similia homini et leoni, altera vero parte bovi et aquilæ. Sic Abraham ait ad Lot, *Genes*, xm, 9 : « Si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam, ¶ id est, si tu ad unam pariem iveris, ego ad aliam me convertam.

Secundo : Ad dexteram, inquit, id est sursum, habebant jubas leonis; ad sinistram, id est deorsum, habebant calceos bovis. Sed quis unquam dextrum vocavit sursum, sinistrum deorsum?

Tertio ergo el propriissime, inquit ipse, horum animalium armus dexter erat jubatus, pes vero sinister erat fissus et calceatus : unde proprie a dextris habebant faciem, id est speciem, leoninam; a sinistris bovinam. Verum si jubata fuerunt hæc animalia, utique toto corpore jubata fuerunt, si calceata ungula, utroque pede calceata el ungulata fuerunt. Hoc enim exigit concinnitas et proportio; unde cl *Apoc.* iv, 7, hæc animalia vocantur homo, bos, leo, aquila; scilicet a toto, vel potiori parte corporis, saltem ea qua leo et bos dignoscuntur, scilicet leo jubis, bos ungula. Quare dicendum est has facies fuisse proprie dictas, quarum leonina erat a dextris, bovina a sinistris, ul dixi vers. (L)

Et facies aquilæ desuper ipsorum quatuor. — Tò *desuper* non habent Hebræa, nec Chaldæus, nec Septuaginta, nec Complulensia, nec Arabicus Alexandrinus: Romana tamen et alia Latina, ac Syrus, el Arabicus Antiochenus, passim legunt to *desuper*. Unde ex Hebrao videtur excidisse vocula by *al*, id est desuper. Nam S. Hieronymus in *Comment*, eam legit el explicat, ul ctS. Gregorius, omnesque Latini. Quare aquila in capite el galea Cherubinorum eminebat, uti Romani el alii in capite olim gestabant aquilas, ul dixi vers. 6.

Quocirca minus recte censent Theodoretus (cujus verba mox citabo), Richardus Viclorinus et Maldonatus, faciem aquilæ fuisse aversam, et a tergo oppositam faciei hominis. Propheta enim ait eam fuisse desuper, non a tergo; ac milites in galeis hosti adversas, non aversas gestant aquilas.

Symbolice, quatuor facies eædem omnibus et singulis, significant quatuor horum animalium miram per omnia concordiam et consensionem. Tale est Geryonis emblema : depingitur enim homo tricorpor. triplici capite, manibus ter binis, cui titulus inscribitur : *Concordia insuperabilis*.

11. Facies eorum. — Supple, erant tales, et eo Ven.it modo disposi!®, quo dictum est, 7. *d.* Hactenus de faciebus. Ita Vatablus. Verum Romana hæc jungunt sequentibus, *q. d.* Tam facies (piam alas Cherubim fuisse cxslentas cl eminentes. Signiti- Ah«y» eant hæ alæ agilitatem Cherubinorum et Angelorum, ac vim sublimiora penetrandi, inquit Sevcrus in /

Tropologice S. Gregorius, *homil.* A : « Significatur, ait, quod omnis intentio, omnisque conlem-

piallo Sanctorum super se lendit, ut illud posait adipisci, quod in coelestibus appetit, Qui enim per bona quæ facit, terrenam gloriam concupiscit, pennas sunset faciem deorsum deprimit, n

OUÆ PBNNÆ SINGULORUM JUNGPBANTUR, — nOH pennis alterius Cherubini, sed inter so, g. d. Binro singulorum pennæ erant /equal ter extento, ct elevale; ac quasi junctim aut complicato, aut potius expansro. Unde Vatablus vertit : *bucæ alce erant ex adverso positæ, ct correspondentes, quibus volabant.* Significatur his alis eos paratos fuisse

At» te- ad volandum quocumque Deus jussisset. Aliis aensig- vero dua^us pennis et alis tegebant femora sua.

Dificant Tegumen femorum significat angelorum castita- cjiuu- tem et puritatem ab omni concupiscentia. Secuit- Vm do, quod divini sint, non tantum cum volant ad Deum in oratione ; sed etiam cum per femora et pedes quasi descendunt, euntque ad opera externa, in quibus homines etiam spirituales sæpo labnnlur, ct quasi homines deficiunt. Ita Apoll- naris.

Tropologice S. Gregorius, *homil.* 4 : a Quatuor, ait, sunt virtutes, quæ a terrenis actibus omne pennatum animal levant, in futuris videlicet amor et spes, quæ sunt conjuncto; quia electi amant cadestia, ct sperant quæ amant : de pro* teritis autem timor ct poenitentia, quæa Dei oculis eorum mala preterita abscondunt; » ideo tegunt eorum corpora.

12. ET UNUMQUODQUE EORUM CORAM FACIE SUA AMBULABAT,— quii facies habebant quatuor, inquit Theodoretus, ad quatuor mundi plagas : ergo ad qunmcumque incederent, coram facie una, qu e illi piagro obversa erat, ambulabant. Audi Theodorctum: « Homo, ait, ad borealem partem incedens, deinde cum vult ad australem redire, necessario convertitur, unam tantum faciem sortitus; sed cui tot sunt numero (acies, quot partes orbis terno, huic australe nihil est, sed ubique facies illius omnia intuetur, et quocumque velit incedit, neque indiget conversione. *) Ita etHtchardus Victorinus, *tract*, in hanc visionem, cl Maldonatus.

Secundo ct melius, « coram facio siri, v scilicet primaria, puta humana, *q. d.* Quodlibot animal licet esset quadriforme,(unen coram facio sua humana ambulabat ; excepta enim triplici aliorum animalium lacie, quoad crotora omnia erat homo : undo plane decebat ut ad cam faciem ambularet : alioqui enim retrogrado el averso incesso ambulasse!.

Spirito» Uni erat impetus,—*q. d.* Deus quasi auriga, vice flagelli ct habenarum spiritum, id est vim, impulsu ct energiam divinam impresserat animalibus ad progrediendum, volandum vel sistendum.

Tropologice S. Gregorius, initio *hom.* U ?K Electos, inq iit, impetus ^piritas agit ad chantai jn, humililalcu, continenti un, etc., reprobos agit impetus camis ad gulam, odium, rixas, etc. Examina ergo uter spiritus to agat, el cave no impetus

carnis pro impetu spiritus latenter sa subjiciat. »

13. Aspectus eorum quasi carbonum ignis, etc., vm.ii. ET IN MEDIO ANIMALIUM SPLENDOR IGNIS. — Nola : In Aspecto»

medio animalium erat quasi fornax, vel focus sive primarium, ut patet tum ex hoc loco, tum nam. ex cap. x, 2, 6,7. Ex hac fornace ignis diffusus igniebat Cherubino*, ut viderentur esse flammei, et quasi ardenles carbones, vel lampades, hebraico tZTTAb *I'Jppidim*, id est facul e vel titione*. Idem ignis aerem ambientem splendore ef fulgetris complebat. Quocirca probabiliter censet Prado, ex hac Ezechielis visione ortam fuisse consuetudinem Chaldæorum et Persarum, prroferendi ante regem (qui quasi deus quidam esi in terris) cl ante exercitum ignem, sive arulam cum igne : hoc enim eos fecisse testantur Curtius, lib. III, ct Xenophon, lib. MIL Illos postea imitati sunt Romani, te'-te Hcrodiano, lib. 1, cap. n.

Tropologice S. Gregorius, /u>mtL 3 : « Quia, inquit, sancti viri quosdam juxta se posito*, quisi tangendo, ad amorem patri@ cœle*tis accendunt, carbones sunt : quia vero quibusdam longe positis lucent, eorum itinera, ne in peccati sui tenebras corruant, lampades fiunt. •

Hæc erat visio discurrens, — *q. d.* Videbatur in medio animalium splendor ignis discurrere, ct de igne fulgur egredi. Mystice, ignis hic est charitas, ct subinde tribulatio : hac enim nos carneo* purgari oportet, ait Vatablus, hecque facit ul Dei amore inflammemur.

I L Ibant (Hebreæ ct S^ptuag'nta,eurrabaut) et revertebantur, — non retro : hoc cniin negavit, vers. 3 et 17, sed in latus, vel gyrum, *q. d.* Ad nutum aurigro, puta aurigantis Dei, nunc huc, nunc illuc sc flectebant aut circumvolvebant. Ita aliqui. *Secundo* el melius, Vatablus, *q. d.* Dum irent Cherubini, non aspiciebant huc illuc, sed recia ad locum, ad quem impetu spiritus Dei agebantur, tendebant : eum autem venissent ad locum quo mittebantur, revertebantur, id est convertebant se, ct ibant quocumque Deus jubebat: aut revertebantur, ut rursum se sisl rent Deo, quasi prompti ad alia ejus jussa excipienda, ct pari rectitudine cl furtitudiue exsequenda. Licet enim hi Cherubini o**eut stipatore» tam rotarum, quam solii Dei ; lamen ncc rotis, nec >olio erant alligati, sed Deo jubente evolabant et revolabant celerrime instar fulguris. Deus en m in solio longe supra rotas cl super Cherubim eminente, altísimo r< sidebat. Unde pol rat vel residere, vel simul cum rotis et Cherubim progredi, prout volt bat. Hinc a rutis el a Cherubim separare se et divellere visus est, cap. ix, vers. 3, et eap. x, vers. 18.

Tropologico S. Gregorius, *homil.* Hf*q. d.* Electi sic ad bon i ardentem tendunt, ut iis peractis ad Deum redeant, illique omnem operum gloüam ascnbuut.

In similitudinxm fulguris,— *q. d.* Chérubin/erant non tantum instar carbonum, sed instai

fulguris, quod splendidissimum, celerrimum, efficaeissimuius, et plusquam igneum omnia pervadit.

Moraliter, tales debent esse Prelati, puta Episcopi, pastores, rectores, nimirum ut sint instar S. Basili, de quo scribit S. Nazianzenus in *Carmine funebri* :

Βῆνν» alio Xvp;, àanposx fī

Tonitru tuus (o Basili) *erat scrino, al vita fulgur.* Sic Marci nt, 17, SS. Jacobus et Joannes apostoli, a Christo vocati sunt *boanerges*, id est filii tonitru, id est tonantes, scilicet Evangelii! prædicatione, atque terrorem incutientes gentilibus, hæreticis omnibusque improbis. Talo tonitru dedit S. Joannes, qui unus fuit ex quatuor hisce Cherubim, habens faciem et speciem aquilæ, cum initio Evangelii intonuit, dicens : *alncipiciocrat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Dei erat Verbum, etc., et Verbum caro factum est.* » Ita Epiphanius, *hæres.* 73. Unde et scribente eo Evangelium, tonitrua et fulgura, æque ut in Sina, cum ibi tabulas legis a Deo acciperet Moses, emicasse, ex Prochoro et aliis docet Cardinalis Baronius, anno Christi 99, in fine.

Secundo, per boanerges, id est filios tonitru, Baronius accipit fulmina : fulmen enim ex tonitru, quasi filius ex patre nasci et prodire videtur. Sic Hebræi *filios pharetra* vocant sagittas, *filios area* vocant frumenta et grana tritici, *q. d.* Jacobus et Joannes verbis cl factis erunt fulminantes, et quasi fulmina Christi ; quomodo Poeta dixit :

Duo fulmina belli ScipiaJæ :

Ra hic :

Duo fulmina belli Zebcdiadx.

Sic Seleucus, quintus post Alexandrum Magnum Syri® rex, cognominatus est Ceraunius, id est fulmineus, quod ingenio veloci et audaci esset quasi fulmen, de quo Appianus in *Syriaco*, et Daniel, cap. xi, IO.

Sic legio Christianorum sub Antonio Pio Imperatore ab eo *fulminea* est cognominata, quod in summa rerum desperatione et sili, suis precibus pluviam et fulmina in hostes Romanorum a Deo impetrasse!, teste Eusebio, lib. V, cap. i.

Sic Plinius, lib. XXX, cap. iv, Martem appellat fulminantem. Sic quasi Martes fulminantes erant hi Cherubini. Et Cicero ad Papirium, lib. IX, *epist.* 21 : a Insanire libi videris, quod imiterò verborum meorum, ut scribis, fulmina. »

Tertio, boanerges, id est filii tonitru, hoc est Christi, qui ad nos venit cum luce doctrinæ, ac tonitru et horrore miraculorum, æque ac metus gehennæ, quem predicando suis incussit, atque cum pluvia gratiæ, inquit Noster Salmeron. Det Deus nobis mullos tales boanerges, multa talia fulgura et tonitrua. Denique hinc patet quanta futura sit dos agilitatis in Beatis, nimirum in ictu oculi penetrabunt quasi angeli, ab Oriente us-

que ad Occidentem instar fulguris, uti de Christo veniente ad iudicium dicitur *Matth.* cap. xxiv, /crs. 27.

15. *Rota una juxta* — unum animal : hoc est singulæ robe erant juxta singula animalia; hæ enim quatuor rotæ erant per omnia similes, et quasi una rota, ut qui unam videret, omnes videret. Ita S. Hieronymus. Non enim unam, ut vult Lyranus, sed plures fuisse rotas patet ex eo quod sequitur : « Et aspectus rotarum, » etc. Transit hic Propheta a Cherubinis ad rotas. Hinc patet hæc quatuor animalia non fuisse in ipso curru, ut aliqui opinantur, sed juxta currum. Erant enim quasi ejus stipatores; unde cap. x, 9, dicitur ; *a Rotar juxta Cherubim.* » Porro inter has rotas erat arula cum igne, ex qua ignem acceperunt Cherubim, quo succenderunt Jerusalem, ul dicitur cap. x, 6. Sicut enim in templo altare thymiamatis erat coram Deo residente in Sancio sanctorum, ut thymiamatis suffitu eum honoraret : ita et instar illius erat hic arula. Simili modo regibus Chaldæorum et Persarum proferebatur foculus ignis, uti dixi vers. 13.

Super terram, — non quæ hic a nobis calcatur, sed quæ ei similis in coelo Ezechieli per visionem ostensa est : sicut pictores currum pingunt in pariete, quasi terræ insistentem.

Habens quatuor facies. — Vatablus vertit : *Ad quadraturam facierum ipsorum*, id est ad quatuor angulos, in quibus singulis erant singula animalia, hoc est quadruplex, sive quadripartita erat rota, *q. d.* Vidi quatuor rotas consistentes ad quatuor animalium latera; singula enim animalia suam habebant rotam, ut patet cap. x, 9. Ita Maldonatus.

Secundo, Vatablus putat hanc quadraturam fuisse qualuor semicirculos cujuslibet rotæ : rotam enim quamlibet fuisse duplicem instar sphieræ, sive coluri mathematici, de quo mox.

Tertio, melius ex Hebræo verlas, *secundum quatuor facies ejus*, scilicet animalis, *q. d.* Rota quoslibet habebat sibi insculptam faciem bovis, leonis, hominis et aquilæ, æque ut quilibet e Cherubinis. Ita S. Hieronymus. Erant enim similes Cherubinis; unde quisque Cherubim suam habebat rotam : atque stemmata ac trophæa Dei tam in rotis currus triumphalis, quam in Cherubinis stipatoribus exprimebantur, uti ostendam in fine capituli. Videntur hæ quaterna! facies ad qualuor rotarum latera, quasi ad quatuor earum angulos fuisse disposita et distributa.

Nota : Animalia sub se habebant rotas ; quia rotæ tangebant terram, animalia autem alis se super terram librabant. Symbolice, Scholiastes : Rota super terram, inquit, significat continuationem providentiæ Dei et Angelorum in homines, tam suavem et efficacem, quam e-t motus rotæ. *Secundo*, rota est anni circularis revolutio, et spirituum periodus, ait idem Scholiastes. *Tertio*, Orígenes ; Rota, ait, est hic mundus, et generatio

ana alteri in co succedens. Omnes ergo sub rota sumus :

Et fugit interca, fugit irrevocabile tempus.
Eheu fugaces, Postumo, Posthume,
Labuntur anni,

ait ex Lyrico S. Hieronymus.

J6. Er aspectus (id csl forma, figura, species) rotarum, et opus (id csl materia) earum, quasi visio maris, — id est marini et cærulei eratcoloris (1). Hebraico est, *quasi species Tharsis*, vel *lapidis Tharsis*, uti habetur cap. x, 9. Porro lapidem Tharsis Aquila interpretatur chrysolithum; Symmachus, hyacinthum : quia uterque est marini coloris (*Tharsis* enim significat mare). R. Salomon vero cl Maldonatus vertunt, *crystallum*, quæ ex aquis non colorem modo, sed et originem et nomen trahit, inquit Plinius lib. XXXVII, cap. n, q. d. Tam materia quam forma rotarum videbatur esse crystallina, aut hyacinthina, aut chrysolilhina. Mare enim solis radiis fulgens habet speciem chrysolithi, per quem ardens cœlestis sapientia significatur.

Rursum, rotæ hæ mari similes significant res creatas habere speciem maris : quia non tantum splendore, et quasi colore referunt mare ; sed etiam motu suo rato et constanti, mare ac coelum imitare videntur. Nam mare ex impressione cœ-Vsli. statis vicibus noctu interdique æstuat: ita Otævisæ sunt ad motum Cherubim ire el redire, quasi æstus marinus : ut huc videatur respexisse David, *Psalms*, lxxvi, 20: « In mari via tua, et semita) tuæ in aquis mullis: et vestigia tua non cognoscentur. » lia Hugo Cardinalis et Antonius Fernandius, lib. *Dc Vision, vet. Testam.*, vis. XIII, sect. xn. Rotæ, ait, mari similes, statosæstus marinos, reciproca sua motione exprimunt. In mari enim ejusque vastitate, reciprocatione, fluctibus, balænis cl piscibus, etc., maxime relucet mira Dei providentia et gubernatio, quam currus hic Cherubicus repræsentat. Vide *Psalms*. cm, 25, et *Psalms*. evi, 23.

Una similitudo ipsarum quatuor, — q. d. Rotarum singularum similis crai species, figura, dimensio, color.

Quasi sit rota in medio rotæ. — Hoc csl, quasi

(1) Quemadmodum alias emblemata rerum, Prophetis invisione ostendendarum desumpta et quasi mutuata sunt a templo ejusque apparala el instrumentis, quippe quod ex ipso nostro Propheta, nec non Zaeharia, el Apocalypsi Joannis imprimis, argumentis clarissimis constat; ita cl hæc *rotarum Cherubi* junctarum*, qua) in hac visiono basin divini throni faciunt, imago deprompta videtur a structura basium illorum Xcvrp&v seu laborum, quæ inaino templi inservierunt lustrationibus sacerdotum cl Levitarum, quæ quidem bases, summa arte con-jecta), Cherubinis cl rotis innixæ pluribus, l *ntg.* vn, 30 cl seqq., describuntur. Quanta intercedat convenientia inter bases illas Xcûrpw, cl basin divini throni apud Nosttrum, ostendit Vilringa, *Observait. S. Script*, hb. IV, cap. i, § 17 cl seqq. (Rosenmuller.)

sit circulos circulum secans in sphæra ad angulos rectos sphærales, ita utquælibet rota babcret quadraturam, id est quatuor semicirculos, ex quibus fiebat coluros, sive sphæra et sphericus globus : atque ila bas quatuor rotas quasi quatuor coluros et globos, depingunt Parisienses quidam in suis Bibliis, Richardus Victorious, *tract*, in hanc Ezechielis vbionem, Vatablus, Alcazar, Lyranus ac Maldonatus hic, qui censent has rotas fuisse duplices; unam enim intersecasse alteram, uti fit in coluro, atque ita universim fuisse octo : licet enim integra) tantum essent quatuor, quæ et Joco erant disjuncte; tamen singulæ constabant ex duabus rotis, sive circulis sese intersecantibus ad angulos rectos, m modum cruc.s, atque ita universim erani octo. Erani ergo hæ qualuor currus Dei rotæ quasi qualuor coluri sive sphærae. Porro quotiescumque quiescebant hæ rotæ, quiescebant in puncto aliquo quo se secubant, coque terram altmgebanl : sic enim fiebat ul cum movendæ essent, quamcumque in pariem moveri possent sine conversione corporis rotæ. Hoc est, ait Maldonatus, quod dicitur vers. seq. : a Per quatuor partes earum euntes ibant. » Erant enim hæ rolæ symbolic®, cœlestes et divinae : referebant enim cœlestes coluros, sphæras et circulos. Hoc enim proprie significat, a rota in medio rotæ : » eranlque simul curules, ac mobiles et gyrabiles ad quamvis mundi plagam. Aliter Hieronymus Prado : Rota, ait, in medio rolæ erat modiolus, qui solet esse in rotis; ex eo enim radii procedunt ad canthos, sive ad ipsam rotæ peripheriam, quasi illa sit rota extima, modiolus vero sil rota intima. Verum, modiolus non est rotæ, mullo minus est rota in medio rotæ, et, ut Arabicus Antiochenus vertit, *rota in rota*; et, ut Syrus, *rota intra rotam*; et, ut Arabicus Alexandrinus, *rota, qua: sit in interiori parte* (in ventre) *alterius rotæ*.

Symbolice, rota hæc in medio rolæ, *pnmo*, est circulatio rerum sublunarium et terrestrium, quæ a sole, caelis, et motu primi mobilis ambitur, et fit. *Secundo, est* principium, profectus et finis rerum omnium, quæ in orbem hic aguntur. Ha Apollinaris, qui *tertio* addit peream significari misericordiam et justitiam, qua) a Deo quasi pariter et vicissim procedunt, lanquam eant in orbem; omnia enim opera Domini misericordia et veritas, sive æquilas el justitia; unde Psaltes: « Misericordiam et judicium cantabo tibi; Domine. »

Quæres, an rolæ hæ fuerint solæ, an axi conjunct/r, ita ut cfliccerent currum? Axe junctas, perfectumque currum fuisse, cui imposila fuerit arula, sive focus ignis cum arca foederis, censet Prado. Probat, quia *Ectli.* xlix, IO. et passim ab Interpretibus vocatur currus. Verum, cum Propheta hic et cap. x, solas rotas nominet, casque fuse el operose describat, nec nominet axem, currum, aliaque ad currum necessaria, frustra quis ea confinget, rotisque addet. Quod enim Propheta

non exprimit, qui* exprimere et fingere audeat? Adde, in bisce rotis non sedebat Deus, sed iu solio supra firmamentum elevato; ergo non opus erat curru. *Hujus* enim usus non est, nisi ut quis in eo sedeat, eoque vehatur. Porro ad sustinendam arulam vel focum ignis, non erat opus curru, tum quia non constat an vere fuerit arula (h. uo enim non nominatur), an tantum ignis et prua®: hæc enim nominantur; tum esto ignis et prun® fuerint in arula (uti fieri solet), hæc sustinebatur et movebatur a spiritu Dei, æque ac rot® et Cherubini. Hic enim .spiritus omnia sustinebat, agebat, et quasi animabat. Nisi quis malit arulam hanc a Cherubinis Deo pnrlalam, aut ex firmamento super rotas expanso suspensam fuisse, ex coque pendulam basisse inter rotas, siculi m templis nostris lampades ex alto suspens®, ante Venerabile Sacramentum pendul® hærent. Hæc enim arula ignis est instar lampadis : præfettar enim Deo, ut *indicet cum esse lucem et ignem mundi*, uti est Christus in Eucharistia, quod lampade ei prælucente significatur, id ita esse patet ex eo, quod rotæ h® erant currus et solii Dei : videbantur ergo quasi sustinere firmamentum, cui insistebat solium Dei, non autem ipsam arulam : sic enim fuissent rotæ currus arui®, non currus et solii Dei. *Tertio*, quia rot® aptius sunt symbolum providenti® Dei quam currus, aptiusque repræsentant orbis tum elementares, tum cœlestes, quibus singulis singuli præsumt angeli, siculi singul® rot® hic sequuntur motum et ductum singulorum Cherubinorum, qui singuli singulis rotis ndstant, ut dicitur cap. x, vers. 9. *Quarto*, quia rot® h® erant coluri, ideoque ad quamvis partem et plagam mundi gyrailes : ergo carebant axe. Axis enim in longum porrigitur, firmvque consistit, ac firmat currum. In his autem rotis nihil erat firmum et consistens, sed omnia volubilia, omniaquo rotabantur : constat autem axem, totumque currum non posse sursum, deorsum, antrorsum et retrorsum rotari. *Quinto*, nulla iit hic equorum mentio, qui in curru sunt necessarii, ut eum protrahant.

Dices : Cur ergo vocatur hic currus Dei? Respondeo : Vocatur currus metaphorice et analogico : pnmo, quia sicut in curru sunt quatuor rot®, ita cranici hic. Ibi enim sunt quatuor rot®, æque semper distantes, quæ simul semper aut consistunt aut moventur, idque eadem et pari velocitate ac tenore, ita ut dum bin® priores procedunt, mox pati passu bin® posteriores sequantur, ibi dicimus esse currum et quadrigam : quadrigam enim faciunt quatuor rote, ut bigam du® : atqui iti erat hic; ergo jure vocatur currus, binili modo Cherubini, quos fecit Salomon, l *Parali*?. ixvm, l, nd liare thymiamatis, ut illud alis suis velarent, ùmile* Cherubinis Mosaici» velantibus arc .in, vocantur ibidem quadriga, id e4 currus, Cb-rubnn. Ibi ergo ipsos Cherubini Scriptura vocat currum, quia eii quasi solio curuli insidebat

Deus, <l. *d.* Confecit Salomon Cherubino*, qui binis alia ulrinqno junctis facerent quadrum, et quasi quadrigam, essentque quasi currus, aut potius solium curule, cui insideret Deus. Ila Lyranus, Abulensis et Vatablus. Sic Deus dicitur vehi, equitare super Cherubim, iis quasi currui insidere, quia Cherubini quos fecit Moses, alis expansis exhibebant quasi solium Deo; cumque esseni duo, speciem quamdam exhibebant bige, sive currus : multo ergo magis quatuor li® roto Cherubinarum, qu® exhibent speciem non big®, sed quadrig®, analogice possunt vocari currus, sive quadriga Dei.

Secundo, singul® rot®, cum essent coluri et sphæræ, habebant speciem quamdam currus rotundi et lecti, ita ut viderentur hic esso quatuor partiales parvique currus.

Denique recte vocatur hic Ezechielis currus Cherubim, non quod sol® rot® efficerent currum, sed quod tota hæc visio speciem currus exhiberet. Nam quatuor rot® erant quasi rot® currus, sive quadrig®, .super rotas et Cherubim expansum erat firmamentum, quasi tabulatum currus (quod aliquo modo referebat et repræsentabat propitiatorium, quod cum arca et Cherubim fecit Moses) super quo erat solium Dei, ita ut hic omnia simul quasi repræsentarent Deum solio et currui triumphali, qui quaternis rotis subjectis agebatur, insidentem. Erat ergo hic currus, non quales sunt terreni; sed divinus, qui tamen aliquo modo terrenis esset similis. Erant enim in hoc Dei curru in imo quatuor rot®; super has eminebant Cherubini, super Cherubinos expansum erat firmamentum, super hoc erat solium regale, cui insidebat Deus. Hic enim currus significabat totum universum, omnesque en aturas, quibus præsidet Deus creator. Rot® ergo im® significant orbis quatuor elementorum, omnesque orbis cœlestes, quos regunt Cherubini, id est Angeli. Hisce imminet firmamentum, id est cælum empyreum, in quo solium suum habet Deus, gloriamque suam Beatis ostendit et communicat. De quo plura inferius. Sicut ergo orbis elementares orbibus cœlestibus, el hi cœlo empyreo immediate subjiciuntur, et inter se continua successione, sine axe aliove vinculo copulantur, itaci rot® hæ sine axe aliove vinculo, inter se et cum firmamento sola dispositione, puta proporlionata serie, successione et ordine, quem in cis causabat spiritus vit® qui erat in rotis, cohærebant et copulabantur. Denique hac de causa rot®, licet integr® tantum essent quatuor, tamen quia singul® erant duplices, hinc revera erant octo; quia repræsentabant septem orbis planetarum, et octavum orbem linne* monti, in quo sunt steli® et astra. Hæc enim, quia sola hominibus conspicua sunt, tantum repræsentat hic Scriptura, sub quibus cæteros orbis quo i < astrologi ponunt, comprehendit.

ii. PI IV QUATUOR PARTIBUS EARUM EUNTES IBANT, — Veri. *.d.* In quatuor currus lateribus pari passu, reo-

titudino et constantia, æque ac velocitate movebantur lite quatuor rotto; non enira revertebantur, sed directo et constanter pergebant ad locura destinatum, quasi quadrata castrorum acies recte ordinata. Nota : Hic geminatio «euntes ibant,» significat Ium constantem rectitudinem, tum velocitatem in motu rotarum (I).

Secundo el congruentius, Maldonatus et Vatablus, *q. d.* Ibant bæ rotæ ad quatuor latera, scilicet nunc ad dexteram, nunc ad sinistram; nunc antrorsum, nunc retrorsum; ubi tamen motum aliquem inchoaverant, ad scopum pergebant, quem ubi attigerant, in quamlibet partem erant gyrabiles. In omnem ergo partem moveri poterant, Deique currum per quatuor mundi plagas agere; insistebant enim puncto rotas intersecanti in modum crucis, ut jam dictum est. Quare significabant Evangelium Dei quavis mundi plaga perferendum et propagandum.

Et non devertebantur, — scilicet retro, ut retrorsum agerentur, et agerent solium Dei; hoc enim indecens fuisset. Significat directum et constantem motum rotarum antrorsum, *q. d.* Cum rotæ aliquo tenderent, eo constanter et recta tendebant, non incidebant, non circumflectebant molinn, non gyrabant (hoc enim significai Ilcbrœnm 130» ab *lo iissabl-u*), uti gyrare et circuire solent currus nostri, cum in paludes, anfractus, rupes aliaque invia incidunt. Hæ enim rotæ Dei recta perlransibant, aut recta librabant se sursum cum opus erat, itaque avia omnia superabant. Nam spiritus vitæ erat in rotis. Cessante tamen illo motu, cum ad locum destinatum pervenissent, poterant alium inire, el quaquaversum, etiam retro se flectere si vellent; uti de facto currus hic retro actus quandoque fuit. Nam pruno Ezechiel, consistens in Chobar et Babylone, vidit hunc currum c Chobar tendentem Hierosolymam, quasi ad ejus expugnationem et excidium. Unde cap. vin, vers. 4, spiritu raptus in Jerusalem, ibi eundem vidit; ait enim : a Et ecco ibi gloria (gloriosus currus Cherubim) Dii, juxta ostium quod respiciebat ad aquilonem; » et cap. ix, vers. 3 : «Gloria Domini assumpta est ad limen domus.» Inde vero cap. xi, vers. 22, currus hic motus fuit, et tetendit ad montem Oliveti. Ait cniin : « Elevaverunt Cherubim alas suas : el ascendit gloria Domini de medio civitatis, slelitquo super montera, qui est «d Orientem. » Denique *tertio*, cap. luti, vers. 2, ex monte hoc revectus est in urbem.

(I) Rotæ ita fuerunt compositas, ut recto observat Rosenmuller, ut moveri patuerint ad quatuor plagas cali, ah'ipicqu > currus, qui quadratus crai, accesso hibucrlt circumagi et converti ad illam cœli pingam, in quam moveretur, proplcrea quod habuerit duplices roti' sibi invicem insertas, ut ad vers, iu explicatum a<t. Nostra enfin plaustra quibus i. tæ opposito.* sunt, moveri possunt, atque quo opus habeant converti ac circumagi; sed ad dn.u- ali is regiones cadi, quas sibi ab utroque latere habent, icquo moveri non posant, nisi circumagantur, et a t illas convertantur.

Ait enim : « El ecce gloria Dei Israel ingrediebatur per viam orientalem ; » et vers. 4 : « Majestas Domini ingressa est templum, per viam porta*, quæ respiciebat ad Orientem.» Ex his locis liquet currum hunc Dei *primo* c Babylone Hierosolymarii, id est ab ortu ad occasum perrexisse; *secundo*, rediisse ad ortum, scilicet ad montem Oliveti; ac *tertio*, inde ad occasum, puta ad urbem et templum, rediisse. Ivit ergo el redivit currus. Ita Alcazar loco superius citato.

Alii vi ino' xb *lo iissabbu* vertunt : *Non tohebantur in orbem*, non circinabant; sed quasi fixo candiô el gradu procedebant, aut raptabantur instar animalium, uti fit, cum rotæ currum in dr clivi, et descensu montis, ne ruant in præceps, catena ferrea vinciuntur et constringuntur, itaque immota? sensim trahuntur et raptantur. Unde ait : « Spiritus vitæ erat in rotis. » Verum ad quid rotæ, nisi ad rotationem et volubilitatem? rotatio enim proprius est motus rotai et currus. Unde cap. x, vers. 13, rotas istas vocat volubiles.

18. Statura quoque erat.— Hebraice, *dorsa*, vel Ven *canthos habebant, cratque illis altitudo* tanta, ut *metum* (terrorem et stuporem) *afferrent aspicientibus, q. d.* Habebant hæ rote ingentem altitudinem, æque ac ambitum et peripheriam, scilicet, ut hæ earum curru«que altitudo et magnitudo responderet magnificentiae solii et aurigæ, puta, Dei dignitati et majestati. Unde Richardus Victorious, *tract*, in hanc Ezechielis visionem : Erant, inquit, hæ rotæ aspectus horribilis, id est enormis magnitudinis. Canthos voco circulos extimos rotæ, qui fere lignei sunt, et canthis, sive laminis ferreis obducuntur et muniuntur. Hi enim sunt quasi dorsum el peripheria rotarum.

Tropologice S. Gregorius, *homil. G* : «S. Scriptura, ait, staturam habet, quia mores ad standum dirigit, ne ad terrena curventur. Altitudinem habet, quia in caelesti patria æternæ vitæ gaudia promittit. Horribilem quoque a«peclum habet, quia omnibus repi obis gehennæ supplicia minatur. » Vide sequentia.

Totum corvis (hebraica *dorsa*, sive canthi earum), plexum oculis, — id est ocellis pulcherrimis, quales sunt in caudis pavonum, ex lucis et coloris commixtione < t reflexione, sieque pulcrritne hi ocelli respondebant colori marino rpfarnm ; glaucum enim oculi est eoioris marini. Hursum hi oculi significant rotas has habere motus certissimos, quasi oculis ducibus factos. Ita Fernandius, vis. XIII, sect. xiit.

Symbolice, rota» ornato; ocellis sunt cœli ornati stellis lucidissimis, quisi ocellis et floribus pulcherrimis. Ita Severus in *Catena*. Quin el Plinius, lib. H, cap. v : «Inde, ait, tot stellatum collucentium illos oculos. »

Mystico, oculi hi sunt symbolum circumspectionis et vigilantia*, qun* esse debet in aurigatione currus, id est in regimine orbis et reipublicæ. Hinc tum rota*, quam Cherubim, ut patet cap. x, 12, et

Apte. iv, 8, pioni orant oculis. Quot ergo vides noctu stellas in cœlo, tot et longe pluribus angelorum et beatorum oculis, cogita te ubique aspici, ac dicito cum Apostolo : « Spectaculum (græce ἐφάρσεν, id est *theatrum*) facti sumus mundo, et angelis, et hominibus, » I *Cor.* iv, 9. Maxime vero cogita oculum illum Dei lucidissimum et maximum te, tuaque facta, dicta et eogitata ubique intueri, æque ac regere. Hinc .Egyptii Deum pingebant, quasi oculum baculo insistentem : baculo, sive sceptro denotabant Dei potentiam et imperium; oculo ejus omniscientiam et omniprovidentiam. « Deus ergo totus est oculus, totus est auris, » quia omnia videt, omnia audit. Hoc est quod ait Sapiens, *Sap. i*, 7 : « Spiritus Domini replevit orbem terrarum : et hoc (^lūnzid est *hic spiritus*), quod continet omnia, scientiam habet vocis. » Nolite ergo murmurare, detrahere, vana loqui; quia hic spiritus qui omnia continet, singulas vestras voces audit et notat. Et *Proverb*, xv, 3 : « In omni loco oculi Domini *lucidiores sole* contemplantur bonos et malos. » Merito ergo dixit Boetius : Magna nobis injecta est necessitas bene agendi, quando omnia agimus in conspectu judicis cuncta cernentis, qui, ut ait Poeta, est:

ŪiXu; S; zarr' xal raiw' fcoxoúu.

Sol qui omnia videt, et omnia audit. Deus ergo est sol, est id est *justus oculus*, iudex vindexque omnium, perinde ac ab Ovidio, IV *Afektamoiph.*, sol vocatur mundi oculus. El Psaltes, *Psalms*, cxxxm, 7 : « Quo ibo aspirili! luo? et quo a facie tua fugiam? etc. Et dixi : Forsitan tenebra) conculcabunt me : et nox illuminatio mea in deliciis meis. Quia tenebræ non obscurabuntur a te, et nox sicut dies illuminabitur. »

Tropologice, significatur rectorem debere esse pervigilem, ut omnia circumlustret et perspiciat. Ita fingunt Poetæ Argum pastorem plenum fuisse oculis; illi enim Juno custodiendam dedit Io Inachi filiam mutatam in vaccam. Sed Mercurius a Jove missus dulcedine canius illum sopitum occidit. Oculos tamen Argi Juno indidit caudæ pavonis, quæ dicitur avis Junonia. Unde Virgilius, VII *Æncid.* :

Et enstos virginis Argus*

El Ovidius, lib. I *Metamorph.* :

Centum luminibus ciucturn caput Argus babebat,
Inque suis vicibus capiebant bina quietem :
Cxlra servabant, atque io statione manebant.

Rector ergo sit Argus, sit centoculus.

Porro censet Prado oculos hosco in rotis, ne consequenter in Cherubinis, non fuisse vivos et humanos, sed symbolicos quasi pictos, aut cosíalos, quales visuntur in cauda pavonis. Verum ahi passim veros hic accipiunt oculos, qui videbantur esse vivi : « spiritus enim vilæ erat in rotis. » El tales habuerunt Cherubini, *Apocal.* iy, 8;

unde ibidem, cap. v, 6, Agnus, id est Christus, dicitur similes habere septem oculos, humanos utique et vivos. Dices : Hi oculi cum rotis perpetuo rotatu per terram volvebantur; ergo non erant veri, nec vivi; fuissent enim ad terram allisi et laesi. Respondet Alcazar, *Apoc.* iv, oculos hos non tetigisse terram, sed vel ad latera rotarum fuisse dispositos, vel introrsum in canthis fuisse reconditos, et quasi cancellis inclusos, ut tangi aut Lodi nequirent. El tales oculos Poeta dant Argo, ulpote vigiles et excubantes. Vivos in rotis oculos dixi, non quod vero essent vivi (nec enim rote vivebant), sed quod essent vivaces, et similes vivis. Erant enim tales, quales sunt oculi angeli dum corpus assumit : hi enim videntur veri vivique oculi, revera tamen non sunt, quia angelus iis, uti et toti corpori assumpto, assistit tantum, illudque movet et agitat, non autem informat el animat.

19. CUMQUE AMBULARENT ANIMALIA, AMBULABANT Veri. 19. parifer et rote, — *q. d.* Rote æqualiter ad cursum animalium volvebantur, sive sursum, sive deorsum, ita ut idem semper esset inter rotas el animalia spatium. Ita Maldonatus.

20. Quocumque ibat spiritus (scilicet animalium), VfrMX ILLUC ET ROTÆ, CtC., SEQUENTES EUM. — *De animalibus* enim dixit vers. 12 : « Ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur. » Ha Maldonatus. *Scuocio*, Septuaginta vertunt : *Ubicumque erat nubes, illuc spiritus ambulabat, ampliabant animalia, et rote.* Per *nubem* accipiunt sedentem in nube, cæque tectum, scilicet Deum, *q. d.* Ad nutum Dei præsidenlis agebatur spiritus, id est vis el impetus impellens tam animalia quam rotas.

21. Quia spiritus viri erat in rotis, — *q. d.* Ve n. Quocumque animalium spiritus impellebat animalia, eo spiritus rotarum impellebat et rotas. Erat enim unus idemque hic Dei spiritus, æqualiter, non animans, sed impellens tam rotas quam animalia. Fuit enim quasi spiritus animalisti halitus vitalis Dei, ab eo rotis aspiratus, per rotas permeans et diffusus, Diasque movens et agilans, instar illud Platonis et Virgili! :

Spiritus intus alit, lolunquo infusi per artus
Mens agii molem, et magno se corpore miscet.

Sensus est : Hoc Dei vehiculum non trahebatur equis, bobus, aut camelis; sed per se currebat, ac si vitam habuisset, animalibus præcedenlibus, et rotis subsequenlibus per se molis, ex vi et impulsu, quem Deus iis per angelos imprimebat. Hinc Cherubim præeunt, eorumque ductum et motum per omnia sequuntur rohn.

Symbolice significatur, ait Polyehronius, quod cœli, resque omnes el tempora, perinde ac si spiritum et sensum haberent, moveantur a Deo, parianlque Dei præcepilis. Rursum, quod cœli ac mundus sint quasi currus Dei præsidenlis, sponte currens sub Domino sino equis, sine habenis, sine temone; quodque Deus supervahatur omni-

bus coelestibus, iisque sine strepitu et rigore dominetur, inquit Apollinaris. *Tertio*, quod Deus per Angelos gyret cœlos, tempora, et creata omnia; caque suavissime, (equo ac fortissime regat et moveat, sicque eis quasi spiritum vitalem, animalem et motivum imprimat. Et hoc est quod ait vers. 19 : a Cum ambularent, » vel elevarentur, « animalia, n id est angeli, « ambulabant pariter et » elevabantur « rote, » id est coeli.

22. Similitudo super capita animalium **FIRMAMENTI, QUASI ASPECTUS CRYSTALLI HORRIBILIS, CtC.**,— q. u. Super capita Cherubimorum vidi firmamentum. id est coelum sphæricum expansum coloris aërii, diaphanum et splendescens, quasi crystallum, cratque horribile, id est, augustum et eximii splendoris, ideoque admirabile, suspiciendum et venerandum. Erat enim palatium, aut potius suppedaneum Dei sedentis in throno: ideoque ejus divinitatem et majestatem quodammodo representabat. Ende /irmtfmmtum hoc Syms vocat *tegmen*, vel tectum; Arabicus Antiochenus *umiraculum*; Arabicus Alexandrinus, *caliginem*, vel obscuritatem. Quocirca verisimile est coelum hoc illustribus stellis, variis et plurimis fuisse interstinctum. Tale enim est nostrum firmamentum, et tale in hac visione depingit Noster Antonius Fernandus, et alii. Aristoteles, *De Mirab. auscult.*, scribit stagnum esse ambitu suo scutum non excedens, in quod si quis lavandi gratia ingrediatur, in latum extendit; quod si iteret, amplius dilatari. Talis est natura Dei : «Tantum recedit, quantum capitur, » ait Nazianzenus, *orat.* 1. Id repræsentat hic firmamentum horribile, et, ut Arabicus vertit, caligo.

Horren- j^ota : *Horribile*, id est *horrendum*, pcrmetalep-
11 sta- s*n sumitur pro re mira et stupenda. Ita Nonius
pphm. Marcellus, lib. *De Proprietate, sermonum* : « Horrendum, ait, significat novum et admirabile. » Hinc illud Virgilii, lib. III *Æneid.* :

Illo trendutu dictu, video mirabile monstrum.

Et lib. VIH :

Nascenti cui tres animos Fironii mater.
Horrendum dictu, dederat.

Secundo, horrendum, id est venerandum. Ita Virgilios de domo Pici, lib. VII *Ænetd.*:

Horrendum sylvis, et religione parentum.

« Horrendum, id est venerandum, non quod horri sit, » ait Servius. Et hoc significat Hebraicum **XDJ nora**, id est terribilis, horribilis. Sic enim Deus sæpe vocatur nora, quia metuendus est et colendus. Unde Chaldæus pro *nora* vertit port *chasin*, id est fortis : *Quasi aspectus*, inquit, *gelu fortis*. Et Septuaginta subinde pro *nora* vertunt, \$w, id est gloriosum. Quia enim coelum est forte, potens, *gloriosum*, augustum et admirabile Dei habitaculum, hinc venerationem et sacrum quemdam horrorem inluentibus incutit.

Nota *secundo* : Quia rotæ hæ, et animalia videntur in terra; in ea enim visuntur animalia et rote; hinc, ne putaremus eorum auricam, puta Deum, coelo subcase et tegi, subjicit cœlum supra rotas et supra Cherubim expandi, fieum vero supra cœlum, in suo solio residere, et tam coelum quam terram pedibus premere, et utrique dominari.

23. Penne (ale) eorum recte (id est extente aliamdem rectitudinem et altitudinem) alterius ad alterum. — Hebraice HDHxbN n~x issea *el achola*, id est *femina ad sororem suam*, id est unaquæque ad eam quæ sibi vicini erat. Non vult dicere aliam unius animalis alæ alterius fuisse conjunctam; sed in eodem animali, aliam sinistram ex æquo respondisse dex'tre, et dextram sinistre; casque pari rectitudine et mensura fuisse expansas et elevatas. Vide dicta vers. H. Ita Maldonatus

Alterum (id est quodlibet aliorum animalium) similiter velabatur — duabus suis alis. Patet ex textu Hebreo, qui habet : *Unicuique duo: ate tegentes illis, unicuique dua ale tegentes corpora ipsorum*. Sic enim iterant Hebrei verba, cum distributionem universalem significant.

21. Audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum. (Duplex erat motus Cherubim. *Primo*, volabant quasi aves, cum vi spiritus tollebantur in altum; tuneque alarum concussione mirum, sed confusum excitabant sonum et fragorem, quasi aquarum multarum, dum in mari ad littus, vel in flumine ad saxa alliduntur, et) quasi sonum sublimis (hebraice *sadlai*, id est *omnipotentis*, ut vertit Noster cap. x, 'y) Dei. — id est, quasi sonum tonitruum. Unde Symmachus et Tlvodotion vertunt, *quasi tonitruum Dei potentis*. Tonitruum enim est vox et sonus Dei *Psalm.* xxvut, 3 : «Vox Domini super aquas, Deus majestatis intonuit : Dominus super aquas multas. » Aut. ut Scholiastes : «Quasi sonum sublimis Dei,» id est quasi sonum tubæ; clangentis, quæ erat signum et insigne adventus Dei in castra, Num. xxui, 21. Secundo, cum ambulabant Cherubini, edebant sonum et murmur, quasi turbæ multæ, et castrorum; quia quadriga hæc exercitus et castrorum Dei erat hieroglyphicum.

Cumque starent, demittebantur penne eorum, — a motu et concussione, *q. d.* Cum cessarent, tunc non movebant, non concutiebant alas suas; servabant tamen semper eas extentas, et ad volandum paratas, uti dixi vers. ti. Unde Septuaginta vertunt, *cessabant alte eorum*.

25. Cum fieret vox. — Notat celerem angelorum in omnibus ad Dei nutum obedientiam, ait Theodorctus, *q. d.* Cum Deus quasi auriga voce signum daret Cherubinis ut sisterent, statim «submittebant, » hebraice n3»sJiD *terapena*, id est remittebant, hoc est, cessare et quiescere faciebant alas suas, servando tamen eas extentas, ut dixi vers. preced.

2ü. Similitudo throni. — Est hi sterologia, sive

inversus ordo. Verba enim transponenda, et ila ordinanda sunt : *Super firmamentum erat similitudo throni, quasi ex sapphiro* fabricati, id est candoris, pretii et splendoris admirandi. Nam sapphirus, ait Plinius *lib.* XXXVII, cap. ir, aerii est coloris, aureis punctis micans, cenfroque crystallino. Quocirca sapphirus significa! nobilitatem et splendorem divina: Majestatis nobis inaccessum et invisibilem. Vide de symbolis sapphiri ea quie disi *Exodi* XXIV, 10, et cap. xxviii, 18.

Quasi aspectus iio misis, — *q. d.* Visus sum mihi videre hominem, puta regem, in hoc solio. Huc pertinet illud Luciani : a Quid sunt homines? Dii llimmes mortales. Quid sunt dii? Homines immortales. » oor'tjicÁ! *'0,a : " Aspectus » toto hoc capite significat colorem vel apparentiam, quæ aspicienti videtur inesse rei a se visæ.

An Deus in hoc solio steterit, an vero sederit, non exprimit Propheta. Putant aliqui stetisse, *primo*, quia hic est situs bellatoris et triumphatoris, qualis hic inducitur Deus. *Secundo*, quia cap. x, IS, de eo ait Propheta: « Et egressa est gloria Domini a limine templi, et stetit super Cherubim. » *Tertio*, quia sic S. Stephanus vidit Christum stantem, quasi paratum ad præliandu in seenni contra Judæos, ac probabile est Beatos in cado stare, non sedere, uti dixi *Coloss.* m, i. Verum S. Hieronymus, Antonius Fernandius, *visione* XIII, et alii passim censent et pingunt Deum sedisse, idque *primo*, quia sic Isaias cap. vi, 1, vidit Deum sedentem in solio, uti et Daniel, cap. m, 55, et cap. vu, 9. cum ait: « Antiquus dierum sedit; » et S. Joannes, *Apocal.* IV, 10, eumdem vidit sedentem in throno, circumstantibus iisdem Cherubinibus; *secundo*, quia regis et judicis est sedere, non stare : Deus autem hic inducitur ut rex et judex; *tertio*, hoc exigit fidium, solium enim est ad sedendum, non ad standum; *quarto*, quia sessio nobis magis indicat Dei majestatem, potentiam et tranquillitatem, nimirum eam ita super omnia creata esse elevatam, efficacem et tranquillam, ut solo verbo et nutu suo vel per se, vel per angelos, efficiat quidquid voluerit, puniendo hos, premiando illos, ac regendo totum orbem, sicut peritus auriga sedens in curru, placide solo nutu aurigatur, regitque equos et currum. Hinc pulchre pieque S. Bernardus, serm. 23 *in Cant.*: O vere, ait, quietis locus in quo Deus non quasi turbatus ira, nec velut distentus cura percipitur, sed quiescens! Hic ergo vere quiescitur. Tranquillus Deus tranquillat omnia, et quietum aspicere quiescere est. Quocirca Deus in Scriptura vocatur Altissimus, ut significetur Deum in iis quæ in orbe efficit, altitudini suæ nulla ex parte derogare, sed in omnibus, quas humano more assumit, passionibus, suam nihilo minus in scipso conservare eminentiam. Hinc L«"j; i, 35, Gabriel ait B. Virgini concepture Dei Filium: « Virtus Altissimi obumbrabit tibi. » *q. d.* Hæc Dei virtus in te supplebit defectum mariti; ved ila, ut de altitudine sua nihil umiliai, da ea

non descendat, ocd in ea permanens, levi tantum umbra obumbret tibi ad concipiendum Christum* Unile Potrus Chrysologus, serin. I *De Incarnatione*, a't Gabrielem missum, ut opus Incarnationis Altissimi virtute quasi suspensum ostenderet. Hac ergo de causa Deus hic eminenti loco considerere visus est Ezechiel. In imo enim erat nubes et turbo, in nube erant rotæ cum Cherubim, inter rotas erat arula cum igne, super arulam firmamentum, super firmamentum solium eminens, in solio residebat Altissimus specie humana. Si ergo nubes et ventos transcendit Olympus, estque paucissimus et serenissimus semper, multo magis id facit Deus.

27. Er vidi quasi speciem electui. — De electro Ven.tr. vide dicta vers. 4. Ex Hebræo sic clare vertit Vatablus: *Et vidi velut speciem electri, intra quam speciem, sive in cujus speciei medio conspiciebatur tanquam ignis per circuitum a lumbis ejus sursum versus, et a lumbis ejus deorsum versus.* Hæc species, sive ex elec* tro- imago est illa ipsa, quam vidit vers. 4. Nam firmamentum erat intra nubem : nimirum, hæc imago erat hominis, sive regis, qui videbatur habere lotum corpus ex electro accenso, quod interiorius, sursum et deorsum, et circumquaque ignitum erat; sursum tamen splendidius eral, deorsum calidius, et magis ignitum. Huic expositioni favet Syrus : *Vidi, inquit, quasi aspectum Dei, et quasi aspectum ignis intrinsecus per circuitum, ex aspectu lumborum ejus et desuper; et e lumbis ejus, et deorsum, vidi quasi aspectum ignis.* Similis fuit species angeli quem vidit Daniel, cap. x, 5.

Secundo, S. Gregorius et Maldonalus sic vertunt et explicant : A lumbis sursum electrum, sive electrina imago videbatur; a lumbis vero deorsum videbatur ignis, sive ignea. Volunt ergo ex U* ipsi hanc speciem hominis sedentis in solio superne fuisse electrinam, inferne igneam. Hæc sententia videtur verior. Nam cap. viii, 1, videns et describens eandem hanc speciem directe ait : « Cecidit ibi super me manus Domini. Et vidi, et ecce similitudo quasi aspectus ignis : ab aspectu lumborum ejus, et deorsum, ignis; et a lumbis ejus, et sursum, quasi aspectus splendoris, ut visio electri. » Quid clarius? Accedit : si tam superne, quam inferne erat species electri igniti, ul vult prior expositio; quorsum distinguit Ezechiel visionem corporis a lumbis sursum, ab ea quæ erat a lumbis deorsum? Huic expositioni favet Arabicus uterque : *Aspectus, inquit, ejus (Dei) a dorso ejus et supra velut lazuli* (lapis, vel etiam chrysoberyllus), *et a dorso ejus et deorsum velut ignis.* Lapis aulein lazuli aureis punctis interpungitur. Itaque species hæc hominis superne videbatur esso aurea, quasi esset ex aurichalco splendenti et radianti : ita tamen, ut intrinsecus haberet ignem inclusum, qui peraurichalcurn pollucebat et splendebat; inferius vero femora et tibiae ejus videbantur esse rotæ igneæ*. Itaque, quoad speciem et aspectum, prima expositio cum secunda hac con-

féntiro, et quasi in idem redire videtur. Sive enim inferior pars vere fin iit ex electio, æque ul superior, sive non; Propheta) lamen apparebat tota ignea, ita ut d, non electrum, sed i^nis ease videretur. Itaque pai s superior splendebat ut aurichalcum, uti dicitur cap. vm, 2; inferior vero ul ignis, uti hic dicitur.

Ænixmi Simile fuit (enigma Demetrii Phalerei : « Vidi, eu urbi- inquit, virum id est igw/ream, agglutinantem adeo agglutinantor, ut consanguineus flet. » Hoc est, vidi hominem qui cucurbit is ærcas (t dibus enim oliin utebantur, teste Celso)corpori admoveret : porro cucurbitam vocat ignærearn, quia cum corpori admovetur, in ea stupa accensa inlrocluditur, ut corpori agglutinetur. Meminit hujus ænigmatis Aristoteles, libro Ul RAe/or., et Plularchus, dial. *De sapientibus*. Sic Deus visus hic fuit Prophetæ quasi id est ignæreus.

Ver». IS. 28. VILUT ASPECTUM ARCUS,— q. d. Ignis et Splcn- irBeiru dor, qUj infra lumbos apparebat, similis erat color, qui in iride apparet. Nam unus ex coloribus iridis est igneus. Ha Maldonalus.

Secundo et melius, g. d. Corpus hoc regis sedentis in solio supra firmamentum, infra lumbos igneum, radios vibrabat in nubem opacam vicinam ; el ex radiorum reflexione conflabatur splendida el pulcherrima iris in conspectu solii magnifici. Sic enim naturaliter fit iris ex radiis solis in nube roscida varie receptis el Iran-parentibus. Unde tð *splendentis* idem est quod splendorem emillentis, et in nube refringentis. Ita Lyranus. Hic enim est aspectus iridis, scilicet multicolor; non autem solus igneus, ut vult Maldonatus. Nota iridem hanc infra sedentem in solio fuisse, uti infra cum erat et firmamentum; præsertim quia iris hæc producebatur ex igne pedum et femorum, non autem capitis et pectoris ejus. Fuit ergo vel infra, vel ad latus ejusin circuitu. Sic elS. Joannes, *Apoc.* IV, 3, Deum vidit amictum irido : a El iris, inquit, erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdina). »

Symboli- Symbolice, electrum esi Christi humanitas pnestantissima; ignis, divinitas; iris, gloria miraculorum, doclrinæ et virtutum Christi, uti interius dicam pluribus.

id i o Hæc ergo est idea visionis, aequo ac summa capilis totius. Objecta csl phantasia» Ezechielis specjes turbinis a vento aquilonari excitati; quem ap.j. consecuta est atra nubes: in nubis medio splendidus visebatur currus, habens ignitas rotas quatuor, casque vitali spiritu prædilas, et altitudinis horrendæ. *Secundo*, rotas circumstabant quatuor animalia, aut potius quatuor juvenes alali, loli flammantes el scintillantes; quòrum quisque ante habebal faciem hominis, a dextris faciem Iconis, a sinistris faciem bovis , desuper faciem aquilæ. *Tertio*, hi juvenes habebant singuli quatuor alas, binis velabant femora, binis volabant junctis, id e?l pariter etivqualfler extensis; idque cum tanto fragore, ut castra dicerea te audire collutis signis

dimicantia, vel inure ad s opulos all sum, aut tonitruum. Habebant et singuli suas manus. Singuli autem stabant a singulis lateribus currus, puta ad singulas rotas, itaque quadrum efficiebant, acab omni parte stipabant quadrigam Dei. *Quarto*, super juvenes colum visebatur extensum pellucidum, quasi crystallus; cui impositum erat folium regale, in quo sed» bat homo, toto corpore splendens et ignitus : habebat enim superna corpus ex electro, id est ex aurichalco interius ignito; inferne tibias plane igneas; idemque iride fulgenti crai circumamictus. *Quinto*, ante hunc hominem , sive regem inter rotas, erat arula vel focus ignis, de quo vers. 13. Porro spiritus Dei agebat tam Cherubinos quam rotas, et currum directe versus Jerusalem.

Nola *primo* : Hæc visio similis fuit, et repræsentavi! Cherubinos, tum tabernaculi Mosis, tum templi Salotnonis. Fecit enim Salomon quadrigam Cherubim in templo, l *Parahp.* xxvm, |8. Hæc enim erat currus et solium gloriæ Dei. Inde et Ezechiel po-tea hunc eurndem vidit Hierosolymis in templo : ibi enim Deus quasi habitabat, i deque ignis, id pst ira ejus,prosiliit ad punienda peccata populi, et maxime sacerdotum, commissa in templo, ut patet cap. x, 2, et cap. xi, l etseq.; imo cap. x, 20, diserte ait : « Intellexi quia Cherubim essent, » scilicet templi. Quocirca fla censet Prado : Pro duobus, inquit, Cherubim, quos fecit Moses ad arcam, quæ erat quasi biga Dei, Salomon addidit duos alios, Hl *Reg.* vi, 23; ita ut jam essent quatuor, itaque ex biga Mosis fecit quasi quadrigam. Deinde arcam cum propitiatorio, quod erat quasi solium Dei, imposuit, ut videtùr, plastro cum rotis; indecens enim erat ut arca humi reperet. El hoc est quod! *Parahp.* xx mii, 18, dicitur David reliquisse Salomoni aurum, ut ex co « fieret similitudo quadriga) (hebraica mZHO *mercaba*, id est currus), Cherubini extendeatium alas, et velantium arcam foederis Domini. » Sic ut arca a Mose non videtur humi posila fuisse; sed suos habuisse p des el fulcra, ut ex Hebræo verti polest, *Exodi* XXV, 12. Ubi pro, pones circulos *per quatuor arcæ anquies*, ex Hebræo verti polest, *per quatuor arc<r ped^s*, id est globos et sphærulas, quæ erant instar rotarum. Verum prius hoc de quadriga Salomonis ad arcam, non videtur verum. Nam duo Cherubini quos Mosaicis parvis addidit Salomon, erant iis Iunge majores : ergo non poterant cum iis combinari ut facerent quadrigam: præsertim, quia illi Salomonis aliter erant di<po sili quam Mosaici, nimirum ulerque consistebat ab uno eodemque latere, ita ut, alis expansis, porrigerent se iu longum a latere meridionali Sancti sanctorum, ad oppositum latus septentrionale ejusdem ; fla ut unus ima ala tangeret parietem meridionalem, alter sua ala tangeret parietem septentrionalem. Cum ergo in eodem ordine consulerent, nec alas jungere et complicare, neo currum aut quadrigam efficere poterant. Itaque

verius est cpiof. l ibidem censet Abulensis, scilicet Salomonem jussu Davidis duplices fecisse Cherubinos, unos ad arcam, Hl fleg. vi, de quibus jam dixi; alteros ad altare thymiamatis atrinque dispositos, uti dispositi erant Mosaici ad arcam, ita ut alis binis utrinque expansis et conjunctis facerent quadratum, ideoque vocantur quadriga Dei, l *Paralip.* xxvni.

Porro caminus ignis, quem vidit Ezechiel in curru inter quatuor animalia, repraesentabat altare thymiamatis sive incensi in templo, et tabernaculo.

Rursum, hosce Cherubinos Ezecbielis fuisse similes Salomonicis et Mosaicis, liquet ex eo quod omnes erant alati, vultuque humano. Denique hos æque ac illos fuisse quadruplici facie, colligitur ex eo quod tales vidit Ezechiel, non tantum hic, sed et cap. xli, 18, in templo illo suo, quod erat simile templo Salomonis, et tabernaculo Mosaico. Ibi enim vidit Cherubim in pariete inter palmas sculptos dimidiatacælalura, non integra: « Duasque facies, inquit, habebat Cherub, faciem hominis juxta palmam ex hac parte; et faciem Iconis juxta palmam ex alia parte, » quia nimirum, in dimidiata sculptura (qualem requirit murus et paries) duæ facies aquilæ et vituli ipso muro abscondebantur et legebantur, ut recte advertit Alcazar loco citato. Quocirca et Mosaicos Cherubim effictos fuisse quadriformi hac facie, varisimile est, uti dixi *Exodi* xxv, 22. Licet Moses facies has, nec quoad numerum, nec quoad formam et figuram descripserit; veritus nimirum ne populus Judicorum ad idololatriam pronus eas deinde effingeret, et quasi idola coleret. Hinc ergo liquet ternos hosce Cherubinos fuisse similes, adcoque hosce Ezecbielis expressos esse ad illos Mosis et Salomonis, cosque referre et repraesentare. Hinc consequenter videtur, inquit Prado, quod currus hic Ezechielis non fuerit vacuus, sed continuerit arcam Testamenti adinstar Mosis et Salomonis, quasi scabellum pedum Dei sedentis in solio, quasi in propitiatorio : atque ante arcam videtur fuisse arula sive focus ignis, quasi altare thymiamatis, quod in tabernaculo et templo erat ante arcam. Verum nulla hic arcæ Testamenti fit mentio. Adde, bæ rote vacuæ erant et solæ, uti ostendi vers. 15. Quocirca congruentius dicemus rotas ipsas quatuor, quæ speciem exhibebant quadrati et quadrighe, formam quamdam dedisse arcæ, quæ pariter quadrangula erat, et quasi quadriga, id est currus Dei. Unde sicut super arcam expansum erat propiliatorium, ita hic super rotas expansum erat firmamentum quasi suppedaneum Dei: sicut ergo firmamentum gerebat typum propitiatorii, ita rotæ referebant arcam. Hinc rotas stipabant et circumstabant Cherubini, sicut iidem stipabant arcam. Rursum, sicut super Cherubim arcæ erant quasi solium Dei, ita hic super Cherubim et firmamentum erat solium Dei ex sapphairo. Differt tamen hæc visio a Cherubinis arcæ,

primo, quod ad arcam erant duo tantum Cherubini; hic vero ad rotas erant quatuor; *secundo*, quod Cherubini arcæ jungebant alas, iisque junctis efficiebant quasi sedem et solium Dei: hic vero alas non jungebant; sed solium Dei elevatum super illos erat ex sapphiro. Origo ergo et occasio horum Cherubim, currusque Dei, quem vidit Ezechiel, fuerunt Cherubini et arca Mosis: sed in quibusdam ab eo differentes et dissimiles; quia Cherubini et arca Mosis facta fuerunt post victoriam Ht bræoruin de /Egypliis, quando illi cum Pharaone mersi sunt in mari Rubro: unde repraesentabant triumphum eleurum triumphalem Dei. Hic vero repraesentant currum bellicum Dei: Deus enim hic vectus curru bellico, et Cherubinis stipatus pingitur: quia prodit in aciem, ut debellet impios Judæos aliasque gentes. Ex dictis sequitur hanc Ezecbielis visionem simul complecti Cherubinos Mosis ad arcam, et Cherubinos Salomonis ad altare incensi: ambiunt enim Cherubini Ezecbielis quadrigam rotarum, uti Mosaici ambiiebant arcam. Rursum ambiunt arulam ignis, uti Salomonici ambiiebant altare incensi.

Secundo, hæc visio Cherubim apud Ezecchiolum, consimilis est visioni Seraphim apud Isaiam, cap. vi. Ulrique enim erant juvenes alati, igniti, et stipatores solii Dei. Dissimilis fuit tamen in quibusdam. *Primo*, Seraphim Isaïæ alis velabant faciem; Cherubini vero Ezechielis facie erant aperta. Ratio discriminis est, quod Seraphim astabant Deo: unde præ tantæ majestatis reverentia velabant facies. Hi vero Cherubini tendunt ad bellum, et in hostem feruntur, quem videre debebant, ut eum ferire possent: oculos ergo habent apertos et circumlustrantes. Hac de causa, *secundo*, Seraphim Isaïæ habebant sex alas; Cherubim vero Ezechielis tantum quatuor. Nam quod Prado respondet Cherubim habuisse duas manus, quæ supplebant, et erant instar duarum alarum, quas insuper habebant Seraphim, non videtur congrue dici: nam manus non sunt alæ. Rursum etiam Seraphim habebant manus: nam iis acceperunt calculum ignitum de altari, *isaïæ* vi, 6. Quocirca licet subinde Patres Seraphim cum Cherubim confundant, easdemque figuras Ezechielis et Isaïæ nunc vocent Cherubim, nunc Seraphim, uti facit Cyrillus Hierosolymitanus, *rateili.* 9, et Cyrillus Alexandrinus in *Liturgia*, quam ex lingua >Egyptia in Latinam convertit Victorius Hacerensis Maronita, et Clemens Alexandrinus, hb. V *Strom.*, cl Tertullianus, lib. II *Contra Marcion.* cap. xxii. Ex quibus, et ex R. Mose Ægyptio, lib. II *More*, cap. Xli, Maldonatus cl Prado censent Seraphim Isaïæ, et Cherubim Ezechielis non tam chororum distinctorum inter angelos, quam muneris cl significationis diversæ esse nomina. Tamen contrarium longe verius est, scilicet Cherubim a Seraphim, et nomine, et significatione, cl munere, et choro, et natura, ac specie plane esso distinctos et diversos. Hinc enim S. Dionysius, *Ecdei**

Hierarch., cl post eum tota Ecclesia primum ordinem angelorum ponit Seraphim, secundum Cherubim. Nec enim alibi in Scriptura eos est reperire.

aun»- *Tertio*, hæc visio similis, et pene eadem est ei in a cl, rn visiōne s- Joannis, *Apocal.* cap. iv, 7, ubi ait : Joanab Vidi quatuor animalia. « Animal primum simile Airily- leoni, secundum vitulo , tertium habens faciem cjp. Ar QUMi hominis, quartum simile aquilæ volanti. » lignes. Negat hoc Isidoras Clarius. Sed eamdem esse utrobique visionem communiter asserunt S. Hieronymus, Ricliardus, Ansbertus, Rupertus, Hugo, Alcazar et alii, quos citat et sequitur Noster Viegas in *Apocat.* iv, sect. xii, in fine capitis. Differunt tamen in nonnullis. *Primo*, S. Joannis animalia erant disparata plane, scilicet homo, leo, bos, aquila; Ezechielis erat unum quadruplicatum : quodlibet enim habebat speciem hominis, sed faciem quadruplicem, scilicet hominis, Iconis, bovis et aquilæ. *Secundo*, animalia S. Joannis habebant alas sex ; Ezechielis quatuor tantum. *Tertio*, illa Joannis plena erant oculis intus cl foris ; Ezechielis foris tantum. Ex hisce patet hanc ideam Cherubim , currus et solii Dei, quater in Scriptura iterari, fWmo enim Cherubinos ad arcam fabricavit Moses, jussu Dei, *Exodi* xxxv. *Secundo*, praeter Cherubinos arcæ, duos alios majores fabricavit Salomon, Ill fle»/, vi, 23, cl alios ad altare thymiamatis, l *Paralip.* xxvni, 18. *Tertio*, quaternos Cherubinos stipantes quadrigam Dei vidit Ezechiel. *intarlo*, eosdem vidit Joannes, *Apocal.* iv, 5. Joannes enim sequitur Ezechielem, qui quaternos vidit; eo quod binos Mosaicos, et binos Salomónicos representarit, unicaque visione sit complexus.

Quarto, eadem similis est visioni Daniclis, cap. vu, ubi Deum vidit quasi judicem in throno imposito rotis igneis, circumstantibus millibus angelorum , quos significant hic quatuor Cherubim. Qualuor enim latera sunt «omnia, q. d. Ab omni latere stipatus erat Deus angelis et Cherubinis.

Quinto, simili modo passim in Scriptura inducitur Deus quasi eques, vel auriga, vectus caruca coelorum, vel Cherubinatorum; diciturque Volaro, sedere, equitare super Cherubim, *beute-ion.* XXXIII, 2G; *Vsahn.* xvii, 10, *Psalm*, l x x i x , 2; *Psalm*, xcvihi, 1; IV *lleq.* xix, 15; *Isatæ* xxxvn, 16; *Panici*, in, 85; *Habacucut*, 8.

Denique hoc æmulali Poetæ finxerunt et pinxerunt Jovem, Apollinem, Mercurium, etc., curru regali et divino equitantes. Quin et Plato, teste S. Justino, orat, *ad Gentes*, ex hoc curru Cherubico Ezechielis, affirmat Jovem volucris in cœlo curru vehi : « Jupiter, inquit, in summo volucrem regit æthere currum. » Hinc Josias, IV *Ilcq.* XXIII, 11, abstulit e templo equos, quos dederant soli reges Juda, currusquo solis combussit.

Hæc de ipso cortice liltere, et specie ænig

malis; nunc ejus significationem indagemus.

Sex visiones hoc capite describit Ezechiel. *Pri- sdirtele* *ino*, vers. 4, ventum, nubem, turbinem et ignem, «5* id est procellam et tempestatem adducentem currum Dei bellicum et gloriosum. Secundo, currum et quadrigam Dei obscure, vers. 4, sed clare, vers. 15, usque ad finem capitis. Tertio, ejus stipatores, quatuor Cherubim, a vera. 5 usque ad 15. *Quarto*, speciem rotarum, a vers. 15 usque ad 22. *Quinto*, Dei solium et scabellum; puta, firmamentum ac prævium ignem in arila, a vers. 22 ad 27. *Sexto* , Dei in eo sedentis formam humanam ex electro ignito et coruscante, quam amiciebat iris, vers. 27 usque ad finem capitis.

Qu er it u b (ergo) p r i m o ,—quid significant ventus, turbo et ignis?

Respondeo : Significant potestatem, id est calamitatem grandem imminere Judæis aliisque gentibus ali Aquilone, id est a Chaldæa. Vide dicta *Jerem.* i, 11 et 13. Hoc est, quod *Osee* vm, 7, minatur : < Ventum seminabunt, et turbinem metent. »

Nubes magna significat ingentem exercitum Nabuchodonosoris; de eo enim dixit Jeremías cap. n, 13: « Ecce quasi nubes ascendet, et quasi tempestas currus ejus.» Nubes ergo innuit, primo, velocitatem ejus ; *secundo*, impetum, cui nemo resistere possit; *tertio*, quod sicut nubes imbrem, grandinem, fulmina et tonitrua ejaculatur : ita ille ingentes clades et strages sit editurus. Quocirca :

Ignis involvens significat, primo, iram et indignationem Dei, quæ jamjam per Chaldæos erat effundenda in Judæos, et alias gentes; secundo, bilem et truculentiam Nabuchodonosoris, qui quasi fulmen erat omnia afflaturus et consumpturus ; *tertio*, futurum per eum templi et urbis incendium. Vide *Jerem.* iv, 4, et *Thren.* u, 4.

Tempestas hæc tribuitur Deo, quia Deus per Chaldæos eam effecit. Quocirca «splendor in circuitu » symbolum est divins majestatis et gloriæ; Deus enim « amictus est lumine sicut vestimento, v *Psalm*, au, 2. Dei enim quasi ductu et impulsu venerunt et vicerunt Chaldæi, sine quo nihil efficere potuissent. Ita Maldonatus.

Currus ergo hic Dei tempestate involvitur, venitque ad aquilonem ; quia vehit Deum iratum, et ruentem ad vindictam per gentes aquilonares, id est per Chaldæos, exercendam in Judæos, Idumæos, Moab, Ammon, Tyrios et Ægyptios. Sic Ovidius, lib. II *Mctamorph.*, Deum pingit :

Ille pater» reclorquo deum, cui dexira trisulca
Ignibus inniti est, qui uutu concutit orbem.

Allegorico S. Gregorius, *homil.* 2, hæc refert ad diem judicii, quo Christus veniet in nube fulgida; et quasi turbo ac ignis convolvit reprobos in gehennam.

QusLr
Qniâ
▼ entai.
Cario,
i<aaT

Quæritur scilicet, — quid significet hic currus Cherubim, et quadriga Dei?

Primo, S. Iulianus, *Quest XLIV ad Orthodoxos*, et Sixtus Senensis, lib. *AUiddioth.*, verbo *sigillorum sepfem*, respondent quadrigam lumen significare Nabuchodonosorem quadrifaciale, id est quadriformem. Nam faciem habuit hominis, ungues aquilarum, pilos leonis, frenum ut bos comedit. Coniunguntur in eo animal mansuetum, scilicet homo — et ferum, scilicet leo : rursum grave, scilicet bos; et leve ac volucre, scilicet aquila : ut significetur mutandum et transponendum ejus imperium leoninum et ferum, in mansuetum et lenem regnum Cyri, qui gravem Judæorum captivitatem solvat, ut ex ea Judæi quasi aves evolvant. Sic et Maldonatus putat hac visione significari, quod post turbinem et tempestatem, id est cladem Judæorum, erit quadriga ratarum, id est magna regum et regnorum, praesertim in Babylone et Chaldaea, rotatio, conversio et mutatio. Verum hic currus est bellicus, atque ad praelium et excidium Judæorum tendit, uti mox patebit; ergo non pacem, nec felicitatem, sed strages advehit. Fateor tamen per hanc quadrigam potest significari quatuor monarchias, ac praesertim eam, quæ fuit Chaldaeorum, uti inferius dicam.

Secundo, Origenes carnem quadrigam hanc esse quatuor mundi plagas: he habent quatuor facies, id est quatuor elementa, aerem, ignem, terram, aquam, ex quibus omnia constant. Rota in medio rota» est circulus, et continua revolutio quatuor lemporum anni, veris, æstatis, autumnus et hiemis :

Nam et in se sua per vestigia volvitur annus.

Firmamentum est coelum, cui Deus quasi cuncta regens, insidet

Tertio, *Tertio*, idem Origenes et Nazianzenus, *orat.*

scribitur in *Ezechielem*, c. 5. hanc quadrigam significare quatuor microcosmos, id est hominis, facultates. Nam pars rationalis, est homo; irascibilis, leo; concupiscibilis, vitulus; sensitiva, sive conscientia, est aquila: hæc enim oculatissima est et perspicacissima instar aquila», ac secreta et intima mentis perspicit, pungit et mordet. Aut quatuor passiones, quas Virgilius brevi hoc versu complexus est :

Ille mactuat, cupitque; dolent, gaudentque...»

Has regit et frenat Deus. Audi Nazianzenus locum hanc visionem breviter et punctim explicantes : « Existit munus per hominem vim rationalem intelligi, per leonem irascibilem, per vitulum concupiscibilem, per jumentum conscientiam reliquis incumbenti, quæ a Patre et Filio hominis dicitur. Per eum qui insilici, Patrem : per spiritum, Spiritum Sanctum; per nubem, Filium, ab aquilone, id est a puerili institutione, ad excellentiora pervenit. Jam splendor dicitur, quia homo illuminatur; ignis, propter correptionem ; fulgurans, quia per Intervalla poenitentia infliguntur; electrum, animæ a vitiis repurgata» statum significat. Illud autem notandum, hominis similitudinem præcedere. Porro natura omnis rationis particeps spiritualibus pennis intrudi est. Mutuo autem se constringunt propter societatem et concordiam. Manus vero hominis sub pennis propter ordinis rationem et disciplinam. Firmamentum additur propter soliditatem ac firmitatem; iris autem, propter pacem et fidem a Deo nobiscum initum. S. Basiliscus autem arcana designat; crystallus puritatem animique affectionem ab omni fraude alienam. » Persequitur Nazianzenus significationem pedum, rotarum, spiritus, splendoris et ignis, etc., aitque : a Ad recti pedes dicuntur, propter incedendi facultatem et constantiam. Ignis in medio convolutus, non autem segnis ac remissus, et diffluens. Splendor autem, propter quietis finem. Jam pedum vestigium, ut quidem Symmachus reddidit, vituli propter agricolæ laborem; ut autem Aquila exposuit, rotundum, quia figura ea omnes pulchritudine vincit. Præterea forma rotarum, ut explicat Symmachus, hyacinthina. Revertebantur autem instar formæ Bezec, valde iter ægre facientes, quoniam totam lucem non habent; sed instar formæ Bezec, id est fulguris. Ac siquidem omnibus suis numeris partibusque absolvatur hominis similitudo, aliis hominibus dominatur; si secus, contrarium contingit. Jam vero leo aliquid habet, alacritatem nempe et acrimoniam, ut eo recte commodeque utamur. Accedit vitulus, ut recte atque honesto concupiscamus. Ait Isaias : Sanctificabis cum in igne ardenti. A lumbis, et supra electrum; superiores etenim paries coerceri nihil necesse est. A lumbis et inferioribus partibus ignis æsluat, nimirum gignendi actiones; atque hæc coercionem et castigationem opus habent. Cæterum spiritus primo extollit, dum purgat; ac deinde cos, qui ab hoc purgati non fuerint, ignis purgat. Tum splendor faustum ac jucundum finem significat. Hujusmodi enim sunt supplicia, in quibus inferendis id unum sibi summus rerum opifex proponit, ut subjacentem materiam arbitrato suo, atque vel per artem licet, fabricetur, velut Deos bonus et sapiens. »

Quarto, Apollinaris et Polychronius in *Catena* volunt hanc quadrigam Cherubim esse angelicos Dei exercitus, scilicet Principatus, Potestates, Virtutes, Dominationes, quibus orbem, quasi currum ipse regit. Habent quatuor facies; quia hi angeli præsentant homini, id est omni rationali creatura, et leoni, id est agrestibus; et vitulo, id est mansuetis; et aquilæ, id est volucribus, quia omnes creaturas faciunt servire Deo. Ad nutum etiam eorum et motum moventur orbis, id est orbis codestis», et totus orbis. Hoc salis appositum est, ut mox ostendam.

Quinto, Lyranus vult quadrigam esse quatuor

OuIqIo, ir.onnrehias. Verum cum Heus hic armatus indu-
riM'qtu- ca(ur> non tantum contra Judæos, sed etiam con-
urdüii.lra hæc Chaldæorum et gentium aliarum regna,
nun videntur ipsa congrue apponi ad vehendam
quadrigam Dei. Potest tamen hæc sententia com-
mode accipi, apteque exponi, uti inferius osten-
dam.

Sexto, Ilebræi, et ex parte Catina Syrus apud
S. Hieronymum : Quadriga, inquinisi, «i quanto-
tura castroniin Israel incedechum per desertum
in terram promissam, designata ab angelo duce
itineris. Nam in medio eorum erat arca, et Cheru-
bim, quasi currus et thronus Dei. Ad Orientem
erat acies sive tribus Juda, Issacbar et Zabulon,
babeos tfligiem leonis pro insigni et vexillo, eo
quoti *Genes*, xlix, 9, Judas vocatur catulus leonis.
Ad austrum erat tribus Ruben, Simeon et Gad,
habens insigne hominis, id est caput humanum
cum mandragoris, quas ad matrem attulerat Ru-
ben; vel potius, quia Rubeu erat primogenitus,
et familiae caput. *Tertio*, ad Occidentem erat tri-
bus Ephraim, Manasses cl Benjamin, habens <fl-
giem bovis, quia parens Joseph comparatus fuit
bovi, *Deut.* XXXIII, 17. *Quarto*, ad aquilonem erat
Dan, Aser et Nephhlali, habens insigne aquila?, ul
tradunt Ilebræi, et ex cis Andreas Masius in cap ix
Josué 9. Aquila enim a duce hujus legionis electa
est; quia inimica serpenti, cui Jacob Dan coiipa*
rawrat, *Genes*, xlix, 17; horruilenim Dau præferro
serpentem pro insigni. Vel potius, ut opinatur Nos-
ter Prado, pingebatur aquila, quæ unguibus ar-
reptum gestaret colubrum vel draconem, quod
erat Lacedæmoniorum stemma : unde ipsi hoc
signo et symbolo obsignarunt litteras, quas ad
Judæos quasi ad consanguineos suos miserunt,
teslo Josepho, lib. XII *Antiq.* cap. v. Ha Ilebræi.
Vide de hisce castris et insignibus dicta iYunier.
n, 2, *Quæst.* II. Verum Catina per hominem, to-
tum Israel; per vitulum, Levi; per aquilam, Na-
buchodonosorc m vindicem accipit. Sed non recte :
quid enim Nabuchodonosori cum templo, et po-
pulo sancio, ac Cherubinis?

Porro rota in medio rotæ, est qualuor harum
legionum consensio, charitas et consanguinitas.
Adh<rc omnes quatuor sequunlur ductum et im-
petum spiritus, puta columnam ignis et nubis eos
deducentem, protegentem et illuminantem in de-
serto. Non revertebantur in Ægyptum, sed conti-
nuo gressu in Chanaau festinabant.

Huc perlinet expositio Theodoreti, quæ talis
est : 1/30, inquit, est regnum, vitulus sace rdotium,
aquila prophetia homini data a Deo, ut Deum co-
lat, cique serviat et obediat. Sed homo hic est ob-
jectum vel subjectum, non donum, uti sunt tria
reliqua animalia.

Septimo, a Castro in cap. ix *Jeremiæ*, num. lf,
cense t quadriforme hoc animal sP niGemr* re* t-
publicam Judaicam Dro resistantem, On quo l iu
bis quatuor confidere; in sua velocit ile, in 4 r
aquihe; in sua iorti'r.dinr, ;l;J r leoni*; n s ia

abundantia et opulentia, instar bovis; deniquu
in hominis consilio et sapientia. Sed Deum hoc
animal suo spiritu agitare, quantumvis pertinax,
quocumque voluerit; nec illud ulla vi et industria
se ab eo liberare posse, quin rotarum velocitate,
ad nutum Dei spiritui obedientium ducatur in
Chaldæam. Verum obstat quod Cherubim hic Deo
xon resistunt, quin potius ad motum eorum mo-
vetur currus Dei-

Octeto, Ircnæus, lib. HI, cap. xi, accipit qua-
tuor fodera Dei : *primum*, initum cum Adamo;
secundum, cum Noe; *tertium*, cum Mose; *quartum*,
cum Apostolis.

Nono, S. Hieronymus per hæc quatuor accipit
omnes creaturas, tam cœlestes quam terrestres,
infernās et supercœlestes, quæ Deum laudant.

Nola, quatuor animalia hujus quadrigæ esse
Cherubim, ul explicat Ezechiel, cap. x, 20.

Dico ergo hunc currum Cherubim esse symbo-
lum glorie Dei, ut dicitur cap. xxi, id est *primo*,
essenti@ et beatitudini* : providenti@ item, potes- carmi
tatis, et regni Dei, quo Deus, quasi auriga, pro
voluntate omnia regit ^astant quasi stipatores et
administri cum summa reverent a,obedientia, ce- M.
levitate Cherubim, id est angeli quatuor, hoc est,
a quolibet latere, sive undique. Ha Polyehronius,
Theodoretus, Origenes, Apollinaris, Severus. Solet
enim fortuna uni insistens rotæ depingi, ut ejus
mobilitas et inconstantia significetur : Dei vero
providentia fortun e contraria recle pingitur insi-
dens quadrigæ, ut ejus constantia et æquabilitas
declaretur. Quatuor rotæ, quatuor animalia, et
quatuor utrorumque facies significant providen-
tiam in omnes mundi partes aequaliter, firmiter
et constanter pervadentem. Alæ extensæ notant
ejus celeritatem : quæ vero corpus tegunt, indi-
cant multa nos m Dei providentia latere : multa
esse quæ Dei consilio fiant, quæ, quia causas ig-
noramus, casu fieri videntur. Splendor ejusdem
providenti@ splendorem repr ésentât, qui in re-
rum omnium temperatione, ordine, modo et ad-
mmistratione rtluet. Hinc ejus stipatores sunt non
Seraphim, sed Cherubim, qui a scientia et sa-
pientia nomen habent. Sapientia enim in provi-
dentia pt reg min 'orimas tenet, ut dixi *Exodixxv*,
22. Sic el pnmas tenet in castris et bellis, quæ si-
gnificat quoque hic currus, ut mox dicain. Nam,
ut eit Vegetius : « Dux belli sit callidior, quam
fo-Uor. » Hoc est, quod ait Horatius, lib. I, epùL 1 :

\J srmaiuu), sapiens uno unaor est Jove; dives,
Liber, bouoratus, pulcher, rex dunque regum.

Porro Dei providentia habet qualuor facies; qufa
for4»* est, ut Ico; velox et penetrans, ut aquila ;
servis <t amabilis, ut homo; longanimi et pti-
tk'ir . ut bos. Rota in medio roti* sign fient con-
u xioucm causarum et rerum omnium inter so,
qn i Deu< cas jugû ll continua serio instar rotæ in-
ni 'iit et co'inetit : unde ejus symbolum apud v*-
ten s er.d catena, put t imitili anuulis consequen-

ter semper inserii et innexi, hac inscriptione : *Arcanis nobis*. Hinc eam Gentiles vocavere fatum. « Fatum enim est inhærens rebus mobilibus dispositio immobilis, por quam divina providentia suis quæque nectit ordinibus, » ait Boetius lib. IV *Consol.* prosa 61. Et Cicero, lib. I *De Divinat.* : « Fieri, ait, omnia a fato, ratio cogit fieri. Fatum autem id appello, quod Græci id est ordinem seriemque causarum, cum causa causæ nexa, rem ex se gignat : ea est ex omni aeternitate fluens veritas sempiterna. Quod cum ita sit, nihil est factum quod non futurum fuerit; eodemque modo nihil est futurum, cujus non causas idipsum efficientes natura contineat. Ex quo intelligitur, ut fatum sit, non id quod superstitione, sed id quod physice dicitur causa æterna rerum, cur et ea quæ præterierunt, facta sint; et quæ instant, fiant; et quæ sequuntur, futura sint.» Verum, quia Stoici fatum hoc homini, æque ac aliis rebus creatis, necessitatem inferre censebant, hinc fati nomen repudiarunt Christiani. Unde S. Augustinus, tract. 37 fn *Joan.*, dicentibus Christum fuisse sub fato, et fato sua fecisse, respondet : « Si cor tuum non esset fatuum, non crederes fatum. Si fatum a *fando* dictum est, id est a loquendo, Verbum Dei, quomodo habet fatum, quando in ipso Verbo omnia sunt quæ condita sunt?»

Hinc consequenter symbolice, currus hic est cælum, et universum cui Deus præsidet. Rotæ sunt cæli, et orbes coelestes. Rota in medio rotæ, sunt orbes inferiores, medii inter cælum et terram. Hem coluri (horum enim speciem habebant hæ rotæ, ut patet ex dictis vers. 16), zodiacus, horizon, æquinoctialis aliique circuli coelestes. Item globus terræ et maris, qui rotarum harum est quasi centrum; sicut enim rota hæc conflatur ex duabus, estque sphaera, ita globus terræ conflatur ex duobus, scilicet ex globo terræ et ex globo maris; et sicut rota rotam, ita mare terram intersecat. Hinc et rotæ habebant speciem maris. Atque ita quatuor elementa hic repræsentantur, scilicet aqua et terra in rota duplici : ignis in arula et igne qui erat inter rotas; aer in aere ambiente ignem et rotas. Rursum, rotæ habebant speciem et colorem maris, ut significetur mira Dei providentia, qua non tantum in coelis variant solis, lunæ, coelorum et siderum motus et vices, sed et sublunaria omnia generationi et corruptioni, ac perpetuæ mutationi et vicissitudini (instar maris æstuantis et reciprocantis, obnoxia; ita ut stata lege, tempore et modo has mutationes et vices subeant, in iisque perennent., Vere enim dixit S. Gregorius cl S. Bernardus, quod «mundus hic sublunaris sit stabilis quædam instabilitas, ac constans quædam inconstantia, et inconstans constantia:» qui in re elucet magna Dei gubernatoris potentia, æque ac providentia. Oculi sunt atrilr. Prunarium, sunt fulgura et tonitrua. Chelubun sont angeli, qui eis præsunl et movent.

Rursum quadriga hæc habens facies quatuor animalium, hoc ipso repræsentat mundum sublunarem, qui ex qualuor elementis constat. Leo enim significat ignem, bos terram, homo aerem, aquila aquam : ex aqua enim Deus creavit aves. Ita Arotas in *Apocal.* iv. Quocirca vere Tertullianus, vel potius Novatianus, lib. *De Trinitat.* cap. vin, de mundo loquens : a Hic est, inquit, currus Dei decies millies multiplicatus (*Psalm.* j l x v ii), id est innumerus, infinitus, immensus. Sub jugo enim naturalis legis omnibus datæ, alia quasi frenis revocata retrahuntur, alia quasi effusis habenis excitata impelluntur. Mundum enim istum, currum Dei, cum omnibus et ipsi angeli ducunt el astra, quorum varios licet meatus, certis tamen legibus vinctos inspicimus ad metas definiti sibi temporis ducere. » Quin et Pialo in *Phædro*: « Magnus, ait, dux in cælo Jupiter citans alatum currum, primus incedit exornans cuncta, provideque disponens. Hunc sequitur deorum dæmonumque exercitus per undecim partes ordinatus; permanet autem Vesta in deorum æde sola, n Magni ducis nomine Deus significatur, quasi auriga et anima mundi : quem sequitur deorum dæmonumque exercitus, hoc est, undecim sphaerarum animæ, sive intelligentiæ motrices undecim cælorum, quas plurimi angeli sequuntur, earum mandata perficientes. Vesta centrum universi terramque designat, circa quod immobile, et suo in loco perpetuo consistens, sphaeræ omnes rotantur et volvuntur. Sic et Orpheus hymno in Apollinem :

Sunt tibi totius contini! mundi,
Et curæ libi rerum finis, principiumque,
Tu cithara totum dulci moderaris Olympum,
Per te cuncta virent.

Hinc, ut docte docet S. Basilius, homil. *De Fide*, ratio et via ascendendi ad Deum, cumque cognoscendi est, mentem sursum erigere, et transcendere omnia creata. Audi S. Basilium : «Tu autem si aliquid de Deo dicere aut audire cupis, mitto corpus una cum sensibus corporeis; relinque terrain, mare, et acrem sub luis ponilo pedibus; Iransi contemplatione temporum pulchre distinctas ordinationes; supra ælhæra mentis oculos attolle; siderum cursus mirandamque naturam præteri, ordinem, magnitudinem, quantos omnibus usus præbeanl, splendorem, motum, colloca-tionem, ut inter se jungantur et distent, mirabili quadam ac perpetua ratione; omnia mente sublimior factus despice.» Pergit ulterius : «Deinde supracælum ascende, et animo pulcherrima, quæ ibi adsunt, contemplare, coelestes exercitus, Angelorum choros, præsulatus Archangelorum, gloriam Dominationum, sedes Thronorum, Virtutes, Principatus, Potestates, singula percurrando creata; mentem amore divino incensus altius illis attolle, ac omnium conditricem naturam divinam intueri stabilem, immobilem, nihil in se alienum retinentem, simplicem, impassibilem, indivisibi*

km, incompositam, lucem inhabitantem, inaccessibilem, potentiam ineffabilem, magnitudinem in-circumscriptam, gloriam supermicantem, bonitatem desiderabilem, pulchritudinem inenarrabilem, quæ anima vehementer consternata contingi quidem, sermone autem nequaquam explicari possunt. Ibi namque Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus sunt increata natura, Dominica majestas, naturalis bonitas. »

Meando, *Secundo*, ad litteram hic est currus glorie, id cornu CS[heu., victori® Cl triumphi, quem Deus egit bellam hostibus, maxime Pharaone et Ægyptiis. at ricto. Triumphus enim ohm umbraerat regni, et quasi rump i. rPgnnm temporarium. Hoc enim curru quasi

* processit Deus in aciem contra Pharaonem. *liabacuc*, cap. m, 8 : < Qui ascendes super equos tuos, et quadriga* luæ salvatio; » *Psalm.* l x v i i, !8 : « Currus Dei decem millibus multiplex ; » *Psalm.* i x x v i, 19 : « Vox tonitruui tui in rota: » coque currus Pharaonis subvertit, *Exodi* xv, 3 et 4. Unde post hanc victoriam mox hunc currum Cherubim Mosi in Sina ostendit, *Exodi* x x v, 22 et 10; eumque fabricari, et in tabernaculo poni iussit in perpetuum monumentum, tum victori® el liberationis Hebræorum ex Ægypto; tum per illam parti regni et populi, id est insTitutæ Ecclesiæ; quod scilicet in Sina Hebræos a se ex Ægypto redemptos sibi in populum, Ecclesiam el regnum adoptaverit. Unde consequenter currus hic significat Synagogam, sive Hebreos, qui erant regnum Dei. Est ergo hic triumphus Dei redemptoris. Sicut enim in triumphis; ait Apollinaris, eburnea sella curru imposita Imperatores vehebantur, stabant hastati circumcirca, præcedebant subjectæ nationes, Irophæa cum armis victori® ostentabantur : ita hic Deus solio vehitur, stipant angeli, insignia victori® gestant tum angeli, tum rotæ ; scilicet vitulum, qui significat sacrificium, cujus immolatione liberali sunt Hebræi, *Exodi* cap. XII, 7. Homo significat immolantes Hebreos. Aquila symbolum est agilitatis, aeternitatis (diutissime enim vivit), et sublimis spiritus, id est Angeli percutientis Egyptum. Leo princeps ferarum significat Deum, fortitudine hiô sua quasi regem srcvientem in Ægyptios. Ilæc ergo insignia et Irophæa preferi curru suo triumphali Deus, quasi redemptor Israelis, et triumphator /Egyptius, caque perpetuo voluit exstare in arca Cherubim et curru hoc. Unde ea stemmata vocat gloriam suam. Tunc etiam assumpsit nomen redemptoris Israel : quo nomine Deus ab Isaia, cap. U m, 13, et passim alibi a Prophetis vocatur. Imo tunc proprium et creaturis incommunicabile nomen *Ichova* sibi indidit, *Exodi* m, 14, et vi, 3. Sicut P. Scipio dictus est Africanus a devicta Africa, et frater ejus L. Scipio dictus Asiaticus, a devicta Asia. Vide dicta *Exod.* x x v.

Carras Vidit ergo Ezechiel Deum iratum Hbreis, quasi curru suo bellico ignito vectum, ut Hebreos puniat et proterat, uti olim protrivit Ægyptios. Id

Ha esse patet, *primo*, ex eo quod currus hic Cherubim fuerit adinstar, imo idem cum Cherubim Mosis, cap. x x v, 22. Illi autem fuerunt symbolum belli et victoriæ Dei de Pharaone aliisque hostibus, uti ibi ostendi : ergo et hic fuit currus belli et vindici® Dei.

Secundo, quia mox post hunc currum Ezechiel, cap. n, 1 et sequent., et cap. x, 2» viditet audivit Deum, ex hoc suo curru et solio increpantem Judæos, cisque excidium per Chaldæos minitantem. Ergo currus hic fuit militaris vindicte et excidii. Unde vers. 24 : « Cum ambularent, inquit, quasi sonus erat multitudinis, ul sonus castrorum. »

Tertio, quia idcirco currus hic venit involutus igne, nube, turbine et procella, idque ab aquilone, cap. i, 4, ut significet se procellam, id est cladem et stragem, Judæis advehere a Chaldæa, quæ aquilonari est Judææ.

Quarto, quia hunc currum vidit Ezechiel anno 3 transmigrationis Joachin, ut patet vers, i, qui fuit annus 5 Sedeciæ, el 6 ante excidium Hierosolymæ. Ergo imminens hoc excidium curru isto portendi cognovit. Cum enim a Deo designatus esset Propheta Judæorum, utique imminentes eis post sex annos clades extrunas providero et predicare debuit : sicut eodem tempore Jeremias, Sophonias, Habacuc, Nahum easdem providerunt el prodixerunt. Unde et Jeremias vidit eas venire ab aquilone, cap. i, 14, æque ut Ezechiel hic. Idem ergo hic Ezechiel, quod Jeremias, cap. it vaticinatur.

Quinto, quia hæc visio ab Ezechiele toti ejus prophetiæ quasi titulus et prologus proponitur. Tota autem ejus prophetia est de excidio Jerusalem et aliarum gentium, eis inferendo a Chaldæis. Ergo eodem spectat hæc visio, el hic currus, ut scilicet excidium hoc referat el represent» t quasi in synopsi, et in ænigmatc quod deinceps loto libro explicat Ezechiel. Atque hoc est quod Ezechiel mox cap. n, 9, vidit sibi dari librum involutum, in quo script® erant lamentationes, carmen el væ.

Denique id clare docet Ezechiel cap. x l i i i, 3, dicens : « Et vidi visionem (currus Cherubim) secundum speciem quam videram juxta fluvium Chobar, quando venit ut disperderet civitatem. » Ita censent Chaldæus hic vers. 8, S. Hieronymus, Prado, Alcazar in *Apocal.* cap. iv. Nam, ut tradit S. Hieronymus in *Prologo* hic, et ex eo Lyranus, Judæi, qui cum Joachin dediderant se Chaldæis, el ab eis ducti fuerant in Babylonem, paulo pp * pernitere coeperunt de sua deditione, eo que viderent Jerusalem in suo statu consistere, quau. ipsi putabant mox evertendam, eo quod id prodixisset Jeremias cap. x x i v, ubi et addit pejorem fore sortem Sedeciæ et remanentium Hierosoiyid(e, quam transmigrantium in Babylonem. Cum ergo ipsi per quinque annos contrarium vidissent et experti essent, ideoque dolerent, et facti pœui-

terent ; Deus anno quinto dedit Exechleli spiritum prophetico, qui consolaretur captivos, et confirmaret oraculum Jeremiæ , nimirum post paucos annos evertendam Jerusalem , atque tum melius fore iis qui transmigraverant in Babylonem , quam iis qui remanserant Hierosolimæ.

Currus ergo hic symbolice datur Deo, ut significet ejus potentiam, impetum, et quasi pugnam bellicam, qua Judæos aliosque hostes proterit, cædit et punit.

Porro cum eos puniat Deus tum per angelos, tum per homines : hinc consequenter *primo*, S. Dionysius, *Cælest. Illicrarch.* cap. xv, Theodoretus, Alcazar et alii censent hunc currum et rotas esse angelos. Hisce enim vehitur, pugnat et vincit Deus. Unde de eis dicitur *Psalm*, lxxvii, 18 : « Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantinm; Dominus in eis, in Sina m sancto.» Angeli hi vocantur currus, quia olim reges e curribus dimicabant Bino et strepitus stridorquo alarum Cherubim non aliud significat, quam vastitatem illam perfidie Hierosolymto cadesti bello divinitus per angelos inferendam. Quatuor ergo Cherubim sunt superiores angeli, quasi duces cætorum angelorum Dei militum : currus et rotæ sunt inferiores angeli. Hinc rota» piena» sunt oculis ; quia hi angeli ad animarum custodiam sunt destinati, inquit Alcazar. Uude consequenter :

Tertio, currus hic sive quadriga, adumbrabat quatuor monarchias, inquiunt Lyranus, Maldonatus, S. Justinus, Sixtus Senensis et alii, puta Chaldæorum, Persarum, Græcorum et Romanorum; et consequenter /Egyptiorum , Tyrriorum, Gog et Magog, de quibus fuso agit Ezechiel, aliorumque omnium reguin et regnorum mundi. Totus enim mundus est quasi currus, quem moderatur auriga Deus, uti superius dixi, *q. tl.* Deus est, qui quasi Rex regum omnibus regibus et regnis præsidet, ea confert, mutat, transfert, exscindit prout vult : quasi currus enim et rotæ ei subjacent, ut mox rotentur et volvantur eo quo ipse jusscrit. Deus etiam est, qui regnis et monarchiis, quasi curru et castris suis utitur ad debellandum suos hostes, ad evertendos reges et regna impia, uti hic usus est monarchia Chaldæorum et Nabuchodonosore ad debellandos Judæos aliosque gentes Id ita esso colligitur ex eo quod cap. xxvnt, 11, regem Tyri appetit Cherub : « Tu, Cherub extentus et protegens, » etc. Ergo pariter Chaldæi alique rege sunt Cherubim , et currus ac castra Dei. Ili rege habent quatuor facies, tum quia participant a Deo fortitudinem Iconis, beneficentiam vituli, æquitati in et jud cium hominis, perspicacitatem et celeritatem aquilæ; tum quia aliquando legunt ut homines , scilicet moderate et pacifice; aliquando ut Icones, dum vicinas gentes trucidat*; aliquando ut boves, dum eas conculcant; aliquando ut aquilæ, dum eas diri-

piunt, spoliant, et in captivitatem ducunt. Rine Nabuchodonosor sæpo vocatur aquila et leo, atque in bovis speciem tandem commutatus herbam quasi bos comedit, *Daniel*, cap. tv, 30. Simili modo virga vigilans, quam vidit Jeremías cap. i, significabat *primo*, sceptrum et regnum Dei; secundo , sceptrum Nabuchodonosoris : por huno enim quasi per virgam Deus flagellavit Judæos. Monarchia ergo ejus et Chaldæorum hoc curru repræsentatur, unde in eo præsidet Deus. Hincet vox quam Ezechiel supra firmari enlum audivit, erat imperium Dei, quo omnia regna gubernat, dilatat, promovet, atque quocumque vult transfert, prout hic jubebat Judæam, gentesque vicinas everti per Chaldæos. Hoc est quod ait Job cnp. zii, 18 : « Balteum regum dissolvit, et præcingit fune renes eorum, » et *Eccli.* x, 8 : « Regnum a gente in gentem transfertur propter injustitias, » etc.; et Daniel, cap. iv, 14, dixit huic nostro Nabuchodonosori : « Dominatur Excelsus in regnum hominum ; et cuicumque voluerit, dabit illud , et humillimum hominem constituet super eum. » Hoc est quod de curru , id est regnis; et Cherubim , id est regibus, dicit Ezechiel : « Ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur, » *q. d.* Eunt quocumque Deus eos impellit, uti hic iverunt Chaldæi impulsivi a Deo ad excidium Judæorum aliartimquo gentium : perinde ac postea Persæ in Chaldæorum , Græci in Persarum , Romani in Græcorum excidium Deo impellente perrexerunt, eo sensu quem dedi *Canon.* XXXIII et XXXVI. Ignis, qui In medio erat animalium, indicabat spiritum igneum Dei in regibus, regnisque omnibus residere, ut cos huc illuc agat et propellat instar animoj. Unde ait : « Spiritus vitæ erat in rotis. Cor enim regis in manu Domini ; quocumque voluerit, inclinabit illud. Non revertentur cum incederent, » quia Dei voluntati nullo modo resistebant, nec resistere poterant. Ibant et revertentur instar fulguris; quia brevi tempore regna auferuntur (undo Apelles pinxit Alexandrum quasi fulgur, quia subito omnia pervasit, et mox disparuit utfulgur), et eidem cui ablata fuerunt restituuntur, uti contigit nostro Nabuchodonosori, *Daniel*, iv, 33. Sonus alarum indicabat nunquam regna sine magno strepitu converti. Cherubim præeunt currum , qui eos quaquawrsim sequitur; quia reges sua regna seenni sive in salutem, sive in interitum trahunt. Oculi rotarum sunt consilarii regnorum, aut Dei providentia per omnia regna diffusa, qua, sicut corpus oculis, gubernantur. Color rotarum crystallinus, id est coelestis, indicium erat regna cælitus a Deo dari. Terribilis rotarum magnitudo, terribilem regnorum magnitudinem declarabat. Ita Maldonatus.

Allegorico, currus hic est symbolum belli et AUttu triumphi filii hominis, id est Christi, do Satana, £££ peccato , morte, *I/ebr.* i, 2; unde ait Christus : t ím ím » Data est mihi omnis potestas in coelo, et in“^U

(erra. Ite, docete omnes gentes, » 7. *d.* Agito currum Evangelii! et glori» meæ; vos, o Apostoli, (pios binos mitto, quasi bigam, vel binas rotas ad prædicandum regnum hei per omnes mundi plagas, ul omnes agnoscant Deum currus presiden), et quem is misit Jesum Chrblmn, Hinc consequenter currus hio migrans c templo Hierosolymitano, cap. ni, 12, cl cap. x, 18, significat gloriam el Ecclesiam Dei transmigrantem c templo el Judæa ad gentes. Currus ergoc^t Ecclesia a Christo rege, quasi auriga gubernata, *Cant.i*, 8: « Equitatu meo,» id est quadriga? vel carrure, «assimilavi lo. « Hæc dicitur regnum coriorum el cœlum. *Primo*, quia de cœlo descendit ejus in' titulum. Secundo, quia in cœlis versatur fide, spe, el cadesti conversatione. Tertio, quia regem habet Christum, qui est Rex coriorum. *Quarto*, quia ad cœlum nos ducit. Quatuor rotæ sunt Apostoli, et Evangelistal, Pastores ac Doctores. Dicuntur rote, quia terram vix extremis digitis pedum tangunt, ait S. Hieronymus. *Secundo*, veloci impetu el efficaci, quasi fulgura feruntur ad ulteriora, quæ retro sunt obliviscentes, et in altum assurgimi semper, id est in cœlum arduum iter, hoc est perfectam viam et vitam, moliuntur. Ita S. Gregorius *horn.* 3. *Tertio*, currum Evangelii et Ecclesiæ agunt, et propagant per lotum orbem. Rota in rota significat mutuum eorum et fidelium amorem inter se, et cum capito Christo. Pleni sunt oculis, quia sunt vigilantissimi.

Anagogice, currus hic significat triumphum Beatorum, et Ecclesiam triumphantem. Ha Elias triumphans curru igneo raptus est in cœlum; cui proinde acclamabat Elisæus: « Pater mi, currus Israel, et auriga ejus,» IV *Rcg.* 11, 12.

Quit-iunn tebtio, — quid sint quatuor Cherubim?

Respondeo cum S. Dionysio, cap. xv *Cadest. Bier.*, Tbcodoretto, Polychronio, Alcazar, loco citato, esse angelos principes Deo adslanles. Dicuntur Cherubim a scientia et sapientia, qua Deo in mundi gubernatione deserviunt, a radice et *Zlnachar* et r<? id est *scivit multum*, vel potius per melalhcsin Cherubim quasi O'D'IDl recubim, id csl currus, quia stipant currum Dei. Unde Deus dicitur sedere et equitare super Cherubim. Potest etiam deduci per melalhcsin a T3Dca6Wr, id csl multiplex, scilicet scientia, robore, forma ac figura. Habebant enim quatuor facies. Vide dicta *Exod.* xxv, 2t, Quivsl. V. Porro Cherubim pinguntur quasi juvenes alali el imberbos, ut significetur, ail S. Dionysius eorum perennis vigor, immortalitas et (eternit®). Ita Gentiles Apollinem, per quem Deum inlelligebant, pingebant quasi puerum impuberem, ut hac ratione perpetuimi illi adolescenliam ascriberent. /Escuhipium vero ejus filium, per quem res naturales a Deo créalas significabant, pingebant barbatum, el senectute quasi fatiscentem; ul significarent Deum esse mortalem, ros vero naturales el créalas morlali-

tale esse damnatas, j«hoque çcns'm MMseore <» deficere.

Dices: Cur hic dicuntur esse quator angeli principes Deo abstantes, cum *lobia* x it, 15, (licunlur esse septem?

Respondeo: ScpUm di< untar, l. e. omnes, quit septenarius, ob revolutionem septem dierum hebdomad®, competit coelestibus, significatque universitatem el perfectionem. Vide Serarium, *Tob.* xu, 15. In curru vero sunt quatuor, quia currus est q ladriga, i. e. quadratus; ita ut in quolibet latere, id est undique, angeli stipent currum Dei.

Secundo, cure snblunarium competii quaternarius; quia sublunaria constant quatuor elementis, et e quatuor mundi plagis fideles in Ecclesiam conveniunt, ail Irenæus, lib. HI, cap. xi. Quatuor ergo vocantur omnes angeli Dei stipatores, mundi presides, et Ecclesiæ protectores. Addit folychronius proprie esse quatuor ordines angelorum, qui presunt orbi et Ecclesiæ, scilicet, Dominationes, Principatus, Virtutes, Potestates. Addunt alii, propriissime, esse quatuor angelos principes, quasi consiliarios el prefectos Dei, in gubernatione mundi el regnorum omnium, scilicet, Michael, Gabriel, Raphael, Uriel, aut similes, qui alios inferiores ducunt, et quasi représentent, sicut rex représentat regnum, princeps rempublicam. Sicut enim in regno el republica sæpe sunt Trium*iri, quales erant Ron® Augustus, Antonius el Lepidus; deinde Septemviri: ita et in cœlo primi angelorum principes sunt quatuor, deinde septem. Hoc maxime litterale et genuinum videtur, itaque censent Alcazar, *Apoc.* iv, et Pererius *Apoc.* vi, pag. 304. Favet Pint da, lib. V *De Rebus Saloni*, cap. ir, ubi ex Cabalista explicans Salomonis, id est Christi, *ascensum*, id est currum^ *purpureum*, ait purpuram hebraice vocari *Argainan*, eainque vocem constare quatuor litteris qu® sunt initiales quatuor angelorum; nimirum R. Raphael; G. Gabriel; M. Michael; N. Nurid, qui idem est cum Uriel: atque significare quatuor virtutes, seu attributu Christi; scilicet, Michael représentât Christi justitiam et sanctitatem; Gabriel, fortitudinem; Raphael, mansuetudinem et clementiam; Uriel, veritatem el doctrinam. Si dicas Michaellem esse cx ordine primo Seraphim, hos autem esse Cherubim; respondeo Michaellem simul esse Seraphinum et Chcrubinum: sicut sunt principes, qui simul sunt Comites et Barones, aut certo, Michaellem Seraphinum habere sibi cognominem Michaellem inter Cherubinos; aut denique dici Chcrubinum a sapientia, ofllcio el gubernatione Cherubini, quam Dei jussu usurpat. Quin et m Missa /Elhiopum, qu® habetur lomo IV *Ihbhoth. SS. Patrum*, fol. 120, ita orat sacerdos: « Custodi, Domine, populum tuum per preces majorum angelorum splendentium, Mich.ielis, ctG<d>nelis, ao Raphaclis, et Urielis, et quatuor animalium sins carne. » In sepulcro Mari® conjugis Honorii Imperatoris in capsula argentea reperta fuit aurea

Iamio, in qua hæc nomina legebantur Græcis literis inscripta : Michael, Gabriel, Raphael, Uriel, ut testatur Bartholomæus Marlianus, lib. V *Topograph.* cap. xxi Urielem etiam inter angelos primarios ponit Esdras lib. IV, cap. iv, vers. I. E S. Ambrosius, lib. III *De Fide ad Gratian*, cap. n «Non moritur,ait,Gabriel, non moritur Raphael non moritur Uriel.» Et Andreas Cesar, in *Ipoc. xxii*, Albertus Magnus, Bonaventura, Prado, Sixtus Senensis et alii, quos citat Alcazar *Apec.* i, 4, notat. 4 in fine. Ut ut est, certum est esse quatuor; esto, qui sint, el quo nomine, sit incertum. Antonius Fernandius, *visione X*111,sect, iv, censet hæc quatuor animalia fuisse ex tcrlio ordine angelorum prima» hierarchies, qui Throni dicuntur, co quod per eos quasi iudices el vindices Deus sua iudicia exerccat, ulhic facit. Scopus enim ejus in hac visione est, comprimere refractarium Sedc- ciain, et consolari obedientem Jechoniam, qui se jussu Dei tradiderat Chaldæis. Hinc habent speciem bovis, quia corda nostra sulcant, inducuntque ad pœnitentiam; etaquil®, quia oculatissimi sunt judiciorui/ Dei inspectores. Verum alii probabilius opinantur hosce quatuor angelos fuisse ex ordine secundo, qui vocatur Cherubim, primo, quia vocantur hic et cap. x, Cherubim : sicut ergo *Isaïæ* \t, per Seraphim proprie accipimus Seraphinos,ila per Cherubim proprie hic videntur Cherubini intelligi. Unde Ecclesia colligens novem angelorum ordines, sicut ex *Isaïæ* vi accipit primum ordinem Seraphim, sic ex hoc loco accepisse videtur secundum Cherubim. *Secundo*, quia Cherubini dicti sunt a sapientia et prudentia, quæ prima est dos rectoris el gubernatoris, qualis hic in toto universo inducitur Deus, cujus admiûisli dicuntur esse Cherubini, qui a Deo hanc sapientiam participant, caque cæteris antecellunt. Vere enim dixit S. Teresa : «Sanctitas sibi, prudentia aliis magis prodest;» ut, si qmeratur rector, eligendus potius sit prudentior,quam sanctior. Unde et S. Antonius « discretionem n dixit « esse aurigam virtutum, n Hac dc re mullorum sententias et gnomas citavi *Exodi* xxv, 22, in fine. Hinc patet Cherubinos non lanium assistere Deo, uti volunt aliqui cum S. Dionysio, sed el foras mitti, uti missus est Seraphim ad Isaiam,cap. vi. *Tertio*, quia similiter legimus Cherubinos exercere Dei iudicium et vindictam in Adamum, ejusque posteros, dum a Deo positi custodes paradisi terre*- Iris» flammeo gladio prohibent no Adam, vel quis posterorum ejus illum ingrediatur, *Genes*, m, 24. Ergo similiter Cherubini hi, qui exercent vindictam Dei in Judæos aliasque gentes, sunt veri Cherubini. Denique Ez*chiel concludens hanc visionem cap. x, vers. 20, diserte ait : « Et intellexi quia Cherubim essent. » Si ergo ex his sil Michael, Cherubino* sit oportet : si non est, non est ex bis.

Sed cur Cherubim habent quatuor facies? Respondeo, quia his significant quatuor insignia et stemmataDomini sui,scilicet Del sedentis in curru,

tumqu a creator est, tum qua redemptor, tum proprie qua vindex et castigator est llebncorum. *Primo*, qua creator est, facies aqililm significat Dei sapientiam; hominis, Dei bonitatem, mansuetudinem, clementiam; leonis, Dei fortitudinem el potentiam; bovis, Dei justitiam,religionem, et cultum illi debitum, ut scilicet bobus, aliisque victimis illa majestas, quasi rerum omnium principium, finis, causa, et summum bonum, colatur et adoretur. Hæc attributa a Deo ipsi Cherubini, id est angeli, in se participant et représentent. Hinc facies nca legunt, tum quia pergunt ad prælium, tum quia insignia Dei quatuor (aciebus omnibus représentent el ostentant. Secus est de Seraphim *Isaïæ* vi. Illi enim cum Deo assistant adorantes, velant facies. Ha S. Dionysius, cap. xv *Cælest. Hierarch.*: « Leonis facies, ait, significat vim illam in angelis principalem, robustam et indomabilem, per quam occultissimo illi ineloquibilis divinitatis arcano pro viribus similes nituntur evadere, operti spiritualibus vestigiis, et expedita illa atque ineffabili celeritate itineris ad divini fulgoris secreta tendentis. Bovis autem imago fortitudinis ac roboris præfert speciem, et qua spiritales sulcos suscipiendis coelestibus fecundisque imbribus scindunt (boves enim cum celeritate fortiter figunt pedem in cursu. Taurus, inquit Horus *hierogl.* 44, integris viribus, fortis ac temperans). Porro effigies aquilæ significat regiam dignitatem, motumque ad superna tendentem, ccleremque volatum, et ad captandum necessarium reparandi viribus cibum, agilitatem atque vigilantiam, el cursum facilitatemque summam : ac proplerea vim illam singularem speculandi atque intuendi libere, directo, in nullam partem inclinando aciem luminum, in radium illum uberrium et lucidissimum deitatis, quem ex se instar solis emittit. »

Quatuor ergo animalium facies, quatuor primariarum Dei virtutum et dolum sunt symbola. Leo enim est symbolum maxim® fortitudinis; vitulus, summæ benefici®; homo, rationie et®quitalis; aquila, allissimie sapienti®. Aquilæ enim, ait Plinius, lib. X, cap. ni, «clarissima est oculorum acies. » Et inferius : « Implumes clubnmun pullos cogunt subinde adversos intueri solem; el quos conniventes animadvertunt, précipitant e nido, velul adulterinos atque degeneres : illos autem quorum facies firma contra steterit, educant. n De leone audi plura. /Egyptii, inquit Horus Apollo in *hierógl.* 17, «animum, sive iram volentes signare, leonem pingunt. Caput enim magnum habet hoc animal, et pupillas quidem ignitas, faciem vero rotundam, et circumquaque radiorum more sparsos pilos instar solis. Quaro et sub solio Bori, id est solis, Icones supponunt, hujus animalis cum Deo similitudinem maximaur demonstrantes.» Addit eosdem per leonem significassi* *iprimo*, robur; *secundo*, vigilantiam et custodiam, qiila leo apertis oculis dormit; *tertie*^ ler-

ribilem no formidandum : Deus autem robustissimus est, vigilantissimo* el providenlissirniis, ac maxime formidandus:ejus ergo hieroglyphicum esi leo. Il® ergo quatuor animalium dotes requiruntur in rege el gobernatore, præsertim universi, qualis est heus. Unde Pierius, hieroglyph. 32 *de capite*, affert antiquissimam picturam divinæ providentiæ, quæ in quatuor angulis hæc nomina habebat inscripta : « Virtus, auctoritas, scientia, felicitas. » *Virtus*, est fortitudo; *aw toritos*, esi justitia; *scientia*, est sapientia; *felicitas*, est beneficentia. « Beatius est enim dare quam accipere. » Has quatuor dotes symbolice significant qualuor angeli; scilicet, Michael justitiam, Gabriel fortitudinem, Raphael beneficentiam, Uriel sapientiam. Hi ergo sunt instar quatuor Cherubim, divin® providentiæ administri, et suæ quisque virtutis ac dotis præsides, inquit Alcazar in *Apocal.* cap. i, vers. 4 et 5, ubi et addit easdem significari per quatuor Prophetas. Isaias enim hebraice idem est quod *Domini salus*, ecce beneficentiam : Jeremias, *celsitudo Domini*, ecce sapientiam : Ezechiel, *fortitudo Dei*, ecce tibi virtus : Daniel, *judicium Dei*, ecce æquitas et justitia. Ita et S. Hieronymus *Prolog, in Joelem*. Porro inter hos quatuor interjicitur Baruch, id est *benedictas*, ut intelligatur benedictus Dei Christus, his qualuor Dei providentiæ spiritibus communiri. Rursum has qualuor dotes significant nomina ab Isaia indita parvulo nobis nascituro, cap. ix, vers. 6. Vocabitur, inquit, nomen ejus « admirabilis, consiliarius, » ecce sapientia; a Deus fortis, » ecce virtus; « pater futuri reculi, princeps pacis, » ecce beneficentia; « sedebit super solium David, » ecce justitia.

Embie- Rursum has significaverunt veteres Romani per
cn gry- duplex emblema. *Primum* erat gryphus, id est
quid? imago superne habens formam aquila*, inferne
leonis cum magnis auribus. Hoc enim significat
sapientiam jungendam fortitudini, sed sapientiam
debere preire, fortitudinem sequi. Magnas habet
aures, tum quia auditus est sensus discipline,
tum quia decet sapientem principem suis consiliariis
attentas prebere aures. Unde finxerunt gryphum
aurum eruere, illudque ab Arimaspis tueri et servare,
ul significarent felicitatis et securitatis reipublicæ
causam esse, conjunctionem sapientii® et virtutis.
Secundum est Minotauri, qui caput habebat humanum,
reliquum corpus bovinum, caudam in spicas desinentem,
de quo Ovidius :

Scmibovcmque virum, scmivinnnque bovem.

Hoc significabant reipublicam crescere, augeri et ditescere /equitatis (cujus symbolum est homo) et benefici® (cujus symbolum est bos : dat enim lac, carnes, corium, et arai segetes) conjunctione, hoc est, mutuis inter se civium tum justitia*, tum charilatis ofilciis. Ilene enim in spicas, id est in fertilitatem, et rerum copiam, desinere. Ulrumque hoc symbolum ex Petro Pighio depingit Alcazar, pag. 373.

Adde : Il® form®, ait Scholiastes, significant universam naturam, cui imperat Deus, et Dei providentia per angelos, qui omnibus eminent, oiu-niaque moderantur. Unde eorum insignia >ibi assumunt. Per aquilam ergo significatur Deum per angelos imperare omnibus avibus, inter quas eminet aquila; per leonem omnibus feris, inter quas eminet leo; per bovem omnibus jumentis, inter quæ eminet bos; per hominem omnibus rationabilibus. Sic et Polychronius el Apollinaris. Simul movent rotas, id est orbis enfiestes, cum subjectis, id est cum acre et igni, et centro, *d est globo terræ et aquæ.

Secundo, qua Deus redemptor est Israelis, hæ qualuor facies Cherubim sunt hieroglyphicum belli, vindicta» et triumphi illius de Ægyptiis, ut aotq<u. dixi *Quast.* l. Quibus adde viiulum posse significare Apin, id est viiulum vel bovem, deum Ægyptiorum, ipsosque Ægyptios. Hi enim in triumpho ar-unsT circumstant etpreeunt, quasi victi, currum Dei triumphalem. Unde a sinistris esse dicuntur. Hinc et vitulus hic ungulam habet, ut significetur prostratus et calcatus Apis a Deo.

Consequenter hæ quatuor facies symbola sunt et stemmata regni et Synagogæ, quam post hanc victoriam in Sina instituit Deus, id est populi Israelitici, sive castrorum egredientium ex Ægypto : quæ, ul dixi, *opinione* VI, *Quast.* I, quatuor habebant acies insignitas vexillis horum qualuor animalium; scilicet acies Juda insignita erat leone, acies Ruben homine, acies Ephraim bove, acies Dan aquila. Aquila significabat prophetiam, homo doctores, leo regnum, vitulus sacerdotium Synagogæ a Deo datum. Ita Theodoretus.

Tertio, proprie et genuine hic, qua bellator et vindex est Deus, atque exvisor Hierosolymæ, habet quatuor facies, id est doles el virtutes, quas in excidio ostendit et exhibuit, scilicet, *primo*, leoninam fortitudinem; *secundo*, humanam justitiam; *tertio*, bovinam æquitalem et beneficentiam; quia Hebreos ita punivit ad eorum salutem, ut ipsi hoc flagello ad cor et Deum, ac consequenter ad pristinam reipublic® gloriam redirent, uti et factum est : undo el deinceps nunquam publice coluerunt idola. Hinc et Cherubim desinebant in bovis ungulam, ul significarent clades has et excidia Judæorum in clementiam el beneficentiam Dei erga cos desitura. Sic enim Dei ira et castigatio hominibus emendatis in clementiam et misericordiam desinere solet. Vide dicta *Isaia* x x x ii, 20. Rursum, sicut ungula bovis calcit segetes, sed calcando triturat, et grana pura excutit : ita Deus per Chaldæos calcavit Judæos, sed calcando iri* turavi!, el puros quasi triticum effecit. Hoc est, quod Deus Judæos compellans ait : « Tritura mea, et filii are® me®, » *Isaia* xxi, 10. Vide ibi dicta. Denique planta vituli fortis, et divisa, significat fortitudinem /equæ ac discretionem Dei in puniendis his qui merentur, el liberandis illis qui suu innocentes. *Quarto*, desuper faciem aquilinam.

«M COMMENTAPIA IN EZI ‘II t.uJI ri/H'.IETAU, cap.

id est altissimam ostendit sapientiam, el concilium, quam per Christum, Christique redemptionem exhibuit, in qua Judæorum excæcatio et p- r- dilio, fuit gentium salus, lux et plenitudo. Ita Alcazar loco citato.

Àllwnri- Allegorico, licet alii id velint esse litterale, stein- ma,a hæc sunl M* hominis , id est Christi : imo q III,r Hector Pintus ad litteram per quatuor animalia .icninwu Christum accipit, cujus ductum et motum sequi- c.ruU. tur rota> ;J cfi| |cc|egja et Christiani. Verum *Apo- cal.* v, 8 el 14, quatuor hæc animalia adorant Ag- num, id est Christum : non ergo sunt ipsa Chris- tus, sed Christus potius est filius hominis sedens in solio, cujus hæc animalia gestant insignia. Christus enim ostendit quaternas facies : aquike, quia est Verbum Patris; hominis, quia csl verus homo; Iconis, quia est rex; vituli, quia est sacri- ficium et sacerdos, idque in calco, id est in line vit®. Rursum, planta et ungula vituli divisa et fissa, notat pedes Christi crucifixos. Clavis enim per eos in crucem adactis, quasi divis e et fissæ sunt plantee Christi, uti ungula vituli quasi adacto clavo secta et fissa videtur. Porro quodque ho- rum quatuor animalium habet basco quatuor fa- cies; quia hic homo (puta Christus) et rex est, et sacerdos, et Deus : vicissim hic rex (puta Christus) et homo est,et sacerdos, et Deus. Rursum hic sa- cerdos (puta Chridus) et Deus est, et homo, et rex. Denique hic Deus (puta Christus) et homo est, et rex, et sacerdos, ideoque in fine cap., puta cap. u, I, dicitur : « Hæc visio similitudinis glo- ri® Domini, » Hinc et quodque habet quatuor pennas, sive alas, tum ut celeritas redemptionis Christi signifiectui , tum ut notetur ejus in amore Dei noslriqneet virtutibus omnibus soliditas: quod enim quadrum est, solidum est. Sive ergo Chris- tum spectes ut hominem, sive ut regem, sive ut sacerdotem, sive ut Deum, alis, id est amore et virtutibus, quaquunver um plenum cernes. Insu- per ungula vituli vel bovis, quia fortis, notat Christi fortitudinem in tolerandis laboribus el do- loribus : eadem quia divisa, notat Christi discre- tionem et prudentiam. Cherubim, scintillantes instar teris candentis, notant fulgorem el sonitum Evangelii! : æs cnitn est sonorum. Hinc et serpens orneus m deserto fuit typus Christi crucifixi. Quod non revertebuntur, ncc respiciebant retro, notat constantiam Christi in opere redemptionis nostra:.

Cherub ergo repraesentat multiformem sapien- tiam Christi. Quadriforinis est, quia humana fa- cies significat Christi incarnationem; vitulina, mortem; leonina, fortitudinem, quam ostendit in re-uirrectione; aquilina, ascensionem in coe- lum , indeque missionem Spiritus Sancti, quasi aquila- advolantis in Ecclesiam, ait Iten eus, lib. III, cap. xi. Unde ultima el superna animalium facies est aqi il r Quocirca S. Ambrosius , lib. III Dt Salomone, cap u, citans illud Proverfc. xxx, 18 : «Tria sunt ditlleiliu mihi, etc. Viam aquilæ in

cælo, » i. e., inquit, «Christi advenientis ad terram, ac redeuntis ad cælos vestigia comprehendi uon possunt. » Has quatuor Christi facies describit Apo- stolus, *Philipp*, u, (i, et *llebr.* i, 3, ut ibi dixi, et Isaías cap. IX, 6. Ita Huperlus et Ironæus, qui ad- dii Christum, ut regem , apparuisse patriarchio; ut pontificem, Mosi et Hebraeis; ut hominem, Ju- dæis cum viveret ; ut Deum, Apostolis in Pente- coste.

Aspectus quasi carbonum ardentium significat charitatem ardentem Christi, qua se pro nobis in mortem dedit; quæ tanta fuit, ut optaret eadem pati usque ad diem judicii, imo pro singulis ho- minibus toties iterata passione quot sunt homines, si Deo id volitimi et placitum esset. Tantus enim erat Christi erga Patraro amor, tantus et erga ho- mines, quos adeo a Patre amari videbat, ut omnis passio hoc amore absorberetur, perinde ac gutta aqua: injecta in ingentem roguin statini ab eo sor- betur. Hac de causa avebat et ardebat crucem et mortem : « Desiderio desideravi, inquit, mandu- care hoc pascha, » etc. El : « Baptismo habeo bap- tizari ; et quomodo coarctor usquedum perficia- tur?» Hanc crucis sitim afflavit S. Laurentio, qui tyranno minanti ignes el equuleos respondit, hasce epulas se esurire ; nec esso quem famelicum aut sitibundum, qui escas et potus ita esuriat et sitiât, ac ipse esuriret et sitiret tormenta omnia, ut amorem amorî, puta Christo Domino, rependeret. Fuit ergo Christus portentum infamine, porten- tum nuditatis, portentum dolorum; fuit et por- tentum humilitatis, patienti®, etc., sed maxime charitatis. Quod enim majus portentum, quam Deus in cruce ex amore hominum ? a Cernis ut in toto corpore » scriptus, imo « sculptus amor,» tot litteris, quot vulneribus. Atque hæc crucis Christi fuit causa. Volebat enim Deus divinum et immensum suum amorem hominibus patefacere et communicare : hoc non potuit magis melius- que facere, quam dando pro nobis Unigenitum suum in crucem et mortem. Hic enim fuit trans- cendens, exstaticus, immensus, Deo dignus amor. Quocirca sicut de Chombim dicitur : « Ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur; » ita de Chri- sto ail Lucas, cap. iv, l : « Jesus autem plenus Spiritu Sancto regressus est a Jordane : et ageba- tur a Spiritu in desertum, » ut jejunaret a diebus quadraginta, <l lentabatur a diabolo. » Pari modo a l prædicandum, ad orandum, ad offerendum se passioni el cruci, atque singulas suas actiones, agebatur Christus impulsu Spiritus Sancii, et Verbi in se inhabitantis. Manusqualornæ significant tum fortitudinem, tum operationem continuam Chri- sti. Amor enim et virtutes in mente sunt torpid® el inanes, nisi in opera se excrant. Manus hæ erant sub alis, iisque velabantur : quia operatio- nes Christi divinæ, quas S. Dionysius vocat thean- dricas, q. <l. Deivirile*, sivo Dei hominis, puta Verbi incarnati, legebantur carnis assuinplæ et passious infirmitate; ut doceret fideles suos, pori

modo doua Dei non ostentare, «ed per humilitatem el silentium ea tegere el abscondere. Penna extentæ desuper significant Christi et Sanctorum ejus intentionem sursum ferri; cœlum, et Deum unum spectaro in omnibus actibus, non terram et homines.

Poiro « animnlia ibant et revertebantur in similitudinem fulguris coruscantis : » fulgnrlignificai celeritatem el splendorem miraculorum Christi. Hinc pridie Palmarum Hierosolymam ingredieris vectus asello, acclamationes accepit a Cherubinis, id est infantibus et parvulis innocentia» angelicae : « Hosanna filio David. Hosanna in excelsis; p quasi Deus, et filius David, homoque et rex ipsorum, ac simul quasi victima, puta Agnus paschalis, urbem ingreditur, exsultans, eminens, et triumphans quasi aquila; quia fortis ut leo, resolutus erat et certus, quod per mortem et crucem vinceret peccatum. mortem et diabolum; ideoque ante duellum triumphat, quia certus de victoria. Quare S. Hieronymus, vel quisquis est auctor Præfationis in S. *Marcum*, hæc quatuor stemmata S. Marco adaptat : « Qui, ait, fremit ut leo, volat ut aquila, discit ut homo, immolat ut sacerdos : qui irrigat ut flumen, floresc t ut ager, fervet ut vinum. Christbs enim de quo loquitur, homo est nascendo, vitulus moriendo, leo surgendo, aquila est ascendendo. Quatuor insuper sunt qualitates, de quibus S. Evangelia contexuntur : Præcepta, mandata, testimonia, exempla. In præceptis justitia, in mandatis charitas, in testimoniis fides, in exemplis perfectio consistit, » etc.

Hinc *secundo*, S. Ir< narus el post eum S. Athanasius, Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, Gregorius et communiter Patres et Doctores, quos citant Viegas, Alcazar, Pererius et Ribera, .tjxjc. iv, recte accommodant quatuor Cherubim quatuor Evargelistis, qui sunt præcônes triumphî Redemptoris : quatuor facies, sunt quatuor trophea et excellentia? Christi, quas suis Evangeliiis exprimunt. S. Joannes est aquila, quia canit deitatem Christi; S. Mitthæus est homo, quia humanitatis opera describit; S. Lucas est bos, quia incipit a sacerdotio Zachariæ; S. Marcus estico, quia incipit a rugitu S. Joannis Baptista?. Quorirca Venetipii possident corpus S. Marci, et in ejus honorem magnificum templum ædificarunt, cumque mira veneratione colunt, adeo ut Vendite videatur esse civitas S. Marci, pro insigni habent leonem Ç. Marci cum hoc épigraphe : « Pax tibi, Marce Evangelista meus. » Quæ verba S. Marco pergenti ad martyrium apparens dixit Christus. Ha? facies omnes sunt in uno, et in quolibet Cherubino, quia omnes hæc quatuor de Christo annuntiant; sed facies, id est initium, cos distinguit.

Duabus alis, id est fide et scientia divina, in colum volant; duabus tegunt femora, id est humanam scientiam abscondunt, imo eam cæcarn reddunt. Ha S. Hieronymus. Strident alis, quia «in omnem terram exivit sonus eorum. » Scin-

tillze ex illis emicabant, quia fplendor Evangelii! cos quaquaversum sequebatur. Manus hominis habebant sub alis, quia non solum verbis, sed et factis homines ad salutem adjuvabant. Non revertebantur, ¶l est non retractabant qua» dixerant, quia omnia orant vera et certa. In medio eormn erat ignis, quia Spiritu Sancto regebantur et inflammabantur. Ita 8. Hieronymus. Hic tamen sensus non est primarius; imo, ut recte notat Prado, mysticus est, non litteralis, ut satis indicat ipse Iren cus primus ejus auctor. Nam certum est apud omnes, Cherubim, uti et Seraphim, esse angelos, non homines evangelistas.

Tropologice, ha» qualuor facies sunt quatuor stc mda Ecclesia?. Illi enim quasi regno suo Christus rex sua stemmata communicavit, quæ quîtUór membra Ecclesiæ constituunt. Aquila enim significat Prophetasf Apostolos, Evangelisti*; ; homo Rectores, Pastores, Episcopos; vitulu>, victimas, scilicet martyres: leo, principe? Ecclesia? defensores, uli fuit Constantinus, Carolus, Ludovicus. Hi Cherubini agunt Dei currum et rotas. Rota est prædicatio Evangelii!, et circulatio per totum orbem, cui spiritus Dei insinuabat se, ut corda hominum converteret.

Rursum, Cherubim sunt Prelati, ait Bernardos Iract. *De Modo bene viventi ad sororem*, serra. 18 et sacerdotes, maxime ptæcones. Hi debent esse pleni cadesti scientia, tsseque homines, id est humani; et leones, id est pro justitia et disciplina fortes; et vituli, id est mortificati, ac strenui pro bono communi; et aquila», id est contemplativi, ac ora ioni dediti. Habent ungulam bovis, quia laboriosi sunt in arando et excolendo agro Dominico, pula in predicando, docendo, exh »rtando. Unde iis ait Isaías cap. xxxii, vers. ult. : ««Beali, qui seminalis super omnes aquas, immittentes pedem bovis el asini. » Rursum S. Gregorius, *hom.* 3 : « In sanctis, ait, praedicatoribus planta pedis est vituli, scilicet m iture incedens, el fortis et divisa; quia unusquisque praedicator et venerationem habet in maturitate, et fortitudinem in opere, et divisionem ungule in discretionem. Non enim pr.vdicalio ejus accipitur, si levis in moribus esse videatur. Et nulla erit maturitatis ostensio, si contra adversa omnia non adfuerit operis fortitudo. Virtutis autem meritum ipsa fortitudo operis amittit, sl discretio iu intellectu non fuerit. » Jam abr, manus, pedes, elc. Cherubinorum, quæ de Christo allegoricc explicui, simili sensu tropologice hisce Christi asseclis applicanda et adapta <unt.

Ita Alcazar, in *Apocal.* nr, pag. 370, per illa quatuor animalia S. Joannis similia hisce Ezechielis ad litteram inlelligit viro? Apostólicos; unde concludens ait : a Hæo ergo clausula est : Jesu Christi spiritum, qui Ico, vitulus, homo et aquila per excellentiam est, praecipuum atque unicum auctorem esso, qui viros Apostólicos leonino robore, vitulina beneficentia, æquilale humana, aquilina

pprpicacifate penitus adimplet. » Ita ipse ad litteram, ego tropologice.

Tales similiter debent esse Christiani, qui Christum perfecte sequi, ei asiare, ejusque curram et Ecclesiam provehere satagunt. Ita S. Gregorius. Hinc aliqui apud S. Hieronymum per haec qualuor animalia accipiunt quatuor virtutes cardinales. Aquila, inquiunt, est prudentia, leo fortitudo, vitulus temperantia, homo justitia. Sic et S. Gregorius hic, et S. Ambrosius, lib. III *Dc Virginibus*, sub finem; qui tamen per hominem accipit prudentiam, per aquilam justitiam.

Ha faciem, æque ac nomen leonis habebat S. Pantaloony martyr, qui juvenis Nicomedi sub Maximiano Imperatore, anno Christi 311, fortissime equuleos, candentes laminas, ungulas, leones et tigrides, quasi aquila conversans cum Christo, cumque invocans, imo presentera cernens superavit. Quocirca in tormentis Christum alloquens dicebat : a Cum tu mecum sis, Domine, quid possim timere? » Habuit et faciem bovis, quia multos et verbo, et magis exemplo suæ pietatis et constanti ad fidem convertit. Quapropter, cum caput carnificibus amputandum porri-geret, cisque veniam et misericordiam a Deo precaretur, audivit e cœlo vocem : « Deinceps non vocaberis Panlaleon, sed Panteleemon, n id est omnino misericors; » quia per te multi misericordiam consequuntur apud Deum, n Ita habet ejus Vita, 27 jnl. Hoc clamnum miraculo publico testatur Deus. Nam duæ ampullæ sanguinis ejus concreti, quarum una asservatur Rom in templo Congregationis Oratorii, ex qua prodiit Cardinalis Baronius; altera Ravelli in regno Neapolitano, recurrente die martyrii illius, resolvi et liquefieri solent, uti hic Romæ quotannis fieri conspiciamus.

Vidi nonnullos apposite quatuor personas agere, hominis, bovis, angeli, leonis. Si humane cum illis ageres, nihil illis humanius; si solide et cordate, nihil illis cordatius (eburnei videbantur); si pie de rebus divinis loquereris, respondebant ut angeli; sin illos pungeres, et bilem acueres, rugiebant ut leones. Aliquos etiam rixari et furere vidisses ut demones ac subito ex angelis ac Cherubinis, quasi in demones se transformantes, ut non nisi diabolos, imo centum millia diabolorum parli adversa* imprecarentur.

Itaque Religiosus, imo quilibet Christianus, quadrifcialis sit, scilicet habeat faciem aquilæ in templo, faciem hominis in domo, bovis in cella et officina, leonis in foro et castris, puta in orando sil aquila, in conversando homo, in laborando bos, in dimicando leo, ut tentationes, et adversa ardua quæque generose aggrediatur et superet lanquam leo. Ili quaquaversum erit angelus, quaquaversum Cherub.

Symbolice, Lyranus has quatuor facies et hæc quatuor animalia quatuor patriarchahbus Ecclesiis adaptat, scilicet leonem Hierosolymitanam*, bo-

vem Antiochena*, hominem Alexandrinum, aquilam Constantinopolitanam. Hi sunt Cherubim Christi, ejusque vicarii Summi Pontificis; cui proinde qualuor horum Patriarcharum stemmata præferuntur. Hierosolymitana enim apto comparatur leoni, ob fortitudinem et constantiam Apostolorum, qui primitus eam erexerunt et in ea vixerunt. Antiochena vitulo, quia subdidit colla Apostolis, *Ador.* XV et seq. Alexandrina homini, ob viros doctissimos, quos habuit Episcopos, aut doctores : quales fuerunt Pantenus, Iloradas, Orígenes, Clemens, Athanasius, Cyrillus, Dionysius et alii. Constantinopolitana aquilæ; quia in ea floruerunt viri magnæ contemplationis, uti S. Chrysostomus, Nazianzenus et alii.

Denique alii hos quatuor Cherubim adaptant Et quatuor Ecclesiæ doctoribus, scilicet hominem morir* esse, facilem Gregorium; leonem, fortem Ambrosium; bovem, laboriosum et solidum S. Hieronymum; aquilam, sublimem Augustinum. Ita S. Hieronymus se bovem vocat, scribens ad S. Augustinum : « Bos lassus, inquit, fortius pedem figit. »

Anagogice, hæc quatuor sunt stemmata Ecclesiæ triumphantis, et regni cœlestis, ubi Deus proprie regnat in solio gloriæ. Aquila significat visionem Dei; homo, mutuum Sanctorum amorem et concordiam; leo, eorum potentiam et immortalitatem; vitulus, oblationem Deique adorationem; arula, Dei laudem, gratiarum actionem, et jugem glorificationem cantantium : a Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth, n Vide in hac multiplici sensuum varietate fecunditatem sacre Scripture et Theologi symbolic.

Qujkritür quarto, — quid significant rolæ habontes quatuor facies, æque ut Cherubim vers 15? QuUiig» Respondeo : Sicut currus significat Dei majestatem, providentiam, regnum, gloriam : ita rotæ significant Dei aeternitatem, celeritatem, efficacitatem in operando; item ejusdem immensitatem. Unde Empedocles : « Deus, ait, est circulus, cujus centrum est ubique, et circumferentia nusquam. » Hinc rolæ pñen sunt oculis; quia Dei providentia et imperium est oculatissimum; quia Deustotus csl oculus, uti eum pingebant Ægyptii. Denique role significant jugem actionem Dei, angelorum et hominum divinorum. Hinc Ægyptii laboris perpetui hieroglyphicum pinxere cœlum, appicto corde, cui focus ardens subiciebatur, teste Plularchoin *Iside et Osirc.* Quo significabant viros magnos etcælestes, jugibus gravibusque curis semper agitari, atque instar cordis aut cœli semper moveri, et, quod de Vespasiano scribit Suetonius, stantes mori. Quocirca Pacatus in *Panegyrico Theodosii* : « Gaudet, inquit, divina perpetuo motu, eljugi agitatione se vegetat æternilas, et quidquid homines vocamus laborem, vestra natura est; ut indefessa vertigo cœlum rotat, ut maria æstibus inquieta sunt, et stare sol nescit : ita tu, Imperator, continuatis negotiis, el

In so quodam orbo redeuntibus, semper exercitus es. » Similes sunt rotæ. Hoc enim earum est ænigraa :

Quatuor æquales currunt ex arte sorwes,
Sic quasi cerUntcs, cum sit labor omnibus unus,
Et prope sunt panier, nec se couUngere possunt.

Hinc Ægyptii, ait Clemens Alexandrinus, lib. V *Strom.*, rotas in templis ponebant vel pingebant, duas ob causas : prior, ut Hei naturam adumbrarent. Ex eorum enim placitis Democritus, Deum depingens, appellai : « Mentem in igne orbiculari. » Et Parmenides eumdem definit : « Coronam, continentem ardore lucis orbem, qui cingit cælum. » Et Iamblichus, lib. *De Myd.*, notat Ægyptios Deum pingere solitos sedentem in loto al bore aquatica, cujus folia et poma rotunda sunt, ut significaretur circularis actio mentis in se undique remeans. Hinc et Pylhagoræ dogma : Deum adorans, in orbem te gyra, uti gyratur cælum, quod proinde Stoici « rotundum et volubilem Deum » nuncupant. Quocirca Hebræi aliqui volunt *ophannim*, id est *rotas*, esse nomen angelorum, sicut Seraphim et Cherubim; atque quia hic proximi sunt Cherubinis, vehuntque thronum Dei, itaque sunt quasi thronus Dei : hinc esse Thronos; vel, ul Prado, esse ex secunda Njerorchia, scilicet Principatus. Vide dicenda <çap. x, 13.

Verum, quia, ut dixi, Cherubim significant angelos, currus vero mundum; hinc rolæ sunt orbes cælestes : qualuor in curru sunt omnes. In eis est constellatio bovis, aquilæ, leonis, hominis.

Secundo, sicut currus hic est triumphalis Dei : ita rolæ significant celeritatem et victricem, quæ quasi pernici rotatione Pharaouem et hostes protriverit. Consequenter sicut Synagoga est currus Dei : ita rolæ sunt Muses, Aaron aliique duces et doctores Hebræorum.

Altri- Allegorico, sicut currus Christi est Ecclesia :
ce» ruta ita rolæ sunt Apostoli, ut dixi. Sicut ergo Syna-
ioni A- goga, ejusque duces participarunt qualuor stem-
postoli. mata et insignia redemptoris sui : ila Ecclesia et Apostoli participant stemmata sui redemptoris et sponsi Christi.

Idem ergo allegorico significant qualuor facies rotirum, quod tropologice quatuor facies Cherubim. Deus enim sua stemmata communicat Cherubinis, id est angelis, et per eos curru et rotis, id est Ecclesia? et hominibus; atque angeli quasi duces hominum in se ostendunt quales debeant esse homines, maxime apostoli et prelati.

Hola in medio rolæ esi eorum concordia, subordinano et hiérarchie ecclesiastica, qua instar cæleslis hiérarchiæ ahi suo ordine præsent, alii subsunt, Olii mandant, alii exsequuntur. Aliter Gregorius, *horn.* 6, et S. Hieronymus: Rota, aiunt, in medio rolæ, est le lamentum Novum adumbratum, et quasi inclusum et involutum in Veteri.

« Quod enim Vetas promisit, hoc Novum exhibait. Prophetia ergo Testamenti Novi Testamentum Vetus est, et expositio Testamenti Veleris Testamentum Novum est » Et S. Ambrosius, lib. *De Spiritu Sancto*, cap. xxn : « Rota, ait, est intra rotam, co quod Judæa intra Ecclesiam sit, lex intra gratiam. » Rursum, rota in medio rolæ, ait S. Hieronymus, est Evangelio™ in consonantia et cohærentia (Marcus enim in Matthæo, Matthæus in Luca, etc., includitur), ac mysteriorum fidei connectio.

Ad litteram ergo, *pruna* facies in rotis est aquilæ, quæ a nobis in cælum, quasi ad Deum altissime evolat. Hæc significat Synagogam Hebræorum esse Dei peculium, ut sit Dei populus, et Deus sit eorum Deus : sicque ipsa quasi divinitatem participai, *Deut.* iv, 8. Allegorica, id verius est in Ecclesia et Christianis, li Petr. i, 4. Rine Deus Hebreis daturus legem, *Exodi* xix, 4, ait : a Vos ipsi vidistis, quæ fecerim Ægyptiis, quomodo portaverim vos super alas aquilarum, et assumpserim mihi. »

Secunda facies, hominis ingenui significat legisationem et liberationem, lura corporalem a servitute Ægyptiorum, *Deuter.* iv, 8, qualis fuit Judæorum; tum allegorica, spiritualem a peccato et timore servili, qualis est christianorum.

Tertia vituli, significat sacerdotium carnale Judæorum; allegorica, spirituale Christianorum, quo vilia mortificamus Deo, ul jugulet in se quisque quod animale est; ut vivat, quod spirituale est.

Quarta leonis, significat regnum temporale Judæorum, et allegorica spirituale Christianorum, quod est, ut animo munifico, spontaneo, regio vincamus omne malum, etiam inimicos. Hoc regnum per vitulum, hoc est mortificationem concupiscentiæ, comparatur. Idem ergo rex et sacerdos sit oportet, sicut Maehabæi principes erant et sacerdotes. Sic et Ecclesia, id est Pontifex, qui est caput Ecclesia?, sacerdos est; ex qua potestate sacerdotali in regiam dignitatem emanat auctoritas, ul princeps sit, et regibus imperare possit, cum Ecclesiae bonum hoc exigit.

Nota : Ad motum Cherubim, id est angelorum presidum, moventur rotæ et currus, id est Ecclesiæ precones et fideles ; imo cæli et lotus orbis.

Tropologice, *primo*, significant hæ rolæ omnia Tropoî> regna, omnesque creaturas a Deo rotari, volvi et gubernari, juxta illud *Eccle.* i, 4 : <Generatio preterit, et generatio advenit. Oritur sol, et occidit, » etc. Ita S. Hieronymus. Rotæ, ait Plutarchus in *Numa*, significant in rebus humanis nihil >eo. esse stabile, sed volubiles et irremeabiles esse temporum lapsus, ut desidera esse non liceat, sed velis nolis ad alterara vitara curras oportet, juxta illud Persii, *satyr.* 5 :

Vertentem sese frustra secUbcre canthum,
Cum roU pudtenur currus, ei iu axe ftecuudfe

Et Anacreon :

Rota velut curulis,
Properat volucris ætai.

Ita Soldanus vir sapiens, captus a rego Francorum, cum e carcere rotæ conversionem diu fixe contemplatus esset, ex mœrore longo solutus in risum, rege causam sciscitanto, respondet : a Hanc ego incerta* inconstantisque hominum felicitatis imaginem sentiens risi, cum quod mihi in mentem veniret, quam instabili nos de re superbiremus; tum simul hoc fieri posse judicans, ut, quomodo ex summo factus sum imus, ita ex humili rursum loco ad prius attollar fastigium. » Ita refert Cedrenus in *Compend.* pag. 475. Ita Heliogabalus *Ixionios amicos* per ludibrium ad rotam aquarum alligatos, sub aquas mittebat, rursusque in summum revolvebat, ait Lampridius : quo ludo *Siepe* ludunt aulici, in hoc aularum et rerum humanarum testa. Hæc docte annotavit P. Nicolaus Causinus, *Elect, symbol.* pag. 109.

Secundo, nos quasi rotas esse in manu Dei : itaque nos debere sinere ab eo regi et rotari. Huc spectat veterum proverbium : « Adorato circumactus : » quo monebant adorantem adorare Deum circumactu corporis, et gyrando illud in orbem : nimirum ad imitationem cœli perpetua vertigine circumacti, praesertim quia prisci crediderunt cœlum esse Deum. Addit Plutarchus corporis vertigine significari rotas /Egyptias (symbolicas) quibus illi significabant, nihil in rebus humanis esse stabile aut perpetuum, sed utcumque visum fuerit Deo vitam nostram vertere ac volvere, æquum esse ut boni consulamus. Audi S. Bernardum, lib. *De Natura amoris*, cap. vin : « Rotæ, ait, in quibus est spiritus vite, semper eunt in voluntatem Domini perficiendam, nec revertuntur ad faciendam suam. Si jubentur præesse, praesunt in sollicitudine; si jubentur subesse, in humilitate; si aliquibus coesse, in charitate. Si predati sunt, sunt sicut patres ad filios; si subjecti, ut filii ad patres suos; si conviventes, omnium servos se faciunt. »

Terito, debere nos in omnibus ejus impulsu et spiritus impetum sequi; tunc enim a via salutis, qua ipse nos dirigit, aberrare non possumus; si enim resistamus, et alio flectamus iter, a via salutis et a salute aberrabimus.

Hoc ergo secretum est cuique prudenti notandum et practicandum. Vis certam facere salutem tuam, vis assecurare tuam electionem et praedestinationem? Sequere Deum, sine te regi a Deo; « talum illum, officium illud, actionem illam, passionero illam amplectere, ad quam te vocat et impellit Deus; esto sit humilis, molesta, difficilis : Deus enim qui te eo vocat, dabit vires et modos, omnia difficilia, omniaque pericula superandi, et recta te diriget ad salutem. Dic ergo cum Psalte : * Dominus regit me, et nihil mihi decii; > et : < Vias tuas demonstra mihi, et se-

mitas tuas edoce me ; » et cum S. Paulo : a Domine, quid me vis facere? Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum; » et cum Samuele : a Loquere, Domine, quia audit servus tuus. » Scimus Samsonem heroica fortitudinis opera, supra humanas vires irruente in se spiritu Domini, perpetrasse, cum leonem occidit, eum tria milia Philistinorum mandibula asini cecidit, cum portas Gazæ humeris in montem sustulit, cum concutiens columnas domus, eam evertit, principesque Philistinorum ejus ruina una secum obruit : verum, cum non spiritum Dei, sed Dalila suam secutus est, effeminatus et invalidus effertus, hostibus prædæ et ludibrio fuit. Idem prorsus nobis evenit. Oremus ergo Deum assidue, ut impetu hoc spiritus sui nos assidue et continue agat, imo quasi cogat ad omne bonum, praesertim arduum et sublime; utque rectis itineribus, quæ peccati non habeant scandalum, nos impellat et ducat ad cœlum et salutem. Rotæ hæplene sunt oculis; quia in corpore hoc cæco, tot miseriis, illecebris et tentationibus obnoxio, multa vigilantia et circumspectione uti debemus. Hoc est quod Trismegistus in VII *Pimandri* scripsit : « Oportet, inquit, vestem quam circumfers exuere, indumentum inscili®, pravitatis fundamentum, corruptionis vinculum, velamen opacum, vivam mortem, sensitivum cadaver, sepulcrum vertibile, domesticum furem, qui dum blanditur odii, dum odit invidet. » Sic finxerunt vicies Janum priscum Itali® regem, geminam faciem prout tulisse, atque oculis ante et retro, preterita et futura considerasse. Denique juxta Minervam draconem, qui est acutissimi visus, pinxerunt, ut significarent summa opus esse vigilia et sollicitudine, ne sapientiam, quam Minerva significat, amittamus. Hinc et S. Joannes, *Apocal.* iy, hæc quatuor animalia vidit plena oculis, ante et retro, et paulo posi asserit intus esse oculata. Non enim exteriora solum, sed interiora etiam virtutis et salutis suæ amanti, perspicienda et exploranda sunt. Quare recte S. Gregorius Nazianzenus Christianum comparat funambulo. Sicut enim hic omnia circumspicit, ne ex fune labatur, et collidatur : ita et Christianus faciat oportet. Quocirca S. Gregorius Magnus hic *hom.* 7 : « Circumspecta, ait, est vita Sanctorum, ne sic sit libera, ut superba sit; ne sic sit humilis, ut formidolosa; ne sic sit parca, ut tenax sit; ne sic sit misericors, ut effusa sit. »

« Rota in medio rotæ, inquit S. Ambrosius lib. Ili *De Virgin.*, est voluti vita intra vitam, quod sanctus sibi vita non dissonat; sed qualis fuerit superioris ætatis, talis sit et sequentis; vel quod in hac vita corporis, vitæ volvatur usus æternæ. »

Anagoge, sicut hic currus Dei triumphalis representat Ecclesiam Beatorum triumphantem in cœlis : ita role significant ejusdem æternitatem; in rota enim non est principium, nec medium, nec finis : ita nec est in æternitate. Æternitas ergo

est rota et circulus, cujus centrum est semper, c i) umicidili i nunquam : quia nunquam finitur; unde Jurationis nullum habet limitem vel terminum. Quocirca pingitur mternitas quasi circulus, au! (piasi Mjrpens orbxularis, qui caudam ore complectitur : ubi enim una pars temporis in æternitate desinit, ibi alia incipit; itaque semper ;tur iu orbem , esigue in ca jugis, et fine carco ac perpetua circulatio. Notat ergo rota perpetuos fore triumphos,eterna fore gaudia, eternas coronas Beatorum. « Lux enim perpetua lucebit sanctis tnis, Domine, et æ t k r x i t a s l mporum. p Ab a tor- nitale enim increata Dei, manat æternitas creata Angelorum, et internila* temporum iu Beatu. Ita enim competit æternilali eteleinare, sicut perfectioni perficere, sapienti® sapere,

q yiv. Quaiutur qvwto, — quid significant solium, ihm flr- firmamentum, arca, cl aruia sive caminus? Res- msrn- pondeo : Solium, *primo*, significat divinam ma- tu“«aJestalom et celsitudinem ; *secundo*, regiam ejus etail? dignitatem; *tertio*, perennità! m et eternam ejus n«- quietem, quam nulla perturbatio inquietare po- lest; *quarto*, judicariam potestatem. Deus ergo tnmo' hic sedet in solio, quasi iudex et vindex Hebræo- rum, ut eos pro meritis puniat. In Scriptura enim, cl apud omnes gentes, thronus sive solium est symbolum iudicii, ac sedis iudicis. Inde *Psalms*. IX, vers. dicitur ; a Sedisti super thronum, qui iudicas justitiam ; w ubi S. Basilius ; «Thronus, ait, Dei ex justitia constat. » *Quinto*, gloriam triumphantis. Veteres Rabbinii, el ex iis Galati- nus, lib.VH, cap. xix, symbolice per solium hoc Dei accipiunt B. Virginem, in qua sedit et conceptus est Messias Deus. Hinc est ex sapphiro; quia sicut sapphirus licet ex elemento terrestri, opaco et obscuro originem habeat, a sui lamen principio diaphanus est et clarus : ita immacu- lata mater Messi®, etsi a parentibus peccato ob- noxiis prodierit, a sui tamen initio clarissima, et absque originalis peccati macula fuit.

Scabellum solii crystallinum, id est firmamen- tum extantum super capita animalium, significat cælum empyrcum, in quo videtur cl regnat Deus. Porro quadriga hæc Dei speciem habet arcæ fæ- deris quadratic, uli dixi superius.

Arca foederis legem continet, et pactum Dei, cum Hobræis iu Sina initum , et cum eluistianis m Sion sancitum, ac sanguine Christi confirma- tum. Lex illa, et propter legem arca legem continens, dicta est gloria Israel, quia per legem Israel excellebat omnes mundi populos. Sic lex grati® et amoris est gloria Ecclesæ Christi.

Hoc est quod ait Christus, *Joan*, xiii, 34 : « Man- datum novum do vobis : Ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si ddecliomin habueritis ad invicem.» Quia ergo Deus hic legis vindex advenit, puniturus Judæos legis violatores, hiuc lex ei in arca quasi præfer- lur.

Caminus ignis, sive prunarium plaudvo vec- tum , est altare thymiamatis; et allegorico sacri- ficiu incruentum Eucharisti® Deo suavi^imum et gratissimum, *Moloch*. i, H. Altare hoc pollue- runt Judæi fimiificando idoh>; quocirca hic il- lius vindex, contra Judæos insurgit Deus, cosque igne ex illo desumpto comburit. Ita videmus et hodie certam perniciem imminere regnis et rebu- publicis, cum in illis sacra violantur, negbguntur et profanantur.

Symbolice Tertullianus, vel potius Novalianus, lib. *be Trinitate*, cap. vm : In hoc curru, inquit, id est iu mundo, quem quasi auriga regit Dei providentia, a medius est ignis; sive quoniam ad igneum diem iudicii mundus ule festinat; sive quoniam omnia opera Dei ignea, n c sunt tenebrosa, sed vigent; sive etiam nc, quia ex terrenis ista fuerant orta principiis, naturaliter c! originis su® rigore torperent, addita est om- nibus interioris spiritus calida natura, quæ fri- gidis concretacorponbus, ad usuram vilææqua- lia omnibus hbramenta monsfrant. »

Qi -EHITLK s l x t o, — quid •'ijnihcet species homi- nis in solio, quæ superne videbatur esse ex elec- tro, intrinsecus ignito, inferne vero esse ignea, cl amicta iride? Rc-pondeo : Electrum hoc sive aurichalcum, quia præ>tanlisaimum est, fulgi- dissimum, durissimum, et sonantissimum, re- praesentat majestatem Dei, tum quia ipsa est auro fuîgenlior, et ære durior ao fortior; tum quia ipsa durum bellum el vindiciam contra Judæos allasque gentes impias moliebatur per Cbaldæos. Ignis superne in co crai intrinsecus, quia gloria deitatis in se latet, el hominibus est abscondita, inquit S. Hieronymus. Inferne vero pedes habet igneos et coruscantes, facienlesque iridem; quia Deus cognoscitur per opera ad extra, scilicet per creationem, gubernationem, punctionem, etc., quæ sunt quasi pedes, et inferior pars Dei. Rursum, pedes habet igneos, ut iis tum calcet, tum comburat Judæos gentesque impias. Nam, ut ait Moses, et ex eo S. Paulus *Heir*. cap. xn, 29 : « Deus noster ignis consumens est. »

Insuper supra lumbos aureo splendore, quagi aurichalcum coruscat, ut significet favorem el amorem suum in veros Israelitas, virosque bo- nos et sanctos. Infra lumbos vero pedes habet ignitos; hi significant iram et vindictam in Ju- dæos aliosque impios. Hæc enim duo sunt quasi munia et symbola Dei, scilicet misericordia et justitia, quæ toties decantat Psalles. Ut *Psabn*. c vers. l : « Misericordiam, et iudicium cantabo tibi, Domine. » Uæc enim sunt quasi duo bra- chia Dei, quibus orbem et creaturas omnes am- plectitur ac regit. Hæc duo significabat quoquo columna nubis protegens Hebreos, et ignis per- dens .Egyptios. Unde Maldonatus : Erat, inquit, imago supra lumbos electrina, infra lumbos ig- nea; quia post ignem, id est iram Dei, sequitur electrum, id est misericordia Cum enim iratur

fuerit, misericordi® recordabitur, *Haharuc in*, 2. Electrum enim cum vini habeat paleas attrahendi et alliciendi, est symbolum misericordi®. Sic et Orígenes hic, *homil.* t : a Auriga, inquit, quatuor animalium non totus est igneus, sed pube tenus, el exinde usque ad summum electri fulgore rutilat; non solum enim tormenta habet Deus, sed sunt in eo etiam refrigeria; punit peccatores, sed per ea ministeria quæ deorsum sunt. »

Secundo, iris sub pedibus Dei, significat *primo*, varietatem et pulchritudinem, tum providentiæ Dei, qua punit impios, præmiat pios; tum creaturarum ejus, in quibus resplendet gloria Dei creatoris, quæ superne in eo intrinsecus est abscondita. Iris enim, quia speciem habet arcus, symbolum est iudicii et vindicte, præsertim duplicis generalis. Caeruleus enim ejus color notat aqu® iudicium, jam factum per diluvium : rubicundus notat iudicium ignis quo in fine cremandus est mundus. Rursum iris est signum, et vel causa, vel effectus pluvix. Unde ait : « In die pluvi®, » Significat ergo Deum in impios pluiturum plagas, grandinem et procellas. *Secundo*, iris significat gloriam apud omnes homines el angelos, resultantem ex hac punitione et vindicia Jud eorum, aliorumque impiorum. *Tertio*, iris significat vindictiam hanc mixtam esse clementia et misericordia. Hujus enim symbolum est iris, ut patet in mundi reconciliatione cum Deo per Noe, cujus symbolum fuit iris, *Genes*, ix, 13. Hinc et *Apocal.* x, 1, de Angelo invitante homines in fine mundi ad reconciliationem cum Deo, dicitur : « Et iris in capite ejus. » Ita et hic iris significat vindictam lenitate temperatam : Deus enim puniebat Judæos el Gentes, non ut eos disperderet; sed ul Castigaret, emendaret et salvaret. Vide de iride dicta *Genes*, ix, 13. Unde S. Hieronymus : « Ille arcus, ait, signum est clementi®, et testamenti Dei, quod fecit cum hominibus; ut quando apparuerit in nube, sciamus nos nequaquam perituros esse diluvio. Ex quo ostenditur post poenas atque supplicia, el purgationem peccatorum futuram misericordiam, duntaxatin his qui Deum meruerint videre regnantem. » Quocirca sequitur : « Hic erat aspectus splendoris per gyrum, » throni videlicet, vel Dei, vel omnium quæ visa sunt. Iris ergo in nube, est misericordia et auxilium Dei in tribulatione. Rursum, turtures inter amuleta et præsidia varia quæ sibi quæque eligunt animantes, iridis fructum habent, ait /Elia-nti* lib. 1, cap. XXXV. Iris est poenitentia; nam ut illa unguentis et medicinæ nascitur, ut ait Plinius, ita el hæc peccatorum remediis. Turtures vero sunt gemebundi peccatores. Ila Causinus lib. X *Parallel, histor.* cap. XLi.

Allegorico, electrum hoc ignitum est Christus, puta humanitas divinitati unita, et per eam quasi ignita. Sicut enim hæc species electro et igne constabat, ita Christus constat humanitate et divinitate, quia m eo, inquit S. Gregorius *horn.* 2, « cum

humanitas ad majestatis gloriam excrevit, divinitas a sui fulgoris potentia humanis se oculis temperavit, et quasi electrum in igne est Deus factus homo in persecutione. » Undo Hebræum boüH *chamal*, id est *electrum*, si per anastrophem retrogrado online legas, idem osi quod ri'üob *lammasiach*, id est *Messias*, sive *Christus*. Ila Cabbalysi®. Unde et S. Joannes, *Apoc.* i, 15 : « Pedes, ait, ejus (Christi), similes aurichalcho, sicut in camino ardenti. » Quia, ut explicat Ruperlus, sicut aurichalcum, nullis ignium impendiis ex æro perducitur ad colorem auri, ita illa humanitas, per multas tribulationes passionis et morlis, perducta est ad gloriam majestatis. Christus superne est electrinus, id est beneficus el pius in suos fideles et electos; inferne vero est igneus, id est vindex terribilis in peccatum, mortem, dæmones et reprobos. Iris in circuitu ejus, est gloria miraculorum ejus; item splendor operum, doctrinæ, sacramentorum, virtutum et gratiarum ejus. Iris enim, ut ait Virgilius :

Mille trahit varios adverso sole colores.

Rursum S. Gregorius, *homil.* 7 : A lumbis sursum, inquit, id est ante incarnationem, ignis erat in Judæa tantum intrinsecus, et non splendebat, quia Spiritus Sanctus in nullis partibus Judæam repleverat, sed ad notitiam gentium non perveniebat : a lumbis vero et deorsum, ignis in circuitu splendet, quia post incarnationem longe laleque Spiritus Sancti gratia diffusa est : a Per lumbos enim propago mortalitatis signatur. De lumbis enim Abrih® orta est virgo Maria, in cujus utero Dei Filius incarnatus est, ex qua incarnatione universo mundo innotuit Deus, » Pergit deinde ad iridem : a Una est, inquit, similitudo ignis, et arcus. In igne enim est ardor Spiritus Sancti, qui in arcu quoque signatur, in quo aqua el ignis apparent; et post Mediatoris adventum, eo virtus Spiritus Sancti in humano genere claruit, quo cl aqua baptismi electos Dei lavit, et igne divini amoris accendii. Quasi enim admixto colore aqu® simul el ignis, quidam arcus in nube ad probationem ponitur, cum Veritas dicit : Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei. Qui arcus in nube est in die pluvi®, quia in Dominica incarnatione, et in effusione prædicationis ostenditur, ut ad veniam corda credentium, Domino parcente, revocentur, »

Tropologice, electrum ignitum sunt Sancti, in TrojH< camino tribulationis el charilatis, ac præsertim martyrii, probati, excocti el electi. Hi enim Deo sunt selecti, dæmonibus terribiles, aliis suo exemplo et fulgore admirabiles. De quibus dicitur *Sap.* m, 6 : a Tanquam aurum in fornace probavit illos, et quasi holocausti hostiam accepit illos. » Et *Isaia* xLViii, 10 : « Elegi te in camino paupertatis. » Et Daniel. xi, 35 : « De eruditibus ruent, ut conflentur, et eligantur, et dealbentur. » Hi sunt supra lumbos, ait S. Hieronymus, ubi sensus et

/alio versantur, Idooquo non indigent exleiori jgno ct flammis, sed pretiosissimo metallo ct pu- nssirno ; qui vero a lumbis deorsum sunt, ubi est coitus ct generatio, ubi incentiva viliorum, indi- gent purgatione flammaram, ut purgati habeant arcus, id est iridis, simibtudincm. Hi ergo tribu- latione fiunt divini, et quasi dii sedentes in throno Dei, superiores mundo, el calcantes omnia pro- spera el adversa. Hos stipant Cherubim et Àngoli, cosque quasi victores triumphali cl igneo curru, quasi novos Elias rapiunt et deducunt in cœlum. Rursum æs ignitum, est vita prædicantium so- nans ct ardens, uti docet S. Gregorius dicens : «.Ks candens ckcitur,quia vita pnedicantium sonat et ardet : ardet desiderio, sonat verbo • Nam cum desiderio rerum cœleslium, quas prædicat, ardet, eodem ardere facit et accendit auditores.

Mystice S. Bernardus, homil. *be duobus disci-*

pulii eunfilju in Emmaus*, pôr scintillas quáseles trurn hoc proiiciU accipit radium jubilationis, qui cx fervida contemplatione, quasi ex igne, in mente resultat, et quasi scintillat : • Hic, inquit, est ille raditi-» suavissimus contemplationis, quo anima per cincinum capitis elevatur, cum meditatione exardescente, et oratione scintillante nascitur in corde jubilus quidam, scilicet mellifluus cordis risus, quem nemo scit nisi qui sentit, nec etiam ipse qui sentit, quia cito pertransit. Felix hora, sed brevis mora, quia fictum est silentium in cœlo quasi media hora. Norunt experti quæ di* co, qui hæc experientia suavitatis intime didLce* runt : quia cum m fervore orationis admiscetur ardor meditationis, erumpit ille contemplationis radius demedio earum,quasi species electri, hoc est de medio ignis, et scintili® quasi œiis » au- dentis, suspiria scilicet conscienti® jubilantis. »

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Mittitur Ezechiel ad contumaces Judæos, ac vers. 8, occipita Deo librum, inquo «cripto sunt lamerdatimes, carmen et vce : ut per eorum comminationem, eos ad poenitentiam, et ad Deum revocet, itaque ipsi minas has evadant (1).

1. Ilæc visio similitudinis gloriæ Domini, et vidi, et cecidi in faciem meam, et audivi vocem loquentis. El dixit ad me : Fili hominis, sta super pedes tuos, et loquar tecum. 2. Et ingressus est iu me spirilus postquam loculus est mihi, et statuii me supra pedes meos : et audivi loquenlem ad me, 3. ct dicentem : Fili hominis, mitto ego te ad filios Israel, ad gentes iposlalric.es, quæ recesserunt ame : ipsi et patres eorum prevaricati sunt pactum meum usque ad diem hanc. 4. El filii dura facie, et indomabili corde sunt ad quos ego mitto te : et dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : 5. Si forte vel ipsi audiant, et si forte quiescant, quoniam domus exasperans est : et scient quia propheta fuerit in medio eorum. 6. Tu ergo, fili hominis, ne timeas cos, neque sermones eorum metuas : quoniam increduli et subverso- res sunt tccum, et cum scorpionibus habitas. Verba eorum ne timeas, et vultus eorum ne formides, quia domus exasperans est. 7. Loqueris ergo verba mea ad eos, si forte audiant, el quiescant : quoniam irritatores sunt. 8. Tu autem, fili hominis, audi quæcumque loquor ad te, cl noli esse exasperans, sicut domus exasperatrix est : aperi os tuum, et comede quæ- cumque ego do libi. 9. Et vidi, elecce manus missa ad me, in qua erat involutus liber : et expandit illum coram me, qui erat scriptus intus et foris : et scriptæ erant in eo lamenta- tiones, et carmen, et væ.

(i) Tria priora Erechiclis capita ejtis inaugurationem vel institutionem in Prophetam exhibent: scilicet, post- quam præcessit Del ad munus propheticum Ezecebitdem vocantis representado allegorica (cap. i\ sequitur ilwa inauguratio atque muneris suscipiendi institutio (c.ip. n); cl oraculorum ab eo proferendorum aiginnrnt.i, variis cxnres-a imaginibus, atque ad luunus cum ulacriUlle ol eundum exbortaliu (cap. m.J

Pnnmlssa igitur allegorica visione, auditur oraculum sedentis fn ihrono, *primo*, excitans Prophetam, pnns animo consternatum, nunc spiritu immisso enxjtum, 11,1-2; ' *indo*. r nens eumdem Linquam legatum ivi filios Israel nj>osiatas et obduratos mittendum, 3-5, *trrtio*, addens animos ad munus strenue obeundum, 6 8; *tuorlo*, confirmans eumdem dato ad comedendum trista valkiuii lduum mandato, 8-10.

1 Hæc visio swilftodinis gloriæ Domini (I). — *q. d.* Visio currus Cherubim, quatuor animalium qiiadrifacialium, quatuor rotarum plenarum oculis, firmamenti crystallini, sohi et in co sedentis regís, supe rne Instar electri, inferne instar ignis, qu e vidi cap. i. Erat visio gloriæ et magnificentie Domini, quam ipse his figuris et symbolis repræsentabat. Gloria enim Domini in se nulli mortali, sed solis Beatis visibilis est.

Cecidi in faciem. — *Primo*, præ magna novitate el admiratione Mnbe visionis. *Secundo*, præ timore et reverentia, quasi fascēs suos submittens majestati, ait Fernandius, *visione* XIII, com. u, *Beet.* vi. Si enim Seraphim velant ora coram Deo, ait Theodoretus, quidni cadat homo mortalis videns gloriam Dei? *Tertio*, ut adoraret Deum residentem in «olio. Cadere erum in faciem, est gestus adorantis: cadere vero in dorsum, est gestus rejecti, obstinati, impoenitentis et reprobi, qui nequit se erigere et surgere, ita in faciem cecidit Abraham, cum illi Deus loqueretur, *Genes.* xvn, 3, el Isaías, cap. xxi, 3, et Daniel, cap. ix, 3. In dorsum vero cecidit occidilquo morte corporali Heli, l *Ilcq.* tv, 18, et Judæi capientes Christum, audientes ab eo : « Ego sum, » *Joan.* cap. xviii, 6. Itab. Ilici onymus. De his ait Isaías, cap. xxvni, 13 : «U cadant retrorsum, et conterantur, et illaqueentur. »

Vous loquens, — sciret De! e solio : sed dicit a vocem loquens, n non Dei; quia turbatus, el cadens in faciem, loquentem videre et agnoscere non poterat. Simile contigit Paulo, dum a Christo dejectus et conversus est, *Actor.* ix, 4.

Fili hominis. — Hebraico, *fili Adam.* Nam ab Adamo primo homine, el parente omnium, quivis homo dicitur *Adam, q. d.* O homo ! Qui enim Ezechiel inter angelos, puta inter Cherubim, versabatur, hinc distinctionis causa vocatur homo. Idem contigit Danieli, cap. vin, 17. Ila S. Hieronymus ibi, Maldonatus et Delrio, *adagio* 890. *Secundo*, ne propter sublimitatem visionis angelum te existimes, scito te esse filium hominis. Sic S. Paulus, l *Corinth.* xn, 7 : « Ne magnitudo, inquit. revelationum extollat me, datus est mihi stilliculus carnis mea », angelus Satana », qui me colaphizet. » Ita theodorctus, *q. d.* Ne superbias, cura <levo te ad prophetiam hanc, et ad visionem tam admirabilem Dei et Cherubim, inquit watabtifi, quasi sis angelus; es enim Adam, id est homo, ab humo rubra, miser peccator, et filius Adæ. Memento quis sis ex infirmitate, ne extollaris de contemplationis magnitudine, ait S. Gregorius, *tornii.* 14. Men. ei to tue conditionis, ut videas quantum ab angelis quorum colloquio frueris, distes, idque grata mentis cogitatione pertractes. Ergo Ezecnel hio fuit typus Christi, qui post des-

ili Statiam parteen huus versus usuue a»l hæc verba :
• Ei dixH tue: i ih Innuiul*. m eu., Hebraii cum su-
V .ri/.i c ūjui guul quasi ejus cpUvgum.

ceiiMim in carnem vocator « filius hominis. •

Addit Hibera in Commentariis non editis, qu© Tertii, citat Delrio, *adagio* 890, Ezechielem præ aliis Prophetis toties vocari filium hominis, eo quod cap. i, 26, vidisset Deum in specie hominis solio Cherubico insidentem, indeque, l)eo revelante, cognovisse Filium Dei pro nobis incarnandum, fore quo filium hominis; quocirca mira dulcedine et devotione perfusum, ingens ardensque desiderium et amorem incarnationis Verbi concepisce, idcoque, inquit, vocatur Ezechiel filius hominis, quasi ardens amator Christi, qui futurus erat filius hominis, ut redemptionis ejus valde particeps futurus, sicut Daniel vocatur, cap. ix et x, « vir desideriorum, » quia ardebat desiderio liberationis et salutis populi sui. Hinc et Ezechiel, viso Deo specie hominis, non fuit exanimatus, nec percussus, ut Daniel, cap. x, 8; sed cecidit in faciem præ magna lætina et reverentia, ut Deum tam misericordem erga homines adoraret. Hæc sententia tam probabilis est quam pia. Esto enim Deus, vel Angelus Danieli, elisane, cap. vi, ac aliis Prophetis subinde specie hominis apparuerit, tamen illa species terrificata erat, et Prophetas percellebat: Ezechieli vero Deus magis blanda, humana ac benevola forma apparuit, tali nimirum qualem assumpsit factus homo. Unde Ezechiel, hac specie visa, sensit Dei incarnandi non timorem, sed suavem amorem sibi indi, quem significat vox *filius hominis*. Denique quod uni Ezechieli, qui in hac re fuit illustris, tribuitur, id de aliis Prophetis non negatur, sicut, cum dicimus S. Petrum fuisse fervidum iu amore Christi, non negamus quin et Paulus fuerit.

Moraliter, disce hic hominem non vocari Meniisch, id est virum, a vi et robore, sed C3MX udam l ab adama, id est terra el puivere, ex quo formabor imus est. Quid est ergo Adam, quid est homo?

Primo : « Homo quasi flos egreditur et conteritur, el fugit velut umbra, el nunquam in eodem statu permanet, » *Job* xiv, 2. Nullum enim vit® spatium est aut metu liberum, aut calamitatibus vacuum, aut maeroribus solutum. Hinc homo mox ut nascitur, flere incipit. El quis non fleret, dum nascitur, si videret omnes doloices et ærumnas sibi in vita subeundas?

Secundo : « Omnis caro fœnuin, el omnis gloria ejus quasi flos agri, » *Isaia* x1, 6. Vide ibi dicta.

Tertio : a Quæ c\$ta vita ve.-tra? vapor est ad modicum parens, et deinceps exterminabitur, » ait S. *Jacob* n, 15.

Quarto, homo instar umbræ, somnii, venti, avis el navis perlransit, nec post se relinquit vestigium, *Sap.* v, 9.

Quinto : u Universa vanitas, omnis homo vivens, » *Psalms*, xxxvin, Ū. Unde recte Ecclesia in die cinerum : « Memento, ait, homo, quia pulvis es el in pulverem r< verteris, n Quid ergo super Dis, terra el cinis ? Quid intumescis, o homo ! qui vitreo vase fragilior es? ait S. Augustinus.

Vis Gentiles?/rimo, Aristoteles apud Slolm ün: « Quid, ait, e t homo? est imbecillitatis rxemplum, (empori* .spolium, fortunæ lusus, inconstanine imago. vAtqii hoc est animai, quoti tin-to* molitur tumultus, et cujus cupiditatibus angimus est hic orbis.

Se* *undo* : u Homo nihil aliud est quam ipsa calamit is, » ait Herodotus.

TuDo, Philosophus quidam : « Homo, ait, est mancipium mortis, hospes loci, viator transiens.» Interrogatus idem quomodo se haberet, ré-pondit : « Ut lucerna ad ventum, qu© cito exstinguitur; ut scintilla in mari, quæ cito ab undis sorbetur; ut spuma gracilis, quæ cito a procella d pergitur; ul lanugo, quam subito rapii et dispellit ventus, o Idem ail Sapiens, *Sapient.* v.

Quarto, Sophocles in *Ajace* : « Vidco, ait, nos nihil aliud e«se nisi simulacra, quotquot vivimus, aut tenuem umbram. » Homerus *Iliade t*: a Qualis, ait, foliorum generatio, talis est hominum.» Pindarus : « Homo est umbra somnium. » Seneca : « Homo est animal ad omnem fortune contumeliam projectum. » Zeno Imperator : « Ludibrium Dei est homo. »

Sta süpin pides. — Id est ne timeas, ait Polychronius, non enim venio, ut te puniam, sed ut eligam in Prophetam populi. *Secundo*, Apollinarius: « Stantis, ait, est divinorum auditio, non resupini, » *q.d.* Erige te, resume vires corporis et animi, quas ex consternatione perdidisti, ut audias et capias, quæ libi dicturus sum.

Tropolo- gice. Tropologice . S. Hieronymus : Sanctorum est «tare : «State succincti lumbos, » *Ephes.* vi, 14.

Nam d peccatoribus dicitur : « Non stabunt (ita habent Hebræa) impii in iudicio, » *Psalm*, i, 6; d g. Gregorius hic *hom.* 9 : « Jacenti, inquit, dicitur ut surgat; stanti autem precipitar, ut ad praedicationem proficisci debeat. Adhuc enim nobis in infirmitatis confusione jacentibus, pnvberi non debet auctoritas prædicationis. »

Denique vir sanctus, præserlim Dei præco, stet oportet supra mundana omnia erectus, mente-que fixus in cælo. Nam, ut vere ail Cyprianus, epist. *ad Donatum* : « Mundus hic arridet, ut sa- viat; blanditur, ul fallat; illicit, ul occidat; extollit, ut deprimat. Fœnoro quodam nocendi, quam fuerit amplior summa dignitatis, tam major exigitur et usura pumarum. » Viderunt idlpsum Gentiles, sed per umbram. Hinc Alcinous, lib. *De Doctrina Platonis*, ait : « Philosophiam esse solutionem animæ a corpore, et conversionem quamdam ad ea quæ vera sunl atque divina. »

Vera î. 2. ET INGRESSOS EST IN MB SPIRITCS, — id CSt divina virtus, ait Theodoretus, el, ulS. Gregorius et S. Hieronymus (1), Spiritus Sanctus tetigit me

(i) « Præcepçrat Prophctæ sermo divinus et jusserat, inquit Hieronymus: sta super pedes tuos; sed sine auxilio Dei el adveulu Spiritus Sancii sure uou poterat,

et erexit. *Secundo*, « *piritas, » ECfliéet animalis, et vigor cordis et corporis quem motus ademerat, Ileo me confortante rediit meque erexit, 7. d. Kcdiitad me animos meus. Prior sensus germanior videtur, tum quia de eo «ubdit : « Et statuit me super pedes meos; » tum quia, cap. nr; 24, repetens hec verba, significai se de Spiritu Dei loqui; ait enirrt : « El ingressu* e t in me spiritus, et statuit me sopei pedes meo* ; et locutus est mihi, et dixit ad me : Ingredere, et includere in medio domus tu®. »

3. Mitto ego tr ad nuo* Israel (ut prophète*, Veri. 3 tarn iis qui in Jerusalem, quam ii* qui in Babylone captivi sunt), ad gentes, — scii cet ad Jaddæos, qui gentium idola et vitia seduti, recte contemlim *Gentes* vocantur (i). Judæi enim prevaricati sunt pactum Dei, quod ^equitur. Alii accipiunt per *Gentes*, Moab, Ammon, etc.

Apostatrices, qiæ recesserunt. — Hebraice, *ad rebelles, quæ rebellarunt in me*, vel irritaverunt me; Septuaginta, *quæ in amaritudinem me convertunt*, id est bilem amaram mihi movent: quia nimirum pactum meum, puta conditiones pacti, cum eis per Mosen initi, *Erodi xxiv*, 8; nimirum lege* meas, violarunt

4. Et filii dura facie.— Hoc est, ut aliqui vertunt, *pertinaces [aciebus*, vel *frontibus*, id est, ut Theodoretus et Vatablus, *impudentes*, quos sceleris non pudet, ul effrontes publice scelera patrent. imo de iis gloriantur. Sic Cicero pro *Quintio* ait : « Dixi mihi videri ore durissimo esse. » Et in *Pisonem* : « Os tuum ferreum. » Et Seneca : « Durus hic vultus lacrymare nescit. »

Et indomabili corde, — obstinato, obdurato Danw animo, cervicosi; et, ut Septuaginta vertunt : ariptoupiicc, i. e. *duricordes*, atque ut Isafas ail cap. XLViii, I, frontis æreæ, qui nec minis, nec promissis, nec flagellis ad pœnitentiam induci possunt, vel a malo deterreri. Ita Orígenes et Theodoretus. Hebraice 3 ^ *pin *chiske leb*, id est *[ortibus corde*, id est duris et obstinatis, quibus apposite Deus opponit Sn 'pin *chiskc d*, id est *fortes Dei*, puta Ezechielem (illud enim est ejus etymon) et similes Prophetas. Sic « siliceus homo » a Seneca, lib. III *De Ira*, cap. vu, vocatur durus, et ab Horatio « scopuli* durior Icari. » Cassiodoras in *Psalm*, xav : « Non credentium corda, inquit, omnino lapidea sunt, et vere silicibus comparanda. » Ennius *Andromache* : « Quasi ferrum, aut Iapis durat. » Cassiodoras rursum in *Psalm*. XXXIV : «Saxeo, ait, stupore durata sunt pectora. »

Duri enim dure increpandi sunt, ut durities Dari du< eorum contundatur, uti docet Apostolus *ad Titum r**

propterea ingreditur in eam, sive assumit et suscitatur, ut dimodi* ven<ua- firmo sit gradu. »

(î) Et revera, nomen QHJ *gohn*, quo hoc loco Israelitas appellat, probri aliquam nolam habere videtur, quasi non amplius *Dei populum*, >Dÿ-^ lo ummi, *Que* cap. i, W.

COMMENTARIA IN EZECHIELEM PROPHETAM, cap. N.

cap. i 13, et S. Gregorius, III part. *Pastor*, cap. Yin : « Aliter, ait, admonendi sunt impudentes, aliter verecundi. Illos namque ab impudentia » vitio, non nisi increpatio dura compescit : illos autem ad melius exhortatio modesta componit. » Ita fecit S. Stephanus, *Actor*, vn, 51. Nota hic Deum obduratis non negare gratiam sufficientem (alioqui enim viderentur ipsi esse extra statum salutis, et quasi damnati, nec possent resistere tentationibus vehementibus, sed necessario succumberent iis, ac peccarent) : qua si utantur, censim majorem accipiunt et majorem, ut tandem vero perniteant, convertantur et salventur. Hac enim de causa Deus eos vocat et invitat ad conversionem, cisque offert suam gratiam, quasi ruppen* eos sibi rursum adoptare in filios. Vide cardinaleni Bezzarminum, lib. II *be Gratia et liber. Arbitr.* cap. v. Admirare hic clementiam, et viscerum misericordia Dei nostri.

Et dices ad eos : Hæc dicit Dominus, — *q. d.* Tu prophetabis, utrisque prae fatione solita Prophetis dicendo : « Hæc dicit Dominus, » *g. d.* Ego te ex nunc constituo Prophetam, ul nomen meum tuis dictis praeferas, dicasque quasi Propheta : a Hæc dicit Dominus. » Ita Vatablus. Porro quidnam sit dicturus, quidque eis per eum dici velit Dominus, audiet in sequentibus.

5. Si forte vel ipsi audiant, et si forte quiescant (scilicet a peccato, inquiunt Chaldaeus et Septuaginta, *q. d.* Dico a si forte. » Nam non ausici certo polliceri quod audient, et quiescent) : QUONIAM DOMUS EXASPERANS EST, — *q. d.* Volo te Judæis etiam aversis et invitis concionari, quia saepe fit ut audientes verbum moleste, suscipiant fructuose, » inquit S. Hieronymus.

Secundo, ex Hebræo sic vertunt et explicant Vatablus, R. David et Maldonatus, *sive audiant, sive cessent*, id est loqueris ad eos, sive audiant te, sive non, quod posterius, spectando eorum indolem, magis credo futurum, « quoniam domus exasperans est, » *q. d.* Esto sint duri et exasperantes, volo tamen eis predicare, ut sciant me eis non defuisse, sed Prophetam et predicatorum, qui eos libere salutis et officii sui mone rei, misisse. Hunc esse sensum colligitur ex cap. ni. vers. ult., ubi haec eadem verba repetuntur, et sensum jam dicto accipiuntur : eodem sensu ergo et nostra verba accipienda videtur, *q. d.* « Et si forte quiescant, » scilicet ab audiendo, vel non est, si audire nolint, vel negligent, *g. d.* Sive audiant, sive non audiant, tu tamen eis concionare.

Quoniam domus exasperans est. — Hebraice *domus meretricis*, quod primo verti potest, *domus mutabilis* et defectionis, sive apostasiæ est; sicut *In domus amaritudinis*, sive domus amaricans, id est exasperans est, ul Septuaginta verbum, *irritans*, sive non Dominum ; *Ierusalem, domus rebellionis*. Ita Vatablus, Maldonatus et alii, *g. d.* Quia suavi* Judæi, ad quos te mitto, sint contuma-

ces, rebelles, intractabiles, idcirco me ad iram et indignationem concitent, tamen ne timeas eos.

Et sciendum quia Propheta fuerit in medio eorum, — *q. d.* Si audire nolint, inexcusabiles erunt, nec me arguent; utpote qui eos monui et feci quidquid potui, ut se corrigerent. Sic Deus obduratis dat gratiam, licet praevideat eam fore cassam, idque facit ad suam justificationem; ut ostendat per se non stetisse, quo minus salvarentur. Id patet in Pharaone. Ita Theodorctus.

6. Quoniam, — *q. d.* Premonco te ne timeas, ut virum te praebeas, quoniam ad incredulos et rebelles millo te. Vel, *quoniam*, id est quamvis. Vide *Can.* XVI et XXIV. Ita Scholiastes.

Increduli, — id est inobedientes, rebelles; Septuaginta, *insanientes; quasi boves*, ait Theodorctus, *astro agitati; Vatablus, contentiosi*. Hebraice *non sarab* abbi non reperitile. Noster accipit pro *TID sarar*, id est renuere, declinare, avertere se, rebellare.

Et subversores. — Vatablus et Hebrei vertunt, *quasispinæ*, id est, ut Vatablus, *spinosi; Chaldaeus, duri; Noster* vertit, *subversores*, qui alios sua mala doctrina vel exemplo subvertunt, danque scandalum ; unde cap. iu, 20, vertit, *offendiculum*.

Sunt tecum. — Septuaginta et Chaldaeus, *sunt contra te, q. d.* Esto res tibi similis cum hominibus rebellibus et asperis, qui quasi spinæ pungere solent eos qui secum agunt, suosque monitores; tu tamen ne timeas, sed audacter eos increpa.

Et cum scorpionibus habitas. — *Scorpio* est animalculum venenatum, habens aculeum in cauda aduncum et fistulatum, quo arcuato vulnere ferit, et rupta fistula venenum diffundit. Norunt hoc Itali.

Secundo, Vatablus vertit, *cum spinis*, quia scorpio etiam significat flagellum aculeatum, referens ungues scorpionum, ut patet *Hi Ueg.* xn, Ii, ubi dicitur : a Cædam vos scorpionibus, et Notat Judæos, Prophetarum carnifices et flagellatores. Sic enim scorpii utrinque pungunt eos, qui se tangunt. *Secundo*, in voce scorpionum, notat pseudopphetas pestilentissimos, qui ore blandiuntur, dicentes : Hæc dicit Dominus : sed cauda, id est in fine, venenum impietatis instillant. Vide Viegas in *Apoc.* ix. *Comment.* 11, section, xn, ubi scorpiones docet esse hereticos, ob sex utrorumque analogias et similitudines.

Exasperans. — Chaldaeus, *rebellis, contumax; Septuaginta, irritans*, scilicet me. Vide dicta vers. 5.

7. Et quiescant. — Hebraice, *et si quiescant; Vatablus, sive audiant, sive non audiant*. Vide dicta vers. 5.

8. Et noli esse exasperans, — id est rebellis, et irritans Dominum, sicut illi sua inobedientia et rebellionem irritant, *q. d.* Noli resistere Spiritui Sancto, qui te vocat ad prophetandum et praedicandum rebellibus: sicut illi, eidem vocanti ad penitentiam resistunt, noluntque audire eum per Prophetas loquentem, sed ab iis se avellunt.

Armi os t v ü m. — Orígenes: Aperi vasa animæ tuæ, ad excipienda eloquia mea, id est ea memo- liæ manda, ac retine, 7. d. Quidquid a me acce- peris el audieris, æquo animo excipe, nihil recu- sa, nihil rejice, nihil dissimula, omnia dicito, om- nia populo denuntiatio.

9. Involutus l í d e r. — Hebraice, *volumen libri*. Veteres enim in consulis pergamenis, sive pellibus et membranis scribebant, casque in spiras et cy- lindrum convolvebant, cumque legere vellent, eas revolvebant et explicabant. Antiqui in corticibus arborum contortis, ul sunt, scribere cœperunt, deinde iñ membranis, hædinisve chartis, quas pergamenas vocant, credentes Pergami urbe Troa- di- primum inventas ab Attalo rege, qui cum Eu- n;nc sibusuccessore celebrem illam bibliothecam, ex m pluribus undique conquisitis, hædinis char- !is coin Iruxit se dicitur. Verum charte hædinæ an- tiquiores sunt Troade et Pergamo : nam illis usus est ?!; sus; quare et volumina vocavit, quod mem- brana* proprium est in spiras sponte convolvi. Mos autem erat, ut servarentur illæ sæ, eas convolvere circa virgam cedrinam, vel alterius pretiosa ma- teri r, cui extremum membrana* colligatum erat. Mœninil Ovidius ejus consuetudinis :

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur,
Candida, nec nigra cornua fronto geras.

Eum autem morem convolvendi librum, exis- timo obsci vatum in instrumentis magni momenti: alioqui litteras famili lres Lacedæmoniorum ad Ju- dæos quadrangula forma complicatas, testatur Jo- sephus, lib. XII *A/itiq.* cap. v, dicens : « Portitor lilt rarum Dimo tales epistolas vobis defert qua- drangulo scriptas, figmentum habentes aquila- m, » etc. Unde cognoscimus alios atque alios complicandarum ch irlarum modos apud hos, vel illos › xstilisse. M minii voluminis l). Lucas dicens, *Luc.* IV, 17 : « Ut revolvit librum. » Est eadem phrasis etiam in *Psulm* xxxix, 9: « In capite libri sci pium est de,ino. » Ha enim vertunt Septuaginta. Hebraice etiam legimus, l/l *calumnio libri*, hoc est, in Pentateucho, seu quinque libris legis, qui an- touom tslicû»; appellant irw/iwwia Davide, quod exar ti e-s nl oblonga et continenti charta, ex multis inombratiis consuta, quæ duabus colu- mellis hinc inde astantibus alligata convolveba- tur et revolvebatur : quem ritum hodie observant Judæi in -ynagogis, legis volumen eo quo dixi- mus, apparatu custodientes. El cæteri quidem li- bri acri, ut Psalmi, vel Propheta», in membranis scripti erant; quæ convolute claudebantur, revo- lute explicabantur, ut vidimus ex Luca. Verum lex, ivo explicanda esset, sive complicanda, sem- per volvebatur in spiras circa unum vel alterum cylindrum. It l Prado.

Ex p a n d i t, — ut prophetiam eo scriptam intelli- gerem, et intellectam Judæis annuntiarem. Ita Polychronius.

Scriptus intus et foris.— Id est, ut Syrus* *ani**

et retro (unde Septuaginta vertunt, *anteriora et posteriora*), sive in facie et in tergo; et, ut Arabi- cus, *scriptum erat dorsum ejus, et venter ejus*, id est anterior et posterior, pars : hoc æ t, pagina tam aversa, quam adversa, puta, undequaque. Veteres hosce libros vocabant Opisthographos, quod a OpbtM tergo scripti essent; ab id est retro, et id est *scribo*. De quibus Juvenalis, *satijra* l :

libri,
qui

Scriptus el in tergo, necdum finitos Orestes.

Et Plinius, *epist.* 49 : « Commentarios 160 mihi reliquit opisthographos, et minutissimis caracte- ribus. » Ad eandem formam opisthocom® dice- bantur Euboici, qui comam, ut ait Pollux, per terga fusam alerent : sicut acrocomæ Thraces, qui antias in frontem muliebriter dmitterent.

Significat hic liber opisthographus prophetiam fore prolixam, ait Vatablus, eamque tam multa mala, qnæ Judæis impendebant continere, ul to- tum volumen implerent intus et foris. Ha Maldo- nalus. Porro Orígenes : « Ante. » inquit, scriptum erat « carmen, » id est promissa sanctis, et vita Beatorum; a foris, » sive retro, scripta erant .sup- plicia peccatorum, scilicet, « lamentum, » pecca- toribus non desperatis; « væ, » desperatis et pu- niendis, quod mox examinabo. Verius enim est, tam ante , quam retro , non nisi mala et minas scripta fuisse. Ita sanctus quidam senex vidit an- gelos deferentes librum scriptum intus el foris ad S. Ephrem (utpole mitem, el humilem corde) : et surgens mane, audivit ex ore ejus divinos sermo- nes omnis compunctionis el timoris divini, velut ex fonte aliquo scaturientes, et agnovit senex a Spiritu Sancto illa suggeri. quæ ex illius ore ma- nabant. Ita Auctor *Vitæ S. Ephrem*. Sic Moses a Deo accepit tabulas lapideas legis, in quibus digito Dei scriptus erat decalogus : ac per hoc quasi conse- cratus est legislator et doctor populi, xxxi, 18. Sic Zacharias, cap. v, I, vidit « volumen vo- lans, » audiilque : « Hæc est maledictio, quæ egre- ditur super faciem omnis terra*. » Sic Jeremias, dictans sua oracula scriba) suo Baruch, « ex ore suo loquebatur quasi legens » ex libro, *Jerem.* XXXVI, 18. Sic S. Gregorius Tbaumaturgus, jussu B. Virginis a S. Joanne Apostolo in somnis Sym- bolum accepit, quod doceret, el Origenistis oppo- neret, ait Nyssenus iu ejus Vita. Atque hinc vide- tur manasse mos, ul doctores creentur porrigen- do eis librum, Aristotelis in Philosophia, Codicis in Jure, Bibliorum in Theologia. Hinc S. Domini- cus, orans m templo S. Petri, vid.tS. Petrum sci- pionem ad peregrinandum, el S. Paulum librum sibi dantem, dicenlemque : « Vade, concionare, divinitus ad id ministerium electus. » lia habet ejus Vita, lib. II, cap. 1.

Mystice S. Gregorius, *homil.* 9 : « Sacra Scrip- tura, ait, est liber scriptus intus per allegoriam, foris per historiam. Intus, quia invisibilia promit- tit : toris, quia visibilia præceptorum suorum rec- fitudme disponit, intus, quia cœlestia pollicetur :

Libro
calitui
acerolo
ceosten-
ti qaad

s. Scrip-
tori
senpu
f^fcis el
foris,
quomo-
do T

foris autem, quia terrena contemptibilia qualiter sunt vel in usu habenda, vel ex desiderio fugienda, pñecipit. Involutus est, ut ipsa obscuritas oft casjo sit plurium sensuum, » insuper el studii ac meditationis, ul illum evolventes, sensim ad divina mentem atloliere discamus, ail S. Dionysius, cap. i *Calest. Hierarchies*.

Symbolice, liber involutus significat arcanum consiliorum et decretorum Dei. Hic scriptus est intus et foris, quia plurima, imo infinita Dei consilia in eo scripta sunt. Est involutus, quia in Dei mente reconditus; sed a Deo Prophetis panditur et communicatur, cum ipse illis sua decreta revelat. Ibi nota : in Deo est quasi triplex liber. Primus, creationis et creaturarum, de quo dicitur *Psalm*. cxxxvin, l(l : « In libro luo omnes (res) scribentur. » *Secundus*, legum et obligationum, de quo dicitur *Baruch* iv, l : « Hic liber mandatorum Dei, el lex, qua- est in ietirnum. » *Tertius*, providentire particularis circa quamlibet creaturam, maxime hominem el angelum, qua v. g. hos in particulari ob merita pra-miare, illos ob demerita punire decernit, siflgulisque suam sententi,uu dictat, eamque in mente sua quasi conscribit, de quo dicitur, *Psalm*, ixvni, 29 : « Deleantur de libro viventium. » *Primus* liber est idearum ; *secundus*, legis retenue ; *tertius*, mortis aut vitre, uti hic Ezechieli datus est liber mortis. In *primo* enim scriptæ sunl idem rsum, in *scundo* leges (eterna* Dei, in *tertio* damnandi et salvandi. Ideas sunt conceptiones, et exemplaria creaturarum singularum in mente divina, secundum quas Deus singulas creat et producit, de quibus ait S. Augustinus, quod in mente Dei sint, vivantque immobiles el sempiterna- rerum omnium rationes. Lex reterna, est conceptus rei gubernandae, prrescribens creatura: quomodo ipsa debeat operari congrue, vel ad naturum, si irrationalis; vel ad rationem, si rationalis sit. Aut, ut docet S. Thomas, l ll, *Quast.* XCIII, art. 1. lex reteina est summa ratio in mente divina, secundum quam dirigit omnes creaturarum actiones et motus in suos fines; puta, est actus divina: mentis, quo concipit et judicat regulas practicas necessariae et æternre veritatis, ad quas naturaliter qurelibel creatura obligatur, quasque Deus cuique imprimi, v. g. homini Deum esse amandum, parentes honorandos, nemini faciendam injuriam. Sicut ergo idea est ratio et conceptus rerum creandarum in mente divina : ita lex reterna in eadem ed conceptus rerum gubernandarum: quo scilicet concipit el judicat, quomodo quaelibet creatura debeat suas functiones obire, adjuncti simul voluntate cam obligandi, vel imprimendi ei inclinationem ad eam regulam sequendam. Hinc sicut ide i-«-unt plures (qurecumque enim creatura suam ideam habet in Deo), ila sunt plures leges retenue in m-nlc divina respectu diveisarum rerum, quæ alio <-t alio modo gubernantur, et etiam respectu diversorum operum quæ diversis regulis dirigun-

tur Alia enim est lex ea-lorutn, alia aquarum, alia ignis, grandinis, nivis, glaciei, quæ faciunt verbum ejus. Nam regulre secundum quas hire reguntur, divers e sunt, et conceptus divina- mentis inter se catione distinguuntur. Unde S. Augustinus, IX De *Civit.* XXII, ait angelos in relernis Dei legibus, qui in ejus sapientia vivunt, mutationes temporum pnevidere, indicans multas esse leges u-ternas in Deo. lire leges particulares sunt una Dei lex generalis et reterna, imo sunt unacadem-que res in Deo; omnes enim identifileantur cum divina essentia. Uree lex dicitur liber Dei : quia Deus illam ab reterno concepit, et in mento sua quasi in libro justilire descripsit, ac voluit ad eam subditos, qui in ejus sapientia erant, obligare, quando inciperent esse in tempore. Unde S. Augustinus, lib. II De *Ordine*, cap. vii, docet legem han: quæ est in Deo, esse disciplinam vitre : « Ureo, ait, disciplina ipsa Dei lex est, qure apud eum fixa et inconcussa semper manens, in sapientes animas quasi transcribitur, ut tanto se sciant vivere melius, tantoque sublimius, quanto et perfectius eam contemplantur inelligendo, et vivendo custodiunt diligentius. » *Tertius* lirer vitre et mortis est, in quo sigillatili] et nominatim describuntur ii, qui legem intern un Dei servant, el qui eam violant : hi enim inorli, illi vitre a Deo destinantur; uti Judæi hic excidio et morti destinabantur : unde in hoc eorum libro Ezechieli tradito, scriplre erant lamentationes, carmen etvre. Hic ergo liber Ezechielis creatus el temporalis, descendit et derivatur ab illo increato et reterno, qui est in mente Dei, tanquam radius a sole, rivus a fonte, flumen a mari.

Carmex.—Septuaginta, melos, scilicet lugubre, ut patet ex sequent. Vocat « carmen, » vel quia modulatum, vel potius, quia erat formula quredam conceptis verbis composita ad funus, qua plangebantdefunctum. Unde hebraico diciturfWl *heijc*, id est meditatio, quia piremeditata et lugubris. Vatablus etMaldonatus vertunt, *yemitus, q. d.* Scripta erant in eo excidium urbis et templi, exsilium et captivitas Judreorum, omniaque mala cis eventura. Hic ergo liber non continebat totam prophetiam Ezechielis : nam in ca sunt etiam multa Irela, multaque promissa; sed tantum priorem ejus partem, qure minax est, tristis el funesta.

Et væ. — « Vre » significat vocis gemitum, et tunsionem pectoris, cum querimonia. Uinedicitu; *Jerem.* xxn, 18 : « Vi-, frater! va-, soror! » Est ergo auxesis infortunii el calamitai s, id est captivitatis Judreorum, qua- sensim crescebat, donec Sedecias cum omnibus abductus est. Nam « lamentatio » est simplex planctus, « carmen » esi vehemenlior et praemeditatus : « vre » cliam tunsionem el complusioneui significat. Hinc S. Maria Oiguiacenslf sub mortem, peracta peccatorum pœnitentia, inda X spe glorile jubilans : « Pia cesserunt, inquit, lamentation me pro peccatis lugente : pra-cessif carmen, me propter bona sempiterna exsnllanU

et jiihilnnfo; et ecce sequitur vre infirmitatis at mortis: » quod tamen vre.puta naturalis de morte doloris sensus, mox versum est ipsi m jubilutn, cum n Christo, B. Virgine et Sanctis se ari coelestes nuptias vocari intellexit. Ita Jacob do Vilriaco Cardinalis, lib. H Vitre ejus, cap. xi et sequent Aquila pro *lamentationes, carmen et va* vertit, jJ est *creatio* (hebraice *kinim* a r«DP *kana*, id est condere, possidere, deducit), xxi ivviôwnç, id est *exemplar* vel *collatio* (hoc enim est Hebraicum ;—Uil *hege*, id est meditatio; et meditari significat tota intentione incumbere, uti pictores in exemplar, vel autographum, ut illud in antigraphum exprimant), xxi frrox, *et erit* : Hebræum enim 'H *hi* non a ;—ino *naha*, sed ab F"VH *haia*, id est *sum*, deducit, *q. d.* Hæc tria erant in libro scripta, *fabrica, exemplar, et erit* : sicut, *mane, tekcl, phares*, hoc est numerus, pondus, divisio ; hoc est, ratio petita de regno, rationis examen, et sententia de dividenda et transfereunda monarchia Chaldæorum in Persas, scripta fuerunt in pariete, et ostensa Balsasari, Donici, v, 25. *Fabrica* ergo significat urbem, templum, regnum et sacerdotium Judreorum a Deo condita et instituta : *exemplar* significat hrec omnia transfusa a Judæis ad gentes, ibique restituta, scilicet apud Christianos : *erit* significat, hanc Dei de eis sententiam fore irrevocabilem; item reternitatem regni et sacerdotii in populo chrisliano. Uree enim est summa prophetire Ezechielis. Ubi nota bona Synagoga: fuisse exemplar et typum bonorum Ecclesia*. Ilie est sensus juxta versionom Aquilre; nam nostra versio non nisi mala complectitur.

Tertio, R. Salomon : « Lamentationes, » ait, sunt dolores justorum inhocsrecolo; «carmen,» premium Sanctorum in futuro, ut canant alleluia; « vue, n tormenta impiorum in futuro smelilo. Vide Ircnipnm,q)ist.4Ge148 : «Inscriptura, ait, pernicens plangitur, justus canitur, maledicitur desperans. » Et S. Gregonum hic, *homil.* 9, «lamentationes » ait esse poenitendum, «carmina » beatorum, « vre » damnatorum. In sacro, inquit, volumine, id est Scriptura sacra, tria scripta sunt : *primo*, « lamentation s », quia in eo scripta est pœnitentia peccatorum: *secundo*, « carmen », quia ibi prn-nuulianlur gaudia justorum : unde « carmen in nocte, est lætitia in tribulatione; » *tertio*, « vre» quia illic expressa est damnatio obstinatorum et reproborum. Ita et S. ilie-

ronyrnus. Quocirca pie concludens S. Gregorius r « Quid igitur, fratres, inquit, quid agendum est mireris nobis, nisi ut evigilemus ad hujus verba voluminis, et mala qure nos egisse meminimus fletibus puniamus, ut per lamenta pœnitentire, perveniamus ad carmen vitæ? Ne, si affligi modo prendendo nolumus, væ postmodum sine fine sentiamus. » Sic et S. Ambrosius, hb. II De *Pœnitentia*, cap. vi : « Ezechiel, ait, jussus est flere Jerusalem, et accepit librum, in cujus capite scripta erant lamentatio, et melos, et v@ : duo tristia, et unum delectabile : quoniam ille salvus erit in futuro, qui in hoc sæculo plus fleverit »

S. Chrysoslomus in cap. vi *Isanx*, ubi excretioni Judreorum miscetur hymnus Seraphicus : a Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth, » quærit cur criminum exprobrationibus misceantur carmen et melodia? ac respondet : Ut, inquit, modulatione carminum peccator erigatur, nec ex conscientia criminum, eorumque objurgatione cadat in animi dejectionem, et desperet; sed ita doleal, plangatque peccata, ut in spem venire, lætitiae et gloriæ coelestis assurgat.

Hinc patet Aquilam, Origenem, S. Hieronymum, S. Ambrosium, S. Gregorium, R. Salomonem et alios. per *carmen* accepisse Ireta promissa. Qure sententia ob tot tamque graves auctores probabilis est; licet contraria videatur textui conformior, ut nimirum « carmen » interjectum inter a lamentationes ■ et « vre, » ejusdem cum iis sit rationis, silque carmen triste et threnodum. Omnia enim hreo minacia sunt et funesta.

Nota : S. Joannes, in suis Apocalyplicis visionibus, srepe alludit ad visionem Ezechidfcs et Daniells. Ha ad hanc visionem Ezechielis alludit, cap. iv et v. Sicut enim Joannes, cap. iv, vidit Deum in augusto soho residentem, et circumamictuin iride stipari a quatuor animalibus : ita eodem schemate eumdem stipari a quatuor Cherubim's vidit Ezechiel, cap. i. *Secundo*, sicut S. Joannes, cap. v, vidit in dextera Dei librum signatum, scriptum intus ei foris, continentem futura, ac præserlim persecutiones Ecclesia:, el plagas orbi a Deo immittendas sub tempora Antichristi : ila Ezechiel hoc cap. n, vidit a Deo sibi milii librum . in quo iulus el foris script@ erant « lamentationes, carmen, et vre; » puta prophetiam hoc libro ab eo conscriptam de excidio Hierosolyma: et aliarum gentium per Chaldæos.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ezechiel comestione libri, visione gloria Dei, crebra jussione et corroboratione Dei, factus quasi adamas, excitatur ul libere prophetet Judcris obstinatis. Hinc secundo, vers. 12, Spiritu Dei transfertur ad Judoos habitantes juxta Chobar, cum risque sedet marais septem diebus. Inde speculator a Deo constituitur, jube turque sub pana mortis, mortem cx parte Dei denuntiare impiis. Tertio, vers. 23, rursum videt gloriam bri, ab coque domi includitur, et quasi amens ligatur, filquc elinguis; ut hac sua inclusione, et silentio, représente! urbis obsidionem (1).

1. Et dixit ad me : Fili hominis, qnodeumque inveneris comede : comede volumen istud, et vadens loquere ad filios Israel. 2. Et aperui os meum, et cibavit me volumine illo : 3. el dixit ad me : Fili hominis, venter tuus comedet, et viscera tua complebuntur volumine isto, quod *ego do tibi. El* comedi illud : et factum est in ore meo sicut mei dulce. 4. Et dixit ad me : Fili hominis, vade ad domum Israel, cl loqueris verba mea ad eos. 5. Non enim ad populum profundi sermonis, et ignotæ linguæ tu mitteris, ad domum Israel : 6. neque ad populos multos profundi sermonis, et ignotæ linguæ, quorum non possis audire sermones: et si ad illos mittereris, ipsi audirent te. 7. Domus autem Israel nolunt audirete : quia nolunt audire me, omnis quippe domus Israel attrita fronte est, et duro corde. 8. Ecce dedi faciem valentiolem faciebus eorum, et frontem tuam duriolem frontibus eorum. 9. Ul ada-,intern, et ut silicem dedi faciem tuam : ne timeas eos, neque metuas a facie eorum : quia domus exasperans est. 10. El dixit ad me : Fili hominis, omnes sermones meos, quos ego loquor ad te, assume in corde tuo, el auribus tuis audi : 11. et vade, ingredi ad transmigrationem, ad filios populi tui, et loqueris ad cos, et dices eis : Ilæc dicit Dominus Deus : si forte audiant, et quiescant. 12. Et assumpsit me spiritus, et audivi post me vocem commotionis magnæ : Benedicta gloria Domini de loco suo; 13. et vocem alarum animalium perculientium alteram ad alteram, et vocem rotarum sequentium animalia, et vocem commotionis ;agnæ. 14. Spiritus quoque levavit me, et assumpsit me : et abii amarus in indignatione spiritus mei : manus enim Domini erat mecum, confortans me. 15. Et veni ad trananigrationem, ad acervum novarum frugum, ad eos qui habitabant juxta Humen Chobar, et sedi ubi illi sedebant : et mansi ibi septem diebus mcerens in medio eorum. IG. Cum autem pertransissent septem dies, factum est verbum Domini ad me, dicens : 17. Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: et audies de ore meo verbum,et annuntiabis eis ex me. 18. Si dicente me ad impium : Morte morieris • non annuntiaveris ei, neque locus fueris ul avertatur a via sua impia, et vivat : ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem nus de manu tua requiram. 19. Si autem tu annuntiaveris impio, el ille non fuerit conversos ab impietate sua, et a via sua impia : ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem a imam tuam liberasti. 20. Sed et si conversus justus a justitia sua fuerit, et fecerit iniquitatem : ponam offendiculum coram eo, ipse morietur, quia non annuntiasti ei : in [leccato suo wrietur, et non erunt in memoria justitiæ ejus, quas fecit : sanguinem vero ejus de manu

(1) Primis versibus bujus capitis quod nulla alia sy-a.ip'i prater supra positam indiget, repncsenlatur ^àibollice quod infra vera. lo propriis verbis dicitur. Desumptum emblema est, ut in decursu dicitur, ex usitata omnibus fere gentibus locutione metaphurica, qua 'eriiiuls cupidi r ■ huic <l i ' : l utilem avide, brl' l -

uum instar, devorare, et in succum et sanguinem convertere dicuntur. Sic *Jrrent.* xv, 16: « Inveni sunt sermone*; tui, et comedi s. n Allegorici; igitur hic exprimitur quod dicitur *Italie* 1.1, IG: u Posui verba mea in ore tu ■; u cl *Jmin.* i, 9 : « E<co dedi verita mea in ure tuo. ■

tua requîmin. 21. Si autem tu annuntiaveris justo ut non peccet justus, et ille non peccaverit : vivens vivet, quia annuntiasti ei, et tu animam tuam liberasti. 22. El facta est super me manus Domini, et dixit ad me ; Surgens egredere in campum, et ibi loquar tecum. 23. El surgens egressus sum in campum : el ecce ibi gloria Domini stabat quasi gloria, quam vidi juxta fluvium Chobar : el cecidi in faciem meam. 24. El ingressus est in me spiritus, et statuit me super pedes meos : et locus est mihi, et dixit ad me : Ingredere, et includere in medio domus tuæ. 25. El tu, fili hominis, ecce data sunt super te vincula, el ligabunt le in cis : et non egredieris de medio eorum. 26. Et linguam luam adhærere faciam palato tuo, cleris mulus, nec quasi vir objurgans : quia domus exasperans est. 27. Cum autem locutus fuero tibi, aperiâ os tuum, et dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Qui audit, audiat : et qui quiescit, quiescat; quia domus exasperans est.

1. Et dixit ad me. — Dominus auriga currus Cliornbim.

Quodcumque inveneris. — Supple, in manu mea, q. d. Volumen, quod tibi offero, comede, non ore corporali, sed per visionem imaginariam, qua hæc omnia Ezechieli repræsentabantur.

Comede volumen istud, — scilicet per visionem, ut dixi, qm̄e significat id quod explicat vers. 10, dicens : a Omnes sermones meos, quos loquor ad te, assume in corde tuo, » g. d. Hæc traditio voluminis symbolum est legationis tuæ, tibi que infundi spiritum prophetiæ (sicut ergo Doctores creantur, tradendo librum, sic hic Ezechiel creatur Propheta, accipiendo volumen prophetiarum a Deo) : comestio vero significat ea quæ in illa audis et vides, in intima animæ tuæ ruminando et meditando transmitti; ut cum affectu, et ex calore interno ac toto animo et spiritu, ca populo proloquaris : sicut cibus et vinum, sanguinem et spiritus excitant, et novos suggerunt, qui linguam faciunt disertam, g. d. a Comede, et pasce; saturare, et eructa; accipe, et spargo; confortare, et labora, » ait S. Hieronymus.

2. Cibavit me, — visus sum mihi volumen hoc comedere : videbatur enim mihi, quod Deus volumen in os meum ingereret, faceretque ut illud devorarem; hoc csl, docuit me cuncta quæ in eo erant scripta, scilicet minas et excidia Judæorum aliarumque gentium eis a Deo decreta. Ha Chaldæus.

Vm̄i 3. v,;sTfn tuus comedet (id est comedat), it visciha tua complebuntur, — id est compleantur, g. d. Non evome, nec tantum auribus et memoria haurias verba prophetiæ; sed meditatione assidua revolve, concoque, pasce, satura voluntatem et affectum tuum, ut quasi plenus et ebrius illa eructes.

Notent præcones verbi Dei, so illud assidua meditatione prius debere decoquere. Hinc S. Scriptura doctrinam Prophetarum vocat ructum : quia, ut ructus ex cibo cocto exhalatur, sic verbum Dei, ex corde alimonia coelesti pleno et amore ebrius, depromi debet. Hoc sentiebat Psall. s, dicens Psal. xlv, 1 : « Eructavit cor meum verbum bonum, » uti notat ibidem S. Chry-

tostomus tom. I, et Psalm. cxliv, 7 : « Memoriam abundantiae suavitatis tuæ eiuctabunt, et justitia tua exsultabunt. » Unde S. Gregorius hic, homil. 11 : « Fit, ait, plerumque, quod Liles quique ex dono coelestis gratiae etiam verbum doctrinæ percipiant, atque de veritatis pabulo, quod ipsi intrinsecus dulciter rumigant, proximos suaviter pascant. »

Et factum est dñ ore meo sicut mel dulce. — Primo, quia divini et arcani Dei consilia cl judicia cognoscere dulce est. Ita S. Hieronymus et Theodoretus. Rursum, per hanc dulcedinem excitabatur ad illa excipienda et prædicanda. Quod enim dixit Plato, tamdiu difficile est hominem in recto contineri, quamdiu recti suavitatem non gustaverit : « Tota enim vita gustu ducitur : » hic etiam locum habet. Secundo, concionari intrepide de suppliciis peccatorum, ut convertantur, dulce est; et valde suavis, ait Apollinaris, est defictorum lamentatio, ut palet in Magdalena. Tertio, quia dulce est zelanti Dei justitiam, videre supplicia peccatorum, quibus vindicetur Dei honor. Sed, ut habet vers. 11, et ex eo S. Joanne. Apocal. x, 9, postquam volumen transglutivi. amaricatus est venter meus; quia ut revolvi tanta esse supplicia gentis meæ, ex intimis visceribus indolui. Secundo, quia eorum revolutio et prædicatio fuit mihi causa, cur Judæi me vexaverint, afflixerint, occiderint. Hac de causa ait bat Miclveas cap. n, vers. 11 : « Utinam non essem vir habens spiritum, cl mendacium potius querer! »

Nola hio : Verbum Dei est simile pilulis, quæ foris aurata; vel saccharatæ deglubuntur cum suavitato; sed cum in ventre dissolvuntur, aloes, myrrha, crocus, etc. ventrem amaricant, et tormentibus eum cruciant, ac quasi lacerant. Sic ait D. Thomas in Apocal. x : Verbum Dei dulce est rationi, sed amarum sensualitati. Sicut ergo pilulæ, quæ ventrem non lancinant, bonæ non sunt, sed evanidæ et inefficaces, quia noxios humores non expellunt, nec expurgant : ita concio, quæ mentes et conscientias suis vitiis affixas non concutit, non turbat, non exagitat, bona non est; sed evanida, quia aures tantum mulcet, et e corde noxios mores non defricat, non expellit : quod

cnim sunt pravi humores in venire» hoc sunt mali mores in mente.

o. Kox EMM AD POPULI M PROFUNDI SERMONIS. — E>l méhlôpsîs : «profundi,» id est obscuri et difficilis fritdlectu.Qiimrnim profunda sunt, obscur.. sunt; quæ obscura, difficilia aditu sunt : quai diffidila aditu, etiam difficilia intellectu sunt. *ic ait* Virgilios :

Speluncis abdidit atris,

id est profundis. Quæ enim profunda sunt, tenebrosa sunt; quæ tenebrosa sunt, nigra videntur. Hebraice est ; *Non ad populum prufundi labii, et g avis linguai*. Alienus enim et barbarus sermo gravis est et molestus, quia insuetus auribus. Sepia gioia una voce vertunt nervose et eleganter tú laèv fizty.ttta xxì id est, *non ad pop lum proftmdilMum d gravilinguem*, ni est lar dilinguem, *tu mitteris*. Ita Prado et Pineda, lib. Ili *De Rebus Salomonis*, cap. xii.

Ad domum Israel. — Subaudi cum Chaldaeo el Valablo, *sed, q. d.* Non millo le ad Barbaros; sed ad Israelitas, quorum linguam nosti, quique meam n verant, cum quibus siepe miscui colloquia per Moseil el Prophetas.

G. Neque ad populos multos, — id est diversos, v.ros, indeque varii sermonis. Ha Maldonatus. Aliter Il. David, *multos*, inquit, id est *longinquos, remotas*, multi itineris.

Er si ad illos mittereris. — Hebraice x S ON *im lo*, id est *si non*. Quod *primo* sic aliqui explicant, *sinon*, id esi alioqui, quin potius si ad illos miti feris, ipsi audirent le. *Secundo*, Vatablus, r_l *im*, id est si, putui hic essu formulam iuramenti cxseculorii q. d. Dispercam, nisi te audirent, si ad eos te misissem. *Tertio*, alii, *q. d.* Si ergo non mitterem te, ipsi audirent te, q. d. Judæi nolunt te audire; non quia oderunt te, sed me. Verum diro, pro sb *lo*, id est *non*, legendum est il? *Iu*, id est *utinam, si, q. d.* Si, si inquam, mMsem te, etc. Id ila esse pat t lum ex Nostro, lum ex Septuaginta et aliis, qui vertunt assertive, non negative. Unde R. David, Vatablus el Maldonatus vertunt : *Certe si misissem te.ad cos, audissent tc*.

7. Attrita tronie. — Hebraice, *fortes fronte*; S. Hieronymus, *dura fade*, id est contumaces, impudentes; Septuaginta, *contentiosi*. Vide cap. n, vers. 4, *q. d.* Illi impudentes sunt, sed tu ne cedas impudentiæ ipsorum : cl si illi audacter et sino pudore mala perpetrant, tu audacter el sine pudore cos reprehendas. Ita 8. Hieronymus. Cum impudentibus enim impudenter agendum est. Si quis ergo sit perfricta? frontis cl élirons, tu esto fronlo, et quasi frontonem le iis opponito.

Nota : In vultu cl fronte perspicitur animus, ejaique affectus : unde Cicero ad Q. fratrem *De r>titione consulatus*, « frontem » vocat « animi januam; » hinc fi ns ientilibus erat sacra genio, ik n pudori; pudoris enim sedes est frons : quoc rca non habere fioutem dicitur, qui non habet

pudorem. Quin et Aristoteles in *Tlysioqnnm*^S, scribit exigua fronte homines indociles et ad disciplinas ineptos videri, atque ad suum geniis pertinere : sues enim quia parvam habent frontem, bine sunt indociles et slupidæ, ideoque impudentes. Rursum, hinc perfricuisse frontem dicuntur ii, qui pudorem omnem dedidicerunt, wlut nbsterso manu a vultu [nidore. Solent enim pudibundi, pravertim agrestes et rusticani, qui dicturi facturivo quippiam sunt apud ignotos, verecundi® causa, manu faciem perfricare, ut ita quasi pudorem e fronte eliciant et abstergant. Plutarchus scribit hunc gestum peculiarem fuisse Ciceroni, ul dicturus læva faciem demulceret : et fatetur ipse Cic ro, initio dicendi sese timidiorum et verecundiorum fuisse* Ibi enim timor, ibi et pudor. Sic hi Juda i frontem perfricuerant et detriv rant; quocirca Ez chi»l hic jubetur a Deo duriorem frontem eis opponere, eorumque impudentiam audaci et minaci vultu contundere,

Nam qais
Peccandi finem posuit sibi, quando recepit
Ejectum sentii aiiriU As (route pudortu)?

ait Juvenalis, *satyra* 13.

Porro Deus Prophetæ promittit duram frontem, at non cor durum; quia, licet ei, qui est duro corde, severa et dura ostendenda sil frons, acorde tamen durities absit oportet. Cor enim corripientis debet esse amore plenum, et ex amore, ul durum corrigat, duram absumere frontem. Ita S. Augustinus in *Psalms*, en : « Quid, inquit, Iu x t ío so filio facturus es? non castigabis? et non verb ribus n fren ibis? fiat hoc, fiat (admittit ut fiat, imo reprehendit, si non fiat), sed animo dilectionis fac, non animo ultionis. » 7 ?

Unde idem Vuguslinus in *Psalms*, l x v iiii, 8 : « Operuit confusio (voi, ut ipso legit, irreverentia, et explicat impudentia) faciem meam. Frontosus, inquit, esto, quando audis opprobrium de Christo, prorsus eMo frontosus. Quid limes fronti tine, quam igno crucis Christi annanti? hoc est enim : Propter te sustinui exprobr itionem. El quia non de te erubui, quando mihi propter te insultabatur, operuit irrevenntia faciem meam. »

8. Dedi faciem, — *q. d.* Hos obstinatos nr^uc, obseca, increpa; en tibi animos el libertatem indo, faciemque interritam. Ideo, inquit S. Hieronymus : « Dedit tibi vultum durissimum, el frontem, quæ nullo pudore superetur. Ex quo discimus, interdum gratiæ Dei esse, impudentiæ resister), et cum res poposcerit, frontem fronte concutere. » Hoc uti verbo, ila exemplo suo docuit S. Hieronymus; nam carpens vilia clericorum, odium incurrit. Quocirca scribens *ad Asellam* : « Gratias, ait, ago Deo meo, quod dignus sim quem oderit mundus. » El epistola *ad Furiam*, ostendens quantis maledictis a maledicis lacesseretur ait : « Addant, si volunt, Samaritanum, ut Domini mei titulum recognoscant. » El epist. *ad Panimi*

ehium, laudai eum, quod ex consule monachum prof luis, vili i sermones contemp«crit. « Qui*, ail, crederet hoc, ut consulum pronepos, et Furiani germinis decus, inter purpuras senatorum, furva tunica pullatus incederci, et non erubesceret oculos sodalium, ut deridentes se derideret? Prima virtus est monachi, contemnere hominum judicia, el semper Apostoli recordari, dicentis : Si adhuc hominibus placerem, Christ; servus non (em. Talo quid et Dominus loquitur ad Prophetas, quod posuerit faciem eorum quasi urbein ærenin, et lapidem adamantinum, el columnam ferream, ne paverent ad injurias populi, sed impudentiam subsannantium frontis rigoro contererent. »

9. Ut a i u m a x t e m. — Cujus duritia est indomabilis, qui malleos frangit, incudem findit, ignem superat. Sic ait Hesiodus :

Durus at his annuus solido cx adamante enatus.

Orígenes, homil. 3 *in Jeremiam*, docet diabolum esse malleum terne, persecutiones esse Incudem; qui ad incudem malleo illisi manent constantes in fido viva, hos esse homines adamantinos, et adamantes Deo charos et pretiosos.

Talis sil concionator, audax, foriis, constans, liber; qui nec pudore vincatur, nec metu taceat, aut pallescat. Sed, ut Tertullianus ait : « Honesta inverecondia veritatem annuntiet, nullius faciem reveritus. » Sed adhibendum tamen est prudens judicium, et discretio cum modestia, quando corripendi sunt magnates : uli Nathan fecit arguens D.ividem. Talis fuit Elias, Joannes Baptista, S.Stephaniis. Concionator ergo et Pnelatus, sit per mansuetudinem magnes, ul omnes ad se alliciat, per patientiam et constantiam adamas. Rursum Pra latus, dum durum cornpit, adhibeat duritiem increpationis, non solum indar adamantis, ul terrorem correptus aspiciat; sed etiam instar silicis, quæ percussa non r. percutit, sed scintillas Jacit : quia in illa ipsa duritie scintillio charilatis emicare délient in corripiente. Vide S. Gregorium XXIV *Moral.* XXIV, et S. Bernardino, serm. ii *in Cantie*. Hujus rei symbolo Summus Pontifex in pudore gestat crucem adamantinam, etiam dum celebrat : quia summa iu eo requiritur lum pallentia, lum fortitudo in luenda fide Christi crucifixi contra h (rdicos et infideles, æque ac justitia el pídale contra impios, præserlim principes et tyrannos; ut sit instar Petri, qui audivit a Chi isto : a Tu c' Petrus, et Stiper hanc petram ædificabo Ecclesiam ineam. » Hujus enim petno successor el heres est Pontifex. Eadem de causa, Episcopi gestant <ruc'ni ex auro, aliove metallo duro. Porro Plinius, lib. XXXVII, adamantis virtutem describit, «invictum, et contemptricem duarum violenlissimæ naturai rerum, ferri ignisque. » Hinc adamantis figura pro emblemate, usus est Cosmus Magnus Elruriæ dux, multi etiam alii Halioi principes.

Censent aliqui S. Scripturam non meminisse adamantis in bonum, sed tantum in malum: unde non ponere cum inter gemmas Rationalis pontificis, *Exodi* xxviii, 17; nec inter gemmea fundi-
ng nt i co-li, A/xxm/. XXI, 19; idque, quia adamas est symholmn duritiei, obstinationis et tyrannidis, ut patet *Jerem.* xviii, 1 ; Z-irAar. vii, 12. Unde græce dicitur díág*; id est *indomabilis* ; hebraico vero «eanur, a radice 103 scarnar, id est *custodi-vi'*. cavit, q. <l. Cavo ab adamanto, id est a duro, vel tyrenno. Iluc facit, quod acuminatus nas ilur adamas, quodque a magnete abstrahit ferrum, teste Plinio : sic enim tyranni privatos rebus sua spoliant. Addunt alii adamantem unius hirci sanguine mollescere : sic tyranni sola gula et libidine solvuntur et mollescunt. Insuper, quia pretiosissimus est, symbolum esse singularitatis et fastus. Denique, sunt qui putant, hac de causa post Christum, adamantem mutasse naturam, ejusque priscas condiciones interiissa, uti interiit phoenix; ut per hoc significaret Deus, quod Christus indomita el adama lina hominum corda, vi crucis et gratiæ suæ fregerit el mollcfecerit, juxta illud quod ipse ait *Joan*, xii, 32 : a Ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum.» Ha censet Orígenes Adamunlius, lib. ii in Jo6, aut quisquis est auctor : vetus certo est; sed Orig< nis non esse censent Sixtos Senensis, Doctor s Lovanienses et alii, esto Origini tribuat Trithemius. Idque liquet ex eo quod auctor hic lib. H, meminerit S. Luciani martyris, cum censb t Lucianuin Origene fuisse posteriorem. Rursum lib. I, meminit Ilomousianorum, dicitque esse sectam trium Deorum, quæ replet totum orbem : unde liquet auctorem esse arianum, et Ario, ac mullo mugis Origen t posteriorem. Verum hoc aucturis hujus dictum falsum esse, constat experientia. Nt.nc enim eamdem natur.un diasque dole-easdem iu ad unante experimur, quas ei attribuit Plinius, ex>cpta durili ' : mm nunc nullus ist adamas, qui non m lici ictu in paries dissili t, ait Anselmos, Boelii s, lib. H *De Gemmis*, cap. iv. Pnus etiam, scilicet quod S. Script ua ada. nile non utatur nisi m malum, eo quod sym-l-o ion iyriuni sit el tyrannidis, falsum est : nam Dc ;s hic Ezechielem prophetam facit ad unantcui. R irsum, adamas est gemina pr. (josissima, cl riss'ma el pneslaniissima, istque Regum el Pontificum, uti jam dixi. Denique adamas symbolum est invicto» fotliludinis et constanti.e, i<q< oque M rtyrum et SS. Pi.viatorum : quinimo scribunt medici adamantem, si gestetur, facere hominem fortem et impavidum, ac metus et phantasmata dispellero. Addit S. Epiphanius, tract. *De Lapidibus et gemmis*, pontificim Hebraonim Ingredientem in templum tribus anni solenmitatibus, putain Paschale, Pentecoste et festo Tabernaculorum, adamantem in pectore gestasse, qui splendebat, sl populus a peccatis immunis, Deo charus esset; sin autem, obnubilabatur, aut rubescebat ut sao-

guis, quasi gladium stragemquo Dei comminans, cujus rei penes ipsum sit fides.

Tropologice, adamas erat S. Basilius, de quo scribit Nuzianzenus *Oratione funebri* : « Duorum lapidum naturas imitabatur laudabilium : factus est enim percudentibus adamas, dissidentibus magnes. »

Tales adamantes hoc sæculo fuero martyres, ob fidem et fidei vene prædicationem varie enecti in Anglia, Hollandia, Francia, in quos proinde Ih'genolloriim furor inaudita feritale dcsæviit. Nam alios terræ vivos infoderunt, aliorum parvulas proles discerpserunt, sacerdotes eviscerarim', abis abstractam capitis pellem refixero clavis, abis impudenti crudelitate verenda resecuerunt, caque miseros vorare compulerunt. Nam reliqui erant vulgaria, strangulationes, confessiones, submersiopes, carceres, contumelias, et verbera. Sier is ædes evertisse, aut fœdasso flammis, luduserat. Vestes sacras incinens redegissee, calices surripuisse, confregisae sacras Christi et Sanctorum imagines, pietatis opus credebatur. Vide *Theatrum herética crudelitatis* : Vide et dicta *Itôa* cap. 1.7

Audi et gentilem Senecam, *epist.* 21, ubi docet sapientem vano hominum timore non moveri, sicut pueri personatos et larvatos expavescent : « Non hominibus tantum, inquit, sed et rebus persona demenda est, et reddenda facies sua. Quid mihi gladios et ignes ostendis, et turbam carnificum circa te frementium? Tolle istam pompam sub qua lates, et stultos territas. Mors est? quam nuper servus meus, quam ancilla contempsit. Pauper fiam? inter plures ero. Exsul fiam? ibi me natum putabo, quo mittar. Alligabor? quid enim? nunc solutus sum? Ad hoc me natura grave corporis mei pondus astrinxit. Moriar? hoc dicis, desinam aegrotare posse, desili m alligari pos^e, desinam mori posse.» Idem, cp st. u : a Desines timere, si sperare desieris. » Et Cicero, TascuL IV : ais est sapiens, is est beatus, cui nihil humanarum rerum, aut intolerabile ad demittendum animum, aut nimis hetabile ad db rendum videri potest. Quid enim videatur ei magnum in rebus humanis, cui æternilas omnis, lotiusque mundi nota sit magnitudo? » Rursum Seneca, lib. 1 *De Clementia* : < Magnam, inquit, fortunam magnus animus decet, cujus est proprium placidum esse tranquillumque, et injurias atque offensiones superne despicere. » Nam, ut recte notat Tacitus lib. IV *Annal.* : a Convicia, si irascare, agnita videntur ; sprete, exolescunt.» Audi et Calani gymuosophist® responsum ad Alexandrum apud Plularchum; et S. Ambrosium *epist.* 7 : « Cum enim Alexander eum juberet sequi : Qua me, inquit, laude dignum Græciam p > tere poscis, si possum cogi facere quod nolo? Et vere plenus auctoritatis sermo, sed magis mens libertatis. Denique el epistolam scripsit Calanus Alexandro : Amici persuadent tibi manus et ne-

ce: iiatein inferre Indorum philosopho, nec in somniis videntes nostra opera. Corpora enim transferes de loco ad locum, animas non coges facere quod nolunt, non magis quam saxa et ligna vocem emittere. Maximus ignis viventibus corporibus dolorem inurit, et gignit corruptionem; super hunc nos sumus: viventes enim exurimur. Non est rex, neque princeps qui extorqueat a nobis facere quod non proposuimus. Nec similes sumus Græciæ philosophorum, qui verba pro rebus meditati sunt ad opinionis celebritatem. Nobis res soci® verbis, et verba rebus : res celeres, et sermones breves, in virtute nobis libertas beata est. Præclara verba, sed verba ; preclara constantia, sed viri ; præclara epistola, sed philosophi. Apud nos autem et puelki) de mortis appetentia sublimes usque ad cælum erexere virtutum gradus. Quid Theelam, quid Agncm, quid Pelagiam loquar, quæ lanquam nobilia vitulina pullulantes ad mortem quasi ad immortalitatem festinaverunt? Inter leones virgo exsultavit, et prodeuntes bestias exspectavit intrepida. Et ut nostra cum Indorum gymnosophistis conferamus : quod ille verbis gloriatus est, S. Laurentius factis probavit, ut vivus exureretur, et flammis superstes diceret : Versa, manduca. Haud degener Abrahamidarura, et Machabæorum concertatus puerorum, quorum alii super flammam canebant, alii cum exurerentur non rogabant ul parceretur; sed invehebantur, ul amplius persecutor inflammaretur. Liber igitur sapiens. Quid autem sublimius S. Pelagia, quæ vallata persecutoribus, priusquam tamen in eorum conspectum veniret, aiebat : Volens morior, nemo me continget manu, nemo oculo protervo violabit virginem. Mecum feram pudorem, mecum incolumem verecundiam : nullum prædones lucrum suæ capient insolentia. Pelagia Christum sequitur, libertatem nemo auferet, nemo captivam videbit liberara fidem, insignemque pudicitiam, et prosapiam prudenti®. »

Nola : Plinius lib. XXXVII, iv, quatuor recenset adamantum species, ex locis ubi generantur, scilicci Indicum, qui inter omnes principatum tenet, Arabicum, Macedonicum et Cyprium ; atque miras eorum dotes recenset, qu® apte forti viro, præsertim Dei præconi et prælato, conveniunt. *Primo* : « Maximum, inquit, in rebus humanis, Trimi, non solum inter gemmas, pretium habet adamas, diu non nisi regibus, et iis admodum paucis cognitus. » Scimus adamantes fuisse merces regum Lusitani®, adunque unum instar nucis venire sexaginta millibusaurcorum. Ha fortitudo, et pra> sortira martyrum, maximi apud Oeumet homineu c-l pretii, ul palet in S. Laurentio, S. Sylvphano, S. Vincendo et aliis.

Secundo: a Indicus adamas, ait Plinius, a crystallo colore translucido non differet, el laterum sexangulo lævare lurbinatur in mucronem. » lia patientia fortis, quasi crystallus mentem ab

Q i u t i w
x h t n i n *
I u m » [« •
c l m . t o -
d o t e »

COMMENTARIA IN EZECHIELEM PROPHETAM, cap. TH.

omni concupiscentia depurat, facilque p« (lucidam, ac tunctionibus cl pressuris ab omni parto peipolita et angulata» lurbinatur in mucronem, qua suos hostes ornnes transfigit et perimit, ut merito audiat ipsa : « Omnium patientia victrix. »

TvrttiJU *Tertio:* « Arabici,ait,adamantes IncUdWus æ-prehendantur, ita respuentes ictum, ut ferrum utrinque dissultet, incudesque etiam ipsre d salirmi. Quippe duritia inenarrabilis est, simulque ignium victrix natura , et nunquam incalescens. l'tide cl nomen indomitavisgrreca interpretatione accepit : » tóagà; enim græce idem e4 quod indbmitas. An non S. Laurentius sua forti patientia vicit ignes, ferrum et quidquid sub Cado durum est? Finxerunt Poete Herculem habuisse cor adamantinum, ideoque in laboribus cl certaminibus tam heroicis fuisse invictum; cessit tamen illud Cupidini. Verius tale cor obtinent christiani Hercules, qui nec amore, nec terrore vincuntur; quibus esto « sil fragilis caro, el corpus luteum, mens tamen adamantina csl. »

Quarti. *Quarto:* a Adamas Cyprius, in medicina est efficacissirnus. » Quid efficacius in quavis adversitate, patientia et fortitudine? Sæviant in nos tyranni, ferre irruant, ignes urant, catastae distendant, scorpium dilacerent : hisce omnibus efficaciter dominatur patientia. Nam « in patientia vostra possidebitis animas vestras, » ait Christus Dominus.

Qniuti. *Quinto :* « Adamas dissidet cum magnete in tantum, ut juxta positus, ferrum non patiatu r abstrahi : aut si admotus magnes apprehenderit , rapiat atque auferat. » Ita foriis Dei pneco, ingens habet cum mundo dissidium, nec patitur ab eo homines abduci et illici ; quin et si quos allexerit, omni vi et modo abstrahere conatur.

Rita. *Sexto:* «Adam as venena irrita facit, etlymphaliones abigit, mctusqiio vanos expellit a mento : cl ob id quidam eum anachilen (g. d. indolorium) vocavere.» An non robustus Dei preco, viliorum venena, vanos hominum metus circa vitam sanctam consectandam, ac inanessollicitudines depellit, facilqueul in animi quiete et secui itate alacres serviant Deo?

Sptiino: « Illa invicta vis, ferri ignisque contemptrix, hircino rumpitur sanguine, » ait Plinius, licet Noster ALazir id fabulosum putet. Quocirca notat S Hieronymus in Amos vn, sicut adam as licet indomitus, hirci tamen sanguine frangitur: ih pariter sanctissimos viros, qui alias crani fortissimi et adamantini, siepe tamen mortitene lib.dinis calore dissolvi : « Hæcenim, inquit, sanguinis hircorum, et ipsius hirci dicitur esse natura, nt sil ad libidinem calidissimus, et quod ignis edomare nequeat, solus illius dissolvat eruor, v Addit ibidem Christum Dominum esse adamantem nostrum, cumque « stare supra murum adamantinum, id est super Sanctos et

Apostolos suos, quibus donavit, ni et Jp< adattimies vocarentur, et a nullo separati dicerent : Quis nos separabit a chántate Christi? tribulatio, an angustia , an persecutio? etc. Petrus qnoq o erat fortissimus adam as; h nc porte inferi non praevaluerunt adversus cum. ■

Denique Rabbini, et ex cis Lyranus, pro *ut adamantem*, vertunt, *ut vermem fortio rem n je dedi faciem tuam* : el per vermem intelligunt sanguinem cnjusdam vermis, quo sine sonitu incidebantur lapides in fabrica templi Salomon's. Hoc si verum esset, tropologice recte aptare' r Christo dicenti : « Ego sum vermis, et non homo. » Christus enim quasi tenerrimos ligni vermiculus, suæ passionis infirmitate terebravit saxe a hoMium corda. Verum hic vermis fictilius est : el Hebraeum *semnir* adamantem aut sentes ubique, nusquam vermem significat.

Et ut silicem, — lle.br. *et fortio rem*, vel *durio rem silice*. Tropologice S. Gregorius, nladam intern,inquit, ne scilicet perexh bitum honorein ab auditoribus, refrenetur lingua ex verecundia; cl ut silicem, neper despectum taceat ex infit initate; tam enim honor extollendo, quam despectus deprimendo ligare solet Unguam prædicatoris vani vel timidi.

10. Sermones meos. — Illic incipit explicare voluminis significationem, ut dixi vers. 2 : « Sermones, » id est res visas, scilicet librum, « assume in corde, p id est in phantasia tibi figura, deinde audi a me ejus explicationem. Aliter H. David, Vatablus et Maldonatus: l *vau*, inq iunt, id est *et*, capitur pro *postquam*, *q. d.* Excipe et conserva sermonesmeos in animo tuo,postquam eos auribus audieris. Sed l tau vix alibi sumdurpro *postquam*.

11. An TRANSMIGRATIONEM, — id CSI ad CODCIVeS qui tecum transmigrarunt Babylonem. Ponitur abstractum pro concreto.

Populi tui, —*q. d.* Non tam mei, qui tam fœde a me descivit ; sed lui, cujus te pr.veonem, el quasi custodem constitui.

SI FORTE AUDIANT, ET QUIESCANT. — VatoBIUS, sive *audiant*, sive *non*. Vide dicta cap. n. 5.

12. Assimtsit me spiritils. — id est divina virtus, vel Spiritus angelicus. Angelus enim Ezeebiclem cunctantem quasi per vim rapuit, non tm-tum in spiritu, sed et in corpore, ac naliter, quasi alterum Habacuc, a flumine Chob r, ubi solus secesserat oraturus, transtulit adpa; um vi« -num, ubi Judæos, quisccum tra -smigraveranl in Babylonem, reliquerat. Ita S. Hieronymus, el pallet vers. 15. Hinc sequitur : a Et audivi post me vocem. » Ezechicli enim cap. i, cu: rus Cherubim cum loto illo strepitu, non a tergo, seda fronte apparuerat. Hic vero assumptus a spiritu, missusque Propheta, et translatus ad populum, visionem reliquit a tergo : atque ita dum pergit, strepitum . quem ante se prius audierat, a teigo postea exaudit ; ut presenti adhuc currus et

rot'rum stridore, quasi stimulis quibusdam incitatus, ad juss? Ilei exsequenda alacrius properaret.

Vocem commotionis siagn.e (id est strepitum, tum venti procellosi, qui aera commovebat eum impetu; tum Cherubim, qui magno clamore et fragore clamabant) : Benedicta gloria Domini de loco suo. — Jam a gloria Domini » est arca Testamenti, inquit Hebræi el noster Prado, </d. d. Ecce brevi arca efforetur ex templo, et urbs ac templum concremabuntur.

Secundo et melius, « gloria Domini » est gloriosus Dei currus Cherubim, ipsaque Dei majestas gloriose illi insidens. Hæc « benedicta est de loco suo, » id est tn *loco suo*. Sic enim angeli in natiuitate Christi cecinerunt: « Gloria in altissimis Deo. » Aut potius, a de loco suo, » id est de cielo suo, supple, *venit* et descendit in terram. Currus enim hic Dei aliquando levabatur in cœlum, aliquando descendebat in terram, uli indicavit cap. i, 19. Hic ergo descendit cum magno strepitu, quasi tonitru, ad castigandos Judæos. Hoc enim commotio illa magna significat. Simile est *Psalm.* xlix, 3 : « Ignis in conspectu ejus exardescet; 11 in cin uilu ejus tempestas valida. » El *ilichæ* i, 3 : « Ecce Dominus egredietur de loco suo; et descendet, el calcabit super excelsa terræ. » Ita S. Hieronymus, Maldonatus et alii.

Tertio, Polychronius et ex eo noster Prado : « Benedicta sit gloria Domini, » quæ, supple, recedit « de loco suo. » Vidit enim Ezechiel Deum, cum suo curru, rotis et Cherubim, ex templo Hierosolymitano, ubi sibi videbatur eum videre et audire loqui nte in; fittila vinone et sermone, migrare magno fragore alarum Cherubim, el rotarum, ac venti, ut sequitur vers. 13; ut significaret templi et urbis excidium, seque illud denlicturum, utque Propheta magis stimularetur ad libere el mox prædicandum hæc populo. Secundus sensus magis genuinus et ad rem videtur. Agit enim de Deo quasi vindice et milite armato, veniente in curru suo bellico ad proterendum hostes. Nam de recessu Dei e templo et e Synagoga dicit cap. x, 18.

Tropologice S. Gregorius, *homil.* 10 : « Locus, ait, glorias Dei est vel sancta quæque anima, vel unusquisque in coelestibus permanens angelicus spiritus. Et gloria Domini de loco suo benedicatur, cum vel ab electis hominibus, vela ductis angelis auctori omnium laus æterna cauetur. »

<3. Et vocem alarum animalium. — Septuaginta Feriunt : *Et vidi vorem alarum animalium*, ut intelligatur visio fuisse in spiritu, et vox sine sono in visione imaginaria; ubi idem est audire el videre. Vide *Canon.* 1.

1'1'RCITILNTILM ALTERAM Al) ALTERAM. — D r; c-.uot, id est *qua osculabantur*, id est attingebant aliter alteram. Vide dicta cap. i, vers. 9.

MoralitUr S. Gregorius, XXIV *Moral.* vi : « Quid, ait, olas animalium nisi virtutes debemus sentire

Sanctorum I qui dum terrena despiciunt, ad cui lestitia volando sublevantur. Unde recte per Isaiam cap. XL dicitur : Qui confidunt in Domino, mutant fortitudinem, assument pennas ut aquilæ Volantia itaque animalia alis suis se vicissim feriunt; quia Sanctorum mentes in eo quod superna appetunt, consideratis invicem alterius virtutibus excitantur. Ala enim sua me perculit, qui exemplo sanctitatis propria* me ad melius accendit; et ala mea vicinum animal ferio, si quando alteri opus bonum quod imitetur ostendo. » Vide eundem hic *homil.* 10.

11. SPIRITUS QUOQUE LEVAVIT ME. — Repetit quod Veni dixit vers. 12, q. d. Inierim dum Deus de loco suo recedit et descendit, recedo et ego, et quasi avis transferor ex Chobar in suburbia transmigrantium, puta, a ad acervum novarum frugum. »

Et adii amarus (scilicet, ubi me deposuit angelus, abii lento gradu, meditabundus et tristis) in indignatione spiritus mei, — qua cum Deo indignabar sceleribus populi mei, propter quæ Deus urbem et templum volebat evertere, simul anxius quid facerem. Dicebam intra me: Si hæc quæ Deus jubet prædicem populo, eum contra me concitabo; si non, Dei majestatem offendam. Hic ecce pilula voluminis in ore dulcis, quia exterius sacharata, in venire dissoluta operatur, et ventrem torquet et lancinat.

Nola : Septuaginta apud S. Hieronymum et Theodoretum habent, et adii, id est *sublimis* (forte pro 10 *mar*, id est amarus, per anastrophi-n legerunt CZH *ram*, id est excelsus, sublimis) *in impetu spiritus fnci*. Sed delendum cum Vaticanis rō *sublimis*, q. d. Abii zelo Domini incensus. Ita Maldonatus.

Tropologice, S. Gregorius hic sub finem *homil.* 10: « Mentem, ait, quam Spiritus Sanctus replet, in amaritudinem temporalium delectatione alternorum commovet. » Vide quæ subdit.

Manus enim. — *Enim*, id est *autem*, q. d. Manus autem Domini, id est ei virtus et auxilium me roborabat, ut parerem Deo, et prædicarera. Hebræum el Septuaginta habent : *Et manus Domini confortabat me*, id est, ut Chaldæus : *Prophetia a facie Domini super me confortata est*, id est spiritus interior prophetiæ me vehementius urgebat, fortior fuit in me, prævaluil : atque hoc sensu vox *enim* dat causam, em* tristis abierit; quia scilicet spiritus prophetiæ urgebat eum tam dira suis vaticinari, nec sinebat tacere.

15. Et veni ad transmigrationem (ad Judæos qui Veri, in Babylonem transmigraverant) ad acervum novarum frugum, — id est ad areas fumenlurias, in quibus Judæi detinebantur triturantes. Nola hoc esse nomen proprium loci. Unde Chaldæus, Aquila, Symmachus, Theodolion relinent Hebræum xSn *lelabtb* (1). Sed S. Hieronymus illud ver-

ti) Nomen hoc proprium esse pagi, in quo inorabantur bnolilK exsules, ul *Iholkuna 2/uluia*, 1 *Ejira* u, 51);

(Jt : *Acervum nmoum frugum*; quia ita vocatus vidcliii locus ut» Ihbræis, qui demessi ex Judæa, eo translati sunt, terendi aChaldmiSj quique ali ei» damnati ad opera rusticana, ibi novas Sujetes excutiebant, ilaqtie nb oís atterebantur; 6l <l a Deo incolumes u rvabantur in populi seminarium, el spem gentis propaganda?» Ita Vatablus. Aliter Septuaginta; nam pro *tti abib* vertunt *sublimis arcuivi*, Videntur ipsi leghsc *tal*, a SSn *fatal*, id est suspensus, ideoque sublimis; et pro ' N *abib*, legisse ' K ustò, id est circuivi.

Et stia, — habitavi, commoratus sum cum eis. Sedere est rnæsli animi signum, sicut gestire Urti. *Psalm*, cxxxvi, l : « Super (lumina Babylonis, illic sedimus, et (levimus, n Sic Job ufllictus sedit in sterquilinio, cap. u, 8. Rursum S. Gregorius, hic *homil.* 11 : « Quasi quoddam, ait, nutrimentum verbi est censura silentii. »

EI MARSII IDI SEPTEM DIEBUS MOERERB, — **puta per** integram hebdomadam. Tropologice significatur tota vita (hæc enim septem dierum revolutione continua agitur et decurrit) Prophetæ, æque ac peccatori pœnitenti lugendum esse. Septenarius enim est numerus perfectus, ideoque symbolum universitatis : hinc, ut ait Cicero lib. IV *De llepublica*, septenarius est nodus rerum omnium ; nam conilaturex ternario, qui est primus numerus impar habens principium, medium el Unem, de quo Aristoteles, lib. I *De Calo* cap. i, et ex quaternario, qui est primus numerus par quadratus el perfectus : componitur enim ex duplici binario. Plura de septenario dixi *Deuter.* v, 12.

Moehexs. — Hebraice CZTCSQ *inasmim*, id est *stupens*, attonitus; Theodolion, *admirons*; Aquila, *quiescens*; Chaldæus, *tacitus*; Septuaginta, *xnversans*, *id* est conferens, el animo versans tantam pupuli pertinaciam, cum tanta calamitate el supplicio, quod ei eventurum providebam. Speculator Dei, ail S. Hieronymus, « mullo tempore debet quiescere, et dolere ad ea quæ videt; nihilquo habere eorum in conscientia, qum in alus correpturus est. v

Ven 17 17. Speculatorem. — Chaldæus, *ductorem*; Sep-luu8*n^ ««***» *inspectorem*. Unde nomen Episcolor'cur? RS id est superintendens, superspeculans : ut,

Il *Esdr.* vu, Ci, recte observant Hehnvi. Atque inoris em Araniæis, ad locorum nomina propria *tel ctilit*, adhibere, intelligltur ex Indicé geugraphiico, qui exstat in Assoinani *Ihbbholh. Orient*, tom. III, part. II, ubi ad *icta*, quod nomen est urbis in regione Margie, in prt • ▽ mela Assyriaca, hæc notat : « Plure* *Telas* occurrunt in Assyria, Mesopotamia et Syria, ut Tela ad Sarsaram tlutiuu, Tole-Birth» in diliono Margensi, Tol-Bajer, Tel-fcpbar, Tel-Eda, etc. Id enim Syris est Teta, ac Ldinis terna et *cotlis*, unde locis plurimis nomen iinposilunu • Mirum Tel-Abib J. I). Midi iclis m nolis ad hunc locum, Injicit eumdem locum esse, qui m Euphrati* et T\ rulli I line.itione (TAnvilliana (repetita al *Sylloij. tlnrrar** *Pk it*, quam II. E. G. Paulu* instituit) nomine Thaltaba appaivi, 30 interet 37 grad. latitud., ac 53 inter d A4 grad. longitud. geographico), Kesein inter et OixnUia.

ÍRo&cuuiiicr»))

quæ in perula prophetiæ cminnsvide*, et futura prmvidcs, populo in captivitate pneñicas Ita Timo lorelus : « Speculator, ait S. Gregaria*. te» *nid* II, in mentis altitudine sedeat ; atque vocabuliini nomini <x v rtute actionis trahat. In Ho debel «tare per vitam, ut posait prodesse per providentiam, w scilicet, ut prospectet an hoste* incutrant, ne cives male cautos opprimant. Sic concinnator provideat et monent de adventu Domini, qui quasi fur veniet ad iudicium, ne male cautos opprimat peccatore*. Hinc *Cant*, v ii, 4 : abasos,» id est discretio et prospectio speculatoris, dicitur esse « sicut turri* Libani. » Rurtum vigilantir® pastorum symbolum sunt pattaci Brasilia», qui, dum grecatim pascuntur, sp calatorem unum ex suo l r c collocant in arboris cacumine, qui, fi quid periculi superveniat, signum edit, quo reliqui possint avolando saluti consulere. Exstat hac de re carmen apud Nicolaum Causmum, *Paral. hrsb?r^* lib. VI, cap. c; :

pam psittacorum viridis exultai phalanx,
Udus sub alta nixas arbore excubat
Solenqat vigili prospicit cura suis,
Ne quem rapaces jucupis Indant manus.
Sic unus amplo coosu eu* pt-tor gregi,
Somnos taetur omuium solus vigü.

Huc facit Evenii pœna, qui oves civitatis cnftodiens, cum sua incuria permisisset lupum ingredi in ovile, et sexaginta oves devorare, iudicio civitatis damnatus, oculis orbatus est, ut narrat Herodotus lib. IX.

Dedi (posui)te.

18. Si dicerte me ad impium (id est si, cum ego tibi dixero, ut dicas impio): Morte morieris,—id est, ut Vatablus, certissime morieris, morte corporis, et consequenter animæ.

Nox axuxtiaveris ei.— Hebreus : *Non expolis ei*. doctor enim et monitor rubiginem ab intellectu el voluntate, sua lima admonition s aufert. Ilebræum VH ~ahar significat etiam ripetere, inculcare:uli lima tracta'el retracta per ferrum, illud polit; sic coucionalor eadem s pe inculcare débet. Septuaginta vertunt : Si *non d»\$luixeris*, id <st non distincte et diserte monueris inipium. Tropologice, S. Franeiscus paulo ante mortem n>-g ibis a quodam, quomodo hæc Ecechielis scq-teuüæùitelligenda torci, respondit : o S: verba hæc debeol generaliter intelligi, ego illa ita censeo declaranda, quod servus Dei sic debet vita et W nplo in se ipso ardere et fulgere, ut luce exempl vt sancto conversationis omnes impios reprehendat. Sic enim splendor vite ejus, et odor *fa-ina** ejus annuntiabit omnibus iniqui!ites suas; CUjus oppositum fecerit, populos aut proximos scandalizando, divinai ultionis non evadet iudicium. » Ita Bartholomæus Pisanus, l' *onfs.* lib. XH, cap. XXIV, et Rodulphus, *De Orae.* S. *Franasti*.

ix ixiQt itate, — propter iniquitatem.

S^Xüiii'u, — id eoi iuuikmi, metu>iy mice, ç. <1^

«IN@1
r --RI-
€ 19t.

Eius necem in tuo capite ulciscar. « Si praelalus d morte corporis quandoque morituri tarn gra- V lerreus tenetur, quo reatu de morte animæ sub- je< li constringitur, quæ potuisset semper vivero, si verba corn « bonis audisset? » ait S. Gregorius. Vide sequentia. Hæc Ezechielis, imo Dei, sententia acer fuit stimulus S. Augustino, ut sciens se n Deo constitutum speculatorem, id est Episcopum, instanti r populo prædicaret, eique peccala et pericula libere denuntiaret. Audi eum, fib. III *De Verbis Domini*, serm. 12: « Domine, scis quia dixi, scis quia non tacui, scis quo animo dixi. s is qui i animo flevi, cum dicerem, et non audirer. Ipsa puto quod ratio nostra integra est. Quin, cum vidi gladium venientem, velut speculator, ut Dominus admonet per Ezechielem, annuntiavi impio impietatem suam, id èst correxi, non fugi; et ideo animam meam liber vi; » *elhom.* 28, infer 50: « in magno, ait, sum periculo et exsilio constitutus, si tacuero; sed, cum ego dixero et Implevero *officium meum*, vos jam attendite periculum vestrum. Quid vero volo, quid desidero, quid cupio, quare hic loquor, quare hic sedeo, quare vivo, nisi hac intentione cum Christo simul vivamus? Cupiditas mea ista est. possessio mea ista est, gaudium rncum hoc est Sed si me non audieritis, et tamen ego non tacuero, liberabo animam meam, sed nolo salvus esse sine vobis; » et *hornil.* 24; inter 50 : a Die, inquit, isto solemn! episcopatus mei, prius paucis verbis alloquar debitores meos, qui mihi nescientes apud Deum suffragantur, dum faciunt debita quæ dimittam, ut et mea m hi dimitti promerear. Vobis itaque dico, quibus inimicus efficior verum pradicans, quorum requiram ulildateui, cogor offend re voluntalem : nolite esse sicut equus et mulus non habentes intellectum. Nam et hæc jumenta eos calce morsuque appetunt, a quibus curantur, et ut curentur eorum vulnera contrectantur. Non panis, non parco; adversaris, adversor; resistis, resisto. Lucta nos comparat, sed causa separat. Tu inimicus es medico,* ego morbo, tu diligenti@ mete, ego pestilenti@ luæ. »

20. Ponam offendiculum coiaa A eo, — ut incedat et impingat in pericula mortis, el moriatur. Undo Scpluagmf i vertunt : *Potiam tormentum*; Thcodolion, *infirmitatem*. *Secundo*, S. Gregorius: « Hoc Domini ponere, inquit, est nequaquam ad peccandum premere, sed nolle a peccato liberare. » « Ponam » ergo, id est poni permittam coram eo offendiculum, cumque deseram, itaque ille gravius impinget et corruet. « Peccatum quippe, ail S. Gregorius, quod per pœnitentiam citius non deletur, aut peccatum est, aut causa peccati, simul et perna peccati. Terito, Theodoretus//. d. In mentem revocabo illi exitium el barathrum quod manui peccatores. *Quarto*, Vatablus et R. David : « Ponam offendiculum, » id est faciam ut omnia habeat prospera, calamitatibus eum a peccato non revocabo. Quinto, Chaldæus : Eos, qui iusti videri vo-

hint, permittam in publicum peccatum labi, ut agnoscantur iniqui. Primus sensus maxime est genuinus.

« Offendiculum » ergo hic, non occasionem ruirue, id est culpæ, seri pœnæ significat, scilicet aliquid quod offendit, lædit et pungit, quo puniatur peccator, et punctus resipiscat. Ita passim Interpretes et Scholastici, ac nominatili! Franciscos Suarez in opusculo *De Concursu Dei*, lib. II, cap. vni. JUSt it ijb, — opera justa.

Vivens vivet. — omnino vivet securus a morte.

21. TU ANIMAM TUAM LIBERASTI, Q. d. ait ThCodorO-tus : Duplicem lucratus es vitam, tuam et illius. Unde S. Gregorius, *homil.* 11: « Vobis et nobis parcitis, inquit, si a pravo opere cessatis. Vobis et nobis parcimus, quando hoc quod displicet non tacemus. »

22. In campum, — ubi quies, solitudo, silentium ; ideoque mens aptior contemplationi et visioni.

23. Gloria Domini, — quam vidi cap. i in curru Cherubim. Unde Apollinaris: « Paratum, ait, vidi judicem. »

Cecidi in faciem — tremebundus et adorabundus.

24. Et ingressus est in me spiritus, — animalis virtus, quæ in me defecerat, ad me rediit; aut potius spiritus Dei.

Statiit me super pedes, — id est labantes pedes firmavit. Vide dicta cap. ir, 3.

Includere in medio domus tuæ, — ut ipso opere vicinam urbis obsidionem prophetes (1). Ita S. Hieronymus. Sicut enim tu domo, ita Judæi urbe sua oncliidentiir. *Secundo*, H. Salomon, q. d. Contino te domi, quia nihil proficies increpando eos. *Tertio*, Maldonatus, q. d. Abde te domi, ut prius audias ex Deo omnia, quæ dicturus es, quam incipias ea annuntiare. Itaque, inquit ipse, usque ad cap. xi, 24 cf2o, nihil annuntiat ; sed tantum audit et videt, quæ illi Deus aut dicit aut ostendit. Ha et Vatablus. Omnes hæ causal et expositiones vene sunt ; Deus enim voluit Ezechielem hic apud rebelles et contumaces Judæos fieri portentum, uti ait cap. xii, vers. 6 et 11. Quare jussi eum se includere domi sua?, ibique silere, nec verbis, sed silentio, et miris quibusdam actibus vaticinari et portendere clades urbi impendentes. Unde, cap. iv, jussus est silens describere in latere obsidionem urbis, el fimum boum comedere, cubare in latere uno 390 diebus, ita ul affines ejus, videntes eum mutum tam portentosa ngere, putarinl eum esse emotæ mentis, cumque quasi

(1) Qui vatum Hebraeorum mos. futuras res actione et opere adumbrandi. quomodo sit protectus a priscorum hominum necessitate, nnguæ verborum inopis dciecium gestibus ac figms supplendi, ostendit Gull. Warburton in onora quo divinam Mosis lcgationein donionstravii, lib. IV, sect. iv, vol. III. hs Qua* do pniphetariiili gestis <c váis syndiolicis docte et suntIHter disarmi .jungenda C. F. bLiudlinii de eadem re CdiiiiiientatliO in Nyrn-bolis notis ad Propht tarum intrrpn laiiontm, a tc "erma-nico editis, pag. 125et2cqq. (Rosenmuller.)

Insanum ligarinl, uti inox prædicit ei i)eus, qui nihilominus jubel eum pergere in silentio, cl au-
z•re Dei oracula; ut quasi attonitus attonitos quo-
que reddat spectantes cum Judæos, donec jubeat
cum post longum silentium proloqui, cl erum-
pere in minas, lamenta cl suspiria, quæ m longo
hoo suo silentio animo concepit et parturivit. Ju-
bet ergo eum silere, et sc audire, u.sque ad finem
cap. xi. Nam ibi vers. 18, fari cl loqui incipit.

Tropologico S. Gregorius, Aom. 12: « Propheta,
inquit, post campum in domo includi præcipitur,
ut prædicator post gratiam doetrinre, quam proxi-
mis ministrat, ad conscientiam redeat, seque ip-
sum subtili examinatione discutiat : ne de his
quæ foris prædicat, aliquid ipse apud se intrin-
secus transitorie laudis quærat : quia quanto plus
se in cogitatione discusserit, tanto amplius agnos-
cit justi anima, quantis mortalitatis suæ infirmi-
tatibus sit ligata, »

hrs 15. 25. Tu, fili hominis, — audi scilicet.

Data sunt (dabuntur, injicientur) super te vin-
cula, ET LIGARUNT TE IN EIS, — id CSL CIS, scilicet
vicini et familiares Ezechielis, videntes ejus quasi
attoniti et rapti gestus, eum aestimantes amentem
vinculis colligarunt : quæ tamen vincula signifi-
carunt obsidionem et captivitatem Judæorum. Ita
S. Hieronymus. Unde Syrus vertit : *Injecta sunt
super te catena*; Arabicus : *Injicio super te catenas*;
at Chaldæus vertit : *Verbum meum super te sicut
vinculum*, quasi nen revera sil ligatus, sed in vi-
sione tantum vinculis mandati divini. Unde Mal-
donalus censet una cum his verbis injecta fuisse
Prophet® per visionem vincula, quæ cum domi
suæ colligarent el includerent.

Vtn.i6. 2G. Linguam tuam adhærere faciam palato tuo,
— adimam tibi lingua; usum, no cum iis qui ad
te do »um venerint, loqui possis, aut eos objur-
u . u hoc sikolio tuum timorem et Judæprum

pervicaciam castigem. Ita S. Hieronymus, Poly-
chronius, Theodoretus. Unde S. Gregorius, hom.
17 *inEvang.*, sic explicat, g.d. « Idcirco tibi pra>
dicationis sermo tollitur; quia dum me in suis
actibus plebs exasperat, non est digna cui exhor-
tatio veritatis fiat. » Et S. Hieronymus : « Ex quo,
ait, perspicuum est, ubi multitudo fuerit peccato-
rum, indignos esse peccantes, qui a Domino cor-
rigantur. » Potior tamen causa fuit ea quam paulo
ante dedi; videlicet, ut suo silentio commoveret
duros Judæos, quos voce non poterat; ut scilicet
Judæi, videntes eum elinguem et cogitabundum,
secum reputarent : Quid contigit Ezechieli? Quid
incedit attonitus? Quid animo parturit? Atque
causam ab eo perquirentes, audirent ab eo Dei
minas et oracula, quæ prius audire noluerant.

Nec quasi vir objurgans, — ut non sis vir qui
cos objurges, quia me exasperant, q. d. Deus Ju-
dæis : Non vultis audire, non audietis igitur; ideo-
que Ezechielem prophetam vestrum, mulum « l
elinguem faciam. » Prophetarum ergo silentium,
signum est iræ divinæ, » uti docet S. Chrysoslo-
mus in *Isaiæ* vi, hom. 4.

27r Cum autem locutus puero, — cum ego tibi
indicavero tempus esse loquendi, cumque os jam
a me clausum tibi aperuero, tunc loqui incipies,
dicesque ea quæ vidisti et audisti.

Qui audit, audiat ; et qui quiescit, quiescat —
Non sunt hec verba quæ Ezcchiel dicturus e::
populo, sed verba Dei ad Ezechielem, q. d. Dices
illis quæ audisti cl vidisti; et qui voluerit ea au-
dire, audiat; qui non voluerit audire, non au-
diat. Scio enim plerosque non audituros, quia
domus exasperans, pervicax el rebellis est Vide
dicta cap. n, vers. 5. Unde Septuaginta vertunt*
Qui avdiT, *audiat*; *qui incredulus* *irdnlu. sit'*
Aquila vero : Qui *audit, audietur*} <J qui
rdinçudur.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hcprirsentat ad vivum instantem obsidionem, famem ct pressuram Jerusalem, quæ postea anno sexto contigit, puta anno ii Sedeciæ. Quocirca primo, jubetur describere in latere urbem, et circa eam aggeres ct castra Chaldaeorum eam obsidentium, ac sartaginem ferream, quasi murum, ponere inter se el civitatem. Secundo, vers. 4, jubetur cubare super latus sinistrum 190 diebus pro totidem annis iniquitatis Israel, ct 40 diebus super latus dextrum, pro totidem annis iniquitatis Juda. Cibus vero ct potus quotidianus ei praescribitur, scilicet panis ponderans viginti stateres, et aquæ sexta pars hin. Tertio, vers. i2, jubetur panem suum coquere stercore hominum : sed obsecrans impetrat, ut pro stercore hominum substituat stercus boum. Hisce autem omnibus, portendit famem, sordes ct angustias, quas passuri erant Judæi obsessi a Chaldæis tn Jeru- salem.

ilora/iter disco hic, quam viles ct exiles sint urbes, quæ mundanis magnifica! videntur, utpote quæ in vili d parvo latere describantur. Vere Seneca dixit. Punctum, et adhuc puncto minus est id, quod colimus. Nam, ut ait Boetius lib. II De Consol., tota terra non est nisi punctum puncti. Quocirca Socratis Alci- biadem, superbientem opibus prædiisq; in quemdam locum duxit, in quo suspensa erat cosmographica tabula, terra: circuitum complexa; jussitque Alcibiadem, Atticam in ea inquirere : quam ut invenit, sua etiam prædia inspicere præcepit. Quæ cum Alcibiades nusquam esse picta diceret : Cur igitur, ait Socrates, ob illa superbis, quæ circa nullam terræ pariem existant? Ita Æhanus lib. III (i).

1. Et tu, fili hominis, sume tibi laterem, et pones eum coram te : et describes in eo civi- tatem Jerusalem. 2. El ordinabis adversus eam obsidionem, et ædificabis munitiones, et com- portabis aggerem, el dabis contra eam castra, et pones arietes in gyro. 3. El tu sume tibi sar- taginem ferream, cl pones eam in murum ferreum inter te, el inter civitatem : ct obfirmabis faciem tuam ad eam, et erit in obsidionem, ct circumdabis eam : signum est domui Israel. 4. Et tu dormies super latus tuum sinistrum, el pones iniquitates domus Israel super eo, nu- mero dierum quibus dormies super illud, et assumes iniquitatem eorum. 5. Ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum, numero dierum trecentos ct nonaginta dies : cl portabis iniqui- tatem domus Israel. G. Et cum compleveris hæc, dormies super latus tuum dcxlcrum se- cundo : et assumes iniquitatem domus Juda quadraginta diebus, diem pro anno, diem, in- quam, pro anno dedi tibi. 7. El ad obsidionem Jerusalem convertes faciem luam , el bra- chium luum cpii extantum : et prophetabis adversus eam. 8. Ecce circumdedi te vinculis i et non te convertes a latere tuo in latus aliud, donec compleas dies obsidionis tuæ. 9. El tu sume tibi frumentum, ct hordeum, el fabam, el lentem, el milium, el viciam : et mittes ea in vas unum, cl facies libi panes numero dierum quibus dormies super latus luum : trecentis et nonaginta diebus comedes illud. 10. Cibus autem tuus quo vesceris, cpii in pondere viginti stateres m die : a tempore usque ad tempus comedes illud. 11. El aquam in mensura bibes, sextam partem hin : a tempore usque ud tempus bibes illud. 12. El quasi subcinericiu hor- deaceum comedes illud : el stercore, quod egreditur de homine, operies illud in oculis eo-

(U Praemonstrata in iribus prioribus capitibus institu- ti »no EircWclh in ProDlwtam, jam ip*e ministerium adimoi- re incipit* et m tnbus tubæquenlibus capitibus, lin r)Wlvmæ obsidionem* famem et excidium turn pro- positii svmixtbs, cap. iv. v, tum appositis sermonibus, cap. vi urænuntiat.

Itierosol^mæ obsidionem, ut recto notât el ipso Rosen- muller. Mies pnesigmbcare jubetur quadriennis ante, «i vvo tati tempore, quo mortalium nemo* mu

qui divino instinctu inflaltique incitatus esset, præ sagire íftarn certo potuit. Nam quæ septem prioribus hujus libri capitibus vati nostro obtigisse leguntur, ea omnia anno quinto exsilii Joachini accidisse censenda sunt, qot ipse annus et quinius erat Sedeciæ ad imperium evecti, h autem cum regni sui anno quarto se denno Nabucbo donosori obstrinxisset; quis illum anno septimo datam fidem fracturum el contra imperatorem Chaldæorum rebellaturum prævidere poteratT

rum. 13. El dixit Dominus : Sic comedent lilii Israel panem suum pollutum inter gentes, ad quas ejiciam eos. 14. El dixi : A a a, Domine Deus, ecce anima mea non est polluta; et morticinum, et laceratum a bestiis non comedi ab infantia rnea usque nunc, et non est ingressa in os rneum omnis caro immunda. 15. El dixit ad me : Ecce dedi tibi fimum boum pro stercorebus Immanis : et facies panem tuum in eo. 16. Et dixit ad me : Fili hominis : Ecce ego conteram baculum panis in Jerusalem, et comedent panem in pondere, el in sollicitudine : el aquam in mensura, el in angustia bibent : 17. ut deficientibus pane et aqua, corruat unusquisque ad fratrem suum, el contabescant in iniquitatibus suis.

I. LatbRFM. — In quo stylo ferreo delinees urbem Jerusalem, et circa eam obsidionem, id est castra et machinas Chaldæorum obsidentium. Ex lateribus enim fiunt domus et urbes. Rursum, later magis aptus erat ad picturam, quam lapis, ita R. David et Maldonatus.

Symbolice Theodoretus : Later, ait, significat incolarum debilitatem, qui non ædificarunt domum suam supra petram, sed super arenam; et Orígenes : Later, ait, sunt ineruditæ animæ.

Wonil- Notant Lyranus et alii laterem accipi hic crudum, nondum igne decoctum et duratum; alias TudX cnhn non potuisset Propheta in illo civitatem, Titium ejusdemque obsidionem describere. Igitur Jerusalem obsessa, est anima posita in peccato, contra quam omnes justitiæ divinæ munitiones dirigitur. Verum hec omnia in latore non decocto, sed crudo, qui facile aqua dissolvitur, describuntur (1); ut intelligamus omnes divinæ munitiones adversus peccatores dispositas, penitentiæ lacrymis posse dissolvi, atque adeo lotam dæmonis accusationem aboleri. Rursum S. Gregorius, lib. XXVI *Moral.* cap. v : u Sancti, inquit, prædicatores obsidionem circa laterem in quo Jerusalem civitas descripta est, ordinant; quando Ierrenæ menti, sed jam supernam patriam requirenti, quanta eam in hujus vilis tempore vitiorum impugnet adversitas, deinceps-

(1) Quod lateri obsidionis illius picturam insculpit, in eo istius temporis ac regionis inorem sequitur. « Epigenes apud Babylonios decem annorum observationes siderum coctilibus laterculis inscriptas docet, Plinio referente, *Hist. natur.*, hb. VII, sect. lvi. Et in eo ipso tractu, quo olim Babylonicam urbem sitam esse credibile est, nostra æculo ingens laici copia o terra est effossa, quibus scriptura, cuneatis liguris constans, est insculpta; de quibus vide End. Munitz, *itsuch uber die Keilformigen Inschriften zu Persepolis*, pag. 130 et seqq. Neque Hieronymi temporibus mos isto prorsus videtur obsolevit, cum ipso dicat : « Pro laure qui grace dicitur genere femineum? » a LO.; Symmachus manifestius interpretatus est iuxta M. t. v, quem nos *laterculum* el *abacum* appellare possumus. In cujus pulvere solent geometra; id est *Uncas*, *radios* describere. » Ex cujus veris colligere licei, non fuisse neesse, ut Propheta hie usus sit, ul quidam volunt, crudo, nuudum igne cocto el durato.

Et dabis, id est effinges, ordinabis contra illam obsidionem. id est figuram obsidionis contra urbem. Appropinquat biæudlin observari, simili modo quæ in sculo Achillis (*Illud.* XVIII, 491 el wqq.) cilicia crani, illa describi, quasi revera gesta essent (Kosenmoller)

tram.» idem S. Gregorius fusius hic *tornii*. 12 : a Suine, inquit, tibi luterem, videlicet proximi cor terrenum. Pones eum coram te, scilicet ut vitam atque intellectum illius intenta mente custodias. Et describes in eo civitatem Jerusalem, ut ei, quæ sint superna gaudia de visione pacis, innotescas, etc. Et ordinabis adversus eam obsidionem. Nam, ut valeat anima ad illa pacis gaudia æterna pertingere, hanc lre procul dubio oportet tribulationum et tentationum certamina multa sustinere : unde prædicatores contra erudiendam animam obsidionem ordinant, cum præmonendo indicant quibus se modis vitia virtutibus opponant; quomodo luxuria castitatem feriat; qualiter ira tranquillitatem animi perturbet; quantum inepta lætitia vigorem mentis resolvat; quod iter muli loquium munitionem cordis destruat; quo nodo invidia charitatem interficiat; quemadmodum superbia arcem humilitatis effodiat, etc. Et dabis contra eam castra, ut ostendat quomodo maligni spiritus animam, non ex uno, sed ex conjunctis vitiis simul linient. » Huc perlinet illud S. Hieronymi *ad Heliod.* : a Erras, frater, erras, si putas unquam Christianum persecutionem non pati. Tunc maxime oppugnaris, si te oppugnari nescis. Tranquillitas ista, tempestas est. Nam militia est vita hominis super terram, » ul ait S. Job, cap. vii. Animet nos sententia S. Cypriani : a Semel, ait, vincit qui solatini patitur. At qui manens semper in poenis congregitur cum dolore, nec vincitur, quotidie coronatur. » Quotidie enim lentum et longum obit martyrium. Ha ipse lib. R, *epist.* 4.

Denique H. Pintus : Moraliter, inquit, in mente nobis describere et pingere debemus Jerusalem, id est imaginem urbis et regni cælestis; simul et obsidionem, id est hostes qui nos obsident, et ab ea impediunt; quibus opponenda est sartago feireæ, id est fortis constantia, el invicta constantia. Hoc accommodatiliū est.

2. Munitiones. — Hebraice *pn dic*, id est turrim ligneam, in cujus summo scilicet, statuebantur baliste, scopiones, arietes et alia machina ad muros quatiendos. Unde Hebræi *dic* a *pq dac* id est comminuere, deducunt. Ita R. David. De his turribus agit Vitruvius, lib. X, cap. i. Dicebantur ambulatoria hæc lures, quia dissoluta ab exercitu circumferri poterant. Septuaginta vertuntur id est *propugnacula*. Propheta hic.

tum Del, tum Chaldæornro urbem obsidentium personam gerit.

Er comportabis aggerem, — aggeslæ terræ cumulum, item lapidum, cespitem, lignorum congestionem, ut excites propugnaculum, ex quo quasi e monte displodantur balistæ in mœnia et cives: aut potius, « aggerem, » quo scilicet se Chaldæi a telis Judæorum tueantur. Solent enim hostes urbem obsessuri aggeres ante se agere atque promovere, ut illæsiad muros accedant. Ita Maldonatus,

Daris, — depinges. Omnia enim hæc, non realiter fecit, sed in latere pinxit Ezechiel.

Abietes. — Ita dicta trabs, quæ pendens ex funibus, et retrorsum ab obsidentibus repulsa, ferro in fronte instar cornu prominente, quasi aries mœniact portas magno impetu percutiebat et dejiciebat. Plinius, lib. VII, cap. lvi, auctorem hujus machinæ facit Epeum, qui equum Trojanum (hunc enim ait fuisse arietem) fabricavit, quo capta est Troja. Vide Josephum, lib. Ili *Belli*, cap. IX. Chaldæus pro *arietes* vertit, *duces*. Sicut enim arietes ducunt gregem, ita duces exercitum.

3. StniE tibi sartagine. — Hinc videtur Ezechiel realem sartagine sumpsisse, non autem eam pinxisse in latere.

Sartagine, — in qua friguntur carnes, pisces, ova, et si magna sit, homines; uti in ea Machabæos frixit Antiochus, li *Machab.* vn, 5. Inde et Syrus vertit, *sartagine ferri*, ex ferro; Arabicus Antiochenus, *patellam ferream*.

Qnæres, cujus rei hæc sartago sit symbolum? Despondet Maldonatus eam significare urbem Jerusalem, quia sartago ferro quasi circumdatur: ferrum autem significare urbis munitionem, quod inexpugnabilis esse videretur, ac si ferreos muros habuisset; fore tamen ut ab ira Dei, quæ fortior est ferro, expugnetur. Verum obstat, quod Prophetajubetur hanc sartagine ponere inter se et urbem: ergo non fuit urbs ipsa, sed medium quid inter urbem et Prophetam. Nota ergo:

Primo, Propheta gerens personam Dei, inter se et laterem in quo Jerusalem delinearat, posuit sartagine ferream, ut significaret quasi ferreum murum interjectum esse inter se et cives, id est Deum Deique decretum et sententiam contra eos latam, esse inexorabilem, nec Deum civium preces et querimonias auditurum, aut misericordia fleet*ndum. ItaThcodoretus, Polychronius, S. Hieronymus, Vatablus et alii. Sartago ergo sunt atrocitas crimina, quæ iter ad Dei misericordiam impediunt quasi rupes, *Isaïæ* l ix, 2, aut quasi nubes *Thren.* m, 44, scilicet corda Judæorum, ait R. David, ferro duriora, et fuligine lurpiora, quæ Deum natura sua mollem, misericordem et mellem, durum et ferreum efficiunt, atque ferreum decretum duræ punitionis et vindictæ ab eo extorquent.

Secundo, Imec 'artabo significat igne comt»-

rendtthi urbein, civasque gravissime cruciandos igne m. et quasi frigendos. Idem significat olla accensa Jeremiæ cap. i.

Tropologico S. Gregorius, *homil.* 42: «Sartago, ait, ferrea est spiritalis zeli frixura, in qua amore virtutum contra vilia populi concionator ardet. » Talis fuit Paulus, dicens: « Quis scandalizatur, et ego non uror? Nullum Deo tale est sacrificium, quale est zelus animarum, » ait S. Gregorius ibid. Melius S. Ambrosius in *Psalm*, xxxvin, ad istum versum: *Tabescere fecisti sicut araneam animam ejus*: «Mittuntur, ait, in sartagine animæpeccatorum, ut defluat quædam peccati caro, quæ obduxerat animæ ac mentis vigorem, et velut jure quodam, ita quibusdam infuderat animam illecebris cupiditatum. Expectant igitur nos quædam sartagine; ideo hic conteramus cor nostrum, ut subtile fiat, et deponat omnem durtiem, et pinguedinem carnalis arvinæ. »

Obfirmadis faciem, — tum contra sartagine, tum contra urbem, *q. d.* Severo et implacabili vultu, quasi inexorabilis, urbem et sarlagin m aspicias; quasi judex, qui, cum a sententia lata immobilis est, cam ac reum obfirmalis oculis intuetur. Aliter Polychronius et Kimchi, *q. d.* Avertes ab urbe faciem indignabundam et minacem lævorsum.

Signum est domui Israel, — id est, hæc figura et delineatio Jerusalem obsessæ, significat vero Jerusalem ita brevi obsidendam. Judæos vocat Israelitas, quia decem tribubus jam abductis in Assyriam, tota Israelis, id est Jacobi, progenies, in solo pairio consistebat in Juda et Judæis, de quo mox plura.

4. Dormies. — Hebraice *scekab*, jace, decumbe. Non ergo dormivit Propheta 390 dies; sed vigil decubuit, quasi obsidens, aut potius spectans obsidionem urbis. Sic vulgo dicimur tota nocte dormire, id est decumbere in lecto, etiamsi nulli multas horas proprie non dormiant, sed vigilant, vel morbi, vel curarum, vel orationis causa.

Super latus tuum sinistrum. — Apposite Israel ponit ad sinistrum, quia vere Samaria, id est decem Iribus, ad sinistrum habitabant respectu Juda, ait Polychronius et R. Salomon. *Secundo*, Maldonatus: Juda, ait, ponitur ad dextrum, quia dignior eral, habebatque sacerdotium et regnum: Israel vero ad sinistrum, quia vilior, et quia primitus suberat Judæ.

Pones iniquitates. — Ut sic jacendo per 390 dies, feras, vel potius ferendo repræsentes pœnam iniquitatibus Israelitarum debitam. *Iniquitas* enim ponitur metonymice pro pœna iniquitatis (1).

(i) Hæc H. Bodinns, *Ics Livres prophétiques*, etc., *Ezéddel*, cap. iv: Cum Propheta super latus sinistrum decumbere jubetur, impossibile videtur super illud latus iniquitates Israel imponere. Nonne supponere possumus loco PzV, *ainiti, super illud*, legendum esse "pSiL *aleicha, super le*. Qua conjectura eo verisimilior videtur

¶ t** fig.
niUat.

SarUgo
pomo,
est fer-
rea Ori-
nientii
h fer-
ir » Jn«

Et assumes, — sustinebis, fores pœnas peccali* eorum debito? . simulque pro venia eis impetranda Deo supplicabis.

5. Annos iniquitatis ranún, numero dierum, — *q. d.* Pro annis 390 iniquitatis Israelitarum, do tibi pœnain decubitus per 390 dies. Pro annis vero 40 peccatorum Juda, cubabis in latore dextro totidem dies 40.

Notat Orígenes aliquos in versione Septuaginta legere dies 150, alios 190, alios 350. Sed vera lectio est 390. Ita Hobraea, Aquila, Symmachus, Theodotion, S. Hieronymus et alii. Ubi nota Dei clementiam, quæ pro anno peccatorum dat diem pœnæ. Punit ergo longe citra condignum. Punitio enim Dei, ad culpam cum proportionem habet, quam unus dies ad dies 365; tot enim habet annus (1).

ut r. 7. Ad obsidionem Jerusalem convertes faciem, — *q. d.* In hoc tuo decubitu, laterem, in quo delineasti obsidionem Jerusalem, fixe intueberis (ita Hebraeus k ut significes hæc omnia mira quæ facis, portentum esso obsidionis arctissimæ Jerusalem, qua capietur et excindetur.

Brachium tuum erit extensum. — Ita Romana; id est, ut Hobraea, *nudulum, exerlum*; extendi enim brachium, est nudari. Tunicæ enim viriles veterum, in caput injecte, et cingulo præcincte, vix summa legebant brachia. Quocirca P. Africanus P. Sulpitio Gallo probro dedit, quod tunicis uteretur manicatis, uti feminæ, ait Gellius, lib. VII, cap. XVII. Praesertim vero milites olim solebant nudatis brachiis pugnare, quod etiamnum Africani et Indi faciunt. Sensus est, *q. d.* Brachium exerlum ostendes, ac si velles acriter dimicare, urbemque invadere.

Prophetabis, — non verbis; erat enim mutus, ut patet cap. m, 26, sed hisce factis; teipso scilicet tuoque gestu, referes Deum per Cháleteos oppugnantem Jerusalem. Ita Prado.

8. Ecce circumdedi te vinculis, — feci, ut cognati et amici te quasi insanum vincirent; sed

quod in vers. scq. exhibetur Propheta ut iniquitates populi sui |K)riais.

(1) Vers 6 : a Et cum compleveris, » etc. Alii vertunt, *cl absolves illos, ci decumbes*, id est, ita absolves hos dies, ut per quadraginta dies decumbas in latus dexteram. In universum decubui vatis assignandos putant 390 dies, in quibus quadraginta sint proprii tribus Judæ, id quod indo colligunt, quod inira vers. 9, Propheta parato pro obsidionis tempore ubo, 390 dies diiiiiaxal. Vesci juDolur, nulla addita quadraginta dierum mentione. Veram absolutis 390 diebus per alios quailnplnta dies vati decumbendum fuisse, manifeste implicat additum hoc loco *iyjp schemi, iterum*, secunda vi (Rosenmuller.)

Cœtermn hind admittendam censem opinionem Sla udliini, jlixia qu un numerus quadragenarius in universum indolci minatum tempori* spatium indicaret. quod quidem s'vpo alias lu veteri Testamento fit, ut plui ibus ostentht; nam cum numerus superior 390 pro delinito sil h iieniliis, idem ut do hoc quadragenario statuamus, poscit analogia»

sustine patienter, tum eorum vincula, tum mea jussa, ut te non convertas in latus aliud, sed impleas dies obsidionis tuæ, scilicet 390 et alios 40, quibus representes obsidionem Jerusalem. Ita Vatablus, Prado et alii, et colligitur ex cap. in, 25. Aliter Maldonatus. Putat enim ipse Exechtem a Deo ligatum, ne se posset ex uno latere in aliud convertere, quæ expositio est probabilis. Porro hic Propheta gerit personam civitatis, et civium mox obsidendorum et vinciendorum.

9. Et tu sume tibi, etc., viciam. — *Vida* cibis est equorum et pecorum. S. Hieronymus in C'-ramail vertit, *avenam*; Symmachus et Aquila, id est *speltam*. Jubetur hic Propheta frumentum, hordeum, milium, fabam, viciam, etc., miscere, ut inde viles et necessarios vite faciat panes 390, quos singulos per totidem dies comedat, ut significet tantam fore famem urbis obsessæ, ut cives non delicias quærant, sed panem, etiam ex lento et vicia confectum. Sub 390 intellige a pari et 40 alios, pro diebus 40 quibus cubare debebat in latere dextro; nec enim tunc jejunaere poterat per totidem dies.

10. In pondere. — Id est non quantum voles et appetes, sed certo pondere, ut in magna fame urbis obsessæ fieri solet. Porro pondus illi præscribit a vigiliti stateres; p hebraico, *viginii sidos*. Siclus, testibus S. Hieronymo et Josepho, 4 drachmas ponderabat: drachmæ 8 unam faciunt unciam. Viginli stateres ergo sunt 10 uncia, quæ necdum libram (libra enim continet uncias 12) panis efficiunt, quibus proinde per diem trahitur magis anima quam sustentatur. Mirum ergo est, Polychronium et Theodoretum 20 stateres æquare tribus unciis. Alii 20 stateres æquant 5 unciis; putant enim staterem hic non integrum, sed dimidiatum accipi, qui erat quarta pars uncia. Et hoc forte voluerunt Theodoretus et Polychronius, ut per cyphrain scripserint 5, id est quinque, quod descriptores depravarint, scribendo 3, id est tria; facilis enim ex 5 in 3 est lapsus. Nimis enim parum datur 20 stateribus, cum eis tantum dantur tres uncia; plusculum, cum quinque, hæ enim continent drachmas quadraginta.

A TEMPORE USQUE AD TEMPUS COMEDES ILLUD, — scilicet a vespera usque ad vesperam, inquit S. Hieronymus; vel, Ut Vatablus, a meridie in meridiem. Aliter Apollinaris, scilicet: *ab anno m annum, q. d.* Toto anno quotidie comedes panem decem unciarum (2).

(2) De Voltaire in sua Scriptura tandem explicata, hoc factum ut alia, inquit Jaugeas *Herm. Sacra*, et in sua *Philosophia hisioricæ* ait, Deum Ezechielis pnrcripsisse, ut paivm stercore humano coopertum comederet, eique duuUxat permisisse ut panem suum stercore boum cooperiret, postquam panem stercore humano illinlluviu manducassal. At irreligiosum istum auctorem lectoribus mendacia obtrudere, sacramque Scripturam calumniari, palet ex ipso Ezechielis textu (ex Commentario Coruelli a Lipide) et ex infra dicendis.

Klrevera in Oriente pauperas incola; desertorum pauce

11. Ctaquay in mensura. — Id est non quantum voles, sed sextam tantum partem Ain, pubi duos sextarios Italicos. Exiguus ergo hic Prophet® potus datur, qui tantum mortem prohibeat, ut significet sitim futuram obsess® urbis. Vide ea qme de mensuris dixi in fine Pentateuchi.

12. QÚASI SUBCINERICIUM hordeaceum comedes illud, — ç. d. Panes quos jussi te edere, non coques clibano, uti honestiores coquunt; sed sub cinere, quasi rusticos et hordeaceos, ut significes Cantini fore famem, ut homines non expectent panes coqui clibano, sed sub cinere torreant, ut statini eos vorent. Addit Apollinaris significari inopiam lignorum, ut clibanum iis accendere non possint, sed prunis et cinere uti cogantur ad panes coquendos.

Stercore, quod egreditur dr homine, operies illud, — scilicet, dum illum coques, ut habent Hebron, sub cinere stercoris humani. Significat *lignorum inopiam*, adeoque pro stercore sicco bourn (quo rustici ignem faciunt, dum lignis carent) deficiente, opus fore ignem facere stercore humano siccato, ad coquendos panes, uti rustici utuntur cespite. Non ergo vult illini sterces panes, ut cum eo comedatur, uti vulgus autumat; sed tantum eo coqui. Hoc enim est Hebraum Tip ug; unde jnjp *uggot* vocantur panes cocti sub prunis et cinere. Hinc et vers. W, dicitur: u Facies (id est coques) panem tuum in eo, » fimo boum; hebraice, *super eum* • siculi liba coquuntur super prunas. Ita B. David, Marinus, Merceros, Forsterus, Pagtinius in *Lexfcis*, Pintus, Lyranus, Vatablus, Maldonatus, Prado et alii hic. Unde Arabicus Antiochenus vertit: *Inassabis cam stercore honanis*; Arabicus Alexandrinus: *Comedesplacentam pistam super sterces hominum*; Syrus: *Comedes asutum super sterces hominis*. Hac re significat Judæos, tum in urbe obsessa, tum in Babylone, horridum immundumque panem comesturos: hoc enim portendit codurahac panum tam insolita el abominabili Propheta (1).

suos freqwnter siccatis stercorebus boum, imo et hominum, defectu ligni coquunt (vide Cornelium Le Bruyn, *Koijarjeati Levant*. tom. I, pag. 230; Toumefort, tom. III, pag. 107, 122, 123, lbG; Pietro della Valle, part. 1, jOlr. II; Gemelli Carreri, *Voyage autour du monde*, tom. 11, pag. 57. Stercus bubulum hudieqiie in Frisia ad ligni materiam siccari, testatur Erasmus in Proverbio *Botiti pmam*, inquh B cbnrlus, *liofili*, id est bubuli stertoris, quod Græcc (tg Xit c') dicitur.

Aliqui interpretes, ut omnem difficultatem expediant, aserunt hæc duntaxat in visione contigisse, quod admitti nequit, propter rationem allatam infra ad *quæritur secundo*.

(1) a Notandum quoque, ait S. Hieronymus, quod juxta numerimi dierum sinistri lateris, trecenti nonaginta subci. eri* ii i. m.» jubeantur lien, et p r singulos dies comedi, etde <Odierum dextri lateris panibus omnino taceatur, ut occulte S. Scriptura insinuet, non eamdem pœnam populi \ prix iteri*, si timen notitiam habeat Dei (id est r i . . . qni at i one veri Dei umilino discem) ra (DracUUci regni). »

In oculis horum, — ut scilicet videntes, rogent causam (am miro rei, et discant famem et cladem urbi sibique imminentem. Hinc patet non esso hæc facta per visionem imaginarium, uti volunt Vatablus et aliqui alii, sed reipsa. Do quo mox plura.

13. Panem suum pollutum. — Quia panis, ex vario semine factus, videtur lege veteri fuisse immundus, uti do ngro expresse habetur *Levit*, xix, 19. Verum, mi ibi statuitur do pano; alioqui legem hanc obtendisset Deo, excusans se ab hoc cibo Ezechiel. Punis ergo pollutus dicitur, ob foeditatem et fetorem stercoris humani; unde el ipsum lego erat abominabile, *Douter*. xxm, 12. Significat ergo, quod prre fame in obsidione debebunt comedere similes panes sordidos, quos homo alias abominatur.

Nota: Quia Judæi coluerunt idola, quæ in Scriptura vocantur stercora el sordes, ex contemptu et vilitate; hincapié puniuntur, ut sordes suas vorent. Itaci tropologice crapulam sordesque suas, mullo tempore decoquere coguntur gulosi, ebriosi et libidinosi.

Ejic ia m. — Hebraice *impellam*, scilicet, quasi gregem cogam, in media Jerusalem immolandum a gentibus Chaldæis. Non ergo loquitur de abductione in Babylonem, ut aliqui volunt; sed de obsidione et captivitate Jerusalem, ut palet ex antecedentibus et sequentibus. Ha Prado.

14. A a a. — Hebraice fihN *aha*, si cuilibet consonanti substituas vocalem, erit a, *ha*, *ha*, quasi triplex detestatio cibi polluti, et lege vetiti. Est interjectio dolentis, aversantis et deprccantis. Unde Symmachus el Septuaginta vertunt, *nequaquam*; Theodotion, *o Domine Deusi kà* hæc Dei jussa percellitur Ezechiel; quia homo nitoris et honestatis amans naturaliter horret sordes et stercora.

Quocirca monstrum naturo, et portentum sordium fuit Constantinus Imperator Iconoclasta, qui hisce sordibus earumque odore delectabatur, indeque *Copronymus*, id est stercorearius, est cognominatus; eo quod dum baptizaretur stercora emiseric, ehque baptisterium polluerit, in signum quod Ecclesiam sua hæresi, el purissimam Virginem Deiparam suis blnsphemiis polluere conatus esset. Inde et *Cabaltinus* est cognominatus, quod caballorum stercore et lotio recrearetur. Ita ex Theophane Baronins, tom. IX, anno Christi 773. Audi Thcosterictum in *Nicela*: « Tantopere, ait, sordium, et impurissima) cujusquo rei odore malo delectabatur, ut animalium brutorum stercorebus se illineret, el eos qui cum illo erant, id facere juberet; quos amabat, ob idque benigne accipiebat, quod rebus male olentibus semper deled netur, n Hisce spurcis parentibus glorientur nostri Iconoclast® et Ilagiomachi.

Morticinum. — Id est: a Quod absque effusione sanguinis amittit vitam et in quo moritur anima, » ait S. Hieronymus, ut quod sponte moritur, vel aquis suffocatur, aut strangulatur.

Er laceratum a bestiis. — Utrumquo quasi immundum velatur lego *Levit.* xi, ii cl24, <tc., argumentatur a maiore ad minus, g. d. Si carnem immundam nunquam comedi, quomodo comedam panem stercore humano coctum?

Nota : Exaudit eum Deus, quia non patitur misericors Pater, suo* in oratione diutius affligi, vel se poenitentiis affligere, quin eos exaudiat. Sic fecit afflicto Mosi, Eliæ, Elisæo el aids. Pro stercore ergo humano, concedit ei stercus bourn, quod minus abominabile. Ita vidi in Belgio viros expertos, qui timo equino, ægrolo in cibum aut polum porrecto, certo eum curarent.

10. Baculum pams. — Hebraico noo *mafie*, id est *substantiam, sustentationem* panis; Aquila, Symmachus et Septuaginta, *firmamentum parus*; Chaldaeus, *sustentaculum panis*. Non est sensus, g. d. Tollam a pano vim nutriendi et sustentandi, ut volunt aliqui; sed, g. d. Tollam ipsum panem nutriendum, tollam fruges et frumenta, inducam sterilitatem, et annonce inopiam. Per hebraismum enim, sustentatio panis, vocatur panis sustentans.

Sic allegorico, ob hærosim aufert Deus panem Eucharisliro, qui animam sustentat.

Veis. 17. **n**, ad fratrem, — apud fratrem, cum ad eum ibit ul petat et mendicet panem, fame corruet.

Contabescant, — fame macrescant, indeque orta lue et peste putrescant, et in labem ac pestifera ulcera liquescant, defluant et tabescant.

In iniquitatibus, — propter iniquitates.

Oilnam **Quæri**un primo, — qui sinthi anni 390 iniquitatis, srac^ el Juda, do quibus vers. 5 et 6? Alii qui iniquitatem proprie pro culpa, puta idololatria; alii metonymice pro pœna accipiunt, ut anni iniquitatis sint anni captivitatis.

Prima knhu-lu' **Primo**, ergo Polychronms pro 390 legit 130, cosque numerat ab anno 6 Ezechiae, quo Osee ultimus rex Israel captus, ductus est in Assyriam, usque ad ultimum Sedeciae, quo ipse rex Juda captus est. Sed hic non ubi 133 anni interfluxerunt. Theodorctus numerat etiam 130 ab anno quinio transmigrationis Joachin, quo prophetare cœpit Ezechiel, usque ad annum 20 Artaxerxis Longimani, quo templum absolutum est, urbsque Jerusalem muris cincti fuit; 40 vero annos Jud. o numerat ab eodem anno 5 Joachin, usque ad annum Î Cyri, qui Judæorum captivitatem Babyloniam solvit. Verum nihil h«c faciunt ad braci, id est ad decem tribus; sed tantum ad Juda. Ad do, falso cum legere 130 pro 390, ut alia plura taceam.

Sa undo, Judæi, testo S. Hieronymo, jungunt 40 cum 390, ut flant 430, quos numerant a 2 anno Vespasiani, qui Jerusalem evertit, quam post 430 annos sibi et Judafs restituendam et reaedificandam asserunt. Sicut post 430 annos/Egyptia servitute liberali sunt, *Exodi* xii, 40. Verum jam paret plus mille quingentis annis Judæos c Jerusalem exulare, et per gentes dispersos ubiaue misero servirò,

Tertio, S. Hieronymus et ex eo Maldonatus numerant iniquitatis, id est captivitatis, Israel 390 annos, a prima captivitate decem tribuum, quando Teglatphalassar, sub Pbacee rege l-rael, trans» tulit Israelitas in Assyriam, vel potius, quando Phul Assyrius, IV *Hcg*, xv, 19, venit in terram Israel, cui Manahem rex Israel d ibat tributum mille talentorum argenti; cosque finiri anno 28 Artaxerxis Mnemonis, id est Memoris (fuit enim ipse excellentis memoriæ), qui successit Dario Notho, fuilque maritus Esther, qui ad preces Esther omnes Judæos morto lib ravit. Annos autem 40 numerant ab l anno Jcchoni/e, qui se dedit Nabuchodonosori, usque ad j-nnum i Cyri. Sed horum ulrumqne magis ad Judæos in Babylone et Perside captivos, cosque non a captivitate, sed a morte liberandos, quam ad Israel, sive decem tribus perlinet. Captivitas enim Juda in Babylone laxata est a Cyro annis 128 ante Artaxerxem Mnemonem. Rursum in Mnemone non est finita captivitas decem tribuum, sed adhuc perdurat: imo Mnemon nullam captivitatem solvit, sed tantum Judæos morti ab Aman destinatos liberavit. Denique computus annorum non adæquat annos 390. Nam a Phul usque ad annum 28 Mnemonis, tantum fluxerunt anni 383, ut summum. Adde, longe verius est annos hos non esse captivitatis, sed iniquitatis proprie dictæ: banc enim portat et luit Propheta.

Quarto, R. Salomon et Kimchi annos 390 numerant ab inilio idololatræ regni Jeroboam, qui peccare fecit Israel, usque ad annum 9 Osee, quo eversum est regnum Israel, qui sunt anni 24f. His addunt annos 149, quos mutuunt a tempore Judicium, id est a l anno Abitnelech usque ad ultimum licii. Annos vero 40 Juda numerant etiam intercalando, scilicet 16 Manassis, quibus peccavit; 2 Amon, et 22 Joakim <l Sedeciae. Sed gratis, el praeter ordinem chronologiæ, ac morem Scripturn* hos annos Israel et Juda intercalant. Nam ante Abimelech quoque coluerunt Baalim tam Judæi, quam Israelita*. atque ante Manassem, Achaz quoquo cl Salomon coluerunt idola.

Quinto, alii a 25 anno Heli, ad ultimum Osee numerant annos 390. Sed et hi errant in computi!. Atque ut demus eos non errare, quid hoc ad rhombum? Nam post Beli David, Josaphat, Lzechias et Josias non coluerunt idola, nec peccarunt; quomodo ergo hi anni suut iniquitatis Israel?

Sexto, alii per Israel intolligunt duas tribus et urbes Juda, in quibus permixti erant Judæi el Israelita?, maxime post fugam el captivitatem decem tribuum, in quibus viguit idololatria ab anno 4 Iloboami usque ad ultimum Sedeci.e, per annos 390; per Juda intolligunt m bem Jerusalem, in qua aedes Christi et Cbnsli.muruin viguit per anni/fere 40, scilicet ab anno 18 Fiberii usque ad 2 Vespasiam, qui eam evertit. Hoc utrumquo verum est, sed posterius est ullegoricum; nam ad litte-

ram loquitur Ezechiel de peccatis suo tempore commissis, et de obsidione presenti facta per Nabuchodonosorem, non per Vespasianum.

Pro responsione : Dico primo, hæc omnia significare obsidionem Jerusalem, in qua respublica Judæomm, id est tam Israel, sive decem tribuum, quam Juda, plene eversa et vastata est. Id ita esse patet *primo* quia Ezechiel et Jeremías solis Judris prophetant, predicuntque iis Judææ et Hierosolymis excidium. Secundo, quia decem tribus jam pridem, anno Ezechia^o, excisæ et abducte erant in Assyriam, indeque nunquam redierunt; ergo per Israel non hæ decem, sed duæ tribus, puta Juda et Benjamin, et quicumque ex decem tribubus cum Juda erant commixti, intelligendi sunt. *Tertio*, id patet ex initio capitis, quod est quasi titulus totius prophetiæ, quæ hoc cap. et sequent, enarratur. Illud enim sic habet : « Et tu, illi hominis, sume tibi laterem, et pones eum coram te, et describes in eo civitatem Jerusalem, et ordinabis ad versus eam obsidionem, etc. Omnia ergo hæc referuntur ad Jerusalem ejusque obsidionem et excidium. Unde mox subdit, vers. 3 : « Signum est domui Israel, » 7. d. Hæc descriptio obsidionis Jerusalem in latere, signum est, et portendit brevi reipsa futuram hanc obsidionem Israelitarum, hoc est Judæorum; signum enim quod Prophetis datur, est rei future, non preterito. *Quarto*, quia regnum Israel, id est decem tribuum, non stetit annis 390, sed tantum 266; tot enim fluxerunt ab anno Roboam et Jero-boam, qui fuit primus rex decem tribuum, usque ad annum 6 Czechi^o, quo hoc regnum ab Assyriis eversum est, ut patet IV *Reg.* xviii, 10. Ergo hi anni 390 iniquitatis Israel complectuntur quoque iniquitates regni Juda.

Dico *secundo*, Prophetam hic sustinere tum personam gentis obsessæ, ut cum 390 dies catenatus decumbit, comedens panem subcinericium, quo significat cives urbe constringendos, et fame cruciandos; tum gentis obsidentis, ut cum brachium contra urbem exerit, et sartaginem ei opponit quasi scutum.

Dico *tertio* : Diebus 390 portendit urbis obsidionem, diebus vero 40 excidium urbis (unde ultimis 40 non exprimitur, ut paret sibi panem, quia capta urbe, non fuit tanta fames); nam per 390 dies fuisse urbem obsessam patet numeranti dies a principio obsidionis ad finem. Nam, ut patet IV *Reg.* xxv, Nabuchodonosor cœpit obsidere urbem anno 9 Sedecia^o, 40 die decimi mensis, et cepit eam anno 11, quarti mensis die 9. Jam 390 dici faciunt menses duodecim, dies 25, quibus arcte fuit obsessa Jerusalem. Omittit ergo Ezechiel aliquot menses respirationis Jerusalem, quia scilicet puuntentibus Judiéis, et servos juxta legem liberis dammentibus, Chaldæi, omissa Jerusalem, Atyptis ad opem Judeorum adventantibus iverunt obsidem : postea scelerata redeuntibus Judæis ac servos suos revocantibus, redierunt ad

obsidionem Jerusalem, donec eam caperent, ut patet *Jerem.* cap. xxxiv. Ita Theodoretus, Vatablus et alii ibidem. Porro excisam et vastatam esse Jerusalem per 40 dies, patet : quia, ut dicitur IV *Reg.* cap. xxv, 8, et *Jerem.* cap. lii, 6, die nona mensis quarti, capta est civitas; die vero septima mensis quinti incensum est templum; intermediis ergo fuerunt dies 30, quibus adde dies 10, quos facile victor Chaldæus insumpsit in tot domorum et murorum eversione, habebis quadraginta, quos quaerimus.

Denique 390 dies decubitus Ezechielis in latere sinistro, portendere totidem dies obsidionis Jerusalem, patet ex vers. 8, ubi dicitur : « Non te convertes a latere tuo (sinistro, in quo prius jussi te decumbere per 390 dies vers. 4) in latus aliud (dextrum, in quo posterius jussi te decumbere per 40 dies vers. 6), donec compleas dies obsidionis tuæ (tot enim jussus est decumbere in latere hoc sinistro. Unde et de eodem, assignans illi cibum, subdit): Et tu sume tibi frumentum, et hordeum, etc., et facies tibi panes numero dierum quibus dormies super latus tuum : trecentis et nonaginta diebus comedes illud. » Ex quo clarum est 390 diebus, quibus Ezechiel decubuit in latere sinistro, cum portendisse et repraesentasse 390 dies obsidionis Jerusalem.

Dico *quarto* : Cubare in latus sinistrum est molestum et anxium, quia tunc cor, quod in sinistrum latus propendit, a superimposito hepate æstuat, et suffocatur. Unde hæc cubatio symbolum est animi solliciti, et sæpe evigilantis ob periculum imminens : is habitus fuit Chaldæorum, urbem Jerusalem sollicite obsidentium. In dextrum vero latus cubare, somnum facit suavem et jucundum, qualis est ejus qui cura solutus est. Hæc ergo cubatio signum est victoriæ, qua scilicet Chaldæi, capta urbe, præ gaudio, et Judæi, rebus desperatis, præ mœrore profunde dormierunt.

Dico *quinto* : *Iniquitas* hic significat iniquitatis poenam, qui addit : « Portabis iniquitatem domus Israel, » *q. d.* Tot diebus catenis gravatus sustinebis molestiam debitam iniquitatibus Israel, atque de tolerantia repraesentabis molestiam, quam ipsi laturos sunt totidem obsidionis diebus.

Dico *sexto* : Cum ait « diem, » intellige pœnæ, « pro anno » culpæ preterito « dedi tibi. » Sunt ergo hi anni iniquitatum præleritarum Israel, non autem supplicii eis inferendi; nam sic dicere debuisset : *Annum pro die dedi tibi*, qui populi personam sustines; jam autem e contrario dicit : a Diem pro anno dedi tibi, » *q. d.* Tot tibi dedi dies famis et afflictionis, quot annis impune peccarunt Israelii.

Dico *septimo* : Per Israel accipit tam Judæos quam Israelitas, hoc est, tam duas quam decem tribus, quia utrique commixti fuerunt in Judæa, maxime postquam decem tribus majori ex parte abducte fuerunt in Assyriam. Utrique ergo vo-

cantur hic Israel potius quam Juda, quia in Israele coepit, vigit et perduravit iniquitas, quæ hic punitur, puta idololatria, atque ex Israele manavit ad Judam. Per domum vero Juda, accipit regiam domum, familiam et regnum, quod erat in stirpe Davidis et Juda, atque per eam notat Manassem, cujus iniquitas et idololatria per 40 annos fuit tanta, ut repleverit, ait Scriptura, IV Reg. xxi, 10, Jerusalem sanguine Propnatarum usque ad os, utque Deus propter eam ejus stirpem et urbem certo destinant excidio, atque irremissibiliter et inexorabiliter eam exciderit, IV Reg. xxi», 26.

« unii Porro Manassis scolerà durasse per 40 (non auturani (em ©2, ut volunt Hebraei in *Seder-Olam*) annos colligitur ex eo quod, teste Polychronio, Sepluaginla, IV Reg. xxi, 18, juxta aliquos codices, dicunt Amon filium Manassis regnasse 12 annis; quia scilicet post patrem solus 2 annis regnavit, ut habent Hebræa et Latina, IV Reg. xxi, 18; patre vero captivo in Babylone, regnavit 10 annis; pater vero e captivitate rediens, non diu superstes fuit, sed 5 fere annis vixisse et regnasse videtur. Jam tolle hos 5 ultimos regni annos, et 10 captivitatis ejus ab annis 55 quibus universim dicitur regnasse Manasses, habebis annos 40 peccatorum et regni scelerati ejusdem. Undo Vatablus: a Quadrageima, ait, annis peccavit gravissime Israel tempore Manassis, qui quindecim tantum annis mansit in officio, et quadrageima peccavit. n

Ar. nt hi Anni ergo 390 iniquitatis Israel incipiunt ab ;sj q · j nnao ftoboam regis Juda, et Jeroboam regis 'primo* Israel, qui mox ut creatus est rex, fecit idola, moo Ko-scilicet vitulos aureos, quos eodem anno co- 'jrrroiMHl ^icrunt Israeli > atque ad quos et ad Baalim > Posl ,rcs annos defluerunt etiam Judæi sub Ro- oinDior boam. Finiuntur vero hi 390 anni, ultimo anno 'Bn' Sedeciæ, quo urbs eversa est. Tot enim, scilicet dedx. 390 annos inter annum i Jeroboam, et ultimum Sedecim interfuisse consentiunt passim chronologi. Ilis ergo 390 annis iniquitatis, in pœnain successerunt 390 dies obsidionis urbis, quos Propheta repræsentat suo decubitu in latus sinistrum per 390 dies. Annis autem 40 peccatorum domus Juda, id est Manassis, succedunt 40 dies excidii et vastationis urbis: quos Propheta repræsentat decumbendo in latus dextrum per 50 dies. Nec mirum, annos 40 Manassis in annis 390 includi, et consequenter bis numerari; quia hi anni 40 insigniores fuerunt malitia, ideoque quasi duplices. Hi enim fuerunt unica causa irrevocabilis sententia® Dei de excindenda Jerusalem. Sensus ergo est, q. d. Prioribus peccatis per 390 annos a Judæis commissis, debetur obsidio Jerusalem; posterioribus vero peccatis Manassis, per 40 annos patrat, decretum est certum urbis excidium et jilena vastatio. Ita Hieronymus Prado, et Vatablus. Aliqui non improbabiler hos 40 annos scelerum domus Juda, numerant ab anno 13 Josiæ,

usque ad li et ultimum Sedecire: hi enim proprie fuerunt Juda; nam Israel, id est decem tribus jam erant abduct®. Tunc enim Judæi fuero solito sceleratiores; adeo ut Jeremiam aliosque præcones Dei iram denuntiantes riderent et torquerent. Ad hanc sententiam accedit noster Pineda, qui lib VII De *Rebus Salom.* cap. ix, censet hos 390 annos inchoari ab anno 27 Salomonis, quo ipse lapsus est in idololatriam; inde enim usque ad ultimum annum Joakim (quo censet hosce annos finiri) numerat annos 390. Licet enim post Joakim regnarit Sedecias, sub quo eversa est Jerusalem; tamen hujus eversio- nis et excidii initium fuit illa prior captivitas sub Joakim et Joachin. Atque hac de causa Scriptura narrans excidium Jerusalem, facit mentionem Salomonis, quia ipse fuit origo peccati, puta idololatriæ, ac consequenter excidii. Mentio hæc fit IV Reg. xxiv, ubi post cladem Joakim et captivitatem ejus filii Joachin, subdit Scriptura ver». 13, de Nabuchodono-ore: «Concidit universa vasa aurea, quæ fecerat Salomon rex Israel in templo Domini juxta verbum Domini, u Hæc sententia conjecturam affert accommodam et plausibilem, præsertim quia Salomon fuit primus auctor idololatriæ Israelis, qua» deinceps continuata fuit per 390 annos, usque ad ejus excidium. Verum, quia Salomon coluit quidem idola, sed publico edicto eorum cultum non sanxit, nullo minus Dei veri cultum in Israele abolevit; et quia incertum est, quo præcise anno Salomon apostatarli et coluerit idola, hinc melius et certius hos annos inchoabimus a schismate, quod tam a Juda quam a Deo fecit Jeroboam, qui primus idololatriæ vexillum sustulit, constituens vitulos aureos in Dan et Bethel, ac vetans ne quis templum Hierosolymitanum ad Deum colendum adiret. Inde hoc schisma in Scriptura est celeberrimum, et contra illud, puta contra vitulos aureos, passim de- tonant Prophetæ.

QujBiuruR SEctxDo, — an revera, an vero per visionem tantum decubuerit, id est visus sit sibi decumbere Ezechiel per 390 dies?

Respondent S. Hieronymus, Vatablus et alii, fuisse tantum imaginariam visionem, quia natura non patitur ut tot dies homo in uno latere dormiat, ita ut nunquam se in aliud latus con- variat. Sed respondeo revera eum decubuisse in sinistro latere per dies 390 et in dextro per dies 40. Palet, quia revera hoc jubet Deus hic: hoc enim simpliciter significant verba præcepti hujus. Ergo Propheta, utpote Deo per omnia obediens, id ipsum opere præstitit et adimplevit.

Secundo, quia vers. 12 dicitur de facto ita cum decubuisse a m oculis coruin. > Ergo non fuit id factum per visionem: hanc enim solus vidisset Ezechiel, non oculi aliorum. Ita fhrysosloinus, lib. HI De *Dei providentia*, post medium; Rasilius, in *Isaiæ* cap. vm; Theodorelus, in *Osee* cap. i;

Exechi*!
ou pur
YÍSio
netu, sed
rvipM dû
cubuil
per 350
dies.

Ribera, In Owe cap. T, num. 47, Prado et alii (1).

Ad argumentum respondeo Prophetam non dormice semper, sed jacuisse hoc situ, nunc vigilem, mine dormientem. Id enim significat Hebr. Tiim *swab*. Porro id fieri posse, si non per naturam, certe per specialem Dei opem, nemo dubitat. Vidi ego Lovanii virum nobilem paralyticum, qui jam decimum sextum annum continuo supinus mira patientia jacebat. Noster Prado testatur se vidisse amentem, qui quindecim lotos annos in uno litere decubuit. Sic Simeon Stylita octoginta annos continuos eod m pede stetit, naturam adjuvante Dei gratia. Quin et Epimenides, qnem S. Paulus *Tit.* r, Cretensium proprium vocat prophetam, a Laertio, lib. I, in ejus Vita et aliis, ipsos 57 annos in specu dormisse (raditur. Quod si hoc Plinio, lib. VII, cap. m, merito fabulosum videtur, certo fabulosum non est, quod do septem sim tis fratribus, qui Ephesi dormierunt annos peno ducentos, cumque cessante persecutione evigilarent, putabant se tantum unam noctem dbrmisce, narrant Gregorius Turonensis, Nicephorus et alii, et ex iis Baronius in *Martyrol.* 27 julii, quos nt videret Theodosius Imperator, Ephesum venit. Similo de septem dormientibus in Germania refert Paulus Diaconus, Jib. I *De Gestis IsMqnbard.* cap. in. Recte enim Aristoteles, lib. IV *Physic.* text, xr.vn, docet eos qui dormiunt, non percipere tempus in quo dormiunt, sed nuno temporis in quo incipiunt dormire, copulare cum ro in quo expergiscuntur; quia tempus medium non sentiunt, eo quod nullam percipiant mutationem : a Sicut neque ii, inquit, qui in Sardis fabulose dicuntur dormire apud heroas cum fuerint experrecti,» in quem locum Simplicius, *Comment.* 104, scribit, cum Sardi capti essent a Græcis, in antro inventos esse novem heroas, Herculis filios, mortuos, ita tamen bene aromatibus conditos, nt viderentur dormire. Dicit autem Philoponus, et ex eo Toletus, in locum Aristotelis jam ritualum, quod qui malo habebant ferebantur ad hos, qui statim magno somno corripiebantur, ita ut « vigilantes non perciperent tempus longum cui somni.

Sic ergo hic Propheta, ut Judæos, qui verbis non movebmtnr aut minis, admirandis et miserand s moveret factis, catenatus uno latere dies 390 decubuit gravissimo sane dolore : ut gravissimas ob^dionis an usios et dolores repræ-tuitaiet. Ha Theodoretus.

(1) Et revera, si hoc nonnisi in visiono prophetica contig -.-t, Judæi in Ilitiyl'inn captivi per huic vis.opis Mnam nem parum commoli fuissent, ii vix inlcllcxis-j. .a quiit Ee-chiel Ml«i vellet. Quando Eaecblel simplices V i. - rciert, I is » di» indicai, ni ca;>. i. 3 ; cap. vm, s «t. I, etc.; can.ixxvit, I, < lc.; cap. i1 , 1, fctc.j taco I i »up a ' ' » omnia historico tiarril. Celerum ra- ' i . . vr « I . . ; i -hvii.i vi.b lur fin?.- i tine: I . . *u . . . i,« i «at> ; quain verba b> umwtn truvtaul, ut recte iwlal Janssens,

Dices : Ilæc visio contigit anni quinti So.decim menni 4, die 13, ut colligitur ex eap. i. I el 2, et ex cap. ni, 15 ; atqui anni 6 mense 6, die Tifata, ut habetur cap. vm, sedit (non onbavh, ut hic dicitur) Ezechiel domi cum senibus Juda : Jam a die 13 mensis 4 anni 5, ad diem 5 mensis 6 anni 0, sunt 406 (sunt enim hi menses llebr.eorum lunares, ex quibus duodecim fit annus lunaris, qui anno solari minor est undecim diehus); dies autem 300, juncti cum aliis 40, faciunt dies 430; desunt ergo hic 24 dies. Subtrahe enim 406 a 430, remanent 24.

Respondet Prado illum annum fuisse intercalan m, habuisseque 13 menses, id est 30 dies amplili aliis. *Tirtio* enim quoque anno Hebræi intercalabant mensem , ut suos annos Innares æquarent solaribus. Itaque supplendos hic esse dies24, qui desiderantur, ex dienus 30 mensis 13.

Moraliter, disce hio quain Deus suos illustres amicos et prophetas exerceat, quam dura eis imperet, quain eos mortificet, ut sint in exemplum et portentum loti orbi. Huic simile finxerunt Gentiles, scilicet Endymionem puerum formosum a luna adamatum, perpetuo dormire, eo quod luna id a Jove petiisset et impetrasse!. Undo Proverbium : « Endymionis somnuin dormis,» quo usus est Aristoteles, lib. X *Moralium*, colligens, neque otium convenire diis, neque rursus aliam ullam actionem illis dignam videri prater contemplationem, a Porro cum constet, ait, deos vivere, consentaneum est eosdem ct ngere quippiara. Neque enim oportet eos Endymionis, ut aiunt, dormire somnum. » Hinc et Cicero, lib. I *De Finibus*, docet molestissimum esse sapienti et cuivis homini otium, quia maxime nobis insitum est a natura, ut agamus quippiam. « Itaque, inquit, ne, si jucundissimis quidem nos insomniis usuros putemus, Endymionis somnum nobis velimus dari, idquesi accidat, mortis instar putemus. » Idem, *Tusculi.* I : Qiumquam, nil, « qui kviozem faciunt, somni simillimam volunt esse. Quasi vero quisquam ita nonaginta annos velit vivere, ul, cum sexaginla confecerit, reliquos dormiat : ne sues quidem id velint, non modo ipse. Endymion vero, si fabulas audire volumus, nescio quando in Latmo obdormivit, qui est mon- Caria), nondum opinor, experrectus, n Si longus somnus est instar mortis, ad< oque vivi hominis sepultura; quid erit longa vigilia? quid perpetua cubatio in uno eodemque latere, quæ pra ter fatigationem, latus debile tota mole corporis onerat el opprimit, ut siepe pellcin et cirnea atterat et defricct, solaque homini ossa relinquat?

Rursus disce hic quam Deus doceat, jubc.ilquo suos stultescere mundo, ut sapiant Deo ; ut Dei electos a cultu mundi, ad cultum Dei abducant et pertrahant. Hac enim de cansa imperavit eis paradoxa, et a communi vil/e usu abhorrentia, ut eos aliosque doceret tum simplicem obedienciam, tum «uurfactuan sui mundique contemptum.

Ha mini Ezechiel hic cap. iv, jussus est vesci pane in stercore cocto, et cap. v, jussu Dei, rit*, furenlis, rasam barbam capillotqie gladio concidii, in aerem sparsit, et lammn combussit. Nimirum, qui paret Deo, tum demum sapit, cum illius jussu desipit. Ita Isain», cap. xx, vir tantas, et regia stirpe oriundus, in regia ti»be palam nudus incessit. Ha Jeremias, cap. xxvii, vet?l servus fugitivus el furcifer vinculis onustus vias urbis obambulavit. Ita Osco castissimus, jubente Deo, meretricem duxit uxorr. Ita Propheta ait socio, ill *Ileg*. cap. XX, 3;i : « Petente me, » quod cum ille nollet, audit : « percutiet te leo; » et mox a leone interemptus est, læsus deinde ab alio, Achabo regi occurrit, cumque arguit, quod Benadad captum non occidisset.

Ita veteres ascetæ et monachi suos exercebant, paradoxa quædam, et in speciem stulta eis præcipiendo. Ita S. Antonius Paulum Simplicem mire jejuniis et laboribus exercuit. Ita Joannes Abbas jussit discipulo per triennium quotidie irrigare lignum aridum, quod proinde tandem per miraculum virescere cœpit. Ita S. Alexander mirus sui contemplor ex philosopho fecit se carbonarium,

ut celarci suam pulchritudinem; ex carbonario factus est Episcopus, ex Episcopo mnityr. Testis 4st Nyssenus 'n *Vita* S. Greyoni *Thaymaturgi*. Ha S. Amnia apud Palladium in *Z/iuoaca*, cap. xur, stultam se in monasterio simulans, et ul stulta ab omnibus irrisa et divinata, tandem a S. Pitirione Dei judicio declarata est omnium sanctissima et sapientissima. Ha Simeon Salus, id est fatuus, mire celebratur ab Evagrio et Leontio in ejus *Vita*. Hanc sanctam fatuitatem passim docuit verbo et exemplo S. franciscas, B. Juniperus, B. Jitcoponus, et similes alii. Quin et Apostoli, ac S. Paulus, dum passim predicai crucem Clu i>li : « Judæis scandalum, gentibus stultitiam. » Audi cum, l Cor. iv, 9 : « Puto quo i Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tanquam morti destinatos : quia spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus. Nos stulti propter Christum, cic., maledicimur, et benedicimus; persecutionem patimur, et sustinemus; blasphemamur, et obsecramus ; tanquam purgamenta hujus mundi ficti sumus, omnium perip-ema usque adhuc. » Pinta vide apud nostrum R › lerum, lib. *De Simplici obediencia et contempta sui*.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet Deus Ezechiel ut radat caput et barbam, atque unam tertiam partem piarum comburat i ni, alteram concidat gladio, tertiam dispergat in ventum; ut per hoc portendat, tertiam partem civium Hierosolyma consumendam peste et fame, tertiam gladio, et tertiam dispergendam per orbem.

1. Et tu fili hominis sume tibi gladium acutum, radentem pilos : et assumes eum, et duces per caput tuum, et per barbam tuam : et assumes tibi stateram ponderis, et divides eos. 2. Terrain partem igni combures in medio civitatis, juxta completionem dierum obsidionis : et assumes tertiam partem, et concides gladio in circuitu ejus : tertiam vero aliam disperges in ventum, et gladium nudabo post eos. 3. Et sumes inde parvum numerum : et ligabis eos in jummitate pallii tui. 4. Et ex eis rursum tolles, et projicies eos in medio ignis, et combures eos igni : et ex eo egredietur ignis in omnem domum Israel. 5. Ilæc dicit Dominus Deus : Ista est Jerusalem, in medio gentium posui eam, et in circuitu ejus terras. 6. Et contempsit judicia mea, ut plus esset impia quam gentes : et præcepta mea ultra quam terne, quæ in circuitu ejus sunt; judicia enim mea projecerunt, et in præceptis meis non ambulaverunt. 7. Idcirco hæc dicit Dominus Deus : Quia superastis gentes, quæ in circuitu vestro sunt, et in præceptis meis non ambulastis, et judicia mea non fecistis, et juxta judicia gentium, quæ in circuitu vestro sunt, non estis operali; 8. ideo hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te, et ipse ego faciam in medio tui judicia in oculis gentium : 9. et faciam in te quod non feci, et quibus similia ultra non faciam, propter omnes abominationes luas. 10. Ideo patres comedent filios in medio tui, et filii comedent patres suos, et faciam in te judicia, et ventilabo universas reliquias luas in omnem ventum. 11. idcirco vivo ego, dicit Dominus Deus : Nisi pro eo quòd sanctum meum violasti in omnibus offensionibus tuis, et in cunctis abominationibus tuis : ego quoque confringam, et non parcet oculus meus, et non miserebor. 12. Tertia para

tui pesto morietur, et fame consumetur in medio lui : el tertia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo : tertiam vero partem tuam in omnem ventum dispergam, et gladium evaginabo post eos. 13. El complebo furorem meum, et requiescere faciam indignationem meam in eis, et consolabor: et scient quia ego Dominus locus sum in zelo meo, cum implevero indignationem meam in eis. 14. Et dabo te in desertum et in opprobrium gentibus, quæ in circuitu tuo sunt, in conspectu omnis prætercunlis. 15. Eteris opprobrium, et blasphemia, exemplum, et stupor in gentibus quæ in circuitu tuo sunt, cum fecero in te iudicia in furore, et in indignatione, el in increpationibus ira. 16. Ego Dominus locutus sum ; Quando misero sagittas famis pessimas in eos : quæ erunt mortifera, et quas mittam ut disperdam vos : et famem congregabo super vos, et conteram in vobis baculum panis, i 7. Et immittam in vos famem, et bestias pessimas usque ad internecionem : el pestilentia, et sanguis transibunt per te, et gladium inducam super te, ego Dominus locutus sum.

t. Gladium acutum, radentem pilos. — Id est gladiolum, voi cultrum acutum, sicut novaculam tonsorum, ut habent Hebraeus, Septuaginta, Vatablus et alii, Hic *gladius*, et, ut Septuaginta, *rhomphaa*, significat tum Ilei iram, ut exponit Maldonatus; tum Dei voluntatem, puniendi et excindendi Judæos, ut Vatablus; tum Dei vindicem potestatem, ut Polychronius; tum, ut aptissimo S. Hieronymus, Nabuchodonosorem carnificem Judæorum, qui instar gladii et novaculæ, Ilierosolyinæ capillos, id est decorem et pulchritudinem; ac barbam, id est virilitatem, scilicet robur omne, puta juvenes speciosos, ac viros robustos ex Judæa reseccit. Barba enim symbolum est virilitatis, coma libertatis et nobilitatis. Unde Absalom nutrebat cæsariem, et Nazirei Deo consecrati, quasi filii Altissimi, comam fovebant, *Nimcr.* vi. Vido dicta *Levit.* cap. xix, 27. Quocirca apud priscos ingens erat probrum barbam alicui prescindere aut vellere, quasi hoc ipso virilitatem et virile decus ipsi abstulissent. Hinc Horatius, *Serm.* lib. 1 :

Dni im libi vellunt
Uscivi pueri.

Et Persius :

Si Cynico barbam petulans Nonana vellit.

Rincproverbium : «Barbam vellit mortuo leoni,» qui ferox et contumeliosus est in prostratum. Mirantur gentes Dionysium Siculum, quia ausus est de capio barbam auream detrahare. Sic Binnon illusit legatos Davidis, radens dimidiam partem barbæ eorum, II *Iteg.* x, 4, quam injuriam bello et gentis excidio ullus est David. Hac ergo barbæ rasura, Propheta adumbrat Judæorum, non tantum excidium, sed et summam ignominiam et opprobrium.

MmU- Moraliter, disco hic hominem coram Deo esse
” ’ f quasi unum pilum. Quod ergo nobis caput est
=X= capillis densum, hoc Deo est orbis refertus hominibus. Ne canaries luxurie, tondetur : et ne hominum progenies nimis excrescat, demetitur a Deo. Quæ eorum regio omnes caperet, quæ tellus

aleret? Etenim « dii nos quasi pilas,» imo quasi pilos, « habent, » ait Plautus. Defluit pilus e capite, quis curat? Perit homo, quid Deo decedit? El tamen (quæ Dei est dignatio) pilos hosce suos tuetur Deus. Nam a capillus de capite vestro non peribit, » ait Apostolis suis Christus : quia a etiam capillus unus suam habet umbram, » uti dixit Mimus Publianus.

Rursum, Deus abradit eos qui sunt pilo tenues viri, et barba tenues sapientes, id est qui extrinsecus præ se ferunt habitum viri cordati et sapientis. cum intrinsecus nil habeant viri, nil coniiis et sapientias, quales erant hi Judæi. Sic Lucianos ridet Philosophorum profundam barbam, in eunucho Bagoas, dicens : «Si philosophum oporteat ex barba metiri, hircos primam laudem ablaturos. u Hoc competiit Juliano Apostato), qui philosophum se ex barba proluxa ostentabat. Recte Plutarchus in *Symposiaci* : « Neque, inquit, barbam alere, aut gestare vile pallium philosophum facit; neque lineis vestiri, Isiacos,» hoc est Isidis sacerdotes. Quocirca apud priscos Romanos, barbati, proverbiali joco vocabantur homines priscis ac simplicibus moribus rusticaneque veritatis; unde Juvenalis :

Facile est barbalo imponere regi.

Romani enim sero coeperunt barbam radere, et tondere. Tonsores enim primi, ut scribit Plinius, lib. VII, cap. tvn, « in Italiam ex Sicilia venire, post Romam conditam anno cccc. l iv, adducente P. Licinio Mena, ut auctor est Varro : ante intonsi fuere. »

Dices, — duci facies per tonsorem : nec enim commode ipse caput suum tondere poterat.

Tropologice, pili sunt curiositates, superfiam cogitationes, appetitiones, illecebræ et vanitates mundi : his Ezechiel, id est vir fidelis, reseccit oportet, casque gladio et igne, id est mortificatione et puro Dei amore, consumat, idcoque superflua in pauperes per eleemosynam effundat. Dum enim hoc igne amoris Dei et proximi consumuntur, vertuntur in holocaustum Deo gratissimum.

Stateram ponderis, — qua scilicet res ponderari solent, aut quæ justa sit, et probati ponderis. Hæc *statera*, sive libra, significat requitatem divinae juslitire et vindici®, quam temperat et moderatur clementia, no modum, non justitiæ (hoc enim fieri nequit), sed humanitatis et benignitatis excedat.

2. Tertiam partem igni combures. — Ignis significat pestem et famem, quae tertiam partem pilorum, id est civium Hierosolymitanorum quasi ignis denigravi!, adussit, voravit, patet vers. 12. Pestis enim physice est quasi ignis comburens, et inflammans corpora.

In medio civitatis, — in qua versaris, juxta Chobar in Chaldæa; aut potius in medio Jerusalem, quam in latere descripsisti. Ita Vatablus, Maldonatus et R. David.

Juxta completionem. — Id est, ut Vatablus vertit: *Postquam impleti fuerint dies obsidionis*, scilicet 390, quibus volui te decumbere ante laterem, in quo obsidionem urbis delineasti, ut hac ratione repræsentares dies arctissimre obsidionis Jerusalem, *q. d.* Post dies 390, et alios 10 tui decubitus, facris de pilis tuis ea quæ hic prescribo. Aliiter alii *o. d.* Combure ex pilis aliquos quotidie, donec dies obsidionis 390 compleantur.

Et assumes tertiam partem (pilorum tuorum), ET CONCIDES GLADIO IN CIRCUITI EJUS, — **urbis** scilicet. *Gladiushic* repræsentat gladium Chaldæorum. Nam Judæi, qui cum Sedecia, aut ante, ex urbe fugere subdole conabantur, hi omnes a Chaldæis cæ'i sunt circum et juxta urbem. Rursum, dum urbem caperent Chaldæi, obvios quosque in ea trucidarunt.

Tertiam vero aliam disperges in ventum. — Ili fuerunt, qui cum Johanan filio Carco fugerunt in Ægyptum, *Jcrem.* xliiii. Item omnes qui in Babylonem abducti, vel fuga vage huc illueque dilapsi et dispersi sunt.

Ei gladium nudabo (ita Romana, Hebræa, Chaldæus, Septuaginta. Perperam ergo aliqui codices legunt, *nudabis*) post eos. — Nam Chaldæi Judæos in Ægyptum fugientes persecuti, ibi cos cum Ægyptiis trucidarunt, uti minatus eis erat Jeremias, cap. XLii, 16.

3. Inde (ex tertia et ultima parte) sumes (paucos capillos), EI LIGABIS EOS IN SUMMITATE PALLII TUI (id est CXtrC-mitale vel ora) pallii tui. — Significat, Dei providentia et clementia, aliquot Judæos a vastatione Chaldaica servulos; ita Apollinaris: scilicet eos, qui cum Jeremía, eo suadente, se dediderunt Nabuchodonosori cum Joachin: hinc melius accipias reliquias profugorum Judæorum, Dei providentia servatas in seminarium et propaginem gentis sue: hi enim, quasi angulo pallii Domini colligati, protecti sunt Dei prædestinatione et protectione.

Ex eis rursum tolles, et projicies eos in medio lateris, in quo obsidionem descriperat, accenderat, ex qui-

bus subito flamma sublata universam urbem descriptam lambero cœpit, et delere. Hi sunt, ait Apollinaris, qui post reversionem ex Babylonia, ob nova peccata a Macedonibus, præserlim Antiocho Epiphane glassante instar ignis, interempti sunt. Itera, et magis, qui a Tito et Romanis cresi. Et capti sunt: tunc enim tota domus Israel eversa est, de quo plura vers. 9. Denique Galalinus, lib. IV *De Arcanis fidei*, cap. xxi, ex priscis Rabinis hæc refert ad stragem Judæorum, quam post Titum fecit Adrianus Imperator in Judæa, præsertim in urbe Bitter, ubi et coruin ducem occidit qui se vocabat *Barchochebas*, id est filium stellæ (dicebat enim se divinitus missum, esseque stellam de qua prædixit Balaam, *Num.* xxiv. - Orietur stella ex Jacob, » quasi ipse, excusso Romanorum jugo, lucem et libertatem Judæis esset allaturus), cum revera esset *Barchosba*, id est filius mendacii, puta impostor; fingeat enim se esse Messiam. Quocirca Adrianus cecidit ad quinquaginta Judæorum millia, lolamque gentem protrivit. Vide Eusebiurn, lib. IV *Jistor.* cap. vi.

4. Et ex eo, — scilicet populo, ita S. Hieronymus; vel « ex eo, » scilicet parvo numero, vers. 3. (Septuaginta vertunt, *ex ea*, scilicet urbe), *q. d.* Ex eo, scilicet populo reduce, ignis scelerum egressus est, quæ fuit causa ultimi excidii. Nam primum ob scelera traditi sunt Antiocho: deinde ob necem Christi, eorum filii cum urbe et templo, Romanorum gladio, fame, peste, incendio perierunt. *Secundo* et melius, o ex eo, ■ scilicet relictio populi coniecti in ignem, id est, ignitam Antiochi persecutionem, egredietur ignis, id est incendium tum ambitionis et discordiæ inter principes sacerdotum, indeque omne genus flagiliorum; tum consequentis calamitatis, crudelitatis omnis et vastitatis. Ha Apollinaris. Nam Menelaus, Jason, Alcimus, et alii proditores judæi, ambientes pontificatum et dignitates, cum eas legitime obtinere non possent apud suos, profugerunt ad Antiochum, cumque incitarunt in perniciem sue gentis, cladesque illas, quæ narrantur in libris Machabæormn. Vide I *Machab.* cap. vu, vers. 5, et lib. H, cap. ni, vers. 4, et Josephum, lib. XII *Antiquit.* cap. vu (I).

Rursum, inter ipsos Machabreos ortum de regno litigium, ipsos et gentem perdidit. Nam Hyrcanus et Aristobulus, de regno inter se concertantes, ftio runt causa cur Pompeius et Romani Judæam sili subjugarint: quod gentilium jugum non ferente! Judæi, cum illud excutere vellent, tandem pleni a Tito et Vespasiano excisi sunt. Quocirca allego-

(1) Quod ex paucis illis pilis, quos in summitate pallii sui collignrat, aliquot comburit, eo etiam bellum civile inter Godoliam et Israhel, quod fusius describitur, *Jcrem.* xli cl seqq., significari aliqui volunt; qui motus civiles Chaldæis occasionem prabuere auferendi e Judæa etiam minimum quemque, nec quemquam relinquendi, ul vel ulla essent rerum novarum semina; vide *Jerc**. ui4 30.

rice, ignis hic significat Judæorum in Christum et Christianos furorem, qui causa fuit cur Judæa et Jerusalem gladio et igni Romanorum tradita sit, Judreique reliqui in omnes terras dispersi. Ita Apollinaris et S. Hieronymus.

Aliter R. David, R. Salomon, et ex iis Lyranus hæc interpretantur, scilicet de Achab et Sedecia, quos rex Babylonis igne frixit, qui toti Israeli facti sunt in proverbium, ut cum cui maledicere volunt, dicant: « Ponat te Dominus sicut Sedeciam, et sicut Achab, » *Jerem.* xxix, 22. Sed hoc frigidum est et distortum. Quocirca Maldonatus de iisdem accipit, sed hoc sensu, quasi dicat: Ili pseudopropheta», scilicet Achab et Sedecias, qui persuadebant populo, fore ut nunquam Jerusalem caperetur, causa fuerunt cur rebellaverint Chaldæis Judæi, urbsque capta et incensa fuerit. Verum. jam ante hoc excidium repræsentavit Prophet in resectione capillorum, eormnqiK» divisione in tres partes; non ergo de illo, sed de alio, quod posteritis consecutum est, hic agit.

5. Ista est Jerusalem, in medio gentium, — *q. d.* Hoc schemate, scilicet tui capitis et capillorum, ropræsentatur Jerusalem; Jerusalem, inquam, quam ego Deus olim posui quasi mundi caput, et quasi reginam in medio Gentium, ut ei ipsie, quasi ancilke, custodes essent et stipatores. Ita Polychronius et Scholiastes. Quocirca

JrrjQ- P°Stl ET c,nCUTU TERRAS — gen-
irm erat Hum; scilicet, Jerusalem a septentiione habet
®f. «* Scythiam, Armeniam, Pontum; ab oriente, Asiam;
c°ntfnnm occidente, Europam; ab austro, Libyam, ait
ten», Apollinaris. Lndo *Ezech.* xxxvnj, 12, vocatur um-
cnr' bilicens terne, et *Psalms*, lxxiii, 12, medium terne;
quia Jerusalem est in quarto climate ex septem,
in qua dividitur terra habitabilis. Idque feci hoc
tine, ut omnes gentes in vita spiritali, puta in re-
ligione rebusque divinis, ait Theodorus, a Jeru-
salem omnem sensum et notitiam, puta pietatem,
fidem et legem, quæ dirigit gressus hominum ad
salutem, acciperent. Verum hoc ipsa adeo non
præslitit, ut potius ab eis impietatem didicerit,
atque ipsa olim magistra ventatis, et exemplar
pietatis, facta sit discipula erroris et impietatis,
atque in ea mox magistros suos, scilicet alias gen-
tes, superavit; ju>lc ergo excidio a me destinatur,
ita S. Hieronymus et Chaldæus; Jerusalem ergo
et templum erant quasi centrum lei ne, imo quasi
ejus caput, fundam nium, fons et cor; nipple ex
qua tanquam ex centro, lucis splendor in omnem
terram, tanquam ex corde spiritus vitalis; tan-
quam ex capite aliarum provinciarum et gentium,
sensus, motio et concitatio ad ambulandum in via
Domini; denique tanquam ex centro, linearum
deductio, omnis boni et precum ac votorum per-
fectio expectanda erat; ac tanquam ex fonte, ri-
vulorum derivatio in alias regiones; et tanquam
ex fundamento stabilitas aliifrum provinciarum.
Vi non húmenlo dictum fuerit *Psalms*, xlvii, 21
« undatur (stabilitur velut fundamentum, cui in-

nitatur reliquum orbis; Chaldæus vertit, *pulcher ut sponsus*) exultatione univers® terne mons Sion, latera aquilonis, civitas regis magni. Deus in domibus ejus cognoscetur. » Ila Pineda, lib. V *De liebus Salom.* cap. v, num. 31. Talis est Roma christi-
sliana.

Symbolice, nola hio: Sicut homo est parvus mundus, sic mundus est magnus homo, cujus membra sunt provinci® et gentes, caput est Jerusalem, tum quia in altissimo monte Sion erat sita, *Isaia n.* 2, 3; tum quia ex ea, quasi capite, in totum corpus universi, derivabatur sensus, id est Dei cognitio, et motus, id est vite et actionum institutio. Sed quia illo sua» dignitatis oblita, legem meam, nil Deus, quæ illam mundi caput fecerat, abjecit; hin» abradam ejus comam et barbam, id est omnes nobiles et robustos ejus auferam, eamque toti orbi ostentui exponam, et hostibus derelinquam.

Dices: Si Jerusalem est caput, quomodo est in medio gentium? Respondeo: Sicut caput est inter duos humeros, quasi in medio duorum luterum hominis: sic Jerusalem, quasi domina, sita erat in medio gentium. Ha et Prado. Adde simile non per omnia esse simile.

6. Judicia mea, — legi in meam, secundum quam Vera. i
judicare debet judex.

7. Superastis gentes, — scilicet peccatis, et im- Vera. 7.
pietate vestra, cjusque facti estis quasi antesig-
nani, uti solent facere apostate. *Secundo*, Hebræum
POH *liamon*, verti potest cum Vulabla et H. David,
copia vestra, id est pompa, fastus, luxus, opes, fe-
rocia vestra major fuit quam gentium, *q. d.* Co-
piam rerum vobis dedi; vos reddidistis mihi co-
piam ingratitude et scelerum. « Incrassatus est
enim dilectus, et recalcitravit, n *Tertio*, Septua-
ginta vertunt: *Forma vestra*, exemplar vel cha-
racter, *exgenlibus*, id est, ul Theodorus, induistis
formam, religionem, mores et impietatem gen-
tium.

8. Juxta judicia gentium. — *Judicium* hic est Vera. 1.
consuetudo, institutum; sequenti vero versu signi-
ficat castigationem, *q. d.* Mores bonos quos ha-
bent gentes, non estis secuti. Vel potius, *q. d.*
Gentes deos suos, quantum vis viles et mulos, non
mutant, nec relinquunt: vos autem me Deum
vivum relinquitis, ul muta idola adoretis; ergo
nequiores et stolidiores estis gentibus. Ha Apolli-
naris et Scholiasles.

Jl d i c i a . — Id est supplicia, quasi justus ullor,
inferam libi.

9. Laciam in te quod non feci, — etiam in di- Vert, t
ludio, etiam Sodomis, etiam Pharaoni, etiam Cha-
nanæis, *Thren.* iv, 0, *q. d.* Quia, o Jerusalem! fe-
cisti scelera, epire gentes non fecerunt; ego quo-
que plagas acres Ubi infligam, quas gentibus non
influxi.

Er quibus similia ultra non faciam. — S. Hie-
ronymus et noster Prado referunt hoc ad vasta-
tionem Jerusalem per Titum: nam illa fuit maior

quam Chaldæorum, *Maith*, xxiv, 21 ; sicut andes Christi major fail sceleribus Judæorum veterum : unde ob eam Judie! dispersi sunt ad omnes ventos, quod hic ait Propheta. Potest tamen referri quoque ad excidium Chaldæorum, si to *ultra* accipias strictim, scilicet, 7. d. Hac generatione, hoc siculo, hac lempórum memoria : sic enim H *ultra*. sæpe alibi capitur. Nam Prophète suis Judæis minantur primo excidium Chaldæorum, et delude Romanorum.

10. Patres comedent filios, etc., et filii comedent patres. — Virumque accidit in excidio iam Chaldæorum quam Romanorum. Illa Theodorctus. Vide dicta *Thrcn.* cap. 11, 20, et cap. iv, 10.

Nota : Quod matres filios comederint, alibi legimus; quod vero (ilii comederint patres suos, nusquam legimus : ex hoc lamen loco certum est, id in obsidione Jerusalem contigisse.

Aliter Vatablus, 7. d. Ideo tanta crii fames ut filii parentibus, et parentes filiis cibos præripiant. Sed hoc frigidum est et alienum; aliud est enim conn dere cibum patrum, aliud comedere patres. Ita Honorio Imperatore tanta Roinæ fuit annona, rerumque omnium caritas, ut homines hominibus jam imminerent, adeoque palam audita sil vox in circo : a Pone pretium húmame carni, n uti refert Procopius, lib. II *De Bello Gothico*. Audi lamentabilem vocem matris occidentis et comedentis lilium præ fume, in obsidione Jerusalem per Titum, apud Josephum, lib. VII *Belli*, cap. vm : « Miserum te, ait, infans, in bello, et fame, et seditione, cui te servavero? Apud Romanos etiamsi vixeris, serviturus es : fames autem pra venil servitutem; his vero seditiosi sæviores sunt. Esto igitur mihi cibus, el seditiosi* fui ia, cl human® vitæ rabula, quæ sola deol calamitatibus Judæorum. Et hoc simul diecus occidit lilium, cocluinque medium comedit. »

11. Idcirco (ob peccala tua) vivo ego (id est juro per vilain meain), n si, etc., confringam. — Supple, habear mendax, aut porcã : tð enim n S ON *im lo*, id est sí *non*, *nisi*, csl llcbneis formula juramenti exscralorii, quo se quasi devotent : unde malum, cui so devoent, sublicent horroris et boni ominis causa, ut alibi dixi.

Sanctum meum. — Hebraice RTIpS mícdfwci, id est siincluariuni meum, sivo templum : radix llebræa trip *cadãs*, *primo*, significat sanctificare; *secundo*, firmare, stabilire; *tertio*, purificare. Sic domus Hei dicitur *sancta*, id csl Deo consecrata, quasi stabilis in perpetuum, quæ proinde inherito debel esse mundissima. Ad tertium hoc, pula ad munditiem, hic respicit Deus, q. d. Domum meam, quæ debebat esso mundissima, idolorum, quæ in templum intulisti, IV. Rdg. xxt. et xxm, sordibus violasti el polluisti.

In omnibus ovi ensioniiu s tuis. — llebr. CZD^ipi *simitsim*, id c>l exsecrationibus, id csl idolis, quæ quasi res exsecrabiles, Dei et piorum visum offendunt. Simile est IV ito/. xxm, 13. Unde mox

idola vocat *abominationes*; utet Daniel cap. n, 27 : « Erit in templo abominatio desolationis, » id est Idolum Antiochi.

Confringam. — Alludit ad secundam significationem *tnicdasci*, id est sanctuarii, 7. d. Stabilem statuer un mihi domum in templo; sed quia eam polluistis, hinc ego eam ut temporaneam confringam. Unde Chaldæus vertit : *Ego guogue brachium tuum contcTam*; Hebraice ot quod *secundo*, potest verti, *abradam*, ut alludat ad nazaræos et leprosos, qui ab immunditia et lepra purgabantur radendo pilos corpori*, *Xumcr.* cap. m, 9; Ltiti/.xiv, 8, 7. d. Sicut dii radendo pilos expiantur : sic ego servans hanc eandem legem ineam, sanctuarium meum, quod pollu'sti*, illud radendo et delendo, purificabo et sanctificabo. Simile est IV *Beg.* xxi, 13. Terfio, egra verti potest, *minuam*. Unde R. David sic explicat, 7. d. Sicut tu gloriam meam in templo meo minuisti : sic et ego vicissim minuam gloriam tuam. Unde Septuaginta vertunt : *Ego etiam abjiciam tc*.

Non parcet oculus. — Parcere csl an mi, tribuitur vero oculis quasi iudicibus : hi enim sunt in amore duces, æque ac in misericordia; ex qua homo claudit oculos, connive!, eos avertit, dum non potest videre reorum tantam misenam & supplicium : sed dolet, abstinet ab eo, et pareil.

Non parcit, ait S. Hieronymus, Deus ex misericordia : « Sicut cuim clementissimus medicus cupiens putidas carnes et cariosa vulnera adurere cauterio, non parcit, ut parcat; nõn misereatur, ut magis misereatur, » scilicet vivæ carni, ne a vicina pulida corrumpatur. Sic fa« it Deus, dum suos casligit, ut vilia eorum pœnasque futuras resecai ; aut certe curat ne in alios proserpant.

13. Requiescere faciam (exsaturabo animum meum eorum pinna, defiagrabitque ira mea), et consolador. — Solet enim vindicta c-sc levamen accept® injuri® aut contumeliæ. Unde Poeta :

Est vindicta bonum 1 ita jucundius ipsa.

Locuns sim in zelo, — sententiam decrevi irrevocabdeni, truculentam, sanguinanaiu» Zelus, ait Prado, est indignatio ex amore proícela, qua paler charis filiis succendet, vol sponsus spons®, ob acceptam adulterii injuriam. Lude crescit lanium quantum amor crescit, cslquo foriis et violenti, ul memoranda afluat facinora. Sic Deus adulterium idololatria' punit, complendo indignationem, id csl effundendo omnes iras suas et vindictas.

15. Ul a sfi iemia, — ut omnes te videntes blasphement, id est libi maledicant, tibi convicientur. Sic enim vulgus *blasphemiam* vocat quamvis maledicentiam} cum proprie blasphemiasil contumelia, quæ Deo vel Sanctis irrogatur. Unde hebraico est HDHJ *ijedupha*, quod quodvis convicium et probrum significat. Inde Septuaginta vertunt, owxxrii, id esi *tris gemibilist* id est ge* mens, et digua gemitu, super cujus plaga vidua-

tes omnes gemant. Theodolion vertit, hitefern* vel Jiùxiav, quod alii, infelicem et mistram ; alii, p» rpieuam el expositam ad miserias interpretantur, ait S. Hieronymus.

Exemplum, — scilicet infelicitatis, æque ac improbitatis, ut cæteri tuo malo discant Deum non irritare. Unde hebraice est "IDIO *musar*, id est disciplina, castigatio.

Stupor. — Iñ cæteri, videntes tuas calamitates, stupeant, quasi attoniti. Unde aliqui vertunt, /error. Similes minœ sunt *Jerem.* xix, 8, et xxv, 9, el alibi.

Judicia, — extrema supplicia. Est melonymia : ponitur enim *judicio n* pro poena in iudicio decreta.

Ixi gi u pat ion ibi s ir . b . — Id est, ut Septuaginta, castigatione el ultione, qure fit ab iralo Deo.

IC». Sagittas famis. — Sic vocat, lum fulmina, ventos, procellas, quibus quasi sagittis Deus sternit segetes, famemquo inducit; tum locustas, erucas, bruchos, aeruginem, et alias frugum pestes, quibus quasi sagittis famem immittit et jaculatur in homines. Unde subdit : « Et famem congregabo super vos.» a Famem, » id est erucas, bruchos, etc., quæ famem solent afferro. Ha B. David, Vatablus, Maldonatus et alii (I).

Baculum panis.— Chaldæus, *sustentaculum* ; Septuaginta, *firmamentum panis*.

17. Bestias. — id est Chaldæos, ait Thcodolictus, qui quasi ferino rictu, et unguibus sanguinariis, vos quasi oves decerpent. *Secundo*, proprie leones et alias bestias immittam in eos qui fugerint Chaldæos : nam faciam ul in montibus et sylvis latitantes, devorentur a feris. Has bestias Jud/cis peccantibus minatus est Moses, *Under*, xxxii, 24; rursum *Ezech*, cap. xxxiv, 28 ; item Chananæis, *Exodi* x x i i i , 28. Sic Deus in Cuih.vos translato ab Assyriis in Samariam immisit leones, eo quod non timerent Dominum, IV Ilcg. XVII, 25. Sic posterioribus sæculiset hoc, subinde lupos, ursos aliasque feras immittit nonnullis provinciis, ad puniendâ incolarum scolora.

Tro*»- Tropologice 8. Hieronymus : a Sed in nostram, iZuñi ait' Jerusa*enl (puta in Ecclesiam et in animam) iniiruar mittuntur bestia pessimæ, quando tradimur in som ri-passiones ignominia}, et in reprobum sensum, et conscientiam peccatorum, quæ excruciant atque dilacerant animum nostrum. Dissensiones, hærcses, schismata, æmulationes, invidia, tristitia, detractioes, desideria mala, avaritia, quæ est radix omnium malorum, bestia pessimæ sunt. Quæ cum fuerint in nobis, meremur audire : Corridet te prævaricatio tua. Precamurque et d'

(t) In primo hujus versus dimidiata, inquit Bodin, vocem hebneam 3jn vertimus gallico *faim*, et in secundo, (*amine*; nam, ut nobis videtur, in priori versus parte Propheta famem velati personam pro lucii, ul moi csl Hebrais \avibus cum dp peste, bello, pace, etc., •gunl i ville Pifdwt. l i x x v , 11 et 13, el *Hai<r* cap. ix. 5; m «x u i k U vero, de ipsa (amis calamitate loquitur....

cimus : Ne tradas bestiis animam confilenlem tibi. »

Sanguis (id est cœdes et strages belli) transibunt, — grassabuntur. Sic enim dicitur *Psalm.* XLi, 8 : a Fluctus tui super me transierunt. » Et *Psalm.* Lxxxvii, 17 : « In me transierunt iræ luæ, » id est grassate sunt in me.

Ego Dominus locutus sum, — sic statuo, sic subscribo more regum huic prophetia», quasi diplomati meo.

Moraliter, ex tot signis et portentis, quibus Deus per Ezechielcin pnemonuit Judæos de futura vindicta, nota : Solet Deus signis præviis furturas reipublicæ el Ecclesia; calamitates præinonstrarô, ut peccatores moneat, et incilet ad pœnitentiam , qua eas evadant; justos vero præmuniat ad cas fortiter tolerandas.

Ita diluvium mundo inducere noluit, nisi prius de co futuro per Noe homines admoneret, *Gcn. xi.*

Ita cladem Hierosolyma, Moabitarum, Ammonitarum, Ægyptiorum, Babyloniorum, etc., per Isaiam, Jeremiam el Ezechielcin prædixit : Babylonis vero excidium Balsasariin pariete præscripsit : *mane, tckel, phares*, Daniel, cap. v. Judææ cladem per Antiochum portenderunt acies in cœlo visæ concurrere, II *Machab.* v, 2.

Ila Juda'is cladem Judææ per Titum imminentem præsignificavil. Nam supra Jerusalem stetit per annum cometes similis gladio. Rursum, visi sunt in cœlo currus, el acies pradiantiuin. Audita est in templo vox angelorum : « .Migremus hinc. » Jesus quidam Anani filius per septennium assidue clamavit : « Væ Hierosolymis, » nec flagris compesci ab hac voce poterat, donec in muro clamans : a Væ Hierosolymis, et mihi, » telo hostili ictus interiit. Ita Josephus, lib. VII *Belli*, cap. xii.

Ita Hunerici, regis Wandalorum, persecutio præsignificata fuit : nam *quidam* vidit ecclesiam S. Fausti, insolito ornatu, cereis, volis, lampadibus rutilantem : mox Vidit succedere Ælhiopes, omnemque hunc ornatum dispellere. *Alius* vidit eamdem ecclesiam turbis hominum referatam, mox porcis et capris repleti. *Tertius* vidit quemdam grana a paleis eventilantem. *Quarius* vidit quemdam clamantem : « Migrate, migrate. » *Quintus* vidit uubes, rugiente cœlo, ingentes jaculari lapides, qui in terra incensi omnes comburebant. *Sexto*, Paulus Episcopus vidit arborem usque ad cœlos ramis florentibus expansam, quæ totam Africam opacabat, et ecce venit asinus violentus (Ilunericus), qui cervicem ad indicem defricans, eam ad terram elisit. *Septimo*, Quintilianus Episcopus vidit se super montem stare , e quo conspiciebat gregem innumerabilem ovium suarum, et m inedio gregis duæ erant ollæ nimium bullientes (hæportendebant Hunericum, et Cyrolam Episcopum ejus). Aderant autem ovium occisores, quarum carnes ollis bullientibus demergebant. Ita Victor Uticensis, lib. H *Wandai*.

Circa annum Domini 1017, uti ex Annalibus

Francorum refert Baronías, in regione Aquí! miæ, temporibus Benedicti VIII, scatis maritima, talo prodigium accidit ante solemnitatem S Joannis Baptista» : Iribus diebus de cœlo pluit sanguis, qui cadens super carnem hominis, aut super lapidem, non poterat lavari; si vero super lignum Caderet, lavabatur. Perterrefecit universis Gallias ejusmodi prodigium, adeo ut Robertas, rex Francorum, scriptis consuleret l'ulberlum Episcopum Carnotensem, inter Gallicanos Episcopos doctrina facile principem, cujus de his ad eundem regem tunc respondentis data exstat epistola, in qua, quid ista portenderent, in fine ita philosophatur : « Quod autem nuper hujusmodi cruorim in quadam parte regni vestri pluisse audistis; et quod ille cruor ubi supra petram, vel supra carnem hominis ceciderat, ablui non poterat; ubi Àlem supra lignum ceciderat, facile ablueba-

tur : per hæc, tria genera hominum significata esse videntur; per lipidem, impii; per carnem, fornicarii; per lignum vero, quod neque durum est ul lapis, neque molle ut caro, illi qui neque impii sunt, neque fornicarii; cum ergo venerit super illam gentem cui protenditur gladius sive pestilentia designata per sanguinem, si antea duri el molles non fuerint mutati in melius, morientur perpetualiter m sanguine suo; medii vero, per angustiam mortis, vel aliter, poterunt liberari, pro arbitrio secretissimi atque prestantissimi judicis.» Il eoad Roberlum regem Fulbertus. Porro consecuta esse bella gravissima m ea provincia, inter Guilielmum Aquitania? Ducem, et Gaufredum Comitem Andegavensem, quibus seipsos mutuo adversis armis confecerunt, affirmat idem auctor, Ecce triplex portentum, similo triplici portento capillorum Ezechielis lue.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Montibus, aris, excelsis, idolis et idololatrís, ac toti terra: Israel, id est, Judais, minatur vastitatem et stragem. Secundo, veis. 8, promittit se reliquias populi servaturum, quæ videntes tantam stragem, ad cor et ad Deum redibunt. Tertio, vers. 11, jubet Deus propheta, manu percutere femur, et pedepled-re, terramgue pulsare, ut ira sua ostendat iram et vindictam Dei. Quia, ait vers. 12, qui longe est, peste morietur : qui autem prope, gladio corruet : el qui relictus fuerit et obsessus, fame morietur.

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis, pone faciem tuam ad montes Israel, el prophetabis ad eos, 3. el dices : Montes Israel, audite verbum Domini Dei : Hæc dicit Dominus Deus montibus, et cullibus, rupibus, et vallibus : Ecce ego inducam super vos gladium, el disperdam excelsa vestra, 4. et demoliar aras vestras, et confringentur simulacra vestra : el dejiciam interfectos vestros ante idola vestra. 5. Et dabo cadavera filiorum Israel ante faciem simulacrorum vestrorum : el dispergam ossa vestra circum aras vestras, C. iu omnibus habitationibus vestris. Urbes desertio erunt, et excelsa demolientur, et dissipabuntur : et interibunt ane Vostra', el confringentur: el cessabunt idola vestra, et conterentur delubra vestra, et delebuntur opera vestra. 7. Et cadet interfectus in medio vestri : et scietis quia ego sum Dominus. 8. El relinquam in vobis eos, qui fugerint gladium in gentibus, cum dispersero vos in terris. 9. Et recordabuntur mei liberali vestri in gentibus, ad quas captivi ducti sunt : quia contrivi cor eorum fornicans, et recedens a me ; el oculos eorum fornicantes post idola sua : el displicebunt sibimet super malis quæ fecerunt in universis abominationibus suis. 10. El scient, quia ego Dominus non frustra locutus sum, ul facerem cis malum hoc. 11. Hæc dicit Dominus Deus : Percute manum tuam , et allide pedem tuum, et dic : Heu, ad omnes abominationes malorum domus Israel : quia gladio, fame, et peste ruituri sunt. 12. Qui longe est, peste morietur : qui autem prope, gladio corruet : et qui relictus fuerit, et obsessus, fame morietur : el complebo indignationem meam in eis. 13. Et scietis quia ego Dominus, cum fuerint interfecti vestri in medio idolorum vestrorum, in circuitu ararum vestrarum , in omni colle excelso, et in cunctis summitatibus montium, el sublu-, omne lignum nemorosum, et subtus universam quercum frondosam, locum ubi accenderunt thura redolentia universis idolis suit. 14. El extendam manum meam super eos : el fa-

ciam terram desolatam, el destitutam a deserto Deblalha, in omnibus habitationibus eorum : et scient quia *ego* Dominus.

2. *Pone faciem tuam*, — interrita fronte, libere et audacter loquere et vaticinare Judæis basco suas clades.

Ad *hontes Israel*, — ad Sion, Mona, montem div. rum, montem offensionis, in quibus Judæi collocarunt et coluerunt idola. *Israel* enim non vocat decem tribus : illæ enim jam abducte erant; sed Judæos, ut dixi cap. iv, vers. 3. Montes ergo Juda puniendos et desolandos prædicit, quia peccato idololatrias foedati sunt. Peccatum tor- en-m non (autUm hominem, sed et elementa, tam uni- et creaturas omnes maculat; imo solvit harmoniam. njam universi. Nam mundi *primo* die creata est lux : hanc fugat peccatum, *Jerem.* cap. iv, 23 : « Aspexi cœlos, et non erat lux in eis. » *Secundo* die creatum est firmamentum : jam ob peccata « complicabuntur sicut liber cœli, » ait Isaías cap. XXXIV, 4, ne scilicet homines operiant. Tercio die, producte sunt piante : has destruit peccatum ; nam, ut ait Jeremías, iv, 23 : a Aspexi terram, et ecce vacua erat, et nihili. » *Quarto* die, factus est sol : hunc peccatum eclipsat et obscurat, *Isaia* xm, 10. Die *quinto*, formati sunt pisces et aves : jam ob peccatum « omne volatile cœli recessit, » ait Jeremías, iv, 25. Die *sexto*, condita sunt quadrupedia et homo : illa peccatum aufert ex montibus et sylvis, ut patet hic. el *Osco* tv, 3. Omnia ergo creata puniuntur, quia homini ad peccatum serviunt. Unde Vatablus, vers. 6, vertit : a Ita ut aræ vostre vastentur, et culpam luant. » Vel potius, homo in omnibus punitur, dum omnibus quibus abusus est privatur.

Nota prosopopeeam : Res inanimas, scilicet montes, alloquitur, quasi dedignatus homines tam impios alloqui, ut sic eos provocet ad verbum Dei audiendum, quod inanima audiunt auditu, id est instinctu, naturæ, eique obediunt. Ita Prado.

Mystice, montes sunt magnates et valde sapientes; colles sunt inferiores; rupes sunt fortes et seloei; valles sunt plebei, qui omnes verbum Dei jubentur audire, ut quisque pro suo modulo intelligat, quid Dominus præcipiat, ait S. Hieronymus.

3. *Rupibus*. — Hebra'um *Ō'pDN aphikim*, quod S. Hieronymus vertit, *torrentes*; Septuaginta, id est loca nemorosa inter monies sita : hæcenim amana sunt et fertilia, ob radiorum solis ad montium radices reflexionem. Unde Napea*, herbarum et florum deæ et nyæphæ, de quibus Virgilios, IV Georg.:

Faciles venerare Napeas.

Hebra*a vox *aphikim* proprie videtur significare alveum torrentium, vel rivorum; inde ripas, et rupes, et nemora vicina signifient, sub quorum umbra trigubantur Judæi idolis altaria.

Et *vallibus*. — Sic in Gehennom, id est in valle Hennom, filios immolabant idolo Moloch. Frequentius tamen Judæi idola erigebant et colebant in collibus et montibus : indeque vocantur *Excelsa*, de quibus sequitur : ac nomen Excelsi gem-rale fuit, et translatus ad omnia altaria et templa idolorum, ut, etiamsi essent in vallibus, communi tamen nomine vocarentur Excelsa, uti hic ea vocat Ezechiel. Sic altare dictum est quasi alta ara, ait Festus.

Excelsa vestra, — scilicet loca, montes puta et colles, in quibus more gentium deus gentium colitis. Vide HI Rey. xiv, 23.

Mystice, excelsa animi sunt fastus, arrogantia, dignitatum ambitio; hæc demolitur Deus. Vere Poeta :

Summa petjt livor, perflant altissima venti :
Summa petunt dextra fulmina missa Jovis.

4. *Dejiciam interfectos* (vel *cruentatos*, aut *vulneratos*, ut vertit Vatablus : omnia enim hæc significat hebræum *DznbN chalcchein*, cives) *vestros anib idola vestra*, — sicque illa, et aras eorum, cadaverum vestrorum contactu polluat et contaminabo. Ex lege enim tactus cadaveris faciebat tangentem immundum. Ha Theodoretus. Cujus rei causa erat *primo*, quod eruer, vel cadaver, vel ossa sint signa mortis, quæ filia peccati est. *Secundo*, quia mors horrenda, tæda, turpis, invisibilis, et exosa merito judicatur. Nota : Ubi peccarunt, ibi puniuntur et occiduntur Judæi. Ita S. Hieronymus.

Idola. — Hebraice *tzrb1bj gillulim*, id est sordes, stercora, volutabra, q. d. In idolis vos volutatis quasi sues et upupa* in stercoribus. Causa est, *primo*, quia idola sunt res fædissimæ; *secundo*, quin, sicut veram fidem sequitur vite honestas et puritas; ita mrtlam fidem, puta idololatriam et bæresim, sequitur luxus, spurcitia et omnes sordes. Jure ergo idola et hæreses vocantur stercora.

6. *Interibunt*. — Hebraice *icsccmu*, id est desolabuntur.

Delubra. — Hebraice *chammanim*, id est solaria, scilicet delubra, vel simulacra dicnlasoF, (l qui hebraice dicitur non *chamma* ab ardore, a radice *DOH chamam*, id est incaluit. *S cando* et Ihmno-planus, mola vocantur Haminonitn a celebri “n/rX idolo Jovis Hammonii, cui in Africa templum fuit mfQ^ solis simulacro nobile, teste Macrobio, lib. I Uni li *Satum*. XXI. Quia ergo celebre fuit in /Egyplo idolum solis, et Jovis Hammonii, hinc quævis idola vocantur *chammanim*, id est solaria : /Egyptiis enim vicini erant Judæi. Sed unde Jupiter vocatus est Hammon? Respondeo *primo* : Sextus Pompeius lib. Mil, Plinius lib. XII, et passim Lexica Latina Hammon deducunt a Græco id est arena, ut Jupiter dicatur Humiuonius, id est aro-

narius, eo quod in ea repertus sit. Veruni Hammon non Graecorum, sed /Egypliorum fuit nomen et nomen : unde et ab Hebraeis, ut patet ex Ezechiele hoc loco, eorum idola, eorum nomina vocantur Hammonim. *Secundo*, «voco Ammon, Mamthos Sebennita putat significari occultatum, et occultationem : IllecaUeus autem Abderita hoc verbo invicem uti /Egyptios ait, cum alter alterum vocat. Esse enim vocem invocativam, et cum principem Deum eundem cum universo putent, nipote obscurum et absconditum, vocari ab iis et orari Ammon, dicentibus ut prodat se, et conspiciendum praebeat, ait Plutarchus lib. *De hide et Osiride*, sub initium. *Tertio*, Hebraei censent idola dici *hammonim*, id est solatia, ab hebraeo non *chamma*, id est sol; indeque vocatu in esse Jovem Hammonium. Unde et nulli Gentilium, teste Giraldo in *Hammone*, censent in Hammone cultum et adoratum fuisse solem. Hinc et Hammon fertur habuisse formam arietis, tum quia cornua ejus repraesentant radios solis (unde hebraico radii vocantur cornua; sic Moses dicitur habuisse cornua, id est radios lucis), tum quia in vere, puta sole existit non in ariete, creatus est mundus : inde ergo incipiebat olim initium anni, et cursus solaris, ut palei *Exodi* xxi, 2. *Quarto*, verius alii censent, Hammon non Hebraeam, sed /Egyptian! esse vocem et significare caprum : capri enim specie colebatur Jupiter Iammopius : fuit enim ipse a pastoribus, caprarum custodibus, relatus inter deos, ut iis esset lupitor caprarius, et caprarum pastorumque deus tutelar, de quo plura *Daniel*, viii, 5. Qua de causa caprae vel hirci specie, coluerunt Gentiles suos Faunos et Satyros. Hinc et Jovem caprae lacte nutritum tradiderunt Poetae. Causam dat Plinius lib. XXVIII, cap. IX : « Maxime, inquit, alit quodeumque humanum (lac), mox capripupae ; unde fortassis fabula) Jovem ita nutritum dixere. Dulcissimum ab hominibus camelinum, et licet acerrimum ex asinis, stomacho accommodatissimum caprinum, quoniam fronde magis quam herba vescuntur : » quod de causa a medicis in phthisi propensius praescribitur » Denique, nonnulli Hammon potant esse Chain (sive Ham : litteram enim *diet* abi pronuntiant ut *cli*, alii ut *h*) filium Noe impium : sicut Apollo Dodonaeus dictus videtur a Dodanim nepote Noe, (*Jenes*, x, 4. Cham enim primus /Egiptum incoluit, ejusque fuit rex ; unde Saturnus /Egyptus est appellatus, uti docent Derosus lib. IV et V, et Diodorus lib. 1. Hac de causa /Egyptus vocatur terra Xham, *Psalms*, cv, 23, et alibi. Chain successit filius *Mesraim*, a quo /Egyptus hebraico dicta est *Misraim*, et etiamnum a Turcis et Arabibus vocatur *Mesca*. Vide dicta *Gen.* x, 6

Opera vestra, — idola scilicet et delubra, id est dii, quos vestris manibus vobis facitis. Est surcasmus, sive irrisio hostilis.

7. Et scietis, quia ego sum Dominus, — scietis, quod ego solus Deus sum, omnium Dominus;

idola autem deos esse vanissimos. *Secundo*, scietis me esse *Jehova* (sic enim habent Hebraei), id est cum, 71 « *sum* conslantissimus in dictis et factis, ut /mnas vobis inlenatas opere compleani. *Tertio*, scietis me esse Deum sanctum et Justum, qui oio habeam peccata, cum eorum supplicium senseritis.

9. Liberati vestri, — qui necem evaserint. Nota hic signum poenitentiae esse, sua idola, et irritamenta et occasiones peccatorum funditus delere aut ablegare. Qui enim serio poenileat, qui illicem peccati, v. g. concubinam, a se delinet? labium nostrum est ambitio, libido, opes, deliciae?, et quidquid, relicto Deo, colimus, quo quo ut summum bonum nostrum diligimus, et in mente fingimus ac depingimus. Recte S. Chrysostomus : «Contemne, ait, divitias, et eris dives; contemne gloriam, et eris gloriosus. »

Ubi nota : Sicut voluntatis complacentia requiritur et sufficit ad peccatum, sic voluntatis displicentia, si sit sena, et ex amore puniendi Deo super omnia dimanet, requiritur et sufficit ad poenitentiam. Haec enim secum affert efficax propositum novae vitae. Per quas enim causas aliquid producit, per easdem et dissolvitur. Ita S. Chrysostomus.

Contrivi, coa eorum fornicans. — «Contrivi,» id est conteram, *q. d.* Faciam ut eos peccati poenileat, attingens eos longa captivitate. Nota : Afflictio et dolor vehemens est quasi pondus grave, cor premens et angens, ac quasi malleus, conterens et molliens cor lapidet, ut quasi cera verbum Dei suscipiat; « ut oculos, » ut ex cordis contritione solvantur in lacrymas.

Vere S. Augustinus : «Oratio, ait, Deum lenit, sed lacryma cogit : illa ungit, haec pungit. » Fletus est lavacrum scelerum, et refectio animarum. Tota aqua maris non exstinguit unam prunam purgatorii; et lacrymae, omnes ejus flammam extinguunt. 11. David passive vertit, *contutus sum*; et Pagninus, *contrivi me*; et Vatablus, *fractus fui*, id est uerore affectus, *ob meretricium eorum cor, et oculos*, id est, quia sua fornicatione me contristaverunt. Fornicationem de more vocat idololatricam : haec est mystica et spiritalis anime cum idolis fornicatio. Passive vertunt, quia hebneuni

nisbarti, est passivum *niphal*. Verum sive *niphal* capitur pro activo *cal*. *Tertio*, alii *nisbarti* vertunt *emi*. Sic enim capitur *Genes*, xli, 37, *q. d.* Eorum cor, quod se (hemonibus tradiderat, eorumque oculos, qui vanitatibus serviebant, ego emi; eorum animos et oculos meos feci, cum antea essent mundi, carnis et demonis. Peccatores enim nec cor, nec oculos, nec pedes, nec quid aliud proprium habent, quia haec omnia voluptati et demoni manciparunt. Deus ergo ea sibi emit et redimit. «Omnia vestra sunt, vos autem Christi, » ait Paulus, I *Cor.* m, 22 et 23.

Et displicebunt sibi. — Hebraice *lupj* no *koltu*, quod Vatablus vertit, *pudore et mastiha*

affrientur; Septuacinta, *cædnt faciem suam*, vel *plorabunt ante faciem suam*. Ad verbum veritas, *talio erunt sibi*, sibi que offensi, ñedebit (et ita vertit Noster *Job* cap. x, vers. 1 : aTædet animam nu am vita» mere ») eos peccatorum, offendentur sibi, dissecabuntur corde, id est mala quæ fece-ju d, quasi carnifices eorum corda discerpent.

Hinc patet contra Lutherum, pœnitentiam non ess? nudam resipiscentiam, sed detestationem et dolorem præteritorum, displicentiam sui, odium preteritii® lascivæ vitæ, etc.

10. Non frustra. — Id est non incassum, sed ut eos castigando corrigerem, et ad pœnitentiam adducerem.

11. Percute manu tua (ita Hebræus, Chaldæus, Septuaginta qui vertunt : *Plaude manu, ct strepe pede*, ac Latini correcti; non *manum tuam*, ut leglint alii. *Percute ergo manu tua*; supple, alteram manum, vel femur tuum, uti facis cap. xxi, vers. 12), allide pedem tuum (scilicet ad terram. Sunt hæc signa stupentis, dolentis et indignantis ad tanta mala Judæis impendentia, aiunt S. Hieronymus et Polychronius, scilicet) ad (id est propter) abominaciones malorum (id est peccatorum) domus Israel.

Heu. — Ha vertendum hebræum nN *arh*, ut sit dolentis. Sed Septuaginta el Theodotion *ach* accipiunt pro nxn *heachj* unde vertunt, *euge, q. d.* ait Theodoretus. Tu, o Exechiel! pede plaude, aut potius plode, ac admirare sententi® justitiam : et, ut Scholiastes: Gaude de idolorum eversione, cisque insulta, dicens : *Euge*; *plaude* non sit dolentis, sed lætanlis, et instigantis ad saeviendum. Sic enim Romani plausu indicabant favorem, approbationem, gratulationem in comoediis, ut patet ex Plauto.

Myrice S. Hieronymus : « Perculimus, ait, manu, quanuO a malis nos operibus separamus. Allidimus pedem, quando non gradimur liniere peccatorum. Plangimus et ploramus, quando nobis displicent quæ geruntur (1).»

(1) Vers. 13. « In cunctis summitatibus montium, n Communis pluribus antiquitatis populis ritus, u Deos cœV*tcī » in montibus colendi, religione insita, eos maxime locos propinquare cœlo, precesque mortalium nunquam propiusaudin, ut ait Tacitus, JnnaL, lib. XIII, cap. LVil Exemplum antiquiwiimi temporis habemus in historia Balaki, Balaam cx unius montis cacumine in aliud circumducentis, Num. xxu, 41>jxui, 14, 18. et

14. A DESERTO DeBLATHA, — **Stipple**, *USqUC ad Je-* VMÍ.H. *rusalem, q. d.* Tota Jüdœa per Chaldæos vastabitur, a Deblatha usque ad Jerusalem; « ul omnibus paleal, nihil esse inter solitudinem et mare magnum, quod non hostilis mucro consumpserit,» ait S. Hieronymus. Porro *Dcblatha* videtur esso eadem, quæ *Reblata* vocatur a Jeremía, el lib. IV *Reg.* cap. xxv, vers. 6. Litter® enim n do» 1 .n 'l *leth e* li res, caractere sibi simillima» sunt, ut facilis ex una in aliam sit lapsus. Hinc pro *Renadad* utos. Septuaginta vertunt, *Denudar*, *Anxos* i, 4. Sic *Sophon.* m, 9, pro *tunc reddam populis labium m i o* 6e-*rara*, id est *electam*; Septuaginta legunt **m m** *bedora*, id est *in generatione sua*. Sic pro *Gcrsam*, *Num.* in, 17, 22, et alibi, legunt *Qedsam*. Sic pro *Asdod*, legitur *Asdor*; pro *Dodanim*, *Rodanim*; atque Judæi pro *Ruma* legunt *Roma*, sed perfide. Porro *Reblata*, est Epiphania Syriæ, ubi, teste Jeremía cap. xxxix, vers. 5, resedit Nabuchodonosor, belli Judaici finem exspectans; unde ad eum ibi ductus est Sedecias, et excæcatus : atque hac de causa nominat hic *Deblatha* pr® aliis locis : ita S. Hieronymus. Vatablus et liebræi. Adrichomius tamen *Deblatha* a *Reblata* distinguit, ac *Deblatha* ponit terminum tribus Ruben. Ita ipse in *Descript. Terræ sanctæ*.

TropologiceS. Hieronymus: « Deblatha,ait,iro&- hoc est massam ficorum sonat, ut, postquam in simulata dulcedine, quæ non erat terræ cullæ, sed solitudinis, amaritudinem reppererint, tunc cognoscant, quia ipse sit Dominus. Mei enim distillât de labiis meretricis, quæ ad tempus impinguat vescentium fauces, sed postea amarius felle reperilur. Hoc significant et duo calathi ficorum, *Jerem.* cap. xxiv.

recenlioris in Juliano, Jovi sacra faciente « in monte Casio, nemoroso, el tenui ambitu in sublime porrecto,» Ammiano Marcellino referente, lib. XXII, Gip.xiv. Judæos falsorum Deorum cultui deditos in montibus el collibus statas habuisse aras, liquet ex historia Jorami, H *Chronie.* xxi, 11. « El subter omne lignum nemorosum,» lucos idolorum cultui sacratos significari, recte observat Hieronyu»**. Tales luci potissimum dicati erant cultui As-tartes, seu Veneris. Vide Stddenum, *De Diis Syro*, synt. 2, cap. n; Spenceruni, *De /x»/.* *Hbr. ritual*, lib. II, cap. ivi. Hinc sæpius in veteri Testamento, idolorum aras el lucos aut arbores conjuncta rvpchrnus : vid. *Deut.* xii, 2 (qui locus nostripræ cwlcris similis), II *eg.* ivi, 4; xxi, 3; *hai.* xvii, 8; xxviii, 9, infra xx. 8.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Audit a Deo di Judaa : Finis venit, venit finis : prope est dies occisionis : floruit virga, germinavit superbia. *Secundo, Judaorum infirmitatem, pavorem ct trepidationem describit* vers. 16. *T<.rtio*, vers. 19, *ait <lpes eorum, ct aurum avare collectum, item templum, polluenda, futurcypie pra'Lr iippuns ChaldcM. Denique, ven.* 23, *audit* : Fac conclusionem, (*qua omnium strugem una sententia concludas* (f).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : 2. Et tu, fili hominis, hæc dicit Dominus Deus terræ Israel : Finis venit, venit finis super qualuor plagas terræ. 3. Nunc finis super le, et immittam furorem meum in te : et judicabo te juxta vias luas : el ponam contrate omnes abominationes luas. 4. Et non parcet oculus meus super te, el non miserebor : sed vias luas ponam super le, el abominationes tuæ in medio tui erunt: el scietis quia ego Dominus. 5. Hæc dicit Dominus Deus : Afflictio una, afflictio ecce venit. 6. Finis venii, venit linis, evigilavit adversum te : ecce venit. 7. Venit contrilio super le, qui habitas in terra : venit tempus, prope est dies occisionis, et non gloriæ montium. 8. Nunc de propinquo effundam iram meam super le, et complebo furorem meum in te : et judicabo te juxta vias tuas, et imponam tibi omnia scelera tua. 9. Et non parcet oculus meus, nec miserebor; sed vias tuas imponam tibi, et abominationes tuæ in medio lui erunt: el scietis quia ego sum Dominus percutiens. 10. Ecce dies, ecce verni : egressa est contrilio, floruit virga, germinavit superbia : 11. iniquitas surrexit in virga impietatis ; non ex cis, et non ex populo, neque ex sonitu eorum : et non erit requies in eis. 12. Venit tempus, appropinquavit dies : qui emit, non læletur; et qui vendit, non lugeat : quia ira super omnem populum ejus. 13. Quia qui vendit, ad id quod vendidit, non revertetur, et adhuc in viventibus vita eorum; visio enim ad omnem multitudinem ejus non regredietur : et vir in iniquitate vitæ suæ non confortabitur. 14. Canite tuba, præparentur omnes, elnon est qui vadat ad praelium : ira enim mea super universum populum ejus. 15. Gladius foris; el pestis el fames intrinsecus : qui in agro est, gladio morietur : et qui in civitate, pestilentia et fame devorabuntur. 16. El salvabuntur qui fugerint ex eis : et erunt in montibus quasi columbæ convallium omnes trepidi, unusquisque in iniquitate sua. 17. Omnes manus dissolventur, et oinnia genua fluent aquis. 18. Et accingent se ciliciis, et operiet eos formido, ct in omni facie confusio, el in universis capitibus eorum calvitium. 19. Argentum eorum foras projicietur, el aurum eorum in sterquilinium erit. Argentum eorum, el aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris Domini. Animam suam non saturabunt, et venires eorum non implebuntur : quia scandalum iniquitatis eorum factum est. 20. Et ornæuentum monilium suorum in superbiam posuerunt, et imagines abominationum suarum el simulacrorum fecerunt ex eo : propter hoc dedi eis illud iu immunditiam : 21. et dabo illud in manus alienorum ad diripiendum, et impiis terræ in prædam, et contaminabunt illud. 22. Et avertam faciem meam ab eis, et violabunt arcanum meum : et introibunt in illud emissarii, et contaminabunt illud. 23. Fac conclusionem : quoniam terra plena est judicio sanguinum, el civitas plena iniquitate. 24. El adducam pessimos de gentibus, et possidebunt domos eorum : ct quiescere faciam superbiam potentium, el possidebunt sanctuaria eorum.

(1) Prosequitur Exechiel In hoc capito tristi cap. præcecL vaticinium, et primo, præmittit universim instaliis exitii decretum, 1-4.

Scruntlo, rcj>clit indicationem et temporis jam præseniisfet pœn® itnpeudenui, etjustiliæ non parcentis, s-tl.

Tertio, præcidit spem omnem, sive in mercibus, sive in armis, sive in fuga aut viribus, sive in facultatibus p "IM , 12-19.

Quario, addit nec auxilium sperandum a templo, ni-pote polluto et direptioni destinato, 20-22.

Quinto, concludit, ab ctmmunem iniquitatem, cala-

23. Angustia superveniente, requirent pacem, et non erit. 20. Conturbatio super conturbationem veniet, et auditus super auditum : et quærent visionem de propheta, et lex peribit a sacerdote, et consilium a senioribus. 27. Rex lugebit, et princeps induetur mœrore, et manus populi terræ conturbabuntur. Secundum viam eorum faciam eis, et secundum judicia eorum judicabo eos : et scient quia ego Dominus.

2. Et tu, fili hominis, — supple, audi et vaticinare id quod sequitur :

Finis vfnit, venit finis stfrm quatuor plagas t ir ile, — scilicet Israel, ul præcessit, 7. d. Finis et excidium venit lotius Judave, imo jam imminet. Undo ter repetit : « Finis venit, » 7. d. Post lres annos veniet : nam hire dixit anno quinio S 'decia, sive transmigrationis Joachim, ut palet cap. 1, 5. Anno autem 9 eorundem obsessa est Jerusalem, frr uh et post duos annos capta el eversa. Similis vox visio po^endit invasionem Longobardorum; tard*- nini, ut ait S. Gregorius hornil. l in Evang. et rum. lib. III Dialog, xxxviii : « Priusquam Italia gentili gladio ferienda traderetur, igneas » in cœlo acies vidimus, ipsumque qui poslea humani generis fusus est sanguinem, coruscantes. » Deinde addit Redemptum Episcopum Ferentinatem vidisse nocte S. Eulychium martyrem, dicentem : a Redempte, vigil is? » Quo respondente : « Vigilo, n subjunxit : « Finis venit universas carnis; » et tertio idem repetiit. Mox a Longobardis depopulate sunt urbes, concrenidhe eccledæ, destructa monasteria, prædia vastata et desolata. Unde concludit : « In hac terra (Italia) in qua nos vivimus, Hrtemsuutn mundus jam non nuntiat, sed ostendit. Tanto ergo nos noceste est instantius æterna quærere, quanto a nobis cognoscimus velociter temporalia fugisse. Mundus enim, qui tot nobis quotidie dolores ingeminat, quid nobis aliud, quam ne diligatur clamat? »

3. Super te, — O terra Israel.

Judicabo te juxta vias tuas, — judicans puniam te pro factis et meritis tuis. Est metonymia. Ori- Peccitor 8cnes : Vindicabo te; quia peccator, ait, peccando, est agens et patiens, id est injuriam facit, inj irum SC(j gjjj jpgj . ergo (am jnjurjans quam illju- ríun patiens. Deus suo judicio et supplicio tollit injuriantem, id est vilium et malitiam peccatoris, et sic relinquit patientem euindem, sine inj»iria et injuriante; sicque eum vindicat, quia tollit ab eo injuriam tam passivam quam activam : facit enim ut nec faciat, nec patiatur injuriam, id est peccatum. Hoc subtilius est (piam germanius.

Er roNAM contra te, — ut sint quasi tui accusatores coram me : tu enim os rea, peccata te accusant, ego sum index et vindex. Itaque est hysterologla llebræis usitata. Prius enim dicere debuisset : « Ponam contrate abominationes luas; »

natate^ nnnibui gravísimas esse inferenrLs, quarui^ caUniUaiiHii dvauniaiuiucni co terminal, ut superati'es agwi uMiTfi'U! ase, divino ju^u, caleña?, vldcitüdüá el cavilioa abauicuaus 2j2udxcl, 13-27,

deinde, « judicabo, » id est vindicabo et puniam « te » juxta cas. Set undo, « contra, « id est coram « tc, » 7. d. Tuas abominationes oculis tuis obvertam, niearum deformem speciem, et conscientiam iis turpissime fœdalam, cogaris intueri, quæ soles manticam scelerum a tergo portare et oblivisci. Grave supplicium sibi est, se inluens fenh conscientia, et magis si se intueri semper cogatur, ut a fœditate sua nequeat oculos avertere. Tertio, Septuaginta et Chaldæus vertunt : Dabo super (e, ç. d. Percutiam te ob tuas abominationes.

Vias tuas, — pœnam viarum, id est vilæ tuæ ache, et peccatorum.

Aijominationf.s (poma abominationum) in medio tui — erit, tibi quasi gladius dissecabit cor, el viscera acerbissimo dolore discruciabit. Secundo, « in medio tui » erit, id est omnibus erit manifesta él conspicua, ait Maldonatus.

H. Afflictio una (scilicet perfecta, singularis, extrema et funestissima) venit, — quæ quasi fulmen totam Jerusalem aduret, ut opus non sit altera. Hoc est quod dixit cap. v, 9 : « Et faciam in te quod non feci. » Sic semel capilur pro per- /te/é, l ffeij. xxn, 8 : « Perfodiam eum (Saniem) lancea semel, et secundo opus non erit. » Secundo, « afflictio una, w et « aillictio, » supple, altera, « ecce venit, » id est una calamitas alteram excipit, non licet respirare. Sic Psalm, xli, 8 dicitur : « Abyssus abyssum invocat, » id est fluctus fluctum excipit. Unde Chaldæus vertit : Mulum super malum venit. Sed videtur Chaldæus pro "HIN achad, id est una, legisse "ÎHX adiar, id est post, 7. d. Malum post malum venit, malum malo succedit. Ausonius in Epigram, eleganter dixit, et catenatos labores et dolores, » cum labor labori, dolor do* lori succedit. Homerus, Iliad, x pulchre ventis tales traditos asserit :

Tradebat Notus hunc Borcæ qutodoque vehendum,
Hunc rursum Zephyro jactandum tradidit Eurus.

G. Finis venit, venit finis, — scilicet excidium et exitium adest. Repetitio hæc signiical primo, certitudinem et confirmationem; secundo, niagnitudinem; tertio, celenlatem futuri excidii, 7. d« Brevi erit linis et exterminium regni nostri.

Evigilavit, — scilicet maturo tempore. Sicut fructus (estivi in testate, maturi sunt et colliguntur : ita matura est malitia tua, ut colligatur, siU que ei finis. Hoc enim est Hebræum Ppn hekits. Alludit ad id quod subdit : « Venit contractio. » Flvt rs. 10: « Floruit virga. » Secundo, Maldonatus, n evigilavit, » id 281 cito veniet, quasi summo mane

evigilaverit ut veniret. Septuaginta vertunt, surrexit. Alludit, et confirmat oraculum Jerem. i, 11 : a Virgam vigilantem ego video. El dixit Dominus ad me : Bene vidisti, quia vigilabo ego super verbo meo ut faciam illud, n Simili phrasi ait idem, *Thrcn.* i, vers. 14 : a Vigilavitjugum iniquitatum mearum. » In llebræo est pulchra paronomasia, inter ppn *hachéis*, id est /i/us, et ppn *he-kits*, id est evigtVavtL

7. Vemt contritio. — Sic legunt Romana, non *contractio*, uti legunt S. Hieronymus cl M ddonatus; nec *confractio*, ut legunt alii. Hebraice esl rtTsBf *tsephira*, id est *maturatio*, *frondatio*, sive primum germen, quod mane, id est statini, protruditur; "iDi* *tsaphar* enim significat *mane surgere*; inde *tsephira* vocatur primum germen et gemma arboris, sive folliculus complicitus et primo erumpens frondium vel florum, antequam expendant se, et in lucem prodeant. Chaldæus *coronam* vertit; quia ex his gemmis pulchræ fiunt coronæ. Undo Vatablus : *Venit corona*, inquit, id est *regnum* Nabuchodonosoris, super *te*; Arabicus Alexandrinus vertit : *Et veniet ad te tartæros habitator terræ, et pressens est tempus, et appropinquat dies moli*; Syrus : *Et venit matutinus habitator super* (contra) *te, venit tempus, et appropinquavit dies perturbationis*. Pro *matutinus ex Syro* verti posset, *hircus*, quasi Tfli* *tsephir* pqnatur pro TJ7İ *tseir*, id est pilpsus, hircus, satyrus. Noster vertit, «contritio», quia hæc gemma, sive calyx et folliculus significat contritionem, de quo vers. 10. Verum videtur legendum *contractio*, ut habent manuscripta et S. Hieronymus; unde et Septuaginta et Theodotion vertunt, zXcx^, id est *complexio*, complicatio, id est folliculus contractus A complicatus; hœu enim est *tsephira*, q. d. Sicut m vere mane, id est statini, primum germen et folliculus erumpit : ita slatini erumpet et tuum flagellum tuaque virga, quæ (e castigabit Aquila, inquit S. Hieronymus, *ts phira* vertit, id est *contemplationem*, et prospectionem, quasi dicat: Venit excidium quod nn tuebas, quod libi eventurum prospiciebas, vel tu, vel Prophelæ lui.

C!h 4
id eche,
tolium
q»t
Nox gloriæ montium. — Hebraice : *Instat dies tumultus, non celeusmatis vindemiatorum m montibus*. titoria ergo hic est lados c anior, gloriatio, laudatio, ovatio colligentium uvas in montibus : vel, ul Vatablus. est e<ho, id e>l vox lætiûæ, quam referunt et reverberant montes vitiferi clamantibus vindemiatoribus, *Jerem.* xlviii, 33; veletiam idololatriis, circa idolum in montibus saltantibus cl cantantibus. Unde *secundo*, Vatablus et R. David sic vellunt : *Prope est dies tumultus, non echo montium, q. d.* Instat verus ab hoste clamor et tuinultus, non autem fidus, qualis esl quem edit echo resonans (x repercussu loci concavi. Nam, ul ait Plinius, lib. H, cap. xlv : « Montium flexus crebrique vertices, cl conflexa cubito, aul confracta in humeros juga, concavi vallium sinus, scindunt ina qualiter inde resultantem aera : quæ

causa eliarn voces multis in locis reciprocasi facit. » Eleganter vero Ovidius lib. 1H *Metamorph.* :

Aspicit hunc trépidos agitantem in retia cervos
Vocali* Nymphæ, quæ nec reticere liquenti,
Nec prior ipu loqui didicit, resonabilis Echo

Sic et R. Jona et Pagninus hebraice 1H *hed* verluut, *echo*. Verum, quia in per crasin idem est quod TVH *hedad*, id est emissio vocis libera et læta, ovatio, carmen vindemiæ, celeusma; hic de causa melius priore modo cl sensu vertis : « Prope est dies clamoris et tumultus, non celeusmatis, » quasi dicat : Non audietur in montibus celeusma vindemiantium, sed clamor hominum qui occidentur; aut hostium irruentium, el seso invicem ad eredem cohortantium. Instat ergo tibi, o Jerusalem! dies occisionis, nongloriæ et jubilationis, quo in montibus, in quibus vel vindemiando, vel idola colendo gloriari et jubulare solebas : jam non exsultes eljubiles; sed aChaldæis macteris et occidaris, ideoque plores et ejules, uti dixit cap. vi, 13. Simile est *Jerem.* xxv, 30, et cap. li, 14. Chaldæus vertit : *Nec licebit in montium vertices evadere*.

8. Nunc db propinquo (bravi, vel prope est, ul) EFFUNDAM IRAM.

10. Egressa est contritio, etc. — Legendum videtur, ut dixi vers. 7, *contractio*, id est prodiit folliculus contractus, explicatur jam germen, protruditur frondatio, <l. d. Superbia el impietas Judæorum, *primo*, quasi gemma egressa est, mox floruit, germinavit, et crevit m virgam vel baculum, qua Deus vos flagellabit, q. d. Ita crevit impietas vestra, ut sustineri non possit : sed ipsa flagellum det in manum Dei, quo jamjam vos feriet. Hoc flagellum, seu virga vigilans, *Jerem.* i, esl Nabuchodonosor, jam paratus ad vastandam Jerusalem. Dicitur autem hæc virga floruisse, id est parata esse, ciloque ventura : quia postquam arbor floret, slatim fructum proferi; fructus autem et effectus virgæ, est flagellatio. Unde virga hæc, quam Ezechiel florentem, Jeremías vigilantem vocat. Simili modo de Sennacherib dixit Isaias, cap. x, 3 : uVæ, Assur, virga furoris mei! baculus ipse est in manu mea,» etc. Quocirca Syrus vertit : *Egressus est hircus* (Nabuchodonosor), *et fronduit virga, et germinavit opprobium*; Arabicus Antiochenus : *Et jam egressi sunt hostes, et admirantur, et viderunt, iniquus permanet supra virgam iniquitatis*; Arabicus Alexandrinus : *Jam advenit interitus tuus, jam concussa es, etjujn promus factus est tartareus, et vicit virga, et germinavit contemptus*.

Nota : Virga hæc impietatis significat scelera, præsertim superbiam, violentiam et injustitiam, quajudices et potentes apud Judæos, paupere* opprimebant, eorum jus et judicium inflectebant^ et ad divites torquebant. Hinc consequenter virga hæc significat flagellum, quo Deus hos violentos castigant* Unde vers, li, licbræa habent; *Surreant*

iniquitas in virgam impietatis. Quocirca *secundo*, notai hinc S. Hieronymus Dei justitiam et vindictam, peccatis quasi irrigari, ut floreat in virgas, el fructus plagarum ac verberum producal. Terti-
 Morali- *tio*, significatur hic ipsammcl superbiam Judæo-
 i g rum germinasse virgas, quibus ipsimet a Deo
 uoJoX verberarentur. Sciat ergo peccator, sciat super-
 liphviit bus, sciat rapax, sciat gulosus, sciat luxuriosus,
 Lu sc Peccant*o> superbiendo, rapiendo, gulæ indul-
 ti U- gendo, luxuriando, non aliud facere quam pa-
 rare sibi virgas, quibus paulo post, et in hac vita
 et in futura flagelletur. Annon superbus Aman
 paravil sibi virgas, imo crucem, quando camdem
 erexit Mardoéhæo et Judæis? Annon Adam et
 Eva, superbiendo, et comedendo pomum veli-
 tum, sibi el posteris omnibus virgas pararunt,
 quibus usque hodie misero flagellamur omnes? Hoc aliis proverbiis et metaphoris, siepe alibi
 inculcat Scriptura. *Primo*, funium, *Prov.* v, 22. Impius a funibus peccatorum suorum constringitur. » II *Reg.* xxi!, 6 : « Fuñes inferni circumde-
 dirunt me. » *Secundo*, vinculorum. *Prov.* vn,22: « Ignorans quod ad vincula stultus trahatur, n
Isaia xxv, 7 : « Præcipilabit in monte isto faciem
 vinculi colligati. » *Eccle.* vn, 27 : a Vincula sunt
 manus illius, n *Sap.* xvñ, 17 : a Una catena tene-
 brarum omnes (/Egyptii) erant colligati, n Ter-
 tio, oneris. *Galut.* vi, 5 : « Unusquisque onus
 suum portabit. » *Quarto*, laqueorum mortis. II
Reg. XXII, 6 : « Prævcnerunt me laquei mortis. »
Prov. xxi, 6 : a Impingetur ad laqueos mortis. »
 i *Cor.* xv, 50 : « Stimulus mortis peccatum est. »
Rom. v, 12 : « Per unum hominem peccatum in
 hunc mundum intravit, et per peccatum mors. »
Quinto, lapidis. *Eccli.* xxvñ, 28 : a Qui in altum
 milit lapidem, super caput ejus cadet. » *Sexto*,
 spina*. *Hebr.* vi, 8 : a Terra proferens spinas ac
 tribulos, reproba est, et maledicto proxima. »
Nahum i, 10 : « Sicut spinæ se invicem complec-
 tuntur, sic convivium eorum pariter potantium;
 consumentur quasi stipula ariditate plena, »
psal. Lvn, 10 : « Priusquam intelligerent spinæ
 vestræ rhamnum. » *Septimo*, vermis. I Jfæ/i. n,
 62 : « Gloria ejus (impii), stercus et vermis est. »
Octavo el sæpe, seminis el messis. *Osee* vm, 7 :
 « Ventum seminabunt, el turbinem metent. » *Osee*
 X, 13 : « Arastis impietatem, iniquitatem messuis-
 tis, comedistis frugem mendacii. » *Prov.* xxñ,
 8 : * Qui seminat iniquitatem, metet mala. » E
 contrario justis dicitur, *Osee* x, 12 : « Seminate
 vobis m justitia, cl metite in ore misericordia?. »
 El *Oalai.* cap. vi, 8 : « Qui seminat in carne sua,
 de carne et metet corruptionem : qui autem se-
 minat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. »
 Nono, pulcherrime et efficacissime ignis, quem
 impíos sibi succendere ait Isaías, cap. i., vers. ult.
 < Ecce vos omnes accendentes ignem, accincti
 flammis, ambulate in lumine ignis vestri et m
 flmimis, quas succendistis. » Peccata ergo nostra
 bcoabunt, quibus pyra Chaldæorum, Turearum,

hærelicorum, hostium, et dæmonum contra nos
 fovetur, et in dies inflammatur. Ergo « subtrahe
 ligna foco, si vis extinguere flammam. » Cessent
 scelera, et bella ac plagæ cessabunt.

Floruit virga, — *q. d.* Agile jam Floralia, mox
 aduri Virgalia; agite jam Saturnalia, mox aduri
 Funeralia. Ita Romanis Floralia erant festa el ludi
 annui in honorem Floræ, quæ cum magnas ex
 arte meretricia comparassent opes, moriens popu-
 lum Romanum scripsit hæredem. Pari modo qui
 ventri et veneri licenter serviunt, dicunt, *Sap.* n,
 7 : « Vino pretioso et unguentis nos impleamu-;
 et non prætereant nos flos temporis. Coronemus
 nos rosis, antequam marcescant : nullum pratum
 sit, quod non pertranscat luxuria nostra. » Sed
 mox cap. v, 2, de iisdem dicitur : « Videntes tur-
 babuntur timore horribili, etc., dicentes intra se,
 pœnilentiam agentes, et præ angustia spiritus ge-
 mentes, etc. Lassati sumus in via iniquitatis, etc.
 Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum jac-
 tantia quid contulit nobis? Transierunt omnia ilia
 tanquam umbra. » Et vers. 22 : « Ibunt (in impios
 emissæ a Deo vindice) directe emissiones fulgu-
 rum, et tanquam a bene curvalo arcu nubium
 exterminabuntur : excandescet in illos aqua ma-
 ris, » etc. Hæc est virga quam flos concupiscen-
 ti> germinat et producit ipsimet peccatori. Nimi-
 rum hi sunt, ut vulgo dicitur, « Samiorum flo-
 res. » Illoc enim nomine vocabatur locus in Samo
 insula, ubi viri cum feminis convivia agitabant et
 voluptuabantur: quibus deliciis cfleminati Samii,
 a Persis subacti sunt, et in servitutem redacti.

Germinavit superbia, — superbia vestra excre-
 vit in virgam et flagellum, ul jam dixi. Aliter
 R. David, Maldonatus et Vatablus: putant enim hic
 esse repetitionem; quam enim prius vocavit vir-
 gam, nunc, aiunt, vocat superbiam, quia rex Ba-
 bylonis superbus erat. Unde Vatablus pro *super-*
bia vertit, *vir superbia*; scilicet Nabuchodonosor,
 qui se parat, ul le, o Jerusalem, oppugnet. De quo
 ait Jeremías I, 31 : « Ecce ego ad te, superbe, di-
 cit Dominus. » Quocirca quod ante dixit, « flo-
 ruit, » nunc dicit, « germinavit. » Unde Chaldæus
 vertit : *Germinavit dominator, apparuit impius. Sic*
 et Græci accipiunt hæc de Nabuchodono-ore, *q. d.*
 a Floruit virga, » id est sceptrum, vel regnum
 Babyloñi», « germinavit superbia, » id est Nabu-
 chodonosor superbus auctus est regnis et opibus.

il. Iniquitas slii exiit in virga impietatis (id est vor>.ii
 cum sceptro impii crevit injustitia. Hæc autem
 incrementa) non ex eis (Chaldæis proveniunt, ne-
 que ex multitudine populorum, neque ex strepitu
 et tumultu exercituum; sed ex Deo, qui illum et
 illos fecit flagellum vestrum. Et ideo) non erit
 requies in eis. — Id est, non quiescent Chaldæi,
 donec urbem capiant et vastent. Sic et Delrio,
adagio 714, qui et in voce *floruit*, id est crevit vi-
 ribus et gloria, putat alludi ad virgam Aaron,
 ut indicci Nabuchodonosorem a Deo electum ut
 puniat et affligat, quos Deus void. Sed melius de

Judæis hæc accipias, ul dixi, el magis patebit ex sequentibus. Adde, longe elegantior el profundior est sensus prior; explicat enim pulchre, quomodo superbia et iniquitas Judæorum sibi flagellum fecerit, non Deus.

Iniquitas subrexit in virga. — Hebraice nnob *Icmatl*c, id est *in virgam*, *q. d.* Initfuilas eorum excrevit in virgam, qua flagelletur ipsorum impietas. Iniquitas ergo est radix gemmans in surculos scelerum, qui tandem crassescunt in virgas, quibus ipsamel castigetur. Vide dicta vers. 10. Ita Hebræi, Vatablus, Maldonatus et alii. Pro m *virga impietatis*, verti potest, *in virgam malum*, id est acriter cædeidem, acri dolore afficientem.

Non ex eis (scilicet erit quisquam iudicum et principum, qui virgam, id est flagellum Dei, evadat, uec etiam) ex populo. *

Neque ex sonitu. — Id est nec e lætitia, tripudiis, cantu, ac pompa tubarum et musicorum, scilicet quidquam erit superstes, aut remanebit. *Secundo*, Septuaginta vertunt, *non cum perturbatione*, *neque cum festinatione*, supple, capiet te Nabuchodonosor, sed quiete et facile. *Tertio*, R. David putat Hebræum onORO *mehcmchcm*, conflatum esse ex OR *hem* geminato, unde vertit, *non ex illis illis*, *q. d.* Nemo ex illis et illorum stirpe remanebit. Ita et Chaldæus.

Et non erit requies in eis. — Triplex est hic lectio et vërsio. Noster legit HD *noach*, id est *requies*, *q. d.* Non dabo eis requiem, semper cos affligam. *Secundo*, Hebra a jam habent *noah*, id est *lamentatio*. Unde Vatablus el R. David vertunt, *non erit luctus* vel *lamentatio*, *q. d.* Tanta erit molientium multitudo, el tanta superstitem calamitas, ut vivi mortuos non lugeant, ulque mortui car?anl decenti sepultura, id est excuiis, cl funebri planctus pompa, uti eis minatus est Jeremías, cap. XVI, 4, el cap. xxv, 33. *Tertio*, Septuaginta aliis punctis legunt HU *nave*, id est *species*, *decor*. Unde vertunt : cùSi àùrcî; id est *neque erit pulchritudo in eis*. Prima lectio, planior, et contextui accommodatior est.

12. Qui emit, non latetur (quia rem emptam prædabuntur Chaldæi); et qui vendit, non luglat, — id est non dolcat, quia etiamsi non vendidisset, perditurus erat rem venditam, rapiente vieto cl prædatore Chaldæo.

Quia ira Dei super omnem populum ejus, — scilicet regionis, puta Judææ; hebraico enim est pronomen femininum. Vatablus vertit : Quid *ira super omnem opulentiam* vel *super omnes ejus*, *q. d.* Deus iratus eorum opes tradet hosti; unde non gaudeant eas possidentes, nec doleanl eas transferentes, vel amittentes. Hoc scribit Propheta Judæis in Judæa securo degentibus, hostemque non timentibus. Sicut vice versa Jeremías Judæis qui in Babylone erant captivi, scribit cap. xxix, 5 * c Aedificate domos, plantate hortos, accipite uxores, » quasi diu in captivitate mansuri.

13. Qui vendit, ad id quod vendidit, non rever *

teter, — uti in jubilæo res vendita ad venditorum rem redibat, juxta legem *Levit.* xxv, 10.

Et adhuc in viventibus vita eorum, — *q. d.* Permanebunt in vita, et tamen ad bona sua vendita nunquam redibunt, nequidem in jubilæo, ut vita eorum sit pauper et misera, el potius longa mors quam vita.

Visio enim (prophetia hæc comminatoria) non regredietur — vacua et irrita, sed perficietur. Non erunt duntaxat verba el minæ; sed res ipsa, et verbera sequentur. Est metaphora a sagitta, quæ cum con perforat scopum, resilit inani ictu : vel a legato, milite aut satellite, qui re infecta, ad dominum remittitur. Rursum regredi, est ad os loqucnlis verbum revocari; quod vulgo dicimus: Verba sua comedere, id est retractare, *q. d.* Deus verba sua non revocabit, suas minas el decreta non retractabit (1).

Secundo, Chaldæus et Hebræi vertunt : *Visio ad omnem multitudinem, et tamen non revertetur*, id est possessio bonorum suorum, *ad multitudinem non redebit*. Hebræum enim run *chasa*, et apprehendere et videre significat. Unde pin *diason*, et apprehensionem el visionem denotat.

Vir in iniquitate vitæ suj. non confortabitur, — ut resistat Chaldæis, opesque suas ab iis lutatur et retineat, *q. d.* Iniquitas non addet impio fortitudinem, vel potius, *in*, id est propter iniquitatem suam non confortabitur, nec prosperabitur vir; sed cadet, hoslibusque succumbet, et iis erit prædæ.

14. Canoe. — Est sarcasmos, *q. d.* Clangite, o Ver* Judæi, convocate milites, arripite bastas et clypeos : en hosles adsunt, en irrui Nabuchodonosor, quid cunctamini? Respondet : Nullus est, qui vadat ad prælium, omnes despondent animum; quia Deus ob scelera eis melum el pavorem injoill, ut eis minatus est Moses, *Deuter.* xxxii, 30. Hunc esse sensum patet ex vers. 16 et 17.

Ira enim mea super universum populum ejus. — Hoc cap. Deus identidem vers. 8, 12 el 11, suam iram ingeminat. Quæritur ergo an in Deo vere et proprie sit ira? Lactantius, lib. *De Ira*, cap. iv, refert epicûreos, et cap. v, sloicos, negantes in Deo esse iram; ipse vero docet iram proprie esse in Deo : « Quia ira, inquit, est motus animi ad coercenda peccata insurgentis. » Sed in Deo est talis motus : ergo in Deo proprie est ira, non tamen furor, qui perturbationem et præcipitanliam sonai. Idem docci Petrus Gregorius in *Synttui*

(i) Sic comparisonem instituit S. Hieronymus niter priorem partem hujus versus. el alteram : « Quom<xlo possessio non revertetur ad priorem dominum, eversione urbis instante; sic visio et comminatio prophetalis, quæ Ud omnem multitudinem urbis dirigitur, nequaquam r-/rvdb iur et irrita lici, sed rebl Lilur. vlvefitibus adhuc his, ad quos prophetalis senno dirigitur. Hoc autem ait, ul ostendat imminem captivitatem, ne secundum consuetudinem dicerent: Visio luvc in longas dies erit, et post tempore multo complebitur. >

Aa IQ
pro*
MI
in!

artis mirabilis, Mb. XT, cap. xxi, ex eo quod Scriptura passim Deo tribuat iram.

Verum communis Patrum et Scholasticorum sententia est, in Deo non esse iram proprie, sed metaphorice; quia scilicet objurgat, et punit, occiditque reos, ac si eis irasceretur. Nam « ira, » ait Aristoteles, lib. I *De Anima*, cap. i, text. 16 in corpore a est sanguinis effervescencia <nda cor; n in anima vero est « appetitio doloris vtclitih aduersario inferendi. » Cicero, teste Lactantio : a Ira, inquit, est libido ulciscendi. » Damascenus, lib. II *De Fide*, xvi : « Ira est appetitus reerneiacionis el ultionis ex adepta injuria; » Horatius : Ira furor brevis est. » Ira ergo suppōnit dolorem irati; Deus autem est doloris incapax : ergo et ine. Rursum, ita versat et versatur circa Vindictam arduam el difficilem : in Deo autem, uti nulla est cupido vel libido vindici®, ita nec ulla vindicta ardua et difficilis. Definitio ergo iræ, quam dat Lactantius, diminuta est et insufficiens. Ira enim passionem sonat effervescentem concitatam et turbidam, qualis nulla est in Deo, cujus mens est, etiam dum impios hostes suos punit, Serenissima et pacatissima. Ita doceht Orígenes in *Boman.* i, S. Chrysostomus, serm. De *pæhitentia*, Basilibus in *Psalm.* xxxvn, Damascenus lib. I *Vid.* xiv, Cyprianus *ad Dcmclriariitm*, Ambrosius in *Psalm.* xxxvn, Hieronymus in *Psalm.* xxx, Augustinus, lib. XIII De *Triait*, cap. xvi, et alii quos sequitur D. Thomas, I part. *Quçit.* XX, art. 1, ad 2, et Gabriel Vasquez, I part. disp. LXXXIV, cap. iv.

H. 10. EI ERLNTIN MONTIBUS QUASI COLIMILE, — pro fugi Judæorum erunt quasi columbio trepida?, quæ ex vallibus ubi degunt, melo aucupm ad montes convolant. Alii erunt ut columbio volitantes in montibus, quæ tempestale imminente ad valles se demittunt, quasi in locum apricum. Nota : Pro co/umtæ conva//ium, Theodolion vertit, *calumbes meditantes et mussitantes*, id est, ut Theodoretus, suspirantes, gementes.

•n 17. 17. Omnes manus dissolvimih, — Hebraice /lacacene id est erunt debiles el imbelles, pugnare non poterunt Judæi, nec consistere præ mclu. M<»tu» enim spiritus animales ad cor pavidum et afflictum solandum el sustentandum revocat, quo fit ut manus, el pedes, aliæque partes extern® fiant debiles el flaccidæ.

Omnia gerla flunt aquis, — puta, *sudore*, ex gravi angustia; vel potius *urina*, ex pavore. Ha S. Hieronymus et Greci. Unde Septuaginta vertunt : *Omnia femora polluentur humore*. Causam cur in mclu solvatur vesica, dat Aristoteles in *Problem.*

18. Operiet (undique vallabit) Fos(ct obruet, et quasi vestis operiet eos lutos) Formido.

In omni facie confusio, — pudor et rubor : « Conscientia peccatoris lucet in facie, » ait S. Hieronymus.

Et IN VNHFERSIS CAPITIBUS EORUM CALVITIUM. — Calvitium capitis, ait S. Hieronymus, lucius est

signum, quando decorem perdit cæsarfeç. Hebræi enim, tam viri quam féminin (apud Græcos sol® feminæ, ait Plulnrehus, *problem*, xm), comam nutriebant. Undo signum adversitatis erat detonsio, vel calvitium. Vide *Deuteron*, xiv, 1, *Isaiæ* xv, 2, *Jerem.* xlvii, fi, et xlviii, 37. Contra Romani in prosperis barbati! et Capillum tondebant, in luctu vèto demittebant.

19. Argentum eorum foras projicietur, — ut sihil expeditiores ad fugam : « Ne sit ponderi, quod prius finì luxuriæ, » ait S. Hieronymus.

Secundo, Theodolion el Polychroniusexponunt, ff.'d. Pro® fame et desperatione extrema, abjicient aurum et argentum; pferituris enim non magis proderit quam sterquilinum. Ilæc expositio melior est, sequitur enim : « Argentum eorum, el aurum eorum non vah bit liberaré ços; etc. el ventres eorum non implebuntur. » Cui adde :

Tertio : « Argeiltunl eorum foraá projicietur » a Chaldans rapientibus, ÌHlldquè projicientibus iti suos equos et currus.

Er AURUM EORUM IN STERQUILINIUM ERIT. — IICbraice rmb *lenidda*, Id est in elongationem, in separationem; et, ut R. David, in commotionem et transmigrationem, 7. d. Transferetur iu Babylonem. Hinc *secundo*, HT?? *lenidda* idl-m est quod in immunditiam; unde Nosier vertit hic « sterquilinum. » Per immunditiam vero, inlelligil profanationem et pollutionem, qua aurum et argentum Judæorum, id est populi Dei, diripiebatur a Chaldæis incircumcisis el infidelibus, ideoque sordidis et immundis. Hoc enim ipso, aurum prius quasi sanctum videbatur profanari, pollui, sordidari et projici qmisi in sterquilinum, ex opinione el ipslimatione Judæorum, ac legis v® lei is, 7. d. Judæi laborant auri sacra fame, et propter aurum violant leges meas, ut illud per fas et nefas congregent; quire ego aurum illud profanabo, tradamque illud impuris et immundis Chaldæis, ut Judæis suum aurum antea ita amabile, fiat execrabile. Hunc esse sensum palet ex vers. 20, ubi pariter de ornamento monilium ait : « Propter hoc dedi eis illud in immunditiam (hebraico *maS lenidda*) : et dabo illud in manus alienorum (Ch ddæorum) ad diripiendum, elimpiisleræ in prædam, el coni uninbunt illud. » Hinc Lhaldæi us el Septuaginta vertunt : *Dabo illud eis in contemptum*; res enim immundas el profanólas a gentibus contemnebant el abominabuntur Judæi. Alitor Maldonatus : *In contemptum*, in<piit, quia aurum contemnetur a Chaldæis, ita ut nolint illud accipere in lytrutu, el propter illud parcere Vitæ Judæorum, juxta illud *Isaiæ* xm, 12 : « Pretiosior erit vir auro, et homo mundo obrizo, » 7. d. Pluris facient Chaldæi vitam hostibus Judæis adimere, quam ab eis accipere aurum, pneserlñn quia iis occisis, simul potentur eorum auro.

Argentum eorum, et aurum eorum non valebit LIBERARE EOS IN DIE FURORIS DOMINI, — quando Dominus quasi furibundus obsidebit eos per Chai-

diros, ac famo j pesto, gladio et igne conficiet et Interimet. Idem eis intentavit et pra.'dixit Sophonias, cap. i, 18 : « Argentum corurn , inquit, et aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ bommi. » Tanta enim erit Dei peccatis indignantis ira, ut subdat : « In igne zeli cjps devorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram, » Notent boo avari, notent scelerati; a Dei ira, a morte, a gehenna nec opes, nec nepotes, neo filii, nec uxores, nec cognati, quos inique ditare voluerunt cum animai suæ perditione, eos liberare volent, aut valebunt. Sapienter ergo *Eccli.* cap. v, 10 : « Noli, ait, anxius esse in divitiis injustis, » ut eas libi tuisque per fas et nefas coacerves : a non enim proderunt tibi in die obductionis et vindicta. » Et *Prue*, xi, 4 : « Non proderunt diviti© in die ultionis : justitia autem liberabit a niorle. » Quanta ergo vanitas, quanta stoliditas, inique congregare ea quæ congreganti exilium et gehennam creent, nec ab ea valeant liberare ! Clamat Christus : a Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiat? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? n Clamat Psaltes : « Frater (filius, nepos, uxor) non redimit, redimet homo? non dabit Deo placationem pro anima sua.» Epulonem inferno liberare paler Abraham nec voluit, nec valuit : mullo minus Lazarus; multo minus diviti© et delici©. Hic est vermis conscienti© qui damnatos usque ad ossarodit, el in ©ternum rodet : Cur, stolide, animam luam pretiosissimam, ©ternam, et unicam tam vili pretio, puta terra alba et rubra (non enim aliud est argentum, amum, diviti© et delici©) dæmoni et inferno vendidisti? cur pro brevi et spurca voluptate ©tornos el ineluctabiles ignes libi accersivisti? Poteras iis rito ad Dei nutum el obsequium uli, iisque promereri ætematn gloriam, ut inter Angelos et Beatos collocareris : tu iis, stulte, abuti maluisti, ideoque cum dæmonibus et damnatis erit «eterna tua hors, ubi a vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur.» Heu! insensale, cur in te adeo fuisti improvidusel crudelis? cur boatiludinem luam tam vili esca prodegisti? cur ivlernitatem miserrimam momentanea jucunditate commutasti, tibi que comparasti? Quid tibi jam prodest superbia? quid divitiarum jactantia? quid nepotum et fainili© splendor? Transierunt ista velut fumus, velut somnium, velut avis prælervolans, *Sapient.* v, 8.

Vere S. Augustinus : «Avarus, inquit, antequam pecuniam lueretur, seipsum perdii : priusquam aliquid capiat, capitur. » Et II. Plutus hio: Fluvii, inquit, quamvis dulcissimi, cum tandem mare ingrediuntur, fiunt amarissimi. Sic mundi opes el prosperitates, in vitæ cursu , qui inalar fluvii prreleríabilur, possessores suos oblectant «piasi in transcurso ; sed in fine dum mare morti» uUinguul, quo omnia ilumina voluptatum et

bonorum hujus vil© tandem ingrediuntur, tristes amar© et intolerabiles evadunt. Rursum S. Augustinus in *Psa/m.* xxx : Vide, inquit, « ne dum colligis (opes) colligaris : ne forte cum vis essa prædo minoris, sis præda majoris. » Idem alibi: « Avarus utitur Deo, fruitur nummo, » quia Deo servit propter nummum. Et : « Avarus plenam h-fbel arcain, bed inanem conscientiam. » Poetai avaritiam pinxerunt per Tant dum , quem aiunt damnatum apud inferos, ut in Eridano inferorum stans, nec undis præsentibu*, nec vicini^ ejus pomariis perfrualur, sed perpetua siti crucietur. Lude Horatius, *safyr.* t : «Quid rides?» o avare, «mutalo nomine de te fibula narratur. » Quia enim avari hic jugiter sitiunt opes, hinc in gehenna siti extrema torquentur. Quocirca Plato in *Crufylo* scribit Tantalum dictum esse quasi Triubr-xnv, huc est *infelicissimumi*

Animam, — appetitum animæ, id est famem suam.

Quia scandalum iniquitatis eorum pactum est. — Hoc esi «aurum et opes fuerunt eis occasio avariti©! injufillti©, luxus, ac præserlim idolorum, quoa ex auro conflarunt,?, d. Quia aurum rapuerunt, hinc aurum eorum diripietur; quia auro peccarunt, hinc auro punientur, eoque spoliabuntur. Vere dixit Chilo apud Plutarchum in *Apophthegm.* : « Eli aurum probatur lapide, ita homo auro. Sicut enim lydius lapis affrictu prodit quale sit aurum : ita aurum suo attactu probat qualis sil homo, hominisque cupiditas aut coulinentia, vitium aut virtus. »

20. Ornamentum monilium (monilia, qu© eis Ven.io. dedi in ornamentum, ipsi converterunt iu superbiam et fastum, id t st in superbum ornatum, tum suum, tum idolorum suorum. Septuaginta vertunt, *electa mundi* (scilicet muliebris : gnveo enim est , id est *ornatus*, mundus muliebris. Non ergo mundi, id est orbis, ut intellexit S. Hieronymus) in superbiam rosi-erunt, et imagines (aliqui legunt, *et imaginationes*, id est imagines quas imaginabantur el contingebant) abominationum SUARUM ET SIMULACRORUM (el sigllilicat id est, g. d. *Abominationum*, id est *simulacrorum abominandorum*) fecerunt kx eo. — Sicut enim in Sina vitulum aureum conflarunt ex monilibus suis, *Exodi* XXXII, 2 ; ita et fecerunt tempore Prophetarum. Tertio, pro *ornamentum* hebraico est * ¥ *tscln*, id est gloria, decor, ornamentum. Jam, quia gloria Juda-orum erat templum; hinc subinde capitur pro templo , imo pro Jerusalem, uti ostondtiiu *Daniel*, vili, 9. Unde llebr.Lus et Vatablus vertunt : *Et gloriam ornamenti posuerat* (Deus) ets *in superbiam*, id est dederat eis Deus templum gloriosum et superbum, *sed ipsi fecerunt abominationes suas in eo* : quia idola posuerunt et coluerunt in templo, uti objicit eis Jeremias cap. XXXII, 24.

Abominationum, — idolorum. Ita Thcodoretus M Apollinaris.

Ilia d filia scilicet simulacra ex auro facta dedi efe; vel planius : a illud, » scilicet, « ornamentum monilium » ex quo conflarunt idola : sed eodem redit sensus. Illic ergo dedi eis, scilicet Judæis) immunditiam.— Symmachus, *in nauseam*; Chaldæus, *in contemptum*, ut scilicet *ornamentum monilium*, puta idola ex eo facta, quasi stercora al>ominentur, cum viderint se propter ea, el cum eis capi. Vide dicta vers. 19.

v«r» ti. 21. Impiis. — Septuaginta, *pestilentiis*, id est Babyloniiis pestilentissimis, et instar pestis grassantibus. «Quod scimus et a Babyloniiis, et a rege Antiocho Cneoque Pompeio, et ad extremum factum esse sub Vespasiano et Tito, quando templum captum atque subversum est, et omnia perpetrata, quæ sequens Prophet® sermo complectitur, » ait S. Hieronymus.

Contaminabunt, — profanabunt, et quasi profanum rapiunt quod vos sancte colebatis.

Tropologice, dum peccator opibus, aliisque Dei *donis* ad superbiam aliaque peccata abutitur, dantur nosne diviti® in manus dæmonum, ut eis utantur ad libitum ; ac impiis terr®, id est vitiis et peccatis, quæ illa contaminant; ut qui locus debuit esse sanctitatis, fiat locus immunditiæ, juxta illud Evangelii : a Domus Patris mei domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illum speluncam latronum. »

Ver», n. Avertam faciem meam ab eis, — a Judæis.

Violabunt (id est profanabunt) arcanum meum. — Septuaginta, *visitationem meam*, id est templum, in quo ego populum visito, et ab eo visitor. Chaldæi enim armati et sanguinolenti intrabunt Sancta sanctorum, quæ arcana sunt et abscondita, ibique obvios jugulabunt. Ita Theodoretus.

Emissarii, — emissi milites. Hebræum C3»yH9 parigini, id est irruptores, grassatores, prædones; Symmachus et Theodolion, *irrupentes et pestilentes*.

Vtn. ». 23. Fac conclusionem, — id est minas omnes et pernas Jerusalem brevi sermone, qm proxinie sequitur vers. 24 et seq., conclude/Chaldæus et recentiores vertunt, *fac catenam* ; ut eam scilicet ostendas Judæis, in signum, quod capientur et ligabuntur, uti catenas jussu Dei fecit et gestavit Jeremías, cap. xxvii, 13. Symmachus et Theodolion vertunt, *fac confixionem*; Septuaginta, quod S. Hieronymus vertit, *perturbationem*; Theodorelus, *inquinacionem*; apte, ut scilicet terra tot inquinata sanguinibus perturbetur, et inquinetur civium cædibus.

Quoniam terra plena est judicio (id est damnatione) sanguinum, — vel sanguinibus judicio injusto ab iis damnatis et effusis, hoc est terra repleta csl homicidiis. Ha Hebræi et Chaldæus, ut judicium capiatur active. Potest *secundo* capi passive : u judicii sanguinum, n id est sanguinibus et caedibus, ob quas judicandi et damnandi sunt.

Tertio et optime capias. tam active quam passive; sed ita ut judicium sive damnatio referatur au ipsos sanguines, hoc est scelera, q. d. Sanguines, id est scelera enormia Judææ et Judæorum per se damnata sunt : hinc ipsa, ut lestes contra contra -a se clamant, ipsa sui judices contra se ferunt sententiam damnationis, dicuntque : Perdamur nos, perdantur nostri auctores, perdatur terra quæ tam impios homines, lamque impia eorum facinora sustinuit.

Nota: Quia homicidium enorme est scelus, hinc sanguis, vel effusio sanguinis, significat quævis enormia scelera, uti dixi *Isaiæ* i, 15.

24. Superbiam, — templum magnificum et superbum, quo quasi inexpugnabiles superbiunt et glorianantur, dicentes : a Templum Domini, templum Domini. » Ita Scholia>tes. Unde sequitur : « Possidebunt Chaldæi sanctuaria eorum. » *Secundo*, proprie et simpliciter, a superbiam » eorum contundam et dejiciam.

Sanctuaria. — Id est sanctuarium, quod Ires habebat partes, et quasi tria sanctuaria, scilicet atrium, Sanctum, et Sanctum sanctorum. Alii « sanctuaria, » quæ scilicet suis idolis fabricarunt.

25. Angustia superveniente. — Chaldæus vertit : *Praecisio venit*. Sic enim Hebræum TDp *Auphad*, vertit Noster, *Isaiæ* xxxviii, 12. Septuaginta contrarie vertunt : *Misericordia veniet*.

Requirent pacem, — et prece et pretio a Babylo- niis, sed non erit qui concedat. Hoc est quod ait Jeremias, cap. xiv, 19 : « Exspectavimus pacem, et non est bonum ; et tempus curationis, et cecoturbatio. » Vide ut Ezechiel confirmet oracula Jeremiæ, adeo ut iidein cum eo verbis et sentiis utatur, idque crebro.

26. Conturbatio super conturbationem, — id Veri!!L est, ut Chaldæus : *Contritio super contritionem*; Septuaginta : *Vas super væ* ; R. Salomon : *Casus super casum*; Vatablus: *Calamitas una super aliam veniet*.

Et auditus. — Id est rumor et nuntius malus de adventu et crudelitate hostium, unus super alium adveniet. Idem prædixit Jeremias cap. L, 46.

Querent visionem, — prophetiam, quomodo possint cladem evadere, et non invenient. Idem prædixit Isaias cap. in, l el 2, et factum implotumque narrat Daniel, cap. in, 38.

Lex, — interpretatio legis : Chaldæus, *doctrina*, q. d. Non erunt docti sacerdotes et senes, qui possint sua sapientia cladem avertere, vel dare consilium evadendi.

27. Rex lugebit. — Hebraice 53ND' *itabbal*, id Ven.ff« est luctu se conficiet.

Induetur moerore, — pallio moeroris; hebraico est i—— *scemama*, id csl stupore, q. d. Oppiebilur tristitia ad stuporem, ulpr® vehementia doloris, videatur esse stupidus, attonitus, et crnol® mentis.

Manis populi tfrtt.comuiuia huntuii.— Septuaginta, *dissolventur*, non habebunt vires, nec animus pugnandi pro patria, rebus desperatis, g. d. Omnes Judæi, tam nobiles quam plebcii, lugebunt, omnes obstupescunt, omnes exanimabuntur præ motu et pavore.

Secundum viam, — secundum actiones et scelera eorum.

Secundum iudicia. — Secundum merita, secundum quæ judicatur et fertur sententia. Unde Vatablus exponit, g. d. *Pro ratinile delictorum, quibus morte digni sunt*; vel potius : *Secundum iudicia*, etc., g. d. Eo modo quo judicarunt alios, et ego judicabo ipsos : eo modo quo judicantes fecerunt aliis, et ego faciam eis. Oppresserunt pauperes, opprimuntur et ipsi; non audierunt, non audientur ipsi; repulerunt legem, et repellentur; occiderunt, occiduntur. Ha Prado. Hæc enim est justa talionis lex, uli ostendi Exodi, cap. xxi, 23 : « Animam pro anima, oculum pro oculo, dentem

pro dente, » etc. Hem illa *Genes. ix*, lata a Deo mox a diluvio : « Quicumque effuderit humanum sanguinem, effundetur sanguis illius. » Ita fratres, qui Joseph vinculis et captivitati tradiderant, ab eodem juste pari carceri mancipati sunt, *Genes. cap. xlii*, 16 et 17. Simile, sed illustrius fuit exemplum S. Ephrem, quod ibidem recensui. Ita Judæi, qui Christum, quasi agnum paschalem in Paschale occiderunt, pariter a Tito in Paschale capta Jerusalem, quasi paschales victimas divite iustitiæ mactati et occisi sunt; imo justa Dei vindicta factum est ut, siculi ipsi Christum corona spinea coronatura, chlamyde purpurea indutum, et arundine quasi sceptro insignitum salutantes : « Ave, rex Judæorum, » illuserant : ita et paulo post eorum rex Agrippa, Alexandrite licet absens, per comædum, qui ejus per bonam sustinebat, publice in theatro per ludibrium, eodem prorsus modo quo Christus coronaretur et illuderetur, uli narrat Philo in *Flaccum*.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ezechiel in Babylone existens, videt Deum specie illa viri, qua viderat eundem cap. i, vers. 27, ab coque 'jusque manu, in spiritu rapitur in Jerusalem, ibique videt idololatriam, et abominationes quadruplices, quas fiebant in templo: scilicet vers. 5, videt idolum zeli, id est Baal; vers. 10, videt depicta idola in exedris, ac sacerdotes eis thurificantes; vers. 14, videt mulieres plangentes Adonidem; vers. 16, videt sacerdotes obvertentes terga Sancto sanctorum, adorare solem orientem. Quocirca vers. 18, minatur Deus eis suum furorem et vindictam. Hinc patet Judæos, instante excidio, adhuc idola coluisse, idque in templo ipso Dei (<)•

1. Et factum est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis : ego sedebam in domo mea, et senes Juda sedebant coram me, et cecidit ibi super me manus Domini Dei. 2. Et vidi, et ecce similitudo quasi aspectus ignis : ab aspectu lumborum ejus, et deorsum, ignis; et a lumbis ejus, et sursum, quasi aspectus splendoris, ut visio electi. 3. Et emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei : et elevavit me spiritus inter terram et coelum : et adduxit me in Jerusalem in visione Dei, juxta ostium interius, quod respiciebat ad aquilonem, ubi erat statutum idolum zeli ad provocandam æmulacionem. 4. Et ecce ibi gloria Dei Israel, secundum visionem quam videram in campo. 5. Et dixit ad me: Fili hominis, leva oculos tuos ad viam aquilonis. Et levavi oculos meos ad viam aquilonis; et ecce ab aquilone portio altaris, idolum zeli in ipso introitu. 6. Et dixit ad me : Fili hominis, putasne, vides tu quid isti faciunt, abominationes magnas, quas domus Israel facit hic, ut procul recedam a sanctuario meo? et adhuc conversus videbis abominationes majores. 7. Et introduxit me ad ostium atrii; et vidi, et ecce foramen unum in pariete. 8. Et dixit ad me : Fili hominis, fode parietem. Et cum fodissem parietem, apparuit ostium unum. 9. Et dixit ad me: Ingredere, et vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic. 10. Et ingressus vidi, et ecce omnis similitudo reptilium et animalium, abominatio, et universa idola domus Israel depicta erant

(1) A ap. vin ad cap. xx, narrantur visiones et prophétie objectæ, vel divinitus inspiratas anno post institutionem prœphetice. Et primo quidem, cap. vin ad xvi. Muncs perlinentes ad templum et urbem; secundo, a

tp. xn ad xv, prophetice pertinentes ad inhabitantes Hierosolymam; tertio, a cap. xvi ad xix, prophetiæ perlinentes ad regnum universum.

In capite vin, describitur pruna visio Ezechieli divi-

in pariete in circuitu per totum. 11. Et septuaginta viri de senioribus domus Israel, et Jczo-oias filius Saphan stabat in medio eorum, stantium ante picturas: et unusquisque habebat thuribulu in manu sua: et vapor nebulae de thure consurgebat. 12. Et dixit ad me: Certe vides, fili hominis, quae seniores domus Israel faciunt in tenebris, unusquisque in abscondito cubiculi sui; dicunt enim: Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram. 13. El dixit ad me: Adhuc conversus videbis abominationes majores, quas isti faciunt. 14. Et introduxit me per ostium portae domus Domini, quod respiciebat ad aquilonem: ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem. 15. Et dixit ad me: Certe vidisti, fili hominis: adhuc conversus videbis abominationes majores his. 16. Et introduxit me in atrium domus Domini interius: et ecce in ostio templi Domini inter vestibulum et altare, quasi vigilili quinque viri, dorsa habentes contra templum Domini, et facies ad Orientem: et adorabant ad ortum solis. 17. El dixit ad me: Certe vidisti, fili hominis: numquid leve est hoc domui Juda, ut facerent abominationes istas, quas fecerunt hic: quia replentes terram iniquitate conversi sunt ad irritandum me? et ecce applicant ramum ad nares suas. 18. Ergo et ego faciam in furore: non parces oculus meus, nec miserebor: et cum clamaverint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos.

1. Anno sexto (a transmigratione Joachin, ut patet ex c. ip. i, vers. 2), sexto mense, — Elui, qui respondet nostro augusto. Nota: Hanc Visionem habuit Ezechiel post 430 dies decubitus atque jejunii, ut tlix cap. IV, sub finem: hisce enim diebus, puta per annum integrum et duos menses, scilicet a 13 die mensis I anni 5, usque ad quintam diem mensis 6, anni 6, Propheta siluit, et silens conditus fuit a Deo. Nunc igitur ex schola quasi Dei educitur, ut, quae a Deo didicit, alios doceat; prius tamen in spiritu, ait S. Hieronymus, Hierosolymam rapitur, ut videat abominationes quae in templo fiebant, quaeque fuerunt causa excidii Judaeorum (i).

Cecidit (quasi fulgur efficax et penetrans) super manus Domini, — id est virtus, operatio, illuminatio Domini, id est, ut Chaldaeus, spiritus prophetiae, ac praeserlim visio gloriae Domini in curru Cherubim.

2. Similitudo. — Septuaginta, *similitudo viri*. Vidit ergo hic Propheta, ut et cap. i, vers. 27, virum a lumbis deorum ignitum et inflammantem, quasi in camino ignis; a lumbis vero sursum splendentem quasi aurum, scilicet quasi electrum, id est «urichaleum. Color hic aureus significat amorem ingentem Dei: caminus ignis zelum et indignationem ejus, quod sponsa, id est plebs Israel, sibi prederat Baal. Unde hoc ejus idolum vocatur «zeli,» quia Deum ad aemulationem provo-

nitus objecta, ut videro est in synopsis scripta posita, et in cap. ix eidem oeconomiae actio judicialis praedicti divini ad iram concitati.

(I) «Et -- les Juda s-déliant coram tne. » Sedebat Filius in domo tua fugiens frequentiam multitudinis, ci sene* Judi - déliant coram eo. vel PropheUe verba audire eul ■ !«, vi'l maullantes sermonibus ejus, signilicanter- ne dicuntur senes *Juda*, ut nihil ad Israel, hoc est ad d-cetn tribus, «niæ prius capti fuerant, sed ad eos qui de tntiu Juila cum g-chonta ducti erant in captivitatem, (lici lolelb^an.m, ■ (s. Hieronymus.)

cabal. Pulchras hic antitheses dilectionis et aemulationis habet noster Prado, quem vide, si lubet.

Quasi aspectus splendoris. — Theodotion Hebraicum IHT zoAar, id est *splendor*, fbrtit, auram; «ut in supernis Bei refrigeria demonstret. Sic III *Beg*. Nix: Elias adventum Domini non in tempestate contemplatur et turbine, non in ignis ardoribus, sed in aspectu aene tenuis atque levissima», ut Dei omnipotentis mansuetudinem comprobaret, n ait S. Hieronymus.

3. Et emissae similitudo manus. — Hebraica, *et emisit* vel *extendit*, scilicet species illa hominis, puta homo electrinus mihi in spiritu apparens, *similitudinem manus*, quae me per crines apprehenderet et transferret in Jerusalem. Ita Septuaginta, V t iblus et alii.

Cincinno. — Septuaginta transtulerunt. xáz<nnfcv, «i. e. quorum alterum *fimbriam*, in capillis, alterum in vestibis accipi solet, n ait S. Hieronymus,

ET ELEVAVIT ME SPIRITUS INTER TERRAM ET COELUM, — videbar mihi quasi avis aerem secare, et per eum vehi a spiritu manus et hominis mihi apparentis.

Moraliter, talis est Sanctus, praeserlim Religiosus et contemplativus. Nam, ut ait S. Gregorius, lib. XXXI *Moral*, cap. vu: «Quilibet sanctus in carne mortali positus, inter caelum et terram est constitutus; quia plene quidem adhuc ad superna non pervenit, sed jam tamen ima dereliquit. » Nam, ut ait Apostolus, *Philip*. m: «Nostra conversatio in caelis est, » </d. Vitam quidem in terris agimus per carnem, sed per desiderium et affectum in coelo conversamur. Porro ari hoc rapitur cincinno. «Quid e4, ait S. Gregorius ibidem, cincinnus capitis, nisi collecta; cogitationes mentis. ut non sparsae diffuant, sed per disciplinam et pistrictae subsistant? Manus ergo desuper mittitur. et Propheta per cincinnum capitis elevatur; quia, cum nostra mens sese per custodiam colli-

git, vis superna seorsum nos ab infimis traini. »

Ire visione. — Hine et vers. 1, palei Ezechielem non corpore, sed spirilu vidisse, cum domi sederet inter senes Juda vers. 4.

Juxta ostium interius. — Hebraice, *ad ostium porter interioris*, supple, atrii templi; atrium enim vocabatur interius, non porta, III Reg. vi, 36. Porro atrium interius erat atrium sacerdotum, in quo erat altare holocaustorum. Dicitur «interius,» respectu exterioris, quod erat quasi templum laicormn. «Quod,» scilicet ostium, non atrium, «respiciebat ad aquilonem.» Nam in atrio, ad quatuor mundi plagas erant ostia (i).

Idolum zeli ad provocandam æmulationem. — Syrus, *statua zeli* (æmulationis, indignationis); Arabicus Antiochenus, *statua indignans* (furens) *zelo indignans*, insignificationc/np/u/, i. e. indigftari faciens, ad indignationem provocans Deum, angelos et homines. Potest ex Hebraeo verti : *Idolum zeli possidentis*, vel possessoris. Ita Septuaginta; hoc est Baal. Baal enim hebraico significat pnsi- dentem, herum, dominum : inde idolum vocabant Baal, quasi deum omnium dominum et possessorem (Î). Noster pro *possidentis* vertit, *provai antis* (sic Chaldæus cl Vatablus) vel *ad provocandam ammbitioncm* (quia Hebræum NJp Anna per *aleph* significat irinulari; per *he* n:p possidere : licet ergo hic sil per *he*, tamen Noster *he* pro *alcph* accepit, quia ilebræi siepe commutant *aleph* el *hé*), *q. d. Idolum zeli zelare me faciens*, Alii vertunt,

(1) Propheta non delatus est intra atrium ad hanc portam, inquit Lightfoot, *Descript. Templi*, in *Opp. Ioin. I*, pig. 620, sed positus est extra, atque ibi Jussus est septentrionem versus respio're. Hæc porla cr.it *inferior septcnlriunads*, dicti etiam (vers. 5) *porla altaris* , quòd e regione ejussiUessul; superior vero porla *eptoiür|oudlis, cap. IX, 2, infra vers, *imporla erili** Dui/uni dicitur, quod ipti æ lilieto templi opposita esset.

(2) Eo nomine, inquit idem Lightfoot, primum fuisse omnium rerum creatorem designatum merito sentias; cum el alus vocibus ejusdem fere significalionte, et ab llebræis, Arabibus el Giaxis id quod proprium Dei Opium Maximi nomen habetur Antiquitus data opera explicatum bæpi> ime legamus. TeUagraimnalum cunn nomen “*i”p redditur a Septuaginta ’a 4wvx aut Kujw;; hoc est *Dominus*: ct quam convenire potuerit t w Baal nomen Deo vero, «itis monstuil, *Osee*, n, 18: *Tunc me vocabis* »v>K *ischi, maritus mruj, xcc amplius me vacabis t’cuili• dominus meus*. Populus Dei *Baalem suum* pie satis çinn vocabantp priusquam ob vocem illam ad profana numina licqueutiT minis tiaduçlam, id ipsum ipse Deus votaret, Seldenus. *De Diis Syris*. synl. II, cap. i, pag. 195 ci se<|.;ef. Ursini *Analecta*, vol. II, lib. II, cap. sin, pag. Gl èt seq.; DM veri ctligiem aliquam Mg- nilicari, J. D. Miohaehs m notis translationi teutonica) subjectis, inde culligli, quod ca quæ pillea commemo- rantur, superstitiosi cultus genera, hoc pruno pqiqp dicuntur. Sed, ul recte advçrlil llusenmuller, veri Dei simulacrum aliquod nusquam m voleri Testamento commcmoratumiegfmnK. Quóinadtnudum autem cæleri, qui hoe capite i’ecnsenlui\ ritus süpenftititel e popu- lorum barbafoftMU religionibus sunt j►etili, ita el eam, quæ lue innuitur, blaiuum, falli alicujus del a populo aliquo vicino culti elligiem luisse credibile c«L

*idolum accensionis**, vel *irritationis*. Hinc Deus dicitur zelotes : quia non patitur alienos deos a se amari, coli, adorari : sicut uxor marito movet zelotypiam, si ipsa alium amet.Hinc proverbium: « Qui non zelat, non amat;n quod citat S. Augustinus, hb. *Contra Adimanium*, cap. xiii. Ita Polychronius, S. Hieronymus et Theodoretus. Ende Isafas, cap. xxviir, vers. 20, ait : a Coangustatum est stratum, ita ut alter decidat, el pallium breve utrumque operire non potest;» et Apostolus, H *Cor.* vi, IG : « Quæ conventio Christi ad Belial?»

Noia Manassen in templo posuisse idolum Baal: hoc abstulit Iosins, II *Paral*, xxxiv, 4, sed repositum esse sub Joakim et Scedcia, patet IV *Peg.* x x iii, 37, II *Paral*, xxxvi, 14. Porro hoc idolum positum fuit in aquilonari parte templi, *primo*, quia ca parte acclivi, facilius adibatur templum; s^nmidot quia in ea regione offerebantur victims et holocausta. Ita Prado.

Moraliter, « íclolum zeli » est in cupido pecunia Morali et avaritia, quæ est idolorum servitys, ul ait Apos- jJ* lolus : in ambitioso, honor et celsitudo ; in ebrioso, peibi *4 vinum; in obscæno, amasia; in hæretico, pro- too».*. prium judicium et hæresis^ ailS. Hieronymus. Hæc enim sunt id est res vanæ et umbralicæ, qui «i quas quisque sibi pro summo bono, ac consequenter pro Deo format, et in mente fingit, quibus Deum ad zelum et iram provocat, ejusque indignationem, et poenas tum présentes, tum æternas, sibi accersit. Ha hoc ipso anno 1618, videmus Bohemos, dum ab una unius pei et Ecclesie fide, et consequenter ab uno suo prîncipe et rege abeunt, eique rebellant, ut sua Viclephi el Hus idola tueantur, suam famam4 opes cl vitam prædæ exposuisse, et difticultaiibus inextricabilibus sese implicubsc. SjinililcrCalvimsIas in Ilollandia,duiu ab uniliile fidei suique-prineip;4 discedunt, hoc eodem anno cernimus in secl.is et schismata implacabilia devolyi, quæ nisi alterutrius partis internecone nunquam topienlur : nimirum reipsa monet eos Deus, ut ad unitatem pristinam, ad Deum, inquam, el Ecclesiam redeant, si pacem, si salutem pratentem et æternam consequi velint. Eleganter Poeta, :

Lurconi venter dm est, ac nummus avaro,
Et cui sutil Veneri* gaudia pnma, Venu?.
Huic liioiio i, et vero dius tel pn) Nunduo Urna,
Qiiictn i.iuiæ exstunulai non sjlunda (ames.
Cui nnuio Christus sludu vilescit amore,
An nuli is studium Numiuis tastar bibet ?

Ita Alexandro Magno idolum fuit gloria : huic ipse servivit, hujus se fecit mancipium. Cui proinde jure Brachmanes philosophica libertate scripserunt : « Tu bustes exteriores exspolia*, ul interiores nutrias : lu hommes tuæ servituti >ub- jitis, et intus tuis appetitibus servis. » Ha Curtius et Plutarchus in *Alexandro*.

Porro, zelatur Deus pro sua deitate, nec patitur rivalem; quia, si pluies essent dii, divinHas,

tota «t, qu® est una et indivisibilis, in plures esset divi-
Bcur'Dl atque ita divinitas mutilaretur, ac conse-
quenter e mundo tolleretur. Docte Prudentius
bb. 11 *Contra Symmachum* :

Tu, me proterito, meditaris Nomina mille,
It me per partes minuas, cui nulla recidi
Pars aut forma potest, quia sum substantia simplex.

Hi ic Pythagoras principiorum monada consuit
esse Deum, qui bonum quoque, que est unius
natura, sit, mensque ipsa. Socrates et Plato,
unum unigenitum suapte ipsum sponte natum,
singulare, verum germanumque bonum, puta
Deum, esse arbitrati sunt.

Lactantius, lib. 1, cap. xxx : « Deus, ait, quia
perfectus est, non potest esse nisi unus, ut in eo
sint omnia. Quidquid enim capit divisionem, et
interitum capiat necesse est. » Aristoteles, lib. VIII
Physicorum, docet omnem motum ad aliquod pri-
mum movens esse referendum, ne sit progressus
in infinitum : hoc ergo primum esso et unum,
puta Deum. Vide dicta *Dcuter*. vi, 4.

Quocirca merito queritur Deus, *Dcuter*. xxxn,
21 : « Ipsi me provocaverunt ad zelum in eo qui
non erat Deus ; et ego provocabo eos ad zelum
in gente quæ non est, n uti legit S. Hieronymus.
Atque hac de causa flagrans amore, æque ac
cognitione Dei, Deique zelum hunc induens
S. Augustinus dicebat : « Domine, valde exsultat
anima mea, dum cogitat quod tu sis Deus. Ve-
rum, si per impossibile fieri posset, ut Augusti-
nus esset Deus, el tu esses Augustinus; omnino
Si Dem vellem esse Augustinus, ul tu esses Deus, n Hæc
Au. sententia a nostro P. Ribadeneira in *Vita S. Au-*
diZerem 'fftwhni, P. Rossignolio, lib. V *De Perfect. Christ.*
/•io tu cap. xx, et ab aliis pluribus, quos citat et laudat
ft p Cornelius Lancillotus S. Theologi® Doctor,
Augiatx- el Ordinis Eremitarum S. Augustini per Belgium
•»'« quo Provincialis in *VitaS. Augustini*, lib. III, cap. xlii,
tribuitur S. Augustino, licet eam hactenus in li-
bris S. Augustini non invenerim. Quæ ut sana sil,
sane debet intelligi, non de mutatione person®
in personam, aut substanti® in substantiam : si
enim sic accipiantur, absurde sonare videntur.
Si enim Deus mutaretur in substantiam Augus-
tini, prorsus desineret esse Deus, et inciperet
esse alia persona et substantia, scilicet Augus-
tini. Vicissim, si Augustinus mutaretur in sub-
stantiam Dei, desineret esse Augustinus, el inci-
peret esse Deus; ac consequenter ipse a seipso,
el a quovis alio super omnia amandus esset, il-
liusque Esseel conservatio cuivis alterius rei Esse,
utpote creato et finito, praeponendum esset. In-
telligi ergo hæc sententia debet de mutatione sta-
tus in statum, sive de mutatione conditionum,
dolum et qualitatum, salva utriusque natura et
persona, q. d. Si per impossibile fieri posset, ut
Augustinus manens in substantia et persona Au-
gustinus, dotes tamen el excellentias Dei conse-
qui poscet, V. g. sapientiam, potentiam, gloriam

el honorem Dei, ita ut ab omnibus haberetur
Deus : vicissim, si vice versa per impossibile
fieri posset, ul Deus manens in sua natura, des-
cenderet ad statum, abjectionem et infirmitates
Augustini, si indueret formam et speciem Augus-
tini, ut ab omnibus haberetur Augustinus; ego
dicerem : Domine, esto tu Deus sicut hactenus
fuisti, omnipotens, omniscius, gloriosus : ego
vero sim Augustinus, miser, abjectus, inglorius,
ignorans, infirmus, qui ante fui. Tuæ enim na-
tur®, id est divinitati, debentur isl® dotes et
excellenti® ; me® vero natur® debetur ista sub-
jectio, infirmitas et miseri®. Tibi ergo quasi Deo
meo, opto el transcribo omne bonum tuum, nec
mihi illud cupio, sed tibi : tu enim es Deus meus,
amor meus, bonum meum orbisque universi, et
omnia.

4. In campo, — q. d. Visio mihi ostensa, similis
fuit illi quam vidi, cum Dominus e Chobar me
educeret in campum, cap. m, 22. Vidit hic Pro-
pheta gloriam Dei in templo, quasi abiturientem,
et transmigrare parantem. utpote polluto ob tot
idola et scelera in eo admissa, ut patebit cap. x
et xi.

5. Pohtæ altaris. — Sic dicta ab altari idoli,
vel potius, quia IV *Reg.* xvi, 14, Achaz transtulit
altare Salomonis a medio atrii ad portam aqui-
lonarcem, qu® inde dicta est porta altaris. Ita
Prado.

6. PUTASNE, VIDES TU QUII) 1ST! FACIUNT? — 110-
braice, *an vides*, q. d. Pulasne te videre omnes
abominationes Israel? Si id putas, falleris. Nam
plures majoresque mox libi ostendam.

Ut (*ita ut* : significat enim non causam, sed
consequentiam) procul recedam (hebraice, *ad re-*
cedendum : quod Septuaginta referunt ad popu-
lum; vertunt enim, ul *recedant ipsi*, scilicet Ju-
dæi) A SANCTUARIO MEO, — Scilicet Sacrificiis et
cultu, ad cultum suorum idolorum. Melius S. Hie-
ronymus referi ad Deum, q. d. Ipsi me suis sce-
leribus templo abigunt, et cogunt recedere, in-
trodueto Baal. Ita et Chaldæus et Hebræi.

7. Ostium, — non templi, sed gazophylacii, v>rU.
sive cubiculi sacerdotum, palet vers. 12. Talia
enim cubacula plura erant in atrio sacerdotum
prope Sanctum, sive templum, in quibus mane-
bant sacerdotes : quæ nunc vocantur excdræ,
nunc gazophylacia, nunc pastophoria. Unde pa-
tet scelus hoc idololatri® fuisse sacerdotum, qui
populum Dei legem et cultum docere debebant,
nunc autem ipsimet pro Deo colebant idola.
Grave ergo fuit hoc eorum peccatum, quod Dei
zelum et indignationem concitavit ad lotius gentis
excidium. Grave, inquam, *primo*, quia erat con-
tra religionem, et directe contra Deum, petebat-
que quasi jugulum Dei. *Secundo*, quia erat pro-
fanatio loci sanctissimi, puta domus Dei. Erat
ergo crimen læsæ majestatis divin®. Quocirca
Isaiascap. xxvi, 10 : a in terra, ait, sanctorum
iniqua gessit; et,» id est idcirco, «non videbit glo-

rtim Domini, n *Tertio*, quia peccata sacerdotum Inficiunt totum populum : sicut si cor aut cerebrum veneno aut peste corripitur, mox ab iis kies per totum corpus diffunditur. Quocirca i Chrysostomus, hoinil. 28 in *Matth.*, quærens guisara, cur Christus ingressus Jerusalem, primo templum adierit, hanc dat : Sicut medicus, inquit, invisens ieग्रum, primo quierit de stomacho, eumque mox componere satagit : quia, eo sanato, sanabitur totum corpus : ita si sacerdotium integrum fuerit, tota Ecclesia floret; si autem corruptum, fides omnium languescit et marcescit. Additquo : Agricola cernens arborem pallentibus foliis, mox cognoscit in radicibus hæere læsuram : sic tu si videris populum indisciplinatum, sine dubio cognosces sacerdotium ejus non esse sanum. Quis enim non putet sibi licitum, imo bonum et religiosum, quod sacerdotibus licere et libere videt? Ita sub Jove adultero adulteria libertatem sunt nacta, ait Nazianzenus orat. 1 *Contra Julianum*, et, ut ait S. Cyprianus *epist.* 32 : « Deos suos imitantur : denique fiunt miseris et religiosa delicta. »

Vrn s. 8. Fodb parietem. — Hinc liquet ostium hoc fuisse cubiculi, non atrii. Mystice, pulchre hinc docet S. Gregorius, II part. *Pastor*, cap. x. quomodo prælati debeant scrutari conscientias subditorum, eorumque peccata, etiam secreta, solerter indagare, castigare et emendare.

Teaio. 10. Idola domus Israel depicta. — Censet Maldonatus non vere fuisse depicta idola, sed quasi depicta objici phantasie Ezechielis, ut per hoc significetur symbolice, Judæos extrinsecus Deum colere; in cubiculo vero, id est intrinsecus et in occulto; idola. Verum ad litteram repræsentari hic Prophætu idola, quæ realiter in templo depicta erant, verius est; et liquet ex dictis cap. v, 11, et *Jerem.* cap. vu, 30, et cap. xxxit, 34 (1).

Thrt.II. 11. Er SIPTUACINTA VIRI DE SENIORIBUS. — Videntur hi 70 fuisse senatores concilii Sanedrim : hoc enim erat 70 virorum, eratque summus hic Judæorum senatus, qui Christum ad mortem damnavit, uti docui *Num.* xi, 16.

Jizonias filius Sachan. — Polychronius putat esse Sophoniain sacerdotem, qui datus fuit quasi judex *Jeremiæ* cap. xxix, 25.

(1) Hoc versu et duobus qui proximo sequuntur, Ægypllacurn animalium cultum describi, ostendit Warburton in oppio quo *divinam Mosis legationem demonstravit*, vol. IV, pag. 18; cf. P. E. Jablonski!, *Pantheon Ægyptiorum*, vol. III, *l'rotegomeii*. pag. 84 et seq. Quod talcs nosier superstitiosi hujus cultus rilus a proceribus Israclitaruni in conclavibus abstrusis, in quorum parietibus animalium imagines essent depictæ, et quidem in tenebri», locis quasi subterraneis peractos memorat, plane convenit cum his que Ammianus Marcellinus, lib. XXIII, cap. *De Ægyptiorum sacris*, narrat : « Sunt ol syringes subterranei quidam et flexuosi secessus, quos, ut feriur, periti rituum vetustorum penitus operosis digestos fodinis per loca diversa struxerunt, et excisis parietibus, volucrum ferarumque genera nulla sculpserrunt, quas hier; glyphicas lilleia» appellarunt.»

xu.

Stantium ante picturas. — Stantes ergo orabant Judæi, ut et Pharisæus « stans hzeo apud se "rabat, n *LUC.* XVIII, U.

12. In abscondito cubicu sui. — Hebraice, m *penetralibus pictura sua*, id est in cubiculis suis egregie pictis, et plenis idolorum picturis. Sic tropologice peccator in mente depingit imaginem scorti, Bacchi, etc., Sanctus vero ilei, angelorum et virtutum. Vide S. Gregonum II part. *Pastor*. cap. x. Hæc Ezechiel suis sui ævi, nos cum S. Cypriano, lib. II, epist. 2, eadem et plura ac graviora nostris nostri ævi dicere possumus : « Paulisper, inquit Cyprianus, te crede subduci in montis ardui verticem celsiorem, speculare inde rerum infra te jacentium facies, et oculis in diversa porrectis, ipse a terrenis contactibus liber fluctuantis mundi turbines intueri. Jam sæculi et ipse misereberis, tuique admonitus et plus in Deum gratus, majore lætitia, quod evaseris, gratulaberis. Cerne tu itinera latronibus clausa, maria obsessa prædonibus, cruento horrore castrorum bella ubique divisa; madet orbis mutuo sanguine. » Et inferius : a O si et possis in illa sublimi specula constitutus oculos tuos inserere secretis, recludere cubiculorum obductas fores, et ad conscientiam luminum penetralia occulta reserare : aspicias ab impudicis geri, quod nec aspicere possit frons pudica : videas, quod crimen sit et videre : videas quod vitiorum furore dementes gessisse se negant, et gerere festinant : libidinibus insanis in viros viri proruunt. Fiunt quæ nec ipsis, nec illis possunt placere, qui faciunt. Idem in publico accusatores, in occulto rei, in semetipsos censores pariter et nocentes. Damnaut foris quod intus operantur : quorum quo secretior culpa, major audacia est, » etc.

Non mdet Dominus. — Putant impii et athei, Deum in tenebris, et locis abditis, multo magis in corde et anima, non videre sua scelera, quia putant se a Deo non inspicì, ait Theodoretus. Hinc ruunt in scelerum abyssum.

13. Conversus videbis, — iterum videbis. Verbum bebræum sc<i6, id est reverti, converti, si alteri verbo jungatur, significat rursus, *iterum*. Simile est vers. 15, 17, et alibi.

14. Introduxit me per ostium portas (q. d. Duxit me ad portam atrii exterioris : ibi enim erant mulieres et laici, non in interiori atrio), quod RESPICIEBAT AD AQUILONEM.

Plangentes Adonidem. — Syrus, *plangentes* Tornino; Arabicus Alexandrinus, *plangentes Tomuza*; retinent Hebræi vocem *Tammuz*, id est Adonis, de quo uiox. Perperam Arabicus Antiochenus vertit : *Plangentes Judam*. Vetus fabula est /Egypti, de qua Macrobius lib. I *Saturn.* cap. xxvi, Theocritus in *Idyllio* xxin, Ovidius X *Metamorph.*, Fulgentius III *Mythol.*, Adonidem filium Cinaræ Cypriorum regis, Veneris amasium, cum juvenis esset pulcher, dente apri occisum, quein Venus plauxil quasi mortuum, mox reviviscentem cum

M

gaudio recepit. « Pingitur Adonis, nit Macrobius, capiti' ohnuptó, ripww tristi, faciem manu læva intra amictum sustinens, lacrjmœ visiona consp̃cirnt urn manaro creduntur.* Fornirne ergo, et viri libidinosi, hoc planctu Venerem colebant, camquosibi reddebant propitiam. itaS. Hieronymus. |>orro Venus Adonim interlactucro folia sepi livit, de quo exstat viri docti epigramma apud Sfralduin, *syntaq.* i3 :

fopiina dente (ero MilTossum Cyprii Adonim
taciute foliis condidit exanimem.
limegeniUli arvo unium lactuca resistit,
Quantum eruca salax vix stimulare potest.

Lactuca enim libidinem sua frigiditate enervat. Quocirca Hercules, teste llesychio, cum primum Adonim vidisset, dixit *Mb h^, nihil sacrum.* Horjns fabula* veritatem sic explicant Macrobius et nlii. Adonis est sol. aiunt Ægyptii, aper luntlntus et æenosus est hiem*, Venus est pulchritudo terne in vere, quæ deplorat solis absentiam per hiemem : nam cum sol excipitur a nubibus, quasi confici videtur ab apro pulcher Adonis : hinc gaudet, cum in vere redĭt sol. Unde Adonis dictus e<t ġirò tēū áfiw tūġ id est *ab eo quod hominibus canat*, ait Phomnlus apudGiraldum, synlaginat. 13 *De Diis Gentium.*

Quod symbolice et tropologice explicanriS. Hieronymus : a Nos quoque, ait, cos qui ad sieculi mala vt l bona contristantur vel exsultant, mulieres appellemus, molliet eil'cminato animo, dicatnusque eos plangere Tammus, ea videlicet quo; in rebus mundi putantur esse pulcherrima, d Unde et « Adonidis horti » proverbialiter significant res ad modicum florentes cl oblectantes , sed mox pereuntes et evanescentes. Ex adverso alii nonnulli -at congrue hæc mystice adaptant Chi isto monetili et resurgenti ; Christus enim est noster Adonis, noster sol, nostrum gaudium, noster amor. Unde ejus mortem mire luxerunt B. Virgo, Maria Magdalene, Salome, alġæque piæ mulieres, vainque quotannis luget tota Ecclesia in Parasceve; imo quotidie in Missa, et in meridie pulsu lugubri campanarum. El qmvlibel anima pia et banchi per omnem Vitam assidue hunc suum Adonidem, quasi spohsum, in cruce contemplatur, luget cl admiratur : ac resurgentem nova exultatione et jubilo complectitur.

Hebraice, ehaldaice cl syre dicitur *Tammus*, id est Jmrus, quia in junio dicitur occisus Adonis. Iline eodem mense, anniversariam ei celebrabant solmmtakm, in qua quasi mortuus plangebatur, clmox quasi reviviscens canebatur cl laudabatur. Ita S Hieronymus. Addunt II. Salomon cl R. David *Tammus* fuisse idolum concavum, cujus oculos plumbo itnplebant, quod accenso intus igne, liquefiebat, et imago videbatur flere. Verum non imago, s <l colentes eam flebant et plangebant, ut hi ĩ dicitur. Noster Prado putat Adonidem esse Odfim regem et deum Ægypti. Sic et Stephanus,

lib. *Do Urbibus.* Adduntque: Adonis Idem ostquofl tWðc ġġtat, id est *forma doloois*, luctiid et planctus, cġio nomme Syrophanes apud Fulgentium, lib. I *Ahjlhologitr*, vocavit idolum filii sui mortui, cujus mortem deplorabat; quod idolum Prado censet niWô omnium primum in mundo, essequo illud idem, quod Si-piens describit cap. xiv, 12, quod ibidem examinandum erit. Verum potius ab Hebreo Adonai, nomen Adonis Ægyptios, nti et alia, accepissee crediderim, quam a Gnrcis, cum hi ab Ægypliifl suam sapientiam et sacra hauserint. Hebraice enim ÚIX *Adonai oni* idem est quod Dominus vel Deus doloris, qualis erat Adonis. Sic Benjamin dictus est *lien oni*, id est filius doloris.

Denique R. Moses, filius Maimón. in lib. *More*, refert historiam de pseudopropheta idololatra, cui nomen Tammus*, qui cum regi cuidam persuasisset ut Licerti septem stellas, et duodecim signa, ab eo interfectus est. Ob cujus mortem omnia mundi idola congregata sunt in templum Babel, ad auream solis imaginem, quæ inter cælum et terram suspensa erat : ca deinde in medio templi corruit. Omnia ergo idola stantia in circuitu fleverunt tota nocte, el proxima luce avolarunt inde in sua templa. Inde mos naius est, ut anniversario mortis ejus dio, mulieres eum deflerent. Verum hæc est fabula a Rabbino quopiam de moro con-

16. In atrium domus Domini interius, — m atrium sacerdotum,

Er altare— holocaustorum, quod erat ante templum seu Sanctum, sub dio in atrio sacerdotum.

Dorsa iiarhntes contra templum Domini, — id est aversi terga dabant arcæ Domini, el ipsi Domino, atque ad Orientem conversi solem adorabant more Gentilium. Gentiles enim adorabant solem orientem, teste Trismegisto in fine A^clepii, etS. Jobo cap. XXXI, 26, dicens: «Si vidi (ul adorarem niore aliorum gentilium) solem cum fulgeret, el lunam incedentem clare, cl osculatus sum manum ineam ore meo. » Hoc enim osculum crai ritus salutandi et adorandi, uti ex S. Hieronymo, Plinio, Apuleio el aliis docet Lipsius, lib. Ii *Electorum*, cap. vi. Quin et Virgilios, XII *Jineid.*, docci veteres orienti soli sacrificasse; ail emm :

Illi ad wgcntem conversi lumina snlom,
l)ani (ruges manibus salsas, cl tempora (erro
Suouua iulauī pecudum, paterisijuc allana libant.

Sol enim a priscis dictus est mundi oculus. TaCv0 somnium Xenophanis, qui putavit eum in ot> casu perire, sed exortu novum fieri >olcm. limo manarunt matulmæ illæ deorum salui itione*, quibus dicebantur primam diei horam diis suis nuntiare, quasi dormientes deos prima luce excitarent. uli docci Arnobius, lib. VII *Contra Gentes*, et Seneca, *eput.* 9G. Sio Socratem salutare solitum

solem orientem tradit Plato, ita Q. Catulus :

Constiteram solem exorientem forte salutini,
Cum subito a læva illoscius exoritur.
Paco milii liceat, ariette», dicere mira.
MuliLilis vuus pulchrior osse Deo.

Hunc murem adorandi solem ul dpum, videntur llebræi accepisse a vicinis /Egypliis, inter quos sub tempora Mosis diu oomiuruti, eorum religionem el mores imbiberunt. Ægyptii enim coluerunt solem, adeo ut urbem ejo&cultui dicarint, et ex ejus nomino Duncuparint Heliopolim, id est solis urbem. Quin et Osirim ipsorum numen præcipuum non aliud fuisse quam sol< m, docet Macrobius, lib. I *Satum*. cap. xxi, cum ait : a Osirim /Egyptii ut solem esso asserant, quoties hieroglyphicis litteris suis exprimeræ volunt, insculpunt sceptrum, in coque speciem oculi exprimunt, el hoc signo Osirim monstrent, quia solem, Jovis oculum, appellavit antiquitas.» Idem ibidem cap. xvn, docet omnes deos ad solem referri. Sic solem nomine Mithno coluerunt Persie, Gricci nomine Apollinis. Hinc proverbium apud Athenaeum, lib. III : «Jupiter qui juvenis est, regnat; n et : « Plores adorant solem orientem quam occidentem, » quod Pompeius juvenis efflorescens dixit Cinmo seni; el postea Ciesar idipsum fuit Pompeio.

Hujus idololatriæ declinando) causa, jusscrat Deus Sanctum sanctorum erigi ad Occidentem. Quocirca Judæi conversi ad Sanctum sanctorum, orabant conversi ad Occidentem. Quo tropologice significabatur, ait Theodoretus, eos qui se dedicare volunt Deo, debere vertere terga Orienti, id est pompis el speciebus mundanis in hoc mundo exorientibus, quomodo ambitiosi dicuntur adorare solem orientem, cum novis principibus aut pnvlati adulantur. Has enim spes calcare debet servus Dei, ideoque Orienti dorsum obvertere, faciem vero Occidenti, nipote cm occidat hic mundus cum omni sua spe et vanitate. Insuper templum, teste Josepho, lib. Vili *Antiq.*, habebat ostium versus Orientem, ita ut sol indo exoriens, subito per templi et oraculi ostiti radios dirigens, aream et propitiatorium collustraret, ac velut primus adoraret Deum in eo supra Cherubim residentem; ut Judæi a sole discerent Deum in templo adorare, non solem. Porro cum idololatria

CWitii- hæc evanuit, cbrisliani adorarunt et adorant Deum
*1 conversi ad Orientem, tum quia in Oriente erat

Oriea- paradisus; quam causam assignant S. Clirysostomus, Theodorctus et Damascenus, uti dixi *Genes.* ii, 8; tum quia cum sole oriento, prima beneficia Dei, simul quasi nobis orientis illo die excipimus; tum quia Christus, facie a Jerusalem et templo aversa, ac conversa in Occidentem, puta ad gentes, crucifixus est. Ergo conversi ad Orientem, respicimus et adoramus faciem Christi crucifixi. Ita Damascenus, lib. IV De *Fide*, cap. xui, et alii. Tum denique quia Christus ascendit super cælOs oælorum ad Orientem, et quasi nos adhuc teneant

ascendentis desideria, illuc intendimus, ubi cælum surgit, ait S. Augustinus, tom. IV, lib. H Dt lena, *burning in munte*, c ip. ix.

Duas alias causas addit S. Ihornas, |i q, *Quasi*, LXXXIV, art 2, ad 3, scilicet, *pruno*, «proplei diviate majestatis indicium, quod nobis manifestatur in motu cali, qui e>l ab Oriente; » *secando*, « prop*ter Christum qui est lux mundi, et Oriens nominatur, *zaduir*. vi. El ascendit super cælum cadi ad Orientem : et ab Oriente etiam exspectatur venturus, secundum illud *Matth.* xxiv : Sicut fulgur exit ab Oriente, et paret usque ad Occidentem, ita erit et adventus Filii hominis. » Hucusque S. Thomas. Sicut enim Christus ascendit ad cadum in monte Oliveti, qui est ad orientem lierosolymæ : ita ibidem descendet ul judicium peragat invaile Josaphat, quæ monti Oliveti adjacet

Nota : Propheta quatuor idololatrias genera hio numerat. *Primum*, Baal in introitu primi atrii; *secundum*, picturarum m atrio: *tertium*, Adonidis; *quartum*, solis juxta altare, quod averso vultu a Dei .diari adorabant.

Tropologice, *prima* idololatria et abominatio, est cogitatio sceleris; *secunda*, perpetratio; *tertia*, consuetudo; *quarta*, defensio cum Dei contemptu el obstinatione. Hæc est impenitentia irremissibilis; reliquæ In» panitenti remitti possunt*

13. lm q u t a t b. — Hebraice D3H *chamas*, id est Vtn. 11 violentia, injuria, oppressione pauperum et proximorum, *q. d.* Hoc scelus eis non sufficit; sed insuper in me violenti sunt, et irritant sua idololatria.

Apph c a x t HAMOM ad WARES si'AS. — Hebraice i niOÏ quod aliqui llebræi, ut H. Salomon et R. David vertunt, *putorem, q. d.* Mittunt fætorem (id est crepitum ventris) in faciem meam. Unde Septuaginta vertunt: *Etecce ipsi subsannantes, q. d.* Adorant idola, irridentes me. Syrus vertit : *Et ipsi vim inferunt in (eum) naribus suis*, id est, ut Scholiastes, infremunt, et per nares indignationis ostentanda? causa, veluti cum strepitu quodam Datum emittunt. Arabicus Alexandrinus : *Et cum ihs mentio de me fit, extollunt nares suas, et subsannant, et abhorrent mentionem mei.* llebræum enim *zemora* et ramum, et subinde sonitum cautumqua significat; unde 112T0 *mizmor*, id est pshhnus. limo et Symmachus vertit : Quum *emittentes sonitum in similitudinem cantici pt.r nans suas*, scilicet fædum et raucum in contemptum Dei. Ch ildæus vertit : *Adducunt confusionem ad faciem suam*, id est faciunt ca, unde quandoque pudefient et confundentur. Verum Judæos hoc fecisse non derisionis causa, sed adorationis, patet ex circumstantiis. Rursum *zemora*, proprie significat *ramum*, scilicet lauri, qui soli sacer erat, ait Giralda*, *syntuffm.* 16, et Plinius, lib. XII, cap. i. Sicut enim Gentiles Jovi sacrificabant coronati zesculo, Minervæ olea, Veneri myrto, Herculi populo, Baccho hedera, H *Machub.* vi, 7, vel pampinis, Pani pino, Sylvano el Diti cupresso, Isidi

abrotono : sic Apollini, id est soli, sacrificabant redimiti tempora lauro. Athenis festus erat dies ramorum, quo in honorem Bacchi pftiferebantur •«X«, quasi p&XM, hoc est *tenues rami*, præsertim vitis, quasi vituli et victimæ. Ex quo , id est *ramiferi*, appellati, et festum ¿«xoçcpéa. Quin el Josephus, lib. HI, cap. x, docet Judæos solitos pro gratiarum actione sacrificare manibus gestantes ramos myrti et palmæ, ex quibus mala Persica dependebant, ut significarent cor et linguam Deo esse dicanda. Persicum enim frondes habet in linguæ speciem acuminatas, fructus vero in cordis effigiem conformatos. Hinc et Hebræi Christum quasi Messiam regem inducentes Hicrosolymam in die Palmarum, ramos palmæ et olivæ ci prastulcrunt. Causam dat Porphyrius, et ex eo Nicolaus Causinus, *Elect. Symbol*, pag. 212: a Antiqui, inquit, neque thus, neque aliam victimam offerebant, sed folia, velut primam pubescentis nature lanuginem inanibus decerptam diis adurebant : quo signo Deum creatorem testabantur, a quo herbæ et fruges, atque omnia a terra orta producerentur et adolescerent, n insuper coronabant non tantum se, sed et victimas et aras, qnin et astantes. Sol enim est rex astrorum, sicut laurus arborum; hinc laurus priscis symbolum etomen fuit regni. Ita Suetonius in (*ialba* narrat, quodLivix statina post Augusti nuptias Veientanum suum revisenti, prætervolans aquila gallinam albam, ramum lauri rostro tenentem, demiserit in gremium. Cumque nutrirí alitem, et plantari ramum placuisset, tanta pullorum soboles provenit, ut hodie quoque ea villa Adgallinas vocetur; tale vero laureluin, ut triumphaturi Ctesares inde laureas decerperent. Fuitque mos triumphantibus, alias confesión eodem loco plantare. Et observatum est sub cujusque obitum, arborem ab ipso institutam elanguisse. linque ultimo Ncronisanno, et sylva omnis exaruit radicitus, el quidquid ibi gallinarum erat, interiit. Rursum credita csl laurus, æque ac sol, venena dispellere. Hinc Plinius, lib. XV, cap. XAX, docet laurum lustrationibus

adhiberi solitam. Insuper unica arborum laurus non icitur fulmine. Quocirca Tiberius, testo Suetonio, jugiter in capite gestabat coronam lauream, tonante coelo. Denique Romani reges laurum, quasi proprium donum, Apollini Delphico mittebant, teste Plinio loco jam citato.

Videntur ergo Judæi conversi ad solem orientem, cumque adorantes, ramos, non palmarum, ut S. Hieronymus, sed lauri gestasse manibus, atque eos quia odoratos admovisse naribus, quasi gratias agentes Apollini conditori lauri et auctori suavis ejus odoris, cosque osculando adorasse Apollinem ; sicut osculo manuum adorabant solem, *Job* xxxt, 26 (1). Cum enim eum osculari et contingere non possent, ejus loco manum et ramum osculabantur, sicque eum adorabant et venerabantur. Hinc Virgilius, *ecloga* 7 :

(Gralisâima) laurea Plîœbo.

Et Horatius, lib. IV *Cann.* ode 2 : a Apollinari laurea donandus. » Atque ab Ovidio : « Laurus Apollinea, el Phcebea, » ac vicissim « Phoebus, » id est sol, a laurifer » vocatur. Perperam ergo Hebræi apud Galatium, lib. I, cap. vm, hic corrigunt et legunt : *Applicant ramum ad nasum meum*, cum legendum sit, *suum*, non *meum*. Ha enim legunt Hebræus. Chaldæus, Noster et Interpretes passim.

18. Fa c i a m — illis quod merentur.

(I) E Persarum, solem, sive ejus symbolum, ignem adorantium rœremoniis sacris, nostri loci explicationem petendam esse, post Waltherum in *Progr.* de Schochina Persarum, existimat J. D. .Michaelis in nola ad vers, teuton, hoc loco, et in *Supplem. ad Lexic.* pag. G33; cui el Dathius adstipulalur. .Magi ignicolæ inter precandum virgarum fasciculum manibus tenero solent, quibus vim contra diemones tribuunt. *Harsom* vocantur lingua Persica, suntque longitudine unius spithama), tenues et enodes, ab arboribus Gez aut Horn, vel earum defectu, a malogranato reseclæ. Vide Hydít *Ilislór. Relig. veler. Pert.* lib. I, cap. xxxvn, pag 350, 351, et *Zcndauesl*» a Kleukero germanice reddita, vol. III, pac. 2Ut.

(Rosenmuller.)

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet Deu» Angelo, ut Hierosolymæ signet pios lugentes peccata populi signo thau : deinde jubet sex aliis angelis, ul signatis parcant, reliquos omnes non signatos per Chaldaeos occidant.

1. El clamavit in auribus meis voce magna, dicens : Appropinquaverunt visitationes urbis, el unusquisque vas interfectionis habet in manu sua. 2. Et ecce sex viri veniebant de via porta* superioris, quæ respicit ad aquilonem; et uniuscujusque vas interitus in manu ejus : vir quoque unus in medio eorum vestitus erat lineis, el atramentarium scriptoris ad renes ejus : el ingressi sunt, et steterunt juxta altare æveuin : 3. Et gloria Domini Israel assumpta

est de cherub, quæ erat super eum ad limen domus : et vocavit virum, qui indutus erat lineis, elalramenlarium scriptoris habebat in lumbis suis. 4. Et dixit Dominus ad eum : Transi per mediam civitatem in medio Jerusalem • et signa thau super frontes virorum gementium, et dolentium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio ejus. 5. Et illis dixit, audiente me : Transite per civitatem sequentes eum, et percutite : non parcat oculus vester, neque misereamini. 6. Senem, adolescentulum, et virginem, parvulum, et mulieres interihcite usque ad internecionem : omnem autem, super quem videritis thau, ne occidatis, et in sanctuario meo incipite. Coeperunt ergo a viris senioribus, qui erant ante faciem domus. 7. Et dixit ad eos : Contaminate domum, et implete atria interfectis : egredimini. Et egressi sunt, et percutiebant eos, qui erant in civitate. 8. Et cæde completa, remansi ego : ruique super faciem meam, et clamans aio : Heu, heu, heu, Domine Deus : ergone disperdes omnes reliquias Israel, effundens furorem tuum super Jerusalem? 9. Et dixit ad me : Iniquitas domus Israel et Juda, magna est nimis valde, et repleta est terra sanguinibus, et civitas repleta est aversione ; dixerunt enim : Dereliquit Dominus terram, et Dominus non videt. 10. Igitur et meus non parcat oculus, neque miserebor : viam eorum super caput eorum reddam. 11. Et ecce vir, qui erat indutus lineis, qui habebat atramentarium in dorso suo, respondit verbum, dicens : Feci sicut præcepisti mihi.

1. Et clamavit, — idem Dominus auriga currus Cherubim, de quo cap. viii, 5.

Visitationes. — Id est visitatores, id est ultores et vindices. Sic enim visitator, visitans provinciam, reos punit. Septuaginta vertunt : *Appropinquavit vindicta urbis*.

Vas interfectionis. — Id est instrumentum ad interficiendum, scilicet gladium aut securim, uti vers. 2 vertunt Septuaginta.

2. Sex viri. — Id est sex dæmones, ait S. Hieronymus. Sex angeli, ait Theodorctus : o Nam unus, inquit, angelus centum octoginta quinque millia Assyriorum oesidit, et primogenita Ægyptiorum. Sed hic ob impietatis Judæorum exuberantiam, sex angeli vindices mittuntur.

Tertio, noster Prado et Maldonatus censent esse sex archiduces Nabuchodonosoris, qui in porta Jerusalem sedentes et urbem obsidentes, primi eam ceperunt, scilicet Neregel, Sereser, Semegar-nabu, Sarsachim, Rapsares, Rebmag, de quibus Jeremias cap. xxxix, 3, et Josephus, X *Antiq.* x. Sed quia vers. 6, hi sex viri jubentur discernere signatos a non signatis, eisque parcere, melius cum Theodoro dicemus fuisse sex angelos : nec enim Chaldæi viderunt aut respexerunt quinam signati essent signo *thau*, qui non, ut illis parcerent, hos occiderent. Ponuntur autem sex angeli, juxta numerum sex ducum Chaldæorum jam dictorum, quia hi angeli eos duces direxerunt, ut signatis parcerent, non signatos occiderent.

Veniebant dk via, — id est per viam, quæ ducit ad portam superiorem, id est interiorem, ad quam quia gradibus ascendebatur, hinc dicitur *superior*, qua scilicet intrabatur ad atrium sacerdotum.

An aquilonem, — scilicet ubi peccaram idololatria, cap. mu, 5. Nota : Eadem porta, qua Deum

eliminamus, intrant ejus lictores : manet enim post ostium peccatum, quod venienti hosti et morti pandit fores. Nam « per peccatum mors intravit in mundum, » *Rom.* v, 12. Et Dominus ad Cain, *Genes*, iv, 7 : « Si male, ait, feceris, in foribus peccatum cubat, » ut habent Hebræa, ut scilicet valvas hosti aperiatur. Ita hic, per eandem portam intrarunt Chaldæi in urbem, per quam intraverat idololatria. Hinc Clemens Alexandrinus, lib. V *Strom.*, ait angelos subinde igneos effici, ut impios puniant, juxta illud *Psalm*, an, 4 : « Qui facis angelos tuos spiritus, et ministros tuos ignem urentem. »

Vas interitus. — Hebræus, *instrumenta bellica*; Septuaginta, *securis*.

Vir quoque unus in medio eorum vestitus erat linus. — Septuaginta, *podere*, id est, ut cap. x, vers. 2 vertunt, *stola sancta*, non ad genua, instar sagi militaris, ut vult Scholiasles, sed ad pedes et talos demissa : inde enim dicitur *poderis*. Hic ergo septimus non habuit vestem militarem et arma, uti priores sex, ad puniendum et occidendum ; sed sacerdotalem, utpote qui supplicaret pro redimendis a strage Chaldæorum et saluto dignis, cosque quasi notarius atramento littera *thau* signaret. Unde fuit typus Christi, qui mediator fuit inter Dei justitiam (et homines salvandos. Ita S. Hieronymus et Theodoretus. Fuit autem ad litteram vir hic, angelus tutelariorum Judæorum. De podere ejusque symbolis vide ea quæ dixi *Exodi* cap. xxviii, 4.

Aller»*

Quocirca allegorice S. Gregorius, XXII *Moral.* xn : « Vir, ait, vestitus lineis est Redemptor noster, qui etiam de tribu sacerdotali parentes aliquos habuit. » Linea enim erat vestis sacerdotum, significans puritatem conscientiarum, qua pollere debet sacerdos. Voi certe, inquit, quia linum de terra.

non autem aient lana, do corruptibili carne nascitur : ipso autem indumentum sui corporis ex matre virgine, non antem ex corruptione comixtionis sumpsit; profecto ad nos vestitus lineis venit. El atramentarium scriptoris ad renes ejus. In renibus posterior pars corporis est. Et quia ipse Dominus postquam pro nobis mortuus est, el resurrexit, et ascendit in cœlum, tunc testamentum novum per Apostolos scripsit, atramentarium ad renes habuit. Qui enim scripturam Testamenti novi postquam decessit condidit, atramentarium quasi a tergo portavit. *o* Siç et Ruperitis, Pintos, el Fernandius, *visione* XV, qui per virum hunc ac litteram intelligunt Christum, pro qua sententia citat Fernandius S. Irenæum, lib. IV, ubi ait : Verbum ante incarnationem suas salutes præsluebat, proludens videlicet, et quodammodo exercens simulacra salutis in veteri Testamento, præstando illam multis non in vero, sed in simulato corpore, ut quasi addicerent per experientiam quomodo eam in vero corpore esset pnestiturus. Sed verius est ad litteram virum hunc fuisse angelum, qui allegorico repræsentaret Christum : angeli enim sunt administratorii spiritu» qui a Deo mittuntur quaquaversum. Uude vir hic dicit Deo vers, alt.: « Feci sicut præcepisti mihi, n quod Angelo competit, non Verbo : hoc. enim cum sit æqualo Patri, præceptum nullum ab eo accipit.

Moraliter, in dio Cinerum sacerdos vestitus lineis, atramento, id est atris cineribus, signat inscibitquo frontibus fidelium signum *thau*, id est erneis, dicens : a Memento, homo, quia pulvis es, et in pulverem reverteris,» ut per mortis memoriam incitet cos ad pœnitentiam et gemitum, quo irato Deo reconciliati, ejus vindiciam evadant.

Atramentarium. — Ita Hebræa, Aquila in secunda editione, aiunt S. Hieronymus, Orígenes et Vatablus, sed Symmachus *tabtílām* (in qua scilicet scripta sint peccata Jerusalem, ojusquo pœna et excidium, ac sancti a peccatorum munero segregati, et seorsim sci ipti sunt, ail S. Hieronymus) verUtiSeptnnginla, *zonam sapphiri* (proiDDsoplier, legerunt TCD *sapphir*). Aquilæ prima cdiljo et Theodotion retinent vocem hebræam, verluntque xdoj librarii. hebraico enim est pop *keset*; xoitj ergo et keset, idem est *quod* ab co *quod calami in illo recondantur; nos atramentarium, cx co quod atramentum habeat, dicimus*, ait S. Hieronymus. Gestat hio Aogtlus atramentarium, ul quasi notarius atramento litteram *thau* lugentium fron-
«xbus nscribat,uti jam dixi.

Ingressi sunt — in atrium interius.

Altare ærivi — holocaustorum : nam aliud altare thymiamatis erat aureum.

3. Et gloria Domine — Hebraice est *Elohim*, quod sign ficai Deum qua judicem el vindicem : ipse enim hic vindictam in Judæos per sex angelo* exercet Jun .olik Domini. » id est solium Domini plot oMim factum cx aliis Cherubim, elevatum wpra propitiorum arcæ tæderis ,

Exodi xxv, 22. Vel potius, solium sapphirinum imminens curru Cherubim, quem vidit in Chobar, út ait cap.* vin, vers. 4; semper enim persistit in visione cdrrus cap. primi, *q. d.* Hoc solium, el consequenter ipse Deus solio suo msidens, qui ob idololuiraruin scelera cap. vin, vers. 3, 4, G, et cap. ni, vers. 12 admissa, cx templo migrarat in atrium Gentium, jam assumplus est de Cherub : non quasi Cherubinos reliquerit, ut volunt aliqui; sed quod de loco Cherub, seu in quo constiterat ipse Deus super Cherub (super quern sojet esse et equitare), id est de atrio gentium, revolant vectusstis Cherubim ad limón domus. id est templi, scilicet in atrium interius sacerdotum; ut ibi quasi pro tribunali sedens, lictores vocet, mandetque ut urbem gladio et igne vastent, uti dicitur vers, sequenti. Alii *gloriam Domini* interpretantur imaginem Dei electrinam, quam Ezechiel vidit in btlrru Cherubim, cap. i, vers. 27 ; quasi illa a suis Cherubim discesserit, et prosilierit quasi e suo curru; ut significaretur Deum a veteri templo et propitiorio discessurum subito, quasi mone impatientem ex ira et indignatione vehementi. Hæc sententia est probabilis, illique favet vers. 18, cap. x : « El egressa est gloria Domini a limine templi, et stetit super Cherubim.» Inde enim videtur colligi quod ante jam Cherubinos deseruerat.

Moralitor, Deus recedit a Cherubim et propitiorio, id est loco placationis, cum vult punire impios Judæos: quia ejus proprium est, misereri; alienum et peregrinum, punire, ut ait Isaias cap. xxvnij vers. 2L Miserendi enim causam sumit cx se, puniendi aliunde, scilicet a peccatis hominum; unde tunc videtur quasi a se suaque natura recederent peregre proficisci. Ita Theodoretus et Fer* nandius, *visione* XV, sect. 11.

4. Signa tia u. — Ha vertunt Theodotion, Chaldæus, Vatablus et alii passim : sed Septuaginta et Symmachus vertunt, *signa*, vel *pone signum*, vel *notam*; Syrus et Arabicus, *signa signaculum inter oculos*, vel *super frontes virorum qui gemunt*. Prior versio melior et verior est : nam quoties Deus m re simili signum aliquod dedit, certum dedit; quod non solum eam liberationem quæ tunc fiebat. sed ejus qtioque nnlityparn, scilicet eam quæ multo post per Christum futura erat, significaret: qualis fuit sanguis agni paschalis (qui proinde in formam crucis distentus assabatur, ait S. Justinus *Contra Tryphon.*), *Exodi* xn, 7. Serpens creclus in deserto, iVumer^ xxi, 9. Ita Maldonatus.

Quæres, cur jubet eos signari (*hau?* Respondent aliqui *thau* significare rDHD *tichie*, id est vus. Alii, significare OH *tam*, id est simplex, innocens et perfectus est, ac proinde dignus qui in vita servetur. Rursum Hebron, ait Orígenes, tradunt *than*, quia ultima e»l litterarum Hebraicarum, el quia rnVl *thora*, id est lex, incipit a littera *than*, significare eos, qui perfectam pracllicamque habent scientiam divinæ legis, etexhao

Cm x
> ymbo-
lum Titr
et salu-
ti!.

«cientia habent sensum ac dolorem praevaricationum. Undo cl S. Hieronymus : « llebraei, inquit, autumant, quia lex apud ros appellatur Thora, quæ hac in principio nominis sui littera scribitur, id est thau, quod illi hoc «accepero signaciv* lum, qui legis præcepta compleverant. » Verum melius idem S. Hieronymus, Orígenes, Tertullianus, *Conira Judæos*; Ambrosius, lib. /M Abraham; S. Augustinus, in *Dialogo alteran. Ecclesia a Synagoge*; Clemens lib. VI Sfrom., et alii passim, respondent litteram *thau* ante Esdram, apud Hebnros priscos habuisse figuram crucis, fuisseque similem lilteræ *thau* Græcorum et Latinorum. Quocirca Syri codices hic pro *signa thau* legunt, *signa crucem*, uti referi ex Caninio Joannes (trial in Nolis ad S. feidorum, lib. I *Etymol.* in. Crux ergo signum hic datur liberandorum a nece, æque ac salutis per Christi crucem consequendae. Unde et Ægyptlii Serapidis pectori *thau* inscribebant, quasi signum fuluræ vitæ. He qua re vide nostrum Jacobum Gretserum, lib. I *De Cruce*, cap. I i, ubi ex Rufino, Socrate, Sozoineno, multis idipsum confirmat, confra nonnullos qui id in dubium revocant. Addit S. Hieronymus, aves in surrectum se attollentes, crucis exprimere figuram; quod etiam adorans homo, et natans facit. Sed et navis antenna, cruci assimilata, suffiatur. Quin ipsa, inquit, crucis figura quid est, nisi quadrali mundi forma? Et S. Bernardus, serra. 4 in *Vigilia Nativ.*: a Tort isse, inquit, crux ipsa nos sumus, cui Christus memoratur infixus. Homo enim formam crucis habet : quam, si manus extenderit, expriinet manifestius, n Corpus enim, brachiis expansis, habet figuram crucis. In eo ergo anima est quasi in cruce crucifixæ; ac consequenter ipse Christus, qui est vita et anima animæ chrislianæ, in co quasi infixus est et crucifixus. Sic el Græcis el Latinis, *thau* erat symbolum vitæ, *theta* mortis. Imo iudices, leste Asconio Pediano, damnatos notabant littera *theta*, liberandos *thau*. Scilicet hoc et multa alia Romani a Græcis, hi ab /Egyptliis, hi ab Hebræis acceperunt. Porro *theta* apud iudices fuisse notam Oavx-Tcj, id est *mortis*, constat: unde Ausonius in *Eunum* epigr. cxx :

Miselle doctor, h tibi «it obscæoo,
Tuumque nomen theta sedilis signet.

Jbi Soaligr : «8, inquit, erat signum suspendii, referi enim laqueum collo involutum; 0 Hilera condemnatoria : quin et castris militem ex cohorte morte dispunctum, hæc nota significabat. » Verum pie cl eleganter noster Martialis Christianus, lib. III :

Infelix nullis tlida esi, inibi Utera felix :
Si Oxxxtcv scribit, scribit et illa

Nola : Salvandi quasi pauci signantur. Erant enim in Jerusalem aliquot iusti, aitPolychronius, ut Jeremías, filii Rechab, Urias et pauci alii. Po-

tissima ergo cansa, cnr liberandi a cæde Chaldæorum in excidio Jerusalem, signentur hic sítmo (*hau* potius quam alio, fuit : quod hi liberandict sianati reipsa portabant crucem in corde et corpore, dolendo, gemendo etaffiigdndo se ob peccata populi. Rursum-, quod littera *thau* formam et speciem haberet crucis, essetque symbolum redemptionis et vitæ : « Quoniam eo signo vita hominum praestrueretur, » ait Tertullianus lib. *Contra Judæos*, ut significaretur nos per crucem Christi a morte, a gehenna ac daemonum tyrannide liberandos; præsertim eos, qui crucem Christi fronti et animo imprimunt, id est, ut ait Isidoros lib. *Allegor*, cap. xxv, ut crucem Christi post cum tollant, acrius se edomant, et erga proximos suos charitatis compassione cruciantur. Unde et in fine mundi, crux signum erit servorum Christi, oppositum signo bestirn, id est Antichristi, *Apocal.* mi, 16. Quocirca et Apostolus ait, *Ephes.* iv, 30 : « Nolite contristare Spiritum Sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis. »

Nota : Hæc omnia vidit Ezechiel, non revera fleri, sed in visione, ul patet ex simili capi pned. vers. 3. In visione ergo ei sign iri videbantur ab Angelo gementes, ac signati servari, non signati occidi, ut significaretur gementes pios quasi ab Angelo signatos et protectos, a cæde GhaÎHæorum fore immunes ; alios vero omnes, utpote impios, ab eis occidendos. Ita enim Angelus Chaldæos direxit, ut a so signati eorum manus evaderent, non signati ab eis trucidarentur.

Symbolice, *primo*, *thau* est ullima littera Hebræorum : significat ergo Christum, qui pro nobis factus est novissimus virorum in cruce, ut ait Isaías cap. un, 3, quem proinde repræsentavit sol descendens in horologio Achaz, ad decem lineas, ut sanitatem redderet Ezechir, uti dixi *isaia* xxxvin, 8. Rursum, (*hau* significat Christum, qui est i cl w. principium et tinis legis. Unde multi psalmi inscribuntur riMOI *lamnatseach*; id est *vincenti*, quod Septuaginta vertunt «U t Aûç, in *finem*; quia Christum, ut finem spectavit tam David quam Moses et Prophelæ, illiquo suos psalmos dedicavit el inscripsit. Christus enim sua humilitate et passione evasit victor peccati, géhennæ et diaboli: descendit enim infra omnes, ideoque meruit ascendere super omnes et omnia. Christi ergo fidem, spem, amorem et crucem non tantum in frontibus, sed et in cordibus signatam habent sancti et electi. *Seamdo*, *thau* hebraico significat, *primo*, signum et crucem; *seundo*, limitem, terminum, consummationem. Significat ergo gementes et dolentes ob peccata populi esse perfectos in charilate, el consummatos in virtute; atque crucem et tribulationem unicum esse sanctitatis et perfectionis instrumentum.

Moralitor, hic disco crucem esso signaculum et

tesseram amicorum et electorum Hei, ideoquo eam non fugiendam, sed ambiendam esse.

Idipsum docet, *primo*, Christus, *ilatth.* xvi, 24*. « Si quis, inquit, vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam : qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam. »

Secundo, S. Paulus et Barnabas confirmabant animos discipulorum, dicentes : « Quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, *n Actor*, xiv, 22. Idem, *Rom.* cap. ni, 3 : « Gloriamur, inquit, in tribu'-' " 'Uus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, » etc. Et *II Cor.* iv, 10 : « Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut et vita Jesu manifestetur in corporibus nostris. »

Tertio, S. Jacobus, cap. i, 12 : « Beatus, inquit, vir qui suffert tentationem : quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. »

Quarto, S. Petrus, *epist.* I, cap. n, 21 : « In hoc vocati estis : quia et Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus, » etc.

Quinto, S. Ignatius *ad Roman.* : * Utinam, inquit, fruar bestiis, quæ ad me dilaniandum præparatæ sunt, etc. Jam incipio discipulus esse Christi. Frumentum Dei sum, dentibus bestiarum molar, ut panis mundus inveniar. Ignis, crux, bestiae, ossium confractiones, concisiones membrorum, omnia tormenta diaboli in me veniant, tantum ul Christo fruar. »

Sexto, apud S. Cyprianum, lib. V, *epist.* 12, Moyses cl alii Confessores : « Quid, inquiunt, gloriosius, quidve felicius ulli hominum poterit ex divina dignatione contingere, quam inter ipsos carnifices interritum confiteri Dominum ? quam collegam passionis cum Christo in Christi nomine factum fuisse ? quam ipsam quæ ab omnibus metuitur, mortem moriendo subegisse ? quam per ipsam mortem immortalitatem consecutum fuisse ? quam omnibus sæviliæ tormentis excarnificatum, ipsis tormentis tormenta superasse ? quam omnibus dilaniati corporis doloribus roboro animi reluctatum fuisse ? quam sanguinem suum profluentem non horruisse ? »

Septimo, S. Basilius se miserum cl calamitosum dicere solebat, quod Martyrum pro fidei veritate certamina imitari non posset, ait Nyssenus in ejus Vita.

Octavo, Nazianzenus, orat. 43 *in Pascha* : « Omnibus, inquit, diebus, et omnibus motibus nos Deo sacrificemus; omnia pro verbo suscipiamus; per passiones passionem imitemur; per sanguinem sanguinem (Christi) honoremus; crucem alacres conscendamus. Dulces sunt clavi, tametsi valde acerbi. Pnestat cum Christo et pro Christo pati, quam cuñ aliis in deliciis versari. Si Simon Cyreturns es, crucem tolle ac sequere. »

Nono, S. Ambrosius quantopere crucem desiderant, patet ex ejus *epist.* 32 et 33, ubi inter cetera ait : « Scitis quod soleam suppliciis me libenter offerre, nec cedere. Non metuit arma, non barbaros, qui mortem non timet, qui nulla carnis voluptate retinetur. Petrus Roma noctu egressus, videns sibi in porta Christum occurrere, ait: Domine, quo vadis? Respondit Christus : Venio Romam iterum crucifigi. Intellexit Petrus ad suam crucem divinum pertinere responsum. Itaque sponte remeavit, et interrogantibus Christianis responsum reddidit, statimque correptus per crucem suam honorificavit Dominum Jesum. Athleta Christi non delicias, sed passiones suas exigit. Respondi ego quod sacerdotis est; quod Imperatoris est, faciat Imperator. Prius est ut animam mihi quam fidem auferat. Incendia aliqui, gladium, deportationem minantur. Didicimus Christi servuli non timere. Non timentibus nunquam gravis est terror. Si patrimonium petitur, invadite : si corpus, occurram : vultis in vincula rapere? vultis in mortem ? voluptati est mihi, libens immolabor. » Vide Gretserum loto lib. IV De *Cruce*.

Super froxtes. — Alludit hic Ezechiel ad servos, qui domini sui nomen aut stigma inustum in corpore, ac præsertim in fronte, gestabant, teste Rhodigino lib. V, cap. xxxi; indeque inscripti, vel litterati servi dicti sunt. Idem fiebat facinorosis. Unde Seneca, lib. IV De *Beneficiis*, cxxxvn et cxxxviii, tradit scelerato cuidam supplicii causa inustam fuisse frontem. Sic, *Machab.* lib. HI, cap. n, ab Ægypti rege Judæorum corporibus inustum fuit folium hederaceum, in honorem Bacchi, ut hoc signo quasi legitimo Bacchi titulo ejus cultores consignarentur. Sic Paulus, *Galat.* vi, 17, ait se stigmata Christi in corpore suo portare.

Ita nuper anno Domini 1614, in Japone, Christianos martyres signo crucis in fronte a tyranno candenti ferro inustos legimus, et in imaginibus hic Romre excusis expressos vidimus et videmus, quasi servos crucis et Christi crucifixi. Quod supplicii genus Seneca, lib. HI De *Ira*, cap. in, vocat a inscriptionem frontis : » de quo et Athenæus lib. VI ex *Diphilo* : « Inustam, inquit, punctis frontem capillo obvelat. » Sustulit in reis hanc vultus inuslionem Constantinus Magnus scribens ad Eumelium, leg. 2 De *pæn. Cod. Theodos.* : * Si quis, inquit, fuerit pro criminum qualitate damnatus, minime in ejus facie scribatur, dum et in manibus, et in suris possit poena damnationis una scriptione comprehendi, quo facies, quæ ad pulchritudinis coelestis similitudinem csl figurata, minime maculetur. » Sed hanc legem infregit Theophilus Imperator Iconoclasta, qui vultus sanctorum martyrum Theophanis et Theodori stigmate inussit, teste Cedreno. Infringet el Antichristus : nam, Apoc. cap. xiii, 10, qui besliæ se subjecerunt, habent ejus characterem in dextra

COMMENTARIA IN EZECHIELEM PROPHETAM, cap. IX.

mnnu sun, aut in frontibus suis. Sic milites auctorati oliin compungebantur in cute. Audi Vegetium lib. II, cap. v : « Victuris in cute punctis milites scripti, et matriculis inserti jurare tolerabant. » Et Actium apud Lipsium, lib. I *De Militia Ilomana*, dialog. ix : « Stigmata, ait, vocant, quip in facie, aut alia parte corporis inscribuntur, qualia sunt militum in manibus. » Vide et S. Gregorium, lib. I *De legist.* epist. 100 *ad Mauritium*, cl epist. 103 *ad Theodorem*, ubi edicti Imperatoris meminit, quo sanciebat, ne quis manu signatus, ante expletam militiam in monasterium reciperetur : cui edicto se opponit Gregorius.

Denique de Jacobitis tradit Joachimus Abbas in Appendice nationum Christianarum, quod candenti ferro impressum frontibus signum crucis circumferant. Sic etiamnum in Africa, qui a priscis christianis descendunt, et a Mauris separati in montibus habitant, crucem braebio impressam, quasi signum christianismi gerunt ; caetera rudes : illudque Lusitanis ostentant, cum Arzila, Azamorem, aliasque eorum in Africa urbes accedunt, ut ab eis in christianismo erudiantur. Lusitani eos vocant *Aiarves*, quasi Aphros genuinos : cæteros enim vocant *Moros*, sive .Mauros.

Ad hunc Ezechielis locum alludit Angelus Apoc. cap. vu, 3, dicens : « Nolito nocere terræ, etc., quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum, » eodem utique signo (*hau*, id est crucis). Signabunt ergo angeli tempore Anlichristi fideles constantes et electos signo crucis, primo, per sacerdotes in Baptismo et Confirmatione, visibiliter cruce eos consignando ; *secundo*, spiritaliter inducendo et exhortando eos, per se et per praecones Evangelii, ad liberam, publicam et constantem fidei et crucis Christi professionem (cujus symbolum est frons) usque ad mortem. Addit Andreas Cæsariensis, quod tempore Antichristi signo crucis fideles ab infidelibus se discernent : a Tunc enim, inquit, fideles intrepide citraque ruborem signaculum crucis Christi in conspectu impiorum deferent. » Græcum enim sigillum visibile et expressum significat. Signantur ergo hic turn in frontibus suis, tum in mente angelica, illi, qui pro cruce Christi in persecutione Antichristi dirissima patientur, ideoque eligentur ad vitam æternam. Signantur, inquam, speciali Dei providentia et gratia ad hoc, ne cum impiis et reprobis paria mala, et clades divinas, quam sub finem mundi angeli orbi inforent, patiantur. Undo ad hanc sigillationem sponsam sponsus invitat, dicens, *Cant.* viti : « Pono me vel signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum. » Quod S. Ambrosius, lib. *De Isaac*, cap. vin, sic explicat : « Signaculum, ait, Christus in fronte est, signaculum in corde, signaculum in brachio : in fronte, ut semper confiteamur ; in conio, ut semper diligamus ; in brachio, ut semper operemur. » Quapropter Origenes, ho-

mil. 8 *in diversos* : « Gaudentes, ait, hoc signum levemus in frontes, quod dæmones, cum viderint, contremiscunt ; nam qui aurea capitolia non timent, crucem timent. » Quocirca apud .Ethiopes Christianos, puta Abyssinos, mos est ut populus cruces e collo pendulas gestet ; monachi hoc amplius, etiam mano. Auctor est Damianus Goes in *Æthiop.*

Imo S. Ephrem crucem gestabat in fronte, uti docet ejus imago ad vivum expressa ex prisca quo exstat Constantinopoli, quam ejus operibus præfixit Gerardus Vossius. Hinc S. Ephrem, serm. *De Panoplia*, sive armatura spiritali, et serm. De S. Cruce, tomo III, crucem vocat scutum et panopliam Christianorum contra omnes hostium insultus, ac pulchra et magnifica cruci dat elogia et encomia. Audi paucae multis, serm. De S. Cruce : a Crux, spes Christianorum. Crux, resurrectio mortuorum. Crux, dandorum baculus. Crux, pauperum consolatio. Crux, frenum divitum. Crux, superborum eversio. Crux, triumphus adversus dæmones. Crux, juvenum paedagogus. Crux, inopum abundantia, desperatorum spes, navigantium gubernatio. Crux, fluctuantium portus, oppugnantium murus. Crux, orphanorum ac pupillorum pater, justorum consiliarius. Crux, aillictorum consolatio ac sublevamen. Crux, infantium custos, vivorum caput, senum corona. Crux, lumen eorum qui in tenebris sedent ; et regum magnificentia. Crux, servorum libertas, imperitorum sapientia, barbarorum philosophia. Crux, Prophetarum prædicatio, Apostolorum comes, .Martyrum gloriatio. Crux, virginum pudicitia, sacerdotum gaudium. Crux Ecclesiarum firmamentum, ac orbis terrarum securitas. Crux, imbecillorum fortitudo, ægrolorum medicina. Crux, leprosorurn purgatio, paralyticorum erectio. Crux, cibus esurientium, et fons sitientium. Crux, monachorum fiducia, nudorum tegumentum. Hæc in medio terræ plantata, sapientissime fines mundi complexa est. In hac exaltatus Christus Deus noster, vicissim captivam duxit captivitatem, voracissimum inferni dirupit ventrem, nimisque patulum diaboli os obstruxit. Huc crucis armatura muniti sancti Apostoli, omnem inimici potestatem conculcarunt, cunctasque gentes suis sagentis ad hujus adorationem attraxerunt et congregarunt, Illic thoracis loco amicti milites Christi, sancti .Martyres quas-cumque artes et adinventiones, audaciamque tyrannorum superarunt. Hanc sancti bajulantes monachi, abdicato sæculo, ingenti cum gaudio et alacritate, in solitudinibus et montibus, speluncis et terræ cavernis sibi mansiones delegerunt. O ineffabilem atque immensam benignissimi Dei bonitatem, qui tot et tanta bona per crucem generi humano donavit ! Gloria ipsius benignitati, et adoratio atque imperium in sempiterna sæcula. Amen. »

DoLKxniM. — Hebraice *clamantium*, scilicet pro dolore et zelo violata) legis, id est qui non solum

malia non coiwnsenint operibus, sed et aliena planxere peccata, inquit S. Hieronymus. Qualis fuit David, dicens : « Tabesçcre fecit zelus meus : quia obliti sunt verba tua inimici mei, » *Psalm.* cxvnr, 139; ‹ IS. Paulus : a Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, el ego non uror? » ll *Corinth*, xi, 29.

de Moraliter, hoc signum *than* in fronte gesserunt
erodi Confessores et Martyres, libere et publico Christi
cooffi- fidem et pietatem profilentes. Audi illustres Chri-
profrZl milites hunc Christi characterem ostentantes,
itet Hunaricus rex arianus, instinctu Cyrillre Episcopi, jussit Catholicos omnes rebaptizari ab arianis, itaque Arionfomum profiteri. Rebaptizatis curabat dari chirographum, quo significabatur eos paruisse regi, scilicet esse rebaptizator, et arianos. Hoc chirographum erat character bestias, scilicet Antichrist! : sine hoc enim nemo quid emere aut vendere, imo de loco uno in alium transire poterat. Steterunt tunc orthodoxi, prresertim clerici, fortes in fide. Inter alios illustres fuerunt sex monachi, cum Liberato abbate suo : qui protracti Carthaginem, cum præsces eis ofTerret amplos honores, opes, voluptates et regis amicitiam, si ejus jussui parerent; ipsi, quasi generosi milites Dei, omnia hrec voluti contagia respuentes, uno ore clamarunt: «Unus Dominus, una fides, unum baptisma : nec poterit in nobis, adjuvanto Deo, iterari, quod in sancto Evangelio semel praeceptum est dari. Facite quod vultis, inferte pœnas corporibus nostris. Melius est ad modicum temporalia sufferre supplicia; quam «eterna pendere et subire tormenta. Habete, qure promittitis, cum ipsis divitiis post paululum perituri. Nobis vero nullus de postibus frontium valebit evellere, quod in uno baptismo artifex Trinitatis dignatus est titolare. » Quocirca in tetrnin conjecti suntcarccrem : deinde jussit eos llunericus imponi navi aridis lignis plena; ut in medio mari iis succensis cremarentur. Incedebant ad supplicium quasi ad epulas, una voce per ambitus platearum Domino decantantes : «Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bona? voluntatis. Votiva nobis hæc dies est, et omni festivitate festivior. Ecco nunc tempus acceptable, ecco mino dies salutis, quando pro fido Domini Del nostri perferimus preparatimi supplicium, ne amllldmns acquisii@ filici indumentum. » Quin el populum publica voce clamando, ita ad constantiam in fide excitabunt : «Ne timeatis, o populi Dèi! ne formidetis minas el terrores prresehtium tribulationum, sed potins monamur pro Christo, quoniam ipse mortuu* est pro nobis. » Eral inter eos puer, nomino Maximus; hunc a morte liberare cupiebant ariani, dicentes : « Infantule, quid festina; ad mortem? Dimitte cos, insaniunt; et audi consilium nostrum, ut pessis invenire vitre remedium, et tanti regis adire palatium.» Quibus auditis, puerind TQ LVit: «Nomo tne separat a sancto Patre meo Liberalo abbate, el fratribus meis, qui me in mo-

nasterio nutrierunt. Cum ipsis sum in timore Dei conversatus, cum ipsis desidero passionem suscipere, cum quibus credo me et futuram gloriam invenire. Nolito putare, quia potestis seducere pueritiam meam. Simul nos septem voluit Dominus congregare, simul dignabitur omnes uno martyrio coronare, uti fecit septem Machabreis. Nam si negavero eum, ipse negabit me, uti ipso prredixit. » Ducti ergo sunt in altum mare, ubi ignis accensus est, sed mox nutu Dei exstinctus : idque secundo et tertio contigit. Quare tyrannus pudore et ira fremens, jussit eis vectibus remorum cerebrum comminui, itaque enecari. Tali ergo genere mortis felicem animam Deo exhalarent, quorum corpora mare prater naturam, eadem hora iliresa in terram exposuit, ad quod tyrannus expavit : clerus ea honorifice sepelivit. Ita Victor Uticensis, lib. III *Persee. Mandai.* in fine.

Simili modo crucem in fronte ostentabat, do caque gloriabatur S. Augustinus; ita cnim scribit in *Psalm*, cxli : a Usque adeo de cruce non erubesco, ut non in occulto loco habeam crucem Christi, sed in fronto portem. Et serm. 2 in *Par rascete* : «Crucem illam, in qua illo crucifixus est in corpore, nos gestanfus in fronte.» Et in *Psalm.* xxxvi : « A locis suppliciorum fecit crux transitum ad frontem Imperatorum. » Quocirca Tertullianus, lib. V *Contra Murcionem*, crucis signum appellat «signaculum frontium.» Unde patet Christianorum olim communem morem fuisse, formare signum erucis in fronte. Cujus moris causam dat S. Augustinus in *Psalm*, xxx : «Non sine causa, inquit, signum suum in fronte nobis figi voluit, tanquam in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat. » *Aliam* dat serm. 20 *Dediversis*, recens editis Lovanii : «Si portas, inquit, in fronte signum humilitalisChristi, porta in corde imitationem humilitalisChristi.» *Tertiam* dat tractat. 30 tn *Joannem* : «Ipsam, inquit, crucem do diabolo superato tanquam trophreuin in frontibus fidelium positurus erat. » Et S. Cyprianus, lib. II *Testini*, xvn : « Hic, ait, est lapis, quo David frontem Golire percussit et occidit. » *Quartam* dat S. Cyrillus, *catoches.* 14 : «Non pudeat, ait, nos crucis Christi. Quod si aliquis id occultet, tu manifeste te signa cruce in fronto, ut dreinones signum regis videntes, trementes procul fugiant. » Idem ait S. Chrysostomus hom. 68 in *Matth.* *Quintam* dat S. Agnos apud S. Ambrosium, *serm.* 90 : «Posuit, ait, signum in faciem meam, ut nullum prater eum amatorem admittam,» *q. d.* Gero signum crucis in fronte, ut ornnibus ostendam me esso servam, sponsam et ancillam Christi. *Sextam* dat Cresarius Arelalensis, hom. B *Dc Vaschatc*, ut signo crucis quasi titulo consecremur in domum et tempium Dei : «Hodie, inquit, agnus ille offcitur, quando postes domorum sanguine illius jubentur inscribi, id est titulo erucis frons nostra depingi.» Denique in fronte nostra celebratur et glorificatur crux, qure m Calvarire monte fuit irrisa et infa-

mata. Ha Grotscrus, tom. I *De Cruce*, IU», .IV, cap. XXXI. Qui el cap. xxxii ostendit, hac decausaelhnicos et heréticos fronte* martyrum exquisitis pœnis excruciasse, quod ipsi se ibidem signarent cruce, quam fp>j extreme oderant.

Ha factum est S. Glyceriæ martyri sub Antonino Pio, ut patet ex ejus Vita 10 maii ; et S. Armogasti martyri, cujus frontem cruce signatam ita arcte nervis constrinxerunt ariani, ut resonaro et mugire viderentur : sed virtute crucis, aut fila araneorum, Sancto cœlum respiciente, crepabant, » inquit Victor Uticensis, lib. I *Persee*. Wmildalic.

S. Theophanes et Theodorus a Theophilo Imperatore, crucis el imaginum hoste, in fronte nolis compuncti sunt, quas recenset Zonaras tom. V In *Theophilo*.

Refert Gregorius Turonen*is, libro III *Miraculi S. Martini*, cap. xxiii, S. Marlinuin apparuisse cuidam muto et surdo, cumque sanasse pingendo in fronte ejus signum crucis, ac dicendo : « Dominus te sanum fecit, surge et propera ad ecclesiam, et age gratias Deo tuo. »

Consun- Eusebius in *Vita Constantini*, lib. III, cap. n, re*
fai i*r fert Constantinum solitum signare frontem cruce,
Tictod?. trephæo victorioso, m Nam ipse contra

Maxentium ancipiti prælio dimicaturus vidit signum crucis in codo, illique adscriptum : xcurt» v.r.à, id est, *in hoc vince*. Dubitanti quid hoc sibi vellet, nocte sequenti apparuit Christus cura crucis signo in cœlo monstrato, ac ptafecepit ut ejus ad instar vexillum sive labarum cfiormaret, quo in prolio contra hostes uteretur : fecit, et Maxentium vicit. Ita Eusebius, lib. IX *Illst.* et in *Vita Constantini*, lib. I, cap. xx et xxn. Quocirca idem Constantinus contra Byzantinos dimicans, ac semel el iterum ab iis cusus, tandem oculos in cœlum sustollens, Deumque invocans, vidit iterum crucem stellis sicut antea effigiatam, ciquo subscriptum : a In hoc ipsó signo omnes hostes vinctes, d Postridie ergo signum crucis in acie præ* ferri curans, fortiter illos vicit, et urbem ipsam cepit, quam Imperii arcem ac caput constituit, et ex suo nomino Consantinopolim nominavit. Ita Nicephoros, lib. VII *Hist.* cap. xi.vn.

Hac de causa Sanctos omnes tantopere crucem honorasse, adamasse, sitiisse legimus. Inter quos eminens fuit S. Andreas, cujus crucifigendi ad crucem affectuosa salutatio, fidelium omnium animos ad crucis amorem accendit. Similis fuit ardor S. Petri et S. Philippi euntium ad crucem. In *Vita S. Calhopii*, 7 aprili*, innatur quod, cum ipse pro (iile divisti crucifigeretur, vox audita sit de cœlo : u Veni, civis Christi et cohæres sanctorum angelorum. » S. Julia ancilla ob fidem christianam crucifixa constanter in cruce (filavit spiritum : de cujus ore sancto columba exivit, et cœlum petiit, uti refert Ado 22 maii, et ex co Baronins, tom. VI, anno Christi 440. Vere S. LeO, serra. 9 *De Qtra rra(jCsima* : a Corta, inquit, atqUe

“secura est exspectatio promiss® beatitudini, ubi est participatio Dominicæ passionis. »

Denique putant nonnulli, teste Salmerone in cap. XXIV *Matth.* 30, cruce quasi tessera el Irophneo, in frontibus insigniendos omnes Beatos in cœlo, ut significetur cos merito crucis tam Christi, quam suæ cœlum possidere : idque allegorico, vel potius anagogice hic significari, cum dicitur : a Signa thau super frontes virorum gementium;» lilterabler vero idipsum dicere S. Joannem, *Apacal.* cap. vu, vers. 3, dum ait : a Signemus servos Dei nostri in frontibus eorum. »

6. Parvulum. — Id est parvulo*, quos parentes Ven. « a puero sua impietate imbuebant; hos enim cum parentibus occiderunt Chaldæi. Vel ergo erant doli el peccati capaces et noxii, et consequenter rei mortis : vel, si infantes erant, ideoque innoxii, parentes eorum cæde puniebantur. Infantes vero felices erant, quorum malam educationem, et anim® interitum Deus morte præcidebaL ita 8chohastes. Vere Plutarchus : a Sicut, ait, ischiacis medici pollicem adurant, et cum alibi doleant, alibi admovent remedium : ita Deus nonnunquam, ut palros sanet, sævit in filios. »

Ne occidatis. — Hobræus et Septuaginta, *ne appropinqnetis*.

A sancitario — Septuaginta, *a sanrfs*, id est, ut Thcodoretus, primo sacerdotes mihi consecratos occidite; ut qui gradu et scelere excellit, etiam reliquos supplicio procédât; ut quibus occasio fuit ruin®, exemplum sit necis.

COEPEHUNI ERGO A VIRIS FEMONDVIS, — SCHICOI U 2?»sacerdotibus, qui adorabant solem orientem, cap. præcd., vers. 16, qui erant ante faciem domus, id est templi, scilicet inter vestibulum et altare. Simili modo ait S. Petrus *epist.* 1, iv, 17 :

Tempo* est ut incipiat iudicium a domo Dei. » Passim hic seniorum scelera insectatur Propheta, quia hi junioribus erant causa peccati ruinæque, cl quia erant obstinati, et incorrigibile*. Ambrosius Leonis, cap. cclxxxv *Problem.*, hoc problema proponit : « Cur senes non corriguntur, ut juvenes? » ac respondet : a An quia senes duri sunt ob dessiccalum corpus, spiritum el animam? Durum autem manens, est et immutabile. An quia juvenibus vel una vel altera ælas superc>t? hac cnim omnia fere mulari consuetum est. Senes vero a nulla çelate altera mutari queunt : sunt enim in extrema. Eam ob rem quæ semel obduxere, ea retinere ac Servare solent. »

7. Contaminatu domum, — id est templum, id est Ven.T atrium sacerdotum, ut m loco sanctu quo peccarunt, occidantur, q. d. Implete atrium cadaveribus impiorum sacerdotum. Subaudi : *Et feterunt Ita*. Unde co peracto, dicit illis : « Egredimini. » Ipsa concisa narratio significat rem subito, et quasi iu momento peractam. Ita Maldonatus.

8. Kkmaxsi ego — solus superstes, subaudi, cum signatis : vel, solus in templo inter Sacerdotes : nnm hi omnês videntur cæsi. Unde Angelus jus-

sus fuit signare aliquos in civitate, sed neminem in templo.

Effundens. — id est nihil retinens de furore, sed totum eum effundens, ut totum Judæorum populum deleas.

9. Domus Israel. — Ita vocat eos, qui ex decem tribubus remanserant in Juda.

SÁKGVmiBUS. — Chaldæus *homicidiis*; Septuaginta, *injustitiam, et immunaitiam*. *sanguines* enim vel effusio sanguinis, per catachresin significat quævis enormia scelera, uti jam sæpius dixi.

Aversion*. — Hebraice XûlO *matte*, id est de*clinatione, defectione, scilicet a Deo ad idola. Par *aversionem* ergo significat violationem primæ tabulæ Decalogi, uti per *sanguines* secunda?.

Dixerunt enim : Dereliquit Dominus terram, Dominus non videt, — *q. d.* Hic est fons omnium scelerum, quod impii negent Dei providentiam videre, curare, punire, proemiare facta hominum.

10. Viam. — actiones.

v<« i0.

11. Feci sicut præcepisti mihi. — Signavi *thau* verii ii. gementes, innoxios et pios, uti praecepisti vers. 4.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iterum describit Propheta Dei currum Cherubim a se visu in templo, quem vidit et descripsit cap. i. Ad hæc, vers. 6, jubet Deus viro lineis induto accipere prunas e medio currus sui, casque spargere per Jerusalem, ut hoc signo portendat urbis incendium per Chaldæos.

i. Et vidi, et ecce in firmamento, quod erat super caput cherubim, quasi lapis sapphirus, quasi species similitudinis solii, apparuit super ea. 2. Et dixit ad virum, qui indutus erat lineis, et ait : Ingredere in medio rotarum, quæ sunt subtus cherubim, et imple manum tuam prunis ignis, quæ sunt inter cherubim, et effunde super civitatem, ingressusque est in conspectu meo : 3. cherubim autem stabant a dextris domus cum ingrederetur vir, et nubes implevit atrium interius. 4. Et elevata est gloria Domini desuper cherub ad limen domus : et repleta est domus nube, et atrium repletum est splendore gloriæ Domini. 5. Et sonitus alarum cherubim audiebatur usque ad atrium exterius, quasi vox Dei omnipotentis loquentis. 6. Cumque præcepisset viro, qui indutus erat lineis, dicens : Sume ignem de medio rotarum, quæ sunt inter cherubim : ingressus ille stetit juxta rotam. 7. Et extendit cherub manum de medio cherubim, ad ignem, qui erat inter cherubim : et sumpsit, et dedit in manus ejus, qui indutus erat lineis : qui accipiens egressus est. 8. Et apparuit in cherubim similitudo manus hominis subtus pennas eorum. 9. Et vidi, et ecce quatuor rotæ juxta cherubim : rota una juxta cherub unum, et rota alia juxta cherub unum : species autem rotarum erat quasi visio lapidis chrysolithi. 10. Et aspectus earum similitudo una quatuor : quasi sit rota in medio rotæ. 11. Cumque ambularent, in quatuor partes gradiebantur : et non revertebantur ambulantes, sed ad locum ad quem ire declinabat quæ prima erat, sequebantur et cæteræ, nec convertebantur. 12. Et omne corpus earum, et colla, et manus, et pennæ, et circuli, plena erant oculis, in circuitu quatuor rotarum. 13. Et rotas istas vocavit volubiles, audiente me. 14. Quatuor autem facies habebat unum : facies una, facies cherub : et facies secunda, facies hominis : et in tertio facies leonis : et in quarto facies aquilæ. 15. Et elevata sunt cherubim : ipsum est animal, quod videram juxta fluvium Chobar. 16. Cumque ambularent cherubim, ibant pariter et rotæ juxta ea. et cum elevarent cherubim alas suas ut exaltarentur de terra, non residebant rotæ, sed et ipsæ juxta erant. 17. Stantibus illis, stabant : et cum elevatis elevabantur, spiritus enim vitæ erat in eis. 18. Et egressa est gloria Domini a limine templi : et stetit super cherubim. 19. Et elevantia cherubim alas suas, exaltata sunt a terra coram me : et illis egredientibus, rotæ quoque subsequutæ sunt : et stetit in introitu portæ domus Domini orientalis : et gloria Dei Israel erat super ea. 20. Ipsum est animal, quod vidi subter Deum Urael juxta fluvium Chobar : et intellexi quia cherubim essent. 21. Qua-

tuor vultus uni, et quatuor alæ uni : et similitudo manus hominis sub alis eorum. 22. Et similitudo vultuum eorum, ipsi vultus quos videram juxta fluvium Chobar, et intuitus eorum, et impetus singulorum ante faciem suam ingredi.

1. Quasi species similitudinis solii, — eupple, et Heus specie humana insidebat solio, ut dixit, cap. i, 26. Ita Polychronius, et patet vers. 2.

2. Et dixit, — scilicet sedens in solio. Aliqui putant Ezechielem hic, et cap. vm et ix, tantum vidisse in solio splendorem; sed cap. i, vidisse virum sedentem in solio. Verum hic eum quoque vidisse virum patet, quia vidit cap. vm, 2, reque ac cap. i, 27, lumbos sedentis, qui sane sunt viri. Et quorsum solium? utique non ut splendor in eo sedeat, sed ut homo. Reliqua explicui cap. i.

Ingradere in medio rotarum. — Nota : In curru hoc Dei, videtur de inore fuisse arca fœderis; ante arcam vero, inter duas rotas erat prunarium significans altare thymiamatis, ac consequenter hoc prunarium erat inter duos Cherubim, quia quæque rota suum habebat Cherub, ut dixi cap. i. Junci ergo hic Deus, ex suo curru ignem, quo comburenda est urbs, accipi; ut significet urbis incendium, non casu, non hominum consilio, sed Dei providentia et decreto futurum esse (i).

Effunde super civitatem. — Septuaginta, *disperge*, dissemina, ut post eredem civium, do qua cap. p̄ced. civitas tota comburatur. Nam mox, ut ait Polychronius : « Quoquoversum ut sors tulerat, dispergit ignem, simul cunctos calamitate comprehendens. » Alcazar in *Apocal.* vm, 4, notat. 0, contrarium censet (et innuit S. Hieronymus hic, licet ipse in priore expositione combustionis postea persistat), videlicet post peractam punitiōnem, el cresos omnes non signatos, mitti ignem, non ad exurendam, sed ad purgandam et sanctificandam Jerusalem, sicut Isaias, cap. vi, calculo ignito purgatus et sanctificatus fuit; esse ergo hunc ignem charitatis et zeli, quem Christus venit mittere in terram, et voluit accendi. Rursum, ignem hunc prunarum ex altari, symbolum esse religionis, quæ post cresos non signatos, postque reditum o Babylone in Hierosolyma refluoruit, duce et pontifice Esdra; qui proinde videtur esse hic vir lineis indutus, prunas hasco in Jerusalem effundens. Nam pœnitentia ac religio civitatis illius, p̄cipuus fuit fructus, quem ex ipsius supplicio ceuit Deus. Verum ex capitibus seq. reque ac piwcedeulibus liquet omnia hrec spectare ad elati

ti) Hujus visionis ottua concipiendum est tale : apparet currus quaiuor rotis constructus, uuanim binas anteriores Drrecedebanl Cherubiduo, posteriores vero totidem; super plaustrum soliuin Dei, ante ouod m eodem plastro visebatur prunarium, inter quatuor rotas, sed cis eminentius; undo conveniens erat, ut prunas capturus vir intraret ad locum intermedium rotarum, id est, accederet a latus plastrum inter binas rotas, manumquo •levaret ad piuuuam, qu x̄l erat Inter Chemnos.

(UowAiuuller.)

des et incendium Hierosolymre. Prior ergo expositio verior est.

Ingressusque est, — scilicet vir ille linteatus, ut acciperet ignem ex primario : idem, scilicet Angelus, qui pios signavit et liberavit, cap. p̄ced., vers. 4; hic impios jubetur plectere, impiam eorum urbem comburendo. Angelorum enim munus est Dei jussa exsequi, tam in puniendo malos, quam in premiando bonos; nec per hoc inquinatur angelorum pictas et sanctitas. Unde Angelus hic, reque ut ante vestitur lineis et mundis vestibus, quia, ut ait S. Bernardus in *Psal.* xc, serm. 8 : « Non inquinabit in sanguine (peccatorum) manus, sed lavabit : ut unde ille cruentus magis, indo iste nitidior videatur. » Et S. Gregorius, XVIII *Morai.* xi : « In peccatorum, ait, molientium sanguine justi lavant manus : quia dum eorum poena conspicitur, conspicientis vita mundatur. » Discunt enim homines cavere peccata, quæ a Deo et angelis vident tam graviter puniri.

Hinc allegorico, Angelus hic significat Christum, r4<w uo. qui suos hic signat *thau* ; in die vero iudicii, in Utrau^l' reprobos immittet ignem gehennre. Esse ergo hic chriui elegans symbolum duplicis adventus Christi, si illum altera manu *thau*, sive crucem, altera ignem p̄ferentem quis depingat : *primi* enim ad-canina, ventus symbolum est crux, *secundi* ignis.

3. A dextris (2). — Quia Deum et angelos, in- Vra-j. quit S. Hieronymus, dexter locus decet; dremones sinister : et quia in dexiro templi latere erat candelabrum septem lucernis accensis, quæ significant veritatem veramque fidem, et Dei religionem ad omnes gentes a Judæis migraturam, omnesquo illuminaturam (3).

(2) Versus 3,4,5, in parenthesi legendos esse recte Grolius monet.

(3) u Quoniam fleri non poterat, inquit Polychronius, utquamdiu Deus intus aut esset, aut esse videretur, quidquatin asperius circa templum contingeret, describit per visionem Deum velut excedentem domo. Illa igitur verba, *stabant a dextris domus*, significant velutiquemdā iratum et imperantem eredem. »

Dextra parto intelligenda est plaga meridionalis (ut Chaldæus, qui vertit, *ab austro domus*), quod a sinistris, id est parte aquilonari, ritus isti superstitiosi peragebantur, do quibus Viti, 5scqq. et 14. *Dextrum* enim templi latus illud dici, quod ad *meridiem*, uti *sinuiri* quod ad *aquilonem* spectabat, multis ostendit C. B. Michaelis in *Dissert. de loco* » *differentia ratione anticue, posticce*, etc., § xxix, xxx (in *Syltoge Comment. Theol.* aD. J. Poli edita, vol. V, pg. 134 et seqq.). Eorum sententia: qui *dextro latere* hoc loco partem domus aquilonarem intelligunt, qua Babylon erat, ut significetur Chaldæos eam devastaturos. Michaelis loco citato recte opponit : a Certo gloria Dei lue non ut ad irrogandam supplicium veniens, sed ut reneto temiilo suo discessura 'deseruntur). Idque ex aucto templi au limen ejus (ix, 3), huic veru consenso curru Cherubmico (x, 13; au portam

r (rips—scilicet Dei. hoc est templi. Per domini
ergo hic, et in sequentibus intellige templum.
Cornetti Nubes. — Quæres, cur Deus passim apparuerit
* **] in nube? Respondeo, quia nubes est maximum
h. mite? divinæ providentia?, gubernationis, et punitionis,
iVipcQ- æque ac præmiationis instrumentum. Nam pruno,
pUfBOe e nubibus emittit Deus rorem, pluviam, nivem,
grandinem, lapides, tonitrua et fulmina. In nu-
bibus etiam apparet iris pulcherrima. Nubes ergo
aliquando terrorem, ahquando hilaritatem alle-
runt.

Secundo, nubibus Deus ccelos obducit, ac solem
tegit, ejusque ardorem temperat; iisdem hiemis
et glaciei rigorem resolvit ac mitigat. Rursum
terram omniaque ge-"üna irrigat et fecundat, et
totum orbem alit et pascit.

Tertio, Deus nubibus indidit miram velocita-
tem, ut statuu ex una regione in aliam transvo-
lent.

Quarto, Deus nubes ab ima humo educit, et ad
suminum quasi aeris attollit, quo nulla vis hu-
mana pertingere potest, quæ eas impediat.

Quinto, Deus nubes agit ad omnes mundi pla-
gas; nunc ad Orientem, nunc ad Occidentem,
nunc ad Meridiem, nunc ad Septentrionem : cas-
que facit modo imbriferas et fecundas, modo sic-
cas et steriles. Merito ergo dixit Moses, *Deuier*.

N»[*] XXXIII, 26 : « Magnificencia ejus discummt nu-
bes. » Hinc et nubes in Scriptura dicuntur esse
rni rgi- currus quasi regalīs Dei. *Psalm*. cui, 3 : « Punis nu-
ll« Dei. bcm ascensum luum, qui ambulas super pennas
ventorum. »

Dem ia Quochca in Synagoga et Ecclesia *primo*, in co-
ll(J* lumna nubis p.recessit Deus castra Ucbraëorum,
'p/if',,l' caque deduxit salva in Chauaan.

h eu- Secundo, cum legem dedit iu Sina, nube totum
Srcm\o monl*8 cacumen involvit, *Exod.* xtx, 16.

Tertio. Tertio, Mosis tabernaculum eo die quo abso-
lutum est, æque ac Salomonis templum in die
dedicationis, nube implevit.

Qairto. Quarto, in nube Deus pro populo suo contra
Pharaonem pugnavit, interficiens se per nubem
inter llcbræos et /Egyptios, *Exod.* xiv, 20.

Qulav>. Qimito. in nube suam præsentiam Deus llcbræis
ostendebat, in caque loquebatur cum Mose, ut ex
ea populus Mosen (piasi coelestem legislatorem
agnosceret et revereretur, *fJeulcr*. nr, 11.

Sexto, in Christi transfiguratione : « Nubes lu-
cida obumbravit cos, » ait Matlhæus cap. xvii, 5.

Demque, cum Christus ascenderet in cælum ;
a Nubes suscepit cum ab oculis eorum, n Actor,
i, 0 ; atque veniens ad judicium : Veniet a in nu-
ikbus cæli, » *ilatth.* xxiv, 30.

libi adverte : Nube Deus suam præsentiam so-
let exhibere, el simul eadem se occultare et te-
gere, ut indicet suam providentium præsentissi-

urii urienutein (ven. 9), et hinc porread montem (Oli-
v««i; qui *zi* Orientem orbis (xi, «3), ul vel hinc appa-
rta'. xtruin uimUmnque heic capi debere ex napeclu
•d Orientem. »

mam esse, pariter et occultissimam. Ita Maternu»
Firmicus ad Mavortium Lollianum : « Celari, ait,
et abscondi plurimis tegumentis natura divinita-
tis ab initio voluit, ne omnibus facilis esset ac-
cessu, neve cunctis patefacta majestatis suæ ori-
gine panderetur. » Propria ergo nubium signifi-
catio, est divinitatis et providentiæ quasi per ve-
lum ostensio. Hinc Christus in transfiguratione et
ascensione nubo lectus fuit, et legetur in judicio;
ut significetur enm esse supremum mundi domi-
num, moderatorem et judicem, quod deteget, et
toti mundo ostendet in die judicii. Hinc dies nu-
bis vocatur dies vindicta*, qualis erat hæc Ezechie-
lis, et qualis erit indic judicii, ul patet *Joel*, n, 2.
Vide dicta cap. i, 4.

Allegorico, nubes symbolum est humanitatis AH'C
Christi : hæc enim celat et velat ejus deitatem.
Nubes ergo significat Christi providentiam super- e)t ba.
naturalem, arcanam et divinam, qua regit Eccle- ""im
siam, illique præfulgel quasi columna nubis et G r"u
ignis, illuminans simul, et protegens eam, du-
censque rectis semitis in cælum. Ita S. Hierony-
mus, Cyrillus, Isychius, Augustinus, Gregorius,
Kupertus, quos citat el sequitur Alcazar, Apoca/,
cap. i, 7, notat. 7.

Symbolice, nubes sunt angeli. Hi enim sunt ins- SymMi.
trunienta et executores divinæ providentiæ. Ita
S. Dionysius, cap. xv *Calest. Hierarch.* Ktli.

Tropologice, nubes sunt Apostoli, et prædica- Tr°P >«
tores Evangelii! ob novem analogias. bi»'m"i

Prima est, sicut nubes e terra et mari in altum pr«liu-
sublatae, a ventis impelluntur i ita et Apostoli ex IonJ'
terrena* humilitatis humo, et hujus sæculi mari pli(ç
Dei gratia attolluntur, et spiritu Dei aguntur et Wogu.
impelluntur, ita S. Hieronymus, Augustinus et
Gregorius.

Secunda, sicut columna nubis et ignis Hebraeis Satudi
præluxil, et duxit in Chanaan : ita prædicatores
in caligine hujus sæculi mundo præluccnt, horni
ñusque ducunt in cælum.

Tertia, hæ nubes in populum emittunt doctri- Terlix
na* cœlestis rorem ac pluviam, qua eum impin-
quant et fecundant. Ila S. Dionysius, cap. xvCtt-
lest. *Hierarch.*

Quarta, harum nubium gloria est iris cœlestis, Qurtx.
id est Christi passio, l *Corinth*, u, 2.

Quinta, he nubes sunt gloriosus Dei currus, Quinti,
qui Christi nomen quovis gentium vehit et portat.

Sexta, harum nubium vox est tonitru, id est Sexti*
Evangelicæ prædicationis efficacia, quo impro-
bos percellunt, cl fulgore lucis cœlestis quasi ful-
mine perstringunt; ita ut intimos mentis et cordis
recessus penetrent et affieni.

* Septima, quia Evangelii! mysteria, scilicet, locar- Septici
nationis, Trinitatis, redemptionis hominum, Eu-
charistiæ, etc., ita aperiunt, ut tamen simul quasi
nubes eadem tegant, et humanæ rationi impene-
trabilia esse ostendant; ut omnes agnoscant ve-
rum esse illud Salomonis : a Dominus dixit ut
habitaret in nebula; » illudque *Psalm*, xvii, 12 :

a Posuit (Doi majestas) tenebras latibulum suum.»
Octii*. *Oclava*, nubes in se solis claritatem accipiunt, cl desuper valde illustrantur, sed eam refrangunt, et temperatam ac nostro visui accommodatam ad nos transmittunt : ita faciunt et Apostoli, ac doctores et angeli, ait S. Dionysius, cap. xv Cœlest. *Hierarch**

Denique, harum nubium comitatu septus Christus ad extremum judicium veniet « in sanctis millibus suis, » *Dealer*. xxxii, 2. Ha Alcazar loco paulo ante citato.

4. Et elevata est gloria Domini. — Id est solium Dei gloriosum, quod erat super Cherubim, ipsis volantibus translatum est a dextero angulo vestibuli sanctuarii, ubi sententiam cædis et incendii in urbem pronuntiaverat, ad limen orientale domus, id est atrii interioris sacerdotum, quod inde repletum est nube : atrium viro exterius repletum est splendore gloriæ Domini, qui a nube splendida et gloriosa manabat.

Nota : a Gloria Domini, » sive Deus gloriosus, in Scripturis tripliciter nuncupatur, et tribus rebus assimilatur. *Primo*, vocatur lux, ut i *Timoth.* cap. vi, 16 : « Lucem habitat inaccessibilem, quem nullus hominum videre potest. » Et *Psalms*. cm, 2 : « Amicus lumine sicut vestimento. » Est enim Deus in se, suaque natura lux et claritas increata et immensa.

Scrutalo, nuncupatur caligo, nubes, nebula, tenebræ. Aliqui putant ipsam lucem Dei inaccessible, ipsumque jubar divinitatis vocari caliginem et nubem, eo quod nimia hac luce siderentur mortaliū oculi, nec aliam Mosis et Hebræis apparuisse nubem vel tenebras, nisi ingentem lucem quæ inluentium oculos feriret et perstringeret. Ha censet noster Prado hic. Favet Cajetanus, qui illud *Actor*, i, 9 : « Nubes suscepit cum ab oculis eorum, » exponit de luce nimia, quæ a corpore Christi glorioso dimanabat. Undo et aliqui dicunt illam voluti nubem in longum ductam, quæ lacteam in cælo viam efficit, nihil esse aliud quam plurium stellarum ibi congregatarum fulgorem. Verum contrarium longo verius est, scilicet proprie dictam fuisse nubem et caliginem, qua se Mosis et Hebræis exhibuit Deus. Esto enim ipse in se totus sit lux, tamen quia oculi hominum hanc lucem non ferunt, nec capiunt ; hinc eam tegit et vestit nubo (undo *Psalms*. xevi, 2, et alibi dicitur : « Nubes et caligo in circuitu ejus »); ita tamen, ut aliqui lucis ejus radii per nubem diffundantur, et transpareant, quia per hos Deus aliquid suæ claritatis ostendit ; aliquid et longe amplius nube velat abscondit. Porro in lege veteri fere ostendit se Judæis per nubem obscuriorem : quia illa lex, æque ac Dei cognitio erat Judæis obscura ; et quia lex illa erat umbrosa, ac terrore rudes Judæos cogens ad legis divinæ observantiam, iu nova vero lege ostendit se per nubem lucidiorem : est enim nunc clarior Dei cognitio quam olim ; esque lex Christi amoris, non timoris. Urne

in transfiguratione Christi, « nubes lucida obumbravit eos, » Apostolos scilicet, tres Christi comites, *Matth.* xvii, 5. Nubes enim lucida significat Dei familiaritatem et tayloram erga Christianos, indeque Christianorum prosperitatem et felicitatem : nubes vero obscura et tenebricosa significat Dei terrores et minas erga Judæos, indeque eorum plagas et adversitates. Hinc

Tertio, Deus apparuit in fumo, ul cum dedit legem in Sina, totus mons ardere et fumare videbatur, Erod. XIX, 18. Fumus hic minax erat incendii, simul et excæcalionis Judæorum, si, uti fecerunt, legem Dei violarent : qua do causa urb et templum tum a Chaldæis, tum postea a Romanis et Tito incensa, et in fumum cinere^que redacta sunt. Quare non recte aliqui, ut Foreriu* in *Isaia* iv, 3, fumum cum nube confundunt, putantque fumum eundem fuisse cum nube. Porro fumum fuisse symbolum excæcationis Judæorum. el præserlini sacerdotum, docent S. Hieronymus, Cyrillus el Græci in illud *Isaia* vi, 4 : « Et domus repleta est fumo. » Nam paulo post vers. 10, sequitur : « Excæca cor populi hujus. »

5. Vox Dti omnipotentis, — id est ut Symmachus et Theodotion, *quasi tonitrui Dei*. Significat hæc alarum vox migrationem Dei et angelorum ex templo. Unde sub Tito, ait Josephus, audita est vox e templo : *Altgranus hinc*. Pro *omnipotentis* hebraice est Htf *saddai*, quod Deum, et qua beneficum potentemque, et qua vastatorem (qualis hic erat) significat, uti dixi *Genes*. xvii, 1.

7. Extendit Cherub manum (scilicet unus) de medio Cherubim, — id est unus e quatuor Cherubinis. Nam in *medio esse* Hebræis idem est quod esse ex illis, vel esse inter illos.

Dedit, — scilicet ignem, qui præcessit, ad Jerusalem inflammandam.

8. Manus hominis, — et consequenter brachii : erant enim Cherubim quasi homines, specie et forma humana. Porro manus hæc non erat exerta, sed sub pennis, quasi gladius intra vaginam, ut significetur hæoste comminatio, sed quæ babeat, alus ad celerem et efficacem executionem. Ita Fernandius, *visione* XVI, sect. i, qui et aliam dat caudini : Munus, inquit, erat sub alis quasi sub penicillo, quo clades urbis depingebatur lTopbeta», ut innueret incendium hoc esse pictum, sed tale, cpiale hic pictum erat, realiter llierosoiymæ obventurum.

9. Chrysolithi. — Hebraice *tharsis*, id est marini coloris, ul dixi cap. i, 16; Symmachus vertit, *hyacinthi*; Septuaginta, *carbunculi*, ut scilicet ignem, et incendium llierosoiymæ significant, ait S. Hieronymus. Idem significat chrysolithus, qui aureis et igneis lineis puuclisque *inspergitur cl* variegatur, teste Plinio.

10. Aspectus (id est forma et species, erat) similis LITUDO (id est similis et) una (omnibus) quatuor (rotis) : quasi sit rota in medio roia, — *q. d.* Eraut hæ rote non curules, sed quasi culuri. Vide

dicta cap. i, 16. Unde recle Alcazar in *Apocalyps.* pag. 362, sic explicat : Rola una in aliam inserta eral in angulos rectos instar coluri. Erant ergo in rotis singulis quatuor conjuncturæ, sive semicirculi : in quibus singulis singuli erant aspectus, id est quatuor facies animalium. Ergo facies prima? conjunctura?, sive primi semicirculi rotarum omnium, vitulina? erant omnes ; secunda* humano?, tertia? leoninae, quarte aquilina. Aliter Prado : vult enim rotas has curules fuisse, non coluros; unde quamlibet duplicem habuisse faciem, non quadruplicem, uti habent communes carrucae.

11. In quatuor partes, — id est latera vel angulos currus, ut jam in dextrum, jam in sinistrum, jam retrorsum, jam antrorsum moverentur, ut dixi cap. r, 17. Aliter Prado : In quatuor, inquit, partibus, id est angulis, currus rote circumvolvebantur, hoc est omnes rote, totusque currus circumvolvebatur, et pergebat eo, quo pergebant Cherubini. Verum hoc frigidum est. Quis enim nescit moto curru omnes rotas, partes et angulos currus moveri ?

Nox convertentur — alio, sed motum primum rote uniformiter et constanter sequebantur cæteræ.

Ver», tí. 12. Corpus, — Hebraice *caro*, id est corpus, q. d. Totum corpus rotarum, id est ipsæ rôtie tote.

Colla. — Hebraice *terga*, id est modiolus rotarum.

Et manus, — id est radii, quibus canthi modiolis jungentur.

Et PENN.R (id est circuli, sive canthi lignei, qui rote sunt quod penna? avi); et circuli, — id est canthi ferrei, quibus lignei firmantur. Tribuit enim rotis figuram volucris, ut ingentem earum velocitatem indicet. Item omnia plena erant oculis, id est stellis cælestibus, quia representabant cælum stellis collucens. Unde el cap. i, 18, non Cherubinis, sed oculis oculi tribuuntur. Ita S. Hieronymus, Vatablus, Maldonatus et alii.

1. Secundo, Theodorus et Lyranus hæc omnia de ipsis Cherubinis accipiunt, et probabiliter. Hi ergo pleni erant oculis. Significant enim Ecclesiæ prælatos et doctores, qui quasi stette fulgebunt in perpetuas æternitates. Sic et rotarum quadriga plena oculis, significat Dei providentiam oculatissimam : et mystice justos, qui fulgent ut splendor firmamenti.

Tertio, alii, quibus favet Maldonatus rotis tribuunt corpus et circulos; Cherubinis vero colla, manus et pennas, ut hic exprimat quod cap. i subticuit, scilicet hæc omnia plena fuisse oculis.

Hæc sententia valde probabilis et congrua videtur. *Primo*, quia colla, manus et pennæ proprie sunt Cherubimorum, non rotarum : atque de Cherubinis et rotis mixtim et confuse loquitur Propheta; quia erant quasi unum quid, sicut auriga et currus sunt quasi unum quid in aurigando. Rote enim quoque versum sequebantur Cherubimorum quasi suos duces, ac si iis fuissent alligatæ. Suado, quia Cherubini S. Juanis, *Apocal.* iv, 8,

pleni erant oculis: iUi autem iidem sunt cum hisce Ezechielis. *Tertio*, quia tam, vel magis decebat Cherubinos, utpote duces, circumquaque esse oculos, quam rotas : hi enim oculi significant angelos, et praesertim Cherubinos, esso perspicacissimos, sapientissimos et providentissimos. Recto Andreas Cæsariensis, *Apoc.* iv: «Multitudine, ait, oculorum significatur mirifica vis, qua pollent coelestes beatissimo spiritus, ad hauriendos divinitatis radios. » *Quarto*, quia Hebræa ad verbum habent : *Et omnis caro eorum, et dorsum eorum, et manus eorum, et alce eorum, atque rote plenæ erant oculis circumquaque ipsis quatuor rotis ipsorum*, scilicet Cherubimorum, ut vertunt Vatablus, Septuaginta et alii. Quæ verba plane significant et Cherubinos, et rotas, plenos fuisse oculis; Cherubinis enim proprio competit curo, id est corpus; dorsum, manus et alæ; quæ metaphorice tantum conveniunt rotis, juxta sensum primo datum : quia scilicet spiritus vite erat in rotis, ac consequenter rote videbantur habere carnem, id est corpus et membra, quæ hoc spiritu quasi vegetarentur. Utrumque ergo verum est, et utrumque significat hic Scriptura unum de Cherubinis proprie, alterum de rotis metaphorice. Atque hac de causa noster Interpres pro *rota* vertit, *circuli* : quia hebræum *ôzôdix ophannim* proprietas, eleonsequenter circulos (qui sunt quasi rote exlimæ, sive canthi) significat : rursum pro *eorum* vertit, *earum*, quia de rotis agebatur : et quia Hebræum *ophannim*, id est rota?, tam est masculinum, quam est *Cherubim*: *Ori hem* ergo, id est *eorum*, tam ad *ophannim*, id est rotas, quam ad *Cherubim* referri potest : de utrisque enim egit in præcedentibus, scilicet prius *de Cherubim*, deinde *de ophannim*, id est de rotis : ac proinde de utrisque hic asserit, quod pleni fuerint oculis. Dum ergo Noster vertit : « Omne corpus carum, et colla, et manus, et pennæ, et circuli plena erant oculis, » videtur primum et ultimum, id est corpus et circulos, ad rotas, tria vero inedia, scilicet colla, manus et alas, ad Cherubinos referre. Pronomen enim *earum*, cum ait «corpus carum, » rotas notat, non Cherubinos, ut palet : licet ex Hebræo, ut dixi, corpus quoque, vel, ut hebraico est, caro, proprie ad Cherubinos, metaphorice ad rotas referatur, æque ac colla, manus et ate. Circuli vero non nisi ad rotas perlinent, qui Hebræum *ophannim* non nisi rotas aut circulos rotarum significat.

Symbolice : » Rote, ait S. Hieronymus, habent colla, manus, et pennas, ut efficientias rerum in singulis, non membrorum imagines sentiamus. » Significant ergo hæc, obsequia a rotis, et a creaturis insensibilibus Deo debita. Nam collum jugo, manus operi, pennæ volatui serviunt, quæ sunt propriissima ad perfecte obediendum instrumenta. Unde rotas, quas primo vocavit *ophannim*, hic vocat Sjsj (*jalgat*, id est volubiles. Datur ergo hic schema perfectæ ubivivendi, quod ite

depingit S. Bernardus, tract, *De Tracep. ct dépen-sât*. « Venis obediensmandatum non procrastinat, sed statini parat aures auditui, linguam voci, pedes itineri, et se totum intus colligit, ut mandatum peragat imperantis. »

13. Et rotas istas vocavit volubiles. — Deus currus auriga, vel aliquis Cherubinorum inclamavit : *O galgal!* id est, o rote! scilicet volvimini, vel agite hoc vel illud. Subticet enim formam dati præcepti. Ita Vatablus. *Secundo* et simplicius, *g. d.* Rotas has, quæ proprie hebraice vocantur O'JDIK *ophannim*, Deus propter velocitatem vocavit *galgal*, id est volubiles. Unde Septuaginta retinent hebræam vocem, verluntque : *Vocavit Deus Gclgel*. Ita S. Hieronymus, Chaldæus et alii.

Rursum, *to volubiles* significat rotas fuisse ingentes : ingens enim erat currus, utpote Dei. Nam rotæ magnæ magis volubiles sunt quam parva. Hinc Romæ in parvis curribus utuntur rotis ingentibus : experiuntur enim equos in iis trahendis minus laborare, et per eas onera et pondera longe maiora attrahere, quam per parvas. Eas adinvenit magnus ille basilicæ S. Petri (quæ vere orbis est miraculum) architectus Michael, qui inde *Donarota* est cognominatus. Ejusque ratio est clara. Majores enim rotte magis apte et accommodæ sunt ad rotationem, ideoque magis capaces ad vim et impulsu attrahentis recipiendum, quam sint minores : sicut pila, vel globus magis accommodus est ad motum et rotationem, magisque capax vis impressæ quam sit folium, vel papyrus : unde fit ut eadem vi longius quis projiciat pilam vel globum, quam folium vel papyrus. Sicut ergo eadem qualitas (v. g. calor) recepta in subjecto capaciore, v. g. densiori, puta in ferro, efficacius et validius agit, quam recepta in subjecto minus capaci, v. g. minus denso, puta in aere vel aqua : ita et hic eadem vis, idemque impulsus magis movet rotatque rotas majores quam minores, quia illæ his sunt magis accommodæ ad rotationem, magisque capaces impulsus et motus, ideoque volubiliores. Ad hæc, quo magis linea, sive peripheria distat a centro, eo celerius (quia majorem describit circulum, ideoque plus spatii conficit) a vi trahente vel impellente movetur, atque ob id facilius. In centro enim consistit, hæretque pondus et gravitas rote, axis et currus : quod proinde avi trahente perse et directe attrahitur; sed vir rotas majores (nipote volubiliores et celeriores) facilius, per minores diillicilius. Rursum in majores rote, quia volubiliores, facilius rotant axem sive modiolum, et per axem currum, ejusque onera. Pondus enim axis et currus, quod in parvis rotis quasi contrahitur, et circa axem hæret, æquo ac rote, in magnis rotis, et in magna canthorum peripheria, per eam quasi dispergitur, ideoque minuitur, et quasi evanescit. Quocirca pondus centri, sive axis, minus gravitatis in rotis majoribus, quam in minoribus. Adde majores habere plures partes impellentes, quam habeant

minores. Habent enim plures majoresque canthos in peripheria, qui per impulsu avi trahente sibi impressu, simul omnes valide impellunt rotantque axem ; ideoque facilius eundem versant et volvunt, quam minores. Ita vidi Coloni ad Rhenum ingentes rotas, in quibus unus homo incedens, casque incessu suo versans, per funes cum rota circumactos, ingentia vini plaustra et navibus attollebat et educebat. Simile est in vecte, qui si longus sit majus pondus attollit, quam si brevis. Rursum, si duo in vecte ferant pondus, quæ cui pondus est vicinius, magis sentit onus, quia breviori vectis parte illud sublinet, et U. Pulchre hæc ad oculum demonstrat Alexander Picolomimus in *Quast. Mechanicis*.

Nola : Rote hebraice dicuntur *ophannim*, quod Hebræi volunt esse angelorum certorum nomen, sicut Seraphim et Cherubim : unde pleni sunt oculis; et spiritus vite erat in eis. Erant ergo intellectuales substantiæ Deo propinqua», uti et Cherubim. Non sunt autem Throni (quia hi sunt thronus Dei : *ophannim* autem vehunt thronum Dei), sed Principatus, ait Prado. Verum hoc symbolicum est, non litterale. Ad litteram enim *ophannim* significat rotas; casque veras et proprias hic intelligi patet, tum ex eo quod erant rote quadrigæ Dei tum ex eo quod vocentur volubiles.

11. Quatuor facies habebat constituit, — scilicet, id est quisque Cherubim. Ita Septuaginta ex Hebræo quoque vertas: *Quatuor facies habebat una*, scilicet rota quælibet. De rutis enim praxesil: et rotas, æque ac Cherubim habuisse qualuor facies dixi v. 10. Atque hæc est causa, cur primi facies vocetur Cherub, id est bovis. Hæc enim esi prima in rotis. uli jam dicam.

Facies una, facies bovis, — id est bovis, ut Beiveoverlit Arabicus Antiochenus. Ita et S. Hieronymus, Vatablus, Maldonatus, Prado et alii. Nola *Cherub* per metathesin idem esse quod *rocheb*, id est equitans, vel agens currum. Qualuor ergo angeli dicuntur Cherubim, quia agebant et præcedebant Dei currum. Hic tamen appropriatur facies, id est forma Cherub, forma bovis, quia boum proprie est agere currum. Cherubim ergo humana erant forma; sed habebant faciem quadruplicem, scilicet bovis, qui hic vocatur Cherub : hominis, leonis et aquilæ. Humana erat primaria, quoad personam; sed bovina erat primaria, quoad currum : boum enim est, non hominum, trahere currum. Primariam per bonam exposuit cap. i. Hic ergo exponit primariam speciem currus Cherubici, ideoque vocat eam Cherub, quia eum vidit hic moveri et ugitari, quem cap. i quietum et consistente viderat : in motu enim et tractu currus primas tenet bos. Dat enim causam cur rotas vocavit volubiles, quia scilicet agebantur a Cherub habente speciem bovis.

Aliter alii: « Pro facie vituli ponitur facies Cherub, ait Antonius Fornandius, *De Vision, veteris Testam*, vision. XVI. sect. ii, « quia Cherub ad arcam erat speciei, non vituli, sed pueri elegantis;

ul significatur per faciem vituli, id est per labores angelorum quos circa nos impendunt, ut ad poenitentiam convertant, nos interventu pœnitentiæ, in Chenibioos quosdam converti : quoniam resipiscendo ad veram sapientiam perducimur, qua funus cautiores in posterum. » Censet ergo pse, Cherub hic mutasse faciem vitulinam, quam Habuerat cap. i in humanam pueri : et sic R. David, et Pagninus in *Léxico*, *Cherub* interpretantur *puer*, quod fuorit specio et facie pueri. Sed ob<at quod sequitur : » Et facies secunda, facies hominis. » Ergo prima non erat hominis, sed bovis. Fuerunt enim hic eadem facies, uli et idem Cherubim idemquo currus, qui fuerunt cap. i. Proinde minus probabiliter Emmanuel Sa e contrario censet, Cherubim faciem primariam humanam, quam habebant cap. i, mutasse hic in faciem bovinam. Nam secunda facies dicitur hic fuisse hominis, non prima. Denique eosdem fuisse hic Cherubim, et easdem facies, quæ fuerunt cap. i, pallet ex vers. 20 : « Ipsum, inquit, est animal quod vidi, etc. Et intellexi quia Cherubim essent. Quatuor vultus uni, etc. Ipsi vultus quos videram juxta fluvium Chobar. »

Allegorico, prima facies Christi et dignitas est, quod quasi bos, victima fuerit immolatus pro hominibus, et per bano factus est Cherub, id est gloriosum nomen, æque ac corpus accepit, ut esset mundi redemptor.

S. Thomas Aquinas, cum a condiscipulis ob modestiam et jure silentium rideretur, bosque mutus nuncuparetur, ab Alberto Magno praeceptore suo defensus, audiit : a Bos hic mutus brevidet vocem, quam totus exaudiet orbis. » Ita factum est, cum scilicet bos hic laborando, docendo, scribendo versus in gloriosum Cherub, angelici Doctoris nomen accepit. Hunc sequere, o Christiane, o Religioso, o doctor, o praedicator! et angelus, imo Cherub et Seraph, efficieris. Labor ergo boves facit angelos et cherubinos. (lude :

Tropologice, bos symbolum est laboris. Bino bovem, bovisque symbolum ita pingit Ovidius, XV *Metamorph.* :

Quid meruere boves, animal sine fraude dorogno,
knocuum, simplex, natum tolerare labores?

Unde Ægyptii, teste Piorio in *Jlier&jhphMs*, volentes laborem pingere, pingebant caput bovis ; et Romani illud corollis, corymbis et sertis redimire solebaut (qualis corona sive fascia molem operosam Adriani hic Rom®, quæ nunc castellum S. Angeli dicitur, ambiebat, cujus frusta adhuc cernuntur), ut significarent fructus ei glorias ex labore manantes; scilicet quod labores faciant Gherubos, id est angelos nobilissimos et gloriosissimos. Id in primis præstanl labores virorum Apostolicorum, qui Evangelii et Eoolesiae Christi currum per totum orbem circumagunt. Ita Claudianus in Nuptius Honorii :

Herculem, *a(f)*, dari celebrant laboras :

Illo Centauros domini buperbos;
Abstulit sævospolium leoni;
Cerberum traxit triplici catena;
Ultimus cœlum labor in reflexo
Sustulit rollo, pretiumque rursus
Ultimi cœlum meruit laboris.
Ite nunc, fortes, ubi ceba magni
Ducit exempli via.

Sallustius in *Jugurtha* : « Audivi, ait, swpo a sanctis viris, munditiam mulieribus, laborem viris convenire ; hominibus bonis oportere plus gloria* quam divitiarum esse. »

Alexander Magnus videns suos post lot prælia remissiores factos, et luxui indulgere, eos modeste reprehendit, dicens: « Nihil magis servile est, quam luxuria; nihil magis regium quam laborare. » Ita Plutarchus in *Alexandro*.

Arianus, lib. HI *Ihstor.*: «Ego, ait, nullum generoso viro laborum finem statuo, quam labores ipsos, qui ad gloriam et decus ducunt. »

Democritus dicebat omnes labores otio jucundiores esso, quando illa consequuntur homines, quorum gratia laborant, aut consecuturos se sciunt. Ha Stobæus, *serm.* 29.

Idem rogatus quomodo laboriosi differrent a desidiosis : Quo, inquit, pii ab impiis : spe nimirum bona. Sperant enim qui corpus laboribus exercent pingua laborumpræmia; desides autom semper praesentem intuentur paupertatem. Ita Maximus, *serm.* 32.

Diogenes, teste Laertio, lib VI, cnfdam monenti, ut jam senex, quiesceret a laboribus : « Quid, inquit, si in stadio currerem, utrum oporteat jam melæ vicinum cursum remittere, an magis intendere? »

PtolemæUB, initio Almagesti : «Quanto, inquit, magis tini appropinquas, tanto magis bonum cum augmento operare. »

Severus Imperator, teste Spartiano, symbolum tribuno dari jussit: «Laboremus; » Pertinax vero: « Militemus. »

Alfonsus rex Aragonice seni cuidam ebrietatem suam excusanti, quod vinum esset lao senum, respondit : « Sed regum cibus est honos, quem dii non otio aut luxu, sed improbis laboribus hominibus vendunt.» Ita Panormitanus in *Gestis ejut*.

Florus hos versus scripserat in Cæsarem Adrianum :

Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britannos,
Scythicis pati pruinas.

Cui Cæsar respondit :

Ego nolo Florus esse.
Ambulare per libernas,
Latitarti per popinas
Culices pati rotundos

Ita Suetonius.

Præclaro Philo, lib. *De Sacrificiis*. *ALdis* : «Sicut, a cibo pendet tota vita cum suis actionibus; ita a labore pendat quidquid in rebus bonum est. Sicut enim cibus se babel ad vitam, sic labor ad honestatem. »

Ita Vespasianus, Masinissa rex Nuinidarum, Carolas Magnus, et Maximilianos Imperator, laboribus assiduus, et valetudinem tuiti sunt, et imperium propagarunt.

Laertius scribit Cleanthem philosophum vocatum fuisse alterum Herculem, quod esset omnium laborum patientissimus, adeo ut noctu hauriret aquam e puteo, ut sibi victum pararet, unde et ceteri. *et* vocatus est.

Brachmanes philosophi pueros impransos extrudebant foras, si quando nihil operari vel parentibus, vel suis rebus necessariis dedissent.

Parthi, teste Dionysio, lib. *De Situ or Lit*, cavebant ne quis, exorto dio, ante liberis victum præberet, quam cursus, jaculandiquo certamine suscepto, sudore circumquaque diffuso fessi permaduissent. Idem etiamnum observant nonnulli Indorum reguli, ideoque vegeti perdurant ad longam ullimamque senectam, ut e litteris nostrorum Patrum, qui in Indiis versantur, intellexi.

Narratur de rustico morituro, qui vocatis filiis : « Vobis, ait, parce vivendo, quidquid potui in vita mea recondidi, idque totum in vinea nostra quærere poteritis. » Mortuo patre, filii putantes eum in vinea thesaurum abscondisse, ligonibus totum vineæ solum perfodiunt, ac thesaurum quidem invenero nullum; terra tamen fodiendo percultu, vites uberrimum fructum tulere.

Hæc Gentiles. Quid hic dicant, quid faciant Christiani? quibus pro modico labore interna quies et beatitudo promittitur, quibus assidua tuba Apostolica insonat : a Momentaneum est levotribulationis nostræ, æternum gloria pondus operatur in nobis : » qui ducis sui Christi Domini continuos labores et fatigationes, amore sui susceptos intuentur, audiuntque cum inclamantem : « Pauper sum ego, et in laboribus a juventute mea : » laborem labori, amorem amoris repende : qui Anachoretarum duras exercitationes, Apostolorum itinera et pericula, Virginum certamina, Episcoporum vigilias, Martyrum agones quotidie legunt, audiunt, celebrant : qui Laurentios, Stephanos, Vincentios, Hilariones, Antonios, Agüelles, Cæciliæ; qui Petros, Paulos, Thomas, Andreas in hac arena luctantes, praesultantes, vincentes et triumphantes aspiciunt : qui Deum agonothetam, in hoc brevi stadio fortiter laborantes et influentem, cisque bravia immensa adornantem et ostendantem contemplantur. Quid non vincat Dei, quid non Christi amor? Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames, etc.? Quis non esuriant labores? Quis non sitiatur crucis Christi amore, qui scit quis quantusque ei Deus,

cui vitam et omnia nostra debemus; qui scit quantus Christi in nos sit amor, qui eum ad nostram carnem, crucem et mortem atrocissimam adegit et impulit? Preclare S. Hieronymus, *ad Surtochium, De Costed, virgin.* } « Haec, ait, est -ola digna retributio, cum sanguis anguine (sudor sudore, labor labore) compensatur; et redempti cruore Christi isti, pro redemptore libenter occumbimus. Quis Sanctorum sine certamine coronatus est? » Et : « Amemus Christum, ejusque semper quæramus amplexus, et facile videbitur omne difficile, breviter putabimus universa quæ longa -uni : et jaculo illius vulnerati, per singula momenta dicemus : Heu me, quia peregrinatio mea prolongata est! » Et S. Bernardus *ad Citric*, cap. xxx : « Non vult, ait, condignie passionem » et labores «hujus temporis ad præteritam culpam, quæ remittitur : non ad præsentem consolationis gratiam, quæ immittitur : non ad futuram gloriam, quæ promittitur. » Idem alibi dat stimulum, simul et dulciarium laboris : « Ubi amor, inquit, ibi non est labor, sed sapor: » qui ergo laborem sentit, deficit in amore. Ut ergo laborem non sentias, ama. Amanti enim nil difficile, sed currit, volat, superat omnia ardua.

Et ix tertio, — non animali, sed aspectu, *q. d.* Tertia facies erat Iconis.

Et ix quarto, — id est quarta erat aquilæ. Quodque enim animal in aspectu ad quatuor latera, quatuor hasce habebat facies.

15. Elevata sunt Cherubim — alis, quasi volando in altum.

Ipsa sunt animalia. — Est enallage numeri singularis pro plurali, 7. *d.* Ipsa sunt quatuor animalia, quæ videram juxta fluvium Chobar, cap. i, 13.

Id est. Cumque amplexarentur Cherubim, ibant pariter et rotæ. — Significat, *primo*, nec in regnis, nec in Ecclesia, quæ est currus Dei, fieri motus, tumultus, vicissitudines, mutationes, sine Dei et angelorum providentia. Haec Scholiastes. «Nihil, ait S. Augustinus, lib. *IU Trinit.* iv, fit visibiliter et sensibiliter, quod non de interiore, invisibili atque intelligibili aula summi Imperatoris aut jubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem justitiam praemiorum atque poenarum, gratiarum et retributionum in ista lotius creatura? aui physisima quadam immensa que republica. »

Secundo. significat quod si Cherubim, id est Prælati, exemplo præeant currum, id est fideles, eos mox secuturos : quia spiritus viles, qui agitat supra terram Cherubim ad volandum, excitat rotas ad sequendum perniciosissime in terra; sed ita, ut vix in puncto terram tangant. Qui et si plano in altum elevarentur Cherubim, elevabantur pariter et rotæ, eos sequentes, uti sequitur. Hoc est quod iis praescribit S. Petrus epistola I, cap. V, 2 : • Pascite qui in vobis est gregem Dei, etc. Neque ut dominante illi cleris, sed furia facti gregis ex annuo. »

18. Egressa est gloria Domini a limine templi, — id est a limine porte atrii interioris sacerdotum.

Et stetit. — Est hebraismus, id est stans super Cherubim. Nunquam enim ab eis, et suo solio recessit. Deseruit ergo Deus templum, et Judæos tempore Ezechielis ad tempus; ac plano et in perpetuum tempore Christi, quia vera Dei religio et fides migravit ad gentes.

Elevantia. — Cherubim est masculinum; sed Septuaginta et Græci faciunt neutrum. Hos sequitur S. Hieronymus vertens, *elevantia*, et S. Paulus *Ucbr. n. S*; intelliguntur enim animalia. Ait enim de iis: a Ipsum est animal. »

Stetit in introitu portæ. — « Porte, » scilicet atrii populi.

Et gloria Dei (id est thronus gloriosus Dei) erat super ea. — En quam ægre suam domum deserit Deus! quot stationes facit!

20. Ipsum est animal, quod vidi subter Deum Israel, — puta sub imagine electrina, quo Deum referebat, insidebatque solio, quod erat supra firmamentum, et capitibus Cherubim imminabat, cap. i, 26.

Quia Cherubim essent, — id est, quia similes essent Cherubinis templi nostri, quos omnes Hebræi, maxime sacerdotes, qualis sum ego Ezechiel, novimus.

21. Et similitudo manus hominis sub alis eorum. — *Manus* significant executionem, *alæ* celeritatem. Manus ergo hic necdum exerta, sed adhuc sub pennis quasi latens, est quasi gladius intra vaginam; ul tacita quidem sit interminatio, sed quæ habeat alas, ad celerem et certam executioneui vindicte, excidii et incendii Hierosolymæ.

Intuitus eorum, — *q. d.* Ipso intuitu et oculis circumnucabant singuli se ad anteriora properare

Et impetus. — Hebraico est *onlH olam*; Septuaginta, *ipsamet*, vertunt enim: *Et ipsamet* (animalia) *secundum faciem suam ambulabant*. Alii apud Vatablum vertunt, *essentia eorum*; S. Hieronymus, *signum eorum*. *niN ot* enim hebraico significat signum, *q. d.* Impetus eorum, puta Cherubinorum, erat signum eos coram facio ad anteriora ferri, ac procedere; non vero regredi. Hoc toties repetitum significat allegorico Dei auriga* constans decretum deserendi Synagogam, ac sensim migrandi ad Ecclesiam gentium.

Tropologico, significat vitam Sanctorum esso viui progredi, non regredi. Quid enim ipsa est aliud, S4ndi' quam iter proficiscentium? quam navigantium? quam peregrinantium? quam currentium in stadio? ut ait Apostolus I *Corinth*, ix, 64; *Hebr.* xi, '« sre<u' 13; *Philip*, m, 12. Qua in re præcedit nos dux noster Christus Dominus: qui, ut ait Psaltes *Psalm*, xvm, 6: « Exsultavit ut gigas ad currendam viam; » cujus proinde nomen est: « Accelera spolia detrahare, festina prædari, » isaïæ vm, 3. Ita Prado. Undo et S. Hieronymus: a Intuitus, inquit, Cherubim, et appetitus eorum est oblivisci præteritorum et in futura se extendere. » Denique Christus, *Matth.* xi, 12: « Regnum, ait, coelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud. » Sino vi ergo continua cælum non conscendes; arduos, laboriosos, imo violentos duntaxat coelum recipit; est enim domus fortium, est domus philoponi. Labor ergo est Cherub, qui Eliam curru igneo eo vexit, nosque pariter vehet. Quocirca Abbas Athanasius apud Sophronium in *Prato spiritai*, cap. exxx, audiens choros laudanliupi Deum, volensque ad eos ingredi, audivit a Cherubo, ab angelo, inquam: « Nemo negligens huc ingreditur; abite, certate, contemnito vauiUlss sæculi. »

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judæis, qui contra Dei jussum remanserant in Jerusalem, praedicit excidium : tif tero, qui Deo et Jeremae obedientes tradiderant se Chaldæis, ductique erant in Babylonem, promittit vers. 6, reditum in Jerusalem atque ab his avolans ad Christianos, promittit eis cor carneum, et spiritum novum (i).

1. El elevavit me spiritus, et introduxit me ad portam domus Domini orientalem, quæ respicit ad solis ortum : et ecce in introitu porte viginti quinque viri, et vidi in medio eorum Jezoniam lilium Azur, et Pheltiam filium Banaïæ, principes populi. 2. Dixitque ad me : Fili hominis, hi sunt viri, qui cogitant iniquitatem, et tractant consilium pessimum in urbe ista, 3. dicentes : Nonne dudum ædificatæ sunt domus? hæc est lebes, nos autem carnes. 4. Idcirco vaticinare de eis, vaticinare, fili hominis. 5. Et irruit in me spiritus Domini, et dixit ad me : Loquere : Hæc dicit Dominus : Sic locuti estis, domus Israel, et cogitationes cordis vestri ego novi. 6. Plurimos occidistis in urbe hac, et implestis vias ejus interfectis. 7. Propterea hæc dicil Dominus Deus : Interfecti vestri, quos posuistis in medio ejus, hi sunt carnes, et hæc est lebes : et educam vos de medio ejus. 8. Gladium metuistis, et gladium inducam super vos, ait Dominus Deus. 9. Et ejiciam vos de medio ejus, daboque vos in manu hostium, et faciam in vobis judicia. 10. Sladio cadetis : in finibus Israel judicabo vos; et scietis quia ego Dominus. 11. Hæc non erit vobis in lebetem, et vos non eritis in medio ejus in carnes : in finibus Israel judicabo vos. 12. El scietis quia ego Dominus : quia in præceptis meis non ambulastis, el judicia mea non fecistis, sed juxta judicia gentium, quæ in circuitu vestro sunt, estis operati. 13. Et facium est, cum prophetarem, Pheltias filius Banaïæ mortuus est : et cecidi in faciem meam clamans voce magna, et dixi : Heu, heu, heu Domine Deus : consummationem tu facis reliquiarum Israel? 14. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: 15. Fili hominis, fratres tui, fratres lui, viri propinqui tui, et omnis domus Israel universi, quibusdixerunt habitatores Jerusalem : Longe recedite a Domino, nobis data est terra in possessionem. 16. Propterea hæc dicit Dominus Deus, quia longe feci eos in gentibus, et quia dispersi eos in terris : ero eis in sanctificationem modicam in terris, ad quas venerunt. 17. Propterea loquere : Hæc dicil Dominus Deus : Congregabo vos de populis, et adunabo de terris, in quibus dispersi estis, daboque vobis humum Israel. 18. Et ingredientur illuc, et auferent omnes offensiones, cunclasque abominationes ejus de illa. 19. Et dabo eis cor unum, et spiritum novum tribuam in visceribus eorum : et auferam cor lapideum de carne eorum, et dabo eis cor carneum : 20. ul in præceptis meis ambulent, et judicia mea custodiant, faciantque ea : et sint mihi in populum, et ego sim eis in Deum. 21. Quorum cor post offendicula et abominationes suas ambulat, horum viam in capite suo ponam , dicit Dominus Deus. 22. Et elevaverunt cherubim alas suas, et rotæ cum eis : et gloria Dei Israel erat super ea. 23. Et ascendit gloria Domini de medio civitatis, stelitque super montem, qui

(1) Hæc csl visio tenia (vide primam cap. vm et ix, c1 lecundam x), concernons lum residuos improbos, tum respiciens exsules probos*

Pr imo, procerum Hierosolymitanorum *primo*, prava consilia, et ludibria famam Prophetie laedentia, detegit Propheta, 1-3; 2ftwir/o, ad eos cum exprobratorio mandato mittitur, 4-6; *tertio*» iisdem pœnam, m blasphemies illorum retortam denuntiat, 7-13; *quarto*, cx his Pheltias repentina statila morto tollitur cum stupore Prophet@i 13.

Secundo , vertit se ad exsules probos, et *primo*, horum famam ab Hierosolymitanis violatam, vindicat, 14, 15; *secundo*, illis præsens solatium, futurum in patriam reditum, et successurum olim Evangelii! beneficium promittit, 16-20; *tertio*, eosdem, ne ad idololatriam deflectant , comminatione absterret, 31.

Tertio, refert finem visionibus impositum, *primo*. sublatis cherubinis et rotis, 12; *secundo*, digressa ad Olivarum montem gloria Dei, 35; *tertio*» translato rursue in Babyloniam Propheta, 24, 35.

estad Orientem urbis. 24. El spiritus levavit me, addiixitqiic in Clialdæam ad transmigrati-
tionem, in visione, in spiritu Dei : el sublata est a me visio, quam videram. 25. El lociuuī
sum ad transmigrationem omnia verba Domini, quæ ostenderat mihi.

t. Introduxit me, — scilicet ab atrio sacerdo-
tum (ubi cap. ꝑx, 6 vidi eorum cœdem; cl cap. x,
4 ct 0 ibidem, audivi sententiam a Deo ferri do
Jerusalem incendenda) ad portam Orientalem
atrii laicorum, ubi scilicet constiterat Dei gloria.

Quæ respicit ad solis ortum. — Est pleonas-
mus; idem enim est quod Orientalis, uli præces-
«it. liæo porta erat celeberrima, quia inde cerne-
batur augustissima templi facies, ad Orientem
conversa (1).

Vigixti quinque viri. — Non sacerdotes, uti illi
neci a Deo destinati, cap. vin, 10, sed, ut sequi-
tur, principes populi. Tradunt enim Hebræi Jeru-
salem in 2i vicos fuisso distributam, et quisque
vicus suum habebat ducem, vel principem (uti
etiamnum iit Romae) ; erant ergo 24. Porro vige-
simus quintus videtur esse præses omnium, et
gubernator urbis. Ilis respondent 21 seniores Ec-
clesia, Apoc. iv, 4. Ili ergo 24 principes hic con-
veniunt ad portam templi, ut de república con-
sultent (2).

Jezoniam filium Azur. — Alius ergo fuit hic a
Jezonia, cap. vin, 11. Ille enim fuit filius Sa-
phan.

3. Nonne dudum ædificatæ sunt domus? Hæc est
lebes, nos autem CARNES. — Vatablus vertit : *Non*

(1) Tametsi terna: port®, inquit Pradus, ad totidem
cali regiones spectantes in domo Domini essent celebres,
cl» popularium undequaquo in templum subeuntium
frequentiam ; *Orientalis* tamen porta omnium erat cele-
berrima, et ad eam confluebat tam indigenarum quam
h>spitum numerosior conventus, quod vel ex Jeremiã
colligere licet, in quo (vu, i) legimus : Ma fri *porla
domusj* haud dubio orientali, quæ antonomastico id no-
men sortita est (quod ipsum et monent ad eum locum
Kimchi et Abarbenel) Qua dc causa cum infimatibus
magnates etiam concurrebant ad portam Orientalem,
non solum ut cx ea in templum subirent, sed potissi-
mum, quoniam in ea, qui magistratus erant gra-
viores, quandoque causas tractabant, ut patet apud Jere-
ndam («n, 10).

(t) Prados, ex quo Cornelius noster hanc explanatio-
nem accepit, eam se hausisse asserit ex Hebræoruni scrij-
tis. Porro quxnam oint illa llebræorum scripta, inquit
R 'nituulkir, e quibus sumpserit Pradl», qui» da viginti
quatuor ducibus, totidem vicis llierosolynitanæ urbis
pra poitis dicit, ego quidem dicere non babeo; sed un-
decumque illa hinserit, certo commentum est, quod
forsan originem debet illis, quæ Talmudici tradunt de
syuodnis miuuriLus, qualia in ómnibus loci', qua? plures
qustn 120 incola, bibebant, instituta crani, quorum
quodque viris 23, constabat, htiusinodi synedria duo
erant Hierosolymis, alterum ad ostium atrii, alterum ad
p rt.im in ntu templi. Vide Lightfoot! *Deterip. Tempii*,
t m. l opp. pag. 60t. Sedeæ synedria, sl iniquam existi-
terint, demum po.l urbis excidium, loco Synedri! magni
imtituU e**, e Aitatilo Jnwiphi de illis colligit J.ihn,
Uibi Arrh^ototj part II, vol. 1), § 187. Calera vero quæ
obHTval í'rados, nostra facere non dubitamus.

in *propinqui est contritio, adificemus domos*. Sic et
Pagninus et alii. Septuaginta cum Nostro legunt
per interrogationem , *non*, id est nonno, noviter
aedificata sunt dornus? Sun! verba principum ali-
quorum, *q. d.* Dornus et muri Jerusalem instar
lebetis, sunt ferrei et fortissimi : quia ergo timeat
Chaldreos? Esto viderit Jeremias cap. i, lebetem,
id est ollam succensam, et nos quasi carnes ea
coqui ; tamen non extrahemur olla, id est Jeru-
salem, nisi decocti, id est in extrema senecta. Ita
Thcodoretus. Carnes enim olla eximi non solent,
nisi percoclæ sint, inquit Maldonatus.

Secundo, aliter S. Hieronymus et Orígenes,
quasi sint verba aliorum principum contrariæ
scntenliæ, *q. d.* Esto Jerusalem sit muris ferreis
cincta, nos tamen in lebeteto, a Chaldæis succen-
demur et coquemur ; fugiamus ergo in Ægyp-
tum.

Tertio ct plene : Suadebat Jeremias Judæis,
dicens : Dedite vos Chaldæis, et vivetis; sin eis
repugnetis, urbs succendetur, vosque peribitis.
Judæi contra:Non est quod timeamus Chaldæos
in urbe tam munita. Contra Jeremias : Vidi, ait,
Jerusalem quasi ollam succensam. Videris, in-
quiunt Judæi, attamen post hoc jam diu vidi-
mus, et, ut Septuaginta, noviter videmus ædifi-
cari domos : non ergo verum est Jeremiæ vatici-
nium ; nec vulgo illud timent. El esto Jerusalem
sit olla vel lebes, nos simus in ea carnes, malu-
mus tamen coqui et cremari in ea, quam gladio
jugulari, si nos Chaldæis dedamus. Est ironia,
q. d. Non ignem timemus in urbe, sed gladium
foris. Patet vers. 8. Urbs enim quasi lebes mu-
nitissima nos, quasi carnes, servabit et tutabitur.

Symbolice, nota hic impios et carnales, ani- cinuln
mos suos ad ollas deprimere, illas amare, in illis
habitare; ut dicant suo sensu illud *Psalms*. lix,
10 : « Moab olla spei meæ. » Ita Hebræi Ægypto
egressi mox murmuraro coeperunt : «Ulinam, in-
quiunt, mortui essemus per manum Domini in
terra Ægypti, quando sedebamus super ollas
carnium! » illis toto Corpore, mente, affectu ct
gula incubantes, *Exodi* xvi, 3. Hoc facit in eis
ppipelua gulæ aviditas ct consuetudo. Non enim
aliud faciunt, quam illam irritare assidue vo-
rando et potando. Ea est vis consuetudinis et
exercitationis. Id pulchro duorum caniculorum
exemplo, Spartanis ostendit ad oculuin Lycur-
gus. Nam geminos catulos ejusdem matris, haud
similibus educavit moribus : alterum enim, domi
alendo, helluonem; alterum, foris exercendo,
sagacem et venatorem reddidit. Postea, cum La-
ceriamomi convenissent in unum locuin : « Ad
parandam, ait, virtutem ingens est momentum
doctrina cl consuetudo : quod vobis illico osten-

dam. » Mox duos catulos adducens, cum ollam in medio, leporemque coram eis posuisset, alter quidem in leporem, alter in ollam magno erupit impetu. Tum ille : « Ili ambo iisdem orti parentibus, cretorum diversam vitre consuetudinem assecuti, alter gulosus, altor venator evasit. » Ita Plutarchus in *Lycurgo*.

7. Interfecti vestri, sunt carnes, — *q. d.* Non vos estis carnes in Jerusalem quasi olla coquendre et sepeliendre, uti vultis vos, o Judæi; sed carnes sunt Prophetæ, quos quasi victimas Dei mactatis: vos vero ex Jerusalem abducemini, indigni qui in ea sepeliamini, occidendi in Reblatha, vers. to. Ita Origenes et Polychronius.

8. Gladius metuistis. — Id est nolulistis vos tradere Babylois, uti jussit Jeremias, metuentes ab eis occidi : hinc gladius eorum vorabit vos. Porro h ec affirmatio tacitam continet negationem, *q. d.* Non timuistis captivitatem, sed gladium, id est bellum a Chaldæis, ideoque contra vos opem petistis ab Ægyptiis, *Jerem.* n, 18; quocirca ulnrmque vobis immittam, scilicet gladium, quem timebatis; et captivitatem, quam non timebatis. Ita Maldonatus.

Ven. « 9. Judicia, — justam ultionem.

Ver», io. 10- In finibus Israel, — in Reblatha, quare est in finibus Israel.

Judicaro (Chaldæus, *ulciscar*), vos; (quia ibi Nabuchodonosor principes occidit, et Sedcciam excrecavit, *Jerem.* xxxix, 6, *q. d.* Non in olla, id est in Jerusalem, uli vos jactatis; sed in finibus Israel moriemini, imo occidemini. Quocirca)

V«n. n. 11. næc(Jerusalem) non erit voris in lebetem, et non vos eritis in medio ejus in carnes (*q. d.* Jerusalem, quasi lebes, vos quasi carnes tuori non poterit; quia) in finibus Israel (in Reblatha) judicabo, — id est puniam et occidam vos.

Ven. U. CUM prophetarem, Pheltias filius Ranaim mortuus est. — Cum in Babylone existens, spiritu raptus in Jerusalem viderem et audirem Deum, ejusque verba viderer mihi proponere principibus Juda; ecce in spiritu vidi unum ex eis mori, scilicet Pheltiam : ut sicut sacerdotes cap. IX, 6, ita hic principes per sex viros, de quibus cap. is, 2, credere Deus incipiat.

Et dixi: Heu, heu! — Licet enim Pheltias c«set impius, deque eju' nece gaudendum esset, tamen ingemuit Propheta : quia creso Phelln duce populi, timebat no pariter totus ejus populus crederetur.

15. Fratres tui (id est propinqui, scilicet Judæi tecum abducti in Babylonem, et tradentes se Chaldæis, ridentur ab Hierosolymitanis, id est a Judiéis, qui se dedere noluerunt Chaldæis. Ili enim eis subsannando dicunt) : Recedite a Domino, — id est ab urbe, et templo, ad hereditate Domini, abdicato vos jure Israelis. Vos Dominus a se procul esso voluit, nobis autem promissionis terrain distribuit. Idcirco, ait Propheta, imo per eum Deus : E contrario omnia lient. Nam

vos neci tradam, illos vero reducam, ut sint seminarium posteritatis, et hredes Jerusalem. Ita Theodoretus et S. Hieronymus. Est aposiopesis Hebraica. « Fratres tui,» subaudi, « irrid-nlur el subsannantur.» Sensus ergo est, *q. d.* Judæi, qui contra Dei jussum Hierosolyma' man.nl, nolentes se dedere Chaldæo, quique gloriantur suo templo, quod illud retineant et incolant : hi, inquam, vere non habent templum, quia solos templi parietes retinent, sine Deo. Nam ego Deus, omnisqnc mea gloria jam a templo et Judæis recessit, uli dixi cap. præced. vers. 4 et 18. Rursum hi ab illis ipsis templi et urbis parietibus, quos relinent, paulo post ignominiose a Chaldæis ejicientur : Judæi vero, qui, me jubente, se dedere Chaldæo, et transmigrarunt in Bibylonem, quosque alii manentes in Judrea putant esse sine templo, et sine Deo, hi in Babylone templum habent; quia me habent, qui ero illis in templum invisibile ad modicum tempus, donec paulopost cos in patriam, ad templum visibile reducam. Ita Maldonatus.

16. Ero eis in sanctificationem modicam, — Hebraice Cipob *lemirdas*, id est in sanctuarium vel templum modicum; Vatablus, paucorum, *q. d.* Licet. me jubente, templum Judre deserant, dabo tamen eis in Babylone aliud templum, quod ipsi adeo desiderant, puta, dabo eis locum et oratorium. in quo ipsi pauci me colant, et ex quo, quasi c templo, ego illos exaudiam, consoler, tuear, prospiciam. Id ita factum esse colligimus ex *Psalms*, cxxxvi, 1. Vocat «modicam,» quia in exsilio non habebant templum, sed oratorium. Rursum «modicam,» id est modico tempore duraturum. Allegorico, hoc verius facium est, cum Deus per Christum novam Ecclesiam paucorum redificavit in Sion. Eo enim assurgit Propheta.

Aliter S. Hieronymus, *q. d.* In Babylone sanctificabo cos, id est ab idololatria avertam, ut me Fnnte colant Mutabo cor eorum pravum, dabo eis cor pium rectum, mundum et sanctum. Rursum Scholiastes, *q. d.* Modicos, id est paucos, snnctôs cis dabo, scilicet Daniclem, tres pueros, Zacariatn prophetam, etc. Denique Theodoretus, *q. d.* Sanctificationem, id est consolationem, modicam cis affirain, nimirum promittlondo cis, quod brevi captivitate libe ibunlur. Unde alii vertunt : *Et ero eis in sanetifi<attonem ad modicum tempus.*

17. Loquere, — scilicet Judæis in Babylone captivis, ut cos consoleris. Hucusque enim Propheta locutus est Judæis in Jerusalem manentibus, iisque tristia prredixit : jam vero captivis Ireta, lætamquo liberationem promittit, idque hoc tine, ut Judici obedientes, et in Babylone captivi sibi gratulentur : inobedientes vero, et in Judrea remanentes compungantur et preniteant.

Congregaro vos, — sub Zorobabel, Esdra, Nehemia reducam vos c Babylone in terram Israel. Ita S. Hieronymus.

Ven is. 18. Auferent omnes offensiones, cunctasque abominaciones. — id est idola, quibus Deum offende-
bant, ideoque ad omnes clades pariter offende-
bant et impingebant. A reditu enim e captivitate nunquam Judæi publice coluerunt idola, sed Deum verum. Ita Theodoretus el Prado : Is-
raelite, inquit, quasi igne captivitatis excocti in Babylone, rubiginem idololatrite deposuerunt.
Ven.i». m, |?T nAB0 EIS unum, — id est unanime, amicum el consentiens, ut scilicet unanimi consensu Deum patrum suorum colant: quos veteres vocarunt *unicordes*, pro quibus orat Christus: «Ut omnes unum sint, 0 *Joan*, xv, 21. De his dicitur *Actor*, iv, 32 : « Multitudinis autem credentium erat cor unum, el anima una. » Vel « unum, » id est totum et integrum, non divisum, non duplex; ut scilicet, uno corde Deum, altero idola colant,
flote* Ita Chaldæus, R. David, et Maldonatus. Sic *Eccli*.
^nUs. !4, dicitur : « Væ duplici corde ! » Et *Psalm*, xi, vers. 3 : In corde et corde loculi sunt. » Ilypo-
ut per- dia, crite enim el fraudulentum videntur habere duo
corda, unum intra pectus, alterum in labris; si-
miles perdicibus Paphlagonte, quæ bicordessunt, ideoque fraudulente et perniciose), testibus Plinio, lib. XI, cap. XXXVII ; /Ebano, lib. X *De Anim.* cap. xxxv; Gellio, lib. XVI, cap. XY. Unde et S. Ambrosius, lib. VI *llexam.* cap. in, perdicem dictam vult a *perdendo*. Septuaginta vertunt : *Dabo eis cor alterum*, id est aliam voluntatem. Videntur ipsi pro 1FIN *echad*, id est *unum*, legisse, in x *acher*, id est *alterum*.

Et spiritum novum, — novam mentem, voluntatem, impetum ad Dei jussa et obsequium, etiam per ardua virtutis opera peragendum; cumque eis inditum vi gratie Spiritus Sancti aspirantis, et impellentis animum ad hæc heroica facinora.

Nola hæc inchoate impleta esse in Judiæis Babylone redeuntibus ad novum Dei unius cultum, et ad novam vitam, novosque mores : sed plene hæc facta sunt in Christianis e captivitate peccati redeuntibus, quos Judæi hi repræsentabant.

Auferam (Septuaginta, *extraham*) cor lapideum (durum et intractabile); et dabo eis cor carneum, — id est molle, facile, obediens, illexibile. Quocirca, S. Augustinus XVIII, *Contra Faust*, iv : Cor, ait, lapideum est voluntas sine sensu; cor carneum est voluntas cum sensu, scilicet, et gustu rerum divinarum, u Auferam, inquit Augustinus, eis cor lapideum, et dabo eis cor carneum, id est non cor sine sensu, sed cor cum sensu : unde traxit Apostolus, cum ait, II *Cor.* m, 3 : Non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Quid enim aliud dixit, quam cor carneum? « Idem, lib. *De Gratia et lib. arbit.* cap. xiv : a Quia, ait, lapis sine sensu est, cui comparatum est cor durum, cui nisi carni sentienti cor intelligens debuit comparari! » Et infra : < Cor lapideum non significat nisi durissimam voluntatem, el adversus Deum omnino inflexibile est. p Mo x, cap. xv, objicit S. Augustinus ex monte Pelagii : Si Deus aufert

cor lapideum, quomodo ergo Judæis, ait Ezechiel cap. xviii, vers. 31 : a Facite vobis cor novum, et spiritum novum? » ac respondet: a Meminerimus ipsum dicere : Facite vobis cor novum, et spiritum novum, qui dicit : Dabo vobis cor novum, et spiritum novum dabo vobis. Quomodo ergo quod dicit : Facite vobis; hoc dicit: Dabo vobis? quare jubet si ipse daturus esi? Quare dat si homo facturus est, nisi quia dat quod jubet, et adjuvat ut faciat cui jubet? » Deus dat cor novum et spiritum novum, aspirando homini gratiam provenientem, cooperantem, qua excitatus homo, eique libere cooperans, faciat sibi cor novum el spiritum novum. Cor ergo novum el esi Dei promeritis, el hominis Deo coopérans. Sic etiam explicant S. Hieronymus, Theodoretus el passim Interpretes, et doctores orthodoxi. Simili schemate dixit Ovidius :

Natus es in scopulis, nutritus lacte ferino;
Et dicam silices pectus habere tuum.

Plura de corde carneo et lapideo dicam cap. xxxvi, vers. 9.6.

Nota : Deus aufert cor durum et obstinatum in peccatis, et dat cor carneum, molle et obediens sibi. *Primo*, quia aufert duritiem, quæ est qualitas naturalis: corporea, in corpore, v. g. lapide; spiritalis, puta obfirmatio et pertinacia, in anima. Potest autem eam auferre negando tantum concursum, qui ad ejus sustentationem et conservationem est necessarius. Rursum duritiem aufert auferendo difficultates, quæ, quasi lapis, voluntatem gravant, deprimunt et obdurant : v. g. apprehendit luxuriosus impossibile esse sibi abstinere a fornicatione, quia consuetudinem, quæ est quasi altera natura, sibi induxit. Acedus apprehendit suam pusillanimitatem et infirmitatem, ob quam putat sibi esse impossibile arduam virtutis viam capessere. Deus has aufert, ostendendo rationi per gratiam suam viresque divinas possibile, imo facile esse hæc omnia vincere, el mullos Sanctos ea vicisse.

Secundo, quia mollitiem indit animæ; *primo*, ostendendo rationi planum esse virtutis iter, et quidquid in ea est arduum, fortiter facileque superari, tum per opem Dei, tum considerando et comparando illud cum immensitate et æternitate tam promiorum coelestium, quam poenarum infernalium; tum alia similia motiva rationi proponendo ita vivaciter, ut ipsa illa penitus apprehendat, æstimet et ponderet pro rerum gravitate el dignitate. Deus enim non tantum proponit objectum, sed simul aperit intellectum, ul illud bene penelet et ponderet. Ha *Actor*, xvi, 14, Deus aperuit cor Lydiæ, ut intenderet iis quæ dicebantur a Paulo. Rursum voluntati indit pias affectiones, impulsus, corroboraciones, consolationes, etc., quibus anima excitatur et aspirat ad virtutem quantumvis arduam, sensimque superat omnes obices et propensiones contrarias. Qua dore exem-

plum de seípso illustre referi S. Augustinus, lib. VIH *Confess.* cap. xi, et lib. IX, cap. i, ubi inter cadera ait : « Quam subito factum est mihi suave carere suavitatibus nugarum! ejiciebas enim eas tu, cl intrabas pro eis, mea vera cl summa suavitas : atque ita quas amittere metus fuerat, jam dimittere gaudium erat. »

Denique Deus solus omnipotentia cl omnipotentia sua voluntate comprehendit et continet voluntates singulas, tam hominum, quam angelorum, iliisque solus illabi potest, casque suaviter allicere et flectere, ut ipsæ libero consentiant, seque flectant ad omnem Dei nutum, uti docent S. Augustinus, lib. *De Correpi. et grat.* cap. xiii, et S. Thomas, Quæst. VI *De veril.* art. 3, ubi ait Deum, quando vult aliquem convertere, dare ea quæ aptissima sunt ad movendam voluntatem, tollendo impedimenta passionum et tenlationum, ac faciendo ut nulla ratio boni appareat in opposito, nulla difflcultas in eo quod est eligendum. Rursum S. Augustinus, lib. *De Spiritu et litter.* cap. xxxvin, in hoc ponit efficaciam gratis, quod illa faciat ul nihil nos lateat eorum quæ pertinent ad justitiam, et ea sic animum delectet, ut quidquid aliud voluptas vel dolor invehit, delectatio illa superet. Ita flexit Deus cor Pauli persecutoris, ut tactus a Deo mutaret prorsus propositum cl mentem, factusque Paulus ac discipulus, diceret : a Domine, quid me vis facere?» *Actor*, ix.

Vm. îo. 20. Judicia, — mandata justa.

Faciunt, — perficiant. Hoc enim Hebræis est *facere*, scilicet perficere, exacte facere, absolvere; significatur enim actus completus, non inchoatus.

Et sint mihi in populum, et ego sim eis in Deum. — *Primo*, active, ut scilicet, ipse quasi meus populus, me suum regem et Deum adoret et colat; ego vicissim eum, quasi populum meum tuear, alam, regam. *Secundo*, passive : ipsi erunt populus a me custoditus, alitus, gubernatus; ego vicissim ero eorum Deus ab eis cultus, amatus, invocatus.

fm.il. 21. Viam (id est facta et merita) in capite suo

ponam, — id est in capite corlim ulciscar, *q. d.* Puniam eos pro meritis. Respicit Judæos Hiero-Aolymæ, Deo invito, remanentes.

23. Et ascendit gloria Domini, — *g. d.* Imago illa electrina, de qua cap. i, Deum repraesentans, discessit a Jerusalem et a templo.

Stehtque **SUPER** montem, qui est ad Orientem urbis. — Id est, ul Chaldæus, Theodoretus, Polychronius, S. Hieronymus stetit supra montem Oliveti, ul inde incendium el vastationem Hierosolymæ spectet, utque inde, peracto suo opere, remigret in cælum. Allegorico, ut significet Christum ex eodem monte in cælum conscensurum. Denique, ut ex hoc monte exspectet et spectet novam Jerusalem, quasi phœnicem ex veteris cineribus resurgentem in Sion, puta, Ecclesiam Christi, quæ recte *primo*, oliva et olivetum dicitur, quia oleum et misericordiam a Deo consecuta, et plantis semper virentibus, scilicet sanctis ammassibus, consita est.

Secundo, dicitur esse ad Orientem, quia orientis solis, id est gratis Dei, radios excipit. Hanc novi jussiliæ solis felicitatem, posterioribus sæculis in Jerusalem restaurata et renovata orituram, prospectans Baruch, cap. iv, vers. 36, exultans clamat : «Circumspice, Jerusalem, ad Orientem, el vide jucunditatem a Deo tibi venientem,» et cap. v, vers. 5 : «Exsurge, Jerusalem, et vide collectos filios tuos ab oriente sole. » Vide Eusebium, lib. VI *Demonstr.* i, et dicta *Jerem.* xi, 16.

21. Adduxit qui (reduxit me spiritus ex Jerusalem) in Chaldæam. — Ezechiel corpore et re ipsa erat in Chaldæa : sed quia spiritu raptus et ductus fuerat in Jerusalem, hinc eodem nunc, visione peracta, reducitur, non corpore, sed mente et spirila. Hæc enim omnia per visionem in mente et spiritu facta sunt, ut ait hic Propheta.

23. An transmigrationem. — Id est ad captivos qui migrarant in Babylonem, cum quibus corpore degebam. Nam cap. vui, vers. I, ait : «Ego sedebam in domo mea, et senes Juda sedebant mecum. »

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ezechiel convasando sua, et transmigrando vespere velatis oculis, portendit fugam Sedeciæ et principian ex urbe capta, ejusque comprehensionem et excecationem a Chaldaeis insequentibus. Secundo, vers. il, jubetur comedere et bibere in conturbatione et mærore, ut representet idem facturos cives, obsessa Jerusalem. Tertio, vers. 21, docet non differenda hac diu, sed brevi reipsa esse complenda (1),

1. Et factus est senno Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis in medio domus exasperantis tu habitas : qui oculos habent ad videndum, et non vident : et aures ad audiendum, et

(1) Vipionibus in cap. precoci, relatis succedunt propheliæ perlinentes ad inhabitantes Hierosolymain, scilicet ad regem Sedeciam (m), ad pseudopphetas (un),

vi seniores populi (xiv), ad cives el plebem (xv). FacUe sunt sexto anno captivilaus Jecbuiæ, quinto anno aule urbis excidium.

COMMENTARÍA IN EZECHIELI PROPHETAM, CAF. XÍT.

non audiunt t quia domus exasperans est. 3. Tu ergo, fili hominis, fac tibi vasa transmirationis, et transmigrabis per diem coram eis ; transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum, in conspectu eorum, si forte aspiciant. quia domus exasperans est. 4. El efferes foras vasa tua quasi vasa transmigrantis per diem in conspectu eorum : tu autem egredieris vespere coram eis, sicut egreditur migrans. 5. Ante oculos eorum perfode tibi parietem : cl egredieris per eum. 6. In conspectu eorum in humeris portaberis, in caligine effereris : faciem tuam velabis, et non videbis terram : quia portentum dedi te domui Israel. 7. Feci ergo sicut praceperat mihi Dominus : vasa mea protuli quasi vasa transmigrantis per diem : et vespere perfodi mihi parietem manu : et in caligine egressus sum , in humeris portatus in conspectu eorum. 8. Et factus est sermo Domini mane ad me, dicens : 9. Fili hominis, numquid non dixerunt ad te domus Israel, domus exasperans : Quid tu facis? 10. Dic ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Super ducem onus istud, qui est in Jerusalem , el super omnem domum Israel, quæ est in medio eorum. 11. Dic : Ego portentum vestrum : quomodo feci, sic fiet illis : in transmirationem, et in captivitatem ibunt. 12. Et dux, qui est in medio eorum, in humeris portabitur, in caligine egredietur : parietem perfodient ut educant eum : facies ejus operietur ut non videat oculo terram. 13. Et extendam rete meum super eum, et capietur in sagena mea : el adducam eum in Babylonem in terram Chaldæorum : et ipsam non videbit, ibique morietur. 14. Et omnes, qui circa eum sunt, præsidium ejus, et agmina ejus, dispergam in omnem ventum : et gladium evaginabo post eos. 15. El scient quia ego Dominus, quando dispersero illos in gentibus, et disseminavero eos in terris. 16. Et relinquam ex eis viros paucos a gladio, et fame, et pestilentia : ul enarrent omnia scelera eorum in gentibus, ad quas ingredientur : et scient quia ego Dominus. 17. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : 18. Fili hominis, panem tuum in conturbatione comede : sed et aquam tuam in festinatione et mœrore bibe. 19. Et dices ad populum terræ: Ilæc dicit Dominus Deus ad eos qui habitant in Jerusalem in terra Israel : Panem suum in sollicitudine comedent, el aquam suam in desolatione bibent, ut desoletur terra a multitudine sua, propter iniquitatem omnium qui habitant in ea. 20. El civitates, quæ nunc habitantur, desolatæ erunt, terraque deserta : et scietis quia ego Dominus. 21. El factus est sermo Domini ad me, dicens: 22. Fili hominis, quod est proverbium istud vobis in terra Israel, dicentium: In longum differentur dies, et peribit omnis visio? 23. Ideo dic ad eos : Ilæc dicit Dominus Deus : Quiescere faciam proverbium istud, neque vulgo dicetur ultra in Israel : et loquere ad eos quod appropinquaverint dies, et sermo omnis visionis. 24. Non enim erit ultra omnis visio cassa, neque divinatio ambigua in medio filiorum Israel. 25. Quia ego Dominus loquar : et quodeumque loculus fuero verbum, fiet, et non prolongabitur amplius : sed in diebus vestris domus exasperans loquar verbum, et faciam illud, dicit Dominus Deus. 26. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : 27. Fili hominis, ecce domus Israel dicentium : Visio, quam hic videt, in dies mullos : el in tempora longa iste prophetat. 28. Proplerea dic ad eos: Ilæc dicit Dominus Deus : Non prolongabitur ultra omnis sermo meus : verbum, quod loculus fuero, complebitur, dicit Dominus Deus.

2. Domes exasperantis.—Chaldæus: *Populi contumacis, et me irritantis, q. d.* Tu habitas inter Judæos in Babylone, qui cuñ videant Jerusalem superstitem, dolent quod ex consilio Jeremiæ dedimise Chaldæis, vellentquereverii contra meum oiaculum et jussum ; itaque prædic cito eos visuros excidium Jerusalem.

Qu oculos habent ai videndum. — Idest, habent intellectam quo clare intelligere possint, sed nolunt videre, id est intelligere præcepta mea; et

habent aures, ut possint audire ea et obedire, sed nolunt.

Notat Prado visum pro intellectu, auditum pro voluntate sumi. Rationem addit : quia hi sensus sunt ministri intellectus et voluntatis, heris suis per omnia similes (nam visus et intellectus claritate delectantur et operantur; auris et voluntas suavitate et bonitate capiuntur). Inde est, ut pro intellectu non excæcato usurpetur oculus videns, et auris audiens pro voluntate non obdurata af-

feclu aliquo Immoderato apud Matthæum sur, 9, et Apoca/. xiii, 9 : a Qui habet aures audiendi, audiat, » id est voluntatem morigeram et obcdlentem. Indo et illud *Psalm.* xvn, 45 : a Audit auris obedivit mihi. » Et *Proverb.* xx, 12 : « Oculum videntem, et aurem audientem Dominus fecit utrumquo, » id est doctoreen eruditum, et auditorem verbi docilem esse, opus est Dei ex æquo magnum et mirabile.

3. Fac tibi vasa (id est instrumenta) transmigrations, — id est transmigrantis, scilicet baculum, calceos, pcrain, penulam. Hæc eniin sibi facere aut comparare solent peregrinaturi. Rursum « vasa, ■ idest instrumenta, « transmigrationis» vocat saccos, currus, va^a, vectes, quibus suas sarcinas imponere, el de loco uno in alium transferre solent homines, ç. d. Convasa res tuas, collige sarcinas. Unde sequitur:

Et transmigrabis. — Id est, instrumentis jam dictis transferes supellectilem tuam interdiu, ut non verbis, sed facto et reipsarepræsentem instantem captivitatem. « Transmigrabis» ergo, non est idem quod migrabis; sed idem quod transfères sarcinas.

4. Et efferes foras vasa TVA. — Tum jam dicta vers. 3, tum « vasa, » id est supellectilem tuam, sarcinas tuas. Hic enim efferri solent, non fieri, uti dixit vers. 3. Quare aliter hic, aliter ibi capitur vox *vasa*. Ita Vatablus et Maldonatus.

Tu AUTEM EGREDIERIS VESPERE (ut 110C ipSO por- endas. Sedcciam vespere, imo noctu, capta urbe, fugam initurum, ut patet *Jcrem.* xxxix, i), sicut EGREDITUR MIGRANS, — fugiens SCiliCCt, anxiUS et pavidus, aut, ut Maldonatus, sicut *egreditur migrans*, id est vespere. Solent enim, qui ex una domo in aliam migrant, per diem supellectilem transferre, ipsi vero omnibus translatis, vespere vel noctu migrare.

↳. Perfode tiri parietem, — ut indirecte per hoc portendas et repræsenlcs quod Chaldæi perfodient et rumpent muros Jerusalem, itaque eam capient, uti cos fecisse liquet IV *Reg.* xxv, 4; directo vero, ut tu perenni exeas; unde ait: « Egredieris per emn; » ut per hoc portendas Sedcciam, non per portam urbis, sed per ostium horti regii, quasi perangustum muri foramen instar muris fugiturum, ut cum fecisse patet *Jcrem.* xxxix, 4. Hoc est quod ail vers. 11 : « Ego portentum vestrum : quomodo feci, sio fiet illis. » Ita S. Hieronymus.

6. In nuheris portaberis. — Hebrroi, Chaldæus et Hieronymus in *Comment*, legunt, *portabis*, scilicet sarcinulas tuas; Septuaginta el Noster legunt; *portaberis*, et melius; nam idipsum explicans cl applicans regi, vers. 12, ait : « Et dux qui est in medio eorum, in humeris portabitur. » Sequitur: « In caligine effereris, » hebraico , *totsi*, id est *efferes*. Sed activum *hiphil* sa-pe capitur pro *tal*, vel *niphal* passivo; *totsi* ergo, id est *efferes*, hic idem est quod *effereris*, aut certe pro *totsi*

aliis punctis passive legendum In *hophal* xynn *tutsa*, id est *effereris* : sic enim vertunt Septuaginta, Noster et alii. Idque exigit contextus; nam Deus jubet hic Prophctæ, ut per diem res suas transferat, ipse vero vespere migret. Jubetur ergo Propheta sarcinulas suas per diem transferre, noctu parietem perfodere, et pereum ante lucem se demittere, quasi clam fugiens; sed foris a familiaribus a se ad hoc constitutis excipitur, humerisque bajulatur, oculis velatis, ne viam qua portatur aspiciat, ut populus hæc admirans roget quid ea significant : cui ipse respondeat, simili modo, capta urbe, Sedcciam clam fugiturum, et humeris suorum exportandum, sed capiendum a Chaldæis, et excæcandum, sicque deportandum in Chaldaeam, ut patebit vers. 12. Rursum, hac Prophctæ exportatione repræsentatur, fore ut cives e Jerusalem non sponte, sed vi exportati migrent in Chaldæam.

Allegorice S. Hieronymus : « Ezechiel, ait, hic AT)» rxi. est typus Christi, qui nostra in se peccata susce- pit. Vasa captivitatis est corpus humanum : perfodit parietem, id est infernum, et resurgens a solis credentibus visus est. Portatur in humeris, quia, cum angelicis potestatibus ad coelum victor ascendit, velat faciem, ne in carne mortali videatur divina Majestas; et non videt terram, ne oculis illius illustretur, quæ ejus non meretur aspectum; sic est portentum, ut dura ad se Judæorum corda converteret. » Sed hæc allegoria, utpote leta et felix, non satis respondet ini'eriæel excaecationi Sedeciæ quam hic ad litteram repræsentat Ez chicl.

Faciem tuam velabis — sicut homo, qui pudore affectus non vult videri, neque cognosci; ut repræsentantes confusionem et excæcationem Sedeciæ, cum ipse ducetur in Babylonem. Ita S. Hieronymus.

9. Numquid non dixerunt. — Id est, numquid non dicent? *q. d.* Utique dicent.

10. Super ditimonus. — Hebraice est paronomasia, NŪO 'vN3 Sx 'd *nasi massa*, *q. d.* Super principem, qui, quasi bajulus, onera reipublice ferre debet, quique ex tyrannide gravia onera el vectigalia ei imposuit, hanc impone onerosam sententiam quam meruit onerando injuste rempublicam, *q. d.* Sedeciæ canitur hæc cantilena. Justum enim est ul principes grave onus quod subditis imposuerunt, ipsi vicissim experianturet subeant. Si hæc principi minatur Deus, quid faciet præsulibus, quorum proprium est esse pastores non dominos, patres non reges, currus potius quam aurigas, imo bajulos, nutrices, matres, si dominantur in cleris, et virga ferrea populos comminuant, et quasi plaustrum onustum stridentes obviantibus clament : incurvare, ut transeamus? ait Prado.

Super omnem domum Israel. — *Israel* vocat Judeos quoslibet, non autem eos solos qui erant ex Samaria, sive ex decem tribubus.

- Ven.il. if, Ego portentum vestrum, — g.d.Meā trans* migratio vobis insolens et portentosa videtur, et revera portendit miserabilem captivitatem ves* tram, scilicet spoliationem urbis, migrationem civium, excaecationem et opprobrium regis vestri. Hebræum HDO *mophet* a radice nal *iapha*, id est pulcher fuit, speciosus, elegans, significat signum pulchrum, elegans, speciosum. Rursum, alludit ad fl3D *pana*, id est aspexit, respexit: hinc significat signum visibile do re futura, vel bona vel mala, admonens, secundum quam vel jucundum est aspectu, vel triste et horrendum, quod Latini prodigium vel portentum vocant. Sic hæc transmigratio Ezechielis erat res exterius aspectu jucunda, mira, nova, mimica el ludicra; sed significatio erat tristis et horrida; significabat enim similem Judæorum transmigrationem et captivitatem. Unde subdit: «Quomodo feci, sic fiet iliis,» id est vobis. Est enallage personæ Hebræis frequens.
- Vm. it. 12. Dux (Sedecias) qui est in medio eorum (qui inter suos securus agit, nihil timens), in iil me- ris portabitur. — Sedecias enim, capta Jerusalem, rupto muro horti regis, fugit per desertum, non pedes, sed portatus in sella humeris bajulorum, vel ob ejus pavorem et consternati debilitatem; vel ob mollitiem et effeminationem, *Isaiæ* cap. m, 4. Alii vertunt, in *humeris portabit*, scilicet gemmas et res pretiosiores.
- Facies ejus operietur — a se suisque, ne scilicet ab obviis agnoscat; el ex pudore et dolore, ne urbem captam videat et magis doleat. Sed hoc portendebat eum, quasi reum mortis velandum, et excæcandum a Nabuchodonosore. De hoc velamine, uti et portatione in humeris, nihil narrat Scriptura in fine lib. IV *Regum*; ex hoc tamen loco ea contigisse constat.
- Ven is. 13. Ret b meum, — quasi dicat: Chaldæorum persequentium arte, velocitate et industria capietur: Chaldæi vocantur hic, aut piscatores, quia ad Euphratem fluvium habitabant: apud flumina enim habitare solent piscatores; aut certe venatores, quia in deserto fugientem Sedeciam quasi feram reti ceperunt.
- Ipsam non videbit, — quia antequam eo duceretur exoculatus est in Reblatba, IV Re</. xxv. Hæc verba cum non intelligeret Sedecias, putaretque esse contraria verbis Jeremiæ, neutrius oraculis credidit, teste Josepho X *Antiq*, cap. x.
- t/mb u- Symbolice, Sedecias est schema peccatoris, qui a Nabuchodonosore, id est a dæmone, oculis, id est a consideratione et inlclligenlia, privatur, Ba» caca» bylonemquo ducitur, id est in tactarum. Sicut ergo auceps accipitris oculos obtegit, ut in manu ejus consistat: ita diabolus peccatoris oculos velat, ne videat vanitatem suarum voluptatum et aeternitatem pœnarum, quæ ipsum manet, ut in ejus manu el potestate conquiescat.
- Secundo, sicut Jedecias Ballionem ductus est,

cam tamen non vidit: sic hæretici et peccatores, nec suam cæcitatem, nec suum statum vident. Nonne hærelici suam Babylonem, id est confusionem doctrinæ, non vident, qui eam Jerusalem Dei appellant, qui conciliabula dæmonis Ecclesiam Christi nuncupant? Scribit Seneca, *epist.* 50, de Harpasto cæca, quod cæcitatem suam ignoraret: « Harpaste, inquit, nescit se esse cæcam; subinde pædagogum suum rogat ut migret: ait domum tenebrosam esse. Hoc quod in illa videmus, omnibus nobis accidero liqueat libi. Nemo se avarum esso intelligit, nemo cupidum. » Apud Aristophanem in *Pluto* stomachatur merito servus in herum, quod ipse videns, Plutum oculis captum sequeretur, causamque dat:

Nam qui videmus ducimus ejecos: at hic Sequitur, simulque cogit eadem facere me.

Quot hodie sunt videntes, qui Plutum cæcum cæce sequuntur! Plularchus in *Vita Lycurgi*, cum laudat, quod suis legibus effecerit, ut Plutus apud Spartanos esset <xrj>x;, id est *tutus a furibus*, et quasi in asylo positus; ζWioç, id est *neglectus*, quem nemo zelaret; atque, id est *pauper*. Docuerat enim Spartanos per frugalitatem contemnere divitias, opesque parvipendere quasi imbecilles et inopes: ideoque, ait Plutarchus, Plutus ex omnibus civitatibus quæ sub sole sunt, in una Sparta servabatur tuçXô;, id est *cæcus* ac repositus, non aliter quam tabula anima carens, aut vile metallum. At nunc Plutus est aecus, quia divites opes suas recondunt, ut nunquam videant lucem: et quia «culos mentemque hominum excæcal, ut per fas et nefas, per mille labores et pericula insano studio cum consedentur: est enim non ζZwz, sed CmXwtò;, id est *optabilis* cunctis, in zelo el volis omnium, ideoque non est sed carens asylo, ubique róXn, id est *prados* el rapirne, obnoxius. Nullus enim locus est tam sacer, quem non violet auri sacra fames. Ulinam his nostris cæcis daretur novus Elisæus, qui Syris militibus cæcitate percussis, el Samariam ingressis, ait: « Domine, aperi oculos istorum ut videant. Aperuilque Dominus oculos eorum, et viderunt se esse in medio Samariæ. » Ulinam, inquam, aliquis esset Propheta, qui a Deo hisce cæcis lumen impetraret, ut viderent quod videre nolunt, se esse in medio Samariæ, id est in medio crudelissimorum hostium, quorum fames non nisi eorum æternis tormentis exsaturari potest.

IG. Ut enarrent omnia scelera korlm (*q. d.* Ut narrent gentibus me non oh infirmitatem, vel Crudelitatem, sed ob scelera eos tradidisse Chaldæis; sicque gentes) scient quia ego Dominus, — scilicet, sum justus judex el malorum ultor.

18. Panem tuum in conturbatione comede. — Chaldæus, in *tremore*; Septuaginta, in *dolor*; S. Hieronymus, in *angustia*. Ut portendas hoc facto,

quod Judæi in obsidione panem comedent cum anxietate et pavore hostium imminantium Hactenus egit de futura regis urbisque captivitate : nunc redit ad ejus obsidionem, in eaque famem et redemptionem.

Aquam tuam ex festinatione et moerore bibe. — Septuaginta, *in tormento et anxietate*; Chaldæi, *in desolatione et stupore*; Hebræi, in *conarnione*, id est in tremore et anxietate aquam bibe.

19. Ex sollicitudine. — Chaldæus, *in tremore*; Septuaginta, *in indigentia*.

In desolatione. — Chaldæus, *in stupore*; Septuaginta, *in intentu*, id est in desperatione.

Ut desoletur (quia desolabitur, id est evacuetur) terra (et destituetur) multitudine sua — tum civium, tum frugum et opum.

22. In longum differentur dies, — scilicet calamitatis et vastitatis predictæ a Prophetis. Est missio : « in longum, » id est in sempiternum. Voluit enim dicere prophetiam excidii fore irritam et nunquam eventuram, semperque staturam Hierosolymam, et se in ea.

24. Neque divinatio ambigua. — Septuaginta, *Vtraque ad gratiam*, id est adulatoria, mendax ; hebraice per *Sn chalac*, id est *lubrica*, uti est assentatorum ; vel potius *lubrica*, id est ambigua, lubrici sensus, ut in hanc et illam partem torqueri possit, *g. d.* Ego non ambigue, sed rebus et virgis, pueris gladiis et plagis manifestis, aperte et distincte castigando Judæos loquar meas in eos iras et minas, quas Propheta eis intentant, et ipsi irrident.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Minatur falsis prophetis, qui pacem et prospera populo pollicebantur, quod instar parietis luto absque paleis illiti imbre et grandine divinae vindicta prosternentur. Secundo, vers. 17, idem intentat mulieribus, puta pseudoprophetissis, qua consuebant pulvillos sub omni cubito, et faciebant cervicalia sub omni capite : hac enim cum ipsis tutricibus se dirupturum minatur. Hac a pari facile est adaptare contionatoribus et doctoribus, qui falsa docent, et peccatoribus adulantur.

1. El factus est sermo Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis, vaticinare ad prophetas Israel, qui prophetant : et dices prophetantibus de corde suo : Audite verbum Domini : 3. Hæc dicit Dominus Deus : Vae prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident. 4. Quasi vulpes in desertis, prophetæ tui Israel erant. 5. Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini. 6. Vident vana, et divinant mendacium, dicentes : Ait Dominus : cum Dominus non miserit eos : et perseveraverunt confirmare sermonem. 7. Numquid non visionem cassam vidistis, et divinationem mendacem locuti estis ? et dicitis : Ait Dominus ; cum ego non sim locus. 8. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Quia locuti estis vana, el vidistis mendacium : ideo ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus : 9. Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, et divinant mendacium : in concilio populi mei non erunt, et in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israel ingredientur : et scietis quia ego Dominus Deus. 10. Eo quod deceperint populum meum, dicentes : Pax, et non est pax : el ipse ædificabat parietem, illi autem liniebant eum luto absque paleis. 11. Dic ad eos, qui liniunt absque temperatura, quod casurus sil : erit enim imber inundans, ei dabo lapides prægrandes desuper irruentes, et ventum procellæ dissipantem. 12. Siquidem ecce cecidit paries : numquid non dicetur vobis : Ubi est litura, quam linistis ? 13. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea, et imber inundans in furore meo erit : et lapides grandes in ira in consumptionem. 14. El destruam parietem, quem linistis absque temperamento : et adæquabo cum terne, el revelabitur fundamentum ejus ; et cadet, el consumetur in medio ejus : et scietis quia ego sum Dominus. 15. Et complebo indignationem meam in pariete, et in his qui liniunt eum absque temperamento, dicamque vobis : Non est paries, et non sunt qui tui eum. 16. Prophetæ Israel, qui prophetant ad Jerusalem, et vident ei visionem pacis ;

ci non est pax, ait Dominus Deus. 17. Et tu, fili hominis, pone faciem luam contra filias populi tui, quæ prophetant He corde suo : et vaticinare super eas, 18. et dic : Ilæc dicit Dominus Deus : Væ quæ consuunt pulvillos sub muni cubito manus : et faciunt cervicalia sub capite universe ætalis ad capiendas animas : el cum caperent animas populi mei, vivificabant animas eorum. 19. Et violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei, et fragmen panis, ut interficerent animas quæ non moriuntur, et vivificarent animas quæ non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis. 20. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad pulvillos vestros, quibus vos capitis animas volantes : et dirumpam cos de hraihiis restais : et dimittam animas, quas vos capitis, animas ad volandum. 21. Et dirumpam cervicalia vestra, el liberabo populum meum de manu vestra, neque erunt ultra in manibus vestris ad praedandum : el scietis quia ego Dominus. 22. Pro eo quod incererò fecistis cor justis mendaciter, quem ego non contristavi : et confortastis manus impii, ut non reverteretur a via sua mala, et viveret : 23. proplerea vana non videbitis, et divinationes non divinabitis amplius, el eruam populum meum de manu vestra : et scietis quia ego Dominus.

Ven J. 3. Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum slum (id est sequuntur id quod suggerit et inspirat, non Deus, sed phantasia, humana cogitatio, appetitus et concupiscentia; idque venditant pro Dei oraculis), et nihil vident, — eZ, id est cum, q. d. Cum nihil a Deo audiant, prophetant quidquid illis in buccam venit.

Nota : Eos vocat insipientes, cum posset vocare falsarios, quia erant sacerdotes, quorum honori consulit; dicens, quod ex ignorantia et insipientia, non ex malitia falsa predicant.

Verum, quia vers. 6 et seq. mendacii eos arguit, melius dicas, vocari *insipientes*, id est stultos et stultos, quia suis mendaciis sibi, æque ac populo perniciem creabant.

Ven. 4. 4. Quasi vulpes in desertis,—id est, *in maceriis tññete ruptis* (ut ex llebræo vertit Vatablus), et sepe disrupta, per quam vulpes vincam intrant, quasi sepe sua desertam : hiec enim et ab hominibus transeuntibus, et a feris carpitur, vastatur, fitque quasi desertum. Unde Symmachus et Theodotion vertunt, *in parietinis*, q. d. Sacerdotes hi non sunt pastores et custodes populi, sed lupi et vulpes. Pròno, quia occulte et dolose populum vastant, quasi ex insidiis, simulantes se populo commoda loqui, ut ab eo sua lucra aucupentur. Smudo, quia timidi, periculo ingruente, hosti se non opponunt, sed quasi vulpes in suis cavernis delitescunt. Ita Maldonatus. Unde sequitur : «Non ascendistis ex adverso,» etc. Ideoque eis eveniet illud *Psalm*, lxii, 11 : « Tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt, » ut scilicet a vulpibus terrenis eorum cadavera, ab infernalibus animae vorentur.

Konl>- Moralitor, nota hic vulpes esse hypocritas et ml- adulatores, præsertim pseudoprophetas et hærc- •" ' ; i tii i>-, ait S. Hieronymus, de quibus *Cant*, u, 1Ü : « Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoluntur vineas. » Uti sola pellis vulpis in pretio est, caro autem edulis non est : sic species externa bypoadi bella est, sed interiora plena sunt dolo

et veneno. Carbo vir prudens apud Plutarchum volens Syllam crudelem vocare et fallacem, dixit eum esse leonem et vulpem. Et Lysander dicebat « addendam esse vulpinam pellem, si leonina non sufficeret, » hoc est, utendum esse calliditate et fraude, cum vires deessent, aut non sufficerent. El Plato, lib. 11 *De Ilepobl.*: «Sibi quisque, inquit, ceu vestibulum virtutis umbram circumponere debet, sed ita ut sapientissimi Archilochi vulpem a tergo trahat. » Versutia enim vulpes superat cætera animalia. Qua de re exstat apologus apud Plutarchum in *Moral.*: Cum aliquando, inquit, pardus pne se vulpem despiceret, quod ipse haberet pellem omnigenis colorum maculis variegatam, respondit vulpes, sibi id decoris in animo esse, quod illi erat in cute : prestare autem animo esse versicolore et versipelle, quam corpore. Idipsum indicat vulgare proverbium : « Vulpes non corrumpitur muneribus. » Aves enim et fere capiuntur esca, vulpes non item. El *alterum* : « Vulpi esurienti somnus obrepit. » Dum enixi famet vulpes, dat se somno, tum quia physice somnus famem et sitim sopit et exstinguit; tum quia vulpes, urgente fame, somnum simulat, ul allectas gallinas capiat et devoret. Et *brillim* : « Vulpinari cum vulpe. » Et *quartum* : « Vulpes multa, echinus unum novit. » scilicet exorere spinas quasi aculeos, quibus so instar globi involvit, dum canes eum persequuntur.

Il mc autem egregie callent luerelici, præsertim Calvinista', qui latent, et furtim in urbes el provincias irrepunt ut vulpes, sed cum Hunt rerum domini, grassantur ul leones. Docuit hoc eos Calvinus, qui per lutherum subdole specioso titulo, quasi reformator religionis tam Lulhiranæ, quam Orthodoxe : « Ingressus est ut vulpes ; » mox Luthorum supplantans : « Regnavit ut leo ; » ac tandem ringens et blasphemans: «Mortuus est ut canis, » uti m ejus Vila Bobccus el alii referunt. Pythagoras non aliam ol> causam alebat, gus tanda non esse ea qu> nigrat> haberent caudam,

nisi nt nos doceret hypocritarum insidias esse declinandas. Etsi enim candorem et amicitiam præ se ferant, cauda tamen tetra est, finis nequam, et propositum perversum. Poche cnn» narrant Actæonem a canibus suis, quos alebat, fuisse devoratum, nihil aliud significare voluerunt, ait Phavorinus, quam eum, qui suos laudatores et adulatores alit et fovet, ab illis ipsis, quos educavit, non raro devorari et consumi. Canis enim, capite et cauda hero suo blandiens, symbolum est hypocritæ et adulatoris.

5. Non ascendistis ex adverso, — *hostium*, vel potius, ut sequitur, *Domini Dei*, qui hostes Chaldæos immittit in murum vinea!, id est urbis Jerusalem, disruptum. Unde Hebraico est : *Non ascendistis in fracturas*, vel *interruptiones*. Ita Pagninus. Septuaginta vertunt : *Non steterunt in firmamento*.

Neque opposuistis murum (Hebraice ut et Vatablus vertit, *neque sopivistis sepem*) pro domo Israel, UT STARETIS IN PRÆLIO IN DIE DOMINI, — CURI scilicet Dominus, quasi dux hostium urbem invasit, ut scilicet iræ et vindicta! Dei per preces et sanctimoniam resisteretis, et de ejus clementia reportaretis victoriam. Comparat populum urbi, leges et sanctitatem muris, peccata muri rupturis. Reprehendit ergo falsos prophetas, quod vitia populi non emendaverint, quodque pro eo intercedendo, Dei iram ab eo non averterint.

Prthtnj Disce hic quanti zeli, orationis et sanctitatis
* debeant esse pnrlatus et prædicator, nimirum ut
Deo iru- se Deo irascenti quasi murum opponant. Ita se ei
centi op- opposuit Moses, dicens *Exodi* xxxii, 32 : « Aut
pcDiU dimitte eis hanc noxam, aut dele me do libro tuo, quem scripsisti, n EtS. Paulus, *Hom.* ix, 3 : « Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis. » Ita sævientio Dei incendio in murmuratores, Aaron obtulit thymiana, stansque inter mortuos et vivos, stitit iram et plagam Dei, *Num.* xvi, 48. Ita Jeremiæ ait Deus cap. vu, IG : « Ne obsistas mihi. » Audi rursum S. Gregorians, Il part. *Pastor*, cap. iv : « Ex adverso ascendere, est pro defensione gregis voce libera hujus mundi potestatibus contraire. Et in die Domini in prælio stare, est pravis decertantibus ex am ire justili® resistere. Pastori enim recta timuisse dicere, quid aliud est quam tacendo terga piæbuisse? qui nimirum si pro grege se objicit, murum pro domo Israel hostibus opponit. »

G. Et perseveraverunt. — Chaldæus : *Impudenter asseverarunt ad confirmandum sermonem suum*.

I'm. «. 8. Ecce ego ad vos. — Chaldæus : *Mittam iram meam in vos*. Est aposiopesis.

Viu.9. 9. Et erit manus mea (id est ultio, et, ut Chaldæus, *playa potentiae mcæ*) super (falsos) proniet-
liL ni TAS' — *la cl WO prophetas Baal occidit, HI subito et hey. XVIII. Ita subito et misere omnes pene hæ-
mue:? resiardue perierunt. Arius crepuit medius, ulJu-
Kle,,uU das : Julianus Apostata e cælo hasta souffossus

est; Joannes Ilus combustus; Mahomet apoplexia peremptus; Lulherus dormiens cum sua pellice noci" est suffocatus; Manichffius a rege Persarum vivus excoriatus: Calvinus a vermibus corrosus est. Hoc est quod ait Isaías, cap. xlv, 16 : « Abierunt in confusionem fabricatores errorum. » Sic e cado ferietur Anllchristus cum suis copiis, Apoca/. XX : « Ignis descendit a Deo de cælo, et devoravit eos. »

In concilio populi mei non erunt, — *q. d.* Non vocabuntur ad concilium seniorum in Jerusalem post reditum e Babylone, l *Esdraë*, cap. x. Unde Chaldæus vertit : *Non erunt in secreto*; Vatablus, *in arcano*. *Secundo*, « in concilio, » id est in cætu populi redeuntis e captivitate non erunt. Septuaginta vertunt : *Non erunt in doctrina*, vel *institutione populi*, id est amplius non docebunt populum, docendi munere privabo eos.

Et in scriptura domus Israel non scribentur. — Id est in catalogo kraolilarum viventium, et redeuntium e captivitate non scribentur, quia morientur. Talis enim catalogus Hebræorum exeuntium /Egypto texitur, *Num.* n, et redeuntium e Babylone, l *Esdraë* vin. Hic catalogus dicitur liber vitæ et viventium: inde translatus est adviventes el Beatos in cælo.

10. Dicentes : Pax. — « Pax, » id est prosperi- Venue, tas, *q. d.* Ego minor bellum populo, ut resipiscat: illi promittunt pacem, et sic foveant populum in suis peccatis.

Ipse ædificabat parietem. — Id est primus pseudopropheta statuebat parietem, id est falsam prædictionem; hanc alii assentando obhnebaut. et approbabant. Ita Vatablus. *Secundo*, S. Hieronymus : a Deus, ait, per legem et minas Prophetarum ædificabat parietem populi; sed falsi prophet® oblinunt suis mendaciis. » *Tertio*, Scholiastes : « Paries, ait, est doctrina falsorum prophetarum, quam oblinunt orationis elegantia. » *Quarto*, optiine Prado el Maldonatus. Ipse, scilicet populus, parietem, id est sepem et murum su® vine®, id est urbis et regni, ruentem et ruptum, pula Dei protectionem, quæ Judææ erat instar muri, ab ea se subducentem, conatus est restaurare auxilio humano, maxime Ægyptiorum, sed vano. Hunc lactabant falsi prophet®, liniendo male compactum parietem luto absque paleis, id est vanam fiduciam in Ægyptiis confirmando mendacibus promissis: cum potius hunc murum evertere debuissent, et alium ex spe jn Deum, exque Dei ope et clementia a fundamentis construere, inquit Theodoretus.

Nota: Fabri solent parieti, ad eum firmandum, crustam inducere, sed ex calce et luto non friabili et soluto, ut hi faciebant; sed paleis et stramine mixtis colligato et con Arieto. Sicut ergo luium sine paleis, superveniente pluvia, labefltel decidit: sic omnes pseudoprophetarum rationes, quibus pacem el securitatem populo promittebant et confirmabant, bello ingr'ieuto> labefactat

sunt. *Dicendo vero* linituram non duraturam, satis innuit firmum non fore murum. Eam enim non tantum ornatui, sed et firmitati muri subservire, patet ex *Amos* vu, 7, ubi cum Dominus trullam deponit, et murum linire desinit, casura populi fortitudo præmonstratur. Ita Ribera, et ex eo Delrio, *adag.* 907.

Pulchre S. Gregorius, et habetur xlv i dist.cap.: *Sunt nonnulli* : « Parietis, inquit, nomine peccati duritia designatur. /Edificare ergo contra se parietem, est contra se quempiam obstacula peccati construere. Sed parietem liniunt, qui peccata perpetrantibus adulantur; ut quæ illi perverse agentes ædificant, illi adulantes quasi nitidum reddant.

feri. h. 11. Absque temperatura, — absque paleis, quibus temperatur et miscetur argilla, sive cæmentum. Hebraice enim est eadem vox, quam paulo ante Interpres vertit, *absque paleis*, scilicet hfljl *taphel*, quæ proprie significat *insulsum*. Unde Aquila vertit, cbozw, id est *sine sale*: quia, ut caro sine sale, sive insulsa, non est solida et firma, sic nec lutum sine paleis. Aut potius Aquila hæc accepit non de luto, vel arenato, sed de albario ex calce, quod non est idoneum ad liniendum, nisi calx pura sali, et coriorum praesegminibus misceatur, et recte maceretur tempereturque, teste Vitruvio, lib. Vil, cap. n et m. Noster Interpres, Chaldæus, Symmachus, Vatablus et alii de arenato acceperunt; Septuaginta cl Theodotion vertunt, *stultitiam* : quia insulsa cogitatio, et oratio sive sermo, carens sale discretionis et sapientiæ, est stulta. Vertunt ergo : *Et ipsi liniunt cum stultitia*.

Dabo lapides prægrandes. — Sic et Septuaginta id est *catapultas*, quæ lapides magnos ejaculantur: Hebraice *elgabis*, id est grandis *grandinis*. Ita S. Hieronymus, Pagninus, Eorsterus, Marinus et passim Hebræi, etsi hæc vox alibi non reperiatur. Per imbrem, lapides, ventum, procellam sive tempestatem, intelligit impetum Chaldæorum, qui quasi procella Judæam obruit et evertit. Ita et Chaldæus.

Ven. u. IL Rbveubitur fundamentum, — id est evertetur usque ad fundamentum, ut illud reveletur et appareat.

Et cadet (paries) et consumetur, — scilicet is qui parietem linit. Corrigendum videtur cum S. Hieronymo, *consumentur*, scilicet limiores, falsi prophetæ. Unde Hebræus, Chaldæus et Septuaginta habent, *consumemini*, scilicet, o vos linteres!

ven. »>. 15. Non est, — id est corrui murus cum ædificanlibus et linientibus.

Vm.ii. 16. Prophetæ Israel. — Tolle punctum ante • prophetæ, » el lege : « Qui liniunt eum prophète Israel, » Licet Romani codices habeant punctum : quod videtur esse mendum præli.

17. Pone faciem tuam, — id est vultu obfirmalo el minaci loquere non ad viros, uti hactenus : sed

ad nuUeres pseudoprophetides. Licet Scholiasts viros putet hic vocari feminas, ob affectionem muliebrem, qua molles pulvillos omni cubito consuebant. Sic de Jove ait Poeta :

Constitit, et Libyæ defixit lumina regnis.

Transit hic a viris ad feminas prophetides (licet aliqui per feminas accipiant viros effeminatos, et effeminantes alios), quarum par erat falsilas, major impostura ob blandiloquentiam. Tales Montano hæresiarchæ fuerunt « Prisca et Maximilla, quæ vaticinatione mendacii fidem subverterunt veritatis, » ait S. Hieronymus. Hinc proverbium : «Mulierum exitia.» Mulieres enim omnium fere calamitatum auctores viris fuere. Testis est Pandora Hesiodi, testis Helena Trojana, testis Dejanira quæ Herculem interemit, testis Danaïdum fabula, testis Lemniarum mulierum historia, testis Cleopatra, testis Dalila, testes amaste Salomonis, testis Eva. Quanquam major est culpa viri, qui sapientior ab imbecilla et insipiente muliere so regi cl decipi palitur. Quod enim animus est corpori, id virum oportet esse mulieri. Vetus est sapientis dictum : « Ne fidem habeas nec emorienti feminæ. »

18. Væ quæ (ita legendum cum Hebræo, Sep- Verj.il. tuaginla el Romanis, non *qui*) consuunt pulvillos SUB OMNI CUBITO MANUS : ET FACIUNT CERVICALIA SUB CAPITE UNIVERSA ETATIS, — ;d CSt, Væ falsis prophetissis, quæ Judæis in suis vitiis et rebellione adulantur, illosque foveant, ut in eis secure et molliter quiescant, promittentes pacem, id est securitatem et prosperitatem, quasi Chaldæi Jerusalem non sint expugnaturi. Apposite viris tribuit (edificare parietem elincrustare, mulieribus vero pulvillos et cervicalia suere. Hoc enim est feminarum, illud virorum. Pulvillus ergo est de Potmti beata et voluptuaria vita : hanc consuunt qui dieunt : «Ede, bibe, lude; post mortem nulla voluptas. » Ita Origenes, S. Hieronymus et alii passim. Hinc

Secundo, Polychronius et Theodorelus : « Pul- secunda villus, inquiunt, et cervical sunt molles et blandiores sermones ad lucrum compositi, qui ad tempus titillant auditum, sed animas evertunt.» Sic et Gregorius, XVIII *Moral*, iv : a Quisquis, ait, male agentibus adulatur, pulvillum sub capito vel cubito jacentis ponit ; ut qui corripit ex culpa debuerat, in eo fultus laudibus molliter quiescat.»

Tertio, Lyranus, Vatablus el Isidorus Clarius putant mulieres has vere pulvillos el cervicalia consuuisse, ac per ea prophetasse, vel alios prophetare docuisse. Audi Clarium : Muliercula? magica instructe arte consuebant pulvillos, et sciscitantium virorum axillis inducebant; et pepla, hoc est tenuissimos lineos pannos, imponebant capitibus eorum, quasi per hæc indumenta apti fierent ad suscipiendum oraculum sacrum. Quin et ipsæ inierim ea quæ commente erant, insipientium ingerebant auribus, quod scilicet hæo

vel illa efs eventura essent. Verum hæc commenta nova videntur et frivola, ac a communi interpretum sententia dissona. Censent enim interpretes passim, pulvillos hic et cervicalia proverbialiter sumi, non proprie, esseque adagia.

Huc *quarto*, accedunt Græcus Scholiastes, Polychronius et noster Prado, qui Hebræum JTWD *kesalot*, quod Noster vertit, *pulvillos*, vertunt *phylacteria*; et Hebræum mnûDO *mispachot*, quod Noster vertit, *cervicalia*, vertunt TM pájara, id est *amuleta magica*, scilicet chartas, bullas, catenas reticulatas, quæ collo vel brachio appendebantur, quasi iis tuli futuri essent homines contra hostes, gladios et omnes incursus; quibus hæ veneficæ lucrum captabant, et simul venabantur quasi hoc reti suo aminos dæmoni; et hæc amuleta a Nostro vocari *pulvillos* et *cervicalia*, quod in iis, quasi molli pulvino securi conquiescerent, putat Prado.

Sed verius videtur, tam Graecas quam Hebræas voces jam dictas, proprie significare reticulatum operculum, et velamen (unde Septuaginta vertunt, *itfCmuqílAvt.* xst tetSoiaix, id est *cervicalia* et *velamina*, vel additamenta; et Symmachus vertit, {nraYxwvtx x.xl taau/Jvtx, id est *pulvillos sub Lilis et cervicalia*) quod alicui rei circumligatur, vel apponitur, ac prælenditur ad eam tegendam et fovendam, uti sunt pulvilli et cervicalia, ita enim vertunt Chaldæus, Septuaginta, S. Hieronymus, Theiyloretus, Vatablus, Lyranus, Pagninus, Clarius alique insignes Hebræi, qui censent JTifDDO *mispachot* poni pro DinaoO *mitpachot* (commutatione litteræ in vicinam ü); *tniipachot* autem significare linteamina, a radice nan *lapach*, id est explanavit, explicavit, distendit, uti fit in linteaminibus et velis. Sic nviCD *hsatot* significare pulvillos clarum est: radix enim nOD *kasa* significat tegere, operire. Undo HDD Aisse significat sedem, solium, quod pulvillo tegitur et operitur. Favent linguio vulgares huic voci affines: sic enim Itali dicunt *cussinetto*, Hispani *cixin*, Galli *coussinet*, Flandri et Germani *cussen*. Consuero ergo pulvillos et cervicalia est adagium significans palpare, adulari (1). Nam, ut Piutarchus, lib. *De Discrimine adulatoris et antici*, adulationessimiles sunt pulvillis et cervicalibus, quæ cum videantur incumbentium capitibus resistere et reniti, cedunt magis et obsecundant. Sic enim et adulator assumit fucatam dicendi libertatem,

(1) Ducta est similitudo a pulvillis, quos veteres uon, uti nos, sedentium lumbis supponebant, sed pro ritu discumbentium, quo tunc utebantur, cervicibus vel humeris recumbentium solebant substernere. Hinc Martialis, *Epiyramin.* lib. HI, 81:

Jicet occupato Giltunui in lecto,
Cnbftri» trudit lituo et Inde convivis
Multiu ottro, uricikjue plutuit.

Plura vide in Dongtæi *Analectis S. Script*, pag. 280. Apposite viris tribuit ludificaro parietem, mulieribus pulvilliM upplieAtc. (Rosenmuller.)

et subinde quædam carpit et reprehendit, videturque attolli et tumere, ut ^ub-idens et contrahens sese capiat, et pariter abripiat in ipsam m conjicientem. Et hoc est quod subdit Prophdu: «Ad capiendas animas.» Simili phrasi Plautus et alii dicunt: «Con-uere dolos, fraudes, mendacia.» Ita Orígenes, Theodorelus, S. Hieronymus, S. Gregorius, XVIII *Moral*, iv, Delrio *adag.* 908, et alii passim. Vere S. Hieronymus *ad Eustorhtum, epist.* 19: «Quoniam, inquit, mei "in Dei sacrificiis non offertur, nimia dulcedo arte mutata est, et quadam, ut ita dicam, piperis austeritate condita. Apud Deum enim nihil voluptuosum, ndiil tantum suave placet, nisi quod in se habet mordacis aliquid veritatis.» Deo ergo placet non adulatio blanda et fallax, sed veritas severa et mordax. Porro Syrus vertit: *Cervicalia et operimenta*; Arabicus Antiochenus: *Pulvillos pro cubitis manuum, et operimentum omni capiti*; Arabicus Alexandrinus: *Va illis qua consuunt pulvillos, ut incumbant cubiti manuum, et texunt et faciunt sudaria* (velamina) omni *capiti*. Primus ergo sensus, uti communis, ita verior videtur, eique secundus connexus est et subservit.

Moraliter nota: *Pulvillus*, id est voluptas, est rete quo diabolus capit animas. Hæc ergo ingens Ecclesiarum et Rerumpublicarum est calamitas et certa ruina, cum pastores vitia populi non in\$< c- tanlur, sed iis se conformant, usque adulantur. Deplorat hoc S. Hieronymus de sua patria Stridono, epist. 43 *ad Chromatum*; «In mea, ait, patria rusticitatis vernacula Deus venter est, et in diem vivitur: et sanctior est ille, qui ditior est. Accessit huic patellæ dignum operculum, Lupi-emus sacerdos, secundum illud, de quo semel in vita Crassum risisse ait Lucilius: Similem habent labra lactucam, asino carduos comedente, videlicet, ut perforatam navem debilis gubernator regat, ef ciecus cæcos ducat in foveam, talisque sit rector, quales illi qui reguntur.» Rursum disce hic vilia subditorum tales pulvillos, id est pastores, quærere et mereri: culpa ergo auditorum est, quod Prophetæ, id est pr.vcones, sint blandi, fallaces et mendaces. Dicunt enim «videntibus: Nolite videre: loquimini nobis placentia, videte nobis errores, cesset a facie nostra Sanctus Israel,» *Isaia xxx*, 10; et S. Paulus, II T<-*moth.* n, 3: «Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus.» Pruritus ergo discipulorum provocat frictionem et titillationem magistrorum, quæ de more in dolore et cruciatum desinit. Ita, ut vere ait Cicero, orat, pro *Calio*: «Amores et delicia maturo et celeriter deflorescunt, et in omnibus rebus voluptatibus maximis fastidium finitimum est,» et Bovtius, lib. III, mclr. 7:

Hrbet oinnls W voluptwj,
Stimulis agil frítenles,
Apiutnque pie volantuni

Ubi grata melU fudit,
Fugit, d nimis tenaci
Fenl ida cordi morsu.

Hujus rei appositum symbolum est Hypanis fons, qui, *le le Herodoto, bb.* iV, quinque dierum via dulces, sed exiles fundit aquas : deinde post aliorum quatuor dierum iter, dat amarissimas. Hem pani /lis, quæ suavi odore dorcades et çapras ad

allicit, mox arripit et laniat, ita Plularchus lib. *Contra voluptatem*.

Vivificabant animas, — promittebant animabas, id est hominibus, vitam et salutem; sed falso.

19. VIQLADANT MB Ah POPULUM, — dICCUICS 60 agi et prophetare ex spiritu meo, cum suo agerentur. Æque enim injurium e>t Deo, si prophetias Dei dicis esse humanas, ac si humanas dicas esse divinas; utrobique enim Deus miscetur et æquiparatur homini, ac consequenter utrobique fit mendax. Nam omnis homo est mendax.

Propter pugillum oöauju, — </ d. Suæ prophétie mercedem vilem exigunt et referunt, scilicet frudum panis et pugillum hordei. Vide quam vili pñlio peccator animam suam immortalem et divinam vendat peccato et dæmoni.

Lî in itñficirent (ut prædiccrent interitum Prophetis veris, qui) non moriuntur. — Hebraice, çui non monentur, id est mori non debent, mortem non sunt meriti.

Et tñficarent (id est vitim promitterent falsis prophetis et Judiéis, qui) non vivunt. — Hebraice, çui non vivent, id est vivere non debent, sed occidendi sunt. Nimirum » ut prædicerent fore, ut ii qui cum Jechonia se dederent Chaldæis morerentur, qui tamen salvi futuri erant : atque ex adverro salvos fore eos, qui llierosolymæ manentes Ch Idæis resisterent, qui tamen occidendi erant. Ita Maldonatus. Loquitur de vitad morte, primo corporis et præsentis, deinde animæ et a terna. Aliter Prado, 7. d. Quia suis veneficiis occidebant sanctos, et vitam servabant impiis utentibus eorum amuletis.

Moraliter S. Gregorios, hom. 27 in Etang.: « Non monentem vivificai, inquit, qui justum damnat; et non victurum vivificare nititur, qui reuma supplicio ab-ulvcre conatur. »

2Û. fâ cr. go au pulvillos (scilicet propheto et pñrd < o eis cxilimi), quia sunt quasi rete, quo) ,hîh (h In uce ' u-'/n . quasi aucupes) animas vqumes, — id est mimas quasi aves volucres. Est aposiopesis. Minus rgele Clarius vertit : Ct > u» *advolantes fit vementes ad eos, q. d.* Alliciunt animas uimdaciis suis ut eas perdant. Minus etiam apte Pagninus et Vatablus vertunt, ut uo-*lud*, id est evolent o corpore. •

Noh : « Anun.ri » v<- t m fés, » id est animas que sui quasi volucres, sicut adulatores eroni quasi aucupes. Persistitemi# in metaphora aucupii et venationis. Inldligend i est ergo nola comparaUums « quasi volaille^, o id est quasi volanto sive voluero, id est quasi aves. Verum,

quia noster Interpres vertit non, *volucres* potentialiler, sed, *avolantes* » actu; hinc plus significatur, scilicet hosco aucupes animas capero dum volant, quando plane seenne videntur, nec ullos laqueos cogitant aut metuunt; uti videmus fi»?ri m retibus ex alto, puta ex arbore, vel inter arbores suspensis. Sic tropologice duunon perse, et per suos hoscc aucupes, similesque, maximo insidiatur et tendit laqueos animalius, dum ex peccalo vel inundo, ad statum gratile vel perfectionis in altum evolaro cogitant, uti experimur omnes. Quocirca Psaltes *Psalm.* uv, 7 : a Quis, inquit, dabit mihi pennas sicut columba), et volabo(utevolem ex hncc laqueis),drequiescam?» Ita S. Antonius vidil totum aerem et mundum plenum laqueis, quibus capiebantur animæ in altum evolantes; cumque ingemisceret, diccretquo : a Domine, quis evadet hosce laqueos? » audivit : a Humilitas, » hæc enim sub laqueis dimittendo se dabitur. Sic « mulieri, » i. e. Ecclesiæ, cui insidiatur Anlichrislus, « datæ sunt alæ, ut volaret in desertum, » *Apoc.* xn, 14. Sic Osee cap. ix, il, ait : d Ephraim quasi avis avolavit. » Et *Piov.* vi, 3 : a Eiacre quasi damala de manu, el quasi avis de manu auçupis. » Jeremias quoque luget, *Tliren.* ni, 32, dicens : « Venatione ceperunt mo quasi avem inimici mei gratis. »

Nola *secundo* : a Pulvillos » bosco comparat retibus, lum quia delicatiores mollitiei d elegance causa, forinsecus solent esse acu picti, vel texti opere reticulato, puta ocellati instar retis, tum quia illis quasi relibus capiebant animas, *q. d.* Sicut aucups reti capit aves, sic vos pulvillis vestris reticulatis capitis animas. Aliter Delrio, *adag.* 904, ubi censet in pulvillis alludi ad arcolis, quas aucupes avibus concinnant. Sed arcolai non sunt pulvilli; nec pulvilli, sed retia d escæ avibus capiendis concinnari solent. Vere S. Augustinus in *Scntaitiis*, sentent. 137 : d Adulantium, ait, lingule allignili animas in peccatis. Delectat enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed diam laudator auditur. »

Dirumpam eos, — ostendendo falsitatem vestrarum promissionum de pace, ut non molliter, sed dure ab hoste tractemini : delicia) enim, relaxatio, dissolutio et voluptas, quæ sunt pulvilli d cervicalia peccatorum, non sinunt cos agno>cere Deum, nisi discindantur, ait Scholiasles. Siequo d animas, » quas vos capitis quasi aucupes, a diinillam ad volandum, » id est in libertatem educam more avis e faquoo ereptæ. Aliter Prado, *q. d.* Dirumpam amuleta et prestigias vestras quibus, quasi reti, animas incantatis d capitis.

Nola : In Hebræo est eadem vox nMTTE?? /eporechot, quam hoc versu Interpres vertit, *ad votan* dum*, versu vero pñecedens verlil, *volantes*. Itaque *ad volandum*, subaudi, natas et paratas; quod idem est cum *volantes*, id est volatui ionios. Aut potius *7 in *leporcchot*, potest accipi ul artiemus, et tum biguilicat *volantes*; potest et accipi ut præ-

positio, et lum significat *ad volandum*. Sagax ergo Interpres priori loco vertit, *volantes*, quia ibi agebatur de aucupio, quo aniinte quasi aves volantes capiuntur : hic vero vertit, *advolandum*, quia agitur de earum liberatione, qua Dens laqueos disrumpens, animas hasce expedit ut volent quo cupiunt. Ita S. Hieronymus, a Deus, inquit, aisorumpil pulvillos earum, qui instar retium volantes animas capiunt, ut, postquam rupti fuerint, liberam habeant volandi potestatem.» Ita et Clarius, et Deirio *adag*, 909.

21. Nique ERUNT ULTRA IN MANIBUS VESTRIS (in potestate vestra) ad idredandum, — ut eas depraedemini, 7. *d.* Non patebunt amplius prædæ manuum vestrarum.

22. Mqererb fecistis cor justi (prophetando ei tristia, et mortem: atque ex adverso) confortastis manos Dim, — prophetando ei Leta et vitam, eo quod daret vobis munera.

23. Vana non videbitis. — Chaldæus : *Falsa non prophetabitis*, quia occidam vos, vel peste, vel gladio Chaldæorum.

Moraliter, disce hoc capito quantum malum sit adulatio. Hac deceptus fuit Justinianus, alias sagax Imperator. Huic enim Tribonianus jurisconsultus, prave illi adulans, ingessit, teste Suida in voce *Tribonianus* (ex quo idipsum narrat *Theatrum vitæ humana*, vol. XIII, lib. II, pag. 2852) : «Non moriturum ipsum, sed una cum coipore in cadum migraturum.» Quis non rideat principis adulatorem hunc fiventis et exaltantis stoliditatem? qui adulatori minus certe credidisset, si Agapcti Pontificis moniti meminisset, sic ad eum scribentis: «Amplectere eos, o Imperator, qui bonorum te consiliorum admonitum volunt, non cos qui adulari sæpe student. Illi enim quod expedit revera, perspiciunt; hi vero ad ea quæ plalentpolentibus, respiciunt, corporuinqu umbras imitantes, singulis eorum dictis applaudunt.»

C. Caligula, teste Dione lib. LIX, cum pro deo haberi vellet, atque adeo videri rem cum luna habere, quæsivit a Vitellio, vidi-setne se cum dea congregi? Hic Vitellius, quasi percussus, oculis in terram demissis : a Solis, inquit, domine, vobis diis licet invicem videre.» Ita adulator, et quidem senator. Sincerior fuit sutor ille Callus, a quo cum idem Caligula pro tribunali sub specie Jovis sedens quæreret, « Quidnam ipsi videretur esse? » respondit : « Magnum deliramentum.»

Parisiis ostenditur os cloaca: in foro frumentario, in qua sepeliri se jussit quidam, quem sero pmnituil noxiæ adulationi*. Regi enim tristi ob angustias rei nummaria: uasit, ut ex minimis etiam rebus quas rustici deferunt in urbem, unum aut alterum nummulum exigeret, idque ad biennium tantum : atque ex eo, cum viderent consiliarii in urbe, ob populi frequentiam, ingentem vim pecuniæ colligi, plures simile-, exactiones plebem gravantes excogitate sunt. Qui igitur dederat consilium, cum videret se non idem auctoritatis habere in dissuadendo, quod habuerat in suadendo, in magno* animi «angores incidit, penequ de salute desperavit. Atque ut poenitentiam hanc suam testaretur, eaque alios mouere cavere adulationem, testamento cavit ut in ea cloaca, in quam totius illius fori sordes confluunt, sceprelur; in quo manet etiamnum in hunc usque diem exactionis ab eo suasæ et persuasæ executio.

Vere dicunt Græci : *Satius est inridere d; ii'.i-ii;* id est *in corvos quam in adulatoris*. Nam *primo*, illi mortuos, hi vivo- devorant, aiebat Demosthenes; *secundo*, illi cadaveribus, hi menti oculos eruunt, dicebat Epictetus.

Aristonymus, teste Stobæo *senn.* 12, aiebat: «Ligna dum augent ignem, consumi ab ipso; opes dum alunt adultores, ab eis ipsis perire.»

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hypocritis, 7U1 licet verbum Dei a Propheta requirebant, minatur tum reaten, per plagas et verbera; tum fictum cl fallacem, per pseudoprophetas responsionem. Secundo, vers. 11, edicit, quod, etiamsi Noe, Job et Daniel orarent pro Judæis, non eos exaudiret : reliquias tamen ex eis servandas, vers. 22, promittit (1).

1. El venerunt ad me viri seniorum Israel, et sederunt coram me. 2. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: 3. Fili hominis, viri isti posuerunt iimnundiliassuasincordihussuis,

(I) Pnmo, proponitur casus seniorum qui accedunt ul consulant Prophetam, 1, et *pròno*, Propizia instruitur de illorum consultatione minus sincera, 1, 3; *secundo* Deu* hujusmodi consul(antibus secus quam vellent, responsurum, sed dicit, 4,5.

Sfcvwoo, datur oraculum, *primo*, revocans omnes israe-

lita* ad poenitentiam, 6; *secundo*, interminaris exitium tum popularibus petentibus, 7,8; tum pseudoprophetis dantihs responsum, 9, 10; *tertio*, asserens comminationes habere pro tine emendationem populi et agnitionem Dei. ii.

Tanno, communicatur Propheta) peremptoria et im-

etscandaluxn iniquitatis suæ sia luerunt con Ira faciem suam : numquid interrogatus respondebo eis? 4. Propter hoc loquere eis, et dices ad eos : llæc dicit Dominus Deus : Homo , homo de domo Israel, qui posuerit immunditias suas iu corde suo, et scandalum iniquitatis su® statuerii contra faciem suam, et venerit ad pruphelam interrogans per eum me : ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum : 5. ut capiatur domus Israel in corde suo, quo recesse, .nt a me in cunctis idolis suis £. Propterea dic ad domum Israel : Hæc dicit Dominus Deus : Convertimini, ct recedite ab idolis vestris, et ab universis contaminatio- nibus vestris avertite facies vestras. 7. Quia homo, homo de domo Israel, ctde proselytis qui- cumque advena fuerit in Israel, si alienatus fuerit a me, et posuerit idola sua in cordo suo, et scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam,ct venerit ad prophetam ut in- terroget per eum me : ego Dominus respondebo ei per me. 8. Et ponam faciem meam super hominem illum, et faciam eum in exemplum, ctin proverbium, et disperdam eum de medio populi mei : el scietis quia ego Dominus. 9. El propheta cum erraverit, et locus fuerit ver- bum : ego Dominus decepi prophetam illum : el extendam manum meam super illum, et de- lebo eum de medio populi mei Israel. ÍÜ. El portabunt iniquitatem suam : juxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas prophetæ erit : 11. ut non erret ultra domus Israel a me, neque polluat in universis prævaricationibus suis; sed sint mihi in populum, elego sim eis in Deum, ait Dominus exercituum. 12. El factus esi senno Domini ad me, dicens : 13. Fili ho- minis, terra cum peccaverit mihi, ul prævaricetur prævaricans, extendam manum meam super eam, el conteram virgam panis ejus : el immittam in eam famem, el interficiam de ea hominem et jumentum. 14. Et si fuerint lres viri isti in medio ejus, Noe, Daniel el Job : ipsi justitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum. 15. Quod si el bestias pessimas induxero super terram ut vastem eam ; et fqeril invia, eo quod non sit pertransiens .propter bestias : IG. Tres viri isti si fuerint in ea, vivo ego, dicit Dominus Deus, quia nec filios, nec filias liberabunt : sed ipsi soli liberabuntur, terra autem desolabitur. 17. Vel si gladium in- duxero super terram illam, el dixero gladio : Transi per terram : et interfecero de ea homi- nem et jumentum : 18. et tres viri isli fuerint in medio ejus : vivo ego, dicit Dominus Deus, non liberabunt filios, neque filias : sed ipsi soli liberabuntur. 19. Si autem et pestilentiam immisero super terram illam, et effudero indignationem meam super eam in sanguine, ul au- feram ex ea hominem el jumentum : 20. et Noe, et Daniel, et Job fuerint in medio ejus : vivo ego, dicit Dominus Deus, quia filium et filiam non liberabunt : sed ipsi justitia sua libera- bunt animas suas. 21. Quoniam hæc dicit Dominus Deus : Quod et si qualuor judicia mea pessima, gladium, et famem, ac bestias malas, et pestilentiam , immisero in Jerusalem, ul interficiam de ea hominem et pecus : 22. tamen relinquetur in ea salvatio educentium filios et filias : ecce ipsi ingredientur ad vos, el videbitis viam eorum et adinventiones eorum , et consolabimini super malo quod induxi in Jerusalem, in omnibus quæ importavi super eam. 23. El consolabuntur vos, cum videritis viam eorum et adinventiones eorum : el cogm cetis quod uou frustra fecerim omnia quæ feci in ea, ait Dominus Deus.

1. *Vibi sexiorvm* — Id est ex senioribus Israel, puta primores et magistrates: hi enim fere crea- bantur ex senibus. Unde et senatus a senio no-

tnOUbflh sententia Del, Judias refractarios castigaturi, lîjpn'uiø per fametn, 13, 14; per feras bestias, 15, 16; pre gladi * huMium, 17, 18 ; per pesleui ornata vastan- te;■, IV. iO.

QtA»Tv aijurcitnr, qnainnr his plagis quantum»-.-: cv* <uims,il jm », cxcepAiu pt a captivis in Rab^loDem •lu wI», •»-, *itiunrtn*, -.Ululili pro iisdem, postea de Lui et salolo tua ethoeuduH Zz.

men accepit, ait Cicero *Dc Senectute*. Venerant iati ad Ezechielem, ut eum consulerent, sed licite : propterea sederunt cum eo : quapropter revelat heus Prophète quales sini, nimirum hypocrite, no miretur si pro ipsorum meritis dure respon- deat, aut omnino non respondeat. Hoc est quod ait : « Numquid interrogatus respondebo eis? »

3. *Post ERUNT IMMUNDITIAS SUAS IN CORDIDCS SUIS.*

— Id esi, ut Aquila : *Dedicarunt idola in corde suo*, scilicet qiinsi in altari, id est ea cordi intime im- piesseiuul, cum cxleriu- prae se ferant hei veri

cultum, no verbi Dei ci prophutiæ cupiditatem.

Et scandalum iniquitatis. — Id est idola quæ eis suat scandalum, et occasio omnis iniquitatis, id est culpæ et pænæ ac ruinæ, ut impingant et corruant in omnia mala oïnesque plagas.

STATUERUNT CONTRA FACTEM SUAM, — Ut iſb iſxc oculos et animum pascant et oblectent, *q. d.* Animum plene defixerunt in idolis, illorum cultum sibi pro fine, summoque bono constituerunt. Aliiter Septuaginta : *Tomentum*, vel poenam *iniquitatis suæ statuerunt contra faciem suam*, id est, ut Theodoretus, sciunt pœnas idololatriæ a me decretas, et non curant, sed pergunt in idololatria; atque, ulScholiustes, impudenter peccant, neglecta mea supplicii comminatione.

Numquid interrogatus respondebo eis? — Hebraice : *Numquid interrogatus interrogabor*, vel requisitus requirar? id est, licet roger ab eis, verene rogatus, et ad respondendum obligatus censeor? *q. d.* Non : fecte enim me rogant ii qui in corde gerunt et rogant idola. Ita Origenes et Vatablus ac S. Hieronymus, dicens: « Qui cum pristinis vitiis ad Prophetam venerit sciscitandum, ego respondebo juxta cor et immunditias suas, ut juxta quod vult et credit, ita et audiat. Non enim meretur correctionem, qui non discendi sed lentandi animo interrogat : nec meretur audire veritatem, qui fraudulenter interrogat, sed suo corde capiendus est. Sic Christus dixit scribis : Quid me lentatis, hypocrite? Et rursum : Nec ego dicam in qua virtute hiec facio. » His enim quadrat illud Epicharmi : « Quid cæco cum speculo? »

Prreclarc Ptolemæus, initio *Almagesti* : a Non disseras, inquit, nisi cum eo qui veritatem concedit; nec respondeas nisi a te quaerenti consilium, et cupide recipienti, p

4. Homo, homo. — Hebraico, vir, *vir*, hoc est quilibet vir, quicumque.

Tropologice S. Hieronymus : « Duplex, ait, est homo, exterior in oro, et interior in corde. » Vide cum.

Ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum. — S. Hieronymus in *Comment.* : *Respondebo ei juxta corei immunditias suas*; Septuaginta : *Respondebo ei in iis, in quibus tenetur* (id est delectatur) *mens ejus, q. d.* Responsum attemperabo, vel per falsos prophetas attemperari poi mittam interrogantis affectui et desiderio; uti fecit Michæas Achab regi, III *Rcg.* xxii (i). Mentiuntur enim se quærere Dei oraculum, cum potius id ratum fieri cupiant, quod jam iu animo suo statuerunt, quodque omnino desiderant In

(1) Theodoretus intelligit *pseudoratet* quos consuW idolorum cultores. Sed de iis versu demum 9 loquitur. Hoc loco *vervi prophetas* intelligendos esse, quos consul* tum veniant falsorum deorum cultui dediti homines, vers. 1 et 3 arguunt, ubi seniores populi idololatra), sed vene religionis simulatores, ad nostrum Prophetam venisse dicuntur, uos manifesto respiciunt vers. 4-S dicta. (Rosenmuller.)

lis verum est illud S. Au .listini : « Deus spargit poenales cæcitates (et deceptiones) super illicitas cupiditates, ut pœna sibi sit omnis inordinatus animus. » Hebræainterserunt]—13 quodR.David et alii dicunt scribi H3 *ba* per n, sed tegi X3 *ba* per H, id est, ut Chaldæus, venienti, *q. d.* Respondebo venienti, licet veniat plenus cultu idolorum. Ita Vatablus. Vel potius, venienti ad me, pro merito sordium et idolorum ejus respondebo. Verum lectio et sensus Interpretis nostri longe est verior et melior, ut ri *ba* vel deleatur, vel per pleonasmum redundet.

5. Ut capiatuſ domus Israel in corde sl<>. — Id est, ut Israel suo affectui et desiderio obsequens, eo quasi laqueo capiatuſ, *q. d.* Ipsi sibi laqueos in corde tetenderunt, quibus illaqueabuntur. Nota appetitus et concupiscentias esse retia et laqueos desideranti, quibus ipso capitur, et sæpe strangulatur. Sic et falsi prophetæ, concionalores, confessarii, qui concupiscentias suorum foveant, laquei sunt animarum. Vere dixit Sapiens, *Proverb.* V, 22 : « Iniquitates sue capiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur; » et Isaías, cap. v, 18 : « Væ, qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plauſtri peccatum. » Vide ibi dicta, uti et *Rom.* i, 24 : a Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum. »

7. De proselytis. — *Proselyti*, id est advena», vocantur gentiles aliunde advenientes, ut inserantur religioni Judæorum et populo Dei. Hi vocantur timentes Deum, *Actor.* xm, 16. Nota hic, nolle Deum ut Judæi permittant peregrinos apud se colere idola: multo ergo minus christiani debent hæreticos pati suam apud se hæresin exercere, ait Maldonatus.

Per me, — non per Prophetæ verbum, sed per me, et mea flagella, quæ ei immittam; aut, *q. d.* Ego ipse pronuntiabo sententiam meam contra eum. Undo sequitur :

8. Faciam eum in exemplum, — divinæ ultionis, quod proferent, cura cam alicui proponere vel imprecari volent.

In proverbium, — in fabulam, ut in ore sit omnium; ut, cum ".Tandem vindictam significarent, poenam illius appellent, sicut Tantalus el Tityi pœnas dicimus.

9. Prophetæ, — id est pseudopropheta; nam verus errare nequit.

Ego Dominus decepi, — id est decipi permisi, non redargui cum possem, toleravi ejus mendaces prophetias et promissiones, ut per eum puniam interrogantes, non me, sed idola et eorum prophetas. Par enim est ut fraudulentum consultori, mendacem deum et prophetam consulenti, ab eodem fraudulentum, captiosum et mendax responsum, sive oraculum detur. Agit enim de idololatriæ et pseudoprophetis, ut patet vers. 7, et ex eo quod subdit : a Delebo eum de medio populi. » Nam quomodo Deus decipiat prophetas, ipse de-

darai, IH Jieg.xx.St, ubi decepit propheta Achab, non aliter quum permittendo ut spiritus mendacii, puta dinbolus, eos deciperet. Et ratio ipsa et pictas docent Deum non posse esse auctorem mendacii, uti blasphematur Calvinus. Alii exponunt «decepi, » id est declaravi esse deceptum; alii, « decepi, » id est alleci eum pudore et pœna quam non exspectabat.

Cnr M Quieres, cur permissio deceptionis in Deo vocatur actio, puta deceptio? Cur ait « decepi, » tor «ci» non, permisi decipi?

»t d ep- Despondeo *primo*, quia permissio in Deo est actio, puta positivum decretum permittendi hanc vel illam deceptionem, hoc vel illud peccatum, i, «s. Sine hoc enim decreto prrevio, nullus dæmon, vel homo impius alium decipere, peccare, aut agere quidquam posset, præsertim quia Deus ad deceptionem, uti et ad quemlibet actum peccati, generali suo concursu physice conciarere et cooperiri debet; sine hoc eum Dei concursu nil cilici, nil produci potest.

8*c->r.<ii *Secundo*, quia hæc permissio in Deo est certa et efficax, ccrloque ponit effectum. Præscit enim Deus ex eo quod penetrat, et funditus pervidet tum infirmitatem et propensionem humante, tum astutiam, vim et nequitiam diabolicæ voluntatis, quod talis homo hic et nunc positus talibus circumstantiis, certo el infallihiliter decipietur a dæmone, si ipsi dæmoni id permiserit, et laxaverit habenas ad eum lentandum eldecipiendum; posita hac præscientia, dicit et decernit Deus; Permitto dæmoni ut talem tentet et decipiat; unde certo sequitur talem tentali et decipi. Sicut ergo qui canem venaticum coram lepore solvit et manu mittit, dicitur canem in leporem immittere, quia canis naturaliter el certo invadet leporem, si solvatur: ita et Deus dæmoni permittens certam deceptionem, quam sine Dei permissu facere non poterat, censetur per eum decipere. Quod enim quis per alium facit, hoc per se facere videtur. Aliter ergo permittit mala Deus, aliter homo: homo negative, Deus positive.

Tertio, quia id facit Deus in pœnnm præcedentis peccali, V. g. hypocrisis et fraudis. Est ergo hæc deceptio punitio Dei, et pœna a Deo irrogata fraudulentum. Quidni ergo Deo, quasi iudici et vindici justo, ascribatur? Deus enim ex pleno et summo dominio quod obtinet in omnes creaturas et voluntates, eas vel active in bonum, vel permissive in malum dirigit, prout ejus providentia» vel miser i orditer, vel juste placuerit el libuerit: tamque certo permissio ejus effectum suum sortitur, quam actio, uti dixi. Cum ergo ex hac Dei permissione et punitione certo decipitur homo, a Deo deripi dicitur. Sic Deus « deludet illusores, » Proverb. m, 34.

Moraliter, disce hic Deum talem se obtendere hominibus, tabanque se erga eos exhibere quales ipse sunt. Humilibus se exhibet mitem et humilem, bnicns sincerum, fidelibus fidelem, aman-

tibus amicum, liberalibus liberalem, etc., superbis se pnebet excelsum, subdolis subdolum, duris durum, avaris avarum, etc. Hoc est quod canit Psalter, *Psalm.* xvn, 20: « Cum sancto sanctus eris (o Domine! sanctum, id est pium te erga cum gerendo, benignum te illi exhibendo), et cum viro innocente innocens eris: et cum electo electus eris, et cum perverso perverteris, » *q. d.* Bono, probato et electo, bonum, probatum et electum te exhibebis: *a* Cum perverso perverteris, » id est non candide, non benigne; sed (ut ita dicam), prave, maligne et perverse, id est vafre, severe et hostiliter ages; ad morem tibi proprium, qui est misereri et benefacere, invertes; quia ipse ab eo qui esse deberet, inversus et perversus est. Ita S. Hieronymus et Jansenius ibidem. Et *Levit.* xxvi, 27: « Sin autem nec per htec audieritis me, sed ambulaveritis contra me: et ego incedam adversus vos in furore contrario, et corripiam vos septem (id est multis) plagis propter peccata vestra. » Sic incessit contra contumacem Pharaonem, alligando et mergendo eum dolose in mari Rubro; et contra superbum Nabuchodonosorem, convertendo eum in bestiam, *Daniel.* iv. Sic sæpe hypocritas et impios populos dat hypocritas et inpios reges et magistratus, discipulis indoctis indociles magistros, morosis uxoribus morosos maritos, parentibus perversis perversos filios, etc.

Similia proverbia sunt: « Fallacia alia aliam trudit: Est pylus ante pylum: Lis litem serit, fraus fraudem: Ito cæco exoculatus est: Malum malo medica: Morbum morbo adure: Lutum luto purga: Cretiza cum Cretensi. »

10. PORTABUNT INIQUITATEM SUAM, — tam falsis Ven' *0, propheta, quam qui eum consulit. *Iniquitatem* vocat vindictam et pœnam iniquitatis. Est metonymia; ponitur enim causa pro suo effectum, culpa pro pœna.

Juxta iniquitatem. — Id est fecte et mendaciter me roganti, fecte et mendaciter respondebo per pseudopropheta. *Secundo*, pari pœna ot interitu, uterque pro pari simulatione punietur, scilicet el consulens, et consultus pseudopropheta.

11. Ut non erret ultra domus Israel a me, — Ven' videns scilicet alios, qui a me recesserunt, errasse, et esse punitos, *q. d.* Ut sic hac pœna Israelem a falsorum valum sequela liberem. Ita Polychronius.

13. Terra (habitatores terræ), ut prævaiceatur PRÆVARICANS, — id est, ut valde prævaricetur. Orígenes hio, *homil.* i, videtur terram ipsam accipere, quasi ea sil animata et ratione pollens, sicut Plato censuit spiritum Dei esso animam mundi: sed loquitur melonymice; alibi cniin contrarium deserto docet.

Conteram virgam panis. — Hebraice *baculum* vel *sustentaculum panis*, id est panem, qui vitam sustentat, *q. d.* Immittam famem in eam. Vido de hac phrasi ea quæ dixi *Isaiee* m, 1.

14. Animas suas, — id est scipsos, suam vitam et salutem.

17. St DTXr.no,— Id est, si jussero, si ordinavero ut gladius hostilis puniat terrain peccantem.

19. In sanguine, — corrumpendo acre pestifero sanguinem, qui corruptus cætera hominis membra inficit. Ita Vatablus. *Secundo*, melius Prado cl Maldonatus, t'n *sanyuine*, inquit, id est ad ciedein et carnificinam, ut sanguis, id est vna, effundatur.

Vtrj.io. 20. Et Noe, et Daniel, et Job. — Qiiæres, cur c.r Uelji trcs nominantur præ Abraham, Jacob, .Mose?

riel, h *Pròno*, Orígenes apud S. Hieronymum, respon- Job prs det, quia hi tres *pruno*, prospera; *secundo*, ad-
verPa» *tertio*, rursum prospera conspexerunt. Sci-
Ma.]. licet, Noe vidit mundum integrum, mox diluvio
mnturT deletum, et paulo post renovatum. Daniel vidit
d'>'>ri- Judæos, Ilórenles, captos et reduces. Job vidit
c'¿ n suam felicitatem, plagam el restitutionem, *q. d.*

Sic et populus Israel, si poeniteat, ad patriam et primam felicitatem redibit. Verum hoc non est ad propositum hujus capituli.

s ' . *Secundo*, S. Hieronymus ait hos lres esse quasi tria exempla divinæ severitatis. Nec enim Noe vir perfectus potuit iram el diluvium Dei avertere nisi a filiis, qui justii erant, et servabantur in seminarium hominum ; nec Daniel potuit a populo avertere captivitatem Babylonicam, nec Job a filiis et filiabus mortem. Sed tantum Noe ipse cum suis justis a diluvio; Job a pestifera morte; Daniel a leonibus, ob suam justitiam a Deo fuerunt liberati. Ita et Maldonatus. Idque satis apposite dicitur, quasi argumentatur ab exemplo. Sicut nec Noe orbem, nec Job filios, nec Daniel populum suum liberarunt, ita nunc non poterunt populum meum liberare.

Tertio, o contrario S. Chrysosfomus, hom. 47 in *Genes.*, respondet: Quia, inquit, Noe filios et filias; sic Daniel et Job multos alios servarunt, tum familiares, tum populares, tum subditos suos.

Qmrto *Quarto*, plenissimo Prado respondet, quia hi n pese. lres suo gæculo, quasi soles justitiæ illustres orbi praefulserunt, et fuerunt salutis aliorum amantissimi; idcoquo Deo diarissimi, et in oratione fuerunt efficacissimi. Unde de Noe dicitur *Eccli.* XLiv, 17, quod « factus est mundi reconciliatio,» ut scilicet eum restauraret. Job etiam fuit integerrimus, cap. i, vers. 1, uti et Daniel, qui a Deo vocatur «vir desideriorum. »

Nota : Tum vivebat Dimel, cum hoc elogium do eo dedit hic Ezechiel, cumque Noe cl Jobo comparavit, el lanium erat 31 annorum; nam 20 annorum crat, cum translatus est in Babylonem anno 3 Joakim, qui postea adhuc 8 annis regnavit, cui successit filius Joachin, qui tertio nini-* translatus e t in Babylonem. Ilæc autem prophetat lzt chid anno fi a translatione Jóhchtn, ut palet ex cap. vm, l ct 20. Hic eruo annus 0 Joachin luit annus 14 a translatione Damebs. Adde 14 ad 20, habebis 31 annos vitæ Danielis, dum hæc de co dixit Ezechiel. Fuit ergo hic

Daniel typus Christi, cujus ultima et perfectissima adas fuit 34 ejus anno. D mid ergo adhuc vivens hic a Deo celebratur, et quasi canonizatur. Sio Nicolaus V Pontifex dixit de S. Antonino : « Tam recte canonizari potest S, Antoninus vivens, quam S. Bernardus defunctus. » SicS. Auatha quasi ca» nonizavitS. Luciam viventem : dum enim S. Lucia eam invocaret, pderetque ul matrem Eutychiam sanaret, audivit ab ea : « Quid a me petis, soror Lucia, quod ipsa poteris continuo prestare matri tue ? » Sic et S. Paulus quasi canonízalos est a Deo dicente : a Vas electionis est mihi iste,» *Ador*, ix, 15; et Joannes Biptista, *Lura* j, 15; ei Jeremías, cap. i, 5. Imperite ergo hæretici hoc loco abutuntur, ut ex eo probent Sanctos in cœlis non ess.- invocandos. Nam *primo*, Noe et Job, hoc tempore Ezechielis non erant in cœlo, sed in limbo, id est in statu non beatitudinis el s*ncto- visionis, sed pœnit.'ntiæ et caliginis: Daniel vero nua^t in terris vivebat. Ex quo juxta argumentationem hæreticorum, a pari inferendum esset, non esse poscendas preces justorum adhuc viventium, quas tamen sa'pe exposcit S. Paulus, postulans ut fideles orent pro se, et pro gentium conversione, ac Evangelii! propagatione. *Secundo*, non vetat hic Deus nc Sancti invocentur, sed asserit se eos non exauditurum, non quod cos non amet, vel alias non exaudiat : sed quod ja n tanta sint Judææ scelera el obstinatio, ut eam prorsus per Chaldæos vastare decreverit, nec ullius precibus flecti se sinet, ut illi parcat. Alias enim constat Daniele, cap. ix, 13, Jud eis pœnitentibuslibertatem e captivitate Babylonica; Job, cap. XLii, 8, veniam amicis suis; Noe, ne amplius homines perirent diluvio, *Genes*, vm, 21, suis precibus et sacrificiis impetrasse. Potius ergo hinc contrarium inferendum esset, scilicet invocandos esse Sanctos. Hoc enim mandavit Deus amicis Job, cap. XLii, 8, dicens : a ite ad servum meum Job : Job servus meus orabit pro vobis. » Sic. dicit rex principi quem amat : Noli orare pro isto perduelli, quia le nou exaudiam, *q. d.* Alias te exaudiam, sed hac vice non, quia scelus est enorme.

Tropologicos. Hieronymus : «Si Noe, ait, Job et Trope». Daniel congregati, eos qui in terra peccatrice habitant, non possunt ir® Dei subtrahere; quid di- Uumui cendmn est do his qui putant merito parentum libera, rt posse filios peccatores de gehenuæ ignibus libe- *x ^er' ran fundo nec peccatorem filium justus pater poterit liberare', nec sanet® conversationis mater impudica* fili® dabit pm-mia pudiciliæ. E contrario parentum vitia filiis non nocebunt, sed anima quæ peccaverit ipsa morietur. Lot in Sodomis Habitans, sed et spiritu el carne peregrinus, uxorem, quia post tergum respexerat, non liberavit; sed tantum filias, quæ forsitan non peccaverant. »

Denique symbolice, Abbas Pastor in Vffii Patrum dicebat : « Paupertas, tribulatio el discretio

gunl operationes solit rie et perfecte vitæ. Scriptum est enim : Quia si fuerint hi tres viri Noe, Job et Daniel, Noe personam habet nihil possidentium; Job autem, personam tribulatorum; Daniel vero, discernentium. Si ergo sunt h c tres actiones in homine, Deus habitat in eo. »

Et S. Gregorius, hom. 16 in *Ezech.*: a In Noe, ait, Daniel et Job, praedicatores, continentes et conjugati signati sunt. Nam Noe arcam in undis rexit,et ideo figuram rectorum tenuit. Daniel in aula regis abstinenti  deditus fuit,'et ideo vitam continentium signavit. Job in conjugio positus, et curam propri  domus exercens placuit, per quem digne bonorum conjugatorum ordo signatur. B

El S. Bernardus, serre, in illud *Psal.* lxxxiv : *Audiam quid loquatur in me Dóminus* : «Noe, hit, Daniel et Job tres ordines exprimunt : continentium, praelatorum et conjugatorum; si tamen continentes a carnalibus desideriis ad ea quæ cordis sunt, id estad spiritualia desideria, convertantur. Unde et Daniel vir desideriorum ab Angelo nunrupatur. Et predati prodesse magis studeant, quam præesse : quoniam ipsos maxime decet sanctitudo. Unde et iri psalmo sancti specialiter appellantur, Et conjugali mandata non transgrediantur, ut merito plebs Domini, et oves pascuæ ejus debeant nominari, p Idem S. Bernardus, serm. *De tribus ordin. Ecclesiae ad Patres in Capitulo* : a Tres^, inquit, sunt, Noe, Daniel et Job ; quorum primus navi, secundus ponte, tertius Vado transit, Porro tres homines, tres ordines Ecclesia; signant. Npe quidem arcam rexit

ne periret diluvio, ubi protinus rectorum Ecclesiæ formam agnosco. Daniel vir desideriorum abstinenti  et castimonia; deditus, ipse est soli Peo vacans continentium et pœnitentium ordo. Job quoque substantiam hujus mundi bene dispensans in conjugio, fidelem designat populum terrena licite possidentem, » etc.

21. Judicia mea pessima.— Septuaginta, *ultiones*, id est flagella acerbissima : vel «judicia,» id est judices, ultores, au(potius lictores, qui vindictam exigunt de sceleratis.

22. *Tamen helinqktir in ea salvatio.— Hebraice, evasio, id est, aliqui ex clade evadentes et superstites, qui etiam educent ex hac clade filios et filias, ut in eis servetur et propagetur stirps Abraiire.

Ecce ipsi ingredientur at  vos.—Id est, ecce ipsi abducentur captivi in Babylonem, in qua vos estis, q, d. Ipsi sequentur vos, non vos ipsos.

23. Cum videritis viam eorum (scilicet mores eorum improbos, ob quos alios punivi, sed eos ex misericordia servavi : sicque) consolabimini,— videntes merito ob tanta scelera me urbem et templum Hicrosolymæ evertisse, et tamen clementer servasse aliquos, eorumque filios improbos (in Babylonem licet abductos) in seminarium stirpis Abrahæ, cum alias gentes funditus everterim. Sic enim respondet senibus, mirantibus minas Jeremiæ et Ezechielis, quomodo Deus gentem suam et urbem perderet, n;que ut alias gentes? Respondet enim mitius Deum agere cum Judæis, quos non plane disperdit, uti perdidit alias gentes.

< a • m z ; * jP in hats 3 :

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

■Kj l V' u.v- a' *<*,**>*

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit Deus improbos et incori igibilrs inores Judæorum præ aliis gentibus ostendere per lignum vitis praei-tum, quod pra aliis lignis ad nihil, nisi ut comburatur, aptum est. Quocirca se Jerusalem igne crematurum projicit.

I. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis, quid fiet de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum, quæ sunt inter ligna silvarum? 3. Numquid tolletur de ea lignum, ut fiat opus, aut fabricabitur de ca paxillus, ut dependeat in eo quodeumque >«s? 4. Ecce igni datum est iu escam : ulramque pariem ejus consumpsit, ignis, et medietas ejus redacta est in .favillam : numquid utile erit ad opus? 5. Eliam cum esset integrum, non erat aptum ad opus r quanto magis cum illud ignis devoraverit, et combusserit, nihil ex eo fiet operis? 6. Inopiere a h c dicit Dominus Deus : Quomodo lignum vitis inter ligna silvarum, quod dedi iguiad devorandum, sic tradam habitatores Jerusalem. 7. EL ponam faciem meam in ens : de igne egredientur, el ignis consumet eos : et scietis quia ego Dominus, cum posuero faciem meam in eos, 8. et dederero terram inviam et desolatam : eo quod praevaricatores exstiterint, dicit Dominus Deus.

2. Ex omnibus lignis nemorum,— id est præ omnibus arboribus sylvestribus et infructiferis. *Ex* sumitur pro præ, uti et *Psalm*, cxxxviii, 6. Hoc enim est Hebraice (D *min*, q. d. Qua re præstat lignum vitis alii arbori, si fructum non fert? scilicet, adeo non præstat, ut sit omnium abjectissimum, et ad aliud non valeat, quam ut comburatur. Ita Vatablus et Maldonatus.

Nola : Deus voluit Ecclesiam et animas sanctas, non esse viridarium, nec nemus, sed vincam; ut non llores, non frondes, non ramos, sed fructum ferant. *Secundo*, ait noster Prado, Ecclesia non pomus, non ficus, sed vitis est, ob amcenitatem et fructus præstantiam. Vinum enim pro ligno vitæ hominibus datum est, ut cor exhilaret, spiritus reficiat, mentem excitet, vitam foveat. El sicut in vite, id est ligno vili et despecto, inlus est succus efficacissimus et optimus : ita in Ecclesia est gratia Christi, quæ per viles et pauperes apostolos, totum mundum inebriavit sua efficacia. Ad hęc, hoc vinum germinat virgines, scilicet purissimas et immortales : virgo enim semper virens symbolum est immortalitatis. Hinc vitis est quasi virgo; unde hoc ejus est enigma :

Nolo thoro jungi, quamvis placet esse maritam.
Nolo virum thalamo, per me mea nata propago est.
Nulo sepulcra pati, scio me submergere terræ.

Tertio, nulla arbor vite est feracior pro sui tenuitate, ait Plinius lib. XIV, cap. iv. Rursum : « Invenimus vitem et malum Punicam stirpe fructum tulisse, non palmitē, aut ramis, » ait Plinius lib. XVII, cap. xxv. Hoc viri boni et humiles faciunt, qui fructus, hoc coopera justitias, occultant, quo fit ut tutior sit virtus, et minus insidiis dremonum obnoxia, qui ad explicatas merces uno agmine prosiliunt :

Vive tibi, et longe nomina magna fage.
Vive libi, quoniam intusque potes prælustria vita :
Sævum prælustri fulmen ab arce venit,

ait Ovidius, III *Trist*, eleg. 4.

Quarto, vitis frigore emoritur, ait Plinius lib. XVII, cap. xlv; item miro, alumine, marina aqua calida, el fabarum putaminibus : Ireditur raphano, lauro, caulibus el corylo. « Lredit, inquit Plinius, odore, aut succi mixtura raphanus et laurus vitem. Olfacrix enim intelligitur, et tangi odore mirum in modum : ideoque cum juxta sit averti, et recedere, saporemque inimicum fugere. Hinc sumpsit Androeides medicinam contra ebrietates, raphanum mandi præcipiens. Odit el caulem et olus omne; odit et corylum : ni procul absint, tristis atque regra. Nitrum quidem et alumine, marina aqua calida, et fibre putamina vel erui, ultima venena sunt. » Pari modo Ecclesia et anima sancta quasi emoritur frigore acedi, nitro et alumine iri, marina aqua amaritudinis;

latditur raphano acoris, lauro ostentationis, oloribus vanitatis, corylo remulationis. Fugit ergo hos succos et mores inimicos.

Quinto, hæc vinea Judaica a Deo et Prophetis culta fuit, sed fructum non tulit. Unde excisa et præcisa, vel eradicata ad nil valet, nisi ut comburatur, cum alia ligna præcisa valeant ad hasla, ostia, tabulas, naves et domos fabricandas. Sic ergo Judæa incorrigibilis igni tradetur, alire gentes per Christum et Apostolos dolabuntur, ut fiant vasa ex eis in honorem. Ita S. Hieronymus et Polychronius. Huc allusit Christus, *Joan*. xv, 5, dicens : a Ego sum vitis, vos palmites : qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum : quia sine me nihil potestis facere. ■ Quod explicans S. Augustinus, tract. 81 in *Joan*. : « Ligna, ait, vitis tanto contemptibilia sunt si in vite non manserint, quanto gloriosiora si manserint. » Idque probans ex hoc Ezechielis loco, subdit : « Unum de duobus palmiti congruit, aut vitis, aut ignis. Si in vite non est, in igne erit : ut ergo in igne non sit, in vite sit. Ita Romæ vitium sarmenta continuo in hieme comburimus, nec sæpe alterius ligni fascies habemus Idem S. Augustinus in *Sent*. sent, ccc l x i v : « Ita, ait, sunt palmites in vite, ut viti nihil conferant, sed inde accipiant ut vivant. Sic quippe est vitis in palmitibus, ut vitale alimentum subministret eis, non sumat ab eis : ac per hoc et manentem in se habere Christum, et manere in Christo, discipulis utrumque prodest, non Christo. Nam, præciso palmitē, potest de viva radice alius pullulare : qui autem præcissus est, sine radice vivere non potest. »

4. UTRAMQUE PARTEM EJUS CONSUMPSIT IGNIS.— He- Ven.

braice, *utramque extremitatem*. Ex sarmentis enim vitis nihil in igne remanet : quia cum facillime ardeant, mox tota ignis depascitur. At ex aliis lignis igni injectis remanent titiones, ex quibus paxillus, aut quid aliud fieri potest, ita S. Hieronymus et Chaldæus, q. d. Medietas hujus vitis reducta est in favillam, id est medietas populi Judaici consumpta est a Nabuchodonosore sub Joakim et Joachin, altera pars brevi consumetur sub Scdecia.

Nota : Ignem vocat, extremam et acerrimam perniciem, quæ infertur vel gladio, vel Lune, vel igne. Vide *Can*. XXVI. Septuaginta pro *scene*, id est *utramque*, legunt aliis punctis *nettane*, id est *annuam*. Unde vertunt : *Annuam purgationem ejus consumpsit ignis*, id est sarmenta quæ quotannis putantur a vite, missa sunt in ignem. Sic uno anno purgavit et putavit Judæam Deus per Pharaonem, alio anno per Nabuchodonosorem sub Joakim, alio sub Joachin, etc.

B. CUM ILLUD IGNIS DEVORAVIT, — Scilicet CUOI media ex parte, ut præcessit, est combustum lignum vitis, quid fiet de reliqua parte ustulata?

6. Dedi (id est dare soleo) igni.

7. Dñ IGNE EGREDIENTUR, EI IGNIS CONSUMET EOS. — Id est, si ex igne egressi fuerint, rursum m

Mt

COMMENTARY IN EZEFFITELEM PROPHETAM, cap. tVL

ignem conjWnm eos, ut omnino comburantur: uti in vilium sarmenti*, ea quæ remanent, rursum in ignem conjicimus, 7. d. Hi Jndæi ex una calamitate transibunt ad aliam, ex fame ad obsidio-

Theodoretus. Aliter Origene*, 7. d. Judæi a Nabuchodonosoris dado ad Vespasiani cladem transibunt.

Posti ho faciem mkam iN eos.—obfirmavero vultum minacem ad eos puniendum.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sub specie adultera; describitur Hierosolyma, id est Synagoga; ortus, educatio, adulterium, id est idololatria; sorores, scilicet Sodoma et Samaria; repudium, et rursum reconciliatio cum Deo marito, per Dd vocationem et gratiam, e! Synugogæ pvnitentiam. Primo ergo, describit Propheta Dei in Synagogam beneficia, quod nimirum in Ægypto eant afflictam, nudam et miseram collegerit, honestari/, uxorem duxerit, omnibusque ornamentis dotant. Secundo, vers. 15, describit ejus adulteria, quod scilicet omnibus his Dei ornamentis abusa si/ ad cultum idolorum, quodque lupanaria, id est aras et idola, passim ad omne caput viæ erexerit, ibique deos Ægyptiorum, Chaldæorum aliarumque gentium coluerit. Tertio, vers. 35, intentat ei poenas, tum lapidationis, quasi adultéra; tum gladii, quasi homicida); tum ignis, quasi incendiarte, eo quod filios suos conoremnrit idolo Moloch. Quarto, vers. 46, docet quod impietate vicerit sorotrs mias, scilicet, Sodomam et Samariam. Denique, Vers. 53, promittit se eam cum SortribuS e captivitate tum Babylonica, tum potius diabolica per Christum reducturum. Datur ergo hoc cap. vivus typus et schema animæ peccatricis et pernitentis.

Tropologice ergo, mutato tantum nomine, tofum hoo caput congrue adaptabis animæ tum fidei, cum a fide in hæresin, aut infidelitatem; tum peccatrici, tum a statu gratiæ in statum peccati; tum religiosa:, cum avita religiosa ad sæculaivm, relicto Deo sponso suo, redit et profabitur. Simili schemate sponsæ adulterantis idololatriam clpeccata llierosoimæ depingit Jeremías, cap. 11 (i).

1. El factus es lsermó Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis, notas fac Jerusalem abominationes suas : 3. et dices : Ilæc dicit Dominus Deus Jerusalem : Radix tua, et generatio tua de terra Chanaan : pater tuus Amorrhæus, et mater tua Cetífea. 4. Et quando nata es, in dio ortus lui, non est præcisus umbilicus tuus, et aqua non es lota in salutem, nec sale salila, nee involtila pannis. 5. Non pepercit super te oculus, ut facerei libi unum de his, misertus lui : si d projecta es super faciem terræ in abjectione animæ tuæ, in die qua naia es. 6. Transiens autem per le, vidi te conculcari in sanguine luo, et dixi tibi cum esses in sanguine tuo : Vive, dixi, inquam, libi : In^ingiine tuo'vivc. 7. Multiplicatam quasi germen agri dedi te: et multiplicata es, et grandis eitecla, et ingressa es , et pervenisti ad mundum muliebrem : ubera tua intumuerunt, et pilus tuus gei minavit : et eras nuda, et confusione plena. 8. El transivi per le, et vidi te : et ecce tempus luum, tempus amantium : et expandi amictum meum super le, et operui ignominiam tuam. El juravi libi, et ingressus sum pactum tecum (ut Dominus Deus), et facta es milii. 9. El lavi le aqua, et emundavi sanguinem luum ex te : et unxi te oleo. 10. Et vestivi te discoloribus, et calceavi te ianthino : et cinxi te bysso, et indui te subtilibus. 11. El ornavi te ornamento, et dedi armillas iu inanibus tuis, et torquem circa collum tuum. 12. El dedi inaurem superos tuum, et circulos auribus luis, et coronam decoris in capile luo. 13. El ornala es auro, et argento, et vestita es bysso, et polymito, et multicoloribus : similam, et mei, et oleum comedisti, et decora facta es Vehementer nimis : et proferisti in regnum. 14. El egressum est nomen tuum in grilles propter speciem tuam : quia perfecta eras in decore meo, quem posueram super te, dicit Domitius Deus. 15. Ei ha-

ft - vinnt ir wnp>e ad cap. xa prophotli: p riiuentes ad r igitur universum. Ilæ prophetiæ, ut procedentes a cap. m, beilo GtyúviUúsaimo videntor edilw.

bens fiduciam in pulchritudine tua, fornicata es in nomine luo; et exposuisti fornicationem luam omni transeunti, ut ejus fieres. 16. Et sumens de vestimentis tuis, fecisti tibi exoelsa hinc inde consuta : et fornicata es super eis, sinit non est factum, neque futurum est. 17. Et tulisti vasa decoris tui de auro meo, atque argento meo, quæ dedi lilii ; et fecisti tibi imagines masculinas, et fornicata es in eis. 18. Et sumpsisti vestimenta tua multicoloria, et operuisti illas : et oleum meum, et thymiama meum posuisti coram eis. 19. Et panem meum, quem dedi libi, similam, et oleum, et mei, quibus enutrivi te, posuisti in conspectu eorum in odorem suavitatis, et factum est, ait Dominus Deus. 20. Et tulisti filios tuos et filias tuas, quas generasti-mihi : et immolasti eis ad devorandum. Numquid parva est fornicatio tua? 21. Immolasti filios meos, et dedisti, illos consecrans eis. 22. Et post omnes abominationes tuas et fornicationes, non es recordata dierum adolescenti tuæ, quando eras nuda, et confusione plena, conculcata in sanguine tuo. 23. Et accidit post omnem malitiam luam (væ, væ libi, ait Dominus Deus) 24. et «edificasti tibi lupanar, et fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis. 25. Ad omne caput viæ et edificasti signum prostitutionistuæ; et abominabilem fecisti decorem tuum : et divisisti pedes tuos omni transeunti, et multiplicasti fornicationes tuas. 26. Et fornicata es cum filiis Ægypti vicinis tuis magnarum carnum : et multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me. 27. Ecce ego extendam manum meam super te, et auferam justificationem tuam : et dabo te in animas odientium te filiarum Palaestinarum, quæ erubescunt in via tua scelerata. 28. Et fornicata es in filiis Assyriorum, eo quod necdum fueris expleta : et postquam fornicata es, nec sic es satiata. 29. Et multiplicasti fornicationem tuam in terra Chanaan cum Chaldæis : et nec sic satiata es. 30. In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus; cum facias omnia hæc opera mulieris meretricis, et procacis? 31. Quia edificasti lupanar tuum in capite omnis viæ, et excelsum luum fecisti in omni platea : nec facta es quasi meretrix fastidio augens pretium, 32. sed quasi mulier adultera, quæ super virum suum inducit alienos. 33. Omnibus meretricibus dantur mercedes : tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, et dona donabas eis, ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum. 34. Faciumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, et posite non erit fornicatio : in enim quod dedisti mercedes, et mercedes non accepisti, factum est in te contrarium. 35. Propterea meretrix audi Verbum Domini. 36. Hæc dicit Dominus Deus : Quia effusum est æs luum, et revelata est ignominia tua in fornicationibus tuis super amatores tuos, et super omnia abominationum tuarum in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis : 37. Ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commixta es, et omnes quos dilexisti, cum universis quos oderas : et congregabo eos super te undique, et nudabo ignominiam tuam coram eis, et videbunt omnem turpitudinem luam. 38. Et judicabo te in judiciis adulterarum, et effundentium sanguinem : et dabo te in sanguinem furoris et zeli. 39. Et dabo te in manus eorum, et destruent lupanar tuum : et demolientur prostibulum tuum : et denudabunt te vestimentis tuis, et auferent vasa decoris tui : et derelinquent te nudam plenamque ignominia. 40. et adducent super te multitudinem, et lapidabunt te lapidibus, et trucidabunt te gladiis suis. 41. Et comburent domos tuas igni, et facient in te judicia in oculis mulierum plurimarum : et desines fornicari, et mercedes ultra non dabis. 42. Et requiescet indignatio mea in te : et auferetur zelus meus a te, et quiescam nec irascar amplius. 43. Eo quod non fueris recordata dierum adolescenti tuæ, et provocasti me in omnibus his : quapropter et ego vias tuas in capite tuo dedi, ait Dominus Deus, et non feci juxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis. 44. Ecce omnis, qui dicit vulgo proverbium, in te assumet illud, dicens : Sicut mater, ita et filia ejus. 45. Filia matris tuæ es tu, quæ projecit virum suum, et filios suos : et soror sororum tuarum es tu, quæ projecit viros suos, et filios suos: mater vestra Colluca, et paler venter Amorrhæus. 46. Et soror tua

major, Samaria, îRsa et fili® ejus, \$uæ habitant ad sinistram luam : soror autem tua minor tc, quæ habitat a dextris tuis, Sodoma, et filiæ ejus. 47. Sed ncc in viis earum ambulasti, neque secundnm scelera earum fecisti pauxillum minus : pene sceleratiora fecisti illis in omnibus viis luis. 48. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, el filiæ ejus, sicut fècisti tu, et filiæ tuæ. 49. Ecce hæc fuit iniquitas Sodom® sororis tuie, superbia, saturitas panis et abundantia, et otium ipsius et tiliarum ejus : et manum egeno et pauperi non porrigebant. 50. Et elevat® sunt, et fecerunt abominationes coram me : et abstuli eas sicut vidisti. 51. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit : sed vicisti eas sceleribus tuis, el justificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es. 52. Ergo el tu porta confusionem tuam, quæ vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratius agens ab eis : justificat® sunt enim a te : ergo et tu confundere, el porta ignominiam tuam, quæ justificasti sorores tuas. 53. Et convertam restituens eas conversione Sodomorum cum filiabus suis, et conversione Samari®, et filiarum ejus : et convertam reversionem tuam in medio earum, 54. ut portes ignominiam tuam, et confundaris in omnibus, quæfécisli consolans eas. 55. Et soror tua Sodoma, et fili® ejus revertentur ad antiquitatem suam : et Samaria, et fili® ejus revertentur ad antiquitatem suam : et tu, et fili® tuæ, revertimini ad antiquitatem vestram. 56. Non fuit autem Sodoma soror tua audita in aure luo, in die superbi® tuæ, 57. antequam revelaretur malitia tua : sicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syri®, et cunctarum in circuitu tuo filiarum Palæstinarum, qu® ambiunt te per gyrum. 58. Scelus tuum, et ignominiam luam tu portasti, ait Dominus Deus. 59. Quia hæc dicit Dominus Deus : Et faciam tibi, sicut despexisti juramentum, ut irritum faceres pactum : 60. et recordabor ego pacti mei tecum in diebus adolescenti® tuæ : el suscitabo tibi pactum sempiternum. 61. Et recordaberis viarum tuarum, 'el confunderis : cum receperis sorores tuas te majores cum minoribus tuis : et dabo eas tibi in filias, sed non ex pacto tuo. 62. Et suscitabo *ego* pactum meum tecum : et scies quia ego Dominus, 63. ut recorderis, et confundaris, et non sit tibi ultra aperire os præ confusione tua, cum placatus tibi fuero in omnibus qu® fecisti, ait Dominus Deus.

Vtn. î. 2. Notas fac Jerusalem — per epistolas. Nam Ezechiel erat in Babylone.

Vera. 3. 3. Radix tua. — Chaldæus et Rabbinus vertunt, *habitationes tuæ*, quasi "pJTDO *mecorotaiich* positum sit pro *megurotaiidi*, per commutationem lilleræ cap/i in *ghimel* : sensumque dant, *q. cl.* Ita vivis, ac si semper inter Chananæos habitasses. Verum melius Septuaginta et Noster vertunt, *radix tua*; ac Leo Hebræus, *venæ tuæ* : rTDD *mecora* enim significat excisionem. Jam excisionem Hebræi vocant generationem et originem, ex qua Judæi excisi, id est progeniti sunt. Unde explicans subdit : « El generatio tua. » Alludit ad *Isaiaë* u : a Attendite ad petram (id est Abraham, ut sequitur), unde excisi estis (1). »

Ge>ebatio tua (genus tuum, origo tua est) db t f f r a Cuaxaan, — id est ex Ægypto, ait S. Hieronymus, cujus conditor fuit Mesraim, frater Cbanaan, filius Cham. *Secundo* el melius : a Generatio

(1) Veriori forsân sensu, vox *mecorotaiik t* ad *rpDtflra. effodit*, referretur, ut proprie sint *effossiones* tuxr, id eil origines, metaphora desumpta a metallis qui e toimis tuis effodiunior; ita qui uascitur e populo aliquo, e terra ilhus populi, quasi e fodina, effossus cogitatur.

tua de terra Chanaan, » esse videtur, non ob generis, sed ob morum similitudinem. Unde explicans subdit :

Pater tuus Amorrileus, et mater tua Cetiîæa, — *q. d.* Licet filia naturalis sis, o Jerusalem, Abrabæ et Sane : tamen per imitationem et conversationem, videris filia Amorrhæorum et He-thæorum, quia eorum mores æmularis. Ilas. Augustinus, tract. 42 *in Joan.* tom. IX, explicans illud : *Vos ex patre diabolo estis* : a Quia, ait, erant impii Amorrhæi et Cethæi (vel Helhæi : littera enim *diet* Hebraice nunc per A, nunc per *ch*, effertur) : Judæi autem imitati simi impietates illorum : invenerunt sibi parentes, non de quibus nascerentur, sed quorum mores sectantes, pariter damnerentur. Unde el illius pater, ait S. Hieronymus, appellatur Amorrhæus, qui hebraico interpretatur kxXcvtxivcc, id est mullo sermone celebratus (ÍÚS *amar* enim significat loqui), et mater tua Cethæa, id est îçigt w ix, quæ vel ipsa insanit, vel alios mittit in amentiam. Omnis enim qui facit peccatum, de diabolo natus est. Unde et in loto orbe hujus antiqui patris famosum vocabulum est, et multos vertens in amentiam. Præcipilurque Jerusalem ut relinquat antiquum patrem, et dicitur

nd earn : Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui. et concupiscet rex decorem tuum. »

Sic Dido furens abeunti Æneæ insultat, *Æneid.* lib. IV :

Nec te diva parent, generis nec Dardanos auctor,
Perfide, sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, Hyrcanxque admorui ubera tigres.

Loquitur Propheta de statu populi tum presentis, tum præteriti, cum primum electus et erectus fuit a Deo in Synagoga, g. d. Non tantum nunc, sed et olim antequam ego vos, o Judæi, mihi in populum, Ecclesiam et sponsam eligerem, et quasi in uxorem ducerem, puta cum viveretis in Ægypto; eratis adeo barbari, maleque morati, ut inter Amorrhæos et Cethæos nati et educati videremini. Hunc esse sensum patet ex eo quod subdit : « In die ortus tui non est præcisus umbilicus tuus, et aqua non es lota. » Hoc est enim barbararum gentium. Ita Maldonatus.

Inter septem Chananæe gentes nominat Amorrhæos, quia hi proceritate et viribus eminebant : atque Cethæos, vel Hethæos, quia horum feminæ impudentia et impudicitia erant infames, ut patet vers. 45, et *Genes*, xxvii, 46.

Quando nata es. — Chrysostomus, hom. 33 in *Matth. in Opere imperf.* : « Ortus Israelis, ait, est vocatio Abrahæ; juvenus, dum Jacob cum suis descendit in Ægyptum; virilis ætas, tempore regum; senectus, a captivitate Babylonica ad Christum. »

Secundo, S. Hieronymus et Polychronius: Ortus, inquiunt, Israelis fuit exitus de Ægypto; tunc enim quasi orta est Ecclesia vetus sive Synagoga, cum data est ei lex in Sina.

Tertio, optime Prado, ortus fuit Israel post mortem Joseph. Tunc enim in Ægypto Israel multiplicatus est, ut incipetlesse non familia Israelis, sed populus : esset tamen quasi puer projectus et expositus tyrannidi Pharaonis; quasi puer, inquam, neglectus, cui nec umbilicus præscinditur, quique nec lavatur, nec salitur, nec involvitur, ut sequitur. Ita Chaldæus.

Non est præcisus umbilicus tuus, — Septuaginta, non *ligasti*; vel, ut S. Hieronymus, non *ligarunt mamillas tuas*. Solent enim puellis infantulis manili ligari, ne incipiant intumescere, ut pulchritudinem custodiant virginalem. Verum Hibræa ad verbum vertit No-tcr: « Non est præcisus umbilicustuus. » Solet enim recens natis fistula pellicea instar farciminis ab umbilico pendens precidi, per quum aiunt medici embryonem in utero matris coherere, ab eaque alimenta trahere, nutrir et augeri. scilicet per eam sugere sanguinem (non ad stomachum, quia jam a matre concoctus est sanguis), sed ad hepar, indequo eum per totum corpus embryonis distribui, illudque eo alii. Audi Plutarchum, lib. V De *Placit*, cap. vii : « Non, » inquit, ul putaverunt Democritus et Epicurus,

« fœtus in utero per os alitur: ut propterea slatim atque natus est, ore ad mammam feratur : nam et in utero esse ubera quædam, et o-cilla quibus alatur. Non, » ut censuit Alcmaeon, « alitur per totum corpus, quod spongiæ in morem recipiat, quæ alendosunt idonea: sed, » ut vere senserunt Stoici, « per umbilicum. Itaque hunc slatim a partu ab obstetricibus ligari, et os infanti aperiri, ut de alio cogitet alimento. » Umbilicus ergo in utero est quasi os fœtus quo sugit per venas alimentum ex materno sanguine: sed cum natus est fœtus, præscinditur umbilicus, quia ejus jam nullus est usus, cum infans ore uli et sugere debeat.

Symbolice, umbilici precisio notat humanam vitam, quasi navigationis et navis, precisa anchora, jactationes et discrimina. Homo enim, et humana vita, est quæ?;) navis, *Sapient*, v, 10; *Proverb*, xxx, 19, qua ab utero matris egressi et solventes e statione tendimus ad portum mortis et immortalitatis. Umbilicus est quasi anchora, qua fœtus in utero matris, quasi in terra, firmat se et sustentat : eo præciso, solus puer omnibus hujus vitæ fluctibus exponitur, agitur et jactatur. Ita Democritus, et ex eo Plutarchus lib. *De Amure prolis*.

Videtur ergo dicere Propheta : Ex materna alvo, id est ex Ægypto, trahebas adhuc impietatis alimentum, aiunt Theodoretus et Polychronius, ac sordes idololatriæ et gentilismi, ac præsertim libidinem. Unde addunt nonnulli, dicuntque : Sicut in viris seminis origo est in lumbis, ita in feminis est in umbilico. IU S. Hieronymus hic, et Orígenes *hom.* 6, et S. Gregorius in *Job* cap. XL, ii. Verum licet hoc in bestiis. uli elephante, locum habere nonnullis videatur (dico videatur : nam id ipsum recte negat Pineda, et passim alii) Job v-ohu- loco citato, non tamen in hominibus. Nam ut docent physici et medici, umbilicus nullum habet usum, nisi ad fœtum in utero a matre fovendum et alendum, nulloque modo generationis est instrumentum iu femina potius quam in viro : sed tam in femina quam in viro origo seminis est in lumbis (ibi enim sunt vasa seminalia, in quibus semen feratili ex spirit. humano sanguine, quem ipsa hauriunt a vena cava, quæ ex hepate derivatur ad lumbos et renes) qui utero conjuncti sunt : unde et « morbi literales cum lumborum distensione » conjuncti sunt, ait Galenus hb. ii De *Semine*, cap. 1.

Simplicissime ergo exponas, g. d. Cum primum nata es in Ægypto, legem et directorem non habens, in sordibus Ægypti puderes vitam vixisti; inculla et informis, æque ac soruida fuisti; egisti vitam et mores Ægyptiorum, atque, ul ait Theodoretus, « quasi ex terra nativitatis nondum preciso umbilico, adhuc ex utero materno impietatis Ægyptiacæ alimenta cepisti. » Nam infans per umbilicum nutritur, et augetur. Unde symbolice S. Gregorius, *Moral.* xi : « In die, ait, ortus umbilicum præcidue, est conversionis lem-

pore carnis luxuriam resecare; sed Judæa iniprecisum preputium retinuit, quia fluxa luxuria* non abscidit. » Umbilicus enim non in se, sed quia ventii et genitalibus vicinus, est symbolum libidinis, Ha Pineda in *Job.* cap. x1, II.

Et aqua non es lota in salutem. — Recte; nam Hebræum *misci* significat salutem, a radice p.^«f yzb *tasca* id est salvavit. Solent recens natorum 7'' corPora lavari, *primo*, ut sordes uteri abluantur; inr> car? unde Prado censet « salutem » Ine et abbi significare munditiam; et R. Manahen vertit : *Non es lofa ad munditiam*, additque Hebræum >Jh9D *misci* arabica significare munditiam. « Cruenta, inquit S. Hieronymus, infantium corpora, statini ut emittuntur ex utero, lavari solent; » additque huc alluisse Christum, cum instituens baptismum dixit : « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto. » Andi Plularchum, lib. *be Amore prolis* : « Nihil, ait, est ita imperfectum, inops, nudum, informe, spurcum, ut homo a partu, etc., sanguine inquinatus, taboque oppletus, et occiso magis quam nato similis, a nemine tangi, tolli, minviari, ac amplexu foveri potest, nisi natura insitum gerente amorem, n *Secundo*, ut membra quæ in utero contracta fuerunt, calida aqua extendantur et conformentur. *Tertio*, ut caro reddatur lenis et mollis, inquiunt Rabbinii. Unde R. David vertit : *Non es lofa ad lenitatem*; R. Manahen : *Non es lota ad delicias*. Verum caro infantis mollissima, potius eget soliditate, quam majori mollitie. *Quarto*, « in salutem, » ul sequitur, id est ad sanitatem et incolumitatem, ne vid* licet ex sordibus uteri putredinem, fœtorem * et morbum contrahant. Adde, quod /Egyptii et Mexicani recens natos in frigidam immergunt, sicque proles fiunt robustiores, et ad hoc medici nonnulli suadent, ut infantes abluantur vino. *Quinto*, aliqui Hebraioe periti apte vertunt, *ad aspalum*; bine enim significat Hebræum >jæo *misci*, a radico rnjW «c<ia, id est aspexit, intuitus est cum voluptate, q. d. Non es lota, uta deformitate tua exuereris, fieresque pulchra et aspectabilis, cui proinde mater et nutrices abblandiri solent, cumque amplecti et osculari. Undo aliqui vertunt : *Nun es lota ad amplexum, ad blanda oscula*.

Symbolice, significat Judæos lacrymis uou abluisse peccala preterito»'vitæ.

Allegorico, Theodoretus exponit, q. d. « Non es lota, » scilicet in baptismo, « in salutem, u id est ad vitam iminortabin. « Multa enim, ail S. Hieronymus, sunt lavacra, quæ Ethnici in mysteriis tuis, et hæretici pollicentur, qui omnes lavant, sed non lavant in salutem. »

n u- SALE salita. — Saliuntur corpora recens nitorum, ut solidiora fiant et constringantur, ait w S. Hieronymus, ac siccentur ab omni immunditia uteri, et ut vulnus umbilici precisi sale stringatur, claudatur et sanetur. Audi et Galenum, lib. I Ik SoniG *tuenda*, cap. vu : Sanitati conducit, < ut prunum sale modica ma*ju^vso culis ejus (infantis)

densior solidiorque iis quæ intus sunt partibus, reddatur. In utero enim æquo cum reliquis mollis erat, cum nec durius ullum externum corpus inibi contigerit, nec aer illi usquam frigidus inciderit. » Ha veteres : at jam molles obstetrices sale nipote mordaci, abstinent.

Symbolice, significat Hebreos salo sapientias fuisse destitutos, qui timoio pœnarum carnis concupiscendas stringit, et a peccali corruptione preservai : « Sal enim est quasi natate balsamum, » ut recte ait Anselmus Boetius medicus Rodulphi H Imperatoris, lib. II 1)6 *Lapidibus*, cap. cccli; salem enim pene omnibus mixtis natura immiscuit, ut ea condiat, stringat, et a corruptione preserve!. Sic ad litteram saliebant infantes ne cito ingenito sibi mortis et corruptionis semine putrescerent. Quocirca Homerus salem divinum appellat, et Plato asseruit salem rebus divinis amicissimum familiarissimumqlio : cujus dicti causam indagans Plutarchus in *Sympos.* decade 5, docet salem hoc in se divinum habere, quod a corporibus vita destitutis putrefactionem et labem arcet, neque sinit prorsus interire, diu morti velut resistens, animæque quoad licet, vice fungens. Atqui nihil est anima divinius. Hujus est officium, animantia tueri conlinereque, neque sinere compaginem dilabi : itidem sal animæ exemplo collibet harmoniam corporum ad tabem tendentium, et membrorum inter se amicitiam conservat. Rursum, sal est necessarium ciborum condimentum. Quamobrem Plinius, lib. XXXI, cap. vii : « Ergo hercle, inquit, vita humana sine sale nequit depere; adeo necessarium elementum est, ut transierit intellectus ad voluptates animi quoque. Nam ita sales appellantur, omnisque vitre lepos et summa hilaritas. » Atque hinc insulsa oratio, quæ nihil habeat leporis; el insulsus, homo moribus inelegantibus. Et cap. ix : « Corporibus nihil esse utilius sale et sole dicunt. » Hinc el illud Catulli :

Non est in tanto corpore mica salis.

Hinc recens baptizatis datur sal, quasi symbolum sapienti® Christian®, quæ consistit in mortificatione viliorum : sic enim sal mortificat carnes vivas, exsugeudo ex eis et consumendo sanguinem omnemque humorem superfluum. Indo Burgundi cognomen, ul vocetur *Borgoignon salé* id est Burguudio salitus. Cujus origo est, quod Burgundi primi c Gallis baptismum licique Christi susceperint, in coque de more sale aspersi sint : quocirca tunc per jocum a vicinis adhuc gentilibus *saliti*, vel sale conditi, sunt appellati, quod cognomen deinceps eis adhæsit.

Nec involuta pannis, — fasciis, quæ corpus sil Hpstringunt,conformant,rectifican! : «Unde et corpora Barbarorum Romanis corporibus rectiora quiAT sunt; usque ad secundum enim el tertium annum semper pannis involvuntur, » ait S. Hieronymus.

Significant hæ fascile virtutem el cbaritalis vestes, piibus carebant plerique Judæi; vel legis doctrinam, quæ recium faciebat Isracleiu. Ita Theodoretus.

5. Non pepercit super ti: OCULUS, — idest, ulex Hebreo vertit Vut iblui- : *Non est misertus lui oculus hominis*, ul te oculis compassionis aspiceret, ac aliquod oilicium pietatis recens natie, ita sordid®, abjeci® et derelict® necessarium praestaret.

Sed projecta es super faciem terrai, — sicut infantes expositi projici solent. *Secundo* el proprie, sicut infantes nascendo effunduntur et idijiciuntur in terram. Unde Romani finxerunt deam Levanam, quasi quæ pueros jam natos levaret e terra. Verum hoc esi officium « omnium nutricis gratile Dei: » ipso igitur « levet de terra, cl vocetur Levana, » ait S. Augustinus, lib. IV De *Civit.* cap. xi. Sensus esi, q. d. Cmn abjecta jaceres, nuda et derelicta, ego quasi Levana te sustub, lavi, curavi, educavi, adoptavi, ele.

In abjectione animaitub, — id est vilæ tuie, g. d. Projecta es ut morereris. Ita Maldonatus. Rursum r animæ tua; , » id est person® luæ, vel corporis tui, quod est receptaculum animæ, ut sit luetonymia. Sic siepe in Luit. ; « Immundus super anima, » vocatur immundus ex contactu cadaveris, q. d. Uti ex utero matris effusa, cras secundmis et sordibus cooperta, cl abominabilis, illota, insulsa, nuda : sic jacebas in medio agro, cæli injurias et bestiis exposita, et ab hominibus abjecta. Ha Prado. Nimirum id factum est, ut aiunt Scholiasts cl Chaldæus, cum Pharaos jussit mares Hebraorum mergi et occidi. Tuuc enim abjiciebant cos matres in agrum, aut in carectum, uli Mosi contigit. Rursum, cum Pharaos relegavit, et quasi projecit cos ad lateres formandos ex luto et paleis Ægypti, Jèæodi i.

6. Transiens, — quasi rex, quiit venatum, et in agro incidit in puellam expositam. Alludit ad Mosco, qui infans expositus in carecto, a transiente filia Pharaonis liberatus et educatus est. Simili enim modo Deus cæteços Hebræorum infantes morte, tuque ac parentes servitute Uberavit.

Vidite conculcari in sanguine tuo, — scilicet, qui ex alvo cum fætu el secundinis egreditur; id est, vidi te totam sordidam, barbaram, incultam, miserabilem; fidei, legis grati®, salutis omniumque Dei donorum expertem; ac mystice sordidatam sanguino, id est peccato originali, quod quasi sanguinem ex utero matris traxeras. Ita Mddonatus. Quocirca R. David, « in sanguino, » ait, id est in luto immersam, ex quo cogebaris facere lateres; lutum enim rufum est, et sanguinei coloris.

Er dixi, etc. : In sanguine tuo vite. — Id est volui, decrevi efficaciter, id est jussi et feci (Dei enim dicere esi efficax, ideinque quod facere) ut, cum fere animam *ugere^jyiç^es*, çssçsquo vitalis et valens; imo in sanguine, id est iii luto et lateribus afflictus, magis cresceres, quasi germen ado-

leseen», et multiplicareri ad *decem millia*, ut haben! Ilebnea, id est m immensum. Sicque ego fui tibi tuisque infantibus quasi obstetrix, cisque obstetric.es beneficas contra Pharaonis imperium effeci. En amorem Dei obstetricantis infantulos llebr.vorum : quis ergo quantunque amor ejus, cum ipse pro parvulis factus esi parvulus, et sordes infanti® nodr® suscepit? Aliter Chaldæus : *in sanguino*, ait, *circumcisionis miserebor vestri, et in sanguine phase redimam* vos.

7. Ingressa es (progressa es, adolevisti ad tempus pubertatis, ut esses nubilis, quæ ætas postulat) mundum muliebre, — ut paret se et ornet spomo suo. Hebraice est : *Ingressa es, et pervenisti ad ornamentumornamentorum*; ita Theodotion: hoc est, ad omnimodum ornamentum, quale habere solet virgo nobilis cum jam est nubilis, scilicet armillas, torques, inaures, monilia, etc. Talis erat Israel* cum servitute Ægypti egressus per Mosen, per columnam, per legem, per tabernaculum, perqué alia miracula et dona Dei parabatur, ut Deo desponderetur in Sma. Septuaginta pro 7 legentes 7 scilicet pro C3”7P’7JJ *adi adaum*, legentes tzj’ip »7i an aiim, vertunt : *Ingressa es in civitates civitatum*, id est in plurimas et maximas civitates Chanaan quas dedi tibi, duce Josué.

Ubera tua intumuerunt. — Id est, pervenisti ad annos pubertalis factique es nubilis; tunc enim ubera crescunt.

Et erus (cum esses ea ælate, qu.n maxime ornari solet) nuda et confusione PLiNA. — *Primo*, quasi s rva et captiva vix viles bibebas vestes quibus nuditatem el pudorem tuum tegeres. Ita R. David. *Secundo*, ul Theodoretus, non acceperas legis legumentum. *Tertio*, non protegebaris Dei auxilio. Ita S. Hieronymus. *Quarto*, in Ægypto colebas .Egyptiorum idola, inquit Scholistes.

8. Et ecce tempus tuum, tempus amanhum. — Hebraice C3H7 *dodim*, id est, ut Theodotiu, jAxarwv, ultrum, scilicet intumescendum; Symmachus, ifá-r,;, idest *dilectionis* ; Aquila, *tempus* (TJvozXay,;, id est *conciliationis*; puta *sponsalium et nuptiarum* ; Pagninus, *tempus amorum*; Septuaginta, *tempus divertentium*, hoc est, ul Scholiastes ex Theodoro, *tempus ut ex virginibus exedas*, et in ordinem conjugatarum transeas. Hoc est, eras ea telale ut viro esses copulanda; et nemo te, quia nuda eras, sordida el misera, ducale volebat : ego autem vestivi te, atque uxorem duxi; cum per Mosen te vocavi, adamavi, foedere copulavi, deduxi et protexi.

Expandi amictum meum super te. — Hebraice ’333 *kenaphi*, id est *meam alam*, id est, oram mei vestimenti expandi super te, hoc est., de-ponsavi te r’ihi in uxorem. Maritus enim expandens oram vestimenti in feminam apud Hebricos hoc signo et ritu accipiebat enm in conjugem, ut patet *Ruth* eup. hi, O. Ita S. Hieronymus (I).

(1) Vèstbnenlis olim pro stragulis usi sggl, unde Gr®-

Operci ignominiam nam, — id est nuditatem, de qua vers. 7, texti vestibus et spoliis Ægyptiorum Item dando legem, auxilium et protectionem meam divinam.

Et juravi tibi, et ingressus sum pactum tecum. — Fœdus hoc nuptialo iniit Deus Israel. Ita paupere et misero, Erod. xxiv; illudque confirmavit ibidem juramento, quasi exsecratorio, non verbis, sed factis. Divisio enim victimarum, quibus fœdus sanciebatur, id ipsum significabat; tantumdem enim erat ac si diceret : Sic Deus dividat alterutrum, qui foedus violaverit. Vide ibi dicta.

Facta es mihi, — scilicet sponsa et uxor, aiunt S. Hieronymus et Theodoretus, ac quasi possessio, ut mea sis et dicaris, et a me nomen accipias, vocerique Synagoga Dei, sponsa Dei, populus Dei, Israel Dei.

Tropologice, anima fidelis est sponsa Dei, de qua ait Apostolus : « Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo, o II Cor. xi, 2. Vide ibi dicta.

9. Laviti aqua. — *Primo, q. d.* Abstersi sordes paupertatis et nativitatis tuæ, toque honestam, divitem et formosam effeci. ita Maldonatus. *Secundo, « lavi te, »* id est in mari Rubro quasi lavacro baptizavi te, dum te per illud traduxi, et in eodem Ægyptios mersi, I Cor. x, 1. *Tertio*, ut Orígenes, Theodoretus, Apollinarius, aqua doctrinos, et, ul Vatablus, gratiæ meæ, lavi tuos sanguines, id est scelera. *Quarto*, Prado, *q. d.* Baptismatibus et lustrationibus lege præscriptis sustuli immunditias tuas legales, et, ut Theodoretus, per circumcisionem emundavi sanguinem, id est peccata tua. Alludit ad *Exod.* xix, 10, ubi ante fœdus cum Deo ineundum, populus jussus est lavare vestes, ut ita se mundaret et pararet ad legem et pactum cum Deo. Hic sensus maxime videtur genuinus.

Unitate. — Nota : Novæ nuptiæ, uti et conviva?, solebant lavari, deinde ungi, ac denique pretiosis vestibus indui, ut patet *Esther* n, 12; *Ruth* m, 3; *Judith* x, 3 : « Unxi ergo te, » id est recreavi te ex laboribus, aiunt Polychronius et Prado. Secundo et melius : « Unxi te, » id est Aaronem et poderos ejus (atque in iis totum populum) per unctionem mihi sacerdotes creavi et consecravi, litre enim mama erat dignitas populi, quod nimirum esset gens sancta, et regnum sacerdotale, *Exodi* xix, 6.

Mystice Orígenes : « Unctio, ait. est inhabitatio Spiritu? Sancti in gratia et cognitione Veritatis. »

Allegorico, est unctio chrismatis, qua conliamur in sacramento Confirmationis.

10. Vestivite discolorius, — id est acu pictis et variegatis opere phrygiouico. Hoc enim significat

Hebræum illopt *ricina* vel *recama*: unde Italicum *ricamo*, *ricamare* et *ricamato*. Nimirum, talis erat vestis variegata sacerdotum, in qua, ait Sapiens cap. XVIII, 24, descriptus urat universus orbis, qui erat quasi dos uxoris. Omnia enim illi tradidit Deus in obsequium, juxta illud *Psalm*, vin, 8 : « Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves, et boves universas, insuper et pecora campi. » Ili Chaldæus. Per vestes ergo has, æque ac per unctionem, significatur sacerdotium et pontificatus collatus a Deo Synagoga?.

Tropologice, vestis *discolor* est variegatura virtutum omnium. Hac enim quasi veste undique cingimur, ornatur et munimur : præsertim vero vestis exterior est modestia, gravitas, comitas, omnisque externa verborum, morum et gestuum ad decorem et pietatem compositio. Vestis interior est justitia, quæ est complexio virtutum omnium, j mentem rite secundum Deum Deique legem componens et conformans.

Nola : Hebræum *riema*, quod hic Interpres vertit, *discolor*, alibi vertit, *polymita* ; alibi, *scutulata*; alibi, *variegata*; alibi, *plumaria*; alibi et proprie, *pkrygionica*, seu acu picta; quia ex una specie variegatarum vestium aliæ intelliguntur, scilicet, Attalica, Babylonica, Alexandrina, scutulata, de quibus Plinius lib. VIII, xlviii : « Tra-beis, ait, usos accipio reges : pictas vestes jam apud Homerum fuisse, unde triumphales nata?. Acu lacere Phryges invenerunt, ideoque phrygiones appellati sunt. Aurum intexere in eadem Asia invenit Attalus rex; unde nomen Attalicis. Colores diversos pictura? intexere Babylon maxime celebravit, et nomen imposuit. Plurimis liciis texero, quæ polymita appellatur, Alexandria instituit : scutulis dividere Gallia. » Hucusque Plinius. Ita imagines hominum, arborum, bestiarum rerumque omnium intexere tapetibus, per diversicoloria fila artificiose admodum Aldenardenses in Belgio conspexi : qua in re non tantum Belgis, sed et aliis pene omnibus nationibus antecellunt. Rursum, acu pictum duas habet species : una est operis plumarii, quo linæ telæ varia? pictura?, sericis filis versicoloribus inducuntur, ul in cervicalibus elegantioribus videmus. Altera operis Phrygii, cum aurea? telæ vel Serico? acu innectuntur segmenta atrii. Vide dicta *Exodi*, cap. xxvi, i, et Prado, qui de his fuse hic agit.

Calceavite ianthino, — scilicet calceo ianthini, sive hyacinthini, ut vertunt Septuaginta, id est violacei (là enim Græcis est viola) et coelestis coloris, Hebræum enim « rffl *tachas*, id est taxus, est animal simile vulpi, violacei coloris, de quo Exodi xxiii, 5. Ex hujus ergo corio fecit Deus Synagogu sponsæ suæ calceos. Alludit ad pelles ianthinas, quibus tectum fuit tabernaculum, id est Sanctum et Sanctum sanctorum, *Exod.* xxvi, 14 (hæ enim hebraice vocantur *tachas*), quod quia quadratum, vel potius quadrangulum, formam habebat calcei, et, ut calcei, ex pellibus erat eoo-

c * sub pallio sive txnaalicojus dormivisse dicuntur, qui i ulo dormiverint, inquit Rosenmuller, ita ul ul kuu:Te mitu tori sociam junxi.

CnIfêlJl
prine,
tignnm
tit liber-
iti I.

Blindo,
posiez
lioolf.

Tertio.
Ixtitix.

Qinrlo,
oublia*
lis.

fertum, sive obtectum. Significatur ergo hic, quod Deus Synagoga» dederit tabernaculum sive templum ex cocco, purpura, bysso et hyacintho pulchre variegatum, oinnemque ejus ornatum, va«a et supellectilem, puta altare tam thymiamatis quam holocaustorum, labrum vel mare æneum, mensam panum propositionis, candela-
brum, propiliatorium, arcam, Cherubim, etc.

Symbolice, calceus signum est, *primo*, liber-
tatis et dominii : servi enim, uti et captivi, ince-
debant nudis pedibus, *Exodi* cap. xu, 11. Unde
dicit David Idumæam subjugaturus, *Psalm*, i. ix,
10 : « In Idumæam extendam calceamentum
meum. » Hinc

Secundo, calceus signum est usucapionis et pos-
sessionis; discalceatio ex adverso, cessionis ju-
ris sibi debili, *Douter.* xxv, 7; *Ruth* iv, 7.

Tertio, signum est lætiliæ : sicut e contrario
discalceare sc, ac coronam ponere, et comam ra-
dere signa crant luctus. Huc spectat Alciali em-
blema, quo docet ianthinum colorem esse sym-
bolum ejus qui sorte sua contentus est. Ait enim :

Quisque sorte sua contentus, ianthina gestet.

Quarto, in militia calceus signum est constan-
tia», confidentia», et animi intrepidi : qui enim
nudipes est, timide incedit, nc offendat pedem.
Sic sponsa Israel hactenus discalceata, quasi cap-
tiva, jam libera facta calceatur, idque calceo hya-
cinthino, ut significet *primo*, coelestem ejus esse
conversationem, et spem : o Hyacinthus enim ae-
rii et xMvia* coloris est, ut rapiatur in occursum
Domini, et ad coelestia festinet,» aiunt S. Hiero-
nymus et S. Gregorius, lib. XXX *Moral*, cap. x.
Item, eam a Deo in coelis protegi, ut perfectius
ambulet et prædicet, ait S. Hieronymus. *Tertio*,
hyacinthus vestis est regum, *Eccli.* xl, 4. Signi-
ficat ergo animum regium et excelsum, qui in
coelis fixus hæc omnia terrena pessumdat et pro-
terit : unde luna est sub pedibus Ecclesiæ et
Sanctorum, Apoc. xu, i. Hisce de causis olim bap-
tizatis in baptismo dabatur, uti vestis candida;
ita et calcei candidi, quos calceabant et gerebant
per septem dies, quo alludit Paulus *Ephes*, y i, 15,
dicens : « Calceati pedes in præparatione Evan-
geli! pacis. » Ila Ruperlus, lib. VII, cap. i. Vide
Josephum Vicecomitem, De *Ritibus Baptismi*, lib. V,
cap. XYiii. Huc facit amigma vetus, quod Virgi-
lius *ecloga*. 3, ita proponit :

Dic quibus in terris inscripti nomina regum
Nascantur Bores.

Hoc est, dic ubi nascantur hyacinthi. Flos enim
hyacinthi, teste Plinio, lib. XXI, cap. xi, Pausania,
lib. 1, et aliis passim, natura sua habet duas
hasce litteras, A, I, sibi inscriptas, venis quibus-
dam, ait Plinius, vel maculosis notis, uti eas
vocat Dalecampius, ita discurrentibus, ut hasce
litteras in flore efforment. Ike autem littera» A, I,
initiales sunt nominis *Ajax*, qui celebris fuit ille

rex Græcorum, Trojæ eversor, de quo Homerus
tota *Iliade*. Unde Poete tinxerunt Ajacem mor-
tuum in florem hyacinthi fuisse conversum, uti
describit Ovidius, *Metamorph.* XIII. Hyacinthus ergo
regum gestat nomen et insigne; hinc et regum
vestis fuit, æque ac coccus vel purpura. Quocirca
illa æque ac hyacinthina utuntur Cardinales; hi
enim sunt regnum sacerdotale et sacerdotium
regale Christi, ut, sicut ipse in passione et cruce
purpuram induit, sanguineque suo purpuravit,
tam seipsum quam Ecclesiam, ita et ipsi pro
Christo et Ecclesia, proque ejus fide et gloria,
stent quasi cohimmæ usque ad mortem, atque pro
ca, si res poscat, sanguinem fundant, et marty-
rium subeant. Sic fecerunt primi, non nomine
(nomen enim Cardinalium coepit primariis urbis
Romæ parochis, puta presbyteris et diaconis,
tribui sub tempora Sylvestri, sub quo pax Ec-
clesia cœpit. Unde in Concilio Romano sub Syl-
vestre, cap. vii, nominati reperiuntur Diaconi
Cardinales : quorum et meminit S. Gregorius
lib. V, epist. 11 *ad Fortunatum*, et lib. XI, epist. 34
ad Joannem. Deinde anno Domini 769, in Concilio
Romano sub Slephano IV Pontifice statutum est,
ut nemo crearetur Pontifex, nisi qui prius fuis-
set Cardinalis : et sic Eugenium II ex Cardinali
S. Sabinæ creatum esse Pontificem, anno Domini
824, tradit Anaslasius Bibliothecarius) sic inquam,
fecerunt primi, non nomine, sed reipsa Cardina-
les, cruore suo russati, S. Laurentius, S. Cyria-
cus, S. Largus, S. Smaragdus et alii plurimi, imo
pene omnes primis trecenSs post Christum an-
nis; quibus Pontifices omnes cum suis Cardina-
libus, id est primariis presbyteris et diaf is,
marlyrio purpurati sunt. De quibus proind me-
rito canit Ecclesia :

Rubri nam Huido sanguine, laureis
Ditantur bene fulgidis.

flosce ergo sibi imitandos proponant Cardina-
les. Quod ut faciant, utque hujus constanlire,
charitalis et martyrii, perpetuo habitum suum
intuentes admoneantur; primus Paulus 11, qui
Pontifex creatus est anno Domini 1464, cui Pia-
tina a secretis fuit, eis vestem rubeam sive pur-
puream attribuit : atque ante eum Innocen-
tius IV, anno Domini 1245, creatis duodecim Car-
dinalibus, primus eisdem galerum purpureum
assignavit, ut illi usque ad sanguinem et mortem
Frederico Imperatori hosti Ecclesiæ sese una se-
enni objicerent, eique caput suum quasi murum
opponerent. Ita Martinus Polonus, Platina, Onu-
phrius et alii in horum Pontificum Vita.

Hoc calceo hyacinthino, æque ac pileo, ac veste
coccinea, egregio inter alios decoratus fuit Regi-
nalds Polus Cardinalis, qui mente in cœlo Deo-
que defiT: \j i non tantum opes et honores om-
ne° sed et terricula, tristiaque omnia et mor-
tem ipsam parvipendit et contempsit, adeoquo
martyrium longum, et quasi perpetuum generose

Purpnr*

dimii-
bai'

Cardini-
h» l>jli

riua.

sustinuit. Cum enim Henricus Vili, rex Angli®, lacto schismate, male sibi conscius metueret Pontificem, et Polum, nipote Cardinalem, et e sancte Angliæ regio Anglorum oriundum, ei in Angliam. uti ipse metuebat, quandoque perrecturo continuas ubique tetendit insidias. Quocirca Polus missus a Paulo III legatus ad Eranciscum Galliae regem, cum rex eum moneret, ut, si salvus esso vellet, statini abiret, in eo tanto periculo, cum omnes vi® armatis militibus et grassatoribus, et Anglis ipsis refertissimæ essent, nihil unquam de sua remisit constantia et gravitate; imo vero comitibus ejus omnibus odeo exterritis, ut nemo esset qui crucem, ul mos est Pontificiis legatis, præferre auderet, ipsemet crucera sumpsit in manus, erectamque gestavit, donec famuli pudore impulsim eam repeterent. Deinde cum in Belgium evasisset, nec tamen cessaret impius rex ab insidiis, ejusque caput quinquaginta aureorum millibus proscripsisset, nec majus posset esse vit® periculum, semper tamen sui similis, eademquo vultus ac mentis serenitate perstitit uno Deo nixus. Qui sane ei non defuit: Leodium enim eum invitavit Episcopus et Cardinalis Groisbeeck, a quo humanissime exceptus, cum audiret ingentia et vix credibilia promissa, quæ Anglus Belgis offerebat, si sibi Polum traderent; miratus hominis amentiam, dixit: u Se quidem jam pridem vitæ hujus tædio affectum, mortem et transitum ad meliorem vitam optare; ac proinde cum Henricus tanta sua impensa et cura hoc ipsius desiderium adjuvare conaretur, nihil aliud facere, quam si quis dormitum ire cupienti vestes ipsas exuere velit. » O vocem Cardinale dignam, vocem, inquam, non hominis, sed angeli! quam uti ore edidit, ita reipsa præstitit: neque enim ante ex Belgio, ubi a vicinis Anglis mille petebatur insidiis, discessit, quam a Pontifice revocaretur; cum ita diceret esso se in Pontificis potestate, et ad ejus nutum omnia facturum. Ita Sanderus et abi in /list. Anglic.

Cíop»-
llm ty*
ti. *1
quid?

Cinxi te bysso, — fascia ex lino mollissimo et candidissimo quasi cingulo te cinxi. Cingulum hoc significat castitatem, fidem, amorem conjugalem, et purum cor, ut sponsa Synagoga non nisi Deum sponsum amet. Alludit tum ad cortinas et vela c bysso ambientia tabernaculum, tum ad cingulum ex bysso quo tunicam cingebant sacerdotes, Ezod. xxxviii, 39. Hoc enim significabat sacerdotem, et per eum totum populum, Deo astringi, ul patet Jerem. xiii, 11, quanquam non est necesse hec omnia sigillatim accommodare. Omnis enim hic ornatus tantum significat in genere, bradera a Deo omnibus donis et gratiis ornatum fuisse. Putat Prado *buts.* id est byssum veterum, fume gossypium, quod est candidissimum et mollissimum Plinius tamen videtur distinguere by-urna gossypio, lib. XIX, cap. i. Unde nosier Delrio, Genrx xu, 42; • Byssus, ait, non vermiculi partus est, sed terra* teu plant®,» quale il-

lud Bengaleiise, cujus meminit Hugo Lindescotus in sua navigatione, quæ videtur byssus Plinii, et Q. Curtii carbasus Indica. Nobis in Europa nihil bysso similis quam lina Cameracensia. Ut ut est, sal constat apud omnes byssum fuisse non sericum, sed linum candidissimum, subtilissimum atque præslanlissimum. Ita ex Julio Polluce, Plinio et Pausania docet Ulysses Aldrovandus, lib. I *De Insectis, sive exsanyuibus*, cap. LXXVII. Vide dicta Exod. xxv, 4.

Et indui te subtilibus. — Septuaginta, r^xárr», id est *veste tantæ subtilitatis*, quæque tam tenue habet stamen et subtegmen, ait S. Hieronymus, ut pilorum et capillorum tenuitatem habere videatur: enim Gneeci vocant capillos. Ha S. Hieronymus et Orígenes. Hebraice cstqyo *mesi*, id est attractum, sive bombycinum filum, quod a bombycibus quasi ex visceribus extrahitur, ab iisque conglomeratum aqua ferventi immergitur, solvitur, et attrectando in fila distrahitur: radix enim PTOO *masa* significat trahere. Unde Moses, quia aquis extractus, hebraice vocatur *Mose*. Idem a colore hebraice pTC? *serec* dicitur, id est flavi coloris; unde equi rufi, varii, *Zachar.* i, 8, hebraice CZypTMP *scrukim*, id est flavi, vocantur. Et *isaia* cap. v, vers. 1, vocatur vinea sorec, id est flava; quale est vinum Creticum, vulgo Malvasia. Sic enim et byssus, uti a bombycibus netur, flava est.

Scr.-e
'a£*
TUrn;
tn<lo it*
ntUIU'

Ab llebræo *scree* deductum est Latinum *sericum*; non autem quod apud *Seras* (licet id velint recentiores), populos Scylharum vel Indorum, inventum sit. Idem ergo est sericum quod bombycinum: et seres idem sunt quod bombyces, ait Isidoros, lib. XIX *Orioinum*. Quare quod Procopius, lib. I *Belli Persici*, et Zonaras referunt, semen bombycum sericum facientium, a monachis quibusdam ex India Constantinopolim delatum tempore Justiniani Imperatoris non negat, quin prius in Asiam et Europam tela serica apportata fuerit, ut patet hic, et ex Aristotele, lib. I *De Natura animal*. Unde Delrio, *Genes*, xli, 42, notat proprie distinguenda esse hæc tria, byssus, sericum, bombycinum. Byssus est ea, quam dixi. Sericum ex foliis palmæ minoris conficiebatur. Veteres depexione lanuginis confici censuerunt; sed recentiores refellunt, et dicunt folia decerpi, expurgari, et in fila tenuissima deduci, uti describit Eduardus Lopesius in descriptione Africæ. Bombycina sunt, quæ nos (uti et veteres mulli, sicut jam dixi ex Isidoro) serica vocamus; ex bombyce vermiculo, a quo fila ista nentur. Propheta ergo significai per subtilia, et per *serec*, extimum peplum sericum et subtile, a capite ad talos fere demissum, quo se totas operiebant virgines, ei meretrices quæ se virgines mentiebantur: conjugabo vero eo omnia velabant præler faciem. Tale peplum gestabant Hebrææ, uti jam Italic® mulieres. Hoc est theristrum, quod assumpsit Thamar *Gen.* xxviii, 14, et Rebeccæ pallium, *Genes*, xxiv, 65. Peplum hoc, sive velamen in capite, signum est

Differant
bombyci'
nn,u'

ûb^
Uouo'*cJl

subjectionis sponwe, quod scilicet viro sit subdita, I Cor. xi, 7, et cum faciem velat, eigniim eat casti pudoris et verccundiæ. Significat ergo etibmissionem Synagogæ sub Ileo, quæ illi non tatù oneri eratquam honori et ornamento; quod scilicet per eam Deum haberet dominum et protectorem, quasi velamen suum.

11. Ornavi te ornamento, — armillis, torque, inauribus, ut sequitur. Significat victorias, trophæa et spolia, quæ Israel, Deo duco, retulit ex hostibus, inquit Apollinaris. Verum per hæc quævis ornamenta accipias. Tantum enim significat Synagogam quasj sponsam, a Deo omnimode comptam et ornatam fuisse: maxime autem ex agresti et inculta, factam esse civilem, politam, illustrem per legem, quam a Deo in Sina accepit. Ita Maldonatus. Chaldæus tamen, et Greci Patres singula verba singulis Dei beneficiis accommodant.

Didi armillas. — Armillæ in manibus, aut potius juxta manus in brachiis (per manus enim et brachia accipit) significant mutuam stipulationem, con'ractiim et fidem; in cujus signum datæ sunt Rebeccæ, *Genes*, xxiv. 22. Diffundebantur ad posteros gestamina hæc, quo juniores ad imitandas majorum suorum virtutes invitarentur. Hinc apud Suetonium in *Caligula*, cap. xv. legas Caligulam vetera familiarum insignia nobilissimo cuique ademisse, Torquato torquem, Cincinnato crinem, Pompeio Magni cognomen. Porro armillæ erant ornamenta brachiorum et manuum tam virorum, quam feminarum. Audi Festum: «Armillas ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, dictas esse existimant, quod antiqui humeros cum brachiis armos vocabant; unde arma (et armillæ) ab his dependentia sunt vocata. »

An niii Tropologice, armillæ significant nil indecorum esse agendum; sed manus, id est opera debere quijî esse decora. Ita Orígenes.

Scundo, significant virtutem Spiritus Sancti, qui ad agendum nos excitat, et manum operi admovet. ItaTheodorctus et Orígenes dicens: «Cum mihi Deus dederit occasionem bonorum operum, armillas circumdat manibus meis. »

Torquem. — Septuaginta, icá0<u.a, id est *monile* ex variis gemmis, a collo in pectus mulierum descendens. Torques, ait Orígenes, significat in honestate libertatem, et intellectum veritatis: Theodorctus vero et Chaldæus per torquem accipiunt jugum legis, juxta illud *Prov.* i, 8: «Audi, fili mi, disciplinam patris tui, et ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, et torques collo tuo. »

12. Inaihim super os. — Hébreus, râper *nares* *'æ* *lúas*. Unde Vatablus vertit: *Circulum in naribus* l' " *tuis*, quales gestant Indi. Erat ergo hoc monile in naribus, aut potius, ut ait S. Hieronymus, ex fronte in nasum dependens, quod Isaías cap. ill, ■Ners.21, vocat «gemmas ex fronte pendentes; »

unde el Symmachus hic iwfwjw» vertit. Hinc liquet feminas Judaicas hoc monile in fronte supra nares gestasse. Dicitur inauris, quia similis erat illi, quæ pendebat ex aure, ailS. Hieronymus. Chaldæus, per in aurem hanc accipit arcam fœderis, quæ in fronte castra Hebræorum præibal in deserto.

Tropologice, inauris super os est silentium et oratio. Inauris circa nasum, ait Orígenes, est fragrantissima mysteriorum cognitio; vel, utTheodorctus, lex frenans vitia: sic enim tauri circulo in naribus frenantur et circumaguntur. Aliter Maldonatus: putat enim in aurem super os esse idem, quod circulum inauribus; puta in aurem proprie dictam, ut aures vocentur os, quia sunt supra os. Itaque hic idem aliis verbis repeti.

Circulos auribus. — Hi *circuli* sunt in aures, per quas Orígenes accipit regis obedientiam, Theodorctus doctrinam, et auditionem verbi Dei, quæ aures quasi subula vulnerat et perforat, quia carni est contraria.

Et coronam decoris in capite tuo, — id est coronam quæ spon.-æ solebat dari; sed quasi regina; regalem, 7. *d.* Dedi tibi regnum, et reges. Sic E desia est regnum Christi, vel potius regina Christi regis. Chaldæus vertit: *Et nubes gloria mete obumbrabat vos, et Angelus missus u facie mea ducebat in capite vestro*. Ilæc enim nubes, obumbrans castra llebra-oium in deserto, erat quasi corona regni adestis et divini. Hinc olim Christianorum capiti in baptismo imponebatur corona, ut significaretur eos per Christum fieri mysticos reges et sacerdotes, juxta illud I *Petr* 11,9: «Vos autem genus electum, regale sacerdotium,» etc., de quo ibidem plura.

Porro non tantum reges et reginas, sed et spon- sos et sponsas solere coronari, palet *Cant*, iv, 8: «Veni de Libano, sponsa mea, etc., veni, coronaberis; » et cap. in, vers. 11: «Videte, filiæ Sion, regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua ifPdie desponsationis illius.» *Isaúe* Lxi, 10: «Quasi sponsum decoratum corona. » lia eliamnum sponsas seriis, vel gemmeis, vel rosaceis, si plebei; sint, coronari videmus.

Tropologice, corona est victoria vitiorum, et premium gloria* coelestis. Aide dicta *Isauo'* ai, 3, et cap. Lxii, vers. 3.

13. Er ORNAIA ES ALRO ET ARGENTO {q. <l. Ornata Vert. IU es, inquam, aureis monilibus et argenteis jam recensii s); et vestita es bysso, et polymito, et multicoloribus — jam dictis, q. *d.* Dedi tibi aurum et opum abundantiam. Chaldæus: *be li tabernaculum meum in medio vestri ornatum auro, argento, cortinis byssinis*, etc.

Tropologice, ornata est anima auro, id est charitate et argento, id est sapientia et eloquentia, de quo Apec, m, 18: «Suadeo tibi emere aurum ignitum. »

Similam, et mel, et oleum comedisti. — Id est dedi tibi non glandes, non cepas, quas antea cum

rusticana esses comedisti in /Egyplo; sed delicias, puta abundantiam frugum optimarum in Chanaan, atque in deserto manna, quod erat quasi simila mellita et oleata, ut sit hendyadis; «simiboi ethnici,» id est similam melleam, puta manna. Ha Chaldæus.

Allegorico, significatur hic corpus Christi in E icbiridia, pascens ut simila, delectans ut mei, vegetos et robustos faciens quasi athletas ad pugnam; nam ul oleum. Quocirca hoc eodem. quo hic Exechiel, ornamentorum schemate ornatum spiritalis animæ suæ ita describit S. Agnes apud S. Ambrosium, *serm.* 99 : Cum, inquit, praefecti urbis Romae filius, quasi amasius, ei adolescentulæ pretiosissima ingereret ornamenta, illa genere respondit : « Discedo a me, fomes peccati, nutrimentum facinoris, pabulum mortis: discede a me, quia jam ab alio amatore præventa sum, qui mihi salis meliora le obtulit ornamenta, clannido fidei suæ subarrhavit me, longe te nobilior et genere et dignitate. Ornavit me inestimabili dextrocherio. Dexteram meam, et collum meum cinxit lapidibus pretiosis. Tradidit auribus meis inestimabiles margaritas, et circumdedit me ornantibus atque coruscantibus gemmis. Posuit dignum in facie mea, et nullum præter ipsum amatorem admittam. Induit me cyclade auro texta, et immensis monilibus ornavit me. Ostendit mihi thesauros incomparabiles, quos mihi sedaturum, si ei perseveravero, repromisit, v Et inferius : « Jam mei, et lac (in baptismo) ex ore ejus suscepti, jam amplexibus ejus castis astricta sum, jam corpus ejus corpori meo sociatum est (in Eucharistia), et sanguis ejus ornavit genas meas: cujus mater virgo est, cujus pater feminam nescii: cui angeli serviunt: cujus pulchritudinem sol et luna mirantur : cujus odore reviviscunt mortui, etc. Ipsi soli servo fidem, ipsi me tota devotione cominillo. Quem cum amavero, casta sum; cum teligero, munda sum; cum accepero, virgo sum. » w

Ei profecisti in regnum, — evecta es, o Jerusalem, in regni sedem et caput. Ha Chaldæus. Radix Hebræa nbī *tsalach* significat prosperari, feliciter crescere, proficere.

Moraliter, hic discant ii qui ex humili et abjecta sorte in altum conscendunt, meminisse prioris sortis, ul non insolescant, sed in modestia se contineant, Deoque sini grati. Alias enim, ut ait Poeta:

Asperius nihil est humili, cum surgit in altum.

Quocirca Agathocles, ex figulo factus Siciliæ rex, ornabat semper in vasis figulinis, ut figulum se fuisse se meminisset. Pie vero Placilla uxor Theodosii, sibi ex milite creatus erat Imperator, ei cribro occinebat : « Scinper te, mi vir, cogitare oportet quis olim fueris, et quis jam sis. Ha assidue animo compunctus, non te ingratum ostendit - erga patronum; sed imperium quod suscepisti, juste et legitime gubernabis; atque eo rite

administrando, eum qui ipsum donavit, augusto sancteque coles. » Ita Theodoretus, lib. V *Ilislor.* cap. XVIII.

14. Propter speciem. — Septuaginta, propter *pulchritudinem*, scilicet omnem jam dictam. « Speciem » vocat politiam, et rectam ordinatamque reipublicæ administrationem, quam excivit reginam Saba, ut veniret ad Salomonem, III Req. cap. x, 1.

48. Habens fiduciam in pulchritudine tua, — et Vtn. t. ex fiducia securitatem et audaciam, q. d. Ex pulchritudine, opibus et felicitate quam tibi dedi, facta es segura et audax. Ita S. Hieronymus. Vel potius, ut Apollinaris: « Habens fiduciam, » id est superbiam, q. d. Superbiens in tua pulchritudine me contempsisti, fornicata es cum idolis gentium « in nomine tuo, » propter famam tuam, quam omnes gentes te celebrabant quasi felicem et opulentam, ac pulchram; vel « in nomine tuo, » id est, quasi libera esses, et tui juris, non mihi desponsata, sic palam et cum omnibus fornicata es, non adulterata. Nam adultere cum paucis clam et timide adulterantur. Ha Prado :

Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam,

ait Ovidius, l *Fastor.* :

Sapiens vero, Proverò, xxxr, depingens mulierem fortem et illustrem, cum vers. 25 dixisset : « Fortitudo et decor indumentum ejus; » mox vers. 30, in quo hæcsita sint, nimirum in timore Dei, ita declarat, dicens : « Fallax gratia, et vana est pulchritudo : mulier timens Dominum ipsa laudabitur. » Disce hic quam periculosa sit corporis pulchritudo, qua multi et multi efferuntur, omnisque pariter mundi pompa et gloria, a Fallax gratia, et vana est pulchritudo, » ait Sapiens. « Pulchritudo, ait S. Augustinus, donum Dei est, sed nostro abusu fit mala. » Quin et Socrates : « Pulchritudo, ait, est modici temporis tyrannis, nec, ut Theophrastus ait, « est tacita deceptio. » Euripides in *Helena* : « Pulchritudo, inquit, est res infelix. » Proetus Platonius, lib. *De Anima*: « Animæ, ait, quam ob perversam educationem a superno munere decidunt, in simulacra pulchra incidentes, propter veram pulchritudinis ignorantiam, corporeas formas admirantur et depereunt. » Et Poeta:

Lis est cum formi magna pudicitia.

Egregie vero Petrarcha, lib. I *De Remediis utriusque fortune* : « Pulchritudinem vocat velum oculis, laqueum pedibus, viscus animæ, ut non facile vera discernat, nec virtutem perspiciat, nec in altum possit mente evolare. » El paulo post ait eam esse « hostem domesticum, raptorem quietis, materiem laboris, fomentum libidinis. » Quano merito S. Hieronymus : « Amorem corpore pulchritudinis, ait esse oblivionem rationis. »

Hinc moraliter S. Hieronymus: « Grande, ait, discrimen non in Deo, sed in suo decore con-

fidero, quantoquo quis sublimior fuerit, debet timere ne corruat, et fornicetur in nomine suo Adversari® siquidem potestates solitos contemnunt cibos, et peregrina alimenta desiderant Unde de diabolo dicitur : Esc® ejus elect®, non vult quemlibet decipere. Saul regem, qui electus a Domino est, et Judam apostolum supplantare festinat. Non ergo confidamus in propria pulchritudine, nec Domini liberalitatem nostram putemus esse virtutem. »

Exposuisti fornicationem tuam omni transeunti, — quasi meretrix, qu® se omni transeunti prostituit (1). Sic enim Ammoniti*, Idumæis et aliis gentibus per te transeuntibus te prostituisti, colens deos eorum : vel « exposuisti, » et, ut Hebeus, *effudisti*, id est, docuisti tuam idololatriam omnes gentes.

Ut ejus fieres, — scilicet concubina, hebraice, *cui erat*, scilicet desiderium tuum, quem desiderabas ; vel *cui erat*, scilicet tui desiderium, qui te desiderabat, *q. d.* Capta es amore omnium idolorum qu® desiderabas, et a quibus vicissim, quorumque cultoribus desiderabaris ut hoc faceres. Ha Vatablus, R. David et alii. Aliter Chaldæus. Nam ib pro *lo* per uau, legens xb *lo* per *aleph*, vertit, *quod non fiet*, id est, *quod fieri non oportuit*.

Vim. i«. 10. Fecisti (id est ornasti, ut explicatur vers. 18: nec enim excelsa fiebant proprie ex veste) tibi excelsa (scilicet, ut Septuaginta, *idola*; vel potius fana et altaria idolorum), hinc inde consuta, — quia scilicet ea tuis vestibis versicoloribus, quasi peristromatis varie consulis instravisti, et ornasti quasi lupanaria vel lectulos, in quibus cum amasiis tuis, scilicet idolis, fornicareris. Ita Scholiastes. Hoc enim est quod subdit : « Et fornicata es super cis. »

Sicut non est factum, — *d.* Nunquam visum est ut meretrices cultum suum offerrent in ornamentum lupanarium : tu ergo qu® id fecisti, omnibus meretricibus es improbior et impudentior.

Ttiiiî. 17. Vasa decoris tui. — Id est instrumenta pulchritudinis tuæ. Sic vocat inaures, torques, armillas, et cadera mulierum ornamenta, ex quibus idola fabricarunt, aut ornarunt. Rursum vasa luco possunt accipi non propria, sed templi, qu® diripuit Achuz, ex iisque fecit idola et excelsa, ut patet II *Paral.* xxviii, 24. Ita S. Hieronymus.

Fornicata es in eis, — cum eis, ea colendo.

Vm i«. 18. Oleum meum, — quod tibi dedi, vel quod prescripsi ut lucernis meis infunderes ; vel « oleum, » id est unguentum, quo jussi vestes et

(t) Hæc metaphora frequenter in Scriptura pro idolorum cultu significando usurpata, inde est orla, quoti Deus Amorem suum erga populum Israeliticum comparat cum amore, quo maritus in conjugem a se amatam fertur. Quemadmodum igitur adulterium seu scortati sumum crimen est, quo tides illa conjugalit violatae, ita populus Israeliticus idololatria sua turpissima fklein Deo datam •tfellisic dicitur.

vasa sacra inungi, *Exod.* xxx, 23, dedisti idolis.

19. Posuisti in conspectu eorum in odorem suum vitatis, — addendo scilicet et concremando deum, mcl, simlam, quasi oblationem idolo gratissimam et suavissimi odoris. Mei enim Gentiles sacrificasse, ideoque Judiéis id in sacrificiis vetuisse Deum, docui *Levit.* n, 11. Alludit ad veterum morem nuptialem. In nuptiis enim et nuptiali epulo spons® et convivis solebat dari simila, sive placenta mellita, ut suaves blandasque fore nuptias significarent. Hanc placentam nuptialem vocabant sesamon, quia fiebat ex sesamo (id est frumento Indico), melle et oleo. Sic sponsus invitans sponsam : « Comedi, inquit, favum meum cum melle meo : bibi vinum meum cum lacte meo : comedite, amici, et bibite. » Ubi Septuaginta vertunt : *Manducavi panem meum cum mele meo*. Ita Pineda, lib. V *De Rebus Salom.* cap. iv.

19 et 20. Et factum est, ait Dominus Deus. Et tulisti. — Est hebraismus, *q. d.* Et insuper « tulisti filios, » ut cremares eos idolis, quod longe horribilius est. *Secundo* et planius, R. David et Maldonatus, *q. d.* Ita revera factum est, ita se res habet, ut dixi. Unde Chaldæus vertit : *Nonne facta sunt omnia Iute?* scilicet circa proles luas, *quas generasti mihi* quasi marito tuo. Ego euim ex te eas procreavi, ego illas tibi dedi, ut me colebant.

21. Ad devorandum, — ut ignis devoraret corpora puerorum tuorum, in gratiam et cultum idolorum. Ita Vatablus.

22. Et post omnes abominationes tuas et fornicationes, non es recordata dierum adolescentie tuæ, — ac consequenter nec tu® pristina miseri®, nec ine® erga te clementi®, qua te vilem in sponsam assumpsisti.

Moraliter nota : Inter omnia mala et vulnera qu® in Adamo peccante accepimus, ex eoque cum peccato originali trahimus, unum vel maximum est oblivio tum Dei, tum sui. Est hæc ingens hominis miseria, omnisque mali causa : a qua homo hebraico dictus est *enosh*, id est obli-viosus; de quo Psaltes, *Psalin.* vm, 5 : « Quid est homo (hebraice *enos*) quod memor es ejus, » *q. d.* Quis est ille hebes et obliviscens, ut ejus, o Domine, digneris esse memor? vel quis est ille miser, desperatus, damnatus ad mortem, oblivioni tradendus, memoria indignus ut ejus recorderis? Et *Psalin.* XLix, 22: « Intelligite hæc qui obliviscimini Deum. » Hæc enim oblivio tollit memoriam præteriti miseri® et peccatorum : inde præsentibus Dei donis, quasi suis, superbit et insolescit homo; ideoque a Deo abjicitur, siniturque ruere in omnia scelera. Hoc est quod ait S. Petrus, *epist.* H, cap. i, vers. 9 : « Cui enim non preesto sunt hæc (fides, scientia, abstinencia, patientia, pietas, amor fraternitatis, do quibus egit vers. 5), cæcus est, et manu lentans, oblivionem accipiens (obliviscens) purgationis veterum suorum delictorum. » Hinc de senibus Susaun® pu-

dicitiā lentantibus dicitur, *Daniel*, xm, 9: « Everterunt sensum suum, et declinaverunt oculos suos, ul non viderent cœlum (Deum cœli præsidentem), neque recordarentur iudiciorum justorum. » Si enim cogitassent Deum fore sui sceleris vindicem, si prœvidissent Dei iudicia per Danielē mox in se exercenda, frmissent utique connu metu suam intemperantiam. Hac do causa tam serio, et tam frequenter Moses jam moriturus Hebræis inculcat : « Observa, et cave nequādo obliviscaris Domini Dei tui : ne, postquam comederis et saliatu fueris, etc.; elevetur cor tuum, et non reminiscaris Domini Dei tui, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis : el ductor tuus fuit in solitudine, etc., et cibavit te manna, etc. Sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse libi vires præbuerit. Sin autem oblitus Domini Dei tui, secutus fueris deos alienos, etc., ecco nunc predico tibi quod omnino dispāreos, » *Dent.* cap. vin, 11, 12, 14, 10, 18, 19; et vi, 12; et ir, 9, 23, 31; et ix, 7. Atque verus fuit vates : nam, *Deut.* xxxii, 18, eis impropert : a Deum, qui te genuit, dereliquisti, et oblitus es Domini creatoris lui. » Unde Dei pœnas el diras omnes eis intentat vers. 22 : « Ignis, ait, succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima. Congregabo super eos mala, et sagittas meas complebo in eis. » Sic, *Judie*, m, 7, causa cur Ilebræi traditi sint Philistinis et Chananæis, assignatur hæc : « Feceruntque malum in conspectu Domini, el obliti sunt Dei sui. « Sic l *Rcg.* xn, de *iisdem* ait Samuel : « Obliti sunt Domini Dei fui, et tradidit eos in manu Sisarte. » Sic dicitur *M* vin, 13 : « Via » omnium qui obliviscuntur Deum, et spes hypoérîtæ peribit. » Ita Psaltes, *Psalm*, n, vers. 18 : a Convertantur, ait, peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliviscuntur Deum, b El *Pialm.* lxxvii, Ii : a Obliti sunt benefactorum ejus, et mirabilium ejus quæ ostendit eis, » Itobræis per Mosen, Jome, David, etc. Quocirca, Ps. cu, 2 : « Benedic, ait, anima mea, Domino : et noli oblivisci omnes retributiones ejus. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis : qui sanat omnes infirmitates luas. Qui redimit de interitu vitam luam : qui coronat te in misericordia et miserationibus. » Et *Psalm*, cui, civ, cv et evi, jugiter canit : « Benedic, anima mea, Domino. Confitemini Domino quoniam bonus : quoniam in sæculum misericordia, » etc. Denique omnes Prophetæ non aliud impropertant peccatoribus, quam oblivionem Dei.

24. Lupanar, — excelsa et templa idolorum ædificasti in angulis et viis omnium platearum. Jerusalem, ul patet IV *Rcg.* xvi, 21. Ita Polychronius. Ob hæc excandescens el implacabilis paulo ante intonuit : « V®, væ libi. » Væ enim geminatum significat animum sponsi plane offensum, et parant* m sponsæ, puta Ilii rosolymæ, duplex excidium, scilicet præsens per Chaldæos et æternum in gehenna per dæmones.

25. SIGNLM PROSTITUTIONIS, — id est prosfibu-Viri. B lum, lupanar, puta excelsum jam dictum.

Moraliter : «Lupanar sibi ædificat, qui tota frontis libertate delinquit, juxta id quod scriptum est : Peccator, cum venerit in profundum iniquitatis, contemnit, » ait S. Hieronymus.

Abominabilem fecisti decor km tuim.— Sicut meretrices, quæ ex nimio longoque usu libidinis fiunt fœdissimæ, ait Maldonatus.

20. Magnarum carnium, — pinguium corporum Veri-M. plenorum succi, et consequenter libidinosorum. Tales, ait Orígenes, sunt dæmones, qui gaudent libidine et peccatis carnalibus. Proprie *magnas comes* vocat magna membra, quæ significant libidinosum, de quibus ait cap. xxui, 20 : « Quorum carnes sunt ul carnes asinorum, p Vide *Canon.* LV. Non quod /Egyptii hæc membra majora habuerint, quam alii homines; sed quod mugis idololatria? (hæc enim a Prophetis vocatur scoratio) dediti fuerint quam aliæ gentes. Est metaphora (1).

a Unde symbolice sanctus, ait S. Hieronymus» Symboli* carnium dicitur parvularum, quæ in eo decrescunt quotidie, et per virtutes attenuantur, ita ut nequaquam caro appelletur, sed spiritus, et loquatur in psalmo? Sitivit anima mea ad te, Deus, quam multipliciter libi caro mea! sivo (utquædam habent exemplaria) quomodo consumpta est caro mea? De hac carne scriptum est : Omnis caro fœnum, et omnis gloria ejus quasi Hos fœni. Aruit fœnum, et llos ejus decedit; verbum autem Domini manet in æternum. Et Apostolus : Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt. Et in Genesi loquitur Deus : Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt. Et ad credentes dicitur : Qui in carne sunt, Deo piaccio non possunt : vos autem non estis in carne, sed in Spiritu. »

27. Ai FERAM JUSTIFICATIONEM TUAM, — id OSt Ven. !7. legis ceremonias, cultum templi et sacrorum; quia ca profanasti, uti dixi vers. 47 et seq. Ita S. Hieronymus. *Secundo*, noster Prado : « Auferam justificationem tuam, » id est, ut aliqui legunt, *jus tuum*, id est libertatem et regimen, quo luis jus dicis, tibi adimam, faciamque ut Philistæis subjiciare, et ab eis jura petas, quæ Dei jus violasti. Unde Septuaginta vertunt : *Auferam legitima tua*. Hinc et sequitur : « Et dabo te in animas odientium te. » Verum justificatio nusquam significat libertatem aut potestatem regendi. *Tertio*, H. David et Vatablus vertunt : *Auferam a te dimensum tuum*, id est annonam tuam, qua te quotidie alebam, puta similam, mei et oleum, qua? tibi dedi, ut dixi vers. 9. Unde et Chaldæus vertit : *Auferam bonum tuum*. *Quarto*, alii vertunt : *Auferam a te decretum*, vel *statutum tuum*, quo

(1) Recto Theodoretus : « Per translationem magnos carne e 'sqni sopra modum idolorum cultui addicti erant, nominavit, qui hircos, el boves, et oves, canesquo el simias, el crocodilos, et ibes, et accipitres adorabant. »

scilicet Rinfuri nm et promiseram, quod nunquam te desererem. Qiiinfo, Maldonatus: *Auferam*, inquit a *to justificationem tuam*, id est favorem meum, quo, duin te prosequor, videris esso justa; et puniam te, ut appareat te injustam esse. Hic sensus satis appositus est. Serto et optime, *justification-m*, id est sanctificationem, *tuam*, id est sancta tua. Hoc enim est hebraico qpn *chutkech*, *q. d.* Ego te, quasi sanctam meam sponsam, ornavi auro, argento, bysso et omnibus bonis, iisque te quasi sanctificavi, dolavi et mihi astringi, vers. 10 et seq.; tu vero eadem sanctificasti et consecrasti idolis tuis; itaque non tam sanctificasti quam profanasti et polluisti ea, vers. 17 et seq. Quocirca ego hæc ipsa bona sancta auferam, imo quasi mea repetam a te, daboque ea hostibus tuis, ut ipsi omne tuum aurum, omnes fruges et opes diripiant; quia ipsi te sunt sanctiores et meliores. Hunc sensum poscunt pcccdenlia et sequentia. Hanc enim pœnam idololatriæ eorum claro intentat vers. 39, dicens: « Denudabunt te vestimentis tuis, et auferent vasa decoris tui: et derelinquent te nudam plenamque ignominia. » Hoc enim maxime timent impii: nec enim curant Dei favorem, ritus et ceremonias sibi auferri, cum ea jam ipsimet sibi sponte abstulerint, imo a se expulerint et idola sua transtulerint.

Moraliter: Nota Deum opes, bonaque quaa nobis largitur, vocare sancta; quia ea dat ut iis sanctificemur, sancteque Deum colamus, expendendo ea pio in usus templi, Religiosorum, pauperum, liliorum educandorum in timore Dei, etc.

Dabo te in animas odientium te filiarum Paubstinarum. — « In animas, n id est in desideria, ut te pro voto abutantur filia*. Palæstinre, id est 0|>-pida, vel potius cives Paheslinæ: vocat filiaspotius quam filios, ad decorum: populum enim Jerusalem hactenus quasi puellam Deo desponsam induxit, *q. d.* Tradam te voluntati atque libidini Palaestinarum, ut te spolient, capiant, occidant. Vetus enim el perenne fuit odium inter Philistinos sive Palæstinos, et Judæos.

Erubescunt. — Septuaginta: *Declinant de via tua*. Non audent te tanquam infame scortum comitari per vias, pudet illas tui, licet sint ille impudentes; quia justiores sunt te, uti ait vers. 52.

28. In filiis (id osi cum filiis) Assyriorum (1).

29. In terra Ciianaan, — in quam te ex AJgypto trinatili et in qua hab las. Aliter Prado: « In terra Chnnaan, » inquit, id est mercatorum, qui mercimoina exercent cum Chaldæis. Sio Prov- xxxi, 24,

(f) A^yrynrum deos Grollns nb Israeliti* tum cultos conjicit, cum Acini Tegl.ilpbalasarcin regetn Assyrlæ in auxilium vocaret, IV *llrg.* xvi, 7; II *Paralip.* xxvm, •*: « Nam, inquit, plerumque quorum atnicuiatn ambiebant, eorum rufius Imitabamur. » Verum, ul lwno potai Kosonnuller, et earum gentium, quibuscum nuito fasleris vinculo conjuncti essent, superstitione* Israelites imitatos im —, credit-,|, est; exempla vidimus apud Nostrum, supra viu, 7-12.

dicitur: « Cingulum tradidit Chananæo, » id e- t mercatori. Aliter rursus Maldonatus, *q. d.* Usque in terram Chanaan, scilicet imitando etiam ejus idololatriam.

Cum Ciiia i. d r is. — Hebraice FIÚ'TJD *Casdim*, id est usque in Chaldaeam, scilicet mittendo eo nuntios, qui referrent quo cultu colendi essent eorum dii. Ita Vatablus et Maldonatus.

30. In quo (qua re, quo lixivio) mundabo (et, ut Hebemus, *circumcidam* (legendum enim est *amola*, id est circumcidam, a radice S'O *mol*, id est *circumcidit*) cob tuum. — Septuaginta: *Quid faciam cordi tuo?* juxta illud Ow vi, 4: s Quid faciam tibi, Ephraim? quid faciam tibi, Juda? ■ Et *Isai.* v, 4: « Quid est quod ultra debui facere vineæ meæ, et non feci? » Chaldæus: *Quam fortis malitia cordis tui!* Vatablus: *O impotens cor tuum!* Prado: *Quam depravatum, infirmum et corruptum est cor tuum!* Ipsi enim pro *amola* legunt nb-N *amula*, a radice 'ION *amal*, id est infirmus fuit. Unde SSdn *amlal* vocatur infirmus, corruptus, putridus.

31. Lupanar. — Hebraice 3J *qah*, id est excelsum, scilicet templum el idoluin. Vide vers. 24 et 23.

Nec facta es quasi meretrix fastidio augens pretium, — *q. d.* Meretrix quæ scit se ob pulchritudinem quæri, fastidit amasios et parva lucra, ut majora offerantur; tu vero tuam pulchritudinem vilissimo pretio vendidisti, imo gratis obtulisti cuivis, in grande mei et tui vilipenditum; uti facit adultera quæ non mercedis, sed libidinis insatiabilis causa, præler maritum aliis se prostituit: quinimo mercede provocasti amasios tuos, ut fecit Achaz mittens regi Assyriorum multa auri talenta, cura ejus idola in templum induxit, IV *Peq.* xvi.

Tropologice anima, dum peccat, quasi meretrix voluptatibus se prostituit, atque omnes suos spiritus, potentias ac vires, quas a Deo habet, exhaurit et offert dæmoni. Ita Orígenes. Vide historiam filii prodigi, Luc. xv.

34. Post te non erit formcatio (2), — scilicetsimilis, ut nimirum meretrix pretio conducat amasios, siculi tu facis. Ita Chaldæus.

36. Effusum est æs tuum, — id est pecuniam tuam prodige effudisti in amatores tuos, puta in deos tuos et idola tua. Ita S. Hieronymus. Sic Romanis, teste Festo, « ære dirutus miles » dicebatur, cui stipendium ignominia! causa non esset datum, quique illud prodegisset: eo quod æs diruebatur in fiscum, non in militis sacculum. Sio Verrem *act.* I facete mordet Cicero: « Aleatoris, inquit, Placentini castra commemorabuntur: in quibus, cum frequens fuisset, tamenæro

(2) « Tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, » etc. Nam neque ab Ægyptiis, neque ab Assyriis, vel Challa-is qmdqu.mi 1>om acceperant Israelita:, sed contra magnis mercedibus eorum gratum redimere coacti sunt. (Coccerus.) Vido IV xvi, 8; *Isai.* vu, 10; xxx, &, 0.

dirutus est, » g. d. Licet Verres non esset eman-
sor, sed frequens in castris aleatoriis, tamen ære
dirutus est, id est stipendia perdidit et prodegit,
alea scilicet omnia absumente. Sic in castris Ve-
neris et dæmonis ære diruitur Jerusalem, et qui-
vis peccator. Aliter Chaldæus, R. David, Vatablus
et Maldonatus. Vertunt enim : *Effusum est imum
tuum*, id est ima pars veniris, scilicet, pudenda
tua manifestata sunt publice. Hebræum enim
1TOH3 *ncchvslesch* vertunt *subaratum*, id est fun-
dum; fundus enim vasorum solet esse æratus, ut
diutius durent. Aliter quoque vertit et explicat
Prado : Argentum, ait, signum est puritatis, æs
sordium, quia contrahit facile robiginem, g. d.
Sordes tuæ effusæ sunt, id est, ul sequitur, forni-
cationes tuæ effusæ sunt. Unde et Pagninus ver-
tit: *Effusa est turpitudine tua*; Brixianus : *Effusa est
iir^uritas tua*.

Denique apposite per æs durum et forte, accipi
potest robur et fortitudo, g. d. Fornicando assi-
due, cum semino profudisti omne tuum robur et
Lfb'do fortitudinem. Docent enim medici et ipsa expe-
minaii rientia, immodico veneris usu vires exhauriri
nun», hominemque debilitari et emori. Cujus rei varias
cut dant causas : *prima* est, quod semen spiritu ple-
num sit, præsertim vitali, uti docet Hippocrates
lib. *De Natura fætus*, cap. in; unde sequitur veneri
indulgentes non esse multum vitales : seminis
enim emissionem, pariter spiritus vitalis emittitur
& dissipatur, ut ait Galenus, lib. I *De Semine*,
cap. ivi. Porro Galenus, lib. I *De Natura (acuit.*
cap. v et vi, docet in semine triplicem esse spiri-
tum : est, inquit, in eo « spiritus vitalis ad ge-
nerationem cordis, spiritus naturalis ad genera-
tionem hepatis, et animalis ad generationem ce-
rebri. » Modum subjicit : « Subintrante ergo in
profundum sperrnatis ventositatem, actione trium
spirituum in medio nascitur vesicula quædam;
superius autem prope alia vesicula, a latere juxta
inferiorem alia : ex prima vesicula formatur ip-
sum cor; ex secunda superius posita cerebrum;
ex tertia hepar. » Cum ergo triplex hic spiritus in
veneris usu emittatur, necesse est vires et vitam
atteri. *Secunda* est, quia in venere optimum et
fortissimum excernitur. Audi Hippocratem, lib. I
De Gerat. : « Genitura viri provenit ab omni hú-
mido quod in corpore existit, ut quod robustis-
simum est secernatur. Argumentum autem ejus,
quod robustissimum secernitur, hoc est, quod a
veneris usu, paucula adeo re emissa, imbecilles
reddimur. » El Galenus, lib. I *De Semine*, cap.
XVI : * Quare non mirum est immoderato coitu
Utentes imbecilliores reddi, a toto corpore utro-
que (humore scilicet et spiritu) sincerissimo
ablato. » *Tertiam* attexit ibidem Galenus dicens ;
« Accedente insuper voluptate, quæ ipsa per se
sufficiens est vitalem (irmilalem dissolvere, adeo
ut jam quosdam ex nimia voluptate ac jucundi-
tate mortuos esse constet. » Hinc venere utentes
quasi extra se rapiuntur et obstupescunt : undo

Diogenes coitum vocabat brevem epilepsiam ; et
Alexander Magnus aiebat, hac sola ex re agnos-
cere sese esse hominem, suamque infirmitatem.
Quarta est, quia in nimia copula, effuso omni
semine, effunditur tandem et sanguis. Id deduci-
tur ex Galeno loco citato, cap. xif, ubi arterias et
venas semen ex sanguine operari, diserte affir-
mat. Idem docet Avicenna lib. HI, fen. NX, tract.
I, cap. i: Semen, inquit, « est sanguis magis di-
gestus et magis subtilis. » Idem docent alii me-
dici et physici, uti Aristoteles, lib. *De Longit. et
brevitate vitæ*, ubi idipsum confirmat exemplis.
Nam mulus, ait, diutius vivit quam equus et asi-
nus ex quibus genitus est, quia vix generat (unde
idem Aristoteles, lib. VI *Ilistor. animal*, cap. xxiv,
ait Athenis fuisse mulum octoginta annorum), et
feminæ diutius vivunt maribus, si hi libidinosi
sint (nam alias mas diutius vivit, quia calidior),
uti hac de causa passeret mares brevius vivunt
quam feminæ. Nam, ut idem docet lib. IX *Ilistor.
animal*, cap. vn, passeret mares, quia salacissimi
sunt, annuam vitam complere non existimantur,
feminas autem diutius vivere certum est.

Et super idola, — id est, ut Vatablus, duobus
modis revelata est ignominia et turpitudine tua,
sive deprehensa es meretrix : *primo*, ex eo quod
colebas idola abominanda; *secundo*, quod cum
idolis immolasti sanguinem filiorum tuorum.

37. CONGREGABO OMNES AMATORES, — g. d. Per ipsos Veri. 37.
amatores tuos ulciscar te, scilicet faciam ut Chal-
dæi, quorum amicitiam, indeque idola coluisti,
gentes vicinas tibi amicas, æque ac inimicas sibi
aggreget et te obsideant. Ita Theodoretus.

Nudaro ignominiam tuam. — Hebraice *nuditatem*,
id est pudenda tua, ut quibus peccasti, iis pu-
niaris et infameris. Intelligit destitutionem opis
et auxilii, ait Vatablus, vel potius publicam infa-
miam, qua ob scelera Jerusalem quasi meretrix,
violanda et vastanda erat, ideoque a gentibus
hostilibus subsannanda et irridenda, uti ridetur
meretrix infamis, dum publice in cippo probro
exponitur.

38. Judicaro te judiciis adulterarum, et effun-
dentium sanguinem, — id est vindicabo te pœna
tum lapidationis, quasi adulteratu ; tum gladii,
quasi homicidam, vers. 40. Occidisti enim infan-
tes tuos cremando et immolando eos Moloch.

Dabo te in sanguinem (id est in ctedem) furoris
et zeli, — id est truculentam, qualem exercent
furiosi et zelotypi mariti, dum solent jugularo
uxores in adulterio deprehensas. Hebraice : Po-
nam *te in sanguinem*, id est totum sanguinolentam,
vulneribus confossam et undique cruentam,
ul videaris tota esse sanguis.

39. Destruent lupanar tuum, — g. d. Chaldæi v-^39.
destruent excelsa et fana tua. Vide vers. 24.

Auferent vasa decoris tui, — puta vasa aurea
et argentea, omnesque opes et thesauros tuos,
quibus nunc pulchra esse videris.

40. Adducent super te multitudinem, — te quasi Ver. 4^

adulteram tradent, juxta legem, multitudini lapidandam.

Et lapidarunt (Chaldæi) te — projicientes laqueas per catapultas in muros tuos, ut eos vererent et dejiciant : item in urbem tuam, ut domos confringant et homines in plateis occidant.

41. Et comburent nonos. — Hæc altera erat adulterarum pœna, aiunt Hebræi, scilicet ignis, quo eas comburebant; licet ejus vix exstet exemplum, nisi in Thamar *Genes*, cap. xxxviii, 2-1. Vide ibi dicta.

Facient in te judicia, — justam ultionem. Vocat *judicia* in plurali, quia multas plagas significat.

In oculis mulierum plurimorum. — Mulieres intelligit nationes et gentes; quia et ipsa Jerusalem inducitur hic quasi mulier meretrix, *q. d.* Poenam tuam videbunt aliæ mulieres, id est gentes, ut caveant ne sint adulteræ, id est idololatræ. Ita Vatablus.

Ver». «. **42.** Auferetur zelus meus. — Cum videro te jugulatam et flammis datam, cessabit indignatio mea, et zelotypia, quæcor meum rodebat, tum, quia non amplius mihi præpones amasios tuos, ait Theodorus; tum quia indignationem meam puniendo te exsaturabo.

Morali. Nec irascar amplius, — huic scilicet generationi et sæculo, quia illam disperdam. Sequenti generationi, quasi alteri, et novo sæculo miserebor, et si peccet irascar. « Ex hoc perspicinius, ait S. Hieronymus, grandem offensam esse nequaquam curæ haberi a Deo, sed permitti hominem sceleribus suis atque peccatis. » Eundemquo locum expendens Orígenes bom. 8 super *Exodum* : «Vide, inquit, misericordiam, pietatem et patientiam boni Dei, quando vult misereri, indignari se dicit et irasci, sicut per Jeremiam cap. vi, ait : Dolore et flagello castigaberis, Jerusalem, uti ne abscedat anima mea abs te. lineo si intelligis, miserantis Dei vox est : ubi irascitur, et zelatur, ubi adhibet dolores et verbera : flagellat enim omnem filium quem recipit, *Hebr.* xli. Vis audire indignantis Dei terribilem vocem? Audi quod dicit per Oseam cap. iv : Cum cnuinerasset multa nefanda quæ Jerusalem commiserat, addit : Non visitabo super filias vestras cum fornicantur, neque super nurus vestras cum moechantur. » Hæc Orígenes. In hanc eamdeiu sententiam interpretatur D. Augustinus illud *Psal.* XCVIU:* Domino Deus noster, tu exaudiebas eos; Deus tu propitius fuisti eis, et ulciscens in omnes adinventiones,» de cu, ut alii legunt, «affectiones eorum. » « Etiam, inquit Augustinus, vindicans propitius fuisti.» Sed multo elegantius, serm. 37 *De verbis Domini*: «Mago®, inquit, misericordi» est, nequiti® impunitatem non relinquere; et ne cogatur in extremo gehennæ damnare, modo flagello dignatur castigare. Vis nosse nulla pœna quanta sit pœna ! Davidem interroga, qui ait *Psal.* ix : Irritavit Dominum peccator. Quare?

Quid vidisti ? Vidi peccatorem impune luxuriantem, et exclamavi : Irritavit Dominum peccator. Quare hoc dixisti? Vide quid sequitur. Secundum magnitudinem iræ suæ non quæret. Ideo nempe non exquirat, quia multum irascitur, parcendo cædit, sed juste cædit. » Unde apud Isaiam, cap. xxv!, magni supplicii loco dicitur : «Misereamur impio, et non discet justitiam.» Hoc est quod *Psal.* Lxxx, 12, dicitur : « Non audivit populus meus vocem meam, Israel non intendit mihi. Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis. » Et *Rom.* cap. i : « Tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt. »

E contrario puniri hic a Deo, singulare quoddam divinæ clementi® beneficium existimandum est. Hac enim ratione Dominus Jerusalem consolatur, *Isaiæ* xli : « Consolamini, consolamini, popule meus, dicit Deus vester. Loquimini ad cor Jerusalem, et advocate eam, quoniam completa est malitia ejus, dimissa est iniquitas illius: suscepit de manu Domini duplicia pro peccatis suis.» Quo loco recipere duplicia pro peccatis, seu, ut habent Septuaginta: *Recipere duplicia peccata sua*, est propter peccata nullis poenis affici, ut multi volunt. Idcirco regius vates postulat : « Proba me, Domine, et tenta me, » *Psal.* xv; et alio loco : « Ego in flagella paratus sum, » *Psal.* xxxvii. Audi S. Gregorium, lib. VII Afoni/, cap. vii : « Quia sancti viri corruptionis su® vulnus sine putredine non esse considerant, libenter se sub manu medici ad sectiones parant, ut aperto vulnere virus peccati exeat. Id quod idem Job luculentius significavit, subjungens : Et hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore non parcat. Electi quippe cum perpetrasset se illicita noverrunt, et tamen perscrutantes inveniunt, quod nulla pro illis adversa perpessi sunt, iu immensus® formidinis terrore tabescunt, ne in ælcrnum se gratia deseruerit, quos in presenti vita mali sui retributio nulla castigat; et propterea feriri paterna correptione desiderant, et dolorem vulneris medicamen salutis putant. Recte igitur ait Job : Hæc mihi consolatio sit, ut affligens me dolore non parcat; ac si apertius diceret : Qui ideo hic quibusdam parcat, ut eos in perpetuum feriat, ideo me hic feriat, ut non parcendo in perpetuum parcat. » Hactenus Gregorius.

43. Vias tuas (id est scelera tua) in capite tuo dedi, — ut in caput tuum redundant et capite luas scelus.

Et nox feci juxta scelera tua, — *q. d.* Parum te pro impietate punivi, plus merebaris. Ita Septuaginta et S. Hieronymus. Verum Chaldæus et Hebræi, pro »n'®J/ *Miti*, id est *feci*, legeules D'üP *asita*, id est *fecisti*, vertunt : *Non fecisti cogitationem* (id est mentis reflexionem, ut videres tuam turpitudinem statumque periculosum) *super omnibus abominationibus tuis*, id est non cogitasti a luis idulis recedere, uou cogitasti mutare men

tem, redire ad frugem. Unde sequitur : « Sicut mater, ita el filia ejus, » </ *d.* Quales fuerunt parentes Judæorum, tales sunt et filii ; perdurant enim in pristina patrum impietate et idololatria.

v<n. «t. 1L Ecce ohms , qui dicit vulgo proverrium, in te assimet illud (Hebraice, *Omnis paramiator partrimabit*, id est hoc scomma de te dicet quasi proverbium) : Sicut mater, ita et filia ejus, — id est sicut mater tua Cclhæa, vers. 4.⁂, et C.hanana-a ob scelera vastata est : ita et tu filia ejus vadata es. Ha Vatablus, Theodorelus, Polychronius. Itaque se explicat Propbeta, vers, sequenti. Aliter Chaldæus et llebnei, uti jam dixi.

Ven.c. 43. Filia matris tuæ es tu, quæ projecit virum sudi et filios sups, — *q. d.* Æmulatrix es matris tuæ, id est terræ Chananææ, quæ suis sceleribus ex Chanaan per Josué et Hebreos expulit virum, id est reges suos el filios, id est incolas. Ita Polychronius.

Secundo et melius, *q. d.* Sicut Chananæi et Cellicei virum suum, id est Deum, projecerunt adorantes idola, et filios consecrarunt idolis ; ita et tu quasi filia, id est imitatrix, eorum fecisti. Ita Theodorelus.

Tertio, alii, *q. d.* Cclhæa maior tua, impudens meretrix, solebat virum et proles abjicere et cum aliis libidinari: ita tu, o Jerusalem! me abjecisti, et cum idolis libidinaris.

Tropologice, Judæi et quivis impii abjecerunt Prophetas qui erant patres eorum spirituales; et viros justos, qui erant eorum filii.

Et soror sororum tuarum, — *g. d.* Similis es sororibus tuis, ne hilo es illis melior aut purior. Sorores Jerusalem vocat vicinas urbes, scilicet Samariam et Sodomam.

▼ m A@. 46. Soror tua major, Samaria,, — quia sicut Jerusalem eral metropolis regni Juda : ita Samaria erat regni Israel, sive decem tribuum. Unde eam vocat *majorem*, quia in Juda lanium erant duæ tribus.

Ipsa et filiæ ejus, — « filiæ,n id est oppida Samarae subjecta. Metropoles egim Ikbræis et Græcis vocantur *matres*; et vico versa aliæ pubes el vici eis subjecti, vocantur *filia*:.

Soror autim tua mimmit e, eie., Sodomam. — Id est Galgala trans Jordanem, ubi habitabant duæ Iribus cum dimidia. Ilæ enim rede dicuntur sorores Judæorum, id esi fratres el cognati. ItaScho-liades et Polychronius. Verum melius proprie nccipias Sodoenam. Hæc enim vocatur *soror* Jerusalem, non cognatione, sed impídate; *minor* vero, non telalo,scdcivitatnmct civium numero; hæc habitat, non quasi superstes sil, sed jacet et manet in lacu, ubi ostendit priscae glorias ruinas, imo gehennæ speculum Judæis et peccatoribus ostentat.

47. Neque secundum scelera earum fecisti paulinus.— Ha Romana distinguunt, *q.d.* Sec-

ins tuum non fuit paulo minus scelere Sodom et Samarías, jino in omnibus pene majus, ut sequitur. Paulo aliter ex Hebræo vertit pagntn^s: *Neque secundum scelera earum fecisti, ac si hoc paululum pauxillumque foret, quinimo scelerationa fecisti illis.*

48. Vivo ego, — testor, et juro per vitam Ven-*. meam.

49. Ecce nue fuit iniquitas Sodomæ, — scilicet ver>. 4». prima et origo cæteraruin, puta libidinum por- On,ni“ teniosarum : nimirum fuit in Sodoma.

Primo, superbia ;

Secundo, saturitas panis, — id est ciborum et deliciarum, hoc est comessalio et compotatio ;

Tertio, abundantia rerum omnium, luxus et delicias;

Quarto, OTIUM-

Quæriltilr, Aígysthus quare «it beto» adulteri in promptu causa est, desidiosus erat.

Vero Ennius in *Iphigenia* ;

Otio qui nescit uli, plus negotii habet
Quam cum est negotium in negotio.

Preclaro S. Justinus *Contra, Tryphon*, ; ujesus, ait, Josephi fabri filius, solebat dum inter homines degeret, aratra fabricare jugaque, ut per has figuras justitiam doceret, et reipsa fugam otii. » Fuit commune Patrum dogma ; « Diabolus semper te occupatum inveniat, » ut patet ex *Vitis Patrum*.

Quinto, immisericordia, quod scilicet manum EGENO RT PAUPERI NON PORRIGEBANT.

Aliter vertit Syrus referens hæc ad praecedentia, nimirum sic : *Hac est iniquitas Sodoma: sororis tuæ superbee, gloriosae, quæ saturabatur pane, et sedebat* (habitabat) *in quiete* (securitate, otio, quieta, segura, otiosa) ; et Arabicus Antiochenus : *Vivo ego, dicit Dominus, quod neque Sodoma., neque {Hia: ejus fecerunt, ut quod fecisti tu.ct filien tuæ; atque etiam soror tua formosa, quas satiabatur pane, ct sedebat ipsa et fihæ ejus in quiete.*

Nota: idem hio dicitur cum eo quod ait S. Joannes *epist.* I, cap. u, 16 : « Omne quod est in inundo, est concupiscentia carnis, et concupiscentia oculorum, et superbia vit e, » scilicet, superbia, doliciæ, divitiæ origo sunt malorum omnium in mundo, faciuntque ut mundus sit (ilius cl hæres Sodomæ. Ita S. Hieronymus. Ita Pythagoras, teste Laertio, dixit in urbes ingredi, primo delicias; *secundo*, saturitatem; *tertio*, violentiam j *quarto*, exitium.

Tradit Lævinus Lemnius, aliquo medici, quod, sicut sanitatem tam corporis, quam animi émisant et conservant hæc tria, scilicet exercitium, sobrietas et castitas: ita ægriludinem tam corporis, quam animi pariant hæc tria, scilicet desidia, saturitas, sive repletio et libido. Unde ipsi

hæc tria sanitatis dant præcepta : « Corpus laboribus exerça : vescere citra saturitatem, ne te in venerem effundas. » Aureum est dogma Hippocratis, VI *Epid.* Sanitatem hæc duo tueptur : « Cibis non satiari, et impigrum esse ad labores. » Rursum, nulla re magis curari flatus, cruditates, pituitam, etc., quæ plurimorum morborum sunt causa et fons, quam inedia, nipote quæ hæc omnia digerat et consumat, consentiunt medici.

Audi S. Hieronymum : « Superbia, inquit, saturitas panis, rerum omnium abundantia, otium et delicia* peccatum Sodomiticum est, et propter hoc sequitur Dei oblivio, quæ pratentia bona putat esse perpetua, et nunquam sibi necessariis indigendum. Quapropter et lege, *Ueut.* vm, præcipitur : Attende ne comedens et bibens, et saturatus, ædificatis domibus optimis, habensque oves et boves, argentum et aurum, obliviscaris Domini Dei tui. Et in alio loco, *Dcut.* xxxn, de Israel scriptum est : Manducavit et bibit, et saturatus est, et impinguatus, et calcitravit dilectus. Quod sciens elsapientissimus omnium Salomon in *Proverbiis*, cap. XXX, deprecatur : Tribue mihi necessaria, et quæ sufficiant, ne saturatus mendax fiam et dicam : Quis me videbit? aut pauper effectus, furer et pejerem nomen Dei mei. »

Porro *prima* hic est superbia, quia hæc est centrum, a quo exeunt lineæ ad circumferentiam omnis iniquitatis. Unde S. Ambrosius : « Superbia, ait, ex angelis dæmonseffecit. » El Isidoros : « Superbia est origo omnium criminum, et ruina cunctarum virtutum ; » ideoque ruina salutis. Nam ut ait S. Augustinus : « Excelsa est patria, sed humilis est via. » Superbia ergo hic ponitur peccatum Sodomiticum, idque primum : Deus enim superbos deprimit, permittendo eos labi in portentosas et probrosas libidines, ut ostendi *Horn.* cap. i, 27.

Secunda est saturitas. Venter enim satur, meroque æsluans, despumat in infandas libidines. Recto Seneca, epist. 61 : « Ventri, ait, obedientes brutorum animalium loco numeremus, non hominum. » Ul hanc ex'crterel Plato scripsit ad Djonis propinquos : « Nullo modo debere quemvis in die saturum fieri. » Gula ergo Sodomam fecit et perdidit : gula enim est strues lignorum quibus accenditur libido : « Non Elnæ ignes, » ita S. Hieronymus ad *Furiam*, « non Vulcania tellus, non Vesuvius et Olympus tantis esinanè ardoribus, ut juveniles medulla* vino plena* et dapiibus inflammato. » Et Euripides : « Saturo Venus adest, » Et Athenteus, lib. X *ex Aristophane*, « vinum » vocat « lac Cyprice dece, » id est Veneris, quod alat libidinem. Denique, « sine Cerere et Baccho friget Venus. »

Tertia est abundantia rerum, indequo luxur. Do qua dixit Apostolus. I *Tirnoth.* vi : « Radix omnium malorum est cupiditas, » græccè X*rp?-a. Vetus est proverbium apud Stobanim : « Sati-

tas ferociam parit, tollit animos opulentia. » Et Homerus : « Fastum copia gignit, » indeque libidines.

Quarta est otium, de quo *Proverb.* i : « Prosperitas impiorum perdet eos. » Pro quo alii vertunt : *Pax*, sive *quies insanorum evertet eos*. El Poeta ;

Otia si tati*, periere Capidioi» arms,
ContempUque jaceat, eifine loce (*ires*).

« Otio, inquit S. Augustinus, perit Roma, deleta Carthagine. » Recte Sapiens, et ex eo t.hryso^olomus : « Omnem malitiam docuit otiositas. » Cum rogaretur Cleomenes, ut est apud Plularchum, cur Lacedemoni!, cum Argivos sæpe vincerent, eos non delerent? « Nolumus, inquit, ut habeamus qui juvenes nostros exerceant. Sunt « nim ipsi eorum cos, qui ipsorum virtutem acuant, ne otio enerventur, et in vitia ac mollitiem diffluent. » Vide quæ de otio dixi II *Thessal.* in, 10.

Quinta est immisericordia : hæc quoque fuit causa libidinis Sodomitica*. Qui enim crudeles sunt in proximum, crudeles quoque sunt in naturam, violando ejus generationem : quique crudeles sunt in alimoniam et vitam proximi, crudeles itidem sunt in ejus corpus, ut eo per pudendas libidines probrose abutantur. Sic Sodomita*, quia erant crudeles in hospites et peregrinos, idcirco angelos corpore indutos et quasi peregrinos divertentes in Sodomam ad Lot, appetierunt ad nefarium concubitum. Gener, xix. *. Immisericordia enim et crudelitas faciunt, ut qui ea laborat, non respiciat pudicitiam, nec famam, nec corpus nec vitam proximi, præsertim exteri aut peregrini : sed iis omnibus, quasi mancipiis, crudeliter ad suam libidinem abutatur, eaque, quasi res viles et nullius pretii, prodigat et profundat. Ita crudelis Amnon nihili fecit pudicitiam, nec famam sororis suæ Th uñar, sed ea, quasi vilis cortio. abusus est, II *Reg.* xni. 13 et seq. Ita hodie sævitia et barbaries Turearum facit, ut pty*ros et mancipia Christianorum ad hoc nefas impune et impudenter cogant, quin <t vim inferant. deant nunc Christiani, qui eleemosynis et donis procurant, et quasi emunt usum corporum fidelium et pauperum ad suam obscenitatem, quam in cos barbari et cruales sint instar Turearum : dant enim cibum corpori, ut ejus decus, famam et pudicitiam absorbeant : nutriunt carnem, ut animam occidant. Itane vili esca, vili nummo appenditis, emitis, perditis thesauros incomparabiles, puta Christianum corpus, conscientiam, castitatem, animam ad Dei imaginem creatam, et Christi sanguino redemptam? Itane obolo destruitis ejus gloriam et felicitatem, eique emitis et accersilis ignes sempiternos? o crudelem eleemosynam, o immisericordem misericordiam, o pretium iniquum etsatanicum!

COMMENTARIA IN EZECHIELEM PROPHETAM, cap. XVI.

’0 Et elevata sunt — in fastum et arrogantiam. Fecerunt abominationes coram me, — publico in oculis solis ejus Deum contemnentes.

Sicut vidisti. — Ha Romana, id est sicut audisti et vides in effectu, scilicet in lacu Asphaltite sulphureo, quanta fuerit iniquitas Sodomie, utpote, quæ ob scelera in lacum tam telum est versa. Vide dicta *Genes*, xix, 25. Jam llebræahabent : *Sicut vidi*, id est cum, vel postquam vidi, *eas abstuli*.

L 51. Justificasti, — ostendisti Sodomam et Samariam te esse justiores, id est minus impias, ita ut tecum comparate *juste* videantur. Sicut enim lux solis obscurat lucem stellarum, ita sanctitas magna minorem, et iniquitas insignis minorem, Haulesse non videatur. Vide Origenem. Notat Theodoretus, Jerusalem magis peccasse Sodoma, non peccati substantia, sed qualitate. Habebat enim legem, sacerdotes, Prophetas, Dei cognitionem, cultum et templum, quæ omnia profanavit idolis et peccatis; unde gravius peccavit. hoc est quod Christus, *Mutth.* xi, 23 et 24, ait : ’El tu, Capharnaum, numquid usque in cælum ;xaltaberis? usque in infernum descendes; quia 5 in Sodomis facte fuissent virtutes quæ facte Aunt in te, forte mansissent usque in hanc diem. Verumlamen dico vobis, quia terra»Sodomorum remissius erit in die judicii, quain tibi. » Et Jeremías, *Thren.* iv, 6 : « El major effecta est iniquitas filiae populi mei peccato Sodomorum. » Vide ibi dicta.

52. Porta confusione». — Septuaginta : *Sustine tormentum*.

Quæ vicisti sorores tuas. — Hebraice, *quæ judicasti*, id est condemnasti, *sorores tuas, q. d.* Cum peccando certares tu cum sororibus tuis, tu eas condemnasti, id est superasti et vicisti : ita ut, si diabolus, vel quis impius in judicio præses sedisset, judicaturus ultra vestrum impietate vinceret, et impudentia esset insignior ac nobilior; tuque coram eo cum sororibus tuis in hac causa litigasses; ille causam libi adjudicasset, et sororibus abjudicasset, easque condemnassel. Hæc enim ejus fuisset sententia : Jerusalem peccando superavit sorores suas; itaque in hoc certamine primum ei debetur peccati et impietatis præmium.

SCELERATIUS AGENS AII EIS, — præ 6ÍŠ. HOC eüiin significat hebræum { *min* comparativum.

53. Et convertam restituens eas conversione Sodomorum, etc., et conversione Samarle, etc. — Id osi reducam te, o Jerusalem, e captivitate, ul ’nun Sodoma et Samaria revertaris in patriam. Nota primo: Conversio, reversio, captivitas, idem significant, scilicet captivos revertentes. *Secundo*, licet Romana legant *conversione*, tamen clarius Septuaginta vertunt, *conversionem*; et Aquila ac Symmachus, *captivitatem*. a Convertam n ergo • conversionem, » idem est quod reducam captivitatem, id est captivos, « restituens eas, » scilicet el sorores luas, puU Sodomam el Samariam,

hoc est captivos e Sodomis, el e Samaria sibi et patriæ restituam.

Quieres, quando et quomodo reducet Deus 0;»omM* Sodomitas, cum omnes coelesti igne consumpti sint? lilD.nj?

Primo, pro *convertam* Theodoretus legit, «v«t - *tam*, id est aversata est me Sodoma, et ego vici- lri† cissim aversatus sum eam, ac punivi excidio Verum, quia Latina passim legunt *convertam*; hinc Emmanuel Sa et aliqui alii accipiunt hæc ironice, aut legunt per interrogationem. Verum hoc quoque repugnat sequentibus.

Secundo, Judæi, ait S. Hieronymus, inter estas fabulas fingunt, in adventu sui Christi, id est Antichristi, et in mille annis regni ejus, Sodomam esse restituendam in pristinum statum, ut sit quasi paradisos Dei; ac tum pariter Samariam pristinam recepturam felicitatem.

Tnrtio, S. Hieronymus ex Origene : Sodoma, ait, Terti* sunt gentes; Samaria, hæretici; Jerusalem, peccatores fideles, qui omnes in primo Christi adventu, ut vult Orígenes, vel, nt S. Hieronymus, non ex sua, sed ex aliorum sententia, in secundo ad magnam gratiam et gloriam evehentur. Verum hoc mysticum est, et sapit errorem Origenis, qui ex Platone censuit, post certum annorum curriculum, fore rerum omnium revolutionem et restitutionem : ita scilicet, ut etiam damnati sibi restituantur et salventur.

Quarto, Lyranus et Vatablus: Sodomite, aiunt, sunt Ammonite et Moabite, quia orti ex Lot, qui habitavit in Sodomis, ili cum Samaritis et Judæis ad Christum convertentur.

Quinto, Polychronius, Scholiastes et Prado per Qalnt* Sodomam accipiunt duas tribus, Ruben et Gad, cum dimidia tribu Manasse, trans Jordanem in Galaad (non in Gaigaia, ut habet Scholiastes) et Basan habitantes. Hæc enim regio fertilissima quasi Sodoma, in luxum, otium et vilia soluta, prima ante alias septem tribus ducta est in Assyriam captiva a Teglatphalassar. Verum has tribus complectitur Samaria, non Sodoma : Samaria enim apud Prophetas significat regnum Israel, puta, non septem, sed decem tribus. Rursum sicut Samaria et Jerusalem proprie hic capiuntur, ita el Sodoia, ut palet ex eo quod dixit vers. 49 : « Ecce hæc fuit iniquitas Sodoma ». »

Dico ergo per Sodomam hic accipi totam Pcn- tapolim, ex Pentapoli autem incendium Sodomie evasil urbs Segor, cum suis villis et pagis ob preces Loth. Rursum, sub Sodoma intelliguntur vicini Moabite et Ammonite. Hi enim orti sunt ex incestu Sodomitico filiarum Lolli cum patre in Sodomis, puta in Segor, uli notavit Lyranus et Vatablus. Hi ergo origine et nativitate fuerunt Sodomite. Rosee omnes in captivitatem Babylonicam abduxit Nabuchodonosor. Hic ergo Propheta, de more, tristibus teta subjungens, prædicit eorum liberationem et reditum. Idem de iis prædixit Jeremias, cap. xlviii, 47, et cap. xlix, 6. Ad

litteram onirn loquitur Propheta de reductione, tum harum gentium, tum Judæorum et Baby-lone. Nam multi ex Samaria, id est ex decem tribubus, mixti Judæis, id est duabus tribubus, «nde sub Cyro redierunt. Sed sub hac reductione ferius et potius intendit significare reditum Judæorum et gentium e servitute peccati et diemonis ad libertatem gratia Christi, et Ecclesiæ ac regni coelorum. Hæc est enim patria nostra felicior et feracior, quam Jerusalem, Sodomam et Samaria : et sic redimus ad « antiquitatem » nostram, ut ait hic Propheta, id est ad pristinum statum justitiæ et felicitatis.

Ubi nota : Per Jerusalem Propheta intelligit Judæos; per Samariam Samaritanos, qui medii erant inter Judæos et Gentiles; per Sodomam Gentiles qui impie vivebant, ut Sodomitæ*. Ponit enim unam Gentilium civitatem impiissimam pro omnibus : sicut Christus, *Matth.* xi, 21, 22 et 23, pro iisdem posuit Sodomam, Tyrum et Sidonem : et Isaias pro iisdem posuit Bosra et Edom., cap. xxxiv, 6; item Ægyptum; cap. xix, 21. Significat ergo Propheta fore, ut prius Sodomam, id est Gentiles; et Samariam, id est Samaritanos, a peccati captivitate liberentur, et ad Ecclesiam veniant quam Jerusalem, id est Judæi : hosco enim post illos venturos. Ita Maldonatus.

Et convertam reversionem (id est captivitatem, uli jam dixi) tuam in medio earum, — id est una cum illis: quasi non illas propter te, sed te propter illas liberare videar. Ita Maldonatus.

54. UT PORTES IGNOMINIAM TUAM, etc., CONSOLANS eas. — « Ignominiam, » qua scilicet in captivitate misera fuisti, ex qua jam redis, sicque consolaris Samariam et Sodomam in sua ignominia; quia consolatio est reorum, habere socium vel majorem in pœna. Ita Vatablus.

Secundo et potius, in conversione ad Christum Judæi venerunt in medio gentium, id est inter gentes pari jure, imo inferiori et subordinato. Quia enim Christus missus fuit in salutem omnium gentium, totiusque mundi; hinc et consequenter missus fuit in salutem Judæorum. Hoc inviderunt gentibus Judæi, ideoque a Christo sunt aversi et rejecti, pauci vero conversi. Hæc fuit confusio Judæorum, et consolatio gentium ac salus. Hoc est quod ait Christus, *Matth.* vm, 11 : « Dico autem vobis, quod multi ab Oriente et Occidente venient et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob in regno cœlorum : lili autem regni ejicientur in tenebras exteriores. » Ita Prado et Maldonatus.

55. Er soror tua Sodomam. — Significat gentem prius convertendas ad Christum, postea, in fine mundi Judæos, cum plenitudo gentium intraverit, *Roman.* xi, 26. Dices : Christus, *Matth.* cap. xv, 24, ait ad Chananæam : « Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel. » Respondeo. Sensus est, *q. d.* Sum missus ut solis Judæis, utpote quibus promissus est Messias, corporalem

præsentiam, ac per consequens Evanpeli mei et miraculorum meorum gratiam, quam hic panem voco, exhibeam; unde et a S. Paulo, *Rom.* xv, 8, Christus vocatur minister circumcisionis, id est circumcisorum, hoc est doctor et prædicator Judæorum. Haec S. Hilarius. An locum Matthæi citatum, et S. Augustinus tract. 31 in *Joan.* Christus ergo personaliter inissus est ad Judæos, ut per eos, puta per Apostolos, converteret cæteras gentes totumque orbem. Ergo omnium gentium conversio fuit universalis, primus et adæquatus finis missionis Christi; inter quas continentur Judæi, ac deinde quæ elihet participares gentes.

Ad antiquitatem suam, — ad pristinam libertatem, et possessionem tum terrenam, tum potius spiritalem, puta Ecclesiæ, in qua ab olim in Adamo et Noe, omnes conscripti fuimus cives, imo hæredes et filii.

56 et 57. NOX FUIT AUTEM SODOMA SOROR TUA AUDITA IN ORE TUO, IN DIE SUPERBIAE TUÆ, ANTEQUAM REVELARETUR MALITIA TUA; SICUT HOC TEMPORE IN OPPROBRIUM FILIARUM SYRIÆ, etc., Pa LÆSTINARUM, etc., — *q. d.* Cum, o superba Jerusalem, peccares contra me, non es recordata, nec ullam fecisti mentionem peccatorum et pœnarum Sodomæ, ut te metu similis supplicii a similibus sceleribus revocares. Ita S. Hieronymus et Maldonatus.

Secundo et nervosius, *q. d.* « In die superbiæ, » id est felicitatis et opulentiae tuæ tempore, cum donis meis superbares; non dignabaris vel nominare peccatricem Sodomam, quasi tu justa esses et felix meo templo : sed nunc vides illam præ te justificari, cum revelatur tua malitia hoc tempore, ut sis in opprobrium et contemptum Syrorum et Philistinorum, qui sunt vicini tui. Ita Prado.

Simili parabola Pharisei despicientis publicanum, Christus proponit contemptum Judæorum contemnentium gentes, *Luc.* xviii, 10 et sequent.

57. Quæ ambiunt te per garum. — Ex Hebreo Ven. 57. vertas cum Vatablo : *Quæ te contemnebant, vel diripiebant circumquaque,*

58. Scelus tuum et ignominiam tuam tu portasti. V. RS. SA. — Septuaginta : *Tu portasti peccata tuæ arrogantia: et impietatum,* ut quæ fastidiebas vel nominare Sodomam et gentes, jam eis postponaris in gratia et regno Christi.

59. Et faciam tibi, — puniam te per Chaldæos; Ver. 59. sicut despexisti juramentum, id est execrationem, quam legis transgressoribus intentavi, *Levit.* cap. XXVII. Itaque irritasti pactum mecum initium, *q. d.* Pœnarum metu non es aversa a legis violatione, jam ergo eas sustine.

60. Et recordabor ego pacti mei tecum in die adolescentiæ tuæ; et suscitabo tibi pactum sempiternum, — *q. d.* Ego timen, o Synagoga, licet a te despectus, te non deseram; sed recordabor pacti mei cum Abrahamo initium, quod scilicet ex ejus semine esset nasciturus Christus, salvator tuus et gentium, initium, inquam, cum adhuc

esses adolescentula, imo in lumbis Abrahæ; vel potius picti, scilicet cum Mo»ein Sinainiti (tunc enim cras quasi adolescentula, ul dixit vers. 4); «recordabor,» ut te recipiam, incamqne tecum aliud pactum novum, tum, per Zorobabel, tum potius per Christum, illudque sempiternum, *Jerem.* cap. xxxi. 31. Naia pactum sub Zorobabel non fuit sempiternum, nisi byperbolice, id est diuturnum.

Aliter Maldonatus, *q. d.* « Recordabor pacti mei,» id est puni mi te secundum pactum meum. Nam in fœdere non solum promissa erant præmiorum, sed et pcenarum contra transgressores comminationes, fzvit. cap. xxvi, *q. d.* Quia tu non es recordata pacti mei, ego ejus recordabor. Servabo enim illud in sumendo de te pcenas, eo comminatas : cum autem punivero te, auferam pactum illud, et dabo tibi pactum aliud sempiternum, quod est Evangelium.

61. Et recordaberis viarum tuarum, et confundaris. **CUI RECITERIS SORORES TUAS TE MAJORES CUM** jii. Mumns t l is, — i/.d. Cum te ad gratiam et regnum Christi eveham, erubescas vitam et peccata præterita, *Artor. n.* 17, miraberis meam boojlatem, qua sororem tuam majorem Samariam, et minorem Sodomam, id est gentes omnes vicinas, ad te deducam, ut eas in Ecclesiam et regnum tuum recipias, quasi filias. Hierosolyma: enim coepit Ecclesia Christi; unde Hierosolymitana Ecclesia mater est fidelium omnium. Hinc Isaias, cap. lx, •i, sub nomine Jerusalem alloquens Ecclesiam : • Filii, ait, tui de longe venient, » *q. d.* Tunc non Simpius superbe arrogabis libi justitiam, nec so-

rores tuas, id est alias gentes, contemnes; sed summa reverentia veneraberis mea judicia, et summa gratitudine mihi devincta, gentes omnes ut sorores complecteris, et ut Tiliam amabis.

Non ex pacto tuo, — cum Mose et tecum inito in Sina (quod servos faciebat et regebat metu mortis), quod violasti; sed ex pacto meo, quod olim Abrahæ promisi, et nunc per Christum præstabo, quod est pactum faciens et adoptans te in filium, ac regens te spiritu charitatis et timoris filialis, puta pactum et Testamentum novum, quod est lex gratini, imo gratia Christi.

63. Et **NON SIT TIBI ULTRA** a per i r e o s, — *q. d.* Non audebis ultra conqueri, imo nec hiscere, aut auxiliare, cum videbis tuam indignitatem, meamque erga te clementiam et beneficentiam, qua quasi certabo cum tua impietate, eamque vincam et obruam. Mittam enim tibi tuisque Christum unigenitum meum, qui ibit quasi lux ad cæcos, vita ad mortuos, via ad errantes, veritas ad falsos et fallaces, salus ad agros, fortitudo ad fragiles, redemptio ad captivos, justitia ad injustos, fons aquæ vivæ ad aridos, princeps pacis ad discordes, panis vitæ ad laborantes fame, Deus ad peccatores, cosque faciet sanctos, saturos, concordos, justos, liberos, sanos, fortes, veraces, vivaces, vegetos el lucidos. Tractat hoc argumentum Apostolus epist. *ad lioman.* præsertim cap. ni, ubi docet, nec Judæos, nec gentes debere gloriari de sua justitia, sed confundi ob sua peccata; ac laudare et gratias agere Deo, qui gratis indignis contulit gratiam, justitiam et salutem per Christum.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sul> Ijpo duarum aquilarum pugnantium, quarum major minorem debellat, describit Nabuchodonosorem et Pharaonem inter sepugnantes, ex quibus ille hunc debellavit. Quocirca prædicit, quod Pharaom innixus Sedecias et Jiulaa (quam vinea: comparat), ac contra Dei voluntatem rebellans Nabuchodonosori, ab eo regno, ocults el patria privabitur : Joachin vero ex Dei voluntate, eidem se tradens, exaltabitur. Primo, proponit ipsam parabolam : deinde, vers. ti, eam applicat et explicat eo modo quo dixi.

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis, propone ænigma, et narra parabolam ad domum Israel, 3. el dices : Hæc dicit Dominus Deus : Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis et varietate, venit ad Libanum, et tulit medullam cedri. 4. Summitatem frondium ejus avulsit : et transportavit eam in terram Clia-naan, in urbe negotiatorum posuit illam. 5. Et tulit de semine terne, el posuit illud in terra pro semine, ut firmaret radicem super aquas multas : in superficie posuit illud. 6. Cumque germinasset, crevit in vineam latiore humili statura, respicientibus ramis ejus ad eam : et radices ejus sub illa erant ; facta est ergo vinea, et fructificavit in palmites, et emisit propagines. 7. El facta est aquila altera grandis magnis alis, mullisque plumis : el ecce vinea ista quaoi nulleus radices suos ad eam, palantes suos extendit ad illam, ut irrigaret eam de areo-

lis germinis sui. 8. In terra bona super aquas nullas piantata est : ul facial frondes, et portel fructum, ul sil in vineam grandem. 9. Dic : Hæc dicit Dominus Deus : Ergone prosperabitur? nonne radices ejus evellet, et fructus ejus distringet, et siccabit omnes palmites gerlainis ejus, el arescet : et non in brachio grandi, neque in populo multo, ut evelleret eam radicitus? 10. Ecce plantata est: ergone prosperabitur? nonne cum tetigerit eam ventus urens, siccabitur, et in areis germinis sui arescet? 11. Et factum est verbum Domini ad me, dicens : 12. Dic ad domum exasperantem : Nescitis quid ista significant? Dic : Ecce venit rex Babylonis in Jerusalem : el assumet regem, et principes ejus, et adducet eos ad semelipsum in Babylonem. 13. El tollet de semine regni, ferielque cum eo fædus : elab eo accipiet jusjurandum, sed et fortes terræ tollet, 14. ul sil regnum humile, el non elevetur, sed custodiat pactum ejus, et servet illud. 15. Qui recedens ab eo misit nuntios a<l /Egyptum, ul daret sibi equos, et populum mullu.j. Numquid prosperabitur, vel consequetur salutem qui fecithæc? et qui dissolvit pactum, numquid effugiet? iG. Vivo ego, dicit Dominus Deus: quoniam in loco regis, qui constituit eum regem, cujus fecit irritum juramentum, et solvit pactum, quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur. 17. Et non in exercitu grandi, neque in populo multo faciet contra eum Pharaon prælium : in jactu aggeris, et in exstruktionem vallorum, ut interficiat animas multas. 18. Spreverat enim juramentum ut solveret fædus, et ecce dedit manum suam : el cum omnia hæc fecerit, non effugiet. 19. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Vivo ego, quoniam juramentum, quod sprevit, et fædus, quod prevaricatos est, ponam in caput ejus. 20. Et expandam super eum rete meum, et comprehendetur in sagena mea : et adducam eum in Babylonem, et judicabo eum ibi in prævaricalione qua despexit me. 21. Et omnes profugi ejus cum universo agmine suo, gladio cadent : residui autem in omnem ventum dispergentur : el scietis quia ego Dominus locutus sum. 22. Hæc dicit Dominus Deus : El sumam ego de medulla cedri sublimis, et ponam : de vertice ramorum ejus tenerum distringam, el plantabo super montem excelsum et eminentem. 23. In monte sublimi Israel plantabo illud, el erumpet in germen, et faciet fructum, et erit in cedrum magnam : et habitabunt sub ea omnes volucres, et universum volatile sub umbra frondium ejus nidificabit. 24. El scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliavi lignum sublime, el exaltavi lignum humile ; el siccavi lignum viride, et froudere feci lignum aridum. Ego Dominus locutus sum, et feci.

2. Propone ænigma, — id est obscuram similitudinem, sive, ul sequitur, parabolam. In Scriptura enim sæpe hæc tria, parabola, ænigma, proverbium confunduntur et pro eodem sumuntur, uti notat Jansenius initio proverbiorum. Scilicet significan illustrem quamlibet sententiam, præsertim acutam, parabolicam, moralem. Hebræum enim *moscai* significat sententiam eminentem et prædominantem, uti est proverbium, axioma, gnome, quales sunt in Proverbiis Salomonis. Parabola, græce *TrayxiXr*, proprio est comparatio et similitudo. Ænigma est sententia obscura et subtilis; radix enim *abirrepai* significat obscure loqui. Unde hebraico vocatur *r-n'ri chida*, id est acula propositio, a radice *Tin chod*, vel *mHcAadad*, id est acuminare, acuere, acute loqui.

S. Aquila grandis, — id est Nabuchodonosor rex. Aquila enim avium princeps, et viribus, et pernecitate, el altitudine volatus, et audacia, el agilitate rostri regiam præ se fert majestatem. Unde Cyrus et Artaxerxes Persæ, ac postea Ro-

mani aquilam habuerunt pro insigni, sicut Chaldæi columbam, *Jerem.* 1, 16. Sic de eodem rege ait Jeremias cap. xux, 22 : « Ecce quasi aquila ascendet, et avolabit, et expandet alas suas super Bosrarn. »

Nola : Aquila symbolum est regni et imperii ; Agnita est enim ipsa avium regina. Unde Pyrrhus rex aquila dici voluit. Nam, ut ait Plutarchus in ejus regis et Vita : « Dum a pugna magna cum gloria ac kvitia in Epirum reversus, a suis àtri; id est *aquila*, salutaretur : Per vos, inquit, irò: sum, qui me vestris armis, tanquam alis in altum extulistis. Undo semper ei aquilæ cognomen summe placuit, coque usus est. »

Filius Caroli Magni dictus est Arnulphus, quod germanice sonat *Arent hulp*, id est *aquila! auxilium*; vel quod illud aliquando ab dia acceperit; «cl potius, ut nomine suo moneretur se suis nativis, amicis ac subditis aquilina fortitudine, seu instar aquilæ, auxilium præbere debere. Hoc enim est munus principis.

[

- Ajax cognomen habuit aquila : causam dat Pin-
darus *Isthm.* ode fi, cum ait : « Hæc illi locuto
misit Deus ducem, avium magnam aquilam, et
dulce ei intus titillavit gaudium, et dixit, locutus
ut vir vates: Erit tibi filius, quem petis Telamon,
et eum aquilæ, quæ apparuerit, cognomento ap-
pellabis Ajacem late potentem, stupendum in la-
boribus turmarum Martiarum. » Cum enim Her-
cules in Telamonis gratiam sacrificaret, ut ei filius
nasceretur, præter volabal aquila: itaque propter
aquilæ prætervolantis auspiciu, filius Ajax Te-
lamoni natus, *cutge* dictus est. Hinc tradunt Gen-
tilesimo et Catholici, aquilam multis portendisse
imperium. Quin et Gentiles omen et augurium ex
Aquila aquila capiebant usque ad superstitionem. Ita, in-
prkrxiit qtiunt, « in die natali Alexandri Magni, aquilæ
rġm\ du® præpetes supra culmen domus insederunt;
knodro omen duplicis imperii, Europæ Asiæque præ se
ferentes. *
- lían.o. a Xat0 -Maximo (qui turbulentissimis rcipubli-
cæ temporibus Imperator electus est a senatu, ut
Maximini obviam iret crudelitati) quamvis ex hu-
mili et obscuro genere, patre scilicet arte ferrario,
aut, ut alii dicunt, carpentario, auspiciu dedit
aquila, cum carnem bubulam, et quidem mul-
lam, in patris cellam angusto impluvio projecis-
set; eam denique, cum jaceret, et nemo attingere
auderet, religionis metu, iterum sustulit, et in pro-
ximum sacellum Jovis Præstilis detulit. »
- Aurehi- «Simili ostento aquila infantem adhuc Aurelia-
num, vinculum fascia, sine ulla noxa de cunis sus-
tulit, et in aram, quæ intra sacellum forte sino
ignibus erat, deposuit, » ut auctor est Sabellicus,
et ante eum Flavianus Vopiscus, ex Callicrate
Tyrio in *Aureliano*.
- AIL.DX « Albino etiam septima hora, postquam natus
est, in convivio, quod natalitiis suis deputabatur,
dum sibi inderetur nomen, septem aquilæ pár-
vula» allatæ sunt, et quasi ad cunas pueri consti-
tuí®. Omen pater ejus proclivius admisit, eo quod
id rarissimum esset in illis regionibus, ubi Ha-
drumetum est. »
- jgusto. « Octavio Augusto, cum puer adhuc ruri, quar-
to ab urbe lapide via Campana educaretur, in ne-
more prandenti ex improvise aquila de manibus
panem rapuit, moxque altissime evolavit : quæ
paulo post leniter delapsa, ex improvise eum dein
ei reddidit,» Xiphilino, Suetonio et Dione testibus.
- v Muí. • C. Marius cum nidum aquilæ cum septem pul-
lis puer adhuc in agro reperisse!, eumque gremio
su-ceplum ad pairem detulisset: is admiratione
motus, consultis auspiciis, septies penes filium
rei summam futuram accepit. Id in tot quot gessit
consulatibus apparuit, quos eo numero primus
omnium assecutus est. » Hoc tamen Plutarchus
Romance censor historiæ, fabulosum existimat,
quod aquilam dicant non ultra duos pullos pa-
rere, scilicet naturaliter et ordinarie.
- tartU. R<gni auspiciu Romulo allatum ab aquilis ex
tmuodocet Cicero, bb. I *De Divina!.*: « Dum enim

fratres de imperio certarent, ac uter eorum mæ*
nia conditurus esset, contenderent, se auspicio
staturos, pactum inierunt; itaque aquilæ bin®
præpetes Romulo primas detulerunt. »

«AquilamTarquinio Prisco regnum portendisse Tnquh
vulgatissimum est : quippe quæ pileum sedenti
abstulit, mox remisit: futurum inde Tanaquil ejus
uxore, Etruscorum disciplina instructa, interpre-
tante, ul principatum caperet. » Rem gestam nar-
rat Dionysius Halicarnassæus, lib. III *Antiq. Rom.*

Plutarchus de Agone scribit : a Apud Argivos AgoU
aliquando defecit lleraclidarum genus, e quo re-
gem eos deligere patria consuetudo jubebat. Quæ-
renlibus et sciscitantibus, oraculum datum est,
regem ab aquila demonstratum iri : ac post pau-
cos dies aquila in domum Agonis devolare con-
specta fuit, itaque Agon rex designatus est. »

« Marcianus Imperator egregia prædita indole, Mircfe-
cum miles esset, forte ad expeditionem se con- “°-
ferebat. In itinere cum dormiret aliquando, ii qui
cum eo cubabant, citius experrecti, aquilam ho-
mini expansis alis umbram præbere vident. Iti-
dem in expeditione adversus Geiserichum Libyæ
principem accidit, ut Marcianus inter alios in hos-
tium potestatem veniret. Itaque Geiserichus, cap-
tivos inspicere volens, ex sublimi quodam loco
cos intuebatur. Hic Marciano consopito cernens
umbram fieri ab aquila expansis alis, rem pro
miraculo habuit, et virum divinum, et imperio
Romano dignum censuit. »

«Idem accidit Basilio Macedoni imperatori, qui Basilio,
annis viginti regnum obtinuit. Is cum adhuc in-
fans admodum esset, » uti Zonaras commemorat,
«forte soli expositus in aestu jacebat, messe occu-
patis parentibus, egenis admodum. Tum vero
aquila de sublimi advolans, expansis alis umbram
ei præbebat. Cum autem aliquoties mater eam
abigere conata, nihil efficeret, tandem hanc rem
boni augurii loco duxit. »

Lechos, primus Polonorum dux, nidum aquila d
larum invenit, ibique ducatus et genis suæ præ- M0®**
sidium, ac quasi arcem construxit, vocavitque
Gnesnam, a nido, quem Bohemi *Gnisdo* vocant.
Inde insigne boni auspicii et stemma successori-
bus ejus mansit, ut usque in hunc diem regis cl
regni Poloni® stemma sit alba aquila coronata,
erecta, expansis alis, hiantem rosiro, merito Tureis
formidabilis, minansque exitium. Ita Martinus
Cromerus, lib. II *De Rebus Polonicis*, et lib. XVI.

Suetonius quoque inter alia prodigia quæ Gal-
bae Imperatori regnum portendebant, de aquila
ita scribit : « Galbæ Imperatoris avus dum sacra
perageret, fulgur procurans, cum aquila ex ejus
manibus exta rapuisset, sublimiusque elati in
frugiferam extulisset quercum, augurque sum-
mum, sed serum imperium portendi dixisset : Sa-
ne, inquit ille irridens, cum pariet mula. Quo pro-
digio imprimis Galba confirmatus dicitur. Navs
<um in Hispania res novas moliri est adortus, ÌF;
ea terra mula enixa est. »

Cliudl». Felix insuper illud fuit, quod idem Suetonius recenset de Cludio, « qui cum diu inter ludibria nui® fuisset, sub Caio demum fratris filio consulatum adeptus est; quamprimum autem, inquit auctor, cum fascibus ingressus est forum, prætervolans aquila dexteriore consedit humero, indicio futuri apud eum imperii manifesto. »

Et rursus de Vitellio copias suas dividente, quas adversus Othonem præmitteret, quasque ipse perduceret, faustum hoc narrat augurium : « Siquidem a parte dextra repente aquila advolavit : lustratisque signis ingressos viam sensim antecessit. »

limoni. « Hieronem quoque Siculum admodum adolescentem, private fortune hominem aquila, qu® primo bello, quod iniit, in ejus clypeo resedit, regem aliquando futurum indicavit. » Ita Aldrovandus, *Ornithol.* cap. i *in aquila*.

Porro pii principis et Imperatoris emblemata est aquila ita depicta, ut pedibus terram tangat, capitibusque (est enim nostris Imperatoribus biceps) ad cælum elatis, et alis expansis, cum fulmine a sinistra, et lauri ramo a dextra, habeat hoc lemma : iv xaijM Uártpev, id est, *in opportunitate utrumque*. Hic enim est typus Imperatoris, demonstrantis se in terris quidem imperare, sed tamen mentis intentione ad cælum aspirare, summoque studio, cum contemplationi, tum administrationi™ imperii (ut illud domi militiæque bene gerat) intentum esse, ut ad Deum, cui omnia refert accepta, perveniat : aquila enim, imperii; fulgur, belli et poenarum; laurus, pacis et præmii signum est.

Magnarum alarum, — mullos habens sub se populos, et numerosos exercitus, quos ille secum traxerat. Ili enim sunt al® militares.

Longo membrorum ductu. — Chaldæus, *longa membra*; Septuaginta, *extensa*. Per hoc significatur robur et potentia Chaldæorum, quasi longe se extendens, et late imperans. Membrorum enim exporrecla longitudo apposite significat regni ejus amplitudinem et diuturnitatem : regnavit enim ipse 45 annis. Ex Hebræo verti potest cura Vatablo el Maldonato, *longis pennis*, ac per pennas accipi possunt per metaphoram hast®, aut equi velocissimi, quibus volare videbantur Chaldæi. De quibus Jeremías, cap. tv, 13 : a Velociores aquilis equi illius. »

Plena plumis, et varietate, — id est plena plumis versicoloribus, instar pavonis, ail R. David. 11® plura® significant exercitum Nabuchodonosoris ex variis gentibus conflatum. Septuaginta vertunt : *Plena unguium*, id est militum rapacium. Rursum plura® h® significant opes et gloriam (1).

Audi S. Gregorium, XXXI *Moral*, xix : « Aquila,

(1) Plena phimis ad defensionem ab injuriis supervenientibus, ul *gtabnr*, *Mich.* i, 16, opponatur. In ingressa veris enim aves rapaces plumarum defluvio obnoxia.* sunt, vide Bucharlum, *Illicroz.* tom. II, pag. 750. Aquila autem plena plumis vegetior est et robustior quam defluvium turum passa.

(Rosenmuller.)

ait, est Nabuchodonosor : pro immensitate exercitus, dicitur magnarum alarum; pro diuturnitate temporum, longo membrorum ductu; pro multis divitiis, plenus plumis; pro innumera Ierren® glori® compositione, plenus varietate describitur. » Et Aldrovandus, *Ornithol.* cap. i : « Plum®, ait, significant opes quibus affluebat; varietas plumarum, gloriam rerum ab eo gestarum; unguis, armorum horrorem : Libanus, Judææ claritatem, atque celsitudinem longa annorum serie conspicuam. inde ille medullam cedri avulsit, quippe nobilitatem exstirpavit; et summas quasque frondes decerpsit, id est ne tenerimæ quidem regum proli, id est ætati infimæ, pepercit. Nam pium® regum sunt opes. Sicut enim aquila sine plumis volare nequit : ita et principum dignitas omnis, nisi pecunia (qu® belli nervus est) fulta, enervis, et robore carens facile corrumpitur, ut dixit Carolus IV Imperator ad principes Germani® apud Dubravium, lib. XXII. »

Venit ad Libanum, — id est ad templum, ait S. Hieronymus, vel ad domum regiam, a Salomone ex cedris Libani constructam : vel potius ad ipsam Judæam et urbem Jerusalem, uti explicatur vers. 12. Libanus enim terminus est Judææ, cujus caput est Jerusalem, qu® altitudine et candore murorum, ac densitate palatiorum ex cedris Libani constructorum, similis erat monti Libano. Ita Orígenes, Apollinaris, Theodoretus. Jerusalem ergo vocat Libanum, quia persistit in metaphora aquilæ, qu® in montibus, non in urbibus versari solet. Septuaginta vertunt : *Qui habet ductum intrandi in Libanum*, quasi Nabuchodonosor non sua sponte, sed Dei impulsu et ductu venerit in Jerusalem. Ita Theodoretus.

4. Tulit medullam cedri (2). — Hebræi vertunt : v<rt *. *Tuht cacumen cedri*, id est regiam stirpem cum suis principibus duxit in Babylonem.

Summitatem frondium (id est proceriores stolones, ita Chaldæus : alludit enim ad stolones, qui ex arbore avelluntur, ut in aliam inserantur et transplantentur) ejus avulsit, — id est regem Joachin tenerum (3), octodecim scilicet anuorum, ac proceres abduxit. Ita Theodoretus et Apollinaris, et patet vers. 12. Unde S. Gregorius, XXXI *Moral*, xix : « Nabuchodonosor, ait, quasi aquila Judææ celsitudinem petens, nobilitatur, regni ejus, quasi medullam cedri abstulit, et dum tenerimam regum prolem a regni sui culmine captivando sustulit, quasi summitatem frondium ejus avulsit. »

Et transportavit ram in terram Ciianáan, — id est in Chaldæam, qu® Chanaan dicitur, quia mer-

li) Nomen THQy *tsamerct*, apud Nostrum tantummodo, cl quidem quater, pñeter hunc locum (infra vers. 2i, et cap. XXXI, 3, io, H) obvium, Jarchi idem notare ait, quod Italicum cl gallicani *cima*, *cime*, id est vertex arboris, qui turio Columella*, lib. XX, cap. xlix. Turiones autem vocantur teneritates summitatum arborum.

(3j Qui idem ac Jechunias,

calure erat dedita, ideoque potentissima, frequentissima, opulentissima : Chananæi enim mercature erant addicti. Hinc Chananæus Hebraice significat mercatorem, ut patet *Prov.* xxxi, 21 et alibi. Pari modo emporium mercium omnium, et urbs negotiatorum erat Babylon, ut patet *Apec.* xvi, 10. Ende «Chanaan o explicans, subdit : o In urbe negotiatorum posuit illam. » Ita S. Hieronymus, Prado, Mddonatus et alii. Aliter Apollinaris et Theodoretus; censent enim Chaldæos vocari Chaoanæos, quod eorum mores et vitia imbibissent. Aliter quoque vertit Chaldæus, nimirum : abduxit ad terram liberam a servitute, quæ scilicet nulli erat subjecta et vectigalis, qualis erat terra Chanaan ante ingressum Josue et Hebræorum in eam.

5. Et TOUT db semine terrai, — id est postquam stolones transplantavit, id est Joachin et principes Babylonem transtulit, accepit ex semine cedrorum terræ Juda, id est accepit Sedeciam, qui erat de semine regio Judæorum, scilicet patruus Joachin, cumque « posuit in terra, » id est in Judica regem constituit, « pro semine, » ut scilicet in eo maneret semen stirpis regite; utquo ipse stirpis regie a firmaret radicem super aquas » (i), id est populos multos, *Apocal.* xvi, 2. Septuaginta, Chaldæus et Hebræi vertunt, *in terra seminis*, id est fertili et saliva, quæ semen facile excipit et copiose refundit. Ita vocatur Judæa, quia fecunda.

In superficie posuit illud. — Non profunde plantavit, sed in superficie jecit hoc semen (hoc enim est Hebreum qXflÿ *tsaphtsuph*), sicut viles inseruntur in fossa, non profunda, sed exsurgente ac pene æquante superficiem terræ. Sensus est, *q. d.* Nabuchodonosor non firmavit Sedeciam alia regni radice, sed vires ejus fregit Nabuchodonosor, ut sibi maneret supplex et penderet a se, ultpete quem tam facile poterat evellere, quam eum leverat regemque creaverat. Chaldæus vertit : Vitem posuit *illud*, quia sequitur : «Crevit in vineam, » quasi Propheta mutet metaphoram : nam Joabin comparavit cedro, hic vero Sedeciam comparat viti ob causam quam mox dicam.

6. Crevit in vineam latiore (luxuriantem) miniti staira, — id est Sedecias quasi vitis, opibus, gloria ac imperio crevit, verum non ut

(1) Mirum videri possit, inquit Hillcrus, vitem dici pUtiUUm ad aquas, si quis reputet Italiam, calidissimam regionem, vinctum iu Massico, agri Falerni monte, consistorum ubertatem, aquarum rivis haud debere, et Wirlcmbergiam, Ncccarici vini fecundissimam matrem, vinum in aridis montibus, et anno etiam sitiante, gignere n diillssimum : nisi vinum Ctcubum, cui ante Neronis Umpora generositas erat celeberrima, natum constaret ii palustria sinus Amyclani populeta (side Plinii *litt. n u.* lib. XIV, cap. vii) ; et Cornelius Celsus, rerum in- tur@ peritikMinus, existimaret voto vineis eligendum esse colum, quod e fontibus in vicinum radicibus humorem subministret. Hmc colligere est, vites si odorem aqc@ temermi, id est, ex modice a fontium aut rivorum vicinia radices ungeulur, celerius atque felicius provenire.

cedrus procera, sed quasi vitis humilis. Semper enim Babylonius eum sibi subjectum tenuit, </ d. Cedrus versa est in vitem, quia regnum Judæorum quod in Joachin et aliis fuit excelsum vel cedrus, in Sedecia fuit humile ut vitis.

Respicientibus ramis uis ad eam, — scilicet aquilam, id est, ut S. Hieronymus, voluit Nabuchodonosor Sedeciam præcso populis Judæorum : sed ita, ut ipso et populi respicerent ad Nabuchodonosoris domini sui imperium et jussum.

Secundo, vicinius et melius : « ad cimi, » scilicet vitem, *q. d.* Rami hujus vilis non in altum surgebant, sed repressi incurvabuntur, et respiciebant ipsam vitem vilisquo radicem. Ha enim refracta et repressa fuit potentia Sedecie per Chaldæos, ut ramos, id est principes, haberet, non potentes vel Salomon ; sed accisos, depressos, tennes et imbecilles. Est metaphora a vite vel arbore, cujus rami ab alia alliore, vel a tecto aut muro reflectuntur ne in altum surgant, ita ut curventur, et arborem ipsam respiciunt. Ita Maldonatus.

Er radioes ejls sud illa erant, — *q. d.* Aliquas, licet non altas, agebat illa vinea, id est regnum Sedecie, radices, ita ut in latum propagaretur. Alii, « sub illa, » scilicet aquila, puta sub Nabuchodonosore, firma radice stabat regnum Judæorum.

Fructificavit in palmites, — *q. d.* Filios et magnates protulit.

Et emisit propages, — id est teneriores ramos, scilicet civium, et populi longe lateque sese propagantes.

7. Et facia est aquila altera grandis, — scilicet Veri. I. Pharaonem, qui dictus est Vaphres, vel Apries, vel Ephree, rex Ægypti, qui magnus quidem erat, sed minor Nabuchodonosore, cum quo Sedecias rebellans Nabuchodonosori, foedus iniit. HaS. Hieronymus, Theodoretus, S. Chrysostomus, hom. 9 *ad Populum*, tom. V, et alii passim. Hæc ergo aquila priori opposita et ab ea subjugata significat Pharaonem Nabuchodonosori oppositum, et ab eo Aqoii» subactum. Sic duæ aquilæ inter se pugnant, cum P" : ,l' victori» altera vinceretur, portenderant exitum Bruto cum Antonio et Augusto decertaturo, si credimus ro- Anl&nl° victori» in procinctu signum exspectantes, duæ aquilæ magno alarum clangore ex adverso conflixerunt, rostris sese mutuo, ac infesto volatu incessentes. Suspendit id ostentum utrumque agmen, in presentis pugne eventum. Postremo, quæ ex Antonii plaga stetit, valide adversam avem fugavit. Quo omine Antoniani in spem certam victoria erecti, sublato clamore, in hostem decurrunt. Nec adversa parte minus ferociter confligitur : iit primo congressu cruentum prælium, complexi se invicem milites, consertisque manibus non minore odio quam vi ulrique dimicant, circumsonare gemitus et suspiria cadentium, et jam plurimus erat eruor fusus terra illa et cruenta cæde, cum primo

acies Uniti loco submota est, ordinibusque vi solutis, nd secundum tertiuinquo ordinem penetravit metus. Tum ros ad fugam inclinavit; qua animadversa Octavii milites hostilium castrorum portas multa vi occupant, ne cedentibus a tergo p[^]* teret effugium. Tum vero exclusorum cwdes iit, et a fronte Brutiani pressi fœda colluctatione, cæcoque occurso in se ruentes ca duntur. Meminit ejusdem augurii Appianus, lib. IV *be Bellis civil.*: « Jamque dies, inquit, dum se parant, ad nonam horam processerat, cum aquilæ duæ pugnare coeperunt inter utramque aciem, intentam summo silentio; cumque fugata esset quæ a Bruto steterat, conclamarunt hostes et signa collata sunt, fuitque congressus superbus et immitis. »

Ejusmodi duarum aquilarum pugnantium auspiciu[m] Vespasiano contigit, narrante his verbis Suetonio: « Ac non mullo post comitia secundi consulatus, ineunte Galba, statua divi Julii ad Orientem sponte versa est: acieque Bebriaccensi prius quam commitleretur, duæ aquilæ in conspectu omnium conflixerunt, victaque altera, subvenit tertia a solis ortu, ac victricem abegit. » Per duas autem aquilas primas, iulelligilur Vitellius et Otho; tertia vero veniens ab ortu solis significabat Vespasianum, qui, cum ex Judæa veniret, abegit victricem illam aquadam, hoc est Vitellium Othonis victorem.

Aa£u»io, De Octavio Augusto contra Antonium et Lepidum pugnaturu[m], Suetonius in hæc verba scribit: « Confractis ad Bononiam triumvirorum copiis, aquila tentorio ejus supersedens, duos corvos hinc inde infestantes afflixit, et ad terram dedit, notante omni exercitu, futuram quandoque inter collegas discordiam talem, qualis secuta est, ac exitium præsagiente. » Nam aquila significabatur Augustus, qui collegas Antonium et Lepidum infestos ita afflicteret vexarelque, quemadmodum aquila duos corvos afflixit.

Triste item minimeque faustum fuit, quod Lacopeno imperatori, et Simconi Bulgarorum principi accidisse scribitur. Quo enim tempore hi congressi inter se colloquebantur, aquila; duæ supra ipsos volasse traduntur, cumque non sine clangore, ei alarum insigni strepitu, sese mutuo infesto rostro unguibusque aggressa; confixissent, mox Hilaram ab altera discessisse, cum una se iu urbem conferret, altera Thraciam versus volaret. Hoc prodigium augures minime lietum esso judicabant; nam significari futurum, ut hæc inter cos pax rescinderetur.

Multisque plumis, — id est multis militibus; item opibus et pompa; Septuaginta, *mullorum unguium*, id est rapax et vastator gentium multarum. Ita S. Hieronymus.

Er ecce vinea ista quasi mittens radices suas ai eam, — *q. d.* Sedecias, et Judaica gens vires suas conjunxit cum copiis Ægypti contra Nabuchodonosorem. Alludit ad arbores, quæ in eam pariem radices mittunt, ubi aquam esse sentiunt. Sic enim

Sedecias legatos misit in Ægyptum, opis pelendæ causa, quæ tota Nili aquis irrigatur, ita Muldonatus qui per *radices* intelligit legatos.

Palmites suos (id est nuntios, ait S. Hieronymus, et duces cum donis) extendit ad illam (t).

Lt IRRIGARET EAM DE AREOLIS GERMINIS SII, — id est, ut contra æsluin, id est iram Nabuchodonosoris earn arefacientem, rigaret de germine, id est robore et copia militum suæ areæ, id est Ægypti. Aquæ enim sunl milites, quia sicut aquæ per arbores in hortos vel agros vicinos derivantur: ita et milites ex Ægypto transmittabantur in Judæam. Alii, ut Vatablus, *ul irrigaret eam per fastas suat germinante*, id est per fossas sui Nili abundantes, id est per fruges et opes Ægypti. Alludit enim ad Nilum qui irrigat et fecundat Ægyptum immissus in agros per fossas, quæ ex eo in agros ducuntur. Septuaginta, *ul irrigaret eam cum gleba plantationis suæ*, id est, ut juvaret Judæam cum populo, in quo plantatus est Sedecias rex quasi vilis primaria. Regem enim comparat viti, populum glebæ.

8. In terra bona, — *g. d.* Non defecit Sedecias Ver*. A ad Pharaonem ex inopia, vel regni oppressione, quia benigne habebatur a Nabuchodonosore, erat quo terra Judææ fertilis et dives; sed ex ambitione nolens subdi Nabuchodonosori.

9. Nonne radices ejls evellet? (7. *d.* Aquila illa Ver* *. prior, id est Nabuchodonosor, radicem, id est regni Judæorum robur, evellet, et Sedeciam regno eradicabit) et fructus (id est filios) ejus (quasi olivas baccas teneras) dstringet (id est occidet) et siccabit omnes palmites, — id est principes morti dabit, ul sint quasi sicci palmites.

Non in bracuio grandi, neque in populo multo, — *q. d.* Non opus erit magna virtute aut mibte ad superandum Judæos et Ægyptios: nam, primo conflictu, id faciet Nabuchodonosor. Ita lactum est: unde adepta hac victoria Nabuchodonosor, quasi securus et quietus, resedii in Reblatha cum copiis, el partem earum misit contra Jerusalem, quam, duce Nabuzardan, cepit et succendit, IV *Reg.* cap. till. Aliter Maldonatus, *q. d.* Non poterit rex Ægypti, quamvis cum magnis copiis veniat, Judæos et Sedeciam a Chaldæis liberare.

Ut evellet eam radicitus. — Pendet hæc interrogatio ab initio versus: « Nonne radices ejus evellet, » etc., *q. d.* Nonne fecit id quod paulo ante dixi, scilicet, nonne egit el peregit « ut evellet eam radicitus? » idque non magnis copiis.

10. Cum tetigerit eam ventus urens. — Hebraice V«n. i< est CD'lp *kalim*, id est orient. dis, qui siccus est el urens, *q. d.* Cum Chaldæus, qui est ad Orientem Judææ, eam quasi vitem, copiis licet Ægypti irrigatam, tetigerit, et quasi ventus urens afflurit,

(l) « Et emuli propagines. » Hebraice fliXD *lirat*. A *phcer*, sic rami arborum sunt dicti a corona; similinliuo, sicut et nostris hortulanis vertices artiorum el sylvarum cultoribus nova ramorum propago *corona* dicitur.

desiccabit et desolabit eam in sua area, scilicet in ipsa Judæa, fecunda et germinans. Nam Sedecias et ejus principes in campis Jerichunlinis capti sunt, reliqui in urbe ipsa jam expugnata, IV *Rej.* XXV. Nota : Chaldæa est terræ Israel ad orientem septentrionalem ; unde nunc orientalis, nunc aquilonari vocatur. Vide dicta *Jeremía i*, 14.

12. Assumet, etc., adducet, — id est assumpsit, adduxit. Hæc enim Propheta dixit anno sexto post abductum regem Jechoniam in Babylonem. Unde in Hebræo est *l'vau* conversivum, quod vertit futurum in præteritum. Hic incipit enigma aquilarum, cedri et vilis explicatio eo modo, quo jam explicui.

Ver*, tj. 13. Et TOLLET de SEMINE REGNI, — tollet Sedeciam, cumque pro nepote Joachin, regem constituet.

Ferietque cum eo foedus, — ut regnet, sed sibi sit vectigalis, quod licet in libris Regum non narretur, ex hoc tamen loco factum esse liquet.

Sed et fortes terræ tollet, — principes multos tollet, vel sublato apud se retinebit, tum in obsides, tum ut regni vires debilitet. Sic enim sustulit Joachin cum filiis aliisque primoribus.

Vm. 17. 17, Et non in exercitu grandi, neque in populo multo (non Pharaonis, sed Chaldæorum, *q. d.* Non erit magnus exercitus Chaldæorum et Nabuchodonosoris, contra quem pugnabit Pharaon, et lamen vincetur. «Neque» . hoc enim per hebraismum repetendum) in jactu aggeris, et in exstruk-tione vallorum — faciet Pharaon prælium, ut interficiat multos Chaldæorum; sed primo congressu fugiet cedelque tota Syria. Ita Polychronius et Græci, et patet ex vers. 9; illum enim hic applicat et explicat. Alii affirmative hoc accipiunt, idque dupliciter : primo, de Pharaone, *q. d.* Chaldæorum vim non impediet Pharaonis parvus exercitus, quantumvis jaciatur aggeres et vallos exstruat. Favet Josephus X *Antiq.* xx. *Secundo*, de Nabuchodonosore. Unde Vatablus vertit : *Are</ue Pharaon cum maquis istis copiis et ingenti multitudine quidquam efficiet, dum exstruitur agger, et munitio ad excindendum animas multas*, id est, ut Maldonatus, cum jecerit Nabuchodonosor aggerem, nihil poterit Pharaon Sedeciam adjuvare : qui sensus planus est, et congrue cum præcedentibus et sequentibus coheret.

18. Spreverat enim (Sedecias) juramentum — fidelitatis præstitum Nabuchodonosori.

Et ecce dedit manum, — id est, et tamen foedus cum Nabuchodonosore, data dextera, inierat, *q. d.* Violavit foedus, data manu, initum. Ita Vatablus. Secundo et aptius, *q. d.* Cum sprevisset et violasset Sedecias foedus initum cum Chaldæis, dedit manum, foedusque aliud iniit cum Pharaone. Ha Chaldæus et Maldonatus. Vide hic quam velit Deus servari Udem etiam hosti, eique infideli, quamque perfidiam ulciscatur. Vide dicta *Jerem.* xxxix, in line.

Uu». 19. Juramentum. — Hebræus et Septuaginta;

Juramentum meum et foedus meum, non quod cum Deo, sed quod nomine Dei interposito initum esset hoc foedus.

Ponam in caput ejus, — ulciscar in ejus capite.

20. Expandam, etc., rete meum, — puta Chaldæorum copias. De quibus cap. xu, vers. 13.

In prævaricatione (Hebraice, *propter praevaricationem*) qua despexit me — violando juramentum et foedus per nomen Dei factum et initum.

22. Sumam ego de medulla cedri (de familia regia), de vertice (id est de Joachin, sive Jechonia rege, ramum) tenerum (id est Zorobabel nepotem : Joachin enim genuit Salathiel, hic genuit Zorobabel) distringam. — Septuaginta, *ûuferam*, caderis scilicet foliis et ramis, id est regibus et principibus, sublatis, unum hunc tolium et extollam (hoc enim est distringere), ut *plantem eum in monte excelso*, id est in Jerusalem. Cedrus ergo est familia regia Davidis, vertex ramorum est Joachin rex, surculus tener et lacteus est Zorobabel nepos Joachin, mons excelsus est Jerusalem. Propheta hic de more tristibus læta, minis promissa et consolationes subjungit.

Nota : Perstringit obiter Zorobabel, sed sub eo magis intendit significare Christum, qui natus ex Zorobabel, vel, ut Theodoretus, ex medulla cedri, id est ex Davide, qui fuit vir secundum cor Dei, et quasi medulla cedrorum, id est sanctorum in Israel, regnum Ecclesiæ suæ instituit Hierosolymis. Ita Theodoretus. Nec enim Zorobabel rex fuit, nec sub ejus umbra omnes volucres requieverunt, nisi hyperbolice. Unde paraphrasis Chaldæa, et ex ea R. Salomon sic vertunt : *Accipiam ego regem Messiam, et plantabo illum super montem excelsum* (1).

Opponit se hic Deus Nabuchodonosori, *q. d.* Ille regem ex semine regio constituet Sedeciam, sed modico tempore regnabit. Perfidus enim erit,

(i) Ramo tenero quem de cedri excelsæ cacumine, id est de regia domo Davidica (cf. vers. 3, 4,) desumptum, Deus sit plantaturus in monte excelso, Kimchi et post eum Grotius, iunui volunt Zorobabelem, Jechoniæ regis abnepotem (I *Paralip.* vi, 18, 19), sub cujus auspiciis exsules in patriam redierunt. Ei tamen, inquit et ipse Rosenmüller, minime competunt magna et augusta, quæ de illo ex semine regio oriundo hic prædicantur. Magnum illum regem (n. 50n. Xpiarw, *unctum*, xar' iq-.j.v dictum), de quo propheta: omnes denuntiarunt, fore aliquando, ut ex genere David natus, regnum æternum et gloriosissimum constitueret, ac gentes universas ad cultum Dei congregaret, et hoc loco describi, agnoverunt ex Judæis ipsis antiquissimi et doctissimi. Chaldæum certe, etsi in sua hujus loci interpretatione nomen *Messia*: non diserte exprimeret, tamen de nomino alio cogitasse, satis arguit explicatio hemistichii posterioris vers. 23 : *Et timentur super eum omnes justi, et omnes mansueti in umbra regni ejus habitabunt*. Quæ sententia eadem imagine infra xi, 0; *Dan.* iv, 0, exprimitur. Hoc sane minime quadrat in Zorobabelem, qui neque rex magnus fuit, neque, si esset, tantus esse potuit, ut omnes gentes ad se colligeret cum ne Israelitas quidem omnes collegerit.

ideoque a Chaldæo excæcabilur, et regno privaiilur. At Deus ex eodem Davidis semine constituet, uti promisit, regem Christum, ut regnet super Sion montem sanctum ejus, puta in domo Jacobi in æternuin : regni enim ejus non erit finis.

Et plantabo (tenerum hunc cedri ramum et verticem, id est Christum) super montem excelsum et eminentem, — puta in Sion, id est Ecclesia. Septuaginta vertunt: *Suspendam illum in monte sublimi Israel*, id est, ut Theodoretus : *Crucifigam Christum in monte Calvario*; ut postea proferat fructum et germen Christianorum immortale in toto mundo. Quod nota contra Judæos qui negant Christi crucem et mortem; quia putant Messiam venturum cum pompa et fastu, quasi novum Salomonem. Porro apte vertunt Septuaginta. Nam pro blbni *vetalul*, id est *et suspensum in alto*, hoc C^t *eminentem*, ut vertit Noster, ipsi legerunt blslIN *etlol*, id est *suspendam*. Proprie enim dicitur quid, vel quis in monte suspensus; non autem ipse mons suspensus. Adde sola unius puncti mutatione, legi posse blSm *vetalol*, id est *et suspendere*, hoc est *el suspendam*. Sæpe enim Hebræi infinitivum pro futuro usurpant, præsertim quando alia futura præcedunt, aut sequuntur, uti hic fit. Est enim Christus cedrus, quæ nunquam putrescit; unde et qua homo peccare non potuit. Rursum suos, sibique fideles facit immortales. *Tertio*, Prado : Cedrus, ait, sublimis est Deus, qui solus habet immortalitatem. Cor cedri et medulla est Unigenitus, qui est in sinu Patris, quem plantavit in monte excelso, id est in utero Virginis virtutibus excels®, quasi in paradiso, ut ibi natus homo fructum daret pulcherrimum et præstantissimum. De cedro plura dicam cap. xxxi, 3 et sequentibus.

23. Faciet fructum, — faciet homines fideles, sanctos et beatos.

Erit in cedrum magnam (id est, fiet magnus rex et Dominus : cedrus enim inter arbores primulum et quasi regnum tenet, non Zorobabel, ut patet, sed Christus; ita ut) sub umbra frondium ejus (id est potestate et protectione) omnis volucres (id est justi, ait Chaldæus, qui co'leslia cogitant et c terra ad cælum evolant) habitent. — Simile est *Daniel*. iv, 17, de quo ibidem plura.

Ceirt f'írip-|10' Nota *primo* : Cedrus arbor est perpetuo virens, junipero non absimilis, radicibus raris, per summa terræ dispersis, folio duro, acuto mucrone capillato et spinoso; ligno contorto, nodoso; medulla rubente, odorata; baccis myrti flavis, odoratis et esculentis; novo fructu per autumnum cum anniculo pendente. Laudatissima

in Creta nascitur, item in Libano et Africa. Cedro «terna materies, cariem non sentiens. Unde digna *cedro* dicuntur, qui merentur immortalitatem, ul consecrentur retemitati.

Nota *secundo* : Cedrus tres regni Christi dotes 7r*' denotat. Nam, *primo*, cedrus est arbor maxime 6i-Lbril procera. In Cypro enim nascitur 430 pedes habens in longitudine; crassitudine autem ad quinum hominum complexum; hinc sublimitatem regni Christi significat. *Secundo*, odore fragrat; hinc celebritatem Christi et Ecclesiæ adumbrat. *Tertio*, incorruptibilis est; hinc notat ejus æternitalem.

Narrat Plinius lib. XIII, cap. xni, Num® libros, cum essent chartacei et terr® infossi, quia succo cedri erant illiti, durasse ad annos 535. Porro succus hic vira habet diversam : nam viva corpora corrumpit, mortua servat incorrupta : unde a nonnullis cedrus vocata est wpcS íwá, id est *mortui*, puta cadaveris, vita.

24. Et scient omnia ligna regionis, — id est omnes homines, omnes gentes quæ ex variis regionibus crediderint huic cedro, id est Christo, præsertim feræ et barbar® : hæ enim sunt ligna, id est arbores agri, ut habent Hebræa; cum Judæi, utpote domestici Dei, sint ejus quasi arbores hortenses.

Humilia vi lignum sublime, et siccavi lignum viride, — id est, dejiciam regnum Sedeciæ, qui videtur jam florere et superbire; et exaltabo lignum humile et aridum, id est regnum Jechoniæ, qui jam in Babylone captus videtur aruisse, nec habere spem prolis regnaturæ. Nam Evilmerodach Joachin exaltavit in solium regni, IV Rey. xxv, 7; et nepos ejus Zorobabel dux fuit populi redeuntis e captivitate, et ex eo ortus est Christus, totius terræ Dominus. Christo enim proprie hæc competunt, Zorobabeli hyperbolice tantum. Hoc est quod ait Isaias, cap. xi, t : « Egredietur virga de radice Jesse (quæ jam exaruisse videtur), et flos de radice ejus ascendet. »

Moraliter S. Bernardus : « Humilitas, ait, est Hnmiii-reccptacuhim gratiæ; » scilicet est vas is quo Deus sua dona recondit. Undo S. Chnwostomus : « Humilitas, ait, est sacrificium maximum, et sublimioris philosophi® mater. » Et S. Gregorius : u Humiles, dum se dejiciunt, ad Dei similitudinem ascendunt. » Superbi contra, dum ascendunt, diabolum imitantur, qui angelus existons ascendere voluit in montem Dei, sed repulsus descendit diabolus.

Et feci, — et faciam certissime.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Docd filios non puniri pro delictis parentum, sed pro meritis cuique vel vitam reddi, vel necem. Primo ergo docet se sublaturum vulgare hoc. Judceorum proverbium : Paires comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt; ac pro eo contrarium sancit, vers. 20, dicens : Anima qua' peccaverit, ipsa monetur. Justitia justi super eum erit, et impietas impii erit super eum. Deinde, vers. 21, edicit : Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum ejus non recordabor. Et vicissim : Si averterit se justus n justitia sua, omnes justilim ejus non recordabuntur. Demique, vers. 30, invitat peccatores adpamitentiam, dicens : Facite vobis cor novum, et spiritum novum : et quare moriemini domus Israel? quia nolo mortem morientis (1).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : 2. Quid est quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud in terra Israel, dicentes : Patres comederunt uvam acerbam, el dentes filiorum obstupescunt ? 3. Vivo ego, dicit Dominus Deus, si erit ultra vobis parabola hæc in proverbium in Israel. 4. Ecce omnes animæ, meæ sunt : ut anima patris, ita et anima filii mea est : anima, quæ peccaverit, ipsa morietur. 5. El vir si fuerit justus, olfecerit judicium el justitiam, 6. in montibus non comederit, el oculos suos non levaverit ad idola domus Israel : et uxorem proximi sui non violaverit, et ad mulierem menstruatam non accesserit : 7. Et hominem non contristaverit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit : panem suum esurienti dederit, et nudum operuerit vestimento : 8. ad usuram non commodaverit, cl amplius non acceperit : ab iniquitate averterit manum suam, et judicium verum fecerit inter virum et virum : 9. in præceptis meis ambulaverit, et judicia mea custodierit ut faciat veritatem : hic justus est, vita vivet, ait Dominus Deus. 10. Quod si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, et fecerit unum de istis : 11. et hæc quidem omnia non facientem, sed in montibus comedentem, et uxorem proximi sui polluentem : 12. egenum el pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, et ad idola levantem oculos suos, abominationem facientem : 13. ad usuram dantem, et amplius accipientem : numquid vivet? non vivet; cum universa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis ejus in ipso erit. 14. Quod si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, el non fecerit simile eis : 15. super montes non comederit, et oculos suos non levaverit ad idola domus Israel, et uxorem proximi sui non violaverit: IG. et virum non contristaverit, pignus non retinuerit, et rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, cl nudum operuerit vestimento : 17. a pauperis injuria averterit manum suam, usuram et superabundantiam non acceperit, judicia mea fecerit, in præceptis meis ambulaverit : hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita vivet. 18. Pater ejus quia calumniatus est, et vim fecit fratri, el malum operatus est in medio populi sui, ecce mortuus est in iniquitate sua. 19. Et dicitis : Quare non portavit filius iniquitatem patris? Videlicet, quia filius judicium et justitiam operatus est, omnia præcepta mea custodivit, cl fecit illa, vivet vita. 20. Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur : filius non portabit iniquitatem patris, el pater non portabit iniquitatem

(1) Ad populum, (l' multi quasi non commeritis querulum respondet Propheta : Pli»o, proverbium querelarum proponendo, 1-3. Stanno, rationem judicandiDeo usitatam exponendo, <àlicet, primo, itUnUni ad cnjuvlibel mentum, 4; atto, benevolam justo et innocenti, 5-9; tertio, o**ramcontra impiurn, quantumvis filium patris probi, quarto, propitiam in filium probum patris licet

impii, 14-17 ; quinto, attemperatam personalibus sive patris sive filii meritis, 18-20. Tertio, aequitatem hujus judicii ostendendo, 95-29; primo, qx promissa peccatoribus pœnitentiam agentibus indulgentia, 21, 23, 27, 28; secundo, cx intentata justis justitiam abjicientibus vindicta, 24, 20. Quarto, adhortando ad pœnitentiam, et declarando propensionem divinam ad dandam veniam, 30-32«

Clii : justitia justi super eum crii, et impietas impii erit super eum. 21. Si autem impius egerit pœnitentiam d) omnibus peccatis suis, quæ operatus est, et custodierit omnia precepta mea, et fecerit judicium et justitiam : vita vivet, et non morietur. 22. Omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor : in justitia sua, quam operatus est, vivet. 23. Numquid voluntatis meæ est mors impii, dicit Dominus Deus, et non ut convertatur a viis suis, el vivat? 24. Si autem averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, numquid vivet? omnes justillo ejus, quas fecerat, non recordabuntur : in prævaricatione, qua prævaricatus est, et in peccato suo, quod peccavit, in ipsis morietur. 25. Et dixistis: Non est æqua via Domini. Audite ergo domus Israel : Numquid via mea non est æqua, et non magis viæ veslræ pravæ sunt? 26. Cum enim averterit se justus a justitia sua, el fecerit iniquitatem, morietur in eis : in injustitia, quam operatus est, morietur. 27. Et cum averterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, et fecerit judicium et justitiam ; ipse animam suam vivificabit. 28. Considerans enim, el evertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est, vita vivet, et non morietur. 29. Et dicunt filii Israel : Non est æqua via Domini. Numquid viæ meæ non sunt æquæ, domus Israel, et non magis viæ vestræ pravæ? 30. Idcirco unumquemque juxta vias suas judicabo domus Israel, ait Dominus Deus. Convertimini, et agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris : et non erit vobis in ruinam iniquitas. 31. Projicite a vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prevaricati estis, et facite vobis cor novum, el spiritum novum : el quare moriemini domus Israel? 32. Quia nolo mortem morienlis ; dicit Dominus Deus, revertimini, el vivite.

fer». 1. 2. Quid est quod inter vos parabolam vertitis in proverbium (hebraico, *Cur parabolizada parabola istam?* id est, cur crebro utimini hac parabola, seu proverbio?) Patrls comederunt uvam ACERBAM, ET DENTES FILIORUM OBSTUPESCUNT. — Syrus : *Patres comederunt uvam acrem, et dentes filiorum obstupescunt*, vel congelantur, id est, ut Chaldæus : *Patres peccaverunt, et filii vapulant*. Occasio proverbii fuit, quod Prophætæ passim edicerent Jerusalem evertendam ob peccata Manassis ; sicut Israel eversus fuit ob peccata Jero-boam. Ili enim inventores, el quasi fundatores fuerunt idololatriæ Judæorum. Ita Theodoretus.

Hinc palet Prophetam hic et toto capite loqui do peccatis actualibus, non do originali. In hoc enim verum est dicere : « Paternoster Adam comedit pomum aerbum, el dentes omnium filiorum obstupescunt, » et, ut ait S. Bernardus, traci. *De Gradibus humilitatis* : « Ideo nascimur morituri, quia prius morimur nascituri, » et, ut ait S. Augustinus : « Prius damnati quam nati ; quia Deus ex suo summi dominii (quod in suas creaturas habet) jure, voluntatem omnium posterorum posuit in voluntate Adro, ut quod ille faceret beno vel malo, hoo posteri censerentur faecre. Voluntas ergo Adfij fuit voluntas omnium posterorum ; idque fecit Deus, ut Adam esset typus, imo anlitypi s Christi, cujus voluntatem, satisfactionem et merita voluit esso nostram voluntalem, satisfactionem et merita. Christus enim « factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio, » ait Apostolus I Cor. t,

30, qui et causam subdit : a Ut qui gloriatur, in Domino gloriatur. » Unde pie S. Bernardus, serm. De *Passione*: « Electe, ait, puer Dei mei, quid tanta amaritudine, quid tanta confusione dignum commiseras? prorsus nihil. Ego, ego homo perditus lotius perditionis ture causa exstiti. Ego, Domine, uvam acerbam comedi, et dentes tui obstupuerunt. » Porro qua sapientia, requilate, potentia el bonitate id fecerit Deus, in hac vita perspicere et penetrare nequimus, sed fide credimus. Quocirca est hoc unum e quatuor summis et difficillimis fidei nostra» mysteriis, qre humanum captum superant. *Primum* enim est mysterium SS. Trinitatis; secundum. Incarnationis Verbi; *tertium*, Eucharistire ; *quartum*, peccati originalis.

Nola « obstupescunt : ■ nam qui uvas immaturas comedunt, ipsimet odontalgiam, id est dentium dolorem, patiuntur : qui vero comedentibus astant et in cos intuentur, eorum dentes obstupescunt, inquit Aristoteles, *Problem.* sect, vu, Quast. V. Ita et hic queruntur filii, ex parentu ingula et culpa suos dentes obstupescere. Sic ait Poeta : « Delicta parentum immeritus, Romane, lues. » Similo est adagium Eubuli : « Si quid cocus deliquerit, vapulat tibicen. » Et illa « Canis peccatum sus dependit : Faber cadit cum fullo-nem feris : Hic peccat, ille plectitur : Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi. »

.Moraliter S. Gregorius, lib. XI *Moral.* cap. xv : a Quid, ait, uva acerba, nisi peccatum est? uva quippe acerba, est fructus ante tempus. Quisquis

enim presentis vilre delectationibus uatiari desiderat, quasi fructus ante tempus comedere festinat. Qui igitur uvam acerbam comedit, dentes ejus obstupescunt : quia qui praesentis mundi delectatione pascitur, interni ejus sensus ligantur, ut jam spiritalia mandere, id est intelligere, nequeant : quia unde in exterioribus delectati sunt, inde in intimis obstupescunt, n

3. Vivo ego, dicit Dominus Deus, si erit ultra TOBIS PARABOLA HAC IN PROVERBIUM. — Valablus : *Non erit ultra qui utatir* "T parabola, q. d. Juro per vitam meam, quod si ulterius non utamini ista parabola : quia scilicet reipsa contrarium ostendam. Aliter Prado : censet enim haec verba non esse asseverantis, sed comminantis, q. d. Juro per vitam, quod, si ulterius utamini hoc proverbio, ego severe vos puniam. Hoc enim intelligitur in isto si exsecratorio, quod tamen boni ominis et euphemismi causa sublicent Hebrei. Hic sensus planus est, sed prior planior.

4. Omnes anima mea sunt, — ratione creationis et infusionis earumdem, ait Vatablus, q. d. Omnes animae a me create et corpori infusae sunt ; ergo ob peccata patris, non peribit morte aeterna filius. *Secundo, et* melius, omnes animae, id est omnes homines mei sunt, q. d. Ne quis putet me grassari in filios, quod parentes punire non possum, uti subindo homines debiles et infirmi faciunt ; ecce edico, quod omnes sciunt : « Omnes animae meae sunt, » q. d. Ego omnium hominum, tam parentum quam filiorum, tam majorum quam minorum aequae sum creator, Dominus et iudex : ego in omnes vitae et necis habeo imperium : ego sum qui, quos lubet, mortifico et vivifico : ac proinde requani pro meritis (sum enim aequissimus juxta ac potentissimus) cuique dabo sententiam et sortem temporalis vitae, vel mortis. Ita Polychronius. De temporali enim ad litteram loqui hic Prophetam patet ex sequenti : « Anima, » id est homo, « quare peccaverit, ipsa morietur. » Respondet enim Judaeis, qui falso querebantur se plecti, et morte aliisque cladibus puniri ob peccata, non sua, sed parentum. Licet inde argumento ducto a minori ad majus, id verius sit in poena aeterna.

5. Fecerit iudicium. — Iudex facit iudicium, cum damnat reos ; justitiam, cum innocentes absolvit et vindicat. Privatus quisque facit iudicium, si nulli faciat malum ; justitiam, si beneficiat, et bona opera accumulet. Ita hic capitur : privato enim cuilibet haec dicuntur. Ita Prado.

Notat S. Hieronymus hic texti catalogum, et quasi gradus septemdecim virtutum : « *Prima*, inquit, est, fecisse iudicium ; *secunda*, iudicio copulasse justitiam ; *tertia*, non comedisse in montibus ; *quarta*, oculos non levasse ad idola ; *quinta*, uxorem proximi non violasse ; *sexta*, menstruate uxoris vitasse complexus ; *septima* hominem non contristasse ; *octava*, pignus debitori reddidisse ; *nona*, per vim nihil rapuisse ; *decima*,

panem suum esurienti dedisse ; *undecima*, nudum operuisse vestimento ; *duodennia*, ad usuram pecuniam non dedisse ; *decima tertia*, nihil ex his quare dederis, amplius accepisse ; *decima quarta*, ab iniquitate avertisse manum suam ; *decima quinta*, iudicium verum fecisse inter virum et virum ; *decima sexta*, in praeceptis Domini ambulasse ; *decima septima*, iudicia et justificationes illius custodisse. »

6. In montibus. — Id est, in excelsis idolorum vMi 4. non comederit idolothyta. Solebant enim idolis immolantes ex victimis a se immolatis comedere, ut essent participes sacrificii. Eratque comestio hanc consummatio idololatrie. Ita Hieronymus.

Oculos suos non levaverit. — Id est non adoraverit, non obsecraverit. Hinc enim est gestus orantium, ut oculos ad Deum attollant, *Psalm*, cxxii, 2 : a Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri. »

Idola. — Hebraice *gillulim*, id est *volutationes*, id est stercorea convoluta. Haec vocantur idola, ob turpitudinem. Septuaginta vertunt, *cogitationes*, id est dii ab eis excogitati, lire enim sunt mentis eorum volutationes : assidue enim deos suos mente revolvunt, novosque ritus et modos eos placandi excogitant.

Ad mulierem menstruatam non accesserit. — Quia, ut S. Hieronymus, ex hoc congressu subinde nascuntur leprosi et vitiosi, et, ut Xistus Pythagoricus dixit : « Adulter est, uxoris amator ardentior. » Talis autem est, qui ea tempore indebito utitur. Vide dicta *Levit*, xx, 18.

7. Hominem non contristaverit, — non Ireserit ; Vcn. t. Septuaginta, *non oppresserit*.

Pignus debitori reddiderit, — scilicet, qui pauper sil. Huic enim ex charitate pignus reddi jubet lex, *Exod.* xxi, 26. Est ergo iniquitas, uti summo jure, dum per hoc charitas violatur ; unde de tali ait Deus : « Si clamaverit ad me (pauper a quo pignus repetis), exaudiam eum, » teque rigidum exactorem puniam : « Quia misericors sum, » *Exod.* xxi, 26.

Panem suum esurienti dedit. — Nota : Hic Propheta commendat duo misericordiae opera, quare mire et peccatori et justo gratiam Dei conciliant. *Primum* est pascere esurgentem. Huic impense se addixerunt fideles olim cl. Sancti. Monti, Irr> d' • « S. Exuperius, inquit S. Hieronymus, epist. ad Rusticum monachum, Tolosm Episcopus, vido puto dure Sareptensis imitator, esuriens pascit alios, p»np»* et ore pallente jejuniis, fame torquetur aliena, rum' omnemque substantiam Christi visceribus erogavit. Nihil illo ditius, qui corpus Domini canistro vimineo, sanguinem portat in vitro. »

S. Dominicus, adhuc juvenis, incommuni fame Rispante distraxit libros et omnes res suas, pretiumque in pauperes expendit.

Idem in fame Hurgundire fecit Ecdicius senator, qui ad quatuor millia pauperum assidue aluit Unde vox ad eum de caelo lapsa est : « Ecdici,

quia fecisti rem hanc, tibi et semini tuo panis non deerit in sempiternum; eo quod obedieris verbis meis, et fumem meam refectione pauperum satiaveris. » Ita Gregorius Turonensis, lib. II *Ilist. Franc.*, cap. xxiv.

S. Judocus, Britonum regis filius, panem unicuiquem quem habebat ad victum quotidianum, distribuit pauperibus, dicens : « Deus nobis providebit. » Et ecco per fenestram visæ et inventa sunt inalveo fluminis quatuor naviculæ victualibus onustæ, de quibus, quis eas adduxerit, vel quo, jam victualibus exoneratas reduxerit, nescitur usque hodie, ait Florentius Abbas in ejus Vita.

Leo I Imperator, cum adhuc privatus viveret, in itinere caico cuidam sitiienti dux vine fuit, et potum quæsit; cumque diu quaerens non inveniret, B. Maria Virgo voco caelitus delapsa aquam ei in luco demonstravit, proinisitque quod luto oculis cæci illito eum illuminaret, ac tandem imperium ei promisit. Omnia hæc reipsa ei evenerunt. Ita historia Ecclesiastica, et ex ea Baronius, anno Christi 457.

Cum S. Ileimerammus Episcopus Ralisponensis in tormentis gravissimis esset, carnifices videntes eum ita cruciari, nec tamen a laudibus cessare, invidentes linguam ei præciderunt, itaque corporis trunco relicto abierunt. Venerunt ad eum Clerici et Vitalis presbyter, vir pius, a quo poposcit aquam; qui respondit : « Quid vis refo-cillari, cum sis membris corporis destitutus? Mors tibi potius optanda est quam vita. » Cui Episcopus, sine lingua loquens, hanc poenam inflixit, dicens : « Quoties potum ori tuo applicueris, mentis inops fias; nec tamen cuiquam noceas, sed inobedientiæ exemplum de te præbeas. » Dixit hoc vir sanctus, et ut dixit ita factum est. Ita Cyrinus Episcopus in ejus Vita.

S. Willcbrordo poscente pabulum et potum a divite, cum ille renuens abiret, ardenti sili percussus est, quam extinguere toto anno non potuit, donec post annum redeunto S. Willcbrordo, veniam ab eo petens impetravit. Nam Sanctus dedit illi cum benedictione de calice suo bibere, itaque absolutus etsanatus est. Ha Albinus Flaccus in ejus Vita.

Illustrius est exemplum puella) Alexandrina) gentilis, quod refert Sophronius in *Prato spirit.* cap. ccvii. Ilæc quemdam ob debiti parantem sibi laqueum, et debito et morte liberavit, omnes suas opes ei elargiens. Undo coepit ipsa egere, ita ut ad victum comparandum corpus prostitueret. Incidit in morbum, quo in se reversa, facti pœnitens petiit baptismum. Repulit eam sacerdos, nisi sponsorem, quod deinceps casto viveret, adduceret. Cum neminem reperirei, qui spondere vellet, obtulerunt so angeli specie aulicorum quorundam, dicentes se spondere pro illa, itaque baptizata est; postea rogati de ea aulici illi, negarunt so eam nosse, aut vidisse. Unde cognitum est fuisse angelos. Illa ro-

gata ab Episcopo, vitam suam et eleemosynam narravit, moxque obdormivit in Domino, dicente Episcopo . « Justus es, Domine, et rectum iudicium tuum. »

Anno Domini 1123, asperrima fuit hiems, unde secuta est ingens fames, in qua Caroli comitis Flandriæ mira fuit liberalitas. Nam quotidie omni panem petenti integrum dari præcepit; ita ut semel apud Ipras, una hora octingenti pauperes totidem panes acciperent. Præterea consuetudo illi fuit, omnibus feriis sextis tredecim pauperibus (redecim tunicas, totidem paria calceorum, totidem subuculas lineas elargiri. Ipse vero iisdem feriis (nisi præcipuum festum incidisset) in pane et aqua jejunabat. Indutus cilicio, nudis pedibus, tunica talari, ne facile pedum nuditas videretur, ad ecclesiam mane properabat : illic ad meridiem usque devotioni deditus permanebat. Interim ex principibus ejus duo, prepositus S. Donatiani, et prepositus aulæ emerunt maximam frumenti copiam, ut venderent ad libitum suum : sed Carolus fecit illis reddi pecuniam ; frumentum vero distribuit indigentibus aliis gratis, aliis competenti pretio. Quod dicti mercatores ægre tulerunt, et ex illa die in mortem domini conspiraverunt. Itaque die secunda martii, feria sexta, in templo S. Donatiani, post altare legentem psalmum *Miserere*, necaverunt ipsum, fisso capite, et amputato brachio dextro. Cujus pretiosa mors illico miraculis declarata est. Ita Christianus Maffæus, lib. XVIII *Chronicorum*, et Jacobus Meyerus, lib. IX *Annal. Flandric.* anno Domini 1116.

Eximium est quod scribit Martinus Cromerus, lib. II *De Rebus Polonorum*, Popielo principi Polonorum, ob crudelitatem et stragem suorum, a muribus et cadaveribus enatorum occiso, successisse Pinstum hominem simplicem, qui agello modico colendo et mellificio vitam sustentabat, eo quod in egenos beneficus esset et in peregrino hospitalis. Cum enim duos habitu peregrino (angeli fuisse putantur, vel SS. Joannes et Paulus martyres, quos Julianus Apostata ob opes in pauperes expensas et ob Christi fidem necavit) regia exclusos, hilariter domum receptos, lauto pro modulo suo tractasset, accrevit ei porcina, redundavit ex vase mulsa, adeo ut principem cum toto comitatu penuria laborantem, rerum copia refecerit. Quo miraculo vulgato, una voce omnes Pinstum divino indicio principem sibi dari conclamarunt, invitumque rusticano centone vestitum in regiam protractum, principatui inaugurarunt.

Er nudum opiiuuit vestimento. — Alterum hoc opus Dei gratiam concilians, ideoque a priscis frequentatum, uti a Tobia, cap. i, vers. 20, et a S. Job, cap. xxxi, 19 et 20. Ita S. Martinus Ambiani pauperi, cum nihil aliud haberet, dimidiam chlamydem suam dedit. Nocte sequente vidit Christum chlamydis suæ, qua

Mors-
J'
na.
41*.

pauperem texerat, parte vestitum, qui ad angelorum multitudinem dicebat : « Marlinus adhuc catechumenus hac me veste contextit. » Testis est Sulpitius in ejus Vita.

Ita S. Marcianus unica veste interiore, qua erat indutus, vestivit pauperem, uti refert ex ejus Vita Raronius anno Christi 419.

Ita S. Martyrius pallio suo involvens leprosum et asportans, admirabili miraculo deprehendit se Christum texisse et portasse. Christus enim, in cælum ascendens, dixit : « Martyri, tu non erubuisti me super terram, ego te non erubescam super cælos. » Ita refert S. Gregorius, hom. 39 in *Evang.*

S. Franciscus adhuc saecularis, vestiens militem pauperem, vidit nocte sequente palatium speciosum et augustum, cumque rogaret cujus essent illa omnia, audivit: « Tua erunt, tuorumque militum. » Ha S. Bonaventura in ejus Vita.

S. Elisabetha, Hungariæ regis filia, pauperi donans suum pallium, cum maritus illud ab ea requireret, ipsa illud ipsum ei in pertica miraculose restitutum ostendit, uti refert Jacobus Spirensis in ejus Vita.

Audi miram S. Catharinæ Senensis liberalitatem pariter et renumerationem, quam refert Raymundus in ejus Vita. Illi enim ex templo domum redire volenti, Christus occurrit in forma juvenis ac peregrini, triginta plus minus annorum, petivitquo ab ea vestem. Illa rediens ad sacellum, unde descenderat, tunicam non manicatam, quam sub extima veste propter frigus habebat, sibi caute detraxit pauperique tribuit, nesciens esse Christum. Et illo etiam lineum vestimentum petiit. Tum illa jubet illum se sequi ad (edes suas : ubi ei subuculam et subligaculum dedit. Verum non destitit ille plura mendicare, ut probaret ejus animum. « Quid, inquit, faciam hac tunica, quæ manicis caret? Quæ etiam mihi manicas largiaris. » Illa perlustrat domum, et ecco vidit apud eam suspensam novam ancilbe tunicam : ab eaque manicas auferens dat pauperi. Rursus illo etiam socium in domo hospitali se habere dicit, valde indigentem vestibus. Tum vero S. virgo nihil prorsus sibi superesse videns, quod daret præter tunicam, qua erat induta, quam non sinebat virgineus pudor et honestas ut sibi detraxeret, ne nuda cogeretur cum multorum offenditulo incedere, dixit pauperi : « Revera, diarissime, si possem ullo pacto, libenter aliquid præstarem socio tuo. » Ille vero subridens : « Video, inquit, promptum animum tuum ; sed jam bene vale. » Etsi autem S. virgo, illo recedente, ex quibusdam signis conjecit Dominum Jesum esse: tamen, quia tanta gratia se indignissimam putabat, ad consueta se recepit exercitia sua. Sed nocte sequenti Dominus ei oranti manifeste se videndam præbuit, in illius pauperis effigie, in manu tenens tunicam, quam ipsi virgo dederat, margaritis jam ei coruscantibus gemmis conspi-

cuam, atque se illi daturum vestem invisibilem, quæ ab ea arceret omne noxium utriusque hominis frigus. Quod certo etiam reipsa præslitit, adeo ut ex eo tempore, iisdem hieme, quibus aestate contenta fuerit vestibus : imo nec hiemis intemperiem unquam senserit. Simul autem etiam Dominus, cum hanc tunicam illi ostenderet, talia promissa ei fecit, unde certo illi constare posset, ipsam in cælis excellenti gloria sine fine perfruendam.

Audiant divites, audiant principes auream Agapeti Pontificis sanctimonia clari sententiam in epist. paræn. *ad Justinianum Imp.*: « Vestimentum non veterascens est beneficiæ amictus, et incorrupta stola est misericordia erga pauperes. Eum igitur oportet qui pie regnare vult, talium indumentorum pulchritudine animam exornare. Amoris enim in egenos qui indutus est purpuram, coelestis quoque regni compos efficitur, non

8. Amplius (hebraico *superabundanter*, id est taliter, quod supra sortem, vel capitale) non accipit. — Nota : Deus, inter alia crimina, etiam usuræ et usurariis mortem intentat, idque juste. Nam, ut ait S. Ambrosius lib. *De Tobia*, cap. x : « Nihil interest inter funus et fœnus, nihil inter mortem et sortem. » Et Cato rogatus : « Quid esset fenerari? Est, inquit, hominem occidere, non Quocirca S. Ambrosius libro citato, cap. xii, usuram comparat echidna; sive viperæ : « Echidna, ait, quædam est feneratoris pecunia, quæ tanta mala parturit. Echidna tamen fecunda poenis viscera trahens, partu suo rumpitur, et morte materna docet sobolem non esse degenerem in matrem. Illam morsibus suis scindit. Illic ubi nascitur venenum, primum probatur. Pecunia autem feneratoris omnia mala sua concipit, parit, nutrit, atque ipsa magis in sobole sua crescit, tristi prole numerosior. » Et inferius : « Ibi ergo dolores, ut parturientis. Unde etiam wux; Graeci appellaverunt usuras, eo quod dolores partus animæ debitoris excitare videantur. » Plura de usura dixi *Deuter.* xxm, 9.

9. In præceptis meis ambulaverit, et judicia mea custodierit. — Idem per epexegesin aliis verbis inculcat. Idem enim in re sunt judicia et præcepta; sed connotato distincta, ut patet etyma intuenti. Alii per *prorepta* accipiunt affirmativa, per *judicia* negativa; intellige gravia et obligantia sub peccato mortali. Nam ut sapienter ait S. Augustinus in *Sententiis* : « Sicut non impediunt ab æterna vita justum quoniam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur : sic ad salutem æternam nihil prosunt aliqua bona opera impio, sine quibus difficillime vita cujuslibet pessimi hominis invenitur. »

Ut faciat veritatem, — id est officium, vel debitum virtutis. Sicut enim veritas in didis, est adæquatio dicti ad id, quod est in mente : sic veritas in factis, est adæquatio operis ad id, quod dictat lex, ratio aut fides agendum esse.

Vita vivet, — vitam vivet felicem, scilicet temporalem; et *secundo*, vitam gloriæ et glorie in cælo vivet justus et beatus. Nam vita vivere, ille bravis est jucundo, feliciter, ad voluntatem et voluptatem vivere.

V» rf. IL 13.110RTB morietur, — infelici morte rapietur, non ei scelerato proderit patria virtus. Ita Prado.

Sanguis ejus in ipso erit, — luet sanguine, id est morte quam sibi conflavit; ipse sibi causa erit mortis. Sic cap. xxxiii, 4, dicitur: «Sanguis ipsius super caput ejus erit.» Aliter Chaldæus, *q. d.* Ibi erit mortis. Aliter quoque Maldonatus, *q. d.* Pœnas persolvat sanguinum, id est homicidiorum quæ perpetravit: sicut aliorum sanguinem fudit, ita sanguis ejus fundetur.

Veri. 14 el II 14 et 17. Si Genuerit (latro jam dictus vers. 10 et sequentibus) filium, qui videns omnia peccata PATRIS SUI QUAM FECIT, TIMUERIT, ET NON FECERIT SIMILE EIS, etc., HIC NON MORIETUR IN INIQUITATE PATRIS sui, sed vita vivet. — Sic Achaz, Manasses, Amon, reges impii, male perierunt: horum vero pii filii, scilicet Ezechias et Josias, vixerunt felices et gloriosi. Ita Theodorus.

Dices: *Exod.* xx, 5, dicitur: «Ego Deus zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem.» Rursum II *Reg.* xxiv, ob peccatum David ca'ca sunt 70 millia populi. Ob peccata Dathan, Abiron et Sodomitarum tota familia et gens cum parvulis innocentibus est deleta. Sic in Madian Deus omnes etiam parvulos occidi jussit, *Num.* xxxi, 17. Sic in Jericho jussit Josué omnes etiam infantes occidi, *Josué* vi, 17 et 21. Ergo Deus peccata parentum punit in filiis.

An, et quindo Detis punid peccata parentum in filiis? Respondet S. Augustinus, *epist.* 75, filios ob peccata parentum puniri pœna corporis, quod a parente acceperunt, non poenis animo?, id est spiritualibus. Verum Ezechiel, æque ac Moses, loquitur proprie de pœnis corporis, ul dixi.

Secundo, S. Augustinus, *Encyclopaedia* xlvii; S. Leo, *epist.* 84, et S. Gregorius, XV, *Moral.* xxii, hæc explicant de peccato actuali, quod opponitur originali: Peccatura, inquiunt, originale trahimus a parentibus, quia unum cum illis sumus: sed ab eo liberali per baptismum, jam non parentum culpas, sed quas ipsi committimus, habemus. Verum Ezechiel, uti et Moses, loquitur de pœna, non culpa; pœna, inquam, temporali non peccati originalis, sed actualium, quæ Judæi post circumcisionem, et deletum per eam peccatum originale, commiserant.

Tertio, S. Augustinus, lib. VI *Quest. veter. Testament.* cap. viii, et S. Thomas, I II, *Quest.* LXXXVII, art. 8, respondent Deum flagellare filios, etiam bonos, malorum parentum, ut hoc flagella sint pœna parentum et medicina præservaliva filiorum. Idem docet Plutarchus lib. De *Sera* nummis *vindicta*. Hoc refellit Prado: quia hæc filiorum medicina est, non pœna.

Quarto, Maldonatus respondet hanc generalem Prophetæ sententiam intelligendam esse, nonae-

neraliter de omnibus personis et de omni tempore: sed accommodate ad id, de quo agitur. Agitur autem hic de pœnis, quas Judæi ob peccata Manassis se luere querebantur: quibus respondet Deus fore, ut non amplius ob peccata Manassis puniantur, sive quia ob ea jam sat pœnarum dederant; sive quia ipsi satis peccatorum habebant, ut merito de illis gravissimas pœnas Deus sumeret. Verum verba Prophetæ generalia generalem esse sententiam evincunt, esto occasio ejus fuerit particulare scelus Manassis.

Respondeo ergo I» prophetam loqui de adultis filiis piis, qui impiorum parentum peccata detestantur; Mosen vero loqui de impiorum patrum impiis filiis, qui peccata parentum imitantur: in his enim peccata parentum punit Deus. Tunc enim parens et in se punitur, et in filio: ac filius punitur ob peccatum patris, non quatenus est peccatum patris, sed quatenus illud imitatus est et sibi proprium effecit. Verum tamen est, quod nec puniretur ita cito et graviter filius, nisi peccata patris præcessissent; quia gravius peccat, eo quod majorum scelera imitans, ea approbet et complacendo participet, ideoque impudentior sit et pervicacior, dum iisdem sua addit et adjicit ut faciat cumulum. Ita S. Hieronymus. Vide dicta *Exod.* cap. XX, 5. Dico, de adultis, quia parvulos pœna mortis temporalis subinde punit Deus, et communi parentum cladi involvit, ut patet in Sodomis, in Jericho, in Chanaan, in Madianis, in Davide. Ratio est, quia parvuli sunt quasi unum adhuc cum parente, ejusque quasi pars et possessio. Unde parvuli insontis morte gravius cruciatur parens, sceleris sui conscius. Ipsi autem parvulis hac morte bene fit; quia si peccato originali expiati sunt, salvantur, et periculis damnationis eripiuntur. Sin in eo sunt, uti fuerunt Sodomitarum parvuli, præstat cum eo solo mori, quam cum multis et infandis actualibus, in quæ incidissent certo, si vixissent. In adultis ergo filiis impiis impiorum parentum, verum est illud Exodi dictum: adulti enim filii a parentibus discunt et imbibunt mores sceleratos, ob quos tam ipsi, quam parentes in ipsis puniuntur. Simile est proverbium: «Mali corvi malum ovum.» Cujus origo hæc a nonnullis refertur: Corax quidam primus Syracusis, post mortem Hieronis, instituit artem rhetoricen mercede profiteri. Cum hoc adolescens quidam Tisias hac lege pactus est, ut tum demum mercedem persolveret, ubi artem perdidicisset. Deum ubi jam arte cognita, præmium reddere cunctaretur, Corax in jus discipulum vocat. Ibi juvenis hujusmodi dilemma proponit: Percunctanti quis esset rhetorices finis, ubi Corax respondisset, persuadere dicendo: «Ago, inquit, si persuadeo iudicibus me nihil debere, non reddam, quia vici pausam: sin minus persuadeo, non reddam, quia non perdidici artem.» At Corax dilemma quasi vertit in discipulum retorsit: «Imo, inquit, si

persuades, dabis, quia tenes artem, et debes ex pacto : sin minus, dabis, quia sententiis iudicum damnatus.» Quod commentum tam vafrum adolescentis audientes iudices succlamarunt : K«:5 kġ:vū; x»:? ġi/, *Mali corvi malum ovum*. Corax enim *prtrce* corvum significat! Ita Icgilurin Prolegomenis in Hermogenis rhetoricam. Simile prorsus de Protagora Sophista, et ejus discipulo Evathlo, narrat Gellius lib. V, cap. x.

17. In iniquitate (id est propter iniquitatem) PATRIS SUI.

IS. Ecce mortuus est (ecce morietur) in iniquitate sua, — propter iniquitatem suam.

20. Anima quæ peccaverit, ipsa morietur (1). — Hinc infert S. Augustinus, tract. HI *in Apoc.* lom. IX : « Mulli, ait, in corporibus vivis animas mortuas portare noscuntur. » Sicut enim anima est vita corporis : ita animæ vita est Deus el Dei gratia : hanc ergo per peccatum amittens anima, recle mori dicitur. *Secundo* et simplicius, « anima, » id est homo, qui peccaverit, ipso morietur, morte tum temporali (quam maxime timebant Judæi), tum spiritali et alterna. Quid est ergo peccatum? Est mors animæ immortalis: est ergo mors viva, mors æterna, quia est mors animæ semper viventis et retenue. Ejus ergo mors Immortalis est peccatum.

Justitia justis super eum erit, — *q. <l.* Justus referet mercedem justitiæ suæ, scilicet vitam; et impius impietatis suæ pœnas, scilicet mortem. Hinc liquet nos formaliter esse justos per justitiam, non Christi nobis imputatam, ut volunt hærelici, sed per propriam et inhærentem, quam Deus ob Christi merita animæ infundit. Rursum, nos tam vere et proprie cum gratia Dei bene operando præmia mereri, quam sine illa male operando pœnas et mortem meremur. De utroque enim eodem modo loquitur hic Propheta.

Moralitor, hinc disce illud S. Clementis lib. II *Const. Apost.* cap. xiv : «Non esso vitandam communitatem sermonis cum delinquentibus, sed actionis; u hæc enim contaminat, non illa.

*I*n. 11.* 21. Si autem impius egerit poenitentiam, — si corde conteratur, si serio doleat et pœniteat, mulctque vitam. Unde hebraice est : *Cum discesserit*

(1) Vers. 19. u Et (licitis : Quaro non portavit filius iniquitatem patris? n oppositum potins objecerant; quare filiorum dentes obstupuerunt ob parentum intemperantiam? Verum nou repetuntur nunc Judæorum verba querula, inquit Rosenmuller, sed per prolepsin solvitur quæ-tiu, ul recto notavit Hieronymus, quam poterat auditor opponere, ac si dicat : Quod si rogetis, cur non sustinet hic filius pœnani delictorum patris grassatoris? Videlicet quoniam non eandem viam, quam pater intestatus est, sed mea præcepta patris institutis anteposuit. Justumque est, ut quomodo peccator in suo scelere moritur, rie justus suis vivat virtutibus. Vix auletn dubium, quin vates respiciat elTatuui illud Jovanum, *E-rod.* xx. 5 (repetitum ibid. xxxiv,0;el *Jerem.* xxxu, 18),depœnis * blu» sumendis, quorum patres peccarunt, quod cum adversari viden posui divinæ justililuc, Noster verum UUus Knwn explicau

ab omnibus peccatis sitis, et custodierit omnia precepta, id est proposuerit custodire omnia, esto necdum actu custodiat; neque enim uno dic aut hora servari possunt omnia mandata ; neque tamen exspectanda est remissio peccatorum ad longum tempus, cum Ezeehielcap. xxxm, 12, asserat peccatorem quacumque die conversus fuerit, indulgentiam habiturum. Ilæc ergo ad votum et propositum custodiendi mandata, quod includit pernitentis contritio, referenda videntur. Hebræorum enim verba sæpe actum non perfectum, sed inchoatum, puta propositum, destinationem, conatum significant. Sic Paulus ait: «Gratiam, quæ data est (id est dari decreta sive prædestinata) nobis ante tempora sæcularia,» II *Timoth.* i, 9. Hic ergo pœnitens « in justitia sua, quam operatus est, » id est quam operari cœpit, et deinceps se operaturum firmiter proposuit, « vivit. » Ita D. Bellarminus, lib. II *De Poenit.* cap. vi, qui hinc probat requiri ordinarie formale propositum emendationis ad veram contritionem : nec sufficere, virtuale. E contrario Andreas Vega, lib. XIII *in Trident*, cap. xxi, dicens sufficere virtuale, sic explicat, *q. d.* Post justificationem per pœnitentiam adeptam, in ea permanendum est, per custodiam omnium præceptorum deinceps. Verum, quia Propheta hoc requirit quasi conditionem et dispositionem ante remissionem peccatorum, ut Deus eorum non recordetur, utque peccator vita vivat : hinc prior expositio venor est, quam sequuntur Cajetnnus, Soto, Navarrus, Gerson, Ruardus et alii, quos citat et sequitur Eranciscus Suarez tractat. *De Pœnit.*, Quæst. LXXXV, art. 1, disp. iv, sect. m.

Vita vivet, — certo vivet tum vita temporali, tum spiritali et æterna. Vide dicta vers. 4.

22. Omnium iniquitatum ejus, etc. non recorda- Vew.it non. — «Adeo, ait S. Hieronymus, peccata patrum in filios non redundant, ut si ipse idem impius pœniteat, Deus dicat : Non recordabor peccatorum ejus. » Nota vim pœmtentiæ, quæ pec- Pœniun- catum non tantum ex conscientia, sed et c Dei tb memoria delet, Dei, inquam, qui kesus est. Nam tum e alias de hominibus vulgo dicitur : memoria DM.

Pulvere qui laedit scribit, sed marmore læsus.

Hebraice est, *non recordabuntur illi*, id est non imputabuntur ei ad culpam et pœnani, id est condonabuntur et abolebuntur, ut amplius non sint.

Hinc ergo patet contritionem perfectam, quæ Omtntb absolute omnia peccata admissa, quasi summa mala, detestatur ex amore Dei super omnia, cum serio et absoluto proposito ea omniaque alia dein- madl«po- ccps cavendi, abolere peccata omnia, el adducere lhl° ** gratiam justificantem. Est enim ipsa ad eam ultima dispositio : quocirca hæc contritio vocatur, et reipsa est «charitate formata.» Porro sicut hoc in veteri Testamento (ubi Sacramenta ex opere operato justificantia, uliaque justililiæ remedia non habebant) verum fuit : ita est et in novo. Est enim

hoc quasi connaturale vertu contritioni : Deus autem naturam et ordine rerum non mutat, sed perficit. Ita docent Patres et Scholastici omnes III part, in materia *Dc paenitent.*, imo Concilium Tridentinum, *sess. XIV*, cap. iv.

oijiritr |?x hoc j0co purgatorium impugnat Petrus Mar-
u pur^i b'r : Si Deus, inquit, post pœnitentiam et contri-
tionem non recordatur peccatorum : ergo ca non
n «pou- punit pœna temporali in hac vita, aut futura. Res-
pondeo negando consequentiam. Nam sensus hu-
jus loci est : a Iniquitatum non recordabor, » sup-
ple, quasi manens infensus, et hostis, qui recor-
datur injuria: ab hoste acceptæ, ul eam vindicet;
sic enim Deus ante pœnitentiam recordabatur
peccati: posteam vero jam reconciliatus, non re-
cordatur, *q. d.* Ego jam depono injurie memo-
riam ac inimicitiam, quam hactenus cum eo qui
peccavit, in mente gessi et servavi : jam eam in
gratiam et amicitiam recipio et restituo, ac proinde
vita vivet, et non morietur, *q. d.* Non puniam
eum morte, uti ante decreveram, sed vita tum
præsenti (Judæos qui hanc maxime spectabant et
optabant), tum æterna vere pœniteules, mihi re-
conciliatos donabo, in caque conservabo; ita ta-
men, ut pœna aliqua temporali, vel hic, vel in
purgatorio luant et expient, non quasi hostes, sed
quasi amici et filii, qui nuper me offenderunt, ob
delectationem, quam in peccato et mei offensa
hauserunt. Alioquin enim constat Deum specula-
tive recordari peccatorum, uti et rerum cætera-
ruth omnium, quæ præteritæ sunt; ergo hæc sen-
tentia non omnino absolute, sed determinate ad
præsentem materiam accipienda et limitata est.
Nam ex adverso de justo dicitur, quod si peccet,
«Omnes juslitiaenon recordabuntur,» scilicet ita,
ut propter eas maneat justus et amicus, vitaquo
donetur præsentem et æterna. Constat enim, quod
Deus eorum, imo illorum qui semper fuerunt im-
pii, bona opera subinde mercede aliqua tempo-
rali remuneretur : idque diserte docent S. Ghry-
sostomus, homil. 67 *ad Popul.*, Hieronymus in
cap. xxxix *Ezechiel.*, Augustinus, lib. V *Dc Civit.*
Dei, cap. XV.

23. NUMQUID VOLUNTATIS MEJE EST MOKS IMPII? —
numquid antecedente!*, et ex meipso volo, ac de-
lector morte impii? Absit hoc a divina bonitate
et clementia. Apage ergo, Calvine, qui blasphe-
mas, Deum damnandos creasse ad suam damna-
tionem et mortem æternani : fatum hoc non Chri-
stianum, non stoicum, sed tyrannicum, sed dia-
bolicum est.

24. Omnes justitia: ejus quas fecSiut, non re-
cordabuntur, — ut eum coram Deo faciant jus-
tum, gratum, vitæque dignum, non morte. Vide
dicta vers. 22.

25. Et dixistis : Non est æqua via Domini. —
Vere S. Augustinus in *Sent.* tom. III, sent. 177 :
«Sicut, ait, palato non sano poetia est cibus, qui
sano suavis est; et oculis ægris odiosa lux, qua
incoi".uns gaudet obtutus : illa displicet iniquis

justitia Dei, cui si subjicerentur, non conturba-
rentur. »

Numquid via mea non est æqua? etc. Cum en»
averterit se justus. — Nota : Deus calumniante
bus suam justitiam respondet illud idem quod
calumniabantur, quasi hoc argumento eos con-
vincens; quia videlicet prima principia causam
et demonstrationem non habent, sed seipsis ni-
tuntur et intelliguntur cognitione et inculcatione
terminorum. Sic divina veritas sibi nititur, et di-
vina æquitas juslitia suæ nullam præler seipsam
rationem habet : sed res ipsa clamat eam esse
justissimam. Ita Polychronius, Theodoretus, Prado
et alii. Sic Cicero crimen parricidæ exaggerans
ait : « Matrem tuam occidisti. Quid dicam am-
plius? matrem tuam occidisti. » Quia gravius non
habebat, quod adderet.

26. Morietur in eis, — pro eis, propter eas, sci- Vera. M
licet iniquitates. Aliter Theodoretus et Polychro-
nius, *q. d.* Qui obduratus est in peccatis et impoe-
nitens, morietur in eis, ac consequenter ibit ad
mortem æternam.

27. Vivificami. — Septuaginta, *Custodiet et ser- Vera-V.*
val/it in vita.

30. NON ERIT IN VORIS IN RUINAM INIQUITAS, — Ver». so.
peccatum non erit vobis causa ruinæ et mortis.

31. Cor novum, — novam voluntatem, spiritum vera J»,
novum, novum affectum, ardorem, ut ab idolis
ad me, a vitiis ad virtutes transeatis. Notat liber-
tatem arbitrii, qua cum gratia Dei possumus no-
bis facere cor novum.

Quare moriemini? — id est, ut Vatablus, cur
negligentia vestra et impenitentia committeretis
ut moreremini? Atque ut Maldonatus: Si hoc fe-
ceritis, nihil cause erit cur moriamini. Non enim
voluntatis meæ est mors vestra, ut dixi vers. 23.
Peccatum solum vobis est causa mortis, quare
moriemini? cur sponte vestra mori vultis? cur non
arripitis salutem quam vobis offero?

Præclare et elleaciter noster Prado verba Pro- Pii Det
phel v urget et exhaurit. Si ego, inquit, qui >upre- a'
mus judex sum, in vestram partem inclino, ut
sententiam damnationis ferre omnibus modis re-
cuso; si ego ipso, qui actor sum, vel a vobis la-
cessitus, vindictam non expeto, sed sponte noxam
condono, si sani estis, neque vitam propriam de-
spicitis : «Et quare moriemini, domus Israel?»
cum pro actore habeatis advocatum, et pro ju-
dice patronum? Moriemur, quia lex ministra mor-
tis transgressores damnat. Sed ego pœnitentes ab-
solvo : « Quare igitur moriemini? » Quia patres
nostri peccaverunt, nos morimur. At vivo ego,
quia filii non portabunt ini piitatem patrum. « Et
quare moriemini, domus Israel? » Quia fecimus
pactum cum morte, et fœdus cum inferno. Sed in
vestri potestat?est, dissolvere fœdus percussum:
revertimini, et vivite. «Quare moriemini, domus
Israel?» Quia lego membrorum gravati in mor-
tis barathrum dejicimur. Sed fas est, si lubet, fa-
cere vobis cor uovum. « Et quare monemim? »

Quia arduum est ad vitam conari per legis custodiam. Atque facile est vobis comparare spiritum ctanimum novum, quo ad ccelestein vitam rapiamini. «Quare moriemini, filii Israel?» Quia j;ti neci traditi sumus a divina justitia. At ego, qui nolo mortem morientis, ab ipsis faucibus mortis etiam devoratos eripiam. « Quare igitur moriemini?» Quia Dominus oblitus est nostri ob peccata regum nostrorum, Achaz et Manassis, ideo morimur. Sed oblivisci non possum Abraham, Isaac, Israel et Davidis obsequia : eorum memor, vobis, o domus Israel! misericordiam exhibebo et clementiam. « Et quare moriemini?» Quia divin® potenti® obsistere non valemus, quro nos Babyloniis venumdedit. At licet vobis, si ad misericordiam confugiatis, contra Deum fortes esse, quod olim Israelem patrem vestrum fecisse non ignoratis. «Quare ergo moriemini?» Illud unum est, quod vos accusat, quod deprimit, quod damnat, et morti adjudicat, nimirum quod resipiscere non vultis, quia quid sit vivere necdum nostis. Sed ego vel phrenesi tam periculosa laborantes non desinam admonere et ad saniora consilia co-

hortari : «Quare moriemini, domus Israel? quia nolo mortem morientis, etc., revertimini, et vivite. »

Narrat Plutarchus olim Milesias virgines furore Mil-ii*. actas, solitas sibi mortem consciscere, cum nihil haberent causæ, nisi : « Volo mori. » Dumque nec et gu- minis, nec promissis ab hac re averti possent, sapientem quemdam hoc consilium dedisse, ut, u quotquot se enccassent, publice nud® suspenderentur. Infamia hæc virgines a sui cuide compescuit. Ita facit peccator; nam quasi furens in suam necem ruit, sibi ipsi mortem consciscit, camque a*ternam. An non luce amentia? annon furor? damnati jam suum furorem , suum errorem vident el dolent. «Sed sero sapiunt Phryges. » Juste ergo hic vermis conscienti® jugiter rodit eos: Cur, stolidissime viventium, hanc tibi miseriam ælernam sponte ascivisti? cur te in æternitatem incendi- orum ultro conjecisti ? Nemo te compulit : dia- bolus non coegit, sed invitavit. Tu tibi imputa tuam sortem; tu libere elegisti mortem præ vita, dæmones præ angelis, infernum præ cælo. Dum tempus habemus, hæc cogitemus et sapiamus.

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Lwjet cladem Hierosolyma ac liliorum Josia, scilicet Joachaz, Joakim, Joachin et Sedecia regum Juda, eam- que sub duabus metaphoris describit. Prima est catulorum leonum; secunda vinea, vers. 10.

1. Et tu assume planctum super principes Israel, 2. et dices : Quare mater tua leæna inter Icones cubavit, in medio leunculorum enutrivit catulos suos ? 3. Et eduxit unum de leunt diis suis, el leo factus est : el didicit capere prædam, hominemque comedere. 4. El audierunt de cogentes, et non absque vulneribus suis ceperunt eum : el adduxerunt eum in catenis in terram Ægypti. 5. Qua: cum vidisset quoniam infirmata est, et periit exspectatio ejus : tulit unum de leunculis suis, leoueui constituit eum. 6. Qui incedebat inter leones, et factus est leo : et didicit prædam capere, et homines devorare : 7. didicit viduas facere, el civitates eorum in desertum adducere ; el desolata csl terra, el plenitudo ejus, a voce rugitus illius. 8. Et convenerunt adversus eum gentes undique de provinciis, el expanderunt super eum rete suum : in vulneribus earum captus est. 9. El miserunt eum in caveam, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis : miseruntque eum in carcerem, nc audiretur vox ejus ultra super montes Israel. 10. Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquam plantata est : fructus ejus, etfrondes ejus creverunt exaquis mullis. 11. Et factæ sunt ci virgæ solidæ in sceptrum dominantium, el exaltata est statura ejus inter frondes : el vidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum. 12. Et evulsa est in ira, in terramque projecta, ct ventua urens siccavit fructum ejus : marcuerunt, e» arefaclæ sunt virgæ roboris ejus : ignis comedit eam. 13. Et nunc transplantata est in desertum, in terra invia et sitienti. 14. El egres- sus csl ignis de virga ramorum ejus, qui fructum ejus comedit : et non fuit m ea virga for- lit), sceptrum dominantium. Planctus est, el erit in planctum.

1. Principes Israel, — reges iuu in synopsi
jiniliatos (I).

2. Quark mater tua leæna inter leones cida-
vit ȳ — Matrem vocat familiam regiam Davidis,
vel potius Synagogam, ut Vatablus; vel, ut op-
time Prado et Maldonatus, Hicrosolymam. Addit
«tua, » id est vestra, quia tam singulos, quam
omnes reges jam dictos alloquitur. Porro Jeru-
salem vocatur *leona*, ob nobilitatem, audaciam
et sæviliam incolarum : leones sunt vicini reges
gentium, *q. d.* Olim Jerusalem citra ullum melum
versabatur inter reges gentium, perinde atque
leæna intrepida inter leones. Ita Orígenes, S. Hie-
ronymus et Theodorelus.

Rursum leæna notat Jerosolymæ impudicitiam :
leæna enim symbolum est meretricis, quæ in
amasios rapacitatem et imperium exercet. Nam
ut ait Poeta :

Par est lexnæ et feminae crudelitas.

Unde meretrices vocantur Megaricæ sphinges ;
sphinges enim capite erant humano, sed corpore
leonino. Sed et ante urbem Corinthum Veneris
erat templum, juxtaque Laidis tumulus, cui leæ-
næ imago apposita videbatur, ariete inter priores
pedes apprehenso : quod nimirum ejus petulan-
tiam indicabat, qua præcipuo lasciviunt arietes.
Idem ex Aristophane confirmat Pierius, lib. I *Hie-
rogl.* cap. xxi.

Enutrivit (Hebraice HD31 *ribbeta*, id est multi-
plicavit) CATULOS SUOS, — Si ilicet leunculos, </ *d.*
Jerusalem principes suos filios regum enutrivit
inter leunculos, id est inter alios principes filios
regum et principum. Leunculos vocat Joachaz,
Joakim, Joachin et Sedeciam, tum quia juvenes
erant; tum quia respectu Davidis, Salomonis, Jo-
siaë aliorumque priorum regum exigui fuerunt,
atque sub iis regnum collabi cœpit. Ha Maldonalus.

Tradit Epiphanius, *haresi* I x x v i i i, quæ est An-
tidicomarianilarum, physicos (puta Herodotum,
M^r. *H^{tor}*, qui fabulosus est, cujus verba reci-
tat G Ilius, lib. XIII, vn), docere quod leæna tota
v;|a unum tantum pariat catulum, ut per illam
repræsentetur B. \irgo, quæ unum tantum peperit
filium, scilicet Christum. a Aiunt, inquit, Icænam
non parere præterquam semel et unum. » Causam

subdit, quod ipsa per 26 menses fœlum utero
gestet; itaque fœlum suis sallilalionibus, molibus
et unguibus a divellere et incidere matricem, »
ac proinde « una cum partu etiam uterum ac
matricem excerni. » Leo ergo est Christus, h æna
>irgo inater.« l-ea næ autem non contingit secundas
parius. Ergo non amplius padum novit Maria,
non amplius conjunctionem corporum sancta Vir-
go. d Hausit hoc S. Epiphanius ab .Egyptiis, ex
quibus Horus Apollo, lib. II *Hierogl.* cap. Lxxvm,
semel, inquit, enixam mulierem significantes
leænam pingunt; hæc enim bis uterum non fert.
Commentum Ægypliorum hoc censet Aristoteles,
et Plinius, lib. Vili, cap. xvi. Quare S. Epiphanius,
hic non suam sed aliorum refert sententiam, eai-
que apposite adaptat B. Virgini. Nam illam falsam
esse patet ex hoc loco, ubi leæna dicitur habere
pluies catulos et leunculos. Liem rationes evin-
cunt. Si enim leæua unum tantum pareret catu-
lum, species leonina multiplicari non posset, sed
in uno semper unius catuli capite consisteret, cum
tamen sciamus certo toto orbe plures esse leones.
Secundo, si catulus sit mas, aut si occidatur ante-
quam generet, species leonina interiret, cum ma-
ter ejus leæna amplius generare nequeat. Constat
autem Samsonem, Judie, xiv, 5, Davidem et alios
plures cepisse et occidisce catulos leonum, etiam
tenerrimos, antequam generare possent. Ergo jam-
pridem interire debuisset species leonum. Scimus
consequens esse falsum, ergo et antecedens. Ter-
tio, catulus leonis semper deberet esse femina, ut
per eam propagari posset species : atque hæc a
parente suo leone imprægnari deberet, itidem
ejus proles, et rursum prolis proles, idque con-
sequenter per omnia sæcula; nipote cum non sit
alius leo, qui id facere possit, posito quod unus
sit tanlum leænæ per omnem vitam catulus, una-
que unius generatio. Hæc el plura absurda evin-
cunt sententiam hanc esse falsam. Constat enim
ex Genes. vn, 2, unum tantum par leonum, scili-
cet unum marem et unam feminam, servatum esse
in arca Noe, ad speciei propagationem; ex quo
tantum leonum numerum loto orbo jam propa-
gatum cernimus. Denique Aristoteles, et ex eo
Plinius, lib. Vili, cap. xvi, tradunt : « Leænam
primo fœtu parere quinque catulos, ac per aunos
singulos uno minus, ab uno sterilesce. » Idem
scribunt Homerus (quem citat Gellius, lib. XIII,
cap. ix); Solinus, Oppianus, Philoslratus, Ælianus,
lib. X; Ilhodiginus, lib. XXIX, cap. ix, et alii, quos
citat Gesnerus in *Leone*» pag. 650.

Nota : Tyranni insignes in Scriptura comparan-
tur leoni, ut Pharaos, *Ezech.* xxxn, 2, Nabuchodo-
nosor, *Jerem.* iv, 7 ; quia leo magnanimus est, per-
vigil et sftvus, adeoque omnia animalia subjugat
et prædatur. Ita Lucullus consul Romanus cum
Mithridate Ponti rege bellum gerens, cum ad Troa*
dem appulisset, et juxta ædem Veneris castra ha-
beret, visus csl deam sibi noctu hæc dicentem au-
dire : « Quid donnis, generose leo? en hinnuli

Tyraoni
vociotui
leone»,
cuiT

(1) Regnum Juda, quod everso decem tribuum regno
iûluin supererat, appellat antiquo nomine, atque ante
tempora Raboami communi universis tribubus, videlicet
Israelis. Ct. supra xvn, 2. Hieronymus, postquam mo-
nuisset se plures hujus loci explanationes legisse, sed
tantis obscuritatibus impeditas, ut non tam aperuerint,
quam involverint lectionem, atque cx illis unam alte-
ramve commemorasset, « nos autem, » pergit, « istius-
modi explanationes lectoris arbitrio iclinqucnlcs, dice-
mus, captivitate vicina Prophetam non tam futura
vaticinari, quam narrare preterita. Post sextum enim
Sedecias anuum (siquidem sl ilim in consequentibus,
Cap. xx, 1, legimus : *Et factum est in anno septimo» in
quinto mense*» etc.), assumitur planctus super principes,
mines videlicet, qui de Josué Stirpo generali sunt. »

tibi præsto. » Experrectus, cum audisset classem hostilem in propinquo stationem habere, eam invasit, et prælio victos omnes cum Isidoro duco occidit. Mox Tigranem regem Armenite aggressus est. Tigranes, militum ejus paucitatem contemplans, dixit : a Si quidem legali adsint, esse multos; sin milites, paucos.» Verum Lucullus in eos irruit; el trucidavit ut leo, adeo ut Livius prælium illud admirans dicat nunquam Romanos dimicavisse numero hostium tanto inferiores; victores enim vigesimam eorum fuisse partem, qui victi fuerant. Unde et Antiochus philosophus scribit solem nullam aliam talem pugnam vidisse.

frenai, Rursum leones, ail S. Basilios, homil. 9 Hexam., incedunt solitarii : causamque addit, ne videlicet pares honores congressionesque cum caderis accedant, ut em faciant reges : ul enim excellentiam suam ostendant soli degunt, caventque ne cum pitar, nhis regibus concurrant. Ad hæc, sicut aquila inter aves; Leviathan, id est balæna, inter pisces : sic leo rex est inter bestias.

Hac de re insignis exstat apologus in mythis Æsopi : Leo, inquit, asinus et vulpes societatem inierant, ut quod venando cepissent, id inter se dividerent. Ergo cum venatu prædam essent nacli, mox jubet leo ut asinus eam dividat. Ille, ut erat stolidus, in tres icquas portiones partitus est. Hac partitione indignatus leo, quod caderis æquaretur, asinum adortus discerpsit : inde jussit vulpi quæ supererat sola, ut prædam dividui. Vulpes ergo asmi clade cautior lotam fere prædam leoni attribuir, sibi vix portiunculam servans. Leo, probata distributione, rogat quisnam illaiu dividendi artem docuisset? cui vulpes : Calamitas, inquit, asini. Hoc apologo docemur cavendam esse plebeiis societatem cum principibus autpræpotentibus. Hæc enim est societas leonina, in qua leo cæteros vi fraudans, omnia pene sibi adseribit. Itaiu Pandectis, ex Ulpiano narrat Aristo, Cassium jurisconsultum respondisse, societatem talem coire non posse, ut alter lucrum tantum, alter damnum sentiret, et hanc societatem esse leoninam.

Twin Tertio, leones soli ex feris clementia utuntur in supplices et prostratis parcunt, teste Plinio, lib. VII!, cap. xvi. Idem faciunt reges, quorum hoc est axioma †.

Parcere subjecti', el debellare supeibos.

(jruru. Quarto, leones, ait Plinius, timent rotarum orbis circumactos, el currus inanes, ac cristas cantusque gallinaceorum; sed maxime ignes : ita tyranni umbras timent, res nihili suspectas habent, et quemvis populi concursus ac globum, hostilem putant.

0-4-u. Quinto, Icones, teque ac tyranni, a teneris natura sua feruntur ad prædam. Idem faciunt et lynces, quorum tota memoria et anima est in facie, et preda. Audi S. Hieronymum ad Chrysogonum, et preda. Audi S. Hieronymum ad Chrysogonum, et preda. Audi S. Hieronymum ad Chrysogonum, et preda.

Lt w .i LL - natura, ait, lynces insitum habent, ne post tergum respicientes meminerint

priorum, el mens perdat, quod oculi videre desierint : ita nostre es necessitudinis oblitus. » Et mox docet lynces in capreas et cervos incautos, dum frondes arborum captant, insilire, «Currentemque, ait, frustra prædam, dum hostem suum secum vehit, rabido desuper ore dilaniant, et laudili meminere prædandi, quandiu venter vacuus siccum fame guttur exasperat : ubi vero sanguine pasta feritas viscera distenta compleverit, cum saturitate succedit oblivio, tandiu nescitura quid capiat, donec memoriam revocaverit esuries : tu ergo, ait, o Chrysogone, necdum satiatus nobis, cur iinem jungis exordio? » etc. Tyranni ergo sævilia superant leones etlynces; nam horum prædandi cupido et gula cum fame saturatur : tyrannorum vero avaritia et ambitio insatiabilis est, nec nisi morte et strage, non tam aliorum, quam propria finitur et desinit.

3. Et EDUXIT UNUM DE LEUNCULIS SUIS : LEO FAC- Vert-», TUS EST.— Intelligit Joachaz, qui et Sellum dictus est, quartum Josiæ filium quem, Josia mortuo, populus «eduxit, » llebr. extulit in altum, i. e. sibi regem constituit, forte quia ipse fratribus erat animosior, bellicosior, crudelior. Chaldæus clare vertit : Evexit unum de filiis suis, rex fuit. Per catulos enim filios regum, per leonem regem intelligit : simulquo indicat Joachaz, mox ut rex factus est, em-pisse rugire et sæviro quasi leonem. Unde sequitur : « Didicit prædam capere, » etc. Hinc Proverbium : « Leonis catulum ne alas, n cujus auctor est Æschylus apud Aristophanem in Hanis, quo monemur non esse fovendam potentiam quæ rempublicam possitopprimere : quod si forlequis talis exstiterit, et jam prevalent, non esse e república dimicare cum illo ; quem nequeas nisi magno reipublicæ malo superare. Tyrannus cnim non est recipiendus : quod si receptus est, ferendus est.

IloniNEaiQUB comedere. — Chaldæus, occidere, scilicet innocentes, uti fecerat Manasses ejus abavus, iliorumque bona prædari.

4. Audierunt de eo (dc ejus ferocia studioque Vere.* bellandi) gentes, — scilicet /Egyplii. Alludit ad morem gentium; cum enim audiunt leonem, ursum, similemve feram in locis agrisve suis versari et grassari, ex condicio omnes conveniunt ul eam capiant.

Et non absque vulneribus suis ceperunt eum. — Significat, quod tacet liber Hegura, Joachaz quasi juvenem bellicosum, prælio cruento contra Ægyptios decertasse, et in eo vulnerantem et vulneratum captum esse. Hebraice, captus est in fovea eorum, scilicet /Egypliorum stratagemate : sicut leo capitur in fovea, vel spelino suo; aut potius in fovea, quam juxta speheum, aut locum, in quo versari solet leo, facere solent venatores, camque ramis aut germine tegere, ut nesciens leo in eo cadat ibique capiatur. Noster vertit, in vulneribus, quia hebræum Finis sachat significat et foveam, et interitum vel corruptionem, g. d. Multorum strage et cæde captus Csl. Hoc est quod di-

ciliir, IV *Beg.* xxii!, 33 : «Vinxilque cuiu(Joachaz) Pharaon Nechao in Rebla. »

5. Quæ (scilicet leæna, id est Jerusalem) cum VIDISSET QUONIAM INFIRMATA 1ST, — id est Orbata filio suo et rege Joachnz. Sic, I *liæg. ii, 5*, dicit Anna de Plienenna : « Quæ multos habebat filios, infirmata est, » id est iis orbata; robur enim et decus matris consistit in filiis. Rursum : u Cum vidisset quod periit exspectatio; » Septuaginta, *substantia*, id est subsistentia, puta fortitudo, *ejus*, quam scilicet de regno Joachaz ferocis conceperat.

Tui, it unum, — id est alterum, scilicet Joachin Clum Joakim, aiunt S. Hieronymus et Theodoretus, vel potius ipsum Joakim patrem Joachini; hic enim proxime successit Joachaz, II *Paral*, Xxxvi, 5, et per il annos regnavit, cum Joachin tantum per tres menses regnarli (1). Joakim ergo a Pharaono, cum consensu populi creatus rex, quasi leo incedebat inter leones; quia cum Pharaone, Nabuchodonosore et aliis vicinis regibus fœdus iniit, ac inter tyrannos quasi tyrannus incessit.

Moraliter nota : Parentes nimis amantes filios, eisque indulgentes, eos perdunt, itaque hiereditatem aliis, nec raro inimicis relinquunt. Id teste Iloro Apollo lib. II *Ilierogl.* I x ii, /Egyplii indicabant pingendo simium, retroque parvum alterum. Is enim cum geminos pariat, ex his supra modum alterum diligit, alterum odit. Quem autem dijigit, ante se assidue gestans suffocat: at quem odit, retro habet, et deinceps educat. Ha mater hæc nimis amans filios suos, eos perdidit, suumque eorum regnum reliquit Chaldæis hostibus.

7. Didicit viduas facerh, — occisis earum maritis, et bonis fisco addictis. Hebraice est, *cognovit viduas ejus*, vel suas, quod Vatablus exponit, *q. d.* Libidinem exercuit cum viduis, quarum maritos occiderat. Verum hoc facere non solet leo. Noster ergo optime hebraismum expressit. Est enim aposiopesis : *scivit*, vel *didicit viduas ejus*, supple, *facere*. Chaldæus proh *lamed* legens *T resch*, scilicet pro VJTOobN *almenotaf*, id est *viduas*, legens vniiDIX *armenotaf*, id est *palatia ejus*, vertit : *Arces et palatia eorum cognovit*, id est sibi vindicavit, ascripsit, pro suis habuit, agnovit ut propria.

Et civitates eorum, — hominum, quos occiderat. Est enallage numeri; transit enim a singulari ad pluralem. Populus enim collective est singularis, distributivo pluralis.

Desolata est terra, et plenitudo ejus — kl

(1) Potius hic agitur de Joachino vel Jechonia, ut beno notant Rosenmuller, Calmelus et d'Allioli positi S. Hieronymum et Theodorem; is enim a matre seu populo, inconsulto Babylonio : al ille (Joakim) non a matre, sed ab Ægyptio (IV /in/, xvni, 34) rex constitutus est. Intercedit regnum Joakimi. Id videtur comprehendi eo loco quo dicitur « quod periit exspectatio ejus. » Adde quod illa (fu@do illo rege dicuntur vers. C, 7, non nisi Joachino uvo Joelionlu) optari possunt.

xu.

est incolæ, qui terram implent, civitates suas deseruerunt et fugerunt ob sæviliatn Joakim; sicut fugiunt animalia, audito rugitu leonis.

H. Et convenerunt adversus eum gentes, — *q. d.* Babylon'i suis copiis, quasi reti, ceperunt Joakim et abduxerunt eum in Babylonem.

In vulneribus earum (tam activis quam passivis, id est vulnerans, et vulneratus, ut dixi vers. 4) captus est. — Hanc leonum stragem et parabolam apposite Cardinalis Baronius adaptat Leonum Imperatorum stirpi, quæ ob iconoclasium, et ob rapinas necesseque Religiosis illatas, a Deo excisa est, nimirum impegit fortis in fortem, leo in leonem, rex in Deum, et ab eo contritus est. Primus ergo Imperator iconoclasta fuit Leo Isaurus, qui post multas orthodoxorum, sanctas imagines venerantium, rapinas, exsilia et cædes, Numinis vindictam publicam sensit. Nam, irato Numine, totus contremuit Oriens, civitates complures solo æquatæ fuere, et quæ erant in urbe statuae Imperatorum, collapsæ et contritæ sunt, quasi ipsæ slare non possent, ubi sacræ imagines essent ab ipso impio Leone prostrate, qui nec ipse quidem amplius potuit esse superstes, nam paucos post menses a terræ motu ex hac vita sublatus est, anno Domini 741.

Successit Leoni filius Constantinus Copronymus, qui imperium iniit hæresin spargendo fraudulenter quasi vulpes, regnavit ut leo, mortuus est ut canis. Primo enira occulte, mox, imperio confirmato, publice grassatus est in sanctas imagines, templa, monachos, ipsamque B. Virginem, quam Deiparam non esse contendebat, sed ab ea plaga in cruribus percussus, quæ græce dicitur; indeque febrem validissimam contrahens, miserabiliter mortuus est, clamans et dicens : « Vivens adhuc igni inexstinguibili sum traditus, » anno Domini 77\$.

Copronymo successit filius Leo Junior, mali corvi malum ovum, et ex leone leunculus sæviens in sancias imagines, earumque cultores; cumque insaniret circa lapides pretiosos, nimis adamavit coronam magnæ ecclesiæ, et accipiens gestavit eam. Mox prodierunt carbunculi in capite ejus, et captus valida febre, mortuus est anno regni quinto, Christi 780. Amans ergo carbunculos, ex sacrilegio carbunculos pariter passus est, et hinc coronatus, morte est punitus.

Leoni marito successit Irene uxor pia, cum Constantino filio decenni, quæ id est *pacem*, reipublicæ et Ecclesiæ attulit, ac slatina ecclesiæ reddidit suum stemma, coronam scilicet a manto sublatam, pulcherrime fabrefactam, et gemmis pretiosis exornatam. Quocirca sub ea quidam, in Thraciæ muris fodiens, invenit arcam lapideam, et in ea virum jacentem, cui inscriptum erat : « Christus ex Virgine Maria nascetur. Credo in eum. Sub Constantino et Irene Imperatoribus, o sol! iterum me videbis. » Increbuit sermo, vili olicujus ante Christum fuisse sepulcrum,

ejusdenique frisse hoo oraculum a beo revelatum. Ita Theophanes, et Baronius in eorum gestos et annis.

9. MISERCNTQCE EUM IN CARCEREM, NF. AUDTBJKTUR vox bjus ultra. — « Eum, » scilicet Joakim patrem; sub eo quoque intelligit Joachin filium (de quo hæc intelligunt S. Hieronymus et Theodoretus); Joakim enim primo rebellans Chaldæis, ab eis captus est, mox spondens se fore eis subditum, remissus est in regnum, rursumque rebellans, non captus, sed occisus est. Joachin vero captus, imo sponte se dedens Chaldæis, ab eis ductus est in Babylonem, ibique tota vita captivus permansit. Hinc Propheta omittit hic Joachin, quia eum sub patre Joakim complectitur. Sedeciam vero preterit, quia is adhuc hoc tempore regnabat.

Moraliter, vide hic quam brevis sit tyrannis, quamque celer et funestus tyrannorum exitus. En quatuor hi leunculi Joachuz, Joakim, Joachin et Sedecias, omnes simul vix 22 annis regnarunt. Vere Seneca, lib. I *De Cleinentia*: « Reges, ait, consenescent: liberisque ac nepotibus tradunt regna, tyrannorum execrabilis ac brevis potestas est. » Th des, teste Laertio iu ejus Vita rogatus: « Quid difficile vidisset? Tyrannum, inquit, senem, p Et Juvenalis, *satyr*. I :

Ad generum Cereris fine cæde et sanguine pauci
Descendunt reges, et sicca morte tyranni.

Et Curtius, lib. IV : « Nulla queresita scelere potentia diuturna est. » Et Sallustius *ad Casarem* : « Equidem ego cuncta imperia crudelia, magis acerba quam diuturna arbitror; neque quemquam a inultis metuendum es « c, quin ad eum ex inultis formido recidat. Eam vitam bellum ælernum et anceps gerere; quoniam neque adversus, neque a tergo, neque a lateribus lutus sis, semper in metu aut periculo agites, n Et Seneca Tragœdus : « Necesse est mullos timeat, quem nulli timent. » Et Cicero, lib. II *De Officii** : « Nulla vis imperii tanta est, quæ, premente metu, possit esse diuturna. Multorum odiis nulla? opes possunt obsistere. Quern metuunt, oderunt; quem quisque odit, periisse expetit. Malus est custos diuturnitatis metus, contraque fidelis est ad perpetuitatem benevolentia, n Idem, *Philip*. I et II, docet hanc tyrannorum esse vocem, sed insipientem : < Oderint, dum metuant. Nom timor non diuturni magister est officii. Millies perire est melius, quoniam in sua civitate sine armorum præsidio non posse vivere. Præsidium chântate et benevolentia civium septum oportet esse, non armis, m Denique Ælianus, lib. V I, cap. xui : « Pulcherrime, ait, a diis immortalibus comparatum est, ut nullam tyrannidum usque ad tertiam generationem propagent, sed aut confesliin tyranno- Unquun proceras piceos perdant et exstirpent, aut liberos eorum viribus denudent ac spolient. Memorantur apud Grecos intra hominum

memoriam, hre solum tyrannides usque ad nepotes permanesse, Gelonis in Sicilia, Leucaniorum in Bosphoro, et Cypsellidarum Corinthi, n

Porro id non tantum in tyrannis, sed et in legitimis regibus et principibus locum habet. Nam, ut ait *Eccli*. cap. x, ii : « Omnis potentatus brevis vita. » Et alius : « Mundi gloria et prosperitas non est diuturnior, nec constantior, quam sit serenitashiemis, tranquillitas navis, stab. lilaçlunæ. » Vis exempla? audi S. Hieronymum in *Epitaphio Jiepoliani*) pag. 15 : « Constantius, ariamo fautor hiéreseos, dum contra inimicum paratur, et concitus fertur ad pugnam, in Mopsi viculo morions, magno dolore hosti reliquit imperium. Julianus proditor animæ sure, et christiani jugulator exercitus, Christum sensit in Media, quem primum in G. illiadenegarat; dumqiie Romanos propagare vult fines, perdidit propagatos. Jovianos, gustâis tantum imperialibus bonis, fætore prunarum suffocatus interiit; ostendens omnibus, quid sit humana potentia. Valentinianus, vastato genitali solo, et inultam patriam derelinquens, vomitu sanguinis exstinctus est. Hujus germanus Valens, Gothico bello vietus in Thracia, eumdem locum et mortis habuit, et sepulcri. Gratianus ab exercitu suo proditus, elab obviis urbibus non receptus, ludibrio hosti fuit; cruentatrequo manus vestigia parietes tui, Lugdune, testantur. Adolescens Valentinianus, et pene puer, post fugam, post exsilia, post recuperatum multo sanguino imperium, haud procul ab urbe fraterna? mortis conscia necatus est, et cadaver exanime suspendio infamatum. Quid loquar de Procopio, Maximo, Eugenio, qui utique dum rerum potirentur, terrori gentibus erant? Omnes capti steterunt ante ora vietorum, et, quod potentissimis quondam miserrimum est, prius ignominia servitutis, quam hostili mucrone confossi sunt. Ad privatas veniam dignitates, nec de his loquar, qui biennium excedunt; atque ut cieleros pretermittam, sufficit nobis trium nuper consularium diversos exitus scribere. Abundantius egens Pithyunte exsulat. Ruffini caput pilo Constantinopoli gestatum est, et abscissa manus dextera, ad dedecus insatiabilis avariti-e, os lialim stipem mendicavit. Timasius, prrecipitatus repente de altissimo dignitatis gradu, evasisse se putat, quod Assre vivit inglorius. »

Utaliossaeculares taceam, id ipsum clarissimum cstin Poniilicibus, quorum nulli lres tantum annos, alii unum, alii paucos menses, alii paucos dies in Pontificatu sederunt. Vidimus uno eodemque anno 1590, successive illi prresidere lres Pontifices, Sixlum V, Urbanum MI, Gregoriani XIV, et mox anno 1591, Innocentium IX, et post triginta dies Clementem VIII. Quin, et quod mirum videtur, ex omnibus Poniilicibus, qui hucusque per annos 1018 Ecclesiam rexerunt, n- mo exstitit, qui ad 23 annum Pontificatus perveniret. Accesserunt sat prope S. Leo I, qui 21 annis; S. Sylvester, qui totidem; et omnium proxime Adria-

nus I, qui anno Domini 72, creatus Pontifex, sed ipsos annos 24, exceptis 43 diebus; sedilenim integros annos 23, menses decem, et dies 10; mortuusque est anno Domini 795, aiunt Baronius et alii. Ergo nec ipse, nec quis alius præcise attigit 25. Quocirca Pontifici dum inauguratur, acclamatur: « Beatissime Pater, annos Petri non videbis. » Id enim ita fore, experientia continua tot centenorum annorum salis praesagit, imo evincit, divina providentia arcane ita disponente, sive ob honorem S. Petri, qui primus Pontificatum Romae constituit, sedilque annos 23, ut ipse sicut dignitate et meritis, ita et annis reliquos omnes sequaces et posteros suos superet; sive, ut Pontifices in tanto fastigio et culmine dignitatis constitutos, humilitatis et modestie admoneat, doceatque illud parvipendere, et coelestes æternosque honores ambire; sive, ut hic eis stimulus sit ad acre et continuum heroicorum operum et virtutum studium, dum cogitant brevem sibi fore Pontificatum, æque ac vitam, ideoque assidue sibi dicant: Quod facere destinās, facito; brevis enim erit tibi hæc potestas, brevis facultas magnorum facinorum; paucos ergo annos magnis virtutibus imple, paucis annis tot tantaque facito, quæ nomen tuum, et in terra et in coelis illustrent, ac aeternitati transcribant; imitare Linos, Cielos, Clementes, Gregorios, Leoucs, qui consummati in brevi impleverunt tempora multa. Proposuit olim Alexander II Pontifex hanc quæstionem B. Petro Damiano, cur Pontifices tam paucis annis viverent, et nemo ad annos S. Petri pertingeret, cum nonnulli florente fuerint retate ac validi? Respondit Petrus Damianus lib. 1, *epist.* 17, hoc iudicii coelestis ordinem disposuisse, ut humano generi metum mortis incuteret, et quam despicienda sit temporalis vitæ gloria, in ipso gloriæ principatu, ac voluti solo deliquium patiente evidenter ostenderet; præsertim cum unus oimni mundo præsideat Papa, reges sint simul plures, nec sic soleant Pontifices violenta morte occumbere, uti reges. Addit noster Lorinus in II *epist. Petri*, cap. i, 14, id fieri, ut minus appetant homines Papatus culmen, quod fere certi sunt non diu duraturum.

10. Mater tua (id est vestra, o reges Judae) Vide dicta vers. 2) quasi visea in sanguine tua stria aquam plantata est. — Jerusalem, et prosapiam regiam paulo ante Propheta comparavit niulicii et lerene; nunc cum viti generosa confert: sanguis enim regius purpuratorum similis est liquori uvæ rubeo et purpureo, a quo vitis purpurea vocatur ab Ovidio VIII *Metainorph.* Ure vitis quasi plantata ad aquas excrevit suis ramis et pampini, puta suis familiis, civibus, potentia, divitiis et gloria: quia erat stirps Davidis a Deo electi, cui Deus promiserat thronum et domum stabilem, *Psalms*, lxxxiii, li. Aliter Maldonatus: <in sanguine tuo, » i. e. inquit, in flore tuo, ut flos propior ruborem vocetur sanguis. Unde Seplua-

ginta vertunt, >; á/x.- id est *sicut florum malograti*. Verum verius videtur Septuaginta *problem Lerlammecha*, id est *in sanguine tuo*, legisse aliis litteris Hebraicis vicinis >1033 *kerimon*, id est, *ut malogranatum mater tua est*, scilicet frondes et mullum fructum producens, atque, ut Enchorius, sicut in malogranato, uno exterius cortice, nulla interius grana uniuntur: sic plurimos cives et urbes, unitas regni et regis continet. Secundo, sicut grana illa suis oculis sunt ordinata et folliculis discreta: ita quoque cives suis familiis et collegiis. Hinc veteres Junoni, quasi presidi regnorum malum Punicum dedicarunt, et in manu posuerunt. Et sacerdos Hebræorum investitus habebat mala Punica permixta tintinnabulis, quæ significant unitatem Ecclesiæ ex multis gentibus in eundem sonum, id est, in eandem legem et religionem, convenientium, ait Eucherius, et S. Gregorius in *Cant.* iv. Vel significant earundem varietatem et consonantiam virtutum, de qua dicitur *Actor*, iv: « Multitudinis credentium erat cor unum, et anima una. » ita S. Hieronymus, et ex eo Prado.

11. Facte sunt ei virgæ solidæ in sceptris dominantis, — id est, unus hic vitis palmes, quasi una virga fortissima excrevit in virgis multas, quæ essent sceptris dominantium, ut scilicet reges ex ea fierent. Olim enim patriarchæ et principes, quasi pastores cum virga sequebantur et regebant suum agmen: hinc jam pro virgis reges sceptris gestant, 7. d. Jerusalem multos et fortes protulit reges, gestantes sceptris. Virga enim insigne est regni regis. Ita Chaldaeus (1).

Exaltata est statura ejus inter frondes, — q. d. Jerusalem in tot tantosque cives et principes excrevens, cum eis et mler eos alta et gloriosa apparuit.

Et vidit, — id est, videndo sibi placuit, et superbivi!. Legit Interpres active *varar*, jam passive legunt x*)'l *vinera*, id est, *et v»s-i est*.

<2. Evulsa est in hia. — scilicet, vinea Jerusalem in ira Dei excisa, et quasi vitis eradicata est sub Sedecia.

Ventus urens (id est hostium Chaldaeorum impetus) siccat fructum ejus (id est, filios et opes Jerusalem exhaustis): arefacti sunt virgæ roboris ejus, — id est regnum et potentia ejus exaruit; aut, ut Maldonatus, avirgæ roboris, » i. e., valichú, « el solide in sceptris dominantium, » ut dixit vers. præced., id est filii Sedeare, qui in regnum patris successuri erant, sceptraque reaturi, vel capti, vel occisi sunt, IV *Reg.* xxv, 7: « Ignis, » i. e. vindicta Dei, et plaga, ac proprie

(1) Hæc metaphora consimilis est huic *Ilipdit* loco (a, vers. 234), ubi Achilles sic de scepro suo loquitur:

Nxl iii ri-b oxT.irtfi», rò uh c5 mtt ^fúXAa xai ofiu;, <l'jau, ir.iiSr. KfúTa it iptioi XIMuilv.

Ner ner hoc sceptrum, quod quidem nunquam folia et ramos proaucei, postquam temei truncum in millibus reliquit.

Ignis et incendium Chaldæorum, « comedii eam. » Aliter Vatablus : Vitis, ail, est Sedecias, fructus filii ejus, ignis afflictio. Unde hebraice est, comed. *Í eum*, scilicet Sedeciam, quia in carcere, sine successore regni mortuus est.

13. Nunc transplantata est in desertum, in TERRA INVIA ET SITIENTI, — id est in Cisterna; D Babylonia; Cisterna translata eunt cives Hierosolymæ, ubi, quasi in deserto arido, omnium sunt indigi. Ita S. Hieronymus. Vel, ut idem addit : ipsa Judæa vastata, quasi mutata est in desertum, incolis cæsis aut captis, et urbibus eversis. Unde sequitur:

14. Et egressus est ignis de virga hamorum ejus, qui fructum ejus comedit, — *q. d.* Ismael de semine regio, invidens Godoliæ, quem Nabuchodonosor præfecerat Judææ, principatum, eum cum plurimis ei adhærentibus occidit, et hoc est quod subdit: « Devoravit fructum ejus. » Unde reliqui Judæi, iram Chaldæorum veriti, fugerunt cum Johanan in Ægyptum. Haec S. Hieronymus et Theodoretus. Nota: Prophetice hæc preterita significant futura. « Evulsa est, transplantata est; » id est eveletur, transplantabitur; « egressa est, » id est egredietur. Hæc enim dixit Propheta anno 0 Sedeciae, ut patet cap. vin, 1, cum adhuc staret Jerusalem. Aliter Chaldæus, *q. d.* « Ignis, » id est

pœna, quæ Jerusalem absumpsit, « ex ea, » id est ex principum et civium ejus impietate, processit. Aliter quoque R. David, quasi dicat: Egressus est Sedecias ex semine Hierosolymæ regio, qui, quasi ignis, omnes ejus opes perdidit, quia ipso causa fuit excidii. Unde sequitur : « Non fuit superstes in ea virga fortis, sceptrum dominantium, » *q. d.* Non reliquit bæredem, qui in sceptrum et regnum succederet.

Planctus est, — id est nunc planctus fit pro Joakim et civium captivitate; sed major erit planctus in urbis et regni excidio.

Secundo, Maldonatus et Vatablus ex Chaldæo et Hebræis exponunt, *q. d.* Hic planctus, quem initio exposui, est lamentabilis prophetia; sed major erit ipso eventus; nam cum hæc, quæ hic plangendo prædico, re ipsa evenient, maximus erit omnium planctus et comploratio.

Tertio, Septuaginta vertunt : *In parabolam lamentationum est, et erit in planctum, q. d.* Cum maximam calamitatem deprecabuntur posteri, utentur hoc quasi exemplo et proverbio: Ne mihi contingat quod Hierosolymæ. Ita Theodoretus.

Quarto, simpliciter sic accipias, *q. d.* Jerusalem plangitur et plangetur, *q. d.* Hic Hierosolymæ plauclus diu durabit, eritque jugis et continuus.

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Dtus, per Ezechielem consultus a senioribus Judæorum de eventu belli Judaici, negat se responsurum, sed exprobrat illis propria et patrum peccata, asscritque se, iis relictis, pie colendum a veris Israelitis. Quocirca primo, exaggerat beneficia a se in eos collata, tum in Ægypto, vers. 1, tum in deserto, vers. 13, tum in Chanaan, vers. 27. Ostendit enim se, omnibus hisce locis, beneficiis certasse aim ipsorum impietate et ingratitude. Unde secundo, vers. 30, graves eis panas comminatur, ac dicentibus : Erimus sicut gentes, volentibusque Dei jugum et flagellum excutere, respondet : Vivo ego quoniam in furore effuso regnabo super vos. Tertio, vers. 39, prædicit se impiis et idololatriis, Judæis relictis, facturum ut a piis Israelitis colatur in Sion, tumeo redeuntibus ex Babylone sub Esdra; tum potius in Sion nova, id est Ecclesia erigenda per Christum. Denique, vers. 45, nova parabola ignis et flamma: Judæis excidium intentat.

1. Et factum est in anno septimo, in quinto, in decima mensis : venerunt viri de senioribus Israel ut interrogarent Dominum, et sederunt coram me. 2. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : 3. Fili hominis loquere senioribus Israel, et dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Numquid ad interrogandum me vos venistis? vivo ego quia non respondebo vobis, ait Dominus Deus. 4. Si judicas eos, si judicas, fili hominis, abominationes patrum eorum ostende eis. 5. Et dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : In die qua elegi Israel, et levavi mauum meam pro stirpe domus Jacob, et apparui eis in terra Ægypti, et levavi mauum meam pro eis, dicens : Ego Dominus Deus vester : 6. In die illa levavi manum meam pro eis, ut educerem eos de terra Ægypti, in terram, quam provideram »is, fluentem lacte et mele, quia : csl egregia inter omnes terras. 7. Et dixi ad eos: Unusquisque offensiones oculorum suorum abjiciat, et in idolis Ægypti nolite pollui : ego Dominus Deus vester. 8. Et

irritaverunt me, nolueruntque me audire : unusquisque abominatione» oculorum suorum non projecit, nec idola Ægypti reliquerunt : et dixi ut effunderem indignationem meam super eos, et implerem iram meam in eis, in medio terræ Ægypti. 9. Et feci propter nomen meum, ut non violaretur coram gentibus, in quarum medio erant, et inter quas apparui eis, ut educerem eos de terra Ægypti. 10. Ejeci ergo eos de terra Ægypti, et eduxi eos in desertum. 11. Et dedi eis præcepta mea, et iudicia mea ostendi eis, quæ faciens homo vivet in eis. 12. Insuper et sabbata mea dedi eis, ut essent signum inter me et eos : et scirent quia ego Dominus sanctificans eos. 13. Et irritaverunt me domus Israel in deserto, in præceptis meis non ambulaverunt, et iudicia mea projecerunt, quæ faciens homo vivet in eis : et sabbata mea violaverunt vehementer : dixi ergo ut effunderem furorem meum super eos in deserto, et consumerem eos. 14. Et feci propter nomen meum, ne violaretur coram gentibus, de quibus eieci eos in conspectu earum. 15. Ego igitur levavi manum meam super eos in deserto, ne inducerem eos in terram, quam dedi eis, fluentem lacte et melle, præcipuam terrarum omnium : 10. Quia iudicia mea projecerunt, et in præceptis meis non ambulaverunt, et sabbata mea violaverunt : post idola enim cor eorum gradiebatur. 17. Et percussit oculus meus super eos ut non interficerem eos : nec consumpsi eos in deserto. 18. Dixi autem ad filios eorum in solitudine: In præceptis patrum vestrorum nolite incedere, nec iudicia eorum custodistis, nec in idolis eorum polluamini. 19. Ego Dominus Deus vester : in præceptis meis ambulate, iudicia mea custodite, et facile ea : 20. et sabbata mea sanctificate, ut sint signum inter me et vos, et sciatis quia ego sum Dominus Deus vester. 21. Et exacerbaverunt me filii, in præceptis meis non ambulaverunt, et iudicia mea non custodierunt ut facerent ea : quæcum fecerit homo, vivet in eis : et sabbata mea violaverunt : et comminatus sum ut effunderem furorem meum super eos, et implerem iram meam in eis in deserto. 22. Averti autem manum meam, et feci propter nomen meum, ut non violaretur coram gentibus, de quibus eieci eos in oculis earum. 23. Iterum levavi manum meam in eos in solitudine, ut dispergerem illos in nationes, et ventilerem in terras : 24. eo quod iudicia mea non fecissent, et præcepta mea reprobassem, et sabbata mea violassent, et post idola patrum suorum fuissent oculi eorum. 25. Ergo et ego dedi eis præcepta non bona, et iudicia in quibus non vivent. 26. Et pollui eos in muneribus suis, cum offerrent omne quod aperit vulvam, propter delicta sua : et scient quia ego Dominus. 27. Quamobrem loquere ad domum Israel, fili hominis : et dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Adhuc et in hoc blasphemaverunt me patres vestri, cum sprevissem me contemnentes : 28. et induxissem eos in terram, super quam levavi manum meam ut darem eis: viderunt omnem collem excelsum, et omne lignum nemorosum, et immolaverunt ibi victimas suas : et dederunt ibi irritationem oblationis suæ, et posuerunt ibi odorem suavitatis suæ, et libaverunt libationes suas. 29. Et dixi ad eos : Quid est excelsum, ad quod vos ingredimini? et vocatum est nomen ejus Excelsus usque ad hanc diem. 30. Propterea die ad domum Israel : Hæc dicit Dominus Deus : Certe in via patrum vestrorum vos polluimini, et post offendicula eorum vos fornicamini : 31. et in oblatione donorum vestrorum, cum traducitis filios vestros per ignem, vos polluimini in omnibus idolis vestris usque hodie : et ego respondebo vobis, domus Israel? Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non respondebo vobis. 32. Neque cogitatio mentis vestræ fiet, dicentium: Erimus sicut gentes, et sicut cognationes terræ, ut colamus ligna et lapides. 33. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in manu forti, et in brachio extenso, et in furore effuso regnabo super vos. 34. Et educam vos de populis : et congregabo vos de terris, in quibus dispersi estis, in manu valida, et in brachio extenso, et in furore effuso regnabo super vos. 35. Et adducam vos in desertum populorum, et iudicabor vobiscum ibi facie ad faciem. 36. Sicut iudicio contendi adversum patres vestros in deserto terræ Ægypti, sic iudicabo vos,

dicit Dominus Deus. 37. El subjiciam vos scepro meo, el iuducam vos in vinculis fœderis, 38. El eligam de vobis transgressores, et impios, et de terra incolatus eorum educam eos, et in terram Israel non ingredientur: et scietis quia ego Dominus. 39. Et vos, domus Israel, hæc dicit Dominus Deus: Singuli post idola vestra ambulate, et servite eis. Quod si et in hoc non audientis me, et nomen meum sanctum pollueritis ultra in muneribus vestris, el in idolis vestris : 40. in monte sancto meo, in moute excelso Israel, ait Dominus Deus, ibi serviet milii omnis domus Israel; omnes, inquam, in terra, in qua placebunt mihi, el ibi quæram primitias vestras, et initium decimarum vestrarum in omnibus sanctificationibus vestris. 41. In odorem suavitatis suscipiam vos, cum eduxero vos de populis, el congregavero vos de terris, in quas dispersi estis, et sanctificabor in vobis in oculis nationum. 42. El scietis quia ego Dominus, cum induxero vos ad terram Israel, in terram, pro qua levavi manum meam, ut darem eam patribus vestris. 43. El recordabimini ibi viarum vestrarum, el omnium scelerum vestrorum, quibus polluti estis in eis : el displicebitis vobis in conspectu vestro in omnibus malitiis vestris, quas fecistis. 44. El scietis quia ego Dominus, cum benefecero vobis propter nomen meum, et non secundum vias vestras malas, neque secundum scelera vestra pessima domus Israel, ait Dominus Deus. 45. El factus est sermo Domini ad me, dicens: 4G. Fili hominis, pone faciem tuam contra viam Austri, el stilla ad Africum, el propheta ad saltum agri meridiani. 47. El dices salilli meridiano : Audi verbum Domini : Ilæc dicit Dominus Deus : Ecce ego succendam in te ignem, et comburam in te omne lignum viride, et omne lignum aridum : non exlinguelur flamma succensionis : et comburetur in ea omnis facies ab austro usque ad aquilonem. 48. Et videbit universa caro, quia ego Dominus succendi eam, nec exlinguelur. 49. El dixi : A a a, Domine Deus : ipsi dicunt de me : Numquid non per parabolas loquitur iste?

1. Et factum est in asno septimo, — scilicet transmigrationis Joachin, et regni Sedeciæ, puta post H menses, et quinque dies a visione præcedenti. Ita S. Hieronymus. Idque colligitur ex cap. vii, I. Inde enim pendent omnia quæ sequuntur. cap. narrantur hucusque, ubi novus annus consignatur.

In quisto, — supple, mense, puta in julio. Hic enim quinius est a marlio, qui primus Hebræorum csl mensis, *Exod.* xii, 2.

Venerunt vuu. etc., ut interrogarent Dominum, — per me prophetam : « interrogarent, » inquam, de exitu el successu belli, quod Nabuchodonosor jam parabal contra Sedeciam, eo quod fœdus rupisset. Ita Scholiastes.

Ven. 3. 3. Non respondi, — quia ex curiositate mera rogatis, contrarium facturum, nisi respondeam id quod vos desideratis. Ita Theodoretus et Apollinaris.

Ve». 4. 4. Si judicas eos, fili hominis. — Legendum est per interrogationem. Hebraice cuius est DīSūnn *hotispot*, *anne judicabis* eos? quod, primo, explicari potest, *q. d.* Defundesne eos, eorumne causam in iudicio meo ages? Hebræuin enim *scaphat*, significat actiones quæ Hunt in iudicio, tam iudicis quam adoris et advocati. Ita Theodorus ex Septuaginta. Nam ixSixù; hic nonu/cisccrii, ut vertit Latinus Theodoreli interpres, sed '4fe\di» vertendum esso, patet ex ipso Theodoro. Ita Prado. *Secundo*, alii explicant, *q. d.* No

judices, id est condemnes, eos, sed potius ostende illis scelera patrum, ut compungantur et resipiscant. *Tertio* et optime, *nonne judicabis*, id est argues, et arguendo damnabis impietatem eorum? Ha Maldonatus. Unde et Chaldæus vertit : St *increpas eos more iudicis, et condemnas*? Simile est cap. XXII, 2.

Abominationes patrum ostende eis, — ut quorum imitantur vitia, eorum supplicia pertimescant : « Quia jHereditario malo longissimum funem trahunt peccatorum, » ait S. Hieronymus.

5. Apparui eis in terra /Egypht. — Est hic climax, sive gradatio. *Primo* enim hic Hebræis improprie idololatriam, et peccata perpetrata in Ægypto. *Deinde*, vers. 13, majora perpetrata in deserto. *Tertio*, vers. 27, maxima perpetrata in terra promissa.

6. Levavi manum. — Nota : *Levare manum* aliquando significat jurare elata manu in cœlum, quasi Deum vocando in testem, *Genes*, xiv. 22. Unde Chaldæus vertit hic, *juravi*. Sic et Vatablus et Maldonatus. *Secundo*, Septuaginta vertunt : *Cognitus sum semini Jacob*; quasi manu detegens el ostendens eis faciem meam. *Tertio* et optime : « Levavi manum meam, » id est ostendi potentiam, opem et auxilium meum. Mosis et Hebræis, manu mea percutiendo Pharaonem et Ægyptios, ac ab eorum tyrannide potenter liberando et educendo Hebræos.

FLI r.NTEM LACTE BF MELLI. — HOC CSt fartilissi-

mam. E-t hyperbole, do qua dixi Exod. m, 8, et Numcr. xm, 28.

Quai est egregia. — Hebraice ' ¥ *Utbi*, id est præstantia, exsultatio, superbia, g. d. Terra Israel est excellentia et superbia, (equo ac pulchritudo et delicia regionum. Vatablus : *Est desiderabilis et amabilis ut caprea, quæ* hebraice *tsebi* dicitur; Septuaginta : *Est favus supra omnem terram*, id est dulcior et fertilior Oinni terra; Aquila tsebi vertit, *firmamentum*; 'thcodotion, *fortitudinem*; Symmachus, «reietv, id est *statum*, puta statam religionem, quia in ea erat templum et cultus Dei. Quid proprie sit *tsebi* dicam *Daniel*. cap. vm, 9. Commemorat pristina sua in cos beneficia, ut cos ingratitude coarguat.

7. Offensiones. — Symmachus, *nauseas*; Aquila, *abscissiones*; Hebraeus ל'J*y 'ילפִי *tsiccutse enaf*, id est *abominationes oculoium*, hoc est idola abominanda, tetra et horrida, quæ aspicientibus nauseam movent et aversionem, ut ea a se abscindi et amoveri velint.

Idolis. — Hebraice *giliulim*, id est sordes, stercorea, id est idola sordidissima, et quasi stercorea.

8. Et dixi, — apud me in mente mea, g. d. Cogitabam de Judæis tam impiis perdendis in Ægypto.

9. Et feci (non quod cogitabam, sed) ut educerem TOS DE TERRA Ægypti (liti sequitur), UT NON VIOLARETUR, — id est blasphemaretur et infamaretur, nomen meum coram gentibus, quasi non potuissem, aut noluissem populum me colentem liberare et salvare, uti promiseram.

11. Et dedi eis præcepta mea, et judicia mea, etc. — Idem sunt hæc duo, ait Theodoretus. Sed l'olychronius, *præcepta*, ait, sunt decalogus, reliqua mandata sunt *judicia*. Rursum Scholiastes, *præcepta*, ait, sunt quæ præmium spectant, *judicia*, quæ Dei cultum.

Que faciens homo, vivet ex eis, — g. d. Qui facit ea quæ lege mea præcepta sunt, propterea non punietur morte, quam lex transgressoribus minatur, sed vivet in terra vitam longam, i. e. beatam. Patet *Dcuter*. xxx, 19. Aliter Theodoretus : Vivet, ait, tifa granir; et Chaldæus ; *Vivet vita a terna*, scilicet si in fide et gratia Dei ea impleat Vide dicta *Levit*. xviii, 5, et *Rodi*, x, 5.

12. Insuper et sabbata mea dedi eis. — Aliqui censent dici hic « sabbata » in plurali, ut signifieri triplex sabbatum. Scilicet *primum* dierum, ipiod proprio dicebatur sabbatum; *secundum* mensium; *tertium* annorum. Sabbatum mensium erat mensis sopimus, qui magna sui parte erat festus. Sabbatum annorum, erat annus septimus, et annus quinquagesimus jubila i. Nam sabbata hæc omnia dedit Deus Judæis in signum salutis et quietis dandle per Christum.

Secundo et melius, g. d. « Sabbata mea, » id est mens f rias, et consequenter meas delicias, et meam felicitatem, quæ in mei ipsius contempla-

tione consistit, dedi et communicavi eis, ut in iis, quasi sabbatis, et feriis sacris a laboribus et curis sæculi vacantes, divina opera, judicia, consilia meditarentur; quæ ego ipse die septimo considerabam, inspiebam, laudabam, et in quorum perfectione conquiescebam : ut hac consideratione et meditatione ad mei amorem, laudem et imitationem accenderentur et sanctificarentur. Hujus enim rei sabbata erant signa, et stimuli.

15. Ego igitur levavi manum meam. — Id est ego igitur juravi, juxta illud *Psalms*. xciv, vers. 11 : « Quibus juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam. » Aliter ergo hæc phrasis capitur hic, quam vers. 0.

IG. Post idola enim cor (id est mens et affectus) Vtr. eorum gradiebatur, — *q. d.* Toto studio et affectu ferebantur ad idola colenda.

23. Iterum levavi manum, g. d. Iterum juravi, Vers. et jurando comminatus sum. Sripus enim murmurante populo in deserto, sæpe quoque Deus voluit cum delere, sed a Mose precante cohibitus est.

25. Ergo et ego dedi eis præcepta non bona, — Ven. id est non perfecta, uti dedi in Evangelio, ait S. Ambrosius lib. Ili, epist. ad *Clementianum*, et Cyrillus, lib. VII *Contra Julianum*. Sic et Gregorius, XXVili *Moral*, cap. xvii, in alia editione ix : a Mala enim, ait, quasi mala esse desinunt comparatione peiorum; et bona, quasi bona non sunt comparatione meliorum. Nam sicut pejus delinquenti Judææ de Sodoma atque Gomorrha dicitur : Justificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quæ operata es : ita melioribus novi Testamenti præceptis subsequentibus, præcepta bona quæ rudibus data sunt, non bona esse memorantur. » Rursum S. Clemens, lib. VI *Constitui. Apóstol*. cap. xxi : « Illis, inquit, qui noluerunt videre, neque audire, non quia privati essent facultate parium animi; sed quia nimia erat eorum perversitas ac malitia, illis, inquam, dedi præcepta non bona, et justificationes, in quibus non vivant in ipsis : non bona dico, illorum scilicet proposito (ferrum enim ad urendum, et scalpellum ac medicamenta inimica sunt non valentibus); immo sunt autem servati propter eorum contemptum non obediendi : ex quo fit. ut non servata mortem eis afferant »

Secundo, Theodoretus, Apollinaris et Justinus, *Contra Tryphon*. : a Dedi eis præcepta, » scilicet caeremonialia, « non bona, » id est inutilia, inquit, quia sacrificiorum leges non sponte institui, quasi victimis carnum delectarer; sed ob pronitatem populi in idololatriam, ut illum ab ea averterem.

Tertio, « non bona, » id est non jucunda, suaavia, facilia; sed gravia et difficilia.

Quarto et melius, « dedi, » id est permisi eis dari, « præcepta » Gentilium et idololatriam do ritu colendi idola, g. d. Permissi eos sequi suos

effectus, quibus ferebantur in idola; permisi eos requi suas pravas cupiditates, ut eos punirem. Ita Chaldæus, S. Hieronymus et Maldonatus,

Quinto et optime, T₇₀ significat pœnam consequentem et inflictam propter culpam præviam, *q. d.* Quia Judæi suavem meam legem rejecerunt, hinc permisi eos subdi hostibus et tyrannis, qui præcepta tyrannica et intoleranda eis darent, sub quibus vix traherent animam, vix viverent. Hoc est enim quod subdit : « In quibus non vivent, » id est in quibus morientur. Est liptote. Opponit hoc suis præceptis, de quibus dixit vers. II : *n* Quæ faciens homo vivet in eis, » *q. d.* In meis præceptis vivere noluerunt, morientur ergo, et occidentur in alienis et tyrannicis. Ita Hebraei et ex iis Prado. Nota miosin, « non bona, » id est mala, imo pessima, molestissima et difficillima. Bona enim vocantur ea quæ suavia sunt et jucunda, ut *Psalm*, cxxxii, 1 : « Ecce quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum! » Ex adverso *Matth.* vi, dicitur: « Sufficit diei malitia, » id est molestia et afflictio, « sua. »

Porro hostes hi et tyranni non fuerunt reges et principes Edom, Ammon, vel aliarum gentium (nullis enim harum servierunt, aut subjecti fuerunt Judæi in deserto, de quo hic agitur, ut patet vers. 13 et 23), sed earum dii, aut potius demones, quos colentes Hebræi in deserto, eorum duris et mortiferis ritibus et legibus se subjecerunt. Notat maxime leges et præcepta colendi Moloch per mactationem filiorum et filiarum. Hæc enim « præcepta non bona, » sed pessima, et maximo malefica ac lethifera fuerunt; « in quibus non vivent, » quia per ea eorum stirps et posteritas occidebatur, eorumque nomen et familia succidebatur et interibat. Hinc Arabicus Antiochenus vertit : *Neque eis dedi præcepta non polluta.* Unde et sequitur :

26. Pollui eos in muneribus scis (id est quia mea sabbata, ritus, victimas optimas, sanctissimas, facillimas et jucundissimas rejecerunt, permisi eos pollui in muneribus, id est oblationibus suis, ut offerant) omne quod aperit vulvam, — id est suos primogenitos, propter delicta sua expianda, in sacrificium Saturni et Moloch. Ilunc esse sensum patet ex vers. 31. In maxima enim clade pueros quasi gratissimam victimam diis, ut eos propitiarent, immolabant, ut Agamemnon Iphigeniam, rex Moab suum primogenitum, | Rej. ur, vers. ult. Porro Judæos in deserto (de quo hic agitur) non tantum vitulum aureum, sed et Saturnum, Moloch aliosque deos coluisse patet *Actor*. cap. vu, 43. Vido quæ de Moloch rituque cum colendi dixi *Levit*, xviii, 21. Significat ergo hic Deus, se in pœnam prioris idololatriæ aliorumque scelerum permisisse Judæos labi in tam foeda, Infamia et sacrilega sacrificia, imo parricidia, ut scilicet filios proprios mactarent et immolarent Moloch. Idem facit etiam num sagis et magis, qui a Deo desciscentes ad dæmonem, cum adorare»

eique infantes immolare coguntur, ne coque verberantur et tractantur quasi mancipia. Similiter philosophos Deum agnoscentes, sed non colentes, permisit labi in infames et portentosas, tum libidines, tum religiones et sectas, *Horn.* i, 21 et seq.

In muneribus. — Septuaginta, *b ity*TM, id est *in dogmatibus*; sed corrigendum, *b* id est *in donariis*. Theodoretus tamen ex Aquila hebet, *in dogmatibus*, quibus scilicet docebant hæc munera Deo suo danda.

Propter delicta sua, — expianda : vel potius, ut Maldonatus, *q. d.* Ut ipsi suis manibus concremantur suos filios, sua delicta punirent, et sibi ipsis, puta suis filiis et hæredibus essent carnifices. Unde Septuaginta vertunt : *Ut delerem eos*, puta stirpem eorum.

28. Dederunt ibi irritationem oblationis suæ, — Verui. id est oblationem suam irritantem Deum : quia scilicet offerebatur idolis in injuriam et contemptum Dei. Est hic tertius gradus, sive apex gradationis, de qua dixi vers. 8. Hic enim exprobrat Judæis summa peccata, commissa in Chanaan, post tot tantaque Dei beneficia ibidem accepta.

29. Quid est excelsum? (scilicet altare idololatriæ, *q. d.* Quæ religio? quæ utilitas est in excelso, ad quod ingredimini crebro?) et vocatum est (id est, ita ut usque nunc vocetur a Gentilibus et idololatriis a sublimitate) *Excelsum*, — quasi locus nobilissimus et famosissimus. Ita Theodoretus, Apollinaris et alii, *q. d.* Aram meam in Levitico vocavi altare : vos vestram vocatis *excelsum*, quod nomen, uti etres, puta idololatria, quæ ibidem peragitur, inventum est, non meum, sed dæmonis et idololatrarum. Nomen ergo Excelsi vos moneat et doceat, quod non mei, sed dæmonis et idolorum sitis servi et cultores. Ita Maldonatus.

30. Vos polluimini, — non qui me hic rogalis ven.10. captivi in Babylone, sed fratres vestri, qui sunt Hierosolymis, pro quibus jamjam vastandis rogalis et consulitis Deum. Ita Apollinaris, Theodoretus et alii (1).

32. Neque cogitatio mentis vestra fiet, dicentium : Erimus sicut gentes. — Non ut colamus (hoc enim jam facimus), sed ut impune colamus idola. Videbant enim gentes idola colentes a Deo non puniri, videbantque eos prosperari, et pace gaudere, bonisque affluere, hocque idolis earum adscribebant : se vero a Deo suo negligi, imo affligi et puniri; unde et dicunt : Deum nostrum

(1) Cum hactenus de patribus jossi et Propb* tam dicero, jubet nunc cum seso convertere ad *sentares*, qui eum consultum venerant (vers. 1), imo ad domum Israel et eorum impudentiam accusare CZDDW3N "l'n3îi *abederee aboteikem* : num in via patrum vestrorum (coli, vers. 4, 18, 27)? Interrogatio affirmat, cum indignatione et detestatione ut *hai*. l'viii, 5, *q. d.* Num et vos eo perversitatis processistis, ut peccatis majorum vestrorum indignissimis modis vos pollueritis, polluliquo ita audetis ad Prophetam meum accedere, me per illum interrogaturi? (Rosenmuller.) Quod iisdem fero terminis explicat S. Hieronymus.

nobis non beneficium, sed maleficum relinquamus, ut ejus legibus tot tainque difficilibus soluti, licenter pro libilo vivamus ac cum gentibus colamus idola, quæ suis opes omniaque bona largiuntur. Hisco Deus apto respondet et intentat, dicens: « In manu forti, et in brachio extento, et in furore effuso regnabo super vos, *b q. d.* Non excutietis jugum meum, quin in virga ferrea vos regam et mactem.

34. Educam vos de populis — Ammon, Moab, Tyriis, Ægyptiis, inter quos fugientes Chaldæos dispersi estis, *q. d.* Retraham vos ex fuga, et tradam Chaldæis, sicque in furore regnabo super vos. Ita Scholiastes.

Aliter S. Hieronymus, *q. d.* Educam vos e captivitate Babylonica, et furore effuso non in vos, sed in Chaldæos, ab eis eripiam vos, ut super vos regnem (1).

35. Et adducam vos in desertum populorum, — id est in gentes a Deo desertas, ait Theodoretus. Verum « desertum populorum n mn significat desertum inter populos, sed a populo, puta desertum in quo non est populus. Sic ad *Rom.* i, 4, dicitur: « Ex resurrectione mortuorum, » id est ex resurrectione a mortuis, *q. d.* Sicut olim patres vestros ex Ægypto redemptos, in desertum Arabi-ro induxi, id est libertate donavi, et sui juris rempublicam feci: sic vos post justam puniti-
nem ex Babylone, eductos libertate donabo, et in desertum, quod est iuter Judæam et Chaldæam, et inde in patriam reducam, turn per Cyrum, tum maxime per ejus antitypum Christum Dominum. Nota: Desertum signum est libertatis; uti urbs

(i) His quæ sequuntur, supplicium gravissimum denuntiari fere omnes existimant, quasi, cum ad vicinos populos Israelitarum inulti a Chaldæis confugissent, ul jeremiæ liber narrat, minetur nihil eis profuturam fugam, sed nihilominus vel tanto presidio munitos in Babyloniam ductum iri. Sic Grotius: « Educam vos longo ab illis quibus nunc permixti vivitis, el quorum exempla imitamini, a Phœnicibus, Ammoniti*, Moabitis, quorum fijies attingitis. » S. Hieronymus autem his verbis divinam potius clementiam quain iram declarari existimat, neque Israelitarum fugam ad vicinos populos, sed potius exsilium Babylonicum enuntiari. Sed ex his verbis quæ hoc loco ponuntur, « in manu forti, et in brachio extento, et in furore effuso, » verius concluditur loco beneficii Deum supplicia comminari, licet duæ prim® locutiones potestatem potius quam severitatem significaro soleant. Item ex iis quæ sequuntur, maxime ex vere. 37, 88, liquet Deum dispersi» inter varias gentes Israelita* eo consilio congregaturam, ut bonos a malis segreget, quod vers. seq. declarat: Quemadmodum, inquit Deus, olim majores vestros ex Ægypto eductos, priusquam in terram promissam introducerem, indeserto Arabiæ detinui, quo impii el rebelles adversum me perirent; sic vos, postquam in Babylone cl inter plores gentes dispersi debitas delictorum pœnas solveritis, priusquam in patriam solum et in novam rempublicam remigrare faciam, severo judicio instituto, pios ab impiis segregabo. « Desertum populorum, » quod opponitur « deserto Ægypti » (vers. 36), vastas illas solitudines videtur appellare, qu® Babylonia Judæam proficiscentibus sunt peragrand®.

et arx, subjectionis et servitutis. Ita Prado, Maldonatus et alii. Ita S. Hieronymus *ad Rusticum s* « Mihi, ait, oppidum career; solitudo est paradisus. »

Et judicabor vobiscum ibi facie ad faciem. — « Judicabor, *b* id est puniam, ait Theodoretus. Melius S. Hieronymus, « judicabor, *b* fd est iudicio contendam vobiscum, « facie ad faciem, *b* id est non ex auctoritate, sed coram, quasi par cum pari ex roquite causa, *q. d.* Sicut olim in Arabia patribus vestris contra me murmurantibus, palam tot beneficiis et signis ostendi illos esse foedifragos, me vero in promissis esse fidelem: ita, cum vos Babylone eduxero, reipsa palam ostendam justitiam meam, ut videatis vos ob peccata juste a me fuisse captivitate damnatos, et nunc misericorditer a me ex ea eductos. Aliter Maldonatus, a facie ad faciem, « id est, inquit, solus cum solis, sine arbitris, ne gentes videant pœnas quas de vobis sumpturus sum, et laentur.

Nota hanc prophetiam non exauriri in solutione captivi! dis Babylonicae per Cynim; sed in solutione captivitatis Satan® et peccati per Christum, cujus illa fuit typus. Cbi adverte: Redemptio Christi duplici nomine significatur, scilicet Ch™J strage, et salute; ultione, et redemptione; indignatione, et pace; sanguine, et incolumitate. Hinc p«x»u. ab Isaia, cap. l ix, 17, et cap. l x i, 63, et alibi, in- e'irl, 7i7 ducitur Christus quasi dux cataphractus, qui fu- la ,
rore divino in hostes irruat, proterat, trucidet; botmue
scilicet proterit impios, ut faciat pios: idem ergo sunt trucidati et redempti; hostes, et amici; sed secundum affectus et mores mutatos, alii et dissimiles: cujus rei typus fuit Cyrus. Sicut enim Cyrus in Babylone Chaldæos occidit, Judæos salvavit: ita Christus in eodem homine peccatura et peccatorem occidit, virtutem et virtuosnm suscitatur et vivificat, dum Petrum v. g. ebriosum, incestum, impium occidit, et pro eo suscitatur Petrum sobrium, castum, pium, etc. Cyrus enim Christi typum gerit; Chaldæi, peccati et peccatoris; Judæi, virtutis, iideliu et justorum. Vide Can. ALVI. Ita, ait S. Augustinus, homil. 9 in *epist.* l S. *Joannis*: « O si occidas eos (impios) de gladio bis acuto, et non sint hostes ejus (verbi Dei): sic enim amo eos occidi sibi, ut vivant tibi, *b* Ita et Prado. Sic quod ait hic: « In manu forti et furore, *b* subaudi, contra vitia, « regnabo super vos, » quasi homines jam dæmone el vitiis exutos et liberatos, atque in novam vitam resuscilatos, Deoque et cœlo viventes: « et judicabor ibi facie ad faciem, *b* quia, cum Christus nostram culpam suscipiens, publice coram Pilato iudicatus et damnatus est, et pro culpa nostra satisfecit, nos cum illo iudicato et damnato, publice, adversario dæmone vidente, et nil, quod exigeret a nobis, habente, redempti, absoluti et liberati sumus: sicut palum, inedia luco, non noctu, intrepide egressi sunt Hebraei, liberati, et redempti ex .-Egypto, *Exod.* xiv, 8. Hoc est ergo iudicium Christi, et nostrum, quo

nos per Christum absoluti; daemon vero condemnatus, suaque potestate in homines exutus est, de quo ait Christus : « Nunfe iudicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. » El rursum : « Illo (Paracletus) arguet mundum do peccato, de justitia, et de iudicio, etc. De iudicio, quia princeps hujus mundi jam iudicatus est, » *Joan*, svi, 11.

37. Et subjiciam vos sceptro meo. — Hebraico : *Transire vos faciam sub virga*, scilicet, quasi pastor numerans sigillatim pecora, et cujusque curam gerens. Hinc, Christo nascente, descriptus est universus orbis, ut Christus eos scriberet in libro vitæ œlernæ, uli ait S. Gregorius, homi). 8 in *Evangelia*.

Er inducam vos in vinculis foederis, — id est, ut Ilcbneu6| *in vinculum foederis*, q. d. Novum *fen-dus ct* pactum vobiscum inibo, eoque vos mihi devinciam tum per Esdram, tum potius per Christum.

38. Et eligam de vobis transgressores. — Sicut olim rebelles Judæos, quos eduxi de Ægypto, in deserto occidi, ut in terram Chanaan promissam non introirent : sic non tam sub Esdra, utpote sub quo omnes non tam educti, quam reducti sunt in Jerusalem ; sed sub Christo Judæos incredulos de sua terra per Titum in totuin orbem expellam el dispergam, ut nunquam ad eam regrediantur.

39. POST idola vestra ambulate, — et nolito mihi el meo templo offerre munera, quia indigni estis meo imperio, ct noim n san tum meum pol-luitis, dum me cum Rial comparatis et colitis, ac mihi offerre simqlalis idolis offeriis, et qui idolorum cultores estis, meos vos esse dicitis, aut certe ine simul cum idolis conferre et colere vultis. Ita Aquila, Chaldæus, Septuaginta et Hebræi. Umle cl Symmachus vertit : *Ite el servite idolis, si quidem non auditis me*.

40. In monte sancto meo, etc., ini serviet mihi omnis DOMUS Israel, — q. d. Ne putetis me vestro cultu indigere, habeo alios, scilicet, qui redibunt B bylone in Jerusalem, qui mihi ibi servient. Secando ei melius, habeo Praelitas spiritales, scilicet Christianos, qui in monte, id est Ecclesia, quæ incipiet in munte Sion , mihi servient. Simile est *Malaih*. i, 10 et ti. Ita Maldonatus, Prado et alii.

In ierra , — sancta scilicet, aut promissa, id est Eccle-ia, quam vetus terra sancta præsignabat.

In qua placebunt mihi. — Hebreâ : *Ibi occurram eis*, scilicet, quasi in amplexum sponsæ.

In itiem . — Septuaginta, primitias *decimarum*; Hebraice *massotechem*, id est onerum vestrorum, ct debiti vestri, sive illud ex decimis, s ve cx censu, quo quisque tenebatur Deo dare s misiclutu ex lege *Exod*. xxx, 12; sive ex voto, aut aliunde sit debitum.

In OMNIBUS SANCTIFICATIONIBUS VESTRIS.— Id Cst, in omnibus festis, qu e mihi sanctificabitis : vel potius, ia omnibus sanctis vestris sacrificiis, de-

cimis, oblationibus critis mihi grati, quasi thymia-ma fragrantissiminn, et suavissimi odoris : hunc enim vocat *odorem suavitatis*, hebraico *quietis*, de qua phrasi disserui *Gen*. vili , 21. Sic Apostolus ait : « Ut fiat oblatio gentium accepta et sanctiicata in Spiritu Sancio, » *Hom*. xv, 10.

41. Sanctificabor. — Idestsancte colar, vellau-dabor et glorificabor a gentibus quasi sanctus, potens, beneficus, fidelis dux Israelis, in vobis scilicet liberandis, sicut olim ex Ægypto, ita nunc e Babylone, et maxime e servitute diaboli extol-lendis et sanctificandis. Vel, « in vobis » passive, id est in vestra sanctitate, pietate, religione, « sanc-tificabor. »

43. Et displicebitis vobis. — Septuaginta : *Et percutietis facies vestras*, scilicet, quasi in vos indignantes, quod tam beneficum Deum offenderitis; Symmachus : *Et parvuli vobis videbimini*, id est vos dejicietis el humiliabitis. Prima enim Christi ct Apostolorum vox fuit : « Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum coelorum, » *Matth*. cap. m, 2.

Nota hæc omnia de reditu o Babylone per Esdram; sed melius de redemptione hominum per Christum accipi : huic enim plene conveniunt, licet priorem perstringant. Vide *Canon*. V.

46. Pone. — Hæc pertinent ad materiam cap. Venu, sequentis. Unde S. Hieronymus ct aliqui alii hinc ordiuntur cap. xxi, quia ejusdem est argumenti. Nota : a Pone faciem tuam, » id est ob-firmata facie, libere et intrepide vaticinare. Vide cap. iv, 3.

Conira viam Austri, f.t stilla ad Africum, et PROPHETA AD SALTUM AGRI MERIDIANI, — i(l est contra Jerusalem, ut patet cap. seq., 2. Erat enim Ezechiel in Babylone : Jerusalem autem partim australis, partim occidentalis est respectu Baby-lonis, hoc est proprie respicit Africum. Unde humum Israel vocat saltum agri meridiani, eo quod sitmontosael nemorosa, ac meridionalis Babyloni. Ila Polychronius. Licet Theodoretus per *saltum* hunc Jerusalem accipiat, quæ, inquit, dicitur saltus ob sterilitatem fructuum, duritiam, mentis confusionem, et quia ferorum hominum eral receptaculum. Eadem phrasi utitur Isaías cap. ix, 18, et Jeremias, cap. xxi, 14.

Stilla. — Id est, ut Chaldæus, *vaticinare*. Nam sermo similis est pluvia), nipote qui ex ore dicentium in aures audientium , suaviter quasi stilla Hiabitur. Vide el aliam causam, quam dedi *Canon*. XI AIII.

47. Comburam in te omnk lignum viride, et omne Ven. M. lignum aridum , — id est omne omnino lignum, nullo excepto. Omne enim lignum vel viride est, vel siccum. Persi-lit in metaphora saltus : hio enim lignis abundat, simulque innuit futurum urbis incendium. Sensus est, q. d. Omnes principes, et subjectos; senes, et juvenes; divites, et pauperes, i^ni, id est vastationi Chaldæorum, tradirla.

COMMENTARIA ÎN EZECHIELEM PROPHETAM, cap. XXI.

Secundo, melius S. Hieronymus : « Lignum, ait, viride vocat justos, aridum vero peccatores, n quasi dicat : Interficiam in te omnes, sanctos æque ne peccatores. Sanctos, ut ipsi captivitatis mala elVtiginnt morientes : peccatores, ut suppli- ciis tradantur ælernis. Sic enim cap. sequent vers. 3, explicans parabolam, ait : « Occidam in te justum et impium. » Iluc alludi! Christus, *Lue.* XXIII,31 : « Si in viridi ligno hæcfaciunt, iti arido qu'd flet? »

Flamma succensionis.— Id est, flamma succensa non exstinguetur ut prius, sed totam gentem c! urbem comburam et evertam. Hebraice est, *flamina flamitue*, id est flamma continua et ma- xima, ut una continuo alteri succedat. Per flam- mam intelligit gladium, ut patet cap. sequenti, 3, et quodiibet supplicium, ut dixi *Can.* X.WI.

COMIURETUR IN EA OMNIS FACIES AD AUSTRO USQUE AD aquilonem. — Vatablus et Il. David vertunt : *Ignescent fades eorum, q.d.* Præ rubore el ignomi-

nia videbuntur ignescere et comburi omnes facies captivorum, lota via euntium, scilicet a Jerusalem in Babylonem.

Secundo, « omnis facies, • id est quidquid pul- chrum el spectabile esi tota Judæa, tam ad aus- trum quam ad aquilonem vergente, comburetur a Chaldæis » Ita Prado.

Tertio, Maldonatus, quasi dicat : Omnes facies hominum adeo erunt fame et metu extenuate et pallidæ, ut combustæ esse videantur, uti ail Isaías cap. xm, 8.

49. Per parabolas loquitur iste? — id est ita obscure ut non intelligalur : vel. *q. d.* Ipsi dicunt meum sermonem non esse prophetiam, sed para- bolicen, ad ostentationem ingenii compositum. Ita Theodoretus. Unde mox cap. sequent, apertius eadem proloqui jubet illi Dominus. Aliter Maldo- natus, *q. d.* Ipsi dicunt me delirare, ideoque pa- rabolica, quæ nec intelligantur, nec inter se co- hæreant, loqui

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Explicat parabolam flammee grassantis in sylvam, quam proposuit in fine capitis præccd. dicens : Gladius triplicatus exacutus esi, et limatus contra Jerusalem : vade quocumque faciei tuæ est appetitus. *Secundo, vers. 19, prcedicit quod Nabuchodonosor in bivio sagittas commiscens, ex iis capici omen an Jerusalem, an Ammonitas invadere debeat ; omen vero casurum contra Jerusalem, itaque conira eam per- recturum regem : quocirca in cam exclamat. dicens* : Iniquitatem, Iniquitatem, Iniquitatem ponam eam. *Denique, vers. 28, eamdem vastitatem Ammoniti*, ac vers. 30. Chaldæis per Cyrum et Persas inten- tat* (I).

1. El factus est sermo Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis, pone faciem tuam ad Jeru- salem, et stilla ad sanctuaria, et propheta contra humum Israel : 3. et dices terræ Israel : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te, et ejiciam gladium meum de vagina sua, et occi- dam in te justum et impium. 4. Pro eo autem quod occidi in te justum et impium, idcirco egredietur gladius meus de vagina sua ad omnem carnem ab austro usque ad aquilonem : 5. Ul sciai omnis caro quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina sua irrevocabilem. G. El lu, lili hominis, ingemisce iu contritione lumborum, el in amaritudinibus ingemisce coram cis. 7, Cumque dixerint ad te : Quare tu gemis? dices: Pro auditu : quia venit, et tabescet

(I) Absoluta oratione quæ ad captivos in Babylonia perlinebat, cap. xx, 1-44, Propheta» Domini nomine lo- quentis sermo dirigitur ad residuos in Judæa incolas.

Post prolusionem allegoricam, exhibentem, *primo*. Ju- dæam «ub imagino Sylva», cap. xx, 45,4G ; *secundo*, bellum imminens sub typo incendii omnia late devastantis, 47, 48; *terito*, ipsum Prophetam do lato gementem, et velut delirum, lido apud auditores carentem, 48; sequitur enarratio prophetica in qua

Primo, praemittitur Dei mandatum ad Prophetam, *primo*, do sermone faciendo, cap. xxi, 1, 2; *secundo*, do elide Judæorum irrevocabili prifdicenda, 3-5, *tertio*, do gemitibus, el horum interpretatione addendis, 6, 7.

Secundo, exponitur futurum fatum, per jlejata Dei

præcepta, *primo*, ad denuntiandam gladii immittendi vim acutissimam, 8-11 ; *secundo*, ad edendum doloris signum de strage multiplicati hinc eventura, 12-17; *tertio*, ad declarandam, sub bærenlis ad bivium, ac de- mum per alleram viam in neniis symbolo, Nabuchodo- nosoris expeditionem contra Juda-os, omissis interea Ammonilis, 18-23; *quarto*, ad ostendendam vindici@ sceleribus Judæorum correspondions æquitatem, 24; *quinto*, ad pradicendum Sedeeiæ supplicium, et regué dignitatis decrementum, usque ad Cbristi adventum, 25-27; *sexto*, ad subnectendum vaticinium de plaga Aniino- nitas Judæorum irrisores el idolorum cultures etiam oppressura, 28, 29, et de judicio quoque horribili in Nabuchudonosorem et in Chaklios exsequendo, 30,

omne cor, et dissolventur universa manus, et infirmabitur omnis spirilus, et per cuncta genua fluent aquæ : ecce venit, et fiet, ait Dominus Deus. 8. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : 9. Fili hominis, propheta, et dices : Ilæc dicit Dominus Deus : Loquere : Gladius, gladius exacutus est, et limatus. 10. Ut cædat victimas, exacutus est : ut splendeat, limatus est (qui moves sceptrum filii mei, succidisti omne lignum. 11. Et dedi eum ad levigandum, ut teneatur manu : iste exacutus est gladius, et iste limatus est, ut sit in manu interficientis. 12. Clama, et ulula, fili hominis, quia hic factus est in populo meo, licet in cunctis ducibus Israel qui fugerant : gladio traditi sunt cum populo meo, idcirco plaude super femur, 13. quia probatus est : et hoc, cum sceptrum subverterit, et non erit, dicit Dominus Deus. 14. Tu ergo, fili hominis, propheta, et percute manu ad manum, et duplicetur gladius, et triplicetur gladius interfectorum : hic est gladius occisionis magnæ, qui obstupescere eos facit, 15. et corde tabescere, et multiplicat ruinas. In omnibus portis eorum dedi conturbationem gladii acuti, et limati ad fulgendum, amicti ad cædem. 16. Exacuere, vade ad dexteram, sive ad sinistram, quocumque faciei latus est appetitus. 17. Quin et ego plaudam manu ad manum, et implebo indignationem meam, ego Dominus locus sura. 18. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : 19. Et tu, fili hominis, pone tibi duas vias, ut veniat gladius regis Babylonis : de terra una egredientur ambæ : et manu capiet conjecturam, in capite viæ civitatis conjiciet. 20. Viam pones ut veniat gladius ad Rabbati filiorum Ammon, et ad Ludam in Jerusalem munitissimam. 21. Stetit enim rex Babylonis in bivio, in capite duarum viarum, divinationem quærens, commiscens sagittas : interrogavit idola, extra consuluit. 22. Ad dexteram ejus facta est divinatio super Jerusalem, ut ponat arietes, ut aperiat os in cæde, ut elevet vocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut ædificet munitiones. 23. Eritque quasi consulens frustra oraculum in oculis eorum, et sabbatorum otium imitans : ipse autem recordabitur iniquitatis ad capiendum. 24. Idcirco hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quod recordati estis iniquitatis vestræ, et revelastis pravaricationes vestras, et apparuerunt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris : pro eo, inquam, quod recordati estis, manu capiemini. 25. Tu autem, profane, impie dux Israel, cujus venit dies in tempore iniquitatis præfinita : 26. Ilæc dicit Dominus Deus : Aufer cidapim, tolle coronam : nonne hæc est, quæ humilem sublevavit, et sublimem humiliavit? 27. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam : et hoc non factum est donec veniret cujus est iudicium, et tradam ei. 28. Et tu, fili hominis, propheta, et dic : Ilæc dicit Dominus Deus ad filios Ammon, et ad opprobrium eorum, et dices : Mucro, mucro, evagina te ad occidendum, limate ut interficias et fulgeas, 29. cum tibi viderentur vana, et divinarentur mendacia : ut dareris super colla vulneratorum impiorum, quorum venit dies in tempore iniquitatis præiinita. 30. Revertere ad vaginam tuam in loco in quo creatus es, in terra nativitatis tuæ iudicabo te, 31. et effundam super te indignationem meam : in igne furoris mei sufflabo in te, daboque te in manus hominum insipientium, et fabricantium interitum. 32. Igne eris cibus, sanguis tuus erit in medio terræ, oblivioni traderis : quia ego Dominus locutus sum.

2. *Stilla ad sanctuaria.* — Vaticinare contra Sanctum et Sanctum sanctorum, quin sunt quasi duo sanctuaria, id est sancta templa. Item contra utrium, et porticus, quod est locus et templum populi, in quo prædicarunt Christus et Apostoli. Hic clare explicat parabolam præcedentem, quam proposuit in fine cap. præced. Ila S. Hieronymus.

▼ «.J. 3. Ecce ego ad te, — scilicet converto faciem, si mitto furorem meum. Ha Chaldæus. Est apo-

siopesis, significans Deum omnino indignandum.

Ejiciam (educam, dstringam) gladium meum de vagina sua. — *Vagina*, ait Theodoretus, est Dei 'onganimitas, *gladius* est Dei vindicta et supplicium, quod exercuit per Chaldæos. *Secundo* et verius, gladius est Nabuchodonosor, uti explicatur vers. 30 et 31. Vagina est patria ejus, puta Babylon, ut patet vers. 30, *q. d.* Nabuchodonosorem

et Chaldæos educam do Chaldæa contra te, o Jerusalem ! Ila Maldonatus. Quod ergo parabolico cap. XX, 47, vocavit ignem, hic proprie vocat *gladium*.

Occidam in te justum, ei impium. — Dices qua justitia occidit Dous justum? Septuaginta, ut hoc evadant, vertunt : *Delebo ex te injustum et iniquum*; Chaldæus : *Migrare ex te faciam justos tuos, ut perdam peccatores tuos*. Verum Hebræa habent, ut vertit Noster : « Occidam » ergo « in te justum, » scilicet, qui se putat justum, cum vere sit injustus et reus. Est catachresis. Adde, Deus communi clade et excidio (quale erat ierosolymæ) involvi permittit sotes et insotes, non autem id facit in clade particulari, uti dixit cap. xviii, 4. Et sic hæc duo loca inter se concilia.

4. Pao eo autem (*q. d.* Si meam gentem, Judæos scilicet, ita punio, quanto magis puniam alias, quæ lætalæ sunt de excidio Judæorum, illudque adjuverunt, *Zachar.* i, 14, puta Ammon, Moab aliasque gentes quæ habitant) ab austro usque ad aquilonem? — id est ab Jerusalem usque ad Chaldæam. Verum, quia de solis Judæis hic agit, de Ammon vero aget vers. 28 et 30; hinc melius exponas, *q. d.* a Ego occidi, » id est occidere decrevi, « justum et impium; » idcirco de facto et reipsa « egredietur gladius meus de vagina sua ad omnem carnem ab austro usque ad aquilonem, » ut scilicet grassetur per totam Judæam, ut trucidet omnes Judæos habitantes a Dan usque ad Bersabee. Dan enim erat terminus Judææ aquilonaris; Bersabee, australis. Respondent hæc parabole cap. præed., vers. 47.

5. InnBVOCADILBM, — quern nemo revocare et impedire poterit, scilicet, donec fecerit voluntatem meam, et compleverit justam vindictam.

6. Ingemisce in (id est præ) contritione lumborum. — Id est gemo uti solent ii quibus contriti sunt lumbi, quales sunt parturientes; aut, *q. d.* Gemo vehementer, ita ut ob suspiriis el gemitus lumbi tibi conteri et rumpi videantur. Ita S. Hieronymus et Maldonatus.

In amaritudinibus, — scilicet animæ, id est amaro; Septuaginta, *in doloribus*. Nota hoc præceptum fuisse efficax. Unde Ezechiel correptus fuit acri lumborum dolore, ex eoque gemitus profundos dedit. En quam dura subeunt Propheta; ul populum flectant, nimirum : « Si vis me flere, flendum est tibi prius. »

7. Pro auditu (id est propter auditum, id est rem auditam) : quia venit, — quasi dicat : Ingemisce, quia res audita, scilicet clades, quam audivi a Deo, jam adest, et venit in Judæos, coranique capiti imminet et impendet. Septuaginta vertunt, pro nuntio; Vatablus, *propter rumorem*, scilicet adventantis hostis.

Tabescet (id est pavore deficiet, et quasi liquescet) omne cor : INFIRMABITUR (Chaldæus, *obscurabitur*; Septuaginta, *examinabitur*) omnis spiritus, — id est anima, et animæ vis et vigor. De-

seret animus corpora, vis animum, ait Prado.

Fluent aquæ, — id est sudor aqueus, vel potius, ut S. Hieronymus, urina. « Naturale est enim, inquit, ut timore cogente vesica laxetur, et adversus hominis voluntatem humor defluat. » Vide *Canon*. LV. Est hic hypotyposis, sive viva descriptio ingentis timoris et pavoris.

9. Gladius, gladius (geminatio hæc significat terribilem et duplicem, id est multiplicem, Judæis instare gladium, hoc est mullam et magnam cito fore eorum stragem) exacutus est, et limatus, — id est politus. Est periphrasis instantis et acris prælii : in eo enim solent milites gladios acuere et polire.

Mystice, gladius iræ Dei vindex et exsecutor est diabolus, inquit S. Hieronymus. Sic contra Ammon clamat, vera. 28 : « Mucro, mucro, evagina te ad occidendum : lima te ne interficias, et fulgeas. » Idem contra Palæstinos vociferatur Jeremias, cap. XLVII, 6 : « O mucro Domini! usquequo non quiesces? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare, et sile. Quomodo quiescet, cum Dominus praeceperit ei adversus Ascalonem, etc., ibique condixerit illi? » Sic alibi sæpe Jeremias Ezechiel quæsi chorus choro succinit et concinit, ut quod in Babylone vaticinabatur Ezechiel, hoc Hierosolymis iisdem sæpe verbis, quasi in « 6. u. et cwrwpdçAiç resonaret et responderet Jeremias. Similem gladium sæpe Deus gentibus ob peccata ostendit et intentavit. Sic per cometem habentem formam gladii, per atavum integrum Hierosolymæ incubantem, eidem intentavit excidium per Titum, teste Josepho, lib. VI *Bellici*, cap. xu.

Sic anno Christi 337, quo mortuus est Constantinus Magnus, ante mortem ejus cometem inusitata; magnitudinis diu refulsisse, prænuntium mortis ejus, et cladum quas sub Constantino ejus filio Ecclesia; intulerunt ariani, testis est Eutropius lib. X.

Sic anno Christi 444, qui fuit Leonis I Pontificis 5, Theodosii Junioris imperatoris 37, cometes majori anni parte ardere visus, minitans et portendens Hunnorum irruptiones in Romanum imperium, quas hoc anno facere cœperunt in Illyricum, ait Morcellinus in *Chronico*.

Sic anno Christi 632, qui fuit Heraclii Imperatoris 23, cometes in meridie gladii forma apparuit, minitans Christianis, præsertim Palæstinis, ob eorum peccata, irruptiones Saracenorum, puta Eububezer successoris Mahometis, quæ eodem anno contigere. Ita Theophanes et ex eo Baronnus.

Sic anno Christi 679, cometes per tres menses apparuit, intentans gravem famem et pestem, quæ post tres annos secuta est, præsertim in Anglia, uti referi Bedæ, lib. I' *list.* cap. xii.

Sic anno Christi 837, Ludovicus Imperator, filius Catuli Magni, Aquilonis vide. cometem, qui post 25 dies laudem in capite tauri sub au-

rigæ pedes, igneum globum, jubarumque prolixitatem deposuit, sensit sibi mortem, regnoque mutationem portendi. Cumque mathematici eum ab hoc sensu diverterent, citantes illud *Jerem.* cap. x : «A signiscæli nolite metuere, quæ timent gentes : » il)c solita usus magnanimitate et prudentia: Non alium, inquit, timere debemus propter illum, qui nostri et hujus sideris creator est. Sed ejus clementiam non satis laudare et imitari possumus, qui nostram inertiam, cum simus peccatores et impœnitontes, talibus indiciis dignatur admonere. Quia ergo et me et omnes communier hoc ostentum tangit; omnes pro posse et sapere ad meliora festinemus, ne forte misericordiam illo prorogante, et nostra impoenitudine impediante, nos illa inveniamur indigni. Quocirca ipse eleemosynas largissimas erogavit, Missarumque solemnia per quoscumque potuit, celebrari fecit, non tantum sibi metuens, quantum Ecclesia sibi credit® prospiciens : ac mox Carolum filium regem coronans ad mortem se comparavit, quæ contigit anno Domini 840. Ita refert auctor Vite ejus et oculatus horum testis.

Sio anno Christi 729, apparuerunt comete duo circa solem, multum intuenlibus terrorem incûbenles. Unus quippe solem procedebat orientem, alter vespere sequebatur solem occidentem, quasi Orienti simul et Occidenti diro cladis prosagi. Portabant autem faciem ignis contra aquilonem, quasi ad accendendum acclivem. Quo tempore gravissima Saracenorum lues Gallias misent cædo vastavit, inquit Beda lib. V *Hist.* cap. xxiv. Fuerunt ergo hte quasi dine lingua ignea, qu® strages in miseros chrisianos, in sacra templa direptiones, incendia et sacrilegia, in sacerdotes cædes, in sacratas Deo virgines stupra, etc., pronuntiaverunt, inquit Baronius.

Sic anno Christi 1110, cometes apparens portendit bellum acro et vincula dura, quæ Roman® Ecclesiæ intulit Henricus IV Imperator, eodem anno in Italiam adveniens. Ita Petrus Diaconus, *Chron. Cassia*, lib. IV, cap. xxxvn.

10. Ut cedat victimas; — quia Deus cæde impiorum honoratur et placatur quasi victimis, *Josué* vi!, 25; *Isaïæ* xxxiv, 0. Rursum, vox *victimæ* significat ingentem fore cladem, ut scilicet homines more pecudum mactentur. Unde Hebraice est, *ad mactandum mactationem*, vel, *ad victimandum victimas*. Hæc enim ejusdem vocis geminatio magnam auxesin continet. Similis phrasid est *Jerem.* xlv i, 10.

Ii splendeat, — id est splendore suo percellat Judæos.

Qi! MOVES SCEPTRUM FILII MEI, SUCCIDISTI OMNE UGNUM,— *q. d.* O gladiæ Chaldæorum, «qui » suo loco « moves, » id est destruis, virgam et « sceptrum, » id est regnum, « filii mni, » scilicet Israelis, « succidisti, » id est suicides etiam facilius, < omne lignum, » id est omne alium populum et fecutein. Lude bepluagmla vertunt : Inter/ke, con-

tettine, *repelle omne Hgniyn* Jun Ifcbræa habent, ut vertunt Vatablus et alii : *Quomodo gaudebimus* (scilicet de gladio isto) *qui perdit et abjicit tribum filii mei, et omnem arborem? q. d.* Nequaquam hic gaudendum est, quasi gladius hic stringendus sit in hostes, cum magis in Libum lilii mei, scilicet ia Judam sæviturus sil, quam in reliquas gentes. Verum nostra lectio est verior et congruentior. Videtur Interpres noster pro IX o *nasis*, id est *quomodo gaudebimus*, legisse mansi, id est *aufferens, movens* : in utraque enim voce hilero hebra® sibi similes sunt et vicin®. Ita Maldonatus, Prado et alii. Denique Chaldæus vertit : *Ut occidat occisionem evaginatus est, ut faciat ultionem exacutus est : pro eo quod Icetatae sunt tribus Juda et Benjamin ob tribus Israel, quando migraverunt, quia servierant idolis, et conversos sunt ipsae ut ararent post simulacra lignea.*

IL Dedi eum ad LEVIGANDUM, — *q. d.* Exacui et Vert.lt. polivi hunc gladium, scilicet vires et arma Chaldæorum, ul melius scindat, penetret, occidat, dum tenetur manu, scilicet hostium Ch&ldæorum. Ita Vatablus. Vel, ut Prado, *ut teneatur manu*, scilicet Dei, qui ducem agit in exercitu Babyloniorum.

12. Hic pactus est in populo bieo («hic factus Vcn.il. est, » ut exoratur: vel potius « hic factus est, » id est fiet etexeretur in populum meum, et in cunctos duces) qui fugerant, — id est qui fugient, puta in Sedeciam ejusque principes, qui fugientes a Chaldæis capientur et occidentur, *Jerem.* l u, 10. Alii explicant de Johanan aliisque ducibus, qui post cædem Godoliæ fugerunt in Ægyptum. Hi enim ibi a Chaldæis coesi sunt, *Jerem.* x l i i i.

Plaude super femur, — more scilicet stupentium, et valde dolentium percute femur. Simile est *Jerem.* xxxi, 19 (1).

13. Quia probatus est, — scilicet gladius esso Vedili probus, politus et aptus ut scindat et occidat; Septuaginta, *tpiia justificatus est*, id est judicatus aptus muneri suo; Aquila, *quia investigavit*, id est etiamsi quis abdiderit se, hunc tamen inveniet hic Dei gladius. Est enim instar Dei centoculus, ut Argus (2).

(1) Quemadmodum apud Homerum, *iliad.* XII, vers. 161. Asius.....t i /xi ó nizArrfiro p.r(:ó: *turn vero ingemitque et ma percussit femora.* Quod etiam dicitur de Marte, *iliad.* XV, 113; de Patroclo, 397, aede Uly>sa, O /y.u. XIII, 398. Sic apud Plutarchum, in *rita Fabii*, Fabiuseurn videret suosobsoptoe fugere, *percudo femore, ingens edidit suspirium.*

(2) Schaurrerus recte observat, inquit Rosenmuller jH3 *bochan* CiSe verbum passivum (P^b»Vb neutralitcr pjsituin, et vertendum, *probatid facta est*, ut *isaia*: x x i i, 1; TTC;schedati, *vastatum est*, seu facta est vastatio, *Jerem.* xvi!, IX; *noasch, desperatum est.* Reliqua verba sic vertit : *Quid enim, si vel sceptrum haud sperneret g adms?* id est, egregium vero gladium, si scepro, facili opera diUmdendo, parens se haud præberet..... Nos quidem, ait Rosenmuller, Schnurrero adstipulamur in eo quod jnn *bochan*, neuinihlcr dictum censet, ceterum vero et hunc locum, ut supra ver». 10, ad lucuteiuCnaP

Et noe cum sceptrum subverterit (id est regnum Judu), et non EniT, — id est, ita, ut non sit, 7. (*I.* Gladius hic se probavit, cum sceptrum Juda tam validum succidit, quod aptus sit ad succidendas alias gentes. Septuaginta : *Et quid, si etiam tribus Juda repellatur?* R. David el llebræi aliter vertunt, nimirum: *Et quid, si etiam sceptrum reprobaverit?* id est pnetrmiseril, non occiderit, sed illi pepercerit; «non erit,» scilicet probatus, hoc est frustra politus aculusque fuerit. Verum reprobare non est parcere.

11. Percutb manu ad manum, — præ admiratione, stupore et dolore complode manus semel, secundo et tertio, quia secundo et tertio veniet gladius Chaldæorum ad interficiendum Judæos; scilicet, *primo*, sub Joakim; *secundo*, sub Joachiu; *tertio*, sub Sedecia. Ita S. Hieronymus. Hic ergo gladius triplicatus « est occisionis magnæ,» præsertim sub Sedecia capta Jerusalem, fuluræ. llebræi vertunt, *interfecti magni*, id est interfectorum magnorum, qui scilicet multos magnates occidet.

Qui obstupescere eos facit. — llebræa : *Qui penetrat eos*, ul, sanguine effuso, flant rigidi et stupidi. Nam Hebrænm *fin chader* significat 'penetrare, q. d. Esto fugiatis in Ægyptum, aut in sylvas et speluncas, gladius hic vos persequetur, etiam usque ad intima penetralia. Unde Vatablus vertit : *Gladius qui versabitur in cubiculis*, ut scilicet occidat cives in iis latitantes. Alii vertunt : *Gladius qui hactenus delituit*. Verum S. Hieronymus, Septuaginta et Chaldæus vertentes : *Qui obstupescere*, aut *contremiscere faciet eos*, pro *nn chader*, per metathesin legerunt *Tin chorad*, id est tremere, percelli, obstupescere.

15. Et corde tabescere, — 7. d. Faciet hic gladius, ut cor dissolvatur el quasi liir.irfi.lt.

Multiplicat ruinas, — id est cad<.tra, quæ in terram corruent, et in quæ transeuntes impingant. Unde hebraice est *O'Sd'U'O niichscelim*, id est offendicula. Simile est illud *Psalms*, cix, 6 : a Judicabit in nationibus, implebit ruinas, »

dæi interpretis ita explicandum arbitramur : *tfam prolatio est facta*, plus semel lentavi, num a prophetis admoniti ad meliorem frugem sini redituri, sed non resipuerunt. *Quiit* igitur fiet? Sano (ita dn >'), Rvpo capiendum, nt *Proverb*, m, 81; xxm, 18; *Isai* xxix, 16; *Psalms*. Lxiil, 7), hæc etiam Uibus tam fastidiosa *non* amplius *permanebit*, sed easdem quas reliqua) iribus pomos subitili, in terras esteras captiva deportabitur. Quæ supra *yp* HDXU *moeset coleis*, eadem hic simpliciter *morset*, *speinens*, fastidiosa vocatur, quod ceteras iribus jumj mi depórtalas tanquam jure meritoque deportatas aspernabatur, atque de earum calunitate lælabalur, ut Ch ildaius supra ad vers. 16 addidit. Qui ad *mocset* subiudiuul e vers. 16 *els*, sensu *castigationis*, nostrum locum siccapiUUI : *Quia probatio* hæc esi, id esi, probandi causa strictus lúe gladius, num emendentur Israelita!. *Quid vero* liet, si etiam *tribus*, scilicei *filii met* (vers. 16), id est Juda, ul cæleræ iribus, *aversetur omne lignum*, casligañoùis? *A'ôn erit*, non permanebit ultra, sed exscindetur.

id est cadavera multiplicabit, multos occidendo.

In omnibus portis dedi conturbationem, — id est muli in portis fugæ occasionem quærent, sed incident in hostes, qui cos percellent et occident. Ita Scholiastes.

Limati ad fulgendum. — Septuaginta : *Sicut fulgur pertransi*. Sic enim legunt Complutenses et Theodorctus, beet Romana legant : *Benefactus est ad fulgorem*; llebræum enim p*Q *bara-*: et fulgur et fulgorem significat. Sic dicuntur duo fulmina belli Scipiadæ. Sic Apelles pinxit Alexandrum quasi fulmen, subito pervadens el perstringensorbcm, sed cito disparens. Sic hoc epitaphium datum est Ludovico Imperatori filio Caroli Magni, qui mortuus est anno Christi 840, uti rJ-rt auctor Vitea ejus :

*

Imperii fulmen, Francorum nobile culmen,
Excitui a sæcnlo conditor boc tumulo.

Gladii amicti ad gedem. — «Amicti, » id est obvoluti, palliati, q. d. Sicut carnifex gladio praecisurus rei caput, gladium limat et acuit, et limatum ne maculetur involvit et tegit, non vagina, sed, ut eum ad manum habeat et, reo inscio, subito caput amputet, sub pallio aut veste : ita gladius hic Dei amictus est, id est pallio lectus, quasi paratus ad subitam cædem. Hinc Prado : « Amicti, » ait, id est ex amictu, sub quo latebat, repente exempli ad cædem. Idem aliter quoque vertit llebræum nOi?O *meutta*, scilicet *involantis* ad cædem, instar rapacis avis, quæ pradam, expansis alis, operiendo opprimit. Aliter Maldonatus : « Atnifiti, » ait, id fisi qui balteo accinctus est militi; involutus est enim et amictus corrigiis gladius, cum eo miles accingitur. Aliter et Vatablus, *gladii involuti*, id fisi, ait, inserti suo capulo aut manubrio, ut manu ferientis teneri possit.

10. Exacuere (o gladiæ), vade ad dexteram, sive AD SINISTRAM, QUOCUMQUE FACIEI TU-E (id CS1 aciei tu e), est appetitus, — id est impetus : hoc est, in quamcumque partem voles, id est volet Chaldæus, qui te manu vibrat, grassare, q. d. Libere qua volet, quaquaversum grassabitur occidendo Chaldæus. Hebraice est : *Uni te, 0 gladiæ! dextra te, pone tc, sinistra te, quocumque facies tua parata est*, id est pone faciem luam ad dexteram, aut ad sinistram, id est ito quocumque voles, et obvios quosque ad quamcumque pariem trucidat. Noster luterpres pro *uni te*, vertit *exacuere*, quia llebræum "tnx *achad*, id est univit, alline est voco el significato verbo *nn chadad*, id est acuit; quia, dum ferrum, v. g. gladius coti allisus unitur, tunc acuitur; coquo magis acuitur, quo magis ejus acies unitur, stringitur et quasi in punctum per colis allisionem redigitur. *Achad ergo* ponitur pro *chadad*; *etchadad* ab ac/iadsuam conjugationem *hitpaël* mutuatur.

17. I'LAUDAM MANU AD MANUM, — non CX dolore, Vert. IL quo dolco vicem populi iudurati, ul volunt Va-

tabliis et R. David ; sod præ exsultatione el insultatione , ac indignatione, quam complebo in hostes meos. Unde S. Hieronymus : a Dominus, ait, exsultat quasi hortator gladii sævienlis; » et Chaldæus vertit : *Adducam ultionem super ultionem*. Sensus est, q. d. Tu, o Jerusalem ! plaudes manibus, iisdem plaudam et ego, sed tu præ dolore, ego præ gaudio, insultans tibi quasi hosti meo. Sic plaudere est gestientis et insultantis, *Psalms*. m a i, l ; *Thren.* u, 15 ; IV *Ileg.* xi, 12, et alibi.

Vers 19. 19. PoxKTiiu duas vias (1), — describe libi viam unam e Chaldæa in duas partes, sive semitas, divisam , quarum una ducat in Jerusalem, altera in Rabbalh, id est Philadelphiam, ut repræsentet tibi et populo deliberationem el viam Nabuchodonosoris : scilicet, quod ipse cum veniet, « in capite viæ, » id est in bivio, ubi duæ viæ ad duas civitates ducentes coeunt, tunc manu capiet conjecturam , utram viam ingredi, et utram urbem aggredi debeat, ac divinatione facta, viam in bit versus Jerusalem. Hæc omnia in charta, vel latere, vel assere depingere, et rcipsa populo repræsentare jubetur hic Propheta, scilicet narrationem sequentem de omine, quod cepit Nabuchodonosor, dum dubitarci an Judæos, an Aminóralas invadere deberet. Sic iussus est, cap. iv, obsidionem urbis in laticie depingere.

Ut veniat gladius, — id est quibus (scilicet viis, ut præcessil) venire potest exercitus Chaldæorum.

Conjiciet, — conjecturam capiet ex sortitione et omine, quod subdit :

Vert io. 20. Viam pōnes, — id est alteram viam describes, qua exercitus Cnakkeorum ad Habbath metropolim Ammon venire possit; alteram qua ad Jerusalem.

* * n. 21. Stetit, — id est stabit Nabuchodonosor captans omen.

O»en Commiscens sagittas, — ut scilicet uni sagittas ch^f^u. inscribens nomen Habbath, alteri nomen Jerusalem, deinde commiscens eas in pharetra, clclau-
“e’ih i, sis oculis unam educens, sorte disceret eo sibi esse eundum, cujus nomen illa continebat; Deo autem volente Jerusalem per eum punire, el manum eius dirigente, eduxit illam cui inscriptum erat Jerusalem; conila eam ergo perrexit. Ita S. Hieronymus (2).

(1) Vers. 18. « Ei factus est senno Domini ad me dicens, i» quod sic cum praxed. comincili S. Hieronymus: Cum, inquit, dixisset inibi senno divinus : « Propheta, lili būinini, et loquere ad gladium, et sic : Gladius, gladius » et cœtra quæ prophetia gladii continentur (vers. ! 4 et seq.) ; secundo, factus est ad me sermo Domini dicens : Vis, fili hominis, sciro quis iste sit gladius cl ap rlius pcrwnain discero gladii sævienlis? Ausculta quæ dico : Pone duas vias. etc.

(t) Eum ritum, cujus cl in Corano, m, 39, et v, 4, melitio fit (vide C. D. Michaelis, Díuerí. de *ililual*(bus íó.ex *Alcorano* (*UuHralís*, 3 10, in *Sylloge Commentait*.

Potest ex Hebræo verti, *jaciens sagittas*, ut scilicet mixlirn recta in altum librans duas vel tres sagittas, videret an in dextrum versus Jerusalem, an in sinistrum versus Habbath caderent, et eo quo caderent, pergeret. Ita Chaldæuscl Polychronius; et hoc videtur aptius ad capiendum omen viæ ; ac Hebræum bp^p *kilkal* significat leves vel veloces fecit sagittas , scilicet eas jaciendo in altura. Unde Syrus vertit, *immisit sagittam*; Arabicus uterque, *injecit sagittam*.

Tertio, Vatablus vertit, *polivit sagittas*, id est ferrum sagittarum, ut splenderet, in eoque splendore cernerent divinatores qua eundum esset, uti iideni aspicere solent in ungue pollicis manus splendente, ex eoque divinare. Ita et H. David et H. Salomon. Volunt ergo hic significari genus divinationis catoptromanlicum, quo augures in splendenti cuspide, velut in crystallo vel ungue, futura inspiciebant. Sed cum hoc sit reccntiorum commentum , præstat S. Hieronymi et Septuaginta versionem et explicationem sequi. Ha Delrio, lib. IV *Disquis. magic*, cap. li, *Quitti*. VII, sect. in.

Septuaginta vertunt : *Ul faciat ebullire virgam*. Græci hanc vocant fhXq&xvrectav vel id est *divinationem per sagittas*, aut per virgas. Hanc superstitionem Chaldæorum imitati sunt Hebræi, ut docent S. Hieronymus, Cyrillus el Thcophylactus, in illud *Osee iv* : « Populus meus in ligno suo interrogavit, et baculus ejus annuntiavit ei, » scilicet futura. Porro fuisse apud priscos varias divinandi rationes per virgas aut baculos in sublime jactos, docet Codius Hhodiginus lib. VII *Antiq. lect.* cap. xxix. Porro rex hic omen captat sagittis, non libris, vel alia re, tum quia oraculum quærebat de bello, in quo demore pugnalai d/ ivat sagittis; tum quia oraculum hoc poscebat c cœlo a diis, ad quos jaciebat sagittam in altum. Ita *Abaris sagitta* symbolice est mens contemplans, el evolans ad Deum et divina, ait B. Gregorius Nazianzenus, el ex eo Nicolaus Causions, lib. XII *Parallel. Ilistor.* cap. xux. Narrant enim , vel potius fabulantur Abariin Scytham sagittam tanta vijecisse, ut a Græcia usque ad Scylhas tiansvolarit, quod B. Gregorius Nazianzenus explicat, allcrlque quasi typum mentis,

Theotog. vol. H, pag. 113), pluribus descripsit ex Arabum inonumenUsEd. PocockiusIn *Specimen Hin. Arab.*, p. 3&9 et bcq. Cum esset alicui vel suscipiendum iter, vel ducenda uxor, vel aliud magni momeliii negotium peragendum, sagittas, quas tres in vasculo inclusas habebant, solebant consulere. Earum pnwiæ inscriptum erat : *Jus-4it me Dominus meus; secunder, prohibuit me Dominus meus; tertia* erat nulla nota insignis. Harum unam manu extrahenti, si occurreret ilia quæ jubcrei, alacri animo, tanquam monente Deo, pergere, sin illa quæ vetaret, desistere, quod >i çypauparce illa, teponero, donec prodiret, quæ vel jussu pntiret, vel interdicto occurreret; vide <rilerbeiol, *fiibtioth. Orient*, sub uomine *Atdad*, cl pro aids confcultatiombub divinandi causa factis, The* veuot, *Voyage du Urani*, cap. XXVI.

qum contemplationis alis subnixa, ad coelum fertur celeritate ingenti : et ut Abaridis sagitta patriam, sic illa Beatorum domicilium appetit.

fori i et Nota : Fuerunt apud veteres, Gentiles maxime, th r"ra va^c usitatae h@ sortes, et liæc omina. Julianus Juliani' Imperator (uti scribit Ammianus Marcellinus, lib. -M'l'l*- XXXII), Babylonio equo cadente, et ex lapsu cum s' ornamentis ruente ad terram, inde conjectavit Babyloniam sum ditioni subjectura iri.

cruiii, Cre-ar, exscensione facta in littus Africanum, forte impedito pedo pronus lapsus est in arenam. Hunc casum, ut infaustum aliqui exceperunt: ipso autora ut animum suis ex eventu tristibus adderet, utraque manu constringens arenam, alta voce clamavit : « Teneo te, Africa. » Ita Dio lib. XLH.

Cniiiri- Simile imperii omen accepit Guiliclmus Nor-,nannus Angliam invadens. Confestim enim ut e navi egressus est, parum lapsus fixit alte pedem in arena. Quo viso, miles lætitia exsultans et alacer ait : « Jam, dux, firmo pede Angliam lenes.» Testis est Polydorus, lib. Vili *Hist. Anglic.*

Cæsar cum somniasset se nocte foede cum matre copulatum, hoc ejus potentiam et imperium in rempublicam prænuntiare affirmarunt augures. Unde palet ipsos hæc ostenta ad gratiam, hominumque arbitrium, non ex firma aliqua ratione interpretari solitos.

s Crrjo Verius et divinius Dei instinctu omen accepit de conversione Angliæ S. Gregorius, uti habet Joannes Diaconus, lib. I ejus Vitæ, cap. xxi, xxm cl xxiv. Cum enim Romæ venales in foro videret pueros candidos et venustos, sed paganos, paganorum filios ingemiscens, rogavit quo nomine vocarentur. « Mercator respondit : Angli vocantur. At ille : Bene, inquit, Angli quasi angeli, quia angelicos habent vultus, et tales angelorum in ccelis decet esse concives. Iterum ergo interrogat, quod nomen haberet ipsa provincia ? Mercator respondit : Provinciales illi Dciri vocantur. Et Gregorius : Bene, inquit, Dciri ; quia de ira sunt eruendi, et ad Christi gratiam convocandi. Rex, ait, illius provincia ? quomodo nuncupatur ? Mercator respondit : Acle vocatur. Et Gregorius, al-ludens ad nomen, dixit : Bene, quia rex dicitur Aelle : Alleluia enim in laudo Creatoris in partibus illis oportet decantari. » Quocirca, ipse in Angliam a Benedicto Pontifice mitti petiit et impetravit. Et ecco aliud ejus omen : cum enim in Angliam pergeret, in loco quopiam quiescens, et lectitans, a superveniens locusta coegit eum paululum a legendo quiescere, et ex consideratione nominis docuit cura in eodem loco restare debere. Tunc fertur dixisse : Locusta, inquit, dici potest quasi loco stat. » Mox supervenientes legali a Pontifice, cum redire compulerunt. Populus enim Romanus id a Pontifice petierat, imo extorserat, dicendo ei : a Petrum offendisti, Romam destruxisti, quia Gregoriutn dimisisti. » Nimirum Deus cum non Angliæ, sed totius Ec-

XU.

clesiæ doctorem et rectorem destinabat. Quocirca ipse paulo post creatus est Pontifex, ac mox S. Augustinum cum sociis in Angliam destinavit, qui eam ad Christi fidem converterunt.

Ita S. Eustratius, nobilis in Armenia sub Diocletiano martyr, cujus reliquias Romæ in Collegio Germanico veneratus sum, martyrii avidus, sed sævitiam præsidis pertimescens, hoc Dei instinctu martyrii omen captavit. Jussit famulo ut zonam suam in altari deponeret, observaretque num presbyter Auxenlius vir sanctus, ad orandum ingrediens, illam de altari tolleret, an non. Si tolleret, non dubitabat felicem fore successum martyrii : sin minus, debere se latere, nec ingerere se martyrio. Contigit ergo Auxentium tollere zonam, quod intelligens Eusiralius lætus exsiliit, martyrumque in carcere victorum precibus se commendans, Lysiæ prefecto se stitit, et mira libertate se christianum professus, gloriosum martyrii agonra fortiter obiit. Ita habet ejui vita 13 decembris.

INTERROGAVIT IDOLA, EXTA CONSULUIT.—TlipUcCIÜ ergo rex divinationem captavit : *primo*, ex sorto et omine sagittarum, de quo jam dixi ; *secundo*, petendo oraculum a Bel, Nebo aliisque suis idolis ; *tertio*, consulendo exta. Extæ proprie vocantur cor et pulmo, ab *exstando* ; quia in parte superiore locantur : item, splen, hepar, ventriculus, quia supra inferiora intestina locantur. Extæ dicuntur, ait Festus, quod ea diis prosectur, quas maxime exstant eminentque. Per hæc divinabant Gentiles, considerando victimæ cor, hepar, stomachum, etc., eorumque situm et seriem : unde tales divinationes appellarunt extispicia, ab extis inspicendis : ac divinator vocabatur Extispex. Ita Cicero, lib. II De *Divinat.*

22. Ad dexteram ejus facta est divinatio.—Per Vew. n. sortes sagittarum jam dictas, forte etiam per responsa idolorum et aruspicum intellexit ineundam sibi esse viam versus Jerusalem. Eo enim ire verebatur Nabuchodonosor, ait S. Hieronymus, memor ibi ab Angelo cæsa esse Assyriorum 485 millia una nocte, et sciens urbem esse munitissimam.

Ut ponat arietes, — bellica scilicet instrumenta, quibus quatiat portas et muros Hierosolyræ.

Ut aperiat os in cv.de, — ut in cædera suos milites ore adhorletur et accendat.

In ululatu, — Septuaginta, *in clangore tubæ.*

23. Eritque quasi consulens frustra oraculum in oculis eorum, — *q. d.* Judæis videbitur frustra ex sua divinatione Nabuchodonosor venire contra Jerusalem. Putant enim ipsi eam esse inexpugnabilem ; sed ignorant non idola, sed Deum sortes ita moderatum, ut rex Jerusalem sibi expugnandam deligeret, ac proinde illum Dei nutu et ope eam certo expugnaturum.

Etsabbatorim otium imitans,—id est, ut S. Hieronymus, videbitur Judæis Nabuchodonosor quasi sabbatorum otium tenere, ludere videlicet, etni-

ca

hil operis perpetrare omni suo apparatu bellico. Septuaginta Hehræaad verbum vertunt, l&hgaÇüw rà; aire»;; id est *videbitur cis hebdomada*» *hebdomadatim* computare. Aliter Vatablus et Kimchi vertunt, *jurantes juramenta illis, q. d.* Non credent Judæi venturos Chaldæos, quia cum eis fœdus juramento sanxerunt. Aliter et R. Salomon et Chaldæus vertunt, *septies septem*, id est 49 vicibus, sortem *misit Chaldir.us, et toties exivit contra Jerusalem*; llebræum enim *sceba, primo*, significat septem; *secundo*, septimum diem, puta sabbatum; *tertio*, septimanam; *quarto*, juramentum. Veteres enim jurabant per septenarium, uti ostendi *Gen. xxi, 28*. Hinc rursum alii vertunt : *Juramenta juramentorum ipsis*, id est quia ipsi, scilicet Judæi, fidunt pactis et juramentis, quibus promisit Heus se urbem et templum tutaturum, hinc securi degunt, putantes urbem, ulpote Dei presidio tutam, esse inexpugnabilem. Unde apto sequitur :

Ips e autem (scilicet Nabuchodonosor) recordabitur iniquitatis — Judæorum, et maxime perfidiæ et perjurii Sedcclæ, contra fidem Chaldæis datam rebellantis, *q. d.* Mox ut sors cecidit contra Jerusalem, exclamavit Nabuchodonosor: Justum hoc est Del judicium, et punietur perfidus Sedecias.

21. Pno i.o quod recordati estis, — commemorastis, propalantis, jactastis vestras iniquitates (ita ut et hostes eas audiant et exscrentur), justum est ut cis vos tradam.

tui licu Nota publicas clades non immitti nisi ob pur.ínra k- Vi peccata, maxime cum ea impii prædicanl et obpcibii-jact.nl : tunc enim clamant in coelum, indeque uimmit* Edictam provocant.

ut imL Manu (scilicet Chaldæorum) capiemini. — Ita Chaldæus.

2.'>. Tu autem propane, — llebræus bbn *chahal*, id est pollute; Chaldæus, *qui cs reus mortis*; Vatablus, *ad occisionem damnate*. Loquitur Sedccia fedifrago.

Cujus venit dies (scilicet ultionis) in tempore iniquitatis, — eo tempore, quo tu inique juramentum violasti, « præfinita » a Deo. Posset verti, *in tempore iniquitatis prtffinilce*, id est consummata, quo scilicet consummata impietate tua maxima, illius et regni tibi instant finis et consummatio. Unde alif vertunt, et explicant, *in tempore iniquitatis finis*, id est in tempore quo iniquitas tua per excidium linienda erit ; aut, in tempore quo iniquitas tua tibi finem regni afferet. Ita R. David.

20. Aifi.r cidarim, tolle coronam, — id est, ut Theodoretus et Chaldæus, tolle Saraïam pontificem, cumque pontificali cidari el sacerdotio spoli i : tolle cl coronam regiam ex capite Sedecim. Sed quia uni tantum loquitur, scilicet duci, id est jegi, melius sic accipias, ut idem sil cidaris et corona, m ilicei fâscia alba, qua caput circumligabant. Hæc enim 9lim regibus erat corona (el inde

dicitur diadema n fîaĩô», id est n *circumligando*) Dl»4«nâ sicut in veteribus numismatibus Imperatores seulpuntur fascia caput redimiti, et coronati. Et hoc und« significat llebræum DMtfO *mitsncphet* : cpy tsa- iMumi *naph* enim est involvere. Sic Plutarchus, in *Lucullo*, narrat uxorem Mithridatis diademate suo collo circumdato, se suspendisse. Et Justinus, lib. XV, Alexandrum suo diademate Lysimacho vulnus alligasse, quod omen fuit eum futurum regem. Et Dion, in *Pompeii Vita*, refert Tigranem candidam fasciam ante Pompeii pedes abjecisse, quasi insigne regium et regnum ipsi subjiceret. Ha Maldonatus cl Prado, qui et addit : Vel certe cidarim vocat pileum, coronam vero fasciam jam dictam pileo circumductam.

Nonne mu: est, qu.b humilem sublevavit ?—Hæc corona regalis humilem Joachin sublevavit ad thronum regium. Evilmerodach enim, videns Joachin humilem, regium ei habitum et coronam restituit : vel potius, *q. d.* Hæc corona Sedeciam, cum humilis esset, in regnum et gloriam evexit : jam cumdein ob superbiam dejiciet et humiliabit. Corona enim hæc amat et sequitur humiles, odit vero et fugit superbos. Honor enim et celsitudo sequuntur fugientes, fugiunt sequentes et ambientes. Ita Chilon, vel, ul alii volunt, /Esopus, rogatus quid Jupiter faceret, respondit : « Excelsa deprimit, depressa exaltat. » Aliter S. Hieronymus : Hæc, ait, est cidaris et corona, quæ nihil fecit juste : nam « humilem, » id csl cum qui humiliari debebat (puta Sedcciam) a sublevavit, » et « sublimem, » id est eum qui sublimari debebat, v. g. Joachin « humiliavit. » Aliter et Hector Pintos, *q.d.* Hæc est potestas regia Sedecia, quæ justitiam pervertit, scilicet humiles et viles, quos debebat abjicere, extollendo : et sublimes ac egregios, quos extollere debebat, humiliando. Hinc propone ei iniquitatem triplicem : *primam*, quam fecit contra mc ; *secundam*, quam fecit contra populum ; *tertiam*, quain fecit contra Nabuchodonosorem, dum fedus cum illo initum violavit.

27. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatum po—V«r».ff name am. — Hebraice niy *affa*, id est *perversitatem, curvitatem, obliquitatem ponam eam*, scilicet coronam regiam Sedecia et Judææ, *q. d.* Efficiam ut Sedccia cidaris vel tiara, qurc prius recta erat more regum, incurvetur, idque sensim et tertio, scilicet *primo*, a Nabuchodonosoro ; *secundo*, nb Antiocho et Græcis ; *tertio* et plene, a Tito et Romanis. Simplicius, æque ac planius posset *iniquitas* tam proprie pro culpa, quam figurale accipi pro poena iniquitatis, *q.d.* Proponam, et omnibus ostendam ejus iniquitates multiplices, hoc ipso, quo eam per Chaldæos puniam, deprimam, et ad terram incurvabo. Per trinam enim iniquitatem, significat omnem : item magnam et multiplicem. Ternarius enim symbolum est multitudinis et universitatis. Tria enim sunt omnia, scilicet, prima, ait Aristoteles ; nec enim de uno, nec de duobus, «ed de tribus primo dicitur, quod sint omnesj

vel omnia. Huic expositioni favet Syrus, durn vertit: *Atque etiam hanc in iniquitatem et fraudem* (pressionem) *fanam eam*; et Arabicus Antiochenus: *Et hanc etiam iniquitas, et ignorantia fecit eam*: et Arabicus Alexandrinus: *Et hunc facite illum in iniquitatem et fallaciam*.

Et hoc non factum kst (q. d. Hoc non (let, scilicet non omnino curvabitur et dejicietur corona regni Judaici) donec veniret (id est veniat) cujus est iudicium, — id est jus ad regnum hoc. Is est non Nabuchodonosor, ul volunt Lyranus et Pintas; non Zorobabel, ut Polychromus, sed Christus cui Pater omne iudicium dedit, *Joan*, v, 22 (i). Quia qui post Scdeciam Judæorum fuerunt reges ex Machabæis, uti Alexander, Aristobulus et Hyrcanus, non tam jure lueredilario, quam vi regnum adepti sunt, ait S. Hieronymus. Hinc alii vertunt: *Curvam, curvam ponam illam*, scilicet coronam Judææ, id est faciam ut nullius capiti quadret, *donec veniat Christus, cui debetur*, et cui reposita est (2).

28. An filios Ammon. — Hic Propheta a Judæis transit ad Ammonitas, cisque simile excidium intentat; eo quod Judæos cognatos et vicinos suos, cum a Chaldæis vastarentur, irriserint, et eorum possessiones invaserint, *Jerem.* xlix, J.

Ad opprobrium eorum, — quo Ammonite exprobrabant Judæis, et Deo eorum quasi imbelli, quod Nabuchodonosor, vers. 21, ad eos deflexisset,

(1) Schnurrerussensum arbitratur hunc esse, nunquam id antea factum est, donec *aderii*, cujus esset illud perficere, mojus atque potestatem illi largiente, id est, hæc dignitas regia non fuit usque adeo imminuta, donec venit is, cui competeat justo Dei decreto, iudicium exercere in Israelitas, et eos affligere, id est, donec venit Nabuchodonosor. Ista tamen sententia, inquit et ipse Rosenmuller, vi verborum compulsus, nescio quid jejuni et languidi habet. Quod ipsum valet do Chaldæi interpretatione, nec non do Groth sententia, *venturo illo, ad que i jure pertineat, et cui tradenda sit tiara*, Zorobabelcm intelligendum esse. Verum quemadmodum locis aliis compluribus et vatum reliquorum, et nostri salis (supra XVII, 22, 23), comminationi destruendi regni Judaici subjungitur spes felicioris ævi, quo illud splendore longe majore sit restaurandum, rtge aliquo potentissimo, sapientissimo, justissimo; ita et huc loco dubitari vix putest hoc vatem innuero, abolendum quidem esso regnum Judaicum, nec tamen perpetuo, sed dum veniat ille, cui Deus summam potestatem sit concessurus, quo *Messiam* esso intelligendum, et ex lpsis hebralcl* saniores agnoscunt interpretes ad hunc locum, ul Aborbunel et Alendana. DD30, *mischfat*, jus, iudicium, hoc loco, summam indicii omnia gubernandi et in omnia iudicium justum exercendi potestatem. Similiter de Messia, *haicr* xvi, 5; et *Jerem.* xxm, 5.

(2) Juxta Calmetum sensus Hebraici textus hic esset i Hæc corona (quam rectam gestabas more Imperatorum et regum, incurvam portabis ut alii principes. Vida Plutarch, in *Themistocl.*, Xenophon, lib. VIII Cyrop., et lib. II Aliabas, el alios phires apud Brisson. do regno Pei-irum lib. I, pag, 38 et seq. hesychius: Τυῖf«, n votap «k g' tīipow ftaciXûç |gfcī ti ç'i orpcwpt OittMxXijUvfc

quasi Ammonita invadere non ausus. Idem pnn-dicit Sophonias, cap. ij, 8.

Munio, MUCRO, EVAGINA TE ad OCCIDENDUM, LIMA te. — Corrige cum Hebræis, Græcis, Romania, *evaginate, limate*, in vocativo, *q. d.* O mucro Chaldæorum! tu jam evaginatus ea, el limatus, ut post Jerusalem sævias in Ammonitas. Hebraice est, *o gladii, o gladii apertet* id est qui jam apertus, evaginatus et districtus es, ut fulgeas et occidas Ammonitas.

Lima te ut interficias, et fulgeas. — Leo Hebræns vertit: *Politus ut consumas, et in hoc splendes*; Vatablus: *Politus est ut sustineat, et propter fulgo*rem*; hoc est, inquit: *Politus est ut sufficiat multis interficiendis, et ut terreat suo fulgore* (quasi fulgure: llebræum enim *pia barar*, tam fulgur quam fulgorem significat) *perdendos*; Septuaginta: *Eraginatus ad consumptionem, surge ut fulgeas*; alii, *tersus ad capiendum*, ut scilicet capias et contineas multorum cædes et strages. Ita Pineda ex Comphitensibus, lib. V *De Rebus Salom.* cap. v. Hæc omnia eodem recidunt. llebræum enim *Son hachil* descendit a *radice col*, quæ significat posse, sufficere, sustinere, consummare, omnia complecti. Nomen enim *col* idem est quod *omnis*. Significat ergo universalem omnium cædem et interfectionem. Porro Syrus vertit: *Mucro, mucro, qui paratus* (aptatus) *es ad occisionem, et exacutus es, et fulgens*; Arabicus Antiochenus: *Et dic, gladius, gladius extractus, paratus est ad occisionem*; Arabicus Alexandrinus: *O gladii parate ad occisionem, qui limatus es, qui refulges, dominare super visiones eorum vanas et falsas*.

29. CLM TIDI VIDERENTUR VANA, ET DIVINARENTUR Vers. 1a mendacia, — *q. d.* Ille mucro tibi paratur, o Ammon, cum tui pseudopropheta mendaciter tibi promittunt immunitatem ab eo, et securitatem: sicut ante contra Judæos paratus et limatus est, cum ipsi falsis prophetis confisi, non credebant cum contra se venturum. Nota: Hæc verba quasi per parenthesin interseruntur. Unde sequitur:

Ut dareris (scilicet, o mucro!) super colla VULNERATORUM IMPIORUM, — SCILICET ALIIUOUItamni, æque ac ante super colla Judæorum datus fuisti.

In tempore iniquitatis. — Vide dicta vers. 25.

30. Revertere ad vaginam tuam (scilicet, o Chaldæe, quies mucro vindex Dominii peracta vimicta, redi in Chaldæam: ibi) judicabo tk. — Id est puniam luam tyrannideui et alia scelera, uti per te alias gentes punivi. Babylonem enim Cyrus evertit. Ita S. Hieronymus et Theodoretus. Transit enim hio Propheta ab Ammon ad Chaldæos, quibus similo per Cyrum excidium comminatur.

31 In igne furoris mei sufflabo in te. — O mucro! in fornace quasi ignita, et sufflando accensa igni te tradam, ul consumaris. Ila S. Hieronymus. Unde aliqui vertunt: *Ignem furoris mei sufflabo in te*, id est furorem meum, quasi sufflando, magis et magis accendam in te.

Dadoqve te in manus hominum (hostium) insipien-
tium. — Potest Hebræum *baarim* verli
cum Septuaginta cl Vatablo *barbarorum*, qui nul-
lam persona*, ætatis, aut sexus rationem habeant/
vel, ut Prado, *ardentium*, scilicet, qui quasi in ign».
furoris sui fabricant tibi interitum, ut sequitur.
Significai impetum cl furorem Persarum contra
Babylonios. Ha Polychronius. Rursum, eos bel-
lis assuetos, mactandi el jugulandi peritos, ac in
caedibus perpetrandis versatos et exercitatos esse,
it» 32, Igni eris cidus, — igne combureris.

Sanguis tuus erit in jicilio terrv. ,— sanguis
tuus absorbebitur cl absumetur a terra, ut nemo
ulciscatur cmdeni tuam. Hoc enim significare hanc
phrasin, patet *Job* xvi, 18, ubi dicitur : « Terra,
ne operias sanguinem meum, » *q. d.* Fac ne mo-
riar inultus. Cum enim sanguis videtur, reducit
in memoriam cædem patratam , ct requirit vin-
dictam. *Secundo* cl melius, *q. d.* Non in latebris,
el operte, sed aperte et publice occideris. *Tertio*,
el optime, *q. d.* Nullus amicorum colliget sangui-
nem tuum el cadaver, ut sepeliat, sed in sanguino
tuo computresces. Unde sequitur : a Oblivioni
traderis, » id est carchis sepulcro : hoc enim mor-
tui memoriam servat. Ita Prado, *q. d.* Nulla erit
smplius tui memoria. Clades hæc nomen tuum
< 'famam cum vita exstinguet, et æterno silentio
sepeliet.

Moraliter, nota hic quam graviter puniantur ty- Tormén,
ranni, fique qui eis cooperantur, novasquo artes
et modos alios opprimendi, torquendi ct peri- hljtm
mendi adinvcniuml; etiamsi Deus iis subinde uta- pertwt.
tur, ut alios castiget. Illustre est exemplum Pe- r.iem-
rilli, Atheniensis fabri, qui, ut Phalaridi crudeli
tyranno complaceret, taurum illi æncum dona-
vit, in quo inclusi homines igno supposito cru-
ciarentur, ct mugirent ut boves, itaque tyranni
aures oblectarent. Nam jussu Phalaridis ipse fi-
ber, primus in taurum quem fabrefeccrat, inclu-
sus, artis suæ experimentum ei dedit. De quo Ovi-
dius :

Et Phalaris Lluro violenti membra Perilli
Torruit ! iufelix imbuit auctor opus.

Tale fuit et Thrasii apud Busirim, quod Ovidius Et nmt-
in Ibin ita describit : rid“.

Dicitur Ægyptus caruisje juvantibus arva
Imbribus, atque annos sicca fuisse novem :
Cum Thrasius Busirii» adit, monslralque piari
Hospitis eff'i'O sanguino posse Jovem.
Illi Busiris: Fies Jovis hostia primus,
Inquit, et Ægypto tu dabis hospes aquam.
Justus ulerque (*Buririt et Phalaris*) fuit ; neque inii
lex justior ulUest,
Quam necis auctores arte perirò sua.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

linnincrat crimina Jerusalem, scilicet impietatem, incestum, adulteria, cades, usuras, ole. Qilócìrca,vers. 17,
docet Judaos per h/tc (piasi versos esso in scoriam, ideoque igne esse conflandos ct expurgandos. Tertio,
vers. 23, docet horum omnium causam exstitisse principes, qui (piasi lupi; ct prophetas falsos, qui quasi
leones pradæ inhiantes, omne jus et fas violarunt.

•j. El factum csl verbum Domini ad me, dicens : 2. El Iu, fili hominis, nonne judicas, nonno
judicas civitatem sanguinum? 3. ct ostendes ei omnes abominationes suas, et dices : Hæc
ucit Dominus Deus : Civitas effundens sanguinem in medio sui, ul veniat tempus ejus : ct
quæ fecit idola contra semclipsam, ul pollueretur. 4. In sanguine tuo, qui a te effusus est,
deliquisti : clin idolis luis, quæ fecisti, polluta es : cl appropinquare fecisti dies tuos, ct ad-
duxisti tempus annorum tuorum : propterea dedi te opprobrium gentibus, et irrisionem uni-
versi terris. 5. Quæ juxta sunt, et quæ procul a te, triumphabunt de te : sordida, nobilis,
grandis interitu. 6. Ecce principes Israel singuli in brachio suo fuerunt in te ad effundendum
sanguinem. 7. Patrem, ct matrem contumeliis affecerunt in te, advenam calumniati sunt in
medio lui, pupillum el viduam contristaverunt apud te. 8. Sanctuaria mea sprevisti, et sab-
bata mea polluisti. 9. Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem , ct super
montes comederunt in te, scelus operati sunt in medio tui. 10. Verecundiora patris discoope-
ruerunt in te, immunditiam menstruatae humiliaverunt in le : 11. Et unusquisque in uxorem
proximi sui operatus est abominationem, el socer nurum suam polluit nefarie , frater soro-
rem suam filiam patris sui oppressit in te. 12. Munera acceperunt apud le ad effundendum

sanguinem : usuram et superabundantiam accepisti, et avare proximos tuos calumniabaris : meique oblita es, ait Dominus Deus. 13. Ecce complosi manus meas super avaritiam luam, quam fecisti : et super sanguinem, qui effusus est in medio lui. 14. Numquid sustinebit cor tuum, aut prævalebunt manus tuæ, in diebus quos ego faciam tibi? Ego Dominus locus sum, et faciam. 15. Et dispergam le in nationes, et ventilabo te in terras, et deficere faciam immunditiam tuam ate. 16. Et possidebo te in conspectu gentium : et scies quia ego Dominus. 17. Et facta est verbum Domini ad me, dicens : 18. Fili hominis, versa est mihi domus Israel in scoriam : omnes isti æs, et stannum, et ferrum, et plumbum in medio fornacis : scoria argenti facti sunt. 19. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Eo quod versi estis omnes in scoriam, propterea ecco ego congregabo vos in medio Jerusalem, 20. congregatione argenti, et æris, et staimi, et ferri, et plumbi in medio fornacis : ut succendam in ea ignem ad conflandum, sic congregabo in furore meo, et in ira mea, et requiescam : et conflabo vos. 21. Et congregabo vos, et succendam vos in igne furoris mei, et conflagabimini in medio ejus. 22. Ut conflatur argentum in medio fornacis, sic eritis in medio ejus : et scietis quia ego Dominus, cum effuderim indignationem meam super vos. 23. Et factum est verbum Domini ad me, dicens : 24. Fili hominis, dic ci : Tu es terra immunda, et non compluta in die furoris. 25. Conjunctio prophetarum in medio ejus, sicut leo rugiens, rapiensque prædata, animas devoraverunt, opes et pretium acceperunt, viduas ejus multiplicaverunt in medio illius. 26. Sacerdotes ejus contempserunt legem meam, et polluerunt sanctuaria mea : inter sanctum et profanum non habuerunt distantiam : et inter pollutum et mundum non intellexerunt : et a sabbatis meis averterunt oculos suos, et coinquinabar in medio eorum. 27. Principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, et perdendas animas, et avare ad sectanda lucra. 28. Prophetas autem ejus lineabant eos absque temperamento, videntes vana, et divinantes eis mendacium, dicentes : Hæc dicit Dominus Deus, cum Dominus non sit locutus. 29. Populi terræ calumniabantur calumniam, et rapiebant violenter : egenum et pauperem affligebant, et advenam opprimebant calumnia absque judicio. 30. Et quæsi de eis virum, qui interponeret sepem, et staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam : et non inveni. 31. Et effudi super eos indignationem meam, in igne iræ meæ consumpsi eos : viam eorum in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus.

2. Nonne judicas (nonne arguis, increpas; *judicare* enim significat quemvis actum judicis, *q. d.* Quid cessas arguere et increpare) civitatem sanguinum? — Id est Jerusalem, quæ tot innocentium sanguinem fudit. Nota synecdochen. Per effusionem sanguinis enim significat omnem injuriam proximo illatam contra secundam tabulam Decalogi; sicut per idololatriam significat omnia peccata contra primam tabulam, id est contra Deum, commissa.

3. Civitas (est ista) effundens sanguinem in medio sui (publico et impune), ut veniat tempus — punitionis et supplicii ejus. Patet ex vers, sequent.

Contra semetipsam, — in suam perniciem.

4. Appropinquare fecisti dies tuos. — Chaldæus, dies *interitus tui*, *q. d.* Multiplicando scelera fecisti, ut citius punirem te quam decreveram, uti significavi vers, præced. Nota : Peccator suo peccato accelerat sibi tempus mortis et vindictæ, at-

que arctat et contrahit tempora divinæ longanimitatis.

5. Triumphabunt de te. — Hebraico lobpn' *iticcalsu*, id est irridebunt te, insultabunt tibi dicendo : « O sordida, nobilis, » id est, o insigniter impudens, nobilis et famosa meretrix ! Hebraice enim est, *sordida nomine* vel *fama*. Vel *secundo*, ut sit antithesis, *q. d.* Quæ prius eras nobilis stemmate, opibus, potentia, jam facta es vilis et sordida meretrix. Hinc eris et « grandis interitu, » ut quanto sublimior eras, tanto fortius, et majori fragore ruas, » ait S. Hieronymus, et quæ fuisti nobilis adulteriis, fias nobilis tam insigni clade ut interitu. Aut, « grandis interitu, » vel, ut alii vertunt, *inulta: contritionis*, id est quæ variis cladibus, puta fame, gladio, peste, contereris et interibis. Ita R. David.

6. Singuli in uhacuo suo. — Chaldæus : *Sin- Yer**. *quii in fortitudine sua*; Vatablus : *Quisque principum pro virili sua contendit plebcios opprimere, st*

innocentes occidere; Septuaginta : *Quisque ad cognatos suos consociati sunt in te ad effundendum sanguinem, q. d.* Quisque pro viribus conatus est in te aedes patrare.

». 9. Vini detractores. — Symmachus et Theodotion, tin *dolosi*; Septuaginta, *viri latrones*. Ubi nota detractorem et susurronem (hic enim hebraice vocatur *rachil*) esse latronem; quia famam diripit et rixas ac odia concitat, ex quibus non raro sequuntur homicidia. Aliter Maldonatus : Fin. ait, *fraudis* sive doli, sunt falsi testes, qui pecunia corrupti contra innocentes falsa dicunt testimonia, quibus eorum sanguis effunditur.

Sitar montes (scilicet sacrificarunt idolis in excelsis, et id Jothyta) comederunt.

Ven. io. 10. Verecundiora patris discooperuerunt in te. — Id est rem habuerunt cum uxore patris, id est cum noverca : itemque cum menstruata. Hoc enim est : « Immunditiam menstruate humiliaverunt in te, scilicet congregiando cum ea, quae immunditia menstrui laborat, quod sordidum est et proli noxium, ideoque lege velitum, Levit, cap. xvi », vers. 19.

Ver*, it. 12. Munera acceperunt, — muneribus corrupti iudices innocentes morte condemnarunt.

Super abundantiam (excessum, id est plusquam sorlem, plusquam capitale, puta usuram, ut praecessit) accepisti.

Avare, — causa avarifite, scilicet ad eos expiandum calumniata es proximos tuos. Septuaginta ; *Consummasti consummationem malitia tua in oppressione*, id est omnia scelera explesti causa avaritia; ut alios opprimeres. Quid enim mali non concipit auri sacra fames? Vatablus: *Ditasti socios tuos*, scilicet /Egyptios et Assyrios, per *calumniam*, id est pecunia et opibus per calumniam et oppressionem extortis, ut illi tibi auxiliarentur, in quibus fidebas, non in me, ut sequitur.

Meique oblita es. — Hic est fons omnium scelerum; quia, ut ait S. Hieronymus : uSicut Dei memoria excludit cuncta flagitia : ita Dei oblivio convehit omnium vitiorum catervam. »

13. Ecce complosi manus (more irati, indignantis et vindictam indicentis) super avaritiam tuam, quam fecisti. — Notant R. David et Ilebriei hic 2 t numerari scelera, sed uni avaritte quasi ceterorum fonti tribui excidium urbis. Sic Lycurgus Spartam staturam per contemptum opum, perituram per avaritiam praedixit, verusque fuit vates, Plutarcho teste in ejus Vita.

Monk. Morallter, ex hoc loco discere quam turpis, Deoque exosa sit avaritia. Audi B. Petrum Damianura sparsim *epist.* 2, lib. 11 ad S. R. E. Episcopos Carthaginienses (únale*, qua eos hortatur ut ex curia Romana, totaque Ecclesia extirpent avaritia; vilium, utpote omnium Ecclesie malorum causam et fontem : ■ Nulla sane » inquit, putredo vulneris in Dei naribus intollerabilius fecit, quam stercus avaritia. El c ipidu » quisque dum sordentis pectus quasi totus accumulatur, vertens exedram in latrili. ■ quasi

molem stercoris coacervat. Hinc est, quod per Ezechielem dicitur : Argentum eorum foras projicietur, et aurum eorum in sterquilinum erit et argentum eorum et aurum non valebit liberare eos in die furoris Domini. Et alibi (*Ilabacuc u*) scriptum est : Vae ei, qui multiplicat non sua usquequo, et aggravat contra se densum lutum! Et Isaías cap. v : Vae qui conjungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis! Et *Eccli.* cap. x : Avaro nihil est scelestius. Unde et Apostolus dicit *Coloss.* m : Avaritia, quae est idolorum servitus. Et I *Timoth.* vi : Nihil intulimus in hunc mundum : haud dubium quia nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus. Radix enim omnium malorum est cupiditas. » Deinde invehitur in Praelatos, qui accipiunt munera : iisque uluntur ad luxum, aitque : a Cui non dissimularet illa creditur esse dementia, dum lectulus tam operosis decussatur impendiis, ut ornamentum sacrosancti cujuslibet, vel etiam ipsius Apostolici praecellat altaris. Et quam videtur absurdum, ut stratus ille diligentius excolatur, ubi corruptibilis caro soporis quiete resolvitur, quam ara crucis, in qua videlicet hostia Domini corporis immolatur! Hoo ergo modo cura sobrietas soleat commendare Pontifices, effusis nunc opibus facti sunt lielluones. Vulpes foveas habent, Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Ecce non reclinatur in vulpeculis Christus : dormit sub vulpinis pellibus Christianus. Pontifices lignei auratis usi sunt baculis; dum sacerdotii meritura non nitor efficiat vestium, sed spiritualium norma virtutum; et non micantia margarita, vel gemmae, sed mores aurei deceant sacerdotem. Cor sacerdotis Dei templum Christi debet esse sacrarium; non certe spelunca latronum, vel sordentis pecuniae receptaculum. Hoc enim unaquaque mens in divino deputatur examine, quod versat per concupiscentiam in cogitatione. Haec enim idola domus Israel depicta in pariete, quae vidit Ezechiel, cap. vili : Sic humana mens dum terrena meditatur, terra conspicitur; dum coelestia, coelum, Deique templum. Sæcularis poinpæ facessat ambitio. In manus pauperum nostra pecunia transeat. Nostræ divitiae sint lucra animarum, et talenta virtutum, v

14. Numquid sustinebit cor tuum, — *q. d.* Missella, superbula, erisne ferendo mala futura? An manus tuæ poterunt avertere tonitrua et fulmina afflictionum et poenarum, quae ego in te manu mea potenter torquebo? manus enim, virium; dies, adversitatis et afflictionis est symbolum.

15 et 16. Deficere faciam immunditiam tuam (nam in captivitate afflicta detestaberis tua peccata et idola, quae afflictionis tuæ sunt causa : ac tunc rursum) possidebo te, — et quasi hæreditatem meam et peculium ad me revocabo, atque e captivitate reducam : tuneque ■ sanctificabor in te, » ut vertit Chaldaeus : alii, ut Aquila et Theodolion, vertunt, *contaminabo te*, id est ostendam

meis pingis te impiam esse et contaminatam. Alii vertunt, *vulnerabo te*. Hebræum enim >nbñj *nuchatii*, si a bna *nachal*, deducas, significat possidebo : sin a bin *chol*, vel bbn *chalal*, significat vulnerabo, vel polluem et contaminabo, aut per anphrasim, sanctificabo.

18. Versa est anni domus Israel in scoriam — Israel prius erat quasi argentum, quia sanguine nobilis, moribus candidus, religione splendidus, opum el potenlire fama celebris : nunc versus est in scoriam, quia omnia hæc obscuravit sua idolatria et sceleribus; et gloriam ac opes perdidit, per arma hostium el captivitatem.

Omnes isti æs, et stannum, et ferrum, et plumbum IN MEDIO FORNACIS : SCORIA ARGENTI FACTI SUNT, — *q. d.* Judæi prius erant puri et pretiosi quasi argentum, sed illud adulterarunt et miscuerunt, imo mutarunt in vile «stannum;» bi sunt, ait Scholiasles, qui simulant pietatem : et in a ferrum;» hi sunt potentes et tyranni : et in «plumbum;» bi sunt avaritia graves : et in aies;» hi sunt impudentes in malitia et obstinati. Et sic omnes corrupti sunt, et quasi versi in scoriam argenti : quare ego ut argentarius conjiciam eos in fornacem tribulationis et vastationis, ut purgentur.

Mmili- Audi et S. Gregorium, HI part. *Pastor*, cap. xiv :
r ? qfu “ i’liré’í’c, ait, eos per ignem tribulationis volui,

tribuli- et argentum illos vel aurum fieri quæsiui; sed in
tioDo fornace mihi in æs, stannum, et ferrum, et plum-
^UUl vers* sunL fiU'PP0 dum percutitur, am-
plius metallis cæteris sonitum reddit. Qui igitur positus in percussione erumpit ad sonitum murmurationis, in æs versus est in medio fornacis. Stannum vero cum ex arte componitur, argenti speciem mentitur. Qui vero simulationis vitio non caret in tribulatione, stannum factus est in fornace. Perro autem utitur, qui vita proximi insidiatur : ferrum itaque in fornace est, qui nocendi malitiam non amittit in tribulatione. Plumbum quoquo cæteris metallis gravius est. In fornace ergo plumbum invenitur, qui sic peccati sui pondere premitur, ut etiam in tribulatione positus a terrenis desideriis non levetur. Hinc rursum scriptum est *Ezcch.* iv : Multo laboro sudatum est, et non exivit deca nimia rubigo ejus, neque per ignem. » Vide dicta *Jerem.* vi, 28.

19 et 20. Congregado vos in medio Jerusalem, CONGREGATIONE AUGENTI ET ÆRIS, etc. — Id Csl, Ut Theodorus, quia vos scelerum colluvionem admisistis, et facti estis quasi argentum adulterinum, fornacem vobis constituam ipsam Jerusalem : et carbonum instar hostes injiciam ; meumque vim et iracundiam, quasi follem adhibebo, ut igno tribulationis, scilicet peste, fame, gladio vos conflam; ut illos, qui insanabili morbo, id est peccato, laborant, quasi alienam materiam consumam et conficiam : eos vero, qui purgationem admiserint expiem, depurem, et quasi quoddam purgalum argentum reddam. Hoc est, quod subdit:

20. Et hequie-cam, rr conflabo vos. — Pro r«-*quiescam* hebraico est »nn3il *hinnachti*, id est requiescere faciam, id est dimittam vos in fornace, id est in gladio, fame et peste, ut iis vel purgimini, vel consumamini, uti jam dixi. *Hinnachti* enim proprie significat, relinquam, dimittam. Radix enim ri3» *ianach* significat rem suo loco relinquere, sinere et dimittere. Sin alio puncto legas Vinon *hcnarhH*, significat quiescere faciam, a radice m3 *noach*, id est quievit. Unde el Noe vocatus est, quod orbi quietem attulerit, uti dixi *Gen.* cap. v, vers. 23. Aliter Maldonatus : a *Requiescam*,» Inquit, id est desinam vos punire, cum plane conflavero el expiavero vos. Sed sic dicendum fuisset : *Et conflitto eos, et requiescam*; jam autem dicit : *Et requiescam, et conflabo vos*.

24. Dic ei, — dic urbi Jerusalem, vel ipsi Judææ. Respicit ad id quod dixit vera. 19 : «Congregabo vos in medio Jerusalem. »

Non compluta in die furoris, — *q. d.* Deus iratus ob tua scelera negavit, et deinceps negabit tibi, quasi terræ immundæ, ingratae et indignæ, stato tempore pluviam, ut fias terra arida, infrugifera, veprium el bestiarum ferax, uti comminatus est *Deuter.* xi, 16; *Isaie* v, 6; *Jerem.* cap. m, vers. 3.

Nota : Deus ob peccata uni urbi pluviam subtrahit, quam vicinis largitur, ut patet *Amas* iv, 7.

Potest *secundo* sic accipi, *q. d.* « In die, » id est ad diem furoris servata es, quia brevi comburenda : uli solent terne senticosæ comburi, ut sentium cinere terra quasi impinguata, gramma saltem producat.

Rursum recte ex Septuaginta, Theodorus, *q. d.* O terra immunda, non compluta, non irrigata, id est quæ pluviam, hoc est doctrinam sanctorum Prophetarum, quasi saxum repellis ! hac de causa Deus, uti negat tibi pluviam naturalem, ita negabit et spiritalem, puta sanctas inspirationes, et sanctos concionalores ac Prophetas tibi subtrahet et auferet.

23. Conjuratio prophetarum, — *q. d.* Conjurant et conspirant pseudopropheta contra me, Jeremiam, aliosquo veros Prophetas, el cum nos cladem et excidium minitemur, illi prospera omnia spondent; itaque tacite populum in nostri odium ci cædem incitant. Unde sequitur :

Animas devoraverunt (id est vitam ademerunt, tum veris Prophetis, qui cladem urbi intentant : ad horum enim cædem plebem, prospera promittendo, impellunt; tum quia alios homicidas dantes eis munera, luentur ut cædes perpetrent, itaque) viduas (multiplicant : sicque) opes, et pretium (falsæ suæ prophetias) acceperunt. — Et in hoc conjurant simul. Perperam aliqui pro opes legunt opus, id est incedom sui operis

26. Inter pollutum et mundum non intellexerunt. — Septuaginta, *non distinxerunt*} Vatablus, *non indicaverunt* plebi quid immundum, quid mundum, v. g. in victimis, contactu cadaveris,

lepra, menstrui et aliis, quæ lex quasi immunda prohibet.

A sabbatis (*q. d.* Videntes a populo sabbatum violari, non eum corripuerunt, sed averterunt oculos suos, et conniventes dissimularunt; aleque) COCIQI imo AB, — id est profane tractabar ab eis.

27. Pmxctr̃s ejus in medio illius, quasi lupi SAHUMES HL.EDAM AD EFFUNDENDUM SANGUINEM. — Sicut enim lupi rapiunt prædam, ut occidant, et occisam devorent : ita principes Judæorum plebeios per calumniam, vel falsos testes, aut per vim opprimebant et occidebant, ut in eorum bona invaderent. Per principes, sæculares intelligit: S. Hieronymus tamen recte hæc quoque accommodat Ecclesiasticis : hi enim, ait, fundunt sanguinem non corporum, sed animarum. Unde sequitur: «Ad perdendas animas, et avare sectanda 'Vint,!' lucra : Nequaquam illo contenti, ait S. Hieronymus, ut qui serviunt altari vivant de altari, sed postquam ad ministerium Dei accesserint, Cræsi divitias congregant. » Audiant isti S. Bernardum, *c/ñst.2* : «Conceditur, ait, ut, si bene deservis, de altario vivas, non autem ut de altario luxurieris, ut de altario superbias, ut inde compares tibi frena aurea, sellas depictas, calcaria deargentata, etc. Denique quidquid præter necessarium victum, simplicemque vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est. » Quis tam sancti Doctoris verbis non credat? Vide eundem, *epist.* 33, ubi ait hanc persecutionum omnium Ecclesiæ esse maximam : « Ministri, inquit, Christi sunt, et serviunt Antichristo. Honorati incedunt do bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt. Inde splendidaj rnensæ,» etc. Quocirca Concilium Carthaginense, et citatur disi, xu, cap. penult., ita do Episcopis decernit : « Episcopus vilem supellectilem, et mensam et victum pauperem habeat, et dignitatis suæ auctoritatem fide, et vilæ meritis quærat. » Hoc reipsa per omnia præstilit S. Augustinus Hipponensis Episcopus, teste Possidonio in ejus Vita. Idem pene ad verbum sancit Concilium Tridentinum, sess. XXV, cap. iv *Dc reformat.*, additque ut in tota Episcopi domo nihil appareat, quod a sancio hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, zelum Dei, et contemptum vanitatum præ se ferat. Subdit deinde hæc quoque ad Cardinales S. R. E. pertinere. Qua in re illustre hoc sæculo Episcopis et Cardinalibus omnibus exemplum dedit S. Carolus Borromæus, qui omnem supellectilem alicujus pretii, conopæa, aulæa, aliaque ejus generis a se removit, ac sub habitu Cardinalitio veste ex simplici tela, et panno utebatur, quin et cubicularis ejus amictus erat ex panno cineritio, rudi et crasso, quam ipsam vestem totis 14 annis, nunquam mutavit. Vere dixit S. Augustinus in *Psal.* Lxxvi : «Omnis philosophic magistra nobis est inopia. » Et S. Chrysostomus : «Paupertas est «uaneductrix in viam, quæ ducit ad cælum. » Quin

et Plularchus : «Contemptus, ait, divitiarum est instrumentum philosophia?. » Et Bias ; « Quis dives? qui nihil cupit. Quis pauper? avarus. » Et Seneca: «Brevissima ad divitias per contemptum divitiarum via est. » Et Crates opes suas in mare dejiciens : « Abite, ait, malæ cupiditates, ego vos mergam, ne mergar a vobis. » Denique S. Gregorius : a Ille, inquit, pauper est, qui eget eo quod non habet. Nam et qui non habens habere non appetit, dives est. Paupertas enim in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. Nam cui cum paupertate bene convenit, non est pauper.»

28. PROI'IET.E AUTEM EJUS LINIEBANT EOS ABSQUE yeri< t), temperamento, — id est adulabantur principibus, cosque animabant in sua tyrannide, promittentes eis securitatem, et omnia bona; sed falso, et mala fide, ac deceptorie : invenient enim se ab eis deceptos, cum Dei minas reipsa incurrent, et sentient : perinde ac ille, qui incrustat parietem luto, nec temperat lutum paleis ut sibi cohierat, decipit herum domus; nam lutum friabile non hærebit, sed defluet. Vide dicta cap. xm, vers. 10. Hujus linitionis et adulationis causa erat, quod alimoniam, oblationes aut dignitates a populo aut principibus exspectarent, ut dixit vers. 12, 25 et 27. Hoc est quod dixit Isafas cap. v, vers. 23 : « Væ qui justificatis impium pro muneribus!» Et ex adverso, cap. xxxni, vers. 15 : «Qui, inquit, ambulat injustitiis, etc., et excutit manus suas ab omni munere, iste in excelsis habitabit, » etc.

Refert ex nonnullis Ilispaniæ historicis Ferdinandus Castiglius in *Ilistor. S. Dominici*, lib. II, «jota»-cap. xvn, pag. 1, olim in regno Aragonite moris fuisse, ut rex non eligeret sibi confessarium, sed ccuwu. is in comitiis regni a Statibus eligeretur, regique daretur. Cui rex non poterat bene facere, vel male, ad hoc, ne vel spes vel timor retardaret confessarium ab officio suo, quin libere, cum ea, qua par est, sinceritate et rectitudine regem moneret, et cum opus esset argueret. Quod enim os sustineat allatrare pascentem se, aut a quo miiram exspectat? Sane si hoc fieret, aut in usum revocaretur, quam securitati conscientiæ regum principumque consuleretur, et querelis multis populi satisfaceret.

Quocirca idem refert ibidem, B. Raimundum, qui secundus fuit a S. Dominico Ordinis Prædicatorum Generalis Magister, ita datum fuisse confessarium Jacobo regi Aragoniæ, qui eum libero ob concubinatum arguit et corripuit : cumque rex meliora semper sponderet, sed non præstaret, Raimundos ab eo missionem petiit. Negavit ille, omnibusque nautis sub poena capitis prohibuit, ne quis Raimundum alio transveheret. Verum Raimundus, oratione sua implorans Dei opem, accessit ad mare, in coque cappamsuam, facto signo crucis, extendit, in quam quasi in navem inscendit, utens scapulari pro velo, et baculo pro gubernaculo, itaque secundo vento celerime navigavit, adeo ut sex horarum spatio in

conspectum Barcinonis venerit. Exscendens in terram collegit cappam, eamquo adeo siccam advertit, ac si mare non attigisset. Tota Barcinon fama hujus miraculi excita, ad virum sanctum accurrit. Quin et rex ipse cum tota aula, Sanctum, cum discederet, cappie innavigantem stupens et attonitus conspexit. Hoc speculum sibi proponant confessarli principum.

Similis fuit libertas S. Francisci de Paula, fundatoris Ordinis Minimorum. Ille enim vocatus a Ludovico XI Francire rege in Galliam, noluit venire : sed Sixtus IV Pontifex ad instantiam rogis, jussit eum regem adire. Itaque cum rex ægrotus ab eo posceret sanitatem sibi a Deo impetrari, ipse, oratione facta, dixit, id non placere Deo; quocirca hortatus est regem, ul se conformans voluntati divinæ, componeret se ad morbi a Deo immissi tolerantiam, indeque ad justum et modestum regimen sui regni, sibi a Deo commissi, atque ad mortem brevi obventuram, et ad tribunal ac judicium Christi, ad quod brevi vocandus esset, ut rationem et vitre cl regni sui Deo exactam redderet. Hæc libertas eum regi

venerabilem et amabilem cflecit, ut etiamsi rex voto suo non poliretur, timen eum ut virum cordatum et sanctum coleret, eique plura monasteria in Francia redificaret. Ita habet ejus Vita.

29. *Rapiebant violentar.* — Hebrrea, *rapiebant* Vu>.n. *rapinam*, id est rapinis addicti erant.

Absque judicio, — id est absque justitia, injuste, contra jus et fas.

30. *QUÆSIYI DE IIS VIRUM, QUI INTERPONERET SE-* Verl.Ji
peu, — id est orationem, et, ul Chaldæus, opera bona, ad me placandum ne populum disperderem. Nota : Ait a de iis, » scilicet quos reprehendit. Alioqui enim Jeremías, Baruch et alii viri sancti se sepem pro populo interponebant, cl propter eos dilata et mitigata fuit Judæorum clades.

Et staret oppositus. — Hebrea : *Staret in ruptura*. Est metaphora a militibus strenuis, qui, facta muri ruptura, hosti per eam irrumpenti sese opponunt. Vide ibi dicta cap. xm, 5.

31. *Effudi*, — effundam. Sic et alia preterita Ver.. 31 hic significantTutura. Est enim continua hrec pn>phetia de futuro, non historia de preterito.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sub parabola duarum meretricum, scilicet Oollce et Ooliba, describit fornicationem, id est idololatriam, tam decem quam duarum tribuum, scilicet, tam Samaria quam Jerusalem; imo asserit Jerusalem in sedere superasse Samariam. Quocirca, vers. 22, ei, aque ac Samaria: pemam adulterarum d homicidarum, puta lapidationem, incendium, gladium et excidium intentat (t).

1. El factus est sermo Domitii ad me, dicens : 2. Fili hominis, duæ mulieres filiæ matris unius fuerunt, 3. et fornicai® sunt in Ægypto, in adolescentia sua fornicat® sunt: ibi subacta sunt ubera earum, el fracte sunt mamm® pubertalis earum. 4. Nomina aulem earum, Golia major, el Ooliba soror ejus minor : el habui eas, et pepererunl filios et filias. Porro earum nomina, Samaria Oolla, et Jerusalem Ooliba. o. Fornicata est igitur super me Oolla, et insanivit in amatores suos, in Assyrios propinquant, 6. vestitos hyacintho, principes et magistratus, juvenes cupidinis, universos equites, ascensores equorum. 7. Et dedit fornicationes suas super cos electos, filios Assyriorum universos : el in omnibus in quos insanivit, in imunditiis eorum pollula est. 8. Insuper et fornicationes suas, quas habuerat in Ægypto, non reliquit : nam et illi dormierunt cum ea in adolescentia ejus, et illi confregerunt ubera pubertatis ejus, et effuderunt fornicationem suam super eam. 9. Propterea tradidi eam in manus amatorum suorum, in manus filiorum Assur, super quorum insanivit libidine. 10. Ipsi discooperuerunt ignominiam ejus, filios et filias ejus tulerunt, et ipsam occiderunt gladio :

(I) Non mirum videri debet in prophetiis Ezechielis, et spedalini in hoc capito occurrere similitudines et allegorias a rebus minus decentibus petitas; nam, ul recU observavit Janssens, islæ similitudines, allegorise, etc., a moribus Occidentalium alionæ, aptissime crani ad superbos, pervicaces, prævaricatoresque Judæos confundendas. In calidis Orientis regionibus alia est decoris ratio, quam in frigidis Occidentis plagis. In Oriente, ubi

sexus femineus ab altero sexu separatilo habitat, homines sit libere do hujusmodi rebus loquuntur, quin aliquis indo offendatur.

Carteruni posterioribus seculis Hehnei lectionem prophetiarum Ezechielis nonnisi 30 ætalis annum adeptis permis Tunt. Juniores et carnis molestiis subjecti, a lectione prophetiarum Ezechielis abstineant!

et factæ sunt famosæ mulieres, et iudicia perpetraverunt in ea. 11. Quod cum vidisset soror ejus Ooliba, plusquam illa insanivit libidine : et fornicationem suam super fornicationem sororis suæ 12. ad filios Assyriorum præbuit impudenter, ducibus et magistratibus ad se venientibus, indutis veste varia, equitibus qui vectabantur equis, et adolescentibus forma cunctis egregia. 13. Et vidi quod polluta esset via una ambarum. 14. Et auxit fornicationes suas : cumque vidisset viros depictos in pariete, imagines Chaldæorum expressas coloribus, 15. et accinctos balteis renes, et tiaras tinctas in capitibus eorum, formam ducum omnium, similitudinem filiorum Babylonis terræque Chaldæorum, in qua orti sunt, 16. insanivit super eos concupiscentia oculorum suorum, et misit nuntios ad eos in Chaldæam. 17. Cumque venissent ad eam filii Babylonis ad cubile mammarum, polluerunt eam stupris suis, et polluta est ab eis, et saturata est anima ejus ab illis. 18. Denudavit quoque fornicationes suas, et discooperuit ignominiam suam : et recessit anima mea ab ea, sicut recesserat anima mea a sorore ejus. 19. Multiplicavit enim fornicationes suas, recordans dies adolescentiæ suæ, quibus fornicata est in terra Ægypti. 20. Et insanivit libidine super concubitum eorum, quorum carnes sunt ut carnes asinorum : et sicut fluxus equorum, fluxus eorum. 21. Et visitasti scelus adolescentiæ tuæ, quando subacta sunt in Ægypto ubera tua, et confractæ sunt mammæ pubertatis tuæ. 22. Propterea, Ooliba, hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego suscitabo omnes amatores tuos contra te, de quibus satiata est anima tua : et congregabo eos adversum te in circuitu; 23. Filios Babylonis, et universos Chaldæos, nobiles, tyrannosque et principes, omnes filios Assyriorum, juvenes forma egregia, duces et magistratus universos, principes principum, et nominatos ascensores equorum : 24. et venient super te instructi curru et rota, multitudo populorum : lorica, et clypeo, et galea armabuntur contra te undique : et dabo coram eis iudicium, et iudicabunt te iudiciis suis. 25. Et ponam zelum meum in te, quem exercent tecum in furore : nasum tuum, et aures tuas præcident : et quæ remanserint, gladio concident : ipsi filios tuos et filias tuas capient : et novissimum tuum devorabitur igni. 26. Et denudabunt te vestimentis tuis, et tollent vasa gloriæ tuæ. 27. Et requiescere faciam scelus tuum de te, et fornicationem tuam deterræ Ægypti : nec levabis oculos tuos ad eos, et Ægypti non recordaberis amplius. 28. Quia hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego tradam te in manus eorum, quos odisti; in manus, de quibus satiata est anima tua. 29. Et agent tecum in odio, et tollent omnes labores tuos, et dimittent te nudam, et ignominia plenam, et revelabitur ignominia fornicationum tuarum, scelus tuum, et fornicationes tuæ. 30. Fecerunt hæc tibi, quia fornicata es posi gentes, inter quas polluta es in idolis earum. 31. In via sororis tuæ ambulasti, et dabo calicem ejus in manu tua. 32. Ilæc dicit Dominus Deus : Calicem sororis tuæ bibes profundum, et latum : eris in derisum, et in subsannationem, quæ est capacissima. 33. Ebrietate, et dolore repleberis : calice mæroris et trisliliæ, et sicut sororis tuæ Samariæ. 34. Et bibes illum, et epotabis usque ad fæces, et fragmenta ejus devorabis, et ubera tua lacerabis : quia ego locutus sum, ait Dominus Deus. 35. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Quia oblita es mei, et projecisti me post corpus tuum, tu quoque porta scelus tuum, et fornicationes tuas. 36. Et ait Dominus ad me, dicens : Fili hominis, numquid iudicas Oollam et Oolibam, et annuntias eis scelera earum? 37. Quia adulteræ sunt, et sanguis iu inanibus earum, et cum idolis suis fornicatæ sunt : insuper et filios suos, quos genuerunt mihi, obtulerunt eis ad devorandum. 38. Sed et hoc fecerunt mihi : Polluerunt sanctuarium meum in die illa, et sabbata mea profanaverunt. 39. Cumque immolarent filios suos idolis suis, et ingrederentur sanctuarium meum in die illa vel polluerent illud : etiam hæc lysterunt in medio domus meæ. 40. Miserunt ad viros venientes de longe, ad quos nuntium miserant : itaque ecce venerunt : quibus te lavisti, et circumlinisti stibio oculos tuos, et ornata es luvuulo muliebri. 41. Sedisti in lecto pulcherrimo, et mensa ornata est ante te : thy-

miama meum, et unguentum meum posuisti super eam. 42. Et vox multitudinis exsultantis erat in ea : et in viris, qui de multitudine hominum adducebantur, et veniebant de deserto, posuerunt armillas in manibus eorum, et coronas speciosas in capitibus eorum. 43. El dixi ei, quæ attrita est in adulteriis : Nunc fornicabitur in fornicatione sua etiam hæc. 44. Et ingressi sunt ad eam quasi ad mulierem meretricem : sic ingrediebantur ad Oollam et Oolibam, mulieres nefarias. 45. Viri ergo justii sunt: hi iudicabunt eas iudicio adulterarum, et iudicio effundentium sanguinem : quia adulterio sunt, et sanguis in manibus earum. 46. Ilæc enim dicit Dominus Deus : Adduc ad eas multitudinem, et trade eas in tumultum, el in rapinam : 47. Et lapidentur lapidibus populorum, et confodiantur gladiis eorum : filios et filias earum interficient, et domos earum igne succendent. 48. El auferam scelus de terra, et discent omnes mulieres ne faciant secundum scelus earum. 49. Et dabunt scelus vestrum super vos, et peccata idolorum vestrorum portabilis : et scietis quia ego Dominus Deus.

2. Du.« mulieres, — duæ gentes, duæ respUBLICÆ, scilicet Juda et Israel, hoc est, duæ et decem tribus.

Filije matris unius, — scilicet Synagogae, vel Saræ; « filice, » inquam, naturales : metaphoricè vero fuerunt fiûæ gentilitatis Ægyptiacæ, a qua, ut sequitur, quasi a matre didicerunt idololatriciam. Sic dixit cap. XVI, 3 : « Mater tua Cethæa. » Simili ænigmate et schemate Theodectes in fabula OEdipi, teste Hennippo, descripsit diem et noctem : « Duæ, inquit, sunt sorores, quarum una parit alteram, el ipsa quæ genita est parentem interimit. » Nam dies parit noctem, et nox diem : atque dies noctem præviam, et nox diem præviam interimit.

Nota : Impudentiam et malitiam Israelitarum et Judæorum describit per hasce duas mulieres : quia « ignis, mare, mulier, tria sunt mala maxima, » ul habet vetus proverbium. Euripides vero apud Planudem in *Vita Æsopi*, inter omnia mala principatum tribuit mulieri, præserlim meretrici. Sic enim canit :

Furore inulto sajvit iratum mare,
Pronique fluvii, et ignis atris impetus,
Inopia acerba, acerba alia quam plurima:
Sed mi ita aceibmu et noxium, ul mulier mala.

Huc pertinet illud Plauti *Trucul.* :

Meretricem ego item esse reor
Mare ut est, quod des devorat : nunquam abundat

Et fornicata sunt — mystico, id est idola coluerunt.

3. Ibi subacta sunt ubera. — Nota: Ubra erecta et solida signa sunt virginitatis; laxa, corruptionis, tum enim concidunt, *q. d.* Perdidit Israel in Ægypto virginil item, id est primigenium veri Dei cultum, in adolescentia, id est sub Mose; unde latus defluxit in varios errores, quos, quasi lac, aliis propinavit : uti meretrix uberibus suis laciât filium. Ita Theodoretus.

Ver».4. 4. Colla major, et Oolida. — Scholiastes et Polychionius volunt vero fuisse has meretrices in Ægypto. Melius S. Hieronymus et alii censent esso

parabolam, et ficta nomina ad mysterium ; sunt enim hæc nomina Hebræa, non Ægyptia.

Oolla. — Hebraice n~“x *ohola* significat tabernaculum ejus, scilicet Samariae; est in Dan et Bethel, continens vitulos aureos. Hæc est soror major; quia numerosior, continens nimirum decem tribus, cum alia tantum contineret duas.

Ooliba. — Hebraice H3'brtK *ohoMa* significat tabernaculum meum in ea : Deus enim suum templum habebat in Jerusalem. Per Samariam decem tribus, per Jerusalem duas intelligit : quia Samaria decem tribuum, Jerusalem duarum erat caput et metropolis.

Allegorico : Colla est synagoga hæreticorum, quæ suæ hæresis idolum fingit et colit : Ooliba est Ecclesia orthodoxorum : hæc enim est tabernaculum Dei; sed si alicubi, ul in Grecia, ad schisma et hæresin deflectat, gravius peccat, graviusque punitur quam Oolla. Tropologice, Oolla est infidelis, Ooliba fidelis. Rursum Oolla est laicos, Ooliba est clericus et Religiosus. Hic si a Deo per impietatem desciscat, gravius peccat, graviusque plectetur quam laicus.

Habui eas — quasi uxores, cum sub Josut, Davide, et aliis piis principibus, mihi quasi Deo, Domino et marito suo servirent.

5. Fornicata est igitur super me, — contraine ; Chaldæus, *a cultu meo*; Septuaginta, *a me, d.* Oolla, id est Samaria, nuptiis meis adulteria et adulteros, puta idola, superinduxit. R. David vertit, *sub me*, id est sub velo et tegumento matrimonii mecum initi, sicut solent adultere adulteria sua matrimonii velo tegere, prolesque ex adulterio susceptas marito tribuere. Sic Jeroboam sua idola, id est duos vitulos aureos, Dei vel nomine decoravit, ac ut tales populo colendos proposuit, dicens ; a Ecco dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti, » HI Jleff. xu, 28.

In Assyrios propinquantis, — id est venientes ad se, ul vertit, Noster vers. 12, sibi quo confœderatos. Ha Maldonatus. Alii, ut Vatablus et R. Salomon, *q. d.* Quos diligebat ut propinquos, scilicet ingenio et moribus vicinos et similes, 'icet loco essent dissili.

kn. 7. (I) 7. Et DEDIT FORNICATIONES SUPER EOS. — Id est ad eos, uti explicat vers. 12, hoc est eis, g. d. Se eis prostituit, cum eis fornicata est, qui erant «juvenes cupidinis, » id est formosi, amabiles, Illecebrosi, g. d. Eorum forma, opibus, vestitu illecta, eorum deos, id est idola, coluit, cum cis-que fornicata est. Agit enim de cultu idolomm.

Et in omnibus, — id est in omnium amasiorum immunditiis polluta est. Est hobraismus : redundat enim to *eorum*, *ct to omnibus* resolvendum est per *omnium*.

Verø.», 8. Insuper et fornicationes quas habuerat in jEgypto non dereliquit, — *q. d.* Samaria cum idolis Assyriorum retinuit el idola ac superstitiones Ægyptiorum, quibus imbuta fuerat ab infantia sua. Ili enim devirginaverunt eam, dum primi docuerunt eam idola colere.

Effuderunt, — id est tradiderunt ei, eamque imbuerunt omni sua fornicatione, id est superstitione et idololatria. Vox *effuderunt* significat fornicationis, id est idololatria}, abundantiam, ait S. Hieronymus; Ægyplus enim varias superstitiones et deorum portenta excogitavit : quocirca a Juvenali, *satyr.* xv, merito *demens* vocatur:

Quis nescit Voltisi Bithynice, qualia demens
Ægyptus portenta colat? crocoJilon adorat
Pars tize : illa pavet saturatu serpentibus ibim, etc.

Verø, io. 10. Ipsi (Assyrii) discooperuerunt ignominiam ejus. — Chaldæus, *nuditatem*, scilicet pudenda. Ceperunt enim Samariam, spoliarent, ignominiose tractarunt, itaque denudarunt ejus fornicationes, id est idololatriam, ob quam tam dire tractabatur a Deo, qui justo judicio eam punivit et vastavit per eos, quos impio adamaverat, IV *Hey.* cap. xvi!, 0. Assyrii enim cum Samaria fecerunt perinde ac adulter qui adultero libidine satiat, eam spoliatur, nudamque abigit. Ita

Dtmon Tropologico facit et domion, mundus ac caro cum peccatoribus. Unde S. Hieronymus : nQuidquid, ait, do Jerusalem vpwnzûi; dicitur, et ad animam referri potest, quæ virtutibus Dei juncta complexui, postea adulteravit in vitia, et recessit ab eo, et patefactis universis sceleribus ejus, denudata est, atque turpata, el ostensa •nnibus. »

Ipsam (Samariam) occiderunt, — id est vastarunt, incenderunt exciderunt.

Et factm sunt famosa mulieres (Samaria scilicet cum sorore sua Juda, aut polius cum filiabus suis, uli processif; nam de Juda agit in sequentibus, *q. d.* Samaria cum suis filiis et filiabus facta est celebris, uti flagiliis, ita cl suppliciis. Nam) judicia (id est, ut Septuaginta, *ultiones*) pbr - Pltraveuunt (hostes) in ea, — scilicet Samaria.

(1) Verø, c : « Insanivit In amatores suos.....vestitos hyacintho, • etc. Sicut feminae incendi solent luxu vestillum, honorum nominibus, juvenili aetate, corpore vegeto, uc Us-.UUU pellexerat Assyriorum potentia.

Ita S. Hieronymus, g. *d.* Samaria ita vastata est! toti orbi in exemplum, ut omnes caveant a fornicatione, id est idololatria.

11. Fornicationem suam (scilicet augens) super fornicationem sororis suæ, — scilicet Samarita, quasi dicat : Jerusalem magis insanivit in idola, quam Samaria, et cujus exemplo melior fieri debuerat, facta est deterior.

12. Ad filios Assyriorum prxbuit, — scilicet so ad fornicandum, id est fornicationem suam, ut processit.

fi. Expressas coloribus. — Hebraice, *depictas minio*. Trojanis enim temporibus, ait Plinius lib. XXXIII, cap. vu, minium erat in honore et usu : (nam eo tingi solebant proceres, et deorum simulacra; quia aurum non tantum lucere, sed et ardere videtur, dum minio, quasi prunis accensis permixtum est : et minium maxime refert sanguinem, ac cum cerussa mixtum ad vivum refert roseum colorem carnis humano).

13. Formam ducum omnium. — Vidit viros depictos accinctos balteis (eo enim per appositionem refert to *formam*) corumquo tiaras instar ducum, aut, ut Hebraice *triariorum*, casque tinctas. Nam soli reges gerebant candidas, ut dixi cap. xxi, 2G. Describit habitum Chaldæorum, in pariete ita ad vivum depictorum, ut non picti, sed in terra Babylonis orti et nati viderentur. Hoc est enim quod subdit :

Similitudinem filiorum Babylonis, terræque Chaldæorum, in qua orti sunt. — Est appositio, g. *d.* ait Prado : Hæ deorum liaræ in pariete depicta! similes erant iis, quas more patre gerere solebant juvenes nobiles Babylonis, et aliarum urbium Chaldææ, in quibus nati erant, scilicet ipsi juvenes, vel etiam ipsi viri depicti, id est dii Chaldæorum, qui non aliunde asciti, sed in Chaldæa sunt orti, ibique primo eis decreta est divinitas et sacrificia.

Secundo, planius et congruentius, non ad deos, sed ad Chaldæos hæc referas, g. *d.* Hi juvenes in pariete Judæorum depicti, similes erant nobilibus filiis Babylonis in terra nativitatis suæ, ul habent Hebraea, id est ita erant ornati, sicut vestiuntur et ornantur nobiles inChaldæn. Videntur ergo hi juvenes non dii fuisse, sed nobiles Chaldæi egregia forma et habitu Babylonico insignes, ex quo Judæi ad ipsos eorumque deos admandos fuerunt illecli(2).

(2) Vers. tc. « Et misit nuntio » ad eos in Chanaan. n In historia nulla explicata mentio lit ile ista legatione ul Chaldæos ad fœdus sancendum, nisi cum Calmelo dicas hic significari legationem quam Achat rex Juda ad Teglalpalasar misit, auxilium ab eo petens contra leges Israel et Syrii. Juxta d'Allioli forsan hic innuitur tempus Josiæ regis /Egypti ad Euphratem contra Chaldæos dimicaturi transitum prohibentis eique bellum indicentis, ex quibus satis evidenter concluditur tunc temporis Judæos cum Chaldæis fuisse sociatos (vide IV *Reg.* cap. xxrn, vers. 19; 11 *Paralip.* cap. XXXV« Vuu. *4 *4 sequent.)

17. *Ancurile mammarum.* — Hebraica vox *CPTH dodim* et *mammas* et *amores* significat: inammno enim sunt symbola amoris. Significat ergo cubile amatorium, ait Vatablus. Ita vocat ipsam Jerusalem, aut polius ejus fana el delubra, in quæ suas pollutiones, id est deorum suorum sacra, invexerunt Chaldæi, ait Polychronius.

Notant physici et medici, ut Hippocrates, lib. V *Aphorism*, et Galenus in ejus *Comment.* *mammas* respondere utero, ac proinde in illis voluptatis esso sedem: *venas* enim et *arterias* ab utero in *mammas* protendi: ideoque pro qualitate fœtus *mammas* aut intumescere, aut languere etdejici: tempore conceptionis *venus* iterum *oppleri* et *turgere*. a *Communes*, » ait Galenus in Vf Hippocrat. *fie Morbis vulgaribus*, *Comment.* V, « sunt *uberibus* et utero *venæ*, et ubi ad alterutram partium sanguis defertur, altera siccescit. »

Hinc in Scriptura *mammæ* et *ubera* sunt symbolum amoris et libidinis. Uti hic et vers. 3: a In adolescentia sua fornicatae sunt, ibi subacta sunt *ubera* carum, et fractre *mammæ* pubertatis carum. n *Prov.* v, 19: a *Ubera* ejus inebrient te; » et cap. vii, 18: « Inebriemur *uberibus*. » Quocirca, *Osce* cap. n, 2, significat adulterium versari in lascivia, el molliter culta facie, atque in *uberibus*: « Auferat, inquit, fornicationes suas a facie sua, el adulteria sua de medio *uberum* suorum. » Hinc Juvenalis, *satyra* vi, portentosam Messaiinte libidinem notavit ex nudatis papillis. Quare *ubera* in Scriptura significant *amores* et *voluptates*, Jsai. i.xvr, 11: a Ut sugatis, el repleamini ab *ubere* consolationis ejus; » et vers. 12: « Ad *ubera* portabimini, et super *genua* blandientur vobis. » *Ezech.* xvi, 8: « Tempus tuum, tempus amantium; » Hebraice, *tempus tuum, tempus uberum*. Denique sponsus habet *mammas* el *ubera*, id est *amores*, *Cantio.* cap. i, vers. 2, et cap. vu, vers. 12. Nam et Galenus in fine lib. *De Usu partium*, docet in hominibus recte a natura *mammas* pectori additas, cum in aliis animalibus ad extrema veniris demissæ sint; quod in homine sil illarum cum corde specialis consensio: cor autem amoris et ferventioris sanguinis sedes est. Ita Pineda in *Job* x1, 11.

Tropologice S. Hieronymus: « Annon, ait, mittimus nuntios ad Chaldæos, qui interpretantur quasi dæmones, quando pandimus eis, el præbemus frangenda *ubera* in pectore, ubi mentis hospitium est, per voluptates, ab una ad aliam more scortatorum transeundo? »

Et saturata est anima ms. — « Voluptas enim non est perpetua, sed cito satiat, » ait S. Hieronymus. Illebr. et *discessit anima ejus ab illis*. Ita Septuaginta, q. d. Usque ad nauseam el fastidium satiata est earum libidine, unde nauseans discessit ab eis, imo ejecit illas, uti Atannon, peracto stupro, abjecit Thamar. Aliter R. David, q. d. *Discessit ab eis*, id est rupit amicitias et fœdus, quod cum illis pepigerat, et *insanivit libidine super con-*

cubitum eorum; Hebraice, *super pellices eorum* (I), q. d. Inter omnes Chaldæorum pellices Judæa fuit salacissima in idololatria, quia præ omnibus gentibus, quæ quasi pellices Chaldæis fuerunt subiecta:, vel addicte, ipsa Chaldæorum idola coluit.

(2)20. Quorum carnes sunt ut carnes asinorum, — Id est quorum membra sunt grandia, quasi membra asinorum. Significat salaces et libidinosos. Asini enim inter omnes bestias maxima habent genitalia. Unde et Commodus Imperator a membri magnitudine dictus est id est asinus. ita S. Hieronymus.

Moraliter S. Bernardus, lib. *De Natura et dignitate divini amoris*, cap. n: « Quorum, ait, spiritus, ut spiritus bestiarum, » vel pecorum; horum « carnes, ut carnes asinorum. »

Et fluxus (scilicet seminis) eorum, — quasi fluxus et inundatio seminis equorum, ait Vatablus. Equus enim impotenter in venerem ruit. Hinc Ægyptii, libidinosum significantes, depingebant equum, talesque vocabant fectSiox et Imncjrtw;. Ita Pierius *Illicrogl.* IV. Metaphorice per membra et instrumenta libidinis, significat profusam Chaldæorum idololatriam et superstitionem, quam effuse sectati sunt Judæi. Simul obiter quasi ad litteram perstringit libidinem Chaldæorum: idololatriam enim et hæresin sequitur vite corruptio, lascivia et libido, ait Polychronius; hujus enim symbolum sunt membra asini. Hinc Larario-luxuriosi post mortem sæpe apparuerunt in carne et forma asinina. Ita B. Petrus Damianus Episcopus, et Cardinalis Ostiensis, epist. ad fratres *Eremiti* et ex eo Baronius, anno Christi 1054, narrat de Benedicto IX sui temporis Pontifice, primum Papa, deinde Antipapa damnato: « Vaculus quidam, inquit, dum iter ageret, accidit ut juxta molendinum equo insidens pertransiret: et ecce repente monstrum immane conspexit. Quo viso, subito eum terror invasit, et stupefactus intremuit. Videbatur autem monstrum illud in aures aselli caudamque desinere, cætera ursus erat. Cumque viator, ad licet portentum territus, obrigesceret, fugamque præcipitem formidolosus iniret; informe prodigium humanæ vocis verba formavit. Noli, inquit, o vir, expavescere, hominem me olim fuisse, sicut et ipse nunc es, procul dubio crede; sed quia bestialiter vixi, post finem vite, bestii præferre speciem merui. Porro cum ille perquireret quis fuisset: Ego, ait, solo nomine Benedictus fui, qui nuper Apostolicæ sedis apicem indignus obtinui. Inquisitus autem quidnam retributionis haberet: Nunc, inquit, usque ad diem

(1) Illorum (scilicet Assyriorum concubitu satiata ad Ægyptios iterum se vertit, vers. 19). Jarchi atque Kimchi hoc eo referunt, quod Joakim et Scdecias in regem Babylonium rebellaverunt IV Reg. xxtv. 1; vn, 40.

(i) Vers. 19: « Multiplicavit enim fornicationes..... quibus fornicata est in terra Ægypti. » In ultimis regni Judaici annis, Judæi, vel ex historia constat, amicitiam Ægyptiorum ambierunt el eorum deos vel antiquitus, adoraverunt.

judicii, per dumosa atque squalleſcentia, porque sulphurea loca, et fœlorem exhalantia, atque incendiis conflagrata rapior et pertrahor. Post extremum vero iudicium, corpus meum simul et animam irremediabilis cruciatus, et gehennalis barathri irrevocabilis olla deglutid, ita ut nulla mihi recuperationis spes in posterum restet. Pnst hæc vero et huiusmodi verba disparuit. » Quærit deinde Damianus cur miser hic in asini et ursi specie appartient, ac respondet : n Quia misera-bilis ille ab ipso Pontificatus primordio, usque ad finem vite in luxuri.u cceno conversatus est, non incongrue visus est, et ab auribus incipere, et in caudam asini desinere. Asinus quippe luxuriosum est animal, sicut Propheta ait : Et carnes asini carnes eorum. Quod autem per cætera membra ursi tenebat speciem, vitam in omnibus docetur duxisse carnalem. Ursa enim cum parit, non catulum, sed frustum carnis effundit, quod lingendo et lambendo componit. « Similes apparitiones hoc ævo facias commemorare possem, nisi familiarum insignium honori parcerem.

21. Visitasti (repetiisti veterem in Ægypto idolatriam, ita Chaldæus. Vel « visitasti, » id est visitari fecisti, et Deo in memoriam revocasti: nimirum fecisti ut Deus visitaret et puniret) scelus ADULESCENTIA TUM.

22. AMATORES, DE QUIBUS SATIATA EST ANIMATUA. — Hebræus, *a quibus discessit anima tua, q. d.* Sicut meretrix, amasio satiata, alium quærit : ita tu satiata Chaldæis, ab eis ad Ægyptios fugis : unde Chaldæi non ferentes hunc sui contemptum, uti Deus tulit, Jerusalem armis invadent.

23. Principes principum. — Septuaginta, *tristatas*. « Pro quibus Latina simplicitas, ait S. Hieronymus, ternos statores transtulit. Tristatæ autem nomen csl apud Grecos secundi gradus post regiam dignitatem, do quibus scriptum est, I *Parat*. xi : Verumtamen ad tres primos non pervenerat : qui principes equitum peditumque erant, et tributorum, quos nunc magistratus utriusque militiæ, et prefectos annonarii tituli nominamus. » Hucusque S. Hieronymus. Chaldæus Hebreæa nomina putans esse propria gentium, vertit : Suscitato *contra te Pecodaitas, Saoitas, Coaitas*.

Nominatos ascensores equorum, — equites prostantes et celebres.

24. Instructi curru et rota, — id est curribus et rotis.

Et dabo coram eis iudicium. — Scholiastes, per hos b. iudicato permittam illis causæ tuæ cognitioni m. sententiam et ultionem, ul pro arbitrato suo te tracteni et puniant. Nam dare coram *aliquo*, Hcbrwis est ponere quid in alterius potestate, iudicio (t arbitrio, ut Deut. xxx, 13 : « Proposui in conspectu tuo vitam, et bonum, et e contrario mortem, et malum. ■

Judicabunt te iudiciis suis. — Chaldæus, *legibus suis, q. d.* Pro arbitrato et odio suo in te crudelissime *tc* punient eteonterent; cuñ alias ego Deus, licet irritatus et zelotypus, castigem tantum, non conteram.

23. Et ponam zelum meum in te (*zelum* vocat zelotypam vindictam, sive punitionem ex zelotypia manantem), quem exercent (id est exercebunt et peragent, ut habent Hebroa et Septuaginta, Chaldæi) tecum in furore — non tam meo quam suo. Unde hebraice ad verbum est : *Et facient tecum in furore*, id est furent et sævient in *tc*, uti sæviunt milites furore incensi in cives, dum vi expugnant civitatem. Hinc Maldonatus juxta Hebroa, per *zelum* accipit Chaldæos ministros iro Dei, sicut Assur vocatur virga furoris Dei, *Isaiæ*, cap. x, 3.

Nasum tuum, et aures tuas pracidet, — quia Chaldæi Judæos alios occiderunt, alios ad ignominiam naso et auribus truncarunt. Alludit ad poemam adulterarum, quas Ægyptii naso truncabant, uti docet Rhodiginus, lib. XXI, cap. xlv. Vel *secundo, q. d.* Reddent te turpissimam, uti csl mulier præciso naso et auribus. *Tertio*, multi per nasum accipiunt regem et regnum, qui in populo quasi nasus in facie, eminet : per aures, Pontificem, per quem quasi aures populus Dei vocem audiebat, quæ omnia Judæis abstulit et procidit Deus. Ita Hebræi, Chaldæus, Maldonatus et Prado. Quin et S. Hieronymus per nasum regem, per aures iudices accipit. Hic sensus appositus est, sed symbolicus.

Hæc Ezechielis oracula apposite B. Petrus Damianus adaptat Joanni episcopo Placentino, Antipapæ, qui ejecto Gregorio, Othonis Imperatoris consanguineo, Romanæ Ecclesiæ cathedram, ut fur atque tyrannus obtinuit : « Sed paulo post resipiscente Quiritum populo, et exardescente, irruentes in eum manus injiciunt, oculos eruunt, aures naresque procidunt. Expertus est itaque, quod et tunc sibi, et nunc tibi per Ezechielem cap. xxi, Dominus comminatur, dicens : Venient super te instructi currus, et lota populorum multitudo, lorica, et clypeo et gladio armabuntur contra te, etc. Nasum luum, et aures tuas procident. Postquam Romani, ila ut dicium est, rependissent Pontifici : mox ante retro conversum, iu asello gloriosum equitem posuerunt, tenenlemque sui vectoris in manibus caudam, per publicam totius urbis viam, hæc, ut caneret, impulerunt : Tale supplicium patiat, qui Romanum Papam de sede sua pellere nititur. » Ita ipse ad Cadiloum Antipapam, lib. I, *epist.* 21.

Novissimum tuum (id est urbis reliquiæ, puta templum, palatia, et domus, incolis vel occisis, vel obductis vacuata) devorabitur igni (i).

(1) Vers. 26 : « Et denudabunt te Molimentis tuis, » etc. *Vestibus* et *ornamentis*, quibus Oholibam pñvanrrant dicit, sacerdotium intelligendum esse, cum iis quæ in templo esseut, ad divinum cultum perimentia monent

27. Requiesce faciam scelus, — r/. d. Tunc pudebit to idololatria», tunc aben quiesces et cessabis, utpote cujus ignominia eo tempore revelabitur in tam ignominiosa tui punitione et ever-sione; ut sit hypallage: « Requiescere faciam scelus tuum, » id est quiescere faciam te a tuo scelero (1).

Secundo, simplicius Maldonatus ait esse hebraicum, g. d. Tollam, auferam a te scelus tuum, excoquam te suppliciiis, ut nihil veleris sceleris in te remaneat.

Nec levabis oculos tuos ad eos, — scilicet deos /Egypti; hi enim intelliguntur in fornicatione /Egypti, quæ præcessit, q. d. Eos non invocabis, in eis non conides. Levare enim oculos symbolum est spei et invocationis.

Et /Egypti (id est fornicationis, puta idololatriæ /Egypti) non recordaberis.

28. Tradam te in manus eorum quos odisti, — scilicet in manus Chaldæorum, quorum libidine, id est idololatria, satiata est anima, id est appetitus tuus (2).

Ven. 30. 30. Fecerunt (id est facient) hæc tibi.

Ven. 31. 31. In via sororis {q. d. Imitata es mores sororis tue Oollre, id est idololatriam Samarire): et (id est idcirco) dabo calicem ejus in manu tua, — id est iisdem pœnis te alliciam. Nota: Calicem

Calli est vocat mensuram supplicii a Deo decretam (3). Uree n*nsun dicitur calix, ait Prado, alludendo ad calicem i tu s nu vini, qui morte damnatis, ut fortius eam ferrent, tmmcn- prrebibebatur. Hinc calix significat pœnam mor-

Jarchi et Kimchi. Eadem explicationem a magistro suo Hebræo haud dubie acceptam tradit Hieronymus: *El denudabunt*, inquit, te vestimentis tuis, quibus te ornaveram, et vasis gloriæ tuæ, quæ tibi ad caeremonias templi aurea argenteaque concesseram.

(1) « Hæc autem omnia faciam, inquit S. Hieronymus, ut perdita pulchritudine, et vultu venefico deturpato, quiescat aliquando scelus tuum, et fornicatio, quam didicisti et exercuisti in /Egypto, ut postquam nasum auresque perdideris, nequaquam audeas oculos tuos levare ad Chaldæos, et amatoribus pristinis ostendere fœdilatam tuam, nec recorderis amplius /Egyptiorum libidinis, quorum magnitudine carnum delectabar. »

(2) « Prodest, inquit idem S. Hieronymus, Jerusalem inimicitias habere contra Assyrios atque Chaldæos, et nequaquam /Egypti recordari, sed tradi eis in manus ad puniendum, qui illam oderant: quibus ante non traditur, nisi satiata fuerit de eis anima ejus, ut postquam pœniluerit veterum peccatorum, tunc purgetur suppliciis, et perdat omnes labores (id est, omnes opes suo laboro partas), quos arte meretricia acquisivit, viduatque nuditatem suam et ignominiam; et scias, quod hæc universa non ei Dominus fecerit, sed fornicationes suæ quibus fornicata est per gentes, quas supra enumeravit, ut carum coleret simulacra »

(8) Sicut quædam dantur catularica, pergit idem S. Hieronymus, ut noxius humor, qui inest corporibus egeratur, sic et Dominus dat calicem tormentorum meracissimum, ut quidquid felli amaritudinisque ei, auferat a peccatoribus, et pnsUnæcos restituat sanitati. Nulla «Templa sunt in Scripturis quod calix sæpe accipitur pro pœnis alqm» suppliciis (*Psalm.* lxxv, 9; *Isaia* u, 17; *Jcrez'i* xiv, 15.

tis, vel necis decretum et destinationem: aut potius, ut idem censet, alluditur ad compotores, qui certant in calicibus exhauriendis. Nos enim Deo quasi propinamus calicem voluptatum: ille vicissim nobis calicem vindicte ad fundum, reque ut priorem voluptatum, exhauriendum. Verum brevia arctiora sunt: primum quod dixi, generale videtur, et aptissimum. Alluditur enim ad prefectura convivii, qui symposiarcha vel modimperator dicebatur: hic enim singulis convivis suum calicem vini dabat et temperabat pro cujusque retate, appetitu et gustu: sic Deus pro cujusque ineritis calicem, id est sortem, pœnarum vel premiorum temperat et distribuit. Vide *Psalm*, xv, 5, et cap. Lxxiv, 9. Unde sequitur: a Ebrietate et dolore repleberis. D

32. Calicem sororis tuæ bibes (idem cum Samaria supplicium feres) profundum (pœnarum magnitudine) et latum, — amplo tempore captivitatis 70 annorum.

Quæ est (ita Romana legunt, non es) capacissima, — id est maxima, scilicet subsannatio. Verum ex Hebræo plane veritas, *qui*, scilicet calix, *esi capacissimus*. Hebræum ergo genus relinet Interpretis. Calix enim Hebræis est feminini generis: *quæ* ergo, id est *qui*, scilicet calix, nullus est ad capiendum, vel complectendum. Aliter Maldonatus. Legit enim, *quæ es capacissima*, q. d. O Jerusalem, qua? nunc amplissima es, et frequentissime habitaris, eris in sibilum et stuporem propter solitudinem, ad quam redigent te hostes.

33. Calice, etc., tristitiæ. — Septuaginta, per Vergai. *ditionis*, vel *deletionis*, quo omnino es perdenda et delenda; hebraice est, *calice solitudinis et vastationis*.

34. Epotabis usque ad fæces, — q. d. Totum Ver*.3L calicem pœnarum hauries, extrema mala patieris.

Et fragmenta ejus devorabis. — Est auxesis. Fragmenta enim devorari nequeunt. Sensus ergo est, q. d. Exhausto calice fractoque, etiam guttulas, quæ in fragmentis manserint, lambere cogerá, hoc est calicem ebibere cogeris usque ad ultimam ejus guttulam. Quamquam et proprie capi potest. Sunt enim aliqui potiores tam intemperantes et vecordes, ut post vinum, vitra fracta hauriant et giuliani etiam cum vitre periculo, quales vidi in aquis Spadanis, frustra ab iis remedium mortis quierentes, suamque vecordiam sero damnant. Unde sequitur: « Ubera tua, » pro dolore, « lacerabis, »

35. Projecisti me post corpus tuum, — retror- veis.8*. sum post tergum, q. d. Mei oblita es, me sprevisi, atque idola et voluptates mihi anteposuisti. Ha Theodoreus.

36. Fili hominis, nimis judicas? — noatic requum est, o Ezechiel! ut judices, id est arguas has meretrices? Deus jam populo, jam Prophetæ loquitur, q. d. Quid hieres, quid cessas, o Pro-

pileta ! quin judicas et condemnas hasco adulteras? Vide dicta cap. xxn, 2 (I).

37. Sanguis in manibus eahim, — suas manus macularunt, cruentas adhuc habent manus ex sanguine Prophetarum, aliorumque innocentum quos occiderunt. Aliter Prado : Sanguinem, ait, gestare manibus, est dp homicidio perpetrato gloriari, et sanguinem effusum quasi ostentare.

Cum idolis suis, — Septuaginta, *aim cogitationibus*, id est, ut Cyrillus, cum idolis quæ excogitarunt, qu® animo et mente volvunt et concupiscunt.

Quos genuerunt mihi {q. d. Filios quos mihi quasi marito gignere debuerant, genuerunt, et) OBTULERUNT (idolis) AD DEVORANDUM, — id est, Ut in eorum honorem igne cremarentur et devorentur.

H 38. Polluerunt sanctuarium meum, — lum aliis peccatis, tum in templo ponendo Baal et idola, uti dixit cap. vin, IO.

Sabbata mea profanaverunt, — quia non mea sabbata et festa, sed Baal observarunt.

Vtn. 3». jg |N DIE Eadem die qua filios cre-
maverunt idolo Moloch, Risi sunt ingredi templum meum, illudque polluere, ac me irritare. Ita Chaldæus.

Etiā hęc fecerunt in medio domus meę, — q.d. Eliam in templo meo idolis immolarunt, ut patet *Jerem.* vii, 30, et supra cap. vm, 10.

v»n io. ıp Miserunt (nuntios) ad viros venientes de longe (ad Chaldæos) : itaque ecce venerunt, — scilicet Chaldæi amasii tui olim, quibus ut placer. —, te lavisti, linisti stibio, ornasti (2). Ornabant enim so ituri ad festa idolorum, perinde ac meretrices se ornant ituræ ad amasios. Ita Theodoretus. Rursum significat Chaldæos, æque ac Ægyptios, cum in Judæam venirent, magna pompa et magnificentia a Judæis exceptos fuisse, ac Judæos eis ostendisse suos thesauros et opes, uti fecit Ezechias, Isaïæ xxxvin, 2. Hi, inquam, venerunt, jam non amasii, sed jurati hostes tui, et furentes ac ruentes in tuam necem.

tn-4L 41. Sedisti in lecto, — quasi femina. Femina enim, viris ad mensam discumbentibus, id est cubantibus, ccenitabant sedentes, eo quod in femina turpis esset accubitus. Ita Valerius Maximus lib. II. cap. i. Alludit ad meretrices se stibio ornantes, et cum amasiis convivantes : Jerusalem enim idololatrantem toto hoc cap. comparat

(1) Consequens erat, nt qui Samaria) et Jerusalem adulteria Eparalim describerat, pariter earum supplicia nuntiaret, inquit S. Hieronymus.

(S) Promiscue in singulari et plurali loquitur. Mox enim, vers. 42, suffixis pluralibus utitur, et vers. 43, iterum singularem usurpat; versu autem 44, utriusque nomen exprimitur. Non igitur hic versus ad solam Oholnm referendus, uti Hieronymo visum..... Olerum hunc rcrretn lingendi oculos etiamnum illis in terris vig're, norunt omnes qui vel unum allcruive llinera-ruun legerunt. (Rosenmuller.)

meretrici fornicanti. Not. it insuper inorem inultorum, quæ se mire ornare et fucare solent, ut sedentes videantur esso reginæ, imo de®. Causa* cur pr® viris idipsuin faciant, indagat Ambrosius Leonis philosophus, *problem.* 199, ac respondet duas esse. Prior, quod salaces sint, virosque in sui amorem pellicere cupiant. Posterior, quod natura sint informes et turpes, eo quod natura incis defecit; hinc idipsum ornamentis et fucis instauraro conantur. Informes eas esse probat : « Quia, inquit, sunt mares imperfecti, et frigid® temperatur®. Hinc cum amota fuerint omnia ornamenta, nigricare cernuntur, et pallescere, et squalere : unde contemptui et odio habentur. Signum est, quod multi mares uxores suas contemnant, quia sa?pe eas inornatas vident, ac ad meretriculas deflectant, quæ non nisi ornat® se exponunt. »

Mensa, — scilicet sacra, id est altare diis tuis ornasti, cap. XU, 22.

Thymia meum (quod mihi adolere debueras) posuisti super eam, — scilicet mensam, id est super altare idolorum, q. d. Thymia meum idolis dedisti et incendisti.

42. Et vox multitudinis exsultantis (hymnos et laudes deorum suorum canentis) erat in ea, — juxta eam, circa eam, puta circa mensam, id est altare idolorum : aut potius, « in ea, » scilicet Ooliba, id est in Jerusalem, erat vox turbro exsultantis, uti moechi solent convenire ad meretrices in lupanari, ibique exsultare et canere carmina amatoria.

Et in viris, — moechis, qui ad eam conveniebant; supple, audiebatur vox exsultantis : aut potius ! « Posuerunt armillas in manibus eorum (3), ut sequitur.

Et veniebant de deserto. — Legit Interpres *scebaïm* per *schin*, vel per *sc*lic relativum *schebaïm*, id est qui veniebant : aut, ut Maldonatus, legit per duplex* *beth* soft *bairn*, id est qui circum circa, id est undique veniebant. Jam Hebræa habent CZ3'N3D *Sebaïm* per *sin*, id est Sabæi, scilicet Arabes et Æthiopes Abyssini. Septuaginta legerunt *sobeim*,

(3) Ambiguum esi, verbum *ouaitenou*, posuerunt, « Uno referendum ad viros istos a deserto accersitos, ut hos dicat sororihis armillas coronasque dedisse; an vero ad ipsas sorores, Oholam et Oholibam pertineat, inquit Capellus. Prior sensus ut prodeat, post *ouaitenou* est *mnS tahem*, subaudiendum » Ac ne obstare illi putet, quod armillae sint ornatus mulieribus proprius, muris fuisse antiquis memineris et feminis et viris armillas in brachiis gerere ornatus gratia. Sic 11 *Keg.* i, Io, narratur militem Madianitam armillam et brachio Sanila et coronam de capite ablatam obtulisse Davidi; A'um. xxxi, 50, promiscue viris et feminis tribuuntur armillae. Unde Livius, lib. X, cap. xuv, Papirium, viciis, Samnitibus, « equites omnes, ob insignem multis locis operam, corticulis armillisque argenteis donasse n refert. Et Valerius Maximus, hb. 11, cap. m et vm, de aureis et argenteis armillis loquitur, quibus donati sunt equites qmdui strenui.

Id est ebrii : sed eodem omnia redeunt, *q. d.* Ooliba, id est Jerusalem, excepit Sabuos, secundum nomen suum vinosos, et ebrietati addictos, qui de descito Arabite veniebant Hierosolymam, *q. d.* Non tantum speciosos et nobiles Assyrios, sedet vilia mancipia, facern mundi, deformes Tethiops, et latrones Sabæos adamavit htec meretrix : imo cos suis armillis et coronis ornavit, amore ardens et insana. Ita S. Hieronymus et Latini omnes, ac Septuaginta cl Chaldæus, qui legunt, in *manibus* eorum, licet in Hebræo sit, in *manibus carum*, quasi amasii meretricibus dederint armillas, non meretrices amasiis. Forte corruptus est textus Hebræus, aut certe hic, uti et alibi in *ben*, id est *earum*, capitur pro *an hem*, id est *eorum*. Notat miram libidinem Hierosolymularum. Sed sub hac proprie intelligit idololatriciam, cujus causa, comes et effectus est libido et lascivia. Ita Theodorctus. Consequenter amasii sunt idola, quæ Gobba, id est Jerusalem, ornavit suis armillis et coronis.

v.tihj» Coronas. — Olim, ait Athenæus lib. XXV, satirici, id quod diis offerebant, coronabant. Bine Plautus in *Amphilr.* :

¶“I” Serta, unguenta, coronas ferre Veneri elCupidiui.

Idem in *Aulul. prolog.* :

lias coronas Horcas ut impouantur in foco nostro Lari.

Idem in *I'seudol.* :

Illam esse domum Jovis,
Augurium menti quema coroni datai.

Et Ovidius, lib. III *Tristium*, eleg. 1 :

Fumida cingatur florentibus ara coronis.

cBtf Causam dat Aristoteles libro *Sympos.*, nimirum ut significarent nil diis mutilum, sed integra et perfecta esse offerenda. Corona ergo est perfectionis el plenitudinis symbolum. Hinc, ait Aristoteles apud Rhodiginum lib. XXVII, cap. xxvi, in conviviis accubebant coronati, quasi augurantes fertilitatem annona*, el rerum abundantiam. Sed prima hujus coronationis origo eteausa fuit quod, cum multum biberent, no capite dolerent, illud vinciebant fascia lanea vel lineæ. Hæc enim prima fuit corona, teste Festo. Deindo ad delicias addita sunt sartaex frondibus et floribus, vel calidis, quæ molliter meatu aperiant, ul vinum perspiret; id facit corona ex nardo : vel frigidis, ut astringant et reprimant vim vini; id facit corona ex violis, rosis it ex hedera. Liber sive Bacchus, ait Plu-

tarchus III *Sympos.* i, hedera bacchantes coronavil, ut rminus a vino læderentur, hedera frigore suo ebrietatem restingente. Has coronas vel imponebant capiti, vel fronti et temporibus circumdabant, vel e collo suspendebant. Ita Sluckiua in *Convivai.*

43. Et dixi ei, quæ attrita est, — id est assueta; Chaldæus, *inveterata in adulteriis*, *q. d.* Itane vetula hæc nondum satiata est sordibus meretriciis? Adhuc ad eas insane ruit? Adhuc fornicatur et perfornicatur, utsit quasi meretrix publica, provocans Chaldæos, et omnes gentes* ad suos dæmones et idola colenda? Aliter Chaldæus, *q. d. Et dixit de coetu Israel, cujus populus inveteratus est in peccatis; nunc, dimittet idola sua, et convertetur ad cultum meum; et non est conversus.*

(1). 45. Viri ergo justi sunt — Babylonii justam de Jerusalem (æque ac fecerunt Assyrii de Oolla, id est de Samaria) deposcent ultionem. Licet enim ipsi in se æque impii, et idololatra sint ac injusti; erunt tamen lictores juste sententiæ Dei et juste punitionis Judæorum. Impios enim per impios, idololatras per idololalras puniri decet, et vero juste punire solet Deus.

Judicio adulterarum et effundentium sanguinem, — id est eo supplicio, quo plecti solent adultera et homicidæ (utrumque enim est Jerusalem), scilicet ut lapidentur et concrementur, uti dixit cap. XV!, 38 et sequentibus.

46. Adduc (id est pradic adducendam fore : vide *Canon.* XXIX) ad eas multitudinem (Chaldæus, *exercitum*, scilicet Chaldæorum); et trade eas in tumultum. — Chaldæus, m *intentum*; Hebræus, in *commotionem*, id est in trepidationem, fugam, dispersionem : juxta minas Mosis, *Deut.* xxxv ih, 25. et *Jerem.* xxxiv, 17.

47. Lapidentur, — quasi adultero. Significat v««47. balistas, quibus lapides in Jerusalem jaculati sunt Chaldæi : vel metaphorice significat excidium urbis, quo civitas quasi lapidibus fuit obruta.

48. Discent omnes mulieres, — omnes civitates et provincias.

49. Et dabunt scelus vestrum (id est sceleris vestri, puta cultus idolorum, pœnain) super vos, — *q. d.* Pro meritis scelerum punient vos.

(1) Vers. 44 : « Et ingressi sunt ad earn quasi ad mulierum meretricem. » Quod sic explicat S. Hieronymus. Sic attrivistis frontem, ut nequaquam secreto polluamini, Yel mariti, vel hominum vitetis aspectum, sed instar meretricum publice prostituamini, qni ingressi sunt ad vos quasi ad meretrices, certatirn vos polluero cupienUM,

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

9

*Bub parabola olla carniū igne excoc̃ta, percoc̃ta et liquefacta, significat carnes, id est cives Hierosolyma obsessa a Chaldæis consumendos; ollam vero, id est ipsam Jerusalem, destruendam et comburendam. Secundo, vers, **io**, montur uxor Ezc̃chielis, ipsique jubet Deus, ut eam non plangat, ut portendat excidium urbis, in quo quasi in communi omnium clade et comploratione nemo fratrem, patrem aut uxorem sit planc-turus. Hinc tertio, vers. **24**, statuit Ezechielem Judæis in portentum (**i**).*

1. El facium est verbum Domini ad me, in anno nono, in mense decimo, decima die men-sis dicens : 2. Fili hominis, scribe tibi nomen diei hujus, in qua confirmatus est rex Babylo-nis adversum Jerusalem hodie. 3. Et dices per proverbium ad domum irrilatrieem parabolam, et loqueris ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : pone ollam : pone, inquam, et mille in eam aquam. 4. Congere frusta ejus in eam, omnem pariem bonam, femur et armum , elecla et ossibus plena. 5. Pinguissimum pecus assume, compone quoque strues ossium sub ea : ef-ferbuit coctio ejus, et discocta sunt ossa illius in medio ejus. 6. Proplerea hæc dicit Dominus Deus : Væ civitati sanguinum, ollæ, cujus rubigo in ea est, et rubigo ejus non exivit de ea : per partes el per partes suas ejice eam, non cecidit super eam sors. 7. Sanguis enim ejus in medio ejus est, super limpidissimam petram effudit illum : non effudit illum super terram ut possit operiri pulvere. 8. Ut superinducerem indignationem meam, elvindicta ulciscerer : dedi sanguinem ejus super petram limpidissimam ne operiretur. 9. Proplerea hæc dicit Dominus Deus: Væcivitati sanguinum, cujus ego grandem faciam pyram. 10. Congere ossa, quæ igne succendam : consumentur carnes, et coquetur universa compositio, et ossa tabescent. 11. Pone quoque eam super prunas vacuum, ut incalescat, et liquefiat æs ejus : et confletur in medio ejus inquinamentum ejus, et consumatur rubigo ejus : 12. mullo labore sudatum est, el non exivit de ea nimia rubigo ejus, neque per ignem. 13. Immunditia tua exsecrabi-lis : quia mundare te volui, et non es mundata a sordibus luis : sed nec mundaberis prius, donec quiescere faciam indignationem meam in te. 14. Ego Dominus locus sum : Veniet, el faciam : nou transeam, nec parcam, nec placabor : juxta vias tuas, el juxta adinventiones tuas judicabo te, dicit Dominus, **io**. Et facium est verbum Domini ad me, dicens : 10. Fili hominis, ecce ego tollo a te desiderabile oculorum tuorum in plaga : et non planges, ncque plorabis, neque Huent lacrymæ tuæ. 17. Ingemisce tacens, mortuorum luctum non lacies : corona tua circumligata sil libi, el calceamenta tua erunl iu pedibus tuis, nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes. 18. Locutus sum ergo ad populum mane, el mortua est uxor mea vespere : fecique mane sicut præcep̃crat mihi. 19. Et dixit ad me populus : Quare non indicas nobis quid ista significant, quæ tu facis? 20. El dixi ad eos : Sermo Domini fac-tus esi ad me, dicens : 21. Loquere domui Israel : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego pol-luam sancluarium meum, superbiam imperii vestri, el desiderabile oculorum vestrorum , et

(1) Notandam, inquit S. Hieronymus, quomodo a principio prophetias usque ad presentera diem, quando obsideri capit Jerusalem, per ordinem captivitas veniat. Primum gladius provocatur (xxi, 8 cl seqq.), deinde duæ via? ponuntur, Ammon cl Jerusalem, quarum ad dex-tram pariem >rscadit Nabuchodonosor (ibid. 13 ct seqq.); conditur argentum in civitate æs, stagnum, plumbum el (errum, ierra quoque non compluitur, *ed sentibus occuj itur (xxiu 18 seqq»); postea sub noiuiue duarum so-rorum Oolû ci Oulibæ Sduûnæ cl Jerusalem peccata nar-

rantur, quomodo illa sit capta, et ista capienda (xr<h% Ad extremum, nono anno, decimo mense, decima dio mensis, in captivitate posito Ezechiel ct his, qui cum eo erant, el tradiderant se cum rege Jechonia, ostenditur, qua die urbscøperit obsideri, et similitudo lebetis poni-tur ; ut quomodo carnes et ossa congesta in lelietem, in-cendio concremantur, sic cuncta civitas cum suis interi-tura sit civibus, ct nullus remaneat eorum, qui obsessi sunt, quin fame, gladio, pestilentia consumantur, el pars reliqua captiva ducatur iu Babvluuui

super quo pavet anima vestra, filii vestri et filiae veslræ, quas reliquistis, gladio cadent
22. El lacietis sicut feci : Ora amictu non velabitis, et cibos lugentium non comedetis.
23. Coronas habebitis in capitibus vestris, et calceamenta in pedibus : non plangetis neque
Jubilis, sed tabescetis iu iniquitatibus vestris, et unusquisque gemet ad fratrem suum.
24. Eritque Ezechiel vobis in portentum : juxta omnia quæ fecit, facietis cum venerit istud :
et scietis quia ego Dominus Deus. 25. Et tu , fili hominis, ecce in die qua tollam ab eis for-
titudinem eorum, et gaudium dignitatis, et desiderium oculorum eorum, super quo requies-
cunt animæ eorum, filios et filias eorum : 26. In die iliacum venerit fugiens ad te, ut an-
nuntiet tibi : 27. In die, inquam, illa aperietur os tuum cum eo qui fugit : et loqueris, et
non silebis ultra : erisque cis in portentum, et scietis quia ego Dominus.

Veri.i. i. In anno nono, — scilicet a captivitate Joa-
chin. Ita omnes Hebræi, puta anno 9 regni Sede-
ciæ. Nota : Eodem dio, quo Nabuchodonosor coe-
pit obsidere Jerusalem, scilicet anno 9, die 10 de-
cimi mensis, ut patet IV *Reg.* xxv, 1, eodem, in-
quam, diu hio Ezechiel in Babylone existent! idem
revelatur. Unde jubet notari diem, ut postea, cum
Judæi in Babylone, Hierosolymis per suorum lit-
teras ita factum intellexerint, sciant Ezechielem
esso verum Prophetam : et hæc non casu, sed Dei
providentia Beri contra Jerusalem. Ita S. Hiero-
nymus. Hoc ost quod subdit :

Veri.J. 2. Schibh tibi nomen diei iwjv's, — *q. d.* Notaet
consigna huno diem in Babylone, quia hoo ipso
die Nabuchodonosor in Syria incipit obsidere Je-
rusalem. Hebraice est : *Signa tibi nomen diei, et*
os, id est substantiam, *diei hujus, q. d.* Hanc diem,
ipsissimam hanc diem consigna, nimirum scribe
et annota : *Decima die mensis decimi, anni noni*
transmigrationis Jerusalem, facta est hæc ad m0 pro-
phetia de obsidione ol eiidio Jerusalem, in qua con-
firmatus est. Vatablus, *corroboravit se*, id est sua
castra posuit et munivit, *rex Babylonis adversus*
Jerusalem.

Vtn. 3. a. ad domum mniTAThCBM, — ad gentem et ur-
bem Jerusalem, mihi rebellem, meque exaspe-
rantem, uti Noster vertit cap. n, 3, et cap. ni, 5.

Pone ollam. — Hovera ergo obediens Deo Pro-
pheta, posuit carnes In olla ad ignem, ut non
tantum verbis, sed et fâclls prophetaret. Olla est
Oli* e»t Jerusalem : aquæ infusio est obsidio longa (nam
TA l°nB'01'c tempore aqua ab Igne evaporatur, ut
Mei''* olla remaneat vacua, uti huic ŷonlgl'sse patet
cui vers, i!), et ejus calamitates; pecus pinguissi-
Ciullii. mum sunt incolæ ditiores, lauti et lascivi; carnes
sunt cives; caput rex; cor Pontifex; viscera sa-
cerdotes; armi magnates; femora milites; crura
fabri et plebs; ossa sunt potentiores, vel ipsi ma-
gistratus; ignis est oppugnatio inducens pestem
et famem; frusta carniū ex olla extracta, et pro-
jecta in omnem ventum, sunt cives profugi, vel
captivitate dispersi; rubigo est obstinatio Judæo-
rum. Ita S. Hieronymus, Vatablus, Prado, Maldo-
natus et alii. Rursum, olla hæc rubigine plena
significat Jerusalem cædibus et sceleribus reple-
tam, non posse nisi igne purgari : ac proinde

eam, et in ea cives a Chaldæis concremandos, uti
vers, ŷ et 10 explicatur. Hæc ergo est parabola
ollæ, quam proposuit quoque cap. xi, 3. Ita La-
cænæ mulieres ollas in regum suorum justis ptil-
sitabant per urbem discurrentes, ut ita civitatem
orbam rege, animo carere significarent, sicut
ollæ illæ inanes erant. Ha Pierius, *hierogl.* lvi.

Insuper, Eucherius in *Spiritai, form.* cap. vin :
Olla, ait, cum sit condimentorum quæ ad hu-
manum victum pertinent, receptaculum, in sacris
Lilteris pro sobole, vel progenie solet accipi :
nam, sicut ex olla desumitur quod ad victum
facit; sic de humano vasculo genitura depromi-
tur, quæ in multas hominum aetates propagatur.
Ideo *Psalm*, lxx dicitur : a Moab oHa spei me e, •
id est Ruth Moabitis est progenies mea quam --pe
concepi : nam illa pariet Christum. Ita ipse et Pie-
rius, *hierogl.* lvi, licet alius sit litteralis ejus loci
sensus.

Symbolice, olla sceleris, ac tetra et carnalis Oli* *ig«
vitæ est symbolum. Unde proverbium : « Ipsa n'a""
olera olla legit, » quoclin eos dicitur, qui ita see- TiUm.
leribus assueverunt, ut ad ea nati videantur, ut-
que non possint non peccare. Ita Catullus in Cm-
sarem :

Uoc est quod dicunt : Ipsa olera olla lcgil

Rursum, hi ollis incubant, ollas lingunt et li-
guriunt, ollas ostentant, his ollaris est Deus,
mens tota in olla.

Quocirca hisce recte detur epitaphium illud
coci :

Antoni, tibi pro tumulo sint arma, colina,
Olli, lebes, ŷgufo, trulli, palei», veru.

Ungere non opus est unctum, neque adurere corpus^
Cum satis ad Manes unctus et ustus eas.

Allegorico, olla hæc ad vivum repræsentat (ar-
tarum, et ollam Vulcaniam infernis Est enim tár-
taras olla rubiginosa, carnibus, id est carnalibus
hominibus plena, perpetuis flammis imposita, do
qua recto dicitur : « Væ civitati sanguinum, cujus
ego grandem faciam pyram ! »

4. Omnem paktbm bonam. — Significat optimum Ven j
quemqn* militem, æque ac civem in urbe consu-
mendum.

Electa, et ossibus plexa, — *q. d.* Optima quæque membra, quæ ossibus, quasi fulcris plena esse solent. Septuaginta vertunt: *Crus et armum came ab ossibus separata*. Sed hæc versio non satis consonat llebræo.

5. Compone quoque ossium stbues sumea. — Septuaginta: *Succende ossa sub eis*. Ossa ergo hic sunt vico lignorum, ctcum lignis ardent, coquuntque carnes. Significant ha>c, eredem innocentuni esse causam obsidionis, et eorum ossa eos persequi, ac vicissim quaâi sub olla succendere eorum ossa, posita in olla. Ita Vatablus, R. David et alii. Sic enim se explicat vers. 10: « Congere ossa (sub olla) quæ igne succendam: consumentur carnes, et ossa (quæ in olla cum carnibus sunt) tabescent, » id est solventur et quasi liquescent, ubi distinguit inter ossa quæ foris sub olla sunt, et ossa quæ intus in olla sunt: illa enim succendit ul hæc tabescant. Hinc etiam explicans parabolam vers. 6 ait: « Væ civitati sanguinum, » etc.

Aliter Prado, a sub ea, » id est intra ollam, ima sub carnibus ossa pone. Estque hoc probabile: nam ossa vix ardent, etiam cum lignis. Significat autem principes primo loco, quasi in fundo ollæ sint, obsidionis el excidii ignem sensuros. Ita Maldonatus et R. Salomon.

Efferbuit coctio ejus, — <l. <l. Pressura*, obsidionis ita invaluerunt, ul discocta, id c^l percocta sint etiam ossa, licet durissima et coctioni inepta, hoc est fortissimi et potentissimi Judæorum fame, gladio, peste consumpti sint, aut dispersi. « Efferbuit, » id est jamjam effervescet. Unde hebraice est: *Bullire fac bulli dones ejus*.

6. Væ civitati sanguinum! — vie Jerusalem cædibus, etiam inuocentum, ac sceleribus oppletre, et infami! Vide cap. xxii, 2. Hic parabolam explicat Propheta.

Rubigo, — adustio, puta sordes carniū adustæ, quæ ollæ adhærescunt, non spuma, ut volunt Vatablus et R. David, qui vertunt et explicant, *q. d.* Hæc olla bullivit diu, sed non est despumata, id est a sceleribus repurgata. Verum spuma ab igne, aqua ebulliente, statini dispellitur et evomitur: atque Hebræum nⁿxhn *chetata* significat rubiginem, non spumam, ut patet vers. 11. Rubigo est impietas el obstinatio (1). Huc alludere Apostolum *Hebr.* xiii, li, cum ait: « Depo- nentes omne pondus, et circumstans nos pecca-

ti) De nominis nⁿHTH *chelata*. apud nostrum tantummodo, el quidem hoc solo capite, obvii, cseterlsque dulctu ignoti, significatione, non dubitaturoluisse interpretes, si rei metallica.* peritum interrogassem, ob- v>rvat Michaelis in *Supptem.* pag. 740. « Illo enim, inquit ex illo orationis, eos docuhtsot, quam ex Vulgata léxico mio intulit lleuchbnus, *rubi'jinii*. notionem, a lxx, pruno proditam (Ud unico verum esse: hæc eu»m ita ill ->.-t, ut cuprum candefactum aqua mergatur, qu d ubi (actam, squamarum instar a cupro decidit *«i- m i-iu-n h.» - io.)i< vocait); -olo si igne utara, i j, m uni, u i -quam® quidem formam acupii, ted tamen deteri potest.

tum, » censent ibidem OEcumonius et Vatablus; pro *circumstans* enim ipsi vertunt, *tenaciter ad- horrescens*: quasi Apostolus nos et corpora nostra comparet olire; peccatum voro et concupiscen- tiam adustioni, sive sordibus carniū adusla- rum, quæ ita defricari nequeunt, quin reliquiæ remaneant et olire adhæreant. Rubigo enim in metallis situ, in ollis adustione contrahitur, arida et rubra, ollas el metalla paulatina absumens, dicta a coloro: nam veteres robum, rubrum vo- citabant.

Per PARTES, ET PER PARTES SUAS EJICE EAM: NON cecidit super eam sors. — Vatablus, *frustillatim*, sive *per frusta evacua ollam*, *q. d.* Singula frusta exime, et projice, ut significes cadavera civiū non omnia simul, et eodem tempore, sed suc- cessive, et sigillatim (ita ut nullus superstes re- maneat) unum post aliud projicienda *sine sorte*, id est sine delectu. Rursum, *sine sorte*, id est non sortito occiduntur, uti aliquando fieri solet, ut decimus vel centesimus, in quem cadit sors, plec- tatur; uti in Thebreis martyribus factum legimus, sed ad unum omnes paulatim sine discrimine, fame, gladio, peste consumentur vel capientur. Ita Apollinaris, S. Hieronymus, Maldonatus et alii.

7. Sanguis enim ejus, — scilicet Prophetarum, Ver>.T. innocentum parvulorum a Manasse et aliis effu- sus. implevit Jerusalem quasi ollam ad os, lib. IV *Reg.* xii, 16. Hinc ex lege et pæna talionis, ipsi pariter intra moenia, in urbe quasi in olla con- clusi, obsidione Babylonica lixabuntur, arde- bunt, contabescent.

Allegorico, ob sanguinem Christi effusum, Je- rusalem quasi olla conclusa et succensa est a Tito.

Anagogice, olla est orbis rotundus, qui in fine Amgori- mundi conflagrabit, ut omnes ejus sordes et see- lera, in eo commissa, comburantur el expientur, ent orba Ita S. Hieronymus. In flu4

Tropologico, olla semper bulliens, et ardens, T""^ est mala conscientia, quæ semper reslnat, tum gi®, ut malis desideriis, tum doloribus et angoribus. mjl1 Nam ut ait S. Hieronymus: « Quot sunt vilia, tot WDt^lea" sunt animi tormenta. » Et S. Ambrosius: « Im- pius ipse sibi pæna est, justus gloria. » Et S. Ber- nardus: « Nil est in hac vita laboriosius, quam desideriis terrenis resinare; et nihil quietius, quam sreculi hujus nihil appetere. »

In medio ejus est, — *q. d.* Sanguis, id est cre- des et scelus ejus in propatulo publice omnibus expositum el manifestum est. Vide cap. xxii, 3 et 13; unde sequitur:

Super limpidissima! » petram effudit illum. — Va- tablus, m *eminente petra*, scilicet colles erant in valle Ennom, el alibi, iiquo petrosi, ubi inno« centes mactabant. Melius Noster vertit, «limpi- dissimam. » Non enim significatur locus eminens, sed saxeus, et tersus, ac sine pulvere, ubi scili- cet pulvis non posset sanguinem imbibere et le- gere. Unde explicans subdit:

Non EFFLUII ILLUM SUPER TERRAM, UT POSSIT OPE-

n timer pulvere, — g. *d.* Jerusalem non abscondit suas cædes, sanguinem et cadavera, sed ap' Tle el publico eas fecit, et exposuit. Sic Christus in Golgotha rupe ab eadem occisus est. Ita S. Hieronymus et Theodoretus. Qui et addit: Sanguis, inquit, non in terra effusus, et ab ea absorptus, sed super glabrum lapidem injectus est, qui continenter servatur ul eos accuset, qui illum effundere ausi sunt. Sic Abiinclecb occidit 70 fratres super lapidem unum, *Judie*, ix, ÍJ; quia volebat sanguinis remanere vestigia et memoriam. Ita parricida ex parricidio gloriam et nomen captabat, sicut Eroslratus incendit templum Dianæ, ut hoc facto ex sacrilegio nomen suum celebraret et æternaret.

Mystico S. Gregorius, lib. *XN Moral.* cap. xix: «Sanguis, ait, super limpidissimam petram effondimi*, quando malitia cruentæ mentis in afflictione justæ animæ grassatur.»

8. Ut SUPERINDUCEREM INDIGNATIONEM MEAM. — Vox *ut* non finem, sed consecutionem significat, *q. d.* Indo facium et consecutum est, ul indignationem meam ei superinducerem. Unde hebraice est: *Ut accendere faceret iram meam.* Quocirca:

Dedi (id est dabo) sanguinem ejus super petram limpidissimam, — *q. d.* Ego etiam vicissim aperte et publice eam puniam; sicut publice peccavit, ita publice a me plectetur. Aliter Maldonatus, *q. d.* «Ut superinducerem,» id est, idcirco permisi ut sanguis quem illa effudit, non in terram, sed in petram caderet, ut cum videns, contra illam indignationem meam et ultionem sumerem: a Dedi» ergo «sanguinem ejus,» quem illa effudit, «super petram limpidissimam,» id est, permisi ut non super terram caderet, sed super petram, non pulvere operiretur.

v«t». 9. 9. Cujus ego grandem faciam pyram. — Hebraice, *Etiam magnum faciam rogam, q. d.* Jerusalem multum sanguinis fudit: ita et ego magnum supplicium et incendium illi immittam.

Ver», io. 10. Congere ossa. — Hebroeus et Chaldams, *Multiplica ligna, succende ignem*, ut grandem facias pyram. Noster melius pro *elsim*, id est ligna, legil D' OXP *atsamim*, id est ossa. Explicat enim parabolam oliai et ossium, de quibus vers. 5.

Et coquetur universa compositio, — scilicet commixtio carnum in olla. Undo Septuaginta vertunt, *minuetur jusculum*, sive ipsum jus carnum; Vatablus, *condiam condimentum, q. d.* Uti caro conditur aromatibus, ut fiat saporior: ita Jerusalem condiam ærumnis, ut Dei justitia, æque ac hostes ex cis delectationem capiant, quasi ex cibo bene condito. Ita R. David. Rursum Maldonatus et alii vertunt: *Coquam decoctionem pigmentorum.* id est excoquam illos, sicut pharmacopolas sua pharmaca et pigmenta coquere solent, donec scilicet omnia consumantur, et tertium quiddam fiat.

Ossa (in olla, id est principes in Jerusalem) ta-

rkscant, — id est caloro et æstu afflictionis; pula fame, peste et gladio consumentur; Chaldæus vertit: *Fortes ejus insanient.*

11. Pone quoque eam super prunas vacuum, ut INCALESCAT, ET LIQUEFIAT ÆS EJUS, — *q. d.* Camft exempla et consumpta, ipsum æs ollæ igne liquescet, et olla cum sua rubigine absumetur, id est civibus cæsis, ipsa urbs Jerusalem incendio consumetur.

Symbolice hæc adaptat Romæ a Longobardis vastate S. Gregorius, hom. 18 in *Ezcch.* sub finem: «Ossa, ait, sunt magistratus et potentes; caro est populus. Quia enim senatus, ait, deest, populus interiit; et timen in paucis qui sunt, dolores et gemitus quotidie multiplicantur, jam vacua ardet Roma. Jam enim et ipsa olla consumitur, in qua prius carnes et ossa consumebantur, quia postquam defecerunt homines, etiam parietes cadunt.»

12. Non exivit rubigo ejus, neque per ignem, — vi:, n. malitia Judæorum igne non est abrasa. Hoc est! quod ait Jeremías cap. vi, 29: «Defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbum, frustra conflavit conflator; malibæ enim eorum non sunt consumpti®.»

Allegorico S. Hieronymus, *q. d.* Malitia Jerusalem non est purgata per Christum, qui in ea fatigatus est, aestuavit, sanguinemque sudavit, vel potius per Titum eam vastantem et incendientem.

13. Donec quiescere faciam indignationem meam in te, — *q. d.* Donec furorem in te effundam, te occidam et vastem; itaque cesset indignatio mea.

Secundo, et melius, *q. d.* Donec exhausero et exsatiaverò omnem iram meam, donec omnia tela vindictæ meæ in te effudero; ut illa, simulque ira mea in te quiescant et sepeliantur. Vide dicta cap. XVI, 42.

14. Veniet, — jam adest ultio et dies ultionis v«n.u. decreta. Unde Hebræa habent *baa*, id est venit. Quare minus recte Maldonatus legit, *veni, q. d.* Adesdum, et perficiam in te quæ locus sum.

Non transeam, — non prætermittam quod minatus sum. R. David, non *retrocedam*, id est non discedam a sententia mea; Septuaginta, *non differam.*

16. Tollo a te desiderabile. — Hic est secunda pars capitis, qua ab obsidione transit ad eversio-

In plaga. — Id est, ut Hebræus, *vio/rnfa morte*, scilicet subito morbo, vel casu potius et vi illata; significat enim Jerusalem, vi allata a Chaldæis subito evertendam. Improvisa enim mors et excidium magis affligit et percellit, tela enim praevisa minus feriunt.

Et non planges, — ne plangas, non plores. Hæc

vers. i«. Sec', nli pars op. qniiunrs Ex'diteli» uxoru adumbral <X-cidiitu urbis.

enim futura significant Dei præceptum ; quare per imperativum exponenda sunt.

17. *Jxgemiscb tacens*,—secreto geme, ut gementem te nemo audiat. Aliter Chaldæus et Hebræi vertunt, scilicet : A *gemitu tace*, *q. d.* No quidem gemere tibi permitto. Sed melius Noster et Septuaginta vertunt; nam vers. 23, explicans parabolam ait : » Unusquisque gemet ad fratrem suum, » id est silens lugebit.

Corona tua circumligata sit tibi.—«Corona,» id est fascia qua sacerdotes pileum quasi coronant, et capiti aptant; vel certe coronam vocat ipsum pileum rotundum, qui instar coronæ caput coronat et circumdat, quales erant mitre et tiaræ sacerdotum, ac nunc sunt turbanti Turearum : bre enim hebraico vocantur *1X3 peer*, id est decor et gloria capitis; ac habebant lemniscos aut vittas quasdam, quibus capiti alligabantur. Erat enim Ezechiel sacerdos, ideoque mitra quasi corona vestiebatur. Aut denique coronam vocat capillorum, puta cæsariem in rotundum vel attonsam vel potius colligatam : ita Septuaginta ; vertunt enim : *Erant crines tui colligati super te*, uti legunt S. Hieronymus et Theodorctus. Verum editio Romana Septuaginta legit contrarie : *Non erunt crines tui colligati super te*. Sensus est, *q. d.* Noli lugere, nec more lugentium comam, pileum aut fasciam eum coronantem deponere, et calceos exuere, ut nudo capite et pedibus incedas; nec os velabis, aut veste teges, uti pullati faciunt. Ita S. Hieronymus.

Ha Greci olim et Romani in funere deponebant coronas. Audi S. Hieronymum ad Heliodorum in *Epitaph. Nepotiani* : « Proponunt, ait, innumera- biles viros, et maxime Periclem, et Xenophontem Socraticum ; quorum alter, amissis duobus filiis, coronatus in concione disseruit, » ut ostenderet se non dolere, nec lugere. « Alter, cum sacrificans filium in bello audisset occisum, deposuisse coronam dicitur : et eandem capiti reposuisse, postquam fortiter in acie dimicantem reperii concidisse. » Sed de his mox plenius et plura.

Nota hic ritum lugendi defunctos, usitatum apud Judæos. *Primo*, deponebant coronas, veste-que solitas, ac lugubres induebant. Sic Gentile. insignia magistratus in luctu ponebant, uti narrat Tacitus lib. III in *Funere Germanici*. Idem eli unum faciunt Sinæ, qui moriente aliquo suorum, ita lugent, ut magistratu se ad aliquot annos plane abdicent, domique in silentio vitam agant. Annulos eos mutasse liquet ex Suetonio, qui, Augusto mortuo, quosdam consuisse tradit : « Exequiarum die ponendos annulos aureos, ferreosque sumendos. » Livius, lib. XXXIV : « Quid a*-ud, inquit, in luctu quam purpuram atque aurora deponunt?» Ovidius, lib. Vili *Metamorph.*, de Allhæa, cum conspicaretur fratres extinctos :

C t pluigore d'itomæslis clamoribus urbem
Ir g'leí, et incalí* mutivi: vestibus liras.

Huc pertinet epigramma C. Cilnii Mæcenatis In Horatium, quod est apud Isidorum libro XIX, cap. xxxii :

Lugens to, mei vita, nec smaragdus,
Beryllos neque. Ricce, nõc nitentes
Semper candidas quæro tñarñíriúi :
Nec quos Thynica lira i peqiollvfi
Anellos, ucc Ja.-pios lapillos.

Quin et apud Romanos in publico principimi luctu erat justitium : consules sedebant vulgari sedo in curia, eis fasces proferebantur inversi, Ireta omnia vitabant, abstinebant a publico. Audi Tacitum, lib. III in *Funero Germanici* : « Hos vulgi sermones audita mors adeo incendit, ut ante edictum magistratum sumpto justitio desererentur fora, clauderentur domus, passim silentia et gemitus. » Peto Albinovanus in elegia *de morte Drusi* :

Jura silent, mulæque jacent sine vindice leges,
Aspicitur toto purpura nulla foro.

Secundo, Judæi in luctu calceos ponebant, Incedebantque nudipedes : unde Ezechieli jubet hic Deus, ut calceatus incedat, ne mortem uxoris ex-calceatus lugeat.

Tertio, velábanlos, quasi vocem et respiracionem sibi interciperent in luctu ejus qui utrumque in morte amiserat. Sic apud Romanos, si mortuus liberos reliquisset superstites, ex iis filii quidam velatis, fil te vero apertis capitibus in funus prodibant, uti docet Plutarchus in *Problem. Rom.* probi. 14. Quinci comam resecabant, eamque ponebant super mortui pectus. Ita factum in funere Virginiae, filiae Virginii, tradit Dionysius Halicarnassæus, lib. XI. Et Ovidius ait lib. III *Metamorph.*, de sororibus Narcissi :

Planxere sorores
Naiades, et sectos fratri imposuere capillos.

Quarto, abstinebant conviviis. Paulus, lib. II *Sentent*, cap. xxi : « Qui luget, ait, debet abstinere a conviviis. » Cicero *ad Attic*, lib. XII, in *obitu Tulliae* : « Cum, ait, mihi carendum sit convivio, malo id lege videri facere, quam dolore. » Imoel foco abstinebant. Juvenalis, *Satyr.* 3 :

Tunc gemimus casus urbis, tunc odimus igneo.

Ubi vetus Interpres : « Nec focum, inquit, in nostra domo fieri patimur, quod et lugentes observare iolent. »

Nec cibos lugentium, — *q. d.* Ex epulo funebri, sive ex exequiis non comedes. His omnibus significat in morto et occasu Jerusalem vicinos non facturos luctum, sed gavisuros; et Jerusalem nullum habituram qui sibi condoleat, seque consoletur : imo tantam foro cladem et omnium communem dolorem, ut nemo alterius etiam amiciet fratris dolore et morte tangatur. Ita Theodorctus. Simile Ust *Jerem.* xvi, 5. Vide ibi dicta.

Viri. 18. 18. Et mortua est uxor mea, — uti Deus praedixerat vers. 10.

Fecique mane sicut praeceperat Mini, — id est caput coronavi, pedes calceavi, nullumque lucus signum dedi.

Mon?— Moralità, disco hic viros sapientes et divinos,

'a»- «Iua'es erant Prophetæ, non debere niinis lugere et plangere clades, tum privatas, tum publicas,

ili neh- et quasvis ærumnas hujus vilæ; sed potius in iis nibiki» se resignare et conformare divinæ voluntati illas ei pñ-

immittenti, aut permittenti: præsertim, quia mens u* sapientis in coelo et Deo defixa, omnia sublunaria, sive bona, sive mala, parva et exilia æstimat,

uti revera sunt, respectu coelestium et inferiorum. Adde: Scit sapiens mortalia omnia morte dam-

nata esse: scit, post peccatum genus humanum hisce aerumnis addictum: scit, ab omni ævo tales fuisse regnorum eversiones, clades et strages.

Itaque nihil hic videt novum quod miretur et doleat; præsertim cum dolor hic et tristitia, nec sibi,

nec aliis utilis (nec enim per eam clades inferendas impedire, aut illatas revocare et integrare potest), sed potius damnosa et noxia sit, ipseque

Gnomi. calamitatem augeat et duplicet, *Eccli.* xxx, 24:

a Tristitiam longe repelle a te; multos enim occidit tristitia, et non est utilitas in illa. » Cassianus, lib. IX *De Instit. renunt.* cap. xii, ait: «Omnis tristitia, præter illam, quæ vel pro salutari pœnitentia, vel pro studio perfectionis, vel pro desiderio

suscipitur futurorum, quasi tristitiasæculi, et quæ mortem inferat, æqualiter repellenda est, ac sicut fornicationis spiritus, vel philargyriæ, de nostris cordibus penitus extrudenda. » Seneca quid-

quid dolorem pascit, id mirum putat, id est rem risu dignam. Idem, *epist.* 17: «Præcogitati, ait,

mali mollis ictus venit; ideo sapiens assuescit futuris malis, et quæ alii diu patiendo, leviter facit diu cogitando. » Servius Sulpicius consolans Ciceronem de obitu Tullie liliæ: a Nullus, ait, est

dolor, quem non longinquitas temporis minuat atque molliat. » El Sophocles: «Tempus, ait, est facilis deus, » qui omnia lenit et molliat, atque

molestiis medetur omnibus. Hoc præcipit meditando sapiens. A laxagoras, audita liliæ necce apud Trojam: «Sciebam, ait, me mortalem genuisse. Sciebam me eum in mortiferum bellum, non in epulas mittere. » Nimirum, inquit Cicero, lib. III *lusciti.* a Hæc est præstans et divina sapientia,

perceptas punitus et pertractatas humanas res habere; nihil admirari cum acciderit; nihil antequam evenire posse arbitrari. » Seneca, *epist.* 86: «Demetrius noster, ait, vitam securam, et sine ullis fortunæ incursionibus mare mortuum vocat. Nihil habere ad quod exciteris,

cujus denuntiatione et incursu firmitatem animi? At tui lentes; sed in otio inconcusso jacere, non est tranquillitas, sed malitia. Atticus isle Stoicus dicere solebat: Malo me fortuna in castris suis, quam in deliciis habeat. Torqueor, sed fortiter, bene est. » Et lib. *De Provident.*, ante medium: «Nihil,

ait, mihi videtur infelicius eo, cui nihil unquam

evenit adversi; non licet enim illi se experiri. Male de illo dii judicarunt; indignus est visus a quo

vinceretur aliquando fortuna, quæ ignavissimum quemque refugit. » Et inferius: «Miserum te judico, quod non fuisti miser, transiisti sine adver-

sario vitam. » Cicero, III *Tuscul.*: «Mortalis nemo est quem non attingat dolor morbusque; multi sunt humandi liberi, rursus creandi; mors est finis omnium. Reddenda est terra terræ, tum vita omnibus metenda ut fruges. Sic jubet necessitas

ferendæ conditionis humanæ, quasi cum Deo pugnare prohibeat, n Euripides in fine *Phanissarum* «Quid, ait, ista lamentor, et frustra deploro? Mortali ferendum est, quidquid immittit Deus. »

Hermes Episcopus et martyr, discipulus S. Pauli, in libro qui inscribitur *Pastor*, qui citatur et probatur a Dorotheo, Damaso et aliis Patribus, visione quinta, mandato decimo, narrat sibi apparuisse angelum in figura pastoris, et inter alia ei dixisse: «Tristitia omnium spirituum nequissimus est, et pessimus servus Dei, et omnium spiritus exterminat, ac contribulat Spiritum Sanctum; atque oratio tristis hominis non habet virtutem, ut ascendat ad altare Dei: sicut enim vinum mixtum aceto, eandem suavitatem non habet; sic et tristitia Spiritui Sancto mixta, eandem orationem mundam non habet. »

Denique Psalles, *Psalms*, lxxvi. 3: a Renuit, ait, consolari anima mea; memor fui Dei, et delectatus sum. » Unde Nemesius, lib. *De Natura hominis*, cap. xix: «Qui, inquit, in hisce (tristibus) se contemplationi rerum totum tradiderit, nihil omnino commovebitur, cum se ab his rebus quæ in hominum vita geruntur, semoverit, et cum Deo conjunxerit, juxta illud *Psalms*. xxxvi, 4: «Delectare in Domino. » Et Cassianus, lib. IX *De Instit. renunt.* cap. xin: «Hanc, ait, perniciosissimam passionem tristitiæ sic expellere poterimus, si mentem nostram futura spe, et contemplatione promissæ beatitudini* erigamus. »

Vis exempla constantiæ in publica clade, eaque gentilium? Antiochus a L. Scipione ultra Taurum montem imperii finibus summotus, cum Asiam

provinciam vicinasque ei gentes amisisset, gratias se agere populo Romano dixit, quod nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis uteretur.

Prudenter Solon, neminem, dum adhuc viveret, beatum dici debere arbitrabatur, quod ad ultimum usque fati diem ancipiti fortunæ subjecti essemus. Felicitatis igitur humanæ applicationem mors consummat. Idem cum ex amicis quemdam graviter morientem videret, in arcem perduxit, horlatusque est ut per omnes subjectorum æliciorum partes oculos circumferret. Quod ut facium animadvertit: «Cogita nunc tecum, inquit, quod multi lucius sub his tectis, et olim fuerint, hodieque versentur, insequentibusque sæculis sint futuri; ac mitte mortalium incommoda Um-

E, mPIâ

uxiu.

Soloni»,

quam propria deflere. » Qua consolatione demonstravit urbes esse humanarum cladum concepta miseranda. Idem aiebat : « Si in unum locum cuncti mala sua contulissent, futurum ut propria deportare domum, quam ex omni miseriarum acervo portionem suam ferre mallent. » Quo colligebat non oportere nos quæ fortuito patimur, præcipuæ et intolerabilis amaritudinis judicare. Ita Valerius Maximus, lib. VII, cap. n.

iiHo*" Verutn illustriores constantioresque habemus l'uThia. fideles. Ezechias rex audiens ab Isaia suos thesauros et posteros tradendos esso in manus Chaldæorum : a Bonus, ait, est sermo Domini, quem loculuscest; sit tantum pax et veritas in diebus meis. »

irwi. Irene a Nicephoro servo suo imperio dejecta : « Ego, ait, Deo acceptum refero, quod me orphanam et indignam ad Imperii clavum collocavit; quod vero me jam dejici permittit, meis peccatis ascribo. In cunctis autem bonis, ac malis omnibus sit nomen Domini benedictum. » Ita Paulus Diaconus, lib. XXIII *Rerum Roman*.

p,i n- Pius II Pontifex audiens suum in Picenis exercitum ab hoste deletum, nihil motus : « Nostrum, ait, erit jam vincere, qui victi sumus. Fortuna belli nobiscum est; nam eos, quos primum fovet, postea destituit. »

Mndi^ ' Ordinandus Aragoniæ et Neapolis rex, regno a Gallis exutus, et accepta interim nova clade, ad Semoneriam, eosdem prope ac si vicisset, spiritus gessit : querebatur tantum se sua opinione deceptum, ac nihil de fortuna dubitare, quæ jam pluribus ostentis maturum in regnum patriamque redditum omnino despondisset.

n^jriei Henricus VI, Angliæ rex, ab Eduardo æmulo suo regno privatus, et in vincula conjectus, occiso insuper filio, gratias egit Deo, quod hoc sibi in vita Purgatorium dedisset, quo peccata expiaret. Testis est Polydorus, lib. XXIV.

*s exempla privata, et propria huic loco, eolion qni ruin scilicet qui uxorum, filiorum, et suorum obitum requo et forti animo tulerunt? Audi profriuu" Lana. L. Æmilius duos habebat filios, quorum altuhruut. Ier triumphum patris funere suo quartum ante diem præcessit; alter in triumphali curru conspectus, post tertium diem exspiravit; quem casum /Emilius eo robore animi sustinuit, ut ad populum de rebus a se gestis verba faciens, dixerit : « Cum in maximo proventu felicitatis vestræ, Quirites, timerem ne quid mali fortuna moliretur, deos precatus sum, ut, si adversi quid populo Romano immineret, totum in domum meam converteret. Quapropter bene habet se res; annuendo enim votis meis id egerunt, ut vos potius meum ca-nm doleatis, quam ego vestrum ingemiscerem. » Ita Valerius Maximus, lib. V, cap. x.

Lacæna cum filium, quem unice amabat, in pnelio interfectum audisset, dixit : « Idcirco eum genueram, ut esset qurpro patria non dubitaret mortem ouueterere.» Testis est Plutarchus in *Apoph-*

thegm. Disce ergo ita liberos procreandos, ut mmeris his a natura, et accipiendi spiritus, et reddendi, eodem momento temporis legem dici.

Atheniensis quidam Elpinicen filiam exanimem indecoro lugebat, prostratus humi, et vociferans : « Quas inferias tibi faciam, filia? Quid tecum sepeliam ? » Superveniens Sextus Philosophus : « Maximum, ait, munus dederis filiæ, si moderate lugeas. » Ita Philostratus in *Sophist*.

Amasis ad quemdam filio privatum dixit : « Si non tristatus es cum nondum filius esset, ne nunc quidem dolore debes, cum non amplius est. »

Quirinus sophista amicis eum de morte filii consolantibus : « Quando, inquit, potius apparebo vir quam nunc? » Sentiens dolorem quidem esso acerbum, sed hoc fortitudinis laudem fore splendidiorem. Ha Philostratus.

Herodem sophistam immodice lugentem Pollucis obitum præmaturum, cum vellet illi currus et equos velut ascensuro jungere, atque etiam cœnam apparare, adiit Demonax : « En tibi, ait, a Polluce litteras. » Exhilarato Herodi, et quid vellet sciscitanti : « Incusat te, inquit, quod cuncteris ad ipsum venire. » Significans Pollucem ad ipsum non redditurum, sed recte parari currum, si vellet sequi defunctum.

Horatius Pulvillus, cum in Capitolio Jovi optimo maximo ædem pontifex dedicaret, intorque nuncupationem sokmnum verborum postem tenens, mortuum esse filium suum audisset; neque manum a poste removit, ne tanti templi dedicationem interromperet, neque vultum a publica religione ad privatum dolorem reflexit; ne patris magis, quam pontificis partes egisse videretur.

Q. Martius rex superioris Catonis in consulatu collega, filium sumtn® pietatis, magn® spei, et quæ non parva calamitatis accessio fuit, unicum amisit. Cumque se obitu ejus subrutum et eversum videret, ita dolorem altitudine consilii coercuit, ut a rogo juvenis protinus curiam peteret, senatumque quem eo die lege haberi oportebat, evocaret.

Princeps Atheniensium Pericles, intra quadri-duum duobus mirificis adolescentibus filiis spoliatus, his ipsis diebus et vultu pristinum habitum refluyente, et oratione nulla ex parte infractiore concionatus est. Ille vero caput quoque solito more coronatum gerere sustinuit : ut nihil ex veteri ritu propter domesticum vulnus detraheret. Non sine causa igitur tanti roboris animus, ad Olympii Jovis cognomen conscendit.

Xenophon, quod ad Socraticam disciplinam at-tinet, proximus a Platone felicitis ac beate facundi® gradus, cum solemne sacrificium perageret, e duobus filiis majorem natu nomine Gryllum, spud Mantinæam in prælio cecidisse cognovit : nec ideo institutum deorum cultum omittendum putavit; sed tantummodo coronam deponere contentus fuit, quain ipsam , pereunctalus quomodo occidisset, ut audivit fortissime pugnantem

COMMENTARIA IN EZECHIELEM PROPHETAM, cap. XXIV.

interline, capiti reposuit : numina, quibus sacrificabat, testatus, majorem se ex virtute filii voluptatem, quam ex morte amaritudinem sentire. Hæo Valerius Maximus, lib. V, cap. x. Audi S. Hieronymum *ad Heliodorum*, dum eum consolatur in morte Nepotiani nepotis ; « Quid memorem, inquit, Romanos duces, quorum virtutibus, quasi quibusdam stellis, Latines micant historia'.? Pulvillus Capitolium dedicans, mortuum, ut nuntiabatur, subito filium se jussit absente sepeliri. L. Paulus septem diebus inter duorum exsequias filiorum triumphans urbem ingressus est. Prætermitto Maximos, Catones, Gallos, Pisones, Brutos, Scævolas, Metellos, Scauros, Marios, Crassos, Marcellos, atque Aufidios, quorum non minor in luctu, quam in bellis, virtus fuit; et quorum orbitates in *Consolationis* libro Tullius explicavit; ne videar potius aliena, quam nostra quæsisse. Quanquam et hæc in suggillationem nostri breviter dicte sint; si non præset fides, quod exhibuit infidelitas. »

Denique luctus, ac ejulatus et fletus funebris legibus duodecim tabularum Romanis vetitus erat.

Verum hæc exilia sunt, si cum fidelium moderatione, robore et æquanimirate conferantur.

FM»- S. Job, et bonis et prolibus omnibus eodem
=x= ^einPore privatus, non ingemuit, non Deum, non
goomx. homines incusavit : sed Deo se resignans, eum benedixit : « Dominus, ait, dedit, Dominus absulil; sit nomen Domini benedictum. »

Huic virtute suppar, sexu licet inferior el infirmior, fuit S. Paula Romana, ait S. Hieronymus m ejus Epitaphio, cum ei dispendia rei familiaris, et totius patrimonii eversio nuntiaretur : « Quid, ait, prodest homini si universum mundum lucretur? » Et : *a* Nudus exivi de utero matris mæ, nudus et redibo. Sicut Domino placuit, ita factum est. »

S. Bernardus noluit plangi S. Malachiam mortuum iu Claravalle; sic enim scribit iu ejus Vita : « Et revera quid rationis habet immoderatus plangere Malachiam, quasi non sit pretiosa mors ejus, quasi non sit magis somnus quam mors, quasi non sit mortis portus, et porta vite? Malachias amicus noster dormit, el ego lugeam? Luctus iste usu so, non rationo luetur. Si Dominus dedit dilecto suo somnum, et talem somnum in quo b.æreditas Domini, filii merces, fructus ventris, quid horum videtur fletum indicero? Ergo fleam illum qui fletum evasit? Illo tripudiat, illo triumphat, ille introductus est in gaudium Domini sui, et ego eum plangam? Cupio mihi hæc, non illi invideo. »

Æque gencrosæ, imo generosiores fuerunt martyrum matres. Mater septem Machabamrum, H *Machab.* vii, S. Symphorosa et S. Felicitas, æque septem filiorum matres et heroinæ : quæ in lilio rum morte pro Deo obila exsultarunt, oosque ad mortem capessendam, et vultu, et verbis, et exemplis incitarunt.

Talis fuit tl. S. Sophia mater trium filiolarum, Fidei, Spei et Charitatis, quæ illas adhuc impuberes ad martyrium efformavit, et accendit : vere tripliciter et quadrupliciter martyr. Vide harum martyria in *Vilis Sanctorum*, 1 augusti. Vide et S. Gregorium Nyssenum oratione cui titulus est : *Yoli* esse *dolendum de obitu eorum qui in fide dormierunt*.

21. Ecce ego polleam (profanabo per Chaldæos templum, quod est) superbia (id est gloria, celsitudo et magnificentia : sic enim superbas urbes et ædes vocamus gloriosas, splendidas et inclytas) imperii vestri (Chaldæus et Septuaginta, *fortitudinis vestra*, id est de quo quasi invido superbitis, quodque est) DESIDERABILE OCULORUM VESTRORUM (id est oculis vestris maxime amabile, cujus scilicet aspectu maxime delectamini) : et super quo pavet anima vestra, — id est, timet ne depreat, vastetur, incendatur. Hebræus, *indulgentium anima vestra*, id est rem quam ita amatis, ut parentes indulgentes amant suos filios. Explicat parabolam. Nam per uxorem Ezechielis significavit templum, quod Judæis erat in summis deliciis. Posset *secundo* vi *desiderabile, et super quo pavet anima vestra*, referri ad uxores, vel potius ad filios, quos tenerrime diligebant, occisos, ut quasi explicans subdat : « Et filii vestri, el filiæ, quas reliquistis, gladio cadent. » Inde Septuaginta vertunt, *quibus parcunt anima vestra*.

Quas reliquistis, — in Jerusalem. Loquebatur enim Judæis Babylone degentibus.

22. Et facietis sicut feci, *q. d.* Sicut mihi non Ven. il. licuit uxorem mortuam plangere : ita nec vobis licebit Jerusalem et amicos piangere, nec luctus signa dare, quæ sequuntur, et de quibus dixi vers. 17; quia Chaldæi, tum illi, quibuscum in Babylone quasi captivi et subditi versamini, tum illi, qui Jerusalem expugnabunt, violantes uxores vestras, et parvulos allidentes ad petras, non sinent vos illacrymari, aut gemere. Unde in secreto maxime quisque gemet in corde, ut ad fratrem suum ; scilicet tacitus apud se, et alius alium aspiciens. Aliter Maldonatus : Non poteritis, ait, more vestro mortem filiorum et fratrum plangere; quia in captivitate versamini, ubi commode ritus vestros servare non potestis, ac ne plangere quidem commode.

23. Coronas habebitis. — Coronas vocat pileos rotundos, quales gestant Turcæ; aut cæsariem in rotundum ad modum coronæ attonsam; aut fascias abyssinas, quibus caput vel pileum, in modum corona nobiliores circumdebant.

24. Eritque Ezechiel vobis in portentum. — v u Chaldæus, in *signum*, scilicet futurorum. Loquitur ex Dei persona, ut efficacius persuadeat.

25. Tollam ab eis fortitudinem eorum. — Describit templum, *primo*, quod munitissimum esset et situ, et Dei protectione, lib. HI *Regum*, vm. *secundo*, quod sua pulchritudine et ornatu omne recrearet, et gaudio afficeret; *tertio*, quod suadi.

COMMENTARIA IN EZECHIELEM PROPHETAM, cap. XXV.

Ditate et majestate divinæ præsentiæ omnibus gentibus esset venerabile. Itaque templum Judæis asylum erat in bello, gaudium domi, fori» gloria : uti jam est templum nostrum, et Eucharistia, quæ est quasi templum Dei scilicet Verbum corporatum, panis speciebus obtectum, ait Prado.

Nota ergo hic sex epitheta illustria templi a Judæis usurpata, et Christianis imitanda. Nam *primo*, vocant illud a suam fortitudinem,» quasi confitentes omne suum robur in templo, Deique cultu consistere; *secundo*, vocant illud a superbiam, » et a gloriam suam,» *tertio*, a gaudium dignitatis suæ, » hebraico, *gloria sua*, id est, in quo maximo gaudent et gloriantur ; *quarto*, a desiderium suum;» *quinto*, a super quo » confidunt, el a requiescunt; » sexto, a super quo pavet anima » eorum, sicut pavebat anima Heli super area fœderis : unde audiens eam captam, percussus ex turbatione el terrore retrorsum corruit. Et vero fideli pavendum est, cum templa et sacra evertuntur: tunc enim certum imminet reipublicæ excidium, uti vidimus in iconoclasmo Belgii.

Sotēa quo requiescunt anime eorum.—Hebraice,

elevationem anima sua, id est ad quam levant animam suam, id est in quo sperant et confidunt. Alii vertunt, *onus anima sua*, id est collitudinem suam, do quo, scilicet, no profanetur, maxime solliciti sunt. Sicut enim onus corpus, ita sollicitudo animam gravat et deprimit.

20. In die illa cum venerit, — scilicet nuntius e Jerusalem, qui ex ejus clade evadet, nuntians illam esse vastatam, quod facium est post tres annos, ut patet cap. xxxin, 22; tunc loqueris lune a te esso prædicta, el jam impleta; et non silebis, nec timide et trepide per parabolas ot ænigmata loqueris, uti antea fecisti, eo quod Judæi non crederent tibi; sed libero, aperte et audacter argues eorum peccata, ut agnoscant ea, et propter ea se juste esse vastatos. Dices enim : Ecco videtis excidium urbis jam ita accidisse uti prædixeram : at noluistis tunc mihi credere; nuno ergo et deinceps mihi credite, ac corrigite scelera, quæ toties castigavi, et ob quæ excidium hoc vobis obventurum prædixi.

27. Erisque eis in portentum, — agnoscent te fuisse et esse portentum, ac futura portendero, eruditi jam experientia et mulo suo.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hactenus Propheta vaticinatus est Judais, nunc transit ad alias gentes, eisque simile vaticinatur excidium. Idque factū ab hoc capite fere usque ad caput xli. Hoc ergo cap., minatur vastitatem hostibus Judaorum, puta Ammonitis, vers. 3; Moabitis, vers. 8; Idumæis, vers. 12; Philistais, vers. i4, eo quod de Jerusalem vastatione exsultaverint, eique insultaverint, vel odio gentis, vel Dei, quasi Deus Hebraeorum se, suos et templum defendere non potuisset, quodque Chaldaos in expugnatione Jerusalem adjuverint (I).

1. El factus est sermo Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis, pone faciem tuam contra filios Ammon, el prophetabis de eis. 3. Et dices filiis Ammon : Audite verbum Domini Dei : Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quod dixisti : Euge, euge super sanctuarium meum, quia pollutum est, et super terram Israel, quoniam desolata est; et super domum Juda, quoniam ducti sunt in captivitatem: 4. Idcirco ego tradam te filiis Orientalibus in hæreditatem, et collocabunt caulas suas in te, et ponent in te tentoria sua : ipsi comedent fruges tuas : el ipsi bibent lac tuum. 5. Daboque Rabbatti in habitaculum camelorum, el filios Ammon in cubile pecorum : et scietis quia ego Dominus. 6. Quia hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quod plausisti manu, et percussisti pede, et gavisus es ex toto affectu super terram Israel : 7. Idcirco ecce ego extendam mauum meam super te, el tradam te in direptionem gentium, et interficiam te de populis, et perdam de terris, et conteram : et scies quia ego Dominus. 8. Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quod dixerunt Moab el Seir : Ecce sicut omnes gentes, domus Juda : 9. idcirco ecce ego aperiam humerum Moab de civitatibus, de civitatibus, inquam, ejus, el

(li Post vaticinia cennra populum Judaicum ex quibus prima pan Execielis prophetiarum constat, sequitur •c unda pan complectens a cap. xxv ad cap. xxxu oracula ad veran gentem, primo, contra gentem cognatas, •edicet Ammonita et Moabita», qui ab oriente Judæis

vicini essent, et Idumæos nd austrum conterminos, cap. xxv. Moabita et Idunijeos; secundo, contra gentem altonigenas, Philislæos et Tyrios ad occidentem Judææ finitimo», xxv, 15-17; XXVI, xxvn; denique adversus Ægyptios, xxii, xxxu.

de finibus ejus inclytas terræ Belhiesimolh, et Beelmeon, et Carialhaim, 10. filiis Orientis cum filiis Ammon, et dabo eam in bæredilalem : ut non sit ultra memoria filiorum Ammon in gentibus. 11. Et in Moab faciam judicia ; et scient quia ego Dominus. 12. Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quod fecit Idumæa ultionem ul se vindicaret de filiis Juda, peccavitque delinquens, et vindictam expetivit de eis : 13. idcirco hæc dicit Dominus Deus : Extendam manum meam super Idumæam, et auferam de ea hominem , et jumentum, et faciam eam desertam ab austro : et qui sunt in Dcdan, gladio cadent. 14. Et dabo ultionem meam super Idumæam per manum populi mei Israel : et facient in Edom juxta iram meam, el lurorem meum : et scient vindictiam meam, dicit Dominus Deus. 15. Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quod fecerunt Palæstini vindictam, et ulli se sunt toto animo, interficientes, el implentes inimicitias veteres : 10. propterea hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego extendam manum meam super Palæslinos, el interficiam interfectores, et perdam reliquias maritimæ regionis : 17. faciamque in eis ultiones magnas arguens iu furore : et scient quia ego Dominus, cum dederò vindictam meam super eos,

2. Pone faciem. — Septuaginta : *Obfirma faciem*, id est firmo, torvo ac minaci vultu intueri Ammonitas. Hoc est, converte faciem luam versus Ammonilidem, ul libere et interrite eis mala obvenluraprædicas. Simile fuit cap. vi, 2, et cap. xni, vers. 17 (1).

3. Audite verbum Domivi. — Dixit hoc audientibus non Ammonitis, sed Judæis, qui Ammonitis idipsum referre poterant, idque ut consoletur Judæos, ex hoc quod Deus eorum injurias sit ulturus.

Dixisti : Eugb, ecob, — id est, ut Septusginta, gavisī estis in eversione templi. Simile est *Psal.* xxxiv, 21.

4. Tradam tb filus orientalibus, — hoc est Medis et Persis, aiunt R. David el Vatablus. Secundo, Arabibus, aiunt Theodoretus et Maldonatus; Arabes enim sunt vicini et orientales Ammonitis, crantque pastores et camelarii. Unde eis apte convenit, quod sequitur : « Collocabunt caulas in te, ipsi bibent lac tuum, eris in habitaculum camelorum, et in cubile pecorum. » *Tertio*, et oplici, « Orientalibus, » id est Chaldæis, aiunt S. Hieronymus et Ilebræi. Non enim Arabes, nec Medos, aut Persas, sed Chnldæos Ammonilidem vastasse legimus. Nam Nabuchodonosor, ut audivimus cap. xvi, 21, stans in bivio jecit sortem, an contra Jerusalem pergere deberet; cumque sors cecidisset contra Jerusalem, eo perrexit, camqtio vastavit : ac post ejus vastationem anno quinto vastavit Anunonitas, uti docet Josephus lib. X *Antiquit.* cap. xi. Quocirca idem excidium Ammonitis prædixit Jeremías, cap. xlix.

(1) Ammonito), Lothi posterī (*Cenes*, xix, SS), Israelltaruin ab oinniævo infensissimi hostes, *Psal.* lxxxxi, 8,9, cf. t *Reg.* xi, 1 et seqq.; quamvis ab illis nihil quidquam læsi fuerant, vide *Dent*, n, 9, templi ac reipublicai lajr Israelitica), quam Judaica) excidium improlo gaudio ot probris sunt persecuti, unde a pluribus prophetis supplicia divinitus cis infligenda denuntiantur. Vaticinia parallela vide supra xxi, 33 et seqq.; *Jerem.* xlix, i et seqq.; A»iw i, 13; *Sophon*, », 8, 9, 10.

Possunt tamen per *Orientales* accipi quoque Arabes, sive quod illi Chtldæos juverint in expugnatione Ammonitarum; sive quod, Ammonitis occisis, vel abductis, illi regionem eorum compascuam invaserint et occuparint, ibique sua pecora paverint. Arabes enim, prognati ex filiis Abrahæ, quos genuit ex Cetbura, in Scriptura vocantur a tilii orientis, » ut dixi Genes, xxv, 6.

Collocabunt in tb callas suas, — id est evertent te et vastabunt, ac comburent tuas urbes et arces, ut in iis, quasi in agro aperto et germicante, sua tentoria et caulas ovium figere possint. Metaphorice enim Chaldæos vocat pastores. Sicut enim pastor regit oves, easque ducit, tractat et mactat prout vult : ita et Chaldsi Ammonitas. Aliter Theodoretus et Maldonatus, *q. d.* Tradam vos Ismaelitis, quibus moris est in tentoriis degere.

7. Interficiam tb de populis, — id est, excindam te ne sis in numero populorum, ne inter populos nomineris et numereris.

Er perdam de terris, — ut non sis amplius in terra.

8. Seir, — id est Idumæa. Esau enim dictus est Seir, quia pilosus : inde regio, quam incoluit, vocata est ab eo Seir, æque ac Edom vel Idumæa.

Ecce sicut omnes gentes, — *q. d.* Nec Deum, nec quid aliud egregium præ aliis gentibus habent Judæi, sed similiter ac aliæ obnoxii calamitatibus. et Chaldæis subjecti sunt.

9. Apiriam uumerlm Moab (2). — Chaldæus : *Con-*

(2) Moabita itidem ul Ammoniti» a Loiho oriundi, hisqtio ad Austrum contermini, mari Mortuo ab oriento jam, *Sum.* xxi, 29, ad idolorum cullnm defecisseprehenduntur. Infensi IsraeliUrum hostes fuerunt, *Sum.* xxii, 2 ; xxv, 1 et seqq.; *Psal.* lxxxiii, 7 ; eosquo per octodecim annos subjugarunt, *Jud.* m, 12, u el seqq. Sed a Saule feliciter oppugnali, 1 *Reo.* xiv, 47, a Davide autem superati, II *Reg.* vm, 1,3; Salomoni, I *Iley.* v, 1, et regibus Israelis tributarii facti, donec sub Achabo, aut lilio ejus Joramo, deficerem, IV *Reg.* i, 1 ; m, 6;

teram fortitudinem Moab. Viri enim fortitudinem suam habent in humeris et brachiis. *Secundo.* Vatablus, humerum sive latus aperire, ait, est aditum facere ad firmissima et munitissima loca, ut hostibus pateant. Habent enim arces, urbes munite, et propugnacula speciem humerorum. Hæc ergo vocat *humeros de civitatibus*, id est civitatum Moab.

De finibus ejus, — de civitatibus limitaneis quæ in finibus ejus sunt. 111° enim, quasi antemurale regionis, solent *esse* munitissimæ, quales in Moab erant Bethiesimolh, et Beelmeon, et Cariathaim; unde eas vocat *inclytas terræ*.

10. *Fiuis Orientis*, — id est Chaldæis. Refer ad «aperiam humerum Moab,» *q. d.* Arces et oppida Moab aperiam et pandam Chaldæis.

Cum filius Ammon (*q. d.* Sicut Chaldæis aperiam humerum Moab : sic el aperiam eisdem humerum filiorum Ammon), et dabo eam (scilicet Ammon, id est Ammonitidem; aut potius Moab, id est Moabitidem; ita S. *Hieronymus*) in hereditatem (Chaldæis), ut non sit ultra memoria filiorum Ammon in gentibus, — *q. d.* Ut quomodo filiorum Ammon non erit memoria in gentibus: sic et «in Moab ultiones «faciam,» et «judicia,» ut sequitur. Ita S. Hieronymus, licet Biblia Romana, hæc aliter distinguant, ponunt enim punctum ante «et in Moab faciam judicia,» ibique inchoant vers. 11. Quocirca juxta hanc distinctionem melius id quod præcessit : «Dabo eam in hæreditatem,» accipias de Ammonilide. Loquitur mixtim de Ammon et Moab; unde mox ad Moab redit, quia hæ gentes vicinæ et commixte erant, que ac cognate. Ammon enim frater fuit Moab, ex patre Lot, quando cum eo incestum commiserunt filii. Septuaginta vertunt, *contra filios Ammon*. Unde Vatablus clare vertit: *Filios Orientis accersam contra Ammonilas, et tradam ipsam Ammonitis in possessionem, ne memoria Ammon sit in gentibus*.

Ven. u. 12. PRO EO QUOD FECIT IDUMJEA ULTIONEM, — *q. d.* Quia Idumæi Chaldæis se conjunxerunt in expugnatione Jerusalem, ut patet *Abdiæ* cap. i. 14; et quia, occisis vel abductis Judæis, Idumæi Judæam occuparunt, ut ait Jeremias cap. xlix, 2. Idcirco, a extendam manum meam super eam,» percutiam eam et plagis afficiam.

Ven. u. 13. Et faciam eam desertam ab austro. — Hebraice *mitlman*, id est a Theman, quæ fuit urbs primaria klumææ; ita dicta, a Theman filio

ex quo Israelitis graves fuerunt, II *Reg.* xm, 20. Vastandos ac minuendos cæ ab Assyriis sub Salmanasara xut Sennachnbo imualur Isaías, xv, 1 et seqq.; xvi, 14, cf. Awos tt, 1 et seqq.; frangendos autem magis post Hierosolymorum excidium a Nabuchodonosore et Baby-louu, quos in oppugnandis Judæus adjuverant, U *Reg.* xxix, 2, prænuntMt Jeremías, xxvii, 3; xlviii, 1 et seqq.; et Nictor boc loco, qui Meabilis jungit Idumeos, propter pncxAV rumcoauimmcalionem, disjungit judicia in utrosque exercenda quæ Moabilis deminuit, vers. 9, 10, 11; IduinxL^ ven. 12. AA, <4.

Eliphaz, filii Esau, *Genes.* xxxvi, Ifi. Sed quia *Theman* urbs australis erat Iilumææ, ac *Theman* hebraico significat *Austrum*, hinc recte Noster verlit *ab austro*. Idem ergo est a *Theman*, ut habent Hebræa et Septuaginta, quod *ab austro*. Significat Propheta totam Idumæam ab auslro ad aquilonem (hujus enim limes videtur fuisse Dedan) a Chaldæis fore vastandam. Ha Maldonatus, et innuit S. Hieronymus.

14. Dabo ultionem super Idumæam per manum impuli mei, — id est occasione, vel causa injmte populi mei, id est populo meo ab Idmnaeis illate. Ita Prado. *Secundo*, simplicius dicemus, quod Judæi ultionem sumpserint de Idumæis tempore iMachabæorum, vel alias. Hoc enim *piam* hæc verba sonant, licet rei geste historia, ait Vatablus, in Scriptura scripta non exstet; uti nec plura alia a Prophetis dicta. Vide dicta *Jerem.* xlix, 2.

Scient (id est experientur) vindictam.

15. PRO EO QUOD FECERUNT PALÆSTIM. — Ab Idu- Vers. 15. mæis transit ad Palæslinos, sive Philistinos, veteres Judæorum hostes (i).

16. Interficiam interfectores. — Ita vertunt et Vers. u. Aquila, et Symmachus, et Theodotion. *Interfectores* vocat i'alæstinos, qui Judæos interficere solebant. Unde Chaldæus verlit : *Interficiam cos, qui morte digni sunt*; hebraico est, *interficiam Ccrc-tim*, qui, utelPeleti etGetbæi, videntur fuisse populi ex urbibus, vel locis Palæstinorum, dictis Gelh, Pelet, Ceret, I *Reg.* xxx, 14, qui, quod essent bellicosissimi et fidelissimi, jamque, ut videtur, conversi ad Judaismum, factique proselyti, asciti sunt a Davide ad custodiam sui corporis, II *Reg.* xv/18, uli jam ab exieris principibus asciscuntur Helvetii. Ha Hebræi, licet Ribera in *Sophon*, u, num. li, censeat Cerelim non esse nomen proprium gentis, sed commune omnium Palæstinorum. Hos enim dici Cerelim, id est excisores; quia erant bellicosi et feri. Qua; sententia non est improbabilis. Sane hic, et alibi per Ccrc-tim intelligunlur omnes Philistini, per synecdochen, qua ex parte totum intelligimus. Septuaginta, *Ceretim* vertunt *Cretenses*. Cretenses ergo hi sunt Cereti Palæstinæ incolæ jam dicti, qui coloniam duxerunt in Cretam insulam, indeque dicti sunt Cretenses, et regio eorum Creta. Untie et in Creta porlus erat dictus Phœnix *Actor*, xvn, 12, a Phœnicibus, qui suos hos colonos, vel vicinos Certeos eo comitati sunt. Ha Prado. Non est ergo

(t) Philistæi longe olim o Caphtoræorum et Casluchæorū in regionibus in Palæstinam innigraverant (unde et appellati, nam 'ʿz'So *phatasch*. Æthiopice est *migrare*) tracluinq̄ Chananææ inantunuin australem a se occupatum inhabitabant, vid. *Gen.* cap. x, 14; *Lient*, u, 23; *Jerem.* xlvii, 4; *Amor* ix, 7. Inter eos Judæosque ab antiquissimis inde temporibus odium fuerat acerrimum, quod causam præbuil bellis intercos longo temporis tractu gestis, vario eventu et successu, vide *Jutt.* x, 7; xm, i; I *Reg.* xiv, 52; II *Reg.* Vin, 1; I *Paraiip.* xvin, 1; I *Reg.* n, 21; II *Paraiip.* xvn, 11; xxi, 10; xxvii, 6, 7; xxxvin, 18; IV *Reg.* xvni, 8.

quod quis cum S. Hieronymo miretur, cur Septuaginta hic verterint *Cretenses*; per eos enim intelligunt non Cretenses insulanos, sed Ceretim Palæstinos. Cerctim enim idem est quod Cretes et Cretenses. Porro Judæos et Palæstinos permultos in Cretam insulam transmigrasse, patet tum ex aliis, tum ex eo quod Josephus nobilis Judeus ex Creta uxorem acceperit. Sic enim scribit in fine Vitæ suæ : « Post eam duxi aliam mulierem Cretensem, Judream genere, parentibus natam domi nobilissimis, et moribus inter cæteras eximiis. » Et Strabo, lib. X, Curetum sive Cretensium transmigrationem in alias terras, æque ac fortitudinem bellicam celebrat. An vero Cretenses insulani orti sint ex hisce Ceretris Palæstinæ, an ex adverso hi ab illis (I), dissentiunt interpretes. Prius asserit Prado, posterius Schobastes et Theodoretus, ex eo quod hic subditur : « Perdam reliquias maritimæ regionis; » in eo tamen conveniunt passim, quod hi Cerelim, sive Cretes fuerit gens particularis, quæ vel totam Palaestinam, vel partem ejus aliquam maritimam incoluerit. Ita censent Vatablus, l Reg. cap. x, Abulensis ibidem, *Quæst.* X, R. David, Mercerus et alii in *Lexic.*, ac Prado hic, et Pineda, lib. II *de Rebus Salom.* cap. iv. Quare non videtur verum quod aliqui, ut Avenarius in *Léxico*, censent Cerethi esse Cretam sive Curetam insulam, ita dictam ab Hebræo n"O *carat*, id est exscindere, occidere, eo quod Cretenses insulani essent bellicosissimi milites : indeque derivatum esse verbum Græcum xpxm», et Latinum *certo*, quasi *Cretes* idem sint quod *certatores*, et xparwvñç, id est *potentes*, vincentes, dominantes. Certum est enim hic agi de Cretensibus incolis, non insulæ Cretæ, sed Palæstinæ. Sic et David, l Reg. cap. xxx, 14, ait se irruisse « ad meridiem Cerethi, » sive Cretæ, non insulæ (hæc enim ab eo toto mari erat semota), sed Palæstinæ : hæc enim erat vicina tribui Judæ, et Siceleg, in qua degebat David, profugus a Saule.

Perdam reliquias maritimæ regionis. — Id est perdam Philistinos. Hi enim erant accolæ maris Mediterranei.

Tropologice, S. Hieronymus per Ammon accipit hæreticos, per Moab philosophos superbos, de quibus dicitur : a Perdam sapientiam sapientum,

(1) Nomen indo sortitos esso, quod ortu Cretenses fuerint, Lickmachius *observati. philolog*, pari. 11, Observat. u, § 5 et seq., argumentis huiusmodi improbabilibus evincere studuit, inter quæ illud nimis est contemnendum, quod apud Slepianum Byzantinum (voco Gaza) luculenta exstat traditio, Cretenses, rege Minoe, expeditionem suscepisse istas in oras, et Gazam occupasse, quam Minoa appellaverint, unde apud illos templum reperiri Jovis Cretæi, *Marna* ab eis appellati. Cf. Viinnga, *Comment, ad Isai.* xiv, 28. Exigui ceterum momenti quod lenteuliæ illi de ortu => O'JTO, a Calmelo quoque docte defense (in *Dissert, de ortu PMlistceorum eorumque diis*, Commentario in primum in Samedis librum pne-nussa, opposuit J. D. Micliuelisius *Sptctleg. Ceogr. hebr. exi.* pari. 1, pag. UStj.

tum, et intelligentiam intelligentium reprobabo. » Per Idumæarn terrenam eos, qui relicto spiritu carnem sequuntur. Hos Deus subjiciet Judæ, id est rationi et spiritui : « Ct illi, inquit, conjuncta caro esse desistat, et Idumæa transeat in Judæam. Philistinim interpretantur cadentes poculo, qui et ipsi de aureo Babylonis calice inebriati sunt, et saeviunt, et toto animo Israeli insultant, ideoque a populo Dei divisi sunt. » Per hos ergo Turcæ et pagani accipi possunt, quos Deus tandem disperdet.

Moraliter, disce hoc capite, quam Deo displiceant immisericordia et invidia, quamque similitudine et calamitate puniat eos, qui aliorum calamitati non condolent, sed insultant. Ideo enim «t Ezechiel, Jeremias et Isaias, Moab, Ammon, Philistinim, Tyriis aliisque gentibus excidium intendant, quod in Judæorum clade et excidio non doluerint, sed exsultarint. Annibal et cælitum et hominum odium sibi conscivit, dum inspecta humani sanguinis plena fossa, dixit : « Pulchrum hoc esse spectaculum. »

Et Vitellius Cæsar, dum ob cadaveris fætores via declinantibus cæteris, ipse recta per acervum mortuorum profectus, dixit : « Optime olere hostem, et praesertim civem, a Ila Suetonius in *Vitellio*.

Magis vero Wenceslaus Imperator Bohemiæ rex, qui ita ferox fuit, ut assiduum penes se haberet carnificem, quem compatrem appellabat, quia filium ejus de sacro fonte levarat; et tam familiariter eo utebatur, ut aliquoties uno eodemque equo secum vehi illum passus fuerit, ait bubravius, lib. XXI. Quocirca merito a regni baronibus captus, et ab electoribus Imperio deturbatus est anno Domini 1400. Ita .Emilius, lib. X.

Ex adverso æque Deo et hominibus placet hostibus victis et afflictis compati, ac misereri. Illustres hac in re fuerunt Romani. Senatus enim Romanus Syphacem quondam opulentissimum Numidiæ regem, captivum in custodia Tibure mortuum publico funere censuit efferendum, ut vite dono honorem sepulture adjiceret. Consimili clementia in Perse usus est. Nam eum Albæ, in quam custodia causa relegatus erat, decessisset, quaestorem misit, qui eum publico funere efferret, non reliquias regias jacere inhonoratas pateretur. Hostibus hæc, et miseris, et fato functis officia regibus erogata. Atque ut ab universis Patribus C. ad singulos veniam, L. Cornelius consul primo Punico bello, cum Olbiam oppidum cepisset, pro quo fortissime pugnans Hanno dux Carthaginiensium occiderat, corpus ejus e tabernaculo suo amplo funere extulit : nec dubitavit hostis exsequias ipse celebrare; eam demum victoriam, et apud deos, et apud homines minimum invidiæ habituram credens, quæ plurimum humanitatis habuisset.

Age M. Marcelli clementia, quam clarum, quamque memorabile exemplum haberi debet. Qui

	<i>captis a se Syracusis</i> , in arce earum constitit, ut nrbis modo opulentissimæ, tunc afflicto* fortunam ex alto cerneret. Cælerum casum ejus lugubrem intuens, fletum cohibere non potuit. Quem si quis ignarus vir aspexisset, alterius victoriam esse credidisset. Haque, Syracusana civitas, in maxima clade tua aliquid admixtum gratulationis habuisti : quia si tibi incolumi stare fas non erat, leviter sub tam mansueto victore cecidisti.	maretur, injici ei suum paludamentum jussit, ja^centem non hostem, sed civem, deposito existimans odio. Cumque interceptum a liberto paludamentum comperissot, ira percitus, protinus in eum animadvertit, hac ante præfaliono usus : «Quid? tu ignorasti cujus tibi viri sepulturam commiserim?»
r.apdi.	Pompeius regem Armeni® Tigranem, qui et per se magna cum populo Romano bella gesserat, et infestissimum urbi nostr® Mithridatem Pontopulsum viribus suis protexerat, in conspectu suo jacere supplicem diutius passus non est, sed benignis verbis recreatum, diadema, quod abjeceerat, capiti reponere jussit, certifique rebus imperatis, in pristinum fortun® habitum restituit; ®que pulchrum esso judicans et vincere reges et facere.	Annibai Æmilii Pauli apud Cannas trucidati Anoib* quæsitum corpus, quantum in ipso fuit, intumelatum jacere passus non est. Idem Tiberium Gracchum Lucanorum circumventum insidiis, cum summo honore sepultur® mandavit, et ossa ejus in patriam portanda militibus Romanis tradidit. Idem M. Marcellum in agro Brutio, dum conatus Poenorum cupidius quam consideratius speculatur, interemptum legitimo juro extulit; Punico quoque sagulo, et corona donatum laurea rogo imposuit. Ita Valerius Maximus, lib. V, cap. i.
tiur.i.	Catonis quoque morte Cæsar audita, et se invidere illius glori®, et illum su® invidisse dixit: patrimoniumque ejus liberis ipsius incolume servavit.	Agesilaus, audita suorum Spartanorum contra Ageillil. vicinos Corinthios victoria, sed utrinque cruenta, ingemuit: «Quot, inquit,perieruntGrreci® cives, qui barbarorum, ac præserlim Persarum, vires et incursus retundere potuissent l » Ita Plutarchus ni Agssftao.
M. Auto •**.	Marci autem Antonii animus talis humanitatis intellectu non caruit. M. enim Bruti corpus liberto suo sepeliendum tradidit. quoque honoratius cre-	Q. Eubius Maximus, qui cunctando Annibalcin 0- F*bU* fregH, a clementia dictus est Ovicula, testo Plinio lib. De Viris <i>illustribus</i> .

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hoc capite, ctduabus sequentibus transit Propheta ad Tyrum, eique idem, quod aliis gentibus minatur, excidium, eo quod invidens ct amida gloria: Hierosolyma; in ejus clade exultarit. Quocirca graphice Tyri clades describit. Inde, vers. 15, asserit, quod insula, et principes, ac naves stupebunt in Tyri eversione. Idem Tyro comminatur Isaías, cap. x x iii (vide ibi dicta); Jeremias, cap. x l v ii, 3; Amos, cap. i, 9 (t).

1. Et factum est in undecimo anno, prima mensis, factus est sermo Domini ad me, dicens :
2. Fili hominis, pro eo quod dixit Tyrus de Jerusalem : Euge, confracta sunt port® populorum, conversa est ad me : implebor, deserta est.
3. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego super te, Tyre, et ascendere faciam ad te gentes multas, sicut ascendit mare fluctuans.
4. El dissipabunt muros Tyri, ct destruent turres ejus : el radam pulverem ejus de ea, et dabo eam in limpidissimam petram.
5. Siccatio sagenarum erit in medio maris, quia ego locus sum, ait Dominus Deus : et erit in direptionem gentilius.
6. Filiae quoque ejus, quæ sunt in agro, gladio interficientur ; el scient quia ego Dominus.
7. Quia hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego adducam ad Tyrum Nabuchodonosor regem Babylonis ali aquilone, regem regum, cum equis, et curribus, et equitibus, et cmtu, populoque magno.
8. Filias tuas, quæ sunt in agro, gladio interficiet : et circumdabit te munitionibus, et comportabit aggerem, in

(I) In primo advenus Tyrios oraculo anno WttltitiQmh FjuxhleUt aexlo dato, I ; Propheta, *jirimo f* perstringit Tyri ipudium de llicrosolymoe excidio ct speratum hmc soæ amplitudinis incrementum, 2; *srcunilo*, summatim complectitur obsidionem, expugnationem et direptionem hujus urbis, I-C ; *ttrlfo*, singiUalhii exponit apparatus

et expeditionem contra eamdem a Nabuchodonosore susceptam, 7, 9; vim, devastationem et excidium cum civium luctu illatum urbi, 10, 14; terrorem hinc ol stuprem in vicinas insulas ct maritima emporia dispersum, 15-18; *quarto*, demum adjicit decretum de solitudine diu duratura, 19-11.

gyro : et elevabit contra te clypeum. 9. El vineas, et arietes temperabit in muros tuos, el turres tuas destruet in armatura sua. 10. Inundatione equorum ejus operiet te pulvis eorum : a sonitu equitum, et rotarum, et curruum, movebuntur muri tui, cum ingressus fuerit portas luas quasi per introitum urbis dissipate. 11. Ungulis equorum suorum conculcabit omnes plateas tuas : populum tuum gladio cædet, et statua tuæ nobiles in terram corruent. 12. Vastabunt opes tuas, diripient negotiationes tuas : et destruent muros tuos, el domos luas praelavas subvertent : et lapides tuos, et ligna tua, et pulverem tuum in medio aquarum ponent. 13. Et quiescere faciam multitudinem canticorum tuorum, et sonitus cithararum tuarum non audietur amplius. 14. Et dabo te in limpidissimam petram, siccatio sagenarum eris, nec ædificaberis ultra : quia ego locus sum, ait Dominus Deus, 15, Hæc dicit Dominus Deus Tyro : Numquid non a sonitu ruinæ tuæ, et gemitu interfectorum tuorum cum occisi fuerint, in medio tui commovebuntur insulæ? 16. Et descendent de sedibus suis omnes principes maris : el auferent exuvias suas, et vestimenta sua varia abjicient, el induentur stupore : in terra sedebunt, el attoniti super repentino casu tuo admirabuntur. 17, Et assumentes super te lamentum, dicent tibi : Quomodo peristi, quæ habitas in mari, urbs inclyta, quæ fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis, quos formidabant universi? 18. Nunc stupebunt naves in die pavoris tui : et turbabuntur insulæ in mari, eo quod nullus egrediatur ex te. 19. Quia hæc dicit Dominus Deus : Cum dederò te urbem desolatam sicut civitates, quæ non habitantur : et adduxero super te abyssum, et operuerint te aquæ multi : 20. et detraxero te cum his, qui descendunt in lacum ad populum sempiternum, el collocavero te in terra novissima sicut solitudines veteres, cum his qui deducuntur iu lacum, ut non habiteris : poiro cum dederò gloriam in terra viventium, 21. in nihilum redigam te, et non eris, et requisita non invenieris ultra in sempiternum, dicit Dominus Deus.

Ven. ii.

1. Undecimo anno — a captivitate Joachin, qui fuit quoque annus 11 regni Sedeciae, quo anno a Chaldaeis expugnata el eversa est Jerusalem, qui rursus fuit annus 18 Nabuchodonosoris. Ergo illo anno necdum erat obsessa Tyrus. Nam, vers. 3, ait: «Ascendere faciam ad te gentes inultas;» et vers. 7 : « Adducam ad Tyrum Nabuchodonosor. » Falluntur ergo, qui eam obsessam volunt anno 7 Nabuchodonosoris. Idem patebit cap. xxix, vers. 17 (1).

Prima die mensis, — scilicet quinti, quando Tyrus jam accipere intra 20 dies potuerat nuntium, de Jerusalem expugnata 9 die mensis quarti præcedentis, ut habetur IV Reg. xxv, I. Ex circumstantiis ergo temporis recte conjicit IL David, Prado et alii, quintum mensem hic notari. Itaque Tyrus, gaudens de excidio Jerusalem, dixit (2) :

(1) Ex ordine temporis, ut bene notat Rosenmuller, post vaticinia anno nono exsilii sui a Propheta prænuntiata (cap. XXIV et seqq.), nunc sequi debellat prophetia contra Ægyptum, anno decimo pronuntiata, infra xxix, i. Sed quoniam Tyrus prius fuit destruenda, et illius destruccio merces Ægyptus fuluracrat Nabuchodonosor!, xxix, 18, 19, comminatio Tyri delenite, licet serius pronuntiata, ante comminationem de Ægypto vastanda ponitur. Vid. Lgh-footi *Chrcmolog. vet.* 7><f. in eJus *Opp.* vol. I, pag. 135.

(2) Tres Tyros distinguunt geugntpln, Patelyruin, Tyrum insulam, et Tyrum annexam continenti; Palælyrus, quæ et Tyrus vetus Utmu dicitur, triginta stadia aberat a Tyro insula, austrum versus, teste Strabone *Geograph.* lib. XVI... Quæ de Tyro per Nabuchodonosoretn

2. Contracte sunt porte popciorecm, — id est Vtn, t confracte sunt porte Jerusalem, ad quam omni ex parte gentes conveniunt quasi ad mercaturæ,

vastanda ab Ezechiele prænuntiantur, sola de *Palætyro* intelligenda esse, post Marsbamum in *Can. Chronol.* ad sec. XVIII; et Peritoniuin, *Origg. Babylon*, part. II, pag. 76, pluribus demonstrare studuit Vitringa in *Notitia Tyri* præmissa, *Comment, ad Liai.* xxui, vol. L Sunt sane in nostro vaticinio quidam, quæ magis conveniunt urbi in continente quam in mari sitæ; voluti quod infra vers. 10, II, Nabuchodonosor cum equis, curribus equitibus urbem intraturus describitur; porro quod idem illo adversus eam aggerem congesturus dicitur, vers. 8, nec non quod ei *tuburbia* tribuuntur, xxvii, 38. Contra solam in Tyrum insularem cadit, quod infra vers. 5, urbs destructa comparatur loco siccandis retibus destinato iu *medio inori*; tum quod xxvii, (, 25, 26, diserte in curde mans 3S3 3cteátomím siu dicitur. Etsi enim satis notum est, 3^7 ct non précise *medium* rei alicujus

notare; illud tamen negari vix poterit, indicari ista loquendi formula, rem, de qua sermo est, cingi undique illaro, iu cuius conio est. Porro infra vers. 6, *fitte Tyri* quæ sunt in *agro*, id est oppida a metropoli pendentia, qnro erant in *continente*, opponuntur Tyro in mari exstructæ. Præterea Tyrum insularem jam olim, diu into Nabuchodonosoris tempora, exstitisse, patet ex eo quod Josephus narrat, *Antig.* lib. IX, cap. xiv, tempore Salmassris Sidonem Acoeni, et Palætyrnm defecisse a Tyriis ad Assyrios; unde liquet, Tyrum aliquam a Palætyro 3stmetain jam tum fuisse, et Assyrium, graviter oilensum. quod Tyrii se ei non submitterent, mox reversum in Phoenicem, illos ad obsequium coacturum sexaginta uavibus aggrc&um esse, sed irritò cuualu. CL Uelandi

et religionis celeberrimum emporium. Hinc eam per portas denotat. Onde Vatablus et Maldonatus vertunt et explicant, *q. d.* Confracta est urbs portarum, vel urbs, quæ erat portas populorum. Urbem enim vocat portas, eo quod undique portas haberet, per quas circumquaque populi omnes ad eam confluebant. Alitor quoque Maldonatus, *q. d. Urbs portarum*, id est urbs ex qua omnes populi portam aliquam suam dominant. Solent enim minores urbes ex majoribus portas, quibus ad eas itur, appellare, ut in multis Galliæ urbibus aliqua porta Parisiensis vocatur.

Conversa est (scilicet illa populi frequentia et negotiatio, a Jerusalem) ad me — Tyrum.

Implebor — opibus et mercibus, quia vastata est Jerusalem, *q. d.* Ejus evacuatio erit mea impediō; ejus vastitas erit mea celebritas; ejus ignominia erit mea gloria.

Nirdni Moraliter, intueri hic mundi inopiam, conditionem et praxim : non ornat hos, quin spoliaret illos si quem opibus cumulat, alium premit egestate : non potest impleri hic, quin evacuetur ille; atque ita facit, ut unus alteri invidet, ejusque bonis inhiet. Ut sol dum unum hemisphærium sua luce illustrat, alteri tenebras offundit; atque uti in hausto dum una situla attollitur, altera deprimitur: ita in mundo nemo attolli potest et inclarescere, nisi alii deprimantur et obfuscentur, ait H. Pintus. E contrario Deus dives est in omnes. Unde de justo, qui in Deo habitans ditatur, ait Psaltes *Psalm*, exi : « Gloria et divitiæ in domo ejus : et justitia ejus manet in sæculum sæculi. » El *Psalm*. XXXVI : « Spera in Domino, et fac bonitatem : et inhabitabit terram, et pascaris in divitiis ejus. »

Vtri. 3. 3. Super te. — Vatablus, *contra te*, supple, veniam, vel virgam meam et gladium vibrabo.

Mare FLUCTUANS.— Significat Chaldæorum multitudinem, tumultum, fragorem, per fluctus Tyro, mari adjacenti, notissimos. Copias ergo Chaldæorum vocat fluctus, quia erant maximæ, plurimæ et favissimæ. Sic et Jeremias, cap. xlii, 9, copias /Egypti, et cap. li, 42, copias Cyri vocat fluctus.

Vu*. 4. 4. Et radam pulverem ejus de ea. — Est hyperbole, *q. d.* Tyrum evertam, et eradam usque ad fundamenta, faciam ut ne pulvis quidem inca remaneat. Erat enim Tyrus exstructa in rupe, in medio mali. Incoi vero terram ad fabricandum,

Palent. pag. 1051 et seqq., qui inter alia plura apposito observat, veteres, Tyri antiquitatem celebrantes, nunquam adnotare, se de Pabetyro loqui, sed de clara illa ac insulari Tyro. Quæ cum ita sint, nos quidem Ezechielte vaticinium non dubitamus Tyrum illam insulam jam ab antiquissimis inde temporibus cultam et celebrem, potissimum spectare, ita tamen ut et Pahe-tynnn, lanquam partem illius simul respirili, siculi et PUmu* ambitum Tyri inclusa Palæyro describit. Et Ipium illud tempus obsidionis videtur indicare de Tyr». io it* igi. Palityrum non credo ei tantum negotii potuiuae lauiMcie, (Uosenmulier.)

cthorlos construendos eo comportaverant, quam Deus dicit evertendam, imo radendam, ut rupes nuda relinqueretur, qualis erat antequam urbs construeretur. Unde sequitur : « Dabo eam in limpidissimam petram, » hoc est, faciam ut in Tyro sola relinqueretur limpidissima; Septuaginta, *niti-dissima*, rupes, in qua constructa est (unde hebraice Tyrus dicitur *tsor*, id est petra) sitque tanta Tyri solitudo, ut in ea piscatores sagenas suas madefactas extendant et exsiccent. Ita Theodoretus. Hoc est, quod subdit : « Siccatio sagenarum erit, » Tyrus. Nulla ergo urbs, nullus mercator, nullus princeps gloriatur suo rohere, suis opibus, suis civibus, suis clientelis; licet enim iis abundet quasi Tyrus, et quasi mare aquis, tamen si Deum offendat, facile ab eo omnibus spoliabitur, et in siccam limpidamque petram redigetur.

6. Filii quoque ejus. — Hoc est Sidon, et alie urbes et vici Tyro quasi metropoli subjecti. 11 enim ab Hebræis vocantur filii, sicut ipsa metropolis vocatur mater.

7. Regem regum. — Ita vocat Nabuchodonosorem, qui multos reges habebat subjectos. Unde Megasthenes apud Josephum, X *Antiq.* xm, contendit Nabuchodonosorem fortitudine et rerum gestarum magnitudine superasse Herculem. De quo plura *Daniel*, n, 37. Alii per *regem regum* intelligunt Alexandrum Magnum, qui post Nabuchodonosorem, anno 243, Tyrum expugnavit. Quem Paulus Orosius vocat magnum miseriarum Alenogurgitem, et totius Orientis atrocissimum turbinem. Nola : Putant multi Tyrum a Nabuchodonosore esse expugnatam paulo post Jerusalem, scilicet anno 23 Nabuchodpnosoris. cum ipse Tyrum obsedisset tres annos cum dimidio, teste Philostrato apud Josephum. Unde *Isaiæ* xxiii, 17, dicitur post 70 annos Tyrus reedificanda, scilicet cum Jerusalem, aCyro : sed falluntur; nam 13 annis fuit obsessa Tyrus, et capta anno 35 Nabuchodonosoris, uti ostendam cap. xxix, 17.

8. Elevabit contra te clypeum, — ut eo contra tua telase protegat, cum te invadet; vel, *q. d.* Sublatis conserlisque clypeis milites contra te testudinem de more facient, per quam in muros tuos inscendant urbem invasuri. Testudo emmerat continuata clypeorum series a militibus subjectis curvata in formam animalis quod testudo vocatur. Unde Livius : « Ipse scalas ferri ad muros ab omni parte muri jussit, ac testudine ad portas successit; » « testudine, » id est continuata clypeorum craie super capita. Idem, lib. IV *De Bello Maced.*: « Sublatis deinde supra capita scutis, continuatisque ita inter se, ut non modo ad cæcos ictus, sed ne ad inserendum quidem ex propinquo telum, loci quidquam esset, testudine facta subibant. »

ü. Vineas. — Erant quasi magni corbes ex vimine (hinc vocantur vineæ, quasi viminæ) quibus obsidentes se tegebant, et ex iis tuti penetrabant ad murorum fundamenta subruenda. Ita Vegetius, lib. IV, cap. xv. /Uiter Vatablus vertit, sci-

licet, *tormentum feriendi*. Hebræum enim FIFIO *cha* significat delere, evertere. Hinc 'FIO *medii* significat tormentum evertens muros.

Et arietes. — Aries priscis bombardas et tormenta ænea non habentibus, erat trabs armata ferro instar arietis, quæ impulsu multorum militum mœnia percutiebat, nec ulla turris tam valida erat, aut murus, qui licet primos arietis ictus sustinisset, assiduos vinceret, ait Josephus, III De/h',ix. Vide arietis formam apud Lipsium, lib. De *Militia Horn*. Septuaginta vertunt, >77.«, id est *lanceas*; R. Salomon balistas, quæ lapides in muros ejaculantur.

Ver», 10. 10. INUNDATIONE EQUORUM, — id CSt, Ut Septuaginta, *multitudine equorum operiet te pulvis eo'Um, q. d.* Tam multi equites Chaldæi te invadent, tantumque pulveris ungulis suis excitabunt, ut tota pulvere tegi et obnubilari videaris. Sic ait Isaias, cap. xc, vers. 6 : « Inundatio camelorum operiet te. »

A sonitu (præ sonitu) equitum. — Vix credat, nisi expertus, quantus sit fragor et terror equitum, urbe vi capia discurrentium, tum ut forum, plateas, vicos locaque omnia refugii occupent; tum ut milites et incolas ne fuga evadant, comprehendant; tura ut resistere volentes percellant. Vidi ego, et audiavi hæc in Belgio Trajecti ad Mosam degens, cum ea urbs ab HispAiiis vi caperetur. Sane videbar mihi videre et audire fragorem et terrorem, qui erit in ultimo mundi die.

Ver», n. 11. Statua: tuje noiuies (id est trophæa tua, vel imagines clarorum virorum) in terram corruent. — Ita Vatablus. Ilæ enim hebraice vocantur *t attsebot*, id est statua». Tales sunt columnæ, pyramides et arcus triumphales, quales hic Roma videmus: nimirum columna Trajani 120 pedum altitudinis, et tanta crassitie, ut interius per cochleam ab imo in summum ascendatur, in qua victori omnes Trajani exsculptæ sunt. Item columna Antonini, pyramides Ægypti ante templum S. Petri, ante basilicam Lateranensem, et ante ecclesiam S. Mari Majorem. Item arcus Titi et Vespasiani do devicta Judæa, arcus Septimi Severi, «d radices Capitolii; arcus Constantini do devicto Maxentio (t).

Aliter Prado: per *mattsebot* enim accipit idola quæ Tyrii tam anxie custodiebant, ne hostili carmine advocati eorum dii, aut indignati discederent, ut vinculis ea annecterent. Erant hæc simulacra Herculis et Apollinis, teste Curtio, lib. IV De *Vita Alexandri*, et Plutarcho, *problem*. Gl. Septuaginta vertunt, *substantiam fortitudinis tuæ*; et R. David, turres *fortitudinis tuæ*.

13. Et quiescere faciam multitudinem anticorum tuorum, — quibus tu, o Tyre meretrix,

(1) Vox hebræa *mattsebot*, potest etiam vocari *columnas*. Nam Herodoti testimonio, lib. II, cap. xuv, in templo Tynano duæ erant columnæ una ex auro, altera ex Frnaragdis conflata, quas quidem columnas Tyrii ut teuton suæ urbis forsant habebant-

xu.

quasi meretrix, mercatores ad te pellicis. Vide dicta *Isaia* xxi, 15 et 16.

14. Nec A3picaberis ultra. — Dices: IfaûBxxni, dicitur Tyrus instauranda post 70 annos. Respondéis. Hieronymus, instauratam fuisse Tyrum in urbem, sed non in regnum; nam Tyrus deinceps subfuit Chaldæis, Græcis, Romanis; *secundo*, respondet Scholiasles, cives Tyri omnes pene fuisse deletos, ac proinde postea aliam fuisse quasi Tyrum, quæ ab alia hominum natione, aliis legibus et moribus, imo, ut aliqui volunt, alio loco instaurata sit; *tertio* et plane, Hebræum Tip *od*, id est *amplius*, significat tempus jubilæi, id est sæculum 50 annorum (ut patet *Exodi* xxi, 6) intra quod Tyrus non est ædificata, sed post annos 70. Ita Theodoretus. Vide dicta *Isaie* xxi, 15 (2).

15. A sonitu ruixje. — Est hyperbole, *tj. d.* Si foria cut, turre ruente, omnia vicina commoventur ita, Tyro ruente, vicina insulæ, id est insulani, ad famam et nuntium vastationis Tyri commoti sunt, id est commovebuntur pavore et admiratione.

16. Descendent de sedibus suis, — ut sedeant in Venait terra more lugentium.

Principes maris, — id est vicinarum insularum, quæ in mari sunt æque ac Tyrus.

Exuvias suas. — Hebraice DfPb^D *meilchm*, id est, pallia sua; Septuaginta, *coronae et diademata sua*.

Arroxvn super repextixo casu tuo. — Repentini enim et improvisi casus acerbiores sunt. Hinc n^*J^f Adrianos Imperator annulum gestabat, quem aiebat fuisse Drusi Germanici, cui insculptum erat: « Illis gravis est fortuna, quibus est repentina. » Et Seneca: « Gravius, ait, nocet quodeumque inexpertum accidit: melius est præcavere quam cavere, p Hoc est quod ait S. Augustinus lib. *De Singular. Clericor.*: « Ubi cumque fuerit providentia, frustrantur universa contraria: ubi autem providentia negligitur, omnia contraria dominantur. » Si ergo sapis, ut cre consilio, quod est oculus futurorum, eoque futura dispice et prospice.

17. Et assumentes si per te lamentum. — Simile Vtn.IL lamentum Babylonici excisæ inducit Isaias cap. XIV, 10.

(2) Cætrum com Ezechiele, Tyro desolationem minanti, inquit Rosenmuller, pugnare videtur Isaias, qui xxi, 17, Tyrum per septuaginta tantummodo annos oblivioni tradendam, iisque absolutis ad quæstum suum redituram esso dicit. Et vere Tyrum tam a Nabuchodonosore, quam ab Alexandro Magno destructam iterum venatam esse constat. Neque vero noster locus, pergit idem auctor, Nabuchodonosorem ait fore eum qui Tyrum in ita sit vastaturus, ut non amplius sit habitanda, sed hoc dicit Deus, fore aliquando tempus, quo urbs desolata, prorsus jaceret. Morem hunc esse prophetarum, ut in vaticiniis suis ad propinquum simul et remotum tempus respiciant, adcoque prophetias ad æcula longe remota spectantes, aliis quæ tempora proxima tangunt, huius faci, jam observatum a plnribQfc

Tropologice, hoo lamentum anima; excelsa:, quæ in peccatum mortale prolabilur, recte adaptat S. Hieronymus.

18. la dis pavoris tui.—Septuaginta, tn *die ruina*
ciuf

19. Aby dum. — Chaldæus, exercitum immensum , ut operiant te aquæ mulla:, id est multi hostes et populi, ac consequenter multa: terutnæ, gravesque et profunda: clades. Sic ait Psaltes *Psalm.* XI.I, 8 : « Abyssus abyssum invocat, in voce cataractarum tuarum, » id est una afflictio alteram secum trahit, dum tu, Domine, cataractas tuas aperis, et pluis in nos calamitates.

20. Qui descendunt in lacum,—id est in foveam et sepulcrum.

Ad populum sempiternum. — Hebraice, *ad populum sacculi*, id est ad populum jam olim a multis fwculis mortuum, qui dormit somnum sempiternum, ut ait Jeremias cap. Lì, 37, quos proinde vocat «mortuos sempiternos,» *Thren.* m, 6 ; *secundo, q. d.* Cum descendentibus in lacum, id est in infernum, ad æternum ignem destinatis constituam te, in sempiternum arsuram. Ita S. Hieronymus et R. Salomon.

In terha novissima. — Hebraice *mvnnn tach-tiot*, id est inferiori, scilicet in sepulcro et inferno (1).

Sicut solitudines veteres, — id est similem ruinis urbium antiquis, quarum vix ullum cernitur vestigium. Ha Maldonatus.

Cum dederò gloriam in terra viventium,— cum restituero felicitatem et gloriam pristinam Hierosolymne, ex quo omnes meam potentiam glorificabunt. Unde Chaldæus vertit : *Gaudium in tena Israel dabo.*

hw -
lem vo-
catur
terra vi*
▼ entium
trei ob
Causa*.

Vocatur Jerusalem terra viventium, *primo*, quod in ea coleretur Deus verus et vivus, qui sui cultores sibi similes facit viventes, uli idola mortua faciunt stupidos.

Scrunico, quia in Jerusalem sepulti erant fideles et justì, post modicum tempus resurrecturi in vitam æternain , *Isaia* xxvi, 20; *Apoc.* vi, 9.

Tedio, q. d. Tu, Tyre, insultasti IlIerosolymæ, quod jam esset terra mortis et mortuorum : ecce faciam ut tu descendas in lacum, et sis terra mortuorum : Jerusalem vero sit terra viventium, cum reforescet hominum viventium numero et gloria. Ita R. David, Maldonatus, Prado et alii. Alii explicant, *q. d. Cum dederò gloriam in terra viventium*, id est, cum in lui punitione et excidio gloriam meæ vindictæ el potenliæ ubique terrarum ostendero. Hio commentarium suum cum vila finiit noster Prado, transiitque ad terram viventium.

(i) Hoc loco cum Tyrus quasi in orcuni, sedem nior-Ux>rum demittenda dicattir, vi opposiliouis *terra vitem* Im , i 'ratori do *terra Judaica* est capiendum, ejus inala iyrus kttsteltn, quamque ul inurluam descriptam habeLai. (Rosenmuller.)

21. In nihilum redigam te, — «te,» id est luain Ven.n, gloriam, imperium, opes, delicias, palatia, merces, etc., ut amplius non sint, nec in sua forma et essentia existant, et quoad eam quasi annihilentur. Nam quoad materiam primam, certum est eam non annihilari. Res ergo dicuntur annihilari, cum earum species, forma et decor perit, ita ut quasi ad materiam primam et ad rude chaos, ex quo prodierunt, redigantur. Unde explicans subdit : « Et non eris, et requisita non invenieris ultra in sempiternum. » Hic finis Tyri inclytæ. Hic finis regum, regnorum, opuin, honorum el pomparum mundi. Sic *Apocal.* cap. xvii, 11, de regno Antichrist! et mundi, dicitur : « Deslia quæ eral, et non est ; » de Deo vero ejusque regno dicitur*Apocal.* i, 4 : « Qui est, qui erat, et qui venturus est. » Et *Daniel*, vu, 27 : « Cujus regnum, regnum sempiternum est, et omnes reges servient ei et obedient. » Hoc est ergo elogium, hoc nomen regis et cujusvis hominis defuncti : « Fuit, et non est. » Dei vero et Beatorum : « Fuit, csl, et erit in perpetuum.» Sic transit gloria mundi : sic durat gloria coeli.

Exstat epitaphium cujusdam regis Franciæ acutum et patheticum hac de re, quod citat Delrio *adag.* 8, estque tale :

Risi, plero. Fui, non sum. Studui, requiesco.
Lusi, non ludo. Cecini, nunc mulio. Pavi
Corpus, ah vermes. Vigilavi, dormio. Dixi
Salve, dico Vale. Rapui, rapior. Superavi,
Vincor. Certavi, pace utor. Jure ego vixi,
Jure igitur morior : non obsto, obstare nequirem.
Terra fui quondam, rursum sum terra. Nihil sum.
Tena caduca vale, vermes salvete, recumbo.

Hoc erit et epitaphium cujusque nostrum. Quain sapiens qui caduca, et mox casura spernit, ac æterna jugiter mansura ambit ! Audi epitaphium Romæ captæ, et vustatæ a Genserico rege Gothorum, sub Honorio Imperatore, anno Domini 410; quod inaudiens et ingemiscens S. Hieronymus in Bethlehem, ita orditur Prooemium lib. Ill *Comment. in Ezechiele*tn: «Nihil longum est quod finem habet, et omnis retro temporum series transacta non prodest, nisi forte bonorum operimi sibi viaticum pr.eparaveril, quæ semper ad futura, imo ad æterna respiciunt, el nullis terminis coarct >n-
tur. Vera sententia: omnia oi ta occidunt, et aucta senescunt. El alibi; Nihil est enim opere et manu factum, quod non conficiat et consumat vetustas. Quis crederet, ut totius orbis exstructa victoriis Roma corrueret, ul ipsa suis populis, et nuder fieret, et sepulcrum? ut Iota Orientis, Ægypti, Africa: litlora, olim dominatricis urbis servorum et ancillarum numero complerentur Y ut quotidie sancta Bethlehem , nobiles qiv-Adam utriusque sexus atque omnibus divitiis affluentes susciperet mendicantes? Quibus quoniam opem ferro non possumus, condolemus, et lacrymas lacrymi jungimus : oecupatique sancti operis sarcina, dum sine gemitu confluentes videre non uuU-

rnur, explanationes in Ecechielcm, et pene omne verba in opera vertere; et non dicere sancta, ed atudiuin omibimus; Scripturarumque cupimus tacere.»

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tyri navet, opes, merces, superbiam, ideoque excidium quasi naufragium describit; ut quo major ejus fiât gloria, eo major ejusdem ruina appareat. Primo ergo ejus merca, et gentes Tyrum ad mercatum venientes recenset. Deinde, vers. 26, omnium horum ruinam et rapinam pronuntiat, ideoque Tyrum fore materiam lamenti gentibus omnibus asseverat (I).

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens : 2. Tu ergo, fili hominis, assume super Tyrum lameutum : 3. Et dices Tyrio, quæ habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad insulas multas : Ilæc dicit Dominus Deus : O Tyre, tu dixisti : Perfecti decoris ego sum, 4. et in corde maris sita. Finitimi tui, qui te aedificaverunt, impleverunt decorem tuum : 5. abietibus de Sanir extruxerunt te cum omnibus tabulatis maris : cedrum de Libano tulerunt ut facerent tibi malum. 6. Quercus de Basan dolaverunt in remos tuos : et transtra tua fecerunt tibi ex ebore Indico, et prætoriola de insulis Italiæ. 7. Byssus varia de .Egypto texta est tibi in velum ut poneretur in malo : hyacinthus et purpura de insulis Elisa facta sunt operimentum tuum. 8. Habitatores Sidonis et Aradii fuerunt remiges tui : sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui. 9. Senes Gibbi, et prudentes ejus, habuerunt nautas ad ministerium variæ suppellectilis tuæ : omnes naves maris, et nauta earum, fuerunt in populo negotiationis luæ. 10. Persæ, et Lydii, et Libyes erant in exercitu tuo viii bellatores tui : clypeum et galeam suspenderunt in te pro ornatu tuo. H. lili Aradii cum exercitu tuo erant super muros tuos in circuitu : sedet Pygmæi, qui erant in turribus tuis, pharetras suas susculderunt in muris tuis per gyrum : ipsi compleverunt pulchritudinem tuam. 12. Carthaginenses negotiatores tui, a multitudine cunctarum divitiarum, argento, ferro, stanno, plumboque repleverunt nundinas luas. 13. Græcia, Timbal, et Mosoeh, ipsi institores tui : mancipia, et vasa jcrea advexerunt populo tuo. 14. De domo Thogorma, equos, et equites, et mulos adduxerunt ad forum tuum. 15. Filii Dedan negotiatores lui : insulæ mull negotiatio manus tuæ : dentes eburneos, et ebeninos commutaverunt in pretio tuo. 16. Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum tuorum, gemmam, et purpuram, et scutulata, el byssum, el sericum, el chodchod proposuerunt in mercatu tuo. 17. Juda et terra Israel ipsi institores lui in frumento primo, balsamum, el mei, el oleum, et resinam proposuerunt in nundinis luis. 18. Damascenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, m multitudine diversarum opum, in vino pingui, in lanis coloris optimi. 19. Dan, et Græcia, el Mosel in nundinis tuis proposuerunt ferrum fabrefactum : stacte el calamus in negotiatione tua. 20. Dedan institores lui in tapetibus ad sedendum. 21. Arabia, et universi principes Cedar, ipsi negotiatores manus tuæ : cum agnis, et arietibus, ethædis venerunt ad te negotiatores

(I) In iato secundo adversus Tyrum oraculo, Propheta, primo, graphico exponit inclauliatn Tyriorum sibi complaceiiliuin, *primo*, de pulchritudine arbiti urbis, 1-4; *secundo*, de navium soliditate et ornatu, 5-7; *tertio*, de servitiis populorum, ejus commercio ot tuitioni iim permis, 8-11 ; *quarto*, do negotiatione omnigena el lucro statina, cum omnibus nationibus habita, 12-25.

Secundo, dojcribit tristem fortuna. conversione.n, *primo*, per naufragia classium cl urbis, 26, S7; *secundo*, per dejecturum navarchorum el remigum pluidius el

lamenta, 28-31 ; (*criio*, pe* carmen quasi funebre d» urbis niuui ac interitu, 32-5».

Pauca ad explanationem textus iu assignandis veris populorum el urbium nominibus el locis, annotabimus. Qui plura desideraverit, perlegero poterit D. Canneti *Commentaria*, Rosenmuller *scholia*, J. D. Michaelis *Supplcm.* cl opus G. Guil. Meyer theologi Allorüni In *Ihblionhtca Theologica Gotuugcnù*, a C. E. Stæudlm edita, vol. IV, pag. 19 et seqq., pag. 296 et & qq., el pag. 572 Ol bcqq.

tui. 22. Venditores Saba, et Reema, ipsi negotiatores tui : cum universis primis aromatibus, et lapide pretioso, et auro, quod proposuerunt in mercatu tuo. 23. liaran, et Gliene, et Eden, negotiatores tui : Saba, Assur, et Chelmad, venditores tui; 24. ipsi negotiatores tui multifariam involucris hyacinthi, et polymitorum, gazarumque pretiosarum, quæ obvolutæ el astrir'æ erant funibus : cedros quoque habebant in negotiationibus tuis. 25. Naves maris, principes tui in negotiatione tua : et repleta es, et glorificata nimis in corde maris. 26. In aquis nullis adduxerunt te remiges tui : ventus Auster contrivit te in corde maris. 27. Divitiæ tuæ, et thesauri tui, et multiplex instrumentum tuum, nautae tui et gubernatores tui, qui tenebant supellectilem tuam, et populo tuo præerant : viri quoque bellatores tui, qui erant in te cum universa multitudine tua, quæ est in medio tui : cadent in corde maris in die ruina», tuæ. 28. A sonitu clamoris gubernatorum tuorum conturbabuntur classes : 29. Et descendunt de navibus suis omnes qui tenebant remum : nautæ et universi gubernatores maris in terra stabunt : 30. et ejulabunt super te voce magna, et clamabunt amare : et superjacent pulverem capitibus suis, el cinere conspergentur. 31. El radent super te calvitium, et accingentur ciliciis : et plorabunt te in amaritudine animæ ploratu amarissimo. 32. El assument super te carmen lugubre, el plangent te : Quæ est ut Tyrus, quæ obmutuit in medio maris? 33. Quæ in exitu negotiationum tuarum de mari implesti populos multos : in multitudine divitiarum tuarum, et populorum tuorum ditasti reges terne. 34. Nunc contrita es a mari, in profundis aquarum opes tuæ, et omnis multitudo tua, quæ erat in medio tui, ceciderunt. 35. Universi habitatores insularum obstupuerunt super te : et reges earum omnes tempestate perculsi mutaverunt vultus. 36. Negotiatores populorum sibilaverunt super te : ad nihilum deducta es, el non eris usque in perpetuum.

â. Assutis lamentum. — Hebraice *tw sa*, id est assume, eleva, attolle voces lamentabiles, ex affectu commiserationis erga tantam cladem Tyri.

Vtri. j. 3. Quæ habitat in insula tua maius. — Hebraice : *Quæ habitat juxta ostia*, id est portus maris. Erat enim insula multorum portuum, inquit Vala-

lus. Negotiationi. — Tyrus, ait S. Hieronymus, dicitur hic *negotiatio*, id est celeberrimum emporium negotiationis, «populorum ad insulas multas, » cujus negotiatores scilicet erant potentes et opulenti et principes. *Secundo*, Maldonatus et Vatablus, a negotiationi, aiunt, id est negotiatrici, quæ cum insulis et populis remotissimis negotiatur.

imam Perfecti decoris ego sum. — *Primum* crimen Tyri, ait S. Hieronymus, est superbia, quod suam pulchritudinem non Dei putet esse, sed sua» industrie et virtutis. *Secundo*, quod perfectam sibi arroget pulchritudinem, *q. d.* Sum urbium pulcherrima, sum ocellus orbis, ita sum pulchra, ut nihil mihi addi possit, quod solius est Dei, ait Dionysius, cap. iv *De Divin. Nom.*

v»r» 4. 4. Et in corde maris sita, — in medio mari, *q. d.* Dixisti superbe, o Tyre : Ego sum munitissima æque ac speciosissima domina ac regina maris, circumquaque mari cromo circumdata, el quasi coronata, *Isaia* xxi, 8. Erat enim Tyrus rotunda forma super rupem durissimam (unde et hebraice *nx twr*, Chaldaice *nin tor*, latine *Tyrus* dicitur,

q. d. Rupes, vel saxum) undique quasi insula mari cincta, quatuor stadiis, id est 500 passibus, id est medio militari distans a terra. Sed Nabuchodonosor, et post Alexander, terra, lignis, lapidibus mare una ex parte implevit, ut Tyrus pedibus adiri et expugnari posset, sicque ex insula fecit peninsulam. Ha S. Hieronymus, Plinius lib. V, cap. xix, et Curtius, lib. IV. Vide quæ de Tyri opibus el gloria dixi *Isaia* xxi, initio capitis.

Mystice, Tyrus sunt angustias (has enim significat Hebræum *my tsor*, id est Tyrus) istius mundi, qui iu maligno est positus, et variis perturbationibus, quasi fluctibus coarctatur atque percutitur, ait S. Hieronymus. Quæ ergo de Tyro hic dicuntur ad litteram, mystice mundo adapta.

Finitimi tui, qui te ædificaverunt, impleverunt decorem tuum. — Vatablus, *absolverunt pulchritudinem tuam*, id est omnibus ornamentis te exornarunt, quidquid in orbe pulchrum erat in te contulerunt. Certum est, ait ex Deroso Adrichomius in *Descriptione Terræ Sanctæ, in Tyro*, Tyrum dictam et conditam paulo post diluvium a Tyras, qui septimus fuit filiorum Japhet : postea a Sidoniis fuit aucta, teste Justino, lib. XVIII. Unde S. Hieronymus vocat Tyrum coloniam Sidoniorum. Pro *finitimi tui* hebraico est *-pSaa gebulaich*, id est *termini tui*, id est habitantes in terminis (uls, hoc est accolæ finitimi tui : puta Sidonii, Giblii, etc. Verum Vatablus piopne vi termini ca-

pH, Jungitque præcedenUbus, ac vertit : *In medio mart sunt termini tui*. Sic vertunt et ScptuaginSi in editione Complutensi. Verum S, Hieronymus asserit Septuaginta vertisse : *Beelim filii tui circumdederunt tibi decorem tuum*, addilqueeos corrupte legisse *Beelim* pro {/eóu/aicA,-et l'23 *banaich*, id est fdii tui, pro 'i»33 *banaich*, id est ædificalo-ns tui. Noster tamen Vilalpando, prosequens hoc cap. et sequenti Commentarium P. Prado, contendit studio id ab cis factum esse, suggerente Spiritu Sancto, ut significarent quod Tyrus non Deo, sed Baalim acceptum tulerit suum decorem; vel potius, quod filii, id est cives Tyri, eam exornarint superbis templis, ædificatis Baal et Aslnrthæ. Unde Septuaginta in editione Romana Caraffæ ita habent : *Tu dixisti : Ego circumdedi mihi decorem meum in corde maris, ipsi Beelim (vel Baalim) filii lui circumdederunt tibi decorem*. Baal erat Saturnus, cui pueros ingenuos immolabant, ait Q. Curtius lib. IV, *q. d.* Hic ornatus tuus, o Tyre, non ornatus, sed potius infamis est turpitudine, et sacrilegum infanticidium, imo parricidium.

5. Arietibus be Sanir. — Loquitur tropice, ait S. Hieronymus, de Tyro maritima quasi de navi (Tyri enim gloria erat in navibus), malo, velis, remis omnique re instructissima, ut significet urbis opes, quæ austro, id est Nabuchodonosoris furore, illisa, naufragium fecit. Porro Sanir, vel Sarion est mons Hermon, qui Sanir dicitur, id est nivosus, ait Chaldæus, quia nivibus semper riget, ideoque dicitur Cherinon, sive Hermon, id est perditus, excisus, sterilis, ait Masius; vel, ut Vilalpando, quia vallea Libano dividitur, et quasi succiditur.

Nola : Pei has abietes significat potentes, magnates et gubernatores urbis.

Cum omnibus tabulatis maris. — Navis enim duo tabulata, id est duos tabularum ordines, habet, *q. d.* Omnes navium, id est domorum tuarum tabulæ, erant abiegnæ. Hinc hebraico est CD'nnb *luchotaim*, quod est duale, *q. d.* Duæ tabulæ, puta duo tabularum ordines : Noster per diastolen legit CD' nnb *luchot iam*, id est tabulas vel tabulata maris (1).

Malum. — Aliqui intelligunt templum Jovis Olympii, et alia in Tyro ædificata.

fl. Transtra — dicuntur quasi transversim strata ; sunt ligna, quæ in navi vel domo transversim posita, latera connectunt et stringunt. Septuaginta vertunt, ú?á, id est *templa* : quia, ut Sextus Pompeius, templutn est tignum transversum in quo sedent remiges. Transtra ergo, ait Cæsar, suntreiniguinsedilia; hæc lignea, superbo cboro in laminas secto et cælato operuerunt et exornarunt Tyrii. Aliqui, ait Theodorus, vertunt,

(i) Alii intelligunt duas navia extremitates, puppim et proram. Ita Dailius, qui *aplustria* vertit, id est orna- uieiila illa quæ solent esso iu prora ct puppi navis.

cornu tuum, id est robur, et vires tuæ, scilicet, idola tua et religio : quæ est robur reipublicæ; indeque forte Septuaginta vertunt, *templa*, scilicet idolorum.

Ex ebore Indico. — Nam, ut Virgilios :

India mittit cbur, molles sua thon Satet;
At Chalybes duri ferrum, virosaque Pontus
Castorea.

Et prætoriola. — Prætorium, Suetonio in *Caligula*, est magnificum conclave, vel domus suburbana. Significat ergo hic magnifica palatia, cœnacula, conclavia, suburbana æque ac urbana Tyrios sediticasse lignis pretiosis advecti- cx Italia. Unde Septuaginta et Aquila vertnnt, domos *ne-morosas*. Prætorium enim proprie vocabaturmagnifica et ampla domus in agro et ruri exstructa, in quæ ædificia, pecunias ingentes effundebant. Audi Suetonium in *Caligula*, cap. xxxvn : < In exstructionibus prætoriorum atque villarum, omni posthabita ratione, nihil tam efficere concupiscebat, quam quod effici posse negaretur. » Idem in *Augusto*, cap. lxxii : « Ampla et operosa prætoria gravabatur, » hoc est, iniquo animo ferebat Augustus villas quasdam elegantius et sumptuosius exstructas. Palladius, lib. l : « Ipsius etiam prætorii situs sit loco aliquatenus erectiore et sicciore quam cætera, propter injuriam fundamentorum, et ut læto fruatur aspectu. » Quia enim prætores, utpote exercitus duces, s.epa degebant in agris, ibique splendidas ædificabant ædes; hinc quævis aliorum fabrics similes a pari vocatæ sunt prætoria; et si minores essent, præloriola. Hinc Ezechiel prætoriola hæc, id est conclavia splendida, ponit in navi : navi enim comparat Tyrum, utpote maritimam : ejus ergo palatia, et augustas fabricas vocat prætoriola.

Italle. — Hebraice est *Cetim*, quod non tantum Cyprum, sed et Italiam significat, uti ostendi Aun». xxiv, 24. Chaldæus vertit, *de insulis Apuliae*, id est cx Cypro, Creta, Sicilia, aliisque Apuliæ et Italiæ vicinis.

7. Byssus varia de .Egypto texta est tibi in velum. — Significat tapetes et alia similia Tyrum ex Ægypto afferri solita, ait Theodorus. *Secundo*, Vilalpando: Navis, ait, est tyrannis; malus est rex; funes sunt principes et duces, qui regem sustinent; velum sunt instructa» acies. Sed nota non esse necesse siugula applicare. Tantum enim per pretiosam hanc omnem navia supellectilem, significat pretiosas urbis fabricas, domos, arces, templa, mœnia, omuemque urbis supellectilem, opes et merces : cumque tantus esset Tyri luxus, facile fieri potuit, ut revera iu navibus vela ex bysso, traustra ex ebore rent.

Mystice S. Hieronymus : Per byssum signifk.x-tur terra, quia cx terra oritur ; per hyacinthum aer; per purpuram mare, ex quo conficitur; ad-

sauir et
IL fiitua

Ut

dito cocrino bis (Ineto, quod ignem suo niboro repraesentat, quibus pontificis vestimenta texuntur. Hæc ergo quatuor significant « quatuor olomenta, terram, acrem, aquam et ignem, ex quibus constant omnia, quæ sibi assumit Tyriis, ut Dei creatoris non utatur cum gratia, sed dicat : Perfecti decoris ego sum; vel, Decorem mihi ipsa circumdedi. »

Hyacinthus, — id est lana et pannus hyacinthini, id est violacei coloris, do quo dixi Exodi cap. XXV, 3.

in insulis Elisa, — id est Græciæ, ait Theodoretus, maximo iis qua» sunt in mari Ionio, ait S. Hieronymus. Elisa enim fuit filius Javan, n quo culta et nuncupata est Graecia : hæc enim hebraico voratur *Jaran*. Imo ab Elisa, aliqui /Eoles dictos putant. Chaldæus Elisa vertit, *insulti* Utilior*; alii, *fortúnalas insulas*, quæ Klysim dicuntur ob amœnil item et ubertatem, maximo arborum el pomorum ameorum, quin ibiswpiliis in anno maturescunt. Licet emm Tyrus in so abundaret ;impura (caque esset optimo et nominatissima, unde vocatur Iyria, et Sarranum ostrum), tamen illa aliunde quoque eo advehebatur, quasi ad commune emporium, ut inde in omnes regiones distraheretur. Vilalpando per insulas Elisa accipit urbes cl insulas Hispani » juxta Gades, el Xorlxium : ibi enim ab Homero primitus positos fuisse Campos Elysios, ob loci nmœnihfem et fertilitatem. Undo ibi est Lethæus finvius, vulgo *Guadateti, quem* ad Elysios campos constituunt Virgilios, VI *Æarid.*, (t Strabo lib. I. Ita et Pineda lib. IV /)e *Debus Satem*. cap. xiv. (Juin et Joannes Annius in *Ilcrosi*, lib. V in *nono rege Astyt.*, indo Brlin et Bætlcam Hispania» dictam censet. « Bentos, inquit, ab Aramæis interpretatur locus vita felicis. Est enim Bælica Hispanis deliciarum hortus, et ab Homero Campus Elysius usque in angustias Occani Gadium, dictus. A Bæto ergo, id est vita meæ felici duco, Italica, quasi Beática, Hispania, et Bætis fluvijs in Oceanum fluens, dictus est. n Ita ipse, sed incerta et suspecta fidet

Opfrimfntum TÜVW, — quo operiebas et orna-
bas turn tc, id est tuos cives iis vestiens; tum
tuas domos, aulas et cubicula insternens byssini
et purpureis untai*, sedibus, pulvillis, etc.

8. Aiutili. — incoile insuta Arados juxta Tyrum, quam condidit Aradius, nonus filius Chanaan, Oenea. x, <8. Septuaginta vertunt : *Principes tui Sidonii* (qui scilicet olim tibi imperabant, nunc) cum *Aradii* sunt remiges tui*»

Mystice, Aradii hebraico significant deponentes, Sidonii venatores, dc quibus dicitur *Psalm*, cxxni: «Anima nostra erepta csl de laqueo venantium;» hebraice *Sidenim*, id est Sidoniorum. « Ili, ergo, sunt qui venantur animas incautas in sublimi positu, ut ad terrena deducant, cl efficiantur remiges, ut ducant cas ad naufragia,»» oilS. Hieronymus#

9. Senes Go l ii, — Gobcl, vel Gobai (*Psal.* l x x ii, 8 : « Gebal, et Ammon, ct Amaleo, cum habitantibus Tyrum ») est Giblus, vel Bibitis urbs Phœniciæ, undo incota dicti sunt Giblii, vel Biblii, aut Gebalii Septuaginta vertunt, ptCxiu»; quod ambigue vertit eorum Interpres, *senos /Jibliorum*; et male Scholiastes, *senes in libris*, Biblii enim non sunt Biblia, nec libri; sed gens jam dicta, quæ nobiles habebat fabros lignarios : unde Giblii præciderunt ligna Salomoni in fabrica templi, III *llcgum*, v, 18. Hebraice est : *Senes Qebal, d sapientes tjus instauraverunt in te rimas tuas*, ne scilicet navis tua aquam admitteret; navis, impiam, tum proprio dicta, quia abundas navibus in mari; tum molaphorico, scilicet urbs, et respublica tua. Unde Septuaginta vertunt : Senes *biblii, et sapientes eorum qui erant in te, confortabant consilium tuum*, Rimirimi boni consiliarii suo consilio rempublicam quasi navem, ab omnibus procellis tutam in omni periculo cl calamitate, ne rimas agat, conservant.

Omnbs naves maris, kt nauta earum fuerunt in populo negotiationis tum. — Ex Hcbræo claro sic veritas : *Omnes naves maris, et remiges carum fuerunt in te, ad negotiandum negotiationem tuam*, vel ad distrahendum merces tuas; Septuaginta: *Facti sunt tibi in Occidentem Occidentis*. Itebra um enim arab significai spondere, contrahere, negotiari, ct generaliter commisceri : hinc significat etiam vesperam, sive Occidentem, quando miscentur lux et tenebra). S. Hieronymus ct Theodoretus sic explicant : .Mercatores ad te venerimi ex omnibus, etiam remotissimis regionibus occidentalibus, puta ex Hispania, inquit Pineda lib. IV *Do llebus Salom*. cap. v. Tartessus enim urbs Hispanta ad Gades, fuit colonia Tyriorum; unde cum iis magna habebat commercia. Sic Canticum canticorum vocatur canticum maximum, pulcherrimum. Chaldæus vertit : *Omnes descendentes in mare, cl nautæ torum fuerunt remiges in te, q. d.* Tanta erat magnificentia et gloria tua, o Tyro, ut remiges tibi ascisceres cos, qui aliarum gentium fuerant nauta, hoc est naucleri et gubernatores navium.

Tropologico Vilalpando : Mercator, ait, avarus vespera dicitur, vel Occidens; *pruno*, quia fraudo ct mendacio merces suas vendit, vel emit; *secundo*, quia quasi lupus vespertinus pauperum bonis inhiat; *tertio*, ob cæcitatein montis, quam affert lucri cupiditas; *guarió*, quia hæc lucri aviditas cum suis asseclis ducit cum ad tenebras adornas inferni. Ha S. Hieronymus.

iO. Persm et Lydii, — q. d. Omnes populi scr- v»n i*
viebaut tibi : viles quidem in rebus fabrilibus, ut Giblii, Aradii, Sidonii; fortes vero el militares in bello, ut Persm, Lydii et Afri : qui tempore belli tibi erant praesidio; tempore vero pacis, suspensi* galeis et clypuiis, ornamento, ait Maldonatus.

ILSrd ii Pygmai. — P unus, lib. VII, cap. u, Veft
senbil Pygmæo.s esse ;Jupiíos in extrema India An Or

salubri cerio, el Bomp^{or} vernanto, qui ternos do-
drantes, tuvo spithamas non excedunt. Idem cum
Aitatotele, lib. Vili *Hietor, animal.* xn, asserite eos
pugnaro cum gruibus. Undo el Ovidius lib« Vi
faetor. *

Nec qiiM pygmro «inguini) gaudet avis,

Id est gnw. Fuso vero, *satyra* 3, Juvenalis do ita
canit :

Ad subitas Thnrnm volucres, nnbemqno nonoram
Pygmæu» parvis currit bellator iu armi*.
Mot Impar hosti, raptu«pio per aera cunis
Unguibus a savi f rlur grue, etc. Ridet
Nu iiii^o, ubi tuta cohors pedito qou est ollior un<k

Quocirca Pygmæos liosco quasi monstruoso* ho-
mines, admittit S. Augustinus, lib. XVI, cap.
vin. Addunt alii generaro eos anno crtatl^s quinto,
mori octavo. Verum h oc fabulosa esso probatur,
pròno, quia primus Pygmaeorum auctor est Ho-
merus poeta fabulosus, *Iliade* 7; ex eo enim sua
habent Aristoteles, Plinius, Augustinus et alii.
Unde Eustathius in Homerum scribens, ait eum
per gruurn comparationi m Trojanorum tumult-
um amplificaro : Pygmæos autem , tanquarn
jucundam fabulm partem, moro suo inducere.
Item ex co, ot ex Suida docot Aldrovandus, lib.
XX, cap. v.

Secundo. *Secundo*, quia hi auctores inter so dissentiunt
de loco. Scholiastes enim Homeri ponit co h iu ine-
dia /Egypto : Plinius jam in Asia, Jam in India,
jam in /Ethiopia. Aristoteles, Ammianus, Philon-
trato* in terræ cavernis, quasi formicas.

Tarilo. *Tertio*, quia illa ðim 0o ia i/.i*, scilicet pugna cum
gruibus, uti et generatio, et alia his similia, fa-
bulosa videntur. Talo est el istud Menalca» apud
Athenmum , lib. IX, cap. xni, perdicibus pugnam
esso cum Pygmæis, cum ox adverso Basilius scri-
bat Pygmæos perdicibus inequitare, atipie ita
adversus grues in bellum exire. Quidni? tem-
pore Theodosii Imperatoris ait Nioophorus lib. XII,
cap. XXXVII, visus est homo perdicis magnitudine,
utique Pygmæus.

Ita fabula tabulam, mendacium mendacium,
uti fraga fragum, serit, sed el paritor interimit i
fabulones enim et mendaces sibi statini contradi-
cunt. Nanos pusilla) statura* In aulis principimi
videmus, ct talos crebro in Tartaria nasci narrant
nostri Lusitani : sed hi rnonMni sunt, nec proge-
niem aut propaginem ImbOnt, ut gentem cfflciabl
Unde Martialis, lib. XIV, pumilionem ita pingit :

Si Fobitn spectes hominis caput, Hector* crvdai :
Si »(intoni videas, Aslyau.icU putes.

Certe in tam parva adita et statura non posso
servari et propagari •pedem humanam, docet
Cardanus lib. VIII Dc *Varietate rerum*, cap XL, ubi
hanc Pygmæoruin fabulam vult esso ortam a quo*
dnm simiarum genero : et Paulus Jovius, lib. Di*
Moscovítica legatione, docet Pygmæos ultra Japo-

nem esso, et magis ad simias, quam ad homines
accedere. El Albertus Magnus, lib. I *De Animal.*
cap. m, omnem illis rationem adimit. Denique
Gellius, hb. IX, cap. iv, Pygmæos inter fabulas
ct res incredula» reponit.

Quarto, qua nam, quieto , hæc laus esset Tyri,
quod homunculos Pygmæos haberet propugna-
tore ? Respondet Lyranus cos positos fuisse non
ud tutelam , sed ad irrisionem hostium : sicut Je-
bu*æi in Sion posuerunt cæcosel claudos, quasi
ipsi Sion validissimam per se contra Davidem de-
fenderent, Il *Hey.* v, 0. Sed quid opus Pygmæos
ad hoc tarn longe accorsero? Poterant ad hoc po-
nere infantes, et peputtoxii», id est *larvas*, v. g.
homines stramineo*, quibus fugantur aves ne
trilicum carpant. El quomodo de iis diceret Fic-
chici : « Ipsicompleverunt pulchritudinem tuam**

Quinto, Hispani et Lusitani, qui Indios omnes Quini*
explorarunt, nullos viderunt Pygmæos. Rursum,
ex omnibus geographia, qui curiose el studiose
totum orbem lustrarunt, nemo esi qui scribat
vel asserat se Pygmæos hos vidisse; orgo nulli
sunt. Non enim sunt tam parvi, ut sint invisibiles.

Dices ' Otaus Magnus, lib. II *De Gentibus S*rp-
tentrion.* cap. xi, dicit ctmnum in septentrione
exstare Pygmæos. Respondeo : Tantum dicit se a
viris gravibus audisse, quod Incoia) Gruntlandiæ
pugnent cum gruibus, uti Pygmæos facere luse-
rit Plinius. Itaque non diserta assent incolas illos
esse Pygmæos : nam etiam incolæ Germania)
pugnant cum gruibus, dnm eas sagittis, bom-
bardi, hosti* conficiunt, capiunt cl occidunt, qui
tamen non sunt Pyginæi. Adde : Olaus non dicit
se Id vidisse, oed audisse. Denique auctor hic
plura habet fabulosa et incredibilia, uti dum tra-
dit veros esso gryphes, qui antarius sint aquilæ,
posterius leones, qui aurum effodiant, cx coquo
nidos construant : unde ad aurum hoc diripien-
dum, contra cos in aciem prodiro aliquot homi-
num millia. Qua» omnia falsa et fabulosa esso de-
monstravi *L: vit.* xi, 13. Sano cx septentrione ob
frigus, viros vastos et proceros, et gigantes po-
tius <pmm pygmæos prodire videmus.

Dices *secundo* : In historia S. Macarii Romani in
Vitis Pair, dicitur quod S. Macarius, pergens ad
paradtaum, invenerit gentem, quæ iu altitudine
habebat unum duntaxat cubiturn, oamque vocat
Pichin , el *Pygmavs*. Respondeo illam historiam
HaroniO aliisqdo eruditis de faisitato esso suspce-
lun. Nam in eadem narratur, quód S. Macarius
proximo accesserit ad pamdisuin terrestrem, qui
silus osi, inquit, a ubi cælum term jungitur : »
cl ante eum excubare Cherubini, « qui a pedfbits
usque ad umbilicum habet similitudinem homi-
nis, pectus sicut leonis, manum sicut crystal-
lum, » etc., quæ fibula* redolent. Addo, pro Pi*
chiti, inanuscriptu* codex logit *Pytict*; undo Py-
theci, undo CeroOphctici (uti annotavit P. Hen-
bertus), <|uæ species simiarum. Simia* ergo
fuerunt, non homines.

Sexto, quia hebraico est תזית'גא *gammadim*, quod Chaldæus vertit, *Cappadoces*; Septuaginta, *custodes*: Theodotion retinet Hæbræum, *gammadim*; Noster, Aquila, Vatablus, Pagninus, Hugo et Lyranus vertunt, *Pygmæos*. Syrus e* Arabicus uterque nullam hic Pygmæorum mentionem faciunt. Pygmæus ergo idem est quod «x'''*, id est «M' u' est *cubitalis*. Ita Ilesychius, Favorinus, Henricus, i ui,, Stephanus, et abi in *Lexicis*. Porro dicuntur *cubitali* «» *tales*, non quod unum tantum cubitum essent p r r 'l alti, ut volunt auctores jam citati: non etiam, ut Forsterus, quod præ turrium, in quibus erant, altitudine, hominibus infra stantibus videntur esse unius cubi *li*, quanti vulgo putantur esse Pygmæi; sed quod quinos vel senos haberent cubitos staturæ, essentque maximi quasi gigantes: ita ut non pede, sicut passim alii viri, sed cubito mensurarentur. Sic hebraica נידרט *WN *hammidda*, id est viri mensuræ, I *Paral.* xx, G, et alibi, vocantur non qui parvam, sed qui magnam habent staturam. Hinc S. Hieronymus hujus versionis auctor: «Pygmaei, ait, dicuntur אזו רפג וי-א-י, id est a lucta et certamine, » ut idem sit Pygmæus quod ἰγίττης, אזו רפג וי-א-י, id est pugil, a pugnando et luctando, *q. d.* Propbeta: Pygmæi; id est pugiles bellicosissimi erant in Tyri præsidio. Talis Pygmæus, id est cubitalis, erat ille, de quo scribit Plinius, lib. VII, cap. xvi: «Invenimus in monumentis Salaminæ, Euthymenis filium in tria cubita triennio adolevisse, d Talis quoque *ganimad*, id est cubitalis, fuit Og rex Basan, de quo dicitur *Dcut.* iu, H: «Monstratur lectus ejus ferreus, novem cubitos habens longitudinis, et quatuor latitudinis, ad mensuram cubili virilis. » Talis fuit et «Goliath, p qui fuit a altitudinis sex cubitorum, et palmi, p l *Peg.* vu, 4. Gigantes enim, quia vasto corpore, validi erant et bellicosi, Genes. vi, 4. Hinc aliqui censent Hæbræum *Gammadim* esse nomen proprium certæ gentis, quæ tunc erat illustris et bellicosa. Unde Marinus in *Léxico* vertit, *Gammadenses*: junguntur enim Persis, Lydis, Aradiis aliisque gentibus. Verum hanc gentem, et bocce ejus nomen nusquam reperire potui. Reperi apud Melam et Plinium, Gamphasantes Æthiopie populos: sed hi a *Gammadim*, uti nomine, ita et proprietate longe abeunt: fuerunt enim imbelles. Audi Plinium, lib. V, cap. vin: «Gamphasantes nudi præliorumque expertes, nulli externo congregantur, p *Secundo* et germanius, *Gammadim* videntur dicti a radice *gomed*, id est cubito, quasi *Cubitantes*, id est luctantes (et nu-pjLTi Polluci mensura est continens spatium quod est a cubito usque ad digitos clausos, quod alias dicitur), quia videntur fuisse bellatores validi, totique luciis et pugnis dediti. Sicut enim arietes pugnant cornibus, ideoque dicuntur cornulare, el vocantur cornutantes: sic *Gammadim* vocantur quasi cubitantes, id est cubitis, el cu* bitorum impulsione ac protrusione decertantes. Summa enim vis hominis est in cubitis, perinde

acjumentorum in cornibus. Tales cubitantes crani olim pugiles qui vocabantur Pancratiaslæ, qui toto corpore, sed maxime cubilis certabant, sicut Acrochirist® vocabantur, qui summis manibus et digitis duellabant; Pugiles vero, qui pugnis dimicabant. Non quod hi do turribus Tyri pugnarent solis cubitis: sed *Gammadim*, id est cubitantes, vocantur validi et pugnaces luctatores, robusti bellatores, in luciis armisque exerciti, per catachresin: sicut pugiles vocantur non tantum qui pugnis, sed qui gladiis, hastis, telis decertant. Pancratium, inquit Budæus (græce cxvxparuv, id est *omnia potens*), ludi et lucte genus, ita dictum ex eo, quod advocatis omnibus corporis viribus, omniumquo nervorum contentione transigitur. Calcibus enim etiam, et cubilis, non modo pugnis, pancratiaslæ utebantur, onirique impetendi preheudendique modo. Unde Propertius, lib. HI, *eleg.* xiv:

Et patitur duro vulnera pancratio.

Nam lucta pugilum et palæslritarum inde orta est, quod, ut Donatus ait, veteres ante usum ferri et armorum, cubitis, pugnis, calcibus, moribus, corporumque luctatione certabant. Unde Lucretius, lib. V:

Arma antiqua manus, ungues dentesquo fuerunt.

Idem annotavit Carolus Paschalius, lib. VI *De Coronis*, cap. xxiv. Ergo *Gammadim* hebraico idem sunt, quod græce Anconite el Pancratiaslæ, latine *Cubitantes*: cubiti enim angulati, acuti, reflexi et duri, in homine sunt Id quod cornua in arieto. Unde illud Homeri *Odyss.* 7: «Cubito in-nixus cubabo: » ex quo Ancus Martius quarius Romanorum rex nomen accepit, ait Servius. Ancus enim, græce á-pebv, significat cubitum: unde *Ancus* latino «vocatur qui aduncum habet brachium, ut exporrigi non possit, » ait Festus, ab *ancone*, id est cubito incurvo; el ancilia dicte sunt peli® et scuta reflexa ad άπεκόνα, id est *cubitum*, ad quem circumaguntur. Cubitantes ergo dicuntur, quia ad cubitum ancilibus induti et lecti. Hinc rursum Homero *Hade6* ἰpwXdrcÇet vocantur sagittarii, qui arcu, instar cubiti, incurvo et inflexo utuntur: et άpwXtaral, jaculatores qui jaculo adunco utuntur, quod ἰY/UAT, dicitur, quia simile cubito reflexo; enim vocatur incurvatio cubili. Insuper ancones in parietibus et in promontoriis dicuntur anguli, qui ulrumquo latus continent et tutantur. Unde Plinius do Ancona urbe Itali®, ejus etymon ex situ assignans lib. HI, cap. xm: «In ipso, inquit, flectentis se one cubito sita, m Ancon enim græce est cubitus. Sicut igitur Ancona dicitur, quod in angulo inflexo quasi cubili sita, lotam illam Itali® regionem tutetur; et sicut ancones tutantur parietes, el utramque maris oram: ita hi *Gammadim* validi bellatores, quasi ancones tutabantur Tyrum. Itaque vocantur *Gammadim*, id

est cubitantes, hoc est cubitis validi et pollentes (sub cubitis accipe vicinos armos et lacertos) atque scutati, et ancilibus ad cubitum armati, vel sagittarii arcu recurvo et adunco instar cubit*, tela jaculantes. Denique quasi ancones, fortissimi defensores el propugnatores Tyri : nam cos fuisse jaculatores palet ex eo quod sequitur : « Pharetras suas suspenderunt in muris tuis, » 7. d. Sunt *Gammadim*, id est ad cubitum levi pelta armati et tecti, simulque arcus cubito tendentes. Nam jaciebant sagittas cubito flexuque tum brachii, tum arcus sui, iisque illcesi ipsi vulnerabant et kedebanl hostes. Inde Symmachus vertit, *Medos*. Medi enim olim insignes fuerunt sagittarii. Undo Horatius, lib. II *Carm.* ode xvi : a Decoris, ait, pharetra Medi. » Hinc ait Ezechiel : « ipsi compleverunt pulchritudinem tuam. » Rursum Medi habitu et pugna fuerunt terribiles, et, ut Horatius ait lib. I *Carm.* ode xxix, a horribiles. » Audi Herodotum lib. VI : a Athenienses, inquit, primi omnium Græcorum cursu in hostem usi sunt, primi sustinuerunt cernere Medica vesto indutos, cum antehac vel audire nomen Medorum Græcis terror fuisset. » Videntur ergo hi Gammadim, id est cubitantes, fuisse certum genus hominum pugna, lotumque pugnis bellisque addictum, quales apud Romanos olim erant gladiatores, apud Davidem Cerehi et Pelehi; et nunc apud Polonossunt Cozaki, apud Húngaros Haydoncs, apud Tureas Janizari. Id ita esso liquet ex S. Hieronymo, qui cum sit auctor nostrae versionis, et *Gammadim*, secutus Aquilam, verterit *Pygmæos*, diserte eos sic explicat in *Comment.* : a Pygmæi, inquit, id est bellatores, et ad bella promptissimi, àxi rç quæ greco sermone in certamen vertitur. p Quid clarius?

Denique *Gammadim* alludit ad radicem TOJ7 *amad*, id est stetit, perstitit, constitit : affines emm sunt littore *ain* el *gime!*. Unde Syri, et etiamnum hebraizantes, pro *ain* dicunt *gain* : quin el Septuaginta, S. Hieronymus alique veteres idipsum subinde fecerunt, cum pro nTOJI *amara* transulerunt *Gomorrha*; pro nay ornor, *gomor*. Sic *Gammadim* dicilur quasi CDHDP *ammadim*, id est milites statarii, quales olim apud Romanos erant triarii, nunc sunt Helvetii. Hi enim maxime valent in bello defensivo : fortiter enim et constanter in statione sua consistunt, sinuntque sc potius conscindi, quam ab ea discedant, et principem suum urbemve hosti dedant : unde solent collocari in presidile urbium. Hinc Septuaginta verterunt, *custodes tui*, q. d. Habuisti, o Tyre, in tui tutelam quidquid humanitus optari potest : habuisti enim mare pro fossa, rupem pro vallo, turres pro propugnaculis, *Gammadim* pro presidiarum; sed nihil horum te contra Chaldæos, vel potius contra Deum Chaldæos immittentem tutari poterit. Habeas gigantes, qui cubilis constringentes hostes, cos collidant, uti Ico stringens feram suis brachiis, eum collidit et occidit quasi

pulicem; habeas Helvetios, habeas Cozacos, habeas Janizaros cubitis peltatos et pharetratos : omnes hosce exsufflabit Deus quasi muscas, ut ex te discant mortales, sua præsidia non in militibus, non in inuris, non in tormentis, sed in uno Deo collocare, cumque peccatis suis iratum sibi per poenitentiam reconciliare studeant : quod si fecerint, nec *Gammadim*, nec Helvetiis indigebunt, sed Deus eos contra omnes hostes, contra omnes milites pugnacissimos, contra omnes daemones defendet et propugnabit, juxta illud *Pro verb.* XVIII, t() : « Turre fortissima nomen Domini; ad ipsum currit justus, et exaltabitur. »

12. Carthagixses. — Hebraeum *Tharsis* sig- Ven.11 nificat mare, uti vertit hic Chaldæus, et omnes insulanos, vel transmarinos, quales maxime erant Carthaginenses, qui classibus suis omnia maria replebant, praesertim Tyrum. Carthago enim filia et colonia fuit Tyri. Apte ergo per Tharsis hic intelligitur Carthago. Vide dicta *Isaïæ* n, 16. Fuit hæc urbs æmula et terror Romani imperii, ait Cicero pro *Murena*. De ea sic canit Virgilius, l *Aeneid.* :

Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Carthago, Italiam metra, Tiberinaque longe
Ostia, dives opum, slutnsque asperrima belli.

Et Solinus, cap. xxx : a Urbem istam, inquit, ut Calo in senatoria oratione autumat, cum rex Iliarbas rerum in Libya poliretur, Elissa mulier extruxit, domo Phœnix, el Karthadam dixit, quod Phoenicum ore exprimit civitatem novam. » *Kartha* enim idem est quod civitas, *hada* nova : pro quo Hebræi (quibus affinis est tam Phoenicum, quam ab iis prognata Punica lingua, teste S. Augustino,) dicunt *Kiriat chadasvei hadas*. Porro ex Karlhada facta est Karthago, mutando *d* in *g* et *a* in *o*. Hinc aSlephano, lib. *De Urbibus*, vocatur xatvTi troXi; id est nova *urbs*; et Virgilius, l *Aeneid.*, idem ei dat epilhetum, dum ait :

Cernes
Momia, surgenteinque nove Carthaginis arcem.

Græcis vocatur xpxaίw quasi Figmentum ergo est Karthaginem dici a *Kartha*, id est taurinum tergus. Sic Hispani novam urbem quam condiderunt in India occidentali, vocarunt Carthaginem. Simili modo Dido Carthaginis conditrix, « vero nomine, ait Servius, Elissa ante dicta est : sed post interitum, a Phœnis Dido appellata fuit, id est virago, Punica lingua, sive dilecta; » et forte etiam ante interitum a *in dod*, id est dilectus : unde *David*, et illud *Psalm*, l x v i i : « Rex virtutum dilecti, dilecti, » inquit P. Serarius iu *Josué* n, Qmest. XXV, apud quem vide plura de aominibus hebræo-pumcis (1).

(1) Juxta Rosenmuller, post Bochartum, £eo0rrtpA. *sacr.* lib. II, cap. vu, et J. D. Michaelis *SpUileg.* part. I, pag. 82 et seqq., argumentis ita validis demonstravit G. G. Dredow iu dissertatione peculiari super *Oyhir* et

13. Græcia, — Rebr. p> *javan*, idem est mutatis punctis, quod *Ionia*, id est Græcia, dicta *latan*, a *Javril* quarto filio Japhet. Javan, ait S. Hiero** Dymus, significat, *est, et non est*, quales tropologice sunt fallaces bæreses. Ad litteram Vilalpando: *Javan*, inquit, id est est, *et non est*, sunt Græci rarcatores, qui jam sunt in hoc portu, jam non sunt, sed alio discedunt. Adiit Alcazar, *Apocal.* cap. xvn, 7, pag. 812, in fine, hoc nomine notari Græcorum omnium inconstantiam, non ingeniorum modo, sed et fastus ac potenti®.

Timbal, — id est Iberi, puta Hispani. Ita S. Hieronymus. Vide dicta *Genes*, x, 2.

Mosocu, — id est Cappadoces, quorum metropolis, quæ postea ab Augusto Cæsare Cæsarea appellata est, usque nunc lingua ipsorum *Macaza* dicitur; ita dicta a Mosoch, sexto filio Japhet, ait Josephus, I *Antiq.* vi.

Advexerunt populo tco. — Hebræa addunt tPflXJ *benephes*, id est *in animabas hominum*, hoc est cum periculo animarum, id est vitarum hominum. Hæc enim pericula subeunt mercatores (1).

14. De domo (id est de natione et gente) Thogorma, — id est Phrygi®, qui equitatu valent, adcoque bigas primum junxit Phrygum natio, ait Plinius, lib. VII, cap. xvi. Ha Thcodoretus et Josephus,

Tarsis, Tarsis esse Hispaniam Bæticain, ut mirandum sit A. Th. Hartinannum in opere cæterum erudito contendere, nomine *Tarsis* designari ab Rebrœis Ciliciam a metropoli ejus *Tarsus*, ortu Pauli nobili, nuncopatam, quæ cl Vilalpandi in *Comment*, ad hunc locum est sententia. Nam Ciliciam unquam Tarsum appellatam fuisse, nullo plano veterum testimonio constat; a Phœnicibus autem illi regioni ab urbe Tarsus nomen inditum fuisse, ne verisimile quidem est, cum Tarsus neque portum habuerit, neque ad mare sita fuerit. Neque argenti venis illa regio ita fuit nobilitata, ut tanquam propria hujus metalli patria nominari Tarsus a Jeremía, x, 9; aut argentum in mercibus ejus numerari a Nostro potuisset. Contra nihil eorum quæ ex *Tarsis* Tyrum advecta hoc loco memorantur, in Hispania desideres, cui regioni et reliqua conveniunt, quæ iu veteri Testamento passim de Tarsis prælicantur. Metallis a nostro vale, hoc loco enumeratis Hispaniam abundasse veteres uno ore testantur: « Metallis plumbi, ferri, æris, argenti, auri, totafermo Hispania scatet, » ait Plinius, */list, nat.* lib. III, § 4.

(1) Mancipia ex Javan, id est Græcia et Ionica, in loto Oriente maximo in pretio fuisse, docet Bocharlas, loco citato cap. in, pag. 175. a Et vasa aerea » hoc maxime teneri velim, neglectum ab interpretibus, inquit J. D. Michaelis. non de æro, sed de *casis asnels*. id est de opere et artificio, non de materia Ezechielem loqui. Quas inter res in historia commerciorum mullum interest; sæpe enim accidit, ut æris dives regio artifices non habeat, sed rude exportet; alia, metallo carens, manus habeat et ingenia rudique exterorum metallo formam et decus, et usum accommodat. Ex loco ergo Ezechielis verisimile, Græciam, quæ paulo post æris fabricandi snlcriia, ut statuarum pulchritudine omnes terrarum gentes superavit, jam ante Nabuchodonosorcm ejusdem artificii rudimenti superaste, non in statuis quidem, sed in vasis h*. lopcollectile domestica, ut ære pulchre fabricata ab haC polHimn gente, Mosclnsquo et Tibarenis Tyrii parierait.

I *Antiq.* vi. Thogorma enim fuit filius Gomer, *Genes*, x, 3, ex quo Tigranæi, qui a Grinds Phryges dicuntur, appellati creduntur, et hebraico verbo corrupto Turc®, ait Maldonatus. Undo nonnulli hio Tureas accipiunt. Alii Germanos esso credunt. Unde Chaldæus vertit, *cx provincia Germanice*, quasi per aphæresin prim® syllable *The*, Thogorma idem sit quod Germania.

Equos kt equites. — *Equites* vocat tum milites, tum aurigas, et qui currus et equos regunt, quales erant Phryges, qui quasi servi et mancipia, magis aurigationi quam militi® serviebant, et ad hoc in foro Tyri vendebantur. Ita Maído* natus. *Secundo*, Vatablus per *equites* accipit agitantorum equorum magistros, qui nobiles juvenes docent modum equitandi, quos Galli vocant *les piqueurs*: hi prostabant in foro Tyri, ut artis equestris avidis suam artem et operam locarent et venderent; uti in foro Romano prostat turba colonorum et rusticorum. *Tertio*, et melius, Marinus in *Léxico*, et Pineda, lib. V *De Rebus Saloni. ix*: « Equos, ait, equites et mulos, n Hebr. *susim, pharasim et peradim*, quæ profecto sunt tria equorum genera, quæ Tyri vendi solebant. *Primo*, *susim* significat equos communes eteuru* les; *secundo*, *pharasim* significat equos militares, acres et bellicosos; *tertio*, *peradim*, quod Noster vertit « mulos, » est equi genus proprium Syriæ, aptum ad bellum et velox ad cursum, de quo Aristoteles lib. VI *Ilist. anim.* cap. xxiv et xxxvi. Unde eo vehebantur reges et principes; uti Absalon ejusque fratres, II *Reg.* xm, 29, et xvm, 9. Hinc vocatur equus, quia generat: vocatur et mulus ab Aristotele, hebraice *pered*, id est separatus; quia separatum et peculiare est equorum genus, et quia mulo facie est simile, ut ait Aristoteles. Muli ergo hi Syriæ nostris sunt dissimiles, partimque equis, partira mulis nostris similes.

Porro equitem subinde poni pro equo ipso docent Latini, idque facit Virgilius, IH *Georg.*:

Impositi dorso, alquo equitem (id estequum)
docuere sub annis
lusullare solo, et gteſsu* glomerare superbos.

Sic Salomoni dicuntur fuisse « mille quadringenti currus, et duodecim millia equitum, n id est equorum militarium, qui hebraice *pharasim* vocantur, II *Paialip.* i, 14. *Pharasim* ergo nunc equum militarem, nunc equitem significat, qui VHD *paras*, id est calcaribus puilgit et stimulat equum ad cursum.

15. Filii Dedan. — Septuaginta, *fili Rhodiorum*. Ita et Polychronius, Theodorctus et Gricci. Non quasi Septuaginta decepti sint similitudine litte* Yarura Hebtæarum *rscsch* et *dakth*, ut vult S. Hieronymus, sed quod a quarto filio Javan, Dedan <licior dioU hfUDedan, quæ postea, corrupta voce, dicta est Redan, qmtrn Gricci suo idioinati aptantes, *Rhodon*, quasi rosæ hæc insula similitudinem habeat, vocaverunt. Maldonatus vult

Dedan urbem esse Idumææ, de qua Jerem. xxv, 23. Veruni hæc Dedan alia est ab illa; nam hæc ponitur inter insulas; illa vero fuit in continenti,* pula in Idumæa (1).

IXSUL® MULT®, NEGOTIATIO MANVS TU®, — id est tecuui negotiationem exerceuerunt. Ita Septuaginta.

Ebeninos, — factos ex ebено, quod genus est ligni pretiosi; unde ex eo nunc fiunt rosaria pretiosa. Sola u India nigrum fert ebenum, » ait Virgilios II *Georg.* Sub India, ait Servius, et Æthiopiam, et vicinam Ægyptum Virgilius accepit. Ebenum est nigrum, solidum, pulchrum, nitore ac pondere lapidem referens: unde in aquis immersum mergitur, urilurque odore jucundo. Creditur esse tenuis substantiæ et abstergentis virtutis, ideoque oculorum caliginem discutere. Hinc priscis ebenum ita in notio fuit, ut Neroni Imperatori ebenus quasi res rara allata sit. Herodotus scribit Æthiopes cum auro et chore, centenas quoque phalangas ex ebено, tertio quoque anno pensitasse. Ita ut in tributorum auctoritate tertia res fuerit ebenus, ait Plinius lib. XII, cap. iv. Chaldæus vertit, pavones.

Commutaverunt in pretio tuo. — « In, » id est pro pretio tuo.

16. Syrus. — Hebraice Aram. Aram fuit filius Sem, nepos Noe, a quo culta et dicta est Armenia. Nisi malis dictam Aram ab altitudine: **ot ram** enim significat altum, excelsum. Ita S. Hieronymus; Armenia enim est omnium terrarum altissima. Argumento est, quod in ea primum resederii arca, finiente diluvio, *Genes*, un, 4. Olim *Aram* vocabatur omnis Syria eique vicinæ regiones. Sic Arum *Dammcsec* est Syria Damasci, id est Coelesyria, quæ est inter Libanum et Antilibanum. Aram *naharaim* est Mesopotamia, quæ est inter duos fluvios, Tigrini et Euphraten. Septuaginta vertunt, *homo*, forte pro Aram legentes *Adam*, ut vult S. Hieronymus, vel, ut Vilalpando, quia Arainæi, teste S. Hieronymo, mercatura addictissimi, Adamari, id est terreni, et terræ lucra quærenles, nuncupantur.

Ophrum tuorum, — puta mercium: vel, ut Septuaginta, *mercatus tui*; Chaldæus, divitiarum *tuarum*, <l. d. Ul emerent res, quæ in te miro artificio fiebant, præsertim purpuram, omne genus mercium ad lo convehebant.

Gemma. — Ha Romana: ergo Theodorctus et Maldonatus male legunt *guttam*, id est balsamum, vel guttam myrrhæ, id est stacten, ut habent

(t) Qutv hic memoratur *Dedan*. non est eadotn cujus mentio facta sttpracap.xxv, 13, infra vers. 10; *Jerem.* xxv, 33; xLix, 8, urbs Idumææ mediterranea, cujus incola) t—**imi didanim**, *bai*. xxt, 13. el conditor *Dedan*, Abraham nepos, *Genes*, xxv, 3; sed intelligenda est alia *Dedan*, quam condidit *Dedmt*, Regina) filius, *Genes*. x, 7, qnm hodie *Daden* ad sinum Persicum, unde in Indiam commoda fuit navigatio; Indicæ enim sunt merces, quas Noster slatini memorat, a Dcdanills Tyrum advecta). (RoaeumuUor.)

Septuaginta; quanquam Maldonatus ex R. David guttam interpretetur genus lapidis pretiosi et nigri, quem S. Hieronymus alibi *arrbunculum* vertit

Et scutulata, — id est vestes squamatas, et quad scutis distinctas, puta Phrygias varie acupictas: hoc enim significat j“TSpT *ritma*.

CuoDcnoD, — id est onyx, ait Theodorctus. S. Hieronymus, *Isaia* liv, 12, *jaspidem* vertit; Chaldæus, *gemmas*. Hebræi quasvis pretiosas merces hoc nomine intelligunt. Polychronius, alabandenu.n, id est carbunculum, sive rubinum, de quo Plinius lib. XXXVII, vn. Sic et Vilalpando et Vatablus.

17. In frumento, — id est frumenta proposuerunt in nundinis tuis. Hebraice enim 3 M ponlur pro HX *et*, præsertim in verbis contactus (2).

Primo, — id est optimo, præcipuo.

Assignat hic Ezechiel opes variarum gentium. Simili modo signanter Sidonius Apollinaris, *Panegyrico ad Majorianum Augustinum*, quidquæque gentes et regiones proferant, ita describit:

Fert Indus ebur, Chaldæus amomum,
Assyrius gemmas, Set vellera, thura Sabæus,
Alhis met, Phamix palmas, Lacedaemon olivam,
Arcos epos, Epirus equas, pecuaria Gallus,
Arma Chalybs, frumenta Libys, Campanus Ifrchum,
Aurum Lydus, Arabs gutlam, Panchaia myrrham,
Pontos Castorea, blattam Tyrus, en Corinthus,
Sardinia argentum, naves Urania defert.

Sic et Pindarus in *Pythiis*, Lacedæmoni canes; Syriæ capras, Argis arma, Thebis currus, Siciuæ vehicula assignat. Et Virgilius, II *Georg.*:

Sola Iudia nigrum
Fert ebenum: solis est thurea virga Sablis.
Quid nemora Æthiopum molit canent a hna.
Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres!
Media fert tristes succos, lardumque saporem
Felicis mali.

Et mox Italiam omnibus præferens, ejus opes et proventus ita enarrat:

Sed gravidi fruges, et Bacchi Missions humor
Implevere: tenent oleæqnc, armentsque larti.
Hinc bellator equus campo «ese arduus inferi.
Hic ver assiduum, atque aleni? mensibus asías,
Bis gravidi pecudes, bis pomis utilis arbos,
I hæc cadeiu argenti rivos, arisque metalla,
Ostendit venis, atque auro plurima Duxit.
Ha genus acre virum, Marsos, pnbemque Sabellam
Extulit: hæc Decios, Manos, magnosque Camillos,
Sopiadus duos bello, el te mixiuie Casar.
Salve magna parens frugum Saiuruu tellus.
Magna virum.

18. In multitudine operum tuorum, — quia scilicet opera, v.g. vestes Tyrias, sive purpureas, quæ

(2) Tyrum annonam petiisse maxime ex Iudia, patet quoquo ex I *Dei*, v, 9, II, et *.letor*, xir, 20. Nam etsi Phoenicia el ipsa tritici ferax fuit, Tyrim civitatis territorium tamen angustius fuit, quam ul incolarum multitudiui proventus ille sutlicenrt.

faciebas, o Tyre, vendebas Damascenis. Ita Polychronius et Theodoretus.

In vino pingui. — Aquila et Theodotion retinent vocem hebream, vertuntque, in vino de Chctbon, quod Scholiastes censet esse urbem Malabam : unde videtur dicta .Malvasia (vinum delicatissimum), sed Damascena, non Cretica : nam agitur hic de opibus Damasci Tyrum delatis.

Colobis optimi. — Hebraice IHĪ (*sachar*, id est nitidi, splendidi.

19. Dan, — urbs in finibus Israel, I Reg. nr, 20, qure postea Paneas, el in gratiam Tiberii Cresaris dicta est Cresarea Philippi, a Philippo Tetrarcha, fratre Herodis.

Mosel. — Loci nomen : ubi is sit necdum inveni, et nemo explicat. Vatablus accipit Mosel ut appellativum, et vertit, *Gracus vagabundus*, id est huc illueque currens mercatus causa.

Stacte. — Myrrhastillatitia («T&uvenim eststil-larc), qure est purissima et optima. Hinc vocatur lacryma myrrhre, uti lacryma vini prestantissima est et delicatissima.

Calamis, — non est cinnamomum, sed aliud aroma odoratum, de quo Pluius lib. XII, x x ii.

20. In tapetibus ad sedendum, — quibus utebantur tum in cubiculis iis vestitis domi manentes, tum curru iis instrato vecti. Chaldæus vertit, *testibus pretiosis ad equitatum*. Scilicet hrec stragula pretiosa erant, quibus currus et equos tegebant et ornabant. Septuaginta vertunt, *jumentis electis ad currus*.

Vin. ii. 21. Cedar, — Arabire regio, dicta a Cedar filio Ismaelis, ait S. Hieronymus.

Negotiatores manus tuæ, — id est manu data stipulantes tecum : vel potius, q. d. Ad manum tibi erant, id est vicini, et propinqui afferentes hredos et agnos ad tuas nundinas : aut, ul Maldonatus, qui pro te negociabantur, quasi pro manibus et ministris tibi essent, uti vers. 15, dixit : a Insulre multre negotiatio manus ture. »

W m. 22. Negotiatores tui cum universis primis aromati-bus.—Aromata vocantur non solum odores, sed el fructus odorati et medicati, sive omnes merces aromatica», ul cariophyllum, piper, cinnamomum, nux myristica, galbanum, stacte, thus, aloe, muscum, sandalum, mastix, ambra, balsamum, zinziber, cassia, etc., qure olim ex Arabia el India Tyrum el Alexandriam, nunc Olysippone-m devehuntur.

Saba. — Unde Arabes Sabrei.

Resma, — urbs est Arabire Felicis.

23. Haran, — id est Carrhre Parthorum, ubi Crassus est cresus.

Cuene,—Theodoretus vultesse Chaîne, velChal-lanne, ubi turris Babel redificata est, ut decurtate et corrupte dicatur *Chene* pro *Chalannt*; aut certa Bal> l vocata est hebraice *Chene*, id est cognomi-nata, celebris : Septuaginta vertunt, *terram Chat-naan*.

Eden, — regio Syrire amoenissima juxta Damas-

cum, ut colligitur *Amos* i, 5, ex Hebreo, ubi Ada-mum formatum, et paradisum fuisse multi putant.

Cielmad. — Chaldæus, *Media*.
21. Multifariam. — Hebraice CD'SSd o d *bemi-* v<r . u

chlulim, id est in universitate, vel omnimoda va-rietate mercium, v. g. pannorum, quos involve-bant pretiosis a involucris » ex hyacintho, et fu-niculis ex serico astringebant : tantus erat Tyri luxus, tantre opes. Ita S. Hieronymus et Theodo-retus.

25. Naves maris, principes tui in negotiatione Ven.ii tua. — llebraice *naves tuæ sunt nitt» sarot*, id est prrecipure, scilicet eminent inter omnes omnium gentium naves. Hinc Plinius, lib. V, cap. x iii, Phoe-nices, quorum caput erat Tyrus, laudat, quasi in-ventores artis, *primo*, nauticre; *secundo*, belliore; *tertio*, siderum ; *quarto*, litterarum.

Noster vertit, « lui, » q. d. Principes lui sunt quasi naves, quia sua industria omnes merces et opes in urbem convehunt, id est convehi curant, q. d. Principes tui negotiantur navibus maris, iis-que se ditant : vel, ut alii, q. d. Naves, qure in mari proto negotiantur, principes tui sunt, id est principum tuorum : hoc est negotiatores et neu-tre lui non sunt pauperes aut plebcii, sed princi-pes. Vel, ut Vilalpandus : *Principes tui sunt quasi naves*, quia sicut navis fert merces, qure navi ni-hil conferunt, imo srepe obsunt, et eam mergunt : sic principum divitire, honos, et reipublicre admi-nistratio ipsis gravi ponderi, et srepe exilio est, non levamini aut consolationi, *Eccle.* v,12. *Quinto* et simplicissime, ac aptissime ad Hebræum, q. d. Naves ture sunt principes tui, id est principem primumquo locum tenent in tua negotiatione, ut videantur esse principes ture mercature.

Glorificata es,—potest ex Hebreo verti, *aggra-vata es*, scilicet quasi navis tuis mercibus et opi-bus, quibus gloriaris : unde iis demersa et op-pressa naufragium fecisti, ut sequitur.

20. In aquis multis adduxerunt te remiges tui, — q. d. Sicut triremis valde onerata, si in altum mare ducatur aremigibus, periculo exponitur ne vento, el fluctibus, et suo onere mergatur : ita tui, oTyre, gubernatores volentes le in altitudinem glorile et opum evehere, exposuerunt te periculo excidii.

Secundo, in aquas multas, scilicet calamitatum, vel populorum, et militum Nabuchodonosorisgu-bernatores te induxerunt; dum eos divitiarum suarum etrerum copia allexerunt ad tui obsidio-nem et expugnationem.

Ventus auster contrivit tb, — id est conteret te, quasi arborem in medio mari super rupem plantatam; in hanc enim srevit, imo furit auster. Ilie est Nabuchodonosor, quem recte comparat austro, quia ipse ab expugnatione Jerusalem, qure sita erat ad austrum, Tyrum venit. *Secundo*, auster procellosissimus apte procellas, tempesta-tes et naufragia Tyri significat. Unde austrum ab hauriendis aquis dictum volunt. Ita Polychronius,

Theodoretus et S. Hieronymus, qui ait : < Omnes divilire Tyri, flante austro, dispereunt. »

Viri. *n.* 27. Instrumentum tuum, — omnes s&rcinre ture, omnes capsre mercibus plenre, omnis supellex, ait Maldonatus. Vatablus vertit, *omnis negotiatio tua*, id est omnes merces et opes ture, quas negotiando acquisivisti.

Ven. 35. 28. A SONITU' CLAMORIS GUBERNATORUM TUORUM conturbabuntur classes, — 7. *d.* Uti, navi in naufragio percuote, clamant nautae et gubernatores, ita ut conturbentur alire naves et classes, idem sibi naufragium pertimescentes : ita ad luam, o Tyre, cladem, et in clade ejulatum et clamorem, turbatre sunt alire urbes et regna.

Secundo, proprio, *q. d.* Alire naves et classes, qure ad te merces advehebant, videntes te everti, conturbabuntur et descendent c navibus suis ad terram, ut sequitur.

Mystice S. Hieronymus : « Quidam, ait, ridicule gubernatores Episcopos hrereticorum, consiliarios presbyteros, proretas archidiáconos, remiges atque nautas diaconos interpretantur; rectores vero ad cunctum populum referunt : quod si addidissent nauclerum diabolum, implessent tragoediam. Qui omnes ejulabunt pariter, postquam senserint naufragium navis suæ, et in terra steterint, omnemque decorem falsi nominis scienWre amiserint, et pro gaudio atque Iretitia, in cordis amaritudine pœnitenliam mœrore signaverint. »

vm 31. 31. Radent, — radendo caput facient calvitium, ver». 33. 3-- Qur- EST tT Tv nus?— Hoc est carmen lugubre; lugentes enim dicent: « Qure est ut Tyrus?# *q. d.* Qure urbs fuit olim t un gloriosa, et nunc est tam miserabilis, ac Tyrus?

Quæ obmutuit, — qure perdidit et vocem et vitam, qure occisa est, id est excisa est, et periit, ut vix sil ejus vestigium aut memoria. Mortui enim vocantur silentes apud Hebreos et Latinos. Hinc hebraico fIDTI *duma*, id est silentium, vocatur infernus. Sic et Ovidius, V *Pastor.* :

Mox diam lemures animas dixere silentum.

Hinc obmutescere et silere, idem est quod mori.

Ver». 33. 33. QüÆ IN EXITU NEGOTIATIONI M TUARUM, — QUID in exportatione mercium per mare populos implebas. Ita Maldonatus.

Ver». 3*. 34. Nunc contrita esa MARI, — *q. d.* In mari videbaris tibi esse firmissima, sed Chaldrei in mare tuos cives et opes conjecerunt. Unde subdit † « In profundis aquarum opes ture, n

Ver». 35. 35. Et REGES EARUM OMNES TEMPESTATE PERCULSI mutaverunt vultus. — *Tempestatem* vocat cladem Tyri, utpote in mari sitre, cujus fama vicinos reges quasi tempestas perculit et exterruit : tempestas enim cladem navibus et insulis adducit. Hebraice est : *Reges carum horrore horruerunt, et virtuturbati sunt*, ita Vaftiblus; Septuaginta : *Reges earum stupore stupefient, et flebit fanes coruin*. Verum horror et stupor potest accipi horrenda et stupenda tempestas, ut vertit noster Interpres.

36. Sibilavhrunt, — vel quasi stupentes, vel potins quasi irridentes: sicut qui hominem videt in lutum cadere, primo miseretur, deinde irridet. Similia sunt *Jerem.* cap. xix, 8, et xlix, 17.

Ai» nihilum deducta es. — Vatablus vertit : *Terror facta es*, id est facta es speculum et exemplum irrel)ei, quo omnes gentes terreantur et percellantur.

Non iris usque in perpetuum, — id est in longum tempus, scilicet ad 70 annos, ut dicitur *Isairr* xxin, IS; vel, *q. d.* Nunquam ad pristinam gloriam et opes redibis. Vere S. Augustinus, in *Sententiis*, sent. 9G : « Malorum, ait, impietatem perire necease est, aut proprio judicio, aut sententia Rei. Nulla enim iniquitas permanet, cui finem aut correctio, aut damnatio facit. »

Nota: Hoc capite reinpublicam comparat navi, Re»p<w- gubernatores nauclero, opes mercibus : idque ap- d,!' pposite ad regnum et reinpublicam Tyri, qure in n'TM',

mari sita, navibus, naucleris et mercibus abundabat: Tyrus ergo in mari eminebat quasi navis. Ita symbolice urbs qurelibet potens speciem habet navis : utraque enim suis muris et vallis cingitur : utraque suas habet domos, cellas, tabulata, turres, speculas : utraque suos cives, milites, gubernatores, temones et gubernacula. Hinc Juvenalis :

Ani de temone Britanno
Decidet Arviragus;

significans Domitianum Britannia potiturum, expulso Arvirago, insulre domino. Porro Suetonius in *Nerone*, cap. xlvii, narrat eum paucis diebus ante mortem vidisse per quietem sibi navim regenti extortum gubernaculum, trahique se ab Octavia in arctissimas tenebras : quod aruspices respondere, portendere eum administratione imperii dejiciendum, et miserrime moriturum. Insuper in Tyrionum nummo veteri exstat navis cusa, nimirum ea de causa, quod Tyrii jactent se primre navigationis esse auctores. Ita Pierius, *hierogl.* XLV, cap. x. In Jani nummis priscis visitur navis cum rectore hac inscriptione, Roma. Janus enim (quem multi putant fuisse Noe) navi appulit in Italiam. Unde Ovidius, I *Pastor.* :

At bona posteritas puppim signavit in are,
Hospitis adventum lestiQcaU Dei.

Porro in Evangeliiis Ecclesia per navim significatur, præsertim quia c navi Petri Christus concionatus est, docuitque turbas. Hinc Pontifex Romanus in annoio gerit navim cum piscatore Petro. Hic enim regit navim Christi, pula Ecclesiam: do qua proinde dicitur :

Fludual, at nunquam mergitur illa ratis.

Meminerint ergo principes et magistratus se esse naucleros reipublicæ, ac rempublicam regere debere ea sollicitudine, vigilantia et indi; tria, qua nauclerus regit navim. Sint ergo Argon a;Lc.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Arguit arrogantiam regis Tyri, quod hominem se esse oblitus, Deus esse voluerit : inde, vers. 12, assumit super cían lamentum : Ta signaculum similitudinis, etc., in deliciis paradisi Dei fuisti. Tu cherub extentus, etc., in medio lapidum ignitorum ambulasti, el peccasti, et ejeci te de monte Dei. Secundo, vers. 21, Sidoni idem excidium intentat. Denique, vers. 25, ex adverso Israeli reditum e captivitate, et felicitatem promittit (1).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis, dic principi Tyri : Hæc dicit Dominus Deus : Eo quod elevatum est cor tuum, et dixisti : Deus ego sum, et in cathedra Dii sedi in corde maris : cum sis homo, el non Deus, et dedisti cor tuum quasi cor Dei. 3. Ecce sapientior es tu Daniele : omne secretum non est absconditum a te. 4. In sapientia et prudentia tua fecisti tibi fortitudinem : et acquisisti aurum et argentum in thesauris tuis. 5. In multitudine sapientiæ tuæ, et iu negotiatione tua multiplicasti libi fortitudinem, et elevatum est cor tuum iu robore tuo. 6. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Eo quod elevatum est cor tuum quasi cor Dei : 7. idcirco ecce ego adducam super te alienos robustissimos gentium : el nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiæ tuæ, el polluent decorem tuum. 8. Interficient, et detrahent te : el morieris in interitu occisorum in corde maris. 9. Numquid dicens loqueris : Deus ego sum, coram interficientibus te : cum sis homo, et non Deus, in manu occidentium te. 10. Morte incircumcisorum morieris in manu alienorum : quia ego locus sum, ait Dominus Deus. 11. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : Fili hominis, leva planctum super regem Tyri : 12. el dices ei : Hæc dicit Dominus Deus : Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, et perfectus decore, 13. in deliciis paradisi Dei fuisti : omnis lapis pretiosus operimentum tuum : sardius, topazius, et jaspis, chrysolithus, el onyx, et beryllus, sapphirus, el carbunculus, et smaragdus : aurum opus decoris tui : et foramina tua in die, qua conditus es, preparala sunt. 14. Tu cherub extentus, et protegens, et posui le in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti. 15. Perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, douec inventa est iniquitas in te. 16. In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt iuteriora lua iniquitale, et peccasti : et ejeci te de monte Dei, et perdidisti te, o cherub protegens, de medio lapidum ignitorum. 17. Et elevatum est cor tuum in decore tuo : perdidisti sapientiam tuam in decore luo, in terram projecisti te ante faciem regum dedi te ut cernerent te. 18. In multitudine iniquitatum tuarum, et iniquitate negotiationis tuæ polluisti sanctificationem tuam : producam ergo ignem de medio lui, qui comedat te, et dabo te in cinerem super terram in conspectu omnium videntium te. 19. Omnes qui viderint te in gentibus, obstupescunt super le : nihili factus es, el non eris in perpetuum. 20. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : 21. Fili hominis, pone faciem luam contra Sidonem : et prophetabis de ea, 22. et dices : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te Sidon, et glorificabor

(i) Precedent! capite contra Tyrum civitatem egit, nunc in tertio hoc oraculo seorsum conira Tyri regem vaticiniū convertit. Porro in prima hujus vaticinii parte, Primo, hujus principis superbiam sese immodice effe- n nlw exigit d, 1-5; secundo, poenam hanc superbiam t io uru hostium el illato excidio castigaturam indicii, 6-s; tertio, irridet fastum, el iteratam morlis denun- ciali aern valicmalur, 10. l m 'ui ; nie, prfiMo y », igit met modo amplificativo IUa-iiu et undularia, regi Tyriorum a Deo

prasliia, 12-15 ; secundo, exhibet lum scelera commissa, lum pœnas respondentes, 16, 17; tertio, addit extre- mam cladem el stupendum ab omnibus interitum, 18-10. la tertia parte, adversus Sidonios, primo, iungitur •/n pheUB legatio, 20-21; secundo f committitur vatici- nium de excisione eorumdem per pestem cl gladium secutura, ad manifestandam Dei sanctitatem, el tollen- çun populi Dei scandalo, 22-24; tertio, exponitur divinum consilium do rr t. < mio in patriam Israele, ad inimicorum cunuuioncm, ib, 26.

in medio tui : et scient quia ego Dominus, cum fecero in ea judicia, et sanctificatus fuero in ea. 23. El immittam ei pestilentiam, et sanguinem in plateis ejus : et corruent interfecti in medio ejus gladio per circuitum : et scient quia ego Dominus. 24. Et non erit ultra domui Israel offendiculum amaritudinis, et spina dolorem inferens undique per circuitum eorum, qui adversantur eis : et scient quia ego Dominus Deus. 25. Hæc dicit Dominus Deus : Quando congregavero domum Israel de populis, iu quibus dispersi sunt, sanctificabor in eis coram gentibus : et habitabunt in terra sua, quam dedi servo meo Jacob. 26. Et habitabunt in ea securi: et ædificabunt domos, et plantabunt vineas, et habitabunt confidenter, cum fecero judicia in omnibus qui adversantur eis per circuitum : el scient quia ego Dominus Deus eorum.

2. Dic principi Tyri, — id est diabolo, aiunt S. Hieronymus, epist. 14G rtd *Damasum*; S. Augustinus, lib. XI *De Civit*, xv; Orígenes, Isidorus, *De Summo bono*, cap. xn, et Beda, lib. *Quæst.* Quæst. IX *De Angelis*; Ambrosius, lib. *De Paradis.* cap. n; Tertullianus, lib. II *Contra Marcitili*, cap. x.

Secundo, Polychronius principem hunc vult esse ipsum regem Tyri, qui superbivi! maxime hoc nomine, quod a Nabuchodonosore superari non potuisset, qui hoc anno undécimo el ultimo Sedeciæ, qui fuit Nabuchodonosoris, ait, 22, statuum constituit, ut in ea ab omnibus adoraretur. Sed errat in chronologie. Hic enim fuit annus 18, non 22 Nabuchodonosoris : anno etiam 18, evertit regem et regnum Judææ. Statua etiam a rege erecta est alio anno, uti ostendam *Daniel.* m, 1.

Tertio, Apollinaris, et ex eo Theodorelus censent hic quædam de diabolo, quædam de rege Tyri dici, quædam de utroque. Verum dico proprie Prophetam loqui de rege Tyri, ut patet ex ejus verbis : sed ita, ul sub typo diaboli, quem imitatus est rex, regis superbiam el ruinam describat. Sielsaias cap. xiv, sub typo Luciferi Balsaris superbiam et lapsum similem describit. Ubi nola, utrobique quædam dici, quæ proprie et grammaticè competunt diabolo, sed hyperbolice, vel metaphoricè explicari debent de rege Babylonis vel Tyri, ul quod ait Isaías: « Quomodo cecidisti de coelo, Lucifer? » Et quod ait hic Ezechiel : « Dixisti : Deus ego sum, et in cathedra Dei sedi. » Quæ verba, ait S. Hieronymus, proprio sunt insanientium dæmonum, sed hyperbolice regis Tyri, qui ita intumuit felicitate sua, el regni potentia, ut præsentia borni putans esse perpetua, hominem se essa nescierit, et æternum sibi imperium vindicari. Vide *Canon.* V.

Principi. — Hebraice est 1'33 *nagid*, quod deducitur a M33 *neged*, id est coram, scilicet populo ; quia rex est quasi speculum coram populo, quem scilicet populus in omnibus actionibus aspicit et sequitur. Sic Tyri regis superbiam populus secutus est. Hinc regis peccatum præ aliis exaggerat Propheta.

Eo quod elevatisi est cor tuum. — Hæc verba pandent el explentur vers. I : « Idcirco ego adducam super te ^líenos. »

Dixisti : Deus ego sum. — Hebraice '3N bx d ani, ego sum potens ille, scilicet omnipotens, qui omnia possum. Sic Julius Cæsar passus esi sibi aras templaque dicari, teste Suetonio. Alexander voluit haberi et coli quasi Jovis Ammonii filius. Sic Nabuchodonosor, *Daniel*, m, t, et alter, *Judith* cap. nt, 13. Item Cains Caligula, Domitianus, Heliogabalus voluerunt coli ut dii. Hæc recte adaptat Donalo, auctori Donalistarum herelicorum, Optatus Milevitanus, lib. IH. Fuit enim Donatus princeps, id est Episcopus, Tyri, id esi Carthagini, quæ Tyrionum est colonia. Ad quem Deus ait : a Dixisti : Ego sum Deus. Extulit enim cor suum, ut nullum hominem sibi comparandum arbitraretur. Deinde cum Episcopi Deo debeant famulari, tantum sibi de Episcopis exigit, ut eum non minori metu omnes venerentur, quam Deum. Et cum per solum Deum soleant homines jurare, passus est homines per se jurare, tanquam per Deum. Deinde cum ante ipsius superbiam, omnes qui in Christo crediderant, Christiani vocarentur, ausus est populum cum Deo dividere, ut qui illum seculi sunt, non Christiani vocarentur, sed Donatista) : unde ipsius ad singulos aliunde venientes, hæc sunt verba : Quid apud vos agitur de parte mea? Erat etiam in corde maris, id est in amore sæculi. Visus est sibi sapientior Daniele in repudiandis muneribus, dum accipere noluit (instar Danielis) quod ab Imperatore e Christiano (Constante) missum esse videbatur. Lr. de constat Donatum omnium malarum fontem fWLse causarum. » Hucusque Optatus. Pari modo hæc Lutherò, Calvinò, Zuingliò, et similibus adaptes.

In caulo Dei sedi (id est sedeo) in corde maris, — q. d. In hoc excelso throno eminentis rupis, quæ mari undique cincta omnem habet pulchritudinem, munitionem, opes, merces et gloriam ; sedeo quasi Deus, tam furtis et securus, ut neminem timeam : ago deum quemdam in mari : sedeo in Tyro excelsa el inaccessa, quasi Deus in ccelo, quem nemo potest attingere, aut lacessere. Quod Deo cælum, hoc mihi est mare: tam enim ego tutus et munitus sum hac insula cincta mari, quam Deus muris cceleslibus.

Cum sis uomo, — q. d. Oblitus tuæ originis, miseriæ et conditionis hūmame, ac mortalis, deum

te esse jacias. Hunc Tyri regem Tobaal nominatum, et tredecim annis obsessum fuisse à Nabuchodonosore, tradit ex Beroso Josephus, lib. I *Contra Apion.*, sub finem.

Dedisti contuum quasi cor Dei, — gessisti animos Dei : tam elato fuisti animo et spiritu, quasi Deus tibi esse videreris. Nota, « cor, » sive mens, significat consilium, sapientiam, prudentiam cum animi magnitudine conjunctam, quæ neque deprimitur adversis, nec prosperis extollitur. Patet ex sequenti. Unde de eo dicitur: « Mens sua cuique Deus; » et: « Mens caeli terræque regina, » quod celebrat Socrates apud Platonem in *Philebo* : et Pythagoras « mento deos adiit, » ait Ovidius XV *Mctamoiph.*, propter ejus sapientiam et virtutem. Ille virtutes sunt regiæ, ac regi necessariis, ut recto regat reipublicam ul patet in Salomone, III *Peg.* ir, 20, quibus excellit Deus rex regum, et principum princeps, utpote earum origo et finis. Hanc Dei excellentiam sibi arrogat hic rex Tyri, quasi basco dotes ex se habeat, non a Deo, atque in iis omnes omnino viventes, et homines, et genios, et deos excellat. Vere S. Gregorius, XVII *Moral.*, vi : « Humilis, ait, ignorantia magis Deo placet quam elata scientia. »

3. Ecce. — Est ironia. Unde Septuaginta vertunt: *Numquid tu sapientior es Daniele?* premit fastum regis Tyri, *q. d.* Tu tibi arrogas sapientiam Dei» cum Daniel, licet captivus et Hebræus, ex Hebræis, quos tu despicias, te longe sil sapientior, cumque ul sapientissimum colant Nabuchodonosor, ejusque sutrapæ omnes, ait Theodoretus et Scholiastes. Imo omnis illa aetas Dauielem, quasi omnes mortales sapientia præeellentem, cl quasi nulli conferendum in ore ac oculis habebat, adeo ul nec Tyri rex se ei conferre auderet, praesertim in somniis explicandis, et futuris prædicendis (1).

Aliter VilalpanduSjQ. *d.* Cum tu habeas cor Dei, quis dubitet te sapientiozem esse Daniele? Ille enim suam sapientiam non sibi, sed Dei adseribit cap. n, 28; tu eam nec homini, nec Deo, sed tibi adscribis. Ille a Nabuchodonosore volente adorari noluit; tu vis adorari etiam a nolentibus, *q. d.* Atgje hoc est absurdum; omnes enim Danielelem, ul mortalium sapientissimum venerantur. Vide ergo, et agnosce tuam stoliditatem et arrogantiam.

Nota : Hæc prophetavit Ezechiel anno H Sedeciæ, ut patet cap. xxvi, vers, t, cum Daniel esset 38 annorum, ut colligitur ex dictis cap. xiv, vers. 14. Vide ergo quam juvenis fuerit Daniel, cum sapientia, virtute et fama toto orbe fuit celeberrimus. Ea ergo ælate tanlæ sapientiæ el famæ erat Daniel, ut sapientissimi reges el principes averent audire, «alter Daniel : » uti de eximio oratore dicimus : Est alter Cicero; de raro philosopho :

(1) Foran verior est liæc explicatio : Ecce sapientior es tu Daniele, ex tuatcilicel opinione.

Est alter Aristoteles; do inedico : Est alter Galenus; da theologo : Est alter Augustinus. Ita Petro Abailardo, magni ingenii et scientiæ viro fqui errores suos corrigens, monaslicenque amplexus Cluniaci sancto fine quievit anno Christi 1140). Galli hos titulos in epitaphio dederunt :

Gallorum Socrates, Plato maximus Herperunitn.
Noster Aristoteles; Logicis quicuique fuerunt
Aut par, aut melior.

Ha Colonienses Alberto Magno pneceptori S. Tlioroæ, apud prædicatores hoc epitaphium prisici styli et carminis posuerunt :

Phœnix doctorum, paris expers philosophorum,
Princeps doctorum, vas fundens dogma sacrorum,
Major Platone, vix inferior Salomone.

Quin et Sidonius Apollinaris Claudiano presbytero, fratri S. Mamerci Episcopi Viennensis, hoc epitaphium scripsit anno Christi 490 :

Germani decus et dolor Mamerci,
Mirmtum unica gemma Episcoporum,
Triplex bibliotheca quo magistro
Romana, Attica, Christiana fulsit.
Orator, dialecticus, poeta,
Traditor, geometra, musicusque,
Doctus solvere vincla quæstionum.
Psalmorum hic modulator et phonascus, etc.

4. Fecisti tidi fortitudinem, — fecisti tibi munitiones, et stabilimentum regni tum opulenti, tum optimis et perpetuo duraturis legibus instructi. Unde Chaldæus vertit : *Fecisti tibi opes, substantiam, copias et exercitus.* Hæc enim omnia significat Hebræum *chel.* Omnia hæc non in se, et in rei veritate, sed ex opinione ipsius regis intelligenda sunt. Hex enim putabat et jactabat se hisco omnibus abundare.

5. In robore. — R. David, *in exercitu*; alii, *in ven.5. opibus.* Hæc enim duo robur regni faciunt. Hebraico rursum est S*n *chel.*

1. Robustissimos. — Septuaginta, *pestilentes*, qui Vero, te uti aerem pestis et corpora, inficient et occident, nullo ætalis, generis aut sexus discrimine.

Pulchritudinem sapientiæ tuæ., — id est pulcherrimum tuum regnum, et urbis gloriam. Vel potius, quidquid est pulchrum in te, in urbe et regno luo, quod omne luce tribuis sapientiæ, id omne Chaldæi suis gladiis foedabunt sanguino luo.

Polluent, — perdent, vastabunt.

8. Interficiet. — Hebraico : *In fossam dejicient* Vm.* *te*, hoc est, in abyssum lui maris demergent te.

Et morieris in interitu occisorum in corde maris. — Id est morieris et sepelieris in mari, uti accidit illis qui moriuntur in mari; nimirum, ut in mari, in quo gloriatus es, quasi in loco inexpugnabili, et mercibus advectis opulentissimo, in eodem undis mergaris, et fias piscium esca, ipsique tuum sint sepulcrum.

9. Nur.QUii» dicens loqueris. — Est sarcasmos, vtrM. *q. d.* u Tyn rexi jactare soles te esse Deum : idue

jaclabis cum hostes te invadent, ut eis noinen Dei praelendas, cosque nomino Dei quasi obstupefacias? Minimo, lino ipsi te occidendo, ostendent te hominem esse, non Deum. Ita Theodoretus.

Ver», io. 10. Morte incircumcisorum, — quam scilicet tibi inferent incircumcisi, id est gentiles impii, barbari, crudeles Chaldæi. Unde sequitur, «in manu alienorum.» Hæc enim mors apud Judæos erat probrosa. Unde Saul a Philistæis vallatus, ne ab iis interficeretur, jussit armigero ut se occideret, I Rcg. XXXI, 4. Ita Maldonatus.

Secundo, amorte incircumcisorum,» id est qualem merentur incircumcisi, id est infideles et impii, morieris. Hi enim plerumque infelicem et miserabilem habent vitæ finem. Ita Chaldæus et R. David.

Tertio, Vilalpando explicat, *q. d.* Cum ultio, quam in alios exercebas, in te exercebitur, tunc apparebis præputiatus in vindicta, id est in ca superabundans fuisse, et omnino excedens terminos tibi a Dei justitia et misericordia proscriptos. Judices enim et principes ita reos punire debent, ut nil propriæ indignationis admisceant: sed potius cum Christo, *Luc.* xix, 41; imo et cum Tito, qui in justo Hierosolymæ excidio illacrymarunt, fleant et condoleant. Tibi vero morienti non condolebunt, sed insultabunt Chaldæi; quia tu pariter alios morte afficiens, eis non condoluisti, sed insultasti. Sicut ergo tu tuam vindictam in alios non circumcidisti, sed libere grassari permisisti: sic et Chaldæi suam in te vindictam non circumcident, sed libere grassari permittent.

in manu alienorum, — ut scias me non tantum Judæorum esse Deum, sed et Chaldæorum, quibus quasi ministris te puniam. Ita Polychionius.

Ve-s. n. 11- Leva plañctum, — plange magna voce carmen lugubre. Hoc enim est i-irp *kina*, de quo vers. 19.

Ter».!! 12. TU SIGNACULUM, — scilicet perfecto CXpreSum. Signaculum enim est sigilli signaculum, quale est quod epistolis sigillo imprimitur et exprimitur, dum illud clauduntur, et signaculo obsignantur, ne quis eas aperire et legere possit. Posset *secundo*, «signaculum» accipi pro ipso sigillo: hoc enim significat Hebræum OHIFI *cho-tean*, *q. d.* Tu eris sigillum perfecte incisum, planeque referens et exprimens tuum, tum exemplar, tum opificem et sculptorem. Vatablus ex Uebræo vertit: *Tu sigillans dispositionem* sive *figuram ædificii*, hoc est, tu undequaque eras perfectus et absolutus. Qui enim sigillat aliquid, ei extremam manum imponit, opusque complet et absolvit. Hebræum enim *chotam* significat sigillum, vel signaculum; sed alio puncto *omn chotem*, (uti jam punctant et legunt Hebræi) significat signantem et sigillantem. Pari modo vertit Syrus: *Tu signaculum es similitudinis rei, plenum sapientia, tñ corona glorias*; et Arabicus Antiochenus: *Et tu signaculum in similitudine rei plena sapientia, et*

XU.

corona gloria; et Arabicus Alexandrinus: *Tu autem es velut signaculum plenum sapientia* ii).

imilitudo in is. — Id est simillimum, et aptissime *soywu*. repræsentans exemplar seu sigillum ipsum quod annoio incisum est, *q. d.* Omnium rerum formam, pulchritudinem et dispositionem tu exples, velut signata et expressa Dei, et consequenter rerum omnium similitudo, sive velut earum omnium sigillum expressum. Unde Septuaginta explicando addunt: Tu *corona pulchritudini*-, *q. d.* O rex Tyri! olim cum versareris cum Davide, Salomone aliisque piis Judææ regibus, et sanctis Dei amicis, cras quasi signaculum, vel imago expressa Dei in sapientia, pulchritudine, gloria, opibus, sicuti fuerunt David et Salomon. Ita Scholiastes. *Secundo*, sicut signaculum obsignat et confirmat litteras regis, et opus artificis (tunc enim perfectum est opus, cum artifex ei suum sigillum apponit): sic tu omnium Dei operum, quasi complementum ultimum et perfectissimum fuisti. Unde Maldonatus: «Tu signaculum similitudinis,» id est, inquit, tu perfectio imaginis. Solent enim imagines, uti et alia opera, cum perfectæ sunt, obsignari, *q. d.* Si quis felicissimi et perfectissimi principis imaginem depingere voluisset, eam ex te sumere, teque depingere debuisset. Tu enim eras exemplar mirabilis cujusdam perfectionis, in quod omnes, quasi in perfectissimum virtutum speculum, intueri possent et deberent. Deus enim te insignivit sua similitudine, et quasi sigillo appenso et impresso testatus est, et quasi gloriatus, te esse suum opus illustre, scilicet magnificum, perfectum, primum et præcipuum; in quo præ cæteris ejus sapientia, bonitas, potentia et gloria expressi relucebat et resplendebat, quasi imago in speculo. Unde Vatablus vertit: Tu es *omnibus numeris absolutum exemplar*; alii vertunt: *Tu signans numerum*, vel *sigillans summam*, id est, tu omnibus numeris eras absolutus. aut certe tibi esse videbaris. Hebræum enim JT5DD *tachnit*, multa significat: *primo*, summam et numerum, ita Pagninus; *secundo*, dispositionem, figuram, adaptationem, ita Marinus; *tertio*, dimensum, mensuratum, elaboratum secundum omnes ejus dimensiones, *q. d.* Tu eras velut sigillum dimensum, seu mensuratum, et quaquaversum penitus elaboratum, suæque ideæ plane commensum et adæqua-

(1) *Sigillum* vel *signaculum* hoc loco *passive* sumendam est, inquit Rosenmuller, pro imagine, quam sigillum exprimit cera, quæ sigillo quam simillima est. Ut igitur sigillum in cera relinquit sui ipsius imaginem, sic rex Tyri Deum in se expressam sui similitudinem reliquisse sibi persuaserat. Potest tamen et *active* sumi pro sigillo, quod formam exprimit talem, qualem ipse incisam habet ab artifice, quæ quia plures informat, ea perfectissima sit necesse est. Ut igitur imago eo magis absoluta, quo propius ad prototypi exemplans perfectionem aspirat; ita rex Tyri *signaculum similitudinis*, vel sigillum exemplaris dici potuit, quia ad illum, tanquam ad exemplar, perfectionis adduci poterat, et expendi id quod in eo genere perfectum videri voluit.

tum. Ita Forsterus. Radix enim **pn** *tachan* significat appendere, ponderaro, ordinare, aptare, certo dimetiri, commensurare. Hinc *quarto, tachnit* significat similitudinem (quanquam Pagninus putet tunc legendum esse per **rn'jan** *tabnit*), ut vertunt Septuaginta et Noster. Sed eodem redeunt omnes hæ versiones : significant enim hoc sigillum ita fuisse perfectum, ut suo exemplari plane esset adaptatum, commensum et simile.

Nota : *Primo*, Orígenes, lib. I *Periarchon*, et S. Gregorius, lib. XXXII *Moral*, cap. xviii, et Tcr-Jlianus, lib. II *Contra Marrion*. cap. x, et alii nonnulli, censent Leo omnia non homini, v. g. principi Tyri, sed soli diabolo, id est Lucifero, competere. Hic cnim fuit omnium angelorum sapientissimus et eminentissimus. Hic in paradiso Dei natus est. Hic fuit Cherub extentus, etc. Verum S. Ambrosius, lib. I *De Paradiso*, cap. n, S. Hieronymus, Theodoretus et alii ad litteram hæc explicant de rege Tyri : figurate, sive parabolice de diabolo. Et S. Augustinus, lib. XI *De Genesi ad litteram*, cap. xxv, ex professo probat, hæc non posse de diabolo intelligi. Undo contendit, ex hoc loco non posse convinci angelos fuisse creatos in gratia : convinci dico, scilicet directe et demonstrativo : indirecte enim et probabiliter salis idipsum ex hoc loco deduci et probari potest. Ad litteram ergo loquitur Propheta de rege Tyri, sed sub typo et parabola, uti dixi vers. 2, *q. d.* Sicut diabolus creatus fuit pulcherrimus angelus, ut esset signata similitudo, id est perfecta imago Dei, sed ex hac dignitate per superbiam decidit, et corrui : ita omnino et tibi contigit, o Tyri rex ! Simili modo *ad Hebraeos*, i, 3, Filius Dei dicitur «splendor et figura substantiæ Patris,» uti ibi dixi. Alludit ergo Propheta ad creationem angeli, æque ac primi hominis in paradiso (unde utrique hæc omnia recte adaptes); sed directe et proprie ad litteram loquitur soli regi Tyri. Hic ergo rex vocatur signaculum et imago, non diaboli, ut vult quidam doctus interpres, sed Dei, ut palet ex scq., *q. d.* Videbaris, o rex Tyri ! esso viva Dei in terra imago, esseque Deus quidam terrestris.

Nota : *Secundo*, Tertullianus, lib. II *Contra Marcion*. x, legit : *Tu resignaculum similitudinis*; quia videlicet uiabolus cor suum a Deo suo, ipsius sigillo obsignatum avertens, fraudulehter sibi per appetitionem propria* excellentiæ resignavit : • Tu, inquit, es resignaculum similitudinis, qui scilicet integritatem imaginis et similitudinis resignaveris. » Meminit hujus lectionis S. Hieronymus in Ezechielem, sed cam non probat: « In Latinis, ait, codicibus pro signaculo resignaculum legitur : dum , id est malus *imitator*, verbum e verbo exprimens , quod habent Septuaginta, resignaculum vertit. Undo quidam sic intelligunt, quod signaculum Dei, et figuram , qua* velut ih cera mollissima expressa sit, rex Tyri r signaverit atque perdiderit, ut pro signaculo fieret resignaculum.» Verum Hebræum

QM *chotam* signaculum significat, non resignaculum.

parabolicc Rupcrtus, lib. I *De Victoria verbi Dei*, cap. viii : Diabolus, inquit, fuit signaculum similitudinis SS. Trinitatis quoad tria, scilicet magnitudinem, scientiam et pulchritudinem : «Cujus cnim similitudinis, nisi sancte et adorando) Trinitatis signaculum, secundum hæc tria fuit? sancta quippe Trinitas ipsa est magnitudo, sapientia et pulchritudo. Magnitudo namq̃uo Filii et Spiritus Sancti, Pater est. Sapientia Patris et Spiritus Sancti, Filius est. Pulchritudo Patris et Filii, Spiritus Sanctus est : quia de magnitudine, sapientia et pulchritudine participavit (diabolus, puta Lucifer) plus cælcris. At ille vecors, cmn in tanto honore esset, non intellexit, et hæc omnia vertit in materiam superbiendi. Non suffecit ei tanta largitas Creatoris, nisi idem diceretur vel existimaretur de ipso, quod de Deo. Negavit quippe Deum esso creatorem suum, et dixit se esso Deum. » Hucusque Rupcrtus. Simili modo dixit Trismegistus in *Pimandro*, cap. xi : « imago Dei est ævum, ævi mundus, mundi sol, solis autem homo, » et magis angelus, præserlim Lucifer. Nam, ut idem ait in *Asclepio*, cap. xi : « Cum Deo constitit interna?, mundum intra se habens, Deique imago; hinc consequenter mundus (præserlim angelus, et homo) effectus est ælcrnilalis imitator. »

13. Ix deliciis paradisi Dei fujsti, — eras in Ven. ii Tyro felix quasi in paradiso Dei, id est eximia, amoenissima, deliciarumque plenissima. Ex Hebræo verti potest : *Eras in horto Eden*, id est cras quasi in paradiso terrestri, in quo conditus est Adam. Eædcm cnim sunt voces Hebrææ hic, quæ Genesis n, 8. Unde Arabicus Antiochenus vertit : *In Eden paradisi Dei cras*. Hujus enim paradisi opulentia et deliciæ in proverbium abiit, uti dicitur de quovis loco ditissimo et deliciosissimo, uti erat Tyrus. Sic Græcis erant *Alcinoi horti*, *Thessalica tempe*, *Mida: rosetum*, *Elysii Campi*, quos a paradiso terrestri mutuatum esse Homerum censent viri docti. In paradiso enim non tantum florum et fructuum, sed et auri ac gemmarum, qua* hic regi Tyri tribuuntur, felix erat proventus. Audi de eo Tertullianum, lib. *De Judicio Domini* :

Flores in pratis fragrant, et purpura campis.

Et mox :

Gemma coloratis fulget speciosa lapillis;
hule nitet prasinus; illinc carbunculus ardet;
Ikrbosaque viret prægramli luce smaragdus.

Deindo de aromatibus subdit :

Ille et odoriferis nascuntur cinnama virgis,
Et spisso kelum folio confragrat amomum.

Ac de metallis :

Hic jacet ignitum radiantis hminis aurum,
Vernanlesquo gravant uberrima germina ramos.

Tandem do copia mellis et lactis hyperbolice ila concludit :

Mella viridanti confragant pingua canna,
Lac etiam plenis ritmai [Stabile rivis.

Secundo, Theodoretus : « Eras in paradiso Def, » id est, ait, in Jerusalem quasi familiaris el foederatus illi. Jerusalem enim dicitur paradisu Dei, quia habebat legem, prophetias, pontifices, etc., salutem et vitam subministrantes.

Parabolice, dænon fuit in paradiso, id est in coelo empyreo; ibi enim creatus est. Ita S. Hieronymus.

Omnis lapis pretiosos operimentum tuum. — Chaldæus : *Omnes lapides pretiosi ordinati erant in vestimento tuo*. Notat S. Hieronymus, eosdem esse hic lapides, qui erant in Rationali pontificis, *Erodi* xxviii, 17 (vide quæ de iis ibi dixi), et in fundamentis coelestis Jerusalem, *Apoc.* xxi, <8; sed ibi esse duodecim, hic tantum novem, quasi regi Tyri hic vitio vertatur, quod sacras has gemmas profanavit, et iis se ac diadema suum vestiens, divinos honores affectarit. Verum potius hæc ad laudem et gloriam regis Tyri spectant, ut patet. Laudatur ergo hic ab opibus et pulchritudine, quod auro et gemmis vestitus, totus coruscaret, ut gemmeus esso videretur (1).

Symbolice, per hasce gemmas intelliguntur spirituales gratiæ el ornamenta angelorum ante lapsum.

S. Gregorius, lib. XXXII *Morat*, xvni, per novem hosco lapides accipit novem choros angelorum, quibus quasi asseclis et castris suis vestitus et amicus fuit dux omnium Lucifer : atque perfectiones horum omnium, utpote superior ipse, in se continebat.

Aurum opus decoris tui, — id est auro artificiose et operoso elaborato to condecorasti; Septuaginta : *Auro replesti thesauros tuos*; Hebræus *tympana tua*, ut ex luxu tympana et alia instrumenta musica rex fecerit ex auro.

Foramina tua. — Scilicet auri, quibus gemitoæ erant inclusæ : vel *foramina* vocat ipsas gemmas micantes, ob furorem ocellis vel foraminibus similes. R. David vertit, *fistula* tuas*. Possunt etiam accipi omnia instrumenta n**<ica, quæ foraminibus constant (2).

(!) Hoc observandum est, inquit S. Hieronymus, non *omni lapide pretioso* regem Tyri fuisse circumdatum, five opertum, sed omnem lapidem, quem habuit princeps Tyri, fuisse pretiosum.

(2) A descriptione regii splendoris in vestibis vasisquo gemmis et auro distinctis conspicui, ad organa musica Prophetam delabi, inibi vix persuadeo, inquit Rosenmuller. (*naqabim*) autem tiliarum sive fistularum nomen fuisse, mera est IUbbinoruin conjectura, quæ Aequè cognatorum dialecticorum, neque veterum interpretum consensu confirmari potest. Tympana et tibia? in veteri Testamento alias (*tof oucchalil*) appellantur, vide I *fiég.* x, 5; *Isai.* v, 12. Quæ cum ita sint, eqmdein, quemadmodum Latini suum tympanum ad rM

Mystice S. Gregorius, lib. XXXII *Morat.* xviii : «Foraminaauri,nit,sunlcapaciUs charitatis.» Dia* bolus enim ipse «capax charitatis est conditus,» inteiige perfectæ et constantis. Nam alioqui nõ tantum capax, sed et præditas chântate creatus est Lucifer. Omnes enim angeli, etiam qui ceciderunt, creati sunt in gratia. Id velle S. Gregorium patet ex sequenti : « Si enim, ait, charitatis auro penetrabilem sese prae buisset, sanctis angelis sociatas, in ornamento regio lapis fixus maneret. Habuit ergo lapis iste foramina, sed per superbiæ vitium charitatis auro non repleta. »

In die qua conditus es, — *q. d.* A die nativitatistuæ creatus es rex, pretiosis fulgens gemmis quasi deum quemdam agens in terris, cujus potestatem exerces. Potest verti, in *diequa recreatus*, vel *impinguatus es*, id est copia rerum omnium affluere empisti. Hebræum enim *X13 bara* et creare et recreare significat : inde »13 *bari* vocatur recreatus, nitens, pinguis. Aliter Chaldæus explicat, *q. d.* Adeo superbia intumisti, ut oblitus conditionis tuæ, non consideraveris te esse hominem, tibi que eo die quo natus es, quasi homini foramina oris cl narium ad spirandum data esse. Rursum Hebræi, æque ac Chaldæus, hæc referentes ad sequentia, explicant, *q. d.* Opus tympanorum tuorum el fistularum tuarum in te, in die quo creatus es, parata fuerunt, id est concrepantibus tympanis, fistulis aliisque instrumentis musicis natus es. Ita R. David.

14. Tu Cherub. — Nota : « Cherub » dicitur rex vea. Tyri, *prtmo*, ob multitudinem sapientie quam vel Tja habebat, vel sibi arrogabat. «Cbemb» enim idem est quod 3^3 *kerab*, id est sicut rabbi, sicut sapientis el doctor : inde enim octavus ordo angelorum dictus est Cherubim, el eo hic alluditur. R. x enim, praelatus el princeps debet esse Chvrb, id est pollere el prae cellere sapientia : de quo multa dixi *Exod.* xxv, <8.

Secundo, alluditur ad Cherubim templi, ut pa- Secooh

alias ob qpaletncumquesimilitudinem transferunt, vel ali ad tabulam januæ ornatoris mediam inter scaposet impages conclusam (apud Vitruvium, iv, 6), vel ad quoddam vasorum genus (vide Plinii *Hist. natur.* lib. XXXIII, xi, § 52); ita et nostro qn (*wf*) opus quoddam artificiosum tympano quodammodo simile indicari existimo, quale vero, hodie vix certo aliquis definiat. El Hieronymus tympanum vocari ait, in quo infixi suui lapides, *yaginm* forsan sunt cavitates, quibus gemma? supra memorala? continentur, quales sunt quæ in aunulis dicuntur *palat*. Eæ autem cavitates jam *tempore ortus sui*, regi Tyrio paratæ dicuntur, ul significetur, ipsi ab ortu suo destinata fuisse tot illa ornamento. Hunc, inquit, splendorem proprium libi el naturalem esso putabas, quia his ab initio quasi cavitatibus ac çinubus perforatus es, quibus lapides illi pretiosi suo tempore illigari possent •t includi. Non indigna quæ commemoretur Grulii est ècutentia, *tympana* hoc loco vocari *margaritas* quibus ino *tantum est facies, et ab ea rotunditas, inversis planities*, teste Plinio, lib. IX, xxxv; *foramina* autem, sivo *forata c* » ? margaritarum lineas, quæ tamen interpretatio a longe petita D. Calmelo videtur.

let ex sequenti, *g-fl.* Tu, o rex, qui alis potentine et ditionis tuæ extensis, et in sublime elatis elevatisque, plurimos populos subditos protegis, sicut Cherubim protegunt arcam et propitiatorium. Ita S. Hieronymus. Hiño R. David explicat, *g, d.* «Tn Cherub,» id est rex maxima*, dignitatis : Hebræum enim 3"1 *rab* significat magnum, opibus, viribus, scientia aliisque dotibus pollentem et potentem, uti est rex. Erat enim Tyrus in mari quasi ales, qua; binis alis suæ polentiæ et imperii mare et terram, ac præserlim Jerusalem et Judæam, iu qua erant templum, arcaci propitiatorium, obumbrabit *et* protegebat. Rursum, sicut arca tegebatur duobus Cherubinis, utrinque collocatis : ita ex parte Occidentis Tyrus et mare templo, Hierosolymæ et Judæa? erat quasi Cherub, id est murus et antemurale; ex parte vero Orientis idem illi præstabat Jericho, Jordanis et lacus Asphaltites. Insuper, sicut Cherub flammeo gladio custodit paradysum terrestrem, *Genes*, m, 24; ita tu quasi alter Cherub custodis tuo gladio terram sanciam, quæ est quasi paradysus Dei. Ende de eo dixit vers. 13 : « In deliciis paradysi Dei fuisti. » Et hoc versu : « In medio, ait, lapidum ignitorum ambulasti (I). »

Tertio, per metathesin « Cherub » dicitur quasi DT *rochcb*, id est equitans, id est princeps, moderator, gubernator : hi enim olim equis vehebantur; et sicut eques equum habenis, sic ipsi populum legibus gubernabant. Rursum, « Cherub » dicitur a *rechcb*, id est currus. Princeps enim csl quasi currus reipublicæ, qui ejus onera portat. Sic Elias dicitur « currus Israel, et auriga ejus, » *IV Heg.* u, 12; et Christus dicitur portare Jmnia verbo virtutis suæ, *Hebr.* i, 3.

Parabolice, Lucifer appellatur Cherub, id est plenus scientia; quia in scientia aliisque donis naturalibus, æque ac in gratia, alios angelos præcelluit. Ita Molina, 1 part. *Quæst.* LXIII, art. 7.

L'bi nola : Ezechiel comparat regem Tyri, ejusque antitypum diabolum Cherubo, non Seraphino; quia versabatur inter Cherubim, ut patet cap. i, cap. x, cap. xm, 3, et alibi. Ex adverso Isaías, cap. xiv, 12, regem Babylonis ejusque anlitypum diabolum comparat Seraphino, puta principi angelorum omnium, qui est Lucifer : quia Isaías versabatur inter Seraphim, ut patet hai® vi. Rursum, Lucifer, licet fuerit ex Seraphim, recte tamen vocatur Cherub : quia Lucifer dicitur a luce, uli Cherub a scientia, quæ est lux anima*. Verum

(1) In quoregis illitis præter ornatum splendentem et pñir.hrmn (erant enim illi Cherubi aurei, *l.-iod.* xxv, 18), observantia quaedam et nonnulla religionis species proponitur. Quemadmodum enim Cherubi ab hominum oculis remoti erant, nipote in sacratori oraculi secessu cum .irci <icra collocati, quo non nisi sacerdoti summo, Mqu I semel quotannis, patebat accessus; ita reges super' i, qualis rex Tsn describitur, non facile se videndos < ITeninl, neque alii audent eorum oculos subire, quia IU r p-ncllallbus see Unquam aliquid divinum cubUuuut.

(Rosenmuller.)

quia hæc lux in eo fuit ignita, id csl Serapliica, hinc ad Seraphim alludens, dicit de eo, et deca Ezechiel : a In medio lapidum ignitorum ambulasti. »

Extentus. — Hebræum ITJOO *mimsach*; Septuaginta, z.ix«tutvc; id est *unctus*, scilicet ad regnum, ut habet Chaldæus, vel clarus, lucidus, illustris. Hi enim sunt olei et unctionis effectus. Unde Forsterus *mimsach* vertit, uncius, expictus, pigmentatus, coloratus, clarus, illustris; Vatablus verlit, *inunctus*. Sic et R. David, Pagninus, Jlerccrus, Marinus et alii. Noster Interpres forte pro nwoo *mimsach* legit i—II3QO rntmsa, id est extractus, extensus, expansus, a radice I““IWO *masa*, id est traxit, extraxit, extendit. Hoc enim proprio competit Cherubim, qui, extentis alis, tegebant propitiatorium. Unde sequitur, « et protegens. » Sensus est is quem paulo ante dedi. Syrus vertit: *Et futsti aim Cherub mensurato* (vel uncto) *et adumbrato*; Arabicus Antiochenus : *Et eras aim Cherub mensurato et adumbrato*; Arabicus Alexandrinus : *Et eras cum Cherub mensurato* (vel uncto) *qui respicit in umbra* (qui præstans est in umbra). Eadem vox tam Syra quam Arabica, significat metiri et ungere.

Symbolice, hæc aplius conveniunt dæinoni, ejusque asseclis, qui ante lapsum fuerunt Cherubim, id est pleni scientia, præserlim hi, qui ex octavo ordine Cheruborum fuerunt. Hi a die, et instanti creationis suæ fuerunt uncti oleo gratiæ. Unctio ergo hæc fuit sanctificatio, aiunt Theodorus et S. Hieronymus. Hi etiam alis suæ potentia? et sapientia? quasi extentis tegebant inferiores angelos, homines cæterasque res creatas.

Poser te in monte sancto Dei. — Perperam Chaldæus vertit : *Tu montem sanctum Dei sprevisi, et in populum sanctum dominari cogitasti*. Melius Maldonatus hæc exponit de Hiram rege Tyri, qui Salomoni ligna ad fabricam templi submisit, III *Ileg.* v, 9; ideoque dicitur « in monte sancto Dei » positus fuisse, quod templi redificationem juverit. Sic et Hebræi, qui putant hæc omnia ad Hiram dici : eum enim vixisse mille annis, scilicet a sæculo Salomonis usque ad tempora Danielis. Quam fabulam ridet hic S. Hieronymus. Verum nota : Tyrus in monte sita erat intra terminos Terræ Sanctæ, videlicet in tribu Aser, licet eam obtinere non potuerint Judæi. Hinc Sancta dicitur; sicut tota Chananæa populo sancio Judæorum destinata, dicitur Terra Sancta, etiam, cum a pessimis Chananæis incoleretur, *Sap.* xn, 3; *Deuler.* XXXII, 8 et 9. Arguitur hic rex Tyri, quod in Terra Sancta non sancte, sed impie vivat.

Quocirca S. Augustinus, lib. XI *De Genes, ad litteram*, cap. xxv, tom. III, hæc ad litteram ampliando accipit de impiis, qui a grafia Dei in statum peccati delapsi sunt, « factique corpus diaboli. Hi enim, ait, creati sunt Cherub, id est cum se.. Dii, qua* in Ici prêt .tur multiplicata «ricntia, et posui le m monte sánelo meo, id est in Uccio-

eia. Fuisti in medio lapidum flammeorum, id est in Sanctorum spiritu ferventium, lapidum vivorum : ambulasti sine vitio in diebus tuis, ex quo deo creatus es tu, donec inventa sunt delicta tua in te.»

Tropologice Theodorus : « Mons, ait, sanctus est cognitionis Dei celsitudo. » Aliter R. David et R. Salomon, *q. d.* Dedi tibi occasionem merendi, scilicet dando tibi facultatem mittendi ligna et artifices Salomonis ad fabricam templi.

Symbolice S. Hieronymus, mons sanctus est coelum, et, ut Scholiastes, celsissimus angelicus status, ex quo Cherubim quasi hastati diabolum ejecerunt, qui scientiam depravaverat, et ob superbiam suam stationem et locum tenere nesciverat.

In medio lapidum ignitorum, — id est micantium et fulgorantium instar ignis, v. g. carbunculorum, *q. d.* Ita gemmis abundabas, ut patet versus 13, ita iis coopertus eras, ut inter carbunculos videreris ambulare. Addit R. David regem Tyri iis noctu usum ad lumen loco candelarum. Sed hoc frivolum est et impossibile.

Secundo et sublimius, alludit ad duodecim lapides pretiosos qui erant in Rationali pontificis, quibus inscripta erant nomina duodecim filiorum Jacob, et tribuum Israel : qui inde recte vocantur lapides igniti, maxime quia per lapidum horum tempore belli, ut ait Josephus, splendorem extraordinarium, significabat Deus suum erga duodecim tribus favorem et protectionem, *q. d.* Habitasti inter Judæos quasi lapides ignitos; et tamen frigidus mansisti, ac vitali gratiæ et fidei calore destitutus. Unde R. Jonathan explicat, *q. d. Inter populum sanctum vixisti.* Polychronius per lapides ignitos accipit tabulas lapideas decalogi, cum igne in Sina datas et promulgatas.

Hisce tropis graphice depingit decorem et gloriam regis Tyri. Simili tropo orator rosa* decorem descripsit, dicens : « Rosa inter flores est pyropus, hortorum purpura, odorum sapphirus, aprilis oculus, veris phoenix, naturæ pompa. » Simili schemate Vindocinensis Tobiae suo hoc epitaphium posuit :

Nobilibus trabeatus avis, decus orbis, honesti
Forma, sacerdotum gemma, lucerna genitorum.

Simili schemate S. Hieronymus a S. Laurentio Bioniniano, serm. de S. *Uicronymo*, vocatur « pater communis omnium, lux mundi, prædicator regni, mediator Dei et hominum, speculum sanctitatis, exemplar virtutis, defensor Ecclesie, protector fidelium, martyr, esto sine effuso sanguine, Domini. » Et ab aliis : « Jaspis fidei, smaragdus spei, carbunculus charitatis, adamas constanti »!. » Et Augustinus a S. Paulino et aliis vocatur « pater terræ, puteus sapientiæ, magister Theologi, lumen ingeniorum, ornamentum scholarum, templum religionis, columna Ecclesie, scutum fidei, exemplum prolatorum, lux prædicatorum, doctor Doctorum, homo Theodidactus, eruditorum sanctissimus, et sanctorum eruditissimus. » Et S. Chry-

sostomus, homil. *De SS. Petro et Paulo*, eos vocat et « lucem mundi, potentiores regibus, fortiores ini-

litibus, copiosiores divitibus, sapientiores philosophis, eloquentiores oratoribus, nihil habentes, et omnia possidentes, exemplar martyrum, coronam virginum, regulam conjugatorum, formam monachorum, ornamentum regum, frenum barbarorum, malleum hæreticorum. » Et Eusebius Emissenus, serm. *De iisdem*, eos vocat « duos fontes exorientes e throno Dei, duos coelestes medicos, duas sagittas acutas emissas a pharetra Dei, duas tubas mundi, duas lampades orbis. » Et S. Gaudentius, serm. 3 *De iisdem*, dicit eos esse « fundatores Ecclesie, magistros innocentium, auctores omnis sanctitatis et veritatis. » Et S. Leo eosdem vocat « duos oculos corporis mystici Christi. »

Symbolice, demon inter novem lapides nominatos, 13, id est inter novem ordines angelorum, et inter Seraphim ignitos, ait K. Jona, illis similis habitavit, nunc vero in inferni ignibus habitat. Ita S. Hieronymus et S. Gregorius, XXXII *Moral.* win, juxta aliam editionem xxv, circa finem : « Diabolus, ait, in medio lapidum ignitorum ambulavit; quia inter angelorum corda charitatis igne succensa, clarus gloria conditionis exstitit. Quid namque boni non habuit, qui signaculum similitudinis Dei fuit? » Lucifer enim inter lapides ignitos fuit lapis igneus, inter Seraphim Seraph, imo dux et princeps Seraphim.

Ambulasti. — Hebraice *hithaltacthi*, in *hitpaël* reciproca conjugatione, significat compositum ad ostentationem et superbiam incesum, uti pavones in medio ocellorum ereclæ suæ caudæ, extento collo se circumagunt, *q. d.* Superbe incesisti ut pavo, ostentans tuas opes et gloriam.

15. Perfectus in viis tuis. — Est hyperbole, Vnde is *q. d.* Ab infantia didicisti bene et perfecte vivere, agere, et regere populum. Polychronius exponit, *q. d.* Experientia didicisti mea jura.

Symbolice, hæc aptius conveniunt dæmoni. Unde ex hoc loco S. Augustinus, Gregorius et Theologi docent angelum a Deo creatum in gratia perfectum, sed sua voluntate libere peccasse, et facium esse daemonem. Unde sequitur :

Perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ. — Hæc verba parabolice indicant non unam, sed plures operationes bonas et meritorias angelos in statu viæ exercuisse, ait Ludovicus Molina, I part. *Question.* LXIII, art. 6. Idem significat vox *ambulasti*. Ambulare enim plusquam unum instans, et plusquam unum gressum operationis innuit. Ad litteram verba significant opera, actiones et eventus regis Tyri, *q. d.* Potens eras et felix, factebas quidquid volebas, quocumque te vertebas, quidquid agebas, quidquid moliebaris, omnia tibi feliciter ex volo succedebant. Sed hæc felicitas te superbum, indeque infelicem et lecit.

16. In multitudine negotiationis tuæ, — *q. d.* Mercatura tua et opes fuerunt tibi causa et occa-

sio avariti®, injustitiæ, fraudum, superbi®, gulæ, Inxuriæ, et omnium peccatoruu. Ita Polychronius.

Parabolice S. Hieronymus et Theodoretus, 7. i. Dæmon non contentus sua scientia et potestate sibi data, sed majorum cupiditate incensus calcitravit contra Creatorem.

Notat R. David fraudes et peccata mercatorum Tyrionum regi imputari; quia ea non impedivit cum potuit et debuit. Simile est *Num.* xxv, 1 et sequent.

Er peccasti, — Hebræmn XL5n *chata*, et Græcum significat aberrare a spe, et scopo, et fine proposito, *q. d.* Cum tu in summa felicitile, gloria, divitiis, pulchritudine, sapientia versareris, superbe majora, scilicet divinitatem, affectasti et expectasti : sed toto cœlo aberrasti, contraria fini media elegisti : hinc et contrarium omnino finem peruenlo consequeris, ait Vilalpando, ut nimirum non in summum ascendas, sed in imum descendas; ut non Cherub, sed *xm n chote*, id est ignorans, et errans; non felix, sed infelix evadas.

Aliter Scholiastes, *q. d.* « Peccasti, » ita ut te non pœniteret, scilicet per impenitentiam : hinc punieris.

Aliter et Polychronius, « peccasti, » id est punitus es, et gradu ac loco dejectus.

Moraliter, disce hio veram viam ad celsitudinem et gloriam esse sui demissionem et humilitatem. Hanc scivit et inivit humilis reque ac sapiens S. Franciscus. Narrat S. Bonaventura in Vita ejus, cap. vi, quod quidam religiosus magnai virtutis in exsiliis viderit inter multas in cœlo sedes unam præ caderis digniorem, gemmis ornatam, et omni gloria refulgentem, audieritque vocem : « Sedes ista unius doctuentibus fuit, et nunc humiliter servatur Francisco. » Qui ut visionis veritatem exploraret, rogavit S. Franciscum, quid de seipso sentiret? Cui Franciscus : « Videor mihi maximus peccatorum. » Replicat alter, eum hoc non posse sana conscientia dicere, nec sentire. Respondit Franciscus : « Si quantumcumque scelertum hominem tanta fuisset Christus misericordia persecutus, arbitror sane quod nullo quam ego gravior ei esset. » Confirmatus fuit religiosus ex tam admirabilis humilitatis auditu, de veritate visionis ostensæ, sciens ex Evangelio, quod ad excellentiam gloriæ vero humilis exaltetur.

17. Perdidisti (Hebraico *corrupisti*) sapientiam TUAM in decore tuo. — Septuaginta, *cum decore tuo*. « Dum plus vis esse, ait S. Hieronymus, quam conditus es, et magis sapere, quam a Deo acceperas, etiam id perdidisti quod habebas, et pro pulchritudine atque doctrina, deformitas te atque stultitia possederunt. » Polychronius apte per decessum regni gloriam accipit, *q. d.* Dum ex splendorè regia? tuæ dignitatis et gloriæ te superbe extulisti, perdidisti veram sapientiam, quæ in vera sui cognitione, demissione et modestia sita est.

Potest, *secundo*, verti : *Corrupisti sapientiam propter decorem tuum*, dum scilicet nimis decori studes et inhias. Id mulieres sæpe faciunt, ait Tertullianus, lib. *De Cultu feminarum*. Dum enim se nimis ornant, corrumpunt nativum suum decorem, et sapientiam, quæ in gravitate et modestia vestitus consistit.

Moraliter S. Bernardus, serm. 74 in *Cant.*: a Perdidisti in decore tuo sapientiam. Nolo, ait, decorem, qui mihi sapientiam tollat. Quæris, quis illo tam noxius decor tuus? Planius audi, privatus, proprius. Non culpamus donum, sed usum. Et ni fallor, unus angeli animaequo decor ipsa (sapientia) est. Quid enim vel hæc, vel ille, absque sapientia, nisi rudis deformisque miseria est? sed perdidit eam, cum fecit suam, vel non sit aliud illi decore suo, quam in sua sapientia perdisse sapientiam. Proprietas in causa est. Quod sibi sapiens fuit, quod non dedit gloriam Deo, quod non retulit gratiam pro gratia, istud est, cur eam perdidit, imo istud est, quod eam perdidit. Etenim sic habere, perdere est. »

In terram projecit e, — id est regno te dejeci, ait S. Hieronymus, et, ut Polychronius, excellentia te privavi : qui enim aliis prælatus superbit, a dignitate cadens, nulla alia re subditis antecellit, nisi infamiæ nota, ait Vilalpando.

Symbolice, dæmon e cœlo in aerem hunc, terram et infernum cecidit, ait Apollinaris. Hoc est quod ait Christus, Luc. x : « Videbam Salanum sicut fulgur de cœlo cadentem. » Simili modo Adam ob superbiam e paradiso ejectus est, *Genes.* cap. m, ait S. Hieronymus.

18. Polluisti sanctificationem tuam, — id est pristinam sanctitatem et religionem : vel potius, montem sanctum Dei, in quo lanquam Cherub esse videbaris. Hebraice enim est *ulpo micdas*, id est sanctuarium, g. *d.* Tua superbia et peccatis polluisti urbem tuam, regiam et palatium tuum, quod erat in monte et terra sancta, quodque quasi quid sanctum, et hostibus intemeratum, a gentibus omnibus celebrabatur et colebatur : hinc ego eadem nunc quasi profana hostium incursumus objiciam, faciamque ut ab eis foedentur et evertantur. Ita Maldonatus, Vilalpando et alii. Addit, vel potius fingit R. David, palatium regis Tyri fuisse fabricatum in modum et formam sanctuarii, id est templi.

Prodicam ergo ignem de medio tui, — scilicet, o Tyre, qui te cum rege comburat, *q. d.* Faciam ut ex peccatis tuis poena nascatur, qua consumaris, sicut domus igne in ea exorto consumi et conflagrare solet.

Sic tropologice, mercatur®, avariti® et superbii»' collisione accenditur ignis discordia?, principem cum republica devorans. Sic dæmon, sic peccator peccatis suis sibi ignem struit et prænentem et aeternum, *Isai.* 1., It. Alii exponunt, *q. d.* Faciam ut ex tuis incolis aliqui ad Chaldæos profugiant, cisque te prodant.

Et dabo te in cinerem super terram in conspectu omnium, — ut hic cinis sit monumentum incendii Tyri, in internum mansurum, in aliorum exemplum.

Symbolice Theodoretus : u Homo, ait, in tua terra lapsus factus est pulvis; et diabolus, qui orbi imperabat, a Christo eversus, quasi cinis ab hominibus conculcatur. »

ici>. to 19. Nihil factus es, — qui volueras esse deus, o rex, et o dæmon, nihil factus es, abjectissimus, vilissimus, et in perpetuum non restitueris pristina) dignitati. Hebraice est, *terror eris*, id est terrori eris omnibus sæculis, omnes posteri tuo exemplo deterrebuntur a peccatis, et offensa Dei, quia peribis plano, *et in socculum non eris*. Alii hæc non de rege, sed de ipsa Tyro accipiunt, quæ est restituta post 70 annos; et tunc *perpetuum*, sive sæculum significat 50 annos jubilei.

Moraliter, Tyrus, et rex Tyri est typus peccatorum, maxime superborum et apostatarum, qui a clero, vel ab Ordine, vel etiam a S. Ecclesia ad hereticos, aliosve transfugiunt : ejusque abjectio et incendium repræsentat ignes gehennæ. Sic feriunt summos fulmina montes. Quare? « Quia, ait Augustinus, voluerunt ascendere in montem, in quem ascendit angelus, et descendit diabolus; » montem, inquam, celsitudinis, æqualitatis Dei, superbire et fastus. Hæc ergo omnia quæ dicuntur regi Tyri, recte accommodes dicasque Judæ proditori, Origeni, Tertulliano, Luthero, Calvino horumque similibus.

21. *Pone faciem*. — Uree phrasis significat libertatem, et immobilem animi constantiam in prædicatoribus requisitam, ait Scholiastes. *Secundo*, ut Vilalpando, significat quam eisdem sit pronuntiationi invigilandum, ut curent actione, v. g. hic torvo vultu exprimere, quod verbis significant. Sensus est, *q. d.* Converte vultum et sermonem tuum ad Sidonem, cique libere et severe prædic exilium, quod, sicut Tyro loco et moribus est vicina, ita et pœua et mortibus futura sit similis.

Sidonem. — Sidon condita est a Sidone, filio Chanaan, filii Cham, filii Noe, ait Josephus, lib. 1 *Antiq.* vi. Licet Justinus, lib. XVIII, Sidonem dictam velit a multitudine piscium : Phœnices enim pisces vocant Sidon, ab Hebræo *ns> *tsud*, id est venari : undo m x *tseda* significat venationem tam avium quam piscium (I).

(I) Quando impleta fuerim quæ vates hoc loco minatur certo demonstrari non potest : « Perierunt, inquit Grotius, nobis historie, ex quibus hæc possemus interpretari. Sed credibile est Sidonios, unde orta est Tyrus, Tyriis auxilium præbuisse, et postea Chaldæis dedisse præfias. Nam domini veterem Sidoniorum regum ad plebciam sortem depressam jam olim fuisse, disumus ex scriptoribus rerum Alexandri. Redacti ergo et hi, non minus quam Tyrii sub potestate Chaldæorum primum, deinde Persarum. » Alii Sidonis subversionem per Artaxerxem Ochum, Persarum regem, factam, quam pluribus Diodorus Siculus, *BibUolh.* XVI, x1, describit, « Nostro innui existimant.

22. Ecce ego ad te, — supple, veniam, ut puniam, ait S. Hieronymus. Est aposiopesis irati.

Glorificabor in medio tui, — in tui justa punitione et vindicta ostendam meam justitiam et gloriam.

Cuji, etc., sanctificatus fuero (cum Sidonem puniens, ostendam me esse justum, et sanctum impiorum vindicem, ut omnes glorificent et laudent me, meamque sanctam justitiam et vindictam in impios Sidonios. Hinc) 23. immittam f. i pestilentiam meam in te, — eridem, effusionem sanguinis.

2-4. Et non erit ultra domui Israel offendiculum amaritudinis, — id est scandalum amaricans, vel amaritudinem et afflictionem inducens. R. David vertit, *spinti pungens*. Sidonii enim et vicini gentes suo exemplo, familiaritate, suasionibus, Judæos ad sua scelera, maxime idololatriam pertrahebant. Unde Deus eos illis ipsis tradebat vendandos et puniendos : qui non moderate, nec ut Dei justitiis, sed ut suo odio et indignationi satisfacerent, gravissime Judæos afflixerunt, sic quo fuerunt eis quasi spina pungens, *Josué* xxi, 12, et adversarii, ut hic dicitur, *q. d.* Ego Deus ita Judæos et populum meum amo, ut propter eos, Sidonios et alios circumquaque eis vicinos evertam; ne eos deinceps habeant Judæi exemplar impietatis, pariter et hostes crebro se invadentes et excruciantes. Ita Theodoretus.

25. Sanctificabor in eis, — ut omnes celebrent sanctam meam justitiam, æque ac misericordiam et fidelitatem, ac curam in populum meum, cum viderint me eum longa captivitate ob peccata punivisse : punitum vero et correctum in pristinum statum, libertatem et patriam restituisse per Gyrum; ac mystice per Christum eundem e captivitate peccati et diaboli in pristinam libertatem, et gratiam Dei revocasse : tunc enim omnino securi habitabunt in Ecclesia, pacem internam conscientia? habentes cum Deo.

Notat Theodoretus : Aliter Deus punit amicos, aliter inimicos; aliter electos, aliter reprobos: hos ut perdat, illos ut corripiat et emendet. Sic Judæos hic emendavit, Sidonios perdidit. Denique vide ut rex Tyri ceciderit, vide ut inclyti cadant. Problema hac de re egregium proponit Ambrosius Leonis, insignis philosophus, *in Problem.* cap. ccLXXiii : a Cur, inquit, quamplurimi eorum, qui heroes appellati sunt, atque viri illustres, in maximas ærumnas inciderunt, ut ait Isocrates, voluti Hercules, Achilles, Ajax, Hector, Themistocles, Romulus, Camillus, Marcellus, Scipio uterque, Annibal, C. Cæsar, Cicero, Demosthenes, Plato, Socrates, Aristoteles, Euripides, Empedocles, Plinius, atque innumeri alii? » Et respondet primo : « An hoc ipsum verum non est? videtur tamen esse. Namque hominum vita omnis variis calamitatum modis afflictata est, adeo ut nemo sit, qui non gravitate malorum affectus pressusque sit. Quamobrem sicut plurimi obscurorum hominum calamitatibus alliciuntur : ita

etiam illustrium magnapars, si non omnes, ærumnis attingitur. Verumtamen excellentia persona», qua unusquisque? heroum ante omnium oculos positus est, facit ærumnas ferentis illustiores. » *Secundo*: «An etiam verum hoc csl, neciditque ob summi boni arduam ac difficilem conditionem, quam natura el fortuna toleraro vix queunt? Quamobrem qui, natura duce, præstitit ingenio et corpore, huic fortuna sæpe nequivit aspirare; sicut same qui fortuna excelluit, is in-

genio hebeti, languidoque corpore jacuit.» Ita enim Deus naturam instituit, ut bona malis, ac consequenter magna mala magnis bonis in hac vita permixta sint, ut ad beatam vitam aspiremus. Omitto invidiam, quæ sffipo magnos viros premit : quodque viri magni magnis periculis sæpe se exponunt, in quibus pereunt. Denique moralis causa, quam hic Propheta assignat, csl superbia; magni enim magnos gerunt spiritus, quos premit Deus optimus maximus.

CAPUT VIGESIMUM NON UAL

SYNOPSIS CAPITIS.

Vaticinatur, Ægyptum, qua Judais Deo et Nabuchodonosor: rebellandi fuit instigatrix et opitulatrix, Nabuchodonosori a Deo tradendam, pro mercede, qua in Tyro expugnanda et punienda pro Deo laboravit Nabuchodonosor. Ægypti ergo excidium per Chaldaos pradicat, idemque prosequitur per tria sequentia capita, scilicet cap. xx.v, xxxi c/xxxii. Porro duas de hoc Ægypti excidio hoc cap. recenset visiones: unam, quam habuit anno decimo Sedeciae, vers. 1 et sequent.; alteram, quam habuit post 17 annos, vers. 17 (t).

1. In anno decimo, decimo mense, undecima die mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens: 2. Fili hominis, pone faoiem tuam contra Pharaonem regem Ægypti, et prophetabis de eo, et de Ægypto universa : 3. Loquere, et dices : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te Pharaon rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, et dicis: Meus est fluvius, *et ego* feci memetipsum. 4. Et ponam frenum in maxillis tuis : et agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis : et extraham te de medio fluminum tuorum, et universi pisces tui squamis tuis adhaerebunt. 5. El projiciam te in desertum, et omnes pisces fluminis tui : super faciem terræ cades, non colligeris, neque congregaberis : bestiis terrae, et volatilibus codi, dedi te ad devorandum : G. Et scient omnes habitatores Ægypti, quia ego Dominus : pro eo quod fuisti baculus arundineus domui Israel. 7. Quando apprehenderunt te manu, et confractus es, el lacerasti omnem humerum eorum : el innilenlibus cis super te, comminutus es, el dissolvisti omnes renes eorum. 8. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego adducam super te gladium : et interficiam de te hominem, et jumentum. 9. Et erit terra Ægypti in desertum, el in solitudinem : et scient quia ego Dominus : pro eo quod dixeris : Fluvius meus est, elego feci eum. 10. Idcirco ecce ego ad te, et ad flumina tua : dabo-

(Î) Vaticinia Ezechielis contra Ægyptum quatuor capita sequentia complectuntur, a xxix ad xxxn. Quæ quidem vaticinia uon sunt collocata juxta ordinem chronologicum» Porro huic quæsiioni cur in hoc eodem loco primum factus sil sermo Domini ad Pharaonem *anno decimo*, et postea *vicesimo septimo*, et deinceps *anno undecimo*? cum utique juxta ordinem primo *decimus*, secundo *undecimus*, tertio *vicesimus septimus* annus singulis prophetiis debuerint prænolari, respondet S. Hieronymus : ■ O profundum divitiarum sapientiæ Dei, -ani inscrutabilia judicia ejus, et investigabiles viæ \ I! xi. 33). Et in alio loco (*Eccli. i., 4.*) : « Abyssum et sapientiam quis investigabit? » Possumus autem hoc dicere, quod et in prophetis nequaquam historia orda servetur, dunlaxat non in omnibus, sed in quibustlam lixis; neque enim narrant protenta, sed futura pronuntiant, prout voluntas Spiritus Sancti fuerit. Addere juvat com Rosenmuller in collocandis hic contra Ægyptum vaticiniis, hunc servatum esse ordinem,

ut ea vaticinia quæ devastandi atque evertendi regni Ægyptiaci causas exponunt, promittantur cæteris, in quibus Ægypti *strages* pluribus describitur. Causa vero, cur Deus Ægyptum evertere decreverat, traditur triplex : *primo*, quod regis Ægyptii fastus erat deprimentus (vers. 2-5) ; *secundo*, quod Ægyptii vanis auxilii promissionibus Judæos in falsam spem, adeo ipsis perniciosam adduxerunt (vers. 0-16); *tertio*, denique, quod Nabuchodonosoris operam, quam in Tyri oppugnatione longam assumpsit spoliis Ægyptus compensare voluit. Cæterum, recto observai Lightfoot in *Chron. Temp. et ord. text. vest. Test.*, hoc contra Ægyptum vaticinium prolatum esse tempore maxime opportuno, utpote quando fastus illius ad summum pervenerat, el lieroso* lyrice in ea posuerit fiduciam. Nunc enim prodierat cum omnibus viribus suis, ut Hierosolymarii obsidione liberaret, ipsaque Hierosolyma lotti spe in illam recumbat, ideoque ipso hoc tempore destructionem Ægypto denuntiat, spei vero in illa frustrationem Judæis.

que terram Ægypti in solitudines, gladio dissipatam, a turre Syenes, usque ad terminos Ælhiopiæ. 11. Non pertransibit eam pes hominis, neque pes jumenti gradietur in ea; et non habitabitur quadraginta annis. 12. Daboque terram Ægypti desertam in medio terrarum desertarum, et civitates ejus in medio urbium subversarum, et erunt desolata quadraginta annis: et disperdam Ægyptios in nationes, et ventilabo eos in terras. 13. Quia hæc dicit Dominus Deus: Post finem quadraginta annorum congregabo Ægyptum de populis, in quibus dispersi fuerant. 14. Et reducam captivitatem Ægypti, et collocabo eos in terra Phathures, in terra nativitatis sua): et erunt ibi in regnum humile: 15. inter cælera regna erit humillima, et non elevabitur ultra super nationes, et imminuam eos ne imperent gentibus. 16. Neque erunt ultra domui Israel in confidentia, docentes iniquitatem, ut fugiant, et sequantur etis: et scient quia ego Dominus Deus. 17. Et factum est in vigesimo et septimo anno, in primo, in una mensis: factum est verbum Domini ad me, dicens: 18. Fili hominis, Nabuchodonosor rex Babylonis servire fecit exercitum suum servitute magna adversus Tyrum: omne caput decalvatum, et omnis humerus depilatus est: et merces non est reddita ei, neque exercitui ejus de Tyro, pro servitute qua servivit mihi adversus eam. 19. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego dabo Nabuchodonosor regem Babylonis in terra Ægypti: et accipiet multitudinem ejus, et deprædabitur manubias ejus, et diripiet spolia ejus: et erit merces exercitui illius, 20. et operi, quo servivit adversus eam: dedi ei terram Ægypti, pro eo quod laboraverit mihi, ait Dominus Deus. 21. In die illo pullulabit cornu domui Israel, et tibi dabo apertum os in medio eorum: et scient quia ego Dominus.

vers. i. 1. In anno decimo — captivitatis Joachin. qui parriter fuit annus 10 Sedeciæ. Nota: Precedentes prophetiæ contra Tyrum factæ sunt posterius, scilicet anuo 11 Sedeciæ, ut patet cap. xxvi, 1; præponuntur hic tamen, quia Tyri vastatio, quam minatur Propheta, prius contigit, quam Ægypti. Nam Chaldæis ob eversam Tyrum, Ægyptus data fuit in prædam, ut dicitur vers. 18 et 19. Duas alias causas affert Maldonatus. Prior est, quod Tyrus vicinior sit Hierosolyma*, quam Ægyptus; itaque maluit Propheta locorum quam temporum ordinem servare. Posterior, quod Ezechiel alle-ram prophetiam contra Ægyptum et Pharaonem post illam de Tyro, nimirum anno 27 captivitatis Joachin acceperit, ut constat vers. 17, et voluerit utramque conjungere.

Apposite Tyro conjungitur Ægyptus, ejusque vastatio, quia hæc illi in moribus et vitiis erat similis. Unde hebraice utraque nomen habet alline, et quasi idem, ab eadem radice *HX tsur*, id est arctavit, angustiauit. Inde enim dicitur Tor et Tyrus, indo et dicitur *mitsraim*, id est Ægyptus. Mitsraim ergo idem est quod *úoxí&vra*, id est *coangustans et tribulans cos qui sibi subditi sunt*, ait S. Hieronymus.

Decisio mense — Adar, qui respondet februario: Judæi enim annum inchoabant a Pasehate et mense Paschali, puta a Nisan, id est martio, ex decreto Dei, *Exod.* cap. xn, 1. Verum corrige hio, ac lege, « duodecimo mense, » id est in decembri. Ita Hebraea, Septuaginta, Romana.

Undecima die. — Hebræa habent, *duodecima die*.

Vm.e. 3. Ecce ego ad te, — scilicet veniam et mittam furorem ac vindictam meam. Ita Chaldæus.

Pharao. — Pharao non proprium, sed commune regum Ægypti erat nomen. Pharao enim ægyptia regem significat, uti ex Eusebio et Josepho docui *Exodi* i, 10; idque asserit hic S. Hieronymus, qui et exempla addit: « Sic, inquit, apud Romanos, Cæsares et Augusti reges eorum appeUantur a primo Caio Cassare, et secundo adoptivo ejus Octaviano, qui postea Augustus est nominatus; et apud Syros, Antiochi; apud Persas, Arsacidæ; apud Philistiim, Abimelech; et post Alexandrum iu Ægypto Ptolemæi usque ad Cleopatram; qua victa apud Actium, Ægyptus Romana est facta provincia. » Symbolice Pharao, si Hebræum etymon spectes, « interpretatur JixxiSiarr.; interfector videlicet et lacerator, et gladio cuncta concidens et dividens. » Tabs est diabolus, qui est rex Ægypti, id est mundi, qui tribulat eos qui sibi subditi sunt, eosque a Deo et coelo separat ac dividit, mittitque in gehennam et mortem æternam. Ita S. Hieronymus.

Draco magne. — Nola: Pharaonem vocat draconem, scilicet marinum, id est cetum, sive balænam; vel potius fluviatilem, puta crocodilum, qui est in fluviis Ægypti, id est in Nilo qui in septem rivos, et quasi flumina sectus, septem ostiis mare Mediterraneum ingreditur. Ægyptus enim, Nilo exundante, tota pene quasi mariopplelur, ul ejus limo quasi stercoretur et fecundetur. Hinc apta metaphora regem Ægypti, quasi in Nilo regnantem, vocat cetum vel crocodilum. Unde ait: « Qui tubas in medio fluminum tuorum, » scilicet rivorum Nili; Syrus, *qui cubas inferflumina*; Arabicus, *qui cubas in ventre (in medio) fluminum*. Idem facit Psaltes *Psalm.* lxxiii, 14: *Tu confregisti capita*

Pharao vocatur draco, id est crtxf dilli** cur?

draconis, id est Pharaonis. Pharaones enim ct
Ægj-pti superbiebant Nilo, quasi nec cœlo, nec
/ovo indigerent; sed Nilus eis tantam fertilitatem
aflerret, ut Ægyplus vocaretur horreum orbis.
Audi Lucanum ;

Tin? suis contenta bonk win indiga mercis,
Aut Jovis : in solo tanta es. 2ducia Nilo.

Inde est ut nemo aratorum in Ægypto çœlum
suspiciat, ait Seneca; ct Claudianus, *epigram.* 6 :

Ægyptus sino nube ferax, imbresq̃p serenos
Soli Wifet, segura poli, non Indiga venti w
Gaudet aquis quas ipsa vehit, Niloque redundat

Rursum Nilus recedens majorem partem terræ
.-Egypto adjecit et aggressit, ut docet Plinius lib. II,
cap. uxxv : « Idem amniş uqus omnium nullas
expirat auras, » ait idem lib. V, cap. ix. Insuper
Nilus in septem rivos se findens, totidem quasi
insulas facit ct fecundat, totidcmq̃uc ostiis in mare
influit. Hinc (este eodem, tempore Romanorum
ita superbiebant Ægyptii, ut djcerent in suis ma-
nibus esse vel abundantiam, vel famem victoris
populi Romani. Ex copia ortus est luxus, fastus
et nequitia. Unde Plinius in *Panegyrico Trajani* :

Nequitias tellus scit dare xulla magis.

Ægyptios inter malos medium tenere locum,
docci vetus verbum: «Lydi mali, secundi Ægyptii,
tertii Cares, » inquit Eustathius ad Dionysium.

Comparat ergo Pharaonem crocodilo, *primo*,
quia, sicut crocodilus piscibus in Nilo, ita Pharao
Ægypliis in .Egypto dominabatur. *Secundo*, quia
wpvus erat et rapax ut crocodilus, de quo Plinius
lib. VIII, cap. xxv .-Crocodilum,ait, «habet Nilus,
quadrupes malum et terra pariter ac flumine in-
festum. Unum hoc animal terrestre linguæ usu
caret. Unum superiore mobili maxilla imprimit
morsum, alias terribile, peclinatim stipante se
dentium serie. Parit ova quanta anseres ; caque
extra eum locum semper incubat, prædivinaliono
quadam, ad quem summo auctu eo anno egressu-
rus est Nilus. » Tc? lio, « ncc aliud animal ex mi-
nori origine in majorem crescit magnitudinem;
magnitudine excedit plerumque duodeviginti cu-
bita.» Ita Pharao o parvo crevit adeo, ul aspira-
ret ad monarchiam orbis. *Quarto*, « unguibus hic
armatus est, contra omnes ictus cute invida. Dies
in terra agit, noctes in aqua, teporis utrumque
ratione, n Ita Pharao et terræ et aquis domina-
batur, iisque ita cingebatur, ut videretur invictus,
imo ñacceS'Us. *Quinto*, subdit Plinius crocodilum
tres habere hostes, *primo*, ichneumonem; *secundo*,
delphinum; *tertio*, Tentyritas.Crocodilum,inquit,
• saturum cibo piscium, ct semper esculento ore
in littore somno datum, parva avis, quro trochi-
lo* ibi vocatur, rex avium in Italia, invitat ad
hiandum pabuli sui gratia, os piimum ejus ad-
sullim repurgans, mox dentes, et intus fauces
quoque ad hanc scabendi dulcedinem quam ma-
xime luaates; in qua voluptate somno pressum

conspicatus iheneumon, per easdem fauces ut
telum aliquod immissus, erodit alvum. Verum
in crocodilo major crat pestis, quam ut uno es-
set ejus hosto natura contenta. Itaquu et delphini
immeantes Nilo, quorum dorso tanquam ad hunc
usum cultellata inest pinna, abigentes eospræda,
ac vclut in suo tantum amne regnantes, alioquin
impares viribus ipsi, astu interimunt. In ventre
mollis est tenuisquo cutis crocodilo; ideo se ut
territi immergunt delphini, subeuntesquo alvum
illa secant spina. Quin et gens hominum est huic
bellum adversa in ipso Nilo Tentyritae, ab insula
in qua habitat appellata. Flumini innatant, dor-
soque equitantium modo impositi, hiantibus re-
supino capite ad morsum, addita in os clava,
dextera ac læva tenentes extrema ejus utrinque,
ut frenis in terram agunt captivos. » Ita Pharao
1res habuit hostes, Æthiopes, Syros, Chaldæos.
Hæc symbolice facile est adaptare diabolo, qui
insuper celer est ut crocodilus, quem ut fugiant
canes, ex Nilo non stando, sed currendo, aquam
lambunt, dum sitiunt. Denique crocodilus dici-
tur, eo quod crocum, ejusque odorem fugiat.

Ego feci mbmetipsum, — scilicet regem. Unde
Chaldæus vertit : *Meum est regnum, et ego subju-
gavi illud, q.* <l. Qui superbis sicut rex Tyri, quasi
a Deo non acceperis regnum; sed luæ prudentiæ
et fortitudini illud arrogas, quasi deus quidam.
Secundo, Septuaginta vertunt : *Ego feci ca*, scilicet
flumina; et Vatablus : *Ego feci mihi*, scilicet Ni-
lum, et Nili rivos et aggeres, ut totam Ægyplum
partira sepiant et muniant, partira irrigent et fe-
cundent. Sic enim gloriatur vers. 9, *q.* d. Regnum
Ægypli tam potens, tam fertile per aquæ ductus
ego feci. Et sic hæc versio el explicatio consentit
cum priore. Porro hic superbus Ægypli rex fuit
Pharao cognomento Ephree, vel Apries, dc quo
scribit Herodotus lib. II : « Sibi, ait, persuasit,
quod nullus hominum vel deorum sibi regnum
adimere posset, quod ita stabilivisset.» Vide dicta
Jeremiæ xuv, 30.

Ita Niobe Thebarum regina, septem filiorum
et totidem filiarum mater, jactabat se invidam
et felicissimam, ideoque Latona in eam exardes-
cens, movit Apollinem, ut septem ejus filios toti-
dem jaculis configeret. Audi Ovidium, VI *Meta-
inorphos.*:

Felicissima malrum
Dicta foret Niobe, si non sibi visa fuisset.

Dicebat enim :

Sum felix,quis enim neget hoc? fellxque manebo.
Hoc quoque quis dubitet? tutam me copia fecit.
Major sum quam cui possit fortuna nocere.

Imo vero, « inopem te copia fecit, » felicitas in-
felicem, superbia abjectam.

Iia Capaneus apud Statium, *Thcb.* 11, superba
ait :

Virtus mihi numen, et ensis
Quem teneo.

Idem, lib. X :

Ades, o mihi dextera tantutu l
 Tu præsex bellis, et inevitabile numen,
 Te voco, to solam superum contemptor adoro.

Et Mezentius, *Æneid. X* :

Dextra mihi Deus, et telum quod missile libro.

Et Flaminius consul apud Siliu, V Punte. :

Divus sat magnus iu hostem,
 Auspiciu Latio, quod in armis dextera prxstat.

Et Alcmena apud Senecam in *Hercule OEteco*, filium pro Jove sibi fuisse asserit:

Quidquid negaret Juppiter, daret Hercules.

Et Creneus, a quo proverbium, *Carnei hasta*, eo quod el ipse eam pro deo haberet, ct alios co-geret adorare. Sed horum omnium impia ora Deus contudit. Nam Capaneum Jupiter fulmine sideravit, Mezentium Æneas trucidavit, Flaminius eo prælio a Poenis est occisus, Hercules ab uxore ignara, Nessi fraude, interemptus occubuit, Cæneus a Centauris truncis arborum oppressus interiit. Ita cl Pharaos hic a Deo, per Chaldæos regno ct vita mulctatus est.

4. Ponam frenum in maxillis tuis, — ut quasi equum effrenem te freno, id est calamitate, domem, et in gyrum rationis, ac meæ voluntatis agam et inflectam.

Secundo, ex Ilcbræo Chaldæus et Vatablus vertunt : *Ponam hamum in ore tuo, ut te capiam, ut quasi cetum, aut potius crocodilum, ex aquis, puta ex /Egypto regno tuo, te extraham et gravissime affligam. Hamum autem vocat Chaldæos, per quos .Egyplus capta ct vastata est (t).*

Et agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis, — ut scilicet, subditi tibi Ægyptii, tam principes quam cives et plcbeii, tibi jungantur in clade et captivitate, quam inferent tibi Chaldaei. Alludit ad pisces gregales, qui suum regem habent, cumque sequuntur, et cum eo capiuntur, uli sunt halcces (2).

(t) Nomen C3'nn *chachim*, quod supra cap. xtx, 4, significatione *uncini* per nares transfixi aderat, hoc loco pro *hamo* est capiendum, ut *Job* x l, 26. Crocodilus jam Herodoti tempore (lib. II, cap. lxxx), capi ingenti hamo ferreo solebat, cui caro suilla esca imposita, ut hinc devorans ct hamum deglutiat bestia, quæ tum cx aqua extrahitur. Eodem modo crocodilorum capturam describit Mailler, *Description tie l'Egypte*, tom. II, pag. 127, ed. 1740 : a On en prend quelquefois avec des hameçons, en leur mettant pour appAl un quartier do cochon ou do lard dont ils sont fort friands. »

(2) Qui hoc oraculum ad Phaiaonem Apriem, sou Hoprem referunt, hoc versu cladem, quam illo aCyrenæis in desertis Libycis accepit, spectari putant : quam sententiam ex Herodoto, lib. IV, cap. eux, el Diodoro Siculo, lib. I, cap. Lxvm, elucidare conantur. Atque isto versu 4, hoc innui volunt, regem in toto regno suj exercitum conscripturum el contra hostes educturum, sed infelici eventu. Huic sentential nos, inquit Roscn-

Symbolice nota : Mundus est mare, homines quasi pisces, piscatores sunt Christus et diabolus: Christus hamo piscatur, quia paucos; diabolus, quia mullos, reti, cujus ingressus amplissimus est, sed exitus angustus ct difficilis, instar nassæ. Unus homo hic alium, quasi piscis piscem devorat : esca diaboli est voluptas (hæc enim est esca malorum, ait Plato), potentia, opes, delici»: Christi esca aspera est, mortificatio, humilitas, abstinencia, patientia. Sic S. Bt-rnardus: « Monasteria, ait, sunt vivaria, in quæ conjicit Christus pisces, quos traxit cx mari mundi; » ut ibi eos in sanctitate et quiete custodiat, ac gratia stia nutrit, ac provehat ad gloriam. Piscator dum magnum piscem inescavit, non statim violenter eum attrahit, ne ille mole sua setam abrumpat, vel elabatur et diffugiat; sed lactat eum, sinitque setam eum sequi, donec ille unco plane se induat, ut evadere non possit : ita facit et dæmon. Item potiori jure faciat condonator, et quicumque animas piscari et lucrari Deo satagit.

Î5. Projiciam te in desertum, — q. d. Sicut pi«ces capti projiciuntur in terram, ibique moriuntur (piscium enim elementum, ht locus naturalis est aqua, extra quam vivere nequeunt) : sic te in terram prosternam et collidam, ut morian*. Forte etiam prælium in deserto commisit Pharaos cum Chaldæis, ubi occubuit : aut certe, ut Maldonatus, in aridam terram Babylonis ductus est Pharaos; ibique mortuus, insepultus projectus fuit bestiis et avibus devorandus. Vatablus vertit: *Deseram te in deserto.*

mulier, et sane quidem nostro sensu, minime adstipulari possumus. Nam ad cladem Ægypto a Childæis inferendam, omnia hæc oracula qualuor capitibus inda a cap. xxix usque ad xxxn comprehensa, pertinere non solum patet inde» quod infra vers. 18, Deus Nabuchodonosoris operam, quam in Tyri oppugnatione longam assumpsit, Ægyplūs spoliis compensandam promittit; verum et ex iis quæ cap. xxx, 10, Î5; xxxn, It, leguntur. El m eo vatimio, quod duobus tantum mensibus serius nostro editum est (xxx, 20-2G), diserte per *regttn Babylonium* JCgyplus vastanda, et incolæ per omnes gentes dispergendi dicuntur. Stragem autem, JEgyptiis iu desertis Libycis a Cyrenæis illatam, causam fuisse tantao vastitatis, quantam loti Ægypto inde a vers. 10, vates minatur, ne verisimile quidem est, nec veteris alicujus scriptoris testimonio demonstrari poterit. Ncque Aprici conveniunt, quæ versu proximo regi Ægyptio denuntiantur, foro, ni in deserto interfectus ibi insepultus jaceat. Nam Aprica in .Egyplum reversus et carceri inclusus ac tandem strangulatus est. Quare istius sententia defensores co confugiunt, ut illam comminationem vel synecdochico do Aprici exercitu capiendam, vel ad cju« successorem et aemulum, Amasio, qui sepultura caruit (Herodot. III, xvi), extendendam esse dicunt. Verum no synecdochico intelhganlur, quæ Propheta vers. 5, regi Ægyptio minatur, velant verba : « Et projiciam to m desertum, cl omnes pisces fluminis lui, super faciem terræ cades, » cl quæ sequuntur. Si quis vero, quæ vates diserte uni eidemquo regi minatur, divellere, atque duobus diversis viris accommodare vcUt, nonno is plannissima contorquere ac pervertero dicendus oriti

Non colligeris — insepultus jacebis, erisquo præda ferarum.

6. Pro eo quod fuisti baculus arundineus domui Israel, — quia Israelitas concitasti, ut rebeilarent *Chaldipis*, fisi tua ope et viribus, fuisti els «baculus,» id est sustentaculum in promissione, sed in solutione a arundineus, » id est infirmus, vacuus, inanis et fallax, quia promissis non stetit; imo causa fuisti em- Judæi a Chaldæis, nipo- tuis æmulis gravius sint ajdicti, ut patet *Isairo* XXXVI, 6. Apposite Ægyptios comparat arundini, tum quia Ægyptus in longum excurrit secus Nilum, estque instar longæ arundinis; tum quia Ægyptus arundinibus tam papyriferis quam abis abundat, uti docet Plinius lib. XIII, cap. xi; tum quia arundo omnis non solum plotia, quæ debilior, sed etiam charada, quæ solidior, cassa, inanis, fragilis et infirma est. Ila Delrio, *adag.* 215.

Sic omnis muudi spes et promissa sunt baculus arundineus, *Jercm.* xvn, 5 et seq. Vide ibi dicta: « Causa ergo iræ Domini contra Ægyptum Hia est, quod populum Dei suo deceperit auxilio, ne speraret in eum, itaque Deum ad iracundiam provocant, » ait S. Hieronymus.

7. Apprehenderunt (scilicet Judæi) te (quasi baculum) manu, — ut sc et suum regnum sustentarent.

Confractus es, — cæsus a Chaldæis, aut eorum vires metuens rediisti in Ægyptum, *Jercm.* cap. XXXVII, 7.

Et LACERASTI OMNEM UMERUM EORUM, — id est fregisti omnes Judæorum vires, r/. d. In causa fuisti, ut altera pars Judæorum, quæ, Jechonia in Babylonem ducto, in Jerusalem remanserat, quasi alterum eorum brachium, a manu usque ad humerum, id est a minimo usque ad maximum, puta usque ad regem Sedeciam, vel occideretur, vel in captivitatem abduceretur. Ita Maldonatus.

Et dissolvisti renes eorum. — a Hones, » id est vires. Qui enim renibus dolent, non possunt sine baculo stare, et, baculo eliso, concidunt: ita Judæi, subducentibus se Ægyptiis, conciderunt. Videntes enim Judæi Ægyptios, in quibus confidebant, cæsos a Chaldæis, animos et vires amiserunt. Pro *dissolvisti* ilebræus et Chaldæus habent

/mamadla, id est, stare faciès eos super lumbos suos, ut sibi solis nixi, ultra tibi (ulpote a te decepti) non nitantur. Sed noster Interpres pro *amad*, id est stetit, legit per metalthesin Iyo *maad*, id est dissolvit, mutavit, ruinam minatus est. Imo R. David putat hic *amad* pro maad, per litterarum transpositionem positum esse.

9. Ego feci eum, — scilicet Nilum, ut esset tutor ei fecundator Ægypti; quia cum per fossas in omnes Ægypti regiones derivavi, ul dixi vers. 3. Similiter, sed modestius, Vespasianus, cum recens auctus imperio lustraret Ægyptum, fertur Ægyptiis pro concione dixisse: « Haurite a me Unquam a Nilo. » Ha refert Philostratus, lib. V

be Vita Apollonii, cap. x. Nilus enim, In agros exundans, significat reges debere se in publicam utilitatem effundere. Talis fuit Manuel Coinnenus, nimirum « mare magnificentiae, abyssus iniscordiae, morum suavitate congressuquo facilis, sed regia virtute inimitabilis, n ait Nicetas in ejus Vita.

tO. A turre Syenes, — id esta principio usque Ver». ia ad linem. Syene enim initium erat Ægypti inter mare Rubrum et Nilum, ait Solinus cap. xlv; /Ethiopia vero erat terminus /Egypti versus Occasum.

12. In medio terrarum, — id est similem aliis terris desertis faciam Ægyptum. Idem hebraismus est vers. 7, et *Lucae* xxn, 27: « Ego, ait Christus, in im dio vestrum sum, » id est similis vobis, « sicut qui ministrat. » Nam qui in inedia aliorum turba est, illis similibus est, ait Maldonatus.

Erunt desolata. (Hebraice *Erunt ipsa desolatio*) quadraginta annis. — De his annis, quando scilicet, quomodo, et a quo restituta sit Ægyptus, nec in Scriptura, nec in Josepho, nec in aliis historicis quidquam legimus. Verisimile est Cyrum, cum expugnavit Babylonem anno i monarchiæ suæ, solvisse captivitatem tam Ægyptiormn quam Judæorum. Nam, paulo post, filius Cyri Cambyses Ægyptum jam tum rursum potentem et florentem invasit et subjugavit, uti S. Hieronymus, Justinus et alii passim tradunt. Confirmatur: nam Ægyptus expugnata fuit a Nabuchodonosore anno regni ejus 35, uti ostendam vers. 17. Numera ab hoc anno 35 annos 43, præcise pervenies ad annum primum Cyri, quo ipse e Babylone Judæos, Ægyptios, aliasque gentes ibi captivas liberavit. Porro dicit Ezechiel fuisse 40 annos, cum præcise fuerint 43, quia solent scriptores minutias numerorum praterire, et solidos integrosque numeros consignare.

14. Reducam captivitatem, — id est captives VeM.IL Ægypti (1).

1a. Et non elevabitur (/Egyptus) ultra super Ver», il nationes. — « Ultra, » scilicet per longum ei im-mémoriale tempus. Nam, post ducentos annos, rediit Ægyptus ad pristinam potentiam et gloriam sub Ptolemæis, qui cum Antiochis regibus Asiæ de imperio concertarunt.

1G. Neque erunt ultra domui Israel in confid- Ver». i«. dentia, — q. d. Frangam vires Ægyptiortim, qui Judæos docent idololatriam, aliasque iniquitates, ut Israelita in eis amplius non confidant, nec ad eos confugiant.

17. EI FACTUM EST IN VIGESIMO ET SEPTIMO ANNO, Veri. 17« — non a Tyri eversione, ut vult H. Pintus, sed a transmigratione Joachin, seu ab initio regni Se-

ti) « El collocabo eos in terra Phathures. n Bocharlos, *Geogr. sacr.*, part. I, lib. IV, cap. xxvit, ex situ locoruin, qui earn Phalhures seu Palhros conjunguntur, acute collegit, eo nomino designari *Thebaidem*, vel *.Egyptum superiorem*, quæ hic pro tota Ægypto sumitur.

decina; a transmigratione cum Joachin hactenus annos suos consignavit Ezechiel. Ubi noti Nabuchodonosorem empisse regnare anno 3 Joakim : indo post 8 annos occidit Joakim, et paulo post Joachin filium ejus in Babylonem abduxit. Hæc est transmigration Joachin, a qua annos suos numerat Ezechiel. Annus ergo hic 27 transmigrationis Joachin est 35 regni Nabuchodonosoris, tunc paucis post Præphetiam expugnavit Ægyptum. Nam anno regni sui 18, expugnavit Jerusalem : inde, testo Josepho, 5 anno invasit Ammon, Moab, et 13 annis obsedit et expugnavit Tyrum; mox, scilicet anno 35 regni, invasit Ægyptum, qua subacta, factus est monarcha : ac post biennium suæ monarchico, vidit idem Nabuchodonosor somnium de arbore succidenda, quæ significabat ipsum regno suo ejiciendum et relegandum ad bestias : indo 12 mense regno reipsa ejectus est : deinde septem annos cum bestiis quasi fera vixit. Menti postea et regno redditus, paulo post mortuus est, scilicet anno regni sui 45, qui fuit monarchico ejus, seu ab Ægypto subacta annus decimus. De quo plura Dante, iv.

Ihbaebo» Dico ergo Nabuchodonosorem sub annum regni non **necu** vo^{unt} aliqui ex Josepho, sed non 33, expugnasse Tyrum, et paulo post Ægyptum. 15, «d U i[a esse probatur *primo*, quia hic annus 35 Nabuchodonosoris est 27 transmigrationis Joachin, quo vastandam Ægyptum a Chaldæis prædicat hic Ezechiel; ergo tunc necdum vastata erat, sed paulo post vastanda. Paulo ante Ægyptum excisam esse Tyrum, patet ex hoc eodem loco. Nam Deus hic eodem anno jam dicto, promittit Chaldæis ob labores, quos recenter impenderant in expugnatione Tyri, vice mercedis spolia Ægypti : ergo mox illa eis contulit : Deus enim promissa sua slatim explere solet. Nam ulterius non posse differri expugnationem Ægypti, patet ex eo quod post, scilicet post biennium, Nabuchodonosor ob monarchiam superbiens, ejectus sit ad bestias per septem annos, ac restitutus, mortuus est anno regni sui 45. Jam ab his annis 45, demo annos 7 ejectionis, et biennium ante eam, pervenies ad annum 35 jam dictum. Secundo, si 20, aut 25 anno Nabuchodonosoris capta fuisset Tyrus, deberet obsidio ejus indicata esse anno ejusdem 7, aut 12, ac proinde fuisset ipsa ante obsidionem et expugnationem Jerusalem, quæ facta est anno ejusdem 18. Hoc autem falsum esse palet tum ex Josepho, tum ex Ezechiele, cap. xxv, vers. 2 et 7, ubi minatur Tyro adventum et obsidionem Chaldæorum, eo quod ipsa exsultaret in excidio Jerusalem : ergo hoc excidium Jerusalem præcessit obsidionem Tyri. Quare anno 18 Nabuchodonosoris necdum obsessa erat Tyrus; cumque Nabuchodonosor post Jerusalem expugnaret Ammon, Moab aliasque vicinas gentes per 5 annos; videtur sub annum 0, qui erat regni ejus 35, inchoasse obsidionem Tyri, ac post 13 annos eam expugnasse anno regni 35, atque hoc est quod ait Jo-

sephus, lib. I *Contra Apionem*, ex Beroso, scilicet Nabuchodonosorem Tyrum, ejusque regem Thobalum eo-pisse obsidere anno regni sui 7 (inchoante), scilicet computando annos regni ejus ab expugnata Jerusalem. Nam ante eam non petuisse illum obsidere Tyrum, liquet ex dictis . et consentiunt fere omnes eum anno regni sui 7, proprie sumpto, non obsedis Tyrum. Hinc sequitur 70 annos, quibus desolatam fore Tyrum prædicit Isaías, cap. xxix, vers. 15, non esse 70 annos captivitatis Babylonica», ut aliqui autumant. Hi enim inchoantur anno H Joakim, qui fuit annus 1 transmigrationis Joachin, et 8 regni Nabuchodonosoris; atque finiuntur anno t monarchiæ Cyri : eo enim Cyrus Judæos Babylone liberavit. Anni vero 70 desolationis Tyri incipiunt anno 27 transmigrationis Joachin, qui fuit annus regni Nabuchodonosoris 35, unde consequens est eos finiri 27 annis post primum annum monarchiæ Cyri. Id ita esse liquet rursum ex eo, quod paulo ante vers. 12, dixerit Ezechiel de Ægypti captivitate et vastitate (quæ, uti jam ostendi, cæpit paulo post captivitatem Tyri, ac soluta est a Cyro anno 1, quo ipse solvit captivitatem Judæorum), eam duraturam non 70, sed 40 tantum annis. Ergo a vastatione Tyri usque ad Cyrum non sunt 70, sed 40, aut precise 43 anni, uti jam ostendi, ac proinde 70 anni desolationis Tyri finiuntur 27 annis post Cyrum.

Nota rursum non servari hic ordinem tempons in prophetia : nam cap. seq. vers. 20, et cap. xxxi, vers. 1, affert prophetias habitas anno 11, a captivitate Joachin, cum hæc habita sit anno 27. Videntur ergo hæ prophetiæ sparsæ fuisse per schedas, atque ex iis collecta? ordine subinde non servato, ut dixi initio Jeremiæ et *Canon*. L. Hæc ergo est altera prophetia contra Ægyptum, quam Ezechiel 17 annis post primam accepit, aiunt S. Hieronymus et Maldonatus. Aliter respondet Sealigner, scilicet hunc annum 27 esse jubilan; ab uno enim jubilæo usque ad alium computabant annos 50. Sed cum Ezechiel semper utatur eadem æra, scilicet numerando annos a transmigratione Joachin, quorsum hic solum aham jublad ponerent?

In primo (mense), in ina mensis, — id est prima die mensis. Sic «una sabbati,» vocatur prima dies septimana?, *Luc.* xxiv, 1.

18. Omne caput decalvatum, et omnis humeris depilatus, — scilicet ex gestatione galearum et onerum continua per tredecim annos obsidionis Tyri, caput Chaldæorum militum erat decalvatum, et humeri eorum depilati et attriti ex gestatione saxorum, lignorum ac terra?, ad implendum maris alveum, ut eo impleto et siccato, Tyrum in mari sitam sicco pede aggredi et oppugnare possent.

Et merces non est reddita ei, — quia Tyrii prævidentes excidium, iurtim impositas navigiis suas res et merces evexerant; et civitas usque adeo deleta est, ut ex antiquo splendore et frequentia

nihil fuerit reliquum præter limpidissimam petram. Unde S. Hieronymus in *Ezech.* xxm, ait Tyrios cum viderent nullam salutis sibi superesset viam, omscensis navibus, abiisse Carthaginem, et ad alias insulas Ionii atque Ægei pelagi, idquo se in antiquis historiis Assyriorum legisse.

¶ Insuper Oia servavit Mini.— Hinc videtur Dei instinctu, vel Jeremiæ et Prophetarum monitu, Nábuchodonosorem Tyrum invasisse bello justo. Unde CLihii. D. 118 Pro hoc obsequio moraliter bouo, infidelis præ alias et impio Nabuchodonosori dat mercedem upncni- non ex condigno, sed ex congruo, scilicet spolia u yroT .Egypti. Ha Hector Pintus et Emmanuel Sa. No-

lent milites, qui regi fideliter in bello justo serviunt, se Deo servire, etiamsi id expresse non cogitent; Deus enim omnis iustitiis est praeses. Unde S. Hieronymus ex hoc loco colligit Deum etiam infidelium bona opera remunerare. Verum verius videtur, quod Nabuchodonosor inscius materialiter tantum serviverit Dei providentiæ, et juste vindicte in vastanda Tyro : formaliter vero, et ex intentione obsecutus sit suæ superbiæ et ambitioni regnandi. Dicitur ergo merces ei data a Deo, non proprie, sed materialiter, id est voluit Deus et statuit, ut ipse, quia voluntatem suam in Tyro punienda compleverat, ornaretur et honoraretur regno Ægypti. Vide *Can.* XXXV et XXXVI. Voluit Deus hic ostendere quam sancta, ipsique chara sit scelerum et sceleratorum vindicta; nipo- pote qui eam licet materialem tantum, in Chaldæis tam ampla mercede, scilicet spoliis Ægypti, et monarchia sit remuneratus. Chaldæi enim materialiter tantum impleverant vindictam et voluntatem Dei, quia scilicet materialiter fecerunt volu- hluin Dei, sive id quod volebat et optabat Deus, nimirum ut Tyrus puniretur et vastaretur; cum formaliter non intenderent Dei, sed suam implere voluntatem dominandi. Sicut ergo improprium fuit hoc eorum meritum, et impropria adimpletio voluntatis divinæ : ita et impropria fuit eorumdem merces : proprie enim fuit donum Dei, non merces. Simili phrasi Chaldæos ad excidiqm Moab hortatur Deus, dicens Jerem. xlviii, 10: «Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter;» opus Domini vocat vindictam et excidium Moab. Unde explicans subdit : « Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine,» ne occidat Moabitas. Vide ibi dicta.

Perperam ergo aliqui apud S. Hieronymum haec

referunt ad Cambysem, Cyri filium, «qui Ægyptum usque ad /Ethiopian! vastavit, ita ut Apim interficeret, et omnia eorum simulacra deleret. Quam ob causam putant cum versum in amen- tiam ex casu equi, et proprio pugione confossum, uti narrat Herodotus,» inquit S. Hieronymus. Expresse enim non de Cambj'se, sed Nabuchodonosore, ait Propheta, quod Deus pro laboro obsidionis Tyri, dabit ei in mercedem Ægyptum.

19. Accipiet multitudinem ejus, — populum in servitutem rediget.

20. Operi. — Septiaginta, *ministerio*.

21. In die ULO, — id est vastata Ægypto, faciam, ut *cornu*, id est regnum Israelis, reflorescat; scilicet anno decimo a vastata Ægypto Evilmerodach, filius Nabuchodonosoris, solium regis Joachin præ aliis regibus erexit, IV *Reg.* cap. ult., ac paulo post Cyrus Judæos patriæ restituit. Cornu enim symbolum est roboris, gloriæ, potentiæ et regni.

Tibi dabo os apertum, — id est libertatem loquendi. Cum enim viderint omnia quæ prædixeras accidisse, credent tibi, poterisque aperte et libere, non per parabolas, uti hactenus fecisti, illis loqui. Hoc enim promisit ei Deus, cap. xxiv, vers. 27. Huc alludit Apostolus, *Ephes.* vi, 19, ubi jubet pro se orari : «Ut detur, inquit, mihi sermo in apertione oris cum fiducia, notum facere mysterium Evangelii.»

Allegorico, expugnata Ægypto, id est eversa mundi idololatria, pullulabit fortitudo credentium, et Christi regnum fide, spe, charitate, miraculis et virtutibus florebit, atque tunc apertum erit os Christi et Apostolorum evangelizantium : vel, q. d. Tunc aperta erit, et omnibus manifesta hæc de Christo prophetia mea, ut sciant eam completam in ipso. Unde S. Hieronymus : «Dei, ait, misericordia est, ut mundi hujus pereat abundantia, et /Egypti fluenta siccentur, imo terra eorum sit in solitudines, et sententia Domini dissipetur a turre Syenes (quæ interpretatur gyros, ut nihil in se recti habeat), usque ad terram Æthiopum, qui humiles appellantur; ut videlicet omnis superbia, quæ se contra Dei scientiam erexerat, destruat et humilietur in salutem suam, habitetque in terra Phalhures, quæ interpretatur panis conculcatus, ut nequaquam ultra eleventur in superbiam, sed sint in regnum humile, scientes in quem peccaverint. ■

CAPUT TRIGESIMUM.

"•'worsts CAPITIS.

rergit vaticinari cladem Ægypti cl ðEthiopia; illi vicina. Videtur hac prophetia priori sui parte, scilicet ad vers. 20, perlinere ad caput prxcedens, ac proinde edita fuisse anno 21 captñ itatis, ut patet cap. pra>ccd. vers. ii. Jiam hic, vers. 20, aliam contra Ægyptum consignat prophetiam; quam a Deo accepit antehius, scilicet anno undecimo captivitatis : sed utraque ejusdem est argumenti, et una alteram confirmat. Idem Ægypti excidium, ejusque clades praedixit Isaias, cap. xix, xxx et xxxi ac Jeremías, cap. xxiv, xuii, xlii el xi.vi. Itaque ibi dicta non repetam, ideoque ero hic brevis (i).

1. Et Facium est verbum Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis, propheta, et dic : Hæc dicit Dominus Deus : Ululate, væ, væ dici : 3. quia juxta esi dies, et appropinquat dies Domini : dies nubis, tempus gentium erit. 4. Et veniet gladius iu Ægyptum : et erit pavor in Ælhiopia, cum ceciderint vulnerati in Ægypto, el ablata fuerit multitudo illius, et destructa fundamenta ejus. 5. Ælhiopia, et Libya, et Lydi, et omne reliquum vulgus, et Chnb , et filii terræ fœderis, cum eis gladio cadent. 6. Ilæc dicit Dominus Deus : El corruent fulcientes Ægyptum, cl destruetur superbia imperii ejus : a turre Syenes gladio cadent in ea, ait Dominus Deus exercituum; 7. eldissipabuntur in medio terrarum desolatarum, et urbes ejus in medio civitatum desertarum erunt. 8. Et scient quia ego Dominus : cum dederò ignem in Ægypto, et attriti fuerint omnes auxiliores ejus. 9. In dic illa egredientur nuntii a facie mea in trieribus, ad conterendam Æthiopiæ confidentiam; et erit pavor in eis in die Ægypti, quia absque dubio veniet. 10. Hæc dicit Dominus Deus: Cessare faciam multitudinem Ægypti in manu Nabuchodonosor regis Babylonis. Ii. Ipse et populus ejus cum eo , fortissimi gentium, adducentur ad disperdendam terram : cl evaginabunt gladios suos super Ægyptum : et implebunt terram interfectis. 12. Et faciam alveos fluminum aridos, et tradam terram in manus pessimorum : et dissipabo terram, et plenitudinem ejus manu alienorum, ego Dominus locutus sum. 13. Ilæc dicit Dominus Deus : et disperdam simulacra, el cessare faciam idola de Memphis : et dux de terra Ægypti non erit amplius : el dabo terrorem in terra Ægypti. 14. El disperdam terram Phalures, et dabo ignem in Taphnis, et faciam judicia in Alexandria. 15. Et effundam indignationem meam super Pelusium robur Ægypti, et interficiam multitudinem Alexandrite, 16. et dabo ignem in Ægypto: quasi parturiens dolebit Pelusium, el Alexandria erit dissipata, et in Memphis angustiae quotidiæ. 17. Juvenes Heliopoleos et Bubasti gladio cadent, cl ipsæ captivæ ducentur. 18. El in Taphnis nigrescet dies, cum contrivero ibi sceptræ Ægypti, el defecerit in ea superbia potentiae ejus : ipsam nubes operiet, fdiæ autem ejus in captivitatem ducentur. 19. El judicia faciam in Ægypto : el scient quia ego Dominus. 20. Et facium est in undecimo anno, in primo mense, in septima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens : 21. Fili hominis, brachium Pharaonis regis Ægypti confregi : et ecce non est obvolutum ut restitueretur ei sanitas, ut ligaretur pannis, et fasciaretur linteolis, ut, recepto robore, posset tenero gladium. 22. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad Pharaonem regem Ægypti, et comminuam brachium ejus forte, sed confRACTUM : et dejiciam gladium de manu ejus : 23. et dispergam Ægyptum in gentibus, et ventilabo eos in terris. 24. Et confortabo brachia regis Babylonis, daboque gladium meum in manu ejus : el confringam brachia Pharaonis, et gement gemitibus interfecti coram facie

(1) Quoti indo a primo versu usquo ad vers. 19 dc-
cnmt vaticinium, sunt qui jungendum existimant illi,
quod priore parle cap. supciora (vers. 1-lü) couliuclur.

ita S Hieronymus. Nil•tamen est, inquit Rosenmuller*
quod primam hujus cap. pariem (vers. 19) abeo vaticinio,
quod vers. 17 cap. sap. uichoalur, divellero uos jubeak

ejus. 25. Et confortabo brachia regis Babylonis, et brachia Pharaonis concident : et scient quia ego Dominus, cum «lederò gladium meum) in manu regis Babylonis, et extenderit cum super terram Ægypti. 20. Et dispergam Ægyptum in nationes, et ventilabo eos in terras, et scient quia ego Dominus

». 2. Ululate, — o Ægyptii et cæteri, quorum cladem hic prædico !

Væ diei, — id est, ut Vatablus, *o diem infelicem!* Hebræum enim 'Mt *hoi*, id est *va*, uti litteris et souo, ita et significatione subinde consentit cum 'IX *oi*, id est o.

». 3. dies Domini, — quo Dominus publicam contra Ægyptios exercebit vindictam, eamque «erem el terribilem,

Dies nudis, — dies nubilus, id est tristis, turbulentos, calamitosus.

Tempi's (ultionis) gentium eiut, — scilicet Babyloniorum vastantium et ulciscantium; vel potius gentium ulciscendarum et vastandarum, scilicet Ægyptiorum. Ita Chaldæus. Sievers. 9, « dies Ægypti » vocatur dies excidii Ægypti.

Tropologice, dies mortis, et dies iudicii erit dies Domini, « quando omnis sæculi conversatio destruetur, et errore sublato, una veritas apparebit, diesque nubis et nubilus; nullus enim trepidus incertusque de sententia, absque pavore iudicem præstolatur. Et tempus sive finis gentium erit, non unius gentis Ægypti®, sed universarum. Sequitur : Veniet in Ægyptum gladius, gladius versatilis et flammeus, sermo divinus; qui bonos a malis dividat, et pessimos suo igne consumat; in Ægyptum, inquam, hujus sæculi, ita ut pavor sit in Æthiopia; qui trans Ægyptum in nocte erroris, et tenebris commorantur, et quorum nigredo in candorem aut difficulter aut nequaquam convertitur. Et auferetur multitudo Ægypti; lata enim et spaciosa est via quæ ducit ad mortem, » ait S. Hieronymus.

ve»». «. 4. Destructa fundamenta ejus, — puta, urbes et arces bene fundatæ et munitæ. Alii principes intelligunt, alii leges : utrique enim sunt fundamenta reipublicæ et politine.

Vm*, ». 5. Æthiopia, — scilicet vicina Ægypto, puta Abyssia, ubi dominatur rex vulgo dictus, Proto Joannes.

Lydi, — non ex Lydia, in qua rex fuit Croesus (licet id velint aliqui. Quis enim credat Lydos tam remotos venisse ad opem ferendam Ægyptiis (i) T), sed ex Lyda urbe Palæstinæ vicina Æ-

(1) Hoc loco Michaelis non integros populos, Ægypto vicinos et federe junctos, sed milites mercenarios Ægyptiorum, ut supra xxvii, 10, Tyrriorum, iulelligendos observans hæc scribit : « Nihil de illis certi habens, non tamen negaverim, Lydos esse, posse qui eo tempore A • fortissimi habebantur. Nec mirum, Lydos in Ægyptum exercitu esse, solitum enim eo tempore Ægyptiis, exterum militem conducere, et vero maxime ex Asia minore (quemadmodum recentioribus temporibus principes Ægypti Mohammedan! Circasios et Turcoinnos aulite» coadiuuuul, *Stamlucerum*, id est mancipiorum

gypto, ubi S. Petrus, *Actor*, ix, 21, Æneam paralyticum sanavit; ubi et S. Georgius martyrium obiit, et sepullus est : unde eliaimum ad S. Georgiani dicitur, inquit Vitriacus, et ex eo Adrichomius, in Lyda vel Lydda : erat enim bellicosa, et ut talis ab Ezechiele inducitur : unde tempore S. Hieronymi, Diospolis, id est urbs Jovis, dicebatur, eratque una ex xi toparchiis Judææ, ordine quinta.

CnuB. — Symmachus et Hieronymus vertunt, *Arabes*. Torte sunt hi, quos Ptolemæus, lib. IV *Geogr.* cap. v, Cobios vocat.

Et filii terræ foederis, — incolæ terræ, quæ cum Ægyptiis fœdus iniit, r/. *d.* Et omnes alii, qui cum Ægyptiis confederati sunt. Ita enim hunc hebraismum vers, sequenti explicat Propheta, dum eosdem vocat « fulcientes » et roborantes « Ægyptum. » Alii, *q. d.* Judæi incoi® Judæ®, qu® in fœdere Dei cum Abrahamo, illi, ctsimini ejus fuit promissa, et cujus incoi® Deo erant federati. Unde Septuaginta vertunt, *et filii testamenti mei* (2).

6. A turre Syenes, — scilicet usque ad terminos Æthiopi®, de qua præcessit, hoc est per totam Ægyptum, uti explicui cap. præced. vers. 10.

7. In medio civitatum, — *q. d.* Inter civitates ver*. *l.* desertas, id est vastatas, similiter vastabuntur et deserentur urbes Ægypti : vicinas enim omnes vastavit Nabuchodonosor. Vide de hac phrasi dicta cap. præced. vers. 42.

8. Cum dederò ignem in Ægypto, — id est cum ver».». eam igne combussero : vel, ignis significat cujusvis calamitatis acerbitem.

». Egredientur nuntii a facie mea. — Chaldæi, ver».», scilicet, quasi legali missi a Deo, terra sua egredientur, vecti triremibus ad conterendos Æthiopes. Verum quia Chaldæi e Chaldæa terrestri itinere venerunt, non navali, ut patet ex Geographia; hinc secundo, melius Maldonatus, *q. d.* Ibunt nuntii ex Ægypto per Nilum in Æthiopiam (3),

nomine etiam noti). Iones quidem et Cires, Lydire vicini (hi quidem forte et Lydorum nomine comprehensi) non solum stipendia Psammeticho et Aprii fecerunt, sed et agris in Ægypto donati. » Vide Herodotus, lib. 11, § 152, IM, 1C3; lib. I, § 11.

(2) Ahi ultos terra foederis gentes osso putant cum Ægyptiis fœdere ac societate conjunctas ; quam sententiam illud commendat quod staimi versu proximo additur : « Et corruent fulcientes Ægyptum : n qure explicatio videtur esse illius « filii terre fœderis. » (federati enim populi fulciebant Ægyptum, quod 'ane facere non poterant Judæi viribus atque opibus exhausti.

(R'senmuller.)

(3) vIO *couchs* hoc loco non *Æthiopiam* sed *Arabiam* indicare, Uocharlus in *rhakff.* lib. IV, cap. ii, hac ei

qui nuntiantes Ægypti vastationem, /Ethiopia» nimis secure, sibiquo confidenti terrorem incutient. Dicit autem Deus eos a facio sua egressuros, quia ejus consilio ac providentia egressuri erant.

Et erit pavor in eis (in /Ethiopibus) in die Ægypti (Hebraice, *sicut in dic*, scilicet vastationis Ægypti, fuit in ea magnus pavor, sic erit in tliiopia), QUIA ABSQUE DUBIO VENIET, — SCHÍCCt Vastatio Æthiopæ.

12. Et faciam alveos fluminum aridos, — scilicet, ut puniam Ægypturn siccitate et sterilitate. Si enim Nilus non exundet et oblimet Ægypturn, erit ipsa sterilis. Alii, *q. d.* Tanta erit Chaldæorum multitudo, ut ebibant aquas fluminum. Sic enim gloriatur Sennacherib, IV *Reg.* cap. xix, 24 : « Bibi aquas alienas, et siccavi vestigiis pedum meorum omnes aquas clausas. » Ita Maldonatus.

Symbolice, R. David per rivos accipit opes, *q. d.* Auferam Ægypto suas opes: hæ enim in Ægypto consistunt in aquis et exundatione Nili.

In manus pessimorum, — in manus Chaldæorum crudelium.

Vrrr. 13. 13. CESSARE FACIAM IDOLA DE MIMPHIS. — « Memphis, » Hebraice *Noph*, amplissima Ægypti urbs quæ? populosissima, formam habet perspicilli, sita juxta Heliopolim, eo loco quo Nilus scinditur, et triangulum, sive triquetram a formam ei ticit, condita a Minæo rege. Fuit olim sedes regum Ægypti : hinc in ea crant regum sepulture, columnæ et pyramides, de quibus Martialis lib. I :

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis.

Hinc et in ea erant sapientes et philosophi : unde Pythagoræ et Plato profecti sunt in Ægypturn, ut Memphiticis vates audirent, ait S. Hieronymus. Fuit superstitioni addictissima, ideoque metropolis superstitionis habita. Colebatur ibi ctiamnum tempore S. Hieronymi æneuii bovis simulacrum pro deo : fuerat enim ibi quondam Apis, Apidis vel Serapidis templum, ubi consultus dæmon responsa reddebat. De quo Ovidius lib. I *De Arte amandi* :

Nec fuge Niligenæ Mompilica sacra juvenca?.

Et Tibullus, lib. I :

Barbara Memphitem plangere dacia beneui.

Atque hic est causa, cur contra eam detonent causa existimat, quod in Arabiam Ægyptii navibus per mare Rubrum repe commeent, in Æthiopiam vero nequaquam, in quam non per metum quidem adversum navigetur, ob cataractas propter Syenem. Alqui omnino ex Ægypto in Æthiopiam navigari constat, recte observante Michaele in *Spicileg. Gcoth. hebr.*, part. 1, pag. 152, nec ob stare cataractas; namque aut rates terra portant, ubi ad cataractas ventum est aut illis superatis pedestre unius mei ner emensi ana trans cataractas navigia conscendunt Izzant, ait Michaelis, qui volunt, Nordemi commentarius itineris per Ægyptum, ne mihi credere opus habeant, sed viro qui ipse eis et trans cataractas inferiores, Ægyptum petens, navigavit, donec fentis illum incolarum Nubim reverti cogeret

XIU

Ezechiel, Isaías cap. xix, Jeremías cap. xlii, Osee cap. ix, præsertim quia Judæi profugi et patria metu Chaldæorum, consederunt in Memphis contra jussum Domini, ait S. Hieronymus in *Osee* IX. Postea Memphis dicta est Ægypti Babylonia : nunc Arabum lingua Cayrus, vulgo Alcair dicitur : fuit sedes Sullani Ægypti; sed eo (Campson vocabatur) in acie occiso, eam cum tota Ægypto sibi subjecit Scylmus Turearum imperator, per meque Mamaluchorum imperium evertit sub annum Domini 1516. Suoi qui eam quinquies Parisiis majorem asserant; sed hi suburbanum agrum comprehendunt, qui innumeris vicis spargitur, ait Ludovicus Romanus, lib. I *Navig.* cap. i.

Et dux de terra Ægypti non erit amplius, — scilicet ad longum tempus, puta ad quadraginta annos, uti dixit cap. præced. vers. 13.

14. Dado ignem in Tapiinis, — comburam Taphnis vel Tanis antiquissimam Ægypti urbem, ut palet *Nam.* xii, 23. Dicta est Tanis Hebraice *Jply tsoan*, inde extrita media littera *ain* *tsan*, inde Tan, inde Tunis. Syri enim *tsade* in *teth* commutant A Tani dicti sunt Titanes gigantes, incolæ ejus.

Faciam judicia in Alexandria, — acriter puniam Alexandriani. Hanc enim significat Hebræum no, uti vertunt Chaldæus et Hebræi. Alexandria enim tempore Ezechielis vocabatur *No*, eratque urbs magna et potens, adeo ut *Nahum* m, 8, dicatur non cedere ipsi maximæ Ninivæ, quæ in circuitu murorum constabat stadiis 480, ait Diodorus Siculus lib. III, cap. i, id est 60 milliariibus, quæ faciunt leucas 20. Major ergo fuit No quam postea Alexandria, quæ in longitudine erat 30 stadiorum, in latitudine decem, ait Josephus, lib. II *BeZ/i*, cap. xvi; in ambitu vero murorum habebat 18. Unde Septuaginta vertunt d. urbem Jovis. Hanc vastavit Nabuchodonosor, sed postea restauravit Alexander, eamque amplissimis muris cinxit, et a se vocavit Alexandriam. Est ergo prolepsis; per anticipationem enim Noster vocat Alexandriam, quæ turn *No* dicebatur. Sic Virgilius de Ænea dixit :

Lavinaque venit
Li Hora.

« Non quod eo tempore quo Æneas in Latium venit, Lavina dicerentur, sed quæ poslea Lavina nuncupata sunt, » ait S. Hieronymus. Unde civitas Lavinia, quæ non longe a Roma ctiamnum exstat, hocque nomen retinet. Hinc putet Alexandriæ Alexandrum non conditorem, sed instauratorem et nomenclatorem esse.

15. Pelusium robur Ægypti, — quia Pelusium erat inunitissimum, et portum habens magnum et securum; hinc navibus et mercibus erat illo lentissimum, a Unde et Poela Pelusiacam lentem appellat, non quod ibi nascatur, sed quod e Thebaide, omnique Ægypto per rivum Nili illuc plurimum deflatur, » ait S. Hieronymus.

17. Jint NES ILLUPOLEOS, ET BIBASTI BLADIO Vuxs. IT»

cauext.— Heliopolis tirbscst Ægypti, quæ a Greeds, testo Diodoro Siculo, vocatur Thebe. Hujus tives, teste Herodoto, lib. II, opud Ægyptios omnium sapientissimi habebantur. Latine civitas Solis dicitur, quod in ea esset simulacrum et lempium Solis. Tradunt veteres phoenicem avem de-
 *■ p;e Heliopoli : quia videlicet II liopolitani solem pii>g< bant, quasi avem orientem el occidentem. Nec enim phœnix avises!, aut fuit in orbe, nlios-tendi Gen. vu, 2. « Bubasti,» vel potius « Pubasti,» hebraice reo pi beset, urbs est prope Pelusium, ad ostium orientale Nili. Ptolemæo vocatur Heroum civitas : ab ea circumjacens regio et adjacens fluviiis Bubastus vocatur. Erat in ea celebre Dianæ templum : unde ab Ovidio sancta vocatur; sic enim ille canit, Ufe/amorpA. IX :

Cum qua hIntor Anubis,
 Sancüqtie Bubastis, variuqoc colonbus Apis.

Mystice S. Hieronymus : « Phathures, ait, interpretatur panis conculcatio; Taphnis, sive Tanis, mandatum humile; Diospolis, quæ hebraice est No, requies; S iin, tent dio. Quibus nominibus diversa haereticorum, et omnium mendaciorum conciliabula demonstrantur, qui conculcant panem Ecclesiasticum at pie contemnunt; et sequuntur m mdatum humile, et ad cœlestia non perducens; et deliciis vacant, et sunt in requie (qualem in Evangelio legimus divitem purpuratum) et tentationibus inserviunt. Hæc omnia Dominiis disperdet atque succendet, æque ac juvenes Heliopoleos, hebraice px On, quod inti rpretatur dolor; el Bubasti, id csl oris experimentum. Omnes isti qui dolorem ferre non poterant, sed delicias Diospolis sectabantur, et confidebant sibi in volubilitate sermonum, et adversus cadera dogmata disputantes, habentes experimenta victoriæ, gladio sermon's Dei concident. » Hæc S. Hieronymus prolixè, cujus verba in pauca contraxi.

Er ipsa (scilicet mulieres juvenum Heliopoleos, et Bubasti) captiva» dicentur. — Ita Septuaginta. Sic enim in simili clade Taphnis dicitur el explicatur vers, sequent.

18. Nigrescet dies, — q. d. Tantus erit luctus et merior, ut Ægyptiis dic nigrescere el noctescere vidatur, ac nuli operiri. Hæc est dies nubis, de qua vers. 3.

20. Er factum est ix undecimo anxo — transmissionis Jo.iJnu, ut patet cap.præced. vers. 17,

qui fiiilultimusannus Sedeciæ, quo regnum Judaicum et urbs Hierosolyma a Chaldæis eversa sunt.

21. Brachium (Chaldæus, fortitudinem) Pharaons confregi, — id est confringam, ita ut nulla arte vel ope in int-'grum et pristinum statum restitui possit. Secundo el magis proprie, jam confregi Pharaonem Nechao præliantein in Charcamis contra Chaldæos, anno quarto Joakim regis Juda, q. d. Hex Ægypti Chaldæis resistere non poterii; quia ex superiori predio jam dicto fractum habet brachium, id est vires ita contusas, ut gladium tenere non possit. Nec enim hæc contusio curari hucusquo potuit; quia vires suas et regiones, præserlim Syriæ, illo prælio amissas recuperare non potuit. Ita II. Pintus, Maldonatus el Hebræi. Quare brachium ejus ita fractum et contiMim, facile paulo post omnino confringam el comminuam. Unde sequitur :

22. Ecce ego vd Pharaonem, — scilicet veniam, ut eum disperdam.

Et COMMUNI AM BRACHIUM EJUS FORTE, sed confractum. — Hebraico, et forte et confractum; ila Septuaginta, q. d. Ægypti rex ohm duo habebat brachia, id est regna, scilicet Ægypti et Syria : alterum, scilicet Syriæ, jam confractum est, eique ademptum ; restat alterum, sellici t Ægypti, quod adhuc tenet, sed illud pariter conteram, ita ut utroque brachio el manu mutilus, imbellis sil, nec gladium hac illave manu ad Chaldæis resistendum tenere possit. Ita Hebræi.

24. Et confortabo, — robur, animos, opes et copias dabo Chaldæo.

Et gement, cto.. interfecti. — Hebraice tizrSbn chakdim, id est vulnerati, saucii lethaliler : tð ergo interfecti significat hic actionem, aut potius passionem inchoatam, non completam : nec enim complete interfecti, id est mortui, gemere possunt. Sic sæpe alibi Noster Hebræum chalalim vertit, interfecti. Significat enim eos, qui vulnerati sunt, indeque moriuntur.

Coram facie ejus, — scilicet tum Pharaonis, tum regis Babylonis.

25. Ct M DEDERO GLADIUM MEUM. — Vocat Dctls Chaldæorum gladios, suos; quia iis, quasi suis instrumentis et lictoribus, utebatur ad puniendum gentes : sicut enim prætor dat gladium carnifici, ul reo caput amputet : ita Deus vires dedit Chaldæis abisque tyrannis, ut gentes peccatriuei plecterent. Vide Canon. XXXV et XXXV!,

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Rub parabola cedri, Assyrii, id est Ægyptii, regis gloriam, superbiam, ac, vers. 10, casum et cladest describit.

1. Et factum est in anno undecimo, tertio mense, una mensis, facium est verbum Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis, dic Pharaoni regi Ægypti, et populo ejus: Cui similis factus es in magnitudine tua? 3. Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, et frondibus nemorosus, excelsusque altitudine, et inter condensas frondes elevatum est cacumen ejus. 4. Aquæ nutrierunt illum, abyssus exaltavit illum : ilumina ejus manabant in circuitu radicum ejus, et rivos suos emisit ad universa ligna regionis. 5. Propterea elevata est altitudo ejus super omnia ligna regionis : et multiplicata sunt arbusta ejus, et elevati sunt rami ejus præ aquis mullis. 6. Cumque extendisset umbram suam, in ramis ejus fecerunt nidos omnia volatilia cœli, et sub frondibus ejus genuerunt omnes bestiæ saltuum, et sub umbraculo illius habitabat cœlus gentium plurimarum. 7. Eratque pulcherrimus in magnitudine sua, et in dilatatione arbustorum suorum : erat enim radix illius juxta aquas multas. 8. Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei, abietes non adaquaverunt summitatem ejus, et platani non fuerunt æquæ frondibus illius : omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi, et pulchritudini ejus. 9. Quoniam speciosum feci eum, et mullis condensisque frondibus : et æmulate sunt cum omnia ligna voluptatis, quæ erant in paradiso Dei. 10. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quod sublimatus est in altitudine, et dedit summitatem suam virentem atque condensam, et elevatum est cor ejus in altitudine sua : 11. Tradidi eum in manu fortissimi gentium, faciens faciei ei : juxta impietatem ejus eieci eum. 12. Et succident cum alieni, et crudelissimi nationum, et projicient eum super muros, et in cunctis convallibus corruent rami ejus, et confringentur arbusta ejus in universis rupibus terræ : et recedent de umbraculo ejus omnes populi terræ, et relinquent eum. 13. In ruina ejus habitaverunt omnia volatilia cœli, et in ramis ejus fuerunt universa bestiæ regionis. **ii.** Quam ob rem non elevabuntur in altitudine sua omnia ligna aquarum, nec ponent sublimitatem suam inter nemorosa atque frondosa; nec stabunt in sublimitate sua omnia quæ irrigantur aquis : quia omnes traditi sunt in mortem ad terram ultimam, in medio filiorum hominum, ad eos qui descendunt in lacum. 14. Hæc dicit Dominus Deus: In die quando descendit ad inferos, induxi lucium, operui cum abyssu : et prohibui flumina ejus, et coercui aquas mullas : contristatus est super eum Libanus, et omnia ligna agri concussa sunt. 15. X sonitu ruinæ ejus commovi gentes, cum deducerem eum ad infernum cum his qui descendeabant in lacum : et consolata sunt in terra infima omnia ligna voluptatis egregia atque præclara in Libano, universa quæ irrigabantur aquis. 16. Nam et ipsi cum eo descendunt in infernum ad interfectos gladio, et brachium uniuscujusque sedebit sub umbraculo ejus in medio nationum. 17. Cui assimilatus es, o inclyte atque sublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam: in medio inter circumcisorum dormies, cum eis qui interfecti sunt gladio ; ipse est Pharao, omnis multitudo ejus, dicit Dominus Deus.

1. In anno undécimo, — a capto et abducto Jechonia.

Imuii -IHNSB. — Hano ergo prophetiam duobus mensibus post, ato quæ præccssit, accepit Ezccbiel.

Lna (i Ics! prima dic) mensis.

S. Cui similis factus es? — tum reipsa, tum opinione tua, 7. d. Cui te comparasti, o Pharao? LX magnitudine tua.—Chaldæus, *in fortitudine*; Septuaginta, *in celsitudine*.

3. Ecce Assuo, — 7. d. Ecce Sennacherib rex Assyriorum gloriosus fuit ut tu, o Pharao ! altani || postea a liliis suis crestis est : ila ergo et tu cæderis a Deo. Iti Maldonatus. Aut, ut S. Hieronymus, 7. d. Non mirum si Iu, O Pharao! a Chal-drei« vincendus el vastandus sis, cum ab iisdem victi sint el subacti Assyrii, qui te erani polentiores. Sed venus est ipsmn Pharaoncm el Ægypt- r ,v ' t o vocari hic Assur, uti et *Isaia* i.ii. -i; idque r<urV' qui* Ægyptlii ab Assyriis erant oriundi; vel potius , quia gloria, potentia et regno se jactabant pan s regibus Assyriorum; et quia «eque ac Assyrii a Chrddmis erant vastandi. Assur enim fuit exemplar tyrannorum, ideoque quosvis tyrannos significat, uti dixi *Isaiir* vin, 4. Porro per Assur, intclHgi hic Pharaoncm, patet ex eo , quia toto hoc cap. prophetans contra Pharaoncm, continue agit de hoc Assur : ergo Assur est Pharao.

Secundo, postquam egit fuse de Assur, non explicat, nec comparat eum Pharaoni; ergo quæ de Assur dicit, cade Pharaone intelligenda relinquit.

Tertio, quia Pharaoncm non tam comparat Assyrio, quam cedro, uti patet m sequentibus. Unde concludens vers. 18 : « Cui, ait, assimilata es, o inclyte atque sublimis! inter ligna voluptatis? Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam. » Pharaoncm ergo vocat Assur et cedrum, eo schemate, quo cap. xxviii, 14, regem Tyri vocavit Cherub ; et Isaías, cap. xiv, 12, B.ilsasarem vocavit Luciferum. Quare hoeschenia eodem modo explicandum est, quo ibidem explicui.

Ecce Assur quasi cedrus in Libano, — sicut cedrus alias Libani arbores altitudine superat : ita A^sur, id est Pharao, gloria, divitiis, potentia omnia anteibat.

r. mo Simili ratione Daniel, cap. iv, 7, Nabuchodonosorem comparat arbori priecelsæ et ingenii. Com-cur Parat cro° l'baraonem cedro, *primo*, ob amplitu- r /i n- dinem ramorum, id est provinciarum; item ob dt0 1:- animi altitudinem et fastum; ab ea enim cedrus cLdixio. a l'o la ardua vocatur. *Secundo*, quia cedrus est odorata. Unde Virgilius, HI *Georg.* :

Disce el odoratam stabulis accendere cedrum.

Et lib. VII *Æneid.* :

Tectisq;ie snperbis
Urit odora'am nocturna iu lumina echum.

Rosee odores et honores ambiebat Pharao. *Tertio*, quia cedrus cariem uon sentit : unde « cedro digna » dicuntur, qu i promerentur immortalitatem, et o-lernre posteritati consecranda sunt. Hinc et cedri succo libro- i'Ainebant, ne tincas sentirent; bosco libros Plinius, lib. Mil, cap. xm, vocat cedrato;;qui elcap.v: « Materia*, inquit, ipsi (cedro)

reternitas. Itaque et simulacra deorum ex e*ci* facitaverunt. Cedrinus est Romre in delubro Apollo aosianus, Seleucia advectus. » Et Virgilius VII *Æjieid.* :

Quin etiam veterum effigies ex ordine avorum
Antiqua ex cedro.

Hanc æternitatem spectabat Pharao. *Quarto*, ce- (Mi* dro in sacris utebantur. Nam, ut ait Plinius, lib. XIII, cap. i : « Iliacis temporibus nec thure sup- plicabatur; cedri tantum et citri in sacris fumo convolutum nidorem verius, quam odorem nove- rant. » Rursum, cedrus montes amat, ut idem ai lib. XVI, cap. xvni. Adhrec, cedro folia non de- fluunt, ut idem ait ibidem cap. xxi, qui et cap. XXIV . asserit ea esse capillata. *Quinto*, cedrus p:- Qnhæ cem fundit, ut idem ail lib. XIV, cap. xix. Adhrec, « in /Egypto el Syria reges, inopia abietis, cedro ad classes feruntur usi, » ait idem lib. XVI, cap. XL. Cedro ergo abundabat Pharao, et cedrinis classibus gloriabatur. *Sexto*, cedrus fructum fert SmU. suavem, « novusquo fructus in ea cum annotino pendet, » ait Plinius, lib. XVI, cap. xxvr. Ita Pha- rao fruges Ægypti toti orbi ostentabat. *Septimo*, pix cedri dolores dentium sedat. « Cedri scobe serpentes fugari certum est. Cedrides, id est fruc- tus cedri, tussim sanant, urinam cient, alvum sis- tunt, » ait Plinius, lib. XXIV, cap. v. Ita Pharao jactabat se Judæorum infirmitatem et clades sa- naturum.

Pulcher ramis (id est filiis ornatus), et fron- dibus, — id est magnatibus et principibus nullis. Regem vocat cedrum, filios ramos, principes fron- des, aut potius ramos vocat extensionem et am- plitudinem imperii ejus, ejusque opes et poten- tiam ; frondes vero, ejusdem gloriam et pompam. Unde sub ramis ejus, ait vers, fi, nidificasse omnes volucres coeli.

4. Aquæ nutrierunt illum (id est illam, scilicet cedrum : sed dicit « illum, n quia intelligit Assy- rium : et) abyssus.— Per aquas, abyssum et Hu- min l intelligit Nilum, qui in rivos et fossas de- ductus, omnes Ægypti agros irrigat el fecundat. Sed sub his symbolice intelligit copiam divitia- rum el militum, qure a rege ad vicinas arbores et ligna, id est non tantum ad homines Pharaoni subditos, etiam viles et plebeios; sed etiam ad Ju Ireos aliasque gentes vicinas et amicas dima- nabat.

5. Super omnia ligna regionis, — 7. d. Pharao factus est polentior aliis regibus.

Multiplicata sunt arbusta (id est, ut Hebrreus et Septuaginta, *rami*) uus, et elivati sunt rami ejus, — id est extensi sunt lines imperii ejus, el louge laleque propagati, hoc est, extensum et ex il- latum est regnum ejus. Alii, 7. d. Filii ejus el ne- potes opibus el gloria multiplicati el exaltati sunt, idque « prre aquis, » id est propter aquas Nili, rt opuin ac militum copias jam dictas.

G. Vol a i l l i a (Nola : Per *volatilia* intelligit mag- Veri.*-

untes; per *bestias saltus*, plebem et gentes maxime Lias et barbaras, quas Phirao domuit et subje-
cit : tinde hæ nidificabant, id est degebant) in
hamis ejus, — id est sub ejus potestate et protec-
tione. Simile est *Daniel*, cap. iv, <8.

Vers. 7. 7. Ebatqub pulcheiiumis, — id est pulcherrima
cedrus; sed dicit masculine « pulcherrimus, p
quia per cedrum hanc intelligit Assyrihm, id est
Pharaoncm.

Ver». 8. 8. (.Elini **NON FUERUNT** Â1.TI0RES ILLO IN PARA-
DISO Dei. — Id est nullus icx potentia par fuit
A'syio, id est Pharaoni; nullus, inquam, rex,
etiamsi videretur esse in pîradiso Bei, id est in om-
nium deliciarum, voluptatum et opuin affluentia.

Abietes, etc., platani, le., omne lignum. — Per
hæc intelligit principes civiles et potente-», quo-
rum nullus Pharaoni pa.' fuit in imperii magni-
tudine et gloria. Hi cnim comparantur primo, pla-
tano, quia platpuiis late spargit ramos, indeque
platanus dicitur, quasi raaro;, id est *lata* : hinc
sub ea, utpotc opaca et umbrifera, convivari so-
lebant : unde ab Ovidio, X *ïfetamàrph.*, platanus
vocatur genialis. E'. Virgilius, IV *Georg.* :

linque ministrantem platanum potantibus umbras.

Platanus ergo divites, splendidos et geniales re-
præsenlat. *Secundo*, Plinius, lib. XII, cap. i : « Quis,
ait, non jure miretur arborem umbra gratia tan-
tum ex alieno petitam orbe! Platanus hæc est,
per mare Ionium in Diomedis insulam, ejusdem
tumuli gratia primum invecta, inde in Siciliam
transgressa, atque inter primas donata Haliæ. Dio-
nysius prior Siciliae tyrannus Rhegium in urbem
transtulit eas, domus suie miraculum. » Addit :
« Tantumque postea honoris increvit, ut mero in-
fuso enutriantur: compertum id maxime prodesse
radicibus. » Quin et « gentes vectigal pro umbra
(platani) pendunt. » Licinius consul epulatus est
intra platanum cum octodecim convivis, a large
ipsa toros præbente fronde, ab omni afflatu se-
curus, optans imbrium per folia crepitus, kelior
quam marmorum nitore, pictura, varietate, la-
quearium auro, cubans in eadem. » Sic et Gains
princeps in Veliterno rure cum quindecim convivis
in platano cœnavit, « quam cœnam appellavit ille
nidum. Commendatio (platani) non alia major est,
quam solem æstate arcere, hieme admittere. »
Porro umbra platani jucunda est, quanquam cras-
sa, ail idem lib. XVII, cap. xu. Idem, lib. XV,
cap. vu, tradit ex platani baccis aqua et sale ma-
ceratis oleum fieri luminum causa. Idem, lib. XVI,
cap. xi-iv, ait : « Sunt auctores qui Delphicam
platanum Agamemnonis manu satam » asserunt.
Quin et stolidus Persarum rex Xerxes, in Lydia
cum vidisset proceram platanum, diem solidum
ad eaindein exegit, et castra tota circa eam po-
suit, quin et ramos ejus veneratus est, torques
armillasque ex cis suspendens : denique curato-
rem ei reliquit quasi custodem et propugnatorem,
lia Ælianus, lib. II, cap. xiv. Themistocles com-

parabat se cum platanis, ad quas ingruente plu-
via confugiunt, mox serenitate reddita, viatores
vellicant et insectantur. Platanus est vir potens;
tempestas, calamitas; serenitas, prosperitas; vel-
licatio platani, vexatio viri, de quo bene meriti
sumus. Ila Causinus, lib.X *Parallel. Histor.cap.* l x ii.

Rursum comparat Pharaoncm abieti, quæ vul-
go sapinus dicitur, cnjns folia sunt instar pecti-
num, ait Plinius, et nunquam decidunt, estque
arborum altissima, valide pondus sustinens et
antennis utilis. Rursum « firmissima ad tectum
abies. Eadem valvarum repagulis, et ad quæcum-
qiie libeat intestina opera aptissima, sive Gi « co,
sive Campano, sive Siculo fabric® artis genere
spectabilis, ramentorum crinibus pampinato sem-
per orbe se volvens ad incitatos runcinarum rap-
tus. Eadem et curribus, maxime sociabilis glu-
tino, in tantum, ut findatur ante qua solida e-t. »
lia Plinius, lib. XVI, cap. x l ii. Abies enim pro-
cera est, enodis, crispa, longa, amans alta; uude
Virgilius, *ecloga* vn :

Populus in fluviis, abies in moni.bus altis.

Hinc in *Apologis* abieti proceram illam suam sta-
turam et pulchritudinem intemperantius jactanti
inculcat rubus :

Nunc lita quidem bona sola filetis
Et nostris frueris imperiosa malis :
Sed cum pulchra minax succidet membra securis,
Quam velles spinis tunc habuisse meas!

Ha Avianus, *fab.* xix. Quocirca abies symbolum
est ambitiosi et jactabundi, cujus fastus et pompa
mox sternitur et evanescit. Ex abiete fiunt hasts
longæ, item naves; unde Claudianus :

Apta fretis abies, bellis accommoda cornus.

Hinc abietis epithetum est audax. Audi Statium,
lib. VI *Thebaida* :

Ilnc audax abies, et odoro vulnere pinus.

Quid enim audacius navibus, quæ fiunt ex abiete?
Quocirca Virgilius, II *Georg.*, ait :

Abies casus visura marinos.

Rasce ob causas principibus et urbibus magnificis
in deliciis est abies. Ita juxta Norimbergam, den-
sam ex abietibus sylvarn, quæ per aliquot inil-
liaria protenditur, cum voluptate spectavi.

(lasco ergo abietes, platauos, etc., ait non po-
tuisse æquari cedro, id est Pharaoni, tum ob cau-
sas jam dictas; tum quia propriutu cedro est, ut
« clavum, » si quis ei infigatur, « non teneat, »
ait Plinius, lib. XVI, cap. x l. Ha Pharao, septus
Nilo, omnem hostium vim respuebat, omnium
regum arma quasi securus eludebat et repellebat.
Rursum Plinius, lib. XXIV, cap. v : a Cedrus, in-
quit, defuncta corpora incorrupta ævis servat, vi-
ventia corrumpit : mira differentia, cum vitam
auferat spirantibus, defunctis pro vita sil : vestes

quoque corrumpit et animali! necat.» Ila Pharao principum erat pestis et internecio : mortuorum vero, id est sibi subactorum, erat vita et rerum copia. Adde, Ægyptios cadavera condire incorruptioni, uti carornomia testantur.

Symbolice et antitype perstringit hic decorem et gloriam Luciferi, qui fuit m paradiso, id est, cælo cui nulli cedri, abietes et platani, id est nulli angeli in scientia et gratia, ac potentia, comparari potuerunt. IlaS. Gregorius, XXXII *Moral.* xviir. Sic el Rupertis, lib. I *De Victoria verbi Dei*, cap. ▼ m, per cedros, abietes et plátanos accipit reliquas angelorum dignitates, tanquam si in tribus diis ceri'stium spirituum liierarchiis, nihil esset cum Luciferi sublimitate conferendum. Pari ratione adaptes hæc dotibus et gratiis Adami, quas h ibuit in statu mnocrnliæ et paradiso.

" 9. .Emulata sunt eum (inviderunt ei omnes reges et principes, qui) erant in paradiso Dei,— id est qui florebant divitiis cl honoribus, omni- que felicitate et gloria, ac si fuissent in paradiso. Est catachresis. Ita Vatablus.

Ven io. 10 Et dedit summitatem suam virentem atque condensar, — id est, ut Vatablus vertit : *Posuit*, scilicet ex superbia, *fastigium suum ; ;der condensa*, id est stipatus eral densa multitudine regum et nobilium.

Ver», n. 11. Tradidi (id est tradam) eum in manu fortis- simi gentium,— i. c. in manu Xabuchodonosoris. Faciens faciet ei,—id est, quod libuerit faciet ei; erit enim in ejus manu et potestate.

r««. n. 12. Succident ium alieni, et crudelissimi natio- num,— puta Chaldæi crudeles præ aliis gentibus: quocirca in Scriptura crudelitatis epitheto deno- tantur. Hic el plura habet quoque haias, cap. xix, 4. Vide ibi dicta.

Recedent de umbraculo ejus omnes populi, — *q. d.* Populi Pharaoni antea subditi, vel confce- derati, jam videntes eum cæsum, ab eo ejusque imperio se subducent.

13. In ruina ejus (in trunco hujus cedri pro- stratu;) habitaverint (idest habitabunt) volatilia (id est magnates et principes Pharaoni subditi aut confœderali), et in ramis ejus bestie, — id est ple- bei! et populi eorumdein, *q. d.* Prius aves et çes- tire erant sub ramis ejus; postquam autem cor- ruerit, sedebunt super eam, id est conculcabunt eam. Significat fore, ul gentes, quæ prius in Pha- ra' nis tutela erant, eo a Chaldæis prostrato, con- tra eum convertantur cumque dispolient. Persistit semper in metaphora arboris cedri. Ita Maldo- natus.

14. Quam ob rem,—7. d. Hoc Pharaonis exemplo percussi, sapient alii principes, ul non superbiant, **no** pari modo a Deo dejiciantur.

Omnia ligna aquarum. — quæ aquis abundant, hoc est omnes principes divitiis abundantes.

Quia omnes traditi sunt in mortem ad terram ultimam.— Hebraico *infimam*, id est ad sepulcrum **el** mfernum relegati eunl. Unde explicans, addit:

In medio filiorlm hominum, — id est cum aliis, vel instar aliorum hominum communium, ple- beiorum et ignobilium. Vide dicta cap. xxix, 12. Hebrali enim *filios viri* vocant nobiles: *filios* vero *hominum* vocant plebejos et viles.

Ad eos qui descendunt in lacum,— id est in in- fernum.

15. In die quando descendit (id est descendet) AD INFEROS, INDUXI (id est inducam) LUCTUM, — *g. d.* Ob cædem Pharaonis omnibus ejus amicis, et toti ejus regioni planctum inducam.

Operui elm advsso, — id est multitudine cala- mitatum, ipsaque abyssso, id est inferno. llebræi et Vatablus vertunt : *Operui super eum abyssum*, *q. d.* Abyssus illa aquarum, quæ vers. 4 cedrum, id est Pharaonem, exaltavit, ma--ta fuit ejus casu, id esi opes ilhe destilulæ suo rege, videbuntur lugere, *q. d.* Mortuo rege, exhaurietur ejus æra- rium, ita ut ipsum squalere et lugere videatur. Unde apte sequitur : « Prohibui flumina ejus. # Septuaginta vertant : *Luxit eum abyssus*, id est multitudo gentium Pharaoni subditarum.

Prohibui flumina ejls, — de quibus vers. 4, ne scilicet hanc cedrum rigarent, *q. d.* Desiccavi cam, arefeci et privavi omnibus bonis.

Coniristatus est super eum Libanus.— Hebraico **cstinpx ardir**, id est, *pulla et lugubri veste indui Libanum*. Per Libanum intelligit Judæam, Phœni- ciam el Syriam, vicinas Ægypto cique confœdcrat- tas regiones, *q. d.* Hæ regiones lugebunt Pharao- nis et Ægypti cladem, cl « omnia ligna agri, » id est omnes populi, audita hac strage, timore con- cutientur.

1G. Et consolata sunt in terra infima (id est in inferno consolationem acceperunt, id est ac- cipient) omnia ligna, — id est nobiles et reges jam vita functi, qui in hac vita el mundo excel- lebant quasi cedri in Libano : quia videlicet gau- debunt se jam Pharaonem habere socium in clade cl pœna.

17. Nam et (Vatablus et Emmanuel Sa legunt, *Sed* ct) IPSI CUM EO DESCENDENT. — Aliqili leglint, *descenderunt*. Sic enim habent Hebrea. Lirumquo est verum : tyranni enim preteriti descenderunt, futuri descendent in tartara.

Er BRACHIUM UNIUSCUJUSQUE SEDEBIT SUB UMBRA- CULO ejus, — *q. d.* Sicut fessi sedent sub arbore umbrosa, ibique rcfocillantur innixi brachio, id est cubilo : ita alii reges cl principes in inferno, sub pœna Pharaonis quasi rcfocillabunlur, vi- dentes se minus, illum gravius puniri. Aliler Va- tablus et alii, *q. d.* Sed ct ipsi descenderunt cum eo ad inferos, qui sub umbra brachii ejus sede- runt in medio gentium, id est socii ct adjutores Pharaonis, qui securi inter alias gentes habita- bant, eo quod eis faveret et protegeret Pharao. Et sic nostrum Interpretem accipiuut aliqui, ut *sedebit*, sit idem quod *sedebat*.

18. Cui assimilati» es? — q. d. Voluisti, O Pha- rao! assimilare te Assyrio et cedro : sed neutrius

gloriam assecutus es, et cum utroque ruente cor-
ruisti.

Cum lignis voluptatis, — cum rfliis regibus.

In medio iNCinciMCisonuM (id est more infide-
lium; Chaldæus *peccatorum*) dohmies— in morte
somnum æternuin apud inferos.

Ips e st Phahao,— 7. d. Hæc quæ hactenus dixi,
de Pharaone el ejus populo iuL lligo. Vel, hic
finis et tristis exitus erit Pharaonis, principa n et
omnis populi ejus. Sic Ecclesiastes, cap. xii, vers.
13, suam do vanitate rerum omnium, qua* iu
mundo sunt concionem concludit, dicens : alloc
est enim omnis homo. » Sic el Virgilios, lib. II
Æncid., Trojæ casum concludit, dicens:

Hic tinis Priami fatorum, hic exilas illum
Sorte luhl

Vide hic rursum mundi inconstantiam. Audi
Ovidium, lib. X *Metamorph.* :

Paulumqjie morati
Serius aut citius sede a properamus ad unam.

Tendi ns huc omnes. Ilæc est domus ultima, rosque,
(o *inferi*).
Huniaai generis longissimi regna Unetis.

Idem, lib. XV *Metamorph.* :

Tempus edax rerum, loque inviVichi vetustas
Omnia destruitis, vitiat que dentibu< * vl,
Paulalim lenta consumitis oamu morte.

Idem, lib. III *Metamorph.* :

Ede, precor, memores, qua sitis stirpe creati.

Et rur.wm lib. XV ;

♦
Nihil est toto quod perstet in otbe t
Cuneta Aqu d L
Ipsa quoque assvlo labantur tempon moto,
Non secus ac flumen : sed, ul unda imp dbinr unit,
Ur^elurgac eadem veniens, urg tque priorem :
Tempora sic fugiunt panter, panterque sequuntur,
Et nova sunt semper.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Pergit in Pharaonis (jloria et ruina ac clade prodicenda, eamque per lugubre carmen deplangit erque ae
describit. Primo ergo tantam Ætjptiorum stragem fore asserit, ut omnes ares et ferr accurrant ad cos
devorandum, utque sol, Dina et stella: obscurari videantur. Secundo, vers. 17, instaurans planetum, et car-
men lugubre, dicit cos descensuros in imum inferni, ubi sepolti sunt Assyrii, Persa, Idumari, aliique
tyranni, quorum descensum et sepulturam fuse el pathetice describit.*

1. El Rictum est, duodecimo anno, in mense duodecimo, in una mensi?, factum est verbum
Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis, assume lamentum super Pharaonem regem Ægypti,
el dices ad cum : Leoni gentium assimilatus es, et draconi qui est in mari : el ventilabas
cornu in fluminibus Inis, et conturbabas aquas pedibus luis, et conculcabas flumina carum.
3. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Expandam super te rete meum in multitudine popu-
lorum mullorum, el extraham le in sagena mea. 4. Et projiciam te in terram, super faciem
agri abjiciam te : et habitare faciam super te omnia volatilia cœli, el saturabo de te bestias
univers® terra'. 5. Et dabo carnes luas super montes, el implebo colles luos sanie tua. 6. Et
irrigabo lerram fœlore sanguinis lui super monies, et valles implebunlurex te. 7. Elopcriam,
cum exstinctus fueris, cœlum, et nigrescere faciam stellas ejus : solem nube legam , et luna
non dabit lumen suum. 8. Omnia luminaria cœli mœrere faciam super tc : et dabo tenebras
super terram tuam, «licit Dominus Deus, cum ceciderint vulnerati lui in medio terra, ait Do-
minus Deus. 9. El irritabo cor populorum multorum, cum induxero contritionem tuam in
gentibus super terras quas nescis. 10. El stupecere faciam super te populos mullos: et reges
eorum horrore nimio formidabunt super te, cum volare cccperit gladius meus super facies
eorum : el obstupescent repente singuli pro anima sua in die ruinæ tual. 11. Quia h:cc dicit
Dominus Deus : Gladius regis Babylonis veniet libi, 12. in gladiis fortium dejiciam multitudi-
nem luam : inexpugnabiles omnesgentes hæ : el vastabunt superbiam Ægypti, et dissipabitur
multitudo ejus. 13. El perdam omnia jumenta ejus, quæ eraul super aquas plurimas : etnon

conturbabit eas pes *hominis* nitra, neque ungula jumentorum turbabit eas. 14. Tunc purissimas reddam aquas eorum, et illumina eorum quasi oleum adducam, ait Dominus Deus : 15. Cum dederam terram Ægypti, desolatam ; deseretur autem terra a plenitudine sua, quando percussero omnes habitatores ejus : et scient quia ego Dominus. 16. Planctus est, et plangent eum : *filix* gentium plangent eum : super Ægyptum, et super multitudinem ejus plangent eum, ait Dominus Deus. 17. Et factum est in duodecimo anno, in quinta decima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens : 18. Fili hominis, cane lugubre super multitudinem Ægypti : et detrahe eam ipsam, et lilias genilium robustarum, ad terram ultimam, cum his qui descendunt in lacum. 19. Quo pulchrior es? descende, et dormi cum incircumcisis. 20. In medio interfectorum gladio cadent : gladius datus est, attraxerunt eam, et omnes populos ejus. 21. Loquenturei potentissimi robustorum de medio inferni, qui cum auxiliatoribus ejus descenderunt, et dormierunt incircumcisi, interfecti gladio. 22. Ibi Assur, et omnis multitudo ejus : in circuitu illius sepulcra ejus : omnes interfecti, et qui ceciderunt gladio. 23. Quorum data sunt sepulcra in novissimis lacis : et facta est multitudo ejus per gyrum sepulcri ejus : universi interfecti, cadentesque gladio, qui dederant quondam formidinem in terra viventium. 24. Ibi Ælam, et omnis multitudo ejus per gyrum sepulcri sui; omnes hi interfecti, ruentesque gladio : qui descenderunt incircumcisi ad terram ultimam : qui posuerunt terrorem suum in terra viventium, et portaverunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum. 25. In medio interfectorum posuerunt cubile ejus in universis populis ejus; in circuitu ejus sepulcrum illius: omnes hi incircumcisi, interfectique gladio; dederunt enim terrorem suum in terra viventium, et portaverunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum : in medio interfectorum positi sunt. 26. Ibi Mosoch, et Timbal, et omnis multitudo ejus : in circuitu ejus sepulcra illius ; omnes hi incircumcisi, interfectique et cadentes gladio : quia dederunt formidinem suam in terra viventium. 27. Et non dormient cum fortibus, cadentibusque et incircumcisis, qui descenderunt ad infernum cum armis suis, et posuerunt gladios suos sub capitibus suis, et fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum : quia terror fortium facti sunt in terra viventium. 28. Et tu ergo in medio incircumcisorum contereris, et dormies cum interfectis gladio. 29. Ibi Idumæa, et reges ejus, et omnes duces ejus, qui dati sunt cum exercitu suo cum interfectis gladio : et qui cum incircumcisis dormierunt, et cum his qui descendunt in lacum. 30. Ibi principes Aquilonis omnes, et universi venatores : qui deducti sunt cum interfectis, paventes, et in sua fortitudine confusi : qui dormierunt incircumcisi cum interfectis gladio, et portaverunt confusionem suam cum his qui descendunt in lacum. 31. Vidit eos Pharao, et consolatus est super universa multitudine sua, quæ interfecta est gladio; Pharao, et omnis exercitus ejus, ait Dominus Deus : 32. quia dedi terrorem meum in terra viventium, et dormivit in medio incircumcisorum cum interfectis gladio: Pharao, et omnis multitudo ejus, ait Dominus Deus.

t. Et factum est duodecimo anno, — a transmigratione Jechoniæ.

In una (id est prima die) mensis.

2. Assume lamentum, — id est carmen lugubre, quale absumpsisti super cladem regis Tyri, cap. xxvii, vers. 2, et Isaias super Balsarem, cap. in-, vers. 4. Fuit hic mos veterum tam fidelium,

F »Uru quam gentilium, ut lamento defunctis parenta-

. «t rcl» et quati justa persolverent : unde in eo »o-
*:t 4«u- lebanl enarrare opes, virtutes et trophæa defuncti.

Ita David, cæsis Saule et Jonatha, hoc canine eos planxit, II Reg. i, 19 : a Inclyti, Israel, super monies tuos interfecti sunt; quomodo ceciderunt

fortes? etc. Sagitta Jonathre nunquam rediit retrorsum, et gladius Saúl non est reversus inanis. Saul, et Jonathas amabiles, et decori in vita sua, in morte quoque non sunt divisi : aquilis velociores, leonibus fortiores. Tale carmen sunt Throni Jeremiæ, quibus plangit ruinam Jerusalem. Tale etiam est *Jerem.* u, 41, quo plangit occasum Babylonis : a Quomodo capta est Sesach, et comprehensa est inclyta universa terræ? etc. Illa Romani defunctos in forum efferebant, ibique publice pro rostris funebri oratione laudabant. Cujus laudationis origo tribuitur Valerio Poplicolæ, qui primus Brutum mortuum pro rostris lau-

davit, teste Plintarcho, et Dionysio Hah-aruas-æo lib. V. Alii tamen antequam, ad tempora regum hunc ritum referunt. Aero vetus Horatii interpres in *Epod.* : « Varro, ait, pro rostris sepulcrum Romuli dixit : ubi etiam in huius rei memoriam, duos leones fuisse erectos constat; unde factum est, ut pro rostris mortui laudarentur. » Porro hæc elogia habebantur a proximis cognatis. Ita Fabium pro rostris filium laudasse, auctor est Plutarchus in ejus Vita; et de Tiberio ait Suetonius : a Novem annos natus defunctum patrem laudavit. » Audi et Appianum, lib. I : a Pro rostris in suggestu posito cadavere, funebrem orationem habuit vir ejus ætatis eloquentissimus, quod Faustus filius nondum esset maturus. »

Leoni gentium, — *q. d.* O Pharao! eras inter gentes, quod leo inter bestias, cisque ut leo dominaberis, imo cum lubebateas devorabas.

Et draconi, — ceto, sive balænæ. Unde Aquila vertit, *Leviathan*; unde sequitur : « Qui est in mari, » id est qui in mari dominatur, qui ingentes aquarum moles naribus exsufflat, et in altum jactit, totumque mare commovet : sic enim Pharao dominabatur in Ægypto, quæ septem rivis Nili, quasi maris brachiis circumdatur.

Ventilabas cornu. — Ita et Septuaginta vertunt, *q. d. Agitabas cornu*, id est potentiam et ferociam tuam in Ægypto. Legit Interpres nini *vattaggach*, a radice FlàJ *nagach*, id est cornutare, cornu petere. Sic enim bestię majores et fortiores suis cornibus ventilant, fugante! sternunt minores et infirmiores in terra, æquo ac crocodili pisces et bestias caderas in Nilo, ac balænæ in mari. Sic Ilomcrus, *Iliade* 0 iTpúx; xtjiiCt, *Trojanos cornu ventilavit*; hoc, uti et alia mulla, ab Hebræis, sacrisque libris mutuatus. Jam legunt nini *vatia-gach*, id est, ut Vatablus, *eduxisti*, scilicet aquas per Illumina tua, hoc est, deduxisti Nilum in mullos rivulos, ut omnes campos irriget et fecundet. Alii, *saltasti*, lascivisti, «n *luminibus luis*; alii, *proserpis, proripis te, protrudis* (uti pisces alii alios protrudunt) in *luminibus tuis*. Hoc enim significat radix DU *goach*.

Et conturbabas aquas, — qui insanis bellis turbabas quasque gentes propinquas, et carum flumina, id est regiones conculcabas.

Secundo, per conturbationem aquarum intelligitur turbulenta subditos gubernandi ratio : Phario enim impius, immanis, discordiæamantis>imus omnia turbabat et miscebat. Alludit ad Nilum, qui turbidis est aquis, et, cum exundat, omnem terram operit et confundit.

3. Expandam super te rete (to quasi feram, puta leonem, et quasi cetum (I) sagena capiam) in

(!) Metaphoram persequitur hdluæ aquatilis, quo non •liter o suo domicilio extrahitur, nisi reti, aut sagena piscatorum solei tia. Ne igitur magnus iste draco securum se ab hominum artificio putaret, quia in medio fluminis cubabai, quo non videbantur perventuro) piscatorum insidiae, ait Detis, piscatorum illud munus sibi

iiULTiTuniNE i remai-i.— .ole:t cnun multi ad capturam Iconis, æque ac ceti, convenire, *q. d.* Ego te, o Pharao! per Chaldæos regno tuo extraham, et in terram projiciam (cetus enim et pisces aqua extracti, in terra moriuntur), ut te, id est tuum regnum et opes, « volatilia, », id est principes Chaldæorum, « et bestię, » id est milites, prædenlur, lanient, devorent.

Symbolice, per rete significatur Deum facillime sua providentia omnia capere et comprehendere. Hinc proverbium : « Retibus urbes capit, » quod (enigmatice in cos dicitur, quibus in peragendis rebus est fortuna secunda; tractum, ut scribitur, a Timotheo Atheniensi, cui abona fortunattaxfc cognomen inditum est, cuique noctu dæmonis umbra apparuisse dicitur, quæ ad captandas urbes rete ei dabat : atque ideo ipse dictus retibus urbes capere. Id scribit Ulpianus in *secunda Demosthenis Ohjnthiana*, et Aristophanis interpres. Hunc ipsum quoque Timotheum pingi solitum a pictoribus ea effigie, Suidas et Ulpianus aiunt, ut illi dormienti fortuna urbes, quas ille caperet, retibus inclusas afferret. Verum cum insolentia quadam elatus diceret, non forlunæ nutu, sed propria virtute tantas se res gerere, ad summam redactus est inopiam. Lege Plutarchum.

5. Implebo colles sanie tua, — id est cadaveribus tui exercitus. Ita R. David. Pro sanie verti potest *altitudine tua*; id est alto cumulo cadaverum; Septuaginta, *sanguine tuo*. Pisces enim pro sanguine habent saniem.

6. Foetore. — Hebraice *tsaptiajaotest primo*, deduci a fpx *tsuph*, quod significat natum, inundare, *q. d.* Ul .Egyptus aquis, sic nunc sanguine occisorum inundabit; ita ut hic sanguis montes excedat. *Secundo*, si a radice nflX *tsupha* deducas, significat speculari, *q. d.* Terram e qua specularis, id est tuos montes, sanguine tuo rigabo.

Et valles implebuntur ex te, — ex sanguine tuo, id est tuorum militum, *q. d.* Natabunt valles et colles in cruore tuo. Est hyperbole. Vide *Canon*. XXXII.

7. Operiam, etc., coelum, et nigrescere faciam Ven.7. stellas, — exstinguendo splendorem tuum, quo tu prius hæc omnia collustrare videbaris. Est hyperbole, et hypallage poetica. Nam acerbiter duloris solet Scriptura exprimere per obscurationem solis, lunæ, stellarum; non quod vere hæc obscurata sint, sed quod tantus sit dolor, et mentis ac sensuum perturbatio iu hominibus, ut eis solet stellæ cadere, vel obscurari videantur. Simili schemate poetico dixit Poeta :

Impiaque xtemarn timuerunt scotia noctem.

Pari modo hrc omnia a Propheta hic poetice

esse susceptui et habere oil cam curam paratum role, ubi e gurgitis profunditate draconem extrahet in aridum littus ubi cum suo regno vitam etiam annual. (Koanmuller.)

dicuntur et exaggerantur. Est enim hoc Pharaonis lamentum, id est lugubre carmen, uti dixit ver». 2.

Allegorico, hæc vere et reipsa contingent iu fine mundi, *Matth.* xxiv, 29.

Tropologice, sol, luna et stella' Ecclesia? obscurantur cum principes Ecclesiastici, vel saculares a justitia et sanctitate deficiunt ad improbitatem.

9. Et irritabo (id est non tam ira, quam metu concitabo et percellam, ut patet ex sequentibus) COR POPULORUM MULTORUM, CUM INDUXERO CONTRITIONEM, — id est cum le, o /Egypte! captivam duxero ad gentes libi ignotas : vel, cum fecero ut contritio et clades tua gentibus ignotis innotescat per fugam tuam, cum ad eas cives tui vastati confugient.

10. Cum volare (id est stringi, et coruscare) COEPERIT GLADIUS MEUS SUPER FACIES EORUM, — id est cum ipsi viderint fulgenti et districto gladio te cædi, contremiscent, existimantes rem suam agi, « paries cum proximus ardet. »

Pro anima sua, — timentes animo?, id est vitæ suæ, ne eodem modo, quo lu, cædantur.

Ver*, n. 13. Perdam omnia jumenta ejus, quæ erant super aquas plurimas, — id est quæ pascebantur in pratis et agris, qui, aquis ex Nilo diductis, indeque germine abundant.

Non conturbabit eas pes hominis. — Tanta erit *Ægypti* vastitas et solitudo, ut non sint homines, qui aquas pedibus suis conturbent, ut in aquatione fieri solet.

14. Quasi oleum, — id est quietas, indeque puras, claras et limpidas sicut oleum. Loquitur poëlice, uti dixi vers. 7.

15. Plenitudine, — habitatoribus : hi enim implent terram, ejusque sunt quasi plenitudo.

16. Placatus est, — id est erit : vel potius ex Hebræo, ç. d. Hic est planctus. Hebraice FD'p *kina*, id est lamentum, et carmen lugubre, quo, ut supra dixi, plangent *Ægyptum*.

Fille (id est nationes, vel urbes) gentium. — Urbes enim ob pulchritudinem ab Hebræis vocantur filia»; ut filia Sion, id est urbs speciosa Sion.

Super /*Ægyptum*, etc., plangent eum, — a eum » scilicet plmetum. Sic dicimur Here licium, ridere risum. Abler Maldonatus : « Plangent cum, » id est « eam, » scilicet *Ægyptum*, ut sit enallage generis. Verum quia ait : a Plangent cum super *Ægyptum*, » hunc ri *eum*, necessario planctum refert, non *Ægyptum*.

<7. Et factum est in duodecimo anno (eodem anno) in quintadecima mensis — ejusdem, id est duodecimi, ut dixerat vers. i. Hoc est quatuordecim diebus postquam ei dictum fuit : « Assumo lamentum. » Ita Maldonatus.

18. Detrahe (prædic detrahendam *Ægyptum*) et filias (id est urbes aliarum) gentium (vicinarum AD TERRAM ULTIMAM IN LACUM, — id est CSU in sepulcrum, ut vult Vatablus, sed in infernum.

19. Quid pulchrior es? — ita Hebræa et Romana,

q. d. Cui le, o *Ægypte*, prefers? quo olliior, quo speciosior es? Ecce quo altior tibi videris, eo profundius ruës; quo speciosior, eo in tetriorem lacum locum cades : ob superbiam ergo tuam descende, *Ql* dormi in sepulcro, et in inferno cum incircumcias, et, ut Chaldæus, peccatoribus. Hoc est quod ait Christus de Capharnaum, *Luc.* x, 15 : « Et tu, f Capharnaum, usque ad cælos exaltata es, usque ad infernum demergeris. » Septuaginta pro >CO *mimmi*, id est *quo*, alio puncto legentes *mimne*, id est *ex aquis*, vertunt, *ex aquarum pulchritudine*, id est ex *Ægypto*, qua? Nilo pulchra fit et fecunda, *descende*.

S. Gregorius, lib. XXIV *Moral*, cap. m, assertivo hæc legens, non interrogative, sic moraliter explicat : « Extollenti se animo? dicitur : Quo pulchrior es descende, et dormi cum incircumcisis. Omnis enim qui infirmitatis suæ fœditatem considerare negligit, sed per elationis fastum virtutis suæ gloriam attendit, unde pulchrior est, inde descendit : quia extollendo se de suis meritis, indo in ima deterius corrui, unde gloriosum se esso judicavit. Qui descendens cum incircumcisis dormit : quia in æterna morte cum cæteris peccatoribus deficit. »

20. Gladius datus est (Nabuchodonosor! et Chaldæis, et) ATTRAXERUNT EAM, — Scilicet *Ægyptum*, in os gladii, et in mortem. Pagninus verlit, *gladio data est*, scilicet *Ægyptus*.

21. Loquuntur ei, — quasi gratulandi causa; gaudebunt enim de ejus ad inferos descensu, irti dixit cap. præced. Verba quæ loquebatur omittit, sed ea intellige ex *Isaiæ* xiv, 10, fore hæc aut his similia : « Et tu vulneratus es, o Pharaon sicut et nos; descendisti ad inferos, » etc.

22. Ibi Assur, — rex Assyriorum, quem cecidit, et cui regnum ademit Nabuchodonosor, adjutus a Cyaxare et Medis.

23. Quorum data (id est posita) sunt sepulcra in novissimis lacum, — id est in imo inferni, q. d. Qui ex summo regni et tyrannidis culmine descendunt in imum » hennæ.

Et facta est multitudo ejus, — q. d. Principes et milites Assur juxta regem suum sepulti sunt, cum in hac vita omnibus terrori essent. Vide hic quo evadat tyrannis, et tyranni, Ilæc est enim justa et congrua merces, ut qui alios occidendo miserunt ad tartara, et ipsi occisi eodem mittantur. Tò enim *qui* significat *quia*, ut patet vers. 26* Nota : Impii in inferno dicuntur habere sua sepulcra, quia sunt in morte secunda. Sic Epulo, *Lucæ* cap. xvi, 22, dicitur sepultus in inferno.

Mystice S. Gregorius, lib. IX *Moral*, cap. xxxix : Assur, ait, est superbus diabolus, qui mullos ad culpam et pœnam secum pertrahit : a Quem videlicet, inquit, cum humana corda suscipiunt, ejus procul dubio sepulcra fiunt. Sed in circuitu illius sepulcra ejus sunt : quia in quorum semetibus nunc per desideria sepelitur, hos sibi postmodum per tormenta conjungit. Et quoniam

nunc tal tétnetipsis reprobi malignos spiritus illi-
cita perpetrando suscipiunt, tunc sepulcra cum
mortuis (cum dæmonibus) ardebunt. »

In terra viventium, — inter viventes in hoc
mundo. Terram enim viventium opponit inferno,
qui est terra moi tuorum. Alii, « viventium, » id
est justorum et fidelium, scilicet Judæorum,
quos afflixit.

24. Ibi Ælam — Persæ. Vide dicta *Jerem.* xlix, 34.

Sepulcri sui, — id est sepulcri ejus, scilicet
Ælam.

Portaverunt ignominiam suam, — *q. d.* Tyranni,
qui hic aliis terrori erant, gladio tandem cæsi,
ignominiose mortui sunt, atque asportaverunt
secum in infernum opera sua mala, et ignomi-
nia; plena, indeque ignominiam et pœnam per-
petuam.

25. Posuerunt (scilicet dæmones, qui tyrannos
et impios ad inferos deducunt, imo pertrahunt)
cubile uus (scilicet Ælam, id est regis Persarum,
infernale inter populos, qui ei in hac vita parue-
runt, et) IN CIRCUITU UUS SEPULCRUM ILLIUS, — Scilicet
populi jam dicti. Nota enallagen numeri;
jam enim populos vocat, jam populum. In He-
bræo quoque est enallage genens. Jam enim de
Ælam masculine loquitur, quasi de rege, jam
feminine : jnielligli enim ejus congregationem
et multitudinem.

26. Ibi Mosocn, — id est Cappadoces.

Et Tiiubal, — id est Hispani, vel Iberi. Ita Ly-
ranus. Alii Italos accipiunt. Vide cap. xxvii, 13.

Nota : Horum populorum regem inelligit. Unde
sequitur : « In circuitu ejus, » scilicet regis, vel
principis, a sepulcra ejus, » scilicet multitudinis,
vel populi collocata sunt.

Quia dederunt, — </i. d. Quia alios gladio inte-
remerunt, hinc et ipsi gladio interempti sunt.
« Omnes enim qui acceperint gladium, gladio
peribunt, » *Matth.* xxvi, 62.

27. Et non dormient, — non morientur morte
naturali, uti heroes, qui victores gloriose mor-
tui cum armis, gladiis et pompa sepeliuntur :
sed bello vincentur, ibique victi turpiter et vio-
lente occiduntur. Comparat ergo eos, non cum
justis, sed cum infidelibus, qui licet incircumcisi,
gloriose tamen occubuerunt, *q. d.* Illis ergo hi
infeliciores erunt; illi cniin gloriose, hi autem
ignominiose quasi vidi et occisi descenderunt ad
inferos.

Et posuerunt (id est poni praeceperunt, vel, ut
ponerentur, meruerunt) gladios sub capitibus
SUIS (4).

Et iverunt iniquitates eorum in OSSIBUS eorum, —
q. d. Ossa eorum projicientur insepulta ob ini-
quitates eorum, quibus ita imbuti sunt, ut illis

(I) Alludit Propheta act usum fere universalem apud
veteres, qui bellatores viros cum annis, et quibusque
pretiosis sepelire solebant. «Moris tmim fuerat, inquit
Servius in *Æneid*, X, ut cum his rebus homines sepeli-
rentur, quas diluxerant vivi.

adhuc videantur ossibus quasi inhærere. Aliter
R. David, et ex eo Maldonatus, *q. d.* Qui gladio
usque ad ossa confixi, iniquitatum suarum pre-
ñas dederunt : de catterò vero honorifice et for-
liter mortui sunt. Aut, ut alii, dederunt pœnas
iniquitatum suarum, non ignominiose moriendo,
sed in inferno intimis ossibus ardendo.

28. Et tu ergo, — o Pharaol eris hisce tyrannis,
et occisis æque in poma, ac in culpa et tyrannide
socius, cum cisque sepelieris in imo inferni.

29. Ibi Iduiiæa, — in inferno erunt Idumæi, æque
ac Assyrii, Ælamitæ, etc. Est repetitio poetica.
Idem enim in singulis repetit et refricat more
Hebræo, ad majus pathos.

30. Ibi principes aquilonis, — id est Babylonii,
aliique Aquilonares tyranni, uti fuerunt Tyrii et
Sidonii, etc.

Et universi venatores, — id est tyranni, qui alio-
rum bona et corpora venantur, quorum pater
fuit Nemrod, magnus venator coram Domino,
Gen. x, 0. Chaldæus vertit, Sidonii' : retinet enim
verbum hebræum *Sidonim*, quasi proprium, quod
Noster accepit ut appellativum : sic enim
sidonim significat venatores.

31. Vidit eos Pbarao, et consolatus est, — Vers. 3L
cum videret se tot, tatuque illustres assecas et
comites habere, quia per se levamen est pœnæ,
in ea habere socium : esto aliunde ea cre-cat,
dum ipsi invicem alTligunt et maledicunt, uti
faciunt damnati in inferno.

32. Quia dedi terrorem meum. — Ita Hebræa,
Septuaginta et Romana, *q. d.* «Quia,» id est,
equidem ego Heus, uti olim dedi per eos terrorem
Judæis, et aliis viventibus, quos affluerunt : ita
jam illos puniendo, et deturbando ad tartara,
ipsum omnesque tyrannos pariter terrebo. Alii
legunt : *Quia dedit terrorem* iitim, *q. d.* Sicut ille
sua crudelitate terruit omnes : ita ego illum
puniendo, terrebo omnes impios, staluamque
illum quasi speculum terroris mei, quo omnes
gentes percellantur. Eodem redit uterque sensus.
Ita Virgilius, VI *Æneid.*, describit Æneain descen-
dentem ad inferos, vidisse ibi Agamemnonem,
Didonem, Titanes, Cyclopes, aliosque principes
et tyrannos :

Inter qu is Pbænissa recens a vulnere Dido
Errabat sylva iu magna.

Et mox :

Hic illi occurrit Tydeta, hic inclytus armis
Parthenopxus, et Adrasti pallente, imago.
At Danaum procures, Agamemnonique phalanges,
LT videre virum, fulgentiaquo anni per umbras,
Ingenti trepidar metu. Pars vertere terga.
Atque hic Priamidem laniatum carperò loto
Deiphobum vidit.

El inferius :

Rie genus antiquum terr®, Titania pubes,
Fulmine dejecti, fuudo volvuntur in uno.

Vidi et crudeles dantem Salmones pœnas,
Dum Dammas Jovis et sonitus imitatur Olympi.
Demens! oui nimbos, et non imitabile fulmen
Ære el cornioedum pulsu simuleraiequorum

Et rursum :

Saium ingens volvunt alii, radiisque rotinim
Districti pendent : sedet, ælernumqu l sedebit.
Infelix Theseus : Plikgyasqne miserrimus omnes
Admonet, el magna testatur voce per umbras :
Discite justitiam moniti, et non temnere diios.

Sed audi certa et sacra. Ita Lazarus e sinu
Abrahæ vidit divitem epulonem in gehenna cru-
ciari, suamquo et Abrahtc opem implorantem. Sed
frustra; nam ab Abrahamo audiit : « Fili, recor-
dare, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus
similiter mala : nunc autem hic consolatur, tu
vero cruciaris, » *Lucæxvi*, 25. Ha Eremita sanctus
vidit Theodoricum regem discinctum, discalcea-
tum, vinctisque manibus inter Joannem Papam
et Symmachum patricium (quos injuste occiderat)
duci et projici in ollam Vulcaniam, uti refert
S. Gregorios, lib, IV *Dialog*, cap. xxx. Qui et
cap. XXXI narrat Reparatum vidisse rogum pa-
rari cuidam scelerato, cujus cacumen in cœlum

a terra porrigi videbatur. Et cap. xxxvi narrat
Pctnim quemdam gehennæ supplicia vidisse,
cumque in ea mergendus videretur , ab Angelo
liberatum audivisse : « Regredere, et qualiter
tibi posthac vivendum sit, cautissime attende. »
Et cap. XXXVIII narrat Chrysaorium in morte vi-
disse teterrimos spiritus sibi imminere, ut ad in-
ferni claustra eum raperent. Et cap. i.iv narrat
de Hncloro quodam, qui sepullus in templo
S. Laurentii, noctu e sepulcro clamavit : « Ardeo,
ardeo, » cumque sepulcrum inspicerent, vestes
ejus viderunt, at corpus non invenerunt.

Ita nuper consiliarius quidam Elisabethre re-
gime Anglica, inoricns vidit suam in gehenna
sedem profundam, igneam, aliasque similes jux-
ta eam suis collegis paratas, ut a viris omni fido
dignis accepi. Hosco Deus mortalibus dedit tibi-
cines, hosce siticines, qui jugiter mutis, sed
igneis vocibus, peccatoribus inclament : Sapite,
nostro damno sapite. Hodie mihi, cras tibi, o
vanas opes, o mendaces honores ! Ambitio, ava-
ritia el crapula duxerunt nos, vosque pariter
ducent ad tartara. Quis poterit habitare cum
igne devorante, commorari cum ardoribus sim-
piternis?

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Docet officium speculatorum, id est Prophetarum et prædicatorum, esse, prccmonere populum de instante
clade. Secundo, vers. 10, invitat ad pœnitentiam, docens d promittens quod impius, si se convertat, vivet;
justus, si a justitia deficiat, morietur ; idque esse oequum ct justum. Tertio, vers. 21. in Babylone existons
edicit Jerusalem a Chaldæis jam esse captam ct vastatam, quod postridie nuntius cx Judica veniens, verum
esse confirmat. Inde Judæis in Judcea reliquis superbientibus, quasi ipsi soli Judaeam essent possessuri, cZu-
dem intentat. Denique, vers. 30, cis qui oracula Prophet®, quasi carmen musicum audiebant ct irridebant,
stragem eis comminatam certo obventuram denuntiat (1).*

*

1. El facium est verbum Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis, loquere ad filios populi
tui, et dices ad eos : Terra cum induxero super eam gladium, et tulerit populus terræ virum

(1) Hic incipit tertia pars prophetiarum Ezechielis, quæ
mimo, ad Judæorum reduclionciy et Gentium vocationem,
cap. xxxin-xxxix; secundo, ad Ecclesi® tum Judaic® repa-
rationem, tum Chuman® institutionem, cap. xL-xi.viii.

Dur sunt in hoc capite xxxin prophetis, du® etiam
utriusque partes. In priori quidem oraculo, vers. 1-20,
frixo, postquam vates ab exteris gentibus revocatus esset
ad Israelitas, primo, proponit sententiam de speculatore
constituto qui, si de malo imminente monuerit, expers
declaratur culpæ, et liber a clade oppressura monitor,
nec tamen sibi caventes, 1-5; si officium hoc neglexerit,
reus damnatur, 6; secundo, applicat idem judicium ad
prophetam, munus suum facientem vel omittentem, 7-9;

Slci 5do, ad Judæosse convertens, primo, reprehendit
desperantium pusillanimitatem, 10; secundo, commendat
Dei ad poenitentiam vocantis clementiam, 11 ; tertio,
decernit interitum innocentis quidem prius, sed posthac

peccantis, 12, 13; quarto, promittit salutem peccatoris
quidem prius, sed postea resipiscentis et in justitia con-
stantis, 14-16; quinto, refellit obmurmurantes divinali
scatenti® iterato décret®, 17-20.

In vaticinio altero, quod pridie quam veniret nuntius,
qui de capta et vastata Hierosolymitana civitate exsules
edocuit, spiritu divino tactus Propheta protulit, primo,
spem eripit repetenti® possessionis antiqu® impiis illis,
cladi per Chaldæos Judææ illat® superstitibus, qui in
urbium ruinis, in saltibus et agris, ct in saxorum late-
bris præsidium sibi aut domicilium locaverant, quibus
edicit, nullum futurum esse locum a periculo vacuum,
24-29 ;

Secvndo, ad commorantes jam in captivitate Babylo-
nica se vertens, primo» detegit illorum hypocrisin illu-
dentem prophetia, 30-32 ; secundo, assent certum ho-
rum vaticiniorum eventum, 3X

unum do novissimis suis, el constituerit eum super se speculatorem : 3. et ille viderit gladium venientem super terram, et cecinerit buccina, et annuntiaverit populo : 4. Audiens autem, quisquis ille est, sonitum buccinæ, et non se observaverit, veneritque gladius, et tulerit eum : sanguis ipsius stiper caput ejus erit. 5. Sonum buccinæ audivit, et non se observavit, sanguis ejus in ipso erit : si autem se custodierit, animam suam salvabit. 6. Quod =ispeculator viderit gladium venientem, et non insonuerit buccina, el populus se non custodierit, veueritque gladius, el tulerit de eis animam : ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram. 7. Et tu, fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel : audiens ergo ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me. 8. Si me dicente ad impium : Impie, morte morieris : non fueris locus ut se custodiat impius a via sua : ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram. 9. Si autem annuntiante te ad impium ut a viis suis convertatur, non fuerit conversus.- a via sua: ipse in iniquitate sua morietur : porro tu animam luam liberasti. 10. Tu ergo, fili hominis, dic ad domum Israel : Sic locuti estis, dicentes : Iniquitates nostræ et peccata nostra super nos sunt, el in ipsis nos tabescimus : quomodo ergo vivere poterimus? 11. Dic adeo-: Vivo ego, dicit Dominus Deus : nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua, et vivat. Convertimini, convertimini aviis vestris pessimis: et quare moriemini, domus Israel? 12. Tu itaque, fili hominis, dic ad filios populi tui : Justitia justi non liberabit eum in quacumque die peccaverit: et impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua: et justus non poterit vivere in justitia sua, in quacumque die peccaverit. 13. Etiam si dixerō justo quod vita vivat, et confisus in justitia sua fecerit iniquitatem : omnes jusliliæ ejus oblivioni tradentur, el in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur. 14. Si autem dixerō impio : Morte morieris : el egerit pœnitentiam a peccalo suo, feceritque judicium et justitiam, 15. et pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulaverit, nec fecerit quidquam injustum : vita vivet, el non morietur. 16. Omnia peccata ejus, quæ peccavit, non imputabuntur ei : judicium et justitiam fecit, vita vivet. 17. El dixerunt filii populi lui : Non est æqni ponderis via Domini : et ipsorum via injusta est. 18. Cum enim recesserit justus a justitia sua, feceritque iniquitates, morietur in eis. 19. Et cum recesserit impius ab impietate sua, feceritque judicium et justitiam, vivet in eis. 20. Et dicitis : Non est recta via Domini. Unumquemque juxta vias suas judicabo de vobis, domus Israel. 21. Et factum est in duodecimo anno, in decimo mense, in quinta mensis transmigrationis nostra, venit ad me qui fugerat de Jerusalem, dicens r Vastata est civitas. 22. Manus aulem Domini facta fuerat ad me vespere, antequam veniret qui fugerat : aperuitque os meum donec veniret ad me mane, et aperio ore meo non silui amplius. 23. Et factum est verbum Domini ad me, dicens : 24. Fili hominis, qui habitant in ruinosis his super humum Israel, loquentes aiunt : Unus erat Abraham, et hæreditate possedii terram : nos autem multi sumus, nobis data est terra in possessionem. 25. Idcirco dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Qui in sanguine comeditis, (oculos vestros levatis ad immunditias vestras, el sanguinem funditis : numquid terram hæreditate possidebitis? 26. Stetistis in gladiis vestris, fecistis abominationes, el unusquisque uxorem proximi sui polluit : el terram hæreditate possidebitis? 27. Hæc dices ad eos : Sic dicit Dominus Deus : Vivo ego, quia qui in ruinosis habitant, gladio cadent : et qui in agro csl, bestiis tradetur ad devorandum : qui autem in præsidiis el speluncis sunt, peste morientur. 28. El dabo terram in solitudinem, el in desertum, et deficiet superba fortitudo ejus : et desolabuntur montes Israel, eo quod nullus sil qui per eos transeat. 29. Et scient quia ego Dominus, cum dederō terram eorum desolatam et desertam propter abominationes suas, quas operati sunt. 30. Et tu fili hominis : filii populi lui, qui loquuntur de te juxta muros, el in ostiis domorum, el dicunt unus ad alterili; , vir ad proximum suum

loquenfes : Venite, et audiamus quis sit sermo cgre diens a Domino. 31. Et veniunt ad te quasi si ingrediatur populus, et sedent coram te pcpulus meus : et audiunt sermones tuos, et non faciunt eos : quia in canticum oris sui vertunt illos, et avaritiam suam sequitur cor eorum. 32. El es eis quasi carmen musicum, quod suavi oulcique sono canitur : et audiunt verba tua, et non faciunt ea. 33. Et cum venerit quod prædiclum est (ecce enim venit), tunc scieut quod prophetes fuerit inter eos.

Ven ». 2. Ad filios populi tui, — ad Judæos populares tuos, *q. d.* Hactenus contra gentes jussi te vaticinari, nunc redi ad tuos, cisque quasi speculator scelera, ob eaque clades imminentes speculare, et annuntia.

Terra. — Est hebraismus. Sensus est, *q. d.* Cum super terram gladium induxero. Ilubræi enim ponunt antecedens cum relativo.

ren. 3. 3. Cladium, — id est hostes. Nota metaphoram, vel allegoriam. Sensus enim est, *q. d.* Sicut tempore belli solet in urbe ex novissimis, id est infimis et plebeiis, constitui speculator, qui cives admoneat de hostium adventu, — qui si idipsum non fecerit, illi mors et cædes civium imputabitur : sin ipse buccinando præinoneat, et aliquis ab hoste sibi non caveat, sanguis ejus super ipsum erit, id est ipse sibi est causa mortis, ipse suam mortem imputet sibi : it i speculator spiritualis, id est Propheta et prædicator (qualis ego sum, non ex plebeio et intimo, sed ex nobili, puta ex sacerdotali, genere a Deo electus et constitutus, ul libentius et attentius a vobis audiar), si minas Dei, ac pœnas presentes et futuras peccatoribus non denuntiet, ipsi peccatorum mors imputabitur : sin denuntiet, et aliquis non caveat sibi, sua mors et perditio eidem imputabitur, unde S. Clemens, lib. II *Constit. Apost.* cap. vi, docet Episcopum debere predicare Evangelium. Hoc est enim tuba qua canit : « Gladius, inquit, judicium est. tuba vero sacrum Evangelium; speculator autem Episcopus, qui præest judicio et Ecclesia; , quem oportet predicando testari et affirmare de judicio. Si enim non denuntiatur et testatur populo erit, peccatum ignorantium as- r, » hu cribetur vobis. » Hinc moraliter S. Bernardus : cii ion » « Sollicitudo, ait, oilicium Prelati est, non celsi- a' i., B Chrysostorus in episl. *ad Uebr.* : « Mi- hi- ror, ait, si quem ex his qui oblinent principatum, ludj. contigerit salvari in tanta eorum desidia, et in tot Dei adversus eos comminationibus. »

Preclare S. Gregorius, hoinil. 17 in Evangel. : « Vos entis sal terre. Quasi ergo inter bruta animalia petra salis debel esse sacerdos in populis. Curare uamque sacerdotem necesse est, quæ singulis dicat, unumquemque qualiter admoneat, ut quisquis sacerdoti jungitur, quasi ex s. u. s tactu æternæ vitæ sapore condiatur. Sed tunc vere aliis recta predicamus, si dicta rebus ostendimus, si nos ipsi divino amore compungimur. et humanæ vitæ, quæ sine culpa tramivi nequaquam potest, quotidianis lacrymis maculas

lavamus. Tunc autem do nobis vere compungimur, si studio o patrum præcedentium facta pensamus, ut ex conspecta illorum gloria, in nostris nobis oculis nostra vita sordescat. » Et inferius gemens queritur, seque cum ceteris accusans, ait : « Ad exteriora negotia delapsi sumus, et aliud ex honore suscipimus, aliud ex officio actionis exhibemus. Ministerium prædicationis relinquimus, el ad pernam nostram, ul video, Episcopi vocamur, qui honoris nomen, non virtutis tenemus, ili qui nobis commissi sunt quotidie permultas nequitias pereunt, et eos ad infernum tendere negligente) — videmus. Sed quomodo nos vitam corrigere valemus alienam, qui negligimus nostram? Curis enim sæcularibus intenti, tanto insensibiliores intus efficimur, quanto ad ea quæ foris sunt studiosiores videmur. Unde bene S. Ecclesia de membris suis infirmantibus dicit : Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi. Vineæ quippe nostræ actiones sunt, quas usu quotidiani laboris excolimus. Nullum puto, fratres diarissimi, ab aliis majus preiudicium, quam a sacerdotibus tolerat Deus, quando cos quos ad aliorum correctionem posuit, dare de se exempla pravitatis cernit; quando ipsi peccamus, qui compescere peccata debuimus, etc. Nulla animarum lucra quærimus, ad nostra quotidie studia vacamus, terrena concupiscimus, humanam gloriam intenti mente captamus. Locum sanctitatis accipimus, et terrenis actibus implicamur. Impletum est in nobis : Et erit sicut populus sic sacerdos. Sacerdos enim non distat a populo, quando nullo merito vitio sum vulgi transcendit aclonem. Imploremus Jeremiæ lacrymas, consideret mortem nostram, et deplo- rans dicat : Quomodo obscuratum est aurum, mutitus est cor optimus, dispersi — uni lipides sanctuarii in capite omnium platearum? » etc. Sub iit deinde hac de causa Do vindico a barbaris eversa esso templa et monasteria, depopu- latus urbes, agros vastatos. Ac rursum exhortaos, ait : « Pensem ergo qui unquam per linguam nostram conver-i, qui de perverso suo opere nos- tra increpatione correpti, pœnitentiam egerunt : quis luxuriam ex nostra eruditione deseruit, quis avaritiam, q isuperbiam declinavit? Pensem quod lucrum Deo fecimus, nos qui accepto talento, ab eo ad negotium missi sumus ; etenim dicil : Negotiamini dum venio. Quale ei anima- rum lucrum de nostra neixotiatione monstrabi- mus? Ponamus ante oculos nostros illum lautia

distinctionis diem, quo iudex veniet, et rationem cum servis suis quibus talenta sua credidit ponet. Ecco in maiestate terribili, inter Angelorum atque Archangelorum choros videbitur. Ibi Petrus cum Judæa conversa, quam post se traxit, apparebit. Ibi Paulus conversum, ut ita dixerim, mundum ducens, ibi Andreas post se Achaïam, ibi Joannes Asiam, Thomas Indiam, in conspectu sui iudicis conversam ducet. Ibi omnes Dominici gregis arietes cum animarum lucris apparebunt, qui sanctis suis praedicationibus Deo post se subditum gregem trahunt. Cum igitur tot pastores cum gregibus suis ante (eterni Pastoris oculos venerint, nos miseri quid dicturi sumus, qui ad Dominum nostrum post negotium vacui redimus; qui pastorum nomen habuimus, et oves quas ex nutrimento nostro debemus ostendere, non habemus? Ingrediuntur electi, sacerdotum manibus expiati, cœleste in patriam : et sacerdotes ipsi per vitam improbam ad inferni supplicia festinant. Cui ergo rei, cui similes dixerim sacerdotes nullos, nisi aquæ baptismatis, quæ peccata baptizantium diluens illos ad regnum coeleste mittit, et ipsa postea in cloacas descendit? » Hæc et plura Gregorius lectu dignissima, et factu necessaria.

Ten. 5. 5. Sanguis ejus in ipso erit, — id est ipse causa erit suorum mortis, nec in alium eam poterit conferre (I).

Vers. g. G. Animam (id est hominem. E4 synecdoche, q. d. Si aliquem ex his hostis occiderit), ille qui in iniquitate (id est ob iniquitatem et scelera sua, punietur et morietur; quia Deus hostes non immittit nisi ob peccata populi; tamen) sanguinem EJUS DE MANU SPECULATORIS REQUIRAM, — id est puniam speculatorem ut homicidam; quia mortem alterius imminuentem, quam praedicere, quemque praemonere debebat, predicando et præinonando, quantum in se erat, non impedivit.

Vers. 7. 7. SPECULATOREM DEDI TE, — O Ezechiel! ACCORDAT thesin ad hypothesin, ul el Ezechiel Judæis prophetet, et Judæi eum audiant, eique credant. S. Clemens, lib. II Condit. Apost. cap. vi, ex doctrina S. Petri et Apostolorum ita sancit de Episcopo : « Vos Episcopos speculatores populi esso oportet, quod vos quoque speculatorem habeatis Christum. Et vos igitur estote boni speculatores populi Dei. Aitenim Dominus unicuique nostrum per Ezechielem : Fili hominis, speculatorem dedi tui domui Israel, » etc.

Audi S. Prosperum, lib. I *De Vita contemplativa* cap. XX : a Speculatorem dedi te, hoc, inquit, est dicere, si ei peccata sua non annuntiaveris, si eum non argueris, ul ab impietate sua convertatur et vivat : et te, quia non increpasti; et ipsum,

(i) Metaphora videtur a victimis expiatoriis desumpta, quarum capitibus sacrificantes imponebant manus, et eorum imputabant eis reatum, vide Zzvft. 1,4; xxiv, 14, et cf. *Vatth.* XXVII, 15, Dabit debitas stupori suo atque inertia; pariter

qui te tacente, peccavit, flammis perennibus perdam. Quis tam saxeus, tam ferreus erit, quem sententia ipsa non percellat? » Et S. Augustinus, *homil.* 7, inter 50 : « Si diligenter, ait, attenditis, omnes sacerdotes in grandi periculo esse cognoscetis. Ipsi enim contestatur Spiritus Sanctus dicens, fcaftzLViii : Clama, ne cesses. El EzedLxxxnr Si non annuntiaveris iniquo iniquitatem suam, sanguinem ejus de manu tua requiram. Et Apostolus, *IMr.* xxi : Ipse pervigilant tanquam rationem reddituri pro animabus vestris. • Si quibus pro se vix poterit rationem reddere in die iudicii, quid faciet pastor, a quo omnium subditorum animas requiret Iesus? »

Egregie quoque Origenes, *homil.* 7 m *Josué* : a Tu, inquit, qui Ecclesia» presides, corporis Christi oculus : vide ergo ut omnia circumspicias omnia circumlustres, etiam ventura praevidas. Pastor es, vides oviculas Domini ignaras periculi ferri ad praecipitia, et per praecepta pendere, nec occurris? non revocas? non saltem voce cohibes, et correctionis clamore deterres? sic memor es Dominici sacramenti, ut, cum ille derelictis nonaginta novem in cœlestibus, propter unam oviculam, quæ erraverat in terras descenderet, et inventam vectaverit humeris suis ad cœlum, nos in nullo prorsus in curandis ovium magistri pastoris sequamur exemplum? »

Rursum S. Bernardus in *Sententiis* : « Pistorum est, inquit, vigilare super gregem propter tria necessaria : videlicet, ad disciplinam, ad custodiam, ad preces. Ad disciplinam, propter morum correctionem, ne grex commissus propria molestia deficiat. Ad custodiam, propter diabolicam suggestionem, ne hostili seducatur calliditate. Ad preces, propter tentationum instanti unum, ne vincatur a pusillanimitate. In disciplina rigor est iustitiae, in custodia spiritus consilii, in prece affectus compassionis, »

Hinc scemi Io, disce hic quam Deus velit principes et praelatos sollicitè monere et libere redarguere peccantes : non enim id faciant, eis mortem intentat. Quocirca Nehemias, cap. v, audiens clamorem populi propter gravamina, quorum patiebatur a divitibus, increpavit optimates et magistratus. Idem fecit pro eo quod nulli portando onera, diem sabbati profanabant.

Daniel discrete, sed libere arguit regem Balsar exemplo patris sui. Rex eum patienter audiuit : imo licet ei Daniel exitium intentaret, magnifice tamen eum honoravit, *Daniel.* v.

S. Joannes Baptista miro fervore corripuit plures, dicens : « Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira? » *Mattii.* cap. iu.

S. Slephanus in concilio Judæos acriter reprehendit, dicens : a Dura cervice et incircumcisi corde et auribus, vos semper Spiritui Sancto resistitis: sicut patres vestri, ita et vos, » *Ador.* vn.

S. Paulus mteus Elymam magum, qui mte-

libnli-
ter.qua
libere
PrxliU
irzcre
d-bei-t

UI.

balar avertere Paulum proconsulem a fide, dixit illi : a O plene omni dolo, et onitu fallacia, lili diaboli, et inimice omnis justifies. non desini@ subvertere vias Domini rectas. »

S. Macedonius Anachoreta jussit iudices Imperatoris ex equo descendere, ac renunciare Imperatori zscirelsc esse hominem, ac ejusdem naturæ cum aliis; quare non tam crudeliter curaret eum dio tolli homines, qui sunt vivæ et spirardes Dei imagines, praesertim cum ipse Imperator tam ægre tulerit conjugis suæ imaginem a-neam contumelia affici, ut propterea tot homines trucidare velit. Ha Theodoretus in ejus Vita, el Baroaius, anno Christi 388.

Isaacus monachus Valentem Imperatorem proficiscentem ad bellum libere redarguit, eique interitum prædixit. Cumque Valens eum capi et custodiri juberet, donec a bello victor rediret, dixit Isaacus: «Eneca etiam, inquit, si mendacia deprehenderis verba mea. » Et vere : nam Valens a Gothis victus in casa ab eis combustus est : atque Isaacus absens in carcere suis nuntiavit diem et horam necis ejus; quin et nidore assarum carniū ejus repletus est. Ha Nicephorus, lib. XI, cap. L.

S. Amandus Episcopus, Rora® in ecclesia S. Petri pernoctans, vidit S. Petrum, qui ei jussit ut ad Dagobertum regem Francorum pergeret, cumque de suis peccatis corriperet, quod et fecit, ideoque regia extrusus est. Sed tandem resipiscenti Dagoberto Amandus gratus fuit. Ita habet ejus Vita.

Verum advertat Præelatus, et monitor, quod correctio non debeat esse nimis severa et ultrix; sed mansueta, et talis, ut ex charitate proficisci videatur; alioqui noxia est.

C rr»p- Nota est visio S. Carpi anno Domini 59, qui in somnis indignans in Gentiles, quod fidelem quemdam a fide averterant, oplansque cos in tartara u u mi- trudi, vidit Christum eis manum porrigentem, ac BâU5, dicentem Carpo : a Percute adversum me : paratus enim sum iterum pro salvandis hominibus pati : tu autem inspice an tibi utile sit, hanc in gehenna mansionem præferre Dei et angelorum consortio. » Rem fuse narrat S. Dionysius, epist. ad Ueinophituin.

Cum Ameras Tharsi, dux Saracenorum, contra Romanos cum exercitu profectus esset, atque in Herculis vicum milites deprædalem misisset, quidam pre-byter Themel nomine, sacrificium incruentum peragens, ut agnovit Saracenorum irruptionem, relicto sacrificandi munere, ita ut erat indutus, maubus gestans Ecclesiae mysterium, sic cos qui invaserant propulsavit, el multos vulneravit; non paucos interfecit, reliquis in fugare versis. Cutu v< ro Episcopus idcirco ei sacris interdiceret, interdicti relaxationem petiit : postquam non impetravit, ad Agarenos se contulit, et ciri l 'aam fidem ejuravit, atque cum ipsis egressus eon solum Cappadociam, et finitima loca

vexavit, sed etiam usque ad Asiam, quæ minor dicitur, pervenit : et quanta detrimenta intulerit, nec scribere quidem nobis fas est, inquit Gurupajales, et ex eo Baronius, anno Christi 957. Quanto præstilissct Episcopum leniter cum eo egisse, ac petenti et poenitenti interdictum relaxasse?

10. Peccata nostra supbr nos sunt, — nos gravant, et ducunt ad mortem.

It. Nolo mortem impii. — «Nolo,» scilicet antecedenlcr, el quantum est ex parte mea : quia, ut sequitur, volo ut convertatur impius a via sua, et vivat; ideoque te, Ezechiel, aliosque Prophetas et prædicatores ad cos millo, cisque sub pœna mortis præcipio, ut eos moneant, arguant, ac ad poenitentiam invitent. Atque sicut exterius per prædicatores, ita et interius per sanctos grati® impulsus, perque terrores el consolationes, quas eis immitto, ad eandem illos invito. Sine his enim frustranea el inanis foret omnis exterior prædicatio. Quod si tot modis a me excitati, ipsi aures obturent, et converti nolint : tunc ego consequenter volam et decernam eorum mortem, quasi justum eorum supplicium, quo cieteri terreantur. Non ergo per Deum, sed per peccatores stat, quod ipsi in peccatis maneant, pereant et damnentur. Hoc est quod ait Sapiens *Eccli.* xv, 11 : « Non dicas : Per Deum abest; quæ enim odit ne feceris. » Vide dicta cap. xvm, vers. 23 (I).

12. Impietas impii non nocebit ei, in quacumque DIE CONVERSUS FUERIT AB IMPIETATE SUA. — l'HldcO-ter S. Augustinus, tract. 33 in Joannem, in fine loin. IX : « Homines, ait, periclitantur, et sperando, et desperando. Sperando, dum dicunt: Bonus est Deus, faciam quod mihi placet, quodlibet : desperando, » dum ob gravia peccata, quæ fecerunt, «dicunt : Jam damnandi sumus; quare non quod volumus facimus? Metuendum est ne te occidat spes, et, cum mullum speras, de misericordia incidas in iudicium. Metuendum est rursus ne te occidat desperatio,» etc. Ilincutri-

(i) Si negligenter legamus, Inquit S. Hieronymus, videtur notiis eadem prophetia esse qn® supra, cap. xvm, 23, in qua dicitur: « Nutnquid volens cupio mortem iniqui, dicit Dominus, nisi converti eum a via sua mala et vivere? » Et in fine ejusdem prophelie (vers. 32) : «Convertimini, » etc. Ibi enim ad cos sermo fit, qui volunt agere poenitentiam, et justitia peccata delere, ut cum fiducia convertantur, el pleno animo agant poenitentiam. Hic autem ad eos loquitur, qui magnitudine peccatorum, imo impietatum suarum desperant salutem, el dicunt : « Iniquitates nostræ el peccata nostra super nos sunt, el in ipsis tabescimus, quomodo ergo vivere poterimus? » Et est sensus : Cum semel irbis mors pfopdta sil, et vulneribus nostris nulla medicina possit restituere sanitatem, quid necease est laborare et frustra consumi, el præsentem vitam non cum desperatione transigere, ut saltem hac fruamur, quia futuram perdidimus. Quibus respondet Deus (vers. 11) non velle se mortem impii, sed ul revertatur et vivat. Et apostrophen facit ad impios (Imperantes, «convertimini,» etc. Atque ul sciamus, qui sunt impii ad quos loquitur, sequens sermo dem.ustrat ivers. 11) : « quare moriemini, domus Israel.

quo succurrere volens Dominus, « illis qui spe periclitantur dicit *Eccli. v* : Ne tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem : subito enim veniet ira illius, et in tempore vindicæ disperdet te. Illis qui desperatione periclitantur quid dicit? In quacumque die impius conversus fuerit, omnes iniquitates ejus obliviscar. Propter illos ergo, qui desperatione periclitantur, proposuit indulgente portum : propter illos, qui spe periclitantur, et dilationibus illuduntur, fecit dicin mortis incertum. Quando veniat ultimus dies, nescis. Ingratuscs, si eum exspectas, quia hodie- num habes in quo corrigaris. »

Vm. is. 13. Etiam si dixerō justo quod vita vivat, — scilicet, si permanserit in justitia sua.

Ven. u. 14. Fecerit judicium et justitiam, — innocenter et juste vixerit.

Ver?.is. 15. Mandatis vitæ, — quæ ducunt ad vitam præsenlem et æternam.

ven. n. n. Et dixerunt, etc. Nox est æqui ponderis, — id est æqua; Septuaginta, *recta*, id est non est æquo pondere rationis et justitiæ librata, g. *d*. Non æque, non recte nobiscum, puta cum piis et impiis, agit Deus. Vide dicta cap. xviu, sub finem.

Er (id est cum) ipsorum via injusta — iniqua, prava et detorta sit.

Veti. u. 18. In eis, — propter cas.

Vers il. 21. Et factum est in duodecimo anno, etc., transmigrationis nostra. — Hinc palet Ezechielem annos suos consignare per æram transmigrationis Jechoniæ, uti sæpe superius dixi.

Venit ad me qui fugerat, — expugnata jam urbe Jerusalem; uli prædixerat illi Deus, cap. xxiv, vers. 26. Expugnata enim fuit Jerusalem anno undecimo, mense quarto, die quinta, *Jerem.* cap. XXXIX, vers. 2; facile ergo spatio sesquianni potuit Ezechiel in Babylone accipere nuntium de ejus expugnatione : imo potius mirum est, quod non prius cum acceperit. Veruni in tanta vastitate, et paucitate connn qui cladem llerosolymæ effugerant, alque in tanta locorum intercapedine, id mirandum non est, cum quisque do se et vita sollicitus, parum de clade hac in Babylone nuntianda cogitaret.

22. Manus Domini (id est virtus, efficacia et operatio Domini afflaverat me pridie spiritu prophético, ul libere prædicarem in Babylone excidium Jerusalem nuper factum, et non silerem quod postridie nuntius adveniens rcipsa completum, cl verum esse nuntiavit. Hoc enim est, quod ait): Apbruitque (Dominus) os meum, — id est dedit mihi loquendi libertatem et audaciam.

24. In ruinosis ins, — in ruinis Jerusalem cl Judææ a Chaldæis evcrsre, *q. d*. Hi relictī a Chaldæis in Judæa cum dolere deberent, gaudent, quod pauci ipsi totam Judæam sini possessuri, (licuntqiie id non esse mirum, eo quod uni Abraire Deus illam promiserit : illi autem nro Abra- Uamo sint multi.

XU.

25. In sanguine, — cum sanguine comeditis carnem. Sanguinis enim esus lege vetitus erat, Levif. xix, 26. Alii exponunt, *q. d*. Qui inter comedendum de sanguine proximi fundendo cogitatis : aut, postquam sanguinem innocentem fudistis, cruentis adhuc manibus cibum securi sumitis, quasi nihil mali fecissetis. Ita Maldonatus.

Oculos levatis ad immunditias vestras, — cum amore, reverentia, spe, veneratione, affectu, desiderio respicitis ad idola vestra. Levare ergo oculos ad idola, symbolum erat et signum adorationis eorum. Ha Chaldæus, Vatablus et alii. Vel proprie, *q. d*. Respicitis ad libidines et turpitudines vestras.

26. Stetistis in gladiis, — cum gladiis vestris, ver*. quasi parati ex habitu et consuetudine occidere innocentes. Ita R. David. Vel, stetistis innixi gladiis vestris, quasi iis confici, ac dicentes : « Manus nostra excella, et non Dominus fecit hæc omnia. » Unde Chaldæus vertit : *Stetistis in fortitudine vestra*.

27. Qui in ruinosis (in ruinis Jerusalem) habi- ver*, it. TANT.

Gladio cadent. — Godolias enim cum suis occisus est ab Ismaele, et post eum alii multi a Chaldæis.

Eo quod (ita ut) nullus sit.

30. Qui LOQUUNTUR DE TE, — QUI Obloquuntur, et irrident te, uli otiosi et sanniones in foro facere solent.

31. Quasi si ingrediatur populus, — Id est sicut solet populus ingredi, scilicet confertim, et multi simul. Ita Septuaginta.

In canticum, — id est rident, contemnunt, vertunt in jocum et canticum tuas minas et conciones.

32. Er ES EIS QUASI CARMEN MUSICUM, — *q. d*. Audiunt te voluptatis et recreationis ergo, non doctrinæ, ut vilain corrigant, quasi audirent te scite pulsaniem instrumentum musicum, solo concentu delectati. Septuaginta, et *es eis quasi vox psalterii*; Chaldæus, *quasi canticum organorum*; Vatablus, *relut canticum amorum*, vel *amatorium*: *canticum*, id est canens amatoria, *q. d*. Tu es illis ludibrio, rident te, quasi histrio eorum esses. Sic Quintilianus, lib. 1, cap. x, ait : « Assignare carmen allecationi, et carmen componere ad lyram » Hinc et proverbium : « Musice vivit, » id est otiose et voluptuarie vivit : sed horum musica fit « Boeotica cantilena, » id est in luctum et funebre carmen convertitur, dum extrema gaudii luctus occupat, et sanniones sentiunt iras Dei, quas ante riserant. Narrat Herodotus, lib. II, Cyrum, cum Iones pactis condiciones quas prius repudiaran!, ab eo reposcerent, dixisse eis apologum tibicinis, qui ad alliciendos pisces tibia cecinerat, sed cum nihil proficeret, sagenam misit in mare, multosquo pertraxit : quos cum palpitantes intueretur : « Temperate, ait, jam a saltationibus, quia, me canente, noluistis saltare. » Ha Deus,

Jbdr̄rit tibiam Ezechielis et Prophetarum respuen-
tibus, hamum Chaldæorum immisit, quo capti et
necati sunt. Hinc Themistocles in regendo duo ad-
hibenda esse numina dicebat, mite x»i pi»*, ut qui
illius suavitatem contempserint, hujus stimulos
sentiant. Id declarat apologus (nostro huic anti-
strophus et dissimiliter similis) Phædri, lib. III,
cap. Lt, de cicada, quæ rogata a noctua ul tace-
ret, nec somnum impediret, cum illa nollet, in-
vitata a noctua ad Palladis neclar, ut sitim ca-
nendo contractam exstingueret, veniens ab ea
occisa est. « Sic viva quod negarat, tribuit mor-
tua « Ita impii qui viventes noluerunt obsequi
Deo et Prophetis, moriendo obsequuntur. Canunt
illi suas cantilenas lascivi, silere nolunt, jubente
Deo, qui proinde morte eos puniens silentium eis
indicit.

Tales et hodie sunt multi, qui prurientes auri-
bus conciones serias et efficaces fastidiunt, ele-

gantes et curiosas sectantur; similes Atheniensi-
bus tempore S. Pauli, qui ad nihil aliud vaca-
bant, nisi ut aliquid novi dicerent, vel audirent,
Ador. xv». Verum Dei pneco proplerea animum
non despondeat, nec a concione cesset, neque
rursum modum concionis mutet, ut eorum auri-
bus se accommodet casque scalpat; sed perstet ia
suo munere, gradu et spiritu, nec dubitet Deum
copiosum ex hoc labore el ministerio fructum eli-
citurum. Et esto paucos converteret, tamen nec
concio fructu, nec ipse mercede sua condigna
frustrabitur. Unius enim anima; conversio et sa-
lus, condignum omnis laboris est pretium. Refert
Cicero, lib. *De Claris Orat.*, Antimachum nobilem
poetam, cum convocatis auditoribus, legeret cis-
suum carmen, cumque loquentem omnes printer
unum Platonem reliquissent, dixisse : «Legam
nihilominus, Plato enim unus mihi instar est om-
nium. »

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAFELTIS.

Pastores qui non grrgcm, sed seipsoS pascunt, arguit, punit, officio privat. Inde, vers. 11, se gregem suum visitaturum; aciers. 23, se verum Pastorem mitsurum promittit, Christum scilicet, qui dissipation gregem colligat, pascat, et salvet (I).

i. Et factum est verbum Domini ad me, dicens : 2. Pili hominis, propheta de pastoribus Israel : propheta, et dices pastoribus: Ilæc dici t Dominus Deus : Væ pastoribus Israel, qui pasce-
bant semetipsos : nonne greges a pastoribus pascuntur? 3. Lac comedebatis, el lanis operieba-
mini, et quod crassum erat occidebatis : gregem autem meum non pascebatis. 4. Quod infir-
mum fuit non consolidastis, et quod ægrolum non sanastis, quod confractum est non alligastis,
et quod abjectum est non reduxistis, et quod perierat non quæsistis : sed cum austeritate impe-
rabatis eis, el cum potentia. 5. El dispersai sunt ovesmeæ, eo quod non esset pastor : et factæ
Mint in devorationem omnium bestiarum agri, et dispersæ sunt. C. Erraverunt greges mei in
Junctis montibus, et in universo colle excelso : et super omnem faciem terræ dispersi sunt
gregesmei, et non erat qui requireret, non erat, inquam, qui requireret. 7 .Proplerea, pastores,
audite verbum Domini : 8. Vivo ego, dicit Dominus Deus ; quia pro eo quod facti sunt gre-
ges mei in rapinam, el oves meæ iu devorationem omnium bestiarum agri, eo quod non esset
pastor; neque enim quæsierunt pastores mei gregem meum, sed pascebant pastores semelip-
60S, et greges meos non pagebant. 9. Proplerea. pastores, audite verbum Domini : 10. Illice
dicit Dominus Deus : Ècce ego ipsesUpet pastores requiram gregem meum de manu eorum,
e' cessare faciam eos ut ultra non pascant gregem, nec pascant amplius pastores semetipsos :
elliberabo gregem meum de ore eorum, et non crii ultra eis in escam. 11. Quia hæc dicit
Dominus Deus : Ecce ego ipse requiram oves n.eas, et visitabo eas. 12. Sicut visitat pastor

(!) Quæ jam sequuntur vaticinii usque 3'i cliip. x l
volbtn habent temporis tWtam apiXFiinm. Cum ven
Wind quod Inde n capite XL decurrit vaticinium, edi
Inmnt anno deportato Jodioniæ vigesimo quinto, iis
vaticinili, quæ hi<ce rex capitibus continentur, inter
aenum d ;. rtaliunb *duodecimum*, quo superius vatici-

nium (xxxni, 21) oditum legimus, et inter annum vjgq.
simum quintum, quern odscriplum habet cap. x l » tocmn
assignandum censet Lightfoot in *Chronol. vet. Test.* in
jjus Oper. vol. 1, pag. 130.

Phimo igitur, exagitat hoc capite Propheta, et pungit
illos qui, cum pastoris sibi uoineu arrogant, nihil Umen

gregem suum, in die quando fuerit in medio ovium suarum dissipatarum : sic visitabo oves meas, et liberabo eas de omnibus locis, in quibus disperde fuerant in die nubis et caliginis.

13. Et educam eas de populis, et congregata eas de terris, et inducam eas in terram suam ; et pascam eas in montibus Israel, in rivis, et in cunctis sedibus terræ. 14. In pascuis uberri-
mis pascam eas, et in montibus excelsis Israel erunt pascua earum : ibi requiescent in herbis virentibus, et in pascuis pinguibus pascentur super montes Israel. 15. Ego pascam oves meas : et ego eas accubare faciam, dicit Dominus Deus. 16. Quod perierat requiram, et quod ab-
jectum erat reducam, et quod confractum fuerat alligabo, et quod infirmum fuerat consoli-
dabo, et quod pingue et forte custodiam : et pascam illas in iudicio. 17. Vos autem grege?
mei, hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego iudico inter pecus et pecus, arietum et hircorum.
18. Nonne salis vobis erat pascua bona depasci ? insuper et reliquias pascuarum vestrarum
conculcastis pedibus vestris : et cum purissimam aquam biberetis, reliquam pedibus vestris
turbabatis. 19. Et oves meæ his, quæ conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur : et
quæ pedes vestri turbaverant, hæc bibebant. 20. Propterea hæc dicit Dominus Deus ad vos :
Ecce ego ipse iudico inter pecus pingue et macilentum : 21. pro eo quod lateribus et hume-
ris impingebatis, et cornibus vestris ventilabatis omnia infirma pecora, donec dispergerentur
foras : 22. salvabo gregem meum, et non erit ultra in rapinam, et iudicabo inter pecus et
pecus. 23. Et suscitabo super eas pastorem unum, qui pascat eas, servum meum David : ipse
pascet eas, et ipse erit eis in pastorem. 24. Ego autem Dominus ero eis in Deum : et servus
meus David princeps in medio eorum : ego Dominus locus sum. 25. Et faciam cum eis pac-
tum pacis, et cessare faciam bestias pessimas de terra : et qui habitant in deserto, securi dor-
mient in saltibus. 26. Et ponam eos in circuitu collis mei, benedictionem : et deducam im-
brem in tempore suo : pluviam benedictionis erunt. 27. Et dabit lignum agri fructum suum,
et terra dabit germen suum, et erunt in terra sua absque timore : et scient quia ego Do-
minus, cum contrivero catenas iugum eorum, et eruo eos de manu imperantium sibi. 28. Et non
erunt ultra in rapinam in gentibus, neque bestiae terræ devorabunt eos : sed habitabunt con-
fidenter absque ullo terrore. 29. Et suscitabo eis germen nominatum : et non erunt ultra im-
minuti fame in terra, neque portabunt ultra opprobrium gentium. 30. Et scient quia ego Do-
minus Deus eorum cum eis, et ipsi populus meus domus Israel : ait Dominus Deus. 31. Vos
autem greges mei, greges pascuæ meæ, homines estis : et ego Dominus Deus vester, dicit
Dominus Deus.

Ven.2. 2. Væ, — id est, fœdum exilium eis intento :
«Tot mortibus, ait S. Gregorius, Prelati digni
sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla
transmittunt.»

Pastoribus, — lum laicis, uti sunt reges, prin-
cipales faciunt, aut cogitant minus quam quod oportet docet
pastorale, *primo*, accusando neglectam ab iis subdi-
torum curam, promotam autem propriorum commodorum
curam, 1-4; *secundo*, exhibendo damnum hinc in rem-
publicam secutum, 5,6; *irrito*, representando hanc
agendi rationem tanquam culpam, 7, 8; subjiciendo, in
culpam pernam, exaurationem et abolitionem horum
magistratum, 9, 10.

Secundo, promissionem Dei nomino facile, *primo*, de
populo Israelis, visitando, colligendo, reducendo, 11-18;
pascendo, custodiendo et reparando, discriminando, ma-
los ac a bonis et innocentibus separando, 17-11;
tercio, de Christo, Unquam pastore ac duce populi
mittendo, 23, 24; *irrito*, de privilegiis una concedendis,
cujusmodi sunt pax et securitas, 25; ubertas, libertas et
tranquillitas, 26-19; iustitia Dei in asilum auncin populi
redundans, 30, 31«

cipes, magistratus; tum sacris, uti in veteri Testa-
mento erant pontifices, scribae et sacerdotes: jam
sunt episcopi et parochi (i).

Qui pascebant semetipsos — lacte et carnibus
gregis mei, id est qui sua, non gregis, commoda
et lucra quærobant; *cum* boni pastoris sit gregem
sibi commissum, non scipsum, pascere. Unde ex-
plicans subdit:

(1) Ad quos vero pastores litteraliter pertineat hæc
inrepatio prophetica, sic explicat Abarbane! in libro
qui inscribitur : *Proco salmis*, Meminerat vates supra
(XXIII, 21), duodecimo captivitatis Jechoniæ anno venisse
ad se quemdam, qui evaserit Hierosolymis, nuntiumque
attulisse, captam esse urbem et flammis consecratam.
Unde vaticinium presene contra peccatores Israelitas,
qui causa devastationis Hierosolymorum fuere, uti et
adversus reges Juda», qui captivitatem Israelitarum suis
sceleribus adduxere, pronuntiandum divinitus obtigit
Nostra, quo mala illorum facta, una cum corrupti im-
perii forma describit, ob quam ab ipsis auferendum erat
regnum.

Ven. Ir 3. Lac comedebatis, et lams operiedamim.— Per *lac* et *lanam* intelligit fruges et opes subditum, quas exhauriebant falsi et ficti, imo picti pastores. Noster et Septuaginta legente* abn *chalab*, vertunt *lac*; jarn Hebræi aliis punctis legentes *bn cheleb*, vertunt, *adipem*, sive *pinguedinem*, g. d. Pinguissima gregis vorabatis. Verum Noster melius legit *chalab*, id est *lac*: grex enim hæc tria præstare solet pastori, scilicet lac, lanam, carnes. Per lac apposite Maldonatus accipit stipendium pastorum; pastor enim suo jure lacte gregis vescitur, ut ait Apostolus I *Cor.* ix, 7 (i). Lana est quicquid præler sua salaria, spoliantes populum, accipiebant. Lana enim vel est ovium, vel heri et domini earum, non pastoris. Pastor ergo eam detondens, vel oves, vel herum re sua dispoliat. Carnes sunt hæredilates, quas per fraudes, iniqua judicia et homicidia captabant. Undo subdit; «Quod crassum erat occidebatis, » etc. Audi S. Augustinum, tract. *De Pastor*, tom. IX, cap. n et m : «Accipiant, ait, pastores sustentationem necessitatis a populo, mercedem dispensationis a Domino. Non enim est idoneus populus reddere mercedem illis, qui sibi incharitate Evangelii! serviunt: non expectent illi mercedem, nisi unde et isti salutem. Quid ergo isti increpantur, unde arguuntur? quia cum lac sumerent, et lanis se legerent, oves negligebant. Qui præbet lac, victum præbet; qui præbet lanam, honorem præbet. Ista sunt duo quæ a populis quæruut, qui scipsos pascunt. »

Quod crassum erat occideratis, — divitibus mortem inferebatis, ut eorum divitias raperetis. Audiant has Prophetæ minas Ecclesiastici, pastores et praelati illi, qui ex beneficiorum proventibus lucris inhiantes, arcarum opesquærun, non animarum; qui beneficia beneficiis, pensiones pensionibus accumulantes, quæsluarii potius sunt, quam beneficiarii. Nonne hi detondent oves, tonsasque et nudas aliis misellis pascendas relinquunt, qui Pasloratus, Canonicalus, Episcopatus resignant in alios, ac fructus pene omnes sibi reservant; ut, si aureos mille annue det beneficium, ipsi ducentos vel trecentos cum eo resignent, sed octingentos cæterossibi prætextu pensionis reservent. Nonne hos directe jaculo suo ferit et configit hic Deus, dicens : « Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos : lac comedebatis, et lanis operiebamini, et quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis? » Nonne in hos detonat Jeremias, cap. yi, : «A minore usque ad majorem omnes avaritia* student, et a Propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum? » El Isaias, cap. lvi, II : • Ipsi pastores ignorarunt intelligenliam, omnes

(I) Sed hi pastores modum non servabant, ut ait Virgilios, *Eclog.* III, 5, 0.

Ut autem huiusmodi laniationes non bori.
Et wacui pecan, et lie lublucilut aguis.

in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam suam. » Sanctio prisca Ecclesiæ est, et beneficium dari propter officium. » Quomodo ergo hi beneficii commoda et lucra captant, qui officium non præstant, sed illud in alium transferunt? Ilæccine fuit mens fundatorum Ecclesiæ, alere homines in ea nihil agentes et otiosos? Nonne, si ad nos redirent, protestarentur (imo jam in cælo, aut in Purgatorio degentes protestantur) sua legata et testamenta everti, so sua bona legasse Ecclesiæ ad alendos pastores et ministros, qui reipsa per se fideles Christi docerent, pascere, regere, non ut iis alii, qui nihil Ecclesiæ suæ conferunt, fruerentur et detescerent? Nonne Dei hominumque fidem implorarent, ut hæc iis quibus ipsi ea legarunt, restituerentur? Ingens sane hæc est iniquitas, *primo*, in Deum et Christum : Christi enim patrimonium, Christi Ecclesiæ ministrantibus deputatum, ab iis avertitur, et in extraneos, non ministrantes, transfertur.

Secundo, in Ecclesiam quamque particularem, *Swiai*» quæ hisce suis proventibus spoliatur; ac proinde doctos et insignes pastores et ministros nancisci nequit; sed pauperes, misellos, quin et ignorantes et inidoneos, qui quodvis stipendium acceptant, ut vivant. Quod si quando dignos nanciscatur, illi pro dignitate officium administrare, imo vivere nequeunt.

Tertio, in populum et fideles, qui ab hisce misellis ita erudiri, corrigi, formari et dirigi in vita Christiana nequeunt, uti a doctis et cordatis erudirentur et dirigerentur. Quare multorum salus periclitatur, imo de facto multi pereunt et damnantur ministrorum Ecclesiæ ignorantia, inexperientia, incuria; qui salvati fuissent, si ministros dignos, quales poscebant opes Ecclesiæ, nacti fuissent. An non hasce animas Christus in die iudicii requiret ab hisce lucronibus?

Quarto, in ipsos fundatores, quorum ultima voluntas, ipsaque legata et donationes evertuntur, ut dixi. Ipsi enim rogati dicerent aliam prorsus fuisse suam mentem, nunquam se in hasce pensiones, imo lacerationes et distractiones suarum oblationum consensisse, nunquam consensuros.

Quinto, in Canones omnes antiquos, qui hasce pensiones velant, statuuntque ut non nisi justa et gravi de causa, præserlim bene de Ecclesia meritis et emeritis assignentur, idque, ut habet communis mos, caproportione, ut lerliam fructuum beneficii partem non superent.

Sexto, in Ecclesiam universalem, cui ingens datur scandalum. Rident et subsannant hærclici, sicubi vident hasce avaritiæ in prælatis Ecclesiæ nundinationes. Gemunt fideles. Clerici imitantur, ut pastorum et prælutorum exempla sectentur, ac pensionibus similibus inhient.

Septimo, in Episcopos et Patres omnes priscos et sanctos, quorum sanctiones, vita et exempla violantur. Hæc lucra, has pensiones nou sectatus

est, imo in nullo suorum admisit S. Augustinus, qui, testo Possidente), in episcopatu non opes, sed animas quæsit, ideoque opes suas in pauperes erogavit. Non S. Gregorius, cujus liberalitate in ei eleemosynas deprædicat Ecclesia Romana. Non S. Ambrosius, non S. Chrysostomus, non Rasilus, non Nazianzenus, non Athanasius.

Ocbvo. Patres in ea invehuntur, quasi in crimina, imo sacrilegia, cisque inhiantes sacrilegii accusant, tum quia patrimonium Christi diripiunt; tum quia indignos et inidoneos se faciunt suo gradu, dignitate el officio. Officium enim eorum est verbo et magis vita dicere : a Dominus pars hereditatis meæ et calicis mei, n ille est a qui restituet hæreditatem meam mihi. » Clericus enim id est *sors*, dicitur; quod scilicet sortem non ambiat in terra, sed quod instar levitarum et sacerdotum veteris Testamenti, sors ejus sit Dominus, a quo hæreditatem expectat in cælo. Clericus ergo profitetur se non quærere opes in terra, sed in cælo, se cor habere fixum in Deo. Jam si quis lucris terrenis studeat, contrarium profitetur : clamat enim reipsa cor suum non esse in æthere, sed in ære; sortem suam non esse Deum, sed mammonam. Rursum officium eorum est, praticare regnum coelorum, quod Christus et Apostoli prædicarunt, ut scilicet homines a carne et terra ad spiritum et cælum avocent, ut a superbia, gula, avaritia homines ad humilitatem, temperantiam, opimi contemptum traducant. Jam quomodo prædieabunt opes cælestes, qui toti terrestribus inhiant? Quomodo oppugnabunt avaritiam, qui non nisi pensionibus accumulandis student? Quomodo æternitatem et bona æterna inculcabunt, qui non nisi temporalia el caduca sectantur? S. Hilarius, Can. IV in *Matth.*, explicans illud Christi : Vos *estis sal terræ*, ait, quod Apostoli, et eorum successores sinta rerum cælestium prædicatores, et æternitatis velut satores, immortalitatem omnibus corporibus, quibus eorum sermo aspersus fuerit, conferentes. Merito igitur sal terræ sunt nuncupati, per doctrinas virtutem saliendi modo (eterniteli corpora reservantes, m At quomodo a æternitatis erunt satores, » qui loti temporalium sunt messorum? Quomodo erunt sal terræ, qui quasi sal infatuatum in terram el terrona conversi sunt? Qui, ul subdit S. Hilarius, « sensu accepti saporis amisso, vivificare corrupta non possunt, el projecti de Ecclesiæ promptuariis, cum iis quos sederini, pedibus incedentium proteruntur. »

Denique in hos graviter invehuntur S. Scriptura et Patres. Clamat Zacharias, cap. xi, 17 : « O pastor el idolum, derelinquens gregem! » </. á. Videris esse populi pastor, sed revera es idolum et larva pastoris : es fictus et pictus, non vivus et verus pastor, qui gregem deseris et le pascis. * Pascentes semetipsos» culpat S. Judas. Lex Apostoli est : a Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt; et qui altari deserviunt, cum altari participant, » 1 Cor. ix, 13. Qui ergo sacrario

el altari non deserviunt, ex eo non edant, ex eo non vivant; nec deservientes stipendiis sibi constitutis defraudent, eaque ad se transferant. Apostoli, quorum hi sunt posteri, fidenter dicunt Christo, *Matth.* lix : « Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te. » Quomodo hi relinquunt noa omnia, sed sua, qui inhiant alienis? *Actor*, m, 6. S. Petrus ait claudo petenti eleemosynam : a Argentum el aurum non est mihi; quod autem habeo, hoc tibi do. » Ac per hoc meritis est id quod ait S. Augustinus in *Psalm*, cm, dicens : « Prorsus totum mundum dimisit Petrus, el totum mundum Petrus accepit: quasi nihil habentes, et omnia possidentes. » Quomodo hæc dicent S. Petri asseclæ et discipuli, qui immodice aurum auro, pensionem pensioni, beneficium beneficio, ac quasi terrain terræ accumulunt? Merito de his questus est S. Bonifacius Germanie apostolus, el in Frisia martyr anno Christi 755, atque ex eo Concilium Triburiense, cap. xviii, et habetur *Deconsecr.* disi, i, cap. *Vasa quibus* : a Olim, inquit, sacerdotes aurei celebrabant in vasis ligneis, nunc sacerdotes lignei celebrant in vasis aureis. » Et S. Gregorius, hora. 17 in *Eeang.* : a Pensate, ait, fratres, quanlæ damnationis est, sine labore percipere mercedem laboris : quanti criminis peccatorum pretia accipere, el nihil contra peccatum prædicando dicere. » S. Hieronymus in illud *Ezech.* xxn : « Principes ejus in medio ejus, quasi lupi rapientes prædam, ad effundendum sanguinem, non corporum, ait, sed animarum; ul avare sectentur lucra, nequaquam illo contenti : qui serviunt altari, vivant de altari; sed postquam ad ministerium Dei accesserint, Cræsi divitias congregant. »

S. Bernardus, serra. 10 in *Cant.*, acriter in eos invehitur, qui cum sint de Crucifixi patrimonium incassati, impinguali, dilatali, animi, rura salutem vel ruinam nihili æstimant : « Qui, inquit, Christi opprobria, sputa, flagella, clavos, lanceam, crucem et mortem, hæc omnia in fornace avarili conflant, et profligant in acquisitionem turpis quæslus, el pretium universitatis suis marsupiis includere festinant. » Vide eum detn, *epist.* 2, ubi de his inter alia dicit : a Quidquid præler necessarium vicium, ac simplicem vestitum de altari relines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est. » S. Nazianzenus, *Apolog.* 1 : « Spiritualis omnis præfecturæ, ait, finis est, privata utilitate neglecta commodis aliorum inservire. »

Hoc, ul alios laceara, præslilit hoc sæculo S. D. N. Gregorius XIII, qui opes Ecclesiæ in Ecclesiæ utilitatem et salutem animarum erogavit : excitavit el dotavit Collegia ad viginli; tot millia pauperum intra urbem el extra aluit, ut Cardinalis Baronius, lora. II, anno Christi 172, narret ei erectam a Romanis statuam in Capitolio, cum hac inscriptione : a Sestertium octingenties, singulari beneficentia in egenos distributum, » id esi vicies centena aureorum millia. Alexander V, qui ex ordino S. Francisci evectus est ad Pon-

tificatum, adeo liberalis *et* effusus in pauperes fuit, ut diceret « se divitem Episcopum fuisse, pauperem Cardinalem, mendicum Pontificem. » Vide S. Chrysostomum, homil. 38 in S. *Matth.*

Denique inter alia de pensionibus ita sancit Concilium Tridentinum, less. XXIV, cap. xiii : a Omnes cathédrales Ecclesie, quarum redditus summam ducatorum mille; et parochiales, quæ summam ducatorum centum non excedunt, nullis pensionibus, aut reservationibus fructuum graventur. » Hinc a pari vel simili collige cætera : et Concilium Lateranense sub Innocentio III, cap. xxxii, graviter sancit, ut quibuslibet Ecclesiæ deservientibus etiam vicariis, congrua fructuum portio assignetur, ex qua honeste juxta statum vivere possint. O æterna veritas, vera sanctitas, sancta felicitas! illumina tenebras nostras, aperi oculos mentis nostra», ul nulla nos seducat, nulla ióquinet, nulla condemnet philargyri® vanitas. Eia aspiret dies et lux tua, ut inclinentur umbræ. Infunde cordi nostro iustitiam, ut *quæ Ecclesiæ* sunt, Ecclesiæ; quæ Dei sunt, Deo reddamus. Infunde continentiam, ut modico (pro modica enim via hujus vilæ modico opus est viatico) viclu et amictu contenti, sobrie, juste et pie vivamus ip hoc sæculo, expectantes beatam spem et adventum gloria» magni Dei. Infunde religionem et pietatem, ut non Mammon® iniquo, sed libi Domino nostro serviamus in sanctitate et justitia omnibus diebus nostris. Infunde charitatem, ut animam magis diligamus quam arcam, ut pauperes et inopes magis amemus quam aurum et opes. Infunde sapientiam, ut veras divitias ambiamus et coacervemus, quæ nobiscum perennent in cælis, non vanas et mox perituras in terris. Da nobis sic transire per bona temporalia, ut non amittamus æterna. Da ut domos, nomen et familiam construamus non apud homines brevi morituros, sed apud te et S. Angelos, beatos et gloriosos, quæ in omnia sæcula durent et æternent. Da ut simus sal terno, et lux mundi : ut exemplo magis quam verbo omnes trahamus ad te, cosque doceamus reipsa conlemnere terrena et amare cœlestia, ut in magno illo decretorio mundi die a te iudice audire mereamur : Euge, serve bone, quia in pauca fuisti fidelis, super nulla te constituam : intra in gaudium Domini tui. Amen.

4. Quod infirmum, — in Hebræo hæc omnia neutra sunt feminina, scilicet infirmas, ægrolas, confractas. abjectas, errantes non reduxistis: intelliguntur enim oves.

Adjectum, — hebraico *JWTID niddachat*, id est propulsum, vel dejectum, v. g. in fossam, vel in avia et devia : perditam et vagantem ovem intelligi. Unde Chaldæus et Septuaginta, *errans non reduxistis*. Vide hæc explicantem S. Gregorium, II part. *Pastor*, cap. vi, in fine, ubi sic ait : « Abiectum reducit, cum quisque in culpa lapsus, ad statum iustitiae®, ex pastoralis sollicitudinis vi gore revocatur. Fracturam vero ligamen astringit,

cum culpam disciplina deprimat, ne pinga usque ad inlcrilum defluat, si hanc distractionis severitas non coarctat. Sed sæpe deterius frangitur, cum /radura incaute colligatur, ita ut gravius scissuram sentiat, si hanc immoderatus ligamenta constringant. Unde necesse est ut, cum peccati vulnus in subditis corrigendo restringitur, magna se sollicitudine etiam districtor ipse moderetur; quatenus sic iura disciplina* contra delinquentes exerceat, ut pietatis viscera non amittat. Curandum quippe est ut rectorem subditis et matrem pietas, et patrem exhibeat disciplina : ne aut distidio rigida, aut pietas sit remissa. » Pulchre S. Clemens singula hæc explicans, Jib. II *Const. Apost.* cap. xix : a Episcopus, inquit, tanquam filios diligat laicos, fovens eos tanquam ova ad acquirendum pullos, aut tanquam pullos sinu eos complectens, ad acquirendum gallinas, etc. quod forte est custodiens, id est quod firmum est in tuto servans, populum pacifice pascens : quod vexatum est firmans, hoc est, eum qui lentatur et quatefit, admonitione firmum solidumque efficiens : quod ægrotnm est curans, id est eum qui ex fide ægrotat ambigendo, huic curationem adhibens docendo: quod contritum est alligans, id est errantem, aut quassatum, aut peccatis confractum, ita ut in via claudicet, monitione hortatoria vincens, et ex delictis deonerans, et bona spe esse iubens : quod ejectum est converte, id est eum qui in peccatis fuit, et ut objurgaretur ex Ecclesia ejectus est, ne sinas foris permanere, recolle ut sic in ovile restituas, etc.; neque sinas ut dicat desperanter; Impietates nostras® in nobis, et nos in ipsis liquescimus, et quomodo vivemus ? »

Illustre hac in re exemplum dedit S. Augustinus, verus Ecclesiæ Hipponensis pastor, ut patet ex ejus homiliis. Audi eum *hom.* 26 inter 50 : « Me inquit, putate matrem esse animarum vestrarum et ita vos velle componere (sicut mater filiam propriis manibus componit et ornat), ut in vobis nec macula, nec ruga possit ante tribunal æterni iudicis apparere. Anirnabus enim vestris non solum ornamenta, sed etiam medicamenta desiderans providere, studeo dissuta consuere, conscissa sarcire, vulnerata curare, abluere sordida, reparare perditam, et ea quæ sunt integra spiritualibus margaritis ornare, n

Potentia — sævitia, q. d. Tyrannice (1).

6. Erraverunt greges mei in cunctis montibus, — tum confugiendo ad idola in montibus; tum fugiendo sævitiam principum; tum quia desidia et malitia pastorum traditi sunt hostibus Chaldæis, a quibus parlim abducti, parlim dispesi sunt, fugientes et errantes per sylvas et montes.

10. Ecce ego ipse super pastores (Chaldæus :

(1) Eadem fere verba adhibet quibus tyrannica Ægyptionnn dominatio describitur, *Bxod.* r, 18, 14. Cæterum hic non nihil recedit a metaphora, dum a pastore sermonem ad tyrannum traducit, quod in longa præsertim allegoria, frequenter accidit.

Super gubernatores mittam furorem meum, vel *super pastores*, id eût a pastoribus) requiram gregem helm (requiram, inquam) pE manu rorum, — *q.d.* Rationem exigam cur grex sit perditus et dfeper-sus, ejusque necem eldamna exigam a pastoribus

Et ultra non pascant, — Scilicet per Esdram, Nchemiam, etc., ac magis per Christum et per Apostolos, Deus veteres scubas et sacerdotes ollici o pascendi privavit.

Non kbit uliia bis in escam, — ut devorent gregem meum.

H. Ecce ego, etc., visitabo (hebraice CTJTipn *biccartim*, id est *quaram*) eas, — scilicet oves, nimirum Judæos in captivitate Babylonica vagantes et errantes quasi oves, per Zorobabel, Esdram, Nehemiam et alios in Judæam reducam, ut ibi cos pascant et regant juxta legem Mosis,

Allegorica, fidele^, quasi oves meas, pascam per Christum. Ad Christum enim sensim assurgit Propheta. Unde vers, 23 de eo ad litteram loquitur.

dotaro visitabo. Nam pastorem et herum monet Sapiens, Prov. xxvn, 3, dicens : « Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera. » Refert Aristoteles, lib, 1 *CEconom.*, Persam rogatum, quid maxime saginaret equum, respondisse : a Oculum domini. » Afrum vero rogatum, quodnam in agro esset stercus optimum, respondisse : a Domini vestigia, » id est in agro ambulatio et præsenlia. Sic ad saginandas oves rationales, et fecundandum agrum Ecclesiæ, plurimum valent pastoris vestigia et oculus id est cognitio el præsenlia. Id significat ipsum nomen pastoris et Episcopi. Pastor enim a *pascendo* dicitur; ik ft l.wtc; idem est quod *speculator*. « Episcopus, • inquit Chrysoslomus, honi. 1 10 *in ad Timothy* «ex co dicitur, quod omnes inspiciat, cunclaque speculelur. » Talis Episcopus el speculator hoc sæculo fuit S. Carolus Borromæus, qui diligentissime omnes sues parradas et populos, etiam per rupium et montium abdita, hieme et costato obivit el visitavit, cum singulis agens, singulos docens, instruens el dirigens in viam salutis. Vere dixit vir sapiens : a Prcesul, ut pnesit et prosit suis, ab iis non absit. » Ha luna, licet minima pene sit stellarum, præ omnibus tamen in terrena h/ec influit, caque moderatur, quia vicina et citima est terræ.

Ver*, ii. 12. In die nubis et caliginis, — id est tempore calamitatis el captivitatis (1).

Veri. 13. 13. EDUCAM EAS DE POPULIS.— PX Captivitate Babylonica; item ex Ammon, Iduinæa, /Egypto, rcrda, Media, quo fugientes dispersi sunt, reducam cos per Esdram ad loca herbida, amœna et fructifera Judææ; et mullo magis nationes omues

ex gentibus el gentilismo, per Apostolos Christi adducam ad pascua Ecclesiæ.

lô. Quod conpractlm fuerat alligabo. — Nota v*n. it. hic et vers. 26, omnia officia veri pastoris : *primum*, gregem pascere; *secundum*, facere eum acubare; *tertium*, infirmum consolidare; *quartum*, ægrotum sanare; *quintum*, confractum alligare; *sextum*, abjectum et errans reducere; *septimum* quod perierat quærere; *octavum*, leniter eis imperare; *nonum*, pascere gregem in judicio; *decima* pingue et forte custodire. Quæ omnia ad hoc unum principium rediguntur, nimirum : - Pastor primo pascat gregem, non seipsum. • Ita Adrianos Imperator, teste Spartiano, in concione sæpe dixit, « ita se rempublicam gesturum, ut sciret populi rem esse, non propriam. » Rex enim est pastor populorum, ait Homerus. Illos ergo, nan se pascere debet (2).

Pascam illas in judicio, — id est pascam eas maturo judicio, sapientia, discretione, sciens et dans cuique id, quod ei convenit. *Secundo*, « in judicio, » id est juste, dans cuique quod suum est, quodque ei jure debetur.

17. VOS AUTEM GREGES MEI. — Increpitis pastOTibus, convertit se ad gregem, cumque increpat usque ad vers. 23; gregem, inquam, id est subditos, qui, cum laute vivant, alios opprimere et turbare nituntur. Dicit ergo se eos *judicatu*, agnosque ad dextram, hircos ad sinistram collocaturum : uti Christus ex hoc loco se facturum promittit in extremo judicio, *Matth.* xxv, 33; unde explicans subdit :

Ego judico inter pecus et pecus, arietum et hircorum. — Judico inter bonos et malos, ut bonos premiẽm, majos puniam. Per arietes intelligit bonos : per hircos, malos, qui petulci aquas pedibus conculcant, id est pacem perturbants. Gregorius tamen h.ec quoque accipit de pastoribus qui bene predicant; sed pede, id est actione, aquam turbant. Grvx enim sequitur opera, non verba. Hoc est, inquit S. Clemens, lib. 11 *Constit. Apost.* cap. xix : a Judicabo Episcopum cum Episcopo comparans; judicabo item laicuĩ cum laico, et magistratum cum magistratu conferens. Sunt enim hi oves rationis participes, item arietes; ne laicos dicat : Ego ovis sum, et non pastor, et nullam mei rationem habui; pastor viderit, ipsa solus pranas pro me dabit. Ut enim ovis, cum non sequitur bonum pastorem, lupis exposita est; sic rursum > cum malum pastorem sequitur, certus est ovis interitus a inalo pastora, qui e. un devorabit. Quare fugiendi sunt pastores interfectores. »

IH. Nonne. — Alloquitur, ut dixi, non pastores, sed hircos, id est subditos malos et inquietos. Vere S. Gregorius, XXV *Moral*, xiv : « Certum, ait,

(1) Per dios caliginosos seu nubibus obvolutos, maxime rcfurmidal pastor belluarum ferocium incursiones.

lihU lupi ceu
R-iptorrs Atra ia nebula quo* fwprob* v otrii
rabie*. (Virgihkv *Æntid.* II *

(2) < Quod pingue et forte custodiam. » Hebræus et 2b.»'d iu?, *disperdam*. Sed antepouenda est versio Vulgata. Loco *assiemar*, *cusUxtiam*, quoti legit Hieronymum, nunc Ceri Hebræus T'CvN *asckemid*, *disperdam*.

est, quod itasibi invicem et rectorum merita connectanluret plebium, ut sæpoex culpa pastorum deterior fiat vita plebium, et sæpe ex plebium merito mutetur vita pastorum. »

Purissimam aquam.—Hebraice *profundam*: quæ enim profunda, etiam purissima est.

Reliquam pedibus vestris turbabatis. — Notat divites, qui splendide videntes, ea quæ supererant perdere malebant, aut canibus et bestiis suis dare, quam pauperibus elargiri. Unum ergo peccatum immisericordis loco cæterorum ponit. Idem facit Christus *Matth.* xxv, 42: « Esurivi, ait, et non dedistis mihi manducare, » etc.

20. Judico inter pecus pingue et macilentum. — « Pingue pecus u sunt divites, qui pauperes opprimunt; a macilentum, » sunt pauperes oppressi. Ita Chaldæus. Aliter Maldonatus. « Pecus, ait, pingue » sunt benefici et eleemosynarii, quibus Christus dicit: a Esurivi, et dedistis mihi manducare—*Marilenti* sunt avari et inopes bonorum operum, quibus Christus dicit: « Esurivi, et non dedistis mihi manducare. »

21. Lateribus et humeris, — toto corpore et conatu. Est metaphora a bobus pinguibus et fortibus, qui imbecilles lateribus, humeris et cornibus a pascuis expellunt. Significat divites omnia rapuisse, nec quidquam pauperibus reliquum fecisse.

23. Er suscitado super eas pastorem unum, qui PASCAT EAS, SERVUM MEUM David, — *יכל* Cst ClIPÍStum, cujus pater et figura fuit David, bonus pastor et rex, I *Reg.* xvn, 34, uti *el Moses, Exod.* xxxii, 11, et Jacob, *Genes.* xxxi, 38.

Ita S. Ambrosius, lib. VII, *epist.* 47: « David, ait, utique rex jam defunctus erat; et ideo verus David, verus humilis, verus mansuetus, verus manu fortis, Dei Filius hoc annuntiatur nomine. » Ita et S. Augustinus, lib. *De octo Dulcitii Quæstionibus*, Questione V. Quin et Hebræi, teste R. David, per pastorem huncintelligunt Messiam. Unde eum vocat, « pastorem unum. » Hunc cnitn unum opponit nullis pontificibus veteris Testamenti, qui multi pari jure sibi invicem succedebant; in Ecclesia vero unus est pastor et pontifex Christus, cui Pontifices Romani, non pari, sed vicario jure succedunt, uti docet Apostolus, *Hebr.* vu, 25. Vide ibi dicta. Sic Isaias, cap. xl, *it*, de Christo ait: « Sicut pastor gregem suum pascet, in brachio suo congregabit agnos, et in sinu suo levabit, et ipse portabit. » Hinc Christus, *Joan.* x, li: « Ego, ait, sum pastor bonus, et cognosco oves meas, et cognoscunt me meæ. » Porro Christum vocari David non est novum. Sic enim vocatur apud *Osee* m, 5: « Post hæc revertentur filii Israel, et quærent Dominum Deum suum, et David regem suum. » Et *Ezech.* xxxvii, 24: « Servus meus David rex super eos, et pastor unus erit omnium •orum. » Et vers. 25: a David servus meus princeps eorum in perpetuum. »

Nola: Christus dicilur servus Dei Patris, ratione

humanitatis assumpte. Vide Franciscum Suarez, HI part. *Quæst.* XX, art. 2, disp. XLIV, sect. i. Denique Judæi moderni per David accipiunt Zorobabel, ducem Babylone redeuntium: sed licet ad eum alludat, et quasi obiter perstringat Propinila; tamen hæc tam augusta proprie soli Christo competunt.

23. Faciam cum eis pactum pacis. — Id fecit Christus, cum dixit *Joan.* xiv, 27: « Pacem meam relinquo vobis; » cumque instituit novum Testamentum. Hoc enim totum est testamentum charitatis et pacis.

Et CESSARE FACIAM BESTIAS PESSIMAS, — id Cstivitia, et hominum malorum ac dæmonum potestatem, *q. d.* Auferam dæmoni potestatem, quam habuit in homines.

26. Ponam eos in circuitu collis (Chaldæus, *sanc-tuarii*, vel templi, id est Ecclesie) benedictionem, — ul sint benedictio, id est benedicti, id est felices et fecundi. Faciam scilicet, ut omnia prospere, salutifere et feliciter eis succedant.

Pluvii.® benedictionis (id est pluvie fertilitatis et fecunditatis, id est utiles, non nocivæ) erunt, — *q. d.* Dabo eis doctrinam Evangelicain, quæ quasi pluvia animos, quasi arbores vel agros et terram irrigabit, virtutum fructus producet et alet ad aeternitatem.

27. Cum contrivero catenas jugieorum, — quod scilicet dæmon et peccatum imposuithominibus

Er eruero eos de manu imperantium sibi, — de potestate diaboli, carnis, mundi, peccati. Hebræa, de manu Chaldæorum: atque eo alludit, ul dixi.

29. Suscitabo eis germen nominatum, — id est nobile; Septuaginta, *plantam pacis*; Chaldæus, *plantationem ut permaneant*, *q. d.* Suscitabo cis celebrem plantam, scilicet Christum et populum Christianum; Hebræa, *plantam in nomem*, id est, quæ pariet eis nomen et famam. Christum intelligit, a cujus nomine appellandi erant Christiani, (pii toto orbe, scilicet in cælo et in terra, futuri erant celebres in omne ravum. Planta significat Deum factum hominem, ait Vatablus. Sic *Zachar.* m, 8, Christus vocatur « Oriens, » hebraice FIQİ tsemach, id est germen.

Nota: Germen hoc nominatum, quod ex imbre chrhtoi celesti et benedicto, uti præcessit, progerminat, est Christus; sed multipliciter. dmpie».

Nam, *primo*, ipse, irrorante Spiritu Sancto ex Virgine, quasi germen purum conceptus et natus est; ut nos, quasi oves, seipso, quasi germine, pasceret. Hoc est quod canimus ex S. Ambrosio in Officio Ecclesie: Primo.

Chrislusque nobis sit cibus,
Potutque ncrUr sit lides,
I.xti bibamus sobriam
Ebrietatem spiritui.

Secundo, in Eucharistia Christus nobis oviculis non tantum est pastor, sed et germen, id est cibus. Unde de eo ait Zacharias, cap. ix, 17: « Quid

enim bonum ejus est, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines? »

Tertio, Christus sua doctrina et gratia, quasi imbre suscitatur in mente, id est in intellectu et voluntate nostra, pia et sancta germina, puta sanctas inspirationes virtutum, ut iis pasti et roborati nullam in spiritu famem sentiamus : sed nutriamur, crescamus, et proficiamus in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

Quarto, Christi germina sunt Apostoli, Martyres, Virgines, quorum exemplis, quasi germinibus nos pascit, ut easdem virtutes zeli, patientias, martyrii, virginitatis et castitatis imbibamus, hauriamus et induamus. Horum enim exempla nobis sunt germina, id est nutrimenta et incitamenta virtutum.

Ergo,

Jesu pie, pastor bone, panis vere,
Tu nos pasce, nos tuere,
Tu nos bona fac videre
In terra viventium.

Non erunt ultra imminuti (id est consumpti) fame in terra, — 7. *d.* In Ecclesia non deerit vera doctrina, quæ animam pascat, non erit fames verbi Dei, non minuetur propter hanc famem fidelium numerus, fame non morientur, uti ante Christum factum est.

Gentium, — a gentibus.

31. Vos autem. — Est inversus ordo, sic in rectum invertendus : Vos, o homines! estis greges mei, et oves pascua» mere. Explicat superiorem allegoriam, *q. d.* Quæ dixi pecora, non bruta, sed homines sunt, et pastor vester ego sum Dominus Deus vester (1).

Moraliter. Est hoc cap. locus moralis de pastorum Ecclesie. « Sicut munere, dignitate, virtutibus. De quibus audi, pater, Christum discipulos suos, futuros pastores formantem, *Matth.* v, 13 : « Vos, inquit, estis sal mundi, et si evanuerit, in quo salietur? ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, et conficitur ab hominibus. Vos estis lux mundi, etc. ut luceat juxta vestra coram hominibus, ut videant

(1) Quid sibi velint hæc verba dissentiunt. Communior sententia est, explicari his verbis allegoriam, et clarius exponi, quæ dicta prius fuerant obscurius. Ita Hieronymus, quasi dicat : In grege homines, in pastore me ipsum intelligo. Alii credunt *homines* dici, quia, ex quo Deum pastorem habebunt et magistrum, pecudes esse desinant, et humano potius modo, quam belluino virent, rimili sententia, *Psalms*, xxxii, 9. Juxta Rosenmüller, verba eo potius tendere videntur, quod cum plura pollicitus esset Deus, quæ non videbatur ossequi posse infirmitas humana, ut, quod nihil timendum esset a feris, nihil ab hominum rapinis, et alia; jam Deus ostendat, non ab hominum industria ac robore illa expectanda esse, sed a Deo. Quasi dicat : Neque illud vestra solertia ac viribus faciendum est; quid enim ab humana virtute, qualis est vestra, sperari possit eximium? Ego, Deus vester, pro vobis qui meus estis grex; ego ipse prestatore.

et vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est. »

Secundo, S. Paulus vivam veri pastoris effigiem in seipso depingit octo virtutibus, quasi coloribus, I *Thessal.* n, ut ibi dixi in synopsi capituli. Idem facit *Ador.* xx, 28, et I Cor. n, 3 et seq., et *epist.* 11, cap. i, vers. 2 et seq., item cap. iv *ad Ephes.*, denique totis epistolis *ad Timoth.* et *ad Titum*.

Tertio, S. Petrus, *epist.* I, cap. v, vers. 2 : a Pastores, inquit, qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum : neque turpis lucris gratia, sed voluntarie : neque ut dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo ; et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam. » Ex quibus verbis elicias hosce sex canones :

I. Qui pastor es, gregem pascito spontanee. secano

II. Pastor gregem non suum, sed Dei esse cogitalo.

III. Pastores non lucrum, sed animas quærunt.

IV. Pastores alienum gregem non invadunt, nec in suum dominantur : obsequentes tuerentur; rebelles resecant. Nam, ut ait Poeta :

Cuncta prius lentanda, sed immedicabile vulnus
Ense recidendum, nec pars sincera trahatur.

V. Pastores Ecclesiam verbo, et sanctæ vitæ exemplis gubernant.

VI. Pastores ideam veri pastoris Christi, et coronam ab eo promissam jugiter bibi proponunt. Qui hæc non cogitant, nec curant, et tamen pastores esse, aliosque regere volunt, tam se quam suos agunt in ruinam et perniciem æternam. Representarunt id gentiles historia, vel potius apologo Phaetontis, qui cum regendi avidus, supra vires posceret a Sole, patre suo, habenas et regimen currus solans; respondit ei Sol pater : « Fili, pœnam pro munere poscis. » At cum Qlius urgere pergeret, tandem ei regimen currus sui cessit et concessit. Sed cum Phaeton eum regere nesciret et nequiret, eodem, utpote igneo, non tantum terram adussit, sed et ipse conflagravit, uti graphice describit Ovidius, lib. II *Metamorph.* Ita qui regere et dominari ambiunt, nec doles viresque ad id necessarias habent, se suosque perdunt, et precipitant in interitum. Hoc est quod Christus Jacobo et Joanni, primas in regno ejus ambientibus, respondit : a Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? • Nimirum honos est onus, et cathedra pascendi est calix patiendi.

Quarto, Nazianzenus, orat. 21 in laudem S. Athanasii, in eo illustrem pastoris imaginem exhibet; « Athanasius, inquit, *primo*, vita sublimis erat, verum animo humilis; *secundo*, ea virtute preditus, ut nemo ad eam aspirare posset; *tertio*, ea comitale, ut ad ejus congressus facilis omnibus esset aditus; *quarto*, mansuetus, et ob ira alienus:

quinto, ad miserationem propensus; *sexto*, sermone jucundus, moribus jucundior; *septimo*, facie angelicus, animo magis angelicus; *octavo*, in increpando placidus, in erudiendo vim habens; sic utrumque temperans, ut increpatio paternam charitatem, et laudatio imperio gravitatem dignam obtineret; nec aut mollities dissoluta, aut severitas rigida pot tetrica esset; quin potius illa facilitatis et benignitatis, bree prudentiae nomen haberet, utraque vero prudentiae laudem consequeretur. Denique *nono*, ita se comparans, ut nec sermone, propter mores abunde ad instructionem sufficientes, magnopere opus haberet; nec rursum propter vim facultatemque dicendi, virga admodum egeret: sectione porro multo minus, ob virgam immoderate ferientem.

Q., n(o) S. Gregorius pontifex scripsit librum *Pastorali rura* in tres partes divisum, dignum

qui a pastoribus Ecclesias saepe legatur, in quo inter alia ait: « Ars artium est regimen animarum. Pastor ergo, *primo*, cogitatione sit mundus; *secundo*, operatione praecipuus; *tertio*, discretus in silentio; *quarto*, utilis in verbo; *quinto*, singulis compassione proximus; *sexto*, prius cunctis contemplatione suspensus; *septimo*, bene agentibus per humilitatem socius; *octavo*, contra delinquentium vitia per zelum justitiae erectus; *nono*, interiorum curam in exteriorum occupatione non minuens, et externorum providentiam in interiorum sollicitudine non relinquens; *decimo*, ne placere suo studio hominibus appetat; sed tamen ad quid placere debeat intendat: hypocritas prudenter dignoscat; *undecimo*, in eo sit discretio correctionis, dissimulationis, fervoris et mansuetudinis; *duodecimo*, praecipue sacrae legis meditationibus intentus esto; *decimo tertio*, in applicatione verbi Dei erga oves Dei sibi commissas, totus esto; *decimo quarto*, sciat aliter admonendos esse viros, aliter feminas; aliter juvenes, aliter senes; aliter divites, aliter pauperes; aliter laetos, aliter tristes; aliter subditos, aliter praelatos; aliter servos, aliter dominos; *decimo quinto*, graviora vitia principile persequatur; *decimo sexto*, infirmis mentibus abstrusa non proponat; *decimo septimo*, et maxime, non voce tantum, sed et opere gregem in fide, spe et caritate contineat. »

Sexto, S. Bernardus in *Vita S. Malachite*, eum ut verum exemplar pastorum proponit; ubi inter cetera de eo ait: a die primo conversionis suae usque ad extremum vitto, *primo*, sine proprio vixit, etiam in Episcopatu, adeoque domum propriam non habuit; *secundo*, incessanter circumibat parochias omnes, Evangelio serviens, et de Evangelio vivens; *tertio*, frequentius ipsum Evangelium sine sumptu ponens, de latioribus suis « uorunque vivebat; *quarto*, si interdum quiescere oporteret, in sanctis hoc faciebat locis, illorum se conformans moribus et observantiis, communi contentus vita et mensa; *quinto*, cum exiret ad

predicandum, cum peditibus pedes et ipse ibat Episcopus et Legatus. » Deinde illum comparans cum pseudopastoribus et mercenariis sui cl hujus saeculi: « Illi, inquit, *primo*, dominantur in clero: Iste dum esset liber ex omnibus, omnium se servum fecit. *Secundo*, illi, aut non evangelizantes manducant, aut evangelizan! ut manducent: Malachiis imitans Paulum manducat, ut evangelizet. *Tertio*, illi fastum et quæstum aestimant pietatem: Malachias hereditatem sibi vindicat opus et onus. *Quarto*, illi felices se credunt, si deduxerint terminos suos: Malachias in dilatanda caritate gloriatur. *Quinto*, illi congregant in horrea, et dolia replent, unde onerent mensas: Malachias colligit in deserta et solitudines, unde impleat coelos. *Sexto*, illi cum accipiant decimas, primitias et oblationes, insuper et de Caesaris beneficio telonia et tributa, et alios redditus infinitos, solliciti nihilominus sunt quid manducent et bibant: Malachias nihil horum habens, multos tamen locupletat de promptuario fidei. Illis nec cupiditatis, nec sollicitudinis est finis: Malachias, cupiens nihil, non novit tamen cogitare de crastino. *Septimo*, illi a pauperibus exigunt, quod debent divitibus: iste sollicitat divites pro pauperibus sustentandis. *Octavo*, illi marsupia vacuant subditorum: iste pro peccatis eorum altaria cumulat votis hostiisque pacificis. *Nono*, illi alta palatia erigunt, turres ac mœnia ad coelos levant: Malachias non habet ubi caput reclinet, et interim opus facit Evangelistic. *Decimo*, illi equos ascendant cum turba hominum gratis manducantium panem, et non suum: Malachias septus sanctorum Fratrum collegio pedes circuit, portans panes angelorum, quibus satiet animas esurientes. *Undecimo*, illi plebes ne agnoscunt quidem: iste erudit. *Duodecimo*, illi potentes et tyrannos honorant: iste punit. »

Denique S. Bernardus in *Sententiis*: « Pastori, ait, tria sunt necessaria: bonitas, disciplina, scientia. Bonitas attrahit, disciplina corripit, scientia pascit. Bonitas amabilem, disciplina imitabilem, scientia docibilem reddit, » Idem, epist. 215: « Praesis, ait, ut prosis verbo, exemplo, oratione; sed magis oratione, non plausu, sed planctu, »

Sic et S. Jordanes, secundus Generalis Patrum Praedicatorum, rogatus quodnam esset suorum officium, respondit trinum esse, illudque a Psalte *Psalm*, cxviit, tribus verbis recenseri, cum ait: « Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me. » Ergo in pastore ante omnia requiritur vitae probitas, et a suis exemplo virtutis producat. Est hoc S. Eucherii dogma et consilium in *epistola parcenet*.: « Commendo, ait, animo tuo curam animae tuae. » Et S. Gregorius, lib. IV *epist.* It: « Nomine nos pastoris, non ad quietem, sed ad laborem suscepimus, cognoscite. Exhibeamus ergo in opere, quod signamur in nomine, » Et Gregorius Nazianzenus, *orat.* 2^a, ineptissimos ad

regimen esse censet eos, a qui alios ante purgant, quam Ipsi purgati fuerint. Duorum enim alterum peccant, vel, quia venia ipsi opus habent, ultra iquodui aliis ignoscentes, ut sic vitium non modo non reprimatur, sed etiam doceatur; tei, quia imperii acerbitate vitia sua obtegunt, ul non mores dignitati, sed dignitas moribus fidem astruat, ordine admodum prepositero.» Tertullianus, lib. *be Patient.*: « Dicta, ait, factis deficientibus, erubescunt.» S. Hieronymus, *epist.* 2 : « Non confundant opera tua sermonem tuum, ne, cum loqueris, tacitus quilibet respondeat : Cur ergo hæc quæ dicis, ipse non facis?» Et *epist. ad Princtp.*: « Erubescit quamvis proejara doctrina, quam propria reprehendit conscientia. » Rursum S. Gregorius Nazianzenus *orat.* 33 : * Cur, inquit, manibus vinctis linguam armamus? Nec enim qui in sermone sapiens est, hic mihi sapiens est ; sed is, qui pauca quidem de virtutibus verba jactat, cæterum per ea quæ agit, nulla demonstrat : ac fidem ei auctoritatem sermoni suo per vitam conciliat. ITæslantior siquidem meo iudicio est pulchritudo ea, quæ oculis cernitur, quam quæ sermone pingitur; et sapientia, quæ per opera demonstratur, quam quæ oratione nitet et splendescit. » Rursum S. Gregorius, lib. XXI *Moral*, cap. vin, loquens de meretrice, quæ dormiens oppresserat filium,

quem vigilans lactaverat, HI *Peg.* m : « Magistri, ait, vigilantes quidem scientia, sed vita dormientes, auditores suos, quos per vigilias prædicationis nutriunt, dum quod dicunt facere negligunt, per somnum torporis occidunt, et negligendo opprimunt, quos alere verborum lacte videbantur. » S. Paulinus, *epistol. ad Jovium*, ei consulit : « Non tam lingua, ait, quam vita sis eruditus : non tam disseras magna, quam facias. » Licet enim subditis servandum sit illud Christi præceptum : « Omnia, quæ dixerint vobis, servate, el facite : » atque illud Eucherii documentum epistola parenetica jam citata : a Obsecro te, delictum alienum (etiamsi is superior sis) semper ut opprobrium respice, nunquam ut exemplum; » tamen infirmitas humana docet verissimum esse id, quod ait Abbas Chæremón apud Cassianum, *Collât.* XI, cap. iv : « Nunquam erit efficax instituentis auctoritas, nisi eam effectu operis sui cordi affixerit audientis. » Quocirca do S. Athanasio scribit Nazianzenus, *orat.* 2i : a Ita se comparans, ut nec sermone, propter mores ad institutionem abunde sufficientes, magnopere opus haberet. » Et de S. Basilio idem dicit *orat.* 20 : « Sermone ad animarum curationem?m haud multum indigens. » Cur? causam subdit : « Opere quam plurima perficiens. » Hinc « tonitruum ejus erat oratio, quia vita erat fulgur. »

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prærdicit excidium Idumaorum, eo quod Judæos semper divexarint ac nominatim eo quod exultarint in Hierosolyma excidio, ejusque cives a Chaldæis afflictos magis afflixerint, ac terram eorum invaserint. Iden est argumentum prophetice Abdia.

i. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis, pone faciem tuam adversum montem Seir, et prophetabis de eo, et dices illi : 3. Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te mons Seir, et extendam manum picam super te, et dabo te desolatum atque desertum. 4. Urbes tuas demoliar, el tu desertus eris : et scies quia ego Dominus. 5. Eo quod fueris inimicus sempiternus, et concluderis filios Israel in manus gladii in tempore afflictionis eorum, in tempore iniquitatis extremæ. 6. Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus : quoniam sanguini tradam te, el sanguis te persequetur : et cum sanguinem oderis, sanguis persequetur te. 7. Et dabo montem Seir desolatum atque desertum : et auferam de eo euntem, el redeuntem. 8. Et implebo montes ejus occisorum suorum : in collibus tuis, et in vallibus luis atque in torrentibus interfecti gladio cadent. 9. In solitudines sempiternas tradam te, et civitates tuæ non habitabuntur ; el scietis quia ego Dominus Deus. 10. Eo quod dixeris : Duæ gentes, et duæ terno mæ erunt, et hsereditale possidebo eas : cum Dominus esset ibi. 11. Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus, quia faciam juxta iram luam, et secundum zelum tuum, quem fecisti odio habens eos : et notus efficiar per eos cum te judicavero. 12. El scies quia ego Dominus audivi universa opprobria tua, quæ loculus es de montibus Israel, dicens : Deserti, nobis ad devorandum dati sunt. 13. El insurrexistis super me ore vestro, et derogastis adversum

me verba vestra : *ego* audiui. 14. Hæc dicit Dominus Deus : Lælunle universa terra, in solitudinem te redigam. 15. Siculi gavisus es super hæredilalein domus Israel, eo quod fuerit dissipata, sic faciam tibi : dissipatus *ens*, mons Seir, et Idumæa omnis ; et scient quia ego Dominus.

3. Ecce ego ad te (Chaldæus : *Ecce ego mitto fucarem meum super te*), mons Seir, — id est Edom, vel Idumæa : Esau enim cultor Idumææ dictus est Edom, quia rufus; et Seir, quia pilosus, *Gen.* cap. XXXVI, 8 et 9.

5. Eo QUOD, etc., CONCLUSERIS FILIOS ISRAEL. — *gnia*, ut ait Abdias vers. 14, Idumæi fugientes a Chaldæis ad se Judæos occidebant, alios etiam persequabantur et capiebant : imo cum Chaldæis obsederunt et expugnaverunt Jerusalem.

In tempore iniquitatis extremæ. — Hæbrieus : *In tempore quo finem habuit iniquitas*. Ita Vatablus et Pagninus, id est in tempore quo Deus finem dedit peccatis Judæorum, per eorum excidium : tunc enim Chaldæis se jungentes Idumæi Judæos afflixerunt et exciderunt. Alii, «iniquitatis,» id est punitionis, et calamitatis «extremæ.» Ita Maldonatus. Ut sit metonymia, qua iniquitas ponatur pro effectu et pœna iniquitatis. Hic sensus valde congruit Hebræo et præcedentibus.

Alii, «iniquitatis extremæ,» non Judæum, sed Idumæorum. Summum enim eorum scelus fuit, cum Chaldæis se jungere, ut populum Dei everterent.

6. Sanguini (id est cædi, vel cæsoribus et sanguinariis) tradam te. — Hebræus ad verbum est, *sanguinem faciam te*, *q. d.* Ita vulnerabo et cruentabo te, ut videaris totus conversus esse in sanguinem, nec aliud esse quam sanguis.

Et cum sanguinem (id est cædem et occisores) oderis, — illi tamen persequentur te. Aliter hunc versum vertit et explicat Vatablus, nimirum, *q. d.* Feceram te sanguinem, id est consanguineum Hebræorum, quos odisti, cum eos amare debuisses : efficiam ergo ut sanguis, id est ultio sanguinis, vel sanguinarii te persequantur. Ita enim justa Dei ultio homicidas persequitur, ac si sanguis occisorum, ipsique occisi, aut occisorum larvæ vel furie eos persequerentur. Unde sæpe videntur sibi eos videre, semperque eorum phanlasiie observantur : nec eos quiescere sinunt, quasi eos insectentur, et ad necem adigant. Cujus rei illustria exempla recensui Genes, ix, 5, et *Deut.* xxi, 4.

8. Montes ejus, — montes Seir, id est Idumæiæ, de qua nunc in singulari loquitur, nunc in plurali, intelligens ejus cives et iucolas.

10. Duæ gentes, etc., meæ erunt (scilicet Israel et Juda, *q. d.* O Idumæa! spe devoraveras totam Judæam et Samariam, dicebasque : Duæ hæ gentes, id est gentium regiones, scilicet Judæa et Israel sive Samaria, meæ sunt), cum Dominus es-

set iri, — id est ibi coleretur, essetque Judie» quasi præses, tutor et rex, *q. d.* Non es reveritus Dei præsenciam, et quasi, eo vidente et nolente, voluisti terram ejus occupare, et quasi Deum sua possessione depellere. Ita S. Hieronymus. Vide *Jerem.* xlix, 1.

11. Faciam juxta iram tuam, — id est, prout meretur tua ira, et, ul Septuaginta, *inimicitia et zelus*, id est, ut Chaldæus, æmulatio contra fratres uos Judæos, *q. d.* Irascar libi, sicut tu iratus es populo meo : iralusque tractabo te, sicut tu eum iratus tractasti; et gloriam meam ostendam, illos liberando, te puniendo, ait Maldonatus.

Judicavero, — puniero.

12. Deserti (scilicet montes Judææ, a Judæis jam occisis, vel abductis), nobis ad devorandum DATI SUNT.

13. Insurrexistis super me, — contra me. Hebræus : *Magnificastis os vestrum super me*, id est superbe mihi insultastis. Sic dicitur *Psalms*, lxxii, vers. 8 : «Posuerunt in coelum os suum; et lingua eorum transivit in terra,» *q. d.* Nulli hominum, vel cœlitum pepercerunt, sed in omnes fuerunt maledici, contra omnes acuerunt et exseruerunt linguam suam virulentam.

Derogastis adversum me verba vestra, — detraxistis mihi per verba vestra, quæ adversum me jactastis : iis enim meæ gloriæ derogasti*. Simili phrasi dixit Seneca in *Præfat.* lib. I *Natur. Question.* : «Derogare aliquid ex lege factorum : » derogare, id est detrahere. Sic vulgo dicimus, « Derogare fidem, » vel, « gratiam alicui. » El Tacitus, lib. I : a In commune, ait, nihil derogent » Simili catachresi scripsit S. Polycarpus epist. ad *Philippens.* : « Si quis, inquit, deviaverit eloquia Domini ad propria desideria, et dixerit neque resurrectionem, neque judicium esse, hic primogenitus Satanæ est. » *Deviaverit*, id est detorserit, inflexerit, depravarit. Hebraice est *omnjilil hartem*, id est efflagitastis, expostulastis, dura verba multiplicastis contra me, hoc est, superbe et impudenter multa aspera et contumeliosa jactastis contra me, atque gloriam meam. Septuaginta, *vociferali estis contra me*.

14. LETANTUR UNIVERSA TERRA, — *q. d.* Sicut tili in vastatione Judææ lætali es : ita faciam ut in tui vastatione alie gentes lætentur, gaudeant et exsultent. Equum enim est, ut qua mensura mensus es aliis, eadem remetiatur libi. Hoc excidium Idumææ factum est per Nabuchodonosor et Chaldæos, teste Josepho.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Promittit sc Israel e Babylone reducturum et restauraturum; ac ejus antilypo per Christum a raptivitate precati et diaboli cum redempturum; atque daturum ei spiritum novum, et vitam novam, sanciam et <ð> v. ðm per baptismum. Ubi adverte: Propheta, more suo, res sui populi, scilicet captivitatem et liberationem pertractat: sed sub his potius spectat, aciemrpie mentis defigit in Christum quasi prophetia sua scopum: unde clare et diserte ad aun assurgit, vers. 25. Vide Canon. IV et V (1).

1. Tu autem, fili hominis, propheta super montes Israel, et dices: Montes Israel, audite verbum Domini: 2. Hæc dicit Dominus Deus: Eo quod dixerit inimicus de vobis: Euge, altitudines sempiternæ in hæredilatem date sunt nobis: 3. propterea vaticinare, et dic: Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod desolati estis, et conculcati per circuitum, et facti in hæredilalem reliquis gentibus, el ascendistis super labium linguæ, et opprobrium populi: 4. propterea, montes Israel, audite verbum Domini Dei: Hæc dicit Dominus Deus montibus, et collibus, torrentibus, vallibusque, et desertis, parietinis, et urbibus derelictis, quæ depopulate sunt, et subsannate a reliquis gentibus per circuitum. 5. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quoniam in igne zeli mei locus sum de reliquis gentibus, el de Idumæa universa, quæ derunt terram ineam sibi in hæredilatem cum gaudio, el tolo corde, el ex animo: el ejece-runt eam ut vastarent: 6. idcirco vaticinare super humum Israel, et dices montibus et colli-bus, jugis el vallibus: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego iu zelo meo, el iu furore meo locus sum, eo quod confusionem gentium sustinueritis. 7. Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Ego levavi manum meam, ut gentes quæ in circuitu vestro sunt, ipsæ confusionem suam portent. 8. Vos autem, montes Israel, ramos vestros germinetis, et fructum vestrum afferatis populo meo Israel: prope enim est ut veniat: 9. Quia ecce ego ad vos, et convertar ad vos, et arabimini, et accipietis sementem. 10. El multiplicabo in vobis homines, omnemque domum Israel: et habitabuntur civitates, et ruinosæ instaurabuntur, 11. Et replebo vos hominibus el jumentis: et multiplicabuntur, el crescent: el habitare vos faciam sicut a principio, bonisque donabo majoribus, quam habuistis ab initio: et scietis quia ego Dominus. 12. Et adducam super vos homines, populum meum Israel, et hæreditate possidebunt te: ei eris eis in hæredilatem, et non addes ultra ut absque eis sis. 13. Hæc dicit Doinius Deus: Pro eo quod dicunt de vobis: Devoratrix hominum es, et suffocans gentem luam: 14. Propterea homines non comedes amplius, et gentem tuam non necabis ultra, ait Dominus Deus: 15. Nec auditam faciam in te amplius confusionem gentium, et opprobrium populorum nequaquam portabis, et gentem luam non amittes amplius, ait Dominus Deus. 16. Et facium est verbum Domini ad me, dicens: 17. Fili hominis, domus Israel habitaverunt in humo sua, el polluerunt eam in viis suis, et in studiis suis; juxta immunditiam menstruate facta est via eorum coram me. 18. Et effudi indignationem meam super eos pro sanguine, quem fude-

(t) Prophetia in hoc capito et in seq. comprehensa ad gratiosam populi Dei restorationem perlinet.

Primo, dato mandato divino ad Prophetam et alloquio ad Israelein, indicit Deus ventura) restorationis causas desumptas, *primo*, partiin ex insolenti hostium confidentia, i; *secundo*, partial ex oppressione populi cum opprobrio conjuncta, 3, 4; *tertio*, ex zelo divino sumenda) vindicta) de oppressoribus Israelis, 5-7.

Secundo, promittit, *primo*, benedictionem terra* Israel rursus coluiHain, el urbibus ac civibus augendam, 8 ii;

tocundo, securitatem ejusdem, in posterum immunisa vicinorum contumeliis et hostium violentiis, 13-15.

Tertio, ne vero populus, tot ornatus a Deo beneficiis suis sibi meritis tantam felicitatem adseriberet, aut existimaret immerito se tot a gentibus incommodis urgeri, *primo*, enumerat peccata, propter quæ variis vexetur infortuniis, scilicet scelera priora captivitate jam ac dispersione punita, 17. 19; et nova post dispersionem adhuc addita, iO, 91; *secundo*, dat rationem moventem cx Dei, non autem cx populi parte vementem, ii, 13, 3i;

runt super terram, et in idolis suis polluerunt eam. 19. Et dispersi eos in gentes, et ventilati sunt in terras : juxta vias eorum, et ad inventiones eorum judicavi eos. 20. Et ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, et polluerunt nomen sanctum meum, cum diceretur de eis : Populos Domini iste est, et de terra ejus egressi sunt. 21. Et peperi nomini sancto meo, quod polluerat domus Israel in gentibus, ad quas ingressi sunt. 22. Idcirco dices domui Israel : Ilac dicit Dominus Deus : Non propter vos ego faciam, domus Israel, sed propter nomen sanctum meum, quod polluistis in gentibus, ad quas intrastis. 23. Et sanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum est inter gentes, quod polluistis in medio earum : ut sciant gentes quia ego Dominus, ait Dominus exercituum, cum sanctificatus fuero iu vobis coram eis. 24. Tollam quippe vos de gentibus, et congregabo vos de universis terris, et adducam vos in terram vestram. 25. Et effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, et ab universis idolis vestris mundabo vos. 26. Et dabo vobis cor novum, et spiritum novum ponam in medio vestri : et auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum. 27. Et spiritum meum ponam in medio vestri : et faciam ut in preceptis meis ambuletis, et judicia mea custodiatis et operemini. 28. Et habitabilis in terra quam dedi patribus vestris : et eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum. 29. Et salvabo vos ex universis inquinamentis vestris : et vocabo frumentum, et multiplicabo illud, et non imponam vobis famem. 30. Et multiplicabo fructum ligni, et genimina agri, ut non porletis ultra opprobrium famis in gentibus. 31. Et recordabimini viarum vestrarum pessimarum, studiorumque non bonorum : et displicebunt vobis iniquitates vestrae, et scelera vestra. 32. Non propter vos ego faciam, ait Dominus Deus, notum sit vobis : confundimini, et erubescite super viis vestris, domus Israel. 33. Ilac dicit Dominus Deus : In die, qua mundavero vos ex omnibus iniquitatibus vestris, et inhabitari fecero urbes, et instauravero ruinas, et terra deserta fuerit exulta, quae quondam erat desolata in oculis omnis viatoris, dicent : Terra illa inculta, ficta est ut hortus voluptatis : et civitates desertae, et destitutae atque suffossae, munitae sederunt. 36. Et scient gentes quaecumque derelictae fuerint in circuitu vestro, quia ego Domihus aedificavi dissipata, plantavique inculta, ego Dominus locutus sum, et fecerim. 37. Ilac dicit Dominus Deus : Adhuc in hoc invenient me domus Israel, et faciam eis : multiplicabo eos sicut gregem hominum, 38. ut gregem sanctum, ut gregem Jerusalem in solemnitatibus ejus : Sic erunt civitates desertae, plenae gregibus hominum : et sciet quia ego Doridhtis.

1. PropuRTA striai montm (de montibus) Isuael ; — id est de reslapraliono montium Judaeae, ac consequenter totius Judaeae, quae magna ex parte montosa est. Est synecdoche.

Mmits Israel. — Est prosopopoeia. Montes enim quest homines alloquitur : vel « montes, » id est incole montium, ut sil metonymia (1).

lenio, enumerai conferenda beneficia quae sunt! primo, congregatio et ruluctiv in patrinin, M. te cundo, purificatio et inquinamentis, per effusam aquam munitam, et innovationem conii», auctificationem et restorationem foetloris, quarto, praenuntiationem a famed penuria; quinio, recordationem et p-i tii«et. iatn de pnntcnlls, 31.

Qtakru, huic piviniM "nem absolvit per relationem eff. iluuni huic conventionem sequentium, 33, 81 quales fui. i : prioto, admiratio et nliutn <le mutati mn tam splen* duh, 35; retundo, agnitio divinai putentia; et fhleli** tain. 3«; t rito. LiducU de precibus audiendis et electi» multiplicands, 37, 3».

Ç1, M ule* lúael hic upponunlur montanis Seir, de qui-

i. Eo quod DîXtnîT ixnnus, — idutnfcus, Ammonita, Moabita, ut dixit cap. xxv, véft. 3<

Altitudines (id est montes Judaeae) sempiternae (hebraico saeculi, id est quae ab initio saeculi et mundi fuerunt, et in saeculum, id est semper, durabunt : vel, quas semper fore nostras putamus) IN HEREDITATEM DATA SONT NOBIS, — (/. d. GIOFâil-tur Idumaei se Judaeam a Chaldaeis vastatam possidere et possessuros semper successione et juro quasi haereditario. Sunt enim ipsi Judaeorum a-

bus versu Ultimo capitis praecedentis. Qui modus inchoandi capitis ostendit, inquit Iloscnmuller, continenti vaticinio caput hoc esse cum procedenti conjungentium. Et revera ita postulat rerum ipsarum consecutio. Nam cum prius invectus esset Deus in idumaeos, quod iam sibi peKuasitreni, praedicassentque Judaeorum regionem ir suam potestatem esse venturam (xxiv, 10), contrariaque multa esset comminatus; nunc alloquitur et consolatur montes Israeliticos, qui tunc abductis cultoribus erant deserti, et sylv. irum in modum eff. rall

fines et cognati : nam Esau parens idumæorum fuit frater Jacob parentis Judæorum linmon vero el Moab fuerunt filii Lot, nepotis Abrahæ, qui fuit avus Jacobi : ergo Judæis e Judæa abductis, putant se in Judæam, quasi hæredilatam suam debere succedere. Vide *Jercm.* xi.tx, 1.

3. Et conculcati per circuitum. — Hebraice, *et absorbuerunt* vos vicina; gentes.

Ascendistis super labium lingua, — factis estis fabula populi, dicteriuin et opprobrium, juxta id quod minatus est vobis Jeremias, cap. xxiv, 9.

4. Parietinis, — muris et parietibus dirutis.

5. In igne zeli. — Chaldæus, *ultionis*; Septuaginta, *furoris*, *q. d.* In ardore ine et indignationis minatus sum Idumæis excidium, quia ipsi in clade Judæorum exsultarunt, ac Judæatn quasi suam invaserunt et occuparunt.

Ejecerunt eam (id est habitatores ejus) ut vastarent, — id est diriperent eorum æque ac terræ spolia; Vatablus, *ut qicerent eam in praedam*'.

6. In zelo meo, etc., locutus sum (Chaldæus, in *indignatione*), eo quod confusionem gentium sustinueritis, — quia a gentibus probris et injuriis affecti estis, o Judæi, qui estis populus meus : hinc ego ad consolationem vestram ulciscar vos, et gentibus talionem reddam. Hinc præclaro S. Augustinus in *Sententiis*, sent. 207 : « Melior, ait, est tristitia iniqua patientis, quam lætitia iniqua facientis. »

7. Levavi manum meam, — juravi quasi elata manu, *q. d.* Sancte juro quod faciam ut gentes vobis hostiles, etiam suam ferant ip» omimam, et dent poenas opprobrii quod intulerunt vobis, o Judæi!

8. I'ROPR enim est ut veniat, — *q. d.* Tempus imminet ut redeat, scilicet e Babylone, populus Israel ad vos, o montes Judææ ! incipite ergo frondescere, et fructus illis preparare. Hinc Chaldæus vertit : *Prope est ut veniat dies redemptionis*.

9. Ecce ego ad vos, — scilicet, o Judæi! veniam; et, ul Chaldæus, *apparebo*, non quasi ultor, sed quasi beneficus pater, ut omnia necessaria vobis Suppeditem, uti explicat vers, iti (1).

11. Bonisque donaro majoribus, — scilicet spiritalibus tempore Christi : Christus enim in Judæa vixit, docuit, miracula fecit. More enim suo Propheta assurgit et avolat ad Christum, uti dixi iu synopsi capitis. Nam Judæi sub Davide, Salomone, Josué, etc., majora habuerunt bona temporalia, quam post reditum e Babylone habuerint. Ergo non illa, sed spiritalia Christi hic accipienda sunt.

12. Adducam super vos uomines. — Septuaginta : Generabo stiper vos Aomines pro *populo* meo *Israel*,

(1) Ex quo excisa erat Hleros >lym.t, «t oiv» variis eventibus aho atque alio dilapsi, nullus (nonios feraci atque ubere solo felices vomer exercuit, neque semen-tem acceperunt ullam, quia sicut Deus in sceleratos cives. sic etiam in eorum agros Kuvisse videri potuit, a quibus oculos averterat, quos ante ad civiutr agrorum-4UO vota iuteutos habuerat, cf. *licui.* xi, 13.

q. d. Ego, o Christiani, o Ecclesia mea! pro populo Israel olim fideli, generabo libi apostolos, viros Hpostolicos, el fidelium ef omnibus gentibus itnmentum numerum.

No* ADDES ULTRA UT ABSQUE EIS SIS. — Loquitur non ta;n de terrena Judæa, nam illa po«tea vastati est omnino a Tito, quam spiritali, id est Ecclesia Christi, ut dixi : eo enim assurgit et rapitur more Prophetarum. Ecclesia enim in æternum durabit, et suos semper habebit cives.

13 el 14. Devoratrix (Est enal'age generis et v«n. U numeri : hactenus enim populo in plurali loeu- et **'

tus est, nunc vero in singulari loquitur terræ, quasi mulieri infami, quæ accusatur, quod filios suos comedat, aut in lecto suffocet, *q. d.* Hactenus, o Judæa! perdidisti habitatores tuos peste, fame, dissidiis, bello : sed) non comedes amplius, — id est ego efficiam ut hoc probrum tibi amplius non objiciatur; quia non patiar habitatores in te devorari, id est occidi.

17 et 18. Juxta immunditiam menstruata facta v»». it. est via eorum (*q. d.* Lti maritus uxorem in «n», menstruis sordidam et foetentem abominatur : ita ego abominatus sum Israelem propter ejus menstrua, id est sordes idololatriæ, homicidiorum, et aliorum scelerum, inquit Theodoretus, uti explicat vers. seq. ait enim) : Pro sanguine (id est propter sanguinem), et in idolis. — Repete causalem *pro*, id est propter, quæ præcessit, *q. d.* Odivi eos propter sanguinem, quem effuderunt: et propter idola, puta, quia « in idolis suis polluerunt » terram. Cur scelera comparentur menstruis, dixi *Jeran. n, 24*.

20. Et ingressi sunt ad gentes (sentium, ad v«n.te. quas ducti sunt, vitiis et idololatriæ adhæserunt, sicque polluerunt nomen Dei, id est ansam dederunt, cur gentes blasphemarent Deum Israelis, diccrentque) : Populus Domini iste est, — *q. d.* Judæi sunt populus Domini, et tamen e Judæa expulsi, ac in Babyloniam abducti sunt : ergo Dominus vel negligit, et non curat eos; vel non potest eos conservare et protegere : frustra ergo colunt eum, et sperant in eo.

21. Et peperci nomini sancto meo, — statui par-Ven.ii. cere nomini meo, id est facere ne illud amplius a gentibus rideatur : sed potius illud sanctificabo, id est sanctum et admirabile illud ostendam, non propter merita vestra, sed propter nomen meum.

23. Cum sanctipicatus fuero in vobis, — ostensa v«r».w. scilicet sancta mea justitia, per vestram punitio- nem et captivitatem : el jam misericordia, per vestri liberationem. Cum enim vos pœnitentes Deum invocaveritis, ac vilia et idola repudiaveritis; tunc Deus vos e captivitate liberabit, et intelligent gentes Dei potentiam, justitiam el misericordiam hæc omnia juste et concinne disposuisse et ordinasse.

25. Effundam super vos aquam. — Judæi per ven.a aquam inteiligunt temporalium bonorum abundantiam ac nomiuatim pluviam, quæ segetes ri-

gel et fecundet. Sed hæc non emundat peccata, ut sequitur, imo sæpe auget. Aqua ergo hæc est gratia, et bonorum spiritalium abundantia, quæ a Christo per Sacramenta dimanat : sed propriissime est aqua baptismi, peccata omnia emundans; de qua ait Apostolus *ad Ephes*, v, 26 : « Mundans eam (Ecclesiam) lavacro aquæ in verbo vitæ. » Ita Patres passim : quin et Chaldæus et R. David; licet baptismum non agnoscant, tamen censent hic agi de remissione peccatorum. Quocirca has omnes promissiones ad novum Testamentum pertinere docet S. Augustinus, lib. Ili *De Doctr. Christiana*, cap. XXXIV, et alii passim. Preclare S. Clemens, lib. VI *Constit. Apost.* cap. xxvi : « Omnis, inquit, secundum veritatem baptizatus, a spiritu quidem diabolico separatus est, intra Sanctum vero Spiritum consistit: cum quo quidem qui honestis actionibus studet, permanet Spiritus Sanctus, eumque implet sapientia et intellectu, neque malum spiritum sinit prope accedere, cuius incursus et aggressiones observat. »

Audi quid de efficacia baptismi, suaque per cum immutatione scribat S. Cyprianus, lib. II, epist. 2 ad *Donatum* : « Uti ego quam plurimis vitæ prioris erroribus implicatus tenebar, quibus exui me non posse credere cin : sic vitiis obsecundans eram, et desperatione meliorum malis meis velut jam propriis ac vernaculis favebam. Sed postquam undæ genitalis auxilio superioris revi labo deteresa, in expiatum pectus ac purum desuper se lumen infudit, postquam cœlitus spiritu hausto, in novum me hominem nativitas secunda reparavit; mirum in modum protinus confirmare se dubia, patero clausa, lucere tenebrosa; facultatem dare, quod prius difficile videbatur; geri posse, quod impossibile putabatur ut esset; agnoscere terrenum fuisse, quod prius carnaliter natum deliciis obnoxium viveret; Dei esse empisse, quod jam Spiritus Sanctus animaret. » Deinde subdit : « Scis ipse profecto, et mecum pariter recognoscis quid detraxerit nobis, quid vobis contulerit mors ista criminum, vita virtutum. » Ubi nota : Baptismus est « mors criminum, » et « vita virtutum, »
BUUUUL quod eleganter canine expressit S. Paulinas, epist. 12 ad *Severum* :

Culpa perii, sed vita redit; vetus in lèril Adam,
El novus sternis nascitur imperiis.

Idipsum in sua conversione et baptismo expertum se esse fatetur S. Augustinus, lib. IX *Confess*, cap. xu et seq. Uanc baptismi vim eliamnum experiuntur Indi, etiam feri et barbari, qui per baptismum, et Christi gratiam eo acceptam, ita sæpe mutantur, idque subito, ut ex bestiis in homines transformari videantur, ipsique suam mutationem admirentur et stupeant. Ut alios taceam, nota est Japonum conversio, fides, sanctitas et martyria, quæ cum primis Ecclesia! martyriis ac martyribus certant, si non superant.

Î6. Auf lila m con lapideum, id est durum et

in vitiis obfirmatum, quod nullam pire ac salubris doctrinæ impressionem admittit.

Nota hic novem dona ingentia, quæ Ecclesia), el cuique fideli ac justo per Christum promittit hic Deus, quæque Christi baptismus et gratia cui* libet sancto confert et inoperatur. *Primum* est. a Mundabimini ab omnibus iniquamenlis vestris; » *secundum* : a Dabo vobis cor novum; » *tertium* : « Auferam cor lapideum, et dabo vobis cor carneum; » *quartum* : « Spiritum meum ponam in medio vestri; » *quintum* : « Faciam ut in præceptis meis ambuletis, et iudicia mea custodiat, et operemini, » ideoque abundetis bonis operibus, virtutibus et meritis gloriæ coelestis; *sextum* : « Habitabit in terra quam dedi patribus vestris, » *q. d.* In pace, gaudio et abundantia bonorum spiritalium habitabit in Ecclesia, uti Patriarch® in ea habitaverunt in Chanaan; *septimum* : « Eritis mihi in populum; » *octavum* : « Ego ero vobis in Deum, » *q. d.* Ero vester protector, provisor, nutritor, promotor, gubernator, ductor, justificator, glorificator et omne bonum. Hoc enim suis est Deus. Unde sequitur : « Vocabo frumentum, et multiplicabo illud. » Hoc est quod Deus Abrahæ, et in eo cuique sancto, qui spiritalis est Abrahæ filius, promisit *Genes*, xv, 1 : « Noli timere, ego protector tuus sum, et merces tua magna nimis. » Et *Zachar.* n, 8 : « Qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei. » Et *Ps.* xc, 1 : « Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei coeli commorabitur. » Et *Psal.* XXXIII, 16 : « Oculi Domini super justos : et aures ejus in preces eorum. Molte tribulationes justorum : et de omnibus his liberabit eos Dominus, » etc. *Nonum* : « Terra » olira « inculta » erit a hortus voluptatis, » uti ait vers. 35.

Et dabo vobis cor carneum, — id est, uis. Hieronymus, Theodoretus et alii, molle, docile, tractabile, persuasibile; et, ut S. Augustinus legit, *obediens*, et, ut Chaldæus, *timens me, quod faciat voluntatem meam*. Nola, metaphorice cor lapideum dici voluntatem liberam, sed vitiis assuetam : unde illam aufert Deus, non aliam potentiam, aut libertatem indendo ; sed, ut sequitur, « dando spiritum novum, » scilicet mulcendo et molliendo eam suis minis, promissis, consolationibus aliisque sanctis inspirationibus, quibus, allecta ipsa, corroborata ac elevata libere se flectit ad Dei nutum. Hoc ergo modo Deus etiam rebelles hominum voluntates ad se compellit, non vi cogendo, sed suadendo; non tantum per leges et concionatores exterius, ut volebat Pelagius, sed etiam interiorius mentem vel terrendo, vel suaviter alliciendo > ac affectiones pias ei indendo : itaque facit ut in præceptis suis ambulent, itaque operatur in nobis velle et perficere, ut ait Apostolus *Philip*, j, 43. Vide ibi dicta.

Nota : Cor in Scriptura significat mentem et voluntatem. « Cor » ergo a novum » est voluntas, gratia et spiritu Dei innovata, quæ veteri vite, et conversationi terrena) inorians. vivit Deo et

cœlo, pro (pia orat David, *Psalm*, 1, dicens: « Cor mundum crea in ine, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis, a Cor lapideum » est voluntas in impietate et peccatis obstinata et indurata ut lapis, (pialis fuit Judæorum : sic cor hirsutum et pilosum reipsa habuisse Hermogenem, Leonidam, Aristomenem Messenium, Lysandrum, esse quo hominum durorum, asperorum et crudelium, tradunt Plinius, lib. XI, xxxvii, Plutarchus in *Parallel*, et Hhodigintis lib. IV, cap. xvi. « Cor carneum, » heve et tersum, est voluntas facilis, obsequens et flexilis ut caro, qua* Dei instinctus, legem et impressiones statini excipit, sibi que n^{R*ipnc.} primit, et opere exsequitur. Ratio hujus phras^{^7 prk'}is est, *prima*, quia, sicut cor est principium vitæ naturalis : sic voluntas est principium vitæ pue vel impiib. Cor, inquit Plinius, lib. XI, xxxvii, apnnum nascentibus formari in utero tradunt, deinde cerebrum, sicut tardissime oculos; sed hos primum mori, cor novissime. » Alii tamen dicunt primum in corpore formari hepar, non cor : sed cor primo animari, et ultimo mori, uti docet Franciscus Valesius, lib. II *Controvers. medie*, vi. Unde cor vocatur a primum vivens et ultimum moriens; » sicut ex adverso oculi sunt ultimum vivens, el primum moriens, quia longissime a corde, quod est vitæ principium, distant. Quocirca notarunt historici, quod Julio Cæsari dictatori, eo die quo primum in purpura processit, cl in aurea sella sedit, sacrificanti bis in extis victimæ cor defuit. Helvio quoque Pertinaci eo die quo occisus est, cum sacrificaret, cor in hostia non comparait : quod malum mortis omen interpretati sunt.

Seamdo. *Secunda*, quia, sicut cor est officina spirituum, quos toti corpori subministrat, per cosque est principium el causa ominis motus et actionis animalis : ita voluntas est officina virtutis et vili, meriti cl demeriti, omnisque actionis bonæ vel malte. Tradunt physici quatuor parles esso vitales, quibus maxime vita constat et conservatur, cor, cerebrum, hepar, pulmonem. Cor enim calorem el spiritus corporii subministrat; hepar sanguinem, quo corpus nutritur; cerebrum spiritus animales, quibus sensatio, intellectio et molio localis conficitur; pulmo quasi follis cordi dat refrigerium : ita vita spiritalis constatarcela voluntate quasi corde; prudentia, quasi cerebro; justitia, quasi hepate, sanguinis decorisque elleclore; continentia, quasi pulmone, allectus moderante el refrigeranto.

Tertio. *Tertia*, quale esi cor, talis est spiritus, talis est et habitus corporis : sic qualis est voluntas, talis est et homo. Hinc jubemur diligere Deum ex toto corde, *Mattò*. xv, 8. Et cor sibi poscit Deus, *Prov*. xxm, 26 : « Præbe, fili mi, cor tuum mihi : » quicium dat cor Deo, dal arborem cum fructibus.

Quino *Quarta*, sicut corpus ammæ, ita cor voluntati gubscrvil : unde passionες corporales in corde, simili'r passionες spiritalēs exciUuit m voluntate ; XU.

v. g. ira, quæ csl ebullitio sanguinis circa 3or, iram similem, id est indignationem, et cupidinem vindiclæ excitat in voluntate. Quocirca B. Catharina Senensis, ut habet ejus Vila, lib. H, cap. xvi, a Christo sponso suo petiit auferri sibi suum cor, ac dari cor Christi : annuit Christus, ac cor vere illi exemit, et post aliquot dies quibus illa corde carmi, aliud, scilicet suum, id est a se factum, sibi que conforme illi indidit : unde illa deinceps orans ad Christum aiebat : « Commendo tibi, Domine, tuum cor, non meum : » cor enim est symbolum et sedes amoris. Quocirca Nyssen^{Quinto,}us et S. Thomas dicunt Spiritum Sanctum Ecclesiæ quasi cor a Deo fuisse datum in Pentecoste.

Quinta, physici nonnulli censuerunt sensum communem esse in corde : licet alii melius censeant esse in cerebro; seti corejus esse originem. Unde vulgo dicitur : a Cor sapii, el pulmo loquitur. » Hinc Salomon orat : « Dabis servo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit, » HI *Regum*, m, 9. Hinc el veteres cordatum, solertem et sapientem vocabant *corculum*; uti Nasica ob prudentiam vocatus est corculum, teste Plinio, lib. *De Viris illustr.* cap. xuv. Perinde ac Judas Thaddæus cognominatus est Lebbæus, id est corculum. Hinc et Ecclesiasticus xxi, 29, ait : « In ore fatuorum cor illorum, et in corde sapientium os illorum, » </l. d. Fatui nil reticere possunt, sed quidquid in buccam venit eloquuntur : sapiens vero ml eloquitur, nisi prius in corde examinatum, ponderatum et praemeditatum.

Sexta, corde sano sanum est corpus, gaudente

m Th

que dolor a Plauto et alus vocatur *cordolium* : unde ænigma Pythagoræ : < Cor ne edas, » id est animum curis ne affligas, nec lancines : ita sana voluntate sana est mens, Luíanle læta, maerente maerens. Quocirca Sapiens, *Proverb*, cap. iv, 23 : « Omni, ait, custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit. »

Septima, cor hominis substantia sua est solidum sek üuxx firmumque, ait Galenus, lib. VI *De Usu part*, n, complexione igneum, figura pyramidale; sed situ inverso : nam superne ad cœleslia est amplum cl cavosum; inferne ad terrena iu cuspidem desinit. Significat ergo voluntatem hominis solido amore ferri debere in coelestia, eaque pleno sinu haurire et excipere; terrena vero vix, el quasi iu puncto tantum attingere. Addit Galenus cor silum esse in medio hominis, ut represente! animum et voluntatem rectam in medio vitiorum consistentem, nec ad dexteram, nec ad sinistrum declinantem. Hæc nimirum est voluntas amore Dei et virtute imbuta : virtus enim consistit m medio.

Octava, cor inquietum est, et continua agitatione movetur a scipso, quasi solitarium animal Nam vel per diastolen extenditur, ad recipiendum ea quæ homini sunt utilia : vel pi r systolen contrahitur, ad expellendum ea qua* noxia : ita

fit voluntas nostra. Unde S. Augustinus, l *Confess.* I : « Fecisti, ait, me, Deus, ad te, et inquietum est cor meum donec requiescat in te. » Et S. Bernardus, tract. *De interiori domo*, cap. l v : « Mens, ait, desideriis suis circumagitala nunquam requiescit * idcirco in uno æteniilatis desiderio i inii obililer tigi debet. »

s 00 *Nana*, cor est in homine quod sol in universo, scilicet fons lucis et vitre; imo Stoici solem proprie esse cor mundi censebant : putabant enim mundum es«e animal magnum, sensu et ratione præditum. Unde Plutarchus, tract. *Defacie in orbe lunae* : Stellæ, ait, sunt oculi lucentes in facie universi : sol vi præditus cordis : ut hoc sanguinem et spiritum, sic sol diflundit ex se vegetantem calorem et lucem. Terra et mari mundus, ut animal, quasi venire et vesica utitur. Luna inter solem et terram, ut inter cor et ventrem, velut jecur, aut aliud molle viscus est. Igitur quod iucado est sol, hoc in homine est cor, id est in corpore ipsum cor, in anima ipsa voluntas : quæ proindo suum opificem, æque ut sol, jugiter respiciat oportet. Ita S. Paulus jugiter habebat Jesum Christum in ore, jugiter in corde. Ita S. Ignatius assidue Jesum vocabat amorem suum, nec aliud fere sonat tota epistola ad Romanos : unde et Deifer et Christifer est cognominatus : atque inde putant nonnulli m masse id quod vulgo dicitur, Jesu nomen post mortem in corde ejus litteris aureis inscriptum inventum esse, quaphrasi significatur, ipsum assidue lioc nomen in corde et ore habuisse. Nam alioqui veteres, et ex iis Baronius, tom. II, anno Christi Iit), tradunt cum a leonibus usque ad ossa, uti exoptaverat, devoratum esse. Etsi id neget Ado in *Martyrologio*, qui vere Jesu nomen in corde ejus repertum scribit, quem S. Thomas, S. Antoninus et alii plures secuti sunt.

Decimo *Decima*, cor est sedes animæ, voluntatis et amoris, ac consequent r Dei, qui animam sui similem nobis inspirat. Quocirca symbolic! cor, per singulas sui litteras ita interpretantur, quasi dicas : *camera omnipotentis regis*, puta *acropolis divinitatis*. Unde S. Augustinus, sermone *De Redempl.* : a Corda, inquit, fidelium cælum spot, quia in cælum quotidie eriguntur. » Nam, ut ait Christus : « Ubi csl thesaurus tuus, ibi est el cor tuum. » Hinc David dicitur fuisse vir sccupdnm cor Dei, l *Reg.* xm, i 4 ; æ « eor regis in manu Domini » esse dicitur, *Proverb.* xxi, l. Rursum S. Augustinus describens, lib. IX *Confess*, cap. u, miram sui sureque voluntatis cœhtus a Deo faciam conversionem : a Sagittaveras, inquit, tu, Domine, cor nostrum chántate tua, et gestabamus verba tua transfixa visceribus; et exempla servorum tuorum, quos <l- n: iris lucidos, eide mortuis vivos feceras, conuesl i in sinu cogitalionis nostrre, urebant el absumebant gravem torporem, n Sagitta et nos, o Domine! vulneraque cor nostrum igneo amoris tu jaculo, ut i or nostrum algidum el crystalli-

num accendas, faciasquo carneum, purpureum, flammeum : da quod jubes, et jube quod vis, ut te unum loto corde ardentem amemus, tibi uni placere satagamus, luam sanctissimam legem et voluntatem per omnia adamussim compleamus. Quotidie ergo oremus, dicamu squeex intimo cordis affectu : « Veni, Sancte Spiritus, reple tuorum corda fidelium, luque amoris ignem in eis accende : lava quod est sordidum, riga quod est aridum, sana quod est saucium, flecte quod est rigidum, fove quod est frigidum, rege quod est devium, infirma nostri corporis virtute firmans perpeti, n Da ut in cordis medullis sentiamus, quod sentiebat cor sponsæ a te accensum in *Cani.*, ac cum ea jubilantes canamus : « Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, et inclinentur umbrre : fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Quid enim mihi est in cælo, el a te quid volui super terram? defecit caro mea, et cor meum : Deus cordis mei, et pars mea Deus in reternum. » Deus cordis mei, » imo jam non mei, sed tui; posside cor meum, imo tuum. « Deus cordis mei, » imple et satia cor meum, quod a nullo alio impleri aut satiari potest. « Deus cordis mei, » quem unum cor meum amat, sitit el ambit, da ut totum cor meum totis viribus te diligat, totum tui amore ardeat, totum luo igne ignescat, liquescat, et a se deficiens in te transeat, tuque sis Deus meus, amor meus et omnia.

28. Habitabitis in tehra, quam dfdi patribus vestris, — in Judæa; vel potius in Ecclesia qitte cœpit in Judæa. Hanc patribus « dedi, » id est dare promisi. Tðeniin *dedi* significat actum non completum, sed inchoatum et destinatum ; quomodo Apostolus II *Timoth.* i, 9, dicit quod Deus dedit nobis gratiam per Christum ante lempora sæcularia: « dedi, » i. e. dare decrevit et prædestinavit.

29. Vocabo frumentum, — *q. d.* Ad jussum Ver*.», meum, ad unam vocem ; imo nutuin, veniet abundantia frumenti non tam corporei quam spiritalis, *q. d.* Dabo vobis copiam graliæ, Sacramentorum, ac præserlim Eucharislire, quibus anima pascatur et delicietur.

Et non imponam (Hebraice, non dabo, non inducam) FAMEM.

30. Multiplicabo fructum ligni, et genimina v«» jo agri, — id est multiplicabo omnos herbas, fruges et fructus, non tam corporis quam animæ, ut dixi.

Ut non portetis ultra opprobrium famis in gentibus, — ut gentes deinceps vobis exprobrare nequeant quod fame affligamini, aut moriamini.

31. Displicebunt vobis iniquitates vkstrjb, — Hebraice tZDTlúpai *unecototcm*, quod Vatablus vertit : *Pudebit vos in facies vestras iniquitatum vestrarum*; alii : *Nauseabitis*, fastidietis, tabescetis, taira eos *super iniquitates vestras*; alii : *Litigabitis intra vos contra flagitia vestra*; Septuaginta : *Et abominationi habebimini ante facies vestras, in in*-*

quitatibus vestris; Chaldæus : Ingemiscetis ob peccata vestra.

32. Non propter vos, — non vestris meritis, sed mea misericordia, et propter nomen meum, ut dixit vers. 22.

33. Instauravero ruinosam, — domos et urbes dirutas Judææ, scilicet per Zorobabel: et potius, cum per Christum « instauravero » animas, quæ in peccata corruerunt, tunc a dicent: Terra illa inculta, facta est ut hortus voluptatis; » hebraico *py eden, q.d.* Est instar paradisi terrestris, do quo *Genes. cap. ii. 8.*

35. Munitæ sederunt, — i. e., munitæ sedent, i. e., munitæ sunt et tutæ: qui enim luti sunt, sedent. Undo Septuaginta vertunt, *munitat apparuerunt*. Chaldæus, *inhabitantur. Sic et* Hebraeus ac Vatablus. Quare perperam aliqui legunt, *munitæ sederunt.*

36. Ego locutus sum, et fecerim, — id est, scient gentes quod, sicut loculus sum vobisque promisi, sic et reipsa feci et præstiti.

37. Urfacia)! eis — quæ sequuntur: vel ea quæ optant et petunt, ait Maldonatus.

Multiplicabo eos sicut grægæ hominum, — ut solet grex pecorum multiplicari; sic multiplicabo homines in Judæa, et potius in Ecclesia.

38. Ut grex Jerusalem in solennitatibus ejus, — *q. d.* Sicut in Jerusalem in festis, præsertim Iribus solemnioribus, puta Paschæ, Pentecostes et Tabernaculorum, magnus concurrat grex, tum hominum, tum ovium immolandarum: sic multiplicabo oves Christi pastoris, id est, fideles et christi mos. Ili enim sunt grex sanctus Dei, æque ac olim oves immolando Deo, erant grex sanctus Dei.

CAPUT TRIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Caput hoc ejusdem est argumenti, ague ac methodi cum precedente; sed quod ibi plane, hic eleganter per parabolam describit. Nam sub typo ossium aridorum reviviscentium signifi at captivorum in Babylone Ut rationem: sub (pio rursum symbolice ad litteram significat peccatorum a morte anima* suscitationem, d reductionem ad Ecclesiam per Christum; primo quidem obscure et tacite, sed deinde clare u presse. Nam ad Ecclesiam et Christum clare et diserte assurgit vers. 15, ubi asserit Israet et Juda olim ab invicem divisos, imo contrarios, in unam Ecclesiam conjungendos, ubi ab uno pastore Davide, id est Chnsto, pascentur et regentur, per quem novum fatdus pacis sempiternum cum eis sanciet, ut sit eis Deus et sanctificator, ac ipsi sint ei populus sanctus. Itaque parabolam hanc ossium reviviscentium ad litteram spectare Christum et Ecclesiam patet, tum ex decursu capituli, prasertim vers. 15, usque ad finem; tum ex cap. præced. cui hoc connectitur. Hic enim explicat illud, quod ibi dixit, vers. 16: Dabo vobis cor novum, et spiritum novum ponam in medio vestri: et auferam cor (osseum, imo) lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum: et faciam ut in præceptis meis ambuletis, et salvabo vos, etc. E: plicat, inquam, per parabolam ossium, quæ accepto spiritu vitali reviviscunt: ita enim peccatores accepto spiritu pani Initias et gratiæ Christi redeunt ad vitam spiritalem. Justificatio ergo est resurrectio. Utno ait Apostolus, Rom. cap. vi, 4: Ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vite ambulemus. Et ad Coloss. m, 1: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, quæ sursum sunt superne. Vide ibi dicta (I).*

1. Facta est super me manus Domini, et eduxit me in spiritu Domini: et dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus: 2. El circumduxit me per ea in gyro: erant autem multa valde super faciem campi, siccaque vehementer. 3. El dixit ad me: Fili hominis, putasne vivent ossa ista? El dixi: Domine Deus, tu nosti. 4. Et dixit ad me: Vaticinare de ossibus istis, et dices eis: Ossa arida, audite verbum Domini. 5. Hæc dicit Dominus Deus ossibus bis: Ecce ego iudicabo in vobis spiritum, et vivetis. 6. El dabo super vos nervos, et succrescere faciam super vos carnes, et superextendam in vobis cutem: et dabo vobis spiritum,

(i) Pndiciinni historicus succedit pndicUO aytnbolica duplex in i*niom quidem, propumtur &ruuiiM\$iiis status captivi populi in aridis ossibus, quæ in campi superitale dispersa visebantur, deinde hlicrlas in cisdom ad speciem priorem et xil.un re htutis. Symboli secundi propositio exhibet duorum huuoruui, quorum alter numen Juda,

alien nomen Joseph iliberiLekitur, conjunctionem in uiuiui. cujus applicatio asserit utriusque regni in unum compositionem.

C» hæret cum >up rioro hoc capul (ftrwhquc enim ad p puh lil ridi m et quiui silain, el al illiu iv.m-gratioiiem special.

el vivetis, et scietis quia ego Dominus. 7. El prophetavi sicut præceperat milii : factus est autem sonitus, prophetante me, et ecce commotio : et accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad juncturam suam. 8. Et vidi, et ecce super ea nervi el carnes ascenderunt : el extenta est in eis cutis desuper, et spiritum non habebant. 9. El dixit ad me : Vaticinare ad spiritum, vaticinare, fili hominis, el dices ad spiritum : Ilæc dicit Dominus Deus : A quatuor veniis veni spiritus, et insuffla super interfectos istos, et reviviscant. 10. Et prophetavi sicut præceperat inibi: el ingressus est in ea spiritus, et vixerunt: steteruntque super pedes suos exercitus grandis nimis valde. 11. Et dixit ad me : Fili hominis, ossa hæc universa, domus Israel est i ipri dicunt : Aruerunt ossa nostra, et periit spes nostra, el abscissi sumus. 12. Propterea vaticinare, et dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego aperiam tumulos vestros, et (Ineam vos de sepulcris vestris, populus meus : el inducam vos in terram Israel. 13. Et scietis quia ego Dominus, cum aperuero sepulcra vestra, et eduxero vos de tumulis vestris, popule meus : 14. Et dederò spiritum meum in vobis, et vixeritis, et requiescere vos faciam super humum vestram : et scietis quia ego Dominus locutus sum, et feci, ait Dominus Deus. 15. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: 16. Et tu. fili hominis, sume tibi lignum unum ; et scribe super illud : Judæ, et filiorum Israel sociorum ejus : et tolle lignum alterum, et scribe super illud : Joseph ligno Ephraim, et cunclæ domui Israel, sociorumque ejus. 17. El adijunge illa, unum ad alterum tibi in lignum unum : et erunt in unionem in manu tua. 18. Cum autem dixerint ad te filii populi lui loquentes : Nonne indicas nobis quid in his tibi velis? 19. loqueris ad eos : Ilæc dicit Dominus Deus : Ecce ego assumam lignum Joseph, quod est in manu Ephraim, el tribus Israel, quæ sunt ei adjunctie : el dabo eas pariter cum ligno Juda, el faciam eas in lignum unum : et erunt unum in manu ejus. 20. Erunt autem ligna, super quæ scripseris in manu tua, in oculis eorum. 21. El dices ad eos : Ilæc dicit Dominus Deus : Ecce ego assumam filios Israel de medio nationum, ad quas abierunt : et congregabo eos undique, et adducam eos ad humum suam. 22. Et laciam eos in gentem unam in terra in montibus Israel, et rex unus erit omnibus imperans: el non erunt ultra duæ gentes, nec dividuntur amplius in duo regna. 23. Neque polluentur ultra in idolis suis, el abominationibus suis, et cunctis iniquitatibus suis : el salvos eos faciam de universis sedibus, in quibus peccaverunt, et emundabo eos : el erunt mihi populus, el ego ero eis Deus. 24. Et servus meus David rex super eos, et pastor unus erit omnium eorum : in judiciis meis ambulabunt, et mandata mea custodient, et facient ea. 25. Et habitabunt super terram, quam dedi servo meo Jacob, in qua habitaverunt patres vestri : el habitabunt super eam ipsi, el filii eorum, et filii filiorum eorum, usque in sempiternum : et David servus meus princeps eorum in perpetuum. 26. El percutiam illis fcedus pacis, pactum sempiternum erit eis : el fundabo eos, et multiplicabo, et dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum. 27. El erit tabernaculum meum in eis : el ero eis Deus, et ipsi erunt mihi populus. 28. El scient gentes quia ego Dominus sanctificator Israel, cum fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum.

V«r» i. 1- Manus Domini, — id est, operatio et afflatus
m . d u . propbt t'æ. Ita Chaldæus. *Secundo*, proprie visa est
Prophète ipsa manus Hei, qua- ipsum apprehen-
dit et in campum ossibus plenum deduxit, uti
eidem contigit, cap. vm, 3: «EL emissa, inquit,
similitudo manus apprehendit me in cinctu
capitis mei, et elevavit me inter terram et caelum.
Ita Maldonatus. *Tertio*, manus Domini, id est, ip-
su< i IV i Verbum, ait S. Hieronymus, quia per ip-
sum fi Ia l omnia. I nd" S. Augustinus in
Prohu. uv . Christus, oil, e iu Prophetis prædi-

cabat, quoniam ipse csl Verbum Dei: annuntia-
bant ergo Christum pleni Christo. *Quarto*, Theo-
doretus per manum accipit vim el impulsus
Dei, quem præsenliebant Prophète antequam
prophetarent, quaque quasi ad prophetandum
impellebantur : manus enim est impellere. Hinc
aliqui notant Prophetas nominare manum Domi-
ni, cum illustre quid dicturi sunt, quod manum,
id ed p dentiam, Dei deceat. *Quinto*, Antonius
Eermndius, *visiono* XVII, sect. i. : Manus, inquit,
sumitur pro locutione qua aliquid iueicudmn

præcipitnr; manu enim impellimus subditum eo quo volumus. Ilæc omni t eodem redeunt. Proprio manus hæc sustulit Prophetam, et transtulit spiritaliter in campum plenum ossibus : videbatur enim sibi Propheta, se per manum hanc accipi eoque transferri : fuit enim hæc mentalis visio, non realis translatio. Unde sequitur:

Et eduxit mb in spiritu Dovimi, — *q.d.* Non corporaliter, sed mente el spiritu raptus a Domino egressussum in campum. Hoc est, non reipsa, sed per propheticam visionem ivi in campum. *Secundo*, « in spiritu, » id est, virtute et impulsu « Domini. »

Et dimisit mb in medio campi, — in campo Senaar, sive Babylonis : ibi enim erant ossa anua, id est, Judæi in captivitate pene exsuccii et emortui, uti mox fusius dicam. Hinc symbolice D. Solo, et ex eo Noster Joannes Salas, I II, *Quast.* V, art. 4, tract. II, disp. 14, sect. vn, censent omnes homines resurrecturos in eodem loco et campo, puta in valle Josaphat, ubi fiet iudicium: eo ergo singulorum ossa ex toto orbe transferenda esse ab angelis, ul ibi communiter oinnes resurgent. Verum non minus probabiliter Hichardus in IV, dist. xl viii, art. 1, *Quast.* VH, el Franciscus Suarez tom. II, part. HI, disp. 1, sect. vu, consent quemque resurrecturum esse eo loco ubi fuerit cadaver, et ossa, aut major eorum pars : ibi enim per angelos adducendas alias partes : indeque singulos jam resuscitalos transferendos in vallem Josaphat, ad tribunal Christi. Illudque innuit hic Ezechiel, vers. 12, dicens: g Ecce ego aperiam tumulos vestros, et educam vos de sepulcris vestris, populus meus, et inducam vos in terram Israel. Campus ergo hic fuit integra Babylonia ad litteram, qui symbolice significabat totum orbem. Hic enim per speciem hujus campi menti Propheto, per visionem elevata), objectus fuit quasi parvus quidam campus, huic similis: sicut S. Benedicius, mente elevatus, in Deo vidit totum orbem in specie globi. Idem significat Christus, *Joan*, v, 28 : « Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei : et procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii. »

Vrrf 3. 3. FILII HOMINIS, PŪTASNB VIVENT OSSA ISTA? — Ad
Ov« ari- Htteram ossa arida vocat Judæos in Babylone cap-
T^cnui tivos, squalore confectos, el quasi aridos ac cinor-
ln'''''nl trjara nt pjjtct vers. u. Consequenter suscitatio-
nem el vitam eorum vocat liberationem a capti-
vitate, quæ eis erat instar mortis. Est metaphora,
vel potius parabola, aut ænigma sumptum ab os-
sibus hominum mortuorum, qui resurgent m dio
iudicii. Dur um, per ossa hæc arida, puta per
Judæos in Babylone quasi emortuos, jnielligli pec-
catores, qui per peccatum perdiderunt animam et
vitam, id esi gratiam Dei. Undo his dicit : a Au-
dite verbum Domini; » quia hi per prædicationem
verbi Dei convertuntur, et a peccato resurgunt,
uti jam plenius dicam.

5. Ego intromittam in vos spiritum — vitalem. Ven. u
a Per resurrectionis parabolam de restitutione Is-
raelis prophetat, p ail S. Hieronymus, itaque
grammaticæ, (filasi in cortice littera! significat re-
surrectionem mortuorum, et sub hac quasi pa-
rabola significat liberationem Judæorum e capti-
vitate, in qua quasi ossa arida sine spiritu et vita,
id est omni carentes consolatione et vigore, sine
ulla spe inde evadendi jacebant. Qui enim in cap-
livitate et miseriis vitam degunt, in sepulcris ha-
bitare perhibentur, ut *Psalm.* l x v h, 7 : « Qui edu-
cit vinctos in fortitudine, similiter eos qui exas-
perant, qui habitant in sepulcris. » Vere enim ait
Poeta : a Non est vivere, sed valere, vita. » In
jure quoque civili servitus censetur esse mors ci-
vilis, sicut libertas censetur esse vita civilis.

Secundo, sub typo liberationis e captivitate Ba-
bylonica, quam perstringit et quasi presuppo-
ni!, proprie ad litteram intelligit peccatorum,
qui, quasi ossa arida sine spiritu et gratia, quæ
est vita animæ, in peccato captivi tenentur, ut ex
eo nulla vi naturali exsurgere possint, resuscita-
tionem per afflatum spiritus et gratiæ Christi. Bst
ergo gemina hic quasi parabola, id est geminus
ejus sensus litteralis (illo enim involvit simul ty-
pum cum antitypo); sed unus alteri subordina-
tus. el quasi subalternus, uti explicui *Canon.* V.
Itaque ex hoc loco ctcx hac parabola recte proba-
mus fore resurTactionem corporum, ut docet Ter-
tullianus lib. *lie hesutv. camis*, cap. xxix : « Non
enim, inquit, posset de ossibus figura (parabola)
componi, si non idipsum et ossibus eventurum
esset. » Sic el S. Ambrosius, lib. *De Fide resurrec-
tionis*, Theodoretus, Justinus, Apo/. II pro *Chris-
tianis*; Cyprianus, lib. HI *ad Quirinum*, cap. l x ix;
Cyrillus Hierosolymitanus, *Catechesi* 18; S. Au-
gustinus, lib. III *De Doctrina Christiana*, cap. xxxiv,
Irenæus, lib. V, cap. xv, et S. Hieronymus qui id-
ipsum ita probat : « Nunquam cniin poneretur
similitudo resurrectionis ad restitutionem Israeli-
tici populi signficandam, nisi staret ipsa resur-
rectio, et futura crederetur, quia nemo de re-
bus non exstantibus incerta confirmat (I). » Hinc
S. Ambrosius, lib. *De Fide resurr.*, ossa hominum
in sepulcris jacenti advocatscniua ætemilatis, quod

(1) Sic et ipso Rosenmuller hanc antiquam resurrectionis
Attain Cauri cogitur : « Mortuis reviviscentibus kraelius
libertati restituendos jam comparant tañas, xxvi, 1 < 19,
el eadem imagine utitur Daniel, Ezechieli æqnahs, m 2,3.
Quibus in locis, uti m hoc ipso nostro loco, et Ju«l.eorum
cl Christianorum theologi haud obscura erodito) *iW* –
redionis, quam vocant, *carnis* indicia deprehendunt. Etsi
enim ipsi non dillilicntur, hos vales de resurrectione non
loqui, uli de doctrina religionis, sed imagines tantum-
modo ab ca pelero; id ipsum lamen in sermonibus ai
usus populares destinatis ab illis non factum fuisse arbi-
trantur, nisi doctrina de mortuis futuro aliquo lemp<»r«
resuscitandis ca ætate vulgo ita nota fuisset, ul facili?
perspicua, et quodammodo populari* imago inde posset
desumi. Cf. J. II. Pareau, *comment, de immortalitatis*
uotitiù, etc., pag. 108 el seq. m

lib'' itio
D>>ecip
tintaU»

qB'

ea post carnem consumptam supersint, sicut post pomum semina, ex quibus Deus hominem suscitabit, quasi novam arborem, qui in æternum vivit. Officiu vat : ossa ergo reviviscentia, quasi semina repul-

“ lulantia, florem Sanctis proferent immortalitatis : t..... flos enim resurrectionis est immortalitas, inquit X" • • S. Ambrosius. Hinc S. Hilarius in *Psalm*, 1 u , 6 : dj? «Spes, ait, æternitatis in ossibus significari so-

let . ex quo dictum est : Hoc nunc os ex ossibus meis, quod B Apostolus, quia magnum mysterium est, ad Christum et Ecclesiam refert, quare ex Ad» sui lelerihte, (eternitatis substantiam mutuatur, quod m Homini vulnerato licet corpore confixoque non fran itur : Os, inquit, ejus non conteretur : quia, cum fuerit vis passionis in carne, in æternam tamen divinitatis et impassibilem naturam nihil licuit passioni. Integram autem et incorruptam in spem æternitatis significari in ossibus, etiam illic meminimus, ubi dicitur : Custodit *Dominus* oinnia ossa eorum, unum ex his non conteretur; quia secundum demonstratam Ezechiel! resurrectionem, scilicet ramentum ejus sub ossiuto significatione silicet revelatum. » In ossibus ergo est quasi vis scilicet minimalis resurrectionis, non naturalis et physica, sed moralis et obediens : quia a beo destinata et reservata sunt resurrectioni. Ita Franciscus Suarez, lib. part. disp. 1, sect. iv. Rursum, ossa hinc inter se colligata, et congrue aptata erant quasi organa musica, quibus Deus flatum immisit ad reddendam vitæ harmoniam. Sic corpus Adami fuit quasi lyra, membra quasi fistules, in quæ Deus inspiravit spiraculum vitæ, ut convenientem Domino offerrent melodiam, ait 3. Chrysostomus. Hinc inter omnia resurrectionis symbola quæ vera sunt (nam phoenix est fabula), nullum similius et significantius est hydrargyro, sive argento vivo. Hoc enim, si manu deducas (uti reipsa expertus sum) in minutissimas arenillas, et quasi atomos, ita ut in pulvisculos evanescere videatur; mox ut eos rursus manu asso- cias et conjungis, in pristinam hydrargyri formam confluendo redeunt, et quasi reviviscunt. Notavit hoc Gabriel Fallopius, medicus Mutinensis in hydrargyro, et multis sæculis ante eum S. Gregorius Nyssenus, lib. *De Creatione hominis*, cap. swill.

Aliud symbolum resurrectionis est semen, quod in terram jactum moritur, sed in vere repullulat, novumque granum et semen producit, quod affert Apostolus I Cor. XV, 37. Verum non resurgit semen idem numero, sed idem specie : in hydrargyro autem idem numero quasi resurgit, sicut in resurrectione idem numero corpus quod vixit, resurget. Porro est hic hysterologia, sive ordo narrationis inversus : nam primo narrat quod fictum est ultimo loco. Primum enim ossa junci sunt, deinde nervis et carnibus lecta, postremo spiritum receperunt, ut patet vers. K et 9. Ita Maldonatus.

7. I ACILS LSI ALIDI 6ONITLS, — id CSI StrepitUS

ossium, quæ movebantur et transferebantur, non accedendo ad alia collidebantur, et edebant strepitum. Significat hic strepitus, *primo*, sonitum Judæorum, et jubilum exsultantium de sua liberatione et reditu, ad cumdemqno se comparantium, et sua convasantium. *Secundo*, sub hoc typo significat peccatores concione commoveri ad scelera detestationem, etque plangere. Ingens enim in cordo peccatoris fit commotio, et strepitus affectuum inter se colluctandum, dum convertitur.

Commotio significat attritionem, vel contritionem de peccatis in fieri, sive in actu inchoato. Tum enim necdum vivit, id est justificatur homo : sed eum ad vitam quasi in facto esse infunditur gratia justificans. Grammatico significat motum, quo ab angelis ossa in resurrectione invicem unientur. Tunc enim ingens fiet tum terræ de sepulcrorum, tum ossium inde exeuntium, et ad se invicem accedentium commotio. Symbolice significat motum Judæorum in Babylone, qua quilibet ad juncturam suam, id est tribum et familiam, movebatur, ut ei adhæreret et cum ea rediret in Judæam. Docet ergo, ait Tertullianus loco citato, quod Judæorum populus « emortuus, exaridus, et dispersus in campo orbis recolligi habeat, et recompingi os ad os, id est Iribus ad tribum, et populus ad populum, et recorporari carnibus facultatum, et nervis regni : atque ita de sepulcris, id est habitaculis captivitatis tristissimis atque teterrimis, educi, et refrigerii nomino respirare, et vivere exinde in terra sua Judæa. » Verum sub hoc quasi typo rursum intelligit compunctionem et commotionem peccatoris, dum convertitur, ut dixi.

9. A quatuor ventis, — quia in omnes plagas Veni, dispersi sunt mortui et captivi. Hinc exinde veni, o spiritus Dei tum essentialis, tum notionalis, id est o Spiritus Sancte! el afila cis spiritum vitæ, mortuis, ut resurgant; captivis spiritum, id est vires, animum et audaciam tribue redeundi; peccatoribus da spiritum gratile, utificentur. Apposite animam comparat vento : quia vento, id est spiratione et expiratione, quam causal anima, vivimus. Porro animæ dicuntur ad corpus venturæ a quatuor ventis, tum quia ibi reliquerunt corpora sua, dum mortui sunt homines; anima enim videtur ibi esse, ubi remansit, dum suum destituit corpus ; tum quia aliæ e cælo venient, aliæ e purgatorio, aliæ e qualibet mundi plaga, puta animæ eorum qui moriuntur in dio judicii in qualibet orbis parte. Ille enim subito inde ad suum corpus revocabuntur, dum resurgent.

II. Ossa hæc universa, domus Israel, — d. VerxH» Ossa hæc significant domum Israel, quæ fuit in Babylone captiva, quasi in sepulcro fuisset mortua. Hic applicat parabolam Judæis in Babylone captivis, qui de se suoque reditu actum putabant; Deque plus esse spei, ut in libertatem et patriam

tb td
plu: fri
». J«.
m cu imia,
raa;
tedia,
mnr-

restituerentur, quam ut ossa illa reviviscerent. Deus ergo ostendit se et hoc et illud cfflcere posse.

Aiilerunt ossa rostra, — *q. d.* Jamdiu mortui Burnus, omnein vigorem, spiritum et fortitudinem perdidimus. Mystice S. Clemens, lib. V *Const. Apost.* cap. vi, censet Judæos hæc dixisse, eo quod non crederent futuram resurrectionem, quibus proinde respondet Deus, spondetqueresurrectio- nem, dicens : « Ecce ego aperio sepulcra vestra, et educo vos ex eis, » etc.

Periit spes nostra — in patriam revertendi.

Abscissi sumus. — Sicut ramus a radice avulsus spem vitæ non hibet, ut radici rursum jungatur: ita nos a patria avulsi non speramus reditum, ut ei jungamur. Sic peccator non sperat veniam, imo sæpe desperat, nisi a spiritu Dei spes ei affletur. 6s»a ergo hæc arida symbolum sunt extremæ calamitatis, in qua omnia videntur homini naturæ vires molienti esse desperata; sed tuuc Deus invocatus maxime ade>se et opitulari solet, etiam supra naturam. Ita permisit Deus Judæos iu Babylone atteri et consumi quasi usque ad ossa, ut eo* doceret sperare in rebus desperatis, Deumque invocare, ac invocatus gloriose eos liberaret, et quasi a morte suscicaret. Hoc est quod ait *Isaia* x x m, 19 : « Vivent mortui mei, interfecti mei resurgent:» « mei,» hoc est meo imperio, nutui et virtuti subditi, ut eos a morte suscitem ; bine subdit *Isaias* : « Expergiscimini, et laudate qui habitatis in pulvere; quia ros lucis ros tuus, » *q. d.* Quam facile ros herbas aridas irrigando vegetat, et quasi vivificat : tam facile ego Deus, mea gratia et virtute vos aridos et mortuos ad vitam revocabo. Quare tunc beati dicent illud *Psalm*, l i v, 20 : a Omnia ossa mea dicent : Domine, quis similis tibi? »

Vers. is. 12. Aperiam Tumulos. — *Tumulos* et sepulcra vocat carceres Chaîdææ, et sub his carceres peccati : captivitas enim dicitur mors civilis, *q. d.* Ego vos liberabo a Babylonica servitute, ac pariter mundum eripiam a captivitate peccati (i).

(1) Exsiltum civibus, qpihu* cara est patria, instar icpulcri est. quia divulsi a natali solo, sicut arbores a terra, unde trahebant alimentum vitale, pro mortuis censentur. Aperiendi ergo dicuntur tumuli, et inde evocandi, quia ab exsilio, quod instar est tumuli, ad patriam, quæ instar obtinet vitro, revocandi sunt. Quæ- nini cur « cum osxi isla vehementer arida, quro Pro- photro oculis objecta crani, quibusque copiosus Hebræo- rum populus expromebatur, non essent do sepulcris extracta, «ed |»er campi superficiem late dbpersa (ven. 2), nunc Deus dicat, exsules illos, qui ceiisebantur pro mortuis, extrahendos fore dc sepulcris. Quidam coiidiia luisse putant illa ossa prius, deindo extracta, cl ul oculis objicerentur Propheta?, fuisse super terrae faciei i disseminata. Ego in hac dissimilitudine hereiidum non puto. Ncque cium arbitror, singulatim omnia essq consideranda, aut cum rerum imagine componenda. Hic tantum significatur ossibus prius dissoluti» atque dispersis. captivorum fortuna desperata, in eisdem jam colligatis nervorum nexu, ei animatis spiritu. Judæo- rum Ubertas, qua) tunc exprimitur, cum extrahendi

14. ILLMiH vrstham, — scilicet Judæam, et sub v«n.<4- hac inteiligil Ecclesiam.

16. Sime tibi ligiwm istM. — Chaldæus, fatu- v*-.*. ts- lam; Septuaginta, *virgam unam* : resurrectione^ el reditum a Babylone hactenus descripsit per parabolam ossium aridorum reviviscentium : nunc eadem describit per aliam, sed similem parabolam ramorum, sive lignorum aridorum in manu Ezechielis unitorum, et quasi reviviscentium, ut fiant velut una arbor. Illa ab animalibus sumpta est; hæc a plantis, quæ similem habent animam et vitam : habent enim suas venas, fibras, medullam, succum, ramos quasi membra, radices quasi cor et stomachum, folia quasi comam, fructus quasi proles, instar animalium. Unde homo vocalur arbor inversa. Rursum, semen in terra moriens et mox revirescens, ac arbor in hieme quasi monens, m vere reviviscens, symbolum est resurrectionis, uti ex Apostolo et S. Augustino docui I Cor. iv, 36. Porro arbor hæc conflata ex duobus lignis, quasi ramis reviviscentibus, apposite significat Ecclesiam, quæ ex variis hominibus et gentibus, antea sceleratis, et per peccata mortuis, nunc per gratiam reviviscentibus, conflatur, et in Christo coalescit. Vide Origenem homil. 7 in cap. x *Levit.* Jubetur ergo hic Propbeta a Deo sumere duo ligna, id est sceptrum, scilicet unum Juda, cui adhæret Israel, id est tribus Benjamin et Levi; alterum Joseph, sive Ephraim, id est decem tribuum : hæcque duo m unum conjugere, ut fiat unum sceptrum, unum scilicet regnum, et una respublica. Nola : Sub duobus Dir rir- lignis significat duo regna, scilicet, unum Juda, alterum decem tribuum, quod vocat Samariam, ' Jj5* Joseph et Ephraim : quia ex tribu Joseph, sive Ephraim (Ephraim enim fuit filius Joseph, et ab avo Jacob, Ninnassi fratri seniori prelatum, factus csl primogenitus, *Genes*, x l v i i i, 20; quocirca tribus Joseph vocata est tribus Ephraim, *Numer.* i, 10, ortus fuit Jerobo im, primus rex Israelis, sive decem tribuum, rebellionis contra Judam et domum Davidis auctor.

Secundo, hæc duo ligna conjuncta sunt : quia e decem tribubus inulti se junxerunt Judæ, cum sub Zorobabel, Esdra et Nehemia omnes e Babylone redierunt in Judæam, et coaluerunt in unam rempublicam.

Terito, sub his significat unionem Judæorum et gentium m Ecclesia Christi. Christus enim « fecit utraque unum, *Ephes.* n, 14, ut in illo non sit Judæus, et Græcus, sed omnes sint unum, « *Coi.* m, it. Unde subdit: a Et erunt in unionem in mu tua, v id est, ita ea junges, junctaque manu gestabis, ac si unum esset lignum (2).

dicuntur o sepulcris. Cuuiquo hæc omnia ita exprimantur apto, ut nihil sit pnclerea aliquid aliud necessarium ; nun puto do reliquo cuiquain laborandum.

(Hobcamuller.)

(2) Sivo hoc ita intelligendum, cohæsuosduos baculos istos in iiauu ipsius, ut siut unum lignum continuum,

Joseph u gno Ephraim, — id est, ut Chaldæus, *Joseph qui est tribus* vel *regnum Ephraim*. Inde enim dicte sunt duodecim E3'Û3P *scebatim*, id est *tribus*, quasi duodecim virgo; ex eodem trunco, scilicet patre /ncob, prodeuntes. Nomen enim *teehet* virgam et sceptrum, indeque tribum significat: qu eque enim tribus suam habebat virgam, ul patet *Num.* xwi, 2.

V«n b». tn. Asm mam lignum Joseph (id est tribum et regnum Jo-e-ph, sive decem tribuum), quod est in mam: Ephraim, — quia primus rex Israelis Jero-boam, et fere alii sequentes fuere ex tribu Ephraim. Unde Chaldæus vertit, </wæ est tribus Ephraim.

In manu ejus. — Ita Romana; a ejus, » scilicet Dei;hebraico, *in manu mea*, scilicet Dej: ego enim Deus hic loquor; Septuaginta, *in manu Juda,q. d.* Hominum malitia et a-mulatione, cum unum esset regnum Judæorum, sub Roboam el Jeroboam scissum est in duo : mea vero potentia cum duo sint, aut potius nullum, rursum unum fient : si-cut tu duo ligna in manu tua ita junxisti, ut unum esse videantur.

Hoc autem fecit Deus non tam per Zorobabel, quam per Christum. Hic enim sustulit æmulationem et contentionem inter Judæos et Samadlas, actitrosque in sua Ecclesia Deo sibique conjunxit, uti ipse ait, *Joan*, iv, 21.

V«r« tt. 22. Factam eos in gintfji unam, — in unum po-pulum fidelem et Christianum.

In montibus Israel, — in Ecclesia Catholica : hæc enim est vera Sion, cl Israel. Vide dicta *Isaïæ* cap. *it*, 22.

Et rex unus erit omnibus imperans, — puta, unus rex Christus (I). « Unum emm imperii cor-pus, unius animo regendum videtur, » ait T icitus, lib. I *Annal.*, sicut ab uno gubernatore una navis. Si plures des, lui bas afferes, non aliter quam « si duo soles velint esse, periculum est, ne incendio omnia perdantur, » inquit Serinus. Ille legimus, imo ipsi vidimus, « discordantis sæpe patrue non aliud remedium fuisse, quam si ab uno regere-tur, » ait Tacitus lib. I. Nam, utnit Plato in *Polit.* : ó pX«>.sú; ú; i; vAfwuri : *rex, Detis quispiam hu-manus est.* Et Callimachus : *Ex Jove sunt reges.* Unde el Homerus, Jicrf<?ix\$ fhailfae, *a Jove educa-tos reges* nuncupat. Et Livius, lib. XXVI : « Regnum (monarchia) ait, res inter deos hominesque pul-cherrima. » Denique Homerus, *Iliad.* 0:

rExç **tatti**
rEtí pXatXtùç
Herus unicus esto,
Unicas el princeps.

23. De universis sedibus (id est habitaculis) suis, — m quibus vel habitarunt, vel dispersi fuerunt

fiive ad pnciptiim hoc pertineat, ut dnos baculos ita junctos in manu sua teneat, ul videantur esse mais baculus. (Rosenmuller.)

(1) Messii , inquit et Ipse Rosenmuller, ad quem perli-nere hoc vaticinium, apertum est ex vers. 24, 25. Ct. sn-

quasi fugitivi, aut captivi, íbique aliarum gen-tium idola et peccata imbiberunt. Nam, ul Qit Psaltes, /W/?i.cv,35: «Commixtisuut inter gen-tea, cl didicerunt opera eorum, n

2L David hex sumi eos, — id est Christus filius Davidis erit rex et pastor omnium fidelium. Huc alludit Christus, *Joan*, x, 10, dicens : « Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili : cl illas oportet me adducere, et fiet unum ovile et unus pastor.» Unde de iis ait : « In judiciis,» id csl pnn-ceplis, n meis ambulabunt super terram, quam dedi servo meo, » id est in Sion, id est in Ecclesia Christiana.

2t>. Princeps eorum in perpetuum, — quia « regni ren ejus,» scilicet Chrisli, « non erit finis,» *Luc.* i, 33.

26. Foedis pacis,— novum Testamentum quod vrr«>.ti. nos Deo reconciliat, et totum spirat pacem, amo-rem, concordiam. Vide cap. xxxiv, 23. Porro ait, « percutiam foedus, » id est sanciam/paciscar, condam : quia fœdora et pacía iniri solent stipu-lation»?, id est mutua percussione manus; et quia sanciebantur percussione et mactatione victima-rum fœderalium. Unde Poeta :

Subant, et cæsa firmabant fòdera porca.

Inde phrasis, iccre, id est percutere, fmdus.

Fundabo eos — in Ecclesia, quasi firma terra et fundamento, imo petra.

Dabo sanctificationem (id est sanctitatem) meam, — vel S. Eucharistiae sacramentum, ait II. Pintus. Sed nola : Hebraice est ><HpO *mícdaschi*, id est, sanctuarium, sive templum mourn, ut verti! Chal-dæus, *q. d.* Habitabo cum chrisli.inis in Ecclesia, uli cum Judæis olim habitabam iu templo. Ha Va-tiblus. Hinc christiani sunt templum, i i rii bus habitat Deus, ut ait Apostolus, I *Cor.* ni, 10, et II *Cor.* vi, 16. Vide ibi dicta. Septuaginta vertunt, *sancta*, in plurali, eodem sen>u : nam ita vocant sanctuarium, quod olim divisum erat in Saucium, et Sanctum sanctorum; licet IL Pintus per *sancta* accipiat septem sanóla Ecclesiæ Sacramenta.

27. Et erit tabernaculum meum in eis. — Nota : verMT* Ecclesiam vocat *tabernaculum*, uti p iulo ante sanc-tuarium, vel teinplmn vocavit. Ecclesia enim mi-litans hic quasi degit in tabernaculo.

28. Sanctificatio .— Hebraice *sanctuarium*, sci-licet templum, id est Ecclesia sancta, ut dixi vers. 26.

Huc alludit S. Joannes, *Apoc.* xxi, 3, imo luce ipsa Ezechielis verba citat, caque adaptat Jerusa-lem coelesti : in ea enim complebuntur, cum in terrestri, putain Ecclesia militante, inchoentur, illudque innuit vox *in perpetuum*, Noster Turria-nus, lib. *ile Eucharistia*, hæc accommodat S. Eu-charistiæ, in qua Deus, puta Christus, corporaliter

pra xxxiv, 23. Male Grotius ad Zorobabeloni hæc refert, qui neque re, neque nomine rex luit. In iis veleris Testamenti locis, de co sermo, vocatur nri9 *phcca, præftctui, gubernator*, vide *Matach.* i, B; *Agg.* i, 1, 14 ; n, 2, 21; *Esdrc*, vi, 7.

reMdet, nc per com in Ecclesia quasi in taberna-culo suo remanet et habitat.

Est hoc capite locus didacticus, æque ac moralis do futura omniurn hominum resurrectione. Voluit enim Deus hoc schemate ossium reviviscentium acuero in Judæis, (equo ac in Christianis, fidem et spem resurrectionis, quæ acer est stimulus ad om-nem virtutem. Nam, ut ait Tertullianus : a Spes Christianorum, csl resurrectio mortuorum. » Hac de causa eamdem Deus sæpius claris miraculis hominibus repræsentavit.

Primo, conservando corpora Sanctorum incor-rupta. Hoc enim est specimen, ctquabi præludium resurrectionis.

Tempore Theodosii Imperatoris, anno Christi 430, cum, ut nulli refeninl (licet id neget Baro-nius), magna Constantinopoli esset de resurrec-tione mortuorum dissertatio, Deus miraculo rem definivit. Nam in lucem produxit septem fratres sanos et vegetos, qui Ephesi sub Decio fugientes persecutionem, in spelunca latuerant et dormie-rant a Decio usque ad Theodosium, id est annos 181. Unde Theodosius, ut eos videret, Ephesum profectus est : exstat eorum quasi Sanctorum, ti-tulo Septem dormientium, memoria in Martyro-logio 27 julii.

Testatur Mctaphrastes in *VitaS. Autonomi*, Epi-scopi et martyris, se vidisse ejus reliquias in sepulcro integras et vividas post ducentos a morte annos, adeo ut etiam coma capitis esset ilkesa, et forma» character consisteret integer, peli»» firma et extensa, ne amissis quidem pilis labri superio-ris. Figura quoque corporis suam conservabat compagem, sine ulla partium a se invicem dis-junctione.

Sumus supra annum 352, inquit Thomas Bo-zins, lib. XIII *j)c Sigáís Ecclesiæ*, cap in, ex quo Ubajdus EpiscopusEugubinus e vita migravit, et tamen ego bis aspexi vivida iiiiunaculalaque ejus membra, ac propius intuitus sum sacerdotum manibus attrectari, et in omnes partes versari, perinde ac si curo viva esset, non corruptioni ob-noxia.

Ha anno Domini 771, Huberli Episcopi Leodien-sis corpus, duin decimo septimo anno a morte ejus elevaretur, integrum ilhesumque cum cursa-rio, el mirifice fragrans repertum est, ut habet ejus Vita 3 novembris.

Ha S. Claudii Archiepiscopi Bisuntini corpus usquo in præsens in S. Eligendi ecclesia, cunctis admirantibus incoi rupium et integrum monstra-tur, innumeris coruscans miraculis, ut habet ejus Vita die 6 junii.

Ita anno Domini 1170, S. Sigoberii rogis Fran-corum corpus integrum inventum est, ac si dor-miens illic jaceret, cum jam 572 annos jacuisset in sepuli ro, inquit Sigebertus monachus in Vita ejus i februarii.

S. Ferreolus martyr, sopnllus Vienna in Gallia, post mullos anuos inventus est integer et ilkesus,

ut videretur dormire, neque colore faciei demu-tatus, neque capillorum decisione turpatus, neque ulla putredine resolutus, inquit Gregorius Turo-nensis, De *Mtrarulú S. Juliani*, cap. n.

Ita el S. Xaverii corpus virgineum Deus ad hæc usque tempora integrum illæ^urnque conservat. Hæc sunt preludia resurrectionis.

Secundo, resurrectionem hinc futuram demons-travit Christus, ostendens se multoties post mor-tem in corpore glorioso : item Sancti apparentes post mortem. Ili S. Acholius Episcopus Thes-a-Ionice is apparuit S. Ambrosio, dicens sc in coelo requiescere, uti ipse refert, lib. III, epitf. 22.

Ita S. Eugenia matri mæstæ apparens hibitu splendidissimo, cum multis virginibus : «Noli, ait, flere, sed tetare : nam ego, et pater Philip-pus vivimus in quadam ineffabili martyrum Leti-tia una cum Christo versant s, et conregnantes, qui te etiam non post multos dies ad hanc vitam evocabit. Meis autem fratribus conserva firmum ac stabile, quod est in Christo, signaculum, el as-sidue hortare, ut sint etiam mihi fratres animis, ut sic totum genus offeramus pulchrum donum Dommo. » Ita habet ejus Vita, cap. xxxvn, apud Surium 25 decembris.

Ita S. Agnes post mortem parentibus apparuit, dicens : a Ne me quasi mortuam lugeatis; nam una cum his virginibus vivo apud illum in cælis, quem in terris tota mente dilexi, » uti refert S. Am-brosius, *serm.* 90.

Tertio, per unionem membrorum abscissorum TerUtm, ad corpus, vel eorum gestationem. rumila-

Scribit S. Gregorius, ill *Dialog*, xrn, S. Ilern- curram Uúio, lani Episcopi et martyris caput, quo a Totila trun-catus erat, quadragesimo post die in sepulcro inventum fuisse ita unitum corpori, ac si nulla ferri incisio iHud tetigisset.

S. Wenceslaos Bohemie rex, ab iniquissimo fratre suo Boleslao interfectus , inventus csl inte-gor, disçissaque auricul i rursus capiti adhœrcbat. Ha Dubravius, lib. IV *Ihstor. Bokem*.

Memorable, et pene inauditum est, quoti legi-mus in *Vita S. S'anislai*, Episcopi Cracoviensis, celcbranlque Poloni in Sanctorum suorum Brevia-rio, nimirum Boleslaum regem trucidasse S. Sta-nislaum , mox ministros regis ex rabie corpus Sancti in partes 72 dissecuisse, easque canibus et avibus devorandas projecisse : verum cælitus ad-volantes aquilas, Sancti corpori custodes et tuto-res se præbuerc. Post biduum clerus anitnos re-sumens, Episcopi sui membra requisivit et com-posuit. Res mira : Dei virtute factum est, ut illico ita simul concrescerent, ac si nunquam divulsi fuissent. Digitus unus deerat, sed ne istum qui-dem dm latero passus est Deus. Lucerna cœlestis eum in vicinam piscinam conjectum, et a pisce devoratum demonstravit, quem exenterantes, di-gitum exemerunt, suoque loco restituerunt. Hoc est quod vidit hic Ezechiel, ossa ossibus, carnem carni, membra membris sociari; utique aperto

COMMENTARLA IN EZECHIELEM PROPHETAM, cap. XXVH.

symbolo et argumento resurrectionis futune. Nimirum Dominus custodit ossa Sanctorum suorum, unum ex his non conteretur. Quocirca S. Ambrosius in *Natali S. Nazari!* et *Celsi*: « Honoro ergo, inquit, in carne martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices : honoro viventis memoriam in perennitate virtutis : honoro per confessionem Domini sacratos cineres : honoro in cineribus serena aternilatis : honoro corpus quod mihi Dominum meum ostendit diligerò, quod me propter Dominum meum docuit mortem non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reverentur et dæmones? quod et afflixerunt insupplicio, sed glorificant in sepulcro. Honoro itaque corpus, quod Christus honoravit in gladio, quod cum Christo regnabit in coelo.»

Non minus mirabile, magis etiam evidens resurrectionis argumentum, imo testimonium est, quod *subjicio*. Idem S. Stanislaus, cum a Boleslao rege urgeretur proferre tabulas vel testes venditionis agri, quem a Petro quodam ante triennium defuncto pro Ecclesia emerat, nec quisquam auderet pro eo testimonium ferre, omnibus regis iram metuentibus; ipso spiritu zeloque Dei correptus : « Quoniam, inquit, diminutæ sunt veritates a filiis hominum, de terra veritas oriatur, et justitia de cmlo prospiciat. In nomino Jesu Christi cui servio; et cujus Ecclesiam tueor, recipio me abhinc tertio die ipsum Petrum vivum, testem veritatis et æquilatis causie meæ ad hoc tribunal adducturum. » Inde tres dies orationi et jejuniis vacans, adit Petri sepulcrum, eumque nomine Dei omnipotentis compellans : « Exi, inquit, foras, Petre, ac sepultæ a vivis veritati mortuus de sepulcro perhibe testimonium. » Prodit ille triennalis mortuus, quem dextra apprehensum Stanislaus ad tribunal regis ad lucit. Tum ille : « Ego sum, inquit, Petrus, qui testimonium veritatis redditurus ex quietis sedibus huc venio. Huic ego rus meum justo pretio vendidi, et addixi. » Hegem deinde ac hæredes suos increpat, quod sancto viro negotium absque causa facessant. Ha habet ejus Vita et Breviarium Polonicum die 13 maii. Ecco hic in Petro redivivo non tantum caro carni, et ossa ossibus copulata fuerunt; sed et « ingressus est in ea spiritus, et vixerunt, » quod ait Ezech. vers. 10.

S. Dionysius Areopagita, capite plexus, se erexit, et resumptum caput ad duo fere milliaria portavit, uti refert Hilduinus in ejus Vita.

SS. Ursus et Viclor martyres, cum sexaginta sods Thebæis sub Diocletiano et Maximiano capite truncati, et in flumen projecti, flumine egressi sunt, capita in manibus portantes, et ad locum, ubi nunc in honore eorum fabricata est ecclesia, perveuerunt. Mirabdia hæc, sed mirabiliora suc-

cedunt. Sancti enim martyres genua ad terram flectentes, quasi unius horæ spatio, priusquam corpora sua ad terram deponerent, cunctis cernentibus, orabant. Oratione facta, corpora sua ad terram dimiserunt, ac si dicerent : « Hæc requies nostra in sæculum sæculi. » Ha habet eorum Vita.

Anno Domini 300, sub Deciano, S. Lambertus ob Christi fidem ab hero capite truncatus est, qui mox, resumpto capite, ultra quatuor passuum millia profectus est ad locum, ubi multi jacebant martyres occisi; tum dixit : « Exsultabunt sancti in gloria, » responderunt illi : a Et laetabuntur in cubilibus suis. » Ita Vasieus.

S. Gregorius Turonensis, *De Gloria Confess*, cap. 1, refert S. Sevennum, cum equitans a mespilo arbore percuteretur, ei maledixisse, eamque arefecisse. Post aliquot dies rediens, vidensque eam aridam, cœpil otare, dicens : a Tu, Domine, qui corpora nostra facies resurgere, principe ut revirescat hæc arbor: » moxque reviruit et revixit.

Perillustre est quod legimus in *Vita S. Joannis Chrysost*. Cum enim ipse in exilio Cornatile esset defunctus, civesque Constanlinopolitani ejus corpus ad suam urbem reducere vellent, illud nulla vi aut ratione loco movere potuerunt; donec Theodosius Imperator humillimas ad Chrysostomum quasi adhuc viventem litteras dedit, quibus cuipæ in eum a matre Eudoxia admissæ veniam precatus, enixe rogabat ut ad se suosque cives rediret : qua epistola supra corpus Sancti posita, subito moveri et traduci se permisit. Sed audi majora. Theodosius, omnium ordinum coetu et pompa stipatus, mira gratulatione illum excepit, atque in genua procumbens veniam matri postulans, rogavit ut tumuli ejus motus et strepitus consisteret. Nam per 35 annos jam is quatiiebatur, ab eo scilicet tempore quo ipsa Joannem æque ac Ecclesiam concusserat. Exoravit Imperator : confeslim namque urna matris constitit et conquievit. Atque ubi Proclus Patriarcha Constanlinopolitanus Sanctum secum in eodem throno collocavit, plebs circumfusa uno ore exclamavit: « Accipe thronum, o Pater! » Fertur ipse tum labia dudum clausa aperuisse, ac dixisse : Pax vobis, ut circumstantes et Proclus Patriarcha testati sunt. Ha ex Cosma Vestiario, Nicephoro et aliis Baronius, anno Christi 438. An non ossa Sanctorum coram Deo vivunt? nonne vivit Chrysostomus? Denique ossa S. Januarii, Pantaleonis, Nicolai, Andreie et aliorum Sanctorum ebullire, et liquorem odoriferum et salutiferum stillare, itaque quasi vive; n videntur. Hoc est quod predixit Isaias cap. 1 x vi, l i : « Ossa vestra quasi herba germinubuuL » Vide ibi dicta.

CAPUT TRIGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Egit tie regno Israelis et Christi, ac de resurrectione, nunc agit de contrario regno Antichrist!, scilicet, de ejus ducibus, et exercitu Gog et Magog, eorumque potentiam, deinde cladem praedicit. Cum fine ergo Ecclesias et mundi finem prophetia- pariter imponit Propheta. Hoc ergo capite, primo, Gog arma, coptas et gentes auxiliares, vim et impetum qua Ecclesiam, ac ruminatim Hierosolimam tunc fidelem et Christianam invadit, describit. Inde, vers. 17, ejus stragem persequitur : quod scilicet mutuis cadibus, peste, igne, lapidibus et fulmine de calo in ejus copias misso, interibunt omnes (i).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis, pone faciem tuam contra Gog, terram Magog, principem capitis Mosoch et Thubal : et vaticinare de eo; 3. et dices ad eum : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te Gog principem capitis Mosoch et Thubal ; 4. et circumagam te, et ponam frenum in maxillis tuis : et educam te, et omnem exercitum tuum, equos et equites vestitos loriceis universos, multitudinem magnam, hastam et clypeum arripientium et gladium. 5. Persea, Æthiopes , et Libyes cum eis, omnes scutati et galeati. 6. Gomer, et universa agmina ejus, domus Thogorma, latera Aquilonis, et totum robur ejus, populi que multi tecum. 7. Praepara, et instrue te, et omnem multitudinem tuam , quæ coacervata est ad te : et esto eis in praeceptum. 8. Post dies multos visitaberis : in novissimo annorum venies ad terram, quæ reversa est a gladio, et congregata est de populis multis ad montes Israel, qui fuerunt deserti jugiter : hæc ùe populis educta est, et habitabunt in ea confidenter universi. 9. Ascendens autem quasi tempestas venies, et quasi nubes, ut operias terram tuam, et omnia agmina tua, et populi multi tecum. 10. Hæc dicit Dominus Deus : In die illa ascendent sermones super cor tuum, et cogitabis cogitationem pessimam : 11. et dices : Ascendam ad terram absque muro : veniam ad quiescentes, habitantesque secure : hi omnes habitant sine muro, vectes elporlæ non sunt eis : 12. Et diripias spolia, et invadas pradam, et inferas manum tuam super eos, qui deserti fuerant, et poslea restituti, et super populum, qui est congregatus ex gentibus, qui possidere cœpil, et esse habitator umbilici terræ. 13. Saba, et Dedan, et negotiatores Tharsis, et omnes leones ejus dicent tibi : Numquid ad sumenda spolia tu venis? ecce ad diripiendam prædam congregasti multitudinem luam, ut tollas argentum, et aurum, et auferas supellectilem, atque substantiam, et diripias manubias infinitas. 14. Proplerea vaticinare, fili hominis, et dices ad Gog : Hæc dicit Dominus Deus : Numquid non in die illo, cum habitaverit populus meus Israel confidenter, scies? 15. Et venies de loco tuo a lateribus Aquilonis tu, et populi multi tecum, ascensores equorum universi, cœtus magnus, et exercitus vehemens. 16. Et ascendes super populum meum Israel quasi nidios, et operias terram. In novissimis diebus eris, et adducam te super terram meam : ut sciant gentes me, cum sanctificalus fuero in te in oculis eorum, o Gog! 17. Hæc dicit Dominus Deus : Tu ergo ille es, de quo locutus sum in diebus antiquis, in manu servorum meorum prophetarum Israel, qui prophetaverunt in diebus illorum temporum, ut adducerem te super eos. 18. Et erit in die illa, in die adventus Gog super terram Israel, ait Dominus Deus, ascendet indignatio mea in furore meo. 19. Et in zelo meo, in igne iræ meae locus sum.

(1) Duo capita quæ sequuntur ad gloriosas populi Dei victorias de hostibus pertinent.

Variis de Gog et Magog sentiis a Cornelio nostro relatis addi potest, quæ a Uthneto propugnatur in *Diwr- (aiiune de Goy et Magog)*, et juxta quam hic prædicilur

clades Cambysis, Persarum regis, ex Ægypto redeunti* et in montibus Judææ in vallo Sisón seu in valle viatorum ex Assyria in Ægyptum, monentis. Huic sententiæ* inulti interpretes accedunt.

Quia in die illa erit commotio magna super terram Israel : 20. et commovebuntur a facio mea pisces maris, et volucres cœli, et bestia? agñ, el omne reptile, quód movetur super humum, cunctique homines, qui sunt super faciem terræ : et subvertentur montes, el cadent sepes, et omnis murus corruet in terram. 21. Et convocabo adversus eum in cunctis montibus meis gladium, ait Dominus Deus: gladius uniuscujusque in fratrem suum dirigetur. 22. El judicabo eum peste, etsanguine, et imbre vehementi, et lapidibus immensis : ignem el sulphur pluam super eum, et super exercitum ejus, et super populos multos, qui sunt cum eo. 23. Et magnificabor, et sanctificabor : et notus ero iu oculis multarum gentium, et scient quia ego Dominus.

Qnsrtfo Quæres, qui sint Gog et .Magog? Judæi fabulan-
£ » tor esse gentes Scythicas innumerabiles, quæ. la-
tent inter montes Caspios, et venient cum Anti-
rm<nt' ehristo contra Messiam, sedai) eo caedentur in
l'n-ni Palestina. Unde consequenter inferunt Messiam
n, necdum venisse, quia necdum venit *Gog*, qui ab
eo sit cresus.
Second». *Serundo*, Lactantius, lib. VII, cap. xxiv, putat
prælium Gog et Magog futurum mille annis post
resurrectionem et mortem Antichristi!. Idem cen-
suit Tertullianus, Papias, Justinus et alii Chiliasta?.
Terti». *Tertio*, Eusebius, lib. IX. *Demonstr.* cap. m, do-
cet Gog esse Romanum Imperatorem, Magog
Romanum Imperium.
(him. *Chiatto*, alii volunt Gog et Magog esse prælia
angelorum et diaboli.
C«in(x Quinto, Theodoretus asserit Gog et .Magog esso
Alexandrum magnum, et reges Syri@ ac .Egypti,
Alexandri successores, qui Judæos afflixerunt,
et tandem a Judæis superati sunt. Sed hoc falsum
est : licet enim contra eos illustres victorias ha-
buerint Judæi, tamen nunquam eos plane supe-
rarunt, quin semper ab eis vexati sint. Huc per-
tinet expositio Pererii, lib. XV in *Genes*, num. 12.
et Alcazar, *Apoc.* xx, 7, qui per Gog accipiunt An-
tiochum Epiphanem, qui valde afflixit Judæos
(postquam illi e captivitate Babylonica in patriam
a Cyro restituti sunt, de quo egit Ezechiel cap.
precedenti), et tandem a tico morbo putido per-
cussus, misere interiit, ut patet ex libris *Machab.*
Addit Alcazar S. Joannem, *Apoc.* xx, 7, de alio Gog
loqui, de alio loqui Ezechielem; S. Joannem enim
loqui de Gog futuro in fine mundi, ac per Gog si-
gnificare milites Anlichrisli : Ezechielem vero Gog
vocare Antiochum, qui proxime successit Nabu-
chodonoson in persecutione Judæorum; sed sub
Antiocho potius respicere ad Romanos imperato-
res qui belhun Christianis et Ecclesiæ intulerunt,
ac ab ea tandem superati et conversi sunt. Verum
de eodem Gog loqui Joannem et Ezechielem do-
cent communiter interpretes, et conferenti utrius-
que verba clarum est. Porro Alcazar in *Apoc.* xx,
num. 7, not. 7, per Magog accipit urbem Syri@
ita dictam syriace, quæ græce dicta est Hierapo-
lis Fuit enim Magog, inquit, idololatria; metro-
polis m loto Antiochi imperio. Unde a templorum
multitudine vocata est Hierapolis, uti Ptolemæus
in quarta Asia tabula annotavit, ubi septem so-

lum expressit insignes Asire civitates, et secunda
earum est « Hierapolis, a multitudine templorum
sic appellata a Græcis, cum proprium ipsius no-
men sit Magog; » et Plinius, lib. V, cap. xxi :
« Coelesyria, ait, urbes habet, Bambycen, qu@
alio nomine Hierapolis vocatur, Syris vero Ma-
gog (1). Ibi prodigiosa Atergatis, Græcis Derceto
dicta colitur. Constat autem Derceto idolum fuisse
humana facie, cretera piscem. Et forte, idem erat,
quod in lib. *Regum* vocatur Dagon. *Dag* enim he-
braico significat piscem : quare et idolum illud
inferne habuisse figuram piscis traditur. Compu-
lit ergo Antiochus omnes Judæos ad idololatriam,
cujus caput erat urbs Magog; hinc eum vocat Gog
principem Magog, quæ est Hierapolis. Hucusque
Alcazar. Sane verisimile est, sicut Antiochus ty-
pus fuit Antichristi, ut patet *Daniel*, xi, 36, ita
alludi hic ad urbem gentemque ejus impiam et
idololatram, nuncupatam Magog. Sicut enim illa
tempore Antiochi persecuta est fideles, puta Ju-
dæos : ita similiter impii et idololatræ tempore
Antichristi! persequentur Christianos, idcoque vo-
cantur Magog, quasi posteri et remuli impietatis
gentis Magog, quæ fuit sub Antiocho. Rursum
Togorma, Mosoch et Timbal, quos hic cum Ma-
gog sociat Ezechiel, fuerunt gentes Asiaticæ sub-
dit@ Antiocho.

Verum huc tantum alludit, eamque obiter quasi n-Mh
perstringit Ezechiel. Nam directe ad l tier im lo- »r i'n'
quitur de Magog, qui erit in novissimo tempore
el in fine mundi, ulail ipse reque ac S. Joannes.
Adde, de Antiochi exercitu non potest dici, quod s-cuoJo
ita prostratus sit a Machabreis, ut hastæ et tela
cresorum suffecerint Judæis ad focum et ignem
per septem annos. *Tertio*, de eodem dici nequii, Terti»,
quod Deus cum e cœlo perdiderit lapidibus gran-
dinis, igne, sulphure, imbre, etc., quod de Ma-
gog asserit Ezechiel hoc cap. xxxviii, 22. Quarto, Qmru.
nec Antiochus vocatus fuit Gog, nec tota ejus re-
gio Magog, sed una tantum urbs. Nec rursum

(t) Quod ex Plinio de Hierapoli, Syris *Magog* dicta,
adfertur a multis interpretibus, manifesti erroris est,
inquit Rosenmüller, sed quem vitare imn potuerunt.
Postea compertum a Syrorum monumentis, *Magog* vitiose
scriptum esse, el nomen urbis esse .*Xabug*. Vide Assem mi,
Ulblioth. Orient., tom. II, in Indico Geographico urbium
Episcopalium, quæm *Disteri, ite Vonuphijsitù*, illi tomo
craunix jj, inseruit, voce *biabup*.

ejus exercitum scpultum legimus in valle multitudinis Gog, juxta civitatem Amona; quod tamen do Magog fore affirmat Ezechiel xxxix, 15.

Quinto. Denique Judæi sub Antiocho non convenit, quod ait ibidem vers, ultimo : « Et non abscondam ultra faciem meam ab eis, eo quod effuderim spiritum meum super omnem domum Israel, ait Dominus Deus. » Constat enim Judæos a successoribus Antiochi, et rursum a Romanis graviter fuisse afflictos, imo excisos.

*nun- *Sexto*, Theodorus Bibliander, quem sequitur u Gog Chylraus in cap. xx *Apocal.*, Gog el Magog vo- t/e l'i- lunt esse Gregoriani VII, Godefridum Bullonium, et chrislianos principes, qui terram sanctam recuperaverunt. Sed hoc est impium : Gog enim pugnabit contra castra Sanctorum, et sanctam civitatem, id est veram Dei Ecclesiam ; cum ergo Bullonius et socii in bello sacro pugnaverint contra Tureas et Saracenos, sequitur ex sententia Bibliandri, Turcas et Saracenos esse castra Sanctorum, el sanctam civitatem. Huc accedunt Calvinista}, qui Gog et Magog aiunt esse Papam et Papistas : Gog enim esse Antichristum, quem non alium esse censent quam Papam. Quam virulentam æque ac stolidam calumniam fuse refutavi H T/iessaL n, 11, Qu st. 1.

salimi. *Septimo*, Magdeburgenses opinantur Gog et Magog esse Tureas et Saracenos, sed errant : Gog enim et Magog tantum erunt in fine mundi cum Antichristo, ul palet Apoc. cap. xxiii, 7 et 11.

Octm, Octavo, S. Ambrosius, lib. II *De Fide*. cap. ultimo, putat Gog esse Gothos, qui Romanorum provincias vastarunt; ideoque Gratianum Imperatorem ibidem hortatur, ut pergat contra Gothos, cerlamque illi de eis promittit victoriam, utpote prædiciam et promissam hic ab Ezechiele. Audi cum : u Gog, ait, isto Golhus est, quem jam videmus exisse, de quo nobis promittitur futura victoria, dicente Domino : Et deprædabuntur eos, qui deprædabantur eos fuerant, etc. Nec ambiguum, sancte Imperator, quod qui perlidie aliante pugnam excepimus, fidei Catholicæ in te vigentis habituri simus auxilium. Evidens enim ante hæc divin o indignationis causa præcessit, ut ibi primum fides Romano Imperio frangeretur, uli fracta est Deo. « S. Ambrosium sequitur Arelas in cap. xx Apoc. Quade re S. Hieronymus Ambrosium in proæmio lib. XI *Comment. in Ezech.*, tacito nomino reprehendit.

Alii Gog et Magog Getas et Massagetas esse volunt, uti refert S. Augustinus, lib. XX *De Civit.* cap. xi.

inna.r»- *Nono*, S. Hieronymus sentit Gog esse hæresiarum, Magog esse illos, qui eis credunt.

ladini, *Decimo*, S. Augustinus, lib. XX *De Civit* xi, per t ' >m- Gog et Magog non certas gentes, sed generaliter l J Lc' omnes Ecclesiæ persecutores accipit. Nam Gog, r i i c. i vil, hebraico idem est quod lectum, sive domus : Uro M gi ' dem e t quod de t o, sive ille qui domo procedit. Gog ergo SUNt gentes, in quibus

velati in domo et abyssus diabolus est inclusus; Magog est diabolus, qui de illis gentibus quo- dairmodo se effert et procedit : vel Gog sunt gentes, in quibus nunc includitur et tegitur diabolus; et eledoni gentes erunt Magog, id est de tecto, quando in apertum odium, de operio erupturo sunt. Ita Augustinus. Verum Gog non fore diabolus, patet ex *Apoc.* xx, ubi S. Joannes dicit quod diabolus suscitabit Gog; non ergo Gog est diabolus.

Pro responsione, nola ex S. Augustino, Arete, Pritnasio, Ruperto, Anselmo et aliis passim, Gog et Magog futuros tempore Antichristi : unde Ezechiel ait eos fore tempore novissimo, et patet Apoc. xx, 7 et 11.

Dic ergo prælium Gog esse prælium Antichristi ivsp»- contra Ecclesiam, esseque novissimam persecutionem. Ita S. Augustinus et alii. extraeos

St- undo, Gog videtur esse ipse Antichristus, ut Auli volunt Lyranus, Vatablus et Paulus Burgensis : vel potius primarius ejus rex, et belli dux : Magog erit exercitus ejus, quia Ezechiel semper Gog vocat principem, Magog vero vocat terram, vel gentem. Ita Cardinalis Bellarminus, lib. II *De Pontif.* cap. xvi, Gregorius de Valentia et alii. Gog enim sepelietur in terra Israel ad orientem maris, cum Antichristus vivus sil rapiendus ad inferos, ut ait S. Joannes *Apoc.* xix, in fine. Rursum Gog hic vocatur princeps Mosoch et Thubal : Antichristus autem mullo plurium nationum erit princeps.

Tertio. Gog dicitur a Magog, quia princeps erit gentis Magog. Hoc licet non sit certum, probabile tamen est, videturque id innuere Ezechiel hoc cap. xxxiii, 2. Huic sententia* favet, quod etiamnum Tartari suos principes vocent Gog, ut *Gog Chan, Gog Elp*; pro *Gog* Turcæ dicunt *Kioc*, vel *Gioc*, Mogores Gto. Unde modernus Mogorum priic<ps, Eehari films, qui a Tamberlane directæ generationis linea septimus descendit, vocatur *Sicgio, q. d. Sciea Gog*. Ita epistolæ Mogonæ, el Leunclavius in *Turcico Pandects*, cap. i, ac ex iis noster Nicolaus Serarius in *Tobies* cap. xiv, Qua l. IV.

Qmr(of exercitus Antichristi dicitur Magog, quia constabit Scythis, Lurcis, Tartaris: vel quia s'V barbarus est et crudelis instar Scytharum; nam t u w, Magog esse Scythas colligitur ex *Genes*, x, ubi iititurie lius Japhel vocatur Magog, a quo inhabitatam et t i ' nominal un Scythiam docent Josephus, lib. I *Antiq.* xi, et Hieronymus n\ *Questionibus hebraicis in Genes*. Undo et socn Gog, quos hic nominal Ezechiel, scilicet Gomer, Thogorma, Mosoch, Timbal, filii sunt vel nepotes Japhet, a quibus alicæ gentes nomon sunt sortita*, ut Thubal sint Iben, Thogorma Phryges, Mosoch Cappadoces. Hujus sententiæ sunt Theodorus Dorotheas in *Synopsi*, Eucherius, lib. II in *Gen.* cap. x, et multi recentiores. qui Josephum, lib. I *Anttg.* cap. vi, ducem sequuntur. Hi enim censent Gog et Magog Scythas

esse, qui trans Caucasum montem et Mæotidem paludem, prope mare Caspium, ad Indiam usque tenduntur. Hos enim dici Magog, a Magog filio Japhet, qui eas terras primitus habitavit. Hinc rursus Ezechiel hoc cap. xxxvm, Ia, dicit Gog et Magog venturos ex Aquilone; in Aquilone autem habitant Scythæ et Tartari : et hi fuerunt milites Tamberlanis, qui quasi alter Aniichristus, innumerabili suo exercitu omnia vastavit.

Dices : Apoc. xx, 7, dicitur quod Satanas seducet gentes quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog et Magog : ergo Gog et Magog sunt gentes ex quavis mundi plaga. Ita S. Augustinus.

Respondeo : Sensus S. Jonnnis est, Satanas seducet omnes gentes, qui etiam Gog et Magog, TM ri» Marçij, id est ipsum Gog et ipsum Magog. S. Joannes enim Magog non accipit ut terram, uti facit Ezechiel, sed ut populum, vel populi principem. A terra enim Magog incoi® ejus, æque ac princeps vocabuntur pariter Magog. Hæc enim terra proprium habebit principem, minorem tamen, et, ul videtur, subditum ipsi Gog. Gog enim ab Ezechiele hoc cap. xxxviii, 2, vocatur « princeps capitis Mosoch et Thubal, » ejusque ditio primaria vocatur u terra Magog. » Videntur ergo Gog et Magog fore reges et gentes maxime feræ et forlissim® exseptr-m illis regibus, qui erunt in tine mundi, quique videntes stragem trium regum, sponte se subdent Aniichristo, de quibus *Apoc.* xvn, 12 et seq. Ita Ribera in *Apoc.* xx, num. 60, aut certe, ut idem ait num. 63 : Sensus est, *q. d.* Seducet gentes nullas, quæ sunt in quatuor angulis terræ : Gog, inquam, regem, et Magog. Nam cum eis veniet inultitudo magna hominum ex quatuor orbis partibus; ut Persa? ab Oriente, /Elhiopes ab Occidente, Libyesa Meridie, Gomer et Togorma ab Aquilone.

Quinto, exercitus Gog et Magog venient ad Antichiistum in Jerusalem, ut in ea totaque Judæa fideles et Christianos deleant. Confluent enim undecunque Christiani et gentiles llierosolymam, ut audiant Eliam et Enoch in ea condonantes. Et hoc significat S. Joannes, *Apoc.* cap. xx, cum ait vers. 8 : a El ascenderunt (Gog et Magog) super latitudinem terræ, et circuierunt castra Sanctorum, et civitatem dilectam, u llierosolymam scilicet. a Castra Sanctorum, » vocat receptacula et latibula Sanctorum ; non enim verisimile est oppressos Christianos habituros militaria castra sub Aniichristo potentissimo, quibus, collatis signis cum Aniichristo, lotoque ejus exercitu, confligant. Inde subdit S. Joannes, quod juxta llierosolymam de cælo pugnabit contra Antichristianos ho> Christus, omnesque disperdet in loco, qui inde hebraicedicetur Armageddon, *Apoc.* xvi, 10, g. d. \nalhetua excidii, id est plenum excidium. Adde lamen fore aliqua eorum castra, qualia habiunt Machubæi sub Antiocho, qui fait præcuror Gag et Anliuhrisli. U patebit cap. seqq venu 4.

Dû Gog et Magog plura dicam cap. xxxix. in fine capitis.

2. *Pone faciem tuam* (converte te, et libere vabrinare) contra Gog, terram Magog. — Syrus vertit : *Pone faciem super* (contra) *Gog, et super terram Magog, gubernatorem* (ducem, principem), *et caput Mosoch et Tubel.* Arabicus Antiochenus : *Festina, et exi super terram, et fac ducem* (gubernatorem), *quia non habet principem, et Thubal.* Textus hic videtur corruptus. Arabicus Alexandrinus : *Pone faciem tuam ad Agog, et terram Magog, judicem Mosoch et Tebal.*

3. *Principem capit is Mosocii et Thubal*, — *q. d.* Vabens, ticipinare conira Gog, qui erit princeps et imperator regis Cappadoci® et lliispahiæ. Caput enim est rex, Mosoch est Cappadocia, Thubal Hispania, uti ex Josepho dixi, cap. xxvn, 13. Undo Hector Pintus opinatur fore, ut rex Hispani® subjiciatur Antiebristo, ejusque exercitus ex Hispanis, æque ac ex aliis gentibus conflitur. Cardinalis vero Brllarminus, lib. HI *De Pontif.* cap. xvn, et Pineda, lib. IV *De Rebus Salomon*, cap. vu, putant Hispanos Occidentales, eosque qui in Peru et Americani transmigrarunt, fore in exercitu Antichrisfi, idque ex eo quod *Apoc.* cap. xx, 7, dicatur, has gentes fore a super quatuor angulos terræ. » Quanquam alii per Thubal melius nec Hispano^, nec Italos^ut vult Vatablus, sed Iberos, qu; si Ibelos, qui Scythis vicini sunt, intelligant, de quibus dixi *Genes*, x, 2. Est enim Iberia aquitôharis regio juxta Pontum, inter Colchidem et Armeniam, qu® Caucasii montibus circumdatur, a quibus profecti dicuntur quidam, qui in Hispaniam venerunt: unde et ipsa paulatim Iberia dicla est. Iberia enim hic vocatur Aquilonales, qualis non est Hispania, lia Ribera, *Apocal.* cap. xx, num. 61, et Maldonatus hic. Nota : Gog proprie erit princeps terræ, et geniis Magog: Magog autem, Moloch et Thubal erunt tria ampla regna, sicut eorum duces et primi incoi® Magog, Mosoch et Thubal fratres erant, *Gen. x*, 2. Hæc ergo regna singula suos habebunt reges; sed omnium princeps et imperator erit Gog, qui proinde vocatur *princeps capitis*, id est princeps summus, uti vertit Chaldæus. Hinc de Iribus hisco quasi de uno tantum loquitur, eumque Gog appellat nomine communi. Ita Maldonatus. Sic ergo verba textus connectenda et exponenda sunt, <l. <l. *Pone faciem tuam contra Gog*, ejusque *terram Magog*, contra *principem*, inquam, *capitis Mosoch et Thubal*, *q. d.* Pone faciem contra Gog, qui erit proprie princeps terr® Magog; sed princeps capitalis, id est imperator, erit regionum Mosoch et Thubal. Sic enim se explicat Propheta cap. seq. vers, i, dicens : « Ecce ego super te Gog principem capitis Mosoch et Timbal. » Certum ergo est ipsum Gog, non alium, ul aliqui putant, fore summum principem Mosoch et Thubal.

L Circumagam te, — ita et Septuaginta, idque melius quam i.haldæus, qui vertit, *decipiam te*; et

R. David, qui vertit, *conteram te*. Sonsus est, *q. d.* Ego te, o Gog! quasi equum effrenem et indomitum frenabo, ut nil facias, nulli noceas, nisi cui voluero, vel permisero.

Educam te — de terra tua, tanquam equum do stabulo injecto freno, et extra terram tuam perdam te. Cædetur enim Gog cum Aniichristo juxta Jerusalem, ut patet *Apoc.* xx, 8 et 9.

Vestitos loriceis. — Vatablus, *indutos panoplia*, id est omni armorum genere a capite ad pedes; gallico, *de pied en cap*.

6. Gomer, — id esi Galat.e. Ila Josephus, l *Antiq.* vi; Theodoretus, Vatablus et alii (i).

Thogorma. — Chaldæus et Vatablus, *Germania*.f Scholiastes Armenios accipit, aut Cappadocas et Galatas. Melius alii Phryges accipiunt. Ita Joseph et alii. Sic et Sibylla, lib. III *Oracul.*, varias gentes cum Gog venturas et cædendas edicit :

Vere.** vœ, vœ tibi, Gog, et omnibus deinceps cutn Matrog, Marsng atque Augon : qnauta tibi maU fatum attent! Mulla etiam filii Lyciorum, Mysorumque, Pbrygnmque, Multæ etiam Pamphyliorum gentes, Lydoruoiq; cadent. Maurorumque, ÆUiopumque, el geulium barbane vocis, Cappidocumque Arabunique, etc.

7. *Preparate* — ad bellum. Est sarcasmus, siva hostilis irrisio, *q. d.* Compara te ad prælium; sed scito te in illo cædendum et periturum.

Esto fis in pilfceptum, — præcipe, et impera tuo exercitui, duc illos quasi dux et imperator. Hebræus, Chaldæus et Septuaginta habent : *Esto eis in custodiam*, *q. d.* Frustra duces, et custodies; Deus enim cædel eos.

8. *Post dies multos*, — scilicet sub finem mundi, quod S. Jouîmes, *Apoc.* xx, 7, dixit : « Post mille, » id est multos, r annos. »

Visitaberis, — punieris a Deo.

In novissimo annorum (prope diem judicii) venies ad terram (id est adversus Ecclesiam), QUÆ rei ERSa est a gladio, — id est liberata u cadibus et persecutione, quas passa fuit a tyrannis. Valabins et Pagninus vertunt : *Venies ad terram quæ contrita est gladio*, id est ad Ecclesiam sanguine Martyrum cruentam. Alludit ad Jerusalem, id est Judæos e Babylone revemos; Jerusalem enim est typus et symbolum Ecclesi®. Adde, proprie venturum Aiiliehnslum et Gog ad Jerusalem, quia in Jerusub m regiam suam collocabit Autichristus, et juxta eam cum fidelibus confliget, uc condetur. Hoc enim est quod ail S. Joannes, *Apoc.*

R

(1) Vel potius», Cimmerii gentes, maxime Aquilonares, quarum noman æpu* Lile palet, quam scyiharuin. El Micliii' lisqunlem lu *Supplui.* pag. 333, Cimuieriam gentem illam (tenutari existimat, quæ inter Bui*)siheneui olim et Fanaim, in thersoneso, etiam Faurica habitavit, atque Bosphoro Cimmerio nomen reliquit. Ulterius eliaa sqiieiirüuoin versus seso exlcudi&e Cimmerius, usque <d terras Eairopæ borealis, mari Baltico adjacentes exi» UiiUAI Haas, ex luco ad 'ers. f. \c.rum sede et bues lihiA pupuu neuu acculata debilita H.

cap. xx, 8; « Et ascenderunt (Gog et Magog) super latitudinem terræ, et circuierunt castra Sanctorum (Christianorum), et civitatem dilectam (Jerusalem). Et descendit ignis de cælo, et devoravit eos. n

Ad montes Israel (id est in lerram sanctam, scilicet, in Jerusalem venies. Aliter alii, *q. d.* Vernes ad Ecclesiam qu® montibus Israel, id est sonetto Patriarchis et Prophetis, insita est per eamdem fidt m) : QUI FUERUNT DESERTI JUGITER, — id est longo tempore, puta 70 annis captivitatis, *Jerem.* xxv, 12. Imo a Christo et Tito usque ad Antichrbtum, et fidem mundi per tot annorum centurias deserti et derelicti a Deo et hominibus fuerunt Judæi, æque ac Judre® montes.

ILlc (terra, i. e. incolæ terræ) de populis (multis) edicta est, — id est vocata est e Gentibus : vel aeducta » o potestate Chaldæorum, aliorumque populorum et regnum infidelium, ila ul in ea cives confidenter ac secure habitent.

9. *Quasi tempestas*. — Pagninus, *velut multitudo Xtm' aquarum*; alii, *uti inundatio aquarum, quæ veniunt cum impetu*; Pintos, *quasi desolatio*, aut *vastatio*. Duabus metaphoris, scilicet tempestatis et nubia, significat multitudinem et impetum Gog. Simile est *Daniel*, xi, 40, et *Jerem.* iv, 13.

11. Dices : Ascendam ad terram absque muro, — Verti- id est Ecclesiam et Judo am, uc Jerusalem invadam, qu® tunc erit muris et omni defensione et auxilio destituta.

12. Ut inferas manum super eos qui desrti fue- VeM rant, et postia RESTITUTI — ul affliga< Christianos, qui in gentilitate deserti, postea a Christo grati®, Eccluskeet bonis omnibus sunt restituti. *Secundo*, et aptius ad præced. et sequent., *q. d.* Ut affligas Christianos, qui in Judæa a Turds oppressi et quasi deserti vixerunt; sed postea excusso Tur earum jugo suæ libertati sunt restituti. Unde videtur quod, sicut sub Godefrido Bullonio factum est, sic ante Antichristum ierra sancta a Christianis recuperabitur. Aliter Maldonatus : Hebraice ait, est : *Ut reducas manum luam*, id est, ut eos qui ante a Chaldæis spoliati fueraut, iterum spolies : aut jpyslice, ut eos qui sub diaboli captivitate fuerant, iterum in eamdem trahas : aut, ut eos non semel tantum, sed iterum atque iterum spolies.

Qui possidere coepit, — ex Hebrmo veritas : *Qid facit pecudem et opes*, id est qui coujuiuit pecudes et opes. Per hæc duo omne genus divitiarum intelligit : veterum enim opes erant pecudes.

Mystice p ropes virtutes et dona Spiritus Sancti uccipe. qu® Aniichristus, et Gog, ejusque ministri ex Christianorum animis rapere conabuntur. Ita Maldonatus.

Umbilici terre, — id est Judææ, qu® erat in medio terne tunc Imbitat®; præsertim quia ex Judea cœpit christianismus, et inde Christiani circumquaque propagati sunt toto orb»*. Sicut emm infans per umbilicum sugit alimentum a

matre : ilacætræ gentes per Jerusalem suxerunt fidem, sapientiam, gratiam el salutem a Deo. Sic Cicero, Act. VI í/i Ferrem, Ennam urbem, Sicili@ umbilicum vocavit, eo quod in medio insulte rita esset. Sic Livius, lib. V, ait /Etolos incolere umbilicum Grawiæ: sic Reate oppidum vocamus umbilicum Itali@. Sic Cicero, lib. jI De *Divinat.*, ait: « O sancte Apollo, qui umbilicum certum terrarum obsides. » Errant ergo Judæi, qui Jerusalem putant umbilicum terræ dici, eo quod altissima tutius terra», sit urbs et regio.

Vera. il. 3 \$AIIA p(j c\$T Saban), et Dedan (id est Idumæi, ut patet ex cap. xxv, 13, et cap. xxvii, 15), et negotiatores Tharsis. — Chaldæus, *maris*; Septuaginta, *Carthaginis*; alii, *Tharsi et Citicive*.

Leones. — Chaldæus, Septuaginta et Theodotion vertunt, *villa'ejus*, quos S. Hieronymus taxat erroris : « Si enim !»£) AepAir, inquit, per *iod* scribas, » uti hic scribitur, « appellatur catulus leonis; si autem sine *iod*, » et aliis punctis scribas legasque HDD *kepher*, « ager appellatur et villa. Unde et Capharnaum ager pulcherrimus dicitur. » *Kepher* enim agrum, *naim* pulchrum significat.

Yen ii. 14. Cum habitaverit Israel (id est, cum Christiani quiete habitabunt in Terra Sancta, tunc) scies — et videbis quæ hic de te prædico, o Gog, impleri. Chaldæus : *Scies ultionem poten hæ mete*; Septuaginta, *consurges*, scilicet contra eum, puta Israelum.

Hi. A lateribus Aquilonis, — ex Scythia ; alii, ex Babylone.

16. Tehran meam, — Judæam, quam quasi meam dedi patribus, et in qua ego Christus natus sum et vixi.

Cum sanctificatur fuero in te, — scilicet le puniendo et uccidendo, el chrisianos meos liberando. Tunc enim omnes sanciam Dei justitiam el misericordiam glorificabunt, cumque verum esse Deum agnoscent el colunt.

Vm n. 17. In jiam Propoliarum, — per Prophetas meos; Darnel <mm, cap. vu, vm et ix, Isaias, Jeremías mulique alii quorum scripta non exstant, prophetaverunt de Anlichristo ejusque exercitu.

tars.il. 18. Ascenuei indignatio mea in furore meo, — id est indiglitio mea furibunda, sive furor indignabundus. Asserit Deus se contra Ecclesiam valde indignaturum; quia ob fidelium peccata permittet eam gravit r a Gog et Anlichristo impeti e» divexari. Unde erit :

V ri 19. 19. Commotio, — id est turbatio magna, vel terræ motus maximus, ul explicat Vatablus. Unde sequitur : « El subvertentur montes, et cadent sepes, et omnis murus corruet in terra. » Ingens ergo, el a sa culis inauditus erit lune tei ríe motus.

Ve. io. 20. Pisces lt volucres. — Est hyperbole, </.
Tanta erit calamitas el clades, tamque universalis, u' eam pisces el volucres persentiscere et turbori videa tur. Nam, ut ait Plinius, lib. 11,

cap. lxxxiv : « Fiunt cum terræ motu el inundationes maris, eodem videlicet spiritu infusi, aut residentis sinu recepti, » Hic ergo spiritus commovet el alterat tam pisces in mari et aves m aere, quam homines et ea quæ sunt in terrd, cum eam æque ac mare concutit. Hinc terra-motus *pruno* vocatus est terripavium, *mde* terripudium, *deinde* tripudium, a pavio, id est ferio.

Cadent sepes. — Chaldæus: *Cadent turres*; S. Hieronymus : *Cadent munitiones*, g. d. Sublatis omnibus præsidiis et munimentis, nihil uspiam erit tutum.

Tropologice, montes et sepes, id esi magnates, præsules, concinnatores elati et celebres cadent el cedent Anlichristo.

21. Eum, — Gog, 7. d. Concitabo alias gentes, aut potius ipsos ejus milites inter se tumultuantes contra Gog, qui eum cædant. Unde explicans, subdit :

Gladiis uniuscujusque in fratrem suum dirigetur, — id est facium, ut milites Gog mutuis vulneribus se interficiant, sicut feci olim Phiiis-la?is, i *Reg.* xiv, 20, ut ita viresci castra Gog el Antichristi enervent.

22. Et judicabo (id est puniam Gog) peste, et sanguine (id e.4 cæde et strage), et lapidibus immensis (Chaldæus et Septuaginta, *lapidibus grandinis*. Pluet ergo Deus de cælo lapides el grandinem super Gog, item) ignem et sulphur, — qu@ damnatorum est piena, ul gehennam suam h c inchoent. Hoc est quod canit Psalles *Psalm*, x : « Pluet super peccatores laqueos : ignis, et sulphur, el spiritus procellarum, pars calicis eorum. » Porro constat aliquando pluuisse lapides grandinis lanios, ut iis homines et animalia stererentur et necarentur. Talis fuit grando in E eulpU gyplum immissa per Mosen, £codi, ix, 24, de qua S
dicitur: « Percussit cunela quæ fuerunt in agris, ab homine usque ad jumentum. » De grandine rursum ait Sapiens, cap. v, 23 : « A petrosa ira pfeme mittentur grandines. » Talis fuit grando missa a Deo contra Amorrhæos, Josué x, 11 : « El mortui sunt multo plores lapidibus grandinis, quam quos gladio percusserant filii Israel. » Undo de eadem ait *Eccli.* cap. xlví, 6: a Audivit illum (Josué orantem) magnus el sanctus Deus in saxis grandinis virtutis valde fortis. » Talis erit grando in fine mundi, uti dicitur Apoce/, cap. xvi, 21 : « Et grando magna sicut talentum descendit de cælo in homines. » Plura Ingentis grandinis exempla reni usui, *EjmL* cap. ix, 24. Porro hæc de Gog el Magog congrue Scythis contra Theodosium pugnantibus, cæcilusque prostratis adaptavit Proclus Constantinopolis Archièpiscopus. Nam « dux illorum, nomine Rugas, fulmine moritur, et pestis subsecuta maximam eorum partem qui sub illo fuerant, perdit. Neque sic plaga quiescit, sed et ignis cæhtus delapsus inultos e reliquis absumit, » ait Socrates, lib. VII, cap. XLiii. Gog eumi ul Magog erunt Scythia*, Tartari, etc.

23. Sanctificabor — in saucia impiorum vin-
dn.lu.

Notus jho. — Chaldæus ; *Manifestabo potentiam*
meu/w.

CAPUT TRIGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit atrocitatem cladis Gog describere. Asserit ergo exercitum Gog cadendum in montibus Israel tonta strage, ut Judæi per septem annos ejus bastas et arma comburant, ab caque vocetur vallis multitudini Gog, et civitas vicina Amona, id est turba, sive multitudo. Hinc secundo, vers, **il**, omnes gentes et feras invitat ad epulum tot cadaverum, quasi ad victimam suam sanctam, Denique, vers. 25, coeso Gog, et An/i-christo, Judæos ad Christum convertendos vaticinatur.*

i. Tu autem, fili hominis, vaticinare adversum Gog, et dices : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego super te Gog principem capitis Mosoch el Timbal : 2. et circumagam te, et educam te, et ascendere te faciam de lateribus Aquilonis : et adducam te super montes Israel. 3. Et percutiam arcum tuam in manu sinistra tua, et sagittas tuas de manu dextera tua dejiciam. 4. Super montes Israel cades tu, et omnia agmina tua, el populi lui, qui sunt lecuin : feris, avibus, omnique volatili, el bestiis terræ dedi te ad devorandum. 5. Super faciem agri cades : quia ego locutus sum, ait Dominus Deus. 6. Et immittam ignem in Magog, el in his qui habitant in insulis confidenter : et scient quia ego Dominus. 7. Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei Israel, el non polluam nomen sanctum meum amplius : et scient gentes quia ego Dominus sanctus Israel. 8. Ecce venit, et factum est, ait Dominus Deus : hæc est dies, de qua locutus sum. 9. Et egredientur habitatores de civitatibus Israel, et succendent, el comburent arma, clypeum, et hastas, arcum, et sagittas, et baculos manuum, el contos : et succendent ea igni septem annis. 10. El non portabunt ligna de regionibus, neque succident de saltibus : quoniam arma succendent igni, et deprædabuntur eos, quibus prædæ fuerant, et diripient vastatores suos, ait Dominus Deus. 11. Et erit in die illa : Dabo Gog locum nominatum sepulcrum in Israel : vallem viatorum ad orientem maris, quæ obstupescere faciet prætereuntes : et sepelient ibi Gog, el omnem multitudinem ejus, et vocabitur vallis multitudinis Gog. 12. El sepelient eos domus Israel ut mundent terram septem mensibus. 13. Sepeliet autem eum omnis populus terræ, el erit eis nominata dies, in qua glorificālas sum, ait Dominus Deus. 14. Et viros jugiler constituent lustrantes terram, qui sepeliant et requirant eos qui remanserant super faciem terræ, ut emundent eam : post menses autem septem quærere incipient. 15. Et circuibunt peragrantes terram : cumque viderint os hominis, statuent juxta illud titulum, donec sepeliant illud pollinctores in valle multitudinis Gog. 16. Nomen autem civitatis Amona, el mundabunt terram. 17. Tu ergo, lili hominis, hæc dicit Dominus Deus : Dic omni volucris, et universis avibus, cunctisque bestiis agri : Convenite, properate, concurrite undique ad victimam meam, quam ego immolo vobis, victimam grandem super montes Israel : ut comedatis carnem, el bibatis sanguinem. 18. Carnes fortium comedetis, el sanguinem principum terræ bibetis : arietum, et agnorum, et hircorum, taurorumque el altilium, el pinguium omnium. 19. Et comedetis adipem in saturitatem, et bibetis sanguinem in ebrietatem, de victima, quam ego immolabo vobis : 20. el saturabimini super mensam meam de equo, et equite forti, el de universis viris bellatoribus, ait Dominus Deus. 21. El ponam gloriam meam in gentibus : et videbunt omnes gentes judicium meum, quod fecerim ; el manum meam, quam posuerim super eos. 22. El scient domus Israel, quia ego Dominus Deus eorum, a die illa, el deinceps. 23. Et scient gentes quoniam in iniquitate sua capta sit domus Israel, eo quod dereliquerint me, et absconderim faciem meam ab eis :

UI.

Tiô COMMENTARIA IN EZECHIELEM PROPHETAM, cap. XXXIX.

et tradiderim eos in manus hostium, et ceciderint in gladio universi. 24. Juxta immunditiam eorum et scelus feci eis, et abscondi faciem meam ab illis. 25. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Nunc reducam captivitatem Jacob, et misereoor omnis domus Israel : et assumam ze- lum pro nomine sancto meo. 26. El portabunt confusionem suam, et omnem prævaricationem, qua prevaricati sunt in me, cum habitaverint in terra sua confiderent neminem formi- dantes : 27. et reduxero eos de populis, el congregavero de terris inimicorum suorum, et sanctificatus fuero in eis, in oculis gentium plurimarum. 28. El scient quia ego Dominus Deus eorum, eo quod transtulerim eos in nationes, el congregaverim eos super terram suam, et non dereliquerim quemquam ex eis ibi. 29. El non abscondam ultra faciem meam ab eis, eo quod effuderim spiritum meum super omnem domum Israel, ait Dominus Deus.

- Vtt. i. Siteh te, — contra te scilicet veniam, ut te puniam.
- Principem capitis, — id est summum principem. Aliter Vatablus, q. d. Qui es caput Mosoch, id est Cappadocia, et Timbal, id est Italia. Vide cap. præced., vers. 2.
- V».». 2. Circumagam te. — Vatablus, frangam, vel conteram te; Pintus, in frusta, vel scintillas redigam te.
- Educam te, — Pintus, succidam te; Chaldæus, errare fatiam te; hebraire est scisselicha, id est sextabo te, quod exponit Pagninus, q. d. Relinquam sextam partem ex te, id est ex tuo exercitu, quia scilicet reliquias quinque interficiam(1), Melius R. Joseph, R. David, Vatablus et Maldonatus exponunt : sextabo te, id est sex plagis afficiam te, scilicet peste, sanguine, imbre, lapidibus grandinis, igne et sulphure, ut dixi cap. præced., vers. 22. Agit enim de piego Gog excidio et interitu.
- Vrn.3. 3. Percutiam arcum in sinistra tua, — omnem potentiam et vires tibi auferam. Solent enitu sagittarii arcum sinistra, sagittas dextra gestare. Litam speciem pro tuto armorum genere ponit, q. d. Exarmabo te, excutiam arma e manibus tuis.
- Ven 4. 4. Super montes Israhel. — Itine videtur quod contra Gog rex aliquis, vel plurcs principes christiani ingentem exercitum educunt, et cum Gog in Judæa confligent, cumque cædenl, ita ut cæsorum cadavera insepulta fiant præda avium

(1) Vocem hebræam פִּנְחָשׁׁ schicheticha quatenus vulgata vertit educam te, a פִּנְחָשׁׁ schesch sex venire et per פִּנְחָשׁׁ labba te vertomiat esse interpretum laud paucorum opimo r^t, licet in interpretando non consentiant. Nam alii exponunt, ut supra videre csl, relinquam sextam partem ex tu; alii, sestuplici pana in te animadvertam. ilnclorius veriore hujus vocis interpretationem educere conatur his verbis : a Sextabo te, id est hamo unco vel harpagone sestuplici (hoc est, sex nucis digitis ferre i consunte), extraham te extremis aquilonis partibus. Triplici harpagone solent res in puteos aut profani» aquas delapsæ, investigari cl extrahi : hic sextuplicem Dominat, ut tanto certius hostem comprehendat el fim-iu» retineat. Inde etiam ad damnatos aut reos adbu i fui ~s comtal, undo illud Juvenalis (Satyr, x, 1} : « I , r to Sejanus ducitur unco. » El Cicero, 1 Philipp, t « L I impactus est fugitivo illi. »

et ferarum. Magis tamen id flet armis Dei, quam fidelium: hoc est enim quod dicitur Apoc. xx, 9 : «Et descendit ignis a Deo de coelo,et devoravit eos. » Et Apocal. xix, 14 ; * Exercitus qui sunt in coelo sequebantur cum,» Christum scilicet euntem ad bellum contra Gog.

6. Immittam ignem (fulmina et ignes de cmlo) V«n». in Magog,—id est, in regionem et terram, æque ac in exercitum regis Gog : et in insulas, scilicet subjectas, vel confédéralas Magog.

Mystice, significat fore ut totum Anllchristi regnum evertatur.

7. Non polluam (non permittam pollui, id est Vert7. profanali et blasphemari) nomen sanctum meum amplius,— ut per Gog et Anlichrisli victorias el impietatem hactenus pollui permisi.

8. Ecce venit, et factum est, — q. d. Quod dico Ven. 8. instat, et tam certo ac cito fiet, ac si jam facium esset. Nimirum mille anni apud Deum sunt, sicut dies una, It Petr. m, 8. Unde et S. Joannes, epist. I, cap. n, 18, hanc ultimam mundi ætalem vocat boram novissimam.

9. Et egredientur de civitatibus Israel,— q. d. ven.i. Cæso Anliehrislo, Gog omniquo ejus exercitu, tanta erunt cæsorum spolia, hastæ et arma, ul Judæi ex omnibus urbibus confluant, ut ea diripiant, et septem annis sat habeant ad ea comburendum, nec alia lignatione elsylvis egeant. Vide Apoc. xix, 17 et sequent (2).

Hinc apparet post mortem Anllclirisli dandos VoIIAo.

(2) Post partam victoriam hostilia arma priscis temporibus comburi solebant, ad quem morem et Isaia cap. ix, A, 5, respicitur. Eumdem memorat Virgilios, .Uncid. Vili, 5G1, ubi Evandnim ila loqueitem inducit :

O mihi prxteritos referai si Jupiter annoi
Qualis eram, cuñ primum adtin Frenesie «db Uta
Strivi» teulurumijue incendi victor acervos.

Hoc traili, inquit Servins, de historia. Tarquinius enim Priscus» viciis Sabinis, in honorem Vulcani, eorum anna succendit, quem postea ocleri sunt secuti. Plura alia veterum scriptorum testimonia de illa consuetudine collegit Jac. Lydius in Syntagm, de re militari. hb. VI, cap. iv.

« Et succendent... baculos manuum. » In Monumnait Mhiws a recentionbus el doctissinib Botta et Fiandra descriptis, reipsa videre est viros beiUlores longissimos, iu manu baculos gestantes.

non canium 45 die», ut aliqui male colligunt ex *Daniel*, xn, 12, sed plures annos, ut ii, qui lapsi sunt sub Anticristo pœniteant, lumque post summam persecutionem erit summa Ecclesie pax. Ita H. Pintus, Ribera in *Apocal.* xx, num. 72, Lessius lib. XIII *De Attribut, divinis*, cap. xix, sub finem, et alii. Non enim ait Ezechiel quod Judæi comburere poterunt, sed quod comburent de facto arma exercitus Gog cœsi, per septem annos. Rursum vers. 12 et 13, ait: «Post menses septem quærere incipient » reliquias cadaverum Gog, ut eas sepeliant. Ratio est: nam, ut ait Apostolus *Roman.* Tiv, 25, tunc «omnis Israel «alvus flet: » ad hoc autem plus temporis requiritur. Addo, verisimile est tunc in Judæa rursum fundanda» esse Ecclesias, et in Jerusalem luno Christiana tam Judæos quam gentiles Christum culturos, uti expresse docent Venerabilis Buda in *Lucos* xxi, et Dionysius Carthusianus hic. Idque insinuat *Apoc.* xx, 8. Lege ibi Pannonium. Denique Lyranus in I *Thesal.* v: u Doctores, inquit, et Sancti communiter dicunt quod, mortuo Anticristo, et falsitate ejus manifeste detecta, omnes gentes convertentur ad Christum.» Undo Sebastianus Barradius tom. II, lib. IX, cap. vu, concludit aliquot annos superfuturos esse ab Antichristi nece usque ad judicium. Deus enim Judæis, æque ac Gentibus tempus concedet ad conversionem, et ad foundationem Ecclesiarum, ut religio Christiana apud eos stabiliatur. Quot autem præcise futuri sint anni, an septem, an plures, vel pauciores, non constat; præserlim cum per septem hosce annos Maldonatus et aliqui alii, non præcise septem, sed indefinite multos intelligent, ut numerus certus et definitus ponatur pro indefinito. Tantum enim per hæc omnia figurate significari putant, insignem fore stragem hostium et victoriam. Et sic sæpe alibi septenarius numerus tantum significat copiam et multitudinem. Sic ait vers. 12, «septem, » id est mullis, «mensibus. » Quocirca Sibylla, lib. VI *Oracul.*, docet, post mortem Antichristi, regnaturam feminam viduam, quæ aurum, argentum, æs et ferrum in mare projiciet, tumque secuturum finem mundi et diem Judicii.

11 * r' r'|M *

Fuit error Chiliastarum, sive Millenariorum, qui docebant quod post Antichristi persecutionem justi soli resurgerent, ut cum Christo regnarent mille annis in terra, et post hosce mille annos venturos Gog et Magog, ac bellum Ecclesiæ illaturos, atque tandem fore generalem resurrectionem et extremum Judicium. Quin vero nonnulli Catholici, etsi Chiliastarum errori non subscribant, lamen quod allinet ad mille annorum designationem post mortem Antichristi, consentiunt cum Chilianis. Iuter cos est Joachim Abbas, Ueberlinus de Cassatis, Seraphinus de Fermo, Pannonius, atque aliqui alii scribentes in *Apoc.* xx, 6, ubi agitur de hisce mille annis. Verum hæc sententia improbabilis est, et caret fundamento, uti ostendam *Apocal.* xx.

10. Nique succident de saltibus. — Ha legendum cum Romani», et hoc significat Hebræum *on malab.* Corrupte ergo hic legunt nonnulli *succident.*

11. Locum nominatum. — Legit Hebræus *Oū oipo mecom stem*, id est locum nominis, id est nominatum. Sic et Septuaginta. Jam male aliis punctis legunt *OZJ scam*, id est *ibi, q. d.* Hic locus ex strage et multitudine hominum, quæ cum illo ibidem sepelietur, erit nominatus et celebris: vocabitur enim *polyandrion*, sive *vallis multitudinis Gog*. Syrus vertit: *Et vocabitur vallis* (vel torrens) *interitus* (perditionis) *Gog*; Arabicus: *El vocabitur vallis perditionis Agog.*

Vallem viatorum ad orientem maris, — *q. d.* Sepelietur superbus Gog veniens ex montibus, in valle Judææ frequenti et celebri, utaquam plurimis sepulcrum ejus videatur, nimirum in valle, quia viatores venientes ab Oriente eunt ad mare, scilicet Mortuum, vel Tiberiadis potius. Hoc enim proprio dicitur mare Judææ. Ha Chaldaeus, qui vertit, *ad mare Genesareth*; quod alio nomine, ab urbe vicina in honorem Tiberii Cæsaris ædificata, vocatur Tiberiadis.

Allegorico, hæc vallis est infernus, qua multi viatores, qui latam ineunt viam, pergunt. Hæc est ad orientem maris, quia ex ea oritur amaritudo, et in ea fons est amarissimus dolorum omnium.

Quæ odiflescere faciet, — ob coptam sepulcrorum et sepulorum. R. David verlit: *Quæ vallis obturare faciet nares praetereuntium, ob intolerabilem putorem cadaverum.*

12. Ut mundent terram, — scilicet a fœlore cadaverum.

Mystice, *q. d.* Laborabunt septem, id est multis mensibus, Catholici in opprimenda Antichristi et hæreticorum hæresi, ut Ecclesiam expurgent. Ita Maldonatus, licet ipse velit hunc sensum esse literalem.

13. Et erit eis nominata dies, in qua glorificatus sum, — cædendo scilicet tantum exercitum Gog et Antichristi. Hic ergo dies celebris erit Christianis, quia simul cum eo ejus hæreses et vitia exstirpabunt et sepelient fideles et prelati.

14. Post menses septem, — quibus cadavera sepelient, ut ait vers. 12, incipient quærere num quæ sepelienda restent.

15. Cumque viderint os hominis, statuent juxta illud titulum, — ut ex eo, quæ in signo cognoscant esse os hominis, non bestiae, illudque septem fiant.

Pollinctores, — id est qui curant funera, et cadavera sepeliunt: de quibus Martialis lib. X:

Jam scrobe, jam lecto, jam pollinctore parato.

10. Nomen civitatis (juxta quam sepelietur Gog cum suis, vocabitur) *Amona*, — id est multitudo 6jus «S»ptuaginta vertunt, id est niv/i»-*tenum*, vel multitudo virorum sepulorum, ait S. Hieronymus. Scilicet in hac cæsum multilo-

dine vocabitur urbs vicina «Amona;» sicut vers, **il**, dixit : «Vocabitur vallis multitudinis Gog. » Aliqui putant banc urbem esse Jerusalem. Syrus vertit : *Et vocabitur nomen civitatis, fortis* (munita). Hebræuni enim (ON *aman* (unde *Amona*) significat firmare, munire, confirmare : unde *amen* est nola confirmationis. Arabicus Antiochenus : *Et vocabitur nomen civitatis, fortis* (gloriosa, illustris).

17 *Victimam*. — *Victimam* vocat Deus magnam hostium stragem, quam justitiæ suæ quasi imolavit (I).

<8. *Taurorumque et altilium*. — Hebraico, *taurorum et boum Basan*, id est qui in pingui regione Basan aliti, saginati et impinguati sunt. Ita Vatablus, qui per hos accipit magistratus, et eos qui aliquo publico officio functi erant in exercitu Gog. Sed hoc mysticum videtur, prius litterale (2).

20. *Super mensam meam*. — *Mensam* suam vocat Deus vallem illam plenam cadaveribus Gog.

21. *Er ponam (ostentabo) gloriam meam (inter gentes) et manum*, — id est potentiam et vindictam meam, qua eos cecidi.

23. *Et scient quoniam in iniquitate (propter iniquitatem suam, qua Christum occidit, captaci eversa sit) domus Israel*, — id est Judæa per Titum, mansei itque eversa et desolata usque ad Antichristi interitum, post quem videntes Judæi se ab eo jactantese esse Messiam delusos, omnes ad Christum convertentur. Et hoc est quod ait vers. 25 : a Nunc reducam captivitatem Jacob;» licet aliqui putent, quod ibi redeat ad liberationem et captivitate Babylonica. Sed prior expositio est genuina, et communior, quam et sequitur Adrianus Fixius, lib. VII *iflagelli Judæorum*, cap. xv. Frustra ergo hoc loco abutuntur Judæi, ut suum judaismum tueantur. Objiciunt enim Catholicis : Promittit hic Deus nobis Judæis reditum et captivitate post cæsum Gog et Magog : ergo tum veniet Messias noster, qui Judæos et judaismum restituet. Respondeo negando consequentiam. Messias enim jam pridem venit, et judaismum abolevit, ac novum Testamentum veteri surrogavit, uti ostendi *Daniel*, ix, 23, ex 70 hebdomadibus; et *Jcrem.* xxxi, 31, ubi hoc novum Christi Testamentum promittitur; et *Gen.* xlix, 10, ubi Jacob prædicit Messiam venturum, cuius defecerit sceptrum de Juda : hoc autem deficit sub Herode; et alibi. Ad hæc, captivitas hæc romana Judæis accidit, ob spretum et occisum ab eis Christum, uti ostendi in Damele, loco citato; ergo vel ab ea

(t) Invitantur volucres rapaces et feræ bestiæ ad epulas, quas et cæsis Gogæis eis parabit Deus; vide supra vers. 4. Ex bis liquet, quale futurum sit Gogi, et eorum qui illius se castos adjungere sepulcrum, apertum nempe et tubdiale, illa ut a bestiis et a volucribus lacerrari cadaveri per n'.

(Rosenmuller.)

(2) Nominibus animalium, quod in allero hujus versus nemisuchio legantur, v. uivis hominum ordines indicari, det parallélismes Ipnii^lichii pnuru. Ume Chaldæus i tu tui» *luw*, *tijjibi'UH*. *luuvruut*, (*uuruiuii*, etc. posui. *u*, *ducuii* [*uriiuui*, et opiUtu *ihctluui*.

liberentur et redeant, debent prius per poenitentiam redire ad Deum, et ad Christum ab eo mis-3v.in, fierique Christiani : quod facient iu fine mundi. Deus enim pœnam non aufert, nisi prius auferatur culpa, quæ ejus est causa. Quamdiu ergo Judæi in judaismo, et in odio Christi mancut, manent in culpa, ac consequenter manent in sua captivitate, quam non evadent nisi, relicto judaismo, Christum et christianismum amplectantur, quod fiet post cæsum a Christo Antichristum : tunc enim reliquias Israel ab eo deceptas se videntes, convertentur ad Christum, itaque salva* fient. Et hoc est quod ait Daniel : «Et post hebdomades sexaginla duas occidetur Christus, et non erit ejus populus qui eum negaturus est. Et civitatem, et sanctuarium dissipabit populus (exercitus Titi) cum duce venturo; et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio, etc., et in dimidio hebdomadis (qua occidit Christum), deficient hostia et sacrificium : et erit in templo abominatio desolationis : et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio» templi, ac consequenter et judaismi. Adde hanc libertatem fore «in novissimo annorum, » uti dicitur cap. XXXVIII, 8. Erit ergo, non terrena, ut volunt Judæi, sed spiritalis et cœlestis, scilicet quæ hic inchoetur per gratiam, et mox in cœlo perficiatur per gloriam.

25. *Assumam zelum*, — zelabor populi mei Judæici salutem, non propter eorum merita, sed propter me et nomen meum, ut nominer fidelis et misericors pater.

26. **1'OIITABINT CONFUSIONEM SUAM, — quando** Confundantur se Christum occidis, eum contumeliis et injuriis affecisse in judaismo, jam conversi ad Christum confundentur.

27. *Heduxero eos ubi populi*, — inter quos Judæi fuerunt dispersi tum per Titum, tum per Antichristum, reducam eos ad suas sedes, et ad Judæam, tum corporalem, tum potius spiritalem, id est ad Ecclesiam Christi.

Et sanctificatis fuerint in eis, — cum sanctam meam misericordiam, uti ante justitiam, in eos ostendero et exercuero, itaque declaravero mo esse Deum, cujus proprietas est esse sanctum. Quocirca Deum sanctificari in Scriptura est Deum ostendere se esse Deum : Deus enim est sanctus, et sanctitas ipsa infinita et increata per essentiam.

29. *Spiritus*, — gratini, justitiæ, sanctitati; Chaldæus, *Spiritum Saiu-tum*; Septuaginta vero, *furorem*, scilicet quem effudi in Judæos, et eorum scelera.

Ex his duobus capitibus, et ex cap. xix Apoc., vers. 11 et seq., et cap. xx, vers. 9, hæc certo colligimus de Gog et Magog :

Primo, eos fore exercitum Salanæ et Antichristi, qui pugnabit contra Christum et Christianos. Hoc enim est quod dicitur Apoc., xix, 19 : « Et vidi bestiam (id est Antichristum), et reges terræ, et exercitos eorum (Gog et Magog) ad faciendum

prælinm cum illo, qui sedebat in equo (id est cum Christo, ut patet ibid. vers. 13) et cum exercitu ejus. » Et cap. XX, 7 : « Solvetur Satanas, et seducet gantes. quæ sunt super quatuor angulos terna, et Gog et Magog, etc., et circuierunt castra Sanctorum. »

Secundo, fore plurimos, et quasi innumerabiles. Hoc est enim quod dicitur *Apoc.* xx, 7: «Quorum numerus est sicut arena maris.» Rursum fore ferros, et venturos ab Aquilone, ut dicitur *Ezech.* vn, 15, idque in fine mundi. Hoc est enim quod ibidem ait Ezechiel, vers. 8 : «In novissimo annorum veniet; » et S. Joannes, *Apoc.* xx, 7 : « Post mille annos solvetur Satanas, et seducet Gog. »

Tertio, Jerusalem tunc redituram ad pristinum splendorem, et regni, et fidei, ita ut in ea plurimi sint fideles et Christiani : quocirca in ea regiam sibi constituet Antichristus, ibique contra eum certabunt et praedicabunt Elias et Henoch, ut patet *Apoc.* xi, 8, ad quorum praedicationem multi confluent Hierosolymam, ac cum eis constanter, instar Machabæorum, opponent se Antichristo, qui suo exercitu Gog et Magog eos cinget, et disperdat juxta Jerusalem : ibique Antichristus, Gog et Magog divinitus cadentur. Hoc est enim quod dicitur *Apoc.* xx, 8 : « Et ascenderunt (Gog et Magog) super latitudinem terræ, et circuierunt castra Sanctorum (Christianorum) et civitatem dilectam. Et descendit ignis de cælo, et devoravit eos. »

Quarto, quod Deus ex cælo pluet in exercitum Gog et Magog lapides grandinis, pesiera, ignem et sulphur, quibus eum conficiet, uti expresse dicitur *Ezech.* xxxvin, 22. Rursum mittet in eos terræ motum horribilem, item terrorem et furorem panicum, ut se invicem mutua cæde trucident, ut ibidem dicitur vers. 21.

Quinto, tantam fore stragem Gog et Magog, ut arma eorum Judæis fidelibus pro lignis ad comburendum per septennium sufficiant, utque omnes aves et feræ eorum cadaveribus se pascant.

Sexto, quod ipsi cædendique sepeliendi sunt juxta civitatem Amona, in valle multitudinis Gog, ut patet *Ezech.* xxxix, 11 et 16.

Septimo, quod in hoc praelio cædetur ipse Antichristus, ejusque praecursor, sive pseudoprophetae uterque caelitus deturbabitur ad tartara. Hoc est enim quod *Apoc.* xix, 19, de hac pugna dicitur : «Et apprehensa est bestia (id est Antichristus), et cum eo pseudopropheta, etc.. vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis eruentis sulphurine. »

Octavo, quod post cædem Antichristi, Gog et Magog, Judæi ad Christum convertentur; et Christiani lapsi in persecutione Antichristi ad Christum redibunt, tumque florebunt Christi fides et religio. Hoc est enim quod dicitur hoc cap. xxix, 23. «Nunc reducam captivitatem Jacob, et miserebor omnis domus Israel, et assumam zelum pro nomine sancto meo,» etc.

Ex dictis palet, minus probabile videri, quod

docet Pererius, Prologo in *Apoc.* diap. v, scilicet Gog et Magog fore post Antichristum ; sextam enim persecutionem Ecclesia? inferendam fore ab exercitu Antichristi : septimam vero ab Antichristi reliquiis, scilicet Gog et Magog. Scriptura enim significat ultimam fore persecutionem Antichristi, et in ea socios ei adjungit Gog et Magog.

Mystice, Gog et Magog, et Antichristi praecursores fuerunt heretici, qui Ecclesiam oppugnarunt: ac proinde similiter ac illi a Deo puniti perierunt.

Arii et Arianorum, ac maxime Constantii Imperatoris quantus in Orthodoxos fuerit furor, tum S. Athanasius et alii, tum S. Hilarius scribens ad eum, ita enarrat : «Sacerdotes, ait, carceribus continentur, plebs in custodiam catenati ordinis constricta disponitur, virgines nudantur ad poenam, sacrata Deo corpora publico exposita conspediti, ad fructum spectaculi et quaestionis aptantur. Cogunt nempe, non vel Christiani omnes simus, sed ut ariani. » Quocirca Arius, vindice Deo, viscera sua (quibus filii in matris utero continentur, eo quod ipse in Filium Dei impius fuisset et blasphemus) in latrinis cum anima effudit.

Constantius more pene periit, cum Juliano Cotuiw-Apostata cognato suo, quem Cæsarem constituerat, imperio et vita sensim se excludi videret.

Valens Avianus, magnus Homousianorum persecutor, a Gothis rebellantibus victus, et in fuga graviter saucius, tuguriumque forte obvium ingressus, igne ab hostibus injecto vivus est concrematus : dignum profecto accipiens temporarii incendii ab iis exitium, quibus consiliarat «ternum. Nam ipse Gothos antea a se debellatos fecerat Arianos.

Theodoricus, Gothorum rex arianus, Symmachum patricium, et Boetium senatorem, viros catholicos et virtute praestantes gladio trucidavit; quare moriens visus est sancio cuidam eremite discinctus et discalceatus, vinctusque manibus inter eos duci, ac projici in vicinam Vulcani ollam, ut ab illis significaretur in ælernum missus ignem, quos hic iniquissimis judiciis oppresserat, uti narrat S. Gregorius in *Dialog.*

Tolila, Gothorum rex, invasit Italiam et Siciliam, sævus ubique, et sui in Ecclesiasticos crudelissimi odii passim vestigia relinquens : unde et Cerbonium Populonii Episcopum, quod milites Catholicorum excepisset hospitio, domique a supervenientibus Gothis occultasset et conservasse!, ursis immanissimis objici jussit in theatro, in quo rex ipse spectator consedit. Deinde Perusium cepit, moxque tale sævitiæ praefecto suo dedit mandatum : « Episcopo (erat is S. Herculani) prius a vertice capitis usque ad calcaneum oculos corrigiam tolle, et tum caput amputa : omnem vero populum, qui illic repertus fuerit, gladio perimito. » Quare merito a S. Benedicto audivit : «Multa mala facis, multa mala fecisti, jam ab iniquitate conquiesce. Equidem mare transitorus es, Romam ingressurus, novem annos regnabis.

decimo morions. » Eo enim anno Narscs exarchus ab Imperatore missus Gothos præiio cecidit, et Totilmn interfecit Vide S. üregorium, HI *Dia* log.* su et liti, et lib. II, cap. ìv.

Julianus Apostata Galilœoruni (ita Christianos vocabat) hostis, cadesi telo ictus, interiit, clamans : a Vicisti, Galilate, vicisti. »

Quantas clades fidelibus intulerint Wandali ariani, eorumque rex Ilunerioi’% videro est apud Victorem Uticensem tribus libris, quos de perse* catione Wandaluin scripsit. At quis finis? Hunericus diu Sanctorum sanguine pasltis, tandem a dæmono correptis, propriis se morsibus laniavit, ail Gregorius Tiironensis, atque, ut auctor esi Victor Uticensis, patefacto in secretioribus partibis corpore, scatens vermibus exspiravit.

Constantinus, qui ex fœdato, cum baptizaretur,

fonte, Copronymus est dictus, juratus B. Virginii et SS. imaginum hostis, ac monachorum exterminator, cum 35 annos in hac sævitia regnasse!, ardontissimis correptus febribus, desperabundus clamabat, vivum seso adhuc igni inextinguibili traditum esse, postulavitque ut B. Dei genitrici (quam toties blasphemiiis impetierat) suus restitueretur honos.

AistulphuB, Longobardorum rex, graviter diuque vexavit Ecclesiam, fideles occidit, destruxit templa, fidem datam rupit, minatus est se omnes Romanos uno gladio jugulaturum : minatus est et Stephano Papæ ac Pipino, Undem Romam obsedit. At quis finis? Audi Anastasium : « Infelix, ait, Aistulphus quodam loco in venationem pergens, divino ictu percussus defunctus est» anno Domini 756.

CAPUT QUADRAGESIMUM.

1 In vigesimo quinto anno transmigrationis nostræ, in exordio anni, decima mensis, quarto decimo anno postquam percussa est civitas : in ipsa hac die facta est super me manus Domini, et adduxit me illuc. 2. In visionibus Dei adduxit mo in terram Israel, el dimisit me super montem excelsum nimis : super quem erat quasi ædiflcium civitatis vergentis ad Austrum. 3. El introduxit me illuc : el ecce vir, cujus erat species quasi species æris, et funiculus lineus in manu ejus, et calamus mensuræ in manu ejus : stabat autem in porta. 4. Et locutus est ad me idem vir : Fili hominis, vide oculis luis, et auribus tuis audi, et pone cor tuum in omnia, quæ ego ostendam tibi : quia ut ostendantur tibi adductus es huc : annuntia omnia, quæ tu vides, domui Israel. 5. Et ecce murus forinsecus in circuitu domus undique, et in manu viri calamus mensuræ sex cubitorum, et palmo : el mensus esi latitudinem ædificii calamo uno, altitudinem quoque calamo uno. 6. Et venit ad portam, quæ respiciebat viam orientalem, et ascendit per gradus ejus : et mensus est limen porlæ calamo uno latitudinem, id est limen unum calamo uno in latitudine : 7. el thalamum uno calamo in longum, el uno calamo in latum : el in ler thalamos, quinque cubitos : 8. et limen portæ juxta vestibulum porlæ intrinsecus, calamo uno. 9. Et mensus est vestibulum porlæ ocio cubitorum, cl frontem ejus duobus cubilis : vestibulum autem portæ erat intrinsecus. 10. Porro thalami porlæ ad viam orientalem, tres bine et tres inde : mensura una trium, el mensura una frontium ex utraque parte. 11. Et mensus est latitudinem liminis porlæ, decem cubitorum : et longitudinem portæ, iredecim cubitorum : 12. et marginem ante thalamos cubili unius : et cubitus unus linis ulrinque : thalami autem, sex cubitorum erani hinc el inde. 13. Et mensus est portam a tecto thalami, usque ad tectum ejus, latitudinem vigiliti quinque cubitorum : ostium contra ostium. 14. Et fecit frontes per sexaginta cubitos : et ad frontem atrium porle undique per circuitum. 15. Et ante faciem porlæ, quæ pertingebat usque ad faciem vestibuli portæ interioris, quinquaginta cubitos. 16. El fenestras obliquas in thalamis, et in frontibus eorum, quæ erant intra portam undique per circuitum : similiter autem erant et m vertibulis feneslne per gyrum intrinsecus, et ante frontes pictura palmarum. 17. El eduxit me ad atrium exterius, el ecce gazopbylacia, el pavementum stratum lapide in atrio per circuitum : triginta gnr.ophylacia m circuitu pavimenti. 18. El pavementum, in fronte portarum, secundum longitudinem portarum eral inferius. 19. El mensus esi latitudinem a facie

portæ inferioris usquo ad frontem atrii interioris extrinsecus, centum cubitos ad Orientem, et ad Aquilonem. 20. Portam quoque, quæ respiciebat viam Aquilonia atrii exterioris, mensus est tam in longitudine, quam in latitudine. 21. Et thalamos ejus tres hinc, et tres inde : et frontem ejus, et vestibulum ejus secundum mensuram portæ prioris, quinquaginta cubitorum longitudinem ejus, et latitudinem viginti quinque cubitorum. 22. Fenestra autem ejus, et vestibulum, et sculpturæ secundum mensuram portæ, quæ respiciebat ad Oriem : et septem graduum erat ascensus ejus, et vestibulum ante eam. 23. Et porta atrii interioris contra portam Aquilonis, et Orientalem : et mensus est a porta usque ad portam centum cubitos. 24. Et eduxit me ad viam australem, et ecce porta, quæ respiciebat ad Austrum : et mensus est frontem ejus, et vestibulum ejus, juxta mensuras superiores. 25. Et fenestras ejus, et vestibula in circuitu, sicut fenestras caderas : quinquaginta cubitorum longitudine, et latitudine viginti quinque cubitorum. 26. Et in gradibus septem ascendebatur ad eam : et vestibulum aule fores ejus : et cælalæ palmæ erant, una hinc, et altera inde in fronte ejus. 27. Et porta atrii interioris in via australi : et mensus est a porta usque ad portam in via australi, centum cubitos. 28. Et introduxit me in alium interius ad portam australem : et mensus est portam juxta mensuras superiores. 29. Thalamum ejus, et frontem ejus, et vestibulum ejus eisdem mensuris : et fenestras ejus, et vestibulum ejus in circuitu, quinquaginta cubitos longitudinis, et latitudinis viginti quinque cubitos. 30. Et vestibulum per gyrum longitudine viginti quinque cubitorum, et latitudine quinque cubitorum. 31. Et vestibulum ejus ad atrium exterius, et palmas ejus in fronte : et octo gradus erant, quibus ascendebatur per eam. 32. Et introduxit me in alium interius per viam orientalem : et mensus est portam secundum mensuras superiores. 33. Thalamum ejus, et frontem ejus, et vestibulum ejus sicut supra : et fenestras ejus, et vestibula ejus in circuitu, longitudine quinquaginta cubitorum, et latitudine viginti quinque cubitorum. 34. Et vestibulum ejus, id est atrii exterioris : et palmæ cælalæ in fronte ejus hinc et inde : et in octo gradibus ascensus ejus. 35. Et introduxit me ad portam, quæ respiciebat ad Aquilonem : et mensus est secundum mensuras superiores. 36. Thalamum ejus, et frontem ejus, et vestibulum ejus, et fenestras ejus per circuitum, longitudine quinquaginta cubitorum, et latitudine viginti quinque cubitorum. 37. Et vestibulum ejus respiciebat ad atrium exterius : et ostia palmarum in fronte ejus duo et inde; et in octo gradibus ascensus ejus. 38. Et per singula gazophylacia ostium in frontibus portarum : ibi lavabant holocaustum. 39. Et in Vestibulo portæ, duæ mensæ hinc, et duæ mensæ inde : ut immoletur super eas holocaustum, et pro peccato, et pro delicto. 40. Et ad latus exterius, quod ascendit ad ostium portæ, quæ pergit ad Aquilonem, duæ mensæ : et ad latus alterum ante vestibulum portæ, duæ mensæ. 41. Quatuor mensæ hinc, et quatuor mensæ inde : per latera portæ octo mensæ erant, super quas immolabant. 42. Quatuor aule mensæ ad holocaustum, de lapidibus quadris exstructæ : longitudine cubiti unius et dimidii : et latitudine cubiti unitis et dimidii : et altitudine cubiti unius : super quas ponant vasa, in quibus immolatur holocaustum, et victima. 43. Et labia earum palmarum, et ostia intrinsecus per circuitum : super mensas aulem carnes oblationis* 44. Et extra portam interiorem gazophylacia cantorum in atrio interiori, quod erat in latere portæ respicientis ad Aquilonem : et facies eorum contra viam australem, una ex latere portæ orientalis, quæ respiciebat ad viam Aquilonis. 45. Et dixit ad me: Hoc est gazophylacium, quod respicit viam meridianam; sacerdotum erit, qui excubant in custodiis templi. 46. Porro gazophylacium, quod respicit ad viam Aquilonis, sacerdotum erit, qui excubant ad tumistehum altaris; isti sunt filii Sadoc, qui accedunt de filiis Levi ad Dominum ut ministrent ei. 47. Et mensus est alium longitudine centum cubitorum, et latitudine centum cubitorum per quadrum ; dallare ante faciem templi. 48. Et introduxit me in vestibulum templi : et mensus est vestibulum quinque cubitis hinc et

et quinque cubitis inde : et latitudinem portæ trium cubitorum hinc, et trium cubitorum inde. 49. Longitudinem autem vestibuli viginti cubitorum, et latitudinem undecim cubitorum, et octo gradibus ascendebatur ad eam. Et columnæ erant in frontibus : una hinc, et altera inde.

SYNOPSIS CAPITIS:

Ab hoc cap. usque ad finem libri tanta est obscuritas, el quasi inexplicabilis urbis et templi labyrinthus, quia inextricabilis, ut S. Hieronymus, «Meli», de ejus intelligentia et explicatione desperans, manum hic de tabula tulerit, et commentarium suum hio abrupisset, nisi S. Eustochium eum pergere compulisset. Quocirca ipse hic sic orditur: «Trepidationem meam in explanatione templi Ezechielis, imo tacendi perseverantiam, ture, filia Eustochium, preces, et Domini promissa superarunt, dicentis : Petite, et accipietis; quaerite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis. Et quanos excusatione usi sumus, ut in calce anterioris voluminis diceremus : Melius est nihil quam parum dicere: tu eam vertisti in contrarium, ut referre putes saltem parum, quam nihil dicere: quia in altero prompta voluntas, in altero totius operis desperatio est. » Subdit : « Illud lecturo tota libertate denuntio, ut, si veritatem desiderat, eam quaerat ab aliis. Nos autem ea quere in opere difficillimo suspicari possumus, simpliciter confitemur atque dictamus. » Et S. Gregorius, initio lib. II in *Ezechiel.*: «Duo sunt, ait, quæ in hac re perturbant animum meum : unum, quod hæc eadem visio tanta obscuritatis nebulis tegitur, ut vix in ea aliquid intellectui interlucente videatur. » Et inferius : « Obscurum quidem valde opus est, quod aggredimur; sed ponamus in animo, quia nocturnum iter agimus. Restat ergo ut hoc palpando carpamus.» Oremus igitur: « Revela; Domine, oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua.» *Abyssus* enim ignorantiae et miserta nostræ, *abyssum* sapientiae et felicitatis ture *invocat*. Hoc ergo capite ad finem usque libri, per novem capita, vidit Ezechiel ideam templi et urbis, in coque ordinem et officia Levitarum, ritus et victimas a Deo prrescribi, terramque Israel per tribus dividi.

Quieres, quænam est hrec fabrica, quod templum, quere civitas? Rabbini et Judæi, præsertim Romæ, accipiunt augustissimum templum et urbem ædificandam a Messia, quem ipsi expectant: unde *Psi >nferunt Messiam necdum venisse, quia necdum tertium hoc templum apparuit, necdum nova urbs eis a Messia reædificata est. Verum errare eos loto copl°> Patet Pnm0> quia Daniel cap. a, in fine, diserte docet eversionem et desolationem templi factam a Tito et Romanis, ob occisum a Judiéis Christum, duraturam usque ad finem mundi : frustra ergo Messiam expectant, qui hoc templum eis rereditiect. Rursum experientia constatJudæos sub Juliano Apostata, et alios

srepius voluisse reedificare hoc suum templum, ac semperccelilusa Deo fuisse prohibitos et impeditos. Signum ergo est, eos a Deo esse rejectos, cique exosos, una cum suo templo et sacrificiis.

Secundo, quia Aggreus, cap. ir, 8 et 10, pr.edicil & nt>. desideratum cunctis gentibus, hoc est Messiam, in templo illo quod tempore Aggrei a Zorobabele restaurabatur, versaturum, nimirum docturum et facturum miracula; ac proinde majorem fore gloriam domus istius posterioris, puta templi Zorobabclis, quam fuerit primæ, puta templi Salomonis. Ergo Messias jampridem venit, versatusque est in templo Zorobabclis, quod eversum est a Tito. Quocirca frustra exspectatur a Judreis Messias, quasi adhuc venturus, qui jam a 1600 annis venit.

Tertio, visionem hanc templi, et urbis novæ *Tertia*, habuit Ezechiel anno 14 ab excidio Hierosolymæ et templi facto per Chaldæos, uti patet vers. 1, idque ad consolandum Judæos in Babylone captivos spe restorationis Hierosolymæ et templi : ergo potius ejus restorationem per Zorobabcl, post paucos annos futuram, hic prophetat, quam futuram post duo et plura annorum millia a Messia, quem ipsi expectant : illa enim vicina erat, instabalque, quam proinde ipsimcl captivi, corumque filii, erant visuri, eaque fruiluri : hanc vero nec ipsi, nec filii, nec nepotes, nec abnepotes usque ad vigesimam generationem orant visuri. Quorsum enim Propheta prætercvolaret et omitteret restorationem lemph instantem sub Zorobabele, quæ Judæis afflictis erat futura summe consolationi, et, ea neglecta, avolaret ad restorationem templi tam remotam, obscuram et incertam, quam afflicti Judæi non erant conspecturi, ac proinde parvam de ea consolationem et lætitiā accepturi? Accedit quod Isaías, Jeremías, Ezechiel alique Propheta soleant consolari Judæos in Babylone captivos, promittendo eis liberationem vicinam per Cyrum, avolare ad Christum. Ergo idem facit hic Ezechiel.

Quarto, hæc non posse accipi de templo corporali et judaico, nec de Jerusalem terrestri, palet ex multis. *Primo*, quia cap. xi.v et xlviii, docet hoc templum fore extra urbem, et ab ea remotum fore quindecim millibus calamorum, id est viginti septem millibus passuum; ergo non agitur hic de templo Hierosolymitano, cum templum hoc a Jerusalem distet viginti septem milliaribus. *Secundo*, quia novre hujus urbis accolæ fore tam decem tribus quam duas, id est tam Samaritas quam Judæos, fuse docent cap. xlyii et xlviii:

atqui constat decem tribus ex captivitate Assyriaca nunquam rediisse, nec unquam redituras, sed solum duas, uti Rabbini fatentur, omnesque Judæi, quibus Samarita ab olim sunt exosi : ergo hteo de Jerusalem terrestri, et de duodecim tribubus Israelis carnalis intelligi nequeunt. *Tertio*, cap. xLvn, vers. 8, docet Ezechiel aquas c templo egredi, casque ita crescere, ut transvadari nequeant, ac intrare in mare Mortuum, ejusque sal-sedinem edulcorare : atqui in Jerusalem et templo hæc aquæ nunquam vis» sunt, imo esse nequeunt : quæ enim aquæ edulcoraren! totum mare Mortuum, quod de facto totus Jordanis in illud influens, dulcorare non potest? Similia sunt quæ cap. xLiv, 2, de porta orientali semper clausa, de arboribus utrinque ad aquas dispositis, et per singulos menses fructus proferentibus, aliisque plurimis hisce octo capitibus dicuntur, quæ clarum est corporaliter, et, ut sonant, accip» non posse.

Qtiinta. *Quinto*, hanc novam civitatem fore novi Testamenti, non veteris, docet diserte Jeremías cap. XXXI, conferendo versum 31 cum vers. 37. Inde et Ezechiel eam non vocat Jerusalem, sed anomen civitatis ex die illa, Dominus ibidem,» ait ipse cap. XLvin, vers. ult., quod proprio et pleno soli Ecclesia? Christian® competit (i).

(1) Subjicimus quamvis non admittendam judicemus sententiam Dalhii, quæ hac extrema libri parte Ezochielcin non tam *prttdicere*, quld futurum sil, quam */>ræcipcre* existimat quid fieri debeat, si totus populus, omnes tribus in patriam redierint. Nihil in tota descriptione exstat, inquit, quod non potuisset execution! dari, si modo omnes rediissent, et terram a Deo eis concessam occupassent. Recte huic schtctnliæ objicit Rosenmüller» nunquam tamen illi, st vel maxime moliti estoni, potuisse edicere quæ cap. xlvii do *admirando flumine* leguntur, et alia quæ ipse infra refert Cornelius. Sed quam ipsa a vero longe aberrat Rosenmuller, qui eum non potest. inquit, non maximam partem vehementer probaro quæ de hac Etcchielb visione Hieronymus dicit, scilicet Prophetam non respicere in sua descriptione templum sub Zorobabele estructuro, simulque his vernis interpretationem allegoricam *de Eccrcsia Christiana* rejicit; « hæc interpretandi ratio quantum habeat arbitris atque ambigui, neminem sanioris artis hermeneutic® præceptis imbutum latere existimo, n Indequo concludit cum Dathio. mysticas illas cl allegorica* explicationes ita arbitrarias esso atque contortas ut mirum esse possit, placero ea potuisse aut vera videri viris doctis, nisi ex aliis exemplis constaret, quantum semper ingenium judicio prævaleat apud cos. qui sensum mysticum uhiquo versantur. Mirandus sane hic loquendi modus, si non optime sciremus ipsi quantum apud rationalisms exegetas, fidei et traditioni prævaleat sensus proprius, in interpretatione Scriptura», nihil nisi ineram rationem sequent. Sed aliis pradermissis, si sensus mysticus seu allegorici» rejiciendus cct, quid ergo significant hæc verba B. Pauli : « Omnia in figura contingebant Illis. » Quid flet de tam multis locis veteri Testamenti co sensu ab apostolis cl ab ipso Christo interpretatis, etc.?

Cæteruin qui plura desideraverit de hac ultima et intricata Eiechielis parle, conquiere et evolvere poterit libros sequentes, quorum auctores huic postreme» parti singularem operam impenderunt. » Prater Vilalpaudum

Sexto, idipsum tandem rationibus hisce aliisque convicti fatentur ipsimet Rabbini, et nominatim R. Abba, et R. Salomon, teste Galatino lib. V, cap. xu, et Aariano Fino, lib. II *Flagelli Judaeorum*, cap. vin, qui et novam rationem afferunt : quia, inquiunt, alioquin sequeretur Jerusalem majorem fore toto orbe. Talis enim erit hæc Ezechielis urbs. Nam de ea dicitur cap. xlviii, 35, quod erit octodecim millium, scilicet leucarum, uli ipsi et Judæi subaudiunt, de quo cap. xlvii, 22, et cap. xlviii, 35.

Denique passim Rabbini dicunt initium proph' tiæ Ezechieli*, æque ac tinem de novo templo et urbe, esse arcana, inexplicabilia, et a nemine intellecta; unde ipsi suis lectionem horum capitum interdicunt. Quomodo ergo ipsi hæc inexplicabilia de templo materiali a Messia ædiflando explicare audent? Quomodo ex re obscura, quam se non intelligere fatentur, argumentum pro suo judaismo contra Christum formare præ>umunt? Nimirum cæci sunt, et duces caecorum : caeca ergo eorum argumenta cæcis relinquamus. Judæis itaque confutatis et rejectis :

Respondéis. Hieronymus templum hoc Ezechielis esse Ecclesiam : «Nec hoc, inquit, de illo tempore dicitur, quod quidam imperiti Judæorum volunt, quando sub Zorobabel, et sub Jesu filio Josedcc sacerdote magno templum exstructum est. Hoc enim templum, quod nunc describitur, et ordo sacerdotii, terræque divisio, et fertilitas multo augustius est, quam fuit quod Salomon exstruxerat Illud autem quod ædificatum est sub Zorobabel, in tantum parvum erat, et prioris comparatione nihili, ut qui prius templum viderant, ac postea hoc aspiciebant, ejularent, doloremque suum lacrymis testarentur, et multo major esset clamor ululantium, quam clangor tubarum.» Et inferius : < Milii legenti descriptionem templi mystici, quod Judæi secundum litteram in adventum Christi sui, quem non esse Antichrillum comprobamus, putant ædificandum, et nos ad Christi Ecclesiam referimus, et quotidie in sanctis ejus (edificaci cernimus, accidit,» etc. Et S. Gregorius *hom.* 13 et sequent., et M. donatus, Pinlus, Dionysius, isidorus Viegas in *Apocal.*

et Prado a Cornelio sæpe iu medium productis opera sequentia, licet aliquando acatholicis interpretationibus aspersa : *Templum Ezechielis, sive in ix postrema Probet i capita commentarius*...in Academia Tubigensi elaboratus per Matlhiam ILifenre!Terum. SS. Theologi® doctorcm; opus germanica lingua editum de eodem argumento a Cunprglo Vitringa, cujus librum et Schullens maximo probavit in *Laudatione funebri PilrínflCB*; L/'ouanli Chnstophori Sturni!! *Sciatjraphia templi IherthHolymilani <x ipsis Sacrarum Litterarum fontibus pnrserfim ex Eze^ chictis visione ultima, etc» cum animadversionibus in ritatpandum, et figuris in irs incisis*; Joa Meyeri *Dissert. The^og. qua propheticas visiones Ezrchielis de tempto urbes, etc. nondum impletas, sed implendas esse perspicue demonstratur*, 1707; *flcfutat. J. Meyeri, impressa dispu^ tatio de prophetis visionibus Ezehtelis*, etc. a J. Chrial Kleiuuilo, Tubing. 1733.

cap. in, Comm. HI. seel. ix n, R. irradius lib. II *Proleg. cap.* vi, et Antonius Ferhandlus, *visione* XVIII, sect. ir, ubi docet, per templum elutbetn Ezechielis significari duplicem in Ecclesia Christi principatum, Ecclesiasticum el sæctildrem.

Unde Alcazar, in *Apocal.* ni, vers. 12, notat. 2, pag. 308, plano contendit hoc templum Ezechielis aliud esse a Salomonico (licet eo alludat) esseque mysticum el spiritale. Nam hoc Ezechleli cap. ha ct xlviii, visum fuit extra urbein quindecim millibus calamorum, qua; faciunt viginli septem passuum millia, atque in eo commutatur sors Judtt, Benjamin et aliarum tribuum. Itaque censet ipse Judi-am hic esse Ecclesiam : urbein, quam in ea vidit Ezechiel, esse Romam, non Jerusalem; unde ejus nomen est : « Dominiis ibidem » est, scilicet in suo vicario Romano Pontifice : templum, esse monasteria, virosque religiosos, qui a Roma separati sunt, non tam loco quam mente, actione ct contemplatione, ut se totos Deo consecrent.

Rm_{ixh}). Nihilominus respondeo, et dico *primo*, post cap-
i if** 'a,n a Chaldæis Jerusalem, et exustum templum
plue s*. Salomonis, quæ huc usque partim prædixit, par-
l n.nni» tini jam facta enarravit Ezechiel, hoc cap. et seq»
"nium 'llud idem templum describit, ut patet cap. il i,
P-rZoro- t, 4 et sequent. : «Hoc est, ait, Sanctum sancto-
k»l''l' rum,» etc. Unde et hoc Ezechielis templum eam-
dem habet figuram el dimensionem (licet id ne-
gare videatur S. Hieronymus in cap. xlviii) cum
templo Salomonis, scilicet Sanctum sanctorum
ulrobique longum, latum et altum est cubilis 20;
Sanctum, latum 20, longum 10; vestibulum, lon-
gum 20, latum 11 ; atrium populi undique am-
biens atrium sacerdotum et Sanctum, ac Sanctum
sanctorum, 500 erat cubitorum longitudine, et
500 in latitudine, atrium voco murum extimum
atrn. Sic murus atrii Gentium erat 000 cubitorum.
Quocirca cap. xl, i, de veteris urbis eversione
mentionem facit, ab eaque hujus prophetiæ exor-
dium sumit, quasi significare volens se de ejus
restauracione agere. Unde et eodem loco, id est
in monte Sion, templum hocco suum collucat.
Denique ita urbem Jerusalem, Sanotum, Sanctum
sanctorum, atrium triplex, exedras, gazophyla-
cia, sacerdotes, levitas, oblationes, victimas de-
pingit, et minutatilo dimetitur, idque tam fuse,
operose et exacte, ut non aliud quam templum
Hierosolymitanum hic agnoscere possimus. Nota :
Apposite Ezechiel uti empia a templo, ita finit in
templo. Cuepit enim a visione currus Cherubim i
vidit enim, cap. i, Deum prodeuntem e templo
suo cœlesti, et Vectum curru Cherubico per-
gere ad excidium urbis Jerusalem el templi : hio
vero videt eundem eadem restaurare, ac novum
templum condere, tum materiale per Zorobabel,
tum potius spiritale ct mysticum (puta Ecclo-
siam) per Christum. Quocirca cirrus Cherubim
speciem habebat templi : solium enim ropræsen-
tab.il propitiatorium cum area : utrique enim in-
•idebal Deus ; qui proinde aule se habebat uru-

lam cum igne, uti in templo habebat ante se al-
tare thymiamatis, ejusque ignem et incensum ;
Cherubini utrobique iidem sunt.

Hoc ergo templum Salomonis ostensum est hio
Ezechleli describendum, *primo*, ad hoc, ut move-
ret populum ad poenitentiam, ob cujus peccatum
templum hoc erat eversum, ut patet cap. xlviii,
vers. 10.

Secundo, ut eos in captivitate tot ærumnis af-
flictos consolaretur, et in spem erigerei templi
reædificandi, ac consequenter reipublicæ et Ec-
clesiæ ac religionis restaurami. Hinc Leviticatn
hierarchiam, ritus sacrificiorum, et Judææ divi-
sionem præscribit et instaurat, cap. xlv et seq.

Tedio, ut ejus jam prorsus aboliti et eversi sep-
tuaginta annis (ita ut nemo superesset, qui ejus
formam mente relineret, ut eam architectis plano
et plene delineare posset) ideam, et quasi ex pro-
tolypo paragogum præscriberet, ut pateteap. xlviii,
13; quam ideam secuti sunt Zorobabel, Aggæus
et Zacharias, cum illud reædificarunt. Id ita esso
diserte docet ipse Ezech'el, cap. xlviii, ubi, post-
quam fabricam templi tribus præced. cap. des-
cripsisset, et dimensus esset, subdit vers. 7, so
audisse a Deo in templo hoc consistente : a Fili
hominis, locus solii mei (supple hic esq, ct locus
vestigiorum pedum meorum, ubi habito in medio
filiorum Israel in sternum; et non polluent ultra
domus Israel nomen sanctum meum. » Et vers.
9 : « Nuno ergo repellant procul fornicationem
suam, et ruinas regum suorum a me; ct habitabo
in medio eorum semper. Tu autem, fili hominis,
ostende domui Israel templum, ct confundantur
ab iniquitatibus suis, et metiantur fabricam (ut
eam reædiflando templum sequantur, et fabrl-
catido relpsa exprimant) : figuram domus, cl fa-
bricæ ejus exitus, ct introitus, ct omnem descrip-
tionem ejus, etc., ostendo cis, et scribes in oculis
eorum, ut custodiant (in ejus remdificatione) om-
nes descriptiones ejus. » Quid clarius? Ita veteres
Hebr'ei, Theodorelus cl fuse Vilalpando, et Ribera,
lib. I *De Templo*, cap. xxvii, quin et S. Chrysoslo-
niusj homil. *il inepisl, ad Uebraos*, ac Richardus
Victorinos, lib. *De Ezechielis templo*, item Iyanus,
Hugo Cardinalis el alii, ac Totniellus in *Chronol.*
anno mundi 3460.

Dices primo : Templum Zorobabel non fuit tam
auuustum quam Salomonis, ut patet *Aijgai* n, 3
et lib. *Esdrae* in, 11. Ita S. Hieronymus.

Respondeo : Fuit tam augustum quoad figuram,
dispositionem, fabricam, quæ sola hic describun-
tur, non autem quoad materiam auri, lapidum,
omnemque ornatum.

Dices *secundo* : Salomonis templum altum fuit
cubilis 120, ut patet II *Paralip.* m, 4; Zorobabells
vero Ianium cubilis 00, ut patet I *Esdra* VI, 3.

Respondeo illam fuisse Cyri dispositionem, oui
Judæi ejus offensam verentes, non contradixe-
runt, et bac parlé non assecuti sunt idealti Snld-
mouis et Ezechielis; uti nec ornatum, magniti-

centiam, opulentiam. Verebatur enim Cyrus no-
Judæi arcem facerent ex templo, et res novas mo-
lirentur ac rebellarent. Herodes tamen, qui Zoro-
babilis templum restauravit, fecit illud <20 cubi-
torum in altitudine, teste Josepho, lib. XV *Antiq.*
cap. xiv. Aliam causam dat Lyranus in fine libri :
ait enim Deum non oïnnia explesse, quæ in hac
idea præscribit : quia hæc promissio templi ut
urbis reædificandæ facta fuit sub conditione, hac
videlicet, si Judæi servirent Deo ut debebant : hoc
autem illi non prostiterunt. Nam multi manse-
runt in Babylone, nolentes reverti in Judæam ;
alii duxerunt uxores alienigenas, l *Esdraë* ix ; alii
deflexerunt ad idololatriam sub Antiocho Epi-
phane, ut patet ex libris *Machab.* Quocirca Deus
quoque non explevit hanc perfectam suæ ideæ
fabricam. Sicut primitus sub Josuc Uebræis non
dedit totam terram promissam, sed tum ob pec-
cata eorum, tum ut eos in armis jugiter exerce-
ret, reliquit in terra eis a se promissa complures
Amorrhæos et Chananæos hostes. Voluit ergo Deus
hic per Ezechielem dare et describere perfectam
ideam templi, urbis et reipublicæ Israelitica, uti
fecit Plato in libris *De Hc republ.*, esto sciret quod
ipsi eam per omnia assequi et exsequi non pos-
sent ; quia per eam symbolice nobiliorem Eccle-
sia) fabricam, in qua hæc oïnnia mystice pelli-
cienda forent, adumbrare et delineare volebat.
Undo :

Un ftm- Dico *secundo* : Licet ad litteram, ut dixi, descri-
^n, b|^batur hic templum Salomonis magnifice restai^
te P tin« random per Zorobabel ; tamen magis allegorico
cl cubi- significatur restaurandam Synagogam Judæorum
l Per Ecclesiam Christi. Una enim est Ecclesia, quæ
Christi. olim fuit Judæorum, jam csl Christianorum. Sed
hæc illa amplior est, augustior, operosior, glorio-
sior, perfectior, pulchrior, gratiosior ; quia sum-
me perfecta, æterna, coelestis csl el divina. Undo
ad hoc symbolice significandum, voluit Deus ve-
tus templum Salomonis per hoc Ezechielis idem
plane reædificari, et slare donec conderetur Ec-
clesia a Christo hoc templo præsignata, ut notant
S. Chrysostomus, bom. in *Psalm.* xiv, tomo I, et
Athanasius, orat. 5 *Contra Arian.* Ecclesia autem
condita, templum vetus fuit dirutum, et funda-
menta evulsa ; imo ipse mons cui insidebat, testo
Josepho, abscissus est, ut Judæi nullam habe-
rent spem ejus reædificandi. Atque hac do causa
quædam augustiora de hoc templo hic dicuntur,
quam ut templo Salomonis, vel Zorobabelis con-
veniant ; ut quod templum Zorobabelis fuerit in
urbe, Ezechielis vero extra eam, imo semotum 27
millianbus. Simile est do porta templi orientali
semper clausa ; a Quoniam Dominus Deus Israel
ingressus est per cam, v cap. xuv, 2. Rursum
quod inter templum et civitatem Propheta hio
cap. xlviii, describit partem quamdam portionis
sacerdotum, el totam portionem levitarmi!. Quod
ibidem terram Israel distribuit duodecim tribu-
bus, cum constet duas tantum ex captivitate re-

diisse, decem vero in ea mansisse. Ad hæc quod
cap. xlvn, 8, dicit de aquis e templo egredienti-
bus, et in mare Mortuum intransibus, chisque
arpias salsas edulcorantibus. Hem de arboribus
fecundissimis, quæ singnbs mensibus uberrimos
fructus proferebant, alfisque similibus. Solent
enim Prophète a typo ad antitypum, a lilleraad
allegoriam avolare, ac subinde ea commiscere :
nude licet ad litteram de typo agant, qua dam
tamen immiscentqu® magis anlitypo convenient,
ut significant se magis antitypum, quam typum
spectare ; uli dixi *Canon.* IV el V. Et hoc videntur
voluisse S. Hieronymus, Gregorius el alii, dum
negant hic templum Zorobabelis delineari : quia
scilicet mystice magis hic delineatur Eccl sia Chri-
sti, quam templum hoc. Porro, quia Ezechiel,
cap. XLvn et xlviii, templum hoc a civitate et ci-
vibus secernit ; hinc præcise et distincte per tern*
plum accipiendus est status sacerdotalis apud
chrisianos, ejusque templa : item Roma, ut ait
Alcazar, in qua est apex sacerdotii, templorum
et sacrorum. Per civitatem vero intelligendus est
status fidelium laicorum, el regimen politicum,
de quo plura cap. xlyi, 6, et cap. xlviii, 43. Jam
vero quæ sit Ecclesia) longitudo, id est quot sæ-
culissil in hoc orbe duratura : quæ sit latitudo,
id est quas regiones, nationes, hominesque usque
ad orbis finem sit complexura : quæ altitudo du-
ritatis el meritorum : qu® profunditas humilita-
tis : quæ rectitudo operum : quis ordo lapidum,
id est pontificum, regum hominumque cætero-
rum : quinam superiori, qui inferiori ædificii loco
sint collocandi ; ille novit, qui ejus est architec-
tus, quique totam fabricam funiculo calamoque
suo, id est infinita sapientia, metitur et explorat.

Rursum allegorica, h ec templi reædiücalio sig- Allar-
mile ibat mollili Christi resurrectionem : ejusen <m Um*
mors fuit mors Synagogæ ; ejus resurrectio fuit VuniS*
resurrectio et instauratio Çcciesiæ, *Joan*, n, 19. El etimuii
sic illud *Amos* tx, il : < In die illa suscitabo la-
beruaculum David, quod cecidit ; et reædificabo r *
aperturas murorum ejus, et ea quæ corruerant
instaurabo ; et reædificabo illud sicut in diebus
antiquis ; » non tantum de Ecclesia, sed el de
Christo interpretantur B. Cyrillus lib. IV in *Joan-*
nem xxxv, Theodorus el S. Hieronymus in *Amos*
ix, imo S. Petrus *Actor*, xv, 16.

Ubi nota omnem architectandi rationem ex ho- ei bomL
minis symmetria, tanquam ex perfectissimo natu-
ræ (edificio, desumptam fuisse censet Vitruvius, £ su,“
et ex eo Vilulpando, pag. 471 ; quocirca assumpta archi a
a Verbo humanitas singulis fere templi mensuris 10UCA
indicatur. Nam, si quamlibet porticum 60 cubilis
latam, centum vero longam consideres, ejusque
latitudinem in tres dividi ambulationes animad-
vertas, longitudinem præterea in octo intercolum-
nia sive vestibula partiri invenies partitiones has
omnes human® statur® mira proportionem confor-
mari, uli in imagina spectandum exhibet Vilal-
pando, pag. 472. Homo enim, ut docent Vitru-

▼ iusci alii, «ex pedibus alius est, lantumdemque brachia ejus extensa protenduntur. Quod si brachia in medio pectore ita complicantur, ut apex longioris digiti dextrā manus apicē in etiam medii *digiti* sinistra manus attingat, certe a cubito ad cubitum tres pedes latus erit homo : quorum medius pes pectori datur, reliqui utrinque brachiis ab humeris ad summos cubitos assignantur : qua ratione porticus dividitur in tres aequas ambulationes, pectori et brachiis respondentes. Ilæc et plura Vilalpando loco citato.

Anagogice › describitur hic Ecclesiæ in coelis Liiri'c triumphantis gloria, et mira amplitudo, ubi Beati kcipinm pulcherrimis ornamentis redimiti et communiti, ac coelestibus et inexplicabilibus gaudiis magnificentissime cumulati, Deum ipsum intuentur, et sempiterna Dei visione fruuntur. intuetur ergo et describit hic Ezechiel coelestis Jerusalem, et templi Beatorum mensuras, de quibus ait Apostolus, *Ephes, m, 18* : « Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profundum. » Id ita esse patet ex eo, quod ita Ezechielem anagogice explicet ejus assecla, imitator et interpret S. Joannes in *Apocalypsi*. Hanc enim ipse, secutus Ezechielem, post enarratam cap. xvm, Babylonis, et cap. xix, Gog, Magog, Antichrist!, mundique totius stragem et excidium, concludit, cap. xxi et xxu, descriptione novæ Jerusalem. Ergo, cum ipse explicet eam esse coelestem, sequitur illam quoque, vel maximo in sensu anagogico spectasse Ezechielem. Hinc et fluvium illum suum coelestem, utrinque consitum arboribus vitæ, quæ fructus suavissimos per singulos menses proferunt, *Apocal. xxri, 1*, S. Joannes plane mutuatus est ab Ezechielis cap. xlvii, 5. Ad hanc urbem et templum suspirabat Psalles, dicens *Psalm. cxxxvi* : « Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Si oblitus fuero tui, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminerō tui. » Et *Psalm. xli* : « Memor ero tui de terra Jordanis et Hermoniim a monte modico. Hæc recordatus sum, et elūdi in me animam meam. » Utinam mihi in hac lacrymarum valle, tui memoria semper oculis mentis obversetur! Ulinam pectus meum sit oratorium, in quo te ipsum, o Christe! exsculpas, ut aurea tua imago sit in terreo altari cordis mei, ut te semper intuear, ac tantū sit amoris tui vis et flamma, ut me transformet in te a claritate in claritatem! ut tandem ab hoc exsilio in patriam, ab hospitio in domum me reducas, ubi te laudem, te amem, te fruar in omne seculum : « Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima mea in atria Domini. »

T ifo'o- Tropologice, templum hoc est anima fidelis et ^ncta. «Caste et pie viventes templum sunt Spiritus Sancti,» aiebat S. Lucia ad tyrannum. Porro qua ratione anima fiat templum Dei, ita describit S. Hieronymus, *ad Celantium* epist. 14 : « In

omni actu atque verbo quieta mens et placida servetur, semperque cogitationi tuæ Dei prætentia occurrat; sit humilis animus ac mitis, ut adversus sola vitia erectus. Nunquam illam aut superbia extollat, aut avaritia inflectat, aut ira precipitet. Nihil enim quietius, nihil purius, nihil denique pulchrius ea mento esso debet, quæ in Dei habitaculum præparanda est; quem non auro templa fulgentia, non gemmis altaria distincta delectant, sed anima ornata virtutibus. Ideo et templum Dei Sanctorum corda dicuntur, affirmando Apostolo, qui ait I *Cor. cap. m* : Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. » Plura vide apud S. Bernardino, tract. De *Interiori domo*. Quocirca S. Chrysostomus, orat. 3 *Contra Judæos*, in fino, docet non tam gratum esso Deo excitare templum Salomonico majus et illustrius, quam convertere animas, casque erigere in templum gratiæ viventi Deo. Et S. Gregorius hic, *hom. 12*, asserit nullum sacrificium esse Deo acceptius animarum zelo. *

I

Hoc ergo capite xlv, atriorum templi Hierosolymitani mensuras, illius spiritu raptus, Angelum calamo definientem videt et describit Ezechiel, nimirum mensuras longitudinis, latitudinis et altitudinis portarum, thalamorum, fenestrarum, vestibulorum, cubiculorum, graduum et totius denique ædificii. Itaque Angelus hic, *primo*, portam orientalem, et ceteras exteriores atrii laicorum dimittit. Inde vers. 17, atrium laicorum ingressus, illud ipsum cum suis porticibus, thalamis, portis et vestibulis, a porta in portam per partes sigillatili! mensurat. *Tertio*, ingressus atrium sacerdotum vers. 18, illud pari modo metitur. Denique vers. 39, describit mensas in quibus mactantur victimæ, ac cubacula tam laicorum quam sacerdotum.

Nota: Tabernaculum Mosis; et templum, quod illius adinstar fabricavit Salomon, proprie habebat duas partes, scilicet Sanctum, et Sanctum prima sanctorum. In Sanctum ingrediebantur soli sacerdotes : in Sanctum sanctorum solus Pontifex, idque semel in anno. Ante Sanctum erat atrium, idque duplex : primum, et proximum Sancto erat atrium sacerdotum : in hoc atrio erat altare holocaustorum : ibi enim sub dio mactabantur et cremabantur victimæ, ut fumus in acrem ascenderet ibique evanesceret. Circumcirca hoc atrium erat porticus (vulgo *galcria*) columnis innixa, in quaerant gazophylacia, sive exedra, et pastophoria, id est cubacula sacerdotum. Alterum atrium erat Israel, id est laicorum : hoc enim ipsorum erat templum, cujusque ingens, utpote pro toto Israele; unde vocatur basilica grandis, Il *Paral*, iv, 9. Porro divisum erat ab atrio sacerdotum per septum, sive murum altum tres cubitos, ita ut laici ex suo atrio possent videre sacrificia, quæ fiebant in atrio sacerdotum, non tamen illud ingredi. Ita Ribera, Abulensis, Azor, Barradius,

tri0B

Atrio»

Atrita hicwu®

Cajctanus, Salmeron, quin et Theodoretus ac Procopius. Verum rident hoc Vilalpando et Pineda, lib. V *De Rebus Salomonis*, cap. v, ac demonstrant murum cingentem atrium sacerdotum in altitudine parem et similem fuisse muro qui cingebat atrium laicorum, ac consequenter habuisse tres contignationes ex lapide polito, et quartam summam ex cedro : tot enim habebat murus atrii Israel. Inter atrium sacerdotum et templum interjectum erat spatium, sive platea 20 cubitorum, ut patet cap. xu, 10, in quo spatium erat locus orationis sacerdotum. Ergo atrium sacerdotum, puta peribolus, sive murus atrii sacerdotum, dislabat a templo, sive a vestibulo Sancti et Sancti sanctorum, 20 cubilis, idque ad reverentiam Dei ejusque templi. Utrumque hoc atrium pro solis Judæis erat. Unde non tantum Herodes

Atrium
feinium. (CS(e Josepho, quem sequuntur Vilalpando, pari.

Atrium
fjuinA-
ru.) II, lib. III, cap. xxvii, Cassiodorus, Boda, Abulensis, Hugo, Azor et alii, quos citat et sequitur p̄jnc̄ja lib. V *De Rebus Salomonis*, cap. v. Porro

atrium laicorum Judæorum divisum erat in atrium feminarum et atrium virorum : eranique quatuor atria, scilicet *primo*, gentium; *secundo*, feminarum; *tertio*, virorum; *quarto*, sacerdotum. Audi Josephum, lib. VI *Belli*, cap. vi, et lib. III *Antiq.* cap. v : « Templum, ait, qualuor porticus (atrium vocatur porticus, quia porticu fornicata et columnis innixa circumseptum erat : unde vocatur et vestibulum) circum se habuit, et earum unaquæque suam custodiam, in *extimam* porticum ingredi licuit omnibus, etiam extraneis, tantum menstruat® feminæ intrare vetabantur. In *secundam* porticum intrabant Judæi omnes, eorumque conjuges, si erant ab omni pollutione mundæ. In *tertiam* mares Judæi mundi atque puri. In *quartam* sacerdotes vestitu sacerdotali induti. » Vide dicta *Exodi* xxvii, 9. Ezechiel vero et Scriptura duplex tantum nominat atrium (tercium enim gentium omittit, exterius scilicet et interius. Ali-

Atrium
•nt i i-
comm,
interini QMum exteritis vocari putant id quod erat laicorum, mulierum, interius vero id quod erat virorum, (a r . Salomon et Maldonatus. Verum melius Vilalpando part. 11, lib. III, cap. xv, per atrium exterius accipit atrium laicorum; per interius vero sacerdotum. Dicitur interius, quia vicinius erat Sancto et Sancto sanctorum. Unde in eo erat aliare holocaustorum, ibique immolabantur victim®. Ita enim atrium interius explicat Ezechiel, cap. vm, I, 7, 14, 17. Favet et locus III *Bcg.* vi, 36, ubi, uti et alibi, duplicis tantum atrii, scilicet laicorum et sacerdotum fit mentio. Unde cenaci Vilalpando, atrium mulierum separatum tum nondum exstitisse, sed illud ab atrio virorum separatam fuisse post captivitatem Babylonicam. Atrium exterius septenis distinctum erat arvis subdialibus, quæ senis porticibus crani diciuocantur ait Vilalpando.

Utrumque atrium septum erat porticibus, ut sub cas Judæi se reciperent tempore pluvio, vel urente sole, carumque fornice se tegerent. Porticus omnes atrii interioris pares erant porticibus exterioris. Rursum, porticus in ternas ambulationes erant divis®. Adhæc, atrium interius in quavis dimensione 100 habebat cubitos, dimidium ejus 50. Altaris vero quadrata forma 20 cubitorum fuit. Fuit autem altare positum in medio atrii. Quare supersunt ab altari usque ad peribolum, id est murum occidentalem atrii cubiti quadraginta : inter peribolum porro et vestibulum templi platea erat 20 cubitos lata : ex quo fit ut spatium omne inter vestibulum et altare relictum fuerit cubitorum 60, fere triplo majus eo quod assignatur a Rabbini in secundo templo : huic enim ipsi dant 22 cubitos.

Atrium vero laicorum, utpote totius populi, tam in longitudine quam in latitudine habebat quingentos cubitos. In utroque atrio erant cubacula sacerdotum, janitorum, caniorum et aliorum templi ministrorum, quæ variis nominibus appelluntur. Nam *primo*, vocantur thalami; secundum, gazophylacia; quia gaza, id est opes et ihaimi, supellex templi, in iis custodiebatur; *tertio*, vocantur exedrae; non eo quod essent extra ædem, id est templum, uti aliqui volunt; sed a sessione, quod in iis sacerdotes mactando, et sacra obeundo fessi sederent et requiescerent. Exedra cur?

enim græce sessionem vel sedem significat : ita Pollux, lib. 1, cap. iv. Unde et Cicero, lib. III *De Orat.*, indicat exedram esse locum, in quo, posito lectulo, meridie requiescant; *quarto*, vocantur pastophoria; xaaw enim Græcis thalamum significat, aut velum. Velo enim prisci gentilium quoque sacerdotes caput obnubebant. Unde Virgilius :

Et capite ante aras Phrygio velatus amicto.

Hinc sacerdotes vocabantur pastophori, sicut et id est *igniferi*, eo quod ignem ante alios sacrificiis inferrent, teste Giraldo, *syntagm.* 17.

Ridiculum ergo est quod affert Abulensis in lib. III *Beg.* cap. vi, *Quæst.* XXI, scilicet pastophoria fuisse loca separata ad comedendum, ut in eis sacerdotes comederent partes sacrificiorum sibi ex Dei lege obvenientes, et inde dici, *pastophoria* a *pastu* et *foris*. Alio quoque sensu meri» corrupte dicitur a Clemente Alexandrino, lib. V *Strom.* Sacerdos vel ædiluus, pro f.; id est *templi custos*, ait Nicolaus Causinus, *Elat, symbol*, pag. 200.

Denique in atrio laicorum facta sunt omnia, quæ in Evangeliiis legimus de Christo, scilicet quod in templo docuerit, quod ex eo ejecerit ementes et vendentes, quod dixerit illud esse domum Dei, et locum orationis, etc. Hæc enim omnia in atrio laicorum, quod coronierat templum, facta sunt. Nec enim Christus ulterius, in atrium scilicet sacerdotum, ingredi poterat, cum uocaretur sacerdos de tribu Levi.

Porro atrium universum stratum erat pretioso marmore. Censet Ribera, lib. I *De Templo*, cap. xvi, atrium utrumque, scilicet tam sacerdotum quam populi Israel, tantum fuisse ab Oriente templi, cui favet Josephus, lib. VI *De Delio*, cap. vi: verum Cassiodorus, Lyranus, Dionysius, Azor, Vilalpando et Montanus, quos citat et sequitur Pineda, lib. V *De Templo*, cap. v, § 20 et 21, melius censent utrumque atrium cinxisse totam domum. Sic enim castra Israel (quæ repræsentabat hoc atrium) cingebant tabernaculum undique ad quamlibet mundi plagam, ut palet *Num.* ii, 2. Et quia vocatur « atrium majus rotundum, » quia in orbem, id est circumcirca, totum templum ambiebat, *Hi fieg.* vii, 12; alioqui enim atrium hoc figura quadratum erat, non rotundum. Sed ita hæc intellige, ait Pineda, ut, quoniam Sanctum cum Sancto sanctorum et atrio sacerdotum, mullo longiora erant quam lata, ex latere occidentali sacerdotum nulla esset area id est *subdialis*; sed tantum « tres » illi a ordines lapidum politorum per circuitum, » de quibus *III Deg.* vu, 12, id est porticus triplex.

In atrio hoc tres erant portæ, Orientalis, Australis et Aquilonaris; ad Occidentem enim nulla erat porta, eo quod id exigeret dignitas et reverentia Sancti panctorum, quod illi parti occidentali proximum erat, sola porticu interjecta, ita Josephus, lib. VI *De Delio*, cap. vi. Plura de templo dixi *Exodi* XXV elseq., ac *III Ileg.* vn. Hic enim fere tantum ejus mensuræ describuntur.

Horum atriorum, porticuum et exedrarum dimensionem et ichnographiam in tabulis ad oculum expressam, vide apud Vilalpando, pag. IU et seq.

V*»-•• 1. In vigesimo quinto anno transmigrationis nostræ, — qua scilicet Ezechiel cum Joachin rege anno i, mense 3 regni ejus traductus est a Nabuchodonosore in Babylonem: Joachino successit Sedecias, cujus 11 anno eversa est urbs, et regnum; ergo ab hac eversione anno 14, vidit hæc Ezechiel, scilicet templi, et urbis nuper eversæ, restorationem. Quocirca hæc visio, a visione capitis primi, qua anno 5 transmigrationis vidit Deum iratum imminere et intentare urbi ac templo vastationem, distat, et posterior est viginti anis. Quapropter Hebræi hos 20 annos addentes 30, de quibus cap. i, l (quos illi computant a jubilæo, ut ibi dixi), ita ul fiant 50, censent hunc annum fuisse 50, id est jubilæum: in jubilæo ergo vidisse Prophetam novæ urbis, et novi templi fabricam; estque probabile, licet alii aliunde illos 30 annos cap. i, 1, computent, ut ibi dixi.

In exordio anni, decima die mensis, — id est 10 die Nisan, quo Hebræi *Exod.* xn, jubentur toJerc agnum, cumque servare ad diem 14, ut, eo obi do, liberentur ex Ægypto: itaque hic eodem die videt Ezechiel templi et populi e Babylone rcilAulionem, quo idem olmi ex Ægypto, ejus-

que servitute liberatus est. Ita Christus eodem die asello vectus, quasi agnus paschalis ingressus est Hierosolymam, Ecclesiam et populum Dei restitutus. Aliter Hebræi: cum enim putent hio notari annum jubilæum, censent pariter primum mensem fuisse septimum. A Tisri enim, id est a mense 7, Incipiebat jubilæum.

Quarto decimo anno, — ab excidio urbis et templi, uti jam exposui.

Mystice, S. Hieronymus censet hio significari quatuordecim generaliones a Davide ad Christum, qui templum, id est Ecclesiam, reædificavit.

In ipsa hac die, — scilicet, decima jam dicta; non autem « ipsa die, » scilicet, qua eversa est Jerusalem, uti S. Gregorius videtur interpretari. Eversa est enlin non decima, sed nona die mensis quarti, *Jcrein.* xxxix, 2.

Facta est super me manus Domini. — a Manus» dicitur hebraice T» *iad*, quasi projiciendi instrumentum, vel quia emissa, etm nausea brachio: tu, curt radix namque m» *luda* significat projicere, emit-tere. Manus ergo hic est virtus, potentia, efficacia, operatio manans a Deo in Ezechielem, id est spiritus prophetine promittens populo libertatem et felicitatem. Vel manus est Spiritus Sanctus, qui a Patre Filioque quasi manus et digitus (uti vocatur *Exodi* vm, 19), dimanat, g. d. Spiritus Dei, sive Spiritus Sanctus rapuit me in spiritu illuc, scilicet in Jerusalem.

2. In visionibus Dei. — Rapuit me non corpo- Ven.!, rallier, sed mentaliter per visionem, eamque sublimem, mirabilem et divinam. Theodorctus tò *Dei* explicat, q. d. In similitudinem Dei. Sicut enim Deus ut in aliquo loco operetur, non seipsum illo transfert, sed efficacitatem spiritus sui omnia permeantis ibi ostendit et exurit: ita et mens Prophetarum uno loco cuñ corpore substantialiter existons, alio per visiones vi spiritus rapiebatur. Habet enim spiritus noster quamdam quasi immensitatem participatam a Dei spiritu; ut sicut hic substantialiter ubique pñteseos est, sic noster intellectualiter ubique præsensem quasi se sistat. Hoc est quod ait Christus *Joan*, m, 8: « Spiritus ubi vult spirat; et nescis unde veniat, aut quo vadat, » q. d. Non intelligis, o Nicodeme! quomodo tua mens et spiritus sua cogitatione discurrat nunc per Europam, nunc per Asiam, nunc per aerem, nunc per coelos, nunc per infernos, ibique quasi præsensem se sistat, ac mox transvolet: non cognoscis hos discursus et volatus animæ tuæ, quomodo in inom nto eat et redeat, ac totum oberret mundum: mirum ergo non est quod non capias vim et operationem Spiritus Sancti, qua facit ut vetus homo renascatur, lotusque renovetur in baptismo. Ita Fernaudius, fisione XXV, sect. i.

Et dimisit me super montem. — Moria, ubi redi» ficatum olim, et jam rursum reædificandum erat templum. Templum ergo erat in monte sublimi,

tum quia ipsum civitatis erat quasi caput, turn quia ipsum erat quasi cadum terrenum, in quo sacerdotes et Israelita* erant quasi astra. Ita Pineda, lib. V *De Relaw Salotn.* cap. v.

Super montem excelsum nimis, — super Sion.

Super quem luat quasi iedificium civitatis, — scilicet ipsa urbs Jerusalem, ait Lyranus vel potius ipsum templum : ad hoc enim inductus est Ezechiel. Ita Fernandius, *visione* XVIII, sect. v.

Nota : Templum erat quasi civitas, quia undique cinctum erat muris et portis ; atria habebat, quasi plateas ; gazophylacia, quasi domos ; unde Angelus ostendit ei quasi iedificium civitatis, id est quasi civitatem ledificatam : aut quia adhuc ædificabatur, juxta viri, qui redificationi præerat, dimensiones, ut sequitur. Ait ergo « quasi ; » quia nondum nova urbs, aut potius templum, de quo agit, erat ædificatum : sed solum prima ejus apparebant lineamenta et ichnographia. Dicit autem : « Vergentis ad Austrum : » quia venienti Ezechieli ab Aquilone, scilicet e Babylone, Judien et templum erant ad Austrum. Ita Apollinarius. Sic templum et monasterium regium S. Laurentii juxta Madritum, S. Benedicti Cassinense, ITildense, aliaque plura sunt instar urbium.

Symbolice, significatur hac fabrica in monte Ecclesia super montem, id est altissime, (edificata a Christo *Mattii.* 14, de qua Isaias, cap. ii, 1 : « Erit, etc., mons in vertice montium. • Unde S. Chrysostomus, in *Molili*, v, ait montem esse insigne divino ; potentia, quæ vi sua divina Ecclesiam sustinet, ut portæ inferici prævalere non possint.

Secundo, S. Gregorius hic ; Qicm, inquit, significat mons excelsus nimis, nisi Christum, qui de terra quidem, sed ultra terram est? Nam caro ejus de imis habet materium, sed in summis potestate præcminet. Voce ergo *nimis*, altitudo divinitatis incomprehensibilis exprimitur. Homo enim ultra homines, at ultra angelos etiam Deus inventus est. Unde, *hai.* n, dicitur esse in vertice montium : quia quantumvis Sancti in Christo profecerint, Christi vestigia vix tangere poterunt ex vertice cogitationum. Christus ergo est quasi divinus Atlas, qui instar montis molem Ecclesia sustinet, camque facit dæmonibus invictam et inaccessam, ac hominibus conspicuam, totique orbi illustrem.

Tropologice Rupertus : Monte, inquit, significatur eminentia conversationis fidelium : quia nostra conversatio in crelis est. Unde Tertullianus lib. III *Contra Mardon.*, in fine : « Quid, ait, nos Dominus civitati supra montem constitute comparavit, si non exstamus inter demersos? » *q. d.* Si non eminemus infidelibus, quos terrena conversatio demergit?

3. Et ecce h r, — scilicet Angelus habens formam viri : isque vel Michael, templi et Ecclesia ; prases ; vel Gabriel, de quo *Daniel*, ix, 21.

All gorlee S. Gregorius et S. Hieronymus ; Vir

hic, inquit, est Christus, qui novæ Ecclesia) partes describit, distribuit, ædifleat, æque ac veteris fuit quasi custos, quando inde ejecit vendentes et ementes, et non permisit vas per templum traxferri. Unde stat in porta : « Quia per ipsum ad Patrem Ingredimur, et sine ipso civitatem Dei intrare non possumus. Stat ergo in porta, ut dignos suscipiat, indignos abjiciat. In porta quoque judicium est, » ait S. Hieronymus ; significat ergo judiciariam Christi potestatem. Denique « stat in porta, » quia lælo hilarique vultu omnes venientes excipii, ducit, in Ecclesiam introducit.

Quasi species Luis, — scilicet politi et splendentes. Significatur pulchritudo et fortitudo angelorum, de quo cap. i, 7 : ■ Æs enim, ait S. Hieronymus, cunctis metallis vocalius est, et tinnitu longe resonat. Unde et in *Daniel*, cap. n, in imagine, quæ erat ex auro, argento, ære ferroque compacta, regnum Alexandri atque Grecorum in æris similitudine demonstratur, ut Græcæ lingue eloquentia signaretur. » Additque æs significare « adhuc eos indigere doctrina, qui spiritaliter ædificandi necdum plene novere mysteria. » Aliiter Alcazar in *Apoc.* xi, 1, pag. 170 : « Æs, Inquit, significat fortitudinem Christi, qua calamum sive virgam, id est passionem, et crucem sex cubitorum, id est magnam et ingentem, fortissime toleravit ; atque per hanc erexit atque dimensus est fabricam templi, id est Ecclesiæ suæ. »

Funiculus lineus, — Septuaginta, *funiculus* « *tenfarior* », quo scilicet, ait Gregorius, exploretur æqualitas, vel rectitudo surgentis parietis, ut si lapis intus est, foris educatur ; si nimis exterius prominet, interius revocetur.

Mystice, caementarii sunt Angeli, vel Apostoli : hi enim ædificent templum, id est Ecclesiam Dei, ait S. Hieronymus.

Calamus, — Hebraice *rnjp hane*, id est cana mensoria. Similis visio est *lachar.* n, t, et *Apoc.* XXI, 15, in fabrica novæ et coelestis Jerusalem.

Mystico S. Hieronymus : « Calamus est gratia prophetalis, de qua *Psalms.* xlii : Lingua mea calamus scriba* velociter scribentis. »

S. Et ecce murus forinsecus in circuitu domus undique, — *q. d.* Visus sum mihi videre domum et murum extra illam per circuitum. Domus hæc non erat ipse mons, ut vult R. David, sed templum, quod jam inchoabatur, aut spiritum, in quo paulo post templum Idem architectus delineat. Porro murus hic, sive peribolus, erat tertius et extimus, qui totum claudebat templi iedificium : scilicet ambiebat atrium Gentium, ac consequenter atrium Judæorum, quod erat medium ; atrium sacerdotum, quod erat Intimam. S. Hieronymus mystice hunc murum refert ad fabricam Ecclesiæ, et ad cryptas martyrum Romæ : « Dum essem, inquit, Romæ et liberalibus studiis erudirer, solebam cum cæteris ejusdem ætatis et propositi, diebus Dominicis sepulcra Apodolorum et Martyrum circuire, crebroque cryptas ingredi.

quæ in terrarum profunda defossæ ex utraque parte ingredientium per parietes habent corpora sepulchrorum; et ita obscura sunt omnia, ut prope illud Prophetæ compleatur: Descendant ad infernum viventes; et raro desuper lumen admissum, horrorem temperet tenebrarum, ut non tam fenestram, quam foramen dimissi luminis putes; rursumque pedetentim acceditur, et cæca nocte circumdatis illud Virgilianum proponitur:

Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent.

Hoc mihi dictum sit, ut prudens lector intelligat quam habeam sententiam super explanatione templi Dei in Ezechiele, de quo scriptum est: Tenebræ latibulum ejus. »

Not i: Tribus muris circumdatum erat templum. *Primus* murus erat periboli extimi, hic hoc vers. 5 describitur; *secundus*, atrii exterioris; *tertius*, atrii interioris. *Primus* murus, qui omnia templi ædificia et atria complectebatur, significat Dei custodiam quæ ambit totam Ecclesiam, juxta illud *Psalm*, cxxiv, 2: a Dominus in circuitu populi sui, » ideoque, ut præcessit, a non commovebitur in æternum qui habitat in Jerusalem. » *Secundus* murus significat custodiam angelorum, de quibus ibidem dicitur: « Montes in circuitu ejus. » « Montes, » id est Angeli, ait ibidem S. Augustinus qui montana proceritate sanctitatis, ut ait S. Hieronymus, ambiunt Ecclesiam. *Tertius* murus repræsentat custodiam sacerdotum, ac Prelatorum Ecclesiæ, de quo dicitur *Ezech.* xm, 1: « Non opposuisti murum pro domo Israel. » Per hos tres muros ad templum ibatur tribus portis, ad tres orbis plagas spectantibus, scilicet Orientem, Septentrionem et Austrum: quo significatur a Tribus precipue partibus homines venturos ad Ecclesiam, nimirum ab Asia quæ est ad Orientem, ab Africa quæ est ad Austrum, ab Europa quæ est ad Septentrionem respectu Asiæ et Africæ. Tres portæ, in singulis muris sibi obversæ, significant tres gradus venientium ad fidem, incipientium, proficientium, perfectorum, quos per tria sponsi oscula significari pulchre docet S. Bernardus serm. 4 in *Cant.* Ha Antonius Fernandus, *visione* XVIII, sect. vni.

Calamus mensura sex cubitorum. — Hebraice, *sci cubitorum in cubito*, id est certo, justo ac vero cubito, *q. d.* Sex cubitorum jussu mensura.

Et palmo. — Non quasi eo manu teneretur calamus, ut vult Richardus Victorius. Sed palmus hic est pars mensuræ, ut patet ex verbis, et ex ipsa dimensione quæ sequitur. Palmus, qui græcè dicitur *σαχαιον*, ait S. Hieronymus est sexta pars cubili, puta quaterni manus digiti juncti. Differt ergo palmus a palma, quæ greco dicitur *μικυι*, et est spatium, quod extensa manu, diducisque digitis, interjacet inter ultimum pollicis et extremum minimi digiti. Porro Hebræi, et ex eis Maldonatus sic interpretantur: « Sex cubitorum et palmo, * id est sex cubitorum, et sex

insuper palmorum; sex cubitorum, et uno amplius palmo addito ad singulos cubitos, *7. d.* Sex cubitorum sacrorum. Nam cubitus communis continebat quinque palmos, sacer sex, ut tradunt Hebræi. Hebraice enim est, *sex cubitorum in cubito, et palmo*, id est sex cubitorum ex cubitis, quorum unusquisque continet communem cubitum et palmum. Sic et Septuaginta ac Chaldæus. Favet id, quod dicitur cap. xlv, 13: « Istæ autem mensuræ altaris in cubito verissimo, qui habebat cubitum et palmum. » Cubitum enim verissimum vocat cubitum sacrum, qui communes cubitos uno palmo superat. Calamus ergo mensorius, quem Angelus hic manu tenebat quasi architectus, habebat sex cubitos sacros, septem vero communes, et unum insuper palmum. Ita S. Hieronymus, Vatablus, Maldonatus, Hebræi, et Alcazar, tractat. *De Mensuris*, propositio ix: « Sex cubitorum et palmo, id est inquit, sex cubitorum, non quorumcumque, sed eorum, qui vulgarem cubitum superant uno palmo. » Vilalpando tamen hic part. li, lib. HI, cap. xn, contendit hunc calamus fuisse sex cubitorum, et unius palmi tantum; sed sic potius dicendum fuisset, *et palmi*, non *et palmo*, uti urget Alcazar.

Porro, ruente hac calami Vilalpandi mensura, ruit pariter magna pars dimensionum ejus in templo, quæ calamo hoc mensuratur.

Tropologico, S. Gregorius: a Sex, ait, cubiti sunt vita activa, quia sexto die perfecit Deus opera sua. Palmus vero, qui super sex cubitos est, jam de septimo est; ipse tamen cubitus non est, significat vitam contemplativam, quæ quasi in sabbato quietem agit in Dei contemplatione. »

Rupertus vero per sex cubitos, et palmum qui septimus est, accipit septem dona Spiritus Sancti: « Palmus, ait, est sapientia, quasi quiescentium merces, reliqua sex operantium sunt instrumenta. »

Et mensus est latitudinem, altitudinem quoque calamo uno, — id est calamo uno mensus est omnes ædificii partes, non pluribus, ait H. Pintus, *Secundo* et melius, ex Septuaginta, *q. d.* Tam latitudo, quam altitudo hujus exlimi muri, de quo vers. 5, erat unius calami: erat enim reliquis muris inferior. Hinc a Septuaginta vocatur, « ? » — *Tilxtajta*, id est *antemurale* et peribolus, id est ambitus, vallum, septum. Itaque latitudo et altitudo muri extimi erat æqualis, sex nimirum cubitorum, id est 36 palmorum, ait Maldonatus.

Tropologice, S. Gregorius: « Tam latitudo, Typ¹⁰ quam altitudo muri sunt calami unius; quia quæque anima quam lata fuerit in amore proximi, et ilutautum et alta erit in cognitione Dei. Dum enim se per amorem juxta dilatat, per cognitionem imperiusexaltat. » Et S. Hieronymus: « Calamus, ait, habens sex cubita, et palmum unum, significat Deo notam esse conversationem nostram, quæ in sex diebus in quibus mundus tactus est, continetur. Et notam esse rationem operum sia-

gulorum, ut aliud ad opera pertineat, alnd az| montem; unde et latitudo æqua est altitudini, (piorum latitudo ad opera, uti diximus, altitudo refertur ad animum, qui ad alta festinat.)»

ü. **ER VENIT AD PORTAM, QUJB RESPICIEBAT VIAM orientalem**, — id est ad portam atrii Israel : eamque Orientalem, utpole nobilissimam, per quam rex intrabat, et qua sola cernebatur gratissima Sancti et Sancti sanctorum facies. Facies enim domus, ait cap. xlvii, 1, respiciebat ad Orientem.

Petes : Cur non metitur prius ipsum atrium Gentium quod erat omnino extimum?

Respondeo : Quia proprie metitur hic templum et atrium populi Dei, id est Judæorum, non Gentium. Mystica causa est, ut significet ad Ecclesiam Christi gentiles innumerabiles venturos, quasi atrium hoc cos non capiat, sitque quasi immensum. Unde de ca dicitur *Psalms*, xxxv, 7 : « Homines et jumenta salvabis, Domine, » ut ibidem explicat S. Augustinus.

Ascendit per gradus ejus. — Hinc sequitur arcam atrii Israel fuisse altiore atrio Gentium : alloqui enim eo non oportuisset per gradus ascendere. Sic atrium sacerdotum altius erat atrio Israel, id est populi, sive laicorum Judæorum. Septuaginta addunt fuisse septem gradus, idque palet ex vers. 22, et tot erant ad alias portas : ex atrio ergo Gentium ad atrium Israel ascendebatur septem gradibus. Inde ad atrium sacerdotum gradus erant octo, ut patet vers. 41; iude ad Sanctum erant gradus decem. Erant ergo 23 gradus ab atrio Gentium usque ad Sanctum : sed usque ad atrium sacerdotum erant 15, in quibus decantabant quindécim psalmos graduum, sive Graduales, ut tradunt Hebræi, S. Hieronymus et alii.

Et mensus est limen. — Hebraice Cp *saph*, tam limen superius et inferius, quam duos postes, qui ex duobus lateribus portam efficiunt, significat : unde Aquila vertit Noster, *limen*; R. David, *postes*. Sed eadem videtur fuisse portum et liminum crassities : ex uno ergo alterum inlellige.

Id est limen unum calamo uno in latitudine, — subaudi consequenter, *el limen alterum calamo uno in latitudine*, id est, ul Vatablus, tam unus postis portæ, qui erat ad Austrum, quam alter qui erat ad Aquilonem, crassus erat uuo calamo : erat enim æque crassus ac murus, cujus crassitudo erat calami, ul palet vers. 5. Itaque uterque postis latus erat 36 palmos.

7. Et thalamum, — id est unumquemque thalamum. Sex enim erant, tres ex una parte portæ, et tres ex altera, ut patet vers. 12. Porro thalami hic vocantur parva cubicula, in quibus templi custodes habitabant, qualia nunc in portis urbium conspicimus. Hæc enim hebraico vocantur *tzrxn thaim*, a radice n«D *taa*, id est designare, definire, circumscribere, g. *d*. Conciavo sua mensura designatum et circumscriptum : quia Ili Un! ni p iibus terminabantur el fulciebuu-

xu.

tur, unde ejusdem cum iiserant mensuræ : quantum enim hi thalami a thalamo, tantum polles unius a postibus alterius distabant. Jam Hebrænm *thaim* retinentes Septuaginta vertunt θύω, quod ibrarii corruerunt Ou. Erant ergo thalami ad portam cubicalanitorum, scilicet levitarum, ut impuros, et alios quibus fas non erat ingredi, templo arcerent. Symmachus vertit, id est postes ex utraque parte.

Et inter thalamos quinque cubitos, — id est inter unum cubiculum el alterum intererat murus quinque cubitorum. Ita Chaldæus.

8. Limen portæ juxta vestibulum portje intrinsecus. — Id est porta interior habebat limen mensuræ calami, æque ut exterior, vers. 6. Erant ergo duæ portæ quadrato epistyllo tectæ et conjuncte, uli portæ urbium fornice junguntur. Itaque vestibulum hoc fuit intra duas portas : duabus enim portis intercipiebatur. Et in hoc vestibulo erant sex thalami, id est cubicalanitorum, puta levitarum qui custodiebant portas, scilicet tria ab uno latere, et tria ex altero, quorum eadem erat mensura, scilicet unius calami m longum, el alterius in latum, ut dicilur vers. 7. Porro vestibulum vocatur pars illa ante domum, quæ per via relinquitur, de qua Vitruvius, lib. VI, cap. x. Dicitur vestibulum, ait Gellius, lib. XVI, cap. v, quasi venientium statio, aut stabulum; aut, ut Servius, quod vestiatur januam, quasi camera duabus sustentata columnis; vel quia Veslæ consecratum est. Inde novæ sponsæ olim limen non tangebant. Hinc Lucanus, lib. H :

Translata vetuit contingere limma planta.

Hebraice vestibulum vocatur obIX *ulam*, a radice *alam*, id est colligavit, g. *d*. Vinculum, colligatio, nexus postium, id videlicet omne quo postes desuper vinciuntur, sive fornix sit. sive recta* trabes, sive tectum. Hinc non raro significat ipsam postium et fornicum senem, quin (A spatium sub fornice relictum, atque alias ipsos postes sive fornice, sive muro, sive alio modo junctos. Ita Vilalpando. Hinc et Symmachus vertit, *propylæum*, id est locus ante domum, pula ante domus portam. S. Hieronymus vocat *tectum atrium*. Talia vestibula videmus Roma» in omih bus pene basilicis.

Jam m ipso vestibulo, imo in porta, transversim ad latera faciebant veteres cubicula pro janitoribus et famulis, ul teste Vitruvio, lib. VI, cap. x. Unde el talia erant in hoc Ezechielis templo, sive atrio. Hinc Græcis vocantur id est *ianitoris locus*.

Denique vestibulum hoc erat cæli symbolum; hoc enim est quod ait Josephus, lib. VI *Belli*, cap. vi : « Neque fores habebat; cælum enim undique conspicuum, laleque patens significabat. » Ut horum ideam concipias, scito templum, id est Sanctum et Sanctum sauciorum, situm fuisse ad Occidentem : ante se habebat atrium, primo

sacerdotum, deinde laicorum. Ingressus ergo el portas utriusque atrii erant externis lateribus, puta versus lres mundi plagas, scilicet ad Orientem, ad Aquilonem et ad Meridiem (Judæi itaque orantes conversi ad templum spectabant Occidentem, non Orientem, uti Christiani); erant ergo tre- portae in atrio sacerdotum juxta tria latera, et lres mundi plagas; et totidem in atrio laicorum prioribus directe obversas, et respondentes. In singulis erant tres thalami, id est cubicula janitorum a parte dextra, et totidem a sinistra. Hæ portæ habebant sua vestibula : de hisce omnibus sigillatim hic agitur. Vide ichnographiam templi, atriorum, porticum, portarum, thalamorum, et vestibulorum apud Vilalpandum, figura IX.

Mystice, porticus significant subsidia, el quasi umbracula, quibus Deus fovet et tegit laborantes in opere virtutum. Exedræ, sive gazophylacia, in quibus thesauri domus Dei servantur, et sacerdotes hebdomadarii manent, significant, per hæc Dei præsidia, et per hanc protectionem esse in nobis conservarique thesauros gratiæ atque virtutum et donorum, magis quam per nostram industriam ; et per eadem effici, ut nos Deo ministremus, et ei per pœnitentiam et bona opera sacrificium cordis contriti et humiliati offeramus. Ita Ribera, lib. I *De Templo*, cap. xxv.

0. Et mensis est vestibulum portæ octo cubitorum. — Dices : Quomodo vestibulum potuit esse 8 cubitos longum, cum thalamus in medio ejus positus longus fuerit unum calamum, id est sex cubitos, ut superius dictum est? Respondet Vilalpando postes vestibulum, id est ejus fornicem, sustinentes, a sese invicem distabant cubitis octo; thalami vero inter postes medii tantum habebant calamum, sive sex cubitos longitudinis, quia duos fere cubitos occupabant postes, eorumque ornamenta, puta slylobatæ, et spirarum projecturæ.

Et frontem ejus. — Per *frontem* multi intelligent appendicem, quæ e^a porta superne exstabat ad arcendam pluviam. Alii, ut Maldonatus, per frontem inelligunt postes, id est turres in quibus cochlea erat, qua gradatim ascendebatur, el fenestellæ, ut dicitur vers. 16; murus ergo turris cochleam circumcingens, spissus erat duos cubitos. Optime Vilalpando per frontem accipit columnas, seu potius semicolumnas vestibuli. Has ait fuisse duorum cubiturum in latitudine, sive crassilie.

Tropologice, frontes sunt viri eminentes et fortis, qui palam intrepide docent ea. quæ sunt salutis, uti Apostoli, Martyres el Doctores. Rursum frons seu facies Ecclesiæ, est charilas : ex hac enim illa, ejusque decor agnoscitur, uti docet# Cyrillus Alexandrinus, explicans illud Christi : « In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei » « siis, si dilectionem habueritis ad invicem, » « fain, xm, 35.

11. Et mensus est latitudinem liminis portai, — Id est latitudinem vestibuli dicti, quod erat inter duas januas, quod habebat suas trabes quasi limina, quæ vestibulum, id est spatium inter portas, operiebant. Hæc ergo vestibuli latitudo erat 10 cubitorum. Nam, ut recte docet Vilalpandus mensus est Angelus latitudinem ejus spatii quod reliquum est inter semicolumnas, quæ a postibus thalamorum exstabant, ac reperi i ibi 10 cubitos : latitudo enim liminis porlio, quam aliqui putarunt hoc loco Angelum metiri, dimensa jam fuerat octo cubitis. Cum enim in limine portæ triplicem liceat observare dimensionem : latitudinem, id est crassitudinem, muri, quæ erat unius calamum, ut dixit; et longitudinem quantum nimirum postis distabat a poste, quæ erat 8 cubitorum ; el altitudinem, quam paulo post dicet 13 fuisse cubitorum; nihil superest in limine portæ 10 cubitis metiendum. Quapropter ultra parietem exteriorum ingressum fuisse Angelum dicere cogimur, et utroque pariete dimisso, spatium, quod Græci vocant, mensum fuisse juxta latitudinem, a meridie ad aquilonem, ac reperiisse 10 cubitos.

Et longitudinem (id est altitudinem) portæ, tredecim cubitorum. — Ita Lyranus et Vilalpandus.

12. Et marginem. — Hebraice בֶּזֶק *qebul*, id est Ver», i». terminum. Alii putant sic vocari sedile, quod ante thalamos erat; alii spatium ad ambulandum : Maldonatus et alii melius per terminum accipiunt spatium, quod erat inter portam et unum ordinem thalamorum, id est cubiculorum, una ex parte adhærentium, et alterum ex altera, quod unius cubili fuisse dicit.

Et cubitus unus finis utrinque. — « Finis, » id est terminus, *q. d.* Cubitus unus utrinque terminabat thalamos, id est cubicula, eaque ab invicem separabat. Terminum hunc, sive marginem clare in ichnographia spectandum exhibet Vilalpandus.

Thalami autem sex cubitorum erant uinc et inde, — scilicet tres bine, lres inde, id est tres ex una parte el tres ex altera.

Mystice S. Hieronymus : « Hoc, ait, significat quod tam littera quam spiritus, et utraque inlcligenlia et historiæ et tropologiis ad Trinitatis sacramenta pertineant. ».

13. Et mensus est portam. — *Portam* vocat non Ver», i», solum introitum, ul vers. 11, sed introitum, et totum ædificium, quod porta ornabat, ait Maldonatus, in quo et ipsa porta, et thalamorum latitudo continebatur ; quod totum ædificium a tecto unius thalami, id est ab extremitate unius cubiculi usque ad extremitatem ultimam alterius cubiculi c regione respondentis, vigiliti quinque cubitorum fuisse asserit. Nam quisque thalamus habebat sex cubitos. Itaque uterque thalamus, scilicet unus ex uua, et aller ex altera parte, illiusque porlæ oppositus, habebat 12 cubito».

Porta vero habebat decem, et margo ac terminus utrinque duos simul, ut dixit vers. 11 et 12, qui omnes juncti faciunt cubitos 24. Videtur autem tectum thalamorum eminuisse tribus palmis, id est dimidio cubito. Itaque in duobus thalamis est unus cubitus, sunlque università cubili 23. Sic et Vilalpandus, cap. xxi : « Hæc, ait, mensura thalamos, frontes, et introitum portæ jam ante dimensa complectitur; ejus tamen per partes dimensio alia est a jam dicta, uti eodem capite est videre. • Sensus ergo est, q. d. A tecto thalami, quod est ad aquilonem porte, ad tectum thalami, quod est in meridio, id est ut sequitur, latitudinem, sive transversam distantiam unius lateris tecti ab allero, mensus est 24 cubitorum.

Ostium contra ostium, — id est ducendo mensuram per, vel supra ostium unius thalami ad ostium alterius, quod ex adverso per rectam lineam illi opponitur, sicut videmus in monasteriis monachorum cubicula et ostia esse disposita, et sibi invicem ex adverso opposita. Ita Lyranus.

14. Et fecit frontes. — « Fecit, » id est metiendo designavit, ipsaque mensura ostendit frontes fuisse altitudinis 60 cubitorum. Frontes vocat columnas, sive postes et limina. Ita R. Salomon, Vatablus, Isidorus Clarius, et Vilalpandus. Tales columnarum frontes videmus hic Romæ in magnifica S. Petri basilica Vaticani, quæ vere est orbis miraculum, et novum novi Salomonis templum, in quo et ipsissimæ templi Salomonici columnæ visuntur. Alii per frontes cubicula intelligunt, de quibusseq. cap. vers. 1. Erant enim circum templum cubicula ejusdem longitudinis cum templo : templum autem longum erat 60 cubitis. Undo Symmachus vertit, *cuinstanlias*, id est *fiontem*, uti et noster Interpres. Porro S. Hieronymus breo sic explicat : « Puto autem, inquit, inter murum templi extrinsecus per circuitum, et ipsam aedem in atrio, hoc est in medio, quædam fuisse propter ornatum posita, quæ Symmachus interpretatur circumstantias, id est stantia quædam, et terree solo erecta in sublime, et hæc sexaginta cubitorum oblinere spatium. Rursumque egredientibus de porta interiori ad faciem vestibuli, quod n spiciebat portam exteriorem, quinquaginta cubitos obtinuisse locum; in quibus fenestres erant obliquæ, quas Septuaginta absconditas, Symmachus vocat. El hæ fenestro erant in thalamis, hoc est, in cubiculis singulis, et porticibus, quæ ante cubicula tendebantur, oblinentes cubitos quinquaginta. Quæ fenestro obliquo?, sive rt^iwd, idcirco a sagittis vocabulum perceperunt, quod instar sagittarum augustum in ædes lumen immittant, et intrinsecus dilatentur, omniaque per circuitum plena erant hujusmodi fenestris. Et ante frontes, inquit, porticum pictura, sive calatura palmarum; per quæ ostenditur in introitu porte stalimque ingredientibus murum, sexaginta occurrere cubita cum variis ornamen-

tis. n Deinde hinc parastases, thalamos et fenes-Aitegorft iras obliquas ita mystice interpretatur : « Hæc, lh,u' ait, referuntur ad conditionem mndi, ut ex x g. creaturis Creator intelligatur, et omnia ordine et Hiema ratione currentia, ostendant mundi varietatem; quæ apud Græcos ab ornatu nomen accepit, et in sex diebus factus est, ut per singulos dies decades singulæ supputentur, quem perfectum numerum supra diximus. Post hæc ingredientibus nobis atrium interius, occurrunt ante ipsum vestibulum porte interioris thalami cum obliquis fenestris, quinquaginta cubitorum tenentes spatium, qui et ipse sacratus est numerus. Et post septem hebdomadas plenas festivitatis et gaudii, octoadis prima incipit dies, quæ est resurrectionis, et introducit nos ad viciniam templi. Cum enim omnia fecerimus, agentes prioris erroris pœnitentiam, tunc vicini et proximi efficiamur Deo; ut in exteriori atrio, notitiam Creatoris creaturarum ordo nos doceat atque constantia; et in interiori, verus jubilæus, in quo omnia nobis debita dimittuntur, instruat

et introducat ad Sancta sanctorum. Notandum quoque, quod interius atrium plures fenestras habeat non directas et æquales, sed obliquas, et angustas exterius, et se intrinsecus dilatantes; ut per parva quædam foramina possimus ad interiora penetrare, et ad clarissimi luminis, quod versatur in templo, plenitudinem pervenire. Denique post sexaginta et quinquaginta cubitos, et thalamos, et porticus, et frontes porticum, fenestras plurimas per circuitum, palmarum nobis cæcatura vel pictura monstratur, ut de mundo victoriam possidentes, digni efficiamur plures (puto legendum palmas) videre virtutum. •

Et ad frontem atrum portæ undique per circuitum, — q. d. Æquali fronte, id est altitudine columnarum cinctum erat undique atrium, id est par mensura columnarum ordinibus erat, atrium cingentibus.

13. Ante faciem, — id est ab ante faciem, id est a facie anteriori porte, usque ad faciem interiori alterius porte vestibuli, totum interjectum spatium erat cubitorum 30, quos ita computat Maldonatus. Iuter unam et alteram portam erant terni hinc inde thalami, quorum quisque sex cubitorum erat, ut dictum est vers. 7. Ter sex sunt octodecim. Inter thalamum et thalamum erat spatium 5 cubitorum, et erant 4 talia spatia: quater quinque sunt 20, quos si addas prioribus 18, efficies 38. Rursum, utraque porta habebat limen latum sex cubitos, ut dixi vers. 6; hi geminati faciunt duodecim : qui si addantur 38, efficient 100. Aliter eos computat Vilalpandus, cap. xxiii, sed obscurius, et juxta suam calami mensuram, in qua ab aliis passim dissentit, ut dixi vers. 3.

16. Et fenestras obliquas. — De his nonnulla paulo ante dixi ex S. Hieronymo; plura dicam cap. xli, 2(1

17. Et rduxit mr, — id est, et e porta quidem •gressum induxit me in atrii exterioris orientalem aream subdialem : quam ingressus animadverti eam porticibus undique cinctam fuisse, tessellis pavementis affabre elaboratis: quibus gazophylacia imminebant in singulis intercolumniis singula, crantque omnia circumcirca triginta. Unde patet to *per circuitum*, ad gazophylacia, non ad pavementum referendum esse. Non enim sensus est, pavementum fuisse stratum per circuitum; sed gazophylacia fuisse per circuitum atrii, uti slatini explicatur.

Gazophylacium — est exedra, id est locus ubi considetur, vel ubi residet et quiescit homo. Ita Pollux, lib. I, cap. iv. Scilicet erant hæc cubacula, ubi quiescebant et se recipiebant sacerdotes et levitæ, resque et supellectilem, opesque templi reponebant. Unde vocatur « gazophylacium et pastophorium, » ut dixi initio capitis. Ha S. Hieronymus, Ribera, Vilalpando, Maldonatus et alii. Porro « ante gazophylacia erant porticus, et in frontibus porticum column® per ordinem porticus sustinentes, » ait S. Hieronymus.

Tropologice, gazophylacium Ecclesiæ est traditio Patrum. Rursum gazophylacia sunt memori® Sanctorum in quibus thesauri coelestium asservantur, de quibus dicitur *Psalm*, exuv, 7 : « Memoriam abundanti® suavitatis tu® eructabunt, d Tale passionis Christi gazophylacium erat memoria spons®, *Cant*, i, i2, dicentis : « Fasciculus myrrh® dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. » Hanc imitatus S. Bernardus ibidem fateatur, se a puero fasciculum passionum Christi collegisse, et in mente recondidisse.

Pavimentum stratum LAPIDE in atrio. — Hebræum nSîi *ritspa* significat prunas, et pavementum stratum lapide prunas referente, id est lapide porphyretico. Hoc ergo durissimo, expolitissimo et pretiosissimo lapide stratum videtur fuisse pavementum atrii (uti eodem, aliisque æque pretiosis lapidibus stratum videmus Rom® pavementum templi S. Agnelis, aliaque nonnulla : in templo enim Salomonis nihil videri poterat præler cedrum, aurum, argentum, et marmor, lapidesque pretiosos), de quo S. Hieronymus: « Pavimentum, inquit, quod stratum erat lapidibus, et ante porticus atrii tendebatur, inferius erat in ascensione porticum, et eamdcin habebat longitudinem quam thalamorum ædificatio possidebat, n Quod deinde mystice explicans : « Pavimentum, ait, stratum erat lapide, ne luto, et terra, et pulvere peccatorum habitantium polluerentur vestigia, sed ut super vivos incederent lapides, quibus ædificatur templum Dei, » Eodem modo, sed clarius, Vilalpando hunc versum explicat.

18. In fronte portarum. — Hebraice ad *latus portarum*. Portas intelligit non gazophylaciorum, sed ipsius atrii exterioris, sive laicorum, quæ duæ erant, quibus ex atrio exteriori in atrium interim* ingressus erat, ad quas portas per gradus ase-

debalur : quia cum templum esset in monte, ad omnes portas et vestibuli et atrii per gradus ascendendum erat. Hoc est quod dicit : « Secundum longitudinem portarum erat inferius, n id est tanta erat pavimenti inferioris porta, quanta erat altitudo graduum, quibus ad portam ascendebatur. Hanc enim altitudinem, longitudinem portarum vocat, ut supra vers. 11, ait Maldonatus. Melius, S. Gregorius, *homil.* 18, et Vilalpando longitudinem hic non pro altitudine, sed proprie sumunt sensumque dant, *q. d.* Altitudo porticum, quæ ulrinquo procurrebat a lateribus portarum, erat 50 cubitorum, quanta nimirum erat longitudo portarum. Harum vero porticum, longe major erat longitudo, scilicet 500 cubitorum. Complebant enim totam latitudinem atrii Israelis. Metitur hic atrium exterius, sive atrium Israelis, puta laicorum, per partes, puta per areas varias, quæ a porta una usque ad aliam interjacebant; quæ areæ erant quasi parva atria, et porticus lotius atrii, et purlieus Israelis, quod erat ingens et vastum, ulpole capax totius populi.

19. Er mensus est latitudinem (*latitudinem* vocat aream, sive spatium : qua enim alia ratione ad Orientem et ad Aquilonem latitudinem posset metiri? arcam, inquam, quæ erat, vel intercurrebat) a facie portæ inferioris, — id est a principio portæ Orientalis (quam mensus est vers. 6), quod extrinsecus prospiciebat: hanc enim vocat faciem port®. Inferiorem autem nuncupat respectu portæ atrii secundi, quæ erat superior, uti et ipsum ejus atrium. Nam a primo atrio ad secundum per octo gradus ascendebatur.

Usque ad frontem atrii interioris (id est usque ad frontem, sive initium atrii sacerdotum) extrinsecus, — *q. d.* Mensus est extra atrium interius spatium, quod erat inter illud et primam portam Orientalem, et invenit ejus latitudinem, id est spatium et capacitatem, puta tam ejus « longitudinem, » quæ spectatur ab Occidente « ad Orientem. » quam « latitudinem » proprie dictam, quæ spectatur a Meridie « ad Aquilonem, » esse 100 cubitorum. Erat ergo spatium hoc atrii non quadrangulum, sed quadratum omnibus suis lateribus et costis par et æquale. Ha Lyranus et Maldonatus et Vilalpando, qui hunc vers. 19 paraphrastice ita explicat: a Et mensus est latitudinem orientalis are® atrii exterioris, a facie port® exterioris nuper dimens®, usque ad frontem atrii interioris, centum cubilis ab Oriente ad Occidentem, ac longitudinem totidem a Meridie ad Aquilonem : vel mensus est aream subdialem inter exteriorem et interiorem portam jacentem, exclusis portis, latitudinis et longitudinis centum cubitorum. »

20. Portam quoque, — *q. d.* Angelus me ex porta Orientali, quam hactenus mihi ostendit, et dimensus est, deduxit ad portam Aquilonarem ejusdem atrii exterioris, et mensus est singularum ejus partium longitudinem et latitudinem, invenitque illud per omnia Orientali esse simile et æquale, ut iri-

bus versibus seq., eadem quæ de Orientali dixerat, iterando enarret. Transit enim hic ad dimensionem portee Aquilonari», sub qua et ejus vestibulum et thalamos adjunctos comprehendit.

23. Et porta atrii interioris, — id est his duabus portis atrii exterioris, Orientali et Aquilonari, quas delineavi, respondebant ex adverso aliredure Vortre in atrio interiori. Ideinque de aliis portis intelligendum est. Ita Maldonatus.

24. Ai> viam australem. — Dimetitur hic portam Australem eodem plane modo, quo reliquas jam dictas. Omittit hic dimensionem portre Occidentalis, quia in atrium exterius tribus tantum portis extrinsecus erat ingressus. Nam quarta porta quæ erat ad Occidentem, communis erat atrii exterioris et interioris, qua ab uno in aliud transibatur.

28. Et introduxit me in atrium interius. — Transit a dimensione atrii exterioris, sive laicorum, quod dicebatur atrium Israelis, ad dimensionem atrii interioris, sive sacerdotum, illudque dimetitur eadem figura et mensura, qua exterius usque ad vers. 32.

29. Thalamum ejus. — Hebraice VND *taaf*, id est thalamos ejus. Ita Septuaginta; plures enim erant, ut patet ex vers. 10.

30. Et vestibulum. — Hebraice *elammaf*, id est, *vestibula ejus per gyrum longitudine viginti guifigie cubitorum. et latitudine quinque cubitorum*. Ita Romana, Hebrea, S. Hieronymus, Vatablus et alii passim. Male ergo Vilalpando legit: *Quinquaginta cubitos longitudinis, et latitudinis viginti quinque cubitos*. Dices : Vestibula omnia erant aquaba; atqui cretera erant longa 50 cubitos, lata 25; ergo et hoc. Respondet S. Hieronymus : « Hanc ambiguitatem tollit illud quod sequitur : Et vestibulum ejus ad atrium exterius, el palmas ejus in fronte, ut scilicet hoc atrium quod habebat in longitudine viginti quinque cubitos, et in latitudine quinque, non interioris, sed exterioris atrii sit, ut prioris atrii longitudinem, id est viginti quinque cubitos, exterioris atrii possideat longitudo, et in latitudine quinque cubitos teneat. »

Secundo, Maldonatus *elammim* vel *ulamoth*, inquit, id est vestibula, vocantur illa quatuor spatia vacua, quæ inter thalamos magni vestibuli erant, quorum unumquodque 5 habebat cubitos latitudinis, ut dixit vers. 7, longitudinis autem 25; huc enim erat latitudo magni vestibuli. Vocat autem hic vestibulum spatium, quod constabat ex duobus oppositis collibus, qui inter thalamos eran^ alter ex una, alter ex altera parte, et preterea ex spatio vacuo magni vestibuli.

Symbolice, quid significant hæc mensura et numeri, puta 25, 50, 60, 100, etc., vide apud Hiberam, lib. I *be Templo*, cap. xx, ac apud Petrum /longum Bergomatem, lib. *De Nurner. mysteriis** quo singulorum numerorum in S. Scriptura celebrium symbola et significationes fuse persequitur.

32. Ei introduxit me in atrium interius, — non in aliud, sed in illud idem atrium sacerdotuiiu

quod interius appellatur, sed per aliam portam, ait Maldonatus.

33. THALAMUM EJUS ET FRONTEM EJI'8. — HebrUCC, Veri. JL *thalamos et frontes ejus*, uti et vers. 29, et vers. 36.

35. Et introduxit me ad portam — Septentrionalem ejusdem atrii. Nota: Quidquid in una porta mensvratur, id aliis omnibus est commune. Ita Vilalpreodo.

38. Et per singula gazophylacu ostium in fron- Vrn h. TIBUS PORTARIM : ibi LAVABANT holocaustum, — id est ad sena (tot enim erant thalamorum ostia), quæ erant inter frontes interiores portarum, lavabantur holocausta. Ita Vilalpando, *q. d.* Singuli thalami, sive gazophylacia habebant sua ostia, per quæ ex atrio victimæ immolanda in illa inferebantur, ut in ipsis earum intestina et carnes lavarentur ante earum oblationem et concremationem. Ad hoc enim exstructa erant hæc gazophylacia.

39. Et in vestibulo (interiori) porta, duamensa Vtnui* HINC, ET DUA MENSA INDE. — Vestibulum portæ VOCAT, quod portre eminentia tegitur; quod duplex erat, alterum interius, alterum exterius : in utroque qualernre erant mensæ, id est universim octo, ut ait vers. 41, *q. d.* In ipso vestibulo interiori porte, erant duæ mensæ hinc ad binos postes, et duæ mensæ illinc ad totidem similes postes : super quibus expansæ pecudes jugulabantur in holocaustum, vel pro peccato, vel pro ignorantia® delicto. Ita Vilalpando.

40. Et ad latus exterius (vestibuli), quod ascen- Ven. w. DIT AD OSTIUM PORTA, QUA PERGIT AD AQUILONEM, — *q. d.* Cum primum quis, ascensis gradibus, ostium ingreditur vestibuli exterioris per portam Aquilonarem, duæ erant mensæ ab uno latere, et duæ ab altero, id est universim 4, reque ac in interiori vestibulo, uti dixi vers. precedenti; unde subdit :

41. Quatuor mensæ hinc (id est intra portam vestibuli) et quatuor inde, — scilicet extra portam, ita ut in totum essent octo mensæ, super quibus jugulabantur victimæ®.

42. Quatuor autem mensæ ad holocaustum (non ver>3-abre, sed eredem jam dictæ : nam et priores fuisse ad holocausta dixit vers. 39. Repetit ergo hasce mensas, ut earum materiam et quantitatem describat, scilicet quod fuerint) de lapidibus quadris exstructa, longitudine cubiti unius et dimidii : ET LATITUDINE CUBITI UNIUS ET DIMIDII : ET ALTITUDINE cubiti unius. — Quod mystice explicans S. Hieronymus : Longitudo, ait, habet cubitum et dimidium, itidem et latitudo, « quæ simul junctæ tres cubitos faciunt : qui tres cubiti habent in altitudine cubitum unum, ut mysteria Trinitatis unius cubiti, hoc est divinæ Majestatis mensura cousevet, dicente Domino: Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Nomen autem Dei, quasi unius altitudinis cubitus est, qui tres complectitur proprietates, ei holocausta oblationum nostrarum semper assumit

Super mensas autem ponuntur vasa in quibus immolatur holocaustum martyrum, de quibus dicitur: Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus: et eorum victimo, qui continentia, et corporis sanctitate animas suas immolant Domino; mensarumque istarum nomina puto in Mallhæo, et Luca, et Marco, et Joanne Apostolis contineri. » Quadrate mensae significant firma proposita virtutis concepto?, et mente destinata», de quibus ait S. Augustinus in *Psalm.* lxxxvi: « In omni opere bono conquadrantur, ad omnes tentationes parati, quidquid impulerit, non vos evertat. » Talis quadratura charitatis Christi erat in Paulo, cum diceret, *Homan*, vin, 35: « Quis nos separabit a charitate Christi? etc. Certus sum quia neque mors, neque vita, » etc.

SUPER QUAS PONANT vasa, IN QUIBUS (id est *qui-tinis*: est enim Hebræum *beth*, id est *in*, instrumenti) immolatur holocaustum. — Talia vasa erant cultri, phialæ, quibus sanguis victimarum excipiebatur; acetabula et scutella?, quibus thus, simila et sal, quibus aspergenda erat victima, imponebantur, de quibus dixi *Exodi* xxv, 29.

43. Et labia earum. — Legit *sephataim*, persili, id est *labia*: jam legunt *schephataim* per *schin*, vertuntque tripodes, quibus imponuntur online: ita R. David, aut uncinos ferreos, quibus suspendi solent carnes, ita Chaldæus, R. Salomon, Pagninus, Pineda, lib. V *De Rebus Salomonis*, cap. X, et Maldonatus. Unde Vatablus vertit: *Et clavi palmæ aptati fuerant in ea domo per ctnuitum*. Verum melius Noster legit per *sin*, verlitque *labia*. Nam ita quoque verterunt Septuaginta: jam *labia earum* vocat cymatia mensarum, sive earum additamenta, et ornamenta superiora, quæ idcirco erant rellexa. Ilæ enim erant palmi unius. Ita Vilalpandus. Dicuntur cymatia a Græco *x5a**, id est unda: uudæ enim speciem hæc ornamenta habebant.

44. Extra portam interiorem (id est, atrii interioris, quasi dicat: Atrium interius ingressus, vidi) gazophylacia (id est cubicula) cantorem. — Erant in atrio quolibet tres portæ, pruder Occidentalem, qua ingressus erat in Sacrarium. Ad singulas hæce tres portas erant decem gazophylacia, id est cubicula, puta quinque ad unum latus, quinque ad alterum, ita ut università essent 30, ut dixit vers. 17. In hisce habitabant ievitæ aliique templi ministri, juxta cujusque gradum, ordinem et officium. In iis ergo quæ erant ad Aquilonem, dicit habitasse cantores.

Una ex latehe ports. — Hebraice *FIN echad*, id est unus, scilicet ordo cubiculorum erat versus illud latus portæ Orientalis quod Aquilonem spectat: alter autem ordo cubiculorum erat versus Occidentem. Hic ergo respiciebat Orientalem portam, ille Occidentalem. Ita Maldonatus.

A3. Hoc est GAZOPHYLACIUM, — id est, hic est alter cubiculorum ordo qui respicit Aquilonem: hic erit pro habitaculo sacerdotum, qui custo-

diunt et curant res altaris, puta qui sacrificant.

4G. Gazophylacium quod respicit ad viam Aquilonis, SACERDOTUM ERIT, QUI EXCUBANT AD MINISTERIUM altaris. — Hebraice, *qui custodiunt altare*, puta ignem altaris perpetuum. Ex quo suas custodias Vestalis ignis per virgines Vestales, quasi Vestæ sacerdotes, mutuata est delusa antiquitas; de quo Virgilius, *Æneid.* IV;

Vigilemquo sacraverat ignem,
Excubias divum eternas.

Isti sunt filii Sadoc, — qui illustris fuit Pontifex tempore Salomonis, primusque in ejus templo sacrificavit, et munia sacra obivit, ac Salomonem in regem unxit et consecravit.

Qui accedunt de filiis Levi, — id est qui sunt Levitæ?, sive posteri Levi, quos Deus sibi elegit ut accedant ad templi ministeria, in eisque ei serviant et ministrent.

47. Et mensus est atrium (interius, quod interioriorem portam egressus paulo ante ingressus fuerat, ait Vilalpando) longitudine centum cubitorum, et LATHUDINE centum. — Erat ergo atrium hoc sacerdotum non quadrangulum, sed quadratum, omnibus lateribus isopleuron et æquale. Audi S. Gregorium, *hom.* 22, hoc atrium describentem: « In parte autem superiore (inquit) tres portæ descriptæ sunt, id est, Orientis, Austri et Aquilonis: ac deinde porta atrii interioris dicta est, in qua mensæ de quadris lapidibus exstructæ? memorantur: et porta, quæ respiciebat ad Aquilonem, in qua mensæ essent ad sacrificium, non ut holocaustum, etc. Sed, his expletis, rursus Propheta incipit interioriorem portam, atque tres alias, id est Aquilonis, Austri et Orientis describere, et in earum atrio interiori, quod erat extra portam interioriorem, esse gazophylacia, cantores, sacerdotes, templum, altare, sacrificia perhibet. » Hæc S. Gregorius, qui sex duntaxat portas recensens, tres scilicet exteriores et tres interiores, cum Scriptura plures videatur recensere, easdem repetitas esse docet. Atrium ergo, quod situm erat inter portas tres interiores, nunc metitur Angelus, longitudine centum cubitorum, et latitudine centum cubitorum per quadrum.

Audi et S. Hieronymum: « iste autem vir, inquit, qui introduxit Ezechielem in atrium interius, et, ut ita loquar, ad Sancta sanctorum, mensus est ipsum atrium, in quo erant duæ exedra?, sive gazophylacia custodum templi, sive altaris habitaculis delegata: et reperit longitudinis et latitudinis per quadrum centenos cubitos, ut sacerdotes ministerio Dei servientes, qui per arctam et angustam viam intraverant, habeant deambulacra latissima, et in perfecto consummatoque virtutum numero commorentur. »

Er ALTARE ANIR FACIEM TEMPLI. — Templum hunc proprie dictum, scilicet sacerdotum, non laicorum accipe, puta Sanctum et Sanctum sanctorum. Ante Saucium enim in alno sacerdotum.

«uh dio erat altare holocaustorum. Undo de eodem subdit :

Yen.41. 48. Et INTRODUXIT MB IN VESTIBULUM TUPLI. —

Transit ab atrio ad domum, fiuta ad templum ; Iknmra unde hic ejus mensuras inchoat a vestibulo, H'10^ Symmachus *propylaon*, et Vitruvius

Ucu> vocat. Erat enim ante fores templi, et superne ittioli, tectum, ut templo exeuntes ibi degere possent, Iulique esse a pluvia, grandine, æstu, etc., qualia vestibula Horn® in picrisque templis videmus. Nota : Inter atrium sacerdotum et templum intererat platea 20 cubitorum, quæ circumquaque templum proxime cingebat, de qua cap. xu, 10. Post hanc plateam erat vestibulum, sive porticus templi, plane adhærens templo, ejusque porle, ut ea aperta statim esset ingressus in templum. De eo hic agitur, ut, eo mensurato, incipiat mensurare ipsum templum, uti facit cap. sequent. Vestibulum hic ergo non aream subdialem, nec atrium sacerdotum, uti alibi; sed ipsa templi adyta, puta locum ante templum superne tectum, ita ut templi ipsius pars el initium esse videatur, significat. In hoc vestibulum, uti et in templum nulli laico, sed solis sacerdotibus fas erat ingredi. In hoc ergo vestibulum nunquam Christus ingressus est, nec Apostoli, quia ipsi non erant sacerdotes levitici. De vestibulo plura dixi vers. 8. Ibi enim dimensus est vestibulum atrii, sicut hic dimetitur vestibulum templi.

Er MENSUS EST VESTIBULUM QUINQUE CUBITIS. — a Vestibulum » hic non accipit totum et integrum : hoc enim fuit longum viginti cubitis, latum undecim ; ut sequitur sed murum quo utrinque claudebatur vestibulum, quod Vilalpandus vocat *postem vestibuli* ; Chaldæus et R. David, *frontem vestibuli*. Hujus muri utrinque crassitiem hic describit, scilicet quod utrinque fuerit crassus quinque cubitis.

Et **LATITUDINEM** i'ortji. — Ita vocat latera post portam, quæ utrinque habebant tres cubitos, id est università sex : quos si demasa vigniti cubitis, quibus longum erat vestibulum, ut sequitur, rem mebunt 11 cubiti, quibus lata erat porta. Ita 11. David et Vilalpandus.

40. Longitudinem autem vestibuli viginti cubiti-
i-uiUM. — Nota ; Latitudo templi erat viginti cubi-

Drum; longitudo autem templi ab Oriente in Occidentem tendebatur : vestibulum autem hoc, sive porticus, situm erat ab Orlente templi, erat-
quj longum cubitos 20 quanta erat latitudo do-

rnu» : ita ut ex æquo responderet longitudini vestibuli domus, quod justa fabric® proportio exigebat. Ita Vilalpandus.

Ejusdem mensuræ fuit porticus templi Salomonis, ad cujus ideam facta est hæc fabrica templi Ezechielis. De illa enim sic dicitur Hl *Reg.* vi, 3 : ■ Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis. » Sed difficultas est in eo quod ibidem sequitur : « Et habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi. » Nam hoc Ezechielis dicitur hic non 10, sed 11 habuis-e cubitos. Respondet Vilalpandus, part. II, lib. III, cap. xlvii, fuisse præcise 10 cubitos cum dimidio ; unde lili rum fuit scriptori vel a minori nominare, ut fecit hhtoncus lib. III. *Reg.* decem scribendo; vel a majori, ut fecit Ezechiel, undecim numerando, quoniam æque distat ab utroque.

Porro latitudo porticus erat centum viginti cubitorum, uti asserit Scriptura, II *Parat.* m, 4, et Josephus, lib. Vili *Antiq.* cap. u. Hæc porticus alia fuit ab illa quæ in Evangelio vocatur porticus Salomonis, in qua docebant Christus et Apostoli, *Ador*, v, 12, de qua vide Vilalpandum et Pinedam, bb. V Dc *Rebus Salem*, cap. v, § 19. In hanc eniin soli ingrediebantur sacerdotes AaronicL

Mystice, longitudo viginti cubitorum significat longanimitatem et patientiam electorum : erat juxta latitudinem templi, in qua designatur latitudo chantatis : quia quanta est latitudo charitatis, qua* in amicos et in inimicos extenditur, Lmta debet esse longanimitas et patientia in operibus pœnitentiæ et aliarum virtutum, ul tam suavia quam insuavia amplectatur, et nullo tempore desit, nulla difficultate vincatur, juxta illud : « Patientia opus perfectum habeat. » Ha Ribera, lib. I, cap. xx.

Er columnæ lrant in frontibus, — similes illis duabus ffeis quas fecit Salomon, ac nomiçavit Booz et Jachin, id est fortitudinem et firmitatem, vel directionem, *q. d.* Utinam Deus diutissime hoc templum servet, dirigat et confirmet ! Porro columnas has singulas in circumferentia fuisse sex cubitorum, in altitudine viginti ; coronamenta vero, id est epistylia, zoopboros, coronices, simul sumpta fuisse alta quinque cubitis, docet Vilalpandus.

Mystice, hæ duæ column®, scilicet una au dextram, altera ad sinistram, significant fortitudinem et perseverantiam tam in prosperis quam in adversis. Vide de his columnis dictai T wd!i

EXPOSITIO MYSTICA CAPITIS XL, EX S. GREGORIO.

Scripsit S. Gregorios in noe caput totum librum II in Ezechielem, futa ar homilía xni usque
AD XXX ET ULTIMAM; HOMILIAS DECEM, IN QUIBUS FUSE .EQUE AG PULCHRE 11 EC IN SENSU MOLALI
explicat. Contraham verba ejus in pauca, sed ha, ut ipsis ejus verbis utar; sic ergo
ait :

SYNOPSIS HOMILIÆ XIII.

1. Facta est super me manus Domini. — « Manus in visione est virtus in contemplatione. »

2. Dimisit me super montem excelsum nimis. — « Mons hic est Christus, mediator Dei et hominum : excelsus est, quia Deus est et homo; quia etsi do terra est per substantiam humilitatis, incomprehensibilis tamen est ex altitudine divinitatis. »

Super quem erat quasi ædificium civitatis vergentis ad Austrum. — « Dicit *quasi*, quia cor audientium ad spiritualem fabricam mittit, de qua *Psalm*, cxxi : Jerusalem quæ ædificatur ul civitas. Quia enim illa internæ pacis visio ex sancto-
rum civium congregatione construitur, Jerusalem
cœlestis ut civitas ædificatur. Quoro tamen in hac
peregrinationis terra dum flagellis percutitur, tribulationibus tunditur, ejus lapides quotidie quadrantur. Et ipsa est civitas, scilicet sancta Ecclesia, quæ regnatura in cœlo, adhuc laborat in terra. Cujus civibus Petrus dicit : Et vos tanquam kpidessivi superredificamini. Et Paulus ait : Dei agricultura, Dei ædificatio estis. Quæ videlicet civitas habet hic in Sanctorum moribus magnum jam ædificium suum : in rediticio quippe lapis lapidem portat, quia lapis super lapidem ponitur; et qui portat alterum, portatur ab altero. Sic itaque, sic in sancta Ecclesia unusquisque et portat alterum, et portatur ab altero. Nam vicissim se proximi tolerant, ut per cos ædificium charitalis surgat. Hinc enim Paulus admonet, dicens : Invicem onera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi. Cujus legis virtutem denuntians, ait : Plenitudo legis chirilas. Si enim ego vos portare negligo in moribus meis, et vos me tolerare contemnitis in moribus vestris, charitatis ædificium inter nos unde surgit, quos vicaria dilectio per patientiam non conjungit? Omne autem pondus (abriere fundamentum portat, et ipsum ab aliis non portatur; quia Redemptor noster omnia nostra tolerat, sed in ipso malum non fuit, quod tolerari debuis-
set.»

Super montem (« ergo, id est super Christum ») erat quasi ædificium civitatis, — « quia mores et culpas nostras solus ille sustinet, qui Ecclesiæ

fabricam portat. Et notandum, quod civitatem » ad Austrum « vergentem vidit. Auster enim est symbolum Spiritus Sancti, aquilo diaboli, quia et ille relaxat in calore, et iste constringit in frigore; de illo dicitur *Psalm*. cxxv: Converte, Domine, captivitatem nostram sicut torrens in Austro. Captivitas enim nostra, quæ torporis frigore ad sequendum Deum pigra remanserat, per calorem Spiritus Sancti relaxatur, ut currat in amorem Dei. Unde et valido amore succensus contemplator dicebat : Anima mea exsultavit in Domino, delectabitur super salutari suo; quia inde gaudium in mente conceperat, unde per amorem fortiter ardebat. Prior ergo illa civitas, scilicet Synagoga, in infidelibus suis ad Aquilonem stetit, quæ in frigore perfidire duravit. Sancta vero Ecclesia, quia charitatem fidei concepit, per calorem ad Austrum vergit, et quasi calido vento innititur, quia non in sui fiducia, sed in dono spiritualis gratiæ lælatur. »

3. Et introduxit me illuc. — « Cœlestis civitatis ædificium ille intrat, qui in sancta Ecclesia bonorum vias imitando considerat, v. g. conjugatus, qui suis rebus contentus est, et quidquid prævalet indigentibus largitur, ac peccata sine quibus quotidiana vita conjugalis duci non potest, flere non negligit. Ille vero jam cunctaque mundi sunt deseruit, qui solius contemplationis exercitatione pascitur, spe præmiorum coelestium cum fletibus lælatur, transcendit præsentia, quotidianum cum Domino habere secretum querit, nulla ejus animum prætereunlis mundi cura perturbat, mentem semper in expectatione coelestium gaudiorum dilatat. »

Et ecce vir, cujus erat specifs quasi species ahiis. — « Ipse signatur in viro, qui figuratur in monte (scilicet Christus), quia et ipso omnia intra S. Ecclesiam judicando disponit, et ipse eandem portat, et portando ad cœlestia sublevat. Habet spec-
cioni æris, quod durabile est et sonoruin; quia
formam servi accipiens, fragiliatatem nostram ear-
nis humante, per resurrectionis suti: gloriam vertit in æternitatem; quia in ea caro facta est jam sine fine durabilis, ac per eandem insonuit omnibus gloria majestatis suæ, quia Deus mundo innotuit ex carne. Solus enim torcular, ut ait Iruiai

(cap. 1 xiii) in quo calcatus est, calcavit, qui sua patientia, quam pertulit, passionem vicit. »

CioiMv Et funiculus lineus in manu ejus. — u Septua-
nu,,“U pinta habent : *Funiculus camerariorum*. Quid aliud
ioctoru. camerarios, quam sanctos doctores accipimus,
qui loquendo spiritalia ad cœleste ædificium
vivos lapides, id est electorum animas, compo-
nunt? Funiculus lineus est prædicatio subtilis,
quæ non tantum opera externa, uti lex Judaica,
sed etiam mentem audientis ligat, ne se vel in mi-
sera cogitatione dissolvat. Funiculus in manu est
prædicatio in operatione; ipse eniin ostendit omne
quod docuit. Cœpit enim Jesus facere et docere.»

Cihtnn» Et CALAMUS MENSUILE IN MANU EJUS. — « Per hutlC
dicijbei calamum occultas esse dispositiones ejus agnos-
cimus. Nam per incomprehensibile ejus judicium,
et alter inter mensuram electorum mittitur, et al-
ter foras relinquitur. Redemptor enim noster alios
a suis iniquitatibus educit, alios in sua iniqui-
tate derelinquit. Potest etiam calamus mensuræ
S. Scriptura pro eo intelligi, quod quisquis h ino
legit, in ea semel ipsum metitur, quantum in spi-
rituali virtute proficit aut deficit. »

Stabat autem in porta. — « Quia redemptor
noster incarnatus per humanitatem visibilis ap-
paruit, et sese invisibilem per divinitatem serva-
vit. Qui enim in porta stat, ex quadam parte for-
ris, ex quadam vero parte intus videtur. Unde de
eo dicitur (*Cant*, n) : En ipse stat post parietem
nostrum, quia humanitatis naturam quam as-
sumpsit ostendit, et divinitatis naturam humanis
oculis occultavit. Respiciens per fenestram, pro-
spiciens per cancellos, ut Deus et appareret ex
miraculis, et lateret ex passionibus : et homo cer-
neretur ex passionibus; sed tamen esse ultra ho-
minem ex miraculis agnosceretur. In porta ergo
facie interius, et tergo exterius stetit, cujus oculi
ædificium suum semper aspiciunt; quia quantum
quisque in virtutibus proficiat indesinenter atten-
dunt. Propheta vero ad portam respicit, quia qui
verba Dei audit, semper oculos cordis ponere ad
exitum debet, et sine cessatione meditari quo-
modo a præsentē vita exeat, atque ad sterna gau-
dia pertingat. Non enim habemus hic manentem
civitatem, sed futuram inquirimus. »

4. Et locutus est ad me idem vir. — « Christus
enim in ipso quoque passionis suæ tempore præ-
cepta vitæ discipulis dedit, ut si qui in cum cre-
dunt ad portam semper respiciant, et passionem
ejus sollicita consideratione pensantes, a suo quo-
que exitu oculos mentis non avertant; quia dum
a sacramentis temporalibus transire ad reterna
cupimus, quasi jam præsentē vitæ terga dedimus,
et cordis faciem in desiderio nostri exitus habemus.
Porfié igitur intendit, qui veræ libertatis
suæ gaudia conspiciat, jamque exire concupiscit,
sed adhuc non valet, ibi enim stamus, ubi oculos
mentis (igimus. Unde Elias ait : Vivit Dominus. it
in cujus conspectu sto. Ibi utique stabat, ubi cor
fixerat. •

SYNOPSIS HOMILIÆ XIV.

Fili hominis, vide oculis tuis, et auribus tuis
audi. — « Propheta vocatur filius hominis, ut me-
moretur semper quid sit ex infirmitate, ne extol-
latur de contemplationis magnitudine. Hinc post
contemplationem et compunctionem sæpe sequi-
tur tentatio, quatenus tentatio aggravet, ne con-
templatio intret; et item contemplatio elevat, ne
tentatio demergat. Sic mira dispensatione in quo-
dam medio anima libratur, ut neque in bonis su-
perbiat, neque in malis cadat. Unde et per B. Job
dicitur : Et aquas appendit in statera. »

Annuntia omnia quæ tu vides. — « Quia quisquis
spiritalia videndo prolicii, oportet loquendo
etiam hæc aliis propinet. »

5. Et ecce murus forinsecus in emeur domus v-n.».
undique. — « Murus scilicet Christus, qui nos undique e
custodiendo circumdat, et forinsecus; mu- u*.
rus enim nobis intus est Deus, murus vero foris
est Deus homo; idque in circuitu, quia qui sur-
sum est firmitas angelorum, ipse deorsum factus
est redemptio hominum, qui ut nos perfecte cus-
todiret, omnia quæ docuit ostendit, nimirum des-
picere nos bona transitoria docuit, et mala tem-
poralia non timere. Suscepit mortem, ne mori ti-
meremus : ostendit resurrectionem, ut nos resur-
gere posse crederemus. »

Et in manu viri calamus mensuræ sex cubito-
rum, et palmo. — « Calamus mensuræ est S. Scrip-
tura, quia in ipsa omnem vitæ nostræ actionem
metimur, ut videamus quantum proficimus, vel a
profectu distamus. Est in manu viri, id est in po-
testate Christi, qui quod scribi voluit operando
complevit. Per sex cubitos quid aliud quam vita
activa exprimitur? quia sexto die perfecit Deus u, M,n*
omnia opera sua. Contemplativa significatur per &l|.
palmo, quia de ea etiam cum cor tendimus, “«c»»-
vix parum aliquid attingere valemus. De septimo U“^IU
ergo cubito palmum tangimus, qui in hac vita
positi contemplationis intimæ soli initia degusta-
mus; ea ergo hic incipitur, ut in coelesti patria
perficiatur. »

ET MENSUS EST LATITUDINEM EDIFICII CALAMO UNO, f
ALTITUDINUM QUOQUE CALAMO UNO. — « *Primo*, DCUS
qui nec in magnis tenditur, nec in minimis an-
gustiat, sic de tota Ecclesia loquitur, ac si do-
una anima loquatur. Latitudo ergo pertinet ad
charitatem proximi. Nil enim latius quam omnes
in sinu amoris recipere, et nullas odii angustias
sustinere. Altitudo pertinet ad intelligentiam con-
templationis. Sed latitudo et altitudo aedificii uno
calamo mensuratur : quia unaqueque anima,
quantum lata fuerit in amore proximi, tantum et
alta erit in cognitione Dei. *Secundo*, altitudo est an-
gelica natura, latitudo humana; quia ista adhuc
in imis degit, illa vero in sublimibus permanet.
Sed uno calamo mensuratur utraque, quia humi-
litas hominum quandoque ad lequalitatem per-
ducetur angelorum. »

SYNOPSIS HOMILLE XV.

6. **Er** VENIT AD PORTAS QUÆ RESPICIEBAT TIAS orientalem. — « Christus est vir, est et porta. Ipse enim in suis membris (fidelibus) est qui intrat, ipse est et caput ad quod intrantia membra perveniunt. Ipse enim nobis est via qui dicit : Ego sum via, veritas et vita. Ipso etiam orientalis via, de qua scriptum est (*lachar.* vi) : Ecce vir, Oriens nomen ejus. Porta ergo viam orientalem respicit, quia illum signat, qui nobis iter ad ortum fecit luminis. Potest etiam portæ nomine unusquisque prædicator intelligi * quia quisquis nobis januam regni cœlestis ore suo aperit, porta est. »

Cndu» et ascendit per gradus ejus. — « Quid sunt
*re; <-ata 8ra^us port®, nisi merita et incrementa virtutum?

▼ irta- de quibus dicitur *Psalm*, lxxxiii : Ambulabunt
tum. de virtute in virtutem. Aliud namque sunt virtutis exordia, aliud profectus, aliud perfectio. Christus ergo m nobis ascendit; quia tanto ipse sublimior nobis ostenditur, quantum noster animus a rebus intimis separatur. »

Er MENSUS EST LIMEN PORTÆ CALAMO UNO LATITUDINEM. — « Si porta est Dominus, quis hujus portæ limen est, nisi illi antiqui patres, ex quorum Prooeu*c Dominus incarnari dignatus est? Quia
TM ireiT ergo eorum vitam in unitatem fidei, et perfecta operatio, et inchoata contemplatio sublimem reddidit, in uno calamo mensura liminis fuit. »

7. Et thalamum uno calamo in longum, et uno calamo in latum. — « Qui sunt in sancta Ecclesia thalami, nisi eorum corda, in quibus animæ per amorem sponso invisibili junguntur, ut ejus desiderio inensardeat, nulla jam quæ iu mundo sunt concupiscat, præsentis vitæ longitudinem poenam deputet, exire festinet, et amoris amplexu in cœlestis sponsi visione requiescere? Longitudo ad longanimitatem expectationis pertinet, et latitudo ad amplitudinem charitalis; quia quantum amorem habueit ad colligendum proximum, tantum el longanimitatem exhibet ad expectandum Deum, et patienter portat moras longitudinis : quia se in profectu proximi dilatat amplitudo charitalis; quia quantum lata mens fuerit per amorem, tantum erit et patiens per longanimitatem. n

Et inter thalamos, quinque cubitos. — « Quia qui ab exterioribus quinque sensibus adhuc ad intellectum mysticum non assurgunt, dum inter eos sunt, qui spiritu amoris fervent, velut manentes inter thalamos, in fidei constructione proficiunt, et a mensura cœlestis ædificii disjuncti non sunt: quia vapore charitatis animantur, iloc est quod *Cant*, m, dicitur : Ferculum sibi fecit rex Salomon, etc., ascensum purpureum; quia maxima multitudo fidelium in exordio nascentis Ecclesiæ, per martyrium pervenit ad regnum. Verum quia nos ascensus purpureus non sumus, hinc media chântate constravit. Habe quippe cha-

ritatem, et ibi sino dubio pertines, ubi et columna argentea erigitur, et ascensus purpureus tenetur. a

8. Et uben portæ juxta vestibulum portæ intrinsecus calamo uno. — « Duo limina, scilicet exterius et interius, sunt patres veteris, et patres novi Testamenti : quia qui Christum praticare, et in eo sperare meruerunt, cunctis ad eum venientibus aperuerunt aditum fidei : sin per portam accipias S. Scripturam, limen exterius est littera, interius allegoria. Limen ergo calamo uno mensuratur : calamus autem in sex cubitis et palmo tenditur : quia videlicet in S. Scriptura doctrina perfect® operationis, et initium supernæ contemplationis invenitur. Siu vero porta hoc loco unusquisque prædicator accipitur, limen exterius in porta est vita activa, limen vero interius vita contemplativa. Per istam quippe ambulatur in fide, per hanc vero festinatur ad speciem. »

SYNOPSIS HOMILIÆ XVI.

9. Et MENSUS EST VESTIBULUM PORTÆ OCTO CUBITO- Veri. ». RUM, ET FRONTEM EJUS DUOBUS CUBITIS : VESTIBULUM Velluti- AUIHM PORTÆ ERAT INTRINSECUS. — « Quid peT interius vestibulum, nisi æternæ vite latitudo de-yiuuu signatur? Ad atrium (id est vestibulum) ergo per t'll ' portam tenditur, quia ad latitudinem solemnitatis pertingitur ab angustia confessionis. Vestibulum octo cubitis dicitur mensuratum. Ibi enim omnes recipiendi sunt, qui nunc in exercitio operis laborant, et ad æterna gaudia per contemplationis gratiam suspirant : quia septem diebus universum tempus evolvitur. Æterna enim dies, quæ expleta septem dierum vicissitudine sequitur, octava est. Christus enim sexta feria passus est, sabbato quievit in sepulcro, Dominico die resurrexit a morte. Praesens ergo vita nobis adhuc est sexta feria, quia in doloribus ducitur, et in angustiis cruciatur. Sed sabbato quasi in sepulcro quiescimus; quia requiem animæ post corpus invenimus. Dominico vero die, videlicet a passione tertio, a conditione octavo, jam corpore a morte resurgemus, et in gloria animæ etiam cum carne gaudebimus. Quod ergo mire Salvator noster fecit in se, hoc veraciter significavit in nobis, ut nos dolor in sexta, et requies in septima, et gloria excipiat in octava. Octo itaque cubitis vestibulum mensuratur intrinsecus; quia per lucem quæ post septem dies sequitur, latitudo nobis æternitatis aperitur. »

Et frontem ejus duobus cubitis. — « Frons portæ est boni meritum vitæ præsentis. Frons ergo portæ duobus cubitis mensuratur : quia quisquis hic dilectionem Dei et proximi servare studuerit, ipse ad æternitatis atrium pertingit. »

10. Porro thalami portæ ad viam orientalem, TRES HINC, ET TRES INDE, ET MENSURA UNA TRIUM. — *aprimo*, thalami juxta viam orientalem sunt corda ferventium in amore Dei, *q. d.* Dum inter veteres el, novos paties Dominus incarnari dignatus esL

quasi in medio thalamorum via orientalis apparuit, qui thalami ad veram speciem ex SS. Trinitatis sunt cognitione decorati. *Secundo*, tres thalami sunt tres virtutes, fides, spes et charitas, *q. d.* Eadem fides, spes et charitas in antiquis patribus quæ in novis doctoribus fuit. *Tertio*, tres thalami sunt tres fidelium status, scilicet prædicanlium, continentium, conjugatorum (quos repræsentavit Noe, Daniel et Job, uti dixi cap. xiv) tam qui in veteri, quam qui in novo Testamento Deo famulati sunt. Trium una mensura est, quia etsi in eis meritorum magna est diversitas, tamen distantia in fido, in qua tenduntur, non est; vel certe quia in retributione ultima, quamvis eadem dignitas omnibus non sit, una tamen erit omnibus vita beatitudinis. Nam etsi dispar erit meritum singulorum, non erit diversitas gaudiorum: quia etsi alter minus, alter amplius exultat, omnes tamen unum gaudium de conditoris sua visione laetificat. »

Et mensura una frontium. — « Quia patres nostri vel prius a veteri, vel nunc a novo Testamento venientes in una mediatoris fide conveniunt. Qui, pro eo quod charitate pleni sunt, carnem suam abstinencia edomant, corda audientium prædicationis lumine illustant, signa faciunt, virtutes operantur. Per hoc quod eorum bona nobis foris innotescunt, non immerito hujus cœlestis ædificii frontes vocantur. »

11. Et mensus est latitudinem liminis portæ DECEM CUBITORUM, ET LONGITUDINEM PORTÆ TREDECIM cubitorum. — a Longitudo portæ altitudo dicitur: latitudo fuit lex veteris, longitudo fuit gratia novi Testamenti, *q. d.* Durus ille Judæorum populus decalogum solum tenebat in fide, ei serviens in mandatorum latitudine, et legem SS. Trinitatis nesciens: sed per Testamentum novum in corde fidelis populi super mandata decalogi, quem verius custodit, cognitio SS. Trinitatis crevit. Quia quanto mundus ad extrema ducitur, tanto nobis æternæ scientiæ aditus largius aperitur. »

Vari. it. 12. Et MARGINEM ANTE THALAMOS CUBITI UNIUS. — MirgoMt « Margo ante thalamos est fides ante ardorem charitalis: quia nisi ea, quæ audis, credideris, ad amorem eorum quæ audieris nullatenus inflammari. Margo est cubili unius: quia tunc fides corda audientium in amore copulat, quando per errores et schismata diversa non est, sed in unitate perdurat. »

Et cubitus unus finis UTRINQUE. — « Quia Christus, quem lex prædixit, in carne apparuit, et ipso quem nunc novum Testamentum loquitur, in gloria majestatis apparebit. Et tunc utrorumque finis erit, cum visus in divinitatis sue presentia, omnia quæ sunt prædicta compleverit. Visio enim divinitatis, quæ una est in Patre, Filio et Spiritu Sancto, est quasi visio cubiti unius. Sicut et arca *Genes. vi*, id est Ecclesia, quia ad unum hominem (Christum) qui est sine peccato, colligitur, quasi

in uno cubito consummatur, ad quem omnes proficiunt qui se esse peccatores noverunt. Cubitus ergo unus finis utrinque est: quia unius Domini et Salvatoris visio in electis suis fidem finit, et charitatem perficit. »

SYNOPSIS HOMILIÆ XVH.

Thalami autem sex cubitorum. — « Palmus hic Thimi deest, qui superius in mensura calami dicebatur adesse (calamus enim continebat sex cubitos et in jmo palmum). Calamo ergo mensurantur thalami, id est perfecti. Est fideles ita in amore perfecti, ut sex cubitos operationis, et palmum contemplationis possideant. Alii palmo carent, id est contemplari nesciunt. Ili sex cubitos habent, et palmum non habent; quia Deo per amorem juncti sunt, sed ex contemplatione disjuncti, » hinc et inde, ad est collecti ex Judæis et Gentilibus. »

13. Et mensus est portam a tecto thalami USQUE AD TECTUM EJUS, LATITUDINEM VIGINTI QUINQUE cubitorum. — a Porta accipi potest, vel fides, vel Christus, vel S. Scriptura. Habet ergo thalamus tectum, quia Scriptura tota quidem propter nos scripta est, sed non tota intelligitur a nobis, ut ad humilitatem magis, quam ad intelligentiam proficiamus. Coelestia enim quæ in ea dicuntur, solis supernis coeli civibus patent; in his tamen, ad quæ intelligendo pervenimus, dilatari per bonam operationem debemus, ut pertingamus ad latitudinem 25 cubitorum quia in exteriori quinque sensuum multiplici operatione (quinque enim multiplicata per semetipsa, id est per quinque, faciunt 125) probatur et cognoscitur, quæ intrinsecus largitas bonitatis habeatur. Potest et porta aditus regni cœlestis intelligi. Habet nunc thalamus tectum, habet et portam tectum; quia et quanta sit nostra charitas inter Deum et proximum non cognoscitur, et quando de bocce sæculo ad æternæ vite requiem introducatur ignoratur. Esse enim nobis Conditor noster diem mortis nostra incognitum voluit, ut, dum semper ignoratur, semper esse proximus credatur, et tanto quis ferventior sit in operatione, quanto et incertus est de vocatione. »

Ostium contra ostium. — « Quia per aditum fidei aperitur aditus visionis Dei. *Secundo*, quia anima a cognitione sui ascefit, ac sensus et sensibilia omnia transcendens, tendit ad cognitionem Dei, de quo ait Psaltes, *Psalms. cxxxvni*: Mirabilis facta est scientia tua ex me. Anima enim in corpore vita est carnis: Deus vero qui vivificat omnia, vita est animarum. »

14. Et fecit frontes fer sexaginta cubitos, et AD FRONTEM ATRUM PORTAS UNDIQUE FER CIRCUITUM. — a Senarius numerus perfectus est, non quia (ut volunt arithmetici) suo ordine numeratus perficitur, vel cum unus, duo, tres dicuntur, senarius impleatur: vel quia in tribus partibus dividitur; id est sexta, tertia et dimidia, videlicet in uno.

duobus et tribus; sed quia sexto die perfecit Deus opera sua, *fiēn. i.* Quoniam vero peccatori homini legem dedit, quæ in decem pnceptis scripta est, et sex in decem ducta in sexagenarium surgunt, recle per sexaginta cubitos bonorum operum perfectio designatur. Unde in parabola seminantis, *Matth.* cap. xxi, unum afferebat triginta, et unum sexaginta, et unum centum; scilicet triginta, cum mens perfectionem fidei, quæ est in Trinitate, conceperit: sexaginta, cum bonæ vitæ opera perfecte protulerit: centum, cum ad æternæ vitæ contemplationem profecerit. *Pecit* itaque *frontes per texaginla cubitos*. Quid enim per sexagenarium numerum, nisi perfectio; quid per frontes redificii, nisi ipsa opera designantur, quæ exterius videntur? Prtedicationis enim verbum tribuere, alimenta esurientibus, vestimenta algentibus dare, et pro bono opere patienter adversa tolerare, quid aliud quam frontes sunt rodificii coelestis? Quia pulchritudo operum exteriorum ornat habitaculum Dei, quod adhuc latet intrinsecus. Sed islrē frontes habent *atrium undique per circuitum*; quia in hoc magna sunt opera, si hæc in mente dilatet amplitudo charitatis, de qua scriptum est *Psalm.* cxviii: Latum mandatum tuum nimis. Via enim Dei et incipientibus angusta est, ut ait Christus, *Matth.* vu, et proficientibus et amantibus lata fit, ut pro amore ejus etiam persecutio placeat, et omnis pro eo afflictio in mentis dulcedine veniat, dum scit animus se pro temporalibus doloribus gaudia reterna recipere, itaque incipit quod affligitur amare: idque *undique per circuitum*, ut videlicet homo per omne quod agit, semper se in charitatis amplitudine dilatet, ne hanc aut timor, aut gaudia angustent. Si quis ergo de verbo Dei loquitur, et charilatem quam prtedicat, in mente non servat, redificii frontem habet, sed atrium ante frontem non habet. Sic est et qui illatas a proximo contumelias tolerat, sed in mento dolorem tenet, nec amat cum quem sustinet. Patientia enim vera est, quæ et ipsum amat quem portat, ac lucrari ad tranquillitatem mansuetudinis etiam ipsum, qui male excesserat, querit. Nam toleraro, sed odisse, non est virtus mansuetudinis, sed velamentum furoris. Hoc *atrium portae* dicitur, quia in quantum quis amat Deum et proximum, in tantum ad ingressum regni coelestis propinquat; quod licet adhuc contingere non possumus, jam tamen per desiderium intramus, n

ttm. t. . Iſs. Er ANTE FACIEM PORTÆ, QUÆ PERTINGEBAT USQUE AD FACIEM VESTIBULI PORTÆ INTERIORIS, QUINQUAGINTA cubitos. — a Per locum hunc spes nostra signatur, quæ dum retornara requiem (hanc enim significat numerus quinquagesimus: hic enim est anni jubilei) querit, mentem ad vestibulum porLi' interioris ducit: signetur ergo per portam tides, per atrium charitas, per locum ducentem ad vestibulum spes; quia per desideria atque suspiria introducit animum ad secreta gaudia quietis.»

10. Er FENESTRAS OBLIQUAS IN THALAMIS. — «Qilla exiguum valde est, quod de relernitale mentes contemplantium vident, sed ex ipso exiguo laxatur sinus mentium in augmento fervoris et amoris. Et inde apud se àmplæ sunt, undo ad se veritatis lumen, quasi per angustias admittunt. »

Et in frontibus eorum, quæ erant intra portam UNDIQUE PER CIRCUITUM, — a SCilCCt erant fenestræ hæ obliquæ: quia quisquis cor intus habet, ipse quoque lumen contemplationis suscipit: dum enim sola visibilia cogitantur, lumen invisibile ad mentem non admittitur. Rursum *obliquæ* significat contemplationi studentem debere esse humilem. Per obliquas enim fenestras lumen intrat, et fur non intrat: quia qui vere speculatores sunt, semper sensum in humilitate deprimunt, atque ad earum mentes intelligentia contemplationis intrat, sed jactantia elationis non intrat. Et palent itaque fenestræ, et munitæ sunt, idque *per circuitum*, quia gratiam contemplationis sæpe summi, sæpe minimi, srepus remoti, aliquando etiam conjugati percipiunt, ne quis de ea, quasi privato dono gloriatur, dum sæpe alter est ditior, quem habere apud se bonum aliquod non putat, n

Similiter autem erant et in vestibulis fenestræ PER GYRUM INTRINSECUS. — a FcnestriB in VCSlibUlis est donum contemplationis in fidelibus, qui humanis oculis despecti videntur, sed apud se sapienti» studiis vacant, ad c'lesia anhelant, atque in quantum prævalent, quæ sint gaudia ælcerna, considerant. Bene autem dicitur *in gyrum*, quia Sanctorum vitam oinniaque circumspiciunt, ul in moribus proficiant. »

Et ante frontes pictura palmarum. — « Quid per palmas, nisi prremia victoriæ designantur? Unde de iis qui in certamine martyrii hostem antiquum vicerant, scriptum est *Apocal.* vu: Et palmæ in manibus eorum. Palmas quippe in manibus tenere, est victorias in operatione tenuisse. Dicitur autem pictura palmarum, non palmæ, quia sanctos viros aspicimus mira agere, leprosos mundare, dremones ejicere, futura prredicere. Sed cuncta hæc nondum palmæ sunt, sed pictura palmarum. Nam et hæc aliquando dantur reprobis. Unum vero signum electionis est, soliditas charitatis: mira enim, quæ electi faciunt ex charitale, hæc reprobi student agere per elationem. In hac ergo vita Sanctis non dantur palmæ, sed pictura et ostensio palmarum, quas a Deo accipient in futuro. Ibi enim eis palma erit, ubi jam mortis contentio non erit, cum fiet sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Ubi est, mors, victoria tua? Ubi est, mors, stimulus tuus? I *Corinth.* xv. »

SYNOPSIS HOMILĒ XVIII.

17. Et ecce gazophylacia, et pavementum stratum LAPIDE IN ATRIO PER CIRCUITUM. — « Quia gl'æCQ

Vara. iT.

OiiApby. ^uXflíTTw servare dicitur, et gaza penice diyIlice
h< ia vocantur, gazophylacium locus appellari sold, in
dí j nno diviti@ servantur. Quid itaque per gazophy-
lua- lacia designatur, nisi corda doctorum sapienti@
ac scientia» divitiis plena? Qui igitur bene vivit,
et prudenter prædicat, gazophylacium spiritualis»
©difluii est: quia ab ejus ore cœlestes divitiæ dis-
pensantur, juxta illud Proverò, xxii: Thesaurus
desiderabilis requiescit in ore sapientis. Habent
ipsa gazophylacia pavementum per circuitum,
quia eis adlueret ac subjacet humilitas auditorum:
quod pavementum recte stratum lapide in atrio
dicitur, quia in latitudinem charitatis vicissim sibi
junctre sunt animæ fideles: quæ et lapides appel-
lantur pro fortitudine fidei, et stratæ in pavi-
mento sunt in compage humilitatis. »

Triginta gazophylacia in circuitu pavimenti. —
«Denariussignificat perfectionem, quia in decem
præceptis legis custodia, ac vita activa et contem-
plativa continetur. Sunt ergo gazophylacia tri-
ginta, ut cum denarius ter ducitur, vita et lingua
doctoris in fide SS. Trinitatis solidetur. *In cir-
cuitu pavimenti.* Gazophylacia ergo fuerunt in-
ter pavementum, et vicissim pavementum inter
gazophylacia. Habetenim pavementum in circuitu
gazophylacia; quia vitam audientium erudit quo-
tidie etcustodil lingua doctorum. Sed habent ipsa
quoque gazophylacia in circuitu pavementum;
quia sæpe etiam doctorum cor vitiorum tentat'o-
nibus, elationis, iræ, etc., tangitur; sed eis magna
custodia est vita venerabilis auditorum: quia eru-
bescunt pulsantibus vitiis non resistere, qui con-
tra vitia alios armaverunt. »

18. Et pavementum in fronte portarum secun-
dum LONGITUDINEM PORTARUM ERAT INFERIUS.—« Quid
est, quod pavementum cum portis longum simi-
liter erat, sed ©quale non erat, nisi quod longe
distat vita populorum a vita docentium? Quia etsi
ad regna coelestia tendentes eamdem longanimi-
tatem spei habeant, eadem tamen vivendi stu-
dia non habent. Pavimentum enim inferius jacet,
ut omnes auditores prædicatores suos longe suis
meritis antecedere cognoscant. Rursum, tanto pa-
vimentum jacet inferius, quanto unaquæque por-
ta surgit in altitudinem: quia quanto sanctior
est vita doctoris, tanto fit humilior sensus au-
dientis. »

19. Et mensus est latitudinem a facie porte
INFERIORIS, USQUE AD FRONTI M ALRII INTERIORIS EX-
TRINSECUS, CENIUM CUBITOS AD OLUENTLM, ET AD
Aquilonim. — «Porta inferior fides est, atrium
vero interius contemplatio: per centenarium mag-
na perfectio designatur. Ait ergo: *Mensus est
latitudinem*, etc. Quia Redemptor noster quo-
tidie per magistros et doctores, in mensura per-
fectionis metitur vitam fidelium, vel in specio
boni operis per fidem, vel in sanctis desideriis
per contemplationem. Centum ergo cubitis men-
H,] diir is, cujiis bona operatio recta intentione
utitur. Sunt enim qui ab alimentis abstinere, car-

nem cruciant; sed tamen si palpati fuerint, cog-
noscuntur quia ad mundi gloriam anhelent. Isti
frontem atrii interioris ostendunt, sed per centum
cubitos non mensurantur. Porro extrinsecus porta
mensuratur, quia per hoc quod videmus, cognos-
cimus operantis animum et perfectionem, quam
non videmus. Cum enim alios conspiciamus largiri
eleemosynam, afflicto occurrere, oppresso sub-
venire, nihil in hoc mundo gloriæ quaerere, nul-
lis hujus mundi compendiis inhiare: atque alios
videmus carnem domare, lacrymis insistere, ver-
bis coelestibus occupari, nihil transitorii honoris
appetere, quid aliud debemus, nisi eos perfectos
esse credere, sanctos ©stimare? »

Ad Orientem et ad Aquilonem. — « Id est ex Ju-
dæis (ibi enun ortus est sol juslitiae Christus), et
ex Gentibus: hi enim fuerunt Aquilo, qui diu
perfidii© suæ frigore torpuerunt. Aut Oriens sunt
justi, Aquilo peccatores, quos Dei misericordia
ad pœnitentiam revocat, compunctione et lacry-
mis lavat, virtutibus ditat, el usque ad perfec-
tionis gloriam sublevat. »

SYNOPSIS HOMILIE XIX.

20. Portam quoque, quæ respiciebat viam Aqu- Vm.io.
LONIS atrii exterioris, mensus est tam in longi-
tudine quam in latitudine.— « Porta viam Aqui-
lonis respicit, cum prædicator quisque viam pec-
catoris (hic enim est ad Aquilonem, quia frigore
peccati torpet) agnoscit, cique interiora vitæ per
verbum prædicationis aperit. Exterior quippe Eitriai
atrium est vita præsens, in qui omne quod cor-
poraliter agitur, corporaliter etiam videtur, quæ «cuU-
tam in longitudine, quam iu latitudine men- nm
suratur: quia cum ad fidem peccator ducitur,
Decesse est ut ejus doctor consideret, vel quan-
tum in longitudinem spei, vel quantum in la-
titudinem charitatis ex ejus admonitione profi-
ciat. Cum enim conversus quisque æternæ vitæ
gaudia longanimiter sperat, proximorum moles-
tias cum chântate tolerat, et ea quæ non habet,
concupiscere contemnit, longitudinem et latitu-
dinem porta habet, quia gloria prædicatoris est
profectus auditoris. »

21. Et thalamos ejus tres hinc, et tres inde.— Ven.tf.
« Quia omne quod per Testamentum novum do
Trinitate conditor loquitur, hoc etiam de Testa-
mento veteri ostendit. Et cor audientium m amore
cœleslis patri© perficit, ut anima inhærens Deo,
quasi sponsa cum sponso in quodam jam thala-
mo sedeat, atque se a terrenis desideriis fundi-
ais avertat. Prædicator ergo cum ad supernam
patriam auditorem provocat, et novos patres et
veteres anhelasse coelesti desiderio demonstrat. »

Er frontem et vestibulum ejus. — « Porta habet
frontem, quia sunt in prædicatoris vita aperta
opera, quæ videntur. Hinc et ante frontem verti-
bulum: quia priusquam bona opera insinuet,
predicai fidem, per quam anima humiliter ve-

niensad bonorum actuum altitudinem sublevetur.»

Quinquaginta cubitorum longitudinem fjus. — «Quia ad quinquagenarium jubilæi, id est ad «demain requiem, pervenire non potest, nisi qui ad eam spem suam modo tendere longanimiter pote>t. »

Er LATITUDINEM VIGINTI QUINQUE CUBITORUM. — «Cuncta bona opera per quinque sensus exhibentur. Quinarius vero per semetipsum ductus ad 23 pervenit, *q. d.* Bona opera cum agi coeperint, per fervorem animum ad augmentum excitant, et per semetipsa multiplicantur : unde et latitudinem menti faciunt, ut non sit anguea per teporem, sed expansa in bonis actibus per charitatem. Omnis enim torpor teporis angustia est; omnis vero benignitas charitatis magna latitudo. Nam etsi res desunt quæ proximo indigenti præbeantur, ampla est substantia voluntatis bona*.

T«r». M. 92. FeNISTRÆ AUTEM EJUS, ET VESTIBULUM, ET SCULPTLRÆ SECUNDUM MENSURAM PORTAI, QUA RESPI- CIEBAT ad Orientem. — «Porta ad Aquilonem ca omnia habere perhibetur, quæ porta ad Orientem, fene>lras scilicet contemplationis, vestibulum humilitatis, sculpturam bonæ operationis. Innocentes enim habent portam ad Orientem, pœnitentes ad Aquilonem : quia eis etiam post peccati frigus, regni aditus per misericordiam patet. »

Septem graduum erat ascensus ejus, et vestibulum ante eam. — «Quia per septiformem gratiam aditus nobis regni coelestis aperitur. In mento enim nostra *primus* ad coelestia ascensionis gradus est timor Domini, *secundus* pietas, *tertius* scientia, *quartus* fortitudo, *quintus* consilium, *sex-tus* intellectus, *septimus* sapientia, *Isaïæ* xi, 2. Vestibulum ante gradus est lides : neque enim quis potest bona agere, nisi prius credat. Per fidem enim homo venit ad opera, sed per opera solidatur in fide. »

23. Et porta atrii interioris contra (id est recte obversa reclaque tendens ad) portam Aquilonis BT Orientalem. — «Quia non solum his qui in innocentia permanent (qui pertinent ad Orientem) sed etiam peccatoribus (quos denotat Aquilonem) peccata sua pœnitendo damnantibus, aperitur ad interioris atrii gaudia, ut ineffabilia mysteria patriæ coelestis agnoscant, agnoscendo sitiunt, sitiendo currant, currendo perveniant. Hæc eterni gaudii secreta cognoverat, qui dicebat : Sitiivit anima mea ad Deum vivum : quando veniam, et apparebo ante faciem Dei? Prædicator gentium ad hunc aditum regni coelestis anhelabat, dum dicebat : Cupio dissolvi, et esse cum Christo. Quid ergo restat, nisi ut se ad perfectioris vitæ cursum dirigant omnes, qui illa gaudia patriæ coelestis agnoscunt? »

Et mensus est a porta usque ad portam centum cubitos. — «Centenarius, quia decies per denarium ducitur, perfectionem denotat. Is itaque qui aditum atrii interioris videt, profecto necesse est ut per viam perfectionis currat, et a porta in-

choationis usque ad consummationis Ingressum perveniat. Sunt enim multi, qui jam in septem gradibus aditum portæ exterioris intraverunt, per timorem Dei huiusmodi, per pietatis studium misericordes, per scientiam discreti, per mentis fortitudinem liberi, per consilium cauti, per intellectum providi, per sapientiam maturi; sed adhuc quibusdam necessitatibus obligati, huius mundi curis inserviunt; licet inviti : his vera gaudia quæ cognoverunt, amare non licet tantum, quantum libet : hi plerumque a jugo mundi colla mentis excutiunt, omnia deserunt, ierren® cune pondera deponunt, atque ut ad cadeste desiderium latius animi sinum laxent, vitam remotam petunt, et in ea sanctis precibus et sacris meditationibus intenti, quotidiano se fletu alliciunt, et vetustatem cordis igne amoris confiant, atque ad cœhsle gaudium accendendole innovant. Ili plerumque in ipso suo desiderio accensi, exire jam de carne concupiscunt, atque ad vitam præsentem redire post fictum nolunt : sed tamen differuntur, ut dilatus amor ex ipsa sua dilatione proficiat, et ardenti desiderio quasi quod negatur crescat. Quibus sæpe evenit ut, cum se viderint magno cœlestis gratiæ munere compunctos, jam se perfectos existiment, et obediētes putent; sed quia nullus est, qui dura vrecipiat, patientes esse se credant; sed quia rie.no eos per contumelias et adversitates pulsant. Et plerumque contingit ut spirituale ministerium vel inviti suscipiant, atque ad gubernationem fidelium deducantur. Qui cum magnis tribulationibus fuerint hinc inde pulsati, turbati mente, sese imperfectos inveniunt; qui non pulsati perfectos se esso crediderunt. Qua ex re agitur, ut se ad semetipsos colligant, et apud se opprobrium suæ infirmitatis erubescant, atque ex ipsa sua confusione roborati, contra adversa patientiam opponant; ceterum tribulatione proficiant, qui prius in otio ex ipsa sua securitate torpebant. Et veraciter essetales incipiunt, quales se esse prius inaniter putaverunt. Per quotidiana enim desideria in menta perfici, quasi centum est cubitis interius atrium mensurari. »

24. Et eduxit me ad viam australem : et vidi. **ECCE PORTA QUÆ RESPICIEBAT AD AUSTRUM, Ctc.** — «Cuncta hire in Orienlis et Aquilonis porta jam dicta sunt. Ad Orientem sunt innocentes; ad Aquilonem pœnitentes; ad Austrum spiritu ferventes. Rursum porta in Oriente est fides, quia per ip- ter' f*« Win i x vera nascitur in mente. Porta ad Aquilonem n l st sp s quia unusquisque in peccatis positus; si da venia desperaverit, funditus perit; sed per spem misericordi® reviviscit. Porta ad Meridiem est charitas, quia igne amoris ardet. Tribus igitur portis ad atrium interius tenditur : quia per fidem, spem atque charitatem ad gaudia secreta pervenitur. »

20. Et CALATA PALMA ERANT, UNA HINC, ET ALTERA inde, in fronte ejus. — «Qui in vita sua impressa

esse sancta opera demonstrant, palmas in fronte
 en latas habent : quia quanta illos in posterum
 victoria sequatur, jam nunc in sanctis suis ope--
 ribus ostendunt. In Orientis porta est pictura, in
 Aquilonis vero et Meridiei est cœlatura palmarum t
 quia signum victoriie, quod inchoantibus osten-
 ditur, hoc in revertentibus atque ferventibus jam
 •olidius et robustius tonetur. »

Pictur*
pattui-
ràru est,
ostento
curons
Calcali!*

Una hinc, Er altera inde. — a A dextro pal-
mam habet is, quem prospera non extollunt : a
sinistro, quem adversa non dejiciunt. Quasi ex
utroque parte Paulus portabat palmam, cum di-
ceret : Per arma justifie a dextris, et a sinistris;
per gloriam, et ignobilitatem; per infamiam, et
bonam famam; ut seductores, et veraces; quia
et in adversitate foris, et in prosperitate humilis
permanebat. Ut ergo hinc et inde palma gestetur
in fronte, adosse semper nostris mentibus debet
et in adversu fiducia, et in prosperis limor. Hinc
est quod idem egregius prædicator dicebat :
Scio et humiliari, scio et abundare. «Quem ergo
nec abundantia in superbiam elevat, nec in ne-
cessitate cupiditas irritat, novit abundare, novit
penuriam pati. Si enim aeternitatem diligimus,
cuncta temporalia usu, non in affectu posside-
mus. Ita S. Job carnis vulneribus jacens, mentis
robore stans, contra desperationis impulsu re-
duxit ad memoriam bona quæ egerat : Oculus,
ait, fui cieco, et pes claudus, etc. Et qui in pro-
speritate humilis fuit, revocatis bonis suis ad me-
moriâ, infractus in adversitate permansit. Sic
impletur quod scriptum est *Eccli. xi* : In die bo-
norum ne immemor sis malorum, et in die ma-
lorum ne immemor sis bonorum.»

SYNOPSIS HOMILLE XX.

27. Et porta atrii, etc. — « Cuncta hæc superius exposita sunt. Nam versu sequenti metitur atrium interius ad portam Australem, et vers. 23, idem ad portam Orientalem, et vers. 35, idem ad portam Aquilonarem, singula eadem mensura. Portilo- Prredicatores portai nobis sunt tam exteriores iIuam interiores : quia nos et in primo aditu fidei, riore» spei atque charitatis instituunt; et cum jam pro- mntpr®- fidentibus cœlestis regni mysteria pnedicant, per «166607» subtiliorem sensum nos ad interiora perducunt. Unde el per septem gradus prius ascensus earum describitur, et postmodum per octo. Septem enim gradus sunt : quia timorem Domini, pietatem, et scientiam, et fortitudinem, et consilium, et intellectum, et sapientiam suis auditoribus predicant. Sed cum jam dimitti præcipiunt, cum nihil in hoc mundo diligi admonent, nil per affectum teneri, vim contemplationis cœlestis patriæ intendi, atquo in ejus suadent mysteriis delectari; gradum addunt, et ad interiora trajiciunt. Isto gradus a Christo ostenditur juveni præcepta servanti, *Matih.* xix, cum ei dicitur : Adhuc unum tibi deest. Si vis perfectus esse, vade, vende om-

nia quæ habes, et da pauperibus, et habebis the-
siurtn in cœlo : et veni, sequere me. Rursum
per octavum numerum et dies sterni iudicii, et
arnis resurrectio designatu* Habent autem inte-
riores ports vestibula, quæ viginti quinque cu-
bitis in longitudinem metiuntur. Si enim octo ter
ducimus, ad viginti quatuor perducimus : cui
unus additur, ut viginti quinque teneamus. Au*
dilores enim boni, qui quasi quædam vestibula
sunt portarum, æternæ spei longanimitatem te-
nent, octavum diem in Trinitatis fide sustinent.
Quæ Trinitas quia unus est Deus, octo quidem
per tria ducunt, sed in unius Dei confessione
solidantur. Plana sunt vestibula, quia humilia
sunt corda bonorum auditorum. Habent longitu-
dinem, quia in spei perseverant longanimitate.
Ergo habent viginti quinque cubitos in longitu-
dine, quia resurrectionem carnis in octava per
Trinitatem credunt, et eandem Trinitatem unum
Deum esse fatentur. Habent quoque quinque cu-
bitos in latitudine, quia per vitam simplicem,
quæ quinque sensibus ducitur, circa amorem
proximi dilatantur. Intus ergo sunt in spirituali
reditio per amorem, et quasi foris respiciunt
per simplicitatem.»

38. Et per singula, gazophylacia ostium in frontibus portarum.— «Gazophylacia sunt corda doctorum, quæ scienciæ divitias servant. Frontes autem portarum sunt opera et verba prædicatorum, in quibus eos foris agnoscimus, quales apud se intrinsecus vivant. Est autem ostium per gazophylacia singula in frontibus portarum; quia unusquisque doctor in corde auditoris intellectum aperit in dictis et operibus patrum. »

Ibi lavabant holocaustum— « Qui se per fidem in conversione sancta Domino devoverunt, holocaustum Domino facti sunt, v. g. quis pro timore Domini patiens esse devovit, nulli convicium pro convicio reddere, omnia æquanimiter tolerare ; et tamen cum hunc contumelia ab ore proximi illata percusserit, turbatur, forte aliquid loquitur quod loqui non debuit. Certe iste jam holocaustum est, sed adhuc inquinatum. Fortasse contra illatas contumelias patientiam exhibuit, tacitus permansit; sed tamen contra easdem contumelias, quas portat, dolore tangitur, ejusque animus in charilate sauciatur. Hic itaque in cogitatione sua se judicat, reprehendit semetipsum, quia dolet, nec tamen apud se prævalet obtinere ne doleat. Jam ergo per bonam voluntatem holocaustum est, sed tamen per dolorem quo tangitur, adhuc inquinatum. Alius decrevit indigentibus «uncta tribuere ; forte surrexit cogitatio : Unde vives si cuncta dederis? nec tamen desistit tribuere; sed quod lætus dare cceperat, postuodum tristis præbet. Quid hujus mens, nisi misericordile holocaustum est? » sed tamen per tristitiam cogitationis inquinatum. Aut enim deliberaro summa non debuit, aut post deliberationem uuo modo dubitare. Alius, contempta mundi

Holo-
canstam
Inquina-
lam
quod?

superbia, ultimum appetii inter homines locum; •ed cum subito a proximo se despici agnoscit, dedignatur cur despicitur. Vult quidem esse io loco humili, sed tamen attendi contemptibilia non vult. Hunc jam devotio elevat, sed adhuc infirmitas gravat; holocaustum est, sed inquina*
 Satrifl- tum. Hi vero cum per verba doctorum dicta
 cium Patrum intelligunt, et in quanta culpa jaceant
 pHr'n7 agnoscunt, seque ipsos pœmlenliæ lamentis affl-
 hotouu*. ciunt, holocaustum in ostio portarum lavant.
 Um qai porro sacrificium est, cum quis aliquid Deo vo-
 dint veh aliquid non vovet; aliquid dat pauperibus,
 beo. aliquid sibi servat. Holocaustum vero sunt, qui
 sibi nihil reservant, sed sensum, linguam, vitam
 atque substantiam, quam perceperunt, omnipo-
 rinque- tenti Deo immolant. Pinguedo est devotio el com-
 detouo? Punct* de quibus Psaltes *Psalm*, l x v: Holocausta
 l ,o' medullata offeram tibi. Qui enim bona operatur,
 et visioni jam Creatoris sui inhiat, atque ad æeter-
 na contemplationis gaudia pervenire festinat,
 seque ipsum ex amore, quo accenditur, in fleti-
 bus mactat, holocausta Domino medullata dedit.
 Cum ergo nostro bono operi admixtum aliquid
 inalili®, vel pravæ delectationis agnoscimus, re-
 deamus ad lacrymas, lavemus holocaustum. Sunt
 autem quidam, qui in magnis actionibus se Do-
 mino devoverunt, atque ad tantam perfectionem
 perveniunt, ut ab eis nulla unquam difUcullato
 flectantur. Nam quando per suggestionem car®
 pulsatur, surgere non permittitur, quia vigore ju-
 dicii calcatur. In deliberatione quoque patienti®
 nec sermo inordinatus ab ore prodit, nec dolor
 tacitus animum premit; in largitate eleemosyn®
 nulla inopi® suspicio tristitiam generat; in deli-
 beratione humilitatis nullus despectus animum
 mordet. Sed cum jam in his, quæ recte devove-
 runt, sese fortiter exhibent, priora tamen pec-
 cala, quæ ab ipsis ante bonam deliberationem
 perpetrata sunt, ad memoriam reducunt et plan-
 gunt. Ili per vitam quam teuent holocaustum
 sunt, sed per vitam quam ante tenuerunt, inqui-
 natum. Lavent ergo et ipsi lamentis suum holo-
 caustum. Magnus est enim Creatori nostro ad re-
 cipiendos fletus humilium misericordia; sinus. »

SYNOPSIS HOMILIÆ XXI.

39. Et IN VESTIBULO PORTÆ DUÆ MENSÆ HINC, ET
 DIÆ MENSÆ INDE, UT IMMOLETUR SUPER EAS. — « BÍ-
 næ mense m quibus immolamus bona opera,
 sunt charitas Dei, et dilectio proximi; quia in di-
 lectione Dei necessario e4 tenenda fides et vita,
 in dilectione autem proximi debet summopere
 patientia el benignitas custodiri. Charitas enim
 patiens est, benigna est, etc., l *Corinth*, xm. Pa-
 tiens scilicet, ut illata a proximis mala tequani*
 nuter portet: benigna, ut sua bona proximis de*
 sidcrabihter impendat. Rursum, in veteri lege p?
 Itibus b.n.v mensu: « ruat, doctrina et prophetia;
 populu vero, ci cumçisio et sacrificium. Erant ad

Aquilonem, quia lex sub timore mortis frigida
 Judaici populi corda constringit. »

41. Quatuor mens.e hinc, et quatuor mensb
 INDE, PER LATERA PORTÆ. — « Duill CUÎm Vita et
 fides, doctrina et prophetia in bonorum menti-
 hu? custoditur, porta nostra, id est intellectus
 sacri eloquii, quatuor ex latere mensas habet»
 Cumque in prolicientibus populis sancta pne-
 dicalio patientiam et benignitatem servat, qu®
 prius in carnalibus circumcisionem et sacrificium
 custodiebat, mens® quoque qualuor quasi ex
 alio latere monstrantur. »

42. Quatuor autem mbnsæ ad holocaustum, de
 lapidibus quadris BXSTRUCTÆ. — « Quia fides et
 vita, patientia el benignitas do quadris lapidibus
 extruet®, id est de vita Sanctorum, in exemplum
 datæ sunt sequentibus populis, ut jam vestibul-
 um mensas habeat, id est virtutes vita; populus
 teneat, in quibus Deo orationis sacrificium inara
 sui cordis incendat. Quisquis enim Sanctus in
 prosperitate non extollitur, in adversitate non
 frangitur, suasionibus ad malum non trahitur, vi-
 tuperationibus a bono opere non revocatur, lapis
 quadrus est. El quasi ex omni latere statum ha-
 bet, qui casum in qualibet permutatione non ha-
 bet. Talis lapis quadrus erat, qui dicebat: Mihi
 vivere Christus est, et mori lucrum. Vultis vitam
 cognoscere? Mihi mundus crucifixus esi, et ego
 mundo. Vultis patientiam audire? Usque in hanc
 boram et esurimus, et sitimus, et colaphis cae-
 dimur, etc.; maledicimur, et benedicimus; per-
 secutionem patimur, et sustinemus. Vultis beni-
 gnitatem cognoscere? Ego libentissime impen-
 dar, et superimpendar pro animabus vestris, licet
 plus vos diligens minus diligar. »

« Rursum, verba sacra; Scripluræ lapides qua-
 dri sunt, qui ubique stant, quia ex nullo latere
 reprehensibilia inveniuntur. Ex his construuntur
 mens® ad holocaustum; quia qui Dei verba sem-
 per cogitant, semetipsos Domino a carnali vilain
 cogitatione mactant. »

Longitudine cubiti unius et dimidii, et latitu-
 dine cubiti unius et dimidii. — « Longitudo perti-
 net ad longanimitatem spei, latitudo ad charita-
 tis amplitudinem. Tenduntur ergo in longanimi-
 tate spei corda Sanctorum, tenduntur in perfec-
 tione quam habent cubito uno. Sed quia adhuc
 plene videre non possunt, ubi spei oculum mit-
 tunt, hoc quod super unum cubitum habent, in
 dimidio cubito recidatur, quatenus in hac vita
 semper se imperfectos aspiciant, et ardentius ad
 perfectionem currant. Habent quoque latitudi-
 nem cubiti unius et dimidii; quia Sanctorum
 corda in charitalis amplitudine dilatata, proxi-
 mum quem vident perfecte diligendo, habent cu-
 bitum unum; sed Deum, quem medullitus dili-
 gunt et sequuntur, tantum diligere non possunt,
 quantum debent, quia adhuc non valent videre
 quem ddiguŭ; el mensura amoris minor est, ubi
 adhuc incusura minore eat cognitionis. Super unum

ergo cubitum dilectionis proximi habent dimidium dilectionis Dei. »

ahHuJo Altitudine cubiti unius. — « Quæ est enim altitudo Sanctorum, nisi fides invisibilium? Per fidem enim creditur quod non videtur, atque ideo per hanc justorum mentes ad altitudinem ducitur, ut cuncta visibilia despiciat in terra, et ea quæ audit invisibilia sequatur in codo. Sed unum cubitum habet altitudo mensæ, quia unitas est fidei in codo omnium Sanctorum. »

Super quas ponant vasa in quibus immolatur. — « Quid enim sunt animæ fidelium, nisi vasa sancta, quæ verba pietatis capiunt, ut ex eorum mentibus holocaustum vilæ atque orationis iminoletur? Sic de Paulo dixit Christus : Vas electionis mihi est. Et pastoribus dicitur : Mundamini, qui fertis vasa Domini. »

Holocaustum et victima. — « Quia et perfecti (hi enim sunt holocaustum), cum omnia deserunt, totum cor in amore Domini accendunt; et imperfecti (qui sunt victima simplex) sacrificium offerunt quod ex parte devoverunt. »

Ven. n. 43. Et labia eorum palmi quius, reflexa intrinsecus per circuitum. — a Quid est quod labia palmo metiuntur, nisi quod in palmo manus tenditur, et sancti patres ac doctores ea prædicant, in quibus auditorum opera tenduntur? Quasi enim manum extendimus, cum opera nostra dilatamus. Doctor ergo dum cor audientis ad bona opera distendit, palmum se habere in labiis ostendit. In palmo digitus major ac minimus tenditur, quibus magna et minima actio designatur. Sic enim auditor magna opera, quæ audivit et didicit, faciat, ut agere et minima non omittat; sic minimis intentus sit, ut piger in agendis majoribus non sit. Unde per Evangelium Veritas dicit: Væ vobis, scribæ et pharisæi! quia decimatis mentam, et anctum, et cyminum, et relinquitis quæ graviora sunt legis, iudicium, misericordiam et fidem. Hæc oportuit faceré, et illa non omittere. »

Palmi unius. — « Quia ex doctorum prædicatione sicut unitas tenetur in fide, illa quoque unitas montium servari debet in opere, ne per bonum opus, quod alter agit, alter ad discordiæ malum prorumpat. Ita enim bona opera agere debemus, ut per hæc quoque cum his cum quibus vivimus, unanimiorem recte ut possumus, conservemus, id est non deserendo quod agimus, sed præveniando bonis persuasionibus malum discordiæ quod timeamus. »

Fefle. Blifflexa intrinsecus per circuitum. — o Tunc enim mensarum labia intrinsecus reflectuntur, quando mensæ labia ad conscientiam revocant tacita cogitationum. Donec omne quod dicunt, quando semetipsos subtiliter perscrutentur, si faciunt omne quod loquuntur; non, si predicantes bona facere dissimulant, sui vastatores sint, cultores alieni. O doctor! ecce jam mensa es, jam vasa portas, jam in vasis fidelibus pondus holocausti et victimæ sustines; sed intus reflecte labium id est

ad cor revoca sermonem; audi quæ dicis, operare quod predicas. Si enim negligia implere quod doces, aliis messem seminas, et ipse a frumenti participatione jejunas. Doctrina viri per patientiam noscitur; tanto ergo quis doctus ostenditur, quanto patiens fuerit. Nec tamen si quædamsibi deesse videt, a predicatione conticescat. Sæpe enim quod vivendo nescimus, compulsi loqui doctrinam loquendo discimus; ut, dum de cogitationis nostre pigritia reatus nascitur in mente, eadem mentem subito compunctio oborta transverberet, et sua voce excitata evigilet in opere, quæ prius torpebat in otio sine voce. »

Super mensas autem carnes oblationis. — « Doctores enim sancti, cum pro compunctis peccatoribus atque confitentibus Deo preces fundunt, per hoc, quod ad veniam pro carnali eorum vita postulant, mensæ Domini carnes oblationis portant. Quod quoties agunt, et in hoc pro alienis peccatis interveniunt, sua ante Dei oculos amplius delergunt; quia ea ipsa charitate se justificant, qua mira pietate pro alienis iniquitatibus se in lamentis maciant. Nec laboriosum debet esse doctorem, pro conversis peccatoribus lacrymas fundere, quando et ipse, qui omnia creavit, homo factus, pro nostris iniquitatibus in cruce sanguinem fudit. »

SYNOPSIS HOMILLE XXII.

44. Et mitra portam interiorē, gazophylacia ven. U CANTORUM IN ATRIO INTERIORI. — a Atrium hoc interiorius erat respectu portarum extimarum quibus concludebatur. Idem erat exterius respectu atrii et portarum intimarum. Sancta enim Ecclesia duas vitas habet, unam, qua laborat in terra; aliam, qua remuneratur in coelo; atque in utraque offert sacrificium : hic videlicet sacrificium compunctionis, et illic sacrificium laudis. In utroque autem carnes offeruntur; quia hic oblatio carnis est maceratio corporis, ibi oblatio carnis est in laude Dei gloria resurrectionis. Tunc quippe illi quasi in holocaustum caro offertur, quando in æterna incorruptione permutata, nil contradictionis, nil mortalitatis habuerit; quia tota simul amoris ejus ignibus accensa, in laude siue fine permanebit. Quid sunt autem gazophylacia cantorum, nisi sancta desideria amantium? Qui precepta divina, quasi quasdam divitias, custodiunt in mente, quas cantando servant; quia mandata Dei non ex timore, sed ex amore perficiunt. Vultis cor justum, quasi cuiusdam cantoris, gazophylacium audire? Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco incolatus mei, *Psalm.* civili. Audi aliud : Ego enim jam delibor, et tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi; in reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex, *II ad Timotheum*, cap. iv. Annoh hic impletur illud : Misericordia

cordiam et iudicium cantabo tibi, Domine? Eorum ergo corda, qui adventum iusti iudicis diligunt, gazophylacia cantorum sunt, quia per praesumptionem gratin* et vitæ, per virtutes sancti desiderii cantant iusti iudicium, quod omnes iniusti pertimescunt. Hæc gazophylacia inter portam Orientis et Aquilonis esse memorantur, atque *ad viam australem* respicere; quia corda Sanctorum inter fidem et spem posita australem viam respiciunt, quoniam sancti® charitatis ignibus inardescunt. Orientis porta viam Aquilonis respicit, cum vitæ nostra perceptam fidem, adhuc aliquatenus in frigore culpa» torpescit. In nullis enim offendimus omnes. Ergo ad australem viam facies intendamus, exerceamus nos in ardore charitatis, et ibi tendamus oculos cordis, ubi accendamus ignibus amoris. Annon quasi calore meridiani fervoris ardebat, qui æstuabat, dicens: Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus. Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei? Hoc quoque ardore succensus fuerat, qui dicebat: Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum, in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum. Habeant ergo sancta gazophylacia hinc Orientis portam, et inde Aquilonis; quia inter ipsa redemptionis suæ mysteria, quæ sequuntur, et carnales quosdam, quos et intra sanctam Ecclesiam tolerant, multi in Deum forti amore proficiunt, virtutibus excrescunt, æterni iudicis adventum quærent, et inter ea quæ amant, atque ea quæ tolerant, quasi quædam gazophylacia divitias spiritus in mente servant. Nec inter Sacramenta quæ diligunt, et quæ jam contraria portant, deficiunt, quia ad australem viam facies intendunt. Quid enim patimur, quod patres nostri pro amore Domini antea non pertulerunt? Rursum per portam ad Aquilonem accipi potest Gentilitas, per portam ad Austrum Judæa, per Orientalem portam Christus, cuius nomen est Oriens, g. *d.* Una est via et illis qui ab Austro sunt, et his qui ab Aquilonis porta respiciunt; quia electis Judæis et Gentibus Dominus ac Redemptor noster, expulsa pœna formidinis, ad Putrem factus est iter amoris, atque adiutorium perventionis, n

45. Hoc est UA20i* nvt. Achni, Quon respicit viam MERIDIANA» ; SACERDOTUM ERIT, QUI EXCUBANT IX CUSTODIIS templi. — a Qui sunt sacerdotes, qui templum Dei custodiunt, nisi qui orando, prædicando, spiritualibus actibus vigilando, sanctam l. < desiato a malignorum spirituum immissionibus, a pravorum suasionibus, ab hierctieorum erroribus defendunt? Au non custos templi fue* lai, qui labores pas-ionis suæ enumerans dicit. Ia labore et ærumna, in vigiliis multis, in fame et -Hi, etc. Pra ter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesie in! Laborat, lug t, < Urit, Siiit, alget, t u' - xi-il .l ; cl lau..n vig nlo de Ecclesia-

rum omnium sollicitudine cogitat. Ne quis In perfidiam, ne quis in superbiam, ne quis in rapinam, vel immunditiam labatur, exquirere atque compescere, hoc est templum Dei, id est Ecclesiam, custodire. Sunt autem minoris ordinis sacerdotes, qui excubant ad ministerium altaris, vers. 40, qui videlicet in adiutorio majorum peccata delinquentium subtiliter investigant, et vitam carnalium corrigunt, atque ad lamenta pœnitentiæ perducunt. Ab his quasi in altari jam caro incenditur, ut in conspectu Dei inde sacrificium redolet, unde prius culpa displicebat. Porro gazophylacium sacerdotum maioris ordinis, qui excubant in custodiis templi, solum respicit *viam meridianam*: quia hi solis studiis spiritalibus occupati, semper his quæ amoris Dei sunt, sollicite intendunt. Sacerdotes autem minoris ordinis, qui discutiendis peccatis delinquentium præsunt, etiam *ad viam Aquilonis* oculos reflectunt, ut in mentibus peccantium, quæ sint opera frigoris videant, et hæc verbis correptionis usque ad pœnitentiæ gemitus perducunt, quasi carnes in altari Domini incendunt. Respiciunt etiam cum magnis sacerdotibus ad meridianam viam: quia quantum ad semetipsos est, fervent igne charitatis, et succensi sunt flammis amoris Dei. »

40. Isti sunt filii Sadoc, qui accedunt de filiis Versus. Levi ad Dominum, ut ministrent ei. — a Sadoc latine dicitur *justus*. Quis autem justus est, nisi ipse Filius Sh cui dicitur: Justus es, Domine, et rectum iudicium tuum? Qui vero sunt filii iusti, nisi hi, de quibus scriptum est: Quotquot autem crediderunt in eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri? Levi autem interpretatur assumptus. Quis autem assumptus est, nisi populus fidelis, qui per sacramenta fidei est a perfidis segregatus? Omnes ergo, qui perseverantes spiritalibus actibus intendunt, filii sunt iusti. Et de filiis populi assumpti accedunt ad Dominum, ut ministrent ei: quia de ipsis fidelibus eliguntur, qui ad Dei ministerium veniant, et cœlestibus studiis pro eruditione populi intendant. Sed qui sunt, qui Domino ministrant? De quibus Dominus per Psalmistam dicit *Psalms*, c: Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. Habet enim maculam in via, qui in bono opere, quod agat, ferente gloriæ sibi præmium proponit; quia speciem boni operis foedat per maculam pravæ intentionis. Fortasse quis disciplina studio intentus, culpas delinquentium resecat: qui tamen si ad hoc non Dei amore, sed zelo proprio ducitur, sibi in his, et non Domino ministrat. Alius non asper esse videatur, multa leniter tolerat, quæ prave perpetrantur. iste itaque quia videri pro Domino districtus non vult, per lenitatis suæ studium sibi, et non Domino ministrat. Hostis ergo, sive in Dei ministerio fatigemur, sive indigentibus nostra largiamur, hoc per abstinentiam carnem colutucAub, .uve zulo aiovcaiuur, ivo per palien Lam

yliquunndo leniter prava toleremus ; nos summo-
pere debeamus intentionem nostram discutere,
quatenus omne quod facimus, non noBtoo, 8fk-
Dei zelo faciamus, no in his quæ agimus, no*»B
potius quam Domino ministremus. Nani, ul ait
Paulus: Omnes quæ sua sunt qinerunt,non qu@
Jesu Chrisli. Idem vero Paulus cum coelectis
fratribus, non sibi ministraro, sed Domino, et
vivendo, et moriendo festinabat, dicens : Nemo
nostrum sibi vivit, et nemo sibi moritur. Sive
enim vivimus, Domino vivimus : sivo morimur,
Domini sumus. Sibi enim Sancti nec vivunt,
nec moriuntur. Sibi non vivunt, quia per omne
quod agunt ad lucra spiritalia anhelant ; atque
orando,predicando, sanctis operibus insistendo,
cœlestis patri@cives multiplicare desiderant. Sibi
minime moriuntur, quia in conspectu hominum
Deum sua morte glorificant, ad quem pervenire
etiam moriendo festinant. »

Ven.47. 47. Et mensus est atrium longitudine centum
CUBITORUM, ET LATITUDINE CENTUM CUBITORU'1 PER
Cotum quadrum. — « Quid est atrium spiritalis ædificioii ,
auü <ig- n's' ampWud° fidelium populorum ? Ipsaaulem
niflcant longanimitas spei, ct latitudo charitatis vacua in
r rfectio- cordibus fidelium non est. Nam per fidem, quid-
Dhum (lu^l valet, operatur. Si ergo in vita fidelium,
juxta quemdam modum, per singulos perfecta
est longanimitas spei, perfecta latitudo charitatis,
perfecta certitudo fidei, perfectum studium ope-
rationis, atrium templi per quadrum centum cu-
bitos habet. Centenarius enim symbolum est per-
fectionis. Metiantur ergo fideles populi virtutes in
quadrum; quia quisque tantum credit, quantum
sperat et amat; ct tantum operatur, quantum
credit, amat et sperat. Quia itaque S. Ecclesiæ
populi nulli sunt, ct robusti per fidem, et lon-
ganimus per spem, et ampli per cbaritatem, et
efficaces per operationem, atrium templi centum
cubilis in quadro mensuratur. Rursum quadrum
fidelium sunt prudentia, justitia, fortitudo, ct
temperantia; quæ ila in quadro esso debent, ut
una aliam non excedat. Magna quippe est pru-
dentia : sed si minus est a voluptatibus tempe-
rans, si vincitur delectatione, si minus in pericu-
lis foriis, si minus in operationibus justa, pro-
fecto minus est prudens. Magna est temperantia:
sed si minus inlellipit undo se temperat, si ad-
versa sustinere per fortitudinem minus valet, at-
que in timore animum dejicit, si per præceptio-
nem suam aliquando ad injuslitiro opera prorump-
pit, minus est temperans. Idem est do fortitudine
cl de justitia. Mensuretur ergo vita perfectorum
per quadrum : ct tantum habeat spiritalis ædi-
ficii latus unum, quantum latore singula, quia
quisque tantum prudens est, quantum tempe-
raos; ct tantum csl justus, quantum prudens,
temperans el fortis fuerit. »

EI ALTARE ANTE FACIEM TEMPLI. — «Quidesttem-
plum, nisi fidelis populus? Quid altare Dei, nisi
meus bene viventium? ubi ex compunctione ignis

ardet, et caro consumitur. Altare ergo ante fa-
cicm templi est, cum multi in sanctæ Ecclesiæ
conspectu sunt propositi, qui aeterni judicii me-
mores, semetipsos quotidie Deo sacrificium in
lamento compunctionis mactant, quia corpora
castigant, quatenus illud magistri gentium im-
picant : Ul exhibeatis corpora vestra hostiam vi-
ventem, sanctam, Deo placentem. Hostia quip-
pe occiditur, ut offeratur; sed hostia vivens est
corpus Domino afflictum; quod et hostia di-
citur, et vivens ; quia vivit in virtutibus, et esta
vitiis occisum : vivit ergo, quia cuncta quæpræ-
valet bona operatur. Duo erant altaria, unum
aureum ante arcam, alterum feneum in atrio. In
hoc cremantur carnes, m isto incenduntur aro-
mata, quia duo sunt compunctionis genera. Alii
enim per timorem, peccatorum suorum memo-
res, dum supplicia «terna pertimescunt, carnalia
opera plangunt, ct quotidianis se lacrymis affli-
gunt. Alii vero a carnalibus vitiis liberi, aut lon-
gis jam fletibus securi, amoris flamma in com-
punctionis lacrymis inardescunt, coelestis patri@
premia cordis oculis aspiciunt, supernis jam ci-
vibus interesse concupiscunt. Dura eis apparet
servitus longitudo peregrinationis suæ. Regem in
decore suo videre desiderant, et flere quotidie ex
ejus amore non cessant. Quid isti, nisi altare sunt
aureum? Est hoc altare ante arcam, ejusque ve-
lum, quia Sanctorum corda quæcum magnis vir-
tutibus in Dei amore succensa sunt, per sanctum
desiderium in illo ardent, quem adhuc revelata
facie videre non possunt. Arca enim intra velum
est noster Redemptor in cœlo. Talis erat sponsa
de qua dicilur *Cant*, m : Quæ est ista quæ as-
cendit per desertum sicut virgula furni ex aroma-
tibus myrrhæ et thuris, et universi pulveris pig-
mentarii? Nam S. Ecclesia dum ab hoc mundo
in sanctis precibus ardenti amore se erigit, per
desertum quod deserit, ascendit. Fumus ex aro-
matibus est compunctio orationis, concepta ex
virtutibus amoris: quæ tamen oratio virgula fumi
dicilur, quia dum sola cœlestia postulat, sic recta
progreditur, ut ad terrena petenda minime re-
flectatur; nec virga, sed virgula nuncupatur,
quia interdum in compunctionis ardore tant@
subtilitatis est vis amoris, ut hanc nec ipse ani-
mus possit comprehendere. Myrrhæ el thuris sa-
crificium offerunt, qui cl carnem affligunt, ne eis
corruptionis vilia dominantur, cl redolentem in
conspectu Domini amoris siti hostiam incendunt,
seque ipsos Deo in sanetis virtutibus exhibent.
Pulvis pigmentarii est virtus bene open.ntis.
Nemo autem me reprehendat, si post hanc locu-
tionem cessavero, quia, sicut cernitis, undique
gladiis circumfusi sumus. Alii detruncatis mani-
bus ad nos redeunt, alii captivi, alii interempti
nuntiantur. Jam cogor linguam ab expositione
luliiiere, quia tædet animum vilæmeæ. Versa est
in luctum cithara mea, et organum ineum in vo-
cem flentium. Quid ergo restat, nisi ut iu u i 1U-

Aiure
m
meni
uiwoL
'
Aliam
tbfm
matti
ad co-
lum.

Qna-
ni nm
tirlulnm
cardi-
narium
quJo?

gella quæ ex nostris iniquitatibus patimur, cum lacrymis gratias agamus? Sit itaque gloria Omnipotenti Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat cum Patre, in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia sæctila sæculorum. Arnen. »
Hucusque S. Gregorius pene ad verbum.
Uic ergo ipse ob clades Longobardorum, et

imminentem ab eis Romæ obsidionem ingemiscens, manum de tabula tulit, ac calamum et linguam stitit.
Aliam magis particularem, magisque distinctam et distributam singularum templi partium explicationem alleram ex Lyrano in line capiti» XLII.

CAPUT QUADRAGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Cap. prated. Angelus dimensus fuit ahium interius et exterius, nunc ingressus templum, illud dimetitur, puta Sanctum, vers. 1, et Sanctum sanctorum, vers. 3 et \, mox vers. 5 et seq. thalamos, id est cubicula templo adharentia, eorumque cochleam, plateam, oratorium, ethccas, limina et fenestras dimetitur. Denique vers. 18, docet teinplo insculptos fuisse Cherubim et palmas; ac, vers. 22, altare incensi, et templi ostia describit. Mystice in hisce omnibus templi ornamentis Ecclesia ordinem, pulchritudinem, hierarchiam, et Sacramenta delineat et depingit. Templum Grati vocant w», atrium sive vestibulum itpdn, quasi dicas, ante templum. Ita Vitruvius, lib. III, cap. i.

Torro hic par est caligo, et obscuritas eadem, quæ fuit cap. praccdenti. VndcS. Hieronymus initio cap. xlu : Volueram, ait, desperatione, et magnitudine rei præsens testimonium silentio preterire, sed melius arbitratus sum, quodeumque dicere, quam omnino nihil dicere: Socraticum illud assumens : «Scio quod nescio. » Pars enim scientiæ est scire quod nescis. *Idem ibidem in proæmio :* Quamobrein tibi filia Eustochium, quæ nostra, qualiacunque fuerint, libenter accipis, contestatum volo, et illud rhetoris Victorini breviter admoneo, ut obscuritatem voluminum tribus ex rebus fieri scias : vel rei magnitudine, vel doctoris imperitia, vil audientis duritia : quorum primum el secundum liquido in hoc opere confitebor : tertium, acumen ingenii tui, et desiderium Scripturarum facile renuit : qua; privilegio virginali, et vicius continentia, non dicam frequentem, sed jugem hospitem possides Deum.

1. Et introduxit mo in templum, et mensus est frontes, sex cubitos latitudinis hinc, et sex cubitos inde, latitudinem tabernaculi. 2. Et latitudo porto, decem cubitorum erat : et latera porto, quinque cubilis hinc, et quinque cubitis inde : el mensus est longitudinem ejus quadraginta cubitorum, el latitudinem vigiliti cubitorum. 3. El introgressus intrinsecus mensus est in fronte porto duos cubitos : et portam, sex cubitorum : el latitudinem porto, septem cubitorum. 4. Et mensus esi longitudinem ejus viginti cubitorum, ellatitudinem ejus vigiliti cubitorum, ante faciem templi; el dixit ad me : Hoc esi Sanctum sanctorum. 5. El mensus est parietem domus sex cubitorum : et latitudinem lateris quatuor cubitorum undique per circuitum domus. 6. Latera autem, latus ad latus, bis triginta Iria : et erant eminentia, quæ ingrederentur per parietem domus, in lateribus per circuitum, ul continerent, cl non attingerent parietem templi. 7. Et platea erat in rotundum, ascendens sursum per cochleam, et in cœnacuhim templi deferebat per gyrum : idcirco latius erat templum in superioribus : el sic de inferioribus ascendebatur ad superiora in medium. 8. Et vidi in domo altitudinem per circuitum, fundata latera ad mensuram calami sex cubitorum spatio : 9. et latitudinem per parietem lateris forinsecus quinque cubitorum : et erat interior domus in lateribus domus. 10. Et inter gazophylacia latitudinem vigilili cubitorum in circuitu domus undique, 11. et ostium lateris ad orationem : ostium unum ad viam Aquilonis, et ostium unum ad viam Australem : cl latitudinem loci adorationem, quinque cubitorum in circuitu. 12. El ædificium, quod erat separatum, xersumque ad viam respicientem ad mare, latitudinis septu ignita cu-

bîlorum, paries autem ædiicii, quinque cubitorum latitudinis per circuitum : et longitudo ejus nonaginta cubitorum. 13. El mensus es. domus longitudinem, centum cubitorum : et quod separatum erat ædificium, et parietes ejus, longitudinis centum cubitorum. 14. Latitudo autem ante faciem domus, et ejus quod erat separatum contra Orientem, centum cubitorum. 15. Et mensus est longitudinem ædiicii contra faciem ejus, quod erat separatum ad dorsum : ethccas ex utraque parte centum cubitorum : et templum interius, et vestibula atrii. 16. Limina et fenestras obliquas, et ethecas in circuitu per lres paries, contra uniuscujusque limen, stralumque ligno per gyrum in circuitu : terra autem usque ad fenestras, et fenestræ clausæ super ostia. 17. Et usque ad domum interiorem, el forinsecus per omnem parietem in circuitu intrinsecus, et forinsecus, admensuram. 18. El fabrefacta cherubim et palmæ : et palma inter cherub et cherub, duasque facies habebat cherub. 19. Faciem hominis juxta palmam ex hac parte, et faciem leonis juxta palmam ex alia parte, expressam per omnem domum in circuitu. 20. De terra usque ad superiora portæ, cherubim et palmæ cælatae erant in pariete templi. 21. Limen quadrangulum, el facies sanctuarii, aspectus contra aspectum. 22. Altaris lignei trium cubitorum altitudo : et longitudo ejus duorum cubitorum : et anguli ejus, et longitudo ejus et parietes ejus lignei. Et locutus est ad me : Hæc est mensa coram Domino. 23. Elduo ostia erant in templo, el in sanctuario. 24. Et in duobus ostiis ex utraque parte bina erant ostiola, qua; in se invicem plicabantur : bina enim ostia erant ex utraque parte ostiorum. 25. Et cælata erant in ipsis ostiis templi cherubim, et sculpturæ palmarum, sicut in parietibus quoque expressæ erant : quamobrem el grossiora erant ligna in vestibuli fronte forinsecus. 26. Super quæ fenestræ obliquæ, et similitudo palmarum hinc atque inde in humerulis vestibuli, secundum latera domus, latitudinemque parietum.

triplici Symbolice veteres triplicem depinxerunt mundum : primum, sublunarem, quatuor clementis et m'xlis constantem, in quo terra, quasi centrum et basis, imum tenet locum, crique hominum et animalium habitaculum; *secundum*, coelestem, qui constat septem orbibus planctarum, firmamento, cælo crystallino, et primo mobili; *tertium*, supramundanum, angelicum et intellectualem, qui est mentium beatarum domicilium, ubi sempiterno ævo et gloria Dei fruuntur.

Bos tres mundos adumbravit tabernaculum Mosis, el templum Salomonis et Ezechielis. Nam sublunarem repræsentavit atrium, in quo degebant homines laici, viri et feminæ cujusvis status et gradus, pii et impii. Cœlestem repræsentavit Sanctum : candelabrum enim septiceps repræsentabat septem planetas. Supramundanum repræsentavit Sanctum sanctorum, in quo erant arca et propitiatorium, quasi thronus Dei, cum Cherubini. Ita enim hæc explicat S. Paulus *Ikbr.* ix,

Triplici
ELUUdui * 1 CI SCIJ.

Tria a- Pari modo templum hoc adumbravit triplices
wdiMj homines, sive triplicem Ecclesiæ statum. Nam atrium repræsentavit plebem chrislianam; Sanctum, viros perfectos; Sanctum sanctorum, Beatos regnantes cum Deo in cælis. Vide dicta *Exod.* cap. XXV et xxxvi.

Porro hebraico hæ tres templi partes ita vocantur : *prima* £3x51 *ulani*. id est vestibulum, porticus, atrium; *secunda* So'H *hechal*, id est templum, sive basilica; *tertia* *debir*. id est ora-

culum : ex propitiatorio enim Deus dabat oracula.

1. Et INTRODUXIT ME (CX atrio) IX TEMPLEJI, — puta in priorem partem templi, quæ basilica, aula et Sanctum dicebatur, quod augusta æque ac firma, quod anterior, quod Dei cultui destinata, quod pulcherrima, quod Dei præsiidiis el beneficiis foret illustris.

Et mensus est frontfs sex cubitos. — Per *frontes* Maldonalus accipit cubicula, quæ extrinsecus templo adhaerebant : Hæc, inquit, dicuntur frontes, quia lres erant longitudines; quarum secunda exira primam, tertia extra secundam eminebat. Habebant autem «sex cubitos latitudinis hinc, et sex cubitos latitudinis inde, » id est tam ea quæ erant ex una parte, quam ea quæ erant ex altera parte sacrarii sive templi, quæ eadem erat latitudo tabernaculi. Cum autem dicit sex cubitos latitudinis habuisse, de supremo lecto sive tabulato intelligendum est. Nam inferno 4 cubitos habebant, ut indicat vers. 5. Emmebai nitem secunda contignatio extra primam cubito uno, et tertia extra secundam cubito altero.

Melius Vilalpando per *frontes* accipit postes portæ templi : hi enim hebraico vocantur £3' *ehm* a robore, ethos vocavit frontes cap. v, 10, 14. Symmachus vertit, *in circuitu*, significans eosdem postes, qui portam in circuitu ex utraque parto muniebant. Quocirca recto R. Salomon postes hosco definit latitudinem crassitiei parietis templi. qui erat inter templum et vestibulum-

Tanta enim fuit muri interioris domus crassitudo, quanta et omnium murorum templi, scilicet calami unius, id est sex cubitorum. Sensus ergo est, *q. d.* Mensus est Angelus utriusque porto» postem, dextrum, et uniuscujusque latitudinem ab Oriente ad Occidentem, sex cubitorum. « Latitudinem tabernaculi, «hebraice *bnx ohel*, id est tabernaculum, sive extensum aut expansum, vocat per catachresin superliminare portae templi, quod cum planum esset, el extens® cortin® persimile, obumbrabat ac protegebat januam desuper, ut sensus sit, postes singulos superliminare sustinentes latitudine fuisse cubiti unius, quanta nimirum erat superliminaris desuper extensi latitudo, et parietis Sanctum a vestibulo dividitis crassitudo, ait Vilalpando.

Porro postes et column®, tum decoris, tum roboris causa suas habebant parastades, id est adpactas pilas, sive semicohimnas.

2. LATITUD0 POIHT.fi, DEC.»,! CUBITORUM ERAT,—
q. d. Limen port® templi latum erat cubitos de-
 cem, quam latum fuerat olim Mosis tabernaculum.
 Tacet port® altitudinem, quam ex epistyliorum
 atrii libratione fuisse viginli cubitorum, dupla
 scilicet proportionem ad alias portas, conjicit Vi-
 lalpando.

Et LATERA PORTÆ QUINQUE CUBITIS n̄NC, ET QUINQUE CUBITIS in d e. — Pro *labra* hebraice est Tmaro *kifphoth*, id est humeri, et, ut Septuaginta, *feátufa*. Ita vocantur partes illæ parietis a lateribus portæ relictæ; quod sicut humeri pectus, ita ipse portam utrinque muniant; unde latine vocantur *latera porta*, quod ex utroque porta latere relinquantur. Latitudo eruo templi erat 20 cubitorum, et latitudo portæ 10; unde remanent latera ejus hmc et inde 5 et 5 cubitorum : aperiebalureni in porta inter hæc latera in medio Sancti.

Porro haw latera port® anteriora fuisse constat ex eo, quod ibidem mensus est Sancti longitudinem ac latitudinem, ut mox audiemus, inquit Vilalpando.

Et mensus est longitudinem ejus quadraginta
CUBITORUM, ET LATITUDINEM VIGINTI CUBITORUM. —
« Ejus, » non pori®, ut vult S. Hieronymus, sed
teinpli, puta Sancti Ita Maldonatus, Vilalpando et
alii, »/ . *d.* Sancti longitudinem mensus est cubilis
40, latitudinem 20, quanta a Salomone observata
fuit : dupla nimirum latitudinis longitudine, qu®
maxime a Vitruvio, lib. VI, cap. v, aliisque pris-
cis architectis probatur. Sic enim dicitur III *ficq.*
vi, 2 et 3 : « Domus autem, quam ædificabat rex
Salomon Domino, habebat ibxaginta cubitos in
e bitu», longitudine, et vigilili cubitos in latitudine, et
triginta cubitos in altitudine : domus,» scilicet
tus « lola>"habebatsexaginalacubitosmlongitudine;>
quii Sanctum sanctorum habebat 20, Sanctum
*0, qu® duo juncta faciunt 60.

Porro latitudo tam Sancti tpiam Sancti sanctorum erat eadem, scilicet 20 cubitorum, uti et altitudo 30. Hi 20 cubiti latitudinis Sancti ita colli-

guntur : porta Saneli erat 10 cubitorum, latu»
sinistrum 3, dextrum 5; junge hæc omnia, habe-
bis 20 cubitos, qua! erat Sancti, sive Sanctuarii
latitudo.

3. Et introgressus intrinsecus, mensus est in **FRONTE PORT. fi DUOS CUBITOS.** — u **IlltrinSCCUS,** » **id** est in interiorem partem templi, puta ki Sanctum sanctorum. Hujus enim portam hic, ipsummet vero vers. seq. dimetitur. *Frontem* vocat postem port®, hic enim hebraice vocatur *el*, uti dixi vers. 1. Duo ergo erant postes port®, hiño et inde, quorum quisque latus erat duos cubitos.

Hinc R. Salomon, Lyranus et Maldonatus, per *frontem porta* accipiunt crassitiem pori®, siva inuri et parietis, aiuntque hanc fuisse duorum cubitorum. Certum enim est murum interjectum fuisse, et divisisse Sanctum a Sancio sanctorum : in muro autem erat porta hæc, qua ex Sancio ibat Pontifex in Sanctum sanctorum.

Et portam (Sancti sanctorum), sex cubitorum uy'
ET LATITUDINEM PORTA, SEPTEM CUBITORUM. — a La-
titudinem, » vel, ut hebraice est, *humeros*, vocat
latera port®, sive spatia utrinque a porta ad mu-
rum interjacentia, ut dixi vers. 1 et 2. Sensus est
ergo, *q. d.* Duo erant latera port®, puta duo spa-
tia jam dicta, scilicet unum a porta usque ad
murm meridianum, alterum usque ad aquilo-
narem, unumquodque eorum habebat septem
cubitos longitudinis. Tota enim latitudo Sanctua-
rii erat 20 cubitorum, ut dixit vers. 2. Duo latera
habebant singula septenos cubito*, id est univer-
siim 14, porta sex. Adde sex ad i I, habebis 20 cu-
bitos latitudinis Sanctuarii, et Sancti sanctorum.
Ita Theodoretus, Maldonatus et Vilalpando.

4. Ei mensus est LONGITUDINEM ejus (Sancti sane- Ven.4.
torum, sive oraculi, ut sequilur) viginti cubito-
rum, et latitudinem ejus viginti cubitorum, ante
faciem templi. — Erat ergo Sanctum sanctorum Sinetui
quadratum : latitudo enim ejus æqualis erat Ion- '[' ']
gitudini, cum Sanctum esset quadrangulum. Du- ',
pia enim erat ejus longitudo ad latitudinem; erat Siocu»
enim longum cubitis 40, latum 20. Perperam ergo
nonnulli codices Septuaginta, pro *viginti* hic le-
gunt *quadraginta*. Porro in hisco cubitis includi-
tur crassities muri interjecti inter Sanctum et
Sanctum sanctorum. Tota enim longitudo Sanc-
tuarii erat 60 cubitorum, ex quibus 40 habebat
Sanctum, reliquos 20 Sanctum sanctorum. Ergo
crassities muri hisce cubilis includitur; alioqui
enim Sanctuarium longum fuisset, non 60, sed
62 cubitis. Ita Vilalpando, qui cap. xi docet ora-
culum hoc, sive Sanctum sanctorum, in media
area atrii interioris, sive atrii sacerdotum, consti-
tutum fuisse.

Ante faciem templi, — id est, versus Sanctuarium. Declaratur quain vocaverit latitudini in Sancti sanctorum. Cum enim quadratum fuerit, non videtur latitudinem a longitudine distinctam habuisse : dicit ergo se latitudinem appellare eam partem, quæ versus Sanctuarium, sive Sanctum

erat; non quod proprio caset latitudo Sancti sanctorum distinctuab ejus longitudine, sod quod ea esset latitudo templi et Sancti. Ita Maldonatus.

Hoc est Sanctum sanctorum. — Hinc putet Angelum hio ad litteram vetus Salomonis templum» puta Sanctum, et Sanctum sanctorum dimetiri, ut illius adinstar Judæi Babylona redeuntes novum ædificent. Versum hunc paraphrastic^ ita reddit Vilalpando : *Et tnensus est oraculi latitudinem viginti cubitorum, ejusque longitudinem viginti cubitorum : cujus altitudo* guogue(us(lue ad fornicem; nam cum fornice 30, imo 40, uti dicitur || *Parai*, in, 4, erat cubitorum) *viginti cubitorum fuit. Et dixit mihi : Illocst Sanctum sanctorum, quod domus interior dicitur, et adytum, quasi absque introitu* (ab a littera privativa, et Sût», id est ingredior, *q. d.* Penetrale sino ingressu, id est inaccessum), *et domus animæ, in qua una Israelis spes firma quiescit.* Dicitur et oraculum, sive responsum, aut locuturium Dei : ac tandem Sanctum sanctorum, hoc est, locus sanctissimus, semotus a communi et vulgari, eo quod supremum cælum referat, ubi Christi summi sacerdotisoblatio fit.

Sar.etum
uneto-
rnm dici-
tur idy.
tom. do-
mus ani-
ma, et
oracu-
lum, un-
de?

Vars. 5.

B. Et mensus est parietem domus sex cubitorum, *q. d.* Mensus est crassitudinem parietis templi sex cubitis. Cum enim vestibuli altitudo esset 120 cubitorum, reliqu® vero domus 90, postulabat cortam tanta domus celsitudo parietem iu imo crassissimum.

Et latitudinem lateris quatuor cubitorum. — Latera sive costas vocat anterides, sive antas, vel pilas, qu® sunt quasi appendices murorum, et quasi fulcra (vulgo pilastri vocantur) e muro exstant ipsi adhiéranlos, ot ipsum fulcientes, quarum singulto singulis atriorum postibus latitudine respondebant, ac situ.

Secundo et genuino, Maldonatus per latus, hebraico pby *tscla*, accipit tabulatum, thalamum, cubiculum. Id ita esse patebit vers. seq. Cujusquo ergo cubiculi templi muro adhærentis latitudo erat 4 cubitorum, intellige de cubiculis infimis. Nam suprema sex cubitos habebant, media quinque; quia secunda primis, sive imis; tertia, sive summa secundis, uno cubito latiora erant. Ilquo eadem latitudo erat supremi cubiculi, el infima? partis muri; et intimi cubiculi, et supremi muri; et medii cubiculi, et medii inuri. Paulo, scilicet uno cubito, majorerai latitudo cubiculorum horum in templo Salomonis. Nam ima erant lata B, media 6, summa 7 cubitos, uli docet Hibera, lib. I *De Templo*, cap. xiv. Unde tanta quoque fuisse in templo hoc Ezechielis censet Vilalpando. Sed cubito minora fuisse docet hic Becchici; nisi quis dicat fuisse quatuor cubitorum cum medio, ita ut et quatuor, et quinque cubitorum dici possint.

6. Latera autem, latus ad latus, bis triginta tria. — Septuaginta habent *triginta trium*, scilicet cubitorum : hi enim præcesserunt, et ita legunt Latina Complutensia. Verum Romana, et alia

passim legunt, *triginta tria*. Jam primo, sensum dat Vilalpando, *q. d.* Anterides, sive pita jam dictai, invicem sibi respondentes, et oppositui (hooenim vocat *latus ad latus*, id est pila ad pilam, sive pila una alteri respondens et opposita) orimi bis triginta lres, id est 66. Pro *bis* hebraicé est CTOïO *peamim*, quod pedes, gressus, vices aliaque significat. Noster legit in duali C3*0ÿd paar/iaim, id est duabus vicibus, hoc est bis.

Allegorico, h® 33 pii® significant 33 annos vil® Chrisii; hi enim quasi fulcierunt templum, id esi Christum, ait Vilalpando.

Secundo et genuine, per *latera* intellige cubi- Dnoordw cula, vel tabulata, *q. d.* Erant bis 33 cubicula, ita ut unus cubiculorum ordo es*et supra alium; Cdl^aai ac 33 cubicula essent in una, v. g. inferiori contiguatione, vel tabulato, et totidem m superiori.

Hunc esse sensum palet *primo*, ex sequentibus, ubi dicitur, quod in hæo cubicula per cochleam ascendebatur, quodque non in muro, sed in muri prominentiis incumbabant, etc.

Secundo, quia cubiculahebraice vocantur flijrW *tselaoth*, id est latera, quia lateralia erant templo. *Tertio*, quia talia cubicula templo Salomonis annexa fuisse tum ad decorem, tum ad robur et firmitatem, tum ad usum, ut scilicet in iis repone-retur supellex templi, ulque essent quasi orate*ria annexa templo, palet ex HI *Reg.* y i, 5, et disertè ex Josepho, Vili *Antiq.* n, et lib. VI *Delii*, cap. vi. Ita Ribera, lib. I *De Templo*, cap. xiv, ubi ex Josepho ostendit hæc cubicula fuisse pervia, atque inferioris templi altitudinem «quasse, id est in G0 cubitos surroxisse. Porro H *lalus ad latus*, parliin significat continuationem cubiculorum. ita ut invicem fuerint collateralia, et aliis in adverso latere contraposita, uti explicat Hibera; parliin subordinationem, quod scilicet alia aliis fuerint subordinata, et quasi inferiora superioribus, opposita, imo supposita, et ex æquo respondentia. Huc accedunt Chaldæus et R. Salomon, qui sic explicant : Tabulata erant aliud supra aliud 33 undena per ordinem. Cum enim quatuor essent latera Sanctuarii, ad latus orientale non erant cubicula, quia ibi erat porta : singula vero tria alia latera undena habebant cubicula : itaque cuncta erant 33. Nota : hæc cubicula, utpote templo adbærentla, erant diversa ab exedris, «ivo cubiculis sacerdotum, qu® erant in atrio. Ita Hibera, lib. I *De Templo*, cap. xiv etxvn.

Tertio, H. David et ojus sequaces *peamim* vertunt *pe les*, sensumque dant, *q. d.* Cubicula erant aliud supra aliud 33 pedibus in altum.

Quarto, Vilalpando paritor *peamim*, vertens *pedes*, sio vertit et explic d, *q. d.* Latera, id est anterides bin® sibi invicem respondentes, a paítete domus projiciebantur pedes 33. Verum hoc recto refellit Maldonatus, ex eo quod Ezechiel nusquam pedibus, sed cubitis semper fabricam hanc metitur

Quinto, Maldonatus sic vertit et explicat : TAA-
iamus supra thalamum tres et triginta vicibus, id
est tres erant thalami (id est cubicula,) alius su-
pra alium, idque 30 vicibus; itaque erant 90 tha-
lami. Verum hæc omnia uti a nostro Interprete,
ita et a se invicem discedunt et avariant : quisque
enim hic quasi in tenebris cæcus palpat et coniec-
tat. Ergo versionem nostram, quam probavit Ecclesia
standum est, ut firmo et solido pede progredia-
mur. Secunda ergo interpretatio est germana.

Et erant eminentia, quæ ingrederentur per pa-
rietem domus, — *q. d.* Cum fabricaretur murus
templi, relictæ sunt in eo prominentiæ, quæ ca-
nes ab architectis vocantur, super quas trans-
verse trabes cellarum, sive cubiculorum muro
templi adhaerentium ponerentur, ut iis incumbe-
rent, et sustentarentur; quo fiebat ut cubicula
non hærent muris templi, id est non esset ne-
cesse pro iis capere partem muri, aut perforare,
ut continere possent trabes, quas non decuit tem-
pli parietem contingere, nedum illi insistere. Ita
Chaldæus, qui vertit: *Capita trabium requiescebant
supra illud quod eminebat, neque trabes penetrabant
per parietes domus.* Unde quæ hic vocantur *emi-
nentia*, III *Reg.* vi, 5, vocantur *trabes*; quia emi-
nebant ex pariete ad sustentandas trabes trans-
versas imponendas, ideoque hebraice dicuntur
nmao *migraoth*, id est deficientiæ, quia non erant
integre (rabes, sed capita : et a Septuaginta vo-
cantur iuiawijix, quia recedebant a pariete foras
prominentes : Chaldæus et alii projecturas vocant.
Ita Ribera, lib. I *De Templo*, cap. xiv, Vilalpando
et alii.

Veri. 7. 7. Et peatra erat m rotundum ascendens sursum
Cochfei pbr cochleam. — *Plateam* vocat latitudinem ro-
tempii. tundam cochleæ. Unde hebraice est, *dilatabat sese*
(thalamus) *ac circuibat*, *q. d.* In crassitudine pa-
rietis facta est cochlea (ita vocatur scala, sive gra-
dus, quales videmus in turribus), per quam ex
imo cubiculorum ordine ad medium, et ex medio
ad tertium et summum ascenderetur. Similem
cochleam in templo fecit Salomon, III *Regum* vi,
8. Noluit enim Salomon extra templum scalas ap-
poni, ne extra omnino ascenderetur ad tabulata,
et ut vacua area relinqueretur decoris causa : fe-
cit ergo cochleam. Quia autem cubicula cujusque
lateris erant pervia omnia, unum ostium cochleæ
satis erat ad singula latera per circuitum. Et as-
cendentes creberrimas habebant a meridie fenes-
tras, quarum luce clare et certo ubique incede-
rent. Ita Beda, et ex eo Ribera, lib. I *De Templo*,
cap. XV.

Porro cochlea tantum latitudinis habebat,
quantum superius cubiculum extra inferius emi-
nebat, id est cubitum unum sex palmorum. Pa-
ries (ut diximus cap. xI) latitudinem habebat
palmi unius : interior cavitas I erat palmorum;
ita ad secundum cubiculum, sive cubiculorum
ordinem, ascendebatur. Ex secundo cubiculo rur-
sus eminebat aha cochlea, qua extrinsecus ascen-

debatur ad tertium. Similem cochleam videmus
Romain columnam Trajani, qua per 185 gradus in-
trinscussus (est enim columna hæc crassissima instar
turris) ab imo ad summum ascenditur, in qua loco
fenestrarum fissuras quædam parvæ aperiuntur
scandentium lumini necessaria, sedita exigua,
ut ab iis qui prope accedunt vix percipiantur, et
rimæ esse videantur : sunt cæ numero 54.

Latius erat templum in superioribus. — Hebraico
esi, quia latior erat domus superius, id on quia
cubiculorum ordo secundus (quem domum ap-
pellat) latior erat uno cubito quam primus, et
tertius quam secundus, uti paulo ante dixi.

Reddit rationem, cur potuerit cochlea esse, qua
extrinsecus ex uno cubiculorum ordine in aliud
ascenderetur, ait Maldonatus; quia nimirum do-
mus erat latior superius, quam inferius : hoc
enim exigebat cochlea gyrans extrinsecus, seque
magis in superioribus dilatans.

Porro inaequalitatis tabulatorum, sive cubicu-
lorum causa fuit angustia areæ : fuit enim admo-
dum angusta, ait Ribera; hinc ima fuerunt uno
cubito angustiora secundis, et secunda tertiis.

Et SIC DE INFERIORIBUS ASCENDEBATUR AD SUPERIORA
i)» medium, — id est per medium, scilicet tabula-
tum, et cubiculorum ordinem. Ha Chaldæus. Hoc
est quod III *Reg.* vi, 8, dicitur: « Et per cochleam
ascendebant in medium cœnaculum, et a medio
tertium.

Mystice cochleam et cubicula hæc explicat Beda, Mptlo,
lib. *De Tabernaculo*, cap. vu, et ex eo Ribera,
lib. I *De Templo*, cap. xxiv : Tres, inquit, ordi-
nes cellarum circum domum (edificati tres vite
rationes significant, quæ omnes bonæ sunt, et
ad Ecclesiam perlinent. *Prima* est conjugatorum,
secunda continentium, *tertia* virginum. Et quia
quælibet harum mullos recipit, ac proinde multe
in eis divitiæ domus Dei servantur, recte celte
dicuntur, sive domuncute. *Primus* ordo strictior
est, quia minorem habuerunt latitudinem animi
atque spei conjugali, putantes se aut nullo modo,
aut difficillime in castitate posse permanere. Et
illud Pauli auscultantes, I *Cor.* vu, 9 : « Quod si
non se continent, nubant. » Hæc latitudo major
est in continentibus, et major adhuc in virgini-
bus; idcirco secundus ordo latior est, *tertius* adhuc
latior. *Primus* ordo 5 cubitorum est, quia a quin-
que sensuum voluptatibus non admodum absti-
net : *secundus* sex, quia perfectior est; senarius
enim perfectionem significat, ut supra diximus :
tertius septem, quo numero integra perfectio sig-
nificatur. In hoc a Beda recedimus; quoniam ipso
in ea fuit sententia, ut putaret infimum tabu-
latum esse septem cubitorum, supremum vero
quinque.

Secundo, Rupertus in Comment, lib. III *Reg.*
cnp. x, in his tabulatis significari affirmat tres vi-
vendidistinctiones, quæ significant sunt *Ezech.* xiv,
in Job, Noe, Daniele. *Prima* est conjugatorum,
qui per fidem et patientiam in conjugio Deo pia-

coni, ut Job. *Secunda* est Prrelalorum, qui in Noe, qui gubernavit arcam in fluctibus, significantur. *Tertia* et suprema est contemplationi vacantium, qualis fuit Daniel. *Prima* est quinque cubitorum, in qua mensura intelligitur labor exterior quinque sensus corporis occupans. *Secunda* e«t sex cubitorum, quia versatur et laborat in opere Dei: Deus autem sex diebus absolvit opera sua. *Tertia* repetem habet, quia septimo die, id est sabbato, requies significatur, et sabbatismus: in hac enim vivendi ratione sancta anima sabbatizat saeculo altior, et cum adhuc teneatur in corpore, per contemplationis requiem quodammodo jam fruitur cœlo. Hæ vivendi rationes, sive hoc, sive illo modo interpretemur, adjuncte sunt templo; quoniam Ecclesiasticam normam sequuntur, et ad Ecclesiam perlinent; sed non hrerent muris templi, id est non sunt perforati muri ad eas sustinendas, aut super muros non fulciuntur: nihil enim per earum diversitatem onerata aut gravata est Ecclesia, nihil de sua integritate aut unitate amisit. Trabes tamen positie sunt in muro, quibus hrec tabulata sustineantur; quoniam hæ vivendi rationes præceptis et consiliis Christi, quæ nobis Ecclesia tradidit, innituntur.

Ostium quo ad has intrabatur, in pariete domus eral, non extra; quia qui ita vivunt, membra Ecclesire sunt, et extra Ecclesiam nec conjugium Deo placet, ut conjugium sanctorum; nec continentia, ut virginitas; etiamsi vero hre duæ virtutes extra eam invenirentur. Sed erat in pariete domus dextro, id est in meridiano, quæ pars cœli in bonam partem sumi solet in Scriptura, quia plus lucis et caloris habet; sicut pars septentrionalis in malam, quia frigida est et obscurior, ut sciamus has distinctiones graduum in Ecclesia bonas esse, et Deo placere.

Ad *primum* ordinem cellarum facile quisque ascendit; quia nemo est, qui sibi continentiam non promittat in conjugio. Ille magis ascendit, qui transit ad *secundum*, id est ad vitam continentium, qui iterum atque iterum secum volvit quam flux e sint voluptates carnis, et simul per orationem mento ad Deum ascendit. ac illas contemnit, et vitam ab eis abhorrentem eligit. Similiter a secundo ascenditur ad tertium; quoniam qui continentiam ad tempus elegerat, similiter volvendo, et ascendendo transit ad electionem perpclutn virginitatis, si eam nondum amisit; aut si amisit, transit ad allions continentia? genus per votum solemne, et ad tantam puritatem, et tantum castitatis amorem, ul meritum virginitatis possit requare. Si autem, juxta Rupcrlum, medius ordo sil doctorum, Icilius contemplationi vacantium, ab eo ad hunc tertium ascenditur, quia qui bono et magna cum charitate docent, et in opere Dei laborant, ad alliozem contemplationis gradum provehuntur. Denique Deda, cap. vm, ostium lateris medii dicit esse vulnus lateris Christi; quia dextrum ejus latus a milito aper-

tum sancta credit Ecclesia, ut idem ait, et addit: Ubi et apto verbo usus est Evangelista, ut non, Percussit, diceret, aut Vulneravit, sed: • Unus militum lancea latus ejus aperuit,» quasi ostium lateris medii, per quod nobis iter ad cœlestia panderetur. Per hoc namque ostium nobis ascensus est in medium cœnaculum, et a medio m tertium; quia per fidem et mysteria nostri Redemptoris de præsentis Ecclesie conversatione ad requiem animarum post mortem ascendimus, rursumque de requie animarum adveniente die judicii ad immortalitatem quoque corporum, quasi in tertium cœnaculum iublmiore profectu penetrabimus. Rupertus etiam cap. x, ostium dicit esse latus Christi lancea apertum; quia ex eo exivit sanguis et aqua, id est baptismus, per quem in Ecclesiam ingredimur, et tunc aut manemus in imo, aut ascendimus in medium, sive ad tertium cœnaculum, pro voluntate nostra cum gratia Dei.

Denique platea hæc, per cochleam ascendens in gyrum, significat non nisi per tortuam laborum et dolorum viam in cœlum ascendi. Eadem iisdem bene verbis docent Eucherius et Angelomus in lib. HI Reg. cap. vi, ac Vilalpando hic, cap. xxi. Talis scala et cochlea fuit, quam per visionem vidit S. Perpetua, ex eaque se suosque socios per martyrium in cœlum vocari novit. Vidit enim scalam auream ex terra in cœlum porrectam, cultris et gladiis quasi gradibus intextam: simulque vidit Satyrum socium suum in carcere, per eam fortiter et animose ascendere, ac in summo stantem, se suosque hortari ut intrepide ea'dem via se sequerentur. Cumque visum hoc Satyro et sociis creturis narraret, acclamarunt omnes cum jubilo se vocari ad martyrium. Unde gratias agentes Deo, ad illud se compararunt, quod primo obivit Satyrus, deinde crelen " marlii, anno Domini *205, sub Severo Imperatore. Ita habent eorum Acta.

8. Et vidi IX DOMO altitcdinbm per CIRCCITVM. — *Altitudinem* vocat non tectum, ut volunt Beda, Eucherius, Angelomus, Lyranus et Ricbardus, sed suprema cubacula, quia hæc erant omnium altissima. Ita Chaldreus, Theodoretus, Maldonatus et Vilalpando.

FUNDATA LATERA AD MEŠŠŪIAM CUI AML. — Hebraico ntybvn niTOiD *musedot hatselaal*, id est fundamenta thalamorum, sive cubiculorum, unius cannte, *q. d.* Vidi fundamenta supremorum cubiculorum sex cubitorum esse. Fundamenta vocat imam partem cubiculorum, non quare in terra, sed quare in summo tabulato erat. Significat ergo id quod supra dixi, suprema cubacula sex cubitos habuisse, tam in longitudine, quam in latitudine.

Addit autem vi *sex cubiturum*, ut explicet mensuram cannte, sive calami. Ita Maldonatus.

9. Et latitidixem, — *q. d.* Paries cubiculorum extrinsecus quinque habebat cubitos in latitudine.

Et erat interior domus. — Hebraice: *El interval- lum, quod erat domui cubiculorum, quæ erant in templo*, subaudi, quinque etiam cubitorum erat: hoc est, spatium interjectum inter thalamos et murum qui templum circuibat, quinque etiam cubitorum erat. In Hebræo est vox 020 *munnach*, de qua mox.

<0 Et inter gazophylacia latitudinem, — id est plateam, *q. d.* Platea quædam viginti cubitos lata, erat inter gazophylacia atriorum, et prædicta cubicula templo adhaerentia, quæ undique totam domum cingebat, ab Oriente, Meridie, Occidente et Aquilone. Ita Vilalpando. Ex hoc loco patet, quod inter templum et atrium sacerdotum, interjectum fuerit spatium, sive platea 20 cubitorum, quæ porrigebatur ex omni parte circa templum, illudque proxime ambiebat. Erat hæc platea sub dio, ibique orabant sacerdotes. Unde de ea dicitur *Joel, n, 17*; « Inter vestibulum et altare (puta in platea jam dicta) plorabunt sacerdotes, ministri Domini, et dicent: Parco, Domine. » Et hic vers. 11 dicitur ibi fuisse locus ad orationem, id est oratorium sacerdotum. Hunc locum profanarunt impii, de quibus dixit cap. vii, vers. 16; « Inter vestibulum et altare quasi viginti quinque viri dorsa habentes contra templum Domini, et facies ad Orientem, et adorabant ad ortum solis. » Itaque inter vestibulum templi et peribolum, sive in ruinam atrii sacerdotum, interjacebat hoc spatium vacuum, puta platea 20 cubitorum. Ita Vilalpandus, Pineda, et passim alii.

11. Et ostium lateris (id est ostia cubiculorum erant) ad orationem, — id est ad locum jam dictum; puta ad cubicula templum ambientia, quæ erant loca ad orationem deputata.

Et latitudinem loci ad orationem quinque cubitorum, — *q. d.* Et prædicti loci, sive cubiculorum latitudo erat 5 cubitorum. Tot enim distat ab interiori domus pariete exterior costarum, ait Vilalpandus. Quanquam Pineda, lib. V D « *Ilebus Salom.* cap. v, § II, dubitet an bi 5 cubiti spatii fuerint designati et defluiti in ipsa platea 20 cubitorum, de qua vers. præced., an vero ulterius circa ipsam domum in interstitio duorum murorum quibus cingebatur.

Orato- Nota: Pro *ad orationem* hebraice est *rw mun-*
nach, id est requies, puta locus quietis. Unde
r.un- Noster paulo ante vertit, « domus interior. » Ita
M vocatur oratorium, et alibi *templum*; *primo*, quia
e h^oc est M1108* locus in quo requiescit Deus, ut ait
urT Isaias cap. lxxvi, 1. Unde et David ait *Psal.* cxxxii,
14: a Ha c requies mea in seculum sæculi; hic habi-
tabo, quoniam elegi eam. » Et II *Paral*, vi, 41:
» Surge, Domine, in requiem luam. »

Secundo, quia ibi orantes requiescunt in Deo, juxta illud *Psal.* xc, 1: « Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei celi commorabitur. » *Orationem* ergo vocat locum orationis, sive orationum cellarum et cubiculorum. Hinc Christiani suas ecclesias olim vocarunt *irfwxat*

(uti hic vertunt Septuaginta), id est *orationes*, id est loca orationis: est metonymia. Porro eadem cubicula, sive oratoria, mox vers. 12 vocat « aedificium separatum. »

12. Et aedificium quod erat separatum. — Alii V qui intelligunt totum spatium templi cum suis thalamis et cæteris appendicibus, dicique « separatum, » quia in eo divisum et separatum erat Sanctum a Sancto sanctorum. Hoc ergo aiunt fuisse latum cubitos 70, quos ita colligit Maldonatus: Sanctum sanctorum habebat 20 cubitos latitudinis, murus 0 cubitos inferno: erat autem duplex: alter meridionalis, alter septentrionalis: sunt 12, qui additi ad 20, efficiunt 32 Cubicula inferiora 4 habebant cubitos: erant autem duo cubiculorum ordines, unus in uno latere, alter in altero: sunt ergo 8 cubiti, quos adde ad 32 habebis 40. Murus cubiculorum forinsecus erat latus 5 cubitos, unus ex uno, alter ex altero latere: sunt 50. Spatium quod relictum erat inter cubicula et murum, qui Sanctum sanctorum circuibat, quinos utrinque habebat cubitos: sunt 60. Murus Sanctum sanctorum ambiens quinos etiam utrinque cubitos habebat: sunt 70; « Et longitudo ejus nonaginta cubitorum; » scilicet, vestibulum Sanctuarii 11 cubitos habebat latitudinis, cap. XL, 49; murus autem erat latus 5 cubitos, cap. XL, 48: sunt 16. Habebat autem Sanctuarium 40 cubitos longitudinis, ut patet vers. 2: sunt 50. Sanctum sanctorum viginti cubitos habebat longitudinis, vers. 4: sunt 76. Murus Sancti sanctorum versus Occidentem latus erat 5 cubitos: sunt 81. Thalami infimi 4 erant cubitorum: sunt 85; et spatium quod relictum erat inter thalamos, et alterum murum, erat 5 cubitorum: sunt 90. Quibus si addas 5 cubitos, quos habebat murus templum circumdans ex una parte, et totidem ex altera, efficies 100 cubitos, quos dicet vers. 13, 14, 15, totum templi circuitum in quadrum habuisse. Hucusque Maldonatus. Sic et Vatablus.

Secundo et melius, Vilalpandus: aedificium, ait, separatum, vel, ut hebraice est *mu gizra*, id est præcisum (Chaldæus vertit *conceptum*; Septuaginta, *reliqua*), vocat aedificium cellarum, sive cubiculorum et oratoriorum jam dictorum templo adhaerentium. Hoc enim recte vocatur *Mikian*, id est aedificium constans variis partibus inter se connexis et colligatis. Hebraice ad verbum est, *aedificium quod erat ante faciem separati*, id est templi: Noster vertit, a separatum, » quia tam aedificium hoc cellarum a templo, quam templum ab ipso (edificio erat separatum. Separatum enim est relativum æquiparantiæ: separatum enim est separati separatum. Porro mare vocat Occidentem; Judæis enim mare Mediterraneum est ad Decidentem. Sensus ergo est, u et aedificium, quod erat separatum, » id est aedificium cellarum quod erat locus orationis, quodque a latero meridiano et aquilonari templi exstructum erat, latum era^h

Id pst extendebatur ab Oriente in Occidentem, cubitos 70.

Paries autem ædificii quinque cubitorum, etc., — id est hujus autem ædificii paries, qui domum undique cingebat, latus erat, vel crassus, 5 cubitos; longus vero, id est altus, cubitos 90.

Vrt. 13. 43, |,T MCTSUS EST DOMUS LONGITUDINEM CENTUM CUBITORI M. ET QUOD SEPARATUM EIIa T ÆDIFICIUM, CtC., longitudinis CENTUM cubitorum. — Ta et significat, id est, aiunt Lyranus et Vilalpandus; domus enim idem est quod *adi/vium separatum*. Sensus est, q. d. Mensuras domus, sive ædificii cellarum, quas hactenus per partes dimensus fuerat Angelus, eas nunc in unam summam colligit, ejusque longitudinem ab Oriente in Occidentem centenario, id est perfecto, numero cubiculorum definit. Nam ipsa domus longitudo, el orationis locus, et parietes, omnia simul sumpta longitudinem complent centum cubitorum.

Hoc centum cubitos per parlescollegi, vers. 12, ex Maldonato. Eadem enim ædificii hujus, quæ templi, cui adhierebat, erat mensura.

Vm. u. 44. Latitudo autem ante faciem domus, etc., centum cubitorum, — id est et platea quædam, quæ jacebat ante eximium hoc ædificium separatum, Orientem respiciens, longa erat cubitos 100; hujus vero platera longitudinem, vere. 20, viginti cubilis definivit.

Ilæc pauca c multis : aveo enim ex implexis hisce mensuris, et spinosis symmetriis me, æque ac lectorem expedire, ac eas architectis (ad quos proprie perlinent) relinquere ; qui plura volet, consulat Vilalpandum.

W*te* Nota: Latitudo vocatur platea; græce enim irAx-huiudi* TC; platea dicitur, significat latum, vel latitudinem. Rursum « contra Orientem, » id est contra atrium interius, quod erat orientali parte, respectu templi.

Ven. is. 45. Et mensus est longitudinem ædificii (jam dicti) CONTRA FACIEM EJUS (« ejUS, » id est CSt quod erat appositum et oppositum ei) : quod erat separatUM fid est templo; hoc enim significat llebneum *gizra*, ul dixi) ad dorsum. — Hebraice nnnxnc/ia-rca, id est post *illud*, id est quod erat pone latus orientale, quod ante mensus fuerat, q. d. uno verbo : Mensus est latus orientale, ait Maldonatus. Aliter Vilalpando; putat enim ipse Angelum lito metiri atrium, quod templum circumdabat, vel potius postes el vestibula, quibus atrium triplici ex parte cingebatur.

Elhtra <U|J? El MECAS EX UTRAQUE PARTE CENTUM CUBITORUM. — Quæves, quæ vocenturethecæ ? *Primo*, Chaldæus vertit *angulos*; *secundo*, Maldonatus, Vatablus et alii putant thalamos, sive exedras etgazophylacia, id est cubicula, vocari *ethecas*. Hinc aliqui Rabbini pulanl ethecas fuisse cubicula m quibus sacerdotes, cum in Sanctum sanctorum ingrediebantur, aut indo egrediebantur, mutabant vestes. *Tertio*, R. Salomon, et ex eo Lyranus : Etheçæ, ait, sunt pilarii qui inseruntur iu parietibus

magnorum ædificiorum, ad ea fortificandum.

Verum dico *etheca* esse vocem Chaldaicam, a radice pn3 *natae*, id est avulsit, abruptit. Unda *ethcca* vocatur porticus, ut vertit Noster, oap. xlii, vers. 5, quæ postibus sive columnis fulta, a muro separata et quasi avulsa videtur: sicuti *gizra* paulo ante vocavit templum, quia separatum, et quasi ab omni alia fabrica avulsum. Ha Vilalpandus. Aut potius, ut S. Hieronymus : « Etheças. inquit, Roinra appellant solaria cenaculorum parietibus eminentia, sive meniana, ab eo qui primum ea invenit, quæ nonnulli Græcorum iirrU vocant. » Hæc enim proprie hebraico vocantur *etkecf*, id est avulsio, id est locus exstan, et quasi a muro domoque avulsus. Ilæc enim vocari possunt porticus; unde græce id est *exteriores*, vet exsbntes porticus vocantur : qua de causa etiam porticus, quia a muro quasi avulsa, vocatur etheca, ut Noster vertit, cap. xlii, 5.

Sensus ergo est, q. d. Mensus est longitudinem porticus Occidentalis, aut potius menianum, quæ respiciebant Occidentale posticum domus, centum cubitis. Erant enim quadrata, eadem habenda latitudinem et longitudinem, scilicet centum cubitorum.

Et TEMPLUM INTERIUS, IT VESTIBULA ATRII, — q. A. Atque adeo mensus est templum interius, et atrii vestibula, ita Vilalpandus.

16. Limina, et fenestras obliquas, et etheças in circuitu per tres partes. — Repetit quæ dixit cap. superiori, ut indicet Angelum ibi particulalim, hic communiter mensum esse omnia per tres partes, id est per tria latera, scilicet ad Meridiem, Aquilonem et Occidentem. Nam ad Orientem, qua in Sanctum sanctorum introitus erat, non poterant esse thalami, nec ethecæ, id est eorum porticus.

Contra uniuscujusque limen, — q. d. Postibus domus singulis respondebant singula limina, vel tabulata singulis tabui dis.

Stratumque ligno per gyrum in circuitu, — id est, postes vero domus, vel parastades, operiebantur tabulatis (tabulis cedrinis, inquit Chaldæus) cubiculorum, iu circuitu trium laterum jam dictorum. Ita Vilalpandus.

Terra autem usque ad fenestras. — Richardus Vielorinus, lib. *De Templo, Ezech.* cap. xvn, hinc colligit domum ipsam terra sepultain fuisse usque ad fenestras : sed hoc repugnat ornatui domus, et architecturas Sensus ergo est, q. d. A terra usque ad fenestras, supple, tabulatis, et tabulis jam dictis opertæ erant ethecæ, scilicet usque ad altitudinem 25 cubitorum. Vel, et solidius, q. d. Paries erigebatur usque ad fenestras domus, quæ super altitudine 25 cubitorum aperiebantur in pariete meridiano et aquilonari. Ita Septuaginta, Chaldæus, llebræi, Vilalpandus et alii.

Et fknestheclausæ, — q. d. Fenestris vero templi, quæ super hujusmodi pariete aperiebantur, ab eodem ita abscondebantur, ut ex atriorum pa-

vimento inferiori videri non possent. Rursum, «fenestra, clausa super ostia, » *q. d.* Et fenestra) clausæ triplici operimento, scilicet cancellis, valvis et aulæis, aperiebantur super altitudine ostii orientalis domus.

17. Et usque ad domum interiorē, et forinsecus PER OMNEM PARIETEM IN CIRCUITU, INTRINSECUS ET forinsecus ad mensuram, — *q. d.* Aperiebantur, inquam, fenestræ loco et modo jam dicto, per parietes exterioris domus usquead parietem interioris : nam in interiori (puta in Sancto sanctorum, ut mox dicam) nullæ erant, atque in eadem altitudine procurrebant, tum in parte interiori domus meridiana et aquilonari, tum in exteriori costarum et cubiculorum. Vel « intrinsecus, » id est in interiori domo Sancti sanctorum; et « forinsecus, » id est in exteriori Sancti, ad mensuram aperiebantur omnia tabulis ejusdem mensuræ, in quibus fabrefacti, id est insculpti, erant Cherubim et palmæ, uti sequitur. Ita Vilalpandus.

Quæres, quales fuerint hæ fenestræ, et cur vocentur obliquæ? Respondent R. David et Isidorus Clarius, fuisse fenestræ introrsum angustiores, extrorsum vero latiores.

Secundo, alii passim censent eas extrorsum fuisse angustiores, introrsum latiores : inde dicuntur obliquæ, tum quia declives erant, tum consequenter quia pereas lumen non rectum ingrediebatur, sed obliquum et declive. Ita censent Beda, lib. De *Templo*, cap. vu, Angelomus, Cajetanus et Abulensis, III *Reg.* vi, 4, Ricardus Victorinus, Lyranus, Vatablus, Maldonatus hic, Ribera, lib. I De *Templo*, cap. xin. Verum Angelomus et Abulensis affirmant non dici obliquas, eo quod revera essent obliquæ, sicut exiguæ fenestræ quæ fiunt in quibusdam arcibus, sed quod, cum essent introrsum latiores, lineæ; laterum illarum non erant parallelæ, sed a se invicem semper elongabantur, sicut latera trianguli. Ita enim exponit Abulensis, et addit : a Istud autem fit ad hoc, ut lux multa intret per illas; quod non fieret, si essent fenestræ ut quales intus et extra. Causa hujus est, quod radii solis venientes ab extra intersectant se in superficie fenestræ, ubi est locus strictior, et deinde dilatantur, et intrat lux in domum per modum pyramidis eversæ. De quo patet libro I *Perspectiva: communis, propositione* vi, et sic fiunt fenestræ communiter in Ecclesiis et aliis domibus. »

Probatur hæc sententia, *primo*, quia hoc significat vox *obliquas*; *secundo*, quia pro *obliquas*, III *leg.* vi, 4, in Hebræo est צד'ולבט א'פלפ'ס *scekuplum atumim*, id est *apertas clausas*, quia scilicet interiorius erant latæ et palulæ, exterius angustæ, ut pene clausæ viderentur. Non enim omnino clausæ erant : sic enim non fuissent fenestræ. *Clausas* ergo idem est quod *angustas*, ut explicat Pagninus. Unde Chaldæus vertit : *Aperias intrinsecus*, et *clausas forinsecus*; et Septuaginta vertunt : *Fenestras cancellatas occultas*.

Tertio, quia S. Hieronymus id docet verbis citatis in cap. i, i<, ubi has fenestras ex Syinmaeho vocat Τεττις; quod lumen instar sagittæ transmitterent. Porro hæ fenestræ cancellis quibusdam transversis in modum retiserant obductæ, et quasi clausæ : ideo enim hebraico vocantur *atumim*, id est clausæ. Id claro docent Septuaginta, qui III *Reg.* VI, 4, Vertunt : Ουπις; xfiTTræç, id est *fenestras reticulatas occultas*, et sic vers. 16, 0jjiJes ywTjuTod, id est *fenestra reticulata*, sive *cancellata*. Ubi S. Hieronymus : « Fenestræ, inquit, factæ erant in modum retis instar cancellorum, ut non speculari lapide, nec vitro, sed lignis interrassilibus et vermiculatis clauderentur (pro quibus in Hebraico obliquas fenestras habet), quæ in tribus tantum erant parlibus templi, ad dexteram scilicet et ad sinistram, et post tergum. Orientalis enim pars non habebat fenestras; quia ipse introitus clarum immittebat lumen intrinsecus, et cuncta interiora templi januarum lumine complebantur, ita ut per singulas fenestras et cancellorum foramina intra quis posset aspicere. » Ita Ribera et Vilalpando in cap. xl *Ezech.*, ubi addit « obliquas » dici, eo quod eorum anguli obliqui essent, non recti, uti sunt in reti et in cancellis transversis : rursum dici τεττις, quod in modum cuspidis sagittæ foramina hæc acuminarentur. Harum ichnographiam claram exhibet Vilalpandus in tabula post pag. 144.

Mystice fenestræ templi (ut ait Beda cap. vii) doctores Ecclesiae sunt, qui, dum fidei mysteria, cl facienda docent, per eos lux ad reliquos ingreditur. Ideo dictum est *Maith*, cap. v : « Vos estis lux mundi. » Fenestra obliquæ sunt eodem auctore : quia nimirum necesse est ut quisquis jubar supernæ contemplationis vel ad momentum percepit, mox sinum cordis amplius castigando dilatet, atque ad majora capessenda solerti exercitatione præparet. Sunt etiam introrsum latiores, quia, etsi magna Latitudo charitalis cerni in eis debet exterius, major intus debet in corde fervere. In corpore Christi fenestras interpretari possumus vulnera, quæ magnam ostendunt charitatem, inulto tamen major erat in ejus corde intus. Christus enim immense amabat Deum Patrem, tum quia clare perspiciebat immensam ejus pulchritudinem, dignitatem, amorem aliaque ejus attributa divina; tum quia immensum ejus in se amorem cernebat, quo humanitatem suam ad unionem hypostaticam cum Verbo evexerat, omnibusque sapientiæ, gratiarum et virtutum donis mire decorarat. Et quia immense amabat Patrem, immense amabat et homines, utpote pro quibus Deus Pater ejus humanitatem ita evexerat et decoraret, volebatque ut Christus pro eorum saluto hæc omnia expenderet, ac tormenta et mortem crucis subiret. Immensus ergo hic Christi in Deum amor, indeque ad nos reflexus, mortis crucisque terminis limitari non potuit. Sicut enim semel mortuus est; ita millies mori et crucifigi voluisset.

si id Pater jussisset : ac ut omnium hominum causa mortuus est; sic unius hominis causamori paratuscrat,adidqueabundantissimum etpromptissimum habebat amorem : atque non tres tantum horas, sed usque ad diem iudicii in cruce pendere, ibique laboribus et doloribus confici, si id Pater postulasse!, cupivisset, et ad hoc reipsa præslandum vires superabundantes amor hic ipsi subministrasse!. Hinc ipse sitiebat crucem et mortem, omnesque dies quibus illa differebatur. Hoc est quod ait, *Lucæ* xii : a Baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor usque dum perficiatur? ¶ Pelagus ergo amoris Christus intra viscera occluserat, cujus exiguos tantum rivulos per vulnera nobis commonstravit. Hoc est exemplar amoris, quod nobis imitandum et rependendum proposuit Christus : de quo docte et pie disserit noster Bemardinus Rossignolius, lib. *De Disciplina Christianæ perfectionis*, lib. V, cap. xxvi.

Erant autem fenestræ in tribus lateribus templi, id est in omnibus, præterquam in Orientali, et in omnibus contignationibus, quia omnium conditionum homines lumine solis justitiæ indigent, quod per doctores Ecclesiæ, et per spirituales viros diffunditur. Latus Orientale, quia magnam habet januam, et Orientis solis radiis plenissime perfunditur, fenestris non indiget; quia pars illa Ecclesiæ, quæ plene a Deo illuminatur in beatitudine, non necesse habet ab hominibus doceri. Hinc de ea dicitur *Apocal.* xxxi : « Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea; nam claritas Dei illuminavit eam, et lucerna ejus est agnus. » Denique fenestræ erant tantum in alno et Sancto, non in Sancio sanctorum; hoc enim undique clausum et opacum erat sine fenestris, idque quia Deus, id est Angelus vice Dei in assumpto ex acre corpore sedens, et respondens in propitiorio, a Pontifice ingrediente Sancta sanctorum videri nolebat. Est enim caligo et nubes latibulum ejus, unde Pontifex vocem loquentis audiebat, sed speciem aut formam nullam cernebat, ut dicitur *Num.* vu, 89. Ita docent Abulensis, Exodi xxv, Quæsl. XXII, Vilalpandus hic, cap. xxxiy, et alii.

18. Et fabrefacta Cherubim et palma : et palma ERAT INTER CUERUB ET CILTIUR, — </d. In parietibus templi insculpte erant effigies Cherubim et palmarum, ita ut alterno succederent imago Cherub et imago palmæ, atque quisque Cherub esset inter duas palmas, et quæque palmo inter duos Cherubim. Parietes ergo alternis Cherubinis, et palmarum spatulis, quasi coronis exornabantur.

Causam dat Alcazar, *Apocal.* m, 12, not. 1, quod templum a Salomone erectum sit Deo victori, ob eximias victorias, quas ejus pater David Dei ope et ductu de hostibus reportaverat. Constat hoc 1 *Paral.* XXVI, 27, et cap. xxix, II, ubi David, et jusque duces dicuntur obtulisse spolia bello capta ad fabricam templi, dicente Davide ;

« Tua est, Domine, magnificentia, et potentia, et gloria, atque victoria, et tibi laus. » Sic Philippus II, Hispante rex, augustum illud S. Laurentii templum aedificavit ob victoriam quam S. Laurentii die festo, et ipsius patrocinio consecutus fuerat. Nam Cherubini (id est juvenes alati), æque ac palmæ victoriarum sunt symbola, uti videtur in antiquis sculpturis et numismatibus; eaque Romani et Græci a Salomone et Hebræis mutuati videntur. Nam, cum constet palmam oriundam esse ex Judæa et Phoenicia (ideoque in antiquis nummis, ubi Judæa effingitur, palma velut ejus nola et insigne additur), dubitandum non videtur quin ex exemplo Salomonis depromptum sit, ut palma pro vietorte signo ponatur ab ethnicis, atque ut in certaminibus victori daretur palma, an.

Quod autem simulacrum Victori effingeretur altera manu palmæ, altera oleæ ramum preferens, id etiam ex eodem templo derivatum videtur; quia in eo frequentes erant palmarum et oleæ frondium effigies.

18 et 19. Duasque facies habebat Cherub : faciem vero humanam et faciem leonis *

LEONIS JUXTA PALMAM EX ALTERA PARTE. — Quaternas facies habebant Cherubim, uti vidimus cap. i, in statua separata; sed in pariete plano insculpti duas tantum facies ostendebant, scilicet hominis et leonis : quia duæ alie facies, scilicet aquilæ et vituli, intercipiebantur et abscondebantur ab ipsa planitie parietis. Fuit enim hæc Cherubimorum dimidiata sculptura (quam Galli *ckmi-taille* vocant), in qua necesse est ut nullæ partes occultentur, nec appareant : quia figure imperfecte sunt, et ex parte exstantes, reliqua vero parte in plano parietis absorbentur. Cum ergo aquilæ facies in editiori parte capitis exstaret, facile fuit illam in ejusmodi cælatura abditam remanere : eam enim solum vultus partem ars eminentem sive exstantem reliquit; quæ satis erat ut inspicere, et ex ea cognosci posset, superiori capitis parte imperfecta seu abscondita relictæ. Secundo, ut leonis facies cerneretur, necesse fuit Cherubim ex latere, sive obliquum figurari. Quare eo ipso quod humanam faciem, et leonis vultum monstraret, necessario erat vituli facies obtegenda, inquit Alcazar, *Apocal.* iv, 7, not. 12.

Mystice S. Hieronymus : a Cum ingressi (ait) sumus Saucia sanctorum, et vilia mortificamus, indigemus facie hominis et leonis, id est prudentia et fortitudine. » Hinc patet Cherubinos habuisse plures facies proprie dictas. Nam unam convertebant ad palmam unam hinc, et alteram ad aliam palmam inde : non ergo facies leonis erant jubæ, nec facies aquilæ erant alæ, nec facies vituli erant ungulae, ut volunt Prado et Vilalpandus. Leo enim tam habet jubas in pectore quam in tergo.

Per octiduum domum in circuitu. — Haec ut in sanctuario octo numerarentur Cherubini in quaternis parietibus, quatuor in Sancto sanctorum ai-

cam circumstantes, duodecimin exteriori domo : ita ut omnes Cherubini templi fuerint 24; ad quos proinde alludit Joannes, Apoc. v, 8, dum totidem, id est 24 seniores numerat Deo et Agno astantes, ait Vilalpandus, cap. xlv. Hi enim seniores sic dicti sunt, quod ab exordio temporis, ex quo sub aliqua sensibili forma Dei invisibilis sedes hominibus ostensa fuit, Dei majestati astarent. Verum de 21 senioribus dicendum est *Apocal.* v.

Vai. to. 20. De terra usque *m* superiora, — *q. d.* Quantum erigebatur Orientalis portæ limen, vel ostium, tantumdem a terra parietes templi et oraculi insculptis palmis ac Cherubinis exornabantur, hoc est in altitudine cubitorum viginti : tanti ergo erant Cherubini, æque ac palmæ, scilicet alii cubitos viginti. Ha Vilalpandus.

Veri. »i. 21. Limen quadrangulum. — Hebraice : *Et templi postis* (subaudi uterque) *quadratus erat.* Unde 11. David ait : Limen portæ templi quadratum erat, ad differentiam eorum qui limina faciunt rotunda. Porta ergo templi quadrata erat, non fornicata. Ita Vilalpandus.

Et facies sanctuarii aspectus contra aspectum. — Hebraice niKOO HINO *man kemare.* id est *aspectus sicut aspectus, q. d.* Facies, id est postes et portæ templi, omnes erant similes, sibi-que invicem obversæ, ut se invicem paribus oculis, parique aspectu intueri et aspicere viderentur. Ita Maldonatus. Aliter Chaldæus et R. Salomon, *q. d.* Aspectus Sancti sanctorum similis erat aspectui gloriæ Domini, quam videram juxta fluvium Chobar, cap. i.

Tertio et melius, Vilalpandus, *q. d.* Sancti sanctorum, et Sancti facies, utpote quæ eamdem spectabant cœli regionem, et eodem aspectu videri poterant, erant omnino similes dispositione, ornamentis, incrustaturis, sed una symmetria dispares : nam hujus antepagamentum utrumque ex quarta, illius ex quinta latitudinis portæ parte igitum fuisse dicitur.

Addit Vilalpandus cap. xlvii, portam templi Judaici similem fuisse portæ templi Romani, quod Pantheon dicitur/a M. Agrippa tempore Augusti Cæsaris, in honorem omnium deorum ædificatum.

Ven i!. 22. Altaris lignei. — Describit et dimetitur hio altare thymiamatis, sive incensi, quod erat ante portam Sancti sanctorum, aitque ipsum, id est tigilla angularia, et parietes, et tabulam, sive mensam (hanc enim vocat longitudinem), facta fuisse ex lignis, sed quai aureis laminis tegebantur : addita desuper aurea craticula pro foco; additque altare hoc altum fuisse tres cubitos, longum æque ac latum duos cubitos. Hoc altare, utpote quadratum ligneum, formam et typum gerebat crucis Christi, ait Vilalpandus.

Hec *kst* mensa, — *q. d.* Hoc altare est quasi mensa, in qua Domino ignis et thymiana, quasi esca Deo gratissima proponitur, vel, *q. d.* Angelus ab altari convertens se ad mensam panum pro-

positionis dixit : Hæc est mensa in qua jugiter Deo duodecim panes proponuntur et offeruntur a duodecim tribubus Israel, quibus protestantur so a Deo ali, frugesque et panes quotannis percipere. Alioqui dicendum est Prophetam omittere hic mensam, uti et candelabrum in Sancto, æque ac arcam cum propiliatorio, et Cherubim in Sancto sanctorum. Cujus ratio est, quod arca a Jeremía fuit abscondita. Unde in templo Zorobaboli non fuit arca, uti duorte docet Josephus, lib. VI *l)e Bello*, cap. VI.

23. Duo ostia. — Hebraice nnbn D'Jlū *sceltaiin delatoth*, id est geminor fores, *q. d.* Tam Sancti quam Sancti sanctorum, sive oraculi, ostium unumquodque binis claudebatur foribus.

24. Et in duobus ostiis, etc., bina erant os-Vfrj-,k TioLA, — *q. d.* In singulis foribus rursum erant aliæ bina; plicatiles fores. Itaque in quolibet ostio erant qualuor fores, duæ ex una parte plicatiles, et totidem ex altera, quales hodie multis in locis videmus. Ita Vilalpando et Maldonatus.

25. Er grossiora erant ligna. — Id est, ligni ven u. ex quibus fores erant faetæ, eminebant extrinsecus, ut Cherubim et palmæ sculperentur. Chaldæus et Hebræi aliter hæc vertunt et explicant, scilicet do trabe cedrina, quam a pariete templi ad parietem vestibuli trajectam dicunt, ad continendum utruinque parietem, uti in amplis ædificiis fieri solet.

Porro trabes, æque ac postes et columnæ, ait Vilalpando, exornate erant insigni cælatura triglyphorum, metoparum et zoophorum. Triglyphi vocantur capita trabium; sio dicta, quod tribus *z»i>çri*. canalibus exornarentur. Melopæ vocantur quadrata spatia inter triglyphos. Zoophori erant Cheruborum capita, puta hominis, aquilæ, leonis et vituli metopis insculpta; sicut postea Dores taurorum, aliorum animalium capita metopis insculperunt. Dicitur *Çweçç'fo*; a *Çoit*., id est *vita*, et *ci;w*, quasi viventis, id est animalis, caput referens et repræsentans. Qua ratione eodem nomine vocatur Zodiaci circulus, propter signa animalium formis distincta, quæ in so complectitur; scilicet hæc duodecim, totidem mensibus respondentia :

Sunt aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo, Libraque, scorpius, arcitenens, caper, amphora, pisces.

26. Super quæ (erant) fenestra (do quibus dixi vers. 10 et 17), et similitudo palmarum hinc atque INDE in BUMERULIS (hebraico maro *kitphoth*, id est *lateribus*) vestibuli (g. d. In fronte vestibuli ex utraque parte erant capitella sculpta, ad modum palmarum in parasladis angularibus, uti videmus in elegantibus frontispiciis palatiorum et templorum : capitella, inquam) secundum latera DOMIS, LAIIIUDINEMQUK PARIETUM. — Id est similia capitellis, paria, et æque librata, quæ domum universam cingebant, et omnes ejus undique parietes, ita Vilalpando, quem fare pwe alii?

hio Roqiiior (nisi urgens ratio aliud suadeat, imo cogat), quia ipso et architectus fuit insignis, et viginti duos annos, uti ipsemet profitetur, m hanc templi fabricam insumpsit : cuique enim in sua aite et professione credendum est.

Hptfce .Mystice Ribera, lib. I *De Templo*, cap. xxi, ostia deAut t d'10 h'lnpib id est cœli, stmt opera bona duplicis op rand- charilatis, Dei scilicet el proximi. Unde ostia oraculi in templo Salomonis facta erant ex olea, quæ est symbolum misericordiæ. Palmæ significant viriliter e^se certandum, ut palma donemur. Postes quadranguli sunt qualuor virtutes cardinales, aut quatuor præcipui affectus anim®, quos Poeta expressit :

Hinc metuunt, cupiuntque ; dolent, gaudentquo *

quos tam in adversis, quam prosperis moderari cl expolire oportet. Cherubim significant electos eo tendere debere, ut Angelorum vitam puritate et amore imitentur, inter quos vident sibi vivendum esse in cœlo. Ostium exterius est charitas proximi, ostium interius est charitas Dei; quia per illam ad hanc accedimus. Quodque ostium binas habet fores, quia in chântate Dei debent adesse duo, scilicet fides veritatis, et puritas bonæ operationis. Itidem in charilate proximi debent adesse duo, scilicet patientia ad tolerandas injurias molestiasque fratrum ; et benignitas ad dimittendum ex corde, et benefaciendum iis a quibus injurias sustinet : aut duo hæc sunt fervor operum, et interior animi devono.

Ante hæ ostia erat velum. Velum ante Sanctum sanctorum significabat clausum esse cœlum, et abscondita esse hominibus, qua» intra cœlum wunt. Velum ante Sanctum significabat, abscondita esse hominibus nondum expertis ea bona, quæ Deus preparavi! iis, qui per pœnilentiæ et abnegationis (hanc enim significabat altare holocaustorum, et labrum æneum, quod erat in atrio ante Sanctum) sui perseverantiam transeunt ad perfectionem charilatis, et semper cogitant de futuris bonis, eaque tantum expetuntoblili cœterorum.

Et similitudo palmarum hinc atque inde in ncm-merulis vestibuli.— Palma symbolum est robors et victori®, eo quod ponderibus impositis humeris renitatur. Audi Gellium, lib. III, cap. vi: a Hem mirandam Aristoteles in Vil *Problem*-, et Plutarchus in VII *Sympos*. dicunt : Si supra paitori «um®, inquiunt, arboris lignum magna pondera imponas, ac tam graviter urgeas oneroque, ut magnitudo oneris sustineri non queat, non deorum palma cedit, nec infra flectitur, sed adversus pondus resurgit, et sursum nititur, recurvaturque : propterea, ait Plutarchus, in certaminibus palmam signum esse placuit victori® : quoniam ingenium hujusmodi ligni est, ut urgentibus opprimentibusque non cedat. » Rursum palma in summo coronata est: habet enim frondium et fructuum suorum comam circumcirca instar coron®. Pari modo victori® debetur corona, eaque paratur constantia ac magnanimitate palmata, ac magnaminis debetur.

CAPUT QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Pergit atria templi dimetiri et describere sigillatila, quae cap. xl generaliter tantum dimensus fuerat, ac tandem tn fine omnia, id est extimum omnium ambitum quingentis calamis in quolibet latere, id est unuer-
«im bis mille calamis, hoc est duodecim mille cubitis circumscribit.*

1. El eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad Aquilonem, et introduxit me iu gazophylacium, quod erat contra separatum ædificium, et contra ædem vergentem ad Aquilonem. 2. In facie longitudinis, centum cubitos ostii Aquilonis : et latitudinis quinquaginta cubitos, 3. contra viginti cubitos atrii interioris, et contra pavementum stratum lapide atrii exterioris, ubi erat porticus juncta porticui triplici. 4. Et ante gazophylacio deambulatio decem cubitorum lalitudinis, ad interiora respiciens viæ cubili unius. El ostia eorum ad Aquilonem : 5. Ubi erant gazophylacio in superioribus humiliora : quia supportabant porlicus, quia ex illis eminebant de inferioribus, et de mediis ædilicii. 6. Tristega enim erant, el non habebam columnas, sicut erant column® atriorum : propterea eminebant de inferioribus, cl de mediis a terra cubili quinquaginta. 7. El j>eribolus exterior secundum gazophylacia, quæ erani in via atrii exterioris ante gazophylacu : longitudo ejus quinquaginta cubitorum. 8. Quia longitudo erat gazophylaciorum atrii exterioris, quinquaginta cubitorum : et longitudo nule faciem templi, cenium cubilorum. 9. El eral aubier gazophylacia hæc introilus ab

Oriente ingredienti in ea de atrio exteriori. IO. In latitudine periboli atrii, quod erat contra viam orientalem in faciem ædificii separati, et erant ante editicium gazophylacia. 11. Et via ante facient eorum juxta similitudinem gazophylaciorum, quæ erant in via Aquilonis : secundum longitudinem eorum, sic et latitudo eorum : et omnis introitus eorum, et similitudines, et ostia eorum. 12. Secundum ostia gazophylaciorum, quæ erant in via respiciente ad Notum : ostium in capite viæ : quæ via erat ante vestibulum separatum per viam orientalem ingredienlibus. 13. Et dixit ad me : Gazophylacia Aquilonis, et gazophylacia Austri, quæ sunt ante ædificium separatum : hæc sunt gazophylacia sancta : in quibus vescuntur sacerdotes, qui appropinquant ad Dominum in Sancta sanctorum : ibi ponent Sancta sanctorum, et oblationem pro peccato, et pro delicto : locus enim sanctus est. 14. Cum autem ingressi fuerint sacerdotes, non egredientur de Sanctis in atrium exterius : et ibi reponent vestimenta sua, in quibus ministrant, quia sancta sunt : vestienturque vestimentis aliis, et sic procedent ad populum. 15. Cumque complisset mensuras domus interioris, eduxit me per viam portæ, quæ respiciebat ad viam orientalem : et mensus est eam undique per circuitum. 16. Mensus est autem contra ventum orientalem calamo mensura, quingentos calamos iu calamo mensura per circuitum. 17. Et mensus est contra ventum Aquilonis quingentos calamos in calamo mensura per gyrum. 18. Et ad ventum australem mensus est quingentos calamos in calamo mensura per circuitum. 19. Et ad ventum occidentalem mensus est quingentos calamos in calamo mensura. 20. Per quatuor ventos mensus est murum ejus undique per circuitum, longitudinem quingentorum cubitorum, et latitudinem quingentorum cubitorum dividens inter Sanctuarium et vulgi locum.

1. Et eduxit me in atrium exterius. — Prophetam ex atrio interiori, ubi ejus dimensionem et ornatum contemplatus fuerat, deductus est ab Angelo in exterius, scilicet, in ejus porticus, et atriola, et ambulacrum ad Occidentem extensum, hinc atque illinc cinctum gazophylaciis, id est, exedris. *Gazophylacium* enim vocat ordinem gazophylaciorum omnium. Ita Vilalpandus. Alii per atrium exterius intelligunt feminarum : hoc enim exterius erat, respectu atrii virorum, quod erat interius. Alii, ut Maldonatus, putant atrium virorum vocari exterius. Verum jam dixi cap. xl, *“et vocavit me in atrium exterius vocari atrium sive templum laicorum ; interius vero esse sacerdotum, quia erat vicinum templo, puta Sancto.”*

Contra separatum ædificium. — Hebraice contra *haggizra*, id est, contra separatum : significat templum, de quo cap. præced. vers. 12.

Et contra ædem vergentem ad Aquilonem, — id est contra gazophylacium, vel potius gazophylacia templo adhaerentia ex parte Aquilonis.

2. In facie longitudinis, centum cubitos ostii AQUILONIS : ET LATITUDINIS QUINQUAGINTA CUBITOS, — *q. d.* Hæc porticus habebat centum cubitos longitudinis, et 50 latitudinis.

3. Contra viginti cubitos atrii interioris, — id est, castellum, vel quadrata porticus, de qua sequitur hoc eodem versu, ex qua aditus patebat et in ambulacrum, et in exedras prædictas, respiciebat ex altero latere plateam viginti cubitorum, quæ erat inter vestibulum et atrium sacerdotum, et quæ totam undique domum cingebat. Aliter hæc

explicat Maldonatus et alii. Varii enim varias hie eibi hujus fabricæ ideas formant.

Et CONTRA PAVIMENTUM STRATUM LAPIDE ATRII EXTERIORIS, — id est, respiciebat ex altero latere porticum, quæ in atrio Aquilonari occidentalis erat.

Nota : Pavimentum stratum lapide vocat porticus inferiores; hæc enim stratæ erant lapide vivo, ut nec æstatis pulvere, nec luto hiemis sacerdotum vestigia polluerentur, ait S. Hieronymus. Quod mystice explicans subdit : a Unde et Dominus ascensus ad Patrem, Apostolorum lavat pedes, ut, mundatis purgatisque vestigiis, scandant regna cælorum; et imperat Apostolis, ut in quamcumque ingressi fuerint civitatem, non susceperint eos, excutiant pulverem pedum suorum, quo scilicet nihil munerum terrenorum ab eis apud se remanere patiantur. »

Ubi erat porticus juncta porticui triplici. — Erat castellum, vel porticus quadrata, quæ erat in medio porticum, trium scilicet, Occidentalis, Aquilonaris et Meridianæ.

4. Vel cubiti unius, — spatio cubiti unius. Ita Illebræus; sed Romana et alii legunt, *ad interiora respiciens viæ cubili unius*. Sensus est, *q. d.* Deambulatio media lata erat decem cubitis ad parietem, sed ultra utrinque adhuc habebat viam et spatium unius cubiti, vel exstabat adhuc uno cubito. Ita Vilalpandus.

5. Ubi erant gazophylacia in superioribus humiliora. — Exedra, sive cubacula superiora humiliora erant quam inferiora. Ab his enim sustineri debebant; sicut arbor, ait Vitruvius lib. V,

eap. i, quo altius crescit, eo til gracilioi semp< r. Sic tropologice quanto quis lit excelsior, tanto debet fieri humilior, ut cum Paulo dicat : « Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, » 1 Cor. cap. xv, 9. Ita S. Hieronymus.

QUIA SUPPORTABANT PORTICUS, QUJE EX ILUS EMI* NEBANT DE INFERIORIBUS, ET DE MEDIIS æDIHCII,— id est, quia columna) meridianæ, quas supportabant et fulciebant ips® porticus infimo*, eminebant ex ipsis, vel præ ipsis porticum postibus id est contractiones surgebant. quam po tes inferiores, et supremie column® adhuc exiliores attollebantur quam meridianæ : qualc< videre est in Collegio Ilomano Societatis Jcsu a Gregorio XIII redificato, in quo mira est peristyliorum sup.riorum cum inferioribus symmetria. Ita Vilalpaudus. Inferiores cnim erant qua-i fundamenta imperiorum : et solent fundamenta latiora esse ; quæ vero iis superædiücanlur, sursum arctari.

0. Tristega enim erant,—id est tria quasi tabulata erant per triplicem columnarum ordinem : sive tres erant contignationes, trabeationes et columnationes ex triplici columnarum serie, una alteri supposita, subordinata et substructa.

Et non habebant columnas,—scilicet superiora cœnacula.

Propterea eminebant.—Hebraeus: *Propterea decisum est supremis*, præ inferioribus et mediis a terra, *q. d.* Necesse fuit cubacula superiora esse humiliora inferioribus, quia column® eorum, vel pii® erant contractiones, quam inferiores columna) ; et ideo sicut detractum est aliquid superioribus de crassitie columnarum inferiorum, sic necesse fuit detrahi aliquid de altitudine in secundo ordine, et tertio. Ha ergo videntur hi tres ordines columnarum dispositi, ul licet ordo inferior columnarum nulla habuerit gazophylacia, sed fuerit totus in podes el columnas tribulus, ac perflabilis undequaque : tamen ordines superiores, nempe medianus et supremus, suas habuerint frontes columnationibus instructas, cum summa symmetria et pulchritudine, et cum ea proportionem quam Vitruvius, lib. \, cap. i, exigit, a ut columna* superiores quarta parte minores, quam i inferiores constituentur.» Porro videntur fuisse hi « tres ordines lapidum politorum, » de quibus HI Ilcfl. vi, 30, sive, ut Chaldæus vertit, « tre.)ordines lapidis boni, » id est, pretiosi, puta ex marmore Pario candidissimo, serrato, politissimo et tersissimo, inquit Pineda, lib. V *De Ilabus Salqm.* cap. v.

Cunms quinquaginta.—Hoc non est in Hebreo neo in Septuaginta, sed additum a Nostro paraphrastice.

7. Et peribolus exterior.—«Peribolus» vocatur murus, vel septum, *q. d.* Murus orientalis hujus (editicii longus erat î>0cubitis, sicut el ipsa gazophylacia longa eruuthO cubilis, licet neget hoc Maldonatus.

XII

8. Et longitudo ante faciem templi — Transit ab exedris aquilonaribus ad meridianas. Metitur ergo latitudinem atrii interioris ab rediticio aquilonari usque ad australe oppositum, ebulum cubitis.

9. Gazophylacia iiec — australia.

10. In latitudine periboli atrii, quod erat contra VIAM ORIENTALEM IN FACIEM .EDIFICII SEPARATI, ET ERANT ANTE .EDIFICIUM GAZOPHYLACIA. — Loquitur de peribolo, seu muro trium cubitorum, uti asserit Josephus, qui atrium sacerdotum cingebat, et distinguebat ab alno laicorum. Loquitur autem de muro australi, *q. d.* Latitudo hujus porticus, et muri meridiani ambientis atrium sacerdotum, cujus adytum et portam dixi spectare Orientem, procedebat versus Occidentem coram latere ædificii separati, id est templi, dextro; et ante illud latus redificii sive templi meridianum, erant gazophylacia, sicut a latere aquilonari.

t t. Et VIA ANTE FACIEM EORUM JUXTA SIMILITUDINEM GAZUPin LACJORLM, QUÍ ERANT IN VIA AQUILONIS. — *q. d.* Media ambulatio, et exedre laterales meridianæ eadem ratione erant construct®, eadem mensura, qua aquilonares, quas supra descripsi.

Secundum longitudinem eorum, sic et latitudo eorum. — Non quod latitudo par esset longitudini, sed, *q. d.* Longitudo hujus editicii meridiani par fuit longitudini alterius aquilonaris ; et latitudo hujus par fuit latitudini illius. Est hebraismus.

Omnis introitus — Septuaginta vertunt, *exitus*. ia r»t'»» Nota : Introitus, et exitus Iiebraice idem est quod cl forma, ordinatio, dispositio, mensura. 'quodf r-

Et similitudines eorum, — scilicet gazophylacia m -t ciorum, quæ primum mensus fuerat in aquilone. Deinde nece hæc cum versu seq., *q. d.* Sicut similitudines eorum, et sicut ostia eorum, sic erant ostia gazophylaciormn, quæ erant in via respiciente ad notum, id est ausirum, hoc est, australia similia erant aquilonaribus.

12. QUJB VIA ERAT ANTE VESTIBULUM SEPARATUM Ven. II. PER VIA' ORIENTALEM INGREDIENTIBLS. — Pfo VeSli-bulo hebraico est *qeder*, id est *peribolus*, sive murus separans sacerdotes a laicis, *q. d.* .Editicium hoc australe ascensum habuit a fronte orientali, gradusque ejus duxit in ambulationem mediam superiorem, quæ procurrebat Occidentem versus secundam longitudinem periboli elegantis et separantis populum a clero.

13. Ante .edificium separatum. — Ita vocat templum, sive Sanctum, et Sanctum sanctorum, quia erat separatum ab atriis : hebraico enim est *gisra*, uti jam sæpius dixi.

li. Appropinquant ad Dominum in Sancta sanc- Vu», i*, torum, — id est in atrium, et templum sanctissimum ; quia scilicet intrant Sanctum, et sic appropinquant Sanctum sanctorum.

Ibi ponent Sancta sanctorum, — id est carnes sanctissimas Deo immolatas, scilicet partes illos,

S3

quæ sacerdotibus Deo consecratis et sanctificatis ex lege a Deo deputatae sunt.

Cum autem ingressi fuerint, — *q. d.* Sacerdote* in Sancto 'anctorum, id est suo atrio sanctissimo, scilicet in suis gazophylaciis comedent carnes Deo oblatas, sic quo consummabunt sacrificium, tumque eodem loco vestes sacras deponent, assumed- que suas communes, quibus ad populum egredientur in atrium Israel exterius.

Nota quam voluit Deus sacerdotes a populo loco et religione secerni et coli !

46. Mensus est autem contra ventum orientalem. — Metitur murum extimum atrii Israel quater, per quatuor latera, incipiendo a quolibet latere, asseritque quodlibet latus habuisse in longitudine quingentos calamos. Ita S. Hieronymus, Lyranus, Maldonatus et alii. Contrarium sentit Vilalpandus, scilicet Angelum hic metiri non singula latera seorsim, sed omnia, sive totum circuitum simul, idque quater; quia a quolibet latere vicissim incipit eum dimetiri. Censet ergo ipse totum muri circuitum fuisse tantum quingentorum calamorum. Favet versus ultimus, ubi totus concludi videtur quingentis calamis. Porro calamos hosce ipse per partes subducit pag. 380. Verum aliud exigit ipse planus textus litteræ, quæ singula latera per partes ordine dimetitur. Et quorsum, quæso, idem quater dimetiretur? Ita passim Interpretes.

Porro murus hic dividebat Sanctum a profano, ut dicitur versu ultimo. Faciebat enim peribolum circa templum, qui et ipse sacer erat, sicut nunc coemeteria, quæ templis adhærent, ait Maldonatus.

Calamo mensura, — id est maximo calamo, qui sex cubitos habebat, cum vulgaris non haberet nisi cubitos quinque: erat ergo hic calamus sacer.

Quingentos calamos, — id est ter mille cubitos habebat quodlibet latus quadrati; totus ergo murus, sive totum quadratum habebat in circuitu bis mille calamos, id est duodecim millia cubitorum. Ita Maldonatus.

Quocirca videtur hic alius murus (magis extrinsecus) a muro, qui cingebat atrium Israelis in templo Salomonis, describi. Illud enim atrium erat 500 cubitorum tantum: hic vero peribolus dicitur fuisse 500 calamorum, idque a quolibet latere. Calamus autem sacer (de quo hic agitur) continet sex cubitos. Idipsum liquere videtur et capite sequenti, vers. 42, ubi lotum templi et fabrica* hujus ambitum concludens, ait: a Ista est lex domus in summitate montis: omnis finis ejus in circuitu Sanctum sanctorum est; » pro quo ex fiebneo vertunt Septuaginta: *Ita est descriptio domus in vertice montis, et omnes termini ejus incircumscripti. Sancta sanctorum.* Clarius vero Vatablus s. *L. t. domus hujus hæc est, totus terminus ipsius erit in montis vertice, et circumposita quoquo versus sancta.* Ergo peribolus hic circumpositus non tantum mundi plagas ambiebat

Simili modo, cap. XLV, 3, longo majorem dat peribolum et ambitum templo. Habet enim viginti quinque millibus calamorum circumscribi locum sanctum; et tunc dicitur templum. Aitenim: a Et a mensura ista mensurabis longitudinem viginti quinque millium, et latitudinem decem millium, et in ipso erit templum, Sanctumque sanctorum. »

20. Per quatuor ventos, etc., longitudinem quingentorum cubitorum. — Nota: Hic in Hebræo non est *cubitorum*, sed ex præcedentibus subintelligi et repeti debet *calamorum*. HaS. Hieronymus, Lyranus, Maldonatus et alii; unde textus* Bibliorum in Glossa ordinaria, et in aliis nonnullis codicibus, omittit *to cubitorum*, et legit tantum *quingentorum*, supple, calamorum, qui præcesserunt. Ti ergo *cubitorum* omittendum videtur, vel corrigendum *calamorum*. Est enim hoc versu repetitio et quasi generalis complexio quatuor præcedentium dimensionum, quatuor vers, præcedentibus comprehensarum.

Aliter Vilalpandus qui hic se torquet, ut eum non capiam. Vult enim tueri vulgo tritam lectionem *cubitorum*, quam habent et Septuaginta, ac proinde vers. 15, usque ad 19, putat describi murum unum 500 calamorum, hoc vero versu ultimo alium 500 cubitorum, quod intuitu textum parum probabile videtur. Sic et Pineda, lib. V *De Rebus Salom.* cap. v, pulat hic mensurari atrium extimum Gentium, non intimum Israel.

Sed audiamus S. Hieronymum, ingenue et candidè sic proflentem: « Illud autem, inquit, quod per simplicitatem interpretationis (dum parum attendimus celeritate dictandi) et Septuaginta habet et nostra translatio: Murum ejus undique per circuitum longitudine quingentorum cubitorum, et latitudine quingentorum cubitorum, Hebræus sermo ille continet; sed simpliciter, longitudinem quingentorum, et latitudinem quingentorum, ut subaudiatur calamorum: sicuti quarto supra dictum est, ad orientalem ventum, et ad aquilonem, et ad austrum, et ad mare quingentis calamis murum partium singularum ab eo qui tenebat calammum fuisse dimensum. » Quid clarius? Mystice deinde S. Hieronymus, numerum quinquagenarium referi ad remissionem omnium peccatorum, puta ad Pentecosten.

Symbolice ergo, quingentesimus numerus significat quietis perfectionem, quia fit ex quinquagenario decies multiplicato. Quinquagenarius autem requiem, denarius perfectionem significat. Audi S. Gregorium, lib. I *Moralium* cap. xv, ad illud *Job* i, fuerunt *Job* « quingenta juga boum, et quingentae asinae: » In quinquagenario, inquit, numero, qui septem hebdomadibus ac monade addita impletur, requies designatur, denario autem summa perfectio. Quia ergo fidelibus perfectio quietis promittitur, quasi quinquagenario decies ducto, ad quingentum pervenitur.

Porro quod quingentesimus remissionis et in-

indulgentim tenent sacramentum, non solum vetus Scriptura docet, sed etiam Christus qui, *Luc.* vu, dum remissionis et indulgenti® parabolam edocet, debitores introducit, unum 30, alterum 300 denariorum.

Inter sanctuarium et vulgi locum. — Id est inter atrium Israel, quod sanctum erat, ulpote populi templum, « et locum vulgi, » id est Gentilium, quod profanum erat, vel, ut Maldonatus, «locum vulgi, » id est urbem, ut scilicet murus

hic divideret locum sanctum a gentilibus, et ab urbe. Declarat usum muri, quod scilicet ad hoc circumcirca templum cingebat, ut locum sanctum a profano distingueret et separaret. Nam quidquid intra murum illum erat, sanctum erat : unde et *templum* subinde vocatur, ut cum Christus vendentes et ementes e templo eiecisse dicitur, Joan, n, i5 : non enim erat ipse in templo, id est in Sancto, sed in hoc exteriori peribolo, puta atrio, non sacerdotum, sed laicorum. Ita Maldonatus.

EXPOSITIO MYSTICA

TOTIUS FABRICÆ EZECHIELIS EX UBANO.

Lyranus, in fine Comment, in Esec/ndem, notat S. Gregorium in expositione mystica hujus templi, quam recensui cap. xl, per varia et diversa accipere idem. Nam et per montem super quem ductus est Propheta, accipit Christum, et per virum mensurantem ædificium, item per portam, et alia plura accipit eundem Christum. Convenientius enim, inquit Lyranus, exponetur visio, si per diversas partes et similitudines accipiantur diversa. Quare ipse diversa diversis sigillatim applicans, totam hanc fabricam a cap. xl hucusque descriptam ita explicat : a In Ecclesia, ait, quæ est congregatio fidelium, duplex est regnum. Unum quantum ad spiritualia, et hoc designatur per ædificium templi; aliud autem quantum ad temporalia, et hoc designatur per divisionem terræ et ædificium civitatis circa finem libri; utrumquo tamen regnum est a Deo. Ideo dico cum B. Gregorio, quantum ad hoc. quod per montem in quo Propheta dicitur dimissus vel positus supra, cap. xl, intelligitur Christus, de quo scribitur *Dan.* u : Lapis, qui percusserat statuam, factus est mons magnus, et implevit univorsam terram : quod exponitur de Christo a doctoribus hebraicis et latini». Super istum autem montem fundatur Ecclesia, sicut ipso dicit *Matth.* xvi : Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, id est super me, et hoo quantum ad duplex regimen Ecclesia) predictum. Et sicut patet ex præcedentibus, primo agendum est de (edificio spirituali, quia primo describitur in præcedentibus ipsum templum : circa cujus ædificium describitur triplex murus, scilicet exterior, medius et interior. Per exteriorem vero qui circumdat omnia (edificia, intelligitur protectio seu custodia divina omnia complectens; de quo muro dicitur, *Isai.* xxvi : Urbs fortitudinis nostra* Sion, Salvator ponetur in ea murus, etc. Per murum vero modum intelligitur custodia seu protectio aUgellcuj quæ includitur sub divina, unde dicitur, *Wzn.* cxxiv : Montes in circuitu ejus, id est Angeli, ul dicit Glossa

Augustiniana, qui sunt in circuitu Ecclesiae per modum muri. Per murum autem interiorum, qui est minoris ambitus, intelligitur protectio seu custodia humana per prolatos Ecclesiæ et eorum ministros, quæ minoris efficacia* est quam Angebca. De hoc autem muro contra malo> prælatos dicitur supra xu! : Non opposuistis vos murum pro domo Domini. Intra muros istos est ingressus ex tribus partibus, per quas intelliguntur tres partes terræ habitabilis, Asia, Africa et Europa, e quibus ingressi sunt Ecclesiam multi per susceptionem Fidei et Sacramentorum, et ingrediuntur de presenti, et ingredientur de futuro. De istis vero tribus terræ partibus dicitur *Jervm.* xxn : Terra, terra, terra, audi sermonem Domini. De quibus tribus terræ partibus plures audierunt sermonem Apostolorum aliorumque Christi discipulorum cum effectu credendi. Ex qualibet autem parte trium partium dictarum sunt tres porte* in tribus muris ex opposito se respicientes : per quas significantur tres gradus vel status venientium ad fidem, scilicet incipientium, qui designantur per portam exteriorum sive primam; proficientium, qui significantur per mediam vel secundam; perfectorum, qui designantur per tertiam vel interiorum. De portis istis dicitur *Psal.* uxxvi : Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob. Per tabernacula Jacob intelligitur status vel gradus fidelium tempore legis Mosaic®, per portas Sion status vel gradus fidelium tempore legis Evangelica, quæ dicitur lex amoris, lex autem vetus lex timoris: propter quod portæ Sion bene dicuntur prædilectæ. In portis autem exterioribus non sunt ædificia magna, sed quædam domucul® super eas (edificate, ut supra dictum est : per quod designatur quod status incipientium est adhuc notabiliter imperfectus. In portis autem mediis et in interioribus sunt ædificia pulchra, ad designandum quod proficientes et perituti habent majorem perfectionem; perfrui jam actu, proficientes in potentia actui propinqua, ad quod do-

COMMENTARIA IN EZECHIELEM PROPHETAM, cap. XLH.

signandum ad portas medias est ascensus per septem gradus tantum, ad interiores vero seu tertias est ascensus per octo gradus. Habet autem quaelibet sex portarum vestibulum, porticum, duas frontes, et sex thalamos. Per vestibulum praecedens porticum intelligitur gratia praeveniens, de qua dicitur *Psalm.* lvi : Misericordia ejus praeveniet me. Misericordia namque Dei et ejus gratia sunt idem. Per porticum vero gratia subsequens de qua dicitur *Psalm,* xxi : Misericordia ejus subsequetur me. Vel aliter potest dici, quod per vestibulum et porticum designantur voluntas bona et operatio sancta, de quibus dicit Augustinus super *Joan.* : Praecedet velle, subsequetur perticete. Per duas frontes, quos sunt ad decorem et fortitudinem portarum (propter quod factas sunt ad modum duarum turrellarum ex utraque parte cujuslibet portas), designatur patientia in adversis, quae stabilit hominem ne per impatientiam frangatur : et modestia in prosperis, quae tonet hominem non per superbiam elevetur. De istis duabus turrellis dicitur *Psalm,* cxi : Fiat pax in virtute tua, et abundantia in turribus tuis; nam per patientiam in adversis, et per modestiam in prosperis acquiritur et conservatur abundantia omnium divinorum beneficiorum in nobis. Per thalamos autem, in quibus homines dormiunt et quiescunt, intelligitur pax. Unde *Psalm.* iv : In pace in idipsum, dormiam et requiescam. Est autem duplex pax, scilicet interna et fraterna; ideo dicuntur thalami esse hinc et inde ex utraque parte portae, et tres ex una parte, quia pacem internam tria faciunt. *Primum* est conscientia munda, *Eccli.* xiv : Homines divites in virtute, pulchritudinis studium habentes, pacificantes in domibus suis, id est in conscientiis propriis. *Secundum* est amicitia divina. Augustinus, lib. *Conf.* : Inquietum est, Domine, cor meum, donec requiescat in te. Et *Psalm,* cxviii : Pax multa diligentibus legem tuam, quae est lex divini amoris. *Tertium* est sufficientia modesta, per quam aliquis est contentus his quae habet, et sic in se pacificatus; de quo potest exponi quod dicitur *Alath.* v : Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Tales enim filii Dei quodammodo Deo assimilantur, qui non indiget aliquo extra se, sed est sibi sufficientissimus. Similiter ex altera parte portae sunt tres thalami, quia tria faciunt pacem fraternam. *Primum* est humilitas vera, quae in tantum pacifica est, quod facit pacifice habitare cum suo contrario : et hoc est speciale in hac virtute ; nam castus non habitat pacifice cum luxurioso, nec justus cum iniquo : sed humilis habitat pacifice cum superbo, quia sicut superbus vult dominari, ita vere humilis subjici, et sic uterque habet quod quaerit, et per consequens quiescit. Ideo dicitur *Psalm.* cxix : Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus, id est cum superbis, de quibus dicitur Prov. v : Inter superbos semper jurgia sunt. *Secundum* autem æquos jura, sine qua nulla societas potest

esse pacifica, sicut patet de societate latronum, qui sunt adversarii iustitiae : nisi enim inter se juste dividerent spolia, statim inter eos oriretur discordia; Meo dicitur *Isai'æ* xxxii : Erit opus iustitiae pax. *Tertium* est taciturnitas debita, quae tenet os clausum, ne prorumpat in verba discordiae seminativa. Unde per oppositum dicitur *Eccli.* Axviii : Susurro et bilinguis maledictus, multos enim turbabit pacem habentes. De quolibet autem dictorum thalamorum potest dici quod scribitur *Deut.* XXXIII : Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo, quasi in thalamo morabitur tota die : qui enim Deum vere diligit, in dictis thalamis jugiter commoratur. Post expositionem portarum procellendum est ad expositionem gazophylaciorum, quae supra describuntur esse circa pavimentum orientale, et dicuntur esse 30, per quae designatur implodo decem praeceptorum temporibus tribus necessaria, scilicet tempore legis naturalis, et tempore legis Mosaicae, et tempore legis Evangelicae. Denarius autem numerus multiplicatus per ternarium, consurgit in tricesimum. Et bene dicuntur gazophylacia a <jaza et phylace, quod est *servare* : nam per impletionem decem praeceptorum conservantur divitiae virtutum. Post expositionem gazophylaciorum sequitur expositio mensarum, quae supra dicte sunt octo : per quas designantur quatuor partes Veteris Testamenti, et quatuor Novi, de quibus tanquam de mensis spiritualibus reficitur totus populus Christianus, secundum quod dicitur *Deut.* viii : Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Dei. Quod autem Vetus Testamentum in quatuor partes dividatur, dixi plenius in principio Geneseos. Dividitur enim in libros legales, historiales, prophetales et sapientiales. Et consimiliter dividitur Novum Testamentum. Nam libris legalibus correspondent Evangelia, historialibus Actus Apostolorum, sapientialibus Epistolae Pauli et Epistolae canonicae, prophetalibus autem Apocalypsis. De qualibet autem diotarum mensarum potest dici quod scribitur *Prov.* ix : Sapientia aedificavit sibi domum, excidit columnas septem, immolavit victimas suas, miscuit vinum, et proposuit mensam suam. Scriptura namque sacra est mensa sapientiae. Post expositionem mensarum sequitur expositio atrii interioris, in quo secundum Hebraeos quatuor ponuntur, scilicet altare holocaustorum, gazophylacia sacerdotum hebdomadariorum, et gazophylacia cantorum similiter hebdomadariorum, et transitus aquarum a latere altaris. Et quoniam aedificatio Ecclesiae spiritualis non solum consistit in moribus et refectione de mensa S. Scripturio, sed etiam in Sacramentis; ideo per altare holocaustorum intelligitur Eucharistiae Sacramentum, in quo quotidie immolatur Agnus qui tollit peccata, unde dicit Augustinus in lib. *Sententiarum Prosperi* : Semel immolatus est Christus in semetipso, et tamen quotidie immolatur in Sacramento, in quantum

per hoc Sacramentum « Ili unur quotidie participes fructus Dominio® passionis. Unde et in quadam Dominicali oratione secreta dicitur: Quoties hujus hostte commemoratio celebratur, opus nostra! redemptionis exercetur. De hoc autom altari dicitur *Hebr.* xm : Habemus altare, de quo edere non habent potestatem hi qui tabernaculo deserviunt, id est caeremonias legis veteris observantes. Et quoniam Euchnrystini Sacramentum cum divinis laudibus csl conficiendum, ideo prope altare, scilicet in atrio interiori, ponuntur gazophylacia sacerdotum hebdomadariorum, et similiter cantorum : per quæ designantur merita celebrantium, et eis ministrantium. Per aquas vero egredientes de templo et transeuntes ad latus altaris siguificatur Sacramentum baptismi, de quo dicitur *Joel*, m : Eons egredietur de domo Domini, et irrigabit torrentem spinarum. Dicuntur autem aqua.* istæ egredientes de templo : per quod templum significantur duo principales nostræ fidei articuli, scilicet articulus sancte Trinitatis, et articulus incarnationis, ut postea plenius dicetur : quia baptismus secundam communem Ecclesia} formam confertur in nomine SS. Trinitatis, secundum quod dicitur *ilatlh.* cap. ult. : Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Et quia in primitiva Ecclesia fuit collatus in nomine Ghrisb, ul habetur in Actibus Apostolorum iu pluribus locis, quod est nomen suppositi, in quo uniuntur natura divina et humana. De duobus autem istis Sacramentis loquitur specialiter Ezechiel propheta, quia sunt speciali modo Sacramenta novæ legis, in quantum Christus per se ea instituit, et eis usus fuit in scipso, el hoc patet de Sacramento baptismi in quatuor Evangeliiis, quantum ad utrumque, scilicet institutionem et usum; et similiter de Sacramento Eucharistia}, quantum ad ejus institutionem. Quantum autem ad ejus usum non habetur in Evangeliiis expresse, sed hoc tonet communitas Ecclæiæ quæ dicitur Act. i : Coepit Jesus facere et docere, et ideo sicut prius baptizari voluit, et postea baptismum aliis imposuit; sic in cœna primo corpus suum et sanguinem sumpsit, el postea discipulis sumendum tradidit. Unum dicit Hieronymus *ad Lesbiam* : Dominus Jesus ipse conviva et convivium, ipse comedens el qui comeditur : unde versus :

Rex sedet in cœna turba cinctus duodena,
Se tenet in manibus, so cibatur ipso cibo.

Per hæc autem duo Sacramenta quæ principalia sunl, alia intelliguntur. Post expositionem atrii interioris, procedendum est ad expositionem templi. El quoniam jedificio Ecclesiæ spiritualis non solum consistit in moribus el refectione per sacram Scripturam et Sacramenta, sed etiam m fidei articulis : ideo per templum significantur sequentia, quod dividitur in tres partes, scilicet porticum, Saucium, et Saucium sanctorum. Per

porticum autem est ingressus ad alias partes, et ideo per ipsam intelligitur articulus unitatis divin® essenti®, et articulus suæ providente quantum ad præmialionem boni et punitionem mali. F'des enim istorum articulorum semper fuit necessaria ad salutem, et est prima ad aliorum credalitate; unde dicitur *Mr.* xi : Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, el inquirentibus se remunerator oil. Per Sanctum sanctorum intelligitur articulus sanctæ Trinitati» secundum lres mansiones, una super aliam ibidem existentes. Licet enim non sit ibi suprioriias nec infeuoritas proprie; tamen Filius esi a Patre et Spiritus Sanctus ab utroque : et secundum hoc dicit Hilarius, quod *auctontas* est in Patre, et *tvbauctorilas* in Filio. Per partem templi quæ dicitur Sanctum, intelligitur articulus incarnationis benedice, per quam et natiiræ in supposito Filii sunl unite, scilicet natura divina, anima rationalis, et caro Christi purissima : quæ significatur per tres mansiones una super aliam existentes. Divina namque natura superior est ad auim im, et anima ad carm xp. Deistisvero duabus templi partibus potest accipi quod dicitur *Apotal.* xxi : Et templum non vidi inca, scilicet materiale; quia secundum illum ultimum exponendi modum, per visionem Ezechielis non intelligitur aliqua ædificatio materialis, sed tantum spiritualis; ideo sequitur ibidem : Dominus enim Deus omnipotens, trinus in personis, templum ejus est, quantum ad Sanctum sanctorum ; et Agnus, id est, Filius incarnatus, quantum ad illam templi partem, quæ dicitur Sanctum.» Ita Lyranus :

Aliterhœccum Ribera explicui Erod. xxvi, initio, scilicet atrium significare punitentes; unde in eo erat labrum pumilenite cl altare holocaustorum in quo mactantur victimae, id est mortificantur sensus el cupiditates : Sanctum significare justos : Sanctum sanctorum beatos, etc.; idque videtur aptius. Pergit Lyranus :

« Per pilarios autem templi significantur miracula confirmantia fidem Christi : unde dicitur Marc. cap. ult. : Illi autem profecti pnedicaverunt ubique, Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis. Per cochleas vero quibus ascenditur sursum, possunt intelligi uotitte creaturarum, quibus ascendimus in cognitionem divinorum, secundum quod dicitur Rom. cap. i : Invisibilia ipsius (id est Dei), a creatura mundi, (id est ab homine), per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoquo virtus ejus et divinitas. Per appendicia vero circa templum exisientia, intelliguntur omnia alia ad fidem pertinentia, eo quod ad prædictos articulos annectuntur. Et quoniam lides informis mortua est, nisi fuerit charitate formata ; ideo ex una parte templi ponitur ledillcium australe, ex qua parte provenit æslus caloris, ideo ædificiuii australe significat fervorem dilectionis. Ex altera vero parte Aedificium aquilonare, ex qua porto venit horror

frigoris, propter qnod ædificium aquilonare si-
gnificat donum timoris filialis : timor enim cau-
sativus est in frigidationis et tremoris, ut patet ad
sensus. Dictum est autem supra qnod in his dtio-
bus .rdifleiis est habitatio sacerdotum, quia sa-
cerdotes esse debent in continuo timore, ne Dcmn
offendant, et in fervore dilectionis, ut ei devoto
deserviant. De istis aedificiis aquilonari et aus-
trali potest accipi id quod scribitur *Cant*, iv :
Surge, aquilo, et veni, auster, perfla hortum
meum, et fluent aromata illius. Per spiritum enim
timoris et dilectionis fluunt aromata charisma-
tum in horto Ecclesiæ militantis. Per quatuor au-
tem atriola possunt intelligi quatuor virtutes car-
dinales, dc quibus atriis dicitur *Psalm*, l x x x i i i :
Melior est dies una in atriis tuis super millia.
Nam commorari in exercitio virtutum cardina-
lium est optimum. Per culinas vero seu coquinas
possunt intelligi doctores sacræ Scripturæ de-

voti, qui suis meditationibus decoquunt cibum
sacras Scripturæ ut alii possint indo refici, secun-
dum illud *Psalm*. xxxviit : Concaluit cor meum
ir.tra me, et in meditatione mea exardescet ignis.
Iste vero coquinæ sunt in atriolis situata», quia
doctores sacri eloquii debent prius in quatuor
virtutibus cardinalibus esse exercitati. Dicitur
enim I *Ethic.*, quod moralis philosophia; non esi
conveniens auditor ille qui estscutorpassionum;
et multo minus est conveniens auditor theolo-
gia;; et adhuc multo minus conveniens ejus doc-
tor, propter quod in sacræ Scripturæ doctoribiis
præexigitur exercitium in virtutibus moralibus ;
undo dicit Philosophus VII *Physic.*, quod sedendo fit
anima sciens et prudens; quia sedando turba-
tiones passionum, et quiescendo ab impulsioni-
bus carum, quod fit per virtutum moralium
exercitium, acquiritur sanctarum notitia Scriptu-
rarum. »

CAPUT QUADRAGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Gloria Domini, qua cap. ix, 3 et cap. x, 4 ct 18, visa est e templo egredi, cum illud a Chaldceis evertendum erat; nunc cum illud a Zorobabele rcædificandum est, illuc revertitur, jubetque Dominus Ezechieli, ut ideam templi, ejusque ritus et præcepta Judceis ostendat, ut ipsi eam custodiant : quod si fecerint, promittit sein eo cum ipsis jugiter habitaturum. Inde, vers. 13, describit altare holocaustorum, et vers. 18, ritum sacrificandi.

1. Et duxit me ad portam, quæ respiciebat ad viam Orientalem. 2. Et ecce gloria Dei Israel ingrediebatur per viam Orientalem : et vox erat ei quasi vox aquarum multarum, et terra splendebat a maiestate ejus. 3. Et vidi visionem , secundum speciem , quam videram, quando venit ut disperderet civitatem : et species secundum aspectum, quem videram juxta fluvium Cbobar : et cecidi super faciem meam. 4. Et maiestas Domini ingressa est templum per viam portæ, quæ respiciebat ad Orientem. 5. Et elevavit me spiritus, el introduxit mc in atrium interius : et ecce repleta erat gloria Domini domus. 6. Et audivi loquentem ad mede domo, et vir qui stabat juxta me, 7. dixit ad me : Fili hominis, locus solii mei, et locus vestigiorum pedum meorum, ubi habito in medio filiorum Israel in æternum : et non polluent ultra domus Israel nomen sanctum meum, ipsi et reges eorum in fornicationibus suis, et in ruinis regum suorum, et in excelsis. 8. Qiri fabricati sunt limen suum juxta limen meum, et postes suos juxta postes meos : et murus erat inter me el eos : et polluerunt nomen sanctum meum in abominationibus quas fecerunt : propter quod consumpsi eos in ira mea. 9. Nunc ergo repellant precul fornicationem suam, et ruinas regum suorum a me : et habito in medio eorum semper. 10. Tu autem x fili hominis, ostende domui Israel templum, et coefundantur ab iniquitatibus suis, et mertantur fabricam : II. et erubescant ex omnibus quæ fecerunt : Figuram domus, et fabricae ejus exitus, et introitus, el omnem descriptionem ejus, et universa præcepta ejus, cunctumque ordinem ejus, et omnes leges ejus ostende eis, et scribes in oculis eorum : ul custodiant omnes deser ptiones ejus, et præcepta illius, et faciant ea. 12. Ista est lex domus in summitr'c montis . Omnis finis ejus in circuitu, Sanctum •anctorum est : hæc est ergo lex domus. 13. Islæ autem mensura altaris iu cubito verissimo,

qui habebat cubitum et palmum : in sinu ejus erat cubitus et cubitus in latitudine, et definitio ejus qsque ad labium ejus, et in circuitu, palmus unus, hæc quoque erat fossa altaris. 14. Et de sinu terræ usque ad crepidinem novissimam duo cubiti, et latitudo cubili unius : et a crepidine minore usque ad crepidinem maiorem quatuor cubiti, et latitudo cubiti unius. 15. Ipse autem Ariel quatuor cubitorum : et ab Ariel usque ad sursum, cornua quatuor. 10. Et Ariel duodecim cubitorum in longitudine per duodecim cubitos latitudinis : quadrangulatum æquis lateribus. 17. Et crepido quatuordecim cubitorum longitudinis per quatuordecim cubitos latitudinis in 'quatuor angulis ejus : et corona in circuitu ejus dimidii cubiti, et sinus ejus unius cubiti per circuitum : gradus autem ejus versi ad Orientem. 18. Et dixit ad me : Fili hominis, hæc dicit Dominus Deus : Illi sunt ritus altaris, in quacumque die fuerit fabricatum; ut offeratur super illud holocaustum, et effundatur sanguis. 19. Et dabis sacerdotibus, et Levitis, qui sunt de semine Sadoc, qui accedunt ad me, ait Dominus Deus, ut offerant mihi vitulum de armento pro peccato. 20. Et assumens de sanguine ejus, pones super quatuor cornua ejus, et super quatuor angulos crepidinis, et super coronam in circuitu : et mundabis illud, et expiabis. 21. Et tolles vitulum, qui oblatus fuerit pro peccato : et combures eum in separato loco domus extra sanctuarium. 22. Et in die secunda offeres hircum caprarum immaculatum pro peccato : et expiabunt altare, sicut expiaverunt in vitulo. 23. Cumque compleveris expians illud, offeres vitulum de armenio immaculatum, et arietem de grege immaculatum. 24. Et offeres eos in conspectu Domini : et mittent sacerdotes super eos sal, et offerent eos holocaustum Domino. 25. Septem diebus facies himim pro peccato quotidie : et vitulum de armento, et arietem de pecoribus immaculatos offerent. 20. Septem diebus expiabunt altare, et mundabunt illud : et implebunt manum ejus. 27. Expletis autem diebus, in die octava et ultra, facient sacerdotes super altare holocausta vestra, et quæ pro pace offerunt : et placatus ero vobis, ait Dominus Deus,

1. Et duxit me (ex peribolo exteriori, quod cap. præcedenti coram me dimensus est) ad portam — templi, id est atrii exterioris (nam vers. 5, ex eo ducit Prophetam in atrium interius), quæ prior occurrebat spectans ad Orientem : quia ductor hic est Sol justitiæ, cujus nomen est Oriens, *Zach.* m, 8; et quia per portam Orientalem recta ibatur in Sanctum sanctorum, ubi sedes et thronus ejus erant. Ita Maldonatus.

2. Gloria Dei, — scilicet currus Cherubim gloriam Dei repræsentans, quam describit cap. i, 8 et cap. x, vocavitque gloriam Dei.

Et vox erat quasi vox aquarum multarum. — « Ei, » non Deo, sed gloriæ Dei, puta Cherubinis, *q. d.* Cherubim, cum currum hunc Dei gloriosum, ipsumque Deum in eo residentem deferrent, alarum concussione sonum edebant similem sono aquarum inundantium, quæ, dum inter se et ad littora ac saxa alliduntur, fremere, imo rugire videntur. Simile est Apoc. i, 15.

Et terra splendebat a majestate ejus. — Majestatem vocat lucem et splendorem currus Cherubici, sive gloriæ Dei.

Mystico S. I. I. hornas, HI part. *Quæst.* XXVI, art. 3 in corpore, docet B. Virginem peculiariter fuisse sanctificatam eo tempore, quo concepit in utero Filium Dei : « Et hoc, inquit, significatur *Ezech.* XLii, ubi dicitur : Ecce gloria Dei Israel ingrediebatur per viam Orientalem, id est per Beatam

Virginem ; et terra, id est caro ipsius, splendebat a majestate ejus, scilicet Christi. » Tunc enim censet ipse in B. Virgine plane fuisse extinctum fomitem concupiscentiæ per Verbum in ea incarnatum, qui antea tantum erat ligatus. Verum hunc fomitem in ea extinctum fuisse dum primo conciperetur, adeoque tunc eam fuisse præservatam a peccato originali, et consequenter ab ejus fomite, longe venus videtur : estque hic communis fidelium sensus, uti docent Suarez, Barradius, Canisius et alii. Hæc enim omnimoda puritas debebat matrem Dei; quis enim credat matrem Dei aliquando fuisse servam peccati, et tiliam diaboli? Ipsa ergo in conceptione integram sanctitatem, in incarnatione vero ingens sanctitatis incrementum a Christi sui majestate accepit. Et hoc significat vox « splendebat, » pro qua vertunt Septuaginta : » *ἠνέκει* « id est *resplendebat quasi fulgor* (Complulensia vertunt, *quasi fulgur*,) *q. ii.* B. Virgo, concipiens Christum, ab eo illustrem sanctitatis splendorem et fulgorem accepit, quæ in primo sui conceptu ejusdem nitorem acceperat, ut jam miro splendore fulgeret, imo fulguraret, quæ ante plane nitebat et lucebat.

3. Et vidi visionem secundum speciem quam videbam (cap. I et cap. x) QUANDO VENIT UT DISPERDERET civitatem. — Hinc patet currum Cherubim fuisse quasi currum bellicum et triumphalem Dei, quo Deus iratus et armatus in aciem quasi prodi-

bal, ut impios Judæos cum terra per Chaldæos disperderet, uti dixi cap. i.

Et cecidi, — prie folgore et torrore gloria.* Domini pene exanimatus.

v»». S. 5. Introduxit sir (ei ntrio exteriori, sive laicorum, de quo vers. I) in atrium interius — sacerdotum. Erat enim Ezechiel sacerdos. Ita Vatablus.

6. Et audiui (Deum) loquentem ad me de domo, — id est de Sancto, ait Vatablus, vel potius de Sancio sauciorum : hic enim erat sedes Dei, supra arcam et Cherubim. Ita Maldonatus.

ren. e 6 et 7. Et vir (Angelus) qui stabat juxta mb
l 7' (hebraico est : *Et tir erat stems juxta me*) dixit ad me, — hebraico : *Et dixit æl me*; unde patet verba sequentia : «Locus solii mei, » etc., esse dieta a Deo loquente ex templo. Sed, cum Ezechiel fragore hujus vocis percussus eam minus perciperet, Angelus ei astans camdem moderata voce iteravit, ut Ezechiel eam perciperet. Constat enim ri» *focus solii mei* esse proprie verba Dei, non Angeli, nisi ut legati vel interpretis verba Dei referentis.

Vtr»».7. 7. Locus solii mei (supple, hic est in templo, puta in propitiatorio), et locus (scilicet hic est) VESTIGIORLM PEDUM MEORUM. — Hebraice 0133 *cappot raglai*, id est *plantarum pedum meorum*, q. d. Ille meos pedes, meas plantas lixi, quasi hic jugiter habitaturus: atque, ut ait Maldonatus, q. d. Dic locus mihi erit domus, instar cæli et terra* : « Cadum enim sedes mea est; terra autem scabellum pedum meorum, » *Isai.* lxvi, 1.

Ubi UABiro. — Hebraice *escan*, id est *habitato*, ubi jugiter manere el habitare decrevi in medio filiorum Israel.

Et non polluent ultra domus Israel nomen SANCTUM MEIM, etc., IN FORNICATIONIBUS SUIS, — quia post reditum c Babylone Judæi amplius non coluerunt idola. Hic enim cultus a prophetis vocatur fornicatio, scilicet spiritualis et mystica. Quare non recte Maldonatus nixus S. Hieronymo, ex hoc loco contendit, hæc non ad templum Hierosolymitanum, sed ad coeleste referendum esse, eo quod templum Hierosolymitanum sæpc postea pollutum fuerit, et a Deo derelictum, tum sub Antiochis, tum sub Pompeio, Tito et Romanis. Fateor tamen hæc magis ad templum spirituale, id est Ecclesiam lum militantem, tum triumphantem perlinere. Hujus enim typus fuit templum Judaicum : unde Propheta subinde a typo ad Intitypum de more salit et resilit, ut dixi *Can. IV et V.*

In runis (hebraico HJÈJ3 *bepigre*, id est *in cadaveribus*) regum suorum. (I) — Templum eniin, et

(t)Binc probari potest, inquit Bwhn, *Livres prophétiques*, etc. sententia eorum qui sepulcra regum Juda in monte Sion collocant. Sed ut bene notat Hosenmuller, e locis Regum Libri laudatis minime apparet illorum r^gutn cadavera prope templum sepulta fuisse, hoc solum dicitur, reges istos in *horto domus sua*, iu horto Oku humo mandatos esse. Vulgatu» : *f.t in ruinis regum suorum*. quibus aliqui sacra illa impia, quæ regibus ipsis

loca sacra contactu cadaverum contaminabantur. Alludit ad Amon et Manassem reges, qui sopitili sunt in hortis suis proxime templum, IV *Beg.* xxi, <8; erat enim regia juxta templum. Ita llebræi, Vatablus el Maldonatus. Noster cadavera vocare solet *ntinas*; cadavera enim a casu et ruina dicuntur. Sic dicitur *Psalm.* cix,O : «Judicabit in nationibus, implebit ruinas, » q. d. Magnam stragem hostium dabit Christus, ut plateas impleat ruinis, id est cadaveribus.

8. Qui FABRICATI SUNT LIMEN SUUM JUXTA LIMEN meum. — Dat causam cur reges templum polluerint : quia scilicet cum palatium haberent templo contiguum, ut ab eo solo limine et pariete interjecto distare viderentur, crimina, quæ in aula perpetrabant, in templo perpetrare videbantur. Ita Vatablus, Maldonatus et alii.

Huc accedit S. Hieronymus sic explicans, q. d. Cum reges in vicinia templi habitarent, non fuerunt idcirco aliis puriores et sanctiores, sed potius nequiores, polluentes nomen sanctum meum, ideoque «consumpsi eos» per Chaldæos «in ira mea. »

Audiant, ait S. Hieronymus, hæc mtilierculæ (moniales, clerici el monachi) onerata* peccatis, mentem junctam Deo, non vicinitatem ecclesiarum, et habitationem proximam, Dei in se provocare m nu, clementiam : quin potius indignationem Domini noa lxo- commoveri, quoniam in consecratis Deo locis indignus habitator est. Non enim gentem propter locum, sed locum propter gentem elegit Deus.

9. A me, — a templo et solio meo in quo sedeo Ven.f. et habito.

10. Ostende domui Israel templum, — id est Ver»to. ideam templi brevi restaurandi, ejusque figuram et dimensiones, atque fac eos suis manibus illud metiri, ut cum ejus amplitudinem viderint, confundantur, quod ob sua scelera, tam magnifica Dei basilica sit eversa.

11. Et (hebraico QN1 *tìcim*, ia est *el si*) brotes- Ver*, <i. cant, — q. d. Si ostensa tam magnifica templi idea dataque spe illud reædificandi, poenitere voverint, explica illis sigillatim singulas paries, earumque mensuras, ut, cum tempus advenerit, ad eam formam illud ædificcnl, ait Maldonatus, qui hic videtur concedere, quod Ezechiel ad litteram describat templum aZorobabele restaurandum, licet id alibi neget.

Exitus et introitus, — id est totam figuram, rationem et ordinem fabricæ. Est hebraisinus, ut dixi cap. xm, 11.

PftÆCEPTA ejus, — ritus legesque sacrificiorum : hebræum enim mpn *chukot* significat præcepta faeremonialia sacrificandi ritum spectantia, quæ in Levitico a Deo sancita etpræscriptasunt, quæque rursus hic vers. 18 describit, ut, cum in cap-

ot regno ruinas intulerunt, significari existimant. Sed 0>1J2p/irjarim nusquam ruinas indicare constat. Ottaro adslipulor Dallu », inquit Rosenmuller, autumanti in pompa regum funebri locum sacrum profanatum fuisw.

COMMENTARIA IN EZECHIELEM PROPHETAM, cap. XLHī.

ivitate pene oblitterata essent, eorum cognitionem el memoriam refricet.

12. Ista est lex domus, — luec est templi descriptio, hæc idea illi a ine designataci præscripta, ut juxta illam æditicetis. Ha Hebræus, Vatablus et alii.

O>ixr pinis ejus in circuitu, — *q. d.* Hi sun', fine*. ziic terminus et peribolus templi, quem dimensus sum, cap. ii ii, 16 cl seq., qui sumnila- 'em montis Sion ambiebat, imo et spatia monti adjacentia, ut ex Hebræo verlit Vatablus.

Sanctum sanctorum est, — *q. d.* Hic locus sanctissimus est: est enim Dei templum, ejusque atria •pm-
piem eit C(periboli, quæ omnia Deo sacra sunt. Hinc Je~
mbco* xvñ, 12 dicitur; «Solum gloriæ altitudinis
«t Tolu- a principio, locus sanctificationis nostne,» hoc
M est *n nos*ro templo, nostræquo sanctificationis
coii? loco summa inest celsitudo, summa majestas, id
est sanctitas templi maxima est et celsissima. Erat
enim templum domus Dei, su.. 'im Dei, voluptas
Dei. *Psalm.* xxvi, 4: u linain petii a Domino, hanc
requiram,» nimirum, «ut videam voluptatem
Domini, hoc est, ut visitem templum ejus.» Hinc
templum Latinis a *tuendo* dicitur, quia Deus illud
quasi domum suam jugiter tuetur, id est inspicit,
prospicit, protegit et custodit. Quocirca templum
est imago coeli, imo totius mundi: mundus enim
est primigenia domus, et templum Dei, ut ait
Philo.

Tu», 13. 13. IST.E AUTEM MENSUR.E ALTARIS (holocausto-
rum; nam altare incensi mensus est cap. xli.22)
IX cubito verissimo, — id est perfectissimo. Sic
sæpe «verus» pro perfecto capitur, ut cum Apo-
stolus dicit *Tim.* vi, 10: «Ut apprehendant veram
vitam,» *veruni*, id est perfectam. Vide ibi dicta.
Hebraice est: «Et hæ mensuræ sunt altaris per
cubita;» dicitur enim et cubitus masculine, et
cubitum neutro.

Qui habebat cubitum et palmum, — *q. d.* Cubi-
tus illo de quo loquor, est cubitus sacer, qui pro-
fanum palmo excedit. Hic enim cubitus est cubi-
tus communis, sive profanus, et insuper palmus,
uli dixit cap. XL, 5.

In sinu ejus erat cubitus. — Per *sinum* R. David
accipit cavitatem, quæ in altari superne erat cu-
biti unius, ad excipiendam struem lignorum, qui-
bus cremandæ erant victima?. Melius Vilalpandus
pag. 389: Sinus, ait, cavea est in marmoreo pa-
vimento excisu, altare cingens, cubito uno alta,
et altero lata, in quam fundebatur victimarum
sangms, porque subterraneos cuniculos duceba-
tur in torrentem, de quo cap. xlvii, 5. Ihijai
foss® locum significant Chaldæus, Maldonatus
et alii, dum *sinum* interpretantur *fundamentum* •
orat enim hic sinus in imo, non in summo aka-
ris. In imo enim fundebatur sanguis victim irum,
uli pulchre in effigie altaris repnesenlat Vilalpan-
dus loco citato. Ex base enim et fundamento, al-
taris hujus descriptionem inchoat Propheta.

Et definitio. — Hebraice **flbw** *gebula*, id est

Umes, vel *terminus ejus*, ut vertunt Aquila, Sym-
machus et Theodotion; sed Septuaginta vertunt,
cujus vocis significationem ait S. Hierony-
mus «e ignorare.

Usque ad labium ejus, et in circuitu, palmes
unus, — id est basis altaris præter latitudinem
unius cubili, habebat labium unius palmi cir-
cumcirca eleganti® causa, ait Maldonatus. Sic et
Vatablus; vertit enim *margo*, id est *corona*, sive
clausura altaris, «quæ erat in extremitate ipsius
per circuitum, erat palmi unius; sive quatuor di-
gitis transversis alta.» Sic et Vilalpandus qui cla-
rius vertit, corona sinus (sive cavitatis et fossa
ad excipiendum sanguinem victimarum jam die-
ts?) per labium fossæ procurrens circumcirca,
erat lata palmum unum. Sic et Chaldæus. Nota:
paimushic non est minor quatuor digitorum trans-
versorum, ut vult Vatablus, sed est major, conti-
nens ternos palmos minores; scilicet duodenos
digitos, hoc est semicubilum. Hunc enim signifi-
cat hebræum m i *zereth*, et græcum «ziBawr.. Hujus
corona? faciendæ causa fuit duplex: prior, ne sa-
cerdotes incaute ad altare accedentes in foveam
inciderent; posterior, ne fossa victimarum san-
guine sacra, communis haberetur ac pervia.

Illec quoque erat fossa altaris, — de qua jam
dixi. Est enim recapitulatio dictorum, *q. d.* Itaque
talis erat fossa altaris, scilicet semicylindri exca-
vati: neque enim angulos habebat in parte infe-
riori, sed semicirculo definiebatur, ne sanguis
hæreret in angulis, ait Vilalpandus. Hujus fossæ
usum et modum describit Aristæas in *Hist.* 70 fn-
terpr.: «Sunt, ait, apud awe basin frequentes
apertur®, omnibus quidem nisi his qui minis-
trant incogniti? (erant enim in ima fo-sa), qua-
rum influxu et impetu omnis ex hostiarum multi-
tudo eruor purgetur.»

Aliter Septuaginta *et altitudo altaris*, scilicet erat
ea, quæ sequitur, puta duorum cubitorum; et
Vatablus, *atque hoc dorsum*, vel eminentia *altaris*
existit. Sic et Maldonatus. Legerunt enim 33 *gab*,
id est *eminentia*, altitudo, dorsum eminens. Nos-
ter vero legit 3J *geb*, id est *fossa*, cavea, lacuna.
Nota: cum ait: «Et definitio ejus usque ad la-
bium ejus, et in circuitu palmus unus,» palmus
hic accipi debet major, ut vertit Vatablus, qui tres
minores continebat, puta digitos transversos duo-
decim. Hanc enim mensuram significat hebræum
n*n *zereth*, et Græcum «nnOiuri, ut vertunt Sep-
tuaginta. Quocirca hic error irrepsit in *Comment.*
S. Micron. uli recte advertit Vilalpandus, tom. IU,
pag. 173. Habet enim: «Quæ definitio, sive gy-
rus per circuitum, palmi unius, sive **xai<rrz;, latitu-
dine tendebatur.» Ubi pro omOxui;, irrepsit wxAxta-
fi, quod paulo ante præcessit in textu initio hu-
jus versus, ubi dicitur: «1st® autem mensur®
altaris in cubito verissimo, qui habebat cubitum
et palmum.» Ibi enim palmus minor iutelligitur,
qui Gneis vocatur «s0just á, uli vertunt Septua-
ginta. Ibi enim iu Hebræo non est zeret/i, sed nçlü

* *
?

COMMENTARIA IN EZECHIELEM PROPHE TAM, CAP. XLIII

topach, quæ est mensura quatuor digitorum transversorum, puta palmus minor.

14. Et d b sinu terræ isque x n crepidinem novissimam duo cubiti. — Hebraice est nup *azara*, quod alibi *atrium* significat. Verum errant Hebræi et Vatablus, dum docmt hic describi atrinm sacerdotum in tres partes divisum, scilicet in atrium inferius, superius cl medium, in quo erat altare. Agitur enim hic de altari, non de atrio : de atriis enim egit cap. xl et xlii.

Secundo, Maldonatus : Significat, inquit, Propheta in «Itari supra fundamentum duas fuisse contractiones, qu.s DTuy *azaroth*, id est atria, vocat; quia erant duo spatia, in quibus sacerdotes obambulare poterant, et altare circumire : quas recte S. Hieronymus *crepidines* vocavit.

Tertio et optime Vilalpandus: Crepido, inquit, hebraico dicitur HI*? *azara*, a radice ITJ. » *azar*, id est *juvare*, fulcire, sustentare : inde *azara* significat *podium*, sive fulcrum, cui domus vel altare (ut hic) innititur, et a quo sustentatur. Volver, 'l' » *crepidinem*, quia crepido a *discrepando* dicta significat fabricæ partem exstantem ubi discrepat regula, gradum scilicet introrsum procurrentem, latioreinque quam sit fabricæ latitudo, quale erat hoc fulcrum altaris. Unde notantor dixit : « De sinu terræ : » quia sinus jam dictus, sive fossa, non erat extra pavementum, sed erat terræ immersus, ut per illam spargeret sanguinem victimarum : ab hujus ergo sinus labio superiore usque ad crepidinem, duos numerat altitudinis cubitos.

Porro crepido altaris erat duplex, altera superior, altera inferior : de inferiori dicilur, quod fuerit alta duos cubitos; illa enim vocatur hic novissima, id est, uthebraice est, *inferior*. Sic enim novissimum sæpo significat sequens, posterius, inferius.

Et latitudo cubiti unius. — Erat crepido hæc alti duos cubitos a pavimento templi, ubi arcebatur, et gradum faciebat latum cubito uno.

Et a crepidine minoriusque ad crepidinem majorem quatuor cubiti (altitudinis) et latitudo cubiimus. — « Majorem erepi 'linein » vocat superiorem, non quod latior esset (crat enim arctior) inferiore, seo quod ea esset altior; erat enim alta quatuor cubitos, cum inferior alta tantum esset duos, quæ promde et minor dicitur. Ita Maldonatus et \dalpandus, qui graphice utramque crepidinem, æque ac fossam, coronam, etc., altaris in imagine depingit.

15. Ipse autem Ariel quatuor cubitorum. — « Ariel » significat tertiam et summam altaris partem, ulrique crepidini jam dictas, quasi duplici basi insistentem, quæ proprie erat ipsum altare, in quo viclimæ cremabantur : hoc ergo asserit super crepidines elatum fuisse in altum, ad quatuor cul< lo- Altare vocatur Strili *harel*, id est mons Dei, quia in monte Sion, puta m atrio sacerdotum, instar monticali, eminebat. Rursum

mox vocatur WiNrt *lutaricl*, id est *leo Dro*; quia, ut ait H. David, ignis sanctus, qui do cœlis tempore AaroniSj et tempore Salomonis in illud delapsus erat, jugiter excubabat in eo quasi leo, vel potius quod victimarum sanguine perpetuo nudaret, uti leo prædam discerpens. Addit Vilalpandus altare, æque ac alias templi partes, sculpturis Cherubinatorum, ac consequenter leonis quoque, per latera quaquaversum fuisse insignitum. Insuper formam leonis (uti communiter tradunt Hebræi) prælulllso, el in se expressisse : leonina enim crura habebat pro pedibus; unde videtur emanasse, ut in priscis aris pedes et ungues leonini effingerentur, idque ad hoc, ul sacrificaturi accedentes ad altare, recordarentur l) um altari colendum, similem esse leoni, qui superbos discerpit, humilibus et deprecantibus parcit. Hoc est quod monet Apostolus *Ilebr*. x n, ult.r « Serviamus placentes Deo cum metu et reverentia. Etenim Deus noster ignis consumens est. »

Alludit ad Isaïæ XXIX, l : « Vie, Ariel, Ariel, civitas quam expugnavit David. » libi licet Chaldæus vertat : *Vce, altare, altare, quod constructum est in civitate, in qua mansit David*; omnes tamen alii passim per *Ariel* iatelligunt Jerusalem. Hæc dicitur *Ariel*, id est *leo Dei*, quia fortissima erat, et in ca David rex fortissimus, aliique ejus posteriores regnarunt, de quibus prædixerat Jacob, *Genes*. XLix, 9 : a Catulus leonis Juda; ad prædam, filii ini, ascendisti : requiescens accubuisti ut leo, et quasi læna, quia suscitabit eum? »

Porro a civitate altare ipsum vocatum est Ariel, quia altare proprie erat Deo dicatum Deumque repræsentabat; erat ergo Ariel, id est leo Dei: Deus enim, in altari quasi habitans, instar leonis excubabat ad tutelam suæ urbis et gentis, et quasi leo ex altari suo in infideles Philistinos, aliosque populi et Ecclesiæ suæ hostes insiliit, quamdiu Jerusalem in fide et religione Dei sui stetit, eumque pie et sancte in hoc altari suo coluit. Hæc videtur vera origo, hoc etymon Arielis. Discant ergo hic et fideles, et hreretici, altaria et templa ipsamque veram religionem et cultum Dei esse reipublicæ firmamenta, camque instar leonis tueri et propugnare. Hac de causa ait Isaïas cap. XXXI, 9 : « Dixit Dominus, cujus ignis est in Sion, el caminus ejus in Jerusalem. » Vide ibi dicta.

Tertio* *Ariel* idem «st quod *maledictionis aries*; quia in altari arietes pro maledictione, id estpecato, offerebantur.

Quarto, S. Hieronymus putat *Ariel* dici quasi *uriel*, id est lux, vel illuminatio Dei, quæ in altari per flammam repræsentatur.

Allegorico hæc omnia competunt Christo qui est noslrum altare, id est mons, leo, lux, aries Dei, faclu^que pro nobis maledictum, atque hæc eadem ipse suis fidelibus communicat, quia commanicat seipsum, præserlim in Eucharistia. « Quocirca tanquam leones ignem spirantes ali illa mensa recedamus, facti diabolo terribiles, et ca-

Trep-
lonica,
tor pinm

put nostrum mente revolventes, et charitatem quam nobis exhibuit, » ait S. Chrysostomus, hom-01 *al Pop.* Et S. Augustinus, lib. X *De Civit*, cap-iv : « Cum ad Deum, inquit, est sursum cor nostrum, Dei est altare : ei cruentas victimas credimus, quando usque ad sanguinem pro veritate certamus. » S. Gregorius Nazianzenus, Orat, m *funere patris*, jugem m adversis patientiam vocat rationale holocaustum, in cujusque corpore insigniter consumptum. Clemens Alexandrinus, lib. VII *Straniai*. corpus vocat altare, in quo, ait, « Dei holocaustum iit, cum quis seipsum interimit, veterem scilicet hominem, quia per cupiditates corrumpitur, de medio tollens; novum autem suscitatur a veteri mortis conversatione, n *

Rursum allegorico altare est crux Christi : in hac enim ipse se immolavit Patri. Unde canit Ecclesia : « Cujus corpus sanctissimum in ara crucis torridum. » Quatuor cornua altaris sunt quatuor cornua crucis.

Et ab Ariel usque ad sursum cornua quatuor. — **Alare** — Habebat altare in summo in quatuor angulis taberi tigilla quatuor exstantia, sive 4 parvas pyramides instar cornuum. Altare ergo pedibus leonem referebat, cornibus taurum, ut effigiem Cherubim ex parte praeferret. Erant hæc cornua quasi prædæ trophæa. Nam in festis solemnioribus tauri et juvenci Deo mactabantur, et Arieli, seu sacro leoni, projiciebantur devorandi. Hac de causa videntur veteres frontes sacrarum ædium tauro-rum zoophoris, id est craniis exornasse, quasi sacrificiorum trophæis et insignibus, ait Vilalpandus.

16. Et Ariel duodecim cubitorum in longitudine ter duodecim cubitos latitudinis, — id est altare (quod dixi fuisse altum quatuor cubitis supra crepidines, sive bases duas) longum erat duodecim cubitos, et totidem latum. Erat ergo quadratum et requalc omnibus qualuor suis lateribus.

Ven. 17. 17. Et crepido quatuordecim cubitorum, etc., — *q. d.* Crepido vero altaris pariter erat quadrata, sed duobus cubitis superabat ipsum Arielem, id est altare sibi impositum. Habebat enim non 12, ut altare, sed 14 cubitos tam in longitudine, quam in latitudine. Cujus ratio erat, quod crepido, vel basis altaris superior in singulis lateribus exstabat cubitis singulis extra ipsum Arielem. Ergo si Ariel 12 habebat cubitos quaquaversum : necesse crai ul crepido, vel basis superior 14 cubitis quaquaversum extenderetur; ac pari ratione inferior crepido, quæ extra superiorem quaquaversum singulis cubitis exstabat, 16 cubitis tam iu longum quam in latum extenderetur. Ita Vilalpandus. Altare enim in imo latius erat, et «ursum ascendendo sensim magis arctabatur : habebat ergo duas retractiones duorum cubitorum, unam in superiori crepidine, alteram in ipso Ariel. Aliter Maldonatus hæc dimittitur.

Et corona in circuitu fjus dimidii cubiti. — *Coronam* vocat coronicela, sive limbum instor coro-

na> ambientem, non imam crepidinem, ut vult Maldonatus, sive fundamentum altaris, de hoc enim dixit vers. 13; sed summam ejus superficiem, et quatuor ejus cornua. Sic enim videmus etiamnum Romæ altaria multa, in summo tali coronice ornari et coronari, quæ proinde hebraico vocatur flefcid, id est *limes*, terminus rem definiens et circumscribens; unde Noster, vers. 13, vertit *definitio*. Hanc asserit fuisse medii cubiti.

Altare ergo universum altum erat decem cubitos, quos sic collige : infima crepido alti erat duos cubitos, secunda quatuor, ipsum Ariel quatuor, qui omnes collecti faciunt decem. Intima crepido tam in longitudine, quam in latitudine habebat 16 cubitos; secunda 14, ipsum Ariel 12. Minus ergo erat hoc altare altari quod fecit Salomon, II *Paral*, cap. iv, vers. 1; illud enim longum erat 20 cubitis, latum totidem, altum 10, ulibi dicitur.

Et sinus ejus unius cubiti per circuitum. — Sinus vocat caveam, vel foveam sanguinis, de qua dixit vers. 13. Repetii enim quod ibi dixit.

Gradus autem ejus versi ad Orientem, — *q. d.* Gradibus ab Oriente versus Occidentem, ad altare ascendebatur. Rationem dat Vilalpandus, quod scilicet vellet Deus Judæos avocare ab idololatria gentilium, qui adorabant solem orientem : voluit ergo Judæos dare terga Orienti, et verum Deum ad Occidentem adorare, uti dixi cap. vili, 16. Vide S. Thomam, I 11, *Quast.* CH, art. 4 ad 5, et Athanasius Nicenus, Quæst. XVII in S. Script. et Pinedam in *Job* xxxi, 26.

18. Hi sunt ritus altaris, — *q. d.* Hosce rilus in Ven. <«. sacrificando super altare observabitis. ut illud expietis, consecretis et sanctificetis. Ritus hos m sequentibus praescribit, et ex Levitico iterat. Hic ergo proprie sancit ritum servandum in consecratione altaris.

19. Er dabis, — trades hosce ritu? a me præ-Ven.i». scriptos sacerdotibus et Levitis, aut potius dabis vitulum, eumque sacrificabis, ul reipsa eis ostendas quomodo sacrificare debeant : hoc enim in tam longa captivitate Babylonica obliti sunt. Unde subdit vers. 20 : « Et assumens de sanguine ejus, pones super quatuor cornua ejus. » Videtur ergo Ezechiel reipsa sacrificasse, itaque docuisse sacerdotes ignaros ritum sacrificandi. Ita Maldonatus.

Qui sunt de semine Sadoc. — Iu Sadoc enim, amoto Abiatbar, et posteros eju« Salomon trans-tulit sacerdotium et pontificatum, ut dixi cap. x1, 46. Sadoc hebraico idem est quod *justus*., ait S. Hieronymus.

Qui accedunt ad me, — qui accedunt ad altare ut mihi ministrent.

20 Super quatuor cornua ejus, — altaris hujus enim cornua singula sanguine victima* Ungi praeceperat Deus, *Exod.* xxix, 12, et LeviT. xvi, 18

21. Et combures. — Hebraice 13T27 *torephu*, id est *comburent*, scilicet sacerdotes ad hoo a te dt>

tinati. Nec enim unus Ezechiel hæc omnia per se prestare poterat.

Inseparato loco.—Nam « quorum ammaliti n Infertur sanguis pro peccato in Sancta per pontificem , horum corpora cremantur extra castra, » *IMr. ini*, 11 ; *Levit.* iv, 12 ; et cap. vi, 30, et xvi, 27 : vide ibi dicta. Erat enim hæc publica altaris et loci a Chaldæis contaminati et profanati, per victimam vituli expiatio et consecratio, in qua hic ritus praescriptus est, *Levit.* xvi, 27.

Extra sanctuarium, — extra atrium sacerdotum, quod dicitur Sanctuarium, quia sanctification ct consecratum erat sanguine vituli cæsi, ait Vatablus.

22. lineo» caprarum,—id est hircum non annosum, sed juvenem, ut matrem capram adhuc sequatur, et subinde sugat. Cum enim Hebræi animali addunt nomen matris, significant illud tene- rum esse, et adhuc inatrem séqui. Sic Daniel, cap. vm, 5, Alexandrum vocat *hircum caprarum* quia juvenis erat. Septuaginta vertunt : « Die autem secundo tollent duos liædos immaculatos pro peccato. » Mystice, ht duo hædi proxime post passionem Domini immolati, sunt S. Jacobus frater S. Joannis, elS. Stcphanus : « Ili enim sunt primitir martyrur, quos Christi confessio coronavit,» ait S. Hieronymus.

Erat hæc secunda victima expiatoria et consecratoria altaris, scilicet hircus : prior enim fuit vitulus. Nam hircus ob fœtorem est symbolum pec-

cati, quod hoc altari, per victimas deinceps jugiter in eo immolandas, expiandum erat.

Immaculatum, — carentem inacula, non coloris, sed sanitatis et integritatis, hoc eál non mancum, non mutilum; sed sanum ot integrum, uti dixi *Levit.* xxn, 19, 20 et 21.

2j. Facies (id est sacrificabis) hircum. — Sic Ver». ? dixit Poeta : « Cum faciam vitulam, » id est cum sacrificabo vitulam, « pro frugibus, ipso venito.»

20. Et implebunt manum ejus. — « Manum. » id est latus, hoc est latera, « ejus, » scilicet altaris, q. d. Per septem dies replebunt latera altaris victimis, et sanguine victimarum. Unde Chaldæus vertit : *Offerent oblationem ejus.* Agitur enim do consecratione altaris; ct *implere manus*, Hebræis idem est quod consecrare, uti ostendi, *Exod.* xxix, 9 et 35. Ita Maldonatus.

Alii, ut Vatablus, accipiunt *manum* non altaris, sed sacerdotis, q. d. Sacerdotes replebunt carnibus victima) manus sacerdotis sacrificantis per septem dies, hoc est dabunt illi quotidie tot victimas, quot per septem dies immolare poterit.

27. Facient (id est immolabunt, ut dixi vers. 25) Ve«w. SACERDOTES SUPER ALTARE HOLOCAUSTA VESTRA, ET QU.E pro pace offerunt, — id csl victimas pacificas, quas pro pace, id est incolumitate domus, vel futura ct impetranda; vel preterita, et impetrata in gratiarum actionem (unde Vatablus vertit. *cucharistria*) oflerent.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

describit portam Orientalem sanctuarii clausam, sancitque ut in ea solus sedeat princeps, eo quod Domini ingressus sit per eam. Secundo, vers. 5, sancit, ut incircumcisi carne ct corde arceantur a sanctuario. Tertio, vers. 10, Levitas, qui ministrarunt idolis, arcet a ministerio templi, cisque surrogai Levitas filios Sadoc, et sacerdotes qui nunquam idolis, sed semper Deo vero serviverunt. Quarto, vers. 17, sancit eorum ritus et vestes, scilicet Primo, ut in templo utantur vestibibus lineis, non lancis. Secundo, ut caput non radant, neque comam nutriant, sed tondeant. Tertio, ut sacerdotes ministrantes in templo, vinum non bibant. Quarto, ut uxorem ducant virginem, vel viduam sacerdotis. Quinto, ut populum doceant quid sanctum sil, quid pollutum. Sexto, ut ad mortuum non ingrediantur. Denique, vers. 28, in mcrccdem cl pramium eis promittit, quod ipse eis erit heereditas, dando eis suas victimas, primitias el oblationes, uti inLevitico sanxerat, cujus præcepta oblitterata in captivitate hic iterat, et in memoriam revocat.

1. El convertit me ad viam port® sanctuarii exterioris, quæ respiciebat ad Orientem : et erat clausa. 2. Et dixit Dominus ad me : Porta hæc clausa erit : non aperietur, et vir non transibit per eam : quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa principii. 3. Princeps ipse sedebit in ea, ul comedat panem coram Domino : per viam porlæ vestibuli iugredielur, et per viam ejus egredietur. 4. El adduxit me per viam portx Aquilonis in conspectu domus : el vidi, et ecco implevit gloria Domini domum Domini : et cecidi in fa' faciem meam. 5. Et dixil ad me Dominus ; Fili hominis, pone cor tuum, et vide oculis luis, el auribus luis audi omnia quæ ego loquor ad te dc universis caeremoniis domus Domini, et

de cunctis legibus ejus : et pones cor tuum in viis templi per omnes exitus sanctuarii. 6. Et dices ad exasperantem me domum Israel : 'k&c iicit Dominus Deus : Sufficiant vobis omnia scelera vestra, domus Israel : 7. eo quod inducitis filios alienos incircumcisos corde, et mcircumcisos carne, ul sint in sanctuario meo, et polluant domum meam : et offertis panes meos, adipem, et sanguinem : et dissolvitis pactum meum m omnibus sceleribus vestris. 8. Et non servastis præcepta sanctuarii mei : el posuistis custode i observationum mearum in sanctuario meo vobismetipsis. 9. Ilæc dicit Domius Deus : Omnis alienigena incircumcisos corde , el incircuracisos carne, non ingredietur sanctuarium meum, omnis filius alienus qui est in medio filiorum Israel. 10. Sedet Levitæ, qui longe recesserunt ame in errore filiorum Isiael, et erraverunt a me post idola sua, et portaverunt iniquitatem suam : 11. erunt in sanctuario meo (diluì, et janitores portarum domus, et ministri domus : ipsi maciabunt holocausta, et victimas populi, et ipsi stabunt in conspectu eorum, ut ministrent eis. 12. Pro eo quod ministraverunt illis in conspectu idolorum suorum, et facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis : idcirco levavi manum meam super eos, ait Dominus Deus, el portabunt iniquitatem suam : 13. et non appropinquabunt ad me ut sacerdotio fungantur mihi, neque accedent ad omne sanctuarium meum juxta Sancta sanctorum : sed portabunt confusionem suam, et scelera sua quæ fecerunt. 14. Et dabo eos janitores domus in omni ministerio ejus, et in universis quæ fient in ea. 15. Sacerdotes autem et Levitæ filii Sadoc, qui custodierunt cæremonias sanctuarii mei, cum errarent filii Israel a me, ipsi accedent ad me ut ministrent mihi : et stabunt in conspectu meo, ut offerant mihi adipem el sanguinem, ait Dominus Deus. 16. Ipsi ingredientur sanctuarium meum, el ipsi accedent ad mensam meam ut ministrent mihi, et custodiant cæremonias meas. 17. Cumque ingredientur portas atrii interioris, vestibus lineis induentur : nec ascendet super cos quidquam laneum, quando ministrant in portis atrii interioris et intrinsecus. 18. Viti® lineæ erunt in capitibus eorum, et feminalia linea erunt in lumbis eorum, et non accingentur in sudore. 19. Cumque egredientur atrium exterius ad populum, exuent se vestimentis suis in quibus ministraverant, et reponent ea in gazopbylacto sanctuarii, et vestient se vestimentis aliis : et non sanctificabunt populum iu vestibus suis. 20. Caput autem suum non radent, neque comam nutrient : sed tondentes attendent capita sua. 21. Et vinum non bibet omnis sacerdos, quando ingressurus est atrium interius. 22. Et viduam et repudiata non accipient uxores, sed virgines de semine domus Israel : sed et viduam, quæ fuerit vidua a sacerdote, accipient. 23. El populum meum docebunt quid sit inter saucium et pollutum, el inter mundum el immundum ostendent eis. 24. El cum fuerit controversia, stabunt in judiciis meis, el judicabunt : leges meas, et præcepta mea in omnibus solemnitalibus meis custodient, et sabbata mea sanctificabunt. 25. El ad mortuum hominem non ingredientur, ne polluantur, nisi ad patrem et matrem, et filium et filiam, el fratrem et sororem, quæ alterum virum non habuerit : in quibus contaminabuntur. 26. Et postquam fuerit emundatus, septem dies numerabuntur ei. 27. Et iu die introitus sui in sanctuarium ad atrium ulterius, ul ministret mihi in sanctuario, offeret pro peccato suo, ait Domius Deus. 28. Non erit autem eis hæreditas, ego hærcdilas eorum : et possessionem non dabitis eis in Israel, ego enim possessio eorum. 29. Victimam el pro peccato et pro delicio ipsi comedent : et omne votum in Israel ipsorum erit. 30. Et primitiva omnium primogenitorum, el omnia libamenta ex omnibus quæ offeruntur, sacerdotum erunt : et primitiva ciborum vestrorum dabitis sacerdoti, ul reponat benedictionem domui luæ. 31. tanno morticinum, et captum a bestia de avibus el de pecoribus non comedent sacerdotes.

1. Et convertit me (mensor et architectus, puta Angelus, de quo cap. xl, 3) au viam portjbsaxctuaru exterioris, —id est atrii. Nam sanctuu-

rium interius erat ipsum templum, puta Sanctum, et Sanctum sanctorum.

Alii per *sanctuaitu* \exterius accipiunt Sanctum,

per *interius* Sanctum sanctorum. Ila R. David et Maldonatus. Verum obstat, quod princeps, utpote laicus, non poterat ingredi Sanctum, imo nec atrium sacerdotum.

Er erat guisa, — postquam gloria Dei per eam ingressa fuerat. Hæc enim per eam apertam ingredi visa est Prophète, c ip. xliiii, 2.

2. Guisa ekit (populo, ait Maldonatus, nam sacerdotes, qui Dei personam gerebant, per eam ingrediebantur. Unde causam clausura subdit) : quoniam Dominus Dels Israel ingressus est per eam. — Arabicus vertit : *Ume parta erit clausa, ct non aperietur, et non ingreditur per illam quisquam; nisi Dominus Deus Israel ingreditur per eam, et egredietur ex illa. Clausa ipsius annula. Et erit habitatio gubernatoris* (ducis), *ct sedet* (sedebit) *in ea ipse omni tempore coram Domino.*

Erit qes clausa principi, — id est in usum principis, scilicet non ut ingrediatur per eam, sed ut sedeat iu ea. iloc enim est quod subdit :

¥«n.î. 3. Princeps ipse sedebit (id est consistet, stabit: stabant enim Judæi orantes el sacrificantes. Porro scitum est *sedere* Hebræis significare commorari, manere, consistere, esse presentera, sive quis sede.d, sive stet, sive discumbat) in ea (*q. d.* Princeps sacrificium oblaturus insistet in limine hujus porte, ibique comedet de victimis suis pacificis, non tamen ingreditur, nec transibit illam, ut aliqui putant; quia Dominus ingressus est per eam; sed) per viam port.® vestibuli (id est per portam communem laicorum, una cum ipsis) in-
Prfndpli GREDIETUH, et EGREDIETUR. — Princeps enim, cum
porti, esset quasi vicarius Dei in temporalibus, habebat
qu* ? hoc privilegii, ut proxime ad atrium sacerdotum accederet, ac in limine hujus portæ, quæ in gratiam ejus aperiebatur, exterius spectaret sacrificia, ibique de iis comederet : non tamen fas erat ei, utpote laico, ipsam portam transire, et per eam in atrium sacerdotum, inulto minus in Sanctum ingredi. Hunc esse sensum, huneque fuisse usum hujus portæ principis, deserto et fuse declaratur cap.xlvi, i, 2,3, 12 et seq., ubi deporta hac dicitur : « Erit clausa sex diebus, in quibus opus fit; dio autem sabbati aperietur. El intrabit princeps per viam vestibuli portæ deforis, et stabit in limine portæ, et facient sacerdotes holocaustum ejus, et pacifica ejus, et adorabit super limen portæ, ct egredietur : porta autem non claudetur usque ad vesperam, d El vers. 12 :
• Eum autem fecerit princeps spontaneum holocaustum, aut pacifica voluntaria Domino, aperietur ei porta, quæ respicit ad Orientem, et faciet holocaustum suum, et pacifica sua, sicut fieri solet m die sabbati ; et egredietur, claudcturque porta postquam exierit. »

Allegorico, et potius, porla hæc clausa est B. Virgo Maria, in qua sedit princeps, id eslChri>lii' Dominos, cum in sacro ejus utero (piasi thalamo et tempio suo, ex purissiin 8 qm s.numai-buà Guuctplo», pu* novcui mensem Labitavit, quia

« Dominus Deus Israel ingressus est per eam, » scdicel Deus Pater eam sibi desponsans et maritans : Deus Spiritus Sanctus eam obumbrans et fecundans : Deus Filius in ea carnem assumens. Nam « est eadem mater, filia, sponsa Dei; » nempe ipsa est filia Dei Patris, sponsa Spiritus Sancti, et mater Filii, scilicet Christi.

Ita Patres omnes, et interpretes christiani, e quibus plurimi censent hunc esse sensum litteralem. Certe primarius est, et maxime intentus a Spiritu Sancto. Ita Græcus Scholiastes breviter æque ac subtiliter : « Solus, ait, Christus portam hanc nondum apertam supernaturaliter aperuit, et clausam naturaliter servavit. » Vide dicta Exod. xliii, 2.

S. Augustinus, serm. 2 *De Natimi.* : « Porta, ait, clausa est signaculum pudoris, immaculate carnis integritas : non enim violata est partu, qu® infigis est sanctificala conceptu. » Et S. Bernardus, hom. 2 *super Missus est* : « Deum, inquit, hujusmodi decebat nativitas, qua non nisi de virgine nasceretur : talis congruebat et Virgini partus, ut non pareret nisi Deum. » Et S. Cyrillus Hierosolymitanus, *catech.* 12 : « Decebat sane, inquit, ut purissimus puritatis doctor ex thalamis puris prodiret. » Ita quoque explicant S. Hieronymus, S. Ambrosius, lib *Dc Instit. virg.* cap. vm : « Porta, ait, clausa virginitas est, et hortus clausus virginitas, el fons signatus virginitas. » Sic et Epiphantias, semi. *De laudibus Virg.*, Cyprianus vel potius Ruffinus in *expositione Symboli*, Chrysostomus, hom. *De Joan. Baptist*, tom. III, et alii passim.

Hinc subditur : « Eritque clausa principi, » cum princeps per cam transibit; erit et manebit clausa. Pagninus vertit : *Eritque clausa principis, q. d.* Piores portas habet princeps, sed hæc per excellentiam vocatur porta perpetuo clausa, ideoque porta principis, qui percam clausam transivit. Unde Septuaginta vertunt : *Et erit clausa, quia dux iste sedebit in ca.* Ex hisce patet de fido esse B. Virginem fuisse el mansisse semper virginem ; quia hic dicilur, quod ipsi quoque principi, puta Christo, futura sit clausa, ct nullo pacto in conceptu ejus et partu per virginei claustrisigilliquo apertionem reseranda , ideoque vocabitur porta principis, ut vertit Pagninus.

Quocirca hic triplex hau esis convellitur. *Primo*, Triplex Ebionis et Cerinthi, qui leste Irenæo, lib. I, cap. xxv, impie docebant B. Virginem ex Josepho c,^rgi. concepisse. *Secundo*, Joviniani qui asserebat ueia. B. Virginem fuisse in partu corruptam : testis est S. Augustinus, lib. *De liceres.* *Tertio*, aliorum, qui cum eam ante partum ct in partu Christi virginem faterentur, tamen a partu dixerunt plures filios ex Josepho concepisse, qui propterea ab Evangelio vocentur *fratres Domini*. Cujus erroris assertor fuit Helvidius, contra quem integrum librum erudite scripsit S. Hieronymus.

Quin el Zumglius ex huc luco probat perpetuam

virginitatem B. Marte, teste Canisio lib. *¶I Marial.* cap. vi. Quocirca ter hic clausa dicitur porta hæc, ut significetur Deiparam virginem fore ante partum, in partu, et post partum, ait Galalinus, lib. Vil *De Arcan, fidei*, cap. xiv.

Denique B. Virgo vocatur porta Orientalis, quia, ut exponit, S. Ambrosius, libro *De Instit. virg.* cap. vu, generavit Cbristum, qui est sol iuslitiae, et cujus nomen est Oriens, *Zachar. m*, 8. Hic omnia paucis nervose et eleganter complexus S. Augustinus, senn. 14 *De Natali Domini* : « Quid, ait, est porta in domo Domini clausa, nisi quod Maria semper erit intacta? Et quid est : Homo non transii per eam, nisi quia Joseph non cognovit eam? Et quid est quod Deus solus intrat et egreditur per eam, nisi quia Spiritus Sanctus imprægnavit eam? Et quid est quod clausa erit in æternum, nisi quia Maria virgo ante partum, virgo in partu, virgo post parium? Dicat ergo Maria : Porta facta sum cœli, janua facta sum Filio Dei. Illi facta sum janua clausa, qui post suam resurrectionem ingressus est per ostia clausa, qui natus de ventre meo, me matrem dimisit intactam. Adimplevit ventrem meum divinitate, et uterum meum non evacuavit costilato : nec in conceptione inventa sum sine pudore, nec in parluritione inventa sum cum dolore. »

fhrrn Symbolum porte Orientalis semper clausæ de-
fct utu- nolal utramque Virginis conceptionem fuisse in-
quo B. temeratam et immaculatam, scilicet tam activam,
viremu qUa concepit et peperit Christum, cujus nomen
Lmicù- C9l Oriens, Zac/i. m, quam passivam, qua ipsa
concepta et orta est quasi aurora consurgens, et
mater Solis orientis. Quocirca sapienter et soler-
ter D. Joannes d'Avila, noslri ævi in Hispania
prædicator Apostólicas, et ex co Noster P. Riba-
deneira in *Vitis Sanet.* tractans de Conceptione
B. Virg. die 8 decciub. ex crebra cerlaque expe-
effieu rientia tradunt, singulare et etticas remedium
«utra contra tentationes carnis ad conservandam casli-
untitlo- (ateni esse, si lentatus B. Virginem invocet, opem-
B ii. ' quq Qk ea poscat per immaculatam ejus concep-
tionem et angelicam puritatem, qua concepta est,
et qua pariterul virgo concepiti Dei Filium; atque
in honorem utriusque conceptionis hymnos vel
preces aliquas recitet. Sane constat plures Sanctos
per B. Virginem, donum virginitatis vel costilatis
impetravisse. Ipsa enim est rubus ardens incoin-
busilis, Eood. cap. m, 2, qui uti a se, itu et a
Mose, aliisque sibi fidelibus (laminas concupis-
ceiilte repellit. Ipsa est fons sibi aliisquo signa-
tus, ac puteus aquarum viventium, quæ ardorem
carnis restinguunt, *Cani.* iv. Ipsa lilium inter spi-
nas, ipsa sanctuarium Dei> ipsa altare thymia-
matis, ipsa hortus conclusus, ipsa speculum sine
macula, ipsa virga Mosis, ipsa vellus Gedeonis,
ipsa turris eburnea, ipsa pulchra ut luna, electa
ut sol, ipsa terribilis dæmombus ul castrorum
acies ordinala. U see enim titulis B. Virgo a Pa-
tribus salutatur et ab Ecclesia in Litaniis invo-

catur. Vide nostrum P. Canidium in *Marioli.*

Tropologice, porta hæc templi, id est cœli, B. vir^e
fignicat omnem gratiam, omuiaque donaecœ-
lis a Deo per B. Virginem, utpote portam, ad d a s
descendere. Itecenim porta non tantum est porta,
aed el solium gloriæ Dei, puta thronus veri Salo-
monis, a quo omne bonum ad nos derivatur.
Ipsa est arca testamenti, ipsa clypeus omnibus
in se sperantibus, ipsa stella mans, ipsa domina,
advocata, mediatrix nostra, ipsa urbs fortitudi-
nis, ipsa civitas refugii, ipsa propiliatorium Al-
tissimi. « ipsa Virgo virginum, Sanctasancórum,
lumen oecorum, justorum gloria, peccatorum
venia, gratiæ inventrix, mediatrix salutis, restau-
ratrix sæculorum, reverenda Angelis, desiderata
gentibus, Prophetis et Patriarchis precognita,
electa ex omnibus, prælala omnibus, » ait S. Ber-
nardus, epist. 74. Ipsa navis institoris de longe
portans panem, ipsa mater misericordiæ, ipsa
signum magnum in cœlo, ipsa prodigium et mi-
raculum sæculorum. Nam « illius est inalder, cu-
jus Deus est pater, » ait S. Bernardus, serm. 3
super Missus est : « Deum enim peperit, et de Deo
concepit. » Idem serm. 3 in *Salve, Regina* : « Prop-
ter hanc, ait, totus mundus factus est, et hæc
gratia Dei plena est, el per hanc homo redemptus
est, Verbum Dei caro factum est, Deus humilis
et homo sublimis. »

Rursum porta hæc significat hominibus e terra
in cælum per B Virginem, quasi porlam, intran-
dum et ascendendum esse. Quocirca ipsa vocatur
scala Jacob, janua cœli, porta paradisi, mater
salutis, domina Angelorum, regina mundi, Sanc-
tissinuo Triuitalis filia, sponsa, parens; nimirum
lilia Patris, pareiis Filii, sponsa Spiritus Sanali.
Hinc passim doctores docent medium efficacissi-
miii ad assecuraudam sibi ælernam felicititelo
esse, si quis cultui B. Virginis se addicat, ab ca-
que poscat dirigi recte itineribus in viam por-
tumque salutis† Ipsa enim est gloria Jerusalem,
ipsa mulier amicta sole, habens in capite coro-
nam stellarum duodecim. Ipsa mater, uti Christi,
ita Christianorum omnium, puta Ecclesiæ tam
militantis, quam triumphantis. Exempla plurima
horum omnium per singula sæcula moderni plu-
res, tain qui de B. Virgine, quam qui in catechis-
nuun scripsere, collegerunt. Denique S. Bernar-
dos, serui. 4 *De Assumpt.i* « Sileat, ait, misericor-
diam tuam. Virgo beata, si quis est. qui invocatam
te in necessitatibus suis sibi meminerit defuisse. »
6l mox : « Quis ergo misericordi e tuæ, o bene-
dicta, longitudinem et latitudinem, sublimitatem
et profundum queat investigare? Nam longitudo
ejus usque in diem novissimum invocantibus
eam subvenit universis. Latitudo ejus replet or-
bem terrarum, ut tua quoque misericordia plena
êit omnis rra. Sic et sublimitas ejus civitatis su-
perine invenit restaurationem, et profundum ejus
sedentibus in tenebris et in umbra mortis obti-
nuit redemptionem. Per tu enim cculum repletum^

infernus evacuatus est, instaurate ruinæ coelestis Jerusalem, etc. Ad hunc misericordiæ cumulum tota sollicitudine, miseria nostra recurrat.» Idem, hom. 4 *super Missus est* : « Ex oro tuo (o Virgo,) pendet consolatio miserorum, redemptio captivorum, liberatio damnatorum, salus denique universorum filiorum Adam, totius generis tui.» Idem serra. 2 *in die Pentec.* : « Ad illam (B. Virginem) sicut ad medium, sicut ad arcam Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium sæculorum respiciunt, et qui in cælo habitant, et qui in inferno, et qui nos præcesserunt, et nos qui sumus, et qui sequuntur, et nati natorum, et qui nascuntur ab illis. Illi qui sunt in coelo, ut resarciantur: qui in inferno, ut eripiantur: qui pæcesserunt, ut Prophetæ fideles inveniantur: qui sequuntur, ut glorificentur. Et beatam te dicunt omnes generationes, Genitrix Dei, Domina mundi, Regina cæli. In te enim Angeli lætitiā, iusti gratiam, peccatores veniam invenerunt in roternum. Merito in te respiciunt oculi totius creaturæ: quia in te, et per te, et de te benigna manus Omnipotentis quidquid creavit, recreavit. » Nam ut ipse ait serm. 3 *super Missus est*. In B. Maria inhabitavit plenitudo divinitatis corporaliter, puta , ul ait S. Dionysius, ex quo *theandricæ*, id est deivñí/es, actiones, quibus homines Deo reconciliavit, promanarunt. Idem, serui. 3 *inter parvos* : « Ave, Maria, gratia plena. Bene plena, quia Deo, et Angelis, et hominibus grata: hominibus per fecunditatem, Angelis per virginitatem, Deo per humilitatem. » Idem, serra. De B. *Maria* : « Eva spina fuit, quæ et virum suum ad mortem pupugit, et posteritati sui peccati aculeum infixit: rosa Maria. Eva spina, vulnerando; Maria rosa, omnium affectus mulcendo. Eva spina infigens omnibus mortem; Maria rosa reddens salutiferam omnibus sortem. » Idem, serm. 3 *in Salve, regina* : « Fiat, inquit, firmamentum, et dividat aquas ab aquis. Omnibus firmamenti firmius firmamentum tu, Domina, quæ eum quem cæli cælorum capere non poterant, cepisti, et concepisti: portasti, et non defecisti: genuisti, aluisti, educasti. Tu in medio aquarum divisisti aquas ab aquis; affectus videlicet æternorum ab affectibus temporalium. Posuit in hoc firmamento Deus solem et lunam, et Christum et Ecclesiam; et stellas, pnvrogativas gratiarum nullas. »

Symbolice, Origenes hic hom. 44 et ex eo S. Hieronymus, per *portam clausam* intelligunt S. Scripturam, quæ clausa fuit, donec princeps, id est Christus, eas aperuit, de quo dicitur *Apo-ca!*. v, 5 : « Ecce vicit leo de tribu Juda, radix David aperire librum, et solvere septem signacula ejus. » Nam ut ait S. Hieronymus : « Priusquam Salvator humanum corpus assumeret, et humiliaret se formam servi accipiens, clausa erat kx, et Prophetæ, et omnes scientia Scripturarum. Postquam autem ille pependit in cruce, stalim velum templi scissum est, et aperta sunt omnia,

ablaloque velamine dicimus: Nos autem omnes revelata facie gloriam Domini contemplant, in eadem imaginem transformamur a gloria in gloriam. »

Anagogice, porta clausa fuit cæli janua clausa Ab- usque ad Christum, quam Christus clave suæ crucis aperuit: quam ob causam S. Stephanus martyrii obiit dixit, Actor. vn : « Ecce video coelos »*“ * u apertos. » Et S. Petrus, *Actor.* x, vidit cælum apertum, et ex eo descendens vas quoddam velut linteum magnum.

4. *Peu viam portæ Aquilonis.* (Quia porta Orientalis clausa erat, ut dixit vers. 2; hinc per portam Aquilonis quæ aperta erat, induxit Angelus Ezechielem) in conspectu domus. — Id est, ul Hebræus, *in conspectum templi*, ut scilicet videret gloriam Domini, qual illud implebat: unde cum videns præ fulgore reverberatis luminibus, et præ reverentia et stupore tante majestatis in terram corruit. « Cecidit autem in faciem suam Propheta, ait S. Hieronymus, ne dum plus cernere cupit, quam humana potest fragilitas intueri, » etiam ipsum oculorum lumen amitteret.

5. Et pones contra tuum in viis templi peu omnes exitus sanctuarii. — Hebraice: *Et pones cor tuum ad domum ingressum, et ad omnes ingressus sanctuarii*, id est contemplare omnes ingredientes, et egredientes e templo, considera omnia quæ in templo geruntur, perspice totam templi administrationem. Ita Vatablus. Aliter Maldonatus, *q. d.* Observabis diligenter omnes templi introitus atque exitus, ut doceas Judæos, quia populus, quia princeps, quia sacerdotes ingredi egredique debeant, uti paulo post innuit, et fusius declarabit cap. xlvii.

6. Ad exasperantem, — ad rebellem, suaque rebellionem me irritantem. Vide dicta cap. n, 5.

7. Sufficiant vobis omnia scelera vestra (*q. d.* Sufficiat vobis hucusque scelerate egisse) eo quod incircumcisos, — infideles et sceleratos induxistis in templum meum: desistite ab hisce sceleribus: deinceps nolite eos inducere, et profanare templum meum. Ha Hebræa.

Aliter Maldonatus, *q. d.* Sufficiat vobis, quod vos ipsi vestra idololatria et cædibus templum meum polluatis, quamvis alienigenas et profanos homines non introducatis, qui illud contaminent. Verum *eo quod*, non significat hic *quamvis*, sed causam vel modum scelerum. Unde hebraice est, *in introducendo vos alienigenas*. Alienigenæ enim arcebantur templo, id est atrio Israel.

Incircumcisos corde (id est sceleratos) et incircumcisos carne, — id est gentiles, infideles et idololatrias. Illo enim tempore fere soli circumcisi, id est Judæi et proselyti, erant fideles, Deique veri iultoTcs; incircumcisi, erant gentiles et infideles.

Tropologice S. Hieronymus: « Cor, ait, circumcidimus cultello Dei, et aufertur de corde nostro glw' A? circuma* praepitium, quando turpén cogitationes nequiae iwMtw» quam exeunt de corde nostro, nec de nobis dici-

fur : impinguatum est cor populi hujus, et auri-
bus suis graviter audierunt. Ergo et caro simili-
ter circumcidatur, ut nequaquam faciamus ter-
rena opera, quae pro necessitate corporis facere
compellimur, cibum capere, et polum et somnum,
et uti vestibus : quare tunc circumcidimus, si non
ad delicias, et ad luxuriam, et ad inertiam, sed
ad necessitatem naturae, et corporis istius susten-
taculum cuncta facimus. Qui bibit vinum propter
stomachum, et frequentes infirmitates, et odit
ebrietatem, circumcidit carnem suam, etc. Et sic
circumcisi ingrediamur Sanctuarium Dei. Audiant
hodie Episcopi atque presbyteri, et omnis ordo Ec-
clesiasticus, ut non inducant filios alienos incir-
cumcisos corde et carne, ne polluant domum
ejus. »

Et OFFERTIS PANES MEOS, ADIPEM ET SANGUINEM.—
« Offertis, » scilicet per alienigenas jam dictos.
Ita Vatablus, qui censet hic taxari Judaeos, quod
cum Ipsi deflexissent ad idola, in templum indu-
cerent Gentilium sacerdotes, qui ritu suo idolis
sacrificarent.

Simplicius Maldonatus explicat, *q. d.* Offertis
mihi panes et victimas, quas ab alienigenis acce-
pistis; hoc enim vetitum erat *Lev. xxii, 25.* ubi di-
citur : a De manu alienigenae non offeretis panes
Deo vestro, et quidquid aliud dare voluerit, quia
corrupta et maculata sunt omnia.

8. Posuistis custodes observationum mearum
(hebraice VHDt*fOmismarti*, id est custodire mere)
; IN SANCTUARIO MEO (scilicet in templo) VOBISMETIP-
SIS,— id est pro vestro arbitratu, non pro mea
voluntate. Nam posuistis custodes templi, qui in
illud admittunt incircumcisos, quod ego nolui et
vetui. Aliter Vatablus, *q. d.* Ordinastis sacerdotes
Gentilium, qui templum vestrum custodirent in
coque sanctificationes, id est sancias hostias, pro
vobis offerrent.

10. Sed et Levitae, qui longe recesserunt a me
IN ERRORE FILIORUM ISRAEL (*q. d.* Lévitae illi, qui
cum Israëlitis coluerunt idola, indeque in alia
scelera prolapsi sunt) et portaverunt iniquita-
tem suam. — *Et* significat *ideo, q. d.* Ideoque pœ-
nam suae iniquitatis reportarunt, scilicet captivi-
tatem Babylonicam. Aliter Vatablus; vertit enim
in futuro : *Luent pamam iniquitatis suae*, quam eis
intento vers. 11 et 13, ut scilicet rejiciantur in gra-
dum laicoruui, sinique redditui et janitores templi.

Distinguit hic Deus duo genera Levitarum), ait
S. Hieronymus, scilicet unum eorum qui cum po-
pulo secuti sunt idola. Tempore enim Manassis,
Achaz, aliorumque regum impiorum et idolola-
trarum populus pariter fuit idololatra; et ex Levi-
tis plurimi, ne gradu suo exciderent, captante*
gratiam regis et populi, idolis serviebant, iisque
inter sacrificandum juxta suum gradum ministra-
bant. Alii vero constantes in fide et suo officio
steterunt, matantes suo gradu et gratia regum et
populi excidere quam conscientiam ledere. Hi vo-
cantur hic ihi Sadoc : fuit enim Sadoc verus et

fidelis Dei pontifex; et posteri ejus, qui patris vir-
tutem secuti sunt, merito ejus filii tum progenie,
tum imitatione nuncupantur.

Hisce ergo sancit et confirmat Deus ministerium
sacerdotale, priores vero punit excludendo illos
a sacerdotio, et deturbando eos ad officia vilissi-
ma aedituorum et lanionum ad mactandas victi-
mas. Hoc est quod subdit :

11. Erunt in sanctuario meo aeditui, — *q. d.* Pro
sacerdotali officio, ait S. Hieronymus, qui holo-
caustum, et victimas, omneque sacrificium offerre
consueverant, redigentur in ultimum gradum, et
erunt janitores domus in ignominiam sempiter-
nam, ut ab universo populo intrante et exeunte
videantur, de quam sublimi dignitate, ad quem
ultimum gradum pervenerint, » Sic Ecclesia olim
Episcopos et presbyteros lapsos in Ananismum
aliamve heresin, recipiebat quidem ad poeniten-
tiam, sed privabat officio sacerdotali, et saepe re-
digebat ad communionem laicam : sed postea,
invalescente lapsorum numero, mistos in pristi-
num sacerdotii gradum restituit. Quod deplorans
ait S. Hieronymus : « Quomodo, ait, sibi sacerdo-
tale et pontificale assumunt fastigium, et audent
offerre victimas Deo, cultores quondam idolorum?
Sed, ut ardentissimus poeta testatur, quidquid a
nullis peccatur multum est, multitudo peccan-
tium impetrabiliorem fecit impiis veniam, ut qui
reducti in laicos, pristina sacrilegii sui scelera de-
buerant deplorare, nunc resupini in pontificali
solio sedeant, et ructent nobis simulate fidei nau-
seas, imo aperte fidei aperta compendia. Audiant
igitur salutem sero, et observent praecepta omni-
potentis Dei : Omnis alienigena incircumcisos cor-
de, et incircumcisos carne, non ingreditur Sanc-
tuarium meum, licet ille sit filius, licet cognatione
sociatus. »

12. Pro eo quod ministraverunt illis, — quia
populo in idololatria servierunt, ideo illi, etiam
ab idololatria revocato, perpetua servitute ob-
stricti manebunt, ait Maldonatus.

Idcirco levavi manum meam (id est elata manu
juravi) super eos et (id est *quia*, vel *quod*) por-
tarunt iniquitatem suam, — per hanc ignominie,
puta irregularitatis sure pœnam jam dictam.

16. Et custodiant ceremonias meas. — Hebraice Ven.
est, *et custodiant custodiam incani*, id est fungantur
per omnia officio sacerdotis : illi enim competit
custodia templi et sacrorum. Ita Vatablus.

17. Cumque ingredientur portas atrii interioris — Ven. h
ris, — id est atrii sacerdotum. Ahi intelligunt
Sanctum sanctorum, quasi hic praecipitur, ut
pontifex illud expiaturus in die expiationis ves-
tiat se tunica linea, uti praecipit Deus *Levit. xvi, 2*
et sequent. Sed Sanctum sanctorum non vocatur
atrium.

Vestibus lineis. — Tunica enim linea erat ves-
tis communium sacerdotum, ex lege *Exodi* cap.
xxix, 8.

Hic mystice significatur nos munda conscientia

debere tractare sancta Dei Sacramenta, ait S. Uierpoymus.

>FE ASCENDET St PER EOS QUOQUAM LANEUM. — Linum *differi* a lana, quod hæc est propria brutorum animantium vestis; linum vero est nobilis piante medulla, quæ hominum industri® abdita asservatur. Unde Apujeius in *Apologia* : Lana, inquit, segnissimi corporis excrementum, pecori detracta, jan) inde Orphei el Pythagora'scitis profanus votitus est. Itaque lanea vestis videtur desidiam atque segnitiem indicare : et in lino saltem major midlo diligentia significatur.

&rtmdo, mira est lini tenuitas atque subtilitas; quo<l valde perpendit Pliojus in thorace illo, qui in Rhodiorum insula in templo Minervæ ostendebatur, cujussingula fila 365 filis constabant. Hieronymus etiam in id *Ezechielis* xvi : a Cinxi te bysso, v ait, tenuissima ex bysso fila texuntur in veste pontificis. Hocaptun) imprimisest, ul denotetur hanc mysticam vera» sanctitatis vestepi, non crasso (quod aiunt) filo, sed tenui atque subtili esse texendam.

Tertio, linum ingentem utilitatem hominibus affert, orbem terrarum, ait Plinius, ultro citroque portat. Quibus verbis ponderat imгна commoda, quæ ex lino ad navigationem sequuntur; vela enim, quibus naves uti solent, ex lino generalim conficiuntur. Unde linum ipsum est præcipuum instrumentum, cujus ope ac subsidio maxima navigia tot ac tantis oneribus stipata, se mari committant, et in remotissima lillora navigent. Ex semine parvo nascitur linum quasi gracilis et humilis avena, ut eo ingenies opes ac merces utilisimi?, ex abis provinciis in abas advehuntur. Quod mirifice représentai quam utilis sit toti terrarum orbi Christi fidelium sanctitas, quæ secundo divini Spiritus Ramine, cœlestes opes ac merces plane divinas ad b libaras etiam gentes, el longissime dissitas nationes comportat. Summa etiam utilitas lini est, quod ex eo tentoria fiant et vela etiam in atriis, aut locis aliis patentibus tendi solita, qua* solis ardorem arceant. Non secus justorum sauciitas reipublicæ umbraculum est ab æstu, el vitæ human.? furum spiritualité! inumbrat, ul salutaris homines vivant.

Quarto, magnus erat optimi lini, id est byssi, splendor et prelium. Siquidem Achaica byssus' auri pondere vendebatur, ita ul uncia byssi centum argenteis nummis appenderetur, ani secundum novum monet» valorem, centum decem; et fibra duodecim unciis constans mille et ducentos Argenteos valeret; seu (nova ratione) 1320, quo pretio sericum intngmtas libras vendi solet. Quin iddii Pausanias, Judææ byssum Achaica fuisse præstaiiorern. Si igitur magnum ipsius spiantarem cum irnienti pretio, el magnis ejus deliciis consideremur facile inleUigimus, byssum apte deservire ad opes, gloriam atque delicias denotandas : quippe quæ res erat principurn valde propria. Vide (*icjiés.* xli, 42, de byssina Josephi stola

in ipsius triumpho, et *Lite*, xvi, 19, de divite averbyssinis vestito. In eadem vero veste, prout est sanctitatis et religioni^ symbolum, hæc omnia optimam habent significationem. Nihil enim honorificentius, nihil præsjanlius atque gloriosius spiritu principali, quo Deus suos amicos confirmat. Nullæ sunt delicuo, quæ vene sanctitatis delicias ulla ex parte acquare possint; nullæ 0|æs quæ cum ipsius opibus valeant comparari. Ila Alcazar in *Apoc.* i, 13, not. 11. Alias linei vestitus sacerdotalis causas recensui *Exod.* xxvni, 39.

Et intrinsecus, — in Sancto, adolendo thymia» ma, accendendo lucernas, emonendo panes propositionis.

18. Er NON ACCINGENTUR IN SUDORE, — id CSt j4 loco sudoris, q. d. Parte media corporis cingent se, non autem ad pectus, ved ad axillas, in quibus facile sudatur. Ita Chaldæus, Hebræi, Maïdopatus et alii.

Secundo et potius: a Non accingentur in sudore,'» id e4 ita arcte ut sudent. Ita Vatablus. Nam Septuaginta vertunt : *Non accingentur violeutery q. d.* Non accingant se violenter et constrictè instar vinclozum; ne in ministeriis sacerdotalibus et Levilicis inhabiles fiant, et tenere et cædere victimas, attrahere quoque nequeant, et discurrero, ait S. Hieronymus.

19. Cumque egredientur ad populum, etc., vestient se vestimentis aliis (profanis et coiumuiibus), ET NON SANCRIFICARUNT POPULUM IN VESTIBUS suis, — id est ne sanctificent populum, « qui ad sanctificationem se non præparavit, ut sit Domini Nazaræus, » ail S. Hieronymus; profana enim ex contactu sacrorum fiebant sacra, juxta legem *Exod.* XXX, 29. Ha Vatablus et Maldonatus. Vatat Deus sacra profanari, et ad profanos usus adhiberi, ne sacrorum majestas vilescat, fiatque toti vulgo communis.

20. Caput suum non radent, neque comam nutriunt, sed tondentes attendant. — Perperam hæc contra tonsuram monachorum torquet Hortensius Landus, lib. *De Persecutione barbarorum*. Pro quo Sácenlo* nola : Sacerdotibus Judæorum prohibita fuit rasura, *Levit*, xxi, 5 ; non quod in se mala esset, sed i^nutr, quia minus decora, et ne viderentur similes sacerdotibus gentilium, in quorum vicinia habitabant, qui toto capite raso idolis sacrificabant, ut palet ex epistola Jeremiæ, *fîaruch.* v, 30. Quod idipsum ex se non esset malum patet, quia Eze* chiel, qui erat sacerdos, jubetur a Deo radi, cap. v, 1 ; et, *Numer.* vi, Nazaræus completo tempore voti jubetur radi. Hinc et Paulus rarus cat, Ail, xxi, 24. Ergo tantum ob viciniam idololalrarum prohibebantur sacerdotes Judæorum radi. Quæ forte causa erat cur tempore Optati Milevilani, S. Hieronymi et Ambrosii, Christiani sacerdotes non raderentur, sed tonderentur. Nam, adhuc ipsorum tempore, erant sacerdotes Isis el Serapis, qui caput radebant, ut S. Hieronymus hic et S. Ambrosius,*36, testantur. Postquam au-

(cm ilia causa Cfi^vh, nil absurdi faciunt, qui ad aliquid sacrum significandu|n caput pidupf. Ita Bellurminus, lip. || De Jfonac/uf, pap. x*

Moraliler, S. Gr« gorius, part. II Pqsfor.çap. yjl, in fine ; « Qpiip inquit, cjmcji qui præsunt, habere quidem sollicitudines exteriores defient, peç ‘•unen veherrçepster iis incumbere, paeen|ples recfo çt 2aput prohibentur raderò , pt comam nutrire, ul cogitationes carnis de vita subditorum , nec a se funditus ampqlent, necursum ad crescendum nimis relaxent, linde et bene dicitur ; Tondentes tondeant capita sua, ut videlicet cune temporalis sollicitudinis et quantum necespp esf provideant, et tamen resecentur cifins, ne immoderatus ex- crescapt. »

24. Stabunt in judiciis meis, — legibus ef praeceptis meis insistent, ut ex jllorum præscriplo judicent, litesque dirimant.

25. Qus alteblm vinuji mon ijabueiit (quæ secundo non nupserit) (1) in quibus contaminabuntur, — q. d. Licebit sacerdoti accedere ad funus patris officii et pietatis causa, uf cum sepeliat, et hoc casu licebit ei se legaliter contaminare, sive inducere sibi irregularitatem legalem, qua? ob funera contrahitur : hæc enim cedere debet pi- lati palernæ. Pontifici vero nullum, ne patris quidem, funus prosequi licebat, vide dicta Levit. xxi, 11. Voluit Deus hac sanctione avocare animos sacerdotum ab affectu humano, quo homines amant sanguine junctos et cognatos, idcoque in eorum morte lugent el plangunt : nimirum voluit sacerdotes ab hoc offectu esse liberos, ul animum totum a cognatis rebusque caducis, ad Deum et divina tran-ferrent, ulque resurrectionem et æternitatem jugiter cogitarent, earumque fidem atque spem et verbo et facto alios docerent. Hac ergo de causa ponlitex nec patrem, nec matrem lugere poterat : « Poslylal enim, ait Philo, lib. II De Jionarc/ua, lex in eo viro præslantior hominibus indolem ; quippe qui Deo sil familiaris præ cuderis, velut in quodam divinæ humanæque naturia confinio, ut hoc mediatore Deus propitiatur hominibus. »

Ha><: sacerdotes veteris Testamenti, conjugiiis, filiis el familiæ illigati : quid jam faciant sacerdotes et Episcopi novi Testamenti, quos Deus cœlibtf el illiberes esso voluit, ul a curis terrenis ad codistia mentem transferrent, eamque lotam in Deo boiisique jdemis defigerent? Quare sapienter monet S. Basilios tn *Consti!. monast.* cap. xxiii : « Scientes itaque intolerabile detrimentum hujus erga cognatos affectus, fugiamus illorum curam, tanquam diabolicam ad nos impugnandum armaturam. » Sed ecco, inquit doctor sapiens, hisco Salan invidens insidias ex latere ponit, dum cognatos pro filiis substituit, cosque curandos, et ex

(1) Cur vero sororis funeri, quæ viro nupsit, sacerdos hiièresM non pos-it, ea ruto est, quia nuptiali jure iiii viri familiam cooptata jam est, neque ad pateroan! <lo- muni perimere existimatur.

imo sensim ad summos opuin et dignitatum gradus provehendos esse sug-'crif; m illis extollendam et perpetuandam esse familiam; in illis conservandum et celebrandum apud posteros nomen. Ila pimirum :

Cutn fictor rernm privaret s-'mine cieram,
Ad Satina: votum iocce-sil lurta nepotum.

Hæc est fraus, fiic laqueus diaboli, hæc. petra scandali, in quam non pauci alias boni impingunt, ut ab hoc cpgna|orum affectu se vinci et vinciri sinant, jjsque opes el status jugi cura et studio sina fine accumulent, etiam e bonis Ecclesiæ, cum animæ el salutis suæ suorumque gravi periculo. Gli», cit enim, serpit el crescit hæc cupiditas instar ignis lajeptis, quo magis illi induL-etur, tandemqua fit insaturabilis, et in immane evadit incendium. Ita sacerdotes, qui coelestes esse debebant, fiunt terrçni, et summi fiunt imi : ita quos animo excelso omnia humana despicere, illisque altiores esse, aliosque idipsum docere oportebat, ad ea conversi prolabantur, meutemque sublimem ad infima hæc deprimunt.

O curva: in terns animæ, et coelestium inanes l

Quam hi a Christi et priscorum patrum virtuta degenerant! Non loquor de iUi-,qui consanguineis pauperibus subveniunt, vel eos qui digniores aut sibi et Ecclesiæ aptiores promovent : hoc enim si moderate fiat, pietati, charitali et prudentiæ est consentaneum, ul docet I). Thomas, II II part. Quæst. CLXXXV, urt.vij, ad2. Loquorde iis qui non nisi affectum sequuntur, ideoque indignos promovent, vel dignos immodice locupletant.

Christus Dominus moriturus matrem unicam et dilectissimam, eamque pauperem non Josepho ab Arimathiu, nobili et diviti ; sed Io inni pariter pauperi commendavit. Christus cognati- suis, Jacobo et Joanni, non opes el delicias, sed calicem passionis suæ propinavit. Cum enim mater eorum pro eis interpellai et, diceretque : « Dic ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dextram tuam, et unus ad sinistram in regno tuo; re-pondens Jesus dixit: Nescitis quid petatis: potentis bibere calicem quem ego bibilurus sum? Dicunt ei : Possumus. Ait illis : Calicem quidem meum bibetis, sedero autem ad dexteram vel sinistram uon est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo, » .ll-:lth. XX.

S. Petrus vocatus a Christo , omnem carnalem erga uxorem et tiliam Petionill.im affectum exuit et deposuit, easque sanctas esse maluit, quam opulentas : unde cum uxor ad martyrium duceretur, non aliud egit, non aliud dixit, quam : » Heus tu, memento Domini, » uti refert Clemens Alexandrinus, lib. VII *Strvmat.*

S. Paulus de Ecclesiasticis ita sancit, II *Tim.* n, 4 : « Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit. » Idem, *epist.* I *ad Tynolh.* Episcopum Ephesi, cap. vi, 1>.

- taxat Ecclesiasticos, qui existimant quæstum esse pietatem : «Est enim, inquit, quaestus magnus pietas cum sufficientia, » græce arrapata, id est animo suis paucisque contento, a Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium quod nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta el quibus tegamur, his contenti simus. »
- s. Cypri- S. Cyprianus a conjugio assumptus ad Episcopatum Carthaginensem, adeo uxorem el liberos non ditavit, non evexit, ut bona sua in pauperes erogant, curamque uxoris el filiorum plane a se abdicaverit, eamque Cæcilio presbytero commiserii, relinquens eis dotem quæ tantum ad necessaria vite sufficeret, uti refert Pontius diaconus in ejus *Vita*.
- s. An- Audi el sequere exemplum magni Augustini, (j|J0 j|a scribi Posidonius in *Vita* ejus, cap. ult. :« Nec suos consanguineos vel in proposito, vel extra constitutos, in sua vita et morte vulgi more tractavit. Quibus dum adhuc superesset, id si opus fuit, quod et caderis erogavit, non ul divitias haberent, sed ut aut non, aut minus egerent. »
- a. mu- S. Hilarius Episcopus Pictavensis unicam filiam fil- Abram nomine, quam ante Episcopatum in conjugio suscepit, aspirantem ad conjugium adeo non promovit, ut ex adverso suavi exhortatione eam ad virginitatem Deo offerendam, vitamque religiosam capessendam inflexerit. Ita habet ejus *Vita*. Plura recensui *Num.* xxvn, in fine.
5. Gre- Preclare S. Gregorius, lib. VII *Moral*, cap. xiv, F^or⁸A cum dixisset de nonnullis, qui mundum et mundana superant et calcant, de iis subdit : «Sed tamen adhuc vinculo carnalis cognationis obligati, dum amor propinquitatis indiscrete deservunt, ad ea sæpe per affectum cognationum redeunt, quæ jam et cum proprio despectu subegerant : cumque plus quam necesse est carnis propinquos diligunt, retracti exterius ac cordis parente dividuntur. Quo itaque isti nisi in rete ambulant, quos a præsentis sæculo inchoata jam vilæ perfectio solverat, sed inordinatus amor terrenæ cognationis ligat? Hinc enim veritas dicit, Luc. xxi : Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, el filios, et fratres, el sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. »
- ii.ro- Quocirca recte S. Hieronymus *ad Heliodorum* : ■J" * «Aries, inquit», iste pietatis, erga parentes et cognatos, « quo fides quatitur, Evangelii retundendus est muro : Mater mea, et fratres mei hi sunt, qui faciunt voluntatem Patris mei qui in cælis est. Si credunt Christo, faveant mihi pro ejus nomine pugnaturo : si non credunt, mortui sepeliant mortuos suos. »
- ci mecit El Climachus, grad. 3 : « Melius est, inquit, contristare parentes, quam contristare Dominum Jesum : hic enim nos creavit el salvavit, illi sæpe uos amando perdiderunt. Amor Dei, ipsiusque lamium d» bidenuin exstinguit in anima carnalem parentum amorem : qui autem utrosque In uno corde claudi posse putat, is seipsum decipit. Ne te moveant tuorum lacrymæ, ne tu libi ipsi æternas lacrymas parias. »
- Quocirca Deus ipse, *Deutar.* xxxm, 11, per Mo- sen Levitas veteris Testamenti collaudans, quod parentes et cognatos in devia et idola abeuntes occidissent, ideoque eis benedicens, ait : « Qui dixit patri suo, et matri suæ : Nescio vos; et fratribus suis : Ignoro vos, et nescierunt filios suos; hi custodierunt eloquium tuum, el pactum tuum servaverunt; judicia tua, o Jacob! et legem luam, o Israel! Ponent thymiama in furore tuo, et holocaustum super altare tuum. Benedic, Domine, fortitudini ejus, et opera manuum illius suscipe. »
- Mullo magis Levitæ novi Testamenti, sibi dictum putent illud Christi : < Non veni pacem mittere, sed gladium; veni enim separare hominem adversus patrem suum, » etc., *Matth.* x, 34; gladio enim, id est vehementi ictu et conatu, opus est, ut quis affectum hunc erga parentes et cognatos, ita naturæ infixum, divellat et discindat. Rursum sibi dictum putent illud Dei ad Abraham : a Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et veni in terram quam monstravero tibi, » *Gen.* xu, 1. Et illud : a Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. » Hic enim inducitur (esto habuerit) in Scriptura, «quasi sine patre, sine matre, sine genealogia, » ut ait Apostolus, *Ilebr.* vn, 3, ut indicet sacerdotes parentum oblivisci debere, ac si coelestes el de coelo lapsi essent. Sic enim hoc viscoso cognationis glutino expediti, omnes suas curas in communibus Ecclesiæ commodis, uti obligantur, curandis defigunt.
- Posteriori ævo eximium et omnibus sæculis celebrandum hac in re exemplum dederunt plures Romani Pontifices, ul alios innumeros inferioris classis et note præteream. Benedictus XII Pontifex anno Domini 1334, nullum e suis propinquis ad ullum Ecclesiæ munus promovit, dictitans, a Pontificem non habere propinquos, » cum enim quasi Melchisedech terra et hominibus esse celsiorem. Qua de causa tante omnibus fuit venerationi, tatuque charus, ut eo post annum septimum defuncto, funus ipsius uberrimis universorum lacrymis celebratum sit. Par ei fuit Benedictus XI, anno Domini 1303, qui matrem pauperem ad se accedentem gratulationis causa, ideoque cultiori habitu indutam, agnoscere noluit, dicens : « Ille non est mater mea; nam mater mea inops est, nec sumptus habet ad tam pretiosas vestes comparandas. » Quibus illa verbis icta, et pudore suffusa abscessit; sed paulo post propriis et tenuibus vestibus induta rediit, ac tum Pontifex surgens e sede : « Hæc, ait, est mater mea, non illa prior, » inter quæ verba amanter eandem amplexatus est. Suppar his fuit Nicolaus IV, anno Domini 1288, qui in cognatos ita affectus erat, ut iis nil se plus debere <iio rect quam cuivis bono, ita Pia-

tina, Baronius, et alii in Vilis eorumdem. Ex Adverso probro viris sanctis datum est, quod propinquis plus æquo essent addicti; imo iidem divinam sensere vindictam, seroque errorem suum agnoverunt et damnarunt.

Memorable exstat exemplum in S. Udalrico Augustano Episcopo, qui anno Domini 971, episcopatum resignans in Adalberonem nepotem suum, licet sapientia et virtutibus conspicuum, moriturus ad Dei iudicium raptus, per visum accepit se ca de causapœnis purgatoriis mancipandum. Audi auctorem *Vitas* ejus, cap. xxvi : a Quadam die quasi de gravi somno expergefactus, ei, assidentibus ait : Heu, heu, quod meum nepotem Adalberonem unquam vidi : quia pro eo quod ei secundum suum desiderium consentiebam, nolunt (cœlites) me impunitum in suum recipere consortium. » Quocirca Udalricus post mortem purgatorium subiit, et nepos ejus Adalbero anno sequenti repentina morte exstinctus est. Hæc recensens Cardinalis Baronius, merito hoc epiphonema subjungit : a Polentissimu in diaboli telum est amor affinium, quo etiam Sanctos appetit, quod, secundum Apostolum, nemo carnem suam odio habet, sed fovet et nutrit eam. » Sane crebro nepotes suis patris Prælati nimis iis indulgentibus, multarum molestiarum, litium, bellorum, et non raro infami®, melancholiae, morborum ac mortis præsentis, utinam non et ætern®, sunt origo et causa : cujus rei exempla funesta hoc siculo vidimus mulla, caque illustria. Expergiscimini, Ecclesiastici, evigilate, Prelati : heroum filii, imo nepotes, nox®. « Eilii hominum, ut quid diligitis vanitatem, et quærilis mendacium? Quid prodest homini, si *nepotibus* universum mundum lucretur, anim® vero su® detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? » inquit æterna Veritas, et Sapientia summa. Facile ergo in vita, quod in hora mortis, in die iudicii (in quo frater non redimet, nec redimet nepos?) in horizonte, inquam, ælernitatis optabilis fecisse. O Jesu dulcissime ! da nobis hanc sapientiam, ordina in corde nostro charitatem, ut parentes et cognatos non nisi secundum te, per te, in te et propter te diligamus ; ut dum eos diligimus, cos in le, et te in ipsis, uti lex tua sancta jubet, diligamus.

26. Et postquam fuerit emundatus (ab hac immunditia legali) SEPTEM DIES NUMERABUNTUR EI, — antequam liceat ei ad ministerium sacerdotale accedere. Hæc nova est sanctio in novo templo : nam in Levitico nil tale præscribitur. Ha Vatablus.

Aliter R. Salomon et Maldonatus, *q. d.* « Postquam fuerit emundatus, » id est separatus a mortuo, « septem dies numerabuntur ei, » quibus expietur, nec liceat ei ad altare accedere.

27. In die introitus sui (quo die primum introibit templum) OFFERET PRO PECCATO SUO — decimam partem ephi simii®, uti tradunt ilebræi, et lex ipsa præscribit, *Levit.* vi, 20.

28. Non bait altem lis iærkditas. — Sic legendum est cum S. Hieronymo *m Comment*, cl Romanis, scilicet cum negatione non. Male ergo quidam codices eam tollunt, et legunt affirmative. Constat enim sacerdotes non habuisse hæreditatem in Israel : ita enim præcipit lex, *Deut.* xvm, 1 ; unde subdit :

Ego enim possessio eorum, — *q. d.* Possidebunt zcordóles meas, non hæreditates, sed victimas, jblationes et primitias mihi debitas, et a populo dandas.

Moraliter egregie S. Hieronymus Nepotianum clericum instruit dicens : a Igitur clericus, qui Christi servit Ecclesiæ, interpretetur primo vocabulum suum, et nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Sic enim græce, *sors* latine appellatur : propterea vocantur c/enet, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est pars, clericorum est. Qui autem vel ipse pars Domini est, vel Dominum partem habet, talem se exhibere debet, ut et ipse possideat Dominum et possideatur a Domino. Qui Dominum possidet, et cum Propheta dicit : Pars mea Dominus, nihil extra Dominum habere potest. Quod si quippiam aliud habuerit præter Dominum, pars ejus non erit Dominus : verbi gratia, si aurum, si argentum, si possessiones, si variam supellectilem, cum istis partibus Dominus pars ejus fieri non dignabitur. Si autem ego pars Domini sum, et funiculus hæreditatis ejus, nec accipio partem inter caderas tribus, sed quasi Levita et sacerdos vivo de decimis, et altari serviens altaris oblatione sustentor : habens victum el vestitum, his contentus ero, et nudam crucem nudus sequar. Obsecro itaque te, et repetens iterum iterumque monebo; ne officium clericatus genus antiquæ militi® putes, id est ne lucra sæculi in Christi quæras militia, ne plus habeas, quam quando clericus esse ccepisti, et dicatur tibi : Cleri eorum non proderunt eis. Nonnulli enim sunt ditiores monachi, quam fuerant sæculares, et clerici, qui possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete et fallace diabolo non habuerant : ut suspiret eos Ecclesia divites, quos mundus tenuit ante mendicos. Mensulam tuam pauperes et peregrini, et cum illis Christus conviva noverit. Negotiatorem clericum, et ex inope divitem, ex ignobili gloriosum, quasi quamdam pestem fuge. Ignominia sacerdotis est, propriis studere divitiis. Natus in paupere domo, et in tugurio rusticano, qui vix milio et cibario pane rugientem saturare ventrem poteram, nuncsimikm et mella fastidio : uovi et genera et nomina piscium, in quo littore concha lecta sil, calleo : saporibus avium discerno provincias : et ciborum me raritas, ac novissime damna ipsa delectant. »

29. Victimam et pro peccato. — Quærit S. Hieronymus cur Propheta hic repetat ea, quæ sancta sunt in Levitico, ac respondet : « Ut videlicet quæ in mentibus hominum sunt, vel legendi ne-

Moniu
tar.cteH
CUI JA4
ih am
prtea
habéit
qmm
ik

gligentia, vel audiendi contemptu et oblivione deleta; viva voce innoventur, non sint scripta calamo *et atramento*, tód KJMrftti et vèrbo Dei, » scilicet myslice et spirihialiter.

Et omne von m. — fhbraid? **ain** Sd *roi cherèi*, *id est ut* Aquila, Symmachus clTheodofion, *otòrù anathema*. Vide do chcrem et anathemate dicta *Levit.* XXVII, 28.

30. Er PRIMITIVA OMNIUM PRIMOGENITOR^ — Est pleonasmus : eadem effluì stint primitiva, quæ primogenita, *q. d.* Primitias omnes, sive animalium quæ pecora gignunt, sive fructuunī, quos profert tellus, puta primitias vini, olei, frumenti obtinebiitf sacerdotes.

Er primitiva ciborum vestrorum. — Hebraice, *pastarum vestrarum*, id est panum confectorum ex primitiis frugum vestrarum. Primitias enim panum offerebant sacerdoti in leníceoste.

Allegorico, ex hoc loco, èt ex *Lcvitico*, *acNum.* XVIII, II et seq., docet S. Clemens primitias omnium rerum dandas esse sacerdotibus et Episcopis : « Episcopum, inquit, oportet ut patrem diligere, ut regem metuere, ul dominum honorare, offerendo in benedictionem vestram fructus vestros, et opera manuum vestrarum : tribuendo ; inquam, ut sacerdoti Dei primitias vestras, et decimus vestras, primitias frumenti, vini, olei, pomorum, lanie, el quidquid Dominus Deus vobis suppeditat : el erit oblatio tua accepta in odoreni suavitatis Domino Deo tuo; et benedicet Dominus operibus manuum tuarum, et multiplicabit bona terræ tuæ; quia benedictio super caput impertientis. » Ita ipse lib. II *Consti!. Aposto!* cap. xxxiv.

Ii reponat benedictionem. — Hebraice : *Ut requiescere faciat benedictionem*, *q. d.* Dabis primitias Deo, id est Dei sacerdoti, ul Deus benedicat domui luæ dando tibi frugum, quarum primitias ei obtulisti, abundantiam, eamque jugeai el stabilem : hoc enim significat vox *requiescere*.

31. Omne morticinum. — Hæc vetanlur omnibus, etiam laicis, *Levi*/, v, 2 et seq. Sed maxime sacerdotibus : hos enim decet cæteris tóse puriores et sanctiores.

Mystice, Lyranus in fine libri : « Describitur, ait, sacerdotum genus, habitus, modus, vicius et actus. » Circa primum, etc., dicitur quod sint filii

Sadoc, qui interpretatur *justus* : et per hoc designatur, quod Ecclesiæ ministri debent esse per imifcitionhèrn specialehi filii Cfitisll, qui dicitur nntonomastlce *Justus*, *Isai.* xlv : « fiorate, cœli, desuper, et nubes, » etc. Unde wanries Apostolus de sè, et sibi sifflillbUs dixit I *epist.* fctip. ut: « Videte qualem charilatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, et simus. » Quaniumadserundum, dlciHIF qildd habeant vestes lineas, per quas in ministris Ecclesiife designatur mentis el corpore piiriHs. Et subdit : quod femoralia linea operiant tdrpitudineni carHis siile : per quoti significatur, quod in ministris Ecclesiie nihil turpitudinī aut di&olutioilte in vèrbo, gestu, vel facto debeat apparere. Unde dicitur *Èèodi* xix : a Sacerdotes qui dcèedunt ad me, sanctificentur, non percutiam eos. » Diditur etiam supra dr sacerdotibus, quod in aliis vestibus ministrent in templo, et *Iti* aliis habitent cum pópulo : quod impiumili videtur in novæ legis sacerdotio. Quantum ad *tertium*, dicitur quod sacerdotes còmam non nutriant, sed attondentes tondeant. Per quod significatur tonsura clericalis ih ministris novæ legis. Quantum ád *quartum* vero, dicitur quod sacerdotes non comedant captum a bestia, nec per so mortuum. Per quod designatur, quod ministri Ecclesiæ non debent dð rapina, vel alio illicito vivere. Hem de sacerdotibus dicitur, quod vinum non bibant quando ingressuri stint templum. Per quod intelligilur, quod in ministris Ecclesiie esse debet sobrietas, el potissime quando debent celebrare. Tunc enim in eis reqtfii jtur non solum jejunium Ecclesiæ, sed etiam natura». Quantum ad *quintum*, dicitur quod celebrent divinum Officium, et quod doceant populum, quid sit mundum et immundum, el quod in dubiis determinent quid sit tenendum. Per quod designatur, quod in ministris Ecclesiæ debet esse devotio, ad debile celebrandum divina; et sacræ Scripturio cognitio, ad docendum populum, quæ sunt licita, et quæ illicita, el ad determinandum quite in dubiis sint tenenda. Ista Limen cognitio major requiritur, secundumquodaliquis in Ecclesiiegradu majori constituitur. Propter quod de ignorantibus dicitur, *Ose.* iv : u Quia repulisti scientiam repellam le, ne sacerdotio fungaris mihi. »

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Transit ah idea et fabrica tempii ad urbis et terree sancite divisionem et dimensionem. Sicut ergo Josué ingre-
dieris terram promissam earn llr.brais divisit, ita jubet hic Deas iisdem post reditum e Babylone, eandem
rursum dividi ea ratione cl mensura, quam hic proscribit. Itaque hoc capite secat Jerusalem in quatuor por-
tier,x, quarum primam deputat sacerdotibus et templo, veri. 3.; secundam Letitis, vers. 5.; tertiam rivi-
tati et civibus, vers. 6.; qdàrtam principi, vers. 7. Porto terra Israel dimensionem, et per duod'im tribus
distributionem prosequitur sequentibus tribus capitibus, usque ad finem libri. L'nde, vers. 9, sancit leges
justitia!, praserlim ut justa sint pondera,ac, vers. 13, leges religionis de primitiis et victimis, et nomina-
tili!, vers. 18 et sequent, de sacrificiis, primo mense, et in Paschale, et vers. 23, in festo Scenopegia offerendis,

1. Cumque coeperitis terram dividere sortito, separate primitias Domino, sanctiflcatum de terra, longitudine viginti quinque millia, el latitudine decem millia : sanclificatum erit in omni termino ejus per circuitum. 2. El erit ex omni parte sanclificatum quingentos per quingentos, quadrifariam per circuitum : et quinquaginta cubitis in suburbana ejus per gyrum. 3. El a mensuri isla mensurabis longitudinem viginti quinque millium, cl latitudinem decem millium, el in ipso erit templum, Sanctumque sanctorum. 4. Sanclificatum de terra erit sacerdotibus ministris sanctuarii, qui accedunt ad ministerium Domini : et erit eis locus in domos, el in sanctuarium sanctitatis. 5. Viginti quinque autem millia longitudinis, et decem millia latitudinis erunt Levilis, qui ministrant domui : ipsi possidebunt viginti gazophylacia. 6. Et possessionem civitatis dabitis quinque millia latitudinis, el longitudinis viginti quinque millia, secundum separationem sanctuarii, omni domui Israel. 7. Principi quoque hinc et inde in separationem sanctuarii, el m possessionem civitatis, contra faciem separationis sanctuarii, el contra faciem possessionis urbis : a latere maris usque ad mare, et a latere Orientis usque ad Orientem : Longitudinis autem juxta unamquamque partem a termino Occidentali usque ad terminum Orientalem. 8. Deterrà erit ei possessio in Israel :el non depopulabuntur ultra principes populum meum : sed terram dabunt domui Israel secundum tribus eorum. 9. Ilæc dicit Dominus Deus : Sufficiat vobis, principes Israel : iniquitatem et rapinas intermittite, el judicium ct justitiam facile, separate confinia vestra a populo meo, ait Domius Deus. 10. Statera justa, et ephi justum, et balus justus erit vobis. 11. Ephi, et batus æqualia, et unius mensura? erunt : ul capiat decimam partem cori batus, et decimam partem cori ephi : juxta mensuram cori erit æqua librano eorutrt. 12. Siclus autem vigilili obolos habet. Porro viginti sicli, et vigilili qiinnqùe sicli, et quindecim sicli, mnam faciunt. 13. Elba» sunt primitiæ, quas tolletis: sextam partem ephi de coro frumenti, cl sextam partem ephi de coro hordei. 14. Mensura quoque olei, Imius olei, decima pars cori est: et decem bali eorum faciunt : quia decem bliti implent citrum. 15. El arietem unum de grege ducentorum, de his quæ nutriunt Israel in sacrificium, et iu holocaustum, et in pacifica, ad expiandum pro eis, ait Dominus Deus. 16. Omnis populus terræ tenebitur primitiis his principi in Israel. 17. Et super principem erunt holocdtlsta, et sacrificium, el libamina in Solemnitatibus, et in calendis, et in sabbatis, et in universis solemnitalibus domus Israel : ipse faciei pro peccato sacrificium, el holocaustum, el pacifica ad expiandum pro domo Israel. 18. Hæc dicit Dominus Deus : In primo mense, una mensis, sumes vitulum de armento immaculatum, et expiabis sanctuarium. 19. Et tollet sacerdos de sanguine quod erit pro peccato : el ponet in postibus domus, et in quatuor angulis crepidinis altaris, et in postibus portæ atrii interioris. 20. Et sic facies in septima mensis, pro unoquoque qui ignoravit, el errore deceptus est, el expiabilia

pro domo. 21. In primo mense, quartadecima die mensis, erit vobis Pascli® solemnitas ; septem diebus azyma comedentur. 22. Et faciet princeps in die illa pro se , et pro universo populo terno, vitulum pro peccato. 23. Et in septem dierum solernnilalc faciet holocaustum Domino septem vitulos, et septem arietes immaculatos quotidie septem diebus : et pro peccato hircum caprarum quotidie. 24. Et sacrificium ephi per vitulum, et ephi per arietem faciet» et olei hin per singula ephi. 25. Septimo mense, quintadecima die mensis, in solemnitate, faciet sicut supra dicta sunt per septem dies, tam pro peccato quam pro holocausto, et in sacrificio, et io oleo.

Notat Vilalpandus lib. I, cap. xni, hanc urbis et terræ, æque ac templi, ideam et mensuram Ezechielis hic propositam, a Zorobabele et Judæis Babylone redeuntibus non fuisse opere plane completam, ob metum Cyri et Persarum, ne viderentur arcem exstruere, ac velle rebellare; tum impediante Sanaballat aliisque vicinis hostibus, ut palet *Nehcm.* iv et seq., tum ob Judæorum paupertatem ; tum denique ut ostenderet Deus hæc mystice in Ecclesia Christi perfecte fore complenda : se enim eam magis hic spectare et delineare, quam templum Judæorum.

Porro par hic est difficultas, par obscuritas cum illa, quam in idea templi huc usque vidimus. Unde S. Hieronymus, lib. XIV *in Ezech.*, hoc caput sic orditur : canit Poeta :

Hic labor ille domus, et inextricabilis error.

Et alio in loco :

Ut quondam fertur Creta labyrinthus in alta,
Parietibus texturn caecis iter, ancipileinque
Mille viis habuisse dolum, quo signa sequenti
Falleret indepressus et irremeabilis error :

i. scrip- « Ha et ego istarum Scripturarum ingressus Oceaturl
num et mysteriorum Dei, ut sic loquar, labyrinthum, de quo scriptum est : Posuit tenebras latibulum suum, et nubes in circuitu ejus ; perfectam quidem scientiam veritatis mihi vindicare non audeo, sed nosse cupientibus aliqua doctrinæ indicia præbuisse, non meis viribus, sed Christi misericordia, qui errantibus nobis ipse dolos tecti ambagesque resolvit, cæca regens Spiritu Sancto vestigia, quem sequentes ad portum explanationum prophetæ Ezechielis pervenire poterimus. »

4. Cumque coeperitis terram dividere sortito — inter Judæos Babylone redeuntibus. Dicit a sortito, » non quod sorte divisa sit a Nchemia (uti Josué, cap. XIV, 2, per sortem eam divisit): nam divisa est ex Dei arbitrio et præscripto, ut sequitur : sed sortem vocat hæreditatem (hanc enim significat hebræum nSru *nachala*), quæ per sortes solebat dividi; unde hebraice ad verbum est : « Cum feceritis terram cadere in hæreditatem, » id est cum sortito dividetis terram. Ita Vatablus. Rursum, beet ex parte Dei dividetis pro arbitrio, non esset hic sors : erat tamen sors respectu Hebræorum, quibus cuique sua pars, quasi sorte et casu

obveniebat, quantum erat ex parte ipsorum. Sic ait Apostolus nos sorte vocatos ad gratiam et salutem. Ex parte enim vocatorum est sors, non meritum, non debitum, licet ex parte Dei vocantis non sit sors, nec casus, sed destinatum consilium et decretum.

Finis hujus libri pendet ex intelligentia hujus capituli. Facta est enim terræ Israel distributio in duodecim partes, præter habitacula sacerdotum, Levitarum, urbis et principis.

Separate primitias Domino. — Hebraice IDHn *harimu*, id est levate, id est : *Offerte oblationem Domino*, id est separate portionem terræ quæ offeratur Domino, eique sit sacra. Solebant enim primitiæ frugum levare in altum, cum offerebantur Domino, ut palet *Levit.* xxi, H. Hinc *levare* per catachresin idem est, quod *offerre*.

Sanctificatum, — ut sanctificetur et consecretur Domino pars illa terræ.

Longitudine viginti quinque millia, — non cubitorum, ut aliqui putant, sed calamorum : calamus enim mensorius in manu viri hæc nientis erat, cap. xi, 3, ac terra non cubitis, sed calamis sive cannis mensurari solet. Ha S. Hieronymus, Maldonatus, Vatablus et alii.

Symbolice, numerus 25 hic et alibi sacer est. MpVrb Est enim primitiarum Domini, et sacerdotum, n““eri Levitarum, urbis ac templi. Pari modo, idem sacratus fuit annuntiatione et conceptione B. Virginis, ac incarnatione Filii Dei, qui est primogenitus omnis creatura; idque in templo, scilicet sacro Virginis utero. Nam S. Athanasius vel potius Anastasias ad Antiochum principem, *Quast.* xv», docet Christum incarnatum in utero Virginis 25 marlii, ac eodem die in mundi principio Deum creasse primum hominem. Hinc esse, quod in hoc ipso mense omnes arbores et herba; animalia quoque prolificent, tanquam a Deo hoc tempore creata sint.

Nazianzenus quoque, orat. 2 *in Pascha* : « Arca* nus, ait, apud Hebreos est sermo, hoc tempus esse quo Deus universam condidit molem. Verum porro hoc tempus est, quo succrescunt herba. » Unde hoc die, vel circiter, celebratur Pascha. Quare Rimani hoc 25 die martii celebrabant Hilaria, id est festa lætitiæ et ludos publicos, ac dies hilares; quod eo tempore iterum sol, peragrato Zodiaci spatio per omnes signorum stationes, ad nos redeat. Plura vide apud Petrum

Bongum, libro De *Numer. mysteriis*, pag. 450.

Notant R. David et Vatablus hic longitudinem ab Oriente ad Occidentem, latitudinem a Mendi* in Septentrionem spectari, uti spectant et describunt cosmographi. Nam alioqui Judææ longitudo a Meridie in Aquilonem, latitudo ab Oriente in Occidentem spectabatur : illa enim parte longius excurrerebat, hac arctabatur.

Sanctificatum erit in omni termino ejus per circuitum, — *q. d.* Hoc terræ spatium jam dimensum separate et dicite Deo, non ad solum templum (hoc enim tantum habebat 500 calamos ad quamlibet mundi plagam, uti patet ex cap. xlii, 16 et seq.), sed etiam ad habitationem et usum sacerdotum qui Dei sunt ministri.

Censet S. Hieronymus tantum hic designari locum sacerdotibus circa templum, dum in eo erant ministraturi : nam alias, cum non ministrabant, habitabant sparsi per totam Judæam. Similiter vers. 5, jubet Levitis ædificari viginti gazophylacia circa templum, dum scilicet in eo ministrabant. Nam aliis omnibus non suffecissent centum, nec mille. Sed hoc de loco sacerdotum in dubium revocari potest. Ingens enim eis hic assignatur, scilicet 23 millium calamorum, quæ faciunt quinquaginta milliaria, uti ostendam in fine cap. xlvii.

2. Et erit ex omni parte sanctificatum. — Clare vertit Vatablus : *Inde* (id est ex hac prima parte oblationis) *spatium quadratum quoquo versus quingentorum calamorum cedet sacratori loco*, id est erit pro sanctuario. Ex toto sacerdotum loco decerpit et designat hic templum.

Quingentos per quingentos, — id est quingentos ad singula latera. Est hebraismus. « Quingentos, non cubitos, sed calamos intellige, ut patet ex dictis cap. xlii, 16. Ita S. Hieronymus.

Suburbana, — *q. d.* Quinquaginta cubitis in suburbana ejus. — « Suburbana, » hebraico *ülâO migras*, vocat locum neque arboribus consitum, neque domibus occupatum, sed relictum vacuum, ut vertit Vatablus, reverentiæ et sanctitatis, æque ac decoris causa, ut scilicet templum esset magis conspicuum. Ita S. Hieronymus.

Aliter Vilalpando pag. 23. Per « suburbana » enim accipit utrium Gentium, quod putat hic describi. Sed illud non recte vocatur « suburbana. »

3. Et a mensura ista. — *A*, id est *in*. Sic enim hebraico *min sæpe* ponitur pro *bct*. Porro in *mensura ista*, id est in calamo, *q. d.* Metieris locum hunc Deo consecratum, puta longitudinem 25 millium, et latitudinem decem millium calamorum eadein mensura, qua mensus est templum, cap. xlii, 16, scilicet calamo, atque in hoc spatio designabis locum pro templo. Male ergo putant nonnulli hic describi stationem Levitarum.

4. Sanctificatum de terra, — *q. d.* Hic locus et terra Juda erit separatus et sanctificatus, ita ut in eo construatur templum, et circa illud post in-

terjectum spatium 50 cubitorum, ut dixi vers. 2, construantur domus sacerdotum.

Nota moraliter hunc locum pro residentia Pastorum et Sacerdotum, utpote quos Deus hic in circuitu templi residere et habitare voluit. Vide H. Pintum hic.

5. Viginti quinque altem millia, — alia scilicet præter illa, quæ jam sacerdotibus assignata sunt. Jubet enim hic Levitis tantumdem spatii admetiri, quantum adensus est sacerdotibus : « Eadem, ait S. Hieronymus, assignantur hic spatia in longitudine et latitudine pro multitudine Levitarum, quæ habet paucitas sacerdotum. » Describitur hic ergo portio et sedes Levitarum juxta templum; utpote in quo et ipsi Domino ministrabant, et sacerdotibus subserviebant, ut nostris presbyteris diaconi. Aliter hæc distinguit S. Hieronymus; censet enim hæc ad præcedentia, et ad sacerdotes pertinere. Levitis vero assignat sequentem dimensionem civitatis, scilicet 25 millia longitudinis, et quinque millia latitudinis, ita ut sors eorum minor fuerit sorte sacerdotum quinque millibus in latitudine.

Ipsi possidebunt viginti gazophylacia, — scilicet in templo, id est in atrio sacerdotum. Necasse enim erat ut dum per vices suas ministrabant, ibi æque ut sacerdotes, sua haberent habitacula. Ita R. Salomon et Maldonatus.

Alii censent hic præcipi, ut in eorum sorte viginti construantur cubacula. Sed quid hæc inter tot et tantos? Multa enim eorum millia mullo plures mansiones et ædes poscebant : unde et sors eorum æqualur hic sorti sacerdotum. Nam loci spatium spatio sacerdotum par et æquale eis hic assignatur, scilicet quod habeat in longitudine 25 millia calamorum, et 10 millia in latitudine.

6. Et possessionem civitatis. — Tertiam hic sortem et partem, scilicet civitatis et civium Jerusalem, dimetitur, eamque in longitudine parem sorti sacerdotum et Levitarum; sed in latitudine inferiorem et imparem, scilicet calamorum quinque millium, cum illorum esset decem millium, assignat. Discant hic principes quam ampla Deus suis sacerdotibus et ministris habitacula concesserit, ut ipsius civitatis spatium superent: quantum non velet, sed permittat ut, cum numerus civium, qui jam Babylone redeuntium exigui erat, creverit, ipsi spatia hæc dilatent. Ita olim in Thebaide et Ægypto urbes integræ plura millia monachorum, quam civium laicorum continebant. Haec etiam in Romæ potiore partem Ecclesiarum et Ecclesiasticorum videmus. Rursum in condenda civitate, puta Jerusalem, Deus incipit a templo et loco sacerdotum, eumque ante omnia designat. Idem imitentur principes.

Secundum separationem sanctuarii. — Hebraice; *£ regione oblationis sanctitatis*, id est portionis sacerdotum et Levitarum, *q. d.* E regione sortis, sive post sortem sacerdotum et Levitarum construes civitatem. Describit hic Deus ideam fidelis

et perfect® civitatis, sicut reipublicæ ideam per feclam descripsit Plato iri lib. *fielcpub.* et nostro ævo B. Thomas Morus lii sud *Utopia*, æque ac Xenophon in *Cyro*, non tam Cyfrum, quam ideam boni principis describit. Esto Judæi eam reipsa non expresserint, nec adæquare potuerint ob paupertatem, vicinos hostfes, nictum Cyri, aliasque causas, quas initio capitis recensii). Verum h-t-c omnia potius allegorico ad fabricam Ecclesiæ, tum militantis, tum triumphantis perlinent, quam di scribit S. Joannes *Apocal. XXt*, ubi prorsus alludit ad hanc fabricam Ezechielis, ut patet conferenti ulriusque verba et phrases. Quocirca non tantum S. Hieronymus, sed et Hebræi per principem, de quo sequitur, Messiam intelligunt: unde ei de hoc principe operose agitur cap. sequenti. Rursum, urbs ha*c augustior est, quam fuerit Jerusalem a Nehemia riedificata: unde et habuit templum non intra, sed extra se, uti et ürl« po- habitacula sacerdotum. Quare urbem hanc ad l:t- *trarn s^ifllhrb sæcularem principatum et statum in Ecclesia, æque ac templum Ecclesiasticum, Eccidi- censent S. Hieronymus, Gregorius, Hugo, Carthii- V mü' S'anus» Maldonatus, Lyrantis, Ferhandius *visione* ut, XIX, sect. i. Porro, sicut templum dignius est urbe, ih episcopatus prrestat principatui sæculari, cumque dirigere, hon vero ab eo regi debet. Sacra enim profanis præstant, eorurhque sunt fihis et scopus: ac Deo magis obediendtitn est quam regi.

Da S. Mauritius Maximiano Imperatori se suosque Thebæos Martj hes erigenti ad sacrificium idolis immolandum: « Milites, inquit, tui sumus, o Imperator, sed tamen servi Christi: libi disciplinam et operam debemus militarem, Deo autem debemus obedientiam et innocentiam. » Hinc et S. Gregorius Nazianzenus, orat. 17 ad principes suæ dioecesis: « Vos quoque, ait, lex Christi imperio meo ac Ihrono subjicit. Imperium enim nosqUbtile gerimus, addo etiam protautius et perfectius; nisi vero æquiri est spiritum carni fascies submittere, et carestia terrenis cedere. » Si ergo princeps velit regere Epistopos, perinde facit, ac si caro spiritum, terra cælum regeret.

OmnI domui Israel. — « Domui, » id est tribui: nam ex omni tribu habitaturi erant in Jerusalem.

7. Principi quoque, — scilicet dabitis suum locum et spatium uti caderis, sed particulare, et principe diguurn. Quarta hic sors principi designatur.

HINC et inde, — ex utroque latere, scilicet, ab Oriente et Occidente; vel ad Meridiem, el ad Aquilonem.

In separationem sanctuarii. — « In » id est usque: a separationem » vocat sortem separatam, *q. d.* Post sortem, quam jussi separari *pròno* sacerdotibus, *deinde* Levitis, *tertio* civitati et civibus; «piarlo loco separabis et designabis locum principi. Ut ipse quasi ultimus, omnes cingat Instar valli, qUAsi rcipublicr lutor el defensor, uti pa-

tebit cap. xlviii, 21. Ex hoc verS. 7, colligit Fernandius, *vis.* XIX, sect. iv, potestatem regiam fittre a Deo, non immediate, sed mediante república. quæ quasi intermedia est inter Deum et regem. Dens enim instirictt; nature cuique pópulo jüs dedit creandi sibi regem.

Alii explicarit, *q. d.* Inter sortem sanctam templi, sacerdotum el Levitarum, atque inter sortem laicam civilis et civium, medio locó constitue principem, ut melius ulrosque, scilicet lain clericos quam laicos tueri possit; et quia deceiisvidetur, ut primus locus sacerdotibus detur, secithUilb Levitis, tertius principi, quárttis pópulo. lia Maldonáttis.

Hoc de sorte duodecim tribuum veruin est, non de urbe, Ul cap. xlviii, patebit.

ita videmus in regnis bene drdinatis, reges in R" medio regni residere, esseque quasi centrum in rirculd, ut et hntleqilaque fàcile et aequaliter a q',»' subditis adiri, et ipsi eos adire possint, utque uno t'DlraB quâsi iritiiltudlnfles regni sui finescircumspiciant, "J" singulisque provideant, utque omnes hëgiones in mediosibi quasi uniant et coiiectant. Regnmn enim quo magis sibi regiqud suo unitum csl, eo validius est et firmius. Repræsentavil hoc Calanus philosophus Alexahdto Magno in corio sicco: illi; enim in limitibus dum insisteret,feulislliefiat dum vero ih medio illud calcabat, tdtiin quiescebat. ita Plutarchus *in Alexandro*.

Alitet Hebræi el Vatablus, *q. d.* In porlidilfe principis erit portio sacerdotum et Levitarum, item templum cum urbe. Sed hoc parum est probabile; sic enim sors principis omnes aliorum sortes complexa fuisset, cum hic ei æque ut aliis, peculiarem et propriam Deus assignet.

Contra eaciem separationis sanctuarii, — e regione sortis sacræ, et sortis sive possessionis civitatis. Explicat quod paulo ante dixerat: « In separationem sanctuarii, el in separationem civitatis. » Hæc patebunt cap. xlviii, in figura divisionis sortium omnium, quam initio capitis exhibebo.

A latere maris usque ad mark, — id est, ut Vatablus, aplagaOccidentali in Occidentem (Hibra-is enim « mare » est Occidentale, liinc per «mare» significant Occidentem), et a plaga Orientali in Orientem. Explicat quod dixil superius: a Hide el inde, » *q. d.* Metieris terminos principis uliinque tam versus Occidentem, quain Orientem.

Longitudinis autem juxta unamquamque páíteíl. — Hebraice: Et *longitudo* (ejus erit) e *regione unius ex partibus*, id est longitudo sumetur ab Occidente in Orientem e regione unius ex partibus, scilicet pars principis meridionalis erit e regione partis meridionalis civium, el pars septentrionalis principis e regione partis septentrionalis civium a termino Occidentali (ipsius partis principis, æque ac civium) usque ad Orientem, ait Maldonatus.

Quanta fuerit hæc sors principis, Scriptura non exprimit, et variant Iherpretes. Maldonatus et alii

censent tantam fuisse, quanta erat sors sacerdotum et Levitarum: Hebræi vero, quibus favet S. Hieronymus, censent tertiam laicorum sortem fuisse partitam in tredecim partes; ex quibus una principi, cæteræ duodecim in totidem tribus Israel fuerint distribute;

Nota: Aliqui per principem accipiunt pontificem; ei enim dari jubet primitias, vers. 16 et 17 et sequent. Jubet hunc principem fatere, id est sacrificare victimas: erat ergo sacerdos, non laicus. Ratio est, quia post captivitatem Judæi caruerunt rege et principe sæculari, ac Pontifices prae-fuerunt populo tam in politicis, quam in sacris, uti patet de Macbaba-is: unde et mox jubet hunc principem, id est Pontificem populum non gravare tributis, ac curare ut justa sint pondera. Respicit enim principile Messiam, sive Christum, qui fuit princeps tam saecularis, quam sacer, uti docent Hebræi et S. Hieronymus. Verum cap. xlvii, 2. patebit principem hic sæcularem intelligi, non pontificem.

8. Deterrâ erit ei possessio, — *q. d.* Princeps vivet ex parte terne, quam seorsim ei assignari jubeo, ne invadat agros populi, aut eum tributis oneret et opprimat.

Seu terram darent. — *q. d.* Terram reliquam populi distribuent.

Ver. 9. 9. Sufficiat vobis, — o principes! quod hucusque populum gravaveritis et expilaveritis, videte ne deinceps eos expiletis aut gravetis. Quocirca:

Separate confinia vestra, — ut vestris limitibus contenti, alienos populi vestri non invadatis. Hebræus et Vatablus vertunt: *liemovcte angarias vestras*, id est tributa et exactiones vestras. Hebræum *migras* proprio significat confinia, et loca suburbana.

Ver. 10. 10. Statera justa. — Principis enim est definire ponderum et mensurarum quantitatem, ac curare ut ea aliis hominibus tequa servetur. Hoc enim exigit justitia publica in emendo et vendendo, quæ si violetur, tota respublica turbatur et confunditur. Hinc Salomon ait *Prov. xx, 10*: « Ponderus et pondus, mensura et mensura, utrumque abominabile est apud Deum, » *q. d.* Qui diversa et inæqualia habet pondera et mensuras, v. g. majorem adhibet dum emit, minorem dum vendit; hunc abominatur Deus justus, et justitiae vindex. Josephus narrat urbem primam quam condidit Cain, et ex nomine filii sui vocavit Enochiam, eo maxime ab eodem corruptam fuisse, quod injusta pondera et mensuras adinvenit. Quam enim necessaria sit hæc ponderum et mensurarum justitia docet Deus, qui eandem tam verbo hic, *Levit. XIX, 35*, et Amos vili, 5, quam exemplo sanxit. Ipse enim, ut ait Sapiens, cap. xi, 21, hanc universi rempublicam condens, omnia iuxta mensuram, et numero, et pondere disposuit. Eandem in republica in primis necessariam esse docet Aristoteles, lib. IX *Metaphys.*

11. Ephraim et ratis. — «JOa Llá. — Pars rilérsuræ Vm. it-erant *ephi* et *Latus*; *sed* ephi erat aridorum, batus liquidorum, scilicet erant hæ niensuræ decima pars cori. Corus enim continebat tria sea, sive sata, hoc est 30 modios; ephi et batus, tres modios. Septuaginta pro bato vertunt *chamicera*, pro coro vertunt *gomof*, sed corrupte legitur *gômot* pro *homer*, uti est in Hebræo. G-wiorenlm exigitia erat mensura victus diurni, uti dixi *Erad. lvi. 16*; *homer verb*, sive corus ingeas et Vastus, continens 30 modios.

Juxta mensuram cori erit æqua libratio, — Id est æqua ad pondus divisio et ad eorum accommodatio, *q. d.* Utcumque ad rat onera cori exigetur, scilicet ut ephi et batus sint decima pars cori. Ita Vatablus.

12. Siclus viginti obolos habet. — Sirius, sive v. m. i*, stater, erat tetradragmus, æqualis in pondere et pretio quatuor juliis Italicis, et quatitor regalibus Hispanicis, sive uni floreno Belgico, hic enim continet 20 obolos, id est stuferos. Vide dicta *Exod. XXX, 13*.

Porro viginti sicli, etc., — o. d. Mina, sive mina 'IT* continet 60 siclos. Nota: Minam hic distribuit in tres partes, quia erant tres species numismatum <pou- separata», quas omnes complectebatur mina, scilicet erat numisma, *primo*, 15 siclorum, sive quarta mime pal's; secundo, 20 siclorum, id est tertia minæ pars; *tertio*, 25 siclorum, id est tertia cum duodecima minæ pars. Ita R. David, Vatablus, Maldonatus et Vilalpando, tom. II, pag. 527, ubi docet singulas hæc species minas quoque sive minas vocari, ideoque quadruplicem fuisse minam, scilicet *primam*, 15; *secundam*, 20; *tertiam*, 25; *quartam*, 60 siclorum, illudque hic innuit Ezechiel. Inde et Salomon, III *Reg. x, 17*, dicitur suis stipatoribus peltas fecisse, quarum singulæ vestiebantur 300 minis auri; ubi mina non 60 siclorum (sic enim pellæ hæ fuissent gravissimi?, et a viris fortissimis importabiles), sed 20, accipienda est. Sic enim inducentas hasce pellas insumpta fuisse 666 talenta, de quibus III *Reg. x, 16*, recte calculando ostendit Vilalpandus. Notant Hebræi et Maldonatus de profana mina hic agi, nam sacram fuisse duplo majorem, ac continuisse centum 20 siclos. Verum hoc alii negant, censentque unam eandemque fuisse mimmi sacram et profanam, sive templi et fori, vulgi et sacerdotum, uti dixi Krod. xxx.

Porro dicitur *mina*, vel *mna* quasi HJú *mana*, id est portio, vel pars numeralis et detracti, a radice H30 *mana*, id est numeravit. Unde *Mane, Tekd, Phares, Daniel*, v, 25.

13. Hæc sunt primitiæ, quas tolletis. — Hebraice V. m. i> lonn "lwX *ascer tarima*, id est quas offeretis elevando illas coram Domino. Hoc enim ritu offerendæ erant primitivæ, juxta legem *Levit, xxii, 11*, ut ita protestarentur se fruges hasce a Deo accepisse, ideoque ei primitias earum offerre. Quæres: De quibus primitiis hic agatur? R. David censet

hic laxari eas, quæ in communi templi dedicatione offerenda* erant. Maldonatus putat hic taxari sacrificia principum : sed sacrificia non sunt primitib , et illa taxantur cap. seq. Melius ergo S. Hieronymus ymuscum Hebræis proprie primitias frugum, v. g. tritici, hordei, etc., Deo et sacerdotibus offerendas hic taxari autumant, ne aut sacerdotum avaritia plus exigeret, aut laicorum minus daret, quam par erat. Jubet ergo ut sexagesima pars frugum pro primitiis Deo detur: jubet enim dari sextam partem ephi, quæ est sexagesima pars cori.

Notant Hebræi hic taxari primitias juxta imam laxam. Tradunt enim ipsi, pro primitiis nec minus quam sexagesimam, nec plus quam quadragesimam partem dari licuisse. Unde S. Hieronymus : a Inter quadragesimam, ait, et sexagesimam licebat offerri quodeumque voluissent. »

v«n u. 14. Mensura quoque olei. — Jubet hic in sexagesimam partem farinæ, qua; pro primitiis offertur, misceri centesimam partem olei. Nam decima pars batí, sive ephi, est centesima pars cori. Corus enim continebat decem batos, sive ephi.

v«n. is. 15. Et arietem unum. — Hebraice in x ITO! vesce echad, id est pecudem unam, non agnam aut feminam, ut volunt Hebræi, sed masculum. Unde Noster docte vertit, a arietem. » Mascula enim Deo in sacrificio offerenda crant.

De grege ducentorum, — q. d. Qui ducentas habuerint oves, unam, pute ducentesimam, dabit Deo in sacrificium.

16. Omnis populus terræ tenebitur primitiis his principi, — scilicet sacerdotum, hoc est Pontifici. Minus recte alii regem intelligunt (!) : nam Pontifici, non regi, ex jure divino dandæ sunt primitiæ. Aliter ergo hic sumitur princeps, quain cap. seq. et cap. xlii, 3. Sensus est, q. d. Populus dabit Pontifici hasce primitias, ut iis ipse sustineat onus offerendi holocausta et victimas in sab-

fl) Observat tamen Meyerus in *Dissert.*, pag. 56, hanc primatn oblationem principi dandam, non esse cam, quam lege tenebantur dare sacerdotibus. Nam oblatio lege Mosaica mandata, non erat de grege, sed de area et redditu torcularis, vid. *Num.* xv, 19, 20; xviii, 12 et seqq. et supra xlii, 30. Hæc autem erat principi donanda, partim, ul ex maxima ejus parte pro dignitate sustentaretur; partim, ut inde daret, quod ad sacrificium pro peccato, ad munus, seu sacrificium farreum, holocaustum, et eucharistica, non particularia, sed generalia, totius cretus, requirebatur, ideo vers. seq. additur : « ad expiandum pro domo Israel. »

batís, Calendis, aliisque festis pro toto populo. Ha S. Hieronymus, Vatablus et passim Hebræi. Hoc est enim quod subdit :

17. Et super principem erunt holocausta, etc. — q. d. Principi, et principis quasi humeris incumbet onus holocaustorum, etc.

18. Primo mense. — Nisan, qui partim marlio, partim aprili nostro respondet, estque primus ab æquinocio verno, ideoque Paschalis, *Oxod.* cap. xu, vers. 2.

Una (id est prima die) mensis. — Sic sæpe alibi per enallagen cardinalis numerus ponitur pro ordinali, unus pro primo.

19. Et tollet sacerdos de sanguine (sacrificii, vel piaculi) quod erit pro peccato, et ponet in postibus domus, — scilicet templi. Ita Hebræi.

Et in quatuor angulis crepidinis (non atrii, ut volunt Rabbini, sed) altaris. — Hoc enim duplicem habebat crepidinem, caque hebraice vocatur *miy* axara, cap. xlii, 14, æque ac hic.

Et in postibus portæ atrii interioris. — Atrium interius erat atrium sacerdotum, ul dixi, cap. xlii, 3. Minus recte R. David per atrium exterius accipit atrium feminarum, per interius virorum.

22. Et faciet (id est sacrificabit) princeps, — Verrii non per se, sed sacerdotes, ut explicatur cap. seq. vers. 2.

23. Quotidie septem diebus, — id est quotidie Ver», a septem vitulos, et septem arietes, idque per septem dies, lia ilebræus, Vatablus et Maldonatus. Hæ victima* videntur hic præscribi soli principi. Nam festi et populi aliæ et plures erant victimæ, quæ præscribuntur *Num.* xxix, 13 et seq.

24. Sacrificium epii per vitulum. — Pro *sacrificium* hebraice cstnriJú *mincha*, id est sacrificium farreum, sive similæ, q. d. Offeret ephi similæ cum singulis vitulis, et cum singulis ephi miscbit unum hin olei. De hin, ephi, aliisque mensuris Hebræorum vide dicta in calce Pentateuchi.

25. In solemnitatem, — scilicet festi Tabernaculorum : hoc enim die 15 mensis septimi celebrabatur, *Levit.* xxiii, 39.

Tam pro peccato, — q. d. Dixi de victimis, simila, et oleo offerendis in festo Paschæ, eadem intelligenda, et eodem prorsus modo ac mensura servanda sunt in festo Tabernaculorum. Ita Vatablus, Maldonatus et alii. Ex hisce victimis, libaminibus, cæterisque omnibus palet hæc ad litteram spectare templum et rempublicam Judaicam.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Proscribit sacrificia principi, et vers. 16, legem fert de donis ei legatis principi», denique, vers. 19, proserebit locum et culinas victimarum.

1. Ilæc dicit Dominus Deus : Porta atrii interioris, quæ respicit ad Orientem, erit clau-a sex diebus, in quibus opus fit : die autem sabbati aperietur sed et in die Calendarum aperietur. 2. El intrabit princeps per viam vestibuli portæ deforis, et stabit in Emine porlæ : et facient sacerdotes holocaustum ejus, et pacifica ejus : et adorabit super limen portæ, et egredietur : porta autem non claudetur usque ad vesperam. 3. Et adorabit populus terræ ad ostium portæ illius in sabbatis, et in Calendis, coram Domino. 4. Holocaustum autem hoc offeret princeps Domino ; in die sabbati sex agnos immaculatos, et arietem immaculatum. 5. Et sacrificium ephi per arietem : in agnis autem sacrificium quod dederit manus ejus : et olei hin per singula ephi. 6. In die autem Calendarum vitulum de armento immaculatum : et sex agni et arietes immaculati erunt. 7. Et ephi per vitulum , ephi quoque per arietem faciet sacrificium : de agnis autem, sicut invenerit manus ejus : et olei hin per singula ephi. 8. Cumque ingressurus est princeps, per viam vestibuli portæ ingrediatur, et per eandem viam exeat. 9. Et cum inirabil populus terræ in conspectu Domini in solemnitalibus : qui ingreditur per portam Aquilonis, ut adoret, egrediatur per viam portæ Meridianæ : porro qui ingreditur per viam portæ Meridianæ, egrediatur per viam portæ Aquilonis : non revertetur per viam portæ, per quam ingressus est, sed e regione illius egredietur. 10. Princeps autem in medio eorum cum ingredienlibus ingrediatur, el cum egredienlibus egredietur. 11. Et in nundinis, et in solemnitalibus erit sacrificium ephi per vitulum, el ephi per arietem : agnis autem erit sacrificium sicut invenerit manus ejus: et olei hin persingulae ephi. 12. Cum autem fecerit princeps spontaneum holocaustum, aut pacifica voluntaria Domino : aperietur ei porta, quæ respicit ad Orientem, et faciet holocaustum suum, et pacifica sua, sicut fieri solet in die sabbati : et egredietur, claudeturque porta postquam exierit. 13. El agnum ejusdem anni immaculatum faciet holocaustum quotidie Domino : semper mane faciet illud. 14. El faciet sacrificium super eo cata mane mane sextam pariem ephi, et de oleo tertiam pariem hin , ut misceatur similæ : sacrificium Domino legitimum , juge atque perpetuum. 15. Faciet agnum, el sacrificium, et oleum cata mane mane : holocaustum sempiternum. 16. Hæc dicit Dominus Deus : Si dederit princeps donum alicui de filiis suis : hæreditas ejus, filiorum suorum erit, possidebunt eam hæreditarie. 17. Si autem dederit legatum de hæreditate sua uni servorum suorum, erit illius usque ad annum remissionis, et revertetur ad principem : hæreditas autem ejus, filiis ejus erit. 18. Et non accipiet princeps de hereditate populi per violentiam , et de possessione eorum : sed de possessione sua bæreditatem dabit filiis suis : ut non dispergatur populus meus unusquisque a possessione sua. 19. Et introduxit me per ingressum, qui erat ex latere portæ, in gazophylacia sanctuarii ad sacerdotes, quæ respiciebant ad Aquilonem : et erat ibi locus vergens ad Occidentem. 20. El dixit ad me : Iste est locus ubi coquent sacerdotes pro peccato, et pro delicto : ubi coquent sacrificium, ut non efferant in atrium exterius, et sanctificetur populus. 21. Et eduxit me iu atrium exterius, el circumduxit me per quatuor angulos atrii, et ecce atriolum erat in angulo atrii, atriola singula per angulos atrii. 22. In quatuor angulis atrii atriola disposita, quadraginta cubitorum per longum, et triginta par latum : mensura unius quatuor erant. 23. Et paries

per circuitum ambiens quatuor atriola : et culinæ fabricata) erant subter porticus per gyrum.
24. Et dixit ad me : Ilæc est domus culinarum, in qua coquent ministri domus Domini victimus populi.

Vera, t. i. Porta atrii interioris, — id est atrii sacerdotum. Hæc est porta clausa, de qua dixit cap. xr.iv, vers. 2 et 3. Ilanc jubet hic aperiri principi in Sabbatis et Calendis.

Mystice S. Hieronymus : «Sex diebus, ait, quibus operamur in mundo, porta Orientalis atrii interioris clausa nobis est. Postquam autem venerimus ad diem septimum, id est ad diem sabbati, in quo æterna requies est : sive ad diem Calendarum, quando post cæcam noctem, et horribiles tenebras lucis exordium est, aperitur nobis porta Orientalis : si quis nostrum per merita virtutum ducis nomen et dignitatem fuerit consecutus, per viam vestibuli porlæ deforis, hoc est mundi hujus labores et portali) Ecclesiæ, quæ adirne in terrenis finibus posita est, ingreditur, non interius atrium (hoc enim in præsentī loco scribitur), sed ad limen porte interioris, et stabit in ea. »

2. Intrabit princeis per viam vestiboli portæ deforis (id e-t exterioris, ut vertunt Chaldæus et Tigurina quæ scilicet erat in atrio laicorum): et stabit ix ijminb portæ, — interioris, inquit S. Hieronymus, quæ scilicet erat in atrio sacerdotum, ç. d. Princeps intrabit per portam atrii laicorum, pergetque usque ad portam atrii sacerdotum, ut inde spectet sacrificia, quæ per sacerdotes offert in ipsorum atrio. Sicut enim nemo laicus, sic nec princeps poterat insredi atrium sacerdotum, se<J soli sacerdotes : princeps tamen proxime ad illud accedebat, adeoque consistebat in porta atrii sacerdotum, ibique sedem regalem habebat, in qua sederet si vellet, aut juxta eam staret, si mallet: to enim *stabit* præsentiam et consistentiam significat, non situs qualitatem : *stabit* ergo, id est eo loco consistet et deget, sive stando, sive sedendo, sive genutlectendo. Sedem hanc regis juxta atrium sacerdotuirç graphice repræsentat Adrjchomius in effigie Hi^osolymæ et templi, num. !) . Simili modo olim reges christiani prohibebantur ingredi chorum sacerdotum, et cogeantur ante chorum iu templo cum populo consistere, uli Theodosium consistere coegit S. Ambrosius. Idem etiamnum servant Græci, qui chorum in quo Missas celebrant, undique clausum, nec ulli, nisi sacerdoti ejusque ministris, pervium habent. Discant hic principes ex sanctione Dei, quantam modestiam exhibere in templo, quamque sacerdotes, quasi Dei ministros, venerari debeant.

Porta attem non claudetur usqub ad vesperam. — Causam dat S. Hieronymus : « Ut post principem, inquit, omnis populus terne adorei contra ostium porte illius; adorei autem in Sabbatis efia Calendis, quando aperitur porta. »

Li facient, — id est otlereul, sacrificabunt.

3. Et adorabit populus terre ad osni.M ports, Ven.» — scilicet foris post principem : princeps enim in ipso limine portæ consistebat el adorabat.

5. Et sacrificium. — Hebraice, *mincha*, id est Ven.k sacrificium, sive libamen similæ erit mensura *ephi*.

Ix AGXIS AUTEM SACRIFICIUM QUOD DEDERIT NAXUS ejus, — </. d. Libamen et mensuram similæ ad agnos, quos immolabit princeps, non præscnbo: det ipse tantum, quantum volet; ita tamen ut *olei hin per singula ephi* similæ, quæ dare voluerit. addat et misceat. In omnibus enim victimis animalium addenda erant simila, oleum, sal et thus, quasi libamina et condimenta sacrificii, uti dixi sæpius in Levitico.

6. Vitulum de armento. — Hebraice tñn p ben Ven.». *bacar*, id est filium bovis, sive vaccæ, id est vitulum juvenem et tenerum, qui adhuc matrem, puta vaccam, sequitur.

7. Ephi quoque (similæ) per arietem faciet sa- Ven.). crificium. — Hebraice, *mincha*, q. d. Ad quemlibet arietem offeret ephi similæ pro mincha, id est sacrificio, sive libamine farreo. Passim enim hic, uti et *Levilic*, n, sacrificium; hebræum mincha, vocatur similæ oblatio et libatio.

Sicut invenerit maxus ejus, — sicut dare poterit el voluerit. Vide dicta vers. 5.

8. Cumque ingressurus est princeps, peu viam vestibuli portæ — Orientalis,' ut dixit vers. 2. Duo hic sanciantur, duplexque statuitur discrimen inter principem et populum. *Primum*, ul princeps solus per portam Orientalem ingrediat, eaque alias clausa, illi ingredienti aperiatur, et eo egresso claudatur ad vesperam : populus vero per porlam Meridionalem et Aquilonare!!) ingrediat et egrediatur, ut dicitur versu seq. *Secundum*, ul princeps per camdom porlam ingrediat : populus vero per unam ingressus, per alteram et adversan) egrediatur, uli statuita. vers. tO. Ita S. Hieronymus, Vilalpando, Maklonatus et alii.

Unie recte infert Vilalpando, pag. 396, in fine, id multo potioi i jure sacerdotibus in altari el templo ministraturis licuisse, quod principi licebat. Nam a sacerdotibus sanctitas, sapientia, divini cultus observantia, atque religio major exigebatur, quam a sæculari principe, cui maximi privilegii loco dabatur, ul usque ad limen (vel postem) interius adoraturus ingrederetur, ulterius progredi omnino prohibebatur : cujus quidem zontemptæ legis severissimas pœnas luit (Jzias rex, percussus lepra a Deo, Il *Parai*, xxvj, vers. 16 et 10.

Moralis causa crat, ut significaretur principem, tenue ac sacerdotes, alia in decere viam* id est vi-

COMMENTARIA IN EZEC|IELEM pflQPJipTAM, c a p. XIV!.

tam et mores, quam **populum**, ppfa peculiares et sanctiores. Aliter H.Salomon, R. David, et Hebræi : censent enim Ijic spl̄tūj legem lanium de Sabbatis çl Calendis, ul scilicet bisce festis fam princeps quam populus una porta ingredi, altera vero egredi debeat ; idque putant sanciri vers. 9 et 10. Verum prior sententia verior est.

0. Cum ixtiiauit **rupi** LU!j.— §tatuītnr hic ut populus per porlam, pon Orientalem, sed Meridionalem ingressus. Aquilonari egrediatur ; ingressus vero Aquilonari porta, per adversam, scilicet Meridionalem, egrediatur.

Causam dant Hebræi, ne finita oratione quæ fiebat in medio atrii Orientali coram Domino, converteretur adorans contra templum, ad camdoin portam reversurus, itaque dorsum obverteret templo ; quod rusticum fuisset et incivile. Verum n-qua eral conversio, scilicet lateralis, sive per eamdē, sive per diversam portam quis egrederetur; tamque tergum, aut potius latus obvertebat ingrediens per unam porlam, et egrediens per alteram, quam ingrediens et egrediens per unam camdemque. Verior ergo causa fuisse videtur, ut in tanta populi turba facilior esset transitus. Si enim eadem porta, qua ingressi erant, egressi fuissent, occurrissent venientibus et intrantibus, itaque invicem seso in transitu impedivissent, dum hi volunt ingredi, illi egredi, quod vitatur, si **hi**, qui una porta ingrediuntur, alia egrediantur. Id experimur hic Romm in Basilicis Apostolorum et Martyrum, dum sunt stationes solemnes.

Tropologice, significatur in via et cultu Dei non esse egrediendum, sed **progrediendum**, ut cum Apostolo, quæ retro sunt obliviscentes, in priora nos extendamus, ait S. Hieronymus.

Vrn.10. 10. **PRINCEPS AUTEM IN MEPIO EORUM**, — **id** CSt princeps per porlam ingreditur, quæ media est inter Meridionalem et Aquilonarem, quibus populus ingreditur : sic enim quasi in medio populi, utroque ex latere intrantis, ingrediebatur princeps.

Cum ingredientibus ingreditur, — id est eodem tempore, quó alii ingrediuntur, in medio eorum, uti jam dixi, ipse ingreditur; et eodem tempore, quo alii egrediuntur, egredietur ipse.

Ven. li. II. In nundinis. — Hebraice OUD3 *bechagiii*), id est in feslis.

Ven. is. 12. Cum autem fecerit princeps, — cum obtulerit per sacerdotes, uti dixit vers. 2.

Spontaneæ* holocaustum, — aut spontaneas victimas pacificas, vel Eueharislicas, g. d. Princeps, cum præter sacrificia, quæ hic in festis ei præscribuntur, voluerit aliis diebus sponte sua sacrificium olferre, aperietur illi porta Orientalis, sicut in festis. Ita llebræa, Maldona|jis et alii.

14. Cata mane mane, — id est singulis diebus inane. E4 græcismus : xarà enim Græcis idem est, quod *secundum,per*: geminatio vero significat distributionem universaJem, q. d. Per singula mane.

10. li.EREDITAS EJUS [filii principis) HLIORH1 scoliLM erit, — g. d. Transmittet filius ad posleros suos hanc hæreditalis partem, a patre principe dono acceptam. Loquitur de parte bonorum regalium, ul patet ex vers. seq.

17. Legatum (hebraice H3DO *mattana*, id est do- Verv li- num, uli præcessit) usque ad annlm*refissions, — scilicet jubijæi, de quo dixi, *Lex.it.* xxv, 13; illo enim possessiones vendita* ad primos venditores, sive dominos, revertebantur. Statuitur hic discrimen inter dona, quæ princeps dat filiis, et ea quæ dat servis, scilicet, ut servis, id est subditis, data revertantur ad principem in Jubilæo, filiis vero data non revertantur. Hoc enim est, quod ait : a llærediLis autem ejus, filiis ejus erit, » (iyod clarius dicunt Hebras! : † Verumlamen hæredilas ejus filiorum ejus (id est filiis ejus ab eo dono dafia) ipsorum erit. »

Hinc docet S. Hieronymus (qui per principem Siardot intelligit pontificem) sacerdotes filiis non debere relinquere bona Ecclesiastica, sed tentum h ere- to- ditaria : « Suggillat, inquit, non solum fllius tem- n* E ei*- poris sacerdotes et principes, sed nostri quoque, qui ditiores fiunt sacerdotes dignitate, et præter ea, quæ sibi Domini dispositione debentur, tollunt a pauperibus per violentiam; vel sub honoris nomine divites spoliant, ut ipsis quoque filiis suis, quibus paterna debetur hæreditas, nil debeant derelinquere nisi quod sibi a parentibus derelictum est. Ergo qui ditior est sacerdos, quam venit ad sacerdotium, quidquid plus habuerit, non filiis debet dare, sed pauperibus, et sanctis fratribus, et domesticis fidei, qui vincunt merita liberorum : ut reddat ea. quæ Domini sunt, Domino suo, qui loquitur in Evangelio : Quidquid uni istorum fecistis, mihi fecistis. Ipso enim in pauperibus suscipitur hospitio, visitatur in carcere, nudus legitur, sitiens bibit, saturatur esuriens. Ut non dispergatur populus meus : dispergit ergo populum Dei, el aufert ab eo possessionem fidei sempiternam qui aliena dona, vel bona, vel rapina, vel adulatione, vel blanditiis, vel prætextu religionis filiis fratribusque et consanguineis derelinquit. » Hæc S. Hieronymus. Vide dicta cap. xi.iv, 23.

18. Pir violentiam. — Vatablus vertit : *Ut per* Ven. ik virn *et oppressionem de ipsorum possessione cos dejiciat.*

19. Er INTRODUXIT MR PER INGRESSUM, etc. — Va- Ven. ft. labliis vertit : *Porro introduxit me per ingressum, qui crat in latere portæ* (Orientalis atrii sacerdotum) *ad exedras sanctas, quæ versa: erant ad Aquilonem.*

20. Et sanctificetur POPULUS, — contactu aut præsentia carnum sanctificatorum : qpidquid enim sanejum tangebatur, sanctum putebatur. Simile dixit de vestibus sacris cap. xuv, 19. Sancit Deus res sanctas, uli victimas, loco congruo et sancto asservari, ne in profano inter laicos vilesce- rent, aut minus reverenter haberentur. Unde S. lite-

COMMENTARIA IN EZECHIELEM PROPHETAM, cap. XLvn.

ronymus: «Significat, inquit, ne facile non sanctificatis sancta tribuamus, nec mittamus juxta Evangelium margaritas ante porcos, nec demus sanctum canibus. »

21. Eduxit mb in atrium exterius, — scilicet in atrium populi, uti paulo ante dixit: interius enim atrium eratsacerdotum. Hinc ergo videtur, quod in atrio laicorum per quatuor ejus angulos fuerint atriola separata, et pariete sive muro circumsepta, ut dicitur vers. 23, in quibus erant culinæ ad coquendas partes victimarum pacificarum, laicis offerentibus ex lege debitas, quas deinde in eodem atrio comedebant epulantes, et gaudentes coram Domino: atrium enim sacerdotum non suffecisset omnibus hisce coquendis, cum partes sacerdotum et Dei ibi coquenda» essent. Deinde molestum fuisset, praesertim in hiemect frigore, singulas laicorum carnes coctas ex uno atrio in aliud transferre, et singulis suas reddere et distribuere» in tanta populi turba. Aliter Maldonatus; putat enim atrium hoc exterius fuisse in eodem

atrio sacerdotum, dicique exterius, quia erat extra gazophylacia.

22. *Mensure unius quatuor erant, — q.d.* Quatuor hæc atriola culinarum, in quatuor angulis atrii magni laicorum posita, erant unius et ejusdem mensum, scilicet singula erant longa quadraginta cubitos, lata triginta, ut præcessit. Ita Vatablus.

23. *ETCULINÆ FABRICATA! ERANT SUBTER PORTICUS.* Vtn. U — Porticus hæ innitebantur parietibus, sive muris atrium ambientibus, de quibus jam dixi. In hisce porticibus dicit aedificatas fuisse culinas ad coquendas victimas. Aliter vertit Vatablus, scilicet *sub muris, vel foraminibus foci erant circumcirca;* sicque explicat: *In parte, ait, muri superiore erant foramina, quibus ollas imponebant, inferne autem alia foramina ad subjiciendum ignem.*

24. In qua coquent ministri domus Domini victi- *VeaH* mas populi. — Sicut victimæ, ulpote sanctæ, a solo sacerdote mactabantur, ita et earum carnes a solis templi ministris, puta a Levitis, coquebantur etiam in atrio laicorum.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Videt Propheta aquas extemplo manantes. Deinde, vers. 13, dividitur terra inter duodecim tribus.

1. Et convertit me ad portam domus, et ecce aquæ egrediebantur subter limen domus ad Orientem: facies enim domus respiciebat ad Orientem: aquæ autem descendebant in latum templi dextrum ad Meridiem altaris. 2. Et eduxit me per viam portæ Aquilonis, et convertit me ad viam foras portam exteriores, viam quæ respiciebat ad Orientem: et ecce aquæ redundantes a latere dextro. 3. Cum egrederetur vir ad Orientem, qui habebat funiculum in marni sua, et mensus est mille cubitos: et traduxit me per aquam usque ad talos. 4. Ilursumque mensus est mille, et traduxit me per aquam usque ad genua: 5. el mensus est mille, et traduxit me per aquam usque ad renes. El mensus est mille, torrentem, quem non potui pertransire: quoniam intumuerant aquæ profundum torrentis, qui non potest transvadari. G. El dixit ad me: Certe vidisti, fili hominis. Et eduxit me, et convertit ad ripam torrentis. 7. Cumque me convertissem, ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex utraque parte. 8. Et ait ad me: Aquæ iste, quæ egrediuntur ad tumulos sabuli Orientalis, el descendunt ad plana deserti, intrabunt mare, et exhibunt, et sanabuntur aquæ. 9. Et omnis anima vivens, quæ serpit, quocumque venerit torrens, vivet: el erunt pisces muli satis postquam venerint illuc aquæ islæ, el sanabuntur el vivent omnia, ad quæ venerit torrens. 10. Et stabunt super illas piscatores, ab Engaddi usque ad Engallim siccatio sagenarum erit: plurimæ species erunt piscium ejus, sicut pisces maris magni, multitudinis nimis: 11. in littoribus autem ejus, et in palustribus non sanabuntur, quia in salinas dabuntur. 12. El super torrentem orietur in ripis ejus ex utraque parte omne lignum pomiferum: non defluet folium ex eo, et non deficiet fructus ejus: per singulos menses afferet primitiva, quia aquæ ejus de sanctuario egredientur: et erunt fructus ejus in cibum, et folii» ejus ad medicinam. 13. Hæc dicit Dominus Deus: Ilic est terminus in quo possidebitis terram in duodecim tribubus Israel: quia Joseph duplicem fuviculum habet. 14. Possidebitis autem eam singuli æque ut frater »uus: super

quam levavi manum meam ut darem patribus vestris : et cadet terra hæc vobis in possessionem. 15. Ille est autem terminus terræ : ad pingam septentrionalem, a mari magno via Illethalon, venientibus Sedada, 16. Emath, Berotha, Sabatina, quæ est inter terminum Damasci et confinium Emalh, domus Tichon, quæ est juxta terminum Auran. 17. Et erit terminus a mari Usque ad atrium Enon terminus Damasci, et ab Aquilone ad Aquilonem : terminus Emalh plaga septentrionalis. 18. Porro plaga orientalis de medio Auran, et de medio Damasci, et de medio Galaad, et de medio terræ Israel, Jordanis distermians ad mare Orientale, metiejaini etiam plagam Orientalem. 19. Plaga autem australis meridiana, a Thamar usque ad aquas contradictionis Cades: et torrens usque ad mare magnum : et hæc est plaga ad meridiem australis. 20. Et plaga maris, mare magnum a confinio per directum, donec venias Emath : hæc est plaga maris. 21. Et dividetis terram istam vobis per tribus Israel : 22. et mittetis eam in hæredilatam vobis, et advenis, qui accesserint ad vos, qui genuerint filios in medio vestrum : et erunt vobis sicut indigenæ inter filios Israel : vobiscum dividant possessionem in medio tribuum Israel. 23. In tribu autem quacumque fuerit advena, ibi dabitis possessionem illi, ait Dominus Deus.

Vers. I. 1. An portam domus, — id est templi. Maldonatus per *domum* accipit Sanctum sanctorum. Porta hæc erat Orientalis, ut patet ex sequentibus.

Et ecce aquæ egrediebantur. — Quærilur, quænam illæ aquæ? Respondet Vilalpando fuisse aquas subterraneas templi, quæ per canales ductæ in atrium sacerdotum effluebant, quia tum victimæ, tum ipsum lanienæ solum assidue lavabatur. De quibus S. Hieronymus in cap. xi. *Ezech.* 41 : « Ad latus exterius, inquit, juxta Septuaginta, erat rivus fabrefactus, qui holocaustum, cineres, et carnum virulentias efferebat exterius. » Sanguis enim, alique humores et excrementa tot victimarum quotidie, fetorem intolerabilem creavissent, nisi his aquis abluta per canales et aquæductus foras propulsa fuissent. De hisce aquis et aquæductibus ita scribit Arislæas, oculatus testis, lib. De LXX *Interpret.*, sub initium. Erant in templo occulta receptacula aquarum, quæ ad diluendum sanguinem jugulatarum hostiarum funduntur, quarum fluxus tam assiduus est, ut perennis fons videatur. Et ad hoc sunt juxta arie basin frequentes apertura*, solis ministris cognita:. Sed mirabilis est, et fere inenarrabilis subterraneorum conceptaculorum magnitudo, quæ ad quinque usque stadia per circuitum templi cuncta penetrat. Plumbæ ad ea fistula? quacumque per muros, et templi solum, quibus omnia abluantur mundanturque, descendunt.

Tales aquæductus et subterraneos et supraterreos videmus Romæ, ac imprimis S. D. N. Sixti V in Quirinali, et Pauli V in Janiculo, sive Montorio. Plinius hosco aquæductus vocat orbis miracula. Unus eorum ab eo sic describitur, lib. XXXVI, cap. xv : « Vicit antecedentes aquarum ductus novissimum impendium operis inchoati a Caio Cassaro, et peracti a Claudio : quippe a quadragesimo lapide ad eam excelsitatem, ut in omnes urbis montes levarentur: influxere Curtius, atque Cæruleus fontes. Erogata in id opus sestertium ter millies.

XU.

Quod si quis diligentius aestimaverit aquarum abundantiam in publico, balnei*, piscinis, domibus, euripis, hortis, suburbanis villis, spatioque advenientis exstructos arcus, montes perfossos, convalles æquatas, fatebitur nihil magis mirandum fuisse in orbe terrarum. » Porro aqueductus Salomonis hisce Romanis fuisse mirabiliores docet Vilalpando, pag. 565. Hisce adhuc Roma plena est, ideoque in singulis pene plateis exstant foricæ et ostiola, quibus sordes in hosce aquæductus et cloacas subterraneas, tandemque in Tiberim devolvantur, adeo ut Roma in imo videatur concava, et stare in fornicibus, mirumquesit eam hiatis et terræ motibus sæpius non concuti, imo conquassari.

Allegorico et potius, hæ aquæ significant tum aquas baptismi, quæ e limine templi, id est a Christo, qui est via et veritas ; et ab altari crucis, puta e latere Christi, profluxerunt, omniaque gratiarum genera, quæ ex illis emanarunt; tum Evangelicam doctrinam, ait S. Hieronymus, de qua dixit Propheta, cap. xxxvi, 25 : « Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. » Et Zacharias, cap. xiv, 8 : « Et erit in illa die : Exhibunt aquæ vivæ de Jerusalem : medium earum ad mare novissimum : in æstate, et in hieme crunt. » Nam, ut ait Isaías, cap. n, 3 : a De Sion exhibit lex, et verbum Domini de Jerusalem. » Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Vatablus, Maldonatus, Pintus et alii, *q. d.* Per totum orbem dispergentur doctrina, baptismus, lex et gratia Christi. Nominat duo maria, Orientale, scilicet Mortuum; et Occidentale, scilicet Mediterraneum, quia hæc erant limites Palæstinæ, et populi Dei ; ac per illa quævis alia intelligit. Ita S. Cyrillus *ibid.* De his aquis ait Christus, *Joan.* vu : « Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ viva*. Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. »

M

Et Psaltes, *Psalms*, xxii : « Super aquam refectionis educavit me. » Et Isaías, cap. xu : « Haurietis aquas in gaudio do fontibus Salvatoris. » Et cap. XXXV, 6 : « Shissæ surit iri deserto aquæ, et torrentes in solitudine. Et quæ erat arida, erit in stagnum, et sitiens in fontes aquarum. » E contrario Jeremias, cap. ii, juxta Septuaginta, increpat Judæos, quod eant ad aquas Ægypti : « Quid vóbis, ait, et viæ Ægypti, ut bibatis de aquis Geon? » qui hebraico dicitur *lin's*? *siclior*, id est turbidus atque caenosus; hic est Nilus. Tales aquæ sunt dogmata hærellicorum, inquit S. Hieronymus.

2. Edixit me per viam portæ Aquilonis. — « Per viam portæ, » id est per portam : Hebræi enim nomen vfæ addunt per pleonasmum, *q. d.* Angelus me circumduxit per portam atrii utriusque, ut totum templum circumambularem.

Et convertit me ad viam foras. — Clare vertit Vatablus : *Circuire me fecit in viam foras ducentem ad portam exteriorem* (scilicet Aquilonarem) *in viam quæ tendit in (trientem.* Reductus est ergo hic Propheta ad portam Orientalem templi, ad quam primo ductus fuerat, cap. xl, G.

Ecce aquí redundantes. — Illæ ipsæ quas viderat vers. 1, per dextrum templi latus defluentes, templum circumambientes, ad portam Orientalem redibant. Non enim quatuor erant rivi, ut nonnulli putarunt, sed unus tantum ad dextrum litus fluens, ait Maldonatus; sed hic rivus variis locis per canales et epistomia erumpebat. Unde Hebræi et Vatablus putant Prophetam vidisse primo aquam exorientem e limine, postea ex loco, qui suberat lateri domus. Alii dicunt Prophetam vidisse aquam scatiirientem e limine, quod erat prope latus parietis domus.

3. Et mensus est. — *ÎÎ el* redundat per hebræis : alioqui enim pendet sententia.

5. Aquí profundioris. — Hebraice : *Aquæ natationis torrentis, qui non pota iit transvadari*, id est quæ ita intumuerant, ut non nisi natando transvadari possent. Diictus est Propheta ad aquas sensim profundiores, scilicet *primo*, profundas usque ad talos; unde Chaldæus vertit, *usque ad aquas talorum; deinde*, usque ad geriuam; *tertio*, usque ad femora et renes; *quarto*, excedentes staturam hominis, ul natando transeundæ forent. Symbolice, hæ aquæ scrimini crescentes significabant res Judaorum Babylone rederihliti, post templi reædificationem, ex parvis initiis ingens incrementum accepturas. Aquæ •ciiiini bonorum affluentiam significant, ut palet vers. 8 et 9. *Isaia* livi, 12 : « Ecce, inquit, ego declinabo supeream quasi fluvium pacis, et quasi torrentem inundantem gloriam gentium, quam sugetis. »

Albgorice et potius, significabant, ait Maldonatus, Ecclesiam, et Evangelicam doctrinam parvo sumpto milio, ab Jerusalem per totum terrarum orbem Imgc latque propagandam, donec domaretur Christus « a mari u-que ad mare, et a flouuuc usque ad Uaminus orbis terrarum, »

Psal. Lxxi, 8 ; omnesque gentes, ad quas ea doctrina pervenerit, a corruptione morum, errorumque pravitate curandas. Aut, primi mille cubiti infimum Christianorum ordinem denotant, qui incipientium appellatur, qui minore gratiarum copia perfunditur (nempe usque ad talos), id est donec in mandatis Dei ambulent, ut Scriptura loqui solet, consilia vero non servant. Alii mille cubili, proficientes significant, qui ad præcepta consilia etiam Evangelica adjungere conantur; sed nondum ad perfectionem pervenerunt. Alii mille, perfectos, quibus usque ad lumbos aqua circumfluit, id est tantum gratiæ accipiunt a Deo, ut perfectam castitatem servare possint ac velint, qua homines angelorum vitam imitantur. Postremi, Beatorum statum, qui transvadari non potest; quia oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum, *Isaia* lxiv, 4, et *Corinth*, li, 9. Sic fere et Theodoretus. Hinc *Eccli.* xxiv, 40, sapientia, quæ primo erat exigua, quasi dioryx, id est aquæduclus, dicitur crevisse in fluvium immensum : « Ego, inquit Sapientia, quasi trames aquæ immensa: de fluvio. » Et rursum : « Et ecce factus est mihi trames abundans, et fluvius meus appropinquavit ad mare. »

Sic quoque has dimensiones explicat Antonius Fernandus, *visione* XX, sect. n, ubi et addit, quod aqua *primo*, genua superans, significabat Christi doctrinam, quæ paulalim pervasit et persuasit ut omnes curvarent sibi genu; *secundo*, pertingens ad renes, significabat quod illa carnem et concupiscentias (harum enim sedes sunt renes) latius restringeret, ac ad virginitatem et cælibalum multos impelleret; *tertio*, quod jam transvadari non potuerit, sed nando fuerit transmittenda, significabat christianos, præsertim perfectos, in Ecclesia Deique gratia quasi pisces natate. Porro hæ aquæ egrediuntur e sanctuario, hoc est e Spiritu Sancto, qui totius sanctitatis est auctor, item e Christo : erat enim corpus Christi templum Dei, juxta illud Joan, n, 29 : « Solvite templum hoc. » Ergo peccatus sive cor Chrisli eral velut sanctuarium, ex quo hæc aqua divina scaturivit. Simili modo explicat S. Gregorius, lib. XXII *Moral.* cap. xiv : « Aquam, ait, risque ad talos venire, est jam nos peb acceptam sapientiam desidóraue rectitudinis vestigia tenere. Qui rursum mille metitur, et Propheta usque ad genua per aquam ducitur : quia, cum boni operis plenitudo tribuitur, ad hoc usque nostra sapientia augetur, ut in pravis jam actibus minime flectatur. Qui iterum metitur mille, et Propheta per aquam usque ad renes ducitur : quia videlicet tunc in nobis plenitudo operis excrescit, quando in nobis percepta sapientia omnem quoque, in quantum est possibile, delectationem, in carnis exstinxerit. Qui adhuc mensus est mille, torrentem videlicet quem Propheta pertransire non potuit. Percepta namque perfectione operis, ad contemplationem ducitur, in qua meus subie-

rata in Deo non potest penetrare quod videt. »

Audi el S. Ambrosium in *Apocal.* xxi, 1 : « Per torrentem, inquit, Scripturam divinam intelligero debemus, quæ de templo, id est de Ecclesia, egreditur, ab oro scilicet pnedicatoruin ; Angelus vero Dominum significat. Angelus itaque Prophetam mille cubitos ducit, cum Dominus alicui fideli suo desiderium largitur intelligendi Scripturas. Propheta namque typum teuet eorum, qui divinas Scripturas ad hoc discere volunt, ut ipsi in eis proficiant, et alios per earum scientiam instruant. Millenarius vero numerus perfectionem alicujus rei srepe demonstrat. Et prima transductio ad historia; intelligentiam, secunda ad moralem, tertia perlinet ad spiritualem. Angelus igitur transducit Prophetam usque ad talos, cum ci historiæ intellectum tribuit. Quisquis enim moralem et spiritualem intelligentiam in divinis Scripturis investigare desiderat, necesse est ut historiæ intelligentiam prius possideat. *Secundo*, Angelus Prophetam mille cubitos ducit, cum Dominus fidelem suum ad moralem intelligentiam percipiendam accendit; per quam usque ad genua eum transducit, cum moralis scicnlæ sensus ei manifestat. Torrentemque non potuit transvadare, quia profunditatem divinorum caelestiumque mysteriorum nullus, sicut est, perscrutari potest. Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus, sicut dicit Apostolus : Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est. Et iterum : Videmus nunc per speculum iu ænigmate; tunc autem facie ad faciem. Hunc torrentem idem Paulus transmeare se non posse considerans, dicebat: O altitudo divitiarum sapienliæ Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles vire ejus! »

hir» vi- Mirabilem visionem de hisce aquis oblatam Al-
f°, Al' berlo Magno, nimirum quod ipse torquens se in
soi. * explicandis quibusdam locis dilllcilibus S. Dionysii, a S. Paulo ad eas ductus sit, et ad domum Aaronis, cumque Apostolo eas sicco pede trans-eunte, ipse abeo invitatus, sequi, casque tranare non posset; tum acceperit ab eo resolutionem dubiorum occurrentium in *Ecclesiastica Illicrarchia* S. Dionysii; ipsiusmet Alberti verbis recenset gravis auctoi' Ferdinandius Casliglius in *Historia Ordinis S. Dominici*, part. 1, lib. III, cap. xml.

6. Certe vidisti. — Hebraico ; W li1 *haraila*, an vidisti? *q. d.* Si non bene vidisti, plenius vide et observa; si satis vidisti, audi mysterium pariter el usum, frucluniquè harum aquarum, scilicet « ligna multa, » id est arbores mullas, quas aquæ hre irrigando producunt el nutriunt. Mystice, ligna sunt ehrlisiani aquis baptismi loti et rigati, ut proferant poma, id est virtutum fructus, de quibus dicitur *Psalm*, xcv : a Tunc exsultabunt omnia ligna sylvarum a facie Domini, quia venit. » Et *Matth.* in : a Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur, p Rursum magis apposite (quod tunen eodem re-

dit) ligna sive arborea, sunt fides, spes, chantas aliæque virtutes habituales. H® enim ex terra cordis nostri aquis Evangelii! irrigata nascuntur, ac proferunt fructus bonorum actuum (sicut enim iructus ex arbore, siè actus ex habitu proficiscuntur) sibi similiu; et folia modestia», pietatis, decoris et omnis honestatis extern®. Quocirca anagogice ex hisce rursum enascuntur dotes habituales et actuales beatiludiu;is, uti mox dicam. Nam grati® el virtutibus respondet et dalur gloria bear tifica, ejusque dotes, sicut semini respondet messis, merito merces, victoriæ præmium.

8. Ad tumulos sabili orientalis. — Ex Hebræo nb'ba *gelila*, verti quoque potest, *ad Galitem Orientalem*. Ita Septuaginta, Hebræus et Vatablus. Tradunt Hebræi amnem hunc in duos rivos fuisse divisum, unum Orientalem, alterum Occidentalem; per quæ Latini Orientalem et Occidentalem Ecclesiam inlelligunt, aiunt Vatablus, Pintus et alii. Prior ergo, inquiunt, fluebat in mare Galilææ, puta Tiberiadis, aut in mare Mortuum sive Sodomorum, quod orientale erat; alter in mare Mediterraneum, quod erat occidentale. Licet Maldonatus per mare Orientale accipiat sinum Persicum; sed hic nimis remotus est a Jerusalem et templo. f SSB

Idem quod Ezechiel hic ait, dixit Zacharias, cap. xiv, 8, verbis paulo ante citatis.

Noster melius vertit, a ad tumulos sabuli. » Hujus enim convoluliones et tumulos significat Hebraeum *gelila*, ut recte docet S. Hieronymus in *Comment.* Jam sensus est, *q. d.* Hæ aquæ quæ ex limine sanctuarii agredientes fluunt versus Orientem, suoque cursu vehementi trahunt arenas, erigunique tumulos earum in alveo suo, et descendunt ad planitiem solitudinis, ingredientur mare Mortuum, el exhibunt ab eo, ita ut maris aquæ hujus fluminis ingressu sanentur, el qu© prius amarae erant, dulcescant, quæque prius in eo mortuaerant, reviviscant. Alludit ad Jordanem: hic enim ingreditur una parte, et aba egreditur mare Mortuum, ejusque aquas ex parte dulcorat; convolvit quoque eflicitque tumulos arenas, *q. d.* Aquæ hæ, quæ fluunt in Jordanem, postea in mare Mortuum introibunt.

Porro ad litteram aquæ hæ parum sanabant^ id est corrigebant, salsedinem maris Mortui, aut torrendum m illud influentium : magis ergo mysticas et antitypas hic aquas intelligere debemus, scilicet aquas baptismi; el per torrentes tendentes in mare Mortuum, porque ipsum mare Mortuum accipere infideles et peccatores mortiferis peccatis obsitos, qui hisco aquis recipiunt salutem el vitam, ac virtutum fructus ferunt uberri-mos et lietissimo*, ut qui antea erant vitiorum vorago, lacus libidinum fœlidus, et mare scele-ribus amarum ac mortuum, ubi nihil erat vit©, nihil grati®, nihil ver® dulcedinis, in fluvium amoenum, suavem, et salutarem, ac piscibus obundantem, convellantur, de quibus sequitur.

Mali ergo, ulpole mortui, Christo virisque piis debent quod sint et vivant.

9. Et omnis anima vivens, quæ serpit (hebraico ynTM) TPX *aster iasrits*, id est quæ reptat vel naht, puta pisces) vivet. — Rursum *iasrits*, id est jure ebullit, multiplicatur, scaturit instar rana^{*}rum et piscium. Nam, ut ait Plinius lib. II, cap. n, ai mari plura et majora animantia nascuntur, quam in terra ob humoris luxuriam. Hac de causa Propheta Ecclesiam comparat mari, fideles ûiscibus; quia nulli sunt, et virtutibus meritisque magni. Unde explicans, subdit :

Et erunt pisces multi. — Pisces sunt christiani, qui renati aquis baptismi vitam gratiæ consequuntur. « Baptismus enim corpus tangit, et cor abluit, »1iit S. Augustinus tract. 80 in *Joa/uiem*. Hinc Christus dictus est «x#ù; id est piscis. Si enim vocistyOb; initiales litteras exponas, idem erit quod l'r.raî; Xpwr; Oiw uisj wrð, id est Jesus Christus Dei Filius servator. Ila S. Augustinus, lib. XVIII De Civit xm. Hæc enim admirabilis mutatio, puta maris Mortui, id est peccatoris vivificatio, provenit ex aquis manantibus a limine et ostio Sancti sanctorum, id est a Christo qui est porta cceli, fiunntque in latus dextrum, id est per Christi crucifixi latus dextrum lancea apertum et vulneratum : ex eo cnim sanguis el aqua, atque Ecclesiæ Sacramenta fluxerunt, ait S. Augustinus.

Ubi nola : Communis veterum sententia est, latus Christi in cruce a milite perfossum, fuisse dextrum, idque putant aliqui hic prædici ab Ezechiele, cum ait vers. 2 : «Et ecco aquæ redundantes a latere dextro. » Ex hoc ergo latere Christi exivit sanguis et aqua, primo, ut quasi duplicem ex se Christus emanaret baptismum, scilicet aquæ in Sacramento, et sanguinis in martyrio : illum enim fidelibus omnibus, hunc martyribus collaturus erat. Ita Cyrillus Hierosolymitanus, *catech.* 13; Tertullianus, lib. *De Baptismo*. S. Hieronymus, epist. 83 *ad Oceanum* : « Latus, inquit, Christi percutitur lancea, et baptismi atque martyrii pariter Sacramenta funduntur, n *Secundo*, ut hac re significaretur quod baptismus aquæ ex sanguine Christi haberet vim et efficaciam abluendi peccata. Unde S. Ambrosius, De *Benedict*, cap. iv : « Aqua, inquit, ad lavacrum, sanguis ad pretium. » *Tertio*, ut significaretur quod ex latere Christi fluerent quasi Sacramenta, quibus formanda et nutrienda erat Ecclesia. Unde Patres latus Christi vocant januam baptismi et creturo-rum Sacramentorum : adduntque ex latere Christi dormientis in cruce formatam esse Ecclesiam, sicut ex latere Adæ dormientis formata est Eva. Ha S. Cyprianus et Tertullianus, lib. De *Baptismo*. Hinc et S. Chrysostomus, in cap. xix *Joan.* 34, et ibid., S. Cyrillus per aquam intelligunt baptismum, per sanguinem calicem Eucharistia) : illo e im generamur, hoc nutrimur. Denique S. Cypri.uni-, crm. *De llesurvect. Christi* : « Ex hoc, ait, fonte non solum ablutionis prima: undas

haurimus, sed et compunctionis et lacrymarum perennes effluunt rivi, misericordiarum suavitas, et lotius pietatis affectus. »

Er sanabuntur. — In baptismo Christi sanatis sunt aquæ : quia per contactum vivifica: carnis Christi, vim vivificandi acceperunt, ait S. Augustinus, serm. 36 *De Tempore*.

Anagogice, fluunt hæ aquæ ad latus dextrum, id est ad beatitudinem. et sortem locumque electorum. Hos enim Christus in iudicio statueta dextris; reprobos vero a sinistris. Undo sequitur :

10. Stabunt super illas piscatores. — Apostoli Ver».ia scilicet qui audierunt a Christo : « Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum, n

Nota : Apostoli vocantur piscatores, potius Apostoli quam venatores : quia ipsi non violentis cædi- «"Api* bus, sed dulcibus sermonibus et moribus suavi- nnn\"n» ter traxerunt homines ad se, et ad Christum ; ac tore», censim sine sensu cos in retia Ecclesiæ compule- curt runt, ut vivos caperent et ad meliorem vitam transferrent. Esca eorum fuit promissio vitre celestis. Denique obedientia vocatorum et captorum ostendit quam dulcis fuerit eorum piscatio.

Ab Engaddi usque ad Engallim, — ab uno termino usque ad alium. *Engaddi* civitas est juxta mare Mortuum, alio nomine dicta Asasonlhamar, id est urbs palmarum ; eo quod floreret palmis et balsamis. Unde ibi erat hortus, sive vinea balsami, quod pene ibi tantum, non alibi in loto orbe, reperiebatur. Hunc hortum seu vineas balsami, tempore Herodis Magni, Cleopatra Ægypti regina, concedente Antonio amasio, invidens tantam felicitatem Herodi, transtulit in Ægyptum, teste Josepho, lib. I *Belli*, cap. xm, Buchardo, Saligniaco et aliis in descriptione Terræ Sanche.

Engallim vicus vel urbs erat in principio maris Mortui, ubi scilicet Jordanis influit in mare. Atque ex hoc loco tendebant retia sua piscatores ad siccandum, usque ad Engaddi, uti ait hic Ezechiel. « Engallim, ait S. Hieronymus, est in principio maris Mortui, ubi Jordanis ingreditur ; Engaddi vero, ubi finitur atque consumitur. Engaddi fontem hredi, Engallim fontem vitulorum sonat. »

Siccatio sagenarum f.r.it. — Piscatores sordes retium abluunt aqua marina, deinde ea ad solem exponunt et exsiccant : ita qui piscatur animas, humorem et sordes mundano; vanitatis, quas conversando cum hominibus contraxit, abluat amaritudine pœnitentiæ, mentemque ad se, et ad Deum revocet per meditationes, examina etsimilia exercitia spiritalia ; ut ita a sole illo divino calore gratiæ ipsius exsiccentur ; ipseque aptior fiat ad novam animarum piscationem. Hoc significat Engaddi, id est fons hredi ; el Engallim, id est fons vitulorum. Hredus enim el vitulus, utpoto victima; pro peccato, sunt symbolum pœnitenlire et mortificationis.

11. In littoribus autem, et in pallstribus non

sanabuntur (i). — Ad litteram, ait S. Hieronymus, hoc verum est in mari Mortuo; nam in eo, “jusque paludibus nullus piscis, aliudve animal nasci, aut aliunde illatum vivere potest; unde et vocatur mare Mortuum. Audi S. Hieronymum: « Nihil quod spiret et possit incedere, præ amaritudine nimia, in hoc mari reperiri potest. Nec cochleolæ quidem, parvique vermiculi, et anguillæ, et cætera animantium sive serpentium genera, quorum magis corpuscula possumus nosse, quam nomina. »

Symbolice, palustria sunt homines in segnitie prolapsi: lacunæ sunt ii qui in superficie versantur, ac sola prædicatione induti, v. g. prædicatores lingua, non vita, quales nostrum sunt plurimi, ait Theodoretus. Hi difficile sanantur.

Allegorico, extra has aquas baptismi, id est extra Ecclesiam, in qua est baptismus, non est salus, omnisque gentilium et hæreticorum doctrina salsa est et amara, utpote coenosa et palustris: « quia in salinas dabuntur, » quia dum Deus detegit eorum falsitatem, cosque puniet, erunt aliis sal, ut scilicet alii eorum exemplo sapiant et caveant, juxta illud quod scriptum est Proverò, xix: « Pestilente flagellato, stultus sapientior erit, » ait S. Hieronymus.

Audi et P. Barradium, tom. 1, lib. II, cap. vi, ubi templum hoc Ezechielis mystice explicat, sed salinas aliter, imo contrarie interpretatur: a Mundi typus, ait, est mare Mortuum; hoc sanant Evangelii aquæ, in illud influentes; Jordanis aquæ in mare Mortuum influebant, sed sanare illud non poterant; eundem in modum Mosis doctrina in mundum; Habebatur, at sanare illum nequibat: influxit Evangelii unda salutifera, et sanavit. Sanari autem dicuntur aquæ, cum a salidine, amarore et sterilitate ad dulcedinem fecunditatemque transferuntur. Unde Elisæus IV Rcg. n: Sanavi (inquit) aquas has, et non erit ultra in eis mors, neque sterilitas. Sanavit ergo Deus aquas maris Mortui, id est mundi, quia salidinem, amarorem, infecunditatem et mortem ejus cum dulcedine, et fecunditate, et vita, influentibus Evangelii aquis commutavit. Unde mare illud quod ne piscem quidem unum gigne-

(t) « Quia in salinas dabuntur: » verno enim tempore (inquit Michaelis in *Historia maris Mortui*, pag. 68), resolutis nivibus, vehementior majorque solito Jordanes plus aquæ ad mare Mortuum defert, unde jam littus egressum, latiusque stagnans vicinis vallibus innatat, a quibus recedens æstate non tenui solum strato salis vastas valles relinquit. sed et liberaliore dono accolæ afficit. Hi enim fossas in littore excavant, in quibus residua aqua sole aulivo coquitur, magnos salis thesauros relictura, quo Palæstina in cibis condiendis utitur. Sunt hæ salis iossii *Sophonitr* n, 9 commemorata*. Ne igitur toto mari Mortuo sanato, ingenti beneficio, sale, Palæstina privaretur, addit Hoschmuller, plusque in isto lumine, de quo inde ab hujus capitis initio, damni quam utilitatis esset, palustria et fossæ mari Mortuo propinqua non dulcia reddentur, sed soli comparando destinata manebunt*

bat, jam nunc tot gignit, ut adjungat vates: Plurimæ species erunt piscium ejus, sicut pisces maris magni, multitudinis nimie. »

« Ait præterea Ezechiel, relinquendas salinas aliquot; has ego Religiosorum familias academiasque esse existimo; quemadmodum enim in salinis, ita in coenobiis et academiis sal efficitur, de quo Christus, *Matth.* v: Vos, inquit, estis sal terræ. Jam vero piscatores, quorum eodem loco Propheta meminit, quid nisi concionatores adumbrant, quos Dominus hominum vocavit piscatores? Siccatio vero sagenarum illud indicat, debere concionatores sagenas suas, id est conciones, prius quam in mare jaciant, solis, id est Christi, radiis exponere, ejusdem solis calore incendere, atque ab omni humanæ cupiditatis humore desiccare. »

12. Et super torrentem, — *q. d.* Fideles (eo- Veis.lt. rum fides et virtutes) qui irrigantur aquis doctrinæ christianæ et S. Scripturæ, erunt sicut arbores frondentes semper, et fructificantes, ut singulis mensibus, id est perpetim, congruis scilicet temporibus novos bonorum operum fructus afferant.

Per singulos menses afferet primitiva. — Primitiva reddere, est primitivum fervorem initio mensis cujusque resumere: quod viri pii et sui profectus studiosi faciunt. Estque valde utile, imo sæpe necessarium. Mens enim humana, ut ait S. Gregorius, lib. XXII *Moral.*, cap. n, a dum igne amoris excoquitur, semper in se servat claritatem pulchritudinis quotidiana innovatione fervoris; nescit enim mens per torporem veterascere, quæ studet per desiderium semper inchoare. »

Et erunt fructus ejus in cibum. — Fructus virorum justorum sunt virtutes, quæ sunt cibi, quibus animus alitur ad æternitatem: « Unicuique sua cultura fructus donat, » ait S. Ambrosius in cap. vu Luc. Quantum enim quisque se mentemque excolit, in tantum fructus fert: cæremoniæ sunt folia conferentia salutarem instructionem et medicinam. Ita Alcazar in *Apoca*, x x ii, m une. Adhæc fructus sunt opera, folia sunt verba salutaria, quibus alios instruimus, docemus, consolamur, excitamus, etc. Nam, ut ait S. Basilus: « Verba perfectorum sunt verba vitæ, et incolumitas aniline. » Rursum S. Hieronymus: S. Scriptura, ait, est hæc sacra arbor, sive lignum vitæ, cujus historicus sensus nobis est cibus, quia eo fidem nostram pascit: allegoricus et moralis est a in medicinam, » quia eo mores corriguntur.

Huc alludit, imo hunc locum anagogice (nam ad litteram loquitur Ezechiel de Ecclesia crescente et militante) citat S. Joannes, *Apoc.* xxii, 1, dum ait: a Ostendit mihi fluvium aquæ vitæ, splendidum tanquam crystallum, procedentem de sede Dei, et Agni (sicut hic vers. 1, videtur procedere a limine domus Dei). In medio plateæ ejus, et ex utraque parte flumims lignum vitæ

Fructui

Folii
5.,ul
remami

afferens fructus duodecim; per menses singulos reddens frudum suum, et folia ligni ad sanitatem Gentium; » *ubi* «*fluuius* aquare vita» vel vivæ est visio beatifica, de qua ait Psaltes : « Fluminis impetus lætificat civitatem Dei; lignum vitæ » est Christus, sive Christi humanitas, qui beatis sua visione et fruitione dat vitam immortalem, estque eis quasi in cibum et voluptatem recentem « per duodecim menses, » id est perpetuo in omnia sæcula, in omnem aeternitatem ; « folia ligni » sunt verba Christi, quibus beatos omnium gentium mulcebit et consolabitur.

Audi et S. Ambrosium, in *Apoc.* xxi, 1 : « Duæ ripæ*, nil, duo testamenta significant. Inter has duas ripas magnus torrens Scripturarum, qui a sanctis Patribus editus est, decurrit; per ligna vero Doctores Ecclesias designantur, qui in utrisque ripis, id est in doctrina veteris et novi Testamenti, plantati esse dicuntur; unde aquas veræ scientiæ trahentes, et fructus gignunt et folia. Per fructus namque opera bona; per folia autem, verba prædicationis designantur : fructus in cibum, et folia ad medicinam proficiunt; quia unusquisque doctor languenti animæ medicinam verborum salutiferam tunc ministrat, cum eam prius exemplis bonorum operum paverit. Ecco Ezechiel torrentem de templo exiisse se vidisse dixit; Joannes autem non torrentem, sed fluvium a sede Dei et Agni procedentem sibi ostensum fuisse dicit. Torrens ex nimio ardore solis solet siccari, fluvius vero nullo ardore siccatur. Non inconvenienter ergo per torrentem divina Scriptura exprimitur, quæ veniente sole, id est Domino ad iudicium, siccabitur; quia post resurrectionem divina Scriptura necessaria non erit. Porro per fluvium, qui nullo ardore solis exsiccatur, gloria Sanctorum perpetua intelligitur : qui a sede Dei et Agni procedere dicitur; quia ab illo fluvius gloriæ Sanctorum procedet, a quo illis in carne positus processit rivus omnium bonorum ; qui fluvius splendidus tanquam crystallus esse dicitur. »

<3. Hic EST TERMINUS, IX QUO POSSIDEBIT TERRAM.— Cap. xlv, cepperat Propheta dividere terram Israel; > ad interpositis quibusdam incidentibus divisionem istam intermiserat; nunc ad eam perficiendam redit. Antequam vero terram dividat per sortes, distinguit ejus terminos ex omni parte, scilicet ad quamlibet mundi plagam.

Qua Joseph duplicem funiculum habet.— « Funiculum, » id est sortem, sive portionem hereditariæ. Olim enim funiculis agros et hereditates dimetiebantur; hinc /Wniculus per metonymiam idem est, quod sors vel pars hereditaria, ul Psui xv, 6 : « Funes ceciderunt mihi in præclaris; » quod explicans subdit: « Etenim hereditas mea præclara est mihi. ■ Dat causam, cur jussit terram dividi per duodecim tribus, cum seclusa tribu I/a i <pi u p. <rU in terræ non accepit (<o quod ejus pan, esset Domius, id est Domini oblatio-

nes), tantum restarent undecim Causa Trita hæc est, quod Joseph a patre Jacob duplicem accepit sortem in terra Chanaan. Jacob enim, Gen. xlviii, 13, adoptavit sibi in filios immediatos et proximos, filios Joseph, Ephraim et Manasse, nepotes suos, ad hoc, ut uterque tribum unam constitueret, ac in Chanaan pari sorte et juro cura aliis tribubus, puta cum immediatis filiis Jacob, qui fratres erant Josephi (hi enim singuli singulas tribus constituebant) succederent, terramque dividerent. Tribus ergo Joseph, cum esset una, in duas fuit divisa; ita ul, secluso Levi, remanerent adhuc duodecim tribus, quia posterius Joseph successerunt in locum Levi, ut dicitur Josué cap. xiv, vers. 4.

14. Possidebitis autem. — Jubet hio terram æqualiter dividi inter duodecim tribus, cura secus factum esset sub Josué : tunc enim major tribus majorem, minor minorem terræ pariem accepit.

Super quam levavi manum meam, — *nn* elata quasi manu, uti homines faciunt dum jurant, juravi me patribus vestris vobisque daturum.

Et cadet, — sortitione, non cujusquam electione, ut dixi cap. xlv, 1.

15. Ihc est autem terminus, — *q. d.* Ili sunt termini, hi fines Chananæ inter duodecim tribus dividendæ.

A mari magno, — scilicet ab ea parte maris Mediterranei, quæ ad Aquilonem vergebat; eam enim hic determinat.

Via Hethalon, — id est veniendo ab Hethalof in Sedada : utraque enim urbs erat in limitibus tribus Juda. Nota : Divisio Chananæ ter in Scriptura describitur : *primo*, a Mose, *Numer.* xxxiv, *secundo*, a Josué, cap. xv; *tertio*, hoc loco.

16. Emath, Beroiha. — Nepete veniendo ab Hethalon in Emathi, Berotha, etc. Alii exponunt, *q. d.* In hac parte et plaga erunt hæc oppida, Emath, Berotha, etc. Porro *Emath* est urbs, quæ ab Antiocho Ephiphane dicta est Epiphania, ait S. Hieronymus, eratque terminus Terre Sancta septentrionalis et orientalis, *Josué* xii, 1.

Quæ est inter terminum Damasci, — id est, *quæ sita est inter fines Damasci, ut* vertit Vatablus. Chananæ enim llebra-is a Deo destinata et data, pertinebat usque ad fines Damasci.

Domus Tichon. — Hisce duabus vocibus quasi proprio nomine vocabatur hic locus, vel urbs, scilicet hebraice p3»DH UTI *chalscr halticon*, quod Septuaginta vertunt, *atrium Tichon*.

17. Et erit terminus a mari, — *q. d.* Atque Ita terminus, id est mensura, phgre aquilonaris erit a mari Mediterraneo usque ad Chatser Enon, id est atrium Enon, uti vertunt Septuaginta, qui est *terminus Damasci*, id est locus vel urbs prope Damascum, eratque alter terminus Terre Sancta ex altera parte, ad radices Antilibani.

An AQUILONE AD AQUILONEM TERMINUS EMATH, — Ad Aquilonem una parte terminus Chananæ

COMMENTARIA IN EZECHIELEM PROPHETAM, cap. XI.VR.

cree Chatter Enon, uti præcessit; altera ex parte terminus erit Emath, id est Epiphania. Hi sunt ergo limites totius plagie septentrionalis.

18. *Dk medio Aunan*, — quasi dicat : Limes Orientalis Chananææ erit linea, quæ deducetur inter Auran, Damascum, Galaad, et terram Israel. Ita Vatablus.

Ad mare Orientale, — id est ad mare Mortuum; alii, ad mare Galilææ, sive Tiberiadis; Jordanis enim ab uno mari in alterum fluens, terminabat Cbananæam ad Orientem : utrumque mare ponitur terminus Chananææ Orientalis, *Num. xxxiv, 3 et It.*

19. *Plaga autem australis meridiana*, — *q. d.* Limes Chananææ lustralis versus meridiem, erit ab urbe quæ vocatur Thamar, id est palma, quia palmis abundat.

Usque ad aquas contradictionis Cades, — id est usque ad Cades, qui locus ob Judæorum murmur dictus est aquæ contradictionis, uti dixi *Numer. xx, 1 et seq.*

Nola : T/ioniarapalmetis dicta est *Palmyra*, urbs quam ædifileavit Salomon, quæ postea ab Adriano Imperatore instaurata, dicta est Adrianopolis. Ager, in quo sita est, dives est et ferax, qui vasto undique ambitu arenis includitur. Sola Palmyra ex vicina solitudine, quæ inde Palmyrena vocatur, fontibus et puteis abundat. Ita Adrichomius. Quocirca Thamar, sive Palmyra, non est Jericho, uti aliqui putant, quod Jericho quoque vocetur civitas Palmarum. Nam Jericho in tribu Benjamin, Palmyra in tribu Manasse sita erat.

Et torrens, — scilicet terminus erit. Hic est torrens /Egypti, qui juxta Rhinocoruram in mare influit, de quo *Nitrner. xxxiv, 5*; ibi enim iidem termini Chananææ nominantur, qui hio, scilicet torrens Ægypti, Euan, Scphama, Emath, Sedada, mare, etc.

8. *Et plaga maris*, — id est hic cæst limes plagæ occidentalis (mare enim magnum erat ad Occidentem Terræ Sanctæ), nempe mare magnum, id Mediterraneum.

A confinio ter directi h, donec venias Emath, — id est, qua parte mare hoc per sua confinia directo respicit et tendit in Emath. Unde Vatablus vertit : Qui, scilicet limes, est o regione introitus Emath.

22. *Mittetis eam in iitrtiditafm*, — id est missis sortibus, eam dividetis, et hæroditabilis.

Er advenis, — proselytis. Jubet hic Deus terram dividi tam proselytise gentilismo ad judaismum conversis, quam ipsis originariis Judæis, ut una ex utrisque coalesceret Ecclesia et respublica.

Quod cum ab Esdra et Nehcmia factum non legamus, imo Esdras a sacerdotio ejecerit alienigenas Judæis admixtos, I *Etdrco n, 62*, potius hæc ad Ecclesiam Christi referenda sunt, in qua æqualem sortem habent Gentiles et Judæi; ut merito Ephosiis gentilibus scribat Paulus, cap. n, 19 : « Jam non estis hospites et advenæ, sed estis cives Sanatorum, et domestici Dei. »

Pari modo templum hic describitur, quasi situm extra civitatem, ubi licet alludatur ad arcem et montem Sion, in quo erat templum (hic enim mons erat extra urbem Jerusalem, id est extra civitatem populi, quæ erat in valle monti Sion subjecta : unde Sion vocabatur civitas David, Jerusalem vero civitas populi); tamen nec distantiam utriusque tantam, nec habitacula sacerdotum et levitarum circa templum tanta, nec magnificentiam tantam, quanta hic describitur, in templo et urbe Hierosolymitana, post reditum ex Babylone exstitisse legimus. Esto sensim creverit post Esdram numerus et opes, tum civium, tum urbis; adeoque Herodes, ut haberetur Messias, permagnificum extruxerit templum, priori Zorobabelis diruto, quod cum Salomonico certaret. Hæc ergo omnia Ezecchiclis programmata, potius idea sunt perfecte Ecclesiæ et reipublicæ, qualis fuit apud Christianos, non apud Judæos, ac præsertim qualis erit in Jerusalem coeesti, ut dicam in fine cap. xlviii. Nam, ut alia taceam, nusquam legimus portionem sacerdotum habuisse 25 millia calamorum in longitudine, et totidem sortem Levitarum.

Pro quo nota : Quinque pedes faciunt passum, passus 125 faciunt stadiuin, octo stadia faciunt milliare : milliare enim sunt mille passus. Porro calamus sacer, uti dixi cap. xl, t, continet sex cubitos, id est sexies pedem cum dimidio (cubitus enim est pes cum dimidio). Calamus ergo sacer continet 9 pedes. Igitur calamus continet duos passus, excepto uno pede : quare cum mille passus faciant milliare, sequitur quod mille calami faciant duo milliaria, exceptis mille pedibus, qui faciunt ducentos passus : et 500 calami faciant unum milliare. exceptis 500 pedibus, qui faciunt centum passus. Ergo 23 millia calamorum faciunt 50 milliaria, exceptis 25 millibus pedum, qui faciunt 5 millia passuum, puta 5 milliaria. Ergo 25 millia calamorum faciunt præcise 15 milliaria. Ubi, et quando sacerdotes possederunt spatium 45 milliarium? Rursum murus urbis, cap. xlviii, in fine, dicitur habuisse 18 millia calamorum, id est 32 milliaria et 100 passus. Ovis unquam vidit tantos muros, tantam urbeir

CAPOT QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Post descriptionem et divisiezem Terree Sancta: ad quatuor mundi plagas, nunc eamdem inter duodecim tribum. distribuit, dans cuique suam partem et sortem, uti olim cis eam distribuit Moses et Josué. Primo, ergo septem tribubus versus Septentrionem, assignat suam cuique sortem. Deinde, vers. 8, sacerdotibus, levitis, civitati, et principi suam, in medio duodecim tribuum, pariem attribuit, catiupic repetit ex cap. xi.v, vers. 1. Tertio, vers. 23, redit ad tribus, et quinque reliquis portiones singulus versus Meridiem admetitur.

1. Et hæc nomina tribuum a finibus Aquilonis juxta viam Illehalon pergentibus Emath, atrium Enan terminus Damasci ad Aquilonem juxta viam Emath. Et erit ei plaga orientalis mare, Dan una. 2. Et super terminum Dan, a plaga orientali usque ad plagam maris, Aser una. 3. Et super terminum Aser, a plaga orientali usque ad plagam maris, Nephthali uua. 4. Et super terminum Nephthali, a plaga orientali usque ad plagam maris, Manasse una. 5. Et super terminum Manasse, a plaga orientali usque ad plagam maris, Ephraim una. 6. Et super terminum Ephraim, a plaga orientali usque ad plagam maris, Ruben una. 7. Et super terminum Ruben, a plaga orientali usque ad plagam maris, Juda una. 8. Et super terminum Juda, a plaga orientali usque ad plagam maris, erunt primitiæ, quas separabitis, viginti quinque millibus latitudinis et longitudinis, siculi singulæ partes a plaga orientali usque ad plagam maris : et erit sanctuarium in medio ejus. 9. Primiliæ, quas separabitis Domino : longitudo viginti quinque millibus, et latitudo decem millibus. 10. Illæ autem erunt primiliæ sanctuarii sacerdotum : ad Aquilonem longitudinis viginti quinque millia, et ad mare latitudinis decem millia, sed et ad Orientem latitudinis decem millia, et ad Meridiem longitudinis viginti quinque millia : et erit sanctuarium Domini in medio ejus. 11. Sacerdotibus sanctuarium erit de filiis Sadoc, qui custodierunt caeremonias meas, et non erraverunt cum errarent filii Israel, sicut erraverunt et Levitæ. 12. Et erunt eis primitiæ de primitiis terræ Sanctum sanctorum, juxta terminum Levitarum. 13. Sed et Levitis similiter juxta fines sacerdotum viginti quinque millia longitudinis, et latitudinis decem millia. Omnis longitudo viginti quinque millium, et latitudo decem millium. 14. Et non venumdabunt ex eo, neque mutabunt, neque transferentur primiliæ terræ, quia sanctificatae sunt Domino. 15. Quinque millia autem quæ supersunt in latitudine per viginti quinque millia, profana erunt urbis in habitaculum, et in suburbana : et erit civitas in medio ejus. 16. Et hæc mensuræ ejus : ad plagam septentrionalem, quingenta et quatuor millia : et ad plagam meridianam, quingenta et quatuor millia : et ad plagam orientalem, quingenta et quatuor millia : et ad plagam occidentalem, quingenta et quatuor millia. 17. Erunt autem suburbana civitatis ad Aquilonem ducenta quinquaginta, et ad Meridiem ducenta quinquaginta, et ad orientem ducenta quinquaginta, et ad mare ducenta quinquaginta. 18. Quod autem reliquum fuerit in longitudine secundum primitias sanctuarii, decem millia in Orientem, et decem millia in Occidentem, erunt sicut primiliæ sanctuarii : et erunt fruges ejus in panes his qui serviunt civitati. 19. Servientes autem civitati, operabuntur ex omnibus tribubus Israel. 20. Omnes primitiæ viginti quinque millium, per viginti quinque millia in quadratum, separabuntur in primitias sanctuarii, et in possessionem civitatis. 21. Quod autem reliquum fuerit, principis erit ex omni parte primitiarum sanctuarii, et possessionis civitatis e regione viginti quinque millium primitiarum usque ad terminum Orientalem : sed et ad mare e regione viginti quinque millium usque ad terminum maris, similiter in partibus principis erit : et erunt primitiæ sanctuarii, et

eanctuarium templi in medio ejus. 22. De possessione aulem^ Levitarum, et de possessione civitatis in medio partium principis : erit inter terminum Juda, et inter terminum Benjamin, et ad principem pertinebit. 23. Et reliquis tribubus : A plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Benjamin una. 24. Et cdntra terminum Benjamin, a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Simeon una. 25. Et super terminum Simeonis, a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Issacbar una. 26. Et super terminum Issacbar, a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Zabulon una. 27. El super terminum Zabulon, a plaga orientali usque ad plagam maris, Gad una. 28. Et super terminum Gad, ad plagam Austri in meridie : et erit linis de Tbamar usque ad aquas contradictionis Cades, hæreditas contra mare magnum. 29. Hæc est terra, quam mittetis in sortem tribubus Israel : et bæ partitiones earum, ait Dominus Deus. 30. Et hi egressus civitatis : A plaga seplentrionab quingentos et quatuor millia mensurabis. 31. Et portæ civitatis : ex nominibus tribuum Israel, portæ tres a Septentrione, porta Ruben una, porla Juda una, porta Levi una. 32. Et ad plagam orientalem, quingentos et quatuor millia : et portæIrta, porla Joseph una, porta Benjamin una, porta Dan una. 33. Et ad plagam meridianam , quingentos et quatuor millia metieris : et portæ lres, porta Simeonis una, porta Issacbar una, porta Zabulon una. 34. Et ad plagam occidentalem, quingentos et quatuor millia : et portæ eorum lres, porta Gad una, porta Aser una, porta Nephthali una. 35. Per circuitum, decem et octo millia : et nomen civitatis ex illa die, Dominus ibidem.

Nota : Dat hic Deus ideam perfectam reipublicæ Israeliticæ), nou quæ fuit post captivitatem Babyloniam, sed quæ esse debuit, sicut Plato dat ideam perfectam reipublicæ quæ esse debet, etiamsi illa in rerum natura non exstet. Nam dine tantum tribus e captivitate redierunt, reli- (pjæ decem iu ea remanserunt, exceptis paucis

qui cum duabus tribubus mixti redierunt. Quo- circa hæc magis Apostolos et Christianos, quam Judæos spectant, uti dicam in line capitis.

Accipe hic ideam omnium terræ portionum, ejusque per tribus, sacerdotes, templum, urbem, et priucipium **ordinatam divisionem.**

AI) AQUILONEM

- f Sors Dan
- 2 Sors Aser
- 3 Sors Nephtali
- 4 Sors Manasse
- Sors Ephraim
- 6 Sors Ruben
- 7 Sors Juda

Portio Sacerdotum

Templum I

Portio Levitatum

Porlio
Principis

Portio
Principis

Civitas

Portio servientium civitati

- 1 Sors Benjamin
- 2 Sors Simeon
- 3 Sors Issachar
- 4 Sors Zabulon
- 5 Sors Gad

AD MERIDIEM

E^co hæc est idea perfecta reîpublicæ Israelis, prout a Deo instituta est sub Mose et Josué, sed suo vitio collapsa, hic plenius, perfectius et pulchrius a Deo restituitur, quam fuerit primitus instituta; restituitur, inquam, non reipsa, sed in idea,quæ fuit typus Ecclesia et reipublic® Christian®, in qua militante hæc idea compleri incipit, sed plene complebitur in triumphante. Hac ergo de causa nominat duodecim tribus prout primitus fuerunt, cisque suam sortem assignat. Duodenarius enim symbolum est perfectæ reipublic® el universitatis. Nam duodenarius, ut notat Petrus Bongus, lib. *De Numer. mysteriis*, pag. 386 et sequent., perfectus est numerus: hinc naturalis est montium anni. Undo et plenæ civitatis ac reipublicn tam apud Ezechielem, quam apud Platonem e*tnumerus.

Rursum in duodenario continentur omnes toni, et harmonia musices, scilicet, prima sesquialtera nascitur inter tria et duo; unde quinarium dicitur prima radix hujus proportionis. *Prima* quod prim*, que sesquitertia provenit inter quatuor et tria : quare septenarius est radix sesquiterliæ. Sesquialtera consonantia generat diapente, sesquitertia generat diatessaron. Ex his duabus, quinta et septima, conflatur consonantia in dupla proportionem consistens, diapason, cujus radix est duodenarius. *Secundo*, duodenarius est primus numerus impariter par. Surgit enim ex ductu primi imparis, scilicet ternarii in quaternarium, qui primus est pariter par : ter enim quatuor faciunt duodecim. Rursum duodenarius componitur ex senario geminato. Senarius autem est primus perfectus x quia primus esL qui ex omnibus suis

primis partibus componitur : nam unum, duo, tria, quæ sunt primæ partes senarii, faciunt sex. *Tertio*, Plato in *riardono*, duodenario formarum numero describit orbem. In *Phadro*, deorum dæmonumque exercituum sub duce Jove, in ordines duodecim disponit. In *Legibus* custodias, magistratus, agros, vicos civitatemque secatur in duodecim partes. Suam quoque civitatem diis duodecim commendat : undo et in duodecim sideribus Zodiaci, totidem a Pythagoræis positi fuerunt particulares dii. Quin et Plato, lib. VII De *Repubt.*, duodenarium celebrat ut divinum. Quocirca Platonici duodenarium aiunt esse universalis formæ inundan® cl human®, atque civilium gubernatorem, plurimumque rerum propagationi mutationique congruere. Quin et mundus a Platone in *Timæo* formatur duodecim facierum numero, suntque duodecim primari® orbis partes, scilicet quatuor elementa, et octo cœli usque ad siderum, sive firmamentum. Denique dies, et nox, duodecim horis describuntur. *Quarto*, duodenarius in inferioribus ostendit suam fecunditatem. Pavo, teste Aristotele lib. VI De *Animal*, cap. ix, duodecim ova ponit; acanthis avis minima duodecim patii pullos, teste Plinio; lepus et cuniculus fecundissimi, duodecies in anno generant pariuntque; singulis etiam mensibus pariunt columbio; camela duodecim mensibus fœlum gerit, et licet tant® sit magnitudinis, usque ad duodecimum diem sine potu perdurat; cynocephalus in utroque æquinotio duodecies, puta singulis horis, potus excrementa profundit, tumque argutius ululatu vociferatur, quasi singulas horas voce indicans : unde ab Ægyptiis in hydrologiis insculpitur, quasi symbolum divisionis diei in duodecim horas. *Quinto*, in Scriptura frequens et sacer est hic numerus. Nam duodecima mansione Ilebræorum in deserto descendit Deus in Sina, ibique legem dedit; duodecim Patriarchas, tribus et principes elegit, totidemque dona offerre iussit, *Numer.* i, 2 et seq. Duodecim fontes fuerunt in Elira, quibus silibundi Israelite satiati sunt, *Exodi* xv, 27. Duodecim erant lapides in rationali pontificis. Duodecim exploratores misit Josué in Chanann, *Numer.* xm. Duodecim lapides et Jordane electi et fixi sunt in monumentum transitus Ilebræorum, *Josué* iv. Duodecim fuerunt leunculi in solio Sdomonis, II *Paralip.* ix. Duodecim cubili Ariel, *Ezechiel.* xliiii, 15. Duodecim fundamenta coelestis Jerusalem, et duodecim fructus ligni vil®, *Apoc.* xxii. Ex singulis tribubus signantur duodecim millia, *Apocal.* vn. Duodecim a Christo electi sunt Apostoli; quia ternarius SS. Trinitatis, quam prædicarunt, ductus in quatuor mundi plagas, ad quas mittebantur, facit duodenarium. Mulier illa coelestis amicitur stellis duodecim, *Apocal.* xn, 1. Duodecim panes propositionis Deo in mensa jugiter proponebantur, *Levit.* xxiv. Apostoli et viri Apostolici sedebunt super sedes duodecim, judicantes duodo-

cim tribus Israel. Duodenarius enim symbolum est universitatis, tum hominum, tum electorum.

Denique, IV *Esdra* xiv, duodenis partibus divisum esse dicitur saeculum, quoniam justi ibunt in vitam æternam, mali in ignem æternum.

1. Et hæc nomina tribuum, — *q. d.* Hæc sunt nomina portionum, sive possessionum singularem tribuum. Metonymice enim nomina possessorum vocat ipsos possessores, et per possessores ipsas possessiones inte'bgendas relinquit. Sic *Apocal. m, 4*, dicitur : « Habes nomina pauca in Sardis: » « nomina, » i. e. homines. Sic apud Senecam, lib. V De *Beneflc.*, *Inqum* vocantur ꝑtrxtt.

A finibus Aquilonis, — id est ab extremo fine et limite Chañante® versus Aquilonem.

Et erit ei plaga orientalis mare, — *q. d.* Hæc sors et divisio terræ danda Dan, et aliis tribubus, fiet a plaga orientali versus mare, id est versus Occidentem. Hoc est, fiet per lineam ductam ab Oriente in Occidentem : per illam enim accipiebatur longitudo terræ, et sortis cujusque tribus. Ita Vatablus et Hebræi.

Dan una, — *q. d.* Tribui Dan assignabitur prima sors ad Aquilonem. Dan ergo primam tribuit partem, secundam Aser, tertiam Nephthalim, quartam Manasse, quintam Ephraim, sextam Ruben, septimam Juda. Creteris quinque tribubus, inferiori vers. 23, portiones ad Meridiem assignat. Hæc, uti ostendi cap. xl, initio, mystice accipienda sunt, non ad litteram, ut sonant : nam decem tribus e captivitate non redierunt, sed disperierunt et evanuerunt. Per eas ergo accipi debent tribus, familiæ et Ecclesiæ Christianorum. Porro quinam Christiani in particulari mystice intelligantur per Dan, quinam per Aser, Nephthalim, Juda, etc., dixi *Gcn.* xxx, 42; *Num. n*, sub fine, *Apocal.* vn, 5. Ibi enim S. Joannes recitans duodecim tribus, signatosque ex singulis ad 12 millia, alludit plane ad has Ezechielis 12 tribuum partitiones et sortes. Quomodo autem hæc sortium Ezechielis divisio ad litteram intelligenda sit factaque, nemo expbcat, nec ego divinare ausim.

2. Et super terminum Dan, — *q. d.* Proximo post terminum et sortem Dan, secundam partem accipiet Aser.

3. Et super terminum Asfr. — « Super, » id est juxta. Sic dicitur de Christo, *Luca* iv, 39 : « Stans super (id est juxta) illam, imperavit febri; » hoc enim significat Hebræum by *al*.

8. Primitif, — id est prima oblatio, sive prima sors et pars terræ danda Deo et sacerdotibus. Ilepetit partem possessionis sacerdotum, quain descripsit cap. xlv, 1.

Asserit ergo portionem sacerdotum Iu longitudine, ab Oriente in Occidentem Lubere 25 mille calamos, et in latitudine decem miilo. *Deinde* similiter levitarum partem ait occupare al/Z 2" mille calamos in longitudine, et aliai' decem mille in latitudine. *Tertio*, civitati assignat pariter 25 mille calamos in longitudine, et quinque

mille in latitudine. Quocirca *hæ* tres portiones juncte efficiebant quadratum perfectum, quod habebat 25 mille calamos in longitudine, et totidem in latitudine. Nam decem mille latitudinis sortis sacerdotum, et decem mille sortis levitarum, addita quinque millibus civitatis, faciunt 25 millia.

Huc anagogice alludens S. Joannes, *Apoc.* xxi, 16 : « Civitas, ait, in quadro posita est, » ut significet Jerusalem coelestis firmitatem, æque ac pulchritudinem : nam quadrato urbes, æque ac domus, (remissima) sunt, teste Vitruvio. Porro *it nrbti hæ Ires sortes et* portiones habent ex utraque i. *Parte* portionem principis, ab Oriente scilicet et ab Occidente. Quo fit ut hæ quatuor portiones, simul juncto, efficiant unam portionem, quæ a Meridie ad Aquilonem occupet 25 mille calamos, sed ab Oriente ad Occidentem, adjunctis sortibus 12 tribuum, multo plures, nempe tot, quot habet quælibet portio cujusque tribus.

Mystice S. Hieronymus docet a vigesimum quintum numerum referri ad sensus (hi enim quinque sunt, et quinquies in vigesimo quinto continentur) de quibus dictum est. Sensus divinum possidebitis; et decem millium ad perfectam consummatamque virtutem, quæ decalogo veteris instrumenti ad Evangelicum perveniat sacramentum. »

Er LONGITUDINIS, SICUT SINGULTI PARTES, — id est longitudo harum trium partium simul junctarum, erit 25 *millium* calamorum, sicut longitudo singularum per se sumptarum, scilicet ab Oriente in Occidentem, æque 25 millium est.

9. Primitive quas separabit Dominus. — Prima pars, quam assignabitis sacerdotibus : hisce enim proprie hic sortem assignat. Sortem enim quam vers, præced. generatilo sacerdotibus, levitis, et civitati attribuit, hic sigillatim cuique suam assignat

Ad Aquilonem longitudinis viginti quinque millia. — Dimetitur quatuor latera portionis sacerdotum, juxta quatuor plagas, scilicet duo latera longitudinis ab Oriente in Occidentem, quorum unum erat ad Septentrionem, alterum ad Austrum; utrumque autem habebat 25 millia calamorum, ut dixit cap. XLV, 3. Alia deinde duo latera latitudinis metitur, quorum unum erat ad Orientem, alterum ad Occidentem; utrumque autem habebat decem millia calamorum. Ita Maldonatus.

tl. Sacerdotibus sanctuarium erit de filiis Sadoc. — Pro *sanctuarium* hebraice est *vnpo me-cuddas*, id est sanctificatum, 7. d. Totum hoc spatium a me divisum, separatum et sanctificatum est, ut detur sacerdotibus filiis Sadoc, de quibus dixi cap. iLiv, 15.

Nota : Quod Ezechiel viderit templum ab urbe semotum per 15 millia calamorum, cum templum Salomonis fuerit in ipsa urbe, allegorico significat Ecclesiam Christi longo esse sublimiorem Sy-

nagoga Mosis. Nam ad hanc ejusque carneas hostias et ritus non erat opus, ut quis longius recederet aut exiret : at ut Deo spirituale Evangelio legis sacrificium offeratur, opus est ut Christianus semetipsum abneget, a se exeat, sese relinquat, et ad Deum quærendum procedat : quod maxime faciunt, qui se a suorum, et totius sæculi commercio abducunt, et in Religionis asylum confugiunt : hoc enim significat novum hoc Ezechielis templum. Porro 15 millia calamorum faciunt circiter 27 (et si calami sint sacri, triginta) milliaria Italica, quod est iter unius diei : quo significatur opus esse viam hanc mane, id est tempestive inchoare, ut ante vito vesperam, solisque et luck occasum, possimus eo pervenire, ubi plenum et perfectum spirituale hoc sacrificium Deo olleramus. Ita Alcazar in *Apodi.* xxi, 22, notat. 38.

12. Et erunt eis primule. — a Primitiæ » hic *Vers, u* non frugum, sed terræ accipiendæ sunt, uti dixi vers. 9. Unde hebraice est : *Erit itaque eis oblata* (portio terræ) *de ublatione terræ sanctitas sanctitatum*, id est sanctissima; quia in ea erigetur Deo templum.

Juxta (scilicet ante) terminum Levitarum. — Nam portio terræ sacerdotum prima erat, eam deinde sequebatur portio levitarum, ut patet cap. XLV, 5. *f — i*

13. Omnis longitudo. — Vox *omnis* distribuit Ven. 11. quatuor latera sortis Levitarum, 7. d. Utraque longitudo et lateris septentrionalis, et lateris australis, erit 25 millium calamorum; et utraque latitudo lateris, tam orientalis, quam occidui, erit decem millium calamorum.

15. Quinque millia autem qua supersunt in latitudine Veri is. TUBINE PER VIGINTI QUINQUE MILLIA, PROFANA ERUNT urbis. — Nota : Sors sacerdotum in latitudine habebat decem millia, sors levitarum totidem, sors civitatis quinque, ita ut universa latitudo trium harum sortium esset 25 millium. Porro ex his 20 millia cedebant sorti sacerdotum et levitarum. Supererant ergo 5 millia pro civitate, quæ proinde profana vocat, quia destinata erant civibus laicis in habitaculum, et in suburbana; » unde Symmachus et Theodotion pro *profana*, verlu ni xaixcv. Hinc et subdit : « Et civitas in medio ejus. » 7. d. In medio hujus spatii tertii, quod 25 millia calamorum habet in longitudine, decem in latitudine, erigetur civitas Jerusalem. Porro *suburbana*, vocat locum ante urbem vacuum et domibus et arboribus, quod Vatablus et Livius *pomærium*, alii *circum*, alii *aream* vocant.

Mystice, quinque millia, quæ erant profana extra templum, designant, juxta S. Hieronymum, deditos quinque sensibus. Unde et turris illa carnea, puta Goliath, habebat lorica ponderantem quinque millia siclorum æris, I *Reg.* xvn. Hinc Pythagorici quinarium Minervæ sacrum habuerunt, quia sterile producit. Unde Servius Minervam natam dicit quinta luna, sicut omnes qui steriles fuere. Hinc Titanis filios steriles quinta luna

natos dicunt : antiquis enim creditum est, quidquid quinta luna nasceretur, sterile et damnosum fore. Hinc et natum adagium, ut nullius numeri hominem quinta luna natum dicant, uti testatur Cicero in *Academ.* lib. II. Accedit Hesiodus, lib. *De Diebus*, qui reprobat quintas, in quibus Erinnyes Rix filias necis dicit, quas jussu Plutonis vagari, et plus habendi desideria castigare, perjurosque deprecere ad supplicium significat. Eum secutus Virgilius, I *Georg.*, sic canit :

Quintam fuge, pallidus Orcus
Eumemesque satae.

Quinque ergo carni et quinque sensibus addictos denotant. Itaque quinque filii Salphaad, qui mortuus est in peccato, *Num.* xxxvii, designant opera quinque sensuum, ait S. Augustinus, in *Psalm.* xl, aut ipsos sensus, qui sunt filiae, quæ nascuntur ex oblivione, non ex memoria. Quinque anni aurei, I *Heg.* vi, teste S. Gregorio, designant memoriam peccatorum per quinque sensus commissorum. Quinque in domo una, *Luc.* xn, (teste S. Ambrosio) hoc est, in homine sunt, anima, caro, appetitus carnalis, concupiscibilis, irascibilis; et dividuntur, quæ prius in malum consentiebant. Quinque civitates in terra Ægypti loquentes lingua Chanaan, sunt figura quinque sensuum, cum ad carnis et Ægyptias delicias deficiendo declinant, uti *Isaiæ* xix, ex S. Hieronymo dixi. Verum, quia civitas hæc sancta erat, hinc alii quinque luge millia spatii ejusdem in bonum accipiunt, scilicet pro bono usu quinque sensuum. Sic enim et carmina Salomonis quinquies mille, II *Eccl.* IV, pro quinque sensibus intelliguntur : quos qui in diversis virtutibus bene regit, beatus est : rectus enim usus horum et moderatio, est quasi ratio canendi Domino laudes. Quocirca etiam per eos, quasi quinque millia carmina Domino Salomon canit. Sic et quinque millibus virorum satiatis a Christo, *Matth.* xn, designantur, qui sunt perfecti quinque sensibus, qui scilicet viriliter agere et confortari satagunt, sobrio, juste et pie vivendo, vel coelestis sapientiæ dulcedine mereantur recreari. Sic apud Romanos de jure triumphandi exstabat lex, ne quis triumpharet, nisi qui hostium quinque millia una acie cecidisset. Erat ergo hic numerus quinque millium augustus, sacer, triumphalis.

Porro Plato, lib. V *De Legibus*, numerum quinquies mille et quadraginta summopere commendat in magistratuum, domiciliorum agrorumque partitione, nupte omnium utilissimum, eo quod in se multas distributiones partium integras contineat. Unde cum legislatori, quasi civitati commodissimum commendat. Nam si hunc numerum in binas secus partes, pars dimidia 2520 continebit. Si in paries tres, pars tertia erit 1680. Si in quatuor, quarta pars erit 1260. Si in quinque, quinta pars 1008 continebit. Si in sex, quæ habet 810. Si in septem, septima pars 720. Si in octo, octava 630. Si

in novem, nona 560. Si in decem, decima 504. Huc usque partes omnes sunt integræ. Sed si in viginti sex scernatur, undecima erit 438, atque insuper duodecim undecimæ portiunculæ. Si in duodecim, duodecima erit 420.

16. Ad plagam septentrionalem, — hoc est, limes VerK aquilonari hujus urbis habebit calamos 4300; totidem habebit limes australis, et totidem orientalis, æque ac occidentalis. Itaque tota urbs occupabit in ambitu 18 millia calamorum, id est 108 milia cubitorum, et insuper 18 millia palmorum. Calamus enim sacer (de quo hic agitur) continebat sex cubitos, et palmum, uti dixi cap. xl, 5. Erat civitas hæc quadrata habens singula quatuor latera equalia. « Quodque enim latus continebat 4500 calamos. Porro cum tota illa portio, in qua sita erat civitas, contineret 5000 calamos, liquet urbem ipsam non implere totam hanc portionem. Supersunt enim quingenti calami, nempe 250 ex una parte civitatis, quæ erat ad Aquilonem, et totidem ex altera parte ad Austrum. Et hæc duo spatia vocantur hic suburbana, de quibus mox subdit : « Erant autem suburbana, etc. Post hæc suburbana sequebantur agri ministrorum, qui serviebant civitati. Hinc patet quantum superari suburbanum urbis suburbanum tempus turbis enim continebat 250 calamos, templi 30 cubitos tantum, vel dixit cap. xl.

18. Quod autem reliquum fuerit. — Occupabat Vm. u spatium illud profanum, in quo urbs collocanda erat, 25 millia calamorum longitudinis, uti dixit cap. XLV, 6; urbs autem non habebat nisi quinque millia calamorum, uti jam dixi: ergo supererant 20 millia calamorum, 10 ex una parte ad Orientem, 10 ex altera ad Occidentem. Nam, ut dixit cap. XLV, 7, longitudo sumebatur ab Oriente in Occidentem.

Secundum primitias sanctuarii. — Hebraeus, *juxta oblationem sanctam*, id est juxta levitarum portionem, quæ ad pariem urbis sancta erat. Idem significat id quod sequitur : « Sicut primitiæ sanctuarii. » Hebraice enim idem est, scilicet, *juxta oblationem sanctam*.

Erunt fruges fructus in panes, — q. d. Alentur inde ministri urbis, quos hic vocat *sementes*, quales sunt famuli Consulium, Prætorum, Senatus; item ii qui curant plateas, sarta tecta murorum, qui præsumt annonæ et foro, tabelliones, procuratores alique qui in aliis officiis publicis civitati necessariis, eidem deserviunt. Non ergo servientes, vel ministros urbis vocat vinitores et agricolas, vel vult R. David.

20. Omnes primitus. — Est anacephalæosis : re- ver*. * capitula enim generatim mensuras sortium omnium, quas prius particulatim dimensus est; scilicet tres hæc sortes sacerdotum, levitarum et civitatis simul junctæ, habebant 25 millia calamorum in longitudine, et totidem in latitudine. Efficiebant ergo quadratum geometricum. Pono tutum huc spatium vocat *primitias*, vel, vel hebraice est

fIOVV) *teruma*, *id est* oblationem sanctam; quia, licet spatium civitatis esset profanum, uti paulo ante dixit, respectu spatii sacerdotum et levitarum, erat lamen sanctum respectu cæterarum urbium. Urbs enim Jerusalem erat urbs sancta, in qua Deus habitabat, scilicet in ejus templo.

21. Quod autem reliquum fuerit. — Longitudo triplicis sortis, scilicet sacerdotum, levitarum et urbis, non pertingebat usque ad Jordanem, qui erat orientalis terminus Terne Sancte ex una parte; nec ad mare Mediterraneum, quod erat limes ejusdem occidentalis ex altera parte. Itaque spatium, quod supererat, datur hic principi, ut ipsa sua sorte ambiat sortem sacerdotum, levitarum et populi: quia princeps Ecclesiam, æque ac rempublicam instar valli sopire, munire et defendere debet; unde sequitur:

22. De possessione autem Levitarum. — Hebraice FHTVIXD *meadiusat*, *id est a possessione levitarum, d a possessione urbis (quæ est in medio ejus); quod erit reliquum, principis erit; quod erit inter terminum Juda et Benjamin, principis erit, q. d.* Possessio illa principis, in cujus medio erit possessio levitarum, et consequenter sacerdotum ac urbis, erit inter tribum Juda et Benjamin; unde clare vertit Vatablus: *Possessio (in) quoque levitarum, et possessio urbis erit intra illud spoliū, quod principis est; denique princeps inter Juda et Benjamin terminos, habebit possessionem.* Est quasi iteratio et confirmatio præced. vers, cum una clausula sive additione de situ sortis principis inter sortem Juda et Benjamin. Nam sors Benjamin erat ad Austrum, Juda ad Aquilonem. Jam quidquid medium erat inter utramque sortem, hoc principis erat. Aliter paulo hæc explicat Maldonatus ex R. Salomone.

Son jg. Nolani S. Hieronymus et Alcazar, *Apocal.* m, in fine, pag. 309, hic permutari sortes Judæ et Benjamin. Jaulitb Nam Josué, cap. xviii, 5, tribui Judæ dedit sortem ad Austrum, Benjamin vero ad Aquilonem, vers. 12; hic vero ex adverso Juda collocatur ad Aquilonem; Benjamin vero ad Meridiem. Benjamin, inquit Alcazar, ponitur ad Austrum, *id est* ad dextram templi (templum enim orientem solem respiciebat, ita ut Auster esset ei dexter, Aquilo sinister); Juda vero ad Aquilonem, *id est* ad sinistrum, ut significetur illud Christi: «Qui se humiliat, exaltabitur; oīlle enim vere est Benjamin, *id est* filius dexteræ, qui per hoc dexteram meretur, quod in oculis suis minimus sit, et meliorem ac digniorem locum fratri, puta Judæ, concedat.

23. Et reliquis tribubus. — Est tertia paracapitis. Nam post sortes septeni tribuum, et post sortes sacerdotum, levitarum, civitatis et principis, hic reliquis quinque tribubus sortem cuique assignat.

A pugna orientali. — Supple, erit longitudo: idem intellige in cæteris usque ad vers. 28. Latitudinem vero non describit; per quod Judæi significant censent, quod ipeorum regnum sub Messia nulli limitibus terminabitur. Hoc verum est de regno Messiæ, quem ipse bustia venturum ex-

spectant, nos venisse credimus: Christus enim Ecclesiam suam per Apostolos toto orbe propagavit. Unde de eo præcinuit Psalles, *Psal.* lxxi: «Dominabitur amari usque ad mare, et illuminabitur orbis usque ad terminos orbis terrarum.»

24. Et contra terminum. — «Contra, *p* id est Juxta: hoc enim hebraice est *Sx al*. Sic supra, *id est* juxta, *terminum*, ut dixi vers. 3, 4, 5 et *scq.*

28. Et ERIT FINIS DE TILAMAI, — *q. d.* LiniCS australis plagie erit ab urbe Thamar, *id est* csl, non a Jericho, sed a Palmyra usque ad aquas contradictionis, scilicet usque ad Cades, uti dictum est cap. præced. vers. 19. In qua plaga ultimum locum ad Austrum occupabat tribus Gad.

29. Hæc est terra, — hæ mensura et partes Ven. tt. Terræ Sancte inter duodecim tribus distribuendo. Est anacephalæosis præcedentium.

30. Et m egressus civitatis. — Rabbini per Ven. 30. egressus accipiunt portas; melius S. Hieronymus accipit latera, sive ambitus civitatis, a quatuor ejus lateribus. Hi enim singuli, non autem portæ, habebant «quingentos quatuor millia» calamos, uti dixi vers. 16. Quibus si adjicias bis 250 calamos suburbani, qui erant utrinque, habebis mensuram quinque millium, de qua superius dixi.

31. Porta Levi una. — Levi non habebat sortem in tetra, habebat tamen portam in civitate. Ita Vatablus. Describit hic 12 portas, scilicet ternas a quolibet latere, inscriptas nominibus duodecim tribuum. Itaque ad Septentrionem porta prima poru il erat Ruben, secunda Juda, tertia Levi. Ad Orientem porta prima erat Joseph, secunda Benjamin, tertia Dan. Ad Meridiem porta prima erat Simeon, secunda Issachar, tertia Zabulon. Ad Occidentem porta prima erat Gad, secunda Aser, tertia Nephtali.

Notat Alcazar in *Apoc.* xxi, 13, pag. 934, portas hosce Ezechielis non per omnia respondere portis prise Hierosolymæ. Nam porta Ephraim, quæ eadem est cum porta Joseph, hic ab Ezechiele ponitur ad Orientem, cum in Hierosolyma veteri eadem fuerit ad Septentrionem, uti (locet Adri-chomius, Vilalpandus et alii. Rursum non vocantur hæ portæ Ephraim, Dan, Manasse, etc., eo quod per illas iretur ad sortem et terram tribus Ephraim, Dan, Manasse, etc., sed quod eorum nominibus inscripte essent, nul ab iis exstructe, juxta ea quæ scribit Nehernias cap. m. Unde et Ezechiel hic vers. 19 videtur eos vocare «servientes civitati.» Nam alioqui Ezechiel sortem tribuum duodecim ita distribuit, ut septem ponat ad Septentrionem, quinque reliquas ad Meridiem, uti dixi initio capitis.

35. Per circuitum (scilicet per quatuor urbis latera) decem et ocio millia. — Quater enim quatuor millia quingenti faciunt octodecim millia, non leucarum, ut vult Lyranus et Rabbini, sed calamorum, uti ostendi vers. 30. Porro octodecim millia calamorum faciunt 32 militaria et 400 passus patet ex dictis cap. xlyi, in line.

COMMENTALA IN EZECWEtEM PROPHETAM, cap. XLVtll.

Et nomin civitatis bx illa die, — qua restaurata vel exstructa fuerit.

Dominus ibidem. — Iloc imperfecte competit Iherosolymæ, in qua Deus in templo habitavit modico tempore, scilicet ab Edra usque ad Titum el Vespasianum; perfecto vero competit Ecclesia; Christi, imo de ca sola intelligunt S. Hieronymus, Lyranus, Vatablus, Hugo, Dionysius, Maldonatus, Pini iset alii.Unde Jonathas Chaldæus paraphrastes vertit : *Et. nomen civitatis exponent a die ijuo posuit Deus divinitatem suam ibi*; Syrus vertit : *Et nomen civitatis a diebus ejus* (ex quo condita est) *Dominus appellavit eam*; Arabicus Antiochenus : *Nomen civitatis, cx 'juo ccdifuarunt eam, Domino*, id est appropriata eldicata Domino; Arabicus Alexandrinus : *Et nomen civitatis jam nominavit eam Dominus prima die illius*, ex quo coepit esse. Hoc nomen valde congruit cum illo, quod Christo imponitur *Isaia* vu, 14 : a Vocabitur nomen ejus Emmanuel, id est nobiscum Deus.» In Ecclesia enim Deus cum suis filiis et fidelibus est, juxta illud *Malth.* xxvm, 20 : a Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.»

Ubi nota : Apposite Lyranus censet duplex hic Ecclesiæ regnum describi, scilicet spirituale in templo, de quo cap. XL, in fine ; temporale in civitate hac, hoc est templum significare clericos, civitatem laicos fideles, in qua proinde praescribuntur justa pondera aliæque leges justitiæ: hæc enim columen est et basis reipublicæ ac regni. Civitas enim est civium uuitas, quæ maxime justitia et charitate coalescit. In quolibet latere civitatis sunt lres portæ, et a duodecim tribubus nominata;, et ad quatuor orbis paries icqualiler resipientes : ut significetur ad principem Christianum pertinere præesse communitati civium ; ita ut omnes ehristjani et subditi tam minores, quam majores ex qualibet parte regni liberum ad cum habeant accessum, tanquam ad conservatorem et defensorem omnium. Et quia in hoc sunt ministri Dei, ut docet Apostolus Jlom. xm, dicens : « Ministri enim Dei sunt In hoc ipsum servientes;» ideo hic dicitur : « Et ncimen civitatis cx illa die, Dominus ibidem; » quia civitas non nominatur a vicario, sed a principali domino : et sic communitis populi Christiani nominatur a Christo. Porro per numeros calamorum et cubitorum in genere dici potest, quod per ipsos intelligatur certa quantità. meritorum secundum conditiones et opt ra personarum, quæ soli Deo nola est quantum ad omnia. Huc usque Lyranus in fine libri. S. Hieronymus vero per urbem potius accipit Ecclesiam Christianam, quam rempublicam fidelium temporalem. Hinc Alcazar in *Apoc.* iv, p.ig. 320, lilt. C, per civitatem hanc accipit Romam, cujus nomen, ait, est « Dominus ibidem. » Sed audi S. Hieronymum :

Tribus, ait S. Hieronymus, duodecim circa tabernaculum (ut patet *Num.* n, b) ita castrametabantur, « ut ad Orientem fuerit Judas, issachar et Za-

bulon, filii Liæ; et ad Meridiem, Ruhen, Simeon, Gad, <lue filii Liæ, et tertius filius Zelphæ ancillæ Liæ, ad Occidentem vero Ephraim, et Manasses, et Benjamin, duo videlicet filii Rachelis: quia Joseph pro tribu Levi, quæ sacrificiis d. putata est, in duas tribus, Ephraim el Manasse, divisa est. Ad Aquilonem autem Dan, et Aser, et Nephtalí : quorum primus et tertius filii sunt Balæ ancillæ Rachelis; secundus, filius Zelphæ, ancili e Liæ, ignobiles, et ad Aquilonem positi : quippe qui ex ancillarum inter se dissidentium stirpe generati sint. » Deinde eis opponens hasce tribus el urbem Ezcchielis, puta 12 Apostolos, eorumque prosapiam et Ecclesiam, subdit : « Nostra vero urbs, quæ est civitas magni regis, cujus artiLx et conditor esl Deus, de qua el Psalmista canit ; Numquid Sion dicet: Homo, el homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus? aliam habet tributuum in terra sancta de?criptionem, et mensuram civitatis, possessionis ordinem, et plagas tribuum singularum. Primum enim plage Aquilonis opponuntur lres portæ, sive exitus civitatis : quorum est primogenitus Ruben, et Judas regiæ stirpis auctor, et Levi : super cujus nomine in tabernaculo, et sacrorum descriptione nd dictum est; ut primogenita po-sidenles quasi genus regale et sacerdotale, Aquilonis frigora contemnamus. Secundo vero ad Orientem est Joseph, Benjamin et Dan; ambo filii Rachel,et unusBalæ ancillæ ejus. Ad Meridiem vero Simeon, Issachar et Zabulon, qui tres Liæ lilii sunt. Porro ad Occidentem Gad.Aser et Nephtali : quorum priores duo filii Zelphæ sunt, ancillæ Liæ : tertius filius Bake, ancillæ Rachelis. Quis sapiens, et intelligit, t hæc? intelligens, et cognoscet ea? Quia reclæ vi e Domini, et justi ambulabunt in eis : prævaricatores vero corruent in illis. Has duodecim portas, sive exitus, pro qualitate meriloium atque virtutum, singulis tribubus, sub apo-lolicis et patriarcharum nominibus arbitror delegatas, de quibus el in Apocalypsi Joannis apertius scribitur, et multarum divinarum Scripturarum sacramenta testantur. Et necesse est ut talis civitas decem el octo millium per circuitum teneat calamorum : sub quo numero, et m duodevigesimo p-almo lex naturalis esl scripta, gratiaque Evangelii! describitur, quibus Ecclesia, id est urbs Salvatoris, exstructa est. Nomen quoque ipsius civitatis nequaquam erit, ut prius Hierosolyma (quæ interpretatur, visio pacis), sed Adonai somma, quod in Latmum sermonem vertitur, *Dominus ibidem*, qui recedat nunquam ab eu, ut a priori populo ante discessit, dicens ad discipulos : Surgile, abeamus hinc ; et ad Judæos ; Relinquetur vobis domus vestra deserta, sed teternam habeat possessionem, et sit ei ipse possessio, iisdem discipulis repromittens: Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi » Quin et ipsi Rabbini post Christum, licei aliquando Christianis objiciant **Gluxslum nostrum**

non esse Messiam, eo quod ipsis templum et civitatem hic ab Ezechiele descriptam non ædificavit; tandem tamen fatentur urbem hanc cum templo spiritalem fore et mysticam, non corporalem. Ita R. Salomon hic fatetur, aitque : Omnia quæ in Ezechiele de Jerusalem scribuntur, de sancta civitate superna Jerusalem absque dubio intelligenda sunt. Idem docent Thalmudistæ, quos citat Finns lib. II *Flagelli Judæor.* cap. vm, ubi per Jerusalem congregationem gentium ad Christum, sive universitatem Christianorum; per templum, congregationem sacerdotum; per portam clausam, B. Virginem accipiendam esse docet : Alioqui, **inquit**, civitas hæc mundi magnitudinem adæquaret, si non superaret. Quæ ratio non est solida : nam hæc 18 millia civitatis, quæ hic numerat Ezechiel, non sunt leucarum, ut ipse cum Rabbiniis censet, sed calamorum. Itaque civitas symbolice significabat Ecclesiam cum 12 Apostolis, populo fidei, sacerdotibus et diaconis. Est in quadro posita, quia firmissima, ut portæ inferi ei prevalere nequeant. A singulis lateribus habet tres portas: quia undique a quatuor mundi plagis ad illam concurrerunt et ingressæ sunt gentes, idque per fidem SS. Trinitatis. Duodecim tribus sunt omnes fideles et Christiani; hi enim sunt veri Israelitæ*, filii Apostolorum, cives sanctorum, et domestici Dei. Nomen civitatis est *Dominus* (hebr. *Jchova*) *ibidem*, quia in Ecclesia est Deus, qui est suum et omnium rerum esse. Ibi est SS. Trinitas, Pater, Filius, et Spiritus Sanctus. Ibi realiter et corporaliter in sacramento et sacrificio Eucharistiæ est Jesus Christus, Deus et homo. Quanta hæc dignitas! quanta consolatio! quantum præsidium! quid enim deesse potest ei qui Deum habet!

Anagogice, hæc civitas cum 12 tribubus et portis significat Ecclesiam electorum triumphantium.

Ita enim huc alludens, imo verba Ezechielis citans eam explicat S. Joannes, *Apocal.* xn, 10 : « Ostendit: inquit, mihi civitatem sanctam, Jerusalem descendentem de cælo a Deo, habentem claritatem Dei, etc. Et habebat murum magnum et altum, habentem portas duodecim, et nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel. Ab Oriente portæ tres, et ab Aquilone porta tres, et ab Austro portæ tres, et ab Occasu portæ tres. Civitas in quadro posita est, et longitudo ejus tanta, quanta et latitudo. Et mensus est murum ejus centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quæ est Angeli, » etc. Vide ibi dicta, vide et ea quæ dixi Ktomer. u, sub finem. Castra enim 12 tribuum circa tabernaculum erant quasi urbs mobilis et castrensis, significans Ecclesiam militantem, quæ tendit ad triumphantem; idque armata manu decertans, et perrumpens per medios hostes carnis, mundi et diaboli. Civitas Dei paradisi est, ubi vita, et gaudia (eterna; civitas diaboli Uptu-

rns est, ubi mors, et tormenta æterna. Alterutra te manet. Deus, qui spiritus est incorporeus et immortalis, dedit tibi animam ad imaginem et similitudinem suam : animam incorpoream, immaterialem, spiritualem, itaque immortalem, ut cum colendo, amando, obediendo, pie, caste et sancte serviendo, paradisi et regalici ejus beatum, gloriosum et æternum assequare; sin autem minatur tibi tartarum, et flammantia ac aeternantia gehennæ incendia. In medio positus elige bonum, vel malum; vitam, vel mortem; cælum, vel tartarum; felicitatem, vel miseriam æternam. In mundo degis medius inter cælum et tartarum, quasi in hospitio, quasi in palestra, quasi in theatro, quasi in civitate vanitatis : vides opes, delicias, honores statim evanescere; cur vanis, cur fluxis, cur momentaneis inhias? O vanas hominum spes, et res! o vana et miserabilis hominum conditio! Vana omnia sunt sub sole. Vides juvenem, vides juvenulam, adate, forma, opibus, gratia, nobilitate florentem, hominem vides pulverem cras futurum. Mortalia omnia morte damnata sunt, ut vivas æternis. In cælis veritas est, sanctitas est, gaudium est, delicia* sunt, omne bonum est; quia *Dominus ibidem*. Gloria et divitiæ in domo ejus. Civitas illa non eget sole, neque luna : nam claritas Dei illuminat eam, et lucerna ejus est Agnus, et ambulant gentes in lumine ejus, et reges terræ* afferent gloriam suam et honorem in illam. Non intrabit in illam aliquid coinquinatum, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni. Ibi est vita sempiterna sempiternæ beatæ, ibi est certa securitas, segura tranquillitas, tranquillajucunditas, felix æternitas, (eterna felicitas; ubi amor est perfectus, limor nullus, dies æternus, jugis vigor, alacer motus, et unus omnium spiritus; quia *Dominus ibidem*.

Vive Deo, vive felicitati, vive æternitati (nullus labor durus, nullum tempus longum videri debet, quo gloria) æternitatis— acquiritur. Breves virtutis labores æterna voluptas sequitur.

Ite nunc fortes ubi celsa magni
Ducit exempli via, cur inertes
Terga nudatis? superata tellus
Sidera donat.

Beatus ero, si fuerint reliquiæ seminis*mei ad videndam claritatem Jerusalem. Porte Jerusalem ex sapphiro et smaragdo edificabuntur. Ex lapide candido et mundo omnes plateæ; ejus sternentur, et per vicos ejus alleluia cantabitur. Benedictus Dominus, qui exaltavit illam, et sit regnum ejus in sæculum sæculorum super eam, Amen. Quoniam apud te, Domine, est fons vite, et in lumine tuo videbimus lumen. O quando hoc lumen illucescet? o quando inclinabuntur umbre mortalitatis, et aspirabit dies divinæ immortalitatis? Quid enim mihi est in cælo, et a te quid volui super terram? Deus cordis mei, et pars in te Deus in ÆIEHXVM?

EPTNICION

DEI OPTIMI MAXIMI

CURRU CHERUBICO IMPIOS DEBELLANTIS,

DE USQUE TRIUMPHANTIS, EX ORACULIS EZECHIELIS.

I. Aporti sunt cœli, et vidi visiones Dei.

Et vidi, et ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone : et nubes magna, et ignis involvens, et splendor in circuitu ejus : et de medio ejus quasi species electri, id est de medio ignis.

Et in medio ejus similitudo quatuor animalium: et hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis.

Quatuor facies uni, et quatuor pennæ uni.

II. El vidi, et ecce manus missa ad me, in qua erat involutus liber : et expandit illum coram me, qui erat scriptus intus et foris : et scriptæ erant in eo lamentationes, et carmen, et væ.

III. Et comedi illud : et factum est in ore meo sicut mei dulce.

Ecco dedi faciem tuam valentiorum faciebus eorum, et frontem tuam duriorum frontibus eorum.

Et adamantem, et ut silicem dedi faciem tuam; ne timeas eos, neque metuas a facie eorum : quia domus exasperans est.

IV. Pone sartagine ferream in murum ferreum inter te, et inter civitatem. Et dormies super latus sinistrum trecentis nonaginta diebus pro iniquitatibus domus Israel.

Deinde dormies super latus dextrum quadraginta diebus pro iniquitatibus domus Juda.

Et aquam in mensura bibes, sextani partem hin.

Panem subcinericium comedes, et stercore hominis operies illum.

Et dixi : A, a, a, Domine Deus, ecco anima mea non est polluta ; et morticinum, et laceratum a bestiis non comedi ab infantia mea usque nunc, et non est ingressa in os meum omnis caro immunda.

Et dixit ad me : Ecco dedi tibi fimum boum pro stercore humanis : et facies panem tuum in eo.

V. Rades caput et barbam, ac pilos divides, tertiani partem igni combures, tertiam concides gladio, tertiam disperges in ventum.

Vivo ego, dicit Dominus, quia violasti sanctum meum, tertia pars tui peste morietur, tertia

gladio cadet, tertiam in omnem ventum dispergam.

Et eris opprobrium et blasphemia, exemplum et stupor in Gentibus.

VI. Montes Israel, audite verbum Domini: Ecce ego inducam super vos gladium, et disperdam excelsa vestra.

Et dabo cadavera filiorum Israel ante faciem simulacrorum vestrorum: et dispergam ossa vestra circum aras vestras.

Hæc dicit Dominus Deus: Percute manum tuam, et allide pedem tuum, et dic : Heu, ad omnes abominationes malorum domus Israel : quia gladio, fame, et peste ruituri sunt.

VII. Hæc dicit Dominus : Finis venit, venit tuis super quatuor plagas terre.

Ornamentum monilium suorum in superbiam posuerunt, et imagines simulacrorum fecerunt contra eos.

Propterea dabo illud in manus alienorum ad diripiendum, et impiis terræ in prædam, et contaminabunt illud.

VIII. Emissa manus, et spiritus elevavit me inter cælum et terram, et adduxit me in Jerusalem.

Et vidi ab Aquilone portæ altaris idolum zeli in ipso introitu.

Et dixit : Videbis abominationes majores.

IX. Dixit Dominus scriptori vestito lineis : Transi per mediam civitatem in medio Jerusalem : et signa thau super frontes virorum gementium, et dolentium super cunctis abominationibus quæ fiunt in medio ejus.

Deinde dixit sex viris, quorum quisque habebat vas interfectionis in manu: Transile per civitatem sequentes eum, et percutite : non parcat oculus vester, neque misereamini.

X. Vidit Cherubim, et super ea firmamentum, et solium ex sapphiro.

Et extendit Cherub manum de medio Cherubim id ignem qui erat inter Cherubim : et sumpsit, et dedit in manus ejus, qui indutus erat lineis : qui accipiens egressus est.

XI. Cogitant (filii Israel, dicentes: Nonne dudum

«edificate sunt domus ? hæc est lebes, nos autem carnes.

Propterea lito dicil Dominus Deus : Interfecti vestri, quos posuistis in medio ejus, hi sunt eâr-^{*}nes, et hæû est lebes : cl educam vos de medió ejus.

XII. Tu ergo, fili hominis, fac tibi vasa transmigrationis, et transmigrabis pef diem coram eis : transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum, in conspectu eorhm, si forte aspiciant: quia domus exasperans est.

XIII. Hæc dicit Dominus Deus : Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum «uum, et nihil vident l

Quasi vulpes in desertis, prophète tui, Israel, erant.

Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini.

Ecce ego ad pulvillos vestros, quibus vos capitis animas volantes : et dirumpam eos de brachiis vestris : et dimittam animas quas vos capitis, animas ad volandum.

Et dirumpam cervicalia vestra, et liberabo populum meum de manu vestra, neque erunt ultra in manibus vestris ad prædandum : et scietis quia ego Dominus.

XIV. Si fuerint 1res viri isti in medio ejus, Noe, Daniel et Job : ipsi justitia sua liberabunt animas suas, sed nec filios, nec filias liberabunt : sed ipsi soli liberabuntur, terra autem desolabitur.

XV. Fili hominis, quid fiet de ligno vitis, ex omnibus lignis nemorum, quæ eunt inter tigna sylvarum?

Ecce igni datum est in escam : utramque partem ejus consumpsit ignis, et medietas ejus redacta est in favillam : numquid utile erit ad opus?

XVI. Projecta es super faciem terræ in abjectione animæ tuæ, in die qua nata es.

Et vestivi te discoloribus, et calceavi te ianthino : et cinxi te bysso, et indui te subtilibus.

Et ornavi te ornamento, ct dedi armillas in manibus tuis, et torquem circa collum tuum.

Propterea, meretrix, audi verbum Domini.

El judicabo te judiciis adulterarum, ei effundentium sanguinem : ei dabo te in sanguinem furoris ct zeli.

Et dabo te in manus eorum, et destruent lupanar tuum; et demolientur prostibulum tuum : et denudabunt te vestimentis tue, et auferent vasa decoris tui : ct derelinquent te nudam, plenainque ignominia.

Et adducent super te multitudinem, et lapidabunt te lapidibus, et trucidabunt te gladiis suis.

El comburent domos tuas igni.

XVII. Itec dicil Dominus Deus : Aquila grandis tnagnarum alarum, longo membrorum ductu, plena phimis et varietate» venit ad Libanum, et tulit medullam cedri.

Summitatem frondium ejus avulsit : et trans, portavit cam in terram Cbonaau, in urbe negotiatorum posuit illam.

XVI1L Qbid est quod ihler vos parabolam vertitis in proverbium istud in terra Israel, dicentes: Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt?

Vivo ego, dicil Domitius Deus, si erit ultra vobis parabola hæc in proverbium in Israel.

Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur : filius non portabit iniquitatem patris, et pater non portabit iniquitatem filii : justitia justi super eum erit# et impietas impii erit super eum.

Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, et custodierit omnia præcepta mea, et fecerit judicium et justitiam : vita vivet, et non morietur.

Omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor : in justitia sua, quam operatus est, vivet.

Si autem averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem secundum omnes abominaciones, quas operari solet impius, mimquid vivet? omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur : iu prævaricatione, qua prævaricatus est, morietur.

XIX. Leæna tulit unum de leunculis suis, leonem constituit eum : didicit prædam capere, et homines devorare.

Didicit viduas facere : hinc Gentes miserunt eum in caveam, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis.

Et facte sunt ei virgæ solidæ in sceptra dominantium.

Et evulsa est in ira, ignis fructum ejus comedit : planctus est, et erit in planctum.

XX. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in manu forti, et in brachio extento, et in furore effuso regnabo super vos.

Et dixi : A, a, a, Domine Deus : ipsi dicunt de me : Numquid non per parabolas loquitur iste ?

XXI. Et dices terræ Israel : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te, et ejiciam gladium meum de vagina sua, et occidam in te justum et impium.

Ut cædat victimas exacutus est : ut splendeat, limatus est : qui moves sceptrum filii mei, succidisti omne lignum.

Exacuere, vade ad dexteram, sive ad sinistram, quocumque faciei tuæ est appetitus.

Stetit enim rex Babylonis in bivio, in capite duarum viarum, divinationem quierens, commiscens sagittas : interrogavit idola, exta consuluit.

Ad dexteram ejus facta est divinatio super Jerusalem, ut ponat arietes, ut aperiat os in cœde, ut eleve vocem m ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut ledificet munitiones.

Tu autem, profane, impie dux Israel, cujiu verni dies in tempore iniquitatis prætimta.

EPINICION DEI EX ORACULIS EZECHIELIS.

Ureo dicit Domitius Dens : Aufer cidarim, tolle coronam : nonne hæc est, quæ humilem sublevavit, et sublimem humilldavit?

Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam : et hoc non factum est, dodec veniret cujus est iudiciutn, fct tradam ei.

Et tu, fili hominis, propheta, et dic : Hæc dicit Dominus Deus ad filios Ammon, et ad opprobrium eorum, et dices : Mucro, mucro, evaginate ad occidendum, lima le ut interficias, et fulgeas.

XXII. Et tu, fili hominis, nonne iudicas, nonne iudicas civitatem sanguinum?

Sanctuaria mea sprevisi, et sabbata mea poluisti.

Et quæsi de eis virum, qui interponeret sepe, et staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam : et non inveni.

XXIII. Fili hominis, duæ mulieres filine matris unius fuerunt.

Et fornicato sunt in Ægypto, in adolescentia sua fornicato.

Nomina earum Oolla major, et Ooliba soror ejus minor : earum nomina, Samaria Oolla, et Jerusalem Ooliba.

Fornicata est Oolla, et itlsanivit in amatores suos, in Assyrios propinquant, vestitos hyacintho, juvenes cupidinis, ascensores equorum.

Propterea tradidi eam in manus amatorum suorum, in manus filiorum Assur, super quorum insanivit libidine.

Quod cum vidisset soror ejus Ooliba, plusquam illa insanivit Ubidirle : et fornicationem suam super fornicationem sororis suæ ad filios Assyriorum præbuit impudenter, ducibus ad se venientibus, indutis veste varia, equilibus qui vectabantur equis, et adolescentibus forma cunctis egregia.

XXIV. Itoc dicit Domitius Dens : Pone ollam, et mitte in eam aquam.

Congere frusta ejus in eam, omnem partem bouam, femur et armum, electa et ossibus plena.

Dinguissimum pecus assume, compone quoque strues ossium sub ea : efferbuit coctio ejus, et disiecta sunt ossa illius in medio ejus.

Congere ossa, quæ igne succendam : consumerentur carnes, et coquetur universa compositio, et ossa tabescent.

Fili hominis, ecce ego tollo a te desiderabile oculorum tuorum in plaga : et non planges, neque plorabis, neque fluent lacrymas tuæ.

Ingemisce tacens, mortuorum luctum non facies : corona tua circumligata sit tibi, et calceamenta tua erunt in pedibus tuis, nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes.

Locutus sum ergo ad populum mane, et mortua est uxor mea vespere : fccique mane sicut præceperat mihi.

Erit Ezechiel vobis in portentum : juxta quæ feci, facietis cum venerit istud : et scietis quia ego Dominus Deus.

XXV. Et dices filiis Ammon : Pro eo quod plauisisti manu, et percussisti pede, et gavisus es ex toto affectu super terram Israel :

Idcirco ecce ego extendam manum meam super te, et tradam te in direptionem Gentium, et interficiam te de populis, et perdam de terris, et conteram : et scies quia ego Dominus.

Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quod fecit Idumæa ultionem ut se vindicaret de filiis Juda, peccavilque delinquens, et vindictam expetivit de eis :

Idcirco hæc dicit Dominus Deus : Extendam manum meam super Idumieam, et auferam de ea hominem et jumentum, et faciam eam desertam ab Austro : et qui sunt in Dedan, gladio cadent.

XXVI. Fili hominis, pro eo quod dixit Tyrus de Jerusalem : Euge, confracte sunt porto populorum, conversa est ad me : implebor, deserta est.

Propterea hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego super te, Tyre, et ascendere faciam ad te Gentes multas, sicut ascendit mare fluctuans.

Et dissipabunt muros Tyri et destruent turres ejus et rædam pulverem ejus de ea, et dabo eam in limpidissimam petram.

Et descendent de sedibus suis omnes principes maris : et auferent exuvias suas, et vestimenta sua varia abjicient, et induentur stupore : in terra sedebunt, et attoniti super repentino casu tuo admirabuntur.

Et assumentes super te lamentum, dicent tibi : Quomodo periisli, quæ habitas in mari, urbs inclyta, quæ fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis quos formidabant universi?

XXVII. O Tyre, tu dixisti : Perfecti decoris ego sum, et in corde maris sita.

Omnes naves maris, et naute earum, fuerunt in populo negotiationis tuæ.

Hæc omnia tecum cadent in corde maris in die ruinæ tuæ.

XXVIII. Fili hominis, dic principi Tyri : Ille dicit Dominus Deus : Eo quod elevatum est cor tuum, et dixisti : Deus, ego sum, et in cathedra Dei sedi in corde maris, cum sis homo, et non Deus, et dedisti cor tuum quasi cor Dei.

Ecce sapientior es tu Daniele : omne secretum non esi absconditum a te.

Morte incircumcisorum morieris in manu alienorum ; quia ego locus sum, ait Dominus Deus.

Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, et perfectus decore.

In deliciis paradisi Dei fuisti : omnis lapis pretiosus operimentum tuum : sardius, lopazius, et jaspis, chrysolithus, et onyx, et berillus, sapphirus et carbunculus, et smaragdus : aurum opus decoris tui : et foramina tua in die, qua conditus es, preparata sunt.

Tu Cherub extentus, et protegens, et posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti, perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas tua.

Et elevatum est cor tuum in decore tuo : perdidisti sapientiam tuam in decore tuo, in terram projecisti te ; ante faciem regum dedi te ut cernerent te.

XXIX. Fili hominis, pone faciem tuam contra Pharaonem regem Ægypti, et prophetabis de eo, lex de Ægypto universa.

Loquere. et dices : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te, Pharaon, rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, et dices : Meus est fluvius, et ego feci memetipsum.

Et ponam frenum in maxillis tuis : et agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis : et extraham te de medio fluminum tuorum, et universi pisces tui squamis tuis adhærebunt.

Fili hominis, Nabuchodonosor rex Babylonis servire fecit exercitum suum servitute magna adversus Tyrum : omne caput decalvatum, et omnis humerus depilatus est : et merces non est reddita ei, neque exercitui ejus, de Tyro, pro servitute qua servivit mihi adversus eam.

Propterea hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego dabo Nabuchodonosor regem Babylonis in terra Ægypti : et accipiet multitudinem ejus, et deprædabilur manubias ejus, et diripiet spolia ejus : et erit merces exercitui illius.

XXX. Fili hominis, propheta, et dic : Hæc dicit Dominus Deus : Ululate, vae, vae diei !

Quia juxta est dies, et appropinquat dies Domini : dies nubis, tempus Gentium erit.

Et veniet gladius in Ægyptum : et erit pavor in Æthiopia, cum ceciderint vulnerati in Ægypto, et ablata fuerit multitudo illius, et destructa fundamenta ejus.

XXXI. Fili hominis, dic Pharaoni regi Ægypti, et populo ejus : Cui similis factus es in magnitudine tua?

Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, et frondibus nemorosus, excelsusque altitudine, et inter condensas frondes elevatum est cacumen ejus.

Propterea hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quod sublimatus es in altitudine, et dedit summitatem suam virentem atque condensam, et elevatum est cor ejus in altitudine sua : tradidi eum in manu fortissimi Gentium, laciens faciet ei : juxta impietatem ejus eieci eum.

Et succident eum alieni, et crudelissimi nationum.

Cui assimilatus es, o inclyte, atque sublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam : in medio incircumcisorum dormies, cum eis qui interfecti sunt gladio : ipse est Pharaon, et omnis multitudo ejus, dicit Dominus Deus.

XXXII. Fili hominis, assume lamentum super Pharaonem regem Ægypti, et dices ad eum : Leoni Gentium assimilatus es, et draconi qui est in mari : et ventilabas coinu in fluminibus tuis.

et conturbabas aquas pedibus tuis, et conculcabas flumina carum.

Propterea hæc dicit Dominus Deus : Expandam super te rete meum in multitudine populorum mullorum, et extraham te in sagena mea.

Ibi Assur, et omnis multitudo ejus : in circuitu illius sepulcra ejus : omnes interfecti, et qui ceciderunt gladio.

Tu ergo in medio incircumcisorum contereris, et dormies cum interfectis gladio.

XXXIII. Dic ad eos : Vivo ego, dicit Dominus Deus; nolo mortem impiorum, sed ut convertatur impius a via sua, et vivat. Convertimini, convertimini a viis vestris pessimis; et quare moriemini, domus Israel?

Et veniunt ad te, quasi si ingrediatur populus, et sedent coram te populus meus : et audiunt sermones tuos, et non faciunt eos; quia in canticum oris sui vertunt illos, et avaritiam suam sequitur cor eorum.

Et eis quasi carmen musicum, quod suavi dulcique sono canitur : et audiunt verba tua, et non faciunt ea.

Et cum venerit quod prædictum est (ecce enim venit), tunc scient quod propheta fuerit inter eos.

XXXIV. Vae pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos! nonne greges a pastoribus pascuntur?

Lac comedebatis, et lanis operiebamini, et quod crassum erat occidebatis : gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum luit non consolidastis, et quod aegrotum non sanastis, quod confractum est non alligastis, et quod abjectum est non reduxistis, et quod perierat non quaesistis; sed cum austeritate imperabatis eis, et cum potentia.

Et dispersæ sunt oves meæ, eo quod non esset pastor : et factæ sunt in devorationem omnium bestiarum agri, et dispersæ sunt.

Propterea, pastores, audite verbum Domini :

Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, et cessare faciam eos ut ultra non pascant gregem, nec pascant amplius pastores semetipsos : et liberabo gregem meum de ore eorum, et non erit ultra eis in escam.

Ego pascam oves meas, et ego eas accubare faciam, dicit Dominus Deus.

Quod perierat requiram, et quod abjectum erat reducam, et quod confractum fuerat alligabo, et quod infirmum fuerat consolidabo, et quod pingue et forte custodiam; et pascam illas in iudicio.

Et suscitabo super eas pastorem unum qui pascet eas, servum meum David : ipse pascet eas, et ipse erit eis in pastorem.

Ego autem Dominus ero eis in Deum : et servus meus David princeps in medio eorum : ego Dominus locutus sum.

XXXV. Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te, mons Seir, et extendam manum meam super te, et dabo te desolatum atque desertum.

Urbes tuas demoliar, et tu desertus eris : et scies quia ego Dominus.

Eo quod fueris inimicus sempiternus, et concluderis filios Israel in manu gladii in tempore afflictionis eorum, in tempore iniquitatis extremæ.

XXXVI. Idcirco vaticinare super humum Israel, et dices montibus et collibus, jugis et vallibus : Hæc dicit Dominus Deus : Ecco ego in zelo meo, et in furore meo locutus sum, eo quod confusionem gentium sustinueritis.

Idcirco hæc dicit Dominus Deus : Ego levavi manum meam, ut gentes quæ in circuitu vestro sunt, ipsæ confusionem suam portent.

Vos autem montes Israel ramos vestros germinetis, et fructum vestrum afferatis populo meo Israel : prope enim est ut veniat.

El replebo vos hominibus et jumentis : et multiplicabuntur, et crescent; et habitare vos faciam sicut a principio, bonisque donabo majoribus, quam habuistis ab initio : et scietis quia ego Dominus.

Et effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, et ab universis idolis vestris mundabo vos.

Et dabo vobis cor novum, et spiritum novum ponam in medio vestri : et auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum.

XXXVII. Facta est super me manus Domini, et eduxit me in spiritu Domini : et dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus.

Et dixit ad me : Fili hominis, putasne vivent ossa ista? El dixi : Domino Deus, tu nosti.

Et dixit ad me : Vaticinare de ossibus istis : et dices eis : Ossa arida, audite verbum Domini.

Et accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad juncturam suam.

Et vidi, et ecco super ea nervi et carnes ascenderunt : et extenta est in eis cutis desuper, et spiritum non habebant.

Et ingressus est in ea spiritus, et vixerunt : steteruntquo super pedes suos exercitus grandis nimis valde.

Etdixit ad me : Fili hominis, ossa hæc universa, domus Israel est : ipsi dicunt : Aruerunt ossa nostra, et periit spes nostra, et abscissi sumus.

Propterea vaticinare, et dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Ecco ego aperiam tumulos vestros, et educam vos de sepulcris vestris, populus meus : et inducam vos in terram Israel.

Et percutiam illis fœdus pacis, pactum sempiternum erit eis : et fundabo eos, et multiplicabo, et dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum.

XXXVIII. Fili hominis, pone faciem tuam contra Gog, terram Magog, principem capitis Mosoch et Thubal, et vaticinare de eo.

Et dices ad cum : Hæc dicit Dominus Deus : Ecco

ego ad te Gog principem) capitis Mosoch et Thubal.

Et circumagam te, et ponam frenum in iugum tuum, et educam te, et omnem exercitum tuum, equos et equites vestitos lorice universos, multitudinem magnam hastam et clypeum arripientium et gladium.

El convocabo adversus eum in cunctis montibus meis gladium, ait Dominus Deus : et gladius uniuscujusque in fratrem suum dirigetur.

Et judicabo eum peste, et sanguine, et imbre vehementi, et lapidibus immensis : ignem et sulphur pluam super eum, et super exercitum ejus, et super populos multos, qui sunt cum eo.

XXXIX. Super montes Israel cades tu, et omnia agmina tua, et populi tui, qui sunt tecum : feris, avibus, omnique volatili, et bestiis terræ dedi te ad devorandum.

Et immittam ignem in Magog, et in his qui habitant in insulis confidenter : et scient quia ego Dominus.

El succendent arma igni septem annis; et sepe-lient ibi Gog, et vocabitur vallis multitudinis Gog.

Nomen autem civitatis Amona, et mundabunt terram.

XL. In visionibus Dei adduxit me in terram Israel, et dimisit me super montem excelsum nimis : super quem erat quasi aedificium civitatis vergentis ad Austrum.

Et ecce vir, cujus erat species quasi species æris, et funiculus lineus in manu ejus, et calamus mensuræ in manu ejus : stabat autem in porta, et mensus est calamo portas, vestibula, fenestras, thalamos, atria et gazophylacia templi.

XLIII. Et audivi loquentem ad me de domo, et vir qui stabat juxta me, dixit ad me : Fili hominis, locus solii mei, et locus vestigiorum pedum meorum, ubi habito in medio filiorum Israel in æternum : et non polluent ultra domus Israel nomen sanctum meum, ipsi et reges eorum in fornicationibus suis, et in ruinis regum suorum, et in excelsis.

Nunc ergo repellant procul fornicationem suam, et ruinas regum suorum a me : et habitabo in medio eorum semper.

XLIV. Et convertit me ad viam portæ sanctuarii exterioris, quæ respiciebat ad Orientem : et erat clausa.

XLV. Cumque coeperitis terram dividere sortito, separate primitias Domino, sanctificatum de terra, longitudine viginti quinque millia, et latitudine decem millia : sanctificatum erit in omni termino ejus per circuitum.

XLVI. Hæc dicit Dominus Deus : Si dederit princeps donum alicui de filiis suis : hæreditas ejus, filiorum suorum erit, possidebunt eam hæreditarie.

XLVII. Et convertit me ad portam domus, et ecce aquæ egrediebantur subter limen domus ad Orientem : facies enim domus respiciebat ad Orientem : aquæ autem descendebant in latus templi dextrum ad Meridiem altaris.

Et traduxit me per aquam usque ad talos.
Rursumque mensus est mille, el traduxit me per aquam usque ad genua.
Et mensus est mille, et traduxit me per aquam usque ad renes. Et mensus est mille, torrentem, quem non potui perlransire : quoniam intumuerunt aquæ profundi torrentis, qui non potest transvadari.
Cumque me convertissem, ecce in ripa torrentia ligua multa nimis ex utraque parte.

XLVIII. Et hi egressus civitatis i A plaga Septentrionali quingentos et quatuor millia mensurabis.
Et portæ civitatis ex nominibus tribuum Israel, porla; 1res a Septentrione, porta lluftpi) una, porta Juda una, porta Levi una.
Per circuitum, decem et octo millia j et nomen civitatis ex illa die, Dominus ibidem.
Gloria Patri, et Filio, e| Spiritui Sancto : sicut erat in principio, etnuno, et semper, et in saecula saeculorum. Arnen.

INDEX

LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ

QUI ILLIS JEREMIAM KT EZECHIELEM COMMENTARIIS ILLCSTRAKTÜR. VEL OBITER HPLICITW.

Prior numerus paginam, secundus columnam, ubi unicus tantum occurrit numerus, ad pracedenter» rtfeni
signum esi.

EX VETERI TESTAMENTO.

EX GENESI,	cxni, 1. In exitu Israel de Ægypto, etc. Facta est Judaea sanctificatio ejus,	454 , 1.
Cap» tilli vert. 9. Si tu ad dexteram iveris t ego ad sinistram pergam,	entn, 83. Factus sum sicut uter in pruina,	384, i.
	cxxxii, 1. Ecce quam bonum et quam jucundum,	64«, 1. ' ; —
EX EXODO.	EX PROVERBIIS SALOMONIS.	
Cap. xxii, vers. 12. Novi te ex nomine,	& \	
EX LIBRIS REGUM.	Cap. i, vers. 9. Ul addatur gratia capiti tuo, et torques collo tuo,	611, 1.
Lib, I Reg. cap, n, vers. 5. Quæ mullos habebat filios infirmata est,	v, 15. Bibe aquam de cisterna tua, et fluenta putei tui, etc.,	34, 1.
Ibid. Donec sterilis peperit plurimos,	vin, 30. Ludens coram eo- omni tempore, ludens in orbe terrarum,	441, 1.
— xxii, 8. Perfodiam eum lancea semel et secundo, opus non erit,	x, 4. Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos,	177.1.
Lib. II, cap. vin, vers. 2. Mensus est eos funiculo, coæquans lerræ ; mensus ect aulem duos funiculos : unum ad occidendum, et unum ad vivificandum,	XX, 21. Oculum videntem, el aurem audientem Dominus fecit ulrumque,	587,1.
Lib. IV, cap. xxi, vers. 13. Extendam super Jerusalem funiculum Samaria?, et pondus domus Achab,	XXVI, 16. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquenlibus sententias,	126.2.
	XXXI. 34. Cingulum tradidit Chananaeo,	615,2.
EX LIBRIS PARALIPOMENON.	EX CANTICO CANTICORUM.	
Lib. I, cap. xxvni, vers. 18. Similitudo quadrig® Cherubim extendentium alas,	Cap. vin, vers. 6. Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum,	138, 1.
EX LIBRO JUDITH.	EX ECCLESIASTICO.	
Cap. xvi, vers. 28. Mansit aulem in domo viri sui annos centum quinque,	Cap. XX, vers. 9. Est inventio in detrimentum,	441, 2
	xxi, 29. In ore fatuorum cor illorum, el iti conte sapientium os illorum,	753, 2.
EX LIBRO JOB,	xxii, 4. Multi quasi inventionem æstimaverunt fœdus,	141,2.
Cap. m, vers. 3. Percat dies in qua nalus sum,	xilx, 9. Qui a venire malris consecratus est propheta,	15. 2.
XX, 29. Hæc est pars hominii impii a Deo,	Loca quæ ex Prophetis majoribus extra ordinem exponunfur.	
EX PSALMIS,	EX ISAIA.	
Psa&n. XVII, vers. 26. Cum sancio sanctus eris, et cum viro innocente innocenseris.etcum perverso perverteris,	Cap. n, vers. 9. Agnitio vultus eorum respondit eis,	121, 1.
598, X	XXVI, 10. Vivent mortui mei, interfecti mei resurgent, expergiscimini et laudate qui habitatis in pulvere, quia ros lucis, ros tuus,	759, 1.
XXXIX, 8. In capite libri scriptum est de me,	XXXVIII, 1. Morieris, et non vives,	883, X
xu, 8. Abyssus abyssum invocat, in voce cataractarum tuarum,		
550, 2 ; 690, 1.		
Lxxii, 9. Posuerunt in cœlum o* suum, et lingua eorum transivit in terra,		
748, 2.		
cix, 6, Judicabit in nationibus, implebit ruinas.		
655, 1.		

EX JEREMÍA.		EX OSEE.	
<i>Cap.</i> x vii, <i>ver</i> /. 12. Solium gloriæ altitudinis a principi. io, locu» sanctificationis nostræ ,	825, 1.	<i>Cap.</i> xi, <i>vers.</i> 4. In funiculis Adam traham cos,	223, 1.
EX THRENIS.		EX MICHÆA.	
<i>Cap.</i> n, <i>vas.</i> 17. Destruxit cl non pepercit,	383, 2.	<i>Cap.</i> îx, <i>vers.</i> 19. Projiciet in piofundum omnia peccata nostra,	333, í.

EX NOVO TESTAMENTO.

EX MATTHÆO		EX EPISTOLA AD GALATAS.	
Cap. i, vers. 1. Liber generationis Jesu Christi,	210,1.	Cap. iv, ver/. 19. Filioli mei, quos iterum parturio, do-	418, 2.
VI, 34. Sufficit dici malitia sua,	648,1.	nec formetur Christus in vobis,	
ini, 9. Qui habet aures audiendi audiat,	587, 1.	EX EPISTOLA I AD TIMOTHEUM.	
xv, 26. Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt do-	621,1.	Cap. vi, vers. 19. Ut apprehendant veram vitam,	81,1.
mus Israel,		EX EPISTOLA i S. PETRI.	
EX LUCA.		Cap. n, vers. 8. Hanc esse veram gratiam Dei,	81,1.
Cap. i, vers. 35. Virtus Altissimi obumbrabit tibi,	859, 2.	EX EPISTOLA II S. PETRI.	
494, 1.		Cap. i, vers. 9. Oblivionem accipiens purgationis,	613,2.
iv, 39. Stans super illam, imperavit febri,	31, 1.	EX APOCALYPSI S. JOANNIS.	
EX JOANNE.		Cap. m, vers. 4. Habes pauca nomino ;n Sardis,	859,2.
Cup. t, vers. 9. Erat lux vera,	383, 2.	iv, 7. Primum animal simile leoni, secundum vitulo,	98, 2.
— 20 Confessus est, cl non negavit,	31, 1.	4SI, 1; 497, L	
— 47. Ecce vere biadila.	31, 1.	xi, 4. Hi sunt duæ olivæ , et duo candelabra, in con-	766, 1.
vi, 32. Panem de cœlo strum,	31, 1.	spectu Domini terræ stantes,	
EX EPISTOLA AD ROMANOS.		ix, 8. Ascenderunt super latitudinem terræ, et circuie-	
Cap. r, vers. 4. Ex resili rectione mortuorum,	649, 1.	runt castra Sanctorum,	
xv, t>. Minister circumcisionis	621, 1.		

INDEX

RERUM MEMORABILIU

<|U.E HIS IX JEREMIAM PROPHETAM. THRENOS, BXRUCH ET EZECHIELEM COMMENTARIUS CONTINENTER

A.

A a a. Interjectio dolentiset aversanlis est,*pag.* 534, coi. 2.
A a Jeremiæ quid tonet * 16, 1.
Abaris sagitta adagium quid significet, 050, 2.
Abdemelech an nomen proprium, an appellativum, 264.1.
Jeremiam e lacu eduxit, *ibid*, solus ideo evasit cladem urbis, *ilid*.
Alidiæ pars magna in Jeremia continetur, 3, i.
Abercius Episcopus balnea calidarum aquarum impetravit a Deo, 213, 1,2.
Abies vulgo dicitur tapinili, ejus solia sunt instar pectinum, ct nunquam decidunt, cstque altissima, pondus sustinens, antennis utilissima, enodis, amans montes, 725, 1. est symbolum ambitiosi et Jactabundi : ex ea fiunt -hastæ et naves : ejus epilhetum cur sil audax, *ilici*, est in deliciis principibus, *ibid*, bine diam est syrcboluin magnatum cl principum, 693, 1 ; 725, I.
Abjectum quomodo Ecclcsiæ pastor reducat. 742, 1.
Ablui soient corpora recens natorum, 606, I.
Abram cur addalur littera *h*, 177, 2«
Abstinentia Rccbabitarum, 250, 2.
Abulensis Episcopi sententia exploditur dc templi pastophorii. 781, 2.
Abuti capitur sæpe pro consumere, 153, 2.
Abyssini Christiani cruces c collo pendulas gestant, monachi vero eas manu, 569» 2.
Aeacius Episcopus vasa Ecclcsiæ distraxit, ut septem Persarum millia, hostium licet, redimeret cl aleret, 265, 2.
Acerbitatem doloris solet Scriptura exprimere per obscurationem solis, lunæ cl stellarum, 729, 2.
Xcrrvuj *novarum frugum* an sit nomen proprium loci, 526, 2.
Achab el Scdecias an sint senes, qui Ioniarum castitatem Susanna, 213,2; 214, I. negatur, *ibid*.
Acbaicæ byssi pretium quantum, 834, 1, 2.
Acholius (S.) Episcopus Thessalonicensis apparens S Ambrosio dixit se in calciti gloria requiescere, 761,2.
Acrochirislæ ulhlctæ qui dicuntur, 696, X
Acroslichis quale genus carminili 346» 1,2.
Actus peccati transiens post ie relinquit maculam habitualet in anima, quæ formalilcr eam peccatricem Deoque exosam constituat, 31, 2.
Adit' corpus full quasi lyra, membra quasi fistula, in quæ Deus creator inspiravit spiraculum vitæ, 758, 1. in eo quomodo omnes peccaverint. 631, 1.
Adamanti an quid ferro possit inscribi, 136, 2; 137, 1 cur dicatur unguis, 137, 1. csl ferro durior, *ibid*, adamantis natura : ei assimliatur concionato!» 523» 1» I. ejus an Scriptura tantum meminerit in malum, *ibid*. 2. meminit aliquando etiam in bunum. *ibid*, ipse symbolum est duritie, *ibid*, acuminatus u iscitur, et a mag-

nete abstrahit ferrum, hircino unguine mollescit, pretiosissimus csl ; au post Christum naturam mutant, *ibid*. el 524, 1, 2; 525, 1. ejus durities non est Unia quin malleo cedat, *ibid*, sunt ejus quatuor species, et dotes septem, *ibid*
Adonai oni quid sit, idem est qui Adonis, 561, 2; 562, t.
Adonis, amasius Veneris, quomodo el quare a mulieribus et viris libidinosi plangeretur, *ibid*, inter lactuca folia cur fingatur a Venere sepultos. *ibid*, unde Adonii dicatur, *ibid*.
Adrianos Imperator vix mori poluil sæpius invocata morte, 143. X quomodo Jerusalem reædificarit, 234, 1.
Adulatores quam sint perniciosi; præserlim sacerdotes aut consiliarii, 159,2. fictæ amicum subinde carpunt, 377, 1. adulatores regum el principum vulpes sunt, 590, 1. similes sunt pulvinaribus mollibus el cervicalibus, 593,1, 2, el 595, 1,X
Adulteras Ægyptii naso truncabant, 670, X apud Judæos vero lapidabantur cl comburebantur, 616, 2.
Adventus primi Christi signum est *tau*, ignis secundi, 573, i.
Adversis (cx) colligi nequit, aliquem uon bonain causam habere, 105, 1,2; 106, 1, 2.
Adversitati et humiliationi a teneris assuescere utilissimum, 393, 1 , X
Adverto pro *commoneo*, 306, 1.
Adytum quid sil cl unde dicatur, 807, t.
Ædificandi cupiditas effrenata lege lata a Constantino imperatore coercita, 173, 1.
Ædificium separatum quod vocetur in templo Salomonis, 810, 2.
Ægyptii quantum tribuerint Jeremiæ prophetiis, 286. 1. ebm circumcidebantur, 86, 2. primi omnium solem el stellas ut deos venerati sunt, 2S2, 1, 2. quomodo solem pingerent, *ibki*. pingebant Deum quasi oculum baculo innixum, 18, 1. Ægyptii quantopere terræ sur fertilitate superbirent, 711.1. eorum luxus, fastus et nequitia, *ibid*. apte comparantur aruudini. 716,1. nomen Adonis ab Hebreo *Adonai* hauserunt, 562, 2. adorarunt et coluerunt solem, 563, 1. eorum quam fuerint portentosa numina, 173, 2. ipsi cur Nocentur Assur, 724, 1. erant idololatria dediti usque ad insaniam, 614, 1. recens natos cur in frigidam immergant, 606, 1.
Ægyptus abundat latetibus, quia lutosa csl, 281, 1. quomodo post cladem Nabuchodonosor restituta, 294, 2. ejus academie quæ essent, 442,1. /Egyptus aquis tota irrigatur, 627. 3. quomodo, et a quo restituta sit post captivitatem Babylonicam, est incertum, 716, 2. videtur id facium a Cyro anno primo regni ejus, *ibid*, sub Ptolemais regibus ad pristinam suam gloriam rediit, *ibid*, dicta est terra Cliam cl Mesraim, 547, 1. ejus reges Ndo ita superbiebant, quasi nec cœlo, nec Jove in-

- digerent, 714,1. qnomodo data fit in mercedem Cbal-
dæis pro expognatione Tyri, 718, 1. ejusjam Christians
urbes multe, plurcs habebant monachos quam cives,
841, 2. Ægyptus et Tyrus hebraica nomen habent af-
fine, ah eadem radice descendens, 713, 1.
Ælam pars Persi®, unde ita dicta, 314, 1.
Æhmite omne suum robur ponebant in arcubus, 314, 1.
Æmilius Paulus Romanus quam æqua mente filiorum suo-
rum mortem tulerit, 680, 1.
Æne® Sylvii mater quo praesagio eum fore magnum virum
didicerit, 13,2.
Ænigma de littera, 256,1. ænigma, proverbium, parabola
in Scriptura quoad significationem s®pe confunduntur,
623, 1. quid enigma proprie sit *ibid*, ænigma de dio
et nocte, 172, 2.
Æquitas ponderum et mensurarum esse debet cordi prin-
cipibus et magistratibus, 843, 1. æquitas divina jiutitiæ
suæ nullam praeter seipsam, rationem habet, 637, 2.
Æram Babylonicam quis Babyloniorum rex primo consti-
tuerit, 475, 2; 476,1. ea utitur Ezechiel in suif prophe-
tiis consignandis, *ibid**
est symbolam ætemitatls beat®, 792, 2. repræsentat
robur et fortitudinem, 6J6, 1. item pulchritudinem et
vires, 783, 2. æi ex ære et auro simul commixtis fit
p^æstanli<rimum , 479, 1. (*Pre dirutus miles* Romanis
qui< diceretur, 615, 2.
Æsculapius deus cur pingeretur barbatus, 503, b
Ælas in Scriptura varia significatione capitur, 459, 2.
Æternitasrepræsenlatur per rotas curules Dei triumphan-
tis, 510, 2. stemitas cedri, 724, 1» 2.
Ælcrnus nomen Dei, 450, 2.
Ætbiops pro improbo aliquando capitur, 264, 1.
Ætoli incolunt Græciæ totius umbilicum, 768, î.
Affectum erga cognatos suos et consanguineos moderentur
sacerdotes, 835,1,2.
Afflictio est malleus conterens cor lapideum, 547, 2.
Agathocles rex Sicilia semper in flgulinis ypsls cœnabat,
612, 1.
Ager quidam Rom® venalis propositus, Annibale urbem
obsidente, indicabat Romanorum de eo profligando fidu-
ciam, 238, 1. ager a Jeremía emptus an indicetur a
6. Matthæo loquente de agro figuli empto pretio re-
dacto e vendito Christo, 239, t, 2. negat auctor, *ibid*.
Agesilaus Lacedemonius dux quam religioni addictus fue-
rit, 372, 1. ejus de aliorum laudatoribus aut detractori-
bus dictum, 82, 2.
Aggeres erigant ante se , urbes obsessuri, 532, 1.
Agnes (S.) virgo post mortem suis apparens parentibus,
quid dixerit, 761, 2. ejus spiritualis ornatus, 612, 1.
Agni cerei antiquus usus, 100, 2.
Agnus Dei cur dicatur Christus, 100, 1.
Agoni regi regnum Argivorum portendit volitans aquila,
624, 2.
Agrippa rex Judæorum in theatro per comœdum ejus per-
sonam sustinentem, eo modo illusus el coronatus est,
quo Judæi Christo alias Illuserant, 557, 1» 2.
Aha est Hebræis interjectio dolentis et admiranlis, 16, 1.
Ahicam liberavit Jeremiam a nece, 202, 2.
Ain el *ghimel* litterae Hebrææ supt affines, 697, 2.
Aistulphus Longobardorum rex, graviter vexata Ecclesia,
et fidelibus multis interfectis, tandem divino ictu per-
cussus defunctus est, 774, 2.
Ajax Telamonius cognomen habuit aquila, cur, 624, I.%
cur mortuus in florem hyacinthum mutatus dicatur,
609, i, 2.
AI® cl manus inter «e comparantur, 35, 2. alas quatuor
unumquodque animal Exechiclis habebat, 48f, I, 2.
ob his illorum manus tegebantur, *ibid*, b® signabant
eorum agilitatem et angelorum, 487, 1. n|® legentes
femora notant castitatem, *ibid*.
AUrvaj priscis in Africa Christianis oriundi j et 4 Mauris
separati degentes, crucem brachio imprestato **gerani**,
569, 1.
Alberti Magni visio mirabilis do aquis transitu difficili-
bus, 851,1. ejus epitaphium, 704,2.
Albino Imperatori imperium portendit aquila, 624,1.
Alcon Cretensis sagittandi peritissimus fuit, 885, 2.
Aldephonsi regis Hispani® in Cluniacense monasterium
C^uiflcentia, 265,2.
Alexander Magnus fuit predo magnus, 153, i. Cyri se-
pulcrum aperiri jussit, 73, 1, 2. an ossa Jeremiæ Ale-
xandriani transtulerit, 1,2. an ei monumentum illustre
excitarit, *ibid*, victoriam suam contra Persas ex prophe-
tia Danieli! praescire potuit, 59, 2. an per pardum re-
praesentetur, 52, 2. turbo orbis, cl miseriarum gurges
fuit, 688, 2. Alexandri® fuit non conditor, sed nomen-
clator, 721, 2. ejus imagini additum fulmen, 655, 2.
illius ambitio, 559, 2. ei imperium portendit aquila,
624, 1.
Alexander III Pontifex an calcarit Frederici Imperatoris
cervicem, 451, 1.
Alexandri® potentia, unde dicatur *Amon*, 293, 2; 294, 1.
dicilur quoque *No*. 294,1 ; 721, 2. ejus tempore Exe-
chielis magnitudo, 721, 2. vastata est a Jiabuchodono-
sore, sed restituta ab Alexandp Magno, *ibid*. Alexandria
dicta postea, etsi per anticipafionem sic eam vocet Inter-
pres Latinus, *ibid*.
Alexandri Carbonarii Episcopi mira humilitas, 539, 1, 2.
Alexandri V Ponljfiq\$ jq pauperes effusio, 741, 2.
Alfonsus Aragonum rex , in omnes doctos liberalis, solos
astrologos præteriit, 89, 2. quanti sapientiam faceret,
440, t
Alienus ct alienatj0 vocatur in Scriptura peregrina religio
etcullus, 155,2.
Alpini quia patientes durorum, hinc longævi, 393, 2.
Altare an fuerit post eversam Jerusalem, 428, 2.
Altare holocaustorum mystice est mens vacantium morti-
ficationi, 803, 2. vocatur Ariel, id est mons et leo Dei,
quare, 826, 1; 827, 1. altare vocari posset cor pium,
827.1. item crux Christi, *ibid** cqr haberet cornua, *ibid*.
id eratquadratnm,fbiff. ejus altitudinis dimensio, *ibid*. 2.
Altare thymiamatis mystico sensu est mens suspirans nd
cœlum, 803, 2. jpsum describitur, 814, 1. cyr vocetur
mensa, 2.
Alvarus a Pelagio scripsit piandum Ecclesiæ, 349, 1.
Amandus (S.) Episcopus libere Dagoberluni regem Franco-
rum peccantem corripuit, 736, 1.
Amasii versi in hostes pcena meretricum, 954,2.
Amatores Judæorum qui dicantur, 218, 1.
Ambitio regnandi quantum sit malmn* 270.1.
Ambitus totius templi quis esset, 818.1.
Ambra an sit electrum, 478, 2. el ubi pulisaitnum ea inve-
niatur, *ibid*.
Ambrosius (S.) quam for(iter Valentiniano imperatori
ejusque matri Justin® reslileril leinplpin dari aria-
ni* petentibus, 21, 2. quantopere crucem de\$iderarit,
568.2.
Amici nos deserent in hora mnrtis, id probatur exemplo,
365, 2; 366, 1. amicj qmicos in pala annuli insculptos
gestant, 178,1.
Amicitia vera tantum est in Deo, 36, 2.
Ammon fuit fréter uterinus Moab, 684, 1.
Ammonii Jovis templum q Libero palrp sub Josye ædifl-
calum, -94, 1.
Ammonii® quando a Judæis deleti , 110,2. circumcide-
bantur quidem, sed non passim» 87,1, 2. eorum excidii
causa, 309, 1. eorum «rigo, *ibid*, eqs laxavit Cyrus,
fbid. cogitali sunt braelilanim, 750, 2.
Amona quæ urbs, et unde nomen sit habitura, 771.1.
Amor Christi erga homines quantus sit, 813, 2. ex amore
de dolore ferri judicium potest, el vice versa, 361, 1.
amor gregis, lex pastoris est, 182, 1 amor quomodo

amante* conglutinet, 84, 1. amor impotens dum in querelas prorumpit, «t amoris redintegratio, 161, 2. Amorrhæi inter omnes Ctunanæos proceritate et viribus excellabant, 605, 1. Amuleta nn bene vocentur pulvilli, 593, 1. Amuralhes Turearum Imperator quas pœnas sit Christia- nis fcedifragis imprecatus, 271, X. Amygdalus inter arbores cur primo evigilare dicatur, 17, 2. Anagrammata varia, eaque elegantia in exemplum affe- runtur, 197, t. Anagrammatismum ab Hebreis sunt Græci et Latini ma- Indi, 197,2. Anastasias Imperator bæretlcus fulmine ictus interiit, 176, î. Anatbotb urbs patria Jeremie ubi sita, 2, 1. Anaxagor® philosophi in filli morte constantia, 165,1. Ancona Italie urbs unde dicatur, 696, 2. Ancones in parietibus et promontoriis qui dicantur, *ibid*, Anconitæ pugiles qui dicantur, *ibid*, Ancilia quid sint, *ibid*, Ancus Martius rex Romanorum unde dictus, *ibid*, Ancyloxi qui dicantur, et ancylis®, *ibid*. Andreas (S.) Apostolus crucis fuit avidus, 571, 1. Angeli dederunt animam impiam, quæ eorum inspirationes neglexit, 327,1. naturaliter nequeunt hominîiq cogita- tiones vel intentiones nosse, nisi voce aut signo prodan- tur, 141,1, dici possunt piscatores et venatores, dum in fine mundi Sanctorum ossa e sepulcris colligent, 134, 2. Angeli Deo astantes cur modo dicantur quatuor; modo septem, 503,2. Angeli sex notarunt signatos tau, et non signatos, et cur sint sex, 565, i. Angelorum quatuor exercitus an in curru Cherubim expri- mantur, 498, 2. ii habent pedes rectos, tres ob causas, 483, 2. Deo iubente tam puniunt malos, quam præmiant bonos, 573,2. symbolice sunt nubes, 574, 2. creati sunt jn gratia, 708, 2; 709, 2. sunt caementarii templi 783, S. tempore Antichristi constantes fideles et electos signa- bunt signo crucis, 569, 1. per ipsos pugnat cl vincit Deus, 502,1. in statn vi® exercuerunt plures operatio- nes bonas et meritorias, 709, 2. eorum celer obedientia ad nutum Del, 493, 2. Angelorum tria tantum nomina agnoscit Scriptura, 478, 2. Angelus ct homo imago sunt Dei, 706, 1. Angelus tetigit os Jeremiæ ob quatuor causas, - 17, 1. Anianus (S.) Episcopus Aurclianensis captivos omnes ab Agrippino urbis præfeclo impetrat liberos dimittendos, 265, 2. Anima fidelis qnam Deo sit chara ct pretiosa, 109,1. est thronus Dei, 41, 1. anima sancta est regina pulcherrima, 856, 2. anima sancta est cœlum, luna est fides, sol est felus, 368, 1. Anima peccatrix per ollam succensam designatur tropolo- gice, 19, 2. peccando regnum suum dat concupiscenti®, 853, 2. peccando quam se dedecoret, 29,1. el voluptates preterit® vertuntur in amaritudines, 353, t, 2. quo- modo ei daemones doininentur, 356, 2. ejus jactura per peccatam, 357, 2. ejus miser status, 349, 1; 353, 1,2. Anima peccans morte morietur tum temporali, tum spiri- tuali, 636, 1. Anima sancta et fidelis tropologice templum est Dei, 780, 1, 2. qua ratione tale templum fiat, *ibid*, anima sancta est vinea, non silva, 601, t, 2. Animæ non maledicunt suæ incorporationi juxta hærcsin Origenis, 101, 2. animæ timide viles sunt, 130,1. anime omnes quomodo sint Dei, 632, 1. animæ quomodo di- cuntur ad corpus venture a quatuor ventis, 758,2. animæ fidelium sunt velut vasa sancta, 801,1. animas conver- tere Dro est gratissimum, 780, 2. onjmæ volantes quæ- nam sint, 594, 1. amm® pretium, 130, 2. eam qui ad Deum a mundo avellit, quasi pretium separat a vili.

tbid. cur per peccatum flat inriabfflx 838, 1. tappe non recordatur nnvisdmonim, 359. 2. peccando e cœlo gra- ti® descendens fit pecuina 359. 1. anima uncta est sca- bellum Dei, peccans diaboli, *ibid*. ejus muri sunt gratiae, 872,1. anima in corpore versetur quasi angelus, 387, 1. filam convertens miji® Deo donum offert, quam si tem- plum ei construeret, 431, ipsa immortalis est, 438, 2. etsi Inquinatissima pote«t redire in gratiam cum sponsof 439, 1. anima videtur eue ibi, ubi remansit dum suum destituit corpus, 758, X anima sumitur in- terdum pro corpore, 607, 1. vento assimilatur, 758, 2. anima qu® per negligentiam pastori* perit, requiretur ab eo, 735, 1, 2. animæ ornamenta aurea et argentea quæ sint, 611, 2. quomodo oppugnetur et propugnetur, 531,1. ejus sancta et prudens stultitia, 538,2; 539,1. Animalia vidit Ezechiel quatuor, non unum, 479, 2. sig- nificant hæc quatuor primarios angelos, mundi et Ec- clesie protectores, ac belli et victori® Dei presides et ductores, *ibid*, non erant ea vera animalia, sed anima- lium tantum speciem pre se ferebant, *ibid*, quodque eo- rum habebat quatuor facies, 480, 2 et seqq. si quid lo- querentur, ore humano loquebantur, 4SI, 1. quodque animal quatuor habebat alas, 484, 1. pedes eorum quo- modo dicantur recti, *ibid*. et 2. erantque bini, *ibid*, et iidem scintillabant, cur, 484, 1. quot manus haberent, *ibid*. et 2. et cur tot haberent manus, *ibid*. 2. facies et alæ eorum quot essent, et quo situ sit®, 485, 1. quomodo junctæ penne alterius eorum ad alterum, (*bid*. et 2. quid hæc alarum conjunctio denotaret, *ibid*, quomodo non reverterentur cum incederent, lófd. quid hic mo- tus designet, iðid. et 486, 1. quomodo coram facie sua ambularent, 487, 1. in medio eorum erat fornax ignis, *ibid*. %, ibant et revertebantur, Deo aurigante et iubente, instar fulguris, *ibid*. erantjuxta currum, non in ipso cur- ru, 488, 1. fuere similia Seraphim Isaia®, et ex parte dissimilia, 496,2. at similia animalibus qu® vjdil Joan- nes in Apocalypsi, 497, 1. eorum facies quatuor deno- tant allegorico quatuor Dei stemmata, 504, 1, X item significant universam rerum naturam, 503, 2. item qua- tuordoles Dei redemptoris et bellatoris el vindicis, *ibid*. item quatuor stemmata Christi Dei et hominis, 506, 1. sunt item in sensu accommodalio quatuor Evangelii*!®, 507,1. el quatuor stemmata Ecclesiæ, *ibid*. 2, et 508, 1. item Prelati, sacerdotes; doctores el viri Apostolici, *ibid*, item quatuor sedes Patriarchates, cur, 508, 1, 2. Animalium robur m cornibus silum, 802, X Animus æger et afflicto nou loquitur consequenter, 161,2; 162. 1, 2. Annihilari quomodo dicantur res, 699, X Anni, quibus Jerusalem Nabuchodonosor evertit, el cap- tivos abduxit, 335, 2. anni septuaginta captivitatis uude inchoandi, 210, 1,2 aliqui eos inchoant a decimo ter- tio Josi®, *ibid*. 2. refelluntur, *ibid*, alii ab undecimo Sederi®, 211, 1. Hebræi ab anno quarto Joakim, *ibid*. sed optime alii ab anno undecimo Joakim, *ibid*, qu® sententia probatur, *ibid*, bi 70 anni tropologice est poe- nitentia hujus \itæ, 211,2. anni CCCXC iniquitatis Is- rael et XL Juda quinam sint, et unde numerandi, 535, 1, 2 ct seqq. incipiunt a primo, anno Roboam et Jero- boam, et finiuntur ultimo Sederi®, 537, t. anni plures dabuntur post Anlicbristum lapsis ad pœnilendum, 770, 2; 771, 1. annis Nabopolassar regis uülur Ezechiel in prophetiis suis consignandis, 475 2 et seqq. Anno decimo tertio regni Josi® eversa est Ninive, IX 8. Annos sabbatico* Sedecias rex instauravit, 247, 1. Annuii preferebant sæpc deorum imagines, 138, t. eos quare veteres gestarent, 177, 2. gestabantur jn digito quarto manus sinistra? r *ibid*. Annus primus Sederi® fuit quartus hebdomadis sabbatic®, 207, 1. annus regni Sedeci® idem est qui transmigra- tionis regis Joachin, 477, i. annus ob* eas® Hierosolyma

4 Nabachodonore consignatur, 675, 1. annus quo Exechiel vidit fabricam^ novi templi et urbis, an sit jubilem, 782,1, 2. annus sabbatica* incipiebat a Septembri,	208, 2.	. milites, G??, 2. l Aquaductus in templo ad quid essent, 849, 1. eorum uporitas, <i>ibid</i> , aquæductus romani sunt orbis miraculum, <i>ibid</i> .
Antemurale urbis quod sit,	373, 2.	Aquæ templi Salomonici mystice significant baptismum, gratiam cl doctrinam Christi, 849, 2. aquas redundantes quas viderit Eiecbiel, 850, 1, 2.
Anterides in ædifidis quid sint et àntæ,	807, 2.	Aquæ torrentis sensim crescentes Ezcchieli visa quid significant, 850, 1, 2. aquæ sunt in baptismo Christi donatavi vivificandi, 852, 2. aquæ baptismi peccatores dulcorant el fructiferos reddunt, 851, 2.
Antichrûlus putatur e tribu Dan nascitiurus, 78, 1. Anti- ebristus suo suos caractere insigniet, 568, 2. ejus tem- pore faturi sunt Gog et Magog, 765,2. suam regiam collo- cabit in Jerusalem, ct juxta eam cum fidelibus confliget, accadetur, 767, 1. de eo nulli prophetaverunt, 7G8, 1. ejus potenti® nulli <i>celebres</i> concionatores cedent, <i>ibid</i> . ejus regnum evertetur tolum, 770, 2. eo caso nulli anui dabuntur lapsis ad pœnitendum, 771,1. ejus persecutio erit ultima, 773, 2.		Aquilam in vexillis præferebant Persa ct Romani, 199,1 ; 3Í9, 1. aquila? velocitas, 417, 1. ipsa est symbolum vic- toria violenta* ct magnifica, 305, 2. aquila facies quo- modo esset desuper quatuor animalia Ezechielis, 486, 2. aquila symbolum est altissima sapientia, 504, 1, 2. item agilitatis, æternilatis ct sublimis spiritus , 501, 1. item perspicacitatis, 502, 1. cl sapientia, 506, 1. aquila colu- brum vel draconem ungue gestans cur a Danitis in ve- xillo proserpente pingeretur, 499, 1. aquila facies m rotis currus Cherubici quid symbolice significet, 509, 2. <i>Villa Animalia, Cherubim</i> .— <i>AquiU</i> est avium princeps, et regiam majestatem prae se fert : fuit ea insigne Per- sarum et Romanorum, 623, 1, 2. est symbolum regni ct regis, <i>ibid</i> , ipsa in multis imperium portendit, id pro- batur exemplis, 624, 1. repraesentate ea regem Nabuclin- donosor, 625, 2. ejus symbola aptata Chaldæis, <i>ibid</i> . aquila pugnantes symbolum sunt victoria, 626,2; 627, i. aquila cœlum capite respiciens, et pedibus terram (au- gens, cum fulmine a sinistra, lauri ramo a dextra, est emblema pii principis, 625,1.
Antiochus an designetur per pardum,	52, 2.	Aquilinus (S.) a Deo cacilatem petiit, 403, 2.
Antiochus Epiphanes an sit Gog, 764, 2. ostenditur quod non,	<i>ibid</i> , et 765, 1.	Aquilo frigidus significat mystice regnum diaboli, 41,2. cur tristia et Dei vindictam significet, 20, 1,2. (jus frigus, <i>ibid</i> . Judæis erat infaustus ct infestus, 317, 2. Aquilo est diabolus, 792, 1. aquilone mystice denotan- tur gentes vel peccatores, 797, 2.
Antiochus Magnus rex Syrie quam moderate regni amis- sionem tulerit,	679, 2.	Aquilonares qui ad excindendam ct vastandam Babylonem a Persis sint evocati, 317, 2.
<i>Antiquum</i> pro pretioso et charo capitur subinde, 413,1, 2.		Arabes semper latrociniis dediti fuere, 38,1 ; 53,1, Deum appellant Sabim, 62,1. attondentur in rotundum, 86, 2. genarum pilos evellere solebant, 87,1. ipsi cl Galaaditæ cur medica arte cxcellucrint, 79,2. Arabes Nomades describuntur, 313, 1,2. Arabes dicuntur filii Orientis, 683, 1.
Antitheses idolorum et veri Dei,	93, 1.	Aradii erant incola insula Arados juxta Tyrum , dicti ab Aradio filio Chanaan, 694, 1.
Antoninus (S.) adhuc vivens a Pontifice Nicolao V ut sanctus est declaratus,	599, 2.	Aram olim vocabatur omnis Syria, eique vicina regio- nes, 699, 1.
Antonius (S.) quomodo Ammonem ad patientiam el man- ^sucludinem eUormarit,	101, 2.	Ararat regio Armenia est, 329, 2.
Antonius (S.) dc Padua quam fervens concionator, 342, 2. ejus lingua integra reperta post mortem,	<i>ibid</i> .	Aratores in Ægypto ad cœlum quare non respiciunt, 714,1.
Autonomi (S.) Episcopi ct martyris corporis post aliquot sæcula integritas,	701, 1.	Arbor in hieme moriens, in vere revirescens cl revivis- cens est symbolum resurrectionis, 759, 2.
Apathia Stoicorum,	165, 1, 2.	Arbores diis sacrae erant olim, 30, 2. arbores crescentes mystice sunt fideles aquis baptismi loti et rigati, ut proferant poma, id est virtutum fructus, 851, 1« 3,
<i>Aperire humerum et latus</i> quid sit	684, 1.	Arca ante ædificitum a Salomone templum, erat in Silo urbe Iribus Ephraim, 68, 1. arca est dicta gloria Israel, 511,1. non fuit in templo Zorubabelis, quia fuit a Je- remía in urbis excidio abscondita, 814, 2«
Apollinaris baresi* quid traderet,	108, 2.	Arcanum consiliorum et decretorum Dei est liber invo- lutus, cslque scriptus intus et foris, cur is sit involu- tus, 518, 1.
Apollinaris junior Laodicea Episcopus scripsit in Ezechie- km,	472, 2.	Archimedes quam sua mathesi intentus esset, 33, i. Argenteus fuit dimidium sicli, 238, 1, 2.
Apollo Abbas quam liberalis in pauperes tempore famis, 110, 2.		Argentum quomodo a scoria per plumbum expurgetur, 63, 1.
Apollo cur pingeretur imberbis, 503, 1. est sapientia pra- ses : quomodo a Spartanis effingeretur, et quæ mystica ejus pictura ratio,	484,1, 2.	Argi fabula moralisatur, 492, 1, 2,
Apollonii Tyanaei silentium,	392, 1, 2.	Argumentum propheliæ Jeremiæ, 3, 1.
Apologus de lusciniâ capta ab aucupe eique illudente, 77,1. apologus de vulpe ct pardo, 590, 2. de tibicine piscibus tibiis canente, 737, 2. de leone ct vulpe in præda capta dividenda,	640, 1.	Ariel est attire, id est mous cl leo Dei, 826, 1, 2. item Jerusalem, <i>ibid</i> . 2. Ariel idem est quod maledictionis
Apostatis a fide ct religione adaptari possunt omnia quæ de rege Tyri dicuntur,	711,1.	
Apostoli sunt ossa Ecclesia», 362, 2. erant ad agones cl la- bores vocali, 288, 1 , 2. sunt venatores, cur, 134, 1,2. dominati sunt cunctis gentibus, 451 , 1. sunt pastores, cur, 182,1, 2. sunt principes seminis Abraham, 245,2. Apostoli tropologice nubibus conferuntur, 574, 2. sunt armentari) Ecclesia?, 783,2. sunt germina Christi,745.1. sunt piscatores, non venatores, cur, 852,2. quare sint rota,	503, 1.	
Apostolici viri sunt venatores, cur,	134, 2.	
Apostolorum Petri ct Pauli elogia,	709, 2.	
ApparitionesCtiristi ct Sanctorum futuram resurrectionem demonstrant,	701, 2.	
Appellantes ad tribunal Dei sæpe exauditi,	143, 2.	
Appetitus duplex per Moab et Ammon significatur, 309, 1. in appetitu concupiscibili homo maxime liesusest per poc- lum , 370, 2. appetitus quatuor hominis an in quadriga Cherubica exprimantur, 498,1. appetitus sunt quasi re- tia appetenti,	597,2.	
Aqua et unguis cur effluxerit elatere dextro Christi perfus- io, 852,1. aquæ comparatur gratia et bonorum spiritua- lium abundantia, quæ a Christo per Sacramenta dima- nat, 752, 1. juxta iquas cur suas visiones videant Eze- chiel et Daniel, 477,1. quæ ejus rei cauû mystica, <i>ibid</i> . aquæ quomodo dicantur sanari, 851, 2. ei assimilanlur		

aries, *ibid*, idem est quod Uriel, *ibid*. Christus nbnh
est Ariel allegorico, *ibid*.
Aries machina bellica describitur, 532, 1; 689, 1. ejus
auctor Epeus, 532, 1.
Alictos sunt symbolum bonorum, 743, 2. I
Aris olim inscribatur nomen idoli, 137, 1.
Aristogitonis oratoris impudentia, 39, 1.
Armenia unde dicta, ipsa est omnium terrarum allia-
sim i, 699, 1.
Armili® in manibus, aut potius juxta manus in brachiis
significant mutuam stipulationem, contractum et fidem,
611, 1. quales eæ essent, *ibid*, quid tropologice nolent,
ibid.
Armogastii martyris frontem cur ariani bærelici dire
torquerent, 571, 1.
Arnolphus rex pediculari morbo percussus interiit, quod
templa diripuisset, 176, 2.
Arnulpius filius Caroli Magni imperatoris unde sil cog-
nominatus, 623, 2
Arianismum venturum præsignificavit cometes, 653, 2.
Arianorum quis fuerit in orthodoxos furor, 773, 2.
Arii hæresis quid doceret, 108, 1,2.
Arius omnia viscera sua in latrinis cum anima effudit,
ibid.
Aromata cremabantur in funere, 247, 1. aromata etiam
dicuntur fructus odorati et medicali, 700, 1.
Arula erat in curru Dei triumphantis inter medios Che-
rubim, 487, 2. quid ea denotet symbolice, 511, 1, 2
Arundini apte comparantur Ægyptii, 716, 1.
Ascalon urbs quæ cl qualis esset, 296, 2. exea natus He-
rodes Infanticida : hodie ctiamnum Saracenorum pro-
pugnaculum est, *ibid*.
Aschenez Asiani, unde orti ct dicti sunt Tuiscones, 329, 2.
Asinorum genitalia sunt maxima, 669, 2.
Asor cl regna Asor quæ dicantur, 313, 2.
Aspectus contra aspectum quid sil, 814, 1. aspectus sig-
nificat apud Ezechielem colorem vel apparentiam, quæ
aspicienti videtur inesse rei a se visæ, 494, 1.
Aspera quam prosint, 165, 1, 2.
Assur quosvis tyrannos significat, 724, 1.
Astra an animata, an habeant oculos ct aures, 88, 2. ca
esse signa futurarum actionum censuit Origines ct alii,
89, 1. quomodo facta sint in signa, *ibid*.
Astrologiam judiciariam damnat Scriptura, 89, 1.
Astrologorum sciorum ineptia ridetur, 89, 2.
Astyanax a Græcis immolatus pro felici reditu, 71,1.
Athanasius (S.) pene solus totum orbem arianum ad due!
lum provocant, 127, 1. vere vir fuit, 52, 1, est imago
et idea boni et Christiani pactoris, 745, 2.
Athanasii (S.) eremitas ex pedore cupressus arbor enata
miraculose, 140,1.
Athei negant se a Deo videri, 561, 2.
Athenio fuere academia Græciæ, 442, 1.
Atria singula erant unum allero altius, et ex uno in aliud
per gradus ascendebatur, 785, 1.
Atriola separata varia erant per quatuorangulos in atrio
laicoruin, in quibus erant culinæ ad coquendas paries
victimarum pacificarum laicis offerentibus debitos, 848,1.
Atrium ante frontem mystice significat charilatis ampli-
tudinem, 796, 1. atrium utrumque cingebat totum
templum, 782, 1. in atrio erant tres porlrc, Orientalis,
Australis, el Borealis, *ibid*, atrium templi designabat
mundum sublunarem, 805. 1. item plebem Christia-
nam, *ibid*, atrium carceris in quo fuit Jcremias, quod
sit, 237, 1. atrium exterius quod sil, 816, 1. id mystice
denotat vitam sæcularium, 797, 2. est scilicet templum
laicorum, uti interius erat templum sacerdotum, 781, 2,
atrium Gentium cur prius non metiatur angelus in tem-
plo Ezechielis, cum tamen id esset extimum, 785, 1.
alnum Interius eratntrium sacerdotum, cur id dicatur
iulcnus, 559, 2. alnum sacerdotum paucis describitur,

ut cl atrium hlrorum, gentium, femlnarum, 781, 1.
erat utrumquealrium cinctam porticibus, *ibid*. 2. alnum
rhccrdoltim non erat quadrangulum, sed quadratum
omnibus lateribus hoplenron, el rqlmle : ejus descrip-
lio, 790, 1.
Altilius Ilcgulus fide servata Carlhnginensibus notiis ,
271,2.
Auditus pro volúntate capitur nnnnnnquam, 586 1.
Audomarus (S.) cæcitalem visui prxtulit, 403, 1.
Augusta nomen commune variarum urbium, 294, 1.
Augustalis laurus el gallinae ominosa», unde apud Sueto-
nium ortæ, 564, 2.
Augusti Casaris in fabricando modestia, 172, 2.
Augustinus (S) cum malis erat malus, el eorum consortio
fiebat pejor. 279, 2. censuit dæmones pa<ci nidore vic-
timarum, 69, 2. ejus pœnilonlia el compunctio, 348,1,2.
ejus m obsidione Hipponensi votum, 382, 1,2 eju« de
pœnitenlia sententia, *ibid*, dubitat an sol et astra no-
biscum sint beanda, 88, 1. quomodo sit per baptismum
a vita mah immutatus, 752, 1. in cruce Domini est
gloriatu, 570, 2. sollicitus fuit «peculator, in gregis
commodum excubans, 528, 1. ejus in episcopatu seduli
sollicitudo, 742, 2. et supellex vilis, 664, t. ejus pau-
pertas, 741, 1. ejus elogium, 709, 1. St /)etu esce/
*Augustinus, dicerem : Esto tu Deus, ego sim Augus-
tinus*, quo sensu id debeat intelligi, 560, 1, 2.
Augusto Cesari aquile pugnantes cum corvis fuere sym-
bolum victoriae contra Lepidum el Antonium , 627, 1.
eidem imperium promisit aquila, 624, 1.
Aurea Chersonesus est Ophir, 91, 1.
Aurei capilli commendantur, 413, 2.
Aureliano Imperatori imperium portendit aquila, *ibid*.
Aurichalcum quid sit, unde dicatur, unde eruatur : ex
eo facta erant vasa templi, 479, 1. ejus pretium, *ibid*.
id unde fieret, *ibid*. 2.
Auricomî finguntur dii et heroes , *ibid*.
Aurugo vel rubigo vitium segetum est, 217,1. idem di-
citur de ictericis, *ibid*.
Aurum Jerusalem quod obscuratum dicatur, 407 , 1 , 2.
aurum c.«l symbolum sapienti® et divina* cognitionis,
ibid, aurum optimum est quod in tenuissimos bracteas
duci el extendi potest, 91, 1. ejus ramenta capillis in-
spergebant nobiles Ifcbræt, 413, 2.
Auster cur læla el Dei opem significet, 20, 1.
Auster unde dictus, 702, 2. illi confertur Nabuchodono-
sor, *ibid*. Auster tropologice notat ferventes spiritu,
797, 2. ac Spiritum Sanctum, 702, 2.
Avari ct iniqui principes, prelati et Judices sunt vehit
lupi vespertini, 53,2. avari inexplebili opum laborant
cupidine, el in gehenna siti, 555, 1, 2,
Avaritia multa mala concipit, 662, 1, 2. ipsa est ruina
reipublic® et Ecclesie, *ibid*, avaritia clericorum repre-
henditur, 664, 1, 2. Ecclesiasticorum in nimiis pensio-
nibus laxatur, 740, 1, 2 et seqq.
Avarus dicitur cisterna vetus cl rimosa, quæ nunquam
impleri potest, 28, 1. avarus tropologice est vespera,
cur, 694, 1
Aversio significat prævaricalionem in iis qu® pertinent
ad cultum Dei , 572, 2.
Ave^docuerunl homines medicinam et pœnitenliam, 76, 2.
carum sagacitas per exempla ostenditur, 75, 1. 2.
Ararías sacerdos libere increpavit Oziato regem, 179, 1.

B.

Baal comedit labores peccatorum, 42, 2. Baal commune
deorum eral numen, 71. 1. Baal hebraice idem est
quod dominus, herus, possidens, 559, 1. Baal idolum
positum in templo a Manasse, ablatum a Jusia, repo-
situm "ub Joakim et Sedecia regibus, *ibid*. 2. positum
fuit m parte aquilonari templi t

Babylas Numerianum Imperatorem venientem ad ecclesiam, el volentem inspicere arcana ejus mysteria repressil, 175, 2.

Babylon quomodo a Cyro illaqueata sit, 321, 1. quomodo el quamobrem capta, quia scilicet Deus aperuit armarium suum, *ibid*, capta derivatione Euphratis in alveos, 321,1. el quidem tertio, *ibid*, fuit calix aureus propter opes et luxum, 326, 2. dicitur esse in manu Domini, *ibid*, ipsa quasi calix propinavit aliis gentibus iram et supplicia Dei, *ibid*, idem calix notat opes, luxum ac idololatriam, quam ipsa aliis gentibus invexit, *ibid*. cur dicatur mnns pestifer, cum esset sita in loco humili : ejus magnitudo, 329, 1 ; 832, 9. quare vocetur area trituro: Persarum, 330, 2. ad septentrionem erat Hierosolymæ, 452, 2. ejus varia excidia, 322, 2. in ejus excidio Romæ impiæ exodium notatum, *ibid*, car vocetur mons caliginosus, 184, 2.

Babylonis virgines stupro et ejus pretio Venerem colebant, 462, 1.

Babylonici excidii causa, 321, 1.

Babylonii in vexillis et labaris columbam praeferebant, et inde exercitus eorum dicitur columba, 199, 2. Babylonii ad aquilonem erant respectu Jerusalem, 478,1.

Bacchus ct Venus consumunt opes multorum, 42, 2. Bacchus bacchantes suos ideo hedera coronavit, ut minus a vino læderentur, hedera suo frigoro ebrietatem restinguente, 673, 1, 2.

Raetis fluvijs unde dicatur, 694 , 1.

Baleares sagittandi periti, 385, 2.

Balsamum sola Judæa fert, quomodo et a quo id in /Egyplum translatum, 852, 2.

Balsasar rex repente a Deo castigatus, 18, 2. fuit ultimus Babyloniorum rex, 430, 1. fuit idem qui Merodaeb et Evilmerodach, 317, i ; 430, 1.

Baptismi effectus novem, 752,1. ejus vis et efficacia, 712, 1. undo ea inanarit, 852,1. est mors criminum, et vita virtutum, 752, 1, 2.

Baptismum infidelium esse mendacem et vanum docebant donatista», 129, 2.

Baplitati ohm cum vestem candidam iu baptismo acceptam deponerent, cur ejus loco agnum cereum acciperent, 101, 1.

Barba symbolum virilitatis, 540, 1. barba tenus philosophus el cordatus vir sunt Deo exosi, el ludibrio hominibus, (*bid*. 2. barbam alicui praescindere apud veteres ingens erat probrum, 540, 1. barbam cur non raderent sacerdotes Judæi j 834, 2.

Barcohebæ Judæi impostura sub Adriano imperatore, 541, 2.

Baruch prophetias Jeremiæ diverso tempore editos tollegli, neglecto ordine et tempore, 3,1, 2; 333, 2. iis clausulam addidit, 333 i 9. nec non quædam ex se, et praesertim caput Ultimum, 335, 1. scriba Jeremiæ fuit, 255,2. cur doluerit, 287, ij 2. quomodo qtiæsierit sibi grandia, *ibid*. et 288, 1. a Judæis creditus favere Chaldæis, 281, 1. ipse fuit nobilis, ejus frater fuit Saraia princeps, 426, 2. per oratila Jeremiæ assecla est, (*bid*. ejus numen quid sunel, (*bid*. ejus majores qui fuerint, et an fuerint prophetæ, *ibid*, scripsit post eversam Jerusalem, 428, 1. vasa templi quæ ditiores Judæi a Chaldæis pretio redemerant, in Jerusalem remisit, 429, 1.

Bsrucb liber an sit canonicus, 426, 1. de fide est esse canonicum , (btd. eju* libri argumentum, *ibid*. 2. ejus auctor Jétennos, Baruch nonnisi ejus scriba, i6td. locus erat compascuus, 772, 1.

Bacilli (S.) exhortatio ad pastores, 434, 1. quam heroice restiterit Valentis Imperatoris prtesidi, 21,2. erat adamas et magnes, 524, 1.

Basilio Macedom imperatori aquila supervolans imperium lprucuuit, 614,2

Beati in cælo malorum superiorum obliviscuntur, 388, 1. frumitur lælitia eterna, 455, 1. eorum splendor, *ibid*. 2. eorum nomen novum, *ibid*, quanta eorum sit multitudo, *ibid*, curru triumphali ibunt ad cælum, 456, 1. omnia iosis Deus complanabit, *ibid*, ct, 2. omnes creatura» ipsos eorum, illa ibunt, 443, 1, 2. Ullaque alius moros committat, 2. Deus erit eis loco solis, *ibid*. *ibid*. Beati in cælo an in frontibus cruce velut tessera insigniendi Basilisci serpentis forma, virulentia et incessus, 579, 2. ei sini, comparantur Chaldæi Judæos invadentes, 571, 2. *ibid*. Beelphegor quomodo pingeretur, 299, 2.

Basiliscus Imperator impius cum uxore ct libris fame Bel nurneji Babyloniorum, 331, 9. Bel sive Belus fuit interit, 176,2.

Nerarod primus rex et tyrannus in orbe et conditor imperii Babylonici, 317, i. idola cur vocentur Baal, Bel ct Bclim, *ibid*. Belus ct ejus posterii obtinuerunt regnum Assyriorum simul et Chaldæorum, 55,1. Bel quomodo confusus sit j 817,1,2.

Belgium hortus deliciarum fuit olim, nunc vallis lacrymarum, 168,2.

Bella inter Guilielrnum ducem Aquitanie et Gaufredum comitem Andegavemcm sanguinea pluvia præsignificalasuut, 545, 2.

Bellandum diu non est cum iisdern hostibus, nc discant bellare, ib!, 2.

Delium Chaldæorum contra Jerusalem sanctum erat tripliter, 59,1,2.

Benedictus (S.) Abbas pueros passim ad suum Ordinerò admittebat, 393, 2. monachos licëntioris vitæ reformare cupiens magnum odium incurrit, 127, 1. quænam Totilæ Gothorum regi prædixent, 773, 2. in mente elevatus in Deo vidit toturn orbem in specie globi, 757, 1.

Benedictus IX Papa, el deinde Antipapa, post mortem apparuit cuidam in forma asini cl ursi, 660, 2«

Benedictus XI matrem pauperem non erubuit, 836, 2.

Benedictus XII Pontifex nullum e suis propinquis ad ullum Ecclesia» munus promovit, 836, 2.

Beneficia plurima possidentes Ecclesiastici injurii sunt In Deum et Chrrhluin, in Ecclesiam particularem, in populum el fideles, in ipsos eorum fundatores, in canones omnes antiquos, in Ecclesiam universalem, in Episcopos et Patres omnes priscos ct sanctos, 740, 1, 2 et seqq.

Benjamin ct Jud® sors cur commutentur in descriptione el dimensione tribuum apud Exechielem, 862, 1.

Bernardi (S.) gravida mater visa sibi est videre gestare se utero catulum latrantem, 14, 1. sibgnlaritalein et admirationem fugiebat, seque humiliabat, 16,2. quomodo invehatur in clericos opibus ecclesiasticis incrassatos et lasrivi.qitcs, 7il, 2.

Bessus parricida quomodo proditus parricidii pœnas dede- nt , 19,1.

Be*tiæ nos superant In externis omnibus, 86,1.

Bestias feras ihnniltit Deus in caligationem malorum, 544, 1. bestiis tradimur , cum vitiis tradimur, *ibid*.

Belbacarem vicus est medius inter Jerusalem et Thecuum, 59,1.

Bethel loci sanctitas, 302,1.

Biblia non restituit Esdras post captivitatem Babvlonicam, 374, 1.

Biblus urbs est Phoenicia*, 694, 2.

Bicordes sunt dolosi, 554, 1.

Blandina martyr in tormeulil aliud non dicebat quam *Christiana sum* , 51, 2 ; 447, 1.

Blasphemia quid sit proprie, 543, 1«

Boanerges quomodo sint apostoli Joannes et Jacobus, 488, 1.

Bæotica cantilena dicitur de lugubri Carmine, 737, 2.
Dolcslaus Polonio rex quam fuerit iu S. Stmisíaum Epi-
 scopum saevus et iniquus, 761,2.
Bombycinum quid sit, * 6ì0, 2.
Bona malis iu hac vita sunt permixta, 711,2: 7)2. 1.
Bona spiritualia quo per Christum Israel acceperit, 752,1.
Bonifacius (S.) Germinis apostolus et martyr quomodo
 questui-de sacerdotibus ligneis , 741, 2
Bonita* Dei aurea electro repræsentatur, 492, 2.
Boreas sedei esse diaboli cur dicatur, 29, 1, X
Boriili est herba fullonum, eaiudem habet vim cum miro,
 81, 1.
Bos sacerdotii, sacrificii, utilitatis ct beneficentiae est
 iymbolum, 481, 1 ; 509, 2. it»*m labori*, 578; i. Vide
 Vitulus, Cherub, Animalia.— Bos vocatur Cherub, quasi
 foclieb, id est trahens currum, 577, 2.
Bosra duplex erat, 310, 2«
Brachiis nudatis incedebant veteres, 533, 1.
Brachium pro fortitudine, , 230, 2.
Bracbmans philosophi pueros quomodo ad labores eflor-
 murent, 579, 1«
Branas Alexius astrologum consulens victoriam se relatu-
 rum de Conrado macchione Monlisferrali audiit; sed
 tum ipse quam astrologus occisus est, 90, 1.
Bubuli urbs est prope Pelusium ad ostium orientale
 Nili : erat in ea celebre Dianæ templum, inde dicta
 sancta, 722, 1.
Bullam, in qua idoli nomen sculptum erat, de collo ges-
 tabant veteres, 137. 2
Burgundio salitus adagium unde habeat originem, 606, X
Burgundiones primie GallisQdem Christi suscepere, tōid.
Byssi pretium et splendor, 834, i, 2. est symbolum oputn,
 gloriæ ac deliciarum, *ibid*, byssus veterum quæ qualis-
 que fuerit, 610, 1,2. nou fuit sericum, sed linuin can-
 didissimum , *ibid*, byssus bombycum Bava est, 4M-

C.

Cadas Hebræum quid significet, 543, 1.
Cadavera vcleres comburebant, 247, 1,2. additis aroma-
 tibus , et injectis armis, vestibus rebusque carissimis,
 ibid, sunt coinquinata tum naturaliter, tum legahter,
 439, i. cadaveris tactus tangentem inquinabat ohm,
 546, 2. cadaverum contactu contaminabantur tum tem-
 plum, tum omnia loca sacra, 824, i, 2. cadavera cur
 vocentur raime, *ibid*.
Cadiloum Anlipapam libere evarguit Petras Damianu!,
 179, 2.
Gadmæa victoria quæ dicatur, 291♦i.
Cadunt pii in faciem, impii in dorsum, 514) 1.
Cæcitatis bona el amatores, 403, 1.
Cænet superbientis insolentia quomodo repressa, 715, 1.
Cœremoniaē exteriores sunt velut folia conferentia saluta-
 rem instructionem ct medicinam, 853, 2.
Cæsir undenam Africa se potiturum sit ominatus, 657, 1.
 illius erga Catonis liberos humanitas, 689, 1.
Cæ&irius Episcopus Arelatensis sacra vasa ad captivos re-
 dimendos distraxit; 265, 2.
Ctcsores arborum in exercitu præmitti soliti ; qui viam
 exercitui venturo comphnareit ; 321, 2.
Calamus capitur pro canna mensoria, 784, i, 2. Càia-
 muí quem habebat angelus m manu, quot cōhtitiêret
 cubitos sacros, quot vero communes, *ibid*. 2. Hiamus
 mensonu* mystice sunt Dei iudicia, calamus !lcêr con-
 tinet sex cubitos, novem pedes; duos pa*vtr! Ricopio
 pedo, 784, 2; 835; 2; 861 , 2. ttîtttdifo mesuré dici-
 tur entama* iniXithiH, qui sex cubitos haberet, 818, 1.
Calamus aromaticus quid sit, 02,1. hdh èst cinflamambm,
 760, 1.
Calathos duos fcaum cut vidft Jefeffitcs ante Umpluin,
 189,1,2,

Calceus signum est libertatis, possessionis, Istitir, con-
 stantis, 609, í.
Calculis olim in urnam Jactis suas iudices ferebant sen-
 tentias, 387, X
Caligo représentât gloriamDomini, 575, 1.
Cal.gulæ Imperatorisimpudentia,39, 1. ejus insania in
 fabricando, 172, X adulatori Vitellio qu^..n stolidc ahs-
 cultan!, 595, X
Calippus eodem pugione quo Dionem necarat, a socii* ne-
 catus est, 18, X
Calix est justa mensura vindicte Dei, et unde sic dicatur,
 195, t. calix vocatur mensura pwnæ a Deo commensa
 sonti, 671, 1, X
Calliopius (S.) per crucem est mortuu* « 571, i.
Calvari* mons bodie urbi Jerusalem inclusu!, 243, 2. in
 eo olim templum ab Helena exstructum, *ibid*.
Galvinislarum fraus et lechos, 590, £
Calvinus Judæorum passim patronum agit, 231,1. absti-
 nentiam Recbabitaram carpit, 251; 2. ejus inepta ex-
 positio de ea maledictione qua Jeremías maledicit diei
 nativitatis suæ, 161, 2. Calvini funestus interitus, 591, i.
Calvitium urbis quod dicatur, 296, 1. calvitium priscis
 erat luctus signum , 554, i, 1.
Cambyses rex Persarum quando vastant /Egyplum, 715
 2-, 718, t.X
Camelæ testu libidinis acte velocitas, 32; i.
Camerarii fabriles mystice sunt doctores sancti, 793, 1.
Caminus ignis in curru cherubico quid symbolice desig-
 net, 511. X
Candor mirus alabastro exprimitur, 414, 1. candor pro
 splendore, 411, X
Canes in fabricis qui vocentur, 808. 1.
Gants silvestris fera Syrie particularis, 409, 1.
Canthi sunt dor«a rotarum « 491,2.
Canticum canticorum est canticum maximum, pulcherri-
 mum, 694, X
Cantorum gazophylacia my «tico seu'usunIdesideriaauimæ,
 801, X
Capanei arrogantia, 714« 2. quomodo ea retusa, 715, i.
Capharnaum vox unde derivetur, 768, 1,
Gaplitat an Cappadocia; an Cyprus, 295, 2. an nova Tyrus,
 ibid.
Capitum in Jeremía alia distinctio in Latinó vulgari, el
 Septuaginta Grvis, 3, 1, 2. caput ulliinum prophetis
 an sil ejus proprium, 333,X
Cappadocia quomodo vocetur insula, 295.2.
Capre vel hirci specie colueruntGentiles sũos Faunos el
 Silvanos, 547,1.
Captivitatis Babylonlcæ anni septuaginta unde inchoandi
 sunt, 210,1,2; 211,1,2. cur ea tam diu durarit, 212.2.
 eam se soluturum promisit Deus, et multo magis spiri-
 tbalem, 241, 2 ; 243,1(245, 2.
Captivos liberare Deo gratum; 265, 1.
Caput el humeri Chaldæorum quomodo deevalvati in obsi»
 dionèTyrl, 717,8.
Career pœnitentium, in quo Sancti olim sponte peccata
 acta expiabant, 115, 2. career vocatur tumulus et sc-
 pulcrmn, 757. 2.
Carceres horridi longam mortem præforun!, 261. 2.
Cardinales quibus coloribus utantur, 609. X cujus rei c«r
 lorès illi eos moneant, *ibid*, debent stare pro Christo f
 Ecclesia, ejusque honorem ad sanguinem usque defen-
 dere, *ibid*. Cardinalium nomen ceeplt tribui sub Sylves-
 tre 1 primariis presbyterii et ttiattftfM, *ibfd*. ei iis crea*
 A*w Pontifex, *ibid*, primi Cardinales fuere pene omini
 martyres, *ibid*, *quomodo* et cur primum dita eis pur-
 purt, *ibid*.
Cardinalis numerus sæpe in Scriptura ponitur pro ordi-
 nali. 844, X
Cariath Arbe urbs unde dicta, 298, X
Canditami quæ urba, videtur duplex íuum civitas, *ibuL*

- Ciriath Sepher fuit academia Palaestine, 298, 2; 442, 1.
- Carmelus mari imminet, 293, 2. est duplex, unus sterilis in sorte Ephraim, alter in tribu Aser, 26,2. Carmelus in Scriptura aliquando nomen proprium, aliquando pro quovfa loco amœno et fertili accipitur, *ibid.*
- Carmen Hebraicum quate sit, 346 , 1. carmen quodnam dicat Ezechiel scriptum in libro involuto quem -vidit, 517, 1, 2.
- Carnales homines ollis assimilantur, 675,2. in ollis habitant, 582, 2.
- Carnes sancte quomodo non auferant malitias, 98, 1, 2.
- Carneum cor quod dicatur, 752, .2
- Caro quid spintualiter significet, 614, 2. carnes quas captant pastores iniqui, sunt hæreditates, quas per fraudes ct iniqua iudicia captant, 740, 1. carnes asinorum quæ diem hir, 669, 2.
- Caroli comitis Flandriæ mira liberalità» in fame communi, ejus poenitentia, martyrium, 633, 2.
- Carolus (S.) Borromæus quam in vestitu et supellectile fuerit simplex, 664, 1. fuit in diœcesi sua obeunda admodum sedulns el indefessus, 743, 1.
- . Carolus Magnus labore assiduo valetudinem suam tutatus est, 579, 1.
- Carpus indignans contra gentiles a Domino correptus est, cl lenitatem edoctus, 726, 2.
- Carthago fuit filia cl colonia Tyri, 697, 2. ejus descriptio, *ibid*, unde nomen ejus derivetur, *ibid*, cur dicatur urbs nova, *ibid.* l
- Castigatio nuci cur assimiletur, 17, 2.
- Castra sanctorum vocantur latibula ct receptacula Christianorum tempore Antichrisli, circa Jerusalem : vel aliqua castra militaria, 766, 1.
- Castra Israel et ejus insignia quatuor, an in Cherubim quadriga repræsententur, 499, 1.
- Caslramclationis duodecim tribuum descriptio,863, 1, 2. eadem mystice el anagogice deducitur,*ibid*, el 864, 1.
- Cata inane mane* quid sit, 847, i, 2
- Catabulum et captabulum quod sit, 253, 2
- Catalogus et liber viventium qui dicatur, 591» 2
- Catenas ligneas gestavit Jeremias : quales essent illæ caten®, 204, 2.
- Catharina (S.) Senensis in Dei providentia fidendum aiebat, 95,1, 2. ejus cor abstulit Christus, atque ejus loco ei suum dedit, 753, 2. illius in pauperem Christi specie apparentem liblralitas, 634, 1.
- Catholici pati non debent, ut suam apud se hæresin hærectid exerceant, 597, 2.
- Cedar quis fuerit, quam regionem dominant, 313, 1. l
- est Arabiæ Pelreæ pars, *ibid*, regio Arabia* unde dicta, 700,1.
- Cedarcni unde dicantur, 313,1. eorum mores et domus describuntur, *ibid*, eorum dcepeculationes, *ibid*.
- Cedri ælernitas et duratio, 175,1.
- Cedrus cur vocetur Pharao, 724, 1,2. cedrus est ampla; ardua, odorata, cariem nescit, ejus usus est in sacris, montes amat, semper frondet, picem fundit, fructum fert suavem, ejus pix dolores dentium sedat, *ibid*. 2. aliæ ejus proprietates, *ibtd*. ei comparatur familia David, 628, 2. ct Christus, 627, 1. cedrus describitur, *ibid*. 1res ejus doles totidem Christi dotes denotant, *ibid*, cedro alligabantur libri veterum et membranæ, ut diu conservarentur illæsæ, 517, 1.
- Celerini martyris constantia in tormentis, 158, 2.
- Celeusma est proprie lætus clamor et jubilus nautarum cl militum se invicem ad remigandum et præliandum adborlvntiua 198, 1.
- Centenarius nurxerus, quia decies per denarium ducitur, perfectionem denotat, 798,1,2,
- Ctnlum cubiti atrii significant perfectionem fidelium mystice, 803, 1.
- Ceulum frontes cubitorum aIni myilice sunt qui rectam intentionem in operibus bonis habent, 703, î.
- CerboniiH Episcopus Populonii a Tolila Gothorum rege ursis immanissimis est objectus, 773, 2.
- Cerebro (in) cujusque est aliquid bestini, 486, 1. cerebrum > spiritus animales suppeditat homini, 753, 1.
- Ceretim quæ gens, 084, 2. cur essent hi asciti a Dando ad custodian* regii corporis, *ibid*. coloniam duxerunt in Cretam, *ibid*, et unde iidem sunt Cretenses qui Ceretim, *ibid*.
- Cerinthus hæreticus impie docebat B. Virginem e Josepho concepisse, 839, 2.
- l Certandum et laborandum semper Christiano, 579, i, 2.
- Cerva præ aliis bestiis amat fœtus, 120, 2.
- Cervicalia peccatorum quæ sint, 592, 2; 593,1, 2.
- Cervix obdurata pro aure usurpata, 157, 1,2.
- Cestus signum virginilatis, 462, 1.
- Cethim filius Japhet primus occupavit Cyprum, 26, 2.
- Cethim urbs est in Cypro; Cyprus inde et aliæ Insule vocatæ Cethim, *ibid*. Cethim Judæis varia denotat loca in mari Mediterraneo sita, 693, 2.
- Chaldaea vocatur Chanaan, quia mercitura erat dedita, 625, 1. Israeli est ad Orientem septentrionalem : unde nunc Orientalis, nunc Aquilonares dicitur, 628, 1.
- Chaldæi vastatores Jerusalem, vastabuntur a Persis,366, 2. per quam portam in Jerusalem irruperint, 269, 1 , 2. quomodo sanctifileati sint a Deo contra Jerusalem, 171, 1,2. Dei voluntatem de punienda per Chaldæos Jerusalem intelligere potuerunt ex prophetia Jeremiæ et aliorum Prophetarum, 59, 2. quomodo suæ ambitioni el Dei voluntati in occupanda Jerusalem satisfecerint, *ibid*. quomodo vastando Moabilas non peccassent, 301, 1. de nocte oppressi a Persis ebrii et dormientes, eorum insolentia, dum obsiderentur, 331, 1,2. comparantur aquilis ob celeritatem, 47,1. ignem castris præferebant, *ibid*. Judæorum ritus el sabbata irrisere in excidio, 357, 1,2. eorum imperium cx quo tempore cœperil, 55, 1. Chaldaeorum reges tres quibus serviere Judæi, qui sint, 204,2. Chaldæi dicti Orientales, vastarunt provinciam Aminonitidem, 683, 1. unde acceperint ritum præferendi ignem suis regibus, 487, 1. cur vocentur hamus Ægyptiorum, 715, 1. cur vocentur piscatores el venalores, 588, 1. per aquilam repræsentanlur, 625, 2. cur vocentur Chanan.ci, *ibid*. et 626, 1.
- Cham filius Noe an sil Hammon, 547, 1. primus Ægyptum incoluit, ejusque fuit rex, unde Saturnus Ægyptius est appellatus, *ibid*.
- Chainaam sila juxta Bethlehem, 277, 2.
- Chamos fuit deus cornessalionum, 299,1. fuit Bacchus, *ibid*, an idem cum Beelphegor, id csl Priapo, 299, 2. ejus sacra per meretrices exercebantur, *ibid*.
- Chananæa a Deo Hebræis data pertingebat usque ad fines Damasci, 854, 2. ejus divisio describitur, *ibid*. e(seqq.
- Chanaliæi nauticæ rei et mercatura fuere peritissimi, 442, 1. erant mercatura addicti, 625,2.
- Charcami urbs juxta Euphratem, 290, 1.
- Cbaritas desponsationis dupliciter accipi potest, 1.25. chantas Dei et proximi mystice sunt mensæ bina*, 800,1,2. charitas viam sternit ad emincnlora, 794, 1, 2. chantas ideo figuratur per portam ad meridiem positam, quia igne amoris ardet, 79?, 2. charitatis latitudo quanta est, tanta esse debet longanimitas et patientia in operibus patientiæ ct aliarum virtutum, 791, 2. duritas mystice denotatur latitudine, 800, 2.
- Chartas plicandi mos varius fuit apud veteres, 517, 1. (uhene quis sit locus, 700, 1.
- l Cherub vox hebraice unde derivetur, 503, 3. quid ca signet, 708, 1. Cherub unusquisque in curru Ezechielis non unam, sed quatuor habebit facies, 4Sd. 2el seqq. erant hi Mosaici» non per omnia similes, 482, 2. erant armatici vestiti, *ibid*, eorum schema varium fuit, n<>n tamen monstmum, (*bid*. cur exuvias potius leonis.

bovis, nquilæ et hominis a«<umnnt, quirn aliarum ferarum, (*bid.* ex iis didicerunt Gentiles e(Tormare suas Sphinges, 483, 1. habebunt pedes rectos, cur, *ibid.* cl 2 eorum pedes erant perniali el vitulini, *ibid.* eorum pedes quales scintillas emitterent, 484, 1. quot singuli haberent manus, *ibid.* et 2. el cur lot haberent, *ibtd.* lacies et alæ eorum quot essent, el quomodo >itæ, 485,1. penna eorum alterius quomodo juncta* essent ad alterum, *ibid.* el 2. quid hæc alarum junctura designaret, (*bid.* illorum motus erat naturalis, *ibid.* 2. hunc motum quomodo nos imitemur, *ibid.* ct 486, 1. quomodo coram facie sim quodque ambularet, 437, 1. ab igne intermedio ignire videbantur, *ibid.* 2. ibant cl revertabantur, Dcojubente, instar fulguris, *ibid.* erant ad currum Dei, non in curru, 488, 1. oculi eorum an veri fuerint, an symbolici, 492, 1, 2. duplex eorum erat motus, 493, 2. hi Cherubim similes erant Host tici» cl Salomonis, 495, 2 et seq. Hem Serapbinis Isaïæ, at in quibusdam dissimiles, 496, 2. similes quoque fuere animalibus Joannis in Apocalypsi, 497, 1. item angelis Danieli*, *ibtd.* sunt hi qualuor principes angeli, 503, 1 unde dicantur Cherubim, *ibid.* cur pingantur imberbes, *ibid.* an fuerint cx ordine Thronorum ; verisimilius est fuisse cx oidine Cherubim, 503, 2; 504, 1. uon tantum Deo assistunt, sed cl foras mittuntur, *ibid.* hciubim sunt symbola victoria?, 813, 2. eorum sculptura dimidiata erat in parietibus templi, *ibid.* plures ii habebant facies, *ibid.* universim templi Cherubini erant vigilili quatuor, 814, t. Cherubim arc@ quomodo differant a Cherubinis Ezechielis, 490, 1,2. *Cherubim* vox cur usurpetur genere neutro, 580, i. *Chet* quia durum est, liquescit in e, 286, i. Cbiliastarum parens Papias : quis eorum error de aurea el gemmea Jerusalem restauranda, 156,2. Cbiliastarum error de mille annis regni justorum futuris post cædein Antic in idi, 771,1. Cbilpelicus Francorum rex populum gravans, graviter a Deo punitus est, 174, 1. Chobar cal rivus Euphratis, unde is dictus sil, 476, 2. /*dehud* quid sit Hebræis, 699, 2. Chon inonialium predicuntur futuri in Ecclesia, 225, 1. Christi Domini sunt reges, 417,1, 2. Christiani cur orent versi ad Orientem, 563, 1. sunt templum Dei, 563,1. laboribus insistant, 579,1,2. imitentur Clierubinos Ezechielis, 508, 1. Christiani taxantur qui ideo eleemosyna ct donis proximum juvant, ut eo abutantur, 619,2. Christiani ab ohm tonniant crucis signum in fronte, 570,1, 2. elejusrei dantur rationes, *ibid.* Christiani regnante Anlichristo confluent ex tote orbe llierosolymam, ut Eliam cl Henoch in ea concinnantes audiant, 766, t. Christiani lapsi sub Anlichristo, co cæ>o ad Christum redibunt, 773, 1, Christiani primi ritum coronandi mortuos repudiarunt, quod nihil cum gentibus ipsum facientibus habere velent commune, 300, 2. eorum preces antelucano*, 379,1. taxantur, quod deliciente luna acclamarent, ut ex hoc suo quasi animæ deliquio ad se et lucis suæ plenitudinem rediret, 68,2; 69, 1, Cliioliam sacerdotes in primitiva Ecclesia non radebantur, sed tondebantur, cur : at jam nihil absurdi faciunt qui ud aliquid sacrum signilicaudum caput radunt, 834, 2. Christiani sunt in hoc mundo peregrini, **III**, 1. eorum quanta sit dignitas, 447, t, 2. eis semper in ore el corde esse denct Christus, *ibid.* Christiani boni m funere propinquorum dant epulum p.iuperibU', 133,2. Christiani qui m odium Christi necantur a Judæis vel bærolicis. sunt martyres ex ipso opere martyrii, 220, 2. Christiani vita tota crux est, 386, 2. eam quotidie petat, *tbid.* Christiani veri gju>quu morum vera descriptio, 446,1; 146, i

Christianismus adhuc florebit post casum Antiehrislum, 771, 1. Chronologia expugnationis Ægypti, Tyri, Ammon , Moab, etc., 716, 1. chronologia Ezechielis, 468, 1, 2. item quatuor Prophetarum majorum, (*bid.* Clirunolaxis oraculorum, sive ordo capitum et gestorum Jeremía?, 6 et 7. Chrysippus quantam estudio voluptatem caperet, 33, 1. Chrpogonus (S.) idola adorare noluit, 465, 2. Chrysolithus qualis sit gemma, 575, î. Chub an populi sint in Arabia, 720, 1, 2. Ciconia sjmbolum hospitis vagi est. Cidaris regum quid sil, 658,1,2. Cilicium habitus pœuileulium, 387, 2. et vestís obsecrationis, 450, 2. Cimbri olim formidabiles erant galeis suis quas ferarum exuvia? efferabant, 482, 2. Cingulum Dei cur sit Israel, 112, 1. cingulum est symbolum virginitatis, fortitudinis, gloria*, prompti obsrquu , 112, 2; 113, 1. uugulum byssinum quid denotet symbolice, 610, 1. Cinis erat olim signum lu.'tus, 337, 2. Cinnamomum unde dicatur, 62,t. Circumcisio etiam ohm in usu fuit apud alias gentes præterquain Judæos, 86, 2. qua* circumcisio Deo placeat, *ibid.* 2. circumcisio cordis suadetur, 45, 2. quid ad eam requiratur, itid. circumcisio cordis et carnis quæ sit, 832, 2. Circumdederit quomodo Deipara Christum, 230,2. Circumspectione semper nobis iu hac vita opus est, 510,1,2. Cisterna* di&sipatæ »unt idola, 28,1. cislemæ erant crebre in Judæa, et eæ cœuosæ et prufuudæ, eranlque loco careens aliquando, 263, î. Civitates limitâneas semper soient esse munitis»imæ» 684, 1. Civitatis florentis decus consistit m senum gravitate et prudentia, et juvenum vigore, 423, 2. Claudiani presbyteri Viennensis epitaphium, 704, 2. Claudii (S.) Archiepiscopi fiisonlini corpus usque in hodiernam diem integrum superes!, 761, 1. Claudio Imperaturi aquila portendit imperium, 625, 1. Claudius Cæsar iu quantum mcutis stuporem per voluptates venerit, 32,2. Clausa porta Orientalis mystice est B. Virgo, 830, 1,2. dicitur illa 1er dansa, ut denotetur hæc, ante partum, in parlu, et post pai tum virgo futura *ibid.* el Sdi, 1. Cleanthes philosophus ob laborum tolerantiam dictus est Hercules, 579, 1. Clemens (S.) Pontifex a S. Petro conversus, 398, 2. Clemens V Pontifex quomodo exspirant, 144.1. Cleopatra balsamum Judææ invidens, id in Ægyptum transtulit, concedente id Antonio amasio, 852, 2. Clerici multa beneficia possidentes quam graviter peccent, 740, 1, 2 el seqq. aliam sortem m terra non habent quam Deum, S37, 2. eorum oflicium est verbo, magis vita docere, 741,1, 2. unde dicantur clerici, *ibid.* eorum munus est predicaî e regnum cœlorum, *ibid.* sunt satores ælenntalis, *ibid.* eorum avaritia laxatur, 662,1.2. 831, 1. Clericus relicto sacre Scripture studio vanis scientiis dans operam, est cisterna rimosa, 28,1. Clotharius nimis credulus malis consiliariis, uxorem a bono opere revocare conatur, 286, 2. Clotharius alius Cliilpvrici filius sanum S. Columbam secutu» consilium, duobus regnis est auctus, 257, 1,2. Coccus vestis regam est el Cardinalium, 009, 2. Cucblea templi describitur, 808, t. nec non <tOchlea in columna Trajani, *tbid.* cl 2. coclileæ templi mystica? signilicationes, 80S, 2; 809, i. Gœlestia (ad) anhelantes mastico portam interioris atrii iu^iediuntur, 798, i. cœelcjle templum anagogice des-

cnbitur in templo quod delineat Ezechiel, 780, i.		animositas el constantia in ,>ænis et aordlbus, 161, 2.
Cœlcsbs Jerusalem describitur,	864, 1, 2.	quam indignis modis a Waiidalis arianis habiti, 410, i.
Coelesyriam et Palæstiuos quando vastarit Nabuchodono-		Confidendum in Deo et Sanctis, non in mundo vel amicis,
sor,	296,2.	fri. 2; 139. 1,2.
Cœli ct arlum idem sunt, 27,1. quomodo desolari dican-		Conflationis 4 prædicalionis pulchra allegoria ,
tur, <i>ibid</i> , cœli magnitudo probatur variis, 443 , 1 , 2.		63, 2,
cali filii qui dicerentur priscis, 144, 2. cœlurn clausum		Conjugali inferiores dignitate sunt continentibus, 808, 2-
erat inte Christi adventum, 832, 2. Ipsum revera aper-		Cunjuralio bmaelis adversus Godoliam unde ortum ha-
tum fuit in Christi baptismo, 477, 1. in cœlo quomodo		buerit,
biblici vir sanctus, 515, i. cœli et res creatu omnes a		274,1.
Deo moventur, ejusque præceptis parent,	492, 2.	Conscientia hominis est velut mare et abyssus, 141, t. ejus
Canicula æstiva ventis pervia ad auram captandam, 173,1.		quanta sil vis, 121,1. est frenum post peccatum el fla-
Cogilturnes hominum naturaliter sciri ab angelis ne-		grum, in damnatis est tortor, <i>ibid</i> , illius potentia cl tes-
queunt, 141, 1. cogitationes el inspirationes Det sunt		timonium in die judicii, 138,1, conscienti@ quotidianum
velut ejus nuntii,	281, 2.	examen quam sil utile, 399, 2. gnom e <ie eodein, <i>ibid</i> .
<i>Connascere</i> pro <i>prirdestfnare</i> ,	13, t.	conscientia mal i est olla, 676, i. conscientias subditorum
Collectio mentis est quasi ciucinnus,	558, 2.	scrutentur Prælali,
Colljridiani üærelici B. Mari@ placentam per mulieres		561, 1.
offerebant,	68,2.	Consecrationis altaris holocaustorum ritus,
Color hyacinthinus regius est el Cardinalilius!	609, 2.	828, 1,2.
Columbi vocatur exercitus Chaldæorum, quia columbam		Conservatio corporum incorruptorum indicat futuram re-
^eU.ibant in vexillis, 199, 1. columkvs alba* Penee ob		surrectionem,
lepræ odium deles(abantur, at Syri, Palaestini ac Baby-		761, 1.
lonii eas pro numine colebant, <i>ibid</i> , m columbæ specie		Consiliarius quidam Elisabeth@ regina* Angli@ monens
Spiritus Sanctus in Christum descendit, cur, <i>tbid</i> . 2.		vidit suam in gehenna sedem profundam, igneam, et
columba quia salax, e*I Veneri sacra,	<i>ibid</i> .	alias juxta eam collegis suis paratas,
Columnæ templi cujus altitudinis fuerint, 335. 1 2 quot		732, 2.
e<v liMbucrint malogranata, <i>ibid</i> , columnæ æreæ Booz. el		Consiliis sanis non acquiescere noxium est,
Jacbiu quid my-lice designent, 791, 2. columnarum		286, 2.
lunpli quæ (ucrit mensura,	<i>ibid</i> . l	Consolatio afflicti trilliti@ onus sublevat, 354, 1. consolatio
Coma symbolum est libertatis et nobilitatis,	540, 1.	non datur ni>i prævia cruce,
Comestio od consummatio idololatriæ, 632, 2. comestio		363,1.
libri apud Execlitelem quid denotet,	521, 1.	Consortia improborum fugienda,
Cometa sunt quasi gladii mini tantes terræ, 653, 2. varia-		279, 1.
rum cometarum dixer^u tempore apparentium exem*		Constans Imperator quas pamas dederit,
<i>ibid</i> , et 5^0(1.		176, 2.
Cuminferalio Bomunorum quæ esset in hostco victos,		Constanti@ Sanctorum exempla,
tî5,		21, 2.
Comodi Imperatoris statua erat in coma auri scobe çe-		Constantini Magni de sapientia Christiana judicium, 440,2.
ipersa,	l	Crispum filium (also accusatum interfici jussit , 260, 2.
Commotio ossium mortuorum denotat primo commotio-		in labaro signum trucidis castris prætulil, 199, 2. per
nem Judæorum, secundo peccatorum conversorum,		crucem Domini obtinuit de Maxentio cl de Byzantinis
teglia resurgentium ad vitam,	7jS, 2.	victoriam, 571,1. frontis inustionem lege vetuit, 568, 2.
Commuuu a natura data jure uaturæ sunt ommmn et		Constantinus Copronymus Imperatori stercore et sordibus,
ungulorum,	422, 1.	carumque odore mire delectabatur, 534, 2. unde dic-
Coumdu et cometari inventa in Icaria urbe Attic@,		tus Copronymus et Caballinus, <i>ibid</i> . icouoclasticum hæ-
299, 1.		resin propugnans regnavit ul leo, mortuus, est ul canis,
CompMiendunx alUiclix,	420, 1,2.	641, 2. moriens clamabat vivum seso adhuc igni in-
Compunctionis decriptar Jeremias. 347, 1. ejus eio-		exstinguibili traditum essa,
gjum, íóid. quæ çjus tiliaë, <i>ibid</i> , el 2. qui Sancti ea ex-		774, 1, 2.
celiuerint, <i>ibid</i> . cl 48. 1. ejus stimulus triplex, <i>tbid</i> . 2.		Constantius Imperator arianus sacro igne percussu* in-
Conceptio U- Vugmis activa qua concepit Christum; et		teriit, 176, 1. præ mœrore contabuit, quod a Juliano,
pasma, qua ip\$a luit concepta, luli immaculata, id-		Apostata cognato suo imperio et vita sensim se excludi
que denotatur per portam principis semper claudam ,		videret,
»30,1. *		773, 2.
Concilium Tndculium quid sanciat de clericorum pensio-		Consuere pulvillos sub omni cubito manus quid sit, 592, 2;
742, i		593, 1, 2.
Cunno boni quæ >il, 342, i. concio viva est, quæ ivivis-		Consuetudinis inveterale quanta vis sit et effiracli, 60, 1 ;
Mina vive regxxMiOhl,	155,1.	117, 1,2; 582, 2. evinci quomodo illa queat, 117,2.
Concinnator non debet tacere^ etsi audire nolint auditores,		inster lapidei operculi est, 404, 1. consuetudo peccandi
tUU, 2. <<I v*!ul ^illator, 318, 2. siue spiritu ct gratia		inducit difficultatem resistendi, noti impossibilitatem,
pri iJicandi predicare nequit, 15, 2. se humiliare debet,		117, 1. consuetudo per consuetudinem vincitur, <i>ibid</i> . 2.
16,1 mordeat uuudduklur, 377, t. pLinclum moveat,		Contemnere laudes el verba hominum, perfecturum est,
Bvn pl.mmm, 342.1. ti houjine evellat regnum peccati,		1ÍG. 1.
ul plaftki regimm sanctitatis el virtutis, 17, 2. vocatur		Contemplatio Dei quam voluptatem afferat Sanctis, 33,1.
reel* t Ih tajar, ct debellatur errorum,	<i>ibid</i> .	Çuntemplum a mundo Deus corroborat,
Gmcinu*lorv\$ sunt velut nubes tonantes,	93, L	477, 2.
Cr>« LupisceiilÜB >uot laquei desideranti,	597, 2.	Contemptus divitiarum est instrumentum omnis philoso-
Cvui. Marius rcgibui Aragunu: olmi a regni itatibns a>ig-		pbiaë,
u Utur,	664. 2.	661, 1, 2.
Grtdu- >f'im ChtuU iu Alnei <ul exsilium properantium		Contrilio pro afflictione, dolore et tristitia, 375, 2. contri-
		tio Judæorum velut mare quintuplex est, <i>ibid</i> , el 376,1.
		contritio justificat quasi ultima dispositio od juUiti un,
		636, 2.
		Convalle (in) Ennom filios suos Moloch concremabant
		Judæi,
		31,2.
		Conversationis fidelium eminentia monte, iu quo tem-
		plum exstructum erat, denotatur,
		783, 1.
		Conversio nostra incipit a Deo, Deique gratia preveniente
		liberum arbitrium, 227,2. conversio, aversio, captivitas
		apud Prophetas, ídem sigmll rmt, 216, I. ad conver-
		sionem peccatori' necessaria Dei est gratia, el liberum
		arbitrium grati@ cooperan*,
		421, 1,2.
		Conversio, reversio, captivitas idem significant, 620, 1.
		Convicia metuens timidior est hostem fugiente,
		146, 2.
		Conviva: olim cur coronarentur, primo fascia lauca vel

linea, deinde sertis Boreis, tum calidis, tum frigidi*, I 673,1,2.
Copia» Chaldæorum dicuntur (luctus, cur, 689, I.
Cur homini* pravum est et inscrutabile, 141, 1. instabile est, 358, 1. cor fons lacrymarum «st, 81,1. est symbolum sapientiae, 56, 1. cor superborum est ventu» pestilens, 325, 1. cor in Scriptura significat mentem et voluntatem, cur, 752, 2. ct M.*qq. cor voluntati subservit, 753, 1, 2. cordis et voluntatis analogia», 753, 1. id quomodo circumcidendum sil, 832, 2. cor sive mens capitur nonnuiquam pro consilio, sapientia, prudentia cum animi magnitudine conjuncta, 704, 1. cor hirsutam el pilosum quinam habuerint, 753,1. est id signum borni* num durorum, asperorum et crudehum, *ibid.* cor pruno animatur, ct ultimo moritur, *ibid.* est ollicina spirituum, *ibid.* corde sano, sunum est corpus, *ibid.* 2. ipsum est substantia sua solidum (hmumque, complexione igneum, figura pyramidale, *ibid.* cur situm medio homine, *ibid.* ipsui semper agitur, *ibid.* est fons lucis et vitæ, 754, 1.
Cor pium tropologice est altare Dei, 827, 1. cor cedri et medulla mystice est unigenitus Jesus, qui est in sina Patris, 628, 2. cor carneum el lapideum quid sil tropologice, 584, 1, 2. quid cor novum sil, *ibid.* cor carneum quomodo Deus det, cl auferat cor lapideum, *ibid.* et 752, 2. cor lapideum quid sil, 752, 2. corda doctorum sapienliæ et scienliæ divitiis pleua sunt ceu gazuphylla, 797, 1.
Corax rhetor sophisticus, 635, 2.
Corculum dicuntur sapientes et cordati viri, 753,2,
Cordolium est iniimus summusque animi dolor, *ibid.*
Cornicum volatus a gentilibus observatus, 463, 2. cur pucllæ nobiles cornici opimas dapes offerrent, *ibid.* cornix est amoris symbolum, cur, 464, 1.
Cornu quatuor res denotantur, 369, 2. decem cornua Patrum Judæi c Scriptura eruunt, *ibid.* cornu symbolum est roboris, glorile, potenliæ, el regni, 718, 2. cornua altaris erant quatuor, 827, 1.
Corona circum alture quare effonnata esset, 825, 2. ipsa describitur, 827, 1, 2. corona sacerdotum Judaicorum qualis esset, 678, 1. corona* vocantur etiam pilei rotundi, *ibid.* et 680, 1, 2. corona Israelis quæ sit, 607, 1. quid cu tropologice sibi velit, *ibid.* corona» imp>sitæ mortuis, quas vivi gestarunt, 301, 1, 2. coronæ ulmi cur imponebantur victimis cl donis Deo offerendis, 673, 1, 2. eas habebant el convivo», *ibid.* corona est perfectionis ct plenitudinis symbolum, *ibid.* coronas in funere deponebant Græci el Romani, 678, 1.
Coronari soliti Judæi in festis et conviviis solvmnioribus, 423, 2.
Corporis Christi in venerabili Eucharistia veritas asseritur, 102, 2.
Correptio sit lenis ct ex charitate manans, 730, i
Corticibus in arborum scribebant veteres, 517, 1
Corus mensura continebat triginta modios, 843, 2
Cosmus Magnus Hetruriæ dux usus est pro emblemate, adamanti figura, 523, 1.
Crasso contra Parthos pugnante prima aquila conversa est, 306, 1.
Creatura) omnes beatos in cœlo recreant, 456, 2.
Crepido altaris novissima quæ esset, 326,1. crepido quid sit, ct unde dicatur, *ibid.* crepido altaris erat duplex, (*bid.* ca erat quadrata, sed superabat duobus cubilis altare ribi impositum, 327, 1.
Creia insula an dicatur ah llebræo Carat, 684, 2; 685, 1.
Cretensium origo fuil c Palestina, *ibid.*
Croceus color species rubri, 410, i.
Crocodili symbolum sunt impudenti®, 30, 1. crocodilm habet Nilus, 714, 1. eorum descriptio, *ibid.* el 2. magnh ludo, hostes, *ibid.*
Ctux est scabellum Christi, 3G9, 1. crucem Christi ita

Judæi colineiruni, ut facies ejus OccidenUm, tenrum Orientem respiceret, 152, 2. cruci* confessio et prole*.io* 570, 1,2. crux e»l signaculum fortitudini*, ĩMd. <ruX Christi quomodo vocari posset altare, 827, 1. crux ^tribolum est vitæ elsalutis, 567, 1. crucis tlguram multi naturalia représentant, *Ibid.* crucem ferentes salvantur, *ibid.* 2. eritea in fine mundi signum servorum et amicorum Dei, *ibxL* el seqq. ejus elogia varia, 569, 2. crucem unam fugiens plerumque incidit in aliam, 355, 1. cruce acri immissa corriguntur peccatores el urbes nequam, 361,2.
Cryptas mari)rum olmi Romæ visitabat S. Hieronymus, 783, 2.
Cubare in latus sinistrum est molestum el anxium, cur, 536, *i.* sed cubare in dextrum somnum facit suavem cl jucundum, *ibid.*
Cubicula in atrio sacerdotum plurima erant, «que dicebantur lumexedræ, tum thalami, tuin gazophylacia, tum pastophoria 681, 2. eorum erant ordines duo, et in singulis ordinibus triginta tria erant, 807, 2.
Cubicularius Nicephori Phocæ Imperatoris monasterium S. Niconis exactionibus gravans, noctu a S. Nicone graviter vapulavit, 171, 1«
Cubitales homines qui dicantur, 696, 1.
Cubitantes qui dicantur et sint, *ibid.*
Cubilis, pugnis, calcibus, morsibus, corporumque lutatione certabatur ante usum ferri el armorum, *ibid.* 2. humano cubito magna inest vis, *ibid.*
Cubilus communis est pes cum dimidio, 855, 2. vel continebat quinque palmos, 784,1, 2. cubitus sacer profanum palmo excedebat, 825, i ; 784,1, 2-
Cucurbilæ enigma, 405, í.
Culinæ in atrio laicorum erant ad coquendas e victimis pacificis partes carniū laici» cedentes, 848, í.
Culpa cl pœna sunt fratres et comites, 363, 1, 2,
Currus triumphalis Beatorum qualis sil, 456, 1. currus Dei quadrijugus et quadriga apud Ezccbiele/n cur tempestale involvatur, 498, 1. quid hic doignet, an Nabuchodonosorem, *ibid.* an qu ituor orbis plagas, *Md.* an quatuor hominis appetitus, *ibid.* an quatuor ordines angelorum, *ibid.* 2. an quatuor monarchias et castra Urachlarum, 499, 1. an quatuor in quibus confidebant Jud.ci, *ibid.* el 2. an quatuor Dei fœdera, *ibid.* an creaturas omnes, *ibid.* optime vero Dei essentiam, beatilla, dinem, providentiam, potestatem et regnum, *ibid.* el 500, 1. currus Dei est orbis, et per umile* currus partes id ostenditur, 500, 1, í. notat item bellum et victoriam Dei, cur, 501, 1. currus hic fuil Dei bellantis et exscindentis Judæos per Chaldæos, 501, 1, 2. hic currus sunt angeli et quatuor monarchiæ, *ibid.* allegarit eo i currus Evangelii! el Ecclesia», 502, 1. anagogice est Ecclesia triumph.ins, *ibid.* 2. et 503, t. quomodo hir ferretur agente spiritu, 491, 1. — *Vide* Animalia et Cherub.
Custodes templi mystice sunt xelosi, 802, 1,2.
Custodia angelorum ct hominum est murus et antemurale, 373, í. custodia sensuum nobis esse debet exactissima, 85, 1. custodia Dei, angelorum, ac sacerdotum, qua Eccloiam custodiunt, triplici muro templi denotatur, 784, 1.
Culbxi qui sint, 224, 2.
Cyaxares rex Medorum Niniven evertit, <2,2.
Cymatia mensarum eadem erant quæ libia : cymatia unde dicantur, 790, 1.
Cypria» virgines stupro ejusque pretio Venerem cokbou' 462, L
Cyprianus (S.) martyr quomodo sil per baptismum immutatus, 752, L ad Episcopium assumpta* uiunū affectum erga uxoran et filia* deposuit, 836, L
Cyrola Episcopus arianus immanitate in Catholicos dirus fuit, 511, 2.
Cyrus ex baia præscle potuit suas dc Babylone vielunis,

- 50, 2. quomodo Judæo* extulerit, 451,1 ; 453, 2. B-t-
byloncm evertens dieilur btuhn. 300, 2. regnum ejus
ad Persis transtulit, 314, 2. in «Jus sepulcro quid fuerit
inclusum, 78, 1, 2. ejus titulus, iM7/. per prima sua
castra bren ɿl facile Babylonem expugnavit, 318, 3.
Babylone eversa tarn aliis gentibus quam Judæis videtur
redeundi ad sua libertatem dedico, 205, 2. Cjrus ex-
pugnata (binione solvit captivitatem tam Judæorum
quam Ægyptiorum , 716, 2.
- D.**
- Dæmon nullam suis dat requiem, 422, 2. gaudet spurcitie,
Meus castitate, 463,1. quomodo homines excæccl, 270, 1.
perdici assimitalur, 142. 2. confertur cum Nuas rege
Āinmonitaruin, 48,1. est vindemiator el racemator,
60, 2. crudeliter peccatores tractat, 133, 2; 330, 2. ejus
imperium est quidquid peccamus, 133, 2. ejus astutia
et simulatio, 276,2. e-l primus el summus tyrannus
42, 2. quomodo ambularti in medio lapidum ignitorum
709, X rebellavit pim superbia contra creatorem, 710,1*
eo modo tractat peccatores quo adulter adulteram
668, 1. quomodo piscelur, 715, 2. est gladius iræ Dei
Vindex el executor, 653, 2. quoad tria luit signaculum
similitudinis SS. Trinitatis, 706, 2. est m cœlo creatu*,
707, 1« maximo iis insidiatur auimabu* quæ se conver-
tere nituntur, 594, i, 2. cur dici queat Assur, 730, 2.
ejus lapsus in terram ct infernum, 710,2; 711, 1.
Dæmonessunl lupi vespertini, cur, 53,2. item pardi, 54,1.
an pascerentur, nidore victim irum, 69,2. sunt damnatis
busdisci, 78,2. ante tapmm luerunt Cherubim el pleni
scieolia, 70S, 2. creati sunt in gratia, *ibid.* el 709, 2.
lialtlh m rese apud *ilebræus* >æpe commutatur, 548, 2.
Damascus urbs Syria: fuit nobilis civitas, 312, 2. dicta urbs
Jovis, cl Orientis oculus, *ibid.* ejus ungo et etymon,
ibid. ejus texluid! el mercatores, iɿn'd. ejus subactio,
reges, fastus, restitutio, et alia de eadem, *ibid.*
Damna voluptatis, 32, 2. |
- Damnati bonorum priorum obliviscuntur, 388, i. eorum
pænæ inde augeulur, quod neminem habeant consolati,
tein, 35f, 1.
- Damnatoruni dc opibus acquisitis, el voluptatibus liabi-
tis querimonia, 552, 2.
- D iiiiialus nemo est ad damnationem creatus, 637, 1.
- Dan terminus Judææ Aquilonari* versus B ib}lunem, 47,1.
eju* numina, *ibid.* Dan urbs est m iinibus Israel, dicta
postea Paneas, et Casarca Philippi, 700, i.
- Daniel cur dictus vir desideriorum, 514, 2. libere incre-
pavit regem Babasarei», 735, 2. quando prophetare cœ-
peril cl desierit, 468, 2. erat 34 annorum, ct adhuc
vivebat, cum de eu loquitur Ezecliël, 599, I, 2. fuit in
aetate typus Christi, *ibid*, adhuc vivens quasi a Deu ca-
nonizatur, *ibid*, est typus hominum continentium,
600, 1, 2. ejus sapientia celebratur, 704, 1, 2. Daniel,
N<h! et Job cur apud Ezcchiëlrm præ aliis sanctis po-
puli tutoribus nominentur, 599,1,2. quid hi significant,
ibid, cl 600, 1,2.
- Dare coram aliquo* Hebræis quid sil, 670, 1.
- Darius Hv*aspis in Semiramidis sepulcro nurum inven-
turum se sperans quam illusus fuërit, 73, 2.
- David propheta quomodo maledicat montibus Gelboe,
163,2. ejus post peccatum compunctio, 348, 1. regnum
ejus fuit sub Zorobabcle extinctum, 244, 2. David no-
men unde derivetur, 697,2. David pastor bonus ct rex
fuit imago Christi pasturis, 744, 1.
- De* «pe capitur pro *propter*, 78, 2
- Dcbhlba eadem videtur quæ Rcblatha, 618, i.
- Decem tribu* ex Assyriaca captivitate nunquam univcrsini
rediere, 216, 2; 221, 2. sed aliqui tantum, qui deinde
coalescentes in unam rempubliram omnes dicti sunt
Judæi, 817, 2. e decem tribubus multi sub Zorubabel
et Esdra se Junxerunt Judæ, cum e Babylone redierunt
in Judæam, et coaluerunt in unam rempubliram, 759,2.
Decima dies mensis Nisan Hebræis celebris cl notabilis est,
782, 1, 2.
- Decipula proprie quid sit, 56, 2.
- Decor cur dicatur Jerusalem, 198, 1, decor Jerusalem
quis sit, 356,1,2.
- Decumanum pro magno et valido capitur, 148, 1.
- Dedan quæ sit regio et unde dicta, 196, 1. Dedan est
Bluxius insula, alia est Dedan urbs Idumææ, 698, 2.
- Deicola Abbas facie semper arat lætaet ridenti, 358, 1,2.
- Deitatis essentia (de) est, ul sit una, 559, 2; 560, 1.
- Deliciæ effeminant, 293, 1, 2.
- Demaratus quam æquanimilcr tulerit increpantem se,
159, 2.
- Denarii numeri perfectio, 459, 2; 797 , 1 ; 818, 2.
- Dentes obstupescunt comedentibus uvas acerbis et imma-
turas, 631, 1, 2.
- Dentibus assimilanlur predicatore*, 387, 2.
- Deo gratias Episcopus Carthaginciisis sacra vasa vendidit
ul Christianos captivos redimeret, 265,2.
- Derceto fuit idolum humana facie, cœlcra piscis, 764, 2.
an idem sit qui Dagon, *ibid.*
- Derogare* sumitur nonnunquam pro *detrahere*, 748, 2.
- Descendo* sumitur pro *eot* 149, I ; 170, 1.
- Desertum, in quo Judæi quadraginta annis ambularunt,
quare dicatur imago el umbra mortis, 26, 1. desertum
signum est libertatis, 649, 1, 2.
- Desertum populorum* quod vocetur, *ibid.*
- Desideria animæ mystice sunt gazopbytacia caniorum,
801, 2.
- Desolari idem quod solum relinqui, ad solitudinem redigi,
destrui, vastari, 27, I. unden.im ea vox derivetur, *ibid*
- Desolatio Jerusalem in quo fuerit sita, 352, 1, 2. desolatio
templi a Tilo et Romanis facta durabit usque ad lineilli
mundi, 776, 1.
- Despectio omnigena monacho et Christiano optanda,
145, 2; 146, 1.
- Deliactionis quantum sil malum, 83, 1, 2. quanlum inde
mali sequatur, præserlim in religionibus el congrega-
tionibus, in quibus non raro peccatur, non tentum vc-
nialiter, sed el mortaliter in hic materia, eoque peri-
culosius quod detrahentes idip*um non advertant, vel
prætexlu zeli excusent, *ibid.*
- Detractor est velut latro, 662, 1.
- Detractores in congregatione sunt viperæ et proditores,
82, 2. vulnerant tres uno vulnere , *ibul.*
- Deus ministros Ecclesiæ ante omnia imbuit sua gratia, cos-
que sibi amicos reddit, 15, 2. cur pueros elegerit ad
prophetandum, 16, 2. ejus providentia lota oculata est,
18, 1. significaiur ejus potentia, vigilantia el provi-
dentia per virgam vigilantem, *ibid*, pingitur quasi ocu-
lus baculo innixus, cur, *ibid*, item quasi virga sole ex-
ornata, *ibid*, item ut baculus stans, cur, *ibid*, quare di-
catur totus oculus, *ibid*, ultio ejus celer csl, *ibid*, ca vi-
gital ad peccata, *ibid*, et 2. duo habet tribunalia, unum
clemeutiæ in Austro, alterum severitatis in Aquilone,
20, 2. sedecim argumentis ad conversionem Israelem
exstimulat per Jeremiam, 24, 1. ipse est gloria Israelis
ct tutius orbis, 27, 1. est fons perennis grali.e cl bono-
rum omnium, 27, 2. fuitni.iritu*Synagogæ, 30,1«avidior
ipse est reconciliationis quun stilt ipsi peccatores, 392, 2.
est Ecclesiæ maritus in Christo, >0, 2. est pater noster
quadiupliciter, 42, 1. ejus ad miserendum propensio,
51, t. viros et heroes quærit, non imbelles ct molles,
ibid. 2. quomodo Chaldæis potestatem dederit invadendi
Judæos, 50, 2. non propter locum gentem, sed e contra
propter gentem locum eligit, 66, 1. habitat in nobis
quadruplicitcr, *ibid.* 2. ligatur piorum precibus velut
vinculis, 68, 1. antbmpopathus dnfiir ei et ira et fu-
tur, G9, I. quando piiumin, et qua occasione Jud.vif

prærrporit ut «ibi roti mcrjOrarent, *ibid.* 2. an in defedo qutdern Judæis sacrificia indixerit, sed er» vim obligandi habere noluerit antequam in Clianann ingrederentur, 70, 1. prospicit fidentibus in Deum, 95, 1,2. coguo<cit occulta cordium, 102, 2. singularis ejus providentia astruitur, 101, 1, 2. rurat humana quam perfedissime, 105, 1, 2. cl omnia ita ul singula, *ibid*, fi magnam det in hac vita gloriam suit hostibus, quantam dabit amicis in die triumphi el nuptiarum, 107,1. nos ut linum carminat, indeque sibi quasi cingulum adslringit, 113, 1. duas ob causas separat Impios ab invicem, 114, I. quasi memor cuique px delicti gravitate pœii'im admetitur, 118, I. quomodn fuit quasi viator d colonus apud Judæos, 121, 1. ad ejus tribunal appellantes <æpc exauditi sunt, 143,2. ipse vena est aquarum viventium, 145, 1. ipse esse debet laus nostra, 145, 1. e<l similis figulo, 150, 1, 2. maxime ob resurrectionem el n figul itionem corporum, 150, 1» 2. quomodo mala creel, *ibid*, quomodo dicatur abuti impiis, 153, 2. quomodo sanrlificarii Chaldæos venientes contra Jerusalem, 171, 1. esi ubique præsens, 183, 2. moderatur linguas verorum Prophetarum, 187, I. malos æque ac bonos mluclur, 189, 1. duo habet dolia, unum fellis, alterum mellis, *ibid.* 2. est in mundo velut modimperator in cuique suo calice admetiando, 195, 1. mystice columba est, 199, 2. quomodo gentes varius Nubuchodonosori tradiderit, 201, 2. suorum famulorum voto exaudit etiam per miracula, 212, 1, 2. tria sunt quæ non potosí facere meliora, 228, 2. regit ilcctitque voluntates, omnesque causas secunda?, et eas inter se ila componit, ut un i altori ex aequo respondeat, 238, 1. ejus adinventiones Cl vi© varis, 240, 1. incQmpreheosibilitas operum, conciliorum el substantive ejus, *ibid.* Dei oculus montem fertilem reddit, lune maxime adest, cum res videntur plane desperais, 263,2. cognoscit futura libera eliam conditionalia tantum, el nunquam eventura, eo quod hypothesis vel conditio non ponatur, nec eveniat, 266, 2; 267, 1. id probatur tribus exemplis, *ibid*, quænam rei hujus sit ratio, *ibid*, quantus sit perfidi© ultor, 271, 1. cum vult urbes punire, sapientes ei vel aufert vel exerceat, 310,1. est decor Juslitirc tripliciter, 318, 1. est exspectatio Israel, *ibid.* ejus plena descriptio, 328,2; 391,2. animas perversas cruce immissa corrigit, 361,2. Judæis fuit quasi ursus ct leo, cur, 38i, 2. ejus jaculi ct sagittæ sunl morbi, 386,2. cx amore sigillat no«, ob sex causas, *ibid.* ejus memoria quantum boni afferat, 389,1,2. nunquam ejus ira ila sævit, quin aliqua lempcrelur misericordia, 390, 1 ; 398, 1. esi sors el pars Sanctorum, 391, 1. invitus iram cl furorem induit, 390, 1, 2. nihil nobis evenit cujus auctor non sit Deus, 398,1, 2. ejus providentia et numine omnia in particulari reguntur, *ibid*, in quolibet rerum eventu ei fidere, el ad eum recurrere debemus, *ibid*, cl 399, 1, 2. ejus firma et irrevocabilis sententia de puniendis Judæis, 401,1. ejus intuitus el recordatio est operativa el efficax, 421,1,2. ejus flectendi rationes, 133,1. in templo exhibet nobis suam aurem, *ibid.* 2. quo sensu eum mortili non laudent, *ibid*, cl 431, 1. adest orantibus in tribulatione, 437, 1. habet anum vitæ, nos vero mortis, 438, I. est sapientia increata, omnia sciens, 442, 2. locus possessionis ejus quam sil vastus, 413, 1. ejus nomen est ælernus et saucius, 451, 1. ipse plenum parli cordis gaudium, 455, I. crieri Beatis sol. ct omnia ipsis complanabit, 456, 1, 2. gaudet cas* titulo, 463, 1. Deus ubique prccens est, 492, I. quomodo ab Ægyptllt exprimeretur, *ibid*, est totus oculatus, *ibid*, el 508, 2; 509, 1. quomodo vocetur horribilis cl terribilis, 193. 1. au steterit, an vero sederit in solio quod vidit Excrhie', 491, i, 2. veri'imihu . mu »e lisse, *ibid* ejus Iran* umllitas, *ibid*, in omnibus quas absumit passionibus Mm in se servat eminentiam, *ibid*, ejus corpus iu

curru cherubico sursum erat ex electro, deorsum ex •gne, *ibid*, visus est ignareus, 495, I. passim in Scriptura inducitur quasi equesci auriga, vectus curruca ccelori'm vel Cherubinorum, 497, 1. ejus essentia, beatiludo , providentia, potestas, et regnum per quadrigam Cherubinorum exprimitur, ct pluribus id ostenditur, 500. 1, 2. moins quidirn ascendendi ad Deum, facilis datur, 500, 2. ejus victoriam et bellum représentai eadem quadriga Cherub, item ejus triumphum, 501, 1, 2. ejus stemmata sunl quatuor, 504, 1, 2. ejus emblema antiquum, 505, 1. ipse est circulus, el qualis, 508, 2. curvum ut rotam cl figura orbiculari pingerent .Egyptii, *ibid*, cum iride confertur, 512,1. Ezechieli spectandum se dedit forma humana, blanda, ac benevola, 514, 2. dat obdurat» gratiam sufficientem ad salutem, 516, 1. in eo triplex est Uber : primi» creationis ct crea* tnranim , secundus legum et obligationum, tertius providenti© particularis erga quamlibet creaturam, mixime hominem et angelum. 518, 1,2. punit citra condignum, 533, 1. non patitur suos diu in oratione affligi, 535. 1. eos exercet et mortificat, 538, 2. eos vult mundo slullescere, *ibid*, aliquando non parcit, el punit ex misericordia, 543,2; 617,1, 2. præmanet de instanti clade, cur, 544, 2. in eo non est proprie ira, 553,2; 554, 1. cur dicatur zelotes, 559, 1, 2. de ejus essentia est ut sil unus, 559. 2; 560.1. misereri ei proprium, punire alienum est, 566, 2. quare passim appareat in nube, 574, I. quoties in veteri testamento in nube se ostendent, *ibid*, quomodo det homini cor carneum, et auferat lapideum, 584,1, 2; 752, 2. solus omni potentia sua continet voluntates singulas tum hominum, tum angelorum, 585,1. ejus permissio vocatur actio ct deceptio. 598, 1. talem se hominibus ostendit, quale? ipsi sunl. *ibid.* 2. quando nuptias inierit cum Synagoga, 607, 2; 608, 1. dum peccatores non punit, grande id m dum esi, 617, 1. peccata patrum in filiis quomodo puniat, 635. I, 2; quomodo homines ad poenitentiam imitet, 637, 2. dives est in omnes, 6SS, t. aliter, punii electos, alitar reprobos, 711, 2. eti.iin iufideliuin opera remuneratur, 718,1. cur vocet gladio^Chaldæorum, suns, 722,2L quomodo nolit mortem peccatori*, 736,2. per Cbri<tum veteres Scribnsct sacerdotes officio pascendi prie vaxil, 743, 1. tunc adest maxime cani res videntur desperatissima?, 759, I. cum sanctificari in Scriptura quid *il, 772, 2. ul m aliquo loco npcrcdur, eo se non transfert, 782, 2. amat vicinos monte, non loco, 824, 2. ejus motus cl decretum immutabile est, nec retractari potest, 485.2. Dei esse dicuntur, qu© magnaci mirabilia sunl. 477,1. Devotio est pinguedo monlis mystice, 800, 1. Dealer locus deed Deum el angelos, 573, 2. Dextram (ad) Christus statuet in Judicio electos, 852, 2. Diadema olim quale esset, el unde sic dictum , 658. 2. Diana, cur dicatur regina cœli, 68, 2. Dido unde dicatur, 697, 2. Didymus quare in sua cucitale dictus sit beatus, 85, 2. Dies cœll qui dicantur, 431, I, 2. *Dits hominis* quis, ct quomodo ls non desideretur, 146, 1. is est quo homo prosperatur el poten* est, d honoratur, ei deliciatur, *ibid.* 2. quam dies is vanus, *ibid*, dies 390 decubitus Ezechielis in Intere sinistro, 532, 2. portendunt totidem dies obsidionis Jerusalem » 536, 2. dies nubis est dies \indict©, 574, 2. dies pœn© datur pro ano culpæ prælcritæ, 536, 2. dies mortis et dies judicii erit dies Domini, 720, 1. diem mortis cur nos latere Deus voluerit, 795, 2. Die< maledicta dicitur mala d misera admodum, 161. 1, 2. Diffidenti© hominum <ta Deo 1res sunt effectus, 139, 2. Digitus annularis quis sil, 177, 1 Vii gentium fuere homines, quos ars vel) benetiduQ deos fecit, 461, 1, 2. Dii haberi, el ul tales culi voluo runl varii reges d principes, 703, 2

Dioernesqnamorfo merita die homines qnæreret, 48,2; 51,2.
Dionpi® (S.) matron* in tormentis generositas, 147, 1.
 pro fide patiens quam generose tortores sit allocuta, fi-
 lium quoque ad martyrium anlmarit, quem in tormen-
 tis evlinclum ipea domi cmn gaudio sepelivit, 164, 2.
Dionysius (S.) capite pleins, caput ad duo milliana porta-
 nt, 762, 1.
Dfplols juUili® qo® dicatur, 452, 2. est vestis mulieris,
 459, 1.
Discaleatio tignum est servitutis, captivitatis, cessionis
 Juris *ibi debili et luctus, 609, 1.
Disciplinam ligneam renuens, habebit ferream in iudicio,
 208, 1.
Discordia et ambitio prineipum sacerdotum apud Judæos
 quanta postra fuerit, 541, &
Dicipatas Georgius impetravit a Deo mortem Andronici
 Comneni imperatoris, 213, 2.
Divin indi ratio per bienios in sublime jactos in usu fuit
 apud veteres, 656, 1, 2.
Divites qui paópem opprimunt, vocantur sepulcra pau-
 perum, 55, 2. divilum nonnullorum immisericordia,
 744, f.
Divitia- nostræ quomodo dentur tropologice in manus dro-
 monum, et impiis terræ, 556, 1. hominem non libe-
 rant a Dei ira, morte, gehenna, 551, 2 ; 555, 1.
Doctor bene docens, sed male vivens, sepultura asini sepe-
 litur, 175, 2. doctor dum cor audientis ad bona opera
 distendit, palmum se habere in labiis ostendit, 801, 1.
doctore* Christiani sunt nubes tonantes, 93, 1. cur di-
 cantur propheta», 15,2. doctores dum creantur, porrigi-
 tur eis liber in ea facultate, quam profiteri volunt,
 517, 2. cur sint rolo, 503, 1, doctores quatuor Ecclesiæ
 designantur in quatuor faciebus Cherubinorum, 508, 2.
Doctrina Evangelica pluvi® confertur, 744, 2. doctrina
 hæreticorum et gentilium falsa est et amara, 853, 1. |
Dolori* origo est inexpectatio, 165, 1. dolor de peccatis |
 magnus esse debet, 376, 1, 2. dolor quidvis accusat et |
 detestatur quod ad rem do qua dolet quoquo modo atti- |
 net, 163, 2. |
Dolosi sunt bicordes ut perdices, 584, 1. |
Domiuicanorum primorum fervor et devotio, 411, 2,
Dominicum diem recusans celebrare, videtur negare |
 Christi resurrectionem, 148,1,2. |
Dominicus (S.) salutis aliorum quam esset avidus, 420, 2.
 adhuc juvenis suos in communi fame Hispania», dlraxit
 libros, 632, 1. |
Domitianus Imperator quam esset sagittandi peritus,
 385,2.
Domnin® (S.) lacrymro, 402, J.
Domum (jid) figuli ire esi considerare <ui originem e lulo,
 149, 1, 2. domui prim® Patriarcharum erant taberna-
 cula pellicea, 18, 1. domus vulgi qu.e dicatur, 270, 1.
 domus exasperans quid significet proprie, 516, 2. |
Dona olim coronabantur, 673, 1. dona novem in anima |
 opentur Christi baptismus cl gratia, 752, 2. |
Donato hæresUrchæ adaptatur casus et superbia regis Ty-
 ru, 703, 2.
Dormientes non sentiunt nec percipiunt tempus quo dor-
 miuntv 538, X dormientium piures annos exempla re-
 feruntur, *ibid.*
Dorotheas (S) quale dederit præceptum suo discipulo Dosi-
 l o, 453, i.
Dotes octo B» itornm, 455, 1, 2 etseqq.
Dote» sacerdotum reccntcnlur, 838, 1, 2.
Draco magnos, id est crocodilus, cur vocetur Pharao
 rtx Ægypti, 714, 1.
Dike io»inodo flat verbum Dei concionatori, 528, 2.
1)4 l ; »l l'l iceplra . 'Uin.-l-', ni unum rojijuu-
 cer- ni- Es^chiel jubeatur, 759, 2. quid duo hæc ligna
 Mg nt, *ibid.*
OoMieiurius numerus symbolum est perfect® reipubheae

 et universitatis, 858, 1. alia ejus mysteria referuntur,
 859, 2, 2. is numerus sacer est in Scriptura, *ibid.*
Duplex pro gravi et multiplici capitur, 148, i. dupliceset
 pseudoprophetas vocari possunt scorpiones, 516, 2.
Duri dure tractandi, 208, 1.
Durkordes quinam sint, et dure hi sunt increpandi, 515,
 2, et 516, 1.
Dux virginitatis voedtur sponsus, 89, i.

E.

Ebeni pretium : ubi id nascatur, ejus natura, descriptio,
 699, 1.
Ebion impie docebat B. Virginem filium ex Josepho con-
 copiose, 830, 2.
Ebrietas suppliciorum qu® sit, 197, 2.
Ebriorum more», 303, 1. ebrius est lagena mentis inops,
 vino gravis et saburrata, 408, 1.
Ebur vetustate rubescit, 413, 1, 2. cur antonomastice di-
 caturos, *ibid*, olim minio tingebatur, 413, l ; 414,1.
Ecclesia Christi quaquaversum propaganda est, 235, 1,
 2. ejus quod fuerit diluculum et aurora, 390, 2. Eccle-
 sia vera cur olim in tribu Juda fuerit, 40, 1. Ec-
 clesia comparatur ole® et oliva», 98, 2. quftndo dicatur
 laborare sili, 129, 2. est thronus glori® Dei, 143, 2.
 quasi vinea est, 301, t. per Christum incarnatum facta
 est habitaculum justitiae, mons sanctus, et concordia
 omnium hominum, 231, 2. quomodo deciderit, 353, 1.
 vocatur rus Judæorum ob tres causas, 182,1,2. dicitur
 pax Jusliti®, et honor pietatis, 453, 1. ejus afilictro la-
 mentationes, 349, 1, 2.
Ecclesia Christiana cur dicatur cœlum et regnum coelorum,
 503, 1. ejus nomon vere est *nomini^ ibidem*, 863, 1. est
 formataci latere Christi dormientis in cruce, 852,1. signi-
 ficatur allegorico per aquas torrentis sensim crescentes
 EsechieÛ visas, 850, 1, 2. csl vinea, non silva, 601, 1,2.
 est vera Sion et Braci, 760, 1. est sanctuarium el ta-
 bernaculum Dei, *ibid.* 2. in ælernurn durabit, et sem-
 per suos habebit cives, 751,2. ejus rnfna est sacerdo-
 tum avaritia, 662, 1, 2. per navim significatur, 70!, 2.
 eius persci ukii vs an sint Gog cl Magog, 765, 2. eam
 Deus ob fidelium peccala graviter sinit affligi, 653, 1.
 ejus fabrica describitur juila descriptionem templi Sa-
 lomonici, 702, i;cx variis hominibus per peccala morluis,
 sed per gratiam reviviscentibus conflatur, el in Christo
 coalescit, 759, 2. symbolice delineatur in templo quod
 Ezechieli demonstratum csl, 779, 1, 2. ea condita tem-
 plum vetus fuit dirutum, el fundamenta evulsa, imo
 mons cui id insidebat, abscissus, *ibid*, quam angusta
 de ea apud Ezechieln dicantur, *ibid*, ohm Episcopos
 ct presbyteros in hroresin lapsos recipiebat quidem ad
 pœnitentiam, sc<l privabat officio sacerdotali, cl sæpe
 redigebat ad communionem laicam : sed postea inva-
 lescente lapsorum numero mullos in pristinum saccr-
 doli gradum restituit, 833, 2. mystice intelligitur in
 descriptione terne el civitatis Jerusalem, 855, 2 ; 858,
 1, 2; 860, 1, 2. duas habet vitas, unam qua laborat in
 terra, aliam qua remuneratur iu cœlo, 801, 2. est su-
 per montem ædificala, 783, 1. in ea duplex est regnum,
 unum quantum ad spiritualia, alterum quantum ad
 temporali i, 819, 1. extra eam non est salus, 853, 1.
Ecclesiæ triumphantis stemmata quatuor anagogice notan-
 tur in quadriformibus Cherubinis , 508, 2,
Ecclesiastica bona non potest sacerdos alienare et dare
 filiis* 847, 2.
Ecclesin«li:i principes quomodo fundant sanBjinem ani-
 marum , 664 , 1,2. ecclesiasticorum pensionario) tim
 avaritia reprehenditur, 740, l, 2. el seqq. Ecclesiastici
 tfleclus erga cognatos moderari debent, 835, 1, 2.
Eodicius senator Burgundi® in fame multa pauperum
 millia aluit, 632, 2,

INDEX RERUM MEMORABÎTJUM.

•Fxntstatati quid sit Aristophani,	142, 2.	Epithia est juris rcmi«ta,	435, 1.
Eden regio Syriæ amœntaima erat Juxta Damascum,		Eques Interdum accipitur pro equo,	C08, 2,
700, 1, 2.		Equi emissarii et trábenles qui «Int, 54,1. equi fortes et	
Edmundos (S.) Cantnnriensta Archieplscnpus cum Christo	'	proni hi feminas cx Arabia prodibant, <i>ibid</i> ,	eornm in
puero puer familiariter conversabatur, 448,1. quomods		equas ardor, <i>ibid</i> ,	equi Persici feroces sunt et quasi sti*
n matre puer nd virtutem elformatus,	391, 1.	mulos habent a natura,	330, t»
Edunrdus IH rex Anglorum pecuniam ex populi exac-		Equinum stercus medicum e«t,	534, i.
tionem redactam abominatus çsl quasi diabolicam,	174,1.	Equus impotenter in venerem ruit, 669,1. esi symbolum	
Educatio In utrmque pariem quam sit tenax, 392,2. edu-		libidinosi,	<i>ibid</i> .
catio dura fortes facit et longrevos,	328. 2.	Eremitas veteres nulli recensentur, -tono lacrymaruin in-	
Eflronli esso debes fronto,	522, 1.	signe*,	402,4,2.
<i>Effundere cor coram Deo</i> quinque significat, 370, 2. ef-		Ergastulum pro carcere,	261, 1.
fundi turpitudine quomodo dicatur,	616, 2.	ÏUf>ç ondo derivent Gravi,	85,1.
Effusione sanguinis omnis in proximum injuria denotatur,		E*au unde dictu* Etiam et Selr,	748, 1.
661, 1.		Esdræ liber quartns cujus sit auctoritatis, 10,1,2. Esdras	
Egressus civitatis Jerusalem qui vocentur,	862, 2.	an altare Hierosolymis sub Artaxerxe erexerit, 430, 1.	
Ejectiones quas pscudoprophclæ prophetarent, 377, 1, 2.		non reparavit S ripluram sacram in excidio urbis com-	
Ejulatus funebris legibus XII tabularum Romanis erat		buitam,	257, 1.
vetitus,	681, 1.	Essennnim minim silentium,	392, 2,
Electrum quid sit, 478, 2. an sit ambra, <i>ibid</i> . est auri-		<i>Eñ</i> fiebralce rau, srepe est inchoativum,	m , i.
chalcum, 479, 1, 2. est ergo res, <i>ibid</i> , id représentât		<i>El</i> Hebrreis sæpe est narrationis exordium,	475, 1.
majestatem Dei, cur, 512, 1, electrum ignitum repré-		<i>Etheca</i> , esi vox Chaldaica, MgniGcat porlimm,	8tt, i.
sentât humanitatem Christi deitati unitam, <i>ibid</i> , item		Eucharistia (in) Christus charitatls igne succensus quasi	
sanctos viros,	<i>ibid</i> . 2.	immnhthur el consumitur, 244. 2. ejus sacrificium du-	
Elementa quatuor in quadriga Cherubica reprrescntantlr,		rabit usque nd tempora Antichristl,	<i>ibid</i> .
500, 2. item per byssum retortam, hyacinthum, pur-		Enchérit (S.) Aurelianensis mater eum utero ferens quam	
puram, coccum bis trinctmn,	693, 2.	coëlitus benedictionem acceperit,	13,1.
Elias persecutionem patiens petit vitæ finem,	163, 1.	Eudoxlre imperatricis tumulus quando agitari desierit ct	
Eligii (S.) mater quo prresagio eum magnum foro virum		qualiter,	*
didicerit,	13 2.	Eugenia (S) virgo apparens matri dixil te cum patre cœ-	
Eliphaz Themanites amicus Jobquam fuerit sapiens, 442, 1.		lesti gloria donatam,	761, 2.
Elisa a quo dicitur Grrecia, filius fuit Javan : an indo di-		Eunuchus significat omnem aulicum ct patatlnnm. cur,	
cantur Æeolcs,	694, 1.	210. 1.	
Elisabelha (S.) liungarica pauperi suum donans pallium,		Euphrates, juxta Babylonem, in varios se dividit rivos,	
Illud marito suo in pertica restitutum ostendit, 63i, 1.		176, 2.	
Elysii Campi ubi sili,	694, 1.	Eusebius anachoreta ratem ferrea collum inclusit, 303,2.	
Emalh urbs Syriæ, dicta ab Antiocho Epiphane Epipha-		Eusebii Emiwni qu sint homllire quæ pjus nomine cir-	
nia,	851, 2.	cumferuntur,	412, i.
Emptionis finis est possessio rei empte,	111. 1.	Euslbatus (S.) quam parvi idola faceret, 92, 1. quomodo	
Empusæ quæ dicantur,	409, 2.	martyrii sui omen ceperit,	657, 2.
Endymionis pueri somnus perpetuus,	538, 2.	Eutycbclis hærcsis circa quid potissimum versaretur,	
Engaddi civitas est juxta mare Mortuum, 85?, ?. apud		108, 2.	
eam crescebat balsamum et palmæ,	<i>ibid</i> .	Eva est mariti sui filin,	39, 2.
Engallini vicus vel urbs erat in principio maris Mortui		Evangelica doctrina allegorico rigniflcalur per aquas tor-	
ubi scilicet Jordanes influit in mare,	852,	rentis sensim crescentes,	850, 1, 2.
Enim urbs, Sicilire csl umbilicus,	768, 1.	Evangelium non coiuhIU in syllabis et litteris,	233, 1.
Enos homo quomodo dicatur,	146, 1.	E' ingeliMis quatuor adaptantur quatuor animalium cl	
Ephi et balus pares erani mesuré, sed ephi oral arido-		Choniblnoruin proprietates,	507, 1.
rum, balus liquidorum, 813, 2. tres modios contine-		Examen conscientiæ, quam slt utile, 399, 2. gnnmæ de	
Inui,	<i>ibià</i> .	eodem. <i>ibid</i> , cl 490, 1. examen operum est labium men-	
Ephraim regnum vocantur decem tribus, 759, 2. — <i>Vide</i>		sarum reflexum mystice,	601, 1.
Israel, Samaria.		Excel*i cur dicantur altaria, 70, 2. excelsa animi, quæ	
Ephrem (S.) compunctionis Imbuii spiritum, 3f8, 1. cru-		sint, 516, 2. excelsi quænnm Judæis essent,	546, 1.
cem gestabat in ironie, 569,2. ea quæ loquebatur* Spi-		Excel-iol* quo Immo sil, fieri debet humilior,	817. 1.
ritu Sancio suggerente loquebatur,	517.2.	r.xchio Hebrreis significai generalionem et originem,	
Epimenides quamdiu in specu dormierit,	538, i.	604, 1.	
Episcopi cur gestent crucem ex auro, 523, 1, osse debent		Eicilalor in aula regis Persarum mane, quis esset, 68,1.	
speculatores, 735, 1, 2. et libere arguere peccanles,		Exedræ erant cubiculi reditlcata in appendicibus templi,	
<i>ibid</i> , et 730, 1. eorum munia el parte» quæ sint, 742,		in quibus quiescere poterant el sedere Mccnlotcs, ct	
1, 2. episcoporum est facere judicium cl justitiam in		supellex templi recondebatur, 251. 1. exedræ vocantur	
terra,	183,2.	cubicula atrii, umlc; et exedra quid signiticcl. 781,2.	
Episcopus idem est quod speculator, 713, 1. debet predi-		Exempta veterum fulciunt infirmos, 265, 1. exempla te-	
cara Evangelium, 735, J, 2. ejus in damn omnia ose		mere suspicanbum,	260, 3.
debent simplicia, conleptumqiic vanitatis rreferonUn,		Exempla de labore, 578, 2. eorum qui dides ct malam	
604, 1, 2. Episcopi ciijusd.iin ipdiscrela acerbitas in		forlunain requo animo tulere 680, 1. 2 cl seqq. eorum	
sacerdote quodam irregulari excommunicando : qure-		quibus aquila viclori un ct imperium portendit, 624,1,2;	
iiain inde sint mata secuta,	736, 1, <i>i</i> .	626, 2. eorum qui mortem fortiter tulere, gentilium et	
Epistola Jeremiæ ad captivo* in Babylonem abductos, 459,		fidelium,	680,1, 2 ct seqq.
i, 2. an ea missu ad abducto-. an ad abducendos, <i>iòta</i>		Exhalationum in homine tres sunt fontes, stomachus, he-	
Epitaphium coci, 675, 2. epitaphium quoddam patheticum		p.ir, cor ,	81, 1.
regis cujusciani Francorum,	690, 2.	Expositio mystica (ollus templi, omniumque t*us partium	

INDEX RERUM MEMORABILIUM.

ex S. Gregorio, 701	1, 2 et multis scqq., cl alia ex Ly-	819, 1, 2 et seqq.,ct alio ex Gregorio Pontifice,792,1,1
rano,		et seqq.
Extā quæ, et unde dicantur, 657, 2. per ea Gentiles divi-		Fabula? de planctu Adonidis moraliuitio, 56 , 2.
nabant ,	ibid.	Pacere Hebra?! sumunt pro perficere. 585, J. item pro
Exterius atrium quod dicatur,	78 , 1.	sacrificare, 828, 2.
Extispicii quæ dicantur,	ibid.	Facies lichneis idem est per synecdochen quod persono,
Exiiperii (S.) in egenos liberalitas,	632, 2.	19, 2. facies velatur damnatis et captivis, 400, 2. id pro-
Ezechia regis æquanimità*, audito thesauros suos a Chal-		batur exemplis, ibid, facies leonis quomodo dicatur
dæis diripiendos,	680, 1.	fuisse a dextris, et facies bovis a sinistris quatuor ani-
Ezechiel propheta non fuit Pythagoras, 466, 1 , 2. ejus		maliū, 486, 1, 2. facies eadem in omnibus et singulis
cum Pythagora similitudines, ibid, rationes e quibus		quid significet, ibid, el 487. 1.facies pueri an fuerit in
convincatur non esse Pythagoras, ibid. 2. fuit eo prior,		curru Cherubico, 577, 2; 578, 1. facies quatuor Cheru-
467, 1. est S. Scripturo? oceanus et labyrinthus, ibid, fuit		bim significant quatuor stemmata Dei, 501, 1, 2. item
sacerdos de tribu Levi, ibid, et 821, 1. ejus patria, pa-		quatuor primarias cju> virtutes et doles, ibid, facie ad
ter, 467, 1. an filius el servus Jeremiae, ibid, ejus no-		faciem quomodo nobiscum judicetur Deus, 649, 2. faciem
men hebraice quid sonet, ibid, fuit propheta, doctor et		(in) cadere esi ritus adorantium, 514, 1.
martyr; ac proinde typus Christi, ibid, fuit «roculi sui		Froces sunt otium et delicia? , 301, 2
portentum, ibid, occisus est Babylone a duce populi		Fama hominum parvi est faciēda, 146, 1,2.
sui, el quare, ibid, an raptatus, excerebratus, et equis		Famem Anglicanam prrovius ostendit cometa, 653, 2. fames
distractus, ibid, ejus miracula, ibid, quando cœperit		liorna? obsessro a Wandalis sub Imperatore Honorio,
prophetare, ibid, et 468, 1. et quoto rotatis anno, 468, 1.		543, t.
quamdiu prophetant, ibid. 2. quoto anno mundi incœ-		Fascia candida erat olim regum corona et diadema, 658,
perit prophetare, ibid, eo anno quo prophetare desiit,		1,2.
incropit Daniel, ibid, ejus idem argumentum quod		Fascia? quibus mamilla? stringuntur, symbolum sunt illi-
Jeremia?, 470, 1. tres parles sunt prophetiæ ejus, ibid.		bati pudoris, 35, 1. fasciis stringuntur ct confirman-
missus e*t ul in Babylone prophetaret suis, ibid, om-		tur corpuscula infantium, 606, 2.
nes omnino homines ad Dei cultum el Christi obse-		Fatum ex siderum cursu et dispositione constitui finxere
quium allicit cl invitat, 471, 1. ejus oraculum de par-		veteres, 285, 1. fatum quid sil, 500, 1. fatum Calvinis-
tu Virginis an authenticum, ibid. 2. ejus sublimitas		ticum rejicitur, 637, 1.
el obscuritas quanta sit, ibid, an in eo tradita secreta		Fauni ficarii qui sint, 322, 1. unde illi dicantur, ibid.
lex Dei, ibid, cur ejus principium et finis ab Hebrrois		Favor humanus quam vanus, 146, 1.
ante xxx rotalis annum non legeretur, 471,2; 777, 2. cur		Felicitas (S.) septem filios ad martyrium educavit, 393, 2.
lania ejus sit obscuritas, 472, 1. ejus interpretes varii,		est a leopardis discerpta, quia idola Gentium colere no-
ibid. 2. consignat oracula sua per initium regni Ch il-		luit, 92, 1.2; 465, 2.
drourutn, 475, 1, 2. an viderit revera primam visio-		Femina quomodo circumdabit virum , 229, 2. femina? in
nem, an vero solum symbolice ea ejus phantasia? objec-		* cœois sedebant, viris discumbentibus, 672, 1,2.
ta sit, 476, 2; 477, 1. cur juxta aquas prophetet, 477, 1.		Femur percutere, tropologice est voluptatem carnis ex-
visa visione gloria? Dei, cur cadat in faciem, 514,1. voca-		stinguere, 227, 1.
tur filius hominis tribus de causis, ibid, el 2. an prrovi-		Fenestra? in vestibulis sunt mystice donum contemplationis
dent Deum incarnandum, ibid, quomodo comederit li-		in fidelibus, 796, 1. feneslræ templi quales essent, ct
brum , 521, U et quomodo is in ore ejus factus sil dul-		cur vocentur obliquae, 812, 1. erant ba? cancellis qui-
cis, ibid. 2 raptus est ab angelo a flumine Chob.ir in		busdam transversis obducta? ct quasi clause, ibid. 2.
corpore ad pagum vicinum, 525, 2. quomodo dicatur		cur dicantur fuisse rcgizot, 787, 1. earum situs mystice
esse speculator, 527, 1 2. factus est Dei jussu por-		exponitur, 812, 2, mystice sunt doctores Ecclesia?,
tentum suis, 528, 2. cur a Deo tacere jubeatur, ibid.		ibid, cl 813, 1. item Christi vulnera, ibid, feneslræ
pt 529,1. creditus est a suis ul amen* et emolæ mentis,		obliquo? thalamorum sunt my.4ice mentes contemplan-
ibid, el 2. quare siluerit, ibid, an realein acceperit sar-		tium , 796, 2.
taginem, 532, 1. quomodo dormiverit el decubuerit		Ferdinandus Aragonum rex roquanimiter suorum mili-
mullis diebus in latere sinistro, el mullis in dextro,		tum cladem tulit, 680,1.
532, 2. vinctusne a suis ul amens, an vero a Deo, 533,		Fcrreolus martyr post multos annos a morte inventos est
1,2. panem vilem el secundarium cur comederit, ibid.		integeret illrosus, 761,1.
1. ejus potus etiam fuit exiguus, ibid, stercus non co-		Fervidi spiritu per austrum notantur, 79R,2.
medit, sed eo coxit panes, 531, 1. sua portenta fecit		Fessa urbs Africa? dicta a Fca, id est auro ibi invento,
non imaginarie, sed reipsa aliis videntibus, 534, 1. loco		91,1. 2.
stercoris humani usus est bovino, 535, 1. revera decu-		Festa judaica quare el qunmodo Deus oblivioni tradiderit,
buit per 390 dies, 537, 2. id facium speciali Dei ope,		371, 2. festa Catholicorum merito rident infidele* el
iôid. cur ita dormierit, 538, 1. cur barbam raserit,		hærclici, cum illis isti lasciviendo abutuntur, 357, 2.
540, t. rapitur in spiritu in Jerusalem , et quid ibi vi-		Ficus (per) cur intelligantnr homine*, 189, 1. ficus honro
deat, 558, 2. cur exportetur humeris bajulorum oculis		erat Joachin cum suis obediens Deo, malo? erat Sedecias
velitis, 587, 2. mors uxoris ejus, 677, 2. annos suos		cum suis Inobcdicns Deo in captivitate suscipienda ,
consignat a transmigratione Jechoniæ, 717, 1, 2. ejus		ibid. 2. ficuum dulcedo , ibid, ficus borne tropologico
prophetia» non sunt ordine temporum editro, ibid. 2.		sunt justi cl electi, inalæ sunt Improbi el impii , ibid.
uti cepit a templo, ita fluit in templo, 778, t. quo		item aliter tropologice capiuntur, ibid, el 190, 1. ficus
anno viderit visionem de templo, 782, 1. Ezechiel		primi temporis quæ sint, 190, t. Ilcuuin alirodant fruc-
quando prophetant,	1, 1.	tus semel, aliro bis in anno , ibid, ficus Junii mensis
Ezidus rex nimis credidit impostori Hebraeo,	286, 2.	meliores sunt autumnalibus, ibid, sex dantur analogias
		justi el ficus, ibid, el t.
		Fides quam ab hominibus exsulet, 52,1. fides hosti ser-
		vanda, 271, I ; 628, i.
		Fides cur comparetur portro Orientali, 708, 2. fides invi-
		sibilium est altitudo sanctorum mystice, 801, I.

F.

Fabrica» lolius templi expoilio myitica ex Nicolao de Lyra,

Figulini* officina* in Jerusalem crant in valle juxta To-
|h. Ih. 149,1.
Filio Sion dicitur Jerusalem, 356, t. *filia pharett r* di-
cuntur sagilt®, 386, 1
Fili® vocantur urbes metropoli subject®, 618. 1 ; 688, 1
Filii comederunt patres suos m obsidione Jerusalem, 543,
1. filii adulti pii impiorum parentum peccata non luunt,
685, 1,2.
Filii Sadoc sunt fideles justi mystice, 802, 2.
Filii Agar negotiatores erant, ac fallendi peritissimi,
412, I. fitti Orientis qui dicantur, 813, 2. filii Sion in-
clyti qui dicantur, 408,1. filii viri qui dicantur, 51, 2 ;
726, 2.
Filius hominis cur vocetur Ezechiel, 514,1, 2.
Fimbriæ (C.) impudentia insignis, 39, 1.
Fimeta sunt calida, 410, 1.
Finis quomodo pereat, 388, 2. finis pedalis praecisionis,
quid sil, 327,2.
Firmamentum octo militarium millionibus distat a terra,
443, 2. ejus spissitudo 80 millionum est, *ibid.*
Firmamentum super capita quatuor animalium instar
crylatli, quod sil, 493, 1. id quid significet, 511, 1.
Flacilheu* Rugorum rex secutus «anum consilium S. Se-
verin!, insidias hostium evasit, 287, 2.
Flagella Dei sunt tyranni, 320, 2. flagella cur vocentur
scorpiones, 516,2.
Flagellanti Deo homo se subdat oportet, 268. 1.
Flaminii consulis arrogantia, quomodo repressa, 715, 1.
Flamma capitur pro vastatio , 370, 1.
Flavedo signum natur® docilis et mitis, 413, 2. item flo-
rentis juvent® symbolum, *ibid.*
Flavicomī fuere David, Salomon, at Christus crine sub-
ii ivo, 413,2.
Flavii didi a flava coma , 413, 2.
Flectendi Deum ad misericordiam septem rationes,
1'81.1, 2.
Floralia quæ festa sint Romanis, 552,2.
Florentius (S.) precibus serpentes in sua vicinia interemit,
interemptos aves devorarunt, 213, 1.
Florentis Brabanticus ejusdem est pretii cum statere sive
siclo, 813, 2.
Flumen exundans dicuntur copiae hostiles, 107, 1.
Fluvius nquæ vitæ e«t visio beatifica, 853, 2.
Foculus eral in medio quatuor animalium, 487, 2. — *Vide*
Arula.
Fœdera cur dicantur perenti, 760, 2.
Fœdus quod Messias cum gentibus initurus prædicatur,
spirituale erit, et ad cju« redemptionem gentes spec-
tant. 221,1.
Fanti* est funus, eju«que sors mors, 634, 2.
Folia arborum prisci diis adurebant, cur, 664, 1, 2.
Fomes peccati ct concupiscenti* m Deipara fuit oxslinctus,
dum primo a matre conciperetur, 823, I, 2.
Fon« bonorum omnium Deus, 27, 2. fontes olim el flu-
mina pro numinibus habebantur, 30, 2. ii terræ velut
ubera sunt, • 151,1.
Foramina varia erant in nervo ct equuleo, quare, 58. 2.
foramina auri quæ dicuntur, 707, 2.
FormT librorum quæ esset apud veteres, 517, 1.
Formido pro terriculamento capitur, 464. 2.
Fornacibus (in) laborant servi el pauperes, 97, 1.
Fornicarium quemdam quomodo S. Bernardus ad bonam
frugem perduxerit, 118,1.
Fortitudine (in) non est homini gloriandum, 85, 2. forti-
ludo cingulo denotatur , 112, 1.
Fossa erat circum altare ad excipiendum defluentem san-
guinem victim irum, 825. 1, 2. ejus descriptio cl mo-
dus , *ibid.*
Foveam Jeremiæ Constantinus Imperator mirifica tibrica
exornavit, 261,1.
Fractum quomodo alligent pastores Ecclesi», 742, 1, 2.

Franciicanornm Ordo Deo cur» est, 253. 1.
Frineisci (S.) de Paula in Ludovico XI Franci» rege allo-
quando libertas : cum ut ad bene moriendum se dispo-
neret est adhortatus, 665, 1. 2.
Francisci Xaverii (B.) corpus ad hæc usque tempora ill«-
sum el integrum est, 761, 2.
Francisca* (S.) quomodo sensualitatem vinceret, 387,2.
^Toptersuamhumilitatem meruit fukenlissimam incœlo
sedem. 710, 1. ejus humilitas quanta fuërit, *ibid.* ves-
tiens militem pauperem a Christo, palatii ampli hæredem
se fore inaudiit, 634, 1.
Francisais Xivenus (B.) in conscientia examinanda dili-
gens erat , 400, 1.
Fremere dentibus, gestui est insultantium el subsannan-
tium, 377, 2.
Frigus inimicum natone, 20,1.
Frons animi est janua, erat sacra genio et pudori apud
veteres, * 522, t, 2.
Frontes vestibuli templi quæ dicuntur, 786, 1. quid illis
tropologice significant, 797, 1, 2.
Fructus virorum justorum «unt virtutes, 853, 1. item
opera, cum verba sunt folia, *ibid.*
Frugum primitiæ levabantur in alium cum offerebantur
Deo, 810,2.
Fugiendum nobis* BabyInne tropologice, quomodo. 326, t.
Fuit, et non est, est elogium mju'vis defuncti; *fuit. est,*
et erit in perpetuum. Dei et Beünrum, 690, 2.
Fulmen est quasi filius tonitruī, 488, 1. eo aperitur cœ-
lum , 476, 2.
Fumus symbolum est glori® Domini, 575, t, 2. item exc®-
cationis, *ibid.* in eo sæpe appiruit Deus, *ibid.*
Funebris orationis origo el antiquitas, 728, i.
Funera floribus cl pompa ornabant olim divites, 300, 1.
funere (in) Judæi dcponebmt cornu is, vesle<qut lugu-
bres induebant, 678. 1, 2. incedebant nudis pedibus,
velabant os, *ibid.*
Funes meretricum Babyloniarum quinam essent, 462, 1, 2.
Funiculus significat sortem cuique debitam, 372. 2. item
regulam ad construendumetdestruendum, tótf. el 373, t.
item alia, *ibid.*
Funiculus lineus est armentariorum, 783, 2. funiculus
capitur pro portione hæreditatis , quia funiculi* olim
metiebantur agros et hæredilacs. 854. 1.
Furor capitur pro zelo justitiæ, 61, i.
Futura cogno«cunlur. quia presentia «unt non in se, sed
in suis causi* cl signis, 267, 1. futura contingentia,
cliani conditionalia, sunt determinat® voluntatis, cl ha-
bent suum esse, sed conditionatum, *ibid.*

G.

Galaad mons principium cl nobilissima pars Libani: ejus
feracitas, unde dicatur; is sigili ficai stirpem regum Juda,
170, 2. abundabat opobalsamo, 291, 1. galand pars
Arabi®, resin® proventu nobilis, 79, 1. ibi quoque
viguit medicina, (*bid.* 2.
Galbæ Imperatori imperium portenderunt aquilæ. 624, 2.
Gale® veterum Romanorum monstris insignii» crani,
cur , 482, i, 2.
Gninmadenses non sunt certa aliqua gens , 696, 1, 2.
Gainmadim, id est gigantes cubilantes et pugnaces, unde
dicantur, *tbid.* et 697. I. eorum robur, *ibid.*
Gnnphasantes populi /Ethiopix non sunt Gammadim,
690, 1.
Garciae regí Navarra? successit filius ex vulnerat® matris
utero excisus, 14. 1
Gtreb collis situs juxta Jerusalem, 234, t, 2.
Garruli comparantur cisternis dissipatis , 28. t.
Gaudium impiorum vertitur in tristitiam, 452, 1.
Gaza quomodo a Pharaone Epbree vastata, 295, 1. quando
contra o&m prophetant Jeremías, *ibid.* unde ùcla, ejus

potentia, cam vastarnnt Nabuchoflonosor el Alexander Magnus ; postea reffloruit, et hodie floret, *ibid.*
GftioplijhKM templi quæ dicantur, 788, i. en quid mys-
(ice denotent, 788, |; 797, 1.
Gementes iu Jerusalem a Chaldreorum rede immunes
erant, 567, 2.
Geminatio distributionem significat, 847, 1.
Gemma rationalis recto vocantur lapides igniti, cur,
709, 1. an iis splendentibus Deus suum erga populum
favorem el opem significaret, *ibid.*
Genealogia peccati quæ sit, . 163,2.
Generatio in Scriptura *varie* capitur, 459, 2; 460, t.
Gente* cur adorarmi solem el stellas, 74, 1. in luctu inci-
dermi se, <33 2. coleb ml astra quasi animata, 88,1,2,
in idolis ligneis non adorarunt Deum quasi in imagine,
etti faciunt christiani, contra Calvinum, 465, 1. tripli-
citer errarunt ex proborum infortunio, cl improborum
felicitate, 105, 1, 2. putabant lunam in defectu a dra-
cone ure apprehendi, 69, 2. valedicebant defunctis,
offerentes eis cibos, 461, 1. sepeliebant suos principes
cum armis, sceptro, vestibus et auro, 73, 1. gentes plu-
rimæ sunt ad judaismum conven®, 135,2. gentes Judæis
vicinai cur a Chaldæis excidi voluerit Deus, 196, 1, 2.
gentibus, apud quas circumcisio viguit, non fuit ea
communis, sed privata aliquorum cl paucorum. 86. 2.
Gentiles adorabant solem orientem, 562, 2. Gentes cl Sa-
marita» prius nd Ecclesiam venero, quam Judæi,
621, 1, 2; 623, 2. Gentium atrium additum templo a
Salomone et Herode, 78Í, 1.
Geon hebraico cur Nilus dicatur, 29, 2.
Germ ini orti ab AKaniis Asianis , 329, 2. mortuos extra
urbes *sepeliunt*, 156,1.
Germania) duci castrorum octo aquilæ victoriae auspicium
atlukre, 306, 1.
Germen quadruplex est Christus Je*us, 744, 9. cur ip*e
germen nominatum vocetur , *ibid.*
Gertrudis (S.) resignatio indifferens in manns Dei, 399,1.
Gestamina majorum diffundebantur ad porteros, 611, 1.
Gel© cl Ml<sagel© non sunt Gog el Magog, 765, 1.
Gibltis quis sil locus , 691, 1.
Gigantem Deum vocant Syri, 3S3, 1.
Gigantes vani nominantur, 696, 1, 2.
Gladium a sanguine prohibere mystice quid sit, 301, 1.
Gladius Dei involutu* quomodo sil, 655, 2.
Gloria fidelium triplex est, 449, 2. gloria dicitur veri Dei
cultus 27, 1. gloria est laus et claritas publica, honor
et lau« privata ei secreta, 434, 1. glori© symbolum est
cingulum, 112, 1. gloriam Deo dare quid sil, 114, 1.
Gloria capitur interdum pro templó cl pro Jerusalem ,
555, 2. gloria vel echo montium quæ sil, 551, 1, 2.
gloria Domini quomodo dicatur benedicta de loco suo,
526, 1. gloria Domini, id e«t solium Domini, vel imago
Domini electrina, 566,1, 2. gloriam ex scelere quærere
scelestum e*t, 677, 1.
Gloriandum non est in sapientia, viribus, opibus,
85, 2; 86, 1.
Gloriatio vana cavenda, 145, 1.
Gloriosus Deu* et gloria Domini comparatur in Scriptura
luci, tenebris, fumo , 575, 1, 2.
Glycon© (S.) martyria fronti nervia arcto crux fuit im-
pressa, 571,1.
tinoms de impudentia, 39, 1. do Dei prevmtia ubique,
185, 1. de Mpicnha, 410, B. de memoria Dei, 452, 2.
de voluptatum turpitudine, 32, 2. de populo et subditis
exactions non gravandis, 173, 2. de cudi magnitudine
ex terræ parvitate, 444, 2 de laude et fama hominum
contemnenda, 146,3; 147, 1. de religione primum sta-
bilienda 373, 1. gnomæ de afleclu terreno erga paren-
te* el tilín* moderando. 835. 1, 2. do homini* miseria
et v untate, 514, 3. de latiore, 378, 1,2. do morte ©qua-
uumUr (enoda. 680, 1.2 cl »eqq. de dolore moderando,

ibid, de pulchritudini* periculo, 613, 2. do vit© probi-
tate quæ in pastoribus requiritur, 746, 2.
Goala est Golgotha, ubi crucifixus est Christus, 234, 1,2.
Gobel quis sit locus, 604, 3.
Goddrt dus Bulloniti? cl cbrhtiani principes qui terram
«anctam leciiperarunl, an sint Gog ct Migog, 765, 1.
Godoliaseral vir primarius Judæus, qui ad Chaldæos ante
captam urbein transfugerat, nudi» abéis Judææ præpo-
silus fuit, 273, 1. habitavit in Ma*pbilh, 274, 1. detegi-
tur ci conjuratio, *ibid.* 2. occisus est mero grans,
276, 1. rum suis est occisus ab Ismaele, 737, 2.
Gog cl Magog quinam sint, 764, 1. non snnt Scythicæ
gente*, Juxta Judæos, *ibid*, non sunt Romanorum Im-
perator et Romanum Imperium, *ibid*, non prælia ange-
lorum et dialioli, non Alexander Magnus et reges Syri©
ac Ægypti, Alexandri successore*, *ibid*, an sint Pontifex
Gregorius *Vil* ct Godefridus Btilloniu*, 7G5, L an Pap,
an Turcæ, *ibid*, non sunt Gothi, nec Gctæ el Massagel©,
non bæresiarcliæ et bæretici, *ibid*, non omnes Eccle-
sia? persecutore*, *ibid*, ct 2. non est diabolus, *ibid*, fu-
turi sunt (empore Antichrisli , *ibid*. Gog prælium est
Antichristi contra Ecclesiam, ct novissima persecu-
tio, 766, 1. Gog est primarius dux exercitus ejus,
ibid. 2. Gog dicitur a Magog : erit enim princeps geniis
Magog, *ddd*. videntur Gog el Magog fore reges, el gen-
tes fortissima ex septem illis regibus qm in fine mundi
se sponte subdent Anlichrislo, *ibid*, eorum exercitus
venient ad Anticnristuin in Jerusalem, ut in ea totaque
Judia fideles cl Christianos deleant, *ibid*. Gog cædetur
cum Anlichrislo juxta Jeru*alem, 7G7, i. 2. contra eum
plures principes Christiani exercitum ducent, et cum
eo confligent, 770, 1. ubi sepeliendus sit, 771, 2. Gog
et Migog erunt exercitus Satan© et Antichrisli, 772,2.
erunt innumerabiles, 773, 1. in eorum exercitus pluet
Deu» lapide* grandinis, pestem, ignem ct sulphur, ct
mittet in eos terræ motum horribilem et terrorem pa-
nicum, *ibid*, el 768, 2. quanta eorum sil strages futura,
773, 1. cædendi el sepeliendi sunt juxta civitatem Amona
in valle multitudini* Gog, *ibid*, in hoc prælio cædetur
Anlichrislus, ejusque procurator, atque uterque detur-
babitur in tartara, *ibid*, erunt ante Anlichrislum, non
vero post eum, *ibid*. 2. mystice Gog et Magog et Anti-
christi precursores, sunt cl fuerunt liærelici, *ibid*.
■iitT «imi G data», 767, 1.
Goinor exigua erat mensura victus diurni, \$13. 2.
Gonilisalvus Ferdinamlu* a Corduba quid responderit ci-
tanti se militi ad tribunal Dei, 114,1.
Gon* ilvus Sylveiri© quam esset laborum el martyrii cupi-
dus, 288, 1, 2.
Gordiana Gregorii Magni amita, malarum in monasterio
consuetudine soditela est, 280, t.
Gothi an sint Gog, juxta S. Ambro*ium, 765,1.
Gradibu* ah Oriente versus Occidentem ad altare holo-
caustorum ascendebatur, 827, 2. gradus septem atrii
mystico sensu sunt septem dona Spiritus Sancti, 798, 1.
iidem designant mystice virtutum incrementa, 794, i.
Grandinis horribilis exempla , 768, 2.
Gratia major novi quam veteri* Testamenti, 164, 1. gratia
Dei ante omnia imbuuntur ministri Ecclosiæ, 15, 2. ea
prævenil peccatoris conversionem, 424, 1. gratia Dei
pravam peccandi consuetudinem expugnat, 117, 1, 2.
gratiam sufficientem dat Deus in inalo obduratis , ut
convertantur, per quam si convertantur, paulalim dat
mijorein, 51 G, t. grati© efficacia m quo sita sit, 585, 1.
Gregis spiritali* quod sit officium, 743, 2.
Gregorii (S.) Nariinxeni studium pœnitentiæ, 412, 2.
Gr«»goriu« (S.) M ignu* quomodo in omnibus divina pro-
videntia niteretur, 95. 1. scripsit commentarium et ho-
milía* m Ezechielem Rohm observa a Lonçolurdis,
472, 2. eas ipse homilía* pro concione ad populurn
dint, *ibid*, ob clade» Longobardorum el immilieur-

INDEX RERUM MEMORABILIUM

RM

tēm Rōuit obddlnnem Ingemiccn* commentarium hunc abruptit, 804, 1. ejuw expositio mystica dc templo Ezechielis in nonnullis reprehenditur, 819, i. unde accepit omen de Angliæ conversione, 657,1. illius in pauperes ct templa liberalità* el eleemosynae, 741, 1. Gregorius (S.) Thaumaforgus a S. Joanne in somnis symbolum accepit quod Origenisllis opponeret, 517, 2. Gregorius VII Pontifex an sit Gog, 756, 1. Gregorius XIII Pontifex opes Ecclesia in utilitatem Ecclesia et salutem animarum erogavit, 741, 2. Grex dat pastori lac, lanam, carnes, 749, 1. Gryphi emblema, quid moraliter designet, 605. 1. GuUihcrus Franciscos Episcopus Pictavensis quomodo contra iniquum suum Judicem ad Dei tribunal appellarli, 144, 1. Gubernator reipublicæ est vclul navis nauclerus, 701, 2. Gul® vincendi modus , 367, 2. Guilielmus junior Angliæ rex, quod templorum vectigal»* inique usurparet, pœnas post mortem dare visus, 174,1, Guilielmus Normannus unde omen acceperit Aligli® invadendae , 657, 1. Gulosi in ollis habitant, 582, 2. Guthlacus (S.) cadesti prognostico ante ortum est designatus, 14, 1. ejus nomen quid anglice sonet, ibW. Gutta capitur pro gemma pretiosa , 699, 1, 2. Gymnasiorum quanta sit antiquitas, 442, 1.

II.

Hadrianus I Pontifex omnium diutissime Sedi Romano prsftiit, 642,2. Haedus el vitulus, nipote victimo* pro peccato, sunt symbolum pœnitentiæ ct mortificationis , 852, 2. Hærcdilas per sortes solebat dividi olim, 840, 1,2. bæreditates apud Judæos ex una tribu in aliam non derivabantur, 238, 1. Hærosiarcbæ subito ct misere ut plurimum pereunt : id probatur exemplis, 591,1,2. Hæresis triplex fuit circa virginitatem B. Virginis, 830. 2. Ilæresum hodiernarum quæ sil multiplicatio, 98, 1. bæreses sunt stercora, 546, 3. Hærclici quomodo furentur verba Salvatoris, 180, 2. relido doctrina* pur® fonte in Ecclesia, fodiunt sibi cisternas coenosas falsorum dogmatum, 28, 1. cur perdicibus comparentur, 142, 2. negant B. Virginem in conceptu el partu Christi mansisse virginem, 231,1. lamia* sunt, 409, 2. sunt lupi vespertini ct nocturni, 53. 2. ovium speciem induunt, ibid, cur dicuntur pistores mulli, 108, 2. id probatur variis exemplis, ibid, hærclici el hærcsiarcbæ mystice sunt Gog el Magog, ct Antichrist! præcursore*, 765, 1 ; 773, 2. hæretici frontes martyrum cur olim signarent cnico, 271, I. hæreticorum cæcitas, 652. 1. eorum schismata cl divisiones, 559, 2. vulpes sunt, cur, 590, 1, 2. tropologice accipiuntur per Ammonitas, 685, I, 2. Hammonius Jupiter unde sit dictus, 517, 1. colebatur specie capri, ibid. Hamula hebraico quid proprie sonet, 99, 1, 2. Unnamed patrueilis Jeremix vendidit ci agrum» 238, 1. Hananias pseudopropheta Jeremix catenas abstulit, 207, 2. quo anno sil mortuus, 208, 2. Hannibal ob immanitatem suis fuit exosus, 688, 2. defuncta Romanorum ducum cadavera humanda curavit honorifice, 689, 1. Haran urbs est Parthi®, 700, 1. Hasmaol, angelu* Rabbiorum flctitiis, 478, 2. llebræi verba realia per mentalia aut verbalia expnnunt. 17, 2. ipsis incognili erant poppi! Aquilonare*, 20, 1. omnes populos mari Mediterraneo a se discretos vocarunt intuíanos, 26, 2. noctem vocant vesperam, 53, 1. Domi» siumalium apud eos mullfa sunt communia,

74, 2. •eptenarlus et denarius nnmern« ip«ls familiaris caJ , <26, 2. in ponunt pro regimine genitivi, 128, 1, 'emininutn genus usurpant pro neutro quo carent, 2. simplex verbum capiunt pro composito quo carent, 157, 2. per maledictionem inelligunt tantum interjectionem optanti», q. d. LVinam Aoe non fuiftrf, 162,2. enallage persona» ipsis frequens est, 208, 2. pad* nomine omne bonum significant, 243 , 1. urbes vocant vineas et cives vites, 304,1. lugente* comam tondebant, 70,1. geminatio ipsis copiam notat, præserlim «i maculino jungatur genu* femininum. 370,2. valde ærumnoso* comparant mortuis, 438,2. Il brxi cum addunt animali nomen matris, significant illud tenerum c«e, et adhuc matrem sequi, 828, 1. tertio quoque anno intercalabant memem, ut suos annos lunares solaribus æquarent, 538, 2. duplicem in Scriptura legem omminiscuntur, unam scriptam in Genesi, alleram traditam Mosi et secretam , dc divinitati* «pede, 471.2. eorum verba <æpe non actum perfectum, sed inchoatum, puta propositum, destinationem, conatum significant, 636, 2. srpe infinitivum pro futuro usurpant, 629, 1. Hedera cur coronentur potantes , 673. 1, 2- Helciis pater Jeremix an fuerit pontifex, 2, 1. negatur verius, quam asseritur, (Aid. fuit sacerdos vulgaris, ibid. Hcimerammus (S.) sibi in tormentis constituto aquam neganti quam pœnam inflixerit, 623, 1. Hellenius Abbas quam fideret Deo, 140, 2. Heliopolis urbs Ægypti erat cultu Solis nola, 722, 1. Helvidius hæreticus docebat B. Virginem post parium Christi alios ex Josepho filios concepire, el pminde post partum Domini non mansisse virginem, 830, 2. Helvio Pertinaci Imperatori mortem portendit victima corde carens, 753. i. Henricus Archiepi*copus Mognnlinus pontificatu Injuste dejectus ad Christum judicem dum appellat, ejus iudices iniqui omnes misere periire, 144, !• Henrici IV' Imperatoris Ecclesiam affligentis mater, dum eum utero ferret, visa sibi est gestare draconem virulentum, 14. 2. bellum quod Ecclesie intulit, pnemons-travil cometes, 636, 1. Henrici VI Angliæ regis regno exuti constantia, 680, 1. Henricus Vili Angliæ rex quomodo Cardinalem Polum exagitant. 609, 2; 610, 1. Hepar an primum in homine formetur. 753, 1, 2. sanguinem subministrat, quo corpus nutritur, ibid. Heracleo Imperator et uxor Martina quas pœnas dederint, i76, 2. Heradion quam ob hæresin et libidinem a Deo graviter punitus sit, ibid. Herculanus (S.) Perusinus Episcopus tormenta gravia pr.V'cribento Tolda rege Gothorum, pa«sus est, 773, 2. cju< caput recisum post mortem corpori csl unitum, 761.1. Hercules oraculo victimas hominum postulante, persuasit Italis, ut pro hominibus vivis cereos offerrent, 71, 2. Hercules fingitur habuisse cor adamantinum, 525, 1. Hereditas cœleslis est preclara septupliciler, 42, 1. hereditas per sortes solebat dividi Olim, 840, 1, 2. hereditates apud Judæos ex uua tribu in aliam non derivabantur, 238, t. Herluca (S.) recitate percussa, alterum oculum recuperat, cumque acutissime videntem, 403, 2. Hermon mons unde dicatur, 693, t. Heroes et viri jRustres cur in maximas Deo permitiente inciderint ærumnas, 711, 2. Hesebon regia regis Amorrh eorum, 806, 2. Hesiodus m solitudine poeticam didicit, 391, t. Hetbæarum lascivia et impudentia, 605, 1. Helbdlon urbs est in limilibu* Judææ, 654, 2. Hierapolis urbs Syri® unde dicta, 7M.2.

- IlIerinehia Ecclesiastica est velut rota in medio rotæ , 509, |, 2.
- Hieronem Siculum aquila indicavit aliquando futurum irgem, 625, Í.
- Hieronymus (S.) an in Jeremiam scripserit, 5, I. de eo commentario censura, *ibid*, insimulatus, quod virgines ad nimium rigorem et inediam suis scriptis induceret, 163, 1. ab æmulis vexatus quomodo gavisus sit, 164, I. Chri<tum sibi semper ob nculos ponebat, 447, 2. compunctionis habuit spiritum, et passim in epistolis pœnitcnliam el austeritatem inculcat, 348, 1. fuit solitudinis amans, 394, 2. ejus an sit commentarius iu Throno*, 319, 2
- Hieronymus (S.) in Ezechielem scripsit, et quidem Roma a Wandalis et Gothis obses*a, 472, 2. templi Ezpcbielici obscuritate deterritus commentarium, in capite xI abrupisset, nisi Eu«tochium virgo eum porgere compulisset, 776, t. clericorum vitia reprehendens eorum odium incurrit, 522, 2. visitabat cryptas mirtyrum Roma», 783, 2. ejus elogia , 700, 1.
- Hieronymus Prado Societatis Jesu quot anno* expositioni Ezechiclisimpenderit, 172, 2.
- Hilaria festa 2- *die* rnartii apud Romanos celebrabantur, RÍO, 2.
- Hilarius (S.) Episcopus PicInvensis filiam suam Abram ad vitam religiosam capessendam induxit, 836, 1.
- Hin sexta pars continet duos sextarios Italicos, 534, 1.
- Hiram rex Tyri, quomodo in monte sancto Dei positus fuis«e dicatur, 708, 2.
- Hircus caprarum Hebraeis est h@dus : cur ita dicatur Alexander M ignus, 828,1. hircus ob fœtorcm symbolum est peccati, *ibid*, *hirci* représentent malos, 743, 2.
- Hirundinum reditus et nidificalo, vita per hiemem, 75, 2. earum præscicnlia *ibid* quomodo in Ægypto Nili exundationem impedian, *ibid*, sunt veris premiati®, *ibid*. vix cicurantur, *ibid*, pietatis parentum (maxime Dei) in filios symbolum sunt, 76, I. eis comparantur Sancti ob duodecim analogias, *ibid*, et 2. item fideles 36. 2.
- Hispania an sil Thuhal, an Anticbristo subjicienda, 766, 2.
- Holocaustum inquinatum mysticequid sil, 799, 2. holocaustum mystice sunt, qui lotum Deo dautJAu/. cl 800,1.
- Homer continebat triginta modios : idem erat corus, 84 1. 2.
- Homerus caecus mente fuit oculatissimus, 340, 1.
- Homicidas ita persequitur Dei ultio, ac si sanguis occisorum , Ipsique occisi, aut occisorum larv® vel furi® eos persequerentur, 748, I.
- Homili® nomine Eusebii Emissent trit® cujus sint aurions U2,1,2.
- Homines omnes non sunt peccatores, 51, 2. homines alii ex auro, alii ex argento, alii ex ære, el quinam singuli sint, 63, 1. homines Saturno quæ gentes immolarent, 71. 1.
- Homo a materia dicitur *adam*, sed post peccatum et ærumnas dicitur *enos*, id est obliviosus, cl oblivioni cito tradendus, item miser cl ærumnosus, 146, 1, 2. est opus el fabrica siderum, 88, 1, 2. similis esi lulo, 150, 1. coram Deo se gerat ut lulum, *ibid*, quomodo slulltK fiat a scientia, 93,1,2. quomodo dicatur pravus el fallax, conira heréticos, 141. i homo vitiosus non esl homo seti quasi bestia, 48, 2. homo verus quis sil, *ibid*, sperans in homine est quasi arbor diris cl maledictionibus devota, 139. 1, 2. hominis via, quomodo nnu »it ejus. 94. 2.
- Homo quasi navis esi, 605, 2. est deus mortalis, 494, 1. vocatur arbor inversa, 759, 2. esi vetui pilus coram Deo, 540, I. illius miseria quanta sit, 51 4, 2. si se Deo moventi impellentiqiie accomodet, salutem suam in tuto collocabit, 510, 1. ex hominis fabrica sumpta est umver«a architectonica symmetria, 2. homo infinnilalem iuam respiciens, non potevi do contemplatione ex-
- tolli, 793, 2. hominis facies In rotis quid ad litteram et Dkgoricc significet, 509, 2,
- Ponor fugit sequentes, cl sequitur fugientes, 658, 2.
- Horatius Pulvillus filii mortem equo animo excepit, 680,2.
- Hor® Canonie® cl orationes prima, Ierlia, sexta, nona, Unde ori® sint, 379, 1.
- Horrendum capitur nonnumquam pro rc stupenda cl mira, 493, 1. item pro eo quod venerandum est, *ibid*.
- Roberti (S.) Leodionsis Episcopi corpus diu mansit post mortem integrum, 761, 1.
- Humanitas Christi plumbo assimilatur, 64, 1. ipsa est <cal>clliim Christi, 369, 1.
- Humili (cx) statu ad sublimem evecti semper meminerint prioris sortis, 612,1.
- Humilient se fiantque pueri, qui a Deo ad magna evehuntur, 16, 2.
- Humilitas via est ad celsa et ardua, 714,1. per eam recte ascenditur ad Deum, 629, 2. ipsa omnes diaboli Liquens evadit, 591,2.
- Bunerictis orthodoxorum in Africa persecutor, n vermibus scatentibus e toto corpore corrosus exspiravit, 176, 2.
- Christianos Afros jubebat rebaptizari ab Arianis, rehaptiratisque suum dabat chirographum, 570, 1. illius Africanam Ecclesiam devastantis adventus multis portentis præsignificatus est, 544, 2. a dæmone correptus propriis se morsibus laniavit, 774, 1.
- Hunni fœdifragi quas pœnas dederint, 271, 1.
- Hunnorum irruptiones in Romanum Imperium pnrsi-gnavit cometes, 653. 2.
- Huslcrra esi regio Arabi® ct Idume®, aut certe ei confinis 195,2; 419, 1.
- Hyacinthus fins duas habet in se litteras A, I : an in eum sit conversus Ajax , 609, 1.
- Hyacinthinus color est regum color el gestamen, *ibid*. 2.
- Hyæn® serpenti nssimilatur Jerusalem, 108, 2.
- Hydrargyrus aptissimum est resurrectionis symbolum , 758, 1.
- Hypanis fluminis natura, 594, 1.
- Hyperborei quidam an sint, 20, 1.
- Hypocrit® lami® sunt, 109, 2. mores bonos simulant, 608, 1. sunt bicordes, 584, f. vulpes sunt, cur, 590, 1,2.
- Hyrcanus extraxit e Davidis sepulcro tria talentorum mitin, 73, I.
- Ilystcrologia crebra in Jeremía est, 259, 1.
- I.
- Ianthinus color quid symbolice designet, 609, 1,2.
- Iberi Aquilonaresjuxta Pontum sunt Timbal, 766,2. conim fines et silus describitur, *ibid*.
- Idea Cherubim, currus et solii Dei quater in Scriptura iteratur, 496, 1,2 el seqq. idea perfecti® reipublicæ Judaic® describitur ab Ezechiele, non qu® fuerit, sed qu® esse debuit, 858, 1,2. idea urbis et terræ, æque ac temp-Ezcchieli proposita, quare n Zorob.ibeIe el Jud®i« Dii bylnnc redeuntibus , non fuerit opere plane completa, 840, 1 ; 842, 1. icIe® in mente divina quid sint, 518, 1.
- Idola vani sunt dii, et vanos faciunt suns cultores, 26, 1. sunt cistern® dissipai®, 28, 1. quam frequentia e<sent in Judæa, 97, 2. dupliciter vana sunt, 90, 1, 2; 91,1,2. 9?, 1, 2; 93, I. eorum vanitas el nihilum ostenditur, 460, 2 el *eqq. eorum adoratores apud Gentiles triplices erant, 465, 1. idoli nomon Inscribebatur ar® in quq ei sacrificabatur, 137, 2. item ejus imago ex collo gestabatur in gemma vel tabula, *ibid*, idolum superbi est honor, avari pecunia, gulosi venter, obscœni amasia, heretic! hæresii, 559, 2. idolum zeli quid sil, 559, i, 2. idola scelerum relinquere signum est ver® pœniten-ti®, 547 . 2. idola vocantur hostes et tyranni, quando eorum ritibus obsecundant idololatrc, 618, 1. idola dicuntur Hammonlm u Jove Hammonio, 543, 1, 2. sunt

aliominationes, 543, 1, 2. dicuntur stercore cl sorde*, 534, 2; 546, 2; 032, 2. ip*is immolantes solebant de vietimi? immolatis comedere, 6?¿, 2.	Impudentiæ exempla, 38, 2 ; 39, I.
Idololnlræ in collibus ct silvis sub arboribus idolis suis im- molabant, 14, 2-	Inanima tribus modi» se movent, 462, 1.
Idololatria unde instituta , 462, 1, 2. idololatria est quod- dam spirituale stuprum et fornicatio, 28, 2; 30, 2 ; 358, 1 ; 359, 2. idololatria Israelis, 614, i, 2; 667, 2; 673, 1. idololatria mundi eversa pullulavit fortitudo credentium, 718, 2. idololatria spiritualis quadruplex c t, 563, 2* I	Inauribus insculpi solitæ deorum effigiti, £37, i
IJumæa lota montosa est, 311, 1. ejus metropolis erat Botra, 310, 2. quomodo eam conciderit Deus, MI, 1.	Inauris super os erat monile e fronte in nasum dependens, 611, 1, 2. cur dicatur inauris, ct quul ea denotet tro- pologice, <i>ibid.</i> inares aurium quid tropologice repre- senten! , <i>ibid.</i> 2.
Idinnææ excidium tactum esi per Chaldæus el N »bucho- donosorem, 748, 2.	Incarnatio Cbrbti quo die Martii sit peracta , Ó40, 2.
Idutnæi quomodo veram sapientiam ignornrinl, 442, 1.	Incarnationis Christi opus, fuit opu» Spiritus Sancti, quia facilini c*I sine opera viri, 228, 1 quænam mira in illa facta bint, <i>ibid.</i> ejus miracula septem. 228. 2. incarna- tio turc est majus opus potentie Dei quam creatio. i6*d.
quando a Judæis sint deleti, 110, 2. Judæos ia villi i pertraxere, ct uflhctos deseruere, 354, 1, 2. cur habi- tabant in scissuris petrarum ct cavernis, 310, 1. a Chaldæis excisi, quia cladem Judæorum irriserant, 419,2.	invitat omnes ad sanctitatem, 231,2. ipsa potu it i iv>InF noviin disciplinam, puritatem, el novam vitam , 231, 1. ejus mjsterium qonitum sit, 4 46. 2.
cos verisimile est non solitos circumcidi ,87, 1, 2. Ju- dxorum erant adversarii el antagonista.*, 748, 1. Chal- daeis se jungentes Judæos aillixerunl et exciderunt, <i>ibid.</i>	Incircumcisb (ab) occidi probrosum erat apud Judæos, 705, 1.
sunt tamen eorum allines, 750, 2.	Inclusores qui dicantur, 189, 1.
Ignatius (S) quam mitis fuerit agnus, 101, 2. Jesum vo- cabat amorem suum, unde ct Deifer cl Christifer est appellatus, 754 , 1. au nomen Jcsu ejus cordi aureis Ititeris inscriptum u morte sit repertum, <i>djid.</i>	Inconstantia mundi el mundanorum, 579, 1
Ignatius (B. P.) aiebat lamdiu Societatis rem bene proces- suram, cum adversis exagilaretur, 127, 1, 2. per sin- gulas horas se examinare solebat, >00, 1.	Indi n guli ob exercitia sunt longsvi, 751, I
Ignatius Marlines Societatis Je>u condonator, occasione linguae S. Antonii de Padua quam vidit, aliam concio- niudi methodum usurpavit, 342, 2.	Indorum per baplisinalis gratiam immutatio, 451, 1
Ignavia iu rebus divinis nefaria c>t, 300, 2, 301, I.	Induere decorem duo significat, 618, 1
Ignis pro.ferebatur tegibu» Chaldaeorum el Penaiuni in olla vel concha, 19, 2.	Inetliæ bona el commoda, 618, 1
Ignis altaris eral perpetuus, 700, 2. ignis in visione puma Ezechielis quid significet, 407, 2. designat Dei punitio- nem, cl urbis ac templi iuli uiimalionem, 478, 1. ignis in forma hominis insidentis curruì Cherubim, quid de- signet, 511, 2. ignis in omnem dumum Israel egredieos quis sil, 541, 2. ignis super civitatem Jerusalem elTu- sus <luid denotet, 57 4, 1. ignis nomine vocatur extrema et acerrima perniciēs, 601, 2. ignis nomine peccata in- dicantur, 552, 1,2.	Infanti \$ Justificantur per sacramentum baptismi ex opere operato, 226,2. infantes plores martyres, <i>ibid.</i> , et 39.1, 2. infantes quare Deus interdum in communi clade et strage interfici sinat, 571, 2. infantes recens nati cur abjiciantur in terram, 607, 1. per umbilicum nutriun- tur et augentur in matris utero, 605. 1, 2.
Iguoidulia classa mandatorum Dei csl vclul scutum cor- di, 405, 2.	Infanticidium Herodis describitur a Jeremía ad litteram, 223, 2.
Imber serotinus el matutinus in Scriplnra quis dicatur, 38, 2.	Infernale tormentum inde adaugetur, quod nunquam inde liceat egredi, 178, t.
Immensitas Dei quæ sit, 443, i.	Infernales ignes nulli in vita sibi et aliis paratos vide- runt, 732, 1, 2.
linniberiordia mala, ea viam sternit ct parat ad libidi- nem, 619, 2. immisericordia quantopere Deo displiceat, 688, 2.	Infernus quintupliciter dicitur, 433, 2. olte atsimilalur, 675 , 2. dicitur allegorico vallis ad Orientem mans, 771,2.
Immortalitas csl illos resurrectionis, 758, 1.	Infidelis per aquas baptismi sanitatem cl salutem mentis recipiunt, quam timi bibebant, 852. 1.
Immundi de sacrificii.*» Judaicis non gu*lubant, 461, 1.	Infidelium errores de Dei providentia, 101, 1. infidelium puuu ul obsessi edant filios, 380, i.
Imperatorum impiorum cl Invielicui um male pereun- tium exempla, 176, 1, 2.	Iniquitas pro cfieclli et puma iniquitatis interdum poni- tur , 536,2; 748, 1.
Impii quomodo in terra scribantur, 144, 2. el iu inferno, <i>ibid.</i> cum in vita cl luxu-» brevi*, 328, 1. impiis in dic judicii grave erit videre flammantem faciem irati judi- cis Christi, 237, 2. impio opera aliqua bona non prosunt ad salutem ælcrnam, 034, 2. impii justos ct sanctos a sc abd*cant, 618, L quomodo habeant in inforno sua sepuLra, 730, 2. impios per impios punire solet Deus, 673, 2. impiorum a statu gratias in st^turn peccati pro- Upsoruii deploratio, 708. 2. dnm in villi Deo et Pro- phetis obsequi nolunt, obsequuntur moriendo, 738, I.	Injuriusus (B.) quam graviter Clotharium regem sit allo- cutus, quod Ecclesiis regni vectigal indixisset, 17 4. 2.
impii ct tjlamii in infoi op positi alios terrent adbu? videntes, 731, 2. implorici patrum peccala in hflpiis filus adultis punii Deus 144, 1, 2.	Innocentes Martyres non habuere voluntatem martyrii, sed ex opere martyrii mercedem consecuti sunt, 226, 2.
	Innocentes Oriente designantur, 797, 2. iuuoeoũum ur- des fuit causa obsidii Jerusalem, 675, I. 2.
	Innocentia vera quæ sil, 36, 1.
	Innocentius IV, Puntifex cur primus galerum purpureum creatis a sc Cardinalibus dederit, 60J, 2.
	Innovatio mentis quomodo sit facienda, 301 1.
	Inobedientes sibi ipsis periculum creant, 150. 2.
	Iuoperatio Christi m anima, 418, 1, 2.
	Insanabilis quomodo sit fractura Judæorum, 217 Q
	Insipientes prophète qui sint, 590, 1, 1
	Insute cl insulani in Scriptura vocantur qt ævi> rrinute gentes, 196, 1.
	In>uhum (quid dicatur, 606,2.
	Intentio bona ubique in bonis operibus habenda, 797. I, 2.
	intentionem secretam proximi dijudicantes usurpant ju- dicium Dei, el peccant iudicio temerario, 102, 2.
	Interius atrium quod diceretur, 781, 1.
	Interpretes et commentatores varii Jeremiæ. 4 cl 5. in- terpretes Tlirenoruin Jeremiæ qui sint, 349, 2. 350, t.
	interpretes varii Exccbielis recensentur,
	i ilici (quis) in cœlestis civitatis ædificium,
	hiindtu* et exitu* m Scriptura idem est quod forum et dupusilio ,

Invenire ct videre quomodo differant, 377, 2.
Intentio pro lucro interdum sumitur, 441, 2.
Invidia quam Deo displiceat, 688, 2. ea «epe magno» vi-
ros premit, 711, *i.*
Invitatio Dei ad pomileotiam <it vitæ emendationem,
, S; 649, 1. *1.*
Invexath) Sanctorum contra b creticus adslruitur, 5oO, 1.
Ira Dei qualis sit, 361, 1. ira Dei gravis est, cum bonum
petere velat, 133, I. ira proprie iume*t m Deo, 553, 2.
ira in corpore el animo quid sil, íóíd.
Irene Imperatrix pin, uxor Leonis junioris iconoclast@
ablatam a marito Ecclcsiæ coronam reddidit, et pacem
reipubliceet Ecclcsiæ, 64/, i.
Irene» Imperatricis imperio suo exut@ constantia, 680,1.
Inserat circa Deum sedentem in curru Cherubico, 495, 1.
sed iri* rub pedibus ejus mystice quid designet : ejus
colores vani Deo adaptantur, 512, 1.
Isaacius monachus Valentem Imperatorem ab bellum pro-
ficis entem redarguit libere, eique interitum prædi.vit,
736, I. absens ejus necis diem et horam pradixit. *ibid.*
Isaei oratoris mutatio in melius, 42, 9.
Bai i (an cx) quædam oracula depromptserit Jeremias,
299, 1. baus quando prophetare cuiperit ct desierit,
468, 2.
Isliiæ Abbatis lamentationes de anima peccatis subdita,
SW, 1.
Ismiebs advenus Godoliam conjuratio unde ortum ha-
buerit, 271, 2. ejus feritas, 276, I, 2. Ismael de semine
regio invidens Godali@ principatum, eum cum plurimis
ci adbærentibus occidit, 614, 1.
Israel fuit sanctos Domino, 24, 2. fuit item primitiæ fru-
gum (jjus, *ibid.* *ejus hostes* quomodo ipse castigant. *ibid.*
cur dicatur averrunt, 39, ¿ quomodo sit hæreditas Dei,
93, 2.
Israel quando primum sit ortus, 605, 1. ejus devirginatio,
667, t. Israel abjectus, quomodo a Deo curatus sit,
607,1,2. quando fuerit nubilus et a Deo ornatu*, *ibid.* *i.*
quomodo ab eo in sponsam electus, *ibid.* et 608, 1. quo-
modo aqua lulus, *ibid*, quando u ih Iu», *ibid.* quomodo
calceatus, *ibid*, 2. ejus tabernaculum et supellex sacra,
ibid, ejus ornamenta, 610, 1, 2. cibus, 611, 2. ejus for-
nicatio, 613, 1, 2 et seqq. quomodo Deo factus abomi-
nabilis, 751, *Ī.* Israel capitur interdum proluda, 536, 2.
Israelita! in Assyriam reducti inde non rediere, sed eo-
rum loco in Samariam remissi sunt Culh.ei, quomodo
tamen illi Israelita vocentur et Ephrunnitæ, 224, 2.
Israelita multi cum Judæis sub Cyro in Jerusalem re-
dierunt, 621, 1.
Itali# feracitas, 099,2.
Iter Valeste Deus justis expeditum facit, 454 , 1.
Ixionii amici Beliogabalolmperatori quinam essent, 150,1.

JL

Jacob Patriarcha an iu utero jnalris mnctiticatus, 15, 2.
Jacob filio suo Josepho duplicem inter fratres heredi-
tatem dedit, 854, 1,2.
Jacobi Carrartensis Patavini principis generosum respon-
sum, 301, 2.
Jacubite christhini signum crucis candenti ferro frontibus
impressum ge«tant, 569.1.
Jacobus Aricontar rex, concubinatu infamis, B. Raymundo
monàliti pie noluit auscultare, 66 i, 2.
Jacopunu» (B.) quumodo gulam vinceret, 387, 1.
JadJu pontifex Alexandro Magno apparens cum ad bellum
Penicum hortatusf'I. et Asi@ ei imperium addixit, 59,2.
Janus navi appulit m It ibam, 701, 2. Janus bifrons cir-
€U<ns|M'flioneni drnout, 510, 2.
Jtponia plurimos puer* - Martyres hibet, 193, 2.
tannin nurtures in trunk crucem lerro inustam a tyran-
nu guUxunlj 568, S

Javan Gneciu, unde dicta, 698, 1, quidnam ea vox signifi-
ibid,
Jtcbooias vocatur aliquando *Conùu* per aph.ere^iii, ut
significetur ejus dejectio, 177, 2. prænunlialur in Ba-
bylonem abducendus, *ibid*, non habuit estirpe Mia re-
gem , inde dicitur sterilis, 178, i. iu Babylone fuit iu
filiara custodia, 428, 2.
Jecur effundi m terra quid sit, 374, 1. jecur si desit ex-
tis, habebatur male oiuiosum, *ibid.* 2. jecur stdes est
amoris el commiserationis, *ibid.*
Jejunium indictum quQtauqts ob combustum Jeremiæ li-
bi uni, 256, 1. 257, 3. jejunium unno quinto Joikmi
cur indictum, 257, 2. jejunium indixere Judæi ob cæMiin
Godoliam, 76, 1.
Jeremías prophetat populo ante captivitatem Babylonicam,
ul eum ad pœnitentiam excitet, el captivitatem ipse
evadat 1, 1, 2. quoto anno ætatis prophetant, *ibid.*
sub quibus regibus, el quoto anno ante Christum,
ibid, prophetavit sub quinqtta regibus, *ibid*, benigne
in captivitate a Nabiichodonosore habitus, *ibid*, abduc-
tus est iu Ægyptum ab Judæis eo fugientibus, fecitque
in Tipbnis miracula, et prædixit ejus regem a Nabu-
cbodonosore vincendum, *ibid*, prophetavit annis 45 ad
annum ¿elati* 60. *ibid*, lapidatur a suis in Taphnls, et
martyr occubuit, *ibid*, curali -Egypliis ejus sepulcrum
in honore habitum, *ibid*, ejus ossa an Alexander hono-
rifice Alexandriani transtulerit, cisque monumentum
ædificarit, *ibid*, prædixlt omnia Ægypli simulacra col-
lapsura, cum Virgo miter in /Egyplum cum suo in-
fante ascenderet, *ibid*, filius fuit Helciæ oriundus ex
Aiiialhotb, 2, 1. in utero matris fuit sanctificatiis, ct
mansit tota vita virgo, *ibid*, omnis criminis per lotam
vitam luit expers, *ibid*, fuit sacerdos, doctor, Propheta,
Apostolus, *l bid.* cl 2. fratrum salutit* fuit amator ardens
m vita, ct post mortem, *ibid*, varia ejus scripta, *ibid*, alia
item ei ascripta, *ibid*, fuit constantisMfntis, typusque
Christi crucifixi, *ibid*, eju» nomen explicatur, *ibid*, fuit
Martyr, 3, 1. aiiqui censent eum vivere in paradiso,
ibid, libri ejus quod sit argumentum , prædicit futura,
vitia carpit, suos consolatur, scribit gesta sui ævi, *ibi*(L
dictavit hæc ipse, scripsit vein Baruch, *ibid*, cl 2. ejus
stylus, *ibid*, pura liúgii.t Hebræa scripsit, *ibid*, quando
et ubi prophetant juxta itabbmos, *ibid*, el 4, 1. ejus
discipulus an fuerit Plato, 4, 1. philosôphiæ incuna-
bula posuit in Ægyplo, *ibid*, ejus discipulus non potuit
Plato esse, *ibid*, ejus oracula ordine temporum digesta,
0, 1,2; 7, 1,2. ejus et Christi similitudo ct analogia,
8, 9, 10. ejus pater an summus fuerit pontifex, 12, t.
videtur fuisse vulgaris tantum sacerdos, *ibid*, quo anno
viderit virgam vigilantem, *ibid.* 2. prophetavit ante ct
post transmigrationem el excidium urbis, *ibid*, et 13, i.
qua notitia a Deo notus sit, 13. 1, quomodo in utero
matris sit sanctificatus, 14, 1. remiaum ei peccatum
originale, *ibid*, el 15, 1. cur id ita factum, *ibid*, nega-
tur id tamen ab aliquibus, *ibid*, factus propheta in utero
matris, 13, 2. an cuiu Elia sil contra Anlichristum ven-
turus, *ibid*, mors ejus in Scriptura tacetur, *ibid.* Pro-
pheta fuit tam Judæi» quam Gentibus, 16, 1. circiter
anno alatis 15 cu pit prophetare, *ibid.* 2. ejns os cur te-
tigerit angelus, 17, 1. quomodo redditus n Deo ul civi-
tas inunita, cl columna ferrea, el jnurusænens, 21, 1.
ejus fortitudo cl libertos conira principes et reges cx
Dei promissione dicentis, *Ego tecum svm*, ortum ha-
buit, *ibtd.* 2. ejus concinnandi methodus 24,1. est pro-
bator el conflator populi, 63, 1,2. cur capillum tondere
jubeatur, 70, 1. on fuerit Naxaræus, *ibid*, fuit agnus
typusque Christi, 100, 1. benigno habitus o Nabucho-
donosore et Nabuzardan. 127, 2. mansit cœleb? ct virgo,
<33, 1. compingitur in nervum, 158, 1,2. indu educitur
in crastinum, 159, 1. quomodo se a Deo seductum quo
ralur, 159, 2 ; 100, i. peccavit aliqua vernali timiditate»

dum Maluit desistere a prophetia excidii Ilierosolym», rum per eam «pud incredulos nihil proficeret, 160, i. «annis Jititoorum auditis animum resumpsit ad verba Dei enuntianda, *ibid*, est tjpus Cbnsti sæpiui a Judæis tentali, 161, 1. in eo lucia natura» et gratia*, *ibid*. quo sensu maledicat diei nativitatis sub, varia* ejus tei offeruntur expositione*, IGI, S; 163, i. satiuscrat ci mori quam vivero, abstrahendo a statu gratte, 163, 1. quomodo maledicat nuntio nuntianti se natum e'se, *ibid*. 2. an culicem vim furoris Domini reipsa urbibu» Juda propinarii, 195, 1, 2. est typus Christi a Jud.ais arcuanti quod esset destructor templi, 201, 1. ejm* quinque virtutes martyri imitando?, *ibid*, cl 2. ab Ahicun neci eripitur, 202, 2, quando el quomodo gestant catenas per quindecim annos, ut iis portenderet captivitatem Judeorum 201, 1, 2. an sciverit initio Hanamtun esse P'Cududropbetam, 207, 2. Uananiæ confringenti jugum ligneum minatur ferreum, id csl captivitatem lx\ anorum, el vastitatem Hierosolymorum, 207, 2. gestavit catenas ferreas, 208, 2. quando miserit epistolam ad reliquias Judæoi uni in Babylonem abductas, 2. fuit in carcere, sed libera custodia, 237, 1. emit agrum a patrucie ivit siclis, 238, 1. unde bini parvi emerit, *ibid*. 2. fecit duo instrumenta emptionis, 239, 1. an aliqua ejus scripta interciderint, *ibid*. 2. videtur aliqua oracula sua non scripsisse, aut potius in schedis variis scripta m librum el volumen non digessisse, 255, 1, 2. cur vocaril ad sc Baruch ul prophetiam conscriberet, *ibid*, cur in carceratila sit, *ibid*. 261, 1. dictavit oracula sui sine libro, 257, 1. quomodo cum Bicuch a Deo absconditus, *ibid*, quare urbe sit egressus id possessionis sue divisionem faciendam, 260, 1. videtur flagellis cæsus, *ibid*. 2. libere Sedeciam alloquitur, 261, 1. etir fuerit in atrio carceris, *ibid*. 2. in comosum puteum per funem dimissus est, ut ibi præfocalus moreretur : ille vero usque ad collum mersus ibi manebat, 203, 1, 2. Illi quomodo ibi affuerit Deus, *ibid*, ejus patientia, 264, 1. ejus fames in lacu, *ibid*, ct 2. magna initium iii.inu inde educitur, *ibid*. 2. videtur nudus aut seminudus in larum missus, 265, 1. ejus descriptiones quibus descripsit, quæ slatini pusi eversam urbem contigerunt, 279, 2. quomodo vinctus ductus sil in Hama, 273, 1, 2. permissu Nabuzardan in Jérusalem rediit, *ibid*, cur decem dies perstitit in oratione, ut Dei voluntatem iulelligerel circa fugam Judæorum iu Æg\plum, 278, 2. eju» prophetia de idolis Ægypti per Chrhtum dejiciendis, 286, 1. an ob hanc prophetiam postea a Judæis iu Taphnis lapidatus, tMd. cl 2. paulo auto urbis expugnationem serrólo ex ca extulit arcam el altare thymiamatis, elea aliquo in loco subterraneo occultavit, 336, 1, 2. est nnininm Prophetarum calamitosissimus, 341, 2. in Threnis omnia lamenta conglobat, el omnes habenas hciymis laxat, *ibid*, quo loco eos ipsedictarit, *ibid*. est pictor crucis el compunctioni», 347, L quomodo sit malo hostibus precatus, 367, I, 2. pulabai urbe eversa so amplius non prophetaturum, 374, 1. piaesens spectavit ctadom urbis, 38*2, 2. ejus dentes quomodo m carc re lapido confiaci, 387, 1, 2. scripsit Threnos post excidium JeruMlcm, 404, 2; 420, I. ejus causam quomodo judicarit Deus, 404, 2, Jeremías quando prophetare desierit, quando incœpcril, 468, 2. ejus el Ezechielis analogi®, 471, 1. Jeremías Exechieli quasi churus choro succinit, 653, 2. Jcrius quare Jeremiæ infensus eum coniprcheudal cl ç®dal, 26i». '†. Jeroboam fuit cx tribu Ephraim, 759, 2. fuit auctor rebellionis contra domum David, did. Jerusalem nu excisa a Chaldæis ob male habiium Jtce-miain 2, 2. cur dicatur solium Domini, 41. 1. vju> impietas quanta esset ante excfdium pu Ch ild vus, 51, i. quomodo in ca Jeremías unum vu urn juduui quad-

rai, *ibid*. 2. naturaliter laborat aqua penuria, I*o, 1. quomodo dicatur mater adolescenti-, 126, L cur dica* lui Tyrus vel rupes, 16», 1. cur dicatur vallia a Pro* pheta, cum esset in monte sita, *ibid*, et 2. cur dicatur saltu*, *ibui*. quomodo a Chaldæis oppressa et vexata, 330, 2 quando ab iis capta sil, quando incensa, 169, t. quia i ælcns urbibus tingi» peccavit, ideo ab ea inci pit plaga, 193, 1. quuiimdo rr-T-dilic ind i pnuniltatur, 234, 1. sed sub bac promissione spiritualis intclligitar, *ib:a*. 2, ip>i est iu excidio *uo, triplici decore «potuta, quomodo sedeat suta *ibid* vidua e»l tripliciter 352, 1. non est proprie vidua, sed quasi. tó»J. facta i st sub tributo, *ibid*. 2. quomodo ploret m nocte, 353, 2. quando r.tpia, *ibid*, quumudo liæremt lacrymæ in maxilhs ejus 354, 1. eju< chari qui dicantur, *ibid*, quomodo tiluriini suarum squalorem lugeat 355, 2. quon)<Mlo dicatur hlia Sion, 356, t. ejus principe* quomodo tacti sicut arietes, *ibid*. 2. ejus desiderabili i quæ dicantur, 357, 1. ejus sabbata quomodo ces-annt, *tbt*d. et X quomodo facta instabilis, 358, 1, ejus ignominia et confuso, 859, 1. quomodo conversa sit retrorsum, *ibid*, ejus sordes quæ dicantur in pedibus, *tbrd*. ejus obiiviu Dei, *ibid*. 2. suas ip-amet deplorat ærummB, sibique punit epitaphium, 360, 2. quando vindcmitta et racemata fuerit, 361, 1. ignis m ossibus ejus quomodo sit missus, *tbid*. quomodo facta sit abominabilis, 365, 2. quomodo ab amicis sit decepta, *ibid*, ejus regnum el reges quomodo a Deo jHilluti sint, 369, 1, 2. eju< tames m obsidione per Ebaldæos, 375, 1, 2. erat gauniuiu urbis, 377, 2. ejus iniquitas et pœna confertur cuni Sodomitica pani et ñniquilde» 410, 1. ejus inumiueuta, 415, i. excisa ob necatos Prophetas D*.i, *ibid*, an post captivitatem Dibvlonicam non amplius irammigrant, 420, 1. servi quomodo ei dominati sint, 423, i. Jerusalem quomodo sit caput, cum sit in medio gentium, 542, 2. ejus cladem per Titum imminentem nullis prodigiis præsignificavil Deus, 544, 2. ipsa crat cur, umbilicus, caput el centrum terræ, 542, 1; 767, 2. el qu ire *ibid*, quomodo ent abradenda. 540, I. quo anno el die sit expugnata, undo ejus vastat® nuntius serius ad Ezebciclem pervenerit, 737, t. vocatur læua, 039, t. quomodo dicatur stirps Atnorrbtta. 604, 2. fuit divisa in vigniti quatuor vicos, 582, 1. cur vocetur Libanus, 685, 2. ejus idoloiatriæ punitio, 614, 2 el seqq. ; 616, 2. ejus iniquitas, 618, 1, 2; 619, 1, 2. cjussupcrbu, 621. 2. hi Jerusalem cœpit Ecclesia, ejusque Ecclesia est mater omnium fidelium, 622, 1. parliin australis, partim Occidentalis csl respectu Babylonis, 050, 2. quo anuo regni Sedeciæ, et transmigrationis Joachin excisa sit, vocatur terra viventium ob 1res causas, 690, I. per eam cæteræ gentes suxerunt fidem, sapientiam, gratiam et Salutem a Deo, 768, i. m flue sæculi redibit ad pristinum splendorem cl regni el fidei, 773, 1, 2. ibi Elias ct Henoch contra Antichristum prædicabunt, ct Anti-ebriolus, Gog et Magog cædetur, *ibid*, est typus ct symbolum Ecclesia!» 767, 1, in ea Anlicbrislus suam regidui collucabit, *ibid*. 773, 1. capitur interdum pro Judæis, 621, 1. Jerusalem cœkslis describitur sub ea quam delineat Ete-chiel m line libri sui, 864, !. 2. Jesns Christus putatu» e»»c Jeremias, 15, 1. Judæis futurus erat ul novale pulchrum vi pingue, 45, 2, est agnus occisus ab origine mundi, el quounnlo iu priscis *acct-ficiis presigli itu», 190, I, 2. ot aguus Dei, cur. *jbid*. non recte dicitur intaiu» Patris, *ibid*. 2. quullc» cum Joannes in Apocalypsi agnum appellil, *ibid*, pingitur etiam ul agnus, *ibid*, quomodo dixerit se non cugnusrso insidias Judæorum, 101, t. cingulo unionis l'po»tab<®no» Mbi iidslruxit, 113, 1. fuit viatur et herpe» m terra, 121, 2. item m Eucharistia est quasi pcrvgruius, quia peregaua v^to est tactu», 122, i« fuit Judæis vir dis»

<17, <. cur peccatum adulteris pulveri inscripserit» 144, 1. in pne hemdoregno Delet salute titilla est perturbatus injuria vel calumnia Scribarum, nec ulli cessit, 145, 2. ejus ubera iu Eucharistia, 151, 1. ita ejus crucem Judæi collocarunt, ut dorso urbem Jerusalem et Orientem, facie Occidentem respiceret, idque alio sensu factum est, 151, 2. quomodo dicatur pro nobis factus malo dictum, 160, 1. est optimus pastor 181, 1. ejus munia regii, dotions, judicis, *ibid*, cl 1. csl germen Patris in coito transplantatum in terram per incarnationem, 183, 1. ejus nomen est Oriens, *ibid*, vocatur justus ob tres causas, *ibid*, ejus regnum spirituale, *ibid*. quomodo faciat judicium el justitiam, *ibid*. 2. eo regnante erit in orbe pax, *ibid*. ejus divinitas asseritur, *ibid*. est Dominus justus noster, *ibid*, et 181, 1. ejus incarnatio nulla mira continet, 228, 1. septem ejus miracula, *ibid*. 2. fuit ipse infans vir el heros perfectus sapientia ct fortitudine, 230, 1. Ecclesiæ suum nomen ct titulos communicat, 244, 1. in eum pii fuere Gentiles, impii Judæi, 205, 1, 270; 2. missus a Putre legatus ad Gentes, 311, 1. interdum a Patribus piscis nomme græce dicilur, 346, 2. ipse est thus legis, 359, 2. quam se viriliter gesserit, 383, 2. in passione felle putatus fuit, 384, 1. est signum ad sigittam, dum in cruce fixus fuit, 380, 1. fuit patienti® perfectissimus typus, 395, 2. N'azaræiisesl, 411, 1. est spiritu* oris nostri, 417, 1, 2. ejus mors deploratur, *ibid*. 2. fuit illa causa excidii Jerusalem, *ibid*, csl ipse spiritus narium nuslrarum, 418, 1. est spiritus et anima no4ra *ibid*, el 2. id probatur inductione, *ibid*, quomodo sil captus m peccat s, 418, 2; 419; 1. ejus humanitas est umbra deitatis, 419, 1. in eo fuit idioinalum unio el communicatio ex unitate hypostasis, 445, 2. in apparitionibus veleris testamenti angelus apparens gerebat ejus personam, *ibid*, et 416, 1. ejus in nos umor, 446, 2. c>l doctor sapienti®, 447, 1. fideli semper esse debet in ore el in corde, *ibid*. Jtesus Christus quomodo sit tonitru, 488, 1, 2. quomodo ni quatuor animalibus adumbretur, 506, 1, 2. ejus facies quatuor, *ibid*, ejus erga Patrem el homines amor, *ibid*, ad mortem anhelabat, *ibid*, ad singulas suas actione* agebatur motu Spiritus Sancti et Verbi in se inhabitantis, *ibid*, manus quaterna* et e® sub alis, quid in eo repraesentarent, *ibid*. >plendor et celeritas miraculorum ejus, 507, 1. electro el igni comparatur, 509, 1. est noster adama*, 525, 1, 2. confertur cum verme, *ibid*. noster esi Adonis, ejusque mors plangenda, 562, 1. Occidentem respexit facie, in cruce fixus. 563, 1. ad Orientem super cœlos ascendit, *ibid*. 2. illi assimilalur, vir vestitus lineis. 565, 2. ul Deus nullum a Patre præceptum accepit, 566, 1. designatur in littera (*au*. 567, 2. ipse est fluis Mosis el Prophetarum, *ibid*, cum quomodo sancti in frontibus el cordibus signatum gerant, 568, 1. cur in transfiguratione ct ascensione nube lectus fuerit, 574, 2. allegorico est bos, 578, 1. cur, dum viveret in terra, csl operatus manibus, 618, 2. missus fuit in salutem omnium gentium el totius mundi, 621, 1, 2. quomodo sil minister circumcisionis, *ibtd*. qualis Judæis futurus dicatur, ubi in orbem veniet, 622, 2. natus est ex stirpe David, 628, 2. esi rex Sionis, 629, 1. est cedrus, cur, *ibid*. 2. ejus «alisfacio, merita, voluntas, Deu volente, nostra est satisfactio, merita et voluntas, 631, 1, 2. quomodo sicut miles cataphractus inducatur hostes suos trucidans, 649, 2. csl pastor bonus, cujus imago luit David, 744, 1. vocatur David, *ibid*. dicitur servus Dei Patris, ratione humanitatis assumptæ, *ibid*. 2. quomodo fecerit nobiscum pictum pacis, *ibid*, vocatur germen nominatum, *ibid*. quomodo vocetur planta, *ibid*, ipse dici potest germen quadrupliciler, *ibid*, est rex el pastor omnium fidelium, 760, 2. ejus resurrectio reprssenlata iu templi Sahinnmici i ed. uiiattoiir, 779, 2. nullam aliam templi paiUrn aut atrium ingressus est quam alnum

laicorum, 781, 2. cur monti assimiletur, 783, 1; 792, 1; 819, 1. quomodo in porta templi stare allegorico intelligatur, 783, 1, 2; 793, 1. vari® templi partes ei adaptantur a S. Gregorio, 702, 1, 2; 793, 1, 2. ejus vulnera sunt velut fenestra?, per quas transparel amor, 812, 2. ejus amor erga Patrem et homines expenditur, *ibid*. allegorico nobis csl Ariel, id est mons, leo, lux, arici Dei, fscclusque pro nobis maledictum, 826, 2. allectum erga párenles ct allines moderandum exemplo suo docuit, \$35, 1, 2. piscis est, 852, 1. ejus latus dextrum fuit hasta perfossum, non sinistrum, *ibid*. Jesu nomen an fuerit cordi S. Ignalii Martyris inscriptum, 754, 1. Jezonias illius Saphan sacerdos, idololatra fuit, 561, i. Joachaz cognomento Sellum, Josiæ filius quarlogcnilus, ad regnum evectus sævire coepit, 640, 2. captus est in prælio ab Ægyptiis, *ibid*. Joakim princeps sacerdotum in Jerusalem in captivitate relictus : ad eum missa pecunia c Babylone, 429, 1. Joanna regina fundatrix Ordinis Annuntiationis B. Virginis, cum Christo a puero venata fuit, 448, 1, 2. Joannes Eridericus Saxoni® Dux male credulus Lulbero Ducatu excidii, 287, 1. vicius Carolo V factus est suppli*, 319, t. Joannes (S.) Apostolus quomodo tonitru el fulgur sil, 488, 1. in Apocalypsi sæpe alludit ad visiones Ezechiclis, 510, 2. Joannes Baptista Vilalpandus Societatis Jesu, insignis fuit architectus, el viginli duos annos in templi Judaici fabricam insumpsit : ei auctor libenter accedit, 814, 2. quot annos commentario suo in Ezechielem impenderit, 472, 2. Joannes Placentinus Antipapa de solio dejectus, quas poenas dederit populo Romano invadente, 670, i. Joannis Eleemosynam fiducia el spes in Deum, 140, 1. quomodo cives llierosoly m® vastatos re cl cunsiu juverit, 140, 1. Joannis (S.) Clirysostomi corpus immobile per supplicem Theodosii Imperatoris epistolam factum est mobile, dinn ea corpori Saucii imponeretur, 762, 2. quomodo ipsum a morte luculum, *ibid*. Jobi sanctitas, 599, 2. est typus conjugatorum, 600, 1, 2. ejus quanta patientia iu adversis, 681, 1. Jonadab cum Jehu Baal ct Baalilas evertit, 250, 2. Jordanes ingreditur una parte, et alia egreditur mare Mortuum, ejusque aquas ex parte dulcorat, convolvit quoque, cflkilque tumulos arenarum, 851, 2. ab uno man in alterum fluens terminabat Chananæam ad Orientem, 855, 1. Josaphat regi quam nocuerit improborum societas, 279, 1. fuit erga divina bene animatus, 372, 2. Joseph a paire suo Jacob duplicem hæredilatam accepit, 854, t, 2. Josephus Scaliger reprehenditur, 197, 1. Josi® pii regis mors diu post a Judæis deplorabatur, 171, 2. ejus memoria crat Judæis gratissima, 417, 1. Jovinianus hærelicus ducebat B. Virginem in partu fuisse corruptam, 830, 2. Jubileo (in) data a principe servis, ad eum revertebantur, d.ila vero filiis non revertebantur, 847, 2. Juda tribus cur dicatur domus Israel, 532, 2. Judas quomodo migrant proplei afflictionem, 534, 1. cur in Juda Deus regnum el sacerdotium et templum collocare voluerit, 40, 1. cur dicatur piævaricalnx, *ibid*. magis peccavit quam Israel ob tres causas, *ibid*. Judæa fertilis erat, 354, 2. csl Australis respectu Chaidææ, 115, 2. fleuum ferax est, ejusque felicitas eral sedere sub vite el lieu sua, 190, 2. qui primi ejus siilli lruclii*, *ibid*, crebros habebat puteo* ad colligendam aquatn, 263, 2. eju> insigne palmi, 55?, 2. Juda'a ni uinbilicu» terræ j 767, 2. qui longitudo a Meridie ib

Aquilonem, latitudo ab Oriente in Occidentem spectabilur, 841, t.

Joachin rex quando et cur ab Evilmerodach exaltatum, 335, 1, 2. Jnachin traductio in Babylonem non vocatur captivitas, sed transmigratio, 477, 2. ipse est in Babylone evectus in solium regni per regem Evilmerodach, 629, 2.

Joakim n Pbnraone Necbao constitutus rex Judææ loco fratris Joachas, quem ille in Ægyptum duxerat, 170, 1. illius injustitia et ambitio quadruplex, 172, 1. tot domus parans juste carmi sepulcro, 173, 2. planctu privato et publico caruil post mortem, 175, 1,2. sepultura asini sepultus, *ibid*, mortuus est llicrosolymæ occisus a latrunculis ex parte exercitus ClildæOrnm, 176, 1. et insepultus in sterquilinum abjectus, ul a feris laniaretur, *ibid*, idque quia mile tractavit Jeremiam, et ejuravit Dei cultum, *tbid*. rebellavit contra Cbild ios, 256 2. oderat Jeremiam, 257, 1. ejus librum cultro conscidit, 258, 1, 2. ejus stirps non habuit postea reges, *ibid*. 2. infamis ejus sepultura, *ibid*. 2«quot annis régnant : cum tyrannis fœdus iniit, factus tyrannus, 641, 1.

Joannes Baptista (S.) a Deo electus ob praeclaras virtutes, 51,2. quam fervens fuerit condonator, 343, 1,2. libere corripuit Pharisæorum vitia et hypocrisin, 735, 2.

Judæi in Cbuldæa captivi corruperunt linguam, et clialdaixarunt, 3, 2. indigne ab Assyriis et Ægypliis habili, 28, 2. ab Assyriis oppressi confugiebant ad Ægyptios, nb Ægypliis ad Assyrios, 29, 1, 2; 36,2. eorum idololatria, 38, 1. Messia? tempore paucissimi recipient tident, 40, 2; 41, 1. ob Chrislicidium cum omnibus bonis suis perierunt, 42, 2. immundum iis erat præputium, 45, 2. eorum olim perversitas, 52, 1. eorum stupor mentis, *ibid*. 2. per Dei in templo cultum putabant se placare Deum, et omnia peccata sua expiare, 66,1. sacrificarunt olim lunæ, 68, 2. in luctu tondebant capillum, 70, 2. sepeliebant principes cum auro, vestibus et armis, 73,1. quem ad llnem circumciderentur, 86, 2. nefas eos erat in comam attonderi, *ibid*, m castris Xerxis militantes coma fuere attonsi, 87, 2. comparantur leoni rugienti, 107, 2. quomodo et quo sensu dicantur avis discolor et tincta, *ibid*, et 108, 1. fuerunt gloria Dei, quomodo, 113, 2. quomodo Cbaldsos provocarunt in suum excidium, 116, 1, in luctu caput operire solebant, 120, 2. iis sol in meridie occidit in passione Christi, 126, 2. Gentiles imitali in funere in scalpellis incidebant lacertos, 133, 1. cum jurabant, honoris et grahludinis causa solebant addere Dei nomini epithelum liberatoris ex Ægypto, 134, 1. legem Dei in phylacteriis descriptam gestabant, 137, 1, 2. eorum peccatum quomodo sit indelebile, *ibid*, eorum in Jeremiam malitia, 152, 2. eorum commune sepulcrum erat in valle Cedron juxta Topheth, 156, 1. cur extra urbem cadavera efferrent, 156, 1. eorum fames in obsidione tam Chaldæorum quam Ikmanorum, 156, 1; 184, 2. ita contriti sunt ut restaurari nequeant, 156, 2. habebant in domibus tecta plana, 156, 2. 240 ; 2. quomodo templum Domini profanarim, 181, 2. omnem suam gloriam et felicitatem templo adseribebant, 189,1. quomodo habitasse dicantur in Ægypto 430 annis, 193,2. putabant insulanos esse remotas gentes, quia erant navium et rei nuuticæ inexperti, 196, t. eorum reductio et captivitas peccati per Christum ad Ecclesiam maiime in fine mundi, 216, 1, 2. eorum captivitas temporalis et Romana erit perennis, et Messiam suum frustra exspectant, 220, 1, 2 et seqq. ob infidelitatem non fœdere Christi ejusque bonis ab eo repellendi sunt et excærandi, 221, 2. an post diem pascine egressi sint Babylone, 221, 1. in captivitate putabant se puniri ob parentum peccata, sed inaniter, 232, 1. suorum regum cadavera an cumburcrent additu aromatibus, 247, 1,2»

xn.

videntur potius sepelivisse, *ibid*, quii servos anno remissionis dimissos revocaram, hinc commeruere, ut victaim Deus Chaldæos revocaret ad eorum vastationem, C48ç

2. in blasphemia Dcique injuria vestes scindebant, 257, 2. latitantes in sepulcri* a Romanis extracti sunt, 269, t.annuum indixerunt jejunium ob exoratum Sedeciam, 270. 2. post excidiumTiti quotannis Hiero*olym venire solebant ul lugerent urbis et templi excidium ipso tñus excidii die anniversario, 276, 2. cur comparantur domui et horto, 278,2. cur eos in Ægyptum abire ita Deus velaret, 279, 1. eorum consortia quam noxia sint, *ibid*, post reditum et Babylone nunquini exinde coluerunt idola, 320, 1; 361 , 2. aliqui Judæi mox ut cœpil obsideri Babylon, ex ea fugerunt HiertNolymam, eam ob-idcri nuntiantes, 321, 2. eorum aliqui occisi de node, dum ea a Persis caperetur, 326, 1. Threnos Jeremiæ in suis synagogis quotannis legunt, 340, 2. eorum angustia* in urbis evenione, 354, 2. eos Gentiles irridebant ob sabbati cultum, 357, 1, 2. cur puniti a Deo excæcalione et obduratione,405,1,2. omnes pene in Babylone mortui, qui eo abducti erant, 406, 2. eorum vilia ministeria, quæ Babylone heris præslabant, 410, 1; 422. 1. eorum injuria in Jeremiam et Christum,416,1,2. frustra Jerusalem instaurandam sperant, 420, 1. quomodo fadi pupilli, 422, 1. quomodo Ægypto dederint manus, *ibid*. 2. ob excidio Hierosolymitano annos postea numerare cœpcrunt, 428, 1. modo suam æram in excidio per Titum consignant, *ibid*, eorum in captivitate pietas pro Nabuchodonosore sacrificare jubentium , 430, Leur id fieri jubeant. *ibid*. et2 cos Cyrus benigne habuit, 451, 1. eorum Ixlilia ex captivitate redeuntium, 453, 2. cis montes complanati in reditu et Babylone , et hostes eorum repressi agente Deo, 454, 1. eorum iter a Deo redditum odoratissimum, *ibid*. 2. eorum et Babylone redeuntium octo felicitates, 455, 1. barbam non radebant, 461, 1.

Judæi res a Gentibus profanatas contemnebant et abominabantur, 554, 2. Judæi idola colentes per contemptum vocantur Gentes, 515, 2. eorum fames et silis in obsidione urbis quanta fuerit, 533, 2. eorum in excidio, ahí pesie et fame, alii gladio absumpti, alii vel in Babylonem sunt abducti, vel in Ægyptum fugerunt, 541, 1. qui in Ægyptum fugerunt, ibi a Chaldæis interfecti, pauci vivi relictis et servati a vastatione in seminarium gentis, *ibid*. Judæi pro gratiarum actione sacrificantes manibus gestabant ramos myrti et palmæ, ex quibus mala Persica dependebant, 564, 2. comam nutriebant, 554, 1, 2. orabant ad Occidentem, cur, 563, 1. orabant et sacrificabant stantes, 830, i. post reditum et captivitate Bibylonica non amplius publico coluerunt idola, 584, 1; 824, 2. annum inchoabant a paschate et mense pasebah Nisan, 713, 1. Judæi nulli habitabant in Creta, 713, i. Judæi solem orientem adorantes cur laureos ramos gestarent, et ori admoveant, cos quasi osculantes, 564, 2 Deo auscultare nolentes aChaldæis capti et necati sunt, 737? 2. Ægypliis nitentes quam vana spe nisi siut, 716, 1.

Judæi et Babylone reduces a quibus postea prodigati sunt et interempti, 541, 2. eorum strages quæ fuerit et ubi Adriano Imperatore, *ibid*, quomododeserti sinta Chnslo, Deo et hominibus, 767, 2. quia Christum in pacchilo occiderunt bine in paschale a Tito mactati et occisi sunt 557, 2. quomodi facti sint æs , stannum , ferrum, et plumbum, 663, 1. illis relictis Gentes a Deo exulta* et electæ sunt, 601, 2. eorum calamitates, *ibid*, quoties suum templum reedificare voluere, toties a Deo prohibiti sunt et impediti, 776, 1, 2. inviderunt Gentibus salutem, ideoque a Christo aversi et rejecti sunt, 621, 1. ad eos tamen primario missus est Christus, *ibid*, speroni regnum sub Messia nullis limitibus circumscribendum, 862, 1, 2. sed hunc frustra exspectant, *ilid*. videntoa

893	INDEX RERUM MEMORABILIUM.	
Fe in fine iaculi ab Antichristo delusos, ab eo ad Christum omnes convertentur, 772, 1, 2 et seq. frustra Mesiam suum expectant, 772, 1. quamdiu in iudaismo et in odio Christi manent, manent in culpa, ac consequenter manent in .«na captivitate, ibw >.	Lacedæmon sletil lamdiu quamdiu aurum contempsit, 662, 1.	
Jinhica byssi quanta fuerit prestantia, 83\$, 1.	Lacedaemonii cur Argivos hostes suos non delerent, 619, 1	
Judex quomodo faciat iudicium et justitiam, 632, t. iudices reos puniant citra indignationem propriam, 705, 1.	eorum quod esset Hemina, 499, L	
Judicia D»i mjustice vocitur et dimus mensorius, 793, 1.	Lacinia proprie quid sit, 416, f.	
Judicio (in) oves pascere quid sil, 713, 2.	Lacopenu* Imperator et Simeon Bulgarorum princeps inter se colloquenUs aquilarum supervolantium mdicio didicere pacem inter ipsos initain minime diuturnam 627, 1.	
Judicium sanguinis quid sil, 556, 1, 2.	Lacrymæ et fletus quomodo peccala exstinguant, 547, 2.	
Judicium Bibylonis quomodo pervenerit usque nd cœlos, 327, 1. iudicium praecipitatum quam noxium sit, 260, 2,	lai rymarum ob peccata viset efficacia apud Deum, 81, 1.	
Judith quomodo in domo viri mansisse dicatur annos cv, 193, f.	earum fructu\$ describitpf, 402, 1.	
Jndoci (S.) in pauperes effusio, 633, 1.	Lactuca frigiditate sua libidinem corporis enervai. 562, 1.	
Jugum dicitur lex, 30, 1. item conjugium, <i>ibid.</i> jugum iniquitatis quomodo vigilare dicatur, 362, 1. jugum adversitatum solet Deum oleo sur consolationis lenire, 393, L jugum foraminibus distinctum erat, 363, 1.	Lacuna mystice sunt prædicatares lingua, non litq, 853, f.	
Julianus Apostata diu simulare non potuit probitatem et clementiam quam fingebat, 117, 1. celesti telo ictus interiit, 774> 1. illius omen de Bibylone sibi subjicienda, 657, L	Lacus in quem Jeremias conjectus, fuit lapide objectus, 40», 1. lacus novissimus quis dicatur, 404, 1. lacus pro carcere, 261, 1. lacum quomodo Deus effecerit in commodum Religiosorum, 213, f.	
Juli» (S.) ancilla et martyris morientis in cruce ex ore evolare visa columba, 571, 1.	Lama amictus est auguralis, 464, 2.	
Julius Cæsar cum quid secreti scribere vellet, litteras verborum commutabat, 197, 2. ei contra Pompeium dimicanti victoriam nuntiarunt aquila, 306, 1.	Lætitia Beatorum atenía, 455, t, 2.	
Junius mensis dicitur chaldaice Tairmus, unde, 552, 1.	IjigimculadenotaturJudieoruniebriefas, mcqspra supplkii capita, et dispersio, 2,	
Jupiter unde dictus sit Hammon, 546, 2.	Laicorum atrium erat duplex t virorum unum, alterum feminarum, 781, 1. laicorum atrium describitur, vocalurquc ba*ilica grandis, <i>ibid.</i>	
Juramentum cnpibir pro omni publico Dei cultu, 45, 1; 110, 1; 181, 1. ipsum vel sil licitum, habere debet veritatem, iudicium, justitiam, 45, 1.	Lambertus (S.) martyr ab hero capite truncatus, ipsum resumens ultra quatuor passuum millia profectus esi, 762, 2.	
Justi sumus formahter per jibtili im propriam et inbærenlem, quam Deus ob Christi menta nobis infundit, 636, 1. jtblorum viventium adhuc preces possqnl exposci, 599, 1, 2. justi et (leus quæ sit similitudo, 190, 1, 2. justis in Ecclesia omnia serviunt, viamque ad Deum suavem faciunt, 434, 2.	Limenlaciones, carmen et va, quid sit apud EzcchieJem, qua scripta erant in libro, quem vidit, 519, 1.	
Justificatio impii ni^tvj est opus Dei, qqam creare mundum, 130, 2. justifleatiq sextuplex ab (sraele ablata est, 61 i, 2.	Lamentatrices in funere ad herymas provocandas adhibeb mltir, 81, 1.	
Justinianus Imperator ab adulatore deceptus fuit, 595, 1.	Lamia piscis voracissimus unde dicatur, 409, 1. item esi terrestris dfaco, <i>ibid.</i> 2. ea de>cribitur, <i>ibid</i> , lamiaæ veneficae quæ sini, <i>ibid</i> , lamia symbolum hypro» ritæ et hærelici, <i>ibid.</i>	
Ju«titi® dicimur precepta, 433, 2.	Lqnanoli esi nasiorum, sed heri et domini ovium, quid ca denolet tropologice, 740, i. lana in quo différai a lino, 834, 1.	
Juvenes in pariete depicti quos describit Çzechicl, erani nubilos Chilian egregia forma et habitu Bibylonico insignis, quo Julæi ad deos ipsorum adamandos illecti fuere, 668, 2.	Lanea veslis csl profanorum, et indicai segnitiei el desidiam, <i>ibid.</i>	
Juvenibus quomodo sol occidat io meridie, 129, 2.	Lapi«liban gradultera olim, 673, 2.	
Juvenis quidam perditus n S. Joanne Apostolo ad meliorem frugem conversu?, totus sanctus effectus est, 43, 2.	Lapideum cpr quomodo auferat Deus, et mutet id in carneum 752, 2.	
	Lapis moliris 92 annis egeret, vel c firmamento in terram caneret, 443, 2. lapis Th-irsis qua gemma sil, 489, 1.	
	Laqueos (per) mortis peccata sumuntur intcrilmn, 552, 1.	
	Latere (in) quare Ezechiel delineet obsidionem Jerusalelm, ^1. 2. later quid symbolice notet, <i>ibid.</i>	
	Latitudo et longitudo muri templi eadem erat et aqualis, quid hoc tropologice denolet, 784, 2. latitudo cordis quæ sil, 793, 2.	
	Latera porta quæ dicantur, 800, 1, 2; 807, 1, 2. c litrc Christi fluxerunt Ecclesia sacramenta, 852, 1. cur ex co exierit sanguis cl aqua, <i>ibid.</i>	
	Latrunvs olim dicebantur milites conducti, quasi lalei oucs iidem erani qui modo satellites piiicipum, 153, 2.	
	Ltirunculus quod genus ludi sil, 133, 2.	
	Laus in Scriptura vocatur 'ea qua e«t publica et fit in templo, 434, 1. laus humana contemnenda, 146, 2. laus Dei vincit omnes tcnlationes 378, 2.	
	Laurus S«di et Apollini sacra eral, caque redimili veteres ci sacrificabant, 504, 1, 2. erat omen regni, <i>ibid</i> , venena et fulmen pellit, <i>ibid.</i>	
	Lavan cur soleant corpora puerorum recens natorum, 006, 1.	
	Leænn plus quam semel parli, 639, 1, 2. refellitur cnn« trnria opinio, <i>ibid.</i>	
	Lécho Polonorum duci inventus aquila nidus regnum promisit, 021, 2.	
	Lcgairn» dicitur propheta, 832, 2.	

Legio ftilmmalrix sub Antonino Pio imperatore unde cog-
nominata , 488, 1.
Leo abbas in captivis redimendis fuit fervens, 265, 2.
Leo Ægyptiis symbolum hominis terribilis, 46,1. leo cur
dicatur aliare, 826, 1, 2. leo symbolum est fortitudini*
fummae, 504, 2. item vigilantia», ac terroris, *ibid.* lee •
pis facies in rotis currus Cherubim quid ad litteram el al-
legorico significet. 508, 1, 2, leones sunt magnanimi et
vigile.*, 639,2 incedunt solitarii. 640, 1. pareilni prostra-
li', *ibid*, timent rotarum orbes circumactos et currus ina-
nev, ac criblas cantusque gallinaceorum, *tbid.* a teneris
natura sua feruntur nd prædam, *ibid*, et 2. *Lconu ca-
tulum ne alas* proverbium docet non esse fovendam
pQtCiiti.'un , quæ rempublicaiii opprimai, *ibi(k*
Leo I Imperator m pauperes futi mire munificus,
633, 1.
Leo Isaurus iconoclasmi auctor et propugnator, sevas
Deo pœnas dedit, 641, 2.
Leo junior Oipronymi illius in sanctas imagines grassatus
ferali morte exstinctus est, *ibid.*
Lethargus morbus oblivionem inducit, 95, 1, 2.
Lethe lluvias unde dicatur, el ejus aquarum vis. 35, 1.
Ielbe career apud Persas, 384, 1.
Leunculi mystico sensu sunt fllii, id est reges, Jenr ileni,
quasi teænæ, 639, 1.
Lemana dea Romanis quæ sit, 607, 1.
Levare luiinam est suspirare, 178, 1. *levare manum* ac-
cipitur aliquando pro jurare, 646, 2 ; 647, 2; 751, 1.
item pro ostendere potentiam et auxilium, 646, 2.
levare per catachresin idem est quod offerre, 840, i.
Levi tribus non habebat sortem in terra, sed tamen por-
tum m civitate , 862, 2.
Lexilæ quos haberent agros et prædia, 238, 1. eorum su-
burbana poterant vendi in eadem familia ac tribu, *ibid.*
Levila.* multi .sub Manasse et Atbaz adoraruut idola, ne
gradu suu exenjerent, 833, L
Lex vetus æterna est quadrupliciter, 449, 1. lex lux
e\$, *ibid*, non semper duratura dicitur contra Ju-
dæos, 232, 1, 2. lex Dei in annuii*, bullis et lami-
nis est describenda, 137, 2. lex quomodo in Jeru-
salem esse desierit, 364, 1. lex nova est fœdu* novum
quod Messia* sanciturus dicitur, 232, 1. eam Deus
inscribit tam Christianorum intellectui, memoria* et
cordi, id est volautali, 233, *I*, 2. ejus facilitas el gratia,
ibid.
Lex quomodo apud Judæos conscriberetur et convolvere-
tur in cylindros, 517, 1. lex dicta est gloria Israel,
511, i. lex (eterna in Deo quid sit, 518, i.
Libani nomine vocatur Jerusalem et Judæa, cur, 625, 2.
libanus aliquando capitur pro Jerusalem, 171, L in Li-
bano sedere est opulenter vivero, 177,1, 2.
Liberili Job an sit proprie Origenis, 523, 2. liber triplex
est in Deo, 518. 1. libri veterum pellicei erant et cou-
volviles, 517, 1. liber vitæ el mortis est in Deo, quo-
modo , 518, 2. libro cœlitu* accepto consecrabantur
quasi prophetæ el doctores, 517, 2. libri cur cedri succo
illinerentur olim, 724, 1. quomodo ergo paginas habere
dicantur, *ibid*, etiam in usu erant libri qualos nostri, per
paginas distincti, *ibid.*
Liberatus abbas cum sex monachis, in Africa quam
fuerit constans in tide catholica contra Animos, et
Hi noricum regem tuenda, eorum horrenda supplicia,
570, 1,2.
Libere debent Prelati arguere peccantes, 735, 2.
Libertas insignis increpandi in Prophetis, 179,1. libertas
confessano principi* m coarguendo necessaria est, 664,
2. libertas promesa Jud.ru in line sæcuh;, erit non ter-
rena, sed spiritalis et cœlestis, 773, X
Libertas arbitrii adstruitur, 637, 2.
Liberum arbitrium astringitur, 95, i.
Libra duodecim continet uncias , 533, 2.

Libido infitiabilis est, 358 , 1.2. libido sequitur plerum
que idololatriam el h.rrevín, 669, 2. libido minuti tire
el vitam, eju«que rei dantur causæ, 616, t
Libro* Regum an scripserit Jeremías, 2, 2
Licet potiorijiirc sacerdotibus quod principi licet, 846,2
Lignum in panem milii quadrupliciler inlelligitur, 101, X
lignum pomiferum crescens m utraque ripa torrenti
quid sil Juila S. Ambrosium , idqu* per omnes Mias
paries exponitur, 853. X lignum vitæ anagogice est
Christus, she Christi humanitas, cur, 854, L
Limina duo portarum templi exterius et interius, mystico
sensu sunt patres veteris et novi Testamenti, ex quibus
Christus est incarnatus , 794, 1-
Lmca vestis notat sanctitatem sacerdotum, 834, 1.
Lingua dclratrix est gladius trisulcus, 83, f.
Linire parietem absque temperamento palearum . dici
ponunt adultores et deceptore*, 664, 2.
Linum symbolum e<t puritatis, pœnitentiæ, providentiæ
Dei, 113, l. linum nascitur e terra, et diligentia el in-
du<tria hominum paratur : mira ejus tenuità* atque
subtilitas, 834, L designat sanctitatem, *ibuL* ingentem
hominibus utilitatem adLrt, *ibid*, magnus olirn optimi
lini, id est byssi> erat splendor et pretium , *tbid.* el 2.
Litteras (ad) alphabetanas cur sint compositi Tbrequi Jere-
mía», 346, i, X litterarum Hebraicarum uon est certus
, ordo, 378, 1.
Litterali quare dicantur servi, 568.2.
Livia Augusti conjux unde omen regni manto acceperit,
564, i.
Livores quomodo mortuos suos sepeliant, et quæ ii* ap-
precentur, 73. i.
Loca sucra principibus esse debeat cura, 841, 2. locus
vulgi in templo quis dicatur. 819, l, 2.
Locrensibus aquila portendit victoriam, 305. i.
Locus ubi planxit Jeremías ubi sil, est templo exornatus
341, 1. locus non beat, nec eductitical, 66, 1, 2. iuuus
Dei est quasi ubique, 44 2.
Longobardica* cladis Romanis imminentis presagia, 550, 1.
Loqui Judicia significat tria, 20, 2.
Lotus quomodo sit Israel a Deo, 608, L
Lucernarum usus in conviviis el emporiis magnis. 193, 2.
Lucia (S.) virgo quam intrepide Paschnsio prefecto resti-
terit, 22, 1,2. oculos sibi eruit, 403, 1. viva quodam-
modo canonízala u S. Agatha, 599, 2.
Lucida (in) nube se Deu* ostendit in novo Testamento ,
574, 1. quid nubes illa significet, *ibid.* 3.
Lucifer angelus creatus est ch iniate præditu*, 701,2.
cur dicatur Cherub, *ibid.* ambulavit iu medio lapidum
ignitorum ipse lapis igneus, id est inter Seraphim iuil
Seraph, 709, 1. ei adaptantur qua* de rege fyn dicun-
tur, 703, 1 et seqq. ejus quanta fuerit gloria in para-
diso, 726, l.
Lucii Cornelii Scipionis magna in Hinoouis Carthaguien-
sis ducis cadater commiseratio, 683, 2.
Luctus mortuorum cur sit inutilis, 171, 2.
Lucullus consul Romanus Ponticos el Armenios luculento
prælio profligavit, 039, 2.
Ludere idem est quod ludendo facere per catachrcsiti,
411, 1. ludere in avibus cali quid sil, t6u/.
Ludovici Imperatoris mortem cometa pnemoustravit,
653, 2. ejus epitaphium , 655, X
Ludovici XI tialliæ regis in condonando homicidio facili-
tas, 301, 1. quam bononlke S. Erauciscum de Paula
habuerit, 66.5,1.
Ludovicus Sforila quam infeliciter perierit, 286, 2.
Ludovici» (S.) Gallorum rex cuidam e suis regni grava-
men suadenti graviter succensuit, 174, 1. illm> amor
erga justitiam, • 301,2
Lugeat quomodo terra, 129, 1. lugentes Deus consulatur.
420, 1. 2.
Lui ls 'ppidum est et mons, *M, L*

Lambire Dei cur rit et dicatur Israel, 111, 2; 112, 1.
Lumbi concupiscentia cl seminis sedes, 112» 1. lumbi se-
des seminis hm in feminis quam in viris sunt» 605, 2.
Lumen majestatis Dei quod dicatur, 154, 2.
Luna dicta a *lucendo*, 68, 2. el sacrificarunt Judæi, *ibid.*
ei gentes offerebant placentam, quam bovem dicebant,
ibid, luna in cœlo est velul Jecur in homine, 75â, 1.
Lupanar Israel mystice sunt templa idolorum, 615, 2.
Lupi vespertini qui dicantur, 53, 1. eorum voracitas cl
(ccbnæ, *ibid*, el 2. qui sint lupi matutini, *ibid.* cur me-
dia nocte maxime præilentur, *ibid*, oculorum acie tene-
bras noctis evincunt, *ibid*, unde græce dicatur tâxaç.
Lupus (S.) Trecensis *Episcopus* venienti Attila obviam
procedens eum placavit, 383.1,2.
Lustrationes judaica corpus, non animam purificabant,
31. 2.
Lutheri feralis mors, 591, 2. lutherus conscientiam ex*
pu nare non putuit, 359, 1.
Lux symbolum est ct causa prosperitatis et lælitiæ,
430, 2; 440, 1. lux vocatur gloria Domini in Scriptura,
575, 1. lux inaccessa Dei an vocetur caligo et nubes,
ibid
Luxuria dicitur Bibylonis malleus, 320, 2. luxuria est ut
plurimum filia hareseos el idololatrias, 669, 2.
Luxuriosi post mortem sape apparuere in specie asini,
669, 2.
Luxus el abundantis mala, 610, 1, 2.
Lycophron poeta vetus hebraice peritus, el ob anagram-
malimios Ptolemæo Philadelpho carus fuit, 197,2.
Lydi erant in Palaestina , incoia oppidi Lyda, apud eos
S. Petrus paralyticum Æncam sanavit, el S. Georgius
martyrium obiit : erant bellicosi : urbs hæc poslea dicta
Diospolis, cratquc una ex undecim toparchiis Judææ,
720, 1, 2.
Lydii in Africa unde dicti : alii sunt Lydi in Asia, 291, 1.
Lynces respiciendo et comedendo objectorum perdunt
memoriam , 640, 1, 2.
Lysander quam esset ad laudes el convicia fortis, 147, 2.
Lysimachi regis sera pœnitentia, 857, 1.

M.

Macarii (S.) Romani eremita? historia fabulosa est» 695, 2.
Macedonius anachoreta quam libere Imperatorem repre-
henderet , 736, 1.
Machaban an habuerint matres ex stirpe Juda, 244, 2.
Machabæorum posterorum de regno inter se litigium,
541, 2.
Mâchâtes suspicatis nimis iudicii quomodo a Deo punitus
ct correctus fuerit, 260, 2.
Manili (quali) carere deberet victima irnmolatitia, 828, 2.
Madi wihe habitabant in plaustis vagantes, 250, 2.
Magistratus fit reus criminum, quæ non punit, 391,1.
Magna carnes quid significant. 614. 2.
Magni quia magnos gerunt spiritus» ideo a Deo hi pre-
inuntur, 711,2.
Magog an sil urbs Syriae, græce dicta Hierapolis, 764, 2.
Magog erit exercitus Antichristi, 765, 2. quia constabit
Scythis, Tureis, Tartaris, *ibid*, accipitur a S. Joanne
ut populus, vel populi princeps, *ibid.*— *Vide* Gog.
Mabometis quam feralis fuerit mors. 591, 2.
Mahomclus Arabs est ex stirpe Cedarenorum, 343, 2. ejus
impostura et sepultura, *ibid*, iu Alcorauo sanxit cul-
tum Lune, 68, 2.
Mahometan! jam circumciduntur , 86, 2.
Majestas vocatur splendor gloria Dei, 823, 1.
Majorum clavorum exempla et via consideranda, 61, 2.
Mala prius deducenda sunt, ut inserantur bona, 17, 2.
Mataba urbs juxta Damascum, 700, 1.
MaUchias (S.) Episcopus liibuniaë verum poslorum fuit

. exemplar, 746, 1, 2. ejus mortem quare noluerit
S. Bernardus plangi, 681, 1.
Maledicat diei nativitatis Jeremías quo sensu, 161,2;
16». 1. 2 ; 163. 1.
Maledictus quomodo sit, qui facit opus Domini fraudu-
lenter> 300, 2.
Maledictio pro omni malorum congerie surnitur, 371, 2.
maledictio creatura) in ejus creatorem refunditur et
redundat, 162, 1.
Mali corvi malum ovum proverbium unde primo natum
Sit, 635, 2.
Malitia peccati quintuplex , 24, 1, 2.
Malleatores Diouanleuscs quam certo ictu ferrum feriant,
385, 2.
Malleus est verbum Dei, 186, 2. malleus Babylonis quis,
320, 2.
Malorum nmnum in mundo origo sunt superbia, deli-
cia, divitia, 619,1,2.
Malogranatum symbolum est urbis et rcipublica, cur,
643, 2. Junoni id sacrum est, *ibid.*
Mamjiuchorum imperium a Selymo Turearum imperatore
quando deletum sit, 721, 2.
Mamma in homine cur sint addila pectori, 669, 1. subli-
gantur puellis infantulis ne intumescant, 605, 1.
Minasses rex quotidie prophetam aliquem perimebat,
34, 2. publicum quasi vexillum pariter et exemplum
idololatria erexit, 125, 2. ejus peccata cur puniverit
Deus in toto ejus populo, *ibid*, in templo Dei posuit
idola, 97, 2. Minassis regis Juda scelera durarunt 40
annis, 537, 1.
Mane quantum homo promereri queat» 890, 2. mane ap-
tissimum meditationi, *ibid.*
Manichei solem el lunam adorabant, 68, 2.
Manicbæus vivus a rege Persarum est excoriatu, 591, 2.
51 urna idem quod mincha, id est oblatio proprio dicta,
429, 2.
Mansuetudo, candor, sinceritas, patientia quantopere
Christo placeat, 101,1, 2.
Mantichora qua bellua, 409, 2.
Manuel Comnenus Imperator fuit mare misericordia,
716, 2.
Manus Cherubinatorum sub alis abscondita quid denotent,
484, 2. earum situs, *ibid.*— *Vide* Cherub, Animal. Ma-
nus in visione est virtus in contemplatione, 792, 1. ma*
nus Domini est operatio el iifflalus prophetia, 477, 2;
756, 1 ; 782, 2. ea est quintuplex, 756. 1, 2. manus
levant orantes, 379, 2. manus apud Prophetas sym-
bolum est prophetia, 129, 1.
Marci Antonii triumviri in Bruti casi corpus humanitas,
686, 2. ei aquila pugnantes fuere symbolum victoria,
626,1.
Marci Marcelli Romani clementia erga Syracusas vasta-
tas. 2.
Marciano Imperatori imperium aquila promisit, 624, 2.
Marcianus (S.) unica veste interiore qua erat indutus,
vestivit pauperem , 634, 1.
Marco (S.) adaptantur stemmata leonis, 507, 1. Ipse leo
est, cur : Venetorum est prolector, *ibid.*
Mare Judæis vocatur Occidens, quia Mediterraneum mire
eis erat ad Occidentem, 810, 2; 84 ', 2. id est terminus
Judx.e ad Occidentem , 855, 1. mare plura producit
animantia qu m terra, cur, 851, 2.
Margo ante thalamos in templo mystice est fides, cl quid
sibi velit quod margo sil cubili unius, 795, t.
Mari (in) Mortuo nullus piscis, nullumve aliud animal
nasci, aut aliunde illrluni vivere potest, 853, 1.
Maria (B.) Virgo comparatur solio gloria Dei, item sap-
phiro, 511. 1. lean® comparatur, 639, 2. fuit s<mctiil-
cata eo tempore quo concepit in utero Filium Dei,
823, 1, 2. cl n fornii»» concupiscenti® liberata, dum a
matre est primo concepta » *ibid*, est porta principis, id

INDEX RERUM MEMORABILIUM,

cd Christi, eoqiind nullus per cam transicri», 830, 1.2.
cur dicatur porla Orientalis, 831. 1. eJus per immacu-
latam suam conceptionem invocatio est efficax remedium
contra tenlationes carnis, *ibid.* ejus elogium, *ibíd*, 2 e<
leqq. est porta gratiarum, 831, 2. item porta cœli.
ibid.
Maria Virgo est solium gloris Dei, 143, 2. conceptura
dicitur a Jeremía virum novum , id est Deum homi-
nem, 230, 1, 2. ejus virginitas in conceptu demonstra-
tur, *ibid*, illius in lilii passione dolor, 361, 1 ; 376,1.
Maria Magdalena lacrymis delictorum veniam consequi
meruit, 81, 2. ejus pœnilcnlia, 347, 2.
Mario dictaturam promisit aquila, 624, 1.
Maris Ductus et contritio quanta sint, 375, 2.
Maritus dominus uxoris suæ est, 30,1. expandens oram
vestimenti in feminam apud Hebræos, hoc ritu eam ac-
cipiebat in conjugem, 607, 2.
Maro® fanum Gaz® dirui jussit Theodosius Imperator,
295,1.
Martini (S.) coram latrone securitas et libertas, 201, 2.
Martinus signo crucis ægro cuidam impresso in fronte
cum sanitati restituit, 571, 1. nudum Ambiani chla-
myde sua vestivit, 633, 1.
Martyr est quasi signum ad sagittam, 386, 1. martyris cu-
jnsdam constantia admirabilis, 51, 2. mira martyris for-
titudo et sapientia, 393, 2.
Martyres tormentorum suorum non amplius recordantur,
388, 1. martyres in Perside plurimi fuere, 314,2. mar-
tyres fuere adamanti fortitudine invicta similes, 524, 1.
Martyrium purgat infantes a peccato originali, 226,2.
justificat ex opere operato, 226, 2.
Marlyrius (S.) pallio suo leprosum tegens compenl se
Christum texisse. 634, 1.
Mascula Deo in sacrificio offerenda erant, 844, 1.
.Masinissa rex Numiciarum labore assiduo valetudinem lu-
tatus ed, 579, 1.
Muter Jcchoniæ cum filio ducta est in captivitatem Baby-
lonicim, 210, 1.
Malhalliins quam genereose Judæos sil ad Antiocho resisten-
dum adhortatus, 21, 2.
Matres quædam pr® fame comederunt filios, 380, 1.
Matris filium in obsidione Hierosolymitana comedentis
querimoniae, 543, 1. matrum robur silum est in filiis,
641, 1.
Mattinanti* el Saturianus ct eorumdem fratres in tormen-
tis quam essent Isti, 164, 2.
Matutini crepusculi commendatio, 67, 2.
Mauritius (S.) quam intrepide Maximiano ad idolis immo-
landum cogenti responderit, 842,1.
Maximi (S.) elogium, 412,1, 2.
Maximi pueri Africani in fide catholica profitenda con-
|(uh i, 570. 1, 2.
Maxirnilianus I Imperator labore assiduo valetudinem
protraxit, 570,1.
Maximo Imperatori imperium portendit aquila supervo-
lant, 624,I.
Medi sunt sagittandiperitissimi, 697,1.
Media vergit aliquantulum ad aquilonem Babylonis, 317,2.
Medici sunt sacerdotes, animæmorbis medentes, 79, 2.
Uledio (in) esse Hebræis idem est, quod ease cx illis, vel
int< r illos, 575,1.
Mel sacrificabant Gentiles : velitum id eral Judæis, 613,2.
dabatur id sponsæ olim cl convivis m epulo nuptiali,
ibid.
Melancholici sunt suspicaces, 260, 2.
Moloch et McIcho dicti sol el luna, 68, 2.
Membranis (m) scribebant veteres, 517, 1.
Membrorum abscissorum in Sanctis ad corpus unio, vel
eorum gestatio futuram corporum docet resurrectio-
nem, 761, 2.
Memoria Dei sui que jugis quantum boni iuvulval,

389, 1, 2. memoria Dei ubique habendi, 190,1. solidum
paril gaudium, 458, 2.
Memorie Sanctorum sunt velul gazophylacnim, 788, 1.
Memoriale Dei fuit Israel, 450, 1.
Memphis urbs Ægypti formam habet pcnpicilli, ejus silus
el auctor : fuit olim sedes regum Ægypti ; erant in ca
columna» el pyramides, item tapíenles et philosophi :
fnil metropolis superstitionis ; cultus in ea e*t Apis, et
œnruin bovis simulacrum : ad eam fugerunt Judæi præ
metu Chaldæorum : nunc dicitur Cayrus, fuit sedes Sul-
lani Ægypti : ejus magnitudo, 721, 1,2.
Meniana quæ sint, 811,2.
Mensa panum propositionis describitur, 814, 1, 2. men»®
bin® sanctuarii quid mystice sint, 800, 1,2. mense qua-
drat® templi significant firma proposita virtutis con-
cepire et mente destinat®, 800, 2.
Mensis quartus quis fuerit quo Eiecbiel primam suam vi-
dit visionem, 476, 2.
Menstrua symbolice significant opera carnalia et sangui-
naria, 365, 2.
Menstruata cur non sit cognoscenda, 632, 2.
Mensura peccatorum impleta gentes quaslibet punit Deus,
196. 2.
Mensur® vestibuli sive porticus templi describuntur,
791, 1, 2,
Mercatoris cujusdam Lugdunensis opes injuste pari® quo-
modo avolarint, 142, 1.
Mercenarii pastores describuntur, 746, 1, 2.
Merces mortis innocentium est palma martyrii, 226, 1.
merces quomodo a Deo data Nabucodonosori pro ex-
pugnata Tyro, 718, i.
Meretrices nomen suum non Unium cellis suis, sed et
fronti inscribebant, 39, 1. earum probum et infamia,
29. 1.
Meretrix voragini maris assimihtur, 667, 1.
Merita rectorum et plebium sibi invicem connecluntur,
713. 2.
Merodach commune roguum Babyloniorum nomen, 319. !•
Messalla Corvinus etiam proprii oblitus e<l nominis. 35,1.
Messias legem novam inducei antiquata priore, 232, 2.
Messiam jam pridem venisse ostenditur contra Judæos
eum exspectantes, 772, 1, 2. is prædicitur versaturum in
templo a Zorobabele edificando : atque in hoc Christus
Messias promissus docuit : ergo Messias frustra a Judæis
exspectatur, 779, 1, 2.
Mensis collocanda in congrua terræ cultura. 109, 2.
Metopa vocantur quidrata spatia inter capita trabium,
814. 2.
Metropoles Hebræis vocantur matres, cl urbes relique fi-
li®, 618, I.
Metuenti partes extim® debilitantur cl flaccescunt. 554, 1.
Mexicanorum feralia sacrificia, 71,1. Mexicana recens na-
tos pueros in frigidam cur immergebant, 606, 1.
Mezentii insolentia quomodo compressa, 715, 1.
Michael angelus quomodo Seraphinus simul sil et Chcru-
binus, 503, 2.
Michael martyr in Japone quam Ixtus in carcere fuerit,
261, 2.
Milesi® virgines quomodo a spontanea nece quam sibi
inferebant, deterrito*, 116. 2; 638,2.
Milites non peccant dum urbem hostilem a duce in pre-
dati) datam capiunt et expilant, 318, 1. milites in bello
justo regi servientes Deo serviunt, etiamsi id expresse
non cogitent, 718. 1. milites cum auctorabantur apud
Ilomanos, in cuto compungebantur, 569, 1. nudatis
pugnabant brachiis, 533, 1.
Militia hominis super terram, 531, 2.
Mille calami faciunt duo inilliaria exceptis mille pedibus,
855» 2.
Millenariorum error de mille annis regnijustorum futuris
pu>l inurtem Antichristi, 771, 1«

M»llivre Rnmanum rant mille pawns, 855, 2.
Milvos dicitur hebraice pius per antiphrasin, 74, 2.
Mina? condonatorum sunt quasi pbarmaca, quibo* exciti peccatorum humores eipellunlur, 256, 2.
Minare et minari qui differant, 422, 1.
Minio ebur olim tinge batur, 413, 2; 414, 1. minium deo rum est color, eo illitum Jovis simulacrum diebus fes- tis, el triumphantes Rnmæ : ejus color, 173,1, 2. minio lingebantur olim proceres et deorum siaiiuhcra, 668,2. referi id sanguinem, el cum cerussa mixtum ad vivum refert roseum colorem carnis humanæ, íótd.
Ministrantes sibi, non Domino, qui «ini, 802, 2.
Minori ferenda el superanda, ut majora ferri et supe- rari queant, 106,1.
Mmotauri emblema quid denotet. 505, 1.
Miranda incarnationis Christi excutiuntur, 288, 2.
M^eria hominis varia est, 514, 2.
Misericordia per oleam significatur, 99, I. misericordia) operi, 632, 2; 633, 1.
Misericors misero velul Dens est. 139, 2.
Minionis Christi finis primus, ndæquatus et universalis fuit conversio omnium gentium, 621, 1,2.
Milii Argivi interfector a statua ænea in foro labente est interemptus, 18, 2.
Mdhrae nomine coluerunt Persa» solem, 503, 1.
Mitra vestis est reginarum, 453, 1.
Mua erat quadruplex : prima quindecim siclorum, secunda vigilili, tertia vigilili quinque, quarta sexaginta, an una mna sacra, altera profana; au eadem, *ibid*, unde dica- tur mna vel mina, *ibid*.
Moabita) sunt agnati lineila, 750, 2; 751, 1. Moabiti* et Ammonita? vicini Sodoma? vocantur et Sodomita», 620, 1,2. eos abduxit Nabiichodonosor, sed redituri promittun- tur, 621, 1. Moabitis libertatem ad sua redeundi dedil Cyrus, 306, 2. eorum vitia fuere causa excidii, *ibid*.
Mœchiani hærelici unde dicti, et a Theodoro Studita per- stringuntur, 82, 1.
Mœsti amant tenebras, 424,1,
Modimperator apud veteres Romanos singulis convivia tuum calicem vini dabit et temperabat, pro cujusque «tate, appetitu ct gustu, 671, 1, 2.
Mogorc; vom i suos principes Cio, 765, 2. eorum princeps modi rmu filius Echbari a Tambcrlane recta generatione descendit, *ibid*.
Mola? domestico? erant in Africi el iis regionibus, quibus deesi ventus aut aqua, quas puelis bina? manibus ver- sabant , et ad tædium et laborem levandum cantillabant, 193. 2.
Mo/erein obscena significatione accipitur interdum, 423, 2.
Moles sumptuosa cl ingentes reprehenduntur, 172, 1, 2.
Molocb, Mtdech, Mclchom idem est, 71, 1. an fuerit Mer- curius, *ibid*. est Saturnus, *ibid*, sive Saturno immola- bant filios suos Judæi, 648, 1.
Mnmus optabat fenestratum pretiis hominis, 141, i,
Monachi «postatantesquam sint moli, 189, 2. monachi per- fecti idea, 412, 2. monachi cujusdam vota quam prompte Deus exaudient, item alterius, 212, 1, 2. monachorum vil i qualis eue debeat describitur, 251, L
Monarchie quatuor an in curru Cherubico denotentur, 499 , 1 ; 502, 1, 2. monarchia est optimum regimen, 760, 1.
Monasteria sunt velut vivaria, in quæ conjicit Christus p»sce«, quos traxit cx mari hujus mundi, 715, 2. monas- teria multa sunt instar urbium, 783, 1.
Monlitis quxdun oculos sibi eruit, qui aliis erant causa offendiculi, 403, 1. moniales quomodo squalcant, 335, 2.
Mumae (S.) visio de S. Augustino filio, 131, 1,2. ob filii Augustini perditionem lugens quon consolationem ac- ceperit, 420, ».
Moni est Cbrutui Jesua, 792,1, mons sanctus tropologice

et symbolice est cognitionis Del celsitudo et cretam, 709,*1.
Montes et colles erant veteribus pro diis, 80, 2. montes tenebrarum significant gravissimas calamitates, 114, 2. montium echo unde oriatur, 551, 1, 2. moules Judææ cur puniendos dicat Ezechiel, 540, i.
Monstra in galeis olim addebantur, el quam ob cau<am, 482, 1. monstris blilur Scriptura quasi bierogljphicis, 481, 2. cur, i' *id*.
Morbus animæ nitrum est, 31, 2. est vermis adolescen- tiam corrodens, 291, 2.
Mnrs est quasi latro el fur nocturnus, 153, 2. mnrs incerta InMal, 437, 2. ad eam homo se parare debet, *ibid*, mor- tem sequitur horror et tenebrie, 115, 1. de morte cogi- tans cinere se cibatur, 387, 2. morlis symbolum Aquilo, 20, I.mors repentina minus doloris habet, 410, 2. mors in animam intrat per fenestras, id est sensus, 84, 2;85,1. mors improvisa magis affligit, 677, 2. morlis memoria inscribitur fidelium frontibus in die cinerum, 560,1.
Morticina quæ ilicanlur proprie, 135, 2; 534, 2. mortici* num comedere Judæis velitum erat, 838, L
Mortificationis gladio truncandx sunt cupiditates, 301, 1. mortificationi vacantium mens est altare holocaustorum, 803, 2.
Mortui silent, 77, 2. 701, i. mortui non lugendi ob quin- que causas, 171, 2. quo sensu Deum non laudent, 433, 2. mortui Israel qui dicantur, 438, 2.
Mosaici Cherubini edicti sunt etiam quadriformi facie, 480, 2.
Moses an in utero matris sanctificatus, 15, 2. hominum laudes non est moratus, 146. 2. mediator populi fuit apud Deum zeldskslinus el efflcacissimus, 124, 2.
Mosoch sunt Capp idoces, 698, 1 ; 766, 2; 770, 1.
Molli carentia carent et sensu, cur, 461, 2. de motu na- turali tria axiomata physicorum, 485, 2. motum Cberu- binorum qui imitentur, *ibid*.
Muleasses quomodo cladem quam ex astris sibi impen- dere didicerat, fugiens in eam inciderit, 90, 1.
Mulier cur metaphorice dicatur terra, 38, 1. omnium ma- lorum pessimum est, 667, 1. mulieres omnium fere ca- lamitatum causa fuerunt viris 1 id probatur exemplis, 592, 2. mulieres nimis se ornantes corrumpunt nati- vum suum decorem cl sapientiam, 710, 2. cur tanto- pere sunt ornatus et fuci studiosa?, duæ dantur cau<a?, 672, 1, 2.
Mulus cur sit longævus, 616, 2.
Multitudo Sanctorum quanta sit, 455, 2.
Mundani in terrenis suntlyncei, >n divinix tlnpæ, 48, 1.
Mundus hic est primigenia domus et templum Dei. 825,1. assimifatur curruî Cherubico, 511, 2. mundus est mag- nus homo, atque ejus membri describuntur, 542, 2. mundus triplex triplici templo figuratur, 805, i. mun- dus est mare, homines pisces, piscatores sunt Christus cl diabolus, unum spoliatur, ut alium ditet, 688, 1. ejus typus est rnnre Mortuum, 853, 1. malis el peccatis re- dundat, 561, 2. illius spes et promissa sunt baculus arun- dineus, 716, I. ejus angustia» sunt Tyrus, 692, 2. mundi cl mundanorum quanta inconstantia, 727, 1, 2. mun- dus quoihodo dici possit immensus, curn sil creatiti ct finitus, 443, 1. mundus totus est domus Dei, 442, i. est fanum Dei sanctissimum, *ibid*, mundi hujus gloria est calix aureus, 326,2.
Munitiones Hierosolymorum quomododo dejecerint Clial- 'lei, 242, 2.
Muphas dicitur quasi maop/ias, id est ex ophas, 91. 2.
Muri urbium aliquando eversi in vehementis cladis el luc- tus testimonium, 373, 2. muri tres templi quid anago- gice significant in Ecclesia Christiana, 784, 1. murus extimus templi totius erat tertius 788, 2. murus quo- modo mystice dicatur Christus D uninus, 793, 2.
Musice vivere, quod til proverbium, 737,2-

Mutila nnn flint Deo offerenda. 673, 1. i N »14nei candidi nude dic.ir.lur, 411,1 qnirtam e<u»nt. *ibtd*, iis assimHantur sacerdotes ct levila*, *ibid*. vultum habebant splendidum, sed purpureo rubore imperMim, 414. 1. dicuntur stare coram Deo, 252, i, Nebridius» ne in aula mutaretur, ca se subduxit, 279 i. Negatio adjecta affirmationi significat auxesin, 383, i. Nohemiaa libere reprehendit magnates oppressores popoli, 735, 2. Nemora inter montes sila unde amœna sint, 51A. 1. Nemrim oppidulum ubi «itimi, 804, 2. ejus aqnr amine erant, cur, 305, 1. aquae bat quomodo dulces conserva, rentar, *ibid*. Nemrod magnus fuit venator, id est tyrannus, 711. 2. Neronis luxus in fabricis, ct illius egolas inde «ernia, 172, 2. Neronis somnium de gubernaculo navis sibi extorto, quid portenderet, 701, 2. Nervus dicitur vinculum quo cervice* et pedes Impediuntur, 158, 1, 2, unde dicatur id vinculum nervus *ilttd*. id instrumentum describitur, *ibrd*. erat potius pedum quam colli, *jbid*. erat id ingens tormentum, Í* *id*. Nettarli hæresis quid doceret, 108. 1. Nicolaus abbas pro adolescente captivo redimendo «e ipsum obtulit, 265. 2. Nicolaus IV Pontifex erga cognatos suos clrnaliter affi cius non erat, 836. 2. Nilus cur dicatur niger, et Geon , 29, 2. Nilus Ægyptum oblimat el Impingunt, 714, 1. ejus rivi, *ibid*. Ninive quando el a quibus eversi, 12, I, 2. Niobes ob fœcunditatem «npctbit, 711, 2. Nisan mensi! pattini ntariio, parlim aprili nostro respondet, 844,2. *Ntxi* est Hebræis formuli juramenti exsrrratorli, 5 »3, 1. Nili uni non rnullum a >ale distat, ejus vis, umb* oriatur, 31 i 2. valet ad decorem ronrllunduin, maculas durii, das, pustulas ac nævos tollendos, *ftíd*. Nix Libani de pelra deficiens quid sil, 150, 2. Noctuis comparantur peccatores cl mundani, 48, I. 2. Nocturnorum Ecclèsia «litorum origo, 379, 1. Noe, unde ila dictas, 663, 2. illius sailclitli», 599, 2. lypiB csl rectorum. Í6M. el 600, 1, 2. Nomen novum Beatarum qnnd <11. <55, 1. uoiuen Dei super aliquem invocari quid sit, 122, 2. Deus ((hortindo aliqui iu ex noinihe notti, 151, 2. numen aliquando capitur pro homine, 839^ 4. Notimbrt^ensis agor abietum ferax, 725, 2. *Nutserim* dicuntur milites Nabuchodonosoriani per cradn, 47,2. Novacula Ezechiolis quid denotet, 540. !, 2. Novitii in Religionem admittendi cum delecta, 189, 2; 190, 1. quomodo ct a quibus ta captivitatem ducahliir, 356, L Nox apta csl compunctioni, 353. 2. Nubes tonantes sunt quasi leones rugientes, 92, 2. mibes el caligo latibulum est Dei, 813, 1. nube» représentât gloriam Domini, et quidem proprio ditta, 573, I, 2. nubes in visione prima Exechiélis desigud exercitum Nabuchodonosoris, 497, 2. hubes maglia significat Dei iram, 478. I. in nube cUr Dtus apparere solcai, 574. 2. nubes sunt currus regalis Dei Iríümphanli<, *ibid*, in nube cur soleal Deus præcenliam suam exhibere, et simul eo<lem se occultare, *ibid*, nubium siphltlcntio propria csl divinitatis el provideiili.r Christi qdosi per velum ostensio, *ibid*. 2. nubes deitatis est huittattitas Christi, *ibtd*. nubes symbolice sunt angeli, *ibid*, tropologice concionatores, *Tbid*. Nudari, feminis ignominiosissimum, 116. t. Nuin.r hhri chartacei, quia cedro erant illiti, sub terra D. XXXV annis durarunt, 629. 2. Numerorum minutias non curant ScriploreJ, solidis Integnxquo tuitum numeros consignant, 710, 2. Numen vigesimi quinti mysteria varia, 849, 2.

Nupti® typus et exemplar sunt ingentis gaudii, 193, 2. r
Nycticorax svmboium est mortis, 153, 2. l

O.

Obedíendum magis Deo qnam regi, m i.
Obedientia Recliabitarum, 252, 2. obedumli® sex effectus, 440, 1. obedientiæ perfectæ schema quod sit, 577, 1.
Obliqua? quoinodo dicantur fuisse templi fenestra, 812, 2
oblique fenestra* thalamorum mystice designant men-
tes contemplativas, 796, 2.
Oblivio Dei ct sui grande malum est, 613, 1.
Oblivionis mira exempla, red longe major est peccatoris, 35, 1.
Obmutescere pro mori capitur interdum, 701.1.
Obrisiim aurum quod sit. 91, 1.
Obscuritas in explicando templo Ezechielico, 770, 1, 2.
Obsequii prompti symbolum est cingulum, IIS, 1.
Obsidio Jerusalem prædicitur futura per Nabnchodono-
cor, 536, 1, 2.
Occidentem (ad) templi porla nulla erat, 782, 1.
Occulto cordium Deus cognodl, 102, 2.
Octavum (per) numerum dies alterni iudicii et carnis re-
surrectio designatur, 709, 1, 2.
Oculi in rotis ad litteram quid significet, 576, 1. oculi
rotarum et Cherub an veri fuerint, an vero symbolic!,
492. 1, 2, oculi primum sunt moriens, et ultimum vi-
vens,cur, 753, 1. dici possunt stella?, 491, 1. sunt sym-
bolum circumspectionis ct vigilantia*, *ibid*, sunt duces
in amore et misericordia, 543, 2. oculus domini ovem
et equum saginat, 743, I. oculos levare symbolum spei
est et invocationis, 771, 1. oculos ad idola levare sym-
bolum erat adorationis eorum, 737, 2.
Oculus domini saginat equum el agrum. 240, 1. oculus
curiosus deprædatur animam, 402, 1. oculi sunt ostia
mortis, et animo» hoste*, *ibid*, oculi sapphirini Naza-
reorum, 414, 1. oculorum damna quæ, 85, 1, 2.
Odium perenne fuit inter Judæos cl Palaestinos, 615, 2.
Odor suavitatis quid sit, 650, 2.
Offendere ad montes caliginosos quid sit, 114,2.
Offendiculum occipitur interdum pro eo qui offendit, la-
dit, pungit, 528, 2.
Olii Magni liber mulla continet fabulosa, 695, 2.
Olea, quia incorrupta, symbolum est æternilitatis, 98, 2.
ejus ubertas, *ibid*, olea symbolum est misericordi®,
815,1, 2.
Olei effectus varii ct unctionis, 708, 2.
Oleo signiflcalur Spiritus Sancti gratia, 225, 1.
Oliva* sunt Sancti ob septem analogias, 98, 2. olivarum
hucleos cur comburerent puella» amantes, 462, 2. oliva
hieroglypbicum fuit misericordia», paci*, amoris, con-
cordia», imo supplicationis el spei, *ibid*, el 403, I.
Olera olla legit adagium, de quibus dicatur, 675, 2.
Olla succensa quam vidit Jeremías, quid fuerit, 19, I. est
Nabuchodonosor, (*bid*. eamdetn vindiciam significai quam
virga vigilans, sed graviorem, *ibid*. 2. significat tropolo-
gice ollam gehenna», *ibid*, item animam peccatricem,
iWd. olla (ceu) ardens erit orbis in fine mundi, 676, 2.
ollæ imagine repræsentatur Jerusalem , sicut carnum
in ea coctarum cive* coquorum Chaldæi, 675,1. carnes
hr per partes explicantur, *ibid*, el 2. olla rubigine plena
significat Jerusalem sceleribus et cædibu* repletam
solo igne purgandam, *ibid*, olla quoquo capitur pro so-
bóle vel progenie, *ibid*. symbolice olla e*I sceleris ac
aarnalis vil® symliolum, *ibid*, olla hæc item représen-
tai tartanim el ollam Vulcaniam, *ibid*.
Olympiadis (S.) perpetuus fletus, 402, 1.
Omen Nabuchodonosori' per sagittas quale fuerit, 656, 1, 2.
Omina apud veteres fuerunt in usu, 657, i.
Omuia videt Dtut, 214, 1.

r Onagri libidine inardescents velocitas, 32, i, 2. onagri
l rstuantes sunt et sitibondi, 120, 2. onager an uno per
annum mense dum dormit, capiatur, 33, 2.
I Ooliba ad litteram quid significet : Jerusalem ct duns tri-
bus designat, 607, 2. allegorico ct tropologico sunt Ec-
clesia orthodoxorum, fideles, clericus et religioms,
qui si peccent, gravius puniuntur quam alii, *ibid*.
Oolla quid significet, ipsa designit Samarium, 667, 2.
cur sit soror major, *ibid*, ipsa est synagoga hæreticornm,
fidelis, laicus allegorico el tropologice, *ibid*.
Opera exteriora frontibus aedificiorum templi mystice de-
notantur, 796, I. cuncta bona opera per quinque semus
exhibentur, 798, 1. opus bonum quomodo interdum si-
nistra cogitatione inquinetru, 799, 2; 800, i.
Opes male part® ad alios dominos avolant, 141, 2. in opi-
bus non est homini gloriandum, 85, 2,
Opes apud Lacodæmonios viles crant ct nullo in pretio,
588, 2. opes veterum erant pecudes, 767, 2. ope*» ho-
mini in morto et iudicio non proderunt, 554, 1, 2;
555, 1.
Ophannim, id est rotæ, qui sint angeli, 500, 1. non sunt
certi angeli, 576,
Ophas, pis, uphas, muphas idem sunt : unde oplms de-
ducatur et formetur, 91,2.
Ophir an sit Peru negatur, 90, 2; 91, 1. probabile csl
Pegu Malacam cl Suinalram, 91, 1
Opistocomæ dicti Euboici unde, 517, 2.
Opislograplii libri, qui, 517, 2.
Opus coeli quod dicatur, 68, 2.
Opus Incarnationis Christi fuit opus creationis Spiritus
Saucii, quia facium est sine opera viri, 228, 2; 229, 1.
Opera gratia» quæ sunt nd vitain æternam, non sunt in
homini' potestate sine Dei inspiratione ct auxilio, 91, 2.
Oratio el charitas decent Prxlatum , Deumque stringunt ,
124, 2. oratio cadit in conspectu Domini, cum ea csl
Deo accepta, et peream Dominus exoratur, 256, 1, 2.
orationi» prima pars est Dei Inus el gratiarum actio,
68, 1. in oratione cor Deo effundendum est. 378, 2. ejus
vis consistit in affectu, non in verbis, 379, 2. vocatur
laus, cur, 878, 2.
Oratorium cur vocetur requies, RIO, !•
Orbis partes primaria» sunt duodecim, 859, 1. orbis uni-
venus cur descriptus Christo nascente, 650, I.
Orbita» rotarum curruurn Pharaonicorum dicuntur adhuc
exstare in maris Rubri fundo, 210, 1.
Ordo S. Benedirli duraturus est promittente Deo, usque
ad finem sæculi,cl plurimos in fide confortaturi*», 253,1.
Oriente denotantur Judæi aut justii, mystice, 797, I, 2;
798, i. ad Orientem versi cur orent christiani, 563, 1.
Orientalis porta cur dicatur B. Virgo, 831, I.
Orígenes aiebat animas excussisse jugum ligneum, ideo-
que accepisse ferreum, id est corpora crassa, 208, 1,2.
Originale peccatum quam habeat originem, 631, 1,2.
Oron duplex civitas erat, 304, 2.
Os apertum capitur pro libertate, 718 °
Os est quasi lyra animata, 130, 1. os Domini qui dicantur.
365, t.
Oschophoria festa erant instituta in honorem Biechi,
564. 1.
Osculum erat ritus salutandi et adorandi, 562, 2.
O'iris an idem qui sol, 563, 1.
Ossa Jeremías an Alexandriam translata ab Alexindro
Magno, 1, 2. ossa olivarum cur meretrices Bibyloniæ
comburerent, 462, 2. ossa loco ligni, sub olla congesta
in obsidio Hierosolym® quid denotent, 675, I, 2. alia
erant ossa quæ in olla erant, *ibid*, ossa arida revivis-
centia symbolum sunt resurrectionis, item justificatio-
nis impii et liberationis e captivitate Babylonica,
757, I, 2. ossa Sanctorum Deo sunt cune, 76?, 1. ossa
hominum in sepulcris jacentia sunt semina æternitatis
et resurrectionis. 75g. 1. 2.

Ostia duo tempġi mystico Mint opera bona duplici» chari-
tatis Del scilicet el proximi, 615,1.
Otiurw omnium malorum csl seminarium, 619, 2.
Oj signum el noia eral suspendii, 567, 1.
Otho IV Imperator quantum circa vitæ finem pœnituerit,
43, 2.
Osias rex quare lepra percussui, 846, 2.

P.

Pachomius ab angelis a terra levatur, promittitur ei pos-
teritatis duralio, 253, 1, 2.
Pactum Dei cum Christianis de gratia ct gloria cis dan-
da dicitur novum ob nova promissa et præcepta, 232, 2.
Palæstini quomodo dicantur reliquiæ Cappndocum, 296, 1.
Palaestini cur dicantur communi voce Ceretim, 685, 2.
Palla» cur olivam sibi cl in tutelam suam delegerit, 99,1.
Palma insigne Judææ est, 352, 2.
Palma arbor describitur, 815, 1. est symbolum roboris,
constantî® cl coronæ : hinc datur victori, 796, 2; 813, 2.
palm® vicloriæ symbolum sunt Hebræis, atque inde
Romanis, 813, 2. palma oriunda cx Judsa, ejus in-
signe et nola est, i6id. palmas qui in fronte calatas
habere mystice intelligenlur, 799,1. palmam a sinistro
cl dextro habere quid differant sensu mystico, *ibid.*
palma est spatium exiens® jnanus, diductis digitis,
784, 1, 2.
Palmira urbs dicta a palmetis est Thamar : non est ea-
dem quæ Jericho, 855, 1.
Palmu» minor est quatuor digitorum transversorum. ma*
jor continet ternos palmos minores, hoc est scmicubi-
tum, 825, 2. palmus est sexta pars cubili : quomodo dif-
ferat a palma, 784. 1, 2.
Paludes Babylonie® quomodo incense sint, 3)0, 1-
Palustria symbolice sunt homines in segnitiem prolapsi,
853, 1.
Pancratium quod ludi et luet® genus, 696, 2.
Pancratiasta* qui dicantur athlctæ, *ibid.*
Panis ex vario semine confectus in lego veteri an e«set im-
mundus, 534, 2. panis pollutus quis dicatur Ezccbieli,
ibid.
Pantaloon (S.) martyr Nicomodicensi» quadriformom Che-
rub formam in martyrio el morte ostendit. 508, 1. mi-
raculum in sanguine ejus post mortem servato, *ibid.*
Papa Romanus et Papists non sunt Gog ct Magog, 765, I.
Parabola quid proprie significet, 623, 1.
Paradisi amoenitas ct opulentia in proverbium abiit, 706, 1.
Parastades in ædiflcio sunt adpaci» pii®, sive semi co-
llimili', 806, I.
Pardus est ferus ut leo, pellem habet maculosam, odo-
rem gratum emittit, 52, 2. an Alexandrum Magnum
represente!. *ibid*, an Antiochum Epiphanem, *ibid*, par-
dû» maculosus quid mystice designet, 117, 1.
Parentalia tempore Jeremiæ in usu crant, 133, t.
Parentes nimis indulgenter filios amantes, eos perdunt,
641, 1.
Parietibus templi insculplæ erantChcrubinatorum et pal-
marum effigies alternis, 812.1.
Parisicnsis quidam regius adulator, quomodo deadula-
tione pœnituerit, 595, 1.
Pars impii est venter, pii Deus, 93, 2. pars Sanctorum
quoinodo sit Deus, 391, 1, 2.
Pars templi prior dicebatur basilica, aula ct Sanctum,
805, 1. 2.
Parles vitales quatuor sunt in homine, quibus maximo
vita constat et conservatur : scilicet cor, cerebrum,
hepar, pulmo, 753, 1.
Parthi olim quomodo pueros ad laborem efibrmarent, 579,1.
Partus virgineus deprædicalur, 229, 1.
Parvuli gregis qui dicantur, 312, 1. parvuli quare ob
parentum peccata subindo puniantur, 635,2.

Pascbasius Hubertus optime inThrenos scripsit, 350,1.
pasci vento est vana moliri, 177, 1.
Passeres mares annuam vitam explere non existimantur,
516, 2.
Passio effervescens et turbida nulla in Deo est, 553, 2.
passiones quatuor hominis nn per Cherubicum currum
designentur, 498, 1. passioncs corporale* in corde, si-
miles passioncs spiritalcs excitant in voluntate, 753, 1, 2.
Passiones mari «adaptantur, 376, 1.
Pa<sus 125 faciunt stadium, 855, 2.
Pastophoria dicuntur cubacula atrii, quid ea vox signifi-
cet, 7M, 2.
Tlxarwpcç dicitur corrupte sacerdos vel ædiluus, pro
xoardçpcoæ. *ibid.*
Pastor populi in obsessa urbe quomodo se pro populo geret,
382, 1, 2. pistor bonus sil columna sustentans infirmos
cl murus anens, 21,1,2. pastor primo pungat, secundo
ungat, 243, I. pastoris est visitare gregem suum, 182, 2.
ejus lex est amor gregis, *ibid*, prsesl ut prosit, *ibid*.
pastoris vestigia et oculus id est cognitio et presentia,
plurimum valent ad saginandas oves rationales, et fe-
cundandum agrum Ecclesia, 743,1. pastoris officia sunt
decem, 743,2. ei tria sunt necessaria, bonitas, disciplina,
scientia, 746, 2. ejus munem el virtutes describuntur
pluribus, 745, 1,2 el «eqq. illius sex canones, *ibid*.
Pastore* Evangelici vigilare debent, 244, 1. drbent ad so
peccatores convertere, non vero converti ad illus, 131,1.
pastores quomodo demoliti sint Judæam, 108, 2. pas-
tore* mulli, quare dicantur hæretici, *ibid*, pistares cur
rotis comparentur, 503 , 1. resideant apud oves suas,
84,1. debent vita fulgurare, verbis tonare, <88,1. eo-
rum est vigilare super gregem, 725, 2. eorum vigilia
triplex est, *ibid*, pastores senietip*os pascentes repre-
henduntur, 739, 2; 740, 1,2. quomodo lac cl lanini et
carnes pecorum suorum depascent, *ibid*.
Paler filium non liberabit ex inferno, 599, 2.
Patiens quasi apis ex thimo adversitatis mcl colligit,
1G5. 1.
Patientia martyrum eos perpolit el adaptat, 524, i.
Patriarch® oratami pro suis in limbo existentes, 438, 2.
Patriarchates sedes quatuor an noteutur m quatuor facie-
bus Cherubim, 508, 1, 2.
Paul® (S.) Roman® constantia in rei familiaris dispendio,
681, 1.
Pauli Simplicis exercitia humilitatis, 539, 1.
Paulini (S.) cbaritas in liberandis captivis, 265, t.
Paulus (S.) Apostolus humana judicia parum est moratus,
146, 2. temere e<l a Melitensibus judicatus. 18,2. vere
viri dignus est nomine, 52, 1. fuit Rom® in liberi cus-
todia , 429, 1. quare capacem domum conduxerit, *ibtd*.
ejus compunctio, 347, 2. libere corripuit Elymam ma-
gum Paulum proconsulem a fide avertere nitentem,
725, 2. quoinodo stultus factus sit propter Christum,
538, 2.
Paulus II Pontifex Cardinalibus primus purpuream dedit
vestem, 609, 2.
Pauperes cur in Judæi Chaldæi reliquerint, 270, 2.
Paupertas aliquando capitur pro afilictione et miseria,
383, 1.
Pavimentum atrii erat stratum lapide durissimo, politis-
simo el pretiosissimo, 788, I. ejus strallo mystice expo-
nitur, *ibid*, id significat auditorum doctrina) humilita-
tem, 797, I.
Pavo avis discolor pulchritudinem Israelis significai, ejus-
que ostentationem ejus natura exponitur : représentât
mulieres comptulas, fucatas el hypocritas, 107,2;
108, I.
Pax Hebræis omnem prosperitatem significat, 439, 2. pax
et felicitas plena esse nequit, nisi semper duret, *ibid*.
pacis symbolum est oliva, 98, 2.
Peccat (iu quo quis) in eo el puuitur, 61, 4,

Peccala «ont gravia Deo onera , 187, 2. quomodo scripta in memoria Dei, 363, 1. Mini nube*, multes ob causas, 400. 2. in morte nos accusabunt, 121. 1. ea Deus cum punii, dicitur revelare turpitudinem tam peccati quam peccantis, **It8**, 2. peccata venialia non impediunt jus* tum ab ȳterna vita, 634, 2. peccata patrum in tiliis an el quindo Deus puniat, 635, 1, 2. peccatorum occasio- nes delere ct ablegare signum pœnitentiæ est, 547, 2. peccata sunt funes, vincula, onus, laquei mortis, Lipis, spins, termi* semen , el messis, el ignis, 552, 1, 2. sententiam dant contra se ct sui auctores, 557, **1**, 2. peccata quinque *Sodomæ*, 619, 1, 2. Peccatum quot mala conlineal. **28, i.** cur dicatur frigus, 60, 1, est anima? spiritualis summa spurcitia, 36, 1. est gutta mellis, et mare fellis. 78, 1. illud aliter homini ostendit diabolus, aliter Deus, 227, 1. est umbr i mor- tis ob set causas, 115. 1. est fous omnium malorum quæ Mib sole sunt fuerunt, et erunt, 24, 2. peccatum unum etiam veniale, est majus malum, quam omnia mala pœnæ in unum collita; et antera mala ei cullala, mala non sunt, «ed bona, *ibid. est deicidium, ibid.* magis consentaneum fuit Dei Filium hominem fleri, et lain Indigna pili, quam peccatum inultum relinqui, iWd. est chrislicidium, *ibici*, quantum sibi peccator noceat, dum aliquod peccatum etiam veniale coiiunit- til, *ibid*, ejus malitia nullo bono creato compensari po- test , *ibid*, ejus el Dei antitheses, *Ūdd.* est vanitas qtia- drupliciter, 26, 1. ejus noveni effectus, 370, 1. ejus malitia quintuplex, 24, 1, 2. peccatum publicum dum Uon punitur, lotam terram et reinpublicàtn contami- nat, 38, 2. peccatum Judæorum indclrbiliter est scrip- tum in corde, 137, 2. peccatum obstinatorum et dam- natorum *quomodo scriptum* est *stylo ferreo* in ungue adamantino, 136, 1, 2; 137, **i.** peccatum suum per pœnitentiam deteslans quomodo maledicat diei qua id natum est, 163, 2. peccatum uva acerba est, 631, 1,2. ipsum solum cnu<a mortis est, 637, 2. turbat totum universum, et omnia inficit. **546**,1. Peccator pro exiguis deliciis omnia sua desiderabilia im- pendit , et dxmohi vendit, 360, 2. e>t quasi scopus fu- rori** Dei, 70, 2. fedii “ibi cisternas iftisipala”, 28, 1. e staiti suo resurgere nequit, sed violenter extrahendus est. 265, 1. ut conveHatur, gratia? Dei dat@ coeperetur oportet, 424, 1. ejus remorsus, 358, 2; 359, 1. ejus varia desideria, *ibid*, ejus oblivio, 35, 1. insensibilitas, 36, 1. ejus instabilitas unde ortum habeat, 358, 1, 2. ejus in morte augusti@, 366, 2. est incomis, inglorius, allieti*, 369, 2. ejus Vesania el excitas, 24, 1, 2. ei peccanti hinrtahter occidit sol justitia?, 127.1. peccator peccando sibi plectit virgati catenas el laqueos, 552. t. ejus ac- citas, 588, 1. nec Miam cæcitatem advertit, *ibid*, ubasi linreIrlx se prostituit, et omites spiritus el potentias illas exhaurit cl offeri ilæmmii, 615. 2. mortis el vin- dictae sibi tempus accelerat, 661, 1. 2. peccato Sibi inju- riam tacit, 550, 1. in ppccitlorù curde Ingens til com- nlutio el strepitus affectuum inter se coliuclanlium , dum convertitur, 758, 2. Peccatore* penitentes sunt Dbo In deliciis, 227, 2. eorum ri>u* sardonico*, 78, 2. pece llores obstinati difficillime relinquunt mores lilblllos, 117, 1, 2. peccatores lasciv- lentyei a tnnrte opprimuntur subito, 552, **1**, 2. eorum furor. 638,2. eos a Deo non puniri ingens malum est, 617,2. per peccatores stat, non per Drum, quod lpsi in peccatis maneant, pereant, damnentur, 736,2. eorum iu tiros alius mutatio , 851. **i.** Pecudibus (in) sito? «etenim erdnt opes. 167, **t** Pecunia olim ponderabatur , 238, 2. Peti de est mensura, 327, 2. Pedes peccatorum sunt instabiles, 123, **1.** P«_Ue< quinque faciunt pastum, 855, 2. pedes redi Che- rubmorum quid désignent, 483, 1, 2* eraul item peu- nati el vitulini, *ibid.* 2. quid hoc designet, 484 , 1. Pegosii originem referunt ad Judæos exsules dunmatos a Salomone ad aurifodinas Ophiriñas, 91, 1. / I r.ügi@ (S.) pomitentia. 376, 2. Pelagii hæresis quid potissimum doceret, 109, 1. Pellibus (in) hædinis scribebant veteres, 517, 1. Pelusii etymon, 281, 1. Pelusium urbs Ægypti navibii* et mercibus erat florentissima, 721, 2. Pensionarli clerici reprehenduntur, 740, 1,2. Pentapoleos olim fertilitas , 309, 2. Pentecosten qualem servarent Judæi, 56, 1. ȳ Pcradim sunt equi veloces ad cursum, et apti ad bellum, 698 2. vocantur sic tam equi quam muli, *ibid*, sutil muli Syri@, iȳid« Perdicis pulli ab alia matre exclusi ad veram avolant, 141, 2. cicur ipsa alias voce sua in laqueos allicit, 142, 1. quomodo aucupem eludat, *ibid.* 2. ei dæmon a^i- milatur, *ibid*, et hæretici, *ibid*, perdices Paphlagoni# sunt hicordes, 584, i. Peregrinari se in terra cogitet religiosus et fidelis uninis, 2b2, 1. Perfectos qui se putant, tentalionibus pulsantur, ul vi- deant se imperfectos esse, 797, 1. Perfodere parietem quare jubeatur Ezechiel, 587, 1. Perfricare frontem quid sit, 522, 1 𐌹 Pergamænæ pelles unde habeant nomen, 517 **1** Peribolus vocatur murus vel sepium, 817, 𐌹. Pericles Atheniensis filiorum duorum mortem æqua mente accepit, 680, 2. Periclitatur homo et sperando el desperando, 736,2 ; 737, 1. Perillus faber primus suo periit tormento, 660, 2. Permissio Dei vocatur actio et deceptio contra Calvinum, 598, 1. Perpetua (S.) idola explodens leonibus objecta est, 92, 2; 465, 2. vidit se suosque socios per scalam quamdam auream in cœlum ascendere, 809,2. Persæ vivos homines sub terra diis defodiebant in gratia- rum actionem velut piaculares victimas, 71, 1. erant sagittandi peritisimi, 318, 2. aquilam in vexillis pñefe- rebani, 199, 2. au dici merito queant lupi, 152, 2. eo- rum reges ignem sibi præferri curabant. 19, 1. Per- sarum clin.sliani'inus, 311, 2. eorum martyres illus- tres, *ibid.* Pers@ coluerunt solem pontine Milhræ, 563, 1. unde hauserint ritum præfereudi ignem suis regibus, 487,1. Persecutio Antichristi erit uliima, 773, 1. Persecutores omnes Ecclesiæ an sint Gog et M.ig<»gf 765, 1, 2. Perturbari (nulla re) certum signum est contemptui mundi, 146, 2. quomodu huc huiiu pertingere queat, *ibid*, el 147, 1. Peru an sit Ophir, 90, 2 ; 91, 1. Peruahi multi montes speciosiores ct sublimiores Deum i'tim int , 50, 2. Perneares inter se noti cnnveilleiit, 1^8, 1. Pervicacia quomodo mentem exræccl, 268, 1. Peste (in) vulgari homines omnem morlh, funeris et ia- pulcri sensum ainillunt, 133, 1. pestem repræseht^t Petri (S.) pœnitentia, 347, 2. alfectuih carnalem erga uxoreni et filladi penitus exuit, 835, 2. Petri AbaiLirdi elogium 704, 2. Petrus Senanus Corduboisiss in Ezcchleiem IÜculenler scripsit, 473, 2. Petrus Damiani f.ihò occupâtii* suitiH innocentiam recta conscieiiliæ lclsliiii»»nio idbbalur , i 47, 2. ejus patheti- cum epitaphium, 438, 1. ei qu@ piLLiitedhu injuncta ob relictum C inlinalaiuin el Epkcunatum , 288, 1. Phieton Solis currum nidderans imperite, imago es/ pastoriuil pravorum, 1. Pharao Ephree vei Vdfres qdls fuerit : ejus a%üb fuit No-

chao, 285, 2. fortuna ejnr et superbia, Mid. fuit Phyaoniim postremus, Mid. vocatur tumultus, id est perturbator regni, 202. 1. ejus cum Nabuebodortoso bellum describitur, et series ejus, 176, 2. Pharao Váfres, vol Apries, vel EpHreo confertur aquila», 626, 2. cum Sedéela rebellans Nabuebodonosori, fœdu* iniit, et ab eo subactus e<t, *ibid.* quám füerit superbus, 713, 2. quomodo a Deo depressus, 714, 1, 2. vocatur draco. Id est crocodilus, cur, *ibid.* quomodo fuerit ba* culus arundineos Israeli, 724, 1. vocatur Auur, cur, 716, 1. comparatur cedro, cur, *ibid.* et 2. Phnrao Nech to a Nabuchodonosore profligatus e<t. 200, 1. Pharao non proprium, sed commune regum Ægypti erat nomen ; id enim ægyptie regem significat, 718, 2. quid hebraice ni -onci, *Pharasim* sbnt equi militares, acres et bellicosi, 608, 2. Pharetra Cliald eorum cur dicatur sepulcrum, 55, 1, 2. Pharetra Dei est occultum Dei Judicium, 386, t. *Photsur* quid nomine suo significet, 159, 1, 2. Phassur lilius Einmert non fuit pontifex, sed tantum e præfeclis templi, 159, 1. Phassur filius Melchi®, alius a Phassur filio Emuier, æque ut hic in Jeremiam iniquus fuit, 167, 1. Phavorinus astrologus judicarios egregio dilemmate perstringit, 90, i. Phpitias, filius Danai® princeps et dux erat populi, 583, 1. Philippicus Imperator impius, imperio el luminibus privatus est, 176, 2. Philippus Macedonum rex qua ratione insolentiam animi sui represent, 175, 24. Philippus II Hispaniarum rex D. Laurentio templum «dificavit ob victoriam, quam S. Laurentii dic festo el patrocínio fuerat consecutus, 813, 2. Philosophi superbi tropologico accipiuntur per Moabitas, 685, 1, 2. Philtrum ex nucleis olivarum quale, 4G3,1. et ejus carmen, *ibid.* Phœnices nantie® cl mercatur® crani peritissimi : invenere litteras, 442, 1, primi omnium solem et stellas adorarunt, 282, 1, 2. Phœnices inventores artis nautica», belile® siderum, Illlemriini, 699, 2 et sequi Phoenix hieroglyphicum ac symbolum est solis, 282,2 cur hæc avis conficta, *ibid.* phoenix est sol, non avis 722. L Phoenix portus fuit in Creta, 684, 2. Phryges primum bigas junxerunt, 698, 2. aurigae periti erant, *ibid.* Phrygionie® vestis species vari® et inventores, 608, 1. Pinstus rusticus qua via et arie ad regnum Poloni® evectus sil, 633, 2. Pictura palmarum quid mystice designet, 799, 1. Pignus reddendum debitori pauperi, 632, 2. Pii II mater in somniis didicit filium Summum Pontificem foro, 13, 2. Pii® templi XXXIII significant mystice totidem annos CliriUi, 807, 2. Pili symbolum sunt curiositatum, superfluarum cogitationum, appetitionum, et illecebrarum mundi hujus, 540, 1, 2. Pingue pecus et macilentum mystico sensu quinam sint, 744, 1. Pinguedo mystico sensu est devotio, 800, 1. Piscatores diduntur Chaldæi, 134, 1. et Apostoli, *ibid.* et 2. Piscatore* spiritu ites sunt Apostoli, non venatores, 852, 2. quomodo sua lii relia exsiccent, *ibid.* piscatores «etti sunt Christus et diabolus, qua esca el quomodo uterque piscetur, 715 2. Pisces nonnulli aliquem sequuntur quasi ducem, 715 piscis mystice est Christus cl Christiani, 852, Pithed sunt simiæ, non huiuiues, 695, Hirudo, quid lini. 462,

Pius 11 Pontifex quam ®qaa mente suorum cladem inaudierit, 580, t Placenta mellita cur daretur olim in epulo nuptiali spons® et convivis, 613, 2. Placent® stellata» offerebantur reginæ cœli, id est Lun® sive Di h it, 6«, 2. Placidus (S.) adhuc puer instituto monastico se tradidit, 393, 1. Placilla Imperatrix semper virum tuum Tbeodo«inm humilitatis commonebit, 613. L Plaga Del patienter ferenda est ob quatuor causas, 94, t. Planctu (in) lacerabant Jud.v-1 suai vestes, 276, 1. Plangere Adonün quid iit, 561,2. et quinam eum phngant, (b*t, el562,1. Plani® similem bibent animam et vitam ac ammalia, 759, 2. Platani* conferuntur principes et rvcpv, 725, t. platanus unde dicatur, sub ea convivari solcbint veteres, atque inde vocatur *genialis*, *ibid.* quanto in pretio olim fuerit: quain nonnullx tale ramos extendant ; earum umbra Jucunda est : ex earum baccis aqu í et sale macerati» fit oleum, *ibid.* in Lydia platinum proceram quomodo stulte coluerit Xerxes rex Persarum, *tbid.* Platea Inter templum el atrium sacerdotum interjecta, qu® porrigebatur ex omni parte circa templum, illu<P que proxima ambiebat, describitur, 811, 1. cur dicatur latitudo, *ibid.* Plato solitudinem sectatus est, 394, 1. an Jeremi® fuerit discipulus, 4,1. Plausu Domani in comœdiis favorem et gratulationem indicabant, 548, 1. Ploratus Kachel in Rami auditas quid sit, 225, I. 2] 226, i, 2. Plumarium opus quod sit, 608, 2. Plumbi usus olim fuit in confiindo, et ad scoriam ilienamquo materiam secernendam, quia vim habet liquandi, 63, 1, 2. Pluvia quando frugibus maxime nece<wria sit, 38, 2. pluviam Deus uui urbi subtrahit, quam dat viciob, 6f>3. Plutus quomodo oecus sit, et suos cultores exciteet, 588, 2. Poderis vestis qu® dicatur, 565, 2. Pœnam Deus irrogat culpa congruentem. 302, 2; 417, I. Pœnitens dum vitam emendat, sarcit injunam Deo irrogatam, cique gloriam ablatam per peccatum, restituit, 1K, 1. Pœnilenles per Aquilonem notantur, 797, 2. Pœmentia non est in morti* tempus difierenda, 40, 2; 114, 2. est Deo gratior quam torpida innocentia, 151, 2. pœnilentia lino repr®*eiitatur, 113, i. est Chn>ti.»no rum nitrum cl herba boriili, 31, 2. est quasi qusdam justitia, licet non rigida, 434, 2. ea indigent omnes, 217, 2. pœnitentia et vitæ convenid facit alium hominem, 42, 2. ejus schema et exempli, 376, 2. ejus formi ex S. Ambrosio, ibtd. pœnilenli® ser® descriptio, 73, I. pœnitentia est detestatio el dolor de preteriti*, displicentia vile, elodium preterii® lascivi®, 548. 1. pernitentia cum iride confertur, 512, 1, delei peccatum e memoria Dei, 636, 2. Pool® adamant fontes Heliconi*, 477, I, Polemon adolescens perditus quomodo in virum alium mutatus sit, 43, 1, Pollinctores qui sint, 771, 2. Poloni equites cur animalium cxtivi.ts in tergo in castris gestenl, 482, 2. Polyandria qu® dicantur, et talia Rom® hodie multa visuntur, 155, 1. Polychruinuscommentarium in Erechielorn«cripsil, 472,2. Polyxena Trojana viva diis immubita dGra*cis, 7!, 1, Pompeii Magni generositas dtiiml,147, 1.Tigranem regem suppheem sibi dm esse uoluit, 689,1«

- Pondera æqna curare e<t principii, 843. 1«
Ponere in pulvere os suum et in cœhim, quid sit, 395, L 2.
Ponere faciem quid significet in praedicatoribus 711, 1.
Pontificatus honor et vita brevis csl, 642, 2.
Pontifices Judaici post reditum e captivitate praefuerunt populo tam in politicis quam in sacris, 843, 1. Pontifex Jndæus an templum ingredicns in festis solemnioribiis adamantem gestaret, interdum splendentem, interdum ob iMiratum, 523, 2.
Ponhfires Romani vicario juro Christo in munere pas-cendi succedunt, 744, 1. eorum nullus ad annum XXV pontificatus pervenit, 643, 1. cur id fiat, *ibid*, multi non nisi mensibus aliquot Ecclesiæ præfuere, *ibid*, cur gedent crucem adamantinam etiam dum celebrant, 523, i. sunt gubernatores navis Ecclesiæ, 701, 2.
Pontifex summus apud Hebræo* quibusA coloribus indue-retur, 411, t.
Populi vicini invicem cognati sunt, 193, 1.
Popielus princeps Polonorum a muribus comestus, 633,2.
Porta anguli erat porta Benjamin, unde sit ita dicta, 234, Í. porta Benjamin superior quæ esset Hierosoly-mis, 159, 1. erat ct alia porta Benjamin inferior, *ibid*. erat juxta hanc career qui erat jurisdictionis praefec-torum templi, *ibid*, porta equorum Hierosolymis erat porta eadein quæ fontis el aquarum : unde triplici hoc dicta nomine, 234, 2. porta fictilis quæ diceretur, 155, 2.
Porla atrii interioris aperiebatur principi in «abbatis el Calendis, 846, 1. quid hæc apertio mystice denotet, *ibid*.
Porla chiusa principis quænam esset. 830, 1. ea erat sem-per clausa, sed principi ingredienti aperiebatur, co egresso *nd vesperam claudebatur, et per* eam ipse quo-quo egrediebatur : populos vero per portam Meridiona-lem ct Aquilonarem ingrediebatur et egrediebatur, et per unam ingressus per alleram ei adversam egrediebatur, 846, 1. quæ moralis ejus rei causa, *ibid*. 2. hæc allego-rico est B. Virgo, 830, 1, 2. cur ter dicatur, quod fue-rit clausa, *ibid*, est eadem Orientalis, 831, 1. hæc item porta est utraque B. Virginis conceptio immaculata, *ibid*. mystice et anagogice intelligitur vel fides, vel Christus, vel sacra Scriptura, vel aditus regni cœlestis ante Christi adventum, 795, 2; 832, 1.
Pori i eadem qui Deum eliminamus intrant ejus lictores ad vindictam, 565,1. 2. portæ intendere, mystice quid sit, 799, 1,2. port.e duodecim tribuum quæ, 862, 2. sed eæ quas describit Ezechiel, non per omnia respondent portis prisca Jerusalem, *ibid*, porta alturis in templo quænam esset, 560, 2.
Porta gratiarum et cœli est B. Virgo, 831, 2.
Porta Orientalis templi erat nobilissima, 582,1 ; 785, 1.
Portæ (empli erant tres, 790, 1. eæquc erant totidem in quolibet atrio, *ibid*, eæ ud 1res orbis plagas spectantes, ac sibi in tribus muris obversæ, quid significant mys-tice in Ecclesia Christi, 784, 1.
Purlæ nefasta quæ dicerentur, *ibid*, portæ Jerusalem quomodo dicantur corruere, 120, I. portæ Sion in ani-mi quæ sint, 355, 2. portæ terræ quæ sint, 126, 1. portæ quas ad res serviant urbi, 355, 1. 2.
Porlio congrua fructuum Beneficii, ex qua honeste juxta stilum vivere possunt, clericis assignanda est, 740, 2.
Porticuum templi el atriorum descriptio, 780, 2 el seqq.
porticus templi mystice significant subsidia et quasi um-bracuk, quibus Deus fovet et tegit laborantes in opere virtutum, 786, 1. porticus inferiores templi vocantur pavementum stratum lapide, 816, 2. eæ mystice expo-nuntur, *ibid*. porticus templi Salomonici quot cubitos Lita et longa fuerit, 791, I. 2. quæ ejus altitudo, *ibick* I ; alia erat ab illa in qua docuerunt Christus et Apostoli, ; *ibid* portiones symbolum erat longanimitatis et palientia Sanctorum, *ibid*.
Posesiones vendila in jubileo nd primos dominos redi-bant,
Potestas «æcnlaris et ecclesiastica tropologice denotatur per urbem ct templum, quæ describit Ezechiel, 842, (I
Præcepta quomodo Deus del non bona, 647, 2.
Præcipere est ordinare etiam permittendo tantum 219, 1,
Prædicator sit velut columna sustinens infirmo* et murus amens, 21, 1. praedicatores sacram Scripturam predi-cantes nd suam gloriam, et qui impie vivendo populum scandalizant, furantur verbum Dei, 187, 1. pradica(or verbum Dei ruminet assidua meditatione ut illud eruc-tet, 521,1, 2. stet supra mundana omnia erectus, 515, 1. animum non despondent, nec serium coucionaiuli mo-dum mutet, etsi ab aliis non audiat, at explodatur, non ideo suo fructu concio, nec Ipse mercede carebit, 738, 2. sit audax, fortis, constans, liber, qui nec pudore vincatur, nec metu taceat, aut pallescat, 523, 1. sit si-mul prudens et discretus, *ibid*, adamanti similis sit, *ibid*, el 2. sil speculator, 527, 2.
Prædicalores sunt Cherubim, 507, 2. sunt piscatores, 852, 2. eorum opera et verba mystice sunt frontes portarum, 799, 2. tropologice sunt nubes, 574, 2. sunt portæ atrii interiores el exteriores mystice, 794, 1 ; 799,1.
Praedicatorum sive Dominicaliiorum tria sunt munia, 182, 2. Praedicatorum Fratrum Irinum ofllcium est, 746, 2.
Prefica mulieres quæ Gentilibus dicerentur, 84, 1,2.
Prelati magis studeant animabus lucrificandis, quam pretiosis molibus templorum ædificandis , 173, 1. vehit arietes gregem praeire ct pascere debent, 356, 2. præ-lati officium est sollicitudo, non celsitudo, 734, 1,2. c.«sc debent Cherubim, 507, 2. quomodo se quasi murum inveenti Deo opponere debeant, 591,1. suis praeire de-bent, 579,2 eorum vitia pestis sunt subditorum, 593, 2. nepotes suos promoventes ad ecclesiasticas dignitates, sæpe sibi mortis lum praesentis, tum futurae sunt causa, 836, 1, 2. esse debent fulgura vita, ore tonitrua, 488,1.
Præliurn Gog el Magog an futurum mille annis post re-surrectionem et mortem Anticlriristi* 76», 1.
Præsentia Dei ubique est, 492, 1.
Præsidium in solo Deo collocandum, 697, 2.
Praetorium vocatur magnificum conclave vel domus su-burbana, 693, 2. unde dicatur, *ibid*.
Praevenienda et præcogitanda mors est, 437, 2»
Preces anlelucanæ priinoruin Christianorum, 379, I•
Primiliæ omnium rerum dandæ sacerdotibus el Episcopis» 838, L earum offerendarum ritus, 843, 2. sexigesima pars danda pro primitiis, 84 4, 1. eæ dandæ Pontifici, *ibid*, prnnitiæ Martyrum sunt S. Slephanus et Jacobus frater S. Joaunis, 828, 1.
Primitiva reddere mystice quid sil, 853, 2.
Princeps Tyri quis sit, 703, 1.
Princeps pro pontifice accipitur interdum, 842, 2; 844, 1.
Princeps ct rex Jmlæorum non poterat ingredi Sanctum, imo nec atrium sacerdotum, 830, 1, poterat sedere in porta Orientali sanctuarii, quæ inde dicta principis porta, *ibid*, ex ea spectabit exterius sacrificia, ct m ca dc iis comedebat, *ibid*, ejus locus in terra Israel descri-bitur, 842, 2. quanta ejus sors fucnI, *ibid*, solus per porl.un Orientalem atrii ingrediebatur, et per eamdem quoque cgrcdieb.ilur, 846, 1. principes sacerdotum va-ni apud Judæos erant, 158, 1.
Principatus Judæorum post reditum e captivitate fuit penes pontifices, 178, 2. principatus omnis brevi*, 642, 2. id probatur exemplis, referente S. Hieroynmo, I'.id. cl 643, L
Principe* Argus sint oporict, et sibi caveant n prodito- .¿bu*, «74, i. 2. sunt vectes populi, 373, 2. nisi regnum I ; fundent in timore Dei, non erit id stabile, 178, 1, 2. a suis consiliariis nimis pendentes miseri sunt, 267, 2. li. bere increpandi etiam, dum peccant, 179, i, 2. exeiu*

pin afferuntur eorum qui id libere fecerunt, tò/d. el seqq. e pauperum laboribus et vectigalibus palatia rcdiflicantes male peribunt, 173, 2; 174, 1. principes insipientes sunt subditis ludibrio, 464, 2. principes impii plerumque miseros habent exitus, 176,1, 1. Principum est definire ponderum et mensurarum quantitatem, 843, 1. esse debent Cherubim, 707, 2. cedro conferuntur, 724, 2. vocantur cl abietes ct pl dani, *ibid.* principes cl magistratus sunt naucleri reipublicæ, 701, 1. — *Vide* Hex. Principes Ecclesiastici vel saculares cum a justitia el sanctitate deficiunt ad improbitatem, lanlumdcu est ac si sol, luna el sicile obscurarentur, 730, 1. Privatus quisque quomodo faciat iudicium et iustitiim, 632, 1. 2. Prodicus haeresiarcha docuit Lunam esse deam, 68,2. Prodigia excidii Jerusalem per Titum quæ fuerunt, 544, 2. Proditores dicuntur detractores el susurriones, 82, 2. Profana ex contactu sacrorum flebant sacra, 847, 2. Profunda quæ sunt, ul plurimum obscura sunt, 522, 1. Progrediendum semper in via spirituali, 847, 1. Promethei quæ sit fax, 445, 1. Propheta in Gentibus quomodo sit Jeremias, 16, 1. Îrophclæ quomodo apud Judæos sepelirentur, 73, 1. solent loqui de Gentium et impiorum conversione, quasi de captione, venatione, piscatione, 134, 1, 2. aliquas prophetias pro foribus templi omni populo legendas proponebant, 178, 1. aliquando scripto, aliquando verbo, aliquando utroque modo prophetabant, 178, 1; 256, 1. an omnes illi sint Propheta, quos Propheta aliquis initio libri sui quasi progenitores suos nominat, 426, 2. Propheta» non solent in publicis scriptis annos consignare a numero vitæ suæ vel alterius privati, 475, 1. eorum mens uno loco cum corpore substantialiter existons, alio et alio vi spiritus rapiebatur, 782, 2. Prophetæ quatuor designant quatuor dûtes divins providentia, 505, 1. Prophetatur tam fictis quam verbis, 533, 1. Prophclæ symbolum manus csl, 477, 2. Prophetia Jeremiæ do idolis Ægypti per Christum puerum dejiciendis, 280, 1. ea quæ de eversione Bibj Ionis, quo anno dicta sil, 332, 2. Propositum fumiæ emendationis ad veram contritionem requiritur, 636, 2. Proselyti qui sint, ct quomodo vocentur timentes Deum, 597, 2. proselytis quoque terram dividi jussit Deus, 855, 1, 2. Proventus variarum regionum describitur, 699, 2. Proverbium quid proprie in Scripturi significet, 623, 1. proverbia denotantia alium luere, quod alius peccavit, 631, 1,2. proverbia quadrantia in eos qui cnm pina præstaro nequeant, ambiunt magna, 100, 1, 2. Procientia Dei adstruillur, 105, 1, 2; 106, 1. lino designatur, 112,2. providentia ct numine Dei omnia nobis eveniunt, 397, 2. ab ea quomodo omnes pendere debeamus, 95, 1. providentia Dei quatuor habet facies, 499, 2. quomodo ei adaptetur rota iu medio rotæ, *ibid.* Proximum convertentes, sunt veluli os Dei, 130, 2. Prudentia in rectore maxime necessaria est, 504, 1. Primanum in curru Cherubim quid symbolice designed, 511, 2. Psalmi XV Graduales unde dicti sint, 785, 1. Pseudoprophetarum adulationes, 377, 1. pseudopropheta» alii furantur verbum Dei, alii adulantur, alii jactant visiones ct falsa miracula, 186, 2. explodebant hi Jeremiam, 187, 1, 2. eorum inores describuntur, 746, 2. pseudoprophelæ parietem liniunt luto soluto cl friabili sino paleis, 592, 1. Psittaci Brasilia symbolum sunt vigilantia pastorum, 527, 2. Pub i*U urbs Ægypti prope Pelusium est, 722, 1.

Publicas clades tantum ob peccata publica immittit Deus, 658, 1. Publia S. Joannis Cbry«ostomi mater, facta deinde Abbatit*! , quum intrepide Juliano Apostatae restiterit, el quam ab co contumeliose habita, 92» 2. Publici peccati quantum malum sit, 38, 2. Pudibundi cur frontem perfncent manu, 512, 1, 2. hinc frons pudoris sedes est, *ibid.* Puellæ cujusdam Alexandrinae baptismum petentis angeli fuere sponsores, 633, i, 2. Pueri dicuntur agni, inde Christus dicitur agnus, quia factu* est puer, loO, t. 2. Pueri Martyns m Arabia mira fortitudo et sapientia, 393, 2. Pugiles sunt qui pugnis dimicabant, 696, 1. Tl-ryur. quæ mensura sit, *ibid.* Pugna pugilum et palxslntarum undeorta, *ibid.* Pulchritudo corporis quam sil periculosa, et gnomT de ea, 612,2. Pulmo quasi follis cordinecessariumdat refrigerium, 753,1. Pultes veteribus in usu erant loco panis, 261, 2. Pulvilli peccatorum qui sint, 592, 2. pulvilli reticulati, 594, t, 2. Puniri peccata a Deo signum est amoris el curae Dei, 617, 2. non puniri, ingens est malum, *ibid.* 1, 2. Purgatorii animas non invocamus velut sanctas, 125, t. purgatorium adsiruitur et propugnatur, 637, 2. Puritas lmo denotatur, 112,2. Purpura vestis regum et Cardinalium, 609, 2. el quando ea data Cardinalibus, ttod. Putei crebri erant in Judza ad colligendam aquam, 263, 2. crani aliquando loco carcerum, *ibid.* ermi ii carnos, quia patentes superne, et profundi : inde funibus in eos rei demittebantur, *ibid.* Pygmaei an existant, el gens aliqua sit brevis, pugnan» assidue cum gruibus, 695, 1, 2. fabulosos esse probatur, *ibid.* ubinain habitare tingantur, *ibid.* illorum pugna cum gruibus et perdicibus, item fabulosa, *ibid.* an Pygm.ei ad simias vergant, *ibid.* pygmæus idem est quod cubitalis, 696, 1. crani viri bellicosissimi et proceri supra modum, *ibid.* 2, el 697, 1 el 2. Pyrrhus rex Epirotarum cur gestaret in galea cornua hircina, 482, 1. dici voluit aquila, cur, 623, 2. Pythagoras cur vetuerit Deuni in annulo sculpi, 138, 1. non fuit Ezechiel, 466, 1. eum S. Ambrosius a Judæis censet ortum fuisse, *ibid.* an fuerit circumcisu-», *ibid.* cur putatus esse Ezechiel, *ibid.* unde dictus Pythagoras, 2. sub erat instar oraculi, *ibid.* 2. fuit e Samo oriundus, ergo non JudaBus fuit, sed Græcus, *ibid.* ducun mcleinpsycbosin, *ibid.* quire mortem simulant, *ibid.* cjus traisammationcs varix, *ibid.* cl 467, L fuit Ezechiele posterior, *ibid.*

Q.

Quadranguli postes sanctuarii quid mystice designent, 815,1,2. Quadrato» urbes cl domus sunt firmissima», 860, 1. Quadratum erat altare holocaustorum, 826, 1, 2. Qu.idriga Clierubim qualis esset, 495, 2. — *Vide* Animal, Cherub, Currus, Quatuor. Quadrum virtutum cardinalium quale sit, 803,1. Quaternarii numeri mysteria, 846, 2. Quatuor angeli principe» quomodo esse dicantur el Intel ligantur, 503, 1, 2. Quatuor facies Cherubim erant, 480. 1, 2. videtur cas Deus opposuisse statuæ Manassis, qui similem sibi statuat effecerat, 482, 2. quid hæ facies denotent, *ibid.* 503, 1, 2. imprimis quatuor Dei stemmata, 504, 1, 2. item quatuor dûtes Dei redemptoris, et Dei bellatoris

- vindidsque, 805, 2. item Synagoga el regni Judaici stemm.il i, *ibid*, allegorico designant quatuor stemmata Christi, 506, 1. hæ tropologico suoi quatuor stemmata Ecclesia? : id per omnia accommodatur , 507, S. item quatuor sedes Patriarchales, quatuor doctores Erclesiæ, nec non quatuor stemmata Ecclesiæ triumphantis, 508, 1, i. — *Vide* Cherub, Currus.
- Querelo Jobi et Jeremiæ an ex impotenti et irato amore in Deum sin! prefect®, 161, 2.
- Querulum eM natura omne infirmum, 164, 1.
- Quia, quoniam*, eo *quod* sæpe ponuntur pro quamvis, 67, 1.
- Quinarii numeri mysteria, 860, 2; 861, t, 2.
- Quingentesimus numero* significat quietis perfectionem , quia fit ex quinquigenario decies multiplicólo, 818, 2. idem remiMionis el indulgentia? sacramentum est, 819,1.
- Quinquagenarius numerus signai requiem, 818. 2.
- Quintus Fabius Maximus a clementia dictus est ovicula, 686. 2.
- Quintus Martius rex filii mortem patienter tulit, 680, 2.
- R.**
- Rabini commentarius in Jeremiam ex S. Hieronymo est potissimum depromptus, 5, 1. ejus an sint com-mentarii in Threnos ail'cript| Hieronymo, 350, 1.
- Rabb.ilh bebraice quid sonet, 204, 1. erat urbs Arabiæ, et Amuionilarum metropolis, 309, 1.
- Rabbinorum commentum cl fabellæ, 3, 2; 71, 2; 176, 1; 214, i; ¿57, *i*; 257, 1; 269, 1; 336, 1; 348, 2; 353, 2; 373, 2; 467, **i**; 473, 2, 1; 477, 1; 478, 2; 562, 2; 70S, 2; 851, 2. eorum inanis «pes et exspectatio, 420, 1. interdicunt suis lectionem initii ac finis Ezechiel, 777, 2, fatentur urbem quam delineat Ezechiel, non essa cor-poralem, sed mysticam, 864, t.
- Rachel cur dicantur matres Bethlchemiticæ, 225, 2. Ra-chel mater fuit Benjamin, et liberorum maxime avida et amana, 226, 1. ejus lucius in eorum interitu, *ibid*.
- Radere barbam non est ex \$o malum, sed ideo sacerdotes Judaici non radebantur, ne Gentilium sacerdotes imi-lari viderentur, qui loto capite raso idolis sacrificabant, 834,2.
- Radius jubilationis ex fervida contemplatione promicans comp iralur scintillis quas ejiciebat species electrina so-lío in curru Cherubim infidelis, 513, 2.
- Raimundus (S.) cur se aula regia Aragoniæ Jacobi subdu-xerit, 664, 1. mare sine navi pertransiit, cappa» suæ in-sistens, scapolari pro velo, baculo pro gubernaculo usus, *ibid*, et 665, 1.
- Rama urbs ubi sit sita, et unde dieta, 225, 1.
- R.inæ an dicantur ab Hebræo *ranún*, id est clamare f 68, 1.
- Reate urbs est umbilicus Itali®, 768,1.
- R. bl itila est urbs Syriæ in qua Nabuchodonosor belli Ju-duu tinein exspectans substitit, 548, 2. Rebl itili est provincia Syriæ, 270.1, 2.
- ReccpUcula occulta aquarum ad quem usum in (empio i – ul, 849, 1.
- Recb ib natus ex Jethro; non e«t idem qui Jethro, 250, 1, 2.
- Re< habite metu Nabuchodonowiris confugerunt e suis agni io Jerusalem, ibique din pacifico habitarunt, 250, 1, 2. «uni Cinzei, posteri Jethro, *ibid*. fuere Madianita?, *ibid*. a quo tempore eorum iiidituliin cœperil, í6hf. fuere tjpu* Religiosorum, *ibid*. el 251,1. eorum obe* dirtilia et abstinentia, -50, 1. 2.
- Rectores sinl Argus el loti oculati, 492, 1.
- R'bk'ííiptio Chenu fuit strage# peccati, et vita virtutis in r «km borníne: lime duplici nomine significatur, 649, 2.
- R\..uà ut bi est Arabte Feficis, 700, 1.
- Reformatores mornm sunt viri rixæ, id probatur per exem-pt, 127, **L**
- Regia stirps cur vitis vocetur, 643, **I**, 2.
- Regia Hierosolymis erat juxta templum, 824,1, 2.
- Regina cœli cur dicatur Inna, 68, 2,
- Reginald! Poli Cardinalis elogium, constantia et longum martyrium, 609, 2; 610, 1.
- Regio mortis juxta Jerusalem quæ dicatur, 234, 2.
- Regiones Roman® urbis modo sunt qualuordecim, et olim totidem fuero, 284, 2.
- Regna nuilLi Gentilium fuero mera latrocinia, 153, 1. re-gna omnia gubernantur a Deo, 509, 2. regnum quo ma-gis sibi regnjue suo unitum est, eo est validius, 842, 2. id par et salutare est ab uno regi, 760, 1.
- Religio est optimus murus urbium, 372, **I**.
- Religio dissoluta est aurum obscuratum, 408, 1, 2. Reli-giones Deo sunt curæ ne deficient, 253, 1. Religionum reformandarum optima ratio quæ sil, 212, 1.
- Religion iu quo imitari debeant quatuor animalia Ezechie-lis, 508, 1.
- Religiosi Nazaræi sunt, 411, 1. Religiosi voluptatem con-sectantes sunt velut porci in sordibus agentes, 410,1,2.
- Religiosi a priscis majorum institutis deviantes, deni-grati dicuntur, 189, 2. Religiosi fieubus comparantur, 414, 2. eo> designarunt Recliabitæ, 250, 1, 2; 251, 1,2.
- eorum vita el mores graphice describuntur, *ibid*, et 274, 1. quomodo cum sæcularibus agere debeant, 131, 2. Religiosus in lenlalionne quærens humana solatia est cista na dissipata, 2, 81.
- Reliquia» Azoti quæ dicantur, 196, 1.
- Reinhcrtus (S.) Bremeiisis Archiepiscopus vasa sacra ven-didit, ut redacto inde pretio captivos redimeret, 265, 2;
- Remedium efficax contra lenlalionoi carnis e^l oraro B. Virginem per immaculatam conceptionem ejus, 831, 1.
- Reinplium interpretatur lucifer, stella et hesperus, 69,1«
- Renes sedes sunl concupibcenliæ et affectuum, 102, 2. re-num dolor maximus. 386, **I**.
- Renovatio mentis homini necessaria est, 853, 2.
- Repentini cusus acerbi sunt, 689, U
- Requies cur vocetur oratorium el templum, 810, 1.
- Resina est lacrima vel guild stillans ex arboribus : celt?. bris est resina Galaad iu bcriptura, 79, 1. ejus vires ul potentia, *tbd*. resina animæ est pœnitentia, *ibid*. 2.
- Resolutio furiis multum potest ad difficultates omnes evincendas, 417, 2«
- Respublica est quasi navis, ^1, 2e
- Resurgent singuli in loco ubi fuerit cadaver el ossi, aut major eorum pars, 757,1.
- Resurrectio morluoruinest spes Christianorum, 761, 1. ejus symbola sunl hydrargyrum el semen quodlibet, 758, 1. ea per octavum diem designatur, 799, 2 ea fu-tura resurrectio compiobalur, 757, 2»
- Resurrectio Christi allcgorice significata in reædificatiuno templi Salomonici quam delineat Ezechicl, 779, 2.
- Rete Dei est tribulatio, 262, 2. rete quodammodo est fa-cilitas providentliæ Dei, 727, 2.
- Rex regno amicitur, 282, 1. ejus insigne est sceptrum sivo virga, 18, 1. ejus thronus justitia firmalur, injustitia et rapina evertitur, 175, 1. rex sit in medio regni quasi centrum in circulo, 842, 2. est speculum coram populo, quem hic in omnibus operibus suis aspicit cl sequitur, 703, 1. naso assimilnlur, 670, 2. esse debet Clivrub, 502,1,2; 707, 2. — Fide Princeps.
- Rex Babylonis ejinque anlilypus diabolus cur ab Isaia comparetur Serapbino, rex Tyri veru vjusque antilypu* Lucifer Cherubino ab Ezechiele, 708, 1, 2.
- Refefcs multos m aula vinctos habuit rex Evilmerodach , 836, i. pro regibus etiam ethnicis Christiano orandum, 430, 1. reges Mint lapides angulares, 329, 2. reges varii contra Babylonem ducti in exercitu a Cyro, 322, 2. reges

militi camere sepultura, 176, i, s. reges suos quo ritu
Iridati sepeUerint, 73, i. reges Persarum et Chaldæorum
ignem sibi praeferri jubebant in olla vel concha, 19,1.
reges Iconibus comparantur. 639, 1,2. item cedro, 724,
L vocantur el abietes et platani, 725, 1, 2. rege* Juda
quomodo peccando, templum Domini profanasse dicant-
lui, 824, 2.
Hilus priscus sancienti foedera, 218, 2.
Bomæ deploratio eversa» a Barbaris, 849, 2. Roma» religio
a Romulo '(abilita, 372, 1. Roinæ capti a Gulbis epi-
taphium, 690, 2. Romæ monumenta pritecæ gentilitatis
nulla hodie adhuc supcrMiiil, 698, 1. Roma» nomen an
sil *Dominus ibidem*, 778, 1; 861, 1. an per templum
quod Ezechiel describit, possit intelligi, 778, 1. Romæ
potissima pars jam sunl Ecclesiæ et Ecclesiastici, 841, 2.
Romani non sunl Idumei, 119, 2. Romani noctem in qua-
tuor distribuebam vigilias, 379, 1. fidem semper inte-
gram praestabant, 271,2. Romano Imperio et Roma de-
ficiente veniet Aulichruslus, 40, 1. Romani ignem prae-
tulere suis Imperatoribus, 487, 1. Romani prisci barbam
non tondebant nec radebant, 549, 2. sed posteriores con-
tra, hinc hi jn prosperis capillum et barbam radebant,
in luctu dimittebant, 551, 1,2. insignia magistratus in
funere ponebant, G78, 1. annulos mutabant, *ibid.* in
funere principum erat justitium, consules sedebant in
curia sede vulgari, eis fasces praeferebantur inversi, etc.,
ibid. 2. comam resecabant, eamque ponefiint super
pectus mortui, *ibid.* abstinebant conviviis, *ibid.* defunc-
tos publice pro rostris oratione funebri laudabant, 729,
1. Romanorum commiseratio iu hostes victos, 688,2.
in Syphacem regem Numidiæ, el Persem Asta, *ibid.*
Romanorum regum series cl anni regni comparantur cum
regibus Juda, 469, t, 2 cl seqq.
Romulo regni auspiciu allatum ab aquilis, 624, 1*
Rosæ elogia, 709, 1.
Butin magnæ volubiliores sunl parvis, 577, 1. cur id fiat,
ibid., et 2.
Rota quadrifacialis in curru Cherubico quomodo intelli-
galur, 488, h rotæ mari similes quid significant, 469,1.
erant quatuor coluri, *ibid.* 2. rota in medio rota quid
lit, *ibid.* item quid mystice, 509, 1, 2. quid hæc deno-
tet symbolice, 489, 2. rota super terrain quid mystico
et symbolice significet» 489, 1. role an fuerint solæ, an
cum axe el curru juncta, *ibid.* 2 et seqq. quomodo hæ
moverentur, 491, t. quomodo non reverterentur, *ibid.*
earum dorsa sunt canthi, *ib'd.* 2 el ea crani ocellata,
ibid. eæ erant alta, 492,2. erant hi oculi vivi et vivaces,
ibid. quamdam dabant arcæ speciem, 496, 1,2. quod eæ
haberent quatuor facies, quid significet, 509, 2 cl scq.
pruno Dei æternitalem, celeritatem cl efficacitatem in
operando, item jugem actionem Dei, angelorum et ho-
minum divinorum, *ibid.* item celeritatem el efficaci-
tatem victoriæ divina» de Pliaraone, 509, 1. omnes aucto-
res Ilcbrææ Synagoga», cl allegorico Apostolos, *ibid.*
mystice cl tropologice siguitlcaul regna el creaturas
omnes gubernari a Deo, *ibid.* 2. deinde nos quasi rotas
esse in manu Dei, lum debere nos in omnibus ejus im-
pulsum et spiritus impetum sequi, 510, 1. carum oculi
denotant circumspectionem Sancturum, 492. 1. anago-
gice sunl æternilas, 510, 2. eæ rota au habuerint cor-
pus et circulos, non autem colla, manus et pennas,
576, 4, 2. — *Vide* Animal, Cherub, Quduor.
Rubeus color non tantum dicitur purpureus, sed et aureus,
413, 2.
Rubi cl abietis apologus. 725, 2.
Rubigo pro adustione capitur interdum, 676, 1, 2.
Rubigo symbolum est impietatis cl obstinationis. *ibid.*
Rudus pio sensu vocatur doctrina et oracula Prophetarum,
vv v *
Rudolphus I Imperator Austríacos ex cultu divino quam
gloriosus evaserit,

Ruffini fistos el mina, 404, 1, 2.
Ru« Jndcnorum et Ecclesia, 182, 1, X
8.
Saba thus mittens alludit ad Græcum aétostau, id eſt
revereri, quia tbure veneramur Deum, 62, 1.
Sabbatum colens profitebitur Deu n *ene* creatorem re-
rum omnium, 148, 1. sabbatum aliud est dierum, aliud
mensium, aliud annorum, 647,1.
Sabdlil h.crcsis quid doceret, 108, X
Sabini dicti sint prisci Italia indigens a religione et cultu
deorum, 62,1.
Sacerdos auribus cur comparetur, 670, 2. non pnlesl liliis
dare bona et Incredible* Ecclesiasticas, 847,2. vita esse
debet velut sal, 734, t, 2.
Sacerdotes Jerusalem cur gemere dicantur, 355, 2»
Sacerdotes Judæi non habebant hæredilaleni in Israel,
837, 2. non mdebaulur, quare, 834, 2. al Gentile* con-
tra radebantur, *ibid.*
Sacerdotes novi Testamenti pinguioribus victimis pascun-
tur quam veteris, 225, 1. sunl caput Ecclesiæ, 171. 1.
sunl annuli Dei, 178, i, dissoluti «uni aurum obau-
ratum, 407,2. cur sint Cherubim, 507. 2. quomodo
fiant lupi et vulpes, 590, 1, 2. eorum dotes recensentur,
838, t, 2. sacerdotes nimis erga suos amicos et coisan»
guineos el terrena affecti reprehenduntur, 835, 1, 2;
836, 1,2; 837, 1. sacerdotes quam animabus conver-
tendis debeant insistere, 734. 1, 2. a populo loco et re-
ligione secerni dtbenl. 817,2. eorum peccata graviora
sunl quam aliorum, Deumque irritant, 5G0, 2.
Sacra profanis prxstaul, 842, i. non sunt ad profmos
usus convertenda, 835, 1; 847, 1.
Sacramenta sunl resina, 79, 2. sacramenta omnia ex litere
Christi aperto iu cruce lluveruut, 852, 1. sacramentum
Contriuallouis asseritur, 608, L
Sacrificia multa veteris Testamenti Christum pr.vsigmifica-
runl. 100, i. sacrificium mystice sunl qui partem tantum
Deo offerunt, 800, 1«
Sacrilegi vocantur a sanctis Patribus clerici Beneficia
multa possidentes, 741, 1, X
Sadoc (in) cl posteros ejus, amoto Abiathar, transtulit Sa-
lomon sacerdotium cl pontificatum, Si7, 2; 833. 1. 2.
Sadoc illustris fuit pontifex (empore Salomoni*, 790, 2.
Sæculi viæ vel semita dicuntur vie peccati el peccatoris,
152, 1. cur a Prupbela dicantur non trita», *ibid.*
Sagittæ Dei sunt morbi, 386, 2. ^gillæ famis quæ sint,
544, t.
Sagittarii certo configentes acopum aliqui recensentur,
385, 2.
Sil naluræ balsamum est, 606, 2. omnibus pene rebus
mixtis iuesl sal, *ibid.* sal dictus ilivuius, el rebus divinis
est amicissimus, *tbid.* est neccsMriu ciborum condi-
mentum, *ibid.* ml b iptismi quid sit, *ibid.* sal terræ sunl
prædiralores et apostoli, 734. 1, 2.
Saliri «olent corpora infantium recens notorum, cur
606, 1, 2.
Salomon initio quam fuerit religioni et cultui divino ad-
dictus, 372, 1,2. Salomon duplices Cecil Cherubinos,
unos ad arcam, alteros ad altare thymiamatis, utriusque
di'posilos, 495, 2. bi quales essent, el quomodo depo-
siti, *ibid.*— *Vide* Cherub, AniuiaL
Saltus agri meridiani JeruMlem est, 650, 2.
Salutabant mane deos suos Gentiles, quasi eos dormientes
prima luce excitarent, 562, 2.
Samarin (in) pruno floruit Ecclesia, 222,1, 2. Samaria
eral caput regqi braci, 618, 1. per eam denotantur
Israelita», 621, t. ea coluil idola Assyriorum, Ægyptio-
ruin, G6S, 1. vastata est ab Assyriis, *ibid.*
Samiorum flores, quis diceretur locus in Samo, 552, 2.
Samuel zelator populi Israelitici zelosissimus, 425, L

Sancte quomodo vocentur bona a Deo nobis collata, 615, 2« sancta sancio el congruo loco sunt asservanda, 847, 2.	interfectorum plena fuit Jerusalemusque ad os, 6vfi, % sanguino Christi in calleo nutrimur, 852, 1.
Sancte sanctorum dicuntur carnes sanclissiro® Domino immotate», 817,2.	Sanguis et aqua cur eilluxeril e lutere dextro Christi iperto, . i.
Sancti comparantur hirundinibus, 76, 1 , 2. quam exhoruerint Mola, 465, 1. quam multi ea adorare nolentes a tyrannis interfecti, <i>ibid</i> , eorum post delictum poenitentia, 347, 2et .«eqq. mundo cæci sunt, Deo videntes, 48, i, 2. fugerunt in desertum interdum ob persecutiones, 299, 1. publicas clades suis peccatis attribuunt 383, 1 , 2. eorum est pasci opprobriis; id probatur exemplis, 395, 2; 396, 1. semper Dei memores fuere, 889. 1,2. eorum pars et sors Deus est, 390, 2. gloriantur in virtute tripliciter; item in Deo tripliciter, 13), 2. comparantur oleæ et olivæ, 98, 2. fructificant qnintupliciler, 140, 2. dura amant el aspera, 164, 1, 2. ascribuntur cœlo et cœlitibus, 144, 1, 2. Sancti illustres a puero designantur el destinantur ad magna, 13, 1, 2. eorum menta non sunt æqualia, 124, 2. vivunt in perfecte charitate tum Dei, lum proximi, 125, 1. eorum preces prosunt, cum iis connitenti, <i>ibid</i> . Sancti fuerunt tolerantes ul agni, id probatur exemplis, 101, 1,2. Sancti quam vigilanter et circumspecte in omnibus vivant, 510, 1, 2. Sancti omnes crucem honorarunt et adamarunt, 571, 1, 2. Sancti tribulati repræsentaiiur electio ignito, 512, 2. Sancii stani erecti supra terrena, 515. 1. sua opera justitlæ occultant, 601, 1. sunt aliif carbones, aliis lampades, 487, 2. habent pedes rectos, 483, 2. sunt germina Christi, 745, 1. eorum invocatio asseritur, 599, 2. Sanctorum multorum etiam hodie oss i ebulliunt, alia liquorem odoriferum el salutiferum slitent, 7G1, i, 2.	Sanie mons unde dictus, 693, 1.
Sancti veteris Testamenti in cruce dolebant, novi gaudebant, 164, 1. m limbo pro suis orabant in genere, 125, 1. unde novissent m limbo quid in terra ageretur, <i>ibid</i> .	Sanitatem tuentur exercitium, sobrietas, castitas, cam destruunt desidia, qpturitas, libido, 618, 2.
<i>Sanctificare</i> quid significet, 14, 2.	Sapiens vano hominum timore non movetur, nec (erretur, 524,1,2.
Sanctificari Deum in Scriptura quid sit, 772, 2.	Sapientia nonnisi apud Deum invenitur, 441, 1. sapienti® locus, fons et iter est a creaturis ad crCaturem ascendero, 442, 2. sapientia practica ct prudentia el intellectus cur ita dicantur, 439, 2. item alia ejus nomina, <i>ibid</i> , ejus effectus sex , 440, 1, ii exemplis probantur variis , <i>ibid</i> , et 2. consistit in timore Dei ct legum ejus custodia, <i>ibid</i> , sapientia practica est Dei timor ct cultus, 441. 2. in sapientia non est gloriandum, cur, 85, 2. sapientia Christi, 447, 1, 2.
Sanctidicaline nulli in utero matris, 15, 1.	Sapphirus gemma aerii est coloris, aeriis punctis micans significat nobilitatem el spendoretn divinae majestatis nobis invisibilem, 494, 1.
Sanctificatio Judæorum varia erat, 371, 2. sanctificatio modica cur Juda futura dicatur, 583, 2.	Sapores rex Persarum usus Aureliano imperatore ul scabello pedum, 451,1.
Sanctitas fidelium quam sil toti orbi utilis, 834, 1. sanctitas previa optima esi dispositio ad prædicandum infidelibus, 15. 2.	Saraceni unde dicti sini, iidem sunt qui Agareni el Cedareni, 313, 1. juxta aures comam aunin attondebant, 314, 1. saracenorum irruptiones in imperium Romanum sub lleraclio imperatore portendit cometes, 653, 2.
Sanctitatis symbolum est linum, 834, 1. ejus subtilitas, utilitas, gloria, delicio», t6u/.	Saraias quomodo dicatur princeps prophetia? et quietis, 332, 2. missus a Jeremia in Babylonem cum prophetia, 333, 1. cur eam in Euphratem projecerit, <i>ibid</i> , cl 2.
Sanctius llispauue rex monitus a D. Petro Aldepbonsum fratrem , quem vinculum habebat, liberum dimisit,	Sarion idem est qui mons Hermon, 693, 1.
Sanctuarium Judæorum tres habebat partes, 55G, 2. Sanctuarii et Sancii descriptio mystica, 815, 1, 2. sanctuarium Hierosolymorum quando ingresso» sint gentes alienigene, illudque profanarmi, 360, 1.	Sartago ferrea quam sumit Ezechiel, mystice est ferrea Dei sententia in duos Judæos, et significat igne frigendos eos, 532, 1. symbolice zelum denotat, <i>ibid</i> . 2.
Sanctum capitur interdum pro re magna ct eximia, 14,2.	Saturnus est Moloch, ei pueri ct amicissimi, præserlini m gravi aliqua necessitate, immolabantur, 71, 1.
Sanctum denotabat cœleslem mundum, 805, 1, viros perfectos, <i>ibid</i> . id erat quadrangulum, 806, 2,	Saturitate (e) ventris quæ mala sequantur. 610, !.
Saucium sancturum represents mundum supramundaiuin, 805, 1. Beatos regnantes cum Deo in cœli?. <i>ibid</i> . erat id quadratum, 806, 2. dicitur adyluin, domus animæ el oraculum, unde, 807, 1. — <i>Vide</i> Templum.	Satyrus (S.) Martyr quo viso ad martyrium sit animatus, 809, 3.
Sanctus Diaconus chrislianum se esse quanti faceret, 447, 1.	Saul familia extincta ob Gabaonitas preter fœdus violatos, -71,1.
Sanclulus (S.) pro captivo diacono se vadem ct captivum Longobardis obtulit, 265, 1, 2.	Saxones fœdifragi quas Carolo Magno pœnas dederint, 271, 1.
Sanguis pluens in Aquitania tempore Roberti regis, quid portenderet, 545, 2. sanguis quomodo ct quare omnia scelera significet, 556, 2. ejus esus vetitus fuit priscis Judæis, 737, 2. sanguinem super limpidam petram efundi mystica quid sit, 677. 1. sanguine Prophetarum	Scabellum Dei est arca et templum, 369, 1.
	Scabellum solii Dei crystallinum quid mystice designet, 511, 1.
	<i>Sceba</i> quid proprie significet, 658, 1.
	Scelera dilecti in domo Dei qu® sint, 98, 1.
	Scientia hominum stulta est quadrupiciter, 93, 1,2.
	Scipio Nasica ob prudentiam dictus est corculum, 753, 2.
	Scire pro predestinare aliquando capitur, 13, 1.
	S'orpio quod genus sit aniinalculi, 516, 1.
	Scotum Spons® cur regi nummum ofTerant, 462, 2.
	Scribendi calamo et atramento apud Hebreos usus quam sit antiquus, 256. 1.
	Scripta Jeremiæ varia, 2, 2.
	Scriptura solet alienis nominibus vocare urbes el gentes, maxime si alienata sint a Deo, 171, 1. ohm per capita distincta non fuit, 204, 1. solet in numeris minorem preferie majori, 238, 2. dicit subinde factum aliquid co consilioel affectu, quo plerumque nb hominibus lien solet, licet reipsa longe aliter se habeat, 160, 1. Scripture non implentur in simili vel in sensu accomodntilio, 225,2. scriptura sacra csl vehit arbor sacraci lignum vitæ, 853, 1. ejus sensus historicus fidem nostram pascit, allegoricus el moralis mores corrigli, el medicinalis est, <i>ibid</i> est porla clausa, cur, 832, 1,2. ea allegoricc irtelligitur per torrentem sensim crc*centem, 851, 1. quomodo scripta intus el foris, 517, 2. in ca scripta? sunt lamentationes, carmen et væ, 518, 2; 519, 1. occanus csl

e< labyrinthus, MO, 1. Iota quidem propter tíos scripta
rd, sed non tola iiilelligitur, 795 , *t.* ipsa quomodo
dkutur calamus incnsiiræ, 793, 2. item porta, 794, 2.
graviter arguii uccidote» eidetico! opibus accumulai*-
dii studente*, 741, 1, 2.
Aulplura Cherubinorum dimidiata quali» essd in (em-
pio, «13. 2.
«Si ulum cordi* osi angor el micro? 405, 1« scuta vetara ta-
hini tegebant militem, sZ/icZ.
Scythæ »unl Mugug, 765, 2-
Scyllilçœ gentes cum AntichrUto venturæ contra Mes-
M.III, juxta Judæos an sini Gog el Magog, 764, L
Securitas prepostera in periculum impellit, 61, 1, i.
Sedaci® regis plaga abiit in proverbium, 190, *t.* initio Jer-
remía) credere detrectavit, *<d postea legatas in Baby-
lonem ad regem inirit tubulum ei deferentes ut pacem
renovarent, 210, 1. perlt dus et violali fœderis reus. Na-
bucliodunui> minaces oculus el verba sustinere debuit
captus el vinctu», 237, 1. sepultas est pompa regia,
2d8, I. annos ubbaheos reparavit, 247, i. pnedicilur
comburendus ritu majorum, *ibid.* quomodo complora-
tas el planclu» a suis, *ibid*, 2, el 248, 1. percusdt fœdu»
nitor se ac populum el Deum, 248, 1. fuit liberalis m
Jeremía utendo m pubhui fame, 266, 2. ejus obstinatio
in non tradendo sese Chaldæis, 2o8, 1. ad Nabuchodo-
nosorein abductus excuccata» esi, 270, 1. ejus fugi,
2o9, 2. cur non credidit oraculis Jeremiæ, nec Ezechie-
lis, 471, 1. capta urbe rupta muro borii regis, fugit per
desertum, non pede», sed portatas m sella humeris ba-
julunmi el facie velata, 588, 1. exc.ccatm m lieb!alba,
t¿i</. cum quomodo humiliant Nabuchodonosor, 626, 2.
tail M'inpei ei subjectas, *ibid.* cur comparetur villi, *ibid.*
vires conjunxit cum Ægyptiis, 627, t, 2.
Sedere m Scriptura idem uI quod adesse et esse plásmen-
tem sive qui» sedeat, sive jaceat, sive stet, 352, i, i.
sedere llebræis significat commoiari, consistere, ma-
nere, 530, I. sedere est inasti animi signum, 527, 1.
Sedere in Libano e>l opulenti vivere, 177 2.
Sedes Dei triplex esi. 143, 2.
Segur quibus nominibus dicatur, i04, / 'nr dicatur vi-
lula coulernaais, *ibid.*
Sete regio dicta ab Esau piloso, 533, 2.
Seleucus Synæ rex unde sit dictus Ceraunius, 488, t.
Sellutn illius Josué regis quis fuerit, idem est qui Joach&s,
tertio genitus ejus, 171,2. cur dicalui quarto genitus,
cum Sil Ivi lius, 172, 1.
Seineias Jerenmin ut pseudopropheta arguii, 114 t, 2.
mortuus est Itabyione, 215, I, 2.
Semel capitur interdum pro perfecte, 550, 2.
Semen renoscens, elegans est symbolum resurrectionis,
758, 1.
Seminis origo in feminis an sit in uiubilico, 605, 2. in
semine triplex csl spiritus, 616, 1.
Semiramidmi coluere Chaldæi in specie columba? , cur,
199,2 libido, *ibui.*
gnarius numerus perfectus est, quia sexto die Deus per-
fecit opera sua, 795, 1.
jencCa quam parvi prosperam fortunam focerii, 165, 2.
Senes puniri ante nliOs merentur, quia junioribus sunt
causa offendiculi, 571,2.
Seniores XXIV Joapuis m Apocalypsi alludunt nd XXIV
Clierumios templi, 814, 1.
Sensus communis an sil in corde, an vero in cerebro,
753, 2.
Sensus interni sunt aiiiinr cibi, 387, 2. per sensuum por-
tas intrat mors mammam nostram, 85, 1. riempia eo-
rum qui sic periere, *ibid*,
Sepaiarc prvliosuin a villi, quid sil, el varie exponitur,
130,1.
Sepem se pro populo interponunt viri sancti, 665 ».
bepleui capitur pro nulli, v2v •

Septem fratre* dormiente» «d vitam redeuntes Ephesi n-
gnum fuere resurrectionis mortuorum, 5fx. t; 761 1«
Septam generationes quibus Judai in Babykne fuere,
quomodo repuntur, 459, 2.
Septentrio ob frigus viro pro.enr» producit et vastat,
6'ta, 2.
Sept narius numerat significat copiam rt multitudinem,
771, 1. item gnificat uniténitatein el perfectionem,
503, 2. per septenarium jurabant velero, 658. L hujus
numen perfectio, 527. 1.
Septuaginta anni captivitatis trupoh gice est pdmitent •.
hujus vilæ. 21), 2. cur tatndiu captività» durant, 212,1.
esi ca meta vivmdi hominibus, tbt d.
Sepulcrum commune Judæorum rral in valle Cedron juxta
Tophetb, î55, 2. sepulcro assimitatur pharetra, 55, t, 2.
sepulcra violare inhumanum est ac barbarum, 73, 1,2-
>epulcra nobilium JudæiAerant propria, vulgi commun* i,
202,2.
Sepultura asini eat sterquilinium, 175, 2. sepultura Iroúie
ignoratur uiugualum, qui olmi magmUca» comtruirre
moles, *ibiiL*
Seraphia virgo quam sit idolorum cultum detestata. 465, 2.
Setapbim Isaia» cur vultum tegant, Cherubim Ear. tueli»
non legant, 594, 2.
Sergius Martyr a tervo ohm suo Antiocho dire turbis i>l
et vexatus, 423, i.
Sericum quid sit, et unde formetur, 610, 2. qaomodu id
conficiatur, *ibid-*
Sermo Domini quomodo in ore Jeremiæ sit factus quasi
ignis, 160, 2. sermo lenocuuus est calli aureu* Baby-
lonis,
Senno similis stille e-t, 550, 2. sermonis quod e»et Æ-
gy pb * hicroglyphicum. 484,2. 485, 1.
Sertu cur dentur virginibus et ductonbu> mortuis, 247, i.
Servi olim tundeabantur, 70, 1. servis de domino nerbo
Cuuqueri nun licebat, 353, 2. servos Hebacu» diniittebdul
Ju i ci anuo sabbatico et remi&siutiis 248, 1. sed non
alienígenas, *ibid*, servos plerumque patiuntur immon-
geros, qui üobedieutes sunt Deo. 249, 2. a servo tor-
queri , heru dolorosum et grave est, 423, I. servi erant
ohm uudipedes, 609, 1. servi domini sui uurnm uhm
in corpore vel fronte ferro mu*taiu gerebant, 563, 2,
Servientes qui vocentur iu urbe, 361, 2.
Seivitus Dei quie» el regnum est, 422, 2. servita* el op-
pressio dicitur stuprum, 23. 2.
Sesach non est r* x Ægypti, nec Ætbiupuu, sed Bubylois,
qui ullunus bibit calicem iræ Dei, unde sic dictum,
196., 2. idque peralpbubctanam commutationem, *ibid*, et
197, 1. cur sic lillenu Jeremía» commutant. 197, I, 3.
Sesamoi est placenta mellita uupUalis, ea convivis daba-
tur, 613. I.
Sessio est Judicum et otianlium, 404, 2. sosio Deo magis
propria est quam statio, 494, 1.
Sevenuus (S.) .irbou maledicens eam arefecit, ei bene-
dicens, eam virori restituit, 762, 2.
Sex cubili et palmus quid tropologice significant, 784, 1.
2 sex Cubiti sani Vila activa et contemplativa, 793, 2.
Sexagiuta cubitis bouurum operum perfectio denotatur,
796, t.
Si Hvbncis est particula jurantis, ideinque valet quod
non. 171, 1. Si exsecratorium bom ominis causa sub-
ticenl Hebræi, 632, 1,
Sibilus apud Hebræos signum irrisionis vel admirationis,
311, t, 2. sibilus est *tu|K*ntiuui vel irridentium, 701.2.
Siccitate va quando laborant Jerusalem, de qua loquitur
Jeremías, • 120, I.
Siclus t uiti pretii est, quanti florenus Brabanlicus. id csl
quatuor regalium, 238, 2. aureus siclus quis esset, *ibid*,
sidus erat tetradrachmijs, æqualis m pondero cl pretio
qu»ii*vi tegilibus Hispanicis, sive iloreuo Drabaulico,
” * 843. i.

Sidon a quo condita, dicta a multitudine piscium : Pbc-
nices enim pisces vocant Sinon, 711, 1.
Sidonii indibtrii cl navi mercatores erant, 442, i, 2.
Sidonii Judæos suo exemplo, familiaritate, suasiuntbiB ad
\$ua scelera, maxime idololatriam, perirJiebant, 711, 2.
Sidus inerogi)pineum est fati, 285, 2.
Sigcberli (S.) Francorum regis corpus diu post uiurlem
inventum est integrum, 701, 1.
Sigua solet Deus dare quæ certa sunt 506, X signum
quale sit, *ibid*, el 567, 1, 2. — ftt/e Tau.
Signaculum, 2. similitudinis quud, 705, 2.
Signum bonæ vel inalæ concionis quod sit, 342, 1, 2«
Silentium capitur pro nlurle, 77, 2. est quadruplex, stu-
pori*, securitati longanimitati», quietis curdi*, 78, 1.
ulenlium eat mater devulium», cumpuncliuuistt toleran-
ti« : guuuiã de eu, 39ċ, Í, 2. decem qjus recensentur
Trucius, *ibid*.
Sihceruu seiie» nude dicti, 461, 2. silicernium quæ esset
coma, *ibid*.
Silva el prata quomodo ridere el plaudere, et redolere
videamur, 45*,
Simeona Sali eremita: sancta stultitia, 539, 2.
Suuihs Itainanu» quam iuerit solitudini* amans, 394, 2.
bmiihludu cuiiciiialrix amialia:, dissimili!udo iulmidtiiB,
tua, 1.
Simun intanò Iriucnliau», a Judæi» cruulixib, ibartyr
Còl, 2ċb, 2.
Simulata amicitia eoi duplex inimicitia, 83, L
Snidi iu luntre tuorum, magistratu ad aliquot ounoS se
abdicaul, 678, I. annus consignant per auuos regis eo
tempore regnantis, 475,2.
biuemium cuincmuucm maxime impcdiunlCiirislianuruuii
quorundam vital, 279, 2.
Sinister lucus e»l dæinunum, dexter beatorum, 573, 2.
Siuopis est mimum, 173, 1.
Sium» circum aliare eral tu imo ad excipiendum victima-
rum sanguinem, 82u, I ; 827, 2.
Sion quumudu piviaus expandat manum, 365, 1.
Sisuis Abbatis fiducia iu Deum, 140, 2.
Siticinum instrumentum proprium erat eorum qui ad si-
los, id coi mortuo», canebant, 3Ub, 1, 2. quo (orma,
ibid.
Sitan mensi» respondei nostro mato, 429, 2.
Società» Jesu qnauidiu exagitabitur, llurebil, 127, 1, 2.
itibus rebus maxime est promouenua, 288, 2.
Such Gog sunt blu vel nepute» Jupliel, 705, 2.
Sucium babero m puma est tutamen aliquud miseri*,
731^ 2.
Socrates quam e sludus voluptatem caperet, 33, 1. ejus
patientia incredibilis, 264, L quam esset m adversi*
constans, 165, 1. salutaro soliluo luit solem oneuletu,
I
Sudouia quoinudu dicatur surur minor Jerusalem, 618,1.
sepultajacet, *ibid*. ejus peccata quinque, *ibid*. 2. Sodoma
vocantur unines Gentiles, 621, 1.
Sudi)untai um el Uieiotoly uiilauurum excidia inter se com-
[runntur, 41U, 2.
Suduimtas quumodo cl quando reducet Deus, cum uiuuej
igne cadesti consumpti «tul, 620, 2; 621, 1.
Sol beatorum erit Deus, 4o6, 2. Solis hierogltphuum
apud Ægyptiius quud osci, 282, 2. »ol quitum uiHlioni-
bas militarium d<-Int a terra, 4-U, 2. sot mendie occidit
Jūdæti in posMune Christi, 126, 2.
Sol pmgtbalur ud Hctiupolitauis quasi avi* oriens el oc-
cidens, inde nata tabula de pbœnice, 722, 1. au cultus
in (tammunc, 548, 2. quumodo sit mundi cor, 754, i.
solem orientem adoubant Gente», 662, 2. eum Unge-
bant nonnulli vesperi emoti, m exurlu novum lien,
tu n COTucic -L ypbi el Per-e, 563, i. solem
orient*.m (IciO’que adoraro, nun occidenlein, de quare
dicatur, *ibid*.

Sola quomodo sedeat Jerusalem, «52, 1,1.
Solitudo quæ pariat bona, 394, 1, 2. ejus delicias, bċ, 1.
Solum altitudinis locus *àbctłfl<3aUonis quid sit, ranci x-
ponitur, 143, 1. solium e*t regis et Dei bieruglypbicuin,
ibid, 2. Solum bei in curru Cherubico quid symbolice
designet, 511,1.
Sollicitudo onus est animai, 2.
Supina (S.) 1res tiluu suas adhuc impubere* ad martyrium
cUbrinavil et accendit, 581, 0.
Sophomas aou luit sacerdos summus, sed qua vicarius,
214, 2.
Sors clericorum Deus est, non opes et incruditale* terre-
na, 741, 1. sors Judæ el Uenjauiin In dimensione tri-
buum cur commutentur, 862, 1. sorta divisa est terra
Judæis Babylone redeuntibus, 840, 1, 2.
Sortes el omiua apud veteres Tuere in usu : id probatur
exemplis, 656, 2 et seqq,
Spartani quomodo puero* ad laborem ussuefucereut,
394, 1.
Spatiorum Lentarum et sacerdotum dimensio describitur,
841, 1, 2.
Specio» hominis ex electro et Igne tu quadriga Cherubim
quid repræseuUH, 512, 1, 2. — Fide Facies, Cherub.
Uomo.
Specula eousceudeudd ei qui se cupit a peccatu couverte-
ru, 227,2.
Speculator quomodo sil Exechiel, 527, 1,2. speculator spi-
rituali* est Propheta et prædicalor, is si impiis mortem
non denuntiet, eorum mors illi imputabitur, 527, 2;
734, 1, 2. talis Tuil S. Augustinus, 528,1.
Sperando periclitatur homo el desperando, 736, 2; 737, 1.
Speians iu Deo maxime eum honorat, cur, 139, 2.
Spesiu homme Tulilis est, vehit id quod in aqua scribi-
tur vel pulvere, 144, 2. spei m creaturis tres eilectus,
139, 2. spei in Deum cUectus boui, *ibid*, ejus quinque
Trucius, 140, 2. spei Sanctorum exempla, 140, 1. lauro
Comparatur, 140,2. eju» novem huclus, 3ul, 2. spesiu
pæntenûa est velut thesaurus delusu» m agio, 277, 1.
spe» est janua veuiæ, 798, 2. mystica est longitudo
8UU, 2.
Sphinges Gentilium eilormatæ secundum Tormam Clieru-
bmoruii Ezechielis, 483,1.
Spinæ pro peccatis sumuulur, 552,1.
Spiritus iræ Dei duplex, 46,i.
Spiritus Saucius iu specie columbæ descendit iu Christum,
cur, 199, 2. quomodo iu lege uova lidelium mentes il-
lustret, ċ33, 2. dicitur Auster ob quinque analogías,
116, 1. Spiritus Saucius Ecċlesi@ quasi cur u Deo datus
in pentecoste, 753, 2. an recte vocetur mauus, 782, 2.
Spiritus oru no»tri non e»l Jo»ius rex, uec Sedeutas, »ed
Christus, 417, 1.
Spiritus privatus hærelicorum doctor uou est Dei, sed
diaboli, 2J3, 1.
Spiritus vitæ m roti» curru* Cherubici quid esset, 492, 2.
— Fide Currus, Hola. Spiritus erat molor curru» Che-
rubici, 487, I.
Spmius triplex est iu semine, isque m usu veneri* emit-
titur, unde uecesse e»l vires el vitaiu annlli, 606, 1.
Spiritus noster habet quamdam quasi immensitatem par-
ticipatam a Dei spiritu, 782, 2.
Splendui* omnis teriæ Ūus et lœnuiu est, 299, 2« tunc pe-
riturus cum 111 summo est, 300, 1,
Splendor Beatoium 111 cœlo quantus sil Tulusus. 455, 2.
Splendor Dei apud Lxeeiiiielein sigmlical teriimlem ejus
pratentis majestatem, 478, 2.
Spon»æ novæ olmi quare limen doniti» uou tangebant,
785, 2. sponsæ olmi et sputisi corun ibanlui, b11, 2.
apunan» sputisi virgini est instar patri», ay, i,
Stacte e»l luyrrbd sUltalitiu, 7q q 4
Stadia odo Tdciunl militare, 655, È.
Stagni cujutdum mirabilis natura, 493,2»

Stanisial (S.) Episcopi Cracovicmii et miri)ris reliquia quomodo ab aquihi protecta, ct unita runui ad suas quæque comptes, 761, 2. idem Stanislaus mortuum Petrum quemdam ad vitam revocat, 761, <i>t</i> .	Swiberti (S.) ortus prodigiosus, 13, 2; 14, 1.
Stder constabat qualuor regalibus Hispanicis, par erat floreno Brubantico , 843, 2. idem eoi quod ğldus, 5*3, 2.	Syene initium erat Ægypti inter mare Rubrum et Nilum, 716, 2,
Statuere pro stabilire, 432, 1, 2.	Symbola resurrectionis mortuorum, 761, I, 2.
Status 1res fidelium mystico designat cochlea et tie^ cellarum ordines m templo, 808, 2.	Synagoga Judæorum quomodo initio se Deo sponso <oo ornant el ejus oculi» grata fuerit, 25, L quomodo Dei •t conjux et serva esset, 30, 1. synagoga tenella quomodo a Deo protecta et assumpta sit, 605, 1, 2. el seqq. — Ku/e DracL ejus bona erant ly^us bonorum Eccle . v, 51 j. 1.
Stelle colebantur a Gentilibus quasi numina animata, 88, 1, 2. hínceos potai uni esse ominatas primi Philusopbi, 74, 1, stello quavis conlinet terrain decies et octies, 443, i. stello quævis una hora conficit 42 imUioues militarium, si sit sub æquiuoctiuli, lóid.	Syri habent m dumtbin solaria et pavimenta, in quibus ambulant, et in .estate dormiunt, 156,2
Steli» sunt ocelli cali, 491, 2.	
Stemmata qualuor Dei quæ lint, 504, 2. quæ stemmata Christi, 506, 1. quæ stemmato Ecclesia, 507, 2. qu» stemmata Ecclesia^ triumphantis, 508, 2.	Tabernaculum teclum erat pellibu» ianthinist eratque quadrangulum, 608, 2.
Stepham eremita} m morte lucia el angustia, 121,1, 2.	Tabulatio templi my dice signdicanlur 1res vivendi dutmo tumo, conjugaturum,PræUtorum, cunUinpUntiuin, eæque sragulæ adaptantur, 808, 2.
Stephanas (S.) primus Hunganæ rei coditas nascilurus præmonetur, 13,2,	Taiturnitas est sepulcrum patientue, 395, 2.
Stephanas (S.) Protomartyr libere Judæos coarguit, 735, 2.	Tahonis lex equissima est, 557, 1, 2.
Stercus humanum erat Judæis lege abominabile, 534, X m stercore humano adusto coxit pane» suo» Lzeihiei, <i>ibid</i> .	Tainberlanes Damasci 1res turre e mortuorum craniis consliuxit, 311, 2. usus est Bajaxete quasi scabello, 369, i.
Stilponis Philosophi m adversis constantia, 165, L	Tammus cur dicatur Adonis, 561, X
Stirps Hecbab quomodo non defectura ciedatur, 25-, 2.	Tauu urbs unde dicta, 7X1, 2. a Tam dicti sunt gigantes Titanes, <i>ibid</i> .
Stoici per patientiam ad apathiam et anum tranquillitatem tetendeiuni, luo, .	Tapetum usu» quis essel apud veteres, 700, 1. tapetes Belgici commendamur, 608, X
Stola vestis muliebris et exsultationis, 450, 2.	Taphnis erat metropolis ÆgypU, et regia Pharaonis, 281, i.
Stratores qui sint, 30), X	Tarquinius Prisci regis Romanorum in æddkando insania, 172, R
Struthionis erga pullos inhumanitas, 409,2. est syinbului i stoliditatis, <i>ibid</i> .	Tarquinio Prisco regi Romano regnum portendit aquila, 624, 2.
Stultitia est facinus insigniter inhonestum el dedecens, 2Ut 1.	Tartana nanorum est ferax, 695, i.
Stylus Jeremiæ simplex et faedis, 8, 2,	Tartari vocant suos principes Gog, 765, 2.
Stylo ferreo scribebant Judæi velcro, Romani osseo f 13o, , X	Tartarus ollæ assumi ilnr, 675, 2.
Subditi vitiosi merentur Prælato? fallaces et mendaces, 593, 2.	Tartessus est colonia Tyriurum, 694. X
Subtilia quæ vocet Propheta : erant ea pepla extima a capile ad talos demiftsa, 610, 2.	Tau signum quale sit, 566, 2. esi bguia crucis, 5o7, i. tau inscribtbaiur pectori SerapMis apud ÆgypUos, <i>ibid</i> , tau Græcis et Latinis eral symbolum vitat, <i>ibid</i> , eo cur sigutiilur salvandi. i6td et X quomodo Christum repra senlct, <i>ibid</i> , quid bebraice significet, <i>ibid</i>
Suburbana proprie quæ vucentur, 841, 1. suburbana quæ sacerdotibus habere liceret, <i>ibid</i> .	Taxus arbor venenata est, 101,2. an ab taxo formetur el dicaiur toxicum, 102, 1. unde ea sit venen ita, <i>ibid</i> *
Subversores qui dicantur, 510, X	Tecta Judæi habebant plana, leviter tamen declivia, 156,1.
Succmum au sit electrum , 478, 2. — Fidr Electium.	Tecua fuit academia Cbananææ, 442, 1. fuit in tribu Juda et Benjamin . sita in moule, 58, R cur m ea clangi bucina jubeat Jeremías, ĩðuf. ejus silus et munitio, <i>ibid</i> .
Succus cedri qua vi polleat, 629, I, 2.	Temeraria suspicio quam perniciosa sil, 260, R
Sue» quia parvam liabunt frontem indocile» sunt el stupid», 522, X	Temperantia optima est mater venustatis 411, L
Sui ipsius cognitio quanti reierat, 49, 2.	Tempestas in visione prima Eaecbielis cur Deo tribuatur, 497, X
Suitanus captivus eroi® volulione spem melioium concepit, ulU, 1.	Templum Salomonis dicitur aurum, cur, 407^ f. id dicitur tabernaculum, cui, 371, i. vocatur cl uuxdium, cur, Um/. id quando cuuiuuslum, 276, J, R
Superbia est idolum fallax, 311, 1. superbiam «u»m homo metiatur ex aĵversila»e, qua ei medetur Deus, 435, 2. superbia Jordanis quæ dicatur, 311, 2. ea quid sigiali-cct proverbialiter, 106, i, 2«	Templi Salomonici elogia sex, 6S2, 1. illud & Salomone erectum csl Deo victori obexiina* victorias, qu is ejus paler David Doi upc de busUbus repoi laverai, 813,1, X erectum erat versus Occidentem, 363, i. eral domus sancta, voluptas Dei, imago cœli, 8X5, i, templum adcuntes car per aliam egredi deberent portam quim ci d ingressi, 847, L aqueductus subterraneos cur templum haberet, f a.
Superbi diabolum imitantur, 629, 2.	T» m lum sepulcri Dominici celebre ob peregrin itir > hdclium loto orbo ad illud i seputli hi co t. dJudus
Superbi» mala, 619, 1. superbia Judæorum erat templum, 556, 2.	
Superbionlex ob continentiam quomodo Deo permitiente sapo excidant, 414, 2.	
Sursuui /immuu parœmia ubi et quando habeat locum, lai, 2	
<i>Sutil</i> '''* sunt equi comminivi et currules, 698. 2.	
Susurro <''l latro, 662, L	
Susurrones iu communitate sunt vipera* et proditoria 82, 2.	
Sutor (tallii• (ali^u a- Imperaturi deitatem ambienti quito libero k »m uŬch i 595, X	

- Bultanlui, ejusque fra(or Balduinm» primi reges file-
rowlyuinrum e Christianis, 235, 1, 2.
- Templum Latinis unde dicatur, 825, 1.
- Templivii in navi quid sit, 693, 1.
- Templum quod describit Ezechiel, idem esse videtur cum
eo quod restauravit Zorobabel, idque apposite ad con-
Mhlionem eorum qui in captivitate Babylonica agebant,
778, i, 2. hoc non »otesl intelligi de tempio corporali
et Judaico, cur, 778, t. id est symbolice Ecclesia Chris-
ti ma, 779, 1, 2. cur id templum ei ostensum descri-
bendum, *ibid.* el solvuntur qu® contra hoc objici pos-
sunt, 778, Î. an fuerit tam augustum quam Salomonis,
ibid. quin fuerit id altum, *ibid.* cur id Jrfdæi altius
non extruxerint, *ibid.* cur non tam perfecte id struc-
tum ac Dei idea præ so fert, 779, l. quod templum
hoco civitate et civibus removeatur, per hoc occipiendus
est status sacerdotalis, ejusque templo, *ibid.* 2. hæc tem-
pli restauratio allegorico est resurrectio Christi, *ibid.*
anagogice vero in eo describitur templum cœleste, 780,
1. el tropologice anima sancta, *ibid.* el 2. generalis
idea trium templi partium, *ibid.* el 781, i. erat id stratum
pretioso marmore, 782, 1. erat in monte sublimi,
cur, *ibid.* 2. cur vocetur civitas, 783, 1, eral tribus
muris circumdatum, 784, 1. ejus tres muri el tres
portæ, eæque in singulis muris sibi obversa», quid si-
gnificent mystice, *ibid.* ejus latitudo et longitudo, 791,
1, 2; 806, 1; 2, 811, 1 • ejus porta quadrata erat, 814, l.
erat ea similis porta templi Pantheon Borne, *ibid.*
templi fabricæ totius expositio mystica ex S. Gregorio,
7.2 et seqq. et alia ex Lynam», 819, 1, 2 el seqq. id
ab Ezechiele describitur quasi silum extra Jerusalem,
quare, 855, 2.
- Templum *quoddam* augustissimum et urbem a Messia suo
exspectant Judæi moderni : quod templum et urbs quia
nondum apparuit, hinc inferunt Messiam nondum ve-
ntæ; sed refelluntur, 776, 1, 2.
- Templum D. Pelri Romanum vere est orbi* miraculum,
m quo ipstaimæ templi Salomonici column® visuntur,
787, 1.
- Templum Domini triplex est, 66, 1. templum tripi x
adumbravit triplices homines sive triplicem bombii*
statum, 805, 1. templa et urbes ab liærelici> et infide-
libus cur sinat spoliari Deus, 360, 1.
- Templorum el sacrorum eversio lideli homini pavenda est,
682, 1.
- Tempus quomodo adversus Jerusalem vocatum, 303, 2.
ipsum nos accubabit in iudicio, 364, 1. ipsum fugax et
irrevocabile est, *ibid.* tempus ambulai licei homine dor-
miente, 122, l. tempore omnia suo sunt facienda, 74,
2. temporis, illesi occasionis, descriptio, 75, 1.
- Tenebro* symbolum adversitatis, 383, 2. tenebræ repræ-
sentant gloriam Dei, 575, 1.
- Tenoris (a) assuescere magni interest, 117, 2.
- Tenlatione (in) constans est velut l ipis quadratus, 800, 2.
contra lentationes carnales remedium efficax est, si len-
tatus B. Virginis opem imploret per immaculatam con-
ceptionem ejus, 831, l •
- Tentoria fuere prini® veterum Patriarcharum domus,
94, 2.
- Termini dii an dici queant jtynum, 317, 1.
- Terminus sive margo in tempto quis qualisve es»el, 786, 2.
- Ternarius numerus symbolum est multitudinis el univer-
sitatis, 658, 2.
- Terra instar nihili el vacua est, 48, 2. symbolice, quando
caret hominibus virtute prædilis, *ibid.* terræ ambi-
tus quis sit, 443, i. ip>a punctum est respectu cœli,
ibid. 2. quot anni insumendi ul ex ea perveniat quis
ad convexum limi unenti, *ibid.* est punctum puncti,
444.2. terra soli non exposita, nihil profert nul sero
profeti, 34, 2. terra accipitur pm terri* habitatoribus
178, l m terra scribi quid »il, 144, 1. teiræ portæ
qu® dicantur, 120, 1. terne filios quo» vocarent velerei
Gentiles, 144, 2.
- Terra sancta videtur ante Antichrillum a Christianis re-
cuperanda, 767, 2.
- Terra viventium vocatur Jerusalem ob tres causas, 090, 1.
- Terra Israel cur dicatur excellentia cl superbia, 647, i.
- Terræ motus quos causclur effectus, 768, t, 2. primo vo-
ratus est terripavium, indo terripudium, deinde tripu-
dium, *ibid.*
- Terrenas curas relinquere debent sacerdotes et predica-
tores!, 734, 1, i.
- Terrores homicidarum quales sint, 748, 1.
- Tertius annus in pecoribus robustissimus est, 304, 2.
- Tertulliani locus quidam ub hærelicorum depravatione
vindictatur, 102, 1, 2.
- Testamenti veleris el novi differenti®, 232, l. ejus cur
tot sint libri quot alphabeti Hebraici litter®, 346, 1.
- Testamenti et pacti veleris modus et ratio, item novi, 232,
2. vetus in Sina, novum in Sion in Pentecoste promulga-
tum, 232, 2. vetus scriptum in tabulis, novum in cor-
dibus, 233, 1. Testamenti novi fecialis fuit Christus
Jesus, maxime in cruce el Eucharistia, *ibid.* res eo pro-
missa est Spiritus Sanctus, 233, 1. quomodo in eo non
docebit vir proximum suum, varie exponitur, *ibid.* et 2.
quatuor ejus bona recensentur, *ibid.* testamentum novum
est testamentum pacis, 760, 2. esi totum charitatis el
pacis, 741, 2. adumbratum el inclusum est iu veteri,
509, 1. S.
- Testudo militaris quomodo formaretur, 688, i.
- Thalami in atrio primo templi erant sex : sic vocantur
parva cubicula, in quibus templi custodes habitabant,
785, 1, 2. thalorum templi allegoria ex S. Hieronymo,
787, 2. thalami in Ecclesia quinam mystice dicantur,
795, 1. tres thalami sunt tres status fidelium, *ibid.*
- Thamar urbs a palmetis dicta Palmira, ab Hadriano dicta
Hadrianopolis : non est Jericho, etsi hæc vocetur quo-
que civitas palmarum, 855, 1.
- Tharsis Indiam et Africam sonat, 90, 2.
- Tharsus urbs Ciliciæ, a quo omnia maria et ipsa Africa
el Carthago a Judæis vocata Tharsis, 90, 2.
- Thebæi martyres fuere decimati, 676, 2. capita sua post
mortem portantes manibus, locum sepulcri sibiinel de-
legerunt, 762, 1, 2.
- Theinan Idumææ metropolis unde dicta, 442, 2. fuit ejus
Academia, *ibid.* sapientibus abundabat, a quo dicta sit,
309, 2; 310, 1. Theinan urbs erat australis Idumææ,
684, 1, 2.
- Themel presbyter sacris indutus vestibibus, Saracenos inva-
sit el multos vulneravit : sed cum proplerea ab Epi-
scopo sacris ei esset interdictum, ad Saracenos profugit,
et ejurata fide multa mala Christianis intulit, 736, 1, 2.
- Themistocles cur se platano compararet, 725, 1, 2.
- Theodori martyris in fide Christiana confitenda constantia,
22, 2.
- Theodori monachi fiducia in Deum, 140, i.
- Theodoricus Gothorum rex arianus visus est oremit®
cuidam discinctus ct discalceatus, et manibus vinctus,
ad ollam Vulcanearn abripi inter Symmachum p.drt-
cium el Joanuem Papam, quos injuste occiderat, 732,
1; 773, 2.
- Theodosius Imperator Antiochenis cur sit incendium mi-
nitatufy 174, 2
- Theodosius Junior Paulirum nobilem temere susuicatus
cum uxore sua adulteratum interfici jussit, 260, 1.
- Theologia fabulosa qua? sil, 442, 1, 2.
- Tes; græce triplex habet etymon, 139, 2.
- Theophilus Imperator vultus martyrum Theophanis et
Theodori stigmatè inussit, 568, 2; 507. l.
- Theresa (B.) quid de tribulationibus a Deo didit erit,
288, 2.
- Tliciiilrum quid sit, 610,

'Hesperius deplorat» vit* homo quomodo in viruir. al.nm
tit mntal'is, 36i, 1.
Thrift symbolum morii* esl, 5G7, 1,
Thogorma sunt Phryges. 698, 1 ; 765, 2; 767, 1. an Ger-
mani et Armeni nut Cappadorcs , 7G7, 1,
Thorax lineus in Rhodo insula mire «ubidi* ostendebatur,
834. 1.
Thnuiui hospitem cruore docens deos placandos, primus
n Busiride immolatur , 660, 2.
Threni Jeremiæ pathetici sunt, 342, 1. in iis Jeremías
planctui omnes habenas laxat. et quid in iis plangU,
(*bid.* vocari possunt Threni 'fhrenorum, *ibid*, ennve-
niunt animæ pœnitenli, (*bid.* el Christo patienti, 3i2,
1. sunt alphabetum panitentium, *ibid*, sunt concio ad
planctum, *ibid*, quomodo Threnonim liber hebraico di-
catur, 343, t, eorum auctor Jeremías, *ibid*, eorum ar-
gumentum non est mors Josiæ, nec captivitas Jechoni»,
sed excidium Jerusalem per Chaldæos, 345,1, 2. scripti
sunt anno undecimo Sedeeiæ, *ibid.* 2. pleni sunt affec-
tuum, unde senlentia eorum *@pe non cohærent, 348,
1, 2. cur sint scripti carmine alphabetario, *ibid*, ordines
litterarum cl versuum qui in singulis venibus observad
smi, *ibid*, et 2, quis eorum finis, *ibid.* 2, et 347, 1. an
sint liber quern Jeremías combustile! restauravit, 348,
2. possunt et aliis materiis aptari, 349, 1,2. cur po n le-
gant Judæi in suis synagogis dic nona mensis Ab, *ibid.*
2. iu eos qui commentali sint, 349, 2, et 350. 1, 2.
Threni Jeremiæ sunt velut carnem funebre, quibu* plan-
git Jerusalem interitum, 7-28, 1, 2.
Thus olim victimis cur imponeretur, 20, 2. id gignitur
in Arabia Sabæa : omnium gentium ritu udoletur Deo,
undo dicatur, 62, t.
Tiaras candidas soli habebant reges, 668, 2.
Tiberis inundationes olim Romani avertere cogitarunt,
330, 1.
Tiberius Imperator anno* natus novem pro rostris pa-
trem defunctum laudavit. 729, I. tonante cœlo lau-
ream coronam capite gestabat, 564, 2.
Tibi» olim adhibita* in luctu ob sonum lugubrem, 305,
1, 2.
Tibicines olim ad luctum adhibebantur, 84. 1, 2.
Timotheus Atheniensis dictus capero reti urbes, 729, 2.
Tisi» rhetoris sophisticum dilemma , 635, 2.
Titulus Threnis praefixus an sil Scriptura canonica, 343,
1, 2 cl seqq.
Tobaal Tyrii regis arrogantia cl fastus, 703, 2. Dei excel-
lentiam sibi arrogat, *ibid*, quomodo sibi arrogaret sa-
pientiam, 704, 1. ejus punitio, *ibid.* 2. ejus eminentia
el pulchritudo, 705, 2; 70G, I. ejus opes, 707, I. quo-
modo cl cur vocetur Cherub, *ibid.* 2. gemmis radiabat,
709, 1. ipse typus csl peccatorum, maxime superbo-
rum , el apostatarum qui a Religione vel ab Ecclesia
ad tiæreticos nliosvo transfugiunt, 711, t.
Tobia* junior quando sil mortuum, 12, 2.
Tolerantia? novem fructus recensentur, 391, 2,
Ton<io capillorum Judæis crat signum lucius cl servitutis,
70, 1.
Tonsores quando primo in Italiam inducti, 540, 2.
Tophcth erat Incus sive silva, in qua er.il delubrum Mo-
loch, situs ubi esset, 70, 2. unde derivetur, *ibid.* dictus
est a *tophy* id esi tympano quod pulsabatur dum fe-
ralia sacrificia peragerentur, *ibid*, eum evertit Josias
rex, 71, 2. vocatur gehenna, *ibid.*
Torcular significat acres pœnas, 361, 2.
Tormentorum inventores lisdem plerumque perequi,
660, 2.
Torques quid sit, cl quid symbolice designet, 611» !•
Torrens Ægypti e«t unus ex limitibus Orinan»», 855, t.
Torrentes aquarum dicuntur doctrino* Apostolorum, m-
cramenta, el obstacula, 22\$, i.
Torta est panis orbfcnlaris, 261, 2.

Tortuosam viam In ccebim designat tortuosa cochlea tem-
pli, 809,2.
Toril® in Orthodoxos grasvantis infetti et ferali* interitus,
773, 2.
Toxicum an a laxo dicator, 101, 2; 102, 1,
Traditio Patrum symbolice e«t velut gazopby lacfam tem-
pi» , 78% 1.
Tmn<micralio Joachin quæ dicatur, 477, 2.
Transira quæ dicantur, 693, i.
Tribonianus jurisconsultus quomodo sit Justiniano Impe-
ratori adulatus, 595, 1.
Tribulatio aniifpm purgat, 31, 2. est rete Dei, 362, 9. est
formx piis aurea, impiis ferrea, 97, 1. triSnhhone
nulli fiunt pejores, 663, t. ejus tamen fornice pur-
gamur, 487, 2.
Tribunal Dei ut reos innocentes vel dubio* exaudit, ita
luetur judices recte judicantes, 143, 2. tribunalia duo
Dei, unum «eveniatis in Aquilone, alterum clementi»
in Austro, 20, 2.
Tribus Joseph a patre in duai fuit divisa9 854. t, 2. tri-
bus per virgam et sceptrum designatur, nam quoque
tribus suam habebat virgam , 760, 1.
Tributum cur dicatur liquefacbo, 353, t. tributis o rn timer
populum gravantes principes, a Deo puniti , 173, 2;
174, 1.
Trigesimus annus a quo cœpit prophetare Exechiel, quo-
modo et unde numerandi#, 475. 1. 2.
Triglyphi quid sint. St4. 2.
Trinitatis (SS.) mysterium innuitur, 151, 2 id non inve i-
tur in triplici A a a, quoi dixit Jeremías , 16, 1.
Trhlatarum quæ ewl dignitas , 670. 1.
Tristitia sola de peccato utilis est. 360, 2. ejos onns subte-
vai consolator. 354, I. tristitia moderandi in da libo*
publicis et privatis, 679, 1, 2. tn*tilia ex sola bona qui
pro peccatis assumitur, *ibzd.*
Tritura urbis vocetur ejus attritio el afflictio, 330. 2.
Tubal an sint Hispani, 698, 1. melius sunt Iberi Aquilo-
nares, 766, t.
Tunica linea erat communium sacerdotum vestis, S34, L.
tunica? veterum vix media tegebant brachia, 533, t.
Turcæ cur colant Lunam, 285. 1. sunt lustratore* orbis ct
milites Dei ct sacerdote*, 196, 2. Baccbanvlia Christia-
norum rident, 357, 2. Turea capta aliqua proviucia
quiescit, ul vicin» gentes otio interim torpescant, et
postea eas invadat, 116, 2.
Turc.r abiftuntur mancipiis Christianis , 619, 2.
Ture» el Saraceni non sunt Gog el Magog, 765. t.
Turre* castrenses el munitiones quales essent, 531, I.
Turtures iridis fructum seligunt sibi in amuletum, 512, I.
Turturi qua a natura indita prudentia ad pullos a lupo
protegendos, 75, I, 2.
Tyranni vocantur leones, cur, 639. 1, 2. item vocantur
venatores. 731, 2. tyrannis tradimur ob peccata, 193, t,
idque duobus exemplis probatur, *ibid.*
Tyrannis quam sit brevis et parvi regni, 642, 1. tyrannis
quo tandem evadat, 730. 2.
Tyrii jaciant *e primos navigMionis auctores, 701, 2. idola
Mia vinculis iu obsidione constringebant, ne ab hoste
carmine aliquo evocarentur, 689, t. praevidentes exci-
dium suum per Chaldæos, merces suas et pretiosa quo-
que furtim ex urbe evexerunt, cl tandem ipsi urbe re-
licta Abiere Carthaginem el alio, 7|7, 2.
Tyriis quaindiu Chaldæi dominati sint, 190. 1.
Tyrus u*que ad fundamentum fuit eversa, 688, 1, 2. Ire-
decim annis obsona fuit a Nabuchodonosore, *tbt*d. quo-
modo deleta ct postea reædificata, GS9. 2. ejus negotia-
tio. 692, I. eju* superbia ex situ el munitione, nani
undique cingebatur mari, medio inilliari a mari dis-
tans, 692, 1, 2 ejus pulchritudo, *ibid*, unde dicta, et
a quo condita, *ibid*, fuit coloni i Sidoniorum, *ibid*, et
ejus gloria erat in navibus, unde de ea loquitur Pro-

pbela qnsri dr navi, 693, l.ejns loins, 694, 1. ejus po-
tentia, 700, 2. eju* ruina deploratur, 700, 2; 701. 1, 2.
regis Tyri lapsus describitur sub typo lapsus diaboli,
706, 1. Tyrus comparatur aliti, cur, 70S, 1. erat m
tribu A'cr, <cd a Judri* possessa non fuit, *ibid.* 2.

ü.

(Thaidi (S.) Eugnbini Episcopi corpus adhuc hodie inte-
i?urn et vividum conspicitur, 761, 1.
D_{mt.l} Christus nobb exhibet in Eucharistia, 151, 2.
Ubeflt erecta et solida sign i sunt virginitatis, lain corrup-
tionis, 667, 1. ubera sunt symbolum amoris et libidinis,
669, 1. respondent utero, et proinde in illis voluptatis
est sedes, *ibid.*
Ubiquità* Dei qua», 442, 2.
Udalrirus (S.) ideo pçenfa Purgatorii est adjudicatu*, quod
nepotem suum Adalberonem sibi in Episcopatu «ucees»
«orem designaret, 837, 1.
Citra «æpe capitur pro præsenti sæcuio, 61% i.
Umbilicus terræ est Judæi, 767, 2. per umbilicum vivit et
alitur embryo in utero matris, 605, 1, 2. is recens natis
pr_rscinditur et ligatur, (*bid.* quid hæc præclsio symbo-
lice denotet, *ibid.* umbilicus est quasi anchura, *ibid.* ejus
UMK quit sit, *ibid.*
Umbra deitatis Christi e«l humanitas, 419, 1, 2. umbra
morti* quid proprio significet, 115, 1.
Una meni'f. pro prima die mensis, 717, 2.
Uncia condal drachmis orto, 583, 2.
Ungi solebant nova» nupta» et convivæ, 608, 1.
Unguibus avium quasi calamis veteres uti solebant ad
scribendum, 137, 2.
Unio et communicatio idiom itum est in Christo, idque
ci unione hypostasis, 445, 1, 2.
Unio Gentium et Judæorum futura in Ecclesia Christi præ-
dicatur, 759 2.
Unita* Erclr«lT ex multis gentibus molo punico compa-
ratur, 643, 2. unitas Dei aiMruitur, 560, 1, 2.
Unus aspe capitur pro primo, 844, 2.
Urbes quomodo conticescant, 206,1. in urbibus funditus
eversit* aratrum ohm ducebatur, 20!, 2, urbe* olim di-
videbantur in partes vel vicos majores, quæ regiones
dicebantur, 284, 2. urbes minores solent cx majoribus
portas, quibus od eas itur, appellare, 688, 1, urbes ab
Hebra i* ob pulchritudinem vocantur filia». 730. 1. urbes
varia» Ægypti mystico exponuntur, ad significationem
voci*, <22, 1.
Urbis capta ab hoste misorabllb facies, 689, 1. urbis per-
fecta» idea quæ sit, 812, 1.
Urbs, quarn describit Ererhiel. non e«l Jerusalem terres-
tris, nec de ca intelligi possunt quæ ipse prædicat, cur,
776, 2. critique ea civitas novi Testamenti, 777, 1. quam
maena ca urbs futura e**o dicatur, 863, 1 ; 777, 2. an
sil Roma, 778, 1. ejus mystica expositio ex Lyrano, *ibid.*
sub ea S. Hieronymus intelligit Ecclesiam, *ibid.* etiam
Rabbini fitentur eam non esse corporalem, sed mysti-
cam, 864, i. sub en Ecclesia Christiana intelligilur, sin-
gule ejus parles huic adaptantur, 863, 2; 861, 1. ana-
gogice urbs hæc e»l Jerusalem caleslis, 864, 1. illius
dimensiones describuntur, 860 et seqq.
Unam prophetam occidit Joakim rex Juda, 202, i.
Uriel quis sit, et an sil angelus ex prinus, 503,2. ab Uriel
densari po«et Ariel, 826, 2.
Usura echidna est. 634, 2.
Ut pro utinuiu ub puudo capitur. 164, 1.

Vagina esi Dei longanimitas; gladius, ejus vindicta el
supplicium, 65*, 2.
Valen* Imperator arianus infelicem exitum habuit, 176,
1,2. vivus in tugurio a Gothis est combustus, 773, 2.
Valentinus hæreticus quid maxime doceret, 109, 1
V.Illis cadaverum juxta Jerusalem quæ sil, unde dictaj
234, 2. qnae sit vallis cinerum, *ibid.* vallis, in qua Ju-
dsi sepeliebantur, dicta est cadavverum, cineris, cal-
varia et regio mortis, 155, 2.
Vallis viatorum ad orientem maris qu» ait in Jud.ra,
771, 2.
Valle (in) Josaphat an omnes resurrecturi sint, 757, 1.
Vanitas omnia. 336, 2-
Variegat» vestis species et inventores, 608, 2.
Vas sneatur urbs, 330, 2. va*n transmigrationis quæ-
nam facere Jubeatur Jeremías, 303. 1.
Vasa transmigrationis quæ sint, 587, 1. vasa templi varia
erant, 790, 1.
Vastatione (de) Tyri prophetia cur præponalura Propheta
ante Ægypti vastationem, cum tamen posterius facta
sit illa prophetia, 713, 1.
Vatinius assiduo convicio depudere didicerat, 39, 2.
Vectigali conchis imposito, eæ Deo permittente evnuore,
eo revocato rediere, 174,1.
Vertis longus majus pondus attollit quam brevis, cur,
577, 2.
Vela ante Sanctum el Sanctum sanctorum quid mystice
designent, 815, 2. velo sacerdotes prisci G utilium ca-
put obnubebant, 781, 2. velum muliebre signum est
subjectionis el protectionis, 610, 2.
Velorum nauticorum utilitas, 834, 1.
Vena Babylonis quomodo dicatur siccanda, 331, 1.
Venatores dicuntur Chaldæi, 134. 1. item viri Apostolici,
ibid. venatores cur dicantur tyranni, 731, 2.
Vento pasci est vana moliri, 177, 1. ventus urens est
Vulturnus el Euro-aquilo, 152,1, 2. ventorum geficmlio,
circulatio, motus torsit omnium philosophorum ingenia,
93, 1. ventorum quisque suis vicibus «pirat, 464, 1.
Ventus Ezechielem afflans significat indignationem Dei,
el vindictam validam, celerem et impetuo>am, 478, 1.
ventus significat calamitatem grandem, 497, 2.
Venus Armeniorum quomodo coleretur, 462, 1.
Verba Jeremiæ efficacia erant ut ignis, 55,1. verba neu-
tra subinde capiuntur pro activis cum epitasi, 362, 2.
verbum bonum pro prospero et fausto , 249, Í. verbum
Dei est triticum, hominum palea; deinde ignis ct mal-
leus conterens petras, 186,1, 2.
Verba sacræ Scripturo» lapides quadri sunt, qui ubique
stant, 800, 2. verbum Dei e>t quasi pilulæ medicæ,
521, 2.
Verecundi verecunde monendi, 516, 1.
Veritas sa»pe capitur prn omni debito vel officio virtutis,
74, 1. et pro pietate vitæ, 248, 1.
Veritas divina seipsa nititur, 637, 2. veritas capitur pro
officio vel debito virtutis, 634, 2.
Versus totus auagrammaticus, 197, 2.
Verum *æpe capitur pro perfecto in Scriptura, 31, 1 ;
285, 1.
Vesica solvitur in metu, 554, t; 633, 2.
Vespasianus Imperator turpis quæslüs avidus suis exosus
fuit, 174, 2. Ægypturn lustrans quid Ægyptiis dixerit,
716, 1. ei aquile pugnantes fuere symbolum victori»,
627, 1. labore assiduo valetudinem lutatus est, 579, 1.
Vestalis ignis custodiam ab igne templi Judaici mullála
est delusa antiquitas, 790, 2.
Vpsicb discoloros sunt acu pictæ ct variegatae opere phry-
glo, 608,2. vestis exterior anirn.v est tiimh slia, interior
justitia, discolor variegatura omnium virtutum , *ibid.*
Vertibulum vocatur pars illa ante domum quæ pervia re-
linquitur, 785, 2. idem est quod propyl»uin , *ibid.* ia
vestibulo ohm, imo in nortu. (aciebint veteres cubicula

prn janitoribus ct famulis, *ibid*, erat templi vestibulum
 cœli symbolum, *ibid*, quomodo id fuerit octo cubito* lon-
 gum, 786, 1. frontes xestlbuliquœnam sunt, *ibid*. Ipsum
 describitur, 791, 1. vestibulum interius mystice est
 æternæ vit@ latitudo, 794, 2.
 Via tactca in cœlo undo formetur, 575, i.
 Via vitæ e«t custodia logis, cl subdere so cruci a Deo im-
 missx, 167, 2. via mortis est peccatum, et crucia Deo
 immise@ obluctari, *ibid*, viæ ad vilain cl cœlum ‘uni
 virtutes, 355, 2. vi@ Sion quomodo lugeant, 355, 1.
 Viatori et colono comparatur Christus el Christiani, 121,
 2; 122, 1.
 Vicinia qu@ placcai Deo, 824, 2
 Vicissitudines null@ fiunt in Ecclesia «ine Dei ct apgelorum
 providentia, 579, 2. vicissitudo rerum humanarum,
 322, 2.
 Victim@ in se non placent, ncc placant Deum, 69, X
 victimarum nidore nn dæmones pascerentur, *ibid*, vic-
 tim@ nipote sand@, a solis Levitis coquebantur» etiam
 in atrio laicoruin, 818, 1. vidima vocatur magna hos-
 tium strages, quam Deus justili@ su@ immolat, 772, 1.
 victim@ olim coronabantur, 673, 1. in omnibus victi-
 mis animalium addenda erant simila, oleum, sal ct thus,
 quasi libamina et condimenta sacriOcii» 816, 2.
 Victores proculcant victos, 364, 2.
 Victori@ simulacrum quomodo effingeretur • videtur id
 desumptum ex templo Judaico, 813, 2.
 Vicius xiclori manum dans, dat simul omnia sua, 319,1.
 Vidua nocte maxime dolet el plangit, 353, X quomodo
 dicatur silens ac ligata, 352. 2.
 Vigesiimi quinti numeri mysteria, 840, 2.
 Vigili@ noctis erant quatuor, el unde ortum Imbuerint,
 879, 1;
 Vincentius (S.) Ferreriusquam fervens fuerit condonator,
 342, 2.
 Vincenti! (S.) martyris in tormentis foriis animus, 21, 2-
 Vincula peccatorum quæ sint, 552, i.
 Vindemiautores collecta vindemia solent tripudian ct
 suam canticis lælitinin testari, 198, 1.
 Vindicta Dei vigilat ad peccata, 18, 1,2.
 Vindicia scelerum quam Deo sit grata, 718, 1. vindicta
 est solamen accept@ injuri@, 543, 2.
 Vine@ in castris quid essent, 688, 2.
 Vir apparens Eze«hieli ignitus ct splendens ul aurum
 quid significet, 558, I, 2. vir vestitus lineis quis cmoc
 apparens Ezcchieli, 565, 2. fuit is typus Christi, *ibid*.
 ad litteram fuit angelus tutelariorum Judæorum,
ibid.
 Virga significat portionem hæreditariatn, item sceptrum,
 03, 2. virga vigilan* quam vidit Jeremia*, fuit amygdal-
 lini, cl cur, 17, 2. significat providam Dei vigilantiam,
 18, 1; 502, 2. celerem quoque Dei ultionem, *ibid*, fuit
 aimilltcomete virgato, iZr/.
 Virga impietatis quid significet, 552, 2. virga insigne regni
 el rogis est, 644, t, 2.
 Virginitas B. Virginis pluribus e sanctis Patribus adslrui-
 lur, S30, 2; 831. 1. 2.
 Virginitas cingulo denotatur, 112, 2. virginitas Deipara* in
 concipiendo Christo obtenditur, 230, I, 2. eadem plu-
 ribus c tandil Patribus astruitur, 830, 2; 831, 1, 2.
 Virgo fuit Jercmins, 2, 1. virginum funera floribus or-
 nari soient, 300, 1, 2. virgines Cypri@ stupro ejusquo
 pretio Venerem colebant, 462, 1. virgo semper virens
 sjmbolurn eri immortalitatis» 001,1.
 Viti nomen vereqol mereantur, 51, 1, 2. viri forti * nun*
 quam queruntur do milis, 16», 1, 2. viri Apostolici
 per quatuor animalia Ezechielis optime iulelligiinlur,
 507, 2. viri illustre* cur plerumque ærutnnori, 711, 2.
 viri magni semper in opere ri molu Mini, 508, X viri
 effeminati dicuntur feinin.e, 592, 1, X viri inensur@ di-
 ciintur qui sunl vasi@ jnolis, g u g, 1.

Virtuale propositum emendationi» nd veram contritionem
 quomodo sufficiat, W6, 2«
 Virtus conrstitit in medio, 753, 2. virtute* Sanctorum te-
 lili alæ sunt, 526,1,2. eae fructus sunt» 853,2. virtutes
 habituales mystice dici possunt arbores, e quihu* nas-
 cuntur dolos habituales et actuales beatitudini*, 87» 1,1,X
 Tirluth studio voluptas refrenanda, 32, 2; 33, 1.
 Virtutum cardinalium quadrum quale sil, 803, I. Cr de-
 signantur in qualuor animalibus Ezechielis, 508, I.
 Viscerum rugitu* «imilis est libi@ funerar, 305, 1, 2.
 Visio S. Meditildif, 390, 2.
 Visio maris quid sit in roti*, 489, 1. virio quomodo non
 dicatur regredi, 553, X
 Visionis totius, quam Erecbiel cap. i recenset» ideii ri sy-
 nopsis, 495, î, 2.
 Visitare <æpoProphet@ usurpant pro *punire*, GI, 2.
 Vi’hs pro intellectu sumitur interdum, 586, X
 Vita incolore conrslit, 20, 1. vii@ brevitass cl incerlilndo,
 437, 1,2. vil@ symbolum Aurier,cur, 20,1. vit@auster@
 a pucris est assuescendum, 303, 1. id probatur exemplis
 variis, í¿td. el X
 Vila Sanctorum est progredi, non regredi, 5S0, 2. vita
 spiritualis constat voluntate, prudentia, justitia, conti-
 nentia, 753, 1. vita carnalis per ollam denotatur, G75, 2.
 vita vivere Hebræis est jucunde, feliciter, cl ad volup-
 tatem vivere, 635, 1. vitæ probitas ente omnia in pas-
 tore requiritur, 747, 2; 748, 1.
 Vit@ æternæ latitudo per vestibulum atrii denotatur mys-
 tice, 794, X
 Vitellii Cesaris immanitas sanguinaria, 685, 2. ci regni
 au*picliim allatum ab aquila, 625, 1.
 Vites el patinile* seruntur et plantantur, 30, X
 Vitia invicem concatenata sunt, 358. 2. vitiis se totos el
 sua dedentes, immolant filios suos Moloch, 71, X
 Vilis eri quasi virgo, 601, 1. pju* feracitas, *ibid*. quibus
 rebus lædatur et emoriatur, tbid, et 2.
 Vitiza rex Rispante mala consiliariorum consilia sequens
 deceptus est, 2.
 Vitra fracta glulienles pr@ petulantia quantopere ribi no-
 ceant, 671. 2,
 Vitula cur dicatur Ægyptiis, 293, i.
 Vituli fâcies in rotis quid litteraliter et symbolice -ignitl-
 cel, 508, 2. vitulus cl bos sacerdotii cl benefici@ est
 symbolum, 484, i. — I7r/e-Animal, Cherub, vitulus
 do armento quis dicalur, 846, 2.
 Vtadislaus Ilungarnium rex foedifragus quas pœnas de-
 derit, 271, X
 Volubilitas regnorum et rerum omnium humanarum,
 509, 2.
 Volumen proprie quid sit, 517, 1.
 Voluntas moveri nequit, nisi ratio aliqua boni cani mo-
 veat, ejus pondus est objectum amatum, 267, 1. volun-
 tas fons est attactuum rationalium, 102, 2. volimi ites
 omnes inai@ serviunt Deo, * 193, i.
 Voluntis nostra semper inquieta est, 753, 2. voluntas so-
 lido amore ferri debet in coelestia^ terrena vero vix at-
 tingere , 753, 2. voluntas est principium vit@ pie tel
 iiiipi@, 753, 1. est officina virtutis el vitii, *ibid*. qualis
 est volunta*, talis est homo, *ibid*, voluntatis displicentia
 requiritur et sufficit ad contritionem, 547, i.
 Voluptas omnis creata iluta est et evanida, 358, 1, X
 voluptate modica ad modicum tempus se privare no-
 centes, carere debent ca In æternum , 138, 2. volup-
 tate* spernendo sunt, 32, 2; 33, I. eas superandi modi
 proponuntur, *ibid*. *unl amar@, 305, 1. hominem cæ-
 cum, brutum et vesanum faciunt, 32, 2.
 Voluptas Pnebilorum eri rete diaboli, 593, 1. voluptas
 venerea qa im brevis et inOrma, 610» 1, 2. voluptatibus
 ine*I fastidium» 593» 1.
 Vota suorum Deus exaudit etiam per miracula, 212, 1» X
 id per exempla ostenditur» *ibid*, el seqq«

Vox dicitur audienda m Rama, et nnn in Bethlehem cl
ví into, quia Rama eral lneo alto m confinio Jud.r et
B njnmin, 226,L
Vores censales subinde non rausam , sed offectum ñgni-
fl< irit, 67.1.
Vukmta editio corrigitur, 818,2,l
Vulnera Christi diri quodammodo possunt fenedræ, 812, 2.
Viduus latoris Christi denotatur mystice per ostiniti lateris
medii in templo, 809,2.
Vulpis natura exprimitur, 590, 1, 2.
Vultu (in) apparet hominis majestas, ira et indignatio,
17, 1.

W .

Wnndnllræ dadi* *per*Afriram imminciitisporfenta, 544, 2.
Ururcslai (S.) martyris auricula rescissi po*I mortem in-
venta est capiti rursus adhærere, 761,2,
Wenccslai Imperatoris immanitas, et ob eam ab Electori-
bus imperio deturbatus est, 685, 2.
Willebrordus (S.) divitem pabulum el potum negantem
ardenti dti petiit a Deo perenti, a qua eum ipse laudem
post annum rediens liberavit, 633, 1.

\cnnphon Socraticus filii sui Grylliaci Mantineam interfecti
Hortem «equanimità tulit, 680. *.

Xerxe* re\ platanum opacam in Lydia «Infide cohiit el r®.
ncr.iliis est, 7*5, **L**

Z .

Zncliaria prophets sanguis qtmmdlu ebullit, 380, L
Zambri, regio est Persidi*, 196, 1.
Zelosi sunt mystice cu*todes templi, 80?, 1.
Zelus tantum crescit quantum amor, 543, 2.
temara quid sil llebr.eis, 563, 2.
Zeno Citieus philosophus erat oriundus e Cypro, 20, 2.
ejus iti adversis animi hil.irltis, 165, I, 2.
Zeno Imperator impius infelicem exitum habuit, 176, 2.
Zodiaci circulus unde dicatur, 814, 2.
Zona olim signum virginitatis orat, 462, 2.
Zophori quid sint, el mule dicantur, 814, 2. zophori* cur
exornarentur fronte* «aerarum ædiiini , 827, 1.
Zorobdbel in Babylonem rediens, postquam populum re-
duxisset, ibidem mortuus est, 178, 2.
Zorobibel princeps nepos fuit Joachin, 028, 2. ex eo natus
est Christus *ibid*, an ls intellig.ilur per pastorem unum,
quem suscitaturum super oves suasse promittit Deus,
741, 1, 2. Zorobabelis templum describitur ab Ezechiele
in sua idea templi, et quare, 778, 1, 2. an fuerit tam
augustum ac Silomonicum, el quam fuerit altum, *ibid*.
2. cur tam perfe* te id non exstructum ac Ezechieli do
lineatum, *ibid*, el 779, 1. — *Vide* Templum,
Zuinglius etiam assertor est perpetuo; virginitatis Deipare,
830, 2.

INDEX

MATERIARUM MORALIUM

LATIUS DIDUCTARUM,

r* VERBA I.VANGLIJI IN DOMINICIS, FESTIS ET FFRIIS ALIQUOT. PFR ANNUM OCCURRENTIS ACCOMMODKTaRUM ,
N GRATIAM CONCIONANTIUN

DOMINICA I ADVENTUS.

Erunt signa in sole , LUXA et sTELUs. — Compfr sunt
quasi glndii cœlesles terne minitantes, 653. 2.
Scitote quoniam prope est. — Deus suos praemonere
colet de instanti clade. 5U, 2.

DOMINICA U ADVENTUS.

Hominem mollibus vestitum. — Ut Joannes a pueritia in
desertum concessit, sic et nobis a puero austere vitæ as-
suescendum est, 393, 1,2. — *Vide Indicem Rerum , verbo*
Puer.

DOMINICA III ADVENTUS.

An alium exspectamus? — Messiam promissum venisse,
contra Juduos ostenditur, 772, I ; 77G, t , 2. *Vide Indi-
cem Rerum, verbo* Messia*.

FERIA IV QUATUOR TEMP. ADVENTUS.

Christus est in cœlo Patris germen, per incarnationem
in terram transplantatum, 183.1.

DOMINICA IV ADVENTUS.

Pn.rniCANS BAFriSiiUM. — Prædicator <e Deo irato velnt
murum opponat, 591. 1. Joannes fuit primus pœnitentiæ
preco, 343, t. *Vide notata in Communi Confessorum.*

Baptismum poenitentia. — Pœnitentia homines plane
in alios commutat, 42,3. ejus symbolum est linum, uti
ct puritatis, 113. 1. quod ejus sil schema et forma, 376,2.
exhortatio ad camdein, 637. 2.

IN FESTO NATIVITATIS DOMINI.

Et Deus frat Verbum. — Christi divinitas asseritur,
183,2; 184, I. quæ sil in Christo idioinalum communi-
catio , ^5, 2.
Mundus per ipsum factus est. — Orbis terrarum est
curru* Dei, 499 , 2. item ejus domus el fanum sanctissi-
mum, * ^2»

IN FESTO SS. INNOCENTIIUM.

Et fuge in Ægyptum. — Ægypli idola fuero prostrata.
Christo illuc ingrediente, 286, 1.
Occidit omnes pueros. — Horum cedes el matrum ,
planctus excutitur, 225. 1 ,3. plurimi alii infante* fuere
martyres, 226, 1, 2, et 393. 2.

IN FESTO CIRCUMCISIONIS.

Circumcideretur puer. — Circumcisio cordis quomodo I

fiat, 45,2. circumcisio etiam apud alias gentes in usu fuit,
86, 3.

IN FESTO EPIPHANIAS.

Vidimus <tfl l a m. — Stella* colebant Gentiles q» asi
animatas. 88 . 1 , 2. non sunt <ig n futurarum actionum
liberarum, *ibid*, astrologia judiciaria exploditor, *ibid*.
— *Vide Indicem Rerum, verbo* Stella, Thus.

Turbatus est rex. — Nulla re perturbari, certum «ig-
num contemptu* mundi est, 145, 2.
Obtulerunt eithus. — Thus, usu omnium gentium, Deo
adoletur, 62. 1,
Myrrham. — Myrrha symbolum mortificationis, cujus
gladio cupiditates truncande, 387. t.

DOMINICA I POST EPIPHANIAM.

Inter doctor **. — Christus sidus e>l doctor sapienti e.
447, I. 2. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Concionator, Doc-
tor. Doctrina, Sapientia.
Pufr crescebat ftate kt sapientia. — Educatio quam
sit tenax, 392, 2. qui sapientiae sint elTcclus, 440» t.
Christus fuit viator et hospes, 121. 2.

DOMINICA II POST EPIPHANIAM.

NrpTiA facte sunt. — Sponsus est dux virginitatis SUS
sponse, 39, 1. 2.

DOMINICA HI POST EPIPHANIAM.

In tenebras exteriores. — Infermi* quintupliciter acci-
pitur, 433 , 2. — *Vide indicem Rerum, verbo* Infernus,
et notata Feria II post Dominicam I in Quadragesima.

DOMINICA IV POST EPIPHANIAM.

Motus magnus factus est. — Passiones, uti el appetitus,
designantur incurro Cherubim, 498, t.
In mari. — Maris pericula, 375, 2.
Ipse vf.ro dormikrat. — Cur permissio Dei vocetur actio
et deceptio, 598, 1.
Modicr fidei, quare dubitastis. — Diflidenliæ sio Deu.
e» speiiu creaturis 1res etleclu*. 139,2.

DOMINICA IN SEPTUAGESIMA.

Conducere operarios. — Labor omnis quam sit utilis et
Sflubrfo, 578. 1, 2.
In vinkam suam. — Ecclcsiaè adaptatur vinee natura el
proprietas, 601. 1, 2.
Quid statis hic tota dik otiosi. — Otii mala, 19, 2.

INDEX MATERIARUM MORALIUM.

DOMINICA IN SEXAGESIMA.

Ocnwr supra petram. — Consuetudinis quanto sit vis, et quomodo evincenda sit, 117, 1, 2. Voris datum est mosse wtsttbium. — Arcana D<i consili* cunt velut liber involutus, 518, 1, Simen est vearfmdelj. — Condonatores feriant, non blandiantur, 842, 1,2. cur dicantur nube» el columba, 574, 1. rorum munus difficillimum , 16,2. conflatoribus asMmihnlr, 63, 2. non taceant, esto alii tacere nolint, v60, 2. Deo ir<lo se ut murum opponant, 591,1. — Vide *Muem Rerum, verbo Prædicator*, Concionator, Verbuni, Concioni* bona» rei malæ signum, 342, 1. Verbcm *Dei*. — *Dei verbum* est triticum, ignis, malleus conterens pe(ni«, 186,1. ÜT videntes non videant. — Consuetodo percamli *indu it* difficultatem resurgendi, non tamen impossibilitatem, <17. <, *-

DOMINICA IN QUINQUAGESIMA.

Cacca quidam sedebat. — Aniruæ cacitos el surditas quid sit, 24, J, 2; 558, 1. Sancti multi cæcitotem dilexerunt, 403, 1. Ipse vero molto magis clamabat. — Aliorum njoifaii. concionatori spernenda, 160,1; 529, 2. Occasione bacchanalium instantium , agi hic poterit do iis el de aliis vitiis carnis. Voluptas bruta esi, 32,2. ejus damna, 593, 2. gnla dat fomenta libidini, 619,1. peccator fodit sibi cisternas dissipatas, 28, 1. ejus obliviosilas, 35,1. est incomis, inglorius, alhcus, 369, 2. plectit sibi virgas et edenas peccando, 552,1. ejus cæcilas, 24, 1,2; 558, 1. — Vide *Indicem Herum, verbo* Peccator, Peccatum, Epula, Luxus, Libido, *d notata Dominica IV post Pascha*.

FERIA QUARTA CINERUM.

Memento, homo, quia pulvis es.—Hominis miseria el rumnæ, 146, 1, 2; 514, 2. est similis luto, Deus figulo, 150,1, 2. p<»coram Deo pilus, 540, 1,2.— Vide *Indicem Rerum*verbo Homo.

FERIA SEXTA POST CINERES.

Ego autem dico fodis. — Te>Umcnli utriusque difieren. <•. 232, 1,2. Estote perfecti. — Religiosorum vita qualis esse debeat, 274,1. Religiones curae sunt Deo ne deliciant, 253,1. Religione* dissolut* quantopere noceant, 408, 1, 2. in via spiritus temper oportet progredi, non regredi , 847,1. — Vide *Indicem Herum, verbo* Perfectio, Sancti, Sanctitas, *et notata in Communi Confessorum*.

DOMINICA I IN QUADRAGESIMA.

Ductus est Jr.srs in desertum,—Silentii, quietis et solitudini» fructu*, 392*1, 2. viri sancti semper desertum ambierunt, 8¿, 1 'dentium quadruplex, 77, 2.— Vide *Indicem Herum, verbo* Silentium, Solitudo. Accedens tentator. — Demon cur sit perdix dolosus, 142. 2. quibus Insidiis animam illaqueet, 594, 2. — Fide *Indicem Herum, verbo* Damon, Diabolus, Tentatio. Ostendit ei omnia regna mundi. Regni el imperia quasi rota a Deo rotarviur, 509, 2. quam ea imbecilli sint, el parvo tempore durent, 642, 2.— Vide *Indicem Herum, verbo* Mundina, Mundus, Regnum.

FERIA II.

CsOBiTY, et dedistis Mini. — Pauperes pascere Dcogratii'nou u est, 632, 2. Nedca, et vestistis mr. — Vestire nudos Deo valde piatiti 63 i, 2. In carcere, ft venistis ad me. — Captivos liberaro < l Deu graluiu, 265, 1. Iit, MUL' cti.inilnem mternim.—Peccato damnaturum

•cripta sunt stylo ferreo in ungue adamantino, 363. <• — Vide *notata Dominica II post Epiphaniam*.

DOMINICA II IN QUADRAGESIMA.

Apparuerunt Moses et Elias. — Elias et Jeremías adventuri in fine saculi, 15,2.— Vide *Indicem Rerum, vtrbo* Elias, Moses. Nubas lucida obumbravit. — Cur in nube apparere Deus soleat, 574, 1.— Vide *indicem Rerum, verbo* Nubes.

FERIA V.

Allicant enim onera gravia. — Principes nimiis tributis populum gravantes a Deo puniri, per exempla ostenditur, 173,2; 174,1.

FERIA IV DOMINIC. III IN QUADRAGESIMA.

Mendacia. — Detrahentis lingua est velut gladius trisulcus, 83, 1.

DOMINICA IV IN QUADRAGESIMA.

Quinque panes hordeaceos.—Quinarii mysteria plurima, 860,2; 861, 1.

FERIA II.

Solvite templum hoc. — Templi Salomonis explicatio mystica ad longum, 778, 1,2 et seq. 1res fidelium status per ipsum repræsentanlur, *ibid*, — Vide *Indicem Rerum, verbo* Templum.

DOMINICA PASSIONIS.

Quis arguet me de peccato? — Vide *notata Dominica IV post Pascha*.

DOMINICA PALMARUM.

Ramos palmarum de ardoribus. — Palma victoriae el constantia est symbolum, 813, 2.— Vide *indicem Rerum, verbo* Palma. Hosanna filio David. — Favor humanus quam sil vanus. 146,2. exempla eorum qui laudes et verba hominum contempsere, *ibid*. Christus cur triginta argenteis fuit venditus, 239, 1.

IN FESTO PASCHATIS.

Sepulture veterum ritus expenditur, 247,1; 40.1, 2. Surrexit. — Resurrectionis quæ sint symbola, 258, 1. — Vide *Indicem Rerum, verbo* Resurrectio.

FERIA H POST PASCHA.

Factum est ut ambularent. — Deus ubique praesens est, 492, L Tu peregrinus ks?— Christiani hac in vita sunt peregrini, 252,1. Nos sperabamus. — Sperans in Deo maxime Deum honorat, 139, 2. hujus spei illustria exempla, 140, 1. *pei fructus quinque, 140, 2.

DOMINICA IN ALBIS.

Ostendit illis latus et manus, — Vulnera Christi sunt velut fenestra, 80P, 2. Latus. — Latus Christi dextrum lancea fuit pcrfos»umt ct omnia sacramenta ex co fluxerunt, 852, 1«

DOMINICA II POST PASCHA.

Ego sum pastor bonus. — Boni pastoris lex est amor, 182, 2. ejus vigilia triplex est, 743, 1; 752, 2. quomodo oves curare debeat, 742, 1,2. ejus officia decem, 743, 2. Christus verus pastor est, 743, 2. Bonus pastor ponit animam. — Pastores debent peccatores ad se convertere, non vero ad illos converti , 131, t. sint speculatores, 527, 2; 734, J, 2. — Vide *Indicem Rerum. vtrbo* Haslor, Prælatus, Princeps.

INDEX MATERIARUM MORALIUM.

W3

DOMINICA III POST PASCHA.

▼os vfro contristabimini — Apostoli pascuntur opprobriis, 393, 2.
Tristitia vestra vertette in gaudium. — Tristitia moderanda in publicis cladibus et privati*, 679, 1,2. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Tribulatio, *el notata in Communi Marlyrum,*

DOMINICA IV POST PASCHA.

Dr peccato. — Peccati quintuplex malitia, 24, 1, 2. vocdur vanitas, 26, I. est mortis umbra ob sex causas, 115, 1. ipsum in morte nos accusabit, 121, 1. quomodo per ipsum anima desoletur, 853, i, 2. per ipsum fit instabilis, 358, 1. ejus novem effectus, 370, 1. cur peccali sint nubes, 400, 2. turbant totum uiiver>uin , 516, 1. cuique puum peccatum velut idolum est, £59, 2. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Peccatum, Peccata.
De justitia. — Magistratus est reus criminum quæ non punit, 301,1.— *Vide Indicem Rerum, verbo* Justitia,

IN LITANIIS MAJORIBUS.

Petite, et accipietis. — Oratio vocatur laus Dei, 378, 2. ejus vis in affectu est, non in verbis, 379. 2. Christiani cur orent ntl Orientera conversi, 563, i. — Pide *Indicem Rerum, verbo* Oratio.

IN DIE ASCENSIONIS DOMINI.

Facilis ad Deum ascendendi modus tre Jilur, 100, 2.

IN DIE PENTECOSTES.

Spiritus Sanctus austro ob varias cunas assimilatur, 116, 1. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Spiritus, Dona, Timor, Consilium, Sapientia.
Qui spiritum condili ct sana respuunt consilia, plerumque dant pœnas, 286, 2.

FERIA II.

Sic Deus diluxit mundum, ut Filium suum. — Deus nos tibi quasi cingulum ex amore astringit, 113, 1, 2. redemptio Cliristi fuit strages peccati, et vita virtutis in eodem homine, 619, 2— *Vide notata in Dominica Palma»rum, et in Indice Rerum, verbo* Amor, Chantas.

DOMINICA SS. TRINITATIS.

Deus fuit apud Judæos quasi viator, 121,2 ; 122. 1. Deus ubique est præsens, 492, 1. ejus qualuor stemmata significantur per quadrlfacialcs Cherubim, 504, 2. Deus est circulus, 508, 2. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Deus.
Docete omimes gentes. — Christianorum quanta sit «ligni! 11, 447, 1, 2.
Religio chriUiana est optimus urbium murus, 379, 1.
Baptizantes eos. —Biplnmi vis ct gratia, 750, 1,9; 852, 1. — Fide *Indicem Rerum, verbo* Baptismus.

DOMINICA I POST PENTECOST.

Nolite judicare. — Temerarium judicium quam sit perniciosum , 260. 2.

IN FESTO CORPORIS CHRISTI.

Christi ubera In Eucharistia laxantur, 151,2 Eucharistia veritas astruitur, 102, t, 9.— *Vide Indicem Rerum, verbo* Eucharistia, Sacramenta.

DOMINICA II POST PENTECOST.

Uxorem duxi.— Voluptates superandi quis sit modus, 83, L carnalis voluptas reddit hominem brutum, 32, 2. libido minuit vires ct vitam, 616, 1. pulchritudinis pericula, 612, 2. — *Vide Indicem Rerum , verbo* Libido, Luxuria, Voluptas, Castitas, Virgo, Meretrix.
Divitiarum amor avertit a regno Dei, 588, 2. cupiditas

opum «M ruina reipnbliæ M Eccicriæ, 662, 1,2,— *Vide Indicem Rerum, verbo* Avaritia, Aurum , Opes.

DOMINICA HI POST PENTECOST.

Super uno peccatore poenitentia. — Quia justificatio peccatori* majus Del opus, quam inundi creatio, 130,2. — Fide *Indicem Rerum, verbo* Peccator. Pcenitentia, *et notata in Fedo S. Maria Magdalena.*

DOMINICA IV POST PENTECOST.

In navim quæ erat Simonis. — Ecclesia quocumque terrarum diffundenda praedicitur, 235, 1. vocatur pax juvlitin 453, 1. curru Cherubico denotatur, 502, 1. — 130, 2. —*Vide Indicem Rerum, verbo* Ecclesia, S. Petrus
Laxate retia vestra. — Diabolus ct Christus qn m diversimode pistentur, 715f 2,

DOMINICA V POST PENTECOST.

Amem dico vobis. — Juramentum ut licitum sil, quii bibere debeat conditiones , 45, t.
Qui viderit mulierem. — Sensuum custodia comnundatur, 85, L

DOMINICA VII POST PENTECOST.

Attendite a falsis prophetis. — Haeretici sunt pastores nulli, 108, 2. cur perdicibus asiimilentur, 142, 2. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Hsresis, Hxretici,
Intus sunt lupi rapaces.—Hærclici vere iupi sunt, 53, 2. item vulpes, 590, t, L

DOMINICA Vili POST PENTECOST

Scio quid faciam.— Conscientia quanta sit vis, 121, • ; 188, I.
Df mammona iniquitatis. — Opes male parta» cito ad alios dominos avolant, 141, 2. hæaviruni ab inferno non liberant, 554, 1, 2. — Fede *notata Dominica II post Pentecost.* •
Filii hujus sæculi prudentiores. — Mundani in terrenis sunt lyncei, in divinis talpe, 48, i.

DOMINICA IX POST PENTECOST.

Circumdabunt te. — Peccantem rempublicam non puniri grande malum, bonum vero puniri, 617, t, 2.
Nox relinquent inte lapidem. — Septuaginta anmcap- tivitatis Babylonico* unde sint inchoandi, 210, 1, 2 et seq.
Eo quod non cognoveris. — Oblivio Dei et sui quantum sil malum, 613, 1. Jerusalem in excidio suo, triplici decore spoliata est, 352. I.et reddita vidua, ibid.9 — Fide *Indicem Rerum, verbo* Jerusalem, Judæa, Titus.
Ejecit vendentes et ementes. — Zelus in Deo an proprie sit ira, 553, 9. — Fide *Indicem Rerum, verbo* Passio, Ira, Zelus.

DOMINICA X POST PENTECOST.

Non sum sicut ceteri. — Gloriandum non est in sapientia , opibus, viribus, 85, X
Deus propitius esto mihi peccatori. — Contritio quomodo deleat peccata, 136, 2.— *Vide Indicem Rerum, verbo* Poenitentia.
Omnis qui sr kxaltat. — Superbi® mala, 619,1.
Qui se humiliat, exaltabitur. — Qui evehi el exaltari a Deo vult, ii se humiliet 16. 2; 710, 1.— *Vide Indicem Rerum, verbi)* Humilis, Humilitas, Superbi, Superbia.

DOMINICA XII POST PENTECOST,

• Diliges Dominum ex toto corde tuo. — Jugis Dei m& moria habenda est, 190, i. qmun Sancti *eiliorrueiinl* id'la, 465, 1,2,— *Vide Indicem Rerum, verbo* Ch iritis.
Viso illo PRMTkBiT. — Immlsericordiai mala, 619, 2; 688, 9.

AiLKurr vulnera ejw. — Cingulum quarum rerum fit symbolum, 112, 2; 113, 1. — *Vide Indicem Ufirum, verbo* Cingulum, Zona.

DOMINICA XIII POST PENTECOST.

Omxnmr ros sacridotidus. — Examen consdenliœ ante confessionem præmitlendum , et id quotidianum sil oportet, 399, 2. — *Vide Indicem Herum, verbo* Cbnfer sio, Pœuitentia, Peccatum.

Sacerdotibus. — Sacerdotes cur modo radantur, non olim, 831, 2. affectum erga parentes ct affines moderentur, 835, 1 , 2 et seqq. non aliam sortem habeant quam Deum, 741, i. eorum dote*, 838, 1, 2. eorum avaritia sugillatur, 664, 1,2. imprimis eorum qui nimias pensiones admittunt, 740, 1 ,2. — *Vide Indicem Rerum, errbo* Pontifex, Sacerdos.

Magnifican* Delti. — Memoriajugis Dei quantum bonnm sit, '89, 1, 2. pnrit ea cœleshm delectationem, 453, 2. fidei ChrMus semper in ore el corde fil, 447, 1. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Laus, .Memoria.

DOMINICA XIV POST PENTECOST.

Bfspicite volatilia. — Ave* docuere homines pœnitentiam et medicinam, 76, 2. in externis omnibus bestie nos xupernt. 86, 1.

Si fofncm Deus sic vestit. — Providentia Dei per virgam vigilantem repræ'outatiir, 18, 1; 502,2. qunmodo ab ea pendere debeamus, 95. 1. errores infidelium de eadem circa ros humanos, 104, 2; 105, 1, 2. hæc singula in •particulari regil el ordinat, 397, 2. curru Cherubico repræleulatiir, 499, 2. — *V7de Indicem Rerum, verbo* Providentia, Deus.

QÜIS VESTRUM POTF*T ADJICERE AD STATURAM ? — Hominis proportio quam «U geometrica et symmetrica, 510, 1. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Homo.

Qt frite primum rfgnum Dei. — Saluti* as<ecurandæ praxis expediens, 510, 1, 2. — *Vide ffidicem Rerum, verbo* Cœlum, Kegnum.

DOMINICA XV POST PENTECOST.

Defunctus effereratur. — Mortis incertitude, 437. 2. ritu* defuncto* plangendi apud veleros, 678,1. mor* filiorum el aliorum æquanimiler ferenda, 680, 1, 2 el seqq. — *Fide Indicem Rerum, verbo* Mors, Mortui, Lucius.

DOMINICA XVII POST PENTECOST.

Quid vobis videtur de Christo? cujus filius est ? — Cbrhlirs ips»* spiritus oris nostri est, 417, 1. item spiritus narium nostrarum, *ibid*, eju* stemmata quatuor repræfentantiir in curru Cherubico, 506, 1. csl germen quadruplex, 744, 2. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Jesus, *et notata Domin. in Pentecost, ct in Festo Nativitatis.*

DOMINICA XVIII POST PENTECOST.

Cum vidisset cogitationes eorum. — Futura libera, etiam conditionalia, prænovit Deus,26. 2. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Cogitatio, Deus.

DOMINICA XIX POST PENTECOST.

Avicf, quomodo huc intrasti? — Amicitia vera tantum « 4 hi Deo, 86, 2. e

Non habens vestem nuptialem. — Vestis hæc virtutum typus est, quæ funi anima portæ, 355, 2. anima sancta csl regina pulcherrima, 356, 2. Hem cœlum, cujus luna est fides, sol xelus, 368, 2. virtutem qualem habet homo, talem se ei exhibet Deus, 598, 1, 2. *Vide Indicem Rerum, verbo* Virtù*, SanctiUs.

DOMINICA XXI POST PENTECOST.

Nonni mt tx oportuit misfrf.r.i9— Ad Dei tribunal ifV IUoles, aspe exauditi, 143, 2. quam pertidiæ vindex |

jit Deus, 271, 1. ex sorte humili in nilum evecti mernS nerint status prioris, 612, 1. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Misericordia.

Tradidit illum tortoribus. — Scelera Deus celeriter ulciscitur, 18, I, 2. ejus vindicta vigilat ad peccata, *ibid*. ob peccata tradimur tyrannis, 193, 1. tormenta qui aliis parant, iisdem pereunt, 660, 2. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Pœua, Castigatio.

DOMINICA XXII POST PENTECOST.

Scimus quia verax rs. — Adulatio quam sit noxia. 159, 2; 377, 1; 593, 1,2; 595, 1.

Licetne censum dare Casari ? — Principes nimiis tribulis suos gravante* a Deo puniuntur, 173, 2.

Date Casari que sunt Casaris. — Princeps esi nanele-nis reipublicæ, 701, L principes Impii infelices habent exitus, 176,1, 2. princeps stolidus suis ludibrio est, 461,2. tyranni comparantur leonibus, 639, 1, 2. omnes brevis vitæ sunt, 642 , 2. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Princeps, Rex, Tyrannus.

DOMINICA XXIII POST PENTECOST.

Si tftigero tantum. — Suorum vota etiam per miramii exaudit Deus, 21?, 1, 2.

Recedite. — Amici in morte nos deserunt, 365, 2; 366. 1.

Non est mortua puella, sed dormit. — Dormientium diu exempla varia, 538. 2.— *Vide notata Domin. XV post Pentecost., et in Commemorat, fidei. Animar.*

DOMINICA XXIV POST PENTECOST.

Surgfnt pseudopropheta. — An Elias el Jeremías venturi sint in fine saeculi, 13, 2. — *Vide Indicem Return, verbo* P<eudopropbelæ, Prophebe, *ct notata Domin. / Adventus.*

ISeudochristi. — Exercitus Antichristi qunmodo sit Gog et Magog, 765, 2. eo cæso multi anni dabuntur lapsis ad poenitendum, 771, 1. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Antichristus, Judicium.

Congregabuntur et aquilæ. — Aquila symbolum viciorixæ violenti et mgniflræ, 305, 2; 626, 2. item regi.* et regni, 623, 1, 2. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Aquila.

An in valle Josaphil omnes resurgent, 757, 1. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Jesus, Judicium.

IN FESTO PURIFICAT. B. VIRGINIS.

Darent hostiam aut duos pullos. — Masculas victimas poscit Christus, id e*t robustos, 844, 1. Christus ipse ul ngnus oblatus csl, 101, 1 el seqq. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Primiliæ.

Positus est hic in signum. — Christus esi quasi signum ad sagittam, 386, 1.— *Vide Indicem Rerum, verbo* B. Alaria Virgo.

IN FESTO CATIIEDRÆ S. PETRI.

Tu ES PETRUS, ET SUPER HANC PETRAM. — PonlificCf sunt Cherubim, quomodo, 507, 2. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Apostoli, Petrus, Pontifex, Sacerdos.

Purpura Cardinalibus cur et qunmodo data, 60Q, 2.

IN FESTO S. MATTHIÆ APOSTOLI.

Sons cecidit super Mattiuam —Sorte* et omina veterum, 656, 2 et seqq. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Sors, *el notata in Communi Apostolorum,*

IN FESTO ANNUNT. B. VIRGINIS.

Quoniam virum non cogno«co. — B. Marie virginitas ante partum, el in partu, ct post partum probatur, 230, 1. 2. B. Maria est porta principis Christi, 830, 1, 2. triplex hæresis circa ejus virginitatem fuit, *ibid*. 2.— *Vids Indicem Rerum, verbo* B. Maria Virgo.

Inritus Sanctus.— Incarnationis Eliti Dei opti* fuit , quasi opus creationi* Spiritus Sancii, quia factum sine , opera viri, 228, I. quai ipsa miracula el mira contineat, } *ibid.* el 2. quid a nabi» poscat. 231 , 1. ejus mysterium quantum sit, 440, 2. Maria quomodo Christum virum circumdederit. 230. 1. 2. incarnatione hac nihil Deus facere medius potest, 228, 2. Humanitas est deitatis umbra, 419, 1 , 2. ipsa csl velut electrum ignitum, 512, 1. — *Vide Indicem Herum, verbo* Incarnatio.

Quod nascetur lx tk sanctum. — B. Virgo est solium (loria? Dei, 143, 2. — *Vide indicem Rerum, verbo* Jesus, Christus, Incarnatio.

IN FESTO INVENTIONIS S. CRUCIS.

Sicut Movsrsexaltavit, etc.— Crux symbolum est vitæ el silutis, 567, 1. ejus amor el desiderium, *ibid.* et seq. ejus confessio el professio, 568, 1. — *Vide Indicem Rerum, >erbo* Crux.

IN FESTO NATIVIT. S. JOAN. BAPTISTAS.

Quis putas pueh iste erit? — Magni Sancti a puero ad magna sunt prædesimati, 13, 1, 2. Joannes in ulero est sanclificatus, uti el Jeremías el olii, 14, 2. ministros suos ante omnia sua gratia imbuir Deus, 15,2.— *Vide Indicem Rerum, verbo* Joannes Baptista.

IN FESTO SS. APOST. PETRI ET PAULI.

Quem dicunt homines es>e filium uoMtins? — Cnr vocetur Ezechiel Illius hominis, 514. 1,2. Aut unum e Prophetis. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Propheta.

Tu es Christus Filius Dei vivi. — Christi deitas astruitur, 183, 1, 2; 445, 2. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Jesus.

IN FESTO S. MARIÆ MAGDALENAS.

Meretricum sordes, 20, 1. cupiditas carnalis quam brute et pecuina sit, 32, 2. Lacrymis rigavit pedes meos. — Cor est lacrymarum fons, 81, 1. earum clOcacia apud Deum, *ibid.* earum fructus, 402, 1. compunctio e*t mater devotionis ct virtutum, 347, 1, 2. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Compunctio, Pœnitentia.

IN FESTO S. JACOBI APOST.

Dic ut sidiant. — Ut hi duo apostoli regnum ambiunt, sic e contra primi christiani coronis abstinebant, 300, 2. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Aureola, Corono.

IN FESTO S. DOMINICI.

S. Dominici primorum discipulorum fervor, 411, 2.

IN FESTO DECOLLAT.S. JOANNIS.

Non licet tibi harerk uxorem.— Fide *notata Dominica II poti Pentecost.* Principum vilia libere carpere debent Prækiti, confessant el concinnatores, 179,1, 2. — I ids *Indicem Rerum, verbo* Adulter.

IN FESTO ASSUMPTIONIS B. MARIÆ.

B. Maria Virgo est porta gratiarum , 831 , 2. item porta cœli, *ibid.* — *Vide Indicem Rerum, verbo* B. Mana Virgo.

IN FESTO DEDICAT. S. MICHAELIS.

Quatuor angeli principes repraesentantur in curru Cheinbiin, 498,2. Angeli eorum vident. — Luciferi et sociorum angelorum lipMK describitur, eorumque gratia et pulchritudo, 7' 5 1. ? — *Vide Indicem Rerum, verbo* Angeli, et *no-latu m l'c*lo* S5'. Innubentium,

Ilf pest o OMNIUM SANCTORUM

Sancti publicas cl rte* suis peccatis ad*cr>bonl, 383, 1,1. oliva» sunt ob octo analogias, 08, 7. in cœlo scribuntur, impii in terra,144, 2. mullorum *anclorem corpor » adhuc ii>*lje exstant integra, 761, 1,2 et ssqq. biruu hnibui comparantur, 76, t, 2. malorum quæ in mundo p-iMi sunt, non recordantur, 388, 1. eorum li:tilia,>plen<h>r, no* men novum, multitudo, currus triumph dis; Deus cis omnia compì in it, erratane omnes eos recreant, Deus ipsi» e»l sol, 455, I, 2 el seqq. quam eos invocare sil otile, 599, 1. — *Vide Indicem Rerum, lerbo* Sancti, Pii, Justi.

Cœlestis gloria hxredita* quotinolo prædar.t mI, 42, t. cœli el mundi lotius magnitudo, alhluJo, mimensiLis, 443, 1,2 el *eqq. cœlestis templi et orbi« descriptio, 860, i et seqq.; 864, I et seqq.; 7»0, 1.— *Vide Iadeem Rerum, verbo* Cælum, Gloria.

Blati qui ligent. — Lugente* ip*e Deus consolatur, 420, 1,2. — Fide *nutata Dominic. IH poti Pascha.*

Beati mivebicordes. — Misericordia Deo el hommibus placet, 685, 2. — *Vrde Indicem Rerum, verbo* Misericordia.

Beati qui persecutionem patilntur. — Sancti in cruce immusa gaudent, 164, 1. vita crux est, 386, 1, 2. Dum ex amore nos afihgil oh sex cau»as, ddd, 2. tribulatione tl cruce acn immissa urbes et duim is pervenis corrigit Deus, 301, 2. — *Vide Indicem Rerum, verbo* Tribulatio, Persecutores, et *notata Domin. III post Pascha.*

Cum dixerint omne malim. — Maledicere diei i>.ilni.i(is suæ quomodo liceat, ibi, 2 el seqq.

IN COMMEMORAT.FIDEL. ANIMARUM.

Purgatorium conira bæruticus assentur, 637, 2. funebre orutious cl epitaphiorum origo, 728, 1. patres in limbo pro suis orabant iu genere, 438, 2. mortui quo sensu Deum non laudent, 433, 2. — *Vide indicem Rerum, verbo* Limbu», Mors, Puig.donum.

IN FESTO CONCEPT. B. VIRGINIS.

B. Virginis conceptio immaculata prorsus fuit, 830, t, 2. per hanc eam rogare csl remedium eflkax contra lenlationes carnis, 831,1.—Fide *Indicem Rerum, verbo* B. Maria Virgo.

IN FESTO DEDICAT. ECCLESIA.

Ascendit in sycomorum. — Ficus buuæ sunt justi et electi, malæ impii et reprobi 189, 1, 2. sex aualugta justi el licus, 190, 1, 2.

Anima sancta mysticum Dei templum esi, 7b0, i, 2. — I *ide Indicem Rerum, verbo* Templum, Sacerdos, Porti, Purlius.

In templis quoinodo laudetur Deu>, 434, i. vigiliarum ecclesiasticarum origo, 379, i.

IN COMMUNI APOSTOLORUM.

Vos estis sal TERRÆ.— Sal cur sit Mgiium sapietHix, 606, 2. —Fide *Indicem Rerum, verbo* Sal. Duodenarii numen myslena, 858, 1; 859, 2.

IN COMMUNI EVANGELISTARUM.

Evangelista? quatuor repræsenlanlur ia curru Cherubim, 507, I,— Fide *Indicem Remm, verbo* Evangelium.

IN COMMUNI PONTIFICUM.

Episcoporum cl PræUlorum ollicium est suihciludo, non celsitudo, 734, I, 2. libere peccante* corripiant, 735, 2. quomodo vigilaro super oves debeant, 735, i. m iit requiritur maxime vita» prubibv», 7i6, 2. — *Vide Indi* cenì Rerum, verbo* Pnetatus, Episcopi, Pontifex.

IN COMMUNI MARTYRUM.

Martyres velut adamantes fuerunt, 524, 1 et seqq»

INDEX MATERIARUM MORALIUM.

tawtint» et «pei eorntn eiempla, ìt. 1 tolerantes fuerunt
Ot »<ni, <01,1,1. — *Vidi'* (*nditfm fietum, certo* M irtyr,
Martyrium.

Martynuic justificat ex opere operalo, 216, 2.

15 COMMON! CONFESSORUM.

Rtiigiuiium fondatore* cl restauratore* suoi viri rixæ,

Î27, 1. in via religiosa wmper progrediendum, Dun-
quam regrediendum, 580, 2. — Ride *notata Feria V*(
V *ŌCintiCJ, e(Indicem Rerum, verbo* Heligio, Kdigio^i.

IN COMMUNI VIHGINUM.

Virginitatis symbolum est linum, 143, 4 ;83i, I. --
Indicem Rerumt verbo Virginitas» Virgo.

Cúllommieus. — Typogr. Aneur POA’SÛT ci P. DRODA&DI